Anul X
nr. 486
5-11 iulie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

ÎNCREDEREA ÎN JUSTIŢIE

© A. Trancă

„Dreptatea este singurul prieten care însoţeşte pe om după moarte; căci orice altă legătură este supusă pieirii, ca şi trupul.“

„LEGILE LUI MANU“

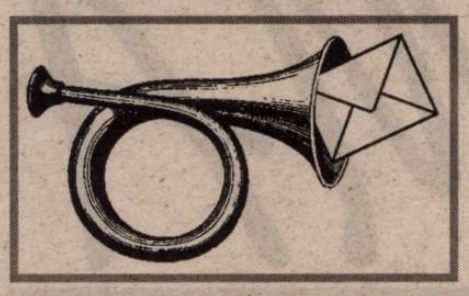

Nr. 482: *„Hyde Park“*

Despre scrisoarea Tamarei Stănciulescu

Am mai picat un examen, acum am două restanţe. Nu mă pot aduna, nu pot impune minţii mele o ierarhie a lucrurilor cu adevărat importante, căci ea se încăpăţînează să aştepte. Încă.

După examen, urcînd apatică Copoul, mă opresc pe o bancă să-mi citesc revista, unul din puţinele momente de relache ale săptămînii.

Doamnă Tamara Stănciulescu, vă mulţumesc, m-aţi trezit din apatie! Aţi reuşit în cîteva minute ce n-au reuşit prietenii mei apropiaţi în două luni. Sub deviza majorităţii persoanelor din generaţia dvs. – „Vîrsta, profesia şi realizările mele îmi dau dreptul să-mi impun părerile“, aţi dat naştere unui text care la început m-a revoltat, treptat m-a binedispus, apoi m-a distrat de-a binelea.

Voi încerca în discursul meu să fiu cît de persuasivă pot, fără a aluneca în tentaţia „miştoului“.

Stimată doamnă, sigur că democraţia, cum spuneţi dvs., ne dă dreptul de a ne exprima nestingheriţi ideile, prin urmare nimeni nu i-a interzis domnului Mîndruţă să o facă. Dar dreptul invocat mai sus dă posibilitatea şi domnului Bota de a-şi spune oful. În faţa legii toţi sîntem egali, chiar dacă facem sau nu parte din elita de care menţionaţi.

Spicuiesc din scrisoarea dvs.: „Cred că am avut tot dreptul să-mi gîndesc şi să-mi orînduiesc viaţa aşa (...)“, iar puţin mai jos spuneţi că o mare parte din cei care nu lucrează stau acasă sau la birt, beau ajutoarele şi procreează. Păi, conform principiului enunţat chiar de dvs., au şi ei dreptul să-şi gîndească şi să-şi orînduiască viaţa aşa cum vor, nu? Ce vă face pe dvs. mai în măsură să vă planificaţi viitorul?

Numiţi copiii rezultaţi din familii nevoiaşe progenituri, apoi vi se rupe sufletul de ei: „(...) locuiesc în nişte încăperi care arată ca nişte cocine şi primesc hrană proastă mai rar decît sfînta bătaie cea ruptă din rai. Ei sînt uneori atît de maltrataţi (...)“. Eu zic să vă hotărîţi, doamnă!

Îl sfătuiţi apoi pe domnul Bota să urmărească „Ştirile de la ora 17“, eu sfătuiesc realizatorii emisiunii să se lase de meserie.

Daţi, puţin mai jos, şi o soluţie pentru a scăpa ţara de astfel de familii: limitarea natalităţii. Fraza: „Nu să li se interzică, ci doar să li se limiteze dreptul de a avea copii“ m-a făcut să rîd de-a binelea. Mi-aţi adus aminte de un personaj din Caragiale. Şi să ştiţi, stimată doamnă, că nu din motivele menţionate de dvs. şi-a limitat China numărul naşterilor.

Ceea ce urmează m-a şocat, însă. Spuneţi că într-o zi un individ „cu o figură şi o privire alunecoasă“ v-a întrebat ce maşină să ia pînă în Crîngaşi. I-aţi răspuns, dar el vă întreba la fiecare autobuz dacă este cel în cauză. „Era probabil unul din operatorii de buzunare“, concluzionaţi. De unde aţi dedus asta, doamnă? Din figura şi privirea lunecoasă? Din faptul că nu vedea numărul autobuzului? Poate era obosit. Sau miop. De prezumţia de nevinovăţie aţi auzit? Şi nu v-aţi oprit aici: „Nu cunoştea semnificaţia a 10 semne, dar ştia să trăiască – de vreme ce trăia.“. Felicitări, doamnă! Aţi făcut 16 ani de şcoală în zadar. Eu zic să propuneţi Guvernului o lege care să interzică persoanelor fără studii cel puţin superioare să trăiască pe teritoriul României.

Să fim o naţiune de intelectuali!

Lili LAURIC
lilu_rilu@yahoo.com

Despre scrisoarea lui Codruţ Constantinescu

Dragă redacţie,

Nu v-am mai scris de mult, dar asta nu înseamnă că nu v-am mai citit, există în continuare o mînă de oameni care vă urmăreşte cu admiraţie şi afecţiune din îndepărtata Australie. Şi precum tot cititorul, nu v-am scris atunci cînd am fost de acord cu cele citite în revistă (ce sens ar fi avut?), ci acum, cînd anumite idei din articolul dlui Codruţ Constantinescu m-au mîhnit şi m-au nedumerit.

Problema de care m-am lovit cînd m-am apucat să vă scriu este că nu pot să combat cele scrise de C.C. Mai ales din cauza că sînt într-un fel adevărate. Da, este corect: zîmbetele occidentalilor nu sînt sincere (în 90% din ocazii), iar imbecilizarea prin consumul în exces este reală (pînă la un punct). Nici măcar nu găsesc energia să apăr societatea occidentală, fiindcă am senzaţia că nu are nevoie deloc de aşa ceva. Ceea ce m-a mîhnit este caracterizarea occidentalilor prin nişte clişee pe care le găsesc depăşite.

Să vă spun ce cred eu: habar nu am cine este domnul Codruţ Constantinescu, ce vîrstă are, ce meserie, nu ştiu nici măcar din ce ţară îşi varsă amarul, dar am început să recunosc aceste simptome ale dezrădăcinării şi dorului de casă. Le văd la aproape toţi emigranţii, este ca un fel de pojar prin care treci în primii ani de trăit printre străini; după perioada euforică din primele luni cînd totul te încîntă, civilizaţia, bunăstarea, bibliotecile, magazinele, străzile etc., invariabil urmează momentul în care nimic nu mai e de ajuns, te apucă un dor teribil de casă şi strigi: „Nici aici nu e mai bine, paradisul pe Pămînt nu există!“. Aşa este, Occidentul nu e nici pe departe perfect, dar cine v-a păcălit că ar fi?

Acceptarea realităţii fără iluzii face parte din procesul de maturizare al fiecăruia şi chiar dacă e puţin dureroasă, e necesară.

Vera MARCU
Sydney, Australia
vera_marcu@yahoo.com

Despre articolul lui Adrian Cioroianu

Mihai Ralea îşi începea volumul *Cele două Franţe* cu propoziţia (citez din memorie): „orice călătorie este mai întîi livrescă“.

Nu am călcat vreodată pe teritoriul Franţei. Totuşi geografia acestei ţări capătă pentru mine, atunci cînd este asociată unui anume eveniment istoric, dar nu numai, o anumită materialitate, pe care nu este cazul să o analizez aici.

În nr. 482 al *Dilemei*, în articolul său „Tot după douăzeci de ani“ colegul dumneavoastră dl Adrian Cioroianu se referă la locul naşterii şi, totodată, la locul unde este înmormîntat scriitorul francez Alexandre Dumas-tatăl. Este vorba de orăşelul Villers-Cotterêts. Atunci cînd am citit cîteva rînduri mai jos că Villers-Cotterêts este „o mîndră localitate din Pirinei“ (afirmaţia aparţine „tale quale“ autorului), am avut mai întîi un moment de nedumerire urmat rapid de un sentiment de amuzament consistent, dar lipsit de orice urmă de maliţie: în definitiv, se întîmplă şi la

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

casele cele mai mari; în plus, sînt un cititor constant al *Dilemei*, din care nu mi-a scăpat un singur număr pînă în prezent: un dilematic lipsit de simţul umorului este, după părerea mea, aproape o contradicţie în termeni.

De unde succesiunea de simţiri? Foarte simplu. Din cunoştinţele mele de istorie de promenadă (ce-i drept cu „vechime completă“) rezultă cît se poate de precis următoarele: localitatea Villers-Cotterêts este punctul cel mai înaintat (în direcţia Parisului!) atins de armatele imperiale germane la ofensiva din mai 1918; au urmat alte cîteva ofensive succesive pe frontul de vest, ultima la începutul toamnei anului 1918: dar nici una nu s-a apropiat de Paris, precum cea din luna mai. A urmat apoi *la debâcle* mai întîi pe frontul de vest, apoi pe celelalte. Evenimentul final al acestui măcel a avut loc la 11 noiembrie 1918, dată la care s-a semnat armistiţiul între Antantă şi Puterile Centrale într-un banal vagon de cale ferată garat în luminişul de la Rethondes din pădurea Compiègne. La 22 iunie 1940, în acelaşi loc şi acelaşi vagon, generalul Huntziger semnează armistiţiul în numele Franţei învinse; din cîte cunosc a fost de faţă la eveniment şi cancelarul Hitler.

Am exclus de la capul locului existenţa a două localităţi pe teritoriul Franţei purtînd denumirea buclucaşă de Villers-Cotterêts: una înspre nord-vest şi alta în extremul sud, în Pirinei; se poartă cîteodată, dar nu este cazul în ocurenţă.

Pentru că îmi plac lucrurile bine făcute, am consultat o hartă a Franţei, pentru a nu rămîne tributarul lecturilor mele; am constatat că Villers-Cotterêts este situat la circa 70 km la nord-est de aglomeraţia pariziană, în departamentul Aisne şi la circa 20 de km sud-vest de Soissons (ca reper apropiat mai important).

Am invocat mai sus numele localităţii Rethondes: această mică localitate se află la circa 20 km nord de Villers-Cotterêts; să fie oare semnarea armistiţiului la 11 noiembrie 1918 în această localitate o întîmplare sau un act deliberat? Las istoricilor misiunea de a explica acest fapt: oricum reeditarea de la 22 iunie 1940 este o acţiune clară de umilire a Franţei.

Deoarece îmi displace ca un sacou să facă cute în acele locuri unde acestea nu au ce căuta, sînt încredinţat că veţi atrage luarea-aminte a solid informatului, ubicuului, simpaticului şi, de ce nu, fotogenicului istoric Adrian Cioroianu asupra rectificării necesare privind amplasarea localităţii Villers-Cotterêts pe teritoriul Franţei, după ce va fi verificat în prealabil datele furnizate de subsemnatul, se înţelege de la sine.

Este un gest de pură sportivitate, din respect faţă de sine, pentru istoric şi de elementară corectitudine profesională pentru autorul articolului, faţă de publicaţia care l-a găzduit. Atît şi nimic mai mult. Pentru mine cel puţin nu a fost decît un mărunt joc intelectual!

Radu MARCU
str. Sandu Aldea nr. 32, sect. 1
Bucureşti

Răspuns: Evident, este vorba despre Picardia, nu despre Pirinei. Este o greşeală de culegere care-mi aparţine. Nici mie nu-mi plac cutele, deşi-mi plac sacourile. Şi mi-ar mai plăcea şi o călătorie în Franţa, alături de dvs., fie şi-n Pirinei.

Cu prietenie,

Adrian CIOROIANU

La zi

Capacitatea

„A la légère“

Sînt în comisia de supraveghere a examenului de capacitate. Prima probă. Se efectuează un scurt instructaj de către dna preşedintă de comisie. Sîntem rugaţi ca elevii să nu aibă asupra lor manuale, fituici şi alte „auxiliare“. Dar, nu trebuie nici „să fim zbiri“, adică să-i lăsăm pe candidati să copieze unul de la altul, aşa, măcar de-un 5... La tragerea la sorţi pentru repartizarea supraveghetorilor în săli, îmi revine, din (ne)fericire, paza holului. Prea bine, mă delectez cu o repriză din meciul de fotbal de la televizorul din cancelarie şi îndeplinesc diferite sarcini administrative.

„Hannibal ante portas“

Sînt rugat de dna preşedintă să tuşesc tare dacă vine vreun supercontrol de la inspectorat. Peste vreo cinci minute, îmi vine să tuşesc. Mă gîndesc că, dacă se aude prea tare, voi speria toată şcoala, aşa că mă ascund într-un colţ, încercînd să nu fac zgomot. Astfel, am reuşit să înăbuş o tentativă de dezinformare.

„Patere quam ipse fecisti legem“

Unul dintre subiecte cerea elevilor să redacteze o scrisoare. Un elev mai şugubăţ compune o epistolă unui amic în care-i povesteşte cum a decurs examenul de capacitate. Între altele, îi scrie că la examen a fost foarte uşor şi că profesorii au lăsat elevii să copieze. Din întîmplare, unul dintre supraveghetorii din clasă a observat „gluma“. Toată şcoala a intrat în alertă, toţi profesorii corectau scrisorile compuse de elevi pentru a descoperi alţi eventuali „delatori“. Totuşi, în celelalte lucrări nu au mai fost descoperite „denunţuri“, aşa că tentativa a rămas unicat.

„Nunc est bibendum“

Seara la ştirile televizate s-a anunţat că examenul a fost corect, profesorii supraveghindu-i foarte bine pe elevi. Campania anticorupţie a demarat cu succes. Copiii sînt învăţaţi încă de pe băncile şcolii că cel mai mult contează în viaţă competenţa, că valorile apar din focul competiţiei şi că şpaga, pilele şi interesele sînt pe cale de dispariţie.

A bon entendeur, salut!

Iulian HISOM
ihisom2000@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Studenţii români din străinătate**
- **Nesimţirea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Stat slab sau societate asistată?

Rovinarii sînt o fantomă a comunismului, iar rovinărenii niște nostalgici paternaliști, așteptînd totul de la stat, ca pe vremuri. Dincolo de aceste clișee ieftine, emise de la înălțimea unei conștiințe „capitaliste" suficiente și oțărîte, ți se așterne în față realitatea, diferită precum iarna, care nu este nici ea la fel ca vara.

Dacă îi întrebi, brutal, cînd era mai bine, din punctul de vedere al vieții lor personale, înainte sau acum, cam două treimi dintre rovinăreni răspund într-adevăr că „înainte". Dacă însă îi întrebi cînd a apărut o schimbare importantă în viața colectivității lor, ruptura dintre „înainte" și „acum" se estompează, revoluția, de pildă, fiind evocată doar de aproape o treime dintre ei, pentru o treime dintre aceștia fiind vorba despre o schimbare în bine. Anul disponibilizărilor sau venirea noului primar sînt repere mult mai importante în această cronologie subiectivă.

Dacă mergi mai departe și îi rogi să-ți dea un fel de „definiție" a comunismului (ceea ce în limbaj tehnic se numește „probă de limbă"), imaginea devine și mai pestriță: unii oftează nostalgic, alții se scutură parcă le-ai vorbi de dracu' și cam la fel de mulți au un discurs cel puțin ambivalent, dacă nu de-a dreptul contradictoriu. Aproape nimeni nu se referă însă la comunism ca la o ideologie, un sistem politic etc. Ca de obicei, majoritatea oamenilor sînt preocupați pur și simplu să-și trăiască viața, iar comunismul face parte din această viață trăită, cu bunele și relele sale. Raportarea la comunism se va articula și ea în jurul traiectoriei acestei vieți, resimțită, global, ca mai degrabă satisfăcătoare sau mai degrabă ca un eșec personal. Dimensiunea care diferențiază cel mai puternic, se pare, discursurile despre comunism este astfel una de genul *winners-losers* mai de grabă decît marile categorii sociologice uzuale precum sex, vîrstă, statut social, educație etc.: există „cîștigători" atît printre necalificați cît și printre directori, mulțumiți de viața lor (atît cît poate cineva fi de mulțumit), pentru care, dacă ești „om muncitor", pînă la urmă nu se poate să nu reușești, fie că e vorba de comunism, fie că e vorba de tranziție.

Mai importante decît toate acestea sînt însă, probabil, referirile la caracteristicile „structurale", ca să spunem așa, ale comunismului, evaluate, de regulă, comparativ cu cele atribuite situației actuale. Din acest punct de vedere, inconvenientul major al comunismului apare a fi cel al diferitelor forme de constrîngere. Corespunzător, avantajul cel mai frecvent invocat, chiar și de către cei care nu „regretă" comunismul, îl constituie sentimentul de securitate, legat în principal de siguranța zilei de mîine pe care o oferea garantarea locului de muncă. Nu este astfel surprinzător că la uzuala întrebare, „ce preferați, o slujbă mai prost plătită, dar sigură sau una mai bine plătită, dar nesigură?", aproape toți optează pentru prima variantă.

Prima tentație de interpretare a acestei situații este invocarea faimosului „paternalism" sau, oarecum mai nuanțat, a unei incapacități de „asumare a riscului", moștenite din comunism. Indiferent cum am numi-o, această caracteristică este considerată oarecum intrinsecă și esențialistă, aparținînd structurii psihice a acestor oameni. Explicația este plasată astfel exclusiv la nivelul indivizilor în sine, eludînd în acest fel contextul și faptul că orice strategie comportamentală este și o reacție la un context determinat.

Din această perspectivă, nu pot să nu mă întreb, pe de o parte, cum se face că oameni care nu mai sînt neapărat la prima tinerețe și care, social, fac parte tot din această categorie „paternalistă", își „asumă riscul" plecărilor în străinătate, dar nu pe cel al inițiativelor locale? Pe de altă parte, nu pot să nu îmi pun probleme legate de natura acestui macro-context local. O variantă, obișnuită, ar fi aceea a existenței unui „stat slab", incapabil încă să organizeze acest context pentru a-i da o necesară stabilitate și securitate, care să facă posibile calculele individuale de „asumare a riscului". Dificultățile intrinseci ale tranziției, corupția, incapacitatea conducătorilor etc. ar fi tot atîtea cauze ale acestei „întîrzieri" pe drumul dezvoltării. Dar dacă nu este vorba doar de o vinovată orbecăială, ci și de un calcul strategic sofisticat? „Asumarea riscului" înseamnă inițiativă care, mai departe, înseamnă ceva foarte important: libertatea individului și astfel reducerea prerogativelor statului – și a avantajelor ce pot decurge de aici pentru funcționarii acestuia... Din perspectiva acestor interese politice (care sînt în principal egoist economice!), o „societate asistată", în care indivizii n-au decît să-și asume oareșce riscuri în afară, dar să nu poată avea prea multă inițiativă în interior, ci să depindă cît mai mult de bunăvoința deținătorilor puterii, devine condiție *sine qua non*.

Îmi pare rău să o spun, dar, privit de la Rovinari, macro-contextul nostru pare a fi mai degrabă cel voluntar al unei „societăți asistate" decît cel involuntar al unui „stat slab". ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un minister haiduc

Există în România un minister care pare întruchiparea instituțională a unui vis de veacuri al umanității. Parcă un sunet divin îți trece pe la ureche cînd auzi de Ministerul Muncii și Solidarității Sociale. Înainte se numea al Muncii și Protecției Sociale. Fad, mizer, monșer: „protecție", asta poate face oricine. Răuvoitorii au spus că modificarea numelui s-a făcut, ca și prin alte părți, pentru a putea schimba funcționarii de acolo și a face loc clientelei, subterfugiu obligatoriu în condițiile existenței unui statut al funcționarilor publici adoptat în 1999. Ar fi o răutate să întrebi ce s-a schimbat în acești aproape doi ani în formele de solidarizare ale românilor. Un pas mic pentru guvern, un pas pe loc pentru România a fost făcut prin solidarizarea exagerată între sindicate și guvern, din moment ce ministrul numit în 2000, Marian Sârbu, este un fost sindicalist, pe model Victor Ciorbea – Miron Mitrea.

Ministerul Muncii și Solidarității Sociale este poate cel mai înjurat din România, din motivul simplu că într-acolo se îndreaptă gîndurile pensionarilor cînd nu le vine pensia, ca de altfel și atunci cînd le vine. Dar pentru că pensionarii nu sînt o forță politică, așa cum a arătat eșecul partidului lor, acest minister nu era chiar în centrul scandalurilor. Pînă săptămîna trecută, cînd instituția s-a remarcat printr-un comportament de haiduc, de sus pînă jos, adică de la nivel de politică publică a ministerului pînă la nivel de politică privată a unor funcționari-spăgari de acolo. Să începem cu sfîrșitul pentru că este simplu și previzibil, ca și povestea. Din cauza unei solidarități sociale prea accentuate, România este o țară foarte săracă. Cei mai mulți dintre români nu cred că ar putea munci aici cu folos, și au dreptate. Uniunea Europeană, grație unor politici cinice, este un spațiu mult mai bogat, nu e departe și are nevoie de forță de muncă subcalificată și prost plătită, la nivelul lor. Astfel, România a început să devină și va continua să fie un exportator de forță de muncă ieftină spre UE. Procesul se desfășoară de mult, dar statul român a acționat ca de obicei: tîrziu și prost. Pentru că migrația spontană a forței de muncă trebuia regularizată, România a creat un Oficiu Național pentru Recrutarea și Plasarea Forței de Muncă în Străinătate (ONRPFMS, pe scurt), care trebuia să supravegheze contractele. Recapitulînd, situația este următoarea: niște români (funcționarii de la minister) plătiți cu circa 100 dolari pe lună trebuie să decidă destinul unor semeni ai lor, hotărînd cine rămîne în sărăcie și cine pleacă să cîștige 500-700 dolari pe lună. Bineînțeles, mecanismele de solidaritate s-au pus rapid pe picioare, s-a creat o rețea a mitei în toată regula. Toți erau în cîștig: funcționarii cîștigau ca în Vest, muncitorii priveau mita ca pe o investiție rentabilă. Doar presa a fost, ca de obicei, factorul care strică temelia solidarității sociale și a dat în vileag afacerea. Păcat, haiducia mergea bine. La fel de bineînțeles, ministrul Sîrbu s-a arătat șocat de incident. Întotdeauna în România astfel de rețele se termină fix unde este convenabil.

Al doilea caz este mult mai complicat. Îl explică oarecum ultimul *Raport de prevenire a crizelor* (SAR – UNDP, nr. 4/2002). Foarte pe scurt: sistemul de pensii este în criză. Și asta de cîțiva ani, pentru că pensia a fost multă vreme în România o formă de șomaj mascat. Dacă în 1989 erau 3,43 salariați la un pensionar, în 2001 au ajuns 0,98 (adică trebuia să zic „a ajuns", săracul salariat). Bineînțeles, pensiile tuturor au ajuns de mizerie. Deși pensionarii sărăcesc, sistemul începe să intre în colaps: în fiecare an banii de pensii se termină prea repede și se caută soluții pe termen scurt. Dacă în 1991 fondul de pensii înregistra un surplus de 64.129 milioane lei, în 2000 avea un deficit de 4.610.527 milioane. Și situația s-a înrăutățit în ciuda apariției unui minister al Solidarității. Cu toate studiile Băncii Mondiale, guvernele României au întîrziat procesul de reformare și, așa cum s-a întîmplat în general cu reforma în România, ne-a ajuns din urmă criza previzibilă. Guvernul Isărescu a demarat un program, în colaborare cu aceeași Bancă Mondială, guvernul Năstase a venit și, la presiunea sindicatelor (adică a foștilor colegi ai ministrului Solidarității), a întîrziat reforma atîta cît sindicatele să fie privilegiate în crearea unor fonduri de pensii „ocupaționale". Exact acele sisteme de pensii care au dus la corupție și scandaluri în America (Hoffa tot mai este căutat, ca și banii de pensii ai sindicatului).

În același timp, există în România un Fond de sănătate. Printr-un capriciu al sorții, reforma sistemului de sănătate a mers mai bine, deși deficiențe există și acolo. Practic, fiecare salariat plătește 35% din salariul brut fondului de pensii și 14% celui de sănătate. Din diverse motive, între care faptul că oamenii sînt în general mai îngrijorați de sănătatea de azi decît de pensia de poimîine, fondul de sănătate are o rată de colectare mai bună. Un al doilea motiv ar fi că este mai tentant să înșeli statul pentru 35% decît pentru 14%. În plus, reforma sanitară a fost începută mai demult, iar sindicatele de acolo sînt mai puțin semețe. Pe scurt, sănătatea merge relativ bine, pensiile dezastruos. Ce s-a gîndit Ministerul Solidarității? Aplicînd mentalitatea de haiduc după care funcționarii săi luau de la cei care urmau să cîștige bine și băgau în buzunarul bugetar, tot așa ministerul s-a gîndit să unifice cele două fonduri, luînd de la sănătate și dînd la pensii, adică pe apa sîmbetei dacă sistemul rămîne același. Adică acolo unde ești incapabil să gestionezi și să reformezi, cîrpești de la cel care a făcut reformă și este capabil să-și adune banii. Inutil de adăugat (cum avertizează respectivul raport) că toate deficiențele fondului de pensii vor trece către cel comun. De exemplu, dacă patronii au fost greu de convins să plătească 35% dar plăteau mai des cei 14%, este clar că vor plăti și mai rar 49%. În plus, dacă două structuri birocratice, una mai mică și alta mai mare, se unesc, nu e greu de ghicit care model de eficiență va fi adoptat. Argumente raționale mai există, dar stupefiantă este mentalitatea haiducească de sus pînă jos: dacă tot are, de ce să nu ne dea și nouă. Solidaritate să fie, că munca e grea. ▲

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
Facultatea de Limbi și Literaturi Străine
CENTRUL DE LIMBI STRĂINE ARIEL
Str. Pitar Moș, 9-13, Sector 1, București
Tel. 210.87.85
centrulariel2002@yahoo.com
www.unibuc.ro

Organizează
CURSURI DE LIMBI STRĂINE:

● engleză, germană, franceză, olandeză, suedeză, italiană, spaniolă, portugheză, greacă, turcă, japoneză, chineză, arabă, ebraică, română pentru străini etc. (**vara intensiv**);
● pregătire testele CAMBRIDGE și TOEFL;
● engleză juridică și de afaceri;
● pregătire pentru ADMITERE;
● **cursuri intensive pentru copii și adolescenți (8-16 ani)**;
● diplome și certificate.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Opoziţia

Puterea este mecanismul central al tuturor sistemelor politice. Numai sistemele democratice conectează mecanismul puterii cu mecanismul complementar al opoziţiei. Prin simpla ei prezenţă opoziţia simbolizează libertatea împotrivirii, faptul că puterea are limite şi că este prèdestinată înlocuirii. Experienţa istoriei dovedeşte cu prisosinţă că nu există guvern perfect. Imperfecţiunea guvernărilor creează necesitatea şi legitimitatea opoziţiei. Dictatura stalinistă, care nu era un sistem democratic, avea numai guverne perfecte, ceea ce delegitima ideea de opoziţie. Denigrînd un guvern perfect, opoziţia dobîndea caracterul de conspiraţie. Purtînd acest stigmat, opoziţia nu putea emite veleităţi de guvern alternativ. Guvernarea perfectă reclamă regimul de partid unic.

Spre deosebire de guverne, opoziţiile nu se pretind infailibile. Tema care le obsedează nu este propria lor perfecţiune, ci imperfecţiunile guvernelor. O opoziţie perfectă s-ar condamna singură la perpetuitatea acestei condiţii pe care ea, dimpotrivă, ţinteşte să şi-o depăşească. Coliziunea dintre imperfecţiunea guvernului şi cea a opoziţiei îşi are originea în clivajul dintre guvernanţi şi guvernaţi. Opoziţia pretinde că vorbeşte în numele guvernanţilor, dar ţelul ei este să ajungă să guverneze.

Tranziţia autohtonă a dezvoltat aceste relaţii sub semnul asimetriei. Revoluţia a îngăduit naşterea unei noi puteri, dar nu şi a unei noi opoziţii care, cu ezitări şi întîrzieri, a încercat să se reîntrupeze din vestigiile vechilor partide istorice. Cu scurgerea anilor guvernarea fostului FSN îşi uzează impactul electoral, recul pe care partidele istorice nu izbutesc să îl exploateze pentru consolidarea unei opoziţii politice instituţionalizate. Tentativele întreprinse se ciocnesc de un obstacol major: organizaţiile susceptibile să participe la o asemenea contra-ofensivă sînt mult mai interesate de autonomia, decît de ralierea lor. Rolul călăuzitor este asumat cu o remarcabilă inabilitate de gerontocraţia ţărănistă, flancată de reziduurile liberale şi de disidenţa din fostul FSN, înconjurate de o pletoră de felurite asociaţii care nu sporesc influenţa electorală, ci confuzia generală a acestei înjghebări.

Adusă în 1996 la putere de eşecurile fostei guvernări, ea demonstrează în chipul cel mai elocvent că o opoziţie destructurată nu poate genera decît o putere încă şi mai destructurată.

Mutilate de aberaţiile acestei guvernări, formaţiunile care au dirijat-o nu formează împreună o nouă opoziţie, ci se dezintegrează, fiecare pe socoteala sa. Astfel ţara se trezeşte dotată cu un sistem pluralist incapabil să genereze o opoziţie democratică. Şi cît de democratic poate fi un sistem politic căruia îi lipseşte opoziţia? ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Havel şi critica

„Întotdeauna am apreciat cînd ţara mea a avut parte de critici justificate. Spuneam acelaşi lucru şi sub comunism şi, într-adevăr, critica deschisă, de pe poziţii intelectuale, a ajutat la evidenţierea unor lucruri care mergeau prost în ţară. La vremea aceea, Radio «Europa liberă» era principala mea sursă de informare. Iar acum, cînd sînt exprimate asemenea critici, sînt ultimul care s-ar simţi ofensat". Aceste cuvinte îi aparţin preşedintelui Cehiei, Vaclav Havel. Le-a rostit cu ocazia unui interviu pentru *World Association of Newspapers*, răspunzînd la o întrebare despre criticile aduse guvernelor din ţările Europei Centrale şi de Est pentru încercările lor de a controla mass-media. Atrăgînd atenţia asupra uriaşelor transformări din ţările ex-comuniste, preşedintele ceh insista asupra rolului pe care îl au criticile din presă: „În Occident, nu aţi suportat o asemenea transformare dramatică a proprietăţii şi o astfel de privatizare. În acest proces, au apărut 1001 tentaţii, inclusiv încercări repetate de a lega puterea politică de cea economică. Acest proces are nevoie de o monitorizare constantă din partea presei şi a societăţii civile, iar o critică substanţială şi bine plasată nu e doar binevenită, ci este un imperativ pentru dezvoltarea continuă a democraţiei". *(Transitions Online*, 3 mai 2002, www.tol.cz).

Simplu şi direct, Vaclav Havel pune accentele acolo unde trebuie. În societăţile postcomuniste, mass-media au reprezentat, probabil, instrumentul cel mai eficient în afirmarea valorilor democratice. Deşi majoritatea cetăţenilor nu pune pe lista de priorităţi libertatea de expresie, presa liberă a marcat profund, în toate ţările din Est, trecerea de la comunism la democraţie, printre altele – dacă nu cumva în primul rînd – prin „monitorizarea" permanentă a Puterii şi prin criticarea abuzurilor. Aşa s-a întîmplat şi în România. În paralel, a avut loc un proces de profesionalizare a jurnaliştilor şi a instituţiilor mass-media – proces care mai are încă de parcurs un drum destul de lung. Lipsa de profesionalism a creat adesea confuzii, dezinformări, excese, critici „după ureche" ori formulări jignitoare la adresa unor politicieni sau a unor persoane publice. Dar a invoca asemenea „accidente de parcurs" pentru a justifica tentativele de a crea legi care să restrîngă libertatea presei denotă o relaţie proastă nu doar cu presa, dar şi cu democraţia. Or, ceea ce se întîmplă la noi în ultimele luni cînd, pornind de la nemulţumirile unor politicieni faţă de presă, majoritatea parlamentară ţine cu dinţii de reglementări neconforme spiritului democratic european (precum legea dreptului la replică, pedepsirea cu închisoarea a calomniei şi insultei, elaborarea unei „strategii de contracarare" a criticilor din presă şi altele), dovedeşte că oamenii ajunşi la putere în România trăiesc încă în cultura partidului-stat, pentru care presa trebuie să fie doar un mijloc de propagandă şi nimic mai mult. Nu îi deranjează doar publicarea de informaţii neconvenabile (asta îi deranjează pe *toţi* politicienii din lume), dar şi *opiniile* critice. Iar faptul că presa se bucură, în public, de o încredere la care guvernul şi Parlamentul nu pot deocamdată spera înverşunează şi mai mult atitudinile faţă de jurnalişti. Ceea ce politicienii nu reuşesc să înţeleagă, din lipsă de cultură democratică, este că, de cele mai multe ori, jurnaliştii nu vorbesc „în nume propriu"; ei pun întrebările care îngrijorează opinia publică, formulează critici care vin dinspre societate, exprimă atitudini care nu sînt doar ale lor. Îşi asumă, cu alte cuvinte, rolul de *intermediari*. A încerca să limitezi libertatea jurnaliştilor ori a desconsidera opiniile critice înseamnă, de fapt, a dispreţui cetăţenii care vor să fie informaţi şi cărora nu le este indiferent cum sînt guvernaţi.

Ne-am obişnuit să evaluăm distanţa pe care o mai avem de parcurs către Europa după numărul de dosare negociate, PIB, inflaţie, ritmul privatizării, schimbarea legilor ş.a.m.d. Dar această distanţă se vede foarte clar şi după alte criterii: comparînd, de pildă, atitudinea faţă de presă a lui Vaclav Havel cu aceea a majorităţii politice de la noi. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Lenevind cu Morand

Era în 1937, puţin după ce guvernul lui Léon Blum adoptase legea concediilor plătitem, iar Morand publica un text intitulat *Apprendre à se reposer* (reluat recent, de editura Arléa, sub titlul *Eloge du repos)*. Atunci, pînă şi *week-end*-ul părea prea lung (cu cîteva decenii înainte, Caragiale înfăţişase şi el, în *Repaosul dominical,* angoasa omului de rînd obligat să respecte sărbătorile legale, cînd *n-ai voie* să faci nimic...). Morand a fost şi el frapat de şocul pe care l-a trăit Franţa profundă confruntată, pentru prima oară, cu „gaura neagră" a concediilor. Trebuie învăţată „tehnica vacanţelor", scria Morand, trebuie ca oamenii să afle ce le poate aduce bun inactivitatea, să descopere farmecul şi virtuţile lenei.

Deloc tandru cu compatrioţii săi, Morand crede că francezii, popor mizantrop şi pesimist, şi-au pierdut spontaneitatea, păcătuind prin exces de cerebralitate, gîndind evenimentele în loc să le simtă, secretînd de aceea, în permanenţă, toxine. Se adaugă frica de singurătate, teama provocată de ideea că vei rămîne singur cu tine însuţi şi că dispui cum vrei de timpul tău. Săptămîna aceasta, în *Litere, arte & idei,* Dan C. Mihăilescu observă, la rîndu-i, că am pierdut (efect, printre altele, al lungii perioade de mîrlănie colectivistă) exerciţiul simţurilor; iată, scrie el, o temă de gîndire pentru cei tineri: „Să-ţi programezi măcar o oră pe zi cînd să te uiţi în liniştе la ceva frumos, să stai cu nasul într-o floare ori să treci cu tămîie prin casă, ascultînd o muzică liniştitoare şi educîndu-ţi simţul tactil să se bucure de diafanitate, să înveţi ce înseamnă puful unei petale, un creştet de miel, un luciu de piatră preţioasă, o blană de pisică...".

Partea cea mai interesantă a eseului lui Morand este aceea în care analizează mitul vitezei, în care vede marea obsesie – sinucigaşă – a secolului XX. Avionul a modificat nu numai ritmul existenţei, ci şi însăşi morala noastră. Sîntem fascinaţi de viteză şi am ajuns să sacralizăm mişcarea în sine („le bougisme", cum se spune astăzi, tema reapărînd în textele unor eseişti pe care idolatrii „progresului" îi califică, previzibil, drept conservatori, dacă nu de-a dreptul reacţionari). Juisarea frenetică şi rapidă, continuă Morand, e semnul distinctiv al civilizaţiei noastre. Viteza e asociată acum, în chip automat, vîrstei tinere şi, cum Statele Unite sînt ţara cea mai rapidă din lume, nu e de mirare că „tinerii se simt acolo fericiţi, iar oamenii în vîrstă o detestă". Delictul de fugă: americanii fug de ei înşişi, caută, mai mult decît banii, viteza în sine, „ca mod de a nu mai gîndi şi de a evita o serie întreagă de complexe ascunse şi de probleme dureroase ce ţin de inconştient".

Surprinzătoare atitudine la un profesionist al călătoriei care parcurgea globul în toate sensurile, din Antile la Bucureşti şi de la New York în deşerturile arabe, care – ajuns octogenar – rămăsese cu pasiunea automobilelor puternice şi care, traversînd Europa cu avionul, de la Salonic la Paris (cincisprezece ore!), se plînge – pe bună dreptate – de prea multele escale şi de prea lungile şi agasantele formalităţi vamale. Numai că viteza, scrie el, trebuie *domesticită,* aşa cum trebuie să rezistăm (sîntem în 1937!) în faţa febrei comunicării rapide (telefon, telegraf, radio) tocmai fiindcă, fascinaţi de noile instrumente, ajungem să comunicăm doar de dragul (din obligaţia?) de a comunica.

Şi Morand încheie cu un elogiu al lentorii: „Oare nu din grabă aruncăm peste bord, una după alta, lentele unelte ale trecutului, caii, pînza de corabie, gătitul la foc mic, politeţea? Cine-şi mai acordă răgazul astăzi, în marile oraşe, să mănînce, să doarmă, să însoţească pe jos morţii la cimitir? (...) Natura, cînd lucrează, lucrează încet: îi trebuie o zi ca să facă o larvă, dar îi trebuie douăzeci de ani ca să facă un om". Durata e comprimată, devalorizată, o căsătorie se uzează după un an, nimeni nu mai are timp să urmărească o piesă în patru acte, să asculte o operă, o simfonie. Viteza ucide forma, culoarea. Şi încă: „Viteza foarte mare se aseamănă comunismului prin aceea că ucide individul. Ea cere şi impune anonimatul".

Oricum, cea mai exactă şi mai percutantă definiţie a acestei infirmităţi a epocii noastre o dă tot Morand, într-o altă carte a lui: „Le vrai luxe, et que personne ne pense plus à s'offrir, c'est de prendre son temps". ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Note

● Orice act de justiţie are trei scopuri de atins: (I) reabilitarea vinovatului, (II) descurajarea altora care ar putea repeta actul injust, (III) compensarea celui păgubit prin actul injust. Cînd în administrarea justiţiei se uită sau se neglijează deliberat cel puţin una din aceste trei determinări, justiţia şchioapătă şi actul de justiţie în sine devine discutabil. Mai departe, nici o injustiţie nu se poate socoti încheiată pînă cînd nu intervine actul reparator al justiţiei. Întîrzierea actului de justiţie nu înseamnă decît perpetuarea actului injust prin prezervarea efectelor acestuia. Iertarea sau uitarea nu curmă injustiţia, ci doar o fac suportabilă. Numai justiţia vindecă cu adevărat.

● Pragmaticilor noştri nu le prea place „filosofia". Ei sînt oameni de acţiune, aflaţi în continuă mişcare. Ei nu au (nevoie de) odihnă şi clipa cugetării, că şi clipa contemplaţiei, le e perfect străină. Oamenii care sînt preocupaţi mai mult de ceea ce fac decît de ceea ce gîndesc îmi inspiră teamă – sînt suspecţi de prostie.

● Într-o nuvelă de Gabriel García Márquez e vorba despre un primar chinuit de o durere cumplită de măsele, care se duce la singurul dentist din orăşelul, copleşit de arşită, pe care îl conduce de cînd se ştie – el nu e un primar, ci Primarul. Cum dentistul (care, de altfel, nu are diplomă dar e singurul care ştie cîte ceva despre dinţi pe o arie cuprinzătoare) aparţine partidului care se opune grupării politice din care vine Primarul, pacientul se apropie de cabinet nu doar cu falca umflată şi cu ochii plini de chin, ci şi cu un pistol în buzunar. La fel şi dentistul care, aflînd de vizita primarului, îşi pregăteşte revolverul. Primarul, în dureri neîndurătoare care nu l-au lăsat să doarmă ultimele nopţi, deschide temător gura pe scaunul stomatologic şi trece prin toate stările prin care un pacient trece într-un cabinet dentar. Dentistul, în timp ce execută operaţiunea de extracţie a măselei stricate, face astfel încît să-l doară pe Primar, ca o răzbunare pentru colegii săi de partid reprimaţi în timp ce se opuneau celui care acum, sub cleşte, privea în sus ca un pui speriat, cu ochii înlăcrimaţi. După ce măseaua e scoasă şi durerea dusă, pe drum spre ieşire, dentistul întreabă pe Primar cine plăteşte: „Trimit nota de plată la Primărie sau acasă?". Liderul local, sigur pe el, răspunde că oriunde, pentru că, în final, „tot un drac e". Să mai zică cineva că România nu are nimic în comun cu America de Sud.

● Vorbim obsesiv despre comunism şi vinovăţii. Sînt, în această discuţie, trei tipuri de atitudini. Prima, pe care aş numi-o *„revendicativă"*, este cea care ***cere*** cu insistenţă identificarea publică a vinovaţilor şi pedepsirea lor. Sînt cei care cred că nu poţi avea viitor dacă nu lichidezi fantomele trecutului, cei care cred că răul României de azi se originează în răul de ieri şi că trecutul comunist al ţării nu e foarte îndepărtat, ba, dimpotrivă, e atît de apropiat încît se confundă cu prezentul. A doua, pe care aş numi-o *„iritată"* este cea care se enervează de cîte ori vine vorba despre comunism, securişti şi aparatul UTC/PCR. Oamenii care îşi ies din fire cînd vine vorba despre acest trecut şi despre proiecţiile sale asupra prezentului sînt fie foarte sensibili (naturel simţitor, cum s-ar zice), fie legaţi de acel trecut pe care acum vor să-l uite pentru că viermele vinovăţiei roade undeva, adînc, în fiinţa lor. Ei cred că, în general, ceva trece dacă nu se mai vorbeşte despre. A treia, pe care aş numi-o *„indiferenţă"* este cea care nu este interesată în mod real de problemă. Ea vine de la cei care au impresia că destinul lor individual, viitorul lor, al familiilor lor, al afacerilor lor nu este în nici un fel afectat de rezolvarea sau de ocultarea problemei. Pentru ei, pur şi simplu nu are importanţă ceea ce s-a întîmplat ieri. Imensa majoritate aparţine acestei categorii. De cele mai multe ori, răspunsurile la întrebările *revendicativilor* vin din rîndul *indiferenţilor*.

● E limpede că a denumi pe cineva astăzi „comunist" în România e infinit mai puţin periculos şi denigrator decît să fi numit pe cineva „nazist" în Germania anului 1957. Istoria, însă, a asumat cum a vrut ea cele două ciume ale secolului trecut. Una a fost complet discreditată şi este definitiv condamnată pentru că e responsabilă de crime. Cealaltă a fost doar trasă de urechi şi trimisă la culcare pentru că a făcut prostii. Istoria o lasă să doarmă. Cumva ca să se scoale mai tîrziu?

● Yogi Berra este, indiscutabil, una dintre cele mai pitoreşti figuri americane ale ultimelor decenii. Fost mare jucător de baseball în anii '60, iar apoi manager şi antrenor pînă pe la începutul anilor '80, personaj care, dacă ar fi cunoscut în România precum e în SUA, ar face deliciul dlui Radu Cosaşu, Berra a devenit şi a rămas notoriu mai ales prin vorbele sale în doi peri, care pun imediat pe gînduri. Iată una care îmi place nespus: *„The future ain't what it used to be"*.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Sahara din Dolj îşi aşteaptă Gaddafi-ul

Specialiştii în management descriu un fenomen bizar: un om premiat printr-o mărire de salariu permanentă nu va fi la fel de permanent mulţumit. Mai precis, mărirea de salariu are efect doar în primele cîteva luni. Productivitatea – ca efect al fericirii induse financiar – creşte în prima perioadă pînă la o limită (în funcţie de puterile fiecăruia şi amplitudinea măririi), rămîne acolo ceva vreme, după care începe să descrească. Nu există măsurători foarte precise, dar e de aşteptat ca după circa un an, un angajat promovat pe scara salarială să muncească la fel ca şi unul a cărui plată a rămas pe loc. Şi-n plus, să se mai şi plîngă.

Fireşte, poporul ştia asta de mult. Şi n-a fost nevoie de Harvard School of Economics pentru a stabili existenţa acestei maladii pe care naţiunea a convenit s-o arate cu degetul printr-o formulă simplă: „I s-a urît cu binele!".

Cu răul însă, e imposibil să ţi se urască. Cu toate că meniul mediatic nu e foarte variat: scumpiri, crime, accidente şi, ocazional, nepotul crescut cu drag care îşi ucide mătuşica pentru banii de butelie. Noroc cu natura patriei şi clima ei, dereglată de influenţe străine de care, sînt convins, cercurile masonice vor da socoteală într-o bună zi.

Mai simplu spus, de vreo două săptămîni, seceta ţine prima pagină a ziarelor. Gazetari aventurieri au străbătut porţiuni deşertificate ale judeţelor din sud şi s-au întors cu poze şi declaraţii ale martorilor. Televiziunile au transmis în direct fenomenul de secetă, caracterizat prin lipsa altei ocurenţe atmosferice (ca să nu existe nici o confuzie) cunoscută îndeobşte sub numele de ploaie. În sfîrşit, o Ligă a Agricultorilor (ce vremuri, în anii '90 am avut Liga Studenţilor... unde se duce ţara asta?) a cerut introducerea Stării de Necesitate pentru a salva ce se mai poate. Ca şi cum o pagină din *Monitorul Oficial* poate să strîngă norii deasupra Caracalului (în semn de respect pentru populaţia sinistrată, evit aici orice glumă pe seama acestei localităţi – iată – dublă calamitate)...

Un lucru rămîne suspect în toată această tevatură: Patriarhia nu mişcă nimic. Preafericitul, poate ocupat cu licitaţia pentru Catedrala Mîntuirii Neamului, n-a decis încă scoaterea la luptă a Paparudei Naţionale (nu vă gîndiţi la vreo persoană, chiar dacă, să recunoaştem, ne-ar plăcea şi chiar avem şi omul...). Însă, chiar dacă centrul tace (sau, mă rog, vorbeşte în barbă şi n-ajunge pînă la noi) iniţiativele locale abundă: paparude mai mici, unele chiar debutante, au activat în diferite localităţi, după ce, în prelabil, birourile de presă ale primăriilor au notificat organele mass-media.

Dincolo de toate, e bizar că nici un ziar serios nu s-a apucat să facă o istorie a alarmelor cu secetă din ultimii ani şi a efectului lor: modificarea preţului la grîu în interesul marilor producători, cît se poate de solidari indiferent de vreme. După cum nici un ziar şi nici o asociaţie a agricultorilor nu şi-a cerut scuze pentru sutele de infarcturi şi accidente cerebrale provocate la publicul pensionar de titluri în care cuvîntul „foamete" era cel mai blînd. Ce spuneţi? N-am nici o dovadă în privinţa victimelor? Ei bine, nici asasinii n-aveau!

Dar să ne întoarcem la dezastrele noastre – şi să urmăm firul paranoiei, pardon, al povestirii. Ce ziceţi de firmele de pază, ori poate de funcţionarii responsabili cu bugetul forţelor de ordine, cei mai interesaţi de materiale în care să se vorbească despre criminalitatea în creştere? Ori de companii de produse alimentare autohtone care să sponsorizeze o campanie despre E-uri (chestiile acelea chimice pe care Vestul le pune în alimentele pe care le trimite aici, în scopul de a subjuga biologic neamul românesc)?

Probabil că am mers prea departe. Deşi, în materie de sperietură, niciodată nu e prea mult. Ca şi în cazul salariului mărit de care vorbeam la început, jurnaliştii au acum o mare problemă: pînă unde să crească doza de cianură din pagină, astfel încît pacientul să se sperie cînd vede că se sufocă, dar să-şi revină pînă a doua zi, cînd trebuie să ia din nou ziarul...?

▲

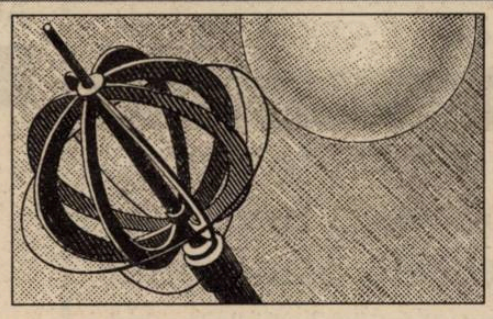

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Nunta

Membră a Uniunii Europene, Danemarca este, cu excepţia Marii Britanii, ţara cea mai puţin legată de deciziile comune: nu a adoptat euro, nu participă la deciziile luate de toţi în materie de apărare, justiţie, acordare de azil, imigraţie. Şi tocmai ei îi revine preşedinţia Uniunii pentru următoarele şase luni, etapă decisivă pentru construcţia comunitară, dar şi pentru ritmurile acceptării celor care acum bat la uşă. Promisiunile – dacă nu zgîrcite, atunci prea tehnice pentru a putea fi legate de entuziasmul de la începutul anilor '90 – se bazau pe reorganizarea structurilor Uniunii existente, astfel încît extinderea în cele două etape planificate să se producă fără a pierde ceva din ceea ce s-a cîştigat şi fără a adăuga la ceea ce s-a pierdut. Prim-ministrul danez, Anders Fogh Rasmussen, este foarte conştient că în aceste şase luni şedinţele de la toate nivelele vor trebui să fie mai mult decît prefaţa unor comunicate liniştitoare, cu ameninţări printre rînduri: „Va fi un dezastru politic şi judecata posterităţii va fi foarte severă dacă această generaţie de lideri europeni nu va izbuti să ia o decizie în legătură cu extinderea". El atrage atenţia asupra faptului că timpul presează, iar ministrul de Externe danez, Bertel Haarder, crede că „dacă la summit-ul de la Bruxelles s-ar rezolva problemele financiare, la cel de la Copenhaga ne-am putea concentra asupra României, Bulgariei şi Turciei".

Obstacolele în calea respectării acestui calendar sînt de toate felurile: tratativele din Cipru (o candidată acceptabilă sub raportul cifrelor) pentru unificare sînt în impas şi, în aceste condiţii, Grecia poate bloca orice extindere. Dacă din nou irlandezii vor spune „nu" la referendumul prin care trebuie să accepte Tratatul de la Nisa, tot procesul extinderii este pus sub semnul întrebării. Cînd a lansat campania pentru referendum, prim-ministrul Irlandei le-a amintit compatrioţilor săi că Europa a fost bună pentru ei şi într-o traducere mai puţin convenţională i-a rugat „să nu le dea la gioale" noilor candidaţi. Îndemn valabil poate şi pentru ceilalţi membrii ai UE în problema revizuirii principiilor politicii agricole comune. Deocamdată Uniunea ar fi dispusă să le dea noilor veniţi 25% din subvenţiile acordate celor vechi pentru agricultură. Marea Britanie, Germania şi Olanda spun că nu ar mai trebui deloc subvenţionată agricultura. Franţa şi Spania – principalele beneficiare ale sistemului actual – nu vor să audă de vreo modificare. Dincolo de gîlceava pe cifre se află problema sărăciei – majoritatea populaţiilor din ţările candidate – din primul sau al doilea val – sînt sub limita sărăciei, aşa cum este ea definită în ţările Uniunii. De fondurile pentru reducerea inegalităţilor beneficiază acum cel mai mult Grecia, Spania şi Portugalia: nici ele nu vor să piardă. În absenţa unor subvenţii cît de cît satisfăcătoare pentru noii veniţi, este de prevăzut apariţia unor valuri migratoare, greu de stăvilit, în condiţiile în care toţi vor beneficia de libera circulaţie în cadrul unei unice pieţe a muncii. Legiferarea unei perioade de tranziţie, în prea multe domenii, creează o egalitate cu prea multe excepţii.

Într-un articol recent din *The Guardian*, Timothy Garton Ash compară tratativele pentru extindere (cum a ajuns să fie denumită reunificarea Europei, mult timp tăiată în două de ziduri şi de sîrmă ghimpată) cu o nuntă amînată cu 15 ani, din cauza „caracterului meschin şi mincinos al mirelui". Îmbătrînită, nici mireasa nu mai e ce a fost. Ash citează sondajele din ţările candidate de unde reiese că, în Polonia, de pildă, rezultatul unui referendum pentru unificare ar putea fi obţinut – în ambele sensuri – de o diferenţă foarte mică. Constituţia poloneză cere ca, pentru problemele importante, prezenţa la vot să fie peste 50%. La ultimele alegeri parlamentare a fost prezent 46% din electorat: dacă preferă să stea acasă decît să meargă la vot, polonezii evită responsabilitatea unei opţiuni devenită incomodă. Temîndu-se de această perspectivă, ministrul de Externe polonez, Wlodzimierz Cimoszewicz, declara, în 28 iunie, după ce Rasmussen arătase că ţările din primul val au un răgaz foarte scurt pentru încheierea negocierilor: „Dacă ni se refuză condiţii normale de negociere, o să cerem prelungiri, pentru că nu vrem să cedăm şantajului prin care ni se spune că trenul pleacă la 19,10. O să plece la 19,30 şi nu o să fie nici o nenorocire". Aşa e, dar ar fi păcat ca mireasa să rămînă pe peron.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Codrescu urcă crestele Stîncoşilor

E secetă în Colorado, dar Boulder Creek e verde, plin de viaţă şi curat. Cetăţenii din Boulder au coapse puternice şi sănătoase şi au oroare de fumători. Cum e şi de înţeles, au legi împotriva aruncării mucurilor aprinse pe fereastra maşinii şi toată lumea vorbeşte despre femeia care a dat foc scrisorii de dragoste, stîrnind cel mai mare pîrjol din istoria Vestului. Ea a povestit autorităţilor că scrisoarea era de la soţul care o părăsise, numai că soţul a negat că ar fi scris vreodată în viaţă o atare scrisoare. Poate că şi-a scris singură scrisoarea. Ah, primejdiile iubirii. Cercul de foc. M-am suit în munţi, pe Flatirons în sus, pornind chiar din spatele cabanei mele din Chautauqua. Nici un fel de focuri nu se vedeau, dar un fel de negură plutea pe deasupra Denverului, jos, în vale. De la poalele Stîncoşilor, cîmpiile se tot desfăşoară pînă hăt, în Kansas. Aici, munţii împart continentul în două. Am stat într-o răscruce importantă a Americii de Nord, locul în care se întîlnesc Vestul şi Vestul Mijlociu, un loc cu vreme ciudată, cu geologie turbulentă, cu istorie zbuciumată. Aici s-au întîlnit şi s-au despărţit lumi. Am şezut pe locul Marelui Adio, locul în care fermierii aşezaţi au părăsit plugurile şi s-au apucat de vînătoare, puşcînd în nouri, pentru a deveni aventurieri călare. M-am suit pe munte, urmînd valea întunecată a unui pîrîu. Cărarea se despică într-o pădure de brazi, îmbumbată ici şi colo de bolovani. Un panou îi prevenea pe turişti că în zonă se preumblă pume şi urşi. Dacă zăreşti vreo puma, fă-te impozant precum Ted Berrigan, flutură-ţi mîinile, spune multe chestii pline de umor de-odată şi nu privi deloc, da' deloc, puma în ochi. Trebuie să emani o atitudine de grandoare umilă. Ursul, la rîndul lui, nu dă nici o atenţie celor umiliţi şi obidiţi, aşa că mai bine te faci ghem şi te rostogoleşti de-a-ndăratelea. Dacă în spatele tău se află o rîpă, se cheamă că n-ai avut noroc. Cel mai important este să-ţi verifici celularul. S-a spus la ştiri azi că un alpinist pierdut în Anzi şi căruia îi expirase cartela a fost salvat de un telemarketer. Eu nu m-aş baza pe asta, totuşi. Eu m-am înscris la un serviciu care blochează apelurile de la telemarketeri. O prostie, dacă e să ţinem cont de toate cele. Aş putea să fiu acolo sus, falnic ca Ted Berrigan, debitînd lucruri spirituale, prăvălindu-mă de pe buza rîpei, lipsit de orice informaţie referitoare la dobînzile în scădere. Ciudată lume mai e şi asta în care tipul căruia îi trînteşti telefonul în nas cînd te afli pe pămînt, la cină, cu familia, îţi poate salva viaţa cînd te afli colo sus, aproape de cer, printre pume şi urşi. Desigur, ca şi scrisoarea de dragoste care a pîrjolit Vestul, şi telefonul care a salvat viaţa alpinistului poate fi apocrif. Şi ce dacă? Avem nevoie de mituri. Şi de aer, care aici e cam rarefiat. Şi de apă – multă, multă apă. Cu cît urc mai sus, cu atît cresc mai mari palatele şi vilele din pliurile văii. Cei bogaţi au pus stăpînire pe panorame şi pe munţi, cu totul. Adăposturile lor aninate de buza prăpastiei, cu cîte 15 camere, stau ca nişte chibrituri strălucitoare în cutia care este Colorado. Piscinele lor aruncă străfulgerări fugare, precum ochii pumelor, la atingerea razelor de soare. Cred că nu e nimeni acasă acum, stăpînii fie că aşteaptă sezonul schiului în apartamentele lor din La Jolla sau Long Island, fie au fugit pur şi simplu de groază. Nu de groaza incendiilor, ci de cea a refugiilor somptuoase. Rămăşiţele unor astfel de somptuozităţi zac abandonate peste tot prin munţi: cei ce le-au construit, perechi cu dare de mînă din Los Angeles sau Houston, au venit aici, au văzut, au construit, au învins, au fugit, răcnind, unii de alţii în luxul singurătăţii şi strălucirea ochilor de puma. Dar unele neveste au rămas. Bărbaţii încă mai fug. Eu tot urc pînă la limita zăpezilor. Acolo începe adevărata singurătate.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Mondialul, nord-coreenii şi *golbalizarea*

Orice aş face şi orice aş drege, pentru mine Mondialul de fotbal înseamnă finala dintre Olanda şi RFG din 1974, golurile malagambistului Mario Kempes din 1978, ale mascalţonelui Paolo Rossi din 1982 şi golul cu *mîna divină* a lui Maradona din 1986. Nici nu mai trec dincoace de 1990 – este o istorie indecent de recentă. Cert este că aştept aceste campionate cu o nerăbdare sută la sută copilărească. Aştept parcă, de fapt, rejucarea semifinalei Franţa – RFG din 1982, la care, numai gîndindu-mă, pulsul îmi creşte şi acum – şi tot degeaba, rezultatul meciului tot acela rămîne. Nu mai dau detalii; cine le ştie le ştie, cine nu – poate să regrete pînă la sfîrşitul zilelor sale.

Or, am impresia că în săptămînile astea Mondialul a lipsit la întîlnire. Ceva-ceva a fost, în mod cert aducea a fotbal, marile firme de echipament – şi Adidas, şi Kappa, şi Le Coq Sportif – au fost la locurile lor, reclamele pe marginea gazonului la fel, au fost şi ceva goluri, reluările au fost din unghiuri potrivite (cel mai mult mi-au plăcut cele prinse de camerele agăţate în firele plasei, care zgîlţîiau ecranul cînd intra mingea în poartă), comentatorii noştri au fost fie plini de poante, fie suspect de partizani (dar aşa sînt ei în mod obişnuit). Deja văzusem cîteva meciuri la ora 9,30 a dimineţii – ora desenelor animate – şi la primele ore ale amiezii – cînd toată lumea gustă telenovele – şi parcă tot aşteptam Mondialul.

Şi, în loc de Mondial, a apărut o lecţie despre *golbalizare* – globalizarea prin gol. O lecţie scurtă dar condensată. Începînd cu locul desfăşurării, în două ţări, şi continuînd cu Senegalul chemat să mai apere cîte ceva din onoarea *marii* şi repede bătutei Franţei (vorbesc, totuşi, despre 2002, nu despre 1940). Cu Argentina, care a plecat acasă din primul tur. Cu Japonia, care a cîştigat grupa pentru care se luptau Belgia şi Rusia. Cu americanii care i-au bătut pe portughezi şi mai apoi pe mexicani. Cu Turcia, ajunsă pe locul trei (pe merit, dar şi pe nervii mei). Cu marile agenţii de *rating* financiar, grăbite să calculeze cîte milioane de lire pierde economia Angliei într-o zi cu meci. Cu fotbaliştii peninsularei Coreea de Sud – agili şi buni de surprize ca nişte eroi de benzi desenate *manga* – ajunşi într-o semifinală în care nu-i aştepta nimeni, dar pentru care au bătut pe drum toată Peninsula Iberică plus cizma italiană. Cu arbitri din ţări care nu au campionate de fotbal – adică un fel de tehnocraţi ai balonului şcoliţi de FIFA prin rezervaţii aseptice de cadre; altfel spus, un fel de amirali ai unor ţări fără ieşire la mare. *Ce-aţi făcutără, domnule, cu fotbalul ăsta?!* – l-am întrebat, excedat, mai alaltăieri pe Radu Cosaşu, aşteptînd semifinalele; n-a zis nimic. *Unde-i Anglia? Unde-i Olanda? Unde-s Argentina, Spania şi Italia?* Şi nici măcar dinspre Belphegor n-a venit nici un răspuns, ceea ce-i grav.

Ei bine, pe toată această hartă a globalizării au existat totuşi două excepţii notabile. Nici o asemănare între ele. Pînă şi într-o frază scrisă stau cu greu alături. Una este Coreea de Nord, mîndra ţară a viitorului luminos care a trimis un satelit în spaţiu, dar are probleme cu tainul de orez. Mîndra ţară care nu a cumpărat drepturi de transmisie de la Mondial, dar a mai dat pe şest ceva imagini, cele de mare succes oficialmente fiind cele în care SUA mîncau bătaie la fotbal (din cauza putreziciunii intrinsece a imperialismului, se înţelege). Mîndra ţară care a demonstrat, sîmbăta trecută, că atunci cînd încep jocurile pot foarte bine să înceapă şi tunurile pazei de coastă a trage. În navele sud-coreene.

A doua excepţie este chiar ţara a cărei echipă a mai dat puţin pe brazdă *golbalizarea*, îngenunchind-o. Şi pentru că acest farmec al globalizării umanizate trebuie să poarte un nume, i se poate spune, simplu, Brazilia. Conservator pînă la capăt în ale Mondialului, am salutat victoria ei ca pe o izbăvire. Pentru a-mi spune, în chiar clipa următoare, că dacă pînă şi fotbalul a ajuns să fie piesă din bagajul nostalgiilor intime atunci problema devine chiar serioasă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

La cafting

Depoziţii despre lumea anilor '60 din Timişoara văzută prin ochii generaţiei optzeci. Depun mărturie prozatorul Viorel Marineasa, poetul Eugen Bunaru, subsemnatul. Fragmente dintr-o lume aproape necunoscută, tematic vorbind, imaginarului creator al literatului, obişnuit cu lumea lui Istrati, cu aceea a lui Rebreanu, Sadoveanu sau Bănulescu. Timişoara nu a aparţinut niciodată prestigiului etern al paginii scrise. O lume la fel de exotică literaturii ca însăşi, să zicem, Cochinchina franceză, în care Maguerite Duras şi-a petrecut copilăria pe la începutul veacului trecut. Ascultaţi-l pe Eugen Bunaru depunînd mărturie: mărunt omagiu adus unui oraş care a eliberat ţara şi care este încă necunoscut acesteia:

„Viorel avea o vorbă, cred că a şi folosit-o undeva într-o proză, o parafrază după Flaubert, el spunea «Piaţa Traian sînt eu». Aşa ajunseserăm să ne identificăm cumva cu atmosfera străzilor, cu lumea aceea halucinantă în care mişunau peste tot, domnilor, bătăuşii. Protagoniştii, cum se spune, erau generic denumiţi în ungureşte – cu dispreţ şi admiraţie ascunsă – „ţigan-banda". Se întîmpla ca de la o lună la alta să se modifice ierarhia valorilor în acest microcosm de cartier, la un moment dat ştiam că cel mai reputat, cel mai respectat, era un oarecare ţigan-Poali, mai apoi numele lui a fost eclipsat de numele în devenire al altui golan: Mişte, aşa îi ziceau. După cum vedeţi, se produceau astfel de căderi şi înălţări acolo, în lumea lor, care ajungeau în cele din urmă şi la urechile noastre, ale celor ce trăiam cumva într-o margine. De acolo, de pe margine, îi urmăream fascinaţi pentru că aceşti golani dobîndiseră o libertate pe care noi nu o aveam, o cîştigaseră renunţînd şi refuzînd regulile, rupînd legături cu şcoala, cu familia, şi de aceea exercitau o atracţie asupra multora dintre noi. Mărturisesc că şi eu m-am simţit atras, numai că, după cum am spus mai sus, trebuia să plăteşti un anumit preţ ca să fii acceptat: să pleci de acasă, să bei, să fumezi, să ştii să te baţi şi să te poţi impune prin treaba asta. Îmi amintesc una dintre primele bătăi la care am participat. Într-o după-masă ne întorceam de la Staţiunea micilor miciurinişti, a micilor naturalişti, care era dincolo de Turbină, eram cu doi colegi de clasă, îmi aduc aminte că am coborît la turbina aceea unde intră Bega în Timişoara să vedem de aproape vîltoarea apei. Ţin minte că am fost înconjuraţi de golanii autentici ai zonei, nici nu i-am remarcat, nu ştiu nici acum de unde au răsărit aşa pe nevăzute, parcă se iviseră dintre coturile de fier ale locului, erau nişte tipi de la vreo şcoală de cartier de acolo, Pipoş parcă se numea şcoala. Am fost bătuţi fără drept de apel, eu îmi amintesc că mă apăram cu o servietă care pînă la urmă a zburat în Bega.

Mai tîrziu, cînd eram deja student, frecventam cluburile de dans din Piaţa Traian şi din Prinţul Turcesc: peste tot mişunau juni unguri şi evrei, alături de români. Pe acolo a început să cînte şi viitoarea formaţie Phoenix, îşi spuneau Sfinţii. Cluburile acelea erau faimoase şi rău famate, adesea se lăsa cu caft din ăsta năpraznic, aproape general, la Industrial, la Carul cu bere, astea erau două de care-mi aduc aminte şi, cum spun, mergeam la clubul fabricii de bere, veneau acolo şi studenţi din complex atraşi de te miri ce, de dorul unei aventuri, de ideea că o fată din lumea asta de cartier poate fi mai uşor cucerită, numai că golanii locului simţeau imediat intruşii, îi depistau pe loc şi nu iertau îndrăzneala celui care, ignorînd sau necunoscînd legile cartierului, atentau la vreuna din frumuseţile zonei. Vă mărturisesc că, prin ani ajunsesem să fiu socotit, la rîndul meu, om al cartierului, un băştinaş validat de legile acelea nescrise şi necunoscute, şi cum spun unii golani mă ascultau, ba chiar mă şi respectau, şi asta nu neapărat pentru că eram eu student, ci din alte motive care ţin de lumea aceea dură, masculină. Aşa am reuşit să salvez de la cafting vreo doi studenţi rătăciţi pe acolo şi total ignoranţi care, în plus, au avut şi îndrăzneala «să facă agaţamentul» cu fete de cartier care, altfel, erau cît se poate de disponibile tuturor celor veniţi din afară, mai ales dacă aceştia erau studenţi. Din aceste motive, de multe ori nici nu se aştepta sfîrşitul balului, ci chiar în toiul lui se producea aşa o busculadă ca în filmele acelea americane în care doar pianistul cîntă şi toţi ceilalţi se încaieră. Aşa se întîmpla şi la cluburile de atunci, ieşea o bătaie generală unde bieţii studenţii ieşeau bine de tot cotonogiţi. Eu ştiu că am salvat vreo doi de acolo şi i-am sfătuit să plece cît mai departe: «Aici e Timişoara veche, plină de golani», le-am spus, şi mi-am auzit glasul calm şi patern, mîndru, de om al locului."

▲

Texte şi opinii de: Doru COSTEA (avocat) ● Rodica CULCER (jurnalistă) ● Matei FLORIAN ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Matei MARTIN ● Andrei PIPPIDI (istoric) ● Rodica STĂNOIU (ministrul Justiţiei) ● Ingrid ŞUŞU (jurnalistă)

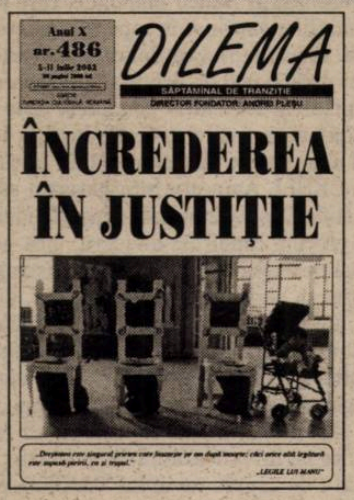

Argument

Justiţia post-comunistă a început cu procesul trucat împotriva lui Ceauşescu, proces în care propriul său avocat îl acuza. Explicaţia dată în vremea aceea de autorităţi unor oficiali europeni a fost că, oricum, dictatorul trebuia executat. Răspunsul spontan din partea acestora din urmă a fost: atunci de ce aţi mai făcut un proces? Occidentul a continuat să monitorizeze prin diferite organizaţii evoluţia Justiţiei româneşti, continuînd să facă observaţii şi recomandări. Lucruri de bun-simţ a căror aplicare, totuşi, întîrzie. Debutul sub semnul necesităţii de moment, în dauna corectitudinii, a marcat, se pare, tot ce a urmat procesului lui Ceuşescu. Procese necesare, dar incomplete şi uneori ridicole la adresa acoliţilor fostului preşedinte, bîlbîieli în judecarea şi lămurirea tuturor evenimentelor grave din anii '90. Soluţiile în aceste cazuri au fost întotdeauna suspecte de politizare. În ciuda speranţelor, şi după 1997 umbra presiunii politice a continuat să planeze asupra actelor importante de justiţie. De-ar fi să amintim numai ambiguitatea din procesul lui Miron Cosma, judecat doar pentru acele fapte (condamnabile din perspectiva tuturor partidelor aflate la guvernare). Mecanismele instituţionale s-au schimbat prea puţin şi, în primul rînd, procuratura a rămas dependentă în mare măsură de executiv. Situaţie convenabilă cîştigătorilor succesivi ai alegerilor şi miniştrilor de justiţie a căror credibilitate s-a năruit. În timp însă, influenţele politice asupra justiţiei au început să se combine cu cele economice. Banul a început să joace un rol serios. Iar balanţa justiţiei are două măsuri, una pentru oamenii de rînd şi alta pentru VIP-uri. Se dovedeşte tot mai des că aceştia din urmă nu suportă penitenciarele, chiar aşa modernizate, cum au început ele să devină. Ei îşi pot prelungi procesele, pot găsi chichiţe care să încurce lucrurile, pot rafina judecăţile, ceea ce nu stă la îndemîna oamenilor fără bani şi fără relaţii.

Dar poate că pe cei mulţi nu-i interesează neapărat dreptatea în cazurile celebre, pasibile de politizare sau de corupţie, ci propria lor dreptate. „Mica" lor dreptate pentru care se adresează unei instanţe. Cazuri al căror număr a blocat practic activitatea judecătoriilor şi tribunalelor, concepute pentru ritmul scăzut din ultima fază a comunismului. S-a adăugat mulţimea legilor noi şi adesea suprapuse, dacă nu chiar contradictorii. În această înghesuială şi confuzie, soluţiile drepte, întemeiate şi echilibrate au caracter de excepţie. Judecătorii tineri n-au experienţă, cei bătrîni au, de multe ori, o experienţă nefastă. Un om poate fi judecat de o fată tînără (cu mult sub treizeci de ani) sau de un bătrîn fost magistrat al regimului Ceauşescu. În plus, mentalitatea mai veche a românilor cum că nimeni nu-ţi rezolvă problemele şi că nici nu merită să încerci, că mai bine te adaptezi situaţiei decît să lupţi prin tribunale, se perpetuează într-un cerc vicios. Ezitările oamenilor în susţinerea dreptăţii, au întreţinut comportamentele descurajante al celor puşi să facă dreptate. Ideea că nu se rezolvă atrage de multe ori chiar nerezolvarea unei probleme. Nu şi în cazul inginerului Gheorghe Ursu, omorît în bătaie de securitate în urmă cu 15 ani. Caz aparent fără implicaţii politice sau economice majore dar în care, după 12 ani de luptă şi procese, din partea fiului, nu s-a făcut încă lumină. Un exemplu ce ar putea părea descurajant dar care, în acelaşi timp, ar trebui să-i motiveze pe toţi cei care îşi caută dreptatea. Au încă pentru ce lupta. Chiar cu neîncredere în unul sau altul dintre judecători, dar cu încredere în Justiţie. Fiindcă, pînă la urmă, numai Justiţia poate şi trebuie să facă dreptate într-un stat civilizat. Şi aici nu există nici măcar alternativa judecăţilor tribale, la care s-a apelat după genocidul din Rwanda. În ciuda temerilor, orice injustiţie trebuie tratată ca un abuz sau ca o greşeală şi nu ca o regulă. Un abuz sau o greşeală care trebuie reparate. Altfel spus, o cerere mare de dreptate nu poate aduce, în cele din urmă, decît o ofertă pe măsură. În ce stadiu sînt pe această cale, beneficiarii, nedreptăţiţii sau cei ce împart justiţia, urmează să sondăm şi prin dosarul tematic din acest număr. (A. M.)

Andrei PIPPIDI

Cu cît mai vechi, cu atît mai actual

Întrebarea la care unii simt nevoia să se răspundă azi este dacă şi în trecut a existat neîncrederea în justiţie pe care o vedem. Un răspuns, un adevărat răspuns istoric, trebuie să înceapă prin a aminti că, indiferent ce s-ar spune despre originea, presupusă tracică, a normelor de drept populare – obiceiul juridic al satelor noastre medievale – sau despre influenţa bizantină adusă prin manuscrise slave folosite sau copiate la noi din secolul al XV-lea, legea n-a avut o formă tipărită în Ţara Românească pînă în 1640, iar în Moldova doar din 1646. Apropierea dintre aceste date arată că mecanismul statului, dezvoltîndu-se, făcea necesar recursul la reguli omogenizate. De la dreptul canonic, propriu mediului clerical, se ajunge la codificarea dreptului privat şi a celui penal.

În prima jumătate a veacului al XVII-lea, dovada în justiţie se făcea încă, nu cu martori, cum se practica în Occident din secolul al XII-lea, ci cu jurători. Nu e acelaşi lucru, fiindcă accentul era pus pe numărul şi statutul social al celor care garantau un adevăr, nu pe implicarea lor directă în faptele de probat. Un proces nu se încheia definitiv cu sentinţa pronunţată de domn, ca cea mai înaltă instanţă de apel, ci se putea relua cu cel dintîi prilej îndată ce domnul era înlocuit cu altul, acesta fiind îndreptăţit să caseze verdictul precedent. Într-o asemenea situaţie, se constata adesea, chiar pe vremea lui Matei Basarab, că reclamantul „a mers cu mită la unul şi la altul". Dar era destul traficul de influenţă pe care-l presupunea intervenţia jurătorilor pentru a strîmba balanţa.

Cine e judecătorul? La început, numele de „judeţ" a fost al celui care era *ales* pentru a împărţi dreptatea, apoi ajunge a desemna o categorie de dregători sătesti, dar şi funcţia cuiva, tot ales, care prezida autoritatea colectivă municipală. „Judeţ" înseamnă şi un district care, deci, avusese în fruntea lui un jude, exact ca în Sardinia, unde „giudicatura" este teritoriul supus unei căpetenii locale cu acest titlu, tradus din latineşte („judex"). „Legea", ca în textele romane tîrzii, indică atît norma de drept, cît şi religia. Pe cînd procesele civile şi penale aveau ca instanţă supremă pe domn, acesta delegîndu-şi atribuţiile judiciare unor mari boieri, ca banul Craiovei, de pildă, mitropolitul se ocupa de orice aspect al vieţii cotidiene în legătură cu biserica şi, bineînţeles, de patrimoniul ecleziastic.

Domnului îi revine nu numai să se pronunţe în procese politice la care sînt consultaţi şi boierii membri ai sfatului, ci chiar decizia în conflicte de proprietate, ceea ce constituie marea majoritate a situaţiilor despre care avem documente. În aceste condiţii, pînă şi în cazuri cu totul minore ajunge să fie solicitat domnul: deci, o concentrare primitivă a justiţiei în faţa aceluiaşi tribunal. Se ştie pasajul din cronica lui Neculce referitor la felul cum împărţea dreptatea Dabija-Vodă, paternalistul beţiv, care judeca şi după prînz, în afara orelor de program: „acele divanuri din amează zi îndeseară nu cădeau toate prea de laudă". În schimb, fanarioţii au lăsat amintirea unei activităţi conştiincioase în acest domeniu. „Aceste giudecăţi faceţi dumneavoastră săracilor?", îi întreba mustrător Nicolae Mavrocordat pe boierii săi. Juriştii greci au început să prelucreze elemente de drept bizantin, altoindu-le pe tulpina dreptului cutumiar local. Constantin Mavrocordat s-a preocupat de educaţia viitorilor judecători, iar Constantin Moruzi, pe la 1780, a stabilit primele salarii pentru magistraţi.

Pentru a remedia anacronismele unei legiuiri vechi de o mie de ani, Caragea şi Scarlat Callimachi, în ultimii ani ai regimului fanariot, au introdus inovaţii împrumutate din legislaţia austriacă şi care, pe această cale, proveneau din codul Napoleon. Contemporanii n-au apreciat astfel de iniţiative, fiindcă, după mărturia unuia dintre ei, ele nu erau înţelese de „mai niciunul din giudecătorii cei vechi" şi fiindcă înlocuirea pedepsei cu moartea prin amenzi era socotită motivul pentru care „tîlharii se înmulţiseră cu un chip îngrozitoriu în toată ţara, că pe lîngă hoţii de codru... să plodiseră şi o mulţime de potlogari în toate părţile prin tîrguri şi prin sate, pînă agiunseră de tăia pungile oamenilor de la brîu ziua mare pe uliţă".

În epoca următoare, nu toţi judecătorii primeau plocoane ca soţul cucoanei Chiriţa sau, dacă o făceau, se expuneau să fie destituiţi, bătuţi zdravăn şi trimişi în domiciliu forţat la vreo mănăstire spre pocăinţă. Un Dinu Păturică putea chiar sfîrşi la ocnă, deşi această sancţiune exemplară pare mai degrabă un deznodămînt literar. De cîte ori e denunţată corupţia, ea este invariabil atribuită parveniţilor. Ion Ghica face portretul unui judecător integru, acela fiind însă un mare boier. „Cît despre cunoştinţa dreptului", adaugă memorialistul, „era cam slăbuţ, ba încă slab de tot; sacul său ştiinţific sta în cunoştinţa cîtorva principii din Basicalele lui Armenopulu şi din pravila lui Caragea, învăţate în lunga sa practică". Deci, iarăşi, desconsiderarea textului de lege în favoarea bunului-simţ şi a moralei creştine.

Oricum, atîta patriarhală onestitatea va fi fost o excepţie, deoarece Mihai Sturdza, în preajma revoluţiei din 1848, s-a gîndit să înfrîneze jecmănelile şi samavolniciile. Ucazul său, conceput cu părintească indulgenţă, suna aşa: „Silă să nu se mai întrebuinţeze, dar *filotimie* să urmeze". Cu alte cuvinte, judecătorul nu mai avea voie să ceară, însă i se permitea să primească.

Respectul formei, cel puţin în privinţa costumului de ceremonii impus magistraţilor, apare în vremea lui Cuza. Regulamentul Curţii de Casaţie elaborat atunci prevedea o ţinută care ni s-ar părea astăzi de tot bizară: frac de postav albastru, pantaloni albi cu vipuşcă galbenă, tricorn negru cu cocardă tricoloră şi... spada la şold. O formă fără fond, totuşi. Dorind să viziteze, din primul an al domniei sale, Curtea de Casaţie, Carol I a venit în inspecţie, neanunţat, la 9 dimineaţa şi, bineînţeles, n-a găsit pe nimeni. A aşteptat, cu ceasul în mînă, o jumătate de oră în desăvîrşită singurătate, apoi s-a retras, declarîndu-se lămurit despre cum merge justiţia în noua lui ţară.

© S. Ivanoschi

Ca toate celelalte instituţii, şi aceasta a început să funcţioneze normal după ce trecuseră vreo 30 de ani de la Independenţă, atîta timp cît să pătrundă în carieră bursierii trimişi la studii în străinătate. S-a instalat o meritocraţie care n-a aşteptat războiul şi reformele liberale ca să democratizeze magistratura. Era posibil ca un student sărac, dintr-un sat de pe valea Teleajenului ,să ajungă cel dintîi magistrat al ţării şi preşedinte al Academiei. Andrei Rădulescu şi-a povestit experienţa personală într-o carte extraordinară. Generaţia următoare a fost a celor care, luptînd pe front, n-au putut uita acel moment de regenerare şi purificare. Nu numai că ei au dispreţuit avantajele materiale necuvenite, dar au rezistat şi ingerinţelor politice, de oriunde ar fi venit. Aşa că au murit la închisoare sau în străinătate.

Cei care-şi căutau dreptatea treceau cu încredere pragul maiestuosului Palat de Justiţie din Bucureşti sau al tribunalelor, de aceeaşi arhitectură nobilă, din oraşe de provincie. Sentiment care a dispărut cu totul după distrugerea acestui corp profesional şi a Facultăţilor de Drept după 1948 şi care nu se va mai întoarce înainte de statornicirea unui nou echilibru. Acesta nu înseamnă salarii mai mari, ci o disciplină morală. Ca pentru întreaga societate românească, acesteia i se împotriveşte, deocamdată cu succes, parvenitismul deşănţat al „clasei de mijloc" pe cale de a se alcătui. Bătrînii noştri îi ziceau „ciocoime" şi-i cunoşteau abilitatea de a eluda legile, chiar cele mai înaintate şi mai amănunţite. ▲

Justiția între Executiv și Legislativ

– interviu cu Rodica STĂNOIU, ministrul Justiției –

Sînteți la mijloc între două puteri în stat: cea executivă și cea judecătorească. O interfață, dacă am putea spune așa. Faceți parte din Guvern, dar aveți în același timp responsabilitatea asigurării independenței Justiției. Cum percepeți această situație în mod concret și cum o gestionați?

Nu este deloc de invidiat poziția de ministru al Justiției, deși, paradoxal, sînt atît de mulți doritori... Potrivit prevederilor Constituției și ale Legii de organizare judecătorească, Ministerului Justiției îi revine, în mod prioritar, responsabilitatea *administrăriii* Justiției. Din păcate, încă mai funcționează, ca să zic așa, unele tipare mentale vechi în aprecierea Justiției în rîndul cvasimajorității opiniei publice, tipare ce reprezintă „reziduuri" ale perioadei anterioare anului 1989. Potrivit acestor stereotipii, ministerul – implicit ministrul – ar fi răspunzător de „tot ce mișcă" în sălile de judecată ale instanțelor sau în încăperile în care își desfășoară activitatea procurorii. Nimic mai fals! Zilnic, primim la minister zeci de memorii, petiții și plîngeri referitoare la modul în care se desfășoară unele procese. Se pare că încă mulți justițiabili nu pot înțelege că ministerul, potrivit legii, nu are dreptul de a se interfera în activitatea instanțelor de judecată atîta vreme cît o cauză sau alta se află pe rol și hotărîrea judecătorească nu este definitivă și irevocabilă. Altminteri, s-ar putea vorbi, pe bună dreptate, de *imixtiuni* în exercitarea actului de justiție de către magistrați! Încă se pare că e dificil de înțeles că, într-un proces, e imposibil, de cînd există justiție de pămînt, ca *ambele părți,* reclamant și pîrît, *să aibă simultan dreptate!* Întotdeauna și pretutindeni sînt și vor fi nemulțumiți cei ce pierd un proces. Pe de altă parte, nu e mai puțin adevărat că datorită unor modificări și completări ale legii nr. 92/1992 privind organizarea judecătorească, efectuate neinspirat în 1997, a fost exagerat rolul ministrului, în detrimentul Consiliului Superior al Magistraturii. Acesta este – și trebuie să fie – singurul organism abilitat prin Constituție și lege să reprezinte Justiția în raport cu celelalte puteri ale statului de drept – cea legislativă și cea executivă – și, totodată, să decidă asupra carierei magistraților, asupra modului de funcționare și de organizare a Justiției. Iată motivul pentru care mi-am propus, încă dinainte de preluarea portofoliului și din prima zi de activitate ca ministru, să acționez în direcția restrîngerii atribuțiilor ministrului și ministerului, astfel încît, într-adevăr, Justiția, prin Consiliul Superior al Magistraturii, să fie cu adevărat independentă în raport cu celelalte puteri ale statului de drept. *Nu ministrul sau ministerul trebuie să fie garantul independenței Justiției, ci Consiliul Superior al Magistraturii!* Dar se pare că tocmai această idee nu este pe placul multora! De altfel, această teză este unul din pilonii proiectului viitorului act normativ cu privire la organizarea judecătorească, proiect aflat acum în faza de finisare și finalizare în compartimentul de specialitate din minister.

Ca jurist considerați că puterea judecătorească din România asigură în acest moment echilibrul dintre puterea executivă și cea legislativă, așa cum, cel puțin teoretic, ar trebui să se întîmple?

Puterea judecătorească are un caracter dual nu totdeauna sesizat: pe de o parte, Justiția este *un serviciu public*, iar, pe de altă parte, ea este chemată să fie *apărătorul prin lege al statului de drept*. Din păcate, în anii care s-au scurs pînă în prezent, încă nu s-a închegat o viziune unitară referitoare la poziția în societate a fiecăreia dintre cele trei puteri. Cum știți, încă se mai manifestă „derapaje" de la ceea ce ar trebui să fie o atitudine de *conlucrare* între acestea. Unii reprezentanți, puțini, ce-i drept, ai puterii judecătorești încă mai „văd" independența Justiției ca fiind *totală*, în raport inclusiv cu legea și cu societatea – ceea ce reprezintă o eroare, întrucît Justiția nu poate fi mai presus ori în afara societății și nici nu poate exista fără o colaborare cu celelalte puteri! Tot astfel, unii reprezentanți ai legislativului au crezut sau mai cred că sînt îndreptățiți să-și considere activitatea ca avînd preeminență în raport cu „restul" lumii și, atenție!, asta o spune nu *ministrul* Rodica Stănoiu, ci *senatorul* Rodica Stănoiu; și nici puterea executivă nu a fost ferită, în toți acești ani de după 1989, să nu cadă în păcat! Este, dacă vreți, un fel de „boală a copilăriei" statului de drept! Cu alte cuvinte, încă nu s-a statornicit, în matca firescului, acel echilibru pe care îl presupune conlucrarea și respectul între cele trei puteri. Însă nutresc convingerea că ne apropiem cu pași repezi de momentul cînd echilibrul se va realiza prin limpezirea definitivă a rolului și locului fiecărei puteri, *acestea fiind în slujba cetățeanului* și nicidecum invers! Fiindcă acest cetățean are nevoie de *legi*, are nevoie de *dreptate prin aplicarea neabătută a legilor*, are nevoie de *condiții tot mai bune de trai*. Or, toate acestea presupun un model de acțiune practică, de o manieră convergentă, a puterilor statului de drept.

Cum se explică faptul că mai multe rapoarte internaționale pomenesc despre ingerințe politice în actul de justiție din România?

Am explicat, în ultima vreme, de mai multe ori, dar am să repet. Să luăm, bunăoară, Raportul – subliniez! – *preliminar* elaborat de Banca Mondială la solicitarea Guvernului Adrian Năstase. Evaluarea-diagnoză pe care s-a fundamentat acesta a fost realizată – vă rog să rețineți! – în perioada 23 aprilie-4 mai 2001. Deci la aproape cinci luni de la preluarea puterii! Evaluarea este, așadar, o radiografie a situației din *acel* moment, care, de fapt, oglindea perfect situația preluată de la fost guvernare. Cred că sînteți de acord că un interval de doar cîteva luni este, practic, insuficient oricărui guvern pentru a realiza schimbări semnificative, indiferent de domeniu. Însă între momentul realizării evaluării-diagnoză, care impune și identificarea soluțiilor necesare eliminării disfuncțiiilor constatate, și momentul comunicării raportului, repet, *preliminar*, se scurge, de regulă, un interval destul de mare – în cazul acesta pînă la data de 5 iunie 2002! Dar pînă la această dată, multe din aspectele negative sesizate de experții Băncii Mondiale și reținute în raportul preliminar au fost soluționate. Faptul, de altfel, a și fost recunoscut de reprezentanții Băncii Mondiale, care au decis actualizarea informațiilor cuprinse în raport în vederea finalizării documentului. Însuși faptul că Banca Mondială a decis să acorde un grant de 250.000 de dolari pentru consolidarea sistemului judiciar și legislativ românesc este o mărturie, implicită, a aprecierii pașilor pe care Justiția i-a făcut în acest an. Astfel de rapoarte au elaborat anul trecut, după cum știți, și ABA-CEELI, Amnesty International sau Institutul pentru o Societate Deschisă. Aceste rapoarte identifică probleme reale – precum condițiile de lucru, încă nesatisfăcătoare, în care își desfășoară activitatea magistrații sau funcționarea Justiției ca serviciu public etc. – dar, din nefericire, după cum o dovedesc unele aprecieri conținute, ele se fac pe alocuri tributare unei anumite viziuni subiective, neconforme cu realitățile prezentului, reclamînd, spre exemplu, presupuse „ingerințe" cu caracter politic. Ca om de știință, mărturisesc că sînt dezolată cînd constat că un raport cu pretenții științifice își întemeiază unele concluzii pe o argumentație furnizată de „surse anonime". Utilizarea unor astfel de „surse", practic neverificabile, pune sub semnul întrebării obiectivitatea cercetătorului – și, implicit, valabilitatea științifică, eficiența practică a acestor demersuri. Departe, însă, de mine intenția de a nega eforturile notabile și buna-credință ale celor care le elaborează, însă îmi doresc un plus de rigoare și imparțialitate.

Cît de corect și cît de profesionist considerați că reflectă presa activitatea Justiției?

În primul rînd, țin să apreciez în mod deosebit contribuția, sprijinul pe care presa ni-l oferă, atunci cînd ne semnalează disfuncțiile de natură obiectivă sau subiectivă care apar în activitatea Justiției. În al doilea rînd, vreau să remarc faptul că se mai întîmplă ca subiectivismul sau lipsa unei informări corecte să-i determine pe unii ziariști să se abată de la prezentarea corectă, imparțială a realității. Astfel, un caz particular, cu totul izolat, e prefăcut într-o etichetă cu valențe generalizatoare care blamează activitatea *tuturor* magistraților, ceea ce nu este nici corect și nici... profesionist! În al treilea rînd, uneori, relatările unor ziariști dovedesc că problemele Justiției, modul cum funcționează instanțele sau care sînt atribuțiile Ministerului Justiției, ale Ministerului Public, ale Consiliului Superior al Magistraturii ș.a.m.d. nu prea le sînt cunoscute, cu toate că scriu despre Justiție! Observînd acest fapt, am avut inițiativa organizării la Institutul Național al Magistraturii a unui program de „familiarizare" a jurnaliștilor din presa scrisă și audio-vizuală cu problematica amintită. Programul s-a bucurat de generosul sprijin pe care ni l-a oferit Ambasada SUA. Convingerea mea, nu o dată afirmată, este că presa și Justiția nu se află în poziții de adversitate. Sau n-ar trebui să se afle! Contez pe stabilirea unor relații de respect reciproc și de cooperare între magistrați și ziariști, mai ales dacă avem în vedere și necesitatea formării și educării spiritului civic bazat pe respectul legii.

interviu de Liana IONESCU

▲

Matei FLORIAN

Pe treptele tribunalului

Mai întîi și mai întîi, chiar de pe treptele tribunalului mare, m-a privit cu o atenție bănuitoare o doamnă cu o cicatrice roșiatică pe obraz, cu o fustă creață și portocalie, lungă. Și-a aprins o țigară pe care a ferit-o cu dibăcie de ploaie și mi-a spus: „Băiatu'. N-a furat el, să-mi cadă ochii de te mint, ăilalți l-a pus. Nici n-a furat el, că l-a bătut gaborii-n miliție să spună, și l-a luat direct de la gagica lui că el a furat. N-a furat. Am dat banii la avocat să zică că n-a furat el, ăilalți l-a pus. N-am încredere io în ăștia, ta-su și acum e la pușcărie, că el a furat, da' n-a furat de cîți ani stă acolo. Băiatu' o să scape cu șase luni. Uite: îmi fac cruce la Dumnezeu la biserica asta, dacă a făcut el ceva cu ăia, da-r-ar dracu' în toți, că te nenorocește! Acu', io din ce să mai trăiesc, ha?!" Lumea coboară dinăuntru, ne ocolește.

Cîțiva metri mai încolo, gesticulînd cu cheile unei mașini Ford în mînă, un domn cu costum elegant se răstește la băiatul cu șapcă albastră care, cu un tichet în mînă, încearcă să-i spună că parcarea – poate să vadă și el – e plină. „O las aici, în mijlocul străzii! Dacă pățește ceva, tu plătești!" Băiatul se zbate, se învîrte: mașina e parcată. Mulțumit, domnul se apropie, răspunde: „E datoria noastră să avem încredere în justiție. Ce s-ar alege dacă fiecare ți-ar spune că se pișă pe Tribunal? Haos. E de dorit să ai încredere în tot ce înseamnă Stat. Mă rog, dacă treburile nu merg atît de rapid cum ai vrea, mă refer la acte, la toată hîrțogăraia asta care înseamnă pregătirea unui proces, trebuie să urnești un pic lucrurile. O atenție, un buchet de flori: de vină e birocrația și nu justiția." Domnul cu Ford e avocatul unei firme, „n-are a face numele". Firma intentează proces fostului contabil, „un escroc, domnule, un escroc."

Detaliind un pic conceptele de „o atenție" și „un buchet de flori", un alt domn care are probleme cu parcarea – barbă și tîmple albe, chelie, distincție – îmi spune, irevocabil, că justiția, în procesele majore, se cîștigă cu bani și cu influență. Îmi mărturisește asta zîmbindu-mi și pentru că-i sînt simpatic. „Să nu avem nici un fel de idilisme: te interesezi cine e judecătorul și, discret, în particular, la dumnealui sau dumneaei acasă, vii cu ofertă corespunzătoare. Fiecare proces are o sumă care trebuie dată. Da, da, e o piață neagră, evident, pentru inițiați." Cu mult mai evident (zîmbetul domnului arată acum o perplexitate năucitoare), nu voi afla din gura lui ce proces a cîștigat sau va cîștiga în felul acesta. „Trebuie să păstrăm o minimă discreție, nu?"

„Nu, n-avem nici o încredere", îmi spune aproape în cor un grup de cîțiva chiriași ce vor musai să deturneze sensul acestui articol înspre arzătoarele probleme iscate de dorința noului proprietar de a-i evacua cu forța din blocul ce odinioară a aparținut părinților lui, apoi comunismului, ca, într-un final, printr-un matrapazlîc de proporții, să redevină proprietatea familiei ce l-a ridicat sau cumpărat (aici n-am înțeles prea bine). Cert este că scenariul domnului distins se repetă întocmai în spusele acestor oameni: omul fără inimă, proprietarul, a plătit cu bani grei pe judecătoare, iar acum – este inadmisibil – aceasta a pronunțat ordinul de evacuare. Chiar vroiau cu toții în păr să dea de știre tuturor cotidienelor despre acest abuz incalificabil, numai că acum este mult mai bine, a venit presa la ei, fie și sub forma unui reporter de săptămînal. Pentru că ploua, pentru că erau prea gălăgioși, nu am să vă dau nici un număr de stradă sau de imobil, iar pe cele ale chiriașilor (scrise cu meticulozitate – unii și-au notat și inițiala tatălui – pe o listă), nici atît. Dacă ești bun în restul timpului, Dumnezeu te iartă.

Cum cred că-i va ierta și pe Mănescu Anghel și Nedelea Mariana (fostă Mănescu) pentru că tocmai au divorțat. „Pur și simplu nu mai mergea", îmi spune ea, „ne-am înțeles și cu lucrurile și cu copilul, după două înfățișări, gata. La noi n-a fost cazul ca la alții să zbierăm, cu înjurături, cu țigănie. N-am ce să zic. Poate dacă ar fi fost așa – să mă facă curvă ca să-mi ia copilu' – m-aș fi interesat și io la un avocat uns cu toate alifiile și, dacă ar fi fost de dat bani la cineva, aș fi dat. Părerea mea este că în România este corupție mare." Domnul Piciorea, tacticos, calm, este de altă părere: „Se vorbește de imixtiunea politicului, de corupție, de interese, de așa. S-ar putea ca ceva din toate astea să fie adevărat. Dar să fim serioși, în majoritatea cazurilor, cu un dosar bine întocmit, ți se dă dreptate."

De părerea asta pare a fi și doamna Iolanda, 58 de ani. O doamnă răzbătătoare care și-a dat seama că, pe cale administrativă, proprietatea familiei ei din Dr. Felix nu va fi cîștigată niciodată. Procesul s-a întins vreme de doi ani, numai că acum – doamna Iolanda e sigură – „pînă la vacanța judecătorească totul se va termina. Justiția șontîcăie, dacă înțelegi, dar merge pe calea cea bună."

Consemnez în acest penultim paragraf și șapte răspunsuri de *n-am*, ce nu vor să însemne altceva decît că respectivele șapte persoane nu au încredere în justiție. La întrebarea *de ce*, cu o singură excepție notabilă – „c-așa stă treba" – nimeni nu a mai răspuns nimic.

Un bătrînel mi-a explicat, însă, în detaliu cum va cîștiga procesul împotriva celor care au venit cu dezinsecția. Din casă, din ziua aceea, i-a dispărut o minunată lupă filatelică. E bine de știut că pe lume nu mai existau două la fel.

▲

Constatări, obiecţii, recomandări

I. PHARE – Din programul orizontal aplicat Justiţiei şi Afacerilor Interne

Întărirea statului de drept

Cu privire la situaţia generală a introducerii standardelor statului de drept în România, au fost găsite deficienţe importante în legislaţia existentă, care ameninţă independenţa Justiţiei.

● Judecătorii inspectori de la Curţile de Apel şi de la Corpul de control al ministrului Justiţiei exercită un control asupra activităţii judecătorilor atît din oficiu cît şi pe baza plîngerilor unei părţi... Deşi inspectorii ar trebui să examineze numai elementele administrative legate de un anumit proces, se întîmplă ca aceştia să supervizeze aspecte procedurale ale proceselor şi uneori chiar substanţa unei decizii date de un judecător.

● S-au raportat cazuri de contactare a judecătorilor de către ministru pentru a explica decizii luate în procese.

● O formă chiar mai directă de influenţare a Justiţiei de către ministrul de resort constă în scrisorile prin care ministerul recomandă din cînd în cînd o anumită interpretare a legii (sînt date exemple din martie şi aprilie 2001 n.r.)

● Instituţia recursului în anulare, ca procedură aflată la dispoziţia procurorului general şi pentru care termenul limită de declanşare a fost recent prelungit la un an, aduce atingere principiului *judiciary certitude* (certitudinii judiciare).

● Judecătorii Curţii Supreme de Justiţie ar trebui numiţi pe viaţă.

● Accesul la justiţie e garantat. Asistenţa juridică gratuită e susţinută. Dar remuneraţia avocaţilor în acest domeniu e limitată şi nu depinde de timpul alocat unui proces sau de numărul înfăţişărilor. Se raportează că din acest motiv avocaţii nu-şi dau mari străduinţe să intre în proceduri prea lungi şi complicate.

II. Din raportul Băncii Mondiale – septembrie 2001

● Echipa Băncii Mondiale a descoperit faptul că în sistemul justiţiei din România persistă încă probleme serioase. Sistemul e ineficient şi perceput ca fiind corupt. Judecătorii nu sînt nici suficient de independenţi, nici nu dau seama în faţa nimănui.

● Încetineala sistemului judecătoresc e o problemă fundamentală şi larg răspîndită. Timpul mediu de rezolvare al unor cauze penale este de 4 ani şi jumătate, iar o cauză civilă relativ simplă poate dura peste doi ani.

● Faptul că judecătorii de la Curtea Supremă sînt numiţi pe termen de şase ani în timp ce judecătorii din restul sistemului judiciar beneficiază de protecţia funcţiei pe viaţă, conduce la percepţia că instanţa cea mai înaltă a ţării este mai puţin protejată de posibile influenţe şi presiuni politice decît instanţele inferioare.

● Mulţi observatori percep faptul că Ministerul Justiţiei exercită un prea mare control asupra justiţiei. Preşedinţii de tribunal sînt numiţi din 4 în 4 ani, în general pe linie politică.

● Consiliul Suprem al Magistraturii recomandă numirile în magistratură şi măsurile disciplinare pentru judecători. CSM nu are însă personal permanent propriu, ci se bazează pe recomandările Direcţiei Inspectorilor din Ministerul Justiţiei. Ministerul Justiţiei joacă un rol crucial în examinarea performanţelor judecătorilor şi în conducerea procedurilor disciplinare faţă de judecători.

● Există o percepţie răspîndită în România că mulţi dintre judecători nu cunosc şi nu înţeleg suficient legea, în special la Judecătorii.

● În România, judecătorii şi procurorii sînt văzuţi pe locul doi în privinţa corupţiei, după funcţionarii vamali.

● Recomandare: România să consolideze independenţa justiţiei prin sporirea puterilor Consiliului Suprem al Magistraturii, asigurîndu-i buget şi personal separat, dîndu-i puteri disciplinare efective asupra judecătorilor (...).

● Problema principală cu care se confruntă baroul reprezintă una din principalele probleme cu care se confruntă justiţia: menţinerea la curent cu legislaţia care se modifică rapid.

● O altă problemă importantă este aceea că juriştii sînt adesea percepuţi ca o pistă pentru corupţia justiţiei şi clienţii ştiu din auzite la care avocaţi să meargă atunci cînd au nevoie să „rezolve" o cauză. Baroul existent nu pare să aibă mecanisme eficiente pentru disciplinarea avocaţilor, depistarea cazurilor de corupţie sau evaluarea plîngerilor primite din partea publicului cu privire la comportarea coruptă sau neprofesionistă a avocaţilor.

III. Din programul de monitorizare a vieţii social-politice şi economice al Asociaţiei pentru Educaţia Cetăţenească (ASPEC)

● Martie 2001: ministrul Justiţiei, Rodica Stănoiu, adresează tuturor Curţilor de Apel din ţară o circulară în care cere judecătorilor să se îngrijească de soarta chiriaşilor din casele naţionalizate.

● Aprilie 2001: apare o nouă circulară a ministrului Justiţiei, în care Curţilor de Apel din toată ţara li se spune că „ar fi indicat" să suspende acţiunile de lichidare a băncilor aflate în faliment.

● Aprilie 2001: prefectul de Mehedinţi, Dan Trancotă, l-a reclamat la Adrian Năstase pe prim-procurorul judeţului, Păun Irinel,pe motiv că nu s-a prezentat la teleconferinţa premierului cu prefecţii. Justiţia, a explicat prefectul de Mehedinţi, nu poate să facă abstracţie de ceea ce spune primul-ministru.

● Aprilie 2001: prefectul de Caraş Severin, Gheorghe Pavel Bălan, a sugerat, printr-o cerere adresată Ministerului Justiţiei, ca un cunoscut de-al său să fie numit şeful Curţii de Apel din judeţ.

● Iunie 2001: prim-procurorul Victor Bescuca din conducerea Parchetului Tribunalului Olt a fost demis pentru că nu a participat la o conferinţă organizată de conducerea prefecturii judeţului.

● Septembrie 2001: Ovidiu Muşetescu acuza justiţia că în procesele de privatizare dă sentinţe în defavoarea statului.

● Octombrie 2001: Guvernul Adrian Năstase dă o ordonanţă de urgenţă prin care suspendă procedurile administrative privind adopţiile internaţionale, deşi Curtea de Apel Bucureşti a dispus anularea unei asemenea măsuri. Premierul declară că, dacă va mai exista o hotărîre judecătorească împotriva suspendării adopţiilor, Guvernul va mai da o ordonanţă.

● Iunie 2002: preşedintele PSD Gorj, Nicolae Mischie, care este şi preşedinte al Consiliului Judeţean, a luat apărarea a doi primari, colegi de partid, acuzaţi de acte de corupţie. Nicolae Mischie a declarat că cei doi primari sînt nevinovaţi: „Procuratura şi Tribunalul să-şi vadă de treaba lor. Nu fac ce vor ei.".

Sinteza ASPEC mai aminteşte: cazul sinuciderii procurorului Cristian Panait în urma unor discuţii contradictorii cu şefii săi, pe marginea anchetei împotriva procurorului Alexandru Lele; cazul plecării procurorului Ovidiu Buduşan în Franţa unde a cerut azil politic acuzînd „imixtiunea brutală a executivului în problemele justiţiei" (Ovidiu Buduşan a lucrat la dosarul FNI, la efectuarea comisiilor rogatorii în afacerea Adrian Costea şi la dosare în care erau implicaţi Viorel Hrebenciuc, Dan Voiculescu, Răzvan Temeşan, George Constantin Păunescu, Bebe Ivanovici); numirea în funcţii înalte la Parchetul General a procurorilor Alexandru Ţuculeanu şi Ilie Picioruş, care în 1985 s-au ocupat de arestarea şi trimiterea în judecată a inginerului Gheorghe Ursu (omorît apoi în bătaie în arestul miliţiei).

În aceeaşi sinteză sînt pomenite nume de persoane scoase în ultimul an şi jumătate de sub urmărirea penală, eliberaţi din arest sau în favoarea cărora s-au făcut recursuri în anulare: Zaher Iskandarani, Mihai Chiţac, Victor Atanasie Stănculescu, Mujea Marcelini, Sever Mureşean, Răzvan Temeşan, Victor Hrebenciuc, George Constantin Păunescu.

▲

Matei MARTIN

Judecătorie model, import SUA

Despre tarele sistemului judiciar românesc s-a vorbit şi s-a scris mult, tot atît de mult cît s-a vorbit şi despre soluţii şi reforme. De făcut, nu s-a făcut mai nimic. Recent, *American Bar Association* (Asociaţia Baroului American) a iniţiat, prin programul *Central and Eastern European Law Initiative* (Programul de Iniţiativă Juridică pentru Europa Centrală şi de Est) un program-pilot vizînd ameliorarea activităţii instituţiei judecătoreşti şi a actului de justiţie.

S-a pornit altfel decît sîntem obişnuiţi, adică de la elaborarea unui regulament aplicabil – într-un fel sau altul, mai mult sau mai puţin – tuturor. Acest proiect a început cu un obiectiv punctual.

Proiectul iniţiat de cele două organizaţii, în colaborare cu Ministerul Justiţiei, prevede transformarea Judecătoriei sectorului 3 într-o judecătorie-model, funcţionînd după principiile maximei eficienţe. Artizanii schimbării nu puteau fi, evident, decît americanii!

Din iulie 2001, grupul de lucru care a introdus reformele de la Judecătoria Sectorului 3 a fost extrem de activ, iar colaborarea cu autorităţile româneşti pare să le fi răsplătit eforturile: Ministerul Justiţiei a angajat 9 grefieri la Judecătoria sectorului 3; cu numărul suplimentar de grefieri, instanţa poate de acum să se constituie într-o adevărată echipă: dacă, pînă mai ieri, judecătorii lucrau cu grefieri diferiţi unul şi acelaşi caz, ei pot lucra de acum acelaşi caz, pînă la rezolvare.

O altă schimbare importantă a fost introdusă de judecătorul Marius Tudose, preşedintele instanţei, şi ţine de împărţirea cazurilor pe un criteriu absolut obiectiv, anume cel alfabetic – o metodă care a fost iniţial introdusă experimental la Timişoara. Avantajul îl reprezintă distribuirea egală, corectă a sarcinilor şi eliminarea oricăror dubii cu privire la subiectivitatea repartizării.

Programul a prevăzut şi introducerea unei reţele de calculatoare care să permită o înregistrare mult mai rapidă a cazurilor şi o arhivare şi actualizare eficientă a dosarelor. În acest scop, Judecătoria va fi în curînd dotată cu noi echipamente, iar grefierii şi judecătorii acestei instanţe au fost instruiţi în utilizarea calculatorului.

Reforma unei instituţii înseamnă însă şi educare: cetăţeanul – principalul beneficiar al programului ABA/CEELI – nu putea fi uitat; au fost editate opt broşuri prin care el poate învăţa, pas cu pas, cum se lucrează cu instanţa: *Cererea de chemare în judecată, Asistenţa juridică şi reprezentarea, Cum ne comportăm în faţa instanţei, Cui ne adresăm atunci cînd alegem calea acţiunii în justiţie, Căile de atac în procedura penală, Căile de atac în procedura civilă, Ordonanţa privind somaţia de plată, Vocabular juridic.* La rîndul lor, purtătorii de cuvînt de la instanţele din Bucureşti au luat lecţii despre cum se lucrează cu publicul (editarea unui *Ghid de conduită în faţa cetăţeanului* nu cred că ar fi chiar o idee absurdă!), despre cum se redactează un comunicat de presă şi despre cum se acordă interviuri.

Proiectul pare să funcţioneze... Dacă va conduce într-adevăr şi la o rezolvare mai rapidă şi mai eficientă a cazurilor, rămîne de văzut cum va putea fi implementat şi în alte judecătorii.

▲

© M. Dumitru

Rodica CULCER

Roba şi condeiul

În ultima vreme presa s-a ocupat cu o oarecare voluptate de corupţia din justiţie. În ciuda tuturor imperfecţiunilor ei, a făcut mai mult decît oricare altă instituţie din stat pentru a demasca abuzurile din justiţie, mai ales ale Parchetului. Fără vehemenţa presei, Mugur Ciuvică probabil că ar fi fost chiar arestat deşi nu s-a putut dovedi nimic împotriva lui, procurorul Cristian Panait ar fi fost declarat nebun post-mortem de colegii săi din Parchet, iar dosarul traficului cu benzina din Ardeal ar fi rămas închis pe vecie. Un singur caz nu s-a urnit în ciuda scandalurilor din presă, cel al lui Sorin Ovidiu Vîntu, dar şi aici presa a demascat conspiraţia din poliţie şi din justiţie menită să-l pună la adăpost pe controversatul om de afaceri.

Fără îndoială încrederea în poliţişti, procurori şi judecători a scăzut şi datorită contribuţiei ziariştilor, ceea ce nu înseamnă totuşi că ziariştii au respectat întotdeauna regulile statului de drept. Pe de altă parte, merită să ne întrebăm dacă nu cumva uneori presa se substituie justiţiei urmărind alte interese decît purul adevăr.

Este greu de înţeles de pildă, pentru jurnalişti, că în toate cazurile controversate trebuie aplicată prezumpţia de nevinovăţie, ceea ce înseamnă că orice om este nevinovat atîta vreme cît nu a fost condamnat de o instanţă de judecată. În Marea Britanie aceasta funcţionează atît de bine încît numele celor arestaţi nu pot fi făcute publice înainte ca respectivii să fie inculpaţi de magistraţi. Astfel, cetăţeanul este protejat de orice umbră asupra reputaţiei sale în cazul în care poliţia a comis un abuz sau a mers pe o pistă falsă. Or, ce vedem noi la televizor aproape în fiecare seară? Oameni arestaţi de poliţie şi filmaţi în toate poziţiile înainte ca dosarele să ajungă în faţa procurorilor. În goana după senzaţional, nici televiziunile, nici presa scrisă nu mai ţin cont de un principiu elementar, prezumţia de nevinovăţie, care este de altfel un semn al civilizaţiei. Nu ţin cont nici poliţia, nici Parchetul, care furnizează informaţii presei despre cei arestaţi. Aceleaşi televiziuni filmează fără să-şi pună vreo întrebare raziile poliţiei în discoteci sub pretext că se caută prostituate. Fetele sînt filmate indiferent dacă s-a dovedit că sînt prostituate sau că se aflau pur şi simplu în discotecă pentru a se distra. Nimeni nu se întreabă dacă astfel de acţiuni nu lezează vreun drept al persoanei, dacă legea care le permite nu este cumva abuzivă. Nu mai vorbim de tinerii care se droghează şi care au şi ei dreptul la imagine şi la o viaţă privată. Amintim aici cazul unui cetăţean declarat de presă acum cîţiva ani autorul unui accident de circulaţie soldat cu victime omeneşti. Din cauza presiunilor omul a fost nevoit să fugă de acasă şi a fost salvat doar de adevăratul autor al accidentului care s-a hotărît să iasă din anonimat. Din punctul de vedere al respectării prezumţiei de nevinovăţie şi a drepturilor persoanei, presa românească este sub standardele europene. Faptul nu este însă specific ziarelor sau televiziunilor, ci întregii societăţi şi chiar clasei politice. Nu există la noi o cultură a democraţiei şi a statului de drept sau măcar a respectului pentru lege şi pentru drepturile individuale.

Pe lîngă ignorarea sau nesocotirea unor principii fundamentale, mai observăm în presă şi alt fenomen îngrijorător: manipularea politică. Aşa cum justiţia este politizată, şi ziarele urmăresc uneori interese politice atunci cînd scriu despre corupţia în justiţie. Să pornim de la un caz recent – tentativa de sinucidere a judecătorului orădean Adrian Popa. Faptele sînt neclare, dar din surse din interiorul Poliţiei şi al Parchetului s-au aflat foarte multe lucruri tratate de presă în mod diferit. În unele ziare, Adrian Popa este declarat victima procurorilor cu care a stat de vorbă la Bucureşti, în altele, mai apropiate de guvern, Popa apare ca o rotiţă dintr-un imens angrenaj al corupţiei în justiţia bihoreană. Publicaţia în cauză citează copios din denunţurile unui om de afaceri aflat în închisoare, Viorel Ştiube, care declară cu nonşalanţă că a mituit mai mulţi judecători şi procurori cu zeci de mii de dolari. Denunţul nu este susţinut şi nimeni din redacţia ziarului nu pare tulburat de faptul că autorul său este totuşi condamnat penal, fapt care-i reduce credibilitatea şi-l face susceptibil la presiuni. Citind cu atenţie, aflăm însă că Ştiube, marcant membru PSD, susţine că l-ar fi mituit şi pe procurorul Alexandru Lele, cel care este acum urmărit penal după ce l-a arestat anul trecut pe Adrian Tărău, fiul fostului prefect

© S. Ivanoschi

PSD de Bihor. Lele a acuzat intervenţia factorilor politici în acest caz, iar Parchetul a fost în cele din urmă obligat să redeschidă dosarul traficului cu benzină din Ardeal şi să-l pună pe Tărău sub urmărire, evident abia după ce l-a lăsat să plece în străinătate. Există destule persoane sus-puse interesate de compromiterea lui Alexandru Lele, devenit extrem de incomod. Procurorul General l-a declarat vinovat de abuz în serviciu încă înainte de terminarea anchetei. În aceste condiţii, este oare întîmplător că Viorel Ştiube îşi aduce dintr-odată aminte că l-a mituit pe Alexandru Lele şi că afirmaţia este preluată de o publicaţie apropiată de PSD? Nu este singurul exemplu care atestă o colaborare între oameni politici, presă şi procurori, căci informaţiile ziariştilor nu pot veni decît de la aceştia din urmă. Ce încredere poţi avea în probitatea profesională a procurorilor care procedează astfel? Dar a procurorilor care au dispus anul trecut arestarea celor patru judecători bucureşteni în baza unui denunţ făcut de infractorul Shimon Naor? Şi atunci s-au găsit ziarişti care să-i declare vinovaţi pe cei patru înainte de proces şi puţini şi-au pus problema temeiniciei acuzaţiilor.

Putem deci să avem încredere în articolele demascatoare din presă? E greu de răspuns. Astfel de articole sau campanii de presă trebuie citite cu atenţie şi verificate, ceea ce din păcate nu fac decît profesioniştii, nu şi cititorii obişnuiţi. Să nu fim însă pesimişti, căci economia de piaţă rezolvă o parte din probleme. Ca să fie vîndute, ziarele trebuie să fie credibile, deci şi editorii lor vor avea grijă să verifice măcar o parte din informaţii, iar din concurenţa dintre grupurile de interes care caută să manipuleze ziarele şi televiziunile va ieşi la iveală şi o parte de adevăr. ▲

Ingrid ŞUŞU

Clauza de conştiinţă

– sau despre ce au în comun ziariştii cu Justiţia –

Indiferent de calitatea celui chemat să aplice dreptatea, la diferitele niveluri ale justiţiei, acesta dispune de un privilegiu incontestabil: clauza de conştiinţă. Dreptul magistratului de a dispune o hotărîre în raport şi de propria conştiinţă, nu numai de ceea ce indică legea, adică posibilitatea ca acesta să judece în mod autonom ceea ce este circumstanţial, şi nu factual, într-un caz particular, presupune însă o răspundere enormă. Pentru că, în cele din urmă, încrederea sau lipsa de încredere în actul de justiţie ţine de dualitatea relaţiei date de aplicarea legii şi de capacitatea magistratului de a emite judecăţi cu privire la circumstanţe pe care legea nu le defineşte. Noţiunea de justiţie sau de dreptate în sensul legalităţii şi noţiunea de dreptate în sensul dat de valorile individuale, culturale sau sociale n-ar trebui să se excludă, ci să se completeze în ceea ce este „judecat" de magistrat. El are privilegiul de a alege, în ultimă instanţă, care decizie ar fi „mai dreaptă" într-un anume caz, aşa cum jurnalistul are dreptul să aleagă subiectele pe care le consideră cele mai interesante pentru cititorii săi. Atît ziaristul, cît şi magistratul emit judecăţi de valoare atunci cînd decid ce anume reprezintă „interes public". Dintr-un anumit punct de vedere, nici una dintre părţi nu este suficient de competentă în a evalua acest interes, însă ambele categorii dispun de mijloacele prin care să ajungă la o concluzie cît mai apropiată de realitate. De principiu, concluziile părţilor ar trebui să coincidă, cîtă vreme ele privesc acelaşi conţinut. Există însă şi excepţii, iar excepţiile pot apărea mai ales din diferenţele de valorizare. Pare firesc ca indivizi diferiţi, cu o educaţie diferită, cu profesii diferite, provenind din medii diferite, să aibă opinii diferite chiar şi în ceea ce priveşte dreptatea. Ce te faci însă cînd dreptatea este relativizată şi capătă o semnificaţie diferită în accepţiunea ei de „legalitate"?...

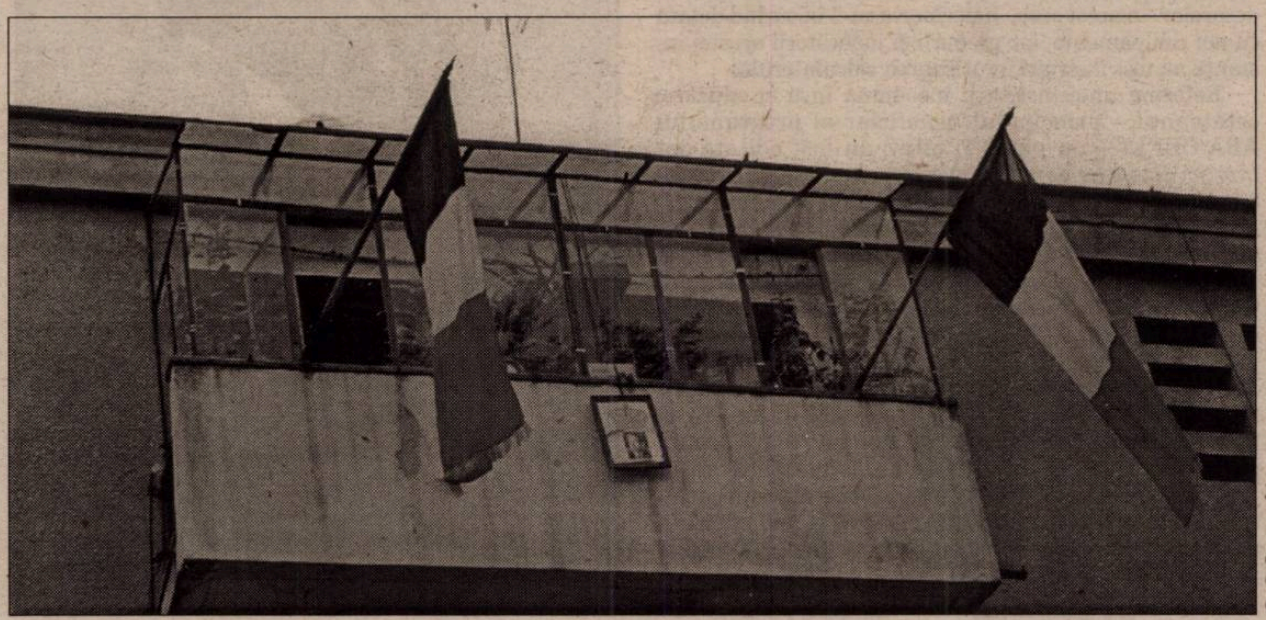

© S. Ivanoschi

Aceasta a fost una dintre dilemele cu care eu însămi a trebuit să mă confrunt atunci cînd mi-am pus întrebarea cîtă încredere am, sau pot avea, în justiţia română. Un poliţist, cu o funcţie extrem de importantă, m-a dat în judecată, acum cinci ani pentru o relatare de la comisia de abuzuri din Senat. Relatam, la acea dată, despre cum un om de afaceri s-a plîns comisiei că trei ofiţeri de poliţie i-au intermediat împrumuturi „cu camătă" de la „capii mafiei ţigăneşti". Rezultatul a fost un lung proces de calomnie. După patru ani, judecătorii instanţei de fond, au decis că plîngerea acestuia nu este motivată, dîndu-mi cîştig de cauză. Motivaţia m-a umplut de bucurie. Judecătorii şi-au întemeiat decizia pe principiul „interesului public", dreptul oamenilor de a cunoaşte astfel de lucruri, chiar şi în circumstanţele în care acuzaţiile aduse în faţa comisiei (nu de mine!) n-ar fi fost probate. În fond, a fi ziarist înseamnă să informezi, nu să faci treaba poliţiei sau a organelor de anchetă, chiar dacă uneori nu ai de ales. Decembrie 2000. În februarie 2001, instanţa de recurs, fără a mă cita la proces, hotărăşte că, deşi „menţine parţial" decizia instanţei de fond, trebuie să plătesc poliţistului cu pricina 80 de milioane de lei daune. În penal! Motivaţia m-a lăsat cu gura căscată. Instanţa de recurs admite, ca şi instanţa de fond, că nu sînt vinovată de calomnie, dar pentru că articolul „a fost publicat de un ziar de mare tiraj" *(România liberă)* şi „teoretic, ar fi putut duce la afectarea imaginii sau sancţionarea pe cale administrativă" a poliţistului cu pricina, trebuie să plătesc suma menţionată. În prezent urmez căile pe care legea mi le pune la îndemînă pentru a ataca o astfel de decizie. Am deopotrivă temeiuri să mă îndoiesc de corectitudinea justiţiei, dar să şi sper într-o decizie corectă. Îmi amintesc că judecătorul de la Curtea Supremă m-a întrebat de ce m-am întors din Statele Unite atunci cînd am contestat decizia instanţei de recurs şi am cerut strămutarea judecării cazului altundeva decît în Bucureşti. La momentul respectiv, n-am ştiut exact ce să răspund. Acum cred că aş spune „fiindcă mai sper". ▲

Arta şi şublerul

– interviu cu avocatul Doru COSTEA –

În ce măsură consideraţi că justiţia îşi îndeplineşte rolul? Vă simţiţi bine ca avocat? Vă faceţi meseria aşa cum doriţi sau sînteţi dezamăgit?

Într-o mică măsură. Şi pentru că vorbim de justiţie, dacă eficienţa se măsoară în procente ce se rostogolesc îngrijorător sub 50% e ca şi cum nu s-ar înfăptui deloc. Asta pentru că e vorba de o percepţie colectivă. Să nu uităm că într-un domeniu atît de sensibil eroarea, ca şi frauda, poate exista doar ca excepţie. Mediatizarea lor în societăţile democratice se face nu numai pentru a arăta că acestea există doar ca accident, ci şi pentru a scoate în evidenţă că partea bună a lucrurilor e dominanta sistemului şi sancţionează rapid orice excrescenţă malignă. Noi, din păcate, trăim o democraţie de simpozion.

Mă simt bine ca avocat pentru că îmi iubesc profesia şi o practic de 21 de ani. Este un exerciţiu interesant, un soi de alpinism intelectual să ştii că nu te poţi refugia îndărătul altei autorităţi decît celei pe care o are textul de lege. Nu sînt nici dezamăgit pentru că sînt un optimist de nevindecat.

Sînteţi surprins de deciziile corecte sau incorecte ale instanţelor?

Faţă de cele spuse mai sus, mai degrabă de cele corecte.

Ce îi poate împiedica pe judecători să dea totdeauna soluţia cea mai bună şi care s-ar impune?

Cred că în primul rînd lipsa de experienţă. Vreau să fiu bine înţeles, n-am spus lipsa de profesionalism. „Da mihi factum, dabo tibi jus" („Dă-mi *faptele* şi-ţi voi da dreptul"), spuneau romanii. Mare parte din judecătorii instanţelor de fond sînt foarte tineri. Nu vreau să credeţi că iau lucrul ăsta ca pe un defect, dar ca să poţi percepe profund şi corect juridic semnificaţia unui fapt concret e nevoie de o serioasă experienţă în privinţa faptelor şi asta nu se poate căpăta – din păcate – decît în timp. Arabii au un proverb extraordinar: „cuminţenia ţine loc de barbă albă, dar barba albă nu ţine loc de cuminţenie". L-am scris în prima mea agendă, la începutul profesiei. Aveam să constat mai tîrziu că nu e chiar aşa. Incontestabil, profesionalismul e necesar, dar e departe de a fi suficient.

Un al doilea obstacol ar ţine şi de deficienţele de sistem în învăţămîntul juridic. Defectul major al acestuia este acela că îndoapă studenţii cu legislaţie şi trece cu uşurinţă peste principiile dreptului şi constantele acestuia. E – dacă vreţi – ca şi cum ai încerca să faci medicină fără să ai cunoştinţe temeinice de anatomie. Prinşi în „meandrele concretului", ca să folosesc o expresie ce a făcut carieră, adesea judecătorii scapă esenţialul: justiţia e întîi de toate un act de echitate, o artă a binelui *(ars boni et aequi)* şi nu un simplu şubler legislativ cu care să cuantifici măsura adevărului. Ca să poţi face asta e nevoie de o serioasă cultură juridică, de solide cunoştinţe de drept roman şi, cum spuneam mai sus, de o sănătoasă experienţă de viaţă. Americanii condiţionează dobîndirea statutului de judecător de îndeplinirea unor anumite condiţii ce ţin de experienţa în justiţie.

Nu în ultimul rînd un obstacol major îl reprezintă condiţiile absolut improprii în care se lucrează. Cel puţin în Bucureşti situaţia e catastrofală, informatizarea e la pămînt, Palatul de Justiţie stă să se dărîme, şi asta în timp ce taxele de timbru alimentează copios bugetul. Nu uitaţi că Palatul de Justiţie, monument de arhitectură, a fost construit la sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd Bucureştii erau o palmă de loc. E jenant să fii obligat să porţi robă şi să-ţi sumeţi poalele precum popa de ţară anteriul cînd trece vadul, şi asta ca să te poţi strecura printre fiarele iscate dintre dărîmături. Spectacolul e grotesc. Nu mai vorbesc de igienă. Palatul de Justiţie e, la propriu, un focar de infecţie în care bolile profesionale au fost abia recent mărturisite, pentru că ele există de mult.

Ar mai fi şi legislaţia incoerentă, prost concepută, dar asta nu-i o noutate. Viciul e mai sus, la legislativ. Se guvernează prin ordonanţe într-un sistem de delegare legislativă aflat la discreţia executivului şi care încalcă grosolan principiul separaţiei puterilor în stat. Nu poţi concepe o putere judecătorească independentă în condiţiile în care executivul e cîrmaci la barcazul Parlamentului legiuitor. Ca să vă dau doar un exemplu o să amintesc reacţia prim-ministrului (de altfel un jurist cu vocaţie) la o decizie a Curţii de Apel prin care a fost suspendată o hotărîre de guvern ce bloca adopţiile internaţionale. Să fie foarte clar, a spus doamnia-sa, vom da mîine o nouă hotărîre şi dacă şi aceasta va fi suspendată vom continua să dăm hotărîri pînă cînd vom ajunge la rezultatul dorit.

Cu asemenea mentalitate, separaţia puterilor în stat se îneacă în Dîmboviţa ca o nefolositoare năzărire.

Care ar fi interesele sau presiunile cele mai frecvente care-i pot influenţa în mod incorect pe judecători?

Interesele sînt preponderent economice, legate de afaceri cu serioase imixtiuni din sfera politicului. Să vă dau un exemplu: am avut un caz în care o instanţă a dispus blocarea privatizării unei importante societăţi. În aceeaşi seară, ministrul de resort a găsit cu cale să apară la televiziunea publică şi să declare textual că nu-l interesează decizia instanţei, iar contractul va fi semnat. Culmea e că în dispreţul sentinţei judecătoreşti a şi fost semnat şi s-a dovedit mai apoi a fi o catastrofă. Nu mai vorbesc de cazul Petromin în care două instanţe specializate în drept maritim (Tribunalul Constanţa şi mai apoi Curtea de Apel) i-au achitat pe inculpaţi, în timp ce Curtea Supremă a pronunţat condamnarea acestora, miza fiind, probabil, capul lui Băsescu, fost ministru al Transporturilor. În cazul Petromin s-a produs din nefericire şi o gravă intoxicare a presei cu aberaţii de genul flota vîndută pe 1 dolar, afirmaţii făcute şi preluate iresponsabil de mass-media. Nu e vorba numai de lipsă de profesionalism, ci şi de analfabetism juridic.

Tribunalele sînt locuri în care prin firea lucrurilor se fac aranjamente şi negocieri. Totuşi, cînd avocatul Mariei Vlas a spus direct că vrea să negocieze, autorităţile au reacţionat imediat spunînd că în România nu există lege pentru aşa ceva. Credeţi că ar fi utilă recunoaşterea şi legiferarea negocierii în tribunale?

Mă văd obligat să vă contrazic. Asta ca să ajungem – vorba unui poet – la cele mai fecunde neînţelegeri. Nu, tribunalele nu sînt locuri în care, prin firea lucrurilor, se fac aranjamente şi negocieri. Nu poţi negocia asupra unor principii cum ar fi acela al aflării adevărului. Cel mult asupra modului în care vrei să ajungi la el. De exemplu, instanţele în penal au la îndemînă o serie de pîrghii în sensul acesta. Infractorul sincer şi cooperant beneficiază, prin lege, *de circumstanţe atenuante* cu consecinţa unei posibile reduceri de pedeapsă sau chiar a aplicării unei pedepse fără privare de libertate.

Cazul Vlas face figură aparte. De fapt, avocatul israelian utiliza o terminologie improprie prin raportare la sistemul juridic românesc, sistem în care, într-adevăr, instituţia negocierii nu există. Există însă un principiu mai presus de aceste reguli, principiu înscris în articolul 1 al codului de procedură penală potrivit căruia „procesul penal are ca scop constatarea la timp *şi în mod complet a faptelor care constituie infracţiuni...*"

Pornind de la acest principiu autorităţile trebuiau să discute cu avocatul Sheftel şi să vadă în ce măsură datele şi probele care au stat la baza sesizării instanţei de judecată se coroborează cu informaţiile primite de la acesta. Parchetul a preferat să se ascundă îndărătul unui aspect formal ce ţine de terminologia folosită de Sheftel şi să tacă demn. N-au vrut adevărul şi-au preferat o replică plauzibilă.

Pe de altă parte, nu cred că instituirea unei proceduri de negociere în justiţie ar fi utilă pentru că aceasta implică o mare doză de subiectivism şi, inerent, de echivoc. Or, echivocul, cum spunea un mare procedurist, profesorul Tanoviceanu, e sămînţa fertilă a abuzului.

În multe cazuri de corupţie sau de mari escrocherii se invocă lipsa legilor sau faptul că indivizii în cauză au fost bine consiliaţi din punct de vedere juridic şi sînt inatacabili din punct de vedere penal. Nu cumva este vorba mai degrabă de lipsă de voinţă sau de incompetenţa celor puşi să investigheze aceste cazuri?

Dimpotrivă, avem chiar prea multă legislaţie. Scriam undeva că, înşirate pe toate gardurile, interdicţiile riscă să nu mai impresioneze pe nimeni.

Nu cred că e vorba de incompetenţa celor puşi să investigheze. E mai degrabă lipsa de voinţă. Nu-i mai puţin adevărat că sînt situaţii – şi nu puţine – în care o bună consiliere juridică face inatacabilă penal o afacere ce poate părea dubioasă. Repet, poate părea, dar, fundamentată juridic, nu este atîta vreme cît nu încalcă nici un text de lege. Trebuie să ne obişnuim cu ideea că tot ce nu e interzis e permis.

Cum ar putea fi restabilită încrederea în Justiţie? După părerea dumneavoastră, de ce ar depinde asta?

E o întrebare grea. Cred că o schimbare esenţială de mentalitate, dar nu spun un lucru nou. Din păcate, statul e privit de cetăţean ca un fenomen al naturii şi nicidecum ca unul politic. Nu-i mai puţin adevărat că la rîndul lui statul face tot ce-i stă în putinţă ca să justifice această mentalitate. „Porunca să nu furi implică ideea că n-o să fii nici tu furat", spunea Carl Sandburg, citînd un parlamentar englez.

Cred că votul uninominal ar consolida o relaţie directă între ales şi alegător şi-ar mai diminua într-o oarecare măsură insinuările politicului.

Credeţi că se pot cîştiga procese în România la modul ideal, fără a se ţine seama de conjuncturi, de obiceiuri, fără aranjamente?

România, aţi spus?

interviu de Andrei MANOLESCU

© S. Ivaneschi

Anca MANOLESCU

Livada de nuci

Dacă te uiţi pe bibliografia literaturilor ascetice şi mistice eşti frapat de suculenţa multora dintre titluri. E, în termenii aleşi pentru a numi lucrările, o materialitate suplă, un concret cu aromă de paradis. Tratate complicate şi aride de doctrină, descrieri de călătorii periculoase, pe trepte ale lumii pentru noi inaccesibile şi ignorate, experienţe ale pustiei, ale singurătăţii, ale disciplinelor şi înfrînărilor de tot soiul primesc nume tandre de grădină, de fruct şi de floare. Pe lîngă *Zohar (Cartea splendorii)* – marele text al gîndirii cabbalistice din sec. XIII –, Moise de Leon a compus o *Carte a rodiei (Sepher ha-Rimmon)* şi *Trandafirul Mărturiei*. Un alt cabalist, contemporan cu el, Iosif Gikatila, a scris *Livada nucilor*, lucrare din care *Zoharul* preia anumiţi termeni tehnici referitori la viaţa intradivină. Mai tîrziu, la Safed, Moise Cordovero – spirit sistematizator, „un filozof mistic", spune Gershom Scholem, „care poate fi comparat cu Bonaventura şi cu Toma de Aquino în ce priveşte productivitatea" în materie de organizare doctrinară – a compus, în 1548, un *Paradis al rodiilor:* un tratat care încearcă să ordoneze şi să sintetizeze materia debordantă a Zoharului. În islam, sufismul îmbină rigoarea expunerilor de doctrină cu o poezie a elanurilor spre divin, cîteodată ameţitoare. Un tratat ce face autoritate, al lui Mahmud Shabestari, autor iranian din sec. XIV, se cheamă *Grădina de trandafiri a tainelor*, un altul *Cartea bucuriei*. Din literatura creştină a deşertului, o colecţie de vieţi şi spuse ale Părinţilor, clasică, consemnată de Ioan Moshu, este *Limonariul* (grădina de lămîi) sau *Livada duhovnicească* (ori „pajiştea spirituală": *Pratum spirituale).*

Titlurile acestea fac, evident, trimitere la peisajul paradisului, mai mult la *starea* paradisiacă: o stare umană centrală, pentru care cunoaşterea de Dumnezeu era directă, intimă, desfătătoare, neafectată de stînjeneala periferică în care ne aflăm noi, oamenii comuni. Tratatele, ca şi culegerile de sentinţe şi modele ascetice încearcă să comunice configuraţia acestei stări, drumul de întoarcere spre ea, realitatea care poate fi contemplată cu ochii acelei „staţiuni". Există, apoi, raţiuni simbolice de a utiliza anumiţi termeni, încărcaţi de o expresivitate tradiţional cunoscută şi acceptată. Rodia, de pildă, e – prin construcţia ei – imaginea unui tot ce conţine, bine ascunsă şi protejată, bogăţia germenilor, fie ei tereştri ori spirituali. Coaja sferică dură, rugoasă şi împurpurată ce adăposteşte mulţimea de seminţe sîngerii: iată un simbol adecvat al unităţii divine cu nesfîrşitele ei posibilităţi interne, o imagine a Unu-lui în plenitudinea aspectelor şi atributelor sale. Sfîntul Ioan al Crucii asemuia seminţele rodiei cu desăvîrşirea divină în nenumăratele ei efecte, vedea în rotunjimea fructului expresia veşniciei, gustul suav al sucului era, pentru el, gustul bucuriei de care are parte inima iubitoare şi cunoscătoare. Nuca este, în genere, înţeleasă drept simbol al unui adevăr, al unei realităţi consistente dar de acces dificil; e un miez la care nu poţi ajunge decît prin efortul de zdrobire a cojilor, inclusiv personale. Trandafirul are mai curînd o semnificaţie complementară: în deschiderea învoaltă a petalelor, el e imaginea, mereu invocată, a *manifestării* divine; e desfăşurarea nesfîrşit diferenţiată a expresiilor şi aspectelor unui centru ce nu încetează totuşi să rămînă ascuns, să rămînă mister. În uriaşele roze ale vitraliilor medievale, lumina ultimă îşi livrează radiaţia multicoloră, din care se ţes istoria sfîntă şi spectacolul cosmic; dar dincolo de culori, şi înfăşurîndu-le în sine, nevăzut, e albul splendorii interne a lui Dumnezeu.

Simbolica vegetală ţine, în toate spaţiile tradiţionale, de un limbaj în acelaşi timp riguros şi capabil de asociaţii, de analogii, de consonanţe fertile: e un limbaj care suportă foarte bine încărcătura intelectuală, care poate expune, evitînd reducţiile abstracte, şi splendoarea iradiantă a transcendenţei şi căile de cunoaştere ce duc spre ea. Arborii, fructele, florile sînt imagini de meditat ale axei şi centrului ce pulsează, ce pulsează realitate pe diferitele niveluri ale existenţei.

Ieşi spre tine însuţi

Dar savoarea pe care o sugerează toate aceste grădini, livezi şi fructe nu ţine numai de limbajul simbolic şi de doctrinele pe care el le poate vehicula. Savoarea acesta vine şi din gustul *resimţit* printr-o cunoaştere spirituală efectivă, printr-o experienţă a întîlnirii cu Cel inaccesibil. Inima care îmbină iubirea şi cunoaşterea îl poate gusta pe Dumnezeu, spune Sf. Ioan al Crucii, aşa cum o spun atîţia alţii. Dacă pătrunde şi se reuneşte pe sine însăşi în centrul propriu care e inima, fiinţa poate resimţi suavitatea vivifiantă a sevei divine. Mai mult, o poate manifesta. Angelus Silesius, călătorul şi poetul mistic din sec. XVII, o spune într-una din „rimele" sale, numită: „Dumnezeirea e verdele". „Domnul e seva mea: în mine dă în floare / Chiar Duhul lui cel sfînt..." *(Călătorul heruvimic*, ed. bilingvă realizată de Ioana Pârvulescu, Humanitas, 1999). Sigur că asemenea experienţe, atît de limpezi, sînt rare; sigur că a atinge locul interior şi central unde e prezent Cel verde necesită un efort niciodată încheiat. Dar toţi autorii contemplativi şi textele sacre, ele însele, vorbesc despre interioritate ca spaţiu de prezenţă a divinului, ca spaţiu unde el trebuie căutat, unde poate fi întîlnit şi „gustat". Evanghelia după Luca (17, 21): „Căci iată, împărăţia lui Dumnezeu este în lăuntrul vostru". Dumnezeu rămîne, oricum neam situa, alteritate, rămîne transcendenţă. Dar el ne este totodată mai aproape, se spune în *Coran*, decît vena noastră jugulară. El e, în cele trei tradiţii ale Cărţii, imaginea după care am fost făcuţi, suflul prin care sîntem, rădăcina de realitate a persoanei noastre, de dincolo de limitările noastre individuale. De la sfîntul Augustin încoace gîndirea creştină spune că El ne este mai aproape decît propria noastră fiinţă. Corelativ distanţei de neapropiat, a situării Lui „prea separate", Dumnezeu este mai aproape de om şi de univers decît este sufletul de trup, afirma Eliezer din Worms, unul dintre maeştrii hasidismului medieval german. „E mai departe decît cerurile cerurilor şi mai aproape decît carnea mea", spune o formulă citată de G. Scholem în *Marile curente ale misticii iudaice*. A sesiza că umanul e aşezat între aceşti doi poli ai prezenţei divine – între adîncul ce rămîne de descoperit al propriei tale persoane şi zenitul transcendent – înseamnă a sesiza peisajul specific drumului spiritual. Înseamnă a sesiza că ascensiunea e echivalentă cu adîncirea în tine însuţi pentru a depista zona în care eşti locuit de Celălalt. „Coboară-te şi vei fi înălţat" nu e doar un precept moral, e legea însăşi a traseului spiritual izbutit. O remarcabilă frază a lui Isaac Sirul sună aşa: „Sîrguieşte-te să intri în cămara ta cea din lăuntru şi vei vedea cămara cerească. Căci una sînt aceea şi aceasta, şi printr-o singură intrare le vei vedea pe amîndouă. Scara Împărăţiei aceleia este ascunsă în lăuntrul tău, adică în sufletul tău. Scufundă-te deci în tine... şi vei afla acolo trepte pe care vei putea să urci" (în Nichifor din Singurătate, „Cuvînt despre rugăciune", în *Filocalia* VII, traducere, introducere şi note D. Stăniloae).

„Ieşi spre tine însuţi": e expresia prin care Henry Corbin *(L'Homme de lumière dans le Soufisme iranien)* condensează, pe urmele unor filozofi vizionari din Iranul secolelor XII-XIII, Sohrawardî şi Najm Kobrâ, călătoria spre polul celest. A viza polul înseamnă a viza nucleul propriei persoane, nucleul ei ultim aflat în Ultim.

Limita

În felurite chipuri, tema aceasta a fost resimţită, gîndită, actualizată de gînditorii şi mai ales de călătorii spirituali. În felurite chipuri, autori din diferite tradiţii au încercat să formuleze această situare a umanului în intervalului nemăsurat pe care unitatea divină îl desfăşoară punîndu-se pe sine drept interioară omului şi transcendentă totodată. Iată, de pildă, în termeni ce recurg la un simbolism matematic, doctrina lui Nicolaus Cusanus în această privinţă.

Fiecare fiinţă finită are, după el, de lucrat cu Infinitul – care e prezent în finitudinea ei de creatură şi totodată radical transcendent. „Trăsătura proprie geniului cusan este ideea neîncetat reluată sub diverse forme a unei imanenţe totale a Infinitului în finit" (M. de Gandillac, *La philosophie de Nicolas de Cues).* „Misterul vocaţiei personale rezidă într-o relaţie singulară a persoanei cu Infinitul care se află în ea." (*ibidem*). Ca finită, fiinţa umană se află într-o inadecvare totală cu Infinitul prezent în ea. Chiar capabilă de progres, o fiinţă finită nu poate spera să obţină decît o dezvoltare a propriei ei finitudini, o progresiune *indefinită*. Însă Infinitul – în acelaşi timp prezent în fiinţa finită şi transcendent – propune fiecărei persoane o cale ce poate face trecerea, uniunea chiar, între finit şi Infinit. Infinitul, din interiorul fiecărei fiinţe, se propune fiinţei finite ca o „momeală" care o atrage asimptotic spre Infinit, într-o progresiune al cărui capăt este de neatins. Logosul în sine e Infinitul însuşi. Ca Logos întrupat el este Infinit, dar e, în acelaşi timp, în termenii lui Cusanus, *Homo maximus*, este Modelul umanului şi culminaţia lui. Ca atare, fiece persoană umană are o înrudire cu acest model, se poate lăsa orientată de el. *Homo maximus* devine pentru ea punctul de fugă al efortului spiritual, infinit şi totodată familiar umanului. *Homo maximus* e recognoscibil şi atractiv prin umanitatea sa; e infinit mobilizator prin infinitul său, prin transcendenţa sa. El se pune pe sine ca Limita spre care tinde umanul pentru a onora Infinitul ce îl locuieşte. „Christos e-om şi posedă umanitatea tuturora ca limită infinit perfectă a umanului" spune Cusanus. *Homo maximus* e Limita, niciodată atinsă – în sensul de epuizată –, spre care tind fiecare om şi umanul în efortul lor spiritual şi intelectual. În analiza matematică, există o clasă de şiruri care tind la infinit. Fiecare din ele este o succesiune de termeni ce se apropie asimptotic de limită, fără ca, evident, vreun termen al său o atingă, să ocupe limita. Pentru Cusanus, persoana care onorează Infinitul, prezent în finitudinea ei naturală, este un asemenea şir; este suma – transsumată – a acestor termeni; este un şir care tinde spre Limita-Christos. Vocaţia privilegiată a umanului şi a fiecărei persoane este de a se dezvolta pe sine însăşi ca un şir către această Limită. „Creată pentru «judecata în slavă şi în adevăr», conştiinţa nu îşi poate atinge totalmente ţinta decît prin supunerea la regula însăşi a limitei", rezumă M. de Gandillac poziţia lui Cusanus.

În fiecare „stare" a dezvoltării sale – în fiecare „element" al acestui şir, care este persoana ce se supune la regula limitei – omul nu încetează să simtă inadecvarea finitudinii sale la Infinit. Dar nu încetează totodată să simtă atracţia Limitei, nu încetează să simtă ceva din natura infinită a acestei Limite de care depinde, spre care se orientează printr-un efort asimptotic. Mai mult decît atît, Limita îi este mereu departe, dar de la început interioară. Limita descinde în interiorul finitudinii şi o antrenează către Infinit. Verticala pe care se construieşte universul lui Cusanus este verticala instaurată de „trahsdescendenţa Limitei" (expresia e a lui M. de Gandillac).

*

Tema Infinitului care ne locuieşte şi ne atrage spre sine e, textele ne-o arată, o temă comună şi masivă a tradiţiilor monoteiste; şi nu numai a lor. Poate că în experienţa religioasă curentă tema nu e percepută cu acuitate. Dar totuşi, sub o formă sau alta – prin modelul şi prestigiul marilor spirituali, prin textele lor cu nume savuroase – ea stă în faţa omului religios. Şi aşa fiind, ar fi de aşteptat ca ea să stîrnească simpatia şi colegialitatea faţă de celelalte tradiţii, căci scopul e acelaşi: a te deschide spre aceeaşi instanţă nemărginită.

Astăzi, cînd informaţia şi oamenii circulă, respectul, măcar, pentru tradiţia celuilalt a crescut într-adevăr şi tinde să devină dominant. Persistă totuşi utilizări ale religiosului care mizează pe ura faţă de celălalt – etnic, cultural, religios –, pe disprețul faţă de el, în numele unui adevăr şi al unei dreptăţi absolute pe care numai gruparea cu pricina le-ar deţine. Pentru terorismul care invocă islamul, pentru fundamentalismul care invocă Legea ebraică, pentru orice mişcare de acest tip, dreptul propriu e mai presus decît al celorlalţi, e „absolut", şi metodele de a-l impune nu contează. Mişcarea legionară a avut în România o asemenea poziţie, cuplînd discursul auto-eroizant cu violenţa. Dar era de sperat ca tipul acesta de gîndire şi de atitudine să se fi consumat. E deprimant să vezi cum el reapare chiar în spaţiul public. De cîteva săptămîni, zidurile de la Universitate sînt pline de afişe care anunţă o conferinţă organizată de „Legiunea Arhanghelului Mihail" cu titlul: „Mişcarea legionară. 75 de ani de prigoniri şi jertfe". Se numără oare printre jertfele acestea şi Nicolae Iorga? Se numără celelalte asasinate? Se numără evreii terorizaţi ori ucişi? A rechiziţiona statutul de victimă, trecînd peste victimele pe care le-a făcut Mişcarea legionară, a utiliza o instanţă celestă ca să dea gir opiniilor tale, puternic agresive faţă de celălalt: pare de la sine înţeles că lucrul acesta nu se potriveşte cu o atitudine religioasă. S-a spus că ceea ce a deosebit legionarismul românesc de fascism şi hitlerism au fost idealurile credinţei, caracterul spiritual al mişcării. Dar ce spiritualitate deviată, inversată către particularul unui Dumnezeu pe care doar membrii mişcării îl deţin şi îl impun!

Afişul pomenit mai ţinea să menţioneze, în susul paginii, că întîlnirea are loc sub auspiciile Asociaţiei Petre Ţuţea; iar în josul ei, că „Mişcarea legionară activează conform Constituţiei". Arhanghelul Mihail, Constituţia şi Petre Ţuţea ar gira prin urmare atitudinea legionară; ea ar fi, după organizatorii conferinţei, în perfectă legalitate, şi civilă, şi religioasă. E cam ciudat. Şi e păcat: în primul rînd, de Dumnezeu...

▲

Ce se mai întîmplă în zona cenuşie

– patologia celui de al treilea val al democraţiei –

Statul de drept, democraţia sînt ispite generalizate în ţările ieşite din dictatură: după decenii de abuzuri şi de supunere, nimic nu pare mai dezirabil şi relativ uşor de realizat decît un regim, care, după ce şi-a codificat regulile de funcţionare, va fi ales de popor dînd naştere unei conduceri în acord cu voinţa majorităţii, dar conştient de necesitatea de a apăra drepturile minorităţilor de orice fel. Democraţiile cu tradiţie şi cu experienţă ar urma să dea sfaturi competente, dar şi fondurile necesare succesului economic, care, la rîndul lui, va modifica mentalităţile şi reflexele politice. Realitatea şi nu doar cea din ţările foste comuniste, dar şi evoluţiile din America Latină, ca să nu mai pomenim despre tulburările din continentul african, arată că între dictatură şi democraţie se întinde vasta zonă cenuşie unde vieţuiesc la marginea crizei şi circulă ţările denumite, în mod convenţional, de „tranziţie"; şi dacă e clar de unde au plecat, nu pentru toate e limpede spre ce se îndreaptă.

Studiul lui **Thomas Carothers*** „Sfîrşitul paradigmei de tranziţie", publicat în *Journal of Democracy* (nr. 1, ianuarie 2002) analizează tensiunile apărute între teoria tranziţiei şi ceea ce se întîmplă în cele aproximativ 100 de ţări care ar dori să practice democraţia: în ultimul deceniu au devenit evidente atît erorile de planificare, cît şi cele de interpretare. Ar fi nu doar important ci şi util ca această dezbatere să continue, în acord sau nu cu concluziile lui Carothers, deoarece multe fonduri ale organismelor internaţionale, menite să consolideze democraţia şi instituţiile ei, sînt alocate conform unor presupuneri nerealiste, răspunzînd unor pretenţii nejustificate.

În numărul 485 al *Dilemei* am început rezumatul studiului, insistînd asupra acelei părţi unde sînt dezmînţite clişeele unei tranziţii spontane şi se identifică sindromurile care fac din tranziţie un episod prelungit, uneori peste puterea de rezistenţă a populaţiei, cu o configuraţie politică incertă. Există o tipologie a zonei cenuşii (denumirea îi aparţine lui Carothers) şi prima categorie este cea a ţărilor unde democraţia funcţionează sub forma pluralismului, dar acesta este ineficient pe planul construcţiei instituţionale şi creează o clasă politică extrem de preocupată de menţinerea la putere (opoziţia e şi ea un segment al puterii) pentru satisfacerea intereselor proprii. Populaţia constată că alternanţa la putere nu modifică mare lucru şi se rupe de acţiunea politică, devenind sensibilă la mesajul partidelor populiste şi al liderilor lor.

Aceleaşi cauze, alte efecte

Celălalt sindrom politic, comun ţărilor din zona cenuşie, este cel al politicii duse de un partid dominant. Acest sindrom lasă un spaţiu limitat, dar real, pentru opoziţie, partidul de la putere acceptă contestarea produsă de grupurile de opoziţie şi formele instituţionale de bază ale democraţiei. „Dar un grup politic – fie el mişcare, partid, o familie extinsă, sau un conducător unic – domină sistemul, în aşa fel încît perspectivele alternanţei la putere, într-un viitor previzibil, sînt foarte reduse. Problema cheie a politicii în ţările unde există un puternic partid dominant este cea a dificultăţii stabilirii unei linii de demarcaţie clare dintre stat şi formaţiunea de la conducere (ori forţele politice de la conducere). Principalele bunuri ale statului – sursele financiare, locurile de muncă, informaţiile de interes public (prin media proprietate de stat), poliţia – sînt puse, treptat, direct în serviciul partidului de la conducere. În timp ce acolo unde există pluralismul ineficient, justiţia este adeseori relativ independentă, în ţările cu un partid dominant, justiţia este intimidată, devenind o componentă a puterii unilaterale. Şi dacă acolo unde pluralismul este ineficient, alegerile sînt, de obicei, libere şi corecte, în ţările unde există un partid dominant rezultatul este suspect, chiar dacă frauda nu este evidentă şi grupul de la conducere încearcă să construiască un spectacol care să obţină aprobarea comunităţii internaţionale, în timp ce în ascuns înclină balanţa în favoarea sa, pentru a fi sigur de victorie".

La fel ca în ţările pluraliste, dar ineficiente, după ce au votat, cetăţenii din ţările unde există un partid dominant tind să stea departe de politică, rupţi de o participare semnificativă. Partidele de opoziţie existente cîştigă greu credibilitate în rîndul publicului, din cauză că au un statut trecător în încăperile puterii. „Energiile şi speranţele puse într-o opoziţie efectivă rămîn circumscrise la grupurile societăţii civile, o colecţie haotică de ONG şi media independente (adeseori întemeiate de donatori occidentali), care se ciondănesc cu guvernanţii pe tema drepturilor omului, a mediului, a corupţiei şi a altor probleme de interes public. În ambele situaţii, statul tinde să fie la fel de slab şi de puţin performant, deşi, în cazul partidului dominant, problema este mai curînd cea a birocraţiei dintr-un regim stagnant condus de un partid unic, decît natura dezorganizată, instabilă a conducerii de către stat (constanta rulare a oamenilor în posturile ministeriale), tipică pentru pluralismul ineficient. Menţinerea la putere pe o durată lungă a unui singur grup politic creează corupţie pe scară mare şi capitalism clientelar. Fiindcă în sistem există totuşi un oarecare grad de transparenţă, conducătorii se simt uneori presaţi de către opinia publică să ia măsuri în materie de corupţie sau împotriva altor abuzuri ale puterii de stat. Periodic, ei îşi pot declara intenţia de a întări statul de drept prin eradicarea corupţiei. Dar intoleranţa profundă faţă de orice altă opoziţie, decît una extrem de restrînsă şi ataşamentul faţă de bazele configuraţiei politice conduse de ei, înmulţesc tocmai problemele pe care, public, au promis că le vor rezolva".

Stabilitatea provizoriului

Nici un continent nu este scutit de prezenţa masivă a ţărilor unde partidul mare tinde să devină partidul unic şi exemplele se întind de la cele mai evidente, cum ar fi Rusia, unde a avut loc un transfer al puterii (de la Elţîn la Putin), dar nu alternanţă la putere, pînă la Italia şi Japonia, ţări despre care ştim că s-ar afla în sfera democraţiilor împlinite. Sînt aceste sindromuri premergătoare bolii, consecutive ei, sau sînt boala însuşi? Greu de spus.

„Ca sindromuri politice, şi pluralismul ineficient şi politica puterii dominante posedă o anumită stabilitate. Odată dobîndite, ţările se pot debarasa cu greu de ele. Pluralismul ineficient are propriul său echilibru disfuncţional – predarea puterii de la un segment la altul al elitei politice este departe de controlul cetăţenesc, dar tinde să respecte regulile general acceptate. Şi ţările dominate de un singur partid ajung la un soi de stază: un grup conducător, apt să îndiguiască opoziţia, permite o anume transparenţă, pentru a slăbi presiunea din partea opiniei publice. Desigur, ele nu sînt configuraţii permanente; nici o configuraţie politică nu este veşnică. Ţările pot să se debaraseze de aceste sindromuri şi o şi fac – fie schimbînd un sindrom pe altul, fie spre o democraţie liberală, fie spre dictatură".

După examinarea acestor sindromuri, Carothers examinează din această perspectivă presupunerile false care au alimentat speranţele optimiste ale celor ce visau o omenire democratică. În majoritatea ţărilor eliberate de sub dictatură, tranziţia democratică nu urmează nici un scenariu previzibil. Pluralismul ineficient şi partidul dominant sînt forme alternative la democraţie, nu etape ale drumului spre democraţie. Autorul crede că a vorbi despre aplicarea paradigmei democratice în ţări ca Moldova, Zambia, Guineea, sau Cambodgia, „este un obicei primejdios prin care se încearcă impunerea unei ordini conceptuale simpliste şi adeseori incorecte pe un tablou empiric extrem de complex". Experienţa arată că, în practică, nici stadiile democraţiei, aşa cum le descrie teoria, nu se succed în ordinea din cărţi. În Taiwan, în Coreea de Sud sau în Mexic n-a existat nici o „străpungere", procesul de liberalizare prin organizarea unei opoziţii politice, capabile să impună schimbări, a fost gradual şi s-a realizat prin alegeri repetate, nu printr-o străpungere. „Mai mult, variatele componente ale procesului de consolidare – dezvoltarea partidelor politice, întărirea societăţii civile, reforma judiciară şi dezvoltarea media – nu se conformează aproape niciodată idealului raţional de succesiune alcătuit de teoreticieni şi de planificatorii obiectivelor strategice ale democraţiei. Sînt procese haotice ale schimbării care merge ba înapoi, ba pe de lături, uneori înainte, dar niciodată într-un mod previzibil".

Legitimitatea conferită de procesul electoral are forme specifice: „prăpastia adîncă dintre elitele politice şi cetăţeni este – în multe ţări – înrădăcinată în condiţii structurale, cum sînt concentrarea bogăţiei sau anumite tradiţii socio-culturale greu de depăşit. Este izbitor cum, frecvent, în multe dintre ţările din zona cenuşie, competiţia electorală nu stimulează înnoirea şi dezvoltarea partidelor politice. Asemenea patologii de durată cum sînt partidele existente doar prin persoana conducătorului, formaţiunile efemere şi instabile, sau politicile paternalist-stagnante coexistă destul de mult timp cu felurite forme ale procesului legitimării pluralismului şi competiţiei politice".

Preocuparea pentru analiza modului cum sînt determinate evoluţiile prezente de experienţa trecutului, de tradiţiile democratice sau de absenţa lor, este adeseori neglijată de cei concentraţi asupra procesului politic şi a instituţiilor. Sprijinul dat democraţiei de forurile internaţionale nu vrea să ţină seama de perspectivele economice sau socio-culturale de teamă să nu-şi dilueze eforturile. Perspectiva limitată la politică exclude analiza complexă. Construcţia statală creează, la rîndul ei, disfuncţii: „acolo unde se porneşte de la zero, interesul celor de la putere este să blocheze cît de repede accesul celorlalţi la resurse, proces cu o direcţie opusă cerinţelor construcţiei democratice. În ţările unde există instituţii ale statului, dar ele sînt extrem de slabe, eforturile donatorilor de fonduri neglijează acest aspect. Şi cînd accentul se pune permanent pe descentralizarea puterii şi diminuarea puterii relative a ramurii executive – prin întărirea ramurilor legislative şi judecătoreşti, prin încurajarea descentralizării şi a construcţiei societăţii civile – se obţine redistribuirea puterii de stat şi nu construcţia statului. Programele introduse de promotorii democraţiei sprijinind practica guvernării s-au limitat la eforturi tehnocratice minore, cum ar fi specializarea personalului din ministere sau a experţilor guvernamentali, în loc să producă eforturi majore pentru susţinerea capacităţii statului".

Însuşirea şi practicarea de către autorităţile şi organizaţiile occidentale a unui fals model al tranziţiei a influenţat dirijarea fondurilor şi a creat dificultăţi suplimentare într-un proces care oricum înainta în necunoscut. „Trebuie să ne obişnuim cu gîndul că tranziţia considerată de noi a fi o etapă precară, dificilă, între o democraţie desăvîrşită şi o dictatură radicală este de fapt, acum, condiţia obişnuită a ţărilor din lumea în dezvoltare şi din cea postcomunistă. Nu este o categorie excepţională, posibil de definit doar prin ceea ce nu este; este, în bine sau în rău, starea normală a multor societăţi. După cît se pare, surpriza permanentă exprimînd dezamăgirea analiştilor politici occidentali în legătură cu deficienţele democratice din ţările în tranziţie trebuie înlocuită cu speranţele realiste legate de apariţia unor modele specifice pentru fiecare ţară. (...)

O întreagă generaţie a ajutorului pentru democraţie este întemeiată pe paradigma tranziţiei, unde mai presus de orice accentul este pus pe „inventarul" instituţional; el este baza creaţiei de programe şi a portofoliului standard al proiectelor de ajutor, constînd într-un set difuz de eforturi care tind să acopere totul: ceva reformă a aparatului judiciar, întărirea parlamentului, asistenţă pentru societatea civilă, dezvoltarea partidelor politice, educaţie civică şi programe electorale. Ajutorul pentru democraţie bazat pe această paradigmă este epuizat. Acolo unde paradigma se potriveşte – un număr mic de ţări cu succese în tranziţie – nu mai este nevoie de ajutor. Acolo unde este nevoie de ajutor pentru democraţie, în multe dintre ţările zonei cenuşii, paradigma nu se potriveşte.

Promotorii democraţiei ar trebui să-şi concentreze intervenţia în punctele cheie al politicii din fiecare ţară, în loc să facă puţin din de toate în funcţie de modelul unor forme instituţionale ideale. Acolo unde domneşte pluralismul ineficient atenţia ar trebui concentrată pe două probleme, legate între ele: cum să amelioreze varietatea şi calitatea actorilor politici principali şi să se înceapă construcţia de punţi peste prăpastia dintre cetăţeni şi sistemul politic oficial. Ar trebui să se dea o mai mare atenţie dezvoltării sistemului partidelor politice, cu o grijă sporită faţă de încurajarea nou-veniţilor pe scena politică, schimbînd regulile şi sistemul de stimulente din structura sistemului de partide; în loc să se încurajeze îndepărtarea grupurilor societăţii civile de politică, ar fi mai util să se construiască legături puternice între partide şi grupurile societăţii civile.

În ţările unde există un singur partid dominant, promotorii democraţiei ar trebui să dedice mai multă atenţie ajutorului dat centrelor alternative de putere. Finanţarea proliferării organismelor neguvernamentale este o abordare neadecvată a acestei misiuni. Şi aici dezvoltarea sistemului de partide poate fi un punct important al agendei, în special prin măsuri pentru modificarea sistemului de finanţare a partidelor. Ar trebui făcute eforturi pentru a examina cum poate fi redusă concentrarea puterii economice (un simptom standard al sistemelor cu partid dominant) şi ar trebui examinată posibilitatea de a trasa o linie clară între partidul conducător şi stat. În alte ţări din zona cenuşie promotorii democraţiei ar trebui să adopte alte abordări. Mesajul general este acelaşi – renunţarea la construcţia unei democraţii de tip salată asortată: presupunerea că toate proiectele contribuie, în felul lor, la un oarecare proces democratic nu se verifică. Ajutorul pentru democraţie trebuie dat după o analiză pătrunzătoare a sindromurilor de bază care definesc viaţa politică a unei ţări şi a modului în care aceste sindromuri pot fi modificate prin sprijin exterior".

---

* Vicepreşedinte la Carnegie Endowment for International Peace, Washington, D.C. Autor a numeroase studii despre evoluţia ţărilor în tranziţie şi rolul ajutorului financiar extern.

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Apus de soare

Dacă scoatem din „Apus de soare“ retorica patriotică sforăitoare, rămînem cu o schiţă pentru „Regele moare“. De la Delavrancea la Ionescu nu este decît un pas, acelaşi care – spunea Napoleon, alt rege care şi-a conştientizat agonia – separă sublimul de deriziune. Lipsită de poziţiile strategice de la Chilia şi Cetatea Albă, Moldova lui Ştefan cel Mare se repliază în neputinţă, asemenea regatului lui Bérenger I. În ambele piese, două femei rivale şi-l dispută pe muribund: Maria şi Oana la Barbu Ştefănescu (Delavrancea), reginele Marguerite şi Marie la Eugen (Ionescu). Ştefan cel Mare îşi adusese din străinătate trei doctori, Bérenger se mulţumeşte cu unul singur („Economii, Horatio!“). Tirada, prin care Bérenger exhortează pe morţi să-i livreze secretul îndurării „marii treceri“, ne face să receptăm altfel invocarea de către Ştefan a victimelor de la Războieni decît ca pe o convenţională glorificare postumă. Absurdul nu lipseşte, nici el, din „Apus de soare“: intervenţia, cu ultimele puteri, a domnitorului pentru reglarea succesiunii e lipsită de sens, toată lumea ştiind că Bogdan Chiorul este politic ineficient. Muribunzii se agaţă de viaţă cu disperare: Ştefan printr-un ultim act de voinţă, Bérenger comandînd un ultim rasol. Primul, mai naiv, îşi imaginează că proiectele îi vor fi continuate; ultimul, mai lucid, ştie că lumea se va sfîrşi odată cu el. Argumentele filosofice care l-au consolat pe Socrate şi l-au întărit pe Buddha sînt neputincioase în faţa nihilismului lui Bérenger. Unitatea indestructibilă a Fiinţei, dăinuirea în memoria universală nu-i spun nimic, ştiind că, după moarte, el va putea fi orice, numai o subiectivitate conştientă de sine nu. Moartea lui Bérenger, ca şi aceea a lui Ştefan cel Mare, are o dimensiune dramatică care lipseşte, de exemplu, morţii lui Ivan Ilici, deoarece expierea în mare stil face parte, în cazul regilor, din *job description*. Charles I, Ludovic al XVI-lea au urcat pe eşafod ca pe o scenă, iar simţul teatral i-a ajutat să-şi joace bine rolul. Pentru Bérenger e mai greu, căci el nu mai crede nici în teatru.

Victor Ioan Frunză a pus în scenă „Regele moare“ la Theatrum Mundi ca pe o tragedie mai mult umană decît regală. La aceasta contribuie şi muzica simplă şi emoţionantă, cu ecouri de romanţă, a lui Marius Leau, interpretată *live* de soprana Ligia Dună, acompaniată de un grup de instrumentişti entuziaşti. Actorii cîntă, ei înşişi, şi încă foarte bine, în preludiul spectacolului. Ne-am aştepta ca blîndeţea melancolică a muzicii, foarte potrivită în uvertură, să capete, ulterior, accente dure sau scrîşnite. Întreaga concepţie a spectacolului evită însă sarcasmul şi stimulează com-pătimirea. Decorul extraordinar al Adrianei Grand, amintind de construcţiile bizare de artă cinetică ale lui Jean Tinguely, „joacă“ cel mai bine, mai ales în ambientul de o studiată delabrare a sediului teatrului, neutilizat pînă acum. Marius Bodochi face o creaţie de anvergură, amintind de aceea din *Marat-Sade* a lui Peter Weiss (tot în regia lui Victor

Ioan Frunză). El propune un Bérenger încă tînăr, din care energiile se scurg în fluxuri abundente, inundînd totul în jur. Rostirea lui pune în valoare poezia vibrantă a textului, dînd dimensiuni romantice unui personaj, în fond, derizoriu. În contrast cu Aura Buzescu, tăioasă ca o lamă de Cordoba în montarea lui Moni Ghelerter de la Teatrul Naţional, Florina Cercel este, în rolul primei soţii – regina Marguerite – mai mult mămoasă decît sarcastică. Schimbarea de costum subliniază trecerea personajului de la atitudinea voluntar-răstită din prima parte la susţinerea puternică şi tandră din partea a doua. Primul ei costum este, de altfel, şi singura excepţie de la reuşita generală a creaţiilor vestimentare de o debordantă fantezie propuse de Adriana Grand. Cu tunica evazată şi o cuşmă ca o creastă de cocoş, Florina Cercel aminteşte, la început, mai curînd de *Chantecler* al lui Rostand, decît de regina inteligentă şi nemiloasă a lui Ionesco. Gabriela Butuc are o tandră eficacitate de consolatoare, fără însă a avea şi farmecul Valeriei Gagealov, ca regina Marie. Viorel Păunescu şi Marius Gîlea, în rolul doctorului, respectiv al guardului, au intervenţii prompte, energice, bine controlate. Irina Bîrlădeanu depăşeşte limitele convenţionale ale rolului servitoarei, reuşind să acceadă la zone teatrale înalte în scena dialogului cu regele, în care mizeriile vieţii se confruntă cu disperarea morţii.

Uman, prea uman, ar fi conchis Nietzsche, urmărind acest spectacol emoţionant, nobil, romantic, în care „regele moare“ ca-n „Apus de soare“.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Principii

Întotdeauna mi s-a părut că persoanele juridice sînt mai deştepte decît cele fizice. În special agenţiile de publicitate. Şi asta pentru că ştiu ce vor şi ce spun. De exemplu:

Noi sîntem pentru mărci.

Noi sîntem pentru aducerea mărcilor la viaţă.

Noi sîntem pentru readucerea mărcilor la viaţă atunci cînd e necesar.

Noi sîntem pentru cultivarea, consolidarea şi susţinerea mărcilor tocmai pentru ca acest lucru să nu devină necesar. (*Scala Thompson*)

Noi sîntem impresionaţi. Mai ales cînd firmele au principii, ca *M & C Saatchi*. Chiar şi numai şase, dacă sînt sănătoase şi cînd cel puţin două ne reţin cu adevărat atenţia:

● **Simplitatea brutală a ideii**

E mai uşor să complici decît să simplifici.

Mesajele simple pătrund în minte mai repede şi stau mai mult.

Simplitatea brutală a ideii este, prin urmare, o dureroasă necesitate.

● **100% Saatchi**

Toate companiile noastre au pornit de la zero.

Aceleaşi principii Saatchi, acelaşi spirit Saatchi pretutindeni.

Oamenii noştri sînt aici pentru că vor să fie, nu pentru că au fost cumpăraţi.

Noi am avea multe de învăţat fiindcă, în principiu, nu sîntem întotdeauna unde vrem şi nici nu prea ne cumpără, Doamne fereşte!, nimeni.

Consultînd site-urile cîtorva agenţii internaţionale de publicitate, mi-am dat seama că discursul adresat clienţilor lor, perfect elaborat, poate fi uneori mai interesant decît acela lansat către consumator. Ar necesita un studiu aparte.

Secolul care a adus poezia în stradă a adus, cu siguranţă, odată cu ea, şi microfilosofiile pragmatice după care se călăuzesc companiile, credourile, ba, mai mult, „culturile“ lor. Poate că ele vor cuceri lumea, lăsînd în urmă gînditorii solitari. Spun acest lucru observînd cu stupoare şi interes, cu fascinaţie, aproape, un adevăr simplu: „persoanele juridice“ sînt mult mai bune ca noi: gîndesc mai bine, vorbesc mai bine, arată mai bine. Sînt o specie reuşită. În timp ce, implicit, urmăresc captarea şi uniformizarea maselor de consumatori, agenţiile de publicitate se individualizează din ce în ce mai mult. Şi nu numai ele, instituţiile, în general. Bravo lor!

Nu va mai fi nevoie să ne cloneze pe noi.

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Eva şi muşchii ei

În 1996, scriitoarea americană Eve Ensler a scris *Monoloagele vaginului*. Piesa – care are la bază monoloagele a 200 de femei vorbind liber şi fără perdea despre „locul acela dintre picioare“ – a întîmpinat, la început, o reacţie previzibilă de respingere din partea *establishment*-ului: teatrele au refuzat să o joace, companiile i-au refuzat sponsorizările, publicaţiile au refuzat să-i facă reclamă etc. Aceste refuzuri au declanşat Campania V-Day – o adevărată mişcare internaţională de impunere a piesei; militante precum Glenn Close, Cate Blanchett, Marisa Tomei, Winona Ryder, Kate Winslet, Calista Flockhart, Oprah Winfrey sau Alanis Morissette, entuziasmate de text, l-au preluat, citind *Monoloagele...* pe mari scene ale lumii. Graţie Campaniei V-Day, piesa lui Eve Ensler a devenit un „clasic“ al literaturii contestatare. Şi iată că, după 6 ani, ea a putut fi montată şi în România.

Am văzut *Monoloagele vaginului* pe 13 iunie la Bucureşti, în sala Magheru a Teatrului Nottara, într-un spectacol caritabil susţinut de revista *Cosmopolitan*. Mărturisesc că – pe lîngă curiozitatea firească faţă de un asemenea text incendiar – aveam şi o oarecare rezervă legată de el; mă temeam că voi asista la un spectacol de „agit-prop“ feminist şi că piesa este un simplu *tract* cu valoare literară precară... Or, surpriză!, departe de imaginea pe care mi-o făcusem, *c/o* prejudecăţilor înşurubate în mintea mea, *Monoloagele vaginului* este unul din cele mai puternice texte dramatice din ultima vreme, iar spectacolul Alinei Nelega (care semnează regia, traducerea piesei şi ilustraţia muzicală) îi face pe deplin dreptate într-o montare limpede, elegantă, percutantă şi – insist asupra acestui cuvînt! – de bun-simţ. Dacă un spectator îmi spune că a fost şocat de text sau spectacol, îi pot înţelege reacţia; dacă îmi spune că a fost „scandalizat“, mă voi uita la el cu teamă. Căci scandalul ar fi tocmai o asemenea reacţie, trădînd nu doar pudibonderie, neînţelegere etc., ci o ostilitate încăpăţînată în faţa adevărurilor – crude, dar de neocolit – spuse pe scenă. Monica Ristea-Horga, Roxana Marian şi Elena Purea (cele trei actriţe care interpretează, pe rînd, „rolurile“ cîtorva dintre femeile intervievate) joacă atît de convingător şi cu o asemenea naturaleţe încît nu pot decît să regret faptul că publicul – somat să strige, din sală, acel cuvînt neaoş de 5 litere care începe cu „pi“ şi se termină cu „dă“ – n-a reuşit să o facă, renunţînd, măcar o clipă, la „cenzura culturală“... Sigur că nu toate momentele au aceeaşi intensitate; sigur că nu toate sînt rezolvate, scenic, la fel de inventiv: dacă e să am (totuşi!) o obiecţie, aceasta se leagă de o anumită stilizare prea apăsat teatrală, care pune o surdină de bon ton pe vehemenţa naturală a textului; înţeleg însă că era – probabil – singurul mod „decent“ de a vinde spectacolul...

Acestea fiind spuse, nu pot decît să felicit regizoarea şi întreaga ei echipă, precum şi revista *Cosmopolitan*, pentru bucuria pe care ne-au făcut-o prezentînd piesa la Bucureşti. Într-o Românie în care unii pot scrie că „femeia nu e om“, iar alţii o crăcănează, ca pe o marfă de lux, în vitrina revistelor pentru bărbaţi, *Monoloagele vaginului* vine, cu îndrăzneala inteligenţei, să o repună la locul ei: nu în bancuri, nu în bucătărie, nu în bordel – ci acolo unde *deliciul* de a fi de „sex femeiesc“ întîlneşte *demnitatea* de a-l avea. Şi a face cu el exact „ce vrea muşchii ei“.

▲

Dilema vă recomandă

● Stéphane Mallarmé, *Album de versuri*, ediţie bilingvă, traducere, prefaţă, glose şi iconografie de Şerban Foarţă; Institutul European, 2002: „P.S. Indisociabilă, în fond, de exegeza propriu-zisă, traducerea rămîne, totuşi, o practică, o *po(i)esie;* drept care propriile-i probleme necesită, în continuare, un şir de note, separate, ale traducătorului: N.T.“; „Orice traducător, altminteri, e «negrul» unui autor, a cărui operă-tabu o tot (re)scrie, la negru,-n propriu-i «petit nègre»!“. (Alex. Leo Şerban)

● Monica Gheţ, *Obrăznicii întîrziate* (Editura Paralela 45, Colecţia Deschideri-Eseuri). Cronici febrile de film, de teatru, de carte, eseuri nervoase, observaţii fulgerătoare de un patetism bine reţinut, fără jena de a scrie „cu sufletul la gură“ – aşa cum fugi la cinema să vezi un Tarkovski, un Pintilie, un Karoly Makk... (Radu Cosaşu)

Oana TĂNASE

Colaj a.l.ş.

Agăsi/a regăsi distanţa (estetică) presupune a o identifica în primul rînd. Alex. Leo Şerban este un tandru cercetător al acestei „penumbre“, iar protocolul pe care-l semnează cu fotografia şi cu colajul imagine-text îi permite ca prin expoziţia deschisă la Institutul Francez să ne anunţe: „Vous êtes ici“.

Seria de colaje de mici dimensiuni prinse sub titlul „Retrouver la distance“ se citeşte în fapt ca un poem: cuvintele

© a.l.ş.

organizează/metaforizează percepţia. Regia discursului vizual, mai puţin cinematic decît te-ai fi aşteptat de la cel care semnează a.l.ş. distanţa critică faţă de film, nu mizează pe picturalitate sau pe retorica absenţei ei, ci pe o picturalitate în stare de levitaţie. Într-un moment inflamat de imagini, Leo Şerban are intuiţia şi energia de a reinventa o perspectivă, un instrument prin care dislocă o lume în care-l plasează pe celălalt: „Vous êtes ici“, din nou. De aceea distanţa interogată şi regăsită este undeva în plutirea deasupra lucrurilor: orizontul este vertical – vezi cerul unui poem halucinant-davidian – iar echilibrul este enigmatic.

Fie că imaginea deschide spre arhitectura grădinii unui palat, fie că „hipnoza“ este răsturnarea „coca-colei“, respiraţia rămîne intimă. Ferit de asperităţile drumului prea umblat şi în aceeaşi măsură de emfaza inovatorului, Leo Şerban se instalează fără ezitări între graniţele unei „photographie de l'intime“. Ceea ce nu presupune însă nimic din obositoarele clişee ale „mitologiei personale“. Dimpotrivă, Leo Şerban inventează identităţi mobile, biografii spectaculoase ale spaţiilor definite prin rigurozitatea arhitecturală şi prin fluiditatea cuvintelor.

Departe de căutarea seducţiei retiniene sau de cascada de citate postmoderniste, Leo Şerban propune o conjugare autentică a prezentului: „Vous êtes ici“, din nou, prin artă. ▲

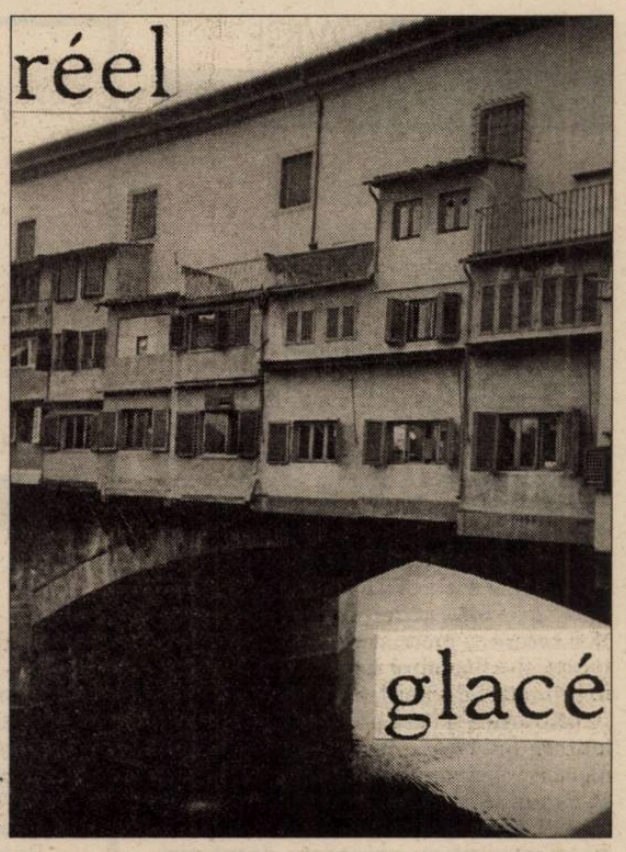

© a.l.ş.

Simona SORA

puzzlecturi

Circul din cer

● **Aglaja Veteranyi, *De ce fierbe copilul în mămăligă*, traducere de Nora Iuga, postfaţă de Rodica Binder, Editura Polirom, 2002.**

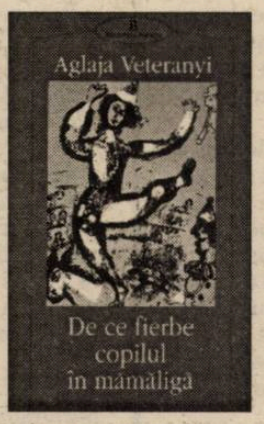

De ce fierbe copilul în mămăligă este primul roman, apărut în româneşte postum, al unei foarte talentate tinere scriitoare de origine română. Un fragment din această carte – scrisă în germană şi premiată la apariţie ca „Cea mai bună carte a anului“ (Zürich, 1999), apoi cu Premiul pentru literatură (Berlin, 2000) şi Premiul Adalbert von Chamisso al Institutelor Goethe – a apărut în februarie 2002 în *România literară* alături de textul tulburător al Norei Iuga, traducătoarea ei, despre sinuciderea Aglajei Veteranyi. „Mă simt aşa, de parcă ar trebui mereu să-mi cer SCUZE – se încheia fragmentul pomenit – Arăt ca fotografia mamei / Arăt ca fără mine.“ Deasupra, figura scriitoarei, cu un zîmbet încremenit parcă de teama unui hohot ce ar strica poza, cu părul electrizat peste bentiţa (verde?), cu ochi rotunzi de copil, cu claviculele aliniate şi umerii strînşi, cu spatele îndreptat, sprijinit de un raft cu cărţi. O expresie ironică pe care greu o poţi uita şi care te face să te gîndeşti la orice altceva decît la moarte.

Aglaja Veteranyi s-a născut la Bucureşti în 1962 şi a plecat repede din România, împreună cu părinţii ei, artişti de circ. Copil, a călătorit împreună cu trupa, a fost plasată o perioadă într-un tern pension elveţian, s-a jucat de-a „artista de varieteu“ pînă spre 17 ani, cînd s-a oprit în Elveţia, a început să studieze arta dramatică la Zürich şi a devenit actriţă şi autoare dramatică. Aici a creat, împreună cu René Oberholzer, un grup teatral experimental – *Die Wortpumpe (Pompa cuvintelor)*, precursorul trupei de teatru *Die Engelmaschine (Maşina îngerilor)*.

Romanul tradus acum de Nora Iuga şi excelent postfaţat de Rodica Binder, cea de-a doua carte a autoarei, după un volum de versuri din 1999, *Daruri – un dans al morţilor şi* înainte de ultimul roman, ce va apărea în toamna aceasta, *Raftul cu ultimele suflări*, este o autobiografie încremenită într-un prezent continuu, un anti-Bildungsroman poetic ce refuză devenirea şi discreditează semnificaţia ei retrospectivă. Sîntem ce sîntem din primul moment şi pînă la sfîrşit, pare să spună autoarea acestui „roman“ cu inflexiuni dadaiste şi suprarealiste, de o putere de sugestie şi o prospeţime rar întîlnite.

În toate cele patru părţi ale poemului în proză (sau roman poetic, dacă vrem) perspectiva este una senzorială, epidermică, olfactiv-gastronomică, suprapusă peste o realitate *literală* tradusă în limbaj endogen.

Povestirea primei copilării la circ încearcă să dea, prin diferite disocieri, o consistenţă, unui micro-eu terorizat de pierderea zilnică a mamei (femeia cu păr de oţel, atîrnînd de cupola circului), de respingerea tatălui, clovn şi cineast ratat, de concurenţa cu sora sadică ce-i povesteşte terapeutic „Povestea copilului care fierbe în mămăligă“. Este povestea fricii de toate şi de toţi (căci, „Aproape tot despre ceea ce vorbim aduce nenorocire“), calmată doar de mirosul de „acasă“, mirosul de mîncare gătită de mama în camere de hotel sau în vagonul de circ. Frica aceasta care cu timpul va lua locul oricărei senzaţii („Dada nu simte nimic“, spuneau dadaiştii ce-şi „tăiau părul pe scenă“ la Zunfhaus Zur Waag din Zürich) dă naştere unei poveşti compensatorii cu variante din ce în ce mai terorizante: „Eu ştiu şi singură de ce copilul fierbe în mămăligă, chiar dacă sora mea nu vrea să-mi spună. / Copilul se ascunde în sacul cu mălai pentru că îi e frică. Şi pe urmă adoarme. Vine bunica şi răstoarnă mălaiul în apa clocotită, ca să facă o mămăligă pentru copil. Şi cînd copilul se trezeşte e gata fiert. SAU Bunica găteşte şi-i spune copilului: Ia seama la mămăligă şi amestecă în ea cu lingura asta, eu mă duc să aduc lemne. / Cît lipseşte bunica, mămăliga îi spune copilului: Sînt atît de singură, nu vrei să te joci cu mine? / Şi copilul se urcă în oală. SAU Cînd a murit copilul, Dumnezeu l-a fiert în mămăligă. / Dumnezeu e un bucătar, locuieşte în pămînt şi mănîncă morţi. Cu dinţii lui mari poate să roadă toate sicriele.“

Separarea temporară de mamă va reprezenta o progresivă atrocizare a poveştii macabre, lipsită acum de orice familiaritate: „Copilul fierbe în mămăligă fiindcă îi chinuieşte pe alţi copii. Prinde orfanii. Îi leagă de un trunchi / de copac şi le suge carnea de pe oase.“

Artista de varieteu din partea a treia e fantoşa copilului terorizat de propria-i închipuire, mimînd mecanic şi lasciv un număr erotic şi reluînd povestea în registru canin: „Copilul din mămăligă are un schelet de cîine, de care se tem toţi. / Cînd se uită la cineva, acela devine el însuşi un schelet“.

Ultima parte, eşecul la Şcoala de actorie şi devorarea, la propriu, a *Lexiconului Tineretului* în culori, reprezintă închiderea unei uşi, întoarcerea în punctul de pornire, reconstituirea – într-un film atribuit tatălui absent – a circului din cer, în care totul e întors pe dos şi totul e aşa cum trebuie: „Înainte să-l fi văzut pe tata pentru ultima oară, făcea un film în care îl juca pe Dumnezeu. Mama o juca pe bunica lui Dumnezeu şi eu pe îngerul lui păzitor. (...) În chip de Dumnezeu, tata poartă fracul lui vechi şi negru. / Mama s-a înfăşurat cu un şal ca ţărăncile bătrîne din România şi şi-a îmbrăcat capotul ei înflorat din stofă de draperie (...) În scena următoare, Dumnezeu, bunica şi îngerul păzitor stau împreună la masă şi mănîncă mămăliga de bunrămas. În final bunica stă în uşă şi face cu mîna.“

O derulare cu încetinitorul de imagini vătuite, triste, dar tonice (căci deşi nu se bucură, Dumnezeu – tatăl şi mama, bunica Sa, există) ca într-un vis în care se mănîncă şi apoi se moare. ▲

trecerea prin reviste

Statul şi cultura

Observatorul cultural a ştiut întotdeauna să îmbine reflectarea evenimentelor culturale cu provocarea lor, informaţia la zi cu analiza faptelor culturale, tonul elogios cu cel polemic. Cu alte cuvinte, pentru această revistă, actualitatea culturală nu înseamnă numai o listă de evenimente cu cronicile aferente, ci şi iniţierea evenimentelor sau analiza stării generale în care ne aflăm.

În numărul 122 al *Observatorului cultural*, Ion Bogdan Lefter face, în cadrul articolului său intitulat *„Cultura de stat“ – în plină ofensivă*, o trecere în revistă a paşilor prin care puterea a încercat, în ultimul timp, să se implice mai mult în viaţa culturală (ca să zicem aşa): premiile de stat pentru teatru decernate cu cîteva zile înaintea Galei Premiilor UNITER, urmate de cele destinate cinematografiei, cărţii şi dansului („S-au decernat distincţii în paralel, cînd pentru anul precedent, cînd pentru întreaga activitate, galele acestor din urmă premii atingînd culmi nebănuite ale penibilului: actori, regizori, scriitori, balerini bătrîni aduşi la microfon pentru a le mulţumi cu glasuri tremurate «filantropilor» graţie cărora le erau oferite zeci de milioane de lei, de multe ori cît pensiile lor mizere; totul într-o atmosferă clientelară, cu figuri uitate de politruci readuşi pentru o clipă la rampă şi, printre ei, cu vechii-noi culturnici din categoria Dinu Săraru, reciclaţi de ministerul de resort tocmai cînd... intrăm în Europa!“); pentru a ilustra această strategie de stat, Ion Bogdan Lefter mai aminteşte de cum sînt daţi banii publici pentru diverse proiecte culturale, de situaţia de la CNC, de turneul «seniorilor teatrului românesc» la mînăstirile din Nordul Moldovei sau de Forumul Cultural Naţional. Directorul *Observatorului cultural* remarcă, în atitudinea guvernanţilor, existenţa unor discursuri contradictorii – pe de o parte liberalism şi integrare europeană, pe de alta restauraţie şi etatizare: „În legislatura pe care o traversăm, strategiile guvernamentale de gestionare a domeniului cultural avansează în mod bizar spre un etatism dezlănţuit. Bizar – pentru că, politic şi economic, România evoluează în altă direcţie, şi anume către standardele liberale ale Uniunii Europene.“ Editorialistul îşi încheie, totuşi, articolul său pe un ton optimist: „Noroc că în vremurile noastre artiştii nu mai depind de stat şi de cenzură. Cultura română va merge înainte în ciuda tuturor «forumurilor» cu «activul» din domeniu...“

Că artiştii nu mai depind de stat o dovedeşte şi succesul iniţiativelor culturale nesubordonate acestuia, aşa cum sînt acţiunile Centrului Cultural SINDAN – căruia revista îi consacră cîteva pagini cu ocazia împlinirii a trei ani de activitate –, „un centru plin de vitalitate al culturii alternative“ (după cum spune Ovidiu Pecican şi după cum reiese şi din lista de proiecte pe care acest organism le-a susţinut în această perioadă), sau proiectul ARTUBORG susţinut de celebrul producător de bere şi coordonat de sculptorul Marius Leonte, care acordă un interviu în acest număr de revistă. Desigur, şi scopul statului şi al firmelor care investesc în cultură este publicitatea. Dar nu ştim cum se întîmplă că publicitatea politică omoară valoarea artistică, pe cînd cea economică îi dă voie să se manifeste admirabil. **(C. P.-B.)** ▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Amor şi muzică

Eaproape o tradiţie ca, în fiecare vară, şi odată cu migrarea spre mare, formaţiile de dance, pop, hip-hop sau ce a mai rămas din ele, să cînte iubirea; sau, măcar, să recapituleze cam ce-au cîntat pe această temă, de-a lungul anului. În analiza primelor astfel de compilaţii făcute de revista *Unica,* constatam aplecarea spre vorbirea liberă cu orice preţ despre sex; apoi, oda distracţiei necondiţionate; şi mai recent, o înclinaţie spre un oarecare lirism şi o domolire a avînturilor erotice exprimate fără perdea. Ultima tendinţă se păstrează şi în ultimele două CD-uri editate de *Unica,* în colaborare cu *Cat Music – Inima ta* şi *Trăieşte-ţi vara, iubeşte-ţi clipa.*

Cel dintîi este de-a dreptul melancolic şi narează cu precădere despărţiri. S-a dus obraznica şi provocatoarea vreme a *Lecţiei de germană, Albinuţei* sau *Bananei.* Lirica de aici se apropie, oarecum, e drept fără abstracţiunile inutile şi tenta patriotic-apologetică, de versurile muzicii uşoare de pe vremea odiosului, pe care melodiile „postrevoluţionare" de început o contestau şi negau vehement. Se reiau vechi concepte, binecunoscute ascultătorilor fideli de siropuri, precum „inima", „sufletul", „cerul", cu „soarele", dar şi cu „ploaia", „visul", „amintirea", „viaţa", „aripile", „minciuna", „sărutul", ca variantă romantică a apropierii. Ştefan Bănică jr. îi cere iubitei să-i găsească „un loc în inima" ei. De remarcat că, cel puţin pe CD-ul *Inima ta,* din fericire, bărbaţii sînt plîngăcioşii care se roagă de iubite să revină şi deplîng fericita viaţă petrecută împreună. *El Negro* spune, pe şleau, „Mi-e dor de tine", în ciuda prietenilor, care „rîd de mine", dar şi a „mamei" – un personaj nou intrat în joc: „Mama-mi zice că nu-i bine". În melodia formaţiei *N&D* mama intervine iarăşi, de astă dată din partea Iubitei: „Nu o mai asculta pe mama", îi spune El, bărbăteşte; şi „Ştiu că va veni şi ziua / Cînd îi vei spune „Pa" lui mama". „Mama" devine, astfel, sinonimă cu vocea lumii, reprezentată pînă acum strict de „prieteni".

Dar să continuăm seria plîngăcioasă: *3rei Sud Est* îşi acuză Iubita că l-a minţit (pe El, eroul cîntecului) şi că „l-a vrăjit", doar, deşi i-a promis să-l facă fericit; iar el, ca fraieru', a căzut în „plasă". *Gaz pe foc* îi spune, simplu, Iubitei, „Adio"; dar aflăm, de fapt, că ea l-a părăsit: într-o zi a întîlnit un alt băiat, i-a spus „adio" şi a plecat. *Axxa* merge mai departe cu recunoaşterea sentimentelor altădată considerate umilitoare pentru sexul tare: El din cîntec afirmă că-l încearcă „o frică"; şi, de asemenea, afectat îi este „sufletul". După mai vechile iubiri amăgitoare, strict de-o vară, acum e vorba de trăiri statornice şi profunde (care, e drept, se întîmplă mai ales atunci cînd ele îi părăsesc, adică în cazul iubirilor imposibile).

Toate cele enunţate mai sus induc o serie de efuziuni poetice: „Cerul ploua a sfîrşit", spune *El Negro,* evident, în momentul despărţirii; „Marea se juca în ochii ei", cîntă *Gaz pe foc*; „Mi-ai luat viaţa-ntre palme", afirmă *Axxa.* În acest context poetico-melancolic, singurul gest cu conotaţii sexuale admis este sărutul: „Oriunde vei veni, / Dă-mi un sărut / Şi spune-mi că mă vei iubi" (*Axxa*). Bărbatul de cîntec încearcă, astfel, şi el experimentul vocii lirice, a pierzătorului şi plîngăciosului.

▲

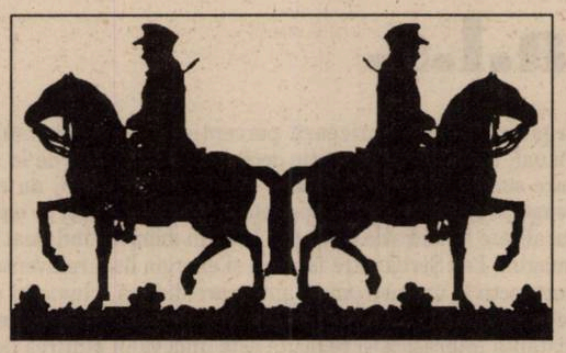

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Note informative pentru apoliticii în fotbal

Duminică 30 iunie, la orele 15 (ora Bucureştilor), în clipa cînd la TV5, deschizînd telejurnalul amiezii, crainicul a anunţat radios că o jumătate din omenire urmăreşte finala dintre Brazilia şi Germania,

un gînd m-a săgetat spre cititorii noştri printre ale căror dileme – după cum arată pagina noastră a doua – nu se găseşte fotbalul, nici mondial, nici naţional.

Pe tot parcursul acestei luni a anului 2002 – cînd Cupa Mondială a suspendat lucrările unor parlamente, guverne şi summit-uri simandicoase, cînd o video-conferinţă la nivelul prim-ministrului a fost urmărită, ingenios, în Gorj, simultan cu meciul Brazilia-Anglia – nu am primit la redacţie mai mult de două e-mailuri legate de acest eveniment care, la urma urmei, a fost respectat şi de toate reţelele teroriste ale lumii; nici un stadion din Japonia şi Coreea nu a sărit în aer – ceea ce mă face să cred că însuşi Ben Laden şi oamenii celulelor sale au urmărit, cu aceeaşi atenţie ca şi mine, turneul care avea să desemneze campioana mondială; văd în acest respect acordat de teroriştii Cupei Mondiale – criteriul suprem al prestigiului ei profund uman.

Aşa stînd lucrurile, „apolitismul" dilematicilor noştri faţă de ultima sesiune a acestui Forum al popoarelor, organizat de F.I.F.A., a cărei forţă organizatorică şi ideologică e superioară ONU-lui, cred că trebuie şi el luat în consideraţie ca un punct de vedere al celeilalte jumătăţi de omenire indiferentă – uneori prin dispreţ, alteori prin ignoranţă – la acest spectacol al unei globalizări care se exprima, întîi de toate, prin intonarea imnurilor naţionale. Chiar la noi, la *Dilema,* dintr-o echipă de 13 redactori, numărăm cam 3/4 care nu ştiau cine va disputa finala mică. Acestora, ca şi miilor de cititori apolitici în ale fotbalului, un sentiment confratern – tipic pentru un extremist de centru – mă îndeamnă să le comunic cîteva din ideile şi frazele care mi-au rămas în minte dincolo de orice ofsaid sau penalti. În cel mai rău caz, propun să fie luate ca nişte note informative, ceea ce ar sta în firea şi comodităţile mileniului nostru; le voi formula, stilistic, ca atare.

În *New York Times,* editorialistul William Safire, cîndva consilier al lui Richard Nixon, a apreciat eşecul echipei SUA în sferturile de finală ca o victorie. „Pierzînd onorabil, după o serie de succese neaşteptate, noi am învins... Această dorinţă de a nu învinge a fost, încă de la începutul competiţiei, o cauză de interes naţional... Dacă echipa americană, venită de nicăieri, ar fi învins cele mai bune formaţii ale lumii, aceasta ar fi dus peste tot la o dramă psihologică şi Statele Unite – acest uriaş care călăreşte planeta – ar fi avut de suportat un dezastru diplomatic." Asta ne-ar mai fi lipsit după 11 septembrie, ne-a păzit Dumnezeu... – acesta este sensul articolului; se apreciază că SUA bat astfel un nou record, fiind singura ţară din lume unde a putut să apară în presă elogiul unui eşec.

În *Times*-ul londonez, înaintea meciului Anglia-Brazilia, s-a publicat rugăciunea unui celebru pastor anglican, Jeremy Fletcher: „O, Doamne! Fie ca mîna Ta să se ridice şi să facă praf puterea lui Rivaldo şi Ronaldo! La nevoie, acordă-ne, Doamne, un gol dintr-un ofsaid dubios în ultimul minut, ca lumea să ştie că Tu eşti Dumnezeul nostru. Fă, Doamne, ca poarta lor să fie, pentru noi, mare cît un hangar aviatic, iar portarul lor cît o furnică!".

În magazinul german *Stern* s-a făcut următoarea observaţie: „Cînd se desfăşoară Cupa Mondială, devine deodată posibil ca, fără multe frămîntări sufleteşti, să putem spune «noi», vorbind de noi, germanii... Este ultimul eveniment care permite exprimarea acestei apartenenţe... Cad în uitare Uniunea Europeană, Naţiunile Unite... În timpul meciurilor, redevii patriot, eşti autorizat..." În redacţia celebrului magazin *Bild,* s-a aflat că, înaintea meciului Germania-Paraguay, a existat o ezitare în a titra pe prima pagină: „Dacă eşti german, ridică-te în picioare!" S-a preferat: „Dacă eşti pentru Germania, ridică-te...!".

În Franţa, o polemică a început să vibreze după cele cîteva derapaje de la corectitudinea politică ale celui mai popular comentator, Thierry Roland, de multă vreme monitorizat de organizaţiile antirasiste şi antişovine. În meciul Uruguay-Danemarca, el a observat că sud-americanii au un singur blond în echipă; comentariul: „Nu e un blond adevărat, ar trebui s-o întrebăm pe Doamna Maică-sa..." La meciul Coreea-Polonia, francezul, cu geniul său desfrînat în calambururi, a remarcat că în echipa coreeană joacă „doi Lee", ceea ce în franceză se pronunţă „deux lits" (două paturi), de unde fraza: „Il y a deux Lee sur le terrain, ça fait une chambre" („sînt doi Lee / două paturi pe teren, asta face o cameră"). Organizaţia SOS-Racisme a avut mînia taciturnă: „Nu e nimic de semnalat, ăsta-i Thierry Roland!".

În sfîrşit, pentru cinefilii din redacţie şi din afară, semnalez că, în *The Guardian,* severitatea şi tăcerile impenetrabile ale antrenorului suedez Sven-Goran Erikson, cel care a italienizat deplorabil jocul Angliei, sînt explicabile prin faptul că „vine din ţara lui Ingmar Bergman".

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Tudor Gheorghe

„Acum o să citesc scrisoarea trimisă directorului SRI: Subsemnatul vreau să vă expun situaţia în care am ajuns cu concursul unor cadre ale Departamentului Securităţii, fiindcă am luptat împotriva corupţiei şi dezordinii publice în ţară. În 1996 am fost ales administratorul blocului de lîngă Piaţa Norilor, în această postură am intrat în conflict cu mafia pieţelor, coordonată de autorităţi. Am arătat mizeria ce se punea lîngă blocul meu, nu mai spun ce cuvinte auzeam la fereastră. A venit la mine Maftei sectoristu', coadă de topor, care a vrut să mă intimideze că nu plătesc impozite la o altă garsonieră care o aveam. În acelaşi timp am vrut să pun ordin şi în bloc, Anexa 12, erau firme ale lui Matache George, şeful de cabinet al lui Elena Ceauşescu, Fota Victor, colonel DSS şi Badea Nicolae, colonel SRI. Fără concursul soţiei, Badea nu putea să mă distrugă efectiv, pusese sub ascultare telefoanele. Badea a fost chemat la poliţie şi au început să lucreze împotriva mea. După ce a ieşit la pensie i s-a dat o firmă-căpuşă la ADESGO, stau la poartă şi încasează comision. Au lucrat-o şi pe fosta mea soţie, fiindcă m-au divorţat, tot în urma maşinaţiunilor. Ei nu s-au resemnat. Badea Nicolae a conceput nişte declaraţii din partea unei muribunde, care a şi decedat de cancer, nişte proaste din bloc, îndrăgostite, din care reieşea că am agresat-o. După cum reiese din Anexa 5 am acceptat divorţul ca să o protejez pe soţia mea. În urma acestui denunţ s-a încercat eliminarea mea fizică. Eu am făcut doi ani la Drept şi mi s-a băgat pe gît fiul cică al unui coleg de facultate pe care mi l-au băgat pe gît cînd am fost la jandarmerie unde aveam o jandarmerie. La plecare am fost alergat de o autoutilitară pînă la Liceul «Şincai», B-98-BMG. Fosta soţie a băgat divorţ fiindcă mi s-a interceptat convorbirea cu una dintre prietenele mele... uite, acum sună, ascultaţi: «Bă ţigane, te omor!». E angajat de cineva. Una dintre prietene a plecat de la mine, avea un concubin, Preda Florin, cu care locuieşte, ea era pe făraş şi, recompensată să lucreze împotriva mea, brusc a devenit patroană la Generalcom."

F.F.F. important: *Pentru o monografie a Bucureştiului de azi, cititorule, trimite-mi pe adresa rubricii de faţă mărturii despre case, blocuri, străzi, poveşti personale. Le vezi la ziar!*

▲

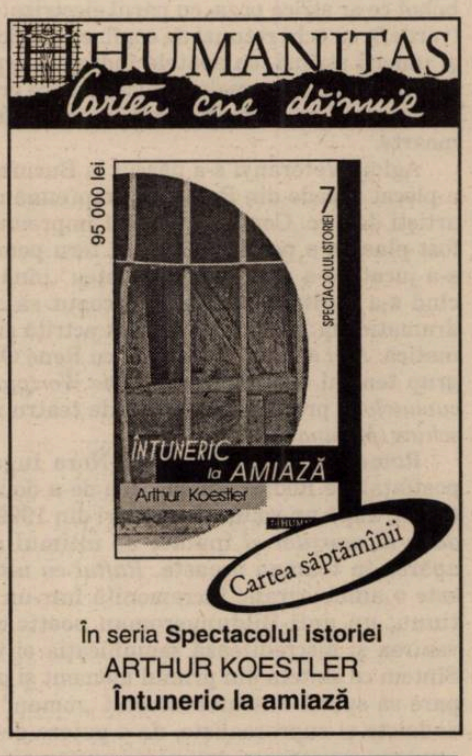

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Un perfecţionist (II)

Arhitectul Radu Teacă a avut oportunitatea, pe care a fructificat-o fără cusur, de a lucra pentru lanţuri de magazine (Romanel şi Scarpe Diem). Aceasta i-a permis să introducă elemente elegante de identitate vizuală de firmă, care se regăsesc în toate magazinele lanţului în chestiune, lăsînd răstimp autorului să se concentreze pe cîteva obiecte-detalii care particularizează spaţiul respectiv şi îi conferă identitate vizuală. Aşa se face că respectivele spaţii – realizate, trebuie neapărat spus, cu o viteză de execuţie şi cu un profesionalism al antreprizei care sînt încă păsări rare în domeniu la noi – se află în mod evident cu mult peste înţelegerea firmelor care le-au comandat: drept dovadă este şi faptul că magazinele Scarpe Diem au fost desfiinţate. Aici a exersat Radu celebra sa masă de lemn şezînd pe o foaie de plexiglas, adică – vizual vorbind – „în aer". Aici a elaborat eşafodaje şi structuri de expunere care sînt tensionate de cabluri dispărînd pe după plafoanele de gips-carton în chip de boltă. Tot aici, eclerajele atente subliniau fie o anume caracteristică a spaţiului respectiv, fie pe cele legate de produs. Magazinele Romanel supravieţuiesc încă, dar deja mă întreb: pentru cît timp?

Ce face Radu cu aceste spaţii, majoritatea modeste (partere de blocuri comuniste majoritatea)? El croieşte pornind de la premisele – oricît de evanescente – ale acelui spaţiu. Îi flatează o trăsătură anume – profunzimea (Scarpe Diem, Bd. Elisabeta) sau lungimea frontului luminat de la stradă (Romanel, Calea Dorobanţi). O susţine apoi cu elemente adiacente (bolţi false sau chiar cilindri orizontali înlăuntrul cărora pătrundem ca în viscerele unui ciudat mecanism, poate chiar ale unuia dintre cele expuse). Intervine apoi cu elementele de marcă deja cunoscute, pentru a adăuga vreun detaliu puternic, precum acea uşă/capac de walkman, la scară monumentală însă, care poate închide total intrarea în Romanel Dorobaţi şi care, oricum, aminteşte despre natura obiectelor vîndute înăuntru. Un asemenea obiect particularizează locul şi îi conferă identitate, deosebindu-l cu totul de magazinele împrejurătoare.

Aceasta în ceea ce priveşte spaţiul şi croiala mare, compoziţia. Urmează apoi o temă a materialelor: care artificiale, dar supuse unor chinuri teribile pentru a sluji intenţia auctorială (gips-carton, cabluri de oţel, inox, plastice); care, dimpotrivă, naturale: lemn, cărămidă, sticlă. Reţinut, cînd nu de-a dreptul minimalist, arhitectul se foloseşte de materiale cu dezinvoltură şi nu pierde nici o clipă din vedere rolul lor de servanţi în dialogul mai mare cu spaţiul, derulat în vederea construirii unei anume atmosfere.

Făcînd asta, arhitectul baleiază cu dezinvoltură între scara mare şi detaliul cel mai mărunt. Pe ambele le ţine sub controlul absolut cu care taie, adaugă, articulează. Radu este un tiran! Nimic nu este lăsat la voia întîmplării în lucrările sale: nimic, niciodată. Totul trebuie să fie perfect, date fiind circumstanţele, dar şi dincolo de ele. Pentru Radu nu există nici scuza istoriei proaste, nici aceea a neşansei geografice; nici scuza meşterului prost, nici aceea a clientului apter. El nu se justifică, el duce la îndeplinire fără rest proiectul. Calitatea detalierii – întotdeauna impecabilă! – este, probabil, principala deosebire dintre lucrările lui şi cele ale altor buni „croitori" de forme şi spaţii de la noi.

În fine, aş observa şi în ceea ce priveşte spaţiile interioare şi obiectele proiectate de Radu Teacă o caracteristică profund neautohtonă: clasa. Casele proiectate de Radu, ca şi interioarele acestora, sînt cu precizie aceleaşi pe care, date fiind circumstanţele, arhitectul le-ar fi proiectat pentru sine. Fie ele interioare de bănci, fie apartamente, fie magazine „populare", toate interioarele lui (şi toată arhitectura pe care o practică, de altfel) respiră clasă, aspiră la standarde de rafinament din ce în ce mai înalte. Luxoase pînă la luxurianţă, interioarele de locuinţă pe care le-a proiectat nu invită la domesticitate, ci la un tip de comportament superior atît pe cei care le folosesc, cît şi pe – puţinii – care le vizitează.

Profesional vorbind, Radu Teacă este unul dintre puţinele modele de succes (autohton, nu aiurea!) din lumea arhitecţilor români: le doresc studenţilor mei, mai cu seamă celor fascinaţi de planşetă, să ajungă, dacă le va da mîna, la nivelul lui Radu Teacă, acolo unde conceptul rafinat devine printr-o muncă adesea sisifică obiect de bună calitate arhitecturală. ▲

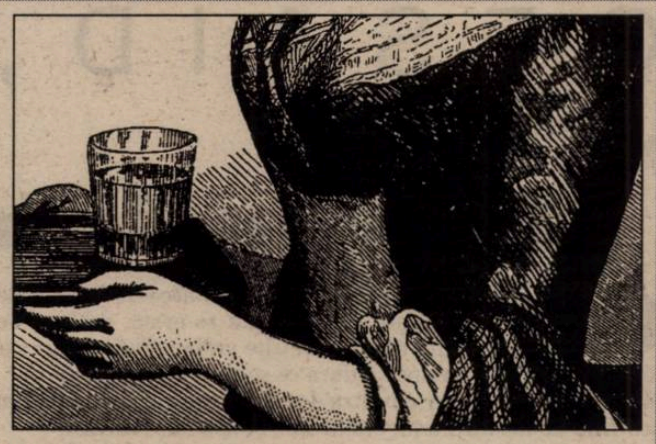

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Soldatul de la Balaton

1. Nu cumva s-a trecut prea uşor peste imparţiala afirmaţie scăpată de procurorul general Tănase Joiţa la Europa FM? Era vorba de ancheta împotriva lui Alexandru Lele, procuror aflat la poarta unor mistere foarte delicate – „pînă la urmă o să-i găsim noi ceva!"?

2. Prietenii mei au făcut sacrificii şi au cumpărat o casă la ţară (un teren cu o cocioabă sortită demolării). La 120 de kilometri de Bucureşti. Pînă luna trecută vorbeau de eşalonarea (financiară) a construcţiei, acum vorbesc despre preţul benzinei pînă acolo.

3. În programul meu de la Activ FM lansez două teme. În primul rînd, îi întreb pe ascultători unde îşi vor petrece vacanţa – ici-colo, la mare (dacă s-o putea), rămînem în oraş, poate încercăm turismul rural. Toţi sînt de acord că raportul calitate/preţ e mai bun în Turcia, Muntenegru sau Croaţia, ar prefera totuşi preţuri mai mici acasă, chiar fără anumite servicii. A doua temă (se acordaseră premiile Uniunii Scriitorilor) – ce mai citiţi, de la ce scriitori aşteptaţi cărţi importante etc., etc. La asta nu a sunat nimeni.

4. Poate e doar o impresie, dar, iertat să fiu, NE-cunoaşterea limbii engleze este cumva o condiţie de angajare pentru prezentatorii de la Radio 3? Apropo, nu era mai onest să-i zică „un radio în blugi". Care-i adolescentul care vrea blue-jeans?

5. Preocupaţi doar de destinul lor şi-al partidului, liberalii nu mai privesc în jur. Le recomand Istoria Recentă a Ţărăniştilor, paginile 2000-2002. Să fim un popor care învaţă doar din propriile sale experienţe?

6. Interviu cu un director de la Finanţe. „De ce vreţi să puneţi taxele pentru sănătate şi şomaj la un loc cu restul impozitelor?" „Pentru că aşa se face în toată lumea." „Unde anume?", întreabă obraznicul reporter al BBC-ului. „Nu ştiu, cred că prin Uniunea Europeană!" Cu irefutabilele „cred" şi „bănuiesc" se construieşte o legislaţie.

7. Mai toate redacţiile au primit recent o scrisoare deschisă. Expeditor – Andre Szakvary, Suveran Mare Comandor, Supremul Consiliu pentru România al Ritului Scoţian Antic şi Acceptat. Destinatar – Fostul Mare Maestru G. Comănescu. Ciudat procedeu, în fond francmasoneria se proclamă o organizaţie discretă, dar treacă! Iată cîteva citate: „nu a-ţi fost", „a-ţi purtat-o", „symboluri", „curajul care l-aţi avut". Cam incult Suveranul Mare Comandor! Francmasoneria românească actuală, parodie hazlie a generaţiilor care au făcut Unirea, România Mare şi Pactul cu Securitatea, crede că abolirea gramaticii ne/îi va face mai universali. Las la o parte că tonul scrisorii este acela al unui ultimatum între mafioţi care se luptă pentru un bar sătesc.

8. Generaţia mea a mai pierdut unul din aşii rock-ului clasic. John Entwhistle, basistul grupului The Who, a părăsit scena terestră. Era poreclit *„the ox"* – boul, dar în engleză termenul nu are aceeaşi conotaţie ca în română. E vorba de faptul că în timpul dezlănţuirilor *live* ale coechipierilor Pete Townshend (pronunţat *„tausend"*), Roger Daltrey şi Keith Moon, John era singurul de un calm imperturbabil. Moon îl aşteaptă deja dincolo. Probabil mai calm.

9. Aş fi zis că scandalul de la Ministerul Muncii (angajaţi care ar fi luat mită ca să faciliteze contracte de muncă în străinătate) va trezi o furtună ministerială. Aiurea, ministrul Sârbu nu a întrebat nici după o săptămînă de ce sînt acuzaţi oamenii săi. Înaintea oricărei anchete, domnia-sa e convins că afacerea are miros politic.

10. Premierul maghiar e distrus – înainte de alegeri a uitat să declare că lucrase în Securitatea lor. Chiar atunci cînd a fost întrebat! Şi-a adus aminte de-abia cînd s-a scris la ziar. Asta e! Securitatea a dispărut, a supravieţuit mesagerul victoriei sale. Era să întreb dacă la ei nu se fac verificări pre-electorale, cum face la noi CNSAS-ul, mi-am adus însă aminte că absolut toţi cei incriminaţi în 2000 au cîştigat procesele intentate Consiliului. De altfel şi la CSJ funcţionează aceeaşi ordine desăvîrşită – nici un funcţionar public ajuns în faţa acestei instanţe nu a fost condamnat. Se conturează (apropo şi de Japonia) modelul brazilian – *Ordem e progresso!* ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Henry James pe micul ecran

Henry James era deja un mare romancier, cînd s-a lăsat atras de teatru. Cînd s-a întors la roman, era un dramaturg ratat, dar convins că experienţa aceea umilitoare (fusese huiduit de publicul londonez) îi va fi de folos: tehnica sa de prozator avea să se schimbe. Fascinant este că influenţa teatrului (recunoscută de James) a dus la trei dintre cele mai dificile şi mai rarefiate opere ale sale: *Ambasadorii*, *Aripile porumbiţei* şi *Potirul de aur*, publicate în primii ani ai secolului trecut. Pe lîngă aceste romane, *Bostonienii* şi *Portretul unei doamne* par directe şi evidente ca nişte scenarii hollywoodiene. Te poţi rătăci prin frazele acelea întortocheate, graţioase, perfecte. Poţi să străbaţi pagini întregi tatonînd după ceva palpabil, întîlnind doar aluzii, semnale care clipesc şi dispar, fire subţiri de sens, pe care le pierzi printre degete. Poţi să ameţeşti pe traseele elaborate pe care te duce James, ocolind iar şi iar centrul dramei, miezul. Uneori pe poţi întreba dacă *există* un centru, sau totul e o scamatorie, o problemă imposibilă de matematică, un castel labirintic, ridicat pe o temelie de aer. Aceste scrieri sînt foarte greu de filmat cum trebuie. Dar o ecranizare din 1997 după *Aripile porumbiţei* a fost difuzată recent la PRO TV, cu titlul românesc *Pasiune înşelătoare*. Şi tot recent, ecranizarea din 2000 a romanului *Potirul de aur* a intrat în programul HBO.

Nu-i de mirare că oamenii de film nu-i dau pace lui James: unde mai găseşti costume atît de fotogenice şi personaje atît de libere să facă excursii la Paris şi la Veneţia de cîte ori au chef, o lume atît de însorită, de civilizată şi, totuşi, atît de violentă? Şi, învelite de James în falduri peste falduri de cuvinte, se află intrigile acelea ingenioase, solide, scheletele pieselor de teatru pe care nu le-a mai scris, preferînd să le ascundă în proză. Tema care-l obsedează nu este – aşa cum au spus cei mai mulţi – contactul dintre inocenţa americană şi experienţa europeană. Marea lui temă, de la *Piaţa Washington* la *Potirul de aur* şi de la *Portretul unei doamne* la *Aripile porumbiţei*, este trădarea. Punctul de plecare este acelaşi: un vînător de avere şi o tînără moştenitoare lipsită de experienţă, încrezătoare. Într-adevăr, victima e mereu americană; dar şi printre cei ce pun la cale trădarea se află de fiecare dată cineva de pe-acelaşi continent. De la o poveste la alta, mecanismul trădării devine din ce în ce mai rafinat. În *Aripile porumbiţei*, vînătorul de avere este împins, de femeia care-l iubeşte, să se însoare cu prietena ei cea mai bună, care e pe moarte; dar trădătoarea devine geloasă pe victima ei şi, încercînd să rupă plasa pe care a urzit-o, îşi dă în vileag complicele; dar şi el o trădează, îndrăgostindu-se cu adevărat de femeia pe care a sedus-o. Trădare peste trădare peste trădare. Iar în *Potirul de aur*, în dansul dintre cei doi amanţi fără avere şi partenerii lor – un magnat american şi fiica lui – se trădează în paralel şi încrucişat, trădările se ciocnesc şi ricoşează, şi la sfîrşit nimeni nu mai e inocent. James n-a avut parte de gloria scenei, dar ecranul pare îndrăgostit de complexitatea maşinăriilor sale infernale, de geometria dementială a dramelor sale. Ecranul l-a primit cum se cuvine pe James, mult mai bine decît pe alţi mari scriitori. *Moştenitoarea* (1949, după romanul *Piaţa Washington)* şi *Inocenţii* (1960, după nuvela *O coardă prea întinsă)* sînt filme clasice. *Aripile porumbiţei* şi *Potirul de aur* merită să stea în compania lor. Primul îi poate contraria pe puriştii: cine s-ar aştepta să vadă două personaje ale lui James făcînd amor în picioare, pe o străduţă din Veneţia? (În James, sexul trebuie căutat în ecourile conversaţiilor; sexul devine conversaţie.) Dar filmul se impune prin senzualitatea tristă a regiei lui Iain Softley; prin luminozitatea nepămînteană a lui Alison Elliott, în rolul fetei care moare într-un palat veneţian; prin intensitatea dată de Helena Bonham Carter celor patru cuvinte repetate la sfîrşit, cînd cere imposibilul de la amantul ei: „Vreau să-mi dai cuvîntul tău de onoare... *cuvîntul tău de onoare*... că nu eşti îndrăgostit de amintirea ei." Cel de-al doilea film impune prin efortul regizorului James Ivory de a păstra cît mai mult din ambiguitatea lui James: la un moment dat, fiecare cuvînt pare încărcat de aluzii; ne ţinem respiraţia, aşteptînd explozia de sens, care să bulverseze totul; şi explozia vine. ▲

OFSAID, VIAŢA MEA...

Matei FLORIAN

Luna iunie la fereastră

Orele şapte ale oricărei dimineţi din această lună iunie ce tocmai s-a lăsat trecută se arată, de la geamul etajului unu, cu felurite vrăbii ciripind în copaci, cu vînt prevestind căldura ce se va umfla peste zi ca un balaur, cu un cer albastru decolorat, şi, mai ales, cu nea **Ene** de la scara unu, etajul trei, şi domnul **Marian**, aceeaşi scară, etajul patru, sorbindu-şi, din păhărelele de plastic, cafeaua de la buticul lui **Mirel**. Vor fi ei, pensionarii, încă morocănoşi şi în şlapi după disputele de o vehemenţă feroce ale nopţii trecute – oricare noapte de iunie ce a prevestit dimineţile cu vrăbii şi cafea – cînd doar vocea răguşită şi semi-dementă a inginerului **Burghelea** de la trei (senină şi dulceagă în timpul zilei) mai putea aduce, pentru un minut, pacea în războaiele milenare braziliano-belgiene sau senegalezo-turce ce zguduiau, pînă înspre orele unu, geamurile blocului din temelii şi berea blondă a lui Mirel din sticle. Atunci, noaptea, nu soseau numai nea Ene sau Marian. Ca fluturii bezmetici – ce tot în luna ce trecu şi-au avut nuntirea – dădeau năvală la buticul alb, mirosind bere, şi arbitrii ce fluieră ofsaid din orice cînd vine vorba să joci împotriva Coreei de Sud, şi **Ciprian** – tîmplarul cu fetiţa de trei ani ce, ţinută pe genunchi, bea cinci guri de bere în delirul tuturor: „rîgîie acuma, scumpa, rîgîie" –, **Mircea** – avocatul în costum care nu suportă să fie contrazis, dar după trei beri tace şi dispare în liftul de la scara doi –, domnu' **Mititelu** – administrator, bătut tovărăşeşte pe umăr: „fură şi el ca orice arbitru din Trinidad Tobago" –, **Axente** – columbofil, fost redactor la *Forestierul* –, **Bugală**, singurul ofiţer din armata română care-şi permite să ţină cu Dinamo – şi alţi doi-trei bărbaţi mereu schimbători, şi de aceea investiţi doar cu onoarea de a fi simpli spectatori, zîmbind, ce-i drept, tot timpul, dar fiind excluşi la cea mai măruntă dovadă de neştiinţă fotbalistică.

Astfel reuniţi, blocînd aleea îngustă din spatele blocului şi apostrofînd cu vorbe dulci domnişoarele vecine, un alt campionat de fotbal – sau mai bine zis, un ecou al lui, dar un ecou ciudat în măsura în care el nu îţi mai aduce înapoi sunetele ultime ale cuvîntului strigat, ci, un cu totul alt cuvînt, bine închegat şi mult mai puternic rostit – se năştea acolo, în noapte, pe scaune de plastic şi în picioare – cu vorbe devenite mingi şi sticle de bere tuşieri – la buticul alb al lui Mirel. Se repunea întotdeauna de la mijlocul terenului, iar privilegiul de a începe discuţia îl avea nea Ene, nu pentru că, la cei şaptezeci de ani ai săi, ar fi fost cel mai venerabil şi stimat jucător al străzii, ci pentru simplul fapt că, cu mici şi omeneşti excepţii, el nu se urnea de la măsuţa de plastic de cînd fluierul arbitrului consfinţea sfîrşitul ultimului joc al zilei. Şi, odată cu „ce ziceţi, dom'le, ce poză le-a făcut Ahn ăla italienilor", se dezlănţuia infernul, în care cu scandări fără trompete, cu domnul Bugală sugrumîndu-l pe domnul Marian de guler, cu fetiţa aplaudînd şi tăticul încercînd să-i despartă, totul devenea posibil, pînă într-un final în care, de la balcoane, cîteva neveste plus inginerul Burghelea începeau să scandeze din ce în ce mai insistent demisia.

De la etajul unu, deschideam curajos fereastra. Noaptea îmi aducea bobiţe de transpiraţie în păr şi cuvintele:

„De ce, domnule, nu i-a pasat? Să-i paseze, că d-aia e coordonator de joc!"

„Dom'le..., Figo nu e coordonator. Rui Costa..."

„Care Costa, nu mă lua pe mine cu Costa, că, uite, am păr alb în cap, şi-am văzut fotbal de cînd tu nici nu făceai ochi."

„Dom'le, io nu discut asta, io-ţi zic că ăla nu e coordonator."

„Te rog frumos, tinere, eu ţi-am spus ţie ceva... Eeei, comedie, paştele mă-sii!"

„Nea Ene, vă rog să vorbiţi frumos cînd sînt cu copilu' de faţă."

„Cine..., Cipriane, nu vorbeşte frumos aicia?! Te rog frumos să mă laşi să termin ce-am de spus: dacă Figo, coordonatoru', dădea drumu' la minge, Portugalia nu se oprea decît în finală."

„Figo nu e coordonator, Totti e."

Vorbea altcineva, cearta se stingea încet:

„Şi ce-a făcut, Totti ăsta al vostru? Nimic! Zero barat! E bun doar să ia cartonaşul roşu!"

„Nu te băga, Axente, dacă n-ai văzut meciu'. Ăla n-a fost cartonaş roşu, cum nu mă cheamă pe mine Manuela."

„Coreea a cîştigat pe merit."

„Fugi!"

„Pe merit!"

„Pleacă!"

„Coreea a cîştigat meritat!"

„Du-te şi te plimbă!"

„Dom'le, nu sînt ei Figo şi cu Totti, da' joacă mai bine."

„Pîrţ!"

„Nici un pîrţ! Tu vrei să mă enervezi!"

„Gura!"

„Gura să spui acasă la tine, nu aici."

„Gura am zis!"

„Mirele, mai adu-le ăstora o bere, că-şi sar în cap!"

Apoi nu mă mai concentram, iar cuvintele se auzeau de-a valma:

„Brazilia doar driblează." „Nu-i adevărat." „Ce zici de Germania?" „Nişte boi." „I-au campionatu'." „Mă spînzur." „Huo, dacă nu era fetiţa asta aici, rămîneai fără dinţi! Mă vezi pe mine bătrîn şi aşa, da' te scutur de nu te vezi, mitocanule!" „Gura!" „Germania" „Brazilia" „Te bag în...."

Închideam geamul. Camera îmi stătea, cumva, strident de tăcută şi întunecată în ochi şi în urechi. Zgomotele, luate la început prin surprindere, se furişau din nou, de data asta difuze, în cameră: vocea lui Mircea, a lui Axente, berile ciocnindu-se, nea Ene, fetiţa plîngînd, o maşină, domnul Burghelea răguşit, dement, minutul de tăcere, apostrofări, clinchetul de bere, Brazilia, Germania...

Dimineţile îmbătrînesc repede de căldură. La orele nouă, nea Ene şi domnul Marian dispar pentru meci, amîndoi în scara unu, unul la etajul trei, iar celălalt la etajul patru. ▲

© C. Bălan

Stela GIURGEANU

Simplitate arcadiană

Că **Florică** al dumisale bate mingea pe maidan în fiecare duminică după-amiază, nu ar mai deranja-o atît (după aproape douăzeci de ani de căsnicie s-a obişnuit, ce să-i facă?), dar că şi fiu-său **Petrică** o ia pe urmele lui, mai ales acum cînd are capacitatea, asta nu îi mai convine. Fotbalu' ăsta în exces strică. Nu zice, e bine ca băiatul ei să mai facă puţină mişcare, şi, cum nu are bani să-l dea la tenis sau la altceva, e bun şi fotbalul, dacă e făcut cu măsură, pentru că, sincer, nu ar vrea să-l vadă, mîine, poimîine, că nu are nici un rost în viaţă şi că toate iluziile de i le vîră tată-său pe gît, cu banii de-i face un fotbalist, nu îi ajung să îşi ia o pîine. Ea ştie mai bine cum stă treaba, că pînă să ajungi să trăieşti din fotbal, tragi din greu, renunţi la şcoală şi, dacă nu reuşeşti, şi nu întotdeauna reuşeşti, te trezeşti că nu mai ştii de unde să apuci viaţa.

„Păi da, mă, mamă, da' şi dacă mă remarcă cineva pe teren?" I se răspunde să lase visele americane, să treacă să se spele pe mîini şi să mănînce, că are lecţii de făcut. Se întoarce mai apoi, din nou, spre mine zîmbind puţin autoritar şi foarte matern. **Petre** e elev într-a şaptea, dar nu contează, că un an pînă la capacitate trece imediat. Dar poate că e de-a dreptul pasionat, ce pasiune, să fiu serioasă, chestia asta o face doar ca să scape de lecţii şi să stea cu băieţii. Bărbată-său o face ca să scape de bătutul covoarelor şi să stea cu băieţii, îmi adaugă, zîmbind încă o dată, complice. Îmi mai dă şi niscaiva sfaturi de viitor.

Petre are mîncarea pe masă şi o grămadă de idoli în cap. Cel mai des se visează un Ronaldo, brazilianul, şi are deja cîte ceva din mişcările lui. Îmi spune că acolo, pe teren, la şcoală sau în parc, e cel mai tare, e mai bun ca **Niţă** de la *D*, că Niţă ştie să dribleze, nimic de zis, dar dacă e să tragă pe poartă se intimidează şi dă nasol. Şi profu' de sport a remarcat asta şi l-a pus pe el căpitan de echipă. Nu s-a certat cu Niţă pe chestia asta, sînt doar prieteni de o viaţă. Mama chiar nu înţelege, dar el ia foarte în serios fotbalul. Tătuţa ar cam vrea să-l dea la un club, zice că are stofă, dar mama vrea să ajungă doctor. Nu îi interzice să joace, dar trebuie să mai strîmbe şi dumneaei din nas, ca mamele, şi doar cînd se întîmplă să ia o notă proastă (se mai întîmplă şi aşa) atunci se cam supără şi îi zice să mai lase mingea şi să mai pună burta pe o carte, că de nu, nu mai pupă el fotbal nici la televizor (ameninţarea asta se lasă mai ales la Campionate, ca să capete greutate).

Cu **Florică** lucrurile stau mai altfel. Nu că nu i-ar păsa de educaţia lui fiu-său, şi nici că l-ar obliga să facă ceva care nu i-ar plăcea, doar pentru ambiţia lui de demult, dar puştiul chiar ar trebui să încerce mai mult decît fotbalul în cartier, că are talent. Şi, mai apoi, dacă nu merge, rămîne în şcoală, face şi facultate, se face chiar şi doctor, să o facă pe mumă-sa fericită. Şi ce ar fi mai important e că nici nu ar rămîne cu vreun regret că ar fi putut să ajungă un nu ştiu cine, dar nu a avut şansa să încerce. Îmi spune că la vîrsta asta ai mai mult decît dreptul să visezi, ai obligaţia asta, fără să te temi de nereuşită, pentru că, dacă nu ai timp de vise cît eşti mic, dacă trebuie să munceşti în loc să pleci hai-hui cu mintea, o să ajungi la bătrîneţe să îţi trăieşti copilăria prin copilul tău, şi asta este cumva trist. Nevastă-sa zice mereu că se eschivează de la bătutul covoarelor cînd iese cu băieţii la o miuţă în parc, cumva e adevărat, dar în mare parte şi el şi amicii lui încearcă să se mai depărteze (cîteva ceasuri pe săptămînă) de vîrsta şi responsabilităţile de acum, de totdeauna.

Pe seară, după făcutul lecţiilor, **Petre** e iar Ronaldo Da Silva în Berceni, **Niţă** îi pasează mingea, driblînd, fără să se intimideze, un Owen atacant, dar este cotraatacat de Robbie Keane, pierde balonul în favoarea lui Zinedine Zidane, care urlă ceva în timp ce pasează mingea lui Maldini, care iese la atac, centrează şi înscrie imparabil chiar pentru Oliver Kahn, egalînd astfel scorul. Toţi mini-fotbaliştii din parc se agită sub imperiul unor altor nume, cele grele de idoli, înjurînd de mama focului, transpirînd, luptînd pentru o afirmare personală, autorăsplătită din plin de cele cîteva ceasuri în care sînt altceva decît **Petrică** de la *C* sau **Niţă** de la *D*, într-o hărmălaie pe care încă şi-o pot permite, zi de zi, încă puţin, pînă la capacitate. ▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Un proletar cu mîini catifelate

„Cînd am raportat (relatare a lui Gheorghe Apostol, *n.n.)* acolo ce-am făcut, ce greutăţi am avut şi că l-am scos pe V. Luca din funcţia de ministru de Finanţe şi că era o comisie care examina, că mai erau lucruri de făcut... Atunci a fost, cînd ei rîzînd, nu ştiu care dintre dînşii, au spus: «Uite, ei l-au scos pe V. Luca din funcţia de ministru de Finanţe dar l-au lăsat în Biroul Politic». Şi ne-au întrebat dacă este mai important ministru de Finanţe decît membru în Biroul Politic. După ce m-au făcut împăciuitorist, că am apărat-o pe Ana Pauker... Atunci a început Stalin: «Ce fel de proletar eşti tu?». Atunci s-a băgat Molotov, că am mîini catifelate, că sînt un om subţire şi delicat. M-au întrebat dacă ştim cu cine s-a întîlnit Luca la vînătoare. «Aţi auzit?» a spus (Stalin). «Cică vor să-l aducă pe linie. Păi ăsta a trădat, a dezertat, în loc să fi stat să muncească ca ministru de Finanţe». Pe urmă i-am spus: «Tovarăşe Stalin, vom cerceta tot, avem o comisie». Dar el a sărit ca ars: «Ce o să cercetaţi? *Noi* vom cerceta tot. Trebuie să ştim toţi, trebuie să cercetăm bine lucrurile, ca să vedem în ce constă vina lor».“

(Robert Levy, *Gloria şi decăderea Anei Pauker,* Editura Polirom, 2002)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Căldură mare

Trebuie să recunoaştem că, dacă nu cu nenumărate alte exemple din opera lui, cel puţin cu titlul de mai sus, I.L. Caragiale este un precursor legitim, incontestabil, al literaturii absurdului. Literatura absurdului nu este un moft, un capriciu, o invenţie, este o descoperire: descoperirea unei realităţi pe care maeştrii din preajma, din timpul şi de după cel de-al doilea război au revelat-o, „inventîndu-i“ un limbaj propriu, o *scriere* specială, o modalitate estetică omologată. Fără nici o umbră de protocronism, mărturisesc cu mîna pe conştiinţă că I.L. Caragiale, ca şi A.P. Cehov sau A. Jarry, au fost descoperitorii absurdului, înaintea lui E. Ionesco sau S. Beckett. Dar asta intră în alt capitol, pe care evit să-l dezvolt în cele 2.000 de „semne“ acordate rubricii de faţă. Am pornit de la căldura mare care s-a abătut asupra ţării şi care a provocat, ca în geniala schiţă a lui Caragiale, grave deficite de logică, dezacorduri gramaticale, pleonasme, paralogisme, galimatiasuri, de data asta în discursurile politice, în monologurile şi dialogurile din mass-media, în limbajul de stradă, de birou, de autobuz, de metrou, în tezele de capacitate, în examenele de bacalaureat, unde te aştepţi şi unde nu. Un model de logică deficitară este şi sentinţa unei judecătorii bucureştene, care a hotărît, în urma unui proces iscat de asociaţia de proprietari dintr-un bloc, ca scaunul primarului general să fie scos la licitaţie pentru a acoperi întîrzierea la plata întreţinerii de către unii locatari din cîteva apartamente sociale repartizate de Primăria Capitalei. Nu-i dăm în judecată pe locatarii neplatnici, ci pe primarul general, nu-i cerem capul acestuia că a oferit spaţiu unor răi-platnici (deşi nimeni, oricît de primar ar fi, nu putea să prevadă întîrzierea vinovată), ci îi cerem scaunul pe care şade cu altă parte a corpului decît capul care a hotărît sau mîna cu care a semnat repartiţiile.

O consecinţă a căldurii odioase care ne-a lovit pe toţi este, dacă vreţi, şi plagiatul din titlul articolului, deşi ştiam că nu-mi aparţine.

▲

Cu ochii-n 3,14

UN MIC EFORT DE CONCIZIE – ŞI CELUI MAI NELĂMURIT GOSPODAR I SE DESCHIDE CALEA CĂTRE GRĂDINILE EXTAZULUI

● La mondialul din Coreea/Japonia 2002, au fost „cinci ziarişti pe capul unui singur fotbalist“, ne anunţă prezentatorul emisiunii retrospective dinaintea marii finale. Ei, chiar aşa? Vă rog să faceţi un mic efort de imaginaţie: cum îl vedeţi pe Kahn, de exemplu, în poartă, cu 5 ziarişti pe cap? (**M. M.**)

● Dintr-un excelent interviu luat de Val Vâlcu viitorului ataşat militar al Germaniei la Bucureşti, colonelul Johannes Risse *(Adevărul* din 29 iunie): „Au germanii obişnuiţi sentimentul că au fost trădaţi de români?“ „Nu. Cred că fiecare înţelege că statele trebuie să facă aşa cum e bine pentru ele. În acel moment, pentru România a fost foarte bună separarea de Germania, a fost o decizie bună. Asta s-a întîmplat în '44. Acum sîntem în 2002.“ Decizia ca decizia, dar şi concizia, *meine Herrn,* concizia... (**R. C.**)

● Divorţul fetei cu părul de foc Mădălina Manole face valuri şi naşte replici care de care mai curioase. Cel mai nelămurit rămîne fostul soţ, compozitorul Şerban Georgescu: „Ce mare eveniment? Dacă fugeam cu Madonna, înţelegeam. Dar aşa? Că am divorţat de Mădălina?“ – spune el, amabil, dovedind că şi-a pierdut sîngele rece, dar nu şi simţul măsurii. (**A. C.**)

● La o ieşire din Bucureşti, lîngă Cernica, în faţa unei gospodării, pe o tablă erau scrise următoarele: *zmoală-sare; cărămidă-folie; cimen-alb; rapiţ-adeziv; eurogled; cartofi; găleţi-puţ; sîrmă.* Un mesaj care, deşi unii dintre cititorii *Dilemei* ar putea avea oarecare ezitări în a-l descifra, nu ar pune în schimb probleme de înţelegere sau de altă natură nici unui meşter sau gospodar adevărat. (**A. M.**)

● Poşta Română îşi face reclamă: „Roviniete pentru utilizarea reţelei de drumuri din România prin oficii poştale“ *(Ev. zilei,* 1 iulie). Cum ar veni: după ce vă luaţi rovinieta, puteţi folosi drumurile trecînd din poştă-n poştă. Buun! Acum să vedem ce e *rovinieta* (un cuvînt prea nou pentru a figura în vreun dicţionar): se pare că numele ei s-a alcătuit din *ro-* (ghici de unde vine) şi substantivul *vinietă,* din fr. *vignette.* Aşadar, *vinieta românească!* Cum în reclama cu pricina e prezentat şi un „model rovinietă universală“, calea spre universalitate ne e deschisă. Drum bun! Cu Poşta Română, eşti veriga tare! (**M. V.**)

● Volute stilistice à la *TV Mania* (nr. 26, 1 iulie 2002), sub semnătura unui anume Vlăduţ Stoica: „Lui Kylie Minogue îi place să fie mîngîiată cînd face dragoste. Cu precădere pe spate. Însă doar după ce s-a autostimulat. Manual. Îi place să-şi etaleze posteriorul. Mai ales că «măsurătorile» au ieşit cum trebuie. Kylie Minogue îşi aşază poponeţul în mîinile coregrafului personal pentru o verificare de rutină. Ideal este ca palmele flăcăului să cuprindă cele două obrăznicături, altfel focoasa australiană are o bătaie de cap în plus – trebuie să ardă orice calorie în exces. Şi cu cine să o ardă în cunoştinţă de cauză, dacă nu cu «bucometrul» personal, cel care poate certifica în timp real binefacerile unui sprint temeinic spre grădinile extazului.“ Cu siguranţă, lui Vlăduţ Stoica i-a făcut foarte mare plăcere să scrie despre Kylie Minogue. Grădinile extazului pot fi vizitate în foarte multe moduri. (**C. P.-B.**)

DUPĂ O ASEMENEA PERFORMANŢĂ (O GOGOAŞĂ UMFLATĂ LA UN CHEF MONSTRU), O SĂ ÎNŢELEGEŢI DE CE ISTORIA SE CLARIFICĂ

● Biografii contemporane, de absolvente de liceu, promoţia 2002: joi *(Adevărul,* 27 iunie) aflăm despre Iulia Stoica, de la Şcoala Superioară Comercială „Nicolae Kretzulescu“, că a terminat clasa a XII-a cu media generală 10; „nici un absolvent din ultimii 12 ani (al acestei şcoli, n.n.) nu a mai reuşit o asemenea performanţă“. Ea îşi împarte cu grijă timpul între şcoală, serviciu şi gospodărie, iar din cei „700.000 lei pe lună salariu îmi cumpăr haine – de obicei piese care nu se demodează şi-mi rămîn ceva bani de buzunar, pe care-i dau pe cărţi şi-mi plătesc meditaţiile pentru admiterea în facultate“ – spune premianta. Sîmbătă, 29 iunie, acelaşi ziar ne informează despre izbînda Alexandrei Copos, absolventă a liceului „Jean Monet“, şefă de promoţie care a terminat şi ea şcoala cu media generală 10. Ea mai „găseşte suficient timp şi pentru sport şi muzică: este campioană naţională la călărie – dresaj, dar îi place în egală măsură să schieze, să înoate şi să cînte la pian“. Cine spune că societatea noastră stagnează se înşeală. (**T. C.**)

● Un tip cîntă în baie în timp ce face duş; apare Dan Bittman care anunţă, încurajator: „Dacă aveţi voce, veniţi la emisiunea *Bravo, bravissimo...*“ Apoi, deja ecstatic: „Drumul spre Hollywood începe aici!“. La care îţi vine să-i răspunzi, ca la Hollywood: „Bullshit!“. Cine-i deşteptu' care-a făcut un promo atît de tembel? Ce-are Hollywood-ul cu cîntatul din gură?! Şi chiar crede cineva, acolo în Calea Dorobanţilor, că există adulţi în stare să-nghită o gogoaşă atît de umflată? Dar emisiunea continuă... Cu promo tembel cu tot. (**a. l. ş.**)

● O seară călduroasă în cartierul Titan. Liniştea este ruptă deodată de o voce de femeie isterizată: „Te dau la miliţie, mă! Te ia miliţianu' şi-ţi arată el. Miliţia, miliţia!!!“. Mai tîrziu, de la acelaşi geam se auzea un chef monstru, semn că isteria nu ţine în Titan. Dar obişnuinţa ţine: poliţia nu a venit. Nici miliţia. (**C. G.**)

● Dacă doriţi să vedeţi cum mai stăm cu *machismul* în România, deghizaţi-vă în femeie, urcaţi-vă pe locul şoferului într-o maşină pe care scrie ŞCOALĂ şi „deplasaţi-vă regulamentar“ pe Ştefan cel Mare spre Mihai Bravu pînă spre Piaţa Muncii. După vreo oră de „Femei la volan!“, „Învaţ-o, dom'le, bine, că ne omoară!“, „Hai, cucoană, c-am albit!!!“, o să înţelegeţi de ce – după ultimele statistici – accidentele în care sînt implicate femei se petrec... frontal. (**S. S.**)

● Indiferent cît de vechi ziarul *(Naţional,* 22 iunie), ştirile apărute în cuprinsul său au, uneori, o prospeţime uluitoare, chiar din titlu: „potrivit unei cărţi apărute la Paris, *Prolegionarul Carol al II-lea a susţinut cu tărie crearea statului evreu*“ (s.n.). Pesemne, din prea mult prolegionarism, Carol al II-lea a ordonat chiar uciderea multora dintre ei, iar ideea creării statului Israel pe care regele o *„susţine puternic“* (s.n.) apare doar „în jurnalul său, care se păstrează la Academia de Istorie de la Lisabona“. Cu asemenea descoperiri istoria se mai clarifică. (**T. C.**)

CE NU ŞTIA GETUŢA: CUMINŢENIA ÎMPROSPĂTEAZĂ LEGEA

● Alain Robbe-Grillet vorbind despre Marguerite Duras la emisiunea lui Guillaume Durand de pe France 2: „Spunea despre ea că e cel mai mare scriitor din lume. Şi avea, desigur, dreptate. Ce nu ştia ea era că şi toţi ceilalţi scriitori erau, fiecare în parte, «cel mai mare scriitor din lume»!“ (**a. l. ş.**)

● Dintr-un prospect al unui laborator farmaceutic: „RĂDUCU – 25 cps.; Compoziţie: ou de prepeliţă atomizat, calciu natural. Recomandat în: anemie feriprivă, rahitism, hipovitaminoză B. 3/zi“. Calea fiind astfel deschisă, nu e departe ziua cînd migrenele vor fi tratate cu Gigel, dischinezia biliară cu Neluţu, astenia cu Irinuca, sinuzitele cu Petrişor, astmul bronşic cu Tănţica (3 capsule pe zi), ulcerul gastric şi duodenal cu Mugurel, hepatitele cu Nicuşor, infecţiile gripale cu Costel, hipertensiunea cu Getuţa, afecţiunile reumatismale acute cu Florinel, enterocolitele cu Mihăiţă, insomnia cu 2 Marioara înainte de culcare. (**D. S.**)

● Pe prima pagină a ziarelor – o elevă eminentă din Craiova a dispărut în dimineaţa cînd se ducea să dea bacalaureatul; se subliniază apăsat excelenţa ei în studiu, cuminţenia ei exemplară. Ciudat – ca să aflăm că există în România elevi de nota 10, e necesar ca ei să dispară misterios. (**R. C.**)

● Încă un cuvînt împrospătează limba română. Mitarnic! Cel care primeşte mită. Exclamăm bucuroşi: „Să fie primit!“ . (**R. C.**)

● Primăria oraşului New York plăteşte 35 de adolescenţi a căror misiune este să cumpere ţigări, deşi legea interzice tinerilor sub 18 ani să cumpere asemenea marfă ticăloasă. Colaboratorii autorităţilor au izbutit să înşele vigilenţa negustorilor şi dorinţa lor de a respecta legea: s-au dat amenzi substanţiale, multe milioane de dolari. Nu e prea moral să-i amendezi pe cei pe care tu i-ai provocat să comită un delict, iar pe de altă parte nimeni nu spune dacă tinerii agenţi ai serviciilor secrete şi speciale au fumat sau nu ţigările astfel obţinute. Şi dacă nu ei, atunci cine? (**M. B.**)

Aurora LIICEANU

Sala de tribunal – un experiment social necesar oricui

Doamnei Carmen Tătăruş

Justiţia, ca invenţie socială şi felul în care ea mediază relaţiile între oameni, reprezintă, fără îndoială, un domeniu fascinant al culturii. Felul în care s-au produs separările atribuţiilor celor care şi-au asumat în timp autoritatea reglementării ordinii sociale a creat momente semnificative privind concepţia despre dreptate şi înţelegerea evoluţiei societăţilor umane şi a umanităţii în general. În universul conflictelor umane, neliniştea societăţii privind violenţa în reglarea relaţiilor umane a luat expresii juridice, invadînd în modernitate spaţiul privat.

La început, au existat răzbunările private în acord relativ cu ceea ce numim cutume profane.

Măgarul, un personaj important al ritualului justiţiar

Sfera juridică păstrează şi astăzi tensiuni între lege şi opinia publică. De multe ori, observăm că mentalitatea profană intră în dezacord cu cea specializată, care a produs legea: X a primit o pedeapsă prea mică sau prea mare pentru fapta săvîrşită. Desigur, aici intervine gravitatea ca percepută de victimă sau de agresor. Justiţia legală dispune de un spaţiu al interpretării pe care profanii îl atacă adesea sau îl consideră neinteligibil; argumentul unei imprecizii inerente nu mulţumeşte dorinţa de sentinţe sigure, ca la catalog. Individul profan acceptă cu greu cînd legiuitorul stabileşte o pedeapsă între X şi Y ani sau bani. Percepţia modernă a pedepsei este şi ea greu asimilabilă. Cine ştie unde duce?

Pedeapsa în justiţia profană a existat dintotdeauna şi se practică şi astăzi la nivelul întregii societăţi. Toţi oamenii neîndreptăţesc, pedepsesc, îşi dau sau nu dreptate lor sau altora. Realităţile vieţii ne arată că formele şi conţinuturile pe care le capătă relaţiile între oameni depăşesc cu mult ceea ce este fixat de lege. Nedreptatea este o experienţă subiectivă inerentă fiecărui om care trăieşte printre oameni.

Între obiceiuri – uneori avînd versiuni locale – şi practica penală a existat şi există distanţă. Justiţia legală este făcută de om, dar mai există şi justiţia personală şi, mai ales, justiţia divină.

Societatea a privit totdeauna cu nelinişte lumea zbuciumată şi a dorit să stabilească şi restabilească un grad cît mai înalt de ordine publică. Interferenţe între cutumă şi lege au existat. Legea şi-a tras întotdeauna existenţa din cutume. Iată, de pildă, ce stabilea, pe vremuri, către anul 1400, o regulă cutumiară: „soţii care se lasă bătuţi de către soţiile lor vor fi siliţi şi condamnaţi să călărească pe un măgar, avînd faţa întoarsă către coada numitului măgar", iar, mai tîrziu puţin, se stabilea că „prin vechea rînduială, o femeie care şi-a bătut bărbatul încalecă de-a-ndoaselea pe măgar, pe care nevolnicul său soţ îl duce de căpăstru". Să-şi fi restabilit astfel soţul onoarea şi prestigiul virilităţii, ducînd măgarul de căpăstru? În Anglia, la acea vreme, se proceda la fel, numai că cel pedepsit trebuia să adopte vestimentaţia sexului opus, iar plimbarea infamantă pe măgar se petrecea prin acompaniere de muzică, evident de bîlci, dar, subliniez, muzica era ordonată cu stricteţe de tribunal.

Măgarul, se pare, a avut o viaţă îndelungată ca simbol al penalităţii rituale, al dezonoarei, în acord însă cu sancţiunea juridică. Spre 1800, el mai exista. Spre 1800, în Europa, măgarul era folosit şi pentru a sancţiona codoaşa publică, dar de data aceasta pedepsit era şi soţul codoaşei, care era obligat prin lege să o urmeze călare pe alt măgar. Fiecare sex călărea pe un animal de acelaşi sex: femeia pe măgăriţă, bărbatul pe măgar.

Istoria ne spune că răzbunarea privată şi cea publică au existat în bună înţelegere; uneori, însă, elementul profan a supravieţuit, neînsoţit de sancţiuni juridice. Se pare că prostituţia şi adulterul au fost sancţionate în Europa cam în acelaşi fel în ţări diferite. Şi aici măgarul a avut iniţial un rol: femeile erau acoperite cu pene, după ce mai înainte erau unse cu miere, cu o paporniţă pe cap şi, desigur, călare pe un măgar. Tratamentul de discreditare, infamant, restabilea ordinea morală a comunităţii. Abaterea era amendată şi servea de exemplu în procesul învăţării sociale. El funcţiona ca o cenzură, iar spectatorii trăiau sentimentul justiţiar, răsuflau uşuraţi, fără însă să ocolească gîndul tainic al identificării cu un virtual deviant.

Evoluţia penalităţii profane arată că urbanizarea a îndulcit şi simplificat ritul pedepsei. Măgarul dispare pentru ca privirile să se îndrepte asupra capului vinovatei, în lipsa paporniţei la care se renunţase, femeia era tunsă. Cu mirare am văzut într-un film francez despre al doilea război mondial, deci nu prea departe în timp, cum o femeie cu moravuri lejere, dovedindu-se că avusese aranjamente erotice cu duşmanul – desigur, neamţ –, căci „colaborase" cu el, era plimbată într-o căruţă, goală şi tunsă pe strada principală a unei mici comunităţi rurale. Aici desigur era vorba de o lezare a patriotismului local, un membru al comunităţii servise duşmanul.

Mai tîrziu, negocierea justiţiei legale cu regulile cutumiare a ordonat treptat universul sancţiunilor, l-a simplificat prin conceptualizare, fără însă să anuleze factorul subiectiv. Uneori, unii magistraţi s-au dovedit mai aspri decît instanţele locale, alteori duşmanii locali s-au simţit îndreptăţiţi să complice legea, să o facă mai dură, mărind în fel şi chip pedeapsa sau rafinînd expresia juridică prin adaosuri.

Morala publică a născut mai întîi răzbunarea sub ochii îngăduitori sau susţinători ai comunităţii. Şi astăzi, violenţa ca formă de răzbunare privată, intra şi extrafamilială, rămîne o practică populară larg răspîndită. Uneori ea exprimă lipsa de încredere în justiţia legală, alteori ea vine din simţămîntul adînc al ideii de privat, alteori ea pare mai mult decît firească. Îngăduinţa generală privind starea de excepţie a unei situaţii poate genera în timp provocări teribile ale justiţiei legale. Aşa s-a întîmplat cu huliganismul fanilor fotbalului; din încăierări privite cu uşurinţă relativă s-a ajuns la delicte cu urmări dramatice pentru comunităţi, ca şi pentru imaginea publică. Luatul la harţă şi încăierarea între bărbaţi sînt comportamente tolerate în oarecare măsură; în anumite limite ele sînt expresii ale intrării în rol. Filmele ne obişnuiesc cu acest lucru. Cîte cîrciumi distruse şi cîte bătăi cu scaune nu vedem în filme – şi la noi în viaţă –, întărindu-ne stereotipurile. Reglările de conturi nu deranjează dacă se fac între anumite limite şi în taină, departe de ochiul public.

Vendetta – supravieţuitoare a altor timpuri

Se spune că vendetta, în stare pură, nu mai există decît în Corsica şi în Sicilia. Nu ştim în România cum ar arăta o hartă a răzbunărilor personale şi dacă în anumite regiuni violenţa este specifică locului, este tradiţional impusă, sau dacă ea nu este decît urmarea unei combinaţii nefericite între ignoranţă şi sărăcie. Trebuie însă adăugat liantul acestora, alcoolismul. Tot ce vedem la TV şi în ziare indică asocieri mai frecvente între mizerie morală cu expresii violente şi Moldova, deşi impresia care ne este lăsată este că acolo un grad de confuzie mentală se amestecă cu un emoţional instabil, luînd forme insuportabile ochiului modern, tentat de calm şi autocontrol. Nu ne-am învăţat să ne educăm emoţiile, poate.

Răzbunarea privată este privită ca întîrziere în înţelegerea mecanismelor societăţii evoluate. S-a recurs peste tot în lume, treptat şi tot mai mult, la jandarm şi tribunal, iar oamenii au învăţat lecţia frustrantă a aşteptării ca alternativă a rezolvării conflictului. Indivizii se apropie, chiar dacă nu perfect liniştiţi, de aparatul judiciar, iar dezonoarea trecerii pînă la capăt prin tribunal, efectele justiţiei au devenit prin ele însele o parte a satisfacerii dorinţei de răzbunare. Expresia „dorinţă de răzbunare" se înlocuieşte din ce în ce mai des cu „dorinţa de dreptate". Modelările mentale vor urma treptat, treptat spiritul şi ethos-ul legii. Ruşinea de cazier este întărită nu numai de expunerea publică, dar şi de încunoştiinţarea publică în multe cazuri. În America se consideră necesar şi chiar un drept al comunităţii a se şti cînd unui individ care şi-a ispăşit pedeapsa îi trece prin cap să revină în sînul comunităţii. Chiar dacă el are conturile sociale corecte, la zi, şi în pofida drepturilor oamenilor, el rămîne un virtual recidivist în mintea oamenilor de bine şi ochiul social legal ca şi cel public al societăţii civile continuă să-l supravegheze.

Legalitatea şi imaginea negativă a justiţiei

Nimeni nu s-a mirat la noi cînd s-au dat publicităţii datele Eurobarometrului 2001-2002 ţărilor candidate la intrarea în UE, pentru prima dată comparate cu cele deja membre. Poliţia şi Justiţia nu au ieşit prea bine, nici în sine, nici în comparaţie cu ţările membre. Ambele s-au bucurat de o imagine negativă, amar spus. Credibilitatea lor, rezultat al percepţiei funcţionării lor, este scăzută. Oamenii nu au încredere în aceste instituţii, dar nemulţumirea nu a născut încă proteste ale societăţii civile atît de semnificative încît să contureze o voinţă colectivă de schimbare. Dincolo de eforturile minore şi prea anemice de a da impresia separării puterilor în stat, nu s-a clintit nimic care să aducă eficienţă şi onoare acestor instituţii. „Simplul cetăţean" înnebuneşte la ideea de a apela la justiţie, motivaţia lui este şi lucidă şi corectă. Cu o voce duios părintească ni se spune mereu că avem calea justiţiei în faţă, dar se vede de la o poştă că nici cei care ne îndeamnă nu cred în ea. Experienţa personală a intrării în acest sistem te face să ieşi sărăcit, nevrozat şi umilit.

Experienţa sălilor de tribunal este un experiment social necesar. Distanţa feudală între cei ce apelează la lege – indiferent de ce parte stau, dacă sînt reclamanţi sau pîrîţi, deci clientela justiţiei – şi aparatul juridic este copleşitoare. Nu numai contextul o face: săli mizerabile, parchetul murdar, clisos, căcat de încălţări de toate sezoanele, pereţii, şi ei murdari, cojiţi, mobila care nu s-ar vinde la nici un n-hand etc. –, dar judecătorii?

Se intră în sală cu o morgă arogantă – n-au ei oare puterea, balanţa în mîini? – cei din sală nu sînt invitaţi să se ridice în picioare, ci somaţi cu o voce agasată, cu un amestec între dispreţ şi lehamite. Şi, ceea ce este mai năucitor este că însăşi solemnitatea, acea solemnitate necesară recunoaşterii unanime a respectului pe care trebuie să-l avem faţă de justiţie, este subminată de vestimentaţia lor: o togă cam mototolită, adesea ca o husă, cît mai largă să încapă şi peste palton, scoasă dintr-o geantă, un jabou plisat, clătinat de la locul lui firesc, de un alb îndoielnic, prins cu capse care se văd. Un simbolism care conţine întreaga şi măreaţa indiferenţă faţă de problema oricărui om care plăteşte impozite. Cîtă distanţă între ceea ce ei arborează şi cum arată! Am reluat un ritual în cea mai joasă expresie a lui. Ce-ar fi fost să fi avut şi peruci?

Se poate să nu fie aşa peste tot, dar ceea ce am descris nu exprimă decît o perfectă armonie a urîtului, oameni şi context. Experienţa mea aşa arată. Să mai spun că cineva mi-a spus că judecătoarea i s-a adresat cu „femeia aia cu ochelari să iasă din sală"..., să mai adaug că ochiul juridic este tentat să generalizeze infracţiunea la tot pasul, că abordarea celuilalt este adesea lipsită de respect, că mi s-a întîmplat să fiu admonestată într-o tutuială paternalistă? Cum să poţi induce oamenilor respect, cum să le ceri să aibă trăirea solemnului în asemenea context în care mizeria este absolută, în care nimic nu o contrazice?

Nu amintesc de corupţie, bani, costuri etc., de care se plîng oamenii şi scriu ziarele în neştire. Dar, ceea ce vreau să spun că vorba „corb la corb nu-şi scoate ochii" funcţionează în justiţia noastră. Nu ştiu cum se întîmplă în alte părţi, dar precis că există un spirit de contractualitate la baza relaţiei cu aparatul juridic. La noi, ţi se spune cu cea mai firească voce: a greşit grefierul, a uitat X, n-a scris adresa corect Y etc. La noi, aparatul juridic nu are sancţiuni pentru lucrătorul neglijent, incompetent care te poartă pe drumuri, te întîrzie nemăsurat.

Există o justiţie a omului – legală sau nu – şi mai există justiţia divină. La noi, poate că ar trebui să ne lăsăm în mîna celei de a doua, în dulcea noastră credinţă că pe cel care a comis o nedreptate, ceva rău, „îl aleargă păcatul nouă generaţii". Sînt convinsă că neîncrederea în justiţie, în stat, în putere au rădăcini prea adînci pentru ca noi să devenim o societate modernă, în care omul să-şi asume împărţirea corectă a dreptăţii.

Cîteodată, mi-aş dori să văd oameni călare pe măgari!

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Andrei MANOLESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 487
12-18 iulie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

La studii în străinătate

„Ce a scos din noi Apusul?…“

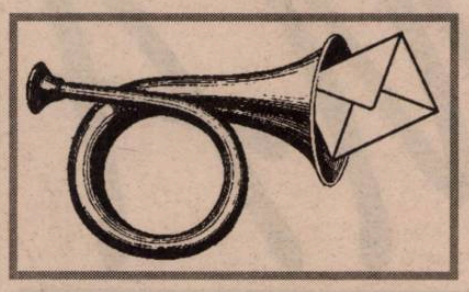

(In)Actualităţi

33 de picături albastre

● Ultima emisiune „Bouillon de culture". Selecţiuni. Georges Steiner îi mărturiseşte lui Pivot convingerea sa că un anumit nivel al persecuţiei şi opresiunii e de dorit în societate, ca ferment necesar pentru arte, filosofie şi apariţia teoriilor politice fecunde. Se încuviinţează cu un oftat unanim.

● Petre Andrei, *Sociologie generală*: „De pildă, este constatat că în genere popoarele de pe coastele mărilor şi din preajma apelor mari sînt mult mai dornice de inovaţiuni, făcînd mai uşor revoluţii decît popoarele de la munte. Tot aşa clima îşi are rolul ei, căci este un fapt în genere observat că iarna nu se prea fac revoluţii, precum nu se fac nici în vreme de intemperii sau pe timp de ploaie".

● Deleuze: „Contrariul adevărului nu este eroarea, ci prostia".

● Aristotel, *Politica:* „Natura, în scopuri de conservare, a creat anumite fiinţe pentru a comanda şi altele pentru a asculta".

● *Macbeth*. De prin '70, cînd s-ar fi petrecut un număr de accidente stranii, piesa nu prea s-a mai jucat în teatrele româneşti. Din pricina descîntecelor şi imprecaţiilor vrăjitoreşti (pe care Shakespeare le-ar fi culeş *ad litteram* de la vrăjitoarele timpului), e socotită o piesă blestemată. Nu i se pronunţa nici numele. Spui „Macbeth" şi-ţi atragi pe dată o nenorocire.

● Butadă nemţească: „Cine moare mai devreme este mai mult timp mort".

● Fotografie de grup. Anul 1959. Sartre, Simone de Beauvoir şi Che Guevara în redacţia ziarului *La Revolucion*. Pe un scaun, Che Guevara, masiv, degajat, dominator. Pe canapea, umil, ghemuit, Sartre încearcă să-şi aprindă o havană de la imensa brichetă de birou pe care revoluţionarul i-o întinde. Din celălalt capăt al canapelei, Castorul îi priveşte galeş.

● Ludovic XIV: „Franţa este Europa". Eugene Ionesco în 1939: „Europa este Franţa". Bucur Ţincu în *Apărarea civilizaţiei:* „Franţa este Europa". La RFI, în 2002: „Franţa este Le P...".

● Pe Internet, un tînăr povesteşte o întîlnire cu Cioran. Îl caută în 21, rue de l'Odeon. Portăreasa, întristată, îi spune că domnul Cioran este foarte bolnav şi-l îndrumă spre clinică. În rezerva filozofului găseşte diverşi români stabiliţi la Paris, discutînd politică. Cioran e consultat asupra subiectelor şi încearcă să se concentreze la discuţie. Tînărul se apropie de patul lui, se prezintă repede şi-i pune singura întrebare pentru care venise acolo: „Mai are România vreo şansă? – Nu" – vine răspunsul, după o lungă tăcere. Tînărul se înclină zdrobit, salută şi iese.

● Michel Winock: „Oamenii fericiţi se interesează mai puţin de istorie".

● Nae Ionescu lui Mihail Sebastian: „Nu înţelegi că teoria mea a colectivelor este o fugă de singurătate, o încercare tragică de a ieşi din însingurare? (...) Mă, eu sînt un om terminat, căzut, ratat".

● Che Guevara, ultima scrisoare către părinţi: „Dragii mei, simt din nou între călcîie coastele Rosinantei, pornesc iarăşi la drum...".

● Foucault îi mărturiseşte lui B.-H. Levy (cf *Questions de principe trois)* convingerea sa că islamul şiit integrist e pe cale să devină, mai mult decît noul totalitarism, adevărata „ameninţare planetară". Foucault moare în 1984. AMR-ul pînă la 11 sept. 2001, 17 ani.

● Valéry în 1931: „L'Europe aspire visiblement a être gouvernée par une commission americaine. Toute sa politique s'y dirige".

● Nou eufemism diplomatic pentru cortina economică: „influxuri migraţionale nedorite".

● 22 iunie 1848, romanticul Bălcescu îi scrie lui A.G. Golescu-Negru: „Aş dori ca acolo să umblaţi mai cu energie. (...) Faceţi mai curînd judecată arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţii. Acum avem mijloc de a ne scăpa de toţi reacţionarii. Trebuie ca judecata să fie foarte expeditivă. (...) Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate straşnică."

● Reclamă auzită la radio, pentru un program matinal: „Poţi să crezi că lumea a devenit mai bună peste noapte. Dar dimineaţa e bine să verifici."

● Într-un interviu, M. Iorgulescu afirma că există în România de azi cărţi care apar în ediţii „de buzunar" de 30 (treizeci) de exemplare.

● Montesquieu, definiţie a artei epistolare: „Tătarii sînt obligaţi să-şi scrie numele pe săgeţi, ca să se ştie de unde vine lovitura". Astfel, la un asediu, Filip al Macedoniei primeşte în piept o săgeată pe care stătea scris: „Aster trimite această lovitură de moarte lui Filip". Filip supravieţuieşte scrisorii.

● De Paşte şi în săptămînile premergătoare, fervoare religioasă a televiziunilor româneşti. Filme hagiografice (Iisus, Pavel) şi documentare misticoido-folclorice, în linia operetei naţionaliste, despre măreţia credinţei poporului. Pentru un străin, impresia e că poporul român îşi petrece zilele de Paşte în rugăciune, încondeind ouă.

● Documentar BBC despre franţuzoaicele care colaboraseră (aşa-numita „colaborare orizontală") cu ocupantul german. „Les amies des boches" sînt rase în cap şi plimbate prin mulţime. Multe, linşate pe loc. Un maquisard bătrîn, senil şi surd povesteşte cum a făcut dreptate în sătucul lui de munte: „I-am aruncat pe toţi colaboratorii într-o groapă de gunoi şi i-am împuşcat. Ştiţi, erau şi unii nevinovaţi acolo!" Şi bătrînelul se strica de rîs.

● În Franţa are loc căsătoria unei avocate cu clientul ei condamnat la închisoare pe viaţă, un anume Ilici Ramirez Sanchez, alias „Carlos", alias „Şacalul". Franţuzoaica: „Soţul meu este un revoluţionar, luptător pentru libertate".

● Mărturia unui supravieţuitor de la Buchenwald. Din tot lagărul, singurul loc cu adevărat liber era latrina. SS-iştii refuzau să intre, de frica bolilor. În mirosul îngrozitor, printre oamenii care defecau, aveau loc discuţiile cele mai rafinate, se comenta Hegel, se recitau versuri.

● Soljeniţîn despre supravieţuire în *Primul cerc:* „Indivizii delicaţi, sensibili şi culţi care apreciau frumosul se dovedeau adesea laşi, gata să cedeze, abili în a-şi scuza propriile mîrşăvii. Nu au întîrziat să degenereze în trădători, cerşetori şi ipocriţi".

● Lena Constante, *Evadarea tăcută:* „Fie-vă milă de oameni!".

● Interviu al Eugeniei Vodă cu un psihiatru român: „Spuneţi-mi, pe cîţi psihiatri nu-i bagă în buzunar Dostoievski? – Pe toţi. *Inclusiv pe Freud*". În fine o părere *calificată*. Psihiatrul dostoievskian se numeşte Florin Tudose şi e un om foarte simpatic.

● Dialog televizat Gabriel Liiceanu-Andrei Pleşu. Inexplicabil, par cu 10 ani mai tineri. G. Liiceanu, grav, comprehensiv, cald: „Am fost aruncaţi vreme îndelungată într-o groapă a istoriei, din care...". A. Pleşu, jovial *şi* trist: „Chestia cu groapa mă deprimă". Strîngere de inimă la explicaţia retragerii: „Lupta este inegală". *Mais où sont...*

● Leroy-Beaulieu: „Nimeni nu poate suferi aşa cum suferă un rus, nimeni nu poate muri cum moare un rus."

● Rozanov în *Frunze moarte:* „La vîrsta de cincizeci şi şase de ani, am treizeci şi cinci de mii de ruble". După 1917, avea să moară literalmente de foame. I se respectă dorinţa de a fi îngropat alături de Leontiev. Bolşevicii nivelează mormintele cu buldozerul şi construiesc o uzină.

● Lenin, 1921, notă către generalul Kamenev: „Aţi putea dispune ca pe mormîntul Inessei Armand să fie plantate flori?".

● Bernard-Henri Levy, *Reflexions sur la Guerre, le Mal et la fin de l'Histoire:* „Avem de-acum de înfruntat nu doar oroarea de a muri, ci şi oroarea de a nu mai putea muri pentru ceva".

● Scenă între Dostoievski şi Varvara Vasilievna Timofeeva, tînără corectoare la revista lui, *Grajdanin* („Cetăţeanul"): Sînt singuri în birou. E seară. Scriitorul se apropie de ea şi o întreabă din senin: „Spune-mi, te rog, ce faci aici? Dumneata ştii pentru ce trăieşti?".

● La farmacia din colţ, un afiş mare: „Aveţi *sindromul albastru?* Întrebaţi-vă medicul ce este sindromul albastru!". Sînt fermecat. Nicicînd nu i s-a găsit un nume mai frumos maladiei noastre.

Mircea FABIAN
mfa104@hotmail.com

N.red.: V-aţi mai adus aminte de noi? Ne bucurăm...

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Nr. 482: Hyde Park

AICI... nu este România!

În ţara asta, se nasc prea mulţi proşti... şi eu sînt una din cei care cred că este foarte adevărat, doamnă *Tamara STĂNCIULESCU*. În ţara asta nu există noţiunea de respect al celui cu care împarţi un colţ fizic de pămînt, în ţara asta e greu să speri că poţi merge liniştit pe stradă, iar gîndurile tale să nu fie tulburate de trivialităţi care te agresează la fiecare pas pe care te înverşunezi să-l faci înainte. În ţara asta ne răspundem reciproc în silă sau scîrbă dacă pur şi simplu aşa ne dictează o stare interioară de circumstanţă. În ţara asta nu avem educaţia elementară de a ne cenzura impulsurile măcar şi numai ca să respectăm învăţăturile mecanice pe care ni le dau mamele în acei şapte ani celebri de copilărie.

Nu cred să fie suferinţă mai mare decît să îţi pară rău că nu ai avut baftă să „faci" ochi în alt centimetru pătrat al părţii din Vest a hărţii Europei. Nu vorbim aici de patriotism, ar fi culmea să punem asta în discuţie cînd atîtea alte idei măreţe ar putea să ne ocupe mintea. Sînt încă în Franţa la o bursă oarecare, să-i zicem de studii. Ieri priveam o negresă care se deplasa nonşalantă prin luxosul magazin Lafayette şi mi-a trecut prin minte invidia prostească că ea putea să trăiască în acest tărîm de rai, eu nu. Cam aşa îmi pare însă cînd ajung aici, deşi vin pentru a cincea oară şi fac stagii de cîteva luni, aşa încît ideile au avut timp să dospească, exagerările să se calmeze, nostalgiile să capete nuanţa normalităţii. Şi totuşi... cum se poate ca totul aici să fie (sau aşa îmi pare poate numai mie) atît de minunat? Cum se poate că nimeni nu urlă la tine, nu ţi se răspunde cu iritare, iar viaţa de zi cu zi e parcă o replică nobilă cu care societatea te curtează pentru că îi faci onoarea să-i fii individ. Începi să crezi că nu ai fi chiar aşa limitat, începi să ai încredere în tine şi să crezi chiar că este meritul simplei tale existenţe biologice această ofertă generoasă de bucurie, mîncare, respect, distracţie. Aici nu te mai complexează nimic, aici copiii merg calmi pe stradă sau prin magazine şi probează maniere care la noi, nici în reportajele bine cosmetizate, nu ar reuşi. Aici eşti încurajat să trăieşti şi să faci ceva sau cîte ceva, mai mult sau mai puţin important, fără să simţi o stare de continuă culpabilitate pentru simplul fapt că exişti. Aici... aici nu pot scăpa de obsesiile mele dobîndite în 40 de ani de Românie strîngînd obsesiv mîna pe geantă ca să nu mi se fure banii... Este un reflex idiot prin inutilitatea lui, pe care nu mi-l pot desfiinţa, pentru că aici mi-am uitat umbrela lîngă o cabină telefonică, iar după trei ore, cînd m-am întors, alergînd fără speranţă, am rămas uluită să văd că era în acelaşi loc, uitată jos în colţul cabinei pe care tocmai o părăsea un negru... Dar nu a luat-o, pentru că aici uiţi să furi, uiţi să înjuri, îţi laşi în ţara ta de origine relele apucături. Aici întorci societăţii care te primeşte tot ce poţi da tu mai bun şi mai frumos. Iar dacă nu poţi să o faci din adîncul sufletului, măcar simulezi, însă, în orice caz, nimic din ce nu este frumos aici nu poate avea decît durata unei clipe. Aici, în fiecare seară, ei îşi ascultă muzica lor nouă sau veche, elegantă, bine şi astfel aleasă încît să îşi sensibilizeze cele mai adînci şi tainice colţuri din suflet, dar într-un fel rafinat care îi face să o simtă ca pe o dulce beţie. Aici, toată ţara se opreşte la ora prînzului, pentru a lua prînzul care este o masă în toată regula pe care în ţară o încerci poate în zile de sîmbătă cînd faci „un efort" financiar ca să procuri pentru cei dragi ai casei un strop de bucurie... Iar la noi asta, din păcate, este una din ultimele care ne-a mai rămas, aceea a ospăţului. Aici, pe străzi, se atîrnă ghivece cu flori şi se întind covoare care să dea vieţii o anume notă de intimitate, se fac sărbători care în zilele de duminică să aducă bucurie în sufletul oamenilor, aici parfumurile fine te răscolesc pretutindeni... ai impresia unui loc de rai şi îţi e frică că dacă ştergi bine ochii te-ai putea trezi din vis şi te-ai întoarce la coşmarul tău de viaţă din România... Şi atunci ai spune cu siguranţă ceea ce şi-a spus şi distinsul domn Cioroianu: „să dea dracii... m-am întors în România".

Eugenia MINCA
str.Păcii, bl. A 4, sc. B, ap. 10
Tîrgovişte

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Nesimţirea**
- **Fascinaţia şi refuzul autorităţii**
- **Internet.ro**
- **Cultura tinerilor**
- **Sinuciderea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Floarea Soarelui

Cînd ţi se întîmplă să te întîlneşti cu Ea şi să o priveşti o vreme mai îndelungată în ochi, nu mai ai încotro şi trebuie să-ţi arunci zarurile şi să te decizi: muritor sau nemuritor?

● Într-o seară, între un banc şi un ceai, am întrebat-o pe Irina, în penumbra camerei ei cu parfum oriental:

– Te-ai decis?

– Cred că da. Cu ajutorul lui Dumnezeu.

– Pe-al meu îl cheamă Ignaţiu – mi-am prezentat eu îngerul păzitor, care mă hotărîse să devin, într-o doară, nemuritor.

– E bine şi aşa – a încuviinţat ea, mai cu frica lui Dumnezeu decît mine, după o clipă de îndoială.

Din acel moment, viaţa devine un orbitor Joc. Sau poate arta jocului este cea care alege zarurile în favoarea ta...

● Irina Nicolau vedea viaţă. Pur şi simplu. Cu *bun-simţ*, cum spunea un prieten. Cu un simţ din cele bune adică, sau mai degrabă cu toate simţurile, pentru care cuvintele veneau doar apoi, ca umbră a faptelor şi lucrurilor, a întîmplărilor, a vieţii. În acest sens şi nu în altul, de vanitate profesională, s-a vrut la un moment dat „scriitoare“ şi nu „etnoloagă“: scriitoare într-un sens vechi, de povestitor de Halima (de „talmeş-balmeş„, vorba ei), şi nu specialistă în concepte la care declara cu orice ocazie că nu se pricepe. Era şi acesta un mod mîndru de a-şi proteja autenticitatea...

● *Surîsul lui Harry*. Cartea născută din iniţiativa Irinei îl prezintă pe Harry Brauner ca pe „un om care avea un surîs...“. Irina avea nişte ochi...

● În cartea despre Harry Brauner apare şi această scrisoare a lui Noica: „Dragul meu Harry, Ţi-am citit cu mare sete şi cu multă mirare cartea. Este o carte nebună şi adevărată aşa cum ţi-a fost viaţa. Cartea ta nu are nici cap nici coadă, dar are miez. Nu respectă nici un fel de reguli ale scrierii de carte şi totuşi va înota bine de tot prin apele timpului. (...) Na şi asta, pari a zice, na şi asta! Iar la urmă spui cititorului: mai vrei?“ Şi după ce se minunează în ajuns, Noica se dumireşte: „Dar eşti şi tu o bucată de folclor, una de care nu trebuie să te atingi, ca să nu-l «strici» ca pe el. De nu v-aţi duce aşa repede la fund, nici unul nici altul!“ Irina a avut personalitatea folclorului, unul mîndru, de „neam bun“, dar şi generos, îmbrăţişînd amuzat orice, „de la Arca lui Noe la Coca-Cola“. A fost, ca şi bătrînul Mihai Pop, pe care l-a iubit, o fiinţă orală.

● Acum, că ai devenit folclor, precum dirigintele meu din liceu de la care am început să bănuiesc cu ce se mănîncă viaţa, m-am tot gîndit ce semn să-ţi fac să-ţi fie pe plac (totdeauna mi-a fost puţin frică de tine, să nu gafez...). Şi m-am decis, împreună cu Marianne, să-ţi aşternem, din loc în loc, cîte o floarea-soarelui de la mine din grădină, de acasă, de la Radu, pînă la bisericuţa de lemn din spatele Muzeului. Fie ca ele să te ajute să-ţi regăseşti drumul tău obişnuit!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Un personaj de nefrecventat

Există în România 3.526 de oameni cu un statut aparte. Societatea a considerat că litigiile între membrii săi pot fi rezolvate numai de un corp alcătuit din persoane special pregătite. De aceea, li s-a dat acestor 3.526 de oameni puterea de a împărţi dreptatea. Mă refer la judecători, atîţia erau în anul 2001 după calculele Ministerului Justiţiei. Aceşti oameni sînt inamovibili, au salarii decente pentru un funcţionar român şi se bucură încă de un prestigiu social ridicat. Şi totuşi, există tot în România un personaj care le poate rîde în nas tuturor celor 3.526: Procurorul General. Acei oameni mulţi şi plătiţi să facă dreptate pot delibera liniştit, pot să-şi bată capul căutînd soluţii complicate, dar vine apoi Procurorul General, adică şeful celui care s-a străduit să îi convingă la proces, şi spune părinteşte: hai gata, fiţi serioşi, v-aţi jucat de-a femeia cu ochii legaţi, dar a ieşit o „baba-oarba“, uite ce trebuia făcut! Practica este instituţionalizată şi se numeşte recurs în anulare. Situaţia este şi penibilă şi haioasă, ca o gafă a sistemului. Contra-argumentul mereu adus este: fiecare recurs în anulare se judecă la Curtea Supremă, deci tot judecătorii au ultimul cuvînt. Atunci de ce mai este nevoie de cei 3.526 de judecători, putem pune Curtea Supremă să admită sau nu soluţiile procurorilor, şi e mai ieftin. Pare simplist, dar logica acolo ne duce. Ciudat este că recursul în anulare a rezistat trecerii vremii, schimbărilor de putere, schimbării procurorilor generali. Motivul este uşor de ghicit: puterea executivă nu vrea să o lase pe cea judecătorească de capul ei. Procurorul numit de executiv (după Legea 92/1992 Procurorul General al Parchetului de pe lîngă Curtea Supremă de Justiţie este promovat şi eliberat din funcţie de Preşedintele României, la propunerea ministrului Justiţiei) poate anula hotărîrile judecătorilor independenţi şi inamovibili. Mai nou, procurorii români nici nu îndeplinesc criteriile de recunoaştere internaţională a unui magistrat, situaţia devenind şi mai confuză. De fapt, recursul în anulare a fost mereu o formă prin care puterea, de toate culorile, şi-a protejat interesele, mai mult sau mai puţin evidente, mai mult sau mai puţin importante.

© S. Ivanoschi

Şi totuşi, apărătorii procedeului au spus mereu că recursul în anulare este un mecanism prin care ne putem apăra de deciziile aberante, ilegale sau de cele luate de judecători corupţi. E clar cam ce părere au politicienii despre justiţie. Conform acestui argument, recursul în anulare ar trebui să fie un procedeu extraordinar, promovat cu strîngere de inimă doar atunci cînd acţiunile judecătorilor sînt atît de evident ilegale şi imorale încît se scandalizează poporul din piaţă. Evident, nu e cazul, recursurile au devenit o practică frecventă.

Nu este deloc clar de ce un procuror numit politic ar putea judeca mai puţin aberant şi ilegal, ar fi mai puţin corupt decît judecătorii. Ajungem astfel la domnul Joiţa Tănase, un fost avocat de succes, genul „sub 1000 $ nici nu discutăm“. Între alţii, client al său a fost un miliardar acuzat de trafic de influenţă, genul de stîlp al societăţii, în societăţile bolnave. Brusc şi neaşteptat a devenit şef peste cei care se luptaseră pînă atunci să îi bage clienţii la puşcărie. Primele semne de întrebare s-au ridicat în cazul excesului de zel după raportul Armaghedon II. Chiar preşedintele Ion Iliescu şi chiar „victima“, Adrian Năstase, au spus în final că s-a exagerat. Cert este că acela a fost momentul în care relaţia cu presa a intrat pe o pantă descendentă din care nu îşi revine. Procurorul General al României i-a făcut atunci premierului mai multe deservicii decît seceta din acest an. Un alt semnal a fost dat de persecutarea procurorului Buduşan, cel care anchetase dosarul „Adrian Costea“. Nu este clar nici acum: înverşunarea cu care a fost urmărit prin procese, cu care s-au cheltuit banii publici împotriva celui care îi anchetase pe actualul premier şi pe actualul preşedinte a avut la bază o cerere politică sau a fost simplu servilism? Mai trist este că Buduşan condusese secţia specială anti-corupţie, adică exact structura pe care se construieşte acum Parchetul Naţional Anti-corupţie.

Joiţa Tănase este personajul care îi poate ridiculiza pe cei 3.526 de judecători din România. Destul de departe de personajul ideal, combinaţie de marţial şi angelic, care ar trebui să apere poporul de abuzurile judecătorilor. Deocamdată i-a apărat pe cei despre care judecătorii au crezut că au tras în popor: generalii Stănculescu şi Chiţac, plus lotul de ofiţeri vinovaţi de moartea soldaţilor de la Otopeni, toţi condamnaţi de nişte judecători prea visători pentru o ţară atît de realistă. O altă mare grijă a Procurorului General este legată de genii bancare nedreptăţite. L-a apărat pe Răzvan Temeşan, traumatizat de demiterea de la conducerea Bancorex, care poate primi acum şi despăgubiri de la popor, de ordinul sutelor de mii de dolari. Apoi, a contestat decizia prin care se declara falimentul Băncii Internaţionale a Religiilor, o fraudă bancară facilitată de un stat cu organe prea-cuvioase.

În general, recursurile în anulare nu mai respectă nici măcar aparenţele. Unul dintre cei concediaţi prin forţarea statutului funcţionarilor publici a cîştigat procesul cu statul. A urmat un recurs în anulare care avea ca motivare exact punctul de vedere exprimat la tribunal de Ministerul Administraţiei, semn că procurorii au învăţat procedeul artistic „cut and paste“ şi că în România statul nu trebuie să piardă decît cu ordin. Se dau recursuri în anulare în cazuri controversate, dar şi pentru mizilicuri. Procuratura a considerat că CEC-ul este o instituţie fără de care românii nu pot respira, aşa că a cerut anularea deciziei prin care contractul de fidejusiune/cauţiune încheiat între CEC şi FNI era considerat valabil. Din categoria mizilicuri se pot cita recursul în anulare împotriva sentinţei prin care se valida alegerea în Topliţa a primarului independent Nicolae Baciu în detrimentul candidatului PSD. Sau recursul în favoarea lui Mircea Pocşe, om de afaceri din provincie, legat de persoana lui Adrian Tărău, personaj acum celebru. Mai sînt, dar spaţiul e redus. Dar nu putem încheia fără a aminti cazul „Panait“ şi telenovela „Lele“. Instituţia care pompos se numeşte Parchetul de pe lîngă Curtea Supremă de Justiţie pare a fi fost hipnotizată de cineva, se poartă scandalos şi a devenit de nefrecventat.

▲

DILEMATECA

Alina Mungiu-Pippidi, Sorin Ioniţă (coordonatori),* Politici publice. Teorie şi practică, *Editura Polirom, 2002

„Cine citeşte pe Eugen Filotti plîngîndu-se de calitatea presei interbelice, pe Zeletin sau Stere vorbind de corupţie, sau pe Nicolae Iorga într-un text inedit declarînd că *statului nu-i ajung banii pentru că îşi asumă prea multe sarcini* nu poate decît să fie convins că a existat la noi o gîndire consistentă în domeniul politicilor publice, pe care trebuie să o recreăm astăzi. După ani de ezitări şi fără a fi nici pe departe gata, este ceea ce încercăm în acest volum.“

Alina Mungiu-Pippidi

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Pehaşul

Sub vechea stăpînire nici pomeneală de pehaş. Retrospectiv, ne-am putea închipui că fie încă nu fusese născocit, fie era considerat un secret de stat şi de partid, tăinuit cu stricteţe. Acum, cînd ne-am dumirit că pehaşul este o secreţie problematică a organismului uman, ne putem gîndi la o altă ipoteză: sub regimul trecut, organismul nostru nu producea decît secreţii binefăcătoare.

Ignorarea de odinioară a pehaşului este compensată de luxurianta lui evocare în programele audio-vizuale ale tranziţiei. Potrivit anumitor porţiuni ale acestor programe, în fruntea pericolelor care ne ameninţă nu stă seceta, sărăcia, terorismul, lăcustele marocane care sosesc, tinerii supradotaţi care ne părăsesc şi altele asemenea, ci diminuarea pehaşului. Alarma ne familiarizează cu dialectica existenţială de care sîntem condiţionaţi, indiferent dacă ne dăm sau nu seama. În cazul despre care vine vorba, dialectica alunecă în paradox: nu putem supravieţui fără să mîncăm şi nu putem mînca fără să reducem pehaşul. Iar reducerea pehaşului – oroare! – produce carii.

Anvergura pericolului explică anvergura avertismentelor menite să-l semnaleze. Ca şi suratele ei, televiziunea de stat (numită publică) transmite acest neliniştitor avertisment de cîteva ori pe seară, la ore de audienţă maximă. Alarma se repetă, nu însă şi formula exprimării ei. Una dintre formule are o ţinută ştiinţifică, domni pe al căror chip se citeşte cea mai înaltă competenţă îşi părăsesc laboratoarele spre a ne dezvălui, cu ajutorul unor planşe indubitabile, acţiunea necruţătoare a pehaşului asupra dentiţiei noastre. Cealaltă formulă nu urmăreşte să ne instruiască, ci să ne trezească încrederea în viitor, şi are deci o dramaturgie complet diferită: un căţeluş necomunitar, purtat cu tandreţe în braţe, îşi lasă suava protectoare fără sutien. Scena provoacă surîsul saturat de pehaş al observatorului care consumă antidotul recomandat.

Perseverenţa acestor imagini ne convinge că organismul nostru nu reduce pehaşul decît atunci cînd mîncăm; că nu putem mînca fără să reducem pehaşul; şi că ştiinţa contemporană ne pune la dispoziţie preparatul care ne liberează din acest cerc vicios. Soluţia alternativă la administrarea acestui preparat ar constitui-o abţinerea de la mîncat, o grevă a foamei cu scopuri profilactice.

Să reprezinte subalimentarea un pas către abţinerea de la mîncare? Şi astfel problematica pehaşului se deplasează din sfera biologiei în cea a economiei, cu inevitabile implicaţii sociologice şi politice. Subalimentarea cu obiectiv terapeutic nu este decît o variantă teoretică. Practică dinamică şi de o înaltă frecvenţă este subalimentarea coercitivă, efect al crescîndei pauperizări. Abundenţa întreţine teama de pehaş, sărăcia, dimpotrivă. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Lista şi preţurile

Şi dacă s-ar publica lista ofiţerilor de securitate care au făcut poliţie politică, ce efecte ar stîrni în presă? Sigur, impactul depinde în bună măsură de cît de „mari" ar fi numele de pe listă (cu alte cuvinte, cît de sus se află în societatea românească de astăzi), dar să trecem peste asta. Presupun că mass-media ar comenta-o cîteva zile la rînd: unele ziare ar scoate din ea titluri de prima pagină, altele ar da-o undeva „în interior"; unele telejurnale şi-ar începe sumarul cu nume din listă („Cutare, fost securist!"), altele nu; ştiu precis o televiziune (ghici!) care, de pe la nouă seara, i-ar invita în direct pe unii dintre cei de pe listă să se dezvinovăţească spunînd că totul e un aranjament „al unor cercuri interesate, dinăuntrul şi din afara ţării". Chiar dacă, în funcţie de orientarea şi de interesele fiecărui ziar, post de radio ori TV, tratarea subiectului ar fi diferită, e clar că publicarea listei ar ţine afişul o bucată de vreme. Mass-media însă doar „intermediază" mesajele, aşa încît ar trebui să ne întrebăm ce efect ar avea publicarea listei asupra opiniei publice. În mod sigur, în societatea civilă ar declanşa reacţii, comentarii, solicitări ca eventualii „listaţi" deţinători de funcţii publice mai mari sau mai mici să se retragă. În mod sigur, dezbaterile care ar avea loc ar marca un nou pas în despărţirea de trecutul comunist şi o limpezire a apelor de tranziţie, nu atît pentru gestul „dezvăluirii" în sine, cît pentru restabilirea unor criterii fireşti şi demne de a ne raporta la regimul totalitar de pînă în 1989.

Dar publicul larg? Ar creşte, oare, tirajul ziarului ori audienţa emisiunii de ştiri care ar da publicităţii lista? Poate că da, căci curiozitatea omului e mare. Şi mai departe? Dacă primarul vreunui oraş ar apărea, să zicem, pe listă, ar ieşi locuitorii acelui oraş în stradă să-i ceară demisia? Mai mult: s-ar crea ceea ce se cheamă un „curent de opinie" care să ceară/impună o asumare a adevărului despre trecut la nivelul întregii societăţi româneşti? Probabil că nu: experienţa tranziţiei ne arată că în România curentele de opinie se nasc şi mor repede, iar cele care se încăpăţînează să reziste mai mult oricum nu sînt luate în seamă de politicieni. Un exemplu viu este chiar faptul că presa şi societatea civilă solicită de multă vreme publicarea listei şi au reluat tema chiar de curînd, dar fără nici un rezultat. Argumentele celor care spun că lista nu trebuie publicată sînt extrem de firave, dar, repetate cu obstinaţie, pot părea convingătoare pentru mase. Teza care se reia cel mai des şi poate avea un considerabil efect manipulatoriu este chiar invocarea „opiniei publice" sau a „populaţiei": de la înălţimea unor funcţii publice ni se spune că nu problema fostei securităţi interesează populaţia, ci preţurile, şomajul, corupţia şi altele. Manipularea provine în primul rînd din faptul că i se spune „populaţiei" ce anume o interesează (de fapt, i se sugerează ce *trebuie* să o intereseze); în al doilea rînd, din crearea unei false opoziţii („ori preţuri, ori lista securiştilor") între două teme care nu se exclud una pe alta, ci pot coexista foarte bine, pentru că se raportează la criterii diferite; în al treilea rînd, se „neglijează" un aspect deloc neimportant: chiar dacă acum, în sondajele de opinie, majoritatea declară că este preocupată de preţuri, de şomaj, de sănătate sau de orice altceva, asta nu înseamnă că publicarea listei celor care au făcut poliţie politică nu ar genera reacţii, comportamente, atitudini în opinia publică. E cît se poate de firesc ca, în sondaje, oamenii să spună că au grija zilei de mîine. Dar apariţia listei ar avea efecte, le-ar da de gîndit, ar crea anumite atitudini care, în mod sigur, n-ar face nici un rău majorităţii. Şi nici instituţiilor statului, care ar putea profita de ocazie pentru a-şi curăţa imaginea. Aşa încît invocarea opiniei publice pentru a nu publica lista e chiar o formă de dispreţ faţă de opinia publică. Iar cine spune că „populaţia nu e interesată de..." tocmai de asta se teme – că populaţia ar putea deveni interesată, o dată pusă în faţa listei...

Studiile despre efectele mass media au încercat să definească relaţia dintre agenda publicului şi agenda presei. Pe scurt, cercetările au arătat că „impactul mass media asupra agendei publicului e aproape întotdeauna mai mare decît opusul său: cu alte cuvinte, mass media fac mai mult pentru a stabili agenda publicului decît face publicul pentru a stabili agenda presei" (Lawrence Grossberg, Ellen Wartella, D. Charles Whitney, *Media Making. Mass Media in a Popular Culture*, Sage Publications, 1998). Deocamdată, publicarea listei ofiţerilor care au făcut poliţie politică e pe agenda presei. Urmarea logică ar fi ca, în ciuda împotrivirii unor autorităţi, lista să apară, mai devreme sau mai tîrziu, iar publicul să devină interesat de ea. Urmarea mai puţin logică, dar posibilă la porţile Orientului, ar fi să se aleagă praful şi de problema asta. Dar, cu o presă liberă şi care se ia tot mai în serios, e din ce în ce mai greu să ascunzi ceva – fie şi o listă atît de „preţioasă". ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Pe chei

Am scris aici, către finele anului trecut, despre romanul lui Christophe Donner, *Imperiul moralei (L'empire de la morale,* Grasset, 2002): autoficţiune (cine mai spune astăzi „roman autobiografic"?) de o vervă feroce, unde naratorul, fiu al unei psihanaliste şi al unui militant comunist, demolează ceea ce el consideră drept două teribile mituri (şi flageluri) ale secolului XX, freudismul şi marxism-leninismul. Christophe Donner, care ţine săptămînal, în *Le Figaro,* o rubrică intitulată „L'air du temps". Cine citeşte astăzi, la noi, *Le Figaro?* Relansat de Frantz-Olivier Giesbert (acum redactor-şef la *Le Point),* ziarul e mai lizibil, mai viu, mai deschis decît tot mai scorţosul şi mai pretenţiosul *Le Monde* (templu, alături de *Libération,* al „corectitudinii politice"). Pe lîngă Christophe Donner, mai are rubrică permanentă – un regal de inteligenţă, non-conformism şi umor – Stéphane Denis. Iar în suplimentul literar de joi străluceşte cronicarul *en titre* Patrick Besson, el însuşi (foarte bun) romancier, deloc inhibat în faţa confraţilor pe care îi „execută" alert şi cu o molipsitoare voioşie.

Să revin. Aşadar, în romanul lui Donner protagonistul descoperă la un moment dat un text de Joseph Kessel, o nuvelă cu titlul *Mahno şi evreica lui.* Nestor Ivanovici Mahno, anarhistul ucrainean, aruncat în ocnă între 1909-1917 (în timpul ăsta, notează Donner, Lenin trăia bine mersi la Paris), controlînd Ucraina cu bandele lui în timpul revoluţiei, intrînd în conflict cu bolşevicii în 1919 şi înfrînt doi ani mai tîrziu. Nuvela lui Kessel povesteşte întîlnirea dintre bruta anarhistă şi o tînără evreică frumoasă şi inocentă care sfîrşeşte prin a-l lua de soţ: fascinaţia iraţională pe care o exercită primitivismul şi violenţa... Textul lui Kessel e, pentru personajul lui Donner, una din „cheile" care îl ajută să înţeleagă ororile veacului.

Ediţia originală (1924), de la Gallimard, din *Mahno şi evreica lui* costă astăzi 190-200 de euro, adică vreo 1.200 de franci. Acesta e şi preţul cerut de buchinistul pe care eroul *Imperiului moralei* îl roagă să-i găsească texte despre Rusia anilor '20-'30. Numai că buchinistul mai are o ediţie, mult mai ieftină, de fapt o culegere de trei nuvele ce relua povestirea despre Mahno. Dar, în materie de Kessel, buchinistul posedă cam tot ce a scris prolificul romancier, călător şi reporter, ediţii originale şi reeditări, învelite atent în plastic transparent şi ocupînd mai bine de jumătate din etalaj. Făcuse, foarte tînăr, o pasiune pentru Kessel; îi scrisese în 1969 (avea 17 ani), se întîlniseră, Kessel îl invitase la o cafea, s-au văzut apoi vreme de unsprezece ani, pînă la moartea scriitorului, chiar şi după intrarea acestuia (în 1975) la Academie. În definitiv, Academia e la doi paşi, pentru că buchinistul e instalat pe Quai Voltaire, acolo unde bîntuie nu doar spiritul marelui om al secolului Luminilor, ci şi spiritele lui Ingres, Vivant Denon, Delacroix, Corot, Baudelaire, Wagner şi Oscar Wilde, acesta din urmă sfîrşindu-şi zilele chiar la hotelul Voltaire, de la numărul 19. Buchinistul e în faţa numărului 27, se numeşte, ne spune Donner, Hubert Bouccara, e evreu din Algeria, a călătorit mult (poate tot din admiraţie pentru Kessel), a ajuns şi în Uzbekistan, s-a dus la Buhara, atras, cine ştie, de sonorităţile numelui, atît de apropiate de ale patronimului său.

Am mers, în aprilie, să văd dacă buchinistul lui Donner există în realitate. Există şi e aşa cum îl descrie romancierul: cald, volubil, nedezminţit în pasiunea lui pentru Kessel. A fotocopiat şi a expus la vedere paginile din *Imperiul moralei* unde apare ca personaj. Nu sînt, evident, primul care îl abordează şi îi vorbeşte despre proaspăta lui notorietate literară. Pe lîngă Kessel, vinde Morand, Chardonne, scriitori din grupul „husarilor" (Nimier, Laurent, Haedens etc.), Cioran: „literatură adevărată, autori care ştiu ce înseamnă să scrii în franceză", precizează imediat, adăugînd că nu face concesii, dar că, atunci cînd un client cu bani îi cere o anumită carte a unui autor care lui nu-i place, i-o procură pentru că, nu-i aşa, trebuie să-şi rotunjească veniturile. Nu se plînge, în cartier sînt mulţi oameni cu bani, are clienţi fideli, printre ei, desigur, Donner, apoi Michel Déon, care îi scrie din Irlanda, îl anunţă cînd vine la Paris şi îi cere cutare titlu. Îmi dă cartea de vizită, cu adresa profesională („Quai Voltaire, face au No 27") şi cu numărul de mobil, cu adresa personală (stă în arondismentul 13) şi cu două adrese electronice: hbouccara@noos.fr şi www.livre-rare-book.com/bouccara.htm. Va fi fiind în România vreun *fan* al lui Kessel? Să nu ezite şi să intre în legătură cu Hubert Bouccara, personaj de roman şi buchinist cu acte în regulă. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Cum a fost posibil Ceauşescu? (!)

Revin la subiectul CNSAS pentru că, aşa cum am mai spus, ceea ce se întîmplă în această perioadă cu această instituţie mi se pare perfect emblematic pentru România acestui timp, eşecul acestei instituţii fiind reflectarea în particular a naufragiului cel mare. Buruienile care acoperă deja memoria noastră nu vor mai putea fi smulse, probabil, niciodată. Nu numai că *nu vom şti*, dar *ceea ce vom şti* va fi monstruos: securiştii care urmăreau şi persecutau pe cei cîţiva români curajoşi care stăteau împotriva regimului comunist al lui Ceauşescu erau patrioţi şi, în numele patriotismului, ei sînt perfect integrabili astăzi. Ca atare, trebuie protejaţi.

Operaţiunea de transformare a CNSAS într-un fel de „*Nufărul*" e în plină desfăşurare. În CNSAS, cîţiva oameni (evident, agenţi ai unor puteri străine) se opun acestei manevre. Ceva îmi spune că nu vor reuşi – România nu e nici pe departe genul de ţară în care cîţiva curajoşi pot răsturna munţii. Aici balastul de complicitate, vinovăţie refulată, invidie, răutate şi oportunism este atît de mare încît a fi curajos e acelaşi lucru cu a fi nebun, iar a fi onest e acelaşi lucru cu a fi prost. Pe de altă parte, ceva îmi spune că vor reuşi. Publicarea listelor cu ofiţerii care au terorizat România pentru a-l susţine pe Ceauşescu se va face, mai devreme sau mai tîrziu. Determinarea micului grup din CNSAS este serioasă, iar greutatea numelor celor care alcătuiesc acest grup va juca un rol important. În plus, presa se arată a fi principalul (şi unicul) lor aliat – cu presa alături de ei, aceşti oameni vor putea să-şi îndeplinească mandatul, căci despre îndeplinirea mandatului e vorba aici. Apoi, îmi spun din nou, ca la început, că nu vor reuşi. Adevărata lor înfrîngere, însă, va veni după publicarea listelor, cînd *nimic nu se va întîmpla*. Şi de cîte ori, de acum încolo, neputinţa noastră ne va exaspera, va trebui să ne aducem aminte cum am făcut faţă primului examen de conştiinţă de după căderea comunismului.

Povestea CNSAS se leagă direct de răspunsul la una dintre întrebările cele mai importante, pe care ar fi trebuit să ni le punem obsesiv în tot deceniul trecut: *cum a fost posibil Ceauşescu*? Am impresia că românii au ratat această întrebare aşa cum, prinşi cu altele, au ratat întrebările esenţiale în ultimii 12 ani.

Cum a fost posibil Ceauşescu? nu se referă la felul în care personajul a ajuns lider al comuniştilor români. Manevrele de culise din ultimele zile ale lui Dej şi de după aceea se cunosc în bună măsură. Un grup foarte influent de la vîrful partidului, în frunte cu Maurer, a decis că ar fi bine ca tînărul gîngav şi analfabet să fie şef, pentru că va fi uşor manipulabil. Ajuns în vîrf, Ceauşescu a îndepărtat pe toţi cei care puteau avea pretenţii la tron şi s-a înconjurat de fideli: caractere de cîrpă, gaşca de yesmeni penibili cu detentă intelectuală nu mai mare decît a unei macaroane, oportunişti de ultimă speţă. Întrebarea, însă, nu se referă la mecanismele din interiorul PCR, ci la România. Cum a fost posibil ca ţara mea să accepte vreme de un sfert de secol drept conducător un individ ca Ceauşescu? Ce anume a anesteziat pînă şi instinctele de bază ale supravieţuirii în românii acelor ani? Cum am putut suporta, reduşi la limita condiţiei umane, atîţia ani, un asemenea regim şi un asemenea individ? Ceea ce se întîmplă acum cu CNSAS îmi oferă răspunsul.

Ceauşescu a pervertit, probabil pentru multă vreme, ideea de patriotism. Cînd aud azi, pe ici-pe colo, cît de patriot a fost Ceauşescu, mă cutremur. Nu pot pricepe cum un om care a înfometat propriul popor, care a făcut tot posibilul să-şi ţină conaţionalii în beznă şi frig, care a reprimat cu sălbăticie orice este autentic românesc (distrugerea satelor şi a bisericilor), care a impus cenzurarea sălbatică a culturii şi a istoriei naţionale trece drept patriot. După mine, prima dovadă a patriotismului este iubirea şi grija pentru poporul tău. Or, după cum s-a purtat Ceauşescu cu poporul lui, nu cred că ar putea fi vorba despre aşa ceva. Mi se pare ireal să văd personaje publice cu oarecare notorietate cum argumentează că cel mai sinistru român/antiromân din secolul al XX-lea a fost un patriot.

Purtăm şi azi sechelele acestei operaţiuni perverse. Ofiţerii de securitate care băteau şi trimiteau în puşcării oameni numai pentru vina de a fi stat drepţi în faţa terorii, ofiţerii care făceau poliţie politică o făceau din patriotism. Uneltele patriotului Ceauşescu nu puteau fi decît patriotice: securiştii regimului ceauşist au fost patrioţi. Două defecte majore sînt în această logică. Primul este că, moralmente, patriotismul nu poate justifica orice. Şi al doilea este că terorizarea propriilor conaţionali nu doar că nu este patriotism, dar este radical opusă patriotismului. Însă, cei suiţi astăzi pe baricada apărării foştilor securişti nu au urechi de auzit – ei au putere.

▲

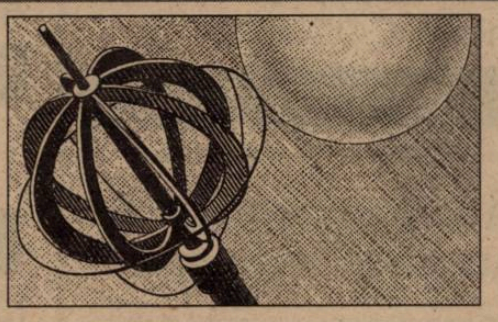

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Un statut special

Este evident că Statele Unite doresc un tratament de excepţie în ceea ce priveşte Curtea Penală Internaţională. Tentativa comunităţii internaţionale de a construi o instanţă opunînd dreptul forţei se loveşte de rezistenţa ţării care a făcut cel mai mult pentru a răspîndi în lume principiile de drept. În faţa iminenţei constituirii acestei instanţe, John Negroponte, ambasadorul american la ONU, a ameninţat că dacă această Curte va funcţiona, aşa cum s-a anunţat, de la 1 iulie, se va opune prin veto prelungirii mandatului forţelor din Bosnia; o soluţie de compromis ar fi fost adoptarea unei decizii prin care personalului militar american din misiunile ONU să i se asigure impunitatea; într-un tîrziu s-a decis prelungirea confuziei pînă pe 15 iulie. Ameninţarea retragerii militarilor americani din toate operaţiunile de menţinere a păcii a introdus un frison diplomatic şi tratativele pentru elaborarea unui compromis continuă, deşi este limpede că Statele Unite nu vor ceda.

În ceea ce priveşte Bosnia, Uniunea Europeană ar fi dispusă să-şi asigure singură misiunea din Balcani: oricum acest lucru trebuia să se producă în ianuarie 2003, iar retragerea contigentului american nu ar avea o deosebită importanţă concretă: din cei 1.350 de oameni, originari din 43 de ţări, Statele Unite au 46 de militari, mai puţin decît Germania, Iordania, Franţa sau India. N-ar fi imposibil ca Uniunea Europeană să-şi asume mandatul ONU şi pentru perioada de tranziţie, dar bugetul Uniunii pe anul 2002 nu prevede asemenea cheltuieli. Şi în această discuţie despre cifre riscă să se îngroape o discuţie importantă despre principiile politicii internaţionale.

Statele Unite îşi apără dreptul de a folosi forţa lor, cum vor şi unde vor, fără să aibă de dat socoteală nimănui. Argumentul lor este că în calitatea de superputere sînt mai mult şi mai des chemaţi să regleze situaţii conflictuale, adesea obligaţi să adopte comportamente pragmatice, alianţe cu regimuri cel puţin suspecte şi nu le-ar place să-i vadă pe cetăţenii lor, aflaţi în misiune, judecaţi pentru complicitatea cu acestea. Confruntaţi cu extraordinara extensie a sentimentelor antiamericane – nu doar în ţările cu care SUA se află în potenţial conflict, ci chiar şi printre popoarele aliate – în faţa ameninţării teroriste, autorităţile vor să-şi păstreze libertatea de acţiune şi nu să se supună eventualelor imperative politice care ar putea influenţa dezbaterile unui asemenea tribunal. O asemenea libertate de acţiune ar implica impunitatea pentru crime de război? Nu, se răspunde, pentru că, în SUA, cetăţenii americani sînt supuşi unor norme interne legale severe, a căror legitimitate rezidă în întregul sistem democratic; deşi Consiliul de Securitate a acceptat tot soiul de garanţii care să prevină orice abuz, Statele Unite îşi apără în continuare poziţia.

La Haga, în celula lui confortabilă, Miloşevici citeşte dezbaterile de la ONU, ceea ce se spune, bănuieşte ce nu se spune şi simte că poziţia lui este susţinută de cei mai consecvenţi adversari ai săi. Din punctul de vedere al administraţiei Bush jr., lui Miloşevici nu i se reproşează că a declanşat operaţiuni de purificare etnică implicînd crime de război, ci că nu a fost destul de puternic pentru a le înfăptui nepedepsit, la fel cum asupra Rusiei nu planează nici o ameninţare serioasă în legătură cu abuzurile din acţiunile de „pacificare" din Cecenia.

Dezbaterile despre Curtea Penală Internaţională confirmă tentaţia celui mai tare de a-şi apăra dreptul să facă ce vrea şi dorinţa lui de a impune celor slabi obligaţia de a se supune regulilor stabilite de el. Autorităţile americane resimt ca pe o nedreptate faptul că după ce sînt chemate să participe la instaurarea unei ordini internaţionale, datorită puterii lor excepţionale, ţării lor i se refuză dreptul de a se bucura de un statut special conferit tocmai de această putere excepţională. Dar a refuza regulile democratice pe motivul că ele sînt impuse de o putere arogantă şi adeseori inconsecventă înseamnă a accepta abuzurile înfăptuite de tot felul de tirani la care excepţională este doar setea de putere.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Viteza ca boală profesională

„Cît bagă ăsta la oră, dom'le?"
(parlamentar anonim,
într-un magazin de automobile)

În copilărie, o maşină străină era o raritate în cartierul în care locuiam. Cînd se rătăcea vreuna, cea mai mare distracţie era să ne lipim nasurile de geamul portierei din stînga şi să încercăm să citim, pe cadranele din bord, care e viteza maximă. Dacă maşina era de soi şi puteam zări cifra magică „200 km/h", cădeam în transă, ca arheologii la vederea măştii de aur a lui Tutankhamon. Apoi ne mai pierdeam două zile încercînd să ne închipuim cum trebuie să fie să mergi cu o asemenea viteză, şi-n general, ce fericire poate să te încerce ştiind că nimeni nu poate să te depăşească. Cînd aveam norocul să-l mai şi vedem pe proprietar plecînd, alergam în urma lui şi trăgeam în piept aroma tare a fumului de eşapament. Am zis fum? Spuneţi mai bine parfumul sacru al gloriei pămînteşti...

Între timp, copiii de atunci au crescut mari, maşinile altora au pierdut bătălia decisivă cu fetele, apoi fetele au fost nevoite (spre binele lor financiar) să accepte o remiză cu carierele băieţilor – ori invers, ca să nu fim sexişti... Emoţia din faţa tabloului de bord s-a ascuns undeva în spatele amintirilor din anii '70-'80, folosite rar şi numai în scop educativ în sfaturile adresate noii generaţii şi care încep cu „Pe vremea mea..."

Am uitat însă o altă cifră magică: 40. Nu e vorba de data asta de kilometri pe oră, ci de ani. 40 e vîrsta la care, dacă între timp a survenit şi o oarecare bunăstare, maşinile se întorc triumfal în viaţa unui bărbat. Iar dacă bărbatul s-a apucat între timp şi de politică (sau fotbal, afaceri cu fete sau trafic ilegal cu benzină), maşina lui are mari şanse să fie din acelea cu cadranele încărcate cu cifre, dătătoare de emoţie şi generatoare de grabă inexplicabilă.

Graba e într-adevăr cuvîntul cheie aici. Ea e cu atît mai mare cu cît omul de la volan are mai puţine lucruri de făcut. Mă rog, de rezolvat, ca să păstrez exprimarea originală – remarcaţi că de la o anumită funcţie în sus, oamenii nu mai *fac* lucruri, ei le *rezolvă*. Cel mai recent caz de grabă fără motiv l-a furnizat dl X, deputat, care, săptămîna trecută, a sărit în mare viteză cu maşina peste cîteva linii de cale ferată şi-a aterizat – fără victime – pe automobilul altuia. De remarcat că fenomenul s-a petrecut la cîteva zile de la începerea vacanţei parlamentare – vă imaginaţi ce măcel era dacă alesul chiar avea vreo treabă?

Domnul X e doar segmentul vizibil al icebergului. Sub el, sau deasupra, alte mii de oameni importanţi simt nevoia să ne arate nu tăria caracterului ori (doamne-fereşte!) pe cea morală, ci forţa brută a motorului de care soarta i-a legat pe vecie. Girofarul nici nu mai e la modă: acum se montează mici lămpi cu flash albastru lîngă farurile aprinse mai mereu pe faza lungă. Nu vă uitaţi după numere ori autorizaţii prinse în geam: cel mai sigur semn că pe lîngă dumneavoastră tocmai a trecut cineva important *de la judeţ*, cum se spunea altădată, este acela că n-a părut să vă observe. Maşina modestă a omului de rînd, sub 80 de cai, nu merită nici atenţie şi nici prioritate de dreapta. Victimele, cînd apar, nu trebuie să stea în calea unei frumoase cariere parlamentare.

Mai ales că, pînă la urmă, prestanţa şi locul în societate se socotesc după media orară. „Am făcut două ore şi jumătate pînă la Bucureşti", mi se confesa acum 4 ani un ţărănist de vază din Sibiu. A rămas, probabil, cea mai mare realizare a legislaturii sale. Sînt sigur că aleşii din 2000 se antrenează în secret să-i doboare recordul.

Ciocoismul auto nu e un fenomen recent. Ce e nou e democratizarea lui? Acum vreo 10 ani, doar To'ar'şu' avea voie să se poarte aşa. Astăzi, viteza e un bun al întregului popor, consumat însă, ca şi altădată, prin reprezentanţii săi. A, şi mai e ceva: astăzi avem voie să ne plîngem de pe margine.

„Problema noastră e că nu ne ştim rolurile. Ei ar trebui să fie arbitri şi să dea legile, iar noi să ţinem jocul economic în mişcare", îmi spunea zilele trecute un om de afaceri, la un seminar pe teme economice. „Numai că ei vor să şi intre pe teren şi să facă afaceri, în vreme ce noi obosim explicîndu-le ce aşteptăm de la ei".

De fapt, poate că ne pierdem vremea aşteptîndu-i pe la seminarii. Mai simplu ar fi să accelerăm şi să-i prindem la primul ambuteiaj. Că la stop nu mai stă nimeni.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Cărţi pentru plajă & cum să le lecturăm

Cum toată lumea vă sugerează ce cărţi să luaţi cu dumneavoastră la plajă, vă prezentăm şi noi cîteva titluri de luat la plajă. Colecţia de versuri a lui Sheri-D Wilson, *Ghidul pentru fete despre sexul oral,* este o lectură sfîrîitoare care va suci multe minţi. Iată cîteva mostre: „Aceasta nu-i o baladă tristă şi mie-mi place bitterul / Spaţiul dintre ocean şi prosopul care mă încălzeşte / Este singurul meu *shake* electric." Ia gîndiţi-vă. Citiţi acestea şi, printre versuri, vă uitaţi la picioare, busturi şi fese care se preumblă în jurul vostru. E vorba de spaţiul dintre „ocean şi prosopul care încălzeşte", şi această autoare vă va zdruncina lumea din temelii. (Arsenal Pulp Press: Vancouver, 103-1014 Homer Street, Vancouver, BC, Canada V68 2W9, $12.95. Comandaţi acum.) *Anna Karenina,* o traducere nouă de Richard Pevear şi Larissa Volokhonski (Penguin, $16). Ori de cîte ori aţi fi citit acest roman clasic al lui Tolstoi – şi ştiu că l-aţi citit de nenumărate ori – este o senzaţie pururi reconfortantă să descoperi că aceste personaje de secol 19 sînt la fel de vii ca dumneavoastră şi ca mine. Ba mai mult, naraţiunea neostoită a maestrului rus merge extraordinar de bine cu intermezzouri din Sheri-D Wilson. De exemplu „«Deshamă şi nu lăsa pe nimeni să intre», răspunse el întrebării portarului, accentuînd pe „nu lăsa pe nimeni" cu un soi de plăcere, care la dînsul era semn de bună dispoziţie" (Karenin înainte de a-i scrie Annei un bilet devastator despre infidelitatea ei) cuplat cu „Mister SPM / Sindromul Post Modernist / Se teme să nu se transforme într-un automat de Coca abandonat" (din poezia lui Wilson *Mr. SPM).* Prin faţa ochilor voştri trec picioare zvelte, degetele pline de nisip, bikini azurii. Dacă nu punem la socoteală Coca-Cola, care nu există în St. Petersburgul de acum un secol, avem descrierea exactă a sentimentelor lui Karenin înainte de a-şi scrie scrisoarea. Cît de postmodern e asta?

Aţi spus „Cum e noua traducere"?. E OK. Ultima pe care am citit-o a lăsat neatinse toate pasajele în franceză, pentru că aşa conversa cel mai adesea aristocraţia rusă. În această versiune, personajele spun mai mult lucruri în engleză şi, acolo unde franceza este păstrată, traducătorii adaugă „spuse el în franceză". Ceea ce e cam derutant. Sheri-D nu este o franţuzoaică din Canada, apropo, dar este canadiancă, aşa că poţi găsi aluzii franţuzeşti în poezia ei, precum afli nisip pe prosopul de plajă. De exemplu: „Dansul în transă şi Ohm-itul *au naturel",* ceea ce n-ar trebui să devină „gol puşcă, în franceză", dacă s-ar apuca cineva s-o traducă în ruseşte.

Evident, *Anna Karenina* şi *Ghidul pentru fete despre sexul oral* nu sînt singurele cărţi pe care le puteţi lua la plajă. Puteţi lua *Amazonul comestibil: Douăzeci şi unu de poeme din Cartea de bucate amazoniene a Domnului,* de Nicomedes Suarez-Arauz (The Bitter Oleander Press, 4983 Tall Oaks Drive, Fayetteville, NY 13066, $11. Comandaţi acum). În această carte găsiţi nişte reţete adevărate pînă la lacrimi, din străfundurile Amazonului, după cum urmează: „în spatele unui şir de copaci / aşezaţi tapiri, jaguari, caimani / colibe, indiene borţoase / leproşi, copii roşi de paraziţi / toate ingredientele pentru glazura / acestui minunat punct turistic". Acesta este un picnic amazonian; amestecaţi-l cu Tolstoi şi Wilson şi minunatul vostru paradis de nisip şi unde oceanice vă va înfiora întreit.

La sfîrşit, dacă încă vă mai e foame, împachetaţi şi un exemplar din *Tocătorul transsexual de organe,* „poveşti poetice" de Julian Semilian (Spuyten Duyvil, PO Box 1852, Cathedral Station, New York 10025. $10), care se mariază bine cu cele de mai sus. De ex: „lasă-i să intre! lasă-i să intre! sînt zilele spionului poet!", aş zice.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Irina, senina

Irina Nicolau a dispărut cu aceeaşi eleganţă cu care a trăit, retrăgîndu-se cu discreţie şi fără mofturi. Parcă o văd: la începutul lui decembrie 1998, într-un studio improvizat pentru o filmare a programului doi al televiziunii, stătea pe un scaun de machiaj, cu spatele la uşă. Avea părul negru dat pe spate – ce păr şi ce negru! O cunoşteam din scrisul ei, n-o întîlnisem niciodată. I-am sărutat mîna – avea o mînă nu tocmai uşoară. Irina avea atîta firesc în ea încît ar fi putut da la toţi cei cu care intra în vorbă şi tot i-ar mai fi rămas pentru o lume proaspătă, reîncepută.

Apoi, la ceva vreme, şi-a tăiat părul, prilej de zvonuri. Purta un batic înfăşurat peste scalp, iar această ciudăţenie de rău augur parcă o făcea şi mai interesantă, şi mai veselă, şi mai plină de micile taine ale unei lumi româneşti despre care scria cu dragoste şi farmec senin. Nu ştia să refuze, nici măcar pe redactorii *Dilemei,* mai sîcîitori decît par la prima vedere. Dădea texte scurte, cu un miez parfumat ca de migdală dulce; ea şi cuvintele se înţelegeau bine. Nu ştia nici să se ascundă: dacă nu era acasă, Irina era la Muzeul Ţăranului Român. Irina *era,* pur şi simplu. Avea un simţ al detaliului înnebunitor. Nu visa proiecte grandioase, nici victorii macrocosmice. A făcut într-o vreme nişte cărticele ca pentru copii, desenate cu sufletul şi scrise cu mintea. Mi-a dat odată o astfel de carte, cu nume româneşti de dat la copiii aşteptaţi a se naşte. De-abia acum înţeleg că Irina, într-un fel, era acolo, poznaşă între silabe. Erau numele ei. Prin venele ei curgea un sînge atît de impur încît zîmbea singură cînd vorbea despre părinţi şi despre bunici, cînd le (de)scria pozele şi nevrozele. Ieşită dintr-o amestecătură de greci şi de aromâni, Irina a fost cea mai adevărată româncă pe care am cunoscut-o sub cerul acestui mare oraş care a pierdut-o într-o zi atît de caldă încît mi s-a părut cu desăvîrşire tristă.

Avea prieteni cum nimeni altcineva. N-am întîlnit pe nimeni care s-o mîrîie, care să spună *E bună, dar...* sau *E de treabă, dar...* sau alte lucruri de acest gen – ceea ce este o performanţă naţională uluitoare. Era iubită de toţi. Am văzut în preajma-i, zglobii şi dezinhibaţi ca şi ea, studenţi din anul '02 şi studenţi din anii '70, trăind o normalitate fără ifose, cu bucurii omeneşti şi accesibile. Cu privirea învăluită în părul ei negru care-i crescuse iarăşi şi care împărţea în două emisfera tocmai pe linia creştetului ei, Irina sporovăia fericită şi fără de grijă, optimistă şi mereu gata să explice, balcaniceşte, cum este cu arta murăturilor şi cu arta de a lua oamenii aşa cum sînt – murături şi oameni care, descrişi de ea, deveneau parte dintr-un univers despre care nu puteai decît spune: *asta-i cea mai bună lume dintre toate cele posibile.* După care sărutai mîna grea a Irinei şi plecai liniştit la ale tale.

Pe la mijlocul lui decembrie trecut, Irina şi-a lansat o carte (unde?) în cantina complexului studenţesc de lîngă Operă, alături de mulţi prieteni – dintre care unii i-au cîntat la mandoline, parcă – şi printre platouri cu plăcinte cu dovleac şi alte foitaje cu spanac – delicatese simple dintr-o lume pentru care Irina se punea chezaşă, de amorul artei şi pentru răsfăţul prietenilor. Sala era plină. Cînd am plecat, am privit în urmă – Irina mi-a făcut senină cu mîna prin geamul cantinei, cît să-mi ţină de cald pînă la următoarea întîlnire. Balcanii mişcau nedesluşit în spatele ei, prinzînd contururi şi sunete. Este ultima mea imagine cu Irina.

Într-un ceas fericit al vieţii mele, Irina Nicolau mi-a trimis un mesaj: un mosor pe care era înfăşurată o bandă lungă de mătase, pe care mîna ei scrisese urări de bine, cuvinte de speranţă. Mătasea era albă, ca albul ochilor ei. Acum vreo două săptămîni am căutat mosorul şi n-am dat de el, şi mă tem că l-am rătăcit. Sau poate că, de ce nu, cuvintele se pregăteau să plece odată cu Irina – cum am spus, ele şi ea se înţelegeau bine.

Numai că părul ei negru şi lung, mîngîiat de privirea tuturor prietenilor, s-a topit între timp într-o noapte lungă şi deasă, nedorită de nimeni, stupidă şi cruntă.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Generaţia anilor optzeci şi frontiera de stat

Revin şi explic ceea ce vreau să scriu preţ de cîteva foiletoane despre lumea Timişoarei, la taifas cu Vio Marineasa şi Eugen Bunaru. Un fel de Hanul Ancuţei în variantă life, acomodată la Word în Windows 98, pe un sistem sound recorder. Înregistrez la PC discuţiile. Maestrul Sadoveanu zice aşa: „Într-o toamnă aurie am auzit multe poveşti la Hanul Ancuţei". Noi spunem altfel: în prag de primăvară, pe la mijloc de februarie, în biblioteca lui Vighi, stăm roată, roată în jurul unui microfon aerodinamic. Realizăm un microphone test. Bem din oale, vorba sadoveniană, bere Bergenbier. Povestim din lumi depărtate, din tinereţile noastre, nu din vremea măriei sale Vodă Mihalache Sturza, ci din alte timpuri, mai iuţi la fire şi mai fără istov la curgere.

În postmodernitate vremea curge altfel, vorbele sînt şi ele altele, simţirile or fi la fel, de bună samă, numai că se cheltuie pe alte strune. Iacătă comisul Vighi cum apucă oala cu Bergenbier şi începu a agrăi, în dulcele stil postmodern, următoarele:

...una dintre amintirile vii din anii şaptezeci, cînd a fost cu putinţă pentru tineri să ia contact cu lumea occidentală prin muzica de la Metronomul lui Cornel Chiriac de la Radio Europa Liberă sau prin topul zănatec, cu primii digei de la Radio Luxemburg, a fost reveria (tutto a colori) a Apusului. Pînă astăzi, foştii juni ai anilor optzeci au rămas probabil cu un mit, cu o imagine falsă, cu un fel de idilă îndepărtată pentru care mulţi şi-au dat viaţa pe frontieră. Şi poate că ar fi chiar interesant să evoc graniţa aceea de la Arad, de la Timişoara: în anii şaptezeci şi cinci eram militar cu termen redus, mai întîi la Brigada de grăniceri din Timişoara şi, mai apoi, la pichetul Valcani Cîmp care aparţinea de batalionul Teremia Mare. Iată, domnilor, seara, cum se lăsa pustietatea peste drumurile dintre holdele de grîu de la pichet. Pustiu absolut. Cutare fazan sau căprioară nimereau noaptea peste sîrmele ascunse în iarba înaltă de dinaintea fişiei arate care marca frontiera de stat. În acele momente, după ora unu sau ora două din noapte, porneau „cîrîitorile", adică animalul, cîinele ori căprioara, nimerea peste sîrmă, aceasta declanşa piedica la dispozitivul acela prevăzut cu o contragreutate şi un fel de ciocan mărunt se repezea asupra unui clopot, o talangă. În alte asemenea dispozitive o greutate anume cădea cu un cuipontou peste o capsă şi declanşa frumuseţea calmă şi degrabă pieritoare a unei rachete de semnalizare care sclipea stingheră şi liniştită în muţenia nopţii de mai şi doar la pichet se aprindeau luminile, răsunau, domnilor, răguşite comenzi, lătrau cîinii de pază, se dădea alarma, alergam bezmetici pe poteca din dreapta fişiei arate pînă i se limpezea comandantului de pichet că alarma fu una falsă, declanşată de vieţuitoarele nopţii.

Îmi aduc aminte, am mai scris, despre ţîrîitul subţire al ploii peste foaia de cort pe care mi-o aşezasem deasupra capului în „dispozitivul de pîndă şi pază". Stăteam la marginea unui lan de orzoaică, îmi amintesc perfect. Cîinele-lup Zec se cuibărise între mine şi pistolul mitralieră pe nume Akaem; ploua uşor de tot, foaia de cort suna ca o tobă îndepărtată din filmele acelea cu pieile roşii, atunci cînd indienii se supărau şi dezgropau securea de război în vaiete mînioase şi în ritmurile îndepărtate care sunau, iată, asemenea ploii pe suprafaţa cortului aceluia improvizat. În cele din urmă, Zec a adormit încălzit, stătea între vestonul meu şi ţeava pistolului şi sforăia uşor, ploaia îşi continua răpăitul molcom, sadovenian, eu stăteam singur şi părăsit, nimeni şi nimic, domnilor, ceva ţîrîit neclar de greiere, stăteam cu ochii bleojdiţi peste lanul de orzoaică. Dincolo de fişie, străluceau din departe luminiţe multe spre Iugoslavia, oraşul Pancevo, le scrutam din dosul foii de cort şi-mi părea că acolo, undeva departe, era aşa ceva cam ca pe litoral, petreceri, lume, muzică din aceea cu Bonney M. Dincoace era întunericul nopţii cu drumuri goale, beznă, ţîrîitul uşor al ploii, al greierului, lanul de orzoaică, sforăitul cîinelui.

Aşa a crescut generaţia anilor optzeci, în marginile acestui, nici nu ştiu cum să-i spun, un fel de oxymoron: stăteam la marginea unui lan de orzoaică şi priveam aiurea, dincolo de „dispozitivele de pîndă şi pază", spre luminile unei lumi pe care o percepeam perpetuu estivală.

▲

Texte şi opinii de: Ştefan BORBÉLY (profesor univ., Universitatea Babeş-Bolyai, Cluj) ● Cristina BRĂDĂŢAN (doctorand, Universitatea Pennsylvania) ● Gabriela CRISTEA (bursier, Universitatea din Perugia) ● Mihaela CZOBOR-LUPP (profesoară de filozofie) ● Nicuşor DAN (preşedinte ATAC) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Ion MARANDICI (student, FSP) ● Gabriel MARIN (doctorand, Universitatea Laval, Québec) ● Bogdan MITU (fost bursier, Institute Gramme din Liège) ● Cristian PREDA (conf. univ., FSP) ● Marius VOINEA (redactor, revista „Echinox", Cluj)

Înainte de toate, aventurile studenţilor noştri plecaţi şi ajunşi la studii în străinătate – adică în şcoli occidentale, în proporţie covîrşitoare – sînt experienţe personale. Ele încep din vreme, din ţară; încep cu primirea sau vînarea bursei, cu examenele de limbă, cu completarea unor aparent interminabile formulare, cu aşteptarea în faţa vreunui consulat; părinţii se bucură şi lăcrămează, dar mai ales se bucură; rudele, în cea mai mare parte, te invidiază; la fel şi colegii, cei care nu au plecat odată cu tine; urmează trenul sau avionul, şi în fine o gară sau un aeroport în care nici nu ai timp să te simţi străin, pentru că totul curge repede. Şi ai ajuns la destinaţie – student român într-o universitate străină.

Către un neo-paşoptism? (argument)

Ce se întîmplă de aici încolo s-a dorit a fi miza acestui număr. De mai bine de un deceniu, cîteva mii de studenţi români au văzut şi trăit Occidentul la el acasă, reluînd o tradiţie care în cazul României şi al altor ţări din Est a făcut deja istorie, la modul cel mai propriu. În unele cazuri, pentru tineri care se simt români, deşi nu sînt născuţi în România, chiar şi universităţile noastre sînt – măcar geografic – occidentale. Acolo unde ajung, românii au rezultate bune. Atît de bune, încît propunerile de colaborare din partea gazdelor prind deseori forme concrete – de la burse de susţinere pînă la contracte adevărate. Alteori rezultatele nu au legătură cu cecurile încasate (ar trebui să aibă? – iată o dilemă); drept care studentul român poate fi baby-sitter *sau poate fi, după cum se va vedea mai departe, multe. Pe lîngă faptul că e cîteodată şarmant şi adesea mai pregătit decît media locală, studentul român este întotdeauna şi foarte adaptabil – aceasta fiind una dintre multiplele sale calităţi, de altfel.*

Unii dintre aceşti studenţi s-au întors, unii se vor întoarce, alţii nu mai au de gînd s-o facă – cel puţin în viitorul apropiat. Dar lumea este din ce în ce mai mică, aşa că o diasporă intelectuală românească nu este chiar cel mai mare rău care ni s-ar putea întîmpla (sau nu este aşa?). Unii regretă că s-au întors, pentru că patria nu le este recunoscătoare (ar trebui să le fie? – iată o altă dilemă). Alţii regretă că au plecat, pentru că în lipsa lor s-au aranjat ploile aici, în ţară, şi în institute şi la catedre au ajuns colegi cu CV-uri poate mai modeste, dar care au fost prezenţi unde a trebuit, cînd a trebuit. Şi rămîne întrebarea – şi, în opinia mea, adevărata dilemă: care-i locul pe care l-ar merita printre noi acest fragment de tînără generaţie? Este un loc pe care trebuie să-l primească în virtutea meritelor certificate de diplome? Sau pentru care trebuie să se lupte, cu coatele şi cu neuronii? Pot conduce, aceşti „neo-paşoptişti", la un neo-paşoptism românesc?

Doar timpul – nu foarte lung – va da răspunsul. De unde nu este, nici Dumnezeu nu cere. Dar de unde este – cine ar trebui să ceară, cine ar trebui să ofere? ***(Adrian Cioroianu)***

Gabriel MARIN

Student în Canada, student în România

Pentru studentul român dintr-o universitate canadiană (în principal, aflat la doctorat sau la master) există două principale provocări. Să-şi termine studiile şi să aibă o autonomie financiară cît mai evidentă. Aproape toţi studenţii români de la Universitatea Laval din Québec reuşesc acest lucru (după părerea mea sînt cel puţin 50-60 de români aflaţi la studii la Québec). Asta nu înseamnă că o duc foarte bine, dar, în mod cert, mai bine ca în România.

Majoritatea studenţilor români par a fi apreciaţi. O spun canadieni din Québec, şi nu cred c-o fac doar dintr-un spirit de politeţe americană – acel *politically corect* luat drept ipocrizie. Nu mă pot abţine să nu spun că, din păcate, pe plaiurile noastre, nu prea ştim să ne apreciem. Nu studenţii sînt vinovaţi de plecarea lor din ţara românească, ci guvernanţii şi aleşii, care ştiu să-i îndepărteze pe aceia care se reîntorc acasă şi care, iată, ajung să fie apreciaţi în alte părţi (în mod ironic, românul ajunge să aibă mai întîi o reputaţie internaţională, devenid mai apoi necondiţionat un mit al culturii române). Prin urmare, modul de a acuza secătuirea ţării de valori prin sistemul operat de recrutare al Occidentului, practică reclamată în România de la Ceauşescu încoace, este în fond o gafă de proporţii pentru înşişi incriminatorii acestei înstrăinări. Nu e locul aici pentru o abordare în detaliu a acestei probleme, cu singuranţă însă că şi aceasta ar merita un studiu. Generaţia studenţilor de la 1848 diferă mult de cea din România de la începutul secolului nostru, dar acelaşi serviciu României îl face orice român care reprezintă România bine, indiferent că este din afară sau *dinlăuntrul* ţării.

Studentul român are avantajul unei bune şcolarizări. Chiar dacă pregătirea sa nu e mereu riguroasă, românul farmecă prin forţa lui speculativă, prin inteligenta introspecţie a realităţii şi prin simţul formidabil al adaptării la cerinţele şi normele universităţii canadiene. Reiese o sinteză fericită. Pe de-o parte, rigoarea învăţămîntului occidental, pe de alta, vitalitatea est-europeanului. Am putea spune că nivelul de pregătire de aici nu este mai bun decît cel din Universitatea românească, dar este mai bine organizat. Nu trebuie totuşi generalizat. Mulţi studenţi români au fost însă decepţionaţi, confundînd forţa intelectuală a colegilor lor cu statura unei şcoli care ştie să-şi facă o bună reclamă în exterior. Canadienii înşişi se recunosc uneori depăşiţi (e un fel de a spune...) de cunoştintele colegilor români, dar sînt dispuşi să transforme lucrativ ceea ce colegii lor europeni aduc nou.

În mediul universitar canadian există un mod „calm" de a discuta, o tehnică şi o supleţe a actului critic, care contrastează cu nervozitatea şi nerăbdarea est-europeanului. Pentru cei mai mulţi români, acest ritual e perceput doar ca o politeţe, un decor de circumstanţă care face o discuţie fără miezul polemicii şi al necesarei contradicţii. După experienţa mea de doi ani la Universitatea din Québec, aş putea spune că dialogul nu e deloc steril, pentru că rezultă multe idei împărtăşite de toţi actorii dezbaterii. Ce lipseşte este înverşunarea de a impune o opinie ultimă.

Peste tot este instaurată o curăţenie de spital, iar reclamele de tot felul te fac să nu uiţi că te afli într-o ţară capitalistă. Uneori reclama este pusă inteligent la cîţiva centimetri în faţa ta, adică deasupra pisoarului din toaletă. Vrei-nu vrei, priveşti. Priveşti ce ţi se oferă şi te relaxezi. În ciuda protestelor celor agresaţi (care se plîng de poluare mentală), agenţii de publicitate se gîndesc chiar şi la pictarea unor reclame pe trotuare (vrei-nu vrei, priveşti) sau pe hîrtia igienică. Semnificaţia sensului legat de uzul hîrtiei igienice nu deranjează comerciantul, pentru că ce contează este ca vizual să fii prezent.

Profesorul din univesitatea nord-americană nu este o instituţie autoritară şi nici o figură semi-sacră, nici chiar în raport cu lumea universitară occidentală. Jovialitatea şi apropierea faţă de studenţi este chiar o condiţie a popularităţii sale. Prin gestică şi atitudine, studentul nord-american se individualizează în raport cu cel venit din Europa. Poate părea extravagant şi lipsit de respect modul în care i se înfăţişează şi i adresează profesorului, pentru că nu rareori poţi confunda coafura unui student canadian cu penajul unui papagal, iar pantalonii săi cu cei ai prestigioasei case de modă sovietice aflate în criză de stofă. Seriozitatea şi responsabilitatea elevului canadian îmbracă însă croiala pustie şi înlocuieşte moftul şi revolta societăţii de consum.

Pentru cel care vine din Europa, mai ales din „Europa de Est" (luată ca înţeles politic depreciativ), este surprinzător să constate că toate serviciile costă uneori extrem de scump. Fiecare „abatere" a celui care împrumută o carte, o casetă video sau orice alt material este sancţionată (o amendă pentru o singură zi pentru o casetă video este, de pildă, de 3 dolari). Plata, pentru a-ţi parca maşina în imensul parking al universităţii, este exorbitantă. Şi totuşi, practic, e greu să nu ai maşină în Canada. Cu toate astea, e şi mai greu să găseşti un loc de parcare, în ciuda spaţiului enorm al Canadei (a doua ţară din lume ca întindere după fosta URSS). Mari sînt şi preţurile din numeroasele baruri-cantine din pavilioanele universităţii. Totul e gîndit ca o afacere, pentru că universitatea cîştigă din chiria spaţiului destinat comerţului, iar regimul de funcţionare al parking-ului, ca şi zecile de xerox-uri de peste tot aparţin unor firme particulare interesate de profit şi mai puţin de spirit de caritate. Exemplul şcolii din Québec este metonimic în raport cu societatea canadiană. Am putea spune că tot acest mediu de viaţă disciplinează şi responsabilizează individul în relaţiile lui cu instituţiile societăţii sau ale statului, fie că e vorba de parking-ul universităţii, de vreo bancă, de poliţie sau de primărie. Această prosperitate a universităţii atrage de la sine o bună dotare şi o bună încadrare ştiinţifică şi profesională a specialistului de mai tîrziu. Laboratoarele sînt bine înzestrate, iar biblioteca numără o cantitate impresionantă de lucrări. Poate părea paradoxal, dar cel interesat de România găseşte o colecţie uimitoare de cărţi (inclusiv în limba română).

Calculatorul conectat la Internet şi toate perifericele informatice fac parte din cotidian. Orice student beneficiază de toate acestea. Perfect natural, probabil şi în România, o dată cu ieşirea din marasmul economic, dotările din şcoli şi universităţi vor fi pe măsura celor europene şi nord-americane. Dar nu este numai asta. Există un marketing al valorii, un *savoir-faire* din care ambele părţi, profesor şi student, participă la acest contract şi se responsabilizează reciproc. Un profesor apreciat este cel care are studenţi, studenţi care termină cu brio bacalaureatul (corespondentul licenţei de la noi), masterul sau doctoratul. E greu totuşi ca doctorand să obţii tot timpul contracte de muncă şi trebuie să-ţi găseşti profesorul care să-ţi ofere ceva. Tot acest aranjament însă, deloc uşor de urmat, angrenează studentul în sistemul unei munci continue. Viaţa mai uşoară a studentului din Canada e posibilă pentru că acest aranjament lucrativ e posibil. Apoi, studentul e încurajat să termine studiile sale cît mai repede. Sînt inventate prime şi burse pentru cei care depun tezele în termen ori mai devreme. Sistemul este foarte bine controlat, în fiecare trimestru angajamentul financiar al universităţii este condiţionat de angajamentul profesional al studentului. Mulţi spun că seamănă cu sistemul comunist în care dădeai cu subsemnatul şi te angajai să realizezi planul. Poate că, într-adevăr, nu există diferenţă de formă, în conţinut, însă, diferenţa e fundamentală. Aici chiar trebuie să faci ce promiţi în scris. Există un cult infernal al muncii (chiar dacă uneori este lipsit de eficienţă – spun unii), un cult al muncii la care ideologii comunişti doar au visat.

Deşi poate părea la fel de bizar, frustrant în orice caz pentru aceia care cred că accentul nostru trimite îndeobşte la Cicero şi Virgiliu, românii pot fi luaţi cîteodată drept iugoslavi, bosniaci uneori, sîrbi sau croaţi mai des, mai rar mexicani sau argentinieni (în fond, cam astea-s valurile recente de imigraţie). Iugoslavi, pentru că, după cum se ştie, exodul lor în Canada e legat de criza iugoslavă. În plus, chiar dacă poate părea curios, fonetic pronunţăm cam la fel franceza quebecoază. La urma urmei, pentru canadienii din Québec, distincţia este tot atît de netă precum este pentru un român diferenţa între un african care vine din Zambia, altul din Zimbabwe şi cel de-al treilea din Botswana. „Frustrarea" este însă recompensată prin subzistenţa virtuală a Nadiei Comăneci, a lui Adrian Pavel şi, mai recent, Leonard Dorin – populari, cum bine se ştie, la Montréal.

Mulţi studenţi români îşi doresc să fie plătiţi să înveţe. Acest lucru este un ideal pretenţios, însă relativ uşor de realizat în Canada, pentru că statul face mult pentru studenţii săi. Volumul de muncă şi competiţia sînt însă mult mai mari decît cele din universitatea românească, concursul pentru a fi mai bun este mai corect şi, una peste alta, toate astea ţin de disciplină şi de o mai bună organizare.

▲

Mihaela CZOBOR-LUPP

A studia în străinătate: moft, viaţă la graniţe sau atelier personal?

Nu cred că a studia „în străinătate" este un moft! Sau depinde! Ceea ce contează este nu atît experienţa fiecăruia la o universitate sau alta, cît mai degrabă capacitatea atît a individului cît şi a societăţii de a o rostui, de a-i găsi adică un sens şi de a o aşeza atît în ordinea personală, cît şi în cea socială a lucrurilor. Atîta vreme cît experienţa în cauză rămîne o abatere exotică, ea se defineşte mai devreme sau mai tîrziu sub zodia moftului! Numai în măsura în care reuşeşte să coaguleze, să prindă cheag în viaţa individului şi a societăţii respective, „studiul în străinătate" devine ceva normal, ceva ce societatea poate cuprinde şi folosi între cotele normalului, ceva ce merită să fie luat în serios, nu doar un „moft"!

Cred că şansele societăţii româneşti şi ale membrilor ei de a rostui „studiul în străinătate" au evoluat din 1989 încoace înspre (mai) bine. Ori poate mai degrabă ele şi-au sporit ambiguitatea printr-o crescută complexitate, care nu permite o judecată tranşantă, o desprindere categorică a binelui de rău: tot mai mulţi care (se) studiază în străinătate, tot mai mulţi care nu mai revin, tot mai multe proiecte de oprire a acestui fenomen, tot mai multă luciditate şi dorinţă de înţelegere şi controlare a fenomenului. Accentul este în acest caz pe cuvîntul „se", pe reflexivitatea pe care o poartă cu sine experienţa studiului în străinătate, elementul fundamental care o poate salva de la statutul de „moft", căci, vorba lui Caragiale, toate „naţiile mari au cîte un dar sau vreo meteahnă specifică: englezii au spleenul, ruşii nihilismul,...; românii au Moftul!".

Marea provocare, dificultate şi promisiune a „studiului în străinătate", este posibilitatea de „reflexivitate" oferită celui care se situează la graniţe, între culturi, între societăţi, între comunităţi academice, între diferite etape în viaţa lui/ei personală. A studia în străinătate nu este nici o confirmare a propriei superiorităţi şi nici o abdicare de la propria demnitate, nu este nicidecum o strategie de eliberare de o identitate pe care nu o mai vrei, după cum nu este nici o strategie de respingere a diferitului în numele confirmării superiorităţii autohtone. A studia în străinătate este un atelier personal şi cultural, un loc în care începi să modelezi, în care te vezi din afară în lumina unui dinăuntru, care tocmai atunci devine vizibil, un proiect de sine şi de ţară (în oricare dintre cele două direcţii, dinspre cea din care vii înspre cea în care eşti, şi invers, remarcînd de altfel relativitatea spaţială a mişcării!), la care aderi sau nu, dar pe care începi abia atunci să îl vezi cu adevărat.

Pentru mine metafora „atelierului personal" este definitorie în relaţia cu ideea de studiu în străinătate. Cea dintîi şi cea mai importantă dintre mai multele perindări pe la universităţi de prin alte spaţii culturale şi academice, cea de la Universitatea din Warwick, mi-a adus, paradoxal, pe fondul temerilor şi incertitudinii ce însoţeau prima aventură ca student „în afară" după 1989, o extraordinară încredere în faptul că ceea ce pot să gîndesc şi să spun eu poate avea valoare şi curajul de a mă exprima spontan. Este drept că aceste coordonate morale şi intelectuale îşi dobîndeau pe atunci relieful, prin contrast cu atmosfera de dinainte de 1989. Nu mai puţin adevărat, ele sînt, totuşi, caracteristice, pentru o anumită libertate disciplinată care este parte din lumea academică anglo-americană, o modalitate de a te avînta ştiindu-ţi limitele, de a te simţi liber tranşîndu-ţi prin chiar conştiinţa acestei libertăţi graniţele pe care vezi că trebuie să le depăşeşti pentru a te perfecţiona. Am încercat să retrasez acest sentiment şi acest tip de relaţie profesor/student, pe care l-am simţit la lucru în Warwick, în relaţiile cu studenţii mei din România, o relaţie vie, în care studentul creşte printr-o libertate disciplinată care, departe de a transforma „superioritate" profesorului în dogmă, se raportează la ea ca la un reper dinamic, un reper care îşi creşte autenticitatea tocmai prin capacitatea de a se lăsa pe sine în urmă. Acesta este sensul „atelierului personal" pe care l-am descifrat întîia dată la Warwick, adică în timp ce „studiam în străinătate".

Am înţeles cu timpul că a studia în străinătate este de fapt o modalitate de a te studia şi de a te experimenta, de a lucra şi de a te lucra, în sensul atelierului personal. Cei care distrug transparenţa reflexivităţii transformă studiul în străinătate în moft. Aceasta nu înseamnă că eu am trecut testul şi bariera. Că studiul meu în străinătate nu a fost sau nu este un moft. Înclin să cred că nu este. Pe de altă parte, sînt mulţi ca mine, cei care aleg să fie altundeva. Atunci, în această situaţie uneori inevitabilă, întrebarea fundamentală este cum să transformi atelierul personal al studiului în străinătate într-o modalitate prin care să fii prezent acolo unde ai început să fii absent. Acesta este punctul cel mai intens în care studiul în străinătate devine un mod de a experimenta viaţa la graniţe, dificultatea de a continua să transformi în sens experienţa parţială a înstrăinării, de a o aduce „acasă". În clipa de faţă predau în Statele Unite ale Americii. Este fascinant să descopăr că, aşa cum am folosit experienţa engleză pentru a da viaţă relaţiilor cu studenţii mei români, acum folosesc anii de lucru cu studenţii români ca izvor de motivaţie şi culoare pentru relaţia cu studenţii americani. Descopăr, astfel, că am studiat nu numai în străinătate, dar şi acasă, şi cele două se reflectă reciproc, se completează reciproc şi mă ajută să mă înţeleg mai bine şi pe mine şi pe studenţi. ▲

Marius VOINEA

Cluj – Bruxelles, un bilet dus-întors

Sigur că la început nu vei pricepe nimic, chiar dacă la 16 ani văzuseşi Elveţia romandă şi, pînă atunci, umblaseşi mult prin ţară, cu tata şi Luck, în turnee de şah. La 18 ani ieşiseşi definitiv din orăşelul acela de munte. Pe urmă te apucaseşi de fumat, într-o zi ploioasă, în Lia. Fumaseşi din carpatele lui Iosif şi ţi se făcuse rău. Începeai să cunoşti lumea şi nimic nu mai era ca în camera ta, unde stăteai închis şi te gîndeai la ei, la oamenii din stradă, mai tîmpiţi ca tine, dar cu mai mult fum în piept şi cu experienţă de viaţă. Nici ei nu ieşiseră dincolo de calea ferată, acolo unde se termina oraşul cu blocurile lui jegoase, cu spitalul, cea mai înaltă clădire din urbe, şi un liceu, unul singur, o Meckă a puştilor ca tine. Nici ei nu aveau mai mult de un concediu în familie, cu banii de vară, undeva la mare sau la munte. România era nufărul care nu voia să se desfacă, nuca şi coaja ei tare, buşită de adulţi în crize de nervi atroce. Era ţara în care vedeai marea cu delegaţie *(biletele la control!)*, iar misterul lumii părea ascuns în sticla televizorului. Asta prin '90, fireşte. Pînă atunci mă despărţisem de o femeie, o puştoaică frumoasă foc, şi ieşisem în izmene, în pragul casei, cînd bărbaţii înalţi ai urbei, în cămăşile lor uzate şi cu cizme de gumă mergeau s-o bată pe primăriţă strigînd **Libertate**! Undeva departe, într-un Bucureşti din care eu ştiam doar Lacul Tei şi cartierul Grozăveşti (jucasem şah pe-acolo), mult mai mulţi oameni, dar nu mai bine îmbrăcaţi, mergeau să-l bată pe nenea ăla monstruos din cauza căruia, în copilărie, mă trimiteau părinţii mai repede la culcare, fiindcă se termina programul la teve.

În Cluj era altfel, chiar dacă România, nufărul ăsta decadent, tot nu vroia să se desfacă, iar mie îmi mai crescuse păr pe piept, ascultam Nirvana şi Sex Pistols şi mă simţeam excelent cînd stăteam cu Iosif, cu Ştefan şi Şoimu, pe terasa din Niko. Ştefan era singurul dintre noi care trăise, în anul întîi, într-un cămin de nefamilişti şi cunoscuse viaţa extremă a bărbaţilor fără casă, născuţi să stea opt ore pe zi într-o uzină şi să se întoarcă tot în camera aia infectă, unde puştiul plîngea isteric, iar femeia, lumina vieţii lui, avea crize cumplite de anemie. Noi trăiam cîte cinci în camerele dezafectate din complexul Hasdeu. Nè aduceam în fiecare an plapuma şi cearceaful de-acasă şi aşteptam patetic să primim bani la post-restant. Erau nopţi în care acolo se dormea doi cîte doi sau mai mulţi în paturile alea de spital şi tu stăteai toată noaptea cu ochii deschişi urmărind mişcările de corabie naufragiată ale patului care plesnea din încheieturi şi scîrţîia de te scotea din minţi. Şoimu se trezea mai tot timpul primul şi, cu un păhărel de vin în preajmă, deschidea dicţionarul grecesc şi se apuca de tradus. Iosif dormea enorm, aproape cît mine. Cînd se trezea punea haine la înmuiat într-un lighenaş şi, dacă era vară, se căra în parc, cu cîteva romane în geantă, de unde nu se mai întorcea decît seara. Dacă acum nu se mai satură de Rushdie, atunci citea zile întregi Miller sau Céline şi alte romane pentru care ne sacrificam mai apoi nopţile în poveşti nesfîrşite. Pe noi nu ne prea interesa România, cea înjurată de bătrînii cu pensii mici din troleu sau de gagiii cu diplomă în căutare de viitor. Scoteam capul rar în lumea lor scremută şi, cînd o făceam, era pentru a bea o cafea sau o bere în Pub şi a afla, eventual, ce frumos a murit Hrabal sau ce tare era Xantipa. Nu puteam să concepem că vom termina Literele şi vom ajunge indivizii seci cu cataloage în mînă, trupurile de sticlă pe care le vroia România. Eram nişte profesionişti ai visului cu ochii deschişi. Pentru noi, viaţa nu era aşa cum o învăţaseră milioanele de cuminţi ai patriei, era mai degrabă năluca din care ne hrăneam misterul zilei de mîine, chiar dacă ştiam că pînă la urmă ne vom trezi tot în patul ăla de fier, că vom mînca slănină şi cartofi prăjiţi şi vom sta iar tot restul zilei în bibliotecă.

Uneori ţi se pare însă provocator să te trezeşti şi s-o iei de la capăt. Mai ales cînd primul bursier român de care dai în Gara de Nord din Bruxelles, în timp ce cauţi o fisă să-ţi suni prietenul la care ai putea dormi peste noapte, e un student la Poli, plecat ca tine cu o bursă Erasmus prelungită la infinit. El, arma secretă a României de mîine, uitase de mult mersul aiurea al tramvaielor timişorene, ajunsese să-şi ia maşină şi-l durea în cot de bibliotecile prăfuite din ţară. Cîştigase o grămadă de bani cu care vroia să-şi deschidă firmă la întoarcere şi să trăiască liniştit. Tot de la el vei afla cu adevărat că tu ai o bursă foarte mică şi nu vei reuşi să te descurci dacă nu-ţi cauţi de lucru. Ca el aveai să mai găseşti o grămadă de tineri bursieri români, care mai de care mai pricepuţi într-ale deliciilor bruxelleze. Unii îţi vor arăta biblioteca de la ULB, o clădire gigantică, nou construită, alţii îţi vor spune ce trebuie neapărat văzut în capitala UE. Pe unii îi vei asculta şi vei descoperi sala de lectură de la şase, mult mai plăcută decît cuptoarele în care erai tu obişnuit să citeşti. Dar dincolo de comoditatea vieţii de student bruxelleze, cu cărţile aşezate frumos în rafturile cu acces liber, sau, dacă nu, cu cărţi uşor de găsit pe reţeaua web a universităţii, cu luxul de la Bibliotheque Royale şi sălile ei imense, cu întîlnirile de la *Crom*, un club făcut pentru amatorii de artă, se va deschide întotdeauna panorama inedită a cartierului Hermann Debroux, de la *Delhaize*, tipul de supermarketuri pe care le poţi găsi şi în Cehia, dar în România nu (cum îţi spunea Tomaş, cehul din Kladno şi în timp ce tu îi vorbeai despre Capec, el te teroriza cu cerşetorii de la tine de-acasă), pînă la ADEPS, cel mai ieftin loc de înnoptat din Bruxelles, dar scump pentru orice student român neajuns, o bază sportivă impunătoare cu o clădire demonică, o dantelărie din fier, mult mai cuminte decît *Atomic*-ul, pasiunea miilor de turişti japonezi, dar cu adevărat terifiantă în serile de mai cînd te dădeai jos din autobuzul 71, cu plasa plină de conserve de thon şi de crenvurşti. De-acolo începeau în fiecare zi periplurile de-a lungul autostrăzii supraaglomerate pînă la staţia de metrou şi apoi iar în bibliotecă cu acelaşi autobuz galben sau în *pêle-mêlurile* din Place Annessens, nişte anticariate uriaşe unde găseai cărţi excelente pînă în trei euro. De-acolo ieşeai cu Tomas (începuse să se mai dea pe brazdă) şi Jérôme, francezul de serviciu, doctorandul în istorie lîngă care îţi dădea mîna să te iei de cultura franceză. Sau cu Horea, stagiarul la Comisia Europeană, prietenul şi salvatorul tău din ultima noapte la Hermann Debroux, cînd te-a luat de mînuţă şi te-a dus în *night shop*-ul din cartier să-ţi ia de mîncare şi *eau de Vichy*, să le ai pe drum. Tu erai lefter.

Ai stat patru luni în Bruxelles, timp în care te-ai umflat de Rimbaud şi de istoria vrăjitoriei în Occident, ai făcut paralele între roman şi pictură, ai descoperit pe cont propriu o mulţime de cărţi netraduse la noi şi, cînd te-ai întors, frunzele nufărului România stăteau tot închise în apa mocirloasă a aceleiaşi realităţi, aşteptîndu-şi parcă *à jamais* noaptea albă pentru a se deschide. Pe Iosif l-ai găsit tot pe o terasă, pe Bulevardul Eroilor. Era cu Ştefan, te aştepta, iar Şoimu, după ce dăduse o tură prin Europa, începuse o nouă viaţă. Aveai să-l întîlneşti la o intersecţie cu trecerea de pietoni desfiinţată. ▲

Claude KARNOOUH

Marea nenorocire a studenţilor

Autorităţile politice şi culturale din România comunistă trimiteau, încă înainte de '89, studenţi la studii în străinătate. În anii '80 aceste călătorii erau mai puţin frecvente decît în anii '70, totuşi, astăzi, există un anumit număr de profesori, şi nu dintre cei mai neînsemnaţi, cu studii în străinătate: şi-au susţinut acolo Teza, chiar dacă la revenirea în ţară au fost obligaţi să susţină şi o versiune românească, mai conformă cu „adevărurile socialismului ştiinţific". În fond, oricare ar fi fost regimul politic din România, de la întemeierea sa ca stat modern, la sfîrşitul secolului al XIX-lea, o parte a elitelor a fost trimisă la studii în străinătate. Acum, cînd mai putem încă vorbi despre postcomunism, România acţionează la fel, nu doar din proprie voinţă, ci şi pentru că, sub presiunea unei economii de sărăcie, unii găsesc acest mijloc de supravieţuire pentru ei şi pentru familia lor, iar marile puteri multiplică seminarele, universităţile de vară, programele de formare, dau diverse burse pentru ca subiecţii politic sensibili să fie corect trataţi, pe scurt pentru a se asigura că vor exista elite devotate intereselor lor. E banal şi cunoscut încă de pe vremea cetăţilor greceşti.

Înainte de primul război mondial şi între cele două războaie, cînd un student pleca în străinătate şi îşi susţinea acolo Teza, era, în general, primit acasă cu braţele deschise şi autorităţile universitare sau cele de la conducerea ministerelor făceau tot ce le stătea în puteri pentru a-l păstra, oferindu-i un post de viitor, lăudînd efortul făcut de candidat. Pe scurt, studentul cu diplomă din străinătate era considerat o valoare care trebuia ocrotită şi păstrată.

Nimic asemănător, astăzi; oficial, studenţii sînt încurajaţi să plece să studieze în străinătate, deoarece a susţine altceva înseamnă să te condamni să nu fi primit în instituţiile europene şi euro-atlantice, să fii arătat cu degetul de către marile puteri occidentale; oficios – adică în practica reală şi cu excepţia celor aparţinînd minorităţilor naţionale (în special unguri şi ceea ce a mai rămas din nemţi), studenţii care şi-au obţinut diplomele într-o ţară străină sînt respinşi, cînd nu sînt puşi la index. Pentru a fi agreat trebuie să fii astfel format, încît să accepţi jocul stăpîn-sclav caracteristic pentru cea mai mare parte a relaţiilor de putere din România.

Sînt multe exemple şi eu aş putea să le multiplic la infinit. Astfel, fiicei unui coleg de-al meu, după ce a obţinut un strălucit doctorat în ştiinţe politice într-una dintre cele mai prestigioase universităţi britanice, i s-a refuzat un mizerabil post de asistentă, după ce i s-a dat a înţelege că elitele se pregătesc aici şi că ne putem lipsi de ceea ce face străinătatea în acest scop. Ea a înţeles perfect despre ce e vorba şi a acceptat postul oferit în Anglia; a rămas acolo, s-a măritat, şi România a devenit pentru ea un loc unde-şi petrece vacanţele alături de familie. La fel se întîmplă şi cu tezele în co-tutelă: de fapt se susţin două teze, una în franceză, engleză, germană, italiană etc. pentru spectacolul de deschidere, şi cealaltă, cea adevărată, care contează, în româneşte. La fel se întîmplă cu toţi cei cu diplome sau cu stagii de specializare în străinătate. Unuia dintre studenţii mei, dintre cei mai talentaţi (ştie bine trei limbi – germana, engleza, franceza – a obţinut *maîtrise* la cel mai prestigios departament de filozofie din Franţa, Paris I – Sorbona) i s-a refuzat mizerabilul post de preparator, sub pretextul că, în urmă cu trei ani, ar fi fost iniţiatorul unei greve. I-a priit: o universitate americană nu a rămas insensibilă la talentele lui şi i-a propus un post de asistent-doctorand. Şi la fel e în toate domeniile: un tînăr matematician din Bucureşti, cu diplomă la Paris, nu găseşte de lucru la Bucureşti şi obţine destul de uşor un post de conferenţiar la Universitatea din Orleans! Există medici specializaţi în Franţa, în domenii de vîrf, despre a căror existenţă România de-abia află. Ei sînt respinşi, marginalizaţi şi se decid să plece să lucreze în Franţa...

Nu e de mirare că majoritatea celor mai buni studenţi (dar şi mulţi alţii) nu visează decît să plece şi să nu se mai întoarcă (conform unei anchete făcute în 1999, la Cluj, de către sociologii Horvath şi Magyari). Aşa se exprimă, măreţ, dublul limbaj al postcomunismului: pe de o parte, din Occident vin banii şi constrîngerile legale, deci trebuie ţinut discursul dorit acolo şi, în aparenţă, regula jocului este respectată; pe de altă parte, realitatea cotidiană ne arată că elitele prezentului, moştenitoare ale regimului precedent, deţin puterea instituţională şi vor o reproducere socială integral favorabilă lor şi de aceea controlează integral reproducerea universitară, la fel cum controlează esenţa activităţii economice.

Evident, nu doar banii motivează această fugă a creierelor, deoarece motivele economice ar putea fi în parte rezolvate prin unele avantaje financiare care ar putea atrage spiritele virtuoase, cele mai dispuse să se devoteze ţării. Dar dacă lipsesc şi banii, şi consideraţia, e într-adevăr preferabil să pleci în altă parte, acolo unde valoarea muncii, a efortului, a îndrăznelii sînt, cît de cît, recunoscute.

▲

Gabriela CRISTEA

Naraţiunea ca încorporare a unei experienţe

Miercuri 13 iunie 2002. Orele 18 fără 7 minute. Autocarul România-Italia (cursa de întoarcere în Italia) soseşte în autogara din Stazione Centrale, la Florenţa. Căldură mare. În fuga cea mai mare, îmi iau rucsacul greu (plin cu salam de Sibiu, ţuică şi brînză, cîteva cărţi şi cîteva haine) şi alerg în gară. Iau bilet. Pe ultima sută de metri prind trenul. Ne înghesuisem toţi. În sfîrşit, trenul pleacă. Toate ferestrele deschise şi o atmosferă statică, caldă, cu vînt şi miros de iarbă cosită. Ne privim din cap pînă în picioare. Eu, deşi vorbisem mai tot drumul în italiană cu o româncă stabilită de mult timp aici, încep să vorbesc cu ea în română (nevoia de spectacol, cred). Ea îmi răspunde doar în italiană, un pic enervată, zic eu. Doi negri (marocani, sudanezi?), un indian-pakistanez, nişte chinezi (japonezi, coreeni), şi noi (române, poloneze, albaneze?) cu tot calabalîcul. De atîta cald, controlorul nici nu se mai uită la bilete, trece din cînd în cînd să bea apă, de undeva dintr-o sticlă pusă bine la rece în vagonul poştei, întotdeauna ultimul, în absolut.

Italia asta îmi place. Cealaltă, nu. Care cealaltă? Cea de la început, de cum am venit prima oară, acum opt luni. Nu credeam să am prejudecăţi prea mari, nici aşteptări. „Acolo nu umblă cîinii cu covrigi în coadă!" Ştiu atît: îmi plăcea la facultate, profesorii, cursurile, faptul că ştiam clar ce am de citit, cît, şi că trebuia să sclipesc, să le arăt eu „limitaţilor şi inculţilor de italieni că noi nu sîntem numai handicapaţi, bolnavi de sida, copii ai străzii, prostituate". Asta da prejudecată, dar era felul meu de a răspunde la cum credeam că mă privesc ei. Acum îmi dau seama că unor prejudecăţi nu trebuie să le răspunzi cu sentimente de inferioritate. Doar că îmi plăcea să mă joc cu oglinzile. Să mă arăt aşa cum credeam că mă văd ei. Ca atare, uneori, ca să le arăt cît sînt de „proşti", le răspundeam la întrebarea: ce faci aici în Perugia? Studiezi? Nu, fac balet. Mă priveau uimiţi şi chiar credeau, deşi zîmbetul meu dădea de bănuit. Nu înţelegeau, e clar. Metafora cu balerinele ce aşteaptă la consulat viza o înţelegem doar noi, românii (albanezii, ruşii?).

Italienii îmi păreau superficiali. Şi noi, românii, mult prea bine pregătiţi.

Ei făceau petreceri în fiecare seară, iar noi învăţam.

Ceilalţi trei români la studii în Perugia nu stăteau în cămin, ci într-o cameră amărîtă şi mucegăită, cu geam şi uşă din geam, „de la 1616, un an după ce a murit Ludovic al nu ştiu cîtelea", spuneau ei, rîzînd, mai de haz, mai de necaz. Ei îmi aduceau cîteodată hainele să le spăl gratis la noi, în cămin. Le trăgeam cu sfoara pe geam. Şi nu pentru că ar fi fost neapărat nevoie, dar ne plăcea să ne complicăm viaţa, nişte palpitaţii şi chicoteli nu stricau.

Deasupra lor stătea un grec care îşi bătea prietenele. Vizavi, nişte spanioli care păreau că se ceartă tot timpul, dar care, de fapt, discutau de comun acord. Aerisirea din baie a unora dădea în geamul de bucătărie al altora. Raportul de forţe nu contează. Asta era via del Moro.

Şi plăteau cinci sute cincizeci de mii de lire, acum cu euro ar fi cam două sute cincizeci pe lună, plus două sute cincizeci daţi agenţiei. Repet: o cameră. Nu hol, nu bucătărie, nu încălzire electrică. O baie de un metru pătrat, cu duşul deasupra wc-ului, şi un aragaz la care cumpărau ei butelii, destul de des iarna. Acum s-au mutat. Apartament la gară cu patru sute de euro, toate condiţiile. Da, dar ca să-şi permită, el lucrează într-un bar de noapte ca portar (pînă dimineaţa la şase-şapte), păzeşte maşinile baştanilor, şi, din cînd în cînd, ziua, mai cară baxuri cu vin, sucuri, şampanii vîndute la supra-supra preţ. Ce şcoală? Care şcoală? Ochii se închid cu scobitori cu tot. Şi cu toate astea, ei sînt studenţii Erasmus care mai rămîn un pic.

Cu mine a fost altfel. Am muncit la început opt zile într-un restaurant „Il Padrino". După care, în urma unui control neaşteptat, dar şi în urma declaraţiei mele sincere, la fel de neaşteptate, am fost concediată, în urlete şi ameninţări. Cu plînsete şi sughiţuri, am rezolvat totul cu ajutorul Oficiului de relaţii internaţionale şi al unor italieni dintre cei ce fac petreceri în fiecare seară, dar care ştiu să şi ajute, în „superficialitatea" lor. Patronul s-a mai înmuiat şi mi-a dat jumătate din banii cuveniţi, aşa, că-i băiat fain. Eu am zis săru-mîna şi mi-am luat din ei două perechi de pantaloni şi o carte.

După care m-am lăsat de muncit. Îmi dovedisem că pot să stau şi singură pe picioarele mele, şi apoi veneau examenele...

E frumos! Trebuie să ştii cum să lupţi şi să ştii ce vrei. Dacă nu, experienţa „afară" te învaţă. Pe mine m-a învăţat să-mi dau seama cît de mult îi iubesc pe cei de acasă. De cît de multe lucruri aş putea face în România. Nu ştiu de ce, dar una din bolile mele în Bucureşti e că mă plictisesc. Aici nu am timp. Am programe, limite, examene unde trebuie să citesc cel puţin cîte trei cărţi pentru fiecare. Şi mă simt altfel, după!!!

Aici ajung să apreciez cărţi pe care ar fi trebuit să le citesc mai demult, dar pe care nu le-am citit pentru că-mi păreau fără sens. Aici eu am găsit sensul şi ceea ce vreau să fac mai departe. Vreau să fac un muzeu ca un teatru, ca o experienţă, în care să ieşi altfel decît intri. Vreau obiecte vii şi poveşti, oameni care să bea, să mănînce, să petreacă. Nu am ajuns uşor la această concluzie. Mi-au trebuit alte două concursuri pentru care m-am pregătit (pentru Ecole Normale), ca să pun în ordine şi să ştiu să răspund la întrebarea: care este domeniul în care vrei să te specializezi. Dosarele, concursurile şi programul ăsta ajută la ceva: la a-ţi înţelege priorităţile, ceva ce se întîmplă destul de rar în România.

Am şi îmbătrînit un pic. Mai matură îmi pare că sînt după atîta timp cu mine însămi. M-am şi tuns, la început de nervi, apoi, pentru că începuse să-mi placă ideea.

Ca să nu rămîn şi de Paşti (al lor) singură în Perugia, am plecat în Portugalia cu autostopul. Nu singură. A fost o experienţă pe care nu aş fi putut-o avea dacă nu aveam viză Schengen pentru Italia. În tunelul din Mont Blanc am închis ochii şi i-am întrebat pe cei doi portughezi... „am trecut?" Ei, foarte miraţi, „Da!" Uite, scrie „aire de service, attention..." şi aşa şi era... Graniţele, chiar şi inexistente, ca româncă, le mai simt încă. Apoi mă întreabă: „Auzi, dar tu eşti în regulă cu actele?" „Da, da.", le spun eu. Căci eram. „Studiez!", răspund emfatic.

Franţa, Spania, Portugalia. Un *rainbow* la graniţa dintre ultimele state. Corturile în Portugalia, apă de baie la mijloc şi plaja se făcea în Spania. Am călătorit ceva şi în Italia, desigur. Am vizitat muzee, am fost la teatru, am încercat să-i înţeleg şi nu am reuşit. Acum, că nu-mi mai pun atîtea întrebări, par să înţeleg. La început, catalogam superficialitatea ca pe un efect al faptului că au tot ceea ce le trebuie, nu mai au pentru ce lupta. Întrebam un profesor de ce nu mai sînt tineri pasionaţi nebuneşte de ceva. Mi s-a răspuns că toată generaţia de dinainte a fost aşa, şi că, acum, cei ce sînt, nu arată. Încep să înţeleg că şi înfocarea mea, uneori dictată, nu profundă, e o limită, o fugă de ceva, aşa cum petrecerile lor sînt o fugă de altceva. Am acumulat mult, ca experienţă şi informaţie, dar nu am acumulat doar eu, pentru că Italia nu a fost o buclă în timp, o paranteză numai a mea. A fost un timp în care prietenii mei, în ţară, au citit alte cărţi, au urmat alte cursuri, alte filme, alte deschideri... Cum le spuneam şi lor: dacă vrei să faci ceva, faci oriunde! Important e să nu disperi şi să nu aştepţi. Erau uşi ce-mi păreau definitiv închise. Am deschis una (cursul de Istoria Artei Contemporane) şi am văzut o mare frumuseţe înăuntrul acelei camere imens de mari. Aş fi putut să deschid această uşă şi în România. De ce nu am făcut-o? Că nu mi s-a spus, arătat, exemplificat. Dacă e să existe o diferenţă, o mare diferenţă, e că în România mi-au lipsit profesorii (din facultate) model care să te tragă şi să te împingă înainte, care să îţi ceară. Degeaba se spune că facultatea e un loc unde tu trebuie să mergi înainte singur, pentru că ai ales. Fără maeştri nu am face nimic, niciunde. Eu sînt un om care are nevoie de exemple, de metodă, de canoane, de examene. Numai înconjurată de reguli şi legi pot crea. Altfel, mă plictisesc, mă pierd. Antropologie culturală, Istoria tradiţiei populare italiene, Antropologie teatrală, Antropologie economică, Antropologie medicală, Istoria artei contemporane. Metode şi tehnici de cercetare. Astea sînt cursurile urmate, cursuri pe care acasă cu greu le-aş fi putut încropi. Sînt şi alţi studenţi care spun că aici nu se învaţă nimic, că se fac numai prostii. O fi. Nu ştiu. Eu am avut ce învăţa, asta e sigur. Acum mă întorc bucuroasă, să termin facultatea, ultimul an; să fac cursuri de franceză, fotografie şi dans şi să citesc ceea ce prietenii îmi recomandă. Va fi un fel de schimb, e clar. Am mult de recuperat din urmă şi sînt multe altele de făcut...

▲

Cristian PREDA

Schimbarea

Pentru a începe studiile în Franţa nu am avut nevoie decît de o bursă şi de transcrierea notelor obţinute la Bucureşti: secretariatul de la Sorbona a acceptat hîrtiile şi m-a înscris în DEA. După susţinerea masteratului şi înscrierea în doctorat la Paris, m-am întors în ţară şi am început să lucrez la Universitate, mai întîi ca preparator, apoi ca asistent. Din timp în timp, circa două-trei luni pe an, reveneam în Franţa pentru documentare şi discuţii cu profesorii (am descris cîteva din figurile cu care am luat contact în anexa cărţii *Occidentul nostru*, Nemira, 1999, pp. 172-195). De-a lungul pregătirii tezei, statul român nu m-a ajutat nici măcar cu un leu: mai mult decît atît, am fost într-un fel „penalizat" pentru continuarea studiilor, fiind silit într-un rînd să îmi iau concediu fără plată, pentru a putea călători trei luni la Paris, deşi îmi îndeplinisem toate obligaţiile didactice. În schimb, după ce mi-am susţinut doctoratul la EHESS, a fost nevoie de un an şi jumătate pentru ca statul român, prin Ministerul Educaţiei, să-mi echivaleze diploma franceză de doctor: am fost obligat să traduc nu numai diploma, ci şi să prezint în faţa comisiei de echivalare certificatul de naştere, certificatul de căsătorie, toate diplomele obţinute în România. Pe scurt, în afara chitanţei de la lumină, a trebuit să fotocopiez cam toate actele din casă. Operaţiunea nu a fost gratuită: am plătit echivalentul a două salarii de la Universitate pentru eliberarea unei atestări. La lentoarea cu care lucra comisia de echivalare s-a adăugat şi indolenţa funcţionarilor care nu mi-au adus la cunoştinţă că echivalarea nu s-a produs decît după vreo cinci luni, sîcîiţi de telefoanele cu care îi bombardam. Atunci cînd le-am semnalat funcţionarilor publici ai Ministerului că suma plătită pentru acest serviciu ar fi putut acoperi şi trimiterea unei înştiinţări despre producerea echivalării, m-au privit acri şi m-au întrebat unde lucrez eu de îmi permit să fiu obraznic. Nu le-am spus că eram în acel moment şi consilier la Preşedinţie, pentru că nu voiam să vadă în gestul meu altceva decît protestul unui cetăţean care nu beneficiază de serviciile pe care le plăteşte corect. Aşa că mi-am declinat doar calitatea universitară. S-au uitat la mine cu milă.

E drept că statul român mă şi recompensează pentru doctorat: în fiecare lună primesc o indemnizaţie. Suma este însă infimă: e nevoie de zece ani pentru ca adunînd aceste sume să obţin din partea statului meu echivalentul pe care statul francez mi-l acorda, ca bursă, într-o singură lună. Se înţelege de la sine că raportul salariilor este şi el profund dezechilibrat: o lună de profesorat la Bucureşti este plătită de circa 30 de ori mai puţin decît în Uniunea Europeană.

Situaţia financiară penibilă mă obligă să fac mult mai multe decît slujba universitară, care e opţiunea mea fundamentală. Din fericire, în România sînt atîtea de făcut, încît am găsit servicii decente; cea mai pasionantă muncă a fost cea legată de editarea cărţilor: imediat după încheierea doctoratului, am lansat o colecţie de ştiinţă politică în care am reuşit să public, în patru ani, circa 40 de volume. Mai mult decît situaţia financiară, ceea ce mă deranjează profund în situaţia din România este felul în care este perceput cel care revine în ţară după studii. În treacăt fie spus, numărul celor întorşi de la studii atinge circa 90% din numărul celor plecaţi; tinerii despre care se spune că părăsesc ţara sînt de fapt cei plecaţi nu pentru studii, ci pentru a lucra, indiferent de studiile urmate în ţară. De altfel, deşi global numărul tinerilor care părăsesc ţara a descrescut spectaculos în ultimii ani, privirea publică nu s-a modificat: în ultimii ani se vorbeşte chiar despre un adevărat exod al creierelor. Pe de altă parte, percepţia românească a celui întors de la studii este bazată pe cîteva clişee: astfel, se susţine că s-ar întoarce de la studii doar cei care nu reuşesc să rămînă în străinătate, doar cei slabi şi lipsiţi de curaj, doar cei care au o „situaţie aranjată" acasă etc. Se observă uşor că presupoziţia acestor judecăţi este aceea că trebuie să pleci. În termeni hirschmanieni, aceasta e o apologie a abandonului. Dacă nu ar fi periculoase, aceste clişee ar trebui să stîrnească un simplu zîmbet. Ele se bazează pe ideea că, în România, „cărţile sînt făcute", că aici nu se poate întîmpla nimic. Profund conservatoare, aceste clişee susţin agresivitatea şi suficienţa celor lipsiţi de orice proiect intelectual sau pragmatic, dar care deţin *încă* unele din pîrghiile puterii politice sau culturale din România. Susţinătorii lor sînt de fapt adversarii noştri, ai celor care vrem să schimbăm starea de lucruri din România. Altfel spus: confruntarea dintre generaţii îmbracă astăzi forma confruntării între experienţele exclusiv româneşti şi cele „internaţionale".

Atunci cînd am decis să mă întorc în România, am ştiut că va fi mai greu decît susţin toţi cei care nu mai vor să trăiască în ţară. Am fost primit cu braţele deschise în Occident, şi cu braţele încrucişate acasă. Psihologic, această diferenţă de atitudine s-a tradus astfel: am dobîndit simpatii puternice pentru Occident şi o înverşunare neîmpăcată faţă de tot ceea ce e vetust în România. Cred însă că sîntem foarte aproape de a cîştiga confruntarea cu Vechiul Regim. Sînt convins că satisfacţia acestei victorii va egala toate umilinţele din trecutul recent.

▲

Bogdan MITU

7 ani de pribegie

Aveam 19 ani cînd am obţinut bursa de studii la Institutul Gramme din Liège. Era o bursă „generoasă", pentru că nu se prea văzuseră în România burse de studii pentru 5 (cinci) ani universitari. Am spus „generoasă" între ghilimele, pentru că, spre deosebire de bursele TEMPUS şi SOCRATES din acea perioadă, financiar vorbind, nu exista nici un termen de comparaţie. Dar acest lucru este prea puţin important.

Am plecat foarte entuziasmat, cu Airbus-ul 320, ce avea să se prăbuşească un an şi ceva mai tîrziu, la Baloteşti.

Am ajuns la Liège. Camera în care aveam să-mi petrec cea mai mare parte a celor 5 ani ce urmau era foarte aproape de gară, într-un cartier foarte „cald", la numai cîţiva metri de vitrinele în care prostituatele de lux aveau voie să se afişeze. În Belgia, prostituţia este legală doar în localurile acestea. „Marfa" stă în vitrină şi orice trecător o poate măsura din priviri, înainte să intre să discute tariful. Nu am apelat niciodată la serviciile lor, deşi... mai bine tac.

Timp de 5 ani, sursele mele de venit „extraşcolar" au fost asigurate din: baby-sitting, copii xerox, şofer şi om-bun-la-toate într-un „nufărul", zugrăvit şi tapetat, grădinărit. Pot să spun că la primul job, baby-sitting, mi s-a dus vestea pînă departe. Părinţii mi l-au dat, cu semnătură – adică mi-au semnat un document prin care declarau că l-au lăsat să călătorească cu mine – pe unul din copiii lor de 3 ani şi jumătate, să-l duc pînă în Luxemburg, la rude, să petreacă un week-end acolo. Nu vă mai povestesc ce s-a întîmplat cînd a făcut „treaba mare" în tren. Dar cel mai lung job a fost cel de şofer şi om-bun-la-toate. Era cel mai prost plătit, dar aveam posibilitatea să lucrez chiar şi 12 ore pe zi.

Bursa mi-a fost acordată de o fundaţie particulară din Belgia, Fundaţia Stanislas Kostka. Membrii şi susţinătorii acestei fundaţii erau, în parte, profesorii de la Institutul Gramme din Liège, unde aveam să urmez facultatea. Proiectul lor era ambiţios: să strîngă bani, să acorde burse de studii tinerilor din Europa de Est, să-i şcolească şi după aceea să-i trimită înapoi în ţările lor, pentru a ajuta la (re)dinamizarea societăţilor din care făceau parte. De fapt, acesta era practic singurul angajament (mai mult moral decît legal) pe care trebuiau să-l semneze cei care erau admişi la această bursă. Bine, mai erau şi nişte teste de limba franceză (pe care subsemnatul le-a picat cu brio), matematică, chimie şi fizică, şi încă o condiţie de a nu repeta, dar acestea erau aproape evidente.

Eram trei tineri români, dintre care eu eram cel mai tînăr şi mai neascultător.

În primul an, totul a fost relativ bine, chiar dacă, aşa cum am constatat şi în Facultatea de Mecanică din Bucureşti, unde am petrecut un an, era mult prea multă matematică. Dar, de!, institut politehnic, n-ai cum să te sustragi. În următorii ani, ceea ce mi-a plăcut cel mai mult a fost spiritul practic pe care se punea accentul la fiecare materie. Dar asta nu înseamnă că n-au existat şi „probleme". În anul IV de facultate, am condus „răzmeriţa" pentru a-l da jos pe un profesor de automatică, care nu-şi mai actualizase manualul din 1978 (!!). În anul III i-am propus profesorului meu de „structuri din beton armat" să-i corectez manualul plin de greşeli de limba franceză. Îi propusesem acest lucru la modul cel mai serios, pentru că aveam nevoie de bani şi nu mai puteam munci din cauza orarului foarte încărcat. A fost foarte vexat că eu, un român, vin să-i propun lui acest lucru. Nu era însă deloc vexat de faptul că greşelile lui erau mult prea evidente pentru a fi ignorate. Recunosc, mulţi colegi de-ai mei puteau să treacă peste aceste greşeli fără nici un fel de problemă. În fine, rezultatul a fost că în anul III am picat la această materie. Şi nu pot spune că a fost pe nedrept.

În anul II, am descoperit la Biblioteca din Liège vreo 80 de autori români, traduşi în franceză. Toată sesiunea din vara acelui an am citit. Am avut 8 restanţe în toamnă. Responsabilii fundaţiei şi unii profesori mă priveau cu suspiciune. Unii chiar se îngrijoraseră de faptul că eram aproape „pierdut" pentru continuarea studiilor. În acel an, am avut cea mai mare plăcere „studenţească": directorul adjunct al institutului, cel care se ocupa cu supervizarea orarelor pentru examenele din toamnă, m-a chemat la el în birou să discutăm despre situaţia mea. Urma să am un examen luni, iar următorul (din seria celor 8), vineri. După acestea, aveam examene aproape în fiecare zi, pentru că sesiunea din toamnă nu dura decît 12 zile. În acel moment, directorul a luat orarul şi mi-a zis: vrei să-ţi pun primul examen ultimul? S-a gîndit el că, în felul acesta, pot „cîştiga" încă 3 zile de stat în România (ştia cît de mult mă durea că, din motive financiare, nu puteam pleca în ţară decît în vacanţa de vară). Gestul lui mi s-a părut incredibil, mai ales că, pentru aceasta, el trebuia să-i dea peste cap şi pe ceilalţi studenţi care aveau de dat acel examen!

În anul III am făcut cunoştinţă cu cel mai bun profesor pe care l-am întîlnit vreodată. Profesorul de chimie aplicată. Chimia, cea mai detestabilă materie pentru mine, încă din şcoala generală (gimnaziu). Un om fantastic, cu o cultură generală incredibilă, care îşi modifica manualele în fiecare an, pentru că „şi chimia evoluează", mai ales aplicaţiile ei. Pe tot parcursul anului am avut de citit cinci manuale scrise de el. Nu era nevoie să le învăţăm, pentru că examenul era „cu cărţile pe bancă". La cursuri nu depăşea niciodată o tablă scrisă, pentru că, spunea el, este important să poţi să vizualizezi, timp de o oră, punctul de plecare şi punctul de sosire. Îşi ţinea creta în buzunar şi ţinea foarte mult la exprimarea corectă *en français*. De altfel, înainte de examene, ne-a spus că cei care vor găsi greşeli de limba franceză în manualele lui vor beneficia de mărirea notei. Pot să vă spun că la examenul oral am luat nota 8, dar nu pot să spun ce subiect am avut, pentru simplul motiv că nu ştiam mai nimic despre subiect. Am găsit însă zece greşeli de limba franceză (două dintre ele discutabile), în condiţiile în care nici un alt student nu a găsit mai mult de trei! Timp de 30 de minute am discutat numai despre limba franceză.

După terminarea facultăţii, am fost „curtat" de cîteva firme belgiene care aveau afaceri (în domeniu) în România, dar discuţiile noastre n-au dus la nimic, pentru că ofertele lor mi s-au părut indecente. Şi nu pentru că aş fi pretins un salariu egal cu cel al inginerului belgian pe care urmau să-l repatrieze la venirea mea, ci pentru că am cerut un salariu decent pentru România.

În toamna aceluiaşi an am plecat înapoi în Belgia, unde am lucrat 5 luni „la negru", drept pentru care nu am fost plătit. În iunie 1999 am plecat la Sophia Antipolis, „Silicon Valley"-ul franţuzesc, pentru a lucra într-o mică firmă de fuziuni şi achiziţii în domeniul IT. În iunie 2000 am decis că „Occidentul mi-a spus o foarte mare parte din secretele lui" şi am revenit în România. Din iunie 2001 sînt asociat la o firmă de servicii Internet şi sînt foarte mulţumit de ceea ce întreprind în acest moment. Este o plăcere să mă trezesc dimineaţa pentru a mă duce la serviciu. Este o plăcere să pot ieşi cu amicii la un suc, să merg la munte în week-end şi să particip la efervescenţa unei societăţi în plină formare. Este o plăcere să-i pot vedea pe părinţii şi bunicii mei îmbătrînind.

Ar mai fi multe de spus – cinci ani de studii nu se pot rezuma în 6.000 de caractere, aşa cum m-a rugat dl Cioroianu –, dar mă voi opri aici, nu înainte de a spune următoarele: dacă ar fi să reîncep această „aventură", aş spune fără ezitare „NU!". De ce? Pentru că 7 ani de pribegie, departe de casă şi de cei dragi, produc o ruptură pe care nu o mai poţi „suda" niciodată. Şi, tot cu argumente apriorice, frumoasa diplomă pe care o posed nu este recunoscută de statul român, nu mi-a folosit niciodată de la terminarea facultăţii (în 1998) şi nu am lucrat niciodată în domeniul pentru care m-am pregătit. Atunci, *à quoi bon?*

▲

Studenţii români, pe locul întîi

Echipa Universităţii Politehnice din Bucureşti, formată din Vlad Panait, Tiberiu Pîrcălabu şi Mihai Mircea, avîndu-l drept coordonator pe Profesorul Nicolae Ţăpuş, s-a clasat pe locul I la finala mondială a celei de-a 3-a ediţii anuale a concursului Computer Society International Design Competition – CSIDC, care a avut loc în perioada 20-22 iunie în Statele Unite, la Washington, DC.

Echipa UPB a prezentat un proiect amplu, *BE Secure: Building Surveillance Equipment*, pentru un sistem de monitorizare şi organizare a operaţiunilor de salvare din clădiri complexe (zgîrie-nori, stadioane, aeroporturi) în caz de dezastre.

Profesorul Ioan Dumitrache, Rector al Universităţii Politehnice din Bucureşti, a declarat: „Am avut încredere în studenţii noştri şi nu am avut nici un dubiu că vor cîştiga; ştim că sînt buni, sînt recunoscuţi pentru asta, ne-au dovedit-o de mai multe ori pînă acum, şi era normal să cîştige".

România a fost reprezentată în concurs de două universităţi, echipei Universităţii Politehnice din Bucureşti adăugîndu-i-se echipa Universităţii Ştefan cel Mare din Suceava. Competiţia a reunit echipe de studenţi reprezentînd peste 70 de universităţi din întreaga lume. Pe locurile II şi III s-au situat echipele care au reprezentat Universitatea Tehnologică din Poznan (Polonia) şi respectiv Universitatea Tehnologică din Slovacia.

Concursul CSIDC este unul dintre cele mai prestigioase concursuri internaţionale pentru studenţi din întreaga lume, organizat de IEEE, una dintre cele mai mari organizaţii din lumea înaltei tehnologii. Printre membrii juriului s-au numărat profesori de la facultăţi de prestigiu – precum Carnegie Mellon şi Stanford şi de la firme de renume, precum Microsoft, Ericsson, Toshiba, Intel.

(Comunicat de presă al Asociaţiei Naţionale a Industriei de Software şi Servicii, 27 iunie 2002)

Ion MARANDICI

Student străin – acasă

Dacă ar fi să-mi caracterizez, într-o formulă concisă, perioada studiilor în România, aş numi-o perioadă a provizoratului şi a regăsirii identităţii pierdute.

Pentru unii dintre tinerii basarabeni, venirea la studii în România reprezintă o reîntoarcere acasă. Formarea lor intelectuală şi spirituală în mediul academic românesc ar trebui să genereze o elită cu o identitate românească fortificată, care, revenită în statul de peste Prut, şi-ar asuma rolul de luminătoare a maselor. Presupun că acesta a fost şi raţionamentul politicienilor de la Bucureşti, atunci cînd au adoptat această politică educaţională avînd drept finalitate o unire graduală şi fără convulsii. Din păcate, rolul de propagator şi mesager al culturii româneşti în Basarabia şi-l revendică o parte infimă dintre studenţii moldoveni (a se citi din R. Moldova) veniţi la studii. De altfel, cazul este valabil şi pentru studenţii din Ucraina, situaţia cărora este mult mai dificilă decît cea a basarabenilor; mă refer aici la oportunităţile pe care le au în Ucraina.

Ajuns în ultimul an de facultate, studentul basarabean se confruntă cu o dilemă de orientare. De obicei, are de ales între pragmatismul cotidian şi idealismul deja desuet: ori rămîne acolo unde a studiat, ori îşi face bagajele şi revine în Basarabia. Mai există posibilitatea plecării în Occident, dar majoritatea tinerilor nu au această alternativă. Prima opţiune, cea de a rămîne, este cea a tinerilor competenţi şi talentaţi, dar şi a multor oportunişti, sînt tineri care refuză conştient un sistem alcătuit din indivizi vorbind glotonimul moldovenesc care se declară comunişti rusofili, şi nu acceptă tinerii cu studii în România în administraţie şi în instituţiile de stat. Deseori, studiile în România reprezintă un dezavantaj. Cei care au decis să rămînă s-au integrat în mediul social românesc, şi-au găsit un job bine plătit, revenirea în Basarabia însemnînd pentru ei o ruptură, o nouă readaptare şi chiar un act de curaj, în condiţiile în care mulţi vin din sate şi nu au nici un fel de sprijin în Chişinău, unde şansele de angajare sau de începere a unei cariere sînt mult mai numeroase decît în mediul rural.

Cei care totuşi se întorc, aşa-numiţii „patrioţi", ori au „pile" acasă, ori nu s-au integrat în societatea românească, ori nu au reuşit să obţină cetăţenia română, ori, în cazul cel mai fericit, chiar au proiecte de schimbare pe care vor să le pună în aplicare în Basarabia (idealiştii). Problema revenirii mi se pare similară cu cea a studenţilor români plecaţi la studii în Occident.

Studentul basarabean este obligat să respecte formalităţile necesare oricărui student străin, pentru a începe studiile pe teritoriul României. Printre aceste formalităţi, este inclusă şi obţinerea *legitimaţiei provizorii*, care este, de fapt, un fel de „buletin de identitate". În acest scop, el merge la Biroul pentru Relaţii cu Studenţii Străini al Universităţii în care studiază, apoi merge în strada Iorga, Bucureşti, la Direcţia pentru Paşapoarte, unde stă la coadă, împreună cu alţi studenţi străini – albanezi, bulgari, chinezi, sîrbi, greci sau arabi. Este evident că pentru instituţiile statului român, studentul basarabean este un student străin, chiar dacă oficialii acestor instituţii, în discuţiile informale, îi consideră pe aceştia români.

Numeroasele prejudecăţi care circulă pe seama basarabenilor constituie o moştenire lăsată de primele valuri de studenţi. Moştenirea este greu de asumat de către actualii studenţi, care se deosebesc mult de cei din 1991 şi 1992. Ba sînt numiţi raketi, ba mafioţi, ba ruşi, ba rusofoni, ba fetele sînt etichetate drept uşuratice, şi atunci cum să nu conducă toate acestea, corelate cu anii grei ai politicii de deznaţionalizare, la apariţia unei vagi identităţi, diferite de cea română?

Un coleg de cameră, în primul an de facultate, venind dintr-un sat din Vîlcea, mi-a spus că tatăl său, înainte de plecare, printre multele sfaturi părinteşti, i-a sugerat să se ferească de basarabeni, pentru că sînt „cei mai ai dracului". La sfîrşitul anului, colegul a decis că părintele său greşise, dar mi se pare extraordinar acest mecanism social de răspîndire a prejudecăţilor, căci ulterior am aflat că tatăl colegului meu nu cunoscuse niciodată basarabeni. Cum să nu apară în aceste condiţii acea blestemată dihotomie noi-voi, care îşi găseşte mulţi adepţi printre studenţii basarabeni? Deseori aud studenţi basarabeni folosind cuvîntul „român" pentru a deosebi pe cineva de ei. La întrebări banale, de genul „Pe cine ai coleg de cameră?" sau „Cine e respectiva persoană?", auzi răspunsul: „Un român", în cazul în care persoana la care se face referire este născută în România. Cîteodată este folosit cuvîntul „romic", pentru a desemna un român, sintagmă ce comportă conotaţii peiorative. Nu ştiu dacă cei care cred în efectele de panaceu ale politicii burselor pentru Basarabia vor agrea cele menţionate mai sus, dar cert este că, în multe cazuri, studenţii basarabeni dezvoltă chiar o anumită aversiune îndreptată împotriva culturii româneşti sau chiar împotriva românilor, în general.

Însă, chiar dacă nu toţi studenţii basarabeni se consideră români, majoritatea sînt anticomunişti. Cele patru manifestaţii organizate în Bucureşti, protestele de la Cluj, Timişoara, Galaţi şi Craiova indică, indubitabil, o respingere a vechii nomenclaturi rusofile, revenită la putere după alegerile din 2001. Din păcate, chiar dacă afişele, anunţurile şi îndemnurile de a participa erau adresate tuturor studenţilor, „autohtonii" nu s-au solidarizat cu colegii lor basarabeni. Unele partide interesate în a-şi „umfla" capitalul electoral au susţinut protestele, de dragul imaginii proprii, şi nu din convingere. Sper că aceste proteste au reuşit să dezvolte conştiinţa unei generaţii anticomuniste, reformiste şi critice.

▲

Nicuşor DAN

Şase ani la Paris, profesional şi sentimental

Am studiat la Paris matematica, între 1992 şi 1998. Mi-am făcut în acest interval masteratul şi doctoratul.

E o plăcere să îmi amintesc cine eram în 1992. Nu prea mergeam la şcoală. Reuşeam să parcurg materia cu conştiinciozitate cîteva zile în sesiune. Citeam în rest matematică zece ore pe zi, tratate stufoase. Eram convins că voi ajunge, în acest fel, cel mai mare matematician al lumii. Locuiam în Grozăveşti. Aveam o Dacie 1100, care avea 20 de ani şi pornea împinsă. Vedeam filme la Cinematecă şi în Preoteasa. Nu ratam nici un chef în Grozăveşti sau în Regie. Aveam un mare succes la chimiste. Totul mi se cuvenea. Eram fericit.

Am luat bursa fără prea multă convingere. A contat în decizie datoria de cîteva sute de dolari pe care o aveam în cămin. Eram oricum hotărît să stau doar un an în Franţa şi, cu banii strînşi, să chefuiesc în Grozăveşti următorii 2-3 ani (raportul preţurilor între Franţa şi România era foarte mare în 1992).

Profesionalul

Contactul cu şcoala franceză a fost şocant. Cursurile de masterat erau foarte dense şi asimilarea lor necesita întregul timp disponibil. Profesorul reuşea să transmită diferenţa între esenţial şi detaliu. În anul de master am învăţat de două ori mai multe lucruri decît în cei trei ani la Bucureşti. Am înţeles repede că pierdusem inutil timp şi energie cu toate detaliile din tratatele stufoase. Am înţeles de asemenea că pierdusem enorm de mult timp cu olimpiadele din liceu. Eram deja obosit în comparaţie cu colegii francezi, care avuseseră un liceu lejer şi care aveau acum entuziasmul pentru matematică pe care eu îl consumasem în primii ani de liceu.

Nu m-am întors în 1993, din conştiinţă profesională. M-am întors în 1998, convins că voi putea face aceeaşi matematică în România pe care aş fi putut-o face în Franţa.

Profit de ocazie pentru o paranteză. Învăţămîntul superior românesc are două mari probleme, strîns legate între ele: orientarea către cercetare a studenţilor performanţi şi pierderea celor mai buni studenţi. Convingerea mea este că universităţile existente sînt prea rigide pentru a rezolva aceste probleme în următorii 10-20 de ani. De aceea particip, împreună cu un grup de colegi, la realizarea Şcolii Normale Superioare Bucureşti, structură universitară complementară, suplă, care îşi propune să rezolve cele două probleme enunţate.

Sentimentalul

Sentimental însă, Franţa a fost, din 1992 pînă în 1998, exact cum mă aşteptam să fie înainte de a pleca.

Petrecerile franţuzeşti mă plictiseau de moarte. Erau previzibile şi bine conceptualizate: oamenii ştiau de ce veniseră, pînă la ce oră vor sta şi ce urmau să facă acolo. Faţă de petrecerile din Grozăveşti, care erau o dezlănţuire de improvizaţii. Am renunţat repede şi am organizat petrecerile noastre (în bucătării). Îmi amintesc cum într-o dimineaţă de chef jucam fotbal în sală, iar nea Romică ne cînta din acordeon „Zaraza"...

Am avut cîteva relaţii cu franţuzoaice. Toate, previzibile de la început pînă la sfîrşit. Luau din mine partea *comme il faut*, iar originalitatea, nebunia alunecau undeva în gol. Cel mai frustrant, jocul seducţiei nu avea complicitatea partenerilor pe care o ştiam, era complet explicit. („Matematica", îmi explica tutorele meu de la Ecole Normale, „e ca şi cu fetele. Vorbeşti de lucruri banale la început, apoi de lucruri mai puţin banale, te apropii încet-încet...", *mais c'est pas du tout mon style*). (Nu pot să mă abţin: la început nu aveam succes chiar deloc şi atunci, ca să ne stimulăm, am pariat cu un bun prieten 100 de franci, urmînd să cîştige primul dintre noi care cucereşte o franţuzoaică; şi chiar 200 de franci dacă ea era directoarea de studii.)

Mi-a lipsit conectarea la realitatea politică, problemele societăţii franceze fiindu-mi indiferente. În 1995, directorul meu de teză îmi explica cît de mult pierd că nu îmi iau şi cetăţenia franceză. „Nu pot", i-am spus. „Uite, de exemplu, acum vin prezidenţialele. Ei bine, eu cu cine votez?"

Nu am fost un inadaptat plîngăcios, ci mai degrabă unul arogant. (Mîncam în cantină cu o prietenă care tocmai venise şi care îmi spunea că se simte depeizată. „Pentru mine", i-am spus, „nu e deloc aşa. Noi mîncăm aici şi povestim, iar ei, toţi cei din jur, sînt în plus".) Mesajul pe care l-am transmis continuu a fost: „sînt capabil să fac tot ceea ce sistemul vostru o cere, dar nu îmi este suficient".

Nu înţeleg cît din refuzul de a mă integra a venit din obstinaţie şi cît dintr-o incompatibilitate reală şi nu ştiu dacă nu am pierdut prin acest refuz. (La o recepţie la Ambasada Română i-am spus lui Matei Vişniec că, în afară de matematica pe care mi-o oferă, Franţa nu mă interesează. „Greşeşti. Dacă eşti aici, încearcă să o înţelegi. Dacă ai cumpărat o curvă, f...-o", a exemplificat.)

M-am întors

Cei şase ani în Franţa m-au schimbat în două puncte: am devenit punctual şi am devenit implicat civic.

Nu am regretat nici un moment că m-am întors. Am regăsit, frenetic în 1998 şi cu moderaţie după, complicitatea sentimentală pe care o aşteptasem. Sînt mici întîmplări care mă fac fericit săptămîni întregi. (O bătrînă secretară iese din birou la sfîrşit de program, face cîţiva paşi, se opreşte şi, din superstiţie, nu mai face nici un pas înapoi. Înţepenită în locul unde s-a oprit, strigă colegei ei, „auzi Miţo, sună-l pe bărbatu-meu şi spune-i să pună de mămăligă, eu am uitat".) Nu mai am însă fericirea inocentă din 1992. Mă deranjează în special lipsa de implicare şi de coeziune în jurul problemelor care ne dor, a generaţiei din care fac parte. Mă deranjează la fel de tare acensiunea rapidă a consumismului. Mă irită generaţia tînără care vorbeşte exclusiv de maşini şi dolari pe lună şi se distrează la oră fixă, după program.

Un ultim motiv pentru care nu regret că m-am întors. Occidentul îţi ia libertatea ratării. Moment cu moment sistemul te aşează la locul tău şi căderile sînt tot timpul mici, suportabile. Dacă o să mă ratez, şi este posibil, o să am satisfacţia că am căzut de foarte sus.

▲

© L. Muntean

Anca MANOLESCU

Gust bun

Nikolai Berdiaev are, în *Autobiografia* lui *filozofică*, o frază care m-a emoţionat: „întotdeauna am aşteptat ca întîlnirile cu oamenii să fie ca o minune". El, filozoful atît de personal, de ofensiv, aproape agresiv personal, care îşi rostea temele proprii cu neobosită vehemenţă, venea în faţa celuilalt cu speranţa unei mari bucurii, a unui mare cîştig. Ştim bine că, în raporturile dintre noi, izbutim foarte rar să fim sursa unei asemenea impresii; e deja o performanţă că reuşim să dăm, din cînd în cînd, celuilalt ceva confort ori măcar să nu îl stingherim. Dar există totuşi asemenea oameni, oameni care dau – aproape neîncetat – celorlalţi bucurie, care sînt pentru ceilalţi o încîntare şi un cîştig. Horia Bernea era aşa: el transmitea bucuria cu care lucra, transmitea tipul foarte special de ordine a lumii pe care era în stare să o perceapă – o ordine alcătuită din libertate, din frumuseţea discretă, tăcută, surprinzătoare, a lucrurilor –, o ordine care ţinea de acordul lor prim, de firescul lor originar. Faptul că izbutea să comunice *acest* nivel de ordine şi frumuseţe a lumii în pictura lui, faptul că a inventat o muzeografie care mobiliza privirea spectatorului către acest nivel erau uimitoare. Dar, alături de asta, era uimitor faptul că atitudinea lui era iradiantă: cei care lucrau cu el ori erau în preajmă asistau la şi erau cumva preluaţi în atmosfera de libertate şi de bună dispoziţie creatoare pe care el o emana. Asistai, şi participai cumva, la marea lui vitalitate, artistică şi spirituală, la nonconformismul şi la rigoarea cu care judeca lucrurile, la îndrăzneala şi la atenţia supusă cu care „asculta ce spun obiectele" lumii tradiţionale ori temele tradiţiei. Asistai la suculenţa abruptă cu care îşi rostea gîndul, asistai la plăcerea cu care dădea tîrcoale temelor şi obiectelor, aşteptînd ca ele să-şi arate coerenţa, modul optim de a fi puse în situaţie semnificativă. Ani de zile, a lucra la Muzeul Ţăranului Român a însemnat o aventură tonică, a însemnat o bucurie.

Irina Nicolau era, şi ea, o asemenea specie rară de om; întîlnirea cu ea era, într-adevăr, „ca o minune". Era, întîi, prospeţimea modului ei de a se purta, de a vorbi, de a scrie. Cititorii *Dilemei* ştiu cum scria Irina: despre faptul comun, despre subiectul etnologic, despre o chestiune morală ori despre raportul cu Dumnezeu, ea scria cu nervul şi simplitatea pitorească a cuiva pentru care toate aceste teme nu sînt doar subiecte de tratat, ci lucruri de trăit. Era o simplitate şi o exuberanţă, în tot ceea ce scria, care se hrăneau din consistenţa, îndelung acumulată, a ştiinţei ei etnologice. Şi ca stil, şi ca substanţă, simplitatea şi exuberanţa cu care scria erau în acelaşi timp atent elaborate şi pline de autenticitate. După ce citeai un text al Irinei, rămîneai cu surîsul pe buze şi cu un adaos de cunoaştere dintr-o solidă şi foarte vie perspectivă antropologică. Ea a spus o dată despre o prietenă, antropolog belgian, că îmbină în studiile ei *le savoir et la saveur*, ştiinţa şi suculenţa. Expresia i se potrivea perfect ei înseşi. *Haide bre!*, cartea ei despre aromâni, rosteşte memoria etnologică a acestui neam cu un lirism aiuritor.

Prospeţimea Irinei Nicolau, niciodată diminuată, venea şi din pasiunea bine pregătită cu care se apuca de noi domenii de studiu. După ani de studii de etnologie şi folclor la Institutul de profil al Academiei, ea a venit, la sfîrşitul lui '89, să lucreze sub conducerea lui Horia Bernea la configurarea Muzeului Ţăranului. A văzut în asta un mare prilej: a lucra pe un domeniu nou, unde manevrele antropologice se puteau aplica pe concretul obiectelor, a lucra mai ales cu cineva de mare creativitate şi stil a fost pentru ea o şansă pe care a onorat-o din plin. Împreună cu ea şi în mare parte datorită ei au venit cîţiva alţi colegi de la Institutul de Etnografie şi Folclor: nucleul unei secţii de antropologie culturală, al cărui principal animator a fost Irina Nicolau. A făcut studii de muzeologie şi de antropologia muzeului, a organizat colocvii şi întîlniri internaţionale pe muzeologie de anvangardă, a formulat şi reformulat, urmînd proiectele lui Horia Bernea, un cadru teoretic pentru discursul muzeal de la M.Ţ.R.; a imaginat, antrenîndu-şi colegii cu entuziasmul şi vivacitatea ei competentă, noi tipuri de expoziţii de tratare antropologică, a imaginat „muzeul misionar" şi „ieşirile în stradă" ale Muzeului Ţăranului; a imaginat, în acord cu concepţia lui Horia Bernea, un stil de manifestări care aduceau gestul şi ritmul tradiţional al satului în oraş; nu ca pe o mostră exotică, ci ca pe o mostră de ritm şi de ordine, a căror latenţă orăşanul o posedă şi pe care el le poate redescoperi. Nu era nimic „arhaizant" în ce făcea Irina Nicolau, dimpotrivă. Pentru ea, rubricile clasice nu funcţionau, în studiul antropologic, ca segregări: tradiţional-modern, sat-oraş, sacru-profan. Era interesată, mai ales, de felul cum circulau temele, cum erau ele reelaborate în

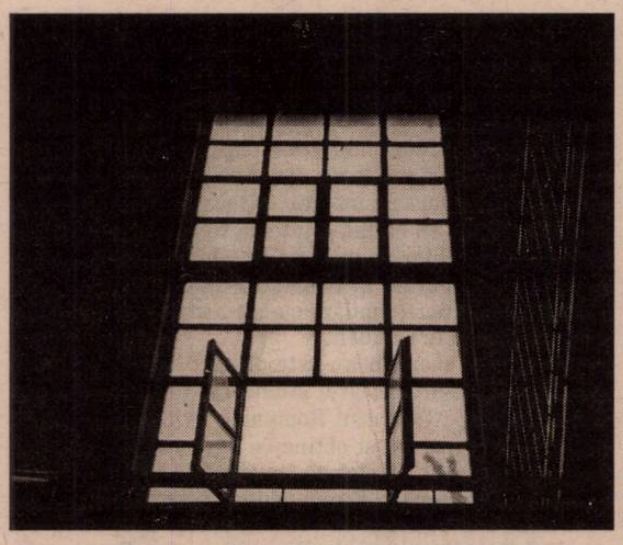

© S. Ivanoschi

condiţii noi, în „stări de tranziţie". A făcut, de pildă, cercetări de etnologie urbană cu Ioana Popescu şi Gérard Althabe (EHESS, Paris). Îmbinînd acest tip de studiu cu cel de istorie orală, a publicat, în colaborare cu Ioana Popescu, volumul *O stradă oarecare din Bucureşti* (Nemira, 1999). A imaginat şi a condus, la muzeu, un proiect numit „Arca lui Noe" care îşi propune să conserve cutume şi moduri de comportament pe cale de a se stinge, să înregistreze fenomene pe cale de a se instala: au rezultat o importantă arhivă de texte şi obiecte, expoziţii, ateliere de cercetare, un volum masiv, apărut în preajma morţii ei. A lucrat mult, antrenînd colaboratori din muzeu şi voluntari, pe istorie orală: opt cărţi deja publicate. A conceput, cu ingeniozitatea ei contagioasă, o serie de publicaţii bibliofile ale Muzeului Ţăranului, manufacturate cu o grijulie şi voioasă fantezie, a conceput cabinete de studiu şi scriitura din sălile muzeului – ceea ce prelungeşte expunerea cu un complement de texte, de fapte şi imagini din lumea tradiţională, prin care vizitatorul poate percepe „materia" pe care eseul muzeal al lui Horia Bernea o interpretează, prin care vizitatorul se poate orienta în sugestiile acestui eseu. *Martor*, revista de antropologie a muzeului îi datorează stilul de scriitură liberă, de eseu ştiinţific şi concepţia multor numere, aşa cum datorează lui Horia Bernea eleganţa şi expresivitatea dialogului între text şi imagine.

Sînt o mulţime de alte lucruri care ar trebui spuse, dar nu vreau să fac aici un *curriculum vitae*; vreau doar să arăt cît de diverse, mereu inventive, mereu pasionate şi productive erau cercetările Irinei. Cu ea, te aflai mereu în faţa unei avalanşe de proiecte: oferite în aceeaşi măsură ei şi celorlalţi. Era gata să coopteze pe alţii în propriul ei proiect, să-i asculte, să-i ghideze, să coopereze, să dăruie. Iar alături de această uimitoare vitalitate, ea mai avea ceva rar: avea ştiinţa admiraţiei, a admiraţiei avizate. L-a stîrnit pe Horia Bernea şi l-a determinat, în lungi dialoguri, să-şi formuleze reflecţiile, întrebările, intuiţiile cu privire la tipul de muzeografie pe care el îl construia. O mare parte din documentele referitoare la acest subiect se datorează insistenţei ei inventive, se datorează faptului că Irina "simţea" stilul lui Horia Bernea: dovadă felul în care a ştiut să acorde propriile ei expuneri şi gesturi muzeale cu acest stil.

Mai era ceva: era curajul ei, curajul de a se angaja în proiecte înnoitoare, curajul de a judeca realist, curajul pe care îl dădea celorlalţi, curajul cu care şi-a purtat boala. În ultimii ani, Irina a fost mai activă ca oricînd.

Andrei Pleşu se referea, într-un curs de angelologie, la faptul că raportul lui Dumnezeu cu umanitatea este deseori descris în textele sacre printr-un simbolism al aromelor şi al savorilor. Se vorbeşte acolo despre „mirosul plăcut" al rugăciunii, al tămîiei, al omului, aşa cum se vorbeşte în mod curent despre mireasma Duhului. Se vorbeşte despre gustarea lui Dumnezeu („Gustaţi şi vedeţi că bun este Domnul", se spune în Psalmul 33), dar şi despre savoarea ori, dimpotrivă, despre gustul fad al omului („fiindcă eşti căldicel – nici fierbinte, nici rece – am să te vărs din gura mea", în *Apocalipsă* 3, 16). Se susţine şi în Vechiul Testament şi în Noul Testament, spunea Andrei Pleşu, „că omul e bine să aibă sare, adică să aibă gust bun. Judecata finală ar fi atunci ca un fel de gustare a fiecărui suflet particular în care se decide dacă gustul lui e acceptabil sau nu... Evoluţia spirituală, desăvîrşirea interioară ar trebui gîndită în fond şi în varianta asta directă şi, aş spune, aproape corporală: ai datoria să trăieşti în aşa fel încît să ai un gust bun, să miroşi frumos şi să nu incomodezi lumea în care te mişti cu miasmele tale, cu acreala ta, ci să oferi ceea ce e mai plăcut Domnului din tine."

Irinei Nicolau cred că i se potriveşte o asemenea variantă a judecăţii. Ea avea „gust bun" şi tare, avea o savoare cu totul a ei, pe care cei care i-au fost în preajmă au resimţit-o din plin. Datorită ei, alături de domnul Bernea, a lucra la Muzeul Ţăranului a însemnat o bucurie. ▲

Irina NICOLAU

Şansa de a reîncepe

În 1993-1994, Irina Nicolau a făcut parte din prima serie de bursieri ai Colegiului „Noua Europă", Institut de Sudii Avansate, din Bucureşti. Lucrarea ei s-a numit – îi simţim deja gustul – „Eu şi muzeele lumii" sau „La genunchiul broaştei. Bouillon de muzeologie subiectivă". Din acest text, am să dau aici un paragraf expresiv. (A.M.)

● Lucrez într-un muzeu fondat în 1906. După 1950, clădirea a fost deturnată pentru a deveni sediul Muzeului Partidului Comunist. Era un obicei curent în ţările din Est: partidele comuniste făceau aşa cum fac cucii: îşi puneau ouăle în cuiburile altora. În 1990 colecţiile muzeului de etnologie s-au întors acasă.

Acum, după cinci ani, încă ne mai luptăm cu reziduurile: panouri, vitrine, prea marcate de vechea muzeografie. Ce să faci cu ele? Sîntem prea săraci ca să le aruncăm. Mă întreb dacă pasărea Phoenix ar putea renaşte folosindu-se de penele vechi. Sîntem oare condamnaţi să tîrîm aceste reziduuri după noi? Cred că da! Fac parte din împrejurările în care trăim. Aşa cum ne aflăm, la nord de un trecut împotmolit şi la sud de un viitor inform, trebuie să construim structurile prezentului.

● Un muzeu care contestă, un muzeu baricadă, un loc unde se duce lupta împotriva prostului gust. O expunere care să se adreseze în primul rînd privirilor pure, care să lecuiască de reacţia de *overdose* a multor români faţă de „ţărănia" utilizată de puterea comunistă drept ambalaj al propriei ideologii.

● Ceea ce recomand societăţii noastre în convalescenţă este muzeul antidot. Antidotul e un „remediu" specific. Principiul antidotului universal nu există. Muzeul românesc se află într-o dublă criză, datorată sechelelor ideologiei comuniste şi pericolului pe care îl constituie o muzeologie occidentală prost asimilată. Ambele boli au în comun formalismul: unul e liliachiu, celălalt cenuşiu. Un singur antidot...

Mod de folosinţă a muzeului antidot (MA):

MA se recomandă în convalescenţele culturale, sociale şi politice (perioade de tranziţie).

MA nu admite reţete. Reuşita se bazează pe diversitatea şi pe mobilitatea lui.

Nu se merge la MA ca la biserică, nici ca la şcoală, tribunal, spital sau cimitir, se merge ca la muzeu.

MA este muzeul lui „iată!" Expunerile lui eliptice eliberează obiectul de poncife, de orice conexiune stereotipă.

La MA vii ca să vezi obiecte. Să le revezi ori să le descoperi.

În MA vizitatorul are un singur drept, dreptul de a privi.

Obiectul expus de MA este un obiect (nu un „martor", nu o „marfă").

MA nu vrea să farmece. Nu vinde suveniruri, nu hrăneşte, nu răsfaţă copiii. MA oboseşte.

MA arată şi totodată ascunde. Se adresează persoanelor dispuse să investească în el (timp, imaginaţie).

Cura de MA poate dura de la unu la trei ani.

După vindecare, MA trebuie reluat din cînd în cînd, pentru a preveni sindromul MB (muzeul blazat).

Lorena ARMULESCU

Sînt tinerii soluţia?

– despre elitele locale –

Mă gîndesc serios la această întrebare, începînd cu o după-amiază de vară, cînd, pe terasa de la *Spring Time*, din Piaţa Victoriei, un prieten mi-a cerut să-i dau un exemplu de tînăr pe care eu îl văd „de succes" în curînd. Întrebarea m-a derutat un pic, nu atît prin conţinutul ei, latent în mintea fiecăruia dintre noi, cred, cît prin felul în care a fost formulată. Pentru că niciodată nu gîndisem aşa problema.

De cîţiva ani citesc (retrospectiv, eu însămi am 22 de ani) revista *22* şi revista *Dilema*, citesc despre tinerii Patapievici şi Cărtărescu, observ felul în care „adulţi" importanţi ca Liiceanu, ca Manolescu, vorbeau despre ei aproape întotdeauna elogios şi aproape întotdeauna subliniindu-le această *virtute* care le este tinereţea.

În acelaşi timp, observ în numerele actuale ale acestor reviste atitudinile acestor adulţi de vază faţă de acest subiect. Fie nostalgie, gîndindu-se la propria lor tinereţe, fie recunoştinţă, cînd e vorba de tinerii din decembrie 1989, fie înţelegere, cînd e vorba de frustrările lor de „generaţie de sacrificiu" sau de sprijinul, niciodată suficient, se spune, acordat tinerilor, fie furie, cînd e vorba de „băieţii de cartier", fie îngrijorare, cînd e vorba de votanţii lui Vadim Tudor, surprinzător de mulţi tineri. În plus, televizoarele ne arată că subiectul e unul potrivit pentru demagogie şi pentru populism, vorbindu-se întotdeauna despre programele de sprijinire a tinerilor (talentaţi, mai ales), sau despre vreun discipol pe care vreun lider de partid îl poate sprijini (şi afişa cu mîndrie), aşa cum e cazul tînărului şi celebrului, vai!, Vlad Hogea. Sînt întodeauna uimită să citesc sondaje serioase şi născute din angoase serioase, despre cît la sută sînt tineri în redacţia vreunei reviste, care e media de vîrstă în vreun partid, în orice organizaţie, de fapt, ca şi cum prezenţa tinerilor acolo, în număr cît mai mare, ar fi cu adevărat un argument pentru calitatea activităţii acestor organizaţii.

Însă din ce în ce mai puţini adulţi privesc spre „noua generaţie" cu speranţă. Din ce în ce mai puţin auzim că ea este „speranţa noastră de mai bine", aşa cum ne obişnuiserăm să auzim. Dimpotrivă...

Înţeleg uşor că astăzi nu se mai poate vorbi despre o *elită a tinerilor*, aşa cum se vorbea înainte despre o *elită a tinerilor* (care acum a devenit o elită a culturii române, de fapt), iar asta nu cred că ar trebui să fie o îngrijorare. Dar am putut pronunţa mai multe nume ale unor tineri „de succes acum" chiar, nu doar ale celor „de succes în curînd", în acea după-amiază de vară bucureşteană, spre surprinderea prietenului meu, care nu auzise de aproape nici unul.

Cei mai mulţi dintre cei preocupaţi de această temă scriu mai ales despre „ce se vede": votul dat lui Vadim, comportamentul băieţilor de cartier, migraţia creierelor, analfabetismul, scandalurile lui Marius Ianuş (un poet de certă genialitate, după cum cred), dar şi despre excelentele concursuri Darclée şi despre olimpicii noştri, singurii care au mai rămas pe postul de argument în privinţa atît de controversatei calităţi a învăţămîntului românesc şi, în general, despre laureaţii unor concursuri la nivel naţional (pentru „cei sub 35 de ani nepublicaţi în volum", ceva ce n-am înţeles niciodată...) intraţi sub patronatul unor adulţi de vază care să-i sprijine de acum. Este vechiul model de recunoaştere (deci de impunere) a excelenţei şi înscriere într-o elită.

Ceea ce *aproape că* nu se vede este ce face fiecare dintre cei care încă mai învaţă în şcoli sau dintre cei care abia au ieşit din şcoli *în mediul său*.

Am fost surprinsă să constat că tinerii care au participat la o şcoală de vară pe tema României secolului XXI, la care am participat şi eu acum doi ani, sînt puţin interesaţi de „implicarea socială" în sensul clasic. Am propus un seminar pe această temă, iar propunerea mea a fost un eşec. În schimb, fiecare avea propriile sale planuri, strict individuale, care vizau cariere politice şi afaceri grandioase, dar şi proiecte culturale de anvergură. Nici unul nu vorbea despre România, despre binele României, despre identitatea naţională, despre popor etc. Şi nici unul nu credea în vreo *datorie* a sa faţă de ţară şi, cu atît mai puţin, nici unul nu se considera responsabil faţă de ceilalţi, care aşteaptă de la generaţia sa să fie Mesia tranziţiei. Foarte mulţi aveau deja mulţi bani şi foarte puţini voiau să plece din România. Şi fiecare avea propria sa experienţă „de elită", cum le plăcea să spună şi cum îmi plăcea să aud, în mediul său. În afară de ei, cunosc puţini, am citit şi am auzit de puţini: de Alexander Baumgarten de la Cluj şi de echipa sa de medievalişti, analişti şi traducători (exemplul pe care îl invoc întotdeauna contra deplîngerii absenţei unui „grup de la Păltiniş", fără de care nici acum nu am putea citi Platon în româneşte, se spune, şi poate pe bună dreptate), de incredibilul Ioan I. Ică Jr., tot de la Cluj, „strălucitor tocmai prin discreţia sa", cum îl descrie foarte bine Marius Lazurcă, de cei de la *A Treia Europă* de la Timişoara, de publicaţiile studenţilor de la fiecare facultate aproape, de e-revistele de cultură, scrise *doar* de tineri, din cîte ştiu, de *Noua Europă*, desigur, o „rampă de lansare", cum se spune, după modelul clasic al „elitei tinerilor" ş.a.m.d. Şi sînt absolut sigură că există şi alţii pe care nu îi ştiu, dar cu proiecte (şi realizări) la fel de importante sau şi mai importante. M-am convins, prin inducţie, că acolo unde sînt tineri interesaţi de cultură, aproape întotdeauna sînt şi proiecte culturale şi realizări cîteodată de necrezut.

Poate fi această realitate considerată un început pentru ceea ce studiile culturale şi sociale contemporane înţeleg prin „diseminarea elitei", care este un fenomen specific postmodernităţii? Odată am încercat să argumentez de ce cred că societatea noastră este încă o societate *premodernă*, folosind chiar această temă, a locului şi a rolului elitei în cadrul societăţii. Argumentaţia era simplă: ca să fie o societate de tip modern, ar trebui să aibă deja o elită centrală puternică, autoritară, creatoare de canon, cum este elita acelor filosofi iluminişti care au transformat, prin influenţa gîndirii lor, societăţile din spaţiul anglo-saxon (clasicii liberalismului) sau francez, creatorii modernităţii. O astfel de elită nu este nici măcar constituită la noi. Mai ales perioada 1990-1992 este perioada în care se purta cu înverşunare discursul despre *„intelectualul angajat"*, *„elita activă"*, *„rolul inteligenţiei"*, *„alianţă civică"* etc. Un astfel de discurs mai întîlnim acum destul de rar în cadrul GDS, în paginile revistei *22*, la splendidele discuţii ale lui Iosif Sava (din păcate, dispărute şi acestea!) şi în alte puţine medii elitiste şi elitare. Eu însămi am plecat la şcoala de vară „România Secolului XXI" cu asemenea aşteptări de la ceilalţi, după cum am mărturisit.

Dar este posibil să facem acest fel de *salt* peste tipul de societate modernă, spre societatea de tip postmodern, organizată după modelul relativismului cultural, fără Elită, însă cu elite „diseminate" în teritoriu, aşa cum sînt organizate acum multe dintre societăţile cu adevărat postmoderne? Este o viziune pe care am putea-o numi, de la Lovinescu încoace, „sincretistă" (ţinînd cont de principiul sincretismului, propus de Lovinescu, potrivit căruia societăţile în curs de dezvoltare trebuie să preia modelul societăţilor dezvoltate), ţinînd cont că încă (sau *mai ales acum*) societatea occidentală este pentru noi „reţeta de succes". Noul model de implicare socială presupune, aşadar, criterii mai slabe de apreciere a „importanţei" proiectelor, independent de anvergura lor. Iar realitatea acestui nou model de constituire a elitei locale (alternativă la modelul clasic) cred că e suficientă să ne confirme speculaţiile.

În sfîrşit, cu privire la întrebarea fundamentală a acestei încercări, prezentă încă din titlu, răspunsul meu este de un optimism evident, cred, şi deloc naiv, după cum am încercat să arăt şi după cum îmi place să cred. Aş adăuga, dacă aş ţine la un cinism nenecesar, că nu există alternativă la răspunsul afirmativ, dar ar fi un cinism suspect de o disperare latentă. Absenţa marilor proiecte, de anvergură naţională, absenţa unor noi Patapievici ori Cărtăreşti (ca să nu mai vorbim despre absenţa unor noi „păltinişeni", un model căruia Andrei Pleşu însuşi nu-i recunoaşte actualitatea, acest model fiind, la vremea aceea, şi un model de disidenţă şi de rezistenţă), cea care ne îngrijorează atît, nu dovedeşte deloc o *pasivitate* a tinerilor, un dezinteres al lor pentru civism, pentru implicare socială, care ne-ar înşela aşteptările şi care ne-ar îndreptăţi să ne resemnăm cu gîndul că tinerii timpului nostru sînt departe de a fi „specialiştii" aşteptaţi, gata să găsească *soluţia*.

Pentru a păstra nota personală a acestui text, bazat pe mărturisiri cu privire la propria mea experienţă, am să închei cu îndemnul unui prieten, „adult de vază", cînd eu, urmînd să le vorbesc unor tineri despre cultura Europei Centrale, i-am cerut să-mi sugereze ce *ar trebui* să le spun în închidere. Răspunsul a fost pe cît de prompt, pe atît de uluitor pentru mine: „Spune-le să aibă încredere în România!" Nu le-am spus, oricît mi-ar fi plăcut s-o fac. Nu le-am spus, în primul rînd, pentru că aş fi fost prea emoţionată, apoi pentru că ştiam că acest îndemn adresat *lor* de cineva care nu are mai multă experienţă decît ei în ceea ce priveşte România, ar fi părut destul de ridicol şi de fals, dar mai ales pentru că ştiam că, înainte de a avea încredere în România, o noţiune prea vagă, probabil, ei au încredere în ei şi în proiectele lor puţin legate în mod direct şi evident de România, însă, pînă la urmă, legate *şi* de România.

▲

Universitatea din Bucureşti
Institutul de Cercetări Politice

Fundaţia
Konrad Adenauer

Konrad Adenauer Stiftung

CONCURS PE TEMA: „VIITORUL EUROPEI"
WETTBEWERB ZUM THEMA: „DIE ZUKUNFT EUROPAS"

Fundaţia Konrad Adenauer şi Institutul de Cercetări Politice organizează un concurs de eseuri pe tema viitorului Europei.

Concursul se adresează studenţilor în anii 2 şi 3 de studiu ai facultăţilor de Ştiinţe Politice, Istorie, Drept, Filosofie, Economie şi Sociologie.

Lucrările trebuie redactate în limba germană sau română şi nu vor conţine mai mult de 10 pagini (20.000 semne). Data limită de primire a lucrărilor este 1 octombrie 2002, acestea trebuie trimise pe adresa Institutului de Cercetări Politice, str. Spiru Haret nr. 8, 70738 Bucureşti 1, cu menţiunea „pentru concurs".

O comisie numită de către fundaţia Konrad Adenauer şi Institutul de Cercetări Politice va examina conţinutul eseurilor şi va alege 8 dintre ele în vederea unei prezentări publice.

Pe data de 29 noiembrie 2002 vor fi susţinute şi premiate cele 8 lucrări la Institutul de Cercetări Politice.

Premiile constau în 3 burse de un an în România oferite de fundaţia Konrad Adenauer şi cărţi de specialitate oferite de edituri româneşti.

Pentru relaţii sunaţi la: 021/314.12.68
(Institutul de Cercetări Politice)

Cristian Preda *(Institutul de Cercetări Politice)*,

Die Konrad Adenauer Stiftung und das Institut für Politische Forschungen organisieren einen Aufsatzwettbewerb zum Thema der Zukunft Europas.

Der Wettbewerb richtet sich an Studenten im 2. und 3. Studienjahr der Politischen Wissenschaft, Geschichte, Recht, Philosophie, Wirtschaft und Soziologie.

Die Arbeiten können in rumänischer oder deutscher Sprache ausgearbeitet werden und dürfen nicht mehr als 10 Seiten (20.000 Zeichen) umfassen.

Einsendeschluss ist der 1. Oktober 2002, schicken Sie bitte die Arbeit an das Institut für Politische Forschungen Str. Spiru Haret nr. 8, 70738 Bucuresti 1, mit der Erwähnung „für Wettbewerb".

Eine von der Konrad Adenauer Stiftung und dem Institut für Politische Forschungen besetzte Kommision wird der Inhalt der eingesendeten Arbeiten prüfen und 8 dieser für eine öffentliche Presäntation auswählen.

Am 29. November 2002 werden diese 8 Arbeiten beim Institut für Politische Forschungen vorgetragen und ausgezeichnet.

Die Preise bestehen aus 3 von der Konrad Adenauer Stiftung zu vergebene Jahresstipendien in Rumänien und geschenkte Fachbücher von rumänischen Druckereien.

Weitere Informationen über 021/314.12.68
(Institut für Politische Forschungen)

Sabine Habersack *(Fundaţia Konrad Adenauer)*

Oraşul ca operă de artă

– interviu cu Antonio Bonet CORREA –

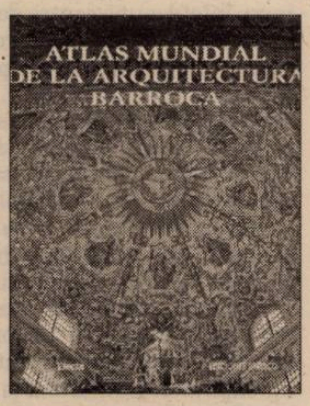

Academicianul Antonio Bonet Correa este profesor emerit de istoria artelor la Universitatea Complutense din Madrid şi director al Academiei de Arte Frumoase „San Fernando" din Madrid. A publicat mai multe cărţi importante despre istoria artei medievale, baroce şi contemporane, desfăşurînd o activitate profund inovatoare în domeniile cercetării şi sintetizării tendinţelor istorice şi contemporane ale artei şi arhitecturii, printre care Arhitectură şi urbanism, Andalucía barocă, Morfologie şi oraş, Cheile de boltă ale urbanismului, Sărbătoare, putere şi arhitectură. O încercare de definire a barocului spaniol. *Este considerat unul dintre maeştrii contemporani ai istoriei artelor, deschizător de drumuri în istoria urbanismului, în abordarea interdisciplinară a arhitecturii, în reconsiderarea dimensiunilor sociale şi antropologice ale creaţiei artistice. Cu puţin timp în urmă, la* Institutul Cervantes *din Bucureşti, în cadrul* Zilelor Cervantes, *profesorul Bonet Correa a prezentat* Atlasul mondial al Barocului, *sinteză ambiţioasă pe care a coordonat-o, precum şi o interesantă conferinţă despre arta în epoca cervantină.*

Domnule Bonet Correa, sînteţi coordonatorul primului volum al Atlasului universal al lumii baroce, *patronat de UNESCO, care se referă la Barocul arhitectonic. Ce reprezintă acest proiect amplu, de ce a fost ales barocul si nu altă perioadă, de exemplu Renaşterea sau epoca contemporană?*

În urmă cu mai mulţi ani, Consiliul Europei a iniţiat un proiect numit „Itinerariile Barocului". Ideea de la care s-a pornit era aceea de a reconstitui un traseu baroc în Europa, aşa cum era în Evul Mediu drumul spre Santiago de Compostela, care reunea aşezările de pe continent printr-o legătură spirituală, artistică. În epoca barocă, de asemenea, exista o legătură de stil religioasă, şi care avea o anumită universalitate cuprinzînd în primul rînd ţările catolice, pe cele creştin-ortodoxe, dar şi pe cele protestante. Acest proiect nu a dus însă la publicarea unui volum important, semnificativ. Atunci mi-a venit ideea acestui *Atlas al Barocului European*. Am propus acest lucru la Strasbourg şi atunci a apărut ideea ca atlasul să fie unul mondial, să se ocupe de barocul înţeles ca o constantă universală. Propunerea a fost degrabă acceptată, fiind evident faptul că barocul nu a existat doar în Europa, ci şi în America, în Filipine, sau în Asia, prin influenţa portugheză. Proiectul a început sub patronajul UNESCO şi, cum s-a considerat că barocul începe cu arhitectura, primul volum dedicat acesteia şi coordonat de mine a apărut deja în 2001. În curînd va ieşi volumul dedicat picturii şi sculpturii, apoi cel dedicat artelor decorative, următorul muzicii, iar ultimul artelor „efemere", teatrul şi spectacolul în general, dansul , opera, scenografia. În acest fel vom avea un atlas care va cuprinde întreaga lume barocă. M-aţi întrebat de ce barocul, de ce nu am ales alte curente artistice. Renaşterea este mult mai limitată la Italia, Franţa şi Spania şi la unele ţări germanice. Renaşterea este o perioadă mult mai scurtă în timp, iar în al doilea rînd este un curent artistic propriu ţărilor foarte dezvoltate şi cultivate, dar care nu a ajuns să aibă răspîndirea populară pe care a cunoscut-o Barocul. Barocul nu a fost doar o formă artistică elevată şi cultă, dar a avut şi o expresie populară; un ţăran înţelege o operă barocă la fel de bine ca o persoană cultivată. Barocul a avut acel aspect „masiv", de cultură de masă, el fiind poate ultimul mare stil pe care l-a avut Europa. Romantismul a fost o consecinţă a Renaşterii trecute prin stilul baroc. În secolul al XX-lea, doar avangardele au mai avut, poate, această universalitate.

Într-un articol care vă este dedicat într-un număr al revistei Ciudad y Territorio *din 1992 autorii vorbesc despre o apropiere a dvs. de istorie care, spun ei, „nu este o fugă de prezent, nu este pură arheologie şi curiozitate pentru genealogia actualităţii, ci este o provocare pentru a proiecta mai bine viitorul". Ce înseamnă pentru dvs. dialectica aceasta trecut-viitor?*

Eu cred că dacă un popor are trecut, el are şi viitor. Istoria este o dimensiune ale cărei coordonate sînt date de prezent şi de viitor. Pentru a înţelege ce va veni, pentru a înţelege ce a fost trebuie să ajungem la înţelegerea istorică a fenomenelor artistice. Şi, desigur, la o înţelegere sociologică, precum şi la una antropologică. Religia este, pentru aceasta, extrem de importantă, esenţială, aş spune, mentalităţile de asemenea. Fenomenul artistic nu se poate studia doar prin istoria formelor, trebuie luate în considerare şi conţinuturile ideologice, morale, etice. Sînt aspecte care ţin de ceea ce se numeşte „sociologia înaltă", integratoare.

În cartea dvs. Semnificaţia artei timpului nostru *(1973) vorbiţi despre generaţia căreia îi aparţineţi ca despre „fiii unei epoci de transformări" asumate şi dorite. Adăugaţi, însă: „Dar e foarte greu să transformi un lucru, oricare ar fi el, şi pe măsură ce trece timpul ne dăm seama cît este de greu să ducem pînă la capăt o asemenea transformare, ce efort nemăsurat reprezintă depăşirea obstacolelor şi cît de puţin putem face de unii singuri". E o concluzie pragmatică sau o delimitare de individualismul zilelor noastre?*

Fenomenul artistic aparţine societăţilor. Desigur, există în artă fenomenul geniului, individul cu o mare putere de inovaţie şi de renovare, dar chiar şi această unicitate se întemeiază într-o tradiţie istorică şi colectivă. Ce spuneam în cartea aceea din '73 este mai degrabă o constatare pragmatică care ţine seama de faptul că orice metodă presupune o apropiere de lucruri prin mijloace cît mai îndrăzneţe. În ultimă instanţă, totuşi, abordarea mea are în vedere sistematizarea unui domeniu filozofic pe care îl putem numi istoria culturii şi în în interiorul căruia trebuie discutată problema individualismului contemporan. În epoca modernă există asemenea reacţii în mai toate artele, reacţii pline de individualism, de o conştiinţă de sine ca centru al universului. Sîntem cam prometeici, şi nu ştiu dacă e bine sau rău. Ce ştiu însă e că nu putem face abstracţie de tradiţie, de istorie, fie că inovăm fie că ne menţinem în spiritul lor. Există întotdeauna ceva care depăşeşte individualul. Expresia subiectivă trebuie să poată fi comunicată, fiindcă arta înseamnă comunicare, iar comunicarea se face cu ceilalţi, nu în sinea fiecăruia. Interioritatea se află întotdeauna în relaţie cu socialul atunci cînd se exprimă.

Aţi scris o carte de căpătîi pentru arhitecţii de azi, Cheile urbanismului *(1989). Care sînt, în opinia dvs., cheile care deschid sipetul cu secretele urbanismului? Cum le poate identifica istoricul fenomenului urban?*

Este o cărţulie foarte sintetică, destinată, de fapt, studenţilor mei. Pe mine m-a interesat întotdeauna foarte mult oraşul ca fenomen. Acum, în Bucureşti mă plimb tot timpul prin oraş, cer detalii, sînt interesat de străzi, clădiri, parcuri, de arhitectură, de planul oraşului, de locuitori, de modurile lor de viaţă. Cred că, la urma urmelor, oraşul este o adevărată operă de artă care nu e creată de un individ, ci de mai mulţi. Oraşul este o reflecţie, concretizarea unei mentalităţi istorice care s-a format în timp. Eu am predat foarte multe cursuri despre istoria oraşului, despre urbanism, despre morfologia urbană, despre arhitectura urbană. Studenţii mă întrebau prea multe lucruri şi am sfîrşit prin a scrie *Cheile urbanismului*, carte în care încerc să sistematizez lucrurile. Identificarea „cheilor" înseamnă conturarea unei metode prin care să putem garanta respectarea oraşului ca operă de artă, desigur atunci cînd e cazul, înţelegîndu-l, cum spuneam, ca pe un fenomen al trecutului, al prezentului, şi care trebuie păstrat pentru viitor. Cheile de boltă ale urbanismului sînt: oraşul în sine şi geografia lui, planul urban aşa cum a fost, diferitele forme geometrice ale acestuia (un campament roman nu poate fi tratat la fel ca o aşezare lineală, rectilinie, cum e Calea Victoriei, de pildă). Mai contează în istoria unui oraş diferitele straturi succesive: avem, cel mai adesea, un oraş peste alt oraş, peste altul... Felul în care se schimbă un oraş poate da o altă cheie a urbanismului, a istoriei urbane, la fel destinaţia sa – poate fi vorba despre o capitală, despre un oraş comercial, toate aceste lucruri care constituie viaţa trecută şi prezentă a unui oraş. Există micile oraşe constituite în jurul unui castel, sau în jurul unei mînăstiri, a unui episcopat, aşa-numitele oraşe episcopale. Există nenumărate „chei" morfologice, istorice, geografice (cum se dispune un oraş pe un deal, pe o cîmpie, pe un munte, de pildă). Acestea sînt „cheile de boltă" ale istoriei unui oraş, chei pe care am încercat să le sistematizez puţin.

Există caracteristici generale ale oraşului european din secolul al XX-lea? Care ar fi principalele curente ale urbanismului actual?

Există o varietate de oraşe greu de sistematizat în Europa. Cea mai bună cale este aceea de a intra în spiritul unic al fiecăruia şi de a încerca să îl cunoşti pe această cale. Bucureştiul este, de pildă, un oraş foarte european, se vede că a fost un oraş occidental şi pe alocuri a rămas aşa. Casa aceasta din strada Marin Serghiescu, unde se află sediul Institutului Cervantes este o dovadă de netăgăduit. Din păcate, aceste mărturii sînt acum ameninţate de viaţa modernă, de arhitectura modernă, de influenţele americane, turnul de stilclă de pe Calea Victoriei ar fi un exemplu. Pentru mine, urîtul citadin este reprezentat de acele construcţii ca nişte colivii, ca nişte stupi zumzăind, edificiile monotone, egale, etaj peste etaj, peste etaj, cartierele acelea fără spaţii, fără locuri de reculegere şi odihnă. Sînt locuri strict pragmatice, nici măcar funcţionale, care speculează spaţiul fără a-l pune în valoare. Unamuno spunea că îi place Salamanca pentru că putea visa mergînd pe stradă. În locurile de care vorbeam, nu se prea poate visa...

Pentru Eugenio d'Ors, profesiunea de critic de artă însemna o interacţiune personală cu opera artistică şi cu tradiţia. Ce ar însemna această meserie în Spania zilelor noastre?

Profesiunea mea este aceeea de istoric de artă, deşi am făcut şi critică de artă cumva adiacent. Criticul de artă este cineva care aparţine structural unei anumite epoci artistice şi urmăreşte îndeaproape ceea ce fac artiştii timpului său. Criticul are într-un fel şi obligaţia de a interveni în concepţiile teoretice ale artei timpului său, el trebuie să aibă o înţelegere a operei de artă, a condiţiilor sale de existenţă, a noului şi a tradiţiei. Istoricul de artă trebuie să fie şi critic, fiindcă este obligat să înţeleagă opera de artă din punctul de vedere al actului creativ. De obicei, el trebuie să privească acest fenomen din perspectiva unei epoci care nu este a sa, să o reconstituie prin intermediul percepţiei sale actuale. Criticul este mai implicat în actualitate. Enrique Lafuente Ferrari care a fost un mare istoric al artei şi, în acelaşi timp, un minunat critic de artă spunea mereu că studenţii în arte frumoase trebuie să fie concomitent istorici şi critici ai artelor. Cred că avea dreptate, pentru că cine nu înţelege arta contemporană e foarte puţin probabil să înţeleagă arta trecutului. E o chestiune de sensibilitate, în ciuda categoriilor estetice care pot diferi de la o epocă la alta, fiindcă în meseria noastră lucrăm întotdeauna la două niveluri ale operei de artă: opera de artă ca atare, pe care o avem în prezentul ei şi al nostru şi opera de artă ca mărturie a trecutului. Problema care s-ar putea ridica este aceea a istoricilor de artă care nu se preocupă decît de date, erudiţii duri şi puri ai pozitivismului pe care i-am detestat întotdeauna. Pentru mine, intuiţia, sensibilitatea sînt mai importante, adevăratele conţinuturi ale operei de artă doar prin ele pot fi găsite.

Este recunoscută contribuţia dvs. teoretică şi practică la reabilitarea patrimoniului artistic şi monumental. Care credeţi că mai e importanţa patrimoniului naţional în epoca mondializării şi a dispariţiei frontierelor?

Eu sînt membru în Comisia pentru Arhitectură şi Monumente a UNESCO şi, în această comisie, purtăm războiul nostru personal cu acei oameni politici care doresc transformarea unor adevărate vestigii istorice. În Spania, prin Consiliul de Valorificare a Operelor de Artă în care sînt membru, am încercat să sistematizez condiţiile în care anumite opere de artă de patrimoniu pot părăsi Spania, pentru a reveni apoi. Problema noastă este aceea că foarte multe asemenea opere de artă se află în proprietatea unor persoane particulare şi fondurile necesare pentru a le proteja, prin achiziţie, sînt enorme. Există, în acest domeniu, o obligaţie hotărîtoare a statului.

Cum se împacă, în opera dumneavoastră tratatele fundamentale despre construcţiile arhitectonice, sintezele despre cele mai importante curente ale „artei înalte" cu interesul pentru „arta efemeră"?

Arta efemeră este un domeniu de care m-am preocupat mereu, fiind o zonă estetică foarte interesantă. Arta este conceptuală, desigur, dar ea trebuie să se concretizeze. Corrado Maltese îmi povestea odată că pentru el arta este o secreţie, o secreţie corporală care apoi se mineralizează, se osifică, rămîne. Arta conceptuală a fost extrem de importantă în epoca noastră. Din arta efemeră nu rămîne decît înregistrarea prin simţuri sau prin mijloace tehnice, ea este o risipă de fantezie şi imaginaţie, este o risipă cu adevărat artistică, adevăratul mod de a înţelege substanţa profundă a vieţii care, şi ea, este efemeră. Barocul a fost un moment important al artei efemere; *vanitas vanitatum* era adagiul epocii, iar *viaţa e vis* refrenul ei. Prin arta efemeră se pot face lucruri imposibil de realizat în realitate. Primele încercări ale arhitecturii baroce au fost butaforii, încercări abia apoi realizate în piatră, în stuc. Efemerul este arta ca spectacol, este un soi de sărbătoare totală, simultană în timp şi în spaţiu, o expresie artistică ce se poate împlini pentru ca să piară apoi cu totul, ca viaţa însăşi...

Unchiul dvs., istoricul Evaristo Correa Calderón a fost primul lector de spaniolă în România, în 1930. Cunoaşteţi această ţară, Bucureştii, impresiile transmise sînt foarte diferite de ce aţi găsit pe Calea Victoriei?

Bucureştiul este un oraş minunat, „micul Paris" de odinioară, care mai păstrează o arhitectură magnifică de la începutul secolului, acea perioadă dintre 1900 şi 1920. E adevărat, în prezent există o serie de barbarităţi arhitectonice din perioada comunismului, precum şi o mulţime de monumente care nu au putut fi încă restaurate din motive legate de bani şi de timp. Din cîte ştiu, munca de restaurare a început şi va continua. Altfel, este un oraş cu mulţi copaci, parcuri, grădini, cartiere cu adevărat extraordinare, un oraş interesant, plin de o viaţă foarte diversă, o sumă de Occident şi Orient, un loc foarte cosmopolit... Într-adevăr, unchiul meu, Evaristo Correa Calderón, un cunoscut poet avangardist, dar şi autorul uneia dintre cele mai cunoscute gramatici ale limbii spaniole, îmi povestea pe vremea copilăriei mele o mulţime de lucruri despre Bucureşti. El era pe atunci necăsătorit şi locuia în casa bunicii mele materne; acolo am găsit, peste ani, într-o debara, o pereche de patine despre care unchiul meu mi-a povestit că erau de la Bucureşti, că patina cu ele pe miraculoasele lacuri bucureştene. Vedeţi, de fapt, pentru mine venirea la Bucureşti a fost un fel de împlinire a unui vis.

interviu realizat de Simona SORA

▲

Alex. Leo ŞERBAN

bon de lectură

UniversIT arul şi boemul de amor

● **Adrian Mihalache, *Navi-Gând-ind. Introducere în cibercultură*, Editura Economică, 2002.** Adrian Mihalache este, *de fapt*, profesor de „fiabilitate" la Politehnica din Bucureşti; cum n-am mai formulat-o niciodată cu atîta „economie" enunţiativă, mărturisesc că fraza aceasta este şocantă chiar şi pentru mine... Pentru cititorii *Dilemei* – cărora eseurile sale pe cele mai diverse teme şi cronicile de teatru le-au impus imaginea unui spirit mai curînd umanist, în care „l'esprit de géometrie" transpare în arhitectura discursului şi în lexic, iar „l'esprit de finesse" este peste tot –, presupun că este de-a dreptul năucitoare: cum, Adrian Mihalache, adică domnul acela ce pare desprins dintr-un salon de secol XVII(I) francez (deşi, sincer, nu-l văd purtînd perucă pudrată!), a cărui *causerie* intelectuală este fermecătoare în acelaşi timp în care este pedantă, erudită în aceeaşi măsură în care este dezinvoltă, ş.a.m.d., el *(tocmai* el!) să predea *fiabilitatea* la *Politehnică?! Allez voir ça!* Ce să caute A.M. acolo, cînd locul lui este la Institutul Francez, să ţină conferinţe *despre absolut orice*? (Să nu ne întrebăm „ce este fiabilitatea"; nu ne foloseşte la nimic să ştim.)

Şi totuşi. Dacă va deschide cartea sa *Navi-gând-ind (Introducere în cibercultură)*, cititorul *Dilemei* va da peste o culegere de 110 + 1 eseuri (+ 1 fiind Cuvîntul-înainte: „Incursiuni în ciberspaţiu") cu titluri ingenioase (uneori provocatoare, alteori chiar jucăuşe) precum: „Ciber-Marx", „E-mail-uri şi camee", „Ciber-pornografie în *Faust II*", „Scufiţa Roşie pe Internet", „Proletari din ciberspaţiu, uniţi-vă!", „Înjurături pe www", „Povestea lui @", „Venea o moară pe... amazon.com", „Anti-Malraux", „Scandalul excrementelor de elefant", „Căutîndu-l pe Dumnezeu în ciberspaţiu" etc. Scrise alert, fără a recurge la jargon decît atunci cînd este strict necesar, aceste eseuri ne pot da o idee despre ce ar putea fi *fiabilitatea*: un fel de „*We certify hereby*" – o garanţie de calitate: „tot ce citiţi aici a fost (navi)gîndit". Deşi titlurile pot părea, adesea, o glumă, conţinutul eseurilor este hiper(ciber)-serios – fără a fi, nici o clipă, grav sau sentenţios! A.M. se (şi ne) amuză *speculînd* cibercultura (adică, în egală măsură, oglindind-o (şi deci informîndu-ne) şi reflectînd asupra ei), cu elan de generalist şi aplicaţie de specialist. Multe (prea multe, pentru o biată cronică de 3.000 de semne!) din intuiţiile sale sînt remarcabile – îţi vine să le notezi într-un carneţel şi să le scoţi într-o conversaţie savantă, spontan, „uitînd" să aminteşti sursa (de pildă: „Toţi marxiştii au crezut mai mult în *hardware* decît în *software*, iar aceasta îi face încă şi mai demodaţi acum, cînd cunoaşterea împinge înainte economia şi nu invers.")... Foiletonismul volumului (textele, de mici dimensiuni, au apărut mai ales în *Contemporanul* şi *Dilema*, deşi – aici îmi permit să emit o nemulţumire de pedant – nicăieri nu se precizează acest lucru!) face ca lectura lui să nu fie niciodată săţioasă, iar „zapajul", oricînd indicat – cîtă vreme el nu schimbă cu nimic arhitectura fluidă a cărţii; ba, chiar, se apropie ideal de plăcerea „clickonexiunilor". Cît despre stil – aici, gustul pentru paradoxuri elegante şi piruete ironice (un *trademark* al lui A.M.) produce formulări memorabile: „Ca să propui un asemenea titlu «generos» ca *Logica destinului uman* trebuie, în primul rînd, să crezi în tine, în al doilea rînd să te bazezi pe candoarea celorlalţi şi, în al treilea rînd, să nu-ţi fie teamă de ridicol, adică, într-un cuvînt, să fii american." Sau: „Aici, T.(atiana) S.(lama)-C.(azacu) se apropie periculos de mult de esenţial, reuşind să-l evite însă, aşa-zicînd, în ultimul moment."

Dacă e să am o obiecţie la această carte absolut fundamentală (în pofida aparenţei sale „frivole"), ea se leagă de tentaţia lui Mihalache de a „pune tot" în ea – eseuri esenţiale alături de articole de circumstanţă... Este păcatul – ingenuu – al debutanţilor; acum la a patra carte, e timpul ca Adrian Mihalache să realizeze, în fine, că este ceea ce este: nu doar un *charmeur*, ci şi – mai ales – un *auteur*.

● **Iulian Tănase, *Iubitafizica (ştiinţa iubirilor imaginare)*, Editura Vinea, 2002.** Iulian Tănase este profesor de „iubitafizică" (iubitafizica = „ştiinţa iubirilor imaginare", cf. *Iubitafizica*, pag. 37). Mă rog, „profesor" sună poate prea pompos; să zicem, mai degrabă, *iubitafizician*; *colaborator al dragostei*; etc. Este „iubitorul oficial" al femeilor numite Adora, Alejandra, Creola, Elena, Emma, Ersta, Eva, Greta, Ioana, Julia, Lolita, Lucrecia, Maga, Maria, Maya, Melissa, Oedipa, Veronika, Zenobia – 19 „umbre pure, nelegate de vreun corp anume", căutate febril, dar tăcut („tăcerile cifrei 19"), printre „singurătăţi spontane" („Singurătatea mea spontană îşi punea desuuri de mătase neagră peste spaimele ei din călcîie, peste genunchii ca două capete de pisici siameze, peste rotunjimile periculoase ale coapselor ei solitare, apoi se culca şi visa tot felul de lucruri şi obiecte închipuite"), printre „sisteme degetative", „şoapte de caro" şi „palmipseste"...

Iubitafizica, superb ilustrată de colajele suprarealiste ale lui Dan Stanciu, este cea mai frumoasă carte de poezie apărută de o bună bucată de vreme; un volum de o luxurianţă melancolică, de un rafinament riguros, de o exaltantă excentricitate. N-am citit (din păcate!) cărţile precedente ale lui I.T. (*Îngerotica*, 1999, şi *Poeme pentru orice eventualitate*, 2000), dar, dacă n-ar fi existat decît volumul apărut anul acesta la editura Vinea, tot ar fi fost suficient pentru a-i asigura autorului un loc confortabil printre cei mai buni poeţi actuali. Cultivat, fără a fi neapărat livresc, Iulian Tănase frecventează valorile sigure (Cortázar, Flaubert, Jarry, Nabokov, Naum, Puig, Pynchon, Sábato, Vian...) mai mult dintr-un sentiment al afinităţilor elective decît din dorinţa de a se vrea, cu orice preţ, „original". El scrie *după* ce va fi citit, în autorii enumeraţi, un imaginar comun; iar poemele sale (ce par, adeseori, omagiul discret pe care „iubitafizicianul" îl aduce acestora) sînt, de fapt, *extensiile* intens-înamorate ale unui scriitor care-şi trăieşte ficţiunile în realitatea fierbinte a scrisului – „cea mai tandră parafrază" a unei patafizici (= „ştiinţa particularului, a soluţiilor imaginare şi a legilor care guvernează excepţiile") în care I.T. are inspiraţia să (re)găsească Poezia (dacă nu, cumva, întreaga Literatură!)...

Liber de orice constrîngeri, în bună tradiţie suprarealistă, el se declară, nu mai puţin, „prizonierul de război" al viselor sale (cf. secţiunea „99 de posibilităţi/În memoria lui Gellu Naum"). Sînt vise care vin de oriunde şi de oricînd – din Poezie/Literatură, cum spuneam, dar şi din Pictură (finalul la „Elogiu crupei vitrege" este un eseu *sui generis* despre „volanele veline sau feline ale fesselor impresioniste sau avangardiste" care l-ar umple de invidie pe scriitorul Dali!) sau din Cinema (*Cîinele andaluz*, fireşte, dar şi Hitchcock, Bergman şi – mai ales – acel Sfinx perfect al tuturor fantasmelor „iubitafizice": Greta Garbo). Visele sînt patafizice prin excelenţă – *ergo*, visele poemerotice sînt „iubitafizice"... Poetul este un boem de amor care, supus avalanşei nocturne (sau diurne) de tentaţii (a căror „elasticitate este pur şi simplu ireproşabilă"...), nu are altă soluţie decît să le fişeze, să le inventarieze, să le numeroteze: Greenaway este invocat (*et pour cause*!), el fiind – indiscutabil – maestrul definitiv al *serializării* baroce; şi există, la I.T., un (acelaşi) gust pronunţat pentru ceea ce s-ar putea numi „arhivarea inefabilului" – de la tăceri şi umbre pînă la femei, ferestre şi ochi. În aceeaşi categorie ar intra şi calambururile „Iubitorului oficial" (cu lunile anului iubitafizic: „Ioanarie, Bovarie, Maria, Aprilia" etc., cu calendarul iubitafizic neortodox sau cu catalogul suprafiinţelor iubitafizice), ca şi enunţurile pseudo-paradoxale (vezi: „Trecutul, o ficţiune atît de prezentă" sau „Sinucigaş în serie") din ciclul dedicat lui Naum (purtînd un motto din Victor Brauner: „Sînt, în dezordinea mea aparentă, organizat după legi ale imaginaţiei."). O spune I.T. însuşi, într-un poem-definiţie a întregului volum: „Trenul acesta are tot atîtea destinaţii cîţi călători singuri există."

Cum am putea, oare, să uităm – pentru a parafraza, tandru, cel mai emoţionant poem al volumului – „destinaţiile" *Iubitafizicii*, cînd Iulian Tănase ne invadează conştiinţa cu subconştientul său, ne intră pe sub piele epilîndu-ne venele prin interior şi se plimbă cu gondole tăcute pe arterele noastre...?

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Dragostea şi revoluţia

● **Doina Popescu, *Şampanie cu soia*, Editura Paideia, 2001, postfaţă de Tia Şerbănescu.**

Cine mai scrie azi romane de dragoste, romane de idei sau romane pur şi simplu? Cine mai spune povestea fără să-şi exhibe trăirile... diegetice şi punerile în abis organice? Ce scriitor nu ştie – în plin postmodernism, orice-ar zice unii – ce e ăla narator, naratar, cum e cu actanţii, cu universul ficţional, ori cu categoriile sale? Cine mai scrie azi (şi e luat în seamă măcar de propria-i familie) ca să povestească o întîmplare şi mizînd (naiv) pe semnificaţia acesteia?

Există, totuşi, în proza ultimului deceniu, o zonă hibridă (semnificativă, dar uşor de ignorat) în care primează subiectul („viaţa mea e un roman") şi în care limbajul şi tertipurile narative sînt puţin importante, unitatea de bază fiind mai degrabă întîmplarea, decît cuvîntul. Fetişizarea subiectului poate fi o „deformare" jurnalistică, fiindcă nu întîmplător reprezentanţii hibridului la care mă refer vin adesea din zona presei, în timp ce academicii postmodernismului (cu tot ce înseamnă el la noi, inclusiv negaţia) vin mai ales din zona universitară. Memorialistică deghizată, proza aceasta e extrem de variată fie că ne gîndim la Radu Aldulescu, Jolán Benedek, Dima Bicleanu sau Mihail Gălăţeanu.

Romanul Doinei Popescu, *Şampanie cu soia*, face parte cumva din această specie mai degrabă jurnalistică ce mizează pe importanţa subiectului şi pe semnificaţia (acumulată din detalii) a istoriei. Personajul principal, Dora Petrescu, e o ziaristă la un mare cotidian bucureştean care pleacă în prima ei călătorie (postrevoluţionară) în Danemarca, la Aalborg, unde trăieşte (provocat) tot feluri de *flash*-uri retrospective: „scene din epoca de aur" (o luptă pentru o plasă de cartofi, în mare toaletă de „Karenina ocolită de tren"), povestea capturării unui partizan ascuns în munţi, aflată de la torţionar, demolarea cartierului Uranus, un mare amor din studenţie, mai degrabă teoretizat decît trăit, cîteva scrisori de la (şi pentru) o prietenă împuşcată în cap la Revoluţie, experienţa de logoped la o grădiniţă de oligofreni, Revoluţia şi dezamăgirea de după.

În postfaţa pe care o face cărţii, Tia Şerbănescu descoperă meritul unei „mărturii de calitate" în desfăşurarea tuturor acestor întîmplări într-un fel de prezent continuu. Amorul de pe vremuri şi atracţia pentru un emigrant român din Danemarca, vînarea unui partizan şi împuşcarea studenţilor în '89, la Cluj, fuga de prezent în biografia incertă a magului Apollonios pe vremea comunismului, ca şi în nesfîrşita tranziţie (restauraţie) ce a urmat – totul pare să se repete neliniştitor, mecanic şi fără nici o speranţă.

Între planurile acestea egale (poate şi datorită unui ton, acelaşi, patetic-ofensat, bîntuit de obsesia „onorabilităţii") se petrece ceva, aproape fără ştirea naratorului (un unchi al Dorei, fost liberal şi care, fără vreo justificare anume, nu-şi scrie propria biografie, ci pe cea a ziaristei): ia naştere un personaj actual, care are un ton just şi o vocaţie a scrisului jurnalistic.

Interstiţiile jurnalistice, scriitura fermă, nervoasă, incisivă (călătoria la Aalborg, pierderea în actualitate imediat după '89, ucenicia tîrzie la o mini-agenţie de ştiri vărsate mnemotehnic în piramide cu vîrful în jos) reprezintă „partea diavolului" din proza Doinei Popescu pe care s-ar putea miza.

Cu condiţia renunţării la pasaje prezumtiv-patetice (povestirea telegrafic-bibliografică a erotismului de tinereţe), locuri comune şi figuri de stil previzibile.

▲

Dilema vă recomandă

● *Artă olandeză contemporană*, la sălile Kretzulescu ale Muzeului Naţional; *Coop 02*, la Kalinderu Medialab (str. Vasile Sion nr. 2-4); *Passages* – Artă video din Olanda, la „galeria nouă" şi la CIAC; revista *artphoto* nr. 1 (editor: Răzvan Ion; design: Alexandra Croitoru); filmele *Pinero* (cu Benjamin Bratt şi Talisa Soto) şi *Serendipity / Noroc în dragoste* (cu John Cusack şi Kate Beckinsale). (Alex. Leo Şerban)

● *Doamna Bovary* (TVR 2, sîmbătă 13 iulie, orele 22, episodul 2). O realizare de ţinută a BBC-ului, cu o actriţă – Francis O'Connor, al cărei nas de ştrengăriţă simpatică e gata-gata să schimbe sensul poveştii, precum Cleopatra istoria – cu geniul actorului englez de a juca bine orice, de la Cehov la Flaubert, cu limba aceea în care cînd bătrîna Bovary rosteşte diagnosticul despre nora ei: „nervi, nervi, nervi" (în trad. rom.) tot „vorbe, vorbe, vorbe" auzim. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Voci de cupluri

„Eu am fiţe, tu ai tupeu (...) / Tu la slujbă, eu la liceu (...) / Eu sînt rea, tu eşti cuminte (...) / Tu ai banii, eu am anii (...)“, afirmă fetele de la ASIA în cîntecul „Sună periculos“. Se conturează, astfel, o imagine să-i spunem ciudată a cuplului, evident, deloc ideal. Descifrat *ad litteram,* din perspectiva discursului comun, chiar cu tentă de mahala, aflăm aici toate mentalităţile şocante, pentru tradiţionalişti, ale epocii: ea – tînără, el – bătrîn, ea – elevă, el – amploiat. Tema „banii – anii“ reprezintă chintesenţa discursului critic despre pragmatismul şi lipsa de scrupule a tinerei generaţii, din punctul de vedere al altor vîrste mai coapte. Indiferent de controversele morale ce pot decurge dintr-un asemenea enunţ, un lucru e cert: partea materială e prezentă, şi precizată, deci există. Dacă în manele aceasta constituia un punct important, ea a-nceput să se facă simţită şi-n muzica uşoară. Nu doar ASIA cîntă despre asta. *3rei Sud Est*, pe ultimul lor album, o acuză pe Iubită de gusturi prea extravagante, şi de faptul că pune valorile materiale şi superficiale înaintea celor profunde, sufleteşti: „Îmi spui mereu că o maşină-ţi doreşti / Că fără bani n-ai puterea să trăieşti / Îţi plac plimbările, discotecile / Nu ştiu ce să mai fac / Ca să-ţi fiu pe plac“. Aceste pretenţioase concepţii de viaţă pot deveni motiv de despărţire: „Îţi place să întorci lumea pe dos / Să te îmbraci cît mai luxos / M-am săturat de tot / Nu mai suport“. Asocierea dintre comportamentul rebel şi gusturile excentrice la îmbrăcăminte este simptomatică pentru confuzia material-spiritual.

O variantă complet opusă a imaginii cuplului o oferă formaţia *Extra*. *Extra* inovează pe o altă linie, cea a citatelor livreşti: El şi Ea sînt asemuiţi lui Romeo şi Julietei sale – „Doar Julieta te-ar iubi ca mine“, afirmă Ea din cîntec; şi adaugă: „Nici Don Juan nu te-ar iubi mai bine“. Chiar şi muzica melodiei reprezintă o prelucrare după Carmen, de Bizet, se precizează pe coperta discului. Cealaltă melodie a trupei *Extra*, „Îngeraşul meu“, extrage „termeni“ din cunoscuta rugăciune (e ciudat să vorbeşti aşa despre o rugăciune, sună cinic), îi transformă în declaraţii de dragoste şi-i pe ritm de tango: „Doar tu eşti Îngeraşul meu“, îi spune Iubita Iubitului, după care se oferă să fie „diavoliţa“ lui. În viziunea maniheistă *Extra*, bărbatul este Îngeraşul, inocentul, victima, iar femeia – diavoliţa, ispititoarea, cunoscătoarea.

Simpaticul Pepe, vîrtos în muzică, dar naiv în lirică, simplifică lucrurile, spunîndu-le pe şleau: personajul feminin din cuplu i-a fost „şi soră, şi iubită / Şi mamă uneori“. În viziunea lui, cuplul nu mai e nici materialist, nici livresc, ci mai degrabă o familie, în înţelesul cel mai uman al termenului.

▲

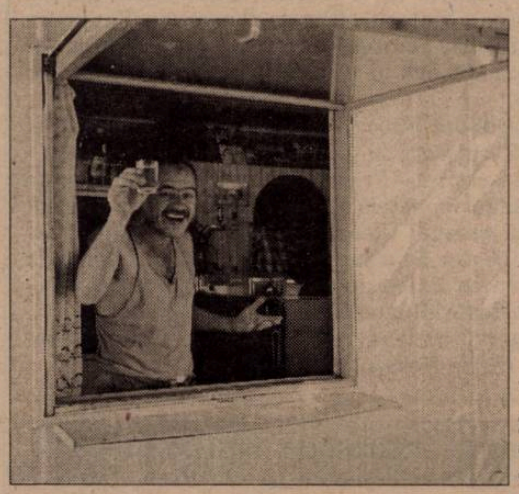

© C. Manole

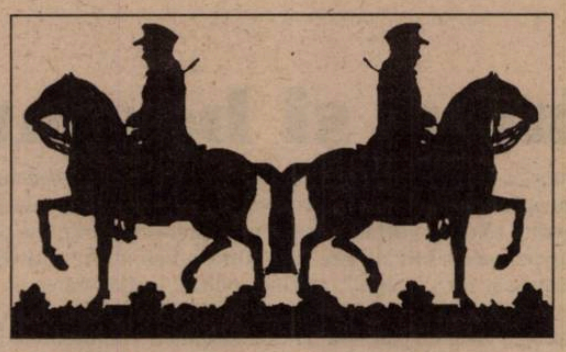

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Santiago la 50 de ani

Ca toţi cei care l-au imitat, cei care l-au detestat şi-l mai detestă pe Hemingway îmi sînt suspecţi pînă la nesuferire şi nesuferinţă. Am citit prefeţe semnate de oameni inteligenţi care-l opuneau stupid – din p.d.v. estetic – lui Faulkner. Am citit studii ale unor oameni sensibili care-l învrăjbeau urît – din acelaşi p.d.v. – cu Scott Fitzgerald. Oamenii aceia, în ochii mei, au devenit deodată neinteligenţi şi insensibili. Cînd am auzit că un mare poet român, căruia i s-a povestit subiectul „Bătrînului...“, a replicat, chicotind de-al dracului: „...şi de ce rechinii nu l-au mîncat şi pe pescar?“ – poetul acela, deodată, nu mi s-a mai părut atît de mare.

Cîndva, în *Contemporanul* lui Ivaşcu şi Roger, Alexandru Paleologu a demonstrat admirabil – şi în ziua aceea m-am simţit foarte bine ca om – întreaga stupiditate a celor ce dispreţuiesc „Dunărea albastră“ a lui Johann Strauss. Eu aş adăuga – pe lista dispreţuirilor prosteşti – „Traviata“ lui Verdi. Şi „Adio, arme“. Şi „Pentru cine bat clopotele“. Şi schiţa aceea obsedată de „nada“. Şi „Francis Macomber“, unde un om înţelege ce gîndeşte un leu – şi acest bătrîn cu această barcă a sa, acest bătrîn care înţelege ce gîndeşte un peşte şi visează lei. Nu numai prea multă minte strică – aceasta nici nu e sigur – ci şi prea multă vitalitate. E de necrezut cît rău i-a făcut lui Hemingway pofta lui de viaţă prea expresivă. L-a aplatizat. L-a dat la îndemîna oricui. L-a banalizat – precum, în cazul lui Verdi, prea marea sa muzicalitate. Încît pînă şi sinuciderea i-a fost privită chiorîş şi fără lacrimi. Ca să nu mai vorbim de operă. N-a avut, dragă domnule, noroc – cum se spune prin porturi.

Era şi prea obsedat de noroc. Nimeni dintre pescarii portului nostru n-a fost terorizat ca el de această drăcovenie (doar Dostoievski, la ruletă, vezi „Amintirile unui jucător...“). E bine să ai noroc – spune Santiago, pornind la pescuit. N-am avut noroc fiindcă am plecat prea departe în larg – răspunde Santiago întorcîndu-se în port, ţinînd scheletul peştelui la oblîncul şeii. Toată lumea l-a socotit pe Hemingway un băftos, un „gagnant“, succesele sale erau mai mari decît ale lui Faulkner sau Scott (Scott – singurul om, cred eu, care l-a făcut să sufere de la fraternitate pînă la ură, fiindcă amîndoi ştiau că nu se mai pot citi, fiecare ştiind prea bine că scrisul lor are o singură lege care-i leagă fatal, ca pe cow-boys: trebuie să te baţi chiar atunci cînd totul e pierdut). Aşa cum se întîmplă în orice lume de pescari, vînători, jucători, trişori şi toreadori – deci, mai ales, în literatură – nimeni nu avea de ce să-l ierte. Fireşte, n-a fost un martir, nici „un neînţeles“ – şi la ce i-ar fi folosit?

Dar cum nu şi-a dat nimeni seama că omul acesta era mereu „perdant“ şi cum de nu l-a crezut nimeni, niciodată, deşi la capătul fiecărei nuvele şi al fiecărui rînd el asta spunea, arătîndu-şi – ca şi Santiago – palmele însîngerate: n-am prins-o! El n-a prins-o şi n-a văzut-o decît în vis pe Moby Dick, deşi a căutat-o pe toate mările, în toate castelele spaniole şi chiar în pustiurile africane. N-a prins-o, acesta ar fi fost norocul său, s-o prindă, să bage adînc harponul în ea; de aici, de la acest gînd, porneşte „Bătrînul şi marea“, dar tot aici – la credinţa în nenoroc – se sfîrşesc cutezanţele, tenacităţile şi imposturile lui întru seninătate şi linişte. Dacă „bătrînul visa lei“ – Hemingway visa balene, şi anume balena cea albă. Ştiind prea bine că dac-o va prinde, i-o vor mînca rechinii. În acest gînd – realizat – stă forţa operei lui.

Ca şi Scott, ca şi Faulkner, el n-a avut noroc cu cinema-ul. Ghinionul acesta e o bună referinţă despre rezistenţa prozei sale. Ea nu se poate converti fericit în altceva decît este. E inutil şi caraghios să ecranizezi leii visaţi de bătrîn. Chiar cu Spencer Tracy, filmul acesta nu era decît un schelet al poveştii minunate, minunea fiind mîncată – precum voia poetul – de rechinăria concretului zis şi vizual.

La 50 de ani de la apariţia lui Santiago, mă împinge un gînd – să mă duc pe terasă la „Lido“ şi să cer un gin, dar mi-ar trebui alături un Teodor Mazilu. Nu-l mai am. Cu el m-am aşezat acolo, în '61, cînd am aflat că „bătrînul Hem“ s-a sinucis, şi am băut tăcuţi cîte un gin. După o vreme, Mazilu – care ştia să nu venereze pe nimeni – mi-a spus: „Auzi? Cum crezi că ar fi sunat un telefon ca ăsta: «Alo, tovarăşe Hemingway... ştiţi că mîine, la orele 3, aveţi şedinţă la Uniunea Scriitorilor?»“.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Mihail Stan

„Mantra mea m-a chemat ieri la ordin. Să ascund, mantra mea mă găseşte, să nu ascund, tot mă găseşte. Mantra de Dorobanţilor, de om de centru, de buric al universului. Nu sînt doi ca mine cu o mantră de căpătîi ce mă urmăreşte pînă la Milano. Anul trecut am fost la un Congres la Bologna despre efectele vieţii sub cer. Răspunsuri de pe cer, zîmbesc stelele, sensul planetelor şi chenarul lui Venus sub influenţa lui Saturn, anul ăsta stă sub influenţa lui Saturn şi cu ascendent în Pluton. Ca la orice congres, congresmani din patruzeci de ţări, eu singur din România, trimis de către Fundaţia Cerul şi consecinţele lui, sponsor unic Matonis SRL, firma fiicei mele Margareta Tonică Strauss, căsătorită cu un austriac în 1978, iar eu am rămas să mănînc salam cu soia. Mantra mea, vă daţi seama, n-a fost păgubită de această hrană, din contră a sintetizat ce era esenţial din soia şi din salam şi a cîştigat fier, element ce conduce foarte bine legătura dintre mine şi celelalte planete. La cincizeci de ani am ieşit cu braţele deschise în Piaţa Universităţii. Aşa m-a prins Revoluţia. Am plecat în noiembrie 1988 şi m-am întors în noiembrie 1990, contribuind prin mantra mea la facerea primului guvern provizoriu, Verdeţ. Eram secretar doi al lui Mihaela Rădulescu, revoluţionară de marcă. În momentul al patrulea al revoluţiei a apărut, cum se cheamă, Ion Iliescu unu şi doi, fenomenul cu mantra cea mai prodigioasă, capabilă să facă totul. Progresul şi dezvoltarea mantrei sub imperiul puterilor sovietice şi americane este taina dintîi a evoluţiei unui popor. Constantinescu întîi nu are mantră, are acul de mantră, dar cu acul de mantră nu poţi să faci o lume mai bună şi mai dreaptă. Mantrele securiştilor au fost întotdeauna de partea României. Tatăl meu mi-a spus asta din 1976, ambasador în Finlanda. Mantra e mantră, nimeni nu-şi bate joc de mine, auzi, simt în mantra mea că mantra ta dă purici. De ce? Vrei război de mantră?“

F.F.F. important: *În vederea întocmirii unei monografii a Bucureştiului, cititorule, trimite-mi pe adresa rubricii de faţă mărturii despre case, blocuri, străzi. Le vezi la ziar!*

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

„Strămoşii“ oraşelor agro-industriale

În cartea sa din 1929 *Uniunea Sovietică în cincisprezece ani – o ipoteză pentru un plan general de construcţie a socialismului în URSS*, Leonard Moisevici Sabrovici scria: „Curînd oraşele noastre cele mai mari vor fi cele mai înapoiate spaţii destinate locuririi în URSS“ (apud Starr, 280); „toate oraşele vor fi măturate de pe faţa pămîntului“. În locul lor: oraşe agro-industriale de patruzeci-cincizeci de mii de cetăţeni, bazate pe electricitate şi pe servicii sociale comune: spălătorii, bucătării, şcoli. Sabrovici nu era un visător, ci un „traducător“ al politicii partidului: membru al Gosplanului, el putea să prefigureze date ale cincinalelor ce vor urma. Astfel de oraşe agro-industriale au apărut în URSS împrejurul exploatărilor de resurse naturale. Pînă în ultimii ani ai regimului comunist, ştergerea diferenţelor dintre sat şi oraş şi înfiinţarea de noi oraşe agro-industriale a fost o temă majoră a sistematizării româneşti.

Planul lui Sabrovici este „leninist“, ca şi cel contemporan lui, al lui M. Ochitovici: ele se bazau pe electricitate şi pe „puterea sovietelor“. Reţeaua de putere centralizată, manipulabilă, ar fi fost şi singura entitate stabilă. De la ea se puteau alăpta consumatorii „eliberaţi“, fără a mai fi nevoie să locuiască la sat sau la oraş. Ce propunea în schimb M. Ochitovici este „oraşul liniar“ (asemănător Planului Obus pentru Algiers, propus de Le Corbusier şi Jeanneret în 1930 – un oraş sub autostradă): nici oraş, nici sat, ci o „dispersie socialistă a aşezărilor“ (Starr, 284). Dacă însă în cazul planurilor lui Sabrovici şi Ochitovici se mai poate vorbi despre *aşezări*, un ideal de entropie maximă îl reprezintă desfiinţarea totală a oricărei forme de stabilitate. Celule individuale propuse de Moise Ginzburg (constructivist autentic, convertit ulterior la realism socialist), sau „garsoniere“ ale lui Iurii Larin (nouă metri pătraţi, pat şi lavabou), „maşinile de locuit“ (Le Corbusier) abia sugerate de doctrina Ochitovici ar fi trebuit să devină casa de mîine a „satului planetar“ bolşevic. Ea era descrisă de Starr ca fiind „o structură standardizată, motorizată, uşor de transportat, mică şi deci ieftină“ (216).

Dar Lenin anunţase încă din 1913 că „oraşele sînt centrele vieţii economice, politice şi intelectuale sau spirituale a poporului şi constituie principalul promotor al progresului“. În 1930, dezurbaniştii au fost calificaţi drept stîngişti şi deviaţionişti, îngropaţi fiind de calificativul lui Stalin asupra „rolului conducător al oraşului socialist faţă de satul mic-burghez“. Cu alte cuvinte, devreme ce revoluţia a învins anume în marile centre urbane, înseamnă că ele au fost exorcizate prin tocmai acest gest şi au devenit port-stindardul revoluţiei. De altfel, Troţky avertizase încă din 1920 că „dacă renunţi la oraş (...) nu mai rămîne nici urmă de Revoluţie“...

Acest text întîmpină cartea *Urbanismul – utopie şi realitate* al celebrei autoare Françoise Choay, apărută recent la Editura Paideia. Or, din întreaga colecţie de modele urbanistice şi anti-(sau dez-)urbanistice prezentate de autoare, lipsesc referinţele la cele petrecute în estul Europei. Vest-eurocentrismul este tipic autorilor occidentali de după război, pînă într-atît încît ignoră, după criteriile războiului rece, arta bizantină sau multele fenomene interesante (ceea nu înseamnă deloc: pozitive) postbelice din Est. Poate că ar fi momentul, prin efort intelectual propriu, să repunem pe harta culturală amărîta noastră de zonă natală. Sau nu?

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Marea iluzie

Matei Florian şi cu mine recităm pe roluri fragmente de pe vechiul disc Electrecord cu *Winnetou* (vocile principale erau Ion Caramitru – Winnetou – şi Emil Hossu – Old Shatterhand), pe care, în copilăriile noastre însumate, trebuie să-l fi ascultat de o sută de ori. Florian are o voce mai bună, deci el e Winnetou: „Vă mai întreb o dată: părăsiţi astăzi valea aceasta?“ Îi răspund ţîfnos, cu vocea sceleratului Rattler: „N-avem voie!“. Şi pentru că am o memorie mai bună, îl ajut pe Winnetou să găsească replica următoare: „Atunci între noi nu va mai fi pace!“ La care Rattler îşi pierde minţile: „Tu, Winnetou, îmi vei plăti chiar acum pumnul pe care mi l-ai dat în obraz!“ Şi amîndoi colaborăm la vocea de tunet a lui Old Shatterhand: „Fereşte-te, Winnetou!“ Urmează o detunătură (specialitatea lui Florian) şi continuarea nu ne-o mai amintim. Dar ne amintim că pe-atunci credeam o bună parte din ce ascultam pe disc: despre dreptate, care e uşor recognoscibilă, inseparabilă de curaj şi de spiritul de sacrificiu, şi care te face mai puternic decît duşmanii tăi, membru al unei fraternităţi care apără, slujeşte şi călăuzeşte lumea. Ne place să credem că pe-atunci credeam în lucrurile astea şi nu prea remarcam nepotrivirile dintre valorile noastre şi micile laşităţi, trădări şi cruzimi pe care le comiteam în viaţa de zi cu zi sau, dacă le remarcam, ne consolam cu gîndul că sînt imperfecţiuni minore, pe care maturitatea – nobilă, falnică, eroică – le va corecta.

Dar chiar credeam? Probabil că eram mai inocenţi decît micile staruri pe care le vedem la *Copiii spun lucruri trăsnite*; şi poate că icoana lui Winnetou s-ar fi încruntat la mine, paralizîndu-mă, dacă aş fi trădat-o, jucînd atunci (dar de unde, în anii '80?) jocul pe care l-am jucat săptămîna trecută pe computer – un joc în care eşti răufăcător şi, dacă eşti puternic, poţi să omori sute de oameni nevinovaţi, şi vei fi premiat (dacă eşti puternic, eşti cel care are dreptate). Dar cît de inocenţi eram? Îmi suspectez memoria de şiretlicuri (apaşe): ea are nevoie de sentimentalismul inocenţei, cu aşteptările ei romanţate, imposibile, pentru a se putea abandona celuilalt sentimentalism, al dezamăgirii, al inocenţei pierdute. O mitologie personală, necesară. Îmi suspectez memoria că a fabricat-o.

Chiar credeam?, mă întreb, revăzînd la televizor *Jezebel*, un film vechi (1938), ca mai toate filmele americane pe care le puteam vedea la televizor în anii '80. Hollywoodul a fost acuzat (şi) că îi converteşte pe oameni, încă din copilărie, la o realitate „superioară“, pe care realitatea „reală“ se chinuie apoi să o copieze şi care contribuie la multe inadaptări. Gîndindu-mă la asta, mă întreb: chiar credeam?, în timp ce Bette Davis cea egoistă şi răsfăţată, Bette Davis „cea rea“, a cărei gelozie şi ale cărei intrigi duc la moartea unui adorator, se reabilitează printr-un elan spectaculos de curaj şi sacrificiu, devine Bette Davis „cea bună“, care şi-ar urma pînă-n iad iubitul bolnav de febră galbenă, sfînta care la sfîrşitul filmului stă dreaptă, iluminată, în căruţa cu muribunzi. Chiar credeam că viitorul va fi aşa – o succesiune de scene tari, de gesturi decisive, de ocazii măreţe, de hotărîri înălţătoare? Oare sînt ceea ce Alec Guinness a numit „o fiinţă umană hollywoodizată“ – unul dintre cei a căror viziune despre lume e formată de Hollywood şi care se întorc la aceleaşi filme, atunci cînd lumea se dovedeşte altfel decît au crezut-o? O versiune mai pretenţioasă (*Jezebel* e, totuşi, un film clasic) a telenoveliştilor care nu se mai satură de aceleaşi poveşti – amintiri dintr-un trecut pe care nu l-au trăit, pentru că şi atunci visau la el? Sau nu eram deloc atît de inocent, nu credeam nici atunci? Pur şi simplu mă uitam la film; mă fascinau lucrurile pe care nu le înţelegeam (de ce se face atîta caz de o rochie roşie, care nici măcar nu e roşie, într-un film alb-negru? de ce Henry Fonda o obligă pe Bette Davis să danseze cu el în faţa tuturor, dacă ea se jenează şi nici lui nu-i place?); şi, dacă eram precoce, mă aţîţa Bette „cea rea“, care e obraznică şi nu ascultă de oamenii mai în vîrstă, şi acceptam transformarea ei în Bette „cea bună“ ca pe-o convenţie (ceea ce şi este).

De cîte ori revăd un film pe care îl ştiu din copilărie, singura amintire de care pot fi sigur este că l-am mai văzut. Restul – inocenţa reacţiei de-atunci, marea iluzie sau deziluzie la care filmul a contribuit, influenţa lui – e doar mitologie personală: amintiri în care n-am încredere. Poate că memoria le-a romanţat sau le-a fabricat ca să-mi ofere o continuitate, o seriozitate, ca să mă legitimeze acum, cînd mă uit la televizor pînă tîrziu, în loc să fac lucruri mai serioase.

▲

*dilema*gna cum laude

Asociaţia Criticilor de Film i-a acordat lui Andrei Gorzo premiul „Ion Cantacuzino“ „pentru articolele publicate în revista *Dilema*, pentru orizontul lor cultural remarcabil şi ţinuta profesională exemplară“. Ce naşte din *Dilema*, premii primeşte...

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

O seară la XYZ

Eu şi amicul C am hotărît să ieşim la un restaurant – eu am luat leafă, el are chef de vorbă. Nu prea frecventăm localurile, cerem deci sfatul încercatului nostru taximetrist. *Mergeţi „la Fitze“*, zice acesta, om care a văzut (şi a cărat) multe, *e mişto, au muzică de-asta „house“, gagici mişto*. Cînd vorbeşte îşi foloseşte în egală măsură gura, mîinile şi sprîncenele. Bine că n-are decît cîte două. Cu excepţia gurii, dar mai ştii? Bine că n-are dinţi, că i-ar folosi şi pe ei. Oricum, superoferta cade. Asta ne lipseşte – muzică house! Cît despre gagici, (dacă mai au şi fiţe) nu sînt recomandabile pentru cetăţenii aşezaţi care sîntem. Ne-ar devia de la discuţiile noastre despre încălzirea globală, despre muzica din Tuva şi despre social-democraţia guvernului Adrian Nastase (aka „protectorul presei“). *Sau la Shorley, e deschis toată noaptea* (cam departe), *la Quattro Stagioni* (nu vrem paste) *sau la Nicoreşti, au mîncare tradiţională şi lăutari*. Hait!

După modesta mea părere, între lăutarii (contemporani) şi folclor e aceeaşi relaţie ca între rechini şi turistele obeze. Pentru indivizii unsuroşi din restaurante cîntecul tradiţional e doar un pretext pentru prelucrări turco-ţigăneşti de tip Fane Spoitoru. Lăutarii secolului 21 au costume lucioase, ochelari cu lentile roz sau galbene şi poartă pe ei kile de aur (lanţuri grele cît fierul de călcat, brăţări cît anvelopele şi ghiuluri cît geamandurile). Îşi intonează programul muzical cu neglijenţă, pînă cînd, din nebăgare de seamă, îi priveşti mai mult de o secundă. În acest moment, zîmbetele li se lăţesc (lăsînd la vedere alte pepite) şi se apropie de tine în pas şăgalnic. Degeaba-ţi demonstrezi indiferenţa, violonistul se înclină libidinos peste tine, gata să-ţi scoată ochii cu arcuşul, şi te împroaşcă entuziast cu versuri fabricate sub influenţa unui aurolac de proastă calitate. Dacă prin vecini există meseni mai joviali, atenţia pseudolăutarilor (eu trăiesc în utopia unor Fănică Luca, Zavaidoc sau, de ce nu, Barbu Lăutarul) se îndreaptă către ei. Conform dialecticii (hergheliene), îţi întorc dosurile masive, pe care, pentru orice eventualitate, şi le sprijină de masă, între cîrnaţii de Plescoi şi homari (?). Să revenim.

Atunci, zice urmaşul lui Jimmy Stewart, *poate vreţi la XYZ* (nu e numele real, dar ce vreţi, nu sînt Bursucul Gastric). *Mîncare tradiţională, arată bine, e-n centru etc., etc.* În fond, de ce nu? Cum treci pragul pretenţiosului XYZ, două fete în costum popular se reped cu nişte păhărele de ceramică, cu un colac de pîine şi cu sare. Bine aţi venit, zic ele, serviţi o palincă, bine v-am găsit, zicem noi, şi dăm pe gît o ţuică. Spaţiul destinat festinului (o terasă bine protejată de razele soarelui) e amenajat impecabil, spaţii mari, scaune încăpătoare, lumina filtrată, curăţenie. Dar, enigmă! Înăuntru nu e mai nimeni. De ce oare? Sîntem oameni cu experienţă – ori avem de-a face cu preţuri astronomice, ori cu un serviciu catastrofal. Sau amîndouă. E şi cazul nostru. Chelnerul ne salută cu o voioşie suspectă. Vrem bere românească – o sticlă rece, una aşa şi-aşa! *Rece avem, însă aşa şi-aşa doar belgiană!* Atunci, zicem noi înţelegători, două reci. Şi româneşti. Chelnerul pleacă şi se întoarce. *Bere românească nu mai avem decît o sticlă!* Atunci două halbe. Chelnerul pleacă şi se întoarce. *Nu mai avem decît halbe mici. Doriţi?* Dorim, dar adu-le odată! Le aduce. Berea e caldă – s-a stricat ceva la aparat! Şi acum mîncarea. Rămînem patrioţi – carne, organe, aveţi? *Avem!* Eu unul, pe lîngă friptura rituală, aş dori o salată de roşii. Dar nu la fel de mică pe cît văd la alta masă, aş prefera două-trei roşii tăiate, fără altă preparaţie. *Cum să nu,* surîde ţalul. Pleacă şi se întoarce. *Nu ne lasă patronul! Iar organele s-au terminat!* Dar de ce ne-ai zis că aveţi? ne răstim noi, la limita răbdării. *Păi, da' ce, doar n-o să le ţin minte pe toate,* zîmbeşte curtenitor omul costumat în haiduc. *Sper că mai poftiţi pe la noi!* La ieşire nu ne-au mai dat ţuică. Pardon, palincă!

PS: Erau şi lăutari, dar priveau melancolic la mesele goale.

▲

TOPUL FAZELOR PE LITORAL

*Litoralul se schimbă; de la an la an se observă transformări, e drept, mici sau foarte mici; unele în bine, altele în rău şi destul de multe imposibil de calificat. Însumate timp de 12 ani, au devenit vizibile. Dar e ca o naştere grea din care nu poţi fi sigur că va ieşi un copil normal. Ar putea fi un geniu fără picioare sau un atlet cretin. În orice caz, e cam hoţ. Stupidităţi incredibile şi semne de normalitate la fel de incredibile se amestecă într-un proces complicat cu final imprevizibil. (**A. M.**)*

Stela GIURGEANU

Vama 9...

Ei, Doamne, ţaţo, parol, ştii că eşti curioasă! Ce, pentru comédiile alea mergem noi? Ce adică, toţi cîţi merg acolo înţeleg ceva, gîndeşti? Merg numai aşa, de un capriţ, de un pamplezir; de ce să nu mergem şi noi?

De la Mangalia pînă în Vama Veche drumul se poate parcurge pe jos, sau, dacă nu ai mai văzut marea de un an întreg, poţi apela la serviciile unui microbuz. Plin de oameni şi bagaje, huruind din toate şuruburile, mirosind a benzină şi tremurînd nervos în depăşiri inutile, microbuzul se dovedeşte a fi fost o inspiraţie destul de proastă, rostogolindu-se pe lîngă şantierul naval, bosumflat şi iritat, părînd la fel de dornic să scape de tine, pe cît eşti şi tu să scapi de el.

După o mini-călătorie în care încerci să prinzi simultan primele crîmpeie de mare şi mînerele genţii de voiaj, ajungi pe plajă, îţi afunzi, aşa cum cere clişeul, picioarele în nisip şi te pierzi pentru o clipă cu ochii în valuri, adulmecînd aerul neschimbat şi natura de care îţi aduci aminte peste an, în metrourile sub-bucureştene. Febrilitatea şi disperarea cu care încerci să te detaşezi de amintirile de Capitală, te scutesc în primele clipe de peisajul adiacent.

Cu cît îţi revii însă, senzaţiile se reîntorc în trupul vlăguit de prea mult dor, iar zumzăitul de fond al unor sunete depărtate se apropie, din ce în ce, transformîndu-se treptat într-un vacarm necunoscut ţie *aici*, şi, nu peste mult, te regăseşti, ca un om beat care a nimerit într-o casă străină, pe o plajă necunoscută, în care umbrelele de paie se unduiesc hawaian în bătaia brizei balcanice – o fracţiune de secundă te întrebi ce a importat Agathon, îţi aduci aminte că palmieri, răsufli oarecum uşurat că nu eşti la Mamaia, după care privirea îţi cade pe şezlongurile de sub exoticele apariţii. Cu un mic atac de anxietate, cu inima în dinţi şi pupilele dilatate, întorci capul de la mare.

În spate, te aşteaptă. Pe lîngă panorama unor construcţii în toi, a „expoziţiei" de maşini (cu care eşti oarecum obişnuit de cîţiva ani), se strecoară şi altceva; ceva nevăzut la o primă ochire, dar a cărei existenţe o dibuieşti, dincolo de terasa *Ovidiu*. Înghiţi aşadar de cîteva ori în sec, te ridici şi porneşti fascinat pe urmele unui fel de zgomot nedesluşit încă de urechea profană pe care o deţii. Deodată o vezi. Semeaţă, cocoţată pe un dîmb, pictată cu grafitti roz şi asurzitoare, zgîindu-se impertinent înspre mare, zace *Vama 9*. Despre terasa *Vama 9* nu se pot spune prea multe; doar că, din depărtare, abundă de o muzică de cartier bucureştean şi de un public pe măsură. Ţipătoare şi stridentă, departe de a te seduce, te trimite din vîrful buzelor şi din rărunchii boxelor înspre *Bibi*, unde găseşti din plin spiritul Vamei Noi.

Din lipsă de locuri, stai la masă cu o gaşcă de adolescenţi. Vama nu mai e nici *marfă*, nici *cool*, e de-a dreptul *super*. Plaja e super (plaja e de fapt mică, plină de cînd o ştii de musculiţe şi de scoici sparte), marea nu mai e mare ci o super-mare şi din păcate (mi-a fost confirmat şi *live*) muzica a devenit, şi ea, o super-muzică. Mai pe seară, la *Bibi*, îşi face apariţia o suită de domni eleganţi şi parfumaţi însoţiţi de domnişoare, tremurînde pe tocuri înalte şi sub decolteuri adînci ca cele etalate prin Mall. La mesele *rezervat*, sub privirile unor chelneri trist de impecabili, începe *party*-ul celor veniţi taman de la Belvedere la Vamă. Se sărbătoreşte o zi de naştere sau altceva.

Seara, te îndreptţi spre ultimul cort de pe plajă, cortul tău, cu speranţa unui foc sănătos care să te salveze niţel din tristeţea de a nu mai fi la Vama Veche. Idilicul refugiu îţi e însă (de acum) refuzat, concesiile neputînd să meargă atît de departe, iar un nene paznic furios pe incapacitatea unora de a înţelege, explică pentru a mia oară cît de recunoscători ar trebui să fie turiştii că „*se mai lasă încă cu cortul*". Aşa că n-ai ce face, stai o vreme sub lumina lunii, mai rabzi încă puţin muzica super, pînă te biruie plictiseala, somnul şi frigul, te ghemuieşti cu *recunoştinţă* între foile de cort la care mai ai, încă o vreme, acces, şi încerci să adormi, visînd la trecut.

Dimineaţa, surprizele atacă din nou. Parada bărcilor cu motor face concurenţă paradei de maşini, muzica teraselor se ia la întrecere cu cea a casetofoanelor. Aproape de malul mării un Jeep se înfundă în nisip, un mic trio aviatic îşi etalează giumbuşlucurile glumeţe la mai puţin de 20 de metri înălţime, un debutant *surfer* se tot aruncă pe placă cu burta, adastă în poziţia respectivă cîtva timp, după care o ia de la capăt (mult timp de acum încolo), yole colorate, schi nautic, schi cu paraşuta etc., etc.

Doar ici şi colo mai apare cîte un nudist, apostrofat de concetăţenii de lîngă noi, care, „unde se uită, măi frate, dau numai *de din d'ăştia*", de s-au săturat, zău aşa. Mai sus, pe povîrniş se poartă negocieri pentru închirierea unei viluţe (5 dolari pe noapte faţă de 20 cît se cere la Subacvatic). Pe plajă, un tînăr al Vămii Noi se plimbă într-o maşină break, decorată cu o pereche de coarne de cerb şi un chipiu de poliţist, face ture pe nisip zbierînd ceva, amuzat. Şi se mai scurge o zi fascinantă, în care nu ai făcut nimic altceva decît să te uiţi la Vama 9 tot atît de lung cît şi Vama 9 la tine.

Ultima zi începe (şi se termină) în imnuri patriotice. De la *Vama 9* sau de la *Ovidiu*... nu mai contează, nu mai interesează, de vreme ce peste tot se bravează inutil, se falsifică şi se exagerează „spiritul" de odinioară, doar de dragul de a fi *super*. Şi pleci obosit, de nopţile prea dormite, de nopţile prea întunecate, fără foc şi fără chitări, de muzica psihedelică a teraselor, şi de toată atmosfera încărcată şi artificială a fostei Vama Veche. ▲

Raluca ION

Fazele lunii şi alte faze

Atenţie, articol bazat pe stereotipie de limbaj! Mai puţin celebră decît sindromul „chestificării", exprimarea în „faze" („hai să-ţi zic o fază", „faza dură e că...", „uite care-i faza") este ideală pentru un articol de vacanţă, ea asigurînd, pe lîngă o concisă surprindere a realităţilor cotidiene de pe litoralul Mării Negre, şi pacea vorbitorului, respectiv a reporterului, care poate astfel introduce un număr relativ ridicat de episoade fără legătură între ele din care se compune, aidoma unui puzzle, un tablou. Mereu acelaşi.

Lăsîndu-ne pradă tentaţiei de a ne amăgi cititorii cu lucruri frumoase, nu de a-i minţi, ferească Sfîntu' care o binevoi a se osteni pentru o aşa măruntă treabă, că noi pentru atîta lucru n-am îndrăzni să-l deranjăm pe nici unul în mod special, spunem că am plecat spre mare într-o noapte cu o lună plină care după ce a stat ce-a stat roşie între crengile unui copac, s-a făcut palidă la culoare şi a început să se ţină după noi. Tot drumul. Şi vum-vum maşinile, conform atentelor noastre observaţii reportericeşti un număr mare de cetăţeni preferă să să se deplaseze noaptea cu maşina spre litoral pentru a evita căldura excesivă şi aglomeraţia de pe drumurile publice, aşa că vum-vum o Dacie, vum-vum un Renault mai vechi, vuum un ML sau un Audi A6 sau un Ford Mondeo, iar apoi Tirurile mari şi prudente şi maşinile care trag după ele comédii pentru parcurile de distracţii din frumoasele staţiuni de la malul mării şi, urmărindu-le îndeaproape, pe toate acestea, luna. Cum din cauza distanţei n-am putut să ne dăm seama ce zgomot scoate atunci cînd merge, ei nu-i punem alături nici o interjecţie.

Dacă simţiţi că atenţia v-a fost pusă inutil la încercare de primul paragraf, dumneavoastră fiind nerăbdători să plonjaţi în tematica socială pe care litoralul Mării Negre o oferă cu generozitate, trebuie totuşi să aşteptaţi să se isprăvească luna de pe cer, să se isprăvească din creierii noştri somnoroşi şi observaţiile legate de cea mai spectaculoasă fază prin care poate trece satelitul preferat al Luceafărului poeziei româneşti şi, în sfîrşit, să se isprăvească drumul, pentru că odată ajunşi în Costineşti, vor începe fazele. Celelalte.

Faza cu vedenia şi cazarea este interesantă prin umorul local. Începe cînd oprim maşina să tratăm cu două femei. Posibile gazde. La geamul din spate stă atîrnată pe un umeraş o rochie. Femeile o confundă cu un copil. „Avem aragaz, să încălziţi mîncarea pentru copil." Sîntem contrariaţi. Care copil? Femeile persevereză: „Vreţi şi pat pentru copil?" Nu este nici un copil cu noi, spunem. Şi totuşi... Urcîndu-se în maşină: „Stăm noi în spate? Lîngă copil?" În sfîrşit îşi dau seama de eroarea de care una dintre ele se serveşte pentru a aboli orice graniţe existente în mod arbitrar între nişte oameni care se cunosc deja de două minute şi treizeci de secunde. „Ah, copilul îl faceţi aici!" Noi sîntem trei. Să rîdem? Nici vorbă. Să comentăm, mai bine, în timp ce ne căutăm gazdă prin staţiunea mai curată şi mai aerisită decît în alţi ani unde ni se arată ochilor plăcuţe pe care scrie *cazare, camere libere, free rooms, Zimmer frei, apă caldă, eftin, eşire la mare*, case cu butoaie negre pe acoperiş, apa încălzindu-se peste tot graţie energiei solare, mici terase amenajate în curţi. Vedem camere cu perdele murdare, camere cu perdele curate, calde şi intime, mirosind a naftalină, cu carpete cu cerbi, pisici, fructe, pe pereţi, gazde înţelegătoare, gazde care se definesc drept „maniace de curate" şi care te pun să te descalţi din curte, concurenţa gazdelor: „Ce v-a zis baba, ai? Că vă dă apă caldă, nu? Cînd oţi vedea voi apă caldă de la aia..." În sfîrşit, găsim o vilă. Camerele arată ca la hotel şi sînt ieftine. Nu e încă iulie. Rămînem aici.

Faza de la terasă, comună, dar bună de amintit, pentru cei care nu pot să pipăie sezonul ăsta ancestrala „serviabilitate" a chelnerilor şi să urle „este". Ei, bine, este la locul ei. Neclintită. Imaginaţi-vă că vrei să mănînci, că te uiţi în meniu, că apoi comanzi. Imaginaţi-vă apoi următoarea discuţie: „Aveţi mici?" „Mici n-avem." „Caşcaval pane?" „Nu avem." „Dar ce aveţi?" „Uitaţi-vă în meniu şi întrebaţi-mă şi vă spun io ce avem." Sau nu e nevoie să vă imaginaţi. Sigur că ştiţi deja.

Faza de la terasă, din Mamaia, ludică, minunată şi probabil inadmisibilă: Eu: „Două sticle de apă tonică. Royal." Chelnerul „Şi dacă n-avem?" Eu: „Atunci Kinley." El: „Şi dacă n-avem Kinley?" Eu: „Aduceţi-ne Pepsi la cutie." El: „Şi dacă n-avem Pepsi la cutie?" Încep să mă tem pentru conversaţie ca pentru un balon de săpun. Dacă totul se va sfîrşi aici? Cer Pepsi la sticlă. Cam cu îndoială. Şi într-adevăr, gata, s-a terminat. Pentru ciocolata caldă nu se cer alternative. Vine comanda. Pe bucăţi. Întîi Pepsi-ul. Apoi ...două ceşti de cappuccino. „Ah, păi ciocolată n-am mai avut!"

Muzica, veşnic aceeaşi, veşnic surprinzătoare. O nouă generaţie de manele. Preferata noastră este „E uşor să faci fetiţă, dar să faci băiat e o ştiinţă." Pe locul al doilea, dar destul de aproape de prima clasată vine marea lovitură dată logicii, oricărei logici, „Eşti perversă dar mă păcăleşti." Pe cea de-a treia poziţie se situează o manea cu un refren de happy hop: „În frigider am o vacă şi-o capră / Vaca-i nebună, capra-i tăiată." Propunerile noastre pe care le puteţi vota pe adresa redacţiei sînt două cover-uri. Primul, după celebrul „O, viaţa mea", conţine ca îmbunătăţire majoră versul „M-ai înnebunit de cap, toată ziua vrei la pat" şi poate fi savurat pe casetă. Cel de-al doilea, de fapt o efemeridă interpretată *live* în apropierea hotelului Forum, constă în două versuri repetate obsesiv dar supărător, ca să păstrăm linia logică a domeniului în care ne aflăm, care şi-au dobîndit total independenţa faţă de original: „Sex bomb, sex bomb iu ma sex bomb / And baby iuk mi tel mi on."

Şi la sfîrşitul zilei, faza cea mai frumoasă este a lunii, rămasă la fel cum am lăsat-o cu o seară în urmă, dar numai că apropiată şi enormă şi ce dacă. Pentru că urmează o nouă zi, cu noile ei faze.

Faza cu apa minerală, absolut nouă pentru unii dintre noi. Mecanismul acesteia este simplu: dacă-ţi este sete şi vrei apă minerală te duci la magazin, unde în schimbul a 15.000 de lei, poţi lua acasă, distrat, de toartă, o sticlă de un litru şi jumătate. Dacă bei şi ţi se pare că apa pe care o bei are gustul celei de la robinet, ei, bine, nu ţi se pare. Înseamnă că vînzătoarele ţi-au dat, din greşeală, apa lor pe care o ţineau în frigider, lucru pentru care de altfel îşi vor cere mii de scuze, acceptate, firește, şi vor repara imediat neajunsul. Şi dacă te îngrijorează că ai băut după altul, nu e nici o problemă. Afli liniştit că ele sînt oricum de o mie de ori cu analizele mai la zi decît tine.

Faza cu scoicăriile. Sînt de fapt nişte obişnuite cochilii şi nişte căsuţe din scoici pe care ceilalţi vînzători de pe plajă le numesc „amintiri de la mare". Numai unul cu figură de pescar le numeşte aşa frumos. Scoicării. Trei la zece mii. „Dar dacă vă întreabă cineva, spuneţi că aţi dat zece mii pe una. Sînt ţiganii ăştia care le vînd cu zece mii." Are pe partea dreaptă dinţi din metal galben. Se duce şi se întoarce mai tîrziu: „Băgaţi-le şi dumneavoastră undeva. Că vă mai întreabă." Şi iarăşi dinţii din metal galben. Le ascund.

Faza cu Poliţia plajei veghind. Şi veghei ei îi datorăm prima confiscare la care am asistat vreodată. De Kurtos Kolacs, produsul cel mai vîndut, sau în orice caz cel mai ofertat pe plajă, oferit mai apoi unei fetiţe. Două bucăţi.

Seara putem vedea, cu numai cinci mii de lei, planeta Venus. Şi luna ieşind din mare, foarte roşie. După un timp începe să semene cu Saturn. Din cauza unui nor.

Faza luminoasă de final: Luminaţi de reflectoare verzi, palmierii de la intrarea în staţiunea Mamaia par la fel cu palmierii de plastic. Nici ei, nici restul care nu beneficiază de acelaşi privilegiu nu schimbă foarte multe în aspectul staţiunii care, oricît de cîrcotaşi am fi, arată mai bine. Mult mai bine, se aude la tot pasul, vorbesc cuplurile vîrstnice între ele, vorbesc cuplurile tinere între ele, aşa este, dintre atîtea conversaţii la care am tras cu urechea ca să selectăm aceste două rînduri, se strecoară în articol şi altele fără legătură cu ceea ce este scris aici, iată, o tînără îi spune iubitului ei să nu mai asculte manele, că ea s-a săturat de manele... Ne plimbăm prin Perla litoralului românesc unde aproape de Cazino găsim o piaţetă frumoasă cu fîntînă arteziană, exact ca în Italia spune o voce, luna este deja sus, galbenă şi parşivă, ne-am aşezat pe o bancă acum... Cum poţi să te plictiseşti uneori la mare... Cu toate fazele. ▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Apă la moara străinilor

„Un mare succes al Partidului şi al forţelor democratice, este cum am trecut prin ultima perioadă de criză, cînd guvernele anglo-americane nu au voit şi nu vor să recunoască guvernul român. Şi succesul constă şi în aceia, că unitatea guvernului s-a păstrat în această perioadă. Dacă un ministru social-democrat sau liberal şi-ar fi dat demisia în această perioadă, el ar fi făcut jocul duşmanilor poporului român, al reacţiunii anglo-americane. Cu atît mai mult nu este permis aceasta unui membru de partid. În mod obiectiv, prin această atitudine, tov. Pătrăşcanu serveşte nu numai duşmanii Partidului nostru, dar şi duşmanii poporului nostru. În momentul cînd vine în România Etheridge, trimisul lui Truman, tu, membru al Partidului Comunist, să-ţi dai demisia? Înseamnă în mod obiectiv să ajuţi mai mult reacţiunea, decît o ajută maniştii şi brătieniştii în ţara noastră, tocmai pentru că eşti comunist."

(Miron Constantinescu – Stenograma Şedinţei Plenare a C.C. al P.C.R., oct. 1945, „Sfera Politicii" nr. 37, 1996)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Alcoolul asasin

Cine urmăreşte telejurnalele de la ora cinci după-amiază şi faptele diverse din ziare, fără să cadă în neurastenie, constată că personajul negativ al tuturor faptelor rele, condamnate de cărţile sfinte şi codul penal, este nu temperamentul, nu genele, nu înclinarea lombrosiană, ci alcoolul. Alcoolul supradozat şi, pare-se, de calitate inferioară. Cum înghite mai multe pahare de băutură negativă, soţul îşi decapitează soţia, tatăl îşi sugrumă copilul sau îl bate pînă acesta sucombă (tot aia este), prietenul cel mai bun bagă cuţitul în prietenul cel mai bun, tot în urma îngurgitării tăriilor (a se observa identitatea a două silabe din cuvintele de mai sus), fiul dă cu toporul în capul tatălui, nepotul îşi înfige furca în bunic, tînărul violează şi mutilează femei de peste şaptezeci de ani, şoferul intră în accelerat sau în copaci, stîlpi sau biciclişti. De vină este acelaşi alcool incontrolabil, care din cînd în cînd se scumpeşte, îşi umflă accizele, dar parcă nu impresionează (ca preţ, fireşte) pe nimeni. Crimele se înmulţesc, bătăile cu obiecte contondente se ţin lanţ, certurile ireconciliabile conduc protagoniştii la spital, oamenii înnebunesc pe fond atavic, se sinucid, se urăsc de moarte, iar apoi solicită circumstanţe atenuante la tribunal. Închisorile se umplu de acest lichid criminal sub forme oarecum omeneşti, iar societatea suferă, în ansamblul ei, împărţită din ce în ce mai mult în victime şi agresori.

M-am gîndit că poate n-ar strica să instituim prohibiţia, ca în America anilor douăzeci, să înfiinţăm o brigadă de incoruptibili, care să urmărească şi să pedepsească încălcările legii. Sigur, vor apărea baruri clandestine, cine va voi cu tot dinadinsul, va face rost de alcool şi, în consecinţă, va bate, va băga cuţitul, va sugruma, va ucide cu toporul sau cu furca. Dar, poate, se vor împuţina crimele şi accidentele datorate fluidului asasin. Dar m-am răzgîndit fără întîrziere. Dacă s-a instituit prohibiţia asupra corupţiei, s-a eradicat? Ba, parcă, dimpotrivă...

▲

Cu ochii-n 3,14

VIEŢĂŢI ŞI PERSOANE

● Există şi veşti bune: în România mai avem zone de pădure virgină şi specii dispărute de mult din Europa. Conform unor date recente, pe teritoriul nostru trăieşte 60 la sută din populaţia europeană de urs brun, 40 la sută din cea de lup şi un procent asemănător de rîşi. Să fie acesta un motiv al sălbăticirii noastre de la o vreme? Explicaţie prea simplă. (**T. C.**)

● Meritorie ieşirea la scenă a „numărului doi" din ierarhia MApN, secretarul de stat George Cristian Maior (şeful Departamentului pentru Integrare Euroatlantică şi Politică de Apărare) şi mai ales precizarea sa că proiectul Legii dreptului de replică promovat de ministrul Ioan Mircea Paşcu a fost numai „iniţiativa domnului deputat", şi nu a ministerului (v. *Adevărul*, 9 iulie a.c.). Oamenii nu trebuie judecaţi la grămadă, nici măcar într-un minister. (**A. C.**)

● Pe Realitatea TV a dispărut Stelian Tănase şi a apărut Oreste la aceeaşi oră. Deci: Oreste în locul lui Stelian Tănase. Nici nu mai e nevoie de poantă la final. (**C. G.**)

● Acest domn care face ce face – în timp ce-ţi vorbeşte – ca să nu se uite în ochii tăi; nu e clar dacă trebuie dus la un psiholog, la preot sau la oftalmolog. (**R. C.**)

● La noua emisiune *Competiţia* de pe Antena 1, am putut vedea cu toţii cît de multe pot să facă playback-ul şi computerul. Şi ce înseamnă lipsa acestora. Andreea Bălan (una din cele două membre ale fostei trupe André), pusă în situaţia de a cînta „pe bune", şi-a dovedit totala sa incompabilitate cu orice ar fi legat de muzică. În fond, de ce ar trebui să ne mirăm? – trăim într-o vreme în care iluzia face mulţi bani (dacă nu toţi banii). Dar, dacă tot sîntem minţiţi – chestie care şi nouă ne place –, nu s-ar putea măcar să fim minţiţi frumos? (**C. P.-B.**)

● „Ştirile" PRO TV de miercuri, 3 iulie, au anunţat căsătoria Juliei Roberts cu un cameraman. Pentru că toată ceremonia s-a desfăşurat în mare secret (imagini ioc etc.), PRO TV-ul a arătat doar secvenţe în care vedeta-cu-zîmbet-larg-cît-hotelul-Ritz era la braţul actorului Benjamin Bratt, fostul ei prieten, de care s-a despărţit în relaţii nu tocmai amicale... Telespectatorii – care nu-l cunosc pe Bratt – nu puteau trage decît o singură concluzie: anume, că *el* este noul ei soţ! Nu cred că „Pretty Woman" ar fi foarte încîntată de această „confuzie"... (**a. l. ş.**)

● Vechiul banc românesc cu tatăl uimit că fiul lui nou-născut este negru s-a îndeplinit în Anglia, unde un cuplu de albi care au apelat la serviciile unei clinici de fertilizare in vitro au descoperit că bebeluşii lor gemeni sînt negri. Personalul clinicii este în corzi: probele cuplului de albi ar fi putut fi încurcate din greşeală cu cele ale unui cuplu de culoare, tratat în aceeaşi perioadă. Probabil că sarcina femeii de culoare este aşteptată cu o vie emoţie. (**A. C.**)

● Doi gazetari au înregistrat conversaţia prin care ei ofereau unor oficiali din Ministerul Apărării o sumă importantă de bani, în schimbul semnării unui contract de materiale militare. Banii au fost acceptaţi. Difuzarea filmului a provocat un scandal, încheiat, deocamdată, prin incriminarea proprietarului organului de presă unde a fost făcută dezvăluirea şi prin anchetarea gazetarilor: unul dintre ei a fost acuzat de complicitate la uciderea a doi leoparzi dintr-un parc natural. Normal, acţiunea se petrece în India. (**M. B.**)

OBIECTE ŞI LUCRURI

● Admirabilă vestea despre succesul „Eugeniei" în Canada, printre cei care au emigrat acolo; la un magazin de specialităţi româneşti, crocanta cu cremă face încă furori; am găsit ştirea tipărită în nu ştiu care pagină a unui cotidian. Eu aş fi pus-o pe-a'ntîia! (**R. C.**)

● Ştiţi de ce sînt străzile pline de gropi? Pentru că niciodată gropile nu sînt plombate. Sau se plombează atunci cînd toarnă cu găleata. Probabil că tot de aceea se şi astupă rigolele cu „dopuri" de asfalt. Aşa că apa rămîne la suprafaţă şi „crestează" iar şi iar asfaltul. E un cerc vicios (**M. M.**)

● De cînd au fost instalate ditamai panourile la intrarea în cele două parcuri din apropierea casei mele (Icoanei şi Ioanid), pe care scrie mare „Primăria sectorului 2", am aflat şi eu că, atunci cînd trec strada, trec, de fapt, dintr-un sector într-altul... Una la mînă. Doi (pentru că aşa sînt eu, mai chichiricios): „Parcul" Icoanei s-a numit, de cînd îl ştiu, *Grădina* Icoanei; există vreo decizie, vreun document semnat, ceva, care să permită rebotezarea ei? Trei: pe panouri se lăbărţează tricolorul, deşi nu cred că se îndoieşte cineva că sîntem în România... Nu mai rămîne decît să se vopsească şi coşurile de gunoi în cele trei culori (altele nu se cunosc pe lume) şi o să ştim că sîntem la Cluj. (**a. l. ş.**)

● A apărut apa minerală „Briza Lipovei". Apa e bună, nimic de zis, dar ce să caute briza în pusta arădeană? Pe cînd „Musonul Sloboziei"? (**M. V.**)

● În Neptun s-a deschis un cafe-bar „Efendi – cu specific românesc". Pe mare circulă un vaporaş pe care scrie „Curse Agrement-Tahiti". Asociate cu transformarea fostului bufet de carton „Cireşica" într-un local cu gazon englezesc, luminat de felinare portocalii şi făclii de bambus împotriva ţînţarilor, şi mai punînd la socoteală şi palmierii din Mamaia, lucrurile sînt uşor halucinante. Atît marea cît şi uscatul par instabile. (**A. M.**)

VORBE, VORBE, BANI

● Pe OTV dau peste o secvenţă în care un reporter foarte tînăr îl pupă pe un reporter tînăr şi îi mulţumeşte că l-a învăţat „televiziune". Dacă vă amintiţi, am spus OTV, deci ar trebui să îi atragă cineva atenţia că nu „televiziune" l-a învăţat, orice altceva, dar nu televiziune. (**C. G.**)

● Dacă pe firmă scrie *„REGINA NOPŢII"*, înăuntru ce leopard ar putea să fie? Nu, nu este un bar cu program de strip-tease, nu e nici florărie. Este (pe strada Emanoil Porumbaru) un atelier de cizmărie. (**D. S.**)

● În interviul luat de Svetlana Cârstean în „Observatorul Cultural", (nr. 124 din 9 iulie) Ioana Avădani spune frumos că traducerile pentru „Dilema" au ajutat-o să-şi regăsească adjectivele. Apoi: „de cînd traduc aceste texte, mi s-au întîmplat faze absolut antologice: una cu un bodyguard care, cercetîndu-mi actele la intrarea într-o clădire, mi-a spus: «A, pe dumneavoastră v-am citit în *Dilema*". Mie de ce nu mi se întîmplă? (**C. G.**)

● Azi, 12 iulie, la Paris, se pune la licitaţie foaia de hîrtie pe care în urmă cu exact 40 de ani, Serge Gainsbourg, a grifonat cuvintele melodiei sale „La Javanaise" cu care Juliette Greco a făcut un imn al îndrăgostiţilor din lumea întreagă: „Mon amour / Ne vous déplaise / En dansant la javanaise / Nous nous aimions le temps d'une chanson"... Se apreciază cu prudenţă că licitaţia va porni de la 3-4.000 de euro. Nu-i am. (**R. C.**)

● În Cîmpulung Muscel, cine are centrală de apartament plăteşte „luxul" (trecut ca atare în scripte) cu vreo 800.000 de lei în plus la impozitul pe locuinţă. Într-o zonă cunoscută pentru rezistenţa la schimbare, s-o fi haiducit chiar primăria? (**S. S.**)

● Un tînăr care a furat 2.000 de lei din buzunarul unui cumpărător de la complexul „Europa" a fost prins de poliţişti, arestat şi după cîteva luni de judecată a fost condamnat „de instanţa Judecătoriei sectorului 3 din Capitală la trei ani şi şase luni închisoare cu executare (...) sentinţa rămînînd definitivă". Alt bucureştean „a încercat să fure un salam, dar a fost prins imediat (...) trimis în judecată pentru tentativă de furt (...) şi a primit trei ani şi opt luni de detenţie" *(Naţional*, 6 iulie). Cele două sentinţe atît de severe au fost pronunţate de aceeaşi judecătoare, condamnată luna trecută de Curtea de Apel Bucureşti la *„şase luni închisoare cu suspendarea executării* (s.n.) pentru abuz în serviciu, fals în înscrisuri, fals intelectual şi favorizarea infractorului". Ce-nseamnă să cunoşti bine domeniul justiţiei cînd te apuci de infracţiuni!? Dacă fura 2.000 de lei o mînca puşcăria!. (**T. C.**)

3,D.S.

● Îi urăm colegului nostru D.S. – responsabilul cu „3,14" – un concediu atît de plăcut încît să nu-şi piardă Cumpătul cînd citeşte titlurile rubricii noastre în această săptămînă. Contăm pe faptul că orice concediu e mai scurt decît arta sa în împerecherea şi deraierea cuvintelor. (Redacţia)

© S. Ivanoschi

Cristina BRĂDĂŢAN

La studii în America

Studiez de doi ani sociologie la o universitate în Statele Unite şi am început să mă obişnuiesc cu statutul meu de „între două lumi": lumea americană, bine organizată, cu multe reguli peste care nu se trece, şi lumea românească, unde niciodată nu ştii ce şi cînd ţi se poate întîmpla.

„De ce pleci?" o întrebare de obicei rostită cu reproş, nu mai pare acum de actualitate. Fiecare dintre noi cunoaştem destui care au plecat la studii sau la muncă în străinătate, unii s-au şi întors, poate mai bogaţi, oricum mai bogaţi în experienţe, aşa că această întrebare aproape a dispărut. Se presupune tacit că sărăcia şi lipsa de perspective te împing să pleci. Eu nu sînt convinsă că acestea sînt motivele principale – am întîlnit puţini doctoranzi români care să nu fi lăsat în urmă cel puţin un apartament, dacă nu şi casă şi maşină şi încă nu am văzut unul care să fi fost şomer. E adevărat, cei mai mulţi dintre cei care vor să şi rămînă după doctorat în străinătate cred că sînt lipsiţi de perspective în România, dar nu în sensul că nu ar găsi un serviciu sau nu ar avea o situaţie bună. Există o neîncredere generală în sistemul de promovare, cine ajunge să aibă putere de decizie, cine ajunge „sus" – nimeni nu crede că cei mai merituoşi ajung, din contră.

Cum e „acolo" e o întrebare pe care o auzi des şi nu ştii foarte bine la ce se referă, dacă e vorba de oamenii de acolo, de studiile tale, de cum te simţi acolo sau de toate astea la un loc. Am să încep cu studiile, pentru că de asta m-am dus în primul rînd.

Lucrul care *îmi place cel mai mult* în educaţia americană e că nimeni nu îţi dă sentimentul că eşti neinteligent sau un incult. În primul meu semestru în America eram aproape scandalizată de întrebările pe care studenţii le adresau profesorului: mereu se găsea cineva care să întrebe lucruri care păreau evidente sau pe care le explicase mai înainte. M-am obişnuit însă repede cu asta şi am început să îi văd avantajele: faptul că nimeni nu zîmbeşte cînd întrebarea ta pare deplasată sau cînd nu exprimi bine ce vrei să spui, îţi dă încredere să îţi clarifici tot ce nu ai înţeles fără teamă de a fi privit ca un prost. Asta face sistemul eficient şi, cumva, democrat: poate că informaţia pe care o primise în sala de curs nu e foarte multă, dar e bine structurată şi o ai clară în minte. Spun că sistemul e şi „democrat" deoarece chiar dacă nu eşti foarte inteligent, cu o minimă bunăvoinţă tot rămîi cu ceva în minte, cu nişte idei clare, pe care nu le-ai fi dobîndit dacă doar stăteai în bancă şi notai ce spune profesorul. E un sistem interactiv şi asta îl face eficient.

Un al *doilea* lucru bun e felul cum sînt structurate cursurile – mă refer la cursurile doctorale sau de master. Cele de statistică se bazează pe probleme: fiecare noţiune predată e cuprinsă într-o temă pentru acasă, apoi într-un examen de jumătate de semestru sau în examenul final. În felul acesta chiar dacă nu înţelegi prea bine ce e cu statistica, ştii cum să o aplici. Cursurile care nu sînt de statistică se bazează pe articole: într-o oră de curs se discută cinci-şase articole, pe care studenţii le-au citit înainte. Discuţia este cîteodată condusă de profesor, dar studenţii trebuie să vină cu răspunsurile. Cum, în general, nu sînt mai mult de 10 studenţi la un curs, se observă cine nu a citit articolele, cine nu întreabă nimic şi nici nu răspunde, şi dacă continui în a fi inactiv eşti atenţionat. Aşa că trebuie să participi.

Un al *treilea* lucru bun este atitudinea generală a profesorilor – rar întîlneşti pe cineva care să te apese cu autoritatea lui, iar atitudini de genul „cum, nu ştii cine sînt eu?" sînt inexistente. Eu nu susţin că oamenii de aici nu sînt orgolioşi, spun doar că ştiu să ascundă bine acest lucru şi asta destinde atmosfera.

Nu înţelegeţi de aici că văd totul ca perfect în a fi student în America. Unul dintre lucrurile care e cîteodată foarte apăsător e munca, prea multă muncă. În afară de cursuri trebuie să şi lucrezi pentru un profesor sau să predai, şi ritmul e destul de stresant. Prea multă muncă aduce şi singurătatea: nu ai timp de prietenii, mai mereu eşti atît de obosit încît nici nu ai vrea să vezi pe cineva. Într-un sens, dacă eşti fără familie, viaţa e goală, schematică aici: mănînci, te duci la şcoală, lucrezi şi te culci. Eventual te mai uiţi la televizor sau, dacă e o săptămînă mai lejeră, pleci undeva duminica. Dacă îţi place ce faci şi eşti cu familia nu eşti foarte frustrat de o viaţă aşa de simplă, dacă însă nu îţi place şi eşti şi singur, te înnebuneşte.

Americanii din universitate sînt prietenoşi, încrezători şi lipsiţi de prejudecăţi cu privire la români şi asta te face să te simţi bine la început. Totuşi, cu timpul înţelegi că distanţa dintre oameni este mult mai mare aici decît în România, te simţi frustrat că nu poţi să te apropii mai mult şi dintrodată de ei. Am auzit mulţi români care îi consideră pe americani ipocriţi pentru că zîmbesc dar nu se apropie. Eu cred însă că e vorba de o neînţelegere a ceea ce înseamnă atitudine politicoasă în general: o persoană foarte politicoasă e o persoană care nu vrea să se apropie de tine, să se arate cum este, vrea să păstreze distanţa. Zîmbetul ăsta înseamnă: să păstrăm distanţa, să nu ne apropiem prea mult. E o formă de protecţie afectivă, pe care eu o găsesc eficientă şi mă străduiesc să o învăţ. Nu spun că nu poţi să îţi faci prieteni printre americani, dar prietenia se dezvoltă încet, şi de abia după ce te-ai apropiat destul îşi permit să nu zîmbească întotdeauna, să spună că sînt trişti sau chiar să plîngă.

Din cînd în cînd însă tot te simţi singur şi fără sens, cum nu te-ai simţit niciodată acasă. ▲

Ştefan BORBÉLY

Lecţie de pragmatism

(titlu pe care îl veţi considera, firește, prezumţios...)

Am fost, ca universitar, în mai multe universităţi din Statele Unite şi Marea Britanie, dar de fiecare dată cu o bursă adusă de acasă sau furnizată de vreun finanţator terţ. Distincţia e importantă, fiindcă ea introduce între tine şi instituţia care te găzduieşte o distanţă formală, chiar ceremonioasă: nesimţindu-se obligată să te integreze efectiv, fiindcă nu ai normă de predare sau de consultanţă, ci doar atribuţii personale de cercetare, universitatea primitoare nu te asimilează cu adevărat, nici uman, nici academic, ci te exilează undeva într-un *no man's land* diafan, în care prezenţa ta e echivalentă, de cele mai multe ori, cu nonexistenţa. Lucrul acesta nu se datorează cîtuşi de puţin suspiciunii sau mefienţei, ci unui soi de neutralitate administrativă, funcţionărească, întrucît în universităţile occidentale, relaţiile individului cu instituţia sînt reglate de poziţia banilor faţă de ambele părţi puse în joc. Cu totul alta ar fi situaţia dacă ai beneficia de stipendii din partea instituţiei primitoare, sau dacă ţi-ai plăti direct sejurul, sub forma vreunei taxe de şcolarizare: în acest caz, dependenţa financiară creează deja un schimb bazat pe obligaţii şi reciprocităţi restrictive, în perimetrul cărora fiinţa ta, evanescentă pînă atunci, începe să existe, să prindă contur, ducînd şi la o nuanţare a relaţiilor interumane.

Românii aflaţi *dincolo* la studii greşesc, cel mai adesea, din dorinţa de a surmonta febril şi cît mai repede bariera diafană, prin subiectivizarea excesivă a relaţiilor interumane, extinse pînă la familiaritate. Mulţi dintre ei reacţionează inadecvat, adică *afectiv*, într-un context de obiectivitate instituţională neutrală, fiindcă aşa au fost obişnuiţi de acasă, unde relaţiile dintre individ şi instituţie sînt reglate, de obicei, prin personalizarea culpabilă, lucrativă a acesteia din urmă: cauţi pe cineva – o cunoştinţă, sau cunoştinţa unei cunoştinţe, o rudă, sau ruda unei rude – pentru a pătrunde în interior. Nu apeşi pur şi simplu clanţa uşii principale, de la intrare: identifici, uneori trudnic, anevoios, penibil, portiţa din dos, nişa secretă din spatele biroului. Acest ritual tranzacţional, presărat cu peşcheşuri, atenţii, plicuri uitate pe mese, ciocolăţici strecurate pe sub mînă, translează, la noi, din cutumă direct în mentalitate, nutrind impresia că abordarea unei instituţii e direct proporţională cu permeabilitatea ei subiectivizată. Aceasta e coaja de banană pe care alunecă – uneori iremediabil – mulţi tineri intelectuali români, ajunşi cu studiile în Occident, fiindcă ei caută să transfere nepotismul sacrosant, instinctiv de la noi în relaţii instituţionale care, *dincolo*, funcţionează pe alte paradigme, mult mai obiective.

Levantinizarea comportamentului cotidian e primul reproş la adresa românilor pe care mi l-au transmis, sub varii forme, mai mulţi profesori de *dincolo*. În universităţi cu o masivă prezenţă internaţională, funcţionarii şi profesorii ajung foarte repede la ecuaţiile reductive ale stereotipurilor naţionale reprezentanţionale: japonezii se comportă într-un fel, ruşii altfel, scandinavii într-un anumit fel care nu seamănă cu celelalte, şi aşa mai departe. Stilistica naţională – sau, uneori, rasială – devine indiciu de recognoscibilitate şi de previziune comportamentală: ne putem plînge la infinit că e abuziv să gîndeşti aşa, că e chiar barbar: mecanismul funcţionează. Colaţionînd asemenea observaţii recurente, – furnizate, de regulă, cu un zîmbet îngăduitor –, am putut circumscrie şi portretul-robot al studentului român: onctuos, îndatoritor-slugarnic, epidermic. Omul care se bagă aparent discret în faţă, pentru a fi văzut; ubicuu, insistent, mizînd, de regulă, pe cartea proximităţii personale, epidermice, nu pe cea a distanţei.

Mi s-au făcut aceste confesiuni – care, de obicei, nu se comunică – fiindcă bursele de care am beneficiat au fost atît de consistente, încît mi-au îngăduit să practic lejer, cu detaşare, exerciţiul suveran al distanţei. Sub acest aspect am fost întotdeauna – recunosc – un privilegiat: cazul nu e tipic, dar permite articularea unei perspective, pe care, în alte condiţii, nu o poţi circumscrie. Azi, studenţii pe care-i am, şi care pleacă *dincolo* pentru stagii mai lungi sau mai scurte, îmi povestesc de servituţi penibile, pe motive de sărăcie: ministerul, statul le calculează atît de parcimonios stipendiul, încît rezultanta e umilinţa – şi recurgerea la diferite tertipuri, unele în marginea legii şi a convenienţelor, pentru a o surmonta. Pentru mulţi funcţionari ai statului român, studentul cu piciorul pe scara avionului continuă să fie un infractor potenţial: un om care vrea să „fugă", să „rămînă dincolo", să plătească, prin nerecunoştinţă, favorul care i s-a făcut. E adevărat, mulţi rămîn, mulţi nu se întorc, dar motivele trebuie căutate înăuntru, nu afară: dacă statul român ar crea un cadru obiectiv, legiferat, prin care „plecarea" ar ieşi de sub incidenţa excepţiei, şi ar intra sub una a continuităţii, a normalităţii, lucrurile s-ar schimba radical.

Mi se va reproşa, probabil, că mercantilizez excesiv statutul academic extern al românului de rînd, trecînd vinovat sub tăcere invariantele sublime ale fenomenului: talentul nativ, dăruirea, vocaţia, dorinţa de a izbîndi. Idealist din naştere de felul meu, am devenit pragmatic tocmai prin contactul cu experienţele externe de care am beneficiat, fiind azi de părere că eficienţa unui intelectual român trimis *dincolo*, pentru a lucra sau studia, depinde în bună măsură de siguranţa financiară a sejurului său. Vremea studentului romantic, „eminescian", sărac, zgribulit şi genial, a trecut: în multe cazuri, concurenţa e decisă de stabilitatea psihologică şi intelectuală pe care ţi-o dau banii. Corespondentul meu în ierarhia universitară poloneză (aceeaşi funcţie, acelaşi grad didactic, aceeaşi vechime) are un salariu de opt ori mai mare decît al meu; cel din Slovenia: de 12 ori. Aici, şi nu altundeva, se decide soarta de azi a universităţii româneşti. Şi în legislaţie: în paragraful de lege – prevăzut odinioară de către Marian Papahagi, dar şters de Comisia parlamentară de resort – care ţi-ar îngădui să-ţi iei firesc un an sabatic, pentru a lucra într-o bibliotecă universitară străină.

Mai există încă un sfat – neplăcut, scandalos, poate – pe care i-l pot da unui om pregătit să plece *dincolo*, la studii: să evite, pe cît posibil, tutela academică a emigranţilor români. Fireşte, patronajul unui nume cu empatii sigure, transferabile, poate fi asigurător în contactul cu o lume a cărei duritate imaginată acasă nu o echivalează niciodată pe cea concretă, empirică, de la faţa locului, însă în acest fel se intră într-un cerc psihologic ruinător, pe care e bine să-l eviţi. Un îndrumător academic străin, chiar şi unul care nu prea ştie nimic de România, e întotdeauna mai potrivit decît unul cu memoria justiţiară surescitată, care caută să te convingă, pe toate căile, de adevărul, adesea iluzoriu, al propriului său trecut sau de nimicnicia ţării din care tocmai soseşti. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Adrian CIOROIANU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 488
19-25 iulie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

NESIMŢIREA

„FULAR – «Se cade» să-ţi sufli nasul în el.“

GUSTAVE FLAUBERT – „DICŢIONAR AL IDEILOR PRIMITE DE-A GATA“

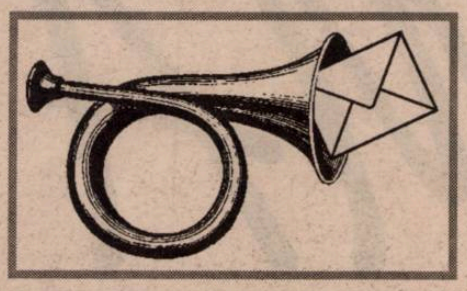

Nr. 480: *„Protestez, deci exist“*

Împotriva, împotriva...

Îmi permit să protestez împotriva unor chestiuni care, aş vrea să cred, ne afectează pe toţi deopotrivă şi împotriva cărora se protestează prea puţin sau chiar deloc. Fiind vorba de un discurs mult prea serios, nu există nici o şansă ca acesta să se transforme într-un memoriu. În plus, avînd tendinţa tot mai accentuată de a nu mai recunoaşte nici o autoritate despre care cred că nu mă reprezintă, nici nu aş şti cui să-l înaintez.

Aşadar, protestez împotriva următoarelor chestiuni:

1. Împotriva dreptului la informaţie. A fi o persoană bine informată presupune un risc, şi anume acela de a deveni dezinformat sau, în cel mai bun caz, rişti să fii tentat să-ţi limitezi cu bună ştiinţă accesul la informaţie. În ambele cazuri, efectul este acelaşi: nu vei şti niciodată nimic din ce se întîmplă în jurul tău.

2. Împotriva dreptului la vot şi a democraţiei reprezentative. Nimic nu poate garanta faptul că cei pe care i-am ales se vor ocupa strict doar de respectarea atribuţiilor cu care au fost învestiţi. Faptul că acest lucru nu s-a întîmplat niciodată pînă acum îmi întăreşte convingerea că nici nu se întîmpla vreodată.

3. Împotriva statului de drept şi a conştiinţei civice. Din această cauză nu ne putem permite să facem revoluţii şi singura posibilitate de a schimba ceva apare o dată la patru ani cînd oricum nu se schimbă nimic.

4. Împotriva celor care îmi propun ca singură soluţie emigrarea. Cu toate neajunsurile vieţii de aici, îmi place prea mult mirosul florilor de tei din copacul aflat în faţa geamului meu.

5. Împotriva celor care îmi oferă drept pretext de a rămîne în ţară tocmai pe cel enunţat la punctul 4. Sînt dispus să plec de aici cu prima ocazie şi am convingerea că în cazul unei eventuale întoarceri nu voi mai găsi nici un tei sub geamul meu.

6. Împotriva oamenilor care sînt mai puternici decît mine. Nu am nici prestigiul şi nici mijloacele necesare contracarării asalturilor continue pe care aceştia le fac asupra conştiinţei mele.

7. Împotriva celor care, ca şi mine, la vîrsta de 23 de ani, se declară prea obosiţi pentru a mai lupta împotriva lor.

8. Împotriva lucrărilor de licenţă copiate de pe Internet şi a profesorilor care se fac că plouă şi propun notarea acestora cu zece.

9. Împotriva florilor oferite doamnei conferenţiar (nu spui cine, deşi nu i-a văzut nimeni numele prin librării, şi atunci cum a ajuns conferenţiar?) pentru că aşa se face înainte de susţinerea dizertaţiei.

10. Împotriva absenţei lui T.S. Eliot din cursul de literatură engleză interbelică, împotriva absenţei Sylviei Plath din cel de literatură postbelică şi împotriva studenţilor care învaţă aceste cursuri.

11. Împotriva studenţilor care nu învaţă nimic (nu vă faceţi iluzii, domnule Goanţă, aşa sînt majoritatea) şi care, după examene, aruncă fiţuicile în faţa coşului de gunoi.

12. Împotriva studenţilor care nu merg la cursuri.

13. Împotriva studenţilor care, în loc să stea în sălile de lectură unde ar avea mult mai mult de învăţat, merg la cursuri.

14. Împotriva celor care cumpără reviste culturale şi nu le citesc.

15. Împotriva revistelor culturale pentru că nu sînt citite de către toţi cumpărătorii lor.

16. Împotriva punkerilor care nu ştiu nimic despre globalizare, FMI, WTO sau despre Banca Mondială.

17. Împotriva celor care, ca şi mine, nu găsesc altceva mai bun de făcut decît să protesteze în faţa unei lăzi de bere.

Cu multă stimă, al dumneavoastră,

Adrian SZELMENCZI
a_szelmenczi@personal.ro

Replici

Nr. 484: Articolul lui A. Cioroianu „Al dracului Occident iubit!“

Dragi dilemişti,

Domnul Adrian Cioroianu, tip de distins şi respectabil tînăr intelectual român, a dat un răspuns ce s-a vrut de K.O. unui student, bănuiesc, bursier din Occident. Tema? Cum e la ei şi cum e la noi. Îndrăznesc să îl combat niţel, numa' aşa, deşi îl citesc regulat şi îl preţuiesc sincer...

Împărtăşesc aceeaşi soartă cu a domnului student C. Constantinescu şi îl înţeleg de sus şi pînă jos.

Super-bunăstarea lor se reflectă în felul în care se privesc, comunică, se îmbracă şi îşi întreţin prieteniile. Tehnologizarea eletronică, faptul că nu mai e nevoie să iei contact cu oamenii ca să îţi iei, de exemplu, un bilet de avion sau de spectacol, ridicolul unor situaţii în care eşti rugat să nu stai de vorbă cu angajaţii unui imobil doar ca să nu îi ţii din treabă, atmosfera de orice altceva în afară de pioşenie din biserici, transformarea unor valori artistice, spirituale în afaceri (muzica nu mai poate fi free, un film vechi şi bun costă mai mult decît unul nou, deşi şi-a „scos pîrleala“ demult, preţurile imbatabile de la operă de exemplu, plus imbecilizarea forţată de la televizor), astea ne fac să ne simţim, noi, săracii bursieri românaşi, mai români decît sîntem. Pare poate aiurea, însă e senzaţia tuturor conaţionalilor pe care îi cunosc în şi în jurul oraşului San Francisco. Şi se poate explica.

Înţelegem bine că a fi român nu e nici mai bine şi nici mai rău decît american, să zicem. Bine, sigur, nu ai atîtea drepturi ca dînşii, bineînţeles, însă e o senzaţie bună să înţelegi că nu sîntem inferiori. Mă uit în jur şi revăd mitocanii de care doream să fug cînd eram acasă, normal, sub alte forme. Prostia, şmecheria de doi lei şi făcutul cu ochiul complice, nu e apanajul românilor. Domnul Cioroianu a distrus un şablon şi a pus altul în loc, însă, scuze, nu are temei. Subcultura e cu mult mai evidentă în America decît în Europa, ca să nu pomenesc de incultură. Iar în ceea ce priveşte expresia omului de rînd din metroul bucureştean, eu unul am văzut-o altfel; cînd după 10 luni de SUA m-am plimbat prin Bucureşti, am văzut şi oameni zîmbitori şi senini.

Drept e că în cultura noastră balcano-europeană, văitatul şi autocompătimirea sînt pe teren propice. (Pe buna mea mătuşă din Piaţa Chibrit, dacă o întrebi de sănătate începe să plîngă şi să şchiopăteze rău.) Însă prieteniile sînt frumoase, de cele mai multe ori durabile, legăturile sufleteşti sînt evidente, nu difuze ca aici, împletindu-se dincolo de ani. Comunicăm, facem băşcălie, ne înjurăm, ne împăcăm... deci trăim la intensitate. Nu, nu e mai bine să fii român decît american sau togolez sau francez, e doar altfel. Eşti ce eşti, ei sînt ce sînt, chiar dacă lipim de ei şabloane şi de noi băşcălii. Rămînem ce sîntem, cu bune şi rele. Adică unici şi atît de la fel...

Răzvan GEORGESCU
rgeo0708_ro@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 483: Articolul Alinei Iordache „Profesorul faţă-n spate cu re-acţiunea“

Stimaţi dilematici,

Lumină scăzută, fum de ţigară... muzică de Strauss şi *Dilema* nr. 483. Pe aceasta o mai recitesc, că, deşi abonată fiind, nr. 484 încă nu l-am primit. Poate mîine.

Permiteţi-mi aici, în cele ce urmează, să mă căznesc să-i relatez cîteva argumente dnei Alina Iordache din Rîşnov, semnatara articolului „Profesorul faţă-n spate cu re-acţiunea“ care face următoarea încheiere: „Ce mai citesc elevii care nu citesc? Ca şi profesorii lor: bancnote, reclame, ambalaje.“.

Personal nu provin dintr-o familie cu o bibliotecă impresionantă şi nici nu mă trezeam în acordurile nemuritoare ale muzicii clasice, ceea ce nu mi-a baricadat drumul spre lectură. Genetic, l-am moştenit de la tatăl meu, iar plăcerea lecturii mi-au dăruit-o dascălii în şcoală. În familie, mama insista să mă vadă cu o carte în mînă citind în loc să bat străzile.

Astăzi se-ntîmplă invers. Vorbind la modul general. Mamele insistă ca progeniturile să plece la joacă, pentru ca ele să fie „mai libere“ uitînd că pe lîngă relaţii n-ar strica măcar puţină minte. La şcoală, dascălii trebuie să fie atenţi să nu surmeneze elevii cu lecţii, teme, lecturi. Elevii care nu citesc – marea majoritate – frecventează discotecile şi dughenele îmbîcsite pentru ca mai apoi să devină buni violatori, de pe băncile şcolii cochetează cu drogurile mai slabe, de pe la 9-10 ani începe să-i preocupe viaţa sexuală citind cu jind reviste „de specialitate“ şi cam atît. Cît despre reclame şi ambalaje: pe cele mai lungi le citesc pe silabe sau le ţin minte apelînd la memoria vizuală.

Spectre pline de ură, înşelăciuni, mascarade şi argumente nefondate li se atribuie profesorilor. Categoric fals. Aici sînt prezente cîteva aspecte fixate în realitate. Profesorii care au citit, citesc şi vor să mai citească, dar nu le permite leafa meschină. Mulţi din această categorie posedă o puternică cultură generală şi de specialitate care ar fi în stare să topească zeci de ani de gheaţă. Nu exagerez. O altă categorie care a păşit de-a valma în învăţămînt din 1990 încoace: foşti ingineri agronomi, absolvenţi de licee agricole, de construcţii, cu bacalaureate luate cu nota minimă, absolvenţi ai unor colegii şi facultăţi particulare unde condiţia nr. 1 a fost *bancnota*. Această categorie a invadat şcolile din mediul rural. Năduşesc de pasiune (vorba vine) şi căldură în pragul unui an şcolar căci încă un an îşi pot etala garderoba, coafura, manichiura, poşeta, parfumul cît mai scump. Ce să citească? Nu fac astfel de compromisuri. Se cîinoşesc la banalitatea fiecărei zile, pretind îndobitociţi de rutina meticuloasă, de manipulările acestea deznădăjduitor de îngreţoşătoare, aceleaşi drepturi cu un cadru didactic calificat avînd toate gradele didactice şi ceva vechime în învăţămînt. Astfel de profesori cu siguranţă citesc doar „bancnote, reclame, ambalaje“ şi nu pot pretinde elevilor să citească altceva cînd nici ei nu au citit nimic. Aici este buba, cum ar spune omul nostru de rînd. De-o prostie zdrobitoare sînt motivele lor pentru faptul că au păşit cu dreptul în învăţămînt. Amator e uşor să fii, să rezişti laolaltă e mai greu. Iar amatorismul în învăţămînt nu are ce căuta. Nici măcar în mediul rural.

Cu deosebită consideraţie, o dilematică convinsă

Diana GLÜCK
Com. Giera, jud. Timiş

La zi

Căldură foarte mare

Pornesc de la convingerea că atunci cînd trebuie să comunici e necesar să găseşti o minte mai luminată. Aşadar, mă voi adresa „găleţii de creiere“ ce formează *Dilema*. Dacă rîndurile de mai jos merită a fi publicate, vă rog, s-ar putea justifica astfel banii irosiţi pe cărţi şi absenţele de la seminarii.

Vara, aflăm din DEX, este anotimpul cel mai călduros al anului, reprezentînd intervalul de timp de la 22 iunie pînă la 23 septembrie. Două aspecte scapă definiţiei propuse. În această perioadă, Mama Terra recurge la prostituţie pentru a-şi (re)cîştiga existenţa. Ea devine, în tot acest timp, o doamnă între două vîrste care-şi expune generos nurii, ce abia se mai zăresc printre şiroaie de transpiraţie şi chipul ridat, întinerit miraculos după numeroase hidromasaje. Picînd în farmecele acestei – de altfel venerabile – doamne, turiştii noştri (sau ai lor ori ai voştri) plătesc sume modice sau exorbitante pentru a putea beneficia de unele servicii, bineînţeles după gusturile fiecăruia. Evident există şi nonturiştii, împărţiţi în două categorii: cei care nu dispun de mijloace materiale pentru a beneficia de serviciile doamnei şi cei care, pur şi simplu, o găsesc respingătoare. Pentru a scăpa de acest disconfort psihic recurg la o metodă simplă: sinuciderea; primii pe calea mass-media (programe de vară), celorlalţi nerămînîndu-le decît alternativa sinuciderii fizice pentru a scăpa de prea-carnalul din jur. Astfel vara devine anotimpul predilect pentru prostituţie şi sinucidere.

Din aceste considerente doresc înfiinţarea unei asociaţii nonguvernamentale antivară. În condiţiile în care se urmăreşte o revizuire a Constituţiei (proiectele fiind gîndite, evident, tot vara), dorim să înaintăm propunerea interzicerii prin lege a anotimpului vara. În acest demers sperăm să fim sprijiniţi de elita intelectuală aflată în plin elan deconstructiv: depăşirea modelului tradiţional al anului cu patru anotimpuri şi prezentarea unui nou model, anul cu un singur anotimp pluriparadigmatic.

Cu simpatie,

Doru SOMEŞAN
somi_doru@yahoo.com

N. red.: Poate că nu vă este prea clar, dar pe dumneavoastră vara vă înveseleşte... De ce să o interziceţi? Ce ne veţi scrie la iarnă? Veţi mai avea acelaşi haz?

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Fascinaţia şi refuzul autorităţii**
- **Internet.ro**
- **Muzica tinerilor**
- **Sinuciderea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Michaela sau parabola turistului

Grecia ţi se oferă de la început ca „exotică", grecească pînă în măduva oaselor, adică specifică, distinctă, unde totul este „tradiţie grecească" sau, eventual, „new tradition". Chiar dacă refuzi ghidurile şi ofertele turistice prea insistente, tot aduci cu tine o poveste a Greciei, care te va orienta în căutarea propriei tale „Grecii profunde", regăsind astfel curiozitatea orgolioasă a „călătorului" în locul celei înregimentate a „turistului".

După ce ne-am făcut, rapid, plinul de *Greek coffee* şi *ouzo*, de *live Greek music and dance* şi plaje mediteraneene specific greceşti, am pornit aşadar pe orice drum ce ducea spre interiorul insulei, în căutarea unui autentic ascuns, inevitabil, în comunităţile mici din afara traseelor turistice.

Am străbătut astfel întinderile pietroase acoperite de măslini zbîrciţi, ădăpostind la umbra lor firavă cîte o capră sau o oaie costelivă, am urcat văi secate de arşiţă şi am privit de pe înălţimi desenul albastru al golfurilor. Am descoperit astfel, în cel mai pietros colţ de munte, Kastro, o aşezare ce părea părăsită, pe care nu poţi să nu te întrebi cine ar dori să o locuiască. „Nimeni!" – ne-a răspuns singurul cîrciumar, atunci cînd l-am întrebat. Voi veniţi aici o oră şi vi se pare pitoresc. Eu însă aş înnebuni dacă aş locui aici. Am o casă jos, în Limenaria, şi una aici, cîrciuma asta, pentru turişti." „Şi ceilalţi oameni?" – am întrebat noi. „Nu mai locuieşte nimeni aici de ani de zile. Unii şi-au refăcut locuinţele familiale ca reşedinţe de vară. Mai vin aici cu toţii o dată pe an, de hramul bisericii."

Am mers aşadar mai departe. Şi în cele din urmă am găsit ceea ce căutam: satul grecesc adevărat! La o întorsură neaşteptată a unei uliţe strîmbe ne-am pomenit în piaţa mică umbrită de un platan imens, unde bărbaţii satului beau cafea şi joacă table sau cărţi. Puţin mai deoparte, patru-cinci femei stau la taclale. În faţa casei sale, un preot cu potcap priveşte în gol, cu un plici de muşte în mînă. Am comandat cîte un ouzo, acompaniat de ouzo-meze şi am stat să privim fascinaţi vreo oră, două, la oamenii din piaţă. Şi-au văzut cu toţii de treabă, fără să ne arunce măcar o privire.

În cele din urmă ni s-a făcut foame şi am plecat în căutarea unei taverne. Am găsit una în faţa căreia un miel se perpelea la frigare. Am intrat fără să mai stăm pe gînduri, iar patronul ne-a luat imediat în primire, dîndu-ne, afabil, pe mîna lui Michaela imediat ce a realizat că sîntem străini. Michaela vorbea englezeşte, stricat dar inteligibil. Ne-a aşezat la o masă, ne-a oferit imediat un ouzo, o sardea şi o măslină, după care patronul ne-a umplut un oloi cu bucăţi de miel.

Michaela este o fată de vreo 18 ani. Nu este frumoasă, dar are ceva fascinant. O faţă smeadă şi ovală – ca măslinele, ne trece nouă prin minte – ochi întunecoşi şi vii, care pot arunca însă şi fulgere. Ne lansăm în consideraţii despre grecoaice şi farmecul lor ascuns – căci de frumuseţe nu prea poate fi vorba!

La masa de alături se aşează un bărbat masiv într-o camaşă înflorată. Comandă o retsina şi – oroare! – o Cola, pe care o amestecă liniştit în vin. Intră în vorbă cu Michaela într-o engleză butucănoasă, după care ne dăm seama că e străin. „Bulgăroi cu ceafa groasă sau ceva în genul asta!" – arunc eu dispreţuitor la adresa băutorului de retsină cu Cola. „Numai un turist ar putea face aşa ceva!" – mai adaug eu scandalizat.

Continuăm să citim în ochii Michaelei profunzimile Greciei şi tragem cu ochiul la celelalte mese unde familii zgomotoase de greci îşi împart hălci de miel şi beau ceva din nişte stacane misterioase de metal. O întrebam pe Michaela ce-i aia. *„A kind of greek wine, I think. I don't know, I'm not Greek, I'm from the Czech Republic"* – ne răspunde gazda noastră. „Dar întrebaţi-l pe domnul de acolo – continuă ea, indicîndu-ne din cap pe băutorul de retsina cu Cola – el e grec, e singurul de aici din sat."

Ne întoarcem în tăcere la hotelul nostru de pe plajă. La barul de lîngă piscină, vecina noastră austriacă, mereu doritoare de vorbă, ţine să ne informeze despre ultima ei descoperire din ghidul gros pe care l-a adus cu ea din Austria:

– Trebuie neapărat să mergeţi la Theologos, se pare că este un sat tipic grecesc!

– Ştim, tocmai ne-am întors de acolo – îi răspund eu şi mergem la culcare, lăsînd-o pe austriacă descumpanită de cunoştinţele noastre.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Viitorul sună bine, dar fals

Săptămîna trecută, *Evenimentul zilei* a lansat grandios, pe prima pagină, un nou partid: Uniunea pentru Reconstrucţia României. A fost o încercare oarecum reuşită de introducere în agenda publică a unei noi formaţiuni, deşi realitatea de acolo a arătat apoi că nu merita efortul. Pe scurt, cinci tineri excepţionali, cu cariere excelente şi cu idei extraordinare s-au săturat de realitatea dementă, de ţara săracă şi de politicienii corupţi. Neaşteptat, tinerii nu vor să plece din România ci tocmai au format un partid. Deocamdată, nu se ştie exact ce anume vor. Au venit cu nişte sloganuri, de gen: „500.000 au plecat deja. Plecăm şi noi sau facem ceva? Nu rămîne degeaba"; „Bancorex. SAFI. FNI. PSD. PRM. Mai suporţi? Fă ceva pentru tine", „Dacă taci, o iei! Cînd vorbeşti, nu te bagă nimeni în seamă! URR – Conspiraţia bunului simţ" şi alte vreo patru în acelaşi ritm, rimă şi învăţătură. Sloganuri care vor să şocheze, să atragă şi care însoţesc în articolul respectiv cîteva idei nervoase, banale şi de-a gata. În pagina de Internet, foarte bine realizată ca tehnică, găsim însă o altă imagine, mai cuminte, mai aşezată. O listă de versuri mai albe, mai plate: „Fiecare contează. Dacă nu participi, nu se schimbă nimic. Noi suntem ca tine." Şi urmează multe, foarte multe, din care aflăm că e bine să îi respecţi pe cei bătrîni, că ar fi bine că cîştigi mult dacă munceşti cinstit, că ar fi frumos să fii respectat şi după ce votezi, că ce contează este să ai curaj şi speranţă, putere şi trăire, să construieşti şi să învingi etc. În general, că e bine ca ţara să fie bine şi tot românul să prospere. Chiar dacă intenţiile sînt bune, dincolo de lozinci nu este deocamdată mare lucru.

Sună bine, dar nu sună diferit de ce s-a mai s-a auzit. Iar tot demersul pleacă de la două idei greşite. Prima spune că este nevoie de o forţă nouă, care să împingă lucrurile înainte, că actualele partide şi-au trăit traiul, şi-au mîncat mălaiul, iar acest lucru este evident pentru poporul nemulţumit ce aşteaptă doar semnale de acest gen. De fapt, este foarte greu să impui un nou partid. Experienţa ApR o dovedeşte: un lider popular, peste 170 de primari, cîteva sute de consilieri locali, un program grandoman şi generos care suna bine, toate acestea nu au reuşit să aducă Alianţa în Parlament. A doua idee susţine că avem nevoie de principii noi de guvernare, de idei generoase, de programe politice care să lucreze pentru cetăţeni, care să asculte de nevoile oamenilor (în această paranteză fie spus, nu încetez să mă mir ce uşor se scrie în acest limbaj de lemn). Politica românească a fost şi este una esenţialmente guralivă. Avem idei, avem principii care

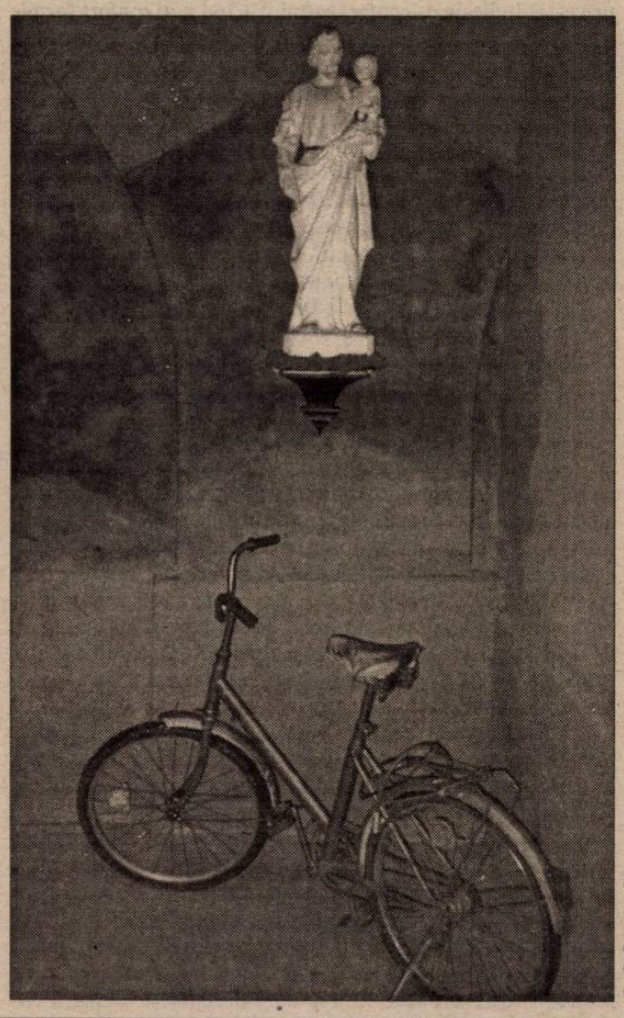

© S. Ivanoschi

de cele mai multe ori sunt bune. Un alt caz ne arată că nu e suficient: mărirea şi decăderea CDR. A avut principii, a avut idei, a avut oameni, mulţi, dar nu a avut expertiză. S-a trezit peste noapte la manşa avionului şi s-a apucat să citească instrucţiunile de folosire.

Fenomenul „URR" în sine nici nu este foarte interesant, în ciuda atenţiei de care s-a bucurat din partea unui cotidian central important. De fapt, Uniunea pentru Reconstrucţia României reprezintă un discurs la modă, genul de discurs: „să intre oamenii valoroşi în politică, să nu stăm de o parte". Vorbe rostite de scriitori în tabletele lor din ziare, de politicieni care, fiecare în parte, vor aproape mai mulţi oameni la fel de valoroşi ca ei, de analişti care simt chemarea, dar nu au un motiv. Ideea de la care se pleacă este că în politica românească au intrat doar lichelele şi hoţii, că dacă vine un val de „oameni ca noi", cinstiţi şi muncitori, totul se va rezolva. Politicienii români nu sînt mai proşti, mai hoţi sau mai incompetenţi decît societatea care i-a generat. Ba dimpotrivă, am intuiţia că o analiză statistică atentă ar putea arăta că sînt chiar ceea ce a dat mai bun această societate, adică elitele în sens larg, cei care luau premii la şcoală.

Dificultăţile răsar din mecanismele pe care le au la dispoziţie. Între un Theodor Stolojan, economist considerat aproape unanim deştept, adoptat la un moment dat de Banca Mondială, şi Florin Georgescu, economist cu mai puţină unanimitate, ambii miniştri de Finanţe ai României, diferenţa nu s-a prea văzut. Ambii s-au rezumat la a gestiona minor un dezastru tot mai mare. De fapt, generalizînd, există două tipuri de politicieni în România: „specialiştii" şi „guralivii". Primii provin mai ales din sistemul administrativ şi par a fi specialişti în ceva: în industrie, în finanţe, în tineret şi sport. Întîrzierea reformei se poate explica şi prin faptul că ei se mulţumesc să rezolve probleme urgente; de fapt, se pierd în detalii şi uită mecanismul general. Li se pare că acesta merge bine şi orice schimbare îl poate deranja şi poate fi periculoasă. Ceilalţi sînt guralivii, cei care ştiu principii şi cunosc idei, care spun oamenilor: ar trebui să vi se dea ceea ce meritaţi. Cum fiecare crede că merită mai mult decît face, inevitabil aceşti politicieni ajung demagogi. Nu trebuie să intre geniile în politică şi nici oameni foarte buni la altceva, la literatură, afaceri etc. Trebuie forţaţi actualii politicieni să adopte reguli clare pe care să le respecte. E mult mai simplu decît să schimbăm totul, pe baza aceloraşi baliverne. De altfel, liderii URR şi-au atins scopul. S-au remarcat şi vor fi cooptaţi. Este foarte probabil că cei cinci temerari au un viitor frumos în politica românească actuală. Aşa împuţită şi coruptă cum este ea.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Depopularea

Abia aşezat în jilţul la care rîvnise, fiul Scorniceştilor promulga unul dintre cele mai păguboase ucazuri din lunga lui carieră: trecerea deciziei asupra fertilităţii familiale din sfera vieţii intime în cea a treburilor de stat. Impusă prin drastice măsuri coercitive, naşterea era o problemă publică, îngrijirea nou-născuţilor rămînînd însă o îndatorire strict privată. Pruncilor aduşi pe lume prin forţa acestui apăsător decret folclorul le-a pus şăgalnica poreclă „decreţei", o întreagă generaţie născută cu de-a sila. Pe lîngă feluritele nenorociri, strategia natalităţii represive a provocat şi o reală dilatare a piramidei demografice. Primii purtători ai delegitimării regimului au fost femeile.

Statul tranziţional nu putea subestima o asemenea temă şi ca atare a hotărît să întreprindă chiar în acest an un nou recensămînt al populaţiei. Rezultatele preliminare provoacă o indispoziţie generală. În minunatul ţinut carpato-danubiano-pontic vieţuiesc puţini pămînteni. Contrastînd cu dilatările de odinioară, piramida demografică arată mai ponosită ca oricînd. În vremuri de tranziţie populaţia se reduce mai abitir decît în vreme de război. Printre mijloacele de locomoţie nemecanizate, cărucioarele bebeluşilor sînt sensibil mai rare decît toiagele în care se sprijină osteniţii longevivi, pe care unele oficialităţi îi numesc respectuos „seniori", dar la care gestionarii bugetului se uită de-a dreptul chiorîş. Din mersul anapoda al lucrurilor încolţesc entităţi bizare cum ar fi puzderia pensionarilor fără pensii, dar cu un partid al pensionarilor, ori acel literal *underground* al urbanizării infantile desemnat prin sintagma „copiii străzii".

Descotorosirea de dictatură este plătită de populaţia României cu două metehne: ea se împuţinează şi se degradează, de fapt împuţinarea este o consecinţă a degradării. Retorica neaoşistă răguşeşte invocînd sfinţenia gliei străbune fără a sfinţi însă şi populaţia, lăsată astfel pradă ateismului ştiinţific. Acest şovinism asimetric bîntuit de spaima străinilor care uneltesc să ne încalce graniţele nu observă fluxul tinerilor care traversează graniţa în sens contrar, spre a se aşeza într-o patrie mai generoasă. Mulţi dintre concetăţenii noştri dotaţi cu înalte calificări convertesc libertatea de a călători în libertate de a se dezrădăcina.

Alături de devalorizare, de dezindustrializare, de decolectivizare şi altele asemenea, depopularea este unul dintre simptomele care relevă natura intimă a tranziţiei: un proces istoric de deconstrucţie – pînă să construim, demolăm. Şi totuşi, tot răul e spre bine. Cum proporţia ungurilor care părăsesc Clujul este mai mare decît a românilor, primarul vesteşte vibrînd de emoţie patriotică suprimarea odioaselor tăbliţe bilingve.

▲

BARBURISME

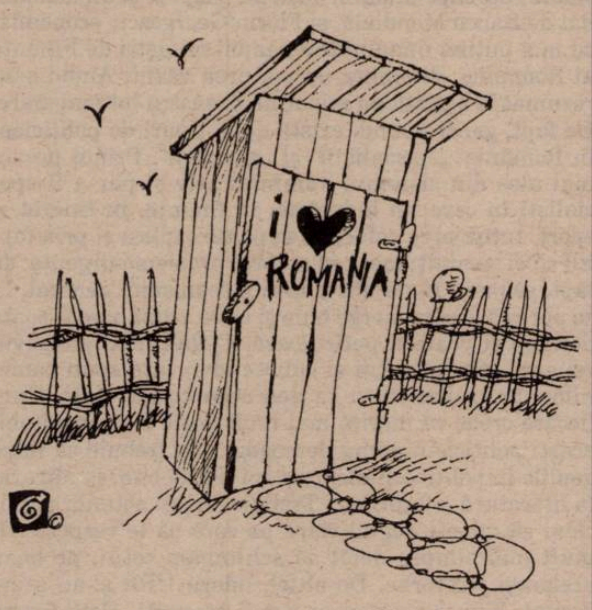

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Politica simpatică

De cînd mass-media au căpătat o atît de mare importanţă în viaţa omului, preocuparea de bază a mai tuturor politicienilor din lume este *imaginea lor publică*. Sigur, nu toţi recunosc asta. Iar în democraţiile solide imaginea nu înseamnă totul: un senator american sau un deputat francez ştiu prea bine că mediatizarea e neapărat necesară, dar voturile pe care le vor lua în alegeri nu depind numai de numărul apariţiilor la televiziune, ci şi de felul în care cetăţenii percep rezolvarea problemelor lor. În tînăra, fragila şi încă neajunsa la capătul tunelului democraţie română, politicienii au căpătat un adevărat sindrom al mediatizării: foarte mulţi fac tot posibilul să apară cît mai des la TV şi în ziare. Iar cînd apar, ce fac? Vorbesc un fel de limbaj de lemn al tranziţiei, cu formule standard (implementarea reformelor, strategii pe termen mediu şi lung, integrarea demnă în Europa, *acquis*, ofensiva împotriva corupţiei etc.), rostite pe un ton obosit şi grav, de oameni pătrunşi de importanţa misiei lor istorice, care simt în orice clipă că se adresează poporului, naţiunii, ţării întregi, dar au serioase probleme în a-i explica limpede lui nea Ion de ce Dumnezeu nu se urneşte maşinăria şi de ce e o distanţă atît de mare între discursuri şi realitate. Conform ultimelor sondaje, mai mult de trei sferturi dintre cetăţeni nu mai sînt interesaţi de politică. Nu ştiu cum vor fi interpretat sociologii datele în ansamblul lor, dar cred că acest dezinteres se explică în parte şi prin „distanţa de comunicare" pe care oamenii o percep între ce spun politicienii şi ce se vede în realitate: „ei cu ale lor, noi cu ale noastre". Între momentele cînd sînt chemaţi la vot (deci, curtaţi de oamenii politici), cetăţenilor li se livrează, dinspre politică, mesaje care „nu-i ating": fie li se par false, fie se pierd pe drum, fie sînt opace, fie le resimt ca trimise „spre nicăieri", spre o „populaţie" generică, nu spre nişte oameni concreţi, cu familie sau fără, cu salariu sau fără, veseli sau trişti – în fine, oameni care trăiesc *aici* şi *acum*. Şi, chiar dacă partidele şi politicienii plătesc firme de PR şi consilieri de imagine, aceştia nu pot face totul: pot corecta detaliile, dar nu pot schimba substanţa.

Într-un asemenea context caracterizat prin ruptura dintre impetuozitatea discursivă a politicianului român şi privirea dezabuzată a cetăţeanului simplu, apariţia unui nou partid (Uniunea pentru Reconstrucţia României) e interesantă nu doar din punct de vedere politic, dar şi din perspectiva comunicării. Cu atît mai mult cu cît el s-a lansat, practic, prin media: o pagină în *Evenimentul zilei* (10 iulie, un adevărat *scoop)* şi un site pe Internet (www.urr.ro). Semnalez în treacăt un efect care spune multe despre mentalitatea politică subterană de la noi: reflexul unora a fost să cerceteze „cine e în spatele" noului partid, „ai cui oameni sînt" tinerii care l-au lansat. Un asemenea reflex provine din gîndirea de tip securistic conform căreia „nimic nu e întîmplător", „totul se leagă" şi oricine face parte dintr-un lanţ, e „omul cuiva", „are un spate". Dar, *passons*. Pentru că iniţiatorii provin din mediul de afaceri de vîrf, bazat nu doar pe competiţie, dar şi pe comunicarea fără echivoc, pe respectarea interlocutorului/partenerului şi pe reguli limpezi, sînt foarte interesante tocmai *mesajele* lor. Cîteva mostre dintr-un text numit „Starea de spirit", aflat pe pagina web a noului partid, care începe cu „fiecare contează": „Pentru noi, politica înseamnă: să fii respectat şi după ce votezi; să ţi se răspundă atunci cînd întrebi; să fii ascultat atunci cînd vorbeşti; să ai o şansă atunci cînd îndrăzneşti; să cîştigi decent atunci cînd munceşti cinstit". Sloganurile sînt, de asemenea, fireşti şi au o bună doză de umor: „500.000 au plecat deja. Plecăm şi noi sau facem ceva? Nu rămîne degeaba!"; „Dacă taci, o iei! Cînd vorbeşti, nu te bagă nimeni în seamă! URR – conspiraţia bunului-simţ!"; „S-a rupt apa! E timpul să renaşti!"; „Vizite de lucru, tablouri, vînătoare, ironii fine. Tu cîţi bani ai de concediu? Gîndeşte-te şi la tine." După cum se vede, aceste texte mizează pe *individ* (nu se adresează generic „ţării" sau „poporului", termeni profund marcaţi de demagogia noastră politică de tranziţie) şi comunică nişte valori „la îndemînă", rupte din cotidian. S-a spus că ideile acestui nou partid nu sînt politice, ci mai degrabă civice: de fapt, acest tip de comunicare tinde să „coasă" ruptura dintre politică şi cetăţean, să pună omul pe gînduri şi să-i inducă sentimentul că politica nu e „la ei, acolo", ci îl priveşte direct. Nu ştiu ce şanse şi ce viitor va avea acest partid, dar el are deja un merit: restituie un aer firesc şi uman comunicării politice. Cu asemenea sloganuri, politica românească riscă să devină de-a dreptul simpatică.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Caniculare

Cald, îngrozitor de cald, aerul este irespirabil, îţi dă senzaţia că e fierbinte şi lipicios, „ca la tropice". Stăm foarte prost, ni se comunică la buletinele meteo, în ce priveşte „indicele de confort termic". Cînd n-ai confort termic nu-ţi prea mai arde să citeşti. Nici măcar cărţi de vacanţă, mai ales că editurile noastre par să ignore această categorie. Ne propun, în schimb, Nietzsche, Deleuze, Foucault. Să citeşti Deleuze la 37° înseamnă să-ţi iei adio de la confortul termic. În restul Europei temperaturile sînt mult mai clemente. Dar, cu toate că euro e pe cale să depăşească dolarul, revista *Magazine littéraire* consacră tradiţionalul număr dublu estival depresiei: „Depresia – de la melancolie la oboseala de a fi tu însuţi". Personaje literare, scriitori eşuînd în disperare, sentiment al inutilităţii şi al eşecului, pulsiuni suicidare. Lista e lungă: Virginia Woolf, Scott Fitzgerald, Primo Levi, Sylvia Plath, William Styron, Hemingway, Celan, Romain Gary, etc. etc. Şi Philip Roth *(Complexul lui Portnoy),* care se apără de depresie printr-o sexualitate frenetică, singurul mod, scrie el, de „a te răzbuna – fie şi în chip efemer – pe tot ceea ce deteşti în viaţă ...".

Despre depresie nu e vorba, cred, nicăieri în *Viaţa sexuală a Catherinei M.* de Catherine Millet, pe care excelenta editură Est ne-o propune spre lectură în aceste zile toride. Cartea a stîrnit senzaţie anul trecut şi a devenit un fenomen editorial. Autoarea e o stahanovistă a sexului. Aşa cum alţii îşi constituie o bibliotecă sau o discotecă, Catherine Millet deţine o impresionantă sexotecă. Are cultul performanţei şi dovedeşte un ireproşabil profesionalism. Preocupată, din copilărie, de „problema numărului", e – la maturitate – protagonista unor partuze gigantice. Unii bărbaţi – puţini – au nume şi identitate, ceilalţi – nenumăraţi – rămîn în anonimat. Dacă inventarul bărbaţilor e imposibil de realizat, acela al locurilor e întocmit cu o minuţie ce aminteşte de Robbe-Grillet. Spaţii închise – dormitoare, mansarde, camere de hotel, cabinete dentare, automobile, cabine de camion etc., spaţii deschise – străzi, parcuri, şosele, cimitire, păduri. Directoare a unei importante reviste de artă, autoarea nu amestecă, totuşi, sexul cu obligaţiile de serviciu: „nu am trecut niciodată la acţiune, în vreun birou, decît după orele de program ...". Se conformează, o spune ea însăşi, la exigenţele „culturii întreprinderii", după cum acceptă şi „cultura cuplului". Soţul, Jacques Henric, e scriitor şi, concomitent cu ieşirea în librării a cărţii soţiei, a publicat un album de fotografii în care Catherine Millet pozează goală. „Trebuie să precizez, scrie Catherine, şi acest parametru al «culturii noastre de cuplu»: într-una sau două din trei ocazii, actele noastre sexuale erau cheia de boltă a unei şedinţe de fotografie". Şi: „copularea în aer liber făcea deci parte din «cultura de cuplu» aparţinînd lui Jacques şi mie".

Frapantă e aici un fel de, cum să-i spun, nostalgie a conformismului. Catherine M. vrea să reconcilieze „cultura cuplului" cu emanciparea sexuală fără limite. Bizară schimbare de perspectivă: după ce vreme de decenii s-a stigmatizat familia-închisoare şi religia-opium, minorităţile sexuale militează astăzi pentru dreptul de a obţine acte în regulă de la primărie. Valorile „burgheze", ieri denunţate, au ajuns azi un ideal. Adeptă a eşanjismului fără frontiere, Catherine M. e, la rîndul ei, foarte atentă la întreţinerea „culturii de cuplu".

Ca şi soţul, de altfel, acesta, în plus, extrem de vigilent, fişînd şi sancţionînd drastic cea mai mică obiecţie la cartea soţiei. Tonul l-a dat însă Philippe Sollers care, într-o avancronică, a avertizat că oricine va îndrăzni să conteste cărţii calitatea de capodoperă intră automat printre susţinătorii fundamentalismului şi obscurantismului. O asemenea carte, decreta Sollers, nu poate decît să stîrnească furia oarbă a cenzurii şi a reacţiunii. Pronostic complet eronat: cartea a atins sute de mii de exemplare şi a fost obiectul unei delirante campanii promoţionale.

Nu, însă, pentru calităţile ei literare (deloc neglijabile) ci pentru latura ei exhibiţionistă. Faptul că eroina, persoană publică, îşi autentifica povestirile pare să fi inflamat imaginaţia multora (în anii '60, autorii – autoarele – unor cărţi precum *Histoire d'O* sau *Emmanuelle* preferau să rămînă în umbră). În definitiv, Catherine M. preia principiul emisiunilor „live" de la televiziune. Ea se adresează (tele)cititorului-voyeur pentru care un film pornografic turnat cu „amatori" şi cu o „cameră ascunsă" e culmea rafinamentului.

În sfîrşit, e de mirare că unii comentatori au văzut în această carte o nouă *Kama-Sutra*. Asta înseamnă a ignora o întreagă – şi strălucită – tradiţie a literaturii erotice. Şi apoi, dincolo de performanţe şi de brutalitatea limbajului, sexualitatea este, la Catherine Millet, rece şi monotonă. Ba chiar de-a dreptul tristă dacă ne gîndim că, după toate efuziunile partuzarde, Catherine M. face, în ultimele pagini ale cărţii, apologia masturbării: „Mă masturbez cu punctualitate de funcţionar". Să ajungi funcţionar al plăcerii solitare: ipostază aproape la fel de dezolantă ca aceea de contopist al sexului.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Cum a fost posibil Ceauşescu? (II)

Ceva în toată această poveste a CNSAS şi a listelor cu ofiţerii Securităţii care au desfăşurat acţiuni de represiune politică, care mă duce cu gîndul la întrebarea din titlu. Cei cîţiva oameni care chiar vor ca această ţară să ştie adevărul (i.e. numele acelor români care, înregimentaţi în Securitate, au terorizat România) au crezut că au de partea lor un „aliat" din exterior care s-a dovedit extrem de influent în România ultimilor ani: NATO. Unul dintre argumentele cel mai des invocate în sprijinul cererii publicării numelor securiştilor a fost acela că nu vom fi primiţi în NATO (organizaţie militaro-politică a ţărilor capitaliste) dacă agenţii serviciilor secrete comuniste sînt, încă, în funcţii importante. Or, primul pas pentru eliminarea lor din fruntea bucatelor este deconspirarea lor. S-a spus, mai degrabă pe baza logicii şi a bunului-simţ decît pe baza unor poziţii oficiale exprimate dinspre vest, ca prezenţa foştilor ofiţeri de securitate în structurile actualei puteri este un impediment serios pentru integrarea noastră în NATO. A apărut, de curînd, şi o nuanţă: chiar NATO ne cere să eliminăm ofiţerii de informaţii care au slujit lui Ceauşescu. Era, repet, logic. Cei care au colportat ani de zile acţiuni de toate felurile împotriva Alianţei Nord-Atlantice nu pot fi acum, după prăbuşirea comunismului, oamenii care să inspire încredere militarilor de la Bruxelles. Numai că politica, o ştim deja, nu are nimic de-a face cu logica şi bunul-simţ. Politica, ne place sau nu, are regulile ei. Din cîte înţeleg eu, NATO nu are nostalgii. Poate dansa foarte graţios cu fostul agent Putin, nu are nici o problemă cu revenirea la putere a foştilor comunişti deveniţi social-democraţi şi, în general, poate lucra cu oricine care nu îi este, făţiş, împotrivă. În acest context, România, ţara care şi-a dovedit dincolo de orice dubiu loialitatea faţă de organizaţie, este candidatul perfect. Foştii securişti? – o problemă fără relevanţă atîta timp cît toate guvernele româneşti, fără excepţie, au făcut din integrarea în NATO obiectivul principal şi atîta timp cît nu există nici cel mai palid motiv pentru a chestiona seriozitatea opţiunilor noastre trans-atlantice. Dacă cei care dovedesc azi loialitate sînt cei care ieri lucrau sîrguincios împotriva, prea puţin contează. Dacă România nu a fost în stare să-şi rezolve problemele din trecutul apropiat, cu atît mai rău pentru România; NATO nu are de ce să facă acest lucru.

Într-un fel, aşa a fost şi cu Ceauşescu. Dacă, în condiţiile date, acesta a fost conducătorul pe care România l-a produs, puterile occidentale, ca şi partenerii comunişti, au lucrat, cît s-a putut, cu el. E ca la croitor: se lucrează cu materialul clientului. Problema securiştilor noştri e a noastră şi nu a Alianţei Nord-Atlantice – asta trebuie să înţelegem cu adevărat. A discuta chestiunea deconspirării cerberilor politici ai regimului comunist altfel decît ca pe o chestiune pur morală, e o naivitate. Ceauşescu, în bună măsură, a fost posibil şi pentru că pasivitatea noastră s-a bazat pe ideea că fie Moscova, fie Occidentul, vor face ceva împotriva lui; ne-am spus, de fapt, că Ceauşescu nu e numai problema noastră ci şi a altora. Fals!

Nu e mai puţin adevărat, însă, că importanţa unei soluţii morale pentru trecutul securist al României este uriaşă. Miza ei nu e NATO, ci, dacă mi-e permis, e mai mare decît NATO. Cu cîteva zile în urmă, confruntat cu una dintre cele mai importante provocări ale mandatului său (mă refer la scandalurile financiare care au impus înăsprirea regulilor pentru marile corporaţii), preşedintele Bush spunea răspicat *„There is no capitalism without conscience. There is no wealth whitout character"*. Ceea ce nu ştiu noii pragmatici ai României, este că la un moment dat, mai devreme sau mai tîrziu, nota de plată a imoralităţii/amoralităţii vine. Aşa e făcută lumea asta: tocmai cînd crezi că regulile moralei sînt vorbe-n vînt, se întîmplă ceva care te pune-n genunchi. Niciodată nu ştii cum, de unde şi de ce. Dar plata pentru ticăloşie, vine. Ceea ce construieşti azi pe un teren mişcător nu are cum să fie stabil în viitor, chiar dacă lumea văzută din Mercedes e mult mai stabilă decît cea văzută din staţia de tramvai.

Numai că acest simţ, pe care l-aş numi „anticipaţie morală", şi care ţine de minima inteligenţă, ne-a lipsit întotdeauna. Acceptarea lui Ceauşescu (ca să nu zic mai mult decît „acceptare" deşi, poate, în realitate chiar a fost mai mult) s-a bazat tot pe un calcul de genul celui pe care îl fac astăzi protectorii Securităţii şi a dus la dezastrul pe care îl ştim. Acum, sînt unii care ne spun că dezastrul n-a fost chiar dezastru. Că în campania de înfometare, îndobitocire şi înfricoşare a românilor a fost şi ceva bun, ca de pildă că Ceauşescu nu prea mai asculta de Moscova. De parcă are vreo importanţă, cînd marasmul naţional atinge culmi incredibile, cu cine are, dacă mai are, „fir roşu" şeful statului.

Dacă e adevărat că economia de piaţă, statul de drept, democraţia sînt posibile oriunde, nu este adevărat că sînt posibile oricum. Şi, mai mult, nu este deloc adevărat că e la îndemîna oricui. Dacă credem că FNI ori CNSAS sînt poveşti ale capitalismului, greşim la fel ca atunci cînd mulţi au crezut că Ceauşescu înseamnă deschidere şi reformă. ▲

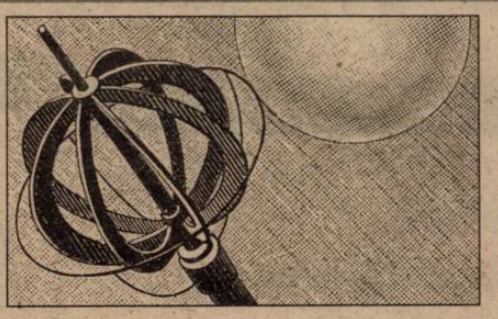

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Legi noi

Nu doar un telefon dat la timp, pe 11 septembrie 2001, i-a asigurat preşedintelui rus, Vladimir Putin, bunăvoinţa şi sprijinul american, aprecierea pozitivă a încercările sale de reformare a sistemului postcomunist din Rusia. În absenţa acţiunii reformiste, discuţia despre schimbările necesare, despre moralitatea economiei de piaţă şi limitele democraţiei a dus acolo, ca şi în alte părţi unde amînarea a fost socotită cea mai adecvată tactică de menţinere la putere, la consolidarea unor structuri care nu sînt nici comuniste, nici capitaliste: se legiferează propria lăcomie, se transformă în concept legal relaţiile de clan, aspiraţia către libertate este compromisă prin efectele sărăciei, în viaţa politică, pluralismul oferă varietăţi stilistice ale aceluiaşi fond sărac nu doar în cuvinte, ci şi în idei.

Cu trecutul lui de fost kaghebist, Putin nu a pretins că ar fi mesagerul viitorului democratic al Rusiei, a promis însă că va asigura ordinea şi legea necesare oricărui viitor. Succesele lui pe această linie sînt apreciate în Occident: de dragul stabilităţii, oamenii politici pragmatici sînt dispuşi să pună între paranteze încălcările drepturilor omului, fie ale activiştilor ecologişti, fie ale civililor ceceni, îngrădirea libertăţii presei, nesocotirea opoziţiei. Pentru Putin, singurul partener real de dialog se află în Biroul Oval, Casa Albă, Washington, D.C. Şi, deocamdată, acesta este mulţumit, nu doar pentru că, în războiul împotriva terorismului, Rusia a fost extrem de cooperantă, ci şi pentru că, în felul său autoritar, Putin ia totuşi măsuri care s-ar putea încadra în traseul reformist al Rusiei.

În cei doi ani de cînd e la putere, Putin a reuşit să treacă prin Parlament (dominat de comunişti, mult mai conservatori decît administraţia) reglementări moderne privind sistemul de impozitare, sistemul judiciar, un nou cod al muncii adecvat noilor relaţii de pe această piaţă; probabil cele mai revoluţionare legi sînt cele cu privire la vînzarea pămîntului şi la serviciul militar. Revoluţionare şi incomplete. Pentru prima oară după 1917, Rusia autorizează vînzarea pămîntului, nu însă şi către străini, bănuiţi că vor să cumpere ceea ce nu au reuşit să cucerească. În timp ce Parlamentul discută despre străini, bogătaşii naţionali sînt pe cale de a controla integral producţia agricolă. La începutul anilor '90, Eltîn a distribuit formal ţăranilor pămîntul, acum în toată Rusia au rămas doar 160.000 de exploataţii familiale. Nici Armata Roşie – intens criticată pentru „faptele de arme" din Cecenia şi pentru miile de recruţi, morţi în cursul ritualurilor de iniţiere – nu va mai fi ce a fost, tinerii putînd refuza executarea serviciului militar, dacă au convingeri care le interzic să înveţe cum să ucidă. Dacă nu se înrolează, au la dispoziţie un serviciu alternativ cu o durată de trei ani şi jumătate, iar condiţiile sînt de asemenea natură încît, după cum spunea un deputat, decît să se supună noilor reglementări, „tinerii care nu vor dori să facă armata vor prefera să meargă la închisoare".

Poate că e firesc – avînd în vedere dimensiunile Rusiei, durata şi severitatea comunismului – ca proiectul reformist să se realizeze prin etape, cu jumătăţi de măsură. Dar principalul obstacol nu e ambiguitatea legii, ci – aşa cum povestesc toţi cei ce i-au cercetat efectele – rezistenţa şi inerţia aparatului birocratic. În Rusia reformelor lui Putin, cel mai greu nu este să obţii o aprobare în spiritul legii, ci formularul pe care să fie înscrisă această aprobare. „Nu sîntem serviciu de informaţii", tăia scurt un funcţionar din Murmansk unui solicitant care vroia să ştie ce are de făcut pentru a-şi înregistra o afacere. Prost plătiţi, funcţionarii ruşi sînt fideli îndelungatei lor tradiţii de supunere faţă de putere, de corupţie şi de abuzuri. E ciudat, totuşi, cum birocraţia rusă a fost destul de suplă pentru a asigura funcţionarea sistemului de lagăre, continuitatea diverselor forme de represiune şi, acum, îşi „trădează stăpânul" pentru că nu găseşte resursele necesare înnoirii legiferate de oamenii aceluiaşi KGB. E greu de făcut reforma prin telefon cu Casa Albă, cineva ar trebui să vorbească şi cu cei de la Murmansk. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Adio, plajă iubită!

Din balconul hotelului în care am stat săptămîna trecută la mare puteam auzi, fără să ciulesc urechile, trei melodii diferite. Una provenea de la terasa de peste drum, alta dintr-un megafon de pe plajă şi a treia se strecura pînă la mine de la un fast-food de după colţ (unde probabil că ritmul era folosit – ca pe vremuri la galere – pentru a împinge ritmic îmbucătura pe gît). La asta se adaugă zgomotul de fond al discuţiilor trecătorilor care, din cauza muzicii sau a tradiţiei de familie, preferau să urle unii la alţii.

Cu binoclul (ei da, ca orice *voyeurist* plec la drum pregătit!) am studiat plaja: cearşaf lîngă cearşaf. Situaţia era similară şi-n apă: în micul golf artificial din faţa hotelului, lumea făcea baie ca-n autobuz... Noroc că îmbrăcămintea sumară excludea orice tentativă de furt din buzunare. Apa, albastră în larg şi verde în mica lagună, îţi făcea poftă să te înscrii la Greenpeace, ramura radical-teroristă.

Firește, am plecat în Vama Veche. Acolo unde corturile de pe plajă se odihnesc anul acesta sub pancarta „Camparea Interzisă" – rod al unor tentative bine intenţionate, dar naive ale autorităţilor. Decis să înfrunt un conflict cu poliţia de frontieră, mai degrabă decît tentativele de apropiere ale cîinilor de pe lîngă corturi, am luat-o spre sud, spre graniţa (aş zice nedreaptă, dar o să mă acuzaţi de iredentism) cu Bulgaria. Unde, printre sticle de plastic şi capace de bere, am înfipt ultimul steag al vamismului pe cale de dispariţie: umbreluţa mea cu dungi albe şi albastre. Acolo mi-am adus aminte cum arăta locul înainte să-l ucidă succesul. Plaja fără urme de paşi ori de beţie, apa strălucitoare şi clară, stepa pontică cu buruieni înalte bătute de vînt... Terasa „Corsarul", o biată cazemată mîncată de valuri, uitată pe plajă de ultimul război. Şi, dincolo de toate, un loc în care zgomotul valurilor nu pierduse încă războiul de piaţă cu nemiloasa alianţă dintre companiile Sony şi Panasonic. Cu alte cuvinte, Vama înainte de sosirea oamenilor care nu-şi iau gunoiul cu ei, poate pentru că au şi aşa prea mult pe dinăuntru...

Nu-i vorbă, încă se mai poate sta în Vamă. Mai ales pentru cei trecuţi de prima tinereţe, care au rezistat litoralului din anii '70 şi '80, modelul Eforie Sud, cînd trebuia să te trezeşti pe la 6 dimineaţa, nu ca să vezi soarele răsărind, ci nisipul plajei, înainte să fie acoperit de cearşafuri. Şi cînd un concediu reuşit însemna să prinzi masa în seria I (nu te ardea soarele pînă la ora 1 după-amiaza, iar faţa de masă era oarecum mai curată...) şi un transport de Pepsi la terasa restaurantului „Vraja Mării". Sigur, nici n-aveam alternative atunci, cu excepţia Nisipurilor de Aur din Bulgaria (rezervate, pe vremea aceea, cititorilor de azi ai *României Mari...*). După '90, generaţia mea a rezistat litoralului atacat de boala manelelor, în varianta în care gazda virusului era maşina decapotabilă, ca şi litoralului-Codrul Vlăsiei, colindat de haiducii locaţiei de gestiune. Am trecut şi de litoralul spargerilor în serie de maşini şi camere de hotel, ca şi de cel al trichinelozei cumpărate la terasă pentru preţul unui mic... Cu tristeţe trebuie să recunosc însă că mi-e greu să rezist *aceluiaşi* litoral, oricît de frumos, recondiţionat şi proaspăt vaccinat ar fi.

Ca şi în cazul unui divorţ, am ezitat mult. Avem atîtea amintiri frumoase împreună: prima ţigară, prima cursă înot la Epavă, prima maşină împotmolită în nisipul plajei... Dar parcă asta nu mai e destul. Ca şi în cazul nevestei, îi ştiu toate rotunjimile, toate golfurile şi fiecare piatră din apă. Pot reproduce în scris, cu o eroare de cîteva virgule, meniul fiecărui restaurant. Ştiu exact ora la care se poate intra în apă, precum şi anul în care au fost scoase de acolo toate amforele de la muzeul de arheologie... Adăugaţi la asta tentaţia. De ceva vreme, din pliante şi din filme, alte litoraluri îmi fac cu ochii, mă îndeamnă şi mă atrag cu promisiuni lascive, cu meniul inclus şi scufundări cu instructor în ape cu mult mai multe specii de peşte... Ce să fac ? Să continui să mă uit la poze ar însemna să mă condamn la soarta cumpărătorului de reviste deocheate care n-are curaj să invite o fată în oraş... Să le ard şi să mă întorc la catehismul Mării Negre ar fi deja o decizie monahală...

Răspunsul la această dilemă, săptămîna viitoare. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Despre contemplarea putrefacţiei corporaţiilor înaintea congresului: MacLumea la maturitate

Atenţie la Mac. Big Mac. MacPoezie. MacCasa. MacLumea. Dar mai cu seamă fiţi atenţi la MacMall. Că mîine o să vă expedieze acasă un Mac greşit şi n-o să mai vrea să-l primească înapoi. Sub nici o formă. OK, Mac, o să-i spui vînzătorului, mi-aţi trimis un Mac greşit. Aşa ceva nu există. La MacMall clientul nu are niciodată dreptate. Ar fi trebuit să presimţim că vine MacLumea. MacLumea – şi ce se mai bucură toată şleahta de mac-mac. MacCorporaţia America e pretutindeni, un MacCastel pe un MacDeal, depărtată şi neprietenă oricărei făpturi omeneşti, apărată de metereze de MacRoboţi telefonici, inaccesibilă muritorilor de rînd, la adăpost de indignarea oamenilor, funcţionînd din interiorul unor MacCutii Poştale, străjuită de MacAvocaţi şi înconjurată de o MacMîzgă de litere mici-mici. Cei de la Washington se tot întreabă cum de s-au descurcat MacLorzii să sece de vlagă pe micii investitori şi să-şi lase propriile MacCompanii să sîngereze pînă la moarte. Cine n-a presimţit că o să se întîmple asta? În clipa în care primul MacRobot vocal te-a trimis printre miriade de nivele de MacComenzi, soarta bieţilor amărăşteni a fost pecetluită. Am deschis uşa MacVampirului şi l-am hrănit cu sudoare, speranţă, vise şi dorinţe şi ne-am trezit MacFraieriţi. Să priveşti MacCapetele cu MacMBA-uri pitindu-se sub umbrela celui de-al Cincelea Amendament precum lucitori MacAgenţi lăcomoşi – ăsta da MacSpectacol! Încrezători la culme, fără ruşine şi fără de curiozităţi, se holbează prin MacOchi la ceea ce ei sînt siguri că sînt MacLegislatori cu teşcherelele cam goale, nu reprezentanţi ai MacFraierilor. Pe vremuri, afacerile serveau oamenilor, cam pe vremea cînd şi guvernul trebuia să slujească poporul. Era vremea în care afacerile aveau nevoie de oameni ca să cumpere mărfuri, iar guvernul avea nevoie de oameni ca să voteze şi să plătească impozite. Dar asta se întîmpla cu mult timp în urmă, înainte ca MacVampirul să fi scăpat din lanţurile cauzale şi să zburde în libertate. I-a luat ceva timp MacVampirului să-şi întemeieze domeniul, pentru că oamenii îl găbjeau de îndată, dar curînd a învăţat să se înfăşoare în mantiile prieteşugului, politeţii, optimismului retoric, hocus-pocus-ului de piaţă şi, încetul cu încetul, în mantia invizibilităţii. Oamenii au început să creadă că nu există nici un MacRău, ci doar un funcţionar invizibil, dar prietenos, care le furniza materie pentru visele lor de îmbogăţire şi libertate. Ha! Dacă vreţi MacSperanţă, apăsaţi tasta 1. Pentru MacAmăgire apăsaţi tasta 2. Numerele sînt fără sfîrşit şi tot aşa şi MacVisurile noastre. Al dumneavoastră MacCronicar, încheind aici.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Deloc, prea mult

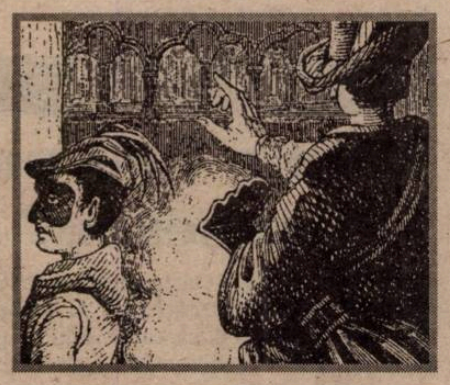

Aveam un vecin care semăna cu Nick Nolte. Eram copii şi jucam fotbal pe stradă, în faţa unei întreprinderi de stat în a cărei curte hămăia un cîine mare, bătrîn, urît şi rău. În curte erau doi vişini, trei meri şi mai mulţi corcoduşi. Fiind bătrîn, cîinele era încet; noi eram tineri şi sprinteni. Era o situaţie puţin paradoxală, pentru că prietenul meu semăna cu Nick Nolte, dar Nick Nolte nu era încă celebru pentru români. Amicul din vecini a crescut frumos, a făcut şcoală cît să nu roşească printre vecinii săi de bloc, iar la un moment dat s-a înamorat de o puştoaică brunetă şi frumuşică ce stătea la bunică-mea în gazdă, care nu semăna cu nici o actriţă reperabilă, dar avea alte calităţi – cum ar fi că se pregătea, într-un liceu de Alimentaţie publică, să devină ospătăriţă (ceea ce s-a şi întîmplat). Azi, bărbatul tot mai seamănă cu Nick Nolte, dar este şi foarte diferit – poate pentru că s-a căsătorit cu altă femeie.

Bunicul meu matern semăna cu Burt Lancaster la faţă – ochi, frunte, mustaţă şi bărbie. Altfel, desigur, numai diferenţe. Burt Lancaster nu făcuse războiul în Rusia, nici nu citea ziarul *Sportul*, nici nu-l înjura din orice pe Ceauşescu şi nici nu sugea bomboane verzui de mentă. Spre deosebire de actor, bunicu-meu dezvoltase şi un fel de pasiune timidă pentru *Gerovital* – era încă la modă la finele anilor '70 –, dar care nu l-a ţinut mult. Ani de zile după moartea lui, mai treceam prin cimitir şi mă opream lîngă crucea-i, preţ de o ţigară (solidaritatea viciului, şi bunicul fumase). Cimitirul era lîngă parcul oraşului şi o dată, licean fiind, ieşisem cu o domnişoară la plimbare; o plimbare în care am încris şi ritualul cu ţigara, iar domnişoara – care aducea vag cu Marylin Monroe – a mers, numai că a fost puţin contrariată. Şi azi mă mai întreb dacă a fost numai o întîmplare că Marylin s-a sinucis, acum 40 de ani, exact în anul în care Lancaster făcea rolul magistral din *Ghepardul*. Vi-i imaginaţi pe cei doi într-un film? Eu nu.

Aveam, apoi, un unchi care era picătură ruptă din Henry Fonda, cel din *Fructele mîniei*. Asemănarea mi se părea cu atît mai frapantă cu cît unchiul meu nici nu ştia cine e Henry Fonda – o neglijenţă compensată, oarecum, de faptul că şi reciproca era perfect valabilă. Asemănarea de statură şi de facies era dublată de o totală deosebire de destin. Spre deosebire de cazul Fonda, fructele mîniei acestui unchi nu s-au pîrguit niciodată, el fiind un om enervant de calm. Independent de Fonda, acest unchi făcuse politică doar o dată în viaţă: prin '45 sau '46, cînd se urcase într-un camion care strîngea de prin satele din Lunca Dunării bărbaţi pe care să-i ducă la Craiova, pentru un miting „spontan" al Frontului Plugarilor al lui Groza. *Şi ce-ai făcut acolo?*, l-am întrebat. *Păi, cînd am ajuns* – mi-a spus – *am coborît din camion şi m-am dus prin oraş şi mi-am făcut cumpărăturile, do'r de-asta venisem. Ţin minte că am cumpărat un brici, îl am şi acu'. Şi* – am mai întrebat eu – *nu a văzut nimeni că ai lipsit? Cine să vadă* – a spus unchiul cu calmul lui enervant –, *că toţi din camion veniseră la fel, să cumpere gaz sau chibrituri. Pe urmă ne-au luat iar cu camionul şi ne-au dus acasă. A fost bine.*

Adevărul este că acest unchi al meu era întotdeauna proaspăt bărbierit, spre deosebire de Fonda cel din filmul cu pricina.

Şi am mai tot vînat asemănări. Aveam un coleg de şcoală care semăna cu un fotbalist italian pe nume Bettega, doar că juca fotbal ca o cizmă non-italică. În armată am avut un camarad care, acum îmi dau seama, semăna mulţumitor cu Al Gore. În Canada am cunoscut o doamnă, rusoaică, ce semăna izbitor cu Olga Tudorache, doar că avea ambiţia de a se face mereu roşcată şi-i stătea crunt.

Desigur, nu vreau să înţelegeţi că toată lumea seamănă neapărat cu cineva. Sau seamănă? Unii resimt atroce dilema. Bunăoară un amic al meu, participant – pe 14 iulie – la serbarea din curtea ambasadei Franţei. *Mă tot uitam* – mi-a zis el – *cînd la Năstase, cînd la Geoană. Cînd aveam impresia că nu seamănă deloc, cînd aveam impresia că seamănă prea mult.*

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Atenţie, somaţi, nu trece nici pasărea!

Singurătatea din zona de pîndă şi pază de la pichetul Valcani Cîmp era una cu adevărat remarcabilă, mai ales după ora şase după masa cînd începea ziua grănicerească. Atunci eram adunaţi cu toţii în faţa dărăpănăturii cazone, vopsită cu acea greu de uitat culoare verde închis: stăteam acolo în poziţii regulamentare şi ascultam ceea ce transmiteau staţiile radio despre infractorii care năvăleau valuri-valuri spre noi. Eram asemenea unei cetăţui din acelea medievale asaltate noapte de noapte de duşmani, de nenorociţi de toate felurile, de inşi certaţi cu legea, cu orînduirea. „Băgaţi de seamă", ne spuneau superiorii noştri prin camerele cu brîie verde închis de prin cazarmă, unde învăţam despre regimul juridic al frontierei de stat, „băgaţi de seamă", ziceau, „dacă infractorul reuşeşte să treacă prin zona voastră şi dacă peste cîţiva ani se întoarce în ţară cu altă cetăţenie, şi dacă spune cuiva, vreunui informator al securităţii, (chestia astea ne-o şopteau aceiaşi într-un aparteu de tipul «rămîne între noi ce-am spus»), aşadar, dacă cetăţeanul străin, fost infractor la frontieră, spune pe unde a trecut, după nouă ani şi nouă luni, veţi fi arestaţi de lîngă nevastă şi copii şi veţi face puşcărie şi el o sa vă rîdă în nas, asta va face", ne spuneau superiorii noştri. Aşa s-a reuşit închegarea trainică pe graniţa de vest a unei uri dense, compacte, asemenea postavului din vestonul pe care-l purtam pe marginea fişiei, pe sub observatoarele acelea înalte în care urcam dotaţi cu binoclu şi cu o superbă puşcă cu lunetă de mare precizie, de import american. Şi cum spun, o ură parfumată cu mirosul bocancilor militari, al veselei, al marmitelor, al ciorapilor, un fel de ceva acru şi greu într-o atmosfera verde închis, proiectată sub deviza cu iz paremiologic „decît să plîngă mama, mai bine să plîngă mă-sa".

Şi ce se întîmpla afară, dincolo de marginile cu sîrmă ghimpată ale drumurilor pustii de ţară în care, după ora şase, nu trecea ţipenie de om? Din pichetul Valcani Cîmp ştiam o serie de lucruri, bunăoară faptul că în căutare loc, prin Zlatna, prin Craiova, pe la Tîrgul Frumos, cutare elevi de liceu au plecat de acasă şi miliţia, prin mijloace specifice, a aflat că s-au hotărît să plece, să treacă frontiera. Aşa ne spunea seara, la adunarea aceea care marca începutul unei noi zile de pîndă prin pustiurile lanurilor, locotenentul: „fiţi atenţi", ne spunea cu vocea dogită de ţigările Snagov şi de rachiul cu două prune pe care-l îndrăgea încă din vremea cît trudise ca mecanizator agricol pe la un IAS din sud înainte de a se hotărî să intre la şcoala de ofiţeri, arma grăniceri. „Atenţie", ne striga şi se întorcea spre noi, meteriştii, junii care tocmai intraserăm la facultate şi-i căzuserăm pe cap de la Brigada de grăniceri din Timişoara, via Batalionul de instrucţie din Arad, din cartierul Gai, dacă bine-mi aduc aminte. Se uita el la noi din faţa frontului, ne uitam noi la el din front, şi len'tul ne bolborosea ceva despre pension, asta de cînd mi-a găsit în geamantan săpunul Fa şi sprayul cu acelaşi nume – un ceva aproape senzaţional pentru vremea aceea pe care-l primisem de la iubita rămasă undeva departe şi care a şi plecat mai apoi, s-a topit în braţele altuia, prin firească trecere a timpului celui îndelung răbdător.

Stăteam aşadar în front, la întrunirea zilnică din pragul serii, ascultam ca din departe avertismentele locotenentului, faptul că infractorii vin, că au fost semnalaţi în zona noastră, în cuprinsul companiei Teremia Mare: „atenţie, somaţi, nu trece nici pasărea, utilizaţi armamentul din dotare", zicea mai marele nostru şi mie îmi zburau anapoda prin minte clipe de demult: eram printr-a noua, la „reuniune", aşa le spuneau protodiscotecilor de atunci, mă holbam cu emoţia cu care se uită dreptcredincioşii la moaştele sfîntului Anton chiar la basilica din Padova, aşa mă holbam eu la elpiul cu Deep Purple in rock al unui coleg de la „reală" pe care-l invidiam în ascuns, deşi îi stăteam uşor intimidat prin preajmă mai de fiecare dată cînd aveam ocazia. Insul era tare la matematică, era frumos cum mi-aş fi dorit să fiu şi eu în vise, venea „la reuniuni" cu blugi originali, cu mocasini asemenea, cu cămăşi din acelea cu flori mari, cu mecla lui Hendrix pe un tricou, eram turtit de emoţie, de invidie, unde mai pui că avea şi un păr negru, creţ, exotic. Şi lung. De fiecare dată cînd îl vedeam astfel echipat parcă îl auzeam pe cîntăreţul de soul Richie Havens cum deschidea el apocalipsa de la Woodstock cu strigătul nebun „freedom", lungind halucinant vocalele în vacarmul înălţător al publicului ca o rugăciune într-o catedrală gotică.

▲

Texte şi opinii de: Mihaela ANGHELESCU IRIMIA (profesor univ.) ● Iulia BLAGA (critic de film) ● Mariana CELAC (arhitectă) ● Mihai CHIRILOV (critic de film) ● Anca CIUCIULIN (jurnalistă) ● Matei FLORIAN ● Andrei GORZO ● Augustin IOAN ● Radu IONESCU (critic şi istoric de artă) ● Ion Bogdan LEFTER (critic literar) ● Nicolae MANOLESCU (critic literar) ● Bogdan MIRICĂ (copywriter) ● Christian MITITELU (director al Secţiei Române, BBC) ● Marius OPPREA (istoric) ● Mihai OROVEANU (director al Muzeului Naţional de Artă Contemporană) ● Alexandra PĂUNESCU (visual editor, triggerfinger.ro) ● Dorin ŞTEFAN (arhitect) ● Ioana VLASIU (critic şi istoric de artă)

23 de argumente (şi contorul se-nvîrte)

1. Nesimţirea parlamentarilor care au şi îşi iau, dar nu dau; ***2.*** *Nesimţirea securiştilor care au fost ce-au fost şi vor fi (mai mult decît au fost);* ***3.*** *Nesimţirea nuntaşilor care chefuiesc (şi chefuiesc... şi chefuiesc...);* ***4.*** *Nesimţirea tinerilor care vorbesc tare şi dau muzica* mai *tare;* ***5.*** *Nesimţirea bătrînilor care „uită" să te sune de-un* La mulţi ani; ***6.*** *Nesimţirea de care nu-ţi mai aduci aminte;* ***7.*** *Nesimţirea de care-ţi aduci aminte, dar nu faci nimic s-o repari;* ***8.*** *Nesimţirea de mare mahăr, care pune mîna pe telefon şi ordonă mutarea unei statui;* ***9.*** *Ne-simţirea celor cărora li s-a luat statuia şi care nu pun mîna pe telefon să reclame abuzul;* ***10.*** *Ne-simţirea în faţa „micilor delicte" (care „n-au importanţă");* ***11.*** *Ne-simţirea în faţa urîţeniei;* ***12.*** *Ne-simţirea în faţa tristeţii;* ***13.*** *Ne-simţirea în faţa ororii (măsuri de protecţie);* ***14.*** *Nesimţirea publicului din sala de cinema (care vorbeşte la celular);* ***15.*** *Ne-simţirea publicului din sala de cinema (care mestecă filmele ca popcornul) ;* ***16.*** *Nesimţirea ca armă;* ***17.*** *Ne-simţirea ca scut;* ***18.*** *Nesimţirea de pînă la Internet (ca atunci cînd dai la o parte colegul din faţa computerului pentru că „ai de trimis un mesaj important");* ***19.*** *Nesimţirea pe Internet/lipsa de* netiquette *(ca atunci cînd forwardezi mesaje strict personale, citeşti e-mailurile altora,* spamezi, *virusezi sau comiţi felurite alte delicte);* ***20.*** *Nesimţirea de după Internet (ca atunci cînd laşi datorii de zeci de milioane pentru că ai navigat pe site-uri porno);* ***21.*** *Nesimţirea de* a nu mai simţi; ***22.*** *Nesimţirea de zi de zi, de peste tot, dintotdeauna;* ***23.*** *Şi, dacă aţi observat, nesimţirea muştelor din acest an (pt. conf.,* ***a.l.ş.****)*

P.S. Tema numărului de faţă a făcut inevitabilă apariţia, în cuprinsul unor articole, a unor cuvinte cu care cititorii Dilemei *sînt mai puţin obişnuiţi; rugăm persoanele din cale-afară de simţitoare să nu le citească!*

Mihaela ANGHELESCU IRIMIA

Inestetic

A r fi cel mai direct mod de a traduce, etimologic, *nesimţirea*, atîta vreme cît prin *aesthēsis* vechii greci desemnau simţurile sau percepţia prin simţuri. „A avea *aesthēsis*", adică a fi dotat cu capacitatea percepţiei prin simţuri, se putea referi la persoane, caz în care consemna sau/şi confirma respectiva capacitate, ori la obiecte, situaţie în care puncta calitatea acestora de a fi astfel percepute. O chestiune de estetică *sui generis*... Substantivul nostru putea denumi şi unul sau altul dintre simţuri, de pildă mirosul, de neînlocuit la vînătoare, sau simţul atît de greu de identificat prin care era percepută prezenţa zeilor. Căci zeii înşişi erau, înainte de socraticul reducţionism logic, sancţionaţi la modul cel mai direct. Heraclit, ne amintim, observa cu firească bucurie ca există zei şi în bucătăria omului. Or, cine nu dădea greş în a-i „mirosi" devenea, în ochii celorlaţi, *aesthētikos*.

De departe cel mai important a fost, dintotdeauna, *văzul*, *a vedea* preluînd, în orice limbă modernă am vrea să invocăm, însărcinarea lui *a şti*, *a cunoaşte*. Ignoranţa sau pura necunoaştere circumstanţială trec îndeobşte drept „orbire", victima fiind automat somată cu un „Vezi ce prost eşti?" sau „Nu vezi cum stau lucrurile?" sau „Vezi-ţi de treaba ta, dacă nu vezi ce se întîmplă!", de către – evident – un *clarvăzător* de ocazie. *Evident* însuşi provine din *videre*, căruia prefixul *-ex* îi marchează sensul de percepţie *vădită*, evident fiind acel lucru care se arată fără probleme ochiului exterior ori ochiului ce „înlăuntru se deşteaptă", cînd cel dintîi se închide temporar. De mare valoare simbolică sînt cazurile de orbire fizică – treaptă către adevărata *înţelegere* –, regele Lear continuînd legendar cazul paradigmatic-legendarului Homer, cu Milton drept alter ego modern.

Tot astfel *gustul*, care ajunge, în clasicul secol al XVIII-lea – timp al marilor conceptualizări moderne – *simţul estetic* prin excelenţă. Tocită pînă la refuz semantic, sintagma a încetat de mult să mai producă frisoni tautologici. Vorbim curent despre lipsa de gust a cutărui sau cutărui individ, pentru a-l clasa în sensul apelului la frumos şi numim *prost* gustul îndoielnic, deficitar, adică *poor* în limba lui Burke, de la care am moştenit *gustul sublimului* alimentat de spectacolul grandiosului natural sau de ameninţarea cu ruperea confortului fizic. *Frumosul*, dimpotrivă, era, pentru celebrul irlandez, garanţia echilibrului, a bunei proporţii şi a certitudinii. Se înţelege de ce acel *mauvais goût* care repugna distinşilor frecventatori ai saloanelor – gustul pentru straniu, obscur, incert – avea să fie ridicat la rang de excelenţă estetică de către romantici.

Modernităţii clasice îi datorăm însă acreditarea *bunului-simţ*, numit şi *common sense* la englezi, tocmai pentru că se referă la ceea ce este „de la sine înţeles", deci necontestat de nimeni. Întemeiat pe libertatea raţională a deciziei morale sau intelectuale, la nivelul lumii umane, dar şi pe înţelegerea necesităţii cauzale, la nivelul proceselor mecanice din lumea naturală, bunul-simţ asigură continuitatea comunicării, împărtăşirea cu sinceritate a valorilor comunitare, nevoia şi dorinţa de a te *simţi* la fel de *bine* în colectivitate ca şi de unul singur. Absenţa sa produce coliziuni comportamentale, disfuncţiuni emoţionale, conflicte de interes. Şi este percepută drept ceva urît: *nesimţire*, adică ceva *inestetic*. ▲

Marius OPREA

Amintiri despre viitor

Trăim din nou două istorii: una cu i mic, pe care ar trebui, din perspectiva oficială să o uităm, şi o alta, măreaţă, care tocmai se clădeşte sub ochii noştri, începînd cu comuna Cornu, trecînd prin cartierele luxoase care au luat locul miriştilor din Voluntari şi Băneasa, spre Palatul Victoriei, Parlament şi dealul Cotrocenilor, unde tocmai trudesc făuritorii ei. Brutalul reviriment al nesimţirii în lumea politică românească ne arată feţe destinse, zîmbitoare, stînjenite poate doar de nodul strîns regulamentar al cravatei, dar în nici un fel de propriile amintiri. Auzim tot mai des apeluri potrivit cărora nu trebuie să privim înapoi, ci numai înainte. Că nu trebuie să ne lăsăm bîntuiţi de fantasmele trecutului, ci să gîndim, într-un efort comun, la reconstrucţia ţării, la viitorul ei. Fraze frumoase, îndemnuri falnice, oameni pe măsură. Rămîne însă o singură problemă: de unde vine acest prezent cenuşiu pe care trebuie să-l schimbăm? Cine sînt cei ce ni l-au hărăzit? De unde vin ei? Din stele?

Bunul simţ ca loc comun

Prin 1949, Nicolae Pop era pădurar la poalele Ţibleşului, la 16 kilometri de comuna maramureşeană Lăpuşul Românesc, cu o gospodărie bogată: 16 hectare de pămînt, moară, stupi şi vite – îndeajuns pentru a asigura un trai îndestulat familiei sale cu cinci copii. A fost şi un om curajos, care, cu toate riscurile, i-a ajutat pe mulţi dintre cei fugiţi în munţi pentru a scăpa de valurile de arestări dezlănţuite în Maramureş, ca de altfel în toate zonele în care oamenii nu acceptau prea uşor ideea de a „intra la colectivă". Destinul acestui gospodar destoinic şi respectat de toţi a fost frînt într-o noapte de la sfîrşitul lunii mai a anului 1949, cînd a fost somat de trei pădurari din localitate şi un securist să-şi predea arma de serviciu: cei patru capturaseră după o pîndă îndelungată pe un om adăpostit chiar de Pop. A reuşit să scape şi să fugă în munţi, dar nu înainte de a-l elibera în cursul aceleiaşi nopţi pe fugarul prins.

În acea noapte nu a fost schimbat doar destinul lui Nicolae Pop. O fiică a fugarului îşi aminteşte că soţia lui a îndurat „trei zile şi trei nopţi de bătăi şi de umilinţe. Cel mai greu au chinuit-o pe mama ca să spună unde a fugit şi unde se ascunde tata. Era să-şi dea sufletul. Ca să nu moară, au chemat medicul să-i facă o injecţie. Dar n-au chemat medicul uman, ci pe cel veterinar, spunînd că acesta-i potrivit, pentru că e pentru vaci şi scroafe. După ce au ţinut-o trei zile în faţa Miliţiei, învelită într-un cearşaf, au dus-o într-o căsuţă a femeii de serviciu de la Miliţie. A zăcut în pat 17 săptămîni". Cînd s-a însănătoşit, mama celor cinci copii a fost arestată şi condamnată. Toţi copiii au fost trimişi la orfelinat.

Printre cei mai cunoscuţi fugari alăturaţi pădurului Pop a fost Atanasie Oniga, preot greco-catolic nevoit să plece în munţi după ce enoriaşii săi i-au obligat pe activiştii de partid veniţi să facă propagandă ateistă se „boteze" îmbrăcaţi în rîul Lăpuş. Au urmat represalii ale Securităţii împotriva lăpuşnenilor, soldate cu zeci de arestări şi condamnări pentru „delictul de agitaţie publică". Pentru cei fugiţi în păduri, preotul Oniga făcea slujbă laolaltă cu ortodocşii şi greco-catolicii, în fiecare duminică. Folosea pe post de altar cîte un buştean pe care îşi aşeza crucifixul şi potirul pentru împărtăşanie, de care nu se despărţise.

Sfîrşitul nu a întîrziat prea mult. Imediat după anul nou 1953, un informator a anunţat Securitatea că preotul Oniga (deşi greco-catolic) fusesese adăpostit de călugărul Nifon Casian de la Rohia în casa părinţilor săi. A fost împuşcat prin uşa casei. La Spitalul din Dej, unde a mai trăit cîteva ore, i-a spus doctorului Steinfeld, un vechi prieten care l-a operat: „Îi iert pe toţi, iartă-i şi Tu, Doamne!".

Cu cîteva zile înainte, pe 30 decembrie 1952, Nicolae Pop, afectat de o pareză, după ce s-a spovedit şi s-a împărtăşit, le-a cerut celor care îi oferiseră adăpost să nu se mai expună; să îl ducă cu o sanie şi să îl lase în Lunca Lăpuşului. A fost găsit de doi localnici aproape îngheţat. Prin semne, le-a cerut să-l depună în faţa sediului de Miliţie.

A uita, între omertà şi nesimţire

Peste tragedia familiilor maramureşene pare astăzi să se fi tras definitiv cortina. Cu toate eforturile, familia Oniga, anunţată de moartea preotului Atanasie abia la 11 ani de la aceasta, nu a putut afla nici pînă astăzi locul în care acesta a fost înmormîntat. Unul dintre cei cinci copii ai lui Nicolae Pop, întors recent din Chile unde s-a stabilit şi este un prosper om de afaceri, nu a putut nici el să afle cum a sfîrşit tatăl său. Astăzi, filiala partidului de guvernămînt (PSD) din Maramureş este condusă de Ioan Blăjan, cunoscut ca informator al Securităţii şi notoriu pe plan local prin faptul că a fost condamnat penal în 1975 de pedofilie. Nimic nu pare să-l împiedice să recunoască senin că *„am fost şi voi rămîne un informator al tuturor organelor de informaţii ale statului"*...

În contextul în care de cîteva luni încoace sîntem invitaţi cu nonşalanţă să uităm jumătatea de veac de istorie comunistă care, pasă-mi-te, ne-ar dezbina, nimic nu trebuie să ne mai mire – nici măcar că domnul Blăjan este lider politic al partidului de guvernămînt în Maramureş. Acesta, în fond, e un efect colateral al politicii oficiale faţă de istoria recentă: folosită la vocativ, uitarea este un îndemn la nesimţire.

Dar, pe orice ton ar fi rostit, îndemnul la uitare a trecutului se află departe de „crede şi nu cerceta", pentru că nu are nimic din fundamentul blajin al îndemnului biblic. Tonul diferă mai ales în funcţie de gravitatea trecutului de care fiecare se crede ameninţat şi ne cere să-l ştergem, dintr-o mişcare, cu buretele. Ceea ce se aude, la nivel oficial deja într-un registru comun este aceeaşi sentenţioasă axiomă: ca să trăim mai bine, trebuie să uităm ce a fost. Adică, să nu mai vorbim despre asta. Raţiunile atitudinii nu trebuie căutate prea departe, pentru că ele au fost arătate prin public, de la reabilitarea juridică a celor implicaţi în reprimarea revoluţiei din 1989, la reactivarea vechilor securişti, repuşi în funcţii sau suiţi în poziţii politice şi guvernamentale la care nici nu visau prin vara toropitoare şi monotonă a anului 1989. În limbaj mafiot, acest sens al îndemnului la uitare se numeşte *omerta*.

Spre uitare, cei ce o reclamă ştiu că drumul este scurt. Motivaţiile personale ale solicitărilor sînt şi ele evidente: se află, de exemplu, în site-ul de internet al Guvernului, unde se poate vedea că, în general, majoritatea guvernanţilor (dacă e să luăm biografiile oficiale) s-au născut odată cu Revoluţia: biografiile lor politice şi chiar profesionale încep din 1990. La fel se întîmplă şi în cazul parlamentarilor puterii sau ai opoziţiei peremiste. Ei fac parte din categoria celor care, deşi aflaţi la vîrsta deplinei maturităţi în România, se pot despărţi de trecut cu zîmbetul pe buze: probabil că nici unul nu mai ştie, dacă a ştiut vreodată, cît costa un litru de lapte în lei şi ore, care era raţia lunară de pui şi nici cîte zile-muncă în folosul comunităţii trebuia să faci pentru a fi socotit un cetăţean model, cu posibilitatea de a te înscrie pe lunga listă de aşteptare pentru un frigider sau televizor color. Ceea ce îi leagă pe toţi este seninătatea cu care spun: *ce-a fost a fost, nu mai contează. Să privim spre viitor.* Bacovia scria prin anii '50, în plin stalinism, cam pe cînd mureau în Maramureş pădurarul Pop şi preotul Oniga: *Cît despre ceea ce va fi, deocamdată e sublim*. Aşa e. ▲

Anca CIUCIULIN

Kiss my Ass!

Sînt în sala de teatru; piesa e tulburătoare, actorii transfiguraţi... Sună – inevitabil! – telefonul mobil al unui om de afaceri – venit, se vede treaba, să fie văzut văzînd o piesă clasică. Răsună glasul maestrului de pe scenă: „Dacă e pentru mine, spune-i că sînt ocupat!“

Stau la semafor, în Dacie, fără nici o altă distracţie decît să mă holbez şi să citesc resemnată textul abţibildului lipit pe maşina din faţă: *Kiss my Ass!* În timp ce încerc să asimilez subînţelesul acestei indicaţii, un şofer nervos claxonează amarnic un pieton prins de trafic pe zebră...

(Clişeul cu vînzătoarea care aruncă „N-avem“ din spatele revistei pe care o silabiseşte e deja tradiţie, nu-l mai pomenesc).

Ce se întîmplă cu manierele? Unde e curtoazia de altădată? Altădată nu înseamnă alt secol, ci alt deceniu, sau alt anotimp...

Iertat fie-mi exemplul: gradul de civilizaţie se manifestă cel mai profund atunci cînd poporul e lovit de catastrofe. Solidaritatea în faţa necazurilor transformă radical comportamentul... După 11 septembrie, s-a vorbit despre o schimbare teribilă a americanilor; cinismul, răutatea, indiferenţa şi nesimţirea au fost înlocuite de amabilitate, compasiune, politeţe şi bunăvoinţă. Dar vremea a trecut, şi acum e clar că n-a fost decît un intermezzo, că nepăsarea a avut concediu... că poporul şi-a revenit. Un sondaj lansat pe Internet a relevat că 79 % din cei chestionaţi sînt convinşi că oamenii sînt mult mai nesimţiţi decît acum 10 ani.

Din fericire, cei mai mulţi n-au de pierdut în faţa manifestărilor de nesimţire decît calmul. Dar cînd proasta creştere se dă în stambă la locul de muncă, pierderile sînt cu totul altele, căci se transformă în bani. Angajaţii iritaţi – fie de observaţii ironice, fie de radioul dat prea tare, fie de telefonul care are drept sunet de apel melodia de la „Surprize, surprize“ – reclamă comportamentul lipsit de consideraţie al colegilor sau şefilor. Sînt nervoşi şi distraşi de la lucru, şi mult mai susceptibili să întîrzie, să ceară zile libere sau să demisioneze.

Recent, a proliferat o adevărată industrie de „etichetă socială“, ai cărei consultanţi ajută companiile să îndulcească raporturile dintre angajaţi şi mai ales să îmbunătăţească relaţiile cu publicul consumator frustrat. E o regulă elementară a comerţului, la orice nivel: un client nemulţumit pleacă la alt negustor.

Mesajele de întîmpinare înregistrate pe robot, cozile la bilete de cinema, chelnerii care evită să te privească în ochi, asistentele medicale blazate, mecanicii veroşi ne irită. Dar grosolănia ne enervează şi ne revoltă. Şi, de multe ori, îi răspundem la fel; sau mai rău – cu un atac. Hormonii de stres se trezesc, calmul dispare, răspundem bădărăniilor cu violenţă. Orice intenţie beligerantă făcută publică duce la brutalitate. (Tentaţia de a fi explicit e superfluă: exemplele nu sînt de mare folos; căci pînă la urmă, ce importanţă are dacă eşti revoltat de bădărănia pasivă sau de mitocănia agresivă?!)

Din păcate, în conflictul educaţie vs. nesimţire se merge un pas înainte, trei paşi înapoi. La fiecare fiinţă ce face eforturi sincere de a fi amabilă, se nasc cîţiva grobieni programaţi să-i pună răbdarea la încercare prin replici dure, pline de fiere; uşi trîntite; impertinenţă vulgară, grosolănie flegmatică – „necioplisme“ care te împing la limita tolerabilului.

Şi răbdarea, săraca, se căleşte – uneori, paradoxal, pînă la limita nesimţirii!

Primim deseori afronturi aşa de surprinzătoare, că nu mai avem timp să dăm replica meritată, şi ne facem că le ignorăm. Ce te faci cînd acestea vin de la persoane din familie, sau de la chibiţii atît de impasibili care asistă la scenă de mojicie publică? În astfel de cazuri, chiar că trebuie să iei poziţie: taci şi înghiţi sau ripostezi (cu vicioasă satisfacţie)?

Nici una din extreme nu e eficientă. Să nu dai replică – încurajezi un comportament inacceptabil. Să răspunzi cu un comentariu decent, dar acid – se iscă adesea un schimb de replici care escaladează iritarea. Deşi nu există remedii universale, una din metodele testate cu succes e simplă şi la îndemînă: pune calm o întrebare – în loc de a răspunde cu o afirmaţie iritată. Întrebarea destabilizează, „agresorul“ e nedumerit, reacţia lui va fi de repliere...

Şi, în speranţa că părinţii mei nu vor citi (deci nu se vor scandaliza ca de o blasfemie), îndrăznesc să şoptesc o nedumerire: oare senectutea garantează dreptul la deviaţii de la curtoazia elementară? Căci bătrînii, la adăpostul statutului privilegiat pe care îl conferă vîrsta, sînt la fel de dispuşi să fie nesimţiţi, îndreptăţiţi să impună, să impute, să insulte.

Iertăciune...

▲

Bogdan MIRICĂ

Cine a existat mai întîi? Boala sau vaca?

De la bun început se ridică întrebarea dacă nesimţirea este o boală sau nu. Măcar etimo-*logic* şi tot te duce către o uşoară stare de paralizie. Pentru că, în sine, cuvîntul desemnează starea în care nu simţi ceva anume. Numai că nu este vorba de membre, frig sau durere, ci de semeni. Adică te doare în cot de ei. În fund. În paişpe. Ţi se rupe. Ţi se filfîie. Tot tacîmul.

Nesimţirea în faza ei benignă se manifestă ca refuz în faţa acţiunii. Nepretenţios spus, este puturoşenie ridicată la statutul de artă. Este făcutul a nimic cronicizat, tabietizat şi cultivat cu mare, mare pedanterie. Boala este deocamdată nepericuloasă.

Într-o fază uşor avansată se manifestă ca egocentrism temperat. Un fel de suficienţă asemănătoare unui stat care-şi declară autarhia. Nu ai nevoie de nimeni şi de nimic. Deocamdată nu este agresivă, decît formal, prin *neumanismul* ei.

Treptat, nesimţirea se acutizează şi poate degenera către zoofilie şi necrofilie. Adică devii extrem de interesat de capra vecinului. Moartă. Ahhh! Dintr-odată, atenţia pe care oricum ţi-o revărsai numai asupra ta îşi întoarce faţa hîdă către alţii – care de obicei sînt oameni nevinovaţi. Cetăţeni.

Deja nesimţirea a căpătat accente dramatice şi provoacă dureri. Semiologia este foarte variată, de la scuipat, înjurat, referinţe materne, pînă la agresatul fizic în cea mai voioasă formă a sa. Deja boala începe să pună stăpînire pe simţuri, inclusiv pe bunul simţ (scuzaţi gluma). Subiectul se zbate, face spume, vorbeşte nearticulat, se miră, înţeapă, eşuează în încercările sale de a comunica. Bacteria lucrează.

Faza malignă se instaurează la relativ scurt timp. Etapele anterioare sînt sublimate într-o excepţională stare de rău pe care bolnavul o propagă în jurul său. Majoritatea convieţuitorilor ajung să-l vadă ca pe o *persona non grata* şi încearcă să-l ostracizeze. Subiectul se enervează şi, cu alibiul conferit de nesimţire, se revoltă. Bate, şantajează, violează, ucide. Se autoproclamă un mic zeu al răului. Se agită ce se agită pînă cînd, rămas singur, eşuează lamentabil într-un viciu sau alături de alt nesimţit.

Nu, acesta nu este un *happy-end* pentru că nesimţiţii nu au sentimentul de castă. Ei sînt rebeli fără pauză. Sînt ca diavolul tasmanian, varianta antipatică. Dacă am fi la MTV Movie Awards ar cîştiga premiul pentru *the Best Villain*.

Pe lîngă boala însăşi, există şi paraziţii derivaţi care au potenţial, aşa că nu trebuie excluşi din categorie. Este vorba aici de mîrlănie, mitocănism, jegoşenie, bădărănie, ţopîrlănie şi, nu în ultimul rînd, mojicie. Surorile vitrege şi urîte, dar ambiţioase.

Posologie? Unii cred în leacul universal care se cheamă corectitudine politică. Adică eu sînt evreu, homosexual, african-american, klingonian, apă 72,8%, mamifer, sociopat, afon, sex-simbol, veleitar, etc. iar tu ai *datoria umană* să-mi respecţi statutul.

Se ridică însă o mică problemă. Corectitudinea politică a devenit ea însăşi atît de imperativă încît se autosfidează în principiile ei. Pe lîngă asta, un uşor aer vetust-boem a început să o însoţească, încît nici măcar *soft-cinicii* nu o mai iau în seamă, d'apăi nesimţiţii cu acte în regulă?

Ce ne facem noi – oamenii onești – în acest timp? Asistăm resemnaţi la proliferarea plăgii care riscă să ne lovească mamele şi soţiile, colegii şi amicii sau...

Sau punem toţi nesimţiţii la zid şi ne băgăm p... în ei?

(nota autorului: p... vine de la panaceu)

▲

pentru Matei FLORIAN, la revista „Dilema“

Însemnările unui acordeonist

Am 51 de ani. Cînt la acordeon de la patru ani. Taică-miu mi-a zis: „Pandelică băiatu', ăsta-i acordeonu': învaţă, că tu o să cînţi la nunţi.“ Eu cînt la nunţi. Nu ştiu să scriu şi nici nu-mi place. Ca să dau un exemplu: scrisu' nu poa să prindă mirosu'. Poţi să scrii tu acolo că „mirosea urît şi făcea pipi pe mese“, dar nu-i chiar tot aia. Florian mi-a zis ultima oară cînd ne-am întîlnit să cîntăm (doamna Chiper ştie) că nu-i mare scofală: tre să fii atent la virgule, să pui multe, că, pînă la urmă, n-ai cum să nu le nimereşti. Scrisu', cică, e ca muzica: se simte.

La ultima nuntă la care am fost, la Mizil, eu n-am ce să povestesc foarte mult. Dacă vreau să folosesc o imagine frumoasă aş vrea să spun că tot oraşul se îmbrăcase cu culorile sărbătorii. *Fetele străluceau cu ochii lor albaştri şi senini precum bolta, iar soarele se învîrtoşa ca o pisică uriaşă în aurul salbelor de pe sîni.* (Sorin Pantilineţ, *O homerică înfruntare*, Ed. Regenta, Caransebeş, 1997)

Dincolo de aceste aspecte, cum ar veni – idilice, naşu' se arătase nervos de dimineaţă. M-a înjurat cînd i-am spus că la nuntă trebe brad. Că de unde să facă el rost de brad. L-a bătut p-ăla micu', i-a înjurat pe invitaţi. A zis că se cacă fix în capul australienilor şi a oricui care i se bagă-n cale. Că lui nu-i e tîrşă, o bate şi pe mireasă, strică nunta, strică tot. El a dat banu', el îl ia înapoi. De fapt, nu el a dat banu', pentru că banu' l-a dat mirele, australianu', şi familia lui de-acolo. Naşu' doar se dădea mare, că n-avea brad şi ca să-l vadă lumea şi pentru că ştia că australienii oricum nu înţelege nimic. Ei zîmbeau aşa tot timpu' şi habar n-aveau ce-i aia o tradiţie de la noi, se mirau la orice: la oglindă cu mireasa, la pupături, la acordeonu' meu, la cozonac, la floricele şi la biserică, se mirau şi rîdeau. Sincer, mi-a plăcut de ei. N-au zis nici mîrc cînd i-a uitat lumea, după biserică a fost asta, cînd i-a uitat lumea pe terasă cu mireasa. Naşu' se mai potolise, se pocnea pe burtă cu tatăl miresei şi-l strîngea de gît cu cravata. L-a strîns şi pe Maicăl sau cum mă-sa pe gheaţă l-o fi chemînd pe australian şi ăla rîdea că credea că-i tot tradiţie. Dacă-i dădea cu şutu-n fund ca să rîdă lumea care se îmbulzise tot oraşu', ăla tot ar fi rîs. Da' nu i-a dat. Mi-a zis mie să bag una pentru el şi l-a luat pe mire de cravată şi se rotea cu el aşa. Strada, să moară. S-au suit pe garduri, ăia micii-n copaci, urla şi juca ţiganii, n-avea treabă. Tot naşu', băiat bun. S-a oprit din învîrteală şi le-a zis la ăia să vină şi ei, că ei oricum tot veneau. N-a ştiut nimeni nimic, că la Mizil, la nunţi, nu se fură. Toţi îmi cerea d-alea mai porcoase, puneau mînă pe australian şi pe fusta miresii. Treaba e că ea avea o trenă lungă rău şi oamenii, na, o mai călcau. Nu erau toţi desculţi, aşa că nu s-a jegoşit prea tare. „Hai acasă să ne odihnim pînă seara“, a zis ta-su, că era cald, da' io am rămas că nu mă lăsau ţiganii să plec, vroiau să le mai cînt. Ş-a plecat lumea, pe la blocuri, pe la case, pînă seara, da' mireasa care avea draci că o tot atingeau ăia şi-i puneau mîna pe rochie, nu s-a prins. Au rămas şi păpălăii ăia de australieni, da' fi-su l-a luat naşu' de cravată: *ueding, ueding, houm nau*, urla ăsta. Ş-a rămas mireasa, io am văzut-o, două ore pe terasă cu socrii ei, că v-am zis că ea nu ştia că se pleacă. S-a enervat rău şi-a băut bere. I-am cîntat de despărţire de părinţi cum se cîntă şi-a început să plîngă. Plîngea de nu ştiau ăia ce are. Atunci cînd plîngi nu mai vorbeşti limbi străine.

Cînd s-a întors, ta-su şi mă-sa a făcut-o curvă şi proastă că n-a venit acasă să se odihnească. I-a înjurat şi ea şi s-au potolit. Un puţoi de pe stradă a dat cu mingea-n ea şi ta-su l-a caftit, i-a spart nasu'. Pă la unşpe noaptea, nici nu veniseră toţi invitaţii, mireasa – că, gata, ea vrea s-o fure colegii ei. Ăştia – gata, o fură. Cînd a auzit că la ora unşpe cînd n-a venit toţi invitaţii (şi mireasa 3 să-i aştepte la uşă cu vin şi astea) şi ta-su şi mă-sa şi naşu' şi naşa au început să urle şi să-i bage în locuri nasoale pă colegii miresii care absolvea atunci. Cel mai rău cînd a auzit, tot un moş care ştia bine tradiţia a făcut: „cum aia mă-sii, eu, de cînd mă ştiu, la toate nuntele la care am fost n-am auzit de aşa ceva“ şi zdrang! cu oala de sarmale pe jos. Le-a dat pe urmă, sarmalele, la ăia care d-afară se zgîia pe geam. Le-a dat şi smîntîna de pe ele. Cînd a venit mireasa, mă-sa a pocnit-o şi bărba-su rîdea, şi asta tot tradiţie credea că e. Două ore n-au urnit-o pe mireasă de pe scaunu' ei. Şi-au dat seama ei că au greşit şi au cerut iertare că au dat. Pă colegi doar i-a făcut naşu' nesimţiţi: nu trebuia s-o fure la ora aia. S-au împăcat. Pe urmă s-a-mbătat rău şi chiuia. Mai încolo a început să plîngă şi-a zis la microfon, ca să ştie toată ţara, că pă la ei p-acolo prin Mizil aşa-s toţi oamenii: furtunoşi.

Io cîntam şi beam. Cîntam.

▲

Andrei GORZO

Nesimţirea – povestea unei relaţii

Vîrsta de aur. La şcoală am muncit ceva, ca să devin un nesimţit. Eram chiar într-un fel de competiţie neoficială cu un prieten – care dintre noi va avea o notă mai mică la purtare (era ca o recomandare elogioasă), care dintre noi va fi dat afară din clasă mai des (la fiecare „ieşi afară!" ni se umflau piepturile de mîndrie, ca la primirea unei noi decoraţii), care dintre noi va fi apostrofat mai des, mai şuierător şi mai ţiuitor, „nesssimţţitule!" (era ca o inscripţie simplă şi eroică pe soclurile noastre). Prima mea prietenă credea că toate copilăriile astea sînt încercări de a-mi depăşi condiţia de tocilar şi de a ajunge la un statut mai respectabil – cel de nesimţit. Nu ştiu dacă avea dreptate. Cert e că eram destul de nesimţit.

Mediocritatea. Dar atenţie! Nu eram un *mare* nesimţit. Nu eram un *super*-nesimţit (şi în epoca noastră orice trebuie să fie „super" – e unul dintre ticurile acelea care s-au agăţat precum păduchii de generaţia mea; dacă nu eşti un super-ceva, atunci nu eşti nimic.) Dacă ar fi existat o armată a nesimţiţilor (sau poate că există), eu aş fi fost soldatul acela cu platfus şi două mîini stîngi. Dacă ar fi existat vreo revoluţie a nesimţiţilor (sau poate că au existat vreo cîteva), eu aş fi fost revoluţionarul care trădează cauza din laşitate şi apoi e executat pentru acţiunea contra-revoluţionară de a fi leşinat de frică. Chiar la apogeul nesimţirii mele (vîrsta de 15 ani) n-am trecut nici unul dintre testele acelea ale nesimţirii, pe care le-am văzut efectuate impecabil de oameni mai talentaţi decît mine şi pe care le-am regăsit, mai tîrziu, în comediile americane cu adolescenţi nesimţiţi. N-am pus piedică nici unei bătrînele; n-am dat foc, în public, vînturilor mele; n-am rîgîit la urechea gingaşă a unei colege; n-am făcut nimic nepotrivit cu nici o plăcintă americană; n-am...

Prima paranteză. Înjunghiat de îndoială, ridic ochii de pe aceste cuvinte şi o văd pe sora mea: *Ascultă, care e cel mai nesimţit lucru pe care ţi-l poţi aminti, la mine?... La tine?... La mine... ăăă, stai să mă gîndesc.* Vedeţi? Am pus-o în dificultate. Nu sînt un nesimţit. Dar să vedem cu ce vine: *Cînd eram mici, mi-ai dat cîteva palme, numai pentru că te amuza urma pe care o lasă palma ta... Am făcut eu asta? Îmi cer scuze.* Vedeţi? Îmi cer scuze acum pentru ceva ce s-a întîmplat atunci, „cînd eram mici", şi oricum, era un fleac, nu se pune. Nu sînt un nesimţit.

Ratarea. Cineva se naşte, creşte şi la un moment dat devine conştient de existenţa unui filon de nesimţire înlăuntrul său. Începe să-l exploreze, să-l exploateze. Încearcă să-şi dezvolte acest talent. Dar talentul e mic şi timorat. Stă într-o colivie şi cîntă porcărele cu o voce gîtuită, în timp ce vinovăţia şi alte lighioane fioroase dau tîrcoale coliviei. Şi nesimţirea îşi cîntă din ce în ce mai rar porcărelele. E deprimată. Acum e inamicul public numărul unu. Vinovăţia, empatia şi celelalte dihanii trec ţanţoşe, dispreţuitoare, prin faţa coliviei. Pînă şi politeţea îi scoate limba, de cîte ori defilează pe-acolo.

A doua paranteză. Surorii mele tocmai i-au revenit în memorie cîteva mostre din nesimţirea mea, dintre care una suficient de revoltătoare ca să mă întreb dacă această hîrtie ar răbda-o. Nu voi şti niciodată: mostrele au întîrziat, prăvălia s-a închis, am stabilit deja că nu sînt un nesimţit şi, cu scuzele de rigoare pentru sora mea (îmi cer scuze, vedeţi?), articolul merge înainte.

Ce cred despre nesimţire. Întrebarea este: de ce mi s-a cerut să scriu despre nesimţire? Doar v-aţi lămurit, dacă m-aţi urmărit pînă aici, că nu sînt un expert în domeniu. Nesimţirea? *Connais pas!* În fine, vag. Şi totuşi, responsabilul de număr, un prieten de-al meu, mi-a cerut să contribui cu o opinie. De ce? Oare responsabilul de număr vede la mine ceva ce eu nu văd? Ridic repede ochii de pe foaie şi mă uit în oglindă: văd o scînteie de paranoia, dar nu văd nesimţire. Responsabilul de număr va trebui să-mi dea o explicaţie. Dar pînă atunci, ce cred eu despre nesimţire? În primul rînd lucrurile obişnuite, lucrurile simţite: că oamenii n-ar trebui să fie nesimţiţi, că fiecare ar trebui să fie capabil să intre în pielea celuilalt în doi timpi şi trei mişcări, că ar trebui să ne dăm tot timpul bună ziua unii celorlalţi, chiar dacă nu ne cunoaştem, după modelul lui Totò din *Miracol la Milano*, plus strîngeri de mîini şi bătăi pe umăr şi plîns pe umăr şi lacrimile altuia pe obrazul tău şi „permiteţi-mi să vă spun un lucru plăcut"...Staţi, nu căscaţi. Simţămintele mele în legătură cu nesimţirea sînt mai complicate decît ar putea să pară. Există nesimţiri care mă entuziasmează.

Nesimţiri care mă entuziasmează (top 3). 1) Tot ce-i spune Groucho Marx acelei formidabile martire Margaret Dumont, pe care un critic de film o descria ca pe „o doamnă cu o capacitate eroică de a încasa mojicii, o doamnă a cărei dragoste nelimitată pentru Groucho este o saga a devoţiunii, o doamnă care cere foarte puţin şi chiar atît primeşte". 2) Scheciurile legendarului comic american Lenny Bruce, care dintr-o rafală de cuvinte ştia să facă arşice tot ce-avea publicul mai sfînt şi era iubit pentru asta – a fost un eliberator. 3) Stilul amicului meu N., genul de om (în toată firea) care bîntuie magazinele de farse, căutînd „bombe cu băşini" (da, există aşa ceva) pe care să le detoneze în nasul lumii sensibile. După cinci munute cu N., înţeleg pe deplin ratarea nesimţirii mele: nesimţirea *lui* este sclipitoare. Pe de altă parte, îl consider pe N. un om intuitiv, onest şi plin de *bun-simţ*. Aş vrea să vă explic de ce – de ce sînt convins că nici o „bombă cu băşini" nu poate să intoxice bunul-simţ al lui N. – , dar trebuie să salvez spaţiu pentru alte simţăminte complicate apropo de nesimţire.

Ratarea (continuare). E ţinută în colivie şi arătată cu degetul şi, totuşi, e temută. Pentru că nesimţirea are resurse. Ea poate lucra de la distanţă, se poate infiltra în gesturile şi cuvintele în care vrem să ne transportăm sentimentele cele mai sincere, poate goli aceste gesturi şi cuvinte de încărcătura lor, astfel încît să ne pomenim, deodată, simulînd pasiunea, simulînd sensibilitatea, maimuţărind tot ce simţiserăm cu adevărat, cîndva. Insensibilitatea poate să facă asta şi să cîştige, pe nesimţite. Ca să cîştige, se poate folosi de orice, chiar şi de dragoste.

Dragostea şi nesimţirea. Ar trebui să fie duşmani de moarte, dar dragostea poate ajunge să sune şi aşa: „Sîntem numai noi pe lume – eu şi obiectul dorinţei. Ah, ar mai fi nişte dobitoci în jurul nostru, dar ce ştiu ei? Ei nu simt nimic, sînt deja morţi. Dacă moartea lor m-ar aduce mai aproape de împlinire, n-aş ezita s-o provoc: aş stropi naţii cu napalm, aş scufunda continente şi ar merita. Continente or să se tot formeze, dar un astfel de sentiment nu mai apare. Uite-i şi pe-ăştia care-şi văd de prostiile lor zilnice şi nu văd ce trece printre ei. Dar ei nu contează. De fapt, nici obiectul dorinţei nu vede şi nu contează. Contează doar această durere, această intensitate, această..." Nesimţire: numele staţiei următoare.

Alte simţăminte complicate. De fapt, nu e complicat. Pune două filme în acelaşi timp – unul porno şi unul ultraviolent – Steven Seagal e bine. Şi caută pe Internet site-ul cu bancurile cele mai odioase scornite vreodată. Şi dă muzica mai tare – ce dacă strigă vecinii? Nu, doamnă, nu sîntem nesimţiţi, dar simţirea mai ia şi ea concediu, da, domnule. Nu putem s-o ţinem mereu aşa – un, doi, ţuşti în pielea altuia; pielea altuia e incomodă. Şi nici în strîngeri de mîini, bătăi pe umăr, plîns pe umăr, etc. n-o putem ţine la nesfîrşit; ar fi ca *Dallas* fără J.R.. Cîte-un duş de nesimţire din cînd în cînd e sănătate curată. E ca-n *M*A*S*H*, cînd elicopterele tot aduc oameni tocaţi mărunt şi doctorii, între două operaţii, se ţin de bancuri nesimţite. Ca să-şi păstreze minţile întregi. Doamnelor şi domnilor, în celelalte zile ale anului şi noi sîntem împotriva nesimţirii. (Tu dă muzica mai tare.) Nesimţirea e o porcărie – nu-i nici o dilemă aici!

▲

Alexandra PĂUNESCU

Căldură şi filme

– sau De ce am ratat filmele anului trecut –

Cam cald nu? Chiar fierbinte. Prea fierbinte, oraşul ăsta. Cîteodată atît de fierbinte încît mă gîndesc la o felie din pizza lui Sal. Atît de fierbinte încît mă gîndesc la bere rece la fiecare zece minute. Rece... într-o cutie udă... după care, buf! Autobuzul care mă duce în oraş se opreşte în faţa mea, şi trebuie să urc. Şi urc. Urc în cutie, şi nu e rece, dar e umedă, şi cald, şi miroase urît. Şi simt pielea celor din jur cum mă atinge... şi e umedă, şi caldă, şi miroase, şi, deşi aşa pare, nu e vorba despre sex. Ar putea fi vorba, mai degrabă, de săpun... Iar eu vreau să respir. Tare aş vrea să respir. Mai tare decît vroiam cutia rece de bere... Partea bună a lucrurilor este că trebuie să petrec doar 10 minute din viaţă în autobuzul ăsta. Aşa ca mă dau jos. Pe trotuar. Fac un pas, apoi încă unul. Cimentul e moale şi îmi dă senzaţia că se topeşte sub tălpile mele... sau că mă înghite, odată cu urmele de tocuri dintr-însul.

Nu, nu e adevărat, serios acum, vă rog, spuneţi-mi că nu e; de fapt, e ca în filmul acela unde personajul coboară din trăsură sau din maşină, sau iese din casă sau dintr-un bar şi se trezeşte în cu totul alt loc decît s-ar fi aşteptat. Şi nu prea e întotdeauna Ţara Minunilor... nici măcar în producţiile americane... Cam aşa se întîmplă cînd cobor eu din autobuz: un vînt cald care suflă uşor, pămîntul care mă înghite, tot uşor, un miros metalic pe care nu-l pot defini, şi un fel de căldură fără viaţă care pleacă frunţile şi înmoaie genunchii. Este decorul ideal pentru un film de groază. Cu tot cu figuraţie, care lasă în urma ei, ca în desene animate, o dîră de miros. Un SF de groază. Şi umorul... umorul trebuie să fie negru. Deja pot să văd figuranţii, pe jumătate prăjiţi, căzînd sub soarele lor, tot ca în desenele animate: într-o piruetă, cu un picior ridicat la 90 de grade. E fierbinte în capul meu... căldură, mă gîndesc, pot turba şi oamenii, nu numai animalele. Şi mai cred că de droguri vara nu ar avea nimeni nevoie. Încercaţi căldura. E gratis, şi e pentru toată lumea.

Dacă mergi pe Magheru spre un cinematograf, e foarte cald şi ai puţină imaginaţie, ai putea să calci, de fapt, pe un covor roşu. De data asta mă gîndesc la altceva: anul trecut nu am călcat în prea multe cinematografe. Deşi rulau cîteva filme pe care chiar trebuia să le văd, pur şi simplu nu am mers să le văd. E de obicei destul de rău acolo, înăuntru, dar parcă atunci era şi mai rău decît de obicei. Adică, dacă ar fi putut să-i ceară lui Deneuve să tacă puţin, că îi caută cineva, sau să încerce să fie mai amuzantă, că altfel se duc acasă, sau să vorbească mai tare, pentru că ei nu pot să ronţăie floricelele de porumb cu caramel şi să o şi audă în acelaşi timp... cred că le-ar fi fost numai bine. Dar ei nu o pot aborda pe Deneuve, pentru că probabil nu i-ar auzi. Bineînţeles, întotdeauna există cîţiva (probabil destul de frustraţi) care încearcă să se adreseze cu voce tare personajelor; dar se vede treaba că pe aceştia tot nu îi interesează. Dar acum, poţi să învinuieşti oamenii că încearcă să se distreze şi ei cumva? Sau să comunice?

Aşa că m-am întrebat de ce mai vin oamenii aceia la cinema... pentru că nu se dă nimic pe gratis în săli, ştiţi... Nici măcar biletele nu sînt gratuite. Şi, lăsînd la o parte detaliile murdare de genul „regizor" sau „apariţie specială", unii cetăţeni, am observat eu, habar nu au cum se numeşte nici filmul pe care urmează să-l vadă. Să fie, de fapt, mersul la film o manieră de socializare? Sau poate acesta e chiar motivul pentru care se răspunde la telefonul mobil şi se ţine o conversaţie, în timp ce ochii ţintesc gol marele ecran... Oricum, trebuie să înţelegeţi: e greu să mergi la film cu cineva cu care nu poţi să discuţi acolo; trebuie să comunicăm, domnilor, trebuie să comunicăm...

...Şi aşa am pierdut proaspete cîteva filme pe care nu aveam voie să le ratez. Pînă la urmă, poate făcusem, fără să vreau, o alegere bună; spun asta pentru că atunci cînd am reuşit să le văd, am avut, să-i spunem, o viziune a primei opţiuni: o sală aproape plină de ignoranţi, şi nesimţiţi, pe deasupra. Superb, nu? Poate dacă ai nervii tari, nu te interesează dacă e superb sau nu; unii pot fi cu adevărat indiferenţi şi rezistenţi, în timp ce alţii ajung la 2 bătăi pe secundă cînd vine vorba de un film bun. Unii pot ignora întregul decor, oricît de colorat, în timp ce alţii simt nevoia să vadă sînge. Aşa că, fraţi cetăţeni, dacă vă sună telefonul în sala de cinema şi vedeţi orientată către voi o faţă ameninţătoare şi roşie, încercaţi să-l opriţi; filmul poate lua o întorsătură tragică.

Îi admir cumva pe cei care rezistă la lipsa bunului-simţ. Îmi amintesc că, într-o vreme, reuşeam şi eu, şi toată activitatea extra-ecranului nu mă supăra atît de mult. Însă acele zile sînt demult apuse, iar acum, pe măsură ce gluma se îngroaşă, simt cum mă cuprinde un fel de spirit nazist; mă aştept dintr-un moment în altul să întorc capul spre un... exemplar şi să-i şuier printre dinţi: „opreşte-te, idiotule, că altfel îţi rup capul!" Dar ăsta e deja un alt film... Şi afară e tot cald...

Aşadar, în ce film eram? Spuneţi că eu îl regizam? A, bine, atunci... sărim peste replicile astea... de fapt, nu, mai bine, la dracu' cu tot scenariul! Aduceţi-mi imediat o bere! Pe cea mai rece!! Şi, înainte să ajungem la dramă, vă rog, să-l cheme cineva odată pe Mr. Freeze!!

▲

CIRCUITUL STATUILOR

Marți, 9 iulie, la ora 8,40, postul B1 TV a difuzat o anchetă legată de mutarea statuii lui I. L. Caragiale din micul scuar de pe str. Maria Rosetti (colț cu str. Caragiale) în fața Teatrului Național. Reacțiile celor opriți pe stradă au oscilat între denunțarea acestui abuz – faptul că locuitorii din zona Rosetti / Caragiale nu au fost consultați – și scepticismul că actualul amplasament este cel potrivit: nici unul dintre cei chestionați nu a considerat că statuia „stă bine" acolo unde a fost pusă. Și cum ar sta? E ca un pitic de grădină – vorba unui coleg dilematic...

Cum apreciați mutarea statuii lui Caragiale, din scuarul din str. Maria Rosetti, în fața Teatrului Național?

Mariana CELAC

Cost-benefit analysis

Pe Rosetti, chiar peste drum de o casă vagon albă, în „pateul verde" din mijlocul străzii, tufe de hibiscus au crescut repede și fac o umbră bună peste băncile retro așezate în șir. Locul a fost luat în posesie de localnice în căutare de conversație și bunici cu cărucioare cu nepoți. De cîteva zile un obiect nou ornează acest refugiu: un soclu de marmură sumbră, cu bază-trunchi-antablament frumos tăiate în manieră clasică și lustruit cu aplicațiune. Pe soclu, altădată ocupat de Ion Luca, tronează o minusculă plantație de cerică cu frunzulițe groase și mici inflorescențe roșii.

Iar Ion Luca – pălărie pe cap, costum trei piese, degetul mare la tăietura mînecii de jiletcă, ghetre de bronz – e acum în față la Teatrul Național, proiectat pe un portal enorm și așezat pe o moviliță de ciment sclivisit – siluetă diminutivă pentru aerul vast din jur. Din noul său loc are vedere către *la grande croisée* – cea mai intensă intersecție din oraș, făcută pentru o monumentală statuă ecvestră. Treabă consumată la zaveră, în grabă, fără prea multă socoteală, cînd – vorba lui Ion Luca – beneficiile sînt minime și orașul iese în pagubă.

Sedii de convivialitate, altfel rare în București, nu se formează la dorință, istoria lor are o parte misterioasă, greu de descifrat și mai greu de replicat. La umbra pălăriei lui Ion Luca tocmai se produsese o asemenea istorie de simpatie între un loc și „riverani", patronată superlativ de marea Literatură. Acum va fi patronată de hibiscuși aduși de Ion Luca. Tot e ceva.

Ioana VLASIU

Comemorări și statui

După 1990, cînd efigiile anilor '50 se demolau, am avut surpriza să văd, proaspăt instalată, aproape de întretăierea străzilor Caragiale și Maria Rosetti, statuia lui Caragiale de Constantin Baraschi, datînd din aceeași vreme. Naturalismul mult incriminat pe vremuri, odată dezamorsată încărcătura lui ideologică, nu m-a mai deranjat din cale afară. Între timp, au apărut sau au fost reabilitate și alte realisme și hiperrealisme, a apărut chiar și „realismul capitalist"! Mimetismul și expresia fotografică nu mai trimit exclusiv la realismul socialist. O statuie tot de Baraschi, un Eminescu pus în Cișmigiu, fusese, în 1965, obiectul unei polemici care a ocupat presa bucureșteană cîteva luni bune. Baraschi era atunci acuzat de plagiat, dar miza polemicii a fost mai mare. Era vorba mai curînd de abandonarea oficială a realismului socialist. Baraschi rămîne, cu toate acestea, un bun profesionist, statuia lui Caragiale e bine construită, așa că, văzînd-o pe strada Caragiale, mi-am zis că la urma urmei nu e nimic rău în asta. Nu e mai puțin adevărat însă că statuile sau busturile cele mai ciudate apar ca ciupercile în ultimul timp, unde te aștepți mai puțin, la inițiative și decizii obscure, fără a fi supuse unei discuții mai largi cu cei care răspund de felul în care arată orașul, dar și cu cei care îl locuiesc. Așa au apărut statuia lui Alvear sau poate Bolivar (nu reușesc să țin minte), bustul lui Kemal Atatürk, diverse busturi ale unor eroi sud-americani datînd din aceeași vreme (iată că bunele relații diplomatice au și efecte secundare), statuia doctorului Paulescu sau bizara alcătuire de tunuri și ghiulele care a luat locul statuii lui Petru Groza lîngă Facultatea de medicină... Neinspirată mi se pare și reinstalarea statuii lui Barbu Catargiu de Raffaelo Romanelli la poalele dealului Mitropoliei. Nu discut acum necesitatea sau oportunitatea comemorării acestor personaje, deși cred că e un subiect important și care trebuie să ne preocupe pe toți. Dincolo de calitatea mai mult sau mai puțin onorabilă a sculpturii, amenajarea spațiului, integrarea sculpturii în contextul urban este de cele mai multe ori catastrofală.

Așa că nu despre comemorarea lui Caragiale și cu ajutorul sculpturii sau despre lucrarea lui Baraschi va fi vorba, cît mai ales de cacofonia vizuală care domnește în spațiul din fața Teatrului Național, unde a fost strămutată statuia lui Caragiale. Cocoțată pe o moviliță de ciment care nu se poate numi soclu, înconjurată de ronduri de floricele, ascunsă, dacă o privești din față, de un stîlp comemorativ, contracarată de felinare, înconjurată de bănci galbene și pubele albastre, totul este de o neglijență și incoerență jenantă. Amenajarea spațiului în care este plasată statuia pare concepută de lucrătorii de la spațiile verzi. Să admitem că o statuie Caragiale are ce căuta în fața Teatrului Național și că, din economie, în loc să apelăm la unul din sculptorii de azi, sîntem constrînși să folosim ce avem prin depozite. Oare nu putea fi chemat un arhitect care să restructureze spațiul și să conceapă un ambient cît de cît decent? Este vorba despre unul din locurile „tari" ale Bucureștiului, disputat mereu de valori simbolice. Puțin mai încolo, în intersecția celor două bulevarde, s-a aflat statuia lui I.C. Brătianu de Ernest Dubois. Centrul intersecției este acum liber, dar crucile de piatră care comemorează evenimentele din decembrie 1989 au ocupat un spațiu din imediata apropiere. Nu ne putem permite să ignorăm la infinit felul în care arată orașul în care locuim. Cînd în secolul al XIX-lea se ridica în București primul monument public, statuia lui Mihai Viteazul, discuțiile comisiei ce trebuia să ducă la bun sfîrșit dificila sarcină s-au publicat integral în două numere ale unui ziar din epocă. Cred că era un obicei bun și nu văd de ce nu l-am relua.

Augustin IOAN

Glissando

Pentru ce se amplasează monumente? Printre altele și pentru a institui repere în spațiul urban, întrucît *monumentum* are mult de-a face cu memoria și cu locul stabilizării acesteia. Astfel, ne putem întîlni la „coada calului" de mai mult de un secol. Repere, va să zică stabilitate, durabilitate în timp. Or, monumentele Bucureștilor (dar parcă numai ele...) glisează, alunecă din vreme în vreme, se metamorfozează ori dispar, după cum se umflă tărîța în cîte un Tipătescu de juma' de mandat. Sînt mutate monumentele după bunul plac al unor ne-sărate personaje. Știu dislocatorii de memorie că ea, memoria, neasociată generații la rînd unui loc, se pierde? Sau chiar acesta le este programul pervers, de vreme ce știu că, bieții, ei nu vor fi amintiți nici o clipă după ce li se va turna țărînă pe freză?

În primul rînd, tagma lor se joacă dintotdeauna de-a memoria colectivă (i.e. de-a sabotarea ei) prin manipularea arhitecturii și a urbanismului. Prin 1989, voiau – cam tot știu, ori tăticii lor – să mute Piața Victoriei în Piața Unirii și viță vercea. Acum mută guvernul în Biblioteca Națională (încă și mai lîngă Dîmbovița: îi trage ața), iar Biblioteca Națională pleacă; deocamdată pe drumuri; în fine, Justiția va să ocupe magazinul Junior (normal, doar e de vînzare!), iar Catedrala va scufunda în subteranele spațiului său sacru circulația de pe Victoria Socialismului.

© BBC

În al doilea rînd, stăpînii se joacă de-a monumentele. Lupoaica s-a plimbat de colo-colo, ba i-a și dispărut pentru un timp unul dintre iluștrii gemeni. Cu comunismul, au dispărut statuile dușmanului de clasă. După comunism, au dispărut o parte dintre statuile respectivului Pampon. Lenin s-a scoborît cu fast mohorît în 1990 și zace-ntr-o rînă în dosul cuhniei, la Mogoșoaia. Acum va să apară pe soclu-i monumentul luptătorilor anticomuniști. Inscripțiile-palimpsest de pe Universitate și Arhitectură le-au astupat cu bidineaua ca furii, într-o noapte, acum un an. Au apărut altele, doar obscene: astea de acum le plac, nu le mai șterg, pentru că le înțeleg, sînt – în sfîrșit – pe potriva lor! În Piața Romană urma să apară un monument înalt (de Mermeze), a stat o vreme macheta, apoi a rămas soclul („De Crăciun ne-am luat rația de libertate"), apoi l-au ras și pe acela. Urmau să apară replici 10/1 ale unor statui de Brâncuși, inclusiv la Universitate, unde Brătianu nu s-a întors încă. În loc de Groza, amplasat acolo ca să camufleze locul uciderii lașe a lui Armand Călinescu, au pus un erectil „monument al artileriei", pe care geniul comun l-a botezat deja: „sula cu căcăreze". Dar nici statuia Regelui Carol I, de Mestrovici, nu s-a mai întors în fața Palatului Regal după 1990, deși se vorbea despre asta; a apărut în schimb un scuar elegant de Buculei, dedicat lui Maniu. L-au închis ăștia de acum cu gărduleț. Așa au văzut dumnealor că-s *monumentum* de la țara de pe unde s-au pripășit prin București.

Acum pun gărduleț la Teatrul Național. Și l-au adus pe Caragiale din scuarul său de liniște, de pe Maria Rosetti. Ea era croită pe potriva unui spațiu de mici dimensiuni. Dădea savoare unui loc frumos din București. Ce să caute Conu' Iancu în buricul tîrgului, la morminţele? Au nu-s destule monumente de la op'ș'nouă și nouăzeci și eșetera, ba, încă, cenotafuri și „îngeri" cu ceas și fîntîni pentru studenți și fîntîni pentru burtăverzime, vizavi? Cacofonie. Unde se recita Tatăl Nostru în genunchi se vînd acum reviste porno și se face trafic de soft piratat cu voie de la miliție. Or, pe Maria Rosetti, Caragiale constituia de decenii un reper. Deci, trebuia repede strămutată.

La noi, cum îi vine cîte unuia pe chelie, fandaxia-i gata și nimica mișcă. D-apoi statuile!

Radu IONESCU

Drumurile nefericitului domn Caragiale

Cu ani în urmă, de cîte ori treceam prin fața „Cărții Românești" mă amuza imaginea unui domn, care, într-un tufiș de trandafiri, făcea ceea ce chiar un domn bine face la nevoie, fără a renunța la nobila-i ținută. Domnul cu pricina era din bronz, ceva mai înalt decît oamenii de rînd și transpus în acel material neperisabil cu minuția și farmecul unei fotografii de buletin (nas, unul, ochi, doi, barba rade, semne n-are etc.). Toate aceste calități nu ne puteau duce cu gîndul decît la Constantin Baraschi (părintele eroului sovietic din bronz), rămas în amintirea contemporanilor săi dacă nu prin operă, atunci sigur prin patriotica exclamație: „Cine se leagă de mine, se leagă de Uniunea Sovietică".

Cu mai puțini ani în urmă, datorită unui gînd bun al Primăriei (bravo!), domnul de bronz a părăsit tufișul și a luat loc într-un spațiu foarte onorabil de pe strada Maria Rosetti, urcat pe un soclu, bine proporționat. Aici, Domnul, care nu era altul decît Caragiale, luase loc în imediata vecinătate a casei în care locuise, iar acuma, de la înălțimea soclului său, putea inspira mirosurile unei bucătării foarte bune aflate în Casa Caragiale de pe Strada Caragiale, din vecinătatea lui Caragiale însuși.

Cu încă mai puțin timp în urmă, într-o noapte, Domnul C. a fost „debulonat" (așa se spune în termeni științifici) și așezat în fața Teatrului Național pe un soclu de ciment nesclivisit, nu mai înalt decît pălăria Domnului C. și înconjurat, de data aceasta, în deplină decență, doar de flori joase și iarbă.

Am regretat, și regret încă, reamplasarea statuii lui Brătianu într-un loc ascuns, iar nu, așa cum sugerasem cîndva, în Piața Brătianu, dar a trebuit să recunosc două bune inițiative ale Primăriei: așezarea Lupei Capitoline pe bulevardul Lascăr Catargiu și a lui

ÎN NATURĂ/CULTURĂ

Caragiale, mai discret, în vecinătatea casei sale.

Alături de statuile din Piaţa Universităţii, chiar un Baraschi ne lipsea? Teatrul Naţional nu e frumos, iar dacă s-a căutat un echilibru între arhitectura Teatrului şi calitatea statuii, doar atunci alegerea este de înţeles.

Cei ce vin la Teatru sînt, în general, grăbiţi, aşa că nu au prea mult timp pentru a contempla statuia. În schimb, la plecare, lumea iese din Teatru deconectată, mergînd mai încet, deci aptă să contemple... ce? Fără să vreau mă gîndesc la o întîmplare a bietului Napoleon. În timpul cît era într-o reşedinţă de pe cîmpul de luptă, s-a anunţat pierderea unei bătălii. Ieşind din clădire, 20 de ofiţeri de gardă erau înşiraţi pe două rînduri, întorcînd spatele. Nedumerit, împăratului i s-a dat următorul răspuns: „La venire eraţi întîmpinat ca *vainqueur*, iar acum ca *vaincu*“. Cam asta vor vedea spectatorii şi este păcat, căci dacă altele nu avem, Teatru avem.

Ion Bogdan LEFTER

Problema teatrului românesc de azi

Nici că se putea soluţie mai bună la problema teatrului românesc de azi.

Problema – complexă – e următoarea: după alegerile de la sfîrşitul anului 2000, noul ministru al Culturii (şi Cultelor) l-a numit director al Naţionalului bucureştean pe colegul său de trust Mediapro, fost activist cultural al Partidului Comunist de pînă în 1989, Dinu Săraru; apoi, guvernul s-a găsit să declare un „An Caragiale“, făcînd festivism pe spinarea celui mai antifestivist literator român; drept pentru care amintitul Săraru şi-a luat misia în serios şi, desemnat şi director al Festivalului naţional de teatru 2001, a distribuit trupelor participante, drept „trofee“, ...busturi miniaturale ale lui Caragiale!!!

Mai pe scurt, problema ar fi aceea a *„Anului Caragiale“-cu-Dinu-Săraru-în-rol-de-maestru-de-ceremonii*. Pentru a nu mai trece în revistă şi alte dureri ale teatrului românesc de azi, de pe ici, de pe colo, de prin părţile lui esenţiale...

Însă – pînă la urmă – totul s-a rezolvat cum nu se putea mai minunat atunci cînd amintitul Săraru, voind să dăruiască „Anului“ o apoteoză, ceru şi obţinu strămutarea statuii lui Caragiale pe peluza din faţa Teatrului Naţional! Fu mîndru de fapta sa, care se anunţă în gazete şi la televizor. Nu înţelese triumful postum al clasicului, proţăpit acum în centrul scenei oraşului şi a ţării, de unde dă în sfîrşit cu tifla – la propriu, cu bulevardul în faţă – tuturor nătărăilor! Începînd cu cei nărăviţi la funcţii şi onoruri, fără să-i uite – firește – pe cei care l-au ajutat să ajungă acolo, în iarbă!

(Restul nu e decît un fel de literatură: că statuia mai fusese mutată o dată în urmă cu cîţiva ani, ajungînd într-un scuar de pe strada Maria Rosetti, după ce petrecuse mai multe decenii în grădiniţa imobilului în care-şi avusese sediul Editura Cartea Românească, retrocedată la mijlocul deceniului trecut fostului proprietar şi vîndută Asociaţiei naţionale a notarilor, care decisese că n-are trebuinţă de Caragiale; că doar capul statuii e al dramaturgului, trupul fiind al lui Lenin etc. etc. Căldură mare!...)

Nicolae MANOLESCU

Caragiale, nu statuia

Un gest pseudo-cultural, ca atîtea altele.

Istoria acestei statui e destul de ciudată. Ea trebuia să-l reprezinte iniţial pe Lenin şi – din pricini care-mi scapă – autorul i-a tăiat capul şi l-a înlocuit cu al lui Caragiale. Se vede şi acum vestonul, neobişnuit pentru moda românească a secolului XIX.

Am remarcat prima dată această statuie în curtea Editurii Cartea Românească, unde a stat cîteva decenii bune şi apoi a fost mutată într-o piaţetă care – după ştiinţa mea – n-avea nici o legătură cu Caragiale, chiar dacă o stradă învecinată îi poartă numele. Sigur că I.L. Caragiale merita mai degrabă locul actual din faţa Teatrului Naţional. Caragiale, nu statuia.

S-ar zice că edililor noştri le plac monumentele urîte: Enescu din faţa Operei, Coposu de lîngă Kretzulescu – pentru a mă referi la unele din epoci diferite. Probabil că bugetul „decent“ al Ministerului Culturii – ca să-l citez pe dl Theodorescu – nu permitea comanda unui Caragiale şi artistic reuşit. Şi atunci s-a găsit soluţia mutării penibilei statui a lui LeninCaragiale –

© BBC

un fel de grifon, sau altă făptură mitologică făcută din două jumătăţi diferite...

Nu ştiu cum să închei: dacă Naţionalul îşi merită statuia, sau dacă statuia îşi merită Naţionalul...?

Christian MITITELU

Gustul lui Ceauşescu

Caragiale apăruse de curînd la intersecţia străzii care îi poartă numele şi Maria Rosetti, aproape de o casă în care a locuit. Soclul era cam mic pentru statuie (trupul lui Lenin, se zvonea), dar potrivit pentru micul spaţiu verde cu 16 bănci amenajat spre a-l găzdui. Cartierul şi ambianţa erau în orice caz potrivite şi cred că ocupantul se simţea bine. Sînt sigur că sughite acum, în faţa clădirii hidoase purtînd pecetea arhitecţilor slugarnici care s-au lăsat călăuziţi de gustul (dacă pot folosi acest cuvînt) lui Ceauşescu.

Mihai OROVEANU

Statuia plimbăreaţă

De peste 100 de ani, în trista tzară a lui Urmuz statuile sînt scoase din cînd în cînd la plimbare. Coborînd de pe soclul lui din strada Maria Rosetti, un fel de Gogea Mitu de bronz a poposit în Piaţa Universităţii.

Această statuie a fost poreclită „Caragiale“ de autorul ei, sculptorul Baraschi, după ce într-o fază anterioară fusese poreclită „Lenin“ şi încercase să cîştige concursul dedicat monumentului întemeietorului U.R.S.S. Baraschi a pierdut concursul şi, prin modificări minime, abilul sculptor a răsucit mustaţa personajului, a descărnat puţin pomeţii, a schimbat şapca cu o pălărie şi gata „Caragiale“. Nu a fost schimbat ticul personajului iniţial, degetul mare înfipt în jiletcă, formulă compoziţională des întîlnită în iconografia artei sovietice dedicate marelui Lenin.

După ce printr-un exerciţiu cinic, acum 150 de ani, Jeanne D'Arc a fost transformată în Mihai Viteazul sub imperiul devizei „Bon pour l'Orient“, iată că o lucrare părăsită în curtea Editurii Cartea Românească de autorul ei îşi continuă plimbarea prin Capitală.

M-am gîndit că ar fi instructiv pentru cititorii noştri să afle ceva mai multe date despre „plimbările“ statuilor.

Iată o listă parţială:

„Coloana“ – de K. Stork – Piaţa Rosetti, Piaţa Coşbuc

„Statuia C.A. Rosetti“ – de W. Hegel – Parcul Carol, Piaţa Rosetti

„Monumentul pompierilor“ – de W. Hegel – din coasta Arsenalului în faţa Hotelului Marriott

„Lupa Capitolina“ – din piaţa Sf. Gheorghe la Patriarhie, apoi Piaţa Confederaţiei, şi de acolo în Piaţa Romană

„Lupta lui Hercule cu Centaurul“ – din Şos. Kiseleff în Insula Herăstrăului

„Eminescu“ – de I. Jalea – din Parcul Herăstrău în Aleea Alexandru (Sediul M.A.E.)

„Eminescu“ – de Oscar Han – din curtea Muzeului Toma Stelian la Combinatul Fondului Plastic, apoi la Ipoteşti

„I.I.C. Brătianu“ de Mestrovici – din curtea Fundaţiei Brătianu la Mogoşoaia, apoi la Combinatul Fondului Plastic, de aici la Goleşti, de unde a fost adusă înapoi în curtea Fundaţiei

„Soldatul sovietic eliberator“ – din Piaţa Victoriei în Rondul I din Şos. Kiseleff, apoi în Cimitirul Militar Sovietic din Băneasa

„Doctorul Istrati“ – plimbat doar prin Parcul Carol

„Alergători“ – de Ch. Bouché – de la Cercul Militar la blocul Macul Roşu, trecînd prin Grădina Atheneului

„Enescu“ – de Gheorghe Anghel – retras de pe peluză în interiorul Atheneului Român

„Mormîntul eroului necunoscut“ – iniţial în Parcul Carol, apoi la Mărăşeşti, întors în Parcul Carol

La această listă ar putea fi adăugate statuile care au părăsit Grădina Atheneului, unele din vremea cînd această grădină se numea încă Grădina Episcopiei: Monumentul General Florescu, Monumentul Părintelui Lucaci, Monumentul Regelui Alexandru al Iugoslaviei, Monumentul I. Duca ş.a.m.d. Din lipsă de spaţiu nu enumerăm numeroasele busturi dispărute, cîteva zeci.

În schimb, pe axa culturală a Capitalei au apărut, ca o nevoie absolută a momentului, busturile lui Mustafa Kemal Atatürk şi al lui Omar Khayyam. Sperăm ca şi nemuritorul Djambul să-şi găsească un loc în vecinătatea lor.

Într-o plimbare fără şansă de întoarcere se află monumentele:

„Regele Carol I“ de Mestrovici, „Regele Ferdinand“ de Mestrovici, „Monumentul Infanteriei“ de Ion Jalea, „Monumentul Take Ionescu“, „Monumentul Eroilor Funcţionarilor Publici“, „Monumentul Lascăr Catargiu“, „Monumentul I.C. Brătianu“, „Monumentul Pache Protopopescu“, „Monumentul Eugeniu Carada“ şi multe altele.

Pînă atunci, Capitala rămîne un oraş al statuilor deplasate, al monumentelor funerare profanate, al bunului plac al unor edili ignoranţi.

Ce comisie a monumentelor a aprobat plasarea în inima oraşului a acestei minabile caricaturi de bronz poreclite „Caragiale“?

Oare au fost respectate procedurile legale?

Oare au fost consultaţi experţii?

Mă îndoiesc, acesta nu este Caragiale.

Dorin ŞTEFAN

Pilde şi poveţe vis-à-vis de Caragiale în absenţa şi în contextul Documenta 11

În anul Caragiale, Leo mă întreba dacă am văzut statuia lui Caragiale din faţa Naţionalului. N-o văzusem. I-am promis să-i comunic părerea în chestiunea cu pricina. Timp de o săptămînă am tot trecut prin Piaţa Universităţii în drumul spre Arhitectură unde dezbăteam cu studenţii conceptul evenimentului urban. Uitasem că trebuia să văd statuia. Cînd m-a întrebat din nou, am bîiguit ceva. Şi doar trecusem prin Zonă şi chiar în cîteva rînduri îmi propusesem să mă duc să văd statuia. Mi-am amintit însă de statuia lui Caragiale, fără soclu, din vecinătatea străzii Caragiale. Îmi plăcuse. Uite, zic, s-au destupat şi ai noştri. Mai tîrziu l-am zărit pe Caragiale cocoţat pe soclu şi amenajat locul. Gărduleţe, flori, băncuţe. Ceva drăguţ. Să-i placă şi lui nenea Iancu. La Kassel, în Piaţa Friederich, în urmă cu ani, Walter de Maria forase la Documenta un kilometru în pămînt. Nu de mult îmi mai plăcuse ceva. În piaţeta ce onora Palazzo del Calcano apăruse în locul boschetelor şi al cortului de campanie un Loc urban. Statuia lui Maniu. „Scandalos !“, citisem ceva prin presă, „şi-au bătut joc de Loc, Zonă, Istorie, Artă, Ţară...“ Ai văzut statuia lui Caragiale din faţa Naţionalului? Nu. Dar am citit interviul Aureliei (Mocanu) din *Observator* cu Doina Petrescu şi Alejandra Riera, participante la Documenta 11. N-am văzut-o. De aceea cred că statuia lui Caragiale ar sta mai bine..., cu faţa spre..., în prim plan cu.... cînd venind dinspre....

▲

Mulţumim postului de radio BBC pentru amabilitatea de a ne fi oferit imaginile care ilustrează aceste pagini.

Adriana SCRIPCARIU

Colţul Chiliilor

O parte dintre masteranzii programului de Antropologia spaţiului sacru de la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu" din Bucureşti, sub conducerea conf. univ. dr. arh. Augustin Ioan (şef proiect), au elaborat ca temă de semestru proiectul unei Mănăstiri ortodoxe în Piatra Craiului / Zărneşti, jud. Braşov. Iată în cele ce urmează istoria locului ales pentru mănăstire şi care este numit de localnici Colţul Chiliilor.

Şaua cu Colţul chiliilor se află la poalele abruptului nord-vestic al Pietrei Craiului, într-o zonă de fineaţă şi pădure, la o distanţă de 8 km pe valea Bîrsei de localitatea Zărneşti. La baza unui ţanc de stîncă, la liziera pădurii, o mică peşteră a fost transformată în biserică. Istoria unui astfel de loc nu permite încadrări rigide. Interogarea toponimiei şi a fenomenului în sine ne vorbesc despre o vatră de sihăstrie, fapt confirmat de tradiţia locală şi de un document tîrziu (1723): pomelnicul bisericii Sf. Nicolae din Zărneşti, unde e consemnat „popa Mănăilă" alături de alţi şapte călugări cărora le este stareţ. De asemenea, un raport al vicarului unit de Blaj, Ignatie Darabant, datat 1782, aminteşte Zărneştiul în contextul marii prigoane abătute asupra călugărimii ortodoxe de ofensiva catolică a uniaţiei[1]. În 1760 sînt consemnaţi doi călugări basilieni (uniţi), Pahomie şi Mihail, la Colţii chiliilor[2]. Aceştia sînt însă alungaţi de zărneşteni, care se păstrează drepţi pe poziţiile ortodoxiei[3]. Acestea sînt documentele cunoscute de noi care vorbesc explicit despre existenţa sihaştrilor la Colţul Chiliilor. Mai deţinem o serie de informaţii care ar putea rotunji imaginea locului.

În volumul *Excursiuni în Ţara Bîrsei,* redactat la sfîrşitul secolului al XIX-lea, Ion Turcu relatează că în 1421, cînd turcii şi tătarii au trecut prin pasul Bran, jefuind Ţara Bîrsei, românii din Zărneşti şi-au părăsit vetrele şi s-au retras în munte, pe coasta Pietrei Craiului, unde şi-au făcut o bisericuţă într-o peşteră – Colţul Chiliilor – „unde se mai vede masa de piatră ce servea ca prestol şi unde se aflau 3-4 pustnici care slujeau poporului refugiat". Nu cunoaştem vreun document sursă a acestor afirmaţii, şi credem că, dacă el ar fi existat, ar fi fost cu siguranţă citat în culegerile sistematice de documente şi luat în seamă de istorici. Credem că autorul a suprapus tradiţia locală cu anul incursiunii tătăreşti, 1421. Totuşi, scenariul său ne descoperă cîte ceva. Din el reiese că pustnicii se aflau deja acolo la venirea fugarilor, fapt ce ne pare întru totul plauzibil. Zărneştenii se retrăgeau într-un loc cunoscut, pe care probabil îl frecventau şi pe timp de pace. Altfel nu ne explicăm de ce au ales tocmai acest adăpost, destul de îndepărtat de sat[4]. Dacă biserica din peşteră a fost organizată de fugari sau era deja acolo nu putem şti. Toponimia ne indică doar existenţa chiliilor în „şa" şi în „colţ"[5]. De asemenea una din padinile învecinate ce urcă spre creastă poartă numele de Padina Popii. Probabil că, dacă biserica ar fi fost organizată dintru început de „sihaştrii-descălecători", toponimia ne-ar fi indicat-o şi locul s-ar fi chemat colţul bisericuţei/schitului/ mînăstirii. Credem că la început a fost vorba de o sihăstrie sătească[6], care ulterior şi-a schimbat centrul părăsind biserica satului şi organizîndu-se în munte. Acest tip de organizare monahală este de remarcat mai ales în Transilvania, acolo unde statutul românilor şi deci al ortodoxiei nu permitea desfăşurarea în voie a vieţii monahale. Pe lîngă cele cîteva mînăstiri organizate, sihăstriile se aflau în unele zone în fiecare sat. Un exemplu grăitor este Ţara Făgăraşului, unde sînt menţionate pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea peste 20 de schituri. În unele cazuri situaţia este foarte asemănătoare cu cea de la Zărneşti. La Arpaşul de Jos, mînăstirea se afla la 5 km de sat spre munte, într-o dumbravă de stejari. La Şinca Nouă sînt pomenite 5 sihăstrii denumite după locul din munte unde se aflau: La Trestioara, La Strîmba, În Valea Lărguţă, Pe Creţu şi într-un loc nenumit. „În hotarul comunei sus zise, la Creţu s-a aflat o peşteră în peatră cu călugări unde s-a slujit Sf. Liturghie"[7]. În unele dintre aceste locuri sînt consemnaţi deopotrivă călugări şi maici, fapt ce ne apropie de ideea sihăstriei săteşti. Exista, credem, în aceste locuri un rol al sihaştrilor în iconomia spirituală a comunităţii. Românii şi-au ţinut credinţa cu vigoare şi datorită lor. Unii petreceau ani în mînăstiri de peste munte, de unde se întorceau înduhovniciţi să sihăstrească în locurile lor. Legătura cu Ţara Românească a fost în zona Făgăraşului mai vie decît în alte părţi. Ţara Făgăraşului a aparţinut în cîteva rînduri voievozilor de peste munte. Ultimul mare ctitor valah în Ţara Făgăraşului a fost Constantin Brâncoveanu, care a ridicat biserica Sf. Niculae din Făgăraş şi mînăstirea Sîmbăta de Sus despre care Grigorie Maior, episcop unit, spunea (1782): „Mă întorc la mînăstirea neunită de rit grec de la Sîmbăta de Sus, cel mai mare luptător contra întregii uniri (...) cerînd dărîmarea din temelie a acelui lăcaş păduret." Atmosfera din Ţara Făgăraşului se va fi regăsit şi la Zărneşti, avînd în vedere legăturile strînse cu românimea din Schei[8] şi cu Ţara Românească[9], cît şi apropierea geografică. Tipul de vieţuire idioritmic permitea mobilitate călugărilor care se vor fi aflat negreşit în legătură, în pofida graniţelor. În astfel de cazuri crestele muntoase se transformă din hotar în loc comun[10]. Legătura zărneştenilor cu muntele este prezentă şi într-o legendă locală care povesteşte despre apariţia crucii de pe Piatra Mică: bunăoară o femeie cu numele Stanca urca în fiecare zi muntele, făcînd 3-4 ore, ca să se închine; iar după ce a îmbătrînit zbura prin văzduh, pînă cînd sfîrşindu-i-se viaţa sus pe munte, oamenii au fixat acolo o cruce de lemn. Jertfa urcuşului este una cunoscută zărneştenilor. La crucea de pe Piatra Mică se făceau procesiuni în timp de secetă sau ploaie prea multă.

Tipul de sihăstrire rupestru de la Colţii Chiliilor este legat de spiritualitatea isihastă, care găseşte în Piatra Craiului un cadru extrem de potrivit. Faţa calcaroasă a masivului este un labirint de stînci cu peşteri[11] şi intrînduri ascunse, grohotiş şi turnuri de piatră. Nimic mai potrivit pentru o astfel de vieţuire. De altfel, în majoritatea masivelor unde pădurea şi stînca sînt împreună, au existat vetre de sihăstrire. Pustnicii petreceau în „crăpăturile pămîntului", întîlnindu-se pentru săvîrşirea liturghiei. Au existat şi chilii de lemn care au fost arse de austrici. Datorită existenţei bisericii din peşteră, credem că nu a existat o biserică de lemn ca în alte cazuri.

Traseul de existenţă a unui astfel de loc comportă trei faze: constituirea vetrei de sihăstrie de tip idioritmic, organizarea în comunitate în jurul unui stareţ (aşa cum era în 1723), ctitorire venită din exterior – domnească, boierească – însoţită de obicei de instaurarea chinoviei, împuţinarea sihaştrilor sau mutarea lor către singurătate. Cele trei etape au fost parcurse spre exemplu la Nămăieşti, la Cetăţeni, la Corbii de Piatră. Ctitoria intervine de cele mai multe ori într-un moment de reviriment spiritual, de readucere în prim plan a trăirii isihaste. Un astfel de timp a fost cel al lui Neagoe Basarab, care întăreşte cu danii astfel de lăcaşuri. Prin urmare, mesajul unui astfel de gest aparţine ctitorului.

O epocă de reviriment al ortodoxiei trăim de la revoluţie încoace. Dovadă stau schiturile şi mînăstirile ce au răsărit prin ţară. În Transilvania se încearcă în parte reînvierea schiturilor distruse în 1761. În Ţara Făgăraşului s-au reactivat cîteva locuri: Bucium (1991), Dejani (1990), Berevoii Mari (1993), Berevoii Mici (1993). Iniţiativa au avut-o localnicii, conştienţi fiind de gestul lor recuperator. La Zărneşti, Colţul Chiliilor a fost mereu o prezenţă vie. Localnicii au îngrijit locul şi îl au drept colţ de taină., Iniţiativa fundaţiei Sf. Nicolae este cum nu se poate mai firească. Ea duce la o consacrare totală a locului prin permanenta rugăciune.

***Adriana Scripcariu** este istoric de artă şi masterand în programul UAUIM de Antropologia spaţiului sacru*

---

1. Ştefan Meteş, autorul căruia îi datorăm informaţia de faţă, crede că se face aluzie la schitul Peştera din apropierea Branului. (Meteş, Şt. Mănăstirile româneşti din Transilvania, Sibiu 1936)

2. Am preluat informaţia din revista Colţul Chiliilor, publicaţie editată de fundaţia Sf. Nicolae din Zărneşti cu prilejul reîntemeierii schitului de la Colţul Chiliilor.

3. În anul 1701, popa Pătru şi popa Aldulea din Zărneşti semnează protestul împotriva unirii cu Roma.

4. Zărneştiul se află la poala muntelui şi credem că s-ar fi putut afla şi alte locuri de adăpost mai în apropiere.

5. Alte cîteva toponime care amintesc de chilii: „pîrîul/poiana/dealul/chiliei", cf. Ierom. Ioanichie Bălan – Vetre de sihăstrie românească, Bucureşti, 1982.

6. Părintele Ioanichie Bălan defineşte acest fenomen astfel: „mici frăţii întemeiate pe tradiţia apostolică a primilor creştini care îşi desfăşurau activitatea duhovnicească pe lîngă bisericile satelor respective (...) Ei nu depuneau nici un jurămînt călugăresc, precum nici călugării nu făceau asta în primele secole. (...) unii mai rîvnitori îşi construiau mici sihăstrii la locuri retrase sau la marginea codrilor din afara satelor, dependenţe multă vreme de preoţii respectivi (...) În timp ce în ţările mediteraneene aceste sihăstrii n-au durat prea mult, datorită apariţiei monahismului organizat încă din secolele IV-V, în spaţiul românesc sihăstriile săteşti au durat aproape un mileniu".

7. Scrisoarea pr. Gh. Flucuş şi Nistor Popa către Andrei Şaguna, decembrie 1859.

8. Sînt consemnate schimburi de preoţi între zărneşteni şi Şchei.

9. În 1479, Basarab III cel Tînăr ia apărarea într-o scrisoare adresată braşovenilor popii din Zărneşti „cu fiii lui „ care nu le este „strîmb întru nimica"; se consemnează tradiţia conform căreia ctitorul primei biserici de piatră din Zărneşti, actualul paraclis al bisericii Sf. Nicolae, este Neagoe Basarab. Am putea pune în legătură acest fapt şi cu înclinaţiile isihaste ale voievodului lizibile atît în scrierile sale cît şi în daniile către sihăstrii rupestre – ansamblul din Munţii Buzăului.

10. Din Colţul Chiliilor este cale de o zi lungă de vară, peste Piatra Craiului în culoarul Rucăr-Bran – cu schiturile sale Dragoslavele, Nămăieşti ori ceva mai jos pe Valea Dîmboviţei ansamblul rupestru de la Cetăţeni, prin Bran peste Bucegi la sihăstriile Sinaiei şi Peştera Ialomiţei, peste muntele Tămaşu şi Făgăraş în Valea Sîmbetei.

11. În întregul masiv au fost explorate 161 de peşteri dintre care 105 cu o dezvoltare de peste 10 m, cf. Piatra Craiului de Emilian Cristea.

▲

Antropologia spaţiului sacru

Program de master
la Universitatea de Arhitectură şi Urbanism
„Ion Mincu" din Bucureşti

Programul se adresează *în egală măsură* absolvenţilor de facultăţi de filosofie, ştiinţe socio-umane, teologie, arte şi arhitectură. Nici un fel de alte cerinţe nu se impun candidaţilor, în afară de interesul asupra temei şi de lecturi medii pe care admiterea le presupune.

Semestrul I – Antropologia locuirii. Casa

dr. Radu Drăgan: Antropologia spaţiului sacru; dr. Ciprian Mihali: Filosofiile locuirii; dr. Cristian Tiberiu Popescu: Istoria mentalităţilor româneşti; Cătălin Berescu: Seminar de antropologia obiectului contemporan; dr. Silviu Lupaşcu: Spaţiul real – Descrieri ale împărăţiei spiritului în textele unor mistici evrei, creştini, musulmani; Curs de teologia spaţiului sacru susţinut de Arhiepiscopul Chrysostomos de Aetna, California, Senior Fulbright Scholar. Curs practic/atelier: Arhitectura casei în comunitate. Prezentarea stadiului cercetărilor în privinţ locuinţei contemporane şi proiectarea unui habitat urban (com/unitate de locuire).

Semestrul II – Arhitectura memoriei: mormînt şi monument

Anca Manolescu: *Simbolica spaţiului în Răsăritul creştin*; Alexandru Nancu: *Seminar despre relaţia dintre arta contemporană şi sacru*; Sorin Dumitrescu: *Spaţiul ideal şi arhitectura sa în icoanele răsăritului ortodox*; Curs cu invitaţi (cursul este o succesiune de prelegeri pe tema locuirii susţinute de specialişti din varii domenii legate de problema artei monumentale şi a artei funerare);

Curs practic/atelier: *Artă şi arhitectură funerare la Mincu, Brîncuşi, Aldo Rossi.* Analiză de teren şi proiect de semestru: *Monument / Mormînt.*

Vara va avea loc o tabără de arhitectură în luna august. Pentru august 2002 se organizează o tabără organizată împreună cu Fundaţia Habitat şi Artă în România în colaborare cu Muzeul Satului din Rîmnicu Vîlcea şi cu Institutul de Studii Ortodoxe Tradiţionale din Aetna, California. Ca şi în anii trecuţi, programul va îmbina prelegerile cu proiectarea şi construirea unor locuinţe sociale-pilot şi a unei capele.

Semestrul III – Tema abordată: Hermeneutica spaţiului sacru

Ieromonah Iustin Marchiş: *Perspective teologice ortodoxe asupra arhitecturii sacre;*; conf dr. Augustin Ioan: *Spaţiul sacru azi;* Curs cu invitaţi (cursul este o succesiune de prelegeri pe tema locuirii susţinute de specialişti din varii domenii legate de problema arhitecturii religioase creştine, evreieşti şi musulmane); Curs practic la atelier: *Arhitectura în religiile cărţii. Arhitectura creştină (ortodoxă, greco-catolică, catolică) contemporană.* Invitaţii sînt autori de proiecte şi realizări contemporane. Analize de teren şi proiect cu temă la alegere: *Biserică sau centru social / comunitar creştin. Mînăstire sau restaurare, revitalizare, conversie a unui obiect / ansamblu.* Nota bene: Proiectarea se va face în echipe; studenţii de la alte facultăţi decît arhitectură sau urbanism vor participa la aceste echipe interdisciplinare drept consultanţi şi vor primi notă în această calitate.

Pentru informaţii suplimentare asupra programului, care intră în al doilea său an de existenţă, vă stau la dispoziţie conf. dr. arh. Augustin Ioan (augustinioan@hotmail.com), precum şi, începînd cu 25 august a.c., biroul de studii avansate din UAUIM.

Brigăzile ciber în acţiune!

Pe măsură ce lumea muncii se electronizează, delictele legate de aceasta devin tot mai numeroase, necesitînd intervenţia unei noi generaţii de ciber-detectivi sau „hackeri cu gulere albe“.

Dacă nu vă convine chestia asta...

În vara lui 2001, lanţul de supermarketuri Safeway din Marea Britanie a trimis un e-mail bizar clienţilor săi care-şi făceau cumpărăturile pe Internet: „Safeway creşte preţurile la toate produsele sale cu 25 de cenţi“, suna mesajul; „Dacă nu vă convine chestia asta, atunci puteţi să vă duceţi dracu' la Tesco sau Sainsbury“ (= alte lanţuri de supermarketuri).

De fapt, deşi mesajul provenea din sistemul de computere al Safeway, nu era vorba de nici o strategie – mai neortodoxă – de marketing. Supermarketul devenise, pur şi simplu, ultima victimă a „hackerilor“. Compania a declanşat o investigaţie, iar un purtător de cuvînt al magazinului a confirmat că mesajul fusese opera unui fost angajat al acestuia, care încercase să se răzbune.

Inutil de precizat, Safeway nu este singura companie care are de suferit de pe urma unor asemenea probleme neplăcute. În 2000, una din ştirile cele mai senzaţionale apărute în presă fusese aceea că Microsoft însuşi – gigantul lumii electronice – căzuse victimă spionajului industrial în clipa în care nişte hackeri cu tupeu îi spărseseră sistemul, reuşind să fure *blueprints*-urile (= planurile de execuţie) unor *software* de mare importanţă. Echipa de securitate internă a companiei a descoperit că parolele fuseseră trimise pe o adresă de e-mail tocmai în Rusia, la Sankt Petersburg.

Cum operaseră hackerii? Simplu: trimiţînd un program la Microsoft – program cunoscut sub numele de „Codul Calul Troian“ – care s-a ascuns în sistem. Cu ajutorul lui, hackerii au putut să dea programului instrucţiuni – cum ar fi aceea de a fura parolele ce permit accesul la informaţii secrete.

Fenomenul „hackerismului“ nu este ceva revoluţionar, iar unele site-uri – nu chiar puţine la număr – merg pînă acolo încît oferă vizitatorilor lor posibilitatea să descarce programe „do-it-yourself“ de hackerism! Ceea ce este nou, totuşi – şi foarte îngrijorător –, ţine de colaborarea tot mai strînsă între hackerii „tradiţionali“ şi escrocii profesionişti cu experienţă.

„Doar un mic procent dintre hackeri operează din raţiuni de cîştig financiar“, explică Steve Bailey, director de securitate la Complete Data Services. „Dar numărul acestora creşte, şi aceşti «strîngători de informaţie» se folosesc mai nou de hackerii de tip «computer-nerd» (= geniu informatic) pentru a-i ajuta în activităţile lor. Hackerii adolescenţi pot deforma un website, însă persoana care îi plăteşte va extorca sume colosale de la compania-proprietară a website-ului... Hackerii pot da la început impresia că se joacă, transmiţînd totodată mesajul că sînt în stare să o facă, după care vor ajunge la faza în care cer bani.“

Redirecţionarea vizitatorilor de pe un site *mainstream* (= de interes general) pe unul porno este o altă tactică folosită frecvent.

Ciber-detectivii

La începutul anului trecut, un bărbat din sudul Londrei a fost acuzat că a încercat să şantajeze banca Barclays, trimiţînd mesaje de ameninţare, potrivit cărora era hotărît să saboteze sistemul acesteia dacă nu primea suma de 200.000 lire sterline. Pentru a potoli temerile clienţilor, purtătoarea de cuvînt a băncii a explicat că „(banca) Barclays este dotată cu un sistem multistratificat de securitate care protejează interesele angajaţilor şi ale clienţilor. Acest sistem include somaţii în caz de efracţie şi software anti-virus. Acestea sînt însoţite de un management eficient şi controlat în situaţii de criză, toate contribuind la a ne pune la adăpost de hackeri.“

În vara lui 2000, hackerii au încercat să obţină o sumă foarte mare de bani de la compania Visa International, însă aceasta a refuzat să-i dea. „Politica noastră este să nu cedăm în situaţii de acest tip şi colaborăm constant cu poliţia pentru a ne îmbunătăţi programul anti-fraudă“, a confirmat un purtător de cuvînt al Visa.

Din păcate, foarte puţine companii raportează poliţiei astfel de incidente, motivul fiind că ele se tem de publicitatea negativă. Potrivit unei cercetări întreprinse în 2000 de Departamentul de Comerţ şi Industrie, 60% dintre firmele existente au suferit de pe urma hackerilor, însă nu mai puţin de două treimi nu au făcut nimic împotriva lor.

Pe de altă parte, tot mai multe firme încep să angajeze ciber-detectivi şi specialişti în securitate (cum

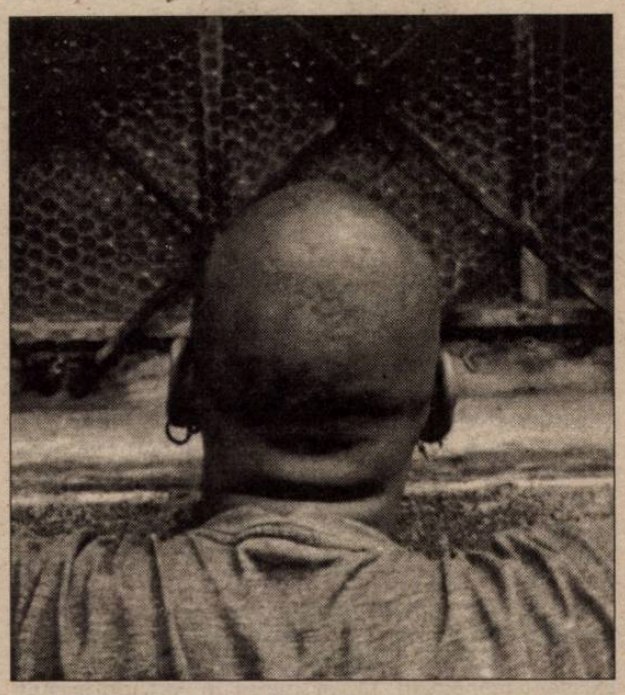

© A.M. Ivan

Pînă acum, uşa din faţă a unei bănci şi o puşcă îndreptată spre interior erau calea cea mai simplă. Astăzi, computerul este veriga slabă.

sînt Steve Bailey şi Computer Data Services) pentru a le proteja sistemele. Bailey explică: „Datorită diversităţii şi anvergurii operaţiunilor şi sistemelor clienţilor noştri, avem de-a face în mod permanent cu tehnologie de ultimă oră. Foarte des, sîntem chemaţi să dăm ajutor unor organizaţii – companii de e-business mai ales – în identificarea modalităţilor în care au fost comise anumite fraude sau delicte hi-tech. Prelevînd o imagine judiciară a sistemului, putem reconstitui cu exactitate cum a fost comis delictul respectiv şi de către cine.“

De la 9 la 5

Peter Yapp a venit la Vogon International după 15 ani de activitate la Customs and Excise. Astăzi, el şi cu echipa lui investighează orice delict – de la corupţia la nivelul corporaţiilor şi utilizarea abuzivă a timpului şi echipamentului de lucru de către angajaţi şi pînă la e-mailurile de ameninţare. El face parte dintr-o „armată“ tot mai numeroasă de ciber-detectivi juridici.

„Oamenii pot sta ore în şir în faţa computerului făcîndu-şi rezervări de vacanţă sau emailîndu-şi prietenii – irosind astfel timpul şi banii companiei care i-a angajat“, spune el; „Downloadarea de pornografie este o altă problemă majoră – aproximativ 60% din siturile porno sînt descărcate de pe net între 9 dimineaţa şi 5 după-amiaza!“

Dar investigaţiile nu se rezumă la activitatea din cadrul companiilor. Unul dintre cazurile recente are ca protagonist un soţ infidel, care a ascuns în laptop detalii despre contul secret în bancă deschis împreună cu amanta sa. Alt caz a fost cel al unui fost angajat, nemulţumit că a fost pus pe liber, care a închis sistemul de computere al firmei la care lucra cu ajutorul unei parole. Iar localizarea porno-pedofiliei pe computere, cu ajutorul poliţiei, este o parte neplăcută, dar importantă, a muncii acesteia.

Companiile hi-tech nu sînt nici ele imune. În cursul anului 2000, gigantul furnizor de software Geac şi clienţii săi au primit o serie de e-mailuri agresive. La început, părea că cel care era la originea acestora nu putea fi decît un angajat al companiei, întrucît ID-ul său de utilizator apărea pe e-mailurile trimise. Cu toate acestea, verificînd fiecare informaţie de pe sistem legată de e-mail, dincolo de ID-ul evident, Yapp şi cu echipa sa de la Vogon au ajuns la concluzia că lucrurile nu erau deloc ceea ce păreau... Yapp l-a contactat pe furnizorul de servicii Internet al companiei, obţinînd din partea tribunalului un ordin care l-a obligat pe acesta să divulge numărul de telefon folosit pentru a trimite e-mailurile.

Acest număr a condus la o adresă, şi un al doilea ordin emis de tribunal i-a permis lui Yapp să confişte computerul găsit la acea adresă pentru verificări. După o examinare minuţioasă a hard-drive-ului, s-a dovedit că acela – şi nu altul – fusese computerul de la care fuseseră trimise e-mailurile, nicidecum unul din interiorul companiei! Cazul continuă.

În pofida naturii tehnice complexe a acestei munci, principiul ciber-urmăririi poliţiste conduse de oameni ca Yapp este foarte simplu: tot ceea ce creezi pe computerul tău, fie că scrii ceva sau că descarci din altă parte, este păstrat în cinci sau şase locuri diferite ale computerului – chiar atunci cînd crezi că ai şters tot... Provocarea lansată lui Yapp şi altora ca el este să găsească acele locuri.

„De obicei, ne infiltrăm în firmele respective ca proaspăt angajaţi, pentru a nu trezi bănuieli. Nu e nevoie să verificăm fiecare computer în parte – putem s-o facem printr-un server central“, explică Yapp. El a construit un dispozitiv ce poate fi cărat într-o servietă şi care poate copia orice informaţie din interiorul sistemului, oriunde ar fi păstrată.

„Uneori, oamenii vin la noi cu o problemă legată de recuperarea unor date, dar descoperă treptat chestii mult mai grave ce pot conduce la o anchetă“, spune el. Birourile Vogon sînt răspîndite peste tot în lume – Japonia, Statele Unite şi Australia –, însă cartierul general al lui Yapp este în Marea Britanie, în Oxforshire. Marea Britanie a devenit un lider mondial în materie de ştiinţe ciber-juridice sofisticate.

Multe cazuri importante de dată recentă, cum ar fi cel legat de Robert Maxwell, au fost soluţionate recurgîndu-se la echipe de ciber-poliţie. Mărturiile-cheie în privinţa celui mai prolific serial-killer britanic, dr. Harold Shipman, au fost descoperite abia după ce Vogon International, în strînsă colaborare cu Poliţia din Manchester, a dovedit că el modificase datele din computerele victimelor.

Preocuparea crescîndă faţă de delictele ciber se reflectă şi în faptul că MI5 a început să lucreze în domeniu, iar în aprilie 2001, guvernul britanic a anunţat crearea unei echipe mobile (formată din 80 de „ciber-poliţişti“) însărcinate să investigheze delictele hi-tech – o strategie menită să combată ciber-crima care costă 25 milioane de lire sterline.

„Pînă acum, uşa din faţă a unei bănci şi o puşcă îndreptată spre interior erau calea cea mai simplă“, explică Bob Packham, director general adjunct al National Crime Squad. „Astăzi, sistemul de computere este veriga slabă. Cum Internetul şi e-tehnologia au devenit tot mai mult o parte integrantă a vieţii de zi cu zi, aceşti delincvenţi se arată tot mai interesaţi de ele ca să facă bani. În viitor, pe măsură ce comerţul electronic, afacerile şi industria se îndreaptă cu paşi mari spre virtual, crima organizată le va ajunge din urmă. Trebuie să fim cu un pas înaintea acesteia.“

Hackerii „oficiali“

Numai că lumea afacerilor nu aşteaptă să vină poliţia să le rezolve problemele – se descurcă şi singură! John Butters, de la Ernst & Young – o firmă de contabilitate –, îşi petrece cea mai mare parte a timpului de serviciu încercînd să pătrundă în sistemele unor companii. El foloseşte o sumedenie de kit-uri electronice, dar şi „uneltele tradiţionale“ ale hoţilor de profesie. Ar putea să pară un caz flagrant de spionaj, dar este – de fapt – exact opusul acestuia: companiile îl plătesc pe Butters ca să le testeze securitatea electronică. „Există multă muncă de investigaţie tipic detectivistă, iar provocarea este să aduni cît mai multă informaţie fără să atragi atenţia.“

„Trusa“ lui Butters este plină de gadgeturi electronice cum ar fi o bucată scurtă de cablu ce poate fi plasată discret, fără ştiinţa utilizatorului, între tastatură şi computer; ea poate înregistra pînă la un milion de bătăi pe tastatură, inclusiv parole şi alte informaţii confidenţiale. „E foarte simplu pentru un hacker să-i dea unui om de serviciu 100 de lire sterline ca să pună chestia asta într-un computer...“

Dar tehnicile de lucru pot fi chiar şi mai simple: de exemplu, e suficient să cauţi în coşurile de gunoi ale birourilor pentru a găsi parole şi alte informaţii legate de securitatea sistemelor. Verificări recente au arătat că aproape o treime din parole sînt lipite la vedere, pe hîrtiuţe post-it, chiar pe computere. „Poţi telefona, dîndu-te drept secretara directorului care a uitat parola. Noi am sunat o dată, pretinzînd că sîntem ziarişti şi că facem un reportaj despre computere; n-a trecut mult pînă cînd angajatul respectiv, turuind vrute şi nevrute şi trecînd de la una la alta, ne-a dezvăluit parola... Oamenii vor să fie cooperanţi – explică Butters –, n-aveţi idee cît de multe poţi scoate de la ei!“

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Dramma giocoso

Sala rondă a Muzeului Literaturii Române oferă un spaţiu atrăgător pentru teatrul de cameră. Absenţa scenei, a rampei, proximitatea dintre actori şi public provoacă puterea de concentrare a primilor şi capacitatea de receptare a celor din urmă. Totuşi, spre deosebire de cafenelele care găzduiesc spectacole, locul nu predispune la intimitate. Pereţii albi, înalţi, întrerupţi de ferestre franţuzeşti, interiorul sever, denudat, pavat cu marmoră acomodează la fel de bine monologul postmodern ca şi tragedia clasică. Cu un efort de imaginaţie, te-ai crede în camera unui palat regal, în care ar putea intra, oricînd, Fedra.

Eroina care ne întîmpină de data aceasta (26 iunie 2002) la intrarea în sală nu este Fedra, dar pune, în orgoliul ei, aceeaşi pasionalitate. Este „o eroină a timpului nostru", încordată, frustrată, melancolică şi sfidătoare. Lucia Verona a imaginat-o în romanul ei „Labirint obligatoriu", iar Silvia Codreanu i-a dat personalitate scenică, scriind, regizînd şi interpretînd monologul dramatic „Dragul meu Don Juan". Victor Hugo, nemulţumit de adaptarea ca libret de operă a lui „Le Roi s'amuse", îl acuza pe Verdi că ar fi omorît, astfel, personajele cărora el, Hugo, le-a dat viaţă. Lucia Verona n-ar putea face un asemenea reproş Silviei Codreanu. Autoarea romanului a asistat, fermecată, în rîndurile publicului, la transpunerea fericită pe care actriţa a realizat-o.

Dramatizarea de către o femeie a romanului altei femei trezeşte naturale suspiciuni la adresa feminismului subiacent. Atîta cît este, însă, el e lipsit de stridenţă, iar actriţa ştie să-l înveşmînteze cu graţie. Feminismul minimal insistă pe drepturi egale şi reale de realizare pentru femei şi bărbaţi. Cel maximal pretinde că există o viziune culturală aparte, specifică *genderului* feminin, ireductibilă la umanismul generic, şi încearcă din răsputeri s-o articuleze. Cum varianta minimală şi-a atins scopul, rămîne celeilalte să-şi continue munca şi lupta. Pornind de la observaţia că atît bărbaţii, cît şi femeile tot despre *phallus* fantasmează, Jacques Lacan dezvoltă ideea că feminitatea nu este un principiu independent dintr-o binaritate, ca în dualismul *ying-yang*, ci doar o întregire a corpului imaginar (şi real) masculin, ajungînd la concluzia provocatoare că femeia, ca atare, nu există: *la femme n'existe pas*. Împotriva acestei sentinţe, forţele unite ale feminismului de pretutindeni îşi continuă asaltul. Nu demult, am asistat la o reprezentaţie cu celebrele „Monologuri ale vaginului" de Eve Ensler, în care se propun modalităţi concrete de fantasmare asupra sexului „celeilalte", cu efecte amuzante, dar fără consecinţe alarmante pentru *establishment*-ul cultural *macho*.

Eroina interpretată de Silvia Codreanu nu caută nici emanciparea, pentru că o are, nici provocarea, pentru că n-o interesează. Ea suferă o criză de identitate, provenită dintr-o defecţiune de comunicare. Respingînd codurile curente care reglementează exprimarea „eternului feminin", ea se află în căutarea unui discurs capabil să asambleze semnele verbale şi nonverbale într-o succesiune mai mult convingătoare decît seducătoare. Figura concretă care-i animă confesiunea este aceea a lui Don Juan, personaj antifeminist *par excellence*, cu care nu ezită să se confrunte şi cu care ar dori, de fapt, să se confunde. Ar dori să experimenteze contactul *cool* şi efemer, care contrazice dedicarea şi fuzionarea sentimentală. Reflecţiile amare legate de moartea unui partener arată însă că eroina se simte mai acasă în duioşie decît în fantezie.

Ca dramaturg şi regizor, Silvia Codreanu a ritmat excelent monologul, împărţindu-l în secţiuni organizate *crescendo*, cu intervale bine marcate prin citate muzicale din *dramma giocoso* a lui Mozart. A animat ambientul prin intervenţia decorativă a Gabrielei Ceciul şi a compus un joc de lumini care-i favoriza alternarea dramatică a expresiilor faciale. Ca actriţă, Silvia Codreanu a cîştigat pariul cu publicul. A început în stil destins-conversaţional, derutîndu-i pe unii spectatori, care se credeau încă în prolog, şi a continuat într-un stil din ce în ce mai elaborat, întorcînd progresiv şurubul încordării. Actriţa are un simţ remarcabil al interactivităţii cu publicul, ştie exact pînă unde să meargă cu incitarea sălii şi unde să oprească tentativele exhibiţioniste ale spectatorilor mai năvalnici. Instinctul artistic sigur o ţine mereu în echilibru între naturaleţe şi sofisticărie. Ar trebui să i se ofere mai multe texte bune, altfel şi le va scrie singură şi o vom vedea mai rar pe scenă. ▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Despre o cădere

Nu sînt multe reclamele care stîrnesc întrebări. Din păcate, nici întrebările care ne fac să gîndim, ceea ce, socratic vorbind, înseamnă că, între emisfera stîngă a creierului şi produsul publicitar există, în cea mai mare parte a cazurilor, o relaţie incertă. Am să vă dau un exemplu: spotul cu doamna care este nevoită să sară de la etaj în timpul unui incendiu *(Prigat Activ)*. Inutil, după părerea mea. Inutil (tot socratic vorbind) să fugă din faţa morţii ca să fie făcută de rîs în faţa noastră şi inutil să ne punem toate aceste întrebări, cum ar fi:

– Ce substanţă din băutura în cauză determină activarea prostului gust (rămas, probabil, în stare latentă la oricare din noi de pe vremea copilăriei), dat fiind că, în raport cu „glumele" unor puşti neastîmpăraţi de 7 ani şi cele ale unor pompieri trecuţi de maturitate, trecerea timpului nu are nici o relevanţă?

– Dacă trebuie să alegeţi între produs, denumirea lui, definiţia adjectivului *activ* din *Dicţionarul explicativ al limbii române* şi reclama însăşi, ce anume aţi interzice?

– Este grotescul o zonă recomandabilă creaţiei publicitare? În caz afirmativ, de ce nu sîntem lăsaţi să ne manifestăm liber şi în ariile de imediată proximitate cum ar fi: scabrosul, morbidul etc.?

– La ce bun să nimereşti salteaua de protecţie într-o cădere liberă dacă dai peste doi pompieri care au consumat *Prigat Activ* înainte?

– De ce poartă femeile, după o anumită vîrstă, chiloţi cu mînecuţe – pardon, cu picior – vara?

– Există o legătură între natura forţelor implicate într-o cădere liberă şi a celor determinante în cazul căderii în ridicol?

– De ce să ne mai ambalăm?

Între maieutică şi starea de perplexitate generată de o reclamă cel puţin prost gîndită nu există, cu siguranţă, nici o legătură. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

10 motive pentru a citi *Orbitor*

– o completare –

În urma unei scurte recenzii la volumul doi al romanului *Orbitor* de Mircea Cărtărescu, o distinsă publicistă mi-a comunicat (public) că textul nu a incitat-o deloc să citească romanul, un subtil critic la a cărui părere ţin foarte tare mi-a reproşat empatia (ne)critică, iar propriul soţ mi-a spus că a înţeles din impresiile mele de lectură că *Orbitor* ar fi mai degrabă metatext şi poem în proză decît roman, naraţiune, ce mai, povestea legitimă pe care o vrea (prin contract plătit) cititorul. Cum cele trei păreri nu-mi sînt – din motive diferite – indiferente, revin, oferind 10 motive – empatice, textuale, subiective, dar greu de respins – să citiţi *Orbitor*: Ele existau şi în textul anterior, cu o reţinere pe care o consider – în continuare – necesară în tipul acesta de texte şi în revistele culturale de un anumit nivel.

1. Limbajul cărţilor lui Mircea Cărtărescu este un idiom în sine – compozit, dur uneori, dar niciodată forţat, plin de savoare şi de exactitate poetică – născut dintr-un talent rar şi din îndelungata (şi receptiva) frecventare a tot felul de domenii şi literaturi. La apariţia *Levantului*, Petru Creţia, care lucra pe atunci la încheierea ediţiei Eminescu, vroia să-i dedice un dicţionar de rime, mai elocvent decît orice interpretare;

2. Autobiografia romanescă în trei volume, specie la fel de „tare" ca romanul (vezi tradiţia genului), este o livrare de sine ca personaj pe care puţini scriitori români au avut curajul să o facă cu atîta acribie şi sinceritate autodistructivă;

3. Cel puţin (ultimele) trei generaţii (optzeciştii, nouăzeciştii, douămiiştii) s-au raportat – uneori prin negare furibundă, alteori prin ironie – la cărţile lui Cărtărescu;

4. Cărtărescu este unul dintre foarte puţinii scriitori din România care a mizat integral pe scris şi a îndrăznit să afirme că în literatură „totul e de vînzare, dacă eşti profesionist", într-un spaţiu al schimburilor nu întotdeauna reciproc avantajoase şi al iezuitismelor cu iz de frizerie. Dacă e minimalizat şi înjurat (cu jumătate de gură şi în lipsă) se întîmplă mai ales pentru că opera sa este esenţială în literatura română de azi;

5. Onirismul diurn şi nevroza din cărţile lui Cărtărescu, cumva apropiate de cronica nebuniei lui Styron din *Darkness visible*, sînt construcţii ce dau acea impresie de lectură fundamentală, de trăit placat peste trăit şi camuflat într-un cocon ficţional din care poate ieşi şi îngerul şi monstrul;

6. *Orbitor* este cel mai ambiţios proiect al lui Cărtărescu de după convertirea la proză, un roman de formare autentic şi comparabil ca valoare cu clasicele genului, o carte-corp vie, născută dintr-o imaginaţie (în primul rînd lingvistică) debordantă;

7. După toate probabilităţile, nu veţi mai avea prea curînd ocazia de a citi în româneşte o carte profund originală în care să-i simţiţi printre rînduri pe Cehov şi Nabokov, pe Novalis şi Stanislav Lem, pe Carlos Fuentes şi pe Desmond Morris. O carte nerecomandată majorilor (în grad) care, după primele 50 de pagini, comandă: narativiza-rea!

8. Cărtărescu e cel mai tradus scriitor român contemporan în străinătate. A nu-l citi, indiferent dacă te enervează sintagma „fractal narativ" (dintr-o cronică) sau ai (falsa) impresie că „lucrurile se repetă" (din altă cronică), e o opţiune personală perfect posibilă, dar care îl exclude pe preopinent de la discuţie;

9. În mod sigur, din mantaua trilogiei care apare acum vor ieşi multe şi nu neapărat mărunte romane sau proze autobiografice exaltate. Fără a citi *Orbitor,* cu greu se va putea înţelege ceva din „patul germinativ" al literaturii române din următorul deceniu;

10. În fine, o inadvertenţă textuală (imputabilă redactorului cărţii, Vlad Zografi): grafierea, în primul volum, a cuvîntului smoală cu s, iar în cel de-al doilea cu z. Zmoală sau smoală? Iată dilema şi ultimul motiv de a citi cartea: poate mai descoperiţi una.

Ştiu, desigur, că distinsa publicistă nu va fi mai interesată de *Orbitor* după această completare redundantă. Criticul la a cărui părere ţin mă va considera definitiv empatică. Iar bărbatu-meu nu va putea citi prea repede cartea (ca să vadă că am dreptate), fiindcă am trimis-o unor prieteni literaţi, plecaţi de tot din România, ca s-o mai citească şi ei... ▲

Dilema vă recomandă

● *Loin / Departe* de André Techiné; fără a fi o capodoperă, dar excelent jucat, *Departe* (îmbrăţişarea discret-digitală a cîtorva civilizaţii din Tanger pe care totul le desparte, mai puţin umanitatea) e un film pentru cei care mai iubesc cinematograful european: simplu şi adevărat. (Alex. Leo Şerban)

● Viorica Moisil, *A fost odată... Grigore Moisil* (Editura Curtea Veche, 2002). O biografie densă, cu un titlu întru totul îndreptăţit, de basm, despre o minune de om care a ştiut să facă din matematică o ştiinţă veselă, iar din veselie o morală. După *Ravelstein*-ul lui Bellow şi *Rămăşiţele zilei* a lui Ishiguro, este a treia oară în acest an cînd pentru o carte las toate *Le Monde*-urile şi *Figaro*-urile „la zi", prea „la zi". Voi reveni. (Radu Cosaşu)

● Interviul realizat de Dan C. Mihăilescu cu Părintele Iustin Marchiş, cu titlul „Nu mi-a fost niciodată indiferentă atitudinea intelectualilor faţă de Biserică şi de oamenii bisericii" *(LA&I,* 15 iulie 2002). „N-aş vrea să fac o pledoarie *pro domo* – spune Părintele Marchiş –, dar cred că un aşezămînt cum este Stavropoleos... ar fi un bun exemplu, comparabil cu ceea ce a încercat să facă Horia Bernea la Muzeul Ţăranului Român, cu ceea ce face Andrei Pleşu la Colegiul «Noua Europă», cu ce face Sorin Dumitrescu la Editura Anastasia, cu ce face Gabriel Liiceanu la Humanitas." (Simona Sora)

Cezar PAUL-BĂDESCU

Bere pentru artă

Scriam, acum vreo două numere, într-o trecere prin revista *Observator cultural*, despre interviul cu sculptorul Marius Leonte şi despre proiectul pe care-l susţine el cu sprijinul Tuborg. Puneam în discuţie atunci „cultura de stat“ şi, în contrapartidă, iniţiativele unor firme de succes de a susţine acte culturale – şi cum prima este de cele mai multe ori suspectă, fiind mai tot timpul în situaţia de a fi aservită puterii şi transformată în obiect de propagandă, pe cînd arta finanţată de o astfel de firmă, cu toate că şi în cazul acesta cel care dă banii este interesat de promovarea propriei sale imagini, este vie şi liberă să se exprime în afara oricărei constrîngeri.

Proiectul *Artuborg* este anul acesta la o a doua ediţie. Prima ediţie a fost o tabără de sculptură organizată chiar în curtea fabricii de bere Tuborg, cea de acum a scos această tabără în lume, mai exact în oraşul Constanţa, în apropierea Cazinoului. Marius Leonte este managerul, coordonatorul şi cel care pune în practică acest proiect. Are un astfel de cumul de funcţii, pentru că tabăra *Artuborg* e una puţin atipică: artiştii invitaţi îi predau lui planurile şi machetele lucrărilor proprii, iar el, cu o echipă de muncitori, le execută. (Marius Leonte: „Dacă eu aş fi adus artiştii să lucreze ei, în mod sigur nu aş fi terminat la termenul pe care l-am stipulat în contract. După o zi sau două, artistul nostru s-ar mai fi gîndit că poate ar fi bine să-i mai adauge lucrării lui o ureche sau nu ştiu ce. De aceea, în general, taberele clasice de sculptură nu se termină niciodată la termen. Or eu nu-mi pot permite să nu-mi respect contractul cu firma care dă banii, cu Tuborg. Artistul are timp să se gîndească la proiectul lui un an întreg şi să pună în timpul acesta cîte urechi vrea, dar, în momentul în care mi-a fost predat proiectul, e bătut în cuie.“) Iată că o astfel de colaborare cu o firmă este de natură să ordoneze artistul şi să-l responsabilizeze. Se pare că economia de piaţă este mult mai eficientă în a produce artă decît orice boemă.

Cum a început totul

Toată afacerea a început, însă, tot sub auspiciile boemei. Marius Leonte s-a întîlnit cu Isaac Sheps, managerul de la Tuborg, din întîmplare, „la bere“, la o masă din Lăptăria lui Enache, unde sculptorul nostru mergea frecvent („concepţia artistică“ a acestui local îi aparţine, de altfel, tot lui Marius Leonte). Dar să-i dăm cuvîntul sculptorului: „Am făcut cunoştinţă, la un moment dat, cu un om al cărui nume nu-mi spunea nimic: Isaac Sheps. Nici lui numele meu nu-i spunea nimic. În schimb, cînd a aflat că sînt sculptor, i s-au aprins beculeţele. Aveam să aflu că el era şeful cel mare de la Tuborg. Întîmplător, el se gîndise să-şi monteze în curtea fabricii un obiect promoţional, mai exact voia un spic de orz de zece metri. Eu am vrut să fiu, totuşi, profesionist şi i-am zis: «Ai deja un obiect promoţional în curte – este vorba de doza de bere Tuborg înaltă de 30 de metri. Dacă mă pui să-ţi fac un spic, îţi iau o groază de bani pe el şi după doi ani te plictiseşti şi mă chemi tot pe mine să ţi-l tai de-acolo. Uite: îţi propun să-ţi aduc şapte artişti şi să facem o tabără de sculptură.» Şi omul a fost receptiv la propunerea mea. Şi-a dat seama că această chestiune îl ajută enorm la promovarea imaginii sale. (Apoi, mai e un amănunt: Tuborg face parte din concernul Carlsberg şi ei, în Danemarca, au o tradiţie în sprijinirea artei – este şi un muzeu acolo făcut de Carlsberg.) Pe scurt, cîştigă şi Tuborg, cîştig şi eu. Iar eu cîştig în primul rînd că pot să-mi fac meseria şi pot să fac ce vreau; da, în relaţia cu Tuborg ăsta găsesc că este lucrul cel mai important în ceea ce mă priveşte: sînt un om liber şi nimeni nu se bagă peste ce fac eu. Au încredere în mine şi mă lasă să-mi fac treaba.“ Iar evoluţia ulterioară a faptelor a dovedit că Isaac Sheps nu s-a înşelat acordîndu-i sculptorului un asemenea credit: de curînd, Marius Leonte a primit premiul pentru ambient şi instalaţii al Uniunii Artiştilor Plastici pentru tabăra de sculptură din curtea fabricii Tuborg. Iată cum arta poate să înflorească într-o economie de piaţă...

Dar lucrurile nu se opresc aici...

Încurajaţi de succesul primei ediţii a taberei *Artuborg*, cei care finanţează proiectul s-au decis să continue. Marius Leonte spune că nu atît confirmarea prin respectivul premiu a determinat această decizie, ci conştientizarea faptului că „nimic nu are cu adevărat valoare dacă nu are continuitate.“ Aşa o fi. Oricum, cert este că Tuborg a scos şi anul acesta 60 de mii de dolari să-i dea pentru artă şi este decis să facă acelaşi lucru şi anii următori. Şi aceasta nu e puţin lucru.

La faţa locului

Am vizitat week-end-ul trecut şantierul *Artuborg* de la Constanţa şi chiar aşa l-am găsit – ca un şantier, unde se lucra cu avînt revoluţionar. Unul autentic şi fără poze propagandistice sau cîntece „măreţe“ şi inutile à la Bumbeşti-Livezeni. Oamenii tăceau şi munceau cu îndîrjire (cuvînt demn şi el de anii '50). Unde s-o fi dus calmul nostru mioritic, delăsarea şi sentimentul de „lasă-mă să te las“ într-o astfel de situaţie nu ştiu. Cînd am ajuns acolo, era ora 12 noaptea şi muncitorii de la Şantierul Naval Constanţa munceau la lumina reflectoarelor. Scînteile de la freze săreau în toate părţile şi unde te întorceai trebuia să-ţi fereşti ochii de luminile de la sudură. (Anul acesta tabăra are numai sculpturi în metal.) Cineva cu înclinaţie către reveria poetică poate s-ar fi lansat într-o descriere elocventă şi cutremurătoare a peisajului, vorbind, desigur, despre natura lui apocaliptică, făcînd trimitere la Hades şi la Infern şi conchizînd victorios cu un „iată din ce se naşte arta!“. Eu nu voi face aşa ceva. Voi spune doar că oamenii aceia au lucrat toată noaptea, fără nici măcar o „pauză de-o ţigară“. Pe mine, unul, asta mă impresionează cu mult mai mult decît nu ştiu ce trimiteri mitologice.

Participanţii

Dar să lăsăm speculaţiunile şi să oferim şi cîteva „date tehnice“. De exemplu, numele artiştilor care au lucrări la această ediţie: Aurel Vlad (profesor la Academia de Artă din Bucureşti) care are un ansamblu numit „Obiectele bizantine“, Mircea Roman, un sculptor foarte apreciat pe plan internaţional, cu premii prestigioase, care acum locuieşte la Londra (lucrarea lui se numeşte „Cupa lui Ovidiu“), Horia Bojin din Timişoara, Vladimir Şetran (singurul pictor invitat, dar care „şi-a exercitat meseria“ tot pe o structură metalică), Maxim Dumitraş (de la Sângeorz, organizator el însuşi de tabere de sculptură; lucrarea lui se numeşte „Stup“), Vlad Gherghiceanu şi, cu voia dumneavoastră, Marius Leonte. Plus un arhitect, care a conceput aşezarea în spaţiu a ansamblului sculptural – Redin Abduraman (este din Constanţa, iar lucrarea lui de diplomă a fost chiar pentru spaţiul pe care este tabăra de sculptură)

Cu Mircea Roman, de la Londra, s-a colaborat într-un mod inedit – sculptura lui a fost realizată prin e-mail. (Marius Leonte: „El mi-a trimis planul, eu i-am trimis fotografii cum decurg lucrările, el mi-a mai trimis sugestii şi tot aşa...“).

Doi dintre sculptorii invitaţi, Vlad Gherghiceanu şi Horia Bojin, au participat şi ei, alături de Marius Leonte, la realizarea lucrărilor celorlalţi. Interesant mi s-a părut, din discuţia cu ei, cum îşi descrie fiecare lucrarea proprie. Vlad Gherghiceanu: „Pinguinul pare ceva greoi, dar este de fapt o fiinţă foarte funcţională în toate cele trei medii – pe pămînt, în aer şi în apă. Supravieţuieşte în toate aceste medii şi le ocupă mult mai eficient decît orice mecanism (şi folosesc cuvîntul «mecanism» pentru orice alcătuire biologică). Acum, drept să spun, de ce pinguin: Marius Leonte a venit la mine şi mi-a zis să produc o sculptură înaltă de trei metri, pe malul mării şi care să nu coste prea mult. «Pinguin» a fost primul cuvînt care mi-a venit în minte. Cînd a auzit, Marius mi-a zis «fii, dom'le, serios, iar vrei să faci vreo trăznaie de-a ta?». Dar, pentru că nimeni n-ar fi luat în serios o asemenea chestie, eu m-am ambiţionat să obţin o treabă cît se poate de serioasă. Cred că multe lucruri foarte bune se pot obţine din mici glume, care luate în serios produc nişte efecte extraordinare. Şi a ieşit un pinguin contemplativ, de două tone, cu o sîrmă care înţeapă solul şi care pare, paradoxal, un punct de sprijin pentru el.“ Horia Bojin: „Lucrarea mea se numeşte «Eu şi Tuborg la mare» şi este, de fapt, o masă, cu o faţă de masă de sărbătoare, albă, pe care voi aşeza un pietroi de cîteva tone. Pietroiul – care sînt, de fapt, eu – va fi înconjurat de tuburi de sticlă care vor conţine diferite lucruri pe care le-am consumat eu, aici, la mare.“

Acum, e adevărat, că dacă nu eşti avertizat, n-ai ştii că pinguinul e pinguin sau că pietroiul e tocmai Horia Bojin (frumoasă rimă, nu?). Muncitorii din port care lucrează la aceste lucrări le apreciază, chiar dacă o fac în felul lor. De altfel, semnificative sînt numele pe care le-au dat ei sculpturilor: „Paharul lui Ovidiu“ este „televizorul“, cubul pictat al lui Vladimir Şetran este „chioşcul“, obiectele bizantine sînt „OZN-uri“, pinguinul a fost cînd „pinguin“, cînd „mafiot“, iar „Fiinţa umană“ a lui Leonte este „păsăroiul“.

Ce ar mai fi de spus? Că pe 22 iulie este vernisajul.

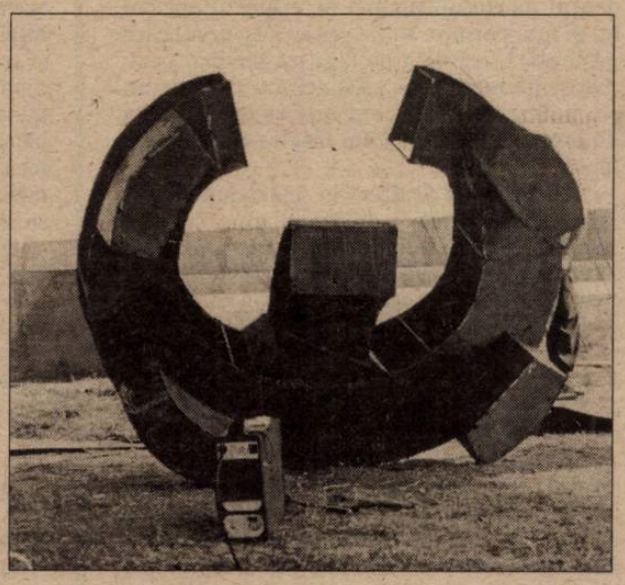

Poanta de final

Pentru cei care se plîng că firmele importante sînt interesate să bage bani numai în fotbal, nu şi în cultură: în curtea fabricii Tuborg, pe actualul loc unde se află sculpturile *Artuborg*, era înainte o imensă minge de fotbal din tablă, din care, cînd era festivitatea de premiere, ieşea o fată şi oferea Cupa. Era vremea cînd Tuborg sponsoriza Cupa României la fotbal. Acum finanţează *Artuborg*.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Poveşti neaoşe de succes

Despre reţetele de succes, în special preluate din scrierile autorilor occidentali, am mai vorbit. La Editura Curtea Veche a apărut, însă, o variantă neaoşă a poveştilor de succes: *Andreea Marin, Povestea succesului*, narată de Alexandru Răducanu. Reacţiile pe care mi le-a stîrnit volumul în cauză au fost controversate: cea dintîi, declanşată de lirismul exagerat al unor pasaje şi de frecvenţa locurilor comune a fost, evident, critică; următoarea reacţie, dintr-o perspectivă, să-i zicem, educaţională, a fost mai constructivă: m-am gîndit că, pentru cei mai creduli dintre noi, povestea cuiva care a reuşit luînd totul de la zero şi explicarea însuşirilor de care ai nevoie pentru aşa ceva, poate fi chiar utilă ca exemplu de viaţă. Căci povestea Andreei Marin în viziunea lui Alexandru Răducanu este un amestec de lirisme şi comentarii deloc obiective (este evident că autorul a fost fascinat de personalitatea vedetei), cu observaţii despre şi dovezi ale unui comportament numit, în stil *American Dream*, de învingător. Cred că într-o lume fostă, mult timp, a lîncezelii şi fatalismului, acest tip de alte modele, chiar cu riscul inevitabilelor locuri comune, îşi au rostul, pentru a mai urni lucrurile din loc. Dar să lăsăm cartea să-şi dezvăluie, direct, ambele laturi.

„M-am născut într-un oraş de provincie, în lumea lui Creangă", îşi începe Andreea povestea. „Strada copilăriei e universul fericirii depline", continuă ea, „nicicînd cerul nu mi-a părut la fel de senin ca atunci cînd îl priveam de pe aleea înţesată de copii", continuă Andreea, în binecunoscutul stil mioritic ce îmbină elementele naturii cu stările noastre. Sînt gata să mă revolt împotriva unui stil ce, prezent în majoritatea emisiunilor de televiziune din zona divertismentului, de pe vremea odiosului, mi-au banalizat simţul estetic. Totuşi, mă temperez gîndindu-mă la publicul *Surprizelor,* care împărtăşeşte tocmai acest gen de gusturi, pentru că asta a fost cultura populară cu care a fost obişnuit... Cînd Andreea pomeneşte de accidentul mortal al mamei ei, cititorul normal nu-şi mai permite să fie critic. Discursul care urmează intră deja pe făgaşul gîndirii pozitive şi învingătoare: „Atunci am devenit un om puternic. Atunci am înţeles că sînt deja un om matur. Atunci am înţeles că viaţa e o luptă".

Începuturile Andreei în televiziune pot fi interesante pentru doritorii unei cariere asemănătoare: studentă fiind, s-a prezentat la un concurs, pe care l-a considerat o provocare, şi l-a luat. Doar cugetarea ei despre televiziune strică firescul lucrurilor: pentru vedetă, televiziunea este „o balerină sensibilă" etc. Reflexia, probabil, a aceluiaşi mod de gîndire... De aici încolo se intră în locurile comune ale succesului, care, repet, cred că sînt necesare, mai ales într-o lume în care lucrurile nu sînt încă aşezate şi în care există tendinţa de a nu lua nimic în serios: Andreea povesteşte cum se ducea la televiziune în fiecare zi, de la 7 dimineaţa, din dorinţa de a învăţa cît mai multe; cum a avut răbdare, odată sosită la *Ştiri,* în Bucureşti, să stea 6 luni pe bară; cum şi-a început propria afacere, cum a urcat pe Kilimanjaro. Într-unul din ultimele capitole, Andreea încearcă să dea o definiţie a „femeii de succes": „Sînt un om de încredere, loial, tenace, deschis (...), ştiu să ascult şi încerc să înţeleg, nu sufăr de autosuficienţă, învăţ mereu. Am cîştigat în viaţă fiind eu însămi, punîndu-mi în valoare calităţile, acceptînd criticile şi sugestiile". Acest tip de discurs îşi poate găsi locul în viitoare poveşti neaoşe de succes, pe un ton mai obiectiv şi mai puţin sentimental. ▲

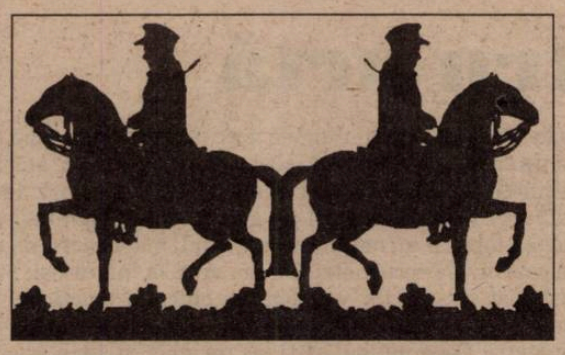

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Către un fiu inexistent

Cu o iubită inexistentă, am făcut cîndva, să fie 20 de ani, un băieţel inexistent căruia azi îi dau ca de obicei, săptămînal, precum îmi cere, veşti despre mine şi sănătatea mea:

Băiatul meu,

află că a murit un scriitor care n-avea încredere în oamenii ce-i vorbeau despre suflet ca despre nas;

mai află că s-au descoperit, în America Latină, indicaţiile unui fost dictator care cerea ca poliţia să nu tortureze decît pînă la limita rezistenţei umane;

mai află că un mare savant în studiul cancerului a zis că toată speranţa stă în puterea noastră de a ne înşela;

nu-ţi voi ascunde că în cea mai bogată ţară din Europa – tapetată numai cu bănci şi pisoare din marmoră – mulţi tineri au ieşit pe stradă strigînd că nu vor să trăiască murind de plictiseală, ceea ce mi-a dat ideea de a le scrie şi a-i îndemna să organizeze o zonă liberă de plictisism unde să citească zilnic textele abundente în care Cioran face elogiul plictiselii;

pe urmă să ştii că poţi fi eroic hotărînd, de preferinţă într-un amurg, pînă unde poţi să mergi cu laşitatea, pînă aici şi nu mai departe;

în ce priveşte nemulţumirea de sine – despre care vrei să ştii deja unele amănunte, şi te înţeleg fiindcă fiecare vîrstă are zona ei de turbulenţă – pot să-ţi spun, din practica mea, că ea nu apare de la bun început ca o nenorocire; iniţial ea are logica liniştită a unei îndreptăţiri; e firească; e inocentă; va deveni o problemă cu cît te vei maturiza mai inteligent; ea creşte precum calomnia în aria lui Don Basilio; există o fază a ei – aşa cum şi luna de pe cer are faze – cînd apare chiar ca o autocalomnie; nu te lăsa derutat – dacă vrei să te păstrezi inteligent, ea – aceasta-i viclenia ei divină şi diabolică – se va instala ca o boală incurabilă; orgoliul e un leac ineficient şi, mai mult, contraindicat; de aceea, insist – nu te dedica literaturii, artelor! Acolo e domeniul unde proliferează factorii de risc ai infarctului de talent produs prin tratarea nemulţumirii de sine cu vanităţi, aroganţe şi închipuiri.

Soluţia? Iar începi? Nu există soluţie – doar efort. Mon oncle Gustave mi-a spus-o o dată pentru totdeauna: „La bêtise c'est de conclure". Te-aş sfătui să te asociezi cu prietenul tău V şi să deschideţi atelierul acela de tricouri vesele cu înscrisuri din vorbele mai puţin cunoscute ale înţelepţilor lumii. Începeţi cu cea de mai sus – indicînd şi autorul, dar şi traducerea în româneşte (ca să nu fiţi amendaţi), ca şi în celelalte limbi de circulaţie internaţională (ca să vă îmbogăţiţi). Ţi-aş mai propune şi altele – „Lumea ar fi un loc minunat de stat, dacă n-ar exista hemoroizii", de pildă – dar îţi cunosc obrăzniciile la adresa spiritului meu practic şi a neputinţelor mele în ale abisalului. Îngăduie-mi să te mai reţin puţin, ca de un nasture al cămăşii, fiindcă prea mă enervezi cu ironiile tale:

recunosc că niciodată nu am izbutit să înţeleg ce înseamnă abisalul. Ştiu că din asta decurge o limită gravă a operei şi vieţii mele pentru care nu voi cere îndurare. Voi fi judecat sever acolo, la Apoi, şi sper că tot Apoiul mă va arunca înapoi, în hău, căzînd din nou pe pămînt, la mine acasă, unde voi relua ciclul de sentimente strict realiste, terre-à-terre: dezgustul faţă de obligativitatea morţii, încordarea în a disocia speranţa de iluzie, încercarea unor ruşini fără de mîntuire, plăcerea în faţa unui cuvînt (ce e o troică? o doică cu trei mamele!), bucuria unei dimineţi cu o pagină de adevăr, căutarea unui prieten, aşteptarea unei vorbe de femeie, disperarea în faţa unui interior de adolescenţă prelungită, bătrînă, abuzivă, tenacitatea în a nu mă lepăda de Stan şi Bran, nevoia vinovată a unei virgule după fiecare substantiv important, a unui hohot de rîs după fiecare adjectiv – cel mai apăsător fiind acesta: „abisal". Nu-l pricep, nu ştiu cum vine aia. Nu-mi pot încărca sufletul şi scrisul cu încă o impostură. Aseară, în timp ce ascultam *Bolero*-ul la Mezzo – mi-a mai sosit şi un amic din copilărie şi din Israel care vorbea idiş acasă, nu ca mine (crescut între Alecsandri şi „Zările de farmec pline...") care de cîte ori era întrebat de maică-sa: „Cît o iubeşti tu pe mama?", răspundea: „Abisală" (cu accent pe a doua vocală). L-am întrebat odată exasperat ce-i aia „abisală" (cu accent pe a doua vocală). Mi-a spus: „Abisală înseamnă în idiş puţin". Aseară ne-am adus aminte, cu plăcere, de scena aceea, în timp ce *Bolero*-ul ajungea la paroxismul modulaţiei finale. *Vale.*

Autorul tău

P.S. Într-o zi, mă voi hotărî să-ţi scriu despre mama ta. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Florin Truşcă

„Am terminat a patra facultate la universitatea de producţie, comerţ şi minim profit. Ştiu cincisprezece limbi de circulaţie mondială. Am universitatea mea de producţie, comerţ şi minim profit. Locuiesc în Berceni, dar merg la universitate în Drumul Taberei, acolo la ceas. Mă întîlnesc cu patru oameni şi îi învăţ biologie. La ora 12 mă întîlnesc cu cinci cursanţi şi îi învăţ tehnologie. La 16 iau de la ceas alţi cinci doritori de cunoaştere şi merg cu ei şi îi învăţ materia şi prelucrarea ei. Cred că baza acestor cursuri este manualitatea, puterea de a stăpîni materia şi nevoia de a o transforma. Noi facem cursuri de defulare a noastră şi incantare a materiei. Cum spuneau uriaşii Zen, stăpînirea materiei dă atît putere motrice celui care o stăpîneşte, cît şi nevoia de a lua totul de la capăt într-o infinită diversitate a lumii corporale. Filosofia mea este legată de Valhada, Biblia, cele patru Sutre, un fel de sinteză operaţională în vederea receptării de unde pozitiv-negative. Cînd iei în mîini puţin mîl din lacul IOR şi o duci asistenţei din Drumul Taberei este deja o permutare de 4 plus 2 la pătrat, nouă sub doi. Pe scurt, ai variabila de creştere a indicelui de cunoaştere plus. Întîi să-ţi cunoşti locul, şi vei cunoaşte mai bine locul cunoscînd şi alte locuri. Le vorbesc prietenilor mei, le pot spune aşa fiindcă am stabilit astfel de relaţii cu cursanţii, sînt 3-4-5, Doamne iartă-mă, cum să le dai bună ziua dacă nu le arăţi că tu nu ai zăgaz în a le împărtăşi ce ştii. Eu le spun tot ce am în cap, tot, mă întreabă şi eu le răspund, într-o euharistie completă. Cît sînt eu, sînt şi ei, le-am spus. Cînd obosesc eu, se resimt şi ei. Nu am pastile, nu am ierburi, nu fac lucruri titanice, îl ştiţi pe Titan, căruia i s-au mîncat ficaţii, nu, nu mă primejduiesc pe mine şi nici pe alţii."

F.F.F. important: *Pentru o monografie a Bucureştiului de azi, cititorule, trimite-mi pe adresa rubricii de faţă mărturii despre vecinul tău. Le vezi în ziar!*

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Parlamentul român își ține ședințele în Ierusalimul ceresc

Cînd, în 1992, primarul Crin Halaicu anunța intenția unui investitor american de a trasforma Casa Republicii într-un casino, dînsul ignora să menționeze paternitatea acestei propuneri, pe care o avansasem încă din 1991 la concursul de idei pentru Casa Republicii, organizat de Uniunea Arhitecților. Revista *Contrapunct* a publicat textul meu imediat după concurs: propuneam transformarea întregii zone a bulevardului într-un spațiu de distracții *(entertainment)* de tip Disneyland. Era singura soluție de anulare a simbolului totalitar și, totodată, de recuperare a acelei gigantice lipscănii pentru viața urbană.

În acea fază încă utopică (sau, mai degrabă, postdistopică), nu știam că edificiul va fi pe placul domnilor parlamentari, fără deosebire de culoare politică. Din cîte știu, doar Dinu Patriciu, de meserie fiind, a fost sceptic, propunînd în schimb plantarea dealului din jurul hidoșeniei și îmbrăcarea ei în iederă. Nu știam că bugetul pentru continuarea Casei Republicii va concura, la cinci ani după revoluție, banii alocați pentru cultură și învățămînt. Că Anca Petrescu va continua să dirijeze lucrările, fără ca vreo umbră de rușine sau îndoială să-i fi fluturat pe chip în toți acești ani. Nu știam, de asemenea, că nu numai oamenilor de rînd le place această casă. În cazul lor, lipsiți de o minimă educație urbană și artistică, privați de repere de valoare arhitecturală certă, era oarecum de înțeles de ce căsoiul părea „frumos", oricum, altceva decît propriul cartier de prefabricate, calorifere reci și igrasie. Însăși dezmierdarea cu titlul de „Casa Poporului" este elocventă pentru o atare „adopție" la nivelul culturii de masă. Dar Casa Republicii este, mai nou, un mare succes internațional. Aici au loc conferințe și simpozioane (tertipuri ale caracudei diplomatice de a părea că se află în treabă) cale de nouă mări și nouă țări. Nu doar lui Hafez Al Assad i s-a părut, deci, impresionant acest „Versailles al românilor", cum îl dezmiardă Anca Petrescu (doar că infinit mai prost făcut).

Mai mult, au apărut teorii parapsiho(pato)logice, potrivit cărora avem de-a face cu epifania templului ierusalimitan pe buza Dîmboviței. Dacă acceptăm că Victoria Socialismului era începutul unui Ierusalim al idealului comunist, fie! Proporțiile, aflăm din broșuri, ar fi taman cele din Biblie. Cît privește apa vie de sub templu, ea și-ar putea găsi echivalentul doar în infiltrațiile din subterane. Or, subsolurile sînt magnetice pentru subconștient, ne-o spune Bachelard. Pentru imaginarul colectiv autohton, mereu în hiperfuncție, subsolul Casei Republicii a fost un detonator: aici au fost „găsiți" teroriști, plasate depozite de rachete, trenuri de mare viteză, care să-l scoată pe Ceaușescu, la o adică, basma curată.

Vrem-nu vrem, trebuie să dialogăm cu această realitate. Un concurs pentru „camuflarea" arhitecturală a Palatului Culturii din Varșovia, „făcut cadou" poporului polonez de către Stalin, nu a produs în 1992 rezultate elocvente. Împrejurul clădirii au început să apară însă turnuri „imperialiste", care sfidează, prin tehnologiile de ultimă oră, „palatul" stalinist zidit la mistrie, căci este notorie groaza regimului în chestie pentru tehnologii noi și științe de vîrf, precum genetica sau cibernetica. Întrebarea pe care trebuie să o punem oficialilor și investitorilor este dacă o arhitectură comercială, fără nici un dram de înțelegere pentru țesutul urban, așa cum este arhitectura de *downtown* american, reprezintă o soluție pentru Bucureștiul destructurat de astăzi. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Stabilitatea pe termen scurt

București este vizitat tot mai des de oficialități străine. Miniștri sau premieri din perfida Europă Occidentală sau din misterioasa Chină dau mîna cu președintele Iliescu, schimbă vorbe cu Adrian Năstase și glume cu Octav Cozmîncă. La obligatoriile conferințe de presă, demnitarii străini îi privesc galeș pe omologii români și le declară suav că „Ruritania este alături de România", „vă susținem la Praga", „Europa nu e de conceput fără România". (Pînă acum cîțiva ani era de conceput, dar așa e istoria, are și ușor și greu, vorba Mirabelei Dauer). De fapt, simpatiile nord-atlantice își au originea într-un moment bine definit – 11 septembrie 2001. Lupta antiteroristă, lansată în Lumea Nouă, a scos la iveală importanța flancului sudic al Lumii Vechi. Al NATO. Sigur că în era corectitudinii politice, lucrurile de conjunctură nu pot fi spuse pe șleau. De bună seamă, România va intra în NATO datorită meritelor sale. Unele indiscutabile, dar moștenite: poziția „geostrategică", populația, mărimea armatei, munții, marea, vulcanii noroioși. Altele sînt recente, nu sînt moștenite și, cu puțină osteneală, poți chiar să-i cunoști pe ctitorii lor. Mă refer la existența unui sistem democratic și la stabilitatea politică. Acest din urmă argument a devenit obsesie.

Pentru un observator neatent, România chiar este stabilă. Trecute sînt certurile din guvernele pluricefale păstorite de Emil Constantinescu. Propunerile guvernului de azi trec prin parlament ca printr-o brînză uitată la soare. După doi ani, nici o remaniere. Șeful guvernului este și liderul partidului de guvernămînt. Prefecții și primarii (vechi sau noi membri PSD) nu-și văd de interesele lor decît după ce i-au sprijinit cu grijă pe adevărații oameni de afaceri din județ, comună sau oraș. Adică tot ei.

Pentru un observator atent, însă, lucrurile se văd altfel – stabilitatea regimului PSD seamănă cu o pareză. Nici un proiect n-a rezultat din vreo consultare cu opoziția, cu societatea civilă ori cu personalitățile de altă orientare. Instituțiile statului au fost politizate pînă la rădăcină, iar sigla PSD-ul va apărea de marți și pe biscuiți. Legile regimului Năstase sînt gîndite atît de restrictiv, încît viitoarele parlamente nu vor avea timp de somn. Campionul restaurației este Tănase Joița, care, încet dar sigur, reabilitează întreg corpul de tovarăși de drum ai partidului. Au greșit (grav), dar cu intenții generoase. Pentru pușculița partidului. În umbră – alți atleți ai intereselor, care tîrăsc de mînă scheletele descărnate ale opoziției. Istoria modernă a dat un înțeles mai dinamic stabilității politice. Stabilă nu este țara dominată pe vecie de un singur partid, ci aceea care-și asumă interesele pe termen lung ale comunităților guvernate. Stabilitatea de acest tip permite alternanța la putere fără conflicte majore, un joc matur între parteneri care știu să piardă. Și care, mai ales, au planuri similare, dar metode diferite. Aceasta este stabilitatea pe care mizează Occidentul! PSD-ul se mulțumește însă cu efectul imediat de imagine, după principiul vrabiei din mînă și al ciorii de pe gard.

Dar în țara orbilor chiorul este împărat. Ar fi absurd să-i cerem lui Adrian Năstase să-și ajute rivalii politici. Nici nu știu dacă aceștia merită, ținînd cont de predilecția lor pentru jocul de-a Marioara și Vasilache în teatrul de păpuși trase pe sfori. Un exemplu. În țara noastră plină de umor, conflictul dintre cele două aripi ale contingentului parlamentar al orientării liberale a ajuns la apogeu – s-a găsit noul șef. Întîi al partidului, ulterior (eventual) al statului. Este un apropiat al actualei puteri, a intrat în partid de-abia înaintea alegerilor din 2000, ceea ce nu-l împiedică să pună condiții. Acceptă doar dacă se schimbă statutul partidului. Repede! Reformatori am mai văzut, dar dărîmau numai după ce aveau buldozerul! Dar asta e stabilitatea noastră, aici, où tout est pris à la (Fernand) Léger! ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Cealaltă sursă de imagini

Sînt imagini mai vechi decît cele pe care ți le-au dat televizorul și cinematograful. Sînt mai modeste: stau în culcușul pe care și l-au găsit în capul tău și rareori intră în vorbă cu alte imagini; iar atunci, probabil că sînt timide; se simt imature, depășite; se simt ca niște rude mai puțin onorabile, pe care le găzduiești din milă, dar pe care le-ai evacua fără parlamentări, dacă te-ai împiedica prea des de ele. N-au de ce să se teamă: n-ai avea cum să le evacuezi.

De fapt, e suficient să te întîlnești din nou, într-o *Dilemă* de acum un an, cu cineva pe nume Corto Maltese, așa cum îl descrie Adrian Cioroianu: „cu ochii romantici sub sprîncenele umbroase și tras ca prin inel", cu „niște misterioase țigarete subțiri" și „cercel în urechea stîngă", cu „mantaua-i scurtă de marinar" și „pantaloni invariabil albi", și în palma stîngă o falsă linie a norocului, „lungă cît Calea Lactee", pe care și-a crestat-o singur, ca să arate că nimic nu ne este scris, decît ceea ce scriem noi înșine. Corto Maltese, eroul benzilor desenate ale lui Hugo Pratt. E suficient să citești descrierea și imaginile încep să cînte.

Spre deosebire de Cioroianu, n-am luat din aventurile lui Corto fantezia de a ajunge marinar. Dar cîte n-am luat! Dacă la început desenele mi se păreau urîte și înspăimîntătoare, Corto a devenit, treptat, mai înalt cu două-trei capete decît ceilalți aventurieri din revista *Pif*. (Cu personajele comice e altă poveste: aș vrea să arăt că superstarul canin al publicației nu era insipidul Pif, ci imperturbabilul, magnificul Gai-Luron – intelectualul revistei; sau că, într-o revistă atît de apăsat educativă ca *Pif*, anarhistul de Concombre Masqué – o splendidă creație dadaistă – era o binecuvîntare. Dar trebuie să mă întorc la Corto.) Rahan & co. erau pentru copii; Corto te călăuzea spre adolescență. La bulele replicilor sale contribuiau, parcă, toți marii aventurieri „romanticinici" – idealiștii dezabuzați care pretind că nu le pasă, pentru că le pasă prea mult –, în frunte cu cel mai mare dintre ei, Bogart/Rick din *Casablanca*. În aventurile sale se găseau trimiteri la și împrumuturi din Hemingway, Conrad, Borges, Rimbaud; o aventură chiar începea cu un colaj de versuri *(„Si je désire une eau d'Europe c'est la flache...")* pe imagini cu scorpioni, cactuși, arme și pustiuri africane. Și existau femei. Cea de care fugea Corto se numea Pandora. Cea de care-mi amintesc cel mai bine se numea – la fel de simbolic – Banshee. Se despărțea de Corto pe o plajă din Irlanda. Ei i se părea că aude o harpă, el îi spunea că nu-i decît vîntul care suflă într-o carcasă de balenă, apoi își dădeau mîna și nu se mai vedeau niciodată. (Atunci mi-am luat angajamentul să mă despart cîndva de cineva recitînd acele replici, dar, cînd a venit momentul, nu-mi ardea de ele și, oricum, nu era nici un schelet de balenă prin preajmă.)

Corto era, bineînțeles, absent din recentul documentar de pe Discovery, *Top 10 – Eroi de benzi desenate*. Topul a fost realizat printr-un sondaj *on-line* și singurul erou non-american lăsat să intre a fost Judge Dredd, acea versiune britanică, 90% metal – 9% piele – 1% om, a lui Dirty Harry. Au intrat și vreo două gagici – Wonder Woman și Witchblade. Singurul lucru care m-a amuzat vreodată la ele este că sînt considerate embleme ale emancipării femeii, deși pe cititorii de sex masculin nu-i interesează decît sînii lor – într-adevăr, singurul lor aspect remarcabil. (Dimpotrivă, putem vorbi oricît despre Femeia-Pisică.) I-am văzut defilînd pe X-Men, pe Superman, pe Spider-Man, pe Incredibilul Hulk: cei pentru care, la vîrsta de 13 ani, îl trădasem pe Corto, pentru că ei aveau culori mai puternice, puteri mai mari, probleme sentimentale de clasa a VI-a și tot felul de crize psihologice familiare adolescentului (inadaptare, incomunicabilitate, autocompătimire etc.). Da, domnule Cioroianu, l-am trădat pe Corto pentru americanii aceia de la DC Comics și Marvel Comics. Dar în timp ce numărătoarea inversă a topului se oprea la rezultatul drept, previzibil, satisfăcător – Batman pe primul loc –, mi se părea că-l văd pe Corto pe aceeași treaptă a podiumului, la fel de înalt ca justițiarul cu urechi de liliac: capa ca o pereche de aripi fluturînd lîngă mantaua de marinar, țigareta subțire a marinarului fumegînd în tenebrele care se strîngeau în jurul liliacului, privirea „romanticinică" lîngă cea furioasă, îndurerată, două profiluri nobile, două proiecții ale adolescentului. ▲

O IDILĂ DE-O VARĂ

Despre relaţiile de vacanţă şabloanele sînt gata formate: sînt scurte, superficiale, multiple, scopul este „distracţia" cu orice preţ, nu implică responsabilităţi. Implică, în schimb, ritualuri şi strategii complexe, jocuri „de culise", iniţiative şi retrageri. Totuşi, dacă e să judecăm după povestea de dragoste a fostei liceene cu Artistul, sub toată această „tehnologie" se ascunde, de multe ori, pe lîngă euforia flirtului teribilist, dorinţa unei relaţii profunde şi stabile. (I. P.)

Stela GIURGEANU

Visul unei nopţi de vară

Dacă-i aceasta legiuirea soartei,
Să aibă parte dragostea de chin,
Să îndurăm ursita împăcaţi.

Am întîlnit-o într-o zi în metrou, în drum spre facultate. Sacii de plastic alb, pe care îi adunase în jurul ei, incomodau toţi călătorii vagonului, care, din cînd în cînd, aruncau priviri enervate bătrînei. Părea mai bătrînă decît era în realitate. Păstrase doar cîte ceva din armonia unei tinereţi netrăite, trecută pe lîngă ea mult prea repede şi care nu a lăsat decît nişte umbre vagi ale unui zîmbet superior, puţin ironic, dar în acelaşi timp resemnat. Îşi ţinea mîinile împreunate, şi îşi privea insistent verigheta de aur vechi, singura bijuterie pe care o avea.

Mai avea şi un copil, un băiat care terminase Liceul de Informatică, urmase Politehnica şi se angajase încă din ultimul an la o firmă particulară. Acum era plecat de ceva vreme în State *(ca mai toţi absolvenţii de Automatică)* unde se căsătorise. Îi scria din cînd în cînd şi îi trimitea fotografii. Îşi înşirase pozele pe televizor, pe bibliotecă şi pe măsuţa de cafea. Poza în care erau cu toţii în faţa verandei unei case albe *(cum vezi prin filmele americane)* o pusese pe noptieră, aşa, ca să îşi închipuie uneori, pînă să adoarmă, că se află într-una din încăperile acelei case, că se culcase după ce a strîns masa copiilor, după ce îi citise povestea preferată lui Mikey *(nepotul*, îmi zise ridicînd puţin capul, surîzînd şi oftînd *„...vise")*.

Visele nu au făcut decît să-i ruineze viaţa. Cînd era în liceu, prin clasa a zecea, se îndrăgostise de un Artist. Se ducea la fiecare spectacol, se strecura în culise şi îl pîndea plecînd, înconjurat de toţi acei prieteni bine îmbrăcaţi şi veseli tot timpul. Se gîndea deseori pe atunci dacă acei oameni ştiau să facă altceva decît să rîdă. Lumea asta însă o fascina. Trebuia să facă parte din ea, iar imaginea Artistului căpăta strălucire cu cît lumea din care făcea parte îi invada tot mai mult gîndurile. *„Uneori te îndrăgosteşti doar pentru că îţi impui să o faci".*

Într-o staţie, cînd cineva îi împinse cu furie un sac peste picior, tresări o clipă, speriată, aruncă o privire rătăcită printre călători, după care îşi reluă atitudinea, enervată cumva de a fi arătat acea umbră de umilinţă.

„Nu întotdeauna e bine să îţi doreşti ceva atît de mult", îşi reluă povestea. Destinul a complotat, mai mult ca o lecţie, iar visul i-a fost îndeplinit. Marea, care citise toate bileţelele de iubire pe care adolescenta de atunci i le trimisese, s-a îndouplecat de ea, într-o după-amiază de iulie, şi i l-a scos în drum. Singur, departe de lume, la mare unde fugise de tot ceea ce însemna pentru el Capitala. Dorea şi el o evadare din lumea lui, o libertate neîngăduită de poziţia şi responsabilităţile pe care le avea. Imaginea de pe stabilopozi, chipul liniştit şi eliberat de orice falsitate socială i-au rămas, în toată vremea ce a urmat şi pînă acum, ca o speranţă de reîntoarcere în timpul cînd a fost fericită. A fost o lună plină de o iubire fulgerătoare. *Idilă nu i-ar spune, cuvîntul i-ar suna prea vulgar pentru ce a fost de fapt.* „Idilele", îmi mai spune, sînt pentru puştii de azi, pentru cei care „vor să se distreze" şi care nu prea ştiu ce e dragostea adevărată. Idilele sînt mai mult „aventuri de discotecă", apar doar ca să dispară. *Sînt iubiri pentru uitare*. Pentru ea, întîlnirea cu Artistul chiar dacă a fost doar de o vară a fost ceva de care ea şi-a atîrnat mai apoi tot restul vieţii.

După ce Artistul a părăsit-o, spunînd că ea nu va putea aparţine niciodată lumii din care el făcea parte, în inimă şi-a lăsat un gol imens pe care nu a mai încercat niciodată să şi-l astupe. Îl iubise atît de mult încît păstrase copilul. A urmat o perioadă grea, părinţii nu au mai vrut să ştie de ea, a părăsit şcoala şi s-a angajat, uitînd sau nemaiavînd timp să viseze. Mai apoi s-a măritat cu un om bun, care a ajutat-o şi care a iubit-o, dar pe care ea *nu l-a simţit niciodată ca făcînd parte din lumea ei*.

Acum, după moartea soţului şi după plecarea băiatului, a rămas singură. Dar nu de tot. Are încă amintirile unei veri pline de soare şi tinereţe spre care se întoarce. Amintiri pe care alţii nu le ating nici într-o viaţă de om şi pe care nu are cum să le regrete, *chiar dacă i-au distrus viaţa*. Uneori mai speră să-l reîntîlnească. De mînă cu Artistul bătrînel pe aleile Cişmigiului, ca într-o romanţă tîrzie de toamnă.

Aici a aplecat uşor pleoapele, lăsîndu-şi ochii să alunece molcom peste sacii de plastic alb unde înghesuise sticlele goale care incomodau atît călătorii. Merita însă efortul. Erau pentru Vali, cel mai bun prieten al fiului său, care era artist. *Pentru expoziţie, sau cam aşa ceva...*

A coborît la Gară. Privirea femeii, o clipă întinerită de o bucurie din trecut, trecea cu repeziciune peste chipurile pămîntii şi fără taine din staţie, părînd a căuta ceva drag şi pierdut, poate un prieten care trebuia să o aştepte, sau poate o amintire pe care trebuia să o aştepte ea, răsărind mereu din trecut.

▲

Alexandru CĂUTIŞ

Schema tehnică a cuplajelor de la mare

Pentru căutătorii de idile litoralul este locul cel mai potrivit. „La munte te duci să vezi peisaje, să faci trasee, să schiezi, să faci canioane... La mare e altceva, te duci să agăţi. Trebuie să ştii ce vrei şi să alegi în funcţie de asta unde vrei să-ţi faci vacanţa. Păi e clar că la mare au loc cele mai multe idile, nu-ţi dai seama, unde mai vezi atîtea fete şi băieţi dezbrăcaţi, laolaltă? În oraşe sau oriunde oamenii sînt mai indiferenţi unii faţă de alţii din cauză hainelor, deşi de multe ori anumite haine sînt purtate ca să atragă atenţia asupra corpului pe care-l îmbracă. Pe plajă s-au sărit deja nişte etape din clasica împrietenire dintr-o discotecă, să zicem. Deja partenerii pot să-şi analizeze corpurile în voie, tată, din cap pînă în picioare", zice Ştefan, student la Drept, gata de plecare în Gara de Nord spre litoralul făgăduinţei.

Există mici trucuri de care cunoscătorii în ale flirtului se servesc de fiecare dată cînd pleacă la mare. Cîteva mi le-au împărtăşit 4 băieţi din Titan, plus sora unuia dintre ei, colegi de compartiment în Rapidul de Constanţa.

Din experienţa lui *Daniel:* „În primul rînd, depinde cum pleci la mare. Poţi să mergi cu trenul ca noi sau cu maşina personală. Dacă pleci cu trenul ai un avantaj, cu maşina ai altele. În tren dai nas în nas cu o droaie de fete pleţoase ca şi tine pe litoral, cu aceleaşi intenţii idilice. Se vede în plus uşor în tren dacă o fată e singură sau nu. Vezi că nu o ajută nimeni la bagaje şi nu iese cu ea la o ţigară pe hol, e clar, tipa nu a plecat cu cineva. Eu de fiecare dată cînd plec la mare filez atent tot ce mişcă în tren şi cînd îmi place o tipă pe care o văd disponibilă intru în vorbă cu ea. De la primele cuvinte se vede ce intenţii are... Asta e cu trenul... Dacă mergi cu maşina, mai ales dacă ai una tare, ai şanse să agăţi datorită ei. Numai că, ştii cum e, cine se uită la maşină mai întîi de toate, e cam căzătură, cu manele în cap. Mie îmi plac studentele şi astea merg cu trenul, aşa că iată-mă în tren!"

Părerea lui *Mircea:* „Contează unde pleci la mare. La Costineşti e una, la Vamă e alta. Dacă vrei fete cu manele în cap, cum spune Dani, atunci te duci la Mamaia, Eforie sau Costineşti. Mergi uşor cu maşina pe faleză, cu muzica dată la maximum (preferabil Copilu Minune), şi cum vezi o gagică o claxonezi, o chemi cu tine. Trebuie să pice ceva, mai ales dacă ai maşină scumpă – aspirator de fete –, lanţ gros de aur purtat peste tricou şi părul dat cu un chil de gel. Dar pică din categoria „Copilu Minune". Vrei din categoria „Led Zeppelin", te duci la Vamă. Să-ţi zic cum fac eu. Merg în Vamă, stau pe plajă în pielea goală şi analizez tot ce mişcă. Cînd am văzut o fată care-mi place merg la ea cu două sticle de bere la subraţ, una pentru mine, una pentru ea. Bem berea, vorbim, după aia luăm altă bere, uneori o dăm pe vodcă şi picăm amîndoi într-o pasă romantică. De aici nu-ţi mai spun, e stilul meu, nu vînd patentul nimănui."

Zice *Iulian:* „E o chestie şi cu agăţatul ăsta... Trebuie nici să arăţi foarte sentimental, nici bădăran afemeiat. Puţin sentimentalism nu face rău nimănui. Dar puţin, că altfel cazi în ipostaza unui pompălău care se îndrăgosteşte cînd nu e cazul. Trebuie să ştii să-ţi reglezi avansul, ca la maşini, cînd începi să faci avansurile. Băi, nici să pari Don Juan, dar nici Don Quijote, asta-i vorba mea!"

A venit rîndul lui *Cristi:* „Hai să-ţi zic o treabă. Eu sînt din Mangalia, băştinaş adică. Ei bine, cînd mergeam cu gaşca de prieteni prin staţiuni după fete aveam o tactică. Ştii, nu e bine să spui că eşti mangaliot, mă rog, localnic. Fetele venite din Bucureşti, Suceava, Arad, mai ştiu eu de unde, sînt temătoare cînd aud aşa ceva. Adică, vezi Doamne, tu cunoşti locurile, eşti un aventurier care trece de la o serie de turişti la alta şi îi întinzi cine ştie ce capcană. Aşa că noi, eu şi prietenii mei, ne dădeam drept bucureşteni, braşoveni (asta prindea cel mai bine, că se gîndeau fetele că pleacă de la mare direct la munte), oricum altceva decît mangalioţi. Era mişto cînd ne întîlneam care dincotro cu cîte o fată de mînă. Trebuia să ne comunicăm scurt, la ureche, ce am zis că sîntem, ca să nu ne dăm de gol. S-a întîmplat o dată să mă îndrăgostesc de o suceveancă, cu care am şi fost prieten cîţiva ani. Cînd i-am zis, după o săptămînă, că nu sînt din Braşov, s-a făcut foc, dar am întors-o şi eu, că îmi plăcea prea mult ca să risc să nu o cuceresc."

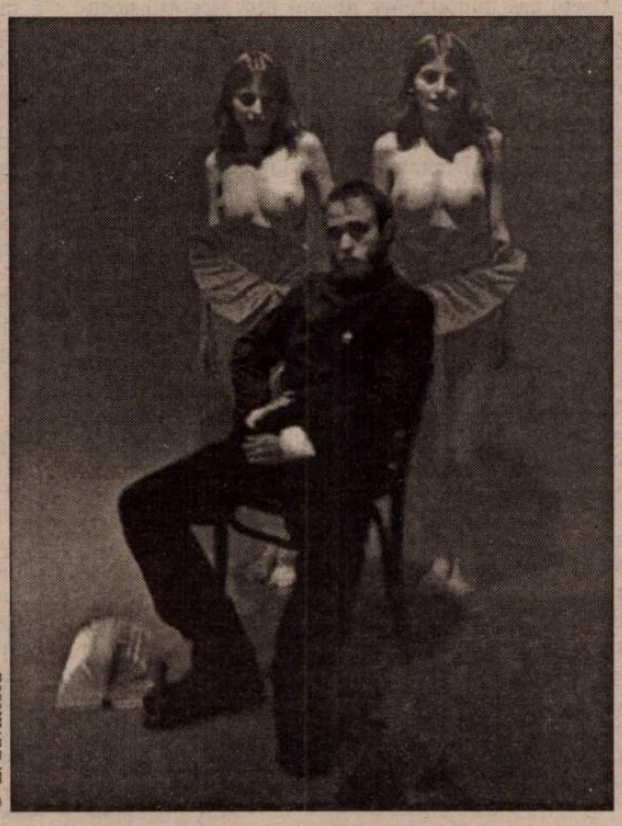

© E. Savinescu

Ia cuvîntul *Simona:* „Băi, m-am săturat de placa asta cu băieţii care agaţă fete pe litoral. Stai, mă nene, că nu-i aşa! De ce zic ei că agaţă fetele, eu zic că e invers! Uite, mie îmi place să fac topless. Nu că vreau să mă laud, dar se uită pe plajă băieţii la mine şi nu ştiu cum să intre în vorbă cu mine. Dacă e să mă cuplez cu unul din ei, cum e? El m-a agăţat pe mine sau eu pe el, că mie mi se pare că eu l-am momit pe el şi nu invers."

Mă despart de cei 5 şi merg croit într-o staţiune de lîngă Mangalia, la un amic care are în administraţie un teren de tenis. A.S. este profesor de fizică şi a venit în Mangalia să predea pe vremea comuniştilor. Numai că litoralul l-a făcut să se reorienteze profesional. La scurt timp de la titularizare, profesorul de fizică a început să-şi vîndă ficul său de atlet turistelor nemţoaice venite la tratament balnear la hotelul Siemens din Mangalia. A fost, cum singur se laudă, „gigolo în plin comunism". „Le racolam pe cliente din restaurant. Dansam cu alea care vedeam că-mi trăgeau ocheade, făceam cîteva glume deocheate cu ele şi, gata, pricepeau că le stau la dispoziţie. Apoi le convingeam că merită să le fiu partener, dădeam tot ce puteam din mine de la prima întîlnire. Ele mă plăteau în consecinţă. Ca să le fie mai plăcută şederea cu mine le duceam peste tot pe litoral, pe un iaht – că-l ştiam pe unul cu un vaporaş – mă rog, prin locuri frumoase. Ele plăteau tot. Dacă uneori nu puteam să fiu atras de ele, luam în pat cu noi nişte fete tinere pe care le ştiam, ca să mă gîdile puţin şi să-mi pot face apoi treaba cu clienta." Acum, după revoluţie, pentru că au apărut puzderie de băieţi gata să se prostitueze, A.S. s-a reprofilat din nou. Are o garnitură de fete care sînt pe post de partenere de tenis pentru domnii veniţi singuri pe litoral. După meciuri îi servesc cu orice pe stimabilii adversari, la preţul făcut de A.S., care zice totuşi cu năduf: „Mă uit la fetele astea, nici nu ştiu să flirteze, n-au nici un plan cînd se dau bine cu clienţii, nu se pun în valoare. Păi, eu mă mişcam mai bine decît ele, făceam totul calculat şi de-aia aveam succes. Nu-i uşor să agăţi şi să te laşi agăţat în acelaşi timp..."

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Atenţie, mîine rău!

„Românul de mîine va afla plăcere în muncă şi în sforţare.

Munca nu va mai fi o silnicie degradantă, ci o silinţă care înnobilează.

Românul de mîine va avea simţul colectivităţii, un simţ viguros al eului colectiv.

Activitatea şi energia sa nu se vor mai putea desfăşura pe o linie de sforţări tinzînd la realizarea unui ţel particular, la înfăptuirea unei preconcepute ambiţii de viaţă.

Activitatea sa va fi întrucîtva mecanizată, înjghebată în colectivitatea naţională ca într-o uzină.

Creşterea simţului eului colectiv şi exaltarea naţiunii ca o entitate superioară vor înlesni o vieţuire naţională unitară, ecumenică, preferabilă existenţei individuale strîmte, cu ţeluri de fericire în odihnă.

Pentru românul de mîine, fericirea individuală va apare ca o idee învechită, iar goana după cîştiguri spre a fi cît mai devreme scutit de a munci, va apare ca un atentat la binele şi la unitatea colectivă.

Destinele individuale se vor împleti strîns cu soarta colectivităţii.

Drept consecinţă îşi va da duhul şi noţiunea profitului individual care constituie stimulentul de seamă al civilizaţiei noastre.

Să rezumăm. Sentimentele care vor trebui cultivate în românul de mîine sînt: intransigenţa, tenacitatea, mîndria, violenţa, vitejia, ambiţia, cinstea excesivă, dragul muncii, rigiditatea, voinţa puterii, voinţa de afirmare, încrederea în sine, simţul demnităţii umane, intoleranţa, creştinismul şi antiiudaismul."

aprilie 1935

(Alexandru Cantacuzino, *Între lumea legionară şi lumea comunistă*, Editura ANTET XX PRESS, f.a.)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cînd doi se ceartă

Într-un spaţiu geo-politic, socio-moral, filozofico-estetic unde nimeni, în afară de cei ce poartă uniformă, trese, pistol, sutană ori robă neagră, nu se bagă între doi oameni care se ceartă sau se bat, fiindcă riscă s-o ia pe coajă sau, în cel mai bun caz, să i se spună pe şleau „nu te amesteca, altfel o păţeşti", ceea ce se întîmplă destul de des, precum mama care s-a băgat între bărbatul ce o bătea pe fiica sa pînă la desfigurare, în aşa fel încît a intrat şi ea în spital, desfigurată la rîndul ei, într-un spaţiu paremiologic atestînd că al treilea cîştigă de obicei cînd doi se ceartă, iar dacă nu urmăreşte să cîştige, e bine să nu se afle la mijloc („cînd doi se ceartă, al treilea cîştigă", altă variantă neexistînd), într-un spaţiu geo-politic, unde toată lumea fuge ca dracul de tămîie de postura de martor, cu alte cuvinte evită să dea vreo declaraţie, s-o semneze şi, ca urmare, să fie purtat prin secţii de poliţie şi tribunale fiindcă a fost de faţă la ceartă, bătaie, crimă, într-un spaţiu socio-moral în care fiecare biped fără pene (vorba lui Platon) preferă să devină biped cu pene, bunăoară struţ, ca să-şi poată introduce capul în nisip, spre a nu vedea bătaia şi a nu auzi cearta, într-un spaţiu filozofico-estetic unde un mare poet naţional scrie negru pe alb „tu rămîi la toate rece"...

...un grup de civili, fără uniformă, reprezentînd tocmai societatea civilă, s-au băgat cu vorba, cu sfatul, cu duhul concilierii – probabil neîntrebaţi de nimeni – în cearta dintre doi lideri ai unui partid onorabil, încercînd nu să cîştige posturi în partid sau în parlament, ci să apere democraţia – căci unde nu e opoziţie serioasă, nu e democraţie serioasă –, iar conducerea partidului de tradiţie istorică nu le-a spus vedeţi-vă de treaba voastră (de fapt, asta era chiar treaba lor, sau cum ar zice I.L. Caragiale, merchezul lor), i-a ascultat cu atenţie sau măcar cu politeţe, iar reprezentanţii societăţii civile se numeau Stelian Tănase, Adrian Cioroianu, Cristian Preda, Patricia Osmani şi nu s-au temut de consecinţe şi nu s-au transformat în animale bipede cu pene, vorba lui Platon.

▲

Cu ochii-n 3,14

SĂ NE MAI MIRĂM CĂ ENERGIILE NAŢIONALE (ROŞII, GALBENE, ALBASTRE SAU VERZI), DE MULTĂ VREME PARCATE ÎN FAŢA EUROPEI, VOR FI COPLEŞITE DE CANICULĂ?

● Noi l-am avut pe Vlad Dracul (extensie: Dracula), nemţii îl au pe dl Teufel (= Dracu), ministru în guvernul actual; să ne mai mirăm, în aceste condiţii, de potopul abătut asupra capitalei Germaniei miercurea trecută?... (**a. l. ş.**)

● Grupul Fiat are mari probleme financiare. Îşi bat capul să le rezolve nu doar managerii, dar şi reprezentanţii statului, dat fiind că este vorba despre unul dintre cele mai importante simboluri ale Italiei moderne. Dintre posibilele soluţii, cea care dă cei mai mulţi fiori este eventuala preluare a mărcii Fiat de către un constructor de automobile străin, ceea ce în imaginarul italian ar echivala cu o pierdere a suveranităţii. Ca să mobilizeze energiile naţionale, premierul Silvio Berlusconi a adus un argument imbatabil: „În definitiv, cei mai mulţi dintre noi am sărutat prima fată într-un Fiat 500". (**M. V.**)

● După atîtea discuţii din presă despre extraordinarul nostru litoral şi despre palmierii lui, mă aşteptam să găsesc la Mamaia o staţiune numai bună de primit turişti români, dar mai ales străini (cel puţin aşa ni s-a spus!). Am găsit, în loc de renumiţii palmieri, nişte tufişuri amărîte (e adevărat, luminate noaptea cu reflectoare roşii, galbene, albastre sau verzi). Cît despre străini, staţiunea poate fi pe gustul lor doar dacă aceştia sînt amatori de manele. Poate ei, că românii au cam depăşit faza asta. (**C. P.-B.**)

● De multă vreme, nici nu ştiu de cînd, nu am mai citit în presa românească un reportaj de vigoarea şi nervozitatea inteligentă a celui intitulat „Ce caută românii în Afganistan?" semnat de Adrian Ursu în *Adevărul* de joi, 11 iulie 2002. (**R. C.**)

● Cea mai „tare" maşină din Olimp, o decapotabilă metalizată (cam singura decapotabilă din zonă) stă parcată în faţa singurului W.C. de pe plajă. Avînd în vedere că maşina în cauză îşi părăseşte postul la sfîrşitul programului W.C.-ului, am presupus că aparţine magnatului local al toaletelor. (**I. P.**)

● La fiecare intrare cu maşina în Mamaia se plăteşte o taxă. Măsura luată de autorităţile locale pentru a mai ciuguli un ban mi se pare judicioasă şi mă gîndesc s-o propun şi eu administratorului de bloc, cu adaptările de rigoare: stau într-un bloc cu zece etaje şi patru scări. Dacă fiecare ne-locatar al blocului care vine la cineva în vizită ar plăti intrarea, ne-am scoate banii de întreţinere. Nu mai vorbesc de posibilitatea de a introduce o taxă de intrare în instituţii publice, în magazine, în parcuri ori în capul fiecărei străzi: ai dat colţu', dai banu'. Vă daţi seama cîţi bani s-ar strînge şi cîte locuri de muncă s-ar crea prin plasarea cîte unui încasator la fiecare colţ de stradă? Şi pe urmă, cu banii strînşi, ne-am plăti cu toţii biletul de intrare în Europa. Ieşirea e gratis. (**M. V.**)

● Emisiunea de dimineaţă a B1 TV din ziua de 16 iulie ne aminteşte din cinci în cinci minute că la mare sau la munte vom fi copleşiţi de caniculă; informaţia se transformă în obsesie, nu-ţi mai vine să deschizi nici fereastra măcar, să nu cumva să te topeşti. Treaba prezentatorilor nu e să ne promită răcoare cînd afară e adevărat cuptor, dar nici să ne chinuie şi să ne înspăimînte mai mult decît o face buletinul meteorologic la zi. (**T. C.**)

CE EVOLUŢIE SPECTACULOASĂ: LA SFÎRŞIT DE AN, DEFICITUL DE OAMENI DE STAT NU E ATÎT DE ASPRU CUM AU VRUT SĂ-L PREZINTE, CANDID, UNII CRITICI

● Domnul Radu Coşarcă era absolut încîntat într-o seară pentru că Partidul Umanist din România a crescut în două luni cu 50%. A repetat apoi: *ce evoluţie spectaculoasă!* Şi ne-a lămurit: Partidul Umanist din România a crescut de la 2% la 3%. Fascinant, stimaţi telespectatori! Că tot partidul intră în marja de eroare a sondajului, e o cu totul altă poveste. Dar e interesant cum de se pretează la aşa ceva un domn care prezintă o emisiune cu o cotă de audienţă cu vreo 400% mai mare decît procentajul PUR. (**C. G.**)

● Notabil editorialul *Ziarului de duminică* din 12 iulie a.c., semnat de Stelian Ţurlea: o poveste despre viaţă şi despre apucăturile societăţii. Băiatul scriitorului şi-a întrebat tatăl dacă i se va întîmpla ceva dacă nu va duce cadouri de sfîrşit de an profesorilor, la şcoală. Băiatul are 12 ani şi are, desigur, toată viaţa înainte. (**A. C.**)

● În plină criză economică şi politică, preşedintele Argentinei, Eduardo Duhalde, anunţă alegeri anticipate, pentru martie 2003. Sondajele dau şanse bune unui candidat neaşteptat: Carlos Menem, 72 de ani, fost preşedinte, considerat responsabil pentru corupţia şi risipa guvernamentală din perioada cînd a fost la cîrmă, la originea prezentei situaţii dezastruoase. De altfel, timp de cinci luni a stat în arest la domiciliu, cercetat pentru vînzări ilegale de arme. Un fost preşedinte rău e mai bun decît un actual preşedinte rău. Apare o problemă, nu doar de logică: deficitul de oameni de stat este consecinţa crizei sau cauza ei? (**M. B.**)

● O culme a servilismului din anii '50, aflată de la un distins arheolog, Petre Diaconu: „un profesor de la Facultatea de Geografie explica studenţilor că, în realitate, crivăţul nu e un vînt atît de aspru, aşa cum a vrut să-l prezinte burghezia pe motiv că vine dinspre U.R.S.S.". (**T. C.**)

● Îi povestesc unui prieten situaţia penibilă în care s-a pus senatorul a-cinefil Dinu Patriciu, ajungînd la Otopeni şi cît p-aci să-l ia la bătaie pe actorul britanic Jude Law (credea că vrea să-i fure maşina). Prietenul meu (care e cinefil şi, deci, îl cunoaşte mai bine pe actor decît pe senator) înţelege taman pe dos: că Dinu P. a fost luat drept hoţ de către Jude L., etc., etc... E cel mai candid comentariu asupra bătăuşului liberal. (**a. l. ş.**)

● La „Vorba lu' Dinescu", ministrul Turismului, Dan Matei Agathon, îi spune interlocutorului său: „Eu chiar ţi-am citit cărţile spre deosebire de unii critici care nu le-au citit, dar le comentează..." Noroc că s-a rupt banda, fiindcă cine ştie ce mai apuca fiul traducătorului lui Omar Khayyam să spună şi – cum se gîndeşte să se apuce de scris – ar fi trebuit să ştie că breasla cu pricina nu uită şi nu iartă... (**S. S.**)

DE ACOLO PERICOLUL DECLANŞĂRII ABSURDULUI, ÎNCĂ O DATĂ

● Cînd mintea îmi era la altceva, m-am întîlnit în Sinaia cu protecţia socială a vîrstnicilor: o brutărie de acolo vinde *pîine pentru pensionari* cu 3.200 lei (faţă de 3.500 lei cît costă cea pentru nepensionari). (**D. S.**)

● La Barcelona s-a deschis o expoziţie de modă în care toate rochiile – splendide, le-am văzut cu ochii mei, la TV5 – sînt împodobite cu prezervative. Pentru a întări vigilenţa lumii faţă de pericolul SIDA. Sînt cauze drepte care ne strîmbă mintea. (**R. C.**)

● Într-un film despre declanşarea celui de al doilea război mondial, transmis săptămîna trecută, se dau cîteva citate din jurnalul din epocă al generalului Halder; între altele, bravul militar nota una dintre ideile Führerului: „Conducătorii trebuie să se sacrifice şi să înveţe să-şi învingă scrupulele". La vremea respectivă recomandarea constituia, probabil, o noutate, nu intrase în obicei. (**T. C.**)

● Dialog între un cumpărător de bilete şi vînzătoarea de bilete din gara Sinaia. „Un bilet pînă la Bucureşti, vă rog." „Nu se poate: nu mai sînt locuri, şi la rapid nu dăm bilet fără loc." „Atunci, daţi-mi un bilet la clasa I." „Nu se poate, mergeţi la agenţie." „Păi, trenul pleacă în 10 minute. Ce pot să fac?" „De ce nu mergeţi cu naşul?" Absurdul absolut al propunerii i-a paralizat cumpărătorului de bilete mîna dreaptă, pregătită, mental, pentru o directă prin geamul ghişeului casei de bilete. În fond şi la urma urmei, există şi microbuze. (**M. M.**)

● Pe treptele din faţa unei şcoli era un grup de tineri (15-17 ani). Un băiat vorbea foarte aprins cu una din fete. La un moment dat, în focul discuţiei, a scuipat-o. Nu atît de afectată pe cît s-ar crede, fata a reacţionat: „De ce mă scuipi, mă?". „Pentru că meriţi", a răspuns băiatul şi a scuipat-o încă o dată, parcă pentru a-şi întări ideea. Şi uite aşa am descoperit un nou fel posibil de relaţie între un băiat şi o fată: el scuipă şi ea înghite. (**A. M.**)

Despre o anume nesimţire

– dialog cu Mihai CHIRILOV, critic de film –

Ai fost, de curînd, selecţionerul („director artistic", zice job description-*ul) celui mai important festival de film făcut vreodată în România:* Transilvania International Film Festival... *În „meniu": amputări, mutilări, incesturi, mult sex „deviant" şi alte chestii la fel de drăgălaşe. S-a lăsat cu 2 (două) leşinuri şi legiuni de clujeni amuţiţi şi-ncremeniţi în scaun. Ai declarat că pe asta ai şi mizat – să şochezi. De ce crezi că trebuie şocat publicul? (Şi ce-ai avut tocmai cu clujenii...?)*

O să-ţi răspund tranşant şi aştept ligheanul cu lături să mi se reverse în cap: pentru că publicul e nesimţit. Aş putea fi delicat (sau de bun-simţ, dacă vrei) şi să spun că a devenit nesimţit. Dar cred că m-aş amăgi singur. Oricum, ştim bine că astăzi nu mai există un public, ci publicuri. Fiecare e nesimţit în felul lui: ţoapa de Mall – pentru că e ţoapă şi merge la un film ca *Mulholland Drive* pentru a comenta ca pe stadion, fără a înţelege o iotă; omul de rînd – pentru că merge la film ca un robot, ca să-şi umple timpul liber cu ceea ce el vrea să creadă că e numai divertisment; şi-n fine, şoarecele de cinematecă, cinefilul – acela care şi-a cimentat o idee de Cinema care nu mai lasă loc de intruşi sau de alte interpretări. Ar mai fi şi alte categorii, cu siguranţă. Cert e că acest public colectiv e inert şi trebuie scos din apatie, zdruncinat. Prea a devenit o legumă. Prea s-a mcdonaldizat. Prea s-a obişnuit să i se mestece totul înainte, să i se facă meniul de-a gata. A ajuns să depună mai mult efort mestecînd popcornul decît filmul la care se uită. Şi vine un film ca *Pianista* şi nu ştie de unde să-l apuce. Nu ştirile de la 17.00 îl oripilează – alea-s deja popcorn –, ci un film ca ăsta. O ficţiune, la urma urmei, de care te poţi apăra oricînd spunînd: nu-i decît un film. Cred că-n „duelul" ăsta cu blazarea publicului orice lovitură e permisă. Iar la stadiul (ca să nu zic halul) în care s-a ajuns, lipsiţi fiind în mod curent de ceea ce se întîmplă cu adevărat interesant pe plan cinematografic în lume, numai un şoc de-ăsta, visceral, sîngeros, chiar gratuit, mai poate avea efect. Referindu-mă strict la festival: intenţia iniţială n-a fost de a şoca, ci de a strînge laolaltă filme pe care orice iubitor de cinema ar trebui să-şi dorească să le vadă. Majoritatea au fost raritäţi arătate în România în proiecţie unică. Că s-au „nimerit" printre cele 45 de titluri jumătate în care să existe cîte un lucru drăgălaş, cum spuneai – asta e şi pentru că viaţa, aia cu V mare, e plină de chestii drăgălaşe. Că-n spatele şocului – firesc – se află altceva, pe care restul refuză să-l mai vadă sau accepte, asta e pentru mine nesimţirea adevărată. Că, din cauza drogurilor, scenelor de sex, exceselor de tot soiul din *Scarlet Diva*, lumea nu mai vede speranţa, dragostea, puritatea pentru că le consideră a fi incompatibile în acelaşi cadru... Iar cu clujenii n-am avut nimic. Ştiam doar că ar fi, pe de-o parte, conservatori şi lenţi, pe de-altă parte deschişi la minte şi dispuşi să înghită orice. Chiar şi nemestecat. Ghinionul unora că le-am ales oraşul drept sediu al festivalului. Alţii au văzut în asta o şansă. Au amuţit – şi pe bună dreptate. Ăsta a fost modul lor de a se manifesta. Au fost însă şi izbucniri, dar ce vrei? – lumea nu e făcută la fel...

Ai impresia că publicul de la noi e altfel decît cel din Occident? Rîde/plînge la altceva, e mai simţitor – mai nesimţitor... mai indiferent, poate?

E ca şi cum aş spune că bucureştenii sînt diferiţi de clujeni. Nu, nu cred. Poate că publicul occidental are mai mult exerciţiu în a recepta un film, în a „supravieţui" şocurilor de care vorbeam. O anume tehnică a indiferenţei de care aminteai, care e, în acelaşi timp, o tehnică de autoapărare. Rîzi aiurea, defazat, pentru a te descărca de un disconfort pe care nu-l poţi sublima în nici un fel. Deşi, ştii bine că la Cannes, unde e de presupus că publicul e cît de cît curăţel şi instruit – critici, cineaşti, lume din interior – avem parte de reacţii contradictorii, chiar deplasate. Faptul că, la Cluj, cineva a rîs la *Pianista* într-un moment critic pe care nu ştia cum să-l ia, sau la mai ştiu eu ce film drăgălaş, e o dovadă că a simţit ceva. Bun, rău, dar a simţit. Şi a reacţionat. Bine sau prost. Dar asta nu eu trebuie să decid. Eu, de pildă, ţin minte că, în copilărie, muream de rîs la melodramele indiene – în timp ce, în jurul meu, plîngăcioşii îmi spuneau, printre sughiţuri: „Ieşi afară, nesimţitule." Şi mai ştii şi tu cum reacţiona publicul de filme de groază şi fantastice de la San Sebastian: la torturile din *Audiţia* erau pe culmi de fericire, urlau, tropăiau la fiecare amputare. Veniseră pentru horror şi erau bucuroşi că aveau parte de el. Era un show electrizant în sală, într-adevăr, dar era, în acelaşi timp, evident că veselia lor exagerată era cea mai terapeutică şi deloc condamnabilă reacţie la atrocităţile de pe ecran.

A fost în mare vogă – şi încă mai e, în Vest – moda comediilor cu adolescenţi („teen movies"). Tu însuţi eşti mare amator de aşa ceva. Fă o descriere, pe scurt, a acestor filme/acestui „trend", ca să ştie şi cititorul Dilemei *despre ce vorbim...*

Eşti sigur că vrei asta? Am înţeles că aţi fost puşi la colţul ruşinii de o cititoare pentru că aţi folosit cuvîntul „vagin" în cronica de la *Monoloagele vaginului*. Dar asta înseamnă că drumul a fost deschis. Aşadar, într-un „teen movie", eroii vor ceea ce vor aproape toţi adolescenţii normali de pe lumea asta: s-o pună cu cineva. Toate aluziile sînt permise. Sexul se joacă cu cărţile pe faţă, erecţiile ies prin boxeri, urina cuiva poate trece drept jet de şampanie, poţi ejacula într-un pahar de bere pentru că n-ai nici un şerveţel la îndemînă, fără să te gîndeşti că din paharul ăla cineva o să bea. Se mai întîmplă şi de-astea în lumea reală! E o lume murdară, perversă? Nu, una candidă, spontană. Dragostea pură, pe care şi-ar dori-o, poate, „doamna cu

© S. Ivanoschi

vaginul", mai poate să aştepte. Nu sînt filme pentru intelectualul din noi (deşi, dacă te pretinzi astfel, ştii cum să le iei; prospeţimea şi dezinvoltura lor sînt pur şi simplu contagioase), ci pentru idiotul, grosierul, nesimţitul, fostul adolescent din fiecare. Fiecare din ei trebuie să rumege ceva, din cînd în cînd, şi ce poate fi mai nimerit şi mai inofensiv în acelaşi timp decît un film? Nu putem nega că toţi „aceştia" încă mai există în noi, aşa cum există şi toate acele fluide corporale la vederea cărora pe ecran ne strepezim atîta. Vorba lui Pauline Kael din eseul „Fear of Movies": „Publicul face urît la vederea sîngelui pe ecran, de parcă nu acelaşi lucru i-ar curge prin vene". La fel se poate spune astăzi despre celelalte fluide corporale.

N-o să te întreb de ce se dă în vînt puştimea după bancurile fizice – mi se pare evident de ce; dar care să fie cauza succesului filmelor cu „bale, vome şi-alte scurgeri": e o chestie de marketing, o schimbare de mentalitate sau răspunde unor necesităţi? („Toate trei la un loc" nu se consideră un răspuns!)

Depinde de fiecare public în parte cum percepe umorul ăsta de toaletă. Mie chiar mi se pare amuzant – atunci cînd e făcut cum trebuie, pentru că există, chiar şi în limitele acestui gen, poante bune şi proaste. Şi am citit destule articole scrise de critici onorabili, în apărarea lui – indignaţi de faptul că majoritatea celor care-l condamnă nici măcar nu se ostenesc să-i dea o şansă. Da' zi şi tu acum: nu sînt haioase funcţiile organismului nostru? Ele te surprind cînd ţi-e lumea mai dragă, te sabotează, te „ambarasează". Ai nevoie de mai mult ca să te bine-dispui? A, e drept că, fiind cu toţii la discreţia lor, sîntem puşi în aceeaşi oală, indiferent de IQ sau pregătire. Poate că de aceea cinefilii cu pretenţii nu vor să le facă jocul, marşînd doar la gagurile sigure, curate, plesnind a inteligenţă. E de bonton să strîmbi din nas la umorul de toaletă, de parcă filmele respective ar avea şi miros. Dar e o dovadă jalnică de superioritate faţă de cei care îndrăznesc să se amuze la aşa ceva! Probabil că alta n-au, iar asta e cea mai la îndemînă, cu ea merg la sigur. Totuşi, e de înţeles, pe undeva, ce-i face pe oameni să se simtă stînjeniţi: bancurile fizice îi trimit automat în acea zonă obscură a temerilor despre ei înşişi, despre organismul lor – sentimente şi simţuri pe care le-ar vrea ţinute sub cheie. Ei nu vin la cinema ca la psihanalist – deşi i-ar costa mai puţin şi ar afla mai multe despre ei.

Privind împrejur, nu în zona filmelor, ci în cea a muzicii (mă gîndesc la fenomenul „clubbing"), ţi se pare că tineretul e „mai nesimţit", şi-atunci are nevoie de stimulente tot mai puternice – „dă muzica mai tare!", *droguri, sporturi extreme etc. –, sau e vorba de altceva? (Şi cam de ce anume?)*

Nu ştiu exact despre ce ar putea fi vorba. Ştiu doar că vorbim de două lucruri diferite. De două nevoi diferite. Lumea merge – sau ar trebui să meargă – la cinema pentru a se „umple" cu ceva, iar într-o discotecă dintr-alea asurzitoare de care vorbeşti – pentru a se „goli" de altceva. După cum, la fel, te uiţi la (sau, mai degrabă, prin) televizor pentru a te „goli" şi asculţi un CD la căşti pentru a te „umple".

Ţi-a spus cineva, după TIFF, că eşti nesimţit?

Da. O dată pentru că, într-un film sloven pe care-l selecţionasem în competiţie (*Cina cea de taină*), eroul îşi arată fundul. A doua oară pentru că-n *Bully* erau scene de sex – şi cum filmul fusese programat duminică dimineaţa, lumea a crezut că e matineu pentru copii, rudă cu Bambi. Apostrofat, m-am simţit ca atunci cînd muream de rîs la Vandana indiană. Nesimţit, ăsta e cuvîntul...

interviu realizat de Alex Leo ŞERBAN

▲

Iulia BLAGA

Porcul

Despre nesimţirea ca neruşinare, obrăznicie ş.a.m.d. nu am ce spune. Vreau să vorbesc despre ne-simţire, care mi se pare cu mult mai gravă. În urmă cu doi ani, am fost cu un prieten la mănăstirile din nordul Moldovei (ca să zic aşa în pelerinaj, cu trenul şi cu autobuzul), şi am locuit la Voroneţ, la particulari. Într-o dimineaţă, cînd am ieşit să-mi beau nessul în curte, gazdele tocmai tăiau un porc. Eram cu ochii încă lipiţi de somn, dar lucidă. Şi am stat vreo 10 minute, trăgînd din ness şi din ţigară, în vreme ce animalul murea sub ochii mei. Nu simţeam nimic – nici milă, nici silă. La un moment dat, măcelarul mi-a spus că nu e bine, totuşi, să mă holbez la porc, pentru că va muri greu, lucru care se şi întîmplă. Am întrebat de ce, mi-a răspuns că de mila mea se agaţă sufletul animalului, pe scurt, că nu-l las să moară. „Dar mie nu mi-e milă", am spus cu juma de glas. Şi am stat apoi în sinea mea ca într-o cămaşă, încercînd să-mi dau curaj spunîndu-mi că poate, totuşi, îmi era milă şi de aceea animalul nu vroia să se stingă mai repede. Am îngropat amintirea, dar mi-am adus aminte zilele acestea de ea, cînd întîmplări ale vieţii m-au făcut să mă pun din nou în faţa oglinzii, să aprind lumina pe hol ca să fac nişte legături (scuzaţi-mă că scriu foarte personal). Ar fi trebuit poate să vorbesc despre nesimţire (?), ca să fac nişte legături între lucruri. Şi cum oglinda era foarte rece şi chipul pe care îl priveam semăna şi nu semăna cu mine, mi-am dat seama pînă la urmă că nu sînt o ne-simţită, chiar dacă „simţită" ar însemna să mă simt pe mine, nu să mă simtă altcineva, ceea ce în fond e acelaşi lucru. Deci ne-simţită eram cînd priveam porcul murind, cu nepăsare, dar eram şi nesimţită în faţa durerii bietului animal. Şi totuşi, există dureri mai mari sau mai mici pe care pot să le ating şi să urlu: „Sînt!!!!!!!", să mă bucur că urlu, că eu le palpez şi ele tremură ca o budincă, îmi răspund, ce bine, ne conversăm într-un fel. Dar vin apoi stările de prostraţie cînd ne-simţirea nu se simte şi mintea îngheaţă la răstimpuri. Asta aduce cu sine panică şi presimţirea unei zone, ca un platou montan, unde bate vîntul şi unde nu e nimic, o zonă care, dacă faci primul pas, te înghite.

Atunci încerc diverse remedii mici şi drăguţe: ascult muzică la walk-man în drum spre serviciu şi mi se pare că sînt într-un film şi că tot ce se întîmplă e frumos, urmăresc fluturii şi mi se pare că îmi ies în cale tot mai mulţi (ştiut fiind că sufletele celor plecaţi se încarnează în fluturi), ascult „The Best of What's Around" cu Dave Matthews Band şi îmi spun că sînt în cea mai bună dintre lumile posibile, încerc să fiu liniştită, „ca să se întîmple nişte lucruri", „şi aşa mai departe"... Nu în ultimul rînd, refuz să vorbesc despre nesimţire.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CĂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Alex. Leo ŞERBAN ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 489
26 iulie – 1 august 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Fascinaţia şi refuzul autorităţii

GRATUIT

„CONŞTIINŢA: Şi astfel, din vina ta, o mulţime de oameni, care socotesc că doar tu grăieşti adevărul, nu ştiu încă dacă secolul a început anul trecut ori începe anul acesta. Nu ţi-e ruşine, Moş Ubu?

MOŞ UBU: Întîi şi-ntîi, domnule Conştiinţa Mea, nouă nu ne e niciodată ruşine, din principiu. Tacă-ţi fleanca, oamenii ăia sînt nişte idioţi, ascultă-mă pe mine. Secolul douăzeci e chiar azi, căci mă pricep într-ale meteorologiei şi fiindcă aşa îmi e pe plac.“

ALFRED JARRY – „ALMANAHURILE LUI MOŞ UBU“

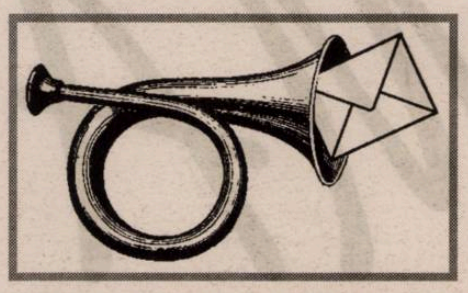

Nr. 487: *„La studii în străinătate“*

10 propoziţii pentru studentul român expatriat

1. Printre lecturile obligatorii înainte de plecare, manualul Sandei Marin, mai important ca dicţionarul român-englez. Nu vă încărcaţi inutil bagajele cu fierbătoare, căni de plastic, castroane şi alte instrumente din trusa de supravieţuire a studentului din Bucureşti. Căminele „lor“ sînt gîndite altfel decît cele din Grozăveşti.

2. Nu uitaţi cîteva CD-uri şi casete de „inimă albastră“, din cele cu care altădată aţi plîns cu lacrimi de Murfatlar: Phoenix, Pasărea Colibri, Taraful din Clejani. Numai cine nu este păţit nu crede ce este dorul de leuştean verde...

3. Găsiţi-vă doi, trei prieteni apropiaţi care încă mai rămîn în România, cu care puteţi coresponda regulat. „Românii din Paris supravieţuiesc prin corespondenţă“, scria într-un jurnal cu nume complicat – care ne-a aruncat pe toţi pe dicţionar – unul dintre vîrfurile studenţilor plecaţi din ţară.

4. Familiarizaţi-vă temeinic cu pagina www.ziare.com (scuze pentru reclamă!) şi nu uitaţi că pentru a avea o imagine reală a unui eveniment din ţaramamă trebuie să vizitaţi cel puţin treipatru *site*-uri diferite, ceea ce vă va lua mult timp.

5. Nu căutaţi în mod deosebit contactul cu aşa-zisa „diasporă românească“ (desigur, plină de talent) ajunsă în Occident înainte de 1990. Veţi fi puternic dezamăgiţi: au luat Dîmboviţa după ei în geamantane atunci cînd au emigrat (pardon, au fugit de comunism!). Nici o grijă, nici ei nu vă vor căuta, la rîndul lor...

6. La început, atenţie la formule ambigue de adresare faţă de membri ai comunităţii cu puternic potenţial „politic corect“! Gafele involuntare, desigur, vă pot stigmatiza pentru toată perioada studiilor în ochii celorlalţi.

7. Nu vă cumpăraţi computere tip *lap top* la second-hand, pentru a fi în rînd cu lumea! Marea majoritate au defecte ascunse şi imposibil de reparat. Ceea ce vă rămîne vă rupe rucsacul dacă vreţi să-l aduceţi acasă sau vă strică ochii...

8. Nu rataţi *job*-urile de student! Pe lîngă faptul că în Occident vi se oferă şi altceva decît prăjitor de seminţe, căpătaţi adevărată experienţă profesională şi bani de vacanţă la Madrid sau la Vama Veche, după gust.

9. Nu deveniţi vînător de burse, dar nici nu staţi cu mîinile în buzunare. Există o adevărată relaţie de simbioză între numeroasele organizaţii ce acordă burse şi studenţi, total diferită de cea din ţară, unde dosarele dvs. pot fi uitate ani de zile prin sertare. Egalitatea de şanse în mediul universitar nu este o vorbă goală. Profitaţi, deveniţi „bursaci“, după cum ne califica pe la începuturile democraţiei româneşti un apostol mediatic!

10. Adevăratul Occident începe dincolo de poarta Universităţii. Tot acolo începe şi călătoria voastră spirituală adevărată, de iniţiere, inerentă oricărei expatrieri. Dar de aici încolo nu se mai pot da „sfaturi“...

Mirel BĂNICĂ
62A, rue de la Tambourine
CH-1227, Carouge/Genève
Elveţia

Replici

Răspuns de la Soare Apune

Numărul 484 al revistei *Dilema* (avînd ca temă „Naţionalism, populism, extremism“) a găzduit şi o neaşteptată replică a domnului Adrian Cioroianu la articolul meu despre Occident pe care revista a cărui redactor este a avut generozitatea de a-l publica. Ideea de a fi comentat de domnul Cioroianu m-a bucurat dar şi intrigat, în acelaşi timp şi în aceeaşi măsură.

Domnul Cioroianu a căzut în plasa în care cad aproape toţi românii. Ori iubesc de nu mai pot, cu o dragoste leşinată şi necondiţionată, Occidentul ori îl detestă din toţi rărunchii, înjurîndu-l la fiecare colţ de stradă şi dau vina pe el pentru toate eşecurile noastre naţionale. Domnia-sa a ales prima opţiune, pe care de altfel o apreciez parţial şi o consider mult mai puţin vătămătoare decît cea de-a doua. Cele două atitudini converg însă prezentînd pînă la urmă o imagine deformată a Occidentului, ori idilică, ori diabolică.

Din păcate, domnule Cioroianu, Occidentul nu ne-a orbit pe toţi, nu toţi ne-am îndrăgostit necondiţionat de el sau dacă am făcut-o ne-a mai şi trecut. Pentru că unii dintre noi s-au izbit şi de partea nevăzută a Occidentului. Să mă iertaţi, dar nu cred că dumneavoastră faceţi parte din această categorie, de aceea probabil că nu v-aţi confruntat cu ipocrizia occidentală. Făcîndu-vă doctoratul în Canada, beneficiind pe merit, fără îndoială, de adevărate burse care nu cred că v-au făcut dependent de alte mijloace de subzistenţă (precum munca fizică), nu aţi trăit această experienţă excelentă. Căci „bursa pe la soare-apune“ (ah, cît de mult v-am iubit ironia rece şi despreţuitoare) mi-a permis ceva ce mijloacele dumneavoastră v-au împiedicat: înfruntarea cu lumea reală occidentală, cea din afara Universităţii. În această lume, cea reală, exterioară politeţii academice, poţi întîlni în doze apreciabile ipocrizia de care scriam (ipocrizie = un dispreţ deghizat sub masca iubirii nelimitate, făţărnicie). Şi tind să cred că majoritatea studenţilor români care încearcă să obţină diplome occidentale nu beneficiază de adevărate burse, care să le permită o concentrare intelectuală maximă, ei fiind nevoiţi să depăşească mult mai multe obstacole decît colegii lor occidentali (venituri, de la stat sau de la părinţi, cetăţenie, limbă, discriminări – de care se vorbeşte mai puţin). Drept comparaţie reproduc ceea ce spunea domnul Mihai Şora într-unul din interviurile publicate de revista *Plai cu boi* (anul 3, numărul 2/13/): „dacă stau bine să mă gîndesc, din bursă se putea trăi rezonabil, fiindcă şi eu şi Eugen, ambii familişti, putusem să ne închiriem nişte apartamente mici în Cartierul Latin şi în nici un caz nu sufeream de foame, ba chiar ne permiteam să ieşim destul de des la cafenele“ (pag. 19).

Cea mai mare greşeală pe care o faceţi, domnule Cioroianu, analizîndu-mi profesoral articolul, constă în inconştienta cenzură pe care o practicaţi. Dumneavoastră comparaţi imediat societatea românească cu cea Occidentală şi iertaţi/ştergeţi cu buretele/treceţi cu vederea defectele acesteia din urmă numai şi numai pentru că societatea românească se află în starea în care se află (încrîncenarea din metrou...). Probabil că plecaţi de la premisa că noi sîntem atît de retardaţi faţă de Occident, încît nu avem nici măcar dreptul de a face consideraţii critice asupra lui. *Cînd vom avea şi noi PIB-ul lui, poate atunci vom avea dreptul de a-l critica.* În fond, resimt această atitudine ca pe cea a unei rude sărace, venită de la ţară şi intrată în slujba unei rude bogate, cu o frumoasă casă pe strada centrală a marelui oraş, incredibil luminat şi pavat. Iar pe mine (şi pe încă cineva) nu mă prinde. Există o maximă economică: „Sîntem atît de săraci, încît nu ne permitem să cumpărăm lucruri ieftine“. Modificînd-o, aş crede că sîntem atît de săraci încît nu cred că ne mai permitem să ne pierdem şi umbra de demnitate care ne-a mai rămas şi, dimpotrivă, cred că ar trebui să luptăm pentru revitalizarea acestui domeniu la care stăm atît de prost.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Cît despre paşoptiştii români, eu nu împărtăşesc părerea excelentă a domnului asistent, dar în acelaşi timp sînt foarte departe de atitudinile naţionaliştilor români de prin anii '30 (în frunte cu Nae Ionescu), care îi diabolizau datorită legăturilor masonice şi tradiţiilor liberale pe care au încercat să le impună. Paşoptiştii au fost inteligenţi, fără îndoială (mult mai dotaţi din punct de vedere intelectual şi politic decît actuala submediocră clasă politică), dar chiar şi ei nu au reuşit să preschimbe societatea românească într-una cu adevărat europeană. Decît pe alocuri, cum bine spuneaţi, adică la nivelul elitei. Iar această elită se baza din punct de vedere economic pe acele 90 de procente de „rupţi în fund“, care trăiau în nişte condiţii nenorocite şi munceau moşiile pentru ca bătrînii boieri să aibă ce vinde englezilor din Brăila şi Galaţi ca, în final, beizadelele aflate la studii în Occident să îşi primească bursa de 100 de galbeni. Nu vreau să par marxist, dar dezechilibrele pe care paşoptiştii nu au căutat cu adevărat să le înlăture erau incredibile şi dureroase, deoarece, pînă la urmă, şi unii şi alţii erau români (unii mai norocoşi, alţii mai ghinionişti – prostimea, cum era denumită de către elitele subţiri). Iar răscoala din 1907 a arătat foarte bine prăpăstiile dintre cele două Românii, iar felul cum au fost rezolvate este edificator (împroprietărirea fiind realizată mai degrabă de frica extinderii flagelului comunist).

Ceea ce eu personal nu admir este snobismul lor, încercarea lor de a se delimita cu orice preţ faţă de restul populaţiei pe care o conduceau. Şi, îmi pare rău să vă spun, dar folosirea unei limbi străine la modă (cum era atunci franceza, iar acum engleza), chiar şi între ei înşişi, denota un snobism inutil. Adică „ceilalţi ie proşti“. O crasă lipsă de modestie. Care se perpetuează acum cu tinerii imitatori „de firmă“.

Domnule Cioroianu, cu tot respectul, ce aveţi cu descrierea? Să fie „descrierea“ o acuză, un viciu de calitate? Sau dumneavoastră preferaţi (deh, tic profesional) numai analizele politico-istorice clasice şi ştiinţifice, pe care, însă, evident că nu le practicaţi în interiorul *Dilemei?* Citindu-vă articolele regulat, am observat că şi dumneavoastră practicaţi descrierile (uneori mai reuşit, alteori mai puţin).

Şi fiţi sigur că şi mie mi-ar place o Românie funcţională după parametrii occidentali, intrată cu adevărat măcar în modernitate, căci postmodernitatea e deocamdată un vis al naibii de îndepărtat, cu o democraţie stabilă şi o economie eficientă care să producă prosperitate în toate direcţiile (şi, cine ştie, noi doi poate chiar o să o apucăm – poate ar fi interesant să analizaţi acest mit românesc: „lasă maică, o să apucaţi voi), dar de la aceasta pînă la statul drepţi, cu bocancii bine lustruiţi, mîinile la vipuşcă, proferînd elogii dulcegi Occidentului numai pentru ca el să ne înfieze este un drum lung, pe care eu nu sînt dispus să îl parcurg. Căci îmi este silă să îmi anulez simţul critic. Credeţi că demnitatea este o prostie pe care datorită scopului (a intra, a obţine) ar trebui să o îngropăm? Dacă o vom face ne vom merita din plin dispreţul ipocrit al Occidentului.

Codruţ CONSTANTINESCU

Nr. 488: Articolul lui C. Ghinea „Viitorul sună bine, dar fals“

Probabil că o mînă de tineri cu mult entuziasm nu poate face politică. Dar nici cu o mînă de intelectuali blazaţi nu se poate face o cronică politică. Nu vreau să jignesc, dar n-am mai citit de multă vreme un articol atît de lehămesit ca „Viitorul sună bine, dar fals“. Oamenii abia s-au lansat şi dvs. le-aţi şi bătut în cuie viitorul: n-or să reuşească, n-au cum.

Mai spuneţi şi că „o analiză statistică atentă ar putea arăta că sînt chiar ceea ce a dat mai bun această societate, adică elitele în sens larg, cei care luau premii la şcoală“. Grozav! Ca membru al societăţii şi premiant, intuiţia dvs. mă măguleşte. Politicienii români sînt mai deştepţi, mai oneşti şi mai competenţi decît mine. Cînd ajung prin Bucureşti o să trec pe la dvs. ca să-mi daţi şi-o palmă.

Cătălin FRÂNCU
cata@francu.com

Răspunsul lui C. Ghinea: 1. Dimpotrivă, am spus că vor reuşi individual. Se potrivesc în peisaj. 2. În legătură cu „mai deştepţi, mai oneşti...“, nu mi-aţi dovedit că nu este aşa. 3. Vă aştept, indiferent şi blazat.

Nr. 486: *„Încrederea în justiţie“*

Un mecanism peticit

Pe lîngă cele ce s-au spus sau în completarea lor, aş vrea să adaug cîteva lucruri cu privire la nr. 486 al excelentei dvs. reviste.

1. Dreptul este o artă, iar ramurile acestuia sînt ştiinţe. Cu cît devin mai vechi, cu atît se rafinează, tind să fie mai exacte şi legătura cu principiile e tot mai neclară.

2. În privinţa dreptului penal şi de procedură penală român, se poate constata că marea majoritate a modificărilor postdecembriste au fost făcute în interesul celui acuzat. Sub presiunea convenţiilor la care România a aderat şi pentru a se evita neconstituţionalitatea, numeroase articole din Codul de procedură penal au fost modificate, declarate neconstituţionale sau abrogate. Prin legea nr. 92/1992 s-au reintrodus triplul grad de jurisdicţie şi alte garanţii care, în general, înlătură sau încearcă să înlăture abuzurile şi nelegalitatea din actul de justiţie. Că de aceste modificări au beneficiat, în principal, „tunarii“ e o altă mîncare de peşte.

3. Aceste garanţii au adus atingere unui principiu al procesului român – principiul operativităţii sau celerităţii. Codurile noastre au fost modificate şi răsmodificate, eliminîndu-se sau schimbîndu-se prevederi evident nedemocratice, introducîndu-se lucruri noi. Dar tot acest mecanism peticit funcţionează greoi, împotmolindu-se mai mereu. E ca şi cum ai pune la o Dacie motor de Mercedes, radiator de BMW şi cutie de viteze de Ford. Dacă cineva a făcut o astfel de experienţă şi chiar merge, îl rog să mă caute.

4. *Boborul* ar trebui să înţeleagă libertatea în sens negativ – a nu fi supus nici unei constrîngeri. Putem să aşteptăm mult şi bine „să se dea legea“ care să ne facă liberi.

Vă doresc zile mai răcoroase!
Cu căldură

Cătălin PRUTEANU
catalinpruteanu@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Internet.ro**
- **Muzica tinerilor**
- **Sinuciderea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Tranziţia la drumu' mare

În bulgăreşte, „luminiţa de la capătul tunelului" se cheamă *radar*. Cu acest instrument simplu de inginerie financiară, care transformă tot ce mişcă – şi de fiecare dată cînd mişcă – în 10 euro, poporul vecin şi prieten încearcă, modest şi harnic, cum îl ştim, să-şi acopere oneroasele costuri ale tranziţiei.

Am avut ocazia să studiez acest fenomen *in situ*, traversînd de două ori teritoriul Bulgariei într-un timp record de 10 ore la dus şi 12 la întors (exact ca rapidul care face 10 ore de la Bucureşti la Sofia şi 12 de la Sofia la Bucureşti). Am realizat că principiul este foarte simplu: se pune un număr indefinit de plăcuţe de limitare a vitezei la 40 km/oră (pe alocuri mai puţin) în cele mai ingenioase locuri cu putinţă – pe lîngă orice curbă, orice benzinărie, orice bodegă, orice drum din cîmp pe unde s-ar putea să ţîşnească o vacă nebună, orice urcuş şi orice coborîş – şi nu se pune nici un indicator de încetare a zonei de interdicţie. Se distribuie apoi cîte un echipaj de poliţie la distanţe variabile după fiecare indicator de limitare a vitezei, se înzestrează (eventual) cu un pistol-radar şi se aşteaptă, pe cît posibil, la umbră. Se preferă maşini străine, ale acestei comunităţi europene care îi supune la cheltuieli de tranziţie, dar, în funcţie de necesităţi, la acest efort naţional de finanţare pot contribui şi cetăţeni bulgari. Plata se face simplu: nu ai ghicit corect unde s-ar situa încetarea zonei de interdicţie, scoţi 10 euro din buzunar şi ai dreptul să mai încerci o dată. Cunoscător al spaţiului bulgar, în primele cinci ore de mers am evitat 17 radare. Apoi, la 3 minute unul de altul, am luat două în plin: primul mergînd în coloană dar fiind scos din acest anonimat de un poliţist vesel şi guraliv, care, din simpatie pentru cele două-trei vorbe în bulgară ale mele nu mi-a mai tăiat chitanţă; al doilea, într-un context mai ingenios: limitarea vitezei la intrarea în tunel, încetarea zonei de interdicţie la ieşirea din tunel urmată însă la 2-3 metri de o altă plăcuţă de reducere a vitezei, bine ascunsă în spatele unui copac. *Fuckătă bălgarskătă radarătă* – i-am aruncat eu de data aceasta poliţistului care, devenit brusc circumspect, mi-a tăiat chitanţă.

Fenomenul „radarul bulgar" are însă şi un revers mai puţin sesizat de cercetătorii auto aflaţi prin tranzit în Bulgaria. Cu bani ai Comunităţii Europene şi conform standardelor acesteia, Bulgaria şi-a construit kilometri buni de autostradă sau măcar de „şosele modernizate". De pe acestea a dispărut arbitrarul semnelor de circulaţie şi, odată cu acesta, „radarul bulgar": pe aceste drumuri „europene" nu am întîlnit decît un singur echipaj de poliţie aflat într-un jalnic şomaj tehnic. Ceea ce ar fi o ilustrare bună (dacă nu chiar un mic argument) pentru teza euro-optimistă conform căreia integrarea este dezirabilă în primul rînd prin impunerea unor norme şi standarde de natură să limiteze considerabil bunul plac guvernamentalo-mafiotico-personal şi la care procesul spontan de „dezvoltare organică" riscă să ajungă doar cu o inacceptabilă întîrziere.

Autostrada ca *formă* ***cu*** *fond?*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O ţară de nevinovaţi

„Performanţele actualului guvern privind reducerea corupţiei sînt surse de nemulţumire pentru 90% din populaţie, căci de cînd actualul guvern este la putere, corupţia a crescut (58%) sau a rămas la fel (32%). Recentele măsuri anticorupţie sînt percepute drept ineficiente, prin urmare aşteptările populaţiei sînt extrem de scăzute: anul ce vine, corupţia fie va creşte (34%) fie va rămâne la fel (46%)". Am citat din concluziile ultimului Barometru de Opinie Publică al Fundaţiei „Soros".

O concluzie unanimă în mediul politic: PSD are o gravă problemă de imagine legată de corupţie. Lucru recunoscut chiar de Adrian Năstase, care a ţinut un discurs neaşteptat de dur în faţa reprezentanţilor din teritoriu ai partidului. Sub genericul care a produs derută: „Nu sîntem eterni la guvernare", şeful partidului de guvernămînt a vorbit despre „judeţe care au dezvoltat un comportament de stat în stat, acţionează după bunul plac, al intereselor personale sau de grup". Într-o atmosferă glacială, discordantă cu canicula de afară, premierul a acuzat „diversele aranjamente locale, afaceri la limita legii, constituirea de grupuri de interese"; „De la favorizarea unor licitaţii, la încredinţarea suspectă a unor lucrări care se realizează pe banii publici"; „PSD nu va oferi protecţie politică pentru nici un fel de acte de corupţie pentru nimeni care este certat cu legea. Dacă se fac anumite intervenţii, acestea nu se fac în nici un caz cu ştiinţa PSD sau a mea"; „Excesele de orice fel sînt dăunătoare, nu neapărat pentru că generează o impresie proastă ci pentru că nu au nimic în comun cu felul în care trebuie să fie un conducător". Dacă ar fi spus un ziarist toate acestea, ar fi primit probabil un drept la replică din partea biroului de presă al PSD. Vorbe grele, spuse de cel care domină autoritar scena politică românească. Dacă aş fi un politician local corupt, mi-ar trece un fior neplăcut pe şira spinării. Adrian Năstase nu a dat nume, dar a spus că se ştiu ei cei vinovaţi şi îşi vor da demisia. Dar pînă acum, fără excepţie, toţi liderii locali ai PSD despre care presa scrie de rău au justificări, care lor li se par fără cusur. Fiecare are un discurs, invariabil agramat, de gen: „Ce, dom'le, păi nu am voie să fac afaceri!!". Sînt convins că semnele de mirare sînt sincere, aşa e omul, o fiinţă mai complicată decît pare şi mai simplă decît visează teoriile.

Presa, într-o unanimitate tot mai frecventă, a fost revoltată de festinul grandios al lui Dumitru Sechelariu, primarul Bacăului, care a oferit poporului, din averea personală, cantităţi industriale de mici, bere şi artişti. La o emisiune TV în care se vorbea de prostul său gust, primarul intră în direct şi ţipă cît îl ţine gura pentru a dovedi contrariul: „Ce, dom'le, dacă oamenii mă iubesc şi ţin să mă felicite, asta este, această efuziune spontană se cere organizată". Bine, exagerez, domnul primar nu vorbeşte chiar aşa, cu „efuziuni", dar aceasta era ideea. Oricum, îşi cere scuze faţă de partid dacă l-a supărat cumva. Modelul „Seche" (cum este alintat petrecăreţul) se regăseşte peste tot: oamenii se enervează sincer şi nu înţeleg care e problema.

Numai în revista *Capital* de săptămîna trecută se pot găsi două anchete în legătură cu afaceri de partid. Noua gară din Focşani va fi construită de o firmă care construieşte cam totul în judeţ, printre care şi noua catedrală „Sfînta Paraschiva". Mai pioase din fire, autorităţile nu s-au mai obosit să organizeze o licitaţie trucată, au dat pur şi simplu acestei firme lucrarea. Preşedintele Consiliul Judeţean, om care duce un război total cu ultimul ziar local independent, nu înţelege care e problema: e adevărat, a fost acţionar la acea firmă, dar acum s-a retras. Al doilea caz: două agenţii de turism vînd majoritatea biletelor de avion pentru TAROM, fiind favorizate de companie. Una dintre cele două firme aparţine secretarului de stat Ion Antonescu, binefăcător al artiştilor emeriţi, trecuţi, prezenţi şi viitori. Firma este condusă acum de fiul secretarului de stat, iar demnitarul agramat de la Cultură este sincer uimit şi nu înţelege răutatea presei, care face această legătură evident forţată. Aşa sîntem noi românii... A doua firmă aparţine directorului de la TAROM, dar putem să stăm liniştiţi pentru că acum este condusă de soţia lui. Şi, pentru că amîndoi sînt sinceri în mirările lor, eu chiar îi cred.

Cu numai cîteva zile înaintea intervenţiei premierului, ziarul *Adevărul* a publicat o pagină cu asemenea exemple de afacerişti marca PSD. Peste tot reţeta este aceeaşi: prosperitate pe seama afacerilor în care statul are un cuvînt important de spus, fie că acordă preferenţial licenţe speciale, fie că privatizează pentru cine trebuie, fie pur şi simplu este vorba despre construcţii din bani publici. Cineva ar putea spune simplu că aceştia sînt cei mai activi dintre români, cei care fac bani, oferă locuri de muncă şi caută reprezentare politică. Că, aşa cum spunea Corneliu Iacobov cînd a primit amînare pentru plata unor impozite de cîteva mii de miliarde, dacă aceste afaceri nu ar exista mii de oameni ar rămîne pe drumuri şi economia s-ar duce de rîpă. E înduioşător, dar argumentul este sufocant de nedrept şi imoral.

© S. Ivanoschi

Dincolo de această indignare, justificată dar neproductivă, fenomenul nu este specific românesc, cu tot geniul local al furtului. După ce a constatat că pompează degeaba fonduri importante în spaţiul fost comunist, Banca Mondială s-a apucat să cerceteze de ce se întîmplă acest fenomen. Studiul rezultat (*„Transition: The First Ten Years. Analysis and Lessons for Eastern Europe and the Former Soviet Union"*, World Bank, 2002) identifică una dintre cauzele împotmolirii: firmele noi, private, cărora li se permite să aibă comportament monopolist, acaparează instituţii publice în propriul beneficiu. Studiul îi numeşte pe cei descrişi de presă ca mafioţi, afacerişti veroşi, corupţi etc. cu mai sterilizatul substantiv „insideri". Adică cei care construiesc economia de piaţă din interiorul statului şi creează regulile, dar care nu se pot abţine să intre în joc, plecînd, bineînţeles, de pe poziţii avantajate. Banca Mondială aplică schema binecunoscută, mereu valabilă: mai puţină competiţie, mai puţină eficienţă. Problema Băncii nu este morală, ci ţine de faptul că avînd comportamente monopoliste, aceste firme noi blochează dezvoltarea. Primarul Sechelariu nu înţelege care este problema cînd firma sa cîştigă licitaţia (vorba vine, urmează un semn şmechereşte din pleoapa stîngă): şoseaua se construieşte, statul plăteşte doar puţin mai mult, dar banii rămîn la noi, oameni de încredere şi generoşi cu poporul, muncitorii au de lucru etc. Mecanismul şi logica funcţionează la fel peste tot. Problema este că se blochează alte iniţiative; fără competiţie, antreprenorii nu mai au interes să scadă costurile, să ofere o calitate mai bună şi tot aşa. Chiar dacă nu înţeleg, toţi aceştia..., să le spunem „insideri", sînt ca buruienile care sufocă pămîntul.

Ce poate face Adrian Năstase? Deşi are un ton ameninţător, prea puţin. De altfel, ulterior s-a supărat din nou pe presă care i-ar fi exagerat vorbele. Am putut citi în *Adevărul* afirmaţia deputatului Adrian Căşunean, acuzat că a luat o sponsorizare politică de la un afacerist care domneşte peste judeţul său: „N-am decis eu, de capul meu, să o acceptăm. Banii au fost primiţi după ce am obţinut aprobarea de la centru, de la dl Cozmâncă personal, cu care am vorbit la telefon şi care mi-a zis clar: «luaţi-i banii»". Domnul Cozmâncă a condus în urmă cu ceva vreme ancheta internă a partidului în legătură cu acuzaţiile reciproce de corupţie între taberele rivale din filiala Suceava. Presa zice că tot el este, întîmplător, vecin de vilă cu procurorul care va conduce Parchetul Naţional Anti-corupţie. Mereu, în România, răul are o graniţă precisă: pînă acolo unde îţi permiţi să ridici tonul.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Neo-liberalism

Pus la indexul limbii de lemn, termenul „liberalism“ zburdă vioi prin jucăușul limbaj al tranziției, care încearcă să-i croiască straie noi, de coupură post-modernistă. Exuberanța lui în patria lui Dracula se datorează în bună măsură unor împrejurări neaoșe: între liderii PNL s-a încins o sfadă care amenință să pună venerabila formațiune pe butuci... Liberalii autohtoni au mai experimentat nu o dată această poziție incomodă. Ceea ce nu au experimentat este episodul fără precedent intervenit pe parcursul prezentei răfuieli, cînd un grup de militanți notorii ai societății civile, nemembri ai Partidului Liberal, i-au poftit pe indomptabilii rivali să depună armele și să se ocupe de apăsătoarele probleme ale chinuitei noastre tranziții.

Adresîndu-și apelul acestor interlocutori, reprezentanții societății civile recunosc implicit că aceasta și-a gestionat consecințele participării la nefericita guvernare CD mai puțin dezastruos decît alți parteneri ai defunctei coaliții, începînd cu PNȚCD. El a adoptat la timpul potrivit unele măsuri profilactice: refuzul de a mai rămîne la remorca țărăniștilor, evitarea propriei sale scindări provocînd scindarea formală a Convenției, decizia de a merge în alegerile din 2000 de unul singur, disocierea de fostul președinte Constantinescu, dobîndirea statutului de partid parlamentar, negocierea unei platforme de colaborare cu PD și asumarea funcțiilor unei opoziții active, delimitarea categorică de extremism și debarasarea fără convulsii de un președinte de onoare fost informator al Securității. Mai puțin izbutite au fost tentativele îndreptate spre consolidarea PNL: efemera și perfect sterila racolare a președintelui fostului PAC, încuscrirea cu deocheatul grupuscul botezat „Alianța pentru România“, recrutarea neasimilată a lui Stolojan. Toate acestea pot fi privite ca semne de căutare a unei strategii a cărei concepere nu poate fi separată de strădaniile actualului președinte. „A condus prost“, îl osîndește totuși principalul său contestatar al cărui excepțional succes în afaceri nu s-a repercutat cîtuși de puțin asupra carierei lui politice.

Căzînd la învoială, purtătorii conflictului ar trebui să transforme PNL în stegar al autenticei opoziții democratice, ceea ce presupune o strategie adecvată. Dar chiar dacă PNL s-ar învrednici să propună o asemenea strategie pro-capitalistă, și-ar atrage el pe lîngă sprijinul amicilor din societatea civilă și pe cel al majorității electoratului, contaminat de un anti-capitalism visceral?

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Distracții de unică folosință

„Pui pariu că-i vară?“ ne întreabă Mihaela Rădulescu pe B1 TV. Nu pun pariu: e limpede că-i vară. Chiar și un om care stă într-o cameră izolată, fără contact cu lumea de afară, dar are un televizor în față, poate observa foarte ușor că-i vară: nu după datele meteo (căci clima e în schimbare, au fost 30 de grade și în mai, și în octombrie...), ci după programele distractive care au dat năvală, din nou, pe toate posturile.

Nu am nimic împotriva distracției, care e o problemă foarte serioasă: face parte din firea lucrurilor și a omului, de prisos să o spun, și face parte din istoria culturii. În alte țări, chiar s-au scris cărți foarte consistente despre felul în care, de-a lungul timpului, oamenii au găsit cu cale să se amuze, să se joace, să se relaxeze. Nu am nimic nici împotriva verii – cum aș putea?... Am însă un „ce“ împotriva asocierii cam prostuțe între cei doi termeni, pe care televiziunile noastre o practică de cîțiva ani cu tot mai puțin profesionalism. Nici nu trece bine jumătatea lui iunie și *promo*-urile încep să trîmbițeze: a venit vara, distrează-te! Și o țin așa pînă în septembrie. Pe posturile franceze, italiene, nemțești sau americane pe care le prind n-am văzut așa ceva. Bun, să zicem că noi sîntem mai expansivi, mai cu chef de viață, și am și suferit pe vremea comunismului. Așa că mai toate vedetele se mută la mare și se fac transmisii de pe plajă. Ce vedem în ele? Conversații însăilate, căutînd cu lumînarea vreo urmă de haz nu mai mare ca un fir de nisip, *playback* după *playback* și concursuri de tip pionieresc. Distracțiile estivale de la televizor au un aer precar, de improvizație ieftină ori de festival utecist; se pun în fața camerei niște fete drăguțe îmbrăcate sumar, vreun băiat simpatic și bun de gură și asta ar trebui, în viziunea realizatorilor, să ne facă „să ne simțim bine“. Ei bine, mă simt rău și mă apucă tristețea. Mă uit la fetele care se bîțîie în fața camerei: cele mai multe au o privire absentă, nu „participă“ la ce fac, se vede că ocupațiunea lor mintală e să fie remarcate de cine trebuie și „lansate“. Spre comparație, mă uit la dansatoarele din emisiunile de divertisment de pe RAIUNO și constat că într-adevăr *dansează*, au tehnică, au ritm, au viață, sînt prezente, fac bine ce fac și se vede că le place. Mă mai uit la reporterii care asigură „partea interactivă“ și întreabă vreun june de pe plajă: „cum te simți la mare?“; „excelent“, vine răspunsul; „și cum te distrezi?“; „bestial“. Și atît – asta a fost toată conversația (eventual se reia, cam în aceiași termeni, cu încă doi-trei inși). Prezentatoarele/prezentatorii trăiesc cu impresia că cine nu se distrează și nu vine la mare nu există, așa că din cînd în cînd ne lansează îndemnuri mobilizatoare: haideți cu toții la mare! Există un fel de simpatie cu de-a sila în aceste îndemnuri care nu țin seama de banii, cheful, serviciul și hipertensiunea arterială a celor cărora nici prin gînd nu le trece să vină la mare și știu să se distreze și altfel.

Ca să iau ca termen de comparație tot niște meridionali cu chef de viață (dar ce chef!), la emisiunile distractive de pe același post italian observ o oarecare defășurare de forțe și de mijloace tehnice și artistice, imaginație, performanțe (ale dansatorilor, ale comicilor, ale celor care creează jocuri și concursuri), ritm, vitalitate, prezentatori spontani, care se exprimă firesc, nu vor să fie spirituali tot timpul, nu refuză gîndirea și n-au nimic personal împotriva inteligenței. La noi, mi se pare că mesajul implicit pe care vor să-l transmită emisiunile de pe plajă este că vara nu trebuie să gîndim, tre' să ne zbenguim. Iar inducerea ideii că *numai asta* înseamnă distracție e pur și simplu stupidă: există o mulțime de tineri care nu ascultă doar manele și *dance*, pentru care distracția nu înseamnă doar bere și plajă; ei ce să facă? Să se constituie în minoritate și să ceară discriminare pozitivă (adică realizarea unor programe distractive cu participarea materiei cenușii și a umorului de bună calitate)?

În primăvara trecută, Tele 7 abc a descoperit că filmele românești pot face audiență, și apoi toate celelalte posturi s-au grăbit să programeze filme românești. Poate va descoperi cineva că distracția nu exclude bunul gust și că poți să rîzi ori să te deconectezi fără a înceta să gîndești. Aștept un asemenea moment. Pînă atunci, va trece și vara asta plină de distracții de unică folosință.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Democrația directă

Zilele trecute, un incident cu nebănuite prelungiri mediatice a venit să tulbure euforia ce a cuprins și în această vară, grație transmisiilor televizate în direct, litoralul românesc. Aflată pe plajă, o doamnă a fost lovită în cap de o umbrelă luată de vînt. Deși – în aparență – simplă, după vorbă și – mai ales – după port, doamna s-a dovedit a fi ministru secretar de stat la Ministerul Sănătății. Efectul de surpriză combinat cu forța izbiturii au făcut ca doamna să leșine. După ce s-a trezit și a analizat, la rece, evenimentul încă fierbinte, doamna a realizat că nu beneficiase de asistență medicală deoarece punctele de prim-ajutor de pe plajă fuseseră desființate acum doisprezece ani. Incidentul, spuneam, a fost intens mediatizat. Doamna a apărut la mai multe posturi de televiziune și a explicat că, de fapt, prezența dumneaei pe plajă nu era chiar întîmplătoare: deși în vacanță, nu a încetat să observe, incognito, starea sistemului sanitar. Anunțînd reînființarea în regim de urgență a punctelor de prim-ajutor, doamna ministru secretar de stat a spus că un fapt oarecare, ce ține de banalitatea cotidiană, poate fi la urma urmelor mai relevant și mai bogat în învățăminte decît o inspecție oficială.

Tot pe plajă a avut, cu peste patru decenii în urmă, Jean-Paul Sartre revelația superiorității a ceea ce el însuși a numit *democrația directă*. Sartre făcuse atunci o mare pasiune pentru Cuba. Era după pasiunea pentru URSS și înaintea pasiunii pentru China. Invitat de Fidel Castro, Sartre a vizitat în primăvara lui 1960 – însoțit de Simone de Beauvoir – insula și a fost fascinat de entuziasmul revoluționar al populației. Dar cel mai mult l-a impresionat personalitatea lui Fidel, care s-a dovedit și un ghid extraordinar, grație căruia a cunoscut Cuba profundă. După ce impresiile s-au sedimentat, Sartre le-a pus pe hîrtie și le-a încredințat ziarului *France-Soir*, unde au apărut în mai multe numere din iulie 1960. O scenă se detașează în mod deosebit, am putea-o numi scena *frigiderului cubanez*, și ea face întrucîtva pandant scenei cu *umbrela românească*. Așadar, Castro îl duce pe Sartre să viziteze o plajă recent naționalizată, destinată acum turismului popular. Conducătorul și filosoful se opresc în fața unui chioșc cu băuturi răcoritoare și Castro cere o limonadă. Vînzătoarea se execută, Castro duce paharul la gură și nu-și poate stăpîni un rictus: limonada e caldă. Urmează dialogul dintre Lider Maximo și vînzătoare, dialog pe care Sartre îl reproduce *in extenso* și din care nu voi putea spicui aici, din lipsă de spațiu, decît cîteva fragmente. „N-aveți frigidere?“, a întrebat Castro. „Ba da, a răspuns vînzătoarea, însă nu funcționează“. „Și n-ai anunțat pe responsabilul unității?“ „Bineînțeles, l-am anunțat săptămîna trecută. Și să știți că nici măcar nu-i mare lucru, a adăugat ea adresîndu-se familiar conducătorului. Un electrician ar rezolva problema în două ore“. „N-a venit nimeni?“ „Ei, parcă nu știți Dumneavoastră cum e treaba, a replicat vînzătoarea ridicînd din umeri“.

Comentariul filosofului denotă nu numai entuziasm ci și o profundă înțelegere a situației: „Între Castro și vînzătoare se stabilise o conivență imediată; ea lăsa să se vadă, în tonul vocii, în surîsuri, în ridicarea din umeri, că nu-și făcea nici o iluzie: iar prim-ministrul – ce era totodată și Conducătorul rebel – exprimîndu-se fără fasoane, o îndemna, cu calm, să se revolte împotriva situației“. Atunci, adaugă Sartre, „am înțeles pentru prima dată, deși încă destul de vag, ce înseamnă *democrația directă*“.

Castro a examinat atent frigiderul, a conchis că e vorba de o defecțiune minoră și i-a atras atenția vînzătoarei că problema gravă e în altă parte, și anume în lipsa de conștiință revoluționară. Sartre nu ne spune dacă defecțiunea a fost remediată. N-a mai putut reveni pe plajă, avea un program foarte încărcat. Ministrul Finanțelor și totodată director al Băncii de Stat îi fixase, spre exemplu, o audiență la miezul nopții. Era o favoare, pentru că – prins toată ziua cu treburi – ministrul acorda audiențe doar de la două noaptea în sus. Ministrul se numea Ernesto «Che» Guevara.

E curios cum scenele emblematice ale democrației directe se petrec pe plajă. Aș putea cita nenumărate alte situații din care un ministru secretar de stat ar trage concluzii nu mai puțin pertinente despre sistemul sanitar. Exact în ziua pățaniei cu umbrela, o prietenă de-a mea s-a dus să-și viziteze sora la maternitate. „Aveți halat?“, a întrebat-o, la intrare, asistenta de serviciu. „N-am“. „La noi halatul e obligatoriu. Veniți cu mine“. Asistenta a condus-o pe prietena mea într-o încăpere alăturată unde, pe jos, erau făcute grămadă niște cîrpe de culoare incertă, peste care dormea, covrig și pașnic, un cățel. „Dă-te la o parte, măi crețule“, a rostit asistenta, după care a ridicat din grămadă una din cîrpe care, desfășurată, semăna destul de bine cu un halat.

Renunț să vă relatez ce a văzut sora prietenei mele în sala de operație. Nu de alta, dar ființelor mai sensibile care citesc în vacanță *Dilema*, pe plajă bunăoară, s-ar putea să li se facă rău. Iar punctele de prim-ajutor încă nu au fost reinstalate.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Oameni, idei, cărţi

Nu ştiu dacă ne aflăm deja în momentul potrivit pentru a vorbi despre istoria intelectuală a României post-comuniste pentru că nu ştiu dacă, în termeni hegelieni, realitatea românească este atît de „coaptă" încît „ideea să apară în faţă". Dar ştiu cu certitudine că, în această istorie, Vladimir Tismăneanu are un loc proeminent. Pentru cei care se (pre)ocupă de ştiinţele politicii, Vladimir Tismăneanu este un reper – cărţile sale şi cariera sa îl recomandă ca pe cea mai influentă voce românească în acest domeniu. Vladimir Tismăneanu are, însă, o relevanţă mult mai însemnată pentru noi, ceilalţi – el este autorul care ne convinge că politica este omenească şi că ideologiile au aceleaşi păcate ca şi oamenii. El este autorul care ne convinge nu doar că oamenii şi ideile se mişcă sincron, ci că, în ultimă instanţă, oamenii şi ideile sînt acelaşi lucru. Teza principală a lui Vladimir Tismăneanu mi se pare a fi aceea că omul care acţionează politic devine instrumentul ideii în aceeaşi măsură în care ideea, căzută la rangul de ideologie, este instrumentul omului politic. Nicăieri mai evident decît în politică, pare a ne spune Vladimir Tismăneanu, ideea şi omul sînt una. Consecinţele acestei teze sînt imediate: judecata „ideea era bună, dar omul era defect" care se mai face, încă, în legătură cu comunismul, ca şi reversul ei „omul era exemplar, dar ideea era nefericită" care se mai face, încă, în legătură cu fascismul, este greşită din punct de vedere factual şi inadmisibilă din punct de vedere etic. Ultima carte* a lui Vladimir Tismăneanu, parcă mai mult decît toate celelalte, susţine această teză.

Decizia de a reuni în volum corespondenţele sale de la postul de radio Deutsche Welle şi texte pe care le-a semnat în ultimii doisprezece ani în cele mai importante reviste româneşti este inspirată. O spun de la bun început, nu sînt un susţinător al strîngerii textelor de publicistică în volum. Cel puţin în cazul autorilor încă în plină putere creatoare, simt aici o mică trişerie intelectuală. Publicistica este prin natura ei datată – cartea mi se pare că are o altă miză decît articolul de ziar, o miză mai lungă, mai serioasă. Dar cartea de faţă nu este o culegere de publicistică şi nu are nici o legătură cu jurnalismul aşa cum este el cultivat pe malurile Dîmboviţei. Cartea de faţă mărturiseşte franc experienţele profunde ale unui intelectual autentic faţă cu Secolul. Crimele şi iertarea, ideologiile şi biografiile, eroismul şi laşitatea, ticăloşia şi onestiatea, memoria şi uitarea – toate acestea manifestate în politica celui mai sîngeros secol sînt temele ***Scrisorilor*** lui Vladimir Tismăneanu.

Personal, am preferat să citesc această carte în felul în care *vizitez* un muzeu. Am găsit aici un veritabil bestiar al Răului (Beria, Mielke, Dej, Miloşevici) alături de o veritabilă iconografie a demnităţii (Havel, Ierunca, Herling), detalii ale culiselor politice şi consideraţii cu valoare universală, acţiuni de turnătorie abjectă (materia primă a dosarelor poliţiilor politice comuniste) dimpreună cu evocarea unor texte majore ale rezistenţei în faţa urgiilor. M-am simţit în faţa acestor *„piese de muzeu"* ca un bătrîn care vede obiecte palpabile ale trecutului său, căci, aşa cum un muzeu bine alcătuit te face să simţi istoria pe care o conţine ca parte a propriei tale istorii, cartea lui Vladimir Tismăneanu te face să simţi tragediile veacului ca pe propriile tale tragedii. După ce termini de citit această carte, e bine să stai un pic, să-ţi aprinzi o ţigară şi să-ţi spui că, probabil, rostul ororii a fost acela de a scoate tot ce e mai bun din noi.

Şi în această carte, cititorii lui Vladimir Tismăneanu recunosc cu plăcere ceea ce aş numi *„paradoxul marelui autor"*. Un autor consacrat, cu publicul lui, cu locul lui bine stabilit în lumea ideilor, cu realizările lui necontestabile, se situează întotdeauna într-un paradox, dacă reuşeşte să se menţină la un nivel ridicat. Cărţile lui împlinesc aşteptările publicului tocmai prin aceea că îl surprind de fiecare dată. Publicul unui asemenea autor ştie bine la ce să se aştepte cînd deschide cărţile sale, şi anume el trebuie să se aştepte de fiecare dată la ceva neaşteptat. *Surprinzător* din cauza inepuizabilei erudiţii, *incitant* prin amestecul dintre confesiunea personală şi analiza academică, *plăcut* ca urmare a stilului – asta aştept cînd deschid o carte de Vladimir Tismăneanu. Mă aştept la o lectură după care să înţeleg cu un milimetru mai mult lumea asta eşuată. Întotdeauna, Vladimir Tismăneanu mi-a împlinit aşteptările. El se plasează, deci, în *paradoxul marelui autor:* împlineşte aşteptările de a fi neaşteptat, viu, provocator.

Nu în ultimul rînd, vreau să subliniez că felul în care Vladimir Tismăneanu vede lumea produce o mare satisfacţie oricărui intelectual pentru că, în schema sa ontologică, liantul unităţii dintre om şi idei sînt *cărţile.* Pentru Vladimir Tismăneanu cărţile nu sînt doar liste bibliografice sau surse numai bune de cules citate. Adevăratul mesaj al operei lui Vladimir Tismăneanu este că lectura cărţilor dedicate fenomenului politic este ea însăşi o experienţă existenţială, aşa cum este şi politica. Iar cărţile semnate Vladimir Tismăneanu, inclusiv cea din urmă, nu fac excepţie. În plus, în faţa spectacolului de două parale al politicii noastre, te simţi un pic mai confortabil ştiind că ai un Vladimir Tismăneanu în bibliotecă – chiar dacă nu o poate salva cu totul, livrescul poate, măcar, să cureţe realitatea de ridicol.

* Vladimir Tismăneanu, *Scrisori din Washington,* Editura Polirom, 2002.

▲

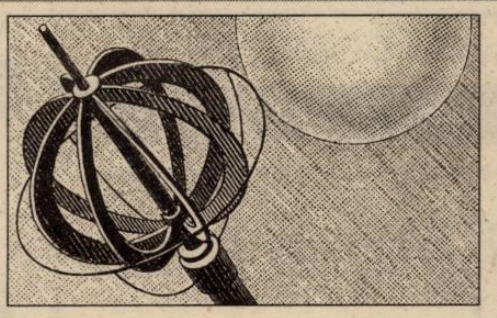

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Simboluri

În Marea Britanie, adversarii aderării la moneda comună europeană au lansat pe piaţă un spot publicitar în care Hitler pledează pentru moneda comună, parafrazînd sloganul „Un popor, o patrie, un conducător", prin „Ein Volk, Ein Reich, Ein Euro". Se sugerează că lui Hitler i-ar fi plăcut iniţiativa birocraţilor de la Bruxelles, ceea ce înseamnă că oamenii care nu vor să semene cu Hitler (şi în Marea Britanie personajul are puţini admiratori declaraţi) ar trebui să ştie de ce să se ferească. La protestele oamenilor serioşi (veteranii de război, ambasada Germaniei, organizaţiile evreieşti), autorii spotului au răspuns că nu e decît o glumă. Printr-o glumă istoria este chemată, folosind unul dintre argumentele ei cele mai respingătoare, să sprijine sentimentul că moneda unică nu este decît partea vizibilă a complotului teuton de subjugare a Europei. Simbolul cu o etichetă precisă, bine lipită de conflictele trecutului, este manevrat în scopurile politicii curente, contînd, firește, pe faptul că spectatorii spotului au destul umor ca să înţeleagă exagerarea.

Alteori manevrarea simbolurilor apelează la rezonanţa gravă a cuvintelor care ar trebui să desemneze o acţiune. Scuzele adresate de fostul agresor victimelor nu sînt un simbol la fel de puternic. Cu cinci zile înainte de cea de a treizecea aniversare a uneia dintre cele mai teribile atrocităţi produse în capitala Irlandei de Nord, IRA – organizaţia responsabilă pentru „sîmbăta sîngeroasă" – şi-a cerut scuze victimelor provocate în rîndul non-combatanţilor. Se crede că preşedintele Sinn Fein (partidul politic emanat de formaţiunea militară IRA sau viceversa), Gerry Adams, acum membru al guvernului, a fost unul dintre planificatorii acelui eveniment sinistru. Departe de a fi considerate o simplă formalitate, scuzele sînt un element important în stingerea unui conflict şi în perspectivele păcii. Uneori ele ţin loc de victorie militară, alteori înlocuiesc dreptatea, oricum tind să restabilească, dacă acest lucru mai e posibil, relaţiile de dinaintea declanşării ostilităţilor. Cînd sînt prea tîrzii ele sînt bune doar pentru cărţile de istorie, cînd mai sînt în viaţă martorii direcţi şi victimele colaterale sau nu – apare imediat prezumţia de ipocrizie. Prim-ministrul unionist David Trimble a avertizat imediat că, în comunicatul IRA, nu se face nici o referinţă la violenţele recente şi nu este inclus nici un angajament pentru viitor: „o declaraţie nesinceră şi cinică". Ce înseamnă non-combatanţi? Într-un conflict de tipul celui din Irlanda de Nord, la un moment dat, toţi sînt fie civili, fie combatanţi. Scuzele se referă şi la poliţistul împuşcat în timp ce-şi bea ceaşca de cafea?

Dacă s-ar dori într-adevăr pacea, spune Trimble, republicanii ar trebui să accepte să fie reprezentaţi de alţi oameni decît cei care şi-au cîştigat celebritatea şi prestigiul prin conducerea unor acţiuni violente. Nici realitatea nu dă semne clare: la cîteva ore după scuze, într-o zonă rurală, o maşină a poliţiei a fost distrusă de un explozibil; forţele de ordine sugerează că a fost o acţiune a unor disidenţi republicani nemulţumiţi la rîndul lor, din celălalt punct de vedere, de concesiile făcute de lideri. În conflictul din Irlanda de Nord, tratativele de pace au întrerupt drumul spre victoria finală a uneia dintre părţi şi ca întotdeauna, în asemenea împrejurări, cei interesaţi de rezolvarea radicală a conflictului consideră pacea doar un armistiţiu, necesar reorganizării forţelor combatante.

La stadiul unde se află raţiunea umană, pentru ca violenţa să înceteze, ea trebuie mai întîi să atingă un punct evident insuportabil. De aceea imaginea lui Hitler dă un sens puternic şi limpede mesajului, iar scuzele n-au dobîndit încă acest statut: şi-l imaginează cineva pe Hitler, nesincer şi cinic, cerîndu-şi iertare victimelor non-combatante? Şi ar avea cineva destul umor ca să înţeleagă exagerarea?

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Glad, Gelu şi Tărău

S-ar zice că, în România, democraţia a venit doar la Bucureşti. Schimbaţi în mare viteză după revoluţie, foştii secretari de partid au lăsat prin judeţe o moştenire mai grea decît combinatele de produs rugină şi greve. E vorba de fişa postului – care şi-n ziua de astăzi presupune mînă de fier de sus în jos, caracter suplu în direcţia opusă şi nici un fel de contact cu alegătorii.

De fapt, mai simplu ar fi să-i numim supuşi, întrucît asta şi sînt. N-am văzut şi n-am auzit de nici un judeţ în care măgăriile şefului local să stîrnească altceva decît discuţii de cîrciumă ori coafor, în care invidia bate de la mare distanţă oprobriul. Cazurile de demonstraţii împotriva abuzurilor sînt rare şi reprimate cu forţa ridicolului public: e într-adevăr bizar să crezi, în România provinciilor, că şefii au să-ţi dea ţie socoteală. E mai degrabă caz de Rudotel decît de conştiinţă civică.

Oricum, deosebirea dintre secretarul de partid de altădată şi şeful de judeţ/oraş/comună de astăzi este că tovarăşul prim' avea şi ceva mijloace la îndemînă să facă cîte-un bine. Ba un drum, ba o casă de cultură, poate chiar un nou cartier, o şcoală de corecţie, cine ştie? Slăbiciunea etiopiană a bugetelor locale de astăzi nu mai lasă ştabilor contemporani decît o singură ocupaţie: aceea de a se îmbogăţi. Pentru că, din atît de puţin, nu mai e cazul să faci parte şi altora.

Unii ar numi asta furt. Eu i-aş spune management politic strategic şi valorificare superioară a poziţiei. Cazul cel mai recent, al unui funcţionar înalt de la finanţele locale ale unui judeţ, e un exemplu bun pentru „Manualul satrapului mioritic local", ediţia 2002, aşteptat de multă vreme la Editura Centrului pentru Promovarea Capitalismului Sălbatic. Ştabul de care vorbim nu lua şpagă niciodată. Numai că deţinea o firmă care avea contracte în toată regula cu felurite companii de prin judeţ, prin care încasa sume modice pentru servicii de consultanţă. Poate că le şi consulta, cine ştie... În tot cazul, omul cu stetoscopul se îngrijea ca firmele să n-aibă niciodată probleme cu fiscul. Alte modele mai primitive de recoltare a banilor *cuveniţi* funcţiei sînt aşa-zisele sponsorizări către partid sau vreo fundaţie cu scop caritabil bine definit: „şi noi toţi să fim fericiţi!" – cum ar spune Caragiale... În schimbul lor, satrapii locali nu fac altceva decît să te lase în pace să-ţi faci treaba. Pentru că, la noi, chiar de-ai fi în regulă, puterea autorităţii e atît de mare încît îţi poate închide afacerea fără să ai vreo şansă să te aperi.

Mai grav decît atît, acest tip de atentat al politicului/administrativului asupra economicului nici nu e văzut ca o crimă. I se spune mai degrabă reglementare, control sau măsură asiguratorie. Nu-i prea greu, odată ce capitalismul e văzut încă în mare măsură drept haos de către mare parte a publicului. Cine să protesteze că o firmă are probleme în afaceri din cauza unuia sus-pus cînd, se ştie, firma e doar un mijloc mai degrabă suspect de îmbogăţire...? Cu siguranţă, nu alegătorii jupuiţi dintr-un judeţ moldovean care s-au înghesuit acum vreo două săptămîni sub balconul cneazului local care-şi aniversa ziua de naştere aruncîndu-le cu chiftele... Lipsa de spaime justiţiare a conducătorilor vine aşadar şi din lipsa de demnitate a celor conduşi. Care, să-mi fie îngăduită o predicţie amară, n-ar face nici ei altceva odată ajunşi în funcţie.

Dar să încheiem într-o notă optimistă: cu puţine excepţii, şefii locali nu s-au descurcat la capitală. Poate şi pentru că nu sînt obişnuiţi cu opoziţia – poate că răgetul fioros al presei centrale e deranjant în comparaţie cu mieunăturile ziarelor locale, prinse între sărăcia pieţei locale de reclamă şi spaima de prefect şi şeful poliţiei. Sau, cine ştie, s-au întîlnit aici cu nişte şefi şi mai locali decît ei...

Tot aşa cum ungurii, ajungînd în Transilvania, i-au găsit acolo pe Glad, Gelu şi Menumorut – rămaşi de pe vremea romanilor şi decişi să reziste cel puţin pe-atît. Ce s-a întîmplat între cele două neamuri atunci a rămas în afara cronicilor. Noi, însă, vom avea parte, se pare, de transmisia televizată a bătăliei dintre Gelu şi Tărău.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Simmertime blues

Mai toată lumea e în vacanţă, în pauză, în relache, în grevă cerebrală – ce dracu' mai caut eu singur la birou, fără secretare, fără asistenţii de cercetare – chiar şi portarul şi şoferul sînt liberi. Investiţiile mele sînt în budă, la telefon nu sună decît oamenii cărora le datorez bani, amantele mele sînt cu toatele la mare, agăţînd tinerei, slavă Domnului că am vilişoara aia în Italia, pe care am cumpărat-o acum cinci luni. Dacă o fi, la o adică, pot oricînd să-mi iau zborul către Roma, să închiriez un Audi, să dau fuguţa la vilă, să şed acolo, sugînd la Campari cu sifon pînă mi-o veni vreo idee – cred că vreuna din cărţile de credit încă mai merge.

Poate ar trebui să mă apuc de filme, nimic mai bun ca filmele în vremuri de rahat. Scuze, trebuie să răspund la telefon. M-am întors. Era soţul agentului meu de bursă. Nu s-a dus azi la serviciu, a golit contul de *cash,* douăzeci de milioane de dolari – nu ştiu eu unde-o fi? Individul era cam agitat. Ce, e nebun? Dacă aş şti unde e, m-aş duce după ea imediat. Jumătate din banii ăia erau ai mei. Dar am o bănuială, totuşi. S-a dus în insula pungaşilor, o insulă plutind în apele Pacificului, proprietatea lui Ken Lay şi a unor amici de-ai lui, îi primesc pe toţi pungaşii, cu condiţia să aducă mălaiu', din gros. Am o bombiţă atomică ţintită pe insula aia.

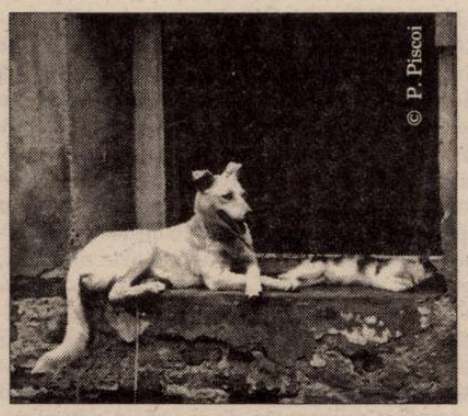

Azi dimineaţă a trebuit să-mi pregătesc singur micul dejun, mi-am făcut nişte ochiuri direct pe trotuar, e atît de cald că se scorojeşte pielea pe mine. Unde s-or fi dus măreaţa mîndrie naţională, indicele de încredere, optimismul american ş.a.m.d., tot rahatul ăla de extremă dreaptă cu „fluturatul steagului" – în haznaua de pe insula lui Lay, acolo s-au dus. Mă prinsese şi pe mine, recunosc. Chiar prea mult, probabil, căci nici nu mi-am dat seama că economia se duce de rîpă în timp ce eu dădeam din steguleţe. Unde e ploaia, eu asta aş vrea să ştiu. Anul 2000 a trecut de mult şi, din 50 de state, numai Wisconsin şi-a obţinut media anuală. Că doar n-or fi luat şi ploaia cu ei, ticăloşii, cînd au şters-o.

Ceea ce mă calcă pe nervi este scara hoţiei, noi pe vremuri eram nişte domni, nu furam mai mult decît alţii, şi uite unde am ajuns acum: ca pe vremea baronilor tîlhari. Noroc că e vară, altminteri aş fi cu mult mai periculos. Puteţi să credeţi că sînt lovit în cap, dar eu sînt tot la lucru, în timp ce voi încercaţi să nici nu vă gîndiţi la asta. De îndată ce mi se întoarce şoferul, mă duc să-mi testez bombiţa atomică.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

România meşterilor

În faţa meşterilor constructori nu mă simt în largul meu. Un sentiment de admiraţie amestecată cu puţină teamă, curiozitate şi invidie, stimă şi amoc. Mă refer la faianţari, la zugravi, la zidari, la parchetari şi la ce para-rase or mai fi fiind din această specie umană pe care nu am înţeles-o niciodată pe deplin, mulţumindu-mă doar să trăiesc cu inima mică în preajma ei, atunci cînd se mai întîmplă să fie cazul. În copilărie, anotimpul meşterilor era toamna. Este aproape freudiană povestea: într-o astfel de toamnă, din cauza lor şi a agitaţiei laborioase pe care au produs-o în mediul meu privat, nu am putut gusta ultimele zile de vacanţă, care au trecut parcă mai repede. Nu le-am iertat-o niciodată.

Bucureştiul are o veche istorie alături de meşterii săi. Dar, chiar şi rememorînd-o, nu sînt convins că povestea va rămîne, pînă la ultimul ei rînd, una despre zugravi şi zidari.

În noiembrie 1594, cum se ştie, Mihai Viteazul a chemat creditorii turci care-l împrumutaseră cu bani. Era un început de iarnă grea. La vistieria din Bucureşti, unde se producea adunarea, Mihai i-a omorît pînă la unul – un mod foarte eficient, să recunoaştem, de a lichida datoria externă. Din acel moment, relaţiile dintre Mihai şi Imperiul Otoman s-au stricat iremediabil, iar Bucureştiul avea să suporte în bună parte consecinţele. În vara lui 1595, învingător asupra turcilor la Călugăreni, Mihai s-a retras totuşi spre Carpaţi, cetatea Bucureşti fiind ocupată de turcii lui Sinan Paşa. Şi au ocupat-o bine. Mai întîi, au vrut s-o întărească – şi chiar au făcut-o într-o măsură –, pregătindu-se pentru o şedere prelungită. Dar nici Mihai nu era omul care să renunţe foarte uşor: ajutat cu trupe de Sigismund Bathory, principele Transilvaniei, Mihai Viteazul a recucerit oraşul, din păcate nu înainte ca turcii, în retragere, să-l ardă din temelii. Nici nu s-a apucat a se pune piatră peste piatră şi în toamna lui 1596 au năvălit tătarii şi au incendiat din nou oraşul. Nu era nici primul, nici ultimul incendiu din istoria oraşului.

Şi aici vine morala poveştii: în a sa istorie a Bucureştiului, Constantin C. Giurescu observa un lucru foarte interesant – care vorbeşte, bineînţeles, despre oraş, dar mai ales despre oamenii săi. Pînă tîrziu, după fiecare astfel de calamitate, de la inundaţii la incendii, – spune Giurescu – acest mirific oraş dădea dovada unei energii şi dinamici impresionante. Cum s-ar spune, o capacitate de regenerare impresionantă, după cele mai dure probe. Doar că în rîndul restaurărilor s-a impus, pe nesimţite, o anumită ordine a priorităţilor. Prima dată erau refăcute locuinţele, prăvăliile şi hanurile. Cel mai greu mergea cu bisericile, pentru care banii se strîngeau tare anevoie. Nu că n-ar fi crezut bucureştenii în Dumnezeu – doar că felul lor de-a crede era puţin mai particular (detalii interpretative oferea, la începutul secolului trecut, Dumitru Drăghicescu).

Au trecut, vezi bine, decenii şi secole. Locuinţele s-au mai înălţat şi înmulţit, iar unele chiar nu arată deloc rău. Sînt străzi în acest oraş pe care trec de ani de zile, fără tresăriri. Sau, mai bine spus, treceam – pentru că se mai întîmplă, în vreo dimineaţă, ca o faţadă nouă de casă veche să lumineze altfel decorul, iar strada să pară dintr-o dată mai deschisă şi mai alta – ca şi clădirea pe lîngă care trecuseşi, cum spuneam, cu anii, fără s-o vezi. Refăcută, dintr-o dată devine vizibilă – şi nu e rău. Prăvăliile de altădată s-au mai schimbat şi ele, majoritatea în bine şi înspre modernizare. Hanurile, în marea majoritate, şi-au trăit traiul; restaurantele – care le-au uzurpat rolul – se înmulţesc în ritm febril, ca şi cluburile sau bistrourile. Despre biserici – numai veşti bune, mai ales despre catedrala care va prelungi bulevardul ce pleacă din faţa fostei Case a Republicii.

Invadatorii păgîni n-au mai venit nici ei, de mult. O vreme, ei au fost bine suplinţi de Ceauşescu, al cărui palmares la dărîmat biserici bucureştene l-a depăşit pe cel al Imperiului Otoman. Între timp, au apărut şi bibliotecile. Nu au mai venit turcii sau tătarii, dar asta nu-nseamnă că Biblioteca Naţională s-ar simţi astăzi mai bine, în această toamnă în care meşterii se pregătesc să apară din nou.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Oh, yeah, baby, baby!

La începutul anilor şaptezeci, în micul orăşel de la capătul lumii, discoteca se înfiripa, ca stîlpul de sare din coasta Evei, în sala de mese a cantinei Liceului Agricol din vecinătatea celui Teoretic, zis Real-Umanist, mai prestigios şi mai cuminte, didactic vorbind, născut încă din vremurile în care frumoasa Persida l-a zărit pe frumosul Hubăr în romanul Mara al celui dintîi mare prozator pe care îl născu Ardealul, dacă nu îl luăm la socoteală pe globetrotterul Ion Codru Drăguşanu. Un uşor miros de varză fiartă plutea peste magnetofonul care lansa nebunia Machine Head în care strigă laolaltă Ritchie Blackmore cu Ian Gillan, grozav ce tare strigă Ian, se cutremură pereţii, ne învăluie, ne ameţeşte, ne mişcăm *langsamer,* însă pe ritm, în uşorul miros de varză, un batic policrom port legat la gît cu figurile lui George, al lui Paul, al lui Ringo, al lui John, şi tare sîntem supăraţi că susnumita Yoko Ono, de prin Orientul cel de departe, s-a băgat între ei ca o muscă nedorită într-o cameră tihnită, la vreme de vară, departe de caniculă. Şi Yoko i-a învrăjbit cu alte pretenţii, cu alte aspiraţii care nu erau, orişicîtuşi, ale lor. Ei sînt mari de la „Yesterday" către cîntările acelea cu sergentul Pepper, în care îi vedeam noi pe coperta elpiului cu uniforme, cu fireturi, ca la un fel de înmormîntare, sau ce draci era aia să fie, un fel de halleluiah cu fragmente anapoda de fanfară. Ce vine Yoko şi-i împinge spre alte cele?! Că doar acum apăruse Mahavishnu Orchestra cu treburi orientale pe care atît de ca lumea o prezintă Chiriac la *Metronom,* şi noi precis o să primim elpiul „Apocalypse" de la moş Todor Andrica de la New York care vine mai tot anul în vizită la neamurile lui din Radna. Cutare a şi văzut deja discul la Arad, cu poza lui McLaughlin care grozav s-a împrietenit cu Carlos, cel care născu nebunia pe nume „Black Magic Women" şi, mai tîrziu, hitul ăla leşinat ca un lichior de ouă pe nume „Moonflower". „Au acelaşi guru", zice careva, şi altul întreabă ce draci e aia guru, şi nimeni nu zice nimic ca nu cumva să greşească în traducerea acelui cuvînt, e aşa ceva ca „mugsintărzaizăr", un ceva exotic şi necunoscut precum cîntarea aceea a ălora pe nume The Mamas and the Papas care se ţin în top cu hitul „California Dreamin'", draci să-i ia, că-ţi vine direct să apuci drumul spre Iugoslavia, chit că ai noştri mai dau ei cîte ceva ca să nu ne supărăm prea tare, adică pe Bobby Solo cu leşinătura pe nume *San Francisco,* înregistrată la Electrecord, ca să poa' să asculte tot natul pe litoral, cînd stă la plajă.

Cam astea îmi vîjîiau prin memoria afectivă pe cînd stăteam în front, la pichetul Valcani Cîmp: începea ziua grănicerească, locotenentul ne strigă răspicat despre obiectivele ce le avem în dispozitiv, cutare elevi au fugit din liceul oraşului Zlatna, se îndreaptă spre noi, strigă el, şi mie îmi vine repejor în memorie discuţia de ieri cu sergentul Marian, zis Marinică, un brăilean care stă de un an pe pămîntul gol al patriei ca să nu demaşte locul de pîndă şi îl înjunghie în coapse reumatismul: „la patruzeci de ani o să stau în căruţ din ăla de ologi", zice. Stăm în poziţie de drepţi în front, ascultăm obiectivele pentru ziua grănicerească din fapt de seară, a trecut vremea lui George, a lui Ringo, i-a terminat Yoko, gata, sînt alte vremi, nu auziţi cum strigă de aprig Ian, cum se încovoaie Jagger peste microfon. Şi la noi s-au schimbat timpurile, îmi zic, este anul 1975, tocmai l-au înjunghiat pe Cornel pe cînd se îndrepta el spre maşina lui de acolo din depărtările acelea interzise, din faţa sediului de la Şopîrliţa, de la Radio Şanţ, l-au înjunghiat cu mai multe lovituri. Ofiţerul ne explică situaţia, ne îndeamnă să fim vigilenţi, ne aduce aminte de răspunderea pe care o avem, ne trezeşte în minte şi în suflet proverbul de adîncă înţelepciune grănicerească, acela cu mama care plînge: de ce să plîngă a mea şi nu a ăluia care dă buzna peste noi ca să-şi ia lumea în cap pe ritmuri „Moonflower", în drogul acelei cîntări a cîntărilor, liturghia de pe urmă, songul total care mi-a marcat viaţa, clipele, dimineţile, nopţile şi, iacătă, acum, visarea asta în front, minunea de pe urmă a lui Led Zeppelin „Baby, I'm gonna leave you", nebunia dinlăuntru care nu se poate povesti, se poate cel mult asculta şi poate că nu mai spune nimic, şi nici nu ar mai putea să spună azi nimic deşertarea aceea dinspre melancolia blues înspre ruperea zăgazurilor, văietătura ghitării, apoi iarăşi strigătul acela prelung şi repetat despre plecarea la vremea verii spre sîrma ghimpată, spre cîini, către patrule, apoi iarăşi strigătul de eliberare, apoi tristeţea împăcată, strigată, şoptită, în vorbele de pomină: „Oh, yeah, baby, baby, I won't be there", în aşa fel explozivă încît conducerea de partid din Republica Democrată Germană a interzis vorba *Yeah,* din cîntările junilor, prin decret de stat.

▲

Texte și opinii de: Augustin CAMBOSIE (psihoterapeut) ● Carol CĂPIȚĂ (istoric) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Rodica CULCER (jurnalistă) ● Gheorghe FLORIAN (director al Direcției Educație, Studii și Psihologie Penitenciară din Direcția Generală a Penitenciarelor) ● Cristian GHINEA ● Stela GIURGEANU ● Florin IONIȚĂ (profesor) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Alina MUNGIU-PIPPIDI (politolog)

Anul X
nr. 489
DILEMA
SĂPTĂMÂNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU
Fascinația și refuzul autorității

Argument

*În ultimele zile ale lui decembrie '89, în stațiile de metrou niște tineri cu ochi strălucitori și fețe obosite controlau toți călătorii nu cumva să aibă asupra lor pistoale, bombe sau otrăvuri, arsenal terorist capabil să pună în pericol fragedele noastre clipe de libertate. Numeroșii controlori purtau brasarde tricolore, sau eșarfe tricolore, iar lumea li se supunea fără crîcnire: ei se bucurau de prestigiul revoluționarilor care doborîseră tirania și nimeni nu le contesta puterea. Autoritatea fostului regim se bazase pe interdicții și desfășurării de forțe opresive; iată – sub ochii noștri – se constituia o autoritate nouă, cetățenească, gata să-și asume un alt mod de a gestiona societatea, prin participare, responsabilitate și control direct, chiar în aceste forme naive. Refuzul autorității îl practicau atunci doar teroriștii, ființe omniprezente dar nevăzute și cu atît mai înfricoșătoare. În acest timp, oficialitățile nou apărute puneau toate bîjbîielile începutului, toate măsurile inabile și contradictorii pe seama vidului de putere, deși erau la putere și o exercitau: despre adevărata stare de fapt, vidul de autoritate, înțeles ca lipsă de prestigiu și de respect necesar, nu vorbea nimeni. Iar cînd prestigiul noilor oficialități a fost contestat, vidul de autoritate a răspuns prin excese de putere: mineriade, măsuri nedemocratice, conflicte tranșate prin forță. La mai bine de un deceniu după acest moment de cotitură radicală, o temă ca fascinația și refuzul autorității oferă suficiente motive de reflecție. Au avut loc alegeri, s-a petrecut alternanța în putere, s-au încercat diferite soluții de deblocare a inerțiilor și de construire a unui nou concept de autoritate, specific democrației. Dar, în procente îngrijorătoare, românii tînjesc după autoritarismul vechiului regim, după ordinea lui abuzivă și aflată în afara oricărei discuții. În mai toate sondajele lumea declară că societatea merge în direcție greșită, iar singurele autorități care merită încredere sînt biserica și armata, instituții structurate ierarhic și cu tendințe conservatoare. Fără îndoială că unul din elementele de bază ale autorității îl constituie încrederea față de ea: dar oare să fie românul predestinat a avea încredere numai într-o imagine a autorității văzute ca „mînă de fier"? Multe din motivele acestei relative deturnări de sens le-a procurat însăși autoritatea/oficialitatea. În numeroase cazuri nu oamenii obișnuiți au refuzat să se supună normelor și regulilor pe care le implică autoritatea, practicînd abuzul, eludarea legii și capriciul, ci chiar persoanele proeminente în viața socială, investite cu putere de decizie și cu responsabilități. Cînd se dovedește că un înalt demnitar al țării figurează pe statul de plată al unui personaj din umbră, servind obscure interese particulare, noțiunea de autoritate își pierde în mare parte credibilitatea și necesara transparență. Cînd pentru a rezolva problema restituirii proprietăților e nevoie de deciziile Curții internaționale de la Strasbourg, punînd astfel în chestiune competența și onestitatea sistemului nostru juridic, iar ocrotirea socială a minorilor în derivă devine operantă doar cînd intervine un for din afară e greu de crezut că autoritatea mai cuprinde și ideea de prestigiu. Zadarnică atunci țanțoșa afirmație, ce are încă atîția adepți înfocați, „să nu ne învețe pe noi alții ce să facem la noi acasă". De fapt, prin întîrzierea reformelor, poticnelile tranziției, nerespectarea angajamentelor am transferat, în multe cazuri, autoritatea asupra altora, neînstare să o întronăm cum se cuvine la noi acasă, prin forțe proprii. Posibilitatea de exercitare a autorității firești, capacitatea de a ajuta la definirea mai exactă a ei într-un stat democratic ne sînt garantate de alegeri, de puterea omului obișnuit de a schimba Puterea, atunci cînd ea nu mai răspunde rolului cu care a fost investită. Dar, cînd după alegeri, odată ajuns în parlament, un om politic poate lansa întrebarea: „cine ești tu, să vorbești așa cu un senator și să-mi ceri socoteală?" și nu primește imediat răspunsul cetățenesc demn: „eu sînt cel care te-am ridicat la putere și din banii mei te plătesc să-ți exerciți îndatoririle", înseamnă că fascinația autorității funcționează aberant. Pe de o parte, inșii ajunși în posturi de conducere se încîntă de autoritatea în sine, pe de alta, alegătorii, cei care i-au creditat pentru aceste poziții dominante își pierd respectul de ei înșiși și sînt fascinați de forța și abuzul autorității, față de care încep să se comporte servil, în chip benevol și chiar cu plăcere. Există o vorbă în România ce pare să dea îndestul seama despre conceptul de autoritate: „pe cutare eu l-am făcut om". Faptul că unii pot să „facă oameni" – adică să dea prestigiu, vază, trecere – unor persoane care, pesemne, nu îndreptățeau respectiva prețuire, dar și situația în care oamenii nu au suficientă stimă față de propria individualitate, nici încredere și mîndria de a se afirma prin valoarea personală, constituie unul dintre motivele care erodează la noi, mai ales în tranziție, adevăratul înțeles al autorității. Cîtă vreme lucrurile se desfășoară astfel nu-i de mirare că avem multe „autorități" dar puțină autoritate. Iar refuzul ei nu ne-a dus încă la libertatea de judecată, ci la anarhia în comportare, la contestația verbală și la oftatul național după vechea ordine. (**T. C.**)*

Mircea KIVU

În care instituții să avem încredere?

– comentarii pe marginea Barometrului de opinie publică FSD – iunie 2002[1] –

De cînd se fac sondaje de opinie în țara asta, și de cînd este testată încrederea populației în instituții, două sînt cele care se detașează prin procente vecine unanimității: biserica (88%) și armata (77%). În fața unei atît de plictisitoare constanțe, se cuvine să ne întrebăm dacă, pur și simplu, sîntem o națiie eminamente bisericoasă și milităroasă, sau putem găsi alte explicații mai aproape de realitatea trăită.

O operație premergătoare ar fi să încercăm o descriere a celor 70% din populația adultă care afirmă multă și foarte multă încredere atît în biserică, cît și în armată. Această caracteristică este dominantă (83%) în cazul persoanelor care locuiesc în comune cu dezvoltare slabă sau medie și au peste 46 ani. Dimpotrivă, proporția este minimă (38%) în cazul persoanelor cu vîrsta între 22 și 34 ani din orașele cu peste 100.000 locuitori (vîrsta și mediul de rezidență fiind caracteristicile care discriminează cel mai puternic, dintr-o serie mai mare „rîșnită" de o mașinărie statistică). Traducînd cele de mai sus, am spune că încrederea în cele două instituții este caracteristică vîrstnicilor și mediilor sociale sărace și tradiționaliste.

Dacă ne referim la semnificația încrederii în armată și biserică, observăm cîteva puncte de apropiere: instituții cu mare vechime istorică (pe listă mai figurează președinția, guvernul, parlamentul, justiția, poliția, primăria, partidele politice, sindicatele, băncile, SRI, mass media – toate fiind invenții mult mai recente), cu o structură puternic ierarhizată, presupunînd portul uniformei. Valorile asociate acestor instituții (credința în Dumnezeu, apărarea patriei) sînt dintre cele care, prin definiție, nu pot fi puse în discuție.

Ar mai fi un punct comun: deși marea majoritate a oamenilor intră în relație personală cu nivelurile de bază ale celor două instituții (fac armata, sînt botezați, cununați etc.), implicarea bisericii și a armatei în viața publică este mai degrabă indirectă, avînd loc mai ales în momente de criză, și mai ales simbolic. S-ar putea ca acest element comun să explice, măcar parțial, respectul de care se bucură. Un argument l-ar constitui faptul că sondajele de opinie similare realizate în Republica Moldova, unde ne-am aștepta să descoperim mentalități comune, înregistrează scoruri de încredere inferioare (biserica – 79%, armata – 48%[2]). Acolo, situația celor două instituții este mai controversială (dispute legate de statutul Mitropoliei Basarabiei, rolul armatei în conflictul transnistrean).

Revenind la elementele comune, ar fi oare forțată deducția că, în măsura în care există instituții cu structură totalitară sau democratică (din perspectivă organizațională), apetitul public se îndreaptă în România către prima categorie? O altă întrebare a sondajului la care ne referim cerea respondenților să-și exprime părerea asupra defunctului sistem comunist. 40% din răspunsuri susțin că nu este o idee bună, alte 50% optînd pentru afirmația că este o idee bună (11% – „o idee bună care a fost bine aplicată"[3]; 39% – „o idee bună care a fost prost aplicată"). Ei bine, dintre cei care își afirmă încrederea în biserică și armată, proporția celor care spun că este o idee bună care a fost bine aplicată este de 13%, în timp ce în rîndul celor care declară că nu au încredere (în cel puțin una din instituții), proporția respectivă se reduce la jumătate.

Să ne îndreptăm acum privirea spre celelalte instituții, acelea față de care publicul este mai degrabă neîncrezător. Este vorba mai ales despre acelea prin care funcționează democrația. Știm deja, ele funcționează îndeobște ineficient, iar suspiciunea publică față de două dintre ele (parlamentul – 27% încredere și justiția – 32%) este de-a dreptul îngrijorătoare din perspectiva șanselor democrației în România. Să vedem însă cum ar dori publicul să funcționeze aceste instituții.

Mai întîi, opinia majoritară tinde spre eligibilitatea directă a mai tuturor funcțiilor publice: 93% consideră că președintele țării trebuie ales prin vot direct de către cetățeni, 60% ar prefera alegerea deputaților prin vot uninominal, 58% doresc același sistem pentru alegerea consilierilor locali, 53% și-ar dori un prim-ministru ales prin vot direct etc. Ori de cîte ori este de optat între a acorda mai multă putere unei instanțe sau alteia, balanța se înclină în favoarea aceleia care reprezintă mai puține persoane: 52% consideră că cea mai multă putere ar trebui să o aibă președintele, 22% – parlamentul, 11% – prim-ministrul; 76% ar dori ca președintele să poată convoca referendumul pentru legile pe care le consideră importante; 63% ar fi de acord ca președintele să poată dizolva parlamentul (16% – oricînd crede de cuviință, 47% – numai în situațiile precizate de Constituție); 48% consideră că dizolvarea guvernului ar trebui să fie prerogativa președintelui (față de 33% – a parlamentului); 34% consideră normal ca primarul să poată dizolva Consiliul local în cazul unui conflict (numai 30% ar acorda acest drept Consiliului). Avem, așadar, de-a face cu o atitudine favorabilă unei democrații rudimentare, transferul de autoritate făcîndu-se dinspre popor direct către un număr redus de persoane cu prerogative extinse (despoți luminați aleși prin vot direct).

În privința partidelor politice, lucrurile sînt limpezi: 81% din eșantion este de părere că ele slujesc mai ales interesele propriilor conducători; 67% consideră că finanțarea privată a partidelor le influențează activitatea. Numai 35% din electorat consideră că există un partid care să le reprezinte interesele. În aceste condiții, este logică opțiunea a 43% pentru un sistem cu numai două partide (15% ar dori unul singur, 35% ar fi de acord să existe mai multe, ca și în prezent). Pentru că partidele par mai degrabă inutile (dacă nu dăunătoare), procentajul celor care sînt de acord cu finanțarea partidelor este de numai 23% (de la bugetul statului – 16%).

Desprinzîndu-ne de procente, constatăm că orientările majore ale electoratului român sînt în multe privințe mai curînd anti-democratice, în măsura în care prin democrație înțelegem un sistem dat de instituții și relații între acestea. Există o cauză „nostalgică" a acestei dispoziții (revenind la numere, 79% apreciază corupția ca fiind acum mai mare decît în ultimii ani ai regimului Ceaușescu, iar 62% – că situația economică a țării s-a înrăutățit față de aceeași perioadă). Dar, mai presus de aceasta, mi se pare că, în acești 12 ani, comunicarea politică a fost eminamente negativă: opoziția a preferat să acuze puterea mai degrabă decît să-și valorifice proiectele proprii (în general, analiștii sînt de acord că alternanțele la putere s-au datorat, atît în 1996 cît și în 2000, pe votul negativ); culmea, discursul celor de la putere s-a bazat și el predominant pe acuzarea adversarilor, mai întîi de varii intenții malefice (readucerea moșierilor, a regelui), mai apoi de prestația guvernărilor anterioare. Efectul pervers al acestei strategii de comunicare (doar de comunicare?) a fost inducerea unei percepții negative asupra întregului sistem politic. De aici, succesul celor care practică discursul anti-sistem (clasa politică este coruptă, trebuie o mînă de fier care să facă ordine, soluțiile constau în găsirea vinovaților etc.).

---

1. Datele la care se face referire în acest articol sînt extrase din *Barometrul de opinie publică* realizat de IMAS pentru Fundația pentru o Societate Deschisă în iunie 2002.

2. *Barometrul opiniei publice din Moldova* realizat de IMAS-Inc. pentru Institutul de Politici Publice în aprilie 2002.

3. Faptul că 72% dintre respondenți consideră, în același timp, democrația ca fiind cea mai bună formă de conducere în stat atestă mai curînd confuzia asupra noțiunilor. ▲

Carol CĂPIȚĂ

Conceptul de „zaveră“

Autoritatea este, în general, un principiu şi un instrument. Apropiată de putere, autoritatea nu se confundă, totuşi, cu aceasta. În numele autorităţii şi cu ajutorul ei, omul public (o specie aparte de *homo sapiens*) creează constructe argumentative sau produce politică. Autoritatea nu se limitează, însă, la empireu; fiecare dintre noi are autoritate – mai mare sau mai mică. Panseul „fiecare om este un mic dictator“ nu este atît de rupt de realitate pe cît am vrea (fiecare dintre noi ?) să credem. Dacă în primul caz exercitarea autorităţii este, conform sintagmei „deţinător de autoritate“, principala ocupaţie, în cazul cetăţeanului situaţia este mai complicată. În fapt, jocul de putere dintre „autorităţi“ şi cetăţeni este un permanent joc al afirmării publice şi renunţării discrete. Cîteva exemple – ştiute de toată lumea – vor lămuri afirmaţiile mele.

Bazată pe rădăcini medievale, atitudinea românului (un concept generic ce va mai necesita secole de reflecţie filosofică) faţă de autoritate se cristalizează în formele sale moderne în secolul al XIX-lea. Trecînd peste momentul republicii „aristodimocraticeşti“ imaginată de Budai Deleanu, secolul al XIX-lea creează spaţiul public şi inventarul de comportamente care definesc – poate pînă astăzi – relaţia mioritică dintre om şi autoritate. Cînd, la 1848, revoluţionarii români cochetau deopotrivă cu noul guvern (revoluţionar) din Franţa şi cu otomanii, ei respectau o veche tradiţie politică. Revoluţia este mai bună cu voie de la agie. Desigur, motive strategice şi de realism politic pot fi invocate (şi au şi fost utilizate) pentru a explica această situaţie. La fel, autoritatea este percepută şi ca ceva extern – Europa şi faliţii ei, marile puteri, în fine, cei ce nu ştiu care sînt adevăratele probleme de pe Calea Victoriei colţ cu Podul Mogoşoaiei.

Totuşi, zavera este la antipodul a ceea ce reprezintă autoritatea structurată şi legitimă. A găsi căi de schimbare a autorităţii (măcar a formei acesteia) folosind însăşi autoritatea ce urmează a fi schimbată este un meşteşug îndelung exersat şi care merită, pe urmele lui Caragiale, admiraţia şi fascinaţia noastră. Poate aici se află şi originea frustrării tînărului principe Carol I, necăjit că – la nişte ani după sosirea pe meleagurile noastre – nu pricepe ce se întîmplă cu şi în politica românească. Celebra „republică de la Ploieşti“ nu a fost decît picătura care a umplut paharul. Relativa inconsistenţă a opţiunilor politice referitoare la autoritate este la fel de bine reliefată de traiectoria lui Candiano Popescu, conducătorul revoltei de berărie de la Ploieşti. Din lider al nemulţumiţilor (rămaşi fideli, să o spunem drept, principiilor lor republicane şi ploieştene chiar şi în timp de carnaval), el va deveni aghiotant regal şi fidel susţinător al dinastiei. Autoritatea are multe forme şi o grozavă forţă de persuasiune. De aici şi dilema care va marca politica românească multe decenii. Contestarea autorităţii este de multe ori însoţită de exacerbarea puterii (sau a forţei) ca soluţie care să rezolve inconfortabila dilemă referitoare la distribuţia autorităţii între cetăţean şi instituţiile statului. Apelul la putere-ca-substitut-al-autorităţii nu s-a limitat la marile strategii de cafenea. Mişcările de extremă (dreaptă sau stîngă) sînt reprezentantele acestei substituiri care încearcă salvarea autorităţii prin putere fără limite. Rezultatul este dezamăgitor, căci o particularitate a autorităţii o reprezintă chiar limitele puterii. Puterea absolută neagă autoritatea. De fapt, autoritatea capătă, de-a lungul secolului ce tocmai s-a scurs, noi faţete, iar graniţa dintre autoritate şi putere pare să se fi estompat. Într-un secol al marilor ideologii totalitare, un secol care a pus sub semnul întrebării însăşi condiţia umană, autoritatea (în sensul dat mai sus) a fost percepută mai mult sub aspectul ei de putere; autoritatea ca formă legitimă şi bazată pe principii acceptate de exercitare a puterii a rămas de multe ori în umbră. Dovada poate cea mai clară o reprezintă perioada regenţei şi a regelui Carol al II-lea, atunci cînd „jocurile de culise“ au înlocuit o importantă parte a jocului politic public. Cît despre perioada comunistă, poate fi spus totul sau nimic. Este suficient să menţionăm doar că asumarea autorităţii prin intermediul puterii şi instituirea „dictaturii proletariatului“ a creat reflexe ce ne bîntuie şi astăzi. Poate că este o simplă impresie, dar cred că dintr-un reflex întîmplător mediile folosesc mai degrabă termenul de „putere“, atunci cînd analizează politica internă şi pe cel de „autoritate“, atunci cînd prezintă relaţiile externe ale guvernului de la Bucureşti. Un amănunt este, poate, semnificativ: diferenţa dintre sediile partidelor occidentale, de dimensiuni impresionante şi zumzăind de birocraţie, respectiv sediile partidelor româneşti, vile cochete în cartiere aidoma – poate că autoritatea se discută în termeni de instituţii, iar puterea ia dimensiunea oamenilor...

Dar mai există o formă de duel dintre autoritate şi putere. Utilizarea simbolurilor este o armă din panoplia politică. Pornind de la manifestările publice din timpul lui Carol I, inocente în comparaţie cu ceea ce va urma, trecînd prin spectacolele publice organizate la comanda lui Carol al II-lea şi prin celebrele demonstraţii organizate de comunişti (iată că nici aici nu au fost originali), violentarea spaţiului public prin uzul şi abuzul de simboluri este o formă de exercitare a autorităţii şi, din nou, un spaţiu în care graniţa *legitimă* dintre cei doi termeni se poate pierde cu uşurinţă. Exemplul manifestaţiilor publice este, poate, unul de limită; dar nu putem să nu observăm faptul că nu numai solidaritatea se exprimă public, ci şi subordonarea. Iar în condiţiile lumii actuale, în care sîntem invadaţi de mesaje, neparticiparea tinde să devină foarte relativă.

De fapt, aici se află cheia problemei. Autoritatea şi puterea îşi împart acelaşi spaţiu, cel public. Ceea ce contează, atunci, este legitimitatea (bazată pe principii general acceptate) şi caracterul deschis (public, identificabil şi cuantificabil) al uzului de putere de către autoritate. Altminteri, cetăţeanul riscă să devină un spectator cu o inocenţă dubioasă. ▲

Paul CERNAT

Iluzii pierdute

Legitimîndu-se politic, după decembrie 1989, printr-o mitologie intens eroizată a rezistenţei spirituale şi, prin extensie, a superiorităţii, chiar a purităţii morale, reprezentanţii intelectualităţii civice autohtone au purtat o vreme, cu destul succes, steagul întregului electorat anti-comunist. Nu-i de mirare: la începutul anilor '90, după decenii de război rece, societatea românească se găsea scindată într-un război ideologic fratricid. Dacă în anii '30 conflictul avea loc între adepţii unui stat etnocratic, ţărănesc, ortodox ş.a.m.d. şi cei ai unei Românii cosmopolite şi burgheze, după răsturnarea comunistă, de o parte se aflau „masele muncitoare“ manipulate de vechile cadre, strigînd „nu ne vindem ţara“ sau „moarte intelectualilor“ şi agresînd bestial opozanţii politici, iar de cealaltă – simpatizanţii „golanilor“ din Piaţa Universităţii, a căror mitologie recicla, mai mult sau mai puţin naiv, vechiul „huliganism“ interbelic şi lozincile cîntecelor păunesciene. Pe atunci, totul intra în categorii maniheiste, absolute, cu intense conotaţii de război sfînt. „Puri“ vs. „impuri“, „eroi-martiri“ vs. „călăi“, renaştere, jertfă, *metanoia*... „Intelectualii civici“ erau, pentru o parte a populaţiei, apostoli ai fiinţei neamului şi arhangheli ai integrării europene. Fără trecut sau cu un trecut de martiri ai spiritului. Oricum, era tot ce aveam mai bun la îndemînă.

Interesant e că atît discursul neo-comunist cît şi cel anti-comunist îşi trăgeau forţa din variante de populism „legitimist“, oferind modele de *salvare naţională*... Victoria lui Emil Constantinescu şi a CDR nu s-ar fi produs fără o doză semnificativă din acest populism mesianic, pe fondul mult-invocatei dorinţe de schimbare radicală şi de „unitate“. Invocarea „călugărului Vasile“ şi a credinţei prezidenţiale în Dumnezeu stă mărturie... Dimpotrivă, eşecul PAC – „partidul intelectualilor“ – pare să ilustreze impopularitatea unui discurs ideologic secularizat, complet epurat de populism. În realitate, procentele prezidenţiabilului Nicolae Manolescu au fost *egale* cu cele ale prezidenţiabilului Adrian Păunescu (PSM): 1,67%. Electoratul de centru-dreapta şi cel de stînga nu i-a perceput pe cei doi ca politicieni ci ca scriitori, ceea ce era mai rău decît a fi perceput ca „intelectual“...

Sub regimul Constantinescu, inteligenţia liberală a devenit rapid victima asumării statutului de „intelectualitate critică“. Situîndu-se în acelaşi timp înăuntru şi în afara politicului, ea a criticat sistematic Coaliţia pe care o sprijinise şi cu care fusese asociată de către populaţie. Însă ambiguitatea s-a dovedit contraproductivă, avînd drept rezultat fragilizarea suplimentară a noii Puteri şi o imagine publică de ineficienţă sterilă sau de etern şi dizolvant Gică Contra, trădător al vechilor crezuri politice. Pe de altă parte, implicarea, de pe poziţii antifundamentaliste, a multor membri ai inteligenţiei în polemicile pe marginea vulgatei istoriografice, în „scandalul Eminescu“ şi în cel al „manualelor alternative“, a creat o senzaţie de insecuritate identitară în mediile conservatoare şi la nivelul românului mediu. Mitul „unităţii“ – profitabil înainte vreme – se făcuse ţăndări, intelectualii „trădaseră neamul“, intelectualul Constantinescu îşi „trădase“ electoratul renunţînd să mai candideze, iar omul resentimentului, dezamăgit, asmuţit de propaganda presei antiguvernamentale, aştepta venirea noilor salvatori-justiţiari... În felul acesta, inteligenţia a ajuns victima decanonizării la care pusese umărul. În fine, procentele înregistrate de PRM şi candidatul său la alegerile din 2000, ca şi opţiunea din turul doi al prezidenţialelor pentru Ion Iliescu (cine şi-ar fi imaginat că acesta va fi perceput drept „salvator al democraţiei“ din calea extremismului xenofob?) au reprezentat o traumă avînd drept efect compromiterea imaginii publice, pierderea monopolului discursului pro-european, marginalizarea socială. Faptul a făcut, de asemenea, ca în prim-planul dezbaterilor intelectuale să treacă problema moştenirii, în postcomunism, a mitologiilor extremei drepte interbelice sau a Securităţii ceauşiste. Fost port-drapel al purităţii morale, inteligenţia se vede pusă în postura de a-şi asuma critic un trecut utilizat, înainte, ca sursă de legitimare simbolică.

Adevărul e că, amestecînd politicul ba cu „ethos“-ul autohtonist (v. atîţia intelectuali ai anilor '30), ba cu autonomia esteticului (v. „rezistenţii prin cultură“), asumîndu-şi ba rolul de „profeţi“ ai renaşterii românităţii, ba pe acela de „sacerdoţi“ salvatori ai Culturii, camuflîndu-şi prudenţa interesată în complexe de superioritate, clericii noştri moderni – în sensul lui Julien Benda – s-au dovedit a fi, adesea, fascinaţi de un spirit Ancien Régime. Testul revelator îl constituie dispreţul arogant faţă de contingent, „complexul sacerdotal“ de care vorbea într-un eseu Sorin Alexandrescu, şi pe care îl regăsim în tropii discursului apocaliptic.

Aş, mofturi. Dar salariile de mizerie din învăţămînt şi cercetare, dar fraudele de la Bac, dar nenumăratele moduri de a ne fura căciula şi de a grăbi „fuga creierelor“ peste hotare? Aşa e. Dar mai sînt şi instituţiile culturale independente care funcţionează. Pînă cînd „viitorul“ va favoriza şi la noi, ca în alte părţi, un tip de intelectual în stare să stabilească un nou contract social într-o lume a identităţilor plurale, întoarcerea la propriile unelte e necesară. Chiar dacă am ajuns să mă jenez a-mi declara preocupările în medii neintelectuale, iar discuţiile prea „elevate“ pe care se întîmplă să le port în mijloacele de transport în comun fac pasagerii să ia distanţă, prefer „neo-barbaria consumistă“ şi „dictatura divertismentului“ utopiilor noocratice. ▲

Cristian GHINEA

Frustrări cu epoleţi

Autoritatea are o aură impersonală care ar trebui să impună. Autoritatea este rece, glacială, dar dreaptă. Autoritatea este previzibilă, ca şi legea a cărei prelungire este. Autoritatea nu are burtă, nu transpiră, autoritatea nu are păreri ci doar idei coborâte dinspre deţinătorii supremi ai suveranităţii. Mereu m-am gîndit însă la oamenii ăştia care sînt încarnarea umană şi de cele mai ori nefericită a autorităţii. Mi-e frică de frustrările lor, de copilul lor care ia note proaste, de nevasta care nu are timp de el şi poftele lui, de amanta care nu îl mai place, de vecinul cu maşină mai frumoasă.

A ajuns deja un loc comun să faci mişto de poliţişti, aşa că nu insist. Dar apar în oraş fel de fel de alte organizaţii, în care diverşi indivizi, cei mai nerealizaţi din societate, capătă autoritate. Dacă poliţiştii au totuşi un statut şi au trecut printr-o şcoală şi se bucură de un salariu relativ decent, liota de bodyguarzi de pe la instituţii au salarii mizere şi nici un fel de pregătire anterioară.

„Băi, hai, gata. Afară“. Bărbatul în uniformă îl ia de guler pe un puşti care vinde ziare la metrou. Are o uniformă albăstruie pe care o vezi prin staţii, uniforme care se plimbă plictisite, de cele mai multe ori, fac glume cu cerşetorii şi îi hărţuiesc pe cei care fac un ban din ziare. De ce are nevoie metroul de o poliţie proprie cînd Poliţia are secţii în unele staţii ar fi greu de zis. Impresia unanim răspîndită în România este că dacă simţim că nu este în ordine ceva, punem un om în uniformă acolo. O autoritate celestă ar trebui să coboare şi acolo. Un om în uniformă face cît zece. Inutil de zis că apariţia noilor uniforme la metrou nu a făcut altceva decît să dea de lucru unor şomeri prost pregătiţi, complexaţi, care îşi eliberează refulările asupra aurolacilor şi călătorilor, în virtutea faptului că prima dată în viaţa lor reprezintă ceva, o autoritate acolo, o atenţie.

Un alt exemplu grotesc de cum autoritatea umblă de capul ei prin România l-am avut în urmă cu vreo lună la o emisiune TV. Acolo, deputatul Codrin Ştefănescu îşi susţinea un proiect legislativ de înfiinţare a gărzii civile. Pe scurt, cetăţenii care se plictisesc de monotonia acestei vieţi se pot înscrie în această gardă şi o lună pe an îşi iau salariul de la locul de muncă, dar nu merg acolo, ci se plimbă pe străzi pentru a menţine ordinea. Cu uniforme speciale şi bastoane la fel. Domnul Ştefănescu este un revoluţionar, nu pe tărîmul ideilor, ci în sensul propriu. Intrat cu tot cu asociaţia de revoluţionari aferentă în PRM a ajuns acum la PSD, unde are idei. Şi parcă ceva din aerul său revoluţionar respiră şi în această propunere aberantă. Revoluţionar pentru că pleacă de la ideea unei societăţi în care poporul aşteaptă să pună mîna pe baston şi i se dă acum posibilitatea legală de a o face. Scos din sărite că un telespectator zicea că de ce să plătească alţi oameni să menţină ordinea cînd deja îi plăteşte pe poliţişti, deputatul cu pricina zice: ştiţi, dom'le, că în acest an au fost cu 5% (am uitat cifrele, oricum erau importante acolo doar pentru un sofism forţat) mai multe violuri decît anul trecut, cu 3% mai multe tîlhării etc. Dar mă gîndesc şi eu, simplu individ fără autoritate: cine şi-ar lăsa serviciul în România ca să profite de oportunitate? Cine ar sări instituţionalizat să apere femeile de violuri? Mi-ar fi frică să mă întîlnesc cu un asemenea complexat în uniformă şi cu baston. Dacă nu îi place freza mea? ▲

Alina MUNGIU-PIPPIDI

Elite de pradă

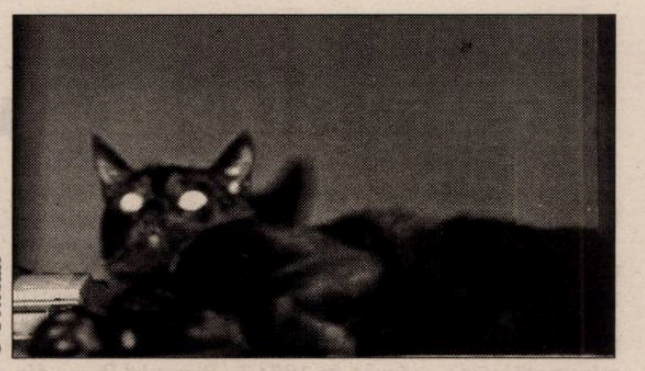

© Fotobine

Scena unu: Scorniceşti, vara 2001. Cîţiva oameni cu răngi de metal lovesc cînd şi cînd, fără convingere, în nişte pereţi neterminaţi de beton, în vreme ce un bărbat mai vîrstnic şi o femeie în şorţ strigă la ei. O babă căreia i se zice ţaţa Veta, care e invocată ca martor de toată lumea, dar pe care toţi o întrerup de îndată ce deschide gura, stă şi se uită la dezastrul făcut. Un bărbat cu alură de orăşean îi încurajează din cînd în cînd pe demolatori. E un fost biograf al lui Ceauşescu, iar acesta e pămîntul tatălui lui, redobîndit legal după opt procese. El îi plăteşte pe oamenii cu demolarea, din buzunarul lui, să dea jos ce apucaseră să construiască vecinii pe pămîntul pe care l-au pierdut în instanţă. Un bărbat în cămaşă roşie strălucitoare domneşte peste haos. El se urcă pe ruine cu ruleta în mînă, printre cîinii vagabonzi care urlă de spaimă, strigă mai tare ca toţi. „Nu aveţi *autoritatea...*“ răcneşte la vecinii care spun că procesele au fost măsluite, că ei sînt martori, aici e la ţaţa Veta, nu la Spălăţelu! „Domnule, vă rog foarte mult, numai eu *am autoritatea*“. E executorul judecătoresc.

Scena doi: SAR, sala de şedinţe, dezbatere despre autoritatea justiţiei. Căldură mare, secretari de stat, generali, ngo-işti, popor. Vorbeşte un judecător de la Curtea Supremă de Justiţie, răspunde la cestiune, adică ce e de făcut să redai autoritatea justiţiei? Zice dom' judecător: „După ani de luptă, se pare că o să recăpătăm în sfîrşit şi noi o casă de recreaţie, o să intrăm în rînd cu lumea. Ce fel de *autoritate* aveam noi cînd toţi, poliţia, banca, regiile, SRI-ul, au case şi hoteluri, numai justiţia n-avea nimic?“

Scena trei: ospiciul universitar Socola, cîndva în 1989, în fiecare zi între şapte şi jumătate şi nouă. Patruzeci de oameni în halat stau ţepeni pe scaune şi privesc fascinaţi la un om scund din faţa sălii. Ai spune că sînt doctori, dar te-ai păcăli. Unul e şeful frizeriei, şi el are halat. Mai e şi şeful de la bucătărie, şi asistenta. Portarul nu e, dar el a trimis deja raportul, care se află în faţa şefului. Acesta îşi plimbă distrat privirea peste foaia mîzgîlită de portarul analfabet şi întreabă: „Doctorul X... Aţi ieşit ieri din spital la ora unu. Unde aţi fost?“ Doctorul se ridică, îngaimă ceva, zice: „Păi m-am întors la două“. „Aici nu scrie aşa“, spune Profesorul, „şi de altfel eu v-am întrebat unde aţi fost, nu cînd v-aţi întors. Am auzit că aţi început iarăşi să faceţi terapie de aceea, ca pe vremea predecesorului meu. *Cine v-a dat autoritatea?* O să vă rog să încetaţi“.

Scena patru: TVR, Pangratti, 1998. Un om oarecare încearcă să intre în instituţie să vadă pe cineva. N-are celebrul bon, şi nu răspunde nimeni la telefon în biroul pe care vrea să-l viziteze. Încearcă să-l mituiască pe subofiţerul de la Interne. Acesta, surpriză, se ţine tare, spune: „Nu pot să iau. Dacă te întîlneşti cu cineva pe culoar şi se prinde că ai intrat fără bon, eu ce fac? Nu mai merge aşa. Ieri s-a interzis lui domnu' Ţopescu să mai intre. Şi lui domnu' Iliescu. Nu pot, domnule, *acum e şi aicea o autoritate*, nu mai merge ca înainte“. Celălalt e deja convins, a făcut jumătate din drum spre uşă, cînd intră o maşină goală în curte. Paznicul face semn vizitatorului să profite de ocazie. Îl însoţeşte pînă la barieră, explică respectuos situaţia. Prin fereastra deschisă cade sentinţa: „Lasă-l să intre“. A vorbit şoferul dnei Alina.

© A. Darabană

Scena cinci: Consiliul Suprem de Apărare, Cotroceni, 1997. Mii de muncitori au blocat DN1. Preşedintele ales de popor, cu febră, prezidează. În jurul mesei, doi miniştri se joacă cu ultimul model de Ericsson, micuţ şi drăguţ. Alţii îşi citesc dosarele. Şefii de servicii secrete, toţi din timpul predecesorului, tac precum sfincşii. Se uită fix la draperii. Generalii tac cu o treaptă de demnitate mai sus, că nimeni nu se aşteaptă ca ei să vorbească. Şi şeful statului vorbeşte singur, spune cu vocea marcată de febră: „Daţi-mi un sfat“. Tăcere îngheţată, parte indiferentă, parte jenată. Într-un tîrziu cineva spune: *„Dvs. aveţi autoritatea...* Ce dispuneţi, aia facem“. Cei vechi rînjesc în gînd după această frază ipocrită, au o veche experienţă la acest exerciţiu. „A început“, se gîndesc. O să mai ţină puţin, dar a început, se duce la vale.

Ce e autoritatea, acest lucru magic? Să poţi ordona demolări, de exemplu să demolezi ce a construit predecesorul tău mai ilustru; să ţi se atribuie puteri supraomeneşti de a promulga interdicţii şi a le face respectate; să poţi umili un doctor folosind un portar; să te ştie lumea că aparţii unui grup de elită, cu casă de recreaţie şi toate însemnele corporate. Ceva din toate astea, sau poate toate?

Nu. Folosirea abuzivă a termenului de autoritate, care înseamnă *puterea legitimă a lui A asupra lui B, cu consimţămîntul acestuia*, nu e un accident. Autoritatea e un obiect deturnabil, şi mare parte din viaţa socială în societăţi nedezvoltate şi neaşezate se consumă în *exerciţii de deturnare a autorităţii, în pervertirea ei în toate formele posibile.* Cine ar trebui să aibă autoritate prin virtutea funcţiei nu o are, nici pentru a fi ascultat de şoferi, darămite de generali, legitimitatea există, dar nu şi puterea, lumea simte *că nu e mai tare ca noi.* Cine reprezintă instituţiile autorităţii, ca justiţia, de asemenea, nu are, cîtă vreme opinia publică crede că procesul e măsluit, *nu există legitimitate.* În societăţile nemoderne, mai ales în varianta neo-tradiţională, *autoritatea se converteşte în status*, nu mai ai de a face cu indivizi sau reprezentanţi ai unor instituţii, ci cu grupuri corporate. Grupurile investesc apoi în *pseudoautoritate*, fac şi desfac autorităţi după cum le convine lor, umflăm pe unii, îi dăm deoparte pe alţii. De regulă, aceia pe care îi ridică grupul corporat nu ar fi avut autoritate în mod natural, iar cei pe care îi înlătură tindeau să aibă prea multă. Combinaţia inversă nu e posibilă: dacă grupul ar tolera în fruntea sa pe cineva cu autoritate reală, relaţiile s-ar modifica, din orizontale ar deveni verticale, iar grupul corporat nu e ierarhic, ci egalitarist, e un club, nu e un grup autentic, ci o reţea. Autoritatea în acest context creează relaţii de dependenţă şi deferenţă, contrariul modernităţii, unde autoritatea e universală şi impersonală. Autoritatea reală devine social periculoasă, trebuie compromisă prin orice formă de dominare şi manipulare la îndemînă, mergînd pînă la expulzarea socială.

În societăţile neotradiţionale însemnele pseudoautorităţii sînt supraapreciate proporţional cu lipsa de legitimitate. Urmează Casa Poporului. Cum să nu te simţi înălţat cînd deasupra capului ai candelabre cîntărind o tonă, iar pînă la cea mai apropiată toaletă ai de mers o sută de metri? E ceva. E însă ceva dacă şi alţii pricep, şi atunci trebuie făcuţi să priceapă. Camera Deputaţilor din România s-a opus vreme îndelungată să primească pe adresa membrilor Biroului Permanent faxuri. E neprotocolar. Nu puteţi mai bine să ne trimiteţi un curier (eventual cu calul)? Între timp a apărut e-mailul. Dar oare un membru al Biroului Permanent care primeşte faxuri şi e-mailuri mai e respectabil, dat fiind că singurul lucru de respectat la el era dificultatea de a fi abordat? Dilemă faraonică. Te poţi democratiza fără să pierzi din autoritate, atunci cînd de fapt n-ai nici una?

Există trei căi prin care oamenii pot căpăta ceea ce îşi doresc în materie de bunuri şi servicii“, scria Barrington Moore, jr. „În primul rînd, oamenii pot produce... lucrurile de care au nevoie. Bineînţeles că oamenii nu pot produce ei înşişi admiraţia sau distincţia, alţi oameni trebuie să le furnizeze. Dar există totuşi demersuri colective prin care se poate realiza aceasta într-un fel raţional. Celelalte două căi prin care oamenii obţin ceea ce vor sînt fie furtul, fie determinîndu-i pe alţii să le producă pentru ei (...) Prin definiţie, furtul nu e legitim şi *fără legitimitate nu există autoritate. Există cel mult dominare. Elita de pradă este cea care încearcă să obţină autoritate pe calea dominării.*“

Modelul prevalent în viaţa socială românească de după 1989 este unul al elitelor de pradă care caută pe calea dominării să-şi atribuie o autoritate la care nu au dreptul legitim. Nu e nimic nou, în aparenţă, acesta a fost modelul încurajat în anii de început ai comunismului pentru a distruge vechea elită şi a cîştiga putere asupra unei societăţi în care autoritatea nu era la cei care căpătaseră între timp puterea. Noutatea după 1989 este că prăbuşirea autorităţii unice a generat extraordinare oportunităţi pentru elitele de pradă, care au avut tot cîmpul social să se desfăşoare, de la economie la literatură, presă şi viaţă universitară, profitînd şi de moştenirea neotradiţională a comunismului, adică obişnuinţa ca autoritatea să nu fie impersonală, ci particularistică şi clientelară. Contra tendinţelor naturale de a se recrea oameni sau instituţii cu autoritate, lupta acestor elite de pradă a fost sălbatică, pentru că nu se poate permite scăparea de sub controlul grupului corporat al autorităţii. Din păcate, există un *catch*, adică poţi asasina autoritatea legitimă, dar cea nelegitimă, odată coerciţia dispărută, nu va putea fi recunoscută la fel de mult, oricîţi complici la crearea pseudoautorităţii pot fi eventual recrutaţi. Urmează văicăreli ipocrite, ca ale ziarului *Adevărul* despre criza de autoritate, deşi de fiecare dată cînd cineva a fost pe cale să aibă autoritate s-au mobilizat contra lui. Doar diagnosticul lor e corect. Da, la nivel social e o mare criză de autoritate autentică, oamenii n-au încredere în instituţii, în politicieni, în nimeni. Nu e nimeni care merită a fi urmat. Situaţia are şi avantaje. Zic ţăranii din Nucşoara: „Aşa e, primarul ăsta-i redus, dar e mai bine decît unul care ar putea *să ne spună ce să facem*“. Şi dezavantaje: „Alte sate au programe PHARE, sînt înfrăţite cu sate din Franţa, primarii lor se duc, fac, aduc bani“. De. Nu le poţi avea pe amîndouă.

Scena şase şi ultima. Pristina, iulie 2002. O intersecţie a mai multe drumuri desfundate, fără benzi, fără semne, se înghesuie tractoare, Mercedesuri din anii şaptezeci cu cîte 7-8 albanezi înăuntru, familia medie din sondaje, biciclete, roabe. Nu e clar cine are dreptul să treacă, dar din instinct european Land Roverul nostru, pe care scrie mare UN, se opreşte să-i lase pe cei care vin din dreapta. Ce urmează e miraculos. Toate claxoanele tac. Nimeni nu se mai îngrămădeşte. Toţi scot capul pe geam sau ce au şi-mi fac semne să trec. Trec. În spate, hărmălaia şi lupta pentru prioritate, o clipă stinse, reînvie.

Nu altfel sîntem noi, mă gîndesc, în timp ce ocolesc gropile; după un deceniu de dineuri la ambasadori nu am mari întrebări asupra sediului autorităţii. *Singura autoritate acceptată în societatea neotradiţională trebuie să vină din afara ei.* Din lumea care are valori, şi în consecinţă şi ierarhii, dar din care coloniile voluntare importă numai Mercedesuri la mîna a doua şi conştiinţa inferiorităţii lor istorice.

▲

Un şofer

„Fie pentru că era o putere prea nouă, care nu-şi găsise încă ritmul şi legitimitatea – erau dubii în legătură cu asta –, fie pentru că, în atmosfera revoluţionară de după decembrie, lucrurile erau atît de tulburi încît nimeni nu mai putea aprecia în mod exact raporturile de putere şi mai toată lumea înţelesese revoluţia ca pe un prilej de a cultiva o anarhie veselă. Eu îmi aduc aminte, de exemplu, că, la Ministerul Culturii, am vrut la un moment dat să schimb un şofer. Voiam pur şi simplu să schimb un şofer, să-l iau la mine la minister, aşa încît să nu mai ţină de garajul care centraliza toate maşinile şi toţi şoferii. Mi s-a spus că nu se poate. Am dat telefon directorului garajului şi i-am spus: «Domnule, aş vrea să preiau un şofer şi cred că dumneata mă înţelegi, nu cred să fie ceva aşa complicat». Mi-a spus: «Nu se poate, şi mie îmi trebuie şoferul ăla, e foarte bun, de ce să vi-l dau dumneavoastră?». Zic: «Dacă ţi-l cerea Suzana Gîdea, nu-i aşa că i-l aduceai pe o tavă de aur?». Zice: «Ba da, dar de-aia s-a făcut revoluţia». Prin urmare, revoluţia era făcută în favoarea lui, nu în favoarea mea – şi trebuia să mă supun.“

(Transformări, inerţii, dezordini – 22 de luni după 22 decembrie 1989,
Andrei Pleşu şi Petre Roman
în dialog cu Elena Ştefoi)

Rodica CULCER

Societatea civilă şi puterea

Generoasa temă a *Dilemei* de astăzi surprinde un punct nevralgic al societăţii româneşti: relaţia cetăţeanului cu puterea. Nu sînt sigură că avem cetăţeni în adevăratul sens al cuvîntului, dar putere avem sigur din belşug. În mod normal, pentru a-i ţine piept, am avea nevoie de o societate civilă puternică. Dar ce este societatea civilă la români? Într-o minunată carte apărută în 1994 la Penguin Press din Londra şi intitulată *Conditions of Liberty: Civil Society and Its Ennemies,* Ernest Gellner constată că dezvoltarea societăţii civile, definită simplificat drept ansamblul organizaţiilor care se opun puterii instituţionalizate, scade de la vest la est în Europa în funcţie de forţa şi vechimea clasei de mijloc. Cel mai avansat grad de independenţă a societăţii civile era identificat în societăţile de tradiţie anglo-saxonă, unde proprietatea privată era bine aparată şi clasa de mijloc veche şi puternică. Cel mai slab dezvoltată era societatea civilă în răsăritul continentului, pe ruinele vechilor imperii, unde burghezia – să nu ne ferim de acest termen onorabil – era slabă, proprietatea privată prea puţin apărată, iar iniţiativa individuală firavă.

La aproape 13 ani după decembrie '89 nu stăm neapărat foarte bine dacă aplicăm criteriile lui Gellner: proprietatea privată nu este garantată de Constituţie, iar marea masă a celor care obţin venituri depinde de capriciile puterii, fiind bugetari sau angajaţi ai întreprinderilor cu capital majoritar de stat. Peste 40 de procente din români trăiesc la ţară, practicînd o agricultură de subzistenţă, deci ieşind în afara sferei societăţii civile. De altfel, în oraşe s-au şi născut în ultimii 12 ani şi jumătate iniţiativele cetăţeneşti: a existat Piaţa Universităţii, care-i aduna seară de seară pe toţi cei dispuşi să sfideze puterea; după reprimarea sălbatică a „Pieţei", în vara lui 1990, zeci de mii de oameni au demonstrat în Bucureşti pentru eliberarea lui Marian Munteanu; la 15 noiembrie 1990, s-a născut Alianţa Civică, iar rezultatul semnificativ obţinut de opoziţie în 1992 i s-a datorat în bună măsură; în 1996, atît Primarul general al Capitalei cît şi Preşedintele ţării au provenit din rîndul societăţii civile. Exasperată de corupţia şi ineficienţa guvernării PDSR, populaţia le-a dat girul. Trebuie spus însă că organizaţiile care l-au impus pe Emil Constantinescu – Solidaritatea universitară şi Alianţa Civică – au fost dominate de intelectuali, categorie slab reprezentată numeric în România. A fost meritul CDR în acel moment de a fi inclus organizaţiile civice. Ce s-a întîmplat însă la sfîrşitul guvernării începute sub semnul marilor speranţe? Organizaţiile civice din Convenţie au fost folosite drept masă de manevră de unele partide politice pentru impunerea unor decizii prin vot, astfel încît şi-au pierdut credibilitatea odată cu erodarea credibilităţii CDR. Prinse în angrenajul politic, ele nu s-au dezvoltat independent, pierzîndu-şi treptat rostul de reprezentare a grupurilor de cetăţeni în raport cu puterea. Exasperată de situaţie, Alianţa Civică s-a autosuspendat din CDR încă înainte de alegerile din 2000, dar nu şi-a recăpătat suflul iniţial. Lipsită de fundament economic – proprietatea privată – şi de suport social – clasa de mijloc – societatea civilă românească trece printr-o perioadă dificilă. Ceea ce nu înseamnă însă că ea a dispărut. Pe baricade, dintre „pionieri" au rămas *Grupul pentru dialog social,* cu revista *22,* şi *Apador CH,* care nu se tem să spună adevăruri incomode despre putere. Nu sînt însă organizaţii de masă, iar impactul lor depinde de „bunăvoinţa" mass-media. Or, televiziunile, aproape toate aservite puterii, le ignoră cu desăvîrşire. Mai puţin ostracizată, dar nu chiar răsfăţată de mass-media, este *Pro-Democraţia,* organizaţie care a avut în ultima vreme iniţiative serioase vizînd reformarea sistemului electoral şi a finanţării partidelor. Campaniile ei de semnături au eşuat însă, deşi majoritatea românilor doresc o schimbare în aceste domenii. Lipsită de bani şi deci ne-susţinută de o campanie mediatică, *Pro Democraţia* a putut avea ecou doar în cîteva oraşe mari, şi acolo parţial. Puterea actuală a ascultat-o, dar nu s-a arătat entuziasmată de o reformă care i-ar strica socotelile. Invitată să facă parte din conducerea Forumului pentru modificarea Constituţiei, *Pro Democraţia* mai are o şansă, cu condiţia ca iniţiativele civice să nu fie din nou ignorate de putere.

Altă speranţă pentru societatea civilă o constituie apariţia organizaţiilor profesionale, cum ar fi *Colegiul medicilor* şi *Ordinul Arhitecţilor.* Liderii lor se pronunţă cu competenţă asupra unor chestiuni relevante şi nu pot fi ignoraţi cu uşurinţă.

© M. Martin

Cum se poate, totuşi, crea o cultură a iniţiativei cetăţeneşti independente de orice putere? Probabil înmulţind numărul organizaţiilor non-guvernamentale care reprezintă interesele imediate ale cetăţenilor. În Marea Britanie, organizaţii cum ar fi Alianţa pentru mediul rural *(Countryside Alliance)* sau Asociaţia Consumatorilor *(Consumers' Association)* au un impact serios asupra opiniei publice. La noi mai e cale lungă pînă la înfiriparea unei asemenea tradiţii, dar ONG-uri există. Dacă unele sînt sprijinite de putere cînd îi convine (a se vedea cazul copiilor instituţionalizaţi), altele pot avea parte de un tratament cel puţin ciudat. Iau exemplul unei organizaţii ecologiste din Baia Mare, pe care nu o numesc pentru că nu vreau să-i fac mai mult rău decît i-am făcut fără să vreau: invitată la o emisiune radiofonică, una din reprezentantele sale a semnalat în prezenţa ministrului Mediului efectele grave ale poluării cu plumb asupra sănătăţii copiilor din Baia Mare, citînd studii efectuate împreună cu Ministerul Sănătăţii. După emisiune, la iniţiativa ministerului, persoana în cauză a fost „înfierată" pentru aceste declaraţii la o adunare a ONG-urilor din oraş. Inutil să spun că a refuzat să mai dea vreodată un interviu la radio. Că avea dreptate însă a dovedit-o şi studiul realizat recent de celebra organizaţie ecologistă *Greenpeace* asupra calităţii apei din Baia Mare şi Cluj. Cantitatea de plumb din apă este mult peste normele europene, dar mai aproape de normele româneşti! Morala: dacă vrem o societate civilă puternică va trebui să învăţăm printre altele şi să ridicăm glasul împotriva abuzurilor puterii. În caz contrar, toate nemulţumirile latente ale românilor se vor canaliza din nou spre Partidul România Mare. ▲

Florin IONIŢĂ

Ultima oră!...

Mă aflam în toiul examenului de bacalaureat, *în parcul de la Sinaia. Vreme splendidă, deşi prea călduroasă... Aşteptând să-mi aducă o cafea, mă pomenesc bătut pe umăr cu multă discreţie... Un amic, reporter...* Nu-i aşa că ar fi fost frumos? Din păcate însă, nici nu mă aflam la Sinaia şi nici nu aşteptam vreo cafea. Singurul real era reporterul, combinaţie de Ig. Caracudi şi Bob Schmeker, care totuşi nu-mi era amic şi nu mă bătea pe umăr: era pe ecranul televizorului. Cît despre discreţie, la ce i-ar fi folosit? Doar se afla în misie la un cunoscut liceu bucureştean, pentru a realiza un reportaj despre examene, examinatori, examinaţi, şcoală, ce mai, *cestiunile arzătoare la ordinea zilii.* Ambalajul era impresionant: chipurile celor intervievaţi (absolvenţi care tocmai ieşiseră de la una dintre probele examenului de bacalaureat) erau acoperite, vocea, prelucrată electronic. De ce atâtea precauţii? Evident, pentru că se făceau dezvăluiri grave, *de la care atîrnă viitorul, prezentul şi trecutul ţării*: profesori supraveghetori corupţi, care, pentru 50.000 de lei (de cap de examinat, e drept!), au acceptat să admire natura patriei de la fereastra clasei, pentru ca în acest timp vajnicii candidaţi să poată consulta în linişte bibliografia aflată asupra lor, subiecte ştiute dinainte de examen, copiate de pe site-ul „secret" (!) al ministerului, pe care nişte hackeri versaţi au reuşit să-l „spargă", computere care „umflă" notele, semne pe teze spre ştiinţa profilor care astfel puteau depista mai uşor lucrările „aleşilor". În aceste din urmă cazuri sumele creşteau ameţitor, ajungînd chiar la cifra fabuloasă de 500.000 de lei. S-au semnalat şi cazuri, izolate e drept, cînd leii autohtoni au fost înlocuiţi cu occidentalii euro (nu vă speriaţi, nu 500.000, ci doar 5 sau multipli care nu treceau totuşi de 50!). Sigur, aici s-ar putea discuta despre înlocuirea simbolicei cifre 3 cu profana 5, dar tema numărului de faţă îmi interzice digresiunea. La întrebările repetate ale reporterului, *Ai dat şi tu?, Ai copiat şi tu?,* răspunsurile erau invariabil aceleaşi: nu, dar ştiu că în sala X, sau în liceul Y, aşa a fost. Şi atunci, avînd în vedere atîta, hai să-i zicem eufemistic, imprecizie a informaţiei, de ce asemenea precauţii pe seama intervievaţilor sau, şi mai simplu, de ce s-a mai transmis reportajul? Păi nu aţi înţeles? Pentru că era „de rău". Problema este cît „de rău". O bănuială am avut eu de la început, privind la ceas: era pe la prînz. Nici măcar ora 5 p.m.! Ce să mai zic de 7 sau 8 p.m.! Acolo însă nu ajung decît greii: hoţii de găini, violatorii în serie, mîncătorii de peşte contaminat cu niscaiva cianură, vînzătorii de ecleruri cu salmonela sau măcar restanţierii la plata întreţinerii. În miezul zilei însă...

Cît despre fascinaţia autorităţii (am ajuns în sfîrşit la *cestiune!)*... Păi cum să te fascineze o autoritate de 50.000 de lei, cam cît cîştigă la o oră de vîrf un spălător de parbrize la intersecţia dintre Mihai Eminescu şi Polonă (nici nu îndrăznesc să pomenesc de aristocratica Piaţă Romană ori de mai populara, dar atît de rentabila Piaţă a Unirii!). Şi unde nu-i autoritate *care va să zică că nu există,* iar atunci ce să mai refuzi! Moda se schimbă şi odată cu ea şi modelele: a fost odată un bădiţa Vasile, i-a urmat dascălul Clăiţă, apoi domnu' Trandafir la concurenţă cu celălalt domn, Vucea, a venit rîndul belferului epocii interbelice, a urmat Profesorul-Supraveghetor-al-Elevilor-care-Sortau-Cartofi-în-Practică şi iată-l şi pe urmaşul său, cel care pentru 50.000 de lei... Mărirea şi decăderea... corpului didactic. Uite însă că iar mă îndepărtez de temă.

S-ar mai găsi totuşi ceva şi pentru numărul de faţă: cifrele. Şi ele spun destul despre autoritatea şcolii în lumea noastră. Departe de a se măsura cu premiantele clasei, Armata şi Biserica, Şcoala nu concurează nici măcar codaşele, Justiţia şi Poliţia. Pur şi simplu nu apare în statistici. Şi cum să apară, cînd în învăţămînt totul se măsoară în lei, iar cifrele au atît de puţine zerouri, încît odată cu Leul cel Greu, sărmanii profesori vor trebui să mai vină şi cu bani de acasă. Desigur, vreo 4.000.000 de părinţi îşi trimit zilnic (sau, mă rog, aproape zilnic) copiii la şcoală. O bună parte din ei sînt chiar interesaţi de ce şi cît învaţă odraslele lor, mulţi se luptă să şi le vadă admise la anumite şcoli şi nu rareori desfăşoară strategii care de care mai complicate spre a-şi atinge ţelul. Dar banii! Banii puşi în joc sînt atît de puţini. Nu cu mult timp în urmă, pe vremea cînd se purtau asalturi la baionetă pentru manualele alternative, cineva, *nu spui cine, persoană importantă,* afirma cu îngrijorare că un părinte cheltuieşte astronomica

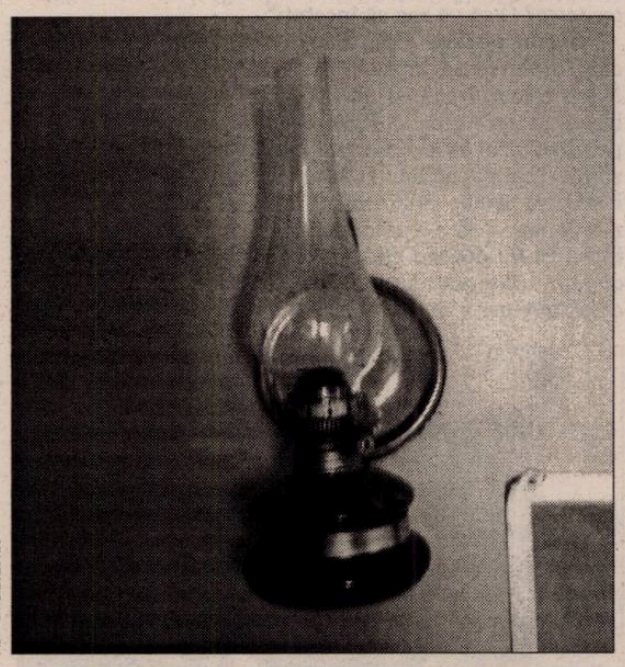
© C. Manole

sumă de un milion de lei pe an pentru cărţile de şcoală ale copilului. Dar calculul se oprea aici, pentru că dacă l-ar fi continuat, ar fi constatat că suma reprezintă abia jumătate din valoarea întreţinerii pe o lună a unui apartament de bloc. Şi atunci...

Atunci, elevii nu mai învaţă, profesorii trăiesc de azi pe mîine, şcoala se duce de rîpă, manualele astea noi sînt proaste, examenele sînt prea grele, ba nu, prea uşoare, învăţămînt ca la noi, mai rar în lume, absolvenţii noştri ştiu mai multe decît ai lor..., iar mie nu-mi rămîne decît să vă spun una *mai lată decît toate:*

Ce?

Examenele de admitere la facultate...

Ei? Examenele de admitere la facultate...

Nu-nţelegi?

S-au desfiinţat?!!

Cum ai ghicit?

Auzisem eu ceva de la un prieten, *dar nu credeam...* Mă duc să-mi anunţ copilul că poate pleca liniştit la mare. ▲

Gheorghe FLORIAN

Nu-i nimic de capul lui, e o „impresie“

Viaţa în închisoare este în mod absolut o viaţă de grup: este anulată orice intimitate, totul este la vedere pentru ceilalţi, relaţiile interumane sînt o risipire de sine, nu te poţi ascunde de partea rea a conduitei celor din jur, capacitatea de a suporta infirmităţile sufleteşti ale celorlalţi este depăşită de mult. Şi mai rău decît toate, posibilităţi de refugiu nu sînt....

Desigur, există în penitenciar privilegii diferite de la un statut la altul, dar, ca principiu, statutele avute „afară“ tind să se menţină şi pe parcursul executării pedepsei. În acest sens nu va surprinde faptul că indivizii cu o valoare deosebită (pregătire superioară) vor fi ţinuţi la distanţă sau chiar persecutaţi pentru că sînt un motiv de umilire pentru majoritatea celorlalţi, care se simt inferiori.

Structura puterii în grupurile de deţinuţi este o adevărată problemă pentru administraţia locurilor de detenţie: cine şi cum îşi exercită influenţa dintre deţinuţi se află la originea multor evenimente negative. Desigur, personalul dă unele responsabilităţi deţinuţilor care îndeplinesc anumite condiţii, dar frecvent sînt descoperiţi lideri informali a căror autoritate este incontestabil mai mare decît a celor numiţi oficial. Deţinuţii preferă liderii mediocri, dar care ştiu să se poarte şi prezintă constant un anumit stil în relaţiile cu ceilalţi.

Într-un sondaj de opinie privind calităţile liderului ideal în închisoare, deţinuţii le-au ordonat astfel: să prezinte corect situaţia din celulă, să vorbească frumos, să-i ajute pe ceilalţi să nu greşească, să respecte pe fiecare deţinut, să se priceapă la oameni, să fie un bun povestitor, să-i sprijine pe cei nefericiţi, să fie mereu bine dispus, şi, pe ultimul loc!, să aibă forţă fizică.

În modul cum au fost ordonate „calităţile“, remarcăm importanţa acordată funcţiei de purtător de cuvînt în relaţiile cu gardienii. De asemenea, o cheie a succesului în relaţiile interpersonale este modul de adresare către ceilalţi deţinuţi şi respectul ce îl arată acestora. De altfel, foarte frecvent, deţinuţii manifestă o anumită incompetenţă în relaţiile interpersonale: comunică dificil, stabilesc greu raporturi de cooperare, nu ştiu cum să preîntîmpine sau să soluţioneze tensiunile şi conflictele, se lasă uşor influenţaţi de prejudecăţi, nu au criterii de evaluare a oamenilor şi a situaţiilor de viaţă etc. De aceea deţinuţii aşteaptă de la liderii lor o conduită onestă şi atentă la dificultăţile personale pe care le traversează unul sau altul. Nicăieri ca în puşcărie, Moromete, care stă pe marginea şanţului şi le explică ălorlalţi ce scrie de fapt la gazetă, nu este mai valorizat.

Toate acestea trebuie înţelese în condiţiile în care deţinuţii sînt persoane lipsite de libertate, cu o mare parte a trebuinţelor greu, imposibil sau anormal satisfăcute, trăind într-o ambianţă în care plictiseala, incertitudinea şi anxietatea sînt permanente. Ca urmare, doar pentru scurte perioade, climatul într-o cameră poate fi apreciat ca destins, optimist sau relaxat.

În condiţii normale, oamenii pot fi înţeleşi după legităţi, dar, departe de echilibru, conduitele lor devin specifice. Prima intrare în penitenciar pune multe probleme în faţa deţinutului şi cu cît le va rezolva mai repede cu atît sentimentul de străin se va diminua. Va începe cu explorarea treptată a mediului şi va continua cu învăţarea argoului; se va resemna în faţa „uitării“ celor de afară şi se va replia în sine. Trecutul şi viitorul vor fi abandonate pentru un prezent căruia i-au fost construite noi sensuri simbolice. În dialogul cu ceilalţi, vinovăţia atribuită de ceilalţi se poate transforma în sentiment de culpabilitate, dar cel mai frecvent procesul este invers.

Vulnerabilitatea personalităţii iese în prim plan: dizarmoniile, nevoia exagerată de stimă, învăţările patologice, ignoranţa, imaginea de sine şi multe altele pot fi surse ale dificultăţilor relaţionale cu personalul şi cu ceilalţi deţinuţi. Deţinuţii au o intensă trebuinţă de a fi percepuţi ca provocînd simpatie: ei îşi atribuie calităţi deosebite şi se prezintă ca victime ale unor împrejurări de neevitat.

Cu mai mult timp în urmă, vizitam pentru prima dată Penitenciarul Aiud, loc de glorie în lumea interlopă pentru cei trecuţi pe acolo. Cei mai răi deţinuţi locuiau pe zarcă, o secţie de care se înfiorau toţi condamnaţii din ţara asta. Nu atît construcţia inspira teamă, ci fauna adunată aici: ucigaşi fără scrupule, tîlhari la drumul mare, hoţi care prădaseră familii sărmane, spărgători de case boiereşti, adică de VIP-uri....

Cel mai respectat din toţi era unul condamnat 35 de ani pentru cîteva omoruri, printre care şi doi poliţişti: nimeni nu mai avea o asemenea pedeapsă şi, lucru de neînţeles, omul era optimist, jovial chiar, cu un umor de calitate. L-am întrebat cine este şi ar fi trebuit să-mi spună numele, infracţiunea şi condamnarea, dar el s-a prezentat „Creatorul de speranţă din puşcăria Aiud“!

O ducea bine, deşi nu era căutat de nimeni – haine curate, ţigări din belşug, romane de citit, cafea, alimente rare în închisoare... Avea 34 de ani şi influenţa lui era mare şi dincolo de zarcă pentru că primea informaţii din toată puşcăria, iar personalul reuşea să-i ţină în mînă pe deţinuţi şi cu ajutorul lui. Iată – în transcrierea mea – ce mi-a povestit el despre modul cum se impunea în faţa ocnaşilor.

„Majoritatea celor care vin aici fac faţă cu greu despărţirii de lumea liberă, de cei dragi. Toţi sînt vulnerabili, uşor de rănit, cu moralul la pămînt, disperaţi de faptul că lucrurile au decurs la proces altfel decît s-au aşteptat. Sentimentul pierderii este copleşitor, iar neputinţa de a suporta mizeria vieţii între oameni străini şi capabili de orice îl conduc spre o singură ieşire: sinuciderea. Atunci apar eu, cu poveşti inventate despre alţii aflaţi în situaţii şi mai grele decît el şi care acum sînt liberi şi fericiţi; îi explic cum se poate redeschide procesul, cui să se adreseze, ce avocaţi să caute, îi vorbesc despre familia sa şi îi laud copiii văzuţi în fotografiile pe care le păstrează cu grijă. Îi spun cum vor evolua lucrurile în viitor şi el crede tot ce-i spun. Nu ştie că ceilalţi nu se apropie de el pentru că aşa le-am cerut eu. El este surprins că totuşi cineva îi adresează o vorbă de încurajare şi încearcă să mă răsplătească aşa cum poate. De fapt, asta urmăream eu: să-mi dea din lucrurile sale şi din pachetele pe care le primeşte, să se simtă dator la mine, să devină un admirator al meu şi la nevoie să-mi sară în ajutor. Pe asta se întemeiază puterea mea, şi, să ştiţi, eu nu sînt o „impresie“ (adică cineva care se dă mare, dar în realitate e un nimeni).

Mi-aduc aminte de unul care a stat peste 50 de ani în puşcărie, desigur în mai multe pedepse: cînd l-am cunoscut avea vreo 70 de ani, era mic de statură, elegant îmbrăcat – avea pantofi de 410 lei şi fuma KENT, ţigară rară pe atunci. Era o istorie vie a închisorilor ultimilor zeci de ani: avînd o bună memorie cunoştea carierele multor membri ai personalului, dar mai ales ale deţinuţilor. Poveştile lui nu se terminau niciodată. Cînd l-am întrebat cum o duce atît de bine printre ocnaşi, mi-a spus doar două vorbe ducînd mîna la gură: „Regele Cicero“. Nu-l citise pe Cicero, dar ştia că un bun vorbitor poate întoarce lumea în favoarea lui. Pe la 80 de ani a murit, aşa cum era de aşteptat, în puşcărie.

Asta e deci soluţia: să creezi în jurul tău o reţea de legături afective, să devii în orice împrejurare un ideal pentru cîţiva. Mulţi deţinuţi, pentru a-şi crea sentimentul de protecţie, se arată o anumită perioadă mai răi decît sînt în realitate, mai dispuşi să recurgă la soluţii extreme, ceea ce îi intimidează pe cei din jur.

A fi admirat sau, la nevoie, temut de colegii de celulă este marele obiectiv aducător de foloase imediate şi un sentiment de putere liniştitor. Dacă mai ai şi un televizor color pe care ceilalţi nu şi-l pot permite, te poţi considera un deţinut fericit. ▲

Stela GIURGEANU

Pîinea şi cuţitul

*Omul, pînă nu sluje**ş**te, stăpîn nu ajunge*
Anton Pann, *Povestea vorbei*

Autoritatea este ceva, cu siguranţă, necesar, dar, cu aceeaşi siguranţă, greu de acceptat la un prim contact profesional. Dacă la început autoritatea este „înghiţită“ din umilinţa necesităţii, fiind privită, mai apoi, cu detaşarea experienţei, ajunge, în cele din urmă, tolerată şi exploatată, cu „aroganţa“ încrederii depline în sine.

Candidînd la felie

Drumul de la *„novice“* la *„autoritate în domeniu“* începe întotdeauna cu proba interviului. Lipsit de complicitatea părinţilor sau a colegilor, aspirantul la un cutare post se găseşte din capul locului, singur, faţă în faţă cu Autoritatea. Cel care ia interviul este perceput ca deţinător absolut, atît al pîinii, cît şi al cuţitului şi, numai dacă se îndură, va tăia „umilului“ intervievat o bucată. Lipsa de experienţă, teama de concurenţă, teama de eşec, mentalitatea începătorului de *„oricum nu am prea multe şanse“*, toate converg înspre ecuaţia „fricii“ de autoritate.

Consultanţii firmelor de plasare au de a face, de multe ori, cu neîncrederea, disperarea de angajare sau timiditatea omului în faţa *„puterii de partea cealaltă a biroului“*. În acest punct, aspiranţii acceptă condiţiile de orice fel, excluzîndu-se nu numai alternativele mai bune, ci chiar şi atuurile postului pentru care se candidează. De asemenea, de multe ori, interviurile se ratează pentru că oamenii nu ştiu *„să se vîndă“*. Nu vor să iasă în faţă, sînt timizi şi de aceea eşuează. Cînd, de exemplu, candidatul cere un salariu mult mai mic decît cel prevăzut pentru postul respectiv, el poate rata interviul şi postul. În majoritatea cazurilor, subestimarea echivalează cu o neîncredere în forţele proprii, deci într-o viitoare neproductivitate.

Întrebările finale ale unui interviu, cele care oferă şansa candidatului de a se informa asupra viitorului său în compania respectivă, rezumabile prin *„aveţi întrebări despre noi?“*, sînt ignorate din frica înecului la mal sau din mentalitatea „poziţiei de ghiocel“ care îl pun în inferioritate, paradoxal, tocmai pe cel care vrea slujba cu orice preţ (inclusiv cel al propriului confort).

Dar, dacă la început de drum optica este îndreptată doar spre angajare, cu timpul, experienţa, încrederea în sine şi dorinţa de a avea o poziţie mai bună estompează oarecum inhibiţia iniţială faţă de cel care ia interviul. Cînd dependenţa de „pîine“ dispare parţial, locul de muncă fiind (poate) asigurat, CV-ul avînd destule completări la capitolul Experienţă Profesională, interacţiunile cu autoritatea devin obişnuite, făcînd-o să apară ca folosind pîinea şi cuţitul de comun acord cu intervievatul. Cînd intervievează oameni (mai) experimentaţi, care sînt conştienţi de alternative, consultanţii firmelor de plasare se găsesc cumva pe picior de egalitate cu aceştia. Autoritatea se răspîndeşte în cele două direcţii, conştientizîndu-se de acum starea de ajutor reciproc. „Tăiem o felie?“ / „Tăiem...“

În momentul în care angajarea este privită cu detaşarea celui care are deja un post bun, dar doreşte şi alte avantaje materiale, *headhunter*-ii au de a face cu oameni mai mult decît dezinhibaţi. Oamenii „vînaţi“ pentru poziţii cheie sînt cei care îşi cunosc pe deplin interesele şi ştiu, aşadar, să îşi negocieze contractul de muncă (pornind de la telefon mobil şi ajungînd la casă cu piscină).

La acest nivel, rolurile tind spre o schimbare. Meseria *headhunter*-ului fiind aceea de a recruta personal înalt specializat, el este obligat să fie abil, să ştie să-l atragă prin avantaje pe orice tip intervievat, situat deja pe o poziţie favorabilă. În aceste cazuri, cu toate că autoritatea pare a aparţine celui care ia interviul şi care decide pasarea unui post, decizia angajării aparţine intervievatului, care îşi hotărăşte astfel propria soartă. Acum, pîinea şi cuţitul aparţin candidatului, la fel ca şi împărţirea bucăţii de pîine.

Cînd eşti deja pe felie

Cu toate că statistici edificatoare nu pot exista decît la fiecare companie în parte, este evident că rulajul oamenilor în posturi aşa-zise mici sau medii este mult mai mare decît cel al oamenilor selectaţi în posturile de conducere. Unul dintre motivele principale ar fi acela că un bun manager este întotdeauna greu de găsit şi, odată cooptat, firma are interesul să-l păstreze pe termen cât mai lung. O poziţie de manager depinde în primul rînd de capacitatea cuiva de a se adapta unei echipe deja formate. Fiind deja un om despre care s-a „auzit“, interviul nu va conţine întrebările tip, privitoare la experienţa sa, ci se va axa, în special, pe „calităţile de om“.

Vorbind cu un director de Resurse Umane, am aflat că, la acest nivel, evaluarea unui candidat se realizează printr-un *interviu de comportament*, urmărindu-se în primul rînd atitudinea. Pentru că, dacă un manager se mai poate forma, elementul de bază al unui leader este carisma, pe care *„o ai sau nu“*. Cartea de vizită fiindu-i deja cunoscută, cel contactat în vederea ocupării unui post de conducere trebuie în primul rînd să se *„integreze familiei“*. Dacă, de exemplu, un candidat cu un CV excelent se prezintă sub forma arogantă a celui care deţine şi pîinea şi cuţitul, dar care nu este în stare să împartă, există toate şansele de a fi refuzat. Datoria unui director de Resurse Umane este de a clădi o instituţie solidă de la bază şi de a-i găsi conducătorul perfect. În poziţia de manager, abordarea trebuie să fie întotdeauna deschisă, să dea dovadă de maleabilitate şi de capacitatea de a înţelege şi de a dori să ajute. *„În această poziţie, autoritatea prin comunicare se impune mai bine decît un pumn în masă, iar lucrurile se rezolvă mai bine cu o vorbă bună decît cu o mustrare“*. ▲

Gabriela BĂDESCU

Mănăstirea Nămăieşti

Mănăstirea Nămăieşti este o comunitate de maici şi se află în satul cu acelaşi nume, din apropierea municipiului Cîmpulung, la răscrucea a două drumuri: Cîmpulung – Bran – Braşov şi Cîmpulung – Dragoslavele – Rucăr – Cheile Dîmbovicioarei. Zona şi-a căpătat locul în istorie prin faptul că aici s-a tras primul glonte după intrarea României în primul război mondial. În apropiere se află măgura Mateiaş pe care s-a şi ridicat un mausoleu care păstrează memoria acelor zile prin osuarul comun al combatanţilor români şi germani.

Satul Nămăieşti şi mănăstirea cu acelaşi nume sînt atestate în documentele istorice dintre 1503-1547, în hrisoavele domnitorilor Radu cel Mare şi Mircea Ciobanul. Date exacte, însă, în legătură cu întemeierea mănăstirii şi a bisericii săpate în piatră nu se cunosc încă. După cum spune şi inscripţia de pe îmbrăcămintea icoanei, aceasta a fost legată în argint în anul 1798 de către Enache-postelnicul, iar în anul 1913 a fost încadrată solid în ramă de argint de către Elena soţia generalului Raste. Crucea de piatră de deasupra bisericii, ridicată de Gavriil-voievod, în anul 1601 a fost dărîmată de ghiulele în timpul primului război mondial (1916) păstrîndu-se doar o mică parte din ea care se află lîngă zidul din afară al bisericii, chiar sub fereastra altarului.

Legenda ctitorului anonim

În cazul Mănăstirii Nămăieşti, „recunoaşterea" locului ţine de planul legendelor de întemeiere. Ceea ce povesteşte ghidul mănăstirii, maica Cornelia, este o legendă a ctitorului anonim al locului care s-a perpetuat în tradiţia orală a satului. Un cioban păştea oile în partea locului. Ajungînd la stînca în care apoi a a fost săpată biserica, ciobanul făcu un popas la poalele pădurii, pe această piatră mare, rămînînd cu oile aici şi peste noapte. În vis s-a arătat ciobanului Maica Domnului care i-a spus: „Scoală-te, sapă sub tine şi vei găsi o icoană într-o bisericuţă de piatră. Aici vei face tu biserica în cinstea şi în slava intrării în biserică a Sfintei Fecioare Maria – Izvor de viaţă şi de tămăduire". Trezindu-se din acest vis, ciobanul începu să sape cu rîvnă. Şi după trei zile şi trei nopţi dădu de o bisericuţă de piatră în formă de peşteră cu icoane şi odoare bisericeşti.

Într-o primă analiză se poate observa mişcarea de separatio de care am mai vorbit a divinului care se impune umanului. Locul indicat în vis ciobanului dispune de o alteritate care se vrea decupată, delimitată. Poartă amprenta unei inaccesibilităţi care însă atrage şi mobilizează, cheamă fiinţa umană pe urmele ei.

Apoi este evident planul fantastic al basmului care interferează: trei zile şi trei nopţi sînt necesare ciobanului, asemeni eroilor din poveşti, să sape şi să descopere bisericuţa îngropată pe care o găseşte, ca pe o comoară, pe lîngă icoana făcătoare de minuni, şi cu toate odoarele ce se află în mod obişnuit într-un lăcaş de cult. Ceea ce este important de precizat este faptul că înainte de a fi consacrat, locul a fost însemnat. Este vorba de un soi de „preistorie" a unui spaţiu care justifică (şi proclamă) construcţia ulterioară a edificiului. Mărturia maicii Cornelia arată că descoperirea „comorii", cu „odorul nepreţuit" care e icoana făcătoare de minuni, exprimă calitatea de *loc însemnat* care reclamă consacrarea lui: „După visul ciobanului căruia i s-a arătat Maica Domnului, aceasta i-a spus să meargă la domnitorul locului şi să ia măsuri să se construiască. Şi s-a dăltuit şi s-a mărit spaţiul..."

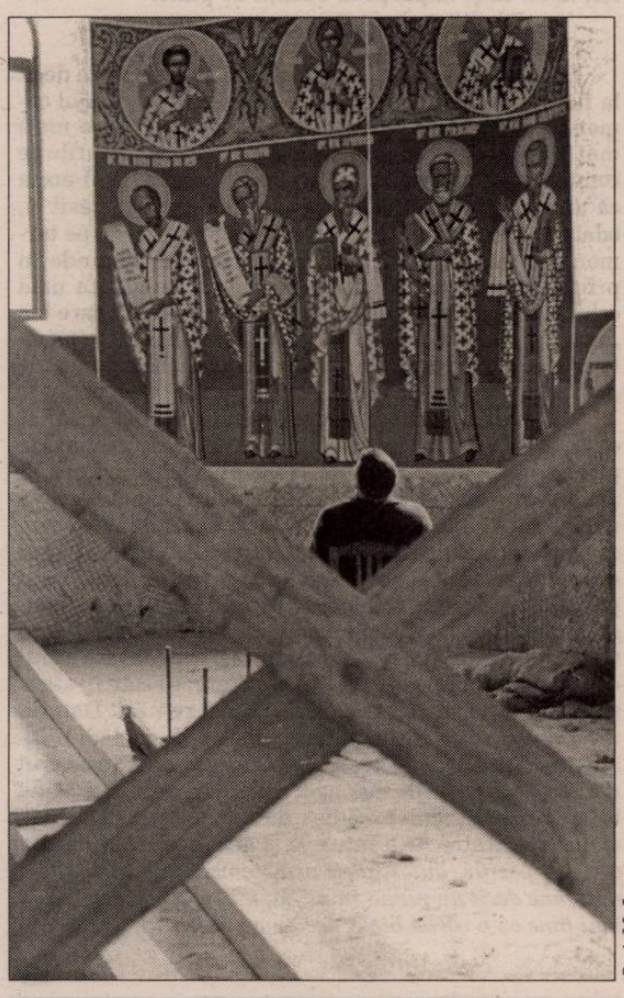

© A.M. Ivan

Aşadar, locul însemnat este purtătorul unor valori ce se cer căutate şi descifrate într-o construcţie, presupune adică un efort de (re)cunoaştere mai întîi şi apoi un efort constructiv. Icoana miraculoasă este „urma" pe care o lasă transcendental şi ca reper o indică spre a fi urmată. Ciobanul o „urmează" trei zile şi trei nopţi şi găseşte semnul, simbolul care stă pentru o realitate mai vastă, cu multe învelişuri, cu nenumărate niveluri ce se cer fiecare parcurse. „(...) Există un simbolism geografic, spune René Guénon, aşa cum există unul istoric, iar semnificaţia simbolică a lucrurilor e cea care le dă semnificaţia profundă pentru că aici se stabileşte corespondenţa lor cu realităţi de ordin superior (...). Există astfel locuri în mod special apte pentru a servi drept suport acţiunii influenţelor spirituale şi pe această calitate s-a bazat stabilirea anumitor centre tradiţionale, principale sau secundare, pentru care oracolele antichităţii şi locurile de pelerinaj oferă exemplele cele mai evidente".

Legenda lămuritoare a numelui

O altă legendă care circulă în zonă este legată de o întîmplare de la care se trage numele satului şi al mănăstirii. Voievodul Radu Negru, de numele căruia se leagă şi legenda construirii mănăstirii Curtea de Argeş, aflat pe aceste locuri ar fi zărit în pădure un pustnic pe care l-ar fi urmărit dorind să-l întîlnească. Acesta însă s-a ferit de ochii voievodului ascunzîndu-se în chilia sa săpată în munte. Negru-Vodă a ajuns la refugiul pustnicului şi uitîndu-se înăuntru pe fereastra săpată în piatră n-a văzut pe nimeni. Atunci ar fi rostit: NEMO EST. În aceste cuvinte s-ar afla originea numelui de „Nămăieşti". Chilia sihastrului urmărit de voievod s-a transformat apoi în bisericuţa de azi a mănăstirii Nămăieşti.

Legenda contrazice ceea ce se ştie, lucru întărit şi de maica Cornelia, şi anume că mănăstirea a fost încă de la fondarea ei o comunitate de maici. Pe de altă parte, consacrarea locului întîi de către un pustnic, retras apoi în alt loc, imprimă locului un prestigiu decurgînd din dialectica sacrului: logica unei separatio care se deplasează lăsînd „urme", de fapt expansionînd.

Această atitudine de retragere, de fugă a sihastrului în faţa asaltului lumesc reprezentat de voievod ne duce cu gîndul la acel rechizitoriu al Sf. Grigorie de Nyssa împotriva locurilor de pelerinaj ca spaţii unde categoria „colectivului" dă frîu liber tendinţelor dispersatoare: „Fuga" pustnicului e încercarea de a păstra întregul, integralul, unicul în faţa contaminării profane. Înseamnă acea „retragere celulară" de care vorbea M. Chodkiewicz. În articolul său „Les quatres morts du soufi", Chodkiewicz aminteşte de un autor sufist din secolul al II-lea după hegira, Hatim al-Asamm, care indicase cele patru praguri de trecut pe Calea renaşterii spirituale, „patru tipuri de morţi" şi anume: moartea „albă" (postul, foamea), moartea „roşie" (lupta împotriva dorinţelor sufletului pasional), moartea „verde" (sărăcia, îmbrăcarea în zdrenţe) şi moartea „neagră" (a suporta fără a te plînge nedreptăţile şi umilinţele de care ai parte). În termeni sufiţi toate aceste etape poartă numele de *khalwa*. „Retragerea în singurătatea chiliei, spune Chodkiewicz, nu poate oferi suport decît pentru trei dintre aceste morţi: singurătatea, despuierea, războiul împotriva pasiunilor. Moartea «neagră» este prin definiţie exclusă din această retragere pentru că ea i-ar impune adeptului să iasă din celulă şi să meargă în întîmpinarea creaturilor". Aşadar *khalwa* este doar jumătatea unui drum, care trebuie continuat cu *jalwa,* ce presupune „întoarcerea în lume, care e mai puţin o încercare suplimentară şi, mai degrabă, o împlinire. Purificat de ataşamente, eliberat de iluzii, fiind ocupat doar cu Dumnezeu, *solus ad solum*, reclusul desăvîrşit, cînd deschide uşa celulei sale, nu mai vede în orice act decît opera divină, în orice fiinţă decît epifania Numelor divine".

Revenind la sihastrul din legenda Nămăieştiului şi extrapolînd experienţa sufistă de mai sus, am putea zice că fugarul nu străbătuse întreaga *khalwa* pentru a ieşi în lume. Sau, altfel spus, n-a fost dus pînă la capăt procesul de separatio pentru a urma cel de integratio. Pentru sihastrul din legendă locul chiliei – viitoarea biserică – era încă doar un loc însemnat, care avea nevoie de un efort singular, hermeneutic, accesul la o altă stare şi care nu se face decît individual. Voievodul dorea „consacrarea" locului, oferirea lui întregii comunităţi, dorea naşterea unei geografii sacre la care să aibă acces aceasta.

Descendenţa sacră

„Legenda spune că icoana visată de cioban este chiar aceea care se află în biserică, în stînga şi despre care se spune că este făcătoare de minuni. Această icoană reprezintă pe Maica Domnului cu Pruncul Iisus în braţe. Pictura deteriorată de vreme, se păstrează ca una dintre cele mai vechi icoane nu numai din ţară, ci din întreaga creştinătate, fiind presupusă a fi zugrăvită de Sf. Apostol şi Evanghelist Luca". Prin acest discurs, cu stereotipiile inerente unui cuvînt de întîmpinare a vizitatorului, ghidul locului încearcă să spună mai mult. Icoana făcătoare de minuni are calificarea unui simbol care ataşează locul unei genealogii sacre.

Aşa cum remarca Gilbert Durand simbolul nu valorează decît prin el însuşi. În simbol, cu alte cuvinte, se întîlnesc două entităţi din planuri diferite. Cele două jumătăţi ale simbolului – vizibilul şi invizibilul – coexistă şi alcătuiesc ceva cu totul diferit de ele, luate separat. Căci simbolul trebuie să se „întrupeze" în ceva de maximă concretitudine. Dacă mitul presupune acordarea de puteri egale obiectelor şi semnificaţiei lor (chiar cu o preeminenţă dată primelor), concepţia religioasă tinde mai sus, dincolo de această atitudine magică. Această tensiune, acest „dublu imperialism", cum îl numea Paul Ricœur, între senzorial şi spiritual, între semnificant şi semnificat antrenează o perpetuă *redundanţă* între cei doi poli astfel încît repetările nu sînt tautologii, ci adăugiri mereu sporitoare. Neputînd să se încarneze adecvat într-un concret, simbolul (mai exact partea invizibilă a lui) „se repetă" prin jocul redundant al miturilor, ritualurilor şi iconografiei care, toate, vin să completeze sfera simbolului, călătorind în teritorii „cosmice", „onirice" şi „poetice".

Icoana făcătoare de minuni de la Nămăieşti este simbol, ea baleind pe mai multe paliere. Unul este cel al filiaţiei teologice de primă mînă: se presupune că ar fi zugrăvită chiar de către Sf. Apostol şi Evanghelist Luca. Descendenţa coboară pînă în vremurile de început al creştinismului cînd, aşa cum spune maica Cornelia, de frica persecuţiilor, se propovăduia în grote ca cea de la Nămăieşti.

Istoria icoanei însăşi este pe măsura simbolului. În primul război mondial, s-a aflat în pericol cînd biserica a fost incendiată de obuze şi a fost salvată de un sergent Ion Mustaţă, într-un episod povestit cu teatralitatea inerentă de ghidul mănăstirii: „Era la Mateiaş şi a văzut că arde biserica şi a spus: «Haideţi, fraţilor, să salvăm icoana de la Nămăieşti, că e foc, arde biserica, sînt flăcări în interiorul bisericii». Şi a adus nisip cu mantaua, a făcut potecuţă pînă la icoană".

Simbolul este un soi de *eidolo-motor* (Jean Chevalier), care „revelează voalînd şi voalează revelînd" (G. Gurvitch), „depărtează ceea ce e apropiat şi apropie ceea ce e depărtat" (Hugo von Hofmannstahl). Icoana miraculoasă are această calificare prin dialectica în care se înscrie atrăgînd în fiecare zi zeci de pelerini, dar rămînînd într-un mister care nu se revelează decît celor vrednici. „Că deşi era în mijlocul flăcărilor lemnul n-a ars, dar de căldură s-a topit pictura. Nu se mai cunoaşte bine. Se mai cunoaşte la cîte cineva, care are o viaţă frumoasă, aşa un chip frumos li se arată. Odată li se arată chipul Maicii Domnului".

Gabriela Bădescu *este absolventă a Facultăţii de Filosofie şi masterandă în Antropologia spaţiului sacru la Universitatea de Arhitectură „Ion Mincu" din Bucureşti*

Bibliografie

René Guénon, „Domnia cantităţii şi semnele vremurilor", Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 133.

Michel Chodkiewicz, „Les quatres morts du soufi" (dactilogramă din arhiva André Scrima de la New Europe College, Bucureşti, prezentată de către d-na Anca Manolescu în cursul său „Simbolica spaţiului în Răsăritul creştin" ţinut la masterul de Antroplogia spaţiului sacru de la UAUIM, Bucureşti, căreia îi mulţumim pentru informaţiile pe care le-am folosit şi noi în acest studiu).

Paul Ricœur, „Eseuri de hermeneutică", Editura Humanitas.

Pasaj din interviul cu maica Cornelia, ghidul mănăstirii Nămăieşti.

▲

Dragoş PÎSLARU
Centrul Român de Politici Economice (CEROPE)

Aspiraţii europene şi realităţi româneşti

● **Dăianu D., Vrânceanu R. – *România şi Uniunea Europeană*, Editura Polirom, Iaşi, 2002.**

Trăim într-o ţară în care mai mult de trei sferturi din populaţie ar dori să intrăm cît mai repede în Uniunea Europeană. Optimismul afişat de români în ceea ce priveşte procesul de aderare la UE este descumpănitor în comparaţie cu scepticismul celorlalte state candidate, cu mult mai avansate decît România din punct de vedere al criteriilor de aderare. Două explicaţii se pot da rapid pentru a înţelege acest fenomen: ignoranţa şi neputinţa. Ignoranţa, pentru că deşi afirmă sus şi tare că vor să intre în *Europa*, românii nu prea ştiu ori nu prea înţeleg costurile şi implicaţiile negative ale acestui proces. Neputinţa, pentru că după doisprezece ani interminabili de tranziţie, guvernele României au demonstrat că sînt incapabile să găsească soluţii pentru a orienta ţara pe drumul dezvoltării durabile. În aceste condiţii importul de instituţii şi directive de la Bruxelles devine, din păcate, o alternativă atractivă pentru România.

În aceste condiţii, cartea apărută recent la Editura Polirom a domnilor Daniel Dăianu şi Radu Vrânceanu este mai mult decît binevenită. Un prim merit al lucrării este că încearcă să exploreze care este miza aderării României la Uniunea Europeană din punct de vedere economic. Premiza clară de la care pleacă Daniel Dăianu în expunerea sa este că *„România are mai multă nevoie de UE decît viceversa"*. Aceast stil pragmatic cu care fostul ministru de Finanţe ne-a obişnuit de ceva vreme este extrem de util pentru a conştientiza, dincolo de hăţişul declaraţiilor politice triumfaliste emise la nivel înalt, de tipul „România a încheiat deja procesul de tranziţie", care sînt adevăratele probleme structurale ale economiei româneşti fără a căror rezolvare aspiraţiile noastre europene sînt şi vor rămîne doar vînare de vînt.

În cadrul colecţiei de studii pe care ne-o propun autorii, sînt tratate exact punctele slabe ale economiei româneşti în demersul său de integrare în structurile euro-atlantice cum ar fi inflaţia, deficitul contului curent ori decalajul în termeni de convergenţă reală. Cunoaşterea acestor puncte slabe este esenţială pentru a înţelege exigenţele procesului de aderare la UE şi eforturile pe care trebuie să le facem pentru a dobîndi atît de rîvnitul statut de membru în clubul select al statelor dezvoltate ale Europei.

Pe lîngă identificarea şi analiza acestor probleme-cheie ale economiei româneşti, autorii încearcă să ofere soluţii de rezolvare a acestora, care să ne apropie cît mai repede de idealurile noastre europene. Unul din mesajele clare ale lucrării este că România nu poate sta cu mîinile în sîn aşteptînd soluţii din afară, ci noi trebuie să ne creăm propria forţă motrice care să vină în întîmpinarea ajutorului dat de UE în pregătirea pentru aderare. Aşa cum arată şi Theodor Stolojan în prefaţa volumului, lectura cărţii ne oferă suficiente argumente pentru a crede că prin politici economice adecvate, problemele reale ale României pot fi învinse. Care sînt întrebările la care răspund aceste politici?

În primul rînd, cum putem să „învingem" inflaţia înaltă şi cronică în România? Nu mai puţin de patru capitole din cele douăsprezece ale cărţii ating subiectul fierbinte al inflaţiei ridicate din ţara noastră şi dezbat posibilele politici de dezinflaţie. În viziunea profesorului Dăianu, inflaţia în România este departe de a fi numai rodul creaţiei monetare, fiind determinată în plus de cauze structurale şi de multitudinea expectaţiilor inflaţioniste existente. De aceea orice program de dezinflaţie trebuie să vizeze nu doar reducerea masei monetare, ci şi să cuprindă un ansamblu de politici ce trebuie lansate şi implementate simultan cum ar fi, spre exemplu, controlul sever al deficitului bugetar prin raţionalizarea cheltuielilor publice şi întărirea disciplinei financiare. În paralel, pe plan instituţional, se consideră vitală menţinerea independenţei BNR, care trebuie să îşi asume pe deplin rolul de gardian al echilibrelor monetare şi valutare. În acest context, cartea ne oferă şi o dezbatere pe tema oportunităţii introducerii în România a unei structuri de tip consiliu monetar, ca o soluţie de a stopa operaţiunile cvasifiscale şi monetizarea deficitului bugetar. Concluzia autorilor Daniel Dăianu şi Lucian Croitoru este că o asemenea instituţie nu este o soluţie „miracol", avînd o serie de dezavantaje faţă de opţiunea spre o bancă centrală mai fermă şi mai puternică în ceea ce priveşte politica anti-inflaţionistă.

În al doilea rînd, cum facem ca în condiţiile deschiderii României către exterior să reuşim să menţinem totuşi echilibrele externe ale economiei ţării noastre? Cartea conţine răspunsuri excelente la problema gestionării fluxurilor de capital străin în România în scopul creării premizelor unor intrări substanţiale de capital, atît de necesare pentru procesul de creştere economică. În acelaşi timp însă, autorii atrag atenţia asupra importanţei supravegherii şi descurajării fluxurilor de capital speculativ, care pot dezechilibra economia în condiţii de criză. Nu este neglijată nici problema balanţei comerciale a României, în condiţiile în care ţara noastră nu mai poate folosi protecţia vamală tarifară faţă de UE. Excelenta analiză sectorială referitoare la avantajul comparativ în comerţul exterior este extrem de utilă în anticiparea efectelor orientării noastre prioritare faţă de spaţiul vest-european şi în oferirea de soluţii pentru ca potenţialii perdanţi să poată deveni adevăraţi cîştigători ai procesului de aderare, contribuind la o acoperire cît mai bună a importurilor din spaţiul UE cu exporturi autohtone.

În al treilea rînd, cum facem să îi ajungem din urmă pe vecinii noştri din UE? Este clar şi bine remarcat în studiile în discuţie că fără o convergenţă reală, în termeni de PIB/locuitor, nu putem aspira la un loc în cadrul UE. Cu alte cuvinte, dacă nu creştem, din punct de vedere economic, mult mai repede decît ţările din occidentul Europei, nu vom putea emite pretenţii că suntem pregătiţi de aderare. Aparent, creşterea economică ar trebui să fie un rezultat firesc al reformei pe plan intern, deja marcată de o serie de condiţionalităţi impuse de Bruxelles. Însă lucrurile nu stau atît de simplu, şi un alt merit al cărţii este că autorii atrag atenţia asupra posibilelor inconsistenţe de politică economică propuse de UE. Prin urmare, dacă ni se cere să reducem agresiv inflaţia, vom obţine un climat auster, marcat de o contracţie a creditului şi care numai condiţii propice de creştere economică nu oferă. Una din soluţiile-cadru oferite este evaluarea în fiecare moment a imaginii de ansamblu a economiei şi evitarea sugrumării economiei prin aplicarea unor politici birocratice înguste.

© C. Manole

În al patrulea rînd, cum se încadrează relaţia României cu Uniunea Europeană în contextul economic global din prezent? Autorii propun o viziune de ansamblu care are marele merit de a permite cititorului să înţeleagă mutaţiile şi tendinţele majore ale lumii economice actuale. Cartea explorează, *inter alia*, valenţele procesului de globalizare, implicaţiile impactului nefericit al evenimentelor din 11 septembrie, consecinţele crizelor economice ale începutului de mileniu, şi încearcă să discearnă ce lecţii anume pot fi folositoare ţării noastre. Demn de menţionat este că o serie de comentarii au început deja să se adeverească. Deşi scria cu cîteva luni bune în urmă, Daniel Dăianu anticipa încă de atunci posibilitatea ca paritatea dintre dolar şi euro să fie atinsă în curînd. Aşa cum ştim, evoluţiile recente de pe pieţele financiare internaţionale tind să confirme această prognoză.

În sfîrşit, dar nu în ultimul rînd, meritul colecţiei de studii este acela de a accentua nevoia de analiză economică prin demonstrarea complexităţii deciziilor de politică economică ce trebuie luate cît mai curînd de ţara noastră. Demersuri ca cel făcut de domnii Daniel Dăianu şi Radu Vrânceanu, la care se adaugă contribuţia însemnată a altor colaboratori de valoare cum ar fi Lucian Croitoru, Liviu Voinea, Bianca Păuna sau Lucian Cernat, pot fi considerate un nou pas spre închegarea, poate într-un viitor, sperăm cît mai apropiat, a unei adevărate şcoli româneşti de economie, orientate exact spre politica economică atît de necesară pentru a ne crea un viitor european mai bun. ▲

Un concurs de dramaturgie al cărui scop e teatrul. Pare de la sine înţeles, dar nu e. Cei cinci de la UATC şi-au propus să *producă* piesele premiate. Ne cheamă să colaborăm la selecţie. Merită!

LISTA TEXTELOR SELECTATE ÎN PROIECTUL ***dramAcum***

1. *Au pus pianul pe foc* – Călin BLAGA
2. *Spaţiu limitat* – Dinu BODICIU
3. *Gunoierul* – Mimi BRĂNESCU
4. *O scrisoare pierdută* – Th. Denis DINULESCU
5. *Hello Romania!* – Roxana DUMITRU
6. *Buda* – Alin FUMURESCU
7. *Gin şi puţină muzică* – Vera ION
8. *Ostinato* – Cristi JUNCU
9. *Fetiţa cu litere* – Cătălin MIHULEAC
10. *Ziua futută a lui Nils* – Ştefan PECA
11. *Odă în Piaţa Romană* – Eva RAZNA
12. *33°* – Vlad Ioan TAUŞANCE
13. *DJ Coolture* – Carmen VIOREANU
14. *Vecinul de deasupra* – Eva NEGRU
15. *Concerto grosso pentru suprafaţă metalică* – Adina DABIJA
16. *Oral şi normal* – Cătălin CHIRILĂ

Criteriul principal de selecţie este NU-I FRUMOS CE-MI PLACE MIE, E FRUMOS CE-ŢI PLACE ŢIE!

Citeşte piesele selectate la Biblioteca UNATC (program: luni-vineri – 9,00-14,00).

Alege piesa care-ţi place şi vino cu un proiect de spectacol în perioada 1-9 septembrie. Susţinerea proiectelor va avea loc în data de 10 septembrie 2002. Cel puţin un proiect va fi selectat pentru producţie!

Mulţumim tuturor celor care ne-au trimis texte, sînt prietenii noştri şi vom încerca să-i facem cunoscuţi în orice ocazie.

Alte informaţii:
www.dramacum.ro, concurs@dramacum.ro

Între „ordinea cărţilor“ şi „haosul textual“

– convorbire cu Roger CHARTIER –

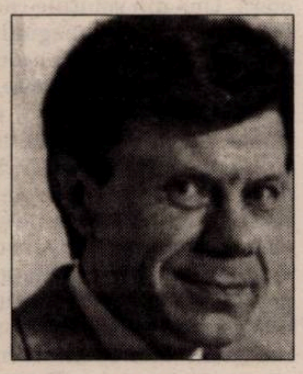

La sfîrşitul lunii iunie, ***Centrul Cultural Francez din Iaşi*** *şi* ***Centrul de Studii Europene*** *al Universităţii „Al. I. Cuza“ au organizat un colocviu dedicat Centenarului lui Fernand Braudel. Invitatul de onoare al acestui colocviu a fost profesorul* ***Roger Chartier****, director de studii la Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales din Paris şi unul dintre cei mai mari specialişti contemporani în istoria lecturii şi a culturii scrise. Printre cele mai importante cărţi ale sale sînt* Histoire de l'édition française, *4 vol., Paris, Promodis 1982-1986 (în colaborare cu H.J. Martin),* L'ordre des livres. Lecteurs, auteurs, bibliothèques en Europe entre XVIe et XVIIIe siècle, *Aix-en-Provence, Alinéa, 1992, şi o* Istorie a lecturii în lumea occidentală *(coordonată împreună cu Guglielmo Cavallo), apărută în 1996 în versiune italiană (Laterza) şi franceză (Gallimard). Cartea sa* Lectures et lecteurs dans la France d'Ancien Régime *(Seuil, 1987) a apărut şi în românește, în traducerea Mariei Carpov, la Institutul European.*

Dezvoltarea accelerată în ultimii ani a mediilor electronice a generat o oarecare panică în lumea intelectuală, fiind destui aceia care cred că „Galaxia Gutenberg“ e pusă în pericol de „invazia“ Internetului şi a ediţiilor în format digital. Cum vedeţi relaţia între cele două „lumi“?

Cred că problema fundamentală este de a încerca să înţelegem ce s-a modificat în definiţiile cărţii şi în practicile de lectură, datorită posibilităţilor oferite de textul electronic şi de lumea digitală. Important este să evităm diagnosticele, fie acela pe care l-aţi amintit, adică un diagnostic apocaliptic, în care transformările modurilor de scriere şi de transmitere a textelor sînt echivalate cu moartea cărţii, a cititorului şi cu dispariţia culturii scrise, fie diagnosticele opuse şi uneori interesate (pentru că sînt puse de fabricanţii de programe de computer), care spun că ne aflăm deja într-o lume digitală, deci ziarul, revista sau cartea sînt nişte ultimi supravieţuitori care în curînd vor fi distruşi. Pentru mine, punctul esenţial este faptul că în cultura manuscrisă şi în cultura tipărită s-a stabilit o relaţie foarte puternică între tipurile de obiecte (un ziar, o revistă, o scrisoare, o carte), categoriile de texte care aparţin acestor tipuri şi practicile de lectură. Această relaţie face descifrabilă, chiar şi pentru cei mai puţin instruiţi ori pentru analfabeţi, *ordinea culturii scrise*, care distribuie între diverse obiecte tipuri diferite de a scrie şi funcţii diferite ale scrisului: toată lumea ştie că o scrisoare scrisă de mînă nu e acelaşi lucru cu o carte tipărită, cu un ziar sau cu un document utilitar ori administrativ. Există o ordine a obiectelor care corespunde unei ordini a discursului şi unei ordini a practicilor. În lumea digitală, acelaşi obiect, acelaşi aparat (computerul) transmite toate textele: de la poşta electronică pînă la ediţia electronică sau o arhivă personală ori publică. Toate aceste texte sînt la dispoziţia utilizatorului în forme identice. Aici apare o provocare fundamentală, pentru că apare o dezorganizare a criteriilor de percepere, de distingere şi de ierarhizare care existau în mod aproape spontan în lumea tipăriturilor şi a manuscriselor, pornind chiar de la materialitatea obiectelor. Pentru noi, o carte înseamnă o asociere imediată, morfologică, între un anumit obiect, un text sau o serie de texte „incluse“ în acest obiect, un nume propriu sau o entitate colectivă căreia îi sînt atribuite aceste texte. O carte electronică are un contur mai mobil, este maleabilă, are frontiere în mişcare, este deschisă spre rescriere şi se oferă fără a da o percepţie imediată a importanţei sale, pentru că putem avea acces la ea pornind de la un fragment. Există deci o serie întreagă de categorii date peste cap: lectura pe ecranul computerului poate fi o lectură extrem de puternică pentru tot ceea ce înseamnă *consultare*, lectură discontinuă, fragmentară, aşa cum citim un dicţionar, o enciclopedie, o bază de date, pornind de la o ordine tematică. Lectura unui roman sau a unei cărţi de istorie, chiar dacă cititorul sare peste unele pagini, presupune o percepţie a *totalităţii*, un fel de familiaritate cu textul ca text, cu opera ca ansamblu, ca o condiţie în sine a lecturii. De altfel, primele texte care au fost editate exclusiv în formă electronică au fost enciclopediile. În Franţa însă (şi cred că şi în alte părţi) editorii care au vrut să publice exclusiv în format electronic texte de ficţiune sau eseuri au avut mari dificultăţi, pentru că nu şi-au găsit piaţa, n-au găsit tipul de lectură adecvat acestei noi forme materiale a textului.

Nu sîntem pregătiţi pentru receptarea acestor noi formate?

Pentru anumite clase de texte, cred că nu. E un destin definitiv? Nu ştiu; istoricii sînt cei mai slabi profeţi, pronosticurile lor s-au dovedit întotdeauna false. Deci nu pot să vă spun dacă la sfîrşitul secolului al XXI-lea transformările practicilor de lectură nu vor fi transformat şi relaţia pe care o întreţinem cu această *ordine a discursului*. Dar la ora actuală e clar că avem de-a face cu o moştenire „de durată lungă“, cum ar spune Fernand Braudel. Maniera noastră de a citi este o sedimentare a mai multor revoluţii: inventarea cărţii în forma pe care o cunoaştem, cu foi legate în fascicole, *codex*-ul, a apărut la începuturile creştinismului; tiparul a fost inventat în secolul al XV-lea; iar cartea, aşa cum o defineam, ca o asociere între un obiect, o operă şi un nume propriu, a apărut chiar dinainte, din vremea culturii manuscrise. În calitate de cititori, sîntem – fără s-o ştim, desigur – moştenitorii acestor trei „durate lungi“. Practicile culturale s-au modificat în timp, mai ales în ultimele două secole, dar o asemenea moştenire nu poate fi ştearsă prin voinţa unui fabricant de *software* sau de computere.

Optimiştii lumii digitale spun că Internetul are avantajul că este mai democratic decît cultura tiparului: prin web, chiar şi non-cititorii pot avea acces la texte, la imagini etc. Alberto Abruzzese, un sociolog italian, a scris o carte care se numeşte Analfabeţi din toate ţările, *să ne unim, în care se ocupă de „poporul de non-cititori“...*

Întrebarea dvs. introduce o distincţie fundamentală, care şterge tocmai acea unitate a aparatului despre care vorbeam. Pe de o parte, este vorba *comunicarea scrisă* care utilizează un mediu electronic şi care, evident, se eliberează de constrîngerile impuse de o comunicare prin tipar, care presupune o tipografie, o investiţie, o activitate de editare etc. În cazul reţelei, există o posibilitate de comunicare liberă, spontană, potenţial universală, cu singura condiţie de a avea acces la reţea. Pe de altă parte, avem de-a face cu o *editare electronică*, la care se aplică aceiaşi termeni (alegere, selecţie, pregătire) ca şi la editarea tipărită, şi care ne trimite la discuţia anterioară a adaptării anumitor texte electronice în funcţie de tipul de lectură pe care îl presupun. Distincţia între *comunicare* şi *editare* electronică e foarte puternică. Comunicarea electronică îşi are propriile virtuţi: oferă texte maleabile, mobile, în care se poate interveni, permite dialogul aproape în timp real, un schimb liber, în timp ce editorul de texte electronice caută ca produsul său să fie cît mai bine definit, să fie protejat împotriva piraterii şi a intruziunilor. Editarea electronică presupune nişte aparate – *e-book* – şi tehnici de securitate speciale, astfel încît textul să nu fie copiabil. Aşadar, se adînceşte prăpastia între comunicarea electronică (Internet, web, reţea) şi editarea electronică (aceasta va exista pentru o întreagă clasă de texte, începînd cu cele care oferă informaţie). A doua observaţie este că dacă „analfabeţii din toate ţările“ se pot uni, mai e un drum lung de făcut. Chiar dacă există o democratizare virtuală a reţelei, toată lumea ştie că ordinatoarele nu se distribuie gratis pe stradă – e nevoie de investiţii, de resurse financiare, dar şi de un proces de învăţare şi de anumite capacităţi culturale: fiecare utilizator de computer trece, la început, printr-un proces de descifrare a modului de utilizare.

În al treilea rînd, cu ajutorul reţelei toată lumea poate interveni în texte, ceea ce poate fi interesant din punct de vedere creativ sau estetic. Dar apare o problemă: riscul creării unui „haos textual“. Vreau să spun că ordinea discursului care mergea în paralel cu *ordinea cărţilor* era bazată pe autoritatea textelor. Este limpede că în cultura tipărită acordăm mai multă autoritate textelor de cunoaştere (despre prezent, despre trecut, despre lume), unui text produs de un editor ale cărui calităţi le cunoaştem etc., decît unui text jurnalistic sau unui text privat pus în circulaţie de autorul său. Aceste distincţii de autoritate sînt complet şterse în lumea electronică, unde orice text, prin simplul fapt că e disponibil, e creditat cu o anume valoare de adevăr. De exemplu, studenţii americani îşi fac referatele cu materiale de pe Internet fără să acorde nici o importanţă criteriului autorităţii. Sau alt exemplu: un jurnalist francez a vrut să găsească pe Internet, cu un motor de căutare, tot ce există despre Holocaust, *shoah* ş.a.m.d. Rezultatul a fost că a dat peste o sumedenie de texte propagandistice ale celor care neagă Holocaustul, dar care au apărut alături de cărţi respectabile ale unor istorici sau de articole de enciclopedie. Există aşadar un mare risc al „dezordinii“, care e o contrapondere a marii libertăţi de acces. Cred că trebuie să apară criterii de diferenţiere a surselor şi a autorităţii. Dacă nu, apare un risc epistemologic: acela ca simpla prezenţă pe reţea să confere „autoritate“.

În România (şi în societăţile postcomuniste în general), ne-am trezit cu nişte produse culturale cu care nu eram obişnuiţi, cele care formează cultura de masă. În Lectură şi cititori în Franţa Vechiului Regim *aţi demonstrat că graniţa dintre „popular“ şi „cult“ e destul de fragilă. În zilele noastre însă, cînd mass-media şi industriile culturale sînt foarte agresive în susţinerea consumurilor, s-a adîncit prăpastia dintre cultura de masă şi cea „înaltă“?*

Aşa cum spunea Michel de Certeau, nu trebuie să-i luăm pe cititori sau pe spectatori drept imbecili. Există întotdeauna, în însuşirea produselor culturale de masă, o ideologie şi o relaţie care depinde de capacitatea receptorului de a interpreta ceea ce citeşte sau vede. Există, desigur, forme de alienare: anumite receptări depind de prejudecăţi, de frustrări, dar presa de mare circulaţie, programele TV, telenovelele au parte de spaţii de receptare colectivă care uneori sînt jocuri de-a sociabilitatea: oamenii se „joacă“ cu „opera“. Chiar în cea mai puternică amprentă ideologică rămîne un spaţiu pentru individ şi pentru receptarea după criteriile sale. Nu vreau să spun prin asta că telenovelele care se văd la posturile TV româneşti, de pildă (şi care pot contribui la mai buna cunoaştere a spaniolei, de ce nu?), sînt comparabile cu Shakespeare, nu asta vreau să spun. Discursul care echivalează într-un mod generalizat producţiile culturale e periculos. Între un discurs al disperării provocat de ideea că mass-media multiplică nişte spectatori perfect identici şi discursul echivalărilor generalizate, problema e să ştim cum definim operele, oricare ar fi forma lor, care prezintă o anume densitate sau „rezistenţă“ la receptare şi care îi oferă cititorului sau spectatorului, pînă la urmă, instrumentele critice prin care să-şi gîndească propria situaţie şi să gîndească lumea în care se află, relaţia cu ceilalţi, relaţia cu puterea etc. Nu cred că trebuie construită o opoziţie radicală între o cultură de mase considerată „abrutizantă“ şi o cultură a elitelor: între aceste extreme, adevăratul drum mi se pare acela al unei responsabilizări colective a tuturor celor care au un rol în transmiterea culturii, fără dispreţ faţă de formele de creaţie şi de receptare populare, dar insistînd asupra criteriilor densităţii, adîncimii, instrumentelor critice. Aici e adevărata problemă.

Sînteţi la Iaşi pentru centenarul Braudel. Fernand Braudel proiecta o „istorie globală“ chiar în perioada în care începuse să se contureze proiectul Europei Unite. Există o „istorie europeană comună“ care să confere baza unei identităţi pentru cetăţenii U.E., dincolo de unificarea economică, politică sau monetară?

E o problemă dificilă, pentru că pînă acum orice încercare de istorie europeană a pierdut în comprehensiune ceea ce cîştiga în extensiune. Încercările de pînă acum au fost istorii evenimenţiale, un fel de „survol“ pe deasupra Europei. Cred că ar trebui să ne întoarcem la forme de istorie mai puţin practicate, un fel de istorii comparative, unde n-ar trebui discutat despre întregul teritoriu european, ci despre situaţii în care articularea exerciţiului puterii, structurile sociale, evoluţia culturală ar putea oferi o bază comună. O altă formă posibilă ar fi – ţinînd cont, desigur, de decalajele cronologice – procesele de lungă durată care au caracterizat mişcările de pe continentul european: tendinţele de durată lungă, transformarea comportamentelor şi conduitelor umane, un model ca acela al lui Norbert Elias: procesul de civilizare înţeles ca încorporarea controlului şi cenzurării afectelor, aşadar reducerea violenţei între indivizi. Sau, există fenomene religioase care au loc pe o durată foarte lungă şi care spun ceva despre relaţia oamenilor cu credinţele şi despre felul în care acestea s-au transmis. Cred că toate acestea ar fi căi posibile de a scrie, în colaborare, despre „istoria comună“ a istoriei. În colaborare, pentru că nici un istoric nu poate stăpîni informaţia, mai ales cînd e vorba despre ţările din Est, mai puţin cunoscute şi cu limbi mai greu accesibile. Aşadar, liniile de forţă ar fi istoria comparativă sau istoria structurilor sociale şi economice care au dus, de pildă, la apariţia şi dezvoltarea capitalismului. Ar trebui poate încercat să vorbim despre istoria Europei fără să mai pornim de la harta statelor-naţiune, ci să operăm cu ansambluri care se organizează în funcţie de relaţiile economice sau culturale, de mişcările de populaţie. Ar fi interesant să „decupăm“ teritorii europene care să nu corespundă neapărat unei istorii care să justifice trecutul şi să creeze mituri istorice legate de statele-naţiune.

Şi credeţi că istoria de acest fel – şi istoria în general – ar putea influenţa în mai mare măsură o prise de conscience *a unităţii sau a cetăţeniei comune europene?*

Sînt două dificultăţi aici. Prima, ca şi în cazul practicilor de lectură, priveşte fiinţa individuală constituită din punct de vedere istoric, social şi cultural. Pe acest plan există moşteniri de durată lungă, o identitate naţională care diferă, ca durată, de la o ţară europeană la alta, dar există. Trebuie articulate noi identităţi, iar o identitate e formată şi din reflexe spontane, apărute nu din motive pasionale, ci din sentimente de identificare, din maniere de a se percepe pe sine, din raportarea la trecut, aşa încît nu cred că o nouă identitate europeană se va instala foarte uşor, ştergînd sau dominînd vechile identităţi. Există paşi în acest sens – moneda europeană, care părea la început o bizarerie, pînă la urmă a fost acceptată fără crispări naţionaliste. Pe de altă parte, nu trebuie să transferăm asupra Europei ceea ce ar fi trebuit să reproşăm statelor-naţiune: naţionalism, şovinism, închiderea într-un spaţiu opac faţă de restul lumii. Cine are şansa de a călători mult îşi poate da seama că nici o identitate – nici cea europeană – nu se poate separa de alte identităţi: e o idee a lui Braudel, care într-un text din 1945 spunea că, în viitor, Franţa, această insulă de pe continentul european, va putea depinde de ceva care se întîmplă în străfundul Chinei. Braudel avea conştiinţa acestor interdependenţe invizibile. Poate părea o viziune cam pesimistă asupra istoriei, dar o putem face ceva mai pozitivă: nu trebuie să uităm că, chiar dacă definim un anumit spaţiu, util fără îndoială din raţiuni economice, politice şi sociale, cum este Uniunea Europeană, conştiinţa europeană trebuie să rămînă deschisă, să perceapă totalitatea lumii.

a consemnat Mircea VASILESCU

Andrei GORZO

dilematograf

În săli aproape goale

Piñero (SUA 2002), de Leon Ichaso.

La ora cînd scriu despre acest film, el nu mai poate fi văzut în Bucureşti; a trecut pe-aici atît de repede, încît mulţi dintre oamenii pe care i-ar fi interesat nici n-au avut timp să realizeze că pierd ceva. A rulat o săptămînă la Festival – un cinematograf cu scaune pătate, care putrezesc sub tine şi te duc cu gîndul la păduchi (din clipa în care am intrat în sală, am început să mă scarpin furios), cu spărturi în tavan şi acelaşi aer pe care l-au respirat, probabil, spectatorii de acum 20 de ani. Şi o bună parte din săptămîna respectivă, a fost proiectat doar o dată pe zi – dimineaţa! Şi casieriţa mi-a zis că o dată pe zi e prea mult pentru un film pe care nimeni nu vrea să-l vadă. Fireşte că (mai) nimeni nu voia să-l vadă: (mai) nimeni nu *auzise* de el. De vină e logica distribuitorilor: n-au avut încredere în şansele comerciale ale filmului; deci nu l-au lansat, ci l-au aruncat; deci s-a scufundat; deci distribuitorii s-au simţit justificaţi („Ştiam noi că n-are nici o şansă...“). Evident că *Piñero*, cu seringile şi orgiile şi violenţele sale, *avea* o şansă – la publicul care a făcut din *Trainspotting* un succes comercial – , dacă avea şi puţină publicitate. Dar publicitatea e de obicei ocupată cu filmele pe care oricum le-ar vedea toată lumea – vezi (dar mai bine dă-l încolo!) *Omul-păianjen*, care pe la începutul verii părea să sară de pe un canal de televiziune pe altul, mai rapid decît telecomanda ta.

Filmul lui Leon Ichaso este o biografie a poetului şi dramaturgului „nuyorican“ (portorican din New York) Miguel Piñero (Benjamin Bratt), un hoţ şi un drogat care a început să scrie la închisoare, a dat lovitura (Broadway! Hollywood!) cu piesa de teatru *Short Eyes* (titlul preia porecla dată la Sing Sing violatorilor de copii), a devenit un erou cultural latino, şi-a putut permite să trăiască înlesnit, scriind episoade din *Kojak* şi jucînd în filme hollywoodiene, dar a rămas un hoţ, un drogat şi un proxenet, a pierdut tot ce dobîndise, a pierdut şi protecţia directorului New York Shakespeare Festival, Joseph Papp (jucat în film de Mandy Patinkin), şi a murit în 1988, un vagabond cu ficatul făcut praf. Stilul filmului – senzual, violent, nonlinear, cu *flashback*-uri montate după instinct, undeva între jazz vizual şi tuburi de vopsea împroşcate pe pînză – este, ca şi eroul, îndrăgostit de dezintegrare: filmul flirtează cu haosul, dar este susţinut de interpretarea electrizantă a lui Bratt. *Piñero* aminteşte de *Lenny*, filmul lui Bob Fosse despre viaţa comicului american Lenny Bruce. Dar e mai onest. Fosse şi scenaristul său încercau să-şi sanctifice subiectul; susţineau neconvingător că Lenny ar fi folosit obscenitatea şi atacul la persoană, în scheciurile sale, într-un înalt scop moral – ca să scape societatea de ipocrizie. În filmul său, Ichaso nu încearcă să ne convingă că protestul lui Piñero avea vreo coerenţă; era pur şi simplu furie – un animal care voia să se elibereze. Acest animal l-a distrus pe Piñero: nu „ipocrizia societăţii“, nu „şocul succesului“ (clişeele biografiilor de artişti), ci propria sa furie, aliată cu propria sa *nostalgie de la boue*: a ieşit din mocirlă şi apoi s-a întors – simţea că acolo îi e locul. Ichaso nu încearcă să-l canonizeze pe Piñero (deşi criticii americani l-au acuzat de asta); dar îi recunoaşte (şi Bratt redă la superlativ) focul şi talentul şi acel *glamour* de poet-proscris, care în cazul lui n-a fost o poză.

Departe / Loin (Franţa-Spania 2001), de André Téchiné.

Binecuvîntată fie necunoscuta care a venit să vadă acest film, la cinematograful Europa, în acea dimineaţă de sîmbătă, şi a întregit astfel numărul minim de doi spectatori, fără de care n-ar fi avut loc proiecţia. Celălalt spectator am fost eu. Deşi doamna aceea şi cu mine am fost, timp de două ore, stăpîni peste o sală goală, n-am intrat în vorbă; deci nu pot decît să sper că filmul i-a plăcut la fel de mult cum mi-a plăcut mie.

E (printre alte lucruri) o viziune asupra vieţii din Tanger, o meditaţie pe tema contactelor dintre culturi şi un omagiu

adus unuia dintre cele mai mari filme realizate vreodată pe această temă, *Fluviul* – poemul cinematografic al lui Jean Renoir, despre India. Personajele se împart în *insider*-i şi *outsider*-i; în străini care s-au stabilit la Tanger, căutînd acolo o existenţă mai liberă, mai simplă (precum americanul interpretat de Jack Taylor), şi marocani care nu vor decît să evadeze din Africa (precum băiatul interpretat de Mohamed Hamaidi); mai sînt şi cei care au făcut pasul (un personaj absent, stabilit în Canada, care îşi trimite soţia, interpretată de scriitoarea Yasmina Reza, înapoi la Tanger, cu nişte afaceri de familie); cei care refuză să facă pasul, să se dezrădăcineze; cei aflaţi în cumpănă, indecişii; şi cei aflaţi în trecere, rătăcitorii (precum şoferul de camion, interpretat de Stéphane Rideau, care acceptă să facă un transport de haşiş). La prima vedere, filmul este dezlînat. Dar dacă faci un efort, vei vedea cît de fin sînt integrate personajele şi poveştile lor în textura vieţii din port. Filmul curge cu o seninătate misterioasă (poate de-aceea, unii spectatori rămîn cu impresia că nu se întîmplă nimic), dar nu-i doar legănare („Uite-le, agale, / Vase, pe canale / Dormind pe apa adîncă“) – are curenţi, momente de suspans care te fac să te agăţi de scaun. Şi are un moment de Renoir pur: un picnic la care se adună toate personajele, cu umbrele a doi îndrăgostiţi care se despart şi o femeie gata-gata să nască şi o maşină care nu mai vrea să plece.

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Un *Doboş Tort* imperial

● **Livius Ciocârlie, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri*, Editura Polirom, 2001.**

S-a tot vorbit, în ultima vreme, prin revistele culturale, despre viaţa de după premii a cărţilor. Există viaţă după acordarea unor importante premii literare? N-am prea văzut reeditări cu banderole roşii, ca în alte părţi, nici n-am auzit discuţii serioase în jurul cărţilor premiate. Cele două-trei premii literare româneşti au fost bifate, cu festivităţile aferente, şi, vorba patronului *Dilemei*, „viaţa merge mai-nainte“.

Şi, totuşi. Am început să cred, de săptămîna trecută, că s-ar putea cuantifica o asemenea formă de viaţă, greu de apreciat în exemplare vîndute, cum propunea nu de mult criticul Ion Simuţ. Printr-o întîmplare estivală am cumpărat *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* de Livius Ciocârlie dintr-o librărie din Câmpulung Muscel. La casă, librăreasa m-a întrebat: „Ce se întîmplă, doamnă, cu cartea asta? Am vîndut în ultima săptămînă trei exemplare“. Auzind că fusese premiată de Uniunea Scriitorilor, instituţie de mare prestigiu în provincie, a decis s-o „pună în valoare“ pe un raft aparte.

Jurnalul lui Livius Ciocârlie este una dintre cele mai frumoase cărţi apărute în ultimii ani. Ca *Fragmente despre vid*, ca *Paradisul derizoriu* (*Jurnal despre indiferenţă*), volumul de faţă este o carte în straturi, un *Doboş Tort* cu albe şi negre, cu iluzii şi retractilităţi, cu retrageri în cărţi (şi familie) şi cu ieşiri (niciodată din proprie iniţiativă) la rampa literară sau politică. La propriu chiar, jurnalul e scris prin adaosuri succesive, uneori răzgîndiri pe faţă „cînd bat la maşină“, sau limpeziri obiective, ce ţin de mersul lucrurilor.

Înainte de orice, *De la Sancho...* este povestirea – fragmentară, dar palpitantă prin omisiune – a depeizării Profesorului prin plecarea de la Timişoara la Bucureşti. De altfel, *L'Homme depayse* de Todorov este una dintre favoritele autorului. Nu călătoria în Italia sau Franţa, nu emigrarea „în absenţa stăpînilor pe post de bunici la Lëtzebuerg“ îl deşţărează pe Livius Ciocârlie, ci trecerea Carpaţilor, într-o lume care înţelege din ce în ce mai greu sintagma „civilitate sufletească“, în care mormanele de gunoi nu te lasă să te plimbi în voie şi unde „descurcăreala“ este motiv de orgoliu profund.

Replica dată lui Patapievici în problema „separatismului bănăţenesc-ardelenesc“, polemica plină de nuanţe şi interogaţii veritabile cu regăţenismul necondiţionat sînt o mostră de discuţie echilibrată, cu argumente istorice şi de bun-simţ a unor eterne subiecte fierbinţi. La fel sînt aduse în discuţie chestiunea revizuirilor în literatură, iluzoria rezistenţă *împotriva* regimului prin cultură (pag. 136-137), atacurile oarbe la „oculta“ celei de-a Treia Europe sau fragmente „mitocăneşti“ din Noica, Cioran sau Eugen Ionescu (pag. 127-131). În anul 2002, în plină rediscutare – chiar provocată de o carte, pare-se, abuzivă – a generaţiei de aur, notele lui Livius Ciocârlie îndeamnă măcar la recitirea onestă şi contextualizată a cărţilor şi articolelor incriminate.

Cumva invers faţă de titlul cărţii, profesorul sobru, marcat de ambianţa imperială descinde într-un Bucureşti neaşezat, plin de amintiri estompate, cu (foşti) prieteni grăbiţi şi ocupaţi. Tot invers, eseistul sobru, marcat de structuralism şi semiotică din cărţile de dinainte de 1985, autorul-cititor ludic, dar obiectiv din *Un Burgtheater provincial* devine în jurnalele de după 1990 şi mai ales în cel din 2001 propriul său personaj. Într-un interviu antologic, intitulat *Valsînd cu Muli*, scriitorul îi spunea Adrianei Babeţi: „Presupunînd că scriu bine, îl fabric ca personaj pe cel ce sunt“. Mai mult ca în oricare dintre cărţile sale, Livius Ciocârlie „fabrică“ un personaj – neîmpăcat Cavaler al Tristei Figuri, minat (şi salvat) de un umor (de limbaj, de atmosferă, de situaţii) care există şi în alte părţi. Apologet al diletantismului superior („Diletant e cel care nu poate să proiecteze“ – spunea scriitorul în *Valsînd cu Muli*), propunînd pentru timpurile noastre paradigma „omului lamentabil“, adeptul autobiografismului literar care „suge la două ţîţe“: modernitatea şi postmodernitatea, Livius Ciocârlie scrie jurnal din onestitate şi din înţelegerea obosită a fragmentarismului vieţii: „...dispersia, fragmentarea, reluarea neîncetată a lucrurilor de la început (li se potriveşte românilor, în general) asociate cu o lipsă de vlagă la limita patologicului fac ca trama vieţii să-mi fie oboseala. Dacă, lipsit de energie, aş reuşi să mă economisesc, mi-ar fi mai uşor, dar dispersia mă obligă la inconsecvenţă. Astăzi îmi promit, cu toată convingerea, să nu fac (să nu accept) cutare lucru, mîine sunt vârât în el până la gât... Aşa se şi explică deosebirea (măcar una) de Rousseau. Gândea plimbându-se. Să-i fie de bine. Pentru mine plimbarea e vacanţă. Plimbându-mă fac un vacuum în capul meu. Îmi permit să fiu eu însumi. Un idiot“.

Maestrul de la Timişoara, îmboldit permanent de propriii discipoli, proaspătul „pansioner“ într-un Bucureşti străin, prietenul abulic, dar devotat, tatăl mîndru de cele două fiice inteligente şi talentate, Bibo, bunicul unui Maxone precoce şi independent, soţul grijuliu al lui T., cititorul empatic al lui Gombrovicz, Jacques Le Rider şi Sylvia Plath – iată „relieful supradimensionat „ al personajului – rotund, complex şi plin de umor – fabricat de Livius Ciocârlie în ultimul său jurnal. Un personaj de care cu greu te desparţi şi căruia i se deschid – precum şosetei încurcate la *vagon lit* de autorul său – „nebănuite perspective“.

▲

Dilema vă recomandă

● Mariana Marin, *Zestrea de aur* (Editura Muzeul Literaturii Române, 2002), o carte care adună la un loc opera de pînă acum a unei mari poete, fragilă şi tare, necruţătoare şi caldă: „De cînd porcul / a devenit / emblema patriei mele, / s-a trezit şi iepuraşul / din mine.“ (Dan Stanciu)

● Geo Bogza scria cîndva că o fotografie a lui Iosif Berman face cam cît zece pagini scrise de Gorki. Muzeul Municipiului Bucureşti (Palatul Şuţu) organizează în perioada 29 iulie – 10 august o expoziţie foto „Iosif Berman“, unul dintre cei mai cunoscuţi fotoreporteri români din perioada interbelică, colaborator al publicaţiilor *Adevărul, Dimineaţa, Realitatea ilustrată* şi *New York Times*. (Matei Martin)

● *Şafran printre nemuritori* (volum realizat de Manase Radnev şi Ţicu Godlstein, în „Colecţia Caietelor Culturale“ ale *Realităţii Evreieşti*, coordonată de Geo Şerban). Un florilegiu de studii, eseuri, conferinţe, mesaje ale Marelui Rabin din Geneva şi ale unor personalităţi din România şi întreaga lume consacrate celui care în 1941 i-a rugat, în genunchi, pe Patriarhul Nicodim şi Mitropolitul Bălan al Ardealului să intervină pentru ca evreii din România să nu fie deportaţi spre lagărele de exterminare din Polonia şi a fost auzit; ale celui care, în 1945, a intervenit pentru a-l salva de la deportare pe Mitropolitul Bălan şi a fost auzit; ale celui care, în 1995, vorbind în Senatul României ne-a făcut pe toţi să uităm, o clipă, de acea stupidă „ruşine de a fi român“. (Radu Cosaşu)

● Numărul 7 al revistei *Respiro* (www.revistarespiro.com) unde, pe lîngă proză şi poezie de bună calitate, putem citi o dezbatere despre manualele şcolare şi universitare şi un foarte interesant grupaj despre „Orbitor“ de Mircea Cărtărescu (cu un interviu cu autorul, un altul cu Vlad Zografi, redactorul cărţii, şi un forum pe marginea romanului). (Cezar Paul-Bădescu)

● subREAL la galeria nouă *(Interviuri cu oraşul / Interviewing the Cities, La staţia următoare / One Stop Further)*. (Alex. Leo Şerban)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Relaţii

În multe din serialele americane cuvîntul „relationships“ apare des, pe diverse buze, în contexte tot mai variate şi mai complexe. Se conturează ca un termen- cheie pentru structura serialului, pentru interacţiunile dintre personaje şi evoluţia lor ulterioară. Scopul majorităţii personajelor din seriale, fiecare la nivelul producţiei în care joacă, este tocmai să îmbunătăţească sau măcar să aducă în stare de funcţionare aceste relaţii. „Relaţii“ nu desemnează, aici, nici legăturile strict personale, nici pe cele de serviciu sau sociale, ci un amestec voit confuz între cele două. Discuţiile dintre eroi şi eroine reprezintă, de cele mai multe ori, scheme de facere sau desfacere ale acestor relaţii. Cine nu joacă destul de profesionist, riscă să piardă esenţial: sentimente, bani, prestigiu...

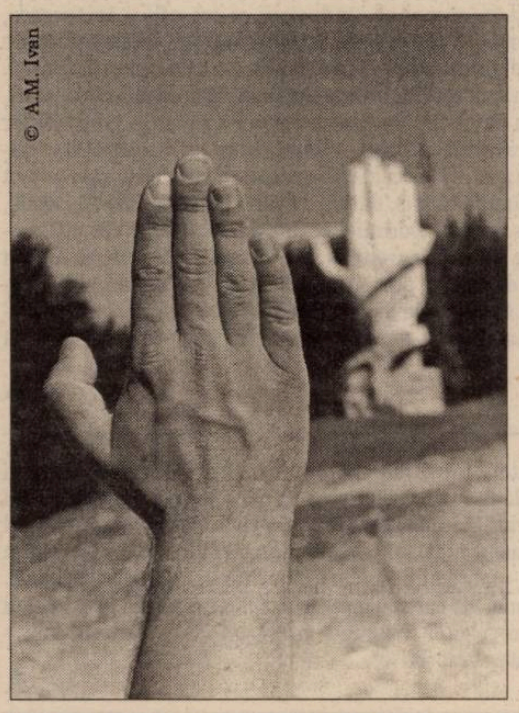

Fiecare dintre serialele mai mult sau mai puţin subtile se ocupă de „relaţii“ în modul său propriu. „Tînăr şi neliniştit“, *soap*-ul tipic, este construit aproape exclusiv în jurul termenului, pe care îl tratează cu respect, şi-l ia foarte în serios: relaţiile sînt cele care permit, pe de o parte, prelungirea infinită a serialului prin angrenarea personajelor în multiple combinaţii; şi, pe de alta, asigură scheletul pe care sînt, apoi, brodate speculaţiile morale şi ideologice ce alcătuiesc mesajul filmului. „Ally McBeal“ le comentează, şi evaluează, transformîndu-le în metarelaţii; şi, în acelaşi timp, le duce dincolo de limitele, banale, ale normalului, transferîndu-le dacă nu într-o sferă fantastică, măcar într-una imaginativă, livrescă, estetică. „M.A.S.H.“ are drept subiect tocmai aceste relaţii: rostul serialului este să le ironizeze, ba, mai mult de atît, chiar să le demonteze. La fel „Familia Bundy“, dar înlocuind umorul şi ironia cu grotescul şi mutînd accentul de pe deconstrucţia lor pe derizoriul şi inutilitatea acestora. „Dădaca“, un serial ce nu mai rulează, momentan, pe nici un canal, integra umorul diferit: personajele păreau că se bucură, pur şi simplu, de interacţiunile lor. La polul opus, sau, mai bine-zis, pe o scală a valorilor diferită, se situează un alt *soap* celebru – „Dragoste şi putere“, în care „relaţie“, în general, înseamnă complot, înşelătorie, corupţie, într-un soi de carnaval îngroşat al capitalismului sălbatic.

În desene animate, relaţiile sînt tratate altfel, accentuîndu-se momentul, şi nu durata, scena, şi nu naraţiunea, amănuntul, şi nu generalul. În „Tom şi Jerry“, de pildă, contează, de fapt, scenele de urmărire, şi nu planurile pe care cei doi duşmani le pun la cale (care, de obicei, eşuează). În viaţa de toate zilele, „relaţiile“ desemnează altceva decît în seriale, termenul cotind-o banal către sfera socială, putere şi influenţă.

▲

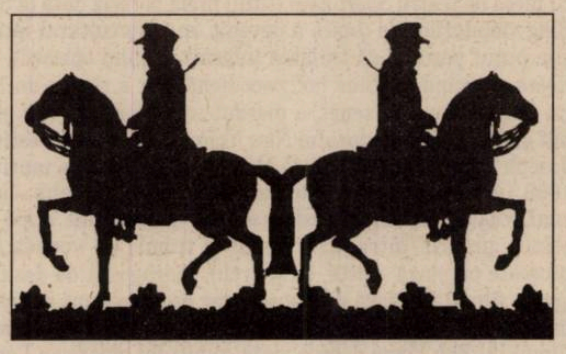

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

„Pe mine mă cheamă Moisil“

În '66, Noica – obsedat de „omul desăvîrşit al culturii române“ – îi putea scrie lui Grigore Moisil: „Eşti un spirit universal, singurul pe care îl ştiu în cultura noastră. Dacă-mi dai voie: eşti unul din acele spirite pe care le-aş lua ca model (cu excepţia cîtorva slăbiciuni lumeşti), dacă ar fi să fac oameni în eprubetă. Înţelegi orice, ţii minte orice şi exprimi orice vrei, cu simbolul sau vorba... Al dumitale, cald devotat“... E o scrisoare din arhiva dnei Viorica Moisil (reprodusă în Addenda nr. 17 a cărţii cu titlu îndreptăţit de basm: „A fost odată... Grigore Moisil“), care are grijă să precizeze din capul locului: „Deşi Noica era de dreapta şi G.M. de stînga (dacă înţelegem prin stînga acelei epoci a fi împotriva hitlerismului, nazismului şi antisemitismului), deşi se vedeau rar, se admirau reciproc şi se stimau“. Un savant de dimensiunea lui Solomon Marcus, în aceeaşi Addendă, îl vede pe Moisil acolo unde Noica, desigur, acaragialian cum îl ştim, nu se gîndea: „Spiritul lui Moisil ne călăuzeşte pe noi, oamenii de ştiinţă, într-un fel care nu poate fi comparat decît cu modul în care spiritul tutelar al lui Caragiale însoţeşte şi azi societatea românească“... Aş fi rămas frumos săgetat de această legătură Moisil-Caragiale, dacă imediat – în aceeaşi Addendă – n-ar fi urmat articolul dlui Ion Ştefan Filotti (scris la Paris, în 1998) în care, la capătul uneia din primele fraze, n-ar fi apărut o expresie de un omenesc binevenit printre superlativele încordate: „Puţini oameni erau mai înzestraţi intelectual decît el. Te izbeau (iată o senzaţie! – n. mea) cînd îl întîlneai inteligenţa, generozitatea şi hazul, nu sînt sigur în ce ordine“. „Nu sînt sigur în ce ordine“ – este exact situaţia în care mă găsesc avînd în faţă zecile de note, citate şi exclamaţii pe care le-am extras din acest – repet – basm despre un om care le putea scrie părinţilor săi, după terminarea studiilor, la Roma: „sînt un om ca toţi oamenii“.

În ce ordine să pun calităţile lui Moisil cînd pentru el „virtutea preferată“ era aceea de „a nu avea nici o virtute“? În ce formulă să-l cuprindem, cînd el îşi permitea să înceapă primul său curs, la Iaşi, în 1932, spunînd studenţilor: „Metodei ce voi urma îi acord mai mult decît încredere, îi acord întreaga mea îndoială... Nu vom încerca să fim consecvenţi, ne vom mărgini să fim logici...“? Să prefer acestor idei grave cugetările şi vorbele de duh deloc lejere din Addenda 14? („Iubesc oamenii începînd cu mine“, „Cine ar şti să înţeleagă cît din sufletul lui e claustrat în teorema lui Pitagora?“, „Numai prostia nu are intermitenţe“, „Legile ţării nu interzic nimănui să fie imbecil“) Sau să dau prioritate celor cuprinse în Addenda 15 intitulată „Fronda“ pentru a satisface conformist gustul totalitar al zilei superficiale în antitotalitarismul ei? Să dezvolt uman, prea uman, cele cîteva răspunsuri fulgerătoare, şi ele perfect „anti“, dintr-un „prim-plan“ gazetăresc: „– Care este idealul Dvs.?“ „– Să trăiesc între oameni care judecă corect.“ „Ce vă indispune la duşmanii Dvs.?“ „– Lipsa de umor.“ „Ce detestaţi mai mult ca orice...?“ „– Să mă obligi să spun cum vrei tu.“ E, în acestea, mai mult decît o frondă.

Mie cel mai mult mi-ar plăcea să-l pun în ordine pornind de la trei elemente: 1) la prima prelegere a cursului său de calcul diferenţial pentru studenţii anului I, de cum a intrat în amfiteatrul „Spiru Haret“, a spus: „Pe mine mă cheamă Moisil“ şi a scris, pe tablă, numele. Cam aşa începe şi „Moby Dick“. („Ce literatură îmi place să citesc? Orice literatură bună, în care cuvîntul sună artistic şi aduce aminte... Într-o carte vreau să se audă tăcerea celor care suferă şi liniştea celor care muncesc, geamătul celui ce moare şi zbieretul celui ce se naşte“); 2) Şi mai mult mă entuziasmează că „a scris toată viaţa cu creionul, în afara ultimilor ani, cînd folosea pixuri; avea nevoie de gumă şi ascuţitoare; stilouri nu folosea, le pierdea. Lamele de bărbierit, uzate, erau păstrate cu grijă pentru ascuţirea creioanelor şi ţinute în cutii de medicamente, pe birou“. 3) La Addenda 13: „N-a profitat niciodată de pe urma funcţiilor sale... Nu i-a trecut prin minte să se înscrie pe Uniunea Scriitorilor... Nu a ştiut niciodată că beneficiază de serviciile medicale ale Policlinicii Academiei...“ Dar n-aş păcătui prin confuzia dintre esenţial şi accesoriu care se numeşte frivolitate? Putem fi însă convinşi că lui Moisil îi displăceau frivolităţile? O, Doamne...

În fond, de ce nu ne putem abţine de a-l cuprinde într-o formulă, încă şi azi cînd s-a instalat o atît de normală, tristă şi nihilistă răceală în orice slăvire a unei personalităţi? Tot el ne-a spus-o de la primul său curs, la Iaşi, în '32: „E foarte greu să renunţăm la lucrurile care nu ne mai plac“. Să îndrăznesc, totuşi: cred că Grigore Moisil a fost un mozartian, în sensul definit o dată de un foarte bun dirijor englez: Mozart a creat cu maximum de seriozitate şi cu maximum de humor. Să fim drepţi: titubînd între Eminescu şi Caragiale, aspirînd la tragic şi respirînd în melodramă, lumea noastră românească n-a fost niciodată chinuită de un asemenea model aflat peste puterile ei de înţelegere.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Radu

„Am plecat din oraşul Oneşti la vîrsta de şase luni. Tata s-a despărţit de mama. Mama era vagaboandă şi m-a uitat odată acasă singur cu ciorba care fierbea şi a dat în foc. Gazul s-a răspîndit peste tot şi tata nu-mi dădea voie să deschid ferestrele. Aşa că era să mor şi ars de ciorbă şi gazat. N-am murit. A venit o vecină şi mi-a făcut masaj cu comprese reci şi mi-am revenit. Tata a zis că o omoară pe mama, dar ea a venit după două zile şi tata nu era acasă. Mama atunci a spus că nu poate să stea cu mine. Că sînt stricat la stomac şi că tata îmi strică mînţile. Tata a spus că fuge de Oneşti, că s-a săturat. A vîndut totul şi a venit în Bucureşti unde am mers la şcoala întîi primară şi am terminat-o şi pe a patra. M-am angajat manipulant de tramvai. Am învăţat asta cu drag, dar m-au dat afară că eram nebun. Nu eram nebun. Nu. Vorbeam foarte mult, dar conduceam foarte bine. Spuneam ce vedeam pe stradă şi s-a supărat un călător că văd totul în negru şi atunci am fost anchetat de Securitate. Treizeci de zile am fost la Securitate, că de ce am spus aia, dar ailaltă? Zic că nu e adevărat, nu mai ţin minte, că ce văd eu e în continuă transformare ca societatea, dar Securitatea m-a bătut în cap. Numai în cap şi n-am mai putut suporta, le-am spus că sînt laşi că mă bat în cap, dacă-i bat şi eu ce se întîmplă, nu şi nu, că de ce fac aia, fac cealaltă... De ce am spus despre fata nu ştiu cărui ministru de atunci că e îmbrăcată în roşu, ce vroiam să spun. Nu mai ştiam, dom'le, despre cine vorbisem eu în roşu. M-au băgat la Spitalul 9, apoi am trecut prin Rahova, spunînd că sînt transcendental şi m-au pus să suflu într-o fiolă. Am adormit pe loc. M-am trezit într-o garsonieră, în 1990, septembrie, eram în cartierul Pantelimon şi primeam pensia. De atunci primesc pensie de la Securitate, dar cred că mi-au dat drumul după Revoluţie ca să nu particip la ea. Aş fi avut un cuvînt greu de spus, dar mi-au dat drumul după aceea.“

F.F.F. important: Pentru o monografie a Bucureştiului de azi, cititorule, trimite-mi pe adresa rubricii de faţă mărturii despre vecinul tău. Le vezi în ziar!

▲

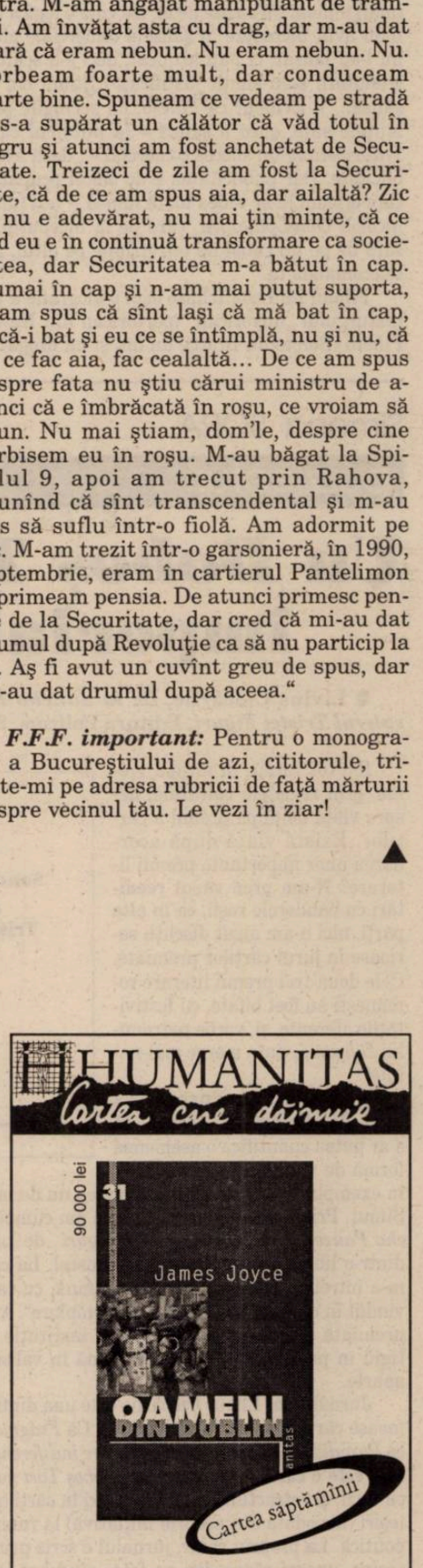

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

De ce s-a surpat Turnul Babel?

Bucureştiul se schimbă la faţă. Dar cum? Degradarea fondului construit, atîta vreme al nimănui, nu mai trebuie argumentată. O vedem pretutindeni. Adesea mai şi pute. O excursie în zona centrului istoric, cît a mai rămas din el, este a admira un front urban-ecorşeu: un mort viu. Abia recent, băncile, care îşi au – majoritatea – sedii sau sucursale în Lipscani şi zona învecinată, au înţeles că mizeria le afectează afacerile. Banii au început să curgă pentru operaţiunea „Centrul istoric". Sînt implicaţi specialişti în restaurare din România şi Anglia, există planuri de ansamblu şi iniţiative punctuale. S-au dat, de asemenea, diplome de arhitect şi titluri de doctor cu teme referitoare la restaurarea acestui perimetru vitregit.

Deja au început refaceri de carosabil şi pietonale (Banca Naţională), consolidări, adăugiri şi restaurări de faţade. Mai nou, au apărut cîrciumioare şi chiar galerii bune, precum SPACE al Centrului Internaţional de Artă Contemporană, dar bişniţarii şi şmenarii n-au plecat încă. Pe Ana Ipătescu a apărut o restaurare văpsită astfel încît să sparie ciorile. Ce-o fi fost în mintea arhitectului, că de a clientului – nu mă mir. Dar culoarea în sine nu este o eroare. Eclectismul, ca şi neoclasicul mai înainte, erau cel mai adesea albe – o celebrare a texturilor pietrei şi a (iluziei) unei antichităţi de marmură strălucitoare. Este adevărat, templele grecilor erau vopsite; ba, după gusturile de astăzi, chiar ţipător. Acesta nu este un motiv să „corectăm" însă acum cu bidineaua istoria arhitecturii.

Deşi doar în alb şi gri (vinarom şi strop de ciment însă), Hotelul Lido este, din cauza precarităţii materialelor folosite la finisare, finisat oarecum ţipător. Spre a face front solidar cu acest hotel, nici Ambasador-ul de vizavi nu s-a lăsat mai prejos: etajele superioare sînt acum gri şobolaniu, fără ezitare vopsindu-se pe alocuri chiar piatra originară. Dacă asemenea gafe descalificante se petrec în centrul tîrgului, apoi ce să mai aşteptăm de la periferie? Întrebarea este retorică, ştiu. Copia, surogatul, făcătura (simulacrele, într-un cuvînt, după teoria lui Baudrillard) sugrumă originalul. Marmura este înlocuită de vinacet şi praful de calcar mimează calcarul însuşi. Faţadele de magazin sînt tapisate cu faianţă de closet. Lemnul e de tablă, marmura de plastic, permanenţa se exfoliază la prima ploaie. Deşi semn al unei vitalităţi fără îndoială pozitive, schimbarea la faţă a Bucureştilor stă sub semnul provizoratului, al efemerului şi, mai ales, al precarităţii de gust. Cum se poate acesta contracara?

Doar calitatea producţiei de arhitectură viitoare ne va salva. Există atîtea filtre instituţionale prin care un proiect prost poate şi ar trebui să fie oprit. Dirijismul nu este o soluţie nici în arhitectură, dar o decenţă profesională minimă – da. Ar trebui, poate, ca menţionarea pe clădire a numelui comanditarului, a arhitectului şi a executantului să fie *obligatorie*. Cît durează casa, atît să dureze şi ruşinea celor care gafează. Cele cîteva exemple de construcţii şi amenajări interioare demne de aplaudat, ridicate în Bucureşti în ultimii ani, pot de asemenea să funcţioneze drept fermenţi în jurul cărora, prin empatie, să se nască ansambluri şi zone de calitatea uluitoare a insulelor de arhitectură interbelică, rămase încă tefere după destrăbălarea mitocanilor în ultimii cincizeci de ani.

Poate, după ce îşi vor istovi euforia cu care fac pe demiurgii (la scară dîmboviţeană însă), cei cu bani şi cei cumpăraţi pe bani ar trebui să îşi aducă aminte că una din cauzele pentru care Turnul Babel s-a dărîmat este pentru că „au folosit cărămida în loc de piatră şi smoala în loc de var". (*Facerea*, 11:3). ▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

Show-bizarerii

Oamenii se-mpart în cei care deschid televizorul pentru a urmări o emisiune (jurnal, serial, etc.) şi cei care-l deschid doar pentru a jongla cu telecomanda. Primii sînt motivaţi şi „profunzi": au orele lor, programele lor (încercuite cu roşu în suplimentele TV ale cotidianelor), simpatiile lor solide şi definitive. Ceilalţi sînt distraţi şi superficiali: deschid televizorul cînd îşi aduc aminte, zapează frenetic de pe un canal pe altul, preferinţele lor nu sînt niciodată bătute-n cuie.

(Poate că ar trebui făcut un sondaj pentru a vedea care este proporţia între cele două categorii!)

Telecomanda este mai importantă decît televiziunea: televiziunea propune, telecomanda dispune. Televiziunea oferă pachete de imagini; telecomanda le desface, vede ce e înăuntru, apoi trece la altele.

Recunosc că sînt un fanatic al telecomenzii. Mi se pare singura libertate posibilă într-o situaţie de servitute totală. Cu toate acestea, mi s-a întîmplat să rămîn „agăţat" de un post, sclav fericit, renunţînd să mă eliberez – prin simplă apăsare pe buton – de această servitute. Nu, n-a fost vorba despre cutare film pe care doream să-l revăd, sau de cutare emisiune (predominant străină) „care nu-ţi insultă inteligenţa"... Nici vorbă: emisiunea pe care o urmăream fascinat se numea *Vecinii* şi era, sincer vorbind, nefrecventabilă. (Sau – mai ştii? – poate că „inteligenţa" (inteligenţa *mea*) asta şi vroia: să fie insultată... Nu sînt masochist, dar dacă inteligenţa mea este?!)

„Conceptul" *Vecinilor*: două cumetre cu basma (cel mai adesea), alteori două „părţi", aflate în conflict minor, dar ireconciliabil, aduse faţă-n faţă şi puse să-şi dea poalele peste cap... Moderatoarea (Adriana Trandafir) şi publicul încercau să le aşeze la loc. Am glumit: asta era intenţia *declarată*; intenţia nedeclarată era să ascundă capul sub poale, arătînd tot restul... Mă rog, nu ştiu dacă primeau şi o primă în caz că reuşeau, cert este că lucrul acesta se întîmpla deseori: după o ceartă ca la uşa cortului, părţile rămîneau, de regulă, pe poziţiile de la-nceputul emisiunii. (Ca şi servitutea, perversitatea mea era totală: *aceste* emisiuni îmi plăceau cel mai mult!)

Dar *Vecinii* a dispărut din grilă, cu Adriana Trandafir cu tot (ce păcat!; ea era fiinţa aceea care, într-o lume „normală" – adică fără telemachiaj –, ar fi trebuit s-o trimită-n culise pe sclifosita de Andreea Marin; o adevărată Zînă-de-Piaţă, zînă-ţaţă, zînă din popor...).

Neconsolat, am căutat surogate – dar *Dan Diaconescu în direct* (canalul colector al tuturor „senzaţionalismelor" de tarabă) mi s-a părut *soft*, prin comparaţie: cu toată spontaneitatea stupidităţilor debitate acolo, *DDD*-ul n-avea, pînă la urmă, nici un haz... (Adică: înţeleg că pere-merele sînt „meniul zilei" la OTV – dar chiar trebuie să le vedem, la fiecare cadru, pe platou...?)

Aşadar, căutam cu disperare un show TV care să nu facă fiţe, să nu umble cu cioara vopsită, să nu se codească să-şi dea poalele peste cap. Şi l-am găsit! Se numeşte *PoveŞTIRI adevărate* (pe „Acasă", de luni pînă sîmbătă de la 19,30 la 20). Cadrul e mic, înghesuit – întrucît conceptul de „acasă" prespune, nu-i aşa, intimitate. O canapea în centru, patru fotolii pe margini, moderatorii (Corina Dănilă şi Petre Fumuru) amestecaţi printre invitaţi. În ultima vreme, aceştia sînt tot mai numeroşi – cei doi moderatori şed pe braţele canapelei. (Încă puţin şi ies din cadru.) Familiari cu toată lumea, ei încearcă – precum Adriana Trandafir cu *Vecinii* – să împace părţile aflate în conflict... (vezi mai sus) Dar emisiunea durează numai o jumătate de oră, timp în care Dănilă & Fumuru trebuie să explice „situaţia", să dea cuvîntul invitaţilor, să modereze şi să rostească, în final, vorbele tămăduitoare: „Ne pare rău, dar timpul alocat emisiunii noastre s-a încheiat..." Aşa că – nu v-aţi prins? – nimeni nu se împacă cu nimeni; doar unii se-mpacă, resemnaţi, cu faptul că n-au apucat să spună nici măcar un cuvînt...

Deşi mutrele certăreţilor sînt mortale, simpatia mea se îndreaptă, cu consecvenţă, către „corul mut". În toiul acuzelor reciproce, al dialogurilor încălecate, al frazelor neterminate şi al ofurilor netemperate poate că vocea acestora se ridică – şi ea –, zicînd una şi alta, dar, în hărmălaia generală, nu reuşesc altceva decît să ridice decibelii de pe platou. Ei sînt, de fapt, *telespectatorii* – doar că nu se află de partea asta a sticlei, ci de cealaltă. Un fel de figuranţi – ca noi toţi, de altfel. Postul „Acasă" („nicăieri nu-i mai bine ca *Acasă*!", susţine promo-ul) îi lasă să creadă că prezenţa lor este indispensabilă, că *acolo* este casa lor, locul unde sînt ascultaţi, unde-şi pot spune păsurile – dar „timpul alocat..." etc., aşa că sînt trimişi înapoi în anonimat.

Adică acolo unde poalele peste cap fac parte din *job description*, doar că – pentru a primi *jobul* – trebuie să apari la televizor...

Întrebare: Este Televiziunea exhibiţionistă sau voyeuristă?

Şi, şi.

Este ea aşa întotdeauna şi-n acelaşi timp?

Da. Da.

Ce ar mai fi de spus?

Nada. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Completări insolente

La articolul din numărul trecut (consacrat pretinsei stabilităţi politice a României). Se tot spune că România poate fi, este şi va fi un exportator de stabilitate în lumea balcanică. N-ar fi rău şi, în oarecare măsură, chiar este posibil. Nu pentru că România ar fi marea putere regională de teama căreia tremură toţi, ci pentru că, la sud de Dunăre, brambureala e atît de mare încît orice contribuţie mediatoare, cît de mică, ar fi utilă. Nedorind să împing prea departe acel joc (fermecător) de-a „ce-ar fi fost dacă", am încercat totuşi să-mi imaginez un scenariu al intervenţiilor româneşti în spaţiul menţionat. Dacă ar fi trebuit să acţioneze pe timp de iarnă, soldaţii români ar fi avut sandale romane, vestoane fără mîneci şi ventilatoare cu biogaz. Pe timp de vară – echipamentul cu care au plecat în Afganistan: bocanci de iarnă de cîte patru kile, lenjerie de lînă, mantale căptuşite cu vată termoizolantă şi ceasuri deşteptătoare tip CFR. Dar să sperăm că se-nvaţă din greşeli! Deştepţii învaţă însă şi din experienţa altora. Ambiţia generalilor români (sau a conducerii politice) de a se face simţiţi în lume ar trebui să ţină cont, de exemplu, şi de experienţa olandeză. Să luăm momentul Srebrenica, cînd trupele venite de la Bruxelles (călite în războaiele coloniale din Africa, în nenumărate operaţiuni ONU) s-au lăsat păcălite de Radko Mladici şi i-au predat vreo opt mii de civili bosniaci, ajunşi toţi la groapa comună, cu nişte orificii ciudate în ceafă. Ce-ar fi făcut atunci armata română? Nu ştiu, dar n-aş vrea să debutăm pe scena internaţională printr-o asemenea prostie infamantă. Nu ştiu ce-or mai fi făcut generalii olandezi; în locul lor, n-aş mai încerca să-mpac nici măcar vedetele întărîtate de Dan Negru pe litoralul mării omonime.

În România, armata se bucură de o foarte mare încredere din partea populaţiei. De ce? Mi-e greu să înţeleg. Slavă Domnului, pînă în prezent n-a prea avut ocazia să se manifeste, aşa că pentru generaţiile născute după 1945 ea nu este decît o prezenţă pasivă. Şi cheltuitoare. E drept, cînd cu „evenimentele", a tras fără sfială în populaţia Timişoarei, la fel şi în alte oraşe. Lucruri cunoscute de martori şi victime, nu şi de Justiţie. În plus, soldaţii în termen, cei mai îndreptăţiţi să fie întrebaţi (dar fac parte din eşantion?), nu par să împărtăşească admiraţia civililor pentru faptele de arme. Drept care dezertează masiv şi nu se lasă prinşi decît după ce împuşcă vreo cîţiva trecători. De ce nu le-o plăcea în armată, nu ştiu. În definitiv, acolo învaţă curăţenia (spălînd closete), zidăria (la vila maiorului), mecanica auto (împingînd jeep-ul vărului colonelului) şi arta culinară (ducînd carnea de la popotă direct în portbagajele celor enumeraţi). Cel puţin aşa era pe vremea mea. S-or fi schimbat radical lucrurile? După indiciile pe care le am la dispoziţie, nu prea. În plus, epoleţii mai ciupesc şi din bugetul naţional – ameţesc numai cînd mă gîndesc la palmierii care se pot importa de banii ăştia! Televizoare cu plasmă pentru fiecare deputat! Avioane pentru senatori! Cărţi de vizită pentru săraci! Tigri albi şi balene albastre pentru vînătorii şi pescarii cu dare de mînă. Şi etc.! (Dacă mai ajung banii.)

Aşadar, reducerea stagiului militar, ca treaptă intermediară către înfiinţarea unei armate de profesionişti, este un gest salutar. Drept care duc mîna la chipiu. Chiar dacă intru în contradicţie cu cei care, pînă mai an, susţineau că la graniţele României nu se află decît doi prieteni – Serbia şi Marea Neagră. Apropo: prezenţa militară în împrejurări internaţionale necesită şi o cultură diplomatică zdravănă. Nu diplomaţi, ci atitudini care să difuzeze încet-încet în mediile cu uniformă. Or, nici aici n-am depăşit bunele intenţii. Islanda n-are armată, dar are mediatori de prestigiu. Aud ades despre bunele oficii prin care România i-a apropiat pe evrei de arabi în anii '70. Am citit cîteva istorii (străine) ale conflictului – maledicţiune! Diplomaţia ceauşistă nu e menţionată. Păi, cum să nu crezi în complotul internaţional! ▲

CABINET DEONTOLOGIC

Greşeli ale doctorilor există şi la noi ca şi în toată lumea; cu consecinţe mai uşoare sau mai grave. Tot aşa cum există şi greşeli în interpretarea unor acte medicale şi învinovăţiri nefondate ale unor medici, trîmbiţate prin intermediul presei. De multe ori bazate pe reacţiile emoţionale ale rudelor unui pacient decedat sau a cărui stare s-a agravat tocmai în timpul investigaţiilor, intervenţiilor sau îngrijirii medicale. Nepricepuţi sau ignoraţi pot fi şi medicii, şi ziariştii. Şi unii, şi alţii pot fi judecaţi de membrii propriei bresle sau chiar la tribunal. Lipsa asigurărilor profesionale şi solidaritatea de breaslă adesea prost înţeleasă sînt factori care însă pot împiedica la noi limpezirea şi rezolvarea rezonabilă a unor asemenea situaţii. O problemă pe care o „atacăm" într-o primă parte, în pagina de mai jos, din perspectiva ziariştilor şi implicit a opiniei publice. O vom continua într-un număr viitor cu un punct de vedere al medicilor. ***(A. M.)***

Ingrid ŞUŞU

Pansamente interne

Legislaţia română nici nu defineşte şi nici nu include termenul de „malpraxis", deşi el este folosit în limbajul medical curent pentru a desemna tratamentul greşit aplicat unui pacient. Semnificaţia termenului este însă mult mai largă; în ţările vestice sau în Statele Unite el are o corespondenţă şi în Codul civil, care prevede dreptul pacientului de a cere despăgubiri pentru neajunsurile suferite

în urma unui tratament greşit. Dicţionarul medical american explică termenul de malpraxis („malpractice" în engleză) astfel: „tratament incorect sau greşit aplicat unui pacient de către medic, care are ca rezultat vătămarea, rănirea sau pierderea unei abilităţi a acestuia." *The American Heritage Dictionary of the English Language* extinde această definiţie şi la „comportamentul greşit sau lipsit de etică a unei persoane aflate în funcţii oficiale sau de răspundere" şi „actele sau practicile incorecte ale unei instituţii". Potrivit definiţiei din *Dicţionarul Webster,* malpraxis-ul semnifică: „o practică greşită, ilegală sau imorală; practică împotriva regulilor stabilite; în mod particular, desemnează tratamentul la care este supus un pacient de către un chirurg sau medic, de o manieră contrară regulamentului şi care produce efecte adverse".

Dan Peretianu, preşedintele Camerei Federative a Medicilor arată că în România, din punct de vedere juridic, răspunderea pentru malpraxis îmbracă patru forme: penală, civilă, disciplinară şi administrativă. Răspunderea penală în privinţa exercitării profesiei de medic este strict individuală şi cuprinsă în articolele de lege referitoare la omorul din culpă, punerea în pericol a vieţii cuiva prin cauzarea de leziuni sau din neglijenţă. Stabilirea culpei medicale, sub aspect penal, revine în sarcina Ministerului Public, procuraturii. Răspunderea civilă se stabileşte în urma unui proces intentat la judecătorie de către pacientul nemulţumit de actul medical sau de consecinţele unui anume tratament. Însă malpraxisul este mai mult decît daună civilă, precizează Dan Pereţianu.

Răspunderea disciplinară poate fi strict individuală sau colectivă şi se referă la încălcarea normelor cuprinse în cadrul codului deontologic medical. Instanţa care stabileşte această răspundere este Colegiul Medicilor.

Răspunderea administrativă priveşte relaţia dintre angajat şi angajator, încălcarea unor clauze pe care le presupune acest raport şi care de cele mai multe ori se sancţionează prin reţineri din salariu, decise de Consiliul de administraţie al institutiei medicale în cauză. În vreme ce Camera Federativă a Medicilor este o organizaţie voluntară care reprezintă interesele medicilor, Colegiul Medicilor este o organizaţie de drept public, cu atribuţii de control şi sancţionare disciplinară a abaterilor de la codul deontologic medical. În sens medical, încălcările codului deontologic pot fi de natură tehnică, morală sau de relaţii. Din punct de vedere tehnic, există norme şi proceduri specifice legate de felul în care trebuie realizat actul medical. Aspectul moral şi de relaţie se referă la comportamentul medicului faţă de pacient, modul de comunicare, atitudine, corectitudinea informaţiei cu privire la diagnostic sau implicaţiile pe care le poate avea un tratament anume şi aşa mai departe.

De-a lungul anilor, greşelile profesionale ale unor medici au adus în discuţie nu numai consecinţele regretabile pentru viaţa pacienţilor, ci şi modul în care Colegiul Medicilor a înţeles să-şi facă datoria. Cel mai adesea, Colegiul şi-a arogat atributele unui sindicat, substituindu-se Camerei Federative a Medicilor. Foarte activ şi dinamic atunci cînd a fost vorba de legislaţia specifică şi posibilităţile de îmbunătăţire a cadrului de desfăşurare a activităţii medicale şi a statutului medicilor, Colegiul a demonstrat o mai redusă disponibilitate de soluţionare a cazurilor de malpraxis semnalate. Au fost situaţii cînd criticile care i-au fost aduse au părut exagerate, dar şi situaţii în care atitudinea Colegiului a părut greu de explicat. De pildă, acum cîţiva ani, un om bolnav de tuberculoză şi care-şi pierduse cunoştinţa a fost abandonat pe stradă în pijama şi cu perfuziile în mînă, pentru că medicul de gardă refuzase să-l interneze. Omul a murit. Ancheta Colegiului a scos din culpă medicul respectiv, dar a contribuit la trimiterea în puşcărie a asistentei şi şoferului de pe salvarea care-l transportase pe pacient. Un alt medic a fost condamnat la puşcărie acum cîteva luni, după un proces care a durat 7 ani. Acum 7 ani, o fetiţă de 14 ani a murit după ce a fost chiuretată de un medic. Tatăl ei o dusese la spital din cauza unei hemoragii menstruale. În loc de a-i face o transfuzie de sînge, medicul a optat să stopeze hemoragia la acest mod. Colegiul a luat iniţial apărarea medicului învinuit de omor din culpă, susţinînd că simptomele impuneau o astfel de măsură. Apoi, o femeie s-a adresat Colegiului după ce a descoperit că dezvoltase o tumoare abdominală în jurul unui pansament pe care un chirurg i-l uitase în abdomen. Colegiul a sfătuit-o să-l dea în judecată. Exemplele de acest gen ar putea continua, poate cu exemple mai puţin dramatice, dar care descriu practici medicale sau atitudini tot atît de incorecte. Cum ar fi graba anumitor medici de a pune diagnostice şi de a prescrie tratamente fără a face investigaţiile necesare sau în baza unor aprecieri superficiale, practici care de regulă afectează un număr mult mai mare de oameni.

▲

Stela GIURGEANU

Poveşti inutile

În România zilelor noastre nu există o lege a malpraxisului. Există doar posibilitatea unui proces civil, şi nu penal (la noi, de exemplu, medicul nu poate ajunge după gratii pentru malpraxis, fiind protejat de antecedentele „erorii umane"). *Răspunderea civilă este o sancţiune care constă în obligaţia unei persoane fizice sau juridice, ce a produs cuiva un prejudiciu printr-o faptă ilicită şi culpabilă, de a-l repara prin plata unei despăgubiri.*

În faţa legii noastre, malpraxis-ul este aşadar, în termeni juridici, o formă de răspundere civilă delictuală, determinată de comiterea unei erori *produsă fără voia medicului.*

Pentru despăgubiri materiale victima are posibilitatea de a acţiona în judecată fie pe medic, fie pe medic şi unitatea sanitară, fie doar unitatea sanitară. La rîndul ei, unitatea sanitară, parte în contractul cu medicul, după ce a reparat prejudiciul, poate chema în judecată pe medicul respectiv, pentru a-şi recupera despăgubirile plătite victimei.

Bîlciul proceselor de malpraxis, fără eroi, doar cu victime, este asistat de casele de asigurări, medicii din spitale fiind nevoiţi să încheie contracte cu acestea.

1. Natural Born Stoned

Cînd i-a venit sorocul şi-a sunat doctoriţa care o ţinuse sub observaţie, a luat un taxi şi a „fugit" la spital. Doctoriţa nu ajunsese (nu a ajuns decît mult mai tîrziu), iar internarea i-a făcut-o medicul de serviciu. I s-a făcut o ecografie în grabă, care nu a folosit însă la nimic. Nu se ştie nici pînă în zilele noastre dacă nu *s-a observat* sau doar *s-a uitat* să se menţioneze pe fişa de internare o „mică" neregulă, care era însă cît pe-aproape să coste, atît viaţa mamei, cît şi a copilului. Cordonul ombilical era prea scurt, ceea ce în mod normal ar fi ridicat din start problema cezarianei. Neştiindu-se însă nimic, s-au depus eforturi pentru o naştere „naturală". S-a folosit forcepsul (ceea ce a produs un cheag de sînge pe capul copilului), iar în ultimă instanţă, cînd cei doi de abia mai trăiau, a venit ideea cezarianei.

Problemele nu s-au limitat însă la nesemnificativul incident. Cheagul identificat pe capul copilului putea să nu fie doar de suprafaţă. Cu multă grijă şi dăruire s-a trecut aşadar, imediat, la sedarea micuţului. Fără sedare, copilul ar fi intrat în convulsii, ceea ce ar fi implicat complicaţii respiratorii şi o posibilă moarte. Aşa că, primele sale zile pe pămînt uman, şi le-a petrecut drogat, în spital.

Iar multe din restul se vor consuma prin cabinetele de ecografie, la sfatul doctoriţei. Cu cheagurile astea nu ştii niciodată, i-a zis, grijulia doctoriţă, mamei, şi eventualele probleme ar putea să apară oricînd, deci trebuie, musai, să fie monitorizat, pentru a putea fi descoperite la timp...

2. Sînteţi alergic? Nu ştiţi? Vom vedea...

A.G. s-a internat pentru o biopsie. O procedură destul de simplă, rapidă şi fără complicaţii. Întrebarea pe ultima sută de metri (cînd, întinsă pe masa de operaţii aştepta anestezia) *„ă, sînteţi cumva alergică la anestezic?"* a prins-o pe picior greşit. Habar n-avea. Însă, cu zîmbetul pe buze, relaxat şi împăciuitor, coborînd ameninţător masca deasupra cobaiului, anestezistul i-a susurat blînd: *„nu-i nimic, vom vedea..."* Toată treaba s-a soldat din fericire cu „bine". A.G. s-a trezit din operaţie doar cu mica traumă de dinaintea inhalării gazului parşiv, şi cu imensa groază de a mai trece vreodată pe acolo.

3. Cu nasul la purtare

Finalul fericit nu a avut însă loc şi în cazul Corinei D. O banală operaţie de sept s-a transformat în coşmarul vieţii ei. Corina are 32 de ani şi o faţă distrusă. Acum cîţiva ani, medicul a sfătuit-o să îşi corecteze deviaţia de sept, a convins-o şi în cele din urmă a internat-o. Operaţia a decurs bine, atît de bine, încît doctorul a lăsat cu generozitate, de la el, un mic tampon într-una din fosele nazale. Durerile cumplite de după operaţie au fost puse pe seama senzaţiilor post-operatorii. Dar în loc să se diminueze, cu timpul, s-au agravat. Nasul a început să i se inflameze, Corina a făcut febră şi a fost dusă, de urgenţă, înapoi, la spital. Operată, din nou, după aproape două săptămîni (în care primise asigurări că „să nu se mai vaite atît, că aşa e după operaţiile astea") s-a descoperit tamponul abandonat. Infecţia provocată în nara stîngă se extinsese însă de acum şi în partea dreaptă, iar singura soluţie a fost tăierea în totalitate a nasului. Corina D. are 33 de ani şi o faţă distrusă.

Cum se poate aşa ceva?, Pe bune?, Cum naiba îşi permit?, Pentru întrebările pe care fiecare şi le pune seara la o ştire de televizor, sau dimineaţa în lectura unui caz de malpraxis de pe prima pagină a unui ziar, sau în timpul pauzei de prînz, în care ţi se povesteşte ce a păţit cutare sau cutare, nu există (deocamdată) răspuns. Doar ceva bani şi o indignare surdă, inutilă.

▲

© M. Dumitru

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Deţinunţi politici

„*Tov. Teohari Georgescu:* Eu am preţuit mult pe tov. Gheorghiu-Dej şi am ţinut mult la dînsul, l-am preţuit mult. Mulţi au fost surprinşi că ne scotea cu forţa, însă forţa e forţă, dar greşelile sînt greşeli.

Dar în munca mea au fost situaţii cînd nu ştiam dacă să respect o indicaţie sau nu. Pe lîngă părţile bune aveai părţi de care nu ştiam ce să fac. A venit într-o luni dimineaţă de la Timişoara. Pe şosea era o nuntă, şoferul a claxonat, dar nuntaşii nu s-au dat la o parte. Mi-a spus: «Îi vezi pe ăştia, ia să-i umfli». Mai tîrziu m-a controlat să vadă dacă i-am luat şi eu nu-i luasem. Atunci a pus pe Pintilie să-i ia şi au stat oamenii închişi vreo două luni de zile pînă am discutat cu Pintilie să le dea drumul.“

(Dan Cătănuş, Ioan Chiper, *Cazul Ştefan Foriş*, Editura Vremea, 1999)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Golirea cuvintelor de conţinut

Din timp în timp, cuvintele se descarcă de energie şi se golesc de sens, astfel că ne trezim numai cu coaja termenului sau a noţiunii şi cu o lipsă acută de miez. Nu observase Titu Maiorescu, la vremea lui, importul de forme fără fond, altfel spus denumiri care nu acopereau, la noi, nici un conţinut? În perioada destul de lungă a dominaţiei comuniste, unele cuvinte au fost golite de substanţă, astfel că, deşi se vorbea mereu de democraţie, cuvîntul nu avea nici un sens, din moment ce exista concomitent cu o dictatură (dictatura proletariatului, zice-se); la fel, libertate, egalitate, ba chiar şi socialism (cînd deplin, cînd victorios, cînd multilateral dezvoltat), noţiune care se desprinsese de substanţa sa istorică şi filozofică.

Nici acum, într-un context nou, nu toate cuvintele îşi păstrează sensul iniţial, astfel că, mai ales în massmedia, atîrnă descorporate, ca nişte rufe pe frînghie. Aud din ce în ce mai des la buletinele de ştiri televizate, citesc în ziare, că în locul cutare, la data cutare, s-a produs o tragedie, ba chiar „o tragedie adevărată“: nişte copii s-au înecat într-un rîu, alţii au fost victime ale unor groaznice accidente rutiere, fratele şi-a ucis fratele, mama şi-a ucis copilul, fiul şi-a ucis tatăl... Unele din aceste subiecte au fost tratate în tragedia antică („Medeea“, „Oedip“, „Orestia“ etc.) sau renascentistă („Hamlet“), producînd emoţie, lacrimi, purificare (catharsis). Cînd crainicul postmodern ne anunţă cu voce albă, abia stăpînindu-şi zîmbetul profesional, că s-a produs o adevărată tragedie, ne lasă impasibili, de vină nefiind bietul crainic de televiziune, silit să treacă în revistă în cîteva minute două-trei tragedii, zilnic, mai ales după-amiaza, cînd se întoarce *omul recent* de la serviciu, ci cuvîntul rămas fără semnificaţie, fără emoţie, înghesuit între alte cuvinte neutre, reci, decolorate. Sau, poate, noi sîntem de vină, fiindcă ne-am imunizat, ne-am mortificat, ne-am pierdut autenticitatea reacţiei. E bine sau e rău că cetăţenii din antichitate nu aveau ziare şi televiziune?

▲

Cu ochii-n 3,14

ALTCEVA NU MAI AVEM ÎN CAP? VEDEM ŞI NOI CE PĂŢESC SEMNIFICAŢIILE DURE CARE AMINTESC DE COPILĂRIE...

● Potrivеală fără vreo noimă? Divin hazard? Mic dicţionar spaniol-român cu motor? Sau altceva? Un automobil Renault *Fuego* înmatriculat cu numărul B 66 FOC. (**D. S.**)

● ...nu mai avem ce vedea? În două după-amieze duminicale, la TVR 2, „Ghepardul“ viscontian. Un regal. Cu Burt Lancaster valsînd îmbrăţişat de Claudia Cardinale. Cu prinţul Salina, după vals, înainte de a muri, observînd obosit: „În curînd, tinerii noştri vor dansa cătărîndu-se pe pereţi şi arătîndu-ne fundurile“. Nu v-aţi uitat? E vechi...!? Ipocriţi cinefili, fraţii mei! (**R. C.**)

● Păţania dnei Luminiţa Gheorghiu – secretar de stat la Sănătate –, căreia a trebuit să-i cadă un parasolar în cap pentru a descoperi cum (nu) merge Serviciul de Urgenţă şi Ambulanţă, este pilduitoare. Concluzia este cinică, dar pare logică: lucrurile ar merge mult mai bine dacă miniştrii ar fi loviţi personal din cînd în cînd, la modul propriu, de diferite fragmente din realitatea tuturor. (**A. C.**)

● Blonda Ruxandra de la emisiunea „Corect“ (TVR 1) nu îşi face întotdeauna lecţiile. Fixată pe denumirea prăjiturii *chou à la crème* o întreabă pe o cucoană cu permanent „mic“: „Aţi servit această prăjitură în ultimul timp?“. Şi ca să nu avem nici o îndoială, citeşte de pe promterul pe care îl vedem şi noi: „cei care ignorează limba franceză“ păţesc aşa şi pe dincolo... Dar cei care „ignoră“ limba română şi prezintă emisiuni la TVR 1? (**S. S.**)

© M. Chivu

● Între cuvinte rare cum ar fi *pribegitor* – care desemnează pe cineva rătăcitor, hoinar – şi *pricaz* – care înseamnă, între altele, pagubă, nenorocire, semn rău, piază rea, în DEX (pag. 847) este plasat cuvîntul *priboi*. El numeşte o unealtă de oţel în formă de bară, cu un capăt conic, care serveşte, de obicei, la perforarea sau la lărgirea găurilor materialelor metalice, ori un băţ lung, terminat la unul din capete cu un fel de măciulie, cu care se bat icrele pentru a le curăţi de pieliţe. Dar cuvîntul n-are numai semnificaţii dure: tot *priboi* se cheamă şi o plantă frumos mirositoare, cu flori roşii sau albe, ori un dans popular. La infinitiv funcţionează şi ca verb, cînd e vorba de acţiunea de a găuri sau a lărgi o gaură cu unealta respectivă, iar ca substantiv are şi un diminutiv – *priboiaş*. De puţine ori ne gîndim cît de plină de fantezie şi de taină e limba română... (**T. C.**)

● Aflu din revista *Beau Monde* că Britney Spears îşi va deschide restaurant la New York şi că meniul va conţine „mîncăruri care-i amintesc lui Britney de copilărie“: „frigărui de somon cu caviar de Mississippi şi legume în sos special, salată de homar cu roşii verzi prăjite şi pui asortat cu prăjituri speciale à la Johnny“... Nu cartofi prăjiţi, nu griş cu lapte, nu papară – că de aia e Britney Britney, şi nu Andreea Bălan! (**a. l. ş.**)

ÎNTRE „CE TREBUIE FĂCUT?“ ŞI „NU FACE NIMIC“, SENTIMENTUL NOSTALGIC DIN SPATELE TRIBUNEI OFICIALE REZOLVĂ ORICE PROBLEME NĂSCUTE ÎN ROMÂNIA ADJECTIVELOR

● Din caieţelul alb-negru-oranj de la Orange: „Dragostea e capricioasă şi naşte multe semne de întrebare. De aceea, ne-am gîndit că un domeniu dedicat acestui subiect ar fi exact ce ai nevoie. În Love, vei putea trimite cele mai frumoase declaraţii de dragoste; vei afla cît de bine te potriveşti cu iubirea ta, vei învăţa noi moduri de a spune *te iubesc* şi, poate, îţi vei descoperi jumătatea...“ Bun; după acest început romantic, să vedem şi partea practică. Ce trebuie făcut? „Intri în serviciul *Fun*. Intri direct în Love. Ex.: LOVE. Începi o Pasiune şi afli dacă persoana dragă te place şi ea. Răspunzi unei Pasiuni. Ex.: AFLA. Părăseşti temporar Pasiune. Revii în Pasiune. Ex.: PASIUNE. Intri în Potrivire şi afli cît de bine te potriveşti astăzi cu persoana pe care o placi. Intri în Oracol pentru a afla răspunsul la întrebări de iubire. Ex.: ORACOL. Oracolul îţi răspunde la întrebare. Intri în Zodiac şi afli compatibilitatea cu persoana dragă. Ex.: ZODIAC. Intri în ILOVU şi descoperi o mulţime de feluri de a spune *te iubesc*. Ex.: ILOVU. Intri în Întîlniri. Ieşi definitiv din Întîlniri. Primeşti lista cuvintelor cheie pentru a obţine ajutor în Chat, Love sau Game. Primeşti lista cuvintelor cheie din

© P. Piscoi

Love. Primeşti detalii despre cuvîntul cheie căutat. Ex.: AJ ORACOL. Ieşi din serviciul *Fun* definitiv. Va trebui să te reînregistrezi. *Atenţie!* E posibil să îţi pierzi porecla.“ (**a. l. ş.**)

● Un poster haios văzut într-un bar: un Marx zîmbăreţ care spunea „Sorry, guys, it was just an idea“. Nu face nimic, se mai întîmplă. (**C. G.**)

● Citesc într-o carte că Felix Dzerjinski, părintele Ceka, avea remuşcări îngrozitoare pentru crimele comise de oamenii săi. Mai mult, „iubea natura, copiii şi nutrea un sentiment nostalgic pentru o copilărie idilică... Cînd sentimentele îi scăpau din frîu, remuşcările ieşeau la suprafaţă, cum s-a întîmplat la 31 dec. 1918; Dzerjinski s-a îmbătat foarte tare şi a început să facă înconjurul sălii implorîndu-i pe Lenin, Kamenev şi pe alţii să-l împuşte pe loc: «Am vărsat atît sînge încît nu mai am nici un drept să trăiesc. Trebuie să mă împuşcaţi chiar acum.» Haios tipul. Mai tîrziu citesc că în ultimii cincizeci de ani ai ţarismului au fost executaţi maximum 14.000 de oameni. În şase ani, poliţia politică sovietică a omorît minimum 200.000. Şi înainte şi după revelionul din 1918. (**C. G.**)

● Trec de cîtăva vreme, zilnic, pe lîngă o impunătoare clădire părăsită: „Casa Radio“ din zona Plevnei-Eroilor. La 23 august 1989, din balconul acestui edificiu, familia prezidenţială însoţită de suita CPEx a privit ampla defilare care sărbătorea împlinirea a 45 de ani de regim totalitar. Faţada clădirii era îmbrăcată în drapele gigantice, balconul pavoazat fastuos. Dar, în spatele tribunei oficiale, se căsca golul unei construcţii neterminate: prevestitor semn! (**T. C.**)

● Din rubrica de anunţuri a cotidianului *Evenimentul zilei* aflăm că „cea mai puternică vrăjitoare din România, Rodica Gheorghe, rezolvă orice probleme“. Inclusiv problemele de aritmetică? (**M. M.**)

● Dosarul din săptămîna trecută al revistei *Le Nouvel Observateur* prezintă documente despre ofiţerii SS recrutaţi de serviciile secrete americane, în anii imediat următori sfîrşitului celui de al doilea război mondial. Personaje cu responsabilităţi majore în planificarea şi înfăptuirea Holocaustului, dar cu bune informaţii despre serviciile secrete sovietice, au fost angajate pentru a sprijini lupta împotriva comunismului şi au fost răsplătite după merit. Ar reieşi că recenta expulzare din SUA a unor gardieni din lagărele naziste, născuţi în România, se explică prin gradul mic al bătrînilor, prin incapacitatea lor de a face carieră într-un regim sau altul. (**M. B.**)

● Din viaţa pluralurilor: lehamităţi (în *Adevărul)!* Din viaţa erorilor de tipar: „umilateral dezvoltat“ în loc de „unilateral...“ (adorabilă!). Din viaţa adjectivelor (în franceză): preşedintele Chirac, după alegerile parlamentare, s-ar bucura de o putere „quasi ceaucesquienne“ (în *Le Nouvel Observateur)*. M-a curentat fiorul unui rîs imbecil. (**R. C.**)

Existenţă în doi timpi

– convorbire cu dr. Augustin CAMBOSIE, psihoterapeut –

Un vis comod despre autoritate: cineva cu o mînă de fier îi ia de guler pe toţi cei ce ne împiedică să trăim cum se cuvine, îi zgîlţîie corespunzător, apoi stabileşte legi şi norme de conduită socială veghind la aplicarea lor. În această liniştitoare proiecţie noi n-avem aproape nici o atribuţie: singura grijă ce ne rămîne e să ne bucurăm de viaţă. Dacă vreodată mîna de fier, altminteri atît de necesară pentru ceilalţi, se apropie primejdios de gulerul nostru, dintr-o dată visul devine coşmar: în acest caz descoperim că autoritatea e constrîngătoare, rigidă, şi-atunci îi contestăm dreptul de a ne reglementa viaţa. Ca şi nenorocirea, boala sau moartea, autoritatea pare ceva care-i priveşte doar pe alţii. Între supunerea la autoritate şi contestarea acesteia, cum ne păstrăm echilibrul?

Dubla legătură

Stimate domnule doctor, autoritatea este sinonimă, de regulă, cu puterea, prestigiul, consideraţia, valori ispititoare pentru oricine. Dar, în acelaşi timp, avem tendinţa de a o respinge: ţine această tendinţă de un anume timp istoric, de un temperament recalcitrant, de o etapă a tranziţiei?

Relaţia noastră cu autoritatea? Nimic nou. Ea funcţionează dintotdeauna într-o istorie a omenirii care se bazează pe modelul familial şi de structură socială de tip iudeo-creştin, care ne caracterizează şi pe noi, lumea occidentală, să spunem aşa. Siegmund Freud a descoperit că există un tip de legătură, o matrice, un model de relaţie denumit de el „complexul Oedip", care caracterizează poziţia noastră faţă de autoritate şi ambivalenţa acestei poziţii. Cînd vorbim despre o persoană care deţine autoritatea, la cine ne referim, de fapt? La cineva care are libertatea, puterea şi condiţiile/mijloacele de a lua şi de a asuma o decizie. În principiu, într-un cuplu persoana care deţine rolul activ, masculin, falic, reprezintă acest model de autoritate. Atenţie: nu e vorba neapărat de sexul persoanei respective. E adevărat că în modelul iudeo-creştin părintele, tatăl, pater familias, este personajul cel mai pregnant. Dar în ultima vreme lucrurile au tendinţa să se mai şi schimbe, mai exact se oficializează o schimbare care exista de oarecare vreme. De multe ori şeful casei, cel care aducea banii, şi asigura mijloacele de trai, era absent din familie iar persoana care decidea în chestiunile vieţii zilnice era mama. Deci, într-un cuplu este posibil ca poziţia falică autoritară, poziţia masculină, să fie deţinută de o persoană de sex feminin.

Şi această schimbare influenţează percepţia noastră asupra autorităţii?

Sexul biologic are aici o importanţă relativă, să n-o discutăm acum! Important e să subliniem că toţi păstrăm în noi istoria copilăriei noastre – fapt ce nu l-a descoperit numai psihanaliza – şi ca urmare avem tendinţa să ne structurăm evoluţia în funcţie de raportarea la nişte modele. Modelul oedipian este primul cu care ne întîlnim, iar din acest model ne interesează relaţia care se stabileşte cu polul puternic, cel care reprezintă autoritatea.

Ce se întîmplă în această relaţie?

Intervine o foarte mare ambivalenţă. Întîi, vrem să-i semănăm modelului pentru că îl invidiem, îl admirăm: el rezolvă lucrurile, are independenţă, poate decide şi ne influenţează şi pe noi în evoluţia noastră. Pe de altă parte se crează, implicit, şi un fel de rivalitate, de invidie: noi încercăm să ne dezvoltăm, dar fiindcă modelul e mai puternic decît putem noi ajunge, ne îngrădeşte această tendinţă de dezvoltare, ne stăpîneşte, ne conduce şi hotărăşte „de sus" ce e bine şi ce e rău pentru noi, deşi noi simţim altfel lucrurile. Ambivalenţa aceasta crează pe de o parte admiraţie şi nevoia de a urma/adora modelul şi, pe de altă parte, duce la respingerea, la anularea lui. Numai desfiinţînd modelul îi putem lua locul. Acest model de funcţionare psihică – universal valabil, uman vorbind – îl întîlnim apoi şi în viaţa socială: învăţătorul, profesorii, dirigintele, diferiţi şefi etc. – substituţi de părinţi care decid ce e bine şi ce e rău pentru noi, care notează, evaluează pozitiv sau negativ un anumit comportament al nostru etc. În lipsa părinţilor sau în momentele lor de sincopă, apar aceste elemente/formaţiuni, investite social cu funcţia respectivă, cu care noi intrăm în legătură.

Dar de ce, în loc să ne simţim ocrotiţi, avem mai degrabă tendinţa să ne temem de aceşti substituţi?

Să luăm cîteva exemple: frica de poliţist, de uniforma militară, de magistraţi pleacă dintr-un sentiment de culpabilitate pe care noi îl avem deja atunci cînd ne întîlnim cu autoritatea. Intervine culpabilitatea oedipiană din copilărie, nevoia noastră, reprobabilă social, de a detrona autoritatea. De pildă, cînd ne opreşte poliţistul de care ne e frică, intervine frica inconştientului nostru; inconştientul nostru se teme ca nu cumva „autoritatea" cu care intrăm în contact să afle în vreun fel că noi am vrut s-o anulăm, s-o desfiinţăm. Nu pe ea, anume, ci pe oricare imagine a autorităţii. Frica asta ne face să ne comportăm ca nişte vinovaţi, ba chiar amplifică nişte delicte minore pe care le-am săvîrşit cîndva: am trecut pe roşu, am depăşit viteza etc. Sîntem „convinşi" că în majoritatea cazurilor „autoritatea" ştie totul şi vom fi pedepsiţi.

Viaţa de zi cu zi, viaţa socială

Cînd vorbim de societate şi de autoritate ne referim, de regulă, la cei care ne conduc: preşedintele, guvernul, consilierii, directorii – pe scurt persoanele oficiale. Toate aceste persoane capătă funcţie de „model", ca în viaţa de zi cu zi? Fiindcă printre ele există şi unele de autoritate indiscutabilă, altele numai cu funcţie, însă fără prestigiul necesar poziţiei lor proeminente.

Dar, luate în ansamblu, toate aceste persoane oficiale sînt investite să ne cuantifice munca, să ia din activitatea noastră ceea ce are nevoie societatea şi să ne răsplătească în funcţie de această activitate. Asta-i o matrice utopică: în realitate lucrurile nu decurg aşa din vina sistemului dar deopotrivă şi din vina noastră. Pentru că de fiecare dată cînd avem de realizat relaţia cu autoritatea noi venim cu această atitudine ambivalentă structurală, care modifică lucrurile.

Contestarea autorităţii, de care ne lovim adesea în zilele noastre, poate fi privită şi ca o reacţie la modelul de societate în care am trăit pînă în '89?

Sigur, în tendinţa noastră de contestaţie – altminteri firească – există un accent în plus, datorită acestei situaţii. În persoana lui Ceauşescu noi am avut parte de un părinte absurd de autoritar. Dar cu el, şi cu întreaga psihoză pe care el a generat-o, noi ajunsesem să stabilim pînă la urmă un „deal" foarte comod: „noi ne facem că muncim, ei se fac că ne plătesc". Această convenţie de neimplicare reciprocă a funcţionat vreme lungă: nimeni nu avea grijă de celălalt, ceea ce amenda/desfiinţa chiar noţiunea de autoritate. Ce consideraţie să mai am eu, „copilul adult", faţă de „părintele" care mă ţine flămînd, mă ţine în frig, fără cultură, fără libertatea de circulaţie, pe scurt fără ceea ce reprezintă puncte şi repere concrete în maturizarea/dezvoltarea mea? El nu-mi mai dă deloc sentimentul deplin al autorităţii: ca dovadă epidemia endemică de bancuri pe seama sa, care vehiculau un schimb afectiv, epurau acest schimb şi echilibrau energia noastră internă afectivă, stabilind o egalitate între energia pozitivă şi cea negativă.

Dar acestui părinte excesiv de autoritar noi i-am spus „nea Nicu", (lui Dej nu i-am spus „nea Ghiţă"); credeţi că am făcut asta din dorinţa de a-i diminua puţin statura printr-un termen familiar sau dintr-o slugărnicie neobligatorie, alintîndu-l?

Îmi pare rău s-o spun, avem în noi, ca naţie, tendinţa slugărniciei neobligatorii. Dar pe de altă parte cînd oamenii se ploconesc pînă la pămînt e greu să ştii dacă slugărnicia lor e adevărată sau falsă. Oricum, ea dă oxigen naturilor abuzive, întreţine prostul fudul, despotul care n-are înţelegere pentru alt punct de vedere decît al său. La Ceauşescu a fost vorba de decenii: stadioanele au fost pline de noi, nu de alţii, marea de oameni de la aeroport şi de pe traseu tot din noi era formată, aşa că ceva negativ a operat şi în ce ne priveşte. Structural, el era cum era, dar şi noi l-am făcut cum a fost pînă la urmă. Iar cînd i-am spus „nea" – termen ce desemnează un unchi, dar şi o persoană din afara familiei, un „nea cutare", cu care avem voie să ne purtăm familiar, deşi nu face parte dintre rude – am încercat, poate, să-l „domesticim", măcar în fantasmă dacă în realitate nu era posibil. Pe urmă ce s-a întîmplat? Acest părinte autoritar, nea Nicu, a fost omorît ca-n ritualul clasic oedipian. Şi-apoi ce-am făcut noi copiii eliberaţi de tirania sa? Aproape fiecare dintre noi a încercat să devină la rîndul său un „nea", să ocupe fotoliul rămas liber, ceea ce a dus la o situaţie complet anarhică.

Odată ajuns la libertate, chiar nimeni n-a vrut să rămînă echilibrat, modest şi onest?

Să analizăm puţin lucrurile. Unii, mai cu cap, mai atenţi la conjunctură şi la posibilităţile pe care ea le oferea, au ocupat fotoliul şi au rămas acolo. Alţii, cu mai puţină minte, au izbutit să ocupe fotoliul dar n-au rămas pe el. Iar pentru alţii, muritorii de rînd, care n-au năzuit la fotoliu, libertatea a însemnat posibilitatea de a bea şapte feluri de bere, douăzeci şi cinci de feluri de vin, graba de a călători în şapte ţări etc. Ne-am răspîndit brownian şi ne-am risipit energia în mişcări fără un scop precis, fără perspectivă. Asta a creat un ansamblu, o ideie de entropie foarte mare, de anarhie socială chiar. Dar de la un timp vin nişte forţe, nişte organisme, fie locale, româneşti, fie din afară, organisme europene sau mondiale, care ne spun că societatea nu poate funcţiona aşa, trebuie introdusă o ordine, trebuie întronată autoritatea. Aici a apărut, din punctul de vedere al marii mase, primul conflict durabil de interese. De ce? În general discursurile erau sinonime: ce ne spuneau ai noştri ne spuneau şi străinii. Numai că, în realitate, ceea ce vedeam că se întîmplă era de 180° diferenţă.

Dialogul-punct de echilibru

În ce situaţie credeţi că sîntem acum?

Ce-am vrut noi mai mult şi mai mult după '89? Linişte. Dar acest tip de linişte care s-a instaurat reprezintă, într-un fel, o decădere majoră din drepturile noastre de cetăţeni. Noi nu mai putem funcţiona deplin în calitatea respectivă fiindcă ni s-au bramburit multe lucruri în cap: în primul rînd nu mai ştim ce-s alea drepturi şi ce obligaţii avem. Sîntem chiar în situaţia absurdă, că după ce în '89 am schimbat prin forţă un regim, şi aproape toţi am fost de acord cu această schimbare, acum regretăm ceea ce am schimbat.

De ce?

Fiindcă noi vrem o autoritate care să ne dea, nu să ne pună să şi facem ceva, adică să ne ia din gradul de libertate. Autoritatea care se manifestă acum e foarte străvezie, dar, după părerea mea, nu are caracteristicile unei autorităţi – nici nu ne dă (doar ne spune că ne dă), dar nici nu ne ia foarte tare din libertatea noastră. Din cînd în cînd mai auzim că unii sînt restructuraţi, alţii au rămas fără serviciu, li s-a luat casa, sînt pe drumuri, dar asta se aplică, deocamdată, altora, nu nouă, aşa că stăm liniştiţi, pe cît e posibil.

Omul echilibrat, cu capul pe umeri, în stare să ţină o cumpănă dreaptă între fascinaţia faţă de autoritate şi refuzul autorităţii, este un personaj posibil acum?

Formula omului cu capul pe umeri există, teoretic cel puţin. Dar omul este o fiinţă bio-psiho-socială, care depinde de zestrea lui biologică şi de achiziţiile lui individuale în planul psihologic, dar este şi o persoană care funcţionează în plan social. Pentru mine şi pentru orice specialist într-ale psihicului, devine foarte problematică adaptarea unui individ într-o societate care evoluează fără nişte legi precise de funcţionare.

Refuzul autorităţii poate fi privit ca un semn de libertate?

Mai degrabă da. Psihologic, ce înseamnă refuzul autorităţii? Să iau locul, scaunul, poziţia cuiva dominator. Dar într-o formă mult mai matură, mai socializată, acest refuz poate să însemne şi posibilitatea de a-l lăsa pe cel care domină pe scaunul lui şi de a-mi construi propria mea poziţie de prestigiu în altă parte. Rezolvarea problemei oedipiene – psihanalitic vorbind – nu înseamnă reluarea punct cu punct a mitului şi „omorîrea tatălui", ci semnifică pur şi simplu faptul că eu pot să capăt suficientă libertate să nu mai stau în umbra lui, să-mi fac drumul meu independent. Dar a-mi alege alt drum, dincolo de canoane şi tipare, înseamnă implicit şi un refuz al modelului, al autorităţii, fără ca asta să presupună mare agresivitate sau omorîrea simbolică a acelui model care m-a fascinat într-un timp. Fără îndoială rezolvarea problemei cu autoritatea este un semn de libertate individuală.

Cum ar arăta această libertate la nivelul întregii societăţi?

Lucrurile s-ar îmbunătăţi mult, la nivel general, în momentul în care noi toţi, sau o mare parte dintre noi am putea/ne-am hotărî să atacăm deschis autoritatea în sens constructiv, nu anarhic. Eu te-am pus acolo unde eşti, te-am confirmat, după părerea mea tu faci nişte greşeli, iar la aceste obiecţii ale mele tu ai obligaţia să-mi răspunzi într-un fel, pentru că de asta te-am pus acolo. Dar şi eu, cetăţeanul care-ţi aduce obiecţii pot greşi, la un moment dat. Însă dacă eu pot greşi în aprecierile mele şi tu poţi greşi, chiar dacă eşti acolo, sus, într-o poziţie dominantă. Însă asta implică un dialog democratic şi presupune ca autoritatea să funcţioneze numai ca autoritate (în sens de prestigiu, prestanţă, consideraţie) nu doar prin conotaţia psihologică pe care o implică deobicei. Cred că mai avem de aşteptat o vreme pînă să se instaureze în societatea noastră un asemenea dialog. Din păcate. ▲

Pagină realizată de Tita CHIPER

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Tita CHIPER ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 490
2-8 august 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Internet.ro

GRATUIT

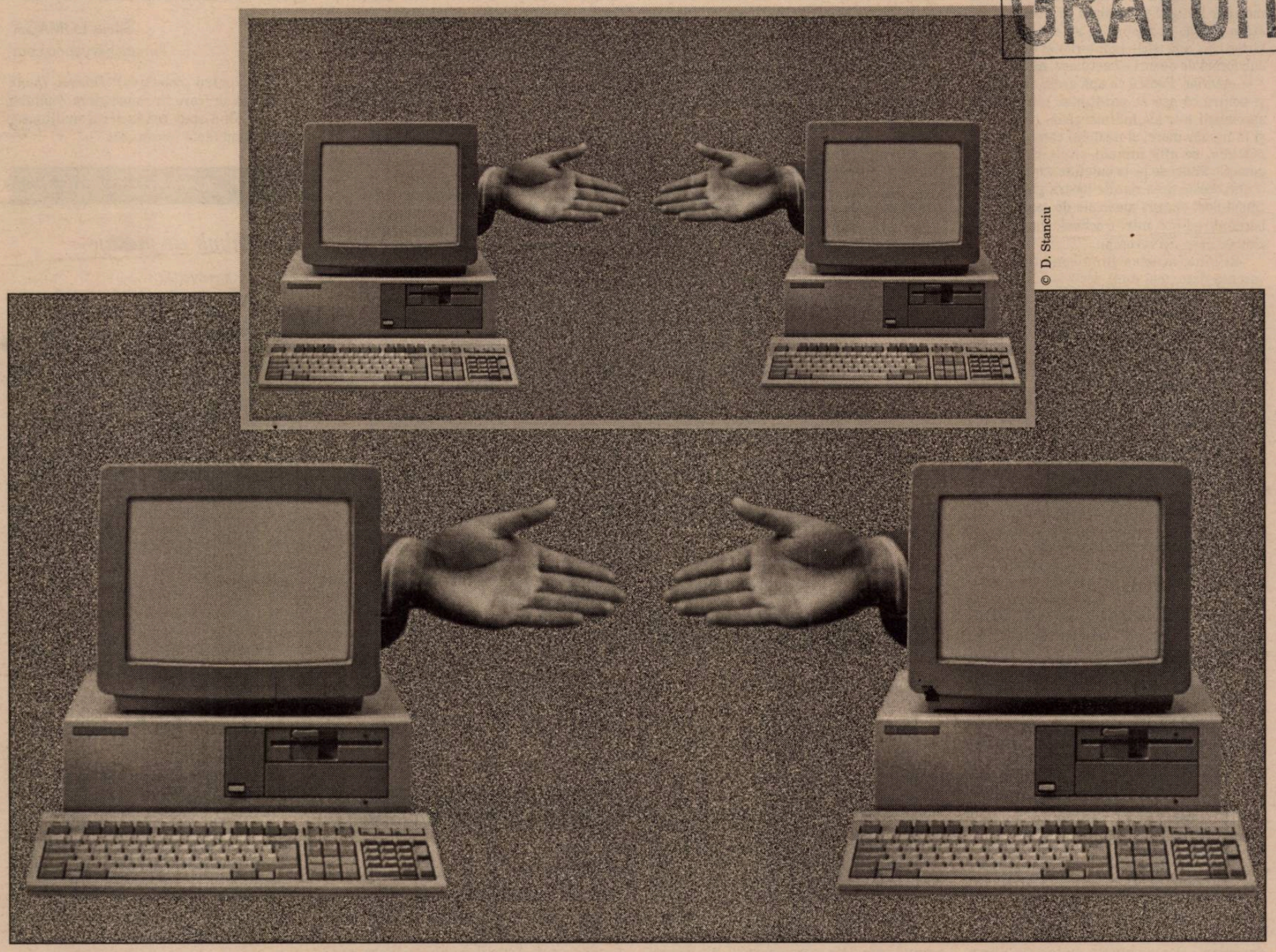

© D. Stanciu

„Globalizarea este, înainte de toate, un uriaş fenomen de psihologie socială, la care contribuie în mod determinant conectivitatea, garantată de dezvoltarea comunicaţiilor în general şi a Internetului în particular.“

DERRICK DE KERCKHOVE

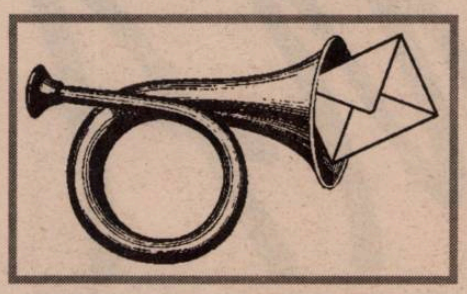

Nr. 485: *„A venit vacanţa cu trenul din România“*

'Ai liberare!

Termometrul arată 40 de grade la umbră. Căldură mare, stimabililor, ar ofta năduşit magistrul Caragiale, contemporanul nostru.

Ne încăpăţînăm, rezistăm, murim, dar nu ne predăm şi, cu stoicism, ţinem piept asaltului colosalei Armate de grade Celsius. Dar, vorba poetului, *bucuroşi le-om duce toate*... Că doar e crucea verii şi dacă acum n-o fi vipie, atunci cînd? Dar să lăsăm întrebările retorice în seama filosofilor şi, mai bine, să ne îngrijim de pruncuţii noştri – minori sau majori –, de părinţii şi bunicii proprii – pensionari şi hipertensivi – şi, dimpreună, să ne adăpostim trupurile sfîrşite de arşiţă la umbră deasă. Că la răcoare stau alţii, cît or mai sta şi ei, că umblă zvon prin tîrg că mai marii zilei vor da semn de mila măriilor lor, şi-i vor slobozi în libertate. Să stăm, dară, la umbră şi să ne hidratăm vîrtos cu... apă (sic!) la interior şi tot cu apă, sub formă de duşuri – băştinaşe, nu scoţiene! – la exterior. Pentru că apă avem din belşug şi pentru că aşa ne povăţuiesc cohortele de specialişti într-ale hidroterapiei, ivite brusc şi în număr mare, şi-n rîndul cărora, în *pole position*, se află nimeni altele decît telegenicele fătuci de pe la buletinele meteo, care ocupă aceste prea rîvnite locuri, graţie „pertinentelor“ sfaturi medicale de sezon şi deniţi direct de restaurant, îşi îneacă amarul – altoind din cînd în cînd, nu cu răutate, ci din lipsă de altceva mai bun de făcut, sus-pomenitele patrupede cu nişte undiţe schiloade, foste nuiele de alun – consumînd la umbră grade, tot cam 40, pe care le gîlgîie direct din butelci de „Săniuţă“. Cu gîndul la nămeţi, probabil, că de la peşte şi-l luaseră de mult. Sorbecăiau, plescăiau şi înghiorţăiau cu calm şi voluptate – luxul oricum lipsea – iar după fiecare duşcă, se ştergeau gospodăreşte la gură cu dosul palmelor. La o masă, în picioare, trei zdrahoance de femei îmbrăcate cu pantaloni de salopetă, suflecaţi, şi maieuri decolorate de soare, cîndva negre, cu papuci de plastic în picioare, bronzate şi cu tatuaje pe umerii musculoşi, legate la cap cu basmale înflorate, fiecare cu cîte-o sapă şi-o bocceluţă alături. Fumau „Carpaţi“ fără filtru şi beau acelaşi lichid incolor, din pahărele de sticlă, ciocnind zgomotos înainte de fiecare duşcă, după care, pe trei voci, una mai dogită ca alta, răcneau scurt, milităreşte: „'Ai liberare!“.

Uşor meduzaţi de ineditul spectacolului, nici n-am auzit cînd un ins mustăcios, năduşit şi cu ochii roşii de parcă sudase fără ochelari de protecţie, cam închis la culoare – din naştere, nu de soare – încins cu un şorţ cîndva alb, care-i ţinea burta imensă să n-o ia la vale fără el, ne-a întrebat cu-o voce hîrîită ce vrem. „Noi, bună pace“, încercăm noi să glumim cu mustăciosul care, după toate aparenţele, era şeful – barmanul, de! – locantei. Cum privirile tipului trădau clar faptul că proprietarul lor nu prea le avea cu versurile eminesciene, l-am atacat frontal: „Apă?“, „Noo...“, „Cola?“. S-a uitat la noi de parcă i-am fi bătut pe cineva drag din familie: „Săniuţă, tătucu', că asta nu se-mpute!“, a hîrîit grăsanul. Din spate, doamnele răcniră din nou „'Ai liberare!“, devenit acum un fel de strigăt de luptă pe care şi l-ar fi dorit, cu siguranţă, toate triburile indiene din America de Nord. „Bere?“, am mai plusat într-o doară. „Nu ţinem, că nu *ie* gheaţă...“ Ne-am lăsat păgubaşi. Dăm să plecăm. Însă curiozitatea învinge. Cu voce joasă, l-am întrebat: „Dom' şef, rogu-vă, ce-i cu hai liberarea ălora? Sărbătoresc lăsarea la vatră a copiilor ori a soţilor? Că nu prea au feţe să-şi fi dat demisia din armată....“. „Ce armată, tătucu'? Ce sărbătoresc *iele*? Sărbătoresc că *a* ieşit de la bulău, tătucu', dă la mititica, udă şi *iele* lăsarea la vatră, ca tot omu', hăăă, hăăă, hăăă...“ şi se pune pe-un rîs sughiţat, de parcă o turmă de porci i s-ar fi pus pe guiţat, la unison, în gîtlej.

Ni se blochează, brusc, toţi muşchii zîmbirii şi ne trec pe loc, toate răcorile din lume. Ne luăm tălpăşiţa, ca dintr-o Sodomă şi Gomoră locală, fără a mai privi înapoi şi fără a mai auzi nimic, scăpaţi din oaza binefăcătoare, cu gîndurile toate bulucite spre clipoceala binecuvîntată a Snagovului. Asta da, lungă vară fierbinte!

Bogdan STOICESCU
vlad09@hotmail.com

Despre *Dilema*

Scrisoare din deşert

Cu multele, haoticele şi disperatele grade Celsius în plus, ajung, în deşertul Ploieştiului devenit inutil, să îmi pun întrebări bolnave, fără rost şi dătătoare de nevroze (trecătoare, sper). Citesc cele 33 de albastre (siderale, sidefii) picături ale lui Mircea Fabian (pe care cred că-l voi înnobila cu titlul de Sir la mine-n suflet) şi mă întreb: cum poate omul ăsta aşa ceva la 40° C? Dar poate că la dînsul n-or fi chiar atîtea. Citesc „Santiago“-ul lui Radu Cosaşu şi iar mă-ntreb: cum poate avea omul ăsta *acelaşi* umor la 40° C? La Bucureşti chiar sînt 40..., dacă nu mai bine. Dar ştiu răspunsul. Nu e chestie de umor, e chestie de structură, una pe care, chiar de-ai vrea să renunţi la ea, nu ai cum. Gradele Celsius mi se înmoaie definitiv cînd dau de vestea (care-mi pică precum un bolovan de o tonă pe ceafă) că „irina senina“, a devenit senină definitiv. Po-vestea mă umple de nervi (dar împotriva cui? CUI?) pentru că nu numai că nu e dreaptă, ci şi nefirească. La fel mi s-a întîmplat şi faţă cu alte (noi) po-veşti: Zigu Ornea şi Ştefan Augustin Doinaş. Scrîşnesc din dinţi pînă la durere pentru că nu am altă posibilitate de manifestare. Să dau cu pumnu-n masă nu-mi stă-n fire. Să ţip (urlu) nu pot. Să rămîn şocată nu e benefic. Să port doliu nu ajută la nimic. Simt cum mi se umple sufletul cu morţi care, chiar dacă nu-s ai mei, îi iubesc. Dar îi iubeam mai mult înainte. Şi faptul că azi trebuie să-i iubesc altfel, mă doare îngrozitor. În suflet.

Îmi amintesc că am „picat“ peste Adrian Cioroianu la „Naşul“ şi ştiu precis că mi-am spus: „A slăbit, dom'le! Şi ce bine-i şade! (Cîte-o bursă...)“ Şi cred că atunci am priceput pînă la capăt (văzîndu-l cum aproape că dă mărunţel din buze, neavînd loc să spună cîte ar fi vrut) că umorul este cel care, în cele mai stranii situaţiuni, ne salvează chiar şi pe noi înşine. În acest sens, experţi i-aş denumi pe Lucian Mîndruţă şi Daniel Vighi (Radu Cosaşu e de la sine înţeles). Cînd eşti amărît de-ale tale sau din senin, iei *Dilema*, îi cauţi pe cei trei mai sus amintiţi şi găseşti (chiar de nu ţi-ai propus aşa ceva), încă un motiv – cel puţin – pentru care merită să trăieşti. Acela de a lua viaţa în rîs. Căci e singurul lucru pe care ea, viaţa, îl merită. Amin!

Cu senzaţie de leşinătură de fix 38° C, vă salută deşertic

Ioana PETREA

P.S. Şi-acu', o bere la gheaţă. Noroc (evident că *bun)!*

Da' de bine, nimic?

Am aproape 23 de ani şi citesc de vreun an şi jumătate revista dvs. (în general, capcoadă... în particular, apreciez articolele dlor Cioroianu, Goanţă... şi, cu ceva timp în urmă, ale dlui Mîndruţă, dar mi-a trecut între timp).

Am impresia, însă, că în ultimele două săptămîni dl Goanţă este supărat. Articolele lasă impresia că e supărat pe România. Care e realitatea exact, nu ştiu... şi oricum nu e treaba mea. (...)

...Eu înţeleg că marea majoritate a lucrurilor merg foarte prost în ţara asta şi la un moment dat şi cel mai mic amănunt neplăcut devine exasperant. Şi că îţi vine „să te tot duci“. Pe de altă parte, însă, s-au făcut şi unele lucruri bune. Ce/cît s-a construit/renovat pe litoral (atît, puţin, cît e) este, de asemenea, un lucru bun. Înflorirea industriei IT – din nou un lucru bun.

De ce oare atît de rar văd în *Dilema* comentarii despre lucruri bune? Atît de rar că abia îmi aduc aminte de ultimul – a, da, a fost vestea cu olimpicii. Dar înainte de asta (la comentarii despre evoluţia societăţii mă refer)?

România e plină de „bube“. Dar cînd măcar una începe să se vindece, măcar un pic... nimic!?

Georgeana TROFIN
georgeana.trofin@nobugconsulting.ro

(In)Actualităţi

O mamă est-vestică

A venit clipa adevăr(rău)ului... Şedinţă cu părinţii! Iată un bun exemplu (încă unul!!!) de şoc cultural.

Ce frumos era în România, pe timpul nostru, la şedinţele cu părinţii! Actul întîi – oameni maturi, obosiţi de frecuşul zilnic la minte (bombardamentul de elogii) şi la trup (pe scara autobuzelor, cozi, muncă voluntară, muncă în zadar), înghesuiţi în băncile scrijelite cu amintiri, aşteptînd resemnaţi să audă verdictul. Totul era public, nu-i aşa?, în faţa colectivului... Ritualul şedinţelor, nimic nou, în plus poate emoţia pentru ce le era dat să audă. Tovarăşa învăţătoare/diriginta trecînd în revistă, cu catalogul scorojit larg deschis, toate „elementele“ clasei, cu accent evident pe alea negative. Actul doi – aceiaşi oameni, cu copiii lor, elementele de mai înainte, acasă. Urmarea o ştiţi şi dumneavoastră.

În vestul est în care încercăm să ne înrădăcinăm, cu totul altă piesă... Actul întîi – copilul prezintă o listă profesorilor pe care părintele doreşte să-i vadă. Aceştia oferă ora şi minutu', pe care apoi le trec tacticos şi la daiari *(diary*-ul şi cu *mission statement*-ul, tare greu de asimilat!). Actul doi – părinţii şi *offspring*-ul în tetatet cu tovarşu(a) profesor(oară). Nu se suflă nici o vorbă de competiţie (aici sîntem mai egali decît ne-a visat Marx!). Părinţii estici (cei ieşiţi de după fosta cortină) sînt însă mult mai hotărîţi: să afle pe ce loc e copilu' în clasă, care e treaba cu *homework*-ul, cer în general un ton cu alte cuvinte mai verde decît eufemismele livrate autohtonilor. Gîndirea pozitivă cu greu li se insinuează în creieraşe, aşa că se reţin „aspectele unde mai trebuie lucrat“. Urmarea e *under way*...

A consemnat în urma unei întîlniri de gradu' 3 (P(ărinte) + P(rofesor) + c(opil)),

Silvia LOMACA
lomacas@yahoo.com

P.S. Pentru „colectivul“ *Dilema, thank you for being* (care în romengleza copilului devine: „Mi-a spus conductorul mulţumesc pentru fiind atent la *reharsal.*“).

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Nr. 487: *„Nesimţirea“*

Un schimb de mesaje

Stimată redacţie,

În legătură cu ancheta privind reamplasarea statuii lui I.L. Caragiale în faţa Teatrului Naţional, citesc cu surprindere intervenţia arhitectului Augustin Ioan, text care colcăie de greşeli. Să le luăm pe rînd. Proiectul de monument din Piaţa Romană închinat victoriei socialismului aparţine sculptorului Radu Aftenie, şi nu pictorului Sever Mermeze. Monumentul închinat lui Iuliu Maniu (şi nu un scuar) aparţine sculptorului Mircea Spătaru. Numai dacă dl arh. Augustin Ioan nu-l confundă pe Iuliu Maniu cu Corneliu Coposu. Statuia lui I.L. Caragiale (autor C. Baraschi) a fost amplasată în Maria Rosetti după 1990 şi nu de decenii cum susţine A. Ioan.

Cu stimă,

Gheorghe VIDA

P.S. Mă gîndesc cu groază, pierdut în spaţiu, la cursurile conf. dr. arh. Augustin Ioan!

Răspunsul dlui Augustin Ioan

Stimate domn,

Sînteţi, înţeleg, de partea celor care au făcut, pe rînd, toate lucrurile rele menţionate în textul meu: admiţînd că informaţiile dumneavoastră sînt mai corecte decît ale mele, fondul problemei nu se schimbă. Statuia NU trebuia mutată din Maria Rosetti, aşa încît maliţiozitatea ieftină cu care încheiaţi mesajul este cel puţin deplasată. Vă invit, aşadar, la cursurile mele, spre a vă vindeca de groaza care vă macină...

Augustin IOAN

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Muzica tinerilor**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Dorul de Celălalt

E rîndul băiatului meu să plece în Grecia. Singur. Adică fără noi, dar cu un grup de elevi, într-o excursie organizată de o profesoară. Într-o staţiune la modă, la poalele Olimpului, în condiţii bune şi cît se poate de acceptabile financiar. *Şi ce-o să vizitaţi?* – întrebă curios tatăl meu, cu ochii plini de monumente. *Nimic!* – vine răspunsul spontan al fiului meu. *Păi, atunci ce căutaţi în Grecia?* – se revoltă bunicul. *!?* – se miră nepotul. *Halal profesoară!* – mai aruncă taică-meu cu obidă şi umbra unui regret că a trăit prea mult i se aşterne pe faţă.

Ce-a căutat turistu-n Grecia? – mă întreb şi eu, generic.

Pentru cei din categoria tatălui meu, Grecia înseamnă cultura greacă. Turismul înseamnă contactul cu un *Spirit* obiectivat în monumentele sale, iar ghidurile adecvate ale acestui turist sînt enciclopediile şi cărţile de istorie. Îmi aduc aminte de (puţinele) călătorii în străinătatea proximă din copilărie, în care nu ne-a scăpat nici un castel şi nici un muzeu, în care fiecare colţ de teritoriu era plin de istorie.

Pentru cei din categoria mea, ca să spun aşa, Grecia înseamnă în primul rînd grecii. Turismul înseamnă mai degrabă contactul cu un *Suflet* dispersat în oameni şi cotidianul lor. Pot să stau ore în şir pe terasa unei cafenele – pe care o aleg alte ore în şir, cu grijă, – şi să privesc la oameni şi la gesturile lor mărunte aşa cum alţii se scufundă în contemplarea unui tablou celebru dintr-un muzeu celebru.

Desigur, există o doză considerabilă de exotism în aceste perspective, care fac accesibilă străinătatea prin ipostazierea stranietăţii, a diferenţei lor inconfundabile. Există, desigur, riscul esenţializării, al reificării unui Spirit şi/sau Suflet colective mai mult sau mai puţin fantasmate. Turismul de masă, practic generalizat în prezent, nu face decît să omogenizeze şi să trivializeze aceste fantasme, pliantele informative şi *package tours* oferind turistului un „ailleurs prêt-a-porter". Rămîne totuşi ceva comun: turismul ca întîlnire – mai laborioasă sau mai frivolă – cu Celălalt, cu diferenţa, postulată şi dorită ca atare.

Mă întreb însă dacă pentru cei din categoria fiului meu (iertată fie-mi această construcţie generaţională fictivă) mai există dorinţa diferenţei? Grecia pare a fi doar o plajă mai bună decît Eforie. Şi de ce nu, dacă vrei să faci plajă? Problema nu e aici, desigur. Fratele meu îmi povestea, de pildă, despre o cunoştinţă de-a sa, elveţiancă umblată în lume din Tibet pînă în Argentina, care, „în mintea ei, n-a ieşit de fapt niciodată din cantonul său elveţian". Diferenţa devine diversitate străbătută de o singură constantă: tu însuţi. Iar turismul devine consumul acestei diversităţi de dragul confirmării acestei constante. O dată cu Celălalt (aşa fantasmat cum poate era el adesea) începe să dispară ceva mult mai grav: *nevoia de Celălalt*.

Să fie oare acesta „post-turismul" despre care îmi povestea o studentă cu preocupări în acest domeniu? ▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Vadim *versus* Năstase

– sau bătălia pentru voturile de la ţară –

Institutul IMAS, cel care a realizat recentul barometru de opinie publică al fundaţiei „Soros", a trasat în caietul de prezentare o interesantă paralelă între optimismul opiniei publice după alegerile din 1996 şi optimismul de după 2000. Un indicator al optimismului este răspunsul la controversata întrebare: „Credeţi că ţara se îndreaptă într-o direcţie bună sau greşită?" Pe scurt, se pleacă de la premisa că oamenii decid răspunsul în funţie de propriile aşteptări. Din comparaţia cifrelor reiese că ambele guvernări au avut iniţial un capital de încredere mare. CDR a epuizat complet acest capital în ceva mai mult de un an. Cei care considerau că direcţia este bună au scăzut de la 52% în martie 1997 la 12% în noiembrie 2000. PSD a înregistrat totuşi, la pornire, un capital mai mic şi a avut parte de o erodare mai lentă. Cu alte cuvinte, pentru că nu au investit la fel de mult, oamenii au fost mai puţin dezamăgiţi: o posibilă reţetă a fericirii în România. Totuşi, după 18 luni de la preluarea guvernării, şi PSD a risipit cea mai mare parte din zestrea post-electorală.

Panta descendentă a fost semnalată iniţial în barometrul SAR–CURS din noiembrie 2001. Cel din martie şi, ultimul lansat, cel din iulie 2002, confirmă o pantă lentă, de cîteva procente pe lună. Dacă în martie 57% considerau că direcţia este greşită, în iulie 62% împărtăşesc această opinie. Guvernarea Năstase a intrat pe nesimţite în malaxorul neîncrederii care macină puterea de tranziţie. Spre meritul său, acest lucru se întîmplă mult mai lent decît în cazul guvernării CDR. Tot spre lauda sa, votul pentru PSD, în acest sondaj SAR–CURS, este superior rezultatelor din alegeri. La scrutin, partidul de guvernămînt a obţinut 36,9%, acum procentul lui din sondaj este de 46%, totuşi departe de acel 56% din martie 2001 (e adevărat că în sondajul IMAS procentul de acum e mai mare, dar personal am încredere în celălalt). Dacă scăderea continuă, iar experienţa de pînă acum spune că aşa va fi, procentul din iulie 2002 va fi un vis frumos la alegeri.

Scăderea PSD ar trebui să dea dureri de cap guvernanţilor, dar ea va produce migrene şi celor de pe margine. După alegeri, PRM scăzuse pînă aproape de pragul său obişnuit. Se pare că scăderea PRM şi creşterea PSD sînt legate între ele. Concluzia logică: scade PSD, creşte PRM. Partidul neo-populist a recuperat treptat şi a ajuns aproape de scorul înregistrat la alegeri (19%). Mai rău, dacă în martie între Traian Băsescu şi Corneliu Vadim Tudor diferenţa era de un procent în lupta pentru intrarea în turul doi, acum podiumul arată deprimant: Adrian Năstase (34%), Vadim Tudor (22,6%), Traian Băsescu (15,8%) şi Theodor Stolojan (13,9%). Liderul PRM se desprinde şi este aproape o certitudine vă va intra în turul doi. În ipoteza candidaturii lui Adrian Năstase, dar aceasta este altă discuţie, la care vom reveni.

© S. Ivanoschi

Cum se explică această creştere? În ultima perioadă, Vadim Tudor nu s-a ilustrat prin ieşiri la rampă spectaculoase. Părea că se va merge pînă la capăt în procesul legat de antrenarea luptătorilor palestinieni în România, dar acum nu se mai aude nimic. O fi fost un tîrg între Vadim, surprinzător de liniştit, şi putere, care îl lasă deocamdată să doarmă în pace? Deşi este o simplă bănuială, nu e incredibilă. Şi Vadim Tudor şi puterea ar fi capabili de aşa ceva. Ar pierde puterea, pentru că pacea lucrează pentru PRM, se poate chiar intui un mecanism de drenare a voturilor între cele două partide, ca în principiul vaselor comunicante.

O analiză mai aprofundată dă şi mai mari dureri de cap: creşterea PRM are şi motivaţii legate de sistemul social, nu este o întîmplare. Frustrarea socială acţionează tăcut în favoarea celui mai zgomotos candidat, cel care oferă satisfacţii imediate. În analiza asupra sondajului, SAR atrage atenţia că există pericolul ca Vadim Tudor să preia o mare parte a electoratului tradiţional al lui Ion Iliescu. Liderul extremist cîştigă teren în oraşele mici şi în centrele de comună. Explicaţia oferită: aceste localităţi au fost supuse în mai mare măsură programului ceauşist de inginerie socială şi au fost şi cele mai lovite de falimentul de după 1989. Oricum, economia mai diversificată a permis oraşelor mari să absoarbă şocurile sociale, pe cînd cele mici au devenit adevărate bombe ale nemulţumirii şi frustrării. E drept că Adrian Năstase conduce în toate mediile de rezidenţă, dar comparaţia este îngrijorătoare. Dacă în oraşele mari premierul ar obţine 33,7%, iar Vadim Tudor doar 13,1% (pe locul patru după Băsescu şi Stolojan), în centrele de comună distanţa este doar de un procent (34,7% Vadim, 35,9% Năstase). Şi în sate, Vadim Tudor are tot peste media pe ţară. „Captivii" lui Ion Iliescu reprezintă cheia viitoarelor alegeri.

Migrene autoprovocate poate avea şi opoziţia democratică, dar dinspre partea aceasta guvernanţii n-au nevoie de antinevralgice. 51% din populaţie nu vede nici o alternativă la guvernarea existentă. Dintre cei care au găsit un răspuns, 36% s-au referit la PRM, 17% la PD, 12% la PNL, 7% la PD şi PNL reunite, 7,6% la o utopică opoziţie reunită şi doar 4% aşteaptă un partid nou (aviz revoltaţilor la scepticismul meu legat de Uniunea pentru Reconstrucţia României).

Scena rămîne dezolantă. Presa e plină de cazuri de corupţie, doar 18% dintre români cred că guvernul este hotărît să lupte cu corupţia, iar ceva mai mult de 30% au răspuns „aşa şi aşa", semn că îi apasă îndoiala. Restul cred că nu este hotărît. Percepţia că se trăieşte din ce în ce în ce mai rău este copleşitor majoritară. Ce poate face guvernul? Pînă la alegeri nu poate îmbunătăţi economia, în aşa fel încît viaţa să devină mai bună, dar le-ar putea arăta oamenilor deocamdată cinstiţi că nu îi protejează pe cei care îi fură. Altfel, rămîne de ales între corupţi şi nebuni. ▲

D@re de se@mă

În luna iulie, site-ul Dilemei *(www.algoritma.ro/dilema) a avut peste 8.300 de vizitatori unici, conform statisticilor oferite de www.trafic.ro.*

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziţie

Migraţie în cîrje

De la o vreme, numeroşi călători autohtoni spre Vest arborează două legitimaţii de voiaj: îndelung visata viză Schengen şi piese ale echipamentului folosit de handicapaţi: cărucioare cu rotile, proteze, cîrje ş.a. Purtătorii acestui echipament nu pornesc spre meleagurile chiverniselii cu gîndul să ceară drept de azil ori să-şi găsească un loc de muncă ori să vîndă droguri aduse pe sub mînă ori să contribuie la pregătirea unor acte teroriste, scopul lor este pe deplin inocent: să cerşească. După ce şi-au valorificat infirmităţile contra euro, ei se întorc acasă, întîmpinaţi de invidia celor neestropiaţi. Ei nu au emigrat, ci au întreprins un voiaj de afaceri *aller-retour*.

Reversibilitatea sau ireversibilitatea deplasării reprezintă capitolul central al culturii migratoare. Ponderea acestei conexiuni este ilustrată de cel mai vechi episod din istoria migraţiilor, consemnat în *Biblie*: fuga evreilor din Egipt. Prin particularităţile sale împrejurarea dobîndeşte valenţele unei parabole, nu însă ale unui model. În realitate, evreii nu pleacă, ci sînt izgoniţi, liderul lor are o legitimitate supranaturală, supranaturală este şi modalitatea călătoriei. Itinerariul lor are o obîrşie, dar nu are o ţintă; ei se împrăştie printre popoare de care nu se lasă asimilate, rămînîndu-le astfel străini; inamiciţia instinctivă faţă de străini conduce, în acest caz specific, mai întîi spre cultura şi apoi spre politica antisemitismului, care îşi găseşte încoronarea în holocaust. Ca o reacţie, aspiraţia revenirii la locul de obîrşie generează la rîndul ei mişcarea politică sionistă, statornicirea formală a statului evreiesc şi transformarea Orientului Mijlociu într-un nepotolit teatru de război.

Migraţiile pot provoca războaie, dar şi războaiele se pot încheia cu epiloguri migratoare – un caz bine cunoscut: aşezarea romanilor în Dacia după ce o cuceriseră. Şi, dimpotrivă, obiectivul Imperiului Otoman de a-şi supune prin luptă întreaga Europă. Urmărirea acestui ţel se lovea de rezistenţa micilor voievodate de la gurile Dunării.

În pragul noului mileniu, ameninţarea nu mai vine sub formă de război din partea turcilor, ci sub formă paşnic-infracţională din partea celor mai populate continente. Iar la gurile Dunării nu se mai află mici voievodate, ci un stat de dimensiuni respectabile, căruia bogaţii lumii îi încredinţează acelaşi rol: de ocrotitor al Occidentului. Rol asumat cu încîntare de oficialităţile ţării, dar nu şi de majoritatea locuitorilor ei. Mulţi dintre aceştia par mai interesaţi să se strămute într-un Occident ameninţat decît să îl ferească de ameninţări. Iar fluxul cerşetorilor carpato-danubieni sporeşte dramatismul dilemei Occidentului: să se teamă mai mult de marile presiuni migratoare sau de cei care îl protejează împotriva lor.

▲

BARBURISME

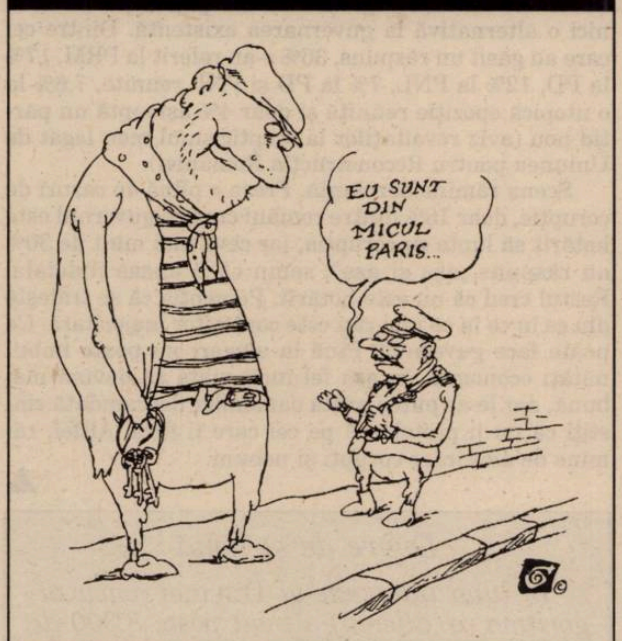

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Note proaste

Presa românească a descoperit, de pe o zi pe alta, un subiect şi s-a apucat să-l întoarcă pe toate feţele: notele proaste de la examenul de titularizare a profesorilor. Iniţial, la radio şi la TV s-a anunţat că un mare număr de profesori a avut note între 1 şi 5, speculîndu-se miezul cu iz senzaţional: cum adică, aceşti oameni care pretind că ne învaţă pe noi, muritorii de rînd, iau note de repetenţi? Apoi, ştirea a fost preluată şi de presa scrisă, care a îmbogăţit-o cu cifre, cu opinii şi comentarii. A rezultat un „caz" recitat pe mai multe voci, cu aerul că situaţiunea e gravă şi că trebuie luate măsuri. Cei care nu au luat notă de trecere nu vor fi titularizaţi şi vor rămîne în continuare suplinitori, aşa că nu prea văd ce măsuri pot fi luate împotriva lor. Să nu mai fie numiţi nici măcar ca suplinitori? Pe posturile respective vor veni alţii, probabil la fel de „buni", aşa că n-am făcut nimic. Să fie trimişi din nou să înveţe? Asta ar avea o oarecare logică, dar atunci trebuie să luăm aceeaşi măsură şi cu alte profesii. Ca în toate domeniile, şi în învăţămînt există oameni mai bine sau mai prost pregătiţi. „Ca să nu mai vorbim de faptul că, dacă cuiva i-ar trece prin cap să cheme la o examinare serioasă toate cele 189.266 de cadre didactice, cine ştie ce surpriză am mai avea...", scrie d-na Melania Mandas Vergu în *Adevărul* (nr. 3760, 26 iulie). Iar dacă am chema la o examinare serioasă şi medicii, şi inginerii, şi primarii, şi parlamentarii, ne-am lua cu mîinile de cap... Aşa că mai bine nici să nu ne gîndim la „măsurile care pot fi luate".

„Descoperirea" acestui subiect de presă şi vîlva de cîteva zile făcută în jurul lui pun însă o altă problemă. Surpriza gazetarilor în faţa notelor mici luate de profesori şi reflexul de a se întreba „ce-i de făcut?" arată că situaţia din învăţămînt nu e cunoscută cum trebuie în societatea românească. Presa, în orice caz, nu prea se ocupă de şcoală. Dintre cotidienele naţionale, doar *Adevărul* urmăreşte sistematic problemele învăţămîntului. Telejurnalele îşi aduc aminte de şcoală doar vara, cu ocazia examenelor, toamna, cînd socotesc cît costă rechizitele, şi din cînd în cînd, dacă apar „cazuri" bune de mărit audienţa de gură-cască: un acoperiş prăbuşit într-o şcoală de ţară, un profesor care le-a făcut propuneri indecente elevelor, o diplomă falsificată de vreo secretară şi altele asemenea. Dar cîte reportaje despre condiţia profesorului s-au văzut în presa românească? De cîte ori s-a ocupat presa română de industria de meditaţii, un sistem de învăţămînt paralel aproape generalizat şi „obligatoriu" dacă vrei să treci examenele, care ar trebui să genereze întrebări şi reflecţii serioase despre ce şi cum se face la şcoală? Cîţi reporteri au investigat felul în care se dau note la facultăţile private, al căror interes structural este să nu-i pice pe studenţi, ca să nu piardă bani? Ce televiziune a fost în stare să facă nişte reportaje pe tema (banală, ştiu, dar am serioase reţineri faţă de ideea că în presă trebuie să fii original 24 de ore din 24) „o zi din viaţa unui profesor de ţară"? În fine, cît de *vizibilă* a fost tema şcolii, cu normalitatea şi cu problemele ei, în mass-media de la noi? Mi se pare că nu foarte mult. S-au consumat, în schimb, multe energii şi kilograme de cerneală în problema manualelor; de fapt, aceasta trebuia rezolvată de mult, după principiile pieţei şi ale concurenţei libere, pentru că e o chestiune relativ simplă. Au complicat-o cei care sînt obişnuiţi să *controleze* şi să *dirijeze* tot şi cărora le e teamă de libertatea de a alege.

„Rezultatele din acest an nu sînt mai slabe decît cele de anul trecut", au spus unii reprezentanţi ai autorităţilor. Tocmai aici e problema: sînt la fel de slabe şi sînt rezultatul unor acumulări în timp. Încă dinainte de 1989, meseria de profesor devenise neatractivă, iar brambureala tranziţiei şi lipsa unei politici educaţionale limpezi pe termen mediu şi lung a anihilat şi bruma de prestigiu care-i mai rămăsese breslei. Nu doar pentru că salariile sînt mici, ci şi pentru că statutul social al profesorului şi al instituţiei şcolare s-au degradat. De la noua burtăverzime la omul simplu, lumea s-a obişnuit să vadă în şcoală o simplă prestatoare de servicii, iar în profesori nişte fraieri care n-au ştiut să se descurce, că altfel n-ar sta ei pe lefurile alea mizerabile de bugetari. Faptul că nişte profesori suplinitori iau note mici la un examen intră, aşadar, în logica generală a stării proaste a învăţămîntului: n-ar trebui să fim surprinşi, pentru că nu e decît rezultatul inevitabil al marginalizării problemelor de substanţă ale învăţămîntului în societatea noastră de tranziţie.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiţii

Dumas

În 1865, ne povesteşte Alberto Manguel în a sa *Istorie a lecturii*, într-o perioadă cînd industria cubaneză a ţigărilor de foi cunoştea o criză puternică, Saturnino Martinez, om din interiorul breslei, dar avînd şi preocupări literare, s-a gîndit că muncitorilor le-ar fi trebuit un ziar în care să regăsească problemele şi greutăţile lor, dar care, totodată, să le ofere şi posibilitatea de a evada din rutina cotidiană, propunîndu-le spre lectură proză şi poezie. Aşa s-a născut *La Aurora*, numai că Martinez şi-a dat seama că audienţa ziarului nu putea fi decît redusă, întrucît doar vreo cincisprezece la sută dintre muncitori ştiau carte. I-a venit atunci ideea să facă apel la un *lector* oficial. Proprietarul manufacturii El Figaro şi-a dat acordul, lectorul a fost ales din rîndul muncitorilor care, de altfel, îl plăteau din salariile lor. Lectorul nu s-a mulţumit să le citească din ziar, a trecut la romane, scrieri istorice, ba chiar la un manual de economie politică. Succesul iniţiativei a fost extraordinar, dar autorităţile, temîndu-se de acţiuni subversive, au interzis practica lecturilor în ateliere. Cîţiva ani mai tîrziu, primul război de independenţă purtat împotriva Spaniei a provocat valuri de emigrări în Statele Unite, refugiaţii întemeind importante comunităţi cubaneze la New York, New Orleans şi Key West. Această din urmă localitate a devenit atunci centrul mondial al producţiei de havane. Imigranţii au adus cu ei obiceiul lecturilor în ateliere. Un uriaş succes a avut *Contele de Monte-Cristo*. Muncitorii dintr-un atelier i-au scris în 1870 lui Alexandre Dumas, cu puţin timp înainte de moartea acestuia, rugîndu-l să accepte ca numele eroului să fie dat unei mărci de ţigări de foi. Dumas a acceptat, fără să pretindă (ce vremuri!) cotă parte din vînzări.

Această lectură – să-i zicem – secvenţială era, în definitiv, foarte aproape de maniera în care Dumas îşi concepuse romanele. Ele erau destinate, se ştie, publicării în foileton. Formula *„continuarea în numărul viitor"* a fost inventată, se pare, în 1829, de *La Revue de Paris*. Marile ziare ale vremii – *La Presse, Le Siècle* – atrăgeau publicul (şi îl fidelizau) prin două modalităţi: oferind abonaţilor tarife avantajoase şi tipărind romane foileton. Dumas îşi adaptează în consecinţă tehnica literară. Acţiunea trebuia să fie palpitantă, să menţină interesul cititorilor şi, în acelaşi timp, evenimentele trebuiau dozate cu atenţie, în aşa fel încît fiecare episod să aibă rostul lui şi partea lui de suspans. Descrierile, portretele personajelor aveau menirea să asigure coerenţa naraţiunii şi să furnizeze cititorilor o sumă întreagă de informaţii, îmbogăţindu-le – cum se va spune mai tîrziu – cultura generală. Romancierul era obligat să facă, periodic, un fel de rezumate sau măcar să reamintească, pe scurt, ce se întîmplase în capitolele anterioare, în caz că vreun cititor ar fi „sărit" cîteva episoade. O întreagă strategie, aşadar, cu rezultate uimitoare. Reunite în volum, romanele foileton ale lui Dumas s-au dovedit la fel de pasionante, cu toate „umpluturile" şi racordurile nu o dată artificiale pe care le impusese publicarea lor în ziar.

Sigur, romancierul nu neglija aspectul material, şi el cu consecinţe neaşteptate asupra tehnicii narative. Scriitorii erau plătiţi după numărul de rînduri, iar Dumas a înmulţit dialogurile, făcîndu-şi personajele să vorbească şi să schimbe adesea replici doar de două-trei cuvinte. Grimaud, valetul din *Cei trei muşchetari*, era o adevărată mană cerească: scriitorul îl imaginase taciturn şi răspunzînd întotdeauna monosilabic. La un moment dat, patronii ziarelor au hotărît că „rîndul" nu va fi acceptat şi contabilizat decît dacă depăşea jumătate de coloană. Dumas s-a debarasat imediat de personajul devenit, brusc, inutil.

Umberto Eco, admirator entuziast al lui Dumas, a scris comentarii admirabile despre aceste stratageme ale romancierului. Redundanţa apare ca inseparabilă de tehnica dezvăluirilor succesive prin care Monte-Cristo se arată duşmanilor săi sub adevărata lui identitate. Romanul, mai scrie Eco, e „o maşină de produs agonie, şi nu calitatea horcăiturilor contează, ci lungimea lor". Precum Eugen Ionescu în *Nu*, Eco demonstrează că *Monte-Cristo* este un roman scris prost şi, totodată,un roman scris foarte bine. Cartea ne obligă să acceptăm ideea că arta povestirii nu înseamnă numaidecît a face operă de artă, aşa cum o definesc esteticienii şi criticii.

Ma încăpăţînez să cred că un autor ca Dumas sau ca Jules Verne reprezintă o experienţă fundamentală la vîrsta copilăriei şi adolescenţei. Am văzut, deunăzi, o emisiune TV în care o tînără doamnă decreta că altele sînt gusturile noilor generaţii, că odrasla ei se află de pe acum, la doi anişori, în faţa ecranului computerului. În urmă cu trei decenii mamele se lăudau cu copiii lor povestind cît de deştepţi sînt, „se uită deja toată ziua la televizor"...

Dacă tot e vorba de teste de inteligenţă, eu cred că „testul Dumas" e unul din cele realmente fiabile.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Din secolul trecut

Genocidul

Oricine va scrie despre secolul XX, va trebui măcar să menţioneze că, printre alte amuţitoare realizări ale acestui secol, se numără şi genocidul. Realitatea genocidului, termenul ca atare, definirea şi sancţionarea sa juridică – toate aparţin secolului de care tocmai ne-am despărţit.

Realitatea genocidului este crudă şi nu ne putem opri să nu constatăm că secolul XX a fost un secol genocidar: de la genocidul armenilor din timpul primului război mondial, trecînd prin holocaust, genocidul culacilor sau al altor grupuri distruse de comunism, pînă la tragediile din Cambogia, Rwanda, fosta Iugoslavie şi cîte altele. Sună paradoxal: secolul în care democraţia liberală a atins cea mai dezvoltată formă a sa (atît în ceea ce priveşte cuprinderea geografică cît şi în ceea ce priveşte rafinarea mecanismelor şi instituţiilor sale) este secolul în care genocidul a fost o realitate masivă, continuă, înspăimîntătoare. Probabil că tocmai avansul democraţiei a împins regimurile antidemocratice spre genocid – crima extremă. Sau poate că genocidul, fenomenală explozie de ură a masacrării etniilor, are cauze în afara politicii; în fond, Diavolul e apolitic.

Cuvîntul genocid (de la cuvintele latineşti *genus* = neam şi *caedo* = distrug, tai) a fost pentru prima dată folosit de juristul Raphael Lemkin într-o voluminoasă carte apărută în 1944 în SUA. Acolo, Lemkin a vorbit despre genocid ca despre acţiunile unui grup de indivizi care *„intenţionează să distrugă un alt grup nu pentru ceva ce acest din urmă grup a făcut, ci pentru ceea ce acest grup este“*.

În 1948, ONU a adoptat Convenţia privind Genocidul care, în articolul II, îşi defineşte astfel termenul principal: *„În sensul prezentei Convenţii, genocidul constă în in săvîrşirea în scopul de a distruge în întregime sau în parte o colectivitate sau un grup naţional, etnic, rasial sau religios, a vreuneia dintre următoarele fapte: uciderea membrilor colectivităţii sau grupului; vătămarea gravă a integrităţii fizice sau mintale a membrilor colectivităţii sau grupului; supunerea colectivităţii ori grupului la condiţii de existenţă sau tratament de natură să ducă la distrugerea fizică; luarea de măsuri tinzînd la împiedicarea naşterilor în sînul colectivităţii sau grupului; transferarea forţată a copiilor aparţinînd unei colectivităţi sau unui grup, în altă colectivitate sau alt grup.“* În acelaşi fel, genocidul este definit în mai toate legislaţiile penale interne, inclusiv în cea românească. Convenţia a intrat in vigoare la începutul lui 1951, adică la 90 de zile după ce, în octombrie 1950, al douăzecelea stat membru al ONU a ratificat documentul. De atunci, literatura juridică şi, din păcate, practica judiciară în materie de genocid (care debutase deja la Nurneberg, imediat după al doilea război mondial), s-a îmbogăţit continuu. Chiar şi Nicolae Ceauşescu, dacă îmi aduc bine aminte, a fost judecat şi condamnat pentru genocid. După execuţia lui Ceauşescu, multe voci au protestat spunînd că procesul nu a fost echitabil, că s-a desfăşurat în ceea ce juriştii anglofoni ar numi *„a kangaroo court“* şi că drepturile procesuale ale inculpaţilor nu au fost pe de-a întregul respectate. Sigur că multe lucruri în acel proces sînt incorecte din perspectiva regulilor statului de drept. Nu e, însă, mai puţin adevărat că e greu de imaginat cum anume s-ar fi putut susţine nevinovăţia lui Ceauşescu pentru crima de genocid. Astăzi, funcţionează din plin cîteva curţi internaţionale mandatate de Consiliul de Securitate ONU să judece lideri ai unor foste regimuri dictatoriale puşi sub acuzaţia de genocid şi, de curînd, Curtea Penală Internaţională, dedicată urmăririi şi judecării acestui gen de crime, a devenit realitate.

Însă, poate că dincolo de oroare şi justiţie, de frustrare şi teamă, în tot acest fenomen tipic pentru secolul nebun care tocmai s-a terminat, povestea însăşi a lui Raphael Lemkin este de neuitat. Născut în 1900 într-un orăşel din estul Poloniei (aflat, atunci, în Imperiul Ţarist), Lemkin s-a dedicat studiilor juridice, a făcut o frumoasă carieră încununată cu un doctorat în Polonia, puţin înainte de începerea celui de-al doilea război mondial. De la bun început, Lemkin s-a dedicat unei idei – obţinerea condamnării juridice a faptelor monstruoase pe care el însuşi le va defini drept genocid. L-a admirat nespus pe Tolstoi şi îi plăcea să spună prietenilor *„De la Tolstoi am învăţat să trăiesc pentru o idee“*. Evreu, supus pericolului direct de exterminare fizică într-o Polonie care nu mai exista, Lemkin se refugiază în SUA imediat după agresiunea hitleristă de la sfîrşitul lui 1939. Scrie şi militează intens pentru pedepsirea crimei de genocid şi, imediat după război şi după înfiinţarea ONU, desfăşoară o activitate neobosită pentru apariţia unei convenţii internaţionale împotriva genocidului. Îl regăsim în memoriile multor diplomaţi ai timpului oprind pur şi simplu înalte personalităţi politice pe culoarele conferinţelor internaţionale şi pledînd cu patos cauza sa. Nu puţini sînt cei care spun că adoptarea Convenţiei privind Genocidul în 1948 i se datorează în bună măsură, iar actualul Secretarul General al ONU l-a apreciat pe Lemkin cu ocazia centenarului naşterii sale drept „un model de viaţă închinată celor mai înalte idealuri morale“. Efortul apostolic depus printre puternicii zilei l-a răpus pe Lemkin care avea, mai degrabă, o constituţie plăpîndă. Cînd, imediat după adoptarea Convenţiei, a fost spitalizat, Lemkin a declarat că este bolnav de „genocidită – epuizare ca urmare a lucrului la Convenţia privind Genocidul“. A murit în 1959, văzîndu-şi visul cu ochii.

Dacă considerăm că „epuizarea ca urmare a lucrului la Convenţia privind Genocidul“ survine epuizării genocidului ca realitate, am putea spune, glumind pe jumătate, că secolul trecut a murit şi el, ca şi Lemkin, de genocidită. ▲

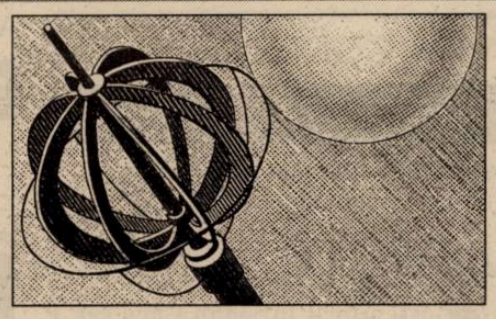

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

La margine

Oraşul care se numeşte, din 1945, Kaliningrad şi care tot de atunci aparţine Rusiei, are aproximativ 900.000 de locuitori, dacă nu se pun la socoteală şi militarii, numeroşi în această bază maritimă a fostei URSS. După independenţa ţărilor baltice şi odată cu preconizata intrare a Poloniei şi a Lituaniei în Uniunea Europeană, în 2004, avantajele oferite de situaţia de avanpost al apărării dispar, iar cele date de proximitatea cu teritorii mai bogate, incluse într-un sistem de viaţă mai atractiv, nu se întrevăd la orizont. Fostă capitală a Prusiei Orientale, Königsberg, burg hanseatic care se pregăteşte să celebreze 750 de ani de existenţă, oraşul unde s-a născut Immanuel Kant, a fost cucerit de Armata Roşie în 1944, după ce a fost distrus în proporţie de 80% de aviaţia aliată; a fost anexat, în 1945, de URSS şi, după încheierea conflictului, a fost populat cu emigranţi ruşi, veniţi din zonele distruse de război. Oraş „închis“ pe timpul sovieticilor, puternica prezenţă a militarilor i-a asigurat un statut aparte, tradus prin privilegii moderate în ceea ce privea aprovizionarea în special şi nivelul de trai în general. Acum, produsul intern brut al oraşului este la jumătatea mediei din Rusia. Era la marginea Uniunii Sovietice, acum e în afara Rusiei. Viitorul e plin de necunoscute: sigură e doar introducerea vizelor, mai uşor sau mai greu de obţinut, dar obligatorii, pentru cei cu treburi prin Rusia sau familişti care vor dori pur şi simplu să-şi viziteze rudele din alte oraşe ruseşti. Enclava Kaliningrad a fost declarată „zonă liberă“ cu speranţa că facilităţile vor atrage investiţiile străine; nu a fost aşa, interesul german s-a limitat la restaurarea mormîntului lui Kant, nivelul de trai este mai scăzut decît în Rusia şi avantajele „zonei libere“ se rezumă la ceea ce pot obţine oamenii întreprinzători din diferenţele de preţ la ţigări, alcool şi benzină. Perspectiva de a cere vize pentru orice vizită în Rusia nu are cum să le placă locuitorilor, avînd în vedere birocraţia şi preţul, iar proasta lor dispoziţie s-a exprimat recent prin declaraţia unui membru al Dumei locale („ne simţim ca nişte Indieni parcaţi într-o rezervă“) şi mai radical prin anunţul public al veteranilor din război „de a se urca din nou pe tancuri“.

Atît Lituania, cît şi Polonia au fost foarte reticente în tratativele desfăşurate, în ultimii doi ani, în încercarea de a găsi soluţii pentru simplificarea călătoriilor locuitorilor din Kaliningrad. Moscova bate cu pumnul în masă şi cere dreptul de liberă circulaţie pentru cetăţenii săi. Uniunea Europeană vorbeşte pe voci diferite: există teama că s-ar crea o breşă în sistemul de securitate al frontierelor exterioare ale Uniunii. Deputatul Vytautas Landsberghis, primul preşedinte al Lituaniei independente, avertizează: „Imaginaţi-vă că s-ar crea acolo un fel de regiune poroasă, aşa cum e cea de la Tiraspol (în Moldova) sau din Cecenia, unde trupele devin bande! În Cecenia europenii se prefac că nu observă, dar la Kaliningrad va fi imposibil!“.

În vizită la Moscova, preşedintele Franţei, Jacques Chirac, a declarat că introducerea unui sistem de vize „ar fi inacceptabilă“. Derută printre ceilalţi membri ai Uniunii Europene: un purtător de cuvînt al Uniunii, întrebat a doua zi, în ce ar putea consta reglementările care să înlocuiască vizele a răspuns „Întrebaţi-l pe domnul Chirac“. În dorinţa de a pune în surdină asperităţile, preşedinţia daneză a Uniunii îşi propune să găsească o soluţie care să „combine eficienţa sistemului Schengen cu demnitatea ruşilor“. Va fi nevoie de multă imaginaţie.

Adăugate la bîlbîielile destul de stridente cu privire la conflictul ce opunea Spania Marocului, politica externă a Uniunii e departe de a fi comună. Numai că pe insula Perejil – în spaniolă, Parsley, în engleză, Persil în franceză, Pătrunjel în română, Leila pentru marocani – teritoriu cît un teren de fotbal, nu locuieşte nimeni şi caprele circulă oricum fără vize. Stînca e la marginea lumii, în apele ce despart Spania de Africa de Nord. Comentatorii cred că iniţiativa ocupării ei de către Maroc a fost semnalul pentru reglarea statutului enclavelor spaniole.

Mereu se declanşează crize la marginile lumii, de unde şi dorinţa tuturor de a se găsi în centru. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Mioriţa, depăşită de evenimente

Turiştii cehi (subspecia montagnarzi) au avut ghinion anul acesta în România. Unul a fost găsit mort – aparent de sete – pe undeva prin platourile înalte ale Carpaţilor. Un grup întreg a fost atacat de ciobani şi-aşteaptă acum foaia de externare ca să-şi continue călătoria *de plăcere* pe drumul cel mai scurt spre casă. Cei care n-au păţit nimic povestesc la plecare localnicilor uimiţi care stau să-i asculte că la Hotelul Cutare, toaleta n-avea apă, hîrtie igienică şi în general nici oxigen. Aţi ghicit: uimirea localnicilor nu vine din starea deplorabilă a toaletelor, ci din faptul că se mai găseşte cineva care să se plîngă de un asemenea amănunt, cînd, se ştie, măreţia munţilor noştri te lasă fără cuvinte...

Dar nu numai străini în trecere au păţit-o vara aceasta, ci şi cei – de presupus mult mai căliţi – care stau de ceva vreme aici. E cazul pastorului american ucis de trei tineri decişi să intre in Epoca Informaţiei cu ajutorul *laptop*-ului mortului. Unul dintre ucigaşi, DJ la cîteva radiouri pirat din Bucureşti (îl pregătise pentru acest apostolat cultural Şcoala Profesională Sf. Pantelimon), era poreclit *Vrăjitorul*. „Pentru că reuşea să se înţeleagă cu toată lumea“, spune fratele lui care, apropo, transmite condoleanţe familiei îndurerate a pastorului.

Ei bine, scuzele contează. Ele sînt, de fapt, marca unei culturi mature. Dacă pastorul murea în Somalia, ucis pentru 10 dolari de vreo miliţie cu nume imposibil de pronunţat, fireşte că familia lui nu s-ar mai fi ales cu atît de civilizata părere de rău a anturajului ucigaşilor. Aşa, omorît pentru *laptop* în Europa de Est, ba chiar într-una dintre cele mai ospitaliere ţări din regiune (conform manualelor de şcoală primară), pastorul are parte, postmortem, de blîndeţea şi căldura umană de care vorbeau cîndva Creangă, Vlahuţă ori Alecsandri.

Toate acestea, s-ar putea spune, sînt semnele progresului. În fond, generaţii întregi de critici şi sociologi s-au lamentat pe tema Mioriţei, presupusă a zugrăvi un caracter naţional fatalist, lipsit de energie şi forţă vitală. Astăzi, ciobanii care iau la bătaie veneticii cu corturi care le încalcă teritoriul te trimit deja la modelul Tora Bora (pentru cine nu-şi mai aduce aminte, grotele din Afganistan unde muntenii din partea locului au rezistat pînă la capăt *turiştilor* aliaţi). Din această perspectivă, Mioriţa – oaia, nu balada – n-ar mai fi necesară decît ca un fel de radar animal, capabil să detecteze inamicul din timp, pentru ca stapînul să poată pregăti nu numai cîinii, ci şi bîtele şi iataganele.

Veţi spune că acei ciobani sînt doar un caz izolat, la fel ca şi tinerii din Bucureşti care au luat viaţa pastorului, în loc să-i asculte învăţătura. E adevărat – la noi, atacul asupra străinilor e în genere direcţionat spre portofelele lor. Ciobanii de la oraş, şoferi de taxiuri ori chelneri (dacă nu chiar consultanţi de marketing), nu mai sar la bătaie, ci îşi trec *inconfortul de contact* cu alte civilizaţii direct în nota de plată. Cum spunea un amic de-al meu, filozof de ocazie aciuit pe la noi: „Sînt ţări în care complexul de inferioritate al localnicilor se traduce într-un impozit tacit aplicat străinilor. La voi, ăsta sare de 10%.“

Dacă cineva ar face istoria *Celuilalt* în ultimii zece ani, ar fi surprins să constate că străinul cu drepturi egale nu poate fi băgat nici măcar cu forţa în setul de valori al naţiunii. Străinul are mai mult îndatoriri: în primii ani el trebuia să aducă ajutoare cu camionul, să facă poze şi să ne compătimească... Astăzi el trebuie doar să lase banii şi să plece. De administrare ne ocupăm noi, mersi. Străinul nu se poate plînge de relele de aici: ăsta e deja amestec în treburile interne. Un străin care face reclamaţie e deja un personaj patetic: chiar îşi închipuie că îl bagă cineva în seamă?

Şi totuşi, se mai găseşte şi-o undă de speranţă pentru *expatriaţii* din România. Pentru ei, un alt străin a construit la Breaza un teren de golf. Numai de nu s-ar duce echipa naţională de oină peste ei, să-i înveţe minte! ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Liniște

Moștenitorii lui John Cage cer drepturi de autor pentru liniște. Faimoasa compoziție tăcută a lui Cage – 4:33 – a fost subiect de mare admirație și deriziune din 1952 încoace, de la prima sa audiție – sau non-audiție. Mike Batt, un producător britanic, este acum tîrît prin tribunale din cauza piesei *Un minut de liniște,* pe care a adăugat-o la coada unui album. Dar este liniștea lui Cage aceeași cu liniștea lui Batt? Deloc. În liniștea din '52 a lui Cage, publicul putea să-și audă bătăile inimii, să audă, în minte, coloana sonoră a unor filme, pe John Wayne, fluieratul conductelor în zid, un avion în trecere și războiul rece. Pentru a nu mai vorbi de sunetele personale, care se uită în secunda următoare, sunete mărunțite, poate, de rîsete. Liniștea lui Cage era plină de sunetele din 1952, care creau muzica pe care el a vrut s-o facă auzită publicului său, o muzică pe care orice interpretare muzicală ar fi ascuns-o și alungat-o. Liniștea ironică de pe CD-ul lui Batt este, așa cum singur o spune, „un omagiu".

Liniștea lui 2002 nu este liniștea lui 1952. Dacă asculți cu suficientă atenție poți auzi: criza rachetelor din Cuba, pe Elvis, rock'n' roll-ul, căderea Zidului Berlinului, 9/11 și o mie de profesori ținînd prelegeri despre liniștea lui Cage. Dacă ar fi să numim o singură diferență, lumea este azi cu mult mai plină de zgomote și liniștea lui Batt iese cu mult mai greu la iveală. Liniștea nu este aceeași de la un minut la altul.

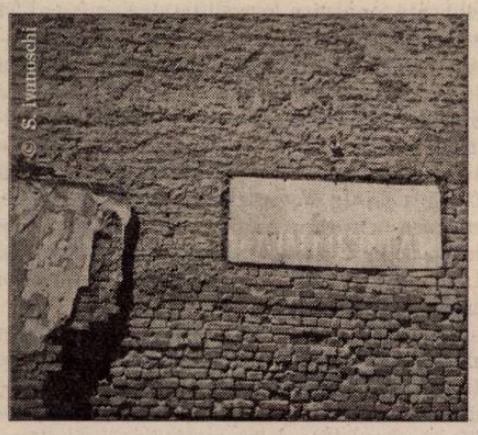

Liniștea nici unei persoane nu este aidoma cu cea a alteia. Priviți la cei doi clienți tăcuți, care iau cina la masa de alături, privindu-se în ochi. O muzică diferită trece prin tăcerea fiecăruia dintre ei. „Ce-ai spus?" „Nimic." „Ah, mi s-a părut că am auzit ceva." „Păi, ai auzit: tot ceea ce n-am spus." Călugări tăcuți încearcă să imite liniștea universului de dinaintea facerii, singura liniște adevărată. După Facere, nu a mai existat tăcere. Oare universul ne-creat nu-i va da în judecată pe călugări pentru violarea drepturilor de autor? Nu prea cred. Universul îi acceptă pe călugări ca pe un omagiu închinat liniștii care a lăsat cea mai frumoasă amintire.

Dacă tot vorbim de procese, atunci noi ar trebui să-l dăm în judecată pe Dumnezeu, pentru a fi dăruit grai tuturor celor ce există. Și apoi să-i mulțumim că ne-a înzestrat cu puterea de a ne abține, din cînd în cînd. De îndată ce făpturile au început să grăiască, liniștea a devenit un vis.

Nici Cage, nici Batt nu au nici un drept asupra liniștii. Au, însă, dreptul să rămînă tăcuți și apoi tot ce spuneți poate și va fi folosit împotriva voastră.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Amantă şi soţie

În ciuda a ceea ce spun ziarele din aceste zile, amantele nu au intrat în scena politicului nici o dată cu tînăra democrație română și nici cu seringa în mînă. Dovadă, una dintre ele – una căreia, recent, i s-a dedicat o biografie istorică (pentru că asta este calitatea multor amante: să facă *istorii).*

Johanna Maria Magdalena (Magda, pentru prieteni) s-a născut în 1901 la Berlin – unde avea să și moară, în condiții din fericire atipice, 44 de ani mai tîrziu. Magda era o frumușică copilă din flori, din răsadul plămădit de mama sa – camerista Auguste Behrend – împreună cu inginerul Oskar Ritschel (mai tîrziu, Auguste și Oskar și-au oficializat legătura, dar căsnicia n-a durat). Magda a urmat o școală religioasă din Bruxelles, apoi liceul, la Berlin. Aici, ea s-a împrietenit la toartă cu evreica Lisa Arlosoroff; atît de bine, încît fratele mai mare al Lisei – Victor – a fost prima sa dragoste. Victor era însă mult mai pasionat de idealurile lui sioniste decît de nurii junei. Așa se face că într-o zi, pe cînd mergeau cu trenul, cei 18 ani ai Magdei au căzut cu tronc unui om de afaceri pe nume Günther Quandt, văduv în floarea celor 38 de ani ai săi. Günther i-a făcut curte aproape doi ani; în ianuarie 1921, s-au căsătorit. Magda a devenit o mamă excelentă pentru cei doi copii din prima căsătorie a soțului, ba chiar a insistat să mai înfieze alți trei copii rămași orfani ai unei perechi prietene tragic decedate. În final, soții Quandt au avut și propriul lor copil – un băiat, pe nume Harald. Mariajul s-a rupt în 1928; Günther a rămas cu copiii și cu banii.

Cam sătulă de rolul de mamă, după divorț Magda a devenit interesată de fierberea politică din Berlin și de marșurile de care orașul chiar nu ducea lipsă. Într-o zi a anului 1930, la un miting al național-socialiștilor, Magda a fost brusc atrasă de un bărbat impunător, bine îmbrăcat și cu degete lungi și nervoase (ca ale unui fost ziarist ce fusese) care, meșteșugit, a prezentat mulțimii un omuleț cam bățos, cu mustăcioară, frează linsă și ochi vii; despre acest omuleț vorbea tot Berlinul; numele lui era Adolf Hitler, iar cel care-l prezentase la tribună era Joseph Goebbels.

Cum-necum, relativ repede Magda a ajuns secretara acestuia din urmă; între Joseph (viitorul ministru al Propagandei) și ea s-a pornit un amor nebun, un amantlîc ca-n poveşti, demn de un Reich de o mie de ani. În cele din urmă, Hitler în persoană (ajuns *Führer)* a intervenit în afacere, cerîndu-i camaradului Joseph să meargă la primărie și la biserică (nu de alta, dar măcar să facă alții ceea ce el nu prea avea de gînd, cu Eva lui). În mai puțin de 10 ani, Magda i-a dăruit lui Joseph șase copii; mama-model, nemțoaică și nazistă, din propaganda propriului ei soț, iată, exista! Joseph era și el un soț model – chiar *top-gun-model,* dovadă Victor Arlosoroff, fostul iubit al soției, găsit într-o dimineață asasinat pe o plajă din Orientul Mijlociu. Totuși, gurile rele spuneau că rolul lui Joseph în apariția celor 6 micuți a fost unul simbolic (să fie acesta motivul pentru care soldații britanici cîntau în marș că *Goebbels had no balls at all?);* Joseph era, desigur, de altă părere, împărtășită noii sale amante, actrița Lida Baarova. De vreo două ori cuplul Goebbels a fost la un pas de a se despărți; tot de două ori a intervenit prietenul și superiorul Adolf, calmîndu-i și avertizîndu-i ce ecou ar avea divorțul în presa "cretinilor de englezi".

Ca amantă, Magda ar fi putut fugi în ultima clipă. Ca soție, a murit ca o criminală alături de soț, în bunkerul amicului Adolf, într-o zi dinspre finele războiului. Înainte de a-și lua doza de cianură, ea a preparat o cacao mai specială pentru Helga, Hilde, Helmut, Holde, Hedda și Heide – copiii săi care au adormit repede și nu s-au mai trezit niciodată.

Nici un paradox că primul fiu al Magdei, Harald Quandt, a rămas în viață – în primăvara lui 1945 el era prizonier pe undeva prin Anglia*.

---

* Poveste inspirată de articolul „The first lady of Nazy Germany", scris de Angela Long pentru *Irish Times* (cronică la Anja Klabunde, *Magda Goebbels*, Little & Brown, London – N.Y., 2002).

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Din perspectiva istoriei

În ultimii patruzeci de ani femeile și, mai apoi, bărbații, stau tot mai mult în fața oglinzii: „Contemporanii noștri petrec între opt și nouă ore pe săptămînă pentru a-și desăvîrși toaleta, și dacă bărbații cu munci de răspundere consacră acesteia ceva mai puțin timp, femeile salariate îi consacră în schimb aproape nouă ore și jumătate. Mai exigente, mai diversificate, îngrijirile ce se dau corpului pretind astăzi mai mult timp" (Ph. Ariès, G. Duby, *Istoria vieții private*, vol. 10).

Cu adevărat vă spun vouă, că mult stăteam la vremea dimineții ca să supraveghez cu atenție încordată cum anume crește părul peste urechi, spre umeri și, mai ales, cît de mult și de repede. În funcție de vestimentație, multe sînt azi altfel: fusta neagră a iubitei din liceu era mai sexy de multe ori decît extravaganțele civile de la protodiscotecă: acolo unde descopeream deliciile, în regim sinecdotic, ale libertății. O iluzie aceasta, de bună seamă, una dintre atîtea altele risipite în anonimatul cenușiu al lumii de dincolo de zidul berlinez care mai mirosea încă a mortar proaspăt. Ce altceva mai amețitor, domnișoarelor și domnișorilor noului veac și mileniu, decît contrastul, specific anilor șaptezeci, dintre albul pielii de dincolo de genunchiul liceencelor ca o promisiune, rareori împlinită, a unei libertăți, alta, care ne îmbia cu insistența îmbătătoare a muzicii *soul* și *Satisfaction* al lui Rolling Stones și kitschul muzical *Glory, glory Halleluia* cîntat de Elvis, mai apoi „die Seife Fa" și, la urmă de tot, ca o încununare pe deplin a tuturor aspirațiilor cu putință: asaltul frontierei, al gardurilor, al capcanelor din iarbă, mai apoi felul în care cutare erou popular trecuse Dunărea spre lumea lui Tito, mîntuirea în lagăr și, pe urmă, drumul mai departe, spre promisiunea din songul acela ascultat de miliarde de inși cîntat de regele Elvis pe nume *Aloha from Hawaii.*

E cu adevărat greu de povestit metamorfoza care te împingea spre pustietatea dintre fișiile arate pe care le inspectam în patrulă să vedem dacă nu cumva „am avut evenimente": o nenorocire, aceasta, atît de mare încît locotenentul nostru de la pichet ne tot repeta una dintre reveriile sale: să împuște un infractor și să-l plimbe în roabă prin Valcani în ideea mărturisită – mulțumită acelei sincerități tenebroase pe care o înlesnește uneori alcoolul – cum că, în acest fel, se va răspîndi, prin lumea de sîrmă ghimpată a frontierei, despre isparava pichetului nostru și vom fi o vreme scutiți de asaltul infractorilor.

Nimic mai tulburător, în cele din urmă, decît sfaturile pe care ni le dădea cutare ofițer de securitate, sosit în sala de festivități a liceului direct din Arad, ca să ne instruiască despre propaganda capitalismului celui putred prin intermediul, aparent nevinovat, al muzicii decadente la Radio Europa Liberă și coapsele dezvelite acolo în bancă ale colegelor care participau, așa, la năruirea orînduirii. Ce poți spune mai prestigios (ca putere de partid și de stat) decît ceea ce spuneau cutare golani-haiduci povestind despre alți cutare golani-haiduci cum încasaseră bătăi la pichet, cum ajunseseră ei la Popa Șapcă, la pușcăria de pe strada timișoreană cu acest nume devenit renume, cum anume s-au pierdut ei în ținutul *horror* al zonei de frontieră în ciuda hărților, a studiului atent al posibilităților de a trece, de a înșela vigilența grănicerească, a localnicilor iscoditi cu amănuntul și totul năruindu-se, de cel mai multe ori din mai nimic: bunăoară faptul că nu poți desluși la fața locului că fișia arată este chiar așa ceva și nu un ogor oarecare. Să fii la nici o aruncătură de băț de mîntuire, de paradis, de ceea ce povestește expresiv Wolfgang Rumpf în *Stairway to Heaven* (scurtă istorie a muzicii pop) ca fiind un proiect mondial al unei eliberări dinlăuntru spre înafară: început precar din anii '60 care se va amplifica în felul asaltului acestuia al granițelor, de la Berlin la Moldova Nouă, sfîrșind cu asaltul de pe urmă din 1989.

De fapt, istoria toată s-a mișcat pe nesimțite într-un bar, în fum, obscuritate și niscaiva drog, în care Paul McCartney, așezat pe un scaun, a murmurat songul *All you need is Love.* Păcat că astăzi, în paginile letopisețelor ăstora cu Love & Peace & Freedom, nu au loc acelea care se înjghebau epic în provincia duminicală a comunismului estic. Amarnică ironie a destinului! Amarnică panoramă a deșertăciunilor! Dușmanul cel mai de temut al Marii Revoluții din Octombrie și al țărilor surori se dovedește a fi, iată, din perspectiva istoriei, „costumul cu paiete, cu mîneci în formă de aripioare și pantaloni evazați" (Rumpf, 45) ai lui Elvis Presley.

▲

Texte şi opinii de: Cristian CRISBĂŞAN (jurnalist) ● Stela GIURGEANU ● Dan IANCU (redactor principal, „PC Magazine“) ● Raluca ION ● Matei MARTIN ● Dan MATEI (informatician, documentarist) ● Adrian MIHALACHE (profesor univ.) ● Varujan PAMBUCCIAN (preşedintele Comisiei pentru Tehnologia Informaţiei şi Comunicaţii a Camerei Deputaţilor) ● Ingrid ŞUŞU (jurnalistă) ● Teodor TIŢĂ (jurnalist) ● Cornel Mihai UNGUREANU (scriitor)

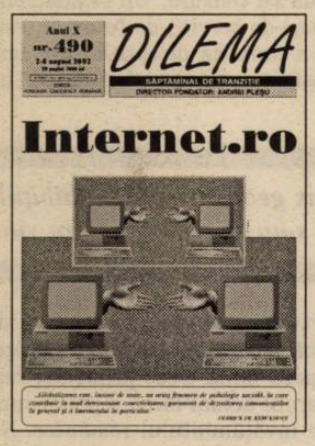

Argument

Cînd am văzut că vrăjitoarea Aurelia şi-a făcut site mi-am adus aminte cum am auzit prima dată de Internet, dintr-o revistă. Asta se întîmpla într-o epocă personală care îmi pare antică, dar în realitate e foarte apropiată. Probabil că autorul articolului era un fan înrăit al SF-ului, vorbea de parcă găsise răspunsul: „gata, s-a terminat, a venit epoca luminoasă“. Pe scurt, era vorba că prin această invenţie lumea ia o altă formă, umanitatea iraţională din cauza opacităţii şi inculturii se va educa rapid, de la Internet pînă la teleportare mai este un pas insignifiant, lumea aceea din Star Trek, *luminoasă, raţională, cu oamenii devenită cea mai civilizată specie este după colţ. M-am gîndit o zi întreagă la asta. Mă mira faptul că s-au apucat de capul lor să construiască o nouă lume, nu-mi ceruseră părerea.*

Din acea zi şi pînă la vrăjitoarea Aurelia cea cu site a trecut ceva timp şi multe ore de stat în reţea. Ce căuta Aurelia în Star Trek? *Auzi întrebare. În definitiv, ea şi clienţii ei sînt o parte a acestei lumi, ce credeam că se va întîmpla cu ei? Internetul nu a creat o lume mai bună, doar o lume mai uşoară, mai plăcută. Ca şi trenul la vremea lui, i-a ajutat pe oameni să se găsească mai uşor: pe deştepţi cu deştepţii, pe proşti cu proştii, pe vrăjitoare cu clienţii lor.*

*Nu înţeleg frica pe care o manifestă unii faţă de Internet. Va distruge cultura, va crea alienaţi, va risipi comunitatea. Cultură şi comunitate care pînă acum au funcţionat perfect, iar umanitatea nu mai poate de bine. Dacă ai timp să baţi cîmpul virtual, nu vezi nici o deosebire faţă de lumea reală. Adolescenţii balivernează verzi şi uscate, adică „chat-uiesc“, rasiştii se sfătuiesc între ei cum să scape de ţigani, nişte români ciudaţi se luptă în lumea electronică cu nişte ciudaţi de la Budapesta pentru o Transilvanie reală, Fidel Castro lansează declaraţii şi declamaţii despre continuarea revoluţiei pe care a început-o acum patruzeci de ani, un român dă anunţ că vinde o Dacie 1100 şi cumpără un aparat foto vechi, cu burduf. Atunci, de unde atîta patimă în a iubi Internetul şi de unde atîta ardoare în a-l detesta? După ce l-am cunoscut mai bine, mi-am zis: „atît?! Asta a fost tot?!“. Restul, chestiuni mai interesante, pot fi găsite în numărul de azi. (**C. G.**)*

P.S. Pe B1 TV se dă Star Trek *în reluare.*

Ingrid ŞUŞU

O altă tranziţie a României

Scurtă istorie a tehnologiei informaţiilor şi comunicării în România

Primul calculator românesc a fost construit în 1957, la Institutul de Fizică Atomică din Bucureşti, după trei ani de cercetări de laborator. Pînă în 1964 au fost realizate unele modele şi versiuni perfecţionate ale prototipului. Între 1961-1966 s-a realizat baza de pregătire în cadrul sistemului de învăţămînt superior prin înfiinţarea unor secţii de calculatoare în cadrul facultăţilor politehnice, de electronică şi comunicaţii sau de automatică la Bucureşti, Cluj şi Timişoara. Între 1965 şi 1968 s-a închegat primul nucleu de informaticieni români în jurul matematicianului Grigore Moisil, sub îndrumarea căruia au început primele cursuri de logică matematică, algoritmi şi programare. După înfiinţarea Centrului de Calcul al Academiei de Studii Economice (1965) şi a Direcţiei Centrale de Statistică (1966), s-a elaborat primul program de dotare a economiei naţionale cu echipamente moderne de calcul şi automatizarea prelucrării datelor. Programul a stat la baza creării treptate (procesul a durat aproape 10 ani) a Sistemului Informatic Naţional, care a inclus: înfiinţarea fabricii de calculatoare, componente şi circuite, a platformei de cercetare şi producţie de tehnică de calcul de la Pipera, a Institutului de Tehnică de Calcul (ITC), Institutului Central de Informatică (ICI) destinat domeniului dezvoltării de *software* de aplicaţie şi de utilizare a calculatoarelor. S-au înfiinţat centre electronice de calcul în toate capitalele de judeţ, s-a organizat primul sistem unitar de întreţinere a calculatoarelor (IIRUC), s-a înfiinţat Institutul de Cercetări pentru Componente Electronice (ICCE), au apărut liceele de informatică şi s-au realizat două reţele de interes naţional: RENOD – pentru transmisia datelor – şi RENAC – reţeaua naţională de calculatoare. Deşi în semiclandestinitate, tehnica de calcul şi informatica se regăseau printre domeniile de vîrf în România anului 1989. Aşadar, cel puţin teoretic, în 1990 existau premisele dezvoltării unui nou domeniu în economia românească: industria de *software*. Tot aşa după cum existau premisele realizării unui sistem de informatizare naţional în măsură să contribuie la îmbunătăţirea elementelor de infrastructură, comunicaţii şi transmisii de date de importanţă majoră în cadrul procesului de reformă şi trecere la economia de piaţă. Din păcate, după cum o arată nenumăratele studii efectuate pînă în prezent, lipsa de interes a politicilor guvernamentale faţă de acest sector au avut drept efect blocarea posibilităţilor de dezvoltare şi accentuarea migraţiei de „creiere“ către Vest. Potrivit statisticilor, România „produce“ anual circa 5.000 de informaticieni, din care 40% aleg să plece din ţară.

Poziţia României pe harta „societăţilor informaţionale“

Toate ţările dezvoltate sau în curs de dezvoltare acordă o atenţie extremă tehnologiei informaţiilor şi comunicaţiilor, dezvoltarea TIC fiind strîns legată de îmbunătăţirea calităţii vieţii, prin extinderea căilor de comunicare între oameni, guverne şi comunităţi de afaceri, dezvoltarea economiei, reducerea costurilor, diminuarea birocraţiei, accesul direct şi lărgit la sursele de informaţie, transparentizarea activităţii guvernamentale, o mai bună coordonare a activităţii diferitelor instituţii ale administraţiei publice etc. Pricipalii poli ai societăţii informaţionale sînt SUA, Canada, Europa (în special ţările nordice şi central europene) şi Japonia. În aceste ţări, computerul şi Internetul nu mai reprezintă un mijloc de comunicare sau de lucru doar pentru iniţiaţi, ci un concept familiar pentru majoritatea populaţiei. Din punctul de vedere al TI, România este considerată în prezent „lumea a patra“, ea fiind codaşă chiar şi în lista ţărilor sud-est europene. Să vedem cîteva date statistice legate de utilizarea Internetului. Numărul utilizatorilor la nivel mondial este estimat în clipa de faţă la 513 milioane. Dintre care: Canada şi SUA – 180 de milioane (35%), Europa – 154 de milioane (30 %), Asia – Pacific – 144 de milioane (28%), iar restul lumii 35 de milioane (7%). Numărul utilizatorilor de Internet din România a fost estimat la 700 de mii (7% din numărul total al utilizatorilor din Europa Centrală şi de Est). Dacă adăugăm la aceste date şi pe cele referitoare la numărul de computere pe cap de locuitor vom înţelege şi mai bine de ce România se află pe locul pe care se află. Numărul total de PC-uri din România era la sfîrşitul anului 2001 de 880 de mii. Numărul de computere personale la o mie de locuitori ar fi aşadar de 39, comparativ cu o medie de 102 în ţările est-europene. O analiză a distribuţiei PC în România arată însă că aproape 70% sînt utilizate în administraţia publică, bănci, companii private, industrie, acolo unde de regulă există o creştere economică vizibilă. Doar 30% sînt proprietate personală. Aşadar, procentajul populaţiei care are acces la un calculator este de 3,2%. Majoritatea utilizatorilor de Internet locuiesc în mediul urban, au vîrste cuprinse între 18-40 de ani şi studii superioare. Numai 5% au vîrste peste 45 de ani. Doar piaţa de servicii informatice se apropie de media de pe piaţa europeană, reprezentînd 10% (12% CEE) din piaţa TI. În domeniul TI erau înregistrate la sfîrşitul anului 2000 4.257 de firme, cu un număr de aproape 15.000 de angajaţi. Majoritatea companiilor se ocupă de prelucrarea de date, întocmirea de bănci de date, consultaţii în domeniul echipamentelor de calcul, producţia de mijloace ale tehnicii de calcul şi realizarea şi furnizare de programe. 80% dintre ele sînt companii private, care realizează 97% din exporturile de pe piaţa TI. Salariile din sectorul privat de TI sînt în medie cu 23% mai mari decît în companiile de stat. Ele variază între 250 de dolari şi 1.000 de dolari pe lună. (În sectorul TI de stat, cercetare, de pildă, salariile informaticienilor sînt între 150-300 de dolari). Industria electronică şi electrotehnică (producţie *software,* aplicaţii şi servicii conexe) reprezenta în 2000 doar 5% din producţia industrială a ţării, 5% din personal, 8% din export şi numai 3% din volumul investiţiilor străine. Pirateria din domeniul software-ului reprezenta 70%, foarte ridicată comparativ cu media de 25% din ţările europene, dar comparabilă cu cea din Federaţia Rusă.

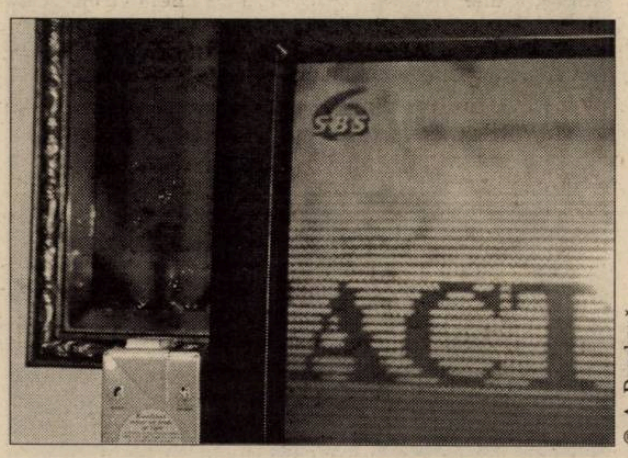

© A. Darabană

Cadrul legislativ, strategiile de dezvoltare şi factorul politic

În ultimii patru ani, guvernele au încercat să găsească soluţii atît pentru stoparea exodului de specialişti, cît şi pentru stimularea dezvoltării tehnologiilor din domeniul informaţiilor şi comunicaţiilor. Au fost adoptate mai multe acte normative privind informatizarea instituţiilor publice, reducerea impozitului pe profit în sectorul TI, scutirea de impozit pe salarii pentru companiile de software cu profituri mai mari de 10 mii de dolari anual, încasarea prin mijloace electronice a taxelor şi impozitelor locale sau realizarea electronică de achiziţii publice. De asemenea, s-a creat cadrul legislativ necesar pentru protecţia drepturilor de autor şi a copyright-ului, s-a adoptat o lege a semnăturii electronice, s-a înfiinţat Registrul pentru Programe pe Calculator. Din păcate, România nu deţine însă un sistem naţional de informatizare, nu are încă o lege a fraudelor electronice şi nici una care să reglementeze comerţul electronic. Cadrul legislativ în ansamblu nu creează pîrghii suficiente pentru competiţii oneste, permiţînd favorizarea unor companii în detrimentul altora. Un lucru foarte bun care s-a făcut în ultimul an a fost adoptarea unei strategii naţionale de dezvoltare a pieţei TIC şi de aderare la societatea informaţională într-un interval de 10 ani. Succesul strategiei depinde însă de nivelul de competenţă al celor care vor cîştiga licitaţiile pe proiectele de informatizare. Proiecte finanţate mai ales din fonduri externe. Bătălia pentru sumele uriaşe puse în joc fac adesea ca factorul politic, corupţia şi clientelismul să se manifeste şi la acest nivel. Modul în care sînt realizate licitaţiile sau caietele de sarcini pot influenţa selecţia unei companii sau a alteia. În anii anteriori au existat de pildă scandaluri la Institutul Central de Cercetări Informatice (ICI) fie din cauza autoexcluderii din competiţia pentru anumite contracte europene, fie din cauză că legea exclude institutele de cercetare să se înscrie în competiţii alături de societăţile comerciale. Tot din păcate, cheltuielile din domeniul TI pe cap de locuitor sînt de numai 10 dolari în România, de 14 ori mai mici ca în Cehia, de 9 ori mai mici ca în Ungaria şi de 6 ori mai reduse ca în Slovacia şi Croaţia. În acelaşi timp, conectarea la Internet îi costă pe români de regulă 2 dolari pe oră, în vreme ce în SUA, de pildă, costul unui abonament lunar pentru acces nelimitat este de 20 de dolari, iar conectarea pe oră costa în jur de 3 dolari! În domeniul TIC, România alocă sub 0,5% din PIB, în vreme ce în alte ţări se alocă cel puţin 1 procent.

Surse pentru realizarea materialului: Ministerul Comunicaţiilor şi Tehnologiei Informaţiilor, Institutul Naţional de Statistică, Institutul Central de Informatică (mulţumiri speciale cercetătorului Romeo Ilie, preşedintelui sindicatului informaticienilor Ştefan Mihai, preşedintelui Federaţiei Sindicatelor din Cercetare Radu Minea şi operatorilor privaţi de *software* care au ales anonimatul).

▲

Dan IANCU

PostInternet.ro

În '97, cînd reveneam în România după ceva ani de absenţă, mi-am închipuit, ca orice român plecat pe coclauri, că un popor ţinut sub obroc este mai dornic de nou, de comunicare şi că Internetul este opţiunea principală a unui stat cu un buget precar pentru a nu se depopula prin emigrare. Mai mult decît atît, împreună cu prietenii mei de la AgoraMedia încercam să punem bazele unei reviste lunare care să apară numai şi numai pe web. În capul meu schema era suficient de simplă. Cîţiva tineri care să pună umărul, nu chiar pe gratis, şi astfel să facem ceva ce n-a văzut Parisul cu Minitel-ul lui cu tot. Dar cum socoteala de acasă e doar un fel de a toca vise la cîini, mare mi-a fost mirarea găsind aici o sumă de fenomene ciudate pentru mine, interesante poate doar pentru cei care studiază cazul, cu atît mai mult cu cît nu pricepeam nimic din cele ce se întîmplă. Dintre toate se detaşa prin stranietate un soi de critică aşa-zis obiectivă a impactului asupra societăţii româneşti dat de Internet. Cum obiectul, adică accesul la reţea, era practic de mărime nulă, filosofiile afişate mai mult subliniau un conservatorism de prost gust, decît să facă un real serviciu. De altfel urmele acestei atitudini se văd şi acum la ceva timp de atunci.

În foarte puţine locuri se fac referinţe la rolul de unealtă al Internetului. Despre zerorificarea spaţiului real, despre modificarea limbajului comunicării, despre democratizarea prin excluderea atributelor inutile s-a scris în www.aol.ro, dar poate nu îndeajuns. În cinci ani spaţiul .ro s-a extins geometric, iar inhibiţiile profetizate cu ardoare de ghilotinele de hîrtie ale revistelor de tot soiul s-au dovedit vorbe în vînt. Avem la ora actuală posibilitatea de a fi informaţi doar intrînd într-un Internet-café. Transfigurările, evoluţia, dinamicitatea sînt practic invers proporţionale cu numărul de calculatoare pe cap de locuitor. Lumea românească înţelege din ce în ce mai bine că prezenţa în reţea este nu doar un act de complezenţă, ci o afirmaţie necesară existenţei într-o lume a globalizării fără reuniuni la vîrf. Nu cred că este un domeniu care să nu fie prezent într-o oarecare măsură, inclusiv comerţul electronic. Cu toate impedimentele (acces limitat, rată mare a fraudelor, numărul scăzut de cărţi de credit) paginile de web devin din ce în ce mai mult un mijloc la îndemîna oricui, indiferent de gradul de cunoştinţe. Această explozie trebuie tratată profesionist, pentru că există de la site-uri banale, primitive sau chiar de prost gust, pînă la adevărate tururi de forţă ale ultimelor tehnologii. Evoluţia evident ascendentă calitativ este în fapt un răspuns la o apartenenţă europeană, clamată de politicieni, făptuită de oameni pentru care Internetul este un mijloc, o unealtă, o necesitate. Vizitaţi site-ul comunei Fundu-Moldovei, de exemplu (www.fundu-moldovei.ro). Unora li se pare de rîs. Mie de admirat. Exemple mai am.

Evident nu tot ce mişcă în reţea este pozitiv. Atenţie, nu mă refer aici la site-urile pornografice, ci la violenţă, rasism, extremism, la orice formă letală de îmbîcsire a conştiinţei unora lipsiţi de discernămînt. Este foarte dificil de făcut o regulă în acest spaţiu, mai ales că nu avem nici în viaţa de zi cu zi legi clare care să condamne în vreun fel acest soi de publicaţii. Din păcate, lucrul esenţial care ne lipseşte este educaţia educatorilor. Un procent semnificativ dintre ei este al celor ce din cauza accesului precar şi-au format cultura despre Internet pe la colţuri sau din ce au mai citit prin tabloidele ce împînzesc tarabele. Or, cînd ei habar nu au posibilitatea de a forma copiilor discernămîntul necesar preluării informaţiilor din Internet la o adevărată valoare, cum să ai pretenţii? Dar nu numai ei. Găseşti diferite forme de forumuri, unele găzduite de publicaţii serioase. Lucrurile citite acolo te fac să te întrebi unde este faimoasa toleranţă a poporului nostru. În căutarea senzaţionalului multe firme de mass-media nu fac decît să deformeze o traiectorie necesară întîrziind practic o apropiere de democraţia reală. Mi-a fost dat să citesc o serie de atacuri de o rară violenţă la adresa unui popor, toate prilejuite de o calificare la Campionatul Mondial de fotbal. Că există nechemaţi, care zac cu zilele în faţa ecranelor, este una, dar cu totul altceva este acţiunea de moderare. A nu se confunda cu cenzura. Un regulament, care lipseşte multor furnizori de servicii de Internet, este mijlocul de a educa şi de a canaliza discuţiile spre construcţie, iar nu spre transformarea unui forum într-un rezervor de dejecţii.

Spaţiul .ro s-a extins geometric, iar inhibiţiile profetizate cu ardoare s-au dovedit vorbe în vînt.

Trebuie înţeleasă foarte bine aserţiunea lansată de Oracle, „Internetul schimbă totul". Nu sînt adeptul scenariilor catastrofale, dar paza bună trece primejdia rea. Acum aproape un an, guvernul actual făcea o promisiune de 500.000 de calculatoare învăţămîntului românesc. Nu ni s-a prezentat un desfăşurător al acestei acţiuni, dar intenţia este lăudabilă. În cazul în care prim-ministrul nu a făcut doar o „electorală" ideea implantării unui număr atît de mare de calculatoare în şcoli este salutară. Accesul direct, netrunchiat, la sursele de informare poate constitui ceea ce pe vremuri însemnau studiile în străinătate. Chiar dacă pentru unii Internetul este locul unde „ai noştri tineri, la Paris învaţă/ la gît cravatei cum să-i facă nodul", impactul unei lumi, în care reglajele funcţionează, asupra unei vieţi nu tocmai fericite va fi dur şi poate va da acel plus unei generaţii care să ne aducă la normal. Nu cred în revoluţii de pe azi pe mîine şi nici în evoluţii contigue, dar există şansa de a aduce mai aproape o normalitate după care am tînjit. Mă îndoiesc că Internetul te face mai bun sau mai rău. Depinde doar de raportarea la el. Dacă o unealtă folosită îndeobşte în scopuri paşnice poate fi utilizată pentru a ucide, Internetul bazat în primul rînd pe hiper-cuvînt est uneori mult mai periculos. Ţine doar de drobul de sare. ▲

Dan MATEI

Bit cu bit, patriei snop!

România.ro. Ce-mi sugerează asta? Ce reprezintă Internetul pentru români? Sau care-i locul României pe Internet? Să zicem că ambele.

La prima întrebare nu prea ştiu să răspund. Sînt sigur însă că Internetul nu reprezintă încă unealta care ar putea fi. Vreau să zic: în medie. Sigur că există deja destui români care sînt dependenţi de Internet (ca mine). Sigur că pentru destui el este locul de muncă sau principala sursă de informaţii. Dar pentru „marele număr" cred că este necunoscut, iar pentru destule autorităţi este un moft, bun eventual pentru puştime (rău pentru armaghedoane). Mi-ar plăcea să greşesc, dar nu cred.

În orice caz, (mulţi din) cei de peste 35 de ani au o problemă cu Internetul. Primul motiv serios mi se pare a fi problema pe care o au în general cu calculatoarele. E foarte răspîndit un complex de inferioritate/superioritate specific. Aţi observat ce multă lume bună zice: „nu mă pricep la calculatoare"? Pe cîţi aţi auzit însă zicînd: „nu mă pricep la automobile"? Eu, de pildă, n-am înţeles niciodată cu adevărat (nici nu m-am străduit) cum de spală maşina de spălat. Dar nu mă complexează neştiinţa asta şi nici nu simt nevoia să mă laud cu ea ori de cîte ori vine vorba de rufe. Cu calculatoarele e altfel. Nu ştiu de ce. Al doilea motiv serios mi se pare a fi nu sărăcia, ci „domnia". Ne-am „domnit" prea tare şi — dacă nu avem conexiune acasă — nu mergem la Internet-café ca să ne facem corespondenţa sau să navigăm pe web. Am uitat cum — pînă prin anii '80 — mergeam destui la telefoane, unde ne dădeam „întîlnire" (parcă se chema „aviz telefonic") cu interlocutori depărtaţi şi vorbeam interurban. La Barcelona şi la Amsterdam m-am folosit de nişte Internet-café-uri care erau un fel de hale cu peste o sută de clienţi, de toate vîrstele. Olandezii şi catalanii pot, că-s mai sărmani. Noi nu.

Pentru a doua întrebare am făcut o mică cercetare. Întîi am (re)găsit site-ul asociaţiei sud-americane Funredes (www.funredes.org), care, din 1998, sprijinită de Uniunea Latină, monitorizează prezenţa limbilor şi culturilor latine pe Internet[1]. Iaca cum stăm: proporţia documentelor *on line* în limba română a evoluat astfel: 0,15% (sept. 1998), 0,21% (aug. 2000), 0,18% (aug. 2001), 0,16% (feb. 2002). Semănăm cu campioana, i.e. engleza. Şi ea scade. Ce-i drept, mai repede: 75% (sept. 1998), 57% (aug. 2000), 51% (aug. 2001), 49% (feb. 2002). Celelalte limbi latine cam sporesc. Spaniola: 2,53% (sept. 1998), 4,79% (aug. 2000), 5,73% (aug. 2001), 5,68% (feb. 2002). Franceza: 2,81% (sept. 1998), 4,18% (aug. 2000), 4,66% (aug. 2001), 4,70% (feb. 2002)[2]. Dacă luăm de bună cifra de 30 de milioane de vorbitori de română, prezenţa limbii române în lume este de 0,5%. Prin urmare, prezenţa ei relativă[3] pe *web* era de 0,32 în februarie 2002 (faţă de 4,6 pentru engleză, 0,9 pentru spaniolă şi 2,16 pentru franceză). Aşadar, româna e de trei ori mai puţin prezentă pe *web* decît în lume! Şi mai şi scade!

Măcar nu sîntem ultimii la „productivitatea spaţiului lingvistic". Se estimează (global-reach.biz) că ar exista 0,8 milioane de „internauţi" românofoni (aşa o fi[4]), ceea ce ar însemna 0,14% din totalul mondial de 560 milioane. Aşadar, în medie, fiecărui internaut românofon îi revin 1,14 pagini în română, faţă de 1,22 pagini englezeşti pe cap de internaut anglofon (0,78 pentru hispanofoni, 1,17 pentru francofoni).

Aşa stă româna pe *web*. Ce să zic? Nu e prea grozav. De fapt nici nu prea mă mir. Nu prea ne place limba noastră şi nici nu prea ţinem la corectitudinea ei. Ia vedeţi cîte firme româneşti au siturile *web* doar în engleză. Ca să nu mai vorbesc de jenanta abandonare a diacriticelor româneşti (şi nu numai pe *web!)*. Ce părere aţi avea despre texte franţuzeşti scrise fără accente? Chiar şi unele reviste „culturale" publică pe *web* fără diacritice. Pe hîrtie nu-şi permit, desigur[5]. Ce pretenţii să am de la comercianţi sau de la „tehnicieni"?

Am continuat „cercetarea" şi m-am folosit de *Google* ca să văd cam cum sînt poziţionate „valorile" româneşti pe *web*. Paranteză. *Google* e un motor de căutare mai aparte. Foloseşte un mecanism sexy de ierarhizare a documentelor găsite în urma unei căutări, şi anume după „importanţă", aceasta măsurată prin numărul (ponderat) de referinţe[6] primite. Prin urmare, dacă un document e mai în faţă în listă, e mai „popular". Poziţia în listă spune ceva. Închis paranteza.

© M. Dumitru

Am aflat chestii interesante. Astfel: căutînd *Romania*, afli 5,39 milioane de documente[7], iar de cauţi *România* afli doar 120 de mii. În ambele liste pe prima poziţie e site-ul *României libere*. Pe doi, la *România* e *România literară*, iar la *Romania* e articolul despre România din *World Factbook* al CIA. Dacă cauţi *Dilema*, pe unu sîntem noi şi pe doi e „Dilema – Revista de Filosofia" a Universităţii Valencia. Bine, nu? La *Eminescu* găseşti 24.700 de documente, pe unu fiind site-ul www.mihaieminescu.ro, iar pe trei Petar Computers (www.petar.ro) din Botoşani (trei — pare-se — băieţi de ispravă care au publicat pe web şi pe CD-ROM ediţia completă Perpessicius din '39)! Nu-i vorbă, urmează firma daneză „Eminescu Apitherapi Produkter" (www.eminescu.dk), care vinde produse bioterapeutice importate din România. La *Caragiale* afli 8.690 de documente[8]. La *Brancusi* afli 22.900 documente, în timp ce la *Brâncuşi* doar 539[9]! Nu vă faceţi griji: *Hagi* bate tot cu 169.000. Nici *Ceausescu* (34.700) şi *Ceauşescu* (1.400) nu stau rău. Căutînd *Transilvania* (49.700) am dat, pe poziţia patru, de „Transilvania Horror Rock Caffé" (www.transilvania.it), iar la *Transylvania* (168.000) am aflat că există în Kentucky, din 1780, o „Transylvania University", iar în Carolina de Nord există o „Transylvania County". Pe poziţia doi e *Transylvania Press*, care publică — desigur — literatură „vampiriană" (aşa se exprimă ei).

Ce să zici? Nu părem prea harnici la publicat pe *web*. Mă tem că mai mult străinii şi diaspora scapă turma. Să fie oare din pricina „segregării digitale"? Din punct de vedere cultural, Internetul este pentru România o mare şansă: pe *web* pot ajunge „culturile mici" în prim plan. Aştept elitele...

---

1. Metodologia lor e destul de fină şi n-o să vă plictisesc cu ea. Practic, se folosesc de motoarele de căutare pentru a măsura proporţia pe *web* a documentelor în diverse limbi.

2. Dinamica mi se pare înfricoşătoare.

3. Raportul între procentul de documente în româneşte şi procentul de românofoni.

4. Am mari rezerve: ce-i ăla 'internaut'? (cel ce navighează? cel ce foloseşte mailul? cel ce are o conexiune permanentă?)

5. Semn oare că webul e considerat un mediu de rang doi?

6. Simplificînd la maximum, mecanismul e următorul: fiecărui document i se contorizează hiperlegăturile care-l referă, dar referinţele nu au ponderi egale: cele ale unui document foarte referit el însuşi au „greutate" mai mare decît cele ale unui document slab referit.

7. De curiozitate: cauţi *France* şi afli 31,1 milioane documente.

8. Mă laud: pe primul loc, un document de pe situl institutului nostru.

9. Drept că aici, pe locul trei, afli publicaţia „Creştinul în acţiune" (published by the Romanian Christian Television – Chicago)! ▲

Adrian MIHALACHE

Cultură contra cibercultură

Dacă a existat vreo strategie coerentă în politica României postrevoluţionare, aceasta s-a manifestat în domeniul telecomunicaţiilor şi tehnologiei informaţionale. Infrastructura comunicaţională a fost îmbunătăţită substanţial, mergînd mereu cu un pas înaintea dezvoltării reţelelor de calculatoare. Ca urmare, calculatoarele din ce în ce mai perfecţionate, ajunse pe piaţa românească au găsit mediul adecvat unei utilizări evoluate, ca instrumente culturale de comunicare şi de diseminare a cunoaşterii, mai curînd decît ca mijloace de prelucrare algoritmică a datelor numerice.

România dispune astăzi de infrastructura tehnică necesară dezvoltării societăţii informaţionale. Faptul nu a rămas neremarcat de observatorii străini. Sara Gebhardt a publicat în *Washington Post* un interesant articol intitulat *E – Europe to e-Europe* (*Europa de Est se îndreaptă către Europa virtuală*), în care menţionează în mod special dinamica României, unde, de la două nume de domenii în 1993 s-a ajuns la 3458 în 1999. Evoluţia spectaculoasă a numărului şi calităţii furnizorilor de servicii Internet poate fi asemănată doar cu aceea a telefoniei mobile. Un parlamentar inteligent, Varujan Pambuccian, şi un ministru dinamic, Dan Nica, au acţionat, fiecare în felul său, pentru a grăbi procesul de constituire a unui mediu virtual funcţional şi performant. Primul a iniţiat pachetul de legi necesare pentru asigurarea securităţii tranzacţiilor electronice prin Internet, al doilea a impus ca orice procurare de bunuri şi servicii pentru instituţiile guvernamentale să se efectueze prin ciber-licitaţii la situl www.e-licitatie.ro. Ministrul Comunicaţiilor şi Tehnologiei Informaţionale a reuşit să aducă la Bucureşti pînă şi organizaţia super-elitistă a ICANN-ului, care şi-a desfăşurat aici, în iunie 2002, ultima reuniune de dare de seamă şi alegeri. Este adevărat că venirea pe aceste plaiuri ale vedetelor internaţionale s-a dovedit, nu o dată, pentru ele, nefastă. Curînd după vizitele lor la Bucureşti, De Gaulle a demisionat, Nixon a fost compromis, iar Zulfikar Ali Bhutto a fost asasinat. Nici ICANN, la rîndul său, nu se simte prea bine. Comisia Internet pentru Asocierea dintre Nume şi Numere, care reglementează atribuirea numelor de domenii calculatoarelor-server, identificate printr-un număr, este acum viu contestată pentru lipsă de transparenţă şi comportament discreţionar. Oricum, ca urmare a acestor eforturi, şi în pofida preţului încă excesiv al impulsului telefonic, poziţia României în ciberspaţiu a devenit mereu mai puternică. Se speră, cu oarecare candoare, că România virtuală va fi o Românie ideală.

Societatea informaţională incipientă din România se confruntă cu probleme care s-au manifestat şi continuă să se manifeste în spaţiul american şi vest-european. Ele provin dintr-o viziune reducţionistă asupra mediului virtual, care este încă perceput ca un instrument tehnologic, neutru din punct de vedere cultural, menit doar să faciliteze schimburile comunicaţionale. Se ştie că interconectarea calculatoarelor prin reţeaua Internet a condus la crearea unui spaţiu virtual – ciberspaţiul – în care s-au dezvoltat activităţi specifice de prelucrare simbolică şi s-au constituit modalităţi noi de interacţiune socială. În ciberspaţiu, o societate specifică a ajuns să-şi dezvolte propriile valori, credinţe şi semnificaţii, ingrediente esenţiale ale unei noi culturi, cibercultura. Cultura tradiţională priveşte însă cu suspiciune emergenţa noilor forme, pe care, neputîndu-le integra, doreşte să le marginalizeze. Mediul virtual este considerat de către cei mai mulţi „profesionişti ai culturii" drept un „surogat" cultural, un „mijlocitor" dubios şi deformant. Într-un editorial din *România literară* (17-23 iulie 2002), Nicolae Manolescu afirmă că cibercultura nu este decît o pseudocultură, deoarece confundă scopul (accesul la sursele cunoaşterii) cu mijloacele (instrumentele de comunicare, tehnologia învăţatului). „Doar *nefasta* (s. m. A. M.) cultură a mijlocitului poate fi virtuală. Cultura adevărată este totdeauna reală. Ca viaţa.", conchide ilustrul critic. Mai auzisem, pe vremuri, de la altcineva, că trebuie să mergem la izvor, nu să bem din ulcior. Am fost însă dintotdeauna mefient la adresa argumentării care face uz de organicism. Naturalitatea, „viaţa", nu este decît o altă construcţie culturală, dependentă de loc şi de timp. Evidenţa că suportul electronic nu elimină cultura scrisă, aşa cum fotografia n-a înlocuit pictura, cinematograful n-a golit sălile de teatru, iar ciber-sexul n-a împiedicat acuplarea, n-ar trebui folosită abuziv pentru a afirma cu oripilare că „o cultură a mijlocitului, în sensul că face să triumfe mijlocul asupra scopului, tehnologia asupra artei, acesta este computerul nostru cel de toate zilele". Se ignoră faptul că mediul virtual este în măsură să ofere mai mult decît o informaţie utilă de tip „Pagini aurii" (mersul trenurilor, bibliografii etc.). Cunoaşterea, în toate formele ei – literară, ştiinţifică, artistică – prezente în ciberspaţiu, nu concurează cu cea vehiculată de mediile tradiţionale, valoarea ei ca noutate (vai, *recentă*!) provenind din conştientizarea dimensiunilor sale culturale specifice. Discursul virtual are nevoie, pentru a deveni convingător, de o semiotică (morfologie, sintaxă şi retorică) proprie. Esenţialmente multimedial şi hipermedial, articularea lui arborescentă necesită alte reguli de formare decît discursul scris sau vorbit din spaţiul real.

Cultura tradiţională priveşte cu suspiciune emergenţa noilor forme, pe care, neputîndu-le integra, doreşte să le marginalizeze.

O săptămînă mai tîrziu, în aceeaşi revistă *(România literară,* 24-30 iulie 2002), Mircea Mihăieş ridică şi el lancea împotriva ciberculturii, arătîndu-se consternat de faptul că „pentru a absolvi astăzi o facultate în România e suficient să cunoşti cele două comenzi ale computerului, *copy* şi *paste*". O teză de licenţă nu necesită, după sarcasticul autor, decît „minimul efort de a compila texte imbecile de pe Internet". În ciberspaţiu există aceeaşi doză de imbecilitate ca în biblioteci, iar cărţile, dintotdeauna, din cărţi s-au scris. Este indiscutabil că referinţa la site-ul sursă trebuie făcută cu aceeaşi scrupulozitate ca şi aceea la un volum înregistrat cu ISBN. Discernămîntul şi (ciber)cultura profesorului sau ale colegilor de specialitate, puse la încercare de facilităţile electronice, pot fi însă ajutate de programe speciale, capabile să detecteze împrumuturile nemărturisite de pe *web*. Problema subiacentă este însă alta. Cultura „reală" dispune de spaţii consacrate de legitimare, cum ar fi edi-turile, redacţiile, emisiunile de radio sau de televiziune, în timp ce cibercultura nu are încă instanţe de atestare valorică. Demersul critic, care să analizeze nuanţat calitatea ofertei siturilor ciberspaţiale, este încă incipient, dar el nu va întîrzia să structureze lumea virtuală prin cernerea sistematică a valorilor. Pe de altă parte, practicile „reale" ale publicării stipendiate şi ale clientelismului din *mass-media* erodează continuu demnitatea spaţiilor culturale tradiţionale. Cei care le guvernează se simt ameninţaţi deoarece, deşi pămîntul nu le fuge (încă) de sub picioare, ei simt că a apărut ceva dincolo de „pămînt", un teritoriu nou, care le scapă. Desemnîndu-l ca „salon al refuzaţilor", nu fac decît să-i pună în evidenţă potenţialitatea înnoitoare. Conştientizarea clivajului cultural dintre „real" şi virtual nu trebuie să ducă la înfruntare, ci la desfundarea canalelor de comunicare, prin care ambele zone să fie fertilizate.

▲

Cornel Mihai UNGUREANU

Don Quijote şi gîştele virtuale

„De unde ştii că nu eşti un mare demagog? Din nenorocire, n-ai de unde."

J.D. Salinger

Colaboratorul nostru este fericitul autor al unei cărţi care circulă numai pe Internet. L-am întrebat care este diferenţa, cum se simte ca scriitor exclusiv virtual. ***(C. G.)***

Scriu pe Internet, pentru că nu sînt serios! Dacă aş fi serios, aş fi procuror, general, senator sau prezentator de ştiri, aş cîştiga premii literare, iar apariţia romanelor mele ar fi evenimente. La un peşcot şi o cupă de şampanie, s-ar înghesui subordonaţi şi prieteni, colonei, preoţi, jurnalişti locali şi superficiali.

Scriu pe Internet, din nepriceperea de a respecta uzanţele; visez la scriitorul care voi fi, nu la Uniunea Scriitorilor, nici la Ministerul Culturii.

Nu-mi doresc nici să am de partea mea cel mai bun critic şi cel mai bun editor, astfel încît să-mi permit să delirez la întîmplare, dar cu un lobby asigurat.

Nici la cronici favorabile din partea unor critici de întîmpinare care se autodesfiinţează, văicărindu-se tardiv pentru o viaţă literară petrecută sub semnul compromisului, nu visez.

Scriu pe Internet pentru că aici rolul relaţiilor informale este mai mic. Linguşirea (rataţii îi spun *ipocrizie*; oamenii de succes o numesc *strategie de reuşită),* ca unealtă de lucru, e încă primitivă.

Vigilenţii lumii literare se plîng că pe Internet poate să publice oricine. Pe hîrtie, trebuie să-i cunoşti, să-i cultivi pe oamenii care şi-au tras edituri şi care îţi fac hatîrul să-ţi publice o carte, peste doi ani, dacă te ocupi de sponsorizare, de distribuţie şi accepţi să nu primeşti drepturi de autor.

De cîte ori mă aude că am de gînd să vizitez o redacţie sau o editură, cu oameni prea bine aşezaţi în scaunele lor, Bogdan mă îndeamnă, în glumă: *Dă-le gîşte!*

Gîştele virtuale, trimise pe Internet, nu au aceeaşi putere de convingere. Nu încă. Mă bucur de această perioadă romantică. De zilele acestea în care cărţile electronice nu sînt încă produse *multimedia*. Am să mă bucur şi cînd vor fi, am să încerc să nu stau deoparte, să nu devin un bătrînel conservator şi rigid, care-şi face din neputinţă un principiu botezat – din nevoia de autocosmetizare – altfel.

Avantajele pe care le are publicarea virtuală nu-s de neglijat, dar nici de repetat prea des. Principalele mele beneficii, ca autor, le notez în continuare.

Nici o revistă pe hîrtie nu-şi permite să publice o nuvelă de 50 de pagini. O revistă electronică dispune, prin comparaţie, de un spaţiu infinit. Pariul este să convingi cititorul să citească un text atît de întins.

Distribuţia e mult mai rapidă şi mai uşoară. Prietenilor din Australia sau Canada le pot trimite imediat adresa editurii virtuale de unde pot descărca volumul meu. El poate fi accesat de oriunde, de orice vorbitor al limbii române.

Contactul cu cititorul interesat să mă laude, să mă înjure sau să-şi spună părerea despre ceea ce scriu este unul aproape interactiv. Criticul e un cititor ca oricare altul şi orice cititor e un critic. Cred că rolul cronicarului de carte se va diminua, în continuare, iar dispariţia sa e previzibilă. E însă treaba criticilor să se gîndească la propria supravieţuire. Grija mea este să scriu astfel încît să îl aleg pe cel ce mă apreciază. Nu vreau să fiu recunoscut de oricine. Şi, mai ales, nu neapărat de un nume consacrat. Nu mă bucură mai puţin cuvintele bune venite de la un necunoscut.

Nu cunosc legislaţia din România în ce priveşte drepturile de autor asupra textelor apărute la edituri sau în reviste virtuale. Furtul unei povestiri ar fi o recunoaştere a valorii ei.

Un mare avantaj este că nu primesc nici un ban pentru ceea ce fac, dar el păleşte în faţa posibilităţii ca serverul pe care se află editura – sau revista – în care public să pice. În acest caz, publicaţiile respective se volatilizează şi tot ce am scris se neantizează. Întotdeauna mi-a plăcut Don Quijote! Doar un Sancho Panza, în rol de fan, ar putea să-mi fi salvat nuvelele pe un CD, permutîndu-mi bucuria iniţială într-o vanitate obişnuită.

Publicarea pe Internet este, pentru mine, o prelungire a lirismului de care suferă, uneori, scrisul meu. Dar nu poţi să fii un scriitor bun pe Internet şi mediocru pe hîrtie. M-aş bucura ca, într-o zi, tot ce am publicat să zacă pe raftul unei biblioteci sub chipul unor cărţi îngălbenite, pe care nu le mai deschide chiar nimeni.

Nu ştiu cum va arăta cultura română peste o sută de ani. Sînt sigur că exodul cărţilor de pe hîrtie, pe suport electronic îşi va pierde caracterul exotic şi va deveni unul de masă. E posibil ca literatura să-şi piardă puritatea actuală şi să devină altceva.

Cărţile celor care astăzi sînt conservatori sau cîrcotaşi, dacă vor avea valoare, fie că autorii lor vor dori sau nu, vor migra şi ele în biblioteci virtuale sau pe CD-uri. *Sîc!* – le voi spune, bătîndu-mi cu pumnul stîng pumnul drept. În ceruri.

Pînă atunci, zic doar că, aşa cum personajul acela al lui Gide, care, dacă nu întîlnea *before lunch* cel puţin cinci persoane cu care ar fi dorit să se culce, însemna că a avut o zi mohorîtă, eu, dacă întîlnesc într-o zi, o poezie, o nuvelă, o carte, un autor, un site literar, o revistă virtuală – am cîştigat acea zi. Iar dacă mai şi scriu, pe deasupra, sînt chiar miliardar, sufleteşte vorbind.

Pentru că să scriu bine este pariul şi, dacă eu simt că-l pierd, nimeni nu poate face nimic. Iar dacă simt că îl cîştig, nimeni nu se poate opune.

▲

Matei MARTIN

Statul pe *net*

Internet-ul este, pentru instituţiile publice, un mediu excelent de comunicare. Sau mai bine spus, ar putea fi. Căci instituţiile centrale din România nu au reuşit încă să găsească cele mai bune metode de a vorbi despre propriile atribuţii, despre performanţe şi realizări. În afară de site-ul Camerei Deputaţilor, foarte accesibil şi complet în ceea ce priveşte „amenajarea“ informaţiilor (aici puteţi găsi *tot* ce înseamnă activitatea Camerei), puţine instituţii ştiu că un site bine administrat înseamnă mai puţină bătaie de cap: funcţionarii responsabili cu relaţia cu publicul se pot într-adevăr concentra asupra esenţialului, iar site-ul face restul, transformîndu-se într-un ghişeu de informaţii unde nu e niciodată coadă şi unde toată lume e mulţumită de servicii.

www.guv.ro este adresa de Internet a Guvernului României. Site-ul nu excelează prin amenajarea logică, accesibilă a informaţiei şi nici printr-o grafică plăcută. Este un cocktail (nereuşit) de informaţii de presă, rezumate ale şedinţelor de guvern, alocuţiuni ale „primului ministru“ (inclusiv transcrieri de videoconferinţe), fotografii din „Albumul foto al Primului Ministru“ (sic!), legături către alte site-uri guvernamentale şi tot felul de documente oficiale – multe dintre ele imposibil de vizualizat. De exemplu, un cetăţean interesat de „Stadiul realizării obiectivelor guvernamentale“ care accesează *link*-ul „Evoluţia principalilor indicatori macroeconomici în perioada 1999-2002“ constată cu surprindere că *the page cannot be found...* Nici pagina de „Prezentare comparativă, pe criterii de aderare şi capitole de negociere, a progreselor evidenţiate în Rapoartele periodice ale Comisiei Europene privind România pe anii 2000 şi 2001“ nu poate fi găsită. Internautul dornic de a descoperi *progresele* guvernului îşi mai poate explica dezamăgirile doar prin... problemele tehnice ale site-ului. A propos: un *link* din pagina principală este de-a dreptul provocator: „Comunicaţi-ne dacă aţi avut o problemă!“ Hmmm. Aveţi vreo problemă cu guvernul?

Tot pe un format asemănător e construit şi site-ul Preşedinţiei **(www.presidency.ro),** dar e parcă ceva mai ordonat. La rubrica „Actualităţi“ sînt cîteva comunicate de presă, ultimele două din 18 iulie, data ultimei actualizări. Legătura către site-ul „Primăvara noilor aliaţi“ nu funcţionează, un mesaj scurt te anunţă că „nu m-am putut conecta la server“. În „Arhiva Ion Iliescu“ se află, sub sloganul partidului („Aproape de oameni, împreună cu ei“) cîteva discursuri rostite de Ion Iliescu de-a lungul carierei sale politice, un „CurriculumVitae“ (sic!), videoclipuri electorale şi imagini din campanie. Poate că aici ar fi fost mai util să existe un rezumat al principalelor promisiuni electorale ale PSD şi ale candidatului la preşedinţie şi o sinteză a gradului în care au fost realizate pînă acum (sîntem în curînd la jumătate de mandat!). În absenţa acestei perspective (auto)critice, videoclipurile şi sloganurile nu fac altceva decît să întărească impresia de narcisism şi autosuficienţă, oricum destul de puternică. În schimb, poţi scrie preşedintelui României la adresa ioniliescu@presidency.ro.

© C. Tudor

La doi ani după alegeri, site-urile instituţiilor publice seamănă izbitor de mult cu site-urile electorale.

Funcţionarii de la Senatul României nu au reuşit, nici ei, să găsească o formulă mai bună. Site-ul **(www.senat.ro)** este aproape inutil, conţine multe date irelevante în timp ce informaţia importantă lipseşte cu desăvîrşire, iar navigarea e ca un fel de plimbare virtuală printr-un tunel întunecat. Luminiţa nu se vede, în schimb, stema României e omniprezentă.

La doi ani după alegeri, site-urile instituţiilor publice din România seamănă izbitor de mult cu *site*-urile partidelor la vreme de campanie electorală.

Sub deviza „Spune ce crezi!“, site-ul **(www.forum-constitutional.ro)** proaspăt înfiinţatului Forum Constituţional e un fel de interfaţă virtuală cu privire la revizuirea Constituţiei. Site-ul conţine, pe lîngă alocuţiunile preşedintelui Camerei Deputaţilor, ale iniţiatorului Forumului Constituţional şi ale preşedintelui Asociaţiei Pro Democraţia (discursuri ce aduc argumentele pentru revizuire şi pentru crearea Forumului), o listă de discuţii în care cetăţenii îşi pot exprima opinia cu privire la viitoarele modificări. Vocile lor se îngînă sau se răstesc, în funcţie de articolele în dezbatere, ca la o şuetă veselă şi zgomotoasă. Aerul serios, grav, oficial arborat de unii participanţi şi intervenţiile ridicole sau absurde (nu puţine la număr) nu reuşesc însă să perturbe buna dispoziţie generală a acestui forum virtual, creat şi administrat în parteneriat cu Asociaţia Pro Democraţia.

Atunci cînd vine vorba despre stagiul militar, lucrurile sînt destul de clare: aceasta ar fi una din temele cele mai dezbătute în forum, iar majoritatea participanţilor consideră că ar trebui eliminat paragraful referitor la obligativitatea stagiului militar. Contradicţii apar, de exemplu, atunci cînd este pusă în discuţie alegerea preşedintelui: cea mai mare parte a participanţilor la forum crede că preşedintele trebuie ales în mod direct de către cetăţeni, dar că atribuţiile sale ar trebui restrînse. Alţii, dimpotrivă, cred că *„toate atribuţiile prevăzute rămîn dar trebuie îndeplinite numai cu consultarea primului ministru, care trebuie să contra-semneze TOATE decretele Preşedintelui României, cu excepţia decretului de desemnare a candidatului la funcţia de prim-ministru.“* Mulţi sînt de acord cu propunerea venită dinspre PSD cum că preşedintele ar trebui ales de către Parlament, în timp ce alţii desfiinţează complet din viitoarea „organigramă“ a statului instituţia prezidenţială, pe motiv că *„nu rentează“*: *„Regatul elimină cheltuielile cu preşedinţia. De menţionat că regalitatea îşi are propriile averi care şi le administrează singură. În plus nu avem alegeri prezidenţiale la care cineva este reales (ca pe vremuri).“*

Cînd vine vorba de separaţia puterilor în stat şi de „arhitectura“ aparatului de stat, replicile sînt din nou categorice: să se adopte modelul francez! Ba nu, cel american! Sau cel britanic. Sau, mai degrabă, să se facă direct *copy / paste* după Constituţia olandeză... Alegerea Parlamentului (fie că este unicameral sau bicameral) este o altă temă „fierbinte“ a forumului: votul uninominal are ceva adeziune, cam tot atîta cît are şi actualul sistem de desemnare a reprezentanţilor.

Argumentele invocate de ambele tabere sînt cel mai adesea derizorii, iar retorica – aproape caragialiană – rimează excelent cu motto-ul Forumului, formulat de iniţiatorul său, Bogdan Niculescu-Duvăz: *„Nu privim discuţiile ca pe o piedică în calea acţiunii politice ci, ca pe o premiză indispensabilă pentru a acţiona cu înţelepciune.“*

▲

Teodor TIŢĂ

Ţara, Căpitanul şi Google

Aproape în acelaşi timp cu dezvoltarea laturii comerciale, Internetul a căpătat şi o dimensiune politică. Mai devreme sau mai tîrziu, toate grupurile cu interes în a-şi susţine şi lărgi baza de aderenţi au sesizat potenţialul reţelei mondiale. Un mijloc de comunicare ieftin şi în continuă dezvoltare, accesat pe zi ce trece de tot mai mulţi locuitori ai satului global nu putea fi ignorat de propovăduitorii ideologiilor de tot felul. Internetul este mediul ideal pentru acele mici grupări de indivizi care nu pot spera să capteze atenţia „presei clasice“ fie din cauza insignifianţei lor, fie din cauza mesajului neconform cu normele şi principiile acceptate de societăţile democratice. Clandestinul, sau mai bine zis ruşinosul, devine public, sau mai bine zis accesibil. Controlul social se pierde undeva la uşa apartamentului propriu, din care poţi să afli grozăvii de tot felul fără să fii tras de urechi de cineva. Sau poate doar de părinţi, pentru că tinerii sînt cel mai atraşi de ciudăţenii. Contaminaţi de microbul hedonismului (post-modern) nu se preocupă prea mult de politică, iar atunci cînd o fac caută senzaţii mai curînd decît răspunsuri. Acesta este şi atuul celor care mizează pe Internet în încercarea de a-şi face ideile cunoscute şi acceptate. România are şi ea faliţii ei. De exemplu, poţi da peste o organizaţie ce-şi spune „Noua Dreaptă“, care nu are nimic nou, în afara mediului de propagare. O asociaţie care „a luat fiinţă la începutul anului 2000, într-o perioadă în care se vorbea mult despre necesitatea creării unui pol naţionalist puternic, a unei forţe capabile să se facă auzită“. Mai mult decît atît, „în sînul mişcării naţionaliste din România exista la acea vreme un vid“ (?!). Printre scopurile Noii Drepte se regăsesc „munca permanentă de trezire a conştiinţelor şi de avertizare asupra pericolelor care ameninţă neamul românesc“. Nu în ultimul rînd, reprezentanţii asociaţiei ne anunţă că „prin răspîndirea ideilor noastre dorim să generăm un curent naţionalist în rîndul tineretului, opunîndu-ne tribalizării acestuia sub influenţa unor subculturi artificiale şi contribuind astfel la «renaţionalizarea» acestuia“ (?!). N-am reuşit să aflăm care este numărul exact de candidaţi la „renaţionalizare“, însă vizitatorul este asigurat că în cei doi ani de existenţă „structura reţelară“ (de la *network?)* a organizaţiei se întinde şi cuprinde noi zone geografice. Din *Guestbook-ul* asociaţiei am aflat că nu toţi care vizitează site-ul sînt de acord cu ideile afişate. Unul dintre semnatari este asigurat, de webmaster probabil, că în cazul în care va continua să intre în fiecare zi pe site „echipele ND“, aflate deja pe urmele sale vor începe să publice, în curînd, în acelaşi loc, „detalii picante“ din viaţa sa. Războaie neştiute şi cavaleri virtuali. În rest, ne sînt oferite tot felul de mostre de idei şi acţiuni în spiritul ND (între care şi o poză de la un miting al organizaţiei unde se poate zări în prim-plan un banner pe care scrie *Europeni = Poponari*). Există şi cîteva link-uri către organizaţii politice din vestul Europei – British National Party, NDP din Germania, plus cîteva organizaţii naţionaliste italiene şi olandeze. Nu se precizează dacă şi aceştia sînt poponari.

© Fotobine

E ciudat să asculţi imnul „Moţa-Marin“ în format MP3.

Însă nu numai nou-veniţii au sesizat valoarea Internetului. Mergînd înapoi pe Google şi folosind drept criteriu de căutare „legionari“ ne sînt oferite un total de 18.200 de pagini care conţin acest cuvînt. Lăsînd la o parte nenumăratele link-uri către tot felul de locaţii italieneşti rămîn cîteva sute de site-uri care conţin tot felul de informaţii, fotografii şi mici filmuleţe de epocă despre viaţa Legiunii, a Căpitanului şi urmaşilor săi. E ciudat să-i vezi „live“, să-i asculţi în format mp3 cum cîntă imnul „Moţa-Marin“: „Dar sub obuze / Gloanţe si spuze / Par legionarii nişte munţi... / Raniţa'n zare / Crucea le-apare / Şi ceru-i mîngîie pe frunţi.“

Într-un alt site ni se promit „noi imagini realizate cu ajutorul programului Bryce 3D, cu incinta sacră a sanctuarului de la Sarmizegetusa şi cine ştie poate şi cu alte cetăţi dacice din munţii Orăştiei şi nu numai.“ Este chiar pagina dacilor, care au învăţat să lucreze în Bryce 3D (varianta engleză a programului MînzvarzăScorilo). Ca să nu fim părtinitori, trebuie să amintim şi de mişcarea internaţională maoistă, care odată ajunsă la putere s-ar putea să interzică Internetul. Mai aproape de noi, Acţiunea Anarhistă în România militează pentru democraţia directă şi atacă fascismul omniprezent.

Ştiţi ce este ciudat? În majoritatea lor acestea sînt site-uri bine făcute. Adresa oficială a Legiunii (una dintre cele care îşi spun „oficială“) este chiar impresionantă. Partidul România Mare are, în schimb, o adresă dezastruoasă, sărăcăcioasă, fără prea multe informaţii şi cam ţoapă. PRM are 20%, legionarii nu există. Asta este diferenţa între realitate şi Internet. Acolo nu contează cine te ascultă, existi pentru că te găseşte Google.

▲

Raluca ION

Discuţii de specialitate

„Statisticile arată“ că, în timp ce în şcolile şi liceele vest-europene raportul este de un calculator la doi elevi, în România, cifrele o iau aparent razna, un razna care poate fi justificat perfect matematic atunci cînd îl punem alături de ceea ce, slavă limbajului de lemn, poartă denumirea de *factori economici*, arată o proporţie de 1 la 100. Calculator. La elevi. Cum opţiunea „drum bun“ este invalidă pentru majoritatea celor implicaţi şi cum ea ar putea face eventual doar obiectul unui număr dedicat emigrării, ne vom concentra atenţia acum asupra soluţiilor care ne stau la îndemînă pentru depăşirea acestei situaţii, dintre care vom descrie în acest articol cele mai recente încercări ale Ministerului Educaţiei şi Cercetării de a informatiza şcolile şi liceele.

Vom menţiona astfel programul de introducere a sistemului educaţional informatizat, început anul trecut de MEC şi preconizat a se sfîrşi în 2004, în urma căruia toate cele aproximativ 1.500 de licee din ţară şi un număr de 6.400 de şcoli vor beneficia de laboratoare de informatică, destinate, de această dată, procesului de învăţare a altor materii decît informatica. Schimbarea, de altfel iniţiată în celelalte ţări din estul Europei cu 4 ani în urmă, după cum aflăm de la directorul general al Direcţiei de Informatizare din cadrul MEC, Valentin Cotârţă, vizează nu numai planul tehnic, ci însăşi structura procesului de învăţămînt, menit să se transforme prin aceasta din *learning by reproducing* (învăţare prin reproducere) în *learning by doing* (învăţare prin aplicaţii practice). Însă oricît de necesar şi de util este acest pas şi oricît de nerăbdători am fi să înceapă revoluţiunea informatică, nu ne putem împiedica memoria să meargă, nu cu mult timp în urmă, la articole din presă care vorbeau despre o şcoală unde se aduseseră calculatoare, dar unde nu exista curent electric, iar noi să ne punem întrebări de novici legate de cum se va învăţa fizică pe calculator, atîta vreme cît în opinia domnului director general Valentin Cotârţă, orele de informatică merg în prezent prost şi ceva ne spune că acest „mers prost“ nu poate, în genere, să fi dat, în ceea ce-i priveşte pe elevi, rezultate bune în materie de utilizarea calculatorului.

Dar să nu fim cîrcotaşi, să ne arătăm mai strînşi la vorbele care vădesc nemulţumirea, pentru că proiectul în sine este interesant: în primă fază vor fi dotate instituţiile de învăţămînt cu cîte 25 de calculatoare, cîte un server şi accesorii de conectare la Internet, cea de-a doua fază, care se referă la componenta de soft educaţional, priveşte desfăşurarea aplicaţiilor la nivel naţional (inspectorate) şi la nivel local (lecţiile în sine), iar cea de-a treia este orientată spre formarea resurselor umane, din rîndul profesorilor de diferite specialităţi, apte să folosească sistemul informatic în procesul de predare. Iniţial va fi inclus în acest program un număr restrîns de profesori, care vor participa la cursuri de utilizarea calculatorului şi care, după absolvirea acestora, întorcîndu-se la catedre, vor fi încadraţi în grile de salarizare superioare.

Pînă în prezent au fost dotate cu echipamente de calcul 120 de licee din întreaga ţară, dintre care 3 în Bucureşti, iar în viitorul apropiat se va trece la a doua parte a programului, constituită de lansarea sistemului de soft educaţional. Directorul general al Direcţiei de Informatizare din cadrul MEC, Valentin Cotârţă, ne spune că în prima fază, din cauza numărului mic de calculatoare, acestea vor fi folosite cu precădere la autoevaluarea elevilor, făcută prin nişte teste „simulate“ unde aceştia au acces în permanenţă la răspunsuri şi punctaj. Şi abia în viitor se va ajunge la ceea ce vorbeam mai devreme, şi anume la predarea lecţiilor într-un sistem informatizat.

Recitesc articolul şi nu în căutare de greşeli de scriere, nu încă, recitesc articolul pentru că, da, nu mi s-a părut, este inflaţie aici de cuvinte care duc cu gîndul la viitor şi bine aş face să revin aici la prezent. Tot cu ajutorul domnului Valentin Cotârţă, care recunoaşte deschis că în liceu nu se studiază informatica la un nivel corespunzător, că nu se acordă la ore atenţia cuvenită Internetului, accesul elevilor la Internet fiind restricţionat în multe licee, că lipsesc profesorii de informatică, iar cei care predau sînt slab pregătiţi, fapt dovedit şi de rezultatele lor la examenul de titularizare din acest an. Şi ceea ce rezultă din lipsa calculatoarelor, carenţele sistemului, nivelul profesorilor este faptul că mulţi absolvenţi nu ştiu să trimită un e-mail sau să redacteze un text în Word. Iar interlocutorul meu îmi spune din nou că lucrurile se vor schimba, că în licee se va insista pe cunoştinţele generale de utilizare a calculatorului, pe programele de birotică, pe Internet şi că la clasele de matematică-informatică se va preda programare, dar o programare învăţată „la fundament“. Îl întreb pe interlocutorul meu ce se predă deocamdată în licee la clasele cu profil informatic şi îmi spune că se predă Pascal şi C, ambele sub DOS, limbaje considerate de domnia sa depăşite atîta vreme cît pe piaţă se cer SQL Microsoft şi Oracle.

Pentru că experienţa mea în domeniul informaticii nu îmi permite să apreciez ce noţiuni de programare ar trebui să aibă un absolvent al unui liceu cu acest profil, sau în genere care ar fi direcţia în care ar trebui să se meargă în privinţa programei, am apelat la ajutorul „listenilor“, specialişti în domeniul informaticii abonaţi la o listă de discuţii pe Internet, pe numele ei tic-lobby, organizată de Computer Press Agora. Şi iată ce mi s-a răspuns.

Mircea Sârbu: „Dacă NU este vorba de licee, clase, specializări etc. de informatică, elevii ar trebui să afle noţiuni fundamentale despre computere şi comunicaţii şi să înveţe să folosească programele uzuale de birotică şi comunicaţii. La viteza cu care învaţă ei, singura problema reală este accesul la calculatoare şi la Internet.“ Iar în privinţa claselor de informatică Mircea Sârbu consideră că limbajul Pascal, repudiat de Valentin Cotârţă ca învechit, este potrivit, acesta fiind un limbaj care introduce noţiunile de bază, iar „dacă noţiunile de bază sînt însuşite, atunci omul va învăţa la nevoie orice limbaj particular care i se cere“ şi afirmă în acelaşi timp că, deşi nu există nici o reţetă în privinţa primului limbaj, „supremaţia Pascalului este incontestabilă în învăţămîntul din lume.“ Pentru că problema care se pune aici nu este ca absolvenţii de liceu să se poată angaja ca programatori la terminarea studiilor şi să cunoască ceea ce se cere pe piaţă, ci să dispună exact de acele cunoştinţe informatice învăţate la „fundament“.

Cu privire la aceeaşi problemă de natură tehnică, **Levente Farkas** crede că „Pascal este un limbaj structurat, funcţional, excelent pentru un cadru pedagogic. C este cam acelaşi lucru, dar cu o curbă de învăţare mult mai abruptă. Nu văd cum s-ar putea sări peste aşa ceva într-o şcoală de profil care se crede serioasă“.

Şi pentru că tot pătrunsesem pe mai sus amintita listă de discuţii, am mai pus o întrebare legată de eficienţa sistemului informatizat de repartizare în licee, sistem care, aflu de la Valentin Cotârţă, a fost singura aplicaţie din Europa Centrală şi de Est selectată şi premiată anul trecut la conferinţa *From Policy to Practice* organizată de Comisia Europeană.

George Răuţ: „Cred că ADLIC (ce nume?!) şi AEL pot fi extrem de utile în programa şcolară la capitolul *Cum nu trebuie făcut un program* sau la *10 erori majore de proiectare a sistemelor informatice*. În designul interfeţei cu utilizatorul se vede cel mai tare mîna începătorilor (de ex. trebuie să parcurgi sute de pagini ca să afli dacă nepotul ţi-a intrat la liceu). Deşi baza de date este statică (nu se mai fac *update*-uri), rezultatele se recalculează de fiecare dată.“

Dan Matei: „Apoi, chestiunea portalului. L-am folosit. Atunci, în ziua Z, era disponibilă o singură manieră de consultare (lista alfabetică după nume), fără *search* (am făcut „căutare binară pe numărul paginii“! Căutam un „Matei“). Pentru cît tam-tam s-a făcut şi ce sponsori grei am văzut, nivelul tehnic al siteului era modest de tot.“

Mircea Sârbu: „Nu văd care *site* din România ar fi rezistat la un asemenea aflux de vizitatori. Pe de altă parte, să faci o super-dotare de nivelul Yahoo pentru două-trei vîrfuri pe an este o risipă. Poate fi o idee de business: să faci *hosting* pentru «situaţii speciale».“

Abuzînd nepermis de mult de răbdarea dumneavoastră cu atîtea date tehnice, mă grăbesc să închei aici. Renunţînd la ele, ideea generală este că se încearcă în România o îmbunătăţire a sistemului informatic în învăţămîntul preuniversitar. Şi de altfel a sistemului însuşi. Iar singura dilemă care apare în această iniţiativă foarte limpede şi lăudabilă este: nu se începe oare cu prea mult?

▲

Cristian CRISBĂŞAN

Presa *on line*

Pentru împătimiţii Internetului revistele *on line* nu mai sînt de mult o noutate. Ele acoperă toate domeniile abordate de presa scrisă. Mai mult chiar, unele dintre ele conţin chiar şi clipuri sau scurte filme, intrînd astfel şi în domeniul presei audiovideo. În funcţie de puterea financiară, anumite reviste *on line*, după ce şi-au consolidat reputaţia, au apărut şi în variantă tipărită. Un exemplu notoriu este www.nerve.com.

S-a întîmplat şi invers: multe dintre marile reviste tipărite ale lumii s-au lansat şi pe Internet.

Revistele *on line* oferă un acces rapid şi imediat la arhive de texte şi imagini (ediţiile anterioare), precum şi legături operaţionale către alte entităţi informaţionale. Practic, o revistă *on line* nu se reduce strict la site-ul în sine, ci ea este cu atît mai mare, în mod virtual, cu cît oferă mai multe *link*-uri către alte site-uri conexe.

Dar şi mai important, cred eu, este faptul că revistele *on line* oferă o comunicare directă şi imediată între jurnalişti şi cititori *(feed-back)*, pe de o parte, precum şi între cititorii din diferite colţuri ale lumii. O revistă locală sau naţională devine internaţională. Acest tip de comunicare furnizează, în plus, şi numărul de colaboratori (jurnalişti, fotografi, graficieni etc.) capabili să îmbogăţească continuu conţinutul editorial. Noile idei şi curente din diferitele zone ale culturii şi civilizaţiei umane sînt disponibile aproape instantaneu oricărui navigator conectat la Internet printr-un computer, oriunde în lume.

Pe de altă parte, ca *bussiness* de presă, o revistă *on line* presupune o investiţie mult mai mică decît una tipărită şi nu este încorsetată de limitările producerii şi difuzării unui obiect tridimensional, fizic, o marfă „clasică“ – revista tipărită. În schimb, notorietatea care poate fi dobîndită este comparabilă şi are, în plus, avantajul de a beneficia de o audienţă internaţională practic nelimitată, pentru că ea nu depinde de un tiraj tipărit. Internetul nu are limitări de import-export şi de vize!

Pe la începutul anului, am găsit în www.artphoto.ro un alt mod de a percepe şi comunica imaginea, perfect integrat noilor curente din fotografia artistică, din estetica şi filozofia imaginii. Pentru că, pînă la urmă, despre asta este vorba – despre imagine şi modalităţile de comunicare a ei. Există o „scriere cu imagini“, cu a sa gramatică şi literatură.

O revistă* on line *poate fi făcută de trei-patru prieteni care au pus ceva bani deoparte.

Artphoto se vrea o alternativă, un alt mod de a percepe lumea, o voce nouă, un posibil drum, un proiect cu final deschis, fluid, în continuă transformare, permeabil, plastic, elastic, maleabil, creativ...

Este un curent de idei care în mod sigur îşi va „mări debitul“, adunînd tot mai mulţi afluenţi.

Spun asta pentru că o revistă *on line* are un alt mare avantaj, acela de a face o presă cu adevărat independentă. Fiind o investiţie mică, cenzura nu o mai stabileşte patronul şi/sau trustul de presă cu a lor listă de „obiective politice“, nici clienţii de publicitate şi nici CNA-ul! Cenzura rămîne la discreţia liberului arbitru al celor care fac revista. Astfel, o revistă *on line* este teoretic eliberată de orice formă de cenzură, de la cea mai rafinată, „nobilă“ şi „intelectuală“, pînă la cea economică, politică, religioasă sau morală. Pe Internet, azi, poţi să spui orice, oricum, oricînd. Internetul oferă absolut de toate pentru absolut toată lumea. Oricine îşi poate face un site. Iar o revistă *on line* poate fi făcută de trei-patru prieteni care au pus ceva bani deoparte. Astfel, comunicarea pe Internet este mult mai puţin bruiată de ingerinţe şi presiuni exterioare. De multe ori găsim în varianta *on line* lucruri pe care o revistă nu-şi permite să le tipărească din diverse motive. Spaţiul editorial tipărit este limitat, în timp ce varianta *on line* oferă resurse virtual nelimitate. Multe reviste tipărite publică, la sfîrşitul unui articol, şi una sau mai multe adrese de pe Internet, un fel de trimiteri pentru cei care vor să aprofundeze subiectul respectiv. Astfel, acel articol nu se termină, practic, la ultimul punct, ci el se poate extinde la totalitatea resurselor disponibile pe Internet despre subiectul/tema în cauză, practic fără nici un fel de limitări.

De vreo două săptămîni încoace, *Artphoto* a apărut şi în varianta tipărită. Nu vă aşteptaţi să găsiţi, însă, revista „la tarabă“. Dar căutaţi-o, că merită.

Presa tipărită continuă să existe din acelaşi motiv pentru care se tipăresc şi cărţile. În plus, la noi, nu foarte mulţi au acces, deocamdată, la Internet. Iar computerele şi taxele pentru conexiuni sînt încă destul de scumpe.

Dar nu mi se pare atît de utopic un viitor în care toată presa se va fi mutat pe un Internet care va fi accesibil pînă şi pe ecranul telefonului mobil! Iar imprimante super-performante vor satisface şi gustul pentru tipărituri de bună calitate.

▲

Anca MANOLESCU

Recunoştinţă, recunoaştere

Revista *22* a publicat de curînd un interviu luat de Radu Călin Cristea Irinei Nicolau în decembrie 1999, pentru Radio Europa Liberă. Irina spunea la sfîrşitul interviului ceva despre natura *darului* în societăţile tradiţionale (ori, mai bine zis, în tipul de ordine tradiţional care, cîteodată, e destul de viguros şi de adaptabil pentru a supravieţui prin intermediul formelor modernităţii, ba chiar ale tranziţiei). Ea menţiona o expresie întîlnită în Bihor, rostită atunci cînd cineva primeşte un dar: „Mulţumesc pînă oi întoarce". Ţinînd seama de acest răspuns, ca şi de cercetările etnologilor, darul – tocmai fiindcă este *dar*, tocmai fiindcă este generozitate – creează, pentru primitor, o obligaţie şi o responsabilitate. Darul este expresie a mărinimiei celui ce dăruieşte ori dă asistenţă altuia şi e, în acelaşi timp, schimb: însă e un schimb sub regimul *libertăţii;* e şi un schimb sub regimul *solidarităţii*. Pentru antropologi, se ştie, darul este unul dintre subiectele de predilecţie. În *Dicţionarul de etnologie şi antropologie* coordonat de Pierre Bonte şi Michel Izard, L. Racine, rezumînd temele ce reies din studiile asupra „schimbului" (de daruri, diferit de schimbul de tip comercial), menţionează *reciprocitatea* ca pe un criteriu de clasificare, alături de distanţa socială între parteneri. Sînt autori care propun, în funcţie de acest criteriu, trei trepte ale schimbului. Pe măsură ce reciprocitatea slăbeşte („reciprocitate generalizată", „reciprocitate echilibrată", „reciprocitate negativă"), iar distanţa socială între parteneri se accentuează, darul trece de la condiţia sa proprie către condiţia de obiect aprig negociat, iar valoarea lui simbolică păleşte în beneficiul unei evaluări de tip cantitativ. C.A. Gregory *(Gifts and Commodities*, 1982), citat aici, caracteriza astfel deosebirea între comerţ şi dar: „schimbul comercial stabileşte un raport cantitativ între obiecte alienabile circulînd între parteneri independenţi... Schimbul de daruri se caracterizează prin faptul că stabileşte un raport calitativ între parteneri care depind unul de celălalt şi între care circulă obiecte inalienabile... Dacă *a* şi *b* sînt daruri, adică inalienabile, persoana B va trebui să îi înapoieze persoanei A fie chiar pe *a*, fie un obiect de acelaşi tip, obligaţia fiind aceeaşi şi pentru A faţă de B. Dacă fiecare marfă îşi are valoarea şi preţul său, fiecare dar îşi are *rangul* său..."

Chiar observat şi cercetat aşa cum apare el în ţesătura socială, darul are două calităţi puternice, definitorii. Pe de o parte, el participă la identitatea donatorului, o comunică întrucîtva, e o expresie, o emanaţie a persoanei lui. De vreme ce darul e un obiect inalienabil, el circulă încărcat de calitatea specifică a celui ce l-a dăruit, o „dăruieşte" celuilalt pentru a-l îmbogăţi. Solidaritatea grupului nu este doar condiţia pentru ca darul să poate funcţiona; darul întreţine şi hrăneşte solidaritatea, reciprocitatea, întîlnirea partenerilor în specificitatea lor „inalienabilă". Pe de altă parte, darul cere, din partea primitorului, o atitudine nu numai de recunoştinţă, ci, mai întîi, de recunoaştere. Înainte ca primitorul să-şi manifeste gratitudinea, pentru ca el să poată trata darul aşa cum se cuvine, în regim de reciprocitate, el are de *recunoscut* natura darului, calitatea lui. Nu poţi întoarce cu adevărat un dar înainte de a-l fi înţeles. Nu poţi oferi, la rîndul tău, ceva echivalent decît dacă ai făcut efortul de a cunoaşte ceea ce ai primit, efortul de a-i cunoaşte anvergura, rangul, sensul adevărat. Poţi nesocoti un dar nu numai respingîndu-l ori neglijînd să oferi ceva în schimb. Poţi nesocoti un dar şi întorcîndu-l prost, fără să fi deschis – prin cunoaştere – depozitul lui de sens.

Darul unei tradiţii ce vine de la zei

Socrate, în *Phaidros*, face o demonstraţie în această privinţă. Ieşind din cetate pentru a examina discursul lui Lysias despre avantajele „iubirii fără iubire", cei doi prieteni se opresc pe malul rîului Ilisos, într-un loc de o răcoroasă desfătare. „Simţi cît de lesne poţi respira aici? Cît de cotropitoare e dulceaţa aerului?" întreabă Socrate (230 b). E un loc cu un văzduh mai „uşor" decît compacta atmosferă a cetăţii, un loc în care graniţele dintre lumi se subţiază şi respirul universal e mai lesne de sesizat, stimulînd respirul celui ce se situează în acest punct. (Descrierile creştine ale paradisului menţionează cu o remarcabilă insistenţă calitatea văzduhului din acest tărîm central: e, ca şi aici, un aer foarte pur, limpede, uşor, delicat, un aer înrudit cu suflul divin; e varianta subtilă a acestui suflu.) Socrate, undeva în primul său discurs, vorbeşte de asemenea despre instanţa non-umană care se asociază locului de popas unde văzduhul e uşor: „cu-adevărat locul acesta îmi pare vizitat de zei" (238 b, d). E un loc în care „cotropitoarea dulceaţă a aerului" e concomitentă cu posibilitatea de a fi cotropit de zeu („mie aşa mi se pare, că mă inspiră un zeu", 238 b).

Or, primul discurs al lui Socrate, deşi inspirat de zeu, pledează – chiar dacă mai luminos decît discursul lui Lysias – tot pentru avantajele „iubirii fără iubire". El pledează pentru iubirea în care dorinţa e orientată de raţiune, în care iubirea şi întîlnirea cu celălalt pot duce, comandate de raţiune, la cunoaşterea şi la modelarea de sine. E vorba despre o pledoarie care, plasată *doar* la nivelul raţionalităţii, se mişcă pe orizontala unei problematici pur umane (fie ea legată de spirit, de corp ori de imaginea publică a persoanei). Socrate simte, în consecinţă, că a rostit un discurs reductiv, care face abstracţie de ceea „ce înseamnă iubirea vrednică de omul liber" (243 b). Dar, mai ales, simte că a rostit un discurs care nu e vrednic de zeu. După ce l-a încheiat, el are luciditatea de a-l confrunta cu sursa inspiraţiei lui şi îl recunoaşte drept inadecvat acestei surse, de altă natură şi de alt rang decît ea. Socrate găseşte că nu a dat inspiraţiei primite de la zeu un răspuns care să asigure reciprocitatea reală. Iar această eroare, spune el, cere purificarea (243 a, b). Însă ceea ce va împlini Socrate în continuare e mai mult decît un act de purificare. Al doilea discurs rostit de el va fi un discurs *pe urma zeului*, un discurs în care ni se vorbeşte despre contemplarea „locului supraceresc" aflat deasupra „vîrfului bolţii" lumii noastre. Va fi un discurs despre verticala pe care umanul se ridică spre asemănarea cu zeul.

Pornit din locul în care aerul e atît de uşor, pornind de la acest istm sensibil, avîntul filozofului urcă spre celălalt istm – situat în vîrful cosmosului –, spre acel *hyperouranios topos* care distribuie efortul contemplativ al celor ce ţintesc spre cîmpia Adevărului. „Sufletele ce-şi zic nemuritoare, cînd ajung pe culme, străpung bolta, se aşază pe spinarea ei şi, nemişcate, se lasă purtate de roata cerului, privind toate cîte se află dincolo de ea" (247 b, c)... Acela care îl urmează cel mai bine pe zeu, şi-i seamănă mai mult, împinge creştetul vizitiului în afara bolţii, se lasă prins în cerească învîrtire, însă, caii nedîndu-i pace, abia de poate ţine ochii îndreptaţi către adevăratele realităţi..." (248 a). După ce discursul socratic a dezvoltat tema iubirii care face să crească aripa contemplativă, după ce a evocat urcuşul îndrăgostiţilor pe urma zeului şi destinul celor care ajung să se fixeze în locul supra-ceresc (ca şi al celor ce, pentru o eliberare încă amînată, vor prinde iarăşi aripi), după ce a formulat acest *noetos topos*, Socrate consideră, în sfîrşit, că a dat un răspuns adecvat lui Eros, pe care muritorii îl numesc „Iubirea înaripată". Însă, în efortul lui de recunoaştere şi de reciprocitate, Socrate a putut merge mai departe, a putut atinge cealaltă semnificaţie a zeului, pe care o cunosc nemuritorii. Pentru ei, zeul iubirii se numeşte „Pteros", „căci te sileşte să prinzi aripi" (cf. 252 b). Atitudinea lui Socrate ne spune că a primi un dar şi a-i răspunde printr-o veritabilă reciprocitate înseamnă să te modelezi după calitatea darului şi, în cele din urmă, după calitatea donatorului.

În fond, exerciţiul intelectual de *a recunoaşte* natura darului e chiar răspunsul adecvat, ori măcar garanţia şi începutul lui. Abia mobilizat printr-un asemenea exerciţiu, Socrate se simte apt să ceară, de data asta în mod conştient participativ, un depozit ce vine de la zei. E ceea ce face în a treia parte a dialogului, cînd vede în greieri nişte mesageri ai muzelor şi îşi îndeamnă prietenul la vigilenţă şi luciditate pentru ca, în cîntul lor, să poată identifica un discurs de tip divin: „am impresia că greierii... şi-au aţintit privirea înspre noi. Dacă ei ne-ar vedea în plină amiază, nu stînd de vorbă, ci aţipind la rîndul nostru asemeni oamenilor de rînd şi lăsîndu-ne cu mintea lenevită, vrăjiţi de cîntul lor – ei şi-ar rîde pe bună dreptate de noi, socotind că niscaiva sclavi au poposit aici să tragă un pui de somn... Dacă, în schimb, ne văd că stăm de vorbă şi, nesimţitori la vraja lor, îi ocolim precum corăbierii pe sirene, atunci, plini de admiraţie, *poate ne vor acorda darul pe care l-au primit de la zei spre a-l trece oamenilor*" (s. n., 259 a, b).

Cu şi mai multă acuitate se pune problema *recunoaşterii* în cazul Logosului întrupat. Divinul se oferă, în acest caz, omului într-un mod atît de intim, în familiaritatea trupului uman şi a lumii, încît darul transcendent riscă foarte uşor să fie situat, interpretat, blocat pînă la urmă pe un nivel secund, fie el foarte prestigios. În capitolele 13-17 ale *Evangheliei după Ioan*, Christos pregăteşte intelectul ucenicilor tocmai pentru ca ei să poată înţelege anvergura persoanei sale şi a actului (de recuperare a umanului în divin) pe care urmează să îl împlinească. El îi întreabă la un moment dat: „Acum credeţi?" *(Ev. după Ioan*, 16, 31). A crede e, în acest context, o atitudine de cunoaştere, o cunoaştere dinamică, capabilă să se amplifice mereu, să se depăşească – în adecvare cu ţinta spre care se orientează. Înspre capătul acestei hermeneutici, Christos spune: „Au cunoscut cu adevărat că de la Tine am ieşit şi au crezut că Tu m-ai trimis" *(Ev. după Ioan*, 17, 8); au recunoscut, aşadar, calitatea ţintei spre care conduce Mediatorul. În episodul Emaus, iarăşi, cei doi ucenici sînt incapabili să îl recunoască pe Christos înviat, pînă ce acesta nu „le deschide ochii" spirituali printr-o interpretare a tuturor Scripturilor şi prin actul de frîngere a pîinii. Toată perioada dintre Înviere şi Înălţare e o etapă hermeneutică, în care Christos îşi interpretează, pentru discipoli, condiţia paradoxală; le adaptează facultăţile pentru a o putea recunoaşte, înţelege şi urma.

Aplicaţii

Dar faptul că un dar şi, mai general, orice posibilitate ce ne este oferită trebuie întîi recunoscute în calitatea lor proprie pentru ca, mai apoi, să poată fi valorificate şi „întoarse", faptul acesta nu ţine numai de registrul strict spiritual. Beneficiul acestei atitudini e ca ea să se aplice pe toate nivelurile vieţii noastre, să ne intre în obişnuinţă, să ne însoţească actele de fiecare zi. În viaţa noastră de după 1989 (publică, profesională, privată), descurajarea, dezgustul celor care spun prea des „nimic nu s-a schimbat în fond" ori ale nostalgicilor care spun „era mai bine înainte" vin, în parte, şi din lipsa efortului nostru de recunoaştere: uităm, prea adesea, servituţile oribile ale trecutului; nu recunoaştem deseori – apăsaţi de situaţia generală, preponderent incertă, inertă, dificilă – proiecte care au izbutit, instituţii care funcţionează cu normalitatea unei lumi mai libere, stiluri de lucru care stimulează şi îmbogăţesc. Nu recunoaştem ori uităm de calitatea acestor reuşite (sporită de complicatele, imprevizibilele piedici pe care le-au avut de învins). În ce mă priveşte, eu socotesc ca pe un dar schimbarea de regim (căci, din păcate, nu am pregătit-o prin nimic). Însă măcar la capitolul recunoaştere stau ceva mai bine. Sînt recunoscătoare că am putut lucra la Muzeul Ţăranului Român, într-o atmosferă de libertate creatoare, pe care Horia Bernea şi Irina Nicolau o ofereau cu atîta inventivitate şi stil. Am văzut acolo, din plin, ce înseamnă autoritatea suscitată de admiraţie, nu de putere ori de funcţie. Sînt iarăşi recunoscătoare pentru colaborarea la *Dilema*, unde calitatea opiniilor şi a felului de a le spune contează, unde libertatea şi responsabilitatea fiecăruia sînt respectate cu eleganţă. Aş continua acest exerciţiu de recunoştinţă (şi de recunoaştere) cu o referinţă la un număr recent al *Dilemei*, cel despre studiile universitare şi academice în străinătate. Contribuţiile acelui număr vorbeau mai toate, e firesc, despre *dihotomia* aici – dincolo, despre diferenţa de stil, de informare, de tratament al individului studios, între aici şi acolo. Dar cred că cei care au conceput numărul şi o bună parte dintre autori vor fi de acord să menţionez „Colegiul Noua Europă. Institut de Studii avansate" ca pe o instituţie care depăşeşte această dihotomie. Mulţi dintre noi am putut resimţi la Colegiul Noua Europă atmosfera intelectuală de o „anormală normalitate" (expresia aparţine multor bursieri); o atmosferă susţinută prin mijloace şi confort de studiu de tip occidental, în care e posibilă întîlnirea a nenumărate competenţe şi proiecte dintr-un mediu intelectual şi academic unic, nesegregat între aici şi dincolo. Programul „Relink" al Colegiului e destinat, de altfel, tocmai oamenilor care se întorc de la studii în străinătate, cărora le oferă, în ţară, prelungirea experienţei de dincolo. Dl Cristian Preda, în impresiile sale asupra Colegiului, vorbea despre o reuşită singulară a reflexivităţii şi a dialogului intelectual: „În ciuda aparenţelor, discuţia e rară în lumea noastră posttotalitară, spaţiul public fiind organizat mai curînd ca o alăturare de monologuri decît ca un dialog generalizat... La New Europe College lucrurile stau, aproape în chip miraculos, exact pe dos: dialogul e regula, raţiunea face să amuţească pasiunile, partenerii de discuţie sînt destinşi, învăţînd de la ceilalţi cum şi de ce te poţi înşela." Ioana Both, ca şi alţii, vorbea, în legătură cu Colegiul, despre o „posibilitate de a trăi libertatea spiritului la mine acasă care ţinea de miracol".

Experienţa mea, foarte limitată, a putut, iată, numi trei „locuri", trei instituţii pe care recunoştinţa le are de menţionat. Alţii pot probabil să vorbească despre mult mai multe. Iar aceste locuri şi aceste instituţii pot radia mai bine în spaţiul public, îl pot asana şi transforma mai eficace dacă, la efortul lor, se adaugă propria noastră disponibilitate de a le recunoaşte în mod public. ▲

Radu Pavel GHEO

Noi putem şi altfel

– de ce părăsesc America –

„Deşi cine poate înţelege tristeţea cîştigătorului la Loteria Vizelor din momentul pregătirii de plecare, cel care lasă în urmă o bibliotecă strînsă în 20 de ani, un elefant de pluş, roz, cu urechi pălălăinde, un poem de Emil Brumaru lipit pe un sertar din dormitor, cîteva sute de scrisori de dragoste şi o mie de alte fleacuri care au alcătuit existenţa celui care pleacă?

...Poate de aceea, în ciuda furiei care fierbe în mine şi în textul acesta, visez că odată, poate, o să ne întoarcem...“

Radu Pavel Gheo, *„Adio, adio, patria mea, cu «â» din «i», cu «î» din «a»“*

În urmă cu vreun an publicam în revista ieşeană *Timpul* (nr. 5 / 2001) un eseu intitulat ***Adio, adio, patria mea, cu „â“ din „i“, cu „î“ din „a“***. Textul era expresia unei frustrări: încercam să explic de ce plecam din România. Plecarea mea şi a Alinei a fost rezultatul selectării numelui meu printre cîştigătorii la faimoasa loterie a vizelor pentru S.U.A., nu urmarea unor zbateri prelungite pe la ambasadele Canadei sau Statelor Unite. Aşa cum scriam atunci, nu voiam să plec neapărat din ţară, ci simţeam doar furia neputincioasă a insului care vede cum lucrurile se fac mereu pe dos, cum noua noastră clasă de vechi activişti trece cu o nesimţire de caravană pe lîngă potăile de cetăţeni, cum peste tot, călcînd în picioare ce-i iese în cale, răzbate eternul şmecheraş (a cărui împlinire deplină o asociam mereu cu capitala crailor lui Mateiu Caragiale). N-aş fi avut nici puterea, nici încrîncenarea şi nici dorul de ducă necesare celui care face orice sacrificii ca să scape din duhneala balcanică, ca apoi să nu mai privească în urmă. Aşa însă, a fost destul de simplu: viza obţinută la iuţeală, plecarea cu avînt pionieresc, un nou început... cine nu a visat la un nou început? Şi mai ales în America, ţara tuturor posibilităţilor.

N-a trecut decît un an şi, ca să-l parafrazez pe un contestat transilvănean al zilelor noastre, m-am săturat de America. Vreau Transilvania mea. Mai precis, Banatul. Presupun că e ceva care sună ciudat în afirmaţia asta. Visul multor români este să emigreze undeva. Oriunde. Numai că visul – cît de bine o ştiu acum! – nu e acelaşi lucru cu realitatea. Cu vreo două luni înainte de a pleca, l-am întîlnit la Iaşi pe istoricul Adrian Cioroianu, care m-a îndemnat să plec, să văd cum e „dincolo“, să strîng ceva bani, dar apoi să mă întorc la locul meu. În clipele acelea m-am gîndit la un banc trist, dar semnificativ, care merită povestit. E vorba de doi viermi de bălegar, tată şi fiu, care înoată prin pişălău. La un moment dat, fiul ridică puţin capul şi vede în zare iarba verde, pomii înfloriţi, simte o boare de aer înviorător şi îl apucă un imbold cum nu mai avusese niciodată. Nedumerit, întreabă el autoritatea paternă: „Tată, tu ştii ce e acolo, afară?“ „Da“, răspunde placid părintele. „Şi nu-i frumos?“ „Ba da, e tare frumos!“ „Şi atunci de ce nu mergem şi noi acolo?“ „Fiindcă aici e patria noastră, fiule!“ Bancul conţine adevărul lui, aşa trist cum o fi el. A. Cioroianu avea şi el dreptatea lui.

Un lucru pe care nu-l ştiam (a trebuit să străbat cîteva zeci de mii de kilometri şi să risipesc un an de viaţă pentru a-l afla) este acela că există imigranţi care nu se simt bine în America. Sînt cei care n-au reuşit să se schimbe, să se modeleze după noua lume de aici, adică – paradoxal – exact inşi cu o individualitate mai greu alterabilă. Sînt mulţi de felul acesta, mult mai mulţi decît s-ar crede. Puteam eventual să o bănuiesc, dar acum am văzut-o şi am simţit-o direct. Am întîlnit o mînă de inşi sincer amărîţi şi o mulţime doar resemnaţi. De obicei ei sînt deja legaţi de familie, de copiii lor deja americanizaţi sau de-a dreptul americani, iar la întrebarea „De ce nu vă întoarceţi?“ răspund tot cu o întrebare care mă amărăşte pe mine: „La ce să ne întoarcem? Ce să facem acolo?“. Nu mai au nimic care să-i lege de România, aşa că îndură traiul zilnic într-o lume care nu li se potriveşte.

N-aş vrea ca articolul de faţă să sune a scuză, justificare sau pledoarie pentru ţara-mumă. Pur şi simplu, fiecare îşi alege şi-şi urmează visul aşa cum vrea. Mie mi-ar plăcea să citesc şi să scriu în continuare în româneşte, iar legătura pe care o are un scriitor cu limba maternă e mai puternică decît credeam. Dacă ar fi să urmez chiar regula de aur după care (se spune doar că) se conduc americanii – „Fă ceea ce-ţi place“ – şi tot ar trebui să revin în România. Aici, presupun, m-a ghicit Adrian Cioroianu. Îmi amintesc de istoria străstră-bunicului meu, care acum vreo sută de ani a traversat şi el oceanul, a stat în America doi ani, a strîns bani pentru o casă şi cîteva *lanţe* de pămînt, cum făceau pe atunci bănăţenii, apoi s-a întors repede în satul lui. El, eu şi destui alţii asemenea mie nu sîntem făcuţi pentru America. Există nenumăraţi imigranţi pentru care America sau Canada sînt într-adevăr locul tuturor posibilităţilor, oameni care abia aici îşi dezvoltă cu adevărat potenţialul, fiindcă în România nu au putut, nu li s-a dat ocazia sau nu li s-a permis s-o facă. Ei sînt imigranţii de succes, mai numeroşi decît nostalgicii. Ce să fac dacă eu şi Alina aparţinem, ca şi răs-bunicul meu, primei categorii?

Rămînînd strict la Statele Unite, trebuie să mai zic ceva: odată ce ajungi să pricepi cum funcţionează lumea-maşinărie în care ai intrat, îţi dai seama că există destule lucruri care fie te fac să te îndoieşti de alegerea făcută în ţară, fie te împing să te întorci atunci cînd ai ceva bani puşi deoparte ori chiar să fugi mîncînd pămîntul. Dincolo de ambalajul poleit în care se exportă spre Europa visul american, America include cîteva realităţi mai greu de înghiţit de către europeni (chiar est-europeni), chiar dacă unele par demne de admiraţie. America e o lume a aparenţelor, a simulacrului, a artificialului, e universul postmodern în care m-am trezit că nu-mi place să mă învîrt. În momentul în care s-a desprins de tradiţia europeană şi a pornit într-o direcţie diferită, a avut şansa să creeze o variantă mai bună a cetăţii. Unde şi cînd a ratat-o, nu ştiu. Fiindcă, oricît de nemulţumit aş fi, îmi dau seama că Statele Unite nu sînt o ţară în care nu se poate trăi. Dimpotrivă: odată încadrat în sistem, vezi că lucrurile merg mai bine decît oriunde altundeva. Cetăţeanul are atîta libertate şi atîtea drepturi cîte ştie să ceară – şi a cerut, credeţi-mă, destule. Doar că, de la o vreme, pare să nu mai vrea decît *more*: *more fun, more movies, more cars, more choices*.

Cîte răutăţi n-aş putea înşira la adresa unei culturi în care *shopping*-ul a devenit bucuria fundamentală a americanului mediu. Sau despre munca îndobitocitoare, devenită scop în sine, care nu-ţi mai lasă timp pentru nimic altceva. Nu trebuie să fii socialist ca să pricepi că e ceva în neregulă cu o societate în care, dacă nu mai poţi munci, nici nu mai exişti*. Azi nu-l mai condamn pe americanul care, odată ajuns acasă, încremeneşte pe canapea, cu ochii iţiţi în ecranul televizorului; ştiu că, după o zi de muncă, nu mai are putere pentru altceva. Ce să mai zic de plăcerea plimbatului pe jos, care aici e distrusă fie de maşinile care huruie neîntrerupt pe lîngă trotuar, fie de un trotuar care se întrerupe brusc acolo unde cei care au construit şoseaua s-au gîndit că nu mai e cazul să se plimbe nimeni; doar nu credeţi că ai putea circula peste dealuri şi văi, pe oriunde îţi trăsneşte prin cap. De fapt aş putea explica multe, dar aş ocoli esenţialul.

Nu ştiu cît am exagerat, cît am înţeles greşit şi unde am dreptate. Un singur lucru mi se pare însă evident: alegerea destinului personal îmi aparţine, mie şi soţiei mele. Dacă acum un an am ales plecarea, acum alegem întoarcerea. Eu zic că o facem în *mai* deplină cunoştinţă de cauză decît înainte de a pleca: am văzut ambele lumi, cu defectele şi calităţile lor, le-am cîntărit avantajele şi dezavantajele şi, după aproape un an petrecut aici, am înţeles două lucruri: că *am putea* să reuşim în State, dar că *nu merită*. La începutul anului am primit atestatul de profesor de engleză, cu dreptul de a preda în statul Washington, iar la toamnă aş fi putut trece deja în categoria intelectualilor mai bine plătiţi şi cu un statut social respectabil. Şi apoi? Mă tem că o să mă trezesc din obositorul vis american abia pe la 80 de ani, plictisit de viaţă, stors de idealuri, eventual cu satisfacţia tîmpă că am muncit din greu ani în şir, ani în care am uitat sau n-am avut timp să mă bucur.

A trebuit să ajung aici ca să pricep (de fapt, să simt dureros) cîteva lucruri. Unul e acela că locul celor ca noi nu e deloc în Statele Unite. Mă tem că n-ar fi nici în Canada, de exemplu. Altul – şi cel mai important – ar fi acela că nu-ţi poţi ucide iubirile tinereţii. Sună patetic, poate chiar telenovelistic, dar nu spunea Oscar Wilde că viaţa imită arta? Există, pentru fiecare dintre noi, un loc pe care îl numim „acasă“, care este legat de amintirile cele mai luminoase ale existenţei şi la care nu putem renunţa fără a ne înstrăina de noi înşine. Pentru mine – ca şi pentru Alina – locul ales e Timişoara. Odată ce am înţeles asta, mi-am dat seama că poţi iubi un loc aşa cum iubeşti un om. Dacă ăsta e patriotism, atunci sînt patriot. Nu ştiu însă dacă tot la capitolul „patriotism“ s-ar încadra şi traseul ales pentru întoarcere – prin Budapesta, cu scopul declarat de a evita atmosfera înăbuşitoare şi tracasările inevitabile din Bucureşti, un oraş al cărui farmec nu-l pot prinde şi pe care îl ocolesc cît pot. Deşi îi recunosc frumuseţea fanată, prefer să mă bucur de ea doar cînd n-am încotro. Dar îi înţeleg pe inşii care o simt şi se bucură de ea.

E drept, am văzut doar un colţişor din America, o zonă în care plouă zece luni pe an şi lumea e îngrozitor de formalistă. Pe undeva, mai există şi o altă Americă, plină de farmec, un farmec propriu, aşa cum este şi farmecul Bucureştilor. Raţional, înţeleg toate lucrurile astea, dar nu le simt. Îmi dau seama că n-am plecat niciodată din România; am stat tot timpul întors cu faţa într-acolo. În timpul în care am fost plecat din România, am fost publicat în trei antologii de proză (două la Iaşi, una la Bucureşti), cîteva articole şi eseuri scrise înainte de plecare au apărut cu întîrziere, fantome ale unui trecut de care nu vreau de fapt să mă despart. Am rămas colaborator al revistei *Timpul*, am scris articole – săptămînal – într-un cotidian ieşean. Scriam şi mă gîndeam într-acolo. Cît de îngrozitor de greu trebuie să le fi fost celor care au plecat odinioară de nevoie, au fost exilaţi sau nu li s-a lăsat nici o şansă de întoarcere... Acum, în năvala de gînduri care mă abate de la un discurs metodic, îmi amintesc de un film german de după 1990: *Noi putem şi altfel*, în care un cetăţean est-german, un soldat rus pierdut cu un tanc prin Berlin şi o tînără nemţoaică fug spre *Est*, trec ilegal graniţele spre Rusia şi-şi găsesc într-un sfîrşit liniştea într-un sat pierdut în imensitatea stepei ruseşti. O fi fost naiv, improbabil, chiar ridicol, dar cred că, asemeni lor, noi putem şi altfel; cu *green card*-ul în buzunar, plecăm din Seattle, din *Emerald City*, ca să ne întoarcem în Timişoara. Acasă.

---

* Singura dată cînd am avut probleme serioase (dureri acute la o mînă, provocate de tastatul îndelung la casieria magazinului), am obţinut în urma consultaţiei un fel de brăţară care să mă ajute să continuu să muncesc. Nu şi vreun alt tratament, fiindcă altceva nu contează, drept pentru care mîna mă doare şi acum, după trei luni. Cu alte cuvinte, dacă o maşină trebuie să meargă ca să fie folositoare, de ce omul ar fi altfel? ▲

© L. Muntean

Speranța RĂDULESCU

O carte solicitantă şi odihnitoare

● **Clemansa Liliana Firca, *Modernitate şi avangardă în muzica ante- şi interbelică a secolului XX (1900-1940)*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2002.**

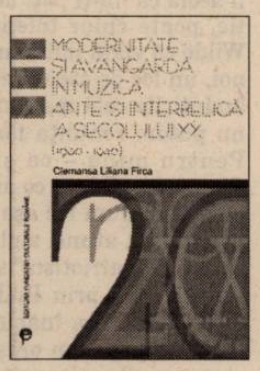

Am sub priviri o carte de muzicologie ce te cucereşte, încă înainte de a apuca să o deschizi, prin rafinamentul coperţii: *Modernitate şi avangardă în muzica ante- şi interbelică a secolului XX (1900-1940)* (268 p.) de Clemansa Liliana Firca, publicată în acest an de Editura Fundaţiei Culturale Române şi lansată cu prilejul tîrgului „Bookarest 2002". Titlul, care sfidează fără ostentaţie concizia găunoasă a titlurilor obişnuite de azi, este revelator pentru conţinutul şi scriitura volumului, dar şi pentru personalitatea semnatarei ei.

Modernitate şi avangardă... este rodul abordării lucide şi echilibrate a unor muzici mai degrabă convulsive, arţăgoase, tiranice şi inegale de către o autoare care întrupează vizibil contrariul acestor calităţi. Clemansa Firca este, într-adevăr, o persoană de o discreţie aproape anormală. (Din întîmplare, grafica coperţii – de fapt o versiune a graficii seriei *Istoriile secolului XX* în care se rînduieşte volumul – o oglindeşte cu acurateţe.) Ştie să asculte, vorbeşte puţin, măsurat, responsabil şi cu miez, evită să se aşeze din greşeală la vedere. Are în toate domeniile lecturi solide, clasice şi moderne, pe care le rînduieşte în sertarele înţelepte ale minţii şi de care se serveşte punîndu-le în relaţie cu o cumpănire care îi e proprie. Scrie mult, dar nu publică în cantităţile nerușinate ale smîngălitorilor de hîrtie care se sumeţesc azi în muzicologie, probabil ca în toate disciplinele umaniste. Şi aceasta pentru că vorbele pe care le aşterne sînt grave şi îndelung căutate; pentru că sentinţele îi sînt ample, clare şi calibrate; şi pentru că cuvîntul său are acoperire într-o gîndire proprie, îngemănînd valorile durabile ale tradiţionalismului şi modernităţii. Clemansa Firca scrie desfăcînd şi închizînd bucle care amănunţesc, nuanţează, dau ocol şi/sau re-situează scrupulos fenomenele, creatorii, operele şi ideile la care se referă. Frazele ei organizează un cîmp bîntuit de imponderabilitate. Ele sînt de o amplitudine şi densitate neobişnuite – fapt pentru care lectura cărţii e solicitantă –, dar propulsează discursul cu paşi mărunţi, controlaţi şi asigurători – fapt care face ca lectura să fie, într-alt fel, odihnitoare.

Volumul *Modernitate şi avangardă...* îşi călătoreşte cititorul printr-o epocă în care muzica savantă, pe atunci într-o „întîrziere" stilistică resimţită de creatori cu umilinţă, face efortul de a-şi „defini şi exprima identitatea naţională" (p. 127), sincronizîndu-se totodată cu Occidentul. Traseul călătoriei este pregătit printr-o parte I, *Datul european*, care pune bornele pentru înţelegerea părţii a II-a, *Dimensiuni româneşti ale modernităţii* – la care mă voi referi aici cu deosebire.

În anii 1900-1940 – ne spune Clemansa Firca –, muzica românească rîvneşte la o *specificitate* care să-i lase deschisă calea „integrării europene". (Această rîvnă e prinsă concis şi percutant în sintagma *Prin ethnos spre euro-modernitate* – care constituie, de fapt, chiar titlul capitolului 2 din partea a II-a a volumului.) Bîntuiţi de ideea primenirii, creatorii străbat, concomitent sau în alertă succesiune, cîteva etape: familiarizarea cu scriiturile muzicale ale secolului XX, testarea grăbită a romantismului tîrziu, impresionismului şi post-impresionismului, zăbovirea ceva mai îndelungă pe coordonatele neo-clasicismului, apropierea de stilul *barbaro* stravinskian şi respectiv bartokian etc..; dar, stimulaţi în acelaşi timp şi de dorinţa exprimării personalizate etnic, aceiaşi creatori dezbat chestiunea raportului dintre folclor şi specificul naţional (în paginile revistei *Muzica* din anii 1920-1921) şi îşi aleg mijloacele de exprimare care le par a fi – cel puţin în acel moment – compatibile cu melosul popular. Toată această frămîntare se produce într-un climat ideologic care pune faţă în faţă voinţa de înnoire, tradiţionalismul opus „euro-modernizării" şi naţionalismul european (inclusiv românesc) în creştere; iar în alt plan, frămîntarea are loc în contextul primenirilor muzicale şocante propuse de un Stravinski, Schönberg şi Béla Bartók. Cîţiva compozitori îndrăzneţi (Filip Lazăr, Marcel Mihalovici, mai tîrziu Dinu Lipatti şi Constantin Silvestri) se lansează de timpuriu în stilurile de avangardă. Ceilalţi, indiferent de drumul pe care o apucă, se scutură treptat de complexele de retardare, inferioritate şi provincialism. (Un abandon din păcate provizoriu – adaug eu –, pentru că deceniile de comunism care vor urma le vor reactiva pe toate, cu acuitate sporită.) De partea lui, George Enescu, care în plan profesional „creşte într-o zi cît alţii într-un an", sublimează demersurile compatrioţilor şi ajunge la o exprimare componistică de o anvergură, expresivitate şi forţă de penetraţie particulare. Clemansa Firca descrie toate acestea cu o minuţie şi acurateţe care sînt egalate doar de agerimea cu care surprinde planurile largi şi tendinţele stilistice dominante în epocă.

Autoarea nu te cucereşte cu idei care îşi răcnesc noutatea în manieră americană, ci te trage după sine cu blîndeţe fermă cu demonstraţiile ei de o coerenţă şi întemeiere fără cusur. Călătoria pe care ţi-o propune nu e lineară. Ca şi frazele, drumul său desenează bucle largi, care te poartă în timp şi spaţiu în toate sensurile. Mobilitatea, complementaritatea şi diversitatea unghiurilor de abordare sînt calităţile demersului său care te cîştigă cel mai deplin. Clemansa Liliana Firca schimbă neîncetat lentila: ea se apropie de un fapt ca să-l explice pînă în ultima fibră; ia distanţă pentru a-i modela contururile în complexul de fenomene care îl încorporează; apoi schimbă unghiul şi punctul cronologic pentru a-l interpreta retroactiv sau anticipativ.

Clemansa Firca te face să pătrunzi în structura de rezistenţă a orientărilor stilistice din perspectiva creatorilor care o promovează, şi invers, să pătrunzi în opera fiecărui compozitor în parte de pe versantul multiplelor orientări la confluenţa cărora se află. De exemplu, Mihail Jora se configurează în mintea cititorului la intersecţia faţetelor revelate cu prilejul descrierii direcţiilor stilistice ce se manifestă în epocă. Jora este, la început de secol, unul din exponenţii unui „nou val" al muzicii româneşti dominat de George Enescu (p. 127); se înscrie temporar în curentul stilistic al impresionismului (p. 110); experimentează hiper-cromatizarea unui discurs de tip romantic-tîrziu, deprins în anii uceniciei de la Leipzig (p. 128); etalează îndrăzneli armonice, ritmice, orchestrale fără precedent în literatura muzicală românească de pînă la el (p. 138, 143); recurge la soluţii tehnice nu neapărat inedite, dar cărora ştie să le exploateze eficienţa artistică (de exemplu foloseşte *ostinato*-ul ritmico-armonic ca principiu de articulare şi unificare a discursului, p. 145); caută perseverent rezolvări ale problemei (pe atunci aparent) insolubile a raporturilor dintre „folclor" şi „modernitate" (p. 128); renunţă la clişeul omniprezent al evocării jocului popular prin citare în favoarea creării dansului orchestral cu conotaţie populară, curajos, aspru, viu şi colorat timbral; cultivă, într-o anume perioadă, un stil ce amalgamează ironia, grotescul, caricaturalul, parodicul mahalagesc (p. 138); în fine, în anul 1935, devine mentorul Asociaţiei pentru Muzică Nouă. Cum am compus acest tablou? Citind, fireşte, cartea, dar folosindu-mă şi de aparatul ei critic elaborat, care constă într-un pachet de cîteva sute de note, o bibliografie, un tabel cronologic grupînd evenimentele semnificative pentru evoluţia componisticii europene şi româneşti (tabel precedat la rîndu-i de explicaţii) şi un indice de nume. Notele, care alcătuiesc un text paralel cu cel de referinţă, trimit la lucrările fundamentale, universale şi româneşti ce ating subiectul. Textul propriu-zis, la rîndul lui, se bifurcă în două planuri (diferenţiate în pagină sub aspect grafic), principal şi secundar, ultimul urmărind detalierea şi argumentarea tehnic-muzicală a ideilor avansate în cel dintîi. Dacă textul principal tratează neo-clasicismul european, textele secundare se apleacă analitic asupra lui Busoni, Hindemith şi Stravinski (dintr-o anumită perioadă a vieţii); dacă textul principal se referă la „strategiile de limbaj născute (în muzica românească) în deceniul al treilea" (pp. 141-163), atunci textul secund atinge chestiunea cromatismului melodic enescian, a *ostinato*-ului ritmico-armonic ca liant discursiv, a *rubato*-ul (ritmul liber) din opera aceluiaşi compozitor, a raportului dintre planurile melodic şi armonic în opera lui Jora, a soluţiilor tehnice particulare ale lui Silvestri, Marcel Mihalovici ş.a.m.d.

Modernitate şi avangardă în muzica ante- şi interbelică a secolului XX (1900-1940) este o carte astfel făcută încît să nu te rătăceşti pe cărările ei graţios ramificate, niciodată încîlcite, mereu luminate de neaşteptate raze. Este o carte frumoasă, la sfîrşitul căreia oftezi şi te întrebi, ah, unde sînt zăpezile de altădată, şi unde sînt muzicologii în mîinile cărora te puteai lăsa cu toată încrederea, aşa cum te poţi lăsa acum în mîinile Clemansei Liliana Firca...

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Dublarea limbajului

Unul din lucrurile asupra cărora mi se atrăgea atenţia în copilărie era gesticulaţia. Părea fascinant faptul că, la capitolul bună cuviinţă, chestiunile se împărţeau simplu în frumos şi urît şi se comportau ca nişte axiome: nu dădeau explicaţii. Nici cărţile de specialitate nu te lămureau întru totul. Era vorba de un balet social a cărui simbolistică nu trebuia neapărat înţeleasă, ci respectată. Paradoxal însă, cu cît creşteai, cu atît ocaziile de a-l pune în practică deveneau mai rare. Oare de ce?

Îi sînt recunoscătoare societăţii că m-a dezbărat de aceste apucături. Altfel, întreaga cultură indiană mi-ar fi rămas inaccesibilă doar pentru că la ei se mănîncă cu degetele. Ca să nu mai vorbesc de cea MTV.

Din cînd în cînd, totuşi, îmi dau în petec. Nimeni nu e perfect.

Să fie vorba de minim şi maxim în comunicare sau de o limită a suportabilului atunci cînd gestica dublează vorbirea? Deodorantul Dove este diferit. Nu însă îndeajuns, de vreme ce încălcarea unei vechi şi uitate reguli de comportament care consideră nerecomandabilă gesticularea în timpul vorbirii devine, în cazul celor două reclame TV, de-a dreptul supărătoare. Ar fi absurd să credem, totuşi, că acesta este motivul profund al disconfortului la care sîntem supuşi. Discursul verbal însoţit de gesturi explicative reprezintă ceva obişnuit, este un semn distinctiv al erei MTV care îşi propune transgresarea cu ostentaţie a convenţionalului. Sau semnul distinctiv al unora care nu-şi propun şi nu şi-au propus niciodată nimic fiindcă, pur si simplu, n-au auzit nici de uzanţele în cauză, nici de transgresarea lor şi nici nu le pasă. Sînt cei care privesc, în modul cel mai profund cu putinţă, la televizor. Dacă dublajul gestic ajunge să fie deranjant în cazul domnişoarelor care ne povestesc despre calităţile hidratante, antiperspirante şi aproape antidepresive ale produselor Dove („În Dove am găsit şi crema şi protecţia şi încrederea în mine"), aceasta se întîmplă pentru faptul că el ajunge să preia controlul asupra tuturor mijloacelor de expresie, şi aşa puţine. Este vorba de două reclame statice, narative (ambele femei ne împărtăşesc experienţele lor personale cu produsul din poziţia şezînd), în care tot ceea ce se observă este mai mult vizual decît auditiv (discursurile, banale şi uşor nefireşti, sînt aproape complet îngropate în nesemnificativ de eclipsantul şi agresivul spectacol al mîinilor). Stai şi te întrebi dacă acest delir manual a fost conceput pentru a distrage atenţia de la ce se spune şi se întîmplă (adică mai nimic) în ambele spoturi sau dacă nu cumva mesajul se adresează în special persoanelor cu deficienţe auditive.

În ambele cazuri, nu-ţi rămîne decît să închizi ochii şi să te faci că nu vezi.

▲

Dilema vă recomandă

● *Triumful dragostei,* după piesa omonimă a lui Marivaux, pe scenariul lui Bernardo Bertolucci şi în regia lui Clare Peploe, cu Mira Sorvino, Ben Kingsley şi Fiona Shaw; sub costumele de secol XVIII, o fabulă despre seducţia Publicităţii. (Alex. Leo Şerban)

● Interviul Iolandei Malamen cu Traian T. Coşovei *(Ziua literară,* 29 iulie): „Sunt un sentimental cu pistolul sub pernă", ilustrarea „histrionismului" cald al unui poet despre care Nichita Stănescu spunea: „Iubesc deosebit de mult pe Traian T. Coşovei, în versurile căruia găsesc o imensă şi înaltă puritate dură". (Simona Sora)

● *8 scrisori din corespondenţa N. Steinhardt – E. Cioran, între anii 1980-1986 (România literară,* nr. 29/2002). Probabil că în istoria personalităţilor româneşti accentuate (uneori li se zice genii) nu s-a mai scris un asemenea episod: un evreu, convertit la ortodoxism, îi impută, cu nereţinută durere, unui ateu cîndva antisemit, convertit la filosemitism, că nu încetează „a-L ataca pe Hristos", deşi păcătosul promisese că nu o va mai face. „Ştiţi cît mă îndurerează anticreştinismul Dvoastră... Lăsaţi-mă să vă spun, respectuos şi consternat, tristeţea mea..." îi scrie, de la Rohia, părintele Nicolae blasfematorului de la Paris. Un spectacol de un patetism savuros, dacă este posibil – şi este. (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

trecerea prin reviste

„Cînd fotograful iese în lume“

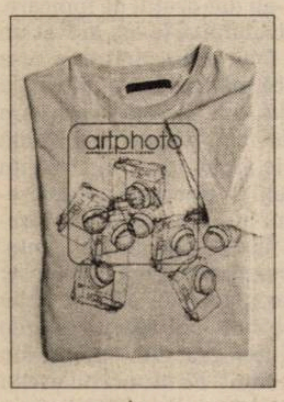

Revista *artphoto* (echipa redacţională: Răzvan Ion, Alexandra Croitoru, Iosif Kiraly, Adrian Armanca, Gabi Dumitru), care şi-a început viaţa pe web şi a ieşit acum în lumea tiparului, se adresează „atît unui segment de public românesc interesat de fotografie şi artă (...) cît şi unor observatori internaţionali“. Textele sînt în română şi în engleză. Primul text (din a cărui primă frază mi-am furat şi eu titlul) îi aparţine lui Andreas Müller-Pohle. Şi tot în primele pagini găsiţi un eseu al lui Mark Durden despre Andres Serrano, în a cărui lume iconografia catolică întîlneşte pornografia. (A devenit foarte faimos în 1989, cînd Congresul american a înfierat fotografia sa *Piss Christ* – un crucifix scufundat în urină.) Găsiţi, de asemenea, o fotografie a lui Serrano din 1983 – *Memory* – terifiantă, frumoasă, greu de uitat: pe un fundal roşiatic, un copil priveşte hipnotizat în dreapta, în afara fotografiei; în spatele copilului, un personaj cu togă purpurie şi cu faţa acoperită de o glugă (plasă? cîrpă? sac?) ţine, în mîini încordate, trupul jupuit al unui animal – capul animalului ar fi în jos, dacă animalul n-ar fi decapitat. Vreo 80 de pagini mai încolo – o traducere din Baudrillard, *Fotografia, sau scrierea luminii*: „E vorba de a rezista zgomotului, vorbirii, zvonurilor prin mobilizarea tăcerii fotografiei; a rezista mişcării, curgerii, vitezei prin folosirea imobilităţii ei; a rezista exploziei comunicaţiei fluturînd secretoşenia ei; şi de a rezista imperativului moral al sensului prin desfăşurarea absenţei ei de semnificaţie.“ Daţi îndărăt cîteva pagini şi Alex. Leo Şerban ţine o prelegere-fulger, în engleză, despre *glamour* („Ca să fii *glamorous*, trebuie să ai un anumit stil de viaţă, să fii în revistele făţoase, «să fii văzut cu cine trebuie» etc. Unii o fac; alţii nici nu vor să audă: ori li se pare stupid, ori ştiu care ar fi preţul – tot timpul de care dispui!“), despre *cool* (ce se-alege din *glamour*, atunci cînd adidaşii ajung să fie consideraţi o încălţăminte acceptabilă pentru celebrităţi) şi despre Hollywood („un loc unde trebuie să-ţi îngropi mîndria ca să-ţi poţi cultiva un ego“). Asta ca să aveţi o idee despre deschiderea şi ambiţia revistei.

Multe fotografii remarcabile: din seria *British Experience* (2000) a lui Vlad Nancă – imagini „flotante cultural“ (după cum observă criticul Erden Kosova), împotrivindu-se straniu oricărei idei despre specificul britanic – un pahar gol şi o jachetă lăsate la o masă, un peron de metrou, o oaie zăcînd pe un cîmp, ar putea fi oriunde; din proiectul *The Hunt* (2001) al lui Andrei Calangiu – un melc şi dîra pe care o lasă în urmă, o broască aproape confundîndu-se cu asfaltul, două fiare luptîndu-se în desenul unui covor; din seria *NY* (New York, 2000) a lui Ştefan Cosma – un sărut pe obraz, lîngă un tricou cu o poziţie sexuală şi cuvîntul *„screw“*, o femeie zîmbind în Central Park, cu faţa ca o mască din teatrul kabuki, pe un fundal roz de la copacii în floare, un poliţist zîmbind lîngă un panou cu două frumuseţi în alb-negru; şi Ioana Nemeş, Răzvan Ion, Adrian Armanca, Alexandra Croitoru... Comentariile sînt afectuoase, utile, imaginative. Ştefan Tiron vorbeşte despre impresia de inocenţă pe care o lasă acum imaginile newyorkeze ale lui Cosma, căci „toate astea au fost înainte de Septembereleven“, „cînd toţi erau lipsiţi de griji, cînd marile războaie erau departe de cheiurile şi dock-urile Manhattan-ului“. Şi tot el, vorbind despre litoralul abandonat din fotografiile lui Armanca *(The Beach*, 2000), reuşeşte să adune laolaltă muzica lui The Caretaker („valul invers care spală toate acele postcard-uri cu cupluri fericite că pot mînca fructe de mare pe o muzică romantică «din insule»“), hotelul din *The Shining* („pluteşte un ritm de dans înecat în cascade de sînge vechi“) şi intriga filmului *Carnival of Souls* („un clasic uitat al subgenului *eerie/horror“),* pe care nu-l cunoşteam şi pe care acum abia aştept să-l văd. După cum abia aştept următorul număr din *artphoto*.

PS: Sper că pînă atunci se va îmbunătăţi şi partea în limba engleză. Pe moment există ezitări şi, din cînd în cînd, cîte o gafă *(play writer* în loc de *playwright...).*

▲

*Andres Serrano, **Memory**, 1983*

Simona SORA

puzzlecturi

Eliza şi cei 11 fraţi

● Ioana Nicolaie, *Nordul*, Editura Paralela 45, 2002.

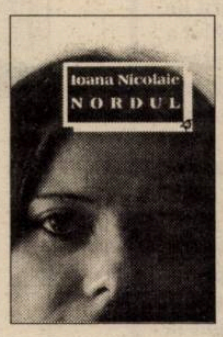

Nu degeaba se spune că cea de-a doua carte face sau desface un autor. Debutul poate fi conjunctural, adunat din eboşe de formare, direcţionat pe *trendul* generaţiei sau al maeştrilor asumaţi. A doua carte defineşte însă, atunci cînd e cazul, originalitatea unui scriitor, sau măcar dorinţa lui de separare şi definire.

Ioanei Nicolaie – poetă din grupul „ferestriştilor“, participantă, cu texte importante pentru profilul grupului, la volumul experimental *40238 Tescani* şi care a debutat cu *Poză retuşată*, în 2000 – tocmai i-a apărut cea de-a doua carte de versuri. Mărturisesc că, din primul volum, îmi plăcuse mai degrabă secţiunea intitulată *Love story*, pusă sub semnul lui Frank O'Hara, frînturile triste şi dezarticulate de *action painting* din poeme ca *În Bucureşti, fără tine* sau *Cînd nu mai e nimic*. Dacă în cartea de debut nu ar exista un amplu poem, *Cariera,* onirico-prozaic, regresiv, obscurizat-biografic, am putea vorbi acum despre o schimbare decisivă în poezia tinerei poete. Aşa, mi se pare evidentă o împletire simultană a două maniere poetice diferite între ele a căror rezultantă dă originalitatea Ioanei Nicolaie: picto-acţiunea de care vorbeam, citadină şi „retuşată“ generaţional, în paralel cu un prozaism monografic, asemănător cu cel din poezia lui Petre Stoica din *Un potop de simpatii* sau din *Egloga* Ioanei Ieronim.

Nordul e „povestirea“ unei imposibile întoarceri. După refuzul şi fuga de o lume prea strîmtă, constrîngătoare – micul tîrg de provincie transilvană, prăfos, dar cu sclipici de staţiune balneoclimaterică – poeta se trezeşte dorind această lume care o învăţase singurătatea ca antidot pentru frica de moarte şi rememorarea ca invocare de sine. Sângeorz-Băi nu e însă un alt *Spoon River,* iar evocarea lumii nordice – serioase, conservatoare, ascunse şi vag-ipocrite – nu e nici amară, nici satirică ca în *Antologia* lui Edgar Lee Masters, cu care s-ar putea stabili o filiaţie. Fiinţa de cuvinte invocată, simpatetică şi încă nedetaşată de trecut, nu e fiinţa de carne care suferă şi nu are în comun cu aceasta decît carcasa biologică: „Într-o zi mirosind a vulpi / cu pieile tăbăcite de cei 34 de ani / ai tatălui / şi spaima unui uter ros pe dinăuntru (...) / şi urletul poros a spart sticla ferestrelor / şi dopul de parafină a umplut ţestele / şi labele jupuite ale ţipătului / au zdrobit tunelul de catran / în timp ce / vocea de 26 de ani a mamei / bubuia ca un picamer / sfredelind nefericirea de-a mă şti dintr-un pîntec / de care atîta s-a rugat / să nu mai fie / să nu mai fie...“ *(Alter).* Cele două nu sînt nici măcar născute în aceeaşi zi („Acolo, în registrele de sugativă / în cărţuliile lor de muşte strivite; m-au trecut pe doi“), iar „firmiturile“ adunate de prima (în ordinea scriiturii) pentru cea de-a doua nu reconstituie nici o lume, ci construieşte una, autentică, deşi „făcută“, tristă, deşi coerentă: „Mama a fost cea mai bună şi cu mult / cea mai frumoasă femeie din lume... / de la unu şaizeci şi ceva de centimetri începea / cu ochii căprui şi genele boltind păstrăvii / în apele din reziduuri aurifere / vopsite la minele din Rodna (...) şi rîdea ştiind / că într-o duminică n-avea să plece / într-o duminică n-avea să uite de noi şi de tata / ca să-şi sugrume isteriile / ca să-şi amaneteze / frica înnebunitoare în care / ca într-un ciclon mai mereu plutea“.

Ca o altă Eliză, fata-fetiţă devine „fărmecătoare“, o vrăjitoare bună „strivind urzici pe prispă şi în oale“, urzind cămăşi de cuvinte pentru cei 11 fraţi şi aducîndu-i astfel la viaţă. La fel ca fiecare dintre fraţii condamnaţi la uitare, la alt regn, fiinţa invocată în poezia Ioanei Nicolaie este o *posibilitate,* o „invenţie“ omologată şi certificată, într-o zi greşită, pe care numai poezia şi iubirea o pot „corecta“: „am văzut-o urcînd / ca un sul desfăşurat de hîrtie igienică / am văzut-o aliniindu-şi pulpele groase / pe lîngă gardurile de gumă şi măcriş / pe lîngă amestecatele garduri de gumă şi măcriş / (...) am văzut-o venind pe mama / după ce săptămîni multe lipsise / după ce încetul cu încetul / o inventase pe raveca / şi-acum, cu necunoscutu-i miros, / ne-o aducea în braţe“.

Figura „de atunci“ este interşanjabilă cu a oricăruia dintre fraţii salvaţi (vezi poemul *Atunci,* unul dintre cele mai frumoase din volum). Figura „de acum“, obsedată de singurătate, moarte şi nenoroc, invocă terapeutic, în doze homeopatice, trecutul *(Din ce în ce mai frumos).* Între *atunci* (copilăria difuză, aproape uitată, dar rămasă în cromozomi, laolaltă cu nevoia de dragoste) şi *acum* („încă puberă, neadolescentă încă“, suspendată într-o imaturitate fecundă) nu există însă o veritabilă comunicare; construirea de sine din posibilităţi date (părinţii, fraţii, bizarii locului) funcţionează doar atîta timp cît umbra invocată se actualizează. În rest, amintirea fixează doar reguli de bună purtare, un cod ce nu mai are importanţă, dar care funcţionează şi în prezent în golul eului construit din cuvinte, care se obişnuieşte cu moartea: „O tăietură dacă ai / cu scoarţa dată-n vindecare / nu-i zimţui marginile, n-o deznoda / că licuricii pe dată se-ndeasă înăuntru / şi sufletul gogoloaşe ţi-l fac / dacă iei ceva cu împrumut / să nu uiţi să dai înapoi / căci lucrurile tînjitoare o să se facă / de-o să se tragă singure la matcă / luîndu-te-n adîncime cu ele / după păpuşi fără cap / să nu rătăceşti în carieră / noi nu sîntem aidoma / deşi ele ne seamănă (...) alaiul acela poartă o cutie mare de lemn / pe care mai apoi o ascunde-n pămînt / tu însă te mai poţi juca pe acolo / au înflorit lăcrămoasele vîzdoagele.“

Un eu poetic autentic, fără îndoială, care urcă spre nord jucîndu-şi şi delegîndu-şi identitatea pentru a exersa încă o dată, în cunoştinţă de cauză, plecarea definitivă.

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Fantezii sănătoase

Revista *Healthy-Lifestyle* se distribuie gratuit prin supermarketuri. Conţine o grămadă de teme utile precum *Constipaţia, Vitamina D, Furia, Bolile copilăriei, Sforăitul*. Printre toate aceste pragmatisme, unul dintre capitole se cheamă palpitant: *Sex*. Cu subtitlul: „Dă un aer proaspăt şi o notă de pasiune relaţiei tale. Reuşita depinde numai de fantezie. Cu cît mai multă, cu atît mai bine." Titlul şi subtitlul îţi orientează aşteptările către ceva palpitant. De fapt, e vorba doar de sfaturi practice privind ambientul. Pot fi interesante de analizat din mai multe motive: pentru că figurează într-o revistă de viaţă sănătoasă, pentru că sînt incluse în categoria de „Fantezii", şi pentru că par a fi extrase din romanele Sandrei Brown sau ale Daniellei Steele, dar lăsînd la o parte încărcătura literaturizantă şi emoţională adiţională. Indicaţiile romantice au migrat dinspre categoria ficţională înspre cea specializată a revistelor pentru femei şi, în cele din urmă, înspre cea mai seacă, a publicaţiilor de sănătate. Sfaturile sexuale intră, tot mai firesc, în domeniul îngrijirii sănătăţii. Fanteziile ambientale, care, pe vremea Sandrei Brown sau a colecţiei „Harlequin", păreau doar utopii exotice, au ajuns, şi ele, mental colectiv. Limbajul mediu, adresat gospodinelor, pe teme sexuale, s-a schimbat radical: cuvinte precum „ambient", „inhibiţii" sau „libidou" sînt deja comune şi pseudo-psihologic manipulate. Influenţele paranormale şi orientale se împletesc cu teoriile moderne de comunicare, cu reminiscenţe freudiene şi gusturi kitsch-dulce: „Lăsîndu-te în voia simţurilor, vei descoperi plăceri nebănuite (...). închide ochii şi foloseşte-ţi simţul tactil pentru a descoperi corpul partenerului. (...) Chiar dacă este un mod neconvenţional de conversaţie, încearcă să vorbeşti provocator, şi, dacă nu o poţi face cînd sînteţi împreună, profită de o convorbire prin telefon. Poţi, de asemenea, să-i citeşti poezii romantice.(...) încercaţi să faceţi dragoste pe diverse suprafeţe: mătase, piele, catifea, blană sau chiar în apă. (...) Dă o notă seducătoare dormitorului. Poţi folosi lumînări, beţişoare parfumate, petale de trandafiri."

Toate elementele romanţioase, prezente în descrierile Sandrei Brown, dar şi în felicitările de atmosferă sînt adunate în articolul citat: „culori pastelate", „o bucată de blană", „priveliştea" (de pe fereastră), „razele lunii", „un pat încăpător şi confortabil", „lumînări parfumate", „esenţe parfumate", „aşternuturi de mătase", „flori proaspete", „muzică lentă, caldă şi incitantă". Sub semnul sănătăţii unei relaţii sînt concentrate manifestările kitsch-ului dulce ce corespund tuturor simţurilor. Kitsch-ul romanţios a evoluat: gusturile s-au rafinat, incluzînd, de pildă, esenţele tari sau mătasea. De asemenea, ele nu sînt doar suportul unei industrii banale ambientale, ci şi al unei simbolistici de consum: „lumînările roşii inspiră atracţie sexuală, dragoste, virilitate, sănătate. (...) Lumînările roz se potrivesc pentru atragerea afecţiunii, cîştigarea dragostei, succes şi învingerea răului. (...) Lumînările albe simbolizează puritatea, adevărul, puterea. (...) Esenţele parfumate pot fi cele mai puternice afrodisiace, deoarece conferă o atmosferă plină de mister." Sexul sănătos devine, astfel, o voluptate sinestezică consacrată de o industrie ambientală incipientă şi motivată de un simbolism la îndemînă. Pe de altă parte, pătrunderea rafinamentelor romanţioase în reţetele comune poate fi un „nou început" cu pretenţii, în retorica de specialitate.

▲

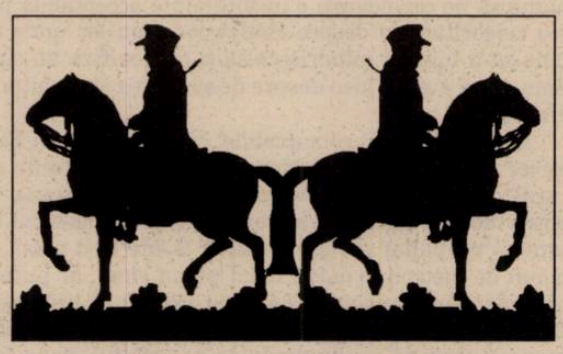

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Filmează, memorie!

Moartea lui Charles Boyer m-a prins, acasă, la maică-mea; cînd a auzit vestea morţii lui, mama era în bucătărie şi, de acolo, m-a întrebat, cu o anume voioşie care m-a crispat ca o uşă trîntită peste un plîns: „Mai ţii minte cum rîdeai de mămica?".

Din baie, unde mă bărbieream liniştit, i-am cîntat în dimineaţa aceea aria contelui de Luna: „Eu să-l iert pe-al meu rival? Curată nebunie"... Mama, din bucătărie, unde îmi pregătea cafeaua şi un suc de portocale, răspundea cu aria Leonorei: „Ia trupul meu în dar, daaar iartă-l pe trubadur"... Eu ripostam: „Eu să-l iiiert pe al meu rival?"... Mama: „Ia trupul meu în dar"... O simţeam fericită, duetul din Verdi era codul prin care ne anunţam că nimic nu s-a modificat pe harta lumii noastre al cărei soare, într-adevăr, răsărea cu acest duet, cîntat de dimineaţă, în timp ce mă pregăteam să plec la şcoală. Nu i-am luat bucuria – am dat deoparte, după ce m-am ras, perdeaua de nylon înflorat a căzii, am deschis duşul, potrivindu-mi-l repede şi bine, m-am proţăpit sub jetul de apă, începînd să răcnesc aria spadei tot din „Trubadurul", fireşte, opera ei preferată. Am avut grijă să strîng bine perdeaua, „să nu fac lac pe jos" – capul de acuzare, dintotdeauna, a destrăbălărilor mele puerile – şi în clipa aceea, cu un lung frison cult, neplăcut sub un duş bine potrivit, am văzut scena din „Psycho" al lui Hitchcock, scena din baie, cînd Anthony Perkins, fiul, îmbrăcat în vestmintele mamei, se apropie cu cuţitul de copertina de nylon a duşului s-o ucidă pe eroină, aflată chiar sub duş. La cafea, am întrebat-o dacă a văzut „Psycho". Mi-a răspuns, cu mult antren: parc-a auzit de-un film cu titlul ăsta, un film de groază, da, un film de groază, cu un fiu care se îmbracă în hainele mamei sale şi ucide, deghizat aşa, pe toţi cei care vin în hotelul său. „Groaznic" – comentă ea, ştergînd dalele bucătăriei, altfel perfect strălucitoare. Cu Anthony Perkins – i-am precizat. Da' cum poate să joace dulceaţa aia de băiat aşa ceva? L-ai văzut în „Aimez-vous Brahms?" Cu Ingrid Bergman – i-am subliniat, în cunoştinţă de cauză. Fu încîntată că am văzut „Aimez-vous Brahms?" Ce film, ce film! De ce nu se fac numai filme ca „Aimez-vous Brahms?" Nu ştiu – i-am spus cu ajutorul umerilor, tăcînd atent. Ea se dezlănţui cu acea frenetică sporovăială caracteristică femeilor mai în vîrstă, de dimineaţă, abia trezite dintr-un somn bun: ce rost au toate filmele astea cu crime, cu drogaţi, cu nebuni, cu murdării, la care ea nu intră nici dacă-i dai aur? Nu mai sînt lucruri frumoase pe lume? Sînt – i-am dat asentimentul meu imediat, cu ajutorul bărbiei fixate hotărît în piept. Dintr-o răsuflare, trecu la enumerarea filmelor ei preferate – toate de dragoste mare, nici unul comic – listă care culmina cu „Un bărbat şi o femeie" al cărui şabadabada începu să mi-l fredoneze, dîndu-i un pronunţat caracter de romanţă de pe vremea ei. Era un efect neaşteptat – un cîntec modern tratat în stilul acelui „Ay-ay-ay" cu care-mi legănase copilăria, toate acestea în timp ce spăla intens vesela micului dejun.

Dar aranjînd ceştile şi farfuriile în dulapul însorit, ea trecu deodată de la muzică la proză şi-mi recomandă să nu scap un film care rula în oraş, la care familia a avut opiniile cele mai controversate, ea, de pildă, a suferit un şoc, nu poate să-mi spună dacă i-a plăcut sau nu, în schimb tanti Silvi a spus că-i o porcărie, iar tanti Reli – cu snobismul ei – l-a văzut de trei ori. I-am făcut o mică dificultate atrăgîndu-i atenţia că un snob nu vede de trei ori un film, precum manichiuristele „Pe aripile vîntului" – la care mi-a răspuns, vijelios, să nu încep iar cu „Pe aripile vîntului". Nu uitase.

Plecasem într-o zi de-acasă, prin '47, auzind, la un prînz cu musafiri, odele ridicate acestei apologii detestabile a Sudului reacţionar. Eu eram nordist, de mic. Mă ridicasem de la masă, aruncasem şervetul în supă, m-am dus într-adevăr spre nord, la Gara de Nord, să-mi iau un bilet pentru Rădăuţi unde locuia o fată blondă de care mă îndrăgostisem la prima mea şcoală de cadre, absolvită în vara aceea, la Vălenii de Munte. Mă îndrăgostisem de ea la un foc de tabără cînd responsabilul şcolii, legat la cap cu un bandaj însîngerat, după un accident de motocicletă în după-amiaza aceleiaşi zile, ne recitase pe dinafară – ca Silvestri care dirija fără partitură – „În gura mare" de Maiakovski. Dar de la Gara de Nord m-am întors pe seară acasă, renunţînd la o plecare în necunoscut, nu ştiu de ce.

În sfîrşit, titlul filmului recomandat de maică-mea era – spre stimularea cardiofobiei mele – „Un suflu la inimă". Mă voi duce, am asigurat-o franc. Care-i subiectul? E ceva cu inima? Mama surîse: „Nu-i frumos să povesteşti, dinainte, subiectul unui film". Din nou am contrariat-o, aruncîndu-i enormitatea că un film bun n-are nimic de-a face cu subiectul unei povestiri. A rămas încremenită. După care, concesivă: „Oh, ideile astea ale voastre, cu care vreţi să vă speriaţi mamele!".

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Ion Marin Martinescu

„Am ieşit în faţa convoiului oficial al lui Ceauşescu în 1979. Intrasem în partid cînd cu Cehoslovacia şi nu mi-au dat destul de mîncare. Am ieşit în faţa convoiului şi le-am arătat un carton că mor de foame. Securitatea m-a văzut şi mi-a spus că mă trimite la Jilava, la Rahova, la Canal, la Aiud şi la Suceava. Am intrat ca politic, dar mi s-a spus că o să mă prindă cu o găinărie şi mi-a pus în cîrcă un furt care era la butelii în Bucureşti. N-am recunoscut nimic şi mi-au băgat un cip în ureche. M-au bătut şi mi-au spus cum să spun. Cînd nu spuneam cum trebuie mă băteau iar şi cipul s-a dus din ureche în ochi şi după aceea a coborît la picior. Mă băteau rău de tot. Dar cipul nu înţelegea. Am suferit din cauza cipului foarte mult. Pe atunci nu aveau o mare tehnologie ca astăzi. Prin '92 iar m-au luat că de ce am spus despre preşedintele Ilie Verdeţ că este comunist. Atunci mi-au pus

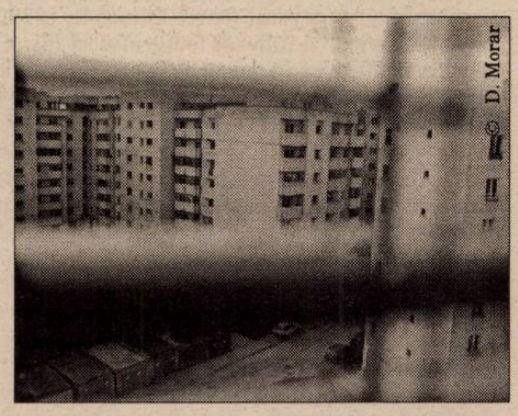

un cip mult mai bun care a înţeles din prima ce trebuie să spun. Şi am spus tot şi atunci nu m-a mai supărat nimeni. M-a dus în spital la Iaşi şi la Bucureşti. Anul trecut, la fel, am protestat că nu am casă, maşină, vilă la mare şi mîncare. Mi s-a spus să vin la ei. M-am dus. Le ştiam metodele şi atunci m-au adormit şi mi-au spus ce să spun. Mi-au montat cipul în ochi. La două luni mă duc la control şi văd că e mai bine. E bine fiindcă am şi radio, fiindcă prind unde telepatice. Simt că se gîndesc la mine patru miliţieni mici, doi ofiţeri superiori şi un mare om de stat. Cred că este Nicolae Ceauşescu."

Arde: Trimiteţi mărturii ale trecerii voastre prin viaţă! Mărturii despre Bucureşti: distracţii, poveşti de bloc, întîmplări cu organe de ordine. Pentru o carte despre Bucureşti.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Transparența materiei

Există fațade care camuflează, ocultînd intestinele casei. Există fațade care, dimpotrivă, dau seama despre ce e înăuntru. Întrega estetică a modernismului este construită pe această „transparență" a fațadei. Mantra modernismului – forma urmează funcției – presupune ca, aflîndu-mă în exterior, să pot urmări la rigoare ceea ce se întîmplă în interior, fie direct, prin transparență fizică, fie amprentat în volumul anvelopantei. Există apoi momentul postmodern, în care fațada se opacizează din nou; în sens propriu: după experiențele de sticlă transparentă din anii '30, '40, '50, fațada redevine opacă, se fac din nou fațade de piatră, de beton; dar și în sensul unei dezlipiri a fațadei de corpul clădirii: noua mantră este aceea că fațada aparține orașului și, prin urmare, trebuie să converseze cu și despre acesta, trebuie să fie un spectacol contribuind la coerența ansamblului urban. Interiorul unei clădiri îmi aparține însă mie, clientul; prin urmare trebuie să mă reprezinte pe mine și nu trebuie să dea seamă nimănui altcuiva. Această natură schizoidă a obiectului arhitectural a fost teoretizată intens, îmi vine în minte acum bunăoară una din cele cinci teoreme despre „Bigness" despre magnitudine ale lui Rem Koolhas. Ea observă că, în cazul acestor mega-clădiri ale arhitecturii contemporane, distanța dintre miezul clădirii și anvelopantă a devenit atît de mare, încît chiar dacă am vrea ca aceasta din urmă să dea seama despre ce se întîmplă la interior, nu se mai poate.

Există forme isterice ale transparenței, un fel de ecorșee în care fațada dispare chiar la sensul propriu, este „jupuită" de pe clădire. În cazul brutalismului bunăoară, nu doar că fațada este, ca în mai toată arhitectura modernă, „transparentă", dar tot, absolut tot ce este în clădire trebuie să se vadă, uneori supradimensionat, în fațadă. Am instalații, apar pe fațadă. Am conducte, apar pe fațadă. Am scări, la fel. Birouri, cîte sînt, atîtea trebuie să se vadă pe fațadă, separate unele de celelalte. Exemple sînt Lloyd's din Londra și fațada Centrului Pompidou din Paris, cu structura sa de țevi colorate puternic. Descărnarea merge pînă la acele fațade care au fost fizic desprinse, jupuite și puse alături de clădire. Ceea ce închide fizic casa, anvelopanta din spatele fațadei-afiș, trebuie să fie extrem de neutră. Magazinele Best din anii '70 au fost făcute astfel. Venturi cerea ca partea de informație a unei fațade să fie scrisă pe un mare panou publicitar, lăsînd fațadei propriu-zise șansa modestiei expresive.

În anii '90 au continuat foarte acut experimentele cu transparențe. Jean Nouvel este un campion al acestora, a sa *Fondation Cartier* de la Paris este o clădire care nu „există" practic. Dacă te uiți însă perpendicular pe ea, se vede doar clădirea din spate și cinetica oamenilor flanînd la diferite niveluri pe fundalul unei grădini; atît de transparentă este sticla de puritatea maximă care se poate obține în momentul de față.

După cum există de asemenea și opusul vehement al acestei direcții și anume de „încărnare" a casei, cu folosirea materialelor naturale, a pietrei – cu textură și cu materialitate foarte puternice și, deci, prin prezența unei anvelopante foarte violent manifeste în oraș sau așezare. Între aceste două extreme sînt toate cazurile posibile, inclusiv fațadele inteligente, reactive în raport cu mediul, cu temperatura, cu intemperiile, care se încarcă cu energie și care o înapoiază ulterior, care folosesc efecte de seră – deci tot instrumentarul arhitecturii ecologice de generație nouă. Fațada *Institutului Lumii Arabe* de la Paris, o altă clădire de Jean Nouvel, are panourile fațadei fotosensibile, construite după principiul aparatului de fotografiat, cu diafragme care se închid sau se deschid în funcție de intensitatea luminii. Există și alt tip de inteligență a fațadelor, cea legată de informație, cu straturi suprapuse de sticlă, cu pelicule intermediare de cristale lichide, care permit ca fațada să nu mai fie un martor tăcut și stabil și neschimbat al orașului, ci să devină actor, să prezinte informații chiar în structura ei intimă. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Din Balta Albă la Casa Albă

1. În jungla fioroasă a Boliviei, printre munți și printre văi, trece o căruță. În căruță – un rănit. Pe capră – un voinic cu barbă. Îl conduce spre salvare, la doctor sau tribunal. Întrucît nu cunoaște drumul, îl întreabă pe rănit: *Pe unde o luăm?* (Evident, toți vorbesc limba engleză, nu de alta, dar ca să aibă și traducătorul o bază pentru propriile sale teorii despre lume și viață.) Ați auzit întrebarea de pe munte, iată și răspunsul, mormăit cu greu de revoluționarul (traficantul?) stropit cu bulion: *Să mergem de-a lungul golfului!* După care a horcăit puțin. Cu subînțeles. Probabil avea temperatură – Bolivia nici măcar nu are ieșire la mare, darămite golfuri! La reluare, ascultînd mai atent dialogul, m-am convins că și traducătorul avea probleme – *creek* înseamnă pîrîu, nu golf. Problemele sale (sau ale televiziunii respective) pot fi de natură medicală (scăriță? ciocănelul? nicovala?) sau financiară. Chiar așa, cît o mai costa un dicționar ca lumea?

2. Doi yuppies americani își dau întîlnire într-un bar. (În afară de Cheers, n-am prea văzut baruri mișto prin filme, cu excepția unuia din Star Trek, de pe o planetă cu nume de antispastic.) Așadar, unde se vor întîlni eroii? *La barul lui Howard Johnson.* Parcă-l și văd pe bătrînul Howard, curățînd paharele și strigînd vesel: *Tot ca de-obicei, băieți?* Ghinion, Howard Johnson e mort de mult, nici n-a ținut vreun bar, dar numele său e purtat de o uriașă rețea de hoteluri. Ar avea cu ce să se mîndrească, păcat că nu toată lumea știe de ele!

3. *Doamne Dumnezeule,* zice un alt erou, de astă dată britanic, *m-au ținut în pușcărie trei luni! Și-mi dădeau zilnic pizza bolognese!* Nu pare prea rău în *jail*, nu-i așa? N-o fi pizza mîncarea regilor, da' orișicît, nu e turtoi cu apă! Îmi permit totuși o corecție – săracul om se plîngea că-i dăduseră numai cîrnați *(baloney),* un sortiment indigest chiar și pentru căliții englezi! Sper să nu dau idei Administrației Penitenciarelor.

4. Îl mai țineți minte pe David Jensen? *Evadatul*, doctorul urmărit în alb-negru de un Javert fără har, pe televizoarele noastre prin anii '60. Jensen și-a depășit nițel renumele din serial și a mai jucat în cîteva filme așa-și-așa. Într-unul era șerif, ajunsese prin Munții Apalași, acum el îl urmărea pe un alt nefericit, dar problema nu părea să-l streseze. I-a și declarat amenințător urmăritului (aflat pe alt versant): *În curînd apare și prietenul meu, Chopper!* Curios nume, dar așa sînt americanii, n-au limite! Într-un tîrziu m-am liniștit – era vorba de elicopterul poliției.

4. Apropo de americani (n-avem ce face, ăsta e meniul avitaminic oferit de televiziunile băștinașe), cea mai incitantă aberație am văzut-o la un film cu doi moșnegei, foști președinți, care se lasă duși pe aripile aventurii. Dar, înainte de împușcăturile obligatorii, unul din ei este întrebat de iubitul său nepoțel ce se întîmplă cînd moare președintele Americii. *Simplu,* răspunde bunicul (bucuros că poate dezvălui tinerei generații cîteva secrete ale puternicei administrații americane), *îi ia locul vicepreședintele. Dar dacă moare și vicepreședintele?* – întreabă mucosul cel exasperant. *Ei bine,* zice bunicul, *nimic mai simplu, atunci puterea supremă este preluată de purtătorul de cuvînt al Casei Albe!* Acum înțelegeți de ce le merge așa de bine americanilor, de ce umblă mereu cu nasul pe sus – organizarea țării lor este perfectă! Ca să fie și mai clar, vă propun un experiment – să transpunem modesta lor Constituție în spațiul dintre Baia Mare și Vama Veche și vom vedea unde a greșit domnul Iorgovan. Așadar, dacă (Doamne ferește) s-ar întîmpla ceva cu domnii I.I. și A.N., nu se va crea un vid de putere, căci șefia statului va fi preluată automat de Corina Crețu! Sau de Claudiu Lucaci! Ipoteza mi se pare atît de tulburătoare, încît trebuie să mă fac că uit un detaliu. *Speaker of the House* (cum zisese ex-președintele din film) înseamnă de fapt Președintele Camerei Reprezentanților, adică un Văcăroiu de-al lor. Ceea ce (pentru unii, cel puțin) pare altceva. Să mai zică cineva că traducerea nu e o artă! ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Mărgelatu și privirea *camp*

Și critica de film (cum ar fi listele cu „Cele mai proaste 10 filme pe care le-am văzut") este probabil astăzi cea mai importantă popularizatoare a gustului camp *(...) Există* camp *în filme proaste cum ar fi* Fiul risipitor *și* Samson și Dalila, *serialul italian color în care rolul principal îl are supereroul Maciste, numeroase filme japoneze științifico-fantastice* (Rodan, Mysterianii, Omul H)...

Susan Sontag – *Note despre* „camp"

...Și seria românească a „comisarilor", și seria Mărgelatu... Mircea Vasilescu se întreba mai demult cum privesc tinerii de 20 de ani produsele de succes popular din anii '70 și '80, redifuzate acum pe mai toate posturile noastre. Că tinerii le privesc – asta-i sigur: uitați-vă în ce ritm sînt re-re- și re-re-redifuzate aceste filme (am văzut *Masca de argint* de două ori în două luni); uitați-vă ce mîndru șade standul comisarilor, la magazinul de casete video; și uitați-vă cu ce entuziasm e redescoperită scena morții lui Miclovan din *Cu mîinile curate* – „Un fleac, m-au ciuruit..." Privirea aceasta nu e nostalgică. Nu e răsucită spre interior, spre trecut, spre o vreme cînd importul de filme hollywoodiene scăzuse pînă aproape de zero și asta era cultura de masă – comisarii noștri, pașoptiștii noștri, cascadorii noștri, caii noștri, Sobi al nostru, Sergiu al nostru – „astea erau filmele de acțiune, și ce filme aveam!" E o privire care scoate obiectele din context. (Sontag: *Nu e vorba de dragostea pentru ceea ce este vechi ca atare. Este vorba doar de faptul că procesul de îmbătrînire și deteriorare permite detașarea necesară – sau trezește o simpatie necesară.*) Nu e o privire îndrăgostită de filme românești, vorbite românește (dialogurile din aceste filme sînt doar *ceva* mai convingătoare decît cele din *Dracula* lui Coppola, unde vorbitorii de limba română erau Winona Ryder și Gary Oldman). Nu e o privire lacomă de acțiune (s-a blazat, după atîția ani de acțiune americană). Nu e o privire atît de încețoșată de afecțiune încît să vadă, în aceste produse, filme *bune*. E adesea o privire *camp* – chiar dacă privitorul nu cunoaște termenul. Și revenirea la modă a filmelor comerciale românești este, în parte, un fenomen *camp*.

Cîteva motive *camp* pentru care am savurat *Masca de argint* de două ori în două luni: 1) Florin Piersic își ia rolul în serios: după obida cu care scuipă seminețele și după cum îi tremură buzele atunci cînd se confruntă cu o nouă dovadă a mîrșăviei dușmanului, vă puteți da seama că Mărgelatu nu glumește. (Și bine face. Sontag: *În* camp-*ul naiv, sau pur, elementul esențial este seriozitatea, o seriozitate care eșuează.* Dacă Mărgelatu ne-ar face din cînd în cînd cu ochiul, ar însemna că are o idee despre cît e de caraghios, cu pelerina lui de Zorro și încruntările lui de Clint Eastwood și seminețele lui. Și acea idee i-ar fi fatală.) 2) Deci Mărgelatu e morocănos, exagerat de viril (Sontag: *plăcerea de a exagera caracteristicile sexuale și manierismele personalității (...); masculinitatea exagerată a lui Steve Reeves sau Victor Mature)* și îmbrăcat mereu în aceleași haine (chiar, cum o mirosi Mărgelatu?). E mereu la fel (Sontag: *Personajul este înțeles ca o stare de incandescență continuă – o persoană fiind un lucru unic și foarte intens.).* De obicei îl găsim într-o crîșmă, singur la masă, într-o stare de incandescență, bînd ceva dintr-o cană, din care îi dă să bea și revolverului său. Cineva apare hodoronc-tronc și zice: „Dă-te prins, Mărgelatule!" Mărgelatu îi dă un pumn și (momentul meu preferat) *în secunda următoare* toată lumea din crîșmă se bate cu toată lumea: e ca și cum eu aș sta de vorbă cu dumneavoastră la o masă, la masa de lîngă noi ar sta Mărgelatu, Mărgelatu s-ar lua la bătaie și aș începe și eu să vă car pumni în cap, ca să fac atmosferă. 3) Pe lîngă Mărgelatu există un fals Mărgelatu, care se îmbracă în costum de Mărgelatu, își pune o mască de argint și se dedă la fărădelegi, ca să-l compromită pe adevăratul Mărgelatu, în fața pașoptiștilor. Pașoptiștii nu-și pun întrebarea firească: dacă Mărgelatu s-a obosit să se mascheze, ca să se dedea la fărădelegi, de ce nu și-a schimbat și costumul, ca să nu fie recunoscut? 4) Pașoptiștii umblă în gașcă. Ți-l imaginezi pe regizor dîndu-le instrucțiuni actorilor: „Tu vei fi ăla, tu vei fi ălălalt, vă adresați unul altuia cu «frate cutare» și din cînd în cînd îl pomeniți pe fratele Bălcescu, ca să știe lumea cine sînteți." 5) Turcii vorbesc românește, cînd sînt între ei, și franțuzește, cînd sînt cu românii – atunci cînd nu vorbesc românește, cu accent franțuzesc. 6) Loviturile de teatru sînt demne de acea capodoperă absolută a *camp*-ului, serialul *Dallas*. 7) Sontag: *Suprema afirmație* camp*: este bun pentru că este îngrozitor...* ▲

CABINET DEONTOLOGIC (II)

Continuăm tema din numărul trecut despre malpraxis-ul medical în pagina de mai jos; unde se va vedea că nici ziariştii care-i acuză pe medici nu sînt totdeauna ocoliţi de ignoranţă sau prostie. Chiar dacă efectele greşelilor lor pot părea mai puţin periculoase decît ale medicilor, ele exprimă de multe ori o atitudine faţă de propria profesie cel puţin la fel de gravă. ***(A. M.)***

Larisa IONESCU-CĂLINEŞTI

Tuberculoza şi TBC-ul, două maladii distincte?

De multe ori, presa cotidiană abundă în ştiri medicale de senzaţie, mai mult sau mai puţin documentate din punct de vedere ştiinţific. Medicii s-au învăţat să privească cu înţelegere încercările ziariştilor de a utiliza un limbaj de specialitate şi să-şi reprime tendinţa instinctivă de a sesiza inadvertenţele sau „perlele". Totuşi, un titlu precum „Tuberculoza şi TBC-ul iau amploare" *(România liberă,* 13 iulie a.c.) nu poate fi trecut cu vederea, mai ales că pe aceeaşi pagină a prestigiosului cotidian se află semnătura unor medici. La început am crezut că este o greşeală de tipar, scuzabilă prin greutatea unui adevărat „cap limpede" într-o canicular de treisprezece ale lunii lui cuptor. Ca şi cum nimeni nu s-ar fi prins că „TBC" este abrevierea de la „tuberculoză", cele două cuvinte se repetă în aceeaşi formaţie şi pe parcursul textului: „...în secţia amintită sînt internaţi zilnic sute de pacienţi bolnavi de tuberculoză şi TBC"! Pe de altă parte, ne izbim în text de o altă abreviere, „CTS", fără a ni se dezvălui misterul celor trei litere nici pînă la sfîrşit. Articolul se ocupă de un subiect ce ţine mai mult de igiena mediului decît de asistenţa medicală: situaţia apelor reziduale ale unui spital care se deversează neepurate în canalizarea oraşului Focşani. Autorul încearcă să demonstreze nocivitatea acestor reziduuri prin presupusa legătură dintre acestea şi creşterea îmbolnăvirilor de tuberculoză din judeţ. Dacă ni s-ar fi prezentat o recrudescenţă a bolilor cu transmisie digestivă, cum ar fi dizenteria, lucrurile ar fi avut un sens din punct de vedere epidemiologic. Este deplasat însă să consideri că recrudescenţa tuberculozei într-o regiune ar fi legată direct de lipsa epurării apelor ce provin de la un spital.

Se ştie că tuberculoza este o boală a sărăciei, denutriţiei şi supraaglomerării. Faptul că incidenţa acesteia în judeţul Vrancea a crescut simţitor este consecinţa evoluţiei acestor parametri şi se încadrează în tendinţa naţională de creştere a morbidităţii prin tuberculoză: astfel, după statistica Centrului de Calcul, Statistică Sanitară şi Documentare Medicală a MSF, morbiditatea prin tuberculoză a crescut de la 64,6 cazuri la 100.000 de locuitori în 1990 la 105,5 cazuri la 100.000 în anul 2000.

În dorinţa de a ne convinge de legătura cauzală dintre deversarea apelor menajere şi creşterea incidenţei tuberculozei în judeţul Vrancea, autorul articolului ne mai informează, destul de neclar, despre modul de transmitere a tuberculozei („prin aer, spută, urină, puroi etc."). Se pare că nici afirmaţia unui specialist, şeful secţiei de pneumoftiziologie a spitalului din Focşani, despre imposibilitatea transmiterii tuberculozei prin apă, nu l-a convins pe redactor. De fapt, transmiterea pe cale aeriană este singura semnificativă din punct de vedere epidemiologic, celelalte modalităţi, prin piele sau transplacentar, fiind extrem de rare. Transmiterea pe cale digestivă este posibilă doar în cazul ingestiei de lapte de la o vacă bolnavă de tuberculoză bovină. Sursa de infecţie este bolnavul care elimină bacili Koch prin spută în timpul tusei, vorbirii, strănutului, înainte de a fi descoperit şi tratat. Pentru a deveni infectat este nevoie de un contact strîns şi îndelungat cu sursa eliminatoare de bacili, cazul tipic fiind cel al nepoţilor care locuiesc cu bunicul care tuşeşte de mulţi ani.

Bolnavii spitalizaţi, aflaţi în tratament antituberculos, sînt mai puţin contagioşi decît cei nedepistaţi care circulă în colectivitate. De fapt, pe acest efect al medicaţiei de a reduce drastic eliminarea bacililor se bazează şi strategia de menţinere a bolnavului un timp scurt în spital, acesta urmînd să primească tratament în ambulatoriu, chiar dacă leziunile pulmonare nu sînt încă vindecate. Pe de altă parte, dintre cei infectaţi, doar 10% vor face boala activă, îmbolnăvirea propriu-zisă fiind influenţată de capacitatea organismului de a lupta cu faimoşii bacili.

Articolul conchide cu fermitate că această boală netratată cauzează moartea, dar că manifestările sale clinice sînt „nesemnificative". Cu alte cuvinte, nu numai că mori fără să ştii de ce, dar şi fără simptome... Probabil, medicul care a reprezentat sursa de informaţii s-a referit la faptul că tuberculoza poate debuta insidios, ca o simplă răceală sau cu semne de „impregnare bacilară": astenia, lipsa poftei de mîncare, scăderea în greutate.

În acelaşi articol ni se mai relatează despre cadrele medicale ale secţiei de pneumoftiziologie care s-au îmbolnăvit de tuberculoză, evident, fără legătură cu deversarea reziduurilor spitalului. Mai degrabă starea precară a imunităţii, oboseala după nopţile nedormite, stresul unei vieţi dedicate salvării altora reprezintă variabile necuantificabile care fac din tuberculoză o adevărată boală profesională a medicilor.

Lăsînd la o parte sumara documentare de specialitate a redactorului, recomandăm o mai atentă monitorizare măcar a titlurilor cu caracter medical, chiar dacă e vară şi căldură mare şi nu stă nimeni să citească ziarul de sîmbătă dimineaţa.

Între culpă şi malpraxis

La doar cîţiva kilometri depărtare de Focşani, o tristă situaţie ce nu ne mai permite nici o urmă de sarcasm readuce medicii în paginile presei: decesul unei paciente în secţia de obstetrică a spitalului din Tecuci, ştire ce a făcut înconjurul posturilor de televiziune şi al cotidienelor.

Nefericita întîmplare care a lăsat cinci copii orfani readuce în atenţie situaţia spitalelor de obstetrică ginecologie şi recentele reglementări ale MSF cu privire la acestea. Astfel, în luna mai a.c. s-a publicat o nouă reglementare cu privire la competenţele secţiilor de obstetrică şi ginecologie care le ierarhizează pe trei nivele în funcţie de dotări şi de personalul de specialitate, pacientele urmînd a fi repartizate în funcţie de riscul materno-fetal.

În titlul articolului, pacienta decedată, în vîrstă de numai 31 de ani şi mamă a cinci copii, este considerată victimă, fără să fie clar a cui. Evident, dacă avem o victimă, trebuie căutat şi criminalul, iar vocile dezlănţuite ale mass-media par să incrimineze un medic.

În general, populaţia percepe astfel de situaţii ca fiind datorate incompetenţei medicale. În parte, opinia este încurajată de relatările tendenţioase din presă. De prea multe ori expresia „a murit cu zile" îşi face loc printre rîndurile ziariştilor, greşeala medicală căpătînd generalizare la nivel naţional. Pe de altă parte, nu trebuie cerut prea mult din partea unor persoane fără pregătire medicală; singura autoritate pertinentă în asemenea cazuri este Departamentul de Jurisdicţie Profesională din cadrul Colegiului Medicilor care are şi obligaţia de a ancheta cazurile asupra cărora planează suspiciunea. Orice încercare de culpabilizare a medicului de către alte instanţe nu trebuie să premeargă sentinţei anchetei făcute de specialişti. Cazul pune în discuţie o problemă de judecată medicală: o pacientă cu risc obstetrical, mare multipară, este reţinută la un spital de nivel de competenţă II, în loc să fie trimisă la spitalul judeţean de nivel III. Reglementarea MSF apreciază ca necesară trimiterea la un spital de competenţă superioară dacă se poate realiza transportul în maximum două ore. Între Tecuci şi Galaţi, cel mai apropiat oraş cu o maternitate de nivel III, sînt 67 de kilometri. Dar cine ştie dacă pacienta nu ar fi decedat pe drum.

În ancheta cazului de la Tecuci, marele atu al acuzării este lipsa medicului anestezist, acesta fiind în concediu. Se atinge astfel o altă problemă spinoasă, cea a numărului insuficient de medici din unele regiuni ale ţării. Într-adevăr în zonele defavorizate, medicii specialişti nu se înghesuie să ocupe posturi în spitale, fapt cunoscut încă dinainte de '89. Pe atunci, soluţia era repartiţia obligatorie şi „legarea de glie" a medicului. Evident, dintre cei „legaţi" nu făceau parte membri ai protipendadei comuniste. Acum, nu se mai poate pune problema în acest mod, întrucît obligarea absolvenţilor să ocupe anumite posturi ar constitui o încălcare a drepturilor omului. Totuşi, există voci nostalgice care suspină după un asemenea sistem, în loc să caute o

© P. Piscoi

modalitate de atragere a tinerilor medici către locuri percepute la ora actuală drept culmea eşecului în carieră şi chiar în viaţă. Oricum, în cazul de faţă nu este încă clar de ce, în cele cinci ore care s-au scurs de la internarea pacientei şi pînă la deces, nu s-a prezentat medicul anestezist care fusese numit prin delegaţie. De remarcat că nimeni nu s-a sesizat cu privire la faptul că există anestezie şi la o naştere normală, că ideea de durere obligatorie la naştere este depăşită şi că s-a dovedit că stresul unui travaliu dificil este mai nociv pentru făt decît o anestezie peridurală.

Ajungem din nou la medicul de gardă, pus la zid de presă şi chiar de confraţi. A luat oare cineva în calcul stresul gărzilor de obstetrică, numărul de naşteri asistate cu succes de medicul respectiv, copiii pe care i-a adus la lumina zilei? Greşeala medicală în acest caz, probabil aprecierea inexactă a gravităţii cazului, se întîlneşte şi la clinici de nivel III sau de excelenţă, chiar şi în clinici universitare de renume, la noi şi peste tot în lume. Se ştie că obstetrico-ginecologia este o specialitate cu mari riscuri pentru medic, cu alte cuvinte, se poate greşi uşor, un caz aparent fără nici un risc se poate transforma în cîteva minute într-o urgenţă majoră. De fapt, obstetrica este singura specialitate medicală în care medicul răspunde pentru două vieţi.

Diferenţa este că în alte ţări munca medicului este cotată la adevărata ei valoare. Chiar şi aşa, în SUA există o adevărată criză de ginecologi, mai ales în zonele rurale, datorită cifrei la care se ridică asigurarea pentru malpraxis, fapt ce a dus multe spitale să-şi închidă secţiile de ginecologie. Astfel, în New York, prima de asigurare pentru ginecologi este de 145.000 $ pe an, iar în California de 250.000 $ pe an (date preluate din *Viaţa medicală* nr. 27 din 5 iulie 2002). Sumele exorbitante sînt cea mai bună dovadă a riscului medicului ginecolog de a fi în culpă chiar într-o ţară de referinţă în ceea ce priveşte nivelul serviciilor medicale, dar şi a veniturilor considerabile ale unui astfel de specialist. La noi, salariul unui ginecolog este cu mult sub cel a unui agent de vînzări la o companie de medicamente care, în cazul în care este dat afară, nu riscă altceva decît să rămînă fără maşină şi mobil.

Rezultatul necropsiei cazului respectiv a relevat drept cauză a decesului embolia cu lichid amniotic, de cele mai multe ori fatală, cu sau fără anestezist. Pe de altă parte, nu trebuie omisă responsabilitatea medicinii primare; orice gravidă trebuie dispensarizată, iar aprecierea riscului obstetrical se face în funcţie de rezultatele banalelor controale periodice făcute de medicul de familie şi de specialist, în cazurile deosebite.

Poate ar fi potrivit, în final, să citez cîteva rînduri scrise cu ani în urmă de profesorul de obstetrică şi ginecologie Traian Rebedea în cursul său pentru studenţii medicinişti: *„În obstetrică este foarte greu de afirmat fără rezerve că la cea mai normală evoluţie de sarcină şi cel mai eutocic travaliu nu putem fi surprinşi de drame imprevizibile, atît pentru mamă, cît şi pentru făt"* şi *„Nu ezitaţi în faţa marilor drame obstetricale! Gîndiţi, intuiţi şi acţionaţi foarte rapid! Evitaţi temporizarea! Uneori şi secundele pot aduce situaţii catastrofale"*. Cuvintele care exprimă dramatismul meseriei de obstetrician ar trebui să pună pe gînduri pe cei ce se grăbesc să arunce cu piatra într-un medic de gardă de la un spital de provincie.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

Sculă aveţi, voi, oropsiţi ai soartei!

„Ultimile exemple care au fost date, dar cîte am vorbit atunci ce înseamnă pentru noi, am dat aşa exemple pur şi simplu, ca la copii mici, nu că v-am considerat pe voi copii mici, dar am dat aşa, ca să vă fie clar, să puteţi să gîndiţi mai bine. Am spus în felul următor: ce înseamnă tovarăşi, fiecare meseriaş, orice om are o sculă şi de scula lui se îngrijeşte, însă la Securitate care este scula noastră? Am spus că şi noi avem o sculă. Dacă frizerul are brici, dacă strungarul are strung, am spus că ce avem noi sînt informatorii noştri, să ştim cum să muncim, să vedem cu cine avem de a face. Aşa cum muncitorul are grijă de scula lui, aşa avem şi noi de informatori – şi noi trebuie să avem grijă de scula noastră mult mai mult. De pildă, la frizer este briciul, dar la noi este omul – şi omul viu, asta înseamnă că trebuie să-i dăm mai multă atenţie. Trasează-i o linie, dar nu aşa, gata, îl iei şi-l faci negru la spate. Asta este muncă cu informatorii?"

(Pintilie Gheorghe, ministru adjunct, la „Şedinţa cu comandanţii de Regionale şi Judeţene de Securitate", în „Banalitatea răului, O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989", de Marius Oprea, Editura Polirom, 2002, p 134)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cu bastonul prin Bucureşti

Ştiu că titlul este al unei cărţi de Tudor Arghezi, dar îl împrumut pentru cele 2.000 de caractere (minus al semnatarului, se va spune, în urma micului plagiat de mai sus), pe care le aştern sub el, fiindcă n-am găsit altul mai bun şi, cum spun toţi ipocriţii, *se potriveşte*. Întrucît medicii mi-au interzis să stau la soare, n-am plecat nici anul acesta la mare, întrucît aceiaşi m-au deconseiat să urc la altitudini (fizice, bineînţeles), n-am plecat nici la munte (ceea ce se întîmplă de vreo zece ani), aşa că am rămas să împart cu mulţi concetăţeni faimoasa canicula de Bucureşti. Şi pentru că nici o boală nu vine singură (ca orice nenorocire), o discopatie, pe care mă opun s-o tratez cu operaţie, m-a obligat să-mi cumpăr un baston.

Astfel am ajuns să bat (!) străzile Bucureştiului, la aproape 40 de grade Celsius – e drept, relativ rar – cu bastonul (aproape ca Arghezi, minus talentul). Cînd mergi grăbit pe stradă, aproape că nu observi denivelările trotuarului, gropile carosabilului, băltoacele de după ploaie, capacele de la canalizare mai înalte cu o palmă decît asfaltul proaspăt turnat, punînd în pericol maşinile din ce în ce mai elegante care se îndreaptă spre (sau dinspre) zona ministerelor, dar şi beţivii sau... discopaţii (?!). Tindem către integrarea europeană, dar nu cunosc şi nu mi s-a povestit că ar exista în Europa metropolă cu atîtea suişuri şi coborîşuri, cu prăpastii, ca la munte, în care şi-au pierdut viaţa fiinţe umane, cu apă din abundenţă, ca la mare, pline de obstacole, cu străzi cam murdărele (deşi le mai spală ploile sau utilitarele destinate curăţeniei), cu lătrături insistente, solo sau în cor, cu lozinci publicitare de tipul „cumpăr fiare vechi", cu prea puţini pomi pe marginea străzii care să arunce un pic de umbră asupra trecătorilor, cu buruieni invadînd terenurile virane dar şi locurile unde nici nu te aştepţi, cu pungi de plastic fără stăpîni (nu una singură, ca în filmul *American Beauty*, purtată de vînt şi dînd o imagine a efemerităţii). Tristeţea plimbării cu bastonul prin Bucureşti...

▲

Cu ochii-n 3,14

VESTEA BUNĂ E CĂ ETICA NU STRICĂ NICIODATĂ, VESTEA PROASTĂ E CĂ CELE MAI BUNE GOGOŞI SE DAU LA O PARTE DIN FAŢA TRECĂTORILOR

● Consiliul Local din Botoşani a respins propunerea ca numele străzii „Mareşal Ion Antonescu" să fie schimbat. Vestea bună e că în România democraţia funcţionează: iată, aleşii locali n-au respectat indicaţiile de la centru, ci şi-au manifestat, prin vot, voinţa şi conştiinţa. Vestea proastă este că aleşii care se manifestă prin vot democratic continuă să se închine la simboluri nedemocratice. (**M. V.**)

● Recent, la un meci de box pe care l-am urmărit, întîmplător, zapînd, pe Eurosport, am rămas mut de uimire la comentariul, ironic, al prezentatoarei din ring: *Etica învaţă că este mai bine să dai decît să iei!* Probabil că se referea la ciocolata Milka, sponsor al întrecerii. Sau, cine ştie... (**M. M.**)

● Aflăm din presa centrală că nu ştiu care cercetători au descoperit că scobitul în nas este un obicei sănătos. Copiii care au asemenea deprinderi se pare că sînt mai inteligenţi, pentru că îşi stimulează nişte centri nervoşi. Aşa că nu mai e cazul să-i zicem plodului nostru să-şi scoată degetul din nas că-l vede madam Carol, ci s-o invităm şi pe madam Carol să-şi mai inspecteze din cînd în cînd fosele nazale. Un plus de inteligenţă nu strică niciodată! (**C. P.-B.**)

● „Montat" de propriile-mi aprehensiuni, prevenit de „nu-mai-e-ce-a-fost"-urile nostalgice ale cîtorva prieteni şi de acidul unor articole gen Giurgeanu, Mîndruţă ş.a., mă aşteptam ca – la reîntîlnirea, după 10 ani, cu Vama Veche – să am un şoc cultural... Ei bine, şocul l-am avut, dar este mai degrabă pozitiv! Vama nu mai e plaja pustie de-acum 20 de ani – ci un mozaic de corturi şi corpuri; nu se mai mănîncă „la gazdă" – ci la multele restaurante şi locante de pe plajă; nu se mai încropesc petreceri în curţile oamenilor – ci în baruri unde dansezi pe mese, ceea ce înseamnă că nu pleci „acasă" înainte de zorii zilei... N-am auzit manele la Vamă; n-am văzut maşini cu manelizaţi; şi n-am întîlnit toată acea faună descrisă, cu exces de adjective, în presa orală sau scrisă. Am mîncat bine, m-am distrat de milioane, am zîmbit la cîteva înscrisuri („O trataţie cu o cafelaţie", „Adio, mamă! Evită mahmureala, rămîi beat" etc.) şi, pentru că vara e-n toi şi Vama v-aşteaptă, îmi permit să dau cîteva ponturi: cel mai hot bar – Salsa (muzică latino, disco, rock-oldies); cel mai cool – un chioşc de pe plajă, în dreptul cortului Humanitas (retrouri languroase); cele mai bune gogoşi – la „Gogoaşa veselă"; cel mai ieftin & bun restaurant – Jon & D; cel mai prost – „La Dinamo", în 2 Mai: poţi avea „surprize, surprize" naşpa cu nota de plată... (**a. l. ş.**)

● Cercetătorii americani au construit un robot, GRACE, înalt de peste 1,80, care se dă la o parte din faţa trecătorilor, zîmbeşte în timpul conversaţiilor, este în stare să semneze în registrul participanţilor la o reuniune şi poate găsi singur drumul către o sală de conferinţe. Informaţia din *Naţional* mai precizează că robotul respectiv este programat „să recunoască şi să interpreteze corect vocile, gesturile şi expresiile feţelor oamenilor cu care intră în contact". Trebuie să fie o maşinărie scumpă; la actualul buget nu ne-am permite s-o cumpărăm. Deşi GRACE ar fi foarte necesar pentru multe din oficialităţile noastre: ca model de comportament. (**T. C.**)

VESTEA BUNĂ E CĂ STILUL SE REVOLTĂ, VESTEA PROASTĂ E CĂ SÎNT ZILE CÎND ROMÂNII RISCĂ SĂ FIE SUFOCAŢI DE ACEEAŞI CETĂŢENIE

● A murit, la 93 de ani, Yusuf Karsh, fotograful aproape la fel de celebru ca toate celebrităţile imortalizate de aparatul său, de la Kennedy şi De Gaulle pînă la Clark Gable şi Yourcenar. Chipul dur, de buldog, al lui Churchill, fără trabuc, Karsh l-a fixat primul, devenind clasic, înscris pe timbrele poştale. Detractorii lui văd în „stilul Karsh" o mostră de conformism şi servilism fotografic – totuşi Brejnev, fără multe complexe estetice, i-a cerut „să-l facă la fel de frumos ca Audrey Hepburn". (**R. C.**)

● La ştrandul Titan (poate singurul valabil din Bucureşti) casiera n-are uneori mărunţiş pentru rest. Îşi trimite clienţii în altă parte să schimbe. Cînd aceştia se revoltă, ea le spune că nu are ce face, fiindcă e închisă în cabina casieriei. Patronul o încuie dimineaţa şi o descuie seara. Cabina are un metru pătrat şi gratii la gemuleţul ghişeului. (**A. M.**)

● De la începutul verii, cam la două săptămîni, Bucureşti-Cîmpulung Muscel cu un autobuz al firmei *Lucky Tour*. Înarmată cu dopuri de urechi şi căşti, încerc să nu aud muzicile de toate felurile, iar cînd cedez nervos (întotdeauna) am cîte o discuţie „hotărîtoare" cu şoferul. Vinerea trecută, la urcare, şoferul îmi face cu ochiul: „Mergem pe gol pînă la Cîmpulung, ca să nu ziceţi...". Neîncrezătoare, mă aşez pe un scaun pe la mijlocul autocarului (curăţel, cu aer condiţionat, de altfel...) şi văd pe cineva în faţă spre dreapta, pe altcineva spre stînga şi pe o a treia persoană chiar pe scaunul de lîngă mine, citind... *Dilema*. Nici o legătură, desigur, sînt zile cînd ţi-e şi frică să-ţi mai doreşti ceva... (**S. S.**)

● Ajuns la Paris pentru o întîlnire cu omologul său francez Nicolas Sarkozy – dedicată contracarării fenomenului imigraţiei clandestine şi reţelelor mafiote din care fac parte cetăţeni provenind din România –, ministrul nostru de Interne, Ioan Rus, a promis că „românii nu vor mai da bătăi de cap francezilor" (v. *Ziua*, 30 iul. a.c.). În mod normal, vor urma angajamente faţă de Germania, Anglia sau Irlanda. Vor urma Grecia, Turcia şi, eventual, Ungaria. Şi astfel, prin pur determinism geografic, se va ajunge în situaţia mirifică în care, în fine, românii nu vor mai da bătăi de cap românilor. (**A. C.**)

● „Mai bine de 30 la sută din suprafaţa apei este moartă: Lacul Snagov a ajuns haznaua miliardarilor" (*Adevărul*, nr. 3760). Proprietarii de la Snagov apăruţi după '89 riscă să fie sufocaţi de gunoaiele proprii şi excrementele aruncate în lac: asta e partea rea a informaţiei. Partea bună e că în ultimii 7 ani la Snagov s-au ridicat peste 1.400 de vile – vreo 200 pe an, patru pe săptămînă. Frumos ritm! Dar la aceste clădiri impresionante şi cochete WC-urile nu funcţionează. Probabil că o vilă este mai uşor de construit decît o toaletă: vezi şi situaţia din Bucureşti, unde pe distanţa Arcul de Triumf – Piaţa Universităţii nu găseşti de ani de zile nici un grup sanitar. (**T. C.**)

● Ambasadorul Marii Britanii a decis să se căsătorească la locul de muncă, adică în România, la Bucureşti, în sectorul 1. Pentru reporterul de la *Evenimentul zilei*, ceremonia a avut loc „conform legii, în limba română, dar cu translator". În ziarul *Adevărul* ceremonia a fost în limba engleză. În fond, e o problemă a UDMR-ului. Ciudată este declaraţia primarului Vasile Gherasim: „Am fost onorat şi emoţionat, fiind pentru prima dată cînd oficiez o căsătorie între două persoane de aceeaşi etnie şi aceeaşi cetăţenie". Probabil că la sectorul 1 se oficiază, cu precădere, căsătorii între eschimoşi şi etiopieni, cetăţeni ai regatului Monaco şi ai republicii Coreea (de Sud). (**M. B.**)

VESTEA BUNĂ E CĂ ŞPRIŢUL SE PLIMBĂ PE MAL, VESTEA PROASTĂ E CĂ SE ÎNCHIDE PRĂVĂLIA

● Pe vitrina unui magazin de mezeluri din Piaţa Socului, un anunţ: „Angajăm fete cu experienţă pentru tras la şpriţ şi afumat". N-am înţeles, cum adică? (**M. V.**)

● Din cauza valurilor, au existat cazuri de înec pe litoral. Un turist spune la ştiri că „nici securiştii ăştia nu se plimbă pe mal". Se referea, evident, la salvamari, dar omul avea oricum dreptate, securiştii se plimbă prin Spania şi Grecia, pe alte maluri. (**C. G.**)

● În atenţia francofonilor autohtoni: o asociaţie franceză a iniţiat un concurs intitulat „Marseieza pentru copii" care are ca scop schimbarea textului la imnul naţional; se doreşte „inventarea unor cuvinte mai puţin războinice în celebrarea Republicii, cuvinte pe care copiii să le poată cînta fără complexe belicoase". Ultima modificare memorabilă a textului nemuritor a aparţinut unui ziar belgian care, după eliminarea Franţei de la Mondialul fotbalistic, a titrat: „Allons enfants, on repatrie...". Concursul – pentru eventualii interesaţi – se închide la 1.11.2002. (**R. C.**)

● Un anunţ, pe uşa unei prăvălii de pe Lipscani: „Au sosit perdele de Paşcani". E cert, vom fi aici şi peste două mii de ani. Aici – adică în Balcani. (**D. S.**)

Dependenţa de normalitate

– interviu cu Varujan PAMBUCCIAN –

Dacă înainte de anii '90 Internetul era un cuvînt inexistent în vocabularul oamenilor, astăzi el este ceva uzual, aproape indispensabil omului modern. Internetul pentru suflet *(pagini web pentru prieteni, unde se fac upload-uri ale ultimelor poze din vacanţele recente, download-uri de muzică, prietenii regăsite, păstrate sau formate prin e-mail)* Internetul ca sursă de informare *(biblioteci on-line sau studii),* Internetul ca afacere *(portaluri care atrag reclame, magazine virtuale, licitaţii on-line, pagini web de prezentare a firmelor şi a facilităţilor propuse de acestea clientului). Vorbind de impactul pe care febra mondială a Internetului a avut-o şi asupra românilor, domnul Varujan Pambuccian, preşedintele Comisiei pentru Tehnologia Informaţiei şi Comunicaţii, iniţiator al unor propuneri legislative privind semnătura electronică, parcurile tehnologice de software şi comerţul electronic, prezintă propria viziune asupra situaţiei informatizării şi a utilizării Internetului la noi.*

Ce înseamnă Internetul pentru România? Putem vorbi de o dependenţă a românilor faţă de Internet?

Internetul nu înseamnă ceva special pentru o ţară anume. La ora actuală, Internetul este un instrument de lucru şi un mod de comunicare. E greu să ne imaginăm lumea fără el. În momentul de faţă, fără Internet ar fi la fel de greu cum ar fi să scrii fără stilou.

Care ar fi domeniile în care Internetul a devenit o condiţie esenţială?

În România Internetul nu este utilizat la capacitatea lui adevărată, fiind folosit, la modul propriu, în doar cîteva oraşe. În ceea ce priveşte domeniile de utilizare, de observat ar fi că, pe lîngă folosirea sa în direcţia afacerilor, care la noi nu reprezintă încă zona cea mai „bătută", Internetul a devenit din ce în ce mai mult un instrument al *industriei de entertainment*. Traficul cel mai mare pe Internet, la ora actuală, se situează în această arie, a mijlocului „casnic". Sigur că şi în domeniul afacerilor este folosit foarte mult, dar cei mai mulţi bani se vehiculează în momentul de faţă în această industrie. Dar acesta este un aspect pozitiv, pentru că demonstrează popularitatea şi faptul că Internetul a devenit deja un instrument cunoscut. Pe de altă parte, Internetul devine şi la noi o cale de a realiza *afaceri,* de la semnarea contractelor la distanţă, pînă la monitorizarea diferitelor procese în economie. În aria *business* Internetul e folosit, în special, pentru transmiterea rapidă a unui număr mare de informaţii, acesta fiind şi principalul său atu.

În contextul afacerilor pe Internet, a luat naştere şi comerţul virtual. Care sînt caracteristicile comerţului virtual şi care e viitorul său?

Ce este un magazin virtual? Este de fapt un depozit cu interfaţă virtuală, unde se comandă şi se fac plăţi electronic. Personal, nu cred în viitorul magazinelor virtuale. Nu cred în succesul comerţului virtual, iar acum nu vorbesc numai de România, ci de oriunde în lume. Spun asta pentru că un asemenea magazin are două aspecte: unul care ţine strict de spaţiul virtual, în care lucrurile merg bine, iar un al doilea, care aparţine spaţiului fizic, în care intervin o sumedenie de probleme. O problemă majoră ar fi legată de firmele de distribuţie. Marfa comandată pe Internet trebuie să ajungă la un cumpărător, iar aici intervine firma de distribuţie, care, dacă este de succes, devine în scurt timp globală, nemaifiind interesată în transporturile pe distanţe scurte. Or, dacă marfa ajunge mai tîrziu decît dacă m-aş duce la magazin sau este mai scumpă datorită taxelor de transport, nu are sens să folosesc mijlocul respectiv. Datorită lipsei companiilor de distribuţie locală nu cred într-un succes major al acestei părţi de *bussiness to consumer*. O altă problemă este legată de plată. Nu cred că putem vorbi în momentul acesta de comerţ electronic, ci de comenzi date prin Internet. În România nu există încă mijloacele de plată electronice puse la punct. Neavînd un motor de plată electronic vîndut în România din partea companiilor mari (VISA, MasterCard, ş.a.m.d.), care, înglobate în pagina de web, să constituie o parte a sistemului de plăţi, nu cred că putem avea comerţ electronic adevărat. Dar, bineînţeles, există deja un început.

Care ar fi utilitatea Internetului în domeniul politic?

În politică Internetul poate fi un mijloc de campanie, dar în România zilelor noastre nu poate fi considerat principalul mijloc de campanie. Dacă ar fi să fiu cinic, în ceea ce mă priveşte, cele mai multe voturi le-am strîns utilizînd ca instrument de campanie electorală Internetul, iar din punctul meu de vedere, cheltuiala pe vot este mult mai mică. Dar eu m-am adresat unui mediu profesional.

Cum este privit Internetul la noi?

România este mai degrabă o resursă decît o piaţă. Noi sîntem mari şi buni creatori de *soft* şi *hard,* mai puţin consumatori. Şi asta din cauză că, pentru a putea vorbi într-o societate de consum, trebuie să vorbeşti automat şi de bani. Dezvoltarea Internetului la noi, ca în orice altă parte, depinde de nivelul de trai.

Dacă nivelul de trai ar permite, dintr-o dată, utilizarea în masă a tehnicilor informaţionale, cum credeţi că ar reacţiona românii?

Românii sînt pregătiţi. Din acest punct de vedere, oamenii de aici au o educaţie peste media mondială. În primul rînd există pregătirea din şcoală, care este suficientă. Chiar în prezent se încearcă lansarea în România a unui nou program, cu recunoaştere europeană, ICDL, un program de succes, în opinia mea. În momentul în care ai trecut de nişte examene simple (şapte la număr), primeşti o diplomă cu recunoaştere europeană care certifică un număr, ce e drept, limitat de cunoştinţe, suficiente însă pentru acreditarea aptitudinilor de utilizator. În Ungaria, de exemplu, 30% din forţa de muncă activă are această diplomă. Diploma certifică de fapt nişte cunoştinţe elementare de operare. Copiii în şcolile din România primesc mai mult cunoştinţe de programare, ceea ce este corect, pentru că noi, fiind mai mult o resursă decît o piaţă, trebuie să întărim această resursă. Pe de altă parte cred că ar fi util şi cred în programul ICDL, în necesitatea acestor cunoştinţe minimale. Un programator nu trebuie neapărat să ştie să facă un calcul tabelar sau să aibă cunoştinţe elementare de grafică sau de redactare a unui text în Word, care toate ţin de o cultură generală, dar este bine să existe şi o alfabetizare în domeniul operării, pentru că, pînă la urmă, sînt lucruri complementare. Nu este vorba de o schimbare a sistemului deja existent în şcoli, dar, paralel, cred în necesitatea alfabetizării la nivelul utilizatorului „banal" pe mai multe direcţii. Problema este că te costă să îţi cumperi un calculator personal şi să ai acces la Internet. În condiţiile economiei actuale, pentru foarte mulţi aceasta nu constituie încă o prioritate.

© L. Muntean

Cum vedeţi starea actuală, dar şi o viitoare dezvoltare a Internetului în România?

Evident că acum utilizarea Internetului este mult mai mică în România, penetrarea telefoniei fixe fiind de numai 18%. Dar aici începe o altă discuţie pentru că pe radio este suficient de scump pentru a nu putea gîndi această utilizare ca fiind o soluţie şi atunci sigur că linia telefonică rămîne *carrier*-ul principal. Iar în momentul de faţă, în care penetrarea liniei telefonice este de 18%... despre ce vorbim mai departe? Nivelul de utilizare este scăzut, dar, în momentul de faţă, nu cred că acest lucru este semnificativ. Probabil că numărul oamenilor care au utilizat Internetul, nu frecvent, dar l-au utilizat, se ridică pe undeva în jurul cifrei de două milioane şi ceva. Utilizatorii frecvenţi în România nu cred că depăşesc cifra de şapte sute de mii.

Telefonia mobilă va juca un rol important în dezvoltarea şi utilizarea Internetului la noi. Pentru că preţurile vor scădea foarte mult, vor apărea tehnologii noi, cred că va creşte în special penetrarea pe linii terestre. Trebuie să luăm în calcul şi fibra optică, bineînţeles mai scumpă, dar şi cablul TV. Există un mic dezavantaj între cablul TV şi linia telefonică (pe cablul TV nu poţi asigura lungimea de bandă în aceeaşi măsură în care o poţi asigura prin linie telefonică), dar pentru un utilizator cu nevoi nu foarte precise (utilizarea poştei electronice sau navigarea pe net), nu este un dezavantaj major.

Există perspective pentru noi tehnologii de conexiune?

În momentul de faţă Romtelecom a introdus tehnologia ISDN care cred că va înlocui în curînd mecanismele de *dialup,* ce sînt acum foarte des folosite. În consecinţă şi preţul va scădea şi aşa se va permite accesul unui număr din ce în ce mai mare de oameni. Problema nu stă însă nici în gradul de penetrare al telefoniei, nici în gradul de utilizare a Internetului sau în numărul de calculatoare pe om, ci în faptul că România este, de foarte mult timp, o ţară care consumă mai mult decît produce; or, cum raportul dintre leu şi dolar s-a modificat, nivelul de trai al oamenilor are de suferit. În momentul unui echilibru produs de o industrie care creează ceva interesant pentru export, vom putea vorbi şi de o creştere a nivelului de trai şi, implicit, de o utilizare la scară mai largă a tehnologiei informaţiei la nivelul fiecărui utilizator în parte. Punctul tare al României stă în faptul că este o resursă redutabilă de *soft* şi de *hard* pentru restul lumii, ceea ce înseamnă că informatica începe să devină una dintre zonele importante ale economiei româneşti.

Plecarea „automatiştilor" în masă nu va micşora ponderea acestei resurse? Ce şanse oferiţi unui programator în România?

Plecarea absolvenţilor de Automatică, a programatorilor este deja un mit, o poveste. Este adevărat că pe la începutul anilor '90 au plecat foarte mulţi. Dar asta a fost foarte bine. Agitaţia cauzată de *„plecarea creierelor din ţară"* nu şi-a avut rostul; oamenii care au plecat au reuşit să ocupe în scurt timp posturi importante şi chiar să trimită contracte în ţară. Exact acelaşi lucru s-a întîmplat şi în India. Au plecat foarte mulţi, au stabilit contacte, iar în cele din urmă, cei care au plecat au format şi au crescut industria de IT din India. Cei mulţi care au plecat au deschis şi pentru cei care au rămas drumul spre companiile mari din Occident. În România, în momentul de faţă, în această industrie, impozitul pe salariu fiind zero, plecările sînt limitate. Oamenii nu prea mai pleacă, pentru că dacă ei cîştigă aici o treime faţă de cît ar cîştiga acolo, treimea aceasta, cheltuită în România, reprezintă mult mai mult decît suma întreagă cheltuită în SUA sau în Canada. La noi, cotele pentru asigurările sociale sînt încă foarte mari. Dar în acest domeniu şi salariile sînt mari. Dar ei gîndesc în felul acesta şi este corect. Contribuţia lor la cota de asigurări sociale este foarte mare, salariul fiind mare. Cînd vor ieşi la pensie, cel puţin după legea actuală, nu se va face o mare diferenţă între contribuţia lor şi contribuţia unuia cu salariu mic. Şi atunci, lucrurile s-au echilibrat în mod natural. Anularea impozitului pe salariu a dus la creşterea încasărilor la buget, în mod paradoxal.

interviu realizat de Stela GIURGEANU

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cristian GHINEA ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 491
9-15 august 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

GRATUIT

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

MUZICI TINERE

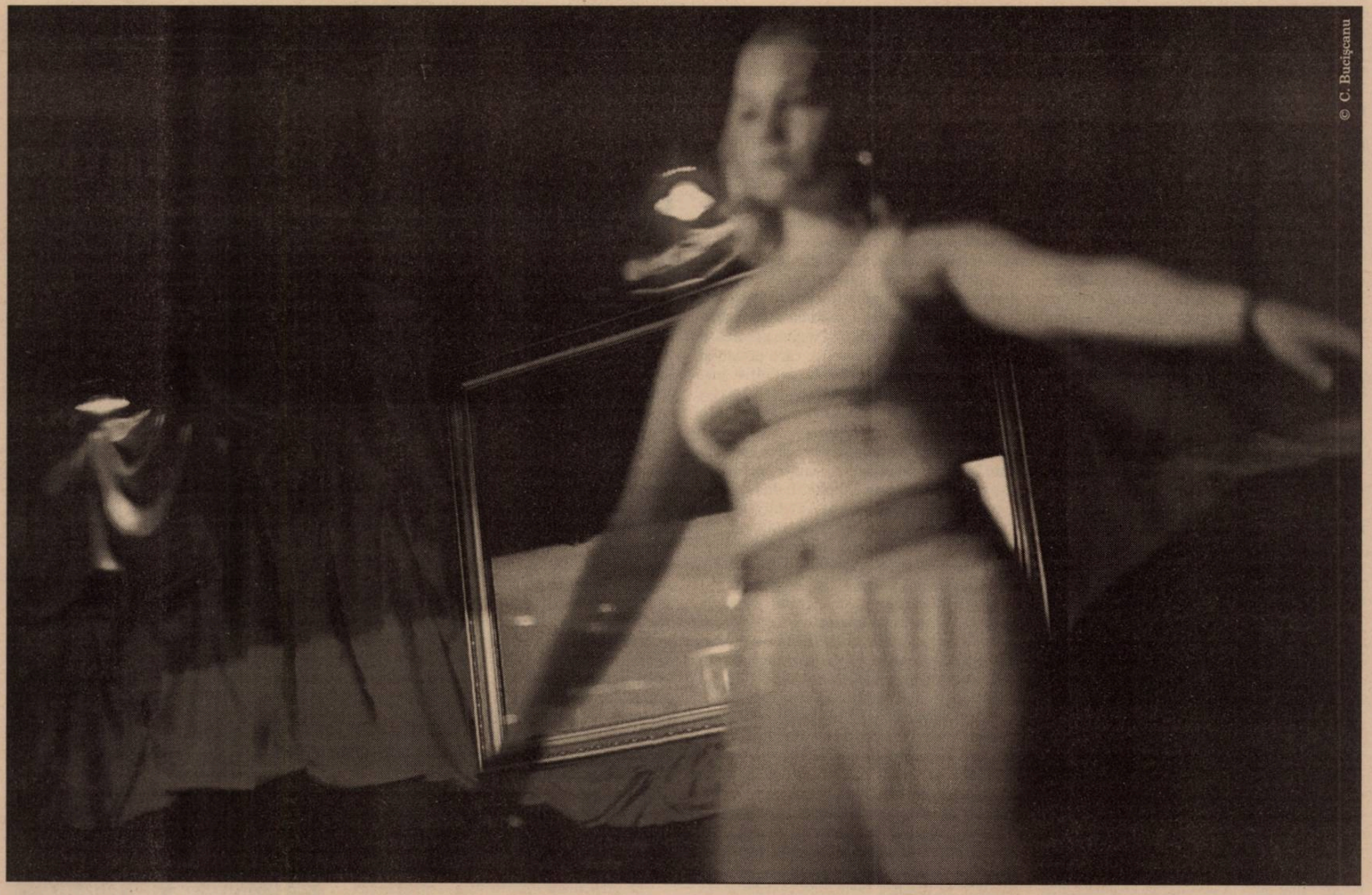

„Tarabe de fani se clatină sub rimele mele de platină“

R.A.C.L.A.

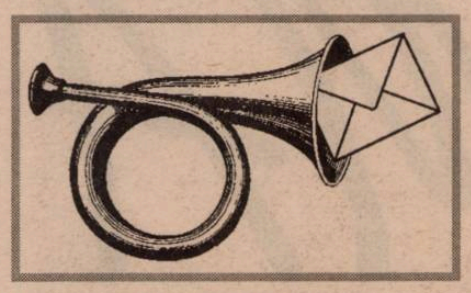

Nr. 488: „*Nesimţirea*“

O lecţie îngerească

Zi toridă de iulie, în tramvai. Pe un scaun o doamnă (60-65 de ani) cu un îngeraş (3-4 ani) în braţe.

„Ce bine-i jos, buni, că mă dor picioarele de-atîta mers. Că-s bătrîn ca tine, buni.“

„Da, tare bătrîn“, îmi surîde senin bunica.

„Şi picioarele şi inima mă doare, buni!“

„Ia să văd, ştii tu unde-i inima ta?“

„Nu, buni, că nu se vede. Are coajă.“

Da, înger drag, are coajă inima...

moon_nicole@yahoo.com

Timişoara

Nr. 487: „*La studii în străinătate*“

„De unde sînteţi...?“

No bun... o să o fac şi pe asta! Măcar mă eliberez şi eu de nişte gînduri şi tot îi un cîştig faptul că scriu, un cîştig egoist, dar chiar am nevoie de asta!

Dar s-o iau de la început...

● Elevă, clasa a V-a, un oraş de 23.000 locuitori. Ardeal. 1989. Prima oră de franceză. Trece. Vine a doua oră de franceză. Eram elevă „de serviciu“, adică şters de tablă şi raportat absenţii. Cu un gol imens în stomac mă ridic în picioare şi încerc să bîigui un „*les élèves absents sont...*“. Tremuram toată. Îmi termin fraza. Profesorul: „foarte bine, Roxana“. Voce blîndă, de om bun. Eu mă aşez în culmea fericirii. Am făcut-o şi pe asta! Urmează un drum bine cunoscut: participii, concordanţe, acorduri, excepţii, „*si*“, subjonctiv...

● Clasa a X-a. Liceu teoretic. Matefizică. Olimpiada de franceză (nici mate, nici fizică). Faza naţională. Diplomă. Urmează a XI-a, a XII-a...

● Universitatea de Vest, Timişoara. Facultatea de ştiinţe economice. Specializarea „Relaţii Internaţionale“ („Ce să faci ca profesor de franceză? La ce te ajută filologia? Încearcă acolo, poate ai mai multe şanse! Oricum, fiind „internaţionale“, tot continui tu cu limbile străine...“). Sfaturi, dileme, întrebări fără răspuns, logică – în fine, fac pasul.

● Vara 2000. Bursă. Germania. Heidelberg. Incredibil, şoc total. Cum adică? Există pe lumea asta profesori capabili? Care ştiu ce îi aia „Internet“? Care te ascultă? Care te tratează ca pe un student? Adică un om ce vrea să înveţe şi nu unul de la care poţi lua o sticlă de ceva bun pentru o notă mai mare la examen? Care te respectă în primul rînd ca om? Şi cu care poţi ieşi şi la o bere? Şi îţi plac în fine cursurile seci de economie? Şi încă şi în germană? Şi studiezi şi mai ai şi timp, chef şi energie de ieşit seara pe malul Neckarului la o cîntare de chitară? Asta e Heidelberg. Şi apoi revenirea printre ai noştri. A fost doar o şcoală de vară. A fost prea bine.

● 2001. Licenţă. Master. Bursă în Franţa. Fontainebleau. Lîngă Paris. École supérieure de commerce international. Adică pot eu să văd Parisul? Visul meu (stupid, de altfel) din clasa a V-a? Da! Dar... iubit. Familie... decizia e luată: plec. Plîng non-stop în luna dinaintea voiajului. Îi enervez pe toţi. „De ce vrei să pleci dacă îţi e aşa de greu?“ Problema e că nici eu nu ştiu. Şi totuşi plec. Cu încă două colege. Ajung acolo cu autocarul. Plîng pînă la jumătatea Ungariei, din cauza asta mă „împrietenesc“ cu şoferii. Adică ei îmi dau din seminţele lor. Şi începe şi şcoala. Calculatoare destule, Internet, imprimantă, Xerox... şi astea gratis! Tot ce vrei. Profi deschişi. Cursuri trimise prin e-mail. Dar şi întrebări de genul „da' tu de unde ştii să foloseşti un computer *(ordinateur)*?“, „da' la voi există Internet?“, „da' voi cum să vă integraţi în (fiţi atenţi!) Europa, ce, să ne aduceţi cultura voastră slavă?“, „cum, România joacă la Euro 2002? Păi, îi *Euro*, nu îi numa' pentru europeni? Voi sînteţi în Europa?“

● 2002. Germania. Împreună cu logodnicul meu. El are bursă la universitatea de aici. Eu fac un stagiu de practică într-un centru cultural (tot pe filiera filologică, ce să fac?). Pe bază de CV-uri şi scrisori trimise din Franţa. Singura ne-nemţoaică sau nefranţuzoaică. Vernisaj. Pentru care am muncit enorm. Discuţie cu unul din invitaţi. „Arhitect din Strasbourg“. Totul e OK, pînă la întrebarea „de unde sînteţi?“, eu, mîndră „România!“, şi replica „a, ce origini exotice aveţi!“, plus un întors de spate fără nici măcar un „la revedere“. Se iveşte posibilitatea de angajare, dar mi se spune în faţă „nu eşti franţuzoaică, nu eşti bună pentru noi ca *permanentă*“. OK... Înjurături, plînsete, regrete că am plecat, umilinţe... Ascult uimită explicaţiile găsite de colegii mei pentru faptul că pot să le rezolv cam toate problemele de muncă (traduceri, afişe, comunicate de presă... în fine, de toate): „Ai mîini magice datorită influenţei spiritului lui Dracula“. Nu că aş fi eu pregătită.

Doamne, cît aştept să ajung acasă!!! Să mănînc un măr adevărat, să fiu printre ai mei, să-mi găsesc pacea, să fiu acasă... Să lucrez pe un salariu de nimic, să-mi cumpăr o dată pe vară un tricou, să mănînc o ciorbă făcută de mama, să ies pe o terasă cu oamenii dragi, să-i cer ospătarului să schimbe muzica aia enervantă, să nu mă pot da cu rolele din cauza gropilor din şosea, să văd căruţe printre Dacii, să mă tîrguiesc în piaţă, să merg la un concert în Piaţa Operei... Să mă simt acasă!

Roxana DAMASCHIN

roxad@yahoo.com

Nr. 486: „*Încrederea în justiţie*“

Unde exagerează presa...

Stimată *Dilema*,

Justiţia are în prezent o proastă reputaţie, datorată în cea mai mare parte felului necorespunzător în care a funcţionat în perioada postdecembristă, atît în calitate de putere conştientă – una din cele trei – a statului de drept, cît şi, mai ales, în cea de servicii publice. Mentalitatea şi reflexele fostei justiţii comuniste au fost transferate, fără rost, noii justiţii. Noile facultăţi de drept, poate prea numeroase, patronate de fostele vedete ale justiţiei vechiului regim, generează pe bandă rulantă absolvenţi, care preiau şi reproduc vechile metehne. În definitiv, justiţia nu poate fi mai bună decît restul societăţii, deşi ar fi fost de dorit. Dar avînd în vedere impactul social, proasta activitate a justiţiei, manifestată, mai ales, prin soluţiile date în dosarele judecate, soluţii greşite într-o proporţie pe care Ministerul Justiţiei nu a stabilit-o, probabil, sau pe care nu a făcut-o publică, se vede mai clar decît a altor instituţii publice, iar reproşul făcut de oameni, de cei obligaţi să apeleze la serviciile acestei instituţii, este mai prompt, mai accentuat.

Persoanele care au apelat din nevoie la justiţie au putut să constate în activitatea curentă a instanţelor de judecată de diverse nivele de competenţă manifestări obişnuite, în diferite proporţii, de incompetenţă sau indiferenţă, de rea voinţă sau rea credinţă, de lipsă de răspundere sau de responsabilitate, de nerespectarea normelor juridice în rezolvarea speţelor propuse soluţionării. Nerespectarea normelor de procedură specifice chiar de către instanţele de judecată, o prelungire, dincolo de orice limită rezonabilă, a duratelor de judecată sau de redactare a hotărîrilor pronunţate, fac ca actul de justiţie să fie pentru cei obligaţi de împrejurări să apeleze la justiţie teribil de costisitor. În prezent, justiţia din România are tendinţa, extrem de vizibilă şi de stînjenitoare, de a proteja drepturile infractorului, ignorînd drepturile victimei, ca şi ale societăţii, în general.

Anomia, de care suferă societatea românească în această lungă perioadă de tranziţie, este determinată şi de această înclinare, nu prea la locul ei, a justiţiei. Favorizarea infracţiunii, această adevărată patologie a justiţiei de tranziţie, este, poate, cauza pentru care restul societăţii priveşte cu atît dispreţ această neputincioasă instituţie a statului de drept. Soluţiile greşite date de instanţele de fond sînt numeroase, iar cele corectate de instanţele superioare – de apel sau de recurs – sînt puţine, astfel încît blamatul recurs în anulare rămîne, de cele mai multe oi, singura cale de corectare a unor abuzuri ale justiţiei. O comportare abuzivă, voluntară sau nu, din rea voinţă sau din incompetenţă profesională sau doar din cauza corupţiei a instanţelor de judecată nu este chiar rară, este o regulă prea des întîlnită în realitatea obişnuită. Poate că Parchetul General a abuzat, şi el, de recursul în anulare. Dar acest abuz poate fi stopat de Curtea Supremă de Justiţie, dacă recursul în anulare propus nu este justificat. Numărul mare de recursuri în anulare acceptate de Curtea Supremă de Justiţie poate fi determinat nu de abuzul Parchetului General în promovarea acestei forme de justiţie, ci poate chiar de numeroasele hotărîri greşite, apărute pe treptele inferioare ale justiţiei.

Deocamdată, în această perioadă de confuzie a justiţiei, recursul în anulare este singura cale rămasă la dispoziţia societăţii spre a se apăra de erorile sau chiar abuzurile reale ale justiţiei.

Cred că presa a exagerat, din neînţelegere, atacurile împotriva recursului în anulare. Poate că în perspectivă, într-o perioadă de funcţionare a justiţiei cu instanţe de fond competente şi cu instanţe de cenzură (de apel sau recurs) corecte, recursul în anulare va deveni caduc.

Pînă atunci el pare a fi necesar pentru a păstra actul de justiţie în limite sociale acceptabile.

D. SMARANDA

Bucureşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

La zi

Bacalaureatul

Dragilor,

În ultima vreme s-au spus prin mass-media multe şi mărunte despre examenele de bacalaureat şi capacitate, despre corupţia profesorilor ş.a.m.d. Cred că am şi eu cîte ceva de spus în această privinţă, fiindcă sînt profesor şi am participat, ca supraveghetor şi corector, la ambele examene. Vreau să vă spun din start părerea mea despre corupţia din acest domeniu: ea există. Chiar dacă doamna ministru avea dreptate să nu admită existenţa ei în lipsa dovezilor, eu cunosc bine existenţa acestui fenomen. Cauzele sale se pierd, hm-hm, în negura veacurilor. Ne amintim cu toţii vremurile cînd Ceauşescu îndemnase la extinderea studiului obligatoriu la zece clase, iar promovarea examenului de bacalaureat era practic obligatorie. După 1989, statutul bacalaureatului s-a modificat, dar existenţa unei rate de promovare neverosimilă într-o ţară occidentală arată că ceva nu este în regulă. Unde sînt posibile „infracţiunile“? În primul rînd, în privinţa supravegherii. Cunosc cazuri cînd profesori supraveghetori, în loc să-şi facă datoria, se lasă convinşi de cadourile pe care le fac elevii pe care îi supraveghează şi nu îşi fac datoria. Ei îi lasă pe elevi să copieze ori să colaboreze în rezolvarea subiectelor, ba chiar, în unele cazuri, îi ajută să rezolve subiectele.

O altă problemă o pune corectarea lucrărilor. Desigur, prin înfiinţarea unor centre de corectare a devenit mult mai greu decît în trecut să se identifice anumite lucrări care să fie favorizate prin ridicarea valorii notei – şi ştiu cazuri în care lucrări de 5 au fost notate cu 10! – dar nu e imposibil. Or, veţi fi de acord cu mine, în acest fel e posibilă o nedreptăţire flagrantă a unor elevi buni, dar fără „pile“, care pot primi note mult mai mici decît unii elevi slabi, „piloşi“. Reintroducerea unei ponderi mai mari a examenelor de admitere în facultăţi nu rezolvă problema, fiindcă nici profesorii universitari nu sînt îngeri! (Cel puţin unii dintre ei.) Cunosc şi cazuri de favorizare a unor candidaţi la admiterea într-o facultate!

Prin urmare, pentru evitarea unor nedreptăţi flagrante, cred că se impune o reformare a modalităţii de supraveghere a candidaţilor şi de corectare a lucrărilor. Soluţii se pot găsi destule, numai voinţă să existe. Altminteri se vor cheltui în continuare sume importante de bani pentru organizarea unor examene doar parţial relevante, fapt ce se va reflecta atît într-un proces deficitar de selectare a viitorilor specialişti, cît şi, mai ales, în perpetuarea ideii profund nocive, pentru o societate democratică şi pentru un stat de drept, că se poate promova şi prin corupţie, nu doar prin merit.

Sigur că ideal ar fi ca în cadrul examenelor candidaţii să fie supravegheaţi cu camere video, iar lucrările să fie repartizate pentru corectare de la un judeţ la altul, în mod aleator, dar aceasta, probabil, că ar pune probleme financiare şi organizatorice prea mari. Dar se pot găsi şi soluţii viabile. Sînt necesare doar creativitate şi voinţă.

Nu pot încheia fără a observa că ar trebui acordată o mult mai mare atenţie alcătuirii subiectelor. Din păcate, anul acesta, ca şi în alţi ani, s-au strecurat greşeli în subiectele de bacalaureat, iar la matematică subiectele au fost foarte dificile. Poate că ar trebui ca aceia care alcătuiesc subiectele să le şi rezolve, după ce sînt tipărite mostrele, pentru a fi siguri ca nu sînt greşite şi că sînt abordabile.

Cu stimă,

Dorin NĂSTURESCU

Bacău

dorin2002@hotmail.com

Replici

Cristian Ghinea are dreptate

„Viitorul sună bine, dar fals“ este un articol scris cu nerv, inteligenţă şi ironie. Domnul Ghinea are dreptate cînd spune că politicienii români se împart în două categorii: „specialiştii“ şi „guralivii“. Cei 12 ani de democraţie ne-au dovedit acest lucru din plin.

Dumnealui nu „le-a bătut în cuie viitorul“ tinerilor URR-işti proaspăt lansaţi în politică, aşa cum consideră domnul Cătălin Frâncu în numărul 489 al revistei. Dimpotrivă, a analizat obiectiv şansele pe care aceştia le au, oprindu-se asupra anumitor aspecte relevante, cum ar fi cele două idei greşite de la care aceştia pleacă în demersul lor politic. În ceea ce priveşte sloganurile cu care speră să cucerească piaţa alegătorilor, formulări de tipul „Dacă taci, o iei! Cînd vorbeşti, nu te bagă nimeni în seamă! URR – conspiraţia bunului-simţ“ îmi stîrnesc cel mult un zîmbet.

Domnului Cristian Ghinea îi doresc articole la fel de bune în continuare.

Cu respect,

Oana DAN

oana_57@yahoo.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● **Sinuciderea**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Reţeta succesului

Mă aflu într-un orăşel carpatic şi turistic. Vecinii mei sînt oameni harnici. El a fost cioban o viaţă întreagă, ea a ţinut gospodăria de cînd se ştie. I-a ajuns bătrîneţea fără să fi dat de gustul bogăţiei.

Băiatul vecinilor mei este alcoolic. Cînd se îmbată, îşi bate nevasta, mama şi ce-i mai iese în cale. Iar între două cure de dezalcoolizare mai vinde o bucată din curtea din jurul casei, unde tatăl ţinea cele cîteva oi peste iarnă şi unde acum oameni cu stare îşi parchează Mercedesul peste week-end. Parcelată cu zgîrcenie, curtea vecinului meu cioban adăposteşte în prezent cîteva vile făloase, îmbulzite astfel încît fiecare să ia lumina şi perspectiva celeilalte. Toate laolaltă au făcut bogăţia băiatului alcoolic al vecinilor mei harnici.

La umbra vilelor în floare stau şi prelungesc în gînd această poveste de succes:

A fost odată o familie de oameni harnici, care au trudit toată viaţa fără să fi dat de gustul bogăţiei. În dragostea lor de părinţi, au vrut ca măcar băiatul lor să ducă o viaţă mai bună, aşa că l-au dat la carte şi băiatul a devenit arhitect. Ajuns la un birou de sistematizare, acesta a aflat, la un pahar de bere cu colegii, că băiatul vecinilor mei vinde pămînt unor oameni cu bani care vor să-şi construiască vile. Cum aceştia aveau nevoie şi de o aprobare de construcţie, s-a hotărît să le-o vîndă. De fiecare dată cînd ieşea băiatul vecinilor mei de la dezalcoolizare şi mai vindea o parcelă din pămîntul părinţilor, hop şi tînărul arhitect care vindea şi el o aprobare! Şi uite aşa, încetul cu încetul, părinţii arhitectului şi-au văzut visul cu ochii, acesta fiind acum om cu stare, aşezat la casa lui.

A fost tot odată altă familie de oameni harnici, care au trudit toată viaţa fără să fi dat de gustul bogăţiei. Şi-au crescut şi ei copilul cu speranţa ca acesta să nu mai fie nevoit să tragă atît de greu ca ei. Aşa încît acesta a devenit primar. Şi într-o zi, primarul acesta a aflat de vilele care se înălţau undeva în oraşul său, după fiecare dezalcoolizare a băiatului vecinilor mei. Tare s-a supărat atunci primarul! Drept care a hotărît să-i retragă arhitectului dreptul de a vinde autorizaţii de construcţie şi a luat asupra sa această corvoadă. Aşa se face că acum arhitectul întocmeşte dosare (poate i-o mai pica şi lui ceva la această afacere...), iar primarul încasează banii, fără să mai fie nevoit să tragă din greu ca părinţii lui.

Şi a mai fost odată un băiat care nu se ştie de unde venea. Şi cum nu avea nici mamă, nici tată, nu se ştie nici cum a ajuns el om politic. Şi cum stătea el odată şi se uita roată peste ţară, a văzut vilele care înfloreau în curtea vecinilor mei şi a aflat de banii pe care îi încasau din ele băiatul cel alcoolic, arhitectul şi primarul. Şi i-a spus atunci primarului: *dacă vrei să-ţi păstrezi slujba şi să iei mai departe bani de pe vile, îmi dai şi mie jumătate*. Iar după o vreme, cînd a strîns suficienţi bani de la primar, s-a dus la băiatul alcoolic al vecinilor mei care tocmai se îndrepta spre a cincea dezalcoolizare, i-a cumpărat casa şi i-a dat afară pe părinţii acestuia, care ajunseseră la bătrîneţe fără să fi dat de gustul bogăţiei.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Soluţii cinice pentru „problema PRM“

Scriam săptămîna trecută că se prefigurează tot mai clar un alt scrutin de coşmar pentru alegerile din 2004: PRM al doilea partid şi Corneliu Vadim Tudor în turul secund al alegerile prezidenţiale. Expansiunea bruscă a extremismului înaintea alegerilor din 2000 părea o greşeală de parcurs a democraţiei româneşti. Interpretările optimiste spuneau că sistemul dezechilibrat, cu un PSD imens şi o opoziţie democratică minusculă, se va echilibra natural prin scăderea ameninţării PRM şi creşterea PNL/PD, aflate în restructurare. Democraţii au început imediat această restructurare, care l-a propulsat pe Traian Băsescu în fruntea partidului. Liberalii abia au declanşat acest proces, iar Theodor Stolojan pare a avea cîştig de cauză. Totuşi, experienţa democraţilor arată că o creştere spectaculoasă este puţin probabilă, cele două partide cantonîndu-se în sondaje la circa 10%. Ambele au crescut puţin după alegeri, de la cele 7,2 (respectiv 7,3) procente obţinute la scrutin. Cele circa 20% din opţiuni (rezultatele însumate), care durează din martie 2001, arată, probabil, o limită naturală a opoziţiei democratice, cel puţin pentru acest moment şi pentru felul cum arată în prezent scena politică.

Între timp, Partidul România Mare este principalul beneficiar al nemulţumirii. Tocmai în aceasta constă perversitatea mecanismului: cîştigă cel mai puţin capabil să rezolve problemele. Totuşi, într-o atmosferă generală de scepticism, guvernul actual a menţinut destul de mult timp încrederea opiniei publice. PSD are încă un procent liniştitor în sondaje, iar scăderea nu este abruptă, ci destul de lină. Îngrijorarea provine din faptul că scăderea procentelor partidului aflat la guvernare se corelează cu creşterea PRM. Ne place sau nu, lupta se va da între PRM şi PSD, iar opoziţia democratică nu va fi în centrul bătăliei. Concluzia la care doream să ajung: întreaga răspundere pentru stabilizarea democraţiei şi îndepărtarea pericolului reprezentat de PRM revine PSD şi preşedintelui său Adrian Năstase. Ultima săptămînă arată un şef al guvernului în conflict cu Emil Constantinescu sau cu Traian Băsescu. Dar nu aceştia sînt principalii inamici, ci Corneliu Vadim Tudor. Deja nu mai este vorba despre o simplă „rîcă“ între doi politicieni sau despre banalul război al declaraţiilor între adversari la fel de buni sau egal de răi. E nevoie de strategii de îndepărtare a extremiştilor de putere.

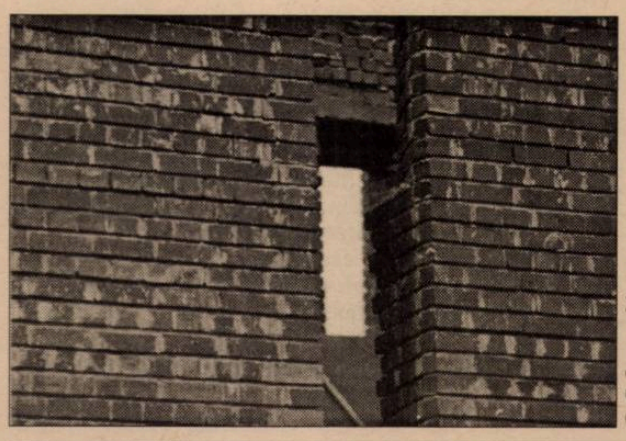

© S. Ivanoschi

Cîteva scenarii s-au vehiculat deja. Simţindu-se mai bine în compania prefecţilor la teleconferinţe decît în direct la televiziune cu Vadim Tudor, Adrian Năstase a încercat în urmă cu cîteva luni iniţierea unei discuţii despre posibilitatea alegerii indirecte a preşedintelui. Un preşedinte simbolic şi un premier propulsat de partidocraţie ar atenua eventualele derapaje populiste ale publicului. În urma reacţiilor din presă, Adrian Năstase a renunţat surprinzător de uşor la idee. Dar este destul de transparent că actualul premier ar prefera să rămînă la Palatul Victoria. De altfel, locul unui lider care controlează partidul majoritar este mai degrabă în fruntea executivului decît în fruntea statului, o poziţie ce se vrea apolitică, dar care supra-solicită pîrghiile informale de putere. În urmă cu cîteva luni, într-un document numit „Preocupările Partidului Social Democrat cu privire la Revizuirea Constituţiei“, erau prevăzute cîteva măsuri prin care executivul căpăta un rol preponderent, atît faţă de Preşedinţie, cît şi faţă de Parlament, modelul aducînd oarecum cu „kancelarocraţia“ din Germania. Propunerea se corela, evident, cu un preşedinte ales simbolic. Dar chiar soluţia unui preşedinte ales de popor, cu puteri exclusiv de reprezentare şi un premier mult mai puternic, trecut prin „filtrul“ unui Parlament în care şi opoziţia democratică are un cuvînt de spus, ar putea fi viabilă pentru limitarea gustului public pentru populism. Un cititor nerăbdător al acestui articol îmi reproşează cinismul. Vorbesc aici despre soluţii de avarie, toate în limitele democratice. Istoria politică demonstrează că o legitimitate mediată e preferabilă uneia directe, tocmai pentru că limitează excesele.

O soluţie la fel de cinică, dar în limitele democratice, ar fi convocarea unor alegeri anticipate imediat după momentul „Praga“, cînd, aşa cum presupune toată lumea, România va fi acceptată în NATO. Capitalul de popularitate pe care guvernul îl aşteaptă de la această victorie externă va dura foarte puţin. Politica externă nu a fost şi nici nu va fi un punct important pe agenda votanţilor români. Deschiderea negocierilor de aderare cu Uniunea Europeană, un moment istoric care părea imposibil cu numai patru ani înainte, nu a ajutat cu nimic puterea la alegerile din 2000. O intrare în NATO în 2002, fără efecte asupra nivelului de trai, nu va ajuta cu nimic guvernul în 2004. Efectul de popularitate poate însemna mai degrabă instalarea unei atmosfere efemere de optimism în mass-media, care se poate transmite momentan şi publicului. PSD ar putea fructifica acest optimism în eventuale alegeri anticipate, organizate la începutul acestei ierni. Scena politică s-ar modifica prea puţin: liberalii abia s-ar stabiliza şi ar obţine cele 20% de procente împreună cu PD, PSD ar avea o majoritate, fie singur, fie ajutat de UDMR. Creşterea PRM nu va fi spectaculoasă peste vară, iar costurile întreţinerii din iarnă nu îşi vor fi făcut efectul. În plus, mandatul prezidenţial neputînd fi întrerupt, alegerile pentru şeful statului din 2004 ar avea o miză mult mai mică, iar Corneliu Vadim Tudor va fi lăsat fără jucăria preferată. Peisajul este deprimant. E şi mai deprimant cînd Şerban Mihăilescu, Octav Cozmîncă, Miron Mitrea şi toţi ceilalţi ajung să reprezinte varianta acceptabilă.

▲

MASTER ÎN ANTROPOLOGIE

Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative – Facultatea de Ştiinţe Politice organizează pentru al treilea an consecutiv un master de antropologie cu durata de 3 semestre, sub coordonarea prof. dr. Vintilă Mihăilescu

Plan de învăţămînt:

Semestrul I: Practica terenului; Antropologie vizuală; Introducere în istoria ideilor antropologice; Etnologie balcanică.

Semestrul II: Antropologie politică; Antropologie economică; Antropologie psihologică; Antropologie simbolică.

Semestrul III: Curs deschis (teme şi probleme recente în antropologie); seminar de cercetare; teren; elaborarea dizertaţiei de master (tutorial).

Burse de cercetare Socrates la universităţile din Perugia şi Bruxelles.

Condiţii de înscriere la concurs:

- **absolvirea unei facultăţi de ştiinte umane**
- **scrisoare de intenţie**, explicînd motivele pentru care se doreşte înscrierea în acest program de master
- **studiu/eseu** într-un domeniu de competenţă al candidatului/tei, dar demonstrînd o deschidere spre problematica antropologică
- **bibliografie minimală:** Marcel Mauss, *Eseu despre dar*, Polirom, Iaşi
- **concursul** va consta într-o discuţie pe marginea scrisorii de intenţie, a studiului şi a bibliografiei

Înscrierile se fac la secretariatul Facultăţii de Ştiinţe Politice, SNSPA, Strada Povernei nr. 6-8, tel. 212.52.86, începînd cu data de 15 septembrie

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Istorie trăită

Un fost înalt dregător al regimului de dictatură își deapănă amintirile sub acest titlu programatic. Autorul pare să-și întemeieze dreptul de a relata istoria respectivei epoci pe faptul că a trăit-o. Trăirea istoriei pare să constituie un privilegiu de care autorul cu pricina a avut parte. Particularitatea oricărui privilegiu este distribuirea lui restrictivă. Trăirea istoriei ar fi astfel rezervată unei minorități de aleși, rămînînd inaccesibilă marii majorități. Componenții acesteia își conectează biografiile la istorie în calitate de particule ale unei mase anonime. Privilegiații trăiesc istoria luînd parte activă la evenimentele ei semnificative. Masa anonimă trăiește istoria ca flux monoton al cotidianului. Primii se socotesc subiecți ai istoriei, ceilalți rămîn obiectul ei. Deosebirea nu decurge numai din felul în care trăiesc epoca, ci și din gradul în care problematizează ori nu acest fel de a o trăi. Pentru privilegiați, biografia este o deschidere spre istorie, biografia anonimilor rămîne închisă în propriile ei limite. Primii au conștiința istoricității, de care ultimii sînt cu desăvîrșire lipsiți. Posesia ori lipsa acestei conștiințe nu schimbă condiția existențială în datele ei fundamentale. Trăirea istoriei nu presupune în mod necesar conștiința ei.

La originea acestor deosebiri se află o relație de consubstanțialitate. Într-o abordare de factură braudeliană esența acestei consubstanțialități este sincronismul: privilegiații și anonimii conviețuiesc în același interval temporal pe care nu și l-au ales și căruia, deliberat sau nu, îi aduc diferite modificări. Asumarea non-alternativă a temporalității reprezintă, pentru toți contemporanii, întîiul pas către integrarea în epocă. Orice epocă reprezintă o structură mai mult sau mai puțin stabilă de roluri. Indivizii trăiesc epoca asumîndu-i rolurile și se grupează prin comunitatea rolurilor asumate. În principiu, asumarea rolurilor poate fi coercitivă sau opțională. Integrarea în epocă nu se manifestă numai prin acceptarea, ci și prin refuzul rolului prescris. Beneficiarii structurii existente, de calibrul memorialistului discutat, dobîndesc chiar și rolul de distribuitor de roluri pentru alții. Învestirea cu asemenea puteri tratează ca firească dependența majorității de voința unei minorități incontrolabile. Mîndru de contribuția la independența națiunii, naratorul retrăiește o istorie care omite dependența cetățenilor de abuzurile unei puteri la a cărei exercitare a contribuit din plin. Asemenea trăiri privilegiate ale istoriei nu au scos independența națiunii din orizontul aspirațiilor, dar prin revolta anonimilor au deschis o perspectivă credibilă către independența cetățenilor. ▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Biblioteca Națională

Situația Bibliotecii Naționale a devenit un *caz* abia în ultimul moment – cînd se hotărîse, practic, preluarea clădirii neterminate de pe Splaiul Unirii pentru a o transforma în viitorul sediu al Guvernului. *Se știa* de multă vreme că așa se va întîmpla, Guvernul nu și-a ascuns intențiile; de ce *nimeni* (presă, opinie publică, societate civilă, asociații de bibliotecari etc.) nu a protestat pînă în ultima clipă, de ce nu s-a cerut din timp găsirea unei soluții pentru Bibliotecă – rămîne pentru mine un mister, pe care n-aș vrea să-l explic simplist prin „specificul nostru", acela de a suporta totul pînă cînd „ajuns cuțit os". Puși în fața faptului împlinit (=hotărîrea de a elibera clădirea), bibliotecarii au recurs la o formă de protest foarte frecventă pe la începutul anilor '90, de care – mărturisesc – uitasem: manifestații în fața ambasadelor occidentale. Ziarele și televiziunile au preluat subiectul, autoritățile au fost obligate să răspundă, iar felul în care au făcut-o sugerează că nu se așteptau la asemenea reacții: au pendulat între improvizații de tipul depozitării cărților la Popești-Leordeni și recunoașterea deschisă a lipsei de soluții. Inevitabil, cine a vrut să politizeze cazul, a avut ocazia servită pe tavă: „s-a demonstrat încă o dată că acest Guvern este nepăsător față de cultura națională" etc.

Problema nu este doar a *acestui* Guvern. Funcționînd, de la înființare, într-un spațiu total neadecvat (fostul sediu al Bursei), Biblioteca Națională stă încă, după patru decenii de comunism și unul de tranziție, sub semnul traiului de azi pe mîine: sediul „vechi" e într-o stare proastă și, în plus, e revendicat de Bursă, sediul „nou" e neterminat și revendicat de Guvern, cărțile sînt răspîndite prin depozite aflate în tot Bucureștiul. Cel mai grav este însă că, din 1990 încoace, n-a existat nici un proiect coerent pentru a rezolva cu adevărat situația Bibliotecii Naționale. Între timp, Biblioteca Centrală Universitară a renăscut din propria cenușă, avînd acum dotări și servicii *la nivel occidental*, cum se spune (și chiar *peste*, în unele privințe), iar Biblioteca Academiei are un sediu nou și modern. Acestea însă sînt rezervate cercetătorilor, specialiștilor, universitarilor, studenților. Biblioteca Națională este singura mare bibliotecă *publică*, deschisă așadar tuturor. (Iar aici nu mă pot abține să nu politizez și eu un pic: în democrațiile occidentale, nici un partid social-democrat nu-și permite să rateze, în programul său, tema bibliotecilor *publice*, adică asigurarea accesului *tuturor* – nu doar al elitelor – la educație, știință, cultură; de ce social-democrația românească nu știe să se folosească de această temă, nici măcar din motive electorale?). Așadar, necesitatea de a găsi o soluție *funcțională* pentru Biblioteca Națională e o cauză care depășește ciclurile electorale și partizanatele politice și o probă de gîndire pe termen lung. Propun și eu – ca și Dan Matei în *Observator cultural*, nr. 127 – construirea unui sediu nou, de la zero: mi se pare soluția cea mai bună și cea mai practică, deși scepticii ar spune, probabil, „fugi, dom'le, pe sărăcia asta?". Dacă pentru Catedrala Mîntuirii Neamului s-a putut face un concurs de proiecte și, se spune, se vor găsi și banii, de ce experiența astfel dobîndită nu s-ar putea repeta pentru Biblioteca Națională? Iubirea față de cultură e, la români, mai mică decît iubirea față de Dumnezeu? Și, dintre atîtea forumuri îngrijorate de soarta culturii, nu se mai vede cu ochiul liber că există riscul de a rămîne fără milioane de cărți care *tocmai asta* înseamnă, păstrarea memoriei culturale, adică o soartă mai bună pentru cultura de mîine?

Un proiect nou și durabil pentru Biblioteca Națională ar șterge în bună măsură urmele improvizațiilor și delăsării de decenii. Și poate că ar șterge, din mințile prea repede seduse de cuceririle tehnologiei, și găselnița aceea semidoctă pe care am auzit-o rostită zilele trecute ca posibilă soluție: să se treacă toate colecțiile pe suport electronic! Genial! În acest caz, pentru depozitarea CD-urilor ar fi suficient un chioșc demolat de Băsescu, deci ne rămîne liber spațiul de la Popești-Leordeni. Iar cu hîrțoagele alea facem pe urmă focul și asigurăm gratis căldura populației la iarnă...

P.S. Nu se știe niciodată de unde sare iepurele ideii: îi rog pe cititorii care au propuneri, soluții, opinii despre cum ar trebui rezolvată situația Bibliotecii Naționale să ne scrie (pe hîrtie sau pe suport electronic, cum vor...). ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Alte idei primite

Inițiativa lui Flaubert de a alcătui un *Dicționar de idei primite* s-a dovedit ea însăși o fecundă idee primită, generînd întreprinderi similare. Cea mai amplă este, după știința mea, *Noul Dicționar al ideilor primite* pe care Alain Schiffres l-a publicat în 1998. Autorul a semnat, ani de-a rîndul, o savuroasă cronică în *L'Express*, afirmîndu-se totodată drept un pătrunzător analist al fenomenului mondeno-intelectual numit „parizianism". *Noul Dicționar* include, fără preaviz, nu mai puțin de 73 de definiții din dicționarul lui Flaubert, care se integrează admirabil în context, dovadă că există idei de-a gata de o vitalitate extraordinară. Dau mai jos un mic eșantion din *Noul Dicționar*, o lectură deconectantă, foarte potrivită, cred, pentru cei care fac plajă, cu condiția să aibă șansa de a se afla în apropierea reședinței prim-ministrului (vezi articolul SURD).

„AMERICA. Paradisul ucigașilor în serie nefumători. Acolo săracii sînt foarte săraci, bogații sînt foarte bogați, iar ceilalți sînt avocați sau pușcăriași.

BEIJING. Spațiu vast în jurul pieței Tien-An-Men.

BEȚIV. Nu mai există beți, ci doar alcoolici.

BIPOLAR. 1948: a constata cu groază «formarea unei lumi bipolare». 1998: a constata cu groază «dispariția unei lumi bipolare».

CARPAȚI. Provoacă întotdeauna un fior. Ne fac să ne gîndim la vampiri, așa cum Caucazul ne face să ne gîndim la cazaci, Balcanii la problema Balcanilor, iar Alpii la schi.

CERTITUDINI. Un lucru e sigur, trăim epoca sfîrșitului tuturor certitudinilor.

CIORAN. Suscită un entuziasm extraordinar la persoanele depresive. Poate fi citat fără să-l citești, de altfel n-a scris decît citate.

CLASĂ. Nu mai e muncitoare, ci politică.

CLONĂ. Termen modern pentru «cineva care-mi amintește de cineva».

COAFEZĂ. Între două coafeze, să nu o alegeți pe aceea care e coafată mai bine: coafezele se coafează una pe alta.

COLABORATOR. Termen modern pentru «subordonat».

CONFLICT ETNIC. Războiul la cei săraci. Semn de sălbăticie. E de preferat întotdeauna un masacru civilizat, cînd oamenii sînt uciși la întîmplare.

COPT. «Nu sînt copți pentru democrație»: n-au cunoscut niciodată democrația. (Ca și cum ar trebui să fii democrat pentru a deveni democrat.)

DRĂGUȚ. «E un om drăguț»: se spune despre un cretin inofensiv.

GAY. Cuvînt ce le permite homosexualilor să nu fie pederaști și invers.

INTERFAȚĂ. Folosirea acestui cuvînt este o garanție de competență și de tehnicitate.

INTERNET. La urma urmelor, reprezintă o șansă pentru cultura scrisă.

KNOW-HOW. Termen modern pentru «a te pricepe să faci un lucru». A vorbi despre know-how e o dovadă de competență.

LUDIC. Termen preferabil lui «amuzant»: se spune «*aspecte* amuzante», dar «*dimensiune* ludică».

NIVEL. Scade.

OPTICĂ. Spre deosebire de viziune, e întotdeauna nouă: «Trebuie să abandonăm vechea viziune asupra lucrurilor și să abordăm problemele într-o optică nouă.»

NUMĂRĂTOARE INVERSĂ. Deja a început.

OZON. Se găsește întotdeauna sub formă de strat.

PAGINĂ ALBĂ. Sursă de angoasă. (După aceea, creația și chinurile ei.)

PATOLOGIC. «Nevoie patologică»: formulare modernă pentru «dorință arzătoare».

PEDAGOGIE. Întotdeauna «nouă» și foarte periculoasă. «Metodele noi» nu lasă elevilor nici o șansă să mai învețe ceva.

PROCES. Modalitate, în Statele Unite, de a face avere, precum odinioară minele de aur.

PURITAN. Obsedat sexual.

ROMÂNI. Cerșesc în metrou. Vorbesc, de fapt, foarte prost franțuzește. Lucrul bun e că sînt latini.

SĂNĂTATE. Dăunează grav tutunului.

SCRIITOR AMERICAN. Specie de bețiv american. Primează emoția. Scriitură «minimalistă».

SCRIITOR RUS. Specie de bețiv rus. Primează pasiunea. Scriitură «barocă».

SECOLUL XXI. Va fi religios sau nu va fi deloc.

STRIP-TEASE. Sordid la femei, dar foarte amuzant la bărbați.

SURD. Astăzi nu masturbarea te face să devii surd, ci muzica.

UNIVERSITĂȚI AMERICANE. Locuri de refugiu pentru populația alfabetizată din Statele Unite. Prestigioase atunci cînd angajează profesori din străinătate. Altfel, cluburi de antrenament sportiv, cu cîteva discipline teoretice.

URÎȚENIE. A vorbi despre o «urîțenie fascinantă». Urîțenia la un bărbat: nimic mai viril și mai seducător.

VESTE. Să ai mereu una bună și una rea și să întrebi cu care să începi.

ZVON. Repetat, devine persistent și, în consecință, adevărat." ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Însemnări despre Constituţie

● Viitoarea modificare a Constituţiei (care ni se şi pregăteşte, deja) ar trebui abordată drept cel mai potrivit prilej pentru o veritabila reformă constituţională. Dacă este adevărat că legea fundamentală propune *o viziune*, atunci e la fel de adevărat că ea trebuie să se întemeieze pe *o opţiune* profundă. Opţiunile de acest gen se oferă judecăţii noastre numai cînd asumăm întrebări mari şi dileme esenţiale. De pildă, văzînd cum arată societatea noastră, mi-aş dori ca noua Constituţie să plece de la o opţiune fundamentală în ceea ce priveşte raportul dintre *public* şi *privat*. Astfel, principiile fundamentale ar trebui să fie: (i) orice persoană are un drept inalienabil, care se exercită discreţionar, de a păstra tăcere sau de a face publice opiniile sale, ideile sale, biografia sa, dorinţele sale şi (ii) orice putere politică are obligaţia absolută de a face mereu publice acţiunile şi intenţiile sale. Pe această bază s-ar putea construi o relaţie decentă între individ şi stat, s-ar putea desena în mod funcţional regimul proprietăţii, s-ar putea proiecta arhitectura instituţiilor statului ş.cl. În plus, Constituţia ar contribui decisiv la dezvoltarea societăţii civile.

● Tot în chestiunea proiectului constituţional, se exprimă diferite puncte de vedere în legătură cu statutul magistraţilor care vor alcătui suprema noastră instanţă. Personal, cred că:

– dacă instanţa supremă va fi curte de casaţie (adică nu va judeca pe fond şi va avea exclusiv rol de control judiciar) este important să acordăm magistraţilor ei un mandat cu durată nelimitată;

– dacă instanţa supremă va rămîne şi instanţă de fond sau dacă se va putea pronunţa şi pe fondul litigiilor în operaţiunea de control al hotărîrilor judecătoreşti emise de instanţe inferioare (cazul „casării cu reţinere"), atunci mandatul judecătorilor e normal să fie limitat în timp.

Aşa cum arată sistemul nostru judiciar actual, găsesc că este mai potrivit să avem suprema instanţă ca instanţă de casaţie şi să oprim judecarea fondului la nivelul Curţilor de Apel. În această variantă, mandatul magistraţilor ar trebui să fie nelimitat, asigurîndu-se, astfel, perfecta lor independenţă. E la fel de adevărat că o asemenea curte nu are de ce să aibă mai mult de 30 de magistraţi.

● Este foarte important ca din economia textelor constituţionale să se degaje o încurajare a ceea ce Sombart şi Spengler numeau „spirit faustic" – motorul capitalismului de tip occidental. Sancţionarea pozitivă a încercării, a experimentului, a creativităţii, mi se pare a fi mai mult decît necesară pentru România de azi.

● Mi se pare evident că interzicerea accesului la funcţiile publice a cetăţenilor români care au şi o a doua cetăţenie este discriminatorie din punct de vedere juridic, incorectă din punct de vedere moral şi stupidă din punct de vedere practic. Argumentul principal al distincţiei între românii cu o singură cetăţenie şi cei cu mai multe cetăţenii ţine de loialitate, pentru că un cetăţean are obligaţia de a fi loial statului său. E un fel romantic, întîrziat de a defini cetăţenia, dar această concepţie încă persistă în minţile multora şi în multe tratate de drept constituţional. În cazul nostru, o funcţie publică trebuie ocupată numai de acele persoane care sînt loiale statului nostru, ceea ce este cît se poate de normal. Numai că nu cetăţenia garantează loialitatea. Ştiu cetăţeni români care au şi altă cetăţenie extrem de devotaţi României, după cum ştiu cetăţeni români „puri" care sînt direct nocivi pentru statul nostru şi pentru aspiraţiile sale. Mai mult, persoana care a dobîndit o altă cetăţenie şi a ales să păstreze şi cetăţenia română mi se pare că, prin această alegere, chiar a făcut o dovadă sinceră de ataşament faţă de România. Aceeaşi situaţie şi cu cei care s-au născut cu altă cetăţenie şi, în condiţiile legii, au solicitat şi li s-a acordat cetăţenia română.

● Statul ar trebui să-şi asume mai clar obligaţiile sale *de protecţie* şi să evite să asume *obligaţii de susţinere*. Asta nu înseamnă neapărat că statul devine un „paznic de noapte" al unei societăţi care se mişcă fără sens. Dar asta înseamnă că tipul de acţiune al statului se va concentra mai ales pe asigurarea respectării drepturilor cetăţenilor şi pe asigurarea respectării regulilor şi mai puţin pe intervenţii repetate în sprijinirea unor întregi categorii sociale care se află în dificultate. În pandant cu această atitudine, Constituţia va trebui să fie suficient de flexibilă în litera ei pentru a garanta oricui accesul la bunăstare şi securitate socială.

● Chestiunea caracterului unitar sau federal al statului cred că trebuie privită dincolo de orice emoţii (pe cît posibil) şi dincolo de orice conformism. Este util României să devină o federaţie? Se rezolvă, în felul acesta, marile noastre probleme, precum corupţia sau sărăcia? Cel mai probabil, nu. Pentru simplul motiv că rădăcina acestor probleme nu stă în caracterul unitar al statului. Funcţionarii vor fi mai puţini coruptibili dacă vor scăpa de sub controlul Bucureştiului? Nivelul de trai în Moldova sau în valea Jiului va creşte dacă apar parlamente locale? Mă îndoiesc. Pe de altă parte, nevoia unei reale descentralizări administrative (şi nu constituţionale) este evidentă.

● O învăţătură de pe urma experienţei trăite imediat după adoptarea actualei Constituţii: a se evita înfiinţarea unor instituţii cu indicaţia expresă că reglementarea lor se va face prin lege ori prin lege organică. Parlamentul, în virtutea deplinei sale suveranităţi în materie de legiferare, va întîrzia incontrolabil cu adoptarea acestor legi şi instituţiile, deşi consacrate constituţional, nu vor exista în fapt pentru mulţi ani. Experienţa Avocatului Poporului mi se pare elocventă în acest sens. ▲

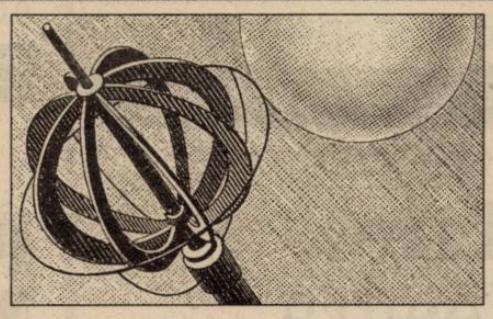

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Eroi de duminică

Persoanele care nu înţeleg mare lucru din evoluţiile indicilor bursieri nu prea ştiu dacă zguduirile din marile corporaţii americane – falimentele, arestările, demisiile – sînt cauza sau efectul unei crize economice – şi nu numai – mai profunde. Cert este că incertitudinile de pe Wall Street se răspîndesc ca o molimă, afectînd lumea celor care posedă peste nevoi şi adîncind disperarea luptei celor care se zbat pentru „simpla" supravieţuire. (Supravieţuirea nu e niciodată simplă.) Nu lipsesc cei ce afirmă că lovitura dată de către escrocii naţionali economiei americane este mai gravă, sub raportul consecinţelor, decît cea dată de terorismul mondial. După 11 septembrie, solidaritatea americanilor a funcţionat fără fisură, acum cei care nu vor să fie înşelaţi – şi cine vrea? – îşi retrag de peste tot capitalul, accentuînd dimensiunea crizei financiare. Morala discursului nu se mai potriveşte cu evoluţia cifrelor. Părea că prăbuşirea sistemului comunist confirmă principiile pieţei libere: ţările, ca şi oamenii, se îmbogăţesc muncind din greu, eşecul îi pîndeşte pe cei leneşi sau imorali. Inegalitatea economică nu este problema, ci motorul întregului sistem. Conform acestei concepţii, redistribuirea bogăţiei prin protecţia socială a statului providenţial este fundamental imorală, pentru că distorsionează ordinea naturală, căreia i se supun oamenii şi statele.

Recentele griji ale justiţiei din Statele Unite arată cum unii oameni au devenit ultrabogaţi prin şmecherii mizere şi înşelătorii de proporţii, în timp ce aceia care munceau din greu au rămas fără banii economisiţi pentru pensie la bătrîneţe şi fără locuri de muncă la tinereţe. Distribuţia eşecului şi a succesului a uitat de morală şi graba arestărilor şi a punerilor sub acuzare dovedeşte grija autorităţilor de a reduce evenimentul la lăcomia persoanelor. Sistemul e în colaps în Uruguay şi în Argentina, se sufocă în Brazilia, ceea ce se vede pe stradă, nu la bursă.

Este straniu, în această situaţie, imobilismul, lipsa de entuziasm a componentelor din mişcarea antiglobalizare, exact cînd criticile lor sînt confirmate de marii actori ai taberei adverse. A ieşit din închisoare, după 43 de zile de detenţie, José Bové, unul dintre liderii cei mai celebri ai nemulţumiţilor dezuniţi din lumea întreagă. La procesul lui din Franţa, în vara lui 2000, intentat pentru vandalizarea restaurantului McDonald's de la Millau, în 1999, se adunaseră 100.000 de militanţi ca să-l susţină pe erou. Pe 19 iunie 2002, el s-a dus la puşcărie conducînd un tractor, însoţit de prieteni şi tovarăşi de idei, cîntînd şi dansînd. Martiriul eroului urma să dea o nouă legitimitate cauzei (cauzelor), şi în închisoare, Bové s-a străduit să facă faţă clişeului eroic declanşînd o grevă a foamei de 14 zile, în semn de protest faţă de condiţiile de detenţie. Pe 1 august, marea manifestaţie convocată pentru a-i sărbători eliberarea n-a fost mare şi sărbătoarea – atîta cît a fost – a avut un aer destul de căznit. Luptătorului-star nu i se oferă scenarii pe măsură.

Este adevărat că marele capital nu ştie cum să rezolve fără dureri problemele lumii contemporane – cele provocate de existenţa, ca şi de absenţa lui –, dar este la fel de adevărat că mişcarea denumită, într-o evidentă pană de inspiraţie, antiglobalizare, nu poate da nici *soluţia* şi nici nu poate formula soluţiile. Adunînd într-o singură chermeză pe cei care vor să discute la o bere cu prietenii nemulţumiţi împreună cu revoltaţii care după ce se îmbată distrug localul, mişcarea se autocondamnă la nesfîrşite delimitări, sciziuni, combinaţii. Ea nu este nici o primejdie reală pentru oligarhiile multinaţionale, dar nici un recurs pentru victimele lor. Cînd lupta împotriva manipulărilor genetice este îmbinată cu „cauza dreaptă" a poporului palestinian, ecologia cu datoria externă a ţărilor sărace (şi lista se prelungeşte de la nedreptăţile evidente ale lumii sărace la cele atît de sofisticate ale lumii bogate), succesele ei nu pot depăşi aritmetica.

Problema nu e că Bové, orăşean cu studii superioare, nu e întotdeauna convingător în rolul ţăranului militant, ci că întreaga mişcare pare a fi o construcţie artificială, alimentată de universitarii nostalgici din anii '60 şi susţinută de turiştii doritori să dea un scop generos călătoriei lor în jurul lumii. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ambasadorii României, la lucru

Acum vreo sută de ani şi mai bine, la Paris ajungeau doar copiii românilor cu multă stare. Deja şcoliţi cu dascăl de franceză, n-aveau prea multe probleme să se înţeleagă cu localnicii (şi cu fetele lor). Şi nici n-aveau nevoie de bani de la ei, ba dimpotrivă, veneau cu banii de acasă.

Ei, dar cum s-a mai schimbat lumea! Astăzi, la Paris, purtătorii de paşapoarte româneşti se fac remarcaţi pe stradă mai degrabă decît la Academia Franceză. Şi nu în calitate de demonstranţi pentru o soartă mai bună pentru cei rămaşi în urmă (aşa cum se întîmpla pînă în 1989), ci mai degrabă de persecutaţi de marile societăţi bancare, care i-au adus în situaţia de a nu mai accepta decît *cash*. Urmaşi ai celor care munceau ca robi pe moşiile primilor români la Paris, probabil că rromii cerşetori de astăzi se simt răzbunaţi. Numai că plăcerea asta riscă să meargă prea departe.

Într-o carte, apărută acum vreo doi ani la Humanitas (Angus Fraser, *Ţiganii)*, autorul povesteşte despre periplul ţiganilor pe continent în ultima mie de ani. Aşa afli că nomazii şi-au petrecut Evul Mediu jucînd alba-neagra prin burgurile nemţeşti, şi cerînd bani de la primărie – cîteodată pretinzîndu-se persecutaţi, alteori pur şi simplu ca să plece. Fără să se teamă de acuzaţia de rasism, autorul a căutat şi a găsit motivele pentru care, rînd pe rînd, tîrgurile şi oraşele au dat legi care interziceau accesul acestora. Explicaţiile din epocă sună cunoscut: creşterea furtişagurilor şi stricarea obiceiurilor. Astfel, încet-încet, rromii n-au mai putut să se plimbe cu căruţele printr-o Europă de Vest care-şi construia graniţe şi instituţii. Aşa se face că astăzi, populaţii ţigăneşti native (mai vechi adică de 100 de ani) sînt foarte puţine în Europa occidentală (cu mici excepţii în Anglia) şi că Balcanii au ajuns să aibă populaţia ţigănească cea mai importantă. Sigur, în zona noastră a existat şi instituţia detestabilă a robiei ţiganilor, însă la ea trebuie adăugată şi toleranţa culturilor locale, în principal ortodoxe. E o calitate pe care unii sînt tentaţi s-o considere slăbiciune. Poate, dacă luăm în calcul locurile comune ale naţionalismului acela în care teritoriul e al majorităţii, iar restul sînt toleraţi, beneficiarii milei noastre. Cam vetust.

Şi totuşi, chiar şi toleranţa tradiţională a localnicilor e pusă la încercare de contactul cu o cultură fundamental diferită. S-o spunem cinstit (aşa cum n-o face, din nefericire, nici un reprezentant al comunităţii): tradiţia tribală a rromilor e punctul de la care trebuie începută reforma. Iar lucrurile de schimbat sînt la vedere – şi e vorba în primul rînd de înţelegerea, dusă pînă la admiraţie, pentru hoţie şi înşelăciune. Cum altfel se explică faptul că nici un reprezentant al comunităţii nu vorbeşte despre palatele şi maşinile luxoase afişate de rromi altminteri fără slujbe, firme sau orice mijloace legale de trai...? Şi cum reuşesc aceiaşi lideri să împace în mintea lor cererile de integrare într-o societate de drept cu păstrarea unor instituţii tribale cum sînt staborul şi bulibaşa?

Sigur, cea mai importantă problemă este distanţa pe care cele două comunităţi preferă s-o păstreze. Chiar şi în cazul ţiganilor din Franţa, atitudinea presei noastre de opinie e ambivalentă: pe de o parte ţiganii cerşetori sînt cetăţeni români şi riscă să lase fără vize pe ceilalţi români (nu se spune, dar e de înţeles că vorbim despre „albi"), iar, pe de altă parte, problema cerşitului e în întregime a ţiganilor, iar *noi* trebuie să luăm, din nou, măsuri de coerciţie împotriva *lor*. Reflex al statului-naţiune, nu putem să-i considerăm români decît pe cei pe care sîngele îi îndreptăţeşte...

Şi totuşi, distanţa istorică între cele două comunităţi nu poate fi ignorată. Acum 400 de ani, românii trăgeau în ţeapă, iar ţiganii *dădeau* ţepe. Astăzi, românii au renunţat la plăcerea de a-şi *rezolva* oponentul cu parul, forţaţi fie de împrejurări, fie de plictiseală. Rromii au rămas cu alba-neagra, forţaţi şi ei de lipsa de opţiuni. Folcloriştii şi etnologii ar putea să-i felicite, ca pe nişte adevărate exponate de muzeu, care arată forţa unei tradiţii. Publicul plătitor de bilete de intrare ar putea să spună că preţul e cam piperat... ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Marea Neagră

Mă aflu într-un Internet Café din Constanţa, pe malul Mării Negre şi am scris cronicuţa aceasta de trei ori deja. Tipul, altfel drăguţ, care păstoreşte localul a reuşit să mă „scuipe“ afară de două ori, chiar cînd eram pe punctul să termin bălmăjelile mele amabile despre plajele *topless,* capitalismul românesc, muzica pop de prin partea locului şi ubicuitatea Internetului. Deci nu voi mai spune nimic despre aceste lucruri, ci doar că pe Marea Neagră nu se face surf, aşa că puştii de pe aici nu fug răcnind cînd un val loveşte malul. Ei se aruncă, pur şi simplu, cu capul înainte. Aşa cum se aruncă şi mulţi români, cu capul înainte, în capitalism. Dacă se aude vreun răcnet, acesta vine de la bătrînii cu pensii de nimic, care nu-şi permit nici să se uite la magazinele ticsite, la cafenelele cu ifose, la restaurante sau la cinematografele unde „Men in Black 2“ rulează cu casa închisă. Duse sînt privirile furişe şi feţele trase ale epocii comuniste. Tineri îmbrăcaţi după ultimul răcnet al modei vorbesc la celulare, învîrtind „tot felul de afaceri misterioase“, aşa cum le place tuturor să spună, chiar dacă ei înşişi fac parte din „mister“.

Singurul mister pentru mine, după o privire superficială aruncată lucrurilor, este cum pot noii capitalişti să supravieţuiască presiunii unei amabilităţi fără de margini şi cererii îngrozitoare. Românii detestă să spună „nu“. Aşa că fiica sleită de muncă a proprietarului hotelului, de exemplu, va răspunde „imediat“ atunci cînd îi ceri o cafea – ceea ce nu înseamnă că o să ţi-o şi aducă.

Străbat ţara împreună cu Larry, un producător radio relaxat şi leneş, înarmat cu un reportofon cît palma, pe care îl foloseşte ca să înregistreze sunetul căruţelor şi BMW-urilor pe şosea, alături de bălmăjelile mele incoerente. Pentru că vorbesc două limbi deodată, tradiţionala mea bălmăjeală a evoluat într-o serie de interjecţii şi exclamaţii, unele nu foarte pozitive, date fiind gafele-mi. Pe de altă parte, ăsta e şarmul călătoriilor: bătăi de cap, alinate de existenţa unei realităţi paralele numită „acasă“.

Nu plecaţi nicăieri dacă nu vă forţează nimeni, dar dacă vreţi să călătoriţi pe bani puţini şi vă plac plajele sexy, veniţi aici, neapărat. Lăsaţi baltă Internetul şi faceţi *topless:* nu e vorba numai de femeile care năpîrlesc decenii de înflorire comunistă, ci ţara întreagă e cuprinsă de febra lepădării maieurilor.

Trimit asta acum, pentru că n-aş mai putea s-o scriu din nou, parol!

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

N-am văzut-o pe România ucigînd

Mărturisesc un lucru aproape ruşinos: spre deosebire de toţi cei care vorbesc despre ea ca despre o prea bine cunoscută făptură – din moment ce, pesemne, chiar o cunosc –, eu nu am văzut-o niciodată pe România la faţă. Unii mi-au spus că ea este o doamnă venerabilă, care s-a născut la puţină vreme după moartea lui Decebal; alţii mi-au descris-o nabokovian de tînără, Lolită născută din spuma căzii de baie odată cu ei, cam prin ianuarie '90. Unii spun că este o sfîntă, cu părul alb şi ochii albaştri-Voroneţ; alţii spun că este o bagaboantă fostă brună vopsită blondă şi că are de regulă coji de seminţe printre dinţii care oricum sînt murdari de ruj, negri de tutun şi găuriţi prin dos de carii.

Eu, ca un făcut, nu ştiu cum arată, nu i-am văzut arcuirea umerilor, nici mîna-i deschizînd o uşă, nici picioru-i călcînd atent cu tocul cui pe asfaltul fierbinte ale verii.

Sînt atît de înciudat de acest neverosimil handicap, încît – salvator – m-am decis să cred că această Românie încărnată nici nu există. Ideea mi-a încolţit în primăvara lui 1996, pe alt continent, într-un oraş liniştit şi-n care tot speram să mă plictisesc măcar timp de trei zile, să simţ şi eu aroma plictisului adevărat. Eram într-o maşină, pe bancheta din spate, şi cineva îmi spunea că România este blestemată. *Cum e?*, am zis cu gîndurile aiurea, cu ochii pe vîrful roşietic al unei ţigări aproape duse la capăt. *Blestemată, nene, exact aşa e!* mi s-a răspuns. Atunci am deschis geamul maşinii, am aruncat chiştocul în zăpada ce umplea trotuarele – ştiu că nu e frumos ce-am făcut – şi am dat o replică terifiant de neacademică, dar care, culmea, mi-a adus interlocutorul pe pămînt.

Aşa încît atunci cînd dl Sabin Gherman s-a săturat de România, prin septembrie '98, eram deja imunizat. Plus că păstram amintirea unei veri în care, licean la munci agricole fiind, discutam cu un coleg care, subţiindu-şi ochii şi privind la cer, mi-a spus aşa, ca o banalitate, *Eu m-am cam săturat de femei* – destăinuire în faţa căreia am rămas cîteva secunde blocat la mantinela respectului de sine, întrebîndu-mă pentru prima dată cu seriozitate cum este mai bine să pari în viaţă, lăudăros sau fraier. Eram într-a XI-a. Şi-atunci i-am spus: *Şi eu cam la fel.* (Cu al şaselea simţ al tuturor femeilor, diriginta lui s-a apropiat de noi şi ne-a spus că, dacă nu dăm zor, ea nu ne vede în bacalaureat.) Aşa era comunismul: pe de o parte te învăţa să minţi, dar pe de alta tot el nu te lăsa să minţi în voie.

În primăvara lui 1983 am auzit că România a bătut Italia – ba chiar că Dacia a învins Roma (prin golul lui Bölöni, cel ale cărui antecedente dacice erau, desigur, binecunoscute). Mai încoace am aflat că România, cu hoţii ei, sperie Germania – deşi am păstrat mereu bănuiala că unii hoţi au mai rămas şi pe-acasă, şi nu dintre cei mai neîndemînatici. Apoi am auzit că România, cu olimpicii ei, ia toate premiile concursurilor internaţionale – deşi am văzut şi olimpici care nu au putut lua nici un examen de admitere lejer la facultate. Un ziar spunea că România, cu inventatorii ei, ia anual crema tuturor convenţiilor de gen – deşi, iarăşi, trebuie să spun că am cunoscut şi eu vreo trei inventatori dintre care unul era nebun de legat, iar altul doar şarlatan – din moment ce spunea că poate face din cuburi de zahăr picături de kerosen.

În fine, recent am aflat că România a ucis, a ucis, a ucis. Pe urmele reparatoare ale acestei Românii criminale, va veni cineva şi va spune că România, de fapt, e născătoare de dumnezei. Cum de poate România să facă aceste lucruri nu mi-e clar nicicum, din moment ce această persoană despre care, iată, vorbeşte toată lumea, continuă să-mi fie, încă o dată o spun, necunoscută. Şi mi-e necaz.

Cum n-o cunosc pe România, ci doar români mai de treabă şi români mai bine lipsă, români stimabili şi români canalii, cred pe mai departe că cine generalizează minte. Că generalizările omoară. Mai întîi ne gîtuie bunul-simţ, apoi ne sugrumă umorul şi sfîrşesc, invariabil, prin a ucide de-a dreptul.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Minunăţiei aceleia îi spunea Rexona

Merg mai în adîncuri, mă desfăşor asemenea domnilor profesori geologi de la Discovery Channel care stau în faţa unor straturi de roci şi vorbesc despre istorii atît de îndepărtate încît stau cu gura căscată în vipia amiezii, în umbra fierbinte şi transpirată a camerei, şi încerc să pipăi mental milioanele de ani pe care aceşti domni mi-i presară pe creştetul capului. Ce poate însemna abisul unor milioane de ani, a unor mii de miliarde de zile, de ceasuri, de amiezi, faţă de propria noastră viaţă, mă întreb şi degrabă îmi ferec înţelegerea, mă pogor în imediatul vieţuirii, îmi alung tentaţiile unor risipiri metafizice anapoda şi mă refugiez în propria-mi istorie ca în singura certitudine pe care o (mai) am.

Iacătă parfumul într-o epocă de creştere economică, după două decenii de la terminarea războiului. Ce este acesta altceva decît o reverie inconsistentă, atît de greu de prins în cuvînt încît ai avea nevoie de muzică, de artă plastică, de amîndouă cuprinse într-o poveste a trupului şi a memoriei lui: există parfumul brutal, gros, acela pe care îl beau soldaţii ruşi în război, există mai apoi parfumul corect, proletar, insistent şi direct, asemenea neorealismului italian din cinematografie. Există, în lumea din spatele cortinei, în anii de după moartea lui Stalin, parfumuri care nu spun mai mult decît trebuie, ale căror semnificaţii sînt atent controlate să zboare asemenea cîntării aceleia de neuitat de la serbarea şcolară, organizată semantic şi sentimental în preajma versului „Sună toaca prin toată Doftana“. Un vers, vă reamintesc, urmat de rima „schingiuit-prigonit“ cu un parfum care, şi el, iată, a străbătut timpurile asemenea manualului de protecţie a muncii sau a vorbelor înaripate despre electrificare şi eradicare a analfabetismului. Mă pierdeam în reverii aplecat atent cu nasul peste aceste sticluţe pe care le mînuia autoritatea maternă în fiecare dimineaţă, înainte de a merge la Sfatul Popular Orăşenesc unde muncea pe post de secretară-dactilograf în biroul tovarăşului prim căruia îi plăceau extravaganţele de felul unor întrebări glumeţe pe care numai el şi le putea permite. Îl întreba pe agentul poştal Păsculescu: „ia, spune, tovarăşe, cum de ţi-a pus tata prenumele Zelea?“. La rîsetele cele multe ale cunoscătorilor, agentul poştal Păsculescu spunea de fiecare dată acelaşi lucru: „de un' să ştiu eu ce-i umbla prin cap lu' tata cînd m-a botezat“. „He, he, he“, rîdea anturajul şi-l bătea pe umăr satisfăcut că-şi putea permite un mic exerciţiu de curaj politic.

Anii de atunci, ceţoşi din cauza depărtării şi a vîrstei beneficiarului lor, se concentrau în sticla pătrăţoasă ca un sergent major la o puşcărie de femei şi care purta numele Bucureşti şi pe etichetă Ateneul. Mai baroc era un alt flacon care avea forma unei maşini Pobeda al cărei portbagaj, sau poate că eşapament, sfîrşea sub forma dopului care, deşurubat, răspîndea primprejur parfumul tare al unor asemenea îndrăzneli – în cheie minoră, desigur – pe care le va fi avut, tot atunci, adică în 1960, văduva lui Marcel Rochas cînd a creat universul parizian închis în flaconul pe nume Madame Rochas.

Ce a fost să fie la un deceniu după: asemenea muzicii, şi parfumul a devenit pe nesimţite, prin răbdătoarea trecere a timpului, o importantă problemă de viaţă. Nu ştiam atunci de marea sa istorie, nu ştiam că, în 1917, prietena marelui balerin rus Serge Diaghilev şi amanta marelui duce Dmitri, vărul ţarului, şi apropiata junelui Picasso se va prezenta la un director de casă *haute couture,* şi-i va prezenta flacoanele proprii, create de ea, şi-i va cere să aleagă unul pentru lansare sub numele ei (azi nemuritor), Coco Chanel. Nu aveam de unde şti de anticomuniştii Nina Ricci, Yves Saint Laurent sau Paco Rabanne.

Parfumul (ca produs ideologic al apusului decadent) s-a impus exploziv în deceniul al şaptelea în felul compoziţiei de neuitat a lui Jim Morrison cu keyborder-ul Manzarek în alcătuirea exaltată, visătoare şi patetică, nemurită sub titlul *Light my Fire.* Aşa şi parfumul: a năvălit intempestiv în viaţa cotidiană din micul nostru orăşel sub forma stranie a unui tub pe nume spray, spre anii '70. Minunăţiei aceleia îi spunea Rexona, o păstram într-un mic dulăpior numai al meu, alături de săpunul cu acelaşi nume de pe al cărui ambalaj, spre perpetuă şi nevindecabilă reverie, zîmbea policolor o frumuseţe suprapămînteană.

▲

Texte şi opinii de: *Paul CERNAT (critic literar) ● Adrian CIOFLÂNCĂ (jurnalist, „Ziarul de Iaşi“) ● Sorin CUCU (doctorand, Buffalo University) ● Camil DUMITRESCU (jurnalist) ● Stela GIURGEANU ● Luminiţa LUPAŞCU (manager, Box-Office) ● Ana Maria SANDU (jurnalistă, „Observator cultural“) ● Veronica SZABO (sociolog, Universitatea din Pittsburgh) ● Radu-Sebastian UNGUREANU (asistent univ., SNSPA)*

Argument

Tema numărului de faţă este, în repertoriul temelor Dilemei, *un fel de melodie estivală, cu „la mare, la soare... etc.“. De aceea, „puriştii“, amatorii de cugetare adîncă, pot să sară peste paginile tematice şi astfel vor evita să fie plictisiţi de futilitate şi dezgustaţi de vulgaritatea futilităţii.*

Tema propusă această săptămînă este, deci, lipsită de mari profunzimi, dar asta nu înseamnă că nu ridică probleme de reflecţie. Vă întrebaţi, probabil, ce poate fi atît de important sau de serios în muzica de azi, încît să merite să ne gîndim la ea.

Un prim motiv ar fi că muzica structurează mentalul colectiv şi că scara de valori a tinerilor este, în mare parte, subsumată ei. Acesta nu este, desigur, un lucru nou. La fel se întîmpla şi pe vremea rock and rollului, pe vremea mişcării flower-power, sau ceva mai tîrziu, cînd „depeşerii“ se războiau cu „rockerii“. Muzica nu este, deci, numai ceva care ne gîdilă urechile în mod plăcut, ci şi ceva care coagulează comunităţi şi dă identitate. Ea este un organism foarte dinamic, în continuă schimbare şi poate tocmai de aceea tinerii o adoptă aşa uşor (sau se lasă adoptaţi de ea): cum celelalte generaţii nu o mai recunosc şi declară că nu o mai înţeleg, tinerii percep muzica vremii lor ca fiind printre puţinele lucruri (dacă nu singurul) care le aparţin cu adevărat; la o vîrstă cînd nu au prea multe bunuri personale, muzica e singurul lucru care este numai al lor şi care, astfel, ajunge să-i definească. (O mică anecdotă, care ilustrează perfect dinamismul fenomenului muzical: o colaboratoare a Dilemei, *care, pentru a scrie un articol, a trebuit să meargă într-o discotecă, ne spunea că nu mai consonează deloc cu ce se cîntă acum, cu muzica pe care dansează tinerii astăzi şi că a plecat din discotecă cu dureri de cap; are 24 de ani).*

Am să mă limitez la enunţarea acestui prim motiv de reflecţie, lăsîndu-i pe cititorii care nu vor evita paginile tematice să le descopere şi pe celelalte. Pînă la urmă, ce contează că unii dintre noi consideră că muzica tinerilor de astăzi este un meşteşug de tîmpenie? Cei care o ascultă sînt cu mult mai numeroşi şi, în plus, aceştia mai au şi calitatea că reprezintă, cum se pune, viitorul patriei. Iar apoi, muzica tinerilor este una dintre cele mai profitabile industrii ale noastre. (În muzică, reforma a reuşit!) Şi acesta nu mi se pare puţin lucru, în situaţia în care nu ne putem lăuda cu prea multe întreprinderi profitabile. ***(C. P.-B.)***

Radu-Sebastian UNGUREANU

Muzica de ieri şi muzica de azi

Acum 80-100 de ani, jazz-ul era doar o muzică a muncitorilor de pe plantaţiile din sudul Statelor Unite. Azi e studiat în orice academie de muzică. Ieri era un gen muzical al unei minorităţi minoritare (ce formulare) – proletariat agricol, negrii într-o societate albă segregaţionistă, din cele mai sărace state ale federaţiei americane. Azi nume ca ale unui Jan Garbarek – norvegian – sau Rajiv Shankar – indian – sînt cunoscute oricărui iubitor al jazz-ului din orice colţ al lumii.

Există o muzică a tinerilor? Care tineri? De unde? De cînd? A pune problema în asemenea termeni revine la a gîndi în termeni prea generali, prea sintetici, prea vagi. Ca oricare alţi oameni, şi tinerii sînt (ne place ori nu) fiinţe foarte diferite între ele, cu nevoi, dorinţe şi gînduri foarte personale. Ce-i uneşte în afară de faptul că au fost născuţi între anii... şi...? Poate idealurile. Ori grijile (de la găsirea/alegerea locului de muncă pînă la „ce-o gîndi prietena/prietenul despre...“, „se gîndeşte/nu se gîndeşte la mine?“, ori „ce este omul?“). Că doar asta înseamnă, pînă la urmă, să fii tînăr. Să ai sau prea multe, sau prea puţine griji. Gînduri sau prea multe, sau prea puţine. Cel puţin în ochii celorlalţi. Dacă unii sînt tineri, ceilalţi sînt... Ce? Bătrîni? Nţ. Să le spunem, simplu, „non-tineri“.

Înapoi la muzica tinerilor. Au tinerii o muzică anume pe care o ascultă? Şi da, şi nu. Şi ăsta nu e un răspuns solomonic. Există artişti/trupe/genuri care au fani în orice colţ al lumii (fan de la fanatic, microbist care vine de la microb, bineînţeles). După cum există artişti/trupe/genuri a căror popularitate nu trece de graniţele definite de patru străzi, sau de (cel mult) un spaţiu cultural.

Orice trupă muzicală care se lansează are, ca public-ţintă, în primul rînd, tinerii. Nu doar fiindcă sînt cei mai importanţi consumatori sau cei mai influenţi, ci şi fiindcă tinerii de azi sînt non-tinerii de mîine. Care nu-şi uită chiar atît de uşor simpatiile. Care mîine, poate, vor fi deţinătorii şi gestionarii puterii. Inclusiv în muzică. Fiindcă şi în muzică se manifestă puterea. Că doar ştiut este faptul că unii cîntă, alţii ascultă, dar există în mod cert o a treia categorie care alocă, distribuie şi încasează banii. Şi, într-un fel sau altul, stabileşte ce se va asculta în viitorul previzibil. De către cine? De către tineri, firește.

Între nesfîrşitele probleme născute de globalizare, cele mai grave şi mai greu de gestionat sînt cele ridicate de abordările de ordin cultural. Pe de o parte, nu te poţi, pur şi simplu, integra dacă nu dispui de un set întreg de instrumente care să te ajute să comunici cu „ceilalţi“, pe de altă parte vine un moment în care oricine, oricît de dornic de socializare ar fi, se satură ca alţii să-i spună la nesfîrşit ce, cum, cînd, unde şi de ce are de făcut. La limită, alegerea se traduce, în termeni muzicali, a tria între Britney Spears şi Adrian Copilu' Minune. Sau ABBA şi Angela Similea. Phoenix şi Jethro Tull. Ori, de ce nu, Johnny Răducanu şi Duke Ellington. Şi aşa mai departe... Termenii comparaţiei aproape că nu mai contează. Că doar totul este permis. În numele relativităţii conţinutului valoric al oricărei opere de artă. În definitiv, cine judecă, cînd, de ce şi în numele a ce? Cel puţin în anumite societăţi.

Muzica se naşte într-un context social. Muzica se adresează unui anume public. Muzica... Pînă la un punct. Pînă cînd apare un Vladimir Vîsoţki într-o universitate americană. Şi prima seară cîntă în faţa unui public format din studenţii de la Istorie şi de la Limba Rusă. A doua oară au fost toţi studenţii universităţii. Pentru al treilea concert a trebuit închiriat un stadion. Un rus mai mult sau mai puţin obişnuit, care cînta într-un mod propriu despre problemele societăţii în care trăia. Societatea sovietică de la sfîrşitul anilor '70 şi începutul anilor '80. Ăsta să fie indicatorul valorii? Habar n-am. Dacă nu i-a păsat lui, de ce mi-aş bate capul eu? În definitiv, el cînta doar pentru un „public-ţintă“ specific. Tinerii „societăţii sovietice“. Că, într-un fel sau altul, terenul fusese pregătit de un Bob Dylan sau de o Joan Baez, asta-i de-acum o problemă secundară.

Ăştia-s tinerii de ieri, tinerii de azi sînt, în mod sigur, altfel. Aşa se consideră ei, aşa îi consideră generaţiile mai în vîrstă (ăsta-i un termen foarte delicat: în domeniu poţi fi considerat „bătrîn“, „în vîrstă“, „depăşit“ la 25 de ani...) Ce uită şi ei, şi ceilalţi este că sînt altfel în primul rînd fiindcă lumea s-a schimbat. Iar lumea aşa cum o cunosc ei e altfel decît cea de ieri. Şi sigur altfel faţă de cum va fi mîine. ▲

© R. Morariu

Camil DUMITRESCU

Poveşti paralele

Lui Johnny din Milwaukee, SUA, îi place la nebunie Jimi Hendrix. A văzut un concert la televizor cînd avea 14 ani şi a fost atît de încîntat, încît l-a bătut pe taică-su la cap pînă cînd săracul om i-a cumpărat o chitară de ziua lui. Viaţa lui Johnny s-a schimbat radical din momentul ăla. Nici măcar strigătele furioase ale mamei care îl chema la masă nu îl mai puteau scoate din camera lui, unde puştiul avea de exersat acorduri. Azi aşa, mîine aşa, pînă cînd, împreună cu alţi trei băieţi de prin împrejurimi, Johnny pune la punct o trupă şi, totodată, ia în stăpînire garajul familiei. După vreo trei-patru luni, trupa are deja coeziune şi vreo zece compoziţii proprii, astfel încît se poate prezenta cu fruntea sus la balul de sfîrşit de an. Unde, pe lîngă primii fani, îşi face apariţia şi domnul Smith, producător. Omului îi place ceea ce îi este dat să audă şi, după recital, îi strînge bărbăteşte mîna lui Johnny. „Luni dimineaţă, la studio, să vorbim“. Băieţii se îmbată crunt în cinstea succesului pentru că, nu-i aşa, gloria rock'n'roll trebuie cinstită cum se cuvine. Primelor săptămîni petrecute în studio le urmează primul *single* oficial al trupei, care ajunge, în timp record, pe primul loc în clasamentul stabilit de postul local de radio. Băieţii sînt pe cai mari şi nici nu se gîndesc să se oprească aici. La nici trei luni după primul succes, domnul Smith le lansează primul LP care, dacă este cazul să mai menţionăm, se vinde ca pîinea caldă. Anii trec. În momentul în care Johnny strînge în mîini primul trofeu Grammy declară, în faţa sălii pline, că îl iartă pe domnul Smith căruia – deşi i-a escrocat cu cinci milioane de dolari – ţin să îi dedice succesul. La urma urmei, era un tip simpatic. Presa nu uită să semnaleze ironia.

Cam în acelaşi timp, în România, Domnul X, patron al unei case de discuri, are o întîlnire particulară cu domul Y, prosper om de afaceri. Domnul Y ţine să i-o recomande pe Ginuţa, fată bună, blondă, sîni, coapse, tot ce trebuie. „E talentată fata, fă-i şi ei o trupă, că mă bate la cap de nu ştiu cînd.“ „OK, dar cum să facem? Aha, stai aşa, o mai ştiu eu pe una, brunetă, bronzată, la fix! Hai că le chem săptămîna asta pe la birou şi punem totul la punct.“ La jumătate de oră după fructuoasa întîlnire, domnul X îl suna pe Z, compozitor. Numai în ultimul an, Z a creat nu mai puţin de 8 hituri pentru 8 alte trupe. „Hai că mai lansez acum o trupă de fete. Ce zici, mă mai serveşti cu un *number one*?“ Păi, cum să nu-l servească, doar e băiat talentat şi, pe de altă parte, lumea probabil că a uitat scandalul cu plagiatul din urmă cu două luni. Ce importanţă mai are că fetele nu sînt în stare să fredoneze nici „Barca pe valuri“ sau că n-ar şti să găsească nici în 100 de ani nota sol pe pian? Succesul vine de la sine, fetele se unduiesc frumos în studiourile televiziunilor, dau bine pe coperte *glossy*, iar discul se vinde, de bine, de rău, anexat unei reviste sau integrat în compilaţia „Summer Party 200...“ Păi nu? Că doar nu s-ar aştepta nimeni ca CD-ul să se vîndă singur, aşa, să vină fanul la magazin şi să ceară ultimul album al trupei, să mai dea şi bani pe el. Unde s-a mai văzut asta? Cu totul altfel stau lucrurile cînd îl poate primi gratuit, odată cu revista. Da, nene, aşa!

Evident că, în cele două poveşti, asemănările cu personaje şi întîmplări reale sînt absolut întîmplătoare. Practic, nici nu există. Oricum, între cele două desene există şapte diferenţe. Vă invităm să le descoperiţi singuri. ▲

Luminița LUPAȘCU

Muze, muzică, muzee

Vineri aflu din toate ziarele ca Adrian Copilu' Minune are la activ 600 de femei. Am aceeași reacție ca pe vremea cînd *Evenimentul zilei* descoperea săptămînal găini cu 3 picioare – depășesc cu stoicism momentul. Sîmbătă aflu de la TV că informația a fost de fapt trunchiată, fericitele dame fiind în număr de 1.200. Duminică văd un reportaj de importanță națională, despre cum Vali Vijelie și Adrian Copilu' Minune și-au lăsat grele nevestele la întoarcerea din America, deoarece „le-a fost dor"... Iar luni sînt invitată să scriu un eseu despre starea muzicii românești. În acest context, nu pot începe decît vorbind despre sex, femei, eventual mașini, bani și dușmani.

Perspectiva orgasmică

Se ia o tînără care promite. Asta înseamnă că are protuberanțele necesare, o deschidere mare a decolteului, un posterior trepidant, gene lungi, buze cărnoase și pe umeri pletele-i curg rîu. Se predă unui stilist pentru retușuri, unui designer pentru ceva de dezbrăcat și apoi i se dă un nume de cod. Uneori se întreabă dacă posedă voce sau dacă știe cum arată un portativ. Tînăra se scaldă în zorii carierei cînd mahărul o ia în vizor. El trebuie să se afișeze cu o vedetă pentru că astfel îi crește cota și atunci investește în propria imagine. În opinia sa, tranzacția se numește mecenat. Se ia tînăra din nou, i se repartizează 20.000 USD sau mai mult, după cota dorită, și este aruncată în vîltoarea vieții de artist. Cei 20.000 de verzi mititei plătesc niște duzini de spoturi la radio și televiziune, coc la foc mocnit un videoclip-două, le rulează „în draci" pe Atomic, mai lasă loc de niște fotografii și afișe, farduri, bikini și gene false și, în fine, scot din cuptor un disc consistent, deoarece, pe lîngă piesa de mare rezistență ne mai dă, cadou, 5-6 versiuni ale acesteia, în caz că n-am reținut refrenul. Nu știu de ce vă gîndiți la Cristiana Răduță. Automatisme... Cred că mă refeream la Kylie Minogue și la ultima ei statuie din ceară, proaspăt achiziționată de un muzeu (londonez, dacă nu greșesc). Pe lîngă faptul că o reprezintă într-o poziție care stimulează imaginația sexului feroce, statuia este atît de capabilă încît îți susură în ureche „I can't get you out of my mind" de cum intri în spațiul ei intim. Și uite astfel, lumea reia cu asalt muzeele și crește interesul pentru cultură. Elitism, elitism...

Perspectiva ilogică

Marți primesc un e-mail de la o prietenă. „Uite, draga mea, cu ce ne pierdem noi timpul la serviciu, pariem care piesă românească are versurile cele mai tîmpite". Îmi oferă și cîteva mostre. Ele „ne întăresc convingerea că muzica românească este sublimă..., că impactul muzică-text este devastator, raportul formă-fond este eclatant, iară răutăcismele unor răutăcioși vor înceta acum, în fața acestor probe irefutabile". Cică „N-aveau bani sau mașini dar aveau etică / Mînca-ți-aș ingineria ta genetică"; „De cîte ori mă uit la tine / Nu am curaj să te privesc"; „Sînt un bărbat cel mai frumos, tînăr și luxos / Mă port firesc, sînt elegant, mereu parfumat"; „Rochia ți-a căzut fără să vrea"; „Te las, te părăsesc / Te-aș lua cu mine / Dar n-am bani de bilet"; „A doua zi am început să văd cine ești / Aveai atîtea fitze în cap, nici nu puteai să pășești"; „Și vroiam să cred, să cred că tu mă placi / Dar tot ce vrei este să mă faci"; „Spui vorbe goale / Pline de-nțeles"; „Pămîntului să-i păstrăm drum drept / Printre galaxii"; „Vamos adelante, să mergem în cameră"; „Mi-aduc aminte cînd mă alintai, mă sărutai / Vroiai să mă răneși, iar asta tu făceai"; „Ești unica iubire, chiar și ultima"; „Dacă e chef, să fie peste tot / Uite cum se mișcă și piersica-n compot"... Da, stimați cititori, aceste versuri există, sînt în stare de libertate și amenință să ne invadeze, ca-n Atacul Marțienilor! Spre liniștea mea și a altor victime nevinovate, miercuri aflu că doi studenți, exasperați la culme de versurile din muzica românească, au lansat un site pe Internet în care oricine poate consulta mostre elocvente. Ba mai mult, la www.muzicabuna.ro sînt identificate permanent sursele de plagiere în privința compoziției, cu exemple grăitoare. Dezvăluiri, dezvăluiri...

Perspectiva festivalieră

Joi ar fi putut trece neobservată, însă a fost ziua în care un impresar a ținut să mi se destăinuie, sătul de lipsa de profesionalism de care dau dovadă organizatorii locali, promotorii, producătorii. Concluzia a fost că „habarniștii în muzică monopolizează Festivalurile berii și Zilele orașului". Situația a rămas aceeași: pentru majoritatea artiștilor români (și a impresarilor), concertele reprezintă singura sursă de venit. Anotimpul estival a determinat suspendarea programelor de club în favoarea teraselor și a altor spații deschise, unde sînt preferate prestații ușor de digerat, mult dance, latino și, din cînd în cînd, ceva rock și pop. În lupta pentru obținerea contractelor pentru concerte, impresarii se izbesc de interesele și gusturile personale ale unor organizatori locali care abuzează de puterea decizională cu care au fost investiți. Mai concret, nenumăratele „zile ale orașului" și „festivaluri ale berii" au deseori drept scop nu oferirea de divertisment de calitate cetățenilor orașului, veniți să sărbătorească în aer liber, ci umplerea buzunarelor comitetului de organizare cu sume deturnate din bugetele oficiale oferite de instituțiile locale și sponsori. Pentru a include o trupă în rețeta de spectacol, impresarilor li se sugerează de multe ori diverse „atenții", comisioane, pe lîngă faptul că artiștilor li se dau sume cu mult mai mici decît onorariile de listă. Mai mult, rețetele și ofertele de echipament sînt aprobate de multe ori de secretarele sau asistentele primarului și prefectului, absolut neabilitate și necunoscătoare în domeniu, singurele criterii admise în joc fiind cele ale prețurilor și gusturilor personale. Cazurile în care se cere asistența postului de radio local sau al unui profesionist sînt aproape inexistente. Prin urmare, mulți dintre artiștii ignorați în rețetele estivale așteaptă cuminți toamna, cînd cluburile își vor redeschide porțile pentru adevărate concerte *live*. Speranțe, speranțe...

Perspectiva mimetică

Continuînd să analizez starea muzicii românești, controversatul subiect *live*/*playback* îmi ocupă toată ziua de vineri. Ce înseamnă pe scurt *playback*? Înseamnă un CD sau un mini-disc nevinovat care prestează în locul „vedetei", în timp ce aceasta deschide artistic gura în fața unui microfon nefuncțional. Înseamnă un public vinovat că nici măcar nu sesizează mima. Operațiunea mai presupune experiență și specializare, deoarece se practică peste 6 tipuri de *playback*. Cînd și de ce? Atunci cînd talentul și aptitudinile lipsesc cu desăvîrșire, *playback*-ul este un tratament „cosmetic" indispensabil. Atunci cînd echipamentele de sonorizare sînt rudimentare, același *playback* este o necesitate, pentru a nu oripila și goni audiența. Atunci cînd artiștii sînt obligați să cînte în ger sau pe caniculă sau cînd și-au avariat coardele vocale grație unei înghețate, *playback*-ul este colacul de salvare – dar acestea sînt foarte rar adevăratele cauze. Practica *playback* este preocuparea constantă a artiștilor mai puțin dotați care caută permanent noi modalități de a-și ascunde lipsa aptitudinilor și capacităților de a presta *live*.

Pentru publicul spectator, participarea la un concert *live*, de orice gen ar fi, este o experiență unică. Aceasta poate fi distractivă, romantică sau spirituală în cazul prestațiilor veritabile și de-a dreptul înfricoșătoare sau plictisitoare atunci cînd artiștii respectivi nu au motive să urce pe scenă. Muzica este creată de oameni pentru oameni, iar atunci cînd „întîmplarea" are loc în același timp și în același loc pentru toți, se creează o stare specială, o euforie generală. După un concert în care publicul a ascultat, văzut, aplaudat, scandat și cîntat la unison, acesta se simte plin de emoții și energie, deci cîștigul afectiv este uriaș. Cine face playback în România? Ar fi mai simplu să-i numim pe cei care nu o fac, pentru că lista cealaltă ne-ar ocupa pagini întregi. Cei care au asistat la concertele exclusiv *live* cu Pasărea Colibri, Vama Veche, Holograf, Nicu Alifantis & Zan, Proconsul sau Iris sesisează diferența. Talente, talente...

Perspectiva perspectivei

Despre muzica românească se poate vorbi zile în șir, însă mi-am păstrat pentru sîmbătă subiectul compozițiilor și al videoclipurilor autohtone, mai ales că VH1 difuzează un documentar despre cariera lui Michael. Știați că în perioada 1999-ianuarie 2001 s-au produs în România un număr de aproximativ 300 de videoclipuri difuzabile care au costat casele de discuri și artiștii aproximativ 700.000 USD, adică de zece ori mai puțin decît un singur videoclip Michael Jackson („Scream" – recordul mondial pentru bugetul cel mai ridicat: 7 milioane de dolari investiți în producția video)?

Aparițiile „pe sticlă" sînt în România principalii factori propulsatori în carieră – toată lumea filmează un nou videoclip (și în timpul liber pregătește un nou turneu, susține trei concerte pe zi și turnee în America...). Adevărul este că ne bucurăm de puține vedete veritabile și piese nemuritoare. Trupele în mare vogă astăzi sînt de multe ori clonele unor formații care au atins rapid și ușor succesul, dînd un bun exemplu despre cum se poate parveni în *showbiz*. Pentru că majoritatea artiștilor români sînt foarte tineri (mai ales în cazul trupelor dance), principala motivație este obținerea prestigiului: a se vedea „pe sticlă", în lumina reflectoarelor, a-și zări numele scris

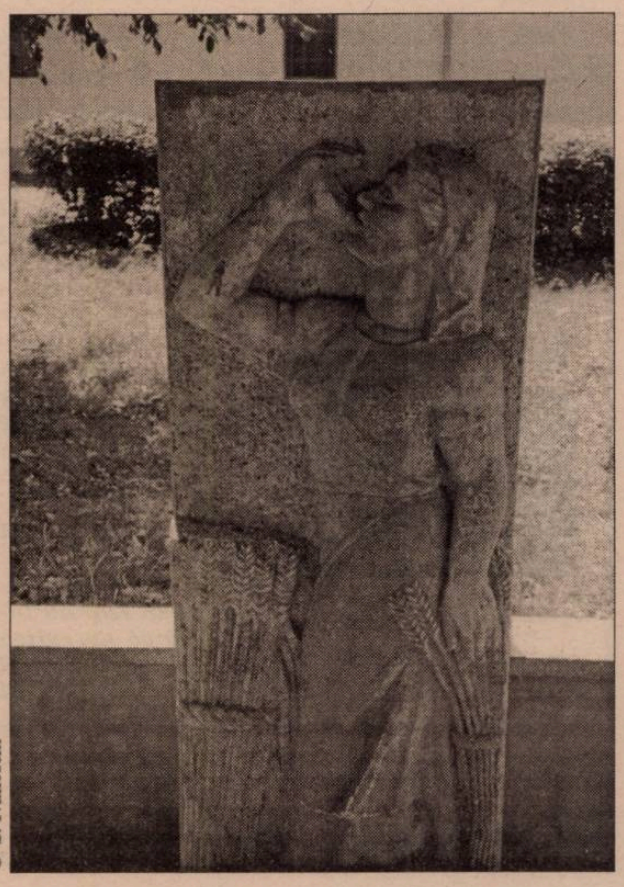

© S. Ivanoschi

pe coperta unui album sau în ziare, a apărea pe scenă și a primi aplauze, a fi admirați de fani, a intra în topuri, a fi nominalizați pentru diverse merite și premii. De multe ori nu există har sau dorință reală de exprimare și trupele respective sînt diverse produse aruncate pe piață, cu sau fără succes. Majoritatea dispar după o scurtă dar intensă perioadă de glorie, pe cînd proiecte veritabile precum Pasărea Colibri sau Holograf există cu succes de mulți ani și se mențin permanent în actualitate. Arta vine din interior. Recunoașterea în artă este rezultatul unui proces total diferit decît cel al înființării și funcționării cu succes a unei gogoșerii.

Cît despre muze și compozitori... O dată cu apariția noilor curente și trecerea în rezervă a muzicii ușoare, au apărut multe nume noi de compozitori, majoritatea netitrați. Posesori ai unor softuri specifice și ai unor baze de sunete importate, aceștia au ocupat piața pe post de compozitori-orchestratori. Serviciile lor au fost luate cu asalt de zecile de trupe dance și pop, accentul punîndu-se pe cantitate, evident. Treptat, exemplul lor a fost urmat de artiști care au început să-și compună singuri piesele, softurile și lipsa de liber arbitru a publicului făcîndu-le misiunea foarte ușoară. Acele hituri uriașe dar de care nu-și mai aducea nimeni aminte după trei luni au fost deseori lansate nu din har, de muzicieni, ci din joacă, de cîțiva puști oportuniști posesori de sintetizatoare, care n-au văzut niciodată cum arată o partitură. Muzica românească s-a trezit astfel în stadiul „după ureche", trecînd apoi la etapa „din ochi".

În fine, fără a ironiza, putem afirma că industria muzicală din România este înfloritoare. Acordăm și noi discuri de aur (HI-Q, Akcent) și platină (André) – evident, cîteva zeci de mii de albume vîndute sînt recorduri supreme pentru noi, față de cifrele înregistrate în Occident, realizăm turnee (în majoritatea cazurilor cu sprijinul multor sponsori), facem videoclipuri (inclusiv pe peliculă), începem să ne batem puțin cu piratii, constituim și activăm în comisii, asociații și organizații de profil, organizăm gale de premiere anuale, ne calomniem în presă și ne întîlnim prin instanță. Ceea ce facem noi față de ce se întîmplă în spațiul civilizat, adulatul Occident, poate fi comparat ironic, dacă vreți, cu concentrația de unt de arahide din borcanul cu unt de arahide: 80% la ei și 8% la noi (că oricum nu fabricăm și, chiar dacă am face-o, tot s-ar fura din materiile prime și nu s-ar respecta rețeta).

Subiectul este atît de vast, încît nu mă pot hotărî la ce să mă opresc duminică: la onorariile artiștilor și comisioanele impresarilor? Sau poate la piraterie? La divorțul din mariajul cu o casă de discuri? Sau să vorbesc despre cum se produce și se vinde muzica? Despre promovare și creare de imagine? Despre drepturi conexe și drepturi de autor? Culisele showbiz-ului autohton sînt atît de vaste și pline de subiecte, încît mă inspiră pentru scrierea unei cărți întregi... Cred că o voi numi „Tot ce trebuie să știi despre industria muzicală din România" și o voi lansa într-o frumoasă zi de luni. Tupeu, tupeu...

Cartea „Tot ce trebuie să știi despre industria muzicală din România" a fost lansată într-o zi de luni din luna iunie 2002 pe Internet, deoarece autorul nu a considerat oportună distribuirea în librării. Cei care doresc să afle toate secretele acestei industrii pe parcursul a 154 de pagini pot ajunge în posesia cărții accesînd www.box-office.ro.

▲

Ana Maria SANDU

De la Angela Similea la Paraziţii

– o istorie personală –

Televizorul alb-negru cu lămpi, marca Diamant, a fost prima cutie din care am auzit ieşind sunete muzicale şi am văzut artişti(e) care păreau doar că se prefac nu şi că ar cînta cu adevărat. Doamne cu rochii şi gene lungi, nemişcate ţineau strîns microfonul şi murmurau refrene pe care apoi le tot lălăiam zile întregi prin casă. Aveam nevoie de o întreagă recuzită pentru aceste momente muzicale şi de o memorie bună pentru că, în materie de soliste şi repertorii, gusturile mi se schimbau de la o zi la alta. Pentru că una dintre mătuşile mele era mare amatoare de Angela Similea, eu n-am înghiţit-o niciodată, nu-i găseam decît defecte şi mă amuza că avusese la începuturi „buză de iepure". O enervam tot timpul pe mătuşa asta a mea şi, ca să pot să mă strîmb mai bine, trebuia să-i ştiu şi Angelei refrenele. Aşa că, dintr-un motiv sau altul, tot îmi măream cunoştinţele de muzică uşoară. Dar perioada asta de glorie muzicală n-a durat prea mult la mine, pentru că, într-o zi, unchiu-miu, care preda chitara la Casa Pionierilor, m-a surprins în plină reprezentaţie în curtea casei şi mi-a zis că... n-am voce deloc. De-atunci, m-am mulţumit să le critic pe solistele noastre. Brusc nu-mi mai plăcea nimeni: nici Dida Drăgan, preferata mamei, nici Mirabela, Corina, Margareta Pîslaru... Ca să nu mai vorbesc de Aura Urziceanu, care scotea nişte sunete ciudate şi avea şi nişte unghii de un kilometru pe care le tot flutura cît dura melodia.

Bătălia cea mare se dădea atunci pe popularitatea unei soliste, care nu trebuia să vîndă muzică, ci doar să placă marelui public.

După '89, radioul mergea întruna, descopeream topuri, trupe şi cîntăreţi şi habar nu aveam dacă în muzica românească se mai întîmpla ceva.

Apoi, am reînceput să mă uit la televizor, să prindă viaţă, carne şi oase vocile/refrenele pe care le auzeam peste tot în jurul meu: la radio, în mijloacele de transport, în piaţă, la vecini...

În ultimii ani, posturile de televiziune au promovat tineri cîntăreţi, de multe ori penibili şi stîngaci, care-şi făceau debutul în emisiunile de dimineaţă. Ziua şi trupa, cam ăsta a fost ritmul de început în show biz-ul autohton. Imaginea de pe ecran începea să primeze şi în proaspăta industrie muzicală de la noi: ca să ai fani nu aveai nevoie nici de voce (ca altădată), nişte de piese complicate, ci doar de puţină coregrafie, de efectul Cher, de o costumaţie de scenă cît mai sexy şi de un videoclip ieftin. Multe dintre trupele apărute atunci au dispărut repede, altele s-au impus pe piaţa muzicală şi au devenit adevărate fenomene – formaţia 3rei Sud-Est. Regulile succesului s-au schimbat şi ele din mers: celebritatea nu a mai fost măsurată în recunoaşterea pe stradă, ci în numărul vînzărilor de albume. Ca să-şi promoveze piesele pe piaţă, să se impună, trupele au nevoie de videoclipuri. La început primitive, făcute de amatori şi cu bani puţini, filmate din mînă, fără să fie acordată atenţie luminii, cadrajului, în cele mai conformiste locaţi: piscină, mare, maşini scumpe, videoclipurile le-au adus bani artiştilor şi mai ales producătorilor. Dar lucrurile au evoluat. Tehnica lor de realizare s-a perfecţionat în ultima vreme. S-au investit sume mari, au apărut case de producţie profesioniste, tineri regizori şi directori de imagine care au învăţat canoanele videoclipului.

Etapa B.U.G. Mafia – R.A.C.L.A. – Paraziţii, în care şi intelectualii şi băieţii de cartier au fredonat şi au căzut pe spate la versurile slobode şi în răspăr cu ipocrizia şi pudibonderia oficiale ale limbii române a avut şi ea momentul ei de glorie. La fenomenul manelelor din vara trecută piaţa a reacţionat anul acesta mai calm, apetitul pentru Adrian Copilu' Minune & company pare să se fi temperat dacă ţinem cont de faptul că trupele consacrate în acestă zonă – L.A., Kosovo etc. nu au mai apărut cu nimic nou.

Stilurile s-au reglat din mers, trupele de sezon – Angels, Cappuccino etc. au cam dispărut, s-a tras mult cu urechea la MTV, de multe ori s-a copiat de-adevăratelea, dar pînă la urmă industria muzicală românească a crescut. Nu înseamnă că am scăpat cu totul de kitsch, dar trupele care au reuşit să se menţină au umblat mult la imagine (A.S.I.A., K-pital), iar în unele cazuri, cei de la 3rei Sud-Est, au lansat pe piaţă şi alte trupe sau solişti (Animal X, Candy, Cristiana Răduţă). În alte cazuri, s-a ales varianta solo (fosta trupă André). Studiourile, casele de producţie, agenţiile de publicitate au făcut ca fenomenul muzical să ia amploare.

Se cîntă astăzi în concerte şi turnee sponsorizate, la evenimentele speciale ale unor companii cu dare de mînă, muzica românească este promovată prin spoturi TV şi videoclipuri muzicale, posturile de radio transmit regulat muzică românească, multe dintre casele de discuri mari din lume au cumpărat case de producţie româneşti, există MTV România şi Atomic TV.

Aşadar, ca întotdeauna, modele şi stilurile sînt într-o continuă mişcare în zona industriei muzicale, iar sistemul instituţional care stă la baza existenţei acesteia tinde să se profesionalizeze tot mai mult şi să se specializeze. ▲

Stela GIURGEANU

A la recherche de la musique perdue

Acum cîţiva ani, muzica adolescenţilor era împărţită între rock şi Depeche Mode; se ducea un război, deloc tacit, între fanii celor din urmă, „the good guys", îmbrăcaţi în costume de blugi, deschise la culoare şi franjurate, cu însemnele rozei şi iniţialele D.M., şi opozanţii lor, rockerii întunecaţi la tricou, cu plete şi lanţuri (lozinca mea preferată era un vers din Manowar, *Hail to Kill*, pe care o lipisem cu mîndrie şi spre groaza mamei, pe una din „supăratele" mele haine de piele). Ca mai toţi metaliştii de un leat cu mine, priveam cu timiditate admirativă înspre Garda Veche (o bandă de rockeri „adevăraţi", cei de dinainte de revoluţie, care ştiau cu ce se mînca rockul de la Jimi Hendrix încoace), mergeam în MBL, cetatea din Cişmigiu (în traducere liberă *mai bine lasă)*, filosofam şi făceam chetă pentru ţigări şi bere, legam prietenii şi primele noţiuni de cultură muzicală (adică, înainte de Metallica fusese şi un Rolling Stones).

În mod cert, depeche-arii erau detestaţi. Niciodată nu s-a ştiut prea bine de unde a început totul, dar motivele curgeau gîrlă: ba că erau prea dichisiţi (între noi, fie vorba, şi rockerii de liceu alergau după accesorii care să le ateste personalitatea), ba că erau snobi (ca rocker însă îţi impuneai să nu asculţi Depeche Mode, invocînd migrene cumplite la auzul unui acord din *Personal Jesus)* sau că muzica lor era „aberantă", şi cu asta îţi încheiai pledoaria, cîştigai procesul şi nu dădeai şansă de recurs.

În ceea ce priveşte părinţii, muzica ambelor tabere era, ca orice muzică de adolescent, „aberantă". Strica tinerii, îi îndemna la violenţă (mai ales zgomotosul *hard'n'heavy)* şi, ce era mai important, nu-i lăsa să înveţe. Dar pentru noi, cei care sufeream de neînţelegerea adulţilor, complăcîndu-ne cu voluptate dostoievskiană în această renegare (fără de care, sincer, nu ar mai fi avut nici un haz), muzica nu era o modă, era un „stil de viaţă", era un crez, în care „găseam refugiu din faţa realităţii", pentru care „am fi făcut orice", şi alte asemenea clişee în care, pe atunci, credeam cu pasiune.

Opţiuninile muzicale se oglindeau şi în locurile de întîlnire. Pe lîngă discoteci, locurile cele mai frecventate erau depeche-otecile (despre care nu ştiu să spun prea multe) şi rockotecile, unde ascultai „metale grele" şi „dansai" din cap pînă în zori. Pe atunci, muzica de discotecă era pentru cei „fără personalitate" sau pentru cei în „etate". Se asculta, în general, o muzică decalată cu aproape un deceniu, ABBA, Bee Gees, Modern Talking. Ca liceean însă, dacă nu te etichetai drept metalist sau depechear, aproape că nu existai.

Mai încolo au început să apară şi fanii Michael Jackson, raperii şi punkerii. Apoi hipioţii. Amalgamul muzical se producea, iar războiul dintre fani era pe sfîrşite (mai cu seamă de cînd David Gaham, solistul D.M., îşi lăsase plete, iar hard-iştii se apropiau de bac, fiind aproape expulzaţi de bobocii sepulturişti).

Metallica devenise un curent desuet în faţa *death-metal*-ului, Depeche Mode se dezmembrase, iar importul de modă în muzică începuse să ia amploare. În peisajul comerţului muzical românesc s-a deschis drum trupelor autohtone prin reclamă şi promovare agresivă. Muzica dance cîştiga aproape întreg teritoriul, incorporînd hip-hop-ul, muzica *trance,* muzica *house,* manelele şi noul rap (rockul contemporan cu tendinţe hip-hop, definindu-se, în zilele noastre, prin Linking Park). S-a produs, pe nesimţite, o uniformizare a genurilor, de la rock la disco, un amalgam de stiluri, denumit, generic, muzică dance.

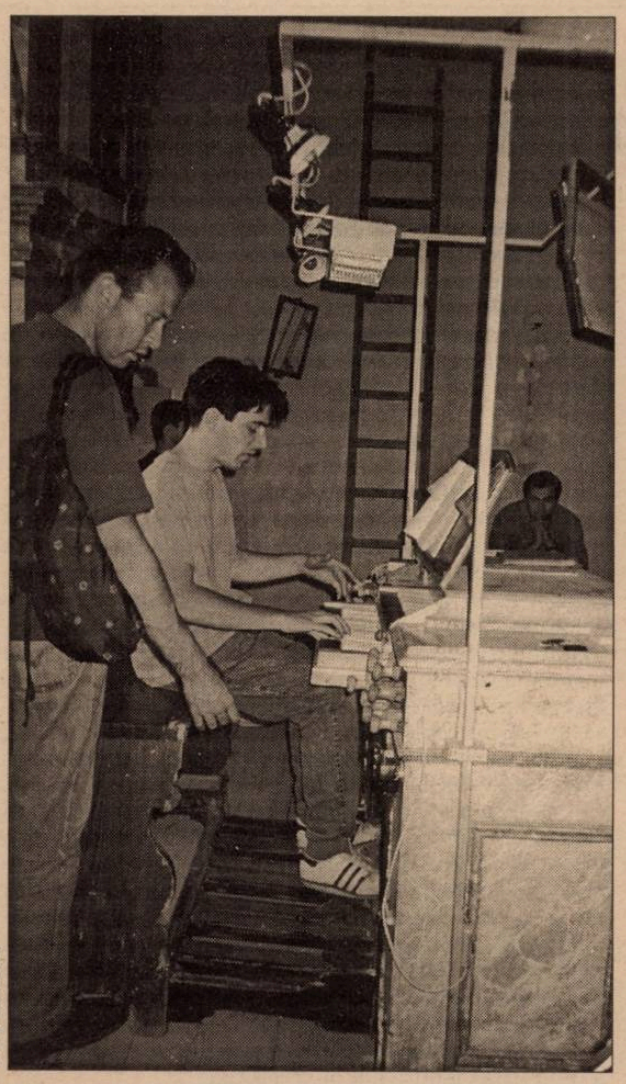

© R. Morariu

Discotecile Bucureştilor de astăzi oferă, cam peste tot, acelaşi ritm uniform. Mai există, într-adevăr, şi cele specializate pe un anume tip de muzică: latino şi house *(Salsa U & Me*, *Flamingo*, sau *Studio Martin*, The House of House Music) şi serile organizate din cînd în cînd pentru nostalgici (alegerea unei discoteci trebuie făcută cu grijă, pentru că, neiniţiaţii într-ale muzicii house, de pildă, pot nimeri în *Studio Martin* sau în băruleţe precum *Undergroud*, unde vor servi – cum de altfel am păţit-o împreună cu prietenii mei – o bere şi o melodie interminabilă, care, după mai bine de o jumătate de oră, te poate convinge de existenţa veşniciei).

Discotecile tinerilor mei vecini, boboci de liceu, sînt, în mare parte, R-urile din Regie.

Căutînd, aşadar, să le cunosc muzica, am descins şi eu în cîteva R-uri. Întrebînd, am primit răspunsuri vagi, nesigure şi generale. House, în general, manele la mişto. Muzica românească şi latino în discoteci. Nu există preferinţe, după cum nu există prea multe deosebiri între genuri. De ce nu s-ar înţelege un hip-hop-ist cu un manelist sau cu un house-ist? Dacă spui muzică dance, spui totul. *Ce îţi place totuşi la muzica asta?* am întrebat-o pe vecina mea de bloc. *Nu ştiu*, a început răspunsul ei, *este cool*, s-a încheiat. Mai aflu că B.U.G. Mafia şi Paraziţii cîntă Hip Hop, cînd întreb dacă ei cîntă house. Aici cel puţin aud o părere fermă. *B.U.G. sînt tari pentru că sînt adevărăciuni.*

În discotecile din regie întîlnesc o mare de copilandri care dansează „pe" Julio Iglesias. Paradoxal, dar tatăl a fost relansat de fiul cu aluniţă şi cu sex appeal. Se mai ascultă Thalia dar şi Free Styler. În vogă este şi Shakira, pe al cărei *Whenever, Whatever* se poate dansa la fel de fain ca şi pe melodiile Copilului Minune. Se mai bagă şi Eminem, controversatul raper al mileniului, din ale cărui versuri nu reţin decît mult repetata sa întrebare retorică „guess who's back?". Totul este stropit din abundenţă cu muzică românească, la nivelul celei vestice „ridică-mă de jos şi aruncă-mă spre cer".

Cam după două noaptea, însă, distracţia s-a terminat, cel puţin pentru mine. Odată cu începerea *house*-ului, începe şi retragerea mea la masă cu uşoara tendinţă de plecare. Încercînd să reiau o conversaţie despre muzică, îmi dau însă seama că nu mai am cu cine. Toţi copiii sînt în ring dansînd după cum li se cîntă.

Plec, mai apoi, cu un zumzăit egal în urechi. Mă afund într-un taxi de ora trei dimineaţa. Dintr-o boxă, în surdină, îngropate în întuneric şi în huruit de Dacie galbenă, se aud frînturi de Rolling Stones. Şi mă gîndesc la rîul faimei, pe care Bacon îl vedea ţinînd la suprafaţă lucrurile uşoare şi umflate şi înecînd lucrurile grele şi solide. ▲

Veronica SZABO

Hip-Hop fără frontiere

Născut în anii '60-'70 ca expresie a identităţii afro-americanilor din ghetto-urile newyorkeze, Hip-Hop-ul s-a răspîndit cu repeziciune în rîndul tinerilor din lume în variatele sale componente cum ar fi rap-ul, breakdancing, D.J.-ing sau graffiti.

Primele succese ale Hip-Hop-ului în afara publicului său tradiţonal s-au înregistrat în rîndul tinerilor albi din suburbiile americane, pentru ca astăzi să putem vorbi de Hip-Hop din Europa (de Vest sau Est) pînă în China, Pakistan, Africa sau America Latină.

În Statele Unite marele succes comercial al Hip-Hop-ului a adus variaţii importante în tematica textelor: în perioada de început ele erau axate pe experienţa ghetoului, cu accente politice şi sociale, pentru ca mai tîrziu să apară texte mai puţin angajate, construite pe trei teme importante – violenţa, drogurile şi sexul. În noile texte se vorbeşte despre distracţie şi fantasme gangstereşti din care „eroul" rapper iese, inevitabil, învingător. Pe criterii geografice, acest nou curent a fost numit „Coasta de Vest" (West Coast), iar păstrătorii tematicii iniţiale sînt numiţi „Coasta de Est" (East Coast).

Dincolo de Statele Unite, definirea Hip-Hop-ului ca modalitate de afirmare a identităţii sau de protest al unui grup rasial defavorizat şi segregat rezistă numai în cîteva cazuri. Dintre acestea, cele mai cunoscute fiind Franţa (a doua după Statele Unite în topul producţiei de rap) unde Hip-Hop-ul a fost adoptat de grupurile de culoare şi de origine arabă, Germania, în ghetourile emigranţilor turci, şi teritoriile palestiniene. În celelalte părţi ale lumii, Hip-Hop-ul s-a impus ca mod de exprimare al tinerilor în general – a problemelor cu care se confruntă sau de care sînt preocupaţi. Astfel, putem întîlni rapperi italieni ce militează pentru anularea datoriilor externe ale lumii a treia sau rezolvarea conflictului din Kosovo, „blokersi" (băieţii din blocuri) polonezi care cîntă despre sărăcie, şomaj şi viitorul incert, grupuri ce susţin drepturile rromilor în Ungaria sau texte ce condamnă mişcările neo-naziste în Cehia.

Elementul cel mai important de diferenţiere este însă limba: Hip-Hop-ul a fost preluat în mai toate elementele lui, cu excepţia textului în limba engleză. Spre deosebire de preluările altor stiluri, precum rock şi punk, unde s-a cochetat cu limba engleză, rapperii din afara lumii anglofone au preluat doar suportul muzical, scriindu-şi textele în limba lor. Suprapunerea textului în limba proprie peste formula muzicală americană a înlesnit identificarea tinerilor din cele mai diverse locuri cu Hip-Hop-ul *lor*. Una din explicaţiile acestei alegeri invocă exigenţele lingvistice deosebite pe care le presupune rap-ul.

În România, însă, lucrurile stau un pic altfel. Rapperii nu numai că s-au preocupat să înţeleagă textele americanilor, ci mai mult: la scurtă vreme după apariţia Hip-Hop-ului românesc au emulat fidel diviziunea Est-Vest din rap-ul american, inclusiv conflictul dintre starurile americane.

Astfel, tematica rapperilor din curentul Vest (B.U.G. Mafia, La Familia, Il-Egal, Marijuana) graviteză în jurul cartierului, banilor, violenţei şi afacerilor în stil mafiot, textele abundînd de termeni argotici. Ei se identifică cu lumea interlopă, numindu-se „şmecheri" sau „borfaşi", iar viaţa de cartier descrisă de ei este cea a marginalilor: traficanţi de droguri şi arme, spărgători sau prostituate.

În viziunea curentului Vest, lumea se împarte în două: *şmecherii* (cu care se identifică) şi ceilalţi, adică *fraierii*. Şmecherul este marginalul care „s-a ridicat de jos", iar puterea lui constă în bani şi dominaţie. Puterea se dobîndeşte prin violenţă fizică, lipsă de scrupule şi dispreţ faţă de lege, faţă de reprezentanţii ei (gaborii) sau faţă de cei ce o respectă. Respectul şi admiraţia sînt rezervate „şmecherilor" tovarăşi de gaşcă. Accesoriul cel mai important este arma sau, altfel zis, „trancanul".

În cartier dreptatea ţi-o faci sigur, poliţia este coruptă sau inficientă, iar problemele lor sînt ignorate de reprezentanţii lor aleşi: *„Nici un senator n-a coborît vreodată în cartier / Nici un deputat n-a ştiut ce-nseamnă lefter"* (B.U.G. Mafia – Poveste de cartier). Viaţa de cartier este dominată de masculinitate; femeia apare ca obiect sexual, accesoriu pe lîngă maşină şi cîini.

Tematica grupurilor din curentul rival-Est (R.A.C.L.A., Morometzii, Ghetto-Dacii, Da Hood Justice) se caracterizează printr-o diversitate mult mai mare: se cîntă despre studenţie, dragoste, non-violenţă, aspiraţii, sărăcie, contra curentului Vest, a consumului de droguri şi despre cartier, cîntat pe ton de „caterincă". Discursul Esticilor este construit în mare măsură prin raportarea la curentul Vest. Rivalii lor sînt denunţaţi drept demagogi ce se revendică „şmecheri" pentru a impresiona „puştii"; ei nu sînt un model de urmat: *„Rataţii cu liceu neterminat îşi arată muşchii, sperie puştii"*, iar cei care îi imită pe şmecheri sînt compătimiţi sau ironizaţi: *„În aparenţă puştii-s îmbrăcaţi civil dar ce subtil / Ascund apucături de gangsteri infantili"* (R.A.C.L.A. – *Orice laş*).

Intervievînd publicul celor două curente din Hip-Hop-ul românesc, am constatat o anumită suprapunere cu valorile propuse de rapperi, ceva mai puternică la publicul curentului Est. Tinerii declaraţi fani „Vest" valorizau distracţia, solidaritatea şi ataşamentul faţă de grup, apreciau textele mai uşor de înţeles şi aveau sentimente de superioritate derivate din activităţi mai mult sau mai puţin deviante: *„Suntem aşa, mai şmecheri decît ceilalţi: bem, chiulim, fumăm." (Andreea, 16 ani)* Violenţa din texte este sesizată, dar trecută cu vederea: *„cîntecele nu sînt toate ca lumea, că-njură, altele... da', nu pot să zic că mă deranjează... nu ştiu... cred că înjură să se dea mari." (Iulia, 15 ani)*

De cealaltă parte, tinerii care preferă curentul „Est" se consideră „autentici", apreciază „caterinca", se consideră mai inteligenţi şi mai culţi decît ceilalţi, spun că merg la licee „mai bune", vin din familii mai cu bani şi, evident, poartă haine de firmă. Fanii „Vest", cred ei, sînt mai infantili, needucaţi, violenţi şi bravează: *„Vestu' este super-tîmpit. Ăştia trăiesc într-o lume a lor... cu pistoale, cu chestii d-astea care nu sînt adevărate. Sînt adevăraţi şi Vest, da' nu la noi în ţară. Ce e Vest la noi înseamnă că mint." (Laur, 16 ani)*

Dar ce putem şti despre tinerii care ascultă această muzică? Sînt ei mai buni sau mai răi decît tinerii de „pe vremea mea..."? Atmosfera violentă şi referirile sexiste din unele texte Hip-Hop rămîn doar „texte" sau le influenţează comportamentul?

Aici părerile sînt foarte împărţite. În România, reacţii predominant negative au venit din mass-media. Concentrîndu-se pe agresivitatea din textele curentului Vest, publicul Hip-Hop a fost identificat cu personajele violente întruchipate de unii artiştii de pe scenă. Reprezentativă pentru panica morală creată în jurul Hip-Hop-ului este lista invitaţilor la dezbaterea pe tema oportunităţii interzicerii hip-hop-ului găzduită de Mihai Tatulici în primăvara lui 1999: un poliţist şi un medic (!) alături de un sociolog, jurnalişti, muzicieni şi fani.

Cei care au studiat fenomenul în general au remarcat influenţe pozitive ale Hip-Hop-ului. Marie-Agnès Beau arată că el ajută la dezvoltarea şi afirmarea sinelui, sporeşte încrederea în sine, îi ajută pe tineri să se integreze în grup şi îi învaţă să-şi susţină punctul de vedere. Apoi, îi mai sînt atribuite şi virtuţi educaţionale: competiţia dintre rapperi este una de măiestrie în mînuirea limbii şi de bogăţie a vocabularului. Din punct de vedere economic, Hip-Hop-ul este un mod paşnic de a ieşi din gheto – o alternativă la afacerile cu droguri sau violenţă.

Influenţa textelor violente sau sexiste asupra tinerilor este un subiect nou în România şi unul consacrat şi foarte aprins în Statele Unite. Acolo, disputa este între marile companii ce domină producţia muzicală şi politicieni, universitari sau alţi antreprenori morali, cum îi numeşte Becker. Dezbaterea are loc fie pe plan normativ (dreptul la libertatea cuvîntului), fie în planul cercetării. Studiile finalizate pînă acum au infirmat ipoteze precum că muzica pe care tinerii o ascultă ar explica recentele asasinatele din liceele americane; pe de altă parte, arată că expunerea la mesaje este un factor de risc ce contribuie la creşterea agresivităţii, mai ales astăzi cînd tinerii petrec tot mai mult timp ascultînd muzică sau vizionînd videoclipuri. ▲

Sorin CUCU

Stereo Wonderland

Acum o lună de zile am făcut un uriaş pas tehnologic. Speriat de înapoierea mea în domeniul aparatelor electronice, m-am decis să investesc 80 de dolari, o sumă destul de semnificativă în raport cu venitul meu lunar, într-un mp3 player (Lenoxx, MP-786). Pe carcasă undeva scrie *made in China*, dar nu e cazul să intru în panică, amintindu-mi de concepte dragi mie ca globalizare, multiculturalism. Dar să nu vorbim despre asta, manualul cu instrucţiunile de utilizare este bilingv, chineză – engleză, şi cum cel puţin una dintre aceste două limbi îmi este cunoscută, restul nu mai contează.

Evenimentul se leagă de o mai veche dorinţă de-a mea de *a poseda* cît mai multă muzică. Termenul nu este exagerat, căci tentativele mele din adolescenţă de a colecţiona muzică au fost nişte eşecuri şi, ulterior, lipsa unor *scule serioase* m-a împins să-mi cheltui toţi banii pe cărţi. Apoi mi-am dat seama, scriind pentru revista *Orizont* un text despre volumul al II-lea din *Orbitor,* că muzica pe care o ascult şi cărţile pe care le citesc, filmele care mă tulbură au devenit în timp *obiecte personale*. Ele mediază relaţia pe care o am cu mine, dar, mai mult, fac posibile relaţii între mine şi cei din jur. Nu îmi aleg prietenii după ce muzică ascultă şi nu îi apreciez doar pe cei care au serioase lecturi din Borges şi Flaubert, dar am prietenii care se modelează şi cresc din schimbul unor astfel de obiecte personale. O voce interioară îmi aminteşte de încercarea mea de a trasa graniţe, foloseşte expresii ca spaţiu securizant, comunitate interpretativă, ultima împrumutată din teoriile cu care chiar eu îmi bat capul şi nu pot să mă simt altfel decît trădător, din moment ce pe marginea acestui text ar putea să apară acuzaţia, politic incorectă, de subcultură.

Acum nu fac altceva decît să vînez. Vînez CD-uri pe care le inscripţionez. Aşa pot să am propria colecţie. Un compromis, fireşte. CD-urile copiate (clonate) nu se pot măsura cu originalele, care sînt adesea, prin design, opere de artă. Am reuşit să întemeiez deja o arhivă, un subdirector care îmi poartă numele. Am grupat aici, ca într-un arbore, muzica de care am făcut rost.

Future sound

Un romantism al selecţiei pe care l-am învăţat de la un prieten englez, Chris Box, pentru care techno-ul şi marijuana erau principalele raţiuni de a fi, împreună cu fotografia lui Cartier-Bresson, sculpturile lui Anish Kapoor şi un vraf de cărţi din care se distingea Georg Büchner, tînărul autor al lui *Danton*, mort, ca şi alţii, înainte de vreme. Da, pe Chris l-am întîlnit în Köln şi mergeam cu el şi cu un cîrd de englezoaice bete în cele mai stranii locuri şi era *pissed off,* adică supărat foarte că nu se întîmplă prea mult acolo în comparaţie cu Londra. Cu el am ajuns să ascult live o muzică nouă, cu limbajul ei, fie că era techno funk sau acid jazz, beat sau trip hop şi în special drum'n base. Acum şi în Timişoara sînt locuri unde poţi să simţi ritmul, dar în urmă cu doi ani, cînd am fost în Köln, muzica lui D.J. Food şi Kid Koala era nouă pentru mine, venind parcă dintr-o lume de existenţa căreia nu eram foarte conştient. Dar cel mai mult îmi amintesc cum stăteam uneori într-un bar, aproape de Barbarosaplatz, pînă dimineaţa, iar barul se numea Stereo Wonderland, şi mă gîndeam atunci că am alunecat pe tunelul lui Alice şi nu m-ar fi mirat intrarea dintr-un moment în altul a unui uriaş iepure alb pe fereastră.

Din prietenia mea cu Chris au mai rămas doar cîteva amintiri şi o casetă pe care mi-a înregistrat-o în februarie 2000. Nu am păstrat legătura, pentru că nu ne-am întîlnit niciodată pentru o ultimă oară ca să facem schimb de e-mailuri. Încerc să găsesc caseta pe care mi-a înregistrat-o, se aflau pe ea Plasticman, un gen de techno minimalist, *Cold cut,* o melodie care, îmi zicea el, este cea mai rapidă din techno, al cărui nume l-am uitat şi chestii mai lumeşti ca *Sabotage*. Dar şi vremea acestei casete a trecut, iar eu mă pregătesc să ascult pe noul meu mp3 player marca Lenoxx arhiva pregătită după vînătoarea de CD-uri (procesez acest text la întîmplare).

Restul este un hibrid

Întocmesc rapid un lexicon cu preferinţe:

a. Baxter, *The Ultimate Trip* despre care nu ştiu nimic... un cd clonat, din colecţia lui Paul pe care l-am ascultat încontinuu. Alex l-a copiat şi el în format mp3 pe comp. Ieri m-am gîndit că ar fi un cadou excelent pentru Maia, ultimul înainte de plecarea mea departe, peste ocean.

b. Elysian Fields, primit de la Sanda poate şi pentru că solista are o voce extrem de senzuală. Oare cum ar arăta buzele ei?

c. Armand van Helden, *Gandhi Khan,* cumpărat de Alex pe 10.02.2001. Prima melodie: *Karma knowledge*. Numele artistului este un pseudonim.

d. *Les tubes du jazz* – indică schimbarea registrului. Îmi vine să plîng frumos cînd ascult Stan Getz – *The Girl from Ipanema*.

e. Brahms, *Dansuri ungare* şi Dvorjak, *Dansuri slave*, iunie 2002, Budapesta (scris discret), cadou (Alex şi Dana).

Morala:

„If music be the food of love / Give me excess of it..."

▲

Paul CERNAT

Subversiunea a trecut, distracţia continuă...

Rock vs. Depeche

La sfîrşitul anilor '80, un adevărat război, nu tocmai rece, ajunsese să opună găştile de adolescenţi din România: cel dintre *rockeri (punkişti* sau *metalişti)* şi *depecheri* (fanii formaţiei britanice de rock electronic Depeche Mode). Nu foarte prezentă în topurile din USA, trupa lui Martin Gore avea, se pare, un succes nebun în rîndul tineretului din ţările Europei de Est. Să fi răspuns oare filozofia lui *Everything counts* şi *Personal Jesus* sau stilul sumbru de „preoţi electronici" unui orizont de aşteptare specific? Oricum, ambele tendinţe erau în răspăr cu bătrînicioasa muzică uşoară românească, performată de soliste rigide, în rochii lungi şi vaporoase, sau de solişti severi, îngînduraţi, cu flori la butonieră... Pe fondul mizeriei atroce a ceauşismului tîrziu, obsedat de reprimarea şi raţionalizarea oricărei bucurii a simţurilor, „hedonismul consumist" devenise irezistibil pentru tineretul patriei: în răspăr cu o întreagă critică neomarxistă apuseană a „capitalismului tîrziu", dansul erotic al Madonnei, sînii imenşi ai Samanthei Fox sau un megaconcert pe Wembley reprezentau, pentru tinerii români, adevărate imagini ale Paradisului. Distracţie şi libertate, libertatea distracţiei şi distracţia libertăţii.

Deşi eram, pe atunci, vag simpatizant depeşist, fidelitatea faţă de muzica formaţiei Dire Straits (al cărei fan incurabil am rămas pînă în prezent) m-a împiedicat să devin membru cu drepturi depline în confreria celor în blugi prespălaţi, cercel şi geci de piele, tunsoare ţepoasă şi perciuni... Rockerii mizerabilişti şi pletoşi se legitimau drept romanticii rebeli şi boemi care „au făcut Revoluţia" (inclusiv căderea Zidului Berlinului se produsese – nu-i aşa? – în ritm de rock). Iar depecherii – „alternativi" neangajaţi şi cam blegi – erau plasaţi, dispreţuitor, în proximitatea „discarilor" de bani gata (adică a fanilor muzicii disco, hedonişti şi decerebraţi), şi a „broserilor" (fanii tunşi periuţă ai formaţiei electro-pop Bros, uitată azi)...

Trend-ul studenţesc

Ar fi interesant de studiat relaţiile dintre mitologia romantismului revoluţionar al muzicii folk-rock de la Cenaclul Flacăra şi folk-ul protestatar al „golanilor" din Piaţa Universităţii. Pateticele *song*-uri de protest politic nu erau însă o „muzică a tinerilor", ci doar supa reîncălzită a bătrînilor folkişti dornici să-şi retrăiască altfel tinereţea „angajată" (nu spun că nu există şi un alt folk – dar asta-i altă poveste). Odată cu apariţia radiourilor muzicale independente şi a transmisiilor de pe Super Channel, noile *sound*-uri ale muzicii internaţionale se răspîndeau fără ca nimic să le mai poată sta în cale. Treptat, la intersecţia dintre punkism şi depechism au apărut şi adepţii rock-ului alternativ. Pe la mijlocul deceniului zece, filonul *new wave* susţinut de un deceniu şi mai bine de Timpuri noi, s-a îmbogăţit, între alte „contribuţii", cu parodiile „balcanice" ale celor de la Sarmalele reci, oarecum în linia umorului studenţesc şi politehnist lansat în anii '80 de grupul Divertis... Da, trendul muzical al „tranziţiei" era unul alternativ şi *studenţesc*...

De la Eminescu la Eminem

Marea răsturnare a avut loc prin 1998, odată cu apariţia agresivă în prim-plan a hip-hop-ului certat cu bunele moravuri: ieşit din *underground*-ul posturilor pirat, acesta a devenit rapid industrie prosperă prin atracţia scandalului şi tentaţia fructului oprit. Febra depechistă se stinsese de mult ca şi cînd n-ar fi fost, iar spiritul rock-ului începuse să îmbătrînească, devenind *mainstream*. Ştafeta lui *fuck the System* şi a *graffiti*-urilor urma a fi preluată de „barbarii" şi „paria" de „după blocuri", „băieţii de cartier" care furaseră meserie din clipurile gangsta-rapperilor americani. Decanonizarea era în toi: apăruseră televiziunile private şi televiziunea prin cablu, se lansa Generaţia PRO, pe străzi liceenii mărşăluiau strigînd „Nu vrem să fim genii!", primul post muzical românesc, Atomic – TV K Lumea făcea un promo agresiv antiintelectualist („Nu mai sta în bibliotecă! Acum e timpul pentru altceva!"), Eminescu era, după unii, „contestat în stil hip-hop", iar una dintre cele mai populare trupe *dance* româneşti, celebră prin apelurile ei naive la distracţie, se chema Genius şi venea din Timişoara... Condiţiile în care s-a produs ascensiunea hip-hop-ului merită însă examinate mai îndeaproape. Dispariţia iluziilor postcomuniste şi a încrederii în „clasa politică" după rotaţia la guvernare a însemnat prăbuşirea mitologiilor intelectualiste şi puriste. Lipsiţi de memoria totalitarismului, tinerii care au făcut liceul după 1990 îşi căutau alte identităţi muzicale „rebele". Totul – pe fondul *boom*-ului fără precedent al industriei muzicale autohtone, devenită una dintre cele mai productive afaceri locale. Muzica românească începea realmente s-o concureze pe cea străină în preferinţele tinerilor. Numai că acest capitalism „sălbatic" (însoţit de o democraţie pe măsură) nu a întîrziat să-şi arate efectele secundare într-o ţară dominată de mentalităţi aşa-zicînd „premoderne"...

Hip-hop-ul românesc se opunea atît falsităţii „muzicii uşoare" a bătrînilor dinozauri, cît şi comercialismului zglobiu gen „la mare, la soare" al trupelor *dance*. Nevoia de identitate, frustrarea socială, agresivitatea specifică vîrstei fuseseră canalizate către această subcultură interlopă de ghetto: cartierul proletar construit pe ruinele vechii mahalale, mafiotizat suplimentar în post-comunism şi poleit de imaginarul dur, eroico-justiţiar al filmelor americane de serie B. (Emblema B.U.G. Mafia trimite inclusiv la mitul „misterelor Bucureştilor" şi la subteranele *reale* ale oraşului, de la cele construite de boieri pînă la coridoarele lui Ceauşescu). Sloganuri etice de import precum „fii real" sau „respect", dorinţa de a fi „reprezentat" trimit, dincolo de reţetă, către o psihologie a plebeului resentimentar, cultivînd o filozofie de clan, dar sătul de minciuna discursurilor aseptice şi cosmetizate. Cîntăreţii hip-hop sînt poeţi comunitari, reprezentîndu-şi, fiecare, „zona" de „bagabonţi şi derbedei". Aceşti aristocraţi războinici ai cartierului, sincronizaţi cu extremismele muzicale analoage din metropolele occidentale (de la *black power* la anarhismul raper-ului alb Eminem), nu refuză *show-biz*-ul, ci profită de pe urma lui. Miturile lor, bazate pe dualismul şmecher vs. fraier, sînt fie o fatalistă „poveste fără sfîrşit" a eşecului: Cartierul din care nu poţi scăpa, fie o poveste de succes: bagabonţelul sărac, drogat şi infractor, care intrînd ucenic la „clasicii" genului, îşi face formaţie, cîştigă bani şi-şi reprezintă „fraţii" din rîndul cărora a plecat. Comunitarismul hip-hop reciclează uneori, mistocăresc şi puştesc, filonul naţionalismului protocronist şi dacist (v. numele şi unele versuri ale trupelor Getto Daci sau Da Hood Justice). E greu de spus în ce măsură acest fenomen este spontan şi în ce măsură construit prin strategii de PR şi manipulat politic. Fapt e că voga sa publică a crescut odată cu PRM-ul, curentul ieşind din prim-plan după alegerile din 2000. Emoţiile, reprezentările şi modelele de comportament anti-sistem ale hip-hop-ului s-au pliat perfect peste „oferta" liderului PRM, lovind în imaginea devitalizată, „îmbătrînită" a vechii guvernări. S-ar putea spune că, spre deosebire de cel din alte părţi, hip-hopul românesc are o atitudine non-ideologică şi antipolitică, populistă şi mimetică. Dar nu e la fel şi mediul nostru politic? În fine, această „muzică vorbită", vulgară şi antilirică are un alibi... estetic: dincolo de „porcării" şi „obscenitate", textele principalelor formaţii nu sînt deloc lipsite de expresivitate şi talent. La nici un alt curent muzical nu întîlnim o asemenea conştiinţă a convenţiilor limbajului; procedeele avangardiste şi postmoderne sînt masiv prezente în această formulă centrată pe limbaj direct şi participare: de la colajele sonore cu extrase din vechi filme istorice şi poliţiste româneşti, pînă la practicarea pe scară largă a jocurilor de cuvinte, a teatralizării, intertextelor parodice şi chiar a unor variante de *esperanto*. „Virtuozităţile" tehnice se pliază peste un „autenticism" de fond, de la „realismul dur", grosolan şi fără umor, al băieţilor de la B.U.G. Mafia, pînă la scatologicul intelectualist şi apocaliptic al celor de la R.A.C.L.A. sau la mistoul gros şi anarhist gen Paraziţii.

Ce a rămas din toate astea? Ceva-ceva tot a rămas. În primul rînd, asimilarea hip-hop-ului de către lumea teatrului *(Poveste de cartier)* şi a artelor contemporane. Apoi, campania anti-*play back* şi anti-cenzură a Paraziţilor, cei mai porcoşi, mai haioşi şi mai independenţi dintre hip-hop-eri. Şi instituţionalizarea băieţilor de la B.U.G. Mafia, „pionierii genului", a căror imagine îmbină azi driblingul şi viteza lui Marius Lăcătuş cu forţa şi precizia loviturilor lui Leonard Doroftei.

Distracţie fără limite

Se ştie că o putere (post)modernă îşi dovedeşte stabilitatea prin eficienţa cu care-şi gestionează culturile de tineret, diminuînd potenţialul de revoltă prin crearea de debuşee şi prin maximizarea *entertainment*-ului apolitic, anexat, la nevoie, propriilor interese electorale. Ultimii ani au adus, cum se ştie, explozia manelelor şi a muzicii *house* sub genericul „distracţiei fără limite". Deh, Orient latin, *où tout est pris à la légère*... Revoluţiile s-au terminat, subversiunea a obosit. A rămas eterna şi fascinanta distracţie, kief-ul balcanic. Traversăm oare o perioadă de stabilitate şi normalitate sau doar ne oblojim blazajele cu nesfîrşite chermeze? Publicurile s-au stabilizat. Apar şi acum trupe rock de elită (Dream Theatre, de exemplu), noi formaţii alternative de bună calitate, blues-ul românesc e în creştere... Dar posturile de radio transmit aceleaşi *play-list*-uri obsedante, magazinele de casete şi discuri merg doar „la sigur"... Ce plictiseală... Înapoi la discurile noastre! Sau am îmbătrînit?

Nostalgii alternative

Printre amintirile plăcute pe care le am din primii ani ai deceniului trecut, cînd eram student la Politehnica bucureşteană, se numără nesfîrşitele discuţii cu cîţiva prieteni şi colegi de grupă foarte „profesionalizaţi" despre muzica pop, rock şi jazz. Ce cronici, ce recenzii orale, ce analize fine, ce comparatisme! Cînd mă gîndesc că dacă nu intram la Filologie puteam să ajung DJ... Numai în cercul de amici de la Litere aveam să mai aflu acea febră maniacală a discuţiilor „erudite", literare de astă dată. De altfel – se ştie – mulţi dintre crainicii radio-urilor independente ale acelor ani proveneau din Politehnică. Policalificarea inginerilor de nevoie ai Epocii de Aur...

În cîţiva ani acumulasem sute de casete (era vremea cînd vînzătorii ambulanţi de casete-pirat din centrul Bucureştiului nu intraseră sub incidenţa legii *copy right*-ului) şi căpătăsem o cultură onorabilă în mai toate genurile muzicale. Nu aveam – nu am – structură de meloman purist (ce mă mai iritau diatribele regretatului Iosif Sava...), natura „plebee", înclinată spre improvizaţie, eclectism democratic şi contradicţie m-a ţinut departe de muzica clasică şi de genurile pure. În schimb, mi-au plăcut întotdeauna jazzul (nu cel clasic) şi sincretismele, genurile hibride, impure, *fusion*. Urmăream toate topurile şi posturile muzicale posibile, citeam *Bilboard*-ul şi publicaţii străine mai specializate, dar, mai presus de orice, mă „cultivam" ascultînd un excelent post de radio, Nova 22, decedat din lipsă de public prin 1993. Emisiunile postului mergeau pe o linie eclectică independentă, calată în special pe anii '80: pop-rock mai puţin comercial, difuzări de discuri rare, muzică alternativă şi tot felul de „ciudăţenii" experimentale. Aici am ascultat discografii întregi de blues şi rock clasic şi am auzit prima oară de Cocteau Twins, Malcolm McLaren, Riuki Sakamoto, Laurie Anderson, aici ascultam trupe pop-*jazzie* precum State of Art, Blaze, Everything but the Girl sau Swing out Sister, emisiunile de *new wave* şi cele de muzică neagră (R&B, soul, funk), top-urile de „muzică tropicală" sau „topul cu adevărat liber" (pe atunci topurile erau specializate, nu doar devălmaşe!), cu muzici de la corurile pioniereşti la fanfare albaneze sau la cîntece religioase din Bangladesh...

De fapt, nu am nimic de a face cu rap-ul şi hip-hop-ul, în afara unui interes de literat atras de spectacolul mentalităţilor publice. Şi a unui eclectism venit, se vede treaba, din educaţia muzicală politehnistă... ▲

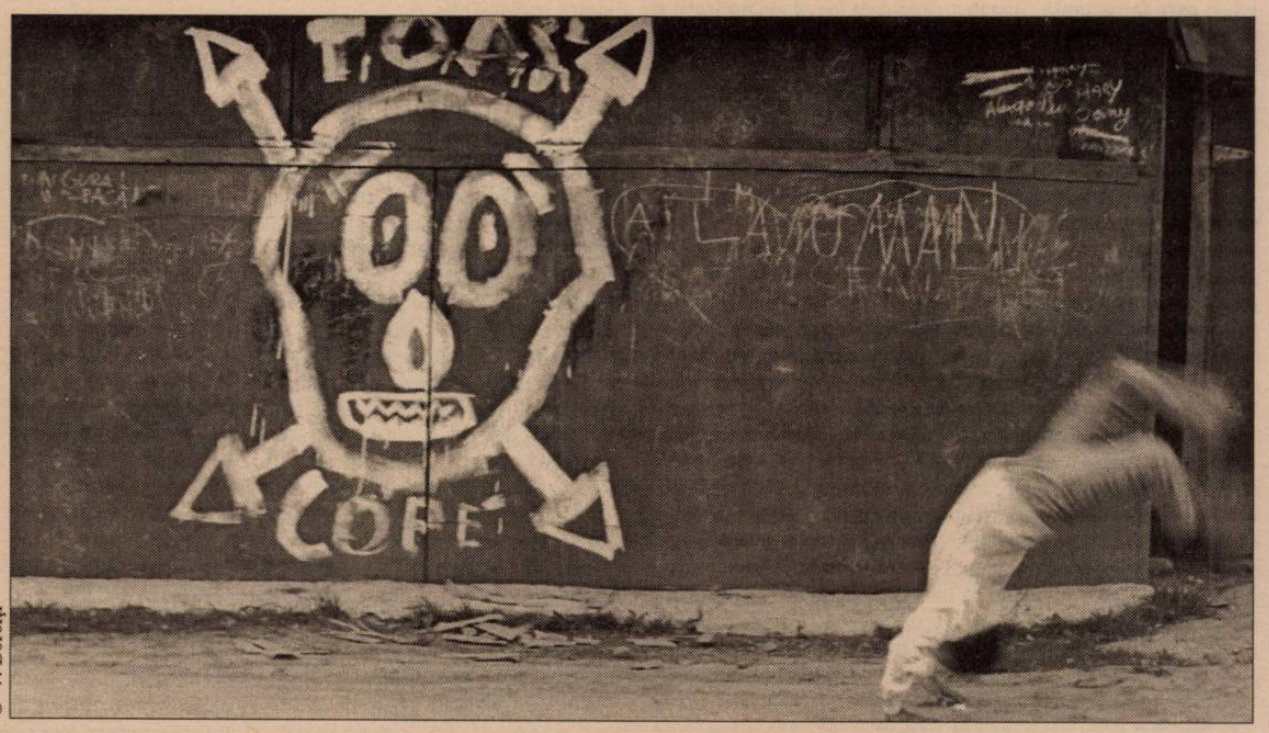

© V. Dorolţi

Walter MĂRĂCINEANU

Biserica subiectivă

Afară

Clădirea bisericii joacă rolul unui steag. Este un semnal de la mare distanţă înţeles de toată lumea. Este un loc închinat lui Dumnezeu şi de aceea este special. Nu este locul unei activităţi profane (mă gîndisem să scriu cotidiene, dar mi-am dat seama că pentru unii biserica este ceva foarte cotidian) de aceea trebuie să fie ca un pahar plin. Alte atribute ale bisericii nu interesează pentru că pun în negativ cele din jur. A crede că sacrul începe de pe strada bisericii, de la poartă, de la uşă, de la mijlocul ei şi creşte ca atunci cînd răsuceşti butonul de volum, mi se pare că seamănă cu creşterea apetitului pe măsură ce se înmulţesc indicatoarele de McDonald's. Nu pot desfiinţa aici ceea ce s-a observat şi s-a notat de foarte multă vreme. Toate cele referitoare la sacru sînt foarte fondate sînt sigur. Eu încerc să mă raportez la ceea ce susţine că este un creştin. Respectiva clădire este foarte importantă pentru săvîrşirea între preţii ei a euharistiei, dar pentru un dreptcredincios strada, uşa, grajdul, groapa, sînt la fel de pline de sens. Biserica este locul unei acţiuni speciale, dar nu a uneia ce te scoate din context, cred că dimpotrivă, euharistia te prinde mai bine de toate cele înconjurătoare. Am receptat cu încredere teoria breşelor în spaţiul normal, *profan*. Sacrul nu se subordonează unei centralităţi, ci are un caracter mult mai dinamic. Atitudinea faţă de spaţiul consacrat se poate schimba şi ea de la o persoană la alta şi de la un timp la altul. Astfel cred că este o posibilitate de a renunţa la sistemul foarte rigid al concentricităţilor în spaţiul creştin. Fiecare biserică este un centru care nu îl exclude pe altul întocmai ca în cazul slujbei Sfintei Liturghii. Poate avea loc în multe locuri fără a fărîmiţa cultul. Cred că în această împrăştiere stă o lumină aparte pe care proiectele bisericilor grandioase nu le pot atinge. Dincolo de această împrăştiere stă unitatea grupului compact ce ţine de un locaş. Nu pot să înţeleg decît în parte afirmaţii de genul: „Mă duc la biserică ca să mă reculeg... În biserica cutare era prea multă foială şi nu am putut să mă concentrez...“

Biserica pentru cei mai mulţi dintre fugăriţii noului mileniu a devenit loc de meditaţie singuratică. Nimeni nu împiedică acest lucru, dar biserica este pentru mai mulţi, de preferat deodată. Pentru concentraţii şi reculegeri există colţul de rugăciune privat sau capela. Faptul că în prezent structura parohială a devenit un vis mă face să mă întreb ce înseamnă celebrul *aproapele* pentru cei ce vor să meargă acolo unde este mai bine, nu acolo unde sînt fixaţi printr-o poziţie spaţială, pînă nu demult coincidentă aproape cu axele principale ale universului cunoscut. Atîtea generaţii au stat sub umbra aceluiaşi pridvor interzicîndu-le timpurile să aibă acces după o logică individuală la alt stîlp de legătură cu Dumnezeu. Cu toate acestea şi pelerinajele au existat dintotdeauna, pelerinaje legate de dorinţa de a explora şi expanda sfera cunoscuţilor de aceeaşi credinţă. Drumul pelerinului este al unui singuratic nemulţumit de cei din jur sau al unuia ce vrea să cuprindă mai mult, dar nu poate stînd pe loc în propria parohie? Nu sînt convins de niciuna din variante. Problema mi se pare la fel de complexă ca în cazul pustnicilor: dacă aceştia fug de contactul fizic cu cei din *lume* de ce totuşi susţin că sînt împreună cu lumea? Dacă acest model se prezintă ca o alternativă pentru un creştin din România (Bucureştiul) începutului de secol XXI, în ce măsură cel ce se retrage în singurătatea străzilor aglomerate sau bisericilor cu program de funcţionare pus pe uşă şi număr de mobil al părintelui unde poate fi găsit în caz de nevoie mai are vreo legătură cu îmbrăţişarea celorlalţi prin harul divin?

Legătura celor de mai sus cu forma exterioară a bisericilor mi se pare importantă. Biserica privită ca loc al singurătăţii şi al refugiului din stradă, din presiunea miilor de feţe indiferente sau, mai rău, agresive, nu este biserica comunităţii unite de credincioşi, a celor ce vin să stea împreună cu Hristos şi astfel unul cu altul. Desigur pentru animalul hăituit e foarte bună şi prima variantă, dar e doar ceva superficial şi a fi creştin nu înseamnă deloc a întra cîteva minute pe zi într-o biserică în care nu este nimeni şi nu se întîmplă nimic. De aici aş observa că biserica (zidurile) nu se împlinesc vizual decît cu dangătul clopotului, cu toaca, cu agitaţia oamenilor dinăuntru sau de afară. Toate clădirile sînt făcute ca să fie locuite, dar în cazul bisericii, conceperea ei fără încadrarea în ambientul uman mi se pare fatală.

Am înţeles şi eu că obiectele într-un oraş se plasează într-o anumită structură compoziţională, o linie a formelor ce se ridică din miezul dorinţei de echilibru a omului, dar potrivirea volumelor mi se pare în cazul bisericii o treabă de meşteşug accesibilă oricărui arhitect cu temele bine făcute. Adevărata mişcare de maestru, necesară şi în alte arte cu siguranţă, vine atunci cînd în ecuaţia proporţiilor vine măsura omului. Omul din studiile de proporţii ale artiştilor Renaşterii, dar şi omul din *Pateric* sau din *Vieţile sfinţilor*. Aceasta vrea să însemne că dincolo de ceea ce înseamnă omul ca ocupare a spaţiului prin forma corpului, trebuie înţeles şi studiat ce înseamnă omul ca psihic, ca dat al spaţiului spiritual. O încercare de formulare grafică a unui răspuns o dă pictura bizantină. Dar nu orice pictor este capabil să surprindă aceste *proporţii*. Este vorba de o dimensiune interioară generatoare de sens, dimensiune ce direcţionează, platonic vorbind, formele exterioare ale spaţiului. O analiză cibernetică a structurilor intime ale omului se cere cu necesitate în perceperea legăturilor dintre forma exprimată pentru simţuri şi experienţele mistice care vin să depăşească ceea ce este apropiat. În acest caz Schimbarea la Faţă este o închipuire a trecerii de la invizibil la vizibil a unei forţe subtile. Iar ce pare mai extraordinar e faptul că aceasta este o reprezentare a unei întîmplări. Deci nu este metamorfoza, ci reprezentarea ei simbolică. Este o dublă ancorare în vizibil a ceea ce nici măcar nu pot rosti alte religii. Curajul de a da libertate artelor vine din chiar Întruparea lui Hristos şi se găseşte atît de bine explicat la Sfîntul Ioan Damaschin sau în hotărîrea Sinodului VII de la Niceea.

O altă problemă a formei exterioare mi se pare că vine automat în faţă cînd este vorba de subîmpărţirea în biserica de sat *tradiţional* şi biserica de oraş (nu voi judeca aici ideea catedralei ortodoxe pentru că nu are nici un rost; cei convinşi de stupiditate nu vor găsi ceva nou, poate doar ceva şchiopătat, iar ceilalţi nu mă vor lua în seamă). Sînt mulţi care afirmă că dinamicii oraşului îi corespunde chiar şi o altă structură compoziţională a clădirii sacre, pentru că aceasta are de luptat atît cu un tip de peisaj diferit faţă de cel de la sat, cît şi cu viteza extraordinară cu care îşi consumă timpul orăşeanul. Cred că problema nu este a Bisericii că omul modern este creştin din Paşti la Crăciun, pentru că omul modern vrea să fie aşa. Satul *tradiţional* cred că a murit de mult, iar ceea ce vedem astăzi sînt schelete de care nu putem fi siguri că vreun estet drăguţ nu le-a amestecat tandru pentru a prinde pagina primă a bîrfelor fine. Satul şi oraşul nu vor mai constitui în curînd decît o problemă de număr de locuitori. Poate că dimensiunile clădirilor, întinderea aşezării spun ceva pentru arhitect, dar credincioşii se vor pierde în modernismul telefoniei mobile şi a antenei de satelit. Poate că reclamele nu vor fi la fel de multe pe ziduri, poate că dramele vor fi mai intense şi ochii celor din jur vor fi mai puţin indiferenţi, dar egalizarea pare de neoprit. Arhitectul va avea instrumentele lui precise de măsură şi va obţine variaţii ale dimensiunilor. Rigla inimilor va fi aceeaşi.

Formei exterioare i se reproşează că impune prea tare prin diferenţă în contextul celorlalte clădiri sau că nu seamănă cu ceva consacrat de tradiţia mai mult sau mai puţin locală. Am observat că multe din bisericile noi din România sînt *remake*-uri după modele vechi, foarte asemănătoare cu icoanele din artizanate. În ele nu plouă, nu bate vîntul şi se ţin slujbe. Aproape ideal pentru comunităţile vibrante ale momentului. Mai sînt şi biserici care nici *remake*-uri nu pot fi decît cel mult după felul în care omul de rînd îşi face casa. Drept credincioşi zidari şi betonişti, avînd în spate experienţa masonică a şantierelor comuniste, toarnă cu voinicie şi avînt duhovnicesc o fundaţie *triconcă* peste care se ridică preţii de beton ai falnicei biserici, încoronată cu acoperiş de tablă zincată şi o lungă pisanie cu *sponsorii*. Imaginea este foarte frecventă, uneori existînd chiar şi un adaos de nostalgie şi mîndrie naţională atunci cînd este vorba despre bisericile de lemn.

Revenind la bisericile de beton cu autor (a se citi arhitect cu studii serioase) multe cazuri îmi aduc aminte de preparatele puse în formol de la muzeele naturii sau de la Facultatea de Medicină. Ori poate este vorba despre celebrele diorame istorice în care păpuşa personaj istoric celebru, cu mustaţa mîncată de molii, priveşte prin ochii de plastic demn la gurile căscate solemn ale tinerilor elevi duşi la formare. Nu sînt calificat cîtuşi de puţin spre a mă pronunţa despre cele ce ţin de estetica arhitecturii, dar este izbitor efectul de realism socialist ce transpare în modernizatele şi conservatele expresii ortodoxe. Mereu mă găsesc în faţa unor clădiri solide care contrar grosimii betoanelor par a fi proptite cu scobitori. Apreciez în această categorie şirul catedralelor – municipiu reşedinţă de judeţ, oraş martir; şirul bisericilor de sat, aceste catedrale ale mîntuirii satelor, concurente cu arhitectura romano-catolică şi protestantă. Dacă cele două spiritualităţi mai la urmă menţionate sînt dispuse să cheltuie oricît (atît financiar, cît şi estetic) pentru a mai băga pe uşa proprie pe încă cineva, Biserica ortodoxă a prins cu dinţii de tradiţia bizantină şi flutură acest cuvînt ca pe programul fundamental al zidirii în România.

Arhitectul şi „clientul“

Am observat dilema celor ce fac bisericile dincolo de entuziasmul obişnuit al meseriaşilor: trebuie să fie ceva care să corespundă semnăturii autorului, dar trebuie să se potrivească gustului comanditarului. M-am întrebat cine sînt cei doi, nu numai pentru cazul zidurilor, ci şi în ceea ce priveşte pictura, relaţia fiind una cu adevărat interesantă.

Arhitectul este un om al timpului modern (mai corect postmodern, indiferent ce mai înţelege cineva din asta). Dacă el este deschis spre trecut totuşi ochii lui nu pot fi daţi peste cap să uite cele ce le-a învăţat de la şcoala primară şi pînă la terminarea studiilor universitare de specialitate. Mediul începutului de mileniu trei nu poate fi evitat nici de schivnicii de prin vîrful munţilor, dar de un om format sub impresia celor mai recente realizări ale tehnicii, un om căruia comunitatea de care se loveşte nu îi lasă nimic din ceea ce ar vrea el să fie o întoarcere. Poate că sînt sinceri mulţi cei ce admiră şi încearcă să reproducă cele ce au fost mai demult şi au produs lucruri bune şi de invidiat. Dar nu sînt deloc sigur că efortul de a face la fel sau în spiritul acelor vremuri poate fi încununat de succes atunci cînd efortul de cuprindere a ceea ce a fost este unul intelectual şi de unică prezenţă în raport cu banalele activităţi zilnice care aparţin totuşi prezentului, ba chiar stau foarte bine înfipte în acesta. O ocniţă, o firidă în masivul de beton, poate fi proporţională pînă la identitate cu una de acum o vreme, dar moralitatea gestului reproducerii unei forme este ceva ce poate fi foarte discutat. Betonul şi zidăria de piatră şi cărămidă au restricţii şi facilităţi diferite. Este forma bizantină un pat al lui Procust în care toate materialele trebuie să fie tăiate pe acelaşi şablon? Cultul nu este afectat dacă clădirea de desfăşurare este de beton, lemn, pînză sau altceva. Dar diferenţe apar măcar într-un aspect care îmi este la îndemînă să îl menţionez: programul iconografic. Nu poate fi acelaşi în diferite tipuri de construcţii. Iar adaptarea imaginii la structura şi aspectul pereţilor este ceva ce uneori poate afecta definitiv semnificaţia ei.

Materie şi materiale

Cred că fiecare material are o formă în care îi stă cel mai bine. Aceasta deşi poate fi, prin mimetismul de care poate dispune printre proprietăţi, utilizat şi ca înlocuitor sau însoţitor al altor materiale. E o problemă de sinceritate pînă la urmă ca un material să fie folosit în ceea ce este el mai original şi mai expresiv. Cu toate acestea betonul, în cazul bisericilor noi vine şi se suprapune peste forme consacrate de zidăria de cărămidă sau piatră. Un arhitect ca domnul Petre Antonescu a arătat, în anii treizeci ai secolului trecut, că se poate face biserică pe structura expresivă oferită de proprietăţile betonului. Tot domnia sa arăta că substituirea pietrei, cărămizii şi a lemnului cu betonul cu menţinerea formelor nu constituie o problemă şi lua ca exemplu templul grecesc de piatră, continuare a celui de lemn. Din păcate, argumentaţia era interesantă, dar contrazisă de desenele propuse, unde evident betonul ieşea la atac prin noi modificări, cu adevărat originale ale volumelor.

O altă ispită modernă mi se pare aceea de a folosi materiale tradiţionale la bază, dar înglobate într-o scoarţă de *high-tech* nouă şi deplin conformă cu raţiunea omului actual. Apare lemnul binecunoscut, dar el este tratat cu diferite răşini sintetice pentru a-i spori anumite calităţi; *cărămizile* sînt şi ele concentrat de tehnologie, precum şi multe alte prefabricate care poate au la bază ceva tradiţional, dar care toate au fost mişcate de pe acest soclu cu forţe ale gîndirii eficiente moderne şi cu arsenalul cibernetic aferent. Mă feresc să emit judecăţi de valoare asupra acestor *remake*-uri moderne, tehnologia dînd poate ceea ce alţii în vechime şi-ar fi dorit să aibă. Lemnul nu mai putrezeşte, lianţii sînt mai solizi. Nici estetic nu mă pot pronunţa dacă o locomotivă este mai frumoasă sau nu decît o căruţă, dar în ceea ce priveşte multiplele sisteme de acoperire a şarpantelor sau a bolţilor situaţia pentru mine cel puţin este aceeaşi. Preţul creşterii rezistenţei la degradare şi la solicitări este acela al pierderii aspectului original. Dacă nu neapărat vizibil (dar se poate), atunci măcar în structura organică internă tot intervin substanţe străine de sinteza obişnuită. Dacă tot este la modă întoarcerea la construcţia cît mai ecologică, nu m-aş mira, avînd în vedere cele spuse despre incompatibilitatea dintre biologic şi sintetic să vină vremea cînd copacii vor fi crescuţi fără noduri, mai elastici, mai rezistenţi, atît la forţe mecanice, cît şi la atacul bacteriilor şi a altor organisme. Precum odinioară se alegea din pădure arborele mai bun pentru diferite lucruri, probabil că vor apare pădurile ultraspecializate pentru a îndeplini toate exigenţele utilizărilor din viitor.

Forme vechi, nouă

Reconsiderarea formelor vechi prin prisma şcolii contemporane de arhitectură (chiar şi UAUIM), atunci cînd este făcută pe criterii profesionale de înalt nivel poate fi o soluţie, deşi îmi rămîn anumite întrebări cărora nu le mai pot găsi un răspuns bun, poate doar unul de circumstanţă. Dacă aplicăm gustul şi marca ultimilor idei de arhitectură de ce trebuie să mutilăm structuri vechi, structuri care s-au format pe parcursul unor generaţii? Dacă se face asta de dragul tradiţiei nu înţeleg ce legătură are cu tradiţia bisericească o şcoală de arhitectură foarte modernă a cărei absolvenţi foarte bine instruiţi construiesc edificii de sticlă şi oţel. Nu neg capacitatea de adaptare a unui om de la o temă la alta de lucru, nici nu vreau să acuz pe cineva de lipsă de informare despre cum stă treaba cu bisericile, dar mă întreb dacă fiinţa intimă a unui om obişnuit cu zgîrienorii şi cu aeroportul ori gara nu se influenţează de aceste spectaculoase exprimări atunci cînd trebuie să se aplece în înţelegerea compunerii spaţiale a unei biserici. Cele afirmate simt nevoia să o repet nu se constituie într-o critică pentru că nu sînt convins că a fi influenţat de aeroporturi şi altele este un lucru rău în ceea ce priveşte realizarea bisericii. Gîndirea spaţiului sacru cu instrumentele tehnice şi cu metodele de investigare ale ştiinţelor pare a fi o problemă care ţine şi de modă. Am crescut ca oameni pozitivi la penicilină şi sateliţi. Ne-am delectat cu războaiele intergalactice în care tehnologia a spus totul. Acum ne „împlinim“ din paranormal, din reconsiderarea societăţii *tradiţionale*, din reciclare. Dacă această reciclare nu are ca unic scop binele şi vizează originalul, starea de a fi *cool*, sînt nevoit să mă îndoiesc profund despre valoarea acestui drum. A existat o modă a Orientului, apropiat sau depărtat, o modă a Greciei antice, o modă a ficţiunii, una a psihanalizei. Mă simt legat de acestea printr-o latură pur estetică şi mai puţin printr-una practică. Să le admir ca generatoare de cultură, dar să le cîntăresc spre calea adevărului şi a fericirii îmi este mult mai greu.

***Walter Mărăcineanu** este absolvent de Teologie şi masterand la Programul UAUIM de Antropologia spaţiului sacru*

▲

Societatea civilă – o absenţă motivată?

Atitudini, nu comportamente

Elanul revoluţionar şi dorinţa de schimbare nu sînt un combustibil suficient pentru transformarea societăţilor post-comuniste: trecutul nu se transformă în cenuşă, viitorul – o promisiune diformă, scăpată de la foc. Viaţa continuă să fie mai puternic marcată de ceea ce a fost decît de ceea ce ar putea fi. Se păstrează şi se perpetuează, în viaţa publică şi cea privată, caracteristicile deceniilor trecute, se joacă un joc nou, dar fidelitatea faţă de regulile vechi falsifică performanţa cîştigătorilor, cetăţenii riscă să devină un public dezamăgit: spectatori pasivi la un spectacol de unde lipsesc marii actori şi unde regizori cu competenţe profesionale mediocre şi lipsiţi de viziune nu izbutesc să organizeze haosul. În primii ani ai deceniului 9 din secolul trecut, speranţele în constituirea unei societăţi civile erau motivate de necesitatea constituirii controlului democratic, într-o societate lipsită de reflexele şi experienţa libertăţii. A fost ceva naiv în credinţa că într-o lume cu o economie în descompunere şi cu o politică aflată în faza alfabetizării poate să se constituie o societate civilă cu un comportament adult. Înainte de a înlocui naivitatea cu dezamăgirea, se cuvine procedat la o analiză. Este ceea ce face Marc Morjé Howard, profesor asistent la Universitatea Maryland, într-un articol (rezumat al unei viitoare cărţi) intitulat *Slăbiciunile societăţii civile în societatea post-comunistă (Journal of Democracy*, nr. 1, ianuarie 2002).

Din cercetările care se referă la acest aspect al vieţii publice reiese că, dincolo de caracteristicile specifice fiecărei ţări, societăţile din Europa post-comunistă alcătuiesc un tot coerent în ceea ce priveşte lipsa de apetit a cetăţenilor pentru participarea civică. Ceea ce, se grăbeşte să adauge profesorul american, „nu înseamnă în mod necesar că democraţiile post-comuniste sînt în pericol de colaps sau de prăbuşire, dar este stînjenită dezvoltarea reflexelor civice, importante pentru sprijinirea şi consolidarea sistemului democratic, şi astfel cetăţenii din ţările post-comuniste sînt lipsiţi de reprezentarea instituţională şi de pîrghiile politice asigurate de organizaţiile civice voluntare". În acest spaţiu pustiu care desparte fragilele, dar arogantele instituţii ale statului de masa nemulţumiţilor se naşte sentimentul de neputinţă, alimentînd atît nostalgiile comuniste, cît şi activismul extremist.

Şi de aici încolo încep diferenţele. *New Europe Barometer Surveys* (NEBS) a publicat rezultatele unui sondaj unde era cercetat gradul de încredere în 15 instituţii politice şi civile diferite în ţările post-comuniste. Cele mai joase nivele de încredere s-au înregistrat în fostele ţări din Uniunea Sovietică şi cele mai înalte (fără a fi teribil de înalte) în Europa Centrală. După cum subliniază şi profesorul Howard, „întrebările se referă mai curînd la atitudini decît la comportament, privesc încrederea, nu calitatea de membru". O cercetare comparativă mai largă, efectuată în 50 de ţări, pe baza unei liste de organizaţii, departe de a fi exhaustivă, dar permiţînd o mai bună măsurare a participării, arată că ţările post-comuniste sînt inferioare – sub acest raport – ţărilor post-autoritare. „În timp ce regimurile democratice încurajează şi sprijină activităţile organizaţiilor, iar regimurile autoritare tolerează apartenenţa la felurite organizaţii, regimurile comuniste nu numai că au reprimat toate formele activităţii necontrolate de stat, dar au şi înlocuit şi au distrus orice activitate autonomă, forţîndu-i pe cetăţeni să se alăture şi să participe obligatoriu la organizaţiile controlate de stat. Diferenţele între regimurile autoritare şi cele comuniste au un efect durabil şi după înlăturarea dictaturilor, deoarece fostele ţări comuniste trebuie să depăşească *o moştenire* inexistentă în ţările autoritare".

Ce au în comun

„În încercarea de a explica specificul modelului post-comunist, am efectuat intense cercetări de teren în două ţări: fosta Germanie de Est şi Rusia, combinînd interviurile aprofundate cu cetăţenii obişnuiţi cu sondajul pe eşantion reprezentativ. Rusia şi fosta Germanie de Est pot fi considerate ca fiind «cele mai diferite» cazuri din Europa post-comunistă contemporană, diferite din foarte multe puncte de vedere – economic, politic, al civilizaţiei – ceea ce explică şi diferenţele în gradul de participare la organizaţiile voluntare. Nivelele minime pot fi înţelese, dacă se pun la socoteală elementele comune ale experienţei comuniste şi evenimentele din ultimul deceniu. Trei sînt factorii importanţi acţionînd pe arii extinse ale societăţii: 1) neîncrederea moştenită în organizaţiile comuniste; 2) persistenţa reţelelor de prietenie; 3) dezamăgirea post-comunistă".

Primul punct este ilustrat prin două citate din interviuri. O femeie din Germania de Est, secretară, 46 de ani: „Mi-e greu să explic. Dacă o să spun că nu am timp, o să fie o scuză banală. Trebuie să spun că pe timpul RDG-ului eram obligaţi să ne înscriem în tot felul de organizaţii. După *Wende* (cotitura, reunificarea), mi-am spus că nu o să mă mai înscriu nicăieri, niciodată. Cumva mi-e frică, sau pur şi simplu n-am nici un chef. Asta e cu mine şi cu familia mea. Dar trebuie să spun că şi alţii gîndesc la fel. Pentru că pe vremuri a fost o presiune, oamenii făceau lucruri pe care nu vroiau să le facă, şi acum s-au răsucit în direcţia opusă şi spun nu şi iarăşi nu". Al doilea citat este din interviul luat unui rus, 45 de ani, lucrează la o companie care editează publicaţii literare, la Sankt-Petersburg: „Nu am deloc timp şi nici nu mă interesează. Şi cel mai important este că sistemul sovietic mi-a insuflat antipatie şi aversiune, orice experienţă cu organizaţiile era neplăcută. Aşa e, o organizaţie este ceva care îţi impune o obligaţie. Iar în timpul socialismului, obligaţiile erau atît de rigide, încît nu vreau să mai particip. Poate că acum organizaţiile sînt total diferite, dar oricum nu vreau".

Prieteniile, numite de autorul american „reţele", termen probabil adecvat, dar respingător cînd e vorba, totuşi, de o realitate sentimentală, erau valoroase atît pentru asigurarea unui spaţiu al sincerităţii şi încrederii, cît şi pentru sprijinul implicit şi necesar în achiziţionarea bunurilor mereu în deficit. „Cei mai mulţi dintre cei cu care am stat de vorbă se plîng că, în ultimii zece ani, relaţiile dintre oameni, în societate, s-au degradat, au devenit mai reci decît înainte, dar propriii lor prieteni intimi au rămas la fel, petrec la fel de mult timp împreună şi în cercurile lor private nu s-a schimbat mare lucru. Foloasele economice ale relaţiilor nu mai sînt atît de evidente şi, dacă în Occident organizaţiile au devenit un element central al culturii sociale şi politice, oamenii participă ca să facă noi cunoştinţe şi să-şi lărgească orizontul, în societăţile post-comuniste oamenii sînt încă acaparaţi de cercurile lor private şi nu simt nici nevoia, nici dorinţa să fie activi în societatea civilă".

Primele două motive sînt potenţate de cel de al treilea: dezamăgirea. Realităţile tranziţiei nu sînt atît de atrăgătoare încît să incite la renunţare, să fie un impuls pentru noi atitudini şi aşa apare cercul vicios: realitatea nu poate fi îmbunătăţită cît timp oamenii îşi păstrează vechile reflexe, iar vechile reflexe nu dispar într-o realitate ostilă. „Pentru majoritatea oamenilor din fostul bloc sovietic, anii 1989-91 au reprezentat un moment unic, fascinant din viaţa lor, cînd viaţa li s-a schimbat în mod rapid şi dramatic. Deşi persista teama şi incertitudinea în legătură cu direcţia schimbărilor, aproape toţi au trăit clipa entuziasmului spontan, a speranţei, a idealismului. Mai mult, era larg împărtăşită credinţa că o dată cu prăbuşirea regimurilor comuniste, prin apariţia instituţiilor democratice şi ale economiei de piaţă, prin dreptul de a vorbi liber, asociat cu altele, cu cel de a călători în Occident, le vor schimba viaţa în bine. De atunci, după epuizarea evenimentelor dramatice, mulţi dintre cetăţenii ţărilor post-comuniste se consideră părăsiţi, înşelaţi de noul sistem care l-a înlocuit rapid pe cel vechi. Dezamăgirea a sporit demobilizarea şi a favorizat retragerea din activităţile publice în anii scurşi de la căderea comunismului".

Mai are şanse democraţia în aceste condiţii? Da, dar nu grozave, cel puţin în privinţa calităţii ei, aşa cum va reieşi din continuarea acestui rezumat în numărul viitor.

▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Radio Europa Liberă

Grila de programe

Luni-vineri:
06.00-06.30 *Dis-de-dimineaţa cu Europa Liberă*
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
14.00-14.05 *Ştirile*
16.00-16.05 *Ştirile*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-20.00 *Actualitatea*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*
21.05-22.00 *Actualitatea în Republica Moldova*

Sîmbătă:
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.12 *Editorialul săptămînal*
19.12-19.30 *Panoramic cultural românesc*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Duminică:
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.20 *De vorbă cu ascultătorii*
19.20-19.30 *Interviul săptămînii*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Retransmis:
Mix FM Bucureşti 100,6 Mhz
www.europalibera.org

RADIO FREE EUROPE · RADIO LIBERTY

Corect, responsabil şi la timp!

SPANIA ŞI ROMÂNIA: IDENTITĂŢI LOCALE ŞI EUROPENE

În luna iunie, Institutul Cervantes din Bucureşti şi Centrul de Excelenţă în Studiul Imaginii au organizat colocviul „Spania şi România – identităţi locale şi europene". La discuţiile în jurul căutării identităţii personale şi sociale, a stereotipurilor imagistice şi reale, a democratizării şi schimbării imaginii, a întoarcerii în Europa din dublă perspectivă au participat, din Spania istoricii José Varela Ortega, nepotul şi legatarul lui Ortega y Gasset, Manuel Lucena Giraldo şi politoloaga bască Edurne Uriarte Bengoechea, iar din partea română profesorul Sorin Alexandrescu, arhitecta Mariana Celac, muzicologul Grigore Constantinescu, profesorul Mihai Moraru şi politologul Cristian Preda.

Profesor de istorie contemporană la Universitatea Complutense, Universitatea Rey Juan Carlos şi Institutul Universitar Ortega y Gasset din Madrid, vicepreşedintele executiv al Fundaţiei „José Ortega y Gasset", José Varela Ortega este autorul unor volume de istorie contemporană şi reflecţie politică de referinţă, printre care: Los amigos politicos, Political Strategies and Electoral Reforms, Elecciones, alternancia y democracia, Contra la violencia, El poder de la influencia *ş.a.*

Edurne Uriarte, binecunoscută publicistă, aflată pe listele ETA şi victima „norocoasă" a unui atentat (încărcătura explozivă pusă sub ascensorul clădirii în care locuia nu a explodat) este sociologă şi profesoară de ştiinţe politice la Universitatea Ţării Bascilor, autoarea unor cărţi des citate în Spania: Un futuro para Euskadi, Los intelectuales vascos, Mujeres en politica, Democracia, nacionalismo y terrorismo, Introducción a la Ciencia Politica, *precum şi preşedinta* Fundaţiei Spaniole pentru Libertate, *membră a organizaţiei de apărare a drepturilor celor afectaţi de terorismul basc* ¡Basta ya!.

Cele două scurte discuţii pe care le-am avut cu profesorul Varela Ortega şi cu foarte mediatizata Edurne Uriarte s-au referit mai ales la problema terorismului contemporan, particularitate nefericită şi aproape incredibilă a democraţiei spaniole.

Terorismul este o economie a violenţei

– convorbire cu José Varela ORTEGA –

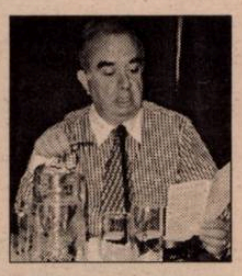

Care sînt obiectivele academice ale Fundaţiei „Ortega y Gasset", ale centrelor sale, ale Institutului Universitar şi mai ales cele ale Centrului de Studii Internaţionale. Cum ar putea avea acces un absolvent al Universităţii din Bucureşti în centrele academice ale Fundaţiei „Ortega y Gasset"?

Unul dintre obiectivele majore ale Fundaţiei „Ortega y Gasset" este ordonarea, clasificarea, punerea la dispoziţia publicului a bibliotecii şi arhivei personale a lui Ortega y Gasset, sistematizarea operei sale inedite (scrisori, note personale), de asemenea realizarea unor seminarii şi simpozioane legate de opera acestuia, editarea unor opere complete cu un indice perfecţionat datorită mijloacelor informatice care au evoluat mult de la ultima ediţie; ne gîndim, totodată, să punem la dispoziţia cercetătorilor, pe suport de hîrtie şi CD-ROM toate variantele textelor, articolelor cu care aceştia lucrează, pentru a le uşura investigaţiile. Institutul Universitar se axează pe studii de master şi doctorat în ştiinţe umane şi sociale pentru diferite arii geografice (America Latină, Europa, Orientul Mijlociu) şi domenii (economie, politologie, filozofie, istorie, literatură). Există şi un Centru de Studii Internaţionale, unde se fac diferite prospecţii referitore la problemele fierbinţi ale contemporaneităţii, reuniuni şi dezbateri de largă participare. Avem, de asemenea, un centru de învăţare a limbii spaniole ca a doua limbă străină, în Toledo şi un altul în Buenos Aires. Orice student român interesat de aceste programe academice, poate lua legătura cu secretariatul nostru academic la adresa: fogpresi@accessnet.es.

În ultima dvs carte, Împotriva violenţei, *vorbiţi despre neînţelegerile inerente, normale în orice democraţie. Pînă unde sînt, însă, admisibile conflictele politice şi de unde încolo ele pot degenera într-un soi de violenţă care reprezintă tocmai negarea politicului?*

Ideea din acel pasaj al cărţii mele este tocmai faptul că una dintre caracteristicile majore ale democraţiei este dezacordul, lipsa consensului; aceasta înseamnă a reuşi să arbitrezi un forum în care dezacordurile, disensiunile, polemicile se pot gestiona în mod civilizat şi în funcţie de aceleaşi reguli ale jocului. În mod fundamental, este o combinaţie între îndelungata tradiţie liberală occidentală şi ideea de democraţie, combinaţie care, în diferitele sale forme, manifestări şi formule este mai degrabă teritoriul dezacordului, decît al consensului. Şi, la urma urmelor, de ce ne-am pune de acord în toate? Ce contează este o dispută civilizată care să facă lucrurile să avanseze. Un partid democratic este un sistem care internalizează problemele, dar expulzează violenţa, găseşte metode pentru a rezolva diferenţele care trebuie să existe, ele reprezentînd chiar esenţa vieţii democratice. Pentru mine violenţa înseamnă negarea politicului, care e esenţa cetăţii, a *polisului,* locul în care se reunesc locuitorii acelaşi spaţiu sacru pentru a dezbate şi a hotărî chestiuni vitale pentru fiecare dintre ei.

Cum s-a modificat, după 11 septembrie, lupta (democratică?) faţă de terorism?

Terorismul este o metodă revoluţionară care enunţă un dispreţ de-a dreptul filozofic pentru libertate, o dorinţă de a impune anumite lucruri, o inferioritate democratică electorală, dar şi revoluţionară începînd chiar cu revolta generală a maselor marxiste. Terorismul nu poate media nimic, nu se poate pune de acord şi caută să paralizeze, să terorizeze. Armele sale sînt frica şi paralizia unor forţe mult mai numeroase şi mai puternice decît cele pe care se bazează el. Terorismul este o economie a violenţei în care nu se ştie ce va urma. După 11 septembrie au fost săptămîni de coşmar al aşteptării. Pentru teroriştii, obiectivele nu sînt victimele, ci spectatorii, ceilalţi, nu cei care mor, ci cei care rămîn. Prin aplicarea unei violenţe *limitate,* ei reuşesc să-i dezorienteze pe spectatori, să-i facă să se teamă şi să-i convingă că rezistenţa este inutilă. Nu e decît o metodă, folosită de grupuri, instituţii, partide totalitare care caută să-şi impună propria ideologie. Opoziţia democratică la acest fenomen trebuie să fie lipsită de orice complex de inferioritate, trebuie să fie totală. Trebuie impus monopolul violenţei legitime, iar aceste organizaţii trebuie cu totul distruse, marea lor majoritate nefiind asimilabile în cadrul unui univers democratic civilizat pentru că obiectivul lor nu e asimilarea la acest cadru, ci distrugerea lui. Războiul cu aceşti teroriştii trebuie să fie ofensiv, nu defesiv.

Asta n-ar însemna să luptăm cu aceleaşi arme?

Nici vorbă, fiindcă noi luptăm cu armele legii, votate şi aprobate de Parlament. O organizaţie teroristă şi totalitară cum e ETA, cu o infrastructură organizaţională, financiară, politică, propagandistică, bazată pe un intens trafic de arme, trebuie lovită şi demontată sistematic. Nu trebuie să aşteptăm atentatele, care nu întîrzie de altfel, trebuie să-i destrămăm sistematic această infrastructură.

Spuneţi, tot în Împotriva violenţei: *„Fără a gîndi, sîntem literalmente pierduţi, adică dezorientaţi. Iar acesta este primul obiectiv al teroriştilor". Cum s-ar putea opune gîndirea liberală (lipsită de acţiune) terorismului, care e doar acţiune şi ideologie?*

Gîndirea liberală şi democratică poate analiza fenomenul terorismului, în felul în care am încercat şi eu înainte în cîteva vorbe, îl poate investiga şi poate desfăşura strategii contra unor insurgenţi efectivi. Sînt lucruri pe care trebuie să le gîndim cu seriozitate, „la rece", păstrînd o anumită distanţă şi cît putem de contondent şi de total. Gîndirea este fundamentală ca instrument practic de analiză a acestei teribile ameninţări care e terorismul. ▲

Între gărzi personale şi spectrul morţii

– convorbire cu Edurne URIARTE –

Într-un articol vorbiţi despre intelectuali ca despre cei care trebuie să-şi asume conducerea într-o democraţie bazată pe drepturi universale. Supremaţia lor a fost, însă, contestată adesea, s-a vorbit despre „trădarea intelectualilor". Cum alegem între intelectuali şi intelectuali?

Adevărul e că toate reflecţiile mele pe această temă s-au axat în jurul unei problema centrale în Spania de azi, problema terorismului. Nu trebuie să uităm, în acest context, că Spania este o ţară cu totul democratizată, integrată în Uniunea Europeană şi care a cunoscut în ultimii ani un mare avînt economic. Cu toate acestea, există, în mijlocul Europei un grup terorist care ucide, care îi extermină exact pe democraţii ce li se opun. Naţionalismul ETA este un extremism fanatic ce se raliază în Spania unui naţionalism etnic destul de îngrijorător, care ridică o a doua problemă, evidentă mai ales în Ţara Bascilor, zona de unde eu vin. În acest context, în Spania ultimilor ani, rolul intelectualilor a fost extrem de important. Poate în democraţiile normalizate, aşezate, stabile, rolul lor nu este decisiv şi pentru că ideea de angajament personal care a fost una dintre constantele secolului al XX-lea s-a pierdut sau a fost compromisă. Marile obiective, marile idei nu mai au aceeaşi importanţă. Nu mai ai pentru ce să lupţi. În Spania zilelor noastre, însă, a lupta pentru libertatea de exprimare, cu riscul propriei vieţi, a redevenit, din păcate, esenţial. ETA nu omoară doar poliţişti, militari de carieră, oameni politici, judecători, dar şi jurnalişti şi intelectuali. De aceea ideea de angajament este foarte importantă, iar intelectualii spanioli, nu doar cei basci, care s-au *angajat,* oricît de desuet sună acest cuvînt azi, în apărarea libertăţii o fac riscîndu-şi în fiecare moment viaţa. Dar, dacă observaţi ce se întîmplă în Europa, veţi vedea că în ultimul an rolul intelectualilor a redevenit, măcar în parte, ce era în urmă cu cîteva decenii.

Aţi scris despre criza imaginii politicii şi a oamenilor politici, în general. Şi în România, cum ştiţi, avem o asemenea criză, poate mai justificată obiectiv. Credeţi că există o responsabilitate a mijloacelor de comunicare în masă în apariţia acestei crize?

În ceea ce priveşte situaţia din Spania şi din cele mai multe ţări occidentale, printre care şi Statele Unite, există o caracteristică comună: pe de o parte avem o democraţie foarte dezvoltată şi stabilă, iar acest lucru ar trebui să conducă la o mulţumire, la o satisfacţie obiectivă în rîndurile cetăţenilor, pe de altă parte există în aceste ţări o critică acerbă la adresa vieţii politice şi a oamenilor politici. Într-un fel, acesta este chiar efectul democratizării, fiindcă democraţia încurajează critica; am scris despre asta în repetate rînduri, fiindcă cred că această critică a fost, pînă la urmă, excesivă şi a condus la o imagine mult prea negativă a politicului în general. Iar acest domeniu este fundamental pentru democratizarea unei ţări. La un moment dat, am amendat acest exces de critică, spunînd că *mass-media,* altă putere fundamentală a democraţiei, cu condiţia asumării libertăţii de opinie şi exprimare, au căzut pradă tentaţiei de a duce mult prea departe rolul lor de critic şi păzitor al puterii politice. Cred că, mai ales în Occident, unde cunosc situaţia mai bine, presa a trecut adesea de o anumită limită, creînd ea însăşi, în funcţie de interese personale şi de partid, o zonă a politicului în care domneşte corupţia. Nu mi se pare drept.

Este politica domeniul exclusiv al bărbaţilor, sau există femei care pot face la fel de bine o profesiune din acest domeniu?

Mai demult, în Spania, nu prea existau femei în politică. În anii din urmă, acest lucru s-a modificat considerabil, în sensul că femeile au pătruns chiar la vîrf în zona machistă a politicului. Mai demult era important să insişti pe ideea asta de egalitate a femeilor cu bărbaţii. Vă mărturisesc că, deşi această problemă m-a preocupat pe vremuri, în prezent, datorită clarei aşezări a lucrurilor, ea a încetat să mă îngrijoreze. Desigur, femeile se găsesc în număr mai mic decît bărbaţii în diverse posturi, de conducere sau profesionale, dar creşterea procentului de persoane de sex feminin care au acces la asemenea posturi este în continuă creştere şi, aş zice, s-a normalizat. E doar o chestiune de timp, problema în sine, cel puţin în Spania, e reglată, în majoritatea domeniilor. Spania este o ţară în care, oricît de puţin probabil ar părea, dacă luăm în considerare variate stereotipuri, feminismul a triumfat, poate şi pentru că toate partidele, de toate culorile, şi-au asumat şi au apărat principiile feminismului. Nu vreau să spun (am fost chiar acuzată de optimism) că, în Spania, femeile au aceeaşi putere ca bărbaţii, însă valorile sociale dominante sînt cele ale egalităţii; intrarea acestor valori în practica generală e doar o chestiune de timp, fiindcă valorile au cunoscut deja o transformare. Vorbesc desigur de un feminism liberal, singurul în care cred.

Cum trăiţi după ziua de 18 decembrie 2000, ziua atentatului ETA împotriva dvs? Predomină teama sau speranţa de a vedea sfîrşitul acestei organizaţii teroriste?

Nu îmi place să individualizez prea mult această chestiune, pentru că în Spania, cu precădere în Ţara Bascilor, există mii de aşa-numite „obiective" pe listele teroriştilor ETA. Este o situaţie pe de o parte dramatică şi pe de altă parte incredibilă, în sensul că e unică în lumea civilizată. În Ţara Bascilor, întreaga opoziţie parlamentară, partea non-naţionalistă, care este mai mult de jumătate din Parlament, trăieşte sub protecţie, alături de mulţi profesori, jurnalişti ca mine, judecători. De aceea, insist, este o situaţie ce depăşeşte individualul, este o stare de lucruri socială foarte preocupantă şi care trebuie rezolvată. După 11 septembrie 2001, am fost foarte mult ajutaţi de contextul general antiterorist şi am putut întrevedea în viitor sfîrşitul terorismului. Acum, în prezentul continuu, totuşi, mii de spanioli trăim într-o situaţie absolut incredibilă şi paradoxală, între gărzi care ne păzesc şi spectrul morţii care poate veni din orice parte.

a consemnat Simona SORA ▲

Florin DAVIDESCU

bon de lectură

O carte pentru bucureşteni

● **Radu Olteanu, *Bucureştii în date şi întîmplări*, Bucureşti, Editura Paideia, 2002.**

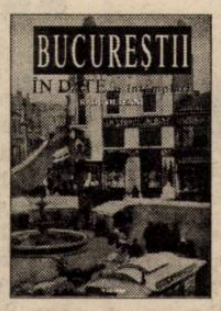

Bucureştiul zilelor noastre trăieşte un paradox neîntîlnit în cazul celorlalte oraşe, din provincie. Ca să-l parafrazez puţin pe Caragiale, dacă Iaşiul îşi are ieşenii săi, Clujul – clujenii săi ş.a.m.d., Bucureştiul este aproape lipsit de bucureşteni. Pînă la un punct, este oarecum de înţeles: fiind capitala României, Bucureştiul este populat de un mare număr de „flotanţi" (diverşi funcţionari ai administraţiei centrale, tineri aflaţi la studii, străini care îşi reprezintă ţările de origine etc.). Dar, odată depăşit acest punct, te-ai aştepta să dai de bucureşteanul autentic, demn locuitor al cetăţii sale. Or, acest *cetăţean* nu mai există sau face parte dintr-o categorie pe cale de extincţie. Să fim bine înţeleşi: calitatea de bucureştean (sau de ieşean, clujean) nu este dată automat de adresa din buletinul de identitate sau de locul naşterii, ci de un mod de situare în oraşul în care trăieşti, de integrare într-o comunitate din care faci parte. Mîndria de a fi bucureştean nu am văzut-o exprimată decît sub forma aerelor date (în provincie) de nişte oameni trăitori în Capitală doar de o generaţie, maximum două. Era probabil o nefericită încercare de exorcizare a propriului lor provincialism. Din păcate, regimul comunist a reuşit performanţa de a distruge un oraş. La propriu, demolînd cartiere întregi de case, biserici sau situri istorice pentru a face loc odioaselor blocuri şi ctitorii megalomanice, şi la figurat, distrugînd un set de valori comunitare. Cei care au populat, începînd din anii '60-'70, uriaşele „cartiere-dormitor" nu au reuşit niciodată să devină bucureşteni, după cum nici provinciali nu au rămas. Avem astăzi nu un oraş, ci o sumă de zone locuite, foste rurale (Colentina, Pantelimon, Berceni, Balta Albă, Militari) fiecare cu folclorul ei („după blocuri sîntem noi, care te facem pe tine" sună dezolant textul unui cîntec de cartier) şi cu viaţa ei închisă. Oamenii care îşi deapănă existenţa pe traseul bloc – fabrică – piaţă de cartier – bloc şi pentru care „Calea Victoriei", sau „la Şosea", sau „fîntîna Mioriţa" sună aproape exotic, aceşti oameni nu mai pot forma deci o comunitate, nu mai pot împărtăşi sau apăra un set de valori comune, nu se mai pot numi, într-un cuvînt, bucureşteni. Pe aceşti oameni nu îi mai uneşte un trecut, nişte repere culturale. Pot să pun pariu cu oricine că, dacă mîine cineva se va gîndi să demoleze Palatul Regal, de exemplu, nu vom vedea – în afara protestelor cîtorva intelectuali – nici o exprimare a vocii colective, nici o manifestaţie de masă.

Iată de ce nici o carte, o emisiune televizată, un spectacol sau o expoziţie care să ne reamintească (sau chiar să ne înveţe pe unii dintre noi) că locuim într-un oraş încărcat de istorie şi de valori culturale, că înaintea noastră au trăit oameni de seamă care au construit acest oraş şi i-au dat personalitate, nici o astfel de manifestare, spun, nu mi se pare în plus. Cu atît mai puţin o carte precum cea scrisă şi publicată recent de Radu Olteanu, structurată într-o formă absolut originală. Avem la dispoziţie o serie destul de bogată de istorii ale Bucureştiului, unele aproape monumentale, cu autori iluştri, dar nici una sub această formă cronologică. Începînd cu primele dovezi ale existenţei unor forme de viaţă organizată pe aceste meleaguri dîmboviţene, datînd din neolitic, şi pînă în epoca contemporană, autorul aşterne un „jurnal" al Bucureştiului, populat de domnitori, oameni politici şi de cultură, clerici, războaie şi răzmeriţe, calamităţi naturale, clădiri mai mult sau mai puţin emblematice, străzi, pieţe, grădini, spectacole, manifestaţii publice, în fine, tot ceea ce poate contura personalitatea capitalei României. Defilează în faţa ochilor noştri „generaţii" de hanuri, hoteluri, biserici, mînăstiri, palate, instituţii ale statului, spitale, şcoli, monumente, clădite unele pe ruinele altora, păstrînd specificul locurilor sau dîndu-le o altă dimensiune. Conflicte interumane sau interstatale, moravuri ale timpului, gesturi de atitudine publică sau de revoltă ne introduc în atmosfera fiecărei epoci. Statistici diverse şi interesante întregesc tabloul timpului. Radu Olteanu a selectat din consistenta bibliografie ceea ce i-a părut reprezentativ şi a prezentat toată această informaţie într-un mod succint şi coerent. Pentru a uşura efortul cititorului, autorul înfăţişează istoria unuia sau altuia dintre edificii în cadrul aceluiaşi articol, ajungînd de multe ori în timp pînă în zilele noastre, deşi cronologia sa se opreşte, în mod oficial, în 1945 (poate prea devreme, anul 1945 începînd să se îndepărteze tot mai mult de perioada contemporană).

Lucrarea este completată, în mod fericit, de un index conţinînd nume de personalităţi, locuri publice, nume de străzi şi toponime. De ce fericit? Pentru că cititorului de azi, presat de timp sau obosit, îi este din ce în ce mai familiară structura de dicţionar, locul în care să poată găsi repede şi cu minim de efort informaţia de care are nevoie. Măcar dacă prin această metodă lucrarea ar fi citită de un număr mai mare de oameni şi efortul merită cu prisosinţă. Şi – de ce nu? – poate că vom avea vreodată la dispoziţie şi un „dicţionar al Bucureştiului".

Doar două observaţii critice aş dori să fac pe marginea lucrării. În primul rînd, că autorul este prea adesea tentat să iasă din istoria strictă a oraşului şi să evadeze în cea naţională sau chiar universală. Evident că toate sînt influenţate una de alta şi că orice eveniment naţional sau internaţional a fost oglindit în presa locală, a fost comentat în mediile politice sau mondene sau a schimbat chiar, în mod direct, viaţa locuitorilor cetăţii. Dar, din păcate, de multe ori Bucureştiului îi este alocat un spaţiu mai mic decît vreunui eveniment petrecut departe de hotarele sale sau este de-a dreptul lăsat la o parte. A doua observaţie este legată de tonul autorului. O lucrare istorică impune o distanţare faţă de evenimente şi personaje. Tonul trebuie să fie cît mai neutru, informaţia fiind scutită de comentarii. De prea multe ori, dl Olteanu îşi face simţită prezenţa prin intervenţii şi păreri personale. Cîteva exemple, la întîmplare. La pag. 348, după informaţia că, la 29 februarie 1916, Aron Cotruş publică o poezie despre Ardeal, autorul adaugă ironic „Era o vreme cînd transilvănenii doreau România, de care unii urmaşi s-au săturat...". La pag. 460, 10 septembrie 1940: „Conducerea Partidului Comunist din România (...), urmînd probabil aceleaşi dispoziţii kominterniste, saluta, tembel, faptul că «războiul imperialist din Europa etc.»". Cuvîntul *tembel* nu are ce căuta într-o carte de istorie. Cîteodată, luat de valul trăirii istorice, Radu Olteanu face consemnări de genul celei de la pag. 355: „Duminică, august 14, 1916 – *Ultima zi din România mică*". La acea dată România mai avea destul de mult sînge de vărsat pînă să devină *mare*, peste numai cîteva luni ea devenind şi mai mică, cu Bucureştiul sub ocupaţie şi conducerea ţării refugiată la Iaşi.

Dacă *Bucureştii în date şi întîmplări* va reuşi să mai reducă puţin distanţa dintre centrul oraşului şi cartierele de blocuri, dacă vom fi mai bucureşteni după ce vom citi această carte, efortul d-lui Radu Olteanu nu va fi fost zadarnic. De nu, poate că ar trebui ca cei în drept să se gîndească serios la introducerea în şcoli a istoriei Bucureştiului ca disciplină obligatorie. ▲

Simona SORA

puzzlecturi

Şi oamenii şi pungile şi telefoanele şi patria...

● ***Arca lui Noe. De la neolitic la Coca-Cola*, Muzeul Ţăranului Român şi Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2002.**

După mai mult de un deceniu de la „evenimente", după serioase restituiri şi scormoniri memorialistice, după „schimbarea de paradigmă" care s-a diagnosticat pe corpul împrăştiat al literaturii noastre de azi, experienţele închisorilor comuniste, exilul cu valurile sale succesive, meandrele politice totalitare continuă să fascineze. Rememorările lucide, jurnalele de formare într-o lume azi dispărută, supravieţuirea în locuri destinate exterminării interesează încă mai mult decît ficţiunea, fie ea cu pretext memorialistic. Cu ecou şi în jurnalismul cultural, mărturiile de acest tip au adus în centrul atenţiei un alt tip de discurs ale cărui valori de bază sînt mai degrabă etice – sinceritate, fidelitate faţă de fapte, fiabilitate – decît estetice. În umbra marilor memorialişti gen Ion Ioanid, Lena Constante sau Jeni Acterian s-au publicat, însă, mai ales în spaţiul jurnalistic, sau în cel etnologic, o sumă de discursuri sociale şi culturale, mărturii personale şi autobiografii pline de culoare şi nerv care fac parte din „noua" paradigmă şi care mizează înainte de orice pe stabilirea unei comunicări veritabile cu cititorul. Într-un articol despre Războiul de Independenţă, Sorin Alexandrescu găsea că funcţia şi salvarea acestor mărturii stă în „descoperirea sau inventarea unei semnificaţii". Dar, cît de mult poate interesa această semnificaţie, în lipsa unui imbold ideologic (eroismul, în cazul de mai sus) sau a unei mize în primul rînd estetice?

Acestei a doua specii – populare, subiective şi intens-semnificative nu doar personal, ci şi social – îi aparţine *Arca lui Noe*, un „index al memoriei" alcătuit în egală măsură din oameni şi obiecte, din suflete şi liste, din gesturi şi interpretări. Irina Nicolau şi Şerban Anghelescu, coodonatorii antologiei destabilizatoare, au „format" etnologic, împreună cu alţi binecunoscuţi cercetători de la MŢR, un grup de tineri de diferite profesii, împreună cu care au cules, ales, scris şi transcris textele din această carte, o arhivă în care „prezentul e asumat pînă la os". Cei treizeci de oameni care au lucrat la această carte (alături de sutele de personaje ale mărturiilor scrise/transcrise) pe care nu-i înşir aici doar din motive de spaţiu – refac din fragmente (aproape) întîmplătoare o lume a semnificaţiilor genuine (viaţa, moartea, sărbătoarea, iubirea, povestirea), închegată, deşi fragmentară, limpede, deşi cu tonuri obscure şi uneori distonante; ei salvează această lume pe o arcă ad-hoc, cea a cuvîntului scris, amplificînd prin acest gest cultural posibilităţile de interpretare şi cariera semnificaţiilor textuale pe care fiecare mărturie o (poate) conţine.

Însă, cînd, cum şi ce salvezi? – se întreabă autorii. Ideea cărţii se pare că le-a venit la eclipsa din '99, pe cînd se pregătea sfîrşitul lumii. Aşadar, ei salvează: acum, în pragul permanentului sfîrşit, cu metodă (cea etnologică, amestec de mirare şi îndoială), lucruri pe care le ştiu bine, oameni şi locuri, sărbători şi viaţă zilnică: TOTUL.

Avem de-a face cu texte înregistrate „pe teren", reportaje etnologice, texte recuperate din imediata apropiere a co-autorilor culegerii care se structurează în mărturii personale, ale unui individ, mărturii ale întregului, obţinute prin raportare şi insistenţă pe un eveniment şi documente scrise, cu o conştiinţă auctorială. Amănuntele metodologice sînt însă importante (Carmen Huluţă con-textualizează metoda în final) mai ales pentru strategiile autorilor şi compunerea cărţii din arhive. Metoda fundamentală, predată de Irina Nicolau în neuitatele şedinţe de marţi pune pe primul loc tocmai melanjul de mirare şi îndoială. „A pune totul la îndoială mirîndu-te" este regula de aur a fiabilităţii (fiindcă nu inventezi), a fidelităţii (fiindcă nu te îndepărtezi) şi a sincerităţii (cîtă vreme nu uiţi şi nu te ia valul).

În fine, ce selectează autorii din totul fiecăruia? Istorii de viaţă antologice (Bildungsromanul lui Tudor despre cîntatul pe stradă, incredibila şi amănunţita poveste a telefonistei din Brebu, autobiografia din 1936, a profesorului Ioan Clinciu, povestea fărşeroţilor deportaţi în Bărăgan, dar şi poveştile Ioanei Popescu despre ghicit sau examenul de conducere auto), bilete casnice, inscripţii pe zidurile Facultăţii de Litere din Bucureşti şi pe băncile aceleiaşi şcoli, însemnările unei doctoriţe neurolog, texte despre bolgiile locuirii în Bucureşti, despre pelerinaje şi căutări prin bisericile urbei şi mănăstirile mistice de pe lîngă Cîmpulung, mărturii despre mutaţiile Crăciunului la români şi liste cu nume bune pentru copiii acestora.

Personaje an-to-lo-gi-ce, istorii pline de umor (cel mai adesea) involuntar, fragmente de viaţă pierdută, bucăţi de prezent ce deja îşi pierd înţelesul: iată o materie aleasă/culeasă de un grup de profesionişti ai generozităţii (lecţia cea mai importantă a Irinei Nicolau) interesantă nu doar pentru istorici, scriitori, psihologi, ci şi pentru curiosul cititor de memorii care se identifică cu eroii mozaicului neretuşat, care-şi priveşte cămara ca pe o vitrină la muzeu şi care se simte salvat din tăvălugul obiectiv al prezentului – ca în poemul-epilog scris de Ana Birta, co-autoare a cărţii, la doi ani şi jumătate – o dată cu oamenii... pungile... telefoanele şi patria... ▲

Dilema vă recomandă

● Poate că pe planeta noastră mişună tot felul de lighioane ciudate venite din alte galaxii, numai că noi nu le putem vedea – sau le vedem şi le „uităm", pentru că au grijă de asta *Bărbaţii în negru*... Ei da, *MIIB* s-au întors: Tommy Lee Jones & Will Smith, mai *cool* ca oricînd, curăţă New York-ul de drojdia societăţii extraterestre într-un *sequel* la *MIB* (regizat de acelaşi Barry Sonnenfeld) care este chiar mai bun decît primul! Cu un mops mortal („agentul F") şi o „cruellă" spaţială (Lara Flynn Boyle) super. (Alex. Leo Şerban)

● *Jurnalul foarte intim al lui Marin Preda* (primul fragment a apărut exact la 5 august, cînd scriitorul ar fi împlinit 80 de ani, în *Ziua literară*, suplimentul de fiecare luni dimineaţă al ziarului *Ziua*, urmînd ca alte două fragmente să fie publicate pe 12 şi 19 ale lunii). Evenimentul greu contestabil al anului literar. Fidelii operei le socotesc 99% autentice. Sînt fraze care garantează: „Bătea clopotul cînd murea cîte cineva şi soră-mea intra pe poartă şi anunţa: «a murit cutare». «...pe mă-sa – murmura tata după cîteva clipe de reflecţie, n-a mai avut zile, de aia a murit»". Sau: „o datorie neîmplinită cu una împlinită dă nimic". A nu se căuta libidinos doar politica, micile secrete, marile cancanuri, cu atît mai puţin literatura, ci tonul, tonul acela moromeţian, despuiat, „sărac" în faţa „problemei", a „singurătăţii şi tăcerii care nu pot fi alungate de nimeni odată ce-au pătruns în inima omului. Şi moartea nu e altceva." (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Alte vacanţe, alte schimbări

Sinaia şi Cumpătu, locuri, din perspectivă personală, tradiţionale pentru petrecerea vacanţelor, au fost, aproape în fiecare sezon, subiecte de articol: ceea ce interesa erau transformările de tranziţie suferite de aceste locuri. Odată cu schimbările din '89 încoace, ritualurile de vacanţă s-au schimbat, evident, alături de condiţiile propriu-zise. Strălucirea şi decăderea Cumpătului, ca spaţiu instituţionalizat şi bugetar este simptomatică pentru, evident, schimbările unui anume tip de societate românească. Interesant este faptul că acest tip de transformări au afectat şi Sinaia, întreaga staţiune, şi nu doar oaza, fostă elitistă (vilele de acolo aparţineau Uniunilor de Creaţie şi partidului) din Cumpătu.

La Cumpătu, an după an, totul (în sens de realităţi predecembriste, cu alt soi de referinţe, stabil-instituţionalizate) se duce. La Creaţie au mai rămas cam patru vile. Pentru încă două, construite după revoluţie, la care obişnuiam să mai stăm în anii trecuţi, proprietarul a revendicat terenul. După Vînătorul, fostul restaturant de lux al partidului, a dispărut şi Clubul (locul unde, pe vremuri, era recepţia pentru vilele partidului, şi mai recent doar un bar în care muncitorii de la şantierele din preajmă beau una mică): am asistat la momentul în care doamna unguroaică, veche acolo de cînd lumea, şi nepoata ei, şi-au strîns boccelele şi au plecat. La Cantină, o parte din personalul cel mai vechi, care mai are foarte puţin pînă la pensionare, urmează să fie scos în şomaj. Cel mai falnic reprezentant al maidanezilor din Cumpătu, un ciobănesc mioritic pe nume, plat, Ciobă, a murit, se pare otrăvit. Ciobanul mustăcios cu un băieţel corijent pe post de ajutor nu mai are voie să-şi pască oile şi caprele în Cumpătu, ci tocmai pe înălţimi, dincolo de Piscul Cîinelui. Ultima afirmaţie deja aduce reglementări în discuţie, deci ceva pozitiv. Pe aceeaşi linie ordonatoare, majoritatea cîinilor locali rămaşi în viaţă au fost castraţi şi vaccinaţi de prima organizaţie de acest fel din Sinaia: femelele poartă, reglementar, lese roşii, iar masculii – albastre. Hotelul Băncii Naţionale este singura instituţie locală care prosperă: este cu circuit închis şi se zvoneşte că are preţuri incredibil de mici. Altfel, cartierul fost elitist din Sinaia se va transforma într-o elitistă proprietate privată: vilele de acolo deja au fost cumpărate de întreprinzători locali şi bucureşteni şi îşi înalţă al doilea etaj.

Despre Sinaia lărgită, şoferii de taxi, barometre locale, dar şi proprietari de pensiuni, spun că merge mai prost ca niciodată: explicaţia la îndemînă, şi populistă, este că oamenii cu bani şi-au luat propriile lor vile, cu propriile lor bucătării, iar turiştii săraci de altă dată, „sindicaliştii", au renunţat să mai vină, probabil în favoarea locuinţelor personale de la ţară. Se plîng şi cei de la cafeneaua *Marlene Dietrich*, şi nu mai pun aerul condiţionat, pentru că e scump. Rămîn cu marfă puţină şi cei de la *Teosin*, magazin *trendy* sinaiot. În singurul cinematograf, acelaşi ca pe vremuri, plouă, solidar, înăuntru, dacă plouă afară şi rişti să rămîi închis în sală la ultimul spectacol.

Şi totuşi se întîmplă şi lucruri noi, pozitive: după *Stand By*, magazinaşul combinat, de haine şi papetărie, toate alese cu gust, patronii săi intelectuali au mai deschis unul, asemănător, cu o denumire la fel de incitantă: *Flower Power*. Victoria lor e una, să-i zicem, spirituală, pentru că domnul cu barbă şi soţia lui au început doar cu un chioşc de cărţi şi casete, e drept foarte rafinat şi pretenţios. De asemenea, *Taverna Sîrbului*, aflată pe drumul înspre Cotă, merge la fel de bine şi oferă porţii la fel de mari. Iar în Cumpătu, uneia dintre recepţionere i se naşte un copil; şi uneia dintre barmaniţe i s-a născut deja o nepoată, care, ca să închei apoteotic, se va numi Iaromira, deşi va locui în Comarnic. ▲

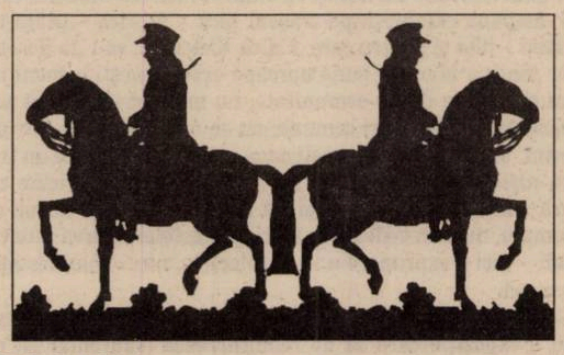

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

8 zile din iulie 2002

Luni. Un cunoscut de al meu – om care ştie fizică, matematică, bridge în cantităţi copleşitoare, adorîndu-l şi el, ca şi mine, pe Woody Allen, căci e un nevrotic de primă mărime, un coleric exploziv de nu am putut pricepe niciodată de la el cum să joc un şlem schizînd mortal flancul – i-a comunicat unei prietene comune că s-a dus să-şi vadă dosarul de Securitate, el ştiindu-se de mult filat pentru ce vorbea slobod şi exasperat pe atunci, ca să constate ce? Că ofiţerul X care-l ţinea sub observaţie pas cu pas şi (si)labă cu (si)labă, raporta permanent cît de liniştit, cuminte şi inofensiv era obiectivul P.B.! Şi că a fost scos de sub observaţie, conform unei note existente în dosar, în decembrie 1990!

Marţi. Cea dintîi grevă din istoria omenirii se poate stabili că ar fi avut loc în Egipt, în anul 29 al domniei lui Ramses, într-un sat de lîngă Luxor, situat între Valea Regilor şi Valea Reginelor, unde vreo 60 de muncitori de înaltă calificare (nu sclavi!), plătiţi în grîu şi orz pentru a săpa şi împodobi mormintele faraonilor, au încetat lucrul, nemulţumiţi de cît primeau pentru munca lor; lucrau în echipă, trăiau în 68 de case care formau desenul unui cap şi trup de cobră, semnul zeiţei-şarpe Meresger, cea care îi ocrotea, îi pedepsea şi îi ierta; erau aleşi şi trataţi ca un grup de elită pentru talentul lor artistic şi priceperea în calcule; munceau după o metodă care îi împărţea în două jumătăţi de o parte şi de alta a monumentului – una numită dreapta, cealaltă stînga; n-ar fi exclus ca în Egiptul lui Ramses să fi apărut pentru prima oară nu numai greva, ci şi formaţiunile de „dreapta" şi „stînga".

Miercuri. Un fost coleg de bancă din liceu a venit pe la mine, ne-am întins la o vorbă lungă, ne-am simţit bine, îmi plăcea că era îmbrăcat impecabil în cămaşă şi pantaloni albi de vară, am ajuns din Canada unor cunoscuţi pînă în Grecia descifrînd semantica paradoxului, paradigmei şi oximoronului; la un moment dat şi-a turnat încă un păhărel de tequila, comunicînd mîinii sale drepte: „hai, nu tremura, nu mă complexa!".

Joi. Cea mai puternică manifestaţie de masă pe vremea hitlerismului, ostilă regimului, ar trebui să fie considerată – după cercetările recente ale unui istoric american – aceea din zilele de 3-4 martie 1943, cînd la Berlin, în faţa serviciilor sociale ale comunităţii evreieşti, pe Rosenstrasse 2-4, s-au adunat un mare număr de femei, masîndu-se la poarta imobilului, forţînd-o violent; toate erau nemţoaice getbeget, măritate cu evrei germani înainte de 1935, anul cînd se promulgaseră legile care interziceau căsătoriile mixte între arieni şi nearieni; se numărau circa 35.000 de asemenea mariaje; de la 27 februarie 1943, în Berlin a început o vastă operaţie de arestare a ultimilor evrei nedivorţaţi de soţiile lor pure rasial; acestea demonstrau, protestau şi îşi revendicau bărbaţii arestaţi, deloc înfricoşate de trupele SS care le înconjuraseră imediat, ameninţîndu-le că deschid focul; după o zi şi o noapte, Goebbels a dat ordin ca toţi arestaţii să fie eliberaţi, notînd în jurnalul său: „O scenă deplorabilă".

Vineri. O prietenă îmi povesteşte că se duce să se îngrijească la un cosmetician care s-a specializat undeva în „State", în Iowa; şi ea fusese cîndva acolo, aşa că de la prima şedinţă au început să-şi amintească. „Aveam ceva din fraza aceea a lui Paul Georgescu, «cu cei doi buzoieni care s-au întîlnit în pampas»."

Sîmbătă. Într-un film mut cu Chaplin, în timp ce el mătură harnic şi haotic într-o prăvălie, muzica postsincronizată îl însoţea cu uvertura sfîşietoare la „Coriolan". Pe Mezzo era un concert al Filarmonicii din Berlin, cu Abbado la pupitru, într-o pădure, la Waldbühne, în 1996 – uvertura la „Bărbierul...", sub o ploaie torenţială, o mulţime sub umbrele colorate, părinţi cu copii în braţe, priviri pe sub glugile impermeabile, nimeni nu pleca, urale în final; sublim ca Gene Kelly dansînd pe trotuare, fleoşc, fleoşc, în „Cîntînd în ploaie".

Duminică. De fapt, Luni, Marţi, Miercuri, Joi... – nu m-am gîndit decît la această frază foarte severă a unui prieten: „Te-aş ruga să faci un efort pentru a-ţi reprima elanul comunicativ". De zece zile numărate, nu mi-a adresat nici o vorbă şi oricît i-am căutat privirea, nu am găsit nici o speranţă spre o explicaţie a supărării sale. Abia seara, tîrziu, am deschis un *Le Monde* datat 12 iulie 2002 şi la pagina ştiinţifică, pe 6 coloane, se titra: „În Ciad, resturile unui craniu bulversează originile umanităţii". În iulie 2002, în deşertul Djourab, s-a adus la lumina unui soare topitor o fosilă de craniu cumva uman (350 cm. cubi, cu canini uzaţi la vîrfuri, dar fără spaţiu între dinţi, semn fără de ambiguitate că ar aparţine omenescului) care ar data de 6-7 milioane de ani, oricum mai veche decît Abel, australopitecul descoperit tot în Ciad, în 1995, evaluat la 3,3 milioane de ani şi considerat cea mai bătrînă urmă de om; se apreciază că această fosilă va fi „o bombă atomică" (o ce?) în cercetările paleontologice; au numit-o Tumai care, în limba goran vorbită în Djourab, înseamnă „speranţă de viaţă". Am adormit îngînînd „Tumai, Tumai", ca într-o „fugă" de Bach o a doua voce la elanul meu comunicativ.

Luni. Mă trezesc dintr-un vis din care n-au rămas decît două vertebre: eram unul din cei 200 de ofiţeri americani sosiţi la Tbilisi, în Georgia, ca să reprime terorismul cecen şi primeam mesajul a 400 de intelectuali palestinieni care cereau încetarea sinuciderilor-kamikaze în Israel. Psihanalitic, am descifrat că ieri noapte fredonasem „Tumai, Tumai" precum Ray Charles „Georgia" lui. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Johnni Turcu

„Sînt din Colentina. Aici nu poţi să dai un cap în gură fără să nu te audă tot Bucureştiul. Aseară, duminică, pe la ora 4 după masa adormisem puţin lîngă Mac şi au venit trei ţigănuşi să mă fure. Nu se mai poate ieşi în stradă. Am dormit şi în Călăraşi, şi în toate cartierele de Bucureşti adevărate, dar ca aici... ţiganii vroiau să mă ridice de jos şi să mă bage într-o scară de bloc ca să mă fure. Ce aveam în buzunare? Multe lucruri necesare unui om, o viaţă. Luasem din tîrg nişte şuruburi necesare unor ţevi, dar nu ştiu ce să fac la ţevi, iar de la o gogoşerie am luat doi covrigi, dar erau tari. De ce să mă fure? Era un respect de vîrstă pe la 12 ani, cînd eram pe la început, acum te ia şi te bagă la bloc ca să te omoare, dar de ce să mă fure, la ce le trebuia la ei nişte şuruburi de ţevi şi nişte covrigi? De ce să mă omoare? Dacă mă întreba, eu ziceam că vreau sau nu vreau, dar nu mă luau prin somn, că eşti mort în somn, nu te poţi apăra. De ce lucru' ăsta? Nu era laşitatea. Era o furăciune pe cînd era omu' plecat de acasă, sau era în altă cameră dormind, dar nu furai de la el din pijama, sau de sub pernă, nu te apropiai că te penaliza regele hoţilor, că hoţii nu omoară, că superi pe cei din puşcării. Nu pot să cred ce mi s-a întîmplat... e prea mult, am şi eu o vîrstă. Fac un apel şi pe această cale că îi bag în aia mă-sii pe hoţii care m-au vrut să mă fure sîmbătă sau vineri. Mi s-au luat minţile, că nu mai mă văd în siguranţă în stradă. Vreau să mă internez la balamuc ca să nu mă fure în somn. Vreau să scriu o carte despre cum se fura pe vremuri... am 10 ani de pîrnaie, din cei 69 de ani de viaţă. Cît am mîncat eu din furat nu ştie nimeni, mă înţelegi? De cîte ori m-au prins, nu m-a prins pe foame, ci că luam pentru alţii. Avea nevoie unu' că nu avea nu ştiu ce timbru, am luat timbru de la unu' care avea. Era specialist în opere. Nu făceam altceva. Am furat cărţi. Mă ruga studenţi să iau, că vroiau la examene. Luam de la biblioteci. Dar dădeau un rînd de haine de purtare, că nu aveam în sacu' de stradă şi se supăra bibliotecaru' pe mine că mă vedea supărat." ▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

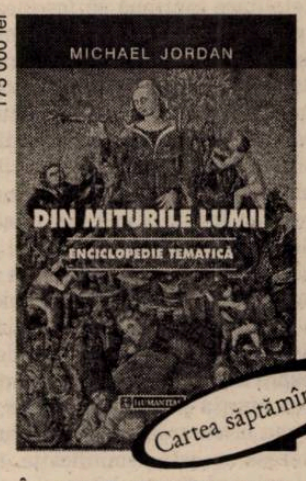

În seria **Tratate/Referinţe**
MICHAEL JORDAN
Din miturile lumii

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Despre o anume inadecvare

Am aşteptat – vreme de două luni – să văd ecourile concursului pentru Catedrala Patriarhală. Întrucît echipa pe care am coordonat-o, a Universităţii de Arhitectură şi Urbanism „Ion Mincu“, s-a situat prima în ceea ce a devenit din mers o primă fază a concursului, eram chiar emoţionat. Pentru o vreme, au discutat cotidienele – prin definiţie, cu rază scurtă de acţiune culturală (sau reflexivă în vreun fel) despre amplasament, dar mai niciodată aplicat. Apoi nimic. Nimic, niciodată, nici măcar un singur cuvînt...

Singură *România liberă* duce o campanie îndîrjită împotriva amplasamentului chiar şi acum, la un an de la stabilirea lui prin hotărîre a consiliului local, prin pana unui oarecare domn Popa, arhitect. Nu înţeleg campania *R.l.* Mă consideram un apropiat al multora din redacţia culturală, dar reiese că şi faptul că l-am cîştigat deranjează. Aflu astfel din gazeta respectivă un lucru cert: nu am cum să finalizez un atare proiect eu; motivul? Sînt un teoretician al spaţiului sacru. Nici ocupantul locului al doilea, colegul meu Florin Biciuşcă, nu poate, din motive apropiate; în schimb, ca să vedeţi coincidenţă, de fiecare dată cînd se discută subiectul (ultima dată sîmbătă, 3 august), este propusă drept imagine macheta proiectului clasat al treilea, al colectivului Aedificia Carpaţi, condus de dl Nicolae Vlădescu, adică acela care a plecat din blockstart cu cîteva ture de stadion înaintea celorlalte şi care era dat drept cîştigător sigur mai înainte chiar de a începe concursul... Acum, probabil că opţiunile prouniate şi anti-ortodoxe ale redactorului trebuie puse în conjuncţie cu atacurile sistematice ale *R.l.* la adresa programului de catedrală patriarhală, a concursului ce urmează să îi dea un chip şi a cîştigătorilor acestuia. Probabil că mai sînt şi alte motive ascunse (nu-mi amintesc, de pildă, de vreo înverşunare similară a *R.l.* la adresa modului de atribuire a proiectării şi execuţiei Muzeului de Artă Contemporană, prin încredinţare directă unui anumit trust ædificator-carpatin, ca să dau un exemplu care arde în acelaşi timp cu catedrala).

Dar a nu audia – sistematic – argumentele celeilalte părţi e de natură să sugereze imparţialitate, măcar de formă? Sînt convins că redactorul de specialitate putea să întrebe şi pe, să zicem, membrii juriului, dacă nu chiar pe cîştigători, cîte ceva – despre amplasament, temă, rezultate. Nu o face. Deliberat. Preferă să dea spaţiu unui domn care în chip evident nu cunoaşte subiectul asupra căruia se „pronunţă“. De ce spun asta? Iată pe fugă cîteva motive: pentru că nu înţelege amplasamentul (crede că actualul este eronat pentru că nu permite un acces axial pe vest, dar propune amplasamentul de la Piaţa Alba Iulia, care are riguros aceeaşi problemă), nici tema (crede că s-a cerut simetrie a catedralei pe ambele axe, est-vest şi nord-sud; or, dimpotrivă, majoritatea proiectelor, inclusiv cel ostentativ publicitat, al dlui Vlădescu, NU sînt simetrice pe axa nord-sud); în fine, nu a desluşit cu atenţie nici măcar proiectele prezentate în concurs (crede, bunăoară, că nu se pot obţine cinci mii de locuri în formula actuală; or, juriul a observat la primele două proiecte clasate că depăşesc cu mult această capacitate şi a cerut în consecinţă reducerea numărului de balcoane).

Ş-apoi *R.l.* este dintre publicaţiile emininke. Măcar, aşa slab argumentat cum o face şi părtinitor din cale-afară, discută subiectul. Nici o revistă culturală nu a publicat – nu un comentariu, dar nici măcar comunicatul oficial al juriului concursului. Ştiind efectul copleşitor al unui asemenea proiect, te umflă rîsu'-plînsu' cînd citeşti ce „evenimente“ îşi găsesc – în schimb – spaţiu amplu în presa culturală română. Miopie la adresa a ceea ce constituie totuşi o „cestiune arzătoare la ordinea zilei“ în spaţiul culturii? Rea voinţă? Sau toate împreună?

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Unde mi-aş dori să trăiesc?

„Nu-mi doresc, totuşi, să trăiesc într-un film“, spune a.l.ş., iar eu mă întreb: dar într-un televizor? Şi, aşa cum aş lua paginile de mica publicitate ale unui ziar, ca să-mi caut o locuinţă, iau telecomanda şi studiez oferta. *'Neaţa în epoca de piatră*, emisiune prezentată de Horia Brenciu: ar fi sau n-ar fi un domiciliu acceptabil, măcar temporar? Să vedem: îmi place Brenciu şi pare persoana potrivită ca să-mi dea două-trei lecţii de viaţă pe sticlă, căci el este însuşi *television-man*, parcă s-a născut şi a crescut acolo (şi dacă deschideţi televizorul şi nu daţi de el, înseamnă că doarme); şi aş putea s-o ajut pe fata aceea, Nicoleta, să prezinte vremea, căci nu pare să se înţeleagă prea bine cu prompterul. N-ar fi o viaţă rea. Dar să vedem cum e în alte locuri. Hmm, reclame. Reclamele sînt ca nişte invitaţii, dar aş putea să trăiesc în vreuna? M-aş simţi vinovat că întrerup filmele şi emisiunile preferate ale oamenilor şi îi gonesc pe alte posturi. Deci nu cred. Atunci, Acasă? Are un nume predestinat, dar m-aş simţi în largul meu locuind într-o telenovelă de aici? Şi dacă da, atunci în care? Sînt atît de multe – *Femei înşelate*, *Vei fi a mea, Paloma!*, *Betty cea urîtă*, *Salome* – şi experienţa mea limitată nu mă ajută să mă hotărăsc. Mai întîi trebuie să mă documentez în legătură cu viaţa în telenovele. *Academia Caţavencu* (23-19 iulie) îmi sare în ajutor cu o descriere: „Imaginea se mută acum pe cel abandonat, Gonzalo, care, om bătrîn, plînge ca un copil: «Ella no quiero saber nada de mi...Miguel es el unico culpado de eso drama! Yo prefero murir...» Şi toată familia plînge, împreună cu orbul Gonzalo care, cu un baston alb în mînă şi cu ochii pe pereţi, încheie acest episod din telenovela intitulată *Soledad* – «Nimeni nu a suferit mai mult din dragoste»“. Pare destul de aglomerat, dar poate s-ar găsi un loc şi pentru mine. Dar nu trebuie să pierd din vedere faptul că ar trebui să muncesc, ca să plătesc pentru găzduire, şi toate slujbele disponibile acolo par să aibă legătură cu plînsul şi sfîşierea corazonului. Chiar angajat cu jumătate de normă, nu cred c-aş rezista. Atunci, MTV? Ar fi o soluţie, dacă aş putea să-i evit pe prezentatori, al căror vocabular de bază constă în aproximativ 25 de cuvinte, dintre care cele mai importante sînt „super“, „mega“ şi „la greu“, iar celelalte sînt în engleză: m-aş simţi cam departe de casă, deci nu-i o soluţie. OTV? Am mai cunoscut cartiere rău famate, dar nici chiar aşa. Deci nu. Într-un buletin de ştiri? Sîngeroasă perspectivă! Eventual în buletinul meteorologic, dacă nu apare nimic mai bun. Şi nu dă semne că ar vrea să apară. A-ţi găsi o locuinţă ieftină, sigură şi salubră într-un program de televiziune e mai greu decît credeam; dacă stau şi mă gîndesc bine, nu-i o lume atît de prietenoasă cum vrea să pară. TVR Cultural? Ar fi o idee. M-aş trezi în fiecare dimineaţă, simţindu-mă respectabil, şi pînă la prînz, cînd începe programul, aş avea timp berechet să anticipez cu încîntare lucrurile minunate pe care le voi învăţa în timpul zilei, iar la miezul nopţii m-aş duce mulţumit la culcare, simţindu-mă încă şi mai cult decît în ziua precedentă. Da, dar atmosfera de acolo este atît de serioasă încît nu mi-aş permite nici o frivolitate şi m-aş simţi obligat să ridic două degete de cîte ori vreau să merg la toaletă. Şi slab cum sînt, pînă la urmă aş claca şi aş sări gardul (chiar dacă aş pica în ograda OTV-ului). Ar mai fi TCM, dar în ultima vreme firma mea de cablu face tot felul de schimbări (dacă aş locui în televizor, le-aş percepe ca pe nişte cutremure) şi se pare că noaptea tîrziu, TCM a început să dispară, făcînd loc unui post numit Private Blue sau Blue Private – în orice caz, ceva porno. Cum m-aş simţi dacă m-aş trezi că locuiesc într-un film numit – să spunem – *Horny Babes*, cînd eu credeam că trăiesc fericit şi inocent în *Singin' in the Rain*? E o întrebare bună. Vine o vreme cînd un bărbat trebuie să răspundă la întrebarea: mi-aş dori sau nu să trăiesc într-un film porno? Şi răspunsul meu este (pauză de efect) *nu* (oftat general de uşurare), deşi pornografia, orice s-ar spune, are două argumente în favoarea domniei sale: 1) funcţionează; 2) e onestă, nu pretinde că e altceva decît e (ceea ce nu se poate spune despre orice emisiune). În cele din urmă, cred că m-aş simţi bine într-un sitcom, unde pentru orice glumă de-a mea ar exista rîsete (înregistrate). Şi aş înflori într-o comedie romantică, însă cele bune sînt atît de rare...

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Trei personaje

1. Şoferul de taxi (independent) care mă primeşte în maşină cu un rînjet mai mult decît lombrosian. Fusesem prevenit să nu mă urc în maşinile care nu ţin de una din marile firme de taximetrie bucureşteană, dar, în disperare de cauză, neavînd de unde alege, am riscat. Am remarcat totuşi cu uşurare că pe parbriz (potrivit legislaţiei în vigoare) era înscris tariful de 4.500 lei/km. Mergem ce mergem, mai schimbăm o vorbă despre vreme şi alta despre Băsescu. Aşa, într-o doară, trecînd pe Marcu Aoleriu, mă fac niznai şi-ntreb delicat: Dar cît luaţi pe kilometru? *Douăzeci de mii,* răspunde el, valorificîndu-şi excesiv sprîncenele cubiste. Păi, îndrăznesc eu, nu e cam mult, văd că pe parbriz scrie altceva. *Aaaa,* răspunde dumnealui, înduioşat de atîta naivitate, *păi dacă scriam douăj'de mii, ce crezi, că mai luam pe cineva?* Nu cred, îndrăznesc eu, imprudent, dar cine te ia o dată, nu te mai ia şi-a doua oară. *Aşa e,* acceptă el cu bărbăţie, *dar clientul e un porc. Dac-ar fi după mine, pe toţi i-aş trimite la canal.* Sinceritatea lui m-a cîştigat. Am mers pînă la capăt.

2. Tînăra cochetă care îmi intră în birou, păşind măsurat, ca o pisică. Lucrează de cîţiva ani în presă, a absolvit Facultatea de Jurnalistică în 1998, iar acum e în anul doi la Drept. A făcut reportaje, interviuri, dar ar dori să treacă acum la televiziune, *ştiţi cum e, după o vreme vrei să apari pe sticlă. Cînd ai ceva de spus, trebuie să-ţi găseşti un spaţiu de exprimare.* Ar dori să se facă prezentatoare de ştiri, de jurnal. Nu-i rău, observ eu, numai că prezentatoarele nu prea spun ce vor ele, ci mai mult ce vor alţii. Ele doar rezumă, condensează, lansează materialele făcute de alţii. *Cu atît mai mult!* – se entuziasmează viitoarea Barbara Walters. Să-ncercăm un exerciţiu, iată un articol de ziar, hai să-i facem o introducere, ca şi cum ar fi prezentat în Jurnal. *Adică un cap video?* – întreabă ea, fericită că ştie terminologia TV. Da. Are o poşetă elegantă, înăuntru diverse mărunţişuri feminine, dar şi un pix. Poftim o foaie de hîrtie, ai cinci minute, timp în care eu voi urmări noile peripeţii ale brunetei Fabiana. (Apropo, doctorul Luna chiar n-are de gînd să ia taurul de coarne, tot aştept episodul cînd o va invita la el pe fecioara cu ochii rotunzi, că tot s-a despărţit de nevastă, ca să-i arate colecţia lui de timbre sau discurile cu Mercedes Sosa.) Minutele trec, capul video e gata, pare acceptabil. Te rog să-l citeşti. Îl citeşte, cu vocea uşor tremurată. Are un timbru plăcut şi reuşeşte să nu zîmbească cînd nu e cazul (şcoala Andreea Marin TVR). Decît că, inevitabil, trebuie să citească şi numele ministrului Integrării. E vorba de timişoreanca doamnă Puwak. Pronunţia revoluţionară a poli-titratei candidate din faţa mea porneşte de la ipoteza originii americane a doamnei ministru, aşa că îl pronunţă pe *„w“* după metoda anglo-saxonă. Brusc, în politica românească şi-a făcut aşadar apariţia doamna Hildegard **Puuac**! O mai pun să citească o dată, citeşte la fel. N-a auzit niciodată de ministrul Integrării? Nu, că nu prea se uită la televizor şi nici radio n-ascultă. *Iar din ziare, nici n-ai cum să-ţi dai seama de pronunţie.* Aha! Dar chiar aşa, ce ziar citeşti zilnic? *Zilnic nu citesc, dar, o dată pe lună, mă duc la bunica, la Cîmpina, şi îi duc ziare mai vechi. Ce găsesc prin redacţie pe la noi, şi le mai răsfoiesc şi eu în tren. Chiar dacă sînt mai vechi, pentru bunica oricum n-are importanţă.* Parcă numai pentru bunica!

3. Adolescentul cu care fac cunoştinţă într-o împrejurare semi-mondenă. *Am citit articolul dumneavoastră despre Che Guevara, era foarte bogat în informaţii, dar eu cred că era mai potrivit într-o carte.* De ce? *Cărţi citesc mai puţini, dar ziarul* (sic!) *e mai ieftin, şi-l mai dau de la unul la altul...* Şi? *Prea l-aţi demolat pe Che Guevara.* Totul, precizez eu, uşor vexat, este riguros adevărat! *Ştiu, dar lumea are nevoie de speranţă, de modele, de lumină!* Să zicem c-ar fi aşa, dar astea sînt modelele de care avem nevoie? Aventurieri, dictatori, dezechilibraţi? *Poate că nu,* zîmbeşte el, *da' orşicît!*

▲

Raluca ION

Puncte tari, puncte slabe, sugestii

Cît mai plăcuta prezentare a unui program oficial

În perioada 11-14 iulie m-am nimerit printre cei cîţiva jurnalişti invitaţi să facă o vizită centrelor de tineret proaspăt deschise de Ministerul Tineretului şi Sportului în Braşov, Slobozia şi Constanţa. Chiar şi fără Feteştiul zburat de pe harta miniturului din motive care ţin de ritmul lucrărilor, numărul total al celor deschise pînă în prezent se ridică la 12. Vrîndu-se locuri de folosnică zăbavă şi plăcută trudă pentru elevii şi studenţii din toată ţara, centrele au drept sarcină să se răspîndească pretutindeni şi, cîştigînd inima comunităţilor locale, cheia întregului program de altfel, să pună la dispoziţia tinerilor informaţii, consultanţă şi consiliere în domeniul formării profesionale, al orientării pe piaţa muncii, al constituirii de organizaţii şi asociaţii şi, ceva interesant, al *vieţii practice* din care se iţesc de multe ori dificultăţi legate de obţinerea de credite pentru cumpărarea de bunuri şi locuinţe, de începerea unei afaceri, de utilizarea cărţilor de credit. În plus ele trebuie să deruleze activităţi turistice şi de petrecere a timpului liber şi cursuri de cele mai diferite tipuri: informatică, limbi străine, artă meşteşugărească, toate adaptate cerinţelor locale.

Cam scorţos în versiunea lui scrisă, planul se arată mai seducător în varianta povestită şi rîvnită de responsabilii lui, care vorbesc despre cît de important este, înainte de orice, să-i aduci pe oameni laolaltă, într-un cadru informal, cu mobilier... mobil, adaptabil doar rigorii spontaneităţii celor de faţă şi celei a flexibilităţii ideilor... Ca potrivit început pentru cele de mai sus.

Şi cam acesta este momentul în care îmi vine să spun „Oh, do not ask *What is it*?/ Let us go and make our visit." O vizită care va aduce uneori tare mult a vacanţă. Va lipsi, altfel spus, din ea, caracterul foarte oficial pe care nu îl veţi găsi, de altfel, nici în articol, parte pentru că e vorba despre tineri, parte pentru că este într-adevăr vacanţă, parte pentru că vom vorbi direct cu cei care se ocupă de centrele de tineret amintite şi nu cu „nivelele superioare" din minister.

Un raliu

Slobozia. Sau, mai bine spus, Tabăra şcolară de la Amara, care nu are nici o legătură cu amintitul proiect al MTS-ului, o tabără, atîta tot, unde ajungem plecînd din Slobozia, la cerere. Pentru că la un moment dat ni se vinde un pont despre o anumită competiţie de aeromodele, navomodele sau orice altceva care s-ar putea termina în „modele"... La pavilioane. Zgomote, voci de copii şi un discret zgomot de motoare, de motoare de jucărie... Sînt automodele, pe zgură, depăşind jaloane făcute din farfuriile metalice, probabil de pîine, de la cantină. 5 masinuţe întrecîndu-se, dintre care una neagră şi cam bolnavă, ieşind la un moment dat din cursă, şi două, una albastră şi una roşie mai rapidă, concurînd pentru prima poziţie... Este întrecerea pe teren accidentat. În jurul pistei se ridică un praf roşiatic asupra primilor spectatori, cei din spate scapă neatinşi, iar în spatele lor urmează un gard înalt, şi nişte pomi, mulţi pomi, care fac totul să semene cu o ascunzătoare din apropierea unui bloc, unde se adună toţi copiii din vecinătate. Şi totuşi, nimic din această presupusă clandestinitate. Este o tabără cît se poate de organizată, cu un program cît se poate de strict, la care participă cercuri de automodelism din toată ţara. Maşinuţele sînt construite fie de către acestea, caz în care ele se ridică la o valoare de 300-400 de dolari, fie sînt cumpărate de la firme de specialitate din străinătate, caz în care preţul lor se apropie de 1.500 de dolari. Dar sst!, începe o nouă cursă, este timpul de altfel să revenim la tema articolului, centrele de tineret, a fost plăcută imaginea copiilor împreună, fascinante maşinuţele pe care le fac şi le ghidează şi asta nu are, credeţi-mă vă rog, nici un fel de legătură cu pasiunea reporterului pentru maşini şi maşinuţe.

O vizită la Slobozia

Iată sediul centrului de tineret din Slobozia, care seamănă a..., cea mai bună comparaţie a fost luată de un coleg de la o altă publicaţie, aşa că mă tem că va trebui să mă mulţumesc cu cea mai apropiată de realitate descriere, aceea de veche casă de cultură a unui oraş sărac de provincie. Şi nu este greu să îţi dai seama că principala problemă a acestui centru este lipsa banilor, recunoscută şi de către cei de la Direcţia Judeţeană de Tineret şi Sport. Mai tîrziu, la conferinţa de presă, se vor dezvălui şi lipsa de interes a administraţiei locale care, prin graiul viu al viceprimarului Gabi Ionaşcu, mărturiseşte senin că nu a acordat fonduri pentru un program ecologic, realizat de către tineri, întrucît nu a considerat că acesta prezintă interes pe plan local, şi lipsa de iniţiativă a aceleiaşi administraţii, reprezentate de acelaşi viceprimar, care aşteaptă ca toate proiectele vizînd problemele de care se loveşte tînăra generaţie să vină de la ONG-uri. Dacă doriţi şi o explicaţie pentru o asemenea atitudine, fiţi pe pace, ea va veni, în următoarele secunde, tot din gura aceluiaşi Gabi Ionaşcu: ei, oamenii de la Primărie, spune domnia sa, nu pot cunoaşte care este realitatea, care sînt cerinţele din acest punct de vedere, pentru că spre deosebire de cei care activează în ONG-uri, stau toată ziua închişi în birouri şi chiar dacă de aici lipsesc ghilimelele, puteţi fi siguri că cele de mai sus nu sînt un rod al capriciilor de memorie ale celei care scrie. Iar aceste cuvinte nu pot să nu nască în mintea oricui o întrebare de bun simţ: oare cine îi ţine închişi în birouri?

Şi cu toate acestea să revenim la vizită: o sală de spectacole, în care cu un an şi jumătate în urmă se aflase un depozit de făină, se vede acum limpede că uneori viaţa bate aplecarea stilistică spre comparaţii, o discotecă, învăluită şi ea în trecutul apropiat în aburii aceluiaşi praf, păstrată acum pentru balurile de absolvire şi unde, în restul timpului, se joacă biliard şi ping-pong, activităţi cu incontestabilă funcţie socializatoare. Pe pereţi vedem acuarele făcute de elevii de liceu, mergînd printre ele ascultăm explicaţii despre clubul de şah, despre clubul de go, despre ultima reprezentaţie de teatru care a avut loc la centru în urmă cu 3 săptămîni.

Într-o altă clădire, unde îşi are sediul DJTS-ul, se află centrul Infotin, unde elevii au posibilitatea de a intra pe Internet, la preţuri reduse, 7500 de lei ora, şi de a-şi tehnoredacta şi printa, în special în timpul şcolii, diverse materiale.

În materie de programe, se merge pe combaterea şomajului, nici nu se poate altfel într-un judeţ în care acesta atinge cote cel puţin neliniştitoare (27%, în luna iunie). Astfel absolvenţii de liceu, în special, dar şi cei de facultate fără un loc de muncă se pot înscrie într-un program pentru tinerii şomeri, în urma cărora îşi pot găsi, în procent de aproximativ 30%, un serviciu. Ni se mai vorbeşte despre un program de consiliere pentru începerea unei mici afaceri şi despre alte tipuri de programe, care lasă baltă de această dată şomajul, dînd ecologiei ce-i al ecologiei, sportului ce-i al sportului, au fost organizate, aflăm, un concurs de ciclism şi o cupă a liceelor la fotbal, surprinzător, lui NATO ce-i al lui NATO, prin discuţii săptămînale cu elevii. Şi, prin aceleaşi discuţii săptămînale şi programe de consiliere, se spune „nu" fumatului şi drogurilor şi li se spune, lor, elevilor, de această dată, „Dragilor, hai să pornim spre o viaţă *nice and clean*". Să pornim şi noi spre Braşov, zic.

Una la Braşov

Preludiu minunat. Trecem pe lîngă o cofetărie pe care scrie ceva de genul „accesul părinţilor permis numai cu acordul copiilor şi numai în cazul în care sînt cuminţi". Centrul de tineret este undeva mai încolo, underground, cu pereţii viu pictaţi şi cu uşile galbene, aşteptîndu-şi deasupra hotelul, şi el pentru tineret, care urmează a fi construit în curînd, după cum ne spune consilierul Aurel Morar. Investiţia se va ridica la 6,5 miliarde de lei şi, la un grad de ocupare a camerelor (cu 6 paturi) de 45%, la un cost al cazării de 6 dolari pe noapte, poate aduce un profit de 60.000 de dolari pe an, aflăm. Şi lămurind astfel problema banilor în viitor, iar soluţiile prezente fiind previzibile şi de această dată vizibile în aspectul exterior şi interior al centrului: finanţări MTS, DTSJ Braşov, ONG şi sponsorizări, mă grăbesc să le expediez ca pe nişte lucruri esenţiale şi plicticoase ce au devenit, aşa cum devin toate lucrurile atunci cînd nu mai sînt atît de evident-presante, şi să vă arăt ce se întîmplă deocamdată în mai sus amintita locaţie. Au loc aici cursuri de Internet, 75.000 de lei modulul de 20 de ore, de germană, în ritm normal şi intensiv, aflăm din prezentarea rostită, iar ceva mai încolo, pe un perete un afiş anunţă începerea din 16 iulie a unui curs de teatru englez, axat pe fun, playing, body language, un altul excursii în Apuseni, Retezat şi Cheile Nerei.

Aurel Morar ne mai spune că uneori, din spatele unor perdele se aud zgomote stranii şi muzici. Misteroasele sunete arată că acolo se desfăşoară întîlnirile *Grupului de optimizare personală*, organizat de SPER, *Societatea de Psihoterapie Experienţială Română*, unde cu ajutorul psihoterapeuţilor, adolescenţii îşi pot rezolva problemele de comunicare şi relaţionare cu ceilalţi. Lipsind perdelele, de această dată, şi neauzind zgomote ciudate, am intrat şi noi la una dintre şedinţe, unde participanţii şi psihologul ne-au vorbit niţel despre lucruri precum „schimbă-ţi relaţia cu lumea schimbîndu-te pe tine".

Şi o altă sală tot timpul deschisă, niciodată protejîndu-şi intimitatea, totdeauna încîntată de vizite şi încîntătoare, ne-a arătat pietre lăcuite, inimi şi peşti turnaţi în ipsos, clopote aurite făcute din pahare de plastic de către copii, sau altfel spus o lume de „pentru mama", derizorie şi simpatică, privită de pe pereţi de sfinţi bărboşi, pictaţi de alţi copii, de această dată mai mari.

Cum pentru darurile artistice ale braşovenilor este suficientă o singură privire, atît este, cred, de ajuns, pentru a intra în atmosfera camerei de Artdeco, cea care găzduieşte temporar şi pictura de icoane, ingeniozitatea tinerilor din toată ţara, devenită evidentă în timpul Taberei de inventică, deschisă pe 11 iulie la Braşov, vă va solicita întreaga atenţie. Cei mai mulţi dintre ei elevi de liceu, inventatorii şi-au prezentat extrem de limpede soluţiile pentru micile inconveniente, care, în banala noastră acţiune de a trăi, ne-ar putea eroda la un moment dat confortul psihic. De exemplu, dacă v-aţi săturat să aplicaţi de trei ori pe zi pastă pe periuţa de dinţi, aveţi acum la dispoziţie periuţa cu rezervor de pastă de dinţi, considerată drept cea mai rîvnită născocire a taberei. Însă utilizarea superlativului, fie el şi relativ, poate părea nepotrivită aici, mai ales atîta timp cît nu aţi văzut banca veşnic uscată, făcută din bare rotative pe care le poţi întoarce după ploaie, săpunul cu mîner de plastic, colierul cu rezervor de parfum, funcţionînd după principiul deodorantului pentru maşină, pieptenele cu rezervor de gel, capacul de pix cu hîrtie de scris, pentru numere de telefon urgent de notat, masa de tenis pentru antrenament sau lampa cu oglindă care proiectează lumina oriunde ai nevoie şi nu în propriii ochi, aşa cum se poate întîmpla uneori. De maxim interes sînt sistemul de deschidere automată pentru geamuri, în cazul acumulării în cameră a unei cantităţi mari de CO_2 şi grătarul pentru uscat bocancii destinat cabanelor. Uitîndu-mă în jur, la un moment dat, privirea-mi este atrasă de un domn care pare la fel de mirat ca şi mine şi care-mi spune, ce credeţi? „Sînt la fel de mirat ca şi dumneavoastră." El este Florin Popa, reprezentant OSIM, coordonator al centrelor regionale, care se arată încîntat de felul în care tinerii ştiu să-şi prezinte lucrările. Este de fapt unul dintre lucrurile pe care cluburile de inventică pun accent în ultima vreme: tehnica prezentării invenţiilor, în vederea brevetării lor, ne spune Radu Budei, coordonator al Clubului Gaudeamus din Suceava, care a brevetat anul trecut un număr de aproximativ 60 de invenţii, iar de la începutul acestui an încă aproximativ 50.

Şi una la Constanţa

Ultimul centru de tineret din drumul nostru este cel de la Constanţa care din exterior arată comercial, în sensul cel mai bun al cuvîntului, comercial ca o firmă de calculatoare, de exemplu, ca să dezambiguizăm definitiv termenul. Pentru acest sediu, DTSJ Constanţa a renunţat la un contract de închiriere cu o firmă privată, contract care, potrivit, directoarei Elena Frîncu, aducea DTSJ-ului o mie de dolari pe lună. Şi pentru că am ajuns din nou la bani, în acest articol, prin care abia dacă mai adie aerul de vacanţă enunţat la început, este necesar să spunem că DTSJ Constanţa beneficiază de cea mai bună finanţare dintre direcţiile amintite aici, 11 miliarde de lei, ca să fim precişi, la care se adaugă banii proveniţi din serviciile de cazare şi masă, oferite în hotelurile pentru tineret din Eforie Sud şi în Hotelul Sport din Constanţa.

Cu un interior corespunzător exteriorului, centrul este vizitat zilnic de minimum 25-30 de tineri, care au aici acces gratuit la calculatoare şi Internet, pe baza unei legitimaţii, la o bibliotecă, ce-i drept deocamdată de mici dimesiuni, la colecţii de ziare şi reviste. Şi deloc nepotrivite cu cele descrise puţin mai devreme sînt icoanele ortodoxe şi picturile religioase musulmane, care apar ca element de specific local, creaţii ale elevilor liceului de artă, cărora în acest scop le stau la dispoziţie pereţii, aşa cum, marţea, le stă la dispoziţie tinerilor scriitori aerul încăperii prin care rezonează şi dispar poezie, proză...

Programele oferite tinerilor se referă şi aici la consilierea şi orientarea profesională, la centru aflîndu-se şi o bază de date permanent actualizată, la consilierea psihologică, la consilierea antidrog şi la organizarea campaniilor de informare şi prevenire a bolilor cu transmitere sexuală, „Ai grijă cum iubeşti" se cheamă ultima dintre ele, desfăşurată în Constanţa, Mamaia şi Costineşti, mai aflăm şi cred că asta este tot ce s-a spus, sau s-a meritat spus, într-o pagină de revistă...

Ah, ar mai fi ceva... dacă la sfîrşit de tot aţi avea în faţă o foaie albastră, una roz şi una albă pe care ar sta scris puncte tari, puncte slabe, sugestii, ce aţi scrie? Că eu tare nu mă pricep la evaluări. ▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Nu iese foc fără F.U.M.

„În Capitală şi în ţară este sărbătorit «primul 1 Mai liber». În Piaţa Victoriei are loc o mare demonstraţie organizată de Frontul Unic Muncitoresc (F.U.M.). O comisie tehnică a F.U.M. dă publicităţii programul de desfăşurare a defilării. Aceasta este deschisă de următoarele care alegorice: «Carul eliberării României de sub jugul fascist; Carul eliberării Ardealului de Nord şi al unirii lui cu patria română democrată; Carul Reformei agrare; Carul confederaţiei generale a muncii; Carele sindicatelor».

(...) Dar iată cîteva secvenţe din filmul de la 1 Mai consemnate de Aurel Baranga în *România liberă* din 4 mai. «Trec actorii. Un mare car deschide cortegiul. În car plugurile dăruite de actori plugărimii române. În spatele carului, străluceşte cît o flamură nasul lui Tănase la braţ cu Maria Filotti şi Mia Apostolescu. În spatele lor vin măscăricii. La un loc şi de-a valma. Vedetele cu ultimii corişti la un loc. Întîiul Mai liber a desfiinţat ierarhiile».

Alte şi alte coloane: «Muncitorii tipografi cu o instalaţie de tipărit în maşină tipăresc chiar pe parcurs manifeste şi le aruncă mulţimii», «muncitorii fabricilor de pielărie şi în maşina lor alegorică ei continuă munca începută în fabrică», gazetarii care «s-au dovedit de data aceasta oameni practici: fiecare cetăţean cu pachetul de provizii», «vin pionerii, nădejdea de mîine a neamului, vin reprezentanţii poliţiei democrate» etc., etc.

«La trecerea armatei şi la trecerea cortegiului preoţimii democrate, entuziasmul mulţimii atinge delirul».“

(Ioan Lăcustă, „41 de luni care au schimbat România“, Editura Viitorul Românesc, 1999)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Sculaţi, voi, cămăşi verzi

Ceea ce urmează este de domeniul ficţiunii, deşi pare adevărat, spre deosebire de ceea ce ni se întîmplă de vreo doisprezece ani, care este adevărat, deşi pare de domeniul ficţiunii. Am citit în *Academia Caţavencu* un reportaj despre o tabără legionară. Reporterul, incitat de afişele (lipite, după cum am văzut şi eu, de predilecţie pe pereţi şi coloane de marmoră, mai ales în staţiile de metrou) care chemau lumea într-o tabără de muncă legionară, a produs, de la faţa locului, o scriere extrem de interesantă despre tabăra de la Valea Plopului. Incitat la rîndu-mi de reportajul menţionat, mi-am imaginat că, alături de tabăra legionară, în aceeaşi vale, s-ar fi stabilit şi o tabără (de muncă?!) comunistă. Ce combinaţie de verde şi roşu! În timp ce legionarii (ortodoxişti) se duc de două ori pe zi la biserică, intonînd, după slujbă, mobilizatoare marşuri specifice, comuniştii trec cu dispreţ, tot de două ori pe zi, prin faţa bisericii (ateişti), spre, bunăoară, căminul cultural, unde cîntă cu totul alte marşuri, tot specifice, la fel de mobilizatoare. Fiind situate în aceeaşi vale, lozincile legionare, precum „Jos jidanii!“ sau „Afară cu ţiganii!“ se încrucişau cu lozincile comuniste, ca, de pildă, „Nu ne vindem ţara!“, „Jos economia de piaţă!“, în timp ce se auzeau într-o tabără elogiul lui Zelea Codreanu, iar în cealaltă lauda lui Nicolae Ceauşescu, înălţîndu-se în ambele tabere imnuri închinate omului nou (în deplin acord). Pentru a înlătura atmosfera idilică, pe care ar presupune-o unii cititori, îmi imaginez dispute înverşunate asupra victimelor, unii reproşîndu-le vecinilor de tabără uciderea lui Iuliu Maniu, iar ceilalţi uciderea lui Nicolae Iorga şi, firește, discuţii interminabile asupra numărului de oameni asasinaţi, dat fiind că legionarii au dominat societatea românească mai puţin decît comuniştii, care au avut o domnie mai lungă. Oricum, asupra unor principii de bază s-ar fi înţeles de minune. La urma urmei, s-ar fi întîlnit însetaţi la unicul izvor din vale. Şi ce-i dacă roşu şi verde sînt culori complementare şi nu dau prea bine? Se poartă...

▲

DACĂ VĂ GÎNDIŢI LA INERŢIA PERMANENTĂ A SPECTATORILOR ŞI LA FASCINAŢIA AIURITOARE A SLOGANURILOR, VĂ ÎNŞELAŢI, CHIAR DACĂ NU CUMPĂRAŢI POSIBILUL

Cu ochii-n 3,14

● O Addenda la numărul trecut, dedicat Internetului. Ştiţi de unde vine numele celebrului portal, motor de căutare etc. *yahoo?* Dacă vă gîndiţi la o interjecţie, vă înşelaţi. Ne spune C.V. Tudor (a spus-o într-o recentă emisiune de pe OTV – unde altundeva?): „De la Dumnezeul evreilor, Yahve“. Cu alte cuvinte, adresa de e-mail a lui Gicu este, de fapt, gicu@dumnezeu.com. Evreii ăştia... la toate s-au gîndit! (**C. P.-B.**)

● Aflăm din *Pro Sport* (6 august a.c.) că, prin voia şi inerţia Loteriei române, pe piaţă se mai găsesc lozuri care oferă drept cîştig bilete la meciul Italia-România din toamna lui 2000. Cel puţin teoretic, cei care prind lozul cîştigător se cheamă că sînt norocoşi. (**A. C.**)

● În Constanţa, primarul practică sistematic campania electorală permanentă şi gratuită, punîndu-şi numele peste tot. Pe autobuze scrie: „Programul de reabilitare a transportului public. Primar: Radu Ştefan Mazăre“. La intrarea în parcuri ori în locurile unde se desfăşoară diverse lucrări edilitare, la fel: panouri mari ne reamintesc, cu litere de-o şchioapă, că respectivele amenajări au loc sub patronajul domniei sale. Şi în Bucureşti observ, de la o vreme, tot mai multe panouri în care primăriile de sector ne anunţă că au reamenajat şi că întreţin parcurile. Păi, toate astea nu intră, de fapt şi de drept, în atribuţiile obişnuite ale aleşilor locali? Nu de-aia au fost aleşi? De ce trebuie să se laude atunci cînd îşi fac treaba pentru care sînt plătiţi? Dacă-i pe-aşa, atunci să se pună şi la intrarea în ţară panouri pe care să scrie „ţară condusă de preşedintele cutare şi de guvernul compus din cutare şi cutare“. Nu? (**M. V.**)

● Pentru nostalgici, recomandăm cinema „Viitorul“; pe lîngă faptul că sala a rămas aceeaşi, cu scaune decojite şi fără mînere, la unison cu toaletele, s-a păstrat vechea procedură comunistă: dacă nu sînt cel puţin 5 spectatori în sală, nu începe filmul. Noroc că la 15.000 lei biletul, indiferent de vîrstă, poţi cumpăra 6 o dată şi se dă drumul la curent. Altfel, de apreciat iniţiativa de a profila cinematograful strict pe filme pentru „copii şi tineret“. Era nevoie. (**I. P.**)

● Una din angajatele marii curse cicliste *Tour de France* se plîngea că, în timp ce le distribuia spectatorilor de pe şosele port-chei şi mini-porţii de brînză, aceştia se luptau – la propriu, cu ghearele, despre dinţi n-a fost vorba – pentru bunurile oferite, în aşa fel încît a fost nevoită să-şi bandajeze mîinile rănite: „la ţară oamenii au unghii dure“, spune Caroline, destul de scîrbită din cauza lăcomiei compatrioţilor ei. Funcţionează fascinaţia universală a lui „gratis“, de pe şoselele Franţei pînă la Bacău, unde, la ziua de naştere a primarului, un colonel în rezervă era nemulţumit că nu s-au dat din timp bonuri pentru bere şi cîrnaţi. Nu ştim ce fel de unghii avea colonelul. (**M. B.**)

● Oare de ce aceia care traduc filme sau emisiuni (la televizor, dar nu numai) nu se uită şi pe ecran, nu doar în hîrtii? Cultura generală fiind aia care e, numele proprii sînt – cel mai adesea – fantezii aiuritoare. Dar mă gîndeam că măcar un nume ca *Benetton* (ţoale colorate, consumism, magazin în Bucureşti!) să fie scris cum trebuie... Aş, ţi-ai găsit: un documentar de pe TVR 2 l-a „ortografiat“, tenace, ca „Benneton“ – deşi numele firmei apărea, mură verde-n gură, şi pe ecran. (**a. l. ş.**)

● În Vama Veche, se vinde orice. „Vedeta“ produselor de pe plajă e Kurtos Colacs, iar metoda de marketing folosită e *door to door service.* Sloganurile alese de vînzători sînt destul de *creative,* dar nu prea au *target:* cînd strigi „Avem Kurtos Colacs cu vitamine / pentru fetele virgine“ nu ai şanse să vinzi prea mult. Mai ales în Vama Veche. (**M. M.**)

● A fost nevoie să treacă 12 ani de comerţ liber pentru a vedea în Bucureşti o reclamă care spunea „vizitaţi-ne magazinul, chiar dacă nu cumpăraţi!“. 12 ani pînă cînd un negustor a auzit de filozofia cu pricina şi a avut şi curajul s-o aplice. Aşteptăm răspîndirea curentului (sperăm că nu încă 12 ani). (**A. M.**)

● La Sinaia, în zona Peleşului, ultima găselniţă a fotografilor zoofili: un cîine de vînătoare, pe lîngă care se culcuşeşte un iepure – evident, posibilul vînat de altădată. (**I. P.**)

MAI EXISTĂ O VARIANTĂ: ÎN ROMÂNIA, DACĂ EŞTI UN PATRIOT VERDE, NU POŢI DORMI ÎN ZIUA CÎND TREABA VA LOVI TERRA

● A fost lansat de curînd la PRO TV un fel de concurs „Cîştigi fără să ştii“. Dar persoanele cărora li se adresează întrebările dau răspunsuri corecte – deci *ştiu* despre ce e vorba. Poate că lucrurile stau altfel: participi fără să ştii la un concurs. Complicat, oricum. Mai există o variantă, de data asta referitoare la unele performanţe culturale ale redactorilor: de curînd ni s-a spus că fiica lui Tolstoi, Tatiana, plecată din Rusia după revoluţie, la vîrsta de trei ani, a făcut recent o vizită în ţara natală. Cum se face că o fiică a marelui clasic rus, decedat în 1910, s-a născut la cîţiva ani de la moartea tatălui său nu ni s-a mai spus. „Cîştigi fără să ştii“ este aici o formulă la locul ei. (**T. C.**)

● Un cititor din Timişoara, David Messner, descrie în *Observator cultural* (nr. 127) puternica emoţie creată de un actor tînăr, inteligent şi „haios“ la anuala „Sărbătoare a saltimbancilor“ din Timişoara: „Rîdeam eu, rîdeau spectatorii, rîdeau scaunele, tencuiala, totul, era, în sfîrşit, bine în România, m-a luat plînsul, eram fericit, plîngeau şi ceilalţi, ne priveam înlăcrimaţi, şi ni se făcu brusc, iac' aşa, ruşine de vizele noastre pentru Canada“. De mult n-am mai citit ceva atît de frumos despre „rîsu' plînsu'“ românesc. (**R. C.**)

● Un amic îmi semnalează (după ce alt amic îi semnalase şi lui, deh, lanţul slăbiciunilor...) că pe www.relatii.ro se află, la „Matrimoniale“, următorul anunţ: „Dacă citeşti... *Caţavencu* sau *Dilema*... dacă n-ai complexe sau traume sufleteşti grave... dacă eşti un tip relaxat şi prietenos... atunci... caută-mă.“. Nu mă gîndisem că *Dilema* poate fi un criteriu pentru alegerea partenerului de viaţă. Ce să spun? Casă de piatră!... (**M. V.**)

● Mărturisesc că nu ştiam că există o direcţie de spectacole la Ministerul Culturii. Dacă aş fi ştiut, m-aş fi întrebat ce face. Acum m-am lămurit, deşi nu ţineam neapărat: fiecare „impresar artistic“ va trebui să obţină atestat de la această direcţie. Cu examen şi tot tacîmul. Este un exemplu strălucit de cum îţi faci singur de muncă. Poate scăpăm aşa şi de şomaj. Unii încasează taxe la Mamaia, iar restul dau atestate. De ce nu? Atestat de politician, atestat de artist, atestat de demagog, atestat de bunăcredinţă, atestat de patriot, atestat de atestator. (**C. G.**)

● În tramvaiul 5 urcă, greu, gîfiind şi cerînd ajutor, un bătrîn verde, înalt, cu o coamă albă. Elimină în două secunde o tînără în rochie largă de pe primul scaun de lîngă uşă, se aşează şi începe – în gol – o tiradă despre nesimţirea tinerilor. Cum nu-l ascultă nimeni, scoate un teanc de sute de dolari şi începe să-şi facă vînt. (**S. S.**)

● Pentru că premierul Adrian Năstase îşi petrece concediul la Neptun, au fost anulate concertele programate în staţiune. Eu îl înţeleg, aceeaşi problemă am avut-o şi eu anul trecut, nu am putut dormi. Aşa că fac o încercare: după 17 august, se poate şi în Venus?... Dacă se poate... (**C. G.**)

● Jamel, vedetă a televiziunii şi filmului francez *(Amélie),* în ultimul număr din *Les inrockuptibles:* „Pentru taică-miu, lumea spectacolului era o chestie naşpa, plină de drogaţi, nu era bine să ai de-a face cu ea: pînă-n ziua cînd i-am făcut cadou primul Mercedes. De-atunci, şi-a schimbat părerea.“ (**a. l. ş.**)

● În urmă cu vreo doi ani, la Piaţa Sudului a înflorit o covrigărie. Vadul era bun, deverul mare şi afacerea părea să prospere. Drept care la intrarea în piaţă a fost pusă, pe un stîlp, o săgeată indicatoare menită să călăuzească muşteriii: *COVRIGI CALZI 10 m.* După o vreme, însă, treaba s-a poticnit pe undeva (ori soarta i-a fost potrivnică) şi covrigăria a dispărut, înghiţită de cruda tranziţie. A rămas în urma ei, uitată pe stîlp, săgeata indicatoare. Mai ieri, trecînd prin zonă, m-a atins gîndul că peste 17 ani, cînd după unele calcule asteroidul NT7 va lovi şi va nenoroci Pămîntul, săgeata asta s-ar putea să scape nevătămată din cataclism. Şi, pe dată, ochii minţii mi-au arătat o ceată de spectre înfometate oprindu-se, la capătul multor zile şi nopţi de mers prin deşertul post-apocaliptic, în faţa stîlpului şi acolo înălţîndu-şi privirile către săgeata indicatoare, în chinurile întrebării: oare ne vor ţine puterile să mai străbatem încă 10 metri pînă la covrigii calzi? (**D. S.**)

● La 25 iulie 2002, ziarele au anunţat că un asteroid cu diametrul de 2,2 km va lovi Terra în ziua de 1 februarie 2019. După 72 de ore, telexurile agenţiilor de presă au „bătut“ dezminţirea: „2002 NT7 nu va lovi Pămîntul în 2019“. Revin la ideea principală: vrei să ne întîlnim sîmbătă seară? (**R. C.**)

Adrian CIOFLÂNCĂ

Romanelia

Stereotipurile pot juca uneori feste teribile. Am fost anul trecut să vizitez casa lui Emil Cioran din Răşinari, avînd în minte imaginea idilică a satului din filmul lui Gabriel Liiceanu. M-am dus acolo ca turistul tip, avid de lucruri memorabile, dar şi ca urmare a unui impuls personal, urmînd a mă concilia cu tinereţile cioraniene. Am fost contrariat în ambele ipostaze. Pe de o parte, nu am găsit la faţa locului nici o referinţă care să-mi evoce vechile pasiuni intelectuale – aşa încît mi-am lăsat problema personală neconciliată. Pe de altă parte, nu am putut face pe turistul pentru că în Răşinari nu este nici o casă memorială. Singurul obiect turistic de la faţa locului este o placă memorială pe o casă care precizează că acolo s-a născut şi a copilărit Cioran. Casa cu pricina era perfect funcţională: în momentul vizitei mele, un bărbat între două vîrste şi o femeie plinuţă tocmai ieşeau cu Dacia din curte, arătîndu-se iritaţi că mă holbez înspre spaţiul lor privat. Dar nu asta a fost surpriza cea mare: pe uliţa casei lui Cioran, se întindea un superb talcioc, iar peste spaţiul acela pestriţ răsunau, din boxe incredibil de puternice, inconfundabilele manele.

Înzestrat cu aşa o experienţă, m-am obişnuit să rîd în faţa tuturor surprizelor din periplul meu transilvan. M-am dus peste munţi pentru a găsi Ardealul civic al lui Sabin Gherman şi am găsit în Oradea sau în Cluj ipostaze ale „Bucureştiului" cu seminţe, ţigani, şmecherească şi prost gust. M-am dus să găsesc lumea folkului şi muzicii clasice şi am găsit o mare, mare pasiune pentru manele. Oricît m-am străduit, nu am putut vedea în proastele habitudini obiecte de import bucureştean şi nici nu am putut să-i desemnez pe „vinovaţi" drept moldoveni pripăşiţi în Ardeal. Am descoperit toate acestea nu cu bucuria resentimentară a locatarului provinciei „negative" care este Moldova, ci cu tristeţea celui care a sperat în zadar în existenţa unei alterităţi emulative, utilizabile, în interiorul României.

Folosesc această experienţă personală pentru a comite o generalizare: cei care se indignează în faţa expansiunii manelelor sînt turişti în propria ţară. Se aşteaptă să găsească ceea ce nu vor găsi niciodată. Vorbind în numele culturii „adevărate" sau „înalte", criticii în cauză mai degrabă proiectează decît descriu. Manelele au avut şi mai au încă succes nebun în România şi cu toate acestea sînt desemnate ca accidente, ca rătăciri colective temporare, ca ocoluri frivole şi frugale de la calea „bunei culturi". Ceea ce este înălţător, dătător de speranţe, terapeutic, dar fals.

Mirarea mea este că un fenomen atît de amplu şi de exotic a stîrnit multă indignare şi prea puţină empatie analitică din partea antropologilor. Am văzut articole scrise de antropologi în stil militant, de pe poziţiile înaltei culturi – ceea ce, în paranteză fie spus, înseamnă o negare a propriei profesii. Bunăoară, un cunoscut antropolog apela, anul trecut, la categoria kitsch-ului pentru a vorbi despre manele. O făcea însă nu pentru a cîştiga în nuanţe, ci pentru a descalifica. „Nu este vorba despre un kitsch simpatic (de tipul piticilor de ghips puşi în grădină sau a cărţilor poştale vechi), ci de un kitsch antipatic, dizolvant şi agresiv", scria acesta. Dar cum ar putea avea un obiect cultural „antipatic" succes de masă?

În continuare, vă propun cîteva repere pentru o lectură de tip cultural, pornind tot de la categoria kitsch-ului. Aşa cum se ştie, kitsch-ul este un simptom al culturii de masă, al democratizării culturale. „Kitsch-ul este esenţialmente un sistem estetic de comunicare în masă", după cum afirmă Abraham Moles. După 1989, România profundă a cîştigat dreptul de a-şi alege singură valorile, care, oricît de greu este de acceptat, nu sînt nici pe departe cele ale înaltei culturi. Valorile de masă sînt mediocre, facile, triviale, anti-elitiste, duplicate parodice. Acestea sînt şi caracteristicile manelelor. Şi, ca orice produs al culturii de masă, nu emană de jos (precum cultura populară), ci sînt impuse de sus, de către „baroni ai kitsch-ului" (după o fericită expresie a lui Matei Călinescu), care exploatează nevoile culturale ale maselor şi obţin profit de pe urma acestora. Manelele trimit automat la consumerism şi afaceri grase.

În spaţiul occidental, kitsch-ul şi cultura de masă sînt produse ale clasei de mijloc. În România, nu există o clasă de mijloc, dar există, în urma modernizării forţate din ultimele decenii, o largă categorie intermediară, între ruralitate şi urbanitate. Aici au manelele cel mai mare succes. Manelele ocupă spaţiul dintre rurala muzică populară şi stilurile urbane precum dance, *house* sau hip-hop.

Pentru a avea impact, kitsch-ul manelelor trebuie să aibă un aer casnic, familiar. Să nu uităm că manelele sînt o consecinţă a legislaţiei care a favorizat expansiunea muzicii autohtone. La începutul anilor '90, entertainment-ul tinerilor era furnizat aproape exclusiv de muzică de import (rock vechi sau nou, rap, Depeche Mode, muzica disco a anilor '80 etc.). Legislaţia de încurajare a muzicii autohtone din a doua parte a anilor '90 a dus, în primă fază, la apariţia vedetelor locale şi, în a doua, care este în desfăşurare, la căutarea stilurilor locale. Hip-hopul a produs vîlvă nu atît din cauza vulgarităţii textelor, cît datorită impresiei că este produsul unui fenomen social autohton – viaţa de cartier. Manelele au făcut un pas mai departe în direcţia localizării şi originalizării muzicii româneşti. Succesul lor nu îşi are sursa în diferenţa pe care o emană (fiind mai degrabă eclectice, îmbinînd ritmurile orientale şi occidentale şi avînd succes, cum am văzut, nu numai în Moldova sau Muntenia, ci şi în Ardeal), ci în spiritul de familiaritate confortantă pe care îl transmit.

Kitsch-ul manelelor apelează mai puţin la simţul estetic şi mai mult la principiul plăcerii. Aşa cum remarca anul trecut Vintilă Mihăilescu, în *Dilema*, manelele sînt „o formă expresivă a unei variante reactive a hedonismului, atît de răspîndit – şi discutat – în «Occident», o variantă în căutarea altui raport cu Corpul, a unei plăceri mai puţin egocentrice şi mai deschise către celălalt, mai «relaţionale»". Mihăilescu contrapune erotismului autosuficient al Madonnei senzualitatea promiscuă a dansatoarelor din buric. Aş apela la altă comparaţie, pe urma distincţiei făcute de P. Bruckner şi A. Finkielkraut (în *Noua dezordine amoroasă)* între Don Juan (amorezul democrat, cu înflăcărări ne-exclusive) şi fante (care alege, discriminează). Erotismul muzicii dance sau tehno, cel din discoteci, este pretenţios, capricios, exclusivist. Discoteca este lumea fanţilor. Lumea chefului cu manele este integratoare, accesibilă, spaţiul familiarităţilor (adeseori, al familiarităţilor leşioase). Pune în scenă Don Juani prietenoşi, sentimentali, nepretenţioşi, care se guvernează după principii democratice.

Prin urmare, democratizare, cultură de masă, autohtonizare, hedonism, altfel de sociabilitate – acestea ar fi cuvintele cheie care dau seamă de fenomenul de care ne ocupăm. Care fenomen, fiind un fapt cultural, dă la rîndul lui seamă de cîteva din caracteristicile tranziţiei din România. ▲

aduse cu poşta

Vecinătăţi

De obicei începe dimineaţa pe la zece şi continuă în reprize mai lungi sau mai scurte, al căror sens încă nu l-am prins, pînă seara, tot pe la zece. Locuieşte în blocul de vis-a-vis, dar adesea manelele lui se aud la mine în cameră de parcă şi-ar fi prins boxele chiar sub geamul meu. Manelistu' este cu vreo 4-5 ani mai tînăr decît mine şi, cum are un bust frumos, în formă de V, se arată la geam pentru a se bîţîi. S-ar părea că spectacolul pe care îl oferă se bucură de un oarecare succes deoarece, în timp ce tipul dansează, mama lui (o damă foarte blondă care mereu poartă pantaloni mulaţi) iese pe balcon pentru a-şi bea cafeaua şi pentru a-şi privi fiul. (Din cînd în cînd şi mama schiţează cu timiditate cîteva unduiri din buric – „că aşa-i frumoasă viaţa".) Cînd este vizitat de cîte o gagică (şi mai toate sunt blonde ca maică-sa), Manelistu' se simte obligat să-i demonstreze cît de tare e aparatul lui: dă volumul la maxim. Şi cum nu te poţi bucura de ceva ce nu poate fi văzut de ceilalţi, îşi scoate fata la geam (un fel de scenă ca la teatrul de păpuşi), dansează, fredonează („frumoasă-i prinţesa mea, mă la-la-la"), chicotesc tandru, se sărută, în spatele lor fîlfîie perdeaua albă... N-am cum să cred că pe vecinii mei îi deranjează ritmurile Manelistului. Din cînd în cînd aud deschizîndu-se cîte o fereastră, apoi o voce de bărbat obosit de muncă & alcool: „Bă, pune un cîntec pentru cumnatu'!"; urmează, evident, dedicaţia şi cîntecul cerut. Repertoriul Manelistului este destul de restrîns, 7-8 melodii pe care le ascultă în aceeaşi ordine. Cam o dată pe lună, 2-3 melodii sînt înlocuite de *new-entries*. Situaţia se schimbă puţin cînd apare cîte un nou hit: hit-ul este reluat de n-sprezece ori pe zi înainte de a intra triumfal în repertoriu. Rar îşi face loc printre manele cîte un hip-hop (doar hip-hop românesc!) sau, ceva mai des, cîte un *house*. În urmă cu vreo două luni din boxele lui a înflorit un *evergreen* (ce-i drept, ales pe sprînceană de dulceag ce e: *Stand by Me)* care a rezistat în repertoriu pînă acum o săptămînă.

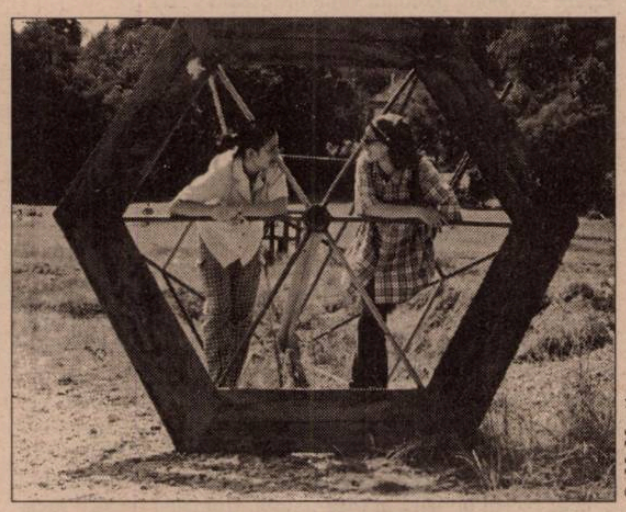

© M. Martin

Exasperat („nu ştiu ce să mă mai faaac"), m-am plîns tuturor prietenilor de teroarea cu care mă încearcă Manelistu'. Unii s-au mulţumit să zîmbească, să ridice din umeri şi să facă o glumă. Vărul meu Călin – un tip care de ani de zile pune pe el muşchi la sala de forţă şi ascultă numai blues (blues de la mama lui, aşa cum îl zice un Buddy Guy sau un Big Bill Broonzy), hip-hop franţuzesc şi manele neaoşe – îl dispreţuieşte: „Îi un puţoi. Pune-i şi tu ceva tare. „. Alţii au fost mai generoşi cu explicaţiile şi cu sfaturile : „Dragă, pe astfel de ţărăşeni nu-i poţi înfrunta decît cu arme de acelaşi calibru. Dă şi tu la maxim un Marilyn Manson, un Sentenced, un Obituary...". N-am urmat sfaturile. „Repertoriul", în care piesele *house* par a fi din ce mai numeroase, mi-a rămas în continuare înfipt în urechi.

Încep să înţeleg îmblînzirea „fanatismului muzical". Într-o zi am auzit doi *raver*-i vorbind admirativ despre ultimul album Vank. De curînd, un bun prieten (fan Nirvana & Sex Pistols) îmi călcă pragul şi-mi puse pe birou cîteva CD-uri. Am desfăcut o bere, am început una dintre eternele noastre discuţii, Sid Vicious ne veghea de undeva, cînd prietenul meu vrea să-mi facă o... surpriză muzicală. Şi am ascultat, hohotind, Parazitzii. Mărturisesc că deşi am crescut (şi trăiesc) cu blues, jazz & rock am mai fost „parazitat" şi de alte genuri de muzică pentru care nu scot banul din buzunar. Astfel, prin toamnă m-am surprins plăcîndu-mi Moby. Iar Fatboy Slim, Cypress Hill şi Dr. Dre au intrat (şi) pe lista mea în urmă cu vreo doi ani... Frontiera dintre rockeri şi „ceilalţi" se dizolvă în mixerul MTV-ului. Doar dorinţa de a-ţi da muzica mai tare rămîne neschimbată.

Să se apropie ziua în care şi Manelistu' mă va exaspera şi cu ceva care să îmi placă?

Iosif FELVINŢI

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● **REDACŢIA:** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● **RUBRICI:** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● **RESPONSABIL DE NUMĂR:** Cezar PAUL-BĂDESCU ● **CORECTURĂ:** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● **TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:** Ela PETRAŞCU ● **EDITARE TEXT:** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● **DIFUZARE:** Gabriela BURTEA ● **Redacţia DILEMA:** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● **Telefon/fax:** 230.23.84 ● **e-mail:** dilema@fcr.algoritma.ro **Internet:** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 492
16-22 august 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

SINUCIDEREA

Pierre-Narcisse Guérin, *Moartea lui Cato* (detalii)

„Există o singură problemă filozofică într-adevăr serioasă, sinuciderea."

ALBERT CAMUS – „MITUL LUI SISIF"

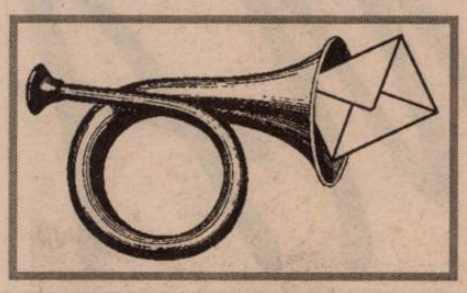

Nr. 488: *„Nesimţirea“*

„Eterna şi fascinanta...“

● E ora 15,30. Un vecin din blocul de alături taie o bară din garajul său, cel din apartamentul de dedesubt ascultă manele la volum maxim, altul dă găuri pentru centrala termică. De obicei toate astea se întîmplă între orele 14,00 şi 17,00. După aceea, încetează ca prin minune...

● Distribuţia computerizată a celor care au promovat examenul de capacitate. După cum ne aşteptam, dezastru total, sute de suflete nevinovate stigmatizate de incompetenţa celor care ar trebui primii să le demonstreze copiilor că există vreun motiv să rămînă în România. Dar, probabil, într-o ţară în care totul e în ordine, cînd autobuzele şcolare din ţara vecină sînt bombardate, iar copiii sînt consideraţi *victime colaterale*, e bine că cel puţin ai noştri, deşi dezamăgiţi şi sătui (deja!) de sistem, au rămas totuşi în viaţă...

● Examenul prinţului Henry al Marii Britanii la ceea ce noi românii numim facultate. Examenul e susţinut împreună cu alte sute de copii englezi şi se clasează al patrulea. La noi, progenitura unui buticar cu patru clase autodenumit *patron* e neapărat să fie primul întotdeauna. Anglia e în altă galaxie, nu-i aşa?

● Deviza la noi: dacă un lucru merge bine, trebuie urgent făcut să meargă prost, ca să nu facă notă discordantă cu restul peisajului. Eterna şi fascinanta Românie...

● 20 de ani, fost olimpic în liceu, Ministerul nu-mi recunoaşte diplomele naţionale pentru facultate. Coordonatorii însă au primit salarii de merit pentru aceleaşi concursuri nerecunoscute. Oare de ce pleacă tinerii din ţară?

● În timpul unui concert simfonic, un telefon mobil sună enervant. Stupoare! Proprietara răspunde: „Vorbeşte, dragă, mai tare, că trompetele astea mă asurzesc!“

● În liceu aveam un cenaclu. Acum, foştii lui membrii sînt fie profesori (foşti studenţi), fie studenţi (foşti elevi). Prea maturi pentru un lucru atît de pueril cum e un cenaclu...

● De Sf. Ilie, o bătrînică merge la Biserică îmbrăcată în costum popular. Remarca unor tineri: „Uite, bă, ţăranca aia... Degeaba o vinit la oraş.“

● Serialul *M*A*S*H* e întrerupt de o ştire foarte importantă. Se scumpeşte benzina cu 1.500 lei/litru. Noroc că filmul reîncepe, Hawkeye rîde din tot sufletul şi-mi trece pentru moment. Păcat că mîine trebuie să ies din casă.

● În liceu, profesorul de limba română ne explică evoluţia lui Ionuţ Jder, copilul minune. Ghiciţi la ce ne-am gîndit noi?...

● La un Internet Café, un tînăr mă întreabă la ce mă uit. „La site-ul *Beatles*. Tu?“ „La pagina *Playboy*. Aia au fost în anii '60! Ce te mai uiţi la ei? Copilărosule!“ „Maturule!...“

● După terminarea liceului, majoritatea colegilor au plecat la facultate. Cei mai mulţi, din nişte copii drăguţi s-au transformat în snobi şi aroganţi. Să fie studiul prea aprofundat de vină?

● Mă duc să-mi plătesc factura de curent. Ca de obicei, coadă pînă pe trotuarul celălalt, căldură, înjurături etc. La ghişeu, din patru casierite lucrau doar două. „Unde sînt celelalte două?“ „S-au dus să-şi ia roşii pentru bulion. Azi sînt mai ieftine.“ Noi nu avem nevoie de bulion la iarnă, doar de facturi de la tot soiul de Regii Autonome.

● Oficiile poştale au fost dotate cu calculatoare pentru fluidizarea operaţiunilor. Astfel a fost descoperit *Solitaire*-ul...

● Nu mai pot auzi o reclamă, un anunţ, fără să aud că e *cool*, *beton*, *marfă* etc. Nu mai pot vorbi cu un cunoscut fără să aud despre *chestia aia care e super de super* sau *aialaltă e naşpa de tot*. Cînd ne vom elibera de Balcani?

● Pe timpul verii, posturile de televiziune s-au gîndit să ne distreze cu programe estivale. Au ieşit nişte programe pentru retardaţi mintal. Credeţi că scăpăm dacă se termină vara? Reîncep *Surprize, Surprize*, *Iartă-mă*, *Din dragoste* şi celelalte monumente de inteligenţă şi profunzime ale românilor.

Forme ale nesimţirii? Am uitat cu totul ce-i aia bun simţ? Bătaie de joc absolută? Nu... E doar o stare de fapt generalizată şi o lege căreia i se supun cei mai mulţi concuitori. Într-o astfel de situaţie, problema e care-i mai nesimţit: cei care se comportă astfel (care se supun unei astfel de legi – tîmpite, dar e totuşi o lege) sau ceilalţi care încearcă să schimbe ceva?

Cu drag,

Stelian ŞARLEA
Sibiu
stelian_sarlea@yahoo.com

P.S. Încerc prin prezenta scrisoare (deşi nu acesta e scopul principal) să-i arăt drei (dnei) Georgeana Trofin – a cărei scrisoare a fost publicată în numărul 490 – care sînt, în opinia unui tînăr student, rezultatele lucrurilor măreţe săvîrşite de 13 ani încoace pe plaiurile carpato-danubiano-pontice. Renovările de pe litoral mă încălzesc precum caloriferele de bloc iarna, atîta vreme cît 75% din oamenii pe care-i cunosc (inclusiv familia subsemnatului) abia trăiesc cu atîtea datorii din cauza taxelor din ce în ce mai mari. Deci, cînd eşti plin de bube mari şi una mică (despre care nici nu ştiai că există măcar) începe să se vindece – ca să o citez – te face să crezi că celelelte rămase te vor durea mai puţin?... Atunci, de ce s-ar scrie altceva decît despre imbecila realitate?

„Haosul moral“

Sînt un cititor al ziarului dvs. în varianta de pe net, deoarece de ceva vreme locuiesc în Canada. Tema pe care aţi adus-o în discuţie în numărul curent este aparte: „Nesimţirea“. E o temă largă, destul de adîncă şi, în zilele astea, o problemă globală.

Discursurile şi articolele din numărul curent sînt variate (grozav), exprimînd tot felul de lucruşoare, pe diferite tonuri. Pe alocuri limbajul coboară drastic pînă la limite ameninţătoare, ceea ce nu ştiu dacă era cazul: nu e nevoie să ilustrezi prea tare pentru a reda imaginea, se poate apela şi la ceva subtilitate. În plus, cred că toată lumea are exemple vii la îndemînă (ele se pot obţine eventual prin scoaterea capului pe geam).

Problema, aşa cum o văd eu, este că uneori rămînem la simpla observaţie. Discutăm, eventual dăm sentinţe. Apoi ne întoarcem pe partea cealaltă, adormiţi. Sau, în cazul dvs., vă chinuiţi să asamblaţi noul număr. Dar ce e de făcut? Care sînt soluţiile unui popor care nu mai are valori morale, nu are „sus“ sau „jos“, care nu mai crede în nimic în afară de bunăstare materială, ale cărui tradiţii sînt înlocuite de televizor – cu şabloanele sale găunoase, care confundă civilizaţia cu bunăstarea, ale cărui elite, uneori controversate şi subţiri, sînt neluate în seamă de marea masă pe care n-o mai pot demult îndruma (care s-au şi resemnat de fapt pe alocuri cu acest rol pasiv), care este manipulat în fel şi chip din toate părţile pentru a servi interese meschine de scurtă durată şi al cărui tineret creşte într-o lume în care „merge“ orice şi care nu mai crede că moralitatea ţine pe termen lung chiar şi de foame?

Mai nou a cărui Bibliotecă naţională este mutată la Popeşti-Leordeni (asta după părerea mea fiind un simptom al faptului că oamenii au senzaţia că pot trăi fără să mai apeleze la învăţături)?

Nu susţin aici că toţi românii sînt aşa, nici măcar că majoritatea ar fi aşa. Dar o masă critică de indivizi, parcă ar fi. Suficient de mulţi încît celelalte mere din coş au început şi ele să se strice cu o viteză alarmantă.

Ce se poate face pentru a opri haosul moral, care este pînă la urmă mama tuturor relelor? Nu de alta, dar numai simpla observaţie are un grad de sterilitate.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Pun toate întrebările acestea pentru că pînă la urmă e şi poporul meu, căruia trebuie să-i acord respect, care m-a ajutat să-mi formez noţiunile pe baza cărora operez ca fiinţă. Îi sînt dator cu ceva, chiar dacă m-am dezlipit de el. În plus am şi un motiv egoist: nu vreau să fiu nesimţit prin complacere şi acceptare.

Numai bine şi succes,

Adrian STURDZA
Toronto
ASturza@bbm.ca

„...Şi care e problema?“

Bietele cuvinte, cum stau ele sub vremi şi cum ne suportă răbdătoare capriciile! Bunăoară inocentul *simţire* însemna, pînă acum un secol şi ceva, sensibilitate, însufleţire, dragoste (deseori, de neam), ba chiar conştiinţă (neapărat naţională). Cîteva exemple, iată, ca să ne lămurim: *Atunci fermeca din fire / Orice suflet cu simţire* (...) (Alecu Văcărescu) sau (...) *gramatici s-au făcut de mulţi simţitori bărbaţi* (I.H. Rădulescu) ori *Români din patru unghiuri, acum ori niciodată / Uniţi-vă în cuget, uniţi-vă-n simţiri!* (Andrei Mureşanu). *Nesimţire* va fi avut un sens contrar, după modelul derivativ al epocii cronicarilor, ca în *neharnic, neprietin*. Va fi desemnat, aşadar, *nesimţire* lipsa de *simţire*, de însufleţire, de sentiment (patriotic, mai ales), dar şi de dreaptă judecată. Doar un exemplu, de data aceasta: *Iată că un om* (...) *nesămăluitoriu şi nesimţitoriu iaşte, precum leamnele, pietrile.* (Dimitrie Cantemir – *Divanul sau...*). Nu-l mai păstrăm astăzi pe *simţire* cu sensurile de odinioară decît în *a-şi veni în simţiri* sau în (mai rar folositul) a cînta, a recita, a face ceva *cu simţire*, iar pe antonimul său în *a cădea în nesimţire*. Ce palide urmaşe ale vechilor, dar avântatelor cuvinte!

Cînd şi cum va fi devenit *nesimţire* sinonim cu *neruşinare, insolenţă, obrăznicie, impertinenţă, necuviinţă* (Gh. Bulgar – *Dicţionar de sinonime*, 2000, p. 236), cred că e greu de spus. Astăzi îl auzim des, prea des, ştim biiine despre ce este vorba şi tăcem cuminţi cînd primim replica – şi vai, o primim de fiecare dată – *Şi care e problema ta?* Tăcem pentru că *nesimţire* ăsta nou, eheei, este altceva *(Altceva? Da, altceva. Mă, ţie ţi s-a făcut de altceva.)*. Este un cuvînt încăpător, lăţit înfricoşător peste noi cei de azi. A ajuns el un cuvînt gras şi leşios, atoatecunoscător şi atoatebiruitor, umflat ca o gogoaşă şi purtat ca o cocoaşă (sau ca o codoaşă, cum vreţi). (Mai) Deloc naiv şi credul cum a fost la începuturi. A fost acest cuvînt între timp împănat cu (ia să vedem, să facem crucea mare că dracul e bătrîn) maşini parcate (nesimţit) pe trecerea de pietoni sau blocînd o stradă de acces *(Bun, şi care-i problema ta?)* sau, mai rău, circulînd nestingherite pe trotuar printre copii şi mămici îngrijorate, cu muzici asurzitoare din maşini aiuritoare, cu adolescenţi în pantaloni scurţi la examene şi în trening la cursuri, cu moderatori TV (nesimţit) de aculturali, cu vile groteşti de guvernanţi nesimţiţi de-a dreptul, cu *tanti, dă-mi şi mie un ban*, cu cîini fără un capăt al lesei ţinut de un stăpîn (nesimţit) în locuri de joacă pentru copii, cu aceiaşi cîini cîinind cîineşte şi ei, ca oamenii, deh, în acelaşi loc de joacă pentru copii, cu telefoane mobile sunînd în sala de teatru, de film sau de clasă, cu vînzători oximoronic aroganţi, cu poliţişti imposibil de stupizi, cu ghene de bloc înfundate, cu *iarna nu-i ca vara* ori de cîte ori cresc preţurile, cu funcţionare care ba mănîncă, ba beau cafea, ba sînt ocupate cu orice altceva, cu flăcăi voinici şi fete mîndre care ştiu a învîrti banii, dar şi roata norocului şi cu tot ceea ce te enervează în cea mai bună dintre lumile posibile.

Dar, neharnică sînt de truda de a scrie despre al totului tot şi neprietin mi-este gîndul că lucrurile vor vrea să se îndirepteze... (Şi care-i problema mea, mă-ntrebi?!)

Ohara DONOVETSKY

„În camera cu 40 de paturi“...

Nesimţirea este un subiect generos pentru intersecţia (45° latitudine şi 23° longitudine) pe care vibrăm şi ne micşorăm (numeric) simţitor. Cine ar zice că nu s-a întîlnit cu duduia nesimţire? Dar, ciudat, privind în urmă la copilărie, adolescenţă, tinereţe, maturitate şi ce-o mai fi, observ că în prima parte a vieţii nu am prea cunoscut-o. În şcoală învăţai şi erai notat la justa valoare. Corectitudinea era la ea acasă. În condiţii grele, cu sobe, creolină, fără laborator (de vreun fel oarecare) sau sală de sport, erai elev bun, aveai satisfacţii. Ba făceai greşeala să extrapolezi, gîndind că e o primă condiţie spre o viaţă bună. Examenul de maturitate (1959) a însemnat efort şi satisfacţii pentru noi cei de atunci. Bani pentru protocol, nu. Exista o plată oficială (300 lei, cred) cu care comisia de examinare lua masa la restaurant. Cred că era o prelungire a seriozităţii şi vigorii acelui învăţămînt ce purta valoroasa semnătură a lui Spiru Haret.

În facultate am aflat că se poate copia şi se pot lua note bune astfel. N-am căzut în capcană, din stîngăcie, din comoditate (fituici prea mici şi mărunt scrise), din... Oare din prostie? În camera cu 40 de paturi şi la cantina cu cozi lungi, nesfîrşite, am aflat ce este nesimţirea. Certuri, încercări de a trece în faţă la lungile cozi, petreceri cu pahare sustrase de la cantină pe care colegii le aduceau în plin triumf. Şi cîte o escapadă, seara, prin unele grădini din spirit de frondă. Acum mi se pare că la o anume vîrstă tot mai calci în strâchini. Apoi, în diferite şcoli am cunoscut tot felul de persoane. Şi, şi. Cuprinzînd aici profesori, elevi ş.a. Iar apoi am avut şi elevi de cea mai joasă speţă. Unul şi-a ucis mama, altul a fost ucis la discotecă în Costineşti.

În şcoli există uneori clase extrem de zgomotoase, elevi pentru care psihologia şi pedagogia studiate nu le sînt de folos. Şi mai e ceva. Într-o cancelarie, fiecare se descurcă pe cont propriu.

Pe elevii intraţi în clasă după profesor (care se mai întîmplă, uneori, să întîrzie şi el) unii îi dau afară, alţii îi trec la tablă, alţii îi pun absenţi etc. Oricum, distracţia elevului în şcoală este uneori maximă şi rareori în viaţă va rîde atît de deşănţat şi cu atîta poftă. Geaba „Vacanţa Mare“, „Divertis“, „Cîrcotaşii“, Mitică şi alţii. Cel mai bine rîzi cînd eşti constrîns să n-o faci. Şi viceversa. Aici se vede cine poate stăpîni clasa. „În vara asta fac, tot ce-mi trece prin cap...“ sună un cunoscut adagiu. Pentru tineri, cred, rămîne etern.

Dar, aş vrea să adaug o vorbuliţă despre capacitate, deşi nimeni nu m-a rugat. E un progres acum, că prin unele locuri se copie doar de la un copil la altul. Cine ştie, poate se va progresa mai mult. Oricum, sistemul computerizat este bun, mai ales pentru cei cu medii mari, sigur fiind că vor pătrunde în sistem acolo unde le este locul.

În rest, toate au fost bune. Şi călduri şi ploi. Aşteptăm un aer mai respirabil. La propriu, dar şi la figurat (cu mai puţină nesimţire).

Maria NICULESCU
Oneşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

● **Polemica**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Spiritul de proprietate

Proprietatea înseamnă relaţii de proprietate, ea nu există în sine, desprinsă din sfera relaţiilor sociale în care şi prin care există şi este definită – argumentează Chris Hahn într-o frumoasă carte de antropologie dedicată acestui subiect. Şi ca să facă limpede încă de la început acest postulat, aminteşte formularea plastică a unui alt antropolog, care ne atrage atenţia asupra faptului că un conflict de frontieră, de pildă, nu este un conflict cu o frontieră.

Ei bine, realitatea e mai complexă, ca totdeauna, decît teoria! M-am convins încă o dată de acest adevăr trivial studiind pe pielea mea relaţiile de proprietate la români.

Eram, cu nişte prieteni, în acelaşi orăşel carpatic, dar turistic din pilula anterioară. Seara ne-am aşezat la un foc în grădina noastră, cînd vecinul s-a aşezat şi el la un foc în grădina lui. Apoi a deschis radioul din maşina lui şi a pus la maxim muzica lui – nişte manele de toată frumuseţea – şi, pe banii lui, a început să bea, să cînte şi să danseze de mama focului lui. Înainte să putem interveni, băiatul prietenilor noştri – crescut în Franţa, săracul – s-a dus la vecin şi l-a rugat frumos să dea muzica puţin mai încet ca să ne putem auzi. A rămas perplex pentru cîteva clipe, apoi, realizînd că este în drepturile sale de proprietar, a izbucnit: *În casa mea, pe banii mei, fac ce vreau!* Şi ca să demonstreze adevărul acestui principiu, a dat muzica şi mai tare şi a început să o acompanieze frenetic din gură. Ne-am resemnat o bună bucată de vreme, după care ne-am organizat şi noi şi am pornit la contraatac.

– *Mor duşmanii cînd trece Fane...* – se auzea de peste gard.

– *Trec rînduri-rînduri muncitori...* – răspundeam noi, aşezaţi în formaţie de cor de partea cealaltă a gardului.

– *Hai, nevastă, ai tupeu...* – mai răsuna din cealaltă proprietate.

– *Hai la lupta cea mare...* – răspundeam noi, cu mînie proletară.

Dar nici lupta de clasă nu mai este ce-a fost! După mai puţin de zece minute, proletariatul a trebuit să se declare învins şi să se ducă la culcare, cu dopuri de vată în urechi.

Marcaţi de această primă înfrîngere istorică, ne-am făcut bagajele, ne-am luat cortul şi am plecat la o cabană din munţi, pe care o ştiam eu din copilărie. Aici erau însă mulţi proprietari de corturi. Cei de lîngă noi îşi înconjuraseră reşedinţa cu pari din pădure, în care aşezaseră, ca pe nişte trofee, cutii goale de bere: acesta era teritoriul lor. Din maşina lor se auzea muzica lor, care nu ne-a lăsat să dormim pînă tîrziu după miezul nopţii. Dimineaţa, cîţiva proprietari de motociclete s-au apucat să ilustreze zgomotos principiul *motocicleta mea, fac ce vreau cu ea!* Ne-am strîns aşadar cortul şi ne-am întors la oraş.

Aici, citind ultimul *Caţavencu,* am aflat cu reală compasiune că mult iubitul nostru premier a fost şi el victima aceluiaşi simţ de proprietate. Cică, fiind el în vacanţă la Neptun, nişte turişti, în concediul lor, ascultau, pe banii lor, muzica lor. Cu mînie democrată, acesta a trimis atunci poliţia să le închidă gura, însă nu pentru că nu ai voie să faci chiar ce vrei în „proprietatea" ta, ci, pur şi simplu, pentru că se aflau pe proprietatea lui.

Am înţeles atunci că spiritul de proprietate la românii de tranziţie este pretutindeni acelaşi, doar proprietatea diferă. Spaţiul politic este şi el un fel de curte a mea, doar că ceva mai mare. De la baronii locali la primul proprietar al ţării, marii proprietari politici ridică un picioruş, fac ceva în capul poporului român şi îşi şoptesc în barbă: *de acum e ţara mea, fac ce vreau cu ea!*

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cînd sistemul lucrează împotriva şefului

În vacanţă la Neptun prim-ministrul a iscat un alt mic scandal, arătând că şi în concediu Adrian Năstase este vedeta politică incontestabilă a României. După ce au fost anulate cîteva concerte şi poliţişti cu grad înalt umblau pe la terase amenințînd cu amenzi dacă muzica nu tace, s-a lansat zvonul că agitaţia este produsă pentru că premierul vrea linişte. La finalul concediului, un ziar a preluat vorba unui glumeţ: „Dictatorul a fugit. Daţi muzica mai tare!". Şeful Executivului a încercat să bagatelizeze tema declarînd, cu ironia atent cultivată, că „nu am vrut să comentez, pentru că mi-am dat seama că ziarele au foarte puţine subiecte şi am fost mulţumit că acestea au putut să supravieţuiască într-o perioadă grea printr-un astfel de succes". Dar problema este mai serioasă decît criza de subiecte. Conform Agenţiei de Monitorizare a Presei, în *Adevărul* au apărut 6 articole despre această chestiune aparent minoră, în *Evenimentul zilei* 4, tot atîtea în *Libertatea.* Iar mediatizarea negativă şi editorialul nervos din cel mai vîndut ziar constituie doar suprafaţa problemei. Comparaţia între Adrian Năstase şi Nicolae Ceauşescu riscă să intre în folclor, să se instaleze în imaginarul popular, de unde va fi greu de înlăturat.

Personajele ca atare nu seamănă. Din păcate pentru imaginea lui Adrian Năstase, paralela este facilitată de sistemul pe care chiar el îl conduce şi potenţează un mental colectiv încă marcat de amintirea nomenclaturii ceauşiste.

Actualul om forte de la Palatul Victoria a început prin a fi un prim-ministru omniprezent în jurnalele de televiziune. Echipele de comunicare din jurul său (există aici o concurenţă pe care o cultivă) se întrec în a-i organiza evenimente publice şi în a le mediatiza. Miniştrii slugarnici vorbesc mereu cu expresii de gen: „Domnul Năstase ne-a ordonat să..."; „cum a spus domnul Năstase...". Conform unei logici depăşite a comunicării (trebuie să apari şi să spui ceva, indiferent ce şi despre ce anume), şeful executivului a căpătat tendinţa de a da sfaturi şi de a-şi spune o părere publică despre mult prea multe subiecte.

Comparaţia ca atare a fost formulată întîi într-un document al organizaţiei ASPEC, condusă de Emil Constantinescu. Se făceau acolo paralele, destul de forţate de altfel, între pasiunea pentru vînătoare a fostului şi actualului conducător al României, despre Scorniceşti şi Cornu etc. Presa nu prea i-a dat atenţie şi documentul a zăcut pe Internet cîteva săptămîni. Pînă ce, probabil unul dintre strategii de imagine a decis că merită un răspuns şi Adrian Năstase l-a ridicat pe fostul preşedinte aproape uitat la rangul de partener egal în ringul politic. Documentul a apărut în presă, iar comparaţia Ceauşescu-Năstase a devenit un mod facil de a sancţiona greşelile guvernului.

Concediul de la Neptun a provocat un uluitor şir de întîmplări care se lovesc în mentalul colectiv de amintirea nomenclaturii. *Evenimentul zilei* a remarcat că deplasarea s-a făcut cu un elicopter al SRI. Deputatul Emil Boc a cerut chitanţa, pentru că un demnitar aflat în vacanţă nu ar trebui să călătorească pe bani publici. S-ar putea spune că sînt chiţibuşari, dar cu ceva vreme în urmă ministrului Apărării de la Berlin i s-a cerut demisia cînd presa a aflat că şi-a vizitat iubita cu avionul armatei. Chiar cancelarul Schröder are o dilemă haioasă legată de maşina blindată: în afara serviciului nu se poate urca în ea pentru că ar trebui să o închirieze şi este prea scumpă pentru salariul său, dar serviciul de protecţie oricum trebuie să se ţină după el în maşina blindată. Nemţii încă mai lucrează la rezolvarea teoretică a problemei.

La Neptun, într-un cu totul alt spaţiu cultural, un general în persoană apare la o terasă şi cere să se închidă muzica, iar şeful poliţiei locale este destituit. Poate că respectivul nu era general, poate că premierul nu a cerut oprirea muzicii (cum a declarat ulterior), poate că destituirea nu avea legătură cu concediul demnitarului, dar aşa se zvonea, şi aşa a rămas. Zvonul ţinea loc de agenţie de ştiri înainte de 1989. Acum, presa a preluat şi confirmat prin autoritatea sa convingerea oamenilor. Nici nu mai contează dacă a fost doar iniţiativa stupidă a unui SPP-ist zelos, care nu a păţit apoi nimic.

În principiu, respectivul zelos are dreptate: muzica pe litoral este insuportabilă, parcă eşti într-o discotecă ubicuă, cu şapte muzici, cele mai multe tembele. Atmosferă de voal şi buric, amestecată cu biţi de disco. Tot în principiu, autorităţile trebuie să oprească invazia grobiană de decibeli în spaţiul public, şi nu numai pe litoral. Culmea este că anul trecut Dan Matei Agathon a interzis ca muzica în staţiuni să depăşească un anumit volum. Supărător a fost că în loc să impună legea pentru confortul tuturor cetăţenilor, nişte autorităţi terorizate de gîndul că şeful poate fi deranjat de la lectura romanelor poliţiste au încercat prin metode arbitrare să creeze o oază de linişte. Un statut privilegiat pentru cei care servesc interesul public. Acesta a fost punctul în care comparaţia cu Ceauşescu a picat pe amintiri dureroase: privilegiile nomenclaturii, transmise şi noii elite politice. O problemă intenţionat nerezolvată timp de 12 ani.

Nomenclatura comunistă a reprezentat un tip special de elită: neputînd avea bani şi proprietăţi particulare, şi-a asigurat un statut aparte faţă de muritorii de rînd prin acces special la bunurile mai speciale ale poporului. Activistul nu se deosebea de muncitor prin faptul că era mai bogat, ci pentru că avea acces la case speciale, magazine speciale, hoteluri speciale, ştranduri speciale, băutură specială etc. S-a creat astfel cea mai perversă formă de inegalitate, intuită de Orwell în *Ferma animalelor* cu acel genial: „Toate animalele sînt egale. Dar unele animale sînt mai egale decît altele". În mentalul colectiv, amintirea activistului care cumpăra de la magazinele „lor" cînd toţi stăteam la coadă încă mai naşte ceea ce se poate numi popular „oftică". Oamenii încă se mai „oftică". Parlamentarii români se plîng de imaginea negativă pe care o au în opinia publică, dar continuă să mănînce la un bufet cu preţuri speciale. Nici PDSR, nici CDR, nici PSD nu au găsit de cuviinţă să desfiinţeze sinistra Regie a Protocolului de Stat, practic un fel de mamut care gestionează casele de vacanţă şi de protocol ale PCR, de care aleşii, mai mici sau mai mari, se bucură la preţuri indecent de mici. Mai mult chiar, fiecare categorie care se vrea privilegiată în România nu vrea neapărat salarii mai mari sau bani de concediu mai mulţi, ci să simtă că e printre cei „aleşi", să simtă măcar retro gustul de a fi nomenclaturist. SRI are hoteluri speciale pentru salariaţii săi, armata are adevărate moşii de vacanţă prin ţară, ştranduri în Bucureşti unde soldaţii în termen îndeplinesc rolul de servitori pe lîngă noii boieri-ofiţeri ce îşi odihnesc burţile în locuri numai ale lor, unde poporul de rînd pe care îl apără nu ar avea ce să caute. Mai nou, magistraţii şi-au inaugurat un hotel propriu chiar în această primăvară, arătînd că lucrurile merg în direcţia inversă decît ar trebui. Gestul prin care Dan Matei Aghaton a vîndut unele dintre vilele nomenclaturii este salutar. Dar este un fleac pe lîngă girofarurile care blochează circulaţia, pe lîngă prefecţii-prim-secretari care patronează echipe de fotbal etc.

Jurnalul Naţional titra pe prima pagină: „Premierul a fost aşteptat la Podul din Cernavodă cu steguleţe şi crăiţe – Festivitatea a fost marcată de întîrzierea trenurilor". Ceauşescu nu este pomenit aici, iar titlul este aparent neutru. Doar aparent, pentru că ziaristului i-a zburat pana spre „Epoca de aur" şi tot într-acolo va zbura şi gîndul cititorului. Poate că demnitarii români simt că muncesc destul pentru ţară şi că au dreptul să se odihnească pe banii poporului. Se pare că poporul nu este de acord.

▲

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Constituţia

Dictatura stalinistă schimba constituţiile cu atît mai des cu cît mai puţină nevoie avea de ele. Drept urmare nici limbajul public nu pomenea această iluzorie lege a legilor decît în împrejurări speciale. O astfel de împrejurare era de pildă recrutarea unui cetăţean ca informator al Securităţii. Formularul de angajament definea încă din prima fază acest act ca „o datorie de onoare a fiecărui cetăţean, înscrisă în Constituţie". Ratificînd atît moralitatea, cît şi legalitatea acestei îndeletniciri, Constituţia garanta dreptul fiecăruia de a-şi spiona colaboratorii, prietenii şi rudele. Referiri la Constituţie s-au făcut auzite şi cu un prilej istoric: macabrul prolog juridic al executării celor doi dictatori. Revoluţia din decembrie 1989 reprezenta încălcarea flagrantă a unei Constituţii care nu fusese nicicînd respectată. Îndărătul acestei pretinse legi fundamentale îşi căuta apărarea principalul protagonist al dispreţuirii ei. Potrivit Constituţiei neabrogate, protesta el cu bună dreptate, singura instanţă îndreptăţită să îl judece era Marea Adunare Naţională care, de asemenea, nu fusese dizolvată. Înjghebat cu misiunea de a-i ucide, şi nu de a-i judeca, insensibil la implicaţiile constituţionale, aşa-zisul tribunal de la Tîrgovişte şi-a îndeplinit sinistra datorie.

Şi astfel, cu ajutorul unui tiranicid, România post-revoluţionară s-a cufundat într-un vacuum constituţional care ar fi putut-o precipita în cel mai dezastruos haos, inclusiv un război civil. Puterea improvizată pe baza alegerilor pre-constituţionale din mai 1990 a organizat pregătirea şi desfăşurarea referendumului din decembrie 1991 pentru adoptarea primei Constituţii a tranziţiei. Aprobată de o majoritate substanţială, ea şi-a atras totuşi şi o serie de obiecţii în proporţii respectabile. Şi iată că acum, după peste un deceniu, sub acelaşi preşedinte care a propulsat-o, se pune chestiunea înlocuirii ei. Abrogarea Constituţiei Iliescu este întreprinsă de o altă Constituţie Iliescu.

Întîia dintre cele două variante nu a reuşit să evite supliciile tranziţiei. Ea a evitat totuşi degenerarea convulsiilor sociale într-un război civil şi a şubredei democraţii într-o nouă tiranie. Actualii susţinători ai revizuirii Constituţiei invocă cel mai stăruitor imperativul ralierii la modelul occidental. Şefi ai unor mari state democratice, locatarul provizoriu al Casei Albe şi inexpugnabila doamnă din Buckingam Palace trăiesc în regimuri constituţionale profund diferite. Comunitatea democratică se afirmă ca diversitate constituţională.

Modelul constituţional occidental nu există. Dornici să rămînă fideli unui model inexistent, proiectanţii viitoarei Constituţii sînt constrînşi să îşi dovedească inventivitatea.

Ei nu au pe cine copia.

▲

BARBURISME

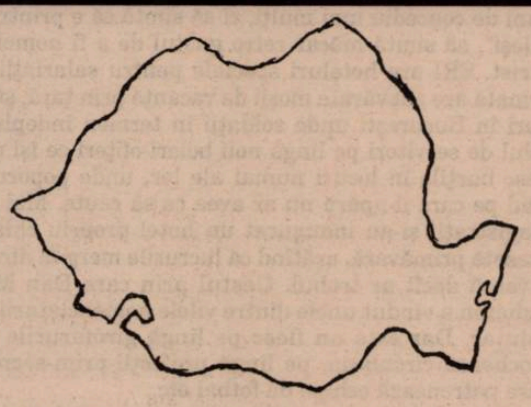

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Un joc idiot

În *Adevărul* de miercuri, 7 august, pe prima pagină, chiar sub frontispiciu, a apărut un articol cu titlul *Cu o aproximaţie de 10 zile, / În zona Vrancea sunt condiţii pentru producerea unui cutremur de anvergură* şi cu un subtitlu de două rînduri: „Prognozele aparţin nu vreunui Vergil Hâncu, ci unor reputaţi specialişti de la Institutul Român de Seismologie". Ce a urmat, se ştie: mai multe ziare şi telejurnale s-au întrecut în preziceri, confirmări, dezminţiri, adăugiri ş.a.m.d., într-un talmeş-balmeş care pînă la urmă n-a mai avut nici o legătură cu informaţia, ci cu confuzia. Totul, bineînţeles, pe seama nervilor, spaimelor şi emoţiilor publicului.

Sursa acestei noi „prevestiri" se află într-un comunicat trimis pe 6 august mai multor redacţii de Institutul Român de Seismologie Aplicată, care administrează Centrul de Avertizare Seismică Bucureşti. Dacă nu e manipulare (şi nu pot să spun că este, căci n-am alte probe în afara unor mărci textuale specifice discursului de acest tip), acest comunicat e cel puţin o probă de bramburească comunicaţională, amestecînd elemente care cu greu pot alcătui un ansamblu caracterizat prin coerenţă şi coeziune. Comunicatul are un *titlu* (!) care conţine o *personificare*, procedeu literar: „«VRANCEA NU SE CALMEAZĂ» !!" (am citat întocmai). Urmează o enumerare a cutremurelor înregistrate la începutul lunii august, în care este intercalată o frază despre performanţa Centrului („...cutremur avertizat de către CENTRUL DE AVERTIZARE SEISMICĂ BUCUREŞTI cu 27 secunde înainte ca unda seismică să «atingă» Bucureştiul"; trec peste detaliul că e incorect să spui „cutremur avertizat"...). Apoi, un fragment tipic de text promoţional, în care nu e uitat detaliul că este vorba de un institut privat: „Institutul Român de Seismologie Aplicată, institut particular, (...) îşi avertizează deocamdată abonaţii, cu 25-30 de secunde înainte, despre iminenţa sosirii în Bucureşti a oricărei mişcări seismice puternice din Vrancea..." etc. (Regret, încă un detaliu: mişcarea nu „soseşte" în Bucureşti; *trenul* soseşte; mişcarea, eventual, *se propagă*). După aceea, o nouă caracterizare de sine („staţiile seismice ale IRSA, dotate cu aparatură ultramodernă") şi o aglomerare de termeni ştiinţifici de neînţeles pentru un profan, dar care dau un aer de rigoare şi competenţă („valori anormale ale concentraţiei de Radon 222", „activarea emisiei de infrasunete în reţeaua «spider» de microbarografe", „apariţia fenomenelor de piezoelectricitate" etc.). Urmează frazele-cheie: „După aprecierea noastră, prin monitorizarea precursorilor seismici, se poate evalua cu o aproximare de circa 10 zile declanşarea unui eveniment seismic notabil. Această informaţie nu trebuie furnizată populaţiei, pentru a nu stîrni panică sau exod. În schimb, aceasta poate fi comunicată organismelor abilitate a interveni în caz de dezastre, pentru a nu fi prinse «pe picior greşit»". Aşa cum este formulat comunicatul, aceste fraze vagi pot fi interpretate oricum: se poate înţelege că peste zece zile va fi cutremur ori că *în general* seismele notabile pot fi prezise cu zece zile în avans. Şi ce înseamnă adjectivul „notabil" în acest context? Nu e un cuvînt prea vag pentru nişte oameni de ştiinţă? Şi ce sens au recomandările privind „modul de întrebuinţare" a informaţiei (populaţiei – nu, „organismelor" – da)? Atunci de ce a mai fost trimisă presei? În încheiere, din nou *promotion:* „se poate furniza o stare de pre-alarmă, urmată de semnalul de alarmă seismică, cu jumătate de minut înainte (...). Acest serviciu funcţionează din aprilie 2000". Pe scurt, comunicatul e incoerent, amestecă elemente de text promoţional cu terminologia ştiinţifică şi cu tehnici cvasi-literare, dintre care unele puternic marcate afectiv (personificare, folosirea frecventă a ghilimelelor pentru a sugera sensuri figurate ale cuvintelor, interogaţii, exclamaţii ş.a.), iar în punctele în care trebuie să fie precis nu reuşeşte decît să fie ambiguu. Şi conţine greşeli de redactare, de gramatică, de logică.

Un astfel de comunicat cu titlu literar a declanşat, cu participarea unor ziare şi a unor telejurnale, emoţii, spaime, false probleme, inutile luări de poziţie (şi un la fel de inutil „drept la replică" – de fapt, un fel de dezminţire – din partea IRSA). Autorii de savante strategii guvernamentale pentru „amăgirea" presei şi a opiniei publice pe perioada vacanţei pot răsufla uşuraţi: a fost de-ajuns un text semi-promoţional şi pseudo-ştiinţific pentru a da bieţilor oameni o săptămînă de nelinişti care să facă uitate alte probleme. Luni, 12 august, Henri Haessler, seismolog la Institutul din Strasbourg, intervievat de Radio Delta RFI, s-a exprimat fără echivoc, ca un adevărat om de ştiinţă: nivelul actual al cunoaşterii nu permite prezicerea cutremurelor.

Din toată această poveste rămîne o impresie amară: comunicarea în spaţiul public atinge noi culmi de iresponsabilitate, de cinism şi de nepăsare faţă de oameni. Omul de rînd rabdă, răsuflă uşurat că a scăpat, şi astfel tensiunile sociale au fost pentru o vreme eliberate. Companiile de asigurări cîştigă noi clienţi, institutul are noi abonaţi, economia de piaţă deci funcţionează. Şi aproape nimeni nu se mai indignează în faţa acestui joc idiot de-a comunicatul, dezminţirea şi precizarea, pe o temă atît de gravă.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Nadia

Printr-un fericit concurs de împrejurări, am văzut *La Dolce Vita* a lui Fellini pe cînd eram student, la şase ani după ce filmul fusese prezentat la Cannes şi obţinuse, cu scandal, premiul cel mare. Aşadar, era în vara lui 1966, filmul nu mai scandaliza pe nimeni, în uriaşa sală (să fi fost undeva, spre Place d'Italie? oricum, dacă mai există, ea a fost cu siguranţă transformată într-un „multiplex") luaseră loc doar vreo zece-doisprezece spectatori. Cam tot pe atunci, probabil, am aflat că Nadia Gray, actriţa care execută *strip-tease*-ul în scena finală, aceea a petrecerii improvizate („orgie", spun comentatorii, dar la standardele de astăzi termenul e mult exagerat), *strip-tease,* de altfel, senzual, dar pudic, mai mult ascunzînd decît dezvăluind, Nadia Gray, deci, era de origine română. Prestaţia actriţei se desfăşoară pe fondul muzical al *Patriciei,* şlagăr vestit al acelor ani (versiunea românească a făcut şi ea furori: „Alo! Vreau să stau de vorbă cu Patricia! / Cha, cha, cha! / Daţi-mi-o, vă rog, la telefon!"...) Pe generic, Nadia Gray e ultimul nume din distribuţie, e drept pusă în evidenţă, după înşiruirea de actori în roluri secundare apărînd doar trei interpreţi, „Lex Barker, Jacques Sernas e con Nadia Gray".

Am dat deunăzi de numele frumoasei actriţe răsfoind cartea recentă a lui Mihai Pelin, *Opisul emigraţiei politice,* cu subtitlul „DESTINE în 1222 de fişe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securităţii". Iată ce scrie la *Gray, Nadia:* „Născută la 23 noiembrie 1923, la Bucureşti, sub numele Nadia Cuşnir. Actriţă de teatru şi film, căsătorită cu celebrul pilot Constantin Bâzu Cantacuzino, de care a divorţat după ce s-au stabilit împreună în Occident. A jucat în numeroase filme în SUA, Marea Britanie, Germania, Franţa şi, mai ales, în Italia. Din palmaresul ei amintim rolurile din *Une Parisienne, Les femmes s'en balancent, Rocambole, Moglie per una notte* etc. Adevărata notorietate a dobîndit-o prin rolul pe care l-a jucat în filmul lui Federico Fellini *La Dolce Vita,* alături de Marcello Mastroiani (sic!) şi Anita Ekberg. A încetat din viaţă la 14 iunie 1994, într-un spital din New York".

Totuşi, „notorietate" e parcă mult spus pentru un rol, la urma urmelor, episodic. După toate aparenţele, debutul cinematografic al actriţei s-a produs în 1948, în *L'Inconnue du Soir.* A jucat apoi în filme de Carmine Gallone, Mario Camerini; *Une Parisienne* datează din 1957, protagonistă era Brigitte Bardot, mai jucau acolo Charles Boyer şi Henri Vidal. În Anglia a turnat în adaptarea pe care Peter Sellers a realizat-o după *Topaze* (1961); în Statele Unite, a apărut în *Two for the Road* (1967), film de Stanley Donen, în acelaşi an a jucat într-o peliculă a lui Sidney J.Furie, protagonist fiind Frank Sinatra. Nu a fost niciodată, am impresia, cap de afiş, însă a secondat mari staruri, jucînd alături de Gina Lollobrigida, Giulietta Massina, Marina Vlady, Ursula Andress, Audrey Hepburn, Jacqueline Bisset, Maurice Chevalier, Vittorio de Sica, Ugo Tognazzi, Albert Finney, Jean-Louis Trintignant, Gino Cervi.

E mai plauzibil că a stîrnit interesul Securităţii, de va fi existat un dosar Nadia Gray, prin căsătoria cu Bâzu Cantacuzino, personaj ieşit din comun, cu o biografie spectaculoasă. Fiul Mariei Rosetti-Cantacuzino (viitoarea soţie a lui George Enescu) a fost un pilot de mare performanţă, acrobat aerian, ilustrîndu-se în misiunile din timpul războiului, ajuns apoi o vreme pilotul Anei Pauker, rămas în Italia în ianuarie 1948 după ce pilotase un avion de pasageri pe ruta Arad-Milano. Se afla oare Nadia Gray în acel avion? Fişa din cartea lui Mihai Pelin nu ne spune nici cînd cei doi au divorţat, aflăm doar că Bâzu Cantacuzino a murit în 1958 la Madrid, un an înainte ca Nadia Gray să filmeze sub bagheta lui Fellini.

Una peste alta, e greu de explicat prezenţa în carte a unor nume din lumea spectacolului. *Jean Yonnel* (1891-1968) a ajuns societar al Comediei Franceze. Tatăl său, ni se comunică în fişă, era bun prieten cu Caragiale: ce semnificaţie avea această informaţie şi cui va fi folosit ea? Şi mai surprinzătoare e prezenţa lui *Schmidt, Josef,* faimosul cîntăreţ, vedetă a studiourilor UFA din Berlin, refugiat în Belgia, Franţa şi în fine Elveţia, unde moare în 1942. Nu e singurul exemplu prin care cartea lui Mihai Pelin ne sugerează fie că Securitatea se ocupa de morţi (alt caz ar fi Elena Văcărescu), fie că braţul lung al Securităţii acţiona şi înainte de înfiinţarea instituţiei, şi după desfiinţarea ei (exemple, aici, nenumărate). Mai există o posibilitate: aşa cum, în ce-i priveşte pe scriitori, „un cunoscut critic literar" redacta docte rapoarte şi sinteze, la fel vreun reputat critic de film se consacra unei devotate munci de documentare, întru apărarea unor nobile idealuri. Vorba lui Rabelais: „Science sans conscience n'est que ruine de l'âme".

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Gînduri

● În ultimul secol, punctele cardinale au devenit concepte politice. Est şi Vest desemnează în mentalul colectiv mai mult decît punctele de orizont de unde răsare şi apune soarele.

Cînd spunem „Vest", desemnăm o realitate culturală care îşi are originea în raţionalitatea de tip grec, altoită pe credinţa creştină. Spengler şi Sombart spuneau că spiritul Vestului este unul faustic, adică unul în care îndrăzneala de a depăşi propria condiţie, experimentul, creativitatea, iniţiativa au fost mereu încurajate şi valorizate pozitiv. Astăzi, „Vest" este similar cu stat de drept, capitalism performant, democraţie liberală.

Cînd spunem „Est", desemnăm o zonă instabilă, nesigură, un teritoriu în care se poate întîmpla (şi uneori chiar se întîmplă) inimaginabilul. „Estul" e teritoriul experienţelor spirituale tari, al căutărilor haotice şi al extazului. „Estul" e misterios, adesea greu de înţeles pentru vestici şi va rămîne, încă multă vreme, spaţiul în care se vor origina marile probleme.

Comerţul (în sens larg, de schimb) dintre Est şi Vest este, însă, probabil cel mai interesant fenomen al istoriei. Mă gîndesc, de pildă, la marile idei care vin din Vest şi se epuizează în cele din urmă consecinţe ale lor în Est. De exemplu, fascismul şi comunismul: idei venite din Vest, realităţi atroce în Est. Sper să nu se întîmple acelaşi lucru şi cu capitalismul. „Exportul" Estului spre Vest (creştinismul, logica clasică, aritmetica) este mai profund, mai stabil şi a ajuns la înflorire în Vest. Se pare că Vestul este un loc fertil pentru ideile luminoase ale Estului, în vreme ce Estul nu pare prea primitor pentru ideile Vestului.

● Orice s-ar zice, avem organ pentru metafizică. Şi haz, bașca. În ultimele săptămîni presa e plină de întrebarea „ce e mai important, guvernul sau o bibliotecă?". O problemă administrativă a devenit o chestiune de opţiune între două lumi: eşti cu lumea asta, a cezarului, sau eşti cu lumea cealaltă, a spiritului. Evident, toată lumea ţine partea bibliotecii. Şi e evident că un „război" împotriva cărţii nu poate avea nici o şansă de reuşită. Pînă şi Primarul General al Bucureştiului, pe care cu greu ţi-l poţi imagina confiscat de sala de lectură, a declarat, filosof, că „nici un Guvern nu e mai valoros decît un raft cu cărţi". Considerînd persoana, declaraţia are hazul ei. Elaborînd, în continuare, am spune că depinde de cărţile care sînt pe raft. Am putea cu uşurinţă elabora o listă (lungă, din păcate) cu cărţi a căror valoare cumulată este mult sub valoarea celui mai neinspirat guvern. E drept, avem şi cărţi care, luate cîte una, sînt mai importante decît toate guvernele de succes luate la un loc. Într-un fel, cărţile sînt ca guvernele: unele (multe) proaste, altele (puţine) bune. Ah, intelectualii ăştia!

● Tensiunile lumii sînt citite de fiecare în mod diferit. Noii „progresişti" cred că trăim tensiunea dintre modernitate (care cîştigă tot mai mult teren) şi tradiţionalism (văzut ca o reacţiune); în ştiinţele politice viziunile impregnate de acest gen de „optimism robust" vin în siajul lui Fukuyama. Alţii cred că trăim o acutizare a eternului conflict între civilizaţii – civilizaţia occidentală, creştină, împotriva orientului musulmanizat, cu toate nuanţările de rigoare; în ştiinţele politice, profesorul lui Fukuyama, Huntington, propune această viziune. Mi se pare semnificativ faptul ca *profesorul* este cel care crede în războiul inepuizabil al civilizaţiilor şi *elevul* e cel care crede în victoria modernităţii (adică a democraţiei liberale); e ceva paradigmatic în felul în care aceste opţiuni s-au aşezat de o parte şi de cealaltă a relaţiei *profesor-elev*. În fine, stîngiştii văd, cum văd ei întotdeauna, conflictul dintre săraci şi bogaţi. Mai e şi viziunea credincioşilor (fie ca o confruntare între Dumnezeu şi Diavol, fie ca o confruntare între armatele lor de credincioşi şi necredincioşi).

● Ca orice decizie de acest gen, semnarea acordului bilateral româno-american privind asigurarea imunităţii soldaţilor americani în faţa proaspăt createi Curţi Penale Internaţionale a presupus un risc. Sper că a fost un risc asumat şi, mai mult, sper că acest risc asumat îşi va arăta roadele în curînd, la Praga. Îmi propun să revin pe larg asupra temei, căci problema imunităţii soldaţilor americani trebuie văzută *politic* din ambele perspective: de dincoace şi de dincolo de Atlantic, dar şi *juridic* din unica perspectivă a marilor principii ale dreptului. În orice caz, alături de trimiterea de trupe combatante în deşerturile ucigătoare ale Afganistanului, această decizie mi se pare a fi extrem de importantă în economia cursei pentru NATO.

Sigur, analiştii au toată îndreptăţirea să-şi pună întrebarea: de ce a ajuns România să aibă nevoie de asemenea gesturi extreme pentru a-şi asigura aderarea la NATO? Simplu: pentru că România nu a făcut reforme la timp. Încercăm să compensăm acum, în al doisprezecelea ceas, prin gesturi *tari* de politică externă lîncezeală din politica internă a ultimilor doisprezece ani. Dacă România avea un PIB pe locuitor ca al Sloveniei, o atitudine faţă de propriul trecut comunist ca a Cehiei, o politică în domeniul proprietăţii ca a Ungariei ori un nivel al investiţiilor externe comparabil cu cel al Poloniei, nu mai era acum nevoie să ne expunem acestui joc de ultimă secundă, în care aruncăm pe masă tot ce se poate arunca, numai să facem uitate neîmplinirile din ultimii ani.

Nu poţi să nu vezi, şi în aceste gesturi, o prelungire firească a încercărilor noastre seculare de a păcăli istoria.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

O tură cu maşina din revistă

Pe vremea cînd în ţară se puteau cumpăra vreo cinci modele de automobile, singura soluţie ca să mai vezi şi altceva în materie de maşini era revista *Autoturism* şi copilul ei, *Almanahul Auto*. Această din urmă publicaţie (păstrată şi astăzi în colecţie de milioane de veşnici pietoni) îşi permitea, odată pe an, luxul de a prezenta 20-30 de *maşini străine* (termenul avea o greutate aproape mistică pentru mulţi dintre noi...) şi de a scrie despre ultimele cercetări în domeniul motoarelor turbosupraalimentate sau al coeficientului de aerodinamicitate. În replică, industria artizanală românească producea şi ea celebrele abţibilduri „turbo", uşor de aplicat pe muchia portbagajului Daciei, aceeaşi de vreo 20 de ani. La acest *touch of class*, cunoscătorii adevăraţi adăugau şi-un spoiler, pasămite pentru o mai bună direcţionare a curenţilor de aer la vitezele înalte de pe autostrăzile româneşti...

Demersul jurnalistic de atunci ar părea astăzi patetic, dacă n-ar fi vorba de munca de o viaţă a redactorilor. Şi nu era numai efortul de imaginaţie de a prezenta, în fiecare an, acelaşi automobil naţional drept altul. Mai mult decît atît: jurnaliştii noştri auto scriau ca şi cum în România se puteau cumpăra toate maşinile din revista lor. Astfel, prezentările automobilelor altora includeau consumul de combustibil, cu comentariile gospodăreşti de rigoare, spaţiul interior (maşinile, mari, de familie, păreau cele mai apreciate), echipamentele noi (prin anii '80, cînd abia apăruse ABS-ul, *Autoturism* ne îmbia să-l adoptăm, descriindu-i avantajele revoluţionare) şi, bineînţeles, tendinţele în design („şi anul acesta se poartă *fast-back*-ul...").

Spre sfîrşitul anilor '80, maşinile străine au început să dispară din revistă şi almanah. Semn că, undeva, cineva înţelesese natura subversivă a uitatului peste gard. Mai ales că, deşi industria auto mondială producea pentru capitaliştii cu bani, cifrele de vînzări (publicate şi ele în *Autoturism*) puteau duce la concluzia bizară că în Occident sînt mai mulţi exploatatori decît exploataţi. Finalul de epocă a prins mai toate publicaţiile în degringoladă, complet nepregătite pentru primul import de maşini străine adevărate, întîmplat, pare-mi-se, prin toamna lui '90. Automobilul naţional a rezistat, iată, încă 12 ani. Nu însă şi revistele: în print, spre deosebire de şosea, stăpînesc formule mai mult sau mai puţin de import...

În multe privinţe, presa economică românească e astăzi într-o situaţie similară: scriem despre piaţa bursieră şi investiţii *green-field*, despre productivitate şi stabilitate legislativă într-o lume de provincii dominată încă de psihologia planului, de şomajul văzut ca infracţiune şi de minciuna subvenţiei, preferabilă adevărului economic. Adăugaţi la asta licitaţiile în care cel mai orientat cîştigă şi banii aruncaţi pe maşini şi sedii în locuri pustii – acolo unde mîna tovarăşului prim a arătat că trebuie pus încă un monument al capacităţii sale de a convinge Bucureştiul...

La fel ca jurnaliştii auto de altădată, presa economică scrie despre business ca şi cum fiecare şi-ar putea construi o afacere de succes, imediat. Sigur, cu condiţia să aibă acel spirit antreprenorial despre care străinii veniţi în vizită zic, politicos, că e tot ce ne mai lipseşte. Se vorbeşte despre structurile de costuri, defalcate pe materiale, energie şi forţă de muncă, însă nicăieri nu vezi costul real de producţie, acela în care intră şpăgile la furnizori şi – mai nou, ultimul răcnet! – chiar şi la client (mă rog, cîteva cadre de conducere, acolo...).

Să fie şi-acesta un efort la fel de naiv ca acela al redactorilor de la *Autoturism*, altădată? Poate că nu. Şi-acum 20 de ani, ca şi acum, modelul străin, fie el maşină sau plan de dezvoltare, avea o anumită aură – nu neapărat de respectabilitate, cît mai degrabă de modernitate. Arată mai *cool* un business făcut după regulile de dincolo – cu toate că, încă, viteza cu care te duce la destinaţie (avere, faimă) rămîne mai mică.

Aici ar fi şi deosebirea dintre noi, cei de astăzi, şi jurnaliştii auto de altădată: nu e nevoie să tînjim după bolidul din străinătate. În materie de afaceri, în România se produce la ora asta chiar şi echivalentul unui Ferrari. Vestea proastă e că n-are număr de înmatriculare şi nici talon. Rămîne însă vestea bună (şi-n ea găsim şi specificul naţional): nu te opreşte poliţia numai pentru atîta lucru.

▲

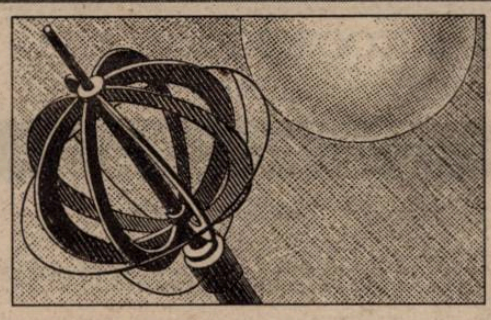

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Interdicţii

Confruntate cu violenţa, guvernele francez şi spaniol au declanşat procedura de interzicere a formaţiunilor politice care o susţin sau au declanşat-o. La Paris, la defilarea de pe 14 iulie, Maxime Brunerie a tras cu puşca în direcţia preşedintelui Chirac; el este militant al unui grupuscul de extremă-dreaptă, Unitatea Radicală (UR). Înfiinţată în 1998, după scindarea Frontului Naţional, UR nu este, după cum scrie presa franceză, nici partid politic, nici asociaţie înregistrată, ci o federaţie de grupuri, organizate în jurul unor situri Internet, numărînd, conform propriilor estimări, aproximativ 2000 de persoane. După atentatul eşuat, conducerea a dat o dezminţire: Maxime Brunerie nu este un membru al Unităţii Radicale, ci doar un „tovarăş de drum". Vecinii povestesc că era un tînăr liniştit, reproşîndu-i numai că nu spunea niciodată „bună ziua"; suporter activ al echipei de fotbal Paris-Saint-Germain, fanatic al „rock-ului identitar", el a candidat pe lista pentru alegerile municipale din 2001 şi pe cea pentru legislative din 2002, din partea partidului lui Megret (o aripă desprinsă din Frontul Naţional al lui Le Pen). Sîmbătă, 13, le-a spus celor din jurul lui „uitaţi-vă la televizor duminică, eu o să fiu vedeta". A fost. Acum este internat într-un azil psihiatric şi guvernul a declanşat procesul de interzicere al UR şi al prezenţei ei pe Internet. Procedura se întemeiază pe o lege din 1936, unde este prevăzută dizolvarea oricărei mişcări care „prin forma şi organizarea sa militară prezintă caracterul unor grupe de luptă sau de miliţie privată". Combatanţii extremişti nu prea iau în serios aceste măsuri: „desfiinţarea este derizorie, ea va fi un impuls pentru viitor. O să ne schimbăm denumirea şi ne vom reconsidera modurile de funcţionare, ceea ce va fi şansa noastră. Asociaţia o să renască sub o formă legală şi declarată", spunea purtătorul de cuvînt Guillaume Luyt *(Le Monde,* 28 iulie, 2002).

Graniţa dintre partidele cu un program extremist care promit aplicarea lui după ce vor obţine majoritatea electorală şi formaţiunile tinerilor grăbiţi care vor să „trăiască mai rapid şi mai intens decît contemporanii lor" este greu de trasat.

În Spania, problema se complică prin faptul că partidul supus procedurii de interdicţie, Batasuna, a obţinut la ultimele alegeri regionale, datorită celor 143.000 de voturi (10% din electorat) şapte locuri în parlamentul regional din Ţara Bascilor. Nu este o formaţiune marginală, ci un partid cu bază de masă, considerat însă „vitrina politică" a organizaţiei separatiste ETA. ETA luptă pentru independenţa regiunii şi pentru a o dobîndi a organizat, în ultimii 34 de ani, atentate teroriste din care au rezultat 800 de morţi. Ultimul, pe 4 august, a fost într-o staţiune balneară, Santa Pola, unde explozia unui automobil capcană într-o staţie de autobuz a distrus 250 de apartamente, a făcut 40 de răniţi şi doi morţi: un bărbat de 57 de ani şi o fetiţă de 6 ani. Mii de persoane au ieşit în stradă, în toată ţara, manifestînd împotriva acţiunilor ETA. Indignării generale, purtătorul de cuvînt al partidului Batasuna i-a răspuns declarînd că moartea celor două persoane este „dureroasă", dar nu a condamnat atentatul: „Aceste morţi ar fi putut fi evitate dacă am reuşi să introducem elemente raţionale într-un conflict care durează de secole". Vinovat este, deci, guvernul şi în viziunea partidului Batasuna, elementele raţionale sînt impuse prin morţii întîmplători din staţiile de autobuz. Ar mai fi de observat că „viziunea raţională" este împărtăşită doar de 10% din electorat, bascii nefiind la ora de faţă persecutaţi: regiunea e administrată de o coaliţie care promovează limba şi cultura bască. Proiectului guvernamental de interdicţie propus de Partidul Popular al premierului Aznar va fi, probabil, susţinut şi de socialişti. În Ţara Bascilor perspectiva a fost întîmpinată cu alte manifestaţii de protest, organizate de liderii Batasuna, sub lozinca „Opriţi fascismul! Vrem democraţie pentru ţara Bascilor!". Şi cum lupta împotriva fascismului legitimează orice violenţă, este de prevăzut că vor mai fi atentate şi asasinate. Interzicerea partidului legal ar putea să încline balanţa de partea terorismului. E greu de discutat cu organizaţiile oamenilor care nu zic bună ziua, dar tocmai de aceea ele sînt şi foarte greu de desfiinţat.

▲

Andrei CODRESCU
& Ioana AVĂDANI

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Feminismul românesc

– E a doua săptămînă a vizitei mele în România, cea mai lungă perioadă petrecută în ţara-mi de baştină din '65 încoace, cînd am părăsit-o. În ţara asta, mama mea a fost măritată de trei ori, şi numai un răstimp foarte scurt cu tata. În copilăria mea, ea îşi avea propriul atelier fotografic din care trăiam amîndoi, ba o mai ajuta şi pe bunica uneori. Relaţiile ei cu bărbaţii au fost dureroase şi complicate, dar de cele mai multe ori sentimentale într-un mod pe care azi, ca adult, îl înţeleg. În România anilor '50 şi '60, era o femeie puternică şi independentă. În 1989, la puţin după răsturnarea lui Ceauşescu, am auzit nişte poveşti de groază despre viaţa femeilor în anii '70 şi '80. Avorturile erau ilegale şi femeilor li se cerea să „producă" statului cinci copii. Multe dintre ele au pierit în condiţii mizerabile, în tentative de avort, altele s-au sinucis şi multe altele s-au măritat, captive în relaţii abuzive din care nu aveau cum scăpa. Am auzit primele astfel de istorii înfiorătoare de la Denisa C., poetă şi prozatoare. Am întrebat-o pe Denisa de ce nu-şi trece în scris experienţele ei şi ale prietenelor ei. Relatarea nefardată a mizeriei copleşitoare în care trăiau femeile din România ar fi fost de interes, gîndeam eu, nu numai societăţii româneşti, în încercarea de a se despărţi de trecut, ci şi americanilor, care dezbat la nesfîrşit aspectele etice ale controlului naşterilor. Denisa mi-a răspuns că preferă să scrie poezie. Cred că această bucată de istorie se pierde şi că un eşec în a ne păstra amintirile ar fi dezastruos. Ioana, tu care eşti şi romîncă, şi ziaristă, poţi să-ţi explici lipsa unei astfel de discuţii şi reţinerea femeilor din România de a trata aceste probleme?

– Aceste probleme nu le afectează numai pe femei, ci întreaga societate. De ce ar trebui numai femeile să le trateze? Mă tem însă că România are multe alte teme nediscutate, nu numai situaţia femeilor. Experienţa comunistă, în general. Omniprezenţa Securităţii în viaţa noastră: în clase, în birouri, în paturile noastre. (Chiar şi în cele de spital. Căci, pe lîngă doctor, orice femeie care avorta se bucura şi de „asistenţa" unui procuror.) Holocaustul. Toate acestea ţin de istorie, deci de „trecut". De ce să ne mai batem capul cu ele cînd avem în faţă un „viitor luminos"? Rezultatul nu este doar uitarea, ci o versiune romanţată a trecutului. Lecţiile neînvăţate la timp se întorc împotriva noastră. Şi-apoi, românii sînt un popor misterios. În ţara în care „discuţiile" sînt un fel de sport naţional, dezbaterile publice serioase sînt, paradoxal, încă de domeniul viitorului. Se pare că sub faţada asta gureşă se ascunde o societate profund dislexică.

– România este o ţară de oameni frumoşi şi deştepţi. Romîncele, cel puţin în oraşele mari, arată şic şi minunate, evident influenţate de gusturile occidentale în materie de modă. Există, în acelaşi timp, şi o imensă industrie a pornografiei, de la filme la reviste şi pînă la comerţul subteran cu sclave sexuale. Am remarcat şi oarece articole în presă împotriva „corectitudinii politice" şi a feminismului. E greu să-ţi închipui cum o societate care nu şi-a dezbătut niciodată cu seriozitate chestiunile feministe poate trece dintr-o dată de la tăcerea ruşinată la pornografie. Anca G., jurnalist de televiziune şi analist al societăţii româneşti, mi-a spus că oropsirea femeilor continuă fără crîcnire, căci femeile se tem şi de trecut, şi de adevăr. Ce-i de făcut, aşa cum zicea Lenin?

– Dacă pui întrebările lui Lenin, rişti să primeşti răspunsurile lui Lenin. Romîncele nu au avut nevoie de o mişcare feministă pentru că – iarăşi paradoxal – de treaba asta s-au ocupat comuniştii. Ei aveau ceea ce azi se numeşte „o abordare pro-activă" (dacă tot vorbim de *political corectness...*). Exista o „normă" de 30% femei în toate organele de conducere. Aşa că, la momentul 1989, puteai găsi femei (nu vorbim aici de calitatea lor...) cam peste tot, în poziţii de conducere. Bărbaţii se obişnuiseră cu ele în preajmă, ca „tovarăşe de muncă", ba chiar le acceptau ca „şefe". De asemenea, nu exista discriminare sexuală pe piaţa muncii – ceea ce este extrem de important într-o ţară în care femeile trebuie să muncească, pentru că nu poţi ţine casa cu un singur salariu (al bărbatului, fără îndoială...). Acesta era potenţialul de care se bucurau femeile la momentul revoluţiei. N-aveau nevoie decît de un start bun. Cele mai multe, se pare, l-au ratat. Cît despre industria pornografică, de la Larry Flint încoace este văzută ca manifestare a libertăţii de expresie, nu? Construieşte în jurul femeii-obiect peste tot în lume, România nu face excepţie. Iar răspunsul corect la pornografie nu este interdicţia instituţională (a se vedea rizibila lege românească anti-pornografie, care instituie o taxă pentru oricine ar dori să acceseze un site porno pe Internet), ci educaţia. Ce-ţi spuneam de „răspunsurile lui Lenin"? Aşa că: „Învăţaţi, învăţaţi, învăţaţi"...

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Valuri şi lumini

În ziua în care scriu marea are valuri mari şi albe, înteţite de un vînt subţire, numai bun pentru a agita plopii de pe faleză. Salvamarii au un aer solemn şi neliniştit, din care motiv folosesc des fluierul prins cu un şnur de gît, pentru a scoate oamenii din apă; DJ-ul de la un post de radio al staţiunii invită şi el oamenii să rămînă pe nisip, pentru că marea este neliniştită şi are curenţi care te trag în larg. Cînd nu vorbeşte despre curenţii marini, prezintă sumarul revistelor *Elle* şi *Avantaje* şi, din sumar, pune nişte întrebări şi dă premii cui se grăbeşte să-i trimită, scris pe o hîrtie, răspunsul. Ieri, lîngă mine erau două cupluri cu accent transilvan care au intrat în joc, s-au foit un minut pînă au căzut de acord asupra răspunsului, apoi alte două minute pînă au găsit un pix, apoi vreo trei minute pentru o bucată de hîrtie; cum n-au găsit hîrtie, au deşirat un pachet de ţigări. Cu şnurul de la slip fluturîndu-i victorios şi cu mesajul în mîna dreaptă, cel mai vînjos dintre cei doi masculi s-a pus pe goană spre staţia de radio. A plecat fugind cu o mină foarte concentrată, cu acea seriozitate a ardeleanului în a învesti cu solemnitate lucruri pe care olteanul le plasează grăbit într-o înjurătură sîsîită, pe care moldoveanul le priveşte cu o teamă binişor camuflată în dispreţ şi pe care bănăţeanul le lasă pe seama altora, cu un regret domolit de orgoliu. Ardeleanul era încă pe drum cînd DJ-ul a dat răspunsul, spre dezamăgirea vizibilă a vecinilor mei; cînd s-a întors vînjosul, amicii l-au primit cu o replică pe care o anticipasem (probabil ca şi dvs.): *Am mai rupt şi ţigările degeaba!* În lipsa pachetului de carton, ţigaretele zăceau într-o şapcă şi tot ce mi-a rămas mie din tot acest episod a fost mutra unui copil de vreo 10-12 ani din grup, privind cu gura căscată la snop şi spunîndu-şi, probabil, ca pe un secret intim de mare gravitate, de nespus nimănui, *Cînd o să fiu mare o să fumez de două ori pe-atîta.*

Asta a fost ieri. Azi, mărul din care muşc privind marea de pe terasă este rece – pentru că l-am ţinut la frigider –, are carnea tare, mai mult acră decît dulce. Pe lacul rotund din faţa hotelului se plimbă vreo două hidrobiciclete, iar pe margini, cu şepcile pe cap şi cu capsule de bere în preajmă, stau vreo şapte-opt pescari. Unul are alături soţia; ea nu pescuieşte, ci citeşte ziarul, plus că are pe chip blazarea femeii care ştie – de cîteva decenii, pesemne – că un pescar în familie este cu totul suficient. În răstimp, pescarii prind şi cîte un peşte, cam cît degetul mare al mîinii; aceştia pot naşte oarece pofte numai rîndunelelor care bat aerul, aproape de pămînt. Probabil că va ploua.

Lacul este ocolit, de jur împrejur, de o alee cimentată, cu cîteva sălcii plîngătoare şi cu cîţiva stîlpi pentru iluminat. Pe partea dreaptă a lacului, stîlpii au becuri în capăt, sus. Pe partea stîngă, stîlpii sînt ca nişte chibrituri înfipte în pămînt, în loc de meşă avînd la extremitatea superioară pete vizibile de rugină. Diferenţa dintre stîlpii de pe cele două părţi este dată de un tînăr electrician care meştereşte de vreo două zile, reparînd fire electrice şi punînd becuri. De ce tocmai în august, după mijlocul sezonului? – grea întrebare. Peste vreo zece ani, electricianul acesta ar putea ajunge, printr-un capriciu al sorţii, senator, caz în care în CV-ul său de pe site-ul Parlamentului s-ar putea nota că a lucrat la electrificarea litoralului românesc, *pentru vacanţele dumneavoastră* (după cum şi N. Ceauşescu, pe cînd se afla tînăr în lagăr, prin '42-'43, a îngropat şi el nişte cabluri pentru electrificarea oraşului Tg. Jiu, prilej pentru hagiografi de a-l prezenta peste decenii ca pe un fel de Prometeu descătuşat).

Deocamdată, electricianul pe care-l văd de pe terasă tot leagă la fire, se uită la ceas o dată la cinci minute şi tot o dată la cinci minute se mai scarpină scurt, dar apăsat în zona pubiană, un gest comun de altfel printre semenii noştri. În două zile el a reparat fix şase stîlpi, şi mai are încă nouă, cît pentru o săptămînă plină de lucru.

Ar ieşi din el un parlamentar pe cinste.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Pictura de hol & macrameul & bibeloul

Nu mai sîntem, cultural vorbind, ce am fost în urmă cu un veac sau nici măcar în urmă cu cinci, şase decenii. Nu ne (mai) putem socoti creaţii exclusive ale lecturii, ale bibliotecii. Minunăţia unică, în multe privinţe, a literei, grozăvia tainică a relaţiei dintre abstracţiunea seacă a semnului scris şi nesfîrşitele ţinuturi ale imaginarului de obîrşie literară cărora le-a dat naştere este asemenea tainelor celor mai de soi ale religiilor. Epifania, arătare a celor de peste fire, din textul scris, fie el poezie, proză sau gînd filosofic este miraculos, dacă socoţi că de la semnul scris al sunetului s-a ajuns la arhitectura de înţelesuri (simţiri şi imagini) din proza lui Thomas Mann. Rămîne şi acum valabilă întrebarea cu tîlc a lui Socrate către Cratylos cînd îl întreba „dacă este cu putinţă, ori nu, a atribui şi raporta picturile şi cuvintele (...) lucrurilor ale căror imitaţii sînt?" Nu e lucru de şagă faptul că marele desculţ raportează nu doar cuvintele, ci şi picturile, lucrurilor, în nedumerirea sa pedagogică. Acestei aspiraţii spre identificarea între ceea ce se arată şi ceea ce este arătat, i s-a spus mimesis şi s-a dovedit a fi o iluzie, un soi de fata morgana a tuturor hermeneuticilor de atunci şi pînă astăzi.

Numai că toate acestea, cel puţin pentru un prozator îndatorat să se uite în imediatul locuirii sale, au astăzi altă consistenţă. Pictura şi cuvîntul au fost realităţi megieşe din vechimi. Cu deosebirea că litera este concurată azi de alte cele. De film. De televiziuni. Chiar dacă nu recunoaştem, pe vremurile antichităţii sale, lumea postmodernă s-a format în sala de film: aceea care mirosea a motorină de la podele. Copilăria lumii de azi, a lumii acesteia vrednică de dispreţ pe care eu, ca prozator îndatorat ei, nu o pot dispreţui, şi asta nu fiindcă nu aş avea alta la îndemînă, ci pentru simplul motiv că nici o idee nu valorează, în ochii mei de om prost aparţinînd unei lumi proaste, cît mirosul podelelor date cu motorină din cinematograful copilăriei mele. Subiectivism delirant şi patetic, lipsă a dreptei judecăţi, neputinţă a măsurării corecte, întocmai şi la timp, a lumii în care trăim? Posibil. Poate că asta este o altă terapie a căutării, să scormonească ideea în lucruri nedemne de înalta ei demnitate, în kitschuri, în romanţa de mahala: poate că în realitatea subculturii se află resursele ignorate ale unei alte posibile priceperi înalte. Lumea actuală este aşa cum e datorită faptului că anume lucruri s-au petrecut inevitabil. Sîntem expresia istorică a culturii care a dat viaţă filosofului şi artistului, dar şi unor realităţi proaste: a picturii de hol, a macrameului, a bibeloului vrednic de dispreţ de pe somiera părinţilor, a carpetei, a posterului, a scrumierei din bronz sub forma frunzei de stejar, a acelei mărunte gondole împodobite cu beculeţe de pe marginea sofalei, a cavalerului medieval turnat din plumb la fabrică, în pauză, alături de un cuţit, de făraşul pentru teracotă, de maşina de făcut cîrnaţi din carne de porc pe care le vindeau în sat navetiştii, aparţinînd clasei muncitoare, în vechiul regim. Cultura înaltă reprimă subcultura tot aşa cum moralitatea reprimă dezordinea etică a instinctualităţilor erotice. Numai că acest lucru nu înseamnă nicidecum că cea de pe urmă nu există şi că, dincolo de aspectul cuvios al unei doamne titrate, vorba anunţurilor matrimoniale, nu ar putea să dea în clocot vise neruşinate în care bărbăţia meşterului instalator să-şi aibe un loc pe măsură. Sîntem cultural datorită faptului că avem ce repudia, ce dispreţui, că avem şansa de a ne delimita, de a fi în deplina noastră alteritate prin refuzul banalităţii tîmpite a imperiului celuilalt, a cavalerului din bronz turnat şi a bibeloului din vitrina mobilei Camelia pe care au cumpărat-o în rate părinţii, imediat după ce Nicolae Ceauşescu a lansat tezele din iunie (sau iulie?) ale revoluţiei culturale. Aparţinem acestei realităţi de după 1971 în aceeaşi măsură în care aparţinem carpetei cu cerbi şi căprioare din holul copilăriei de care, din pricini culturale, ne ruşinăm aşa cum ne ruşinăm să spunem că, la rîndul nostru, am lăcrimat la filmul indian *Vagabondul*, acela cu actorul de largă adulaţie pe nume „Rajkapur" (nu mai ştiu ortografierea corectă, scriu cum mi-a rămas în memoria auditivă): idolul rromilor autohtoni care şi-au descoperit prin el cele dintîi îndemnuri de asumare a unei identităţi de rasă, încurajată de simpatia ariană a semenilor. Nu mai spun despre indienii apaşi din neuitatul film *Comoara din lacul de argint*, el însuşi un pretext al mîndriei identitare a prietenilor rromi din orăşelul copilăriei, în măsură să ne îndrume, pe noi ceilalţi, prietenii lor de gaşcă subculturală şi submorală, chiar dacă în fel neştiut, pe căile unei corectitudini politice înainte de vreme.

▲

Texte şi opinii de: Lorena ARMULESCU (eseistă) ● Dorin-Liviu BÎTFOI (jurnalist) ● Alfred BULAI (sociolog) ● Şerban FOARŢĂ (scriitor) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Martín MOLINARO (scriitor, Argentina) ● Ioan T. MORAR (scriitor) ● Adina POPESCU ● Gheorghe SIMON (monah, Mănăstirea Agapia) ● Dan STANCIU ● Alex. Leo ŞERBAN

„La revedere şi mulţumesc“ (argument)

Sinuciderea apare, cel mai adesea, în discursul comun, invocată alături de nebunie şi laşitate, adică în contextul unei boli fizice, psihice sau morale. Pentru omul de pe stradă sau de la televizor, un altul care şi-a pus capăt zilelor este sau laş (fiindcă n-a mai suportat nu vom şti niciodată ce) sau nebun (oricum, în afara normalităţii care ne face pe noi, ceilalţi, să preferăm viaţă cu orice preţ). Este de la sine înţeles cum sînt valorizaţi termenii acestei separaţii: pe de-o parte laşi şi nebuni, pe de altă parte curajoşi şi zdraveni; o minoritate slabă şi o majoritate tare; cîţiva rătăciţi care rareori au cuvîntul (prin bilete de adio sau jurnale intime) şi o mare interpretativă de inchizitori uneori patetici şi înţelegători, convinşi de sensul vieţii sau cochetînd cu acel „incalculabil sentiment“ care, după Camus, „priveaza spiritul de somnul necesar vieţii“.

Cum apare, însă, acel „incalculabil sentiment“? Sociologii definesc actul sinuciderii şi rezultatul său (vezi celebra definiţie a lui Durkheim), fac statistici pe grupe de vîrstă, sex şi naţionalitate, tratînd sinuciderea nu ca pe un act omenesc, ci doar ca pe-o ieşire voluntară din viaţă. Psihologii vorbesc despre o regresiune în paradisul originar, o nostalgie a abisului, a întoarcerii la origini. Teologii creştini consideră sinuciderea un păcat de moarte. În Problema morală a sinuciderii, P.-L. Landsberg crede că „departe de a fi legată de vreo aşazisă regulă naturală, departe de a fi o regulă de bun simţ, interdicţia absolută a sinuciderii se justifică şi se înţelege numai dacă ne raportăm la sminteala şi la paradoxul crucii“. Cu alte cuvinte, credinciosul trebuie să-şi ducă crucea care i-a fost dată.

Din toate aceste definiţii scapă tocmai acel sentiment incalculabil care ne face uneori să credem (sau să fim siguri) că viaţa nu merită să fie trăită şi pe care îl putem descoperi – dacă nu facem parte din normalitatea diurnă şi curajoasă, imună la aceste reflecţii – în cărţile şi jurnalele marilor sinucigaşi sau în biografiile (întotdeauna abuzive) de după moartea lor liberă. Descoperim acest sentiment întrebîndu-ne cît de mult trebuie să-şi fi dorit moartea Virginia Woolf atunci cînd s-a înecat într-o apă de douăzeci de centimetri, ce spaimă de barbarismul epocii sale n-a mai putut îndura Stefan Zweig cînd s-a otrăvit cu cianură, ce demenţă autodistructivă i-a transmis lui Hemingway propria sa mamă împreună cu pistolul cu care se sinucisese tatăl său însoţit de o prăjitură cu ciocolată, cît de „dezgustat de tot“ trebuie să fi fost René Crevel, dandy-ul suprarealist omorîndu-se, cît de vanitos Jack London ca să-şi devanseze ziua morţii printr-o doză mortală de morfină şi cît de uşurat Romain Gary, plonjînd în moarte aproape recunoscător: „La revedere şi mulţumesc.“ (S. S.)

Alfred BULAI

Despre sinucidere

Era prin toamna lui '74. Eram în clasa a VI-a. Abia mă mutasem la noua mea şcoală. Venisem cu toţii, în anul acela, de prin toate părţile Bucureştiului. Şcoala era şi ea în primul său an de activitate. Îmi aduc aminte de unul dintre colegii mei de clasă. Un băieţel firav, înăltuţ, cu faţă alungită, teribil de sfios. Învăţa tare prost, pînă şi eu îmi dădeam seama. Nu se juca cu noi decît arareori şi, chiar şi atunci, ne distram pe seama lui cu glume pe care numai puştanii de 11-12 ani le pot face. Nu avea curajul să răspundă celor care se luau de el şi nici măcar să spună ceva atunci cînd lucrurile nu îi conveneau.

O profesoară sau un profesor, habar nu am la ce disciplină, mă pusese pe rîndul meu de la geam să controlez colegii dacă îşi făceau temele. Îmi aduc aminte că nu aveam nici un fel de reţinere în a-l pîrî pe timidul meu coleg. Pe alţii, pe care îi consideram prieteni, îi mai iertam. El nu îmi era prieten şi probabil nu îi era nimănui din clasă.

Într-o dimineaţă, o profesoară a venit la noi în clasă şi ne-a spus că în şcoala se întîmplase ceva groaznic. Colegul nostru se spînzurase. Firavul şi timidul băieţaş avusese un gest pe care nimeni nu putea să-l înţeleagă. Un curaj final la care nici unul dintre noi nu ne-am fi gîndit. Se spînzurase cu o curea.

Îl chema Viezure Stelică. Poate ciudat, dar este singurul coleg din clasa a VI-a al cărui nume mi-l amintesc şi astăzi. Nu mai ţin minte cum îl chema pe diriginte, dacă era bărbat sau femeie sau ce disciplină preda. Dar îmi aduc aminte de Viezure Stelică, primul meu cunoscut care s-a spînzurat.

Sinuciderea este un fenomen care a fascinat şi a obsedat dintotdeauna. Sinuciderea este un fenomen de o constanţă rar întîlnită în viaţa socială. Ea este un atribut esenţial al oricărei forme de organizare socială. Poate tocmai din acest motiv debutul ştiinţei empirice a sociologiei s-a făcut cu o lucrare despre sinucidere. Durkheim este primul sociolog ce a publicat o lucrare, care se baza exclusiv pe analiza unor date empirice. O carte despre sinucidere. A apărut cu aproape 100 de ani în urmă.

Sinuciderea fascinează pentru că nu o putem cuprinde, iar atunci cînd credem că reuşim cît de cît acest lucru, nu avem capacitatea empatică de a surprinde adevăratul înţeles al unui asemenea gest. O forţă lăuntrică, ancestrală, dată de cel mai preţios instinct, care există pe această planetă independent de rasa umană, de aproape un miliard de ani, instinctul de supravieţuire ne împiedică să înţelegem cu adevărat sinuciderea. Probabil că pur şi simplu refuzăm sau sîntem programaţi genetic să refuzăm. Cu toate acestea societatea ne-a învăţat să ne guvernăm instinctele, inclusiv pe cel de supravieţuire. Ea ne-a învăţat şi să ne sinucidem.

Pînă la Durkheim sinuciderea a fost privită mai degrabă ca o boală, ca o tulburare a spiritului, ca un gest necugetat de nesupunere în faţa divinităţii, cea îndreptăţită să dea şi să ia viaţa. Biserica a fost de-a lungul timpului probabil cel mai mare adversar al sinuciderii, asta însă mai ales pentru că sinucigaşul este un tip care îşi bate joc de Dumnezeu sfidînd puterea Lui de a lua viaţa, după cum doreşte.

Durkheim a venit cu o idee complet nouă. Sinuciderea este un fapt social ca oricare altul. Mai mult, ea este un atribut al socialului şi este generată de societate şi nu de un deranjament sau o boală psihică. Există chiar mai multe tipuri de sinucidere, una anomică, alta egoistă, şi o alta altruistă. Da, iată că sinuciderea este mult mai mult decît actul unei persoane disperate care crede că nu mai are nimic de făcut. Şi eroul este sinucigaş şi cel care îşi salvează aproapele cu riscul vieţii şi cel care vrea să iasă din scenă aşa cum un cod moral anume îl obligă să o facă.

Sinuciderea este un produs social, este un determinant cultural esenţial şi un indicator al funcţionării societăţii. Rata sinuciderilor, adică numărul de sinucideri raportat la 100.000 de decese, este un indicator teribil de constant pentru o perioadă mare de timp. El ţine de o matrice culturală adînc întipărită în stilul de viaţă al unei comunităţi. Diferenţele dintre ratele sinuciderilor pentru diferitele comunităţi etnice se păstrează aproape neschimbate de peste un secol şi, de cele mai multe ori, fără o legătură anume cu mediul în care acestea trăiesc. Spre exemplu, rata sinuciderilor ungurilor din România, cu mult mai mare decît a românilor, este aceeaşi cu rata sinuciderilor ungurilor din Ungaria. Curios, nu?

În această constanţă teribilă există şi schimbări semnificative, date de condiţiile speciale prin care trece o societate. Este poate interesant faptul că în timpul războaielor, al revoluţiilor, al multor astfel de evenimente dramatice, rata sinuciderilor scade dramatic pe toată perioada respectivă. Probabil că eroii suplinesc procentele lipsă, iar pe ei nu avem de regulă curajul în a-i nominaliza în categoria sinucigaşilor.

Cu toate că este dramatică, sinuciderea, prin constanţa sa extraordinară, devine puţin periculoasă. Există un procent anume al sinucigaşilor şi acesta nu se modifică semnificativ în timp. Desigur, schimbările – atunci cînd se produc – ne spun ceva despre funcţionarea unei societăţi şi asta pentru că cel puţin un tip de sinucidere, cea anomică, este mărturia sigură a proastei funcţionări a societăţii. Anomia din societate căpăta întotdeauna o formă statistică particulară în rata sinuciderilor.

Partea proastă a lucrurilor este însă aceea că datele statistice care privesc sinuciderile sînt întotdeauna doar parţiale. Societatea, dincolo de voinţa sociologilor, refuză să-i recunoască pe toţi sinucigaşii. Pe de altă parte, nu toţi sinucigaşii au optat cu adevărat pentru această soluţie de ieşire din scenă. Adolescenta sau adolescentul care s-a certat cu lumea sau doar cu prietena şi care vrea să impresioneze pe cei din jur cu un pumn de medicamente, poate avea neşansa să şi reuşească ceea ce s-a dorit a fi de fapt doar o mică farsă. Iată deci că se poate pune şi o problemă metodologică simplă. Oare toţi pe care statisticile îi etichetează ca sinucigaşi sînt astfel? Şi la urma urmei cel care riscă enorm, jucîndu-se cu moartea, este un sinucigaş? Dar de unde putem şti dacă toţi cei care au reuşit şi-au dorit cu adevărat acest lucru, iar cei care

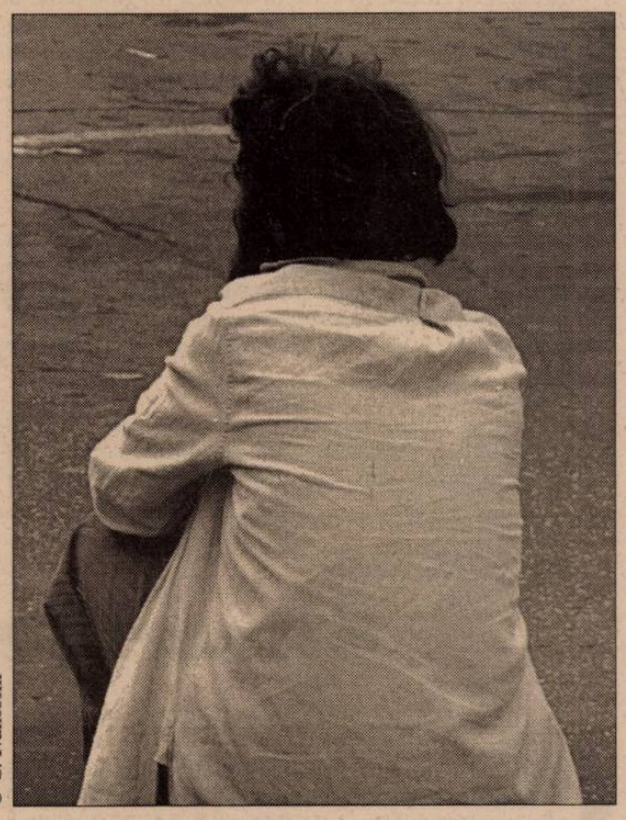

© S. Ivanoschi

nu au reuşit, de fapt nici nu au dorit?

Evident, nu putem aprecia cum stau lucrurile decît într-un număr mic de cazuri, cînd este absolut cert că sfîrşitul a fost singurul şi unicul obiectiv al sinucigaşului. Desigur şi atunci poate avea săracul ghinionul să nu reuşească! Statistica nu este decît aproximativă şi în acest caz, dar asta nu înseamnă că ea nu este utilă pentru analiză.

Pînă la urmă ce putem spune sigur despre sinucidere? Nu foarte multe lucruri, dacă ne gîndim măcar la faptul că nu prea reuşim să îi înţelegem pe sinucigaşi. Cu toate acestea trebuie să considerăm sinuciderea ca un tip de eşec, ca un rebut pe care orice societate îl produce permanent într-o limită înalt acceptabilă. Sinucigaşul este un ratat, fie că este un filosof, fie că este o femeie bătută, un erou legendar sau un om cu mintea rătăcită. Cu toţii, atît timp cît sînt sinucigaşi sînt simple eşecuri sociale. Au ei valoare? Cu siguranţă da. Aceasta pentru că în viaţa socială, ca şi în întreaga lume vie, micile abateri de la linia normală sînt micii paşi prospectivi, care ne permit dezvoltarea şi evoluţia. La fel şi sinucigaşul este un eşec pentru el, pentru familia sa, pentru apropiaţii săi, dar cu toate acestea el aparţine unui mecanism evolutiv prin care limitele normalului sînt forţate. Sinucigaşul aparţine unui univers cultural care valorifică reprobator sau admirativ gestul său. Întotdeauna actul în sine este asumat, ca o mărturie a suferinţei sau ca o pildă, ca o tulburare sau ca o luminare, el devenind astfel o nouă încercare de forţare a normelor, de depăşire a unor repere. Probabil uneori cu folos, posibil de cele mai multe ori fără.

Întorcîndu-ne faţa de la teorie la realitate merită să ne întrebăm: De ce se poate totuşi sinucide un copil de 12 ani?

Sincer, nu am nici cea mai vagă idee. ▲

Dan STANCIU

Moartea e vis

Pe la mijlocul anilor '20 ai secolului trecut, revista *La Révolution surréaliste* a aruncat în obrazul capetelor gînditoare ale vremii următoarea dilemă: „Trăim, murim. Cît e voinţă în asta? Se pare că atunci cînd cineva se omoară o face ca într-un vis. Întrebarea pe care o punem nu e una morală: *Este sinuciderea o soluţie?*". Cum *Dilema* nu e *La Révolution surréaliste,* s-ar putea ca unul sau mai mulţi dintre cei care semnează în paginile ei de azi să fi atins, în treacăt ori pe larg, latura morală a chestiunii sinuciderii. În ce mă priveşte, nu mă socotesc îndreptăţit a emite ceva dintr-un asemenea unghi de vedere. Totodată, m-aş feri să răspund la întrebare. Fiindcă, dacă tot am scos-o din anii ei şi am adus-o la noi în 2002, ar fi mai de folos, cred, ca ea să umble liberă măcar vreo jumătate de oră de-acum încolo prin aerul intelectual al actualităţii, decît să sfîrşească în opinii şi concluzii. Unele întrebări s-ar cuveni mai degrabă să fie puse şi răspuse, decît răspunse. În schimb, voi prezenta un vis.

Conţinutul manifest

Un delfin înoată în apele negre ale unei mări. Pe spinarea lui, un copil. Delfinul ajunge la ţărm şi copilul coboară. Intră într-un teatru.

ACTUL I

Cortina se ridică. În centrul scenei, un glob pămîntesc uriaş. Alături, un pom de Crăciun împodobit cu globuri pămînteşti mici. Pe globul pămîntesc mare stau doi bărbaţi tineri, îmbrăcaţi în haine militare. Se aude un sunet (un fel de tunet), cei doi bărbaţi strigă într-un glas: „Simon!" şi cad de pe glob. În pomul de Crăciun, globurile pămînteşti se sparg. Cade cortina. Cortina e neagră.

ACTUL II

Cortina se ridică. În centrul scenei arde un foc. În centrul focului şade un bărbat care scrie o scrisoare. Se aude un sunet (un fel de geamăt), bărbatul aruncă scrisoarea afară din foc şi începe să ardă. În scrisoare, litera N repetată la nesfîrşit. Cade cortina. Cortina e albă.

ACTUL III

Cortina se ridică. În centrul scenei, un pat. Pe pat stă un bărbat cu o cheie în mînă. Se aude un sunet (un fel de ţîrîit, ca al unui ceas deşteptător), bărbatul îşi vîră cheia în gură, o răsuceşte şi adoarme. Apare o femeie în negru ţinînd în mînă o frînghie. Bărbatul se trezeşte şi îi oferă femeii cîteva monede. Femeia îi dă frînghia, bărbatul şi-o înfăşoară în jurul gîtului şi se priveşte într-o oglindă. Oglinda se înroşeşte. Cade cortina. Cortina e roşie.

Conţinutul latent

ACTUL I

Hegesidemos povesteşte că în cetatea Iassus trăia un copil, pe nume Hermias, care se împrietenise cu un delfin, pe nume Simon (aşa îi botezau grecii pe delfini şi se zice că delfinii îşi recunoşteau numele cînd erau chemaţi). Împreună ieşeau pe mare, copilul fiind purtat pe valuri în spinarea delfinului. Dar într-o zi au fost surprinşi de o furtună şi marea a dus la ţărm trupul neînsufleţit al copilului. Îndurerat de moartea acestuia, de care se credea vinovat, delfinul s-a sinucis refuzînd să mai intre în ape şi lăsîndu-se să moară pe nisipul plajei. În ziua de Crăciun a anului 1773, doi tineri militari, de 20 şi, respectiv, 24 de ani, s-au sinucis cu focuri de pistol într-un han din Saint-Denis. Au lăsat, la plecare, o scrisoare în care scriau: „Sîntem dezgustaţi de scena universală".

ACTUL II

La începutul anului 1888, în ţinutul Wan Chao din China putea fi citit acest afiş: „Înştiinţare: călugărul Viaţă Veşnică, de la mînăstirea Muntelui Duhurilor, îi informează pe credincioşi că Inteligenţă Lucidă, absolvent al mînăstirii Norilor Mari, după ce s-a consacrat contemplării lui Buddha şi a ajuns la desăvîrşire, a fost îndemnat cu bunăvoinţă de către Buddha, în primăvara trecută, să înfăptuiască «transformarea şezînd». Ca urmare, el a fixat ceremonia pentru data de 28 ianuarie, la ora 11 dimineaţa, la mînăstirea Muntelui Duhurilor; acolo se va aşeza pe rug şi, din mijlocul flăcărilor, îşi va lua rămas bun pentru vecie de la învelişul său pămîntesc. Credincioşii de ambe sexe care doresc să asiste la ceremonie sînt rugaţi să vină din vreme – şi mai cu seamă să nu uite ofrandele – spre a-şi înălţa rugăciunile către Buddha şi către regina Cerului, rugăciuni ce le vor spori meritele şi le vor îngădui totodată să ajungă pe tărîmul fericirii supreme." Într-una din ale sale *Scrisori către Luciliu,* Seneca (şi el un sinucigaş) îi scria acestuia: „N-am să ridic mîna asupra mea, ca să scap de dureri: a muri aşa înseamnă a te da bătut. Dar dacă mă voi convinge că suferinţa mea nu are sfîrşit, voi pleca, nu din pricina ei, ci fiindcă-mi va fi o piedică în tot ce este scopul pentru care trăiesc. Este un nevolnic şi un ticălos cel care moare din cauza durerilor, dar este un nebun cine trăieşte numai ca să sufere dureri. Dar mă întind prea mult, iar subiectul ne-ar putea lua o zi întreagă. De altfel, cum şi-ar putea pune capăt vieţii cineva care nu este în stare să pună capăt unei scrisori?". La 25 ianuarie 1855, Gérard de Nerval a pus capăt unei scrisori şi unei vieţi, spînzurîndu-se de un grilaj pe Rue de la Vieille-Lanterne. În scrisoarea pe care i-a lăsat-o mătuşii sale el scria: „Să nu mă aştepţi în seara asta, căci noaptea va fi neagră şi albă." La fel de negre şi albe au fost pesemne şi unele dintre nopţile lui Nietzsche, care a scris: „Gîndul sinuciderii e o consolare puternică. De multe ori el ne ajută să trecem cu bine peste o noapte grea." Bucla închide aici 3 N: Nerval, Nietzsche, Noaptea.

ACTUL III

În octombrie 1780, poetul Gilbert s-a sinucis înghiţind cheia de la uşa camerei sale. În 1897, într-un jurnal sportiv a apărut acest anunţ: „FUNIE DE SPÎNZURAT / GARANTAT AUTENTICĂ / Provenind din sinuciderea / unui nefericit *sportsman.* / 60 de centi metrul. / Pusă în vînzare în folosul văduvei." Anunţul venea în siajul credinţei că frînghia de care s-a slujit un sinucigaş pentru a se spînzura poartă noroc. În *Dicţionarul infernal,* publicat în 1863, Collin de Plancy a reprodus o ştire preluată din *Monitorul de Calvados* potrivit căreia un zidar, nemaiavînd putere să lupte împotriva unei crunte sărăcii, s-a spînzurat, lăsînd moştenire familiei sale frînghia fatală. Şi, în sfîrşit, drept încheiere, un fapt divers citat de André Gide în răspunsul lui la ancheta iniţiată de *La Révolution surréaliste:* „Într-o zi, un om a fost găsit în patul său, cu beregata retezată. La capul patului, pe o masă, lăsase o hîrtie pe care erau scrise aceste cuvinte: «Am visat că îmi tăiam gîtul. Cînd m-am trezit, mi-am dat seama că era adevărat!»."

Surse: *L'Histoire,* nr. 189; Pliniu cel Bătrîn, *Istoria Naturală;* Seneca, *Scrisori către Luciliu;* Dr. M. Lorthiois, *De l'automutilation. Mutilations et suicides étranges;* R. Crevel, *Mon corps et moi;* E. Mozzani, *Le livre des superstitions.*

▲

Ioan T. MORAR

Sinuciderile mele

„Ce caut eu în viaţa mea?"

Cînd m-a chemat directorul la el ştiam despre ce e vorba, mai mult, chiar îmi doream, într-un fel, să se întîmple aşa, să fiu eu alesul. „Ne-am gîndit că tu ai fi cel mai bun să vorbeşti din partea colegilor." Am acceptat pe loc şi, din acel moment, m-am tot gîndit ce voi spune. Îl voi scuza, îl voi dojeni pentru că a fost prea slab, voi spune fraze generale despre soartă? Nu-mi mai amintesc cu exactitate ce am spus, ce am citit, de fapt, pentru că mi-am scris un discurs, dar ştiu că a fost prima mea meditaţie serioasă, scrisă, comunicată, despre moarte, despre destin, despre putere şi slăbiciune omenească. Nu am apelat la termeni religioşi, ştiam că o va face preotul Sălăjan, cel care a acceptat să ţină o slujbă normală, chiar dacă era vorba de un sinucigaş. „Era un copil", a spus, drept scuză, preotul. Colegul nostru, cu un an mai mic decît mine, băuse cianură pentru că l-a părăsit iubita, dar şi pentru că, atunci, fusese ucis Cornel Chiriac de la Europa Liberă. Simţea, a spus în scrisoare, că nu mai are repere, nu mai are rost să trăiască. Deşi, poate, la înmormîntare, unde a participat aproape tot Liceul de Chimie, am spus că a fost slab, în secret l-am admirat. Mi se părea, atunci, în tulbureala adolescenţei, că a fost mai tare decît noi toţi. Ne-a dat o lecţie. A făcut ceea ce şi noi ne-am gîndit, desigur, măcar o dată, din bravadă, să facem. Sau să ne gîndim că o putem face. Asta a fost prima sinucidere importantă din viaţa mea.

Apoi am mai întîlnit „subiectul" la cenaclul literar din Arad unde reapăruse un personaj despre care se spunea că avusese vreo şapte-opt tentative de sinucidere. Era un sinucigaş de profesie, spuneau unii, era un amator, mi-am zis eu, un semi-sinucigaş. Dacă era adevărat, reuşea din prima. De fiecare dată, parcă i se adăuga o nouă aureolă la fiecare tentativă. Am aflat şi cîteva detalii despre tentativele lui, una mi-a plăcut mult: cumpărase o sută de crini şi se încuiase cu ei în cameră. A fost găsit de familie, evident. Nu ştiu ce s-a întîmplat cu el şi dacă mai supravieţuieşte tentativelor ritmice de sinucidere. Ar fi o dovadă de ironie a sorţii să aflu că a murit de moarte bună!

A doua mare sinucidere din viaţa mea a fost cînd redactoarea primului meu volum de versuri, o excelentă poetă, şi-a luat viaţa. Abia acum puteam să jur că există, încă din timpul vieţii, un fel de pecete secretă a sinucigaşilor. Dar de care îţi dai seama numai după ce se întîmplă gestul. E un loc comun al consideraţiilor despre sinucigaşi, mai ales într-o lume elevată, cultivată: „Avea ceva pe faţa lui", zic, adesea, cei care comentează sinuciderile. Cel puţin, eu aşa zic şi vorbesc despre o anume paloare, despre o anume marcă a fragilităţii întipărită pe chipul dispărutului.

Nu ştiu dacă şi tovarăşul Enache, cel care trebuia să-mi semneze mie angajarea în presă, avea ceva întipărit pe chipul său de secretar cu propaganda al C.C.-ului. Cert este că, pentru mine, a fost încă o sinucidere importantă, am întîrziat cu angajarea aproape un an: dosarul meu era pe masa lui cînd s-a întîmplat nenorocirea. Iar în cuvîntul *nenorocire* încape şi eventualitatea că nu a fost tocmai sinucidere, aşa cum se vorbea pe la colţuri.

Cînd am fost programat, la *Viaţa Studenţească,* să scriu un editorial despre importanţa gîndirii tovarăşului Nicolae Ceauşescu, i-am spus redactorului-şef, Dinu Marin, cel care m-a şi adus pe barba lui în presă, că mă sinucid dacă trebuie să scriu aşa ceva. Că îmi iau viaţa. Asta chiar era o glumă printre noi, cînd venea revista din tipografie ne întrebam, cu un fel de umor negru, „ţi-ai luat Viaţa?". Dar eu vorbeam atît de serios şi am fost atît de convingător cînd am spus, fără umbra aceea de umor, că îmi iau viaţa, încît nu am mai fost pus să scriu editoriale, în ciuda unor vagi proteste ale Grazielei Bârlă, colega mea de atunci, care nu înţelegea cum de unii colegi nu vor să scrie despre partid şi Conducător!

Prima carte tradusă şi publicată de mine (în colaborare cu Dora Zorcă) este, fatalmente, una despre sinucideri. E vorba de excelentul eseu al lui Jean-Marie Rouart, responsabil al lui *Figaro littéraire*, „Cei care au ales noaptea", răsplătit cu premiul pentru eseu al Academiei Franceze. Aici e un adevărat cimitir de scriitori sinucigaşi, un inventar de motive pentru care şi-au luat viaţa sau măcar au fost foarte aproape să o facă mari nume ale literaturii universale. O carte tulburătoare scrisă chiar de unul dintre cei care au fost aproape, foarte aproape, de gestul final, de unul care se recunoaşte drept un sinucigaş ratat.

Dar în cartea lui Jean-Marie Rouart nu este trecut marele poet român stabilit în Franţa, Gherasim Luca. Şi asta pentru simplul motiv că mai trăia cînd a fost scris şi publicat eseul. Iar eu ştiind că mai trăieşte şi aflîndu-mă la Paris am obţinut, nu mai ştiu de la cine, numărul lui de telefon şi l-am sunat pentru un interviu. A vorbit doar în franceză cu mine şi mi-a spus că nu are nimic de declarat în interviuri, că nu vrea să vorbească despre viaţa sa, că nu îl interesează să se ştie ceva despre el nici în România, nici în Franţa. Că pentru viaţa literară el e un om mort. Probabil că a trăit multă vreme cu ideea că e un om mort, din moment ce a grăbit lucrurile şi a dispărut de tot exact cînd a vrut el.

O altă sinucidere se află la o altă răscruce a vieţii mele. Frămîntat de propria plafonare, de monotonia şi liniaritatea activităţii mele intelectuale, m-am decis să îmi iau şi eu un doctorat, ca tot românul cu carte. Mi-am ales tema, mi-am ales Universitatea din Timişoara, am fost primit la doctorat, am dat primul examen, luat cu zece, totul părea că mă va purta spre obţinerea unui titlu care, zic acum, ar fi fost mai mult de moft. Şi, ca un semn că totul nu era decît o mică exacerbare a vanităţii mele, profesorul meu, conducătorul de doctorat, a dispărut. După zile de însingurare, a plecat precipitat într-o seară de acasă, fără acte, fără bani, şi nu s-a mai întors. Ipoteza cea mai vehiculată a fost aceea a sinuciderii, Bega era foarte aproape, chiar faţă în faţă cu casa lui. Deşi au început căutările aproape imediat, nu i-a fost găsit trupul. Sper să fie ultima sinucidere din viaţa mea. Pentru că eu consider că aceste evenimente tulburătoare au fost şi sinuciderile mele. Acelea care, ironic, mi-au schimbat, într-un fel, viaţa, mi-au reconstruit-o. De dragul metaforei le voi numi sinucideri prin care am renăscut.

P.S. Şi o ultimă legătură cu subiectul: scriu pentru prima dată în *Dilema* într-un număr dedicat sinuciderilor!

▲

Lorena ARMULESCU

Înserare la Mogoşoaia

lui Ştefan Bălan

1. Ouverture. Narratio et descriptio

Abia peste cîteva săptămîni, întorcîndu-mă la Timişoara şi citind poemele lui Mircea Ivănescu, am descoperit că, da, asta trebuie să fie descrierea: aproape întreaga familie adunată în salonul cel mare, doamna înaltă şi tristă aprinzînd primele lumînări ale serii, alături de fiica ei cea mai mare, gemenii „nevîrstnici" în jurul motanilor pe covor, primul băiat, ilustru, semnînd scrisori cu inelul tatălui său, domnitorul, cu ceara lui, a boierilor şi a întregii Ţări Româneşti, fiica cea mică ghemuită în scaunul tatălui, aşteptîndu-l să-i lase odată pe doctori să coboare şi s-o prindă o dată în braţele lui încărcate de velur şi de metaluri, iar celălalt fiu, cu braţele lungi şi albe încolăcite de-a lungul pieptului ftizic şi acoperit de mătăsurile Bizanţului, privind spre lac prin geamul înalt şi ceţos, aproape opac, prin care priveam şi eu: văzînd-o în rochia ei cea mai nouă, dăruită de boierii cei mai credincioşi, abia întorşi de la Istanbul, îndepărtîndu-se, pierzîndu-se în lac.

2. Andante. „...de o brutalitate tipic masculină"

Cred că cine îşi închipuie sinuciderea ca pe ceva violent, se înşeală. Mircea Mihăieş, într-o carte senină despre „cărţile crude" (jurnalele) ale sinucigaşilor, descrie totul ca fiind „de o brutalitate tipic masculină (...) din orice perspectivă am privi-o, sinuciderea este un fenomen al rupturii, al violenţei şi al catastrofei individuale." Cine vede aşa sinuciderea probabil că i-a cunoscut pe acei falşi sinucigaşi, clovni patetici mimîndu-şi dramele şi transformîndu-le în jalnice comedii; îi ştim – sînt acei esteţi ai sinuciderii ca spectacol, ca „paradă a morţii", care ne ameninţă şi ne şantajează, atunci cînd (nu) ne cheamă pentru un ridicol şi ruşinos „rămas bun". Ei întotdeauna m-au speriat îngrozitor, deşi întotdeauna i-am dispreţuit şi i-am suspectat de strategii îndelung studiate. Cred că aceşti proşti actori se trădează de două ori: o dată prin exhibiţionismul lor nici măcar înduioşător, a doua oară prin actul de a-şi mima moartea, *reprezentînd-o*, aducînd-o cumva în prezenţă prin această *punere în scenă* pentru ei şi pentru ceilalţi. La fel de ruşinoşi mi se par şi sinucigaşii „cu program", cei care caută o bază teoretică – psihanalitică, mai ales – pentru gestul lor, o bază care să-l „legitimeze", ca şi cei care ţin să lase explicaţii (*de ce...*), să ceară iertarea şi uitarea, asigurîndu-i pe toţi că nici unul nu are nici o vină. Şi aşa mai departe.

Nu-i cred pe cei care declară sinuciderea ca fiind ceva „rău", „imoral", „iraţional", „nefiresc", dar şi „înfricoşător" – „pentru că nu intră în ordinea firească a lucrurilor." (Mihăieş). Dar moartea intră, nu? Atunci, dacă e atît de firească, de ce e totuşi atît de înfricoşătoare? M-am întrebat într-o vreme dacă există sinucideri necesare (adică cele care *continuă* sau *restabilesc* firescul pierdut al unei ordini) şi înţeleg că sinuciderile nu pot fi *decît* necesare! Ordinea „firească" nu poate fi destabilizată decît pentru ceilalţi, pentru exterioritate, însă pentru cel care „trăieşte" sinuciderea nu poate fi decît firescul însuşi pentru că e necesitatea însăşi. Apoi, ce legătură are cu moralitatea sau cu raţionalitatea? Fiind o agnostică şi văzînd în moralitate doar o relaţie (necesară) între mine şi ceilalţi (şi nimic mai mult – nu e vorba despre nici o interiorizare, aşadar, prilej de dojană pentru cel căruia îi este dedicat acest text), nu pot decît să refuz astfel de legături. Nu cred că se poate avea o relaţie „cu sine însuşi" (e şi absurd, nu e decît una dintre teoretizările forţate şi sterile ale spiritelor patetice şi căutînd cu orice preţ o explicaţie a mecanismelor, chiar şi inventînd-o), iar dacă te forţezi să inventezi o astfel de relaţie în care să crezi, cred că orice imperativ, orice moralitate sînt absurde şi cît se poate de puţin „morale" în această „relaţie". Pentru că iată:

„...noi, oamenii, ne-am afla într-un fel de închisoare din ale cărei lanţuri nimănui nu-i e îngăduit să se desfacă şi să fugă.", îi spune Socrate lui Cebes în ultima lui zi de viaţă, iar mai tîrziu îl asigură că „fiecare dintre noi e dator faţă de zei." Şi lucrurile încep să se amestece, imperativele laice (*datoria* faţă de cetate, faţă de prieteni, „de vreun iubit, de soţie, de fiu", faţă de sine, pentru cei care ţin morţiş etc.) cu cele religioase (*datoria* faţă de zei, de Mîntuitor, de Profet etc. etc.). Aşadar, Datoria! De la Platon la Kant, de la Homer la Apostolul Ioan, avem de-a face cu Datoria! Nu cu sentimentele, nu cu suferinţa, nu cu bucuria noastră... *„Datorie!* Nume sublim şi mare, tu care nu cuprinzi în tine nimic agreabil, nimic care să includă insinuare, ci reclami supunere, care totuşi nu ameninţi cu nimic care ar trezi în suflet o aversiune naturală şi l-ar înspăimînta pentru a pune în mişcare voinţa, ci numai stabileşti o lege...", nu ne înduioşează dintr-o dată Kant în acest uluitor pasaj atît de pasional pentru o puritate atît de raţională cum a fost el însuşi?

Ceea ce nici unul dintre ei nu ar accepta în ruptul capului este că pur şi simplu pe lume sînt lucruri care n-au de-a face cu Datoria. Ceea ce ar accepta bucuroşi cu toţii este că, da, pe lume, există necesitatea!

Dar, în sfîrşit, aşa vedem noi lucrurile, Socrate, Kant, Apostolul, Mihăieş, eu, alţii care semnează în acest număr, oamenii „sănătoşi" care vorbesc cu seninătate sau, cel mult, cu fascinaţie, despre sinucidere, cei care teoretizăm, cei care îi căutăm, dincolo de violenţa „tipic masculină", nobleţea (gustul amestecat de suferinţă şi de pasiune, într-un tragic cu aromă de kitsch, în cele din urmă), cei care nu-i simţim stările şi prezenţele – surîdem cinic sau înţelegător, dispreţuitor sau revoltaţi, cu regret sau cu mînie la astfel de „imaturităţi". Ni se poate reproşa acelaşi lucru pe care Derrida îl reproşa lui Foucault, cel care a scris o istorie a nebuniei *din perspectiva raţiunii*: exterioritatea.

De aceea să nu ni se reproşeze că nu înţelegem. Nu putem înţelege!

3. Finale. „...pluteşte ca o uriaşă aripă neagră..." (Mihăieş)

Aşa că am început să-i caut urmele peste tot: camera ei, patul ei, scaunul ei, rochia ei (rochia mai ales a materializat infinit vedenia), oglinda ei. Mă priveam în oglinda ei şi încercam să-i imaginez expresiile fricii, în seara îndreptării spre lac. Sau ale regretului, sau ale dezgustului, sau ale tristeţii, sau ale ruşinii sau... sau...

De fapt, cum „ca o uriaşă aripă neagră"? Nu e deloc uriaşă şi nu e deloc, deloc neagră! Gîndul că e acolo, în aerul cald al camerei noastre, în cafenelele în care călcăm, în apele în care intrăm, că-i putem simţi gustul amar sau aerul de tristeţe şi uneori braţele pe torace sau pe pulpe, fără să aştepte şi fără să se vrea ispititoare, gîndul că e *întotdeauna* acolo e, de fapt, liniştea însăşi.

▲

Gheorghe SIMON

De ce nu s-a sinucis Cioran

Am ascultat şi m-am cutremurat la Radio France o mărturisire a lui Cioran (făcută o singură dată în viaţa lui), cu detalii atît de frapante, încît nu încape nici o îndoială asupra veridicităţii: o după-amiază de duminică. Ora 14. În prezenţa mamei se aruncă pe o canapea, acuzînd o durere de cap insuportabilă. Aici, o mică pauză: rîde. Celui care a fost atent la felul cum rîde Cioran, nu-i mai arde de sinucidere. Mama! Mama: „Dacă ştiam că suferi atît, mai bine nu te făceam, te avortam". Rîde iar. Am ascultat caseta de mai multe ori şi nici acum nu-mi vine să cred. Confesiune incredibilă. Atunci, în clipa aceea, crucială, dostoievskiană, prin replica mamei, neaşteptată şi prea şocantă, scăpată, aşa, din neglijenţă (ar fi scris Dostoievski) sau fără viraje, pe neocolite, ar fi adăugat Steinhardt, pe nepusă masă, lui Cioran i se dezvăluie Adevărul gol-goluţ (tot Dostoievski). Atunci a aflat, cutremurat, că nu e „le fruit d'amour", ci „le fruit d'un hasard". Ne imaginăm că totul a durat doar o clipă. Cotropit de neant, de întîmplare, *din întîmplare,* vrea să se sinucidă. Totuşi. Totuşi, se cuvenea o motivare, o explicare acolo, cît de cît, din partea mamei. Răspunsul e prompt şi tot fără ocolişuri. Pentru ea nu conta decît J.S. Bach.

Atunci, explică mai departe Cioran, am pierdut pe Dumnezeu, dar am avut şi puterea de a o ierta pe mama. Fiul care îşi iartă mama. Calea ei de mîntuire nu era cea pe care i-o impunea calitatea de preoteasă creştină, ci una mult mai la îndemînă şi care nu duce la scindare sau la sinucidere: mîntuirea prin artă. Alternativă care face posibilă problema insolubilă a eului precar. Pentru că eul ne mănîncă de vii. El e viermele neadormit al conştiinţei de sine. Eul ruinează numele şi terorizează persoana, copleşind treimea cea zidditoare. Da! Omul e un proiect. Ca şi lumea. Dar un proiect care nu încetează şi nu-şi întrerupe focalizarea de a fi. Virtualul nu e nici el prea departe de veşnicie iar, pînă acum, e doar o confirmare a imprevizibilului. Dumnezeu nu e altceva decît imprevizibilul, prin excelenţă. Or, sinuciderea e un act de imprudenţă. Cel care se încumetă, în cele din urmă, e ca o aşchie care sare din prezent şi se proiectează pe un cer absent.

Lui Dostoievski, duhovnicul necorupt al morţii şi al vieţii, i-a fost dat să întrevadă, în cele mai neaşteptate detalii şi nuanţe, ceea ce se întîmplă cu cel care e zădărnicit (aţiţat) de nestatornicia eului, mai cumplită decît zădărnicia morţii/vieţii. Ippolit, din *Idiotul,* e atît de ezitant, versatil şi jucăuş, încît nici un gînd nu e dus pînă la capăt, iar *explicaţia* nu are gravitatea unei mărturisiri, ci mai degrabă viclenia unei ameninţări. Confesiunea mamei lui Cioran ne copleşeşte prin neaşteptatul *violent*, iar *explicaţia* lui Ippolit e subminarea şi ocultarea celui *prezent*. Ippolit ar vrea să-şi ia rămas bun „de la un om", iar ceilalţi nu-i impun nici o restricţie. Textul era deja scris şi sigilat. Trebuia doar citit. Lăsat în voia gîndului care „trepidează" şi a neîndemînării, Ippolit ratează prin interpretare. Lectura sa este un fel de a scormoni în imaginarul martorilor, întemeiat pe sugestie, *dar dacă...* a vrut numai să ne sperie sau că ratarea gestului a fost premeditată doar pentru a fi compătimit sau că în el se ascunde gîndul unui criminal care ar „fi în stare a face de petrecanie la zece suflete". De aici, probabil, gîndul neaşteptat al lui Cioran: „Aplecarea spre sinucidere e caracteristică pentru ucigaşii timoraţi, care respectă legile: de teamă să-i ucidă pe alţii, visează să se autonimicească, siguri că aşa nu vor fi pedepsiţi". Aşa că, la rigoare, putem spune: sinucigaşul poate fi un criminal virtual, care din neputinţa de a-l ucide pe celălalt, aşa ca o chestie, din pură curiozitate, pune capăt unui gînd ucigaş, ucigîndu-se. Cum nu există crimă perfectă, nici sinuciderea nu poate fi înscenată (imitată), ci doar ratată. Păcat de moarte împotriva ta şi a Creatorului: sinuciderea nu poate fi tolerată nici măcar la limita de jos a abjecţiei umane. Chiar şi acolo, în abisul insondabil al rîului, licăre un bob de lumină, cît un mugure de adevăr: că nu e totul pierdut, zadarnic, ci doar de închipuit şi de trăit. De rostit şi mărturisit. Ippolit le reproşează martorilor că sînt prea *elocvenţi*. Cît despre Cioran, se cuvine să ne amintim de argumentul său împotriva sinuciderii: „Argument împotriva sinuciderii: nu e necuviincios să părăseşti o lume care s-a pus, docilă, în slujba tristeţilor noastre?"

Într-o lume buimăcită de predicatori şi de moralişti de ocazie, omul, ca persoană, poate fi contrariat uneori de primejdioasele *grimaces de lucidité*, poate fi surprins cîteodată de un gînd straniu, dar niciodată nu va ceda cu totul ispitei de a suprima *omnitudinea*, decît cu preţul derizoriu al compătimirii. Moartea face ca totul să fie relativ, prezumtiv, aproximativ. Ea nu se grăbeşte, ci doar ne încearcă şi ne reaminteşte că doar Absolutul e virtual. Pe cînd ea, Moartea, nu e deloc virtuală, ci nefiresc de pămînteană. De asemenea, moartea nu admite imperfecţiuni. Or, sinucigaşul, prin gestul lui, chiar nepremeditat (căci e suficientă chiar şi o clipită de neatenţie ca să cazi în prăpastie), vrea să corecteze ceea ce el consideră ca o anomalie a creaţiei, şi anume faptul că rostul ei e cel al *neistovirii*. Sub cerul supremei consacrări a lui Dumnezeu, ezitantul se simte strivit, anihilat, atunci cînd gîndul (de negîndit) ideea de sine, luciditatea aspră, îi face viaţa de nesuportat. Da! Sînt fructul fortuit dintr-un rai ispitit de-o amintire fugară. Dar cîtă fericire să-mi văd sufletul înapoi călătorit spre ceea ce doar o singură dată abia s-a întrezărit. Sînt eu, însutit, înmiit. Tratatul lui Cioran, de descompunere, nu e decît un manual de adîncire şi de abreviere a unei angoase în care eul, marionetă sau marotă, se evaporă ca un abur obosit dintr-o magmă clocotitoare de prea mult sine in-vestit. Eul nu e doar corupător, ci şi sfidător. Ippolit e caracterizat de unul din martori drept o elice sau un tirbuşon care „sfredeleşte sufletul şi inima". Ce e, în fond, sinuciderea, dacă nu ducerea unui gînd pînă la capăt?! Fructul unei surescitări. Şi cum să fii tu hazardul, să fii dătător de moarte, cînd ea e atît de aproape. Şi te recunoaşte. După chip şi după nume. Şi nu te sinucizi din disperare, ci din lipsă de uimire, de contemplare. Totul e să uiţi. Iar cînd îţi aminteşti să (te) rosteşti. Cu o pauză. Cum rîde Cioran. Şi gîndul rău fi-va scăpătat. Iar punctul final, suspendat. Cioran nu s-a sinucis. A admis absolutul ca pe un zero imaculat (neant neartículat) improvizînd spre deliciul postmodernului, căruia nu-i rămîne decît de recuperat. Căci ceea nu ai trăit cu ardoare, se va fi răzbunat. Totul e să nu fii tu, răzbunătorul. Exterminatorul. Să se furişeze în sufletul tău că ai fi tu autorul sau, Doamne fereşte, Creatorul!

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Idiotul satului

M-am gîndit prima oară la sinucidere pe data de 28 iunie 1979, la ora 7,30 dimineaţa. Tocmai deschisesem ochii şi, în secunda următoare, mi-am dat seama, cu groază crescîndă, de ceea ce mi se întîmpla: împlineam 20 de ani! Ziua aceea a fost cea mai nefericită din viaţa mea de pînă atunci (şi, din fericire pentru viaţa mea ulterioară, şi de după). Nici astăzi nu realizez cum de am fost atît de nesimţit încît să supravieţuiesc adolescenţei: adolescenţa *mea*, tot ce avusesem mai bun pe lume, zăcea acolo, împuşcată – poc! – în calendar, şi eu nimic... A doua zi (era 29 iunie şi nu, n-o făcusem), m-am trezit la 7,30 dimineaţa cu un singur gînd: aveam să mă sinucid – oho, şi-ncă cum! –, *dar* la *25* de ani. Pe 28 iunie 1984, 7,30 dimineaţa punct, mutam àcele sinuciderii la 30. Iar cînd am ajuns la 30, le-am mutat la 40 – şi iată-mă acum, la 43 de ani trecuţi fix, programîndu-mi-le la 52...

Căci la idee (Idee) nici prin cap nu-mi trece să renunţ. Ideea este terapeutică (vezi Cioran), te ajută să supravieţuieşti cu sinuciderea de gît. Problema este că găsesc tot mai puţine motive s-o pun în practică. Acum 20 de ani, motivele existau: îmi spuneam că Ceauşescu e veşnic, că viaţa e o glumă proastă, că a trăi n-are nici un sens, că nu am de gînd să asist neputincios la ravagiile timpului asupra chipului meu etc. etc. 20 de ani mai tîrziu, mă uit în oglindă („mă uit în oglindă" e un eufemism: *devorez* oglinda, o ling cu privirea de 6-7 ori pe zi!) şi, sincer să fiu, nu văd nimic „ravajat"... Între timp am ajuns la concluzia că viaţa este într-adevăr o glumă, dar mai degrabă simpatică, că faptul de a nu avea nici o noimă nu-i scade cu nimic din farmec, iar în ce priveşte anii care scad şi data din buletin care creşte, am un răspuns beton: n-am de ce să-mi „ascund" vîrsta, cîtă vreme nici n-o arăt.

Ar mai fi, desigur, argumentul „filozofic" (observaţi că mă ridic la Concept!) forte: dacă tot n-a fost decizia mea să vin pe lume, măcar să fie a mea *cînd* să ies! Numai că aşa bunătate de idee (pardon: Idee) îmi este bruiată, cînd şi cînd, de „corul înţelepţilor" intonînd, sepulcral: „Da' de unde ştii că nu tu, ci *Dumnezeu* îţi spune ce să faci?..." Este un aspect la care m-am gîndit, fireşte, şi eu (deşi nu cred în Dzeu), dar care mă tem că duce la un răspuns blasfemiator: dacă Dzeu e tot timpul în capul meu şi mă controlează, nu mai ştiu, zău, care dintre noi doi e perversul.

Într-un delicios autointerviu publicat în volumul *Music for Chameleons*, Truman Capote îl întreba pe Truman Capote: „Te gîndeşti la sinucidere?" Iar Truman Capote îi răspundea: „Evident – ca oricine pe lumea asta, excepţie făcînd idiotul satului!" Acuma, sigur că tentaţia e mare să-l contrazic pe Capote găsind un paradox formidabil de subtil care să-i dea peste nas răspunsul, dar adevărul e că nu prea-l găsesc... Adică, ceva de genul: dar ce-ai, dom'le, cu idiotul satului – el de ce să nu se gîndească, între două turme de oi pe cer, la sinucidere?!... Sau (pentru că sună mai şic şi se potriveşte şi cu ideea de „idiot", şi cu cea de „sat") la *suicid*...? Mi-ar plăcea la nebunie să-mi vină în cap aforismul care să-i închidă gura lui Truman; dar, cel puţin pentru moment, Truman turuie în continuare, iar eu stau şi-l ascult.

Cu gura făcută pungă.

▲

Martín MOLINARO

Reţetă pentru sinucidere

Se hotărîse să se omoare. Gîndul întunecat al morţii îl urmărea de ceva vreme. Nu mai îndura să trăiască. „Viaţa e o obişnuinţă – îşi zicea în fiecare dimineaţă în timp ce oglinda îi întorcea imaginea unei bărbi sîrguincios rase şi tot sîrguincios îi întorcea şi imaginea mizeriilor cotidiene.

Fiecare zi semăna cu cea de dinainte şi cu cea care avea să vină.

Însă acest 7 aprilie nu mai semăna cu nimic: Alberto se hotărîse să se omoare.

Şi nu era la prima încercare. De fapt, se sinucisese de mai multe ori, bineînţeles nu prin gest, în maniera convenţională; rîsul şi cheful lui de joacă se sinuciseseră atunci cînd i s-a spus că era deja un tip serios, în toată firea, şi că apucăturile pe care le avea nu mai erau pentru cineva de vîrsta lui. Cel mai crunt fusese atunci cînd dorinţa lui de a iubi se omorîse. Alberto nu putuse îndura dez-îndrăgostirea Luciei şi încă şi mai greu îi fusese să-i suporte pe psihologii care încercaseră să-i umple golul rămas cu lungi discursuri despre un anume Oedip, autoevaluare şi multe alte tîmpenii.

Cert este că nu era un bărbat fericit şi asta nu din proprie voinţă, ci din cauza unui clenci al lui Dumnezeu care, ludic, se prevala de avantajul de a fi nemuritor.

Stătea pe marginea patului privind în jur cu calmul dintotdeauna. Îşi luă rămas bun de la ceasul deşteptător care tocmai amuţise, privi cu nostalgie prematură fotografia Ei, a femeii cu ochi trişti şi era pe punctul să izbucnească în plîns (lucru pe care din respect pentru sine nu şi-l permitea) cînd zări, aruncată la întîmplare, o partitură pe care niciodată nu avusese curajul să o interpreteze (...)

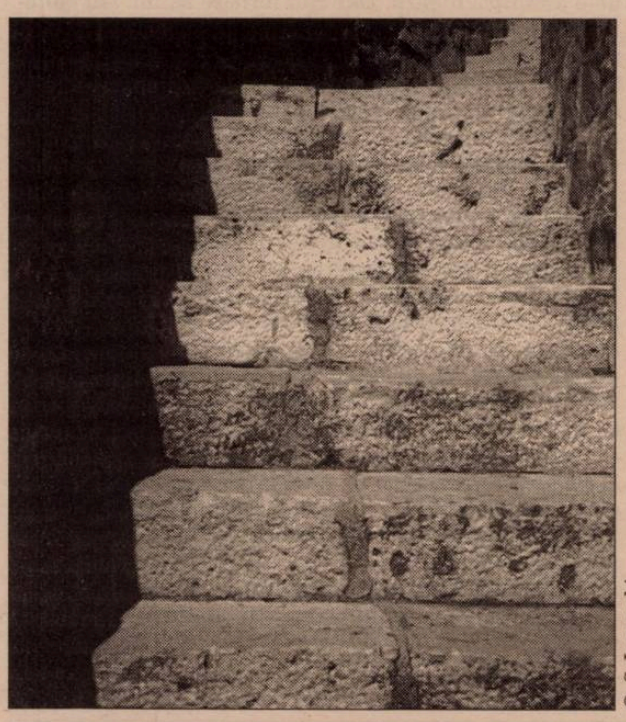

© S. Ivanoschi

Ce mai...!, hotărîrea fusese luată, trebuia doar să respire profund şi să termine o dată pentru totdeaua cu oboseala, cu reproşurile, cu nopţile de insomnie, cu absenţele, cu temerile, cu tăcerea... Ei, da, era o chestiune de îndrăzneală, de curaj, căci fapta în sine n-avea să dureze decît vreo cîteva minute.

Şi atunci, încrezător, se ridică, alese din dulap un costum bleumarin şi o cravată în dungi, se îmbrăcă, aprinse o ţigară şi o fumă încet, cu nesaţ, după care se apropie de fereastră. Aerul viciat atîrna în draperii, ventilatorul transpira de zgomotele dimineţii. Pentru ultima oară se aşeză să citească jurnalul. Cînd ceasul bătu de trei după-amiaza, Alberto simţi că sosise vremea. Se îndreptă către dormitor şi căută pistolul printre hainele din şifonier. I se umeziseră palmele şi simţi cum un fior rece, uscat îi mîngîia ceafa. Ridică arma şi cu băgare de seamă o îndreptă ţintind spre cap. Putea simţi mirosul de pulbere care va rămîne după împuşcătură şi-şi închipui toate detaliile îngrozitoarei senzaţii pe care o va încerca printr-o farsă a sorţii. Şi, în timp ce-şi repeta cu voce tare motivele pentru care sinuciderea îi apărea ca singurul remediu, începu să se întrebe ce-ar cere dacă cineva l-ar întreba care-i este ultima dorinţă. Şi aproape instantaneu îşi răspunse: O bruschetta cu vinete.

Iată reţeta:

Ingrediente: 4 felii de pîine integrală , un căţel de usturoi tăiat pe lung, două linguri de ulei de măsline, 1 vînătă potrivită, 200 de grame de mozzarella, 4 sau 8 roşii coapte, o legătură de pătrunjel.

Se ung feliile de pîine cu ulei de măsline şi se prăjesc la cuptor, pe grătar, pînă cînd încep să prindă culoare, fără să se usuce prea tare. Se prăjeşte usturoiul, dar nu prea mult ca să nu se amărească. Se curaţă vinetele (sau se lasă în coajă ca să nu se strîngă) şi se pun la copt în tigaia în care în prealabil aţi pus ulei de măsline. Dacă e cazul, puteţi adăuga ulei (pentru că vinetele de obicei înghit destul de mult ulei). Dacă pregătiţi o cantitate mai mică, puteţi să faceţi toate astea direct pe grătar sau la microunde.

Pe feliile de pîine prăjite puneţi, strat peste strat, brînză sau caşcaval, vinete, felii de roşie, usturoiul prăjit. Se oferă calde.

traducere şi adaptare
de Alina CANTACUZINO

Şerban FOARŢĂ

Groaznica sinucidere din strada Fidelităţii

— Să-mi pui boboci de trandafir
Pe groapă, mamiţico...
— Aşa o ţii de zile-n şir,
Ei, las' că-ţi trece, ţico!

Ci,-az-noapte (frate-su,-n oraş),
Sinucigaşa Porţia,
Tratînd amor c-un doftoraş
Şi nemailuîndu-şi porţia

Nopturnă (ea, ce i-a atras
Cu freamătul mătăsii
Pe toţi bobocii cari au tras
În gazdă,-n casa mă-sii,

Văduva unui veteran
Al corpului didactic),
Căci doctorul, d'un sfert de an,
S-a dus, din scrupul tactic,

Medic de plasă într-un sat,
Lăsînd-o în detresă
Precum şi alţi o au lăsat
Pe fosta-le metresă;

Încît az-noapte, cum ziceam,
Tomnatica nesoaţă,
Trăgînd oblonul de la geam,
A început să scoaţă

Purdalnicele gămălii
De fosfor alb şi tare
La o duzină de cutii
Mari de chibrituri, — care,

Într-o cinzeacă de rachiu
De drojdii, pe-ndelete
Topite, le ucid, cu chiu,
Cu vai, pre multe fete, —

Ce, însă, nepreadînd pe gît,
Fatală,-ntreagă doza,
Trezindu-se, constată cît
De profumată-i roza

Acestei vieţi, şi cîţi boboci
Se pierd prin suicidul
De-a care n-ai să te mai joci
Atunci cînd individul

Îţi cere mîna, — chit că eşti
Cam coaptă şi, de-abuzul
Risticului, te-nvineţeşti
Sub ochi, avînd şi uzul

Fumatului, fi'ndcă te dor
Măselele... Eh, asta-i,
Cînd doctorului îi e dor
Să plece cu nevasta-i

La Montpellier, din dota ei,
Şi,-n inima cetăţii
Lui Bucur, de numărul trei-
Şpce, pe Fidelităţii, —

De care ştiu vecinii toţi
Şi se-mbulzesc la ora
Anchetei, cînd, în fine, poţi
Vorbi, în „Aurora"

Sau în „Lumina" (pentru toţi)
Ce pîlpîie la ora
Cînd se sfîrşeşte, pentru toţi,
Pe piaţă, „Aurora"

Şi alte foi în care poţi
Să te pronunţi, la ora
Democraţiei pentru toţi, —
Căci e a tuturora.

▲

Dorin-Liviu BÎTFOI

Psihanaliza suicidului

S-a vorbit adesea despre sinucidere că despre o temă constantă şi puternică, dar totodată ascunsă a psihanalizei. Eforturile lui Freud se fundează de altfel într-o lume confruntată – îndeosebi între 1860-1938 – cu un val uriaş de sinucideri printre personalităţile sale: prinţul moştenitor Rudolf, Ferdinand Raimund, Ferdinand von Saar, Ludwig Boltzmann, Otto Weininger, Richard Gerstl, Adalbert Stifter, Eduard van der Nüll – pentru a cita doar cîteva exemple dintr-o listă foarte lungă.

Exegeţii acestei perioade au văzut în acest val expresia pregnantă şi extremă a estetismului vienez, integrat unui adevărat cult al morţii de inspiraţie barocă. S-a vorbit nu de puţine ori şi despre ura evreiască de sine, dat fiind că mulţi dintre intelectualii sinucigaşi au putut fi recunoscuţi sub o asemenea etichetă.

În ceea ce-i priveşte pe psihanalişti, e foarte posibil ca ultima explicaţie să fi funcţionat întrucîtva cenzurator într-un context marcat de antisemitism – complicat, de altfel, peste măsură de dificultăţile întîmpinate de o disciplină în sine revoluţionară. Pe de altă parte, chiar în rîndurile psihanaliştilor din comunitatea freudiană, sinuciderile nu au lipsit încă de la început, punîndu-i într-o evidentă încurcătură pe adepţii noii ştiinţe – este cazul, de pildă, al unui Victor Tausk, al lui Herbert Silberer, Wilhelm Stekel, Tatiana Rosenthal, Clara Happel, Eugénie Sokolnicka.

Interesul lui Freud pentru fenomen, deşi secundar ca preocupare, apare cu toate acestea destul de devreme. În 1883, unul dintre prietenii săi, înzestratul neurolog Nathan Weiss, se sinucide prin spînzurare, iar interpretarea tristei împrejurări îi prilejuieşte lui Freud lansarea unui prim concept ca bază de discuţie psihanalitică a suicidului: Weiss şi-ar fi aflat sfîrşitul pe fondul *narcisismului* său morbid şi rigid, excluzînd orice atingere ori modificare a sa în raport cu lumea exterioară.

La o dată care, dat fiind caracterul „submersibil" al temei anunţate, ne poate părea astăzi ca foarte timpurie, 20 aprilie 1910, *Wiener Psychoanalytische Vereinigung* organizează, sub tutela lui Freud, primul simpozion consacrat exclusiv sinuciderii. Iniţiativa îi aparţine însă lui Alfred Adler şi succede, ca efect imediat, sinuciderii unui student vienez. Simpozionul se va concentra prin urmare asupra evoluţiei fenomenului la copii şi la adolescenţi.

Iniţial, concepţia psihanalitică, aşa cum apare ea în lucrările lui Freud (de referinţă rămînînd cea din 1917, *Doliu şi melancolie)* şi în cele ale lui Karl Abraham, pune suicidul în legătură cu sentimentul de ură şi de frustrare generat de pierderea unei relaţii de obiect (cu o persoană). Cum subiectul nu poate accepta pierderea suferită, el regresează în trecutul său libidinal, la nivelul gratificaţiilor aşa-zis orale, internalizînd, încorporînd obiectul pierdut, pe un plan fantasmatic. Rezultatul este că ura va fi îndreptată acum asupra propriei persoane şi va conduce în unele cazuri la suicid.

S-a constatat că atît suicidul ca atare, cît şi trăsăturile suicidale se manifestă cu deosebire în cazul unor depresii ori al unor personalităţi depresive. Situaţii în care este vorba nu atît de ostilitate, cît despre sentimentul de culpă apărut la resimţirea propriei agresivităţi îndreptate către alte persoane – şi despre consecutiva nevoie de autopedepsire. Agresivitatea îndreptată către exterior este prin urmare reorientată către sine. Scenariul interior al depresivului este completat de sentimentul puternic al implicării efective în pierderea de obiect, prin inversarea cauzei şi a efectului: mă simt rău nu pentru că am suferit o pierdere, ci pentru că am provocat-o.

Un al treilea termen care trebuie luat în considerare în cadrul discuţiei psihanalitice apare în 1920, o dată cu celebra lucrare *Dincolo de principiul plăcerii*, unde Freud postulează existenţa unui instinct al morţii, opus celui erotic şi avînd ca scop descompunerea şi reducerea entropică a tensiunilor energetice – prin opoziţie, dar şi într-o dialectică strînsă cu Erosul. Printre expresiile acestui instinct thanatic s-ar număra şi suicidul, alături de alte fenomene precum masochismul sau compulsia la repetiţie.

Ulterior, în 1938, Karl A. Menninger nuanţează aceste constructe – nu doar filosofice, dar şi clinice – precizînd că este vorba în fapt despre trei motive suicidale: dorinţa de a ucide, dorinţa de a fi ucis (prin reorientarea către sine a agresivităţii) şi dorinţa de a muri, ca efect al manifestării instinctului morţii. Către zilele noastre, Heinz Henseler va nuanţa foarte mult tabloul motivaţiilor, marcînd, paradoxal, tocmai prin aceasta caracterul neunitar al teoriei psihanalitice a suicidului.

Pe fondul acestei crize de autoritate, care traduce o anume ambiguitate (nu neapărat conceptuală, ci şi organizatorică), în urmă cu un an s-a desfăşurat la Hamburg Congresul Internaţional de Psihanaliză a Sinuciderii, primul de acest fel, cu scopul declarat de a înlesni comunicarea psihanalitică pe subiecte de suicidologie şi de a asigura psihanalizei un rol în cadrul politicilor de prevenire a suicidului, alături de abordările epidemiologice şi de cele biologiste. Cum suicidul reprezintă deja una dintre principalele cauze de deces la populaţia sub patruzeci de ani, o seamă de ţări au iniţiat politici naţionale de prevenire a ceea ce pare să devină tot mai mult un adevărat flagel (potrivit statisticilor Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii, anual se înregistrează în lume în jur de un milion de sinucideri!).

Paradoxal, tot potrivit statisticilor (dar în deplină coerenţă cu legile lui Durkheim), în situaţiile de criză majoră (cum ar fi războiul sau revoluţiile) rata sinuciderilor scade, pe cînd în epocile de prosperitate şi de calm social ea creşte semnificativ. La vremea sa, filosoful rus Nikolai Berdiaev remarca pe bună dreptate caracterul pozitiv şi chiar necesar al pericolului în viaţa individului, iar etologul Konrad Lorenz va deplînge, ceva mai tîrziu, suprasecurizarea şi confortul societăţii contemporane – evidenţiind în acelaşi timp virtuţile de destin ale sinuciderilor ratate sau ale altor confruntări cu primejdii mortale.

Societatea actuală devine pe zi ce trece, după cum observa recent Élisabeth Roudinesco, o *societate depresivă*, bazată pe fuga planificată a individului de propriul inconştient (prin psihofarmacologie şi alte terapii, tehnici sau practici alternative la psihanaliză), pe eliminarea premiselor freudiene din tratatele de psihologie şi de psihiatrie, pe evitarea conflictelor interioare şi ale celor sociale şi politice, pe criminalizarea revoluţiilor şi a eroilor – pe tristeţe, apatie şi pe o căutare dezesperată a propriei identităţi, cu alte cuvinte, pe personalitatea depresivă. Evitarea a luat locul înfruntării, „violenţa calmului" (Viviane Forrester) înlocuieşte dezlănţuirea furtunii. Depresia se instaurează azi acolo unde domnise odată isteria vieneză de *fin-de-siècle;* ea reprezintă, în opinia lui Roudinesco, o adevărată „epidemie psihică a societăţilor democratice". Sinuciderile, e lesne de înţeles, devin şi ele, proporţional, o epidemie a epocii.

În România, o politică naţională de prevenire a suicidului încă nu există. De altfel, situaţia psihanalizei, deşi întrucîtva înviorată în ultimii ani, rămîne în genere marcată de greutăţile începutului. Nu se pot distinge prin urmare liniile unei specializări pe suicid (deşi interesul ca atare există latent). Sinuciderea devine o temă în terapie numai în contextul privat al analizei pe canapea.

▲

Adina POPESCU

Ultimele zile din viaţa lui „Tarkovski"

Lîngă magazinul „La Fourmi" de pe Calea Moşilor, de unde poţi cumpăra brînză de „oaie-oaie", precum susţine vînzătoarea, dacă o întrebi şi, probabil, fasole „bătută-bătută" la caserolă, precum susţin eu, dacă mă întrebaţi, există o mică terasă, înjghebată lîngă un chioşc, unde poţi bea o bere la preţ de butic, la o masă din plastic, cu vedere la strada Traian, într-o parte şi la „spatele blocului", cu parcare şi cu centrală termică cu tot, în cealaltă parte. Este o terasă „de cartier", dacă se poate numi astfel Calea Moşilor, însă unde nu te poţi aştepta la manele, ci doar la o muzică bună, în surdină, şi nici la „băieţi-băieţi", ci, eventual, la cetăţeni liniştiţi care, în timpul plimbării de seară a cîinelui, se opresc la cîte o ţigară, întîlnindu-se cu amantele sau cu alţi posesori de cîini, de peste drum, şi, probabil, cu tinerii civilizaţi „de moşilor" care consumă o bere, două, după care se duc acasă.

Aici, în această atmosferă care pare aproape incompatibilă cu vreo dramă socială sau personală, l-am întîlnit, acum mai mult de o lună, pe „Tarkovski" (nu ştiu cum îl cheamă de fapt, aşa i se spune), încercînd să vîndă, pe la mese, cîteva iconiţe şi calendare bisericeşti mototolite, „o mie de lei bucata", şi cruciuliţe „sfinţite la Ierusalim, jur pe mama!" din plastic alb-gălbui, cu şnur de aţă.

„Un alt nebun!" (sau alcoolic, sau drogat etc.) aţi constatat. Mai grav este că se aşează cu tine la masă fără să-ţi ceară voie şi, cînd vede că strîmbi din nas, îţi spune cu seninătate: „Dacă nu mă suportaţi, io plec, iar dacă mă suportaţi, tot nu plec, rămîn numa' de-al dracului, că tot o să crăp peste trei zile!" Patetic, nu-i aşa? Deja şi-a aprins o ţigară şi a luat o gură (din berea lui).

„Sinuciderea în primul rînd e un act de laşitate, un fel de dezertare, iar rolul nostru, al psihologilor, este să-i ajutăm pe oamenii ajunşi într-o astfel de situaţie psihică să renunţe, să capete încredere în ei înşişi... trebuie să le demonstrăm în mod logic... da, depinde de la individ la individ... că există destule motive ca să trăiască, să se bucure de viaţă... orice, de care să se agaţe... le creăm un adevărat stabiliment în care îşi pot dezvolta o nouă..." (**Andreea**, 23 de ani, proaspăt absolventă de psihologie)

„Tarkovski" este şomer de mulţi ani, „de prin nouă'ş'doi, pe cînd lucram la o fabrică, nu vă zic care că se interpretează, la modu' politic". Are cinzeci şi patru de ani şi, la douăzeci, îşi dorea să devină ceva, dar nu-şi mai aminteşte exact ce. Oricum a văzut toate filmele lui Tarkovski, iar cînd vorbeşte despre ele are un acces nervos care imită grotesc plînsul; „e din cauza trăirii prea puternice!", se justifică el. Dacă aţi găsi un astfel de personaj într-un film sau în literatură, aţi spune că este artificial şi că vrea cu tot dinadinsul să semnifice ceva; ei bine, el nu semnifică nimic şi acum mai bine de o lună l-aţi fi putut vedea, în carne şi oase, la mica terasă de lîngă „La Fourmi", Calea Moşilor, vînzînd calendare şi iconiţe, deşi „mi-am dat demisia de la firma aia, dar eu tot mai vînd ce a mai rămas, poate mai scot ceva; am multe gînduri pentru astea trei zile care mai sînt şi mai am nevoie şi de bani ca să fac tot ce mai am de făcut". Peste trei zile „Tarkovski" se hotărîse să moară... iar o izbucnire nervoasă... „nu mai am ce le da de mîncare cîinilor... ştiţi, io am acasă patru cîini şi nu la mine mă gîndesc, că mie mai îmi dă unu' o votcă, altul o bere, şi-mi mai trece foamea... da' cu ei, săracii, ce să mă fac?... să le dau drumu' pe stradă, să-i calce maşinile?... nu pot, nu pot!"

„Am avut şi io un tovarăş care chiar vroia să dea colţu'... nu mai avea bani pentru marfă. A vîndut ce a putut şi el de prin casa părinţilor, după care a fugit... tac'su l-a căutat şi cu Interpolu', că era diplomat... a venit la mine într-o zi, vai de mama lui, vroia să-mi vîndă adidaşii de firmă, tricoul, blugii, chiloţi, tot ce avea pe el şi un CD-player, toate la trei sute de mii, să-şi ia o bilă... mi-a zis că se aruncă de pe terasa blocului dacă nu le cumpăr şi s-a dezbrăcat în pielea goală, l-a văzut şi bunică-mea cînd a ieşit pe uşa de la apartament ca să ia liftu'... că el se aruncă de pe terasă, că nu mai rezistă!... nu s-a aruncat, s-a dus la un vecin de la nouă care i-a luat doar adidaşii la trei sute, după care s-a mai calmat... am aflat de curînd că s-a cărat în Olanda... cică a lăsat mai uşor, da' n-o să uit faza aia!" (**Adie**, 28 de ani, consumator de droguri uşoare)

„Tarkovski" a povestit că stabilise ce o să facă în ultimele lui trei zile de viaţă. În primul rînd, avea de gînd să-l bată la şah pe adversarul lui perpetuu din parcul Obor „unu' Matrafox care bea votca aia săniuţa ca pe bere... ce, nu-l ştiţi?... unu' cu ochelari d'ăia fund de borcan, doişpe dioptrii... e tare la şah!... de zece ani încerc să-l bat, da' n-am putut... noi jucăm ba pe scandic, două sute, ba, dacă-i mai importantă partida, pe polar, jumatea... io sînt vechi jucător şi acuma chiar o să-l bat, că m-am antrenat singur două luni pentru ocazia asta specială... şi chiar dacă nu-l bat, o să se lase, că o să-i zic că o dată moare omu' în viaţă, ce naiba?!... mi-aduc aminte cînd ne-a prins pe noi poliţia în parc la Pache cu motorolele în mînă şi ne-a cerut... ha, ha... să ne legitimăm..."

Pe lîngă necesara victorie la şah, „Tarkovski" mai avea încă două mari dorinţe neîmplinite: să bea whisky „d'ăla de la mama lui" şi să meargă la un bar de strip-tease, „niciodată n-am văzut o femeie goală, decît în patul meu". Avea, însă, şi o singură mare problemă: Iadul, „da' cu iconiţele astea de la firmă după mine, nu cred c-or să mă primească..."

„Mi-a zis odată un băiat de optsprezece ani, la spovedanie, că vrea să se spînzure... l-am întrebat de ce, dacă are vreun necaz să-l mărturisească, şi mi-a zis că n-are nici un necaz, decît că simte acest stigmat al morţii cu care, oricum, e dator, atît de puternic că el nu mai are răbdare să aştepte pînă vine clipa şi că... ceva de genul... «Ce mi-e acum, ce mi-e peste treişdeani?!»... sincer să fiu, n-am ştiut prea bine ce să-l sfătuiesc... i-am zis că, din punct de vedere religios, creştin, e un mare păcat, dar ştiam că el nu va crede...!" (un tînăr paroh din Constanţa)

Într-una din aceste trei zile, „Tarkovski" şi-o va căuta sigur pe iubirea vieţii lui, pe care a cunoscut-o pe vremea cînd avea treizeci de ani. „Era roşcată cu ochi verzi, era atît de frumoasă... Am stat aproape un an împreună, da' ce n-a înţeles ea era că io nu-o vroiam la modul carnal... o vroiam spiritual... femeile n-o să înţeleagă niciodată treaba asta, ele vor ca bărbatul să se manifeste, să sară pe ele, să... da, sînt şi anumite femei care... da' asta nu era!... am dus-o la Tarkovski şi a adormit... era *Călăuza*, ba nu, *Oglinda*... ce trăire! Şi ea dormea şi era atît de frumoasă!... a plecat în Canada... da' acum e în România şi trebuie s-o caut, trebuie să-i spun că io..."

Se făcuse tîrziu pe terasa de lîngă „La Fourmi-la fourmi", iar „Tarkovski" nu se hotărîse încă să plece de la masă. De fapt, nu se hotărîse cum să-şi pună capăt zilelor, că „de cînd sînt şomer şi am drept ocupaţie doar şahul, votca şi cîinii, sînt liber să mor cum vreau... pot să aleg între Dîmboviţa şi ştreang, nu-i aşa?... pot să-mi dau drumu' la gaze sau... da' ce faceţi plecaţi?... hai, nu plecaţi acuma, nu vă daţi seama, sînt ultimele mele trei zile din viaţă!... vă rog nu mă lăsaţi singur aici... eu cu cine mai vorbesc?"

„Am văzut mulţi presupuşi sinucigaşi, dar puţini dintre ei erau cei care vroiau într-adevăr să se sinucidă... am văzut otrăviri superficiale, chiar şi cu extraveral, care se pot rezolva uşor cu spălături stomacale... tăieri superficiale ale venelor... cazuri chiar şi televizate ale unor oameni care vor să se arunce de pe o clădire... şi vine poliţia, salvarea, ca să ce?... să asistăm la un entertainment?... am văzut şi sinucideri adevărate, simple, fără nici un martor... eu, ca medic, chemat de urgenţă, ce pot să cred?!... mă aştept ori la un one-man show ori la un real-TV..." (medic la Spitalul de Urgenţă – Floreasca, Bucureşti)

Din acea seara, la liniştita teresă „pe Moşilor", unde cetăţenii îşi odihnesc cîinii (sau amantele), iar tinerii îşi sorb berea la preţ de butic, nu l-am mai văzut niciodată pe „Tarkovski".

▲

Anca MANOLESCU

Metafore spaţiale în Bucureşti

Un „centru civic“ sau un centru al puterii?

Încă de pe la începutul lui, regimul comunist alesese să implanteze Biblioteca Centrală de Stat în clădirea fostei Burse, loc-simbol al circulaţiei banilor, locul-simbol al nesuferitului, urîtului, în mod materialist ştiinţific urîtului capitalism. În acel loc-simbol, comunismul decidea să înlocuiască, retoric, circulaţia unor valori prea materiale cu circulaţia, bine supravegheată, a valorilor culturii. Ceauşescu, şi el, păstrase Bibliotecii Naţionale un loc în al său „centru civic“ personal. Astăzi, cultura nu mai e însă o armă ideologică. Puterea post-totalitară îşi vede de treburile ei şi de spaţii: în zona fostului „centru civic“, Guvernul se alătură Parlamentului. Cultura, prin Biblioteca Naţională, va mai apuca ea oare un loc în această arie a puterii?

Nu că Biblioteca Naţională ar avea nevoie – neapărat în această zonă – de un loc simbolic. Ea are nevoie doar de loc, de loc mai mult ca să-şi poată instala fondurile, unele din ele de cîtăva vreme „pasive“, fiindcă sînt risipite prin varii şi nepotrivite depozite. În ce priveşte amplasamentul simbolic în fostul centru civic, el ar fi mai degrabă defavorabil. Stilul Ceauşescu a izbutit să producă un peisaj urban care îţi taie net pofta de cultură şi chiar de viaţă. (Pe mine, cel puţin, cînd sînt silită să trec prin acest vast decor, mă ia cu o dezagreabilă ameţeală). Reacţiile publice faţă de nonşalanta hotărîre a Puterii de a se substitui – spaţial – cărţilor au, mai ales, un interes pragmatic: obţinerea sau construirea unui nou sediu pentru Biblioteca Naţională. Printre alte posibile soluţii, doamna Elena Siupiur propunea, într-o misivă adresată domnului Nicolae Manolescu, la *România literară,* o contribuţie comunitară: cititorii, beneficiarii reali, să constituie un fond naţional – aşa cum s-a întîmplat pentru Ateneu – prin vărsarea unor mici sume care, prin acumulare, deci prin solidaritate, ar deveni importante. Fiecare carte (inclusiv manualele), fiecare ziar (în prima zi a săptămînii), fiecare săptămînal (în prima apariţie din lună) să aibă preţul crescut cu o mie de lei, prevăzuţi pentru acest scop. Mie, personal, mi se pare o soluţie foarte bună, la care aş participa cu plăcere. Fiindcă nu e de aşteptat, se pare, ca guvernul condus de domnul Năstase să-şi ia înapoi hotărîrea şi să dea înapoi sediul. Autoritarismul şi vizibilitatea în mass-media a prim-ministrului se potrivesc, de altfel, mai bine cu peisajul „centrului civic“ decît Biblioteca.

Dincolo de problema sediului Bibliotecii Naţionale – care e urgentă şi importantă –, spaţiul oraşului e, o ştim cu toţii, un spaţiu puternic calificat *simbolic*. Aşezarea în spaţiu a instituţiilor, a zonelor private şi comunitare, raportul dintre locurile oficiale, locurile de adunare, de schimb ne pun în faţă – spun o banalitate – textura propriei noastre vieţi sociale. Ele nu sînt numai decorul şi teatrul ei, sînt produsul şi expresia acestei vieţi. Sînt *imaginea* ei, imagine pe care o avem necontenit în faţă, pe care o putem analiza şi, din cînd în cînd, rectifica. Sînt o imagine a noastră, care se modifică împreună cu noi şi ne arată propriile modificări.

J.-P. Vernant a arătat cu strălucire, în *Originile gîndirii greceşti*, cum o organizare spaţială, cea a cetăţii elene în speţă, corespunde, foarte exact şi funcţional, unei imagini de sine a comunităţii şi a vieţii ei politice. Organizarea aceasta „reflectă instaurarea unui spaţiu social cu totul nou. Construcţiile urbane nu mai sînt grupate, ca înainte vreme, în jurul unui palat regal, împresurat de fortificaţii. În centrul cetăţii se află acum Agora, un spaţiu comun,... un spaţiu public unde sînt dezbătute problemele de interes general... Pe locul unde se înălţa odinioară citadela regală – reşedinţa particulară şi privilegiată – ea construieşte temple deschise unui cult public... Acest cadru urban defineşte, de fapt, un spaţiu mental, dezvăluind un nou orizont spiritual.“ Pornind de la acest citat, putem ilustra cu cazuri autohtone expresivitatea simbolică a aşezării în spaţiu a oraşului.

„Centrul civic“ al lui Ceauşescu îi punea, evident, în spaţiu ideologia totalitară şi consimţirea noastră obligată la această ideologie. În revista *Martor* din 2000, cu tema „Bucureştii în timpul comunismului“, Radu Boruzescu analiza acest spaţiu, sprijinindu-se pe foarte expresive imagini luate din elicopter. El arăta că „centrul civic“ îşi făcuse loc în oraş nu numai prin nivelatoare dărîmări care eliminau vechiul ţesut al urbei şi acumularea lui firească. „Centrul civic“ lucra asupra oraşului şi printr-o strategie de arestare şi disimulare. Tot ceea ce mai rămăsese din vechiul oraş, în acea zonă, era ascuns, încercuit, încarcerat prin incintele înalte de blocuri ale căilor socialismului. Resturi, secţionate brutal, de străzi, biserici, case şi grădini, rămîneau ca nişte insule sufocate, evacuate din viaţa vizibilă a oraşului. Faţa Bucureştilor – ajunsă o mască – era dată de uniformitatea excedantă a stilului Ceauşescu (echivalentă, în ordine vizuală, cu uniformitatea limbii de lemn şi a ideologiei lui). Ceea ce erau „fortificaţiile“ palatului regal în vechea Grecie – desemnînd o locuinţă particulară şi privilegiată – s-au transformat aici, prin inversiune, în tentacule care obligau oraşul să devină spaţiul de manifestare a unei singure voinţe, discreţionare. Ca orice arhitectură totalitară, „centrul civic“ izgonea – vizual şi arhitectonic vorbind – individualul, diversitatea, culoarea, libertatea. Aşa cum, funcţional vorbind, „centrul civic“ era o zonă în care tocmai atitudinea *civică*, iniţiativa şi responsabilitatea cetăţenilor erau interzise; un tip de spaţiu care admitea numai *massa* obedientă.

Ceauşescu a lăsat oraşului, în mijlocul lui, această mască cu care Bucureştii nu sfîrşesc să se confrunte. Şi e de remarcat că nu puterea post '89 – ce pare să se acomodeze bine, estetic vorbind, cu stilul „Casei poporului“ – a schimbat ceva din hîda uniformitate a locului, ci pestriţa iniţiativă privată, care plachează divers clădirile, care le acoperă agresiv cu afişe şi reclame. Într-un articol publicat în *Dilema,* Augustin Ioan îşi punea problema cum ar putea fi exorcizată arhitectura „centrului civic“. El nu pleda pentru disimularea acestui peisaj, pentru uitarea unui coşmar pe care l-am îngăduit. Dimpotrivă, Augustin Ioan vorbea despre exacerbarea lui: a-l pune cu vigoare în faţa ochilor noştri pentru ca, faţă în faţă cu el, să ne analizăm participarea la coşmar, iar abia apoi să-l evacuăm (şi amintea de soluţia propusă de Lebbeus Woods pentru ruinatul Saraievo: construcţii care prelungesc ruinele, cresc din ele şi le potenţează, ca nişte carenţe şi fantasme interioare obiectivate). Puterea post-totalitară nu are însă asemenea probleme; nu vrea nici să uite, nici să exorcizeze. Ea foloseşte, simţindu-se confortabil, spaţiul.

Unica marcă de alteritate ce rămăsese în marea cenuşie a „centrului civic“ era Dealul Mitropoliei – cu foarte simpla şi eleganta biserică din vîrf. Era un singur accent, dar atît de diferit, atît de încărcat de calitate, din punct de vedere vizual şi arhitectonic, încît el *critica efficace* întreaga revărsare de butaforie de la poale. Însă şi el fost disimulat prin cele două zdravene blocuri turn care flanchează baza urcuşului. După 1989, mă gîndeam că ar fi un gest simbolic tare ca cele două turnuri să dispară şi verticala blîndă a dealului, cu clopotniţa şi biserica, să fie iar foarte vizibile. Guvernul Roman a ales să ofere imobilele Bisericii, care le-a primit cu mulţumire. Nu discut aici soluţia pragmatică (e risipă să renunţi la construcţii finalizate, era nevoie de spaţiu etc.). Vorbesc numai de expresivitatea simbolică a oraşului, care ne poate sta în faţă ca o lecţie, ca o problemă. Noua catedrală patriarhală, ce va fi aşezată în peisajul fostului „centru civic“, va izbuti oare să producă un accent calitativ diferit, să „critice“ spectacolul arhitectonic care o înconjoară?

Piaţa Universităţii şi Piaţa Unirii

Cu cîţiva ani în urmă mi s-a părut semnificativ felul în care două importante manifestări publice ale Bisericii Ortodoxe şi-au găsit loc în spaţiul oraşului. Ambele erau evenimente ecumenice de răsunet. E vorba despre întîlnirea „Oameni şi religii“ din septembrie 1998, organizată, alături de congregaţia catolică laică „San Egidio“, de Statul român şi Biserica Ortodoxă Română. E vorba, apoi, despre vizita Papei în România, din mai 1999. Aceste două momente au fost şi mari spectacole publice, cu un impact – măcar vizual, televizual – puternic. Ambele au arătat o imagine nouă, deosebită a Ortodoxiei din România – care, datorită televiziunii, a fost foarte larg percepută. Ca la fiecare ediţie a sa, întîlnirea „Oameni şi religii“ a reunit în discursuri şi rugăciuni de armonie reprezentanţi ai tuturor religiilor lumii. Ea şi-a avut punctul culminant în Piaţa Universităţii, care e, din decembrie 1989, spaţiul recunoscut, spaţiul-simbol al tuturor schimbărilor post-totalitare, al tuturor deschiderilor către o lume plurală, către Occident: de la noaptea din 21 spre 22 decembrie, la ceea ce, cîteva luni mai tîrziu, s-a numit chiar „Piaţa Universităţii“, apoi la exultanţa populaţiei atunci cînd imaginea democraţiei a cîştigat alegerile, în noiembrie 1996, şi pînă la vizita lui Bill Clinton, la revelionanele PRO TV şi la mitingurile microbiste. Învăţaţi pînă de curînd să se ferească de vecinii catolici şi greco-catolici, oamenii au putut vedea în Piaţa Universităţii – stînd alături – ierarhi şi adepţi ai foarte multor religii şi culte, unele exotice. Dincolo de discursuri, inevitabil generoase şi vagi, românii, chiar cei din România profundă, au putut *vedea* această uluitoare juxtapunere. Lumea religioasă – bicromă pînă acum (noi, „bunii“ vs. ceilalţi, „răi ori ambigui ori inferiori“) – şi-a revărsat deodată policromia în faţa lor. Iar murmurul vorbirilor din jurul ei nu mai era unul ostil, ci binevoitor, un ton la care Biserica Ortodoxă consimţea, lua parte. Ceea ce era deja o schimbare notabilă de stilistică, un ecumenism pus fastuos în scenă. Dacă acest spectacol a putut capta prin diversitate şi exotism, vizita Papei a fost şi mai inteligibilă pentru populaţie, şi mai impresionantă: niciodată pînă atunci, capul Catolicismului şi capul unei Biserici Ortodoxe nu se mai arătaseră împreună într-o manifestare publică. Televiziunile au însoţit transmiterea evenimentului cu un comentariu insistent în care dorinţa actuală de împăcare era pusă în contrast cu tensiuni ce se perpetuau tocmai bine de un mileniu. Cuvintele cheie au fost: „caracterul istoric“, „schimbarea de mileniu“, unitatea spirituală a creştinismelor.

S-a vorbit destul despre cuvîntul „Unitate!“, scandat de miile de participanţi la cele două slujbe, ortodoxă şi catolică, oficiate în aer liber. Poate că exagerez observînd că nu diversitatea creştină şi întîlnirea erau totuşi aclamate aici. Abia reîntîlnit, „celălalt“ religios trebuia să devină un „acelaşi“. Semenul identic continua să fie preferat semenului diferit. Celălalt religios, perceput în alteritatea sa îmbogăţitoare, nu era încă un personaj asumat. Discursurile Papei au avut, în schimb, o diplomatică şi generoasă grijă să dozeze omagiul adus *identităţii* religioase şi culturale a românilor cu menţiunea diversităţii pe care ea o presupune.

Pe de o parte, el a omagiat rolul şi contribuţia fiecărei Biserici – ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică – la destinul comunităţii româneşti, la opoziţia faţă de comunism. Un nume de monah ortodox a fost rostit, iar acela a fost Nicolae Sterinhardt, un evreu intelectual, convertit în închisoare la Ortodoxie: simbol ca şi Edith Stein, de curînd canonizată de Papă, al punţii între culturi, între religii, între intelectualitate şi Biserică. Pe de altă parte, Papa a dat girul său proiectului care se numea pe atunci „Catedrala mîntuirii neamului“. El s-a recules o clipă, alături de Patriarh, la crucea din Piaţa Unirii care marca locul şi începutul proiectului. Iar spaţiul celor două liturghii nu mai era Piaţa Universităţii, ci zona deşertificată de Ceauşescu în centrul Bucureştilor. Pe fundalul arhitecturii lui s-au desfăşurat, în acea zi, marile liturghii cu un public impresionant. Mai degrabă decît agregări propriu-zis religioase, ele au fost „adunări populare“ în care, pentru o clipă, toate conflictele, crizele, tensiunile, diferenţele societăţii româneşti post-totalitare au fost uitate. Şi, în ochii mulţimii, Biserica creştină – reunită – era cea care realiza această stare de graţie. Spectacolul acesta unificator se desfăşura, simbolic, tocmai pe locul pustiului creat de comunism. Alături de întîlnirea creştinismelor, discursul simbolic, discursul spaţial al acelei zile nu conţinea el oare şi tema „mîntuirii neamului“, prin religie, de oroarea comunistă? Spaţiu multiplu, dacă nu ambiguu calificat, Piaţa Unirii era, în acel moment, scena pe care întîlnirea creştinismelor gira rolul naţional al Bisericii Ortodoxe în societatea post-totalitară românească. Iar mesajul acesta era şi mai persuasiv datorită conflictului, exploziv la acea dată, din Kosovo. În imediată apropiere, întîlnirea religiilor putuse alimenta naţionalisme criminale, de inspiraţie comunistă. La Bucureşti, în Piaţa Unirii, întîlnirea lor părea să pacifice – măcar pentru o clipă, măcar ca o speranţă, măcar simbolic – societatea românească.

În conformitate cu marcajul său specific, Piaţa Universităţii fusese, inclusiv pentru religios, un spaţiu al diversităţii, al pluralismului spiritual, al convivialităţii cu diferenţa cea mai exotică. Piaţa Unirii, cu tot peisajul înconjurător, continua să fie exploatată pe linia unităţii, a omogenităţii, a asocierii între religie şi putere. ▲

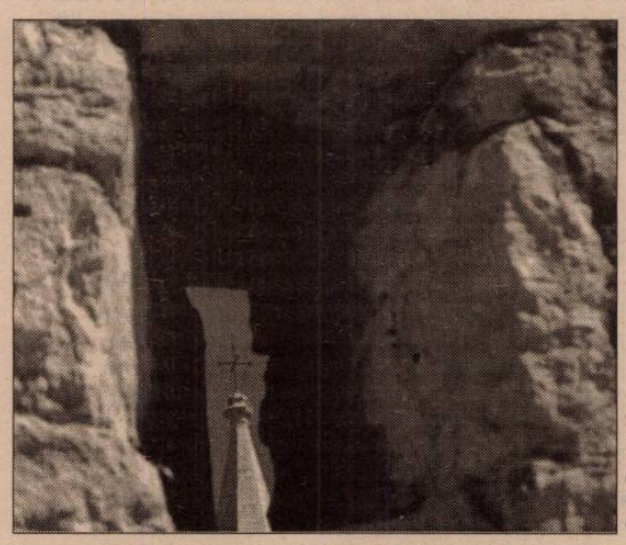

© S. Ivanoschi

Perspectivele societăţii civile

Element esenţial din reţetarul democraţiei, societatea civilă întîrzie să se structureze în ţările unde a fost înlăturată dictatura comunistă. Înlăturarea presiunii a dat naştere unor explozii de anarhie, pe de o parte, organizaţiile neguvernamentale s-au alăturat poziţiilor radicale din lupta electorală, pe de altă parte, raportîndu-se, în majoritatea cazurilor, la viaţa politică, nu la nevoile cetăţeanului. Partidul consumatorilor de bere ca şi acela al pensionarilor au participat – fără succese notabile – la competiţia politică, alimentînd de fapt bovarismul politic al veleitarilor din fruntea lor. Atîtea cîte sînt, organizaţiile care ar trebui să reprezinte societatea civilă şi să-i mobilizeze pe cetăţeni pentru a corecta disfuncţiile evidente ale guvernărilor sînt percepute fie ca un moft elitar, fie ca o altă formă de a genera corupţia. În numărul de săptămîna trecută (*Dilema*, 491) am rezumat prima parte a studiului „Slăbiciunile societăţii civile în ţările postcomuniste" publicat de profesorul american Marc Morjé Howard în *Journal of Democracy*, ianuarie 2002). Mentalităţile marcate încă de moştenirea comunistă, dar şi dezamăgirile proaspete, induse de nesiguranţa opţiunilor democratice, au contribuit deopotrivă la consolidarea stratului, devenit aproape impenetrabil, de indiferenţă şi de ignoranţă.

Nivelul scăzut de participare a cetăţenilor la organizaţiile societăţii civile în Europa post-comunistă capătă aprecieri diametral opuse, în funcţie de prejudecăţile celor care propun analiza. Cei ce cred că prin angajamentul direct al cetăţenilor obişnuiţi în influenţarea deciziilor societatea civilă este una dintre condiţiile strict necesare pentru o evoluţie pozitivă a democraţiei găsesc că situaţia este îngrijorătoare. Dacă democraţia înseamnă „conducerea de către popor", noţiunea şi realitatea desemnată de ea îşi pierd sensul cînd poporul stă la mare distanţă de locurile unde se ia decizia. În vidul creat apar forţele ostile, purtătoare ale unor tradiţii nondemocratice şi ale unor ideologii anti-democratice. O interpretare mai optimistă nu vede, totuşi, nici o ameninţare în această absenţă: peste tot, în lume, scade numărul celor implicaţi voluntar în activităţile publice. Ba chiar nu e exclus ca, judecînd în perspectiva stabilităţii democratice, societatea civilă să fie unul din elementele de disconfort. Ar reieşi că în Europa postcomunistă democraţia s-ar putea consolida tocmai prin absenţa participării cetăţenilor la organizaţiile civice.

Marc Morjé Howard găseşte că ambele interpretări exagerează importanţa consecinţelor, prin raportarea la un model cu valabilitate expirată. El crede că slăbiciunea societăţii civile este un element distinctiv al societăţilor studiate, un alt model, calitativ diferit, al relaţiilor dintre cetăţeni şi stat şi va mai dura, probabil, cîteva decenii.

„Înseamnă că democraţia nu se poate prăbuşi şi că regiunea este imună în faţa primejdiei unei conduceri autoritare? Fără îndoială, nu. Aşa cum s-a întîmplat în Belarus şi cum se poate întîmpla în Rusia sau în oricare altă parte, în următorul deceniu, forţele şi liderii antidemocratici se pot foarte bine conecta la frustrările electoratului, instituind un nou regim autoritar, în special în ţările unde orînduirea sovietică a durat peste 70 de ani şi unde dificultăţile economice sînt copleşitoare. Dar dacă este imposibil de prezis comportarea liderilor ca indivizi, rezultatele cercetărilor demonstrează şi că forţele antidemocratice vor avea greutăţi în recrutarea şi activarea adepţilor. Reţinerea manifestată de mulţi cetăţeni din ţările postcomuniste în participarea la organizaţii voluntare ne îndeamnă să credem că vor fi la fel de circumspecţi şi faţă de chemările mişcărilor şi organizaţiilor antidemocratice, iar eforturile celor care vor dori să-i atragă vor fi stăvilite de aceeaşi moştenire a neîncrederii. Altfel spus, chiar dacă democraţiile postcomuniste rămîn relativ găunoase şi stagnante, iar cei conduşi nu prea au legături cu cei aleşi pentru a-i conduce, pare puţin probabilă răsturnarea acestor regimuri prin mişcări cu un larg şi activ suport popular".

Consecinţele frînează totuşi evoluţia, deoarece, pe de o parte, cetăţenii nu dobîndesc reflexele necesare exerciţiului democratic al puterii, iar pe de altă parte instituţiile statului democratic nu sînt susţinute de populaţie: „Argumentul istoric instituţional dovedeşte că organizaţiile societăţii civile reprezentînd opiniile, interesele şi preferinţele însumate ale membrilor societăţii pot să-i protejeze pe cetăţeni de legile şi politicile potenţial injuste, promovînd legislaţia dorită de ei".

Avînd în vedere că situaţia nu este catastrofală, ea poate rămîne aşa cum este, crede profesorul american, conform unei înţelepciuni împărtăşite în ţara lui: „Dacă un lucru nu e stricat, nu-l repara". Dar situaţia ar putea fi îmbunătăţită. În primul rînd, fără a conta pe miracole, prin schimbul natural de generaţii. Tinerii, prin forţa lucrurilor, nu vor fi influenţaţi de memoria comunistă, vor avea o atitudine mai deschisă faţă de activităţile publice. „Aşteptarea ca schimbarea generaţiilor să aducă o creştere semnificativă printre membrii organizaţiilor civice este plauzibilă (deşi nu teribil de încurajatoare, deoarece, chiar în cele mai bune condiţii, pînă va deveni semnificativă şi va intra în matca sa naturală, vor trece decenii); se confirmă astfel importanţa experienţei comuniste în explicarea gradului redus de participare. Dar această evoluţie este departe de a fi sigură şi e greu de prezis, chiar pe termen lung, dacă schimbarea generaţiilor va spori sau nu participarea la societatea civilă. În cele din urmă socializarea este favorizată de cadrul instituţional, dar şi de mesajul transmis de părinţi, profesori, colegi şi ambele pot contribui la reproducerea aceloraşi modele de atitudine şi comportament, chiar dacă mediul instituţional iniţial a dispărut de mult".

Deocamdată, se vede cu ochiul liber că tinerii fie refuză orice preocupare dincolo de viitorul propriei persoane, fie aderă la forme de acţiune neconvenţionale, sfidînd sistemul existent, fie el şi democratic.

S-ar mai putea lua în consideraţie şi alcătuirea unui mecanism care să pună în practică politici pozitive: „Încurajarea cetăţenilor din ţările postcomuniste să se familiarizeze, să se simtă confortabil în activitatea voluntară – obiectiv nu lesne de atins, dacă se ţine seama de obstacolele descrise anterior. După căderea comunismului, numărul organizaţiilor civice a crescut constant, dar multe dintre ele au fost create de organizaţiile occidentale şi, în grade diferite, sînt dependente de fondurile occidentale. Rezultatul este că multe dintre iniţiativele lor vin din surse străine cu o înţelegere limitată a problemelor din comunism şi postcomunism. Nu este deci surprinzător că, în cel mai bun caz, chemările lor par lipsite de conţinut şi neobişnuite, aiurite sau nocive în cazurile rele. Necesitatea acumulării de fonduri în condiţii specifice de incertitudine economică îi leagă pe liderii şi pe activiştii lor mai mult de cei ce dau banii decît de oamenii al căror angajament încearcă să-l inspire. Mai importantă este observaţia că multe dintre noile organizaţii susţinute din surse occidentale au în substrat tema anticomunistă, implicînd afirmaţia că felul cum au trăit bieţii oameni, în timpul comunismului, a fost greşit, în afara moralei, oricum inadecvat unei societăţi capitaliste democratice. Un asemenea mesaj este justificat prin rolul jucat de persistenţa reţelelor existente încă din timpul comunismului: existenţa lor îi descurajează pe oameni să participe la organizaţiile societăţii civile – dar, în măsura în care aceste reţele sînt nocive, ele trebuie pur şi simplu înlăturate. În timp ce denunţarea sistemului comunist se impune pentru a-i convinge pe oameni că trebuie să trăiască altfel, condamnarea implicită şi explicită a felului cum au trăit, a biografiei lor, are efectul opus, provocînd neînţelegeri, resemnare şi dezangajare. Pînă cînd aceste organizaţii nu vor reuşi să despartă evaluarea sistemului comunist de criticarea vieţii cotidiene şi pînă cînd conducătorii lor vor putea să valorifice şi să aprecieze ceea ce mulţi dintre cetăţenii ţărilor postcomuniste consideră că au fost aspectele pozitive ale vieţii în sistemul comunist, tentativele de a-i mobiliza în acţiunile organizaţiilor voluntare vor fi întîmpinate cu ostilitate sau în cel mai bun caz cu scepticism".

Cine urmăreşte cu atenţie dezbaterile despre postcomunism nu poate să nu observe cît de legată este rezolvarea problemelor prezentului de realizarea unui consens – fie şi aproximativ – faţă de trecut. Nu din surse occidentale poate fi stimulat acest efort de autodefinire, ci din nevoia intimă a fiecăruia de a se lămuri în legătură cu propria lui viaţă. Societatea civilă se referă la o populaţie de adulţi. ▲

Pagină realizată de Magdalena BOIANGIU

Radio Europa Liberă

Grila de programe

Luni-vineri:
06.00-06.30 *Dis-de-dimineaţa cu Europa Liberă*
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
14.00-14.05 *Ştirile*
16.00-16.05 *Ştirile*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-20.00 *Actualitatea*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*
21.05-22.00 *Actualitatea în Republica Moldova*

Sîmbătă:
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.12 *Editorialul săptămînal*
19.12-19.30 *Panoramic cultural românesc*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Duminică:
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.20 *De vorbă cu ascultătorii*
19.20-19.30 *Interviul săptămînii*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Retransmis:
Mix FM Bucureşti 100,6 Mhz
www.europalibera.org

RADIO FREE EUROPE · RADIO LIBERTY ·

Corect, responsabil şi la timp!

Matei MARTIN

Lumina camerei obscure

Adevărul este întotdeauna supus controversei – mai ales în istorie. Ca fotoreporter al revistelor *Adevărul* şi *Dimineaţa,* apoi ca fotograf oficial al casei regale, colaborator al mai multor reviste ale vremii *(Viaţa ilustrată, România ilustrată)* şi al Şcolii Sociologice de la Bucureşti, Iosif Berman a urmărit, constant, să „scaneze" în fotografiile sale viaţa adevărată. A făcut-o de fiecare dată, cu meticulozitate şi har. De la recepţiile oficiale la cataclisme naturale şi viaţa cotidiană, în portretele anonimilor sau ale marilor personalităţi ale vremii, în imaginile cu străzi desfundate sau cu marile bulevarde bucureştene – peste tot se regăseştea această senzaţie a adevărului. Un adevăr cu atît mai percutant cu cît este redat în cel mai expresiv mod – clişeul fotografic...

Expoziţia „Foto Berman" de la Muzeul de Istorie a Municipiului Bucureşti (29 iulie – 10 august) îl farmecă pe vizitator prin autentic, autentic şi suferinţă, căci excepţionalul documentar „Omul cu o mie de ochi" realizat de Alexandru Solomon şi difuzat zilnic în cadrul expoziţiei arată şi cealaltă latură a vieţii fotografului, admirat pentru arta sa, dar prigonit de istorie.

„Adevărul" din fotografiile lui Berman n-a plăcut în epocă: ţăranii din fotografiile sale ponderau cumva entuziasmul păşunist al începutului de secol XX şi propaganda pentru construirea statului-naţiune, propagandă construită aproape exclusiv în jurul ţăranului român, văzut ca reper în formarea unei identităţi naţionale. Diferiţi de ţăranii din fotografiile timpului, reprezentaţi în contexte create artificial şi în posturi „regizate", folclorizante, ţăranii lui Berman erau autentici; abordarea subiectului fotografic era pentru Berman o problemă de relaţie în care fotograful (iar apoi privitorul) se plasează în interiorul realităţii fotografice. O altă imagine a ţăranului român – cea adevărată – prezentată de un evreu, a devenit, în acea vreme, un fel de delict.

Chiar mai tîrziu, aceleaşi imagini au fost obiectul controverselor de ordin politic: negativele lui Berman au fost trecute în patrimoniul Ministerului pentru Propagandă de către partidul comunist şi instrumentalizate politic pentru a legitima o ideologie ce se baza pe imaginea ţăranului oprimat care (în perioada de dinaintea celui de al doilea război mondial) nu ajunsese încă la o conştiinţă revoluţionară şi care trebuia „ajutat", ideologic, să o facă. Dar ţăranii din fotografiile lui Berman erau prea adevăraţi – deci greu de manipulat – aşa că fotografiile au fost trecute la fondul secret.

Expoziţia de la Muzeul de Istorie a fost deschisă prea puţin pentru a putea fi văzută de cei interesaţi. Pe cînd un album cu fotografiile lui Berman?

▲

Simona SORA

puzzlecturi

Un roman ecologic

● **Luis Sepúlveda, *Bătrînul care citea romane de dragoste,* traducere şi postfaţă de Irina Dogaru, Editura Polirom, 2002.**

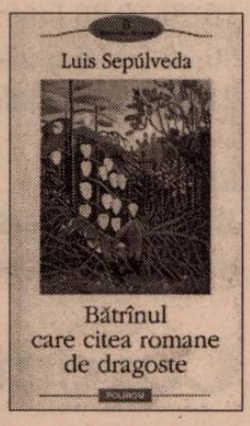

„Eu, împreună cu alţi scriitori din generaţia mea, elaborăm o literatură nouă, în care cuvîntul este folosit prin forţa pe care o conţine şi în care povestea narată închide o experienţă concretă" – declara, în 1993, în *Corriere della Sera,* unul dintre cei mai cunoscuţi scriitori chilieni contemporani. Luis Sepúlveda face parte din acel curent literar sudamerican denumit, mai ales de critică, *Post-Boom,* apărut, după douăzeci de ani, ca reacţie la literatura publicată de Márquez, Llosa, Fuentes, Cortázar sau Cabrera Infante în prima decadă a exploziei sudamericane din anii '60. Ca şi cum aceştia din urmă nu şi-ar fi schimbat şi ei, prin anii '80, felul de a scrie, cînd au înţeles mersul lucrurilor cu acea intuiţie ce acompaniază adesea talentul ieşit din comun, mai tinerii scriitori, născuţi după 1950, s-au definit de la primele lor cărţi prin opoziţie cu *Boom*-ul. Pitici urcaţi pe umerii uriaşilor, mulţi dintre scriitorii Boom-ului junior s-au cam pierdut printre declaraţii belicoase de presă şi mici şotroane sau micro-idilice Macondo-uri reîncălzite. Nu e cazul, desigur, al unor scriitori ca argentinianul Manuel Puig, recunoscut postum ca unul dintre maeştii postmodernismului, chilianca Isabel Allende sau mexicanul Gustavo Sainz, unul dintre primii adepţi ai încorporării culturii pop în ficţiune.

Care e, atunci, „literatura nouă" pe care Luis Sepúlveda, unul dintre liderii *Post-Boom*-ului, o predică, în 1993? O literatură, desigur, în care cuvîntul nu e folosit abracadabrant, pentru a face personajele să leviteze necontrolat, morţii să învie şi oamenii să se iubească „genealogic" prin cinematografe promiscue din Havana şi în care povestea se *bazează* pe o experienţă trăită, adică nu inventată, visată sau (Doamne fereşte!) împrumutată. O literatură denotativ-realistă, poate jurnalistică, foarte apropiată de orientarea pe care au avut-o în unele scrieri – poate nu cele celebre – şi maeştrii epocii „ferice" din zorii revoluţiei cubaneze şi a generoaselor premii acordate de editura barceloneză Seix Barral.

Bătrînul care citea romane de dragoste, cartea lui Sepúlveda apărută acum la Polirom într-o bună traducere, dar cu o postfaţă poate cam unilaterală şi cu împrumuturi nemărturisite de pe Internet (de pildă, lungul interviu realizat de Josefina Ribalta şi Fernando Cross în februarie 1995, cînd scriitorul a fost invitat în Puerto Rico) este primul roman al scriitorului chilian, pentru care a primit un premiu important înainte chiar ca el să fie publicat.

Exact cum spunea Joaquin Marco, unul dintre cei mai importanţi critici hispanoamericani, „Protagonistul cărţii lui Sepúlveda nu este cu nimic mai prejos decît eroul lui Hemingway din *Bătrînul şi marea* ori decît cel din *Colonelului n-are cine să-i scrie* al lui Gabriel García Márquez". Mai mult, aş zice, cartea lui Sepúlveda, tradusă în 34 de limbi, citată şi răsdiscutată în tomuri de istorie literară, nu pare a fi mai mult decît o translare în jungla amazoniană şi printre indienii *shuar* a personajelor din *La mala hora (Ceasul rău),* carte scrisă de Márquez în 1962. Avem şi acolo un dentist rezistent, un primar odios şi o aşteptare ofensivă cît toată cartea, care se rezolvă după legea locului. În romanul lui Sepúlveda mai avem, e drept, un personaj memorabil, care locuieşte în inima pădurii amazoniene şi care, o dată cu căderea dinţilor, îşi aminteşte să citească. După ce-şi rumegă un timp „nefericirea de cititor inutil", reface un drum din tinereţe şi stă o vreme într-o bibliotecă din satul El Dorado, colţ cu El Idilio. Aici bătrînul înţelege că pentru el cărţile sînt doar cărţi de dragoste „adevărată, cea care doare" şi începe să citească masochist, între două reprize de vînătoare. Din păcate acesta nu e subiectul cărţii, ci doar titlul ei şi încă vreo trei pagini. Romanul, scris după o expediţie UNESCO, finanţată de TEXACO şi denunţată mistic de Sepúlveda, are o tentă pateticoecologică încă mai supărătoare decît epigonismul neasumat al autorului său.

Oricum, pentru a avea o imagine asupra romanului contemporan de limbă spaniolă ar trebui publicate, destul de repede, pentru că lucrurile se schimbă, măcar zece cărţi din Spania şi America latină ale ultimului deceniu. Şi cum excelenta colecţie coordonată de Denisa Comănescu la Polirom a dovedit o deschidere – şi de gust, dar şi pragmatică – fără precedent în tranziţie, poate avem norocul să-i citim în cîţiva ani şi pe scriitorii *Post-Boom*-ului, prea puţin cunoscuţi la noi, Puig, Isabel Allende, Luisa Valanzuela, José Agustín sau Cristina Peri Rossi.

Aşa, singuratic, romanul acesta din bucăţi lipite al lui Sepúlveda e de-a dreptul dezamăgitor.

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

trecerea prin reviste

Despre un război în bucătărie şi o aniversare

Polemică in house

În numărul 31 (7-13 august 2002) al *României literare,* am putut asista la un fapt mai puţin obişnuit în spaţiul publicistic: directorul revistei, Nicolae Manolescu, publică un editorial prin care se delimitează şi intră în polemică cu opinia exprimată, în acelaşi număr, de cronicarul literar al revistei, C. Rogozanu.

Despre ce este vorba: C. Rogozanu scrie o cronică la ultimul roman al lui Nicolae Breban, *Voinţa de putere,* în care execută scurt atît romanul comentat, cît şi o bună parte din opera brebaniană. „*Voinţa de putere* este o altă clonă brebaniană – originalul *(Bunavestire)* se pierde undeva pe la sfîrşitul deceniului opt. De atunci, scriitorul nostru a urmat o pantă descendentă, o involuţie presărată cu mii de pagini. Nicolae Breban se transformă încet-încet dintr-un scriitor care a avut ceva de spus, într-un straniu caz literar." Sau: „Multe dintre romanele lui Breban par simple cărţi de duzină de tip sado-maso intrate în metastază, umflate pînă la peste 600 de pagini, împopoţonate cu ceva Nietzsche şi cam atît." Cronicarul nu se opreşte la cazul particular al lui Nicolae Breban, ci trage cîteva focuri şi în direcţia scriitorilor afirmaţi în anii '60-'80, care şi-au dus lupta înainte de '89 „cu arme extrem de rudimentare, cum ar fi metafora, parabola", iar după '89 s-au trezit că nu ştiu „prea multe despre literatură".

Nicolae Manolescu îi răspunde atît lui C. Rogozanu, cît şi celorlalţi critici din noua generaţie: „mă preocupă dificultăţile – de a-i citi şi de a-i înţelege – pe care noii critici le au cu scriitorii vechi." Desigur, Manolescu nu poate fi de acord în principal cu ideea că literatura de dinainte de '89 ar fi fost o luptă ineficientă cu regimul comunist şi atît: „Nu mă împac deloc cu acest mod de a vedea lucrurile. El denotă o aroganţă care nu se sprijină pe cunoaşterea impactului social al operelor literare din deceniile de comunism. (...) Putem afirma că, alături de disidenţa politică, atîta cît a fost la noi, a existat o disidenţă artistică al cărei rol în dizolvarea comunismului nu merită a fi subapreciat." În final, Nicolae Manolescu ridică mingea la fileu, invitîndu-i pe tinerii critici să-şi definească valorile pe care le susţin: „Şi, dacă tot cred tinerii critici că parabolele romaneşti ale anilor '60-'80 sînt depăşite, desuete, puerile, măcar să ne informeze despre gusturile lor, cu exemple concrete de capodopere postdecembriste, care nu-l mai fac să zîmbească pe cititorul evoluat de astăzi. Nimeni nu-i obligă să parieze pe N. Breban. Dar pe cineva trebuie să parieze dacă vor să fie luaţi în serios." Aşadar, polemica este în curs de desfăşurare şi aşteptăm cu interes răspunsul tinerilor. Interesul nostru este cu atît mai mare, cu cît discuţia este civilizată şi inteligentă de ambele părţi, iar substanţa polemicii este una de profunzime şi ţine de întîlnirea sistemelor de valori a două generaţii diferite.

Un răsunet

În ziarul *Curentul* din 10-11 august a.c. (sîmbătă-duminică), Mircea Cărtărescu pune în discuţie această polemică şi situaţia neobişnuită de la *România literară*. Încercînd să ofere o explicaţie a acestei stări de fapt, Cărtărescu începe prin a portretiza fiecare tabără în parte. Mai întîi o analiză foarte dură şi lucidă a revistei *România literară: „România literară* este o revistă care seamănă foarte mult cu Uniunea Scriitorilor: reprezintă toţi scriitorii şi pe nici unul. (...) Revista despre care vorbim, aşa cum arată şi numele ei, este o revistă «ecumenică», lipsită în mod necesar de ideologie, deschisă tuturor şi adresată tuturor. Ducîndu-şi pînă la capăt opţiunea de neutralitate binevoitoare faţă de toate orientările, revista nu s-a făcut nici măcar exponenta generaţiei moderniste din care provin mai toţi criticii ei. Echipa ei a fost pînă nu demult foarte adaptată acestui «profil fără profil»: oameni prudenţi, prevenitori, niţel conservativi, niţel deschişi şi spre experiment (dar nici prea-prea, nici foarte-foarte), părînd că pot merge astfel la nesfîrşit." Cărtărescu observă că, după Revoluţie, problema revistei a fost una de adaptare la o realitate schimbată, în care viaţa literară unitară la nivel naţional a fost pulverizată: „Pentru că realitatea literară constă azi în multiple centre de putere constituite pe diverse criterii, o revistă incoloră ideologic poate cîştiga în obiectivitate, dar nu atît cît să compenseze pierderea în reprezentativitate. Încercînd să reprezinte în continuare pe toată lumea, ea riscă să devină o oglindă în care nu se mai recunoaşte nimeni." Mircea Cărtărescu ajunge şi la momentul introducerii „corpului străin" în structura revistei: Nicolae Manolescu a realizat situaţia în care se află *România literară* şi a încercat o infuzie de sînge tînăr. Numai că tinerii importaţi s-au dovedit a fi un cal troian pentru revistă: „Venirea în echipa *României literare* a unui foarte tînăr grup de critici, abia ieşit de pe băncile facultăţii, a fost salutată la vremea ei de toată lumea. Iată, ne spuneam, nişte oameni fără trecut literar, fără încuscriri şi încîrligări în lumea scriitoricească, oameni curaţi şi talentaţi care vor aduce un aer proaspăt în pînzele bătrînei nave. Dar cînd aceşti oameni au început să scrie, perestroika scontată a prins, tot mai evident, să capete aspectul unei revoluţiuni. Tinerii Robespierri au început să taie în carne vie, fără nici o milă şi fără să se lase impresionaţi de nimic." Mircea Cărtărescu îşi exprimă admiraţia, în general, pentru curajul omului tînăr de a-şi spune deschis părerea, dar...: „Dar cu condiţia ca «verdictele» date, oricît de dure în esenţă, să denote discernămînt, cultură, cunoaştere (sau măcar dorinţă de cunoaştere) a lucrurilor despre care vorbeşti. M-au mirat şi pe mine şi m-au întristat, de-a lungul ultimelor luni, o anume suficienţă, un anume schematism critic al acestor oameni, evidente chiar şi cînd, în esenţă, au avut dreptate." Cărtărescu observă, prin urmare, existenţa celor două forţe antagonice în interiorul *României literare* şi este de părere că acestea au toate şansele „să rupă în două şi să scufunde revista". Sperăm cu toţii că nu se va întîmpla aşa şi că părţile implicate vor şti să gestioneze o polemică paşnică, una care să nu se lase cu morţi şi răniţi.

Schimbare de orizont

Este vorba chiar despre revista *Orizont*, al cărei număr 7/17 iulie 2002 este dedicat lui Şerban Foarţă, care a împlinit 60 de ani. Şerban Foarţă: „Şaizeci de ani... Sexagenar... E puţin... sexagerat." ...Am citat din excelentul interviu pe care i l-a luat Robert Şerban, intitulat „Mi-e greu să-mi închipui realitatea nelivresc". Livresc sau nelivresc, Şerban Foarţă vede realitatea într-un mod original şi foarte interesant, aşa că nu ne putem abţine să nu dăm cîteva crîmpeie din aceste „viziuni" (preluate, desigur, din acelaşi interviu). Şerban Foarţă despre bătrîneţe: „În fine, ştii cum e cu bătrîneţea asta? E cum e cu unele decoraţii ce ţi se dau şi tu le refuzi. Cînd Ravel a fost decorat cu Legiunea de Onoare şi a refuzat-o, Cocteau a făcut o nostimă butadă: *Domnul Ravel refuză Legiunea de Onoare, dar toată muzica lui o acceptă*. Degeaba refuz eu Legiunea de Onoare a Vîrstei că, pînă una-alta, vîrsta mă acceptă." Şerban Foarţă despre moarte: „Nu m-a îngrijorat prea mult propria mea moarte, pe care n-am «trăit-o» realmente, dar m-am temut întotdeauna pentru moartea, pentru dispariţia celorlalţi, a celor din preajmă. Scriind *à la longue* o carte care îţi ia multe nopţi şi zile, făcîndu-te şi foarte vulnerabil, ai vrea ca totul în jurul tău să îngheţe, pentru că atunci ţi-e frică să nu ţi se întîmple şi să nu li se întîmple celor dragi tot felul de funeste pocinoage. Încercam să alung, ca pe o muscă, gîndurile de felul ăsta, care-mi tot bîzîiau în cap." Şerban Foarţă (din nou) despre sinucidere: „Robert Şerban: Te-ai gîndit vreodată la modul serios la sinucidere? Şerban Foarţă: M-am gîndit, dar, dacă vrei, platonic... Aşa cum te-ai gîndi să faci amor cu Regina Angliei! Nu plănuiam actul material. Or, e nevoie de unealtă, sau, cel puţin, de o defenestrare, de trenul Annei Karenina... Dar să laşi în urmă o piftie, un maldăr de mîzgă sîngerîndă! Sînt prea estet (sau doar isteţ) ca să fac asta." Şi acum despre lucruri mai plăcute – Şerban Foarţă despre dragoste: „În dragoste, dacă nu ai succes din prima, e mai bine să abandonezi. Numai că dragostele, la plural, sînt alta decît dragostea, fireşte. Pentru că una este să «i-o pui», cum foarte elegant se zice astăzi... Robert Şerban: Uite ce scrie: vindem pui! (interviul a fost luat într-o maşină, în drum spre Severin, n. n.) Şerban Foarţă: Una e să vinzi pui, şi alta e să fii îndrăgostit şi să suferi dacă nu ţi se răspunde sau, şi mai rău, dacă devii un fel de jucărie, «o jucărie în poarta ei», cum spune... Alcoollinaire." Şerban Foarţă despre seducţie: „Seducţia, cucerirea... Dar asta e şi partea uşor demonică a aventurii. Marele seducător e Diavolul şi, cînd seducem, participăm la arhetipul său. Numai că Şarpele seduce la rece, dintr-un vechi năravi; iar noi, îndrăgostiţi fiind, o facem «wie der Vogel singt». Dorinţa şi ardoarea te fac persuasiv şi te inspiră: devii poet, spui lucruri, adesea, fără noimă, dar şi, desigur, fără precedent. Cum zice Barbu, povestindu-i prietenului Vianu despre o idilă de pomină, a lui: *mă, ce i-am spus eu atunci sînt lucruri pierdute pentru oameni*. E ceea ce se cheamă inspiraţie..." Şi, în fine, Şerban Foarţă despre literatura pe care o prestează: „Literatura e de două feluri şi, pe cît cred, a mea nu... oblojeşte! Pe cînd alţii-s mari oblojitori. Nu vreau să cad în sentimentalism, în ieftină lacrimogenie. Dar mă gîndesc la Dostoievski, la Hugo... Acuma ai să zici: *lasă-i pe ăştia*. Nu-i las, că sînt colegii noştri. Dostoievski oblojeşte. *Mizerabilii* lui Hugo, oricît de kitsch, pe ici, pe colo, oblojeşte. Alţii sînt gnomici, sapienţiali, oferă o raţiune de a fi cititorului care nu are una, ş.a.m.d. Literatura mea e cvasi-gratuită, nu cred că oferă mare lucru, din punctul ăsta de vedere, al buruienii zise *oblojeană*. Se pro-pune, oarecum, pe sine însăşi, admirîndu-se în ochii cetitori ca, în oglinda apei lui, Narcis."

Pe scurt, acesta e Şerban Foarţă – chiar şi cînd vorbeşte despre bătrîneţe, moarte sau sinucidere, nu poate fi decît un tip tonic, plin de vitalitate. Ca să nu mai vorbim cum e cînd povesteşte despre lucruri *vivante*, cum e dragostea sau propria-i operă... La mulţi ani, domnule Foarţă!

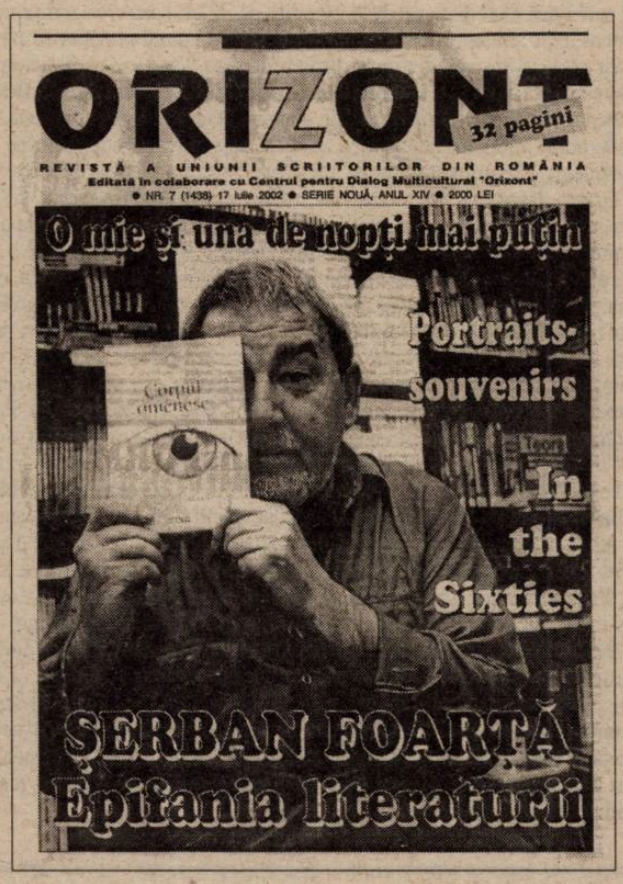

Dilema vă recomandă

● *Din învăţăturile înţelepţilor evrei (sec. II î.e.n. – sec. III e.n.),* în traducerea Vivianei Prager (Editura Hasefer, 2002). O versiune modernă stabilită de rabinul Rami Shapiro a unei celebre cărţi de înţelepciune a iudaismului, „Pirke Avot" – „o etică a părinţilor" de o bogăţie şi tensiune a gîndului sublimat direct în poezie: „Sîntem prea ocupaţi ca s-ascultăm / prea gălăgioşi ca s-auzim şi altceva / afară doar de propria noastră nerozie. / Tăceţi. Astîmpăraţi-vă. Ascultaţi şi luaţi aminte". (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Viaţa la ţară

Viaţa la ţară nu mai e, cu siguranţă, ce a fost odată. Sau ceea ce ne-am imaginat noi că este, pornind de la sămănătorismul kitsch, muzica populară cu paiete şi pantofi de lac, reproducerile după ţăranca lui Grigorescu. Nemaivorbind de mai vechiul şi mai autenticul strat, cel al ţăranului nealterat de nici un fel de transformări. Acum, datorită televiziunii prin cablu, a mass-media şi a migraţiilor în străinătate, mentalitatea rustică s-a apropiat, tot mai mult, de cea urbană, rămînînd mai curînd diferenţe de grad: eleganţa, în provincie sau la ţară, tinde să fie mai ostentativă. Moda este preluată mai *ad litteram,* refuzînd culorile pastelate: am cunoscut fete tinere, serioase, cu viitori soţi gata stabiliţi, machiate şi îmbrăcate ca pentru cea mai veche meserie feminină din lume. De asemenea, am văzut oameni de vîrstă medie purtînd tricouri cu inscripţii întîmplătoare, gen Marlboro, pe la muncile casnice. Asistînd, recent, la unul din cele mai mari tîrguri moldoveneşti, din comuna Flămânzi, de pe lîngă Botoşani, am recunoscut aceleaşi produse ieftine, turceşti sau moldoveneşti, pe care le văd în Piaţa Amzei, la tarabe, în Obor sau la Europa. Diferenţa între tîrgul de la sat şi cel de la oraş stă, cel mai evident, în mijloacele de transport: cei de la sat vin, în majoritate, cu căruţele. De asemenea, vestimentaţia celor mai în vîrstă a rămas, în general, mai simplă şi mai sobră decît a celor de la oraş: pantaloni de stofă (sau, mai nou, amestec) de calitate nu foarte bună, şi cămăşi de colori deschise, la bărbaţi; bluze albe, fustele pînă sub genunchi şi basmale la doamne. Dar, repet, numai după o anumită vîrstă. Tineretul reproduce, mai sărăcăcios şi mai ostentativ, o modă nu întotdeauna bine înţeleasă.

Dacă e să-l ascultăm pe primarul satului Flămînzi, dl **Constantin Ţăruş**, liberal, diferenţele dintre sat şi oraş se pot estompa: dacă, la ţară, ai drumuri asfaltate, apă curentă şi gaze, cablu şi telefon, atunci care-i diferenţa? Cu o maşină, locuitorii rurali pot ajunge oriunde. Prin cablu, se pot informa cît se poate de exhaustiv. Cu apă şi gaze pot trăi în condiţii decente, fără să se îmbolnăvească. Pe drumurile bune, pot ajunge uşor la şcoli. Mai rămîne informatizarea: la liceul din Flămînzi sînt vreo 20 de computere, iar la scolile generale există cîte unul. Cîte ceva din viziunea progresistă a primarului liberal s-a îndeplinit. De asemenea, acelaşi primar a învăţat că fonduri, Phare sau de alt fel, se pot obţine, dacă ştii să faci un proiect. Şi în lumea primarilor e la fel ca în cazul muritorilor de rînd: dacă eşti în stare să faci o documentaţie, dacă te prezinţi bine la interviu, ai şanse să obţii sponzorizări.

Şi în familie, primarul trăieşte destul de orăşeneşte: se aprovizionează, în mare, din oraşele apropiate, completînd cu ce are în grădină. Felurile de mîncare nu diferă cu cele pe care le mîncăm la oraş, precum celebrele şniţele şi friptura la grătar, salata de vinete şi ardeii copţi. Soţia primarului, care a lucrat o viaţă în învăţămînt, profesoară de geografie, se bucură acum, la pensie, să se scoale mai tîrziu, să se întîlnească cu colegele domnişoare profesoare, să discute cîte-n lună şi-n stele, şi să stea tîrziu, la televizor, la dezbateri politice. Copiii toţi sînt la facultate şi trăiesc în oraşe mari. În sat, sînt mulţi oameni de afaceri, unii chiar prosperi. Tînăra generaţie lucrează, pe capete, în Italia, de unde se întoarce cu maşini de lux.

▲

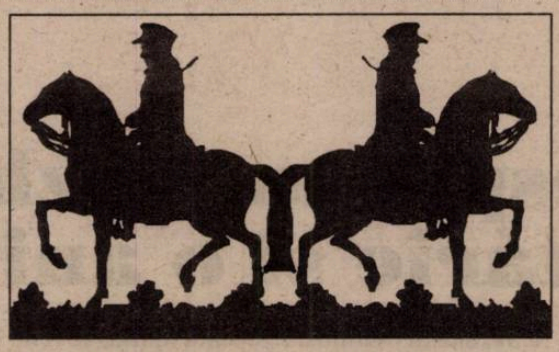

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Despre importanţa adjectivului posesiv

Scriind în *Ziua literară* (22.7.2002) despre primul volum al „Supravieţuirilor" mele, la capătul cronicii sale de o rară comprehensiune în actuala criză a inteligenţei naţionale, dl Ion Simuţ lansează o idee editorială cel puţin stranie, pînă să devină scandaloasă: „iniţierea de către un editor inspirat a unei serii de autobiografii într-o colecţie cu titlul: Procesul comunismului meu". Dl Ion Simuţ, în sciencefictionismul său, merge pînă la a mă învrednici pe mine cu calitatea de coordonator al colecţiei şi nu şovăie a mă întreba direct, în ultima frază, pe cine dintre scriitorii contemporani aş invita – printre primii – la mărturisire.

Există în proiectul de o incontestabilă utopie al dlui Simuţ un cuvînt de doar trei litere care-i dă – cel puţin în mintea mea – o energie incomensurabilă. E adjectivul posesiv „meu" legat de substantivul „comunism"; nu ne dăm încă seama ce elan şi nădejde spre calm poate provoca un adjectiv posesiv în debandada verbelor, substantivelor şi mai ales a adjectivelor din viaţa gîndirii. Ferecat între cărţile sale negre şi albe, între „roşu" şi „negru", lăbărţat între pluraluri ce se vor nuanţe, comunismul dotat doar cu un adjectiv posesiv, „comunismul meu", îmi apare ca ultima şi cea mai proaspătă şansă pentru a-l extrage din schematismele şi caricaturile la care îl reduce corectitudinea politică anticomunistă, şi ea pernicioasă, dacă tot nu mai suportăm nici un fel de corectitudini. „Comunismul meu" e fericita expresie care poate stabili o distanţă *(ironos* – în greceşte, de unde ironia!) între acesta şi celelalte – cel sovietic, cel cambodgian, cel chinezesc, cel românesc, nici unul al meu, cum e cazul s-o spun cu o sinceritate, desigur, inutilă şi cu tot dispreţul faţă de şmecheriile şi sclifoselile inocenţilor în ale căror rînduri n-aş intra nici legat.

Dar ceea ce mă atrage cel mai mult în formula dlui Ion Simuţ este atingerea ei cu titlul unui roman de al meu, apărut în urmă cu 33 de ani (ce vîrstă!), „Maimuţele personale", inspirat de o pagină din „Espoir"-ul lui Malraux unde sînt evocate maimuţele din jungla Amazonului, mi se pare, acelea care, la răsăritul soarelui, încep să-şi ţipe patetic indignarea de a fi fost uitate în procesul transformării primatelor în oameni. Ador cuvîntul *personal,* oriunde apare, în gări, în gramatică, chiar în felicitările neghioabe de pe vremea cultului impersonalităţii – încît aş numi colecţia aceea, riscînd să-i dau şi un uşor, dar necesar humor: „Procesul comunismului personal".

Acceptîndu-mi această minimă modificare care nu ar altera cu nimic sensul extragavantei sale propuneri, criticul meu va recunoaşte implicit că ideea sa e dintr-acelea care cer o întîmpinare ironică, în sensul grecesc al termenului, al distanţei care interzice confundarea ei cu băşcălia şi pamfletăria. De unde şi întrebarea: domnule Simuţ, d-voastră nu aţi auzit că în România nu au existat comunişti, ci numai oportunişti? Eu de cînd am citit această afirmaţie, iscălită de un poet/poetă (pentru mine, poeţii, ca şi îngerii, nu au sex!) prin '90-'91, nu mi-o pot şterge din minte şi, oricît mi s-ar spune că e o prostie, nu o pot bagateliza. Dacă aşa crede nu numai un poet, suflet din sufletul neamului său, ci chiar un întreg popor care a numărat în rîndurile sale peste 4 milioane de membri de partid, nici unul neacceptînd azi că a fost comunist? E o întrebare care cred că inhibă orice editor, nu? Fără să fi fost vreodată membru al P.C.R., am crezut într-un comunism atît de personal încît am fost belit ca anticomunist şi duşman al poporului; nu numai că nu mă laud cu asta, m-am autodenunţat liniştit de vreo 30 de ani ca ficţionar, dar nu pot să nu constat că şi azi trăiesc ca incorect politic. Incorectitudinea mea politică se exprimă prin aceea că nu pot – oricît de tragicomic obişnuiesc să privesc o problemă – minimaliza „intenţiile bune" ale marxismului pe care azi se scuipă repede, viguros şi incult, ca într-un tic ideologic. Comunismul meu – am trista, minima plăcere de a o scrie fără jenă – n-a avut nimic de-a face cu idealurile hitlerismului şi practicile stalinismului. Menţinînd ironia, el e mai aproape de „comunismul" primilor creştini. De aceea, personal, nu pot pune semnul egalităţii între comunism şi fascism, cum o face o întreagă intelighenţie a zilei, consacrînd această formulă ca o evidenţă incontestabilă, de o perfectă corectitudine politică. N-o accept, nu mă supun ei, încă mai pot deosebi între idealurile unei utopii şi întruchiparea lor mizerabilă, încă mai sînt în stare să observ, surîzînd, cum fără aşa-zişii renegaţi ai comunismului (un Koestler, un Furet, un Morin, un Michnik, posesorii celei mai dramatice experienţe) recentul liberalism decent nu găseşte argumente viguroase. Mai mult: om recent sau bătrîn, nu poţi să ignori că azi, la noi, falnica egalitate „comunism = fascism" păleşte, se ofileşte şi evoluează spre „anticomunism = profascism". În nici o reeditare a „Espoir"-ului său, Malraux nu a şters fraza prin care comunismul este considerat „aventura lirică a secolului". Este ceea ce mă obligă să afirm că pentru mine, pentru experienţa mea, comunismul nu numai că nu e totuna cu fascismul, ci că a fost mai crud, mai dureros şi mai fertil, fiindcă binele cu care a vrăjit o lume s-a desfigurat prin instituţionalizarea forţei brute, a terorii crescînde şi a minciunii insuportabile. Fără a fi dezgustat coerent, violent, dar niciodată nihilist, de evoluţia acestei „aventuri lirice" nu concep „Procesul comunismului personal". El ajunge – fără panică şi, mai ales, fără melodrama nevinovăţiei – la a fixa distanţa arhetipală dintre „o vreme pentru căutare şi o alta pentru pierdere", „o vreme pentru păstrare şi alta pentru lepădare", eu personal (ce vesel sună acest cuvînt!) încercînd să le păstrez drama şi, dacă se poate, humorul la care înţeleptul, să recunoaştem, nu pare să fi avut acces. Cu cine ar începe această colecţie, care ar avea pe frontispiciu cuvintele lui Geremek: „Am intrat cinstit şi am ieşit la fel de cinstit din Partidul Comunist", dl Ion Simuţ o ştie la fel de bine ca şi mine. Tăcere, deci.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Neagu

„Mie îmi plăcea Neagu, fotbalistu' de la Rapid. Pasa extraordinar şi dădea goluri. După aia a fost şi în echipa naţională şi a venit la sfîrşitul carierei la Rapid în B. Aşa mi-au zis colegii şi prietenii lui Neagu. Pe mine mă cheamă Radu. Îmi zicea tata Aduşor şi mă trimitea să aduc ceva. Adu aia, Aduşor. Venea acasă beat şi zicea să-i aduc peria de ghete şi să fac ghetele. Aduşor, Aduşor. Mama îmi zicea Radu. O iubeam, că stăteam cu ea de dimineaţă pînă seara. Cînd a făcut al patrulea copil, pe mine m-a dat de suflet lui Marina Moţata din Vitan, că aia se scremea să facă copil şi nu putea, şi atunci Marina a venit, a văzut copiii şi m-a ales pe mine. Că aveam ochii lui bărba-su. A dat bani şi m-a luat, după aia am mîncat la ea şi mi-a dat adăpost. Bărba-su mă bătea. O dată cu ea.

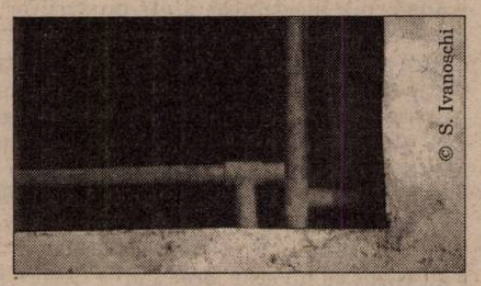

Venea şi o tîra prin toată casa, iar cînd eu dormeam mă lua şi mă bătea. Aşa că am plecat de la ei. Mergeam la şcoală şi după aia am stat o noapte în tren şi am ajuns la mare. La mare era mai uşor. Îmi dădeau de milă. Aveam 40 de ani. Mă bătea în cap şi de asta nu vroiam nici un ban. Am mers la cules de piersici şi mă primeau fiindcă eu aveam 40 de ani, dar eram de 134 de centimetri şi mă angajau. Dar nu mai vroiau să mă angajeze cînd am avut fire albe de păr. Nu mai vroiau, că băteam la ochi. Atunci nu mai aveam ce mînca. M-am dus la tata şi el murise. M-am dus la Marina, dar şi ea murise. Nu aveam cui să cer ajutor. Mama se căsătorise în Germania. Fraţii mei... nu ştiam care sînt. Aşa că, uite, am rămas în Wartburgul ăsta de la Macaralei. Miliţia mă ştie, mă ajută oamenii. Stau aici şi trec anii, că nu ştiu cum să mă îmbătrînesc ca să mor. Mi-au promis că dacă mor mă bagă în Wartburg şi-i dau foc. Acum am 70 de ani. Cît trăiesc românii? Merg la Biblioteca Naţională şi citesc o statistică. Aproape de 60 de ani."

P.S. Aştept scrisorile dumneavoastră cu întîmplări din Bucureştii anilor 2000.

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

O contradicţie?

În timpul sesiunii, chiar în examen, dar – precaut şi înţelept! – după ce îi dădusem nota, un student mi-a pus o întrebare pe care realizatorul emisiunii „Casa de piatră“, Bruno Andreşoiu, a reluat-o, punîndu-mă serios pe gînduri. Iată întrebarea: cum se face că, pe de o parte, vorbesc – în pledoaria „Pentru o (nouă) est*etică* a reconstrucţiei“, Paideia, 2002 – despre o necesară smerire a arhitectului român după atîtea decenii de „grands projets“, iar pe de altă parte am participat la concursul pentru Catedrala Patriarhală? Au nu e aici o contradicţie între pledoarie şi act? Să mă explic aşadar, prelungind astfel mirarea mea la adresa atacurilor agresive ale unei „anumite părţi“ din mass-media contra a tot ce înseamnă Catedrala Patriarhală – de la amplasament la scara proiectului şi la rezultate. Continuînd, o fac cerînd scuze celor care – arhitecţi sau firme – s-au simţit în vreun fel lezaţi de afirmaţiile colaterale ale articolului meu „Despre o anumită inadecvare“.

Aşadar, pentru ce m-am înscris la acest concurs, dimpreună cu mai tinerii mei colegi din cadrul programului de master „Antropologia spaţiului sacru“? Fiind de la bun început de acord cu oportunitatea – deja centenară – a unei catedrale patriarhale în Bucureşti, semnalam încă din 1995 necesitatea combinării studiilor dedicate unui asemenea obiectiv – la scara amplasamentului, care nu putea fi cu nici un chip Piaţa Unirii – cu construcţia de noi biserici de parohie (încă şi încă atît de necesare în cartierele-dormitor ale oraşelor post-comuniste) şi, mai cu seamă, cu reconstrucţia sau restaurarea edificiilor de cult demolate sau neglijate. Cititorii îşi vor fi amintind ultima intervenţie pe această temă, din ianuarie curent, cînd pledam din nou pentru reconstrucţia Bisericii Sf. Vineri şi a mănăstirilor Mihai-Vodă şi, mai ales, Cotroceni. Am scris în favoarea acestui echilibru între programe şi proiecte convergente, care nu aveau a se suplini unul pe celălalt; am apărut şi la TVR cu aceeaşi pledoarie; am criticat, de asemenea, la vremea respectivă, amplasamentul şi rezultatele concursului din 1999, din Piaţa Unirii.

Datele însă au apărut schimbate total în 2002. Tema a fost întocmită cu seriozitate şi cu profesionalism, ceea ce denota nu numai hotărîrea Patriarhiei B.O.R. de a împinge lucrurile spre un studiu de substanţă, ci şi calitatea întocmitorilor de temă. Studiul urbanistic este la obiect şi, într-adevăr, urmărind analiza, el se dovedeşte convingător. Un argument tare al amplasamentului: majoritatea finaliştilor la concursul de urbanism Bucureşti 2000 (inclusiv arh. Florin Biciuşcă, clasat al doilea la concursul pentru Catedrala Patriarhală) au amplasat la rîndu-le un cap de perspectivă de mari dimensiuni în acel loc mai înalt cu şapte metri faţă de Piaţa Unirii; de ce? – tocmai pentru a stopa perspectiva necontrolată spre Piaţa Alba Iulia. Gabaritele oferite acum spre rezolvare nu mai produc frisoanele iniţiale, iar în contextul urban – un şir de blocuri înalte – e la scară, susţinînd caracterul amplu al temei. Cu alte cuvinte, nu este vorba numaidecît despre un obiect „mare“ sau „mic“, cît despre un obiect care, proporţional cu locul amplasării, este – aşa precum o şi impune tema – unul monumental.

Aşadar, existau toate datele pentru un concurs serios şi nu găsesc vreo obiecţie severă, alta decît durata nemilos de scurtă în comparaţie cu complexitatea temei. (Şi) ei îi datorăm absenţa regretată din concurs a multor arhitecţi care ar fi dat rezolvări interesante, dar nu au avut acel „bob zăbavă“ necesar studiului. Iată pentru ce am participat la acest concurs. Sînt gata să mai explic, în plus, pe proiectul cîştigător, de ce nu cred că el este în contradicţie cu propriile mele deziderate teoretice. În octombrie, însă: după rezultatele finale!

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Pentru un sport fără performanţe

Nu mă număr printre practicanţii sportului. Cîndva am bătut şi eu mingea, am înotat cu oarecare insistenţă şi am făcut şi niţel polo (cei ce mă cunosc vor ridica din sprîncene). Mă justific spunînd că am avut alte priorităţi, dar recunosc că e vorba şi de puţină comoditate. Convingerea asta am împins-o pînă acolo încît n-am devenit nici măcar microbist. Singurele ocazii cînd am fost fascinat de vreo competiţie datează din anii '70, cînd îi vedeam la TVR (în direct!) pe Năstase, Kodes, Newcombe şi alţii. Încă mai simt emoţia momentelor cînd Ilie cîştiga *match, set & game* Turneele Campionilor. Dar atît! Dacă nu găsisem satisfacţie în faptul că aş putea alerga, sări sau lovi mai *citius altius fortius* decît alţii, cu atît mai mult n-am înţeles lupta altora pentru medalii, obsesia de a dărîma recorduri, de a da mai multe goluri; vorba lui Tănase: *Şi cu asta ce-am făcut?* Argumentele mobilizatoare le ştiu – sportul aduce sănătate de fier, trup de marmură, psihologie de învingător şi fete cu containerul. Argumente logice şi umane dacă se referă la sportul de întreţinere. Le accept şi dacă se referă la sportul de performanţă, cu condiţia să se facă doar pe timpul şi banii celor interesaţi. Cînd e vorba de bani publici, prefer sănătatea publică, nu gloria unei străvezii elite „de competiţie“. Altfel zis, prefer sportul în locul performanţei. Nu putem fi o mare putere sportivă, cînd sîntem o naţiune bolnavă. La propriu – statisticile o dovedesc.

Victoriile lui Năstase au încurajat generaţii să-şi cumpere rachete; ale Nadiei i-au încurajat pe părinţi să-şi trimită fetiţele de-acasă. De mici, cît mai mici, cu speranţa că nu vor creşte niciodată, că vor rămîne aceleaşi păpuşi capabile să sară, să se-nvîrtă şi să meargă pe bîrnă. Dacă nu vor fi campioane, precis le va folosi în viaţă arta saltului înapoi pe „puntea suspinelor“, pe acei zece centimetri de lemn, care dor atît de rău cînd ratezi. Iar dacă vor fi campioane, nu mai contează, vor deveni antrenoare emerite. Dar cîţi din sportivii de performanţă devin şi antrenori de calibru? Foarte puţini. Restul sînt copleşiţi în timp de reumatisme, de efectele medicaţiei stimulante şi de vertebrele tasate. Şi de inadecvarea la lumea reală, care vrea să ai o meserie utilă (chiar dacă ea însăşi creşte alţi copii-minune, dar de astă dată cu speranţa cîştigurilor din NBA sau Serie A).

De ghinionişti ne amintim doar cînd ziariştii îi descoperă prin garsoniere igrasioase, bătrîni, şubrezi̦ţi de efort, săraci, ajutaţi sporadic de vreun mecena sentimental. Urmează titlurile: „Guvernul uită fostele glorii“, „Centura de aur cară saci în port“, „Tunarul din Iaşi a ajuns la azil“. Astăzi, recunoştinţa e lucru rar, despre păcatele guvernului se tot vorbeşte, ce facem însă cu acest mit popular: „sportivul – vîrf de lance al societăţii“? Dacă el crede asta – bine, dar turiştii nu vin în România pentru că e ţara lui Năstase (Ilie sau Adrian), iar FMI-ul nu dă bani proporţional cu victoriile lui Patzaichin. Nici turcii nu deschid bănci în onoarea lui Hagi. Continuîndu-l pe Prof. Ostap Bender, afirm că performanţa sportivă e un lux, nu o necesitate. Finanţînd orgoliile belicoase ale cîtorva pasionaţi de confruntări, riscăm să ne ratăm viitorul.

În ciuda anonimatului, contabilii (care nu ţin două registre), inginerii (care întind şosele) sau parlamentarii (care fac legile utile) sînt cei care împing lucrurile înainte. Din păcate, din ăştia nu prea avem! De fapt, nici copii sănătoşi nu prea avem, terenurile de sport sau bazinele de înot sînt ca şi cum n-ar fi, iar banii publici se scurg către „valori“ şi „speranţe“. De ce oare l-a premiat guvernul român pe Doroftei, sportiv profesionist, legitimat în Canada, ţară a cărei cetăţenie o şi solicită? Pentru un titlu pe care l-a cîştigat corect şi frumos, dar în nume propriu? Ciudat! Ne iubim sportivii, i-am dori mereu pe podium sub culorile României, dar să fim lucizi. Nu ei sînt „adevăraţii ambasadori“ ai ţării. Deocamdată, acest rol îl au cerşetorii agresivi, scamatorii financiari sau vameşii pricopsiţi.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Un film ca o casă bîntuită

Pe coperta albumului realizat de Serge Toubiana, care spune povestea filmului *Inadaptaţii* / *The Misfits* (1961), este o fotografie în care Marilyn Monroe e prinsă în mişcare, în timp ce vine spre noi şi, în acelaşi timp, pleacă: încă un pas sau doi şi va ieşi din cadru. Din mers întoarce capul spre Clark Gable şi îi zîmbeşte – dulce, dar oarecum absentă. Halatul freamătă la paşii ei şi ea îl strînge la piept, încrucişîndu-şi mîinile; parcă s-ar pregăti să se ia singură în braţe, ca să se încălzească sau să se protejeze. În fotografie şi în film (ultimul pe care l-a făcut), Marilyn e deja *Marilyn*-legenda.

Nu cred că face un rol bun în *Inadaptaţii*. Rolul – o femeie plăpîndă, pe care brutalitatea bărbaţilor, îndreptată împotriva cailor sălbatici, o îmbolnăveşte – este ca o sîrmă care tremură în timp ce ea îşi atîrnă, în văzul tuturor, emoţiile cele mai preţioase. Nu poate decît să le atîrne acolo (sub soarele din Nevada, unde s-a filmat) şi să treacă frenetică de la una la alta, încercînd să ne demonstreze ceva – „Vedeţi cît de profunde, de frumoase şi de fragile sînt?“ – şi neştiind cum s-o facă. Nu are arta de a le transforma şi de a le transmite. Nu poate decît să le etaleze şi să ne bage degetele în ochi: „Vedeţi?“ Şi totuşi, e înduioşătoare. Scenariul lui Arthur Miller o încurajează să se expună şi apoi o abandonează fără un personaj coerent, fără un paravan, fără o plasă de siguranţă, pentru că Miller s-a apucat de scris vrînd să arate lumii cine e Marilyn de fapt (pe-atunci, el încă mai era „domnul Monroe“) şi pe parcurs şi-a dat seama că nici el nu ştie. Rezultatul e un portret idealizat, „Femeie-copil prea sensibilă pentru lumea asta“, ale cărui linii nesigure sau neduse pînă la capăt trădează îndoiala şi dezamăgirea care vor duce la portretul mult mai amar din *După căderе*. Nici regizorul John Huston n-o protejează pe Marilyn. Ea tot încearcă să fie „frumoasă pe dinăuntru“, „spiritualizată“, el tot filmează bretteaua rochiei căzînd de pe umărul ei, de parcă ar vrea să o aducă înapoi la comediile sexy în care ea era pipiţa-bună-cu-care-te-culci-dar-nu-te-nsori. Aceste scăpări ale sensibilităţii lui Huston arată că şi el e nesigur: nu ştie cum s-o trateze, Marilyn nu e o eroină hustoniană. Regizorul se concentrează asupra bărbaţilor din film – Gable şi Montgomery Clift în roluri de *cowboys* moderni, obligaţi să captureze mustangi care vor ajunge conserve pentru cîini – şi uneori, Marilyn pare pe dinafara filmului pe care soţul ei l-a scris anume pentru ea. Poate chiar de-aceea e înduioşătoare.

Pe coperta albumului, Gable priveşte amuzat în urma ei şi pozează ţanţoş, umflîndu-şi pieptul (sau mai degrabă burtica, înălţată la rangul de piept onorific). Avea 59 de ani şi în ultimii 25 purtase titlul de Rege al Hollywoodului – un titlu de formă, căci alţii erau pe-atunci regii studiourilor şi Gable nu fusese decît un slujbaş de nădejde, care nu-i supărase pe producători şi făcuse acelaşi lucru în film după film. O domnie de pe urma căreia au rămas puţine lucruri memorabile: *S-a întîmplat într-o noapte*, *Revolta de pe Bounty*, *Pe aripile vîntului*... Şi *Inadaptaţii*. N-a mai apucat să citească, în cronicile filmului, că a făcut cel mai bun rol al carierei sale, dar ştia. În autobiografia sa, Huston îşi aminteşte că, de la o zi la alta, Marilyn era tot mai bolnavă şi filmul nu se mai termina şi bugetul creştea şi producătorii făceau presiuni, iar Gable, calm, reconfortant, oarecum melancolic, îi spunea să nu se teamă, la nevoie va finanţa filmul din propriul buzunar. Se comporta în sfîrşit ca un rege. După atîţia ani de rutină comodă, voia să se dedice cu totul unui film. A murit la cîteva zile după terminarea lucrului şi mulţi au dat vina pe efortul fizic la care l-a supus Huston, pentru secvenţa în care se luptă cu un cal sălbatic – singurul moment de mare cinema din *Inadaptaţii*.

N-a ieşit un film mare şi n-avea cum să iasă: Marilyn era pe ducă, Miller încă mai alerga după ea, Huston umbla după cine ştie ce balenă albă, Monty Clift o luase şi el pe urmele lui Marilyn, se transforma, cu încetinitorul, într-un spectru (avea să moară în curînd, la 45 de ani). Dar e un film viu, aşa cum o casă bîntuită e vie: prin încăperi continuă să plutească voci vechi – certîndu-se, încercînd să se mărturisească, rupîndu-se, făcînd planuri care nu s-au mai materializat, şi vocile unui banchet fantomatic la care cei aproape morţi şi-au luat rămas-bun de la cei care au supravieţuit. Dintre toate imaginile pe care le-am văzut la televizor, cu ocazia împlinirii a 40 de ani de la moartea lui Marilyn, cele din *Inadaptaţii* m-au emoţionat cel mai mult.

▲

TRECUT, PREZENT, VIZITATOR

Pe timp de vară, pentru cei rămaşi în Bucureşti, muzeele ar putea constitui o „distracţie" mai puţin convenţională. Acestea le-ar putea oferi, mai ales studioşilor din diverse etape, o viziune mai aplicată şi mai colorată asupra unor cunoştiinţe uitate sau însuşite prea teoretic. Succesul muzeelor depinde de iniţiativa personalului lor; de imaginaţia şi adecvarea cu care muzeografii pot găsi căi şi soluţii de a-şi atrage vizitatorii, de a-i uimi, dar şi educa. (I. P.)

Iaromira POPOVICI

Ştiinţa şi tehnica din vitrine

Poveste cu maşinării incredibile şi acoperişuri prăbuşite

Dintre vizitele de pe vremuri, cu şcoala, cele la *Muzeul tehnic* s-au păstrat pregnant şi pitoresc în memorie: maşinării ciudate şi neînţelese, care se puteau pune în mişcare ca să-ţi demonstreze legea lui Arhimede sau Principiile Mecanicii, maşini vechi şi aparate de zbor formidabile; una peste alta, un aer îndrăzneţ şi incredibil, în ciuda aspectului prăfuit. În momentul de faţă din *Muzeul tehnic „Prof. ing. Dimitrie Leonida"* funcţionează cam 65-70%, ne explică dl **Aurel Tudorache**, muzeograf. Problemele muzeului, despre care interlocutorul nostru continuă să ne vorbească, se datorează în majoritate lipsei de spaţiu. Interesanta clădire din Parcul Carol are o istorie tristă: în 1985, o parte din acoperiş s-a prăbuşit peste exponate. Clădirea este veche, datînd din 1929. De atunci, muzeul nu a mai beneficiat de spaţiu suficient de expunere. De fapt, are nevoie de o clădire nou, care să permită afişarea tuturor exponatelor.

Pînă atunci, însă, muzeul îşi organizează acţiunile din sponsorizări şi personalul său a fost redus la minim, supravegherea exponatelor devenind o problemă. În străinătate, argumentează dl **Tudorache,** se investeşte mai mult în cultura tehnică. La noi, se pune prea mult accent pe partea teoretică; la fizică, de exemplu, puţini profesori mai fac experimente; ca atare cei mai mulţi dintre elevi înţeleg cu greu legăturile dintre formulele de pe hîrtie şi aplicarea lor practică. De aceea, există un plan al muzeului de a merge prin şcoli, chiar începînd de anul acesta, cu materiale şoc, care să atragă elevii.

Printre exponatele muzeului se numără, într-adevăr, cîteva atracţii, în general „unicate, cu grad mic de răspîndire" (aflăm de la dl **Tudorache** terminologia de specialitate): primul automobil cu profil aerodinamic, construit de Aurel Perşu, în 1923; automobilul-"trăsură" Olds Patent, din 1889, unul dintre primele din Bucureşti; macheta primului avion cu reacţie inventat, construit şi pilotat de Henri Coandă în 1910; dinamul Edison, din 1884, care alimenta Teatrul Naţional din Bucureşti; motorul primului tramvai din Bucureşti, din 1894; motorul celui dintîi submarin al Marinei Române, din 1936; primul laser românesc, din 1962. La care se adaugă telefoane de epocă Ericsson, gramofoane, patefoane, telegrafe...

Cei care vizitează muzeul sînt, în principal, elevii şi studenţii de la Politehnică în practică. Este un muzeu mediu vizitat, cu circa 12-13.000 de vizitatori pe an. Pe cît posibil, Muzeul tehnic este implicat şi în lansări de carte, simpozioane, schimburi cu străinătatea. De curînd a colaborat, împreună cu OSIM-ul, la editarea unui volum şi al unui CD – „oameni de ştiinţă şi inventatori". Colecţia sa se îmbunătăţeşte mereu prin donaţii. Pentru o expunere adecvată, muzeul are nevoie de spaţiu. Şi de bunăvoinţă.

Aproape aceleaşi maimuţe într-o mai nouă prezentare

Şi *Muzeul Antipa* e foarte îndrăgit de foştii copii vizitatori. Cei înclinaţi spre mistere reţin uriaşul schelet, aparent de dinozaur; cei puşi pe şotii îşi amintesc de secţiunea cu reproducerea. Dacă *Muzeul tehnic* creează o viziune a îndrăznelilor omeneşti, Antipa merge pe linia cealaltă, mai cuminte, a reflectării fidele. Diorama (expunerea în relief, în cadru natural) creează o viziune realistă, exactă asupra lumii aduse la îndemînă. De fapt, aflăm de la **Ioana Matache**, director adjunct, interlocutoarea noastră pe tot parcursul articolului, că *expunerea dioramatică* reprezintă principala inovaţie a lui Antipa însuşi: invenţia savantului român a revoluţionat întreaga muzeologie universală. Cele patru diorame-prototip realizate încă din 1907 – tundra siberiană, savana africană, preeria nord-americană şi deşertul Sahara –, devenite model pentru muzeele din Berlin, Paris, New York, Sankt Petersburg, sînt încă prezente în muzeu.

Diorama, o vitrină de sticlă în spatele căreia se află exponatul (un animal, de pildă) pe un fundal pictat reprezintă, cumva, esenţa muzeului şi a schimbărilor sale. Pentru că ceea ce s-a schimbat, ne povesteşte dna **Matache** este viziunea estetică a muzeului. Fiecare sală a adoptat o anumită culoare pentru fundal, „asortată" cu exponatele. La minerale, de pildă, s-au ales culori de pămînt. De asemenea, s-a schimbat iluminatul vitrinelor, preferîndu-se varianta mai directă şi mai discretă, din interior. După terminarea consolidării clădirii, fiecare exponat a fost curăţat şi reaşezat. Inscripţiile, o calamitate a multor muzee datorită limbii de lemn, au fost schimbate şi prezentate mai accesibil şi atractiv, însoţite de ilustraţii.

În privinţa clădirii, mai veche decît cea a *Muzeului Tehnic* (ridicată în 1904-1906), *Muzeul Antipa* stă mai bine. Consolidarea ei a început în 1996 şi a continuat în 1997. La începutul anului 1999 s-a redeschis demisolul, în 2000 parterul, iar în 2001 – două sectoare de la etaj. Patrimoniul muzeului, aproape două milioane de piese (colecţii zoologice, paleontologice, de anatomie comparată, de etnografie, mineralogie), dintre care 5.000 de exemplare aparţinînd unor specii noi, s-a îmbogăţit cu materiale colectate în expediţiile din ţară, dar şi din Tanzania, Indonezia, Brazilia, precum şi prin schimburi cu alte muzee. Faţă de 1944, numărul exponatelor a crescut de peste zece ori. Noutăţile pe care le va oferi muzeul sînt: o nouă sală cu maimuţe superioare – la etaj şi un grupaj „Originea vieţii" – la demisol. Prezentarea acesteia se vrea interactivă, cu efecte de sunete şi lumină.

De fapt, principala calitate a *Muzeului Antipa* este tocmai expunerea directă, nepretenţioasă. Renovarea prezentării a mers tocmai pe această idee, desfiinţînd lumina indirectă, rafturile, introducînd culori de fundal cît mai naturale şi înscenînd mici happeninguri – precum galeria de mină ce se pregăteşte, în care va putea fi văzut un miner cu lămpaşul şi pickhammer-ul ori banda cu ciripituri de păsări ce urmează să fie folosită ca fond sonor la una dintre săli. O altă calitate a sa este pitorescul dat de extravaganţa unor exponate preferate de vizitatori: scheletele de deinoteriu şi mastodont sînt pe locul întîi.

Rolul interactiv, dar şi educativ al muzeului se reflectă în activităţile organizate pentru elevi. În *Atelierele de cunoaştere a naturii,* specialiştii muzeului le vorbesc, celor interesaţi, despre lumea animală prezentă şi dispărută, le formează deprinderi de recunoaştere a mineralelor, rocilor, fosilelor, insectelor. *„Şcoala de vară de la Antipa"* oferă cursuri de iniţiere pentru studierea insectelor (activităţi practice, pe teren şi în laboratoarele de preparare şi colectare a lor), precum şi lecţii în laboratorul de taxidermie al Muzeului, unde specialiştii îi învaţă pe copii tehnicile de naturalizare (împăiere). Cursurile sînt finalizate printr-un examen cu probe teoretice şi practice pentru obţinerea unor diplome şi atestate. Tot în această vară, vor fi lansate şi cursuri de ghizi voluntari ai muzeului pentru copii.

Vizitatorii de bază ai muzeului rămîn elevii. Totuşi, în momentul actual, predomină vizitatorii individuali, şi nu grupurile. Numărul elevilor veniţi din provincie cu şcoala a scăzut extrem de mult. Oricum, după 1990, numărul vizitatorilor s-a diminuat sub 100.000. Soluţia pentru bunul mers al muzeului, conchide dna **Matache**, ar fi includerea vizitării în programa obligatorie de învăţămînt. Poate aşa s-ar mai rezolva măcar unele din problemele muzeului: lipsa spaţiului, a dulapurilor speciale pentru colecţiile ştiinţifice, a instalaţiilor de climatizare din depozite, condiţiile improprii ale personalului şi bibliotecii.

▲

Raluca ION

Public, între altele

Strategii de momire a vizitatorilor

Fi-va oare împătimit precum publicul microbist sau telenovelist? Numeros şi neclintit precum cel călător? Curios şi inconstant ca publicul avid de senzaţional? Inflamat şi fabulatoriu ca acela privitor de banalităţi cotidiene? Mai ştim publicuri: deschise şi expansive, la concertele dance, de pildă, sau rafinate, cultivate, exigente la... Dar fi-va, oare? Încerc să-mi amintesc dacă vreunul dintre bunii mei prieteni sau doar prieteni, apropiaţi, buni cunoscuţi, cunoscuţi mi-a spus în ultima vreme că a fost la muzeu. Sigur nu, şi mă întreb dacă muzeele au astăzi un public al lor sau dacă au iniţiative pentru a şi-l atrage, de aici voi agăţa acum subiectul şi-l voi trage mai aproape.

Muzeul Naţional de Artă al României

Aflu de la **Simona Custure**, referent comunicare, că în acest an s-a dublat numărul vizitatorilor, faţă de 2001. Apelînd la cunoştinţe de matematică la îndemîna oricui, adică la aritmetică şi a ei tablă a înmulţirii, pot să vă spun că a ajuns la 80.000. Dintre aceştia foarte mulţi pensionari, care vin aduşi de amintirile despre muzeul vremurilor trecute şi care sînt foarte încîntaţi şi de actuala formulă, studenţi la arte plastice, tineri, în general, ingineri, oameni cu studii administrative. Iar pe timpul verii, mulţi turişti străini, cu toţii doritori a vizita Galeria de Artă Europeană, pe cea de artă românească modernă, pe cea de artă veche românească, deschise succesiv în 2000, 2001 şi 2002. Mai încolo, cel mai probabil în 2003, galeriile de artă orientală şi cea de artă decorativă. Acum la mare preţ în rîndurile vizitatorilor şi ale presei este expoziţia temporară *Ştefan Luchian – pastel, acuarelă, desen*, cu lucrări fragile, dificil de expus din cauza condiţiilor speciale de care au nevoie – umiditate scăzută, o lumină de pînă la 50 de lucşi – condiţii care au fost create într-o încăpere amenajată lîngă sala în care se află şi picturile artistului.

Dar despre picturi şi despre sculpturi nu vom spune nimic deocamdată, poate o vom face în alt articol, pentru că atenţia noastră este îndreptată acum asupra oamenilor. Şi printre vizitatori găsim, astăzi este joi, dar acelaşi lucru l-aţi putea vedea şi sîmbătă, un grup de copii şi părinţi, cu nişte perne mari în spate, urmînd cu paşii o animatoare. Apoi numai cu privirea, pentru că pernele mari îşi vor arăta utilitatea, toată lumea se va aşeza, iar animatoarea le va vorbi tuturor pe înţeles şi ludic despre artă. Ah, care animatoare vă întrebaţi, poate. Animatoarea de muzeu, parte a unui program educativ organizat pentru părinţi, copii şi bunici pe perioada vacanţei, care constă într-o vizită activă a Galeriei de Artă Europeană şi a celei de Artă Românească şi într-una în atelierul de creaţie. Făcut pentru a-i familiariza pe copii cu pictura şi sculptura, pentru a găsi aptitudini artistice ascunse, pentru a crea o mai bună legătură între părinţi şi copii şi nu în ultimul rînd pentru a face plăcere. Temele selectate sînt alese dintre cele care au avut cel mai mare succes în programele derulate şi sînt introduse gradual, începînd cu cea care poartă numele de *Mai aproape de artă* şi sfîrşind cu *Povestea din tablou*. Astăzi, se vorbeşte, între altele, despre Brâncuşi. Pentru vizita de astăzi, copiii ar trebui să aibă între 10 şi 14 ani, dar în sală sînt şi două fetiţe de 4. Cuminţi. Li se arată *Supliciul*. **Matei**, un băiat mărişor, este model. Un copil ca acela din sculptură. Chipul transfigurat din sculptură şi obrajii dolofani ai băiatului, ochelarii băiatului, zîmbetul lui care se întinde pînă la urechi. Dacă seamănă, întreabă animatoarea. Rîsete şi nu-nu. Matei ia acum poziţia sculpturii, îşi întoarce cît de mult poate capul spre umărul stîng, trage cît poate de umărul stîng în spate, dar nu este la fel. I se dau indicaţii din sală, mama lui îl ajută, o poziţie tare chinuită, tare incomodă, te doare gîtul de la ea. Şi, pornind de la aceasta, se ajunge la concluzia că durere exprimă şi sculptura. Apoi, în atelierul de creaţie, li se dă lut, nu ajunge, se strică Balonul de aur de data trecută al lui **Dragoş**, se strică şi femeia la plajă a **Ralucăi**, pentru a apărea acum Dark Wedar cu sabia lui, capul unei pisici cu ochi pătraţi, posibil Tom cu ochii pătraţi, un pom exotic. La cererea **Anei Maria**, de 4 ani, mama face o balerină. Este Clara, din *Spărgătorul de nuci*, pe care l-a văzut pe casetă video. Şi la Operă.

Simona Custure ne spune că Muzeul Naţional de Artă al României a început de doi ani să investească, prin programele educative, în publicul foarte tînăr. După terminarea vacanţei, urmează să fie invitaţi aici elevi ai şcolilor şi liceelor.

▲

În numărul viitor, vizităm Muzeul Naţional de Istorie, din Bucureşti, şi Muzeul tematic Eminescu, din Ipoteşti.

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

Tita CHIPER

antinostalgia

Golul activistului în societate

„– Ce este stilul de muncă al unui activist, tovarăşe Traian Indrieş?

– Este un lucru esenţial. Aici trebuie să-ţi dovedeşti omenia şi să dovedeşti prin aceasta omenia politicii noastre. Trebuie pătruns la sufletul omului. (...)

– Şi ce probleme ridică tinerii?

– Cele mai multe probleme ridicate sînt legate de îndeplinirea cu succes a sarcinilor de plan. Dar nu lipsesc cele legate de etică, de echitate. De multe ori ele sînt într-o strînsă dependenţă. Iată, să vă dau un exemplu, un tînăr de la I.V.A. avea greutăţi în procurarea unor materiale pentru realizarea unui dispozitiv de oprire a maşinilor în gol. El a căutat sprijin în primul rînd în organizaţia U.T.C. şi sprijinul nu s-a lăsat aşteptat.“

(Almanah „Scînteia tineretului“, 1980)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Hoţie anacronică

Pe plan mondial (inclusiv în Europa, la care visăm cu ochii deschişi; chiar şi la noi, pe ici-pe colo), hoţii s-au mai rafinat: se fură cu computerul, prin Internet, se fură coduri, carduri, identităţi, maşini scumpe, se fură cu cecuri fără acoperire, nu se înapoiază credite uriaşe, se fură voturi, programe politice, texte beletristice sau istoriografice, locuri în parlament – subtilităţi demne de secolul în care de curînd am intrat. În general, se fură abstracţiuni sau obiecte concrete cu masă mică şi valoare mare.

Ei bine, o spun nu fără o reală jenă istorică, fără un complex naţional de inferioritate, în România se mai fură sîrmă de cupru, găini, capace de fontă de la canalizare, panouri de semnalizare, ca să nu mai vorbesc de portofele, poşete, telefoane mobile, categorie care poate fi denumită *furtişag* şi de care hoţilor ar trebui să le fie ruşine obrazului. Pe teritoriul patriei, nu se descuie casele de bani cu chei potrivite, cu coduri tainice, hai, în ultimă instanţă, cu trinitrotoluen. Nu, se fură casele de bani cu totul, case de bani cîntărind tone, se smulg din zid şi se cară cu cine ştie camioane de tonaj mare, iar după ce s-au golit sînt aruncate în ape adînci (la urma urmei, unde să le mai ţii în încăperi de trei pe trei?). Nu m-ar mira să fie furate într-o bună zi (sau noapte) clădirea impozantă a Ceculuí, Muzeul de Istorie sau Tribunalul, ba chiar şi Parlamentul, poreclit Casa Poporului, fiindcă e mai de preţ pe meleagurile noastre volumul, greutatea, corpolenţa.

Citesc în ziare, fără stupefacţie (s-a epuizat!), că un individ a furat haltere de la Clubul Dinamo, exact ca în *Viţelul de aur* de Ilf şi Petrov, unde Balaganov şi Panikovski furaseră nişte haltere, convinşi că obiectele respective ascund greutatea lor în aur. Dar asta se întîmpla în perioada Nep-ului, nu în plin secol al XXI-lea. Hoţul de la Dinamo s-a cocoşat fără măcar să suspecteze halterele de greutatea lor în aur. Cu apucături (cuvînt potrivit, după părerea mea) de mahala, vrem să ne integrăm? Rîde globul de noi...

▲

Cu ochii-n 3,14

LUMEA NOUĂ (DACĂ STAI SĂ REFLECTEZI NIŢEL) CĂLĂTOREŞTE SPRE LOCURI IRESPIRABILE, UNDE OAMENII TRĂIESC, DIN CÎND ÎN CÎND, O POVESTE NEASFALTATĂ

● Lumea nouă a Internetului, vestită cu tineresc optimism în *Dilema* cu vreo două săptămîni în urmă, seamănă teribil de bine cu lumea veche a serviciilor din România. Dis-de-dimineaţă, legătura cu serverul se întrerupea de îndată ce doream să îmi iau poşta. Reclam la relaţii cu publicul: politicos, mi se spune să aştept. Aşa fac. După un timp: „am vorbit cu administratorul, e o problemă, nu o poate rezolva acum, e ocupat cu ceva important“. Dar eu care plătesc nu sînt importantă? Regret ghişeul: măcar îl vedeam la faţă pe cel care mă dispreţuia pe banii mei. (**M. B.**)

● Pe marginea şoselei, în apropierea comunei Jilava, un panou: *VINDEM FOST CAP PUI*. Dacă stai să reflectezi niţel, îţi dai seama că autorul anonim al textului a fost cumva depăşit de complexitatea ideii pe care încerca să o transmită – aceea că un fost C.A.P. (Cooperativă Agricolă de Producţie) vinde pui. (**D. S.**)

● Pe lîngă Piaţa Romană am văzut parcată o maşină haioasă, un gen de decapotabilă, dar nu cea de folosit la epatare şi agăţat. Veche, micuţă, cu număr de SUA. Pe ea, nişte mesaje pentru hazul trecătorilor. Într-unul din ele, clasicul Uncle Sam zice ceva ce se poate traduce astfel: „Înrolează-te în armată; călătoreşte spre locuri îndepărtate şi exotice; întîlneşte oameni fascinanţi şi neobişnuiţi şi omoară-i“. (**C. G.**)

● Urmare sau nu la nr. 487 al *Dilemei* avînd ca temă „Nesimţirea“, trebuie să consemnăm că în meciul pentru Supercupa României (Rapid-Dinamo, 2-1) fotbalistul Onuţ a fost eliminat pentru că l-a făcut pe tuşierul T. Constantinescu de nesimţit. „Nu-i o scuză că nu ne-a înjurat de mamă sau că nu ne-a băgat pe undeva...“, a explicat, cu o logică liniştită, cel lezat. Totuşi, dacă „nesimţit“ a ajuns să fie considerat o injurie penalizabilă, înseamnă că exigenţa morală, în această ţară, a devenit paradoxal de binefăcătoare şi, încet-încet, irespirabilă. (**R. C.**)

● La emisiunea de televiziune „Cu ochii în 4“, de la România 1, din 12 august, ni s-a prezentat un reportaj de la Gura Văii. Acolo cîţiva dintre foştii angajaţi ai hidrocentralei Porţile de Fier, care şi-au cumpărat nişte „locuinţe de şantier“, trăiesc „laolaltă cu porcii“, se indigna reporţera, insistînd că acest prost obicei ţine de stilul de viaţă al „omului nou“. Oamenii filmaţi la Gura Văii, care aveau pe lîngă casă cîte un porc sau nişte găini, arătau doar necăjiţi şi lipsiţi de speranţă. În ograda lor televiziunea intrase cu uşurinţă, fapt ce nu s-a întîmplat la vilele de la Snagov, care n-au fose septice şi poluează lacul din preajmă. Probabil că şi în materie de „om nou“, există oameni noi de categoria a II-a şi alţii de categoria I. (**T. C.**)

● Am aflat dintr-un film documentar că la Amsterdam, din cînd în cînd, peste noapte, apare cîte o statuie. Autorul le amplasează incognito. La început le punea pe crăcile unor copaci şi, mai recent, chiar în pieţe. Numele lui e necunoscut. (Acţiunea seamănă cu aceea a unor călugări care în secolele trecute făceau obiecte de artă pe la mînăstirile noastre, fără să le semneze, în virtutea umilinţei creştine.) Şi deşi nimeni nu cunoaşte numele sculptorului din Amsterdam, nimeni nu se gîndeşte să-i mute sau chiar să-i ia statuile. Nici chiar pe cele din copaci. (**A. M.**)

● Un bun prozator îmi spune: „Sînt mulţumit – i-am povestit acum 20 de ani unui prieten ceva şi ieri cînd i-am dat povestea pusă pe hîrtie mi-a spus că a mai citit-o“. (**R. C.**)

● La BBC, luni, 12 august 2002, s-a transmis un interviu telefonic cu Elena Dumitraşcu, primăriţa din comuna Berleşti, jud. Gorj. În discuţie era prezenţa pe peretele din biroul doamnei primar a portretului lui Nicolae Mischie, preşedintele Consiliului Judeţean. Evident, aleasa locală şi-a exprimat întreaga admiraţie faţă de liderul judeţean. „De fapt, care a fost motivul concret care v-a îndemnat să-i puneţi portretul în birou?“, a întrebat reporterul. „Ne-a asfaltat drumul dintre Berleşti şi Licuriciu, care de ani de zile stătea neasfaltat“, a venit răspunsul. „Şi nu vreţi să-l faceţi şi cetăţean de onoare? Am auzit că alte comune l-au făcut deja...“, continuă reporterul. Admiraţia devine *sans rivages* şi se exprimă tot mai greu: „Cum să spun, dacă ar fi şi mai mult decît o diplomă... ăăă... eu i-aş da şi un ultimatum, adicăăă... cum se zice... cel mai înalt grad i l-aş da...“, încheie doamna primar, înţelegînd probabil prin *ultimatum* un fel de *magna cum laude*. Cum să spun, aşteptăm să se mai nască un Ceauşescu şi să ne ducă spre zările luminoase în zbor sau ne construim noi unii mici, potriviţi nevoilor locale, care să asfalteze drumuri către Licuriciu? E o dilemă... (**M. V.**)

ACELAŞI LUCRU ÎL FAC CEI CARE PLÎNG VIAŢA (CONSIDERATĂ O PIESĂ DE COLECŢIE ÎN FLĂCĂRI)

● Moldova (cea românească, nu cea de dincolo de Prut) pare a fi înfrăţită cu Italia: majoritatea tinerilor pleacă acolo, la muncă, profesoarele pensionare fac acelaşi lucru, ca menajere. Ca atare, pe străzile Focşaniului, de pildă, cîte o metalizată italienească îţi taie faţa, iar în rata spre Flămînzi tinerii povestesc amintiri din Roma. (**I. P.**)

● Vinerea trecută, pe o autostradă franceză, şoferul unui camion a ferit în ultima secundă o fetiţă de trei ani care căzuse din maşina din faţă, vă imaginaţi la ce viteză. Tînărul şofer – Nicolas Leberthonnière – a hohotit minute bune în propriul camion încercînd să evite camerele de luat vederi care puneau în scenă deja melodrama. Pe cei 100 de km de autostradă de la noi, cei care plîng o fac numai ca să nu li se ia carnetul, după ce li s-a luat şpaga. (**S. S.**)

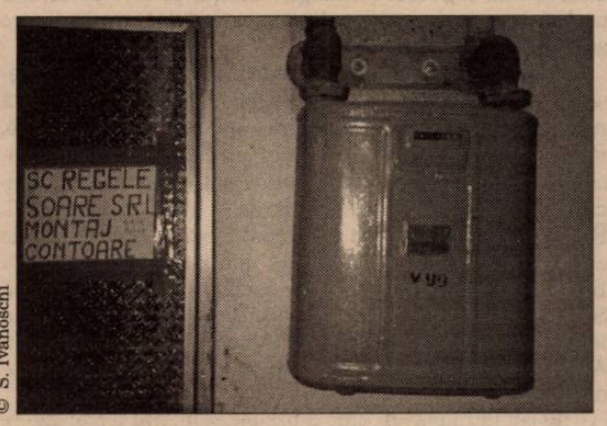

© S. Ivanoschi

● Dezagreabili, pentru a nu spune mai mult – căci am intra în provocările lor de vocabular – aceşti domni scriitori care, la împlinirea a 80 de ani de la naşterea lui Marin Preda, găsesc cu cale să revină insistent, megalomani şi justiţiari, cu un elan de Javert al zilelor noastre, la mărturiile lor în privinţa morţii lui, convinşi că ele sînt mai importante ca viaţa şi opera scriitorului, trivializîndu-le violent. În asemenea situaţii, prefer agnosticismul tatălui său, cel din Siliştea Gumeşti, care de cîte ori afla că a mai murit cineva, emitea meditativ (cf. *Jurnalul foarte intim*, recomandat, săptămîna trecută, în *Dilema*): „...pe mă-sa! N-a mai avut zile, d'aia a murit!“ (**R. C.**)

● Liderii PNŢCD şi-au declarat de curînd averile, sperînd că exemplul lor va fi urmat şi de alţi politicieni. Cu această ocazie am aflat că preşedintele partidului nu are, printre alte achiziţii modeste, decît o Dacie fabricată în 1976. Nu ni s-a spus dacă şi circulă cu ea. Ţinînd seamă că a împlinit deja un sfert de veac, poate că e considerată o piesă de colecţie, de care proprietarul poate fi mîndru. (**T. C.**)

● Recent, o expoziţie de pictură şi sculptură a lui sir Paul McCartney a fost vizitată de Regina Angliei; traseul a fost stabilit cu grijă în aşa fel încît suverana septuagenară să nu dea, totuşi, cu ochii de tablouri purtînd titluri precum „Sîni în flăcări“ sau „Voma lui Bowie“... Venind vorba despre un alt tablou, „Picioare care aleargă cu penis“ (!), Heather Mills, noua soţie a fostului Beatle, a spus că nu înţelege toată secretomania: „Cred că regina ştie cum arată. A avut patru copiii doar.“ Nu se referea la picioare. (**a. l. ş.**)

© S. Ivanoschi

Aurora LIICEANU

Un fel de moarte, două paradigme

Edwin Sheidman este considerat părintele suicidologiei; în diferite ocazii, el a făcut următoarea remarcă: „Toate sinuciderile sînt iraţionale, cu excepţia propriei mele sinucideri". Remarca sa conţine, după părerea multora, un gînd ascuns: unele sinucideri pot fi raţionale, dar în acelaşi timp în politicile publice se insistă a se pretinde contrariul.

Este recunoscut că, în cercetare, moartea a devenit o preocupare recentă foarte importantă. Sinuciderea nu putea fi, deci, ocolită, dar se recunoaşte că ea are un statut special. Ea este cea care face să se confrunte două perspective competitive sau două paradigme, care pun în centrul înţelegerii şi atitudinii, atît publice, cît şi profesionale, raportul între raţional şi iraţional. De fapt, cele două paradigme ne dau răspunsuri diferite la întrebarea următoare: poate fi vreodată sinuciderea raţională? Fiecare paradigmă are o lungă istorie. Există mulţi cercetători care pledează pentru considerarea raţionalităţii gestului suicidar, subliniind inconsistenţa politicilor publice care invită pacienţii terminali să decidă dacă şi cînd să refuze prelungirea vieţii, pe de o parte, dar tind să desconsidere raţionalitatea pacienţilor terminali care se sinucid, pe de altă parte.

Prima paradigmă acordă sinucideriii statutul de „greşeală, provenită dintr-o gîndire distorsionată care violează raţiunea, voinţa divină, moralitatea şi legea" (David J. Mayo, *Rational suicide?,* 2000). Conform acestei paradigme, sinuciderea trebuie descurajată, chiar condamnată, iar „suicidarii" – cei tentaţi de actul suicidar – opriţi pe cît posibil. Este o viziune veche care a dominat gîndirea occidentală de aproximativ 1.400 de ani. Totuşi, unii istorici pretind că în Biblie nu găsim o asemenea condamnare a sinuciderii şi că Sf. Augustin a fost cel care a impus Bisericii o atare doctrină în toată Europa şi, mai tîrziu, în America. Acum un secol, în Anglia, sinuciderea nu era numai nelegală, ci şi o ofensă capitală.

Ce s-a întîmplat în timp a însemnat nu atît o respingere a condamnării sinuciderii, cît mai degrabă o schimbare în cadrul acesteia. Thomas Szasz, atît de cunoscut pentru cei cît de cît familiarizaţi cu studiul nebuniei, consideră că această schimbare nu este decît o parte a unei schimbări mult mai mari care a început o dată cu naşterea psihologiei în secolul al XIX-lea, cînd condamnarea religioasă, morală şi legală a anumitor comportamente a fost înlocuită cu raţiuni şi motivaţii medicale (este vorba despre comportamente sexuale, cum ar fi masturbaţia şi homosexualitatea, şi de cele astăzi numite adictive, cum ar fi ingestia excesivă de alcool, fumatul, jocurile). Szasz numeşte această schimbare „medicalizarea moralei": acţiuni altădată privite ca voluntare şi „păcătoase" (şi adesea criminale) devin manifestări „involuntare ale unor aberaţii mentale sau ale unor boli mentale". Ca urmare, profesioniştii sănătăţii mentale folosesc expresia „persoane cu risc de sinucidere" în termeni de boală, dar nu folosesc, evident, expresia „persoane cu risc de spargere a băncilor", ceea ce intră în zona criminalităţii. Ca atare, distingem între boală şi criminalitate, operaţie extrem de dificil de făcut mai ales în domeniul penal.

Condamnarea sinuciderii a fost privită de profesioniştii sănătăţii mentale cu multă seriozitate şi convingere: cei cu risc de sinucidere trebuie convinşi să renunţe şi, dacă este cazul, trebuie prin coerciţie opriţi a o face. În acest fel, expresia „sinucidere raţională" devine o contradicţie în termeni.

Dar cum se face că această paradigmă s-a bucurat de o atît de largă acceptare? Există, după Mayo, trei explicaţii. Mai întîi, greutatea istoriei: tabuurile religioase atîrnă greu şi mor greu. Să nu uităm că sinucigaşii sînt sancţionaţi postmortem. Ei nu au dreptul la o înmormîntare creştinească. Ei sînt minoritari şi discriminaţi negativ în viziunea religioasă. În al doilea rînd, nu putem nega că majoritatea sinuciderilor sînt greşeli tragice, ca urmare a unor crize în viaţă sau a unor depresii netratate sau a unor convenţii culturale, cum ar fi dezonoarea. Versiunile medicalizate răspund acestor situaţii, convingîndu-ne că mulţi sinucigaşi ar fi trebuit ajutaţi să depăşească criza. În fine, necesitatea unei clarificări este de neevitat: dacă sinuciderea raţională este privită ca o posibilitate, atunci ne confruntăm cu o distincţie de neocolit între situaţiile în care este vorba de ceva iraţional, deci ceva ce ar fi trebuit să fie prevenit, şi ceva raţional, deci ceva ce este permis şi chiar sprijinit. Iată deci o sarcină grea pusă în faţa profesioniştilor: a distinge între pacienţii „veritabili" şi cei care sînt „impostori" ai sinuciderii, deci ajutorarea primilor şi prevenirea actelor celorlalţi, cărora gîndul sinuciderii le poate fi schimbat. Şi mai grea devine sarcina de a decide pentru celălalt, adică atunci cînd pacientul nu are competenţa propriei decizii.

O altă paradigmă capătă astăzi adepţi, una care neagă faptul că majoritatea sinuciderilor sînt iraţionale, dar care, în acelaşi timp, admite că există sinucideri iraţionale. Opţiunea sinuciderii este admisă pentru că „viaţa nu este o valoare în mod necondiţionat". Şi argumente istorice pot fi aduse pentru a susţine această poziţie: Mayo recurge la argumentele lui Seneca: „...un om înţelept va trăi atît de mult cît îi va fi dat, nu atît de mult cît va dori... Dacă Soarta nu joacă cinstit cu el, atunci se cuvine să ia aminte şi să vadă dacă n-ar trebui să-şi pună singur capăt vieţii... El are de ales nu între a muri mai devreme sau mai tîrziu, ci între a muri bine sau rău."

Relaţia între valori şi raţionalitatea gesturilor umane este de considerat. Dar valorile pot fi şi ele schimbătoare. Astăzi, nimeni nu se mai duelează. Ceea ce numim „onoare" are poate acum un conţinut diferit şi o gravitate diferită de cea de altădată. Nu vedem atîţia oameni politici la noi dezonoraţi în fel şi chip care zîmbesc cu seninătate pe ecrane, deloc jenaţi, deloc ruşinaţi, ca şi cum ceea ce li se reproşează sînt doar mici detalii ale vieţii? Nu i-au strigat tinerii lui Bârlădeanu, în 1990, „du-te-acasă, Tataie!", uluiţi de nestăvilita lui dorinţă de a nu părăsi spaţiul puterii noi, după ce multă vreme fusese în cel al vechii puteri? Nu i se sugera atunci o retragere demnă şi discretă, adică onorabilă? Nu auzim frecvent expresia „nu l-a înghiţit pămîntul de ruşine"? „Ruşinea", pînă la urmă, este un concept antropologic interesant. Antropologii l-au folosit declarînd unele societăţi drept ruşinoase.

Pînă la urmă, cei care se ocupă cu mecanismele şi procesul de luare a deciziei fac o observaţie generală care aduce avantaje în înţelegerea comportamentului uman: sinuciderea poate fi raţională sau iraţională în acelaşi fel în care o decizie este raţională sau iraţională, deci ca orice fel de decizie. Cu alte cuvinte, o persoană care se confruntă cu o decizie importantă trebuie să considere toate opţiunile disponibile, să anticipeze consecinţele fiecărei opţiuni pe cît posibil de exact şi atent şi apoi să dea curs aceleia în acord cu valorile reale şi nu bazîndu-se pe sentimente trecătoare, stări tranzitorii sau emoţii care pot temporar obnubila autenticul. Iată de ce, pentru mulţi profesionişti, sinuciderile celor avînd SIDA sînt raţionale. Esenţial pentru decizie este informaţia: numai nebunii iau decizii importante neinformaţi, confuzi, intoxicaţi, supăraţi etc. Totuşi, majoritatea celor care se sinucid o fac atunci cînd capacitatea de a lua decizii corecte este compromisă: anxietatea, depresia, disperarea sînt stări care distorsionează înţelegerea situaţiei. Competenţa deciziei este adesea compromisă. De aceea, Scarlet O'Hara a spus nemuritoarea banalitate: „Mîine este o altă zi!". O zi în care mintea va fi alta.

O parte a unor societăţi susţin schimbarea atitudinii faţă de moarte. Există grupuri care pledează pentru încurajarea lucidităţii, există, încă din 1992, în SUA, Federal Patient Self-Determination Act, prin care spitalelor bugetate federal li se cere să nu interneze nici un pacient fără testament. Totuşi, medicalizarea deciziei rămîne o sarcină dificilă în relaţia medic-pacient.

Psihologii specializaţi în asistenţa pacienţilor terminali pun mult preţ pe ceva considerat de ei ca neglijat de medici, în bună parte datorită unei subiectivităţi profesionalizate. Este vorba despre conceptul de „suferinţă", care în mintea medicilor este asimilat cu cel de durere fizică. Psihologii susţin că suferinţa cuprinde nu atît durerea, cît un sens al pierderii controlului asupra propriului destin. În acest fel, psihologii susţin că medicii au altă percepţie a ceea ce înseamnă pentru pacient cuvîntul „destul".

Dacă interesul major în literatura privind sinuciderea este ocupat de relaţia individ-boală, ca temă a modernităţii, sinuciderea „clasică" şi repertoriul ei de expresie păstrează un alt tip de abordare. Nu cel ce este pus în relaţie cu sinuciderea, adică sinucigaşul, este important – este greu de considerat din aceste raţiuni drept sinucigaş un pacient terminal –, ci cei din preajma celui care şi-a luat zilele: familia, mai ales, prietenii apropiaţi.

Cercetările privind sinuciderea clasică – din varii motive: amor, insuccese, conflicte, şomaj – s-au axat asupra mediului imediat al celor care rămîn cu o pierdere: cel sinucis.

O cu totul altă psihologie s-a dezvoltat în legătură cu sinuciderea nelegată de vreo boală, în care atenţia a fost acordată familiei şi în care central este stigmatul care cade asupra acesteia. O familie cu un sinucigaş este o familie stigmatizată. În general, sinuciderea unui membru al familiei este tabu, este ascunsă. Motivul este, de obicei, suspectarea unei boli mentale, datorită asocierii profane foarte puternice între sinucidere şi nebunie. Sinuciderile sentimentale – născute din paradigma romantică a iubirii – sînt mai rare astăzi şi pentru că iubirea are altă definiţie şi alt conţinut în modernitate.

Pentru cei care au printre rude unul sau mai mulţi sinucigaşi, secretul de familie privind sinuciderea se păstrează. Psihologii susţin că percepţia negativă a sinuciderii îi face pe oameni să mintă, pentru a nu deveni ei înşişi stigmatizaţi. Există prudenţă faţă de asemenea familii, mai ales cînd este vorba despre căsătorii. Această percepţie negativă se extinde dincolo de victimă, incluzînd mediul familial, adăugînd motive de ordin genetic, mai ales cînd sinuciderea este violentă. Chiar şi tentativele nereuşite se păstrează în memoria colectivă. Se spune că, în 30% dintre cazurile de sinucidere de acest fel, se minte în privinţa naturii decesului. De obicei, se pretinde că a fost vorba despre o boală rapidă şi incurabilă. Faptul că familia se protejează de efectele stigmatizării face ca ea să nu profite de reacţiile empatice ale celor din jur, ducînd la izolare socială. Stigmatul are în conţinutul lui ruşinea şi responsabilitatea personală. Totuşi, familia, în mod discret, secretă o istorie, un scenariu prin care explică gestul şi raţiunea gestului suicidar. Adesea unii copii află, doar ca adulţi şi adesea întîmplător, asemenea istorii născute din sentimentul adînc al ruşinii şi blamării. Uneori sinuciderea este o surpriză, acuzînd o profundă lipsă de comunicare. O dată cu gestul ireversibil al sinuciderii reuşite, cei din jur descoperă un personaj necunoscut, plin de frămîntări, neînţeles, complicat. Remuşcările apar imediat, însoţite fiind de incapacitatea reparatorie. Scenariul recuperării celor implicaţi ia forma unui itinerariu identitar mult cercetat: de la negare la acceptare, fără a anula sechelele. Un rol important îl are factorul vîrstă. Există psihologi care pledează pentru considerarea aspectelor pozitive ale confruntării cu asemenea situaţii: cei rămaşi îşi descoperă capacitatea de a face faţă unor tragedii, devin mai lucizi, reconsideră propriile valori, învinge nefericirea şi găsesc sens vieţii. Religia ajută enorm mai ales prin scenariul vieţii după moarte. Cineva îmi spunea că în cimitirul din Săpînţa pe o cruce scria: „Eu vă zic «La revedere» / Ne vedem la Înviere!".

Modernitatea a modificat repertoriul cazurilor de sinucidere: pierderea locuinţei, a locului de muncă aduc cu ele disperare. O statistică americană – noi nu avem! – din 1995 stabilea că unul din cinci oameni fără locuinţă îşi pune în minte gîndul sinuciderii, iar pierderea locului de muncă se asocia cu sinuciderea, alcoolismul, violenţa.

Cercetătorii violenţei consideră că, indiferent de mijloace, sinuciderea este o formă de violenţă îndreptată asupra sinelui şi o include ca formă extremă a comportamentului autodistructiv.

În literatura privind respectul de sine se distinge între sinuciderea blîndă şi cea violentă. În societăţile tradiţionale predomină sinuciderea violentă.

Oricum, atitudinea faţă de sinuciderea cuiva iubit sau apropiat depinde de circumstanţe, deci de factori diferiţi. Pierderea cuiva iubit este o experienţă foarte dificilă, care este şi mai dificilă cînd acel cineva s-a sinucis. Ca atare, sinuciderea este un capitol diferit în psihologia pierderii. Abordările sînt diferite: axarea pe individ sau axarea pe eveniment.

Psihologia pierderii este un domeniu nou al psihologiei. El integrează concepte apropiate, dar diferite totuşi: moartea, trauma, sinuciderea.

Există şi o percepţie administrativă asupra morţii şi sinuciderii. Totul poate fi planificat. Vă mai amintiţi de cartea „Thanatos Hotel" a lui André Maurois? Autorul ne îndreaptă iniţial către sinucidere ca decizie raţională de „tipul nu mai merge!". Şi ce altceva poate face o societate modernă în faţa acestei situaţii decît să dezvolte servicii: un hotel în care ajungi, eşti răsfăţat şi mori fără să ştii cînd. Totul este bine aranjat. Totuşi mai eşti întrebat încă o dată, cam înainte de a ajunge la acest hotel, dacă nu te-ai răzgîndit. Personajul ajunge la destinaţie, totul este minunat. El era însă deprimat şi decis. Dar întîmplarea face să întîlnească o junăfermecătoare, la fel de deprimată şi decisă, şi să se îndrăgostească reciproc nebuneşte. Evident, doreau să trăiască împreună. Parcă are loc şi o scenă de amor, cu şampanie băută în intimitatea caldă şi rafinată a camerei de hotel, ca pentru a pecetlui dorinţa comună de a trece amîndoi graniţa înapoi către viaţă. El adoarme. Ea telefonează anunţînd că totul a decurs perfect. Ăsta-i era job-ul! Nu e minunat? Dar cum rămîne cu schimbarea deciziei?

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Simona SORA ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
GRATUIT
nr. 493
23-29 august 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

La polemica înţelegere

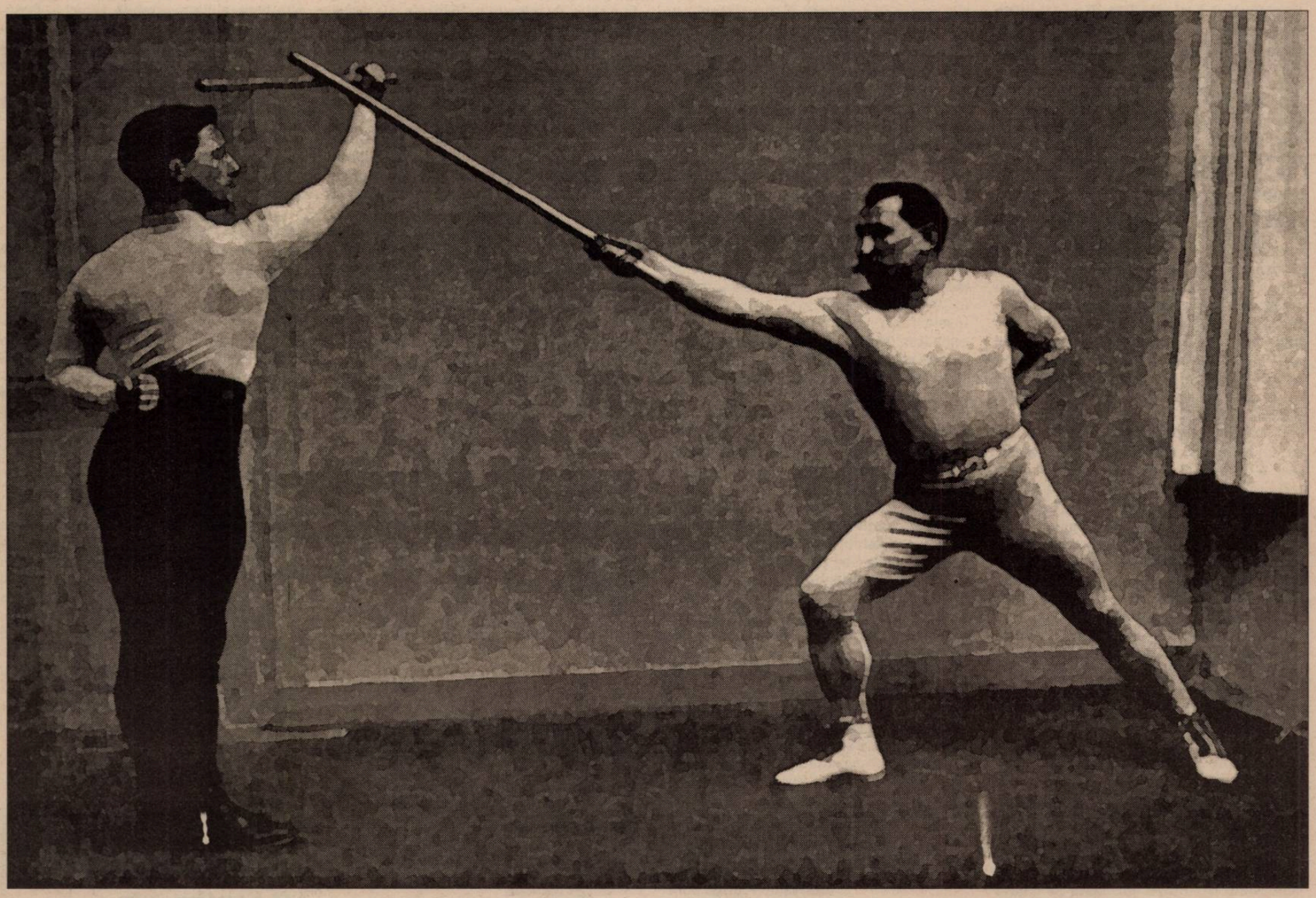

„Eu zic tunsă şi el rasă
Nu ştiu la ce o să iasă.“

ANTON PANN – „POVESTEA VORBEI“

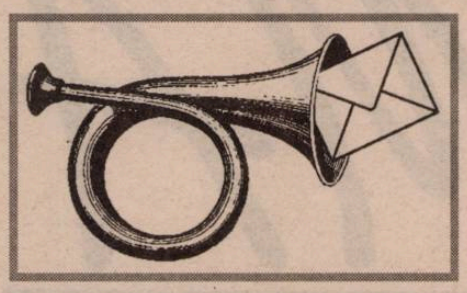

Polemici

Articolul dlui Teodor Tiţă „Ţara, Căpitanul şi Google" (nr. 490)

Deşi sînt membru al organizaţiei Noua Dreaptă, vă scriu în nume personal, ca om pur şi simplu deranjat de cîteva neadevăruri şi răutăţi inutile strecurate în acest material.

Habar nu am cum veţi privi şi primi acest mesaj, avînd în vedere că nu este un drept la replică şi nici un comunicat oficial; eu aş fi mulţumit dacă veţi lua act de poziţia mea şi veţi publica, în pagina 2, măcar cîteva rînduri, aşa cum (probabil) dictează statutul meseriei dvs.

Oricum, eu voi trimite acest mesaj de două ori de pe două adrese diferite, ca să nu se poată invoca „nu ştiu, n-am primit"-ul de care m-am mai izbit de cîteva ori pînă acum.

Sînt departe de stilul dvs. de scriere, mă încurc mai puţin în cuvinte şi sînt mai direct – eventual mai butucănos, că doară sînt inginer de meserie – aşa că îmi permit să îmi expun părerea punct cu punct, urmînd mersul articolului dlui Tiţă.

1. Membrii şi militanţii ND sînt al naibii de puţin hedonişti, dle Tiţă. Şi nici faliţi în sensul caragialian al cuvîntului nu prea sînt. Ca să fiu sincer, aici nu e nimic de glumit: absolut toţi membrii ND sînt tineri şi foarte tineri, în covîrşitoare majoritate intelectuali sau intelectuali în formare (despre termenul ăsta voi mai vorbi la sfîrşitul mesajului însă) care au ca unică deosebire faţă de ceilalţi o mare şi de negrăit SILĂ faţă de politicienii români şi „soluţiile" acestora. În rest, sîntem oameni „normali", aşa cum înţelege majoritatea acest termen. E posibil să greşim sau să exagerăm, nu zic, dar după cîteva scrutinuri unde am votat şi noi ca orice cetăţean responsabil, au intervenit sila şi ura şi refuzul de a mai fi „carne de urnă". Noi sîntem rezistenţa, stimaţi domni; poate om fi puţini, cei care ne exprimăm în felul ăsta, dar sînt mult mai mulţi cei care *gîndesc* aşa! V-am spus toate astea ca să ştiţi, în cazul în care vă interesează şi altceva decît băşcălia.

2. „Noua Dreaptă nu are nimic nou" – dacă dl Tiţă ar fi avut bunăvoinţa de a citi ceva mai mult decît titlurile, ar fi văzut măcar un lucru nou: în domeniul economic, ND face o propunere: **Distributismul**, sau a treia cale economică. Nu comentez aici viabilitatea acesteia; cert e că, în România, este o noutate chiar şi la nivel de propunere.

3. Se pare că jurnaliştilor români le sînt foarte dragi semnele de mirare în faţa unui text. *(?!)* Ce este neclar în expresia „în sînul mişcării naţionaliste din acea vreme exista un vid"? Aşa cum se aude: în anul 2000, mişcarea naţionalistă din România era lipsită de un centru de conducere, fapt manifestat prin dezbinarea militanţilor în grupuleţe fără personalitate juridică şi şanse. Aici nu se include PRM, care numai naţionalist nu e. E greu de înţeles?

4. Despre Guestbook... acesta este un instrument pus la îndemîna vizitatorilor siteului şi este administrat de cineva care nu cenzurează părerile, ci doar dă răspunsuri şi lămuriri. Ca să nu fim scorţoşi şi să mai descreţim frunţile celor care trec pe la noi, ne permitem să mai şi glumim, eventual să luăm peste picior pe cei care ne iau peste picior. N-am ameninţat niciodată pe cineva pentru simplul motiv că „intră în fiecare zi pe site" cum spune dl Tiţă; cît despre „echipele ND care urmăresc opozanţii" mă îndoiesc sincer că un om de inteligenţa dumnealui nu a sesizat ironia, aşa încît nu pot decît să-l consider fie superficial, fie de rea credinţă.

5. N-am purtat vreodată un *banner* pe care să scrie „Europeni = Poponari", pentru simplul motiv că, la fel ca oricare naţionalist din Europa, ne mîndrim cu statutul nostru de cetăţeni ai bătrînului continent (dar într-o Europă a naţiunilor şi nu într-o „Uniune" artificială, stimaţi domni!) şi menţinem foarte bune relaţii cu alte grupări de peste hotare. *Banner*-ul cu pricina are inscripţia **„EUROPENI = POPONARI?"** ceea ce, veţi fi de acord cu mine, este cu totul altceva; nu-i aşa, dle Tiţă? Se observă *clar* acest lucru din imaginea de pe site şi, în afara cazului în care semnatarul nu vede bine, mă văd nevoit din nou să-l acuz de rea-credinţă. Inscripţia se leagă de poziţia noastră vizavi de legalizarea homosexualităţii ca cerinţă de intrare în UE (ştiu, nu sînteţi de acord, dar e părerea noastră... ori nu avem dreptul să ne-o expunem?).

6. Versul din Imnul Moţa-Marin este „rănită-n zare / Crucea le-apare" şi nu „ranița-n zare...", dle Tiţă. Aţi făcut-o intenţionat, nu sînteţi atent cînd citiţi sau e o greşeală de corectură? În cazul în care aveţi chef de băşcălie ieftină, să ştiţi că acest imn este compus în onoarea a doi oameni care şi-au dat viaţa într-un război (cel din Spania) împotriva bolşevismului, război în care au plecat voluntari. Faptul că erau legionari nu face gestul lor mai puţin demn de respect.

Acestea au fost comentariile mele vizavi de partea din textul dlui Tiţă referitoare la Noua Dreaptă.

Acuma, dacă tot vă scriu, v-aş mai spune cîte ceva, aşa, la un pahar de amărăciune. E păcat că mai toţi analiştii (Doamne, ce urît sună!) se limitează la a vedea recrudescenţa naţionalismului şi a se plînge. Poate ar fi de semnalat şi cauza: sărăcia, neîncrederea în politicieni, visele spulberate ale încă unei generaţii de tineri căreia i s-a promis că „nu vor mai fi generaţii de sacrificiu". Asta în ţările sărace ca a noastră. Naţionalismul este în revenire şi în ţările „civilizate", acolo însă din alte motive; oricum ar fi, este un fenomen care nu mai poate fi trecut cu vederea.

Eu ştiu că domniile voastre sînteţi nişte anti-naţionalişti convinşi (vorba dlui Mîndruţă, „un singur lucru e mai rău ca un naţionalist la el acasă: naţionalistul în exil"), acesta însă nu este singurul punct unde sîntem în divergenţă: eu am început să refuz statutul de intelectual care poate mi se cuvine (am terminat Politehnica) şi să privesc cu suspiciune pe cei care se includ în categoria „intelectuali progresişti" şi asta în special de cînd: 1). m-am păcălit urmînd apelul intelectualilor de a-l vota pe dl Constantinescu în 1996 şi 2). în primăvara lui '99 o serie de intelectuali români de marcă strîngeau semnături (citeşte: făceau lobby) pentru sprijinirea atacului NATO contra Iugoslaviei. Acest din urmă fapt m-a tulburat foarte, şi nici pînă în acest moment n-am reuşit să înţeleg: cum poate un intelectual veritabil, un spirit luminat, să ceară RĂZBOI, indiferent de motivul acestuia? Să ştiţi că mă simt bine şi printre muncitorii de la mine de la fabrică, domnilor. Au şi ei farmecul lor.

În încheiere, îmi cer scuze dacă tonul meu vi s-a părut arţăgos sau jignitor, însă eu mi-am cam pierdut respectul pentru meseria de jurnalist de cînd piaţa a fost invadată de caricaturi care-şi spun ziarişti şi care îşi permit să-şi verse lăturile peste toate şi tot doar pentru că art. 20 din Constituţie le permite acest lucru. Eu sînt convins că printre dvs. nu sînt asemenea specimene. Sper să trataţi efortul meu de a vă scrie şi de a puncta cîteva aspecte eronate dintr-un material apărut la dvs. în publicaţie, aşa cum se cuvine pentru nişte oameni corecţi şi cu respect faţă de cititori. Totuşi, în cazul în care nu voi primi nici un semnal privitor la această scrisoare, voi şti că m-am înşelat asupra dumneavostră.

Cu consideraţie,

Bogdan STANCIU
Bucureşti
alkimistul@yahoo.com

P.S. Vă rog să aveţi amabilitatea să îi transmiteţi dnei Magdalena Boiangiu că legionarii nu au practicat *niciodată* sinuciderea rituală, întrucît erau creştini ortodocşi, iar ipoteza că membrii grupărilor teroriste tip Al-Qaeda să se fi inspirat din doctrina legionară este pur şi simplu aberantă. Este o eroare gravă şi surprinzătoare la un asemenea nivel. Ştie domnia-sa la ce mă refer.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."
WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

N. red.: Ştiu. Aberaţia îi aparţine unui australian, membru în brigăzile Al-Qaeda care menţiona *(el)* ca sursă ideologică Garda de Fier. Vladimir Tismăneanu, în interviul la care cred că vă referiţi, îl cita şi se mira. **(M. B.)**

Răspunsul dlui Teodor Tiţă

Am să vă răspund folosind acelaşi stil direct – eventual mai butucănos, chiar dacă nu sînt inginer. Vă promit că am să încerc să nu mă încurc în cuvinte.

1. Termenul *hedonist* nu se referea cîtuşi de puţin la „membrii şi militanţii ND". Vorbeam în acel articol de microbul hedonismului post-modern de care s-au lăsat contaminaţi tinerii de astăzi. Preferinţele lor se îndreaptă mai mult spre „entertainment" decît spre politică. Acest dezinteres generic îi face vulnerabili în faţa ideilor mai puţin frecventabile pe care unii dintre ei le adoptă necritic.

2. Noua Dreaptă nu are nimic nou. Este o părere personală pe care mi-o menţin.

3. Da, este greu de înţeles cum poate exista un vid în sînul unei mişcări politice, fie ea chiar şi naţionalistă. Din expresia citată eu am tras concluzia că în 2000 nu prea exista o astfel de mişcare în România. De aici şi semnele de mirare despre care vorbiţi.

4. Despre Guestbook – Nu, domnule Stanciu nu am sesizat ironia chiar cu riscul ca dumneavoastră să faceţi aprecieri nefavorabile la adresa inteligenţei mele. Eram prea mic pentru a cunoaşte comunismul în deplina-i splendoare. Am aflat însă multe atît despre comunism cît şi despre fascism mai tîrziu. Şi naziştii erau ironici, pînă la un cinism nemăsurat chiar. Îmi permit să vă atrag atenţia că această „ironie", cum o numiţi dumneavoastră, este totuşi o ameninţare. Mă întreb cum se va manifesta această ironie dacă într-o zi mişcarea dumneavoastră va fi mult mai puternică decît astăzi.

5. Am verificat şi aveţi într-adevăr dreptate. Pe acel *banner* scrie: „Europeni = Poponari?" Aveţi tot dreptul să aveţi orice părere doriţi. Dacă atît aţi înţeles din eforturile privind asigurarea statutului de egalitate cu restul cetăţenilor pentru o minoritate, fie ea chiar şi sexuală, atunci e trist. Vă reamintesc, domnule Stanciu, că şi dumneavoastră sînteţi parte a unei minorităţi. O minoritate despre care cred că, spre binele nostru al tuturor, nu se va transforma în majoritate.

Nu vreau să abuzez de spaţiul acestei rubrici şi îmi rezerv dreptul de a răspunde restului afirmaţiilor dumneavoastră altădată.

6. Cît despre încurcătura cu „Rănită-n zare", care a ajuns „Raniţa-n zare", a fost vorba şi despre neatenţie, dar dacă aşa maltratează legionarii limba română şi o lipsesc de diacritice...

Teodor TIŢĂ

Replici

Nr. 490: Articolul lui Radu Pavel Gheo „Noi putem şi altfel"

Dragă redacţie,

Ca om care încearcă cu disperare să spere că în România e mai bine decît altundeva tocmai pentru că e „acasă" (şi aproape exclusiv din acest motiv), aş vrea totuşi să fac un mic comentariu pe marginea articolului scris de domnul Radu Pavel Gheo („Noi putem şi altfel") în *Dilema* nr. 490. Poate că domnul Gheo s-ar fi gîndit de două ori înainte de a se întoarce, dacă aştepta vreo trei ani o viză de America. Nu de alta, dar e simpatic să aştepţi la început cu entuziasm, apoi cu speranţă descrescîndă, ca să ajungi la din ce în ce mai mult dezgust, o eliberare care poate va veni?! Îh, ce fel de eliberare?

Şi-apoi Timişoara cred că e o variantă mai bună de staţie terminus decît Bucureştiul iubit, în care negura nu se risipeşte niciodată (şi nici nu se va risipi, de asta m-am prins).

So what the hell... – what?

Asta nu înseamnă că nu-i respect decizia domnului Gheo. Dar sper din tot sufletul să nu-i pară rău (vorbesc din propria experienţă). Dumnezeu îţi dă, nu-ţi bagă şi-n gură, deh... Şi apropo, noi putem şi altfel, dar „cum"? Că la asta nu m-am prins.

Ioana TEODORESCU

La zi

Un McDonald's...

Există în Craiova un local McDonald's. Arată bine: curat (inclusiv closetul), eşti servit în maximum 5 minute (un timp bun în comparaţie cu alte restaurante), aer condiţionat (mai găseşti aşa ceva doar în sediile băncilor sau ale regiilor autonome), peluza este impecabilă (e stropită zilnic cu furtunul), trotuarul din jur e pavat cu piatră cubică (o raritate în zonă), în parcare maşini străine (nu este o calitate – recunosc – şi nici o garanţie în privinţa proprietarilor; totuşi sînt preferabile unor Dacii prăfuite). Pe terasă vreo 5-6 cerşetori îşi hăituiesc cu perseverenţă victimele, alungaţi din cînd în cînd de un angajat de la Mac. Dar aceşti mici *guerrillas* sînt obişnuiţi cu lupta de uzură, aşa că îşi fac din nou apariţia după 5 minute.

Soarta a făcut ca simbolul unei alte civilizaţii să fie construit în apropierea Macului. Este vorba de un bloc imens, înalt de 14-15 etaje şi bineînţeles neterminat. Doar plăci de beton aranjate în unghiuri drepte. În loc de ferestre, găuri pătrate sau dreptunghiulare care dau spre alte plăci şi deschizături: un labirint în care nu e recomandabil să intri. Această cochilie părăsită este înconjurată de un gard de tablă, inutil de altfel, pentru că nimeni nu încearcă să ajungă acolo. Singurii care se încumetă dincolo de gard sînt cîinii vagabonzi, iar la etajele superioare se odihnesc ciorile cîteodată.

Fiecare dintre cele două clădiri este opusul celeilalte. Una e mare, pustie şi inutilă, cealaltă e mică, aglomerată şi eficientă. Aceste două simboluri ale unor lumi diferite formează o lecţie de istorie în aer liber care ar putea folosi demonstranţilor de la Seattle. Poate aşa vor înţelege de ce românii nu aruncă pietre în ferestrele de la McDonald's.

Atenţionare 1: Nu ştiu dacă vor înţelege de ce românii votează cu Vadim. Eu personal nu înţeleg.

Atenţionare 2: A nu se trage concluzia ceauşistă că trebuie să demolăm blocurile şi să construim *fast-food*-uri pe locul rămas liber. Nu! Să le construim în jurul blocurilor!

Dragoş PLEŞAN
plesandragos@hotmail.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Sentimente de stînga, convingeri de dreapta**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Tehnică şi societate (I)

Cînd mergi cu maşina de la Copenhaga spre aeroport, pe partea stîngă încep să defileze la un moment dat cîteva clădiri noi şi impunătoare, care au însă un paradoxal aer de părăsit. Paradoxul se rezolvă rapid cînd realizezi că este vorba despre laboratoarele Ericsson şi ale altor mari firme de telefonie mobilă pe care statul danez a încercat să le atragă în zonă prin concesionarea gratuită (sau ceva de genul acesta) a unor terenuri convenabile. Acum, la doar cîţiva ani de la construire, toate aceste firme au fost nevoite să concedieze mii de oameni, iar aceste bastioane ale viitorului sugerează mai mult o glorie trecută.

Nu soarta companiei Ericsson mă preocupă însă pe mine şi nici grija pentru viitorul telefoniei mobile; ceva îmi spune că o vor scoate la capăt şi una, şi alta... S-a întîmplat totuşi ceva interesant, cu o semnificaţie mai generală, ceva ce merită o privire dilematică.

În urmă cu doar cîţiva ani, Ericsson era în Suedia, de pildă, un fel de Caritas al bursei. Oamenii îşi investeau economiile în acţiuni a căror valoare creştea sistematic şi nu avea cum să nu crească şi pe viitor. Doar că exact cînd trebuia să urmeze un nou boom, acţiunile au căzut de la peste 30 la sub 1: investiţiile uriaşe într-o nouă generaţie tehnologică nu au fost urmate de cumpărările masive prevăzute.

Ce s-a întîmplat?

Foarte simplu spus, ca să înţeleagă şi un profan ca mine, oportunităţile oferite de noile tehnologii nu au fost utilizate în masă de către public, aşa cum s-a prevăzut. Mai mult decît atît, tinerii au „deturnat" telefonia mobilă pentru a-şi trimite mesaje de-a lungul unor reţele de prieteni sau pentru a folosi aparatele ca pe nişte jucării mult sub nivelul de performanţe tehnice de care acestea erau capabile. Internetul pe mobil, transmiterea de poze color dintr-un colţ în altul al lumii şi alte minunăţii de care sînt capabile aceste scule performante şi care trebuiau să angajeze alt ciclu de consum au fost astfel „boicotate" neintenţionat, dar efectiv. Nişte colegi de la Copenhaga studiază astfel acum ce naiba fac, de fapt, adolescenţii şi tinerii cu aceste mobile devenite gratuite?

Acest exemplu, care a făcut ceva vîlvă în lumea afacerilor, ridică o problemă de o banalitate deloc neglijabilă în lumea socială, ca să spun aşa, şi anume cît şi cum poate urmări nevoia socială dezvoltarea tehnică?

Convingerea consumeristă conform căreia o nouă ofertă bine ambalată va fi urmată de o cerere necondiţionată a publicului pare să nu fie o ecuaţie atît de lineară. Oportunităţile tehnice trebuie să treacă prin semnificaţii sociale pentru a deveni marfă, or, se poate întîmpla ca unor utilităţi tehnice publicul să nu le găsească nici o utilizare socială sau să le inventeze utilizări imprevizibile pentru tehnicienii care le-au creat.

În cu totul alt context, cineva spunea că „nu avem nevoie de ***altceva*** pentru a obţine ***altceva***". S-ar putea astfel ca relaţia tehnică-societate să nu fie chiar o spirală indefinită, în care altceva-ul tehnic să genereze prin el însuşi un altceva social.

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Tovarăşu' preşedinte de la judeţ

De curînd, România a început să aibă vedete politice locale. Pînă acum, era doar Gheorghe Funar, dar acesta îşi cîştigase deja un renume naţional, după tentativa spectaculoasă de la alegerile prezidenţiale din 1992. Apoi a ajuns la concluzia că e mai bine primar la tine în oraş decît simplu parlamentar în Bucureşti. Deşi atenţia este concentrată aproape exclusiv spre Bucureşti, toată lumea ştie acum cine sînt Nicolae Mischie de la Gorj sau Marian Oprişan de la Focşani. Cei doi seamănă: ambii sînt preşedinţi de consilii judeţene, lideri judeţeni ai PSD, detestaţi de presa centrală. Cea locală nu prea are o părere proprie, iar atunci cînd încearcă are probleme. Domnul Mischie declara sus şi tare într-un interviu că ar fi putut fi cel puţin senator sau deputat la Bucureşti, dar că a refuzat, pentru că un preşedinte de consiliu judeţean poate face mai mult bine oamenilor. Iar oamenii par a fi mulţumiţi şi nu prea citesc presa centrală. BBC relata că primăriţa dintr-o comună gorjeană a crezut că portretul domnului Mischie merită să stea în primărie, în locul în care fusese pînă atunci portretul preşedintelui Iliescu. Întrebată de reporter, primăriţa spunea că domnul Mischie a asfaltat drumul din comună şi a făcut nenumărate alte lucruri bune pentru locuitorii de acolo. Cît despre vrînceni, iubitori sau nu de filme sordide proiectate prin discoteci, şi aceştia par a fi mulţumiţi că în lipsa pîinii au măcar parte de circ. Preşedintele Consiliul Judeţean organizează festival după festival, fie din banii publici, fie din banii oamenilor de afaceri, obţinuţi prin mijloace mai mult sau mai puţin publice. Preşedintele Camerei Judeţene de Comerţ s-a plîns presei că domnul preşedinte cam exagerează cu festivităţile şi cu cererile de bani, dar a fost înlăturat şi judecat de colegii dumisale, mulţumiţi brusc de situaţie. Îmi amintesc de un alt preşedinte-vedetă de consiliu judeţean: Stelian Duţu de la Constanţa. Cînd a plecat din PD, a reuşit incredibila performanţă de a lua cu el în PNL cîteva zeci de primari din judeţul „său". Atît de carismatic este domnul Duţu încît l-au urmat şi în Partidul Umanist Român, consecinţă a unei revelaţii de grup asupra doctrinei umaniste. Tot domnul Duţu este vedetă în fiecare vară, cînd organizează festivalul de la Mamaia, apare la televiziuni şi împarte premii artiştilor. O altă figură celebră este Constantin Bebe Ivanovici. Omul a gestionat ani de zile recunoştinţa poporului pentru revoluţionarii din '89, este acum preşedinte al Consiliului Judeţean din Ilfov şi încă găseşte motive să apară la televizor, pentru a deplînge de exemplu poluarea lacului Snagov de către proprietarii de vile.

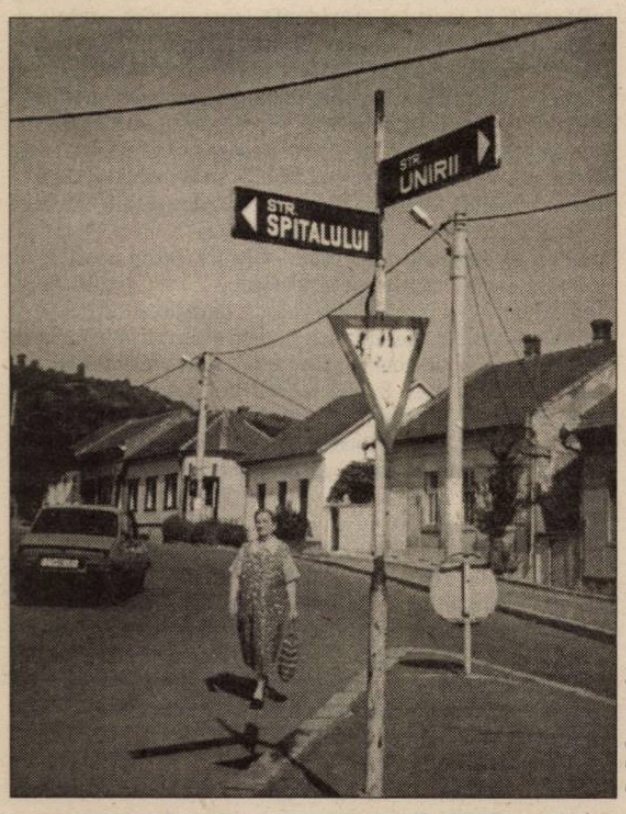

© S. Ivanoschi

După cum se vede, un preşedinte de consiliu judeţean are multe pe cap, de la drumuri şi festivaluri pînă la poluare. Dar cum de apar aceşti noi preşedinţi mai mari decît primarii, mai mici decît miniştrii şi cum de s-a ales România cu încă un rînd de demnitari populişti şi dubioşi? Deşi nu cred că domnii Mischie şi Oprişan ştiu, consiliul judeţean are o tradiţie destul de lungă. Încă din 2 aprilie 1864 a apărut „legea pentru consiliele judeţiane", care proclama la articolul 1: „În fiecare judeţ se statorniceşte un consiliu care se adună periodic şi reprezintă interesele locale, colective şi economice ale judeţului", iar articolul 3 vorbeşte şi despre înaintaşii domnului Oprişan: „Preşedintele consiliului judeţian se alege de consiliu din sânul său". România a revenit la această tradiţie prin legea administraţiei publice locale din 1991. Dovedind o surprinzătoare vigoare a tradiţiei administrative, şi în 1864 şi în 1991, instituţia arăta la fel: o adunare locală tipică pentru un stat centralizat. Dispune de legitimitate directă, prin alegeri, dar are atribuţii foarte limitate şi este controlată de prefect, un personaj numit de guvern. Dar lucrurile s-au schimbat în ultimii ani. În pofida prejudecăţilor care nu prea ţin cont de evoluţiile tehnice puţin spectaculoase, o descentralizare serioasă a avut loc în România. Începută în 1998 de către guvernul coaliţiei, a fost continuată printr-o nouă lege a administraţiei publice locale, în 2001, guvernul Năstase arătîndu-se la fel de deschis în acest sens şi chiar mai coerent decît fosta coaliţie. Guvernul central a transferat treptat atribuţii importante către autorităţile locale, România urmînd din nou modelul francez, ca şi în urmă cu aproape 150 de ani, dar în sens invers decît atunci. Franţa a început o descentralizare de acelaşi tip în 1982. Detaliile sînt multe şi tehnice, deci nu îşi au locul într-un articol de revistă, cert este că acum un primar e un personaj mai însemnat decît acelaşi primar în urmă cu cîţiva ani. La fel şi un preşedinte de consiliu judeţean.

Dar apare o dilemă: s-a descentralizat, s-a oferit oamenilor din teritoriu şansa să-şi gestioneze singuri resursele ştiind mai bine care le sînt nevoile. În acest context, consiliul judeţean a devenit o instituţie-cheie, din simplu votant al deciziilor de la centru s-a transformat în veritabil factor de decizie în procesul de distribuţie a resurselor. Pe de altă parte, România s-a ales cu un alt rînd de demnitari, centre intermediare de decizie, în care grupurile de acţiune pot influenţa cu resurse mai puţine (o şpagă la judeţ nu se compară cu o şpagă la centru). În plus, cîinele de pază al democraţiei, adică presa, este slabă la nivel judeţean, iar lipsa acestei contraponderi are efecte pe termen lung asupra democratizării.

Preşedintele de consiliu judeţean are acum atribuţii în construcţia infrastructurii, alocarea fondurilor către localităţi, poluare etc. Iar acolo unde are şi putere politică, îl concurează cu succes pe prefect în rolul de tătuc al oamenilor din judeţ, care îi mulţumesc din suflet pentru că le-a construit un drum pe banii lor. Iar dilema etică de care vorbeam tot de aici apare: Mischie şi Oprişan sînt beneficiari ai unei reforme adevărate, utilă şi bine intenţionată. Aceasta ar trebui să dea de gîndit celor ce cred că răul doar de la Bucureşti răsare. O Românie regionalizată ar însemna un Mischie şef nu peste unul, ci peste zece judeţe. Bineînţeles că nu se poate evalua o atare reformă după cîteva rebuturi, cu atît mai mult cu cît nici prefecţii, acum mai puţin puternici, nu sînt mai buni. Uneori, tranziţia are efectele ei perverse. Iar fără *cetăţeni* locali, o democraţie locală condusă de satrapi locali poate fi mai rea decît o democraţie condusă mediocru de la centru.

▲

*Bibliotecarii din **Biblioteca Naţională a României** au deschis un cont pentru finalizarea lucrărilor la noua clădire din Bd. Unirii. Cei care doresc să contribuie au la dispoziţie numerele de cont:*
2511.1-3417.1/ROL
*şi **2511.1-3417.2/USD***
– Banca Comercială Română.

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Visul unei nopți de vară

Traumatizați ba de pîrjolul secetei, ba de urgia viiturilor, alpiniștii tranziției mioritice ar putea scăpa din vedere ivirea unui alt fenomen, dar de meteorologie politică: o seamă de foști deținători ai celor mai înalte funcții în stat, după ce au capotat și s-au pierdut în negura uitării, se zbat ca de mama focului să reintre în actualitate. Ofensiva de resurecție a falimentarilor politici este pornită, ca la un semn, de către trei foști prim-miniștri și de unicul fost președinte cu care, pentru moment, țara se poate mîndri. Îndărătul acestei frenezii se pot desluși candorile unui optimism gratuit deghizat în calcul politic. Această subită reaprindere a curajului stins este cu siguranță stimulată de unul dintre cele mai senzaționale episoade ale tranziției: traseul străbătut de actualul președinte de la eșecul din 1996 la victoria din 2000, acreditînd plauzibilitatea conceptului de faliment remediabil.

Purtătorii ofensivei în discuție țintesc același scop, dar nu pornesc de la aceleași date. Unul dintre ei este împins spre această temerară încercare de rămășițele partidului care, dirijînd Convenția Democratică „à l'aveugle", nu a încheiat bătălia înfrînt, ci zdrobit. Înainte de a i se încredința această misiune, prezumtivul locuitor al dezastrului a trecut printr-o amețitoare succesiune de roluri adeseori anevoie de articulat. Revoluția din 1989 l-a propulsat din starea de anonim slujbaș al Justiției în ambigua poziție de lider sindical; ales primar este numit pe această bază prim-ministru ca reprezentant al unui partid din care nu făcea parte și care, neavînd încotro, îl unge la repezeală vicepreședinte. Înlocuit în fruntea guvernului de secretarul general al aceluiași partid pe care, oțărît, îl părăsește, își înjghebează un minipartid de schimb, în fruntea căruia se întoarce acum să trezească din agonie partidul-mamă.

Ceilalți doi foști premieri intră în această competiție folosind mijloace cu totul diferite: unul acceptînd președinția celuilalt partid istoric, făcut țăndări de rivalitățile interne, iar celălalt necontînd pe vreun partid, ci pe ipoteza că omul de la Cotroceni și-ar putea dori un alt succesor decît preaplinul de sine premier în funcțiune.

În sfîrșit, cel mai pitoresc exemplar al acestui careu este acel fost șef al statului care transferase retorica politică în registrul manelelor. Proțăpit în funcția supremă cu misiunea nemărturisită de a restaura monarhia, el a reușit să ruineze republica oferindu-i spre consolare un zîmbet pe cît de afabil, pe atît de inexpresiv. Căzut într-o uitare adîncă, el este readus în actualitate respingînd acuzația că ar fi avut unele încurcături extraconjugale.

Dacă s-ar uni într-un cvartet, cei patru foști falimentari ar putea cînta la unison: „Amnezia salvează România!".

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

CNA și demnitatea umană

Consiliul Național al Audiovizualului a adoptat, în urma apariției noii Legi a audiovizualului, Decizia nr. 80/13 august 2002 privind protecția demnității umane și a dreptului la propria imagine. Decizia reglementează atitudinea față de viața privată în programele TV; printre altele, se stipulează: nu pot fi difuzate imagini despre viața privată sau de familie a unei persoane fără acordul acesteia; este interzisă difuzarea de imagini ale persoanei aflată în situația de victimă fără acordul prealabil al acesteia; este interzisă difuzarea de imagini ale persoanei fără discernămînt sau decedate, fără acordul familiei; este interzisă difuzarea de imagini care exploatează sau scot în evidență traumele sau traumatismele unei persoane; orice persoană are dreptul la respectul intimității în momente dificile, precum o pierdere ireparabilă sau o nenorocire. Cum se vede, chestiuni de bun-simț.

Au urmat – cum e și firesc – reacțiile: *Emisiuni TV în pericol*, titrează *Jurnalul național* (15 august) și dă o listă în care regăsim „Paparazzi", „Iartă-mă", „Din dragoste", „Vacanța Mare", „Urmărire generală" etc., dar și emisiunile de știri. *Decizia 80 a CNA poate genera noi procese la Strasbourg*, scrie *România liberă*, reducînd problema la posibilitatea de a difuza imagini cu vilele demnitarilor. Și exemple s-ar mai găsi.

În chestiunea filmării vilelor reacțiile s-ar putea explica printr-o greșeală a CNA. Inițial, în decizie scria că „este interzisă difuzarea de imagini ale proprietății private fără acordul proprietarului", pentru ca a doua zi Consiliul să adauge „imagini ale proprietății private *filmate din interiorul acesteia*": așadar, din exterior, de pe spațiul public, se poate filma fără probleme, iar imaginile pot fi difuzate. Povestea e mai complicată nu din cauza CNA, ci a Justiției: „Respectarea prezumției de nevinovăție este obligatorie în orice program audiovizual". Așadar, deși logica și aritmetica arată că dintr-un salariu de vameș ori de polițist nu se poate construi o vilă cu 20 de camere, atîta timp cît justiția nu se pronunță, vom viziona în continuare, amestecat, vile făcute cu bani cinstiți și vile făcute cu bani negri.

În problema „emisiunilor în pericol", situația e însă alta. Pentru show-urile care exploatează emoționalitatea, de tipul „Iartă-mă", „Din dragoste" ș. cl., mă mulțumesc să trimit la articolul Aurorei Liiceanu din acest număr (p. 7), cu care sînt întru totul de acord. Chiar și „cu acordul persoanei", exhibarea fără limite a unor detalii de viață privată tot de prost gust rămîne. Despre „Paparazzi" nu am de spus decît că cele mai multe dintre „farse" sînt, cu voia sau fără voia celor implicați, cam grosiere și cam lipsite de imaginație. Despre știri, ce mai e de spus? Încă o dată se observă incapacitatea de a autoreglementa o problemă: în definitiv, respectarea demnității umane ar fi putut să fie rezolvată prin codurile deontologice ale fiecărui post TV. Cu mai mult respect față de viața umană și cu o altfel de *cultură a persoanei* am fi fost scutiți, și fără intervenția CNA, de planurile-detaliu cu răniți și muribunzi, de interogările cinice ale femeilor bătute și violate cărora li se cer detalii despre „cum a fost", de insistențele agresive asupra celor care nu vor să fie filmați în situații neplăcute, de imagini cu copii care au asistat la o nenorocire puși că povestească în fața microfonului ce au văzut ș.a.m.d. Emisiunile de știri sînt în pericol cu adevărat doar dacă vor continua să stimuleze (și să condiționeze!) curiozitatea morbidă a unui public căruia îi place să caște gura, de aproape, la nenorocirile altora, stînd comod acasă și spunîndu-și în gînd „bine că pe noi ne-a ferit Dumnezeu...".

Au fost destule încercări de a limita libertatea de exprimare, așa încît e de înțeles, pînă la un punct, și tendința jurnaliștilor fripți cu legea dreptului la replică de a sufla în iaurtul unei decizii CNA. Această decizie însă nu mi se pare deloc că ar conține vreo urmă de atentat la libertatea de exprimare: e doar o *reglementare* care are rolul de a elimina *abuzurile*. Este, așadar, necesară. Ceea ce nu înseamnă că e întru totul lipsită de probleme: se vorbește, de pildă, despre „interes public justificat"; adjectivul „justificat" e complet inutil – poate cineva să dea exemple de „interes public nejustificat"?

Să nu ne facem însă iluzii: decizia CNA nu va elimina, peste noapte, abuzurile, imaginile cu morți și răniți (complet nerelevante pentru conținutul știrii, de altfel – poți să prezinți un accident și fără să filmezi de la o jumătate de metru chipul șoferului decedat) și toate celelalte. La români, atunci cînd se dă o regulă, urmează doi pași: întîi, afirmarea zgomotoasă a reacțiilor contra, apoi aplicarea lentă și cu hopuri. Deocamdată s-a făcut primul pas.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Chestiuni arzătoare

În urmă cu cîteva săptămîni, televiziunile au difuzat imagini de la un concurs desfășurat în Statele Unite, concurs – la prima vedere – tot atît de trăsnit ca multe altele. Era un concurs de alăptat: peste o mie de tinere mame luaseră loc în fotoliile unei săli de spectacole și, după ce juriul a constatat că prevederile regulamentului au fost respectate, la un semn au făcut, toate, gestul binecunoscut. „Provocarea", ca să mă exprim în jargonul aferent unor atari evenimente, consta în a ține cît mai mult pruncul la sîn. Dar, dincolo de performanța în sine, concursul își propunea să transmită un mesaj generos, și anume să atragă atenția asupra avantajelor alăptatului, avantaje neglijate de mamele americane, ce preferă (din rațiuni adesea strict pragmatice) să-i treacă pe sugari la regim de lapte praf.

Legătura privilegiată, pînă la înțărcare, dintre mamă și copil e o temă veche. În *Istoria vieții private* a lui Ariès și Duby se arată că, încă din secolul XVI, practica alăptării de către o doică era nerecomandată, ba chiar condamnată, socotindu-se periculoasă hrănirea pruncului cu un „lapte mercenar". Un anume Scévole de Sainte-Marthe, controlor financiar și primar al orașului Loudun, scrie în 1580 (în urma unei dramatice, dar încheiate cu bine, experiențe familiale) un poem în latinește, *Paedotrophia* (tradus și tipărit un veac mai tîrziu sub titlul *Paedotrophia ou la Manière de nourrir les enfants à la mamelle)* unde face un vibrant elogiu al alăptatului. Cum, totuși, practica încredințării copilului unei doici se răspîndise, Scévole de Sainte-Marthe dă sfaturi prețioase pentru alegerea unei doici corespunzătoare, care trebuia să fie „nici tînără, nici bătrînă; nici grasă, nici slabă; veselă și roșcovană la față, cu pieptul lat, sînii rotunzi și bine dezvoltați" *(Istoria vieții private,* Meridiane, 1995, vol. VI, p. 239).

Fapt cu totul remarcabil, problema cu care se confruntă astăzi americanii era de fierbinte actualitate acum un secol pe malurile Dîmboviței. E ceea ce rezultă, mai întîi, din statutele societății „Românii verzi". În capitolul IV, „Despre datoriile membrilor de sex feminin", două importante articole sînt consacrate obligațiilor imperioase pe care alăptatul le pune în fața „membrelor mame": „Art. 48 – Ele sînt datoare a da singure să sugă copiilor, alăptîndu-i în același timp cu sentimente și idei de român verde, conform statutelor de față. Art. 49 – În cazul cînd un membru nu ar avea lapte sau, întîmplător, nu i-ar fi sfîrcul mamelelor perforat, sau s-ar gîdila prea tare, sub nici un cuvînt nu va putea lua o doică străină, care ar da copilului să sugă lapte străin, alăptîndu-l în același timp cu sentimente și idei străine, ci va fi datoare să ia o doică româncă verde, de preferință o membră activă a societății".

Cît de importante erau aceste prevederi reiese și din precizarea pe care o face Caragiale în final arătînd că, dacă abaterile de la statut se sancționează – gradat – cu avertisment, amendă și excludere (împreună cu declararea vinovatului drept „străin de neam"), în schimb „abaterea de la îndatoririle privitoare la alăptare atrage după sine de la întîia oară pedeapsa excluderii".

Un alt text al lui Caragiale, *Inițiativa...* (apărut, acesta, în 1909, opt ani după *Românii verzi),* reia chestiunea prin intermediul discuțiilor dintre narator și cîțiva amici, adepți înflăcărați ai statului-providență (cum se zice astăzi) și, firește, inamici nu mai puțin intratabili ai inițiativei private. După ce vedem cum sînt lăsate în voia soartei agricultura și cultura, amicul Mitică pune, furibund, pe tapet problema alăptării: „– Monșer, stăm rău! foarte rău! e ceva să-mi dai voie să-ți spun, e trist nu numai pentru noi ca părinți, care orișicum e o durere, nu poți să zici! ca să-ți expui un copil în cea mai fragedă vîrstă; (...) dar e trist pentru țara întreagă să te vezi la discreția capriciului unei doici! pentru că, imaginează-ți că existența unui copil – Sisilica, fetița noastră, de exemplu – este, din cauza ei, periclitată; căci doctorul pretinde că noi n-am păzit-o îndeajuns, și laptele este stricat (...) și firește sîntem disperați, încît nu mai avem alt refugiu decît la biberon, fiind de-abia la șase luni!... Și ea, mizerabila! n-a mai avut răbdare! să fi avut măcar încă patru luni: puteam s-o-nțărcăm. (...) Și statul (...) stă cu mîinile-ncrucișate, și nu vrea să se gîndească serios, cînd este vorba de o chestiune care interesează țara întreagă, secerînd atîția copii, chemați să dea tributul lor de sînge... Este o chestie mare, domnule, chestia alăptării!... să nu glumim! (...) Auzi! doică fără lapte!... Auzi, doică să... Bravo!... Și statul, indiferent...".

Convins de argumentele amicului Mitică, naratorul înțelege să fie la înălțimea misiunii sale de publicist și abordează frontal problema într-un articol plin de simțire: „O chestiune vitală pentru țara noastră... Chestiunea alăptării... Ce facem cu cetățenii, cu soldații de mîine?... Pînă cînd din partea statului această indiferență condamnabilă, această criminală incurie?... Pînă cînd copilul român... laptele... etc..."

Chiar așa. Pînă cînd?

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Lecturile verii* (I)

● Printre clişeele folosite în orice discurs despre România figurează şi *„nu am avut un Havel“*. Există două sensuri ale acestei afirmaţii. Primul este *descriptiv* şi vrea să spună că, înainte de 1989, rezistenţa intelectualilor în faţa regimului comunist a fost palidă. Refugiaţi sub pulpana generos-liniştitoare a „rezistenţei prin cultură“ (la limită, însuşi faptul că respirai normal putea fi socotit un protest mut, căci succesiunea inspiraţiei şi a respiraţiei nu era, totuşi, decisă la partid), intelectualii români s-au manifestat rar împotriva regimului comunist. Cazuri izolate, ici-colo, precum Paul Goma, Mircea Dinescu sau Dan Petrescu, au dovedit, mai degrabă, fragilitatea noastră decît „puterea celor fără de putere“, căci atitudinile lor protestatare nu au avut în nici un caz drept efect conturarea unei societăţi civile. *„Nu am avut un Havel“* are şi o valoare *explicativă*. De ce România a mers ezitant, sinuos şi exasperant de încet pe direcţia capitalismului occidental? De ce România nu s-a despărţit niciodată radical de comunişti? De ce România nu este astăzi alături de Polonia, Ungaria sau Cehia, în clubul avansat şi privilegiat al fostelor ţări comuniste? Pentru că *„nu am avut un Havel“*. Adică, pentru că, în locul lăsat gol după fuga lui Ceauşescu şi a lacheilor săi, pur şi simplu nu s-au putut aşeza alţi oameni decît tot cei provenind din sînul atît de otrăvit al fostului PCR. În sens larg, *„nu am avut un Havel“* exprimă absenţa oricărei alternative; s-a întîmplat aşa pentru că, pur şi simplu, nu se putea întîmpla altfel.

Dar cea mai gravă consecinţă a faptului că *„nu am avut un Havel“* rămîne absenţa spiritului disidenţei anticomuniste central-europene în România post-comunistă. Spiritul havelian (căci există aşa ceva; în fond, Michnik mărturiseşte că, atunci cînd e întrebat ce culoare politică are, răspunde că este havelian) a lipsit complet din România şi lipseşte, încă. E un spirit care ne este străin şi care, după toate aparenţele, nu se poate cultiva pe cheiul Dîmboviţei aşa cum nu poţi creşte cocotieri în Groenlanda. N-om fi noi havelieni, dar sîntem meseriaşi în alte chestii, ar răspunde unii.

● Una din întrebările care îl frămîntă pe Michnik este „de fapt, de ce noi (adică ei, cei din *Solidaritatea*, cei din *Carta 77*, cei din rezistenţa intelectuală maghiară sau rusă) am respins comunismul?“ Sînt găsite multe motive; de fapt, sînt acolo toate motivele din lume. Într-o ţară în care nu au existat disidenţe de asemenea anvergură (şi acum vedem bine din ce cauze, dar şi cu ce consecinţe), ar fi, poate, mai potrivit să ne întrebăm care au fost motivele pentru care noi nu am respins comunismul aşa cum au făcut-o ei.

● Întrebat de Adam Michnik despre poziţia sa în problema abordării trecutului comunist al Cehiei în contextul asprei legi a lustraţiei, preşedintele Vaclav Havel, deloc mulţumit de conţinutul acestei legi, spune: „Important este să se ajungă la un echilibru corect. Trebuie să adoptăm o atitudine elevată şi civilizată şi să nu fugim de trecut. Trebuie să privim trecutul în faţă, să-i dăm un nume, să facem dreptate, dar să o facem cinstit, cu tact şi circumspecţie, cu generozitate şi imaginaţie.“ La noi, evident, e altfel.

● „Maturitatea naţiunilor, a societăţilor şi a indivizilor se măsoară în funcţie de felul în care aceştia îşi privesc istoria naţională şi pe cea a vieţilor personale“. (Adam Michnik)

● „Comunismul a fost, în opinia mea, doar una din multele faze ale totalitarismului care ne sînt încă necunoscute şi ne aşteaptă după colţ.“ – spune Vasili Axionov în prelungirea unei conferinţe a lui Michnik. Pe loc, Susan Sontag şi Adam Michnik îşi exprimă acordul cu această observaţie. Vladimir Tismăneanu, şi el prezent, pare a fi şi el de acord. Îmi aduc aminte de un personaj dintr-un film postdecembrist al lui Mircea Danieluc, care manifestă pe străzile Bucureştiului cu un slogan care spunea: „Români, vi se pregăteşte ceva!“. Sigur că ni se pregăteşte ceva, altfel nimic nu ar avea sens. Noul totalitarism poate fi unul cu puternică încărcătură musulmană, după cum poate fi şi unul, mai pervers, în care capitalismul e maimuţărit de aparatnici îmbrăcaţi la Armani.

● „Îmi place restauraţia. Nu-mi place etica sau estetica ei, superficialitatea sau duritatea ei. Totuşi, nu poţi să respingi pur şi simplu restauraţia de catifea. Trebuie să o domesticeşti. Trebuie să negociezi cu ea cum ai face-o cu un adversar şi/sau un partener. Trebuie să o îmbibi cu valorile revoluţiei democratice de catifea. Cu toate că e rea, logica restauraţiei este mai bună, în fond, decît răzbunarea şi ghilotina iacobin-bolşevică. O restauraţie consecventă e cenuşie de plictiseală; o revoluţie consecventă e roşie de sînge.“ (Adam Michnik)

● În toiul unei dezbateri aprinse cu Daniel Cohn-Bendit, Michnik spune: „dacă ar fi să aleg între Stalin şi Hitler, aş prefera-o pe Marlene Dietrich“. Chiar şi în momentul unei opţiuni imposibile, există o soluţie decentă.

* Aceste note de lectură au fost făcute la citirea cărţii *Restauraţia de catifea* de Adam Michnik, recent apărută la Editura Polirom, cu o prefaţă semnată Andrei Pleşu. ▲

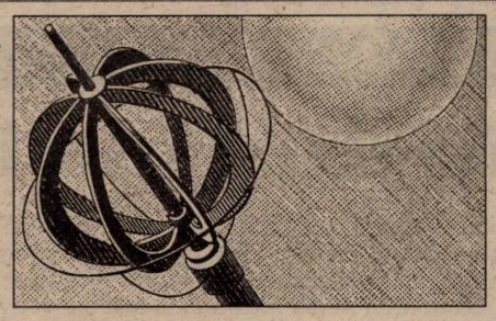

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Caracterul

J.P. Morgan (1837-1913), considerat cel mai puternic bancher american din istoria naţiunii, a fost întrebat la o audiere în faţa unui comitet al Congresului care sînt criteriile pe baza cărora acordă credite: „Nu e vorba în primul rînd de bani şi avere?“ a întrebat un membru al comitetului. „Nu, domnule, ar fi răspuns Morgan, cel mai important lucru este caracterul“. „Mai important decît banii şi averea?“ a întrebat scepticul. „Mai important decît banii, averea şi orice altceva, a răspuns Morgan, pentru că nu poate fi cumpărat pe bani“. Pe vremea marelui bancher erau mai puţine legi, regulamente şi coduri, dar părea că toată lumea înţelege ce înseamnă caracter; e adevărat, criticii lui Morgan susţin că el aprecia doar caracterele din slujba propriilor lui interese. Poate că era adevărat, dar tocmai absenţa caracterului pare a fi în miezul turbulenţei din economia americană. Din mai – de cînd a apărut prima ştire că la Enron, firmă gigant de distribuire a energiei electrice, ceva nu e în regulă – şi pînă astăzi, cînd ştirile despre falimentele marilor corporaţii se succed cu o viteză specifică unei ţări căreia nu-i place să aştepte, uimitor, pentru nespecialist, este modul cum banii şi averea au putut fi luate drept caracter. Corolarul aprecierilor greşite, al deciziilor eronate şi al fraudei a fost îmbogăţirea autorilor lor: cei 144 de şefi de la Enron şi-au atribuit o sumă totală de 744 milioane de dolari în anul de dinaintea falimentului, ceea ce ar însemna cam 5 milioane de dolari pentru fiecare dintre ei. Înainte ca dezastrul să devină public şi-au vîndut acţiunile şi i-au sfătuit pe cei din cercul lor intim să procedeze la fel. Cînd au realizat că secretul nu mai poate fi păstrat, că redresarea este imposibilă, s-a trecut la distrugerea documentelor compromiţătoare; a fost totuşi prea tîrziu: s-a dovedit că şi firma Andersen, angajată să verifice situaţia de la Enron şi să alarmeze de la primele nereguli, a fost complice cu escrocii.

Absenţa caracterului s-a dovedit a fi molipsitoare şi epidemia marilor falimente a căpătat proporţii cu consecinţe în economia mondială. Într-o primă reacţie, preşedintele Bush a spus că „95 de procente, dacă nu mai mult, din comunitatea de afaceri sînt oameni cinstiţi care îşi pot justifica averea şi veniturile; sînt doar cîteva mere putrede“. Puţinele mere putrede au stricat pofta de mîncare a milioane de oameni, posesori de acţiuni sau participanţi la fondurile mutuale ale acestor firme, aparent ultraperformante.

Apoi, s-a adoptat altă linie de apărare: directorii executivi susţin că habar n-aveau că directorii financiari falsifică situaţiile. Directorii financiari spun că directorii executivi i-au presat să „îmbunătăţească“ rezultatele prezentate în bilanţurile anuale. Morala s-a pierdut undeva între „nu ştiu“, „nu-mi convine să ştiu“, „să profit cît pot de pe urma a ceea ce ştiu“. Ameninţări de la preşedinţie: „Le spun brutal tuturor şefilor de companii: dacă veţi încălca legea, vă vom vîna, vă vom aresta, vă vom urmări“. Cei doi şefi ai companiei WorldCom, care au „disimulat“ 7 miliarde de dolari, au fost plimbaţi în văzul tuturor, cu cătuşele la mîini.

Un fel de triumf la moralei, sprijinit de un pachet de legi care să facă imposibile fraudele aşa cum au fost practicate ele pînă acum. În noile proceduri de atestare a companiilor intră şi jurămîntul conducătorilor lor că vor fi cinstiţi. Şefilor corporaţiilor existente li s-a dat un termen limită – a expirat săptămîna trecută – ca să se oblige, cu mîna pe Biblie, că nu vor mai comite şi nu vor mai permite să se comită delicte în cunoştinţă de cauză. S-a reglementat şi activitatea firmelor de consultanţă şi control, s-au precizat modalităţile de control la dispoziţia acţionarilor, s-a interzis companiilor să mai acorde împrumuturi directorilor executivi, iar aceştia vor fi obligaţi să dea înapoi banii obţinuţi prin raportarea unor false rezultate bune. Rămîne destul loc pentru scepticism: infractorii sînt întotdeauna cu un pas înaintea legislaţiei. E de înţeles de ce lecţiile despre morală, permanent pe buzele demnitarilor americani cînd discută cu cei care aspiră la prietenia (şi la sprijinul) lor, devin mai greu de crezut (şi de acceptat). Ar fi, totuşi, de observat, că ei folosesc drept reper caracterul şi întrebuinţează atît cătuşele, cît şi jurămintele pentru a-l detecta. Uneori poate fi observat şi cu ochiul liber, după cum ştia şi J.P. Morgan. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Mă uit. Mi-e frică. Mă uit.

În lipsă de altceva, vara se poartă cadavrele. Nu stilizate, sub formă de pandantiv sau broşă, nici la cheile de la maşină (unde altădată ţineam cîte un mic schelet de plastic... ehei, anii '80!) şi nici în debara, după celebra formulă americană *(to hide bodies in the closet* – a avea ceva pe conştiinţă). Nu, cadavrele din ziua de astăzi sînt chiar ce le spune numele, şi se găsesc, *ad usum patriae*, la televizor şi-n ziare.

Sigur, cadavrele nu se consumă reci. Specialiştii în acest tip de gastronomie dramatică (producători, reporteri, ş.a.m.d.) le recomandă în diferite prezentări, de la sufleul de adjective şi pînă la ciorba de gros-planuri, dacă se poate *live* (un cadavru nu mai are nici un gust a doua zi după, cînd se găsesc deja altele mai proaspete...).

În bucătăria aceasta a crimei, reţetele tradiţionale nu se mai poartă. N-ai să vezi echivalentul dramatic al mămăligii: la modă sînt hamburgerii. Cu alte cuvinte, cazul dramatic al ciobanului ucis de alţi doi în scop de jaf (dacă vă mai aduceţi aminte de „Mioriţa“) n-ar mai scoate astăzi nici juma' de punct de *rating*. În schimb, merg poveştile tip *Law and Order:* el, traficant de droguri, o ucide pe ea, prostituată, după ce află că tocmai se pregătea să-i fure un transport... Sigur, codrul şi în general natura rămîn rude cu românul, mai precis cu românul reporter: turiştii rătăciţi şi căzuţi în prăpastie sau sătenii lăsaţi de furtună fără acoperiş/avut/viaţă sînt, dacă vreţi, nenorociri pentru unii şi materie primă pentru alţii. Între care mă număr şi eu, ca să nu credeţi că-i vreo critică aici – mai degrabă o constatare.

Evident, avem să-i mulţumim audienţei. Un public minunat, cum spun actorii în interviurile de după premieră, un public gata oricînd să abandoneze un subiect macabru şi violent pentru altul cu mult mai atroce... Un public pe care nu-l mai momeşti să-i storci lacrima din ochi şi oftatul din rărunchi – un public pentru care mai există doar jurnalismul industrial, capabil să extragă adrenalina din glandele suprarenale şi fiorii de pe şira spinării.

Nu c-aş avea ceva cu el. Ba chiar îi admir sinceritatea: asta îi place, la asta se uită. Iar presa îşi duce şi ea traiul, împlinind o nevoie publică reală – chiar dacă nu una de admirat...

Problema e că-n vara asta s-a terminat cu toleranţa faţă de această simbioză. Relaţia dintre furnizorul de sînge la pachet şi vampirul de pe canapeaua din faţa televizorului a fost pusă în discuţie pînă în CNA, iar jurnalişti cu influenţă şi mult condei s-au apucat s-o explice (în paragraful introductiv) şi mai ales s-o condamne (în corpul articolului). S-a ajuns pînă acolo încît dependenţa publicului de nenoriciri a fost explicată prin lehamitea faţă de corupţie, politică şi dezastrul din ultimii 10 ani. Ca şi cum în America nu s-ar vinde exact acelaşi tip de jurnalism...

Sigur, e firesc ca instituţia de reglementare să încerce calmarea anumitor excese. Numai că atitudinea jurnaliştilor e cel puţin bizară: e ca şi cum dresorii de urşi şi tigri ar cere eliminarea de pe faţa pămîntului a acestor animale sîngeroase şi înlocuirea lor cu miei şi iepuraşi. Sau ca şi cum măcelarii ar pleda pentru dieta vegetariană în faţa clientului care a venit să-şi ia o fleică...

Să fim cinstiţi pînă la capăt: comerţul cu publicaţii e unul cu emoţii. Depinde doar de consumator cît de complicate sînt ele. Dacă publicul tău e atît de simplu încît tresare doar cînd vede o mînă tăiată, înseamnă că n-ai de ales şi-i vei livra una. Chiar şi gazetele fără morţi, care le înjură pe celelalte, trăiesc din relaţia cu afectele: e suficient să privim retorica din campaniile împotriva corupţiei, în care se face referire obsesiv la averea acumulată de unul şi altul, la case şi maşini, la conturi în bancă şi bijuterii. E aici vreun alt tip de public? Greu de crezut. Pentru că nu înşelăciunea abstractă şi nu efectul economic negativ al hoţiei îi mănîncă inima cititorului: la mijloc sînt invidia şi ura pe cel care a scăpat de sărăcie.

Pînă la urmă, problema unora dintre jurnalişti e că nu s-au obişnuit cu cei despre care şi pentru care scriu. Pentru ei, închei cu veşti de ultimă oră: *ieri, în cartierul Ferentari s-a comis o oribilă crimă. Mai mult, tot acolo s-au citit sălbatic vreo cîteva mii de ziare şi s-au vizionat cu cruzime cîteva zeci de emisiuni de televiziune. Vom reveni.* ▲

Adrian CIOROIANU

povești suprapuse

Sfîrşitul lumii, lîngă Paradis

În staţiunea din care admir marea nu este nici un Internet Café. Hotelul, dichisit şi cu recepţionere amabile, nu este nici el legat la reţea, deşi are o adresă electronică. Astfel încît nu am nici un motiv să cred – de aici, din vacanţa presărată cu o nepăsare bătută de vînturi sărate – că domnii miniştri Nica şi Agathon s-ar afla, în general vorbind, pe aceeaşi lungime de undă. Săptămîna trecută, într-o seară caldă, pentru a trimite povestea a trebuit să dau o fugă (nu în grabă, ci doar sub presiunea timpului, cum spunea cineva) în staţiunea vecină, din care tocmai plecase un prim-ministru. Am găsit relativ repede un club Internet, camuflat într-o sală de bowling. Cădeau popicele cu zgomot în jurul meu în clipa în care m-am strecurat în duzina de tineri fără buletin care, crispaţi, jucau *Alien vs. Predator*. Nici unul dintre calculatoare nu avea unitatea de *floppy* pentru dischete, dar îngrijitorul sălii, cu mare amabilitate, mi-a pus la dispoziţie calculatorul lui, prin care gestiona reţeaua. La final, să nu-mi ia banii! – formal, nu ocupasem nici un loc taxabil al sălii.

Ameţit de atîta amabilitate, o clipă m-a bătut gîndul că sfîrşitul lumii e aproape.

Şi a venit ziua de luni, 19 august. La ora 13 şi 23 de minute era încă soare, peste burţile, spinările şi sfîrcurile celor – mulţi şi multe – întinşi cu capul spre Constanţa şi picioarele spre Mangalia. Iar la ora 13 şi 27 era deja prăpăd. Cum s-a petrecut: mai întîi a lovit puternic o pală de vînt, aducîndu-mi pe cearceaf o pagină dublă din *Libertatea* (tocmai cea care vorbea despre demisia unei blonde de la OTV); n-am priceput semnul, nici eu şi nici altcineva, din cauză că vînt puternic fusese toată dimineaţa, iar foi din cotidianul respectiv zburaseră tot timpul, nimeni neîncercînd recuperarea. Cîţiva curioşi s-au ridicat în picioare, privind norul negru ce plutea peste mare, departe; erau aceiaşi care se ridicaseră şi cu o oră mai înainte, cînd un salvamar ras în cap se împinsese, de două-trei ori, cu un ins cu mult păr pe spate. Şi, fără veste, a început prăpădul. Ploaie deasă, repezită de un vînt sălbatic. Marea mugea, din fiecare val alb. Salvamarii fluierau, din toţi plămînii. O clipă, cei de pe mal s-au uitat la cei din apă, iar cei din apă au fixat ţărmul, ca pentru ultima dată. În secunda următoare, şi unii şi alţii au luat-o la fugă, amestec înduioşător de nudităţi speriate. Prosoape şi saltele ridicate în aer, patru-cinci umbrele, o duzină de şepci, plus un număr incalculabil de pahare de bere. În stînga, mese şi scaune de plastic de la Clubul *Paradis* dansau cu picioarele în sus, duse de pală lîngă digul de stabilopozi. Terasa acoperită a unui *fast-food* de lîngă plajă s-a umplut într-o secundă – secundă plină de strigăte, icnete şi gîfîieli. Salvamarii au coborît din cuibul lor, punîndu-se la adăpost sub o barcă răsturnată pe-o parte. Cîinele lor lup a venit docil şi fără pic de mîndrie sub umbrela unei tonete de la care un băiat cu cercel în ureche şi o fată pieptoasă vindeau pînă acum cinci minute bere la dozator; acum fata fugise, aşa că sub cupola albastră şi largă a tonetei băiatul cu cercel, cîinele şi cu mine ne căutam din ochi, printre stropii de ploaie care ne loveau dintr-o parte. Cerul părea că stă să cadă.

După douăzeci de minute era pace din nou pe plaja goală. Cînd cîinele lup s-a dus la salvamari am plecat şi eu, sub privirile revenite la viaţă ale băiatului cu cercel. Aleea de la marginea plajei – pustie. Sau nu chiar: în faţa mea, mergînd agale printre băltoace, uzi pînă la piele şi deloc grăbiţi (cą şi mine), un băiat şi o fată, sub 20 de ani. Nu se ţineau de mînă, nu şuşoteau. *...Dilema, da, mă incită* – spunea el, în clipa în care umărul meu atinse linia umerilor lor. *A, da, se reţine, şi eu o mai citesc* – spuse fata. *Da* – mai spuse el. *Îhî* – mai spuse şi ea, un sunet atît de feminin şi atît de plin, în consecinţă, de *semnificanţi* rolandbarthesieni.

Nu ştiu dacă erau frumoşi, pentru că nu i-am văzut la faţă; nu ştiu dacă erau de pe lumea asta, pentru că nu păreau să fi trecut prin vreun potop. ▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Un pean, adică un cîntec de îmbărbătare

Zice undeva, într-o carte, Jean Baudrillard, prin anii '70, cum că automobilul proprietate personală de care ne servim, şi care se constituie în universul funcţional şi mitologic al lumii moderne, constituie o dimensiune a puterii. Chiar aşa! În anii '00 – nici nu ştiu cum să-i numesc?! – ai noului mileniu, în România, mai mult ca oriunde, automobilul (de la Daewoo în sus) măsoară asemenea stare îmbătătoare a puterii, a reuşitei sociale, a apartenenţei la un club al celor cărora Dumnezeul capitalismului le-a pus mîna în cap. Mărturisesc că urmăresc, pieton pierdut în fojgăiala veşnic vie a trotuarelor patriei, numărul şi frecvenţa automobilelor de import cu sentimentul reconfortant al despărţirii noastre de sărăcia de mai ieri. Frumoase fiind, înfrumuseţează locul mai mult ca orice, mai mult decît oricare alte posibile accesorii şi avînturi ale shop-urilor, ale fast-food-urilor, ale oricăror supermarket-uri de orice anvergură, colorit şi dezlănţuire publicitară cu putinţă. Îmi place cum arată ele, maşinile acestea super de import în fapt de seară pe o şosea curată, zău îmi plac, dacă nu mă credeţi, n-aveţi decît să vă spălaţi ochii – dacă ţineţi neapărat să faceţi asemenea baie – cu aspectul nostalgic şi, recunosc, plin de melancolia aceea imprescriptibilă pe care ţi-o strecoară în suflet silueta inconfundabilă a unui Trabant într-un film din filmografia bună, de dincolo de cortină, din anii '60, '70. Revin cu peanul meu, cu acest cîntec de îmbărbătare pentru occidentalizare şi spun că, pînă la urmă, maşinile şi casele noi, ne place, nu ne place, indică fără greş apariţia salutară a prosperităţii. Ştiu că mi se poate reproşa prompt faptul că de unde banii, că asemenea chestiuni sînt mai degrabă la îndemîna miliardarilor de carton, ai tuturor beneficiarilor ştiuţi şi neştiuţi ai jafului naţional. Este şi nu este aşa. Capitalismul ideal ar fi să fie îmbogăţire pe căi legale. A sosit vremea să credem că şi la noi este cu putinţă asemenea lucru, că nu toţi cei care s-au îmbogăţit sînt neapărat draci şi toţi cei săraci o adunătură de îngeri.

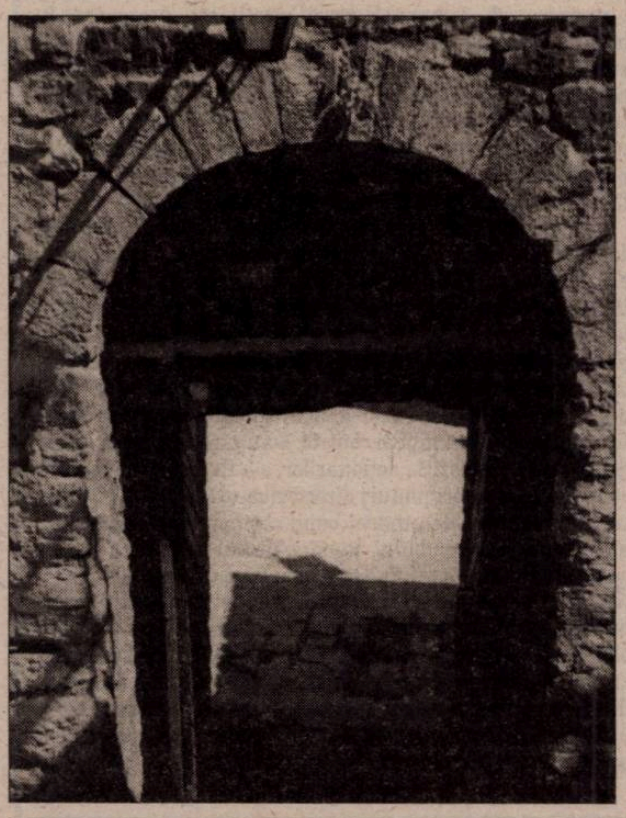

Adesea mi-a fost dat să aud următorul raţionament, în esenţa lui complicată profund anticapitalist, cum că nu se poate în România de astăzi să faci avere din salariu şi că, pe cale de consecinţă, toţi cei care au cîte ceva, au pe căi obligatoriu necinstite. Bugetar fiind, şi proprietar de Dacie, vă spun că nu cred acest lucru. Unii au moştenit cîte ceva, alţii au îndrăznit să înceapă o afacere rodnică, alţii se chinuie muncind în neagra străinătate. Iată, nu mai departe decît parkingurile din imediata mea apropiere, cele din Arad sau Timişoara, ele povestesc ceva anume, o istorie mai veche de-acum, un drum şi o hotărîre luată mai demult. Diversitatea lor colorată ne învaţă că, faţă de Caransebeş şi Reşiţa, deosebirea este una mai din adînc şi mai pilduitoare: sînt mai bine de zece ani de împotrivire la reformă, de oftaturi melancolice după nemuritoarea bere de opt lei, de spaime faţă de orice schimbare, de vorba străină, de neputinţa de a te decide să trăieşti pentru a cîştiga sau, dimpotrivă, pentru a supravieţui. Banatul montan şi Valea Jiului şi Banatul de cîmpie: două lumi cu două istorii care pot fi scrise deja. Pe de o parte, asumarea dinlăuntru a stresului, a nebuniei aceleia care te învaţă că timpul este parte esenţială a dezvoltării, că minutele, orele, săptămînile pot însemna bani, chiar aşa ceva. Plimbaţi-vă, rogu-vă, prin orăşelele moarte ale ţării, prin Oraviţa, spre exemplu, şi veţi asista la un spectacol straniu, unic pentru cineva care trăieşte în stresul binecuvîntat al dezvoltării: este acolo o linişte de început de leat, străzile au un fel de mohorală sumbră, alimentarele au ceva din plictiseala şedinţelor de partid, oamenii stau şi aşteaptă în faţa unor halbe de bere „la vremea amiazului", dimineaţa chiar nimeni nu se grăbeşte nicăieri, timpul are densitatea mierii din borcan: curge încet, încet, încît ai cu adevărat sentimentul că veşnicia este o realitate palpabilă.

În ţara noastră sînt, iată, două lumi care se despart pe zi ce trece: una se scufundă în poezia unor amieze cu iz liturgic, alta se grăbeşte la treabă. ▲

Master în management cultural

Începînd cu anul universitar 2001-2002, Facultatea de Comunicare şi Relaţii Publice „David Ogilvy" din Bucureşti a organizat masteratul de management cultural menit să asigure pregătirea de specialitate pentru operatorii culturali.

Pentru anul universitar 2002-2003 angajaţii instituţiilor culturale din România pot urma cursurile de masterat în management cultural în următoarele forme:

Învăţămînt la Distanţă (ID)

Perioade pentru admitere:
- 15.07-26.07.2002
- 2.09-27.09.2002

Admiterea constă într-un interviu şi depunerea dosarului de admitere.

Taxe: 320 USD (plătibili în 3 rate)
Taxă admitere: 10 USD
Taxă înmatriculare: 10 USD

Cursuri de zi
(10 locuri subvenţionate şi 10 locuri cu taxă)

Perioada de înscriere:
- 12-18 septembrie 2002

Probe de admitere:
- 19-24 septembrie 2002

Admiterea se face prin probă scrisă de specialitate (pe baza tematicii şi bibliografiei indicate în broşura de admitere).

Pentru locurile cu taxă, se vor plăti 400 USD (în 3 rate)

Taxe de admitere: 20 USD

Informaţii suplimentare la: www.comunicare.ro.

Texte și opinii de: Andrei CORNEA (eseist) ● Sanda GOLOPENȚIA (profesor univ., Brown University) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Ion Bogdan LEFTER (critic literar) ● Aurora LIICEANU (psiholog) ● Horia-Roman PATAPIEVICI (eseist) ● Carmen RADU (licențiată în Litere) ● Rodica ZAFIU (conferențiar univ., Universitatea București)

Argument

Avem, după cum a spus Dumnealui, țăria opiniunilor noastre și nu ezităm să ni le afirmăm. Se cheamă că avem și polemici? E mai complicat decît pare. Din 1990 încoace, de cînd am redescoperit libertatea de exprimare, spațiul public a fost plin de dezbateri, dispute, certuri, gîlcevi, ciorovăieli. De la temele înalte abordate în revistele culturale pînă la disputele politice trecute din Parlament în piață, nu se poate spune că n-am avut confruntări de opinii despre aproape orice. Problema este cum funcționează aceste confruntări și dacă, la capătul lor, „cîștigăm" ceva – o idee, o nuanță, un concept, o valoare. S-ar părea că adesea, seduși de retorică, uităm tocmai subiectul în discuție și pierdem pe drum argumentele. Alteori, ne concentrăm mai mult asupra adversarului, căutînd cu orice preț „lichidarea" lui simbolică, transformînd disputa într-un război personal, în care Ideea nu mai are loc. În toate acestea, intervin prejudecăți, ideologii, sentimente și resentimente, polițe de plătit, interese de grup ș.a.m.d. Nu mai departe decît anul acesta, s-au scos săbiile din teacă pe tema Omului recent *descris de Horia-Roman Patapievici ori a cărții despre Eliade-Cioran-Ionescu scrise de Alexandra Laignel-Lavastine. Veșnica problemă a manualelor alternative a dat și ea ceva de lucru. Chestiunile politice la ordinea zilei, încercările de limitare a libertății presei, proiectul Dracula Park ne-au hrănit, și ele, pofta de opiniuni afirmate cu tărie. Și exemplele ar putea continua.*

Dar toate acestea au loc pe un fundal social, pe o scenă uriașă în care conflictele verbale și confruntările fac parte din cotidian. În talk-show-uri de divertisment, vedetele ajung adesea să se certe. În piață sau în tramvai, gîlcevile pornesc din mai nimic. În tot felul de colectivități, răbdarea de a asculta opinia celuilalt e sublimă, dar lipsește cu desăvîrșire: ne întrerupem unii pe alții, schimbul de replici funcționează după principiul subînțeles și generalizat „taci tu, ca să vorbesc eu". Și cum limba română nu suferă deloc de lipsa expresivității colorate, drumul pînă la „i-am zis-o!" e parcurs repede: invectiva e oricînd la îndemînă și poate „ține loc" de orice argument.

Încercăm să punem în discuție felul în care polemizăm, stilul nostru de a aborda conflictele verbale ori disputele de idei și efectele lor asupra spațiului public. Ca orice fapt cultural, modul de abordare a conflictului se învață, are niște reguli. Se pare că la acest capitol încă nu luăm notă de trecere: toată lumea e de acord că „se duce dracului și rapița polemicii", că n-avem dispute de idei și de argumente, ci doar atacuri la persoană, pamflete, ieșiri orgolioase. Evident, tendința fiecăruia e de a crede că întotdeauna „celălalt" e de vină, păcatul și greșeala se află întotdeauna în tabăra adversarului. Pînă la urmă, felul în care intrăm și ieșim dintr-un conflict verbal ori dintr-o polemică spune ceva tocmai despre capacitatea noastră de a-l gîndi pe Celălalt. **(M. V.)**

Aurora LIICEANU

Jungla: doza cotidiană de exces

Certurile și scandalurile au existat dintotdeauna. Fenomenologic, ele au o variație de manifestare dificil de analizat. Există realități psihologice interpersonale care cu greu se pot clasa ca normale sau nu, mai ales astăzi, cînd distincția între aceste două categorii este atît de discutabilă. Există violență relațională, relații autodistructive, adicții față de violență, cupluri violente, interacțiuni cu componente patologice. Ceea ce complică lucrurile este dificultatea de a opta pentru o abordare mai degrabă ereditaristă sau socială în etiologia comportamentală. Pentru a ne certa, pentru a ne manifesta violent, fizic sau/și verbal, avem la dispoziție o viață întreagă, atîta vreme cît trăim între oameni, și mai avem și un spațiu larg de exprimare comportamentală, indiferent dacă scenele se petrec cu persoane cunoscute sau cu necunoscuți.

Potențialul de violență de care dispunem, dincolo de diferențele interindividuale, este mare și imediat evident. El are imediatețe în activare și de cele mai multe ori are un curs ascendent foarte rapid. Nu există prea mult spațiu între tendință și act, între intenție și gest. Orice situație de interacțiune are un *timing*, o desfășurare temporală care urmează reguli cultural constituite. De pildă, nu poți telefona cuiva, nu poți iniția o conversație fără a parcurge niște etape, nu poți sări peste ele. Începutul și sfîrșitul unei interacțiuni sînt ritualizate prin folosirea formulelor de politețe, chiar dacă, așa cum spunea Paul Valéry, politețea este o indiferență generalizată.

Din păcate, la noi se vorbește, dar nu se comunică, în sensul unei științe a comunicării. Acest lucru este evident mai ales în spațiul public, unde oamenii nu mulțumesc, nu salută, folosesc formule de adresare familiară, se tutuiesc nejustificat. Principala cauză a lipsei de civilitate este neștiința comunicării, incultura relațională. Cultura relației trebuie făcută prin învățare socială – nedirijată, nesistematică – iar dacă aceasta nu se face în cursul socializării timpurii, de regulă în familie, ea ar trebui făcută la școală. Psihologii vorbesc despre competența de comunicare, iar ocupațiile moderne includ comunicarea printre abilitățile profesionale, cel puțin acolo unde este vorba despre contactul cu oamenii. Din păcate, la noi, în multe situații, cei care ar trebui să cunoască regulile comportamentului interpersonal și să le aplice habar n-au de ele, habar n-au să se poarte cu cei cu care intră în contact. De cîte ori nu ni se întîmplă să cerem o informație și să fim lăsați în vînt, fără nici o vorbă de la celălalt capăt al telefonului. Nici „așteptați, vă rog", nici „reveniți, vă rog", nimic. În magazine vînzătorii sînt arțăgoși, prost dispuși, ostili, aruncînd priviri dușmănoase ca pentru a ne goni cît mai repede. Din nou, cultura relațională trece prin exercițiul comunicării. Ușoare semne de schimbare mai apar doar acolo unde probabil s-au făcut *training*-uri de comunicare sau unde măcar s-au dat instrucțiuni pentru un comportament amabil cu clienții. Totuși, nicăieri nu se observă trecerea gestului în reflex și nici lipsa unui efort ușor sesizabil. Răsteala pare să fie specialitatea serviciilor la noi.

Trebuie să învățăm să comunicăm, să ne ușurăm viața în comun și să acceptăm prezența celorlalți. Pînă la urmă, trebuie să ne suportăm adesea unii pe alții, chiar dacă nu avem chef. Autocontrolul se dezvoltă și apar automatisme care ne protejează de oboseală. Orice joc își are regulile lui, iar interacțiunea umană este un joc cu convenții și constrîngeri. Nimeni nu are dreptul să joace la întîmplare, cum îi vine sau cum are chef. Violența și mitocănia provin în cea mai mare parte din această necunoaștere a pragmaticii interacțiunii. O atare pragmatică poate stabili ceea ce este permis, recomandabil, preferabil, interzis. Există universalii, dar există și situații particulare. Un invariant este respectul față de celălalt, față de integritatea sa fizică și psihologică. Dincolo de relativismul cultural, asistăm astăzi la globalizarea toleranței și a intoleranței. O politică a comportamentului interpersonal cotidian trebuie să definească intolerabilul pentru a funcționa adecvat civilizației și pentru a nu genera violență și conflicte.

Cineva îmi spunea că, dacă s-ar capta din cosmos, printr-un aparat de înregistrare sonoră aflat deasupra României, s-ar auzi un vacarm de țipete, urlete și înjurături, iar printre ele frecvent ar fi acel cuvînt care desemnează organul genital masculin. România pare o societate care emite sonorități dezagreabile. Este o societate tensionată, o scenă în care desfășurarea publică a conflictelor intra- și interpersonale este aproape o regulă generalizată. Sîntem puși pe harță, nemulțumiți, acri, gata să sancționăm pe celălalt chiar înainte ca acesta să se manifeste. Și asta se petrece, culmea, într-un loc în care se spune că „vorba dulce mult aduce". În fond, dacă există educație rutieră, de ce nu există și o educație a interacțiunii sau o educație a contactului uman? Mulți comportamentaliști vorbesc despre civilizație ca efect al dresajului social, în sensul trecerii persoanei de la „animalitate umană" la umanizare. Se cuvine să facem observația delicată a diferenței între persoană și personalitate/subiect/individ, ultimele fiind concepte ale modernității. Sîntem, deci, necivilizați.

Comportamentul interpersonal adecvat societății civilizate provine din asimilarea unor reguli. Lumea satului, se spune, funcționa prin asimilarea – prin socializare – dihotomiei între „ceea ce se face" și „ceea ce nu se face". Controlul social funcționa, penalizarea era imediată. Lumea orașului face dificil acest control, iar cei care sînt astăzi majoritari, nici țărani, nici orășeni, deci un produs cultural confuz, au o libertate comportamentală care începe prin chiar încălcarea libertății celuilalt. Iată, de pildă, asistăm la emisiuni în care „rufele murdare se spală" public, la televizor, ca și cînd acest obiect magic devine aliatul necesar al unuia sau al altuia dintre cei aflați în conflict. Emisiunea „Iartă-mă" se desfășoară sub privirea distantă și îngăduitoare, uneori nedumerită, a moderatoarei care punctează rece consecințele atît de banale care se repetă: despărțiri, alcool în exces, părinți care „se bagă", copii făcuți aiurea etc. Și totuși, în aceste spectacole ale promiscuității nonșalant expuse, ale lipsei de respect de sine și de altul, moderatoarea caută un „nufăr în mocirla umană", pe care doar ea, printr-un har misterios, îl vede, pentru a-l arăta celor în cauză. Un tribunal sentimental este suspendat undeva sus, invizibil. În numele unei iubiri foste sau încă prezente, moderatoarea invită la reconciliere. La fel se întîmplă și cu cealaltă emisiune, „Din dragoste". Ambele alimentează publicul cu banalități, cu nefericiri mărunte – acel *délire de petitesse* –, dar atît de mari pentru cei care vin să și le exhibe, transmițînd un mesaj clar: iertați-vă, chiar dacă relația a fost mizerabilă. Așa este frumos, așa este omenește. Din dragoste, poți greși îngrozitor, din dragoste poți bate, înșela etc. Nu avem ce învăța decît iertarea ortodoxă.

Nu se pune problema discreției. Sub ochii noștri, tot mai mult din ceea ce era rezervat intimității, spațiului privat, este adus la scenă deschisă, în public. Poate că oamenii ar trebui să încerce să se împace, să se ierte. De atîtea ori auzim argumentul următor: sînt copii la mijloc. Dar, în loc să vedem o instanță de pedagogie socială, rămînem doar cu o emisiune populistă, minoră, „neterminată" ca mesaj, prin care se flatează stereotipurile și se întărește acceptarea intolerabilului. Telespectatorul rămîne acea „persoană care se emoționează instantaneu de tot, pentru a nu se ocupa durabil de nimic". (Amin Maalouf: „Masa din noi și din afara noastră se arată excitată, dar în fond prea puțin afectată"). De la o emisiune la alta defilează nefericiți, femei bătute, copii confuzi sau speriați, de care trag adulți împărțiți în tabere ostile – evident, fiecare cu familia lui –, iubiți agățați frenetic de o relație compromisă etc. Nu se fixează nimic, nu se învață nimic, nu ești obligat decît să asiști și să uiți. Violența ca stil de relație nu contează ca o condiție a repetiției. Nu se conturează nici un îndemn la introspecție, la anticiparea consecințelor actelor noastre. Nimeni nu este în inconfort. Spasmele lejere ale afectelor se liniștesc o dată cu terminarea emisiunii. Nu emisiunea e inutilă, ci ideologia ei. Ea ne lasă impresia că „merge și așa", merge și în domeniul relațiilor cu cei apropiați, deci ce să mai vorbim de ceilalți? Se educă toleranța, fără a se defini intolerabilul.

Nu același lucru se întîmplă cu o emisiune germană, e drept, adresată femeilor. În românește, titlul ei s-ar traduce cel mai bine cu o expresie mai puțin elegantă: „Cu mine nu-ți merge" sau „Cu mine nu ține". Este o emisiune din care înveți că viața de relație cere efort pentru a fi de calitate, că ea nu este un divertisment sau un *pot-pourri* emoțional. La noi în schimb se caută doar soluții pentru situațiile de violență fizică și verbală, ele nu se previn. În reviste și la televizor asistăm la confidențe, la informații despre sine, la detalii jenante pe care vedetele le fac inocent și grațios, provocate de unii oameni din mass-media, acei „istorici ai imediatului".

Nu numai certurile, dar și împăcările sînt fără reguli. „Andrelele" s-au certat urîțel, dar s-au împăcat și sub privirile noastre duioase și îngăduitoare – doar sînt așa de tinere! – s-au îmbrățișat cu toată tandrețea unei prietenii fără pată. VIP-urile noastre nu au învățat că misterul aduce popularitate și păstrează interesul publicului. Dimpotrivă, ele ne oferă informații indecente. Pentru multe vedete, indiscreția de sine este soluția publicității. Și tot din indiscreție se nasc vedete. Nici un secret nu apare în puritatea lui inaccesibilă.

Zona politicului ne oferă frecvent orice, numai polemică nu. Nu asistăm la argumente și contra-argumente, la lupta ideilor, ci la atacuri la persoană, calomnii și limbaj vulgar. Transgresarea frontierei între intim și public se face cu o ușurință nemaipomenită. Rigoarea raționii este înlocuită de indisciplina emoției. În politică au loc „atacuri murdare și lipsite de sens", „un mod suburban de a face politică"; premierul Năstase apelează la bunul-simț minimal – cine oare îl poate defini? – pentru a se evita „limbajul de mahala". Aflăm însă că el însuși a făcut dezvăluiri cu caracter intim la adresa fostului președinte. Scandalul pare mai atractiv decît polemica.

România este o vitrină uriașă. Un spectacol al dezordinii excesive, un bazar. Poate că românii sînt pătimași, poate că sînt mai înfierbîntați la minte, mai patetici. Poate că granița între privat și public e foarte vagă, dar, dincolo de toate, toleranța pentru neregulă și exasperările etalate cu cea mai mare spontaneitate și autenticitate rămîn însemne clare ale cotidianului românesc. Fiecare își ia zilnic porția de nervi și inconfort, oftînd: „ca la noi, la nimeni". O lume cu excese, o lume în care fiecare atacă și este atacat, fără reguli. O lume neașezată, neodihnită în pasional. ▲

Carmen RADU

Agresivitatea verbală privilegiată în ograda proprie?

În general, atitudinea oamenilor faţă de o dispută şi faţă de agresivitate depinde de felul în care aceasta le afectează propriile interese. Cu toate acestea, există şi factori care influenţează percepţia agresivităţii şi toleranţa faţă de agresivitate: factorul ocupaţional, factorul organizaţional, urgenţa, interesul personal, psihologia individuală şi cultura, noţiune înţeleasă şi din punct de vedere comunicaţional. (Cei şase factori sînt propuşi de Richard Mead în capitolul „Culture and Dispute Resolution", pag. 211-231, din *International Management: cross-cultural dimensions*, 1998)

Culturile occidentale au manifestat întotdeauna interes faţă de paradoxul disputei şi asupra felului în care aceasta generează atît forţe distructive, cît şi forţe de tip constructiv. Culturi precum cea anglo-saxonă, franceză sau americană percep ca necesar un grad al agresivităţii, ba mai mult, ca pe o condiţie pentru iniţiativă şi creativitate. În Statele Unite, creativitatea şi adaptabilitatea îşi au originea în tensiune, pasiune şi conflict. În aceste culturi, tensiunea manifestată la nivelul polemicii este considerată normală şi constructivă, disputa aducînd energie nouă în tratarea unui subiect, mai ales atunci cînd se militează cu argumente pentru o cauză dreaptă.

În culturile masculine conflictul şi polemica sînt rezolvate prin luptă, pe cînd în culturile feminine se rezolvă prin compromis şi negociere.

Fiecare cultură are propriile limite ale agresivităţii în polemică şi dispută. Lingvistul olandez G. Hofstede *(Culture's Consequences*, 1984) propunea o tipologie a culturilor, extinsă ulterior de alţi cercetători, pe baza a patru variabile culturale: colectivism vs. individualism (modul în care societatea valorizează identitatea personală – eul – chiar pînă la distanţarea faţă de grup vs. valorizarea identităţii colective – noi – şi a elementelor comune ale civilizaţiei); masculinitate vs. feminitate (accentul pus într-o cultură pe atributele specific masculine, respectiv pe atributele specific feminine); relaţia de putere în termenii distanţei sociale (modul în care puterea, prestigiul sau bunăstarea sînt distribuite între membrii societăţii – egal sau inegal), certitudine vs. incertitudine (modul în care o cultură valorizează riscul, acceptă ambiguitatea şi tolerează diferenţa). Dacă luăm în considerare această tipologie propusă de Hofstede putem ajunge la concluzia, relativă totuşi, că în culturile colectiviste armonia trebuie întotdeauna menţinută şi confruntarea directă trebuie evitată. Este interesant de remarcat cum, în acest caz, cultura română, ce întruneşte trăsături ale unei culturi de tip colectivist, nu poate fi supusă acestor imperative. Poate fi oare pusă în acest caz componenta agresivă din polemicile şi disputele româneşti pe seama izbucnirii compensatorii datorate cenzurii regimului totalitar sau reprezintă doar o orientare rezultată din trăsăturile (insuficient asimilate) care o apropie de culturile de tip individualist?

S-a constatat că indivizii care aparţin culturilor colectiviste preferă medierea şi negocierea ca strategii de rezolvare a conflictului, pe cînd cei din culturile individualiste, unde sinceritatea şi necenzurarea unei trăiri caracterizează o persoană onestă, preferă un stil conflictual bazat pe confruntare. În culturile în care distanţa socială dintre membri este mare, conflictul latent, şi nu numai, este considerat normal la nivelul polemicii şi deci, în majoritatea situaţiilor, previzibil şi aşteptat cu mijloacele adecvate gata de pus în aplicare. În schimb, în cele unde distanţa socială între membri este mică, armonia între „cei de sus" şi „cei de (mai) jos" este apreciată şi oamenii sînt dispuşi să coopereze. Acolo unde distanţa socială este mare, apare temerea faţă de procesul de „ameninţare a feţei" (concept din domeniul pragmaticii ce se referă la imaginea interactantului) ca urmare a implicării într-o dispută la un alt nivel. Participantul aflat la un nivel superior dintr-o cultură în care se evită incertitudinea care se implică într-o dispută „ameninţătoare" răspunde de cele mai multe ori prin evitare sau eschivare. În culturile în care evitarea incertitudinii nu apare ca o necesitate, conflictul între membrii unei bresle este considerat natural, competiţia la acest nivel poate fi corectă şi potrivită şi există un nivel ridicat al disponibilităţii de a face compromisuri. Din acest punct de vedere, componenta agresivă a disputelor româneşti ar fi perfect legitimă.

În culturile masculine, unde apare foarte frecvent agresivitatea verbală, conflictul şi polemica sînt rezolvate prin luptă, pe cînd în culturile feminine se rezolvă prin compromis şi negociere.

Culturile colectiviste manifestă un nivel scăzut al toleranţei faţă de conflictele deschise sau polemicile explicite în interiorul grupului şi între grupuri. Provocarea implicită este diminuată astfel încît toţi cei implicaţi pot nega că a existat intenţia unei provocări. Acest stil comunicaţional menţine cel puţin aparenţa armoniei. În Japonia, de exemplu, este considerată nepoliticoasă şi nedorită confruntarea directă cu o altă persoană. Japonezii rezolvă mai degrabă orice tip de conflict prin compromis şi consens. Comunicarea explicită despre conflict este evitată, deoarece în această cultură conflictul este mai degrabă privit ca fiind personal şi emoţional într-un mod intrinsec, şi nu ca un instrument ce poate fi separat dintr-o perspectivă intelectuală de relaţia existentă între cei implicaţi. Acest principiu ce încearcă să salveze „faţa" oponentului interzice uzul unor strategii precum respingerea personală sau agresivitatea verbală. Din acest punct de vedere, părem a fi mai apropiaţi de culturile individualiste. În culturile colectiviste confruntarea apare atunci cînd există riscuri puţine. Cînd indivizii sau grupurile nu au nici un interes să rezolve diferenţele, fiecare rezistă în procesul de ameninţare a „feţei" făcînd primul pas spre reconciliere. Chinezii, de exemplu, declanşează conflictul dacă miza acestuia este mare şi dacă adversarul nu face parte din grup. Valorile confuciene ale colectivismului şi conformismului au condiţionat indivizii aparţinînd societăţii chineze să dezvolte atitudini faţă de conflict mai puţin agresive şi emoţionale în mod direct decît cele din Occident.

În anumite ţări chiar diferenţele subculturale pot avea o semnificaţie. În Irlanda de Nord catolicii pot fi caracterizaţi printr-un grad mai ridicat al toleranţei faţă de agresivitate decît protestanţii. Implicaţia interculturală este că nivelul agresivităţii sau nivelul competiţional „tolerat" de o anumită cultură nu este acceptat în altă cultură, unde nivelul toleranţei este mai scăzut. Printre culturile cu nivel al toleranţei relativ mare se numără ţările Americii Latine sau ale Asiei de Est.

Agresivitatea lingvistică în România după perioada interbelică şi în primii ani ai celui de-al doilea război mondial este pusă pe seama împrumutului „tehnicilor" extremei drepte. Aşa cum atrăgea atenţia într-un recent articol Ruxandra Cesereanu, instrumentele jurnalistice suferă o modificare acută în această perioadă prin pervertirea limbajului şi prin adoptarea atacului la persoană şi a verbalităţii josnice. Această schimbare

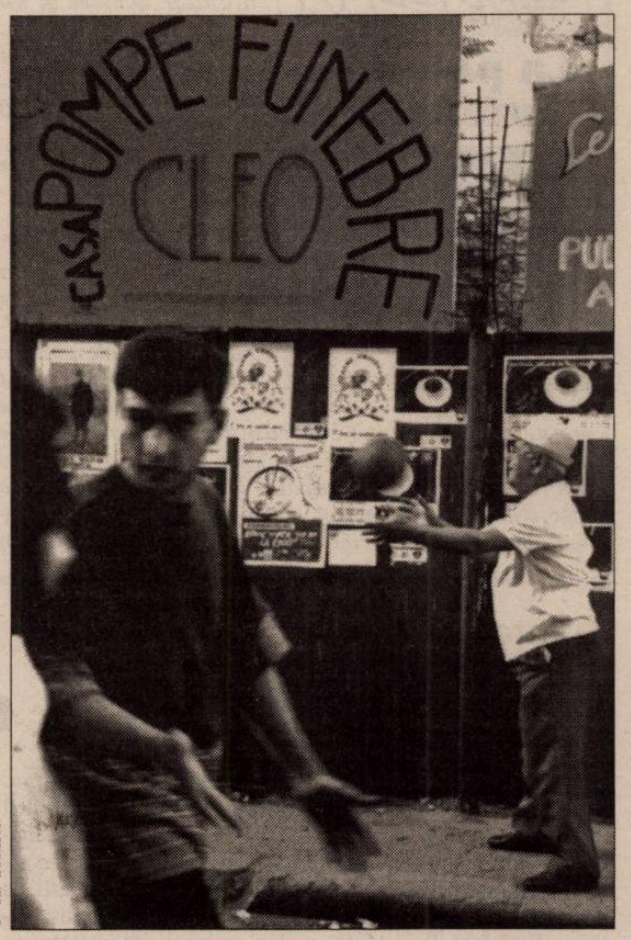

© A. Trancă

a generat şi împărţirea în două tabere a intelectualilor şi a scriitorilor; cei care au manifestat agresivitate verbală actualizată prin injurii şi pamflet cinic au fost antisemiţii. Ca răspuns la discursul adoptat de această tabără, şi adversarii au folosit de multe ori aceleaşi arme. Ruxandra Cesereanu identifică nouă registre „caracteristice pentru mentalul românesc" la care au apelat publicaţii ale vremii: *subuman, igienizant, infracţional, bestiariu, religios, putrid-excrementţial, funebru, libidinos* şi *xenofob*. Acest „imaginar lingvistic violent" s-a manifestat complex, a atins punctele sensibile ale mentalului nostru, complexele acestuia, inhibiţia şi nevoile de compensare şi datorită faptului că cel mai adesea a găsit o ţintă urmărită la nivel european: figura evreului. În general, majoritatea gazetelor cu orientare de extremă dreaptă au publicat în perioada amintită articole de doctrină şi emoţionalitate legionară.

În România postcomunistă presa mai ales este dominată de diverse polemici şi de limbaj agresiv, însă acest limbaj agresiv este de departe reprezentativ tot pentru publicaţiile extremei drepte, limbajul conflictual fiind impus programatic, dar într-o măsură deloc neglijabilă, şi individual. Revista *România Mare* ocupă, indiscutabil, locul întîi pe podiumul presei româneşti ce răspunde prin insulte în stilul literar numit pamflet.

Gradul crescut de subiectivitate şi afectivitate este considerat aproape în unanimitate un defect al discursului public românesc, mai ales din mass-media. Se pare că după un regim opresiv care a instaurat în ţara noastră pseudo-jurnalistica dominată de comunicate impersonale din anii cenzurii totalitare, autorii de astăzi, prin prisma libertăţii cuvîntului şi a dreptului la opinie, nu abordează decît rar un ton neutru al informaţiei.

Subiectivitatea şi afectivitatea articolelor este pusă în evidenţă mai ales prin comparaţia dintre diverse tipuri de texte publicistice româneşti şi corespondentele lor din presa străină, care sînt cel mai adesea caracterizate prin echilibrul unui adevărat profesionist în domeniul jurnalismului, profesionist ce rareori e înclinat să creadă că propriile opinii sînt de maximă importanţă în procesul receptării. Subiectivitatea şi afectivitatea caracterizează majoritatea articolelor din presa românească, însă „evoluează" în valuri de nestăvilit ale vulgarităţii în reviste precum *România Mare*.

Discursul polemic românesc este deci reprezentativ prin componenta sa agresivă, prin intermediul căreia se negociază roluri şi poziţii sociale şi se creează atmosfera competiţională. În unele polemici recente din presă se constată, totuşi, o tendinţă de diminuare a acestei componente agresive şi o tendinţă de înlocuire treptată cu componenta asertivă.

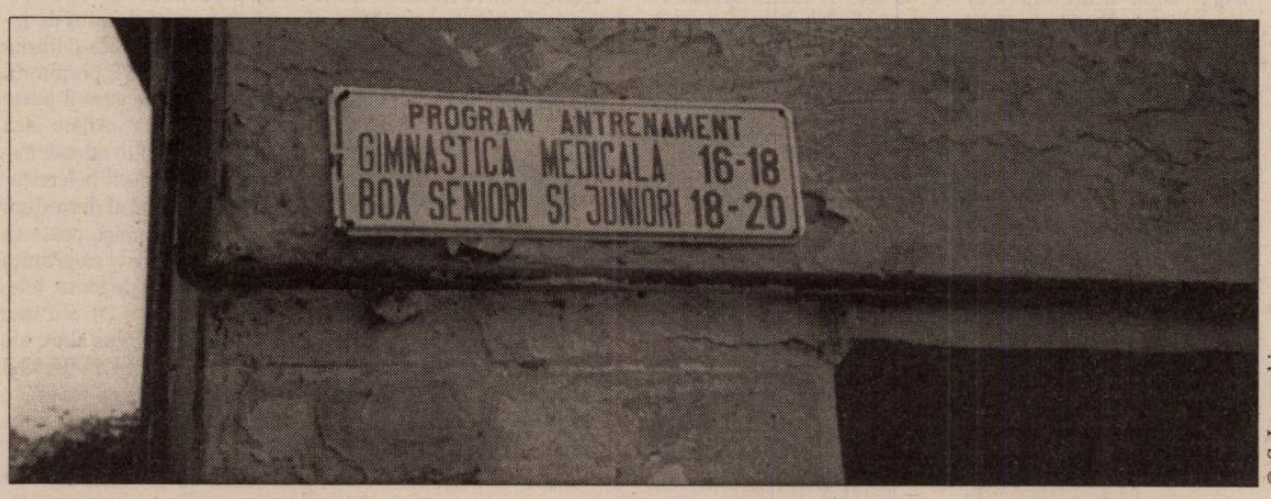

© S. Ivanoschi

▲

Claude KARNOOUH

Intelectualul-marfă

Cred că am mai spus şi am mai şi scris, în România nu există polemici *(disputatio)* intelectuale serioase, ci doar invective şi certuri mărunte. Nimic nu indică apartenenţa la una sau alta dintre şcolile de gîndire, ci doar apartenenţa la diferite reţele de solidaritate, la cele de servilism, unde toţi sînt legaţi, într-un fel sau altul, fie prin trecut, fie prin starea lamentabilă a situaţiei universitarilor şi cercetătorilor. Dacă tu ai să faci asta, eu am să spun alta sau am să dezgrop ce ştiu despre tine ş.a.m.d. Sau: tu eşti tînăr şi vrei să intri în joc, atunci trebuie să faci aia şi nu ailaltă, dacă nu, o să rămîi fără protecţie, deoarece aici legea este bunul plac al şefului. Cu cît se vorbeşte mai mult despre spaţiul public, cu atît el se manifestă mai puţin ca prezenţă vie, trăită. De ce?

Cred că răspunsul ar putea fi căutat în starea etică a intelectualităţii postcomuniste româneşti, venită din comunism. Dacă există o trăsătură a vieţii intelectuale interbelice, niciodată reactualizată, aceasta este sensul polemicii, oricît ar fi ea de violentă, deoarece în absenţa polemicii nu există speranţa unei posibile democraţii, care presupune, aşa cum grecii au înţeles – ca de obicei – foarte bine, nu doar dominaţia *nomos*, ci şi acţiunea permanentă a *polemos*. Astăzi, România intelectuală, cu rarissime excepţii, e tristă, fiind locuită de un consens care oferă cititorilor sau ascultătorilor clişeu după clişeu, slogan după slogan. De la liberalismul afişat (dar foarte rar trăit ca experienţă existenţială) pînă la excitaţia lipsită de discernămînt faţă de Uniunea Europeană şi faţă de NATO; de la entuziasmul faţă de modelul american (care? cel cu falimente şi o corupţie de dimensiuni excepţionale?) pînă la orbirea ignorantă asupra naturii profund anticulturale a multiculturalismului, zdrobitoarea majoritate a frazelor propuse de intelectualitatea din România poate fi găsită în vechile reviste cu tiraj mare din Occident, pe oricare sit Internet legat de forţele politice sau economice promotoare ale discursului de acest tip. Pe malurile Dîmboviţei, ca şi pe cele ale Someşului, în Banat ca şi în Moldova, nu lipsesc adepţii mimetismului şi plagiatului, aşa că, uneori, rezultatele sînt de-a dreptul comice. În schimb, cu excepţia economiştilor, nu am întîlnit un intelectual care să aibă habar despre modalitatea de funcţionare a bursei new-yorkeze, unde se condiţionează brutal bogăţia şi mizeria lumii. Pe scurt, majoritatea se cuibăreşte în noua limbă de lemn a corectitudinii politice, mai regalistă decît regele, mai catolică decît papa, mai bizantină decît patriarhul de la Constantinopole, mai capitalistă decît George Soros, mai entuziastă cu privire la Ungaria decît intelectualii unguri care critică inteligent legea statutului. În ansamblu, aceste comportamente nu împing gîndirea pe versantul polemicii de înaltă ţinută. Dincolo de stupidităţile avansate de dreapta ultranaţionalistă sau ultraortodoxă, n-am citit şi n-am auzit nici o critică serioasă, de felul celor publicate în Occident, a procesului de mondializare, de globalizare, a cultivării plantelor modificate genetic (practicată la ţară, în România, fără jenă).

Acest conformism este motivat. Eu văd două motive principale. Primul ţine de convertirea fără explicaţii a numeroşi intelectuali. Cutare istoric scria, pînă în 1989, articole bine armonizate cu doxa ceauşistă, iar acum deconstruieşte, şi cu cît succes, mitologia comunistă, uitînd, ca din întîmplare, să se refere la propriile lui cărţi. În sens nietzscheean e o gravă lipsă de stil. Altul reproduce cu entuziasm doxa naţionalistă de dinainte de 1989, sărind peste „societatea multilateral dezvoltată", devine academician şi distribuie recompense şi privilegii. Cutare profesor de ştiinţe politice, pe vremuri adept al conformismului impus de „socialismul ştiinţific" versiune românească, devine subit, în dimineaţa zilei de 30 decembrie 1989, un adept fanatic al lui Hayek, binecuvîntat în acea noapte de Sfîntul Spirit liberal. Alt intelectual, fervent anti-maghiar, devine la mijlocul anilor '90, pe cînd fondurile Fundaţiei Soros se revărsau generos, un adept fără rezerve al multiculturalismului. Asemenea minuni au cum să ameţească şi să rătăcească mai rău tînăra generaţie, de fapt prizonieră, lipsită de orice autonomie în faţa reţelei de interese a celor maturi, întemeiată pe minciuni, disimulări, prefăcătorii, simulacre. Deoarece în versiunea românească a lui „totul e posibil" proprie postmodernităţii, cuvintele şi textele nu au valoare decît în iţele constrîngerilor iscate de interesele de moment. Mîine ele se schimbă dacă interesele politice, sociale sau economice cer un alt discurs.

Totuşi, să fim corecţi şi să nu copleşim o ţară mică, o ţărişoară, cum le place să spună celor care îşi disimulează avantajele şi profiturile materiale în registrul sensibil. Trebuie subliniat cu vigoare că absenţa polemicii este de asemenea şi în profunzime determinată de faptul că nimeni nu poate trăi demn dintr-un salariu de profesor sau de cercetător. Trebuie să mai faci şi altceva. Trebuie dublate, triplate orele de curs în învăţămîntul public, acceptat faptul că universităţile de stat devin universităţi private sau să pleci să predai în învăţămîntul privat; trebuie să participi la nu ştiu cîte fundaţii, asociaţii, ONG-uri. O asemenea activitate excesivă în şedinţe, întîlniri, conferinţe, simpozioane, seminare nu creează o stare de spirit favorabilă polemicii riguroase, întemeiată pe o erudiţie serioasă. Şi mai rău. După căderea regimului comunist, majoritatea tinerilor universitari şi cercetători au fost aruncaţi în arena subvenţiilor venite din exterior: UE, Consiliul Europei, FMI, Banca Mondială, serviciile diplomatice ale diverselor guverne, fundaţii străine, din ce în ce mai numeroase, alimentînd o piaţă unde circulă sume enorme pentru proiecte socio-politice, socio-economice, politico-antropologice al căror numitor comun este noua limbă de lemn democratică a drepturilor omului, multiculturalistă, feministă, homosexualistă, cu întorsături de fraze în cod, promovînd în cele din urmă noua versiune, realist-capitalistă, a viitorului luminos. Or, aşa cum scria un renumit sociolog ungur, Csepeli (director al departamentului de sociologie de la Universitatea din Budapesta), să lucrezi la nişte proiecte al căror fond conceptual este livrat „la cheie" de sponsori nu favorizează autonomia gîndirii, dezvoltarea unor polemici fructuoase, punerea în perspectivă a realităţilor locale, cu trăsăturile lor specifice, pentru că rezultatele trebuie să satisfacă aşteptările comanditarilor: normal, cine plăteşte dictează condiţiile. Esenţialul cercetărilor şi studiilor realizate în România este controlat de promotori străini şi nu lasă loc pentru confruntarea unor interpretări fertile cînd încep tocmai cu redactarea proiectelor, cînd se stabileşte corpusul de axiome, ipoteze şi referinţe teoretice. De unde putem deduce că nu se doreşte angajarea gîndirii pe aventuroasele cărări unde se află şi fundăturile şi deschiderile, unde există eşecuri, semi-reuşite şi, cu mult mai rar, reale străpungeri conceptuale; lucrările comandate nu fac decît să rescrie local o partitură scrisă în altă parte. Astfel noile generaţii de intelectuali sau aş spune, mai curînd, tehnicieni de proiect, seamănă din ce în ce mai bine cu mici grupuri de mercenari, luptînd între ele ca să obţină subvenţii sau căutînd azil politic la partidul aflat la putere sau pe cale de a ajunge acolo. De aceea pot fi văzuţi tot timpul fugind, agitaţi, cu urechea lipită de telefonul celular, şi foarte rar frecventînd bibliotecile pentru a cultiva acolo răbdarea conceptului. Nu are importanţă conţinutul proiectului, n-are importanţă ce susţin partidele, important e să vină banii. Puţin le pasă de problemele de interpretare, de problemele teoretice; puţin le pasă de idei, deoarece acestea au doar valoare de schimb şi nu de folosinţă, aşa că dezbaterea nu se desfăşoară în legătură cu justeţea gîndirii, ci în legătură cu eficacitatea reţetelor propuse pentru convingerea comanditarilor. În felul lor, aceşti tineri cu diplomă universitară a unor universităţi care şi-au pierdut calitatea (cf. Gérard Granel, *Despre Universitate*, Idea, Cluj, 2002) sînt reprezentanţii perfecţi ai postmodernităţii, acolo unde, în ultimă instanţă, „totul e posibil" (Hannah Arendt în *Condiţia omului modern).* Într-adevăr, dacă singura valoare valabilă rămîne cea de schimb, atunci, da, totul este posibil, deoarece în acest fel toate produsele omeneşti sînt transformabile în marfă.

Şi atunci, ce nevoie mai e de polemici, ele jenează, tulbură limpezimea enunţului, pun în discuţie „gîndirea de-a gata", pun sub semnul întrebării ipotezele, validitatea metodelor, fiabilitatea conceptelor. Pe de o parte, e nevoie de lucruri simple, foarte simple, chiar simpliste, pentru a linişti, pe de altă parte e necesară folosirea unui jargon pretenţios pentru a spori caracterul ştiinţific al proiectului. Nu e nevoie de polemici, de confruntare între şcoli, de *polemos* esenţial, sînt suficiente disputele triste şi vulgare, cel mai des *ad hominem*, deoarece finalitatea jocului nu este impunerea unei gîndiri juste prin dezbatere, ci înlăturarea concurenţilor din competiţia financiară. Din punctul de vedere al gîndirii critice, zorile nu îngînă nici un cîntec, iar posibilitatea unei renaşteri este din ce în ce mai îndepărtată. ▲

Rodica ZAFIU

Dialog şi conflict

Polemica ar putea fi o activitate vie, vivace, vioaie, care ar trezi chiar un oarecare interes în publicul cititor şi spectator: ca *luptă*, în monotonia unei lumi literare pline de valori naţionale şi de certitudini; ca luptă *de idei*, în plictisul la fel de mare creat de insistenţa ştirilor senzaţionale despre victime desfigurate şi cadavre sfîrtecate. Într-o lume românească în care nu lipsesc ideile şi nici dispoziţiile agresive – în care, vorba lui Caragiale, miroase a ghiontuială –, polemicile ar trebui să se ţină lanţ. În realitate, ele sînt totuşi destul de rare; mai întîi, poate, din lipsă de exerciţiu în practicile argumentării şi ale dialogului: dispoziţia agresivă se manifestă mai degrabă prin pamflet, specie esenţialmente monologică, în care nu e nevoie de idei, ci de sentimente. Apoi, s-ar putea ca ideile să fie multe, dar să cam lipsească convingerea în ele, dispoziţia de a le lua în serios.

Specia culturală a polemicii e totuşi parte a unei categorii mai largi, a dialogului conflictual. Prezenţa acestuia în viaţa cotidiană românească e atît de covîrşitoare, încît – în compensaţie pentru daunele psihice create permanent – ne oferă cel puţin un avantaj teoretic: dispunem de toate datele pentru a înlocui modelul dominant în studiul conversaţiei cu unul la fel de reductiv, dar mai puţin banal. Putem astfel ieşi din clişeele retoricii optimiste contemporane, pentru a înţelege mai bine lumea în care trăim. Ideea de a întemeia studiul dialogului pe modele ale comunicării cooperative, ale schimbului de informaţii, e parţială şi utopică. I se poate substitui o ipoteză parţială şi distopică, pe care am numit-o altădată „principiul agresivităţii conversaţionale": indivizii vorbesc nu pentru a cere sau a furniza informaţii, ci pentru a se autoafirma, punîndu-l pe celălalt în inferioritate, dominîndu-l cel puţin verbal. Nu e deci nevoie de afirmaţii adevărate, relevante, care să evite digresiunile şi ambiguităţile. Actele de limbaj tipice sînt contrazicerea, refuzul, acuzaţia, reproşul, imprecaţia, insulta, ameninţarea. Tipurile de dialog caracteristice sînt cearta şi polemica. Fără a fi o cooperare în sensul strict, cearta continuă pe baza unei relaţii preexistente şi extralingvistice sau pur şi simplu pentru că participanţii au nevoie unul de altul pentru a-şi exersa agresivitatea şi autoafirmarea. De aceea întreruperile, expresiile dezacordului total, interzicerea cuvîntului sau anunţarea intenţiei de a nu mai vorbi nu au consecinţele aşteptate din dialogul cooperativ. De altfel, de multe ori forma lor lingvistică le indică funcţia: sînt închideri ale dialogului prin conţinutul lor raţional, dar invitaţii la a continua cearta prin forma lor pragmatică (interogativă, de pildă: „Ai de gînd să termini cu prostiile?!!!"). Interlocutorului i se neagă în plan simbolic libertatea şi identitatea: e categorizat („eşti un prost"), i se citesc gîndurile şi intenţiile secrete („spui aşa, dar de fapt..."); îi este rezumat şi profetizat comportamentul („aşa faci întotdeauna"; „iar o să zici că..."). La maximele fundamentale ale dialogului conflictual se adaugă o serie de „strategii ale impoliteţii", care dezvoltă forme de agravare a dezacordului: de la expresia directă („bă") la formulele de exacerbare a propriei persoane („Ştii tu cine sînt eu?").

Dacă omitem din modelul explicativ al comunicării cîteva premise – raţionalitatea comportamentului uman, intenţiile constructive, simpatia faţă de aproapele real – teoria se schimbă radical. Odată fixate principiile, înţelegem mai uşor de ce întrebarea „Cît costă ciocolata?" nu e o cerere de informaţii, ci o ofensă sau o hărţuire. Sau de ce la cererea de repetare a informaţiei răspunsul va oscila între „Eşti surd?" şi „Nu ştii să citeşti?". Ultimele exemple trimit de fapt la o experienţă cotidiană banală în care se pot verifica premisele teoriei: cea a intrării într-un magazin. Urmînd probabil un instinct combativ al non-identificării cu duşmanul, vînzătorul tinde să categorizeze clientul – respectiv adversarul, alteritatea. Există doar două posibilităţi: respectivul client vrea să cumpere ceva, deci are bani, deci are mai mulţi bani decît vînzătorul, ceea ce îi asigură o cotă serioasă de antipatie. Sau vrea doar să se uite, nu o să cumpere nimic, pentru că nu are bani, e prea sărac – ceea ce îi asigură o tratare dispreţuitoare la fel de netă. Între aceste opţiuni egal distructive se modulează tonul dialogului care va urma; nu are nici o importanţă dacă pretextul lui e un schimb de informaţii asupra mărfurilor sau a preţurilor. În acest caz, nu e de obicei vorba de o ceartă, dar cantitatea de agresivitate pe care o transmit replicile aparent practic-informative e cel puţin la fel de mare ca în cazul veritabilelor altercaţii. Poate de aceea nici nu mai rămîn destul timp, gust şi dispoziţie pentru polemici ludice, sportive şi vioaie. ▲

Andrei CORNEA

Fără controverse!

Cred că nu mai e necesar să încerc să demonstrez cît de departe este încă viaţa noastră culturală de existenţa unor veritabile controverse intelectuale sau a unor polemici „de idei", cum li se mai spune. Şi asta nu fiindcă în sine nu ar exista „idei", nici fiindcă spiritul polemic ar lipsi, Doamne fereşte! Numai că la noi polemica şi ideea nu obişnuiesc să conlocuiască. Polemica se face contra persoanelor. Iar ideile se pun numai la vitrină!

Omul de cultură român e un ins cu simţul concretului, ba chiar cu bun şi gros simţ. Deşi de obicei îi place să se considere „de dreapta" şi face paradă de spiritualism sau de mistică, intelectualul de la noi e, în fondul lucrurilor, frate spiritual cu Engels. E un materialist vulgar care nu crede în „idei" şi nu le vede decît ca pe „mofturi" de utilizat la colocvii. Altminteri, el ştie bine că ideile au neapărat purtători, că purtătorii au neapărat interese şi interesele sînt neapărat josnice: bani, burse, funcţii, invitaţii etc. Care este definiţia „interesului josnic"? Ceea ce adversarul numeşte „recompensă binemeritată". Intelectualul român nu se lasă păcălit de naivii care îi cer să detaşeze opiniile unei persoane de persoana respectivă. El deconspiră în articole vitriolice de gazetă culturală sau politică „cine" sau „ce" stă „în spatele" ideilor. Degeaba îi tot spui că autorul respectiv, chiar dacă a greşit sau a dat-o în bară, poate a făcut-o din prostia proprie şi personală. Nu se poate – îţi replică – „aici se ascunde ceva!". „Sînt anumite interese (neapărat josnice) la mijloc!"

Intelectualul român ştie, apoi, în acord cu orice manual de sociologie, că omul e o fiinţă gregară şi că grupul e o realitate de netăgăduit. Dar el completează în chip interesant această teză: la el formează un grup, o gaşcă, o coterie etc. numai adversarii; el însuşi, dimpotrivă, este un independent, un singuratic, crescut şi format în incubatorul spiritelor pure, fără relaţii, protecţii, interese, în vreme ce adversarul e o turmă. Ce polemică intelectuală mai poate fi atunci între un „spirit pur" şi un muget polifonic?

Aşa că, atunci cînd au loc aşa-zise dezbateri, procedura este simplă: insul în cauză – dacă e considerat demn de a fi lichidat – e mai întîi înfipt în insectarul unei clasificări: e „cominternist", „fascist", practică dictatorial *political correctness*, e „naţionalist", e „român de aeroport", e „din grupul Noica", şi cea mai periculoasă apelaţiune dintre toate: e „ghedesist". Cu asta jumătate din treabă e făcută: dacă e vorba despre o carte sau un articol aflate în recenzie, ele vor fi citite pe sărite şi înţelese pe alergate, extrăgîndu-se din ele numai ceea ce verifică trăsăturile genului şi speciei impuse anterior. Se va construi astfel o imagine respingătoare a adversarului, inclusă într-o imagine mai cuprinzătoare şi la fel de antipatică a presupusului „grup" – totul furişat în labirintul unor interese de putere neapărat obscure. Nu-i mai rămîne apoi decît să se bată cu fantoşa pe care singur a confecţionat-o, să se fălească cu iscusinţa sa dialectică, asemenea unui licean care se înfoaie ca un curcan înaintea fetelor. Fireşte, va isprăvi victorios, în aceste condiţii, în aclamaţiile celor din „grupul propriu", la fel cum un boxer triumfă mereu împotriva sacului său.

De ce toate acestea? Cred că, în ultimă instanţă, e un defect de educaţie intelectuală: de decenii, şcoala românească i-a învăţat pe toţi elevii, dar şi pe toţi profesorii, că există un singur adevăr în toate cele şi că a-l pune la îndoială, fie şi prin întrebări care inoportunează tihna dăscălimii, e o dovadă de lipsă de încredere, de impertinenţă, cînd nu mai rău. Adevărul poate fi „comunist", „naţional", „european", ba chiar „postmodern" – nu are importanţă: în orice situaţie, el e unic şi contestarea lui devine atunci un „act duşmănos", cum se spunea pe vremuri. La noi, chiar şi relativiştii culturali jură pe adevărul unic al relativismului cultural. În gimnaziile şi liceele româneşti nu există nici măcar azi practica controverselor pe o anumită temă, a adunării argumentelor pro şi contra. Pe aici, în continuare, supremul bine şcolar şi chiar universitar e „să ştii lecţia"; examenele – de capacitate, de bacalaureat, dar chiar şi multe dintre examenele din facultăţile de ştiinţe socio-umane – constau în învăţarea pe dinafară a manualelor – alternative sau nu, a cursurilor – mediocre sau nu, a caietelor cu notiţe – personale sau luate de altcineva, pe bani sau pe furate. Asta, bineînţeles, cînd elevul sau studentul se oboseşte măcar să înveţe pe dinafară, şi nu copiază – după caz – de la vecin sau de pe Internet. Sistemul favorizează copiatul aşa cum favorizează universalizarea meditatorului: dacă ar pretinde inventivitate, spirit dialectic, controversă de idei, şi nu magazie de cunoştinţe dospite, ambii ar prospera mult mai puţin.

Iată de ce cred că nu există la noi controverse intelectuale în adevăratul sens al cuvîntului – fie că ne referim la poziţia faţă de Eliade, Cioran, Noica, la canonul literar, la „cazul Judt", „la cazul Lavastine", la „cazul Patapievici" etc. Sau, în orice caz, în regulă generală, aceste controverse se încheie strangulat, cu salve de invective, cu replici nervoase şi nedrepte şi cu obliterarea problemei în discuţie. La capătul fiecărei asemenea „dezbateri", coteriile literar-culturale devin încă mai rigide, excomunicarea celuilalt şi a celorlalţi mai promptă. Fiecare îi spune fericit amicului: „ţi-am spus eu că ăla e aşa şi pe dincolo...!". „Amicii" se confirmă unul pe celălalt, în timp ce prietenii de altădată nu-şi mai vorbesc; viaţa merge înainte şi noi cu toţii bifăm victorioşi încă un capitol din planul de aderare la Uniunea Europeană.

▲

Ion Bogdan LEFTER

Despre epoca inflaţiei limbajului

– articol cu chei –

Generalităţi şi conjunctură istorică

Latini fiind, românii – sau măcar... o bună parte dintre ei! – vorbesc mult. Şi uşor. În primul rînd, în sensul vivacităţii în exprimare: ne place să ne ştim guralivi, extrovertiţi, spontani. Străinii care ne vizitează ne spun imediat că semănăm cu italienii. Intrăm rar sau deloc în blocaje de comunicare din lipsă de cuvinte (mai degrabă... invers!). Sîntem vorbăreţi, expansivi, turuim, pălăvrăgim de nu ne mai oprim. Şi mai avem destule alte sinonime ale rulajului alert al limbajului. Ceea ce ne face drăguţi, simpatici, ataşanţi. Dar şi – pe de altă parte – răi de gură, certăreţi, iuţi la mînie şi la înjurături! Ne cufundăm rar în tăceri nesfîrşite, iar limba mult dulce şi frumoasă pe care-o vorbim ne ajută şi ea să ne exprimăm continuu: nu e săracă în cuvinte şi expresii plastice, în colocvialisme şi imprecaţii, iar noi avem grijă ca ele să nu ruginească în dicţionare...

Din păcate, există şi un revers al medaliei: uşurinţa cu care vorbim stimulează o anume „uşurătate" a exprimării, amuzantă ori acceptabilă în conversaţiile private, însă periculoasă, agresivă, uneori foarte gravă atunci cînd ne manifestăm în spaţiul public. Fie că se găsesc în situaţii cotidiene, în mici comunităţi de felul celor de la locurile lor de muncă, în autobuze sau tramvaie, la cumpărături sau la distracţii, fie că evoluează sub reflectoarele presei, compatrioţii noştri debitează cu mare lejeritate lucruri care în lumea civilizată nu se spun cu voce tare. Trăim într-o epocă de inflaţie a limbajului, care se „devalorizează" în ritm galopant. Exact ca şi banii: cu cît discursurile compatrioţilor noştri sînt mai nestăvilite, cu atît „valoarea" lor scade. Frazele tot mai lungi ilustrează o gîndire tot mai „scurtă". Ideile se rarefiază şi în locul lor rămîn figurile de stil, picanteriile, verva sau agresivitatea peroraţiilor. La fel, se subţiază pînă la dispariţie „greutatea" cuvintelor, miezul şi responsabilitatea lor. Cîţi cetăţeni din jurul nostru îşi „cîntăresc" afirmaţiile înainte de a le debita? Mentalitatea curentă e că nu contează, a fost doar o vorbă! Şi ce dacă ea e „uşuratecă" şi inconsistentă?! Sau dacă răneşte?! Nu-i nimic, trece! *Verba volant!*

De fapt, nu trece aşa de uşor. E la mijloc nu numai uşurinţa/"uşurătatea" vorbirii, iutea trăsătură sudică, ci şi o degradare conjuncturală a limbajului. La noi ca şi în întreaga jumătate de Est a Europei, pătimim din cauza deficitului de cultură comunicaţională şi civică acumulat sub regimul comunist. Fenomenul e „multilateral dezvoltat" (liderul nostru absolut de pînă în 1989 visa ca „societatea socialistă" să ajungă toată aşa!). Politicienii perioadei actuale spun ceva şi apoi retrag, pretinzînd că au fost citaţi „trunchiat". Departe de Bucureşti, în provincie, „în circumscripţii", aleşii poporului îşi dau drumul la gură şi pe urmă, cînd frazele ajung în presa centrală, nu ştiu pe unde să mai scoată cămaşa. Oamenii de afaceri stabilesc înţelegeri care nu se respectă – ca şi contractele, de altfel. Cetăţenii de rînd îşi promit unii altora cîte-n lună şi-n stele, după care uită să treacă la fapte. Garantează – din gură! – că vor da un semn, un mesaj, un telefon şi... nimic! Totul se prelungeşte, termenele sînt încălcate într-o veselie, provizoratul se permanentizează, multe „ziduri" rămîn – ca-n baladă – „neisprăvite".

Inflaţia sistemului simbolic care este limbajul ajunge astfel să erodeze realitatea concretă, existenţa socială, relaţiile interumane. O boală. Care nu va dispărea uşor din patria noastră, din patriile noastre postcomuniste, chiar dacă timpul tot trece, iar ele nu mai seamănă deloc – dar deloc! – cu cele pe care ni le-au lăsat moştenire „partidele unice" dispărute la finele istoricului an 1989...

Polemica – un caz particular

Nu altfel stau lucrurile şi în materie de polemici.

În genere, ele sînt – sau ar trebui să fie – schimburi de argumente pe o temă oarecare. „Războinice" (conform etimologiei), dar fundamentate. Rarissim aşa ceva pe meleagurile noastre, în zilele noastre. Certăreţi, nervoşi, „uşurateci" în limbaj, indivizi importanţi sau simpli cetăţeni, la scară comunitară mare sau mică, în văzul lumii sau între ei, la o ceartă improvizată, îşi aruncă în faţă replici care-mai-de-care mai violente, cu o singură grijă: nu să fie cît mai adevărate, ci cît mai usturătoare. Să-l lovească pe onorabilul! Să-l rănească! Să-l umilească! Să-l facă praf! Cu neamul lui cu tot!

Valabil şi pentru intelectuali: aproape tot ce s-a pretins în aceşti ani „polemică publică" a fost chiar aşa: pseudo-, „polemică" între ghilimele. Literaţii şi ceilalţi emiţători de opinii publice de la noi au invocat adeseori aşa-zisa „tradiţie pamfletară" românească (Arghezi & comp.), despre care îşi închipuie că le-ar putea legitima vulgarităţile de limbaj şi inconsistenţa morală. Acolo a eşuat, bunăoară, imediat după 1989, datul cu părerea pe teme politice: lipsiţi de competenţa care să le permită să facă analiză adevărată, majoritatea artiştilor şi filozofilor care s-au pus pe scris despre ce se întîmplă cu ţara au căzut instantaneu, dacă nu în profeţia sumbră, apocaliptică, atunci negreşit în „pamflet", în articleria „muşcătoare", „devastatoare" la adresa guvernanţilor, a opoziţiei, a poporului întreg, încondeiat ca prost, retrograd ş.a.m.d. Cu excepţia subînţeleasă a celor care se exprimă astfel, căci cum ar putea ei da verdicte atît de drastice dacă nu s-ar ţine departe de respectivele epitete?!

Ce-a mai rămas din „confruntările de idei"

Ce să mai vorbim despre „confruntările de idei" care ar fi de presupus că se poartă în mediile mai subţiri, în lumea intelectuală, în presa culturală? Mai nimic n-a mai rămas în ultimii ani din ele. Predomină reacţiile de orgoliu şi atacurile la persoană. Ciudat, aici, deşi totul se consumă la „nivel înalt", cu pretenţii creative, stilisticile „pamfletare" sînt mai rare decît în ziare (unde e dezmăţ!): în locul ironiilor, al luării peste picior a „duşmanilor", e preferată – fără atîtea mănuşi – ofensiva directă, frontală, crîncenă, la baionetă. În sprijin sînt mobilizate imediat trupe de artilerie grea şi tunurile încep să tragă: cel care a îndrăznit să spună, să scrie sau să facă ceva neconvenabil e taxat rapid drept „comunist", „stalinist", „kaghebist" sau – mai fin! – ..."stîngist". Trebuie „desfiinţat" cît mai urgent (pînă n-apucă să-i „pervertească" şi pe alţii!), aşa că i se descoperă toate păcatele de pe lume: dacă e om cumsecade, la locul lui, se înfiinţează cineva care pretinde că ştie lucruri neştiute, că „inculpatul" a făcut şi a dres, numai ticăloşii; dacă e amabil, politicos, îndatoritor, tolerant, i se pictează la minut un portret de satrap, dictator, individ inflexibil, fanatic, maniac; dacă nu s-a compromis cu nimic, se inventează în doi timpi şi trei mişcări cîteva culpe morale gravissime, pentru care se găseşte careva să jure că are „dovezi"; dacă nici asta „nu ţine", se merge mai departe, pînă la calomnierea părinţilor, cărora li se fabrică dosare politice „pătate"; şi aşa mai departe, fără nici o limită etică, de bun-simţ, fără (cum spune poporul, care e – de fapt – înţelept!:) „frică de Dumnezeu"...

Mai nou, a apărut pe piaţa intelectuală românească şi forma suprem-perversă a acestei proliferări „polemice" şi „pamfletare": cei care refuză argumentele, analiza, spiritul critic, confruntarea de idei, opunîndu-le atacul violent la persoană, au început să-i categorisească – tocmai ei! – pe preopinenţi drept autori de... atacuri la persoană!!! Agresiunea împotriva raţionalităţii se face prin acuzaţii cum că de partea cealaltă s-ar fi comis „agresiuni"!!!

...Şi tot aşa, poate fără ca unii-alţii să-şi dea seama, ne apropiem periculos de mult de marginea dincolo de care scările de valori intră în ceaţă, contururile lor se tulbură, criteriile dispar, schimb de idei nu se mai poate, mediul intelectual îşi pierde coerenţa, devine gelatinos, se dizolvă. Dincolo de care stăpîneşte – triumfătoare – mizeria morală.

Nu trebuie să se înţeleagă din ce spun că sînt pesimist; dimpotrivă: vom trece graniţa, vom lăsa în urmă cu bine „tranziţia" postcomunistă. Raţionalitatea, substanţa intelectuală autentică, valorile civilizaţiei începutului de secol XXI vor cîştiga şi la noi. Însă vom mai avea de trecut prin „polemici" şi „pamflete" (cu ghilimele). Cît le va mai fi vremea...

Nota bene: Toate asemănările cu numeroase personaje şi situaţii reale sînt – fireşte – intenţionate!

▲

Subteranele spaţiului public

– interviu cu Horia-Roman PATAPIEVICI –

Din 1990 încoace, redescoperind libertatea de expresie, presa culturală a fost plină de dispute: despre canon şi recanonizare, despre postmodernism, despre colaborarea scriitorilor cu regimul comunist, despre existenţa culturii de performanţă în timpul dictaturii etc. Cu ce ne-am ales din toate acestea?

Şi cu mult, şi cu puţin. Cu mult – pentru că orice dezbatere, oricît de violentă şi *unfair* ar fi, oricît de *ad personam* sau de argumentată ar fi, contribuie în mod sigur la ceva, prin aceea că ceea ce se află numai în purtătorii individuali este pus la mijloc, prin faptul că se „comunizează" conţinuturi, resentimente, reacţii, idei, argumente, violenţe verbale. Asta face bine spaţiului public, este ca o şedinţă de terapie colectivă în care nici unul nu conduce, toţi sîntem pe canapeaua psihanalistului şi polemizăm. Din punctul de vedere al formării pieţei libere a spaţiului public românesc, acest lucru a fost în cel mai înalt grad benefic. De ce ne-am ales cu puţin? Pentru că eu cred că noi am pierdut complet exerciţiul unei prezenţe publice deopotrivă bine articulate pentru emiţător şi acceptabile pentru interlocutor. Dacă luăm discursuri parlamentare de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, din anii '30, din perioada CPUN şi din Parlamentul actual, vedem următorul lucru: discursurile de la sfîrşitul secolului al XIX-lea erau, prin eleganţă, putere argumentativă, retorică, net superioare celor din anii '30 (ca medie, nu mă refer la marii oratori). CPUN-ul este o catastrofă, la limita încăierării fizice, acolo nu vezi argumente şi, mai ales, nu vezi acceptarea de către oponent a argumentelor. În anii '30, potenţialul eristic al discuţiei sporise foarte mult faţă de sfîrşitul secolului al XIX-lea, unde am fost surprins să descopăr că existau parlamentari care cedau în faţa unor argumente, ceea ce în anii '30 se întîmpla într-o mai mică măsură. Comparînd CPUN-ul cu felul în care se discută astăzi – sub raportul politeţii de suprafaţă, sub raportul retoricii funcţionale, observăm un cîştig clar. De substanţă – mai puţin, dar şi aici este un progres. Cînd spun „mai puţin", mă raportez mai degrabă la nişte exigenţe ideale sau, dacă e să facem o judecată relativă în interiorul istoriei româneşti, comparăm cu parlamentarismul „clasic". Eu cred – ca unul păţit, care a suferit de pe urma atacurilor personale – că şi astea sînt bune, în fond. Ca unul care este împotriva corectitudinii politice, cred că şi atacurile la persoană au un rol benefic, pînă la urmă.

Ce impresionează mai mult la noi, argumentaţia sau stilistica?

În mod sigur stilistica. Noi sîntem o cultură literară. Modelul formativ al culturii publice româneşti este performanţa literară, indiscutabil. La britanici, bunăoară, spaţiul public este format în jurul dezbaterii parlamentare, iar din acest motiv tipul de retorică parlamentară este cel care poate fi întîlnit, în mod paradoxal, şi în ziare. Pentru cine citeşte ziare britanice din secolul al XIX-lea, lucrul este cu totul evident. Or, să ne gîndim: Parlamentul britanic este cel care limitează puterile Regelui în secolul al XVII-lea, face un caz din *checks and balances* în ce priveşte drepturile parlamentarilor şi drepturile regelui şi, cu încheierea mult mai fructuoasă decît a Revoluţiei franceze, Revoluţia glorioasă din 1688 realizează echilibrul dintre Casa Regală şi Parlament. Spaţiul lor public s-a dezvoltat în jurul dezbaterii parlamentare şi din acest motiv la ei predomină combinaţia dintre retorica persuasiunii şi argument. La noi, partea stilistică este dominantă. Din acest motiv, toţi mîrlanii care produc injurii grave în spaţiul public se prevalează de tradiţia pamfletului, de parcă toţi ar fi Arghezi ori N. D. Cocea.

Nu cumva acest lucru ne împiedică să ne înţelegem?

În mod clar. Îmi vine în minte şi un alt motiv pentru care noi nu ne înţelegem. Pe de o parte pentru că procedeele de învingere a adversarului în România sînt de ordin stilistic, deci cîştigă cel care are floreta stilistică mai ascuţită şi mai rezistentă, aşa că partea de *înţelegere* propriu-zisă este în carenţă. Dar mai e un motiv: polemica publică românească este foarte mult influenţată de *subteranele spaţiului public*. Prin asta înţeleg agenda ascunsă a competitorilor. România este o ţară care încă nu a adus la suprafaţă, altfel spus la nivelul dezbaterii publice, subteranele în care cultura se refugiase în perioada comunistă; atunci, cele mai savuroase polemici literare nu le citeai în reviste, ci le auzeai la cafenea sau la restaurantul Uniunii Scriitorilor sau la întîlnirile din cenacluri. Cînd aceste reacţii treceau la suprafaţă, întotdeauna erau încorsetate de constrîngerile momentului. Acest tip de timiditate în a exprima complet subteranele culturii publice româneşti continuă să greveze manifestarea publică.

Probabil că aceste subterane creează uneori false probleme – dacă prozatorul A e mai mare decît prozatorul B, dacă X este „un mare poet" sau doar „un poet foarte bun" ş.a.m.d., teme despre care se discută în continuare. Nu ţi se pare că aceste subterane, atunci cînd ies la suprafaţă, ies cumva deformate şi rateză substanţa?

Necazul cu subteranele este asocierea sistematică şi, aş spune, inevitabilă dintre existenţa lor şi recriminare, resentiment, dorinţa de revanşă – sentimente care vin din subteranã şi configurează profilul interior al omului subteranei. Discuţia despre care poet e mai mare şi care e doar „foarte bun" trimite, cred, la un alt tip de patologie a discuţiei publice. Am întîlnit situaţia asta foarte bine formulată într-un roman de Cezar Petrescu, unde se face filozofia culoarului de tren şi a compartimentului. Compartimentul este plin, iar culoarul geme de lume; toţi cei care stau pe culoar se uită cu o invidie nemăsurată la cei care stau în compartiment, iar cei care stau înăuntru au un statut social remarcabil şi profită din plin de el la nivelul privirii, gesticii, conversaţiei: sînt „domnii" care stăpînesc situaţia. La Lehliu însă coboară unul, se eliberează un loc. Cei de pe culoar, care fuseseră uniţi în „a-i condamna" pe cei dinăuntru atunci cînd compartimentul era plin, devin brusc concurenţi pe locul gol. Şi atunci funcţionează filozofia lui „dă-te tu, ca să stau eu". Cam aşa este, dacă am rezumat corect, imaginea sarcastică pe care o propune Cezar Petrescu. Eu cred că acest lucru este foarte adînc înrădăcinat în instinctele competitorului public român. El are o concepţie de stînga, intrinsec de stînga, despre piramida socială: este o casă deja construită, cu încăperi limitate, unde problema este cum să-l dai afară pe ocupantul unui loc pentru a te instala tu în locul lui. Aceasta este ideea care conduce la false probleme: *care-i mai mare?* Ideea este că cel care e mai mare are o căsuţă gata făcută: e căsuţa pe care a făcut-o Eminescu, în care eventual a intrat Blaga, în care eventual a intrat Ion Barbu, în care după aceea a intrat Nichita Stănescu; or, cel care vrea acum să fie „ca ei", deci cu privilegiile lor culturale în posteritate, vrea să intre în căsuţa lor. Nu îşi imaginează că, de fapt, îşi face propria căsuţă.

Ce sens mai are să discutăm, în aceste condiţii, despre consens? Între ce limite se poate vorbi de consens?

În România, viaţa publică e departe de a se cristaliza sub forma unui consens – prin consens înţelegînd un număr de teme asupra cărora să existe un oarecare acord. În perioada interbelică a existat un oarecare consens asupra unor autori consideraţi importanţi, asupra unor teme care meritau dezbătute, în perioada comunistă a existat, de asemenea, un astfel de consens, stimulat şi de condiţiile de interdicţie şi constrîngere de atunci; acum nu mai există. Noi sîntem într-o perioadă foarte asemănătoare cu cea dintre 1830 şi 1860: trăim Revoluţia paşoptistă fără să avem condiţiile politice ale paşoptismului şi fără să avem generozitatea acelei clase politice, o clasă politică în mare măsură idealistă şi dezinteresată sau, cum spunea Alexandru George, o clasă care s-a expropriat voluntar, şi-a făcut succesive exproprieri în favoarea ţăranilor, pe care voia să-i aducă, după expresia lui Kogălniceanu, de la stadiul de ţărani la acela de cetăţeni. Aşa ceva nu mai există acum, dar din punctul de vedere al prefacerilor culturale, al profunzimii acestor reaşezări, cred că sîntem într-o perioadă comparabilă. Cred că lumea însăşi favorizează acest tip de reaşezare, căci este într-un mare proces de renegociere a raportului dintre inovaţie şi tradiţie, care caracterizează epocile de mare prefacere valorică.

Ai participat la polemici; te simţi bine polemizînd?

Îmi place să o fac atunci cînd ştiu că am absolută dreptate. Atunci există în mine cenzurile care ţin de protecţia persoanei din faţa mea, cenzurile „stilistice" cad, şi scriu cu mare plăcere, nimicitor, despre chestiunea care îmi stă la suflet. Nu polemizez cu plăcere atunci cînd ştiu că nu posed întreg adevărul, dar punctul din care privesc adevărul este în sine important şi e nedreptăţit de cel care mi-a făcut o întîmpinare. De exemplu, pe tema postmodernismului nu îmi vine să polemizez, pentru că poziţia mea faţă de postmodernism este ambivalentă: îl privesc în ceea ce are negativ, pentru că văd un fel de euforie pro-postmodernă la foarte mulţi oameni de aici, din România. Este un fel de euforie a neofitului sau, în latura ei de politică culturală, este adoptarea unei ideologii care este o valută forte pentru dobîndirea de poziţii instituţionale în spaţiul cultural românesc şi care are sprijin în instituţiile culturale din lumea anglo-saxonă, foarte militantă, în sens puritan şi misionar, şi care a adoptat această ideologie stîngistă a multiculturalismului şi postmodernismului pentru a face „noul imperialism" într-o epocă în care se înfiinţează catedre de post-colonialism. Acesta este un paradox extraordinar, din care „n-o să ieşim", vorba lui Caragiale... N-am să polemizez, deci, pe aceste teme, pentru că înţeleg motivele pentru care un Rorty, bunăoară (un autor pe care nu îmi place să-l citez, pentru că îl consider un mare sofist, dar îl respect, pentru că se aşază în buna tradiţie a sofismului) sistematic preferă să ignore o poziţie pe care Nagel sau Dworkin i-au pus-o în vedere, aceea că, atunci cînd adopţi relativismul, faci o opţiune *morală*, nu epistemologică. Nagel, într-o recenzie la o carte a lui Rorty, a spus ceva de genul: acest om este extraordinar, toate opţiunile lui politice sînt corecte – este pentru drepturile femeii, ale minorităţilor, este un democrat convins, are idei liberale etc., dar cînd trece la filozofie, greşeşte integral. N-o spun eu, o spune Nagel.

Ai fost şi „subiect" de polemică, prin cărţile tale. Anul acesta, Omul recent *a stîrnit o discuţie foarte aprinsă. Cum ai privit-o?*

Mă deranjează argumentele *ad hominem* şi insinuările de-a dreptul calomnioase. Am să mă refer la cele din *Observatorul cultural*, la care nu am răspuns, pentru că nu se poate răspunde decît cu tribunalul: este vorba de insinuările făcute de Ion Bogdan Lefter şi de Gabriel Andreescu, cum că aş fi urmaş al legionarilor din perioada interbelică, că sînt antioccidental, antiamerican şi antisemit. Antisemitismul este un stigmat folosit foarte tehnic de oamenii care vor să discrediteze definitiv pe cineva astăzi, e un stigmat care, atunci cînd nu este folosit asupra unui antisemit veritabil, denotă o josnicie intelectuală deplină. Or, eu nu sînt un antisemit. Gabriel Andreescu a făcut o gafă inacceptabilă punînd între ghilimele ceea ce eu nu am zis niciodată şi substituind cuvîntul „marginal" cu cuvîntul „evreu", într-un pretins citat al meu. M-am consultat cu un avocat, care mi-a spus că nu este decît „o jumătate de caz". Însă cei care insistă pe această linie nu trebuie trataţi cu polemica, ci cu tribunalul. Este o încercare de stigmatizare: aşa cum evreilor li se punea o stea în piept pentru a fi stigmatizaţi definitiv în societatea în care trăiesc, astăzi, să-i spui că este antisemit cuiva care în mod patent nu este are un rol asemănător, îl arată ca victimă expiatorie: *atenţie, în acesta puteţi da, lapidaţi-l!* Din păcate, discuţia despre *Omul recent* a fost foarte eficient şi masiv deturnată de aceste atacuri, pentru că a determinat un soi de reacţie inversă a celor care au scris după aceea despre carte. Liviu Antonesei, într-un editorial din *Timpul*, a observat foarte bine acest efect de distorsiune inversă, pentru că s-a ajuns la *penser contre c'est penser comme*. A intrat în joc un astfel de mecanism pervers şi s-a ajuns să se scrie despre *Omul recent* adoptînd fie pro, fie contra, exact falsele lecturi spre care a îndreptat atacul din *Observator*. Dar din moment ce am scris cartea şi am lansat-o public, ea îşi urmează drumul ei, n-am de ce să mai intervin în discuţii. Pot să spun un singur lucru: temele cărţii nu au fost cu adevărat dezbătute. Tema centrală a cărţii este, cum a remarcat Matei Călinescu, o invitaţie de a gîndi modernitatea în termenii unei teodicei a temporalităţii, a gîndi modernitatea nu în termeni de substanţe, cum e gîndită tradiţia, ori în termeni de eliminare a substanţelor, cum o face relativismul, ci în termeni de substanţe fluidificate, de substanţe care se ex-fundează continuu. Acest mod de a privi modernitatea nu a fost deloc luat în seamă, şi nici raportarea mea profund ambivalentă atît la fenomenul modernităţii, cît şi la pseudo-morfozele lui, cum este, pentru mine, postmodernitatea. Am pus intenţionat acel subtitlu: „ce se pierde atunci cînd ceva se cîştigă". Nu e vorba de a face o judecată solomonică. E vorba de a înţelege mai bine că euforia nu stă bine decît celor săraci cu duhul sau celor care într-adevăr s-au ridicat la o condiţie umană care nu mai este a noastră. Pe mine mă irită starea euforică a unei umanităţi care s-a instalat, cu o suficienţă destul de tîmpă, pe nişte date pe care le percepe ca definitive, dar care nu sînt definitive. În plus, marele mesaj al cărţii mele este recursul la Dumnezeu, convingerea profundă pe care o am – dincolo de orice opţiune religioasă specifică: aceea că, în absenţa lui Dumnezeu, ceea ce filozofic se exprimă printr-un raport de transcendenţă, prin posibilitatea existenţei unui raport de transcendenţă, nici o valoare nu există: sîntem ca şi pietrele. Şi, aşa cum pietrele sînt folosite, *ad libitum*, pentru a construi clădiri şi drumuri, şi noi putem fi folosiţi la fel. Teoria totalitară care face din om ce vrea este perfect solidară cu relativismul absolut.

Ai spus că nu s-au discutat temele cărţii în substanţa lor. „Ocolirea" temelor şi evadarea către alte orizonturi este o tendinţă mai generală, pe care am întîlnit-o şi în alte dispute din 1990 încoace. Cum am putea să „ne certăm" mai substanţial şi mai la obiect?

În primul rînd, ar trebui să se cristalizeze o ierarhie a pieţelor publice în România, o piaţă a culturii de specialitate, o piaţă a ideilor generale, o piaţă a jurnalisticii. Deocamdată, toate acestea trăiesc într-o indistincţie neplăcută uneori, care trezeşte recriminări prost plasate. Bunăoară, există acum un tip de discurs generat de universitarii care au şi o producţie jurnalistică: ei reproşează publicaţiilor culturale că „nu îşi profesionalizează discursul", adică reproşează, de exemplu, *Românii literare* sau revistei *22* că nu apar cu note de subsol şi cu profil academic: este un mod de a-ţi plasa greşit exigenţele. Ei au frustrarea că publicaţiile de specialitate nu au nici o circulaţie în România. Şi nu au nici o circulaţie pentru că ei nu au fost capabili să creeze un spaţiu autonom, public, al propriei lor specialităţi, în care să-şi discute problemele cu aparat critic şi cu bibliografie. Trăim într-o societate în care există exigenţe prost plasate, idiosincrasii enorme şi această chestiune a combinaţiei dintre agendele ascunse ale diferitelor grupuri de interese şi „spaţiul public subteran" care vrea să iasă la suprafaţă şi nu o poate face decît într-un mod distorsionat, eruptiv, vehement, resentimentar şi în absenţa datelor de referinţă, adică a discuţiei despre trecutul comunist. Nu există o biografie despre Sadoveanu sau Arghezi, însă există o sumedenie de istorici literari care, cînd apar în spaţiul public, sînt scrobiţi, îmbrăcaţi într-o redingotă imaginară a disciplinei lor, şi pontifiază împotriva „producţiunilor impresioniste". Dar ei înşişi nu fac lucruri de soliditatea celor pe care le reclamă! Bovarismul intelectual al perioadei dintre 1830 şi 1860!

Cu cine ţi-ar plăcea să polemizezi?

Cu Andrei Cornea. El mi-a făcut o întîmpinare, reluînd argumentul din *Turnirul khazar*, în care propune un atac la adresa relativismului radical contemporan, de pe poziţia semitonurilor, şi reproşează tipului meu de a contesta relativismul radical că este sprijinit pe *tonuri*, adică pe impostaţia a ceva absolut. Am să-i răspund că chiar şi poziţia lui de semitonuri stă sau cade împreună cu postularea unui ton.

a consemnat Mircea VASILESCU

▲

Ana BOTEZ

Despre capelă, paraclis şi *oneirikon* (I)

chapel *n. & adj.*
n.
1 a a place for private Christian worship in a large church or esp. a cathedral, with its own altar and dedication (Lady chapel). **b** a place of Christian worship attached to a private house or institution.
2 *Brit.* **a** a place of worship for Nonconformist bodies. **b** a chapel service. **c** attendance at a chapel.
3 *Brit.* an Anglican church subordinate to a parish church.
4 a a room or building for funeral services. **b** esp. *US* = CHAPEL OF REST.
5 *Brit. Printing* **a** the members or branch of a printers' trade union at a specific place of work. **b** a meeting of such a union branch.
predic.adj. Brit. colloq. belonging to or regularly attending a Nonconformist chapel.
[Middle English via Old French *chapele* from medieval Latin *cappella,* diminutive of *cappa* 'cloak': the first chapel was a sanctuary in which St Martin's sacred cloak *(cappella)* was preserved]

Am primit ca proiect de semestru un loc privat de reculegere şi rugăciune în proximitatea unui conac de lîngă Bucureşti. Clientul – real – este o persoană publică a vieţii noastre culturale. Cele ce urmează sînt reflecţiile pe marginea temei şi a posibilelor sale rezolvări.

Faptul că am început textul cu acest citat din *Concise Oxford Dictionary* nu este deloc întîmplător. Intenţia mea este de a indica eventualele neînţelegeri şi contradicţii care pot fi iscate de proiectul nostru de semestru, a cărui temă este lăcaşul de cult. În ce mă priveşte, am decis ca, în primul rînd, să urmez cu stricteţe această temă, îndeplinind, dacă se poate, şi cerinţele comanditarului. Desigur, nu am absolut nimic împotriva dorinţei acestuia de a avea lîngă casă un „spaţiu de meditaţie", dacă am reţinut bine formularea; problema este că, luat ca atare, acest spaţiu nu trebuie să fie în mod necesar unul sacru, aşadar iese din cadrul proiectului de semestru. Pe de altă parte, dacă încerc să îl privesc ca pe un spaţiu sacru, constat că nu pot să fac acest lucru decît din interiorul unei anumite credinţe bine precizate, dată fiind evanescenţa acestei noţiuni atunci cînd încerc să o definesc la modul general. Am ales, din motive obiective, dar şi subiective, să mă situez pe teritoriul, mult mai bine cunoscut mie, al credinţei creştine ortodoxe, ceea ce m-a condus la două opţiuni posibile: prima este capela sau paraclisul (dicţionarele româneşti[1] sînt de acord în a recunoaşte sinonimia mai mult sau mai puţin perfectă a celor două noţiuni), iar a doua este chilia, în special cea a pustnicului. Dacă la prima vedere cea de-a doua variantă ar părea mai potrivită, de fapt ea vine în contradicţie cu dorinţa beneficiarului: acest spaţiu trebuie să fie potrivit pentru două persoane, deci nu este o chilie, deci nu poate fi decît o capelă.

Am folosit termenul de capelă şi nu acela de paraclis tocmai pentru a sublinia că *acest* tip de capelă (sensul **1b** în definiţia *Concise Oxford Dictionary)* este un împrumut apusean relativ recent, probabil din secolul al XIX-lea; se pare că românii nu au cunoscut acest intermediar între rugăciunea individuală, tainică[2] şi aceea în comunitate, în Biserică. Absolut necesară în cazul universităţilor, spitalelor, închisorilor, toate comunităţi efemere, alcătuite din oameni rupţi temporar de parohiile lor, capela este, aparent, un lux inutil cînd este construită pe lîngă o locuinţă particulară, ai cărei proprietari nu sînt împiedicaţi, teoretic, de nimic să ajungă la biserica parohială. Însă capela nu este aici pentru a ţine pe cineva departe de biserică; ea este de folos în acele momente în care biserica este închisă, sau prea departe, sau, poate, prea plină de manifestările cîteodată uşor deplasate ale evlaviei populare. Sînt momente în care omul, împovărat, zdrobit, sau poate numai iritat, îşi caută portiţa de scăpare în biserică, departe de viaţa de zi cu zi, departe de lume în sensul ei rău, dar iată că lumea pare a invada biserica. Spun că pare numai, pentru că uneori, cu toată agitaţia profană dinăuntru, lăcaşul sacru îşi îndeplineşte misiunea de a sădi în suflet ceea ce îi lipseşte mai mult: liniştea, speranţa, curajul sau pur şi simplu voinţa de a trăi. Alteori eşuează – din neputinţa noastră, nu din vreo scădere a bisericii – şi atunci putem să căutăm un loc privilegiat ca Stavropoleos sau, iată, să avem acasă spaţiul în care să ne regăsim, capela. Dacă am fi desăvîrşiţi, inima noastră ne-ar fi de-ajuns ca spaţiu virtual în care să ne retragem pentru rugăciune; dacă nu, capela ne vine în ajutor. Iar dacă am dori să împărtăşim acest moment cu cei apropiaţi, capela este locul cel mai potrivit.

Astfel am ajuns la o problemă oarecum spinoasă: trebuie sau nu trebuie să fie capela spaţiu liturgic? Da şi nu. După părerea mea, în capelă nu este necesar şi chiar nu este bine să se slujească cu regularitate, pentru că scopul nu este de a-i îndepărta pe proprietarii capelei de comunitatea parohială din care fac parte. În acelaşi timp, capela trebuie să fie pregătită ca potenţial spaţiu liturgic; ea trebuie să arate, măcar într-o oarecare măsură, ca un spaţiu liturgic şi, ceea ce este cel mai important, trebuie să includă o masă a altarului pe care să se poată aşeza antimisul adus de preot. Capela trebuie să fie o biserică mai mică (ceea ce ***nu*** înseamnă redusă la scară), o biserică pentru o mînă de oameni, un spaţiu în care să te simţi ca în biserică, dar în care fiind, să poţi închide uşa după tine, ca într-o chilie. Pare nedemocratică această capelă, un gest aristocratic, dacă nu chiar snob, dar în realitate nu ar fi mult diferită de bisericuţele noastre bucureştene, aşa cum sînt ele cînd nu se slujeşte – un altfel de acasă. Mi se pare din ce în ce mai întemeiată prezenţa unui asemenea „altfel de acasă", alături de banalul „acasă" profan. Poate că unii – îmi dau seama după cum arată unele biserici – îl tratează pe acest „acasă" la fel ca pe celălalt, cu mileuri, carpeţele, covoraşe ş.a.m.d., ceea ce mi se pare o exagerare nu ferită de kitsch. Cu toate acestea, capela sau biserica pot fi considerate un fel de reflexii în lumea noastră a unui „acasă" transcendent, despre care ştim prea puţine; dincolo de binecunoscutele referiri la Ierusalimul ceresc, sînt texte care mărturisesc despre un „acasă" destinat drepţilor: *Iată, stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu mine* (Apoc. 3, 20); *În casa Tatălui Meu multe locaşuri sînt. Iar de nu, v-aş fi spus. Mă duc să vă gătesc loc. Şi dacă mă voi duce şi vă voi găti loc, iarăşi voi veni şi vă voi lua la Mine, ca să fiţi şi voi unde sînt Eu* (Ioan 14, 2-3).

Aşadar, creştinii au, pe lîngă casele lor pămînteşti, şi una cerească, promisă lor în textul evanghelic citat mai sus; aceasta din urmă este preînchipuită de biserică sau de capelă. Dorul de Dumnezeu se manifestă, într-o oarecare măsură, şi sub forma dorului de casă, de casa cea adevărată, pe care creştinii îl simt în lume, şi nu pentru că aceasta ar fi rea, ci pentru că nu reprezintă adevăratul „acasă". Din acest punct de vedere pare limpede de ce creştinii se duc cu drag la biserică (cel puţin unii dintre ei), în timp ce unii pustnici puteau – şi mai pot (?) – să stea departe de oameni şi de biserică zeci de ani, mîngîiaţi în dorul lor de prezenţa divină din inimi. În biserică (şi, uneori, în capelă) se face liturghia oamenilor, dublată nevăzut de liturghia îngerilor şi a întregii Biserici, fapt făcut vizibil de sfintele imagini prezente pe bolţi şi pereţi. Aceste imagini, asemenea unor ecrane sau oglinzi[3], înfăţişează, în pelicula cvasi-bidimensională care este suportul lor fizic, chipuri de sfinţi şi de îngeri, într-o formă pe care noi să o putem percepe; dacă am fi fost desăvîrşiţi, am fi putut vedea, cu un altfel de vedere, îngerii înşişi, în toată strălucirea lor. Această „piele" iconografică se mulează pe suprafaţa interioară a edificiului, astfel încît chipurile sfinţilor par a zidi chiar ele biserica, anulîndu-i materialitatea – regăsim aici lăcaşul zidit ca simbol al Bisericii. Revenind la cazul particular al capelei noastre, toate cele spuse mai sus constituie argumente deloc neglijabile în favoarea prezenţei aici a reprezentărilor iconografice care, arătînd ochilor noştri ceea ce ei nu pot să vadă, într-o formă care nu lasă dubii asupra originii ei extramundane, transformă lăcaşul în preînchipuirea acelui „acasă" din veacul ce va să fie. Arhitectura noastră pămîntească trebuie să se smerească, să devină suportul discret al sfintelor imagini pentru ca acest lucru să se întîmple.

Este momentul să spun cîteva cuvinte despre arhitectura capelei. Ea s-a născut spontan din reflecţia asupra temei pătratului şi cercului în bisericile ortodoxe. Trebuia să dau acestei teme cea mai simplă expresie posibilă, să concentrez în nişte dimensiuni reduse ceea ce defineşte arhitectura noastră bisericească, fără să operez reducţii la scară aritmetice. În *Mystagogia*[4], Sf. Maxim Mărturisitorul expune bogatele semnificaţii pe care biserica, ca lăcaş de cult, le presupune, fără a face, însă, vreo referire directă la configuraţia spaţială care poartă aceste semnificaţii (de altfel, nici nu era nevoie; cititorul putea oricînd să compare textul cu realitatea fizică la care se referă[5]). În lunga prefaţă a lucrării, Dumitru Stăniloaie particularizează şi concretizează afirmaţiile Sf. Maxim, aplicîndu-le la arhitectura bisericească pe care o cunoaştem. Sînt de părere că această arhitectură, bazată pe cerc şi pătrat, este cea mai în măsură să fie purtătoarea semnificaţiilor pe care Sf. Maxim le decelează şi că alte configuraţii, mai puţin adecvate acestei funcţii simbolice, sînt implicit mai sărace din punct de vedere spiritual. Pînă la proba contrarie, aceasta este o axiomă pentru mine.

De ce cercul? Mircea Eliade[6] afirmă că prima experienţă religioasă a omului este contemplarea bolţii cereşti; evidenta opoziţie cer/pămînt devine foarte devreme în istorie cea mai firească simbolizare a opoziţiei sacru/profan, transcendent/imanent, lume văzută (sensibilă)/ lume nevăzută (inteligibilă). De îndată ce tehnica construcţiei cupolelor este pusă la punct, acestea devin reprezentări arhitecturale ale cerului văzut, dar şi nevăzut. În plan orizontal, cupolei îi corespunde altarul. Este de remarcat şi corespondenţa extrem de coerentă dintre înţelesul simbolic al elementelor arhitecturale şi reprezentările iconografice care le acoperă. Cerului i se opune pămîntul, aşadar pătratul; spaţiile accesibile credincioşilor sînt pătrate în plan sau derivate din pătrat. De ce pătratul? Lumea terestră a fost, şi mai este încă într-o oarecare măsură, văzută ca pătrată, sau cel puţin avînd patru părţi, corespunzătoare celor patru puncte cardinale. Pătratul definit de cele patru arce pe care stă cupola se extinde în cele patru direcţii, definind o cruce, simbol atît de complex încît aceste cîteva rînduri nu-i pot cuprinde bogăţia semnificaţiilor[6]. Cît despre problema trecerii de la planul pătrat la acoperirea semisferică, sînt de părere (din nou, axiomatic) că cea mai simplă, mai nobilă şi mai subtilă soluţie geometrică este aceea a pandantivilor sferici, pe care i-am idealizat în optimi de sferă perfecte (am profitat de posibilităţile pe care le oferă betonul armat în raport cu tehnicile tradiţionale de zidărie pentru a escamota arhivoltele arcelor). Ar mai fi de spus că am marcat graniţa dintre ceresc şi pămîntesc cu o mică consolă (detaliu care mai are nevoie să fie rafinat) şi că am lăsat deoparte iconostasul, păstrînd soleea (de fapt, o singură treaptă destul de înaltă) ca delimitare între altar şi naos.

Văd interiorul capelei ca fiind destul de întunecos; puţina lumină pătrunsă prin perforaţiile translucide din cupolă şi din conca altarului trebuie să se reflecte în mozaicul cu fond de aur în licăriri nesfîrşite, care nu-şi mărturisesc sursa fizică (soarele intrat pe fereastră sau lumînările) şi devin astfel simbol al luminii increate. Puţinele reprezentări iconografice care îşi găsesc locul în acest spaţiu restrîns trebuie alese cu deosebită grijă[7]. Nu trebuie să lipsească, în primul rînd, Hristos Pantocrator reprezentat în centrul cupolei, apoi, Maica Domnului Orantă în semicupola altarului, Schimbarea la faţă pe timpanul de sud, Învierea pe timpanul de nord, respectiv Răstignirea pe timpanul de vest şi, dacă mai este loc, reprezentări care să mărturisească unitatea Bisericii văzute şi nevăzute. Dacă la interior, după cum am mai spus, arhitectura se smereşte, ascunzîndu-se în spatele iconografiei, în exterior ea trebuie să se exprime în simplitatea ei brută. O primă schiţă folosea expresia tipică a tehnicilor de construcţie (romano-) bizantine: zidărie aparentă de cărămidă, învelitori de olane, cornişe dantelate de cărămizi zimţate scoase în consolă. În cele din urmă am ajuns la concluzia că tehnica de construcţie şi implicit expresia ei trebuie să aparţină timpului nostru. De la Louis Kahn şi Tadao Ando citire, betonul aparent cu rosturi regulate şi punctat de golurile şuruburilor de prindere a cofrajelor este, probabil, cel mai adecvat material în acest sens.

Arh. ***Ana Botez*** *este masterandă în Antropologia spaţiului sacru la UAUIM Bucureşti.*

1. *Dicţionarul explicativ al limbii romîne,* Editura Academiei, Bucureşti 1984, *Mic dicţionar enciclopedic,* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1986, *Dicţionar enciclopedic ilustrat,* Editura Cartea Românească, Bucureşti 1931.

2. *Tu însă, cînd te rogi, intră în cămara ta şi, închizînd uşa, roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns, şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îţi va răsplăti ţie.* (Matei 6, 6)

3. *Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci, faţă către faţă; acum cunosc în parte, atunci voi cunoaşte pe deplin, precum am fost cunoscut şi eu.* (1 Cor. 13, 12)

4. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti 2000

5. Mircea Eliade, *Sacrul şi profanul,* Editura Humanitas, Bucureşti 2000; Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor,* Editura Humanitas, Bucureşti 1992

6. De altfel, intenţionez să dezvolt acest subiect în eseul *Pătrat şi cerc în arhitectura bisericilor ortodoxe.*

7. În cest sens, am consultat Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Editura Sophia, Bucureşti 2000. ▲

Matei MARTIN

Educaţie pentru identitate

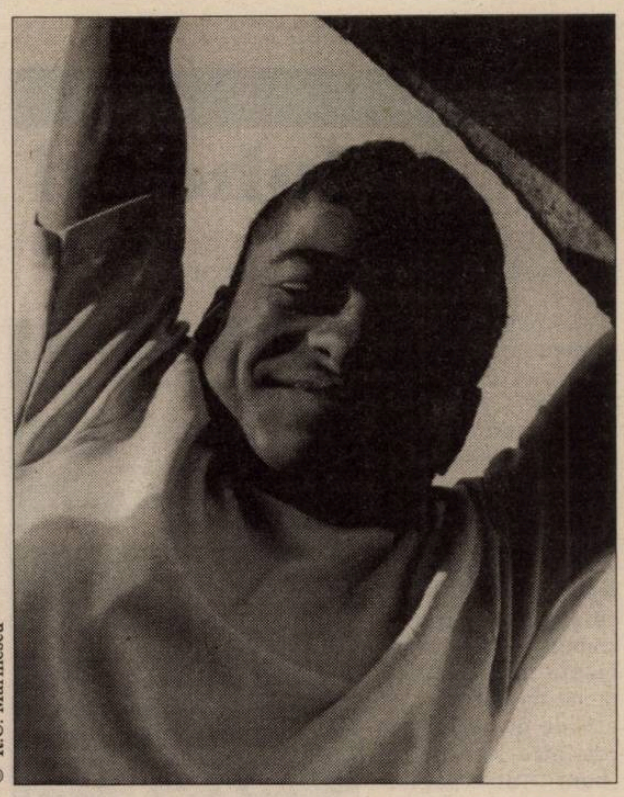

© R.C. Marinescu

Programul „Dezvoltare şcolară în comunităţi cu romi“ derulat de Centrul Educaţia 2000+ poate părea inutil: în comparaţie cu multe alte state din sud-estul Europei, învăţămîntul pentru minorităţile naţionale din România este mult mai dezvoltat: există şcoli cu predare în limbile minorităţilor naţionale şi un cadru constituţional şi legal care interzice discriminarea şi care, cel puţin formal, acordă şanse egale tuturor minorităţilor atît în ceea ce priveşte formarea cît şi în ceea ce priveşte accesul la locuri de muncă. Societatea nu este însă la fel de tolerantă ca legea, iar discriminarea este o realitate. Integrarea romilor depăşeşte politicul, este o problemă culturală ce ţine de construirea unei identităţi culturale fragile, în curs de formare.

Programele Centrului Educaţia 2000+ se adresează şcolilor pentru că acolo pot începe schimbările la nivel individual şi la nivel comunitar. Egalizarea şanselor prin educaţie este o provocare atît pentru promotorul programului, cît şi pentru beneficiarii direcţi, tinerii romi: sărăcia i-a îndepărtat pe romi de şcoală, iar ignoranţa le îngreunează integrarea socială. Programul s-a desfăşurat în cinci şcoli-pilot (două în Suceava, două în Galaţi şi una în Hunedoara) din comunităţi cu populaţie de etnie romă. Impactul scontat de programele derulate de Centrul Educaţia 2000+ în comunităţile multietnice este ambiţios şi greu de „măsurat“.

Între 11 şi 14 iulie 2002, Centrul Educaţia 2000+ a organizat la Sinaia o întîlnire de evaluare a programelor educaţionale pentru romi („Îmbunătăţirea educaţiei pentru copiii romi. Focus pe România“). Nu s-au auzit nici opinii categorice, nici concluzii evidente. Pot spune însă cu certitudine că demersurile organizaţiei au depăşit nivelul experimentalului şi că expertiza acumulată în cei doi ani de derulare a proiectelor educaţionale pentru romi poate fi un punct de plecare pentru proiecte cu impact naţional.

Unul dintre scopurile principale ale proiectului este *conştientizarea,* iar viaţa cotidiană este în acest caz ţinta demersurilor; diferitele reprezentări ale elevului constituie pentru promotorii programului un punct de plecare: o primă reprezentare se referă la dezvoltarea psihologică a copilului, cea de a doua e inspirată de pedagogie şi constituie o reprezentare a copilului ca „şcolar“; o a treia reprezentare este dezvoltată de relaţionare şi interacţiune şi corespunde „copilului real“. Fiecare reprezentare socială înseamnă tot atîtea piste de acţiune. Filozofia Centrului Educaţia 2000+ este că aspectele emoţionale, intelectuale şi interacţionale ale vieţii în şcoală nu pot fi separate.

Conştientizarea cadrelor didactice cu privire la faptul că au de-a face cu elevi foarte diferiţi este doar o primă etapă – punctul central al programului, educaţia, de abia de aici începe. Metodele de lucru moderne, bazate pe cursuri atractive, care să încurajeze învăţarea prin cooperare, sînt o altă provocare: majoritatea copiilor romi nu au frecventat grădiniţa, iar sala de clasă reprezintă pentru ei un mediu de socializare cu totul nou. În general, romii trăiesc într-un mediu tradiţional, rigid, extrem de rezistent la schimbare, iar şcoala este pentru aceşti copii un teritoriu al schimburilor interculturale. O interculturalitate mediată, căci socializarea este dificilă în contextul unei marginalizări de durată. Rolul profesorului este unul fundamental, el devine un fel de om de legătură între două culturi.

Multiculturalitatea a fost de altfel şi una dintre temele centrale ale întîlnirii de evaluare de la Sinaia. Am aflat acum că discursurile despre toleranţă şi multiculturalitate (cele din sălile de *workshop,* cele din instituţiile publice) sînt foarte diferite de experienţele din „teren“: profesorii din şcolile-pilot nu s-au lovit de conflicte deschise între populaţia majoritară şi romi; nu intoleranţa deschisă este adevărata problemă a romilor de astăzi, ci sărăcia, mizeria, conformismul, teama de a renunţa la propria tradiţie: mulţi părinţi romi au acceptat să-şi dea odraslele la şcoală, dar la 13 ani fetele se mărită şi nu mai pot veni la şcoală. Este în acest caz investiţia în educaţia lor o pierdere? Este perdantă investiţia în educaţia copiilor romilor nomazi?

Problema educaţiei romilor este legată de abordare: metodele moderne pot părea eficiente, dar nu reprezintă o soluţie adecvată din punct de vedere cultural. Unul dintre postulatele concepţiei adoptate de centru („Gîndeşte global, acţionază local“) ar trebui reformulat pentru a deveni cu adevărat util...

Vasile Ionescu, lider al organizaţiei Aven Amentza, a făcut cîteva precizări interesante cu privire la situaţia copiilor de etnie romă. Modul de viaţă în care trăiesc aceşti copii – *ţigănie* (comunitate rurală), *mahala* (comunitate urbană) şi *şatră* (comunitate nomadă) – este relevant pentru adoptarea sistemului educaţional. Mai actual este acum *ghetoul,* care face tranziţia între spaţiul urban şi cel rural şi este o comunitate mixtă, multietnică. Marginalizarea în astfel de comunităţi poate însemna uniformizarea valorilor şi pierderea conştiinţei etnice. Educaţia este în acest context cel mai bun factor de coeziune şi de păstrare a identităţii.

Un al doilea factor important care se reflectă în situaţia actuală a copiilor de etnie romă este istoria: România este în opinia lui Vasile Ionescu singura ţară din Europa în care sclavia romilor a fost o instituţie. Dezrobirea şi anul 1918 au însemnat pentru romii din România începutul istoriei – „contractul social“ (Vasile Ionescu) care acorda minorităţilor drepturi egale cu cele ale populaţiei majoritare. Deportarea romilor în Transnistria este o traumă încă actuală şi una din sursele crizei identitare de astăzi, căci mulţi dintre cei rămaşi nu au mai îndrăznit să-şi declare etnia. Pentru cei plecaţi, deportarea a însemnat acceptarea alterităţii.

Comunismul a însemnat pentru populaţia de etnie romă o perioadă de uniformizare. Alfabetizarea – atît cea a populaţiei majoritare, cît şi cea a romilor – s-a petrecut simultan. Decalajele au existat numai în comunităţile izolate şi în şcolile mărginaşe. Pe de altă parte, comunismul a însemnat şi o perioadă de echilibrare în ceea ce priveşte accesul la posturi: întorşi în anii '50 din deportare, mulţi romi s-au simţit atraşi de ideile comuniste şi au putut ajunge în posturi importante în stat. Este momentul în care a apărut o elită a romilor. Începînd cu anii '60, politica asimilaţionistă a regimului comunist a distrus această elită; uniformizarea prin comunism este o altă sursă a crizei de identitate a romilor.

Sistemul educaţional este un punct de plecare pentru reconstrucţia identităţii, dar educaţia trebuie să pornească de la particularismele etniei rome. Educaţia interculturală pleacă de la premisa „eşti diferit, nu poţi fi egal“. De vreme ce imaginea de sine a tinerilor romi începe de la marginalizare *(trăim prin ceilalţi* – aceasta este paradigma socializării romilor în opinia lui Vasile Ionescu), obsesia neromânităţii se transformă în sete de cunoaştere. ▲

Radio Europa Liberă

Grila de programe

Luni-vineri:
06.00-06.30 *Dis-de-dimineaţa cu Europa Liberă*
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
14.00-14.05 *Ştirile*
16.00-16.05 *Ştirile*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-20.00 *Actualitatea*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*
21.05-22.00 *Actualitatea în Republica Moldova*

Sîmbătă:
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.12 *Editorialul săptămînal*
19.12-19.30 *Panoramic cultural românesc*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Duminică:
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.20 *De vorbă cu ascultătorii*
19.20-19.30 *Interviul săptămînii*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Retransmis:
Mix FM Bucureşti 100,6 Mhz
www.europalibera.org

RADIO FREE EUROPE · RADIO LIBERTY

Corect, responsabil şi la timp!

Simona SORA

puzzlecturi

Hohotul şi groaza

● **Mariana Marin, *Zestrea de aur*, Editura Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 2002.**

În primăvară, la primele „întîlniri" ale *României literare*, s-a discutat – pe diferite tonuri – prezenţa culturii în cotidienele de mare tiraj. Lucrurile au luat amploare apoi în cîteva ziare, spiritele s-au inflamat mai tare în scris, ca şi cum ar mai fi trebuit căutate argumente unei tranşări pe cît de abrupte, pe atît de neadevărate: cea între „valoare" şi „bani", între pagina artistă şi cea împărţită în centimetri pătraţi de publicitate. Într-un moment realist-pragmatic al acelei discuţii, în aula Fundaţiei Culturale Române (cu rezonanţa ei de invidiat) a răsunat un hohot de rîs dintr-acelea care te loveşte în plexul solar de începi să rîzi empatic, ca în copilărie cînd colegul de alături dădea foc unor artificii în bancă. Vorbitorul s-a oprit şi a făcut linişte. Cînd şi-a reluat demonstraţia (poate cam cinică, dar din lumea reală), hohotul a izbucnit cu aceeaşi intensitate, ca şi cum ar fi fost înregistrat în prealabil. M-am întors spre locul de unde venea şi am văzut-o pe Mariana Marin serioasă, aproape concentrată la discuţie, iar dacă cineva de alături nu m-ar fi lămurit, nu mi-aş fi imaginat că dublul hohot îi aparţinuse.

Am citit antologia de autor amintindu-mi hohotul acela (din multe poeme ale sale, *Medicaţie pentru groaza şi hohotul, Hohotul manechinelor*) şi figura serioasă, neclintită a poetei. Îmi pot imagina de ce rîdea Mariana Marin, dar nu aici e problema, ci în felul în care rîdea: irepresibil, contagios şi încremenit, ca cineva care nu (mai) are nimic de pierdut. Cam aşa cade şi antologia intitulată ironic *Zestrea de aur:* ca un hohot şfichiuitor pe faţa impasibilă a epocii revizuirilor. În peste 300 de pagini, Mariana Marin antologhează (e un fel de-a zice) poeme din cele patru volume de poezie de pînă acum, unele apărute şi în antologia *Cinci*, semnată împreună cu Romulus Bucur, Bogdan Ghiu, I.B. Lefter şi Al. Muşina, la care adaugă o secţiune nouă, intitulată testamentar *Zestrea de aur*.

Se cunoaşte destul de bine povestea mutilării celei de-a doua cărţi a Marianei Marin. După debutul poetei „lunediste", în 1982, cu *Un război de o sută de ani*, foarte bine primit de critică, cea de-a doua carte de versuri, *Atelierele*, a fost respinsă de cenzură. Nefiind de acord cu indicaţiile acesteia, poeta şi-a retras cartea. Peste cîţiva ani, totuşi, ea a apărut la Editura Cartea Românească sub titlul *Aripa secretă* printr-un artificiu care, se pare, i-a fost sugerat poetei de Florin Mugur: transformarea *Atelierelor* într-un jurnal apocrif al Annei Frank, tînăra evreică olandeză de 16 ani, autoarea unui jurnal cutremurător, deportată şi gazată în lagărul de la Bergen-Belsen cu două luni înainte de eliberarea Olandei. Într-o cronică din 1991 la adevăratele *Ateliere*, Nicolae Manolescu explică atît contextul (delirant şi din ce în ce mai incredibil), precum şi rezerva sa de a scrie despre volumul apărut în 1986, dedicat păcii şi care „avea rostul ca obsesiile, fantasmele şi în general neagra imaginaţie a Marianei Marin să pară inspirate de... fascism" (*România literară*, nr. 19, 1991).

În antologia întocmită în 2002 de Mariana Marin veţi putea citi însă şi *Aripa secretă*, dedicată lui Florin Mugur, „adevăratul lector al acestei cărţi", şi *Atelierele*, scrisă între 1980 şi 1984. Multe poeme *(Destin, Gheruţa, Limba scrisă sub pleoape)* apar de două ori în aceeaşi (nouă) carte. În cazul altor poeme se poate vedea intervenţia cenzurii sau poate asumarea (consimţirea) la artificiul cu pricina, sugerat de Florin Mugur pentru salvarea (?) cărţii. Iată *Racul* din *Aripa secretă:* „Floare a morţii indiferenţa ta, Anne. / Te retragi din lume cu perseverenţa racului. / Îl laşi pe el, să aibe el dreptatea, / să te îngroape el în liniştea serii, / să se bucure el se mirosul tău / când i se deschid călimări / şi ţi se bat în cuie cuvintele, flori ale morţii." Şi *Racul istoric* din *Atelierele:* „Floare a morţii indiferenţa noastră. / Ne retragem din lume cu perseverenţa racului. / Îl lăsăm pe el / să aibe dreptatea, / să ne îngroape el în liniştea serii, / să se bucure el de mirosul nostru / când i se deschid călimări / şi ni se bat în cuie cuvintele, flori ale morţii."

Nu ştiu cîţi scriitori şi-ar fi întocmit astăzi o asemenea antologie (cu prefaţa unui tînăr critic, C. Rogozanu, care abia se născuse cînd Marianei Marin i se croşeta cartea), alcătuită din succesive exuvii (cum ar zice o altă poetă) asumate şi refuzate, dar niciodată uitate sau ocultate. Adevărul e că debutul poetei, oscilînd între un neoexpresionism patetic şi o autoironie amară, obsesia învăţării unui „alfabet nou" şi litaniile în „limba nepămînteană" se pot regăsi intacte în extraordinara carte de versuri din 1999, *Mutilarea artistului la tinereţe,* şi datorită acestui proces de autolustraţie care a început de mult şi s-a încheiat în această antologie.

Aceasta am fost, aceasta am devenit, cu ajutorul vostru – spune poeta în noua carte despre familiarizarea cu mai multe feluri de moarte, încheiată cu o elegie la fel de tulburătoare ca elegiile din cartea ei mutilată şi apărută mult prea tîrziu: „Mă grăbesc înspre moarte / fără un înţeles anume, / fără rochie de mireasă, / fără zestrea de aur. / Fără mine. / Mă grăbesc senină / Şi amară / de-a latul patriei. / Parcă ar fi fost mîine".

P.S. N-am înţeles deloc pica globală a lui C. Rogozanu, prefaţatorul antologiei, pe critica de poezie care foloseşte citatul şi parafraza. Se poate face – cu citate sau ocolindu-le programatic – critică bună sau critică proastă. Întîmplător, în prefaţa pe care a scris-o, citarea poeziei *memorabile* a Marianei Marin, compararea variantelor ar fi fost absolut obligatorii, dat fiind ineditul procedeului. Şi dacă ne obstinăm să facem abstracţie de utilele cronici de întîmpinare la diferite volume ale Marianei Marin, scrise de N. Manolescu, Ion Pop, Mircea Mihăieş, Al. Cistelecan sau Grete Tartler, să nu uităm măcar că printre „duşmanii poeziei" cu care se războieşte tînărul critic ar mai fi vreo cîţiva parafrazatori care, în pană de idei, citează cam mult – C. Bousoño, A. Amado, W. Dilthey, M. Heidegger. Şi alţii.

▲

Adina POPESCU

Rendez-vous la Mond'art Café gallery

Am fost surprinsă de invitaţia la proiecţia de filme studenţeşti de scurt-metraj de la Galaţi, deoarece ştiam că în Bucureşti nu există nici un fel de reţea de distribuţie a acestui gen de film şi, în afară de serile organizate de Club A şi de cele două festivaluri, „CineMaIubit" şi „Dakino" la care anumite condiţii trebuie (sau nu) îndeplinite (la Dakino îţi poţi pierde timpul uitîndu-te filme turistice despre munţii Alpi, de cîte o jumătate de oră care, din start, n-au avut nici un fel de intenţie artistică), aceste scurt-metraje nu pot fi vizionate. Multe dintre ele nici nu îndeplinesc condiţiile tehnice ale unor proiecţii care să nu devină obositoare; sînt filme „încropite" fără buget, unele la nivel de amatori, care au avut, iniţial, o idee şi un mesaj, dar sînt filmate pe VHS, iar imaginile tremurate din lipsă de trepied (să nu mai vorbim de travelling şi de macara!) îţi dau o impresie generală proastă, uneori penibilă. Mai sînt şi filme pe suport digital sau pe Beta care au beneficiat de o minimă sponsorizare sau de banii de buzunar ai autorului, dar şi acestea nu au o soartă mai bună. Sînt filme de sertar, de videotecă personală pe care, cîteodată, ţi-e ruşine să le arăţi chiar şi prietenilor sau familiei (căci trebuie să le explici, în prealabil că „nu ţi-a ieşit ceea ce trebuia să iasă, din cauză că...").

Evenimentul a avut loc, pe data de 3 august, la *Mond'art Café gallery* şi a fost o iniţiativă a celor doi patroni, Bogdan Ionescu şi Nicoleta Trandafir. Este o cafenea din centrul comercial al Galaţiului unde pe lîngă că poţi asculta muzică, poţi bea o cafea, un ceai, sau un cocktail, poţi privi şi lucrările de pe pereţi, căci primul scop al cafenelei a fost acela de a fi o galerie de artă (de altfel, în acelaşi spaţiu există un mic shop cu materiale de artă plastică, de la culori de ulei pînă la creioane şi cărbune natural sau saşiuri cu pînză gata preparată, apoi servicii de înrămări profesionale pentru lucrări de grafică, pictură, afişe publicitare şi de film). Deschiderea cafenelei a coincis cu un vernisaj al expoziţiei de pictură intitulată „Punte" la care au participat artişti din Piatra Neamţ, Cluj şi Galaţi. A urmat o seară cu un moment teatral, tip *one man show*, susţinut de actriţa Carmen Albu de la Teatrul Dramatic din Galaţi, urmat de un recital folk al Mariei Dănăilă şi, în sfîrşit, seara proiecţiilor celor opt filme de scurt-metraj.

„Ideea principală este să transformăm aceste manifestări în evenimente mediatice, la nivel local şi nu numai...", spune Bogdan Ionescu, patronul cafenelei. „Noi încercăm să le promovăm şi sperăm cu timpul ca şi alte persoane să se implice; de exemplu, vrem să stăbilim contacte cu alte galerii din ţară pentru ca lucrările expuse să fie văzute nu numai de gălăţenii care află întîmplător, din presa locală, de vernisaje şi vin din curiozitate, uneori chiar cu o anumită teamă". Bogdan a absolvit un colegiu de design publicitar, are studii de restaurare de artă. Îl poţi întreba, din curiozitate, care este intenţia: cea de a transforma arta într-o „afacere" (dacă este posibil aşa ceva în România) sau cea de a-şi satisface anumite capricii şi, pornind de la afacerea propriu-zisă, să stimuleze arta? Bogdan afirmă că organizează acest gen de manifestări în primul rînd din pasiune, dar, pe de altă parte, ar mai trebui plătită şi chiria pentru spaţiul său comercial, ar fi ideal să iasă şi un profit... Oricum, primul pas este promovarea, iar el este dispus să sacrifice nişte bani pentru a-i sensibiliza pe cei care pot să investească şi pentru a se ajunge la vernisaje de o mai mare anvergură şi chiar la un festival de film. În cafenea nu pot intra mai mult de cincizeci de persoane, aşa că evenimentul capătă o mică amploare. Rămîne site-ul de pe Internet pe care-l va finaliza pînă la sfîrşitul verii, presa şi televiziunile locale. Nicoleta Trandafir, care a absolvit anul trecut A.S.E-ul (Turism-servicii) este cea care calculează cîţi bani pot intra în această „afacere". Bogdan mai declară: „n-aş fi putut să fac aşa ceva la Bucureşti, este mult mai simplu la Galaţi, deoarece nu există acea mafie în care toţi tind să se promoveze, să se mediatizeze. Aici, oamenii sînt mult mai avizi de a cunoaşte ceva nou şi în a participa". Nu sînt atît de îmbîcsiţi de informaţie, aş adăuga eu. La Galaţi, un film realizat pe o bandă magnetică VHS, poate căpăta mai multă valoare ca în Bucureşti, deoarece filmul nu trece prin acele furci caudine tehnologice... el este doar un film!

Revenind la seara proiecţei celor opt scurt-metraje (dintre care unul *Aceeaşi gară pentru doi* a fost realizat cu sprijinul C.N.C., regie Radu Potcoavă, iar un altul a primit premiul pentru cel mai bun film de 16 mm la Festivalul de Film „CineMaiubit" 2001, *Sevraj*, regia Vali Albineţ), ne-am pomenit, cei trei invitaţi, regizori (deşi e prea mult spus!) ai lui Bogdan Ionescu în cafeneaua-galerie, vizionîndu-ne încă o dată filmele, de data această pe un ecran adevărat, ci nu pe ecranul televizorului de acasă. O atmosferă intimă ca la un *rendez-vous d'amour* dintr-o cafenea pariziană. Aproximativ treizeci de invitaţi, presa şi televiziunea locală. Emoţiile noastre, ale „regizorilor" incapacitatea de a purta discuţii cu publicul şi timiditatea lui de a ne pune întrebări etc. Dar mai bine să lăsăm filmele să vorbească!

Afară, un grup de „băieţi de băieţi de Galaţi" se uitău prin geam la ecran şi puteai auzi replici, rostite cu entuziasm, la cîteva cadre: „Uite, bă, ăla şi-o bagă în vână!" sau „Pletosu' ăla cîntă la chitară!". N-au avut curajul să intre înăuntru, Nicoleta a mărturisit că înainte să preia ea şi cu Bogdan spaţiul comercial, acolo era o cîrciumă de cartier, iar acum se mai întîmplă uneori ca vreun „veteran" să intre în cafenea la ora nouă dimineaţa să ceară o vodcă, să realizeze că nu şi-o poate permite, după care să se holbeze pe pereţi la lucrările de la ultimul vernisaj, „Ce frumos s-a făcut aicea şi io n-am ştiut nimica!"

Galaţiul e un oraş care-ţi dă senzaţia de vacanţă, poate tocmai din cauza falezei de la Dunăre şi a teraselor ce o mărginesc, respiri un alt aer, ronţăi floricele, dacă e prea cald faci şi o baie, poţi să treci cu vaporaşul pe malul celălat, am văzut şi un vînzător de bragă şi e linişte (?!)...

▲

Andrei GORZO

dilematograf

Trimiteri, trenuri, travestiuri

***8 femei* / *8 femmes* (Franţa 2001), de François Ozon.**

Despre *8 femei* s-a mai scris în aceste pagini, cu ocazia Festivalului de la Berlin, apoi a Festivalului Transilvania. Dar revin la acest film, din două motive: a fost victima unei cronici leneşe, alăturea-cu-drumul, în *Academia Caţavencu*; şi este cel mai rafinat, mai euforizant divertisment distribuit la noi, de la *O familie genială* – acea comedie magnifică despre depresie, pe nedrept eclipsată de fenomenul *Amélie*. Vă reamintesc cine sînt cele opt şi despre ce e vorba: Catherine Deneuve, Isabelle Huppert, Danielle Darrieux, Fanny Ardant, Emmanuelle Béart, Virginie Ledoyen, Firmine Richard, Ludivine Sagnier; mai există şi un bărbat – stăpînul casei în care se petrece întreaga acţiune – pe care noi nu-l vedem şi pe care una (?) dintre ele l-a ucis; demascări în lanţ; Agatha Christie cu numere muzicale... Şi mult mai mult de-atît, pentru că François Ozon (care încearcă în fiecare film ceva nou) îşi exhibă aici febleţea pentru reprezentările feminităţii din filmele vechi, şi umple ecranul de stele. Nu numai cele opt, ci şi Romy Schneider, Rita Hayworth, Lauren Bacall, Lana Turner, Ava Gardner, Leslie Caron, spirite chemate cu ajutorul unui tablou, al unui port-ţigaret, al unei perechi de mănuşi, miraje înfiripate dintr-o supradoză de Technicolor sau dintr-o atitudine: Huppert transformîndu-se dintr-odată din fată bătrînă în sirenă, coborînd o scară interioară care n-ai vrea să se mai termine şi declarînd cu cea mai sexy voce răguşită că aşa, deodată, i s-a făcut chef să fie frumoasă; Ardant scoţîndu-şi mănuşile sau rîzînd de plăcere atunci cînd Deneuve cîntă; Béart schimbîndu-şi coafura dintr-o mişcare a capului; Darrieux cîntîndu-ne că *„il n'y a pas d'amour heureux“*, cu atîta tristeţe încît cinefilul îşi poate aminti de *Mayerling*, cu Charles Boyer în rolul arhiducelui Rudolf şi aceeaşi Darrieux, tînără şi superbă în 1936... Sînt femei în vechea tradiţie hollywoodiană, în care feminitatea implică pericol, intrigi şi minciuni, jocuri ale căror reguli rămîn secrete pentru bărbaţi, dorinţe şi duşmănii terifiante; sînt atît de incorecte politic (roind în jurul bărbatului din casă ca nişte fluturi) şi, chiar de-aceea, sînt atît de *glamorous*... Ozon ştie că frumuseţea lor este inseparabilă de poezia artificialului, de culorile parfumate, *à la* Minnelli, de ninsoarea falsă de-afară, de coloana sonoră care marchează, cu insistenţă demodată (pa-baaam!) momentul găsirii cadavrului. Dar dincolo de toaleta sofisticată, de machiaj şi de zorzoane, filmul are o inimă – altfel cîntecul acela despre lucrurile pe care le fac oamenii ca să nu mai fie singuri (*„ils font du cinéma“*, printre altele) n-ar fi atît de puternic cum este, în interpretarea Firminei Richard. Şi cronicarul de la *Academia Caţavencu* îl consideră lipsit de miză – „un fel de parodie locală, adresată publicului francez, care numai el ştie ce se parodiază“. Nu, nu numai publicului francez, ci oricărui spectator pentru care cinematograful nu s-a inventat azi-dimineaţă.

***Trenul vieţii* / *Train de vie* (Franţa-Belgia-Israel-Olanda 2002), de Radu Mihăileanu.**

Da, este un film mult mai bun decît *Viaţa e frumoasă* al lui Roberto Benigni. Benigni a realizat o alegorie despre rezistenţa la Rău prin Rîs, o comedie atît de apăsată de greutatea Mesajului, atît de speriată că ar putea fi înţeleasă greşit şi învinuită de vulgaritate, încît nu mai îndrăznea, sau nu mai ştia cum să fie comică. Dădea înapoi atît din faţa Răului, cît şi din faţa Rîsului. Dimpotrivă, filmul lui Mihăileanu *este* comic, şi comedia – sănătoasă, tradiţională, pe înţelesul tuturor – este, în acelaşi timp, un memento („Uitaţi-vă!“, ne spun realizatorii. „Viaţa pe care v-o arătăm noi este cea pe care naziştii au încercat şi aproape au reuşit să o distrugă.“) şi o strîmbătură obraznică, triumfătoare, în faţa Răului („Felul de viaţă, genul de umor, pe care au vrut ei să le distrugă, se află în acest film, deci au supravieţuit.“). Plecarea trenului în care evreii, deghizaţi în nazişti şi prizonieri, se autodeportează spre Uniunea Sovietică şi, de acolo, în Palestina, este de neuitat: un sat întreg fuge în noapte; a doua zi, poştaşul nu va mai găsi pe nimeni; o mare evadare fericită şi imposibilă, ca într-un basm. Majoritatea personajelor sînt caricaturi şi tipuri comice. Mihăileanu le ia din teatrul idiş şi nu încearcă să le dea adîncime, dar le dă căldură. Cel mai complex personaj este tîmplarul care acceptă în silă să joace rolul ofiţerului nazist, iar apoi îşi intră atît de bine în rol, încît ajunge la cuţite cu „prizonierii“ şi meditează amar la însingurarea superioară a soldatului german perfect.

Trenul vieţii e genul acela de cinema simplu, simţit, umanist, la care te-ai aştepta să răspundă oricine. Şi totuşi, spectatoarea aceea care a stat lîngă mine şi-a scos celularul la sfîrşit şi, cu o voce cultivată, a dat un raport al cărui rezumat ar fi: „muzică foarte bună (Goran Bregovic), ideologie foarte suspectă“. Mi-a venit să-i spun: „Într-adevăr, duduie, ce te faci cu umaniştii ăştia? Ar trebui puşi la zid cu toţii, mama lor de suspecţi!“ Dar n-am avut curaj – mi-ar fi răspuns cu Dumnezeu ştie ce citat nimicitor.

***Triumful dragostei* / *Le Triomphe de l'amour* (Italia-Anglia 2001), de Clare Peploe.**

Mira Sorvino este tînăra prinţesă care se transformă în tînărul gentilom Phocion, ca să ajungă la prinţul alungat de pe tron şi crescut în ură faţă de toate femeile şi în special faţă de ea. Ben Kingsley este filozoful al cărui sistem, avînd la bază dispreţul faţă de toate trăirile non-intelectuale, se prăbuşeşte la primul bobîrnac al prinţesei. Fiona Shaw este sora filozofului şi creaţia lui ascultătoare, pînă cînd se îndrăgosteşte de declaraţiile de dragoste ale lui Phocion. Iar această ecranizare după Marivaux, produsă de Bernardo Bertolucci (de asemenea, scenarist) şi realizată de Clare Peploe (soţia lui Bertolucci), este răcoritoare şi jucăuşă, deloc complexată de propriul teatralism şi nici pe departe asfixiată de costumele de epocă. Dimpotrivă, Sorvino nu e nicicînd mai fermecătoare decît atunci cînd se fuduleşte în hainele ei de prinţişor (iar faptul că face un bărbat atît de neconvingător îi sporeşte farmecul); Kingsley e un mare măscărici al iubirii, constipat, dar gata să se dezlănţuie (pasiunea îi vine ca o tichie de bufon şi faptul că e conştient de asta îi întăreşte şi mai tare pasiunea); iar Fiona Shaw e uimitoare, feminitatea se învolbură în ea, ameninţînd să izbucnească, luînd cu ea totul – haine, inhibiţii, loialitate faţă de ideile fratelui (iar faptul că este ridicolă o face cu atît mai emoţionantă). Simţirea bate raţiunea prin KO, cu propriile arme (prinţesa/Phocion seduce calculat, inteligent, cu metodă) şi cu preţul cîtorva lovituri sub centură. Din fericire, victimele – filozoful şi sora lui – se ridică la timp ca să intre în corul ce consfinţeşte, la final, triumful iubirii. Dacă ar fi rămas la podea, suferinţa lor ar fi strivit comedia. Aşa, perversitatea este agreabilă: triumful dragostei este, aici, triumful costumelor de teatru şi al oglinzilor mincinoase; seducţia înseamnă deghizare – un rol pe care îl joci pentru că celorlalţi le place – şi iluzie optică – trucuri menite să-i facă să se uite la tine şi să-şi recunoască propriile trăsături, reflectate măgulitor.

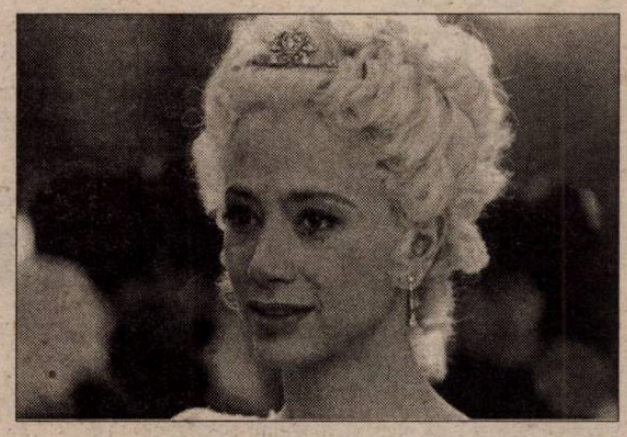

▲

Maxim BELCIUG

VOCEA de pe vale

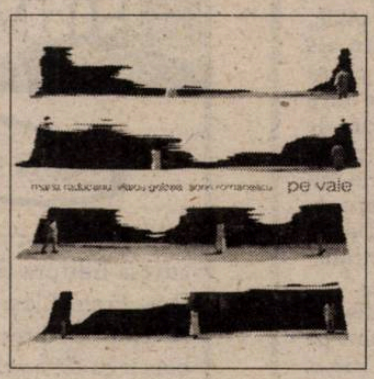

Cei ce au o anume „structură“ sufletească se întîmplă să mai dea năvală prin cluburile bucureştene ca să vadă şi să audă concertele (cîntările) *live* de jazz sau alte muzici ce prind *viaţă* ici şi colo. *Cîntările* acestea nu sînt neapărat – luate în parte – cîte o *Cîntare a Cîntărilor*. Nu tot ce se întîmplă este minunat numai pentru că se întîmplă... Simţul critic fiind gata evocat, mă grăbesc să adaug că unele apariţii sînt cu adevărat excepţionale, minunate. Astfel stau lucrurile în cazul Mariei Răducanu – o voce greu de *descris*. Tot ce aş putea spune ar ţine de domeniul *elogiului* (ditirambului, laudativului ieşit din orice matcă...). Mă voi rezuma la a o numi VOCEA în continuarea acestui text. VOCEA aceasta aminteşte de o altă VOCE a românilor: Maria Tănase; sau de una a francezilor: Edith Piaf; sau de una a portughezilor: Amalia Rodrigues; sau de altele, în acelaşi mod excepţionale (Cesaria Evora, Mahalia Jackson...). Am numărat aceste VOCI nu pentru a mi se răspunde că *există mari diferenţe* între ele, după diverse criterii, ci sperînd să se înţeleagă ceea ce le uneşte – o *simţire „anume“*; o cantitate şi o calitate a ei. Acum, după ce am sugerat vag (?!) că ceea ce face Maria Răducanu este *frumos* nu îmi rămîne decît să mă bucur de apariţia primului ei CD, aşteptat de altfel cu nesaţ de o bună vreme... Aici mă opresc, recitesc ce am scris, mă întreb de e bine ori ba şi, surpriză, nu îmi reprim adăugirea că înregistrările Mariei *trebuie să existe şi să sporească; trebuie tezaurizate*.

CD-ul se numeşte *Pe vale*, îl aduce la lumina *La Strada Music*. Muzica se face în *trio*: Maria Răducanu – *vocal*, Vlaicu Golcea – *double bass*, Sorin Romanescu – *guitar*. Idiomurile în care se mişcă dezinvolt cei trei pot surprinde prin nevecinătate, VOCEA însă le leagă şi le ţese. Rezultatul este *unitar* (vorba aceea *critică)* şi vînos (vorbă mai neaoşă). Cîntecul tradiţional românesc (Pe vale, Trei focuri, Fată dalbă de împărat, Corindeni) *acompaniat netradiţional* (termenul de *acompaniament* neavînd de fapt ce căuta aici, de vreme ce basul şi chitara nu sînt deloc „cuminţi“) stă lîngă Lennon/McCartney şi lîngă compoziţii ale celor trei (compoziţii ce fac aluzie la sau chiar ţin de jazz). În cîteva vorbe mai fistichii aş mai spune că *planurile instrumentale* (muzicale) nu stau în umbra (urma) celui *vocal,* instrumentele dezvoltînd paralel, independent pînze, suprafeţe hiperboloidale de rotaţie muzicală pe care se ţine bine, în picioare, glasul. Sînt aici şi trei *solo*-uri interesante (nu găsesc acum să le strig altfel): unul de VOCE, unul de bas, unul de chitară (iată o parafrază pseudo-involuntară şi puţin ceţoasă la un cîntec de Federico García Lorca). Iar că tot veni vorba de străini se povesteşte că nişte francezi din Franţa vor să scoată acolo un disc cu Maria Răducanu cîntînd cîntecele Edithei Piaf. Şi dacă-i adevărat?! Pînă una-alta grăbiţi-vă să ascultaţi *Pe vale*, căci, după spusa aceea ce ţine de domeniul public, ori nu, nici nu ştiţi ce pierdeţi!

▲

Dilema vă recomandă

● ...*Dilema* (marţi, 27 august, ora 20, pe HBO). Fie-mi îngăduit să recomand acest film, înainte de a-l fi văzut, dintr-un motiv lesne de înţeles. (Dan Stanciu)

● Sîmbătă, pe România 1, la 21,10 (ce oră!): *Ia banii şi fugi* – primul film (ca regizor) al lui Woody Allen; şi, pe casetă video, *În dormitor* de Todd Field, cu Sissy Spacek, Tom Wilkinson şi Marisa Tomei. (Alex. Leo Şerban)

● Duminică, la TVR 2, la 15,30, un nou episod din documentarul BBC – *Time Watch* (tradus cu totul greşit „Timp pierdut“, susţin anglofilii). Un serial despre spionajul şi contraspionajul englez în timpul celui de al doilea „mondial“ şi în războiul rece – cum numai ei ştiu să facă. Agenţi dubli, tripli, şefi, miniştri, martori bătrîni, experţi în dezinformare ca „artă a războiului“, totul povestit pe un ton liniştit, fără emfază, chiar „fair-play“, într-un montaj inteligent, de o ironie concisă. Pasionant. Oricîte ştim despre oamenii lui Smiley. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Simona SORA

Iaromira POPOVICI

bazar

Poetul din Flămînzi

Gheorghe Prodan, din Flămînzi, este, la prima vedere, cadru sanitar. De fapt, este unul din poeţii satului, cu multe volume apărute la Botoşani, la Editura Axa *(Amurg, Umbre şi urme, Epigrame şi catrene)*. L-am descoperit „urmărindu-l" pe un alt poet, Gheorghe Puşnei, mai în vîrstă şi bărbos, pe scurt, arătînd aşa cum ne-am fi aşteptat să arate un poet, care venea în vizită la tovarăşul său mai tînăr. Mai tîrziu am aflat că murise un vecin, şi trebuiau să scrie cîteva lucruri despre el. Pe „moşul" Puşnei l-am pierdut, alegîndu-ne doar cu un volum de-al dumnealui, dar l-am cunoscut, în schimb, pe Gheorghe Prodan, căruia i se spune Giovanni (probabil datorită înfrăţirii cu Italia de care vorbeam mai devreme). În poeziile sale, acesta se inspiră din realitate: „Eu mă inspir din realitatea înconjurătoare. Am şi rude dincolo de Prut, şi am în vedere hotarele strîmbe, sau ştirbite ale ţării noastre şi am oglindit în anumite poezii. Plus de asta, eu mai citesc în ziar, şi mai văd pe-acolo cîte un articol, şi-apoi fac cîte o epigramă".

Se creează, astfel, un nou tip de combinaţie aparent antitetică între actualitate şi poezie, între obiectivitate şi trăiri personale. Ştirea devine subiect poetic, pentru rapsozii populari: între cultura populară şi folclor, în acest caz, se estompează barierele. Şi stilistic există un amestec inedit între limbajul şi versificaţia clasicilor noştri, cu accent pe Eminescu, de la care se trag toate, şi lexicul mai sec, şi mai oficial, al ştirilor: „Cînd unii urcă sau coboară / Trec care cu a lor povară / Dar noi ştim viaţa de la ţară / Suspin ni-i viaţa şi ocară / Iar unii urcă sau coboară / Pe şefi în cot nu o să-i doară / Cînd vite spre apus coboară / Vin alte vite de povară / Să urce a vieţii tristă scară / Poveri să duc-apoi să moară". Voci profetice, de la Coşbuc şi Goga citire, se îmbină cu cele mai prozaice, cu nuanţă administrativ-birocratică, ale limbajului semi-oficial. Oricum ni se oferă o nouă perspectivă a vieţii la ţară, dintr-un sat nu tocmai sămănătorist: „Din veac, mereu, din an în an / Cine-i cu turma e cioban. / Multe-s schimbate acum la noi / Ciobanu-i şi şofer la oi / Forma e cam modificată / Ciobanul cel de altădată, / La şold el are tranzistorul / Iar în geandîr telecolorul (...) El are cont la bancă, vilă / De cei sărmani nu are milă" („Cioban... emancipat"). Despre schimbările tinerei generaţii citim şi în poezia *Înstrăinare:* „Voi toţi acei ce aţi plecat / Prin ţări spre nesfîrşita zare / Cu voi atunci nu aţi luat / Patria sfîntă pe picioare / Aici vă e copilăria / Prietenii, locul natal, / Tristeţe, ura, bucuria / Stîna cu turma de pe deal". Ideea acestei poezii este continuată într-o alta, mai virulentă, à la *Scrisoarea a treia*, partea a doua, evident, păstrînd proporţiile: „Ne dezmoştenesc străinii, / Par-am fi fără stăpîn / Oare este o ruşine azi să spui că eşti... Român? / Se duc fetele din ţară, biete, triste şi sărmane / Înspre depărtări budiste, spre ţinuturi musulmane / Pentru bani şi alte bunuri, unde se prostituează" (*Ruşine-i să fii român?*)

„Din Hîrlău înspre Flămînzi / Gata: trenul nu mai vine / Au plecat cei buni şi blînzi / Răii iau traverse, şine / Au plecat spre depărtări / Muncitori, maşini, dragline / Triste acum pe şantier / Cu regret: trenul nu vine / Ca un vis s-a spulberat / C-o veni cîndva pe şine / Ce-au făcut: au demontat / Nu speraţi / Trenul nu vine". Aceste versuri, pe care poetul însuşi ni le-a citit în sufrageria casei sale din Flămînzi, pot fi o „chintesenţă" (cuvînt mult iubit de profesorii de limbă română) a vieţii de tranziţie rurale neaoşe. Şi totuşi, poetul Giovanni nu şi-a pierdut speranţa: la liceul Sîngerei, 20 de km mai departe de Bălţi, în Basarabia, are acolo, pe sală, un compartiment al lui. Se află în acelaşi loc, ca parte din muzeul liceului, cărţile poetului; şi, în plus, un ban din anul naşterii lui Eminescu, ţărînă din mormîntul său din Bellu şi de la Ipoteşti. Acolo, odată pe an, la sfîrşit de lună mai, cînd clasa a 12-a predă clopoţelul clasei a 11-a, poetul din Flămînzi este prezent. E o ceremonie excepţională, cu oameni aleşi şi copii excepţionali, toţi viitori studenţi. ▲

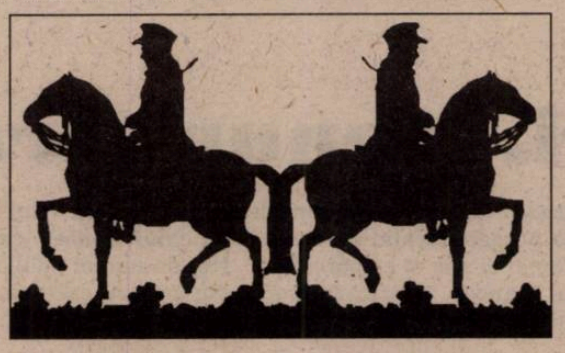

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Aimez-vous Balzac?

Printre atîtea evenimente datate cu ziua de 21 august în era noastră (de 34 de ani, îmi pun în fiecare „21 a opta" „Simfonia Praga" în numele lui Dubcek şi alor săi), iată azi, în 2002, 152 de ani de la înmormîntarea lui Honoré de Balzac.

Sicriul i-a fost însoţit de ministrul de Interne Baroche, de Alexandre Dumas, de Victor Hugo, de George Sand şi de Sainte-Beuve, criticul care niciodată nu l-a preţuit pe măsură („dl de Balzac nu ştie să dezvolte o situaţie..."), asumîndu-şi astfel un păcat pentru care mulţi nu-l vor ierta, aceştia uitînd că, măsurîndu-se cu Balzac, criticul a dat propriei sale meserii o statură balzaciană.

Se păstrează, în reportajele acelei zile pariziene, vorba şoptită pe drumul funebru de ministrul Baroche, către Victor Hugo: „C'était un esprit distingué!". Dacă e în general pozitiv ca miniştrii de Interne să aibă o bună părere despre scriitorii de geniu, e cu atît mai bine cînd au şi dreptate. Balzac a fost un romancier, adică un savant, un arhitect, un inginer, un industriaş, un chimist, un sociolog în ale pasiunilor şi, firește, toate aceste meserii luate laolaltă dau un „esprit distingué", un spirit deosebit.

În istoria operelor omeneşti, el se distinge ca un pisc care, e drept, a putut să apară multora, prea multora, accesibil (de unde celebrul oftat sarcastic al criticii literare la atîtea romane din secolul 20: „encore du Balzac"...), el păstrîndu-şi acele taine de faună, de floră, rocă şi oxigen care-i permit să domine o perspectivă şi să definească, pentru multă vreme, formele de relief ale unei hărţi dintotdeauna ciudate şi complicate, aceea numită atît de simplu, inuman de simplu, paralizant de simplu: sufletul omenesc.

El fascinează pînă departe, în timp, impasibil la intemperiile de modă şi climă, răsucind cu o singură suflare, de masiv muntos, obiecţiile de gust şi temperament. Detestînd orice dictat în literatură, voi recunoaşte, de ajuns de stingherit, ca pe o posibilă eroare la care nu renunţ, că mi-a fost şi mi-a rămas suspect tot omul care mi se laudă că „Balzac nu e pe gustul meu, nu-l suport... prefer Proust... prefer Faulkner...". De fiecare dată, la auzul acestui dispreţ – rostit şi cu multă fală – spiritul mi s-a încordat şi sprîncenele mi s-au încruntat, constatînd sistematic (după ce ceream minime explicaţii) că nu „Salonul cu momîi" ieşea prost din argumentarea respectivă. Chiar şi după ce am cunoscut obiecţiile distrugătoare ale lui Tolstoi la Shakespeare (nu diferenţiază personajele prin limbaj...), chiar şi după ce l-am „auzit" pe ultimul meu idol, Nabokov, ce putea să spună despre insuportabilele inegalităţi ale lui Dostoievski, nu mi-am reconsiderat dogmatismul meu probalzacian, recurgînd la o expresie cu totul nedemocratică, fie şi snoabă: „Să nu-l suporte pe Balzac cititori ca Nabokov, ca Tolstoi!".

În fond, cei care socotesc de „bon ton" să considere „Comedia umană" schematică, mă rog, tezistă, nu sînt atenţi (blînd spus!) la nuanţa că la Balzac totul se ţine pe o respiraţie de ordin (aproape) supranatural, ca în epopeile de bază ale omului. În jocul exclusivismelor, ceea ce i se opune e fie derizoriu, fie iluzoriu ca antibalzacianism: Proust, de pildă, s-a dovedit că are în grinzile operei sale toate calculele de statică ale „Comediei". Faulkner mergea la el cu „Comedia umană", „ca s-o poată deschide cînd voia să întîlnească un om". Azi nimeni nu mai poate dura o operă literară fără studiile lui de rezistenţă a materialului uman, de „organizare a vocii", fără metodele lui de observaţie şi ecuaţiile privitoare la traiectoria destinelor – aşa cum, oricît ar fi evoluat chimia, nu se poate înălţa nimic fără tabloul elementelor lui Mendeleev care, la cîte se ştiu azi, poate apărea sărac, schematic şi, de ce nu?, tezist. Datat, Balzac? Nici o restauraţie – aristoburghezoproletară, socialistocapitalistă! – nu poate fi înţeleasă fără „Comedia" lui. Nici o restauranţie...

Iar cînd mi se face dor de verişoara Bette, de doamna Marneffe, de César Birotteau, de Lucien de Rubempré, cînd mi-e poftă să pun pe limbă o frază care începe cu: „Într-o frumoasă zi de vară a anului 183..., un tînăr..." – simt pe cerul bucal gustul de madlenă cu care începe orice istorie a unui timp regăsit şi restaurat, niciodată saturat.

Colos, masiv, Balzac e, co(s)mic vorbind, o firimitură divină care dă senzaţia proustiană a plămadei din care ne rost(u)im şi ne mistuim. Postmodern însă, cum se cere, situaţia e alta: exact cînd scriam această ultimă frază, ezitînd dacă să las sau nu acele litere între paranteze, serviciile secrete de producere a coincidenţelor – întru totul balzaciene! – mi-au trimis un prieten care dorea să ascultăm împreună un C.D. al său. Un „Richter"! *Hammersklavier*. Înregistrare din concert. Unde? La Praga! În 1975. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Nicolae Reclamangiu

„Vecinul de la şapte mi-a aruncat cu un borcan de murături în cap şi cucoana Flori are pisică în casă. Dar poate eu nu le suport astea, de ce să suport eu astea? Sînt om? E, dacă sînt om, pot să spun despre fiecare că nu pot trăi cu fiecare, aşa cum e. Eu cînd am venit în blocul ăsta de pe Colentina, m-am schimbat, da. Uite ce am făcut: mi-am făcut aerisire singur, din mai multe tuburi de la ghena de gunoi. După aia, am adunat fiecare hîrtiuţă, fiecare gunoi aruncat pe geamuri în faţă la mine, că stau la parter. Le-am adunat în trei ani, ca să vadă şi ei ce se întîmplă, aştept acum ancheta poliţiei şi să pozeze ei profesionist munţii de gunoi care s-au adunat aici. Pe toţi i-am dat în judecată, de la etajul opt în jos, şi pe stînga

şi pe dreapta, ca să nu zică că eu nu, eu nu, vecinul. I-am prins cu asta, nu umblă cu mine cu fofîrlica. La alegerile de asociaţie nu au vrut să mă aleagă că sînt Hitler. Eu? Hitler. Mamă, mamă, îi extermin pe toţi cu neamul pînă la puiete, păi, nu aşa se trăieşte într-un cartier civilizat. Pe mine nimeni nu m-a învăţat, m-a învăţat singurătatea. Că dacă singur îţi pute, cine să vină să te şteargă la fund? Că unul nu vine: nea Nicule, ai apă? Nea Nicule, ai aia, ai ailaltă? Nimeni. Îşi ţin copiii toată ziua în faţa blocului şi urlă ăia mici de foame. De ce nu le dă de mîncare şi să şi-i ducă la parcuri, acolo unde statul le oferă aer, locuri curate, apă la cişmea, dar nu ştiu de ce au desfiinţat cişmelele, încă de la Cişmigiu înfiinţate. Nu vreau să aud de nimic, să vină ancheta poliţiei, să vadă, că eu am dovezi... ştiţi că vin noaptea să fure gunoiul, că vin să fure ca să nu mai am eu probe."

P.S. Astfel de poveşti ştiţi şi voi. Scrieţi despre Bucureşti. ▲

HUMANITAS
cartea care dăinuie

Ofertă specială!!!

Expediaţi acest talon de comandă pe adresa Editura Humanitas – C.P.P., Piaţa Presei Libere 1, 79734, Bucureşti, şi veţi primi prin poştă, cu plata ramburs şi cu 10% reducere volumul *Cursă pe contrasens. Amintirile unui prim ministru* de Radu Vasile (135 000 lei).

Relaţii suplimentare la telefon 01 / 223 15 01.

Nume ..... Prenume .....
Adresa .....
.....
Telefon ..... Nr. exemplare comandate .....

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Biblioteca Naţională

Mă grăbesc să ofer în cele ce urmează nu propuneri sau soluţii, ci doar opinii în chestiunea Bibliotecii Naţionale. Poate ar merita spus că, de fapt, chestiunea bălteşte din 1989 încoace, iar intelectualul băştinaş a descoperit-o abia – cum ar zice Dumas – după doisprezece ani. Toţi intelectualii „de stînga", progresişti, au criticat la culme glisarea catedralei patriarhale de la un amplasament la altul, dar nici unul n-a fost vreo clipă îngrijorat de neterminarea B.N.R.. Or, nu există (doar) o problemă a B.N.R. (biblioteca, nu banca), ci una a moştenirii arhitecturale a regimului Ceauşescu din zona „noului centru civic". Anularea activităţii Agenţiei de Dezvoltare Bucureşti 2000 (înfiinţată prin licitaţia internaţională din 1997) – care, din cauza intereselor divergente şi a lipsei de competenţă în domeniu ale oficialilor de pînă în 2000, abia demara – a fost o prioritate a acestui regim. Motivul: trebuie implementate rezultatele concursului „Bucureşti 2000" şi era un culoar bun, de vreme ce directorul concursului tocmai devenise secretar de stat MLPTL. Foarte bine. Nu ştim să negociem contracte internaţionale, iar pe cele abia semnate le anulăm de la un regim la altul, dar să zicem că scopul era „nobil".

Or, stupoare: de fapt, nu fu vorba despre chemarea lui Meinhard von Gerkhan (cîştigătorul onorabil al unui concurs început viţăvercea, adică nu cu o temă clară economiceşte şi sigur construită financiarmente vorbind, ci cu tradiţionala poezie generoasă de tipul „n-ar fi rău să fie bine", care se finalizează cu machete de care nu-i pasă nimănui). Chiar Gerkhan a fost cît se poate de limpede atunci cînd, primind oarece distincţie la Cotroceni, a spus – necruţător – că, de fapt, e nevoie de voinţă politică în demararea proiectului, nu de medalii. Şi în această situaţie ne aflăm acum.

La BNR s-au făcut probabil, dintr-un buget de perpetuă mizerie (comparativ cu cel primit de Anca Petrescu pentru a-şi finaliza frumuseţe de Palat al Parlamentului) mai mult lucrări de menţinere şi conservare decît de construcţie propriu-zisă. Expusă la doisprezece ani de intemperii, structura neterminată ar trebui probabil expertizată pentru a se vedea dacă nu este, cumva, într-o stare care să solicite, din start, consolidare şi nu doar terminare (ca bibliotecă sau ca sediu de guvern), adică noi şi noi sume enorme. Nu vreau să mă erijez în expert, însă, studiind planurile clădirii, comparativ cu orice altă bibliotecă naţională – construită mai mult sau mai puţin în aceeaşi perioadă, cea franceză şi cea britanică, de pildă, sau comparativ cu cea din Québec, care e acum în construcţie – a noastră este un slab edificiu monumental şi nu o maşinărie impecabilă. Cu alte cuvinte, ea nu ar fi nici pe departe, dacă s-ar termina vreodată *qua* bibliotecă, adecvată acestui program. Din acest punct de vedere, subscriu la propunerea dlui Dan Matei din *Observator cultural*, de a se face un concurs pentru o bibliotecă naţională serioasă, contemporană şi reprezentativă cu adevărat. În general, bine ar fi dacă s-ar face edificii publice numai prin concurs (cel puţin) naţional de arhitectură, disociindu-l de licitaţia pentru construirea lui ulterioară. Biblioteca naţională din Québec – ca să preiau de la fileu exemplul dat de Dan Matei – a făcut obiectul unui foarte interesant concurs internaţional, în care cîştigătorii, arhitecţi locali, au construit un complex de camere de lectură de lemn (după metafora regăsirii din romanul „Camere de lemn" al unei proeminente autoare localnice), îmbrăcate în cupru (materialul produs din belşug de Québec). Dar premiile doi şi trei, adică Zaha Hadid şi atelierul Christian de Portzamparc, au făcut proiecte încă mai experimentaliste. Or, noi rămînem cu ruina respectivă?...

▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

„Totul e minunat"

De mai bine de-o săptămînă mi se întîmplă un lucru minunat: deschid televizorul dimineaţa fix pe VH1 (altă minune, Astralul mi l-a „redistribuit"!) şi n-apuc să mă duc la bucătărie să-mi fac cacaoa că *sir* Elton John începe să cînte *Your Song*... Ştiţi, cîntecul acela nemuritor (şi cald) făcut acum mai bine de 30 de ani. Acuma, orice s-ar spune despre Elton – vă închipuiţi ce se spune –, pentru mine el rămîne unul din cei mai mari compozitori/interpreţi, iar *Your Song*, una din cele mai frumoase compoziţii ale sale.

Prezenţa lui în viaţa mea matinală e ca un cadou: în timp ce-l ascult mă trezesc zîmbind cu gura pînă la urechi, topit de bucurie, iar cînd s-a terminat melodia şi pe ecran apar acele cuvinte „Thanks who those who helped / Thanks to those who will / Together we can make life wonderful" (clipul a fost gîndit ca o acţiune caritabilă) sînt gata să îmbrăţişez întreaga lume, din Ţara de Foc în Kamceatka şi din Groenlanda în New South Wales, indiferent de rasă, clasă, naţiune sau sex... E un cîntec care – ascultat fără fiţe – te poate face fericit şi care reascultat zi de zi, la prima oră a dimineţii, te poate face *şi mai* fericit!

Sigur, Elton – la un titlu nobiliar şi nu-ştiu-cîte miliarde de dolari distanţă de orice om obişnuit – nu mai e boemul semi-hippy de altădată, cînd figura lui cu ochelari rotunzi şi păr puţin era copiată pe T-shirt-uri; ochelarii au suferit nenumărate modificări de formă, culoare şi număr de pietre preţioase, părul a dispărut/reapărut spectaculos de-a lungul deceniilor de activitate neîntreruptă în domeniu, iar silueta s-a dezvoltat direct proporţional cu milioanele puse-n bancă, pînă în punctul în care nici nu mai poate fi vorba despre aşa ceva. Dar vocea şi talentul au rămas.

În videoclip, frumuseţea este a melodiei şi a celor care apar alături de Elton: tenorul Alessandro Safina (nu mă omor după vocile de operă, dar Safina este unul din cei mai frumoşi oameni de pe Terra!), David Beckham, o negresă (ştie cineva cine este?) şi corul de copii. Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu, cînd văd o formaţie improvizată de muzicieni (pot fi şi actori, ca în omagiul la 9/11) cîntînd, la unison, un şlagăr, încep să cînt alături de ei (nu mă aud decît cei patru pereţi) şi – of, poftim, sînt un „soft" – lăcrimez... Mi s-a întîmplat, demult, cu *We are the World* (Michael Jackson & Quincy Jones, plus toată floarea cea vestită a muzicii pop), cu interpreţii britanici reuniţi (am uitat melodia), cu interpreţii francezi reuniţi (ceva cu „les restos de coeur", cred că se chema *Ma raison d'être*), ba chiar – o să rîdeţi! – şi cu interpreţii români reuniţi, cîntînd promo-ul pentru TVR2. De unde se vede că nu calitatea muzicii primează, ci sentimentul de „toţi pentru unul, unul pentru toţi". De „together we can make life wonderful".

Timpuri Noi lansase, pe vremuri, şlagărul „Perfect"; era la mişto, evident (TN sînt părinţii Sarmalelor Reci şi bunicii Vank-ului de astăzi), dar refrenul („Totul e minunaaaat") cred că poate fi preluat fără prejudecăţi – oricîte „a"-uri băgau băieţii ca să nu fie acuzaţi de paaaatetism. În acest „minunaaaat" lungit ironic (postmodernitatea lungeşte totul), e greu să găseşti spiritul acelei minuni de film al lui Capra, *It's a Wonderful Life* – în care James Stewart crede că viaţa lui n-are nici un sens, vrea să se sinucidă dar, din fericire (şi fericirea era la ordinea zilei în '46, doar se terminase războiul!), îngerul lui păzitor, Travers, îl ia de umeri la ţanc, arătîndu-i – tot restul filmului – ce ar fi fost viaţa celorlalţi fără el, omul neînsemnat... Povestea e ca un Kafka revăzut de Brătescu-Voineşti, iar „morala" e umanistă cît încape; dar filmul e genial (da, domnule David Messner din Timişoara, *ge-ni-al*!) şi – odată povestea trasă în celuloid – poate sta fără complexe alături de orice capodoperă.

Minunat e şi cîntecul acela al lui Black, *Wonderful Life*, pe care-l fredonam în deloc-minunatul deceniu 9, şi eternul *„feelgood" What a Wonderful World* al lui Armstrong (arătaţi-mi pe cineva care nu vibrează la el: e un mutant!), şi *California Dreamin'* (The Mamas and the Papas), ba chiar şi un şlagăr mai curînd frivol – pentru că nu-şi propunea „salvarea lumii", ci doar a unei relaţii – cum este *I've Got You, Babe* al lui Sonny & Cher; ca şi în cazul celor de la The Mamas and the Papas, relaţia lui Cher cu Sonny n-a durat, dar melodia a fost filmată (în '65), Cher – cu păr lung şi negru – se uită cu drag la Sonny, Sonny – cu nas lung – se uită cu drag la Cher, amîndoi sînt *sinceri*, carevasăzică înduioşători şi cam caraghioşi (postmodernismul nu se inventase încă)... Nici *California Dreamin'*, nici *I've Got You, Babe* nu sînt, propriu-zis, nişte „clipuri" – oamenii stau pur şi simplu pe scenă, filmările sînt la fel de stîngace ca şi gesturile lor, iar imaginea e în alb-negru; dar nimănui nu-i pasă, căci eternitatea e de partea lor.

Marilyn (care a murit acum 40 e ani, dar nu se vede) nu vroia altceva de la viaţă: „Nu mă interesează banii, nu vreau decît să fiu minunată"; şi este. Iar Elton (care a scris pentru ea *Candle in the Wind*, unul din cele mai emoţionante cîntece din istoria pop-ului) mă „trezeşte", în 2002, cu acest *song* care este pentru mine/care este pentru fiecare – ***Your** Song* –, în care-mi spune: „Sper să nu te superi, sper să nu te superi" (aşa vine melodia) / „Că am pus şi pe hîrtie / Ce minunată e viaţa / Cîtă vreme tu eşti în lume"...

Cum să mă supăr?!

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Umbra lui Mircea. La Cocoşatu.

Plouă din greu. E bine pentru agricultură. N-a mai plouat de mult. De la prînz. Printre mesele acestui restaurant de cartier s-au format bălţoace. Printre bălţoace se preumblă ostentativ o re-creatură. Are un deux-pièces lucitor şi sobru – oferă privirii doar braţele, umerii, pieptul, coapsele şi buricul. Ornat cu un mic inel metalic. Pesemne preţios, precis lucitor. Singurii care nu o urmăresc din priviri sînt cei 12 cetăţeni (de ambe sexe) instalaţi la cea mai mare masă din local. Fac parte, fără dubiu, dintr-o rasă indiferentă la bucuriile cărnii (indiferent de modul ei de utilizare). Seniori ai spiritului? Artizani ai verbului rostit? Ai cuvîntului scris? Vrăjitori ai bursei? Greu de spus. Discută politică şi au început să chelească, să albească. Sau să-şi ascundă defectele. În schimb, la mesele din jur se discută despre jeepuri şi despre cele mai bune plaje din Grecia şi Croaţia. Jeepurile-s colea, plajele ceva mai departe. Purtătoarea deux-pièces-ului încearcă să-l depisteze pe şoferul care n-a venit însoţit. Altminteri, cum să ajungă pe splendidele plaje?

Peste întreaga adunare pluteşte ceaţa spiritului tutelar al acestui restaurant de cartier. Cocoşatul. Care face cei mai buni mici din lume. Îmi închipui un Lagardère* modern care, sub masca handicapului, îl aşteaptă pe vreunul din puternicii zilei, ca să-l străpungă cu spada sa fierbinte şi mînjită de muştar şi carne de mici. Pînă una-alta şi-a făcut restaurant. La masa cea mare, acesta este subiectul care însoţeşte antreurile. Iată că se poate obţine ceva din muncă! Omul şi-a depăşit handicapul, s-a pîrlit în faţa grătarului, dar acum are firma lui. Un vlăstar al capitalismului înmugureşte sub ochii noştri. În curînd, Cocoşatul va stăpîni întreaga stradă sau va avea o reţea naţională de restaurante. Aşa cum se întîmplă în toată lumea civilizată. Din Cornul Africii pînă în Cornu.

Odată cu ciorbele se ajunge însă la Ciorbea, liberali şi Constantinescu. Opoziţia e moartă. Stolojan e confuz. A apărut URR-ul, dar a răsărit şi un Partid al Tinerilor. Ce să mai zici de social-democraţi – întîi i-a înghiţit PCR-ul, acum PSD-ul, adune şi lista de vinuri. Între o ceafă de porc cu legume şi un chateaubriand cu ciuperci sună mobilele. Vedeţi că vi le ascultă MI-ul, Năstase îşi face serviciu secret, noi am scris deja. Prea tîrziu, Adiţă a pierdut cursa, s-a lipit de el comparaţia asta cu Ceauşescu, nu-l mai alege nimeni. Ce vorbeşti? Acum, cînd toată lumea zice că înainte era mai bine? Da, da, n-a fost la Făcăeni, nici la inundaţii, nu-i ca nea Nelu, n-are contact cu lumea, nu se pupă cu babele, nu-i plac mulţimile. Ce dacă, Iliescu e terminat, nu mai poate candida, a pierdut loja centrală, se face filatelist. Eu vreau separat, nu se face şpriţ cu demisecul ăsta dubios, pe el scrie Jidvei, da-l faceţi în pivniţă, nu? Aiurea, va rămîne în culisele partidului, unde se învîrt banii grei şi-l împinge pe Geoană în faţă. Care partid, o să rupă PSD-ul în două, Brucan a zis douăj'de ani, trebuia să zică patruzeci. Pun pariu pe o ladă de vin că PSD-ul rămîne în istorie ca partidul care ne-a băgat în NATO. Cine-o să mai ştie de Temeşan şi Oprişan, de Cozmîncă şi Mischie? N-avea grijă, o să ştie. Da, da, din dosarele lui Onişoru, ha, ha!

Papanaşi, îngheţată, clătite, salată de fructe? Eu mai vreau un Premiat. Adevărul e că ori munceşti pentru altul, ori altul munceşte pentru tine. Asta-i tot? Ştii cum a dispărut Grecia clasică? Crucea şi semiluna nu înseamnă profit şi proprietate. Dar protestanţii? Max Weber a zis. Freud, Truman, Putin. Dar Geoană? A mizat pe americani, o să se facă puţină gură la Bruxelles şi basta. Dar el, ori ajunge premier, ori îl bagă americanii în vreo organizaţie internaţională. S-a scos! Băieţi, una tare! Am întrebat-o pe chelneriţă, Cocoşatul e doar angajat, restaurantul nu-i al lui, el doar face micii. Şi a dat numele cîrciumii. Precis! Cumplita revelaţie a pus punct reuniunii. Sau, cum ar veni, am plecat.

---

* *Cocoşatul* de Paul Féval, vol. I şi II, col. „Aventura", anii '60.

▲

TRECUT, PREZENT, VIZITATOR (II)

Iaromira POPOVICI

„Monalisa e aceeaşi şi nu cred că şi-a schimbat eticheta“

Despre schimbare şi Muzeul Naţional de Istorie

Muzeul Naţional de Istorie, se vede din însăşi denumirea lui, trebuie să facă faţă unor exigenţe mai complicate decît fraţii săi mai puţin constrînşi, Tehnic şi Antipa. Cuvîntul „naţional“ te duce, evident, cu gîndul, la importanţa lui, la necesitatea, pe cît posibil, a unei viziuni obiective şi unitare. Termenul „istorie“, luînd în considerare momentul istoric în care ne aflăm şi controversele referitoare la modul acestuia de oglindire, poate da şi mai multă bătaie de cap. Dacă în cazul muzeelor ştiinţifice nu se pun, cel puţin la prima vedere, probleme ideologice, ci mai mult economice, în cazul Muzeului Naţional de Istorie acestea par inevitabile. Nu neapărat şi în viziunea directorului său general, dl **Crişan Muşeţeanu**, arheolog de formaţie, cu care am stat de vorbă despre atracţiile, problemele şi schimbările muzeului.

În privinţa schimbărilor, directorul muzeului consideră că, în ultimul timp, s-au schimbat foarte multe. Şi aici domnia sa are în vedere, în principal, două direcţii: cea a vîrstei personalului de specialitate angajat şi cea a informatizării. Dl Muşeţeanu consideră, că în ultimul timp, s-a produs „o întinerire importantă a celor care lucrează aici“. „Trebuie să ne creştem, cu mare grijă, specialiştii care să ne preia în curînd“, continuă dl Muşeţeanu: „Specialiştii tineri au altă viziune decît oamenii care au lucrat cu alte şabloane. Ceea ce nu înseamnă că ne debarasăm de cei ce au o anumită experienţă, ce cunosc foarte bine patrimoniul muzeului şi ne sînt foarte necesari“. Cea de-a doua direcţie a schimbării este informatizarea: „Pînă în ’89, şi maşinile de scris trebuiau înregistrate. Nu cunoşteam computerul. A fost o revoluţie, pur şi simplu, înfiinţarea unui centru de informatică. Acum sîntem pe Internet, toate birourile sînt legate în reţea“, ne povesteşte, cu sinceritate, domnul Muşeţeanu. Unul dintre avantajele Internetului este posibilitatea unei evidenţe mai exacte a patrimoniului: afli uşor ce ai, unde este, în ce stare se află.

Toate acestea reprezintă, într-adevăr, înnoiri şi reflectă o schimbare de mentalitate. Modalitatea de prezentare a muzeului a rămas, însă, aceeaşi: sigur că ar fi costisitor să se schimbe totul, dar inscripţiile au rămas, în general, cele de altă dată, într-o limbă nu tocmai graţioasă, iar istoria contemporană nu are, încă, o expoziţie permanentă. Cu excepţia unei săli despre perioada celui de-al doilea Război Mondial. Soluţia pe care a adoptat-o muzeul în privinţa istoriei contemporane: expoziţiile temporare. De ce? Pentru că erau o serie întreagă de momente istorice şi personalităţi necunoscute pe vremea lui Ceauşescu, şi a fost mai uşor să fie cunoscuţi aşa, prin expoziţii temporare, subliniază dl Muşeţeanu. Aşa s-a întîmplat cu Duca, Regina Maria, Gafencu. Expoziţiile temporare atrag publicul, care, altfel, s-ar plictisi numai de expoziţia permanentă, în care poate intra de maxim trei ori. Desigur, există şi un proiect de expoziţie permanentă în privinţa istoriei contemporane: acela de a deschide, în etape cronologice, săli privind diversele perioade. Primul moment, în opinia dlui Muşeţeanu, va fi pînă la 1947 – alungarea Regelui, proclamarea Republicii. În timp, va urma şi prezentarea părţii şi mai recente, a epocii comuniste, în funcţie de strîngerea unui patrimoniu. Există, cum bine se ştie, destul material privind epoca lui Ceauşescu, dar nu prea este bine reprezentată etapa ’44-’70, precizează directorul muzeului. „Strîngem acum materiale, pentru că un Muzeu de Istorie nu trebuie să fie un muzeu de hîrtie, ci un muzeu viu, care să prezinte societatea respectivă. Ne trebuie obiecte tridimensionale: un răcitor, un magnetofon etc. Ca să vadă vizitatorii cum arăta o locuinţă pe vremea aceea“, adaugă dl Muşeţeanu. Achiziţionările de asemenea obiecte tocmai se fac, cu bani puţini, de la ofertanţii muzeului, printr-o serie de consignaţii.

Pentru epoca lui Ceauşescu, e drept, există, în continuare, în depozit, cadourile primite de acesta de la „oamenii muncii“ din ţară şi străinătate, care pot servi ca bun material didactic. Mai ales că printre ele există şi operele unor artişti bine cotaţi, precum şi o serie de piese, oricît de kitsch, admirate de mulţi din cei care, cîndva, veneau să viziteze muzeul programaţi de Comitetul de partid. Însă, după părerea dlui Muşeţeanu, epoca lui Ceauşescu „este istorie prea recentă ca s-o judecăm la rece. Sînt încă foarte multe personaje care încă trăiesc, documente la care se ajunge cu greu, resentimente sau nostalgii“. Timpul trebuie lăsat să acţioneze în privinţa acestei perioade istorice şi, cu atît mai mult, în privinţa următoarei, cea a „revoluţiei“, sau momentului decembrie ’89 şi ce a urmat. Chiar dacă am expune aberaţiile care se spuneau în epoca ceauşistă, mulţi nu le-ar lua drept aberaţii, şi ar fi, în opinia directorului, prea multă politică. „Or, muzeul trebuie să fie cît mai departe de politică. Un muzeu trebuie să prezinte obiecte, latura materială a istoriei. Cum aş putea să-i prezint copilului altceva decît în manualul de istorie? Eu nu pot să-i arăt vizitatorului, în plus, decît o altă latură, de civilizaţie şi de cultură“, explică dl Muşeţeanu. Muzeul nu poate prezenta nici opinii, nici interpretări. Ci doar nişte adevăruri general cunoscute. Cu toate acestea, dl Muşeţeanu consideră că „nu sîntem tributari istoriei din timpul lui Ceauşescu. Ea a fost scrisă de istorici, care mai scriu şi astăzi“.

Viziunea generală asupra unui muzeu de istorie, care se profilează este, evident, cea a unui loc conservator, cît mai aproape de adevărurile general recunoscute, şi care se schimbă destul de greu. „E foarte greu să-i ceri unui muzeu să se adapteze noilor cerinţe. Nici Luvru nu cred că s-a modificat. Monalisa e aceeaşi şi nu cred că şi-a schimbat eticheta“, conchide domnul Muşeţeanu. E adevărat, tezaurul şi copia Columnei lui Traian rămîn piese de rezistenţă, în aceeaşi prezentare. Iar expoziţiile temporare, precum recenta „Şi tu ai fost urmărit“, cu sprijinul CNSAS-ului, pot aduce limpeziri necesare. Ne mulţumim cu ele şi cu seriozitatea cu orice preţ, pînă la o mai mare detaşare de o istorie încă prea recentă.

© E. Istodor

Eminescu, muzeul tematic şi simbolurile

Cazul Muzeului Eminescu se apropie de cel al Muzeului Naţional de Istorie, ba este chiar mai complicat. Un mit, iarăşi, naţional, precum Eminescu nu poate fi evocat, ori reprezentat oricum: trebuie, cred instanţele nevăzute, să existe nu doar acurateţe, ci chiar evlavie, veneraţie. Şi multe simboluri, în special legate de natură: doar aşa se poate face legătura, de netrecut cu vederea, dintre operă şi viaţă.

Luînd în seamă toate aceste exigenţe, considerate inevitabile de bunul simţ colectiv, o simplă casă memorială Mihai Eminescu nu poate fi de ajuns. Desigur, casa memorială există, şi este chiar decentă, deşi nu se mai păstrează aproape nimic din obiectele poetului şi ale familiei sale. Casa albă, îngrijită fără a fi alambicată, cu un aer între ţară şi oraş, între bogăţie şi sărăcie, pare să fi nimerit aerul eminescian, fără adaosuri de simbolistică kitsch. Şi ghida casei memoriale prezintă totul pe un ton decent, lăsînd deoparte grandomaniile. Un posibil reproş este, poate, legat de opţiunea pentru exprimări eufemistice, dintr-un soi de grijă pentru a nu compromite imaginea poetului: Veronica Micle este prezentată strict ca amică a poetului. E drept că grupul era şi plin de copii...

Grandomania faţă de Eminescu se manifestă, însă, vizibil în mai noul Muzeu Tematic Mihai Eminescu din Ipoteşti. Clădirea nouă este impunătoare, nu are legătură cu epoca, şi are un evident aer de monument – ceea ce implică ostentaţie şi festivism. Totul într-o direcţie simbolistică, pretenţioasă. La început, noul muzeu pare doar o simplă evocare, cronologică, a vieţii şi operei poetului, aşa cum ghida ne precizează. Pot fi văzute fotografii şi documente, obiecte alese de specialişti ca asortîndu-se cu epoca respectivă. Tematizarea excesivă nu poate evita locurile comune: camera poetului, din Bucureşti, de pildă, are o ladă de cărţi; camera Veronicăi Micle este dotată cu obiecte de cochetărie, dar, din fericire, sînt cam singurele autentice din muzeu: un evantai din pene de struţ, o umbreluţă, un săculeţ de mînă; există o cameră cu obiecte religioase, care, ne spune ghida, contrazice presupunerile că poetul ar fi fost ateu; o încăpere reuşită, legată de activitatea lui teatrală; o alta, cu mobilă mai orăşenească şi cosmopolită, legată de etapa studiilor la Viena. Deşi reconstituite cu obiecte de epocă, interioarele pînă aici pomenite nu deranjează: locurile comune pe care le exploatează sînt nevinovate, decenţa se păstrează.

Totul pînă la simboluri. Acestea încep odată cu intrarea în operă. Acolo au dat tot ce puteau floarea artiştilor plastici care au contribuit la realizarea muzeului. În operă nu se intră oricum, ci „peste această punte a suspinelor, deoarece nimic nu se poate naşte fără efort“. Doar aşa ne putem „desprinde de lumea reală şi trece în cea imaginară“, conform spuselor ghidului. Puntea este de lemn, neregulată, cu margini şerpuitoare. De pe punte se trece, cu tot grupul, prin cele trei etape ale creaţiei eminesciene: trei piramide stilizate, dintr-un metal auriu. În lumea operei geme de simboluri. În margini se vede nisipul cu scoicile, „pentru a lăsa o amprentă că aţi trecut pe aici“. În geamuri chiar bat ramuri de tei. La intrarea în muzeu, există şi un plafon vopsit bleu, vîrstat cu beculeţe albe, reprezentînd, bineînţeles, cerul cu stelele. Acolo, nisipul este şi mai stilizat, el fiind sugerat, pur şi simplu, de gresia bej. Chintesenţa creaţiei eminesciene, şi a simbolurilor sale legate de natură, ne spune ghida, se află, în opinia realizatorilor muzeului, în basmul *Făt-Frumos din lacrimă:* se ştie că eroul aruncă piatra, peria şi năframa. Mărturisesc că nu mai ştiu exact ce semnificaţie avea piatra: să fie pămînt pur şi simplu, sau munte? Cert este, după cum ne arată muzeul tematic, că peria reprezenta pădurea, iar năframa marea. Iată-ne, aşadar, completînd imagistica eminesciană pe care am învăţat-o cu toţii, cuminţi, la şcoală.

Totuşi, muzeul nu se termină aici. Prin nişte porţi de castel cu motive populare, se ajunge în ultima sală a muzeului, cea medievală: pentru muzică, poezie şi meditaţie. Căci la aşa ceva, ne lămureşte însoţitoarea noastră, predispune muzeul. Ultima sală, cea de festivităţi, desigur, nu e terminată: mai urmează, pe aceeaşi linie, o fîntînă arteziană, o fîntînă a poeţilor şi vitralii.

În realitate, şi în afara muzeului, ghida e chiar simpatică. Şi simbolurile, în mărime naturală, sînt chiar plăcute: prin codrul eminescian, situat nu departe de muzeu, te poţi plimba la răcoare, iar pe marginea lacului plin cu nuferi, de-a dreptul frumos, sînt multe familii la picnic.

▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Proletari din toate ţările, pruniţi-vă!

„S-ar putea crede că Dej a fost duşmanul colectivizării?

Dej nu era duşmanul colectivizării. Însă o colectivizare bazată, în final, pe interes. Ideea lui era de a promova la început întovărăşirile ca o treaptă spre colectivizare. De aceea i-a şi criticat pe Ana Pauker şi pe Vasile Luca pentru presiunile pe care le-au făcut asupra ţăranilor de a intra în colectiv, pentru cei 80.000 de ţărani ce-au fost închişi pentru că refuzau să semneze cererile de intrare în colectiv.

Şi, dacă mai trăia Dej, se desfiinţau colectivele?

Să-ţi spun cum ar fi sfîrşit lucrurile dacă mai trăia Dej. În decembrie '64, eu mă întorsesem de la Paris, unde am avut tratative cu Giscard d'Estaing, pe atunci ministru de Finanţe, pe care l-am invitat să vină la noi. L-am convins pe Dej să-l primească. Dej era bolnav, se întorsese de la Varşovia. Nu ştia că are cancer. Zicea că-i răcit şi îl înjura pe Gomulka: «O să vadă el – zicea – cînd o să vină la noi, îl cazez şi eu într-o casă cu curenţi». După ce-a plecat D'Estaing, am rămas noi: Dej, Maurer şi cu mine. Dej îmi spune: «Îţi aduci aminte de desfiinţarea cotelor? De materialul ce l-ai făcut atunci? Uite ce material trebuie să studiem şi să pregăteşti: să lăsăm CAP-urile libere. Să vîndă ce vor, cît vor şi cu ce preţ vor». Eu, cu o glumă nu prea reuşită, îi răspund: «Dacă le lăsăm libere, vom rămîne fără prune, fără ţuică!». «Să le rămînă lor şi prunele», a zis Dej."

(Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu,* Editura Evenimentul Românesc, 1997) ▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Scara pe deal

Un obicei din adolescenţă, accentuat (profesional) în studenţie, este să citesc ziare vechi. Mi-au căzut în mînă cîteva cotidiene nu foarte vechi, de prin iulie a.c., ceea ce mi-a declanşat cîteva consideraţii de sezon.

Vara este anotimpul pierderii în greutate, chiar în gravitate, caracterele slabe cedează din corporalitate, devin zglobii, frivole; e suficient să priveşti din cînd în cînd programele speciale estival-săltăreţe de pe majoritatea posturilor de televiziune ca să-ţi dai seama că responsabilitatea se evaporă la 30 de grade, oamenii din mass-media, fie şi unii serioşi, se fluidizează, fac tot felul de năzbîtii, ceea ce le dă aerul unor personaje de desene animate care vor să ne amuze fără haz. Mă rog, dacă televiziunile consideră că vara trebuie să-i distreze pe privitori, fiindcă e vacanţă, sîntem în concediu, lumea vrea să uite motivele de stres din timpul anului, asta o fi strategia lor, asemănătoare cu aceea a ministrului Informaţiilor, se poate să aibă dreptate. Dar influenţează cu iresponsabilitate şi frivolitate presa tipărită.

Unii jurnalişti cărora le-o ia condeiul sau calculatorul pe dinainte, scapă pete de cerneală pe hîrtie, tastează alături şi astfel te poţi trezi cu literatura sau cu dicţionarele călcate graţios în picioare, într-o ţopăială lipsită de griji. O ziaristă care îşi aminteşte vag lecturile şcolare se lansează în metafore eminesciene în interiorul unei ştiri comentate; astfel, ne informează că nişte oameni răi smulg nuferii de pe „lacul codrilor albaştri", chiar pe meleagurile copilăriei lui Eminescu. Lacul albastru e logic, poetic, eminescian. Dar codri albaştri? Să fie vorba de o memorie falsă, autoarea zburînd cu gîndul la alte versuri: „De treci codri de aramă, de departe vezi albind / Ş-auzi mîndra glăsuire a pădurii de argint."? Dacă pot fi de aramă sau de argint, codrii ar putea fi şi albaştri... Treacă! Dar să numeşti nuferii *faună* este cu totul în afara poeziei... După cum o altă ziaristă e de părere că *deratizarea* te scapă de ţînţari şi de gîndaci în apartamente...

Oricum, vara, trecem cu vederea orice năzdrăvănie. Sîntem în vacanţă. ▲

Cu ochii-n 3,14

SÎNT MOMENTE CÎND BĂRBAŢII ROMÂNI COBOARĂ SPRE PURITATEA GENETICĂ A HÎRTIEI DE ZIAR

● Nu numai că adevărul nu se confundă cu dreptatea (cum zice Faulkner, de ani de zile, în pagina a doua a *Dilemei),* dar sînt momente şi mai complicate cînd, în presa română, adevărul este masacrat pe bunicică şi cu puţintică dreptate. (**R. C.**)

● „Am o părere foarte proastă despre bărbaţii români" – spune prinţesa Brianna Caradja într-un interviu uşor ca fulgul (v. *Naţional*, 18 aug. a.c.). Părerea unora dintre aceşti bărbaţi despre fotografia ce-i însoţeşte spusele – prinţesa cu o banană decojită în mîna stîngă – probabil că nu o interesează pe dna Brianna, ceea ce e chiar mai bine pentru domnia sa. (**A. C.**)

● Din ale montajului universal: la CNN – în timp ce Papa Ioan Paul al II-lea coboară încet-încet, treaptă cu treaptă, scara avionului său aterizat la Varşovia, în colţul drept al ecranului se poate citi că la Bursa din New York acţiunile Nasdaq au crescut, Xatra a urcat şi Hang Song coboară. Fiecare pas al Papei e o „acţiune". (**R. C.**)

● Aceste fiinţe roşcate, venite iniţial din străinătate, sînt agresive şi duc o viaţă sexuală energică şi promiscuă. Conservatorii spanioli se plîng că se încrucişează alandala şi pun în pericol puritatea genetică a celor de altă culoare. În Anglia, au fost omorîte 2.600. Pentru cele 3.400 (aproximativ) rămase în viaţă, se planifică mobilizarea unor forţe speciale, echipate cu puşti, binocluri şi vedete rapide. Costul operaţiunii ar fi de 8,5 milioane de dolari. O organizaţie a societăţii civile, indignată de proiectul „purificării etnice", susţine că aceste fiinţe, excesiv devotate sexului, merită să rămînă în viaţă pentru că s-au stabilit de mult pe meleagurile britanice. Fiinţele sînt nişte raţe roşcate, de origine americană. (**M. B.**)

● Aleg două subiecte din *Libertatea* de miercuri, 14 august 2002: primul, „«Tornada» din Bărăgan a făcut 3 morţi şi 14 răniţi" (paginile 1, 2, 3), se desfăşoară pe 1.560 cm^2 de hîrtie de ziar; al doilea, „Raluca de la OTV a căzut în baie" (pagina 4), are parte de 298 cm^2. Distanţa de la cadă la tornadă este, aşadar, de 1.262 cm^2. E ceva! Dar dacă – Doamne fereşte! – cădea în baie Andreea de la PRO TV? (**D. S.**)

DAR DE CE SĂ NE MIRĂM, CÎTĂ VREME BIETUL OM POSTDECEMBRIST FUNCŢIONEAZĂ LA CAPACITATEA MAXIMĂ SUB VITRINA DE STICLĂ?

● Iarăşi despre traduceri şi nume la TV; într-un serial de pe PRO TV, cîntăreaţa Pat Benatar devine un „el" („l-ai ascultat pe P.B.?"), în timp ce, pe TVR 2 – în dărîmătorul *Ce nemaipomenit!* (în reluare) – Jefferson Airplane şi Grateful Dead sînt „traduşi", fireşte, prin „avionul lui Jefferson" şi „Mortul recunoscător"!... Dar de ce să ne mirăm, cîtă vreme, zapînd de pe PRO TV pe Antena 1, în răstimp de cîteva minute, una şi aceeaşi persoană era rebotezată – nume & prenume –, deşi individa era româncă de-a noastră, ba încă ditamai directoarea pe la Sanepid...?! (**a. l. ş.**)

● La ticul acela care ne face, de sute de ani, să spunem că „bietul om e sub vremi", ar trebui să adăugăm, măcar în gînd, această caracterizare a climei noastre eterne enunţată (în *Evenimentul zilei)* de dl Vladimir Ivanovici, directorul ştiinţific al Institutului de Meteorologie şi Hidrologie: România e „ţara unui climat temperat cu nuanţe excesive". Parcă niciodată Vremea meteorologului nu s-a identificat atît de precis cu vremurile istoricului. (**R. C.**)

● Deşi poate că n-au auzit în viaţa lor de versul minulescian „nu sînt ce par a fi", proprietarii unor firme postdecembriste şi-l pot alege ca „logo". Dintr-un articol din *Evenimentul zilei* aflăm că există firme care îşi declară ca obiect de activitate desfacerea de băuturi alcoolice, dar, în realitate, ele „se ocupă cu şlefuirea de diamante". Prosperitatea acestora e garantată şi de faptul că nici organele de control „nu sînt ce par a fi". Ce naţiune lirică am devenit de la o vreme... (**T. C.**)

● Într-una din zilele trecute, la Radio România Actualităţi realizatorul unui radiojurnal vorbea îngrijorat despre creşterea debitului Dunării la intrarea în ţară. Dunăre care colecta ape mari din tot centrul Europei. Pentru mai multe amănunte a dat legătura corespondentului local C. Sorescu. Acesta a început să explice triumfător că la Porţile de Fier turbinele funcţionează la capacitatea maximă producînd electricitate de sute de MW. După alte cîteva asemenea consideraţii, omul şi-a încheiat relatarea spunînd că „apa e bună pentru hidroenergeticienii de la Porţile de Fier şi pentru noi". Au urmat ştiri despre inundaţiile catastrofale din Cehia. (**A. M.**)

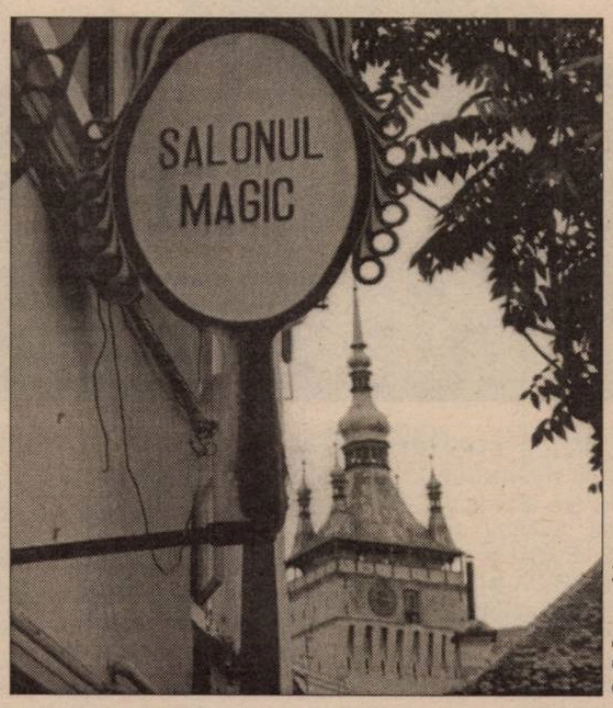

© S. Ivanoschi

● Chiar credincioşii dornici de recluziunea mînăstirilor amestecă norocul cu credinţa şi banii: în muzeele de la Agapia şi Văratec, pe sub vitrina de sticlă a exponatelor, probabil, preferate pot fi văzute nu doar monede, ci şi bancnote de 10.000 lei, destul de numeroase. Plasarea mitei divine prin colţuri îndepărtate oglindeşte lupta, perseverentă, a credincioşilor cu vitrinele, în virtutea aceleiaşi vechi zicale cu norocul şi omul... (**I. P.**)

ORICUM, LA POLUL OPUS SE AFLĂ UN CITITOR PUS PE ŞOTII DUPĂ COLŢ

● După proba practică a examenului auto, examinatorul, căpitan de poliţie, îmi scrutează dosarul obligatoriu şi mă întreabă curios: „Cum de aveţi, doamnă, aşa note mari pe diplomă şi vă tremură picioarele la un simplu examen?". Oricum, nu s-ar fi auzit răspunsul din cauza tropăielii mele nestăpînite... (**S. S.**)

● După ce timp de un an au investigat starea de sănătate a populaţiei de la sate, medicii ieşeni au întocmit o hartă a bolilor care îi supără pe oamenii din judeţul Iaşi. Potrivit opiniei prof. dr. Eugen Târcoveanu, medic specialist la Clinica de Chirurgie din cadrul Spitalului „Sfîntul Spiridon" din Iaşi, „locuitorii judeţului Iaşi suferă de toate bolile sărăciei" *(Adevărul,* 17 august). Pentru comparaţie, s-a studiat şi starea de sănătate a populaţiei din nouă localităţi din judeţele Neamţ şi Suceava. În comuna Vama (Suceava), localitate apropiată Iaşiului, unde lumea o duce bine, „oamenii înstăriţi aveau *pacemaker,* implant de cristalin sau proteze de şold. La polul opus se află satele din Iaşi, preponderent cele de pe malul Prutului, care nu au nici măcar medici". Pentru a exemplifica nivelul de polarizare al societăţii noastre, nu e nevoie de comparaţii pornind de la Mercedesuri, vile opulente din venituri suspecte ş.a.: sînt de ajuns şi nişte date din lumea rurală. (**T. C.**)

● După ce-am publicat – chiar în această rubrică – ştirea despre dl Teufel (= Dracu) şi potopul berlinez, un cititor (dl V.B. din Bavaria) mi-a atras atenţia că dl T. este ministru în landul dumisale, nicidecum în guvernul de la Berlin... Acum însă – după ce inundaţiile catastrofale au atins mai ales Bavaria –, iată, „totul se leagă"; ştirea mea era, pur şi simplu, în avans! (**a. l. ş.**)

● Nu ştiu să fi observat cineva şi să fi apreciat la adevărata lui valoare un mic eveniment (căci, în România, orice revenire la normalitate e un mic eveniment): pe Antena 1, buletinul meteo e prezentat de cîtva timp de doamna Romica Jurcă. Iar dacă vă întrebaţi în ce constă evenimentul, e simplu: ni se spune, firesc şi competent, cum va fi vremea. Păi, e puţin lucru, după atîţia ani de „meteorologie simpatică", plină de glumiţe şi zbenguieli ale unor tinerei puşi pe şotii? Să fie într-un ceas bun! (**M. V.**)

● Băsescu şi-a făcut treaba: a demolat şi chioşcurile din zona ASE. De curînd, am văzut pe unul din zidurile clădirii (de care se sprijinea, pînă nu de mult, o „bombă") un anunţ: „Chioşcul s-a mutat pe străduţă, după colţ." Aştept momentul în care o să văd anunţuri de genul: „panoul publicitar s-a mutat pe a doua stradă la stînga" sau „căţelul s-a mutat în staţia de metrou Eroilor". (**M. M.**)

Sanda GOLOPENȚIA

Polemica: libertate sau constrîngere?

După ani de cultură sură, în care ne deprinsesem cu dezbaterile „fără discuţii în contradictoriu“, cu discursurile aromitoare şi cu o presă prudent înecăcioasă, pe scurt cu o vorbire publică aseptizată, 1989 a deschis violent zăgazurile vorbei spuse sau scrise cu rezultate pe care de acum le cunoaştem. Jurnalismul a devenit, în largă măsură, o formă a trîntei verbale, însuşi felul de a vorbi în cotidian s-a asprit, a început a fi valorizată agresivitatea în sine, ca formă a vitalităţii intelectuale, a curajului sau sincerităţii, polemicile s-au înmulţit vertiginos şi în asta nu puţini dintre noi au salutat o renaştere salutară şi tinerească a forţelor noastre moleşite de atîţia ani grei fără orizont. Se pune însă întrebarea dacă o asemenea mutaţie este de acceptat, fie cu încîntare partizană, fie cu resemnarea cu care continuăm să acceptăm atîtea, sau dacă, la reflecţie, şi polemica avîndu-şi robiile ei, nu ni se impune să cernem cu mai multă luare aminte avîntul polemiştilor şi sentimentele pe care le încercăm la lectura lor.

Războiul vorbit este bun fără echivoc în măsura în care înlocuieşte palme şi pumni. Dar dintre atîtea feluri de a sta faţă în faţă cu semenii noştri prin cuvînt, el este departe de a fi admirabil. Prelungire monotonă a certei şi a contrazicerii, polemica se desfăşoară în iluzia că pot fi cernute şi separate argumentele legitime de cele nelegitime. Ar fi bine dacă ar fi atît de simplu. Dar, adîncite, argumentele ajung de cele mai multe ori în zona incertă în care ce se impune e prelungirea halucinantă a gîndului, iar nu alinierea pe coloane pozitive sau negative. Aspectul acesta, dătător de angoase, e eludat de polemişti. Prinşi în plăcerea competiţiei, polemiştii prelungesc apoi un joc care, dacă s-ar limita la elucidarea aspectelor supuse dezbaterii, ar fi prea repede încheiat. Argumentele şi contra-argumentele se succed de la un punct nu pentru că ar fi indispensabile, ci pentru că e plăcut să mai rămîi un timp în arenă şi să ajungi să ai ultimul cuvînt. Ne putem întreba şi dacă figurile cu adevărat binefăcătoare din universul culturii sînt cele ale polemiştilor. În ce mă priveşte, răspunsul ar fi clar negativ. Plăcerea de a-şi transforma vorba în spectacol îmi pare a micşora interesul intelectual real al celui la care o descopăr. Un Wittgenstein, un Rilke, un Beckett, un Julien Gracq, o Marguerite Duras, o Nathalie Sarraute, o Sylvie Germain nu polemizează, chiar dacă sînt atacaţi. Ei sau ele ating însă sfera gravă în care spusa scrisă ne înalţă şi apropie, ne amintesc în permanenţă că nu e timp pentru fleacuri, poze şi paradă, că viaţa e scurtă şi înţelegerile puţine, iar tăcerea rămîne de aur în faţa a tot ce nu putem sau nu ştim cuprinde.

S-ar putea ca polemica să fie tentaţia unei vîrste anume, mai aproape de adolescenţă decît de anii maturi. În *L'impromptu de Versailles*, Molière, care s-a lăsat prins în polemica iscată de *L'École des femmes*, enunţă la un moment dat renunţarea la discursul „prostesc“ al atacurilor şi contra-atacurilor. Ceea ce vor adversarii săi care l-au atras în jocul steril al contra-pieselor şi contra-contra-pieselor e în fond să-l distragă de la creaţia majoră. Or, acesteia i-a venit timpul, declară un Molière salutar dezîmpătimit, de acum nu mai e vreme pentru mărunţişuri, ci trebuie înaintat în zona aridă în care fiecare dintre noi arată ce poate da cu adevărat în loc să se limiteze la a sustrage, contesta, înlătura ceva din ce rotunjeşte pe drept sau pe nedrept figura celuilalt. Nici elegiile, fireşte, dar nici volumul *Nu* sau jurnalismul bătăios nu sînt cele care ne bucură esenţial la Ionesco; dacă nu şi-ar fi scris piesele de teatru împingînd spre conştiinţa occidentală absurdul bine temperat din opera unui şir de scriitori români, toate celelalte nu ar mai fi contat. Vocea polemică încă stridentă a unora dintre scrierile de tinereţe ale lui Cioran nu ne atinge cu forţa cu care o face verbul dur strunit prin salt mortal în altă limbă, cultură, vîrstă de mai tîrziu. Luce Irigaray, care a intrat puternic în scenă cu o carte anti-Freud şi anti-Lacan cum era *Speculum*, îşi vădeşte adevăratele dimensiuni intelectuale şi spirituale în marile texte calme ulterioare, de la *Sexe et parenté à travers les langues* la vizionarul *J'aime à toi*. În cazul ei, de altfel, polemica nu a fost atît un mecanism de eliberare/propulsare, cît pretextul, permiţînd unui Lacan trist răzbunător să o elimine durabil pe atunci tînăra autoare din viaţa universitară franceză. Păcat de tinereţe, strategie îndoielnică spre a-ţi asigura vizibilitatea, polemica trădează nesiguranţa, graba, lăcomia de a te face cunoscut mai rapid decît s-ar întîmpla lucrul dacă ai sta paşnic la masa ta de scris şi ai pune pe hîrtie doar ceea ce simţi tu că e util celorlalţi, fără focurile de artificii ale primejdiei intelectuale simulate, ale sfintei revolte şi marii misiuni mari de a salva cititorii de balaur.

Cititorul e fascinat de polemică într-o zonă încă mai tulbure a fiinţei lui. Plăcerea de a citi paginile treptat tot mai înverşunate ale polemiştilor nu e departe de plăcerea de a urmări meciurile de *wrestling* sau filmele violente. E în ea o urmă, fie şi infimă, a dorinţei de anihilare a celuilalt care, resimţită cîndva, şi-a croit o nişă în fiinţa noastră. Sau, în cel mai bun caz, urma unei nemulţumiri ce-şi caută rezolvări compensatorii. Cînd ne fug ochii după polemici, e momentul să deschidem *Sadhana* lui Rabindranath Tagore sau *Profetul* lui Khalil Gibran, Biblia sau corespondenţa lui Rilke, să urcăm pe munte, să ascultăm spre împăcare tălăzuirea valurilor, pe scurt să ne îmbunăm cumva sufletul.

Cultura unui grup uman nu are de ce să încurajeze polemica şi nici cum s-o elimine altfel decît prin iluminarea limitărilor ei.

Unii ar putea spune că prin polemică ajungem mai departe cu gîndul, că, asemenea sportului, ea ascute reacţiile intelectuale, adînceşte reflecţia, multiplică faţetele prin care abordăm o problemă spinoasă ori îi atrage spre gîndire prin momeala meciului intelectual pe cei altfel intimidaţi sau refractari. Fireşte că acolo unde mai multe minţi se concentrează asupra aceleiaşi probleme sînt şanse să apară lucruri interesante. Dar dacă e să le separăm de zgura încăierării verbale, de urîta iritare de fond din care se detaşează, preţul plătit rămîne mare. Nu polemica ne face să fraternizăm intelectual în faţa problemelor, ci dezbaterea complementară, cea pe care o întîlnim în conversaţiile de mult rodate din familie sau dintre prieteni, ori în şirul infinit al scrierilor ştiinţifice pe o temă dată, fiecare aducînd în linişte nota lipsă, fiecare ascultîndu-i pe ceilalţi spre a lua de la ei ce îi trebuie, iar nu pentru a descoperi un punct de atac şi un mod de a „străluci“. Momentul dezacordului, care nu poate lipsi, nu polarizează într-un asemenea caz vorbitorii sau autorii şi nu degenerează în micimea competiţiilor. Dezacordul este local, punctual, pasager, vorba fiecăruia se împlineşte luînd, refuzînd şi adăugînd paşnic de la sine, în cuvintele fiecărui vorbitor se află, recunoscute de el ca şi de ceilalţi, cuvintele multor altora, iar dialogul, într-un asemenea caz, nu face decît să aducă la acelaşi nivel pentru o clipă cunoaşterea temei aflate în discuţie, permiţîndu-i fiecăruia să crească pe măsura adevărurilor care-l atrag şi a lesturilor de care acceptă să se elibereze, în intimitatea bucuroasă a participării la marele joc al vorbei fireşti. Al vorbei libere, neconstrînse de întrecerea în a vorbi mai răspicat, mai mult, mai gros, de a-i elimina din cîmpul vorbei pe toţi ceilalţi în aşteptarea aplauzelor.

Polemica rămîne inevitabilă în măsura în care, prin temperament, unii dintre noi sînt polemişti născuţi sau sortiţi să traverseze o perioadă de nesiguranţă polemică în viaţa lor. De la polemiştii incurabili e de deprins partea utilă din hărnicia şi înverşunarea cu care nu lasă din gură osul de acum bine ros al problemelor. Un Philippe Sollers şi-a transformat de altfel predestinarea polemică în artă, luîndu-se abil în zeflemea în romane-eseu care-şi proclamă simultan şi inteligenţa şi mărginirea. Polemica va face întotdeauna să se vîndă mai uşor gazetele celor care, în calitate de cititori, se află încă în faza concretă a nevoii de „lovituri“ intelectuale. În măsura în care reuşesc ulterior să depăşească o asemenea nevoie, polemica va fi fost de altfel o introducere la lectură, utilă ca oricare alta. Pe polemiştii tranzitorii trebuie să-i recunoaştem la valoarea lor adevărată, care e cea manifestată post-polemic, atunci cînd s-au maturizat şi nu mai scriu/gîndesc spre a lovi, despărţi, ci spre a alina sau uni. Pe scurt, polemica există şi va exista, dar nu ca un aspect de încurajat sau exaltat, ea e mai degrabă semn de debut intelectual şi relativ primitivism, ne amuză fără viitor şi opac în clipele în care ne îndoim de noi sau de ceilalţi. Cultura unui grup uman nu are de ce să încurajeze polemica şi nici cum s-o elimine altfel decît prin iluminarea limitărilor ei. Ea trebuie însă să vegheze apărînd cuvîntul celor pe care polemica i-ar putea deturna de la vorbă, scris sau lectură, întunecîndu-i pe termen lung sau vădindu-le odată mai mult cele ce în noi se opun folosirii înalte a verbului şi distrăgîndu-i astfel de la truda creşterii prin scris ce le va fi fost hărăzită.

© S. Ivanoschi

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Mircea VASILESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 494
30 aug. – 5 sept. 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Sentimente de stînga, convingeri de dreapta

GRATUIT

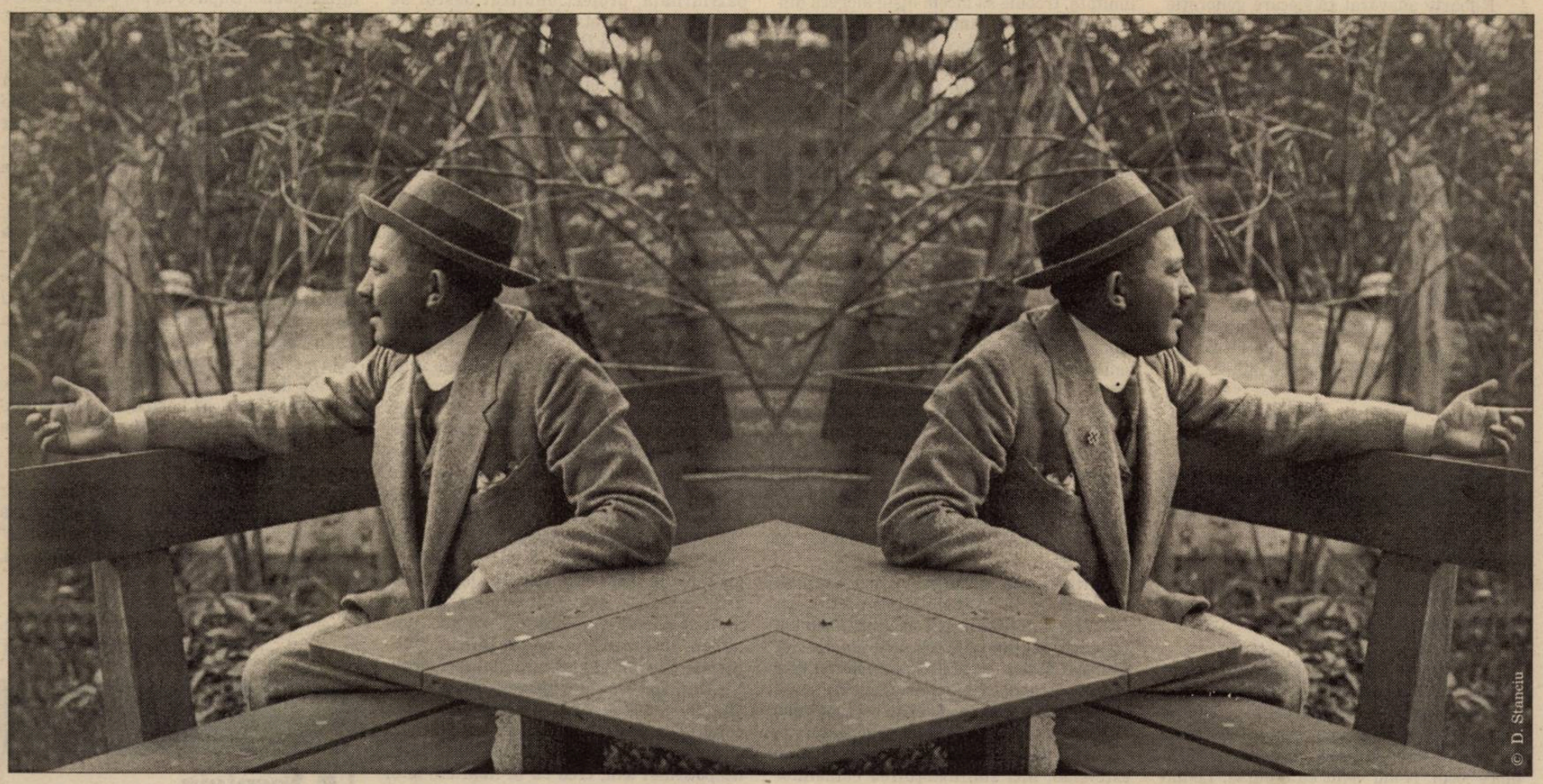

„A te scălda în cadă e de dreapta / a face duş în schimb e de stînga / Un pachet de Marlboro e de dreapta / unul de contrabandă e de stînga."

(cîntec de Giorgio Gaber)

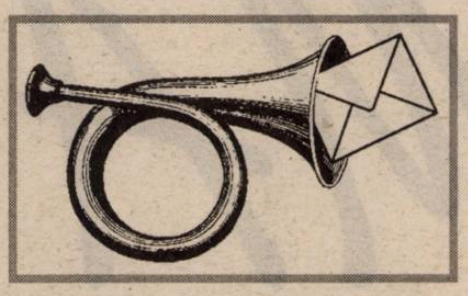

Nr. 490: *„Muzici tinere“*

Poziţia unui bătrîn adolescent ’80

După ce cu o seară înainte m-am luptat cu nevoia furioasă de a critica de pe poziţia unui bătrîn adolescent al anilor ’80 muzica noului mileniu... românesc, în seara asta, ducîndu-mă acolo unde merge şi regele pe jos, gîndul m-a dus la cei care nu ridică capacul WC-ului. Şi mai departe am rătăcit pe cărările purtătoare de impulsuri spre bruma de sinapse rămase, pînă la locul unde mi s-a năzărit să mă întreb dacă din cei care se preocupă de poziţia colacului de WC, cîţi oare înţeleg gestul pe care-l fac.

Dacă reuşiţi să treceţi peste repulsia (firească) provocată de introducere şi reuşiţi să parcurgeţi restul rîndurilor, veţi descoperi ca şi mine, că puţini sînt aceia care în mod conştient, înţeleg că gestul simplu, omenesc, (bărbătesc?), de a ridica colacul este un gest de un profund civism. Acest anonim nu va şti că pe anonimul de după, cel care ar putea avea nevoie de poziţia orizontală a colacului, prin atitudinea doveditoare a celor (măcar) şapte ani de acasă, l-a salvat de neplăcuta situaţie de a înjura şi blestema pe el şi pe mama sa pe diverse teme şi variaţiuni, ba chiar e posibil să ajungă în situaţia de a trimite acest următor ocupant al vasului într-un voiaj estival la dermato-venerice cu nevasta în pragul divorţului, pe motiv de înşelăciune...!

Ce legătură să aibă toate astea cu muzica tinerilor? Nici una atîta timp cît nici eu nu am nici o legătură cu ce ascult în „ITB”, taxiuri sau restaurante, dar mă supun fireştilor situaţii citadine legate de transportul persoanelor şi al fluidelor în (sau spre) diverse locuri...

E foarte adevărat că fiecare generaţie îşi are WC-urile, conducătorii şi muzica pe care o merită. Iar celelalte generaţii trebuie să suporte noii veniţi; dacă poate, îi asimilează, dacă nu, propriile valori cernute de timp se distilează în şuvoiul puternic al noului val. Astfel, WC-urile pot căpăta valoare arhitectonică ori pot fi confundate cu primul colţ mai întunecat, conducătorii vor fi imortalizaţi în bronzul memoriei sau într-o minunată etichetă de votcă...; cît despre muzică, pentru un popor care a găsit că se poate cînta superb şi din frunza luată de la botul cîinilor, a face versuri ce din software-o să sune e nimica toată!

Drept pentru care eu, ca un bun român ce mă aflu, îmi cresc copilul cu ochii-ntr-un tv K lumea. Şi „Dumnezeu, cu mila!”.

Zomir DIMOVICI
tată de copil atomic

Replici

Articolele lui Codruţ Constantinescu (Dilema *482 şi 489)*

M-au pus rîndurile lui Codruţ Constantinescu (în *Dilema* nr. 482 şi 489) să-mi trec în revistă nişte impresii personale. Fac parte dintre cei care s-au dus în străinătate cu gînd să rămînă acolo dacă găsesc că le place locul. N-am venit cu o bursă. Le-am vînat, nu-i vorba, pe cînd încă eram în ţară, dar n-au fost să fie. De erau, intram în clubul celor pe care cu duioşie îi invidiază Codruţ Constantinescu, anume cu bani de-a gata, puşi pe maxima concentrare intelectuală, fără îndoială. Şi de mă concentram şi eu, poate apucam să bag de seamă că simţul critic îndulceşte sărăcia. A trebuit însă, ghinionul naibii, să muncesc ca să trăiesc, aşa cum face Codruţ Constantinescu. Anii au trecut pe nesimţite şi numai cît am apucat să văd că eu nu mai sînt sărac.

Cînd am ajuns în America n-am avut prea multe opţiuni; cea mai bună a fost să mă înscriu la un doctorat. N-a fost greu. Universităţile din ţara asta pun la treabă vaste cîrduri anuale de doctoranzi. Ei predau pentru mai puţin decît ar costa profesorii plini şi primesc în schimb o educaţie. Nu-i o afacere rea, deşi nu toţi doctoranzii ajung doctori. În universităţile mari, cererea de cursuri introductive din disciplinele de bază este suficientă ca să ţină ocupaţi tot soiul de tineri care predau acceptabil, dar nu vor ajunge să şi scrie o dizertaţie. Ei pleacă fie cu un *master*, fie cu ABD – *all but dissertation* – o situaţie şcolară care nu-i certificată cu nici o diplomă, dar pe care piaţa muncii o asimilează unui set de cunoştinţe care valorează destul ca să-i asigure nedoctorabilului în cauză un trai cinstit.

Am absolvit o facultate în urmă cu şase ani la Cluj. Un an mai tîrziu, un taxi mă lăsa în faţa Universităţii Clemson, în Carolina de Sud. Acum locuiesc în Atlanta şi nu mi-e tocmai rău.

Este adevărat că dacă eram mai bine conectat – ca toţi localnicii oriunde – mi-ar fi fost mai bine, dar asta făcea parte din învoială. Şi aşa, prietenii localnici, cîţi am apucat de mi i-am făcut, mi-au fost de folos cît au putut, cu ponturi şi poveţe, cum se face peste tot între oamenii sociabili. Altfel, mie mi se pare corect ca efortul egal să nu garanteze rezultate egale. Şi de am fi la fel de harnici, nu sîntem la fel de norocoşi sau la fel de pricepuţi.

Nu găsesc că-i greu să fie omul sociabil. Aici, ca şi în ţară, oamenii cu care mă salut se împart în două grupuri. Unul, mai mic, este pe lista A. Celălalt este pe lista B. Deosebirea se face cu un test simplu: în A sînt cei pentru care aş dona un rinichi. În B intră cei cu care ştiu că pot să fiu drăguţ fără să risc a mi se cere să mă cunoască la nevoie. Acceptarea serenă a faptului că sîntem pe lista B a majorităţii oamenilor cu care ne salutăm este o atitudine sănătoasă, care nu denotă nici ipocrizie, nici superficialitate. Pentru că resursele noastre sînt limitate, trebuie să facem nişte alegeri: din orice dăm unora, rămîne mai puţin pentru alţii. Restul lumii face la fel, şi aici, şi în ţară. În cele ce urmează voi încerca să lămuresc de ce eu prefer totuşi să fiu aici.

Cred că oricine locuieşte aici simte două efecte majore a ceea ce face Apusul bine, mai bine decît orice altă societate. A le remarca nu este o chestiune de demnitate – sau lipsa ei – ci eventual una de spirit de observaţie: fie că îţi plac, fie că nu, acestea sînt acolo.

Capitalismul este un sistem superior practic, pentru că este superior moral. Este plăcut să vezi consumatori care pot să cumpere orice, dar ei sînt mai întîi de toate oameni liberi, care pot să facă, să spună sau să citească orice. Legile drepte şi bine păzite, gîndite să le apere aceste libertăţi, descurajează necinstea. Remarca asta nu merită un premiu de perspicacitate, dar este clar că nu toate civilizaţiile sînt la fel de bune la producţia de moralitate. Chiar dacă aceasta nu poate fi măsurată direct, ea are două rezultate vizibile. Observatorul dezinteresat le va nota cu precădere în Apus.

Primul este mărimea avuţiei naţiunii. Producătorii de oportunităţi de creaţie, exprimare şi amuzament concurează pentru nişte resurse limitate. Roadele muncii lor sînt mai bogate acolo unde competiţia este cinstită, pentru că astfel resursele necesare ajung acolo unde sînt folosite cel mai bine, nu acolo unde sînt prietenii guvernului.

Cînd sectorul necinstit al economiei este slab, nici supravieţuirea oamenilor paşnici nu mai depinde de bunăvoinţa celor care îi iubesc şi sînt în măsură să îi apere. Al doilea efect vizibil al unui sistem superior moral este că oamenii care aleg să nu trăiască în grupuri unite de sentimente puternice rămîn în viaţă. Ei pot fi observaţi în comunităţi ale căror membri se lasă reciproc în pace.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Este clar că în astfel de comunităţi predomină relaţiile uşurele: fiecare persoană îşi permite să aibă o listă B mai lungă, iar membrii listei A sînt probabil absenţi, răspîndiţi prin alte oraşe. De bună seamă acest soi de convieţuire nu-i pe gustul fiecăruia, pentru că are neajunsurile lui. Poţi de exemplu să fii pe lista B a persoanelor care sînt pe lista ta A, ceea ce-i deprimant, sau să fii pe lista A a persoanelor care sînt pe lista ta B, ceea ce-i inconfortabil. Totuşi, se pare că politeţea rezervată dintre oamenii prosperi, cinstiţi şi liberi este preferabilă şi solidarităţii dintre obidiţi, şi cîrdăşiei dintre hoţii cu succes.

În fine, două vorbe despre discriminare. Este adevărat că vecinilor mei le merge în medie mai bine decît mie, deşi sînt mai tineri şi au ceva mai puţină şcoală (nu foarte puţină totuşi; am motive să cred că toţi au terminat o facultate). Sînt sigur că aş avea mai mult spor dacă aş fi localnic, mai deştept, mai înalt şi mai frumos. Totuşi, am veşti pentru Codruţ Constantinescu: asta ar fi la fel de adevărat în Bucureşti. Nu îi pun nimănui la îndoială dreptul de a ieşi la joacă sau a face afaceri cu cine are chef. Mă sperie ideea că s-ar putea găsi cineva care să se îndoiască de al meu.

Nu cred că astea-s nişte vederi foarte radicale. Mie mi-s dragi. De-aş avea o revistă de propagandă, aş încerca să le vînd la cît mai multă lume. Cred că m-aş simţi bine într-o societate în care opinia majoritară le-ar lua de bune.

Gabi HUIBER
Atlanta, SUA

Articolul dlui Augustin Ioan (nr. 491)

Există un subiect devenit pe parcurs sursă de nemulţumiri şi contradicţii, uneori destul de aprige. Este vorba de Catedrala patriarhală, proiect analizat destul de subiectiv de dl prof. arh. Augustin Ioan în nr. 491 al revistei *Dilema*. Exprim o părere critică împărtăşită de un număr mare de specialişti, ca şi de majoritatea tăcută a... contribuabililor. Ne putem pune mai multe întrebări. Dacă în raport cu stadiul actual al ortodoxiei naţionale, un astfel de monument ar putea contribui la prestigiul doctrinei ortodoxe şi a slujitorilor săi. Un alt aspect este determinat de factori de natură materială, respectiv de forma, dimensiunile şi amplasamentul monumentului. În legătură cu prima întrebare, inutilitatea acestei iniţiative este absolută, deoarece evlavia credincioşilor este invers proporţională cu gigantismul proiectului B.O.R. Adepţii monoteismului au venerat pe marele arhitect al universului indiferent de conjunctura în care se aflau. Isus s-a născut într-un adăpost de vite şi a transmis posterităţii un mesaj impregnat de umilinţă şi reţinere. Un credincios autentic se poate ruga orişiunde şi indiferent de mediul înconjurător... Epoca marilor catedrale rămîne consemnată doar în istorie. O ultimă încercare în acest domeniu se află în lucru de aproape un secol (Barcelona). După douăzeci de secole, intelectul uman a depăşit limitele adoptate de funcţionarii lui Dumnezeu, intermediari poate inutili între Marele Creator şi locuitorii planetei albastre. În legătură cu aspectele tehnice, mă văd obligat a sublinia simetria unor concepţii. Ceauşescu era un intuitiv şi în ciuda caracterului festiv şi teatral ce încadra despotismul său, cred că în final era şi el convins de eşecul iremediabil al doctrinei comuniste. În consecinţă, remanenţa sa istorică era posibilă doar dacă îşi lega numele de un ansamblu de megaconstrucţii, martore tăcute ale unei epoci violente. Aşa s-a născut Casa Poporului, care după 1989 a generat un concurs în vederea identificării unei posibile utilizări. Acest sindrom activ la majoritatea despoţilor agită în continuare mentalitatea unor membri ai clerului ortodox, în speranţa că gigantismul viitoarei cătedrale va influenţa în egală măsură sentimentele religioase ale profanilor, contribuind şi la înscrierea lor pe orbita istoriei cu ajutorul pisaniilor şi tablourilor votive. Se poate trage concluzia că amplasarea acestor două monumente situate pe o axă comună (Bdul. Unirii) confirmă tendinţa nemărturisită de a forţa atenţia contemporanilor cu ajutorul unor construcţii ce în afara dimensiunilor nu reprezintă nimic. Merită reţinută şi întrebarea formulată de eternul contribuabil. Cu ce fonduri se vor subvenţiona lucrările? În timp ce în toată ţara sînt spitale şi alte diverse clădiri publice sau monumente (inclusiv mănăstiri) aflate într-o avansată stare de degradare, ar fi imoral şi chiar periculos de a se deturna fondurile existente în vederea satisfacerii unor ambiţii deşarte. Pentru final, anticipez eventuala indignare a adepţilor acestei construcţii, mărturisind alături de Cioran că partea proastă a dezastrelor publice e că orişicine se socoteşte suficient de competent să discute despre ele.

Dan Emanoil DOBREANU

La zi

„Furculiţioane”...

Domnilor, se pare că vocabularul limbii române este secătuit complet şi e nevoie să citim în presă aberaţii lingvistice, care mai de care mai trăznite şi mai insultătoare la adresa limbii noastre. În mare parte, aceste rebuturi de vorbire sînt nefericite traduceri şi importuri forţate din alte limbi, mai ales engleză. Coana Chiriţa măcar se dăduse cu ginta noastră latină şi utiliza furculiţioane! După ce aflăm despre diverse pagini de Internet că sînt în „mentenanţă“ – de parcă nu există destule cuvinte româneşti care să descrie aceeaşi stare de lucruri, iată că ni s-a servit caldă şi aburindă „legea informaţiilor *clasificate*“. Adică ce înseamnă clasificate? Informaţiile sînt aşezate frumuşel pe nişte rafturi şi clasificate după diverse criterii? Nicidecum. Este vorba de legea informaţiilor secrete. Dar, dacă în engleză *classified* înseamnă *secret*, nici un deştept din făuritorii de legi nu s-a gîndit că în limba română „clasificat“ înseamnă cu totul altceva. Ei, şi după toate astea, ce-am mai trăit să văd? Directorul tehnic al festivalului de la Mamaia declara că în manifestarea cu pricina „este involvată o televiziune privată“...

Vai de noi şi de păcatele noastre! Oare ce-o fi vrut să zică? Lăsînd la o parte faptul că în engleză *to involve* înseamnă „a coopta“, „a implica“, în limba română, acest cuvînt se aseamănă doar cu „vulva“, preacinstitul organ genital feminin... Dar deh, ce mă pricep eu, bicisnicul? Poate că respectivul personaj, chiar o fi „involvat“ vreo televiziune, în public sau în privată, domnia-sa ştie mai bine...

Corneliu TOCA
corneliu_toca@personal.ro

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Veşnicia s-a schimbat la sat**
- **Viteza**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Tehnică şi societate (II)

Trăim deja în trecut – îmi explica un coleg antropolog, angajat de o vreme la Hewlett Packard. Societatea reală, în care ne ducem viaţa de zi cu zi (nu doar aici, la noi, ci şi acolo, la ei), este cu mult în urma lumii posibile pe care aceeaşi societate reală a creat-o deja prin cercetările sale de vîrf. Cîteva exemple, ce ţineau pentru mine de o literatură ştiinţifico-fantastică extravagantă, au fost de natură să mă convingă de seriozitatea acestei afirmaţii aparent la fel de ştiinţifico-fantastice.

Alte exemple m-au aruncat însă într-un prezent care pentru mine ţine de un viitor greu de imaginat. Astfel, de pildă, o mai veche prietenă mi-a povestit despre cercetările ei legate de utilizarea tehnicilor de stabilire a riscului genetic pentru diferite forme de cancer, o tehnică pusă la punct relativ recent, care permite oricui să afle, în termeni probabilistici, riscul său din naştere de a face cancer. Toate bune şi frumoase – chiar dacă o minte mai conservatoare, ca a mea, se poate întreba asupra rostului acestui joc de-a Dumnezeu – dar utilizatorii acestei tehnici încep să-şi programeze viaţa într-o manieră de androgini. Unii chiar decid să-şi extirpeze organe sănătoase (adică afectate doar de probabilitatea din naştere de a fi afectate) pentru a reduce astfel, în mod raţional, gradul de risc. Cînd tehnica devine viaţă, e bine; cînd însă viaţa începe să devină tehnică, încep să am îndoieli...

Un alt exemplu, din cu totul alt domeniu, mă pune pe gînduri într-un mod similar. Este vorba despre anumite tehnici, mult mai puţin spectaculoase, pe cale de a fi „implementate" în domeniul învăţămîntului, despre care mi-a vorbit o altă colegă, implicată în cercetarea aspectelor sociale ale acestora. Fără a intra în detalii, ideea de bază este că relaţia didactică este una dintre individ şi informaţie, iar aceasta poate – şi trebuie – să fie optimizată pentru a deveni mai eficientă. Din nou toate bune şi frumoase, doar că, în fapt, aceasta revine la un soi de taylorism pedagogic, care reduce relaţia umană în favoarea unor tehnologii perfecţionate de comunicare, de natură să maximizeze accesul individului la informaţie şi să sporească astfel eficienţa actului de învăţămînt. Dincolo de reducerile masive de personal pe care le implică aceste noi programe – şi de care sindicatele profesorilor se pare că nu sunt tocmai încîntate – aceasta înseamnă şi o reducere a educaţiei la informaţie (problemă mai veche) în numele unei maximizări a interesului individual pentru această informaţie.

Înţeleg ideea de interes individual şi „interesul" fiecăruia de a-şi cunoaşte soarta sau de a intra cît mai repede şi cît mai bine în posesia informaţiei utile. Şi înţeleg de asemenea de ce tehnica poate şi trebuie să „maximizeze" satisfacerea individuală a acestor interese. Pînă la un punct însă: acela în care cineva ar trebui să-mi explice, pe înţelesul meu, care este, în această perspectivă, „interesul" de a trăi.

Zău că-mi vine să-mi las baltă toate interesele !...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cînd autoritatea face bine la procente

La scurtă vreme, unul după celălalt, şi Partidul Naţional Liberal şi cel Ţărănesc Creştin-Democrat au renunţat la practica aproape tradiţională a conducerii colegiale pentru o conducere personalizată. După multe refuzuri, răzgîndiri şi retractări, Theodor Stolojan a acceptat să candideze pentru preşedinţia liberalilor, dar a dovedit o abilitate politică greu de bănuit la tehnocratul rigid rămas celebru prin fraza spusă unor lideri sindicali cînd era prim-ministru: „Negociem pînă cădem sub masă, dar bani nu am de unde să dau". Stolojan a reuşit să obţină un vot prin care a schimbat statutul PNL astfel încît biroul de conducere nu mai este ales individual, ci fiecare candidat pentru şefia partidului îşi stabileşte o listă, votată odată cu el. Din 1997 pînă acum, Valeriu Stoica a fost un lider (prim-vicepreşedinte iniţial, cu un Mircea Ionescu Quintus ca preşedinte formal, apoi preşedinte el însuşi) care a condus partidul mereu şicanat de un Birou Permanent în care ba avea majoritate, ba o pierdea. Valeriu Stoica îşi cheltuia cea mai mare parte din energie luptîndu-se să-şi menţină sprijinul în acest Birou Permanent. Theodor Stolojan a simţit primejdia, a profitat de criză şi de faptul că liderii derutaţi din teritoriu vedeau în el eroul salvator şi şi-a impus conducerea personalizată.

În mod ironic, adversarii lui Valeriu Stoica, după ce au provocat actuala criză internă, nu numai că nu au reuşit să preia conducerea, dar se văd cu totul excluşi din fruntea partidului, cu excepţia celor care vor intra în graţiile noului preşedinte. Deocamdată, se pune capăt unui tip de conducere caracteristică pentru liberali, care s-au simţit mereu superiori altor partide prin democraţia internă. În analizele politice, PNL era dat mereu exemplu ca un partid care practică o conducere colegială. De altfel, doar astfel a reuşit Valeriu Stoica să unifice mişcarea liberală, i-a readus pe Călin Popescu-Tăriceanu sau Dinu Patriciu şi pe alţi fii rătăcitori, înlocuind principiul „nu ne convine, ne luăm jucăriile şi facem alt partid liberal" cu principiul „negociem, ne certăm pînă picăm sub masă, dar nu plecăm". Dar linia dintre democraţie internă şi anarhie este destul de subţire, mai ales că nu a fost foarte clar dacă PNL a pierdut sau a cîştigat alegerile din 2000.

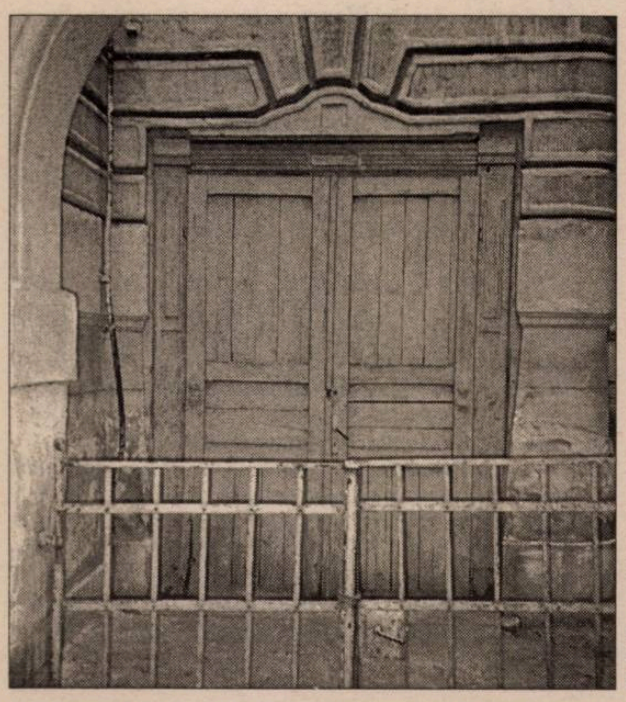

© S. Ivanoschi

Şi mai confuz au stat lucrurile în PNŢCD, deşi e clar că au pierdut alegerile. Întors în partid după eşecul cu Alianţa Naţională Creştin-Democrată, Victor Ciorbea a reuşit să îi ia scaunul celui care îl readusese ca aliat, Andrei Marga. Istoria alianţelor şi trădărilor din PNŢCD ar merita să fie scrisă odată, măcar de dragul trecutului, pentru că viitorul nu prea ar justifica efortul. După multe ezitări, ameninţări cu demisia, şedinţe de zece ore cu presa pe hol şi presiuni din partea creştin-democraţilor europeni, ţărăniştii au ajuns la o soluţie similară celei adoptate de liberali: biroul colegial de conducere i-a transferat lui Victor Ciorbea atribuţiile de conducere şi întreaga răspundere pentru viitorul partidului. Deplîngînd responsabilitatea imensă care îl apasă pe umeri, noul preşedinte părea la conferinţa de presă icoana vie a omului care şi-a văzut visul cu ochii.

Deşi sînt rodul luptelor interne, cele două schimbări par a fi şi sfîrşitul unei epoci pentru cele două partide istorice. Clivajul din 1990, comunişti / anti-comunişti a dus ulterior la cristalizarea vieţii politice pe falia partide istorice / urmaşele FSN. Analizate atent, primele se deosebesc nu numai prin mesaj, ci şi prin două elemente structurale: erau partide în care prioritară era aderenţa ideologică (în virtutea unui trecut de la care se revendicau) şi nu erau personalizate (nu sprijinul pentru un lider era motivul pentru care oamenii aceia veneau la şedinţe). De fapt, nu aveau un Ion Iliescu, personalitatea care a constituit singurul liant al partidelor FSN – PDSR, partide tipice pentru categoria politologică a formaţiunilor create ca vehicul pentru un lider. Inevitabil, aceste partide depind de respectivul lider, el are o poziţie care nu este pusă la îndoială, iar democraţia internă depinde mai mult de graţiile sale decît de votul membrilor. De fapt, modelul personalizat de conducere s-a transmis moştenitorilor FSN. Ca şi Petre Roman la timpul său, Adrian Năstase şi Traian Băsescu acum îşi conduc partidele după aceeaşi formulă. Paranteză: dacă găsiţi exemple punctuale în care modelul nu corespunde, fiţi îngăduitori cu politologia, pasiunea pentru clasificări şi tipologii neglijează realităţile amestecate ale vieţii.

Deşi şi-a lăsat amprenta asupra partidului, Corneliu Coposu nu a fost niciodată pentru PNŢCD ceea ce a constituit Ion Iliescu pentru partidele pe care le-a înfiinţat. Faptul că înainte de alegerile din 1992 Ion Iliescu a dislocat prin simpla forţă a personalităţii sale o „fişie" atît de mare din giganticul FSN şi chiar a cîştigat alegerile la doar cîteva luni este o performanţă în sine. Corneliu Coposu a rămas mereu „primul între egali" pentru că structura şi modul de selectare a elitei partidului său erau diferite.

Drept urmare, partidele istorice au avut mereu o viaţă interioară mai agitată, mai democratică s-ar putea spune, dar au fost mereu mai incoerente. Punctul culminant al acestei evoluţii a fost atins în momentul în care ţărăniştii au rămas în afara Parlamentului, consecinţă a unei incredibile serii de bîlbe, care au arătat nu o strategie proastă, ci lipsa unei strategii. Faptul că Partidul Democrat şi-a schimbat conducerea fără a trece prin calvarul parcurs de ţărănişti şi chiar fără scandalul permanent de la liberali, ca şi modul în care Adrian Năstase a preluat partidul lui Ion Iliescu, arată că şi în ce priveşte depăşirea crizelor de succesiune, modelul de partid personalizat este mai viabil în România (în ciuda teoriei, care susţinea că tocmai în momentul succesiunii apar probleme). În definitiv, dependenţa de un lider a fost înlocuită de dependenţa de altul, iar mecanismele s-au păstrat.

Nu este sigur că Thedor Stolojan şi Victor Ciorbea vor putea să menţină controlul şi să conducă aşa cum doresc. O tradiţie a luptelor interne deschise nu este uşor de depăşit, disciplina cere putere de constrîngere, iar un lider din opoziţie nu prea are cu ce să ameninţe. În plus, faptul că există grupuri masive care îşi văd accesul la decizie restrîns creşte riscul unor scindări. Dar simplul fapt că partidele istorice au simţit nevoia să depăşească crizele prin scăderea gradului de democratizare este relevant. E posibil ca, într-o democraţie fără cultură democratică, partidele care nu acceptă dezbaterea să cîştige. Oamenii votează nu cu cei care discută între ei, ci cu cei care le promit în cor. Poate că este trist, dar, în acest joc, scopul nu este ca unii să fie mai buni decît alţii, ci să cîştige puterea.

▲

Pe 11 octombrie va apărea numărul ***500*** *al* Dilemei. *Cu acest prilej, le propunem cititorilor noştri o întrebare:*

Vă mai place ceva pe lumea asta?

Aşteptăm răspunsurile pînă la data de 27 septembrie. Să nu ne spuneţi că vă place (doar) Dilema...

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Bătălie navală

Calendarul dictaturii era supraaglomerat cu file festive, neconsacrate ca sărbători legale. Dintre toate acestea, una singură era celebrată prin aprovizionarea „Alimentarelor" cu banane, portocale şi lămîi: ziua de naştere a dictatorului. Fără punerea în vînzare a unor asemenea fructe exotice, dar cu un entuziasm clocotitor, era întîmpinată şi Ziua Marinei. Purtîndu-şi cu mîndrie şapca proletară şi surtucul estival, fiul Scorniceştilor, cocoţat pe cea mai vizibilă punte a celei mai vizibile ambarcaţiuni, primea binevoitor onorurile vlăguitei flote navale venite să-l salute.

Banalizînd portocalele şi bananele şi prăznuind ziua de naştere a răposatului în cerc intim, tranziţia nu a renunţat însă la Ziua Marinei, care în 2002 a coincis cu centenarul flotei militare române. Coloana de nave sărbătoreşte lustruite, printre care graţioasa siluetă a bricului Mircea, recuperat după o lungă zacere, degaja sentimentul liniştitor că frontiera maritimă a patriei nu are a se teme de nimic (tocmai atunci Mircea Geoană discuta din nou cu omologul său ucrainean despre Insula Şerpilor).

Călîţi în lupte mai grele cu intemperiile tranziţiei decît cu cele ale oceanelor, vitejii lupi de mare înviorau parada cu ingenioase jocuri marinăreşti, dintre care nu lipseau nici Poseidon, cu suita unduitoarelor sirene echipate în bikini, şi nici soborul preoţesc care oficia slujba în cinstea Sfintei Maria. O şapcă, pesemne, ar fi găsit şi actualul şef al statului, care totuşi nu a venit, pilda fiindu-i urmată şi de prea telegenicul său învăţăcel. Festivitatea a fost astfel onorată de VIP-uri cărora le lipsea tocmai V-ul: lideri locali de partid şi de stat, consuli şi ataşaţi navali străini, generali din arme surori şi cîţiva parlamentari de care nici inocenţii lor alegători nu auziseră.

Organizatorii înălţătoarei manifestări au proptit chiar lîngă chei o micuţă tribună artistic împodobită, de la care s-a iscat însă regretabila zaveră: ea oferea sensibil mai puţine locuri decît numărul acelora care se socoteau predestinaţi să le ocupe. Pe de altă parte, din cauza neinspiratei aşezări, în locul defilării, vilegiaturiştii sosiţi buluc nu puteau contempla decît spatele oaspeţilor de vază care îşi disputau cu dîrzenie puţinele scaune. Mai dihai decît în Ionesco, anarhia scaunelor perturba ordinea ierarhiei sociale, doar că Ziua Marinei nu era o reprezentaţie de teatru, ci un fapt de viaţă. Lăsaţi fără scaune în mini-tribună, deţinătorii de scaune în Parlament au părăsit vexaţi festivitatea, anunţîndu-şi decizia de a cere sancţionarea şefului de stat major al flotei navale. Parlamentul îşi declara o dată în plus respectul de sine pe care i-l refuzau alţii. Iar drama beligeranţei dintre două instituţii se încheia în apoteoza muzicală care îmbina ritmul infatigabil al fanfarei cu mugetul mării şi cu huiduielile folclorice ale vilegiaturiştilor frustraţi.

▲

BARBURISME

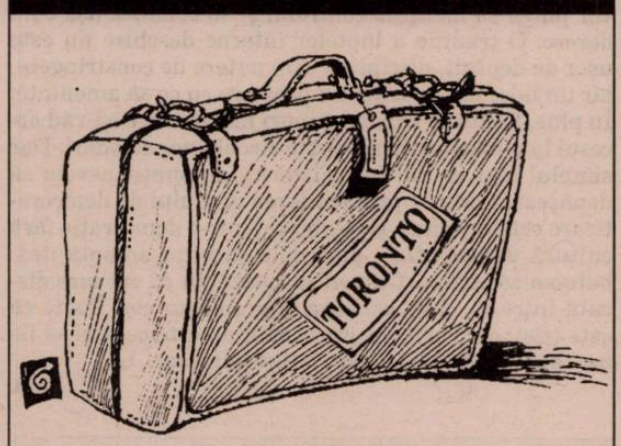

PRÊT-À-PARTIR

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Publicitate cu de-a sila

În *Evenimentul zilei* de joi, 22 august, a apărut un „produs jurnalistic" mai puţin obişnuit: pe o pagină întreagă, Cornel Nistorescu, directorul ziarului, publică un articol cu un titlu lung şi cît se poate de explicit *(Disperate după publicitate, ziarele autohtone fără audienţă sar la gîtul elefanţilor economiei mondiale prezenţi în România. Multinaţionalele, sub presiunea publicităţii),* flancat de reproduceri după pagini din *Ziua, Curierul naţional* şi *Independent.* În reproduceri se pot vedea titlurile unor articole negative despre diverse mari companii, apărute în ultima vreme în ziarele respective *(Pungăşia McDonald's; Plasa Connex; Connex fură pe faţă milioane de români; Dezastru la RomTelecom* etc.). Pe scurt: pentru a obţine publicitate, un ziar duce o campanie împotriva unei mari companii, care acceptă să „plătească tributul" pentru a-şi salva imaginea. Este un procedeu despre care s-a mai strecurat cîte o vorbă în spaţiul public, iar cei care lucrează în branşă ştiu despre ce e vorba. Editorialistul *Evenimentului* consideră că asemenea practici strică nu doar echilibrul firesc, bazat pe concurenţă, de pe piaţa mass-media, dar şi imaginea de ansamblu a mediului de afaceri din România: „Firme celebre pe glob sînt făcute ţăndări în România, terfelite, puse la îndoială, clătinate în credibilitatea lor, iar consecinţa, în loc să fie o îmbunătăţire a situaţiei financiare a ziarelor şi televiziunilor fără audienţă, e împingerea României în zodia neîncrederii. Mulţi dintre reprezentanţii societăţilor multinaţionale prezente în ţara noastră spun că, la noi, mafia rusă nu acţionează, dar se simt agresaţi de ziare şi publicaţii mărunte, care încearcă să le distrugă imaginea sau promit să îşi oprească atacurile în schimbul publicităţii".

Dacă aşa stau lucrurile, întrebarea firească pe care şi-ar putea-o pune orice om raţional este de ce firmele respective nu dau în judecată ziarele; dată fiind lentoarea justiţiei, probabil că este mai simplu şi mai ieftin să plăteşti cîteva spaţii publicitare în ziare şi să opreşti campania negativă decît să cheltui cu avocaţii şi cu taxele de timbru timp de cîţiva ani, cît durează un proces (de al cărui rezultat, altminteri, nu poţi fi sigur). Dar în „joc" nu intră doar firma X şi ziarul Y şi felul în care „cad la pace". Pentru că e vorba de mijloace de informare în masă, trebuie adusă în discuţie şi condiţia *publicului*, care în această ecuaţie nu-şi mai găseşte locul: într-o zi, este anunţat cu litere de-o şchioapă că firma X îşi bate joc de el, iar peste cîteva zile, în acelaşi ziar, găseşte reclamă tocmai la produsele firmei incriminate. Sigur, se poate obiecta că, în toată presa lumii, reclama e una, iar conţinutul editorial e altceva: la noi însă cusătura cu aţă albă e cam grosolană. Ce-i drept, aşa ceva e posibil şi datorită faptului că nici „comunitatea cititorilor" nu reacţionează: chiar după ce s-au fript cu o ştire falsă (vezi şi multele prevestiri ale cutremurelor), oamenii nu renunţă să mai cumpere ziarul care i-a minţit. Dimpotrivă, printr-un efect paradoxal care ţine, poate, de perfidia pe care presa şi propaganda comunistă au inoculat-o în comportamentul oamenilor, un ziar care vinde gogoşi are şanse să crească în audienţă pe termen scurt, căci se găsesc destui care să cumpere acel ziar „ca să vedem ce mai zic ăştia", sperînd în noi dezvăluiri. Pe această reacţie neadecvată a publicului şi pe obişnuinţa lui de a se lăsa purtat de colo-colo printre „dezvăluiri" de trei parale se bazează, în mare măsură, toate obrăzniciile şi iresponsabilităţile care îşi găsesc (prea mult) loc în presa română.

Altminteri, e limpede pentru toată lumea că în România sînt prea multe cotidiene, dintre care unele au un tiraj *imposibil* de susţinut pe criterii comerciale. Apărute din „impulsuri" politice (pentru a „crea", adică, o actualitate în funcţie de necesităţile patronilor politici) ori din ambiţia unor noi capitalişti de a avea „ziarul lor", unele cotidiene *centrale* au tiraje de doar cîteva mii de exemplare (adică mai puţin decît unele *locale).* Fără „tehnici" precum cele descrise de Cornel Nistorescu, ele nu au cum face faţă cheltuielilor. Chiar şi aşa, pe termen mediu soarta le e pecetluită. Un proces de „separare a apelor" ar contribui la profesionalizarea presei româneşti în ansamblu şi la aşezarea ei exclusiv pe criterii de piaţă, de concurenţă, de competenţă. Se pare însă că acest proces va mai dura, căci inerţia e mare. La gestul lui Cornel Nistorescu, de pildă, în afară de niscaiva mîrîieli ale celor vizaţi, n-am observat vreo reacţie: Clubul Român de Presă nu ştiu să fi zis ceva (semn că autoreglementările în continuare nu funcţionează), alte organisme sau instanţe nici atît. Iar mîine, zeci de mii de oameni vor cumpăra din nou ziarul pentru a vedea „ce mai zic ăştia" şi vor afla că, uite, şi „firma X îşi bate joc de ei", fără să bănuiască în asta vreun dedesubt...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Piaţa opiniilor legitime

Un anume Thiery Meyssan, personaj complet necunoscut, publica în martie anul acesta o carte intitulată *Îngrozitoarea impostură.* Cîteva săptămîni mai tîrziu, cartea atingea tirajul fabulos de 215.000 de exemplare. Între timp, autorul fusese invitat la o emisiune TV foarte populară în Franţa: suficient pentru ca să dobîndească, peste noapte, notorietate. Sigur, nu e primul – nici ultimul – caz de propulsare graţie televiziunii. Ceea ce particularizează însă cartea lui Meyssan e faptul că susţine o teză pe care, în mod normal, nimeni n-ar lua-o în serios: şi anume, că în 11 septembrie 2001 nici un avion nu s-a izbit de o aripă a Pentagonului şi că autorităţile americane ascund adevărul asupra cauzelor catastrofei. De asemenea, Meyssan pretinde că în cele două avioane care au lovit World Trade Center nu se afla nici un terorist, că aparatele au fost deturnate prin piratarea, de la sol, a aparatelor de bord şi că ţinta era de fapt o bază secretă a CIA, aflată în imediata vecinătate a turnurilor. Să adăugăm că autorul avansează aceste afirmaţii fără să aducă nici o probă, fără să citeze vreun martor, fără să consulte experţi.

De ce a avut un asemenea succes cartea pe care, cu siguranţă, mulţi dintre cititori au socotit-o credibilă? Primul răspuns se impune de la sine: oamenilor le place să-şi închipuie că în spatele unor evenimente şi situaţii se află motive ascunse, combinaţii tenebroase, comploturi şi conspiraţii. În al doilea rînd, toată lumea ştie că presa, radioul şi mai ales televiziunea pot fi manipulate de către putere şi de către anumite cercuri de interese: de la această premisă se trece la o generalizare fără nuanţe, considerîndu-se că *totul* este manipulare şi minciună. În sfîrşit, nu trebuie neglijat factorul subiectiv, recte sentimentele anti-americane, care şi-au găsit în cartea lui Meyssan încă un „argument": Statele Unite ar fi regizat atentatele din 11 septembrie pentru a apărea în ipostaza de victimă şi pentru a putea juca, fără reţinere şi fără complexe, rolul de jandarm al lumii (despre antiamericanism, vd. ultimul număr, august-septembrie, din revista *Esprit,* mai ales pasionantul interviu cu Philippe Roger privind genealogia antiamericanismului francez).

Mai e un aspect, analizat foarte bine de Alain Finkielkraut în una din dezbaterile ce au urmat publicării cărţii lui Meyssan (precizez că săptămînile trecute a apărut – în replică - un volum, intitulat *Îngrozitoarea minciună,* ce demontează mecanismul folosit de Meyssan în susţinerea aberaţiilor sale). Epoca noastră, arată Finkielkraut, este epoca marilor inovaţii tehnologice şi mai ales a trecerii de la imaginea analogică la imaginea digitală. De acum înainte, se va putea spune despre orice imagine că este trucată şi manipulată. Vom avea pretextul de a respinge, de a contesta ceea ce nu ne convine. În plus, Internetul e un adevărat paradis al zvonurilor şi al opiniilor cele mai extravagante. Nivelarea discursurilor legitimează orice părere, orice idee, oricît de fistichie sau de scandaloasă. Cartea (pagina tipărită) e tot mai puţin o referinţă de autoritate. Nu întîmplător, Meyssan şi-a dobîndit audienţa apărînd la televiziune: poate că, altfel, mai nimeni n-ar fi dat atenţie elucubraţiilor sale.

În sfîrşit, cartea lui Meyssan ilustrează noul tip de retorică, tot mai răspîndit, şi pe care îl întîlnim nu numai în polemici mai mult sau mai puţin ştiinţifice, dar şi în viaţa politică. Procedura este următoarea: afirmi, cu aplomb, o serie de lucruri pe care le prezinţi drept rezultatul constatărilor tale, dar, în acelaşi timp, drept singura versiune logică, adevărată, reală a unui eveniment. Nu furnizezi dovezi, în schimb ceri celor care te contestă să prezinte, *ei,* dovezi şi argumente. Spuneţi că nişte terorişti s-au instalat la comenzile avioanelor şi s-au sinucis izbindu-se de World Trade Center? Demonstraţi acest lucru. Eu afirm că astăzi e duminică, iar dumneavoastră îmi spuneţi că e vineri: demonstraţi-mi că eu mă înşel. Pretindeţi că un avion s-a prăbuşit peste Pentagon? Arătaţi-mi imagini video. Şi aşa mai departe, după o logică perversă care îl obligă pe omul de bun simţ să adopte o poziţie defensivă şi să încerce a contracara enormităţile cu argumente raţionale. Trăim, comenta în *l'Express* Eric Conan, în lumea *identităţilor respectabile* (de unde fragmentarea comunitară şi valorizarea minorităţilor) şi a *opiniilor legitime,* legitime pentru simplul fapt că sînt opinii. S-a creat, mai spune Conan, o vastă piaţă a opiniilor încurajată de mass-media care abandonează căutarea informaţiilor şi a adevărului în favoarea simplei comunicări. Consecinţele acestei stări de lucruri se văd cu ochiul liber.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Lecturile verii

● Unul dintre cele mai înşelătoare cuvinte din istorie: *egalitate*. Vechii greci îi spuneau *ison* şi, ca în multe alte cazuri, îi dădeau o înţelegere mult mai nuanţată decît noi cînd venea vorba de aplicarea sa în social şi politic. Ce înseamnă, de fapt, *egalitate* pentru jurist? Nu e greu de ghicit, de pildă, ce înseamnă *egalitate* în principiul succesoral conform căruia moştenitorii de acelaşi grad moştenesc în cote egale. E vorba despre o egalitate aritmetică aproape, căci, în practica judiciară, s-a institutit obiceiul de a evalua în bani masa succesorală şi apoi de a împărţi bunurile astfel încît valoarea bănească corespunzătoare să fie egală, cu menţiunea că dacă acest lucru este imposibil în natură (şi de cele mai multe ori este) inegalităţile se nivelează prin plata unor sume băneşti „egalizatoare" de la cel care a primit mai mult la cel care a primit mai puţin. Banii par a fi criteriul cel mai util (ei se exprimă în cifre), deşi ştim bine că, mai ales în cazul succesiunilor, unele bunuri au valoare sentimentală mai mare decît altele, dar asta, în ochii legii, nu contează foarte mult. Dar ce mai înseamnă *egalitate* în principiul constituţional al egalităţii tuturor în faţa legii? Desigur, altceva. *Egalitate* înseamnă, în acest caz, că legea se aplică la fel, în integralitatea ei şi nediscriminatoriu, oricărui cetăţean care îi cade sub imperiu. Aşa cum valoarea sentimentală a bunurilor nu contează cînd se împarte moştenirea pe cale judiciară, la fel, calităţile intelectuale ori sufleteşti ale unui cetăţean sînt irelevante cînd e vorba despre aplicarea legii. Faptul că legea instituie, uneori, cerinţa unei nuanţări pe baze individuale (cum ar fi circumstanţierea personală în aplicarea pedepsei penale) sau faptul că legea acordă unor categorii socio-profesionale nişte privilegii (situaţie pe care o găsim, practic, în toate legile care reglementează statutul unor profesii; fiecare profesie are privilegii şi drepturi pe care oamenii care nu aparţin profesiei nu le au) nu înseamnă deloc că principiul egalităţii e încălcat, căci egalitatea este în legătură cu aplicarea legii şi nu în legătură cu distribuirea bunurilor sau a privilegiilor. În materia bunurilor şi a privilegiilor, spre deosebire de materia aplicării legii, există un adevăr greu de spus, dar fundamental: inegalitatea este temelia dezvoltării civilizaţiei.

● Practic, de la Revoluţia Franceză încoace, s-a declanşat o adevărată inflaţie a drepturilor. Lista Declaraţiei drepturilor de la 1789 pare, astăzi, minusculă şi ridicolă în comparaţie cu lunga şi sofisticata listă a drepturilor omului recunoscute şi practicate în ţările civilizate – SUA deţin, de departe, recordul absolut al drepturilor, în ceea ce priveşte numărul lor. Dar drepturile omului, tocmai pentru că au un caracter atît de generos şi o vocaţie atît de cuprinzătoare, pot, foarte uşor, să devină frazeologie goală – încă Burke, la un an după celebra *Déclaration des droits de l'homme*, scria despre goliciunea acestui document observînd, de pildă, că dreptul fiecărui cetăţean de a avea parte de un proces echitabil, garantat de Declaraţie, a fost flagrant încălcat în numele aceleiaşi revoluţii care a produs Declaraţia sau văzînd felul în care dreptul la proprietate era siluit prin confiscarea fără ezitare a averilor celor care, înspăimîntaţi de elanul revoluţionarilor, emigraseră. Astăzi, drepturile omului se dezvoltă inflaţionist, zic conservatorii. Ca şi moneda, care îşi pierde din valoare prin inflaţie şi, în consecinţă, unitatea monetară se transformă tot mai mult într-un fel de creanţă tot mai greu de acoperit în marfă, drepturile omului, prin evoluţia lor barocă, devin un fel de promisiuni pe care nimeni nu le mai poate ţine. Să ne gîndim la dreptul deja recunoscut la asistenţă medicală, care sună ca o glumă cinică pentru sute de milioane de africani, sau la dreptul la muncă, care sună a propagandă socialistă (sunet de tinichea goală) pentru sute de mii de est-europeni, de pildă.

Critica conservatoare, însă, deşi arată un adevăr, nu se susţine pe de-a întregul din simplul motiv că adevărul pe care îl pune sub ochii noştri nu e cel pe care îl reclamă, ci altul. Astfel, multiplicarea barocă a drepturilor omului nu duce automat la diluarea şi, la limită, la aruncarea lor în ridicol. Ceea ce face, adesea, ca drepturile omului să pară mai degrabă cochetării este imposibilitatea aplicării lor şi reticenţa statelor de a le considera în mod serios, şi nicidecum afirmarea lor. De pildă, nu mi se pare atît de ridicol că astăzi recunoaştem un drept fundamental la libera circulaţie pentru cetăţenii unui stat aflat pe lista neagră a UE, cît mi se pare scandaloasă incapacitatea comunităţii internaţionale de a dezvolta acele mijloace care să constrîngă conducerea acelui stat să ia, în interior, măsurile necesare pentru ca circulaţia cetăţenilor săi să nu mai fie privită ca un pericol pentru ţările UE.

Aceste note de lectură au fost făcute la lectura cărţii *Philosophie du droit* de Michel Villey, apărută în 1986 (ediţia a patra) la prestigioasa editură de literatură juridică Daloz. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Nostalgii de vară

Preşedintele a observat săptămîna trecută: societatea românească s-a împărţit în clase. Unii au bani să-şi trimită copiii la şcoală cu maşina, alţii n-au nici să le umple burta. Noii îmbogăţiţi, remarca preşedintele, au comportament şi alură de ciocoi. Aduc, care va să zică, cu exploatatorii pe care domnia sa i-a mai prins, pe final de mandat istoric, în adolescenţă.

Printre rînduri, publicul nostalgic poate citi că egalitatea socială era una dintre *realizările pozitive* – dacă putem folosi acest termen de epocă – ale sistemului socialist. O lume în care astfel de excese erau evitate cu ajutorul Legii Ilicitului, care veghea ca omul să n-aibă mai mult de o Dacie, o casă şi-un congelator.

Din nefericire, preşedintele nu-şi poate lua ca reper decît propria sa viaţă. Pentru că, dacă ar putea să asculte şi experienţele altor generaţii, şi-ar aduce aminte că specia ciocoilor este una endemică în România şi că, în ultima sută de ani, sărăcia n-a ţinut cont de cine era la putere. Altfel spus, dincolo de gardurile vii ale cartierului Primăverii, erau şi-n 1980 copii care mergeau la şcoală cu stomacul vopsit pe dinăuntru cu un pahar cu iaurt. Copii care descopereau la vîrsta de 15 ani că cele trei coaste mai vizibile în pozele de la mare erau semne de malnutriţie. Copii care ştiau cum e să te întorci acasă fără medicamentul de care avea nevoie unul dintre părinţi (nu se mai importa decît pentru un număr restrîns de tovarăşi). Şi apropo de ordinea şi disciplina pe care o regretăm, copii care mîncaseră deja bătaie de la Miliţie pentru nişte vorbe oarecum jignitoare pentru regimul de democraţie populară: „idioată ţară în care trenul te lasă în cîmp!"

Dar să lăsăm trecutul în pace, ca să ne lase şi el pe noi... Şi să ne întoarcem la dl preşedinte, care s-a dovedit şi de data aceasta un om politic nativ. Farmecul – şi avantajul său electoral – constă în a spune exact ce gîndeşte majoritatea, într-un fel atît de simplu încît poate fi înţeles de un număr maxim de oameni. Într-o situaţie similară, probabil că un alt preşedinte, de formaţie academică (treaba dumneavoastră la cine vă gîndiţi), ar fi constatat probabil că „inegalitatea socială e în creştere dramatică în rîndul unor categorii largi ale populaţiei"...

În cazul acesta, discursul vine după o vară în care liderii de judeţ ai PSD şi-au văzut excesiv de des figura în gazete, cu mustăţi à la Adolf adăugate cu carioca de gazetari răutăcioşi. Aşa că, pentru preşedintele în funcţie, audienţa ţintită era de data aceasta chiar activul de partid, care nu se ştie dacă vrea sau nu să înţeleagă. E drept, nici preşedintele n-a sărit calul: el s-a mărginit să constate problema, nu să dea soluţii. Încă o dată semnul unui om politic matur: se ştie, odată cu soluţiile, încep problemele.

De fapt, ce vrea Ion Iliescu? Să lase în urmă, probabil, un partid social-democrat. Din fericire pentru toată lumea, PSD nu mai e demult aşa ceva. Întreprinzătorii care îl populează sînt acolo şi pentru că reţeaua de partid le garantează ungerea angrenajelor economice pe care alminteri e greu să le pui în mişcare. Sigur, dacă mai e şi-un contract cu statul – cu atît mai bine! Numai el nu mai e aşa de important ca în urmă cu 10 ani. Business-ul privat a crescut destul încît să nu mai fie nevoie de parazitarea unui buget şi aşa sărăcăcios. În schimb, economia reală a început să producă – şi-acesta e locul în care trebuie să-ţi arunci năvodul.

Ca urmare, interesele şi *look*-ul oamenilor de afaceri din partid sînt astăzi la mare distanţă atît de speranţele etatiste şi egalitariste ale majorităţii, cît şi de standardele populare în materie de automobile. Altfel spus, maşina de teren şi copilul la şcoală străină nu mai sînt neapărat semnele particulare ale parvenitului: ele sînt şi un simbol al standingului unui om de afaceri. Ca un fel de uniformă, dacă vreţi, în funcţie de care ţi se acordă respect (şi credite...).

Speranţa e însă că aceşti antreprenori cu carnet de membru vor mai lăsa un pic de loc prin judeţe şi pentru întreprinzătorii nealiniaţi. Şi poate că acesta trebuia să fie şi mesajul preşedintelui: *băieţi, mai răsfirat!* Alminteri dispare singura diferenţă între democraţie şi regimul care a precedat-o. Pentru că, dacă înainte ciocoii se făceau doar cu aprobare de la CC, astăzi ar trebui să mai lăsăm şi întîmplarea (ca să nu-i spunem piaţa) să decidă. Cît despre egalitate, problema îi rămîne următorului mare filozof. ▲

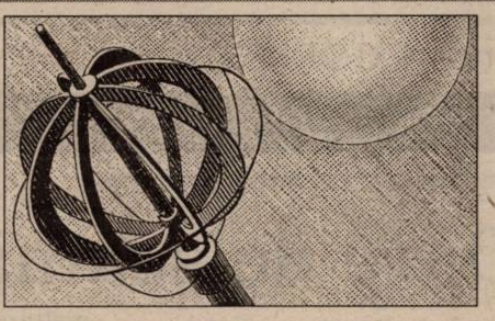

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Sărăcia şi murdăria

Formulat în ultimii zece ani, conceptul „dezvoltării durabile" vrea să arate cum se pot rezolva raţional problemele puse în faţa omenirii de degradarea accelerată a mediului. Dezvoltarea economică a antrenat o exploatare a resurselor, care fără a ţine seama de daunele de durată, a dus la poluarea apei şi a aerului, la secătuirea solului, la defrişarea pădurilor, cauze probabile ale modificărilor climatice din ultimii ani şi ale catastrofelor naturale (uragane, tornade, secetă, inundaţii), ameninţînd deopotrivă supravieţuirea bogaţilor ca şi pe cea a săracilor. Ţările bogate au folosit resursele proprii, dar şi pe cele ale planetei, fără să se preocupe de consecinţe. Cînd acestea au devenit insuportabile, „acasă" au fost adoptate şi legiferate severe norme ecologice. Rezultatele sînt spectaculoase: în apa Rinului se zbenguie peştii, aerul Londrei e mai curat decît a fost vreodată, dar consecinţele degradării nu pot fi oprite la graniţa Uniunii Europene, oricît de bine păzită ar fi ea. La vremea lui, norul de la Cernobîl s-a întins peste Europa fără să ţină seama de deosebirile între sisteme şi prieteniile dintre şefii de stat. Şi efectele lui sînt vizibile şi astăzi. Recomandată decenii de-a rîndul ca un înlocuitor curat şi ieftin al cărbunelui şi petrolului, energia nucleară şi-a arătat faţa periculoasă. S-au întărit măsurile de securitate la centralele nucleare, ele devenind astfel mai puţin ieftine, iar medicii discută încă despre decesele şi bolile „curate" determinate de norul radioactiv. Se fac presiuni pentru închiderea centralelor de acest tip din ţările foste comuniste. Închiderea lor costă, iar energia produsă de ele lipseşte şi în Ucraina, şi în Bulgaria. Nimeni nu se grăbeşte să bage mîna în buzunar pentru a asigura energie curată pentru alţii.

Ştiinţa, politica şi spiritul civic au atacat problema urgentă a supravieţuirii cu rezultate contradictorii, pentru că amalgamul dintre sărăcie şi murdărie nu permite soluţii parţiale. Pe principiul „să repare cei care au stricat", li se cere marilor companii internaţionale să asigure compensaţii pentru avantajele obţinute de pe urma exploatării mîinii de lucru şi a resurselor din ţările sărace: unele dintre ele – Lafarge, Danone, STMicrolelectronics – se supun pentru că nu vor să-şi distrugă imaginea obţinută cu atîta cheltuială. Aflăm că unităţile lor de producţie, din lumea considerată a treia, respectă strict reglementările de muncă valabile şi acasă, altele curăţă apele, există şi mari companii preocupate şi dispuse să dea bani pentru alfabetizare, pentru lupta împotriva foametei, susţinerea femeilor... Inutil de spus că sinceritatea lor este pusă la îndoială şi militanţii antiglobalizare văd în toate acestea o nouă acţiune eficientă de îmbunătăţire a propriei mărci.

Un congres cum este cel care se desfăşoară zilele acestea, în Africa de Sud, la Johannesburg (şefi de state cu sutele, funcţionari cu miile, activişti cu zecile de mii), nu este un simplu exerciţiu de imagine: problemele legate de degradarea mediului sînt globale şi trebuie rezolvate prin voinţa colectivă. Fiind însă greu de codificat la nivelul faptelor, revirimentul ecologist are de înfruntat nu doar efectele devastatoare ale sărăciei rezultate din diferenţele de sincronizare în evoluţia economică. Factorul politic influenţează, uneori în mod catastrofal, şi murdăria, şi sărăcia. Chiar în aceste zile, o dată cu ştirile despre prezenţa sau absenţa unor şefi de stat de la Johannesburg se pot citi în ziarele din toată lumea veşti despre ravagiile foametei în Africa australă. Foamete care capătă în Zimbabwe aspectul unei pedepse colective aplicate de preşedintele Mugabe poporului său: în condiţii de secetă, naţionalizarea pămîntului şi redistribuirea lui de la fermierii albi către clienţii de culoare a dus la distrugerea sistemului de irigaţii şi pămînturile odată fertile au fost năpădite de tufişuri. Seceta e un fenomen natural, foametea – nu. A fost nevoie de multă tenacitate pentru a-l convinge pe preşedintele Africii de Sud, Tabo Mbeki, că SIDA nu este o invenţie imperialistă menită să-i umilească pe africani, ci o epidemie pentru eradicarea căreia trebuie alocate fonduri. Şi altele, de prin alte părţi.

Dezvoltarea e amînată, durabilă este deocamdată neîncrederea, agresivitatea, pe plan local şi la dimensiuni mondiale. ▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Dare de seamă

pentru A.G.

Douăzeci şi trei de ore în cer, lîngă un tip care mestecă gumă şi tuşeşte tot drumul de la Paris la Atlanta sînt de ajuns ca să scoată din sărite şi un sfînt. Dar iată-mă, destul de calm şi dulce dezorientat. Adică, am trecut val-vîrtej prin România natală, preţ de trei săptămîni şi o foarte scurtă dare de seamă ar suna cam aşa. Vă rog să închideţi ochii. Un imens înger de lemn, cu picioarele bălăbănind în vînt, pe malul Dunării, lată cam cît Mississippi la New Orleans; o capră la proţap adusă într-o sufragerie princiară de nişte ţărani mătăhăloşi; regina magiei albe din România coborînd pe o scară de marmură, în conduri de aur, cîntărind fiecare cîte patru kilograme; un candidat prezidenţial de extremă dreaptă, charismatic precum Elvis, şezînd într-un turn al castelului lui Dracula, lîngă o fîntînă în care s-a înecat o prinţesă; o bătrînă mîndră, cu o mînă bandajată şi cu numai doi dinţi în gură, stingîndu-se încet de foame, vieţuind numai cu ceai şi cartofi, într-un conac splendid; munţi cu creste zimţate, acoperite de păduri groase şi verzi; camioane antice, scuipînd şi pufnind motorină, tîrîndu-se pe drumuri ploioase; cîmpuri întinse de floarea-soarelui, date în pîrg, legănîndu-şi capetele plecate; munţi de pepeni străjuiţi de băbuţe, locuind în corturi pe marginea drumului; sunetul pop-ului oriental, languros, răbufnind din ditai boxele, prin fumul unor cărnuri la grătar, pe marginea drumului; fete stricate de Britney Spears, cu poponeţele albe ca zăpada atîrnîndu-le din şorturi; un perete de fotografii din zorii secolului XX, înfăţişînd luminile Dada şi ale artei absurdului, într-un şic club de noapte; femei cu un balans parizian în călcătură şi cu ochii negri de vise eşuate; rapperi cu capetele rase, politicoşi, care sărută mîna doamnelor şi care stau cu tine, aşteptînd taxiul; covrigi calzi şi oameni la coadă, aşteptînd ca o nouă tranşă să fie scoasă din cuptor; oraşe vechi, înconjurate de blocuri comuniste ponosite şi năpîrlindu-şi vopseaua, cu frînghii de rufe la orişice fereastră; scriitori deprimaţi, scriind în miez de noapte eseuri pentru nici un cititor; Internet cafe-uri, pline ochi de copilandri în căutare de porno şi mijloace de evadare din ţară; studenţi inteligenţi, în jeans şi tricouri, neguţînd la tarabe cărţi la mîna a doua; stripteuze înflăcărate de simţăminte patriotice, care pleacă în străinătate să facă bani, ca să-şi deschidă apoi acasă propriul club; un bărbat în tramvai, ascunzîndu-se în spatele unui ziar de bătrînei împovăraţi de sacoşe de plastic; o poliţistă care face servicii de ghid la mormîntul dictatorului unic; o anume dulceaţă aburitoare a vorbei şi moravurilor de provincie; în capitală, o bruscheţe dură şi colţoasă, dar încă dulce; străzi înguste, cu mici prăvălii de dinaintea comuniştilor: ceasornicari, croitori, articole pentru nunţi şi botezuri, pălărieri, fotografi; un afacerist care seamănă cu Pavarotti, explicînd că în România nu există Mafie, ci doar mafii mai mici, ca a lui, găşti în care liantul este mreaja de relaţii ţesute în afara legii (mereu schimbătoare, nicicînd aplicată); lipsa unui sistem unitar de distribuţie, care să aducă tricouri de la castelul lui Dracula în capitală, sau pur şi simplu o piaţă în care mărfurile româneşti să-şi împartă locurile pe tarabă; o lipsă şocantă a simţului pentru ceea ce este valoros şi local şi vechi-eclectic şi o supraestimare a stilului şi prostiilor occidentale curente; o ploaie sănătoasă, cu bulbuci, bătînd în ferestrele unei camere pline de pasiune şi melancolie; bere neagră şi *fondue* de ciocolată într-un restaurant belgian; cafea turcească într-un restaurant elveţian; un coniac ieftin într-un bar irlandez; o nuntă în miez de noapte, într-un restaurant românesc, în care străinii sînt întîmpinaţi cu aperitive ce-ţi mută nasul din loc, aranjate în jurul unui ditamai cuţitul încă vibrînd înfipt în fundul de lemn, servite de un chelner fioros, cu mustaţă pe oală; o măsuţă rotativă, cu mici porţii de mîncăruri aburinde, într-un uriaş restaurant chinezesc, pe stil comunist, într-un burg medieval. De reţinut: un bocet şi o jale plutind pe sub toate acestea, precum strigătul de împerechere al unui animal singuratic, murind de foame din principiu, într-un peisaj mirific, plin de vînat şi spiriduşi. Şi ar mai fi şi statisticile, dar de astea vă scutesc.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Intelectualul

– în America şi nu numai –

Mediator, în noiembrie 1999, în ceea ce se anunţa procesul-spectacol al sfîrşitului de secol (atacul antitrust asupra concernului Microsoft), Richard A. Posner avea atunci o carte de vizită frumos aurită de succesul volumului său dedicat eşecului procedurii de *impeachment* în cazul Clinton. Prilej pentru Posner de a observa – în ambele cazuri – numărul mare al intervenţiilor publice: filozofi, economişti, profesori de ştiinţe juridice sau istorici au ieşit pe suprafaţa mereu netedă a *media*, pro sau contra. La un secol de la acel *J'accuse* al lui Émile Zola din 1898, intelectualul generic nu obosise.

Statutul intelectualului în lumea de azi este miza ultimei cărţi a lui Posner*. Evident, autorul are în atenţie cazul american. Dar nimic nu sugerează că acest caz ar fi excepţia; tabloul este global.

Despre cine, de fapt, vorbeşte cartea? La Posner, intelectualul este cel care cerne critic informaţia disponibilă tuturor, clarificînd temele, atrăgînd atenţia asupra altor subiecte pe nedrept neglijate, expunînd erorile altor intelectuali etc. – altfel spus, întreţinînd acea frămîntare de idei fără de care o societate este mortificată. În lanţul aproape trofic ce leagă producătorul şi consumatorul de informaţie, intelectualul este filtrul vital; simultan, el produce bunuri simbolice (dar nu inutile!): artă, jurnalism, propagandă la rigoare, critică socială, sisteme de educaţie etc. În secolul al XX-lea, America nu a stat rău la acest capitol – dovadă lista de 100 *most proeminent* intelectuali pe care Posner o include (de la Henry Kissinger sau Milton Friedman la Gary Wills, Patrick Moynihan sau alţii mai puţin cunoscuţi nouă); dar lista sugerează mai curînd o nostalgie după vremurile bune decît speranţe pentru mîine. De ce? Pentru că – gîndeşte Posner – cîteva fenomene în aparenţă benefice îşi impun consecinţele, dintre care unele sînt dizolvante pentru tradiţia intelectuală iudeo-creştină. Unul este hiperspecializarea, din ce în ce mai vizibilă, a savantului generic. Diviziunea muncii, principiul de bază al capitalismului liberal, a ajuns şi în ştiinţă; se poate trăi o viaţă – la catedră, în orice caz – studiind un domeniu infim al cunoaşterii (infim, în raport cu imensitatea provocărilor). Al doilea, dezvoltarea fără precedent a vieţii universitare americane (decor prin excelenţă al hiperspecializării de mai sus). Universitatea americană este mai ales criticată la Posner, ca loc al conformismelor şi al modernizării care pierde pe drum eficienţa efectivă (nu împărtăşesc perspectiva, dar nu aceasta contează): e paradoxal, spune autorul, cum în secolul în care universităţile americane au ajuns cele mai vestite din lume, numele de referinţă ale spaţiului intelectual – Raymond Aron, Hannah Arendt, Michel Foucault, Jürgen Habermas, Friedrich Hayek, Leo Strauss sînt printre exemplele date – au venit din afară. Şi apoi, spune Posner, de ce ar fi nevoie de atîţia *academici* şi pentru ce o *academizare* obligatorie a vieţii intelectuale? *Timpuri grele* a lui Dickens sau *1984* a lui Orwell au fost, fiecare pentru secolul său, satire politice notabile, iar autorii, intelectuali emblematici ai vremurilor lor; nici Dickens şi nici Orwell nu au fost universitari – şi nici nu ar fi putut fi, pentru că fişa lor şcolară era modestă. În al treilea rînd, inevitabil, criza marxismului şi standardul de viaţă înalt a unei mari părţi din populaţia statelor occidentale; în consecinţă, intelectualul nu mai este căutat în mod obligatoriu la stînga; el poate, liniştit şi fără complexe, veni dinspre dreapta.

În fine, intelectualul de azi pare mai apropiat de tradiţia lui Socrate decît de legenda profetului Ieremia, patronul aparent al tagmei: victimă autoasumată, fără a fi sfînt martir. Şi încă ceva: obsesia ochiului cetăţii, a imaginii şi a notorietăţii pe care media o asigură. Intelectualul nu mai poate trata disprețuitor nici măcar televiziunea, sursa cea mai facilă de cunoaştere (idee în care Posner se întîlneşte, probabil fără să ştie, cu francezul Ignacio Ramonet: în toamna lui 1997 am asistat la o conferinţă în care acesta demonstra bine cum, dacă în anii '70 un universitar francez se jena să recunoască faptul că a privit un program TV, azi practic nimeni nu cunoaşte tot ceea ce livrează canalele de televiziune, ele însele specializate; nimeni nu se mai ruşinează să spună că şi-a descoperit un canal preferat, are efectiv de unde alege).

Care-ar fi situaţia intelectualului la noi? Nu e treaba lui Posner, dar va fi a poveştii noastre viitoare.

---

* *Public Intellectuals: A Study of Decline*, Harvard University Press, 2001.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cum stăm

Tentaţia de a fura este, fără îndoială, veche de cînd lumea. De obicei, gestul este însoţit de oprobriul colectiv şi de o seamă de incriminări etice adesea însoţite de o binemeritată pedeapsă judiciară. La noi, hoţia a căpătat proporţii nebănuite dintr-o cauză, cred eu, relativ lesne de înţeles, dacă raportăm furtul la gradele de vinovăţie pe care le presupune. Pentru că, să fim sinceri, nu e la fel, nu seamănă un furt cu altul, după cum nu seamănă degetele de la o mînă. Există gestul infantil nemurit de Creangă la cireşele mătuşii. Cîţi dintre noi nu am fost, să recunoaştem, în copilărie tentaţi de ispititoarele roade ale unor grădini străşnic împrejmuite. O mătuşă trecută bine de şapte decenii îmi povestea rîzînd condescendent o istorie interbelică în care dumneaei cu alţi copiii strecuraţi în mulţimea adunată la hramul basilicii franciscane Maria Radna încercau să sustragă de pe tarabele negustoreselor nemţoaice diverse nimicuri. Le ştim cu toţii, au rămas la fel: mici inimioare cu Fecioara Maria, statuete cu sfîntul Anton ţinînd un prunc pe o carte, mingi din acelea colorate din hîrtie creponată umplute cu firizar şi legate cu elastic, bizarerii de hîrtie în care dacă sufli se desfac în felul unui bastonaş de hîrtie, fluiere din lut sub formă de cuc, umplute cu apă care scot un fel de sunete bolborosite. În momentul în care vreunul dintre copii strecura mîna prin mulţime se întîmpla mai întotdeauna ca baba nemţoaică să prindă de veste şi-l înhăţa de degetele cele mărunţele, lumea se dădea în lături şi, iată, *in nuce*, oprobriul public. Ruşinea ţinea loc de pedeapsă pe măsură.

Mărturisesc că în acest moment al povestirii mi se impune un popas meditativ: la ce foloseşte, mă întreb, faptul că baba Justiţia sau, baremi, tanti Mass-media, îl surprinde pe Sorin Ovidiu Vîntu cu mîna prin buzunarele băncilor, ca în povestea mătuşii. Toţi se dau deoparte, nimeni nu îl cunoaşte decît cel mult sub forma unor contracte de consulting cum a fost cazul preşedintelui Senatului, omul rămîne singur în faţa oprobriului public şi, în loc să se ruşineze, declară că se va apuca de politică pentru a-şi cheltui notorietatea astfel dobîndită în cîştigarea imunităţii parlamentare. Această metodă originală de a fura în strai capitalist, pe care ne-a dăruit-o democraţia, completează panoplia genului cu performanţe aproape olimpice. Ne putem întreba de unde această diversitate, de unde amploarea, din ce anume surse vechi şi străvechi. Întrucît nu sînt nici antropolog şi cu atît mai puţin sociolog, încerc o explicaţie omenească. În prezentul recent apucătura îmi pare că îşi are originea în felul în care se fura obştesc în vechiul regim. Ţăranul fura, bietul de el, de la C.A.P. să aibă ce să pună pe masă, muncitorii treceau pe la poarta fabricii cu infinite inventivităţi tot ce le cădea sub mînă. Cei mari furau mai mult şi cu metodă, uneori dădeau dispoziţii, alteori li se aducea acasă ceea ce li se cuvenea după mărimea funcţiei.

După revoluţie s-a liberalizat şi hoţia, a devenit liberă şi s-a bucurat poate că mai mult decît oricine de strigătul: „vom muri şi vom fi liberi". Chiar aşa s-a şi întîmplat: unii au devenit liberi să înşface cît mai mult şi cît mai bine. Acu', pe de altă parte, înclin să cred că furtişagul cel mărunt nu a crescut ca Făt-Frumosul din poveste, nu el a crescut într-un an cît alţii în zece, nicidecum, doar celălalt a apucat să se facă zmeu paraleu, furtul cel mare şi cu guler alb. Ţăranul nu mai poate lua mare lucru de pe cîmp şi atunci cînd o face riscă să-l vadă semenii lui, proprietari ca şi el, care mişună peste tot. Pe muncitori i-a disciplinat şomajul aşa că nu riscă nici ei ca odinioară. Au rămas managerii, lumea aceea care face şi desface de prin birourile firmelor de stat. Acolo este raiul cu bună mireasmă al hoţiilor celor performante. Dacă bine îmi dau seama, mai ales prin firmele-căpuşă şi prin ingineriile financiare de prin băncile de stat au dobîndit aceştia cheagul pe măsură. Altminteri sînt convins că, după privatizarea băncilor şi a fabricilor, se va diminua, vrînd-nevrînd, anvergura acestui adevărat sport naţional.

Oricum ar fi, hoţia este o îndeletnicire condamnabilă şi asta chiar şi în varianta ei cea mai nevinovată, aşa cum o găsim nemurită în sintagma „i-a furat inima". Chiar şi aici nu-i lucru de şagă. Amintiţi-vă cum a furat Hitler inima electoratului german. Credeţi că la noi nu ar fi cu putinţă ca un cirac mai mărunt – ştim noi cine – să facă la fel în vremurile care vin. Vai nouă că aceea îmi pare a fi cea mai de pe urmă hoţie, după care urmează tăcerea, chiar şi în ce ne priveşte, întrucît careva din acea nedorită nouă ordine ne va fura pixul din mînă şi ne va lăsa libertatea de a tăcea din gură

▲

Texte şi opinii de: *Cornel CODIŢĂ (analist politic) ● Aurelian CRĂIUŢU (profesor univ., Indiana University) ● Claude KARNOOUH (profesor de filozofie) ● Simona MARINESCU (senator PSD) ● Cristian PREDA (conferenţiar univ., FSP) ● Constantin RUDNIŢCHI (analist economic) ● Gáspár Miklos TAMÁS (visiting professor la Universitatea Central-Europeană din Budapesta) ● Sorin VIERU (profesor de filozofie)*

Vorba conform căreia cine la 20 de ani nu e de stînga nu are inimă şi cine nu e de dreapta la 30 – nu are minte a fost nuanţată de istorie: cei cu inimă s-au înregimentat împotriva sistemului colectivist de sub flamurile stîngii, cei cu minte au înţeles necesitatea ameliorării regulilor conform cărora se desfăşoară competiţia individuală. Schemă prin care peisajul politic dintr-o democraţie devine mai lizibil, binomul stînga-dreapta presupune existenţa unei economii capitaliste: există capitalism fără pluralism, dar nu există pluralism fără capitalism. Diferenţele ţin de programele prin care se ordonează viitorul acţiunilor politice, de contrastul între aprecierile asupra prezentului, chiar de felul cum este valorificat trecutul. Istoricii şi specialiştii în ştiinţe politice diferenţiază stînga de dreapta prin accentul pus pe egalitate ori pe libertate, prin fidelitatea faţă de valorile tradiţionale ori pe deschiderea faţă de nou, prin atitudinea faţă de religie, prin toleranţă ori rigiditate în domeniul moralei publice.

În ţările occidentale bogate, graniţa dintre stînga şi dreapta se mută continuu, într-un balet bine ordonat şi, de fapt, confruntarea reală s-a deplasat din politica internă spre problemele lumii. Săracii de acasă se lasă greu mobilizaţi, săracii ţărilor sărace au un potenţial revoluţionar pe măsura mîniei. Revenirea la democraţie în ţările ieşite mai mult sau mai puţin lin din dictaturi s-a desfăşurat prin adoptarea aceluiaşi binom, cu conţinuturi dintre cele mai diverse. În linii mari, stînga post-comunistă este conservatoare (în sensul primar al cuvîntului, ea doreşte să păstreze cît mai mult din ceea ce a fost), naţionalistă, populistă, lipsită de viziune şi evitînd cu grijă orice referinţă la vreun ideal. În măsura în care adoptă un program coerent şi consistent cu viziunea liberală, dreapta nu poate conta pe sprijinul popular, şi atuul major din primii ani – patosul anticomunist – a rămas un exerciţiu de stil, fără consecinţe practice, după cum reiese din exprimarea din ce în ce mai intensă a nostalgiei după tinereţe, după comunism, după siguranţă.

Devenită o meserie printre altele, politica rămîne, în aceste ţări, un magnet: atrage mulţi extrovertiţi, puţini competenţi, iar instinctele populare merg spre „justiţiarii" extremişti, singurii care creează, prin opoziţie, o coeziune de scurtă durată şi însoţită de resentimente. Cînd cei consideraţi de stînga vor să insulte pe cineva îi spun că e de dreapta, pentru cei de dreapta stînga este creaţia unor handicapaţi mintal manipulaţi de nişte ticăloşi. Această absenţă a comunicării între oameni care gîndesc şi simt diferit obstrucţionează structurarea lumii politice şi dialogul ei real cu electoratul căruia, din cînd în cînd, i se mai zice şi popor. Deşi i s-a prezis sfîrşitul, binomul dreapta-stînga are o vitalitate care permite orice speranţă: tentaţia de a modifica lumea nu se stinge prin bunăstare, intrînd în conflict cu dorinţa de a conserva şi de a face să evolueze valorile verificate ale civilizaţiei materiale şi spirituale. Locuri ale spaţiului politic, dreapta-stînga sînt determinări istorice, nu date genetice. Sigur că poziţionarea corespunde unor înclinaţii, aşa cum nostim se poate verifica printr-un test propus pe Internet (la adresa http://www.politicalcompass.org; membrii redacţiei noastre care au răspuns la întrebări au obţinut diagnosticul de centrişti cronici). Dreapta sau stînga nu sînt un destin, ci o opţiune: Stolojan poate fi liberal, dacă aşa o să vrea el, tot aşa cum G.M. Tamás este de stînga pentru că aşa i se pare că omenirea va fi mai fericită. E adevărat că nici primul nu seamănă cu I.C. Brătianu şi nici al doilea cu plăpumarul Gheorghe Cristescu.

Din alăturarea şi contrapunerea opiniilor formulate în numărul de faţă am încercat să diminuăm ostilitatea şi să încurajăm diferenţa. Nu ne supără nici cei indiferenţi la problemă: Don Quijote, Hamlet, Unchiul Vanea şi atîtea alte personaje stimabile nu s-au întrebat dacă sînt de stînga sau de dreapta... ***(M. B.)***

Argument

Aurelian CRĂIUŢU

Paradoxul democraţiei

Succesul extraordinar de care s-a bucurat în anii '90 în Italia cartea lui Norberto Bobbio *Dreapta şi stînga* (tradusă şi în româneşte la Editura Humanitas în 1999) a readus în atenţie o temă ce părea pînă atunci căzută în desuetudine: valabilitatea vechii distincţii politice dintre dreapta şi stînga. S-a crezut la un moment dat în anumite cercuri că prăbuşirea comunismului urma să aducă o criză profundă de identitate a stîngii, în condiţiile în care proiectul marxist de la care se revendicaseră majoritatea spiritelor de stînga fusese compromis în ochii istoriei. Împotriva celor care afirmaseră că dihotomia dreapta/stînga a devenit irelevantă după sfîrşitul Războiului rece, Bobbio a avut, însă, curajul să afirme că ea nu a pierdut cu nimic din vechea sa importanţă. În viziunea lui Bobbio, cei doi termeni rămîn şi astăzi elemente esenţiale ale vocabularului nostru politic, iar cel mai bun mijloc de a dovedi acest lucru îl reprezintă atitudinea faţă de principiul egalităţii, care continuă să fie în centrul dezbaterilor publice în democraţiile post-moderne. În linii mari, se poate spune că, spre deosebire de spiritele de dreapta, politicienii şi gînditorii de stînga rămîn mai mult sau mai puţin ataşaţi de principiul egalităţii, fiind preocupaţi mai ales de reducerea inegalităţilor sociale. Prin urmare, politicile de stînga vor urmări să legifereze şi să promoveze o serie de drepturi şi politici sociale care să atenueze inegalităţile „naturale" ale pieţii libere, faţă de care dreapta politică tinde în mod tradiţional să fie mai puţin sceptică.

În ce măsură concluzia lui Bobbio se aplică şi lumii post-comuniste? Dacă ne limităm la spaţiul României contemporane, dezbaterile pe marginea eternei probleme *stînga sau dreapta* continuă (cel puţin la suprafaţă) să rămînă de mare actualitate. Intensele reacţii publice la contestările la care au fost supuse cîteva dintre cele mai prestigioase figuri literare sau politice precum Eminescu, Nae Ionescu, Cioran, sau Eliade arată în mod clar că opinia publică vibrează la această temă. Tentaţia de a transforma reevaluările critice în adevărate „demascări" publice s-a dovedit, însă, a fi extrem de puternică, iar multe spirite i-au cedat cu o ciudată voluptate ce a combinat adesea o surprinzătoare lipsă de simţ critic cu un dezgustător oportunism. Dacă la dreapta spiritele au fost dintotdeauna mai încinse atunci cînd a fost vorba de reconsiderări critice, la stînga a domnit acalmia. S-a remarcat fragilitatea tradiţiei de stînga (necomuniste) în România, spre deosebire de ţările vecine (Ungaria, Polonia) unde o astfel de tradiţie a existat şi a oferit o platformă de pe care au fost articulate critici pertinente la adresa hegemoniei ideologiei şi partidului comunist. Unde a fost echivalentul românesc al lui Leszek Kolakowski, spre exemplu? Scrisoarea celor 6 din 1989 a fost mai puţin expresia unei viziuni alternative, cît mai ales expresia unor frustrări personale ale vechilor colegi ai fostului dictator. Unii analişti politici au mers pînă la a explica haotica tranziţie post-comunistă din România (carei tabere îi aparţin la urma-urmei spirite precum Tudor, Vîntu *ejusdem farinae?)* prin prisma lipsei unei alternative viabile din interiorul stîngii la programul (în atîtea privinţe) rudimentar şi tradiţionalist ce a caracterizat defunctul P.C.R. Chestiunea este, firească, discutabilă şi nu poate fi tranşată în spaţiul de faţă.

În ultimii ani, au început însă să fie republicate texte aparţinînd unor gînditori ce au avut simpatii de stînga, dar care din diverse motive nu au reuşit (sau n-au fost interesaţi) să articuleze o mişcare politică pe măsură: am în vedere aici sociologi precum H.H. Stahl sau Anton Golopenţia, economişti precum Ştefan Zeletin sau scriitori precum Mihail Sebastian, M.R. Paraschivescu sau I.D. Sârbu. Acesta e un semn de normalitate care trebuie salutat ca atare. Patosul şi acribia cu care Z. Ornea a apărat valorile democraţiei şi raţionalismului a fost, de asemenea, remarcat şi apreciat de publicul larg, chiar şi în paginile revistei de faţă. Din păcate, gînditori apropriaţi temperamental de stînga precum Mircea Florian, Ion Biberi, Petre Pandrea, Petre Comarnescu sau Mihai Ralea rămîn în continuare nesatisfăcător editaţi sau ignoraţi. Orice am gîndi astăzi despre evoluţia politică a lui Mihai Ralea de după război, textele sale politice din anii '30 (adunate de Florin Mihăilescu în volumul 7 al *Scrierilor* lui Ralea, apărut la Minerva în noiembrie 1989) sînt surprinzătoare prin patosul cu care autorul apără în acele vremuri tulburi valorile democraţiei – individualismul şi raţionalismul mai presus de toate – împotriva cărora se ridicaseră atîtea voci critice în plin proces de rinocerizare. Mai aproape de noi, scrierile politice ale lui Mihai Botez, aşa fragmentare cum sînt ele, sau textele lui Pavel Câmpeanu arată ce ar fi putut crea stînga în cazul în care timpurile ar fi fost mai puţin vitrege cu noi.

A afirma însă că societăţile post-comuniste au nevoie de o nouă gîndire de stînga reprezintă ***doar*** o faţetă a problemei. În acelaşi timp, se poate spune că noile provocări cu care aceste societăţi se vor confrunta vor face ca vechea dihotomie stînga/dreapta să devină mai mult sau mai puţin irelevantă. Cum se poate explica acest paradox? Să începem cu un truism. Pentru a fi capabilă de progres, orice societate trebuie să aibă în sînul ei un pluralism autentic de idei, interese, concepţii de viaţă şi filosofii, care să se afle într-o neîncetată competiţie pentru supremaţie. Atunci cînd un set de principii sau interese ajunge să domine în mod absolut în societate, condiţiile progresului dispar, iar societatea stagnează. De aceea, consolidarea instituţiilor democratice româneşti va depinde într-o bună măsură ***şi*** de apariţia unei gîndiri de stînga autentice, capabile de a ajunge la un pact onest cu sine în privinţa trecutului, şi care să fie ancorată profund în valorile definitorii ale societăţii moderne (acelaşi lucru este, valabil, firește, şi pentru dreapta confruntată însă cu alte provocări şi probleme).

Oricine observator al României de astăzi nu poate să nu remarce un fenomen care a luat proporţii în anii din urmă: fragmentarea şi divizarea societăţii. Vestea tristă e că aceste două tendinţe vor continua să se manifeste şi în viitorul apropiat, iar vestea „bună" e că ele nu sînt specifice României, ci pot fi întîlnite în multe alte ţări în diverse variante. Este evident că nu se mai poate vorbi astăzi despre o *singură* societate românească, existînd simultan mai multe astfel de „societăţi", între care comunicarea este adesea nulă. Întrebarea fundamentală este atunci: ce fel de pact social mai este posibil în aceste condiţii? Mai poate fi concepută şi urmată o adevărată politică a binelui comun care să reflecte un proiect comun şi să ofere un nucleu în jurul căruia s-ar putea consolida o adevărată comunitate politică? Ce au în comun cei (puţini) al căror nivel de viaţă este comparabil cu cel din Occident şi care tind să se retragă în spaţii speciale, izolate de restul societăţii, cu pătura funcţionarilor de stat care se zbat la limita supravieţuirii în cartiere proletare şi sufocante sau cu lumea ţăranilor nereprezentaţi cu adevărat în plan politic? Cine reprezintă cu adevărat interesele fragilei clase de mijloc în condiţiile în care magnaţii par a fi migrat (în virtutea unui instinct natural) către partidul de guvernămînt, iar opoziţia parlamentară e slabă şi divizată? Nu întîmplător, problema „republicii absente" (D. Barbu) şi a reprezentativităţii politice a fost unul dintre cele mai neglijate subiecte de reflecţie în presa politică românească a ultimului deceniu. Faptul că Parlamentul are o slabă imagine în ochii populaţiei sau că majoritatea alegătorilor nu-şi cunosc reprezentanţii, este o reflecţie clară a deficitului de reprezentativitate de care suferă clasa politică românească, alături de defectele sistemului de reprezentare proporţională. Orice partid ar veni la putere, de dreapta sau de stînga, va trebui prin urmare să regîndească în mod temeinic problema „cetăţeniei democratice" şi a reprezentativităţii politice pentru a evita să devină o nouă oligarhie lipsită de legitimitate.

Fenomenul divizării societăţii în lumea post-comunistă este pînă la un anumit punct inevitabil: vechi elite părăsesc arena politică pentru a face loc unor noi elite a căror natură, ambiţii şi pregătire sînt totuşi diferite. Rămîne însă problema legitimităţii, mereu deschisă, mereu imprevizibilă. Există, firește, speranţe că acest fenomen va fi preludiul reconfigurării spontane a hărţii sociale. Dar trebuie subliniat că acest proces va avea loc în viitor într-un cadru nou, marcat de imperativele globalizării şi cerinţele integrării în structurile internaţionale, care limitează în mod semnificativ capacitatea statelor naţionale de a promova un anumit set de politici economice şi sociale. Încă o dată, vechea dihotomie dreapta/stînga va tinde să piardă din importanţă: ce partid se poate opune cu succes globalizării, fără a pierde teren politic? Ce partid politic mai poate ignora individul şi interesele sale? Ce partid politic mai poate ignora nevoia de a reforma instituţiile statului? De fiecare dată însă cînd are loc un astfel de proces de reconfigurare a hărţii sociale, vechea problemă a egalităţii (sau, altfel spus, a disparităţii sociale), în care Bobbio vedea o preocupare definitorie a stîngii, tinde să revină în mod inevitabil în actualitate, oferind un bun prilej de a regîndi statutul pactului social fără de care o adevărată *res publica* nu e posibilă.

Societatea românească nu va face excepţie de la regulă, iar toate partidele politice, de dreapta sau de stînga, vor fi obligate să dea un răspuns la această problemă. Ele se vor confrunta în acelaşi timp, în plan teoretic, cu un nou paradox la care e greu de dat un răspuns definitiv. Democraţia, aşa cum subliniase Tocqueville în urmă cu aproape două veacuri, înseamnă, mai presus de toate, egalizarea condiţiilor. Care trebuie să fie atunci atitudinea noastră faţă de tendinţa noilor regimuri democratice de a produce şi chiar legitimiza noi tipuri de inegalităţi care repun în discuţie esenţa democraţiei moderne, egalitatea condiţiilor? Tot ce se poate spune de pe acum e că adevărata calitate a noilor regimuri democratice în lumea post-comunistă va depinde în final tocmai de abilitatea elitelor politice de a găsi justa măsură între prea multă şi prea puţină egalitate, între prea multă şi prea puţină libertate.

▲

Cornel CODIȚĂ

Tirania locului comun

De cînd a fost lansată de Ulrich Beck, expresia „reinventarea politicului“ a făcut carieră mai ceva decît un şlagăr. Nu există studiu, carte sau chiar comentariu, cu un pic de lustru academic care, ocupîndu-se de domeniu, să nu facă uz de expresie. Aproape toată lumea pare de acord că între problemele lumii în care trăim, mai ales după încheierea războiului rece, şi „problemele“ politicii se sapă o prăpastie mereu mai mare. În opinia specialiştilor, ca o haină veche, ponosită, dacă nu chiar ruptă, politica este pur şi simplu inadecvată unei agende dictată tot mai mult de o realitate care se exprimă, la rîndul ei, printr-un cuvînt repetat fără încetare, pe toate tonurile, ca o mantra: globalizare. Iar dacă cineva vrea să găsească un punct de vedere care nu are nici o şansă să fie contrazis de opinia specialiştilor, atunci se poate opri cu încredere la ideea că „dreapta şi stînga“, dihotomia care organizează spectrul politicii în lumea occidentală, de mai bine de două sute de ani, este demodată, inadecvată, vetustă, depăşită, irelevantă, inutilă etc., etc., etc.

Acum, dacă am stabilit ce ştie şi ce spune „înţelepciunea comună“ a ştiinţei politicii, este momentul cel mai nimerit să ne depărtăm de ea şi să facem o călătorie pe cont propriu, pentru a vedea dacă „dreapta şi stînga“ au totuşi ceva de spus cu privire la problemele lumii de azi. Ce ne-ar putea mîna la un asemenea gest „perfect inutil“, cum l-ar cataloga imediat iluminaţii „înţelepciunii comune“? Cine ştie, poate un gînd al lui Gide, care credea că izvorul creaţiei umane, al înţelepciunii, binelui şi frumosului este tocmai „gestul pur inutil“!

Drumul spre înţelegerea faptului că există teme/probleme relevante, doar dacă le proiectăm la scara umanităţii, a globului întreg, a început în primii ani ai deceniului şapte, din mileniul tocmai încheiat. Un celebru raport al „Clubului de la Roma“ atrăgea atenţia că resursele Terrei vor fi incapabile să susţină o creştere a populaţiei de tip exponenţial, pe o durată mai mare de un secol. După care, o criză globală se va instala. O criză generalizată a resurselor primare, de apă, de hrană, de energie. O criză care ar putea arunca lumea într-o nouă eră a tensiunilor, confruntărilor şi chiar a războaielor pentru acces la resursele de supravieţuire. Supravieţuirea a devenit, de altfel, termenul cheie pentru ceea ce s-a numit, ceva mai tîrziu, eco-politica. Nevoia schimbării radicale a atitudinii faţă de mediul natural şi trecerea la măsuri active pentru protecţia echilibrelor sale fundamentale, fie că este vorba despre apă, aer, sol, eco- şi sociosisteme, codul genetic al plantelor şi al animalelor, mai nou al omului, despre spaţiul marin şi submarin, cosmic şi subcosmic a căpătat greutate politică, deopotrivă, în Statele Unite şi în Europa. La început în forme „romantice“, general contestatare, anti-sistem, cum a fost cazul mişcării „flower power“, iar mai tîrziu, în Europa, sub eticheta partidelor ecologiste, repede maturizate, impunîndu-se chiar şi în spaţii politice ce păreau definitiv subjugate tiranicei dihotomii, dreapta-stînga. Germania oferă ilustrarea cea mai convingătoare. Partidele „tradiţionale“, de dreapta şi de stînga, au reacţionat relativ repede şi consistent la noua agendă impusă de „eco-intruşi“. Partidele de stînga au preluat mai ales ideile care permiteau extinderea abordării lor „umaniste“ dincolo de graniţele comunităţilor politice tradiţionale, „naţionale“. Avantajul major fiind identificarea unor noi „cauze“ care puteau să mărească credibilitatea mesajului stîngii şi mai ales să mobilizeze un număr mai important de alegători. Partidele de dreapta au preferat, tocmai pentru a lua apa de la moara stîngii, să „desensibilizeze politic“ temele globalităţii şi să se concentreze asupra soluţiilor: „realiste“, „de bun simţ“, „posibile în contextul resurselor disponibile“ etc. De aici, o aplecare mai puternică spre componenta economică a problemelor globalizării, specifică dreptei. În fond, ceea ce s-a numit „revoluţia thatcheristă“, sau „reaganistă“, uriaşul succes al dreptei în America şi ulterior în Europa, nu ar fi fost posibile dacă nu ar fi înglobat răspunsuri pertinente la problemele zilei. În măsura în care diferitele aspecte ale globalizării au devenit subiecte politice fierbinţi, ele nu numai că nu au fost ignorate de partidele dreptei şi stîngii tradiţionale, ci dimpotrivă, au fost recuperate şi asamblate credibil în structuri ideologice uşor de recunoscut de către „electoratul fidel“.

Un alt teren de testare al „vitalităţii“ structurii politice tradiţionale, dreapta/stînga, este cel al marilor crize internaţionale. Una dintre cele mai importante este cea localizată în Orientul Mijlociu care a evoluat rapid în primul deceniu post război rece de la o confruntare Est-Vest, prin interpuşi, la o „confruntare a civilizaţiilor“, Islam contra Occident. Aici, deosebirile sensibile de poziţii par mai degrabă să se deseneze pe falia Atlanticului, între Europa şi Statele Unite, decît între dreapta şi stînga. Aparenţele pot fi însă înşelătoare. În toată perioada războiului rece, stînga europeană a susţinut politic cauza palestiniană. Pentru militanţii radicali, chiar, metodele teroriste introduse pe scena politicii internaţionale de Al Fatah şi liderii săi istorici au devenit „manuale de căpătîi“, după cum cîmpurile de instrucţie ale OEP-ului au fost gazde primitoare pentru mulţi dintre ei. Dreapta europeană a susţinut mai degrabă poziţia Israelului. Ceea ce a stricat acest tablou după încheierea războiului rece a fost nu atît o schimbare de poziţii, cît criza majoră a stîngii europene. O criză care continuă şi în prezent, chiar dacă în Franţa şi în Germania, la sfîrşitul anilor '90, stînga a avut un ciclu de guvernare. În timp ce stînga europeană este tentată să privească problema Orientului Mijlociu, mai ales dintr-o perspectivă umanitar-justiţiară, trecînd bucuros cu vederea peste trecutul şi prezentul terorist al OEP-ului, partidele de dreapta sînt mult mai echilibrate în poziţiile lor şi mai înclinate să favorizeze abordările „realiste“, care ţin cont de balanţele de putere, locale, regionale şi globale. Din păcate, atît pentru dreapta, cît şi pentru stînga, Europa nu dispune de capacitatea de a influenţa semnificativ evoluţiile politice din zonă, de aceea, relevanţa dihotomiei dreapta-stînga se estompează puternic, pe acest teren.

Dreapta şi stînga sînt încă aliniamente politice majore.

Nu ştiu, cu siguranţă, la capătul acestui periplu, dacă politica trebuie reinventată sau nu. Ceea ce rămîne, însă, greu de contestat este faptul că „dreapta şi stînga“ continuă să fie aliniamente politice majore, active, majoritar reprezentate electoral, în cele mai multe din „democraţiile mature“ ale Europei, capabile să se adapteze pe teren şi să formuleze răspunsuri politice chiar şi la cele mai puţin „tradiţionale“ dintre problemele lumii în care trăim. Cît despre „evoluţie“, „globalizare“, „post-modernitate“ şi încă multe alte subtilităţi care populează teoriile politice la modă, nu-i vina mea că realitatea nu vrea să ţină cont prea tare de ele şi macină mai departe la moara veche a tiranicei dihotomii: dreapta/stînga.

▲

Claude KARNOOUH

„Cînd degetul arată luna...“

La alegerile din ultimii 20 de ani în ţările Europei occidentale, dar şi la cele din ultimii zece ani în ţările fostului bloc sovietic, din ce în ce mai puţini oameni s-au prezentat la vot şi au fost din ce în ce mai multe voturi nule, ceea ce dă rezultatelor o tonalitate de ilegitimitate, desigur nu din punct de vedere constituţional, ci în ceea ce priveşte felul cum e reprezentată populaţia reală. Din ce în ce mai mulţi cetăţeni, aparţinînd unor straturi socio-economice diverse (şi nu doar lumpen proletariatului de la oraşe şi sate) nu mai votează, pentru că nu mai percep diferenţele între programele oamenilor politici care le solicită votul. De fapt, chiar esenţa vieţii politice moderne este identificată cu modul în care acţiunea grupurilor determină şi administrează optim interesele de viitor. Politica vizează întotdeauna, în mod explicit, viitorul (cînd este enunţată la trecut se numeşte istorie) şi nu, cum se prezintă astăzi, ca sistem de gestiune al unui prezent etern. Abţinerile şi voturile nule ne arată şi ne demonstrează că paradigma care a întemeiat politica modernă, opoziţia dintre dreapta şi stînga, aşa cum a fost ea elaborată de Revoluţia franceză şi pusă apoi în practică, şi-a pierdut pertinenţa şi, din acest motiv, şi forţa de mobilizare. De fapt, paradigma este epuizată şi nu pare a mai fi capabilă să furnizeze experienţe existenţiale unui număr din ce în ce mai mare de cetăţeni.

Totuşi, ascensiunea partidelor populiste de extremă dreaptă, în toată Europa Occidentală, pare că pune sub semnul întrebării afirmaţiile mele: succesul relativ al mişcărilor naţionaliste de dreapta (vezi articolul din *Dilema* despre alegerile din Franţa) al unor partide mai mult sau mai puţin xenofobe, mai mult sau mai puţin rasiste, ar dovedi actualitatea opoziţiei dreapta/stînga. Dar la o analiză mai atentă reiese că se dă o prea mare importanţă forţelor reactive, care încetul cu încetul se îndreaptă spre declin: un proverb chinez spune că atunci „cînd degetul arată luna, imbecilul priveşte degetul”. Aceste partide traduc angoasele născute de sfîrşitul unui ciclu istoric şi de crizele sociale şi economice suscitate, fără a pune stavilă violenţelor verbale şi, uneori, nici violenţelor fizice. Dar animatorii lor, militanţii ca şi aceia care îi susţin prin votul lor, stau cu spatele la viitor, cu ochii spre trecut, fac valuri, dar nu pot provoca furtuna. De fapt, această angoasă este rezultatul spaimei în faţa unei vieţi sociale care şi-a pierdut sensul printr-o mutaţie cardinală în faţa epuizării statului-naţiune ca formă politică a celei de a doua faze a modernităţii, prima fiind cea a monarhiilor absolute în luptă cu parlamentele (în sensul parlamentelor judiciare). Şi tocmai pentru că statul-naţiune îşi încheie parcursul metafizic, paradigma dreapta-stînga, în trecut temeiul uneia dintre articulaţiile politice, dispare la rîndul ei. Desigur, dacă din motive datorate factorului istoric şi, în special, intereselor mercantile, clasele politice şi media au interesul să menţină paradigma dreapta-stînga cît mai mult timp posibil într-o stare de supravieţuire terapeutică, nu înseamnă că în Occident ea nu e în agonie, în Est prezentînd doar caricaturi groteşti (ca în Transnistria, în regiunea autonomă găgăuză, în Bosnia sau Macedonia).

Cînd acţiunile politice produse de fenomene cu efecte în viitor sînt examinate fără prejudecăţi, se observă imediat cum este subminat, depăşit, întors pe dos clivajul dreapta-stînga. Astfel, mişcările împotriva mondializării opuse liberalismului economic excesiv, militanţii ecologici, activiştii declaraţi împotriva culturilor modificate genetic vin atît dinspre dreapta, cît şi dinspre stînga. Există şi la dreapta şi la stînga partizani ai productivismului fără limită. La fel, în privinţa evenimentelor tragice din Orientul Mijlociu, printre pro-israelieni ca şi printre pro-irakieni pot fi întîlniţi, în mod surprinzător, oameni din formaţiunile de extremă dreaptă, ca şi aceia proveniţi din mişcările de stînga. Desigur, noile regrupări propun cuvinte de ordine, analize, interpretări, deocamdată confuze, oscilînd între o nostalgie puternic marcată de resentiment şi o viziune a unui viitor comunitarist, irenic, hedonist, adeseori, în mod naiv angelic. Anatemele reciproce cu care se gratulează partidele clasice de dreapta şi de stînga pot ajuta la menţinerea situaţiei existente; desigur, ca şi pe timpul Evului Mediu, cînd onoarea dispărea, dar cavalerii rămîneau, ca şi pe timpul cînd cetăţeanul roman exista în Imperiul Roman decadent, astăzi combatanţii binomului dreapta-stînga rămîn, dar figurile lor sînt transformate în alegorii ale unei retorici de unde lipseşte discursul politic, fiind, în practică, actorii unei farse triste cu un efect pervers: abandonarea politicii. Totuşi, dincolo de jocul convenţional acţionează forţe noi, preocupate de un nou tip de socializare, pregătind noi tipuri de colectivităţi, noi instituţii, şi cu nimic mai puţin important, noi forme de mobilizare acţionînd sub ochii noştri, în sport, în publicitate, în rock-pop-rave, ca să citãm cîteva exemple.

Ştim, sau ar fi cazul să ştim, că viitorul nu are faţă şi cine afirmă contrariul, ba îl şi desenează, nu este decît un demagog vulgar. Dar viitorul acţionează în cîmpul unor fluxuri dinamice cu finalităţi ale căror orientări, tendinţe şi posibilităţi le putem sesiza. Dincolo de ele, cine ar putea prevedea exact forma care va succeda „statului naţiune”, care vor fi formele „postmoderne“ ale noilor entităţi politice suverane? În măsura în care tehno-economia a devenit activitatea umană determinantă în ansamblul formelor de socializare, miza devenirii noastre e inclusă în următoarea interogaţie: se poate sau nu construi o societate întemeiată doar pe economic, pe gestiunea finanţelor, a *cash-flow*-ului şi a burselor de valori? De aici decurge şi miza importantă a anti-mondializării: ce viitor se poate preconiza unei dezvoltări care să nu epuizeze planeta şi să poată face faţă redutabilei complexităţi din lumea contemporană? Această interogaţie cardinală adună şi mobilizează oameni veniţi de la dreapta şi de la stînga. De fapt, nici dreapta, nici stînga istorice nu pot formula fundamentele metafizice (critica tehnicii) şi nici să răspundă, deoarece nu au conştiinţa clară a epuizării paradigmei. Faţada imobilă a unei istorii în agonie e proaspăt zugrăvită, dar ascunde crăpături serioase.

Paradigma dreapta-stînga a decedat.

Chiar dacă mai e nevoie de timp, poate de mult timp, pentru ca noua temporalitate politică să-şi evidenţieze noile orizonturi, viitorul nostru este prezent în ameninţările cotidiene ale vieţii elementare: poluarea ireversibilă a apelor şi a aerului, încălzirea atmosferei, iremediabila epuizare a solului. Omul postmodern este acum confruntat cu această provocare, cea mai mare provocare din cele întîlnite. Va continua aşa? Răspunsul la această întrebare nu poate fi dat în cîmpul semantic al opoziţiei dreapta-stînga. El depinde de o altă paradigmă, de o opţiune, de această dată, etică. Sîntem gata să ne autoconsumăm pînă la sinucidere sau putem păstra ceea ce mai poate fi salvat pe planeta noastră, limitînd consumul? Contradicţie fundamentală într-o lume unde dezvoltarea exponenţială este singura garanţie a profitului! Aceste probleme esenţiale (care sînt întotdeauna simple) pun problema vieţii şi a morţii conceptelor. Şi ele ne furnizează dovada, dacă mai era nevoie, că paradigma dreapta-stînga a decedat.

▲

Sorin VIERU

Gîndirea de stînga

– sentimente şi convingeri –

Logica vîrstelor sau logica situaţiilor?

Nu mai ştiu care mare om de stat în care ţară şi în ce an („anii trec ca apa") s-a rostit cîndva despre fiul său – activist pe atunci în nu ştiu ce mişcare radicală de stînga şi adversar convins al politicii promovate de tăticu' – în aproximativ aceşti termeni: «nu-i nimic, băiatului meu o să-i treacă; lăsaţi-l acum să zburde, să-şi cheltuiască elanurile cît e tînăr; puţin altruism, niţică generozitate, niscaiva idealuri şi sentimente nu strică; o să-i vină cu vîrsta şi mintea la cap, o să ajungă să se întrebe şi să socoată; eu însumi, la tinereţea mea, eram la fel; iar aşchia, lăudat fie Domnul, nu sare departe de trunchi". Cam aşa s-a exprimat domnul acela, şi multă dreptate a avut, cum s-a vădit mai tîrziu!

Nu mai ştiu însă dacă memoria nu-mi joacă o festă. Nu ştiu dacă n-am denaturat spusele şi mai ales intenţiile acelui fericit părinte al nu ştiu cărui fericit stat. Ştiu însă sigur că într-o formă sau alta povestea s-a repetat în diferite variante: numeroşi taţi de dreapta au aşteptat cu justificată încredere întoarcerea fiilor lor – *rătăcitori,* cred unii, *rătăciţi,* cred alţii – în mişcarea de stînga. Plecaseră cîndva acei tineri la drum cu sentimente de stînga şi se întorceau acum cu ferme şi nestrămutate convingeri de dreapta, bine ancoraţi în proiect; *ancoraţi*, da, cum spun unii; *încremeniţi* în proiect, cum spun alţii.

Ca să dăm un exemplu ficţional oarecum similar (vorba lui Balzac – să ne întoarcem acum la realitate, să vorbim despre Eugénie Grandet!): acesta e cazul lui Henric al IV-lea al Angliei, odrăslitorul unui fluşturatic care s-a transformat mai tîrziu în temeinicul rigă Henric V (în drama istorică a lui Shakespeare). Sau, lăsînd la o parte ficţiunea, e cazul cunoscut, din primii ani ai secolului trecut, al „trădării generoşilor", socialişti avîntaţi care au devenit în cele din urmă stîlpi guvernamentali de nădejde ai liberalismului românesc. Iar deputaţii socialişti germani care au votat credite de război în iulie 1914 pentru guvernul Kaiserului şi-au asumat o nefastă responsabilitate atunci cînd au lăsat de-o parte fără mofturi frumoasele lor sentimente pacifiste de stînga de dragul maturelor lor convingeri patriotice de dreapta. Dar e şi cazul mai recent al atîtor participanţi la mişcările studenţeşti din mai 1968 în Franţa sau la mişcările de împotrivire civilă din Statele Unite îndreptate contra intervenţiei americane în Vietnam. Foşti troţkişti deveniţi miniştri, foşti radicali ajunşi senatori, foşti oratori pe baricade ajunşi primari cuminţi ai marilor oraşe. Frumos bilanţ! Nu toţi, de departe nu toţi, au ajuns de dreapta; dar ordinea de stat înţepenită i-a primit pe toţi cu braţele deschise, recunoscătoare pentru ajutorul pe care ei l-au acordat cauzei desţepenirii sale în limitele constituţionale existente; din revoluţionari sau anarhişti ei au devenit reformişti; nu toţi au ajuns la dreapta, dar mai toţi, din punctul în care s-au aflat iniţial s-au deplasat spre dreapta.

În general, omul se mai şi schimbă. Unele sentimente se scorojesc; unele convingeri năpîrlesc. Nimic nu e obligatoriu. Dar anumite trasee sînt tipice. Nimic nu e obligatoriu, nimic nu e necesar, dar unele trasee sînt urmate cu o probabilitate sensibil mai mare decît altele. Sigur şi necesar este, pînă una alta, numai decesul (nici măcar pentru deces eu nu pun mîna în foc; nu se ştie ce va fi peste o mie de ani; şi, de fapt, mulţi nutresc pînă azi credinţa că decesul nu este decît trezire la o nouă viaţă).

Deplasarea de la stînga la dreapta apare deci ca un traseu destul de tipic. Avem destule epoci, societăţi şi situaţii care adeveresc probabilitatea ridicată a unui asemenea scenariu.

Ţine însă asta de logica vîrstelor sau de logica situaţiilor?

Iată o întrebare la care nu vreau să răspund.

Dar aş face unele precizări.

Gîndire colorată şi gîndire incoloră

Convingerile şi sentimentele ţin deopotrivă de gîndire; deopotrivă provin din acelaşi trunchi, dar nu în acelaşi fel. Există idei gîndite şi exprimate în aproximativa lor nuditate – idei şi principii descărnate. Aceasta este ceea ce se numeşte îndeobşte gîndire, dar de fapt este numai un anumit soi de gîndire – *gîndirea incoloră*. Există însă şi o gîndire pigmentată şi chiar *colorată* de tot felul de experienţe interioare – trăiri, pasiuni, afecte, emoţii, de tot felul de aprehensiuni şi temeri, speranţe şi descurajări, avînturi şi deznădejdi, de stări de spirit, impresii şi imagini mai puternice sau mai slabe; pe scurt o gîndire generată şi/sau generatoare de sentimente. (Cu privire la distincţia între gîndirea incoloră şi cea colorată, vezi Terente Robert şi Sorin Vieru, *„Riscul gîndirii"*, Ed. Humanitas, 1991).

Sentimentele generează, alimentează, regenerează gîndire incoloră, o impulsionează, contribuie la evoluţia ei, după cum la fel de bine o pot înrîuri, pe o direcţie dată, în sensul opus, al involuţiei şi degenerării ei. Forţa gîndirii incolore, dar şi o sursă a slăbiciunilor ei depinde (parţial) de sentimente, de *cealaltă gîndire*. Însă, depinzînd de sentimente – care la rîndul lor depind de experienţe, de impresii şi imagini de tot felul şi reprezintă reacţii de răspuns la ele – gîndirea nu depinde *numai* de sentimente şi de ceea ce le provoacă nemijlocit; depinde şi de cultura, de orizontul, de felul de a fi şi de felul de a gîndi al fiinţei care gîndeşte.

Se spune că cele două emisfere cerebrale ale creierului uman îşi departajează sarcinile, sferele de influenţă, iar uneori, de voie sau de nevoie, îşi transferă sau îşi uzurpă atribuţiile, intră între ele în relaţii de dominanţă şi supunere. Dar numai din aspră nevoie, în cazul survenirii unor leziuni organice, traume şi maladii, omul gîndeşte cu o singură emisferă. În mod normal se activează zone ale *ambelor emisfere*, acestea ponderîndu-şi reciproc activitatea. Omul total incapabil să simtă şi omul total incapabil să gîndească abstract sînt cazuri extreme, plasate în registrul patologiei.

Dacă sentimentele *sînt* gîndire colorată (aşa cum am afirmat mai sus) sau dacă sentimentele *colorează gîndirea,* fără a fi ele însele gîndire (ipoteză alternativă) – iată o chestiune care, în contextul discuţiei de faţă, e mai puţin importantă. Bineînţeles că ideile sînt altceva decît afectele. Important este alt lucru, şi anume că ideile nu rămîn exterioare afectelor, ci intră în chiar conţinutul lor. Munca gîndirii le poate separa apoi de substratul lor emoţional; abstragerea nu restituie însă întocmai ideile de pornire, ci le modifică în diverse moduri, le „purifică", le autonomizează, dirijează circulaţia lor în diferite direcţii – acţiune politică, gîndire politică, teorie critică ş.a.m.d.

Sentimentele colorează convingerile. Ceea ce numim „sentimente de stînga" sînt tot *gîndire de stînga* şi, în particular, *convingeri şi atitudini de stînga* (idei şi acţiuni colorate mai intens sau mai puţin intens cu imagini şi sentimente *pro* stînga). Aceste sentimente pot avea un rol generator şi regenerator al gîndirii politice. Relaţiile dintre cele două „secţii" – secţia „gînduri" şi secţia „sentimente" – ale „întreprinderii" psihice sînt îndeobşte de intermotivare şi de acord; disonanţele nu sînt însă deloc excluse. Sentimentele motivează anumite convingeri, dar convingerile, la rîndul lor, orientează către anumite sentimente – le pozitivează pe unele, le negativizează pe altele.

Sentimentele se constituie, activîndu-se sau dezactivîndu-se în situaţii care nu sînt neapărat „situaţii de viaţă vie", ci pot fi situaţii ale gîndirii şi imaginaţiei conceptuale. Nu numai oamenii cu care intrăm în contact şi nu numai înştiinţările pe care le primim, scenele la care asistăm, experienţele directe de viaţă, trăirile şi retrăirile proprii prilejuiesc gînduri şi sentimente; contemplarea celor mai abstracte gînduri, expunerea la ideile cele mai incolore, convingerile cele mai generale pot genera şi ele afecte, emoţii, sentimente, pasiuni. Gîndurile nasc şi provoacă alte gînduri, dar tot ele nasc şi trăiri, emoţii, sentimente, stări de spirit de tot felul.

Sentimente de stînga

Gîndirea de stînga este în mod primordial de natură politică, dar înrîurirea ei se prelungeşte şi în alte domenii, de pildă în artă, în filozofie etc.

Gîndirea de stînga îşi are istoria, ba chiar şi preistoria ei. Ea s-a divizat în diferite orientări şi tendinţe, a însoţit şi adesea a premers, a patronat, a conceput *mişcările de stînga,* cînd nu s-a născut chiar înăuntrul lor, a fost mamă sau fiică a unor asemenea mişcări. Cine scrie despre gîndirea de stînga (dar cînd se va scrie o istorie temeinică şi cuprinzătoare a ei? şi cum vor putea fi evitate partizanatele politice?) este obligat să ţină seama de legătura ei cu mişcările istorice reale, de diversitatea contradictorie a ideilor stîngii care reflectă diversitatea mişcărilor istorice reale, de confruntările orientărilor adverse dinăuntrul mişcării şi gîndirii de stînga şi, desigur, de confruntarea dintre orientările de stînga şi de dreapta.

În condiţiile diversităţii copleşitoare şi contradictorii a ideilor şi tendinţelor de stînga, este greu să găseşti numitorul lor comun. Cu oarecare aproximaţie se poate reţine totuşi că centrul de greutate al preocupărilor stîngii a constat în mod tradiţional în suprimarea (în variantă radicală) sau restrîngerea (în variantă moderată) a inegalităţilor sociale, prin îngrădirea (sau suprimarea) puterii capitalului şi redistribuirea avuţiei sociale. Sensibilitatea de stînga este legată tradiţional de simpatia fierbinte faţă de subprivilegiaţii societăţilor tradiţionale, dar mai ales moderne, adică faţă de „oropsiţii soartei", şi de indiferenţa, antipatia sau adversitatea faţă de „cei leneşi şi/sau bogaţi", de aspiraţiile (realiste sau utopice) de schimbare a situaţiei de pe eşichierul social. Pe această sensibilitate de stînga raportată la situaţii umane, la idei critice şi aspiraţii corespunzătoare se ridică un complex întreg de „sentimente de stînga" (sentimente de tot felul *pro stînga,* emoţii pozitive şi negative, tot felul de partizanate şi adversităţi colorate afectiv etc.).

În stadiul actual, gîndirea de stînga a reuşit să se dezangajeze din strînsoarea fatală a ideologiei comuniste. Pentru mulţi oameni a devenit clar că marxismul, comunismul şi stînga sînt realităţi perfect distincte. Varianta comunistă a gîndirii de stînga pare a fi depăşită prin înţelegerea faptului că orice modernizare a societăţii traversează obligatoriu stadiul dezvoltării capitaliste; capitalismul este o realitate sau o ţintă de neocolit, indiferent dacă este sau nu este altceva decît o etapă de tranziţie. Această idee este opusă mişcării comuniste, dar nu şi marxismului, nu şi gîndirii de stînga în genere.

Sentimente şi convingeri

Din diferite motive, mişcările de stînga traversează astăzi pe scară mondială o etapă de reflux, în timp ce dreapta se consolidează şi este în ofensivă. Criza stîngii afectează în special convingerile, ideile, doctrinele şi programele ei, dar se repercutează şi asupra sentimentelor adepţilor stîngii; intensitatea acestor sentimente se diminuează, iar conţinutul lor se schimbă, din cauze binecuvîntate.

O parte a stîngii – de pildă unele partide social-democrate – s-a deplasat spre centru-dreapta, apropiindu-se de gîndirea tipic liberală şi cochetînd uneori cu ideea celei de-a treia căi (aşa cum, în acest cadru – sau cadril – de idei, unii lideri liberali au schiţat o reverenţă spre stînga – vezi cuplul Tony Blair – Bill Clinton în duetul „Al treilea drum"); o altă parte, sloiuri din gheţarul de altădată, a rămas în aşteptarea unei noi glaciaţiuni; se conturează însă şi noi curente de opinie şi mişcări de masă, angajate serios în căutarea unui nou drum. (Cît priveşte partidele „de stînga" din ţara noastră, despre ele, aici – *nihil nisi bene!* Fie că mestecă liniştit din nutreţul puterii, fie că tropăie nerăbdătoare şi muşcă zăbala în opoziţie, ele excelează deopotrivă în *mimetisme* de stînga şi în specularea iscusită a sentimentelor şi aşteptărilor de stînga ale umiliţilor şi obidiţilor acestui pămînt. Important – nu-i aşa? – nu e ce fac, ci ce spun!)

Stînga occidentală nu se mai poate iluziona astăzi asupra iminenţei instaurării unei societăţi viabile şi bune, „socialiste" sau „comuniste", care să reprezinte o alternativă la capitalismul modern al zilelor noastre, iar acolo unde procesul de modernizare nu a mers prea departe, în lumea a treia, adepţii stîngii nu se mai pot iluziona nici ei asupra posibilităţii reale de a sări peste stadiul capitalist sau de a-l traversa în pas alergător – înaintînd spre care ţintă? Iluzia milenaristă a unei societăţi noi într-un viitor apropiat rămîne în urmă – ca un vestigiu al trecutului apropiat. Aşa cum, la timpul lor, aşteptători ai lui Mesia şi aşteptători ai celei de a doua veniri au izbutit să-şi modifice orizontul de aşteptări şi speranţe, fără să se lepede de crezurile lor fundamentale, tot astfel şi mişcările de stînga se confruntă azi cu sarcina încă nerezolvată satisfăcător şi plenar a schimbării orizontului de aşteptări şi speranţe în condiţiile despărţirii de iluziile milenariste, dar şi sub restricţia păstrării şi revitalizării sentimentelor, ideilor şi crezurilor fundamentale ale stîngii. În actuala situaţie istorică, debusolarea teoretică („dogmatică") este un fenomen inerent; cu atît mai important devine acum rolul sentimentelor. Iar sentimente de stînga şi *pro stînga* s-au născut şi încă încolţesc, motivate de stări de lucruri reale şi de procese complicate ale sufletului uman: reacţii de compasiune, revoltă, disperare, aspiraţii, speranţe, ecou al unor idei primite, care uneori par mai clare decît sînt în mod real, ecou al unor contacte cu oameni, cu cărţi, evenimente.

Convingerea pe care o împărtăşesc milioane de oameni este că istoria – această mare ironistă – merge la stînga, spre mai multă justiţie socială şi mai puţine inechităţi, deşi merge în zigzag şi cu mari ocoluri. În condiţiile slăbiciunii actuale a mişcărilor de stînga, unele sarcini care în mod legitim ar fi trebuit să revină stîngii vor fi abordate, deşi într-un mod mai nesatisfăcător, cu costuri sociale mai mari, de către dreapta, şi chiar în pofida unor intenţii şi sentimente iniţiale ale dreptei. Viitorul va arăta cum stau cu adevărat lucrurile.

Pentru a încheia cu ceea ce începusem

E un traiect posibil şi nu puţin probabil ca mulţi din cei ce pornesc acum la drum cu sentimente de stînga să evolueze spre convingeri „mature" de dreapta; însă aceasta nu e cîtuşi de puţin o fatalitate. Au mai fost şi vor mai fi destule cazuri cînd, pornind la drum cu un car de sentimente de dreapta şi convingeri de dreapta, unii au evoluat spre convingeri de stînga, ceea ce pînă la urmă a schimbat şi chimismul sentimentelor lor. Şi au mai existat tineri generoşi şi avîntaţi care au rămas credincioşi sentimentelor lor de stînga, ancorîndu-le în convingeri tari ca piatra şi încremenite ca diamantul. În viaţă cîte nu se întîmplă!

▲

Cristian PREDA

Cinism şi dezangajare

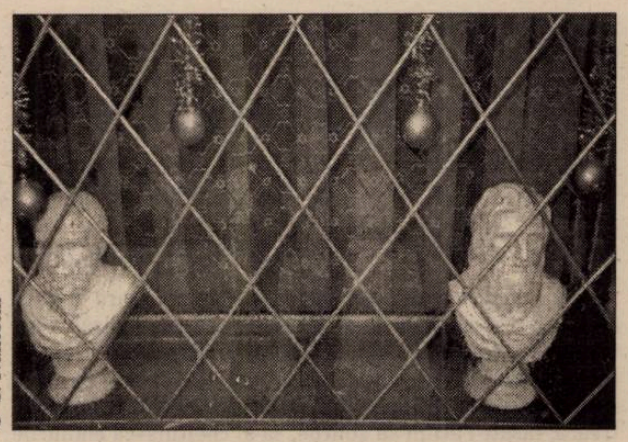

© S. Ivanoschi

Piaţa ideologică din România este destul de săracă. Oamenii politici români nu vorbesc dialectul stîngii sau al dreptei. Ei au, desigur, formule care mimează – uneori foarte bine – o doctrină sau alta. Dar de cele mai multe ori, partidele nu contează aproape deloc pe imaginaţie, ci pe repetarea unor formule magice. Asta, desigur, atunci cînd politicienii nu adoptă aerul unor tehnocraţi care nu mai pot pronunţa decît cifre şi indicatori macro-economici. De aici senzaţia de *déjà vu* pe care o impune pînă şi cel mai proaspăt venit în arena luptei pentru putere. Discursurile nu lămuresc de aceea mai nimic. Ele sugerează o poziţionare de moment, dar nu şi existenţa unor convingeri solide care organizează acţiunea.

În aceste condiţii, e greu să spui cine este de stînga şi cine este de dreapta în România. În loc să descrie diferenţele care îi separă de concurenţi şi să le articuleze în formula stîngii, respectiv a dreptei, politicienii caută etichetele „călduţe" care să nu îi distanţeze prea mult de adversari. Se realizează astfel un consens intelectual care e ilustrat foarte bine de tratarea politică a problemei religiei. Practic, nu există nici un partid care să fi asumat laicitatea ca pe o valoare-cheie a spaţiului public. Toate partidele s-au transformat într-un fel de coruri religioase. Pînă şi cel care se definea ca liber-cugetător a ajuns să patroneze smerit slujba de Paşte transmisă la televizor. Cu dreapta şi stînga se întîmplă relativ la fel. A fost suficient ca doi-trei sociologi să afirme că publicul electoral este de stînga pentru ca politicienii să se teamă să mai pronunţe termenii dreptei.

De aici, din această ambiguitate ideologică fundamentală, se nasc atitudini care, judecate dintr-un punct de vedere riguros, apar drept bizare. Desigur, condiţia socială a personalului politic joacă şi ea un rol foarte important. Atunci cînd cei care îşi spun social-democraţi sînt mai degrabă nişte cinici oameni de afaceri, ei nu îşi pot construi figura unor luptători pentru emancipare sau a unor amici ai egalităţii. Este evident că proletarii nu se pot regăsi în colecţionarul de tablouri care se recomandă ca social-democrat. Aici nu e vorba doar despre lipsa de autenticitate. E vorba despre lipsa oricărei convingeri nobile. De cinismul tranziţiei care exilează orice pasiune politică, pentru că detestă orice principiu.

Într-adevăr, ne putem întreba cîţi dintre oamenii politici români au convingeri. Cîţi dintre ei se angajează în dificila confruntare pentru putere întrucît vor o societate mai liberă? Cine e cel sau cine sînt cei care acţionează în numele egalităţii? Unde se ascunde convingerea că dreptatea nu poate fi trişată? Pasiunea pentru moderaţie animă oare pe cineva? Toleranţa e şi altceva decît un termen de dicţionar? Şirul acestor întrebări poate continua. Este destul de uşor de remarcat că jurnaliştii şi activiştii civici sînt adeseori mult mai aproape de aceste valori decît cei care asumă calitatea de om politic. Cum se face însă că partidele supravieţuiesc în aceste dificile condiţii de concurenţă? Răspunsul la această întrebare ne este oferit de felul în care e articulată relaţia partidelor cu societatea.

Atunci cînd îşi definesc relaţia cu cetăţenii, partidele din România folosesc exclusiv retorica reprezentării: fiecare dintre ele declară că reprezintă interese, principii, sensibilităţi ale unei părţi din societatea politică. Programele formaţiunilor politice conţin date destul de precise referitoare la grupul sau grupurile avute în vedere: fiecare dintre acestea trebuie să afle că e reprezentat. Un partid nu este însă doar un for care exprimă într-o formă mai mult sau mai puţin fericită interese, principii, sensibilităţi. Un partid trebuie să caute şi să mobilizeze. Altfel spus: să îi reunească pe cetăţenii cărora li se adresează, să îi aducă împreună în forme vizibile social şi care pot ilustra proiectul formulat. Fără mobilizare, reprezentarea rămîne un cuvînt gol. Căci dacă reprezentarea ţine finalmente de discurs, de o formulă doctrinară, mobilizarea este o schiţă a acţiunii. Faptul că partidele româneşti nu şi-au pus serios problema mobilizării explică pînă la urmă caracterul arbitrar al formulelor doctrinare asumate. Cetăţenii validează povestea plictisitoare spusă de partide, cerînd în schimb să nu fie deranjaţi peste orele de program. Cinismul oamenilor politici are drept complement dezangajarea civică.

Oricît ar părea de ciudat, democraţia postcomunistă s-a hrănit din această combinaţie de cinism politicianist şi de inacţiune civică. ▲

Constantin RUDNIŢCHI

Banii n-au miros, dar au culoare politică

În anii '60, doi cercetători francezi care tocmai făceau un studiu ce-şi propunea să constate cît de obişnuiţi sînt copiii cu politica, au încercat să vadă cum definesc copiii, stînga şi dreapta politică. Într-un cartier muncitoresc din Paris ei au întîlnit foarte des, în limbajul politic al copiilor, dacă putem spune aşa, cuvinte precum „comunism, democraţie, sindicat sau revendicare". În cartierele cosmopolite, într-un mediu de dreapta, cercetătorii au dat peste un alt limbaj plin de termeni ca „armată, general, bogăţie, ministru, burghezie". Sînt doar cîteva cuvinte cheie care despart stînga de dreapta atît în politică, dar şi în economie. Dacă în 1960, copiii francezi făceau, din instinct şi din ceea ce auzeau de la părinţi, diferenţa dintre stînga şi dreapta, mult mai greu – aproape imposibil – este să faci aceeaşi distincţie, în România de astăzi, urmărind măsurile economice luate de partidele sau alianţele care s-au succedat la putere în ultimii 12 ani.

Cel puţin doctrinar, taberele au fost împărţite. Am avut la guvernare mai multe partide de stînga – FSN, PDSR, PSD – care provin totuşi dintr-un trunchi comun şi o coaliţie, să zicem de dreapta, care avea aceste valenţe în special prin axa PNŢCD-PNL. Din punct de vedere economic, lucrurile au fost amestecate. Stînga a luat măsuri de dreapta, iar dreapta a cedat tentaţiei de face compromisuri de stînga. Pînă la un punct este firesc dat fiind că, teoretic, toată lumea a susţinut că face reformă. De altfel, exemplul ţărilor foste socialiste a fost edificator: au existat, în Ungaria, Polonia sau Cehia, guvernări de stînga care au făcut reforme de dreapta.

Ce s-a întîmplat în România? Ideologic, stînga şi dreapta au fost ferm diferenţiate. Stînga eşichierului politic a pedalat, atît în campaniile electorale, cît şi atunci cînd s-a aflat la guvernare, pe expresiile-cheie care sunt rolul statului în economie, inflaţie controlată, sindicate, crearea de locuri de muncă, protecţie socială, şomaj, servicii publice. La rîndul ei dreapta a venit cu limbajul specific: mai multă reformă, reducerea pierderilor din economie, privatizare, pieţe libere, încurajarea investitorilor români sau străini.

Şi-au respectat guvernele de după 1990 vocaţia ideologică? A fost stînga-stîngă şi dreapta-dreaptă? Pentru a găsi răspunsuri ar trebui să analizăm separat guvernele Văcăroiu (1992-1996), ale coaliţiei (anii 1996-2000) şi actualul Executiv.

Guvernul Văcăroiu a fost cel mai aproape de aşteptările electoratului de stînga (cu o excepţie notabilă: a continuat liberalizarea preţurilor, ceea ce a născut o inflaţie-mamut în anul 1993). În rest, toată lumea a primit subvenţii sau ajutoare. Întreprinderile care produceau pierderi au avut parte de credite, ştergeri de datorii sau reeşalonări. Ramuri întregi, cu un real pericol exploziv din punct de vedere social, au primit subvenţii mai mult sau mai puţin transparente. Băncile de stat au fost încurajate să acorde împrumuturi către industria de stat, care s-au transformat în credite putrede. Banii din privatizare s-au dus tot către companiile de stat prin false proiecte de restructurare. Energia electrică şi combustibilii au fost subvenţionate indirect, iar privatizarea marilor întreprinderi aproape că nu a existat. Un adevărat program social aplicat de un adevărat guvern de stînga. Numai că ţările din Europa Centrală şi de Est au făcut, în acei ani, mari paşi de reformare a economiei: au liberalizat pieţele, au atras investitori străini şi au încercat să taie coada cîinelui dintr-o lovitură. Obsedat de protecţia socială şi sedus de unele cifre macroeconomice pozitive (cum ar fi creşterea economică), Guvernul Văcăroiu a irosit timpul. A fost consecvent, dar a pierdut pentru că totul s-a întors împotriva lui. Subvenţiile indirecte nu au reuşit să potolească suficient inflaţia, iar lipsa de productivitate nu a reuşit să crească salariile şi deci nivelul de trai.

Guvernele coaliţiei PNŢCD-PNL-PD-UDMR au fost cea mai bună dovadă de amestec nefericit de stînga cu dreapta. Prima listă de lichidare a întreprinderilor cu pierderi s-a transformat într-un bîlci pentru că nu a fost alcătuită după criterii clare. Mineritul, care producea pierderi, a fost restructurat prin reduceri importante de personal, dar pierderile s-au mutat dintr-o parte în alta. Banii daţi pentru plăţi compensatorii au îmbrăcat o măsură de dreapta într-o strîmtă haină de stînga. Aplicarea programelor convenite cu Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială au fost amînate şi ca urmare privatizarea, în special a marilor întreprinderi, nu a avut viteza aşteptată. A fost amînată aplicarea soluţiei finale pentru Bancorex, chiar şi atunci cînd decizia lichidării era tot mai greu de evitat. A fost adoptată o lege a domeniului public (deloc în spiritul unei guvernări de dreapta) care a lăsat terenul fostelor întreprinderi agricole de stat în proprietatea statului. Şi în fine, a fost creată o instituţie (Agenţia de Valorificare a Activelor Bancare) care a venit ca o mănuşă pentru datornicii către bănci (fie firme cu capital de stat, fie firme private). În orice caz, fără a avea programe economice clare, coaliţia a reuşit în anul 2000 să lase o economie cu bănci curăţate de putregaiul creditelor neperformante. Ce folos însă că multe mari întreprinderi erau în continuare administrate de stat, reforma utilităţilor publice abia fusese demarată, iar întreprinderile au ştiut să ia din plăţile întîrziate ceea ce nu mai primeau de la bănci pe baza comenzilor date din considerente sociale.

În fine, guvernul Năstase pare a încerca un compromis rezonabil între programul declarat de stînga şi inevitabilele măsuri de reformă, care sunt prin definiţie de dreapta. Actualul Executiv a finalizat cîteva privatizări spectaculoase (Sidex, Alro, Banca Agricolă), pregăteşte altele de mare anvergură (BCR, Petrom, două filiale de distribuţie a energiei electrice), dar imaginea generală este a unei lipse de viteză. Năstase face un adevărat dans de pe stînga, pe dreapta. Atunci cînd prezintă un program social care are unele accente aberante sau cînd forţează creşteri salariale, Năstase ajunge periculos de mult spre stînga. Două tendinţe ar trebui să îngrijoreze în programul de stînga al Guvernului Năstase. Prima este tentaţia de a risipi bani pe subvenţii şi ajutoare şi mai puţin pentru crearea de locuri de muncă. A doua ţine de o excesivă dorinţă de a centraliza decizia (partidul tinde să se transforme în partid-stat) şi banii (se creează fonduri-gigant administrate de stat şi se unesc fondurile pentru a se astupa găurile bugetului asigurărilor sociale). Dincolo de programe, şi la stînga, şi la dreapta se întrezăreşte, după anul 1990, un punct comun. Clientela de partid a avut prioritate la privatizări, la marile afaceri făcute cu bani de la stat sau la tocarea programelor finanţate de Uniunea Europeană. Banii n-au avut miros, ci doar culoare politică. ▲

Înclinaţia spre stînga

„Fapt este că societatea românească înclină puternic spre stînga. O întoarcere completă faţă de situaţia de dinainte de comunism. Pe atunci, România înclina spre dreapta, fiindcă era o ţară de proprietari, mari sau mici (îndeosebi ţărani). Comunismul a zdrobit proprietatea şi i-a învăţat pe oameni să fie dependenţi de stat. Asistenţa statului este şi acum preferată riscurilor liberei iniţiative. Nici măcar refacerea proprietăţii rurale pînă la cincizeci de hectare nu a stîrnit entuziasmul scontat. La sate a rămas o populaţie îmbătrînită, iar oamenii, chiar primind pămînt, nu au nici bani, nici maşini agricole... Majoritatea românilor se complac în situaţia de asistaţi sau sunt nevoiţi de sărăcie să o accepte, şi, în consecinţă, votează la stînga (pentru un stat care să ţină economia în mînă şi să le asigure un minimum de subzistenţă)".

(Lucian Boia, *România, ţară de frontieră a Europei*, Editura Humanitas, 2001)

„Politica e pentru oameni, restul e improvizaţie“

– de vorbă cu Simona MARINESCU, senator PSD –

Senatorul Simona Marinescu reprezintă un element de continuitate în alternanţa la putere: a fost ministru al Muncii în guvernul de coaliţie, este acum membru al Comisiei parlamentare pentru muncă şi protecţie socială. Diferenţele între dreapta şi stînga ies din sfera convingerilor şi a sentimentelor, devenind obiectul muncii. Politicile de protecţie socială şi de redistribuire a resurselor ar trebui să fie în miezul dezbaterii politice şi nu sînt pentru că numărul mare al săracilor, al celor ieşiţi din competiţie şi inapţi de a se mai înscrie în ea, numărul mic al celor care plătesc impozite de pe urma profitului impun mereu soluţii de urgenţă, în afara conceptelor politice sau economice. Pe această cărare îngustă se mişcă omul politic, aşa cum a reieşit din discuţia avută cu doamna senator, din care redăm mai jos fragmentele semnificative.

Economia de piaţă, capitalismul, stau pe trei piloni: primul e capitalul – preţul lui e profitul, al doilea e pămîntul – preţul lui e renta, şi al treilea, munca, al cărei preţ este salariul. Priviţi de la stînga la dreapta, ordinea este următoarea: munca, apoi capitalul şi ultimul – pămîntul. În funcţie de importanţa pe care fiecare pilon o primeşte în doctrina unui partid, identificăm partidul ca fiind de stînga, de dreapta sau de centru. Partidele de stînga dau prioritate muncii, raporturilor de muncă bine stabilite, principiului salariului egal la muncă egală, protecţiei sociale asociate muncii; mergînd spre centru vom discuta mai mult despre capital, despre politica de investiţii, despre un mediu favorabil investiţiilor, iar pe măsură ce înaintăm la dreapta se vorbeşte despre proprietate, regimul pămîntului, politici în sprijinul ţăranilor. La noi nu s-ar putea identifica atît de precis partidele şi doctrinele lor, legătura lor cu stîlpii economiei de piaţă, pentru că, după '90, România a trecut printr-o perioadă în care a schimbat totul, cu excepţia mentalităţilor. Or, aceasta ar fi trebuit să fie prioritatea dacă am fi ştiut cum să începem. Cînd partidele din România se adresează direct cetăţenilor – de obicei, în perioada electorală, militanţii sînt mai aproape de cetăţeni – ele vorbesc aproape întotdeauna despre protecţie socială, pentru că toţi politicienii au înţeles că oamenii tînjesc după o viaţă mai bună, pentru că încă românul se simte vulnerabil şi vrea ca statul să-i îmbunătăţească viaţa. Această vulnerabilitate este reală, ea există şi va mai exista o vreme. Ca reprezentant al unui partid social-democrat şi cetăţean convins că politica nu există decît atîta timp cît face bine oamenilor – restul este improvizaţie – pot să afirm că, pretutindeni în lume, doctrinele de stînga şi de centru-stînga sînt mai apropiate de sufletul oamenilor; şi dacă s-au produs schimbări, ele s-au produs nu pentru că oamenii s-au săturat de stînga, ci pentru că oamenii n-au mai avut încredere în cei care au acţionat sub semnul stîngii şi au vrut pe altcineva. În secţia de votare, cu buletinul de vot în mînă, puţină lume se gîndeşte la principiile care separă stînga de dreapta, oamenii vor să păstreze la putere partidele care le-au făcut un bine şi să le schimbe, dacă acest lucru nu s-a întîmplat. La noi, protecţia socială este în suferinţă pentru că atîta vreme cît economia merge prost, resursele mobilizate pentru protecţia socială sînt puţine. Orice partid poate să promită, dar dacă nu pune alături şi resursele pe baza cărora face promisiunile, se va compromite foarte rapid.

Cîtă egalitate, atîta stîngă...

Stînga aflată la putere acum (care nu e un partid curat de stînga, ci de centru-stînga, pentru că încearcă să promoveze şi liberalismul de piaţă, în măsura în care el produce progres economic) promovează unul dintre principiile de bază ale social-democraţiei: egalitatea şanselor. Cu cît înaintăm spre centru, această egalitate e diminuată. Liberalii acceptă inegalitatea şi spun că oamenii nu pot fi egali, pentru că ei sînt diferiţi, au date native specifice, au alte determinări şi nu le putem oferi şanse egale tuturor. Stînga spune că avem această obligaţie, să dăm posibilitatea tuturor celor care vor să continue studiile să o facă în instituţii gratuite, să le dăm tuturor celor care au o profesie posibilitatea să caute un loc de muncă, să creăm un sistem de redistribuire a resurselor, acesta din urmă fiind un obiectiv tipic al stîngii. Ce înseamnă asta? Ceea ce se colectează de la persoanele active se redistribuie persoanelor care nu pot realiza venituri. Solidaritatea şi redistribuirea sînt la baza ajutoarelor sociale la nivel de comunitate, asigură pensiile, ajutoarele de şomaj. În concepţia stîngii, redistribuirea resurselor create de cei activi spre cei aflaţi într-o stare de dependenţă se face conform unor criterii prevăzute de lege. Partidele de altă orientare spun că omul trebuie protejat doar minimal de stat. Peste acest nivel minim, spun ei, el trebuie să se autoprotejeze. Este foarte important să adăugăm că nu doar protecţia socială se bizuie pe redistribuire, ci toată politica fiscală a statului e aşa gîndită: impozitul diferenţiat pe tranşe de venit presupune că se ia mai mult de la cei cu venituri mari, de la cei bogaţi, şi se dă celor săraci sau se satisfac nevoile comunităţii. Acest tip de redistribuire se regăseşte din ce în ce mai puţin pe măsură ce ne îndreptăm spre dreapta: dacă unii cîştigă mai mult şi alţii mai puţin, cei din urmă trebuie ajutaţi să-şi asigure singuri viitorul şi riscurile suplimentare. Această concepţie stă la baza fondurilor de asigurări private, cînd cetăţeanului i se propune să se ocupe singur de pensia lui şi de prestaţiile medicale.

„În secţia de votare, cu buletinul de vot în mînă, puţină lume se gîndeşte la principiile care separă stînga de dreapta.“

Social-democraţia vorbeşte despre mecanismele pieţei libere: preţurile sînt determinate de raportul între cerere şi ofertă, succesul investiţiilor este determinat de piaţă. Diferenţa faţă de dreapta este că noi acceptăm că piaţa este determinată şi de consecinţele deciziilor luate de partenerii sociali: acordurile între sindicate şi patronate, rezultatele negocierilor tripartite adoptate de Consiliul economic şi social. Dacă se decide creşterea salariului minim la un anumit nivel, întreprinderile îşi reconsideră politica de preţuri şi de costuri. De asemenea, cînd sindicatele cer plăţi compensatorii pentru închiderea unor unităţi comerciale, sporesc cheltuielile de la fondurile de stat, partenerii sociali intervin iar în mecanismele de piaţă. La dreapta controlul statului şi deciziile lui sînt mult mai timide, dar şi dreapta a încheiat acorduri sociale cînd a fost la putere: prin comparaţie apar însă diferenţe. Însă, în mod cert, cînd un partid de stînga este promovat la putere, el va asigura redistribuirea resurselor pe principiul egalităţii de şanse, al garantării drepturilor şi libertăţilor fundamentale; pe măsură ce ne ducem spre dreapta rămîn obligaţiile constituţionale, dar se diminuează protecţia socială acordată de stat în favoarea unei protecţii sociale gestionate de sisteme private.

Stînga, dreapta şi sărăcia

E de discutat ce înseamnă crearea de resurse. În 1990, economia era centralizată, piaţa muncii era inexistentă, dialogul social – inexistent, lipseau instituţiile autonome, descentralizate care să gestioneze toate tipurile de resurse, fie ele umane sau materiale. Greşelile făcute de partide, din 1990 încoace, nu au avut în vedere o raţionalizare a protecţiei sociale: puţinele resurse existente trebuie dirijate către oamenii care au mai multă nevoie şi nu s-a întîmplat aşa. Pe piaţa muncii s-au făcut cîteva greşeli, au fost permise forme mai ieftine de angajare, raporturile civile generate de convenţiile civile nu au fost transformate în raporturi de muncă, însoţite de obligaţia plăţii contribuţiilor şi mulţi oameni n-au mai contribuit la sistemele de asigurări sociale. Astfel, sistemele de asigurări sociale n-au mai avut obligaţia să le asigure protecţie socială şi s-a acceptat excluderea unor milioane de oameni de la acest sistem, iar bugetele publice au intrat în criză. Şansa României pe viitor este să înveţe să creeze resurse, pe de o parte, şi, pe de altă parte, să le utilizeze înţelept. Pentru partidele de dreapta crearea resurselor ar însemna întîi economisirea lor: restrîngerea protecţiei sociale oferite de stat. Statul devine responsabil pentru o pensie minimă, pentru un ajutor de şomaj minim, pentru o asigurare minimă, restul urmînd să fie furnizat de companii private. Dar din pricina şocurilor avute în această zonă, nu există încă tipul de încredere necesar funcţionării schemelor mutuale. Dreapta ar avea greaua misiune de a reconstrui încrederea populaţiei în aceste tipuri de protecţie socială. În guvernarea 1996-2000 au fost elaborate şi lăsate nişte legi care vizau aceste tipuri de asigurări, partidul venit în 2000 la putere le-a anulat, pentru că s-a considerat că, pe termen scurt, pun în dificultate instituţiile statului. Şi indiferent de culoarea partidului de la putere, pentru crearea de resurse ar fi necesară o diminuare a fiscalităţii. Companiile private, cele care au rezistat pe piaţă în aceşti ani, nu pot supravieţui dacă fiscalitatea nu va scădea în mod gradual. Costul forţei de muncă este foarte ridicat. Munca la negru va mai exista, fiindcă firma vrea să supravieţuiască şi, dacă e nevoită să plătească taxele la nivelul de azi, nu va mai putea vinde la preţuri competitive. Reducerea fiscalităţii va influenţa cheltuielile pe care statul trebuie să le facă:

„Instituţiile publice au fost, în general, neprietenoase.“

statul ar trebui să înveţe să se împrumute de o asemenea manieră, încît să poată susţine cheltuielile necesare şi să lase mediul privat să respire. Se anunţă pentru anul următor o reducere fiscală: să sperăm că va fi aplicată şi va aerisi puţin mediul economic, care în clipa asta pare a se sufoca. De asemenea, trebuie avute în vedere mecanisme bancare care să genereze o disciplină contractuală: nu circulă banii în economie, nu se fac plăţi lichide la data scadentă. Sigur că statul nu poate interveni în contractele între părţi, dar fără implicarea băncilor, serioasă, profesionistă, prudenţială, economia nu va putea funcţiona. Pe de altă parte, sindicatele în România s-au structurat ca nişte partide sociale şi acţionează acolo unde găsesc culoarele libere. Pentru că dreapta politică e slabă în România, BNS şi Cartel Alfa s-au dus pe dreapta, ca discurs, ca acţiune. Dezechilibrul în discursul social a fost generat şi de slăbiciunea patronatelor. Legea patronatului a venit foarte tîrziu, de-abia în 2001, organizaţiile patronale au fost timide şi n-au ocupat de la început un loc pe piaţă şi mai ales pentru că organizaţiile lor militante nu au existat. În tot acest timp, sindicatele s-au maturizat: nu s-au mai limitat doar la revendicări de natură salarială, în ultimul timp au şi revendicări de natură economică, privesc deja foarte înţelept lucrurile, şi-au creat în interiorul structurilor lor departamente specifice de proiectare a unor politici economice sau sociale şi la negocieri au soluţii. Guvernele s-au schimbat, demnitarii, miniştrii, secretarii de stat s-au schimbat, liderii sindicali au rămas aceiaşi (cînd n-au devenit miniştri): sînt un interlocutor foarte puternic, au în minte evoluţia negocierilor.

Încrederea

Există în România cinci milioane de copii, beneficiari ai alocaţiei de stat, o sumă care nu mulţumeşte familiile lor, dar plătită de stat ca drept universal al copilului. Nu contează cine sînt părinţii şi ce venituri au, odată născut, copilul primeşte acest drept de recunoaştere din partea statului. Apoi, există tineri neîncadraţi în muncă, aflaţi într-o altă formă de studiu – două milioane. Mai sînt în România un milion de şomeri. Mai avem 4,5 milioane de salariaţi, cu contract de muncă, plătitori de contribuţii sociale. Mai există 6,2 milioane de pensionari – diferenţa pînă la totalul populaţiei fiind persoanele ocupate în agricultură şi de beneficiarii de ajutoare sociale – oameni care lună de lună primesc ajutoare sociale de la Primărie. Aceasta ar fi harta, care nu e de natură să ne liniştească. Raportul între pensionari şi salariaţi este foarte rău şi el nu se va îmbunătăţi: numărul salariaţilor nu creşte nu pentru că nu există locuri de muncă, ci pentru că scade numărul naşterilor, în timp ce se înregistrează o uşoară creştere a speranţei de viaţă. Săracii au puţine şanse să se întoarcă pe piaţa muncii, dacă nu primesc lunar un venit care să le permită să se hrănească, să se îmbrace, să cumpere ziarele unde este tipărită oferta locurilor de muncă, să-şi plătească abonamentul la televizor ca să afle pe ce lume trăiesc. La toate acestea se adaugă neîncrederea în instituţiile statului: oameni care au vocaţie pentru anumite drepturi nu le primesc, pentru că nu ştiu de ele, nu le cer şi nu au impulsul să deschidă uşa unei instituţii publice, pentru că instituţiile publice au fost, în general, neprietenoase. Sînt multe scandaluri legate de mită, şpăgi şi instituţiile ar trebui să fie în stare să se reabiliteze, să iasă la rampă şi să dezmintă. Rămîne însă ideea că instituţiile sînt ostile. În toate statele Uniunii Europene, state spre care noi ne uităm, s-au înfiinţat nu numai birouri unice pentru companii, s-au înfiinţat birouri unice ale cetăţenilor: ghişee publice unde cu o singură deplasare, cu un singur efort, oamenii găsesc toate informaţiile, ajung în faţa unui funcţionar care le pune la dispoziţie toate documentele, care are răbdare şi timp să informeze. Există şi *site*-uri specializate. Acest mod de comunicare cu cetăţenii unei ţări este de natură să consolideze încrederea pe care cetăţenii o au în stat, fie că e stînga sau e dreapta la putere. Nu ştiu cînd se va întîmpla în România acest lucru, dar el este absolut necesar funcţionării democraţiei, deopotrivă necesară stîngii şi dreptei: serviciile publice sînt interfaţa între cetăţean şi stat, parlament, guvern şi preşedinţie. Calitatea serviciului public sporeşte încrederea omului în cei care îl conduc. Accesul la informaţia publică – drept garantat de Constituţie – trebuie asigurat printr-un serviciu specializat. La ora de faţă, dreapta sau stînga, puţin contează pentru români, ei vor să aibă la putere persoane în care să aibă încredere, să primească un salariu rezonabil în raport cu munca pe care o prestează, să aibă şcoli de calitate pentru copii, să aibă o locuinţă. Pe urmă o să vorbim despre diferenţele ideologice.

a consemnat Magdalena BOIANGIU

▲

Ana BOTEZ

Despre capelă, paraclis şi *oneirikon* (II)

Am primit ca proiect de semestru un loc privat de reculegere şi rugăciune în proximitatea unui conac de lîngă Bucureşti. Clientul – real – este o persoană publică a vieţii noastre culturale. Cele ce urmează sînt continuarea reflecţiilor pe marginea temei şi a posibilelor sale rezolvări.

Iar acum, cîteva reflecţii cu privire la *oneirikon*[1]. În primul rînd numele său nu este potrivit nici pentru un spaţiu de meditaţie, nici pentru unul de rugăciune[2]. Mai mult, în creştinismul occidental spaţiul destinat rugăciunii a fost deja inventat: el se numeşte în limba engleză *oratory*[3]. Apoi, creştinii s-au ferit întotdeauna de visare, mai ales aceea cu ochii deschişi (despre care este vorba aici), ca fiind o stare în care omul se lasă în voia propriei imaginaţii, desprins de realitatea fizică, dar şi de aceea transcendentă, o stare în care este vulnerabil în faţa sugestiilor demonice[4].

Am vorbit mai sus, foarte pe scurt, despre importanţa configuraţiei spaţiale şi a iconografiei în lăcaşul de cult ortodox; de aceea, imaginea romantică a pustnicilor care se roagă prin grote nu este un argument foarte solid în favoarea spaţiului numit (destul de preţios, de altfel) *oneirikon*. Dacă sfinţii *nu mai au nevoie* nici de icoane, nici de biserici, acest lucru este departe de a fi adevărat pentru credincioşii obişnuiţi care, dacă gîndesc aşa, riscă să cadă în păcatul mîndriei. Cred că este destul de evident că nu de biserici fug pustnicii, ci de lume în sensul ei rău, de spaţiul în care omul căzut îşi desfăşoară activităţile lui a-spirituale (şi care pot, într-adevăr, ajunge să paraziteze spaţiul sacru[5]); ei se „refugiază" (într-un anumit sens) în natura sălbatică, în locuri neumblate, unde singurele ispite cu care trebuie să lupte sînt cele pe care *vrăjmaşul* încearcă să le strecoare în mintea lor, dar unde lumea se lasă mai uşor contemplată ca Creaţie a unui Creator transcendent. Totuşi, cavităţile rupestre pe care ei le locuiesc (în cel mai larg sens) sînt de multe ori prelucrate pînă la a deveni mici biserici[6], transformare care aduce implicit o îmbogăţire luxuriantă a semnificaţiilor. Dacă o grotă naturală nu înseamnă decît o grotă naturală (cu un Creator transcendent, ce-i drept), o biserică, fie ea şi rupestră, „este icoana şi chipul lui Dumnezeu", „este icoană a cosmosului, alcătuit din fiinţe văzute şi nevăzute", „este icoană şi numai a lumii sensibile", „închipuieşte simbolic pe om, (...) este închipuită de el ca om", „este (...) icoană şi chip al sufletului luat în sine"[7]. Sînt de părere că prezenţa acestor biserici în mijlocul sălbăticiei este un argument în favoarea arhitecturii bisericeşti tradiţionale, care nu numai că nu a fost respinsă de pustnici, dar a primit în acest fel binecuvîntarea lor.

Şi ce este de fapt acest *oneirikon*? Descendenţa lui mărturisită din grotă, dorita afundare în pămînt, circularitatea implicînd centralitatea cvasi-absolută, întoarsă spre sine, toate acestea sînt semnalmentele unui spaţiu iniţiatic înrudit cu mormîntul (moartea iniţiatică) şi cu pîntecele (renaşterea iniţiatică). Dar iniţiere în *ce*? Nimic nu lasă să se întrevadă acest lucru. Am spus şi mai sus: nu am semn, nu am nici referent. Cei aflaţi înăuntru sînt presupuşi a privi nişa principală (cea opusă intrării), în care nu văd nimic. Golul din „creştetul" cupolei aminteşte oarecum de *oculus*-ul Pantheonului din Roma, numai că la Pantheon numeroasele nişe perimetrale erau destinate statuilor zeilor (dintre care fiecare putea să-şi aleagă preferatul), pentru ca mai tîrziu acestea să dispară, iar nişa principală (de asemenea opusă intrării) să devină un altar creştin. Nişa *oneirikon*-ului nu celebrează nimic sau, poate, celebrează nimicul. Să fie oare un elogiu al vidului, de sorginte orientală? Cupola semisferică a Pantheonului reuşeşte să fie un simbol al cerului, iar în volumul de dedesubt se înscrie perfect o sferă de aceeaşi rază, ceea ce dă spaţiului un sentiment al plinătăţii cosmice, pe cînd pleoştitul *oneirikon* trimite către zona mai tenebroasă grotă/mormînt/pîntece, încît pînă şi atributul „creştet" pe care i l-am conferit mai devreme îmi pare impropriu. Această configuraţie are sens pentru spaţiile destinate iniţierii, dar nu şi pentru acesta, căruia nu i se întrevede o asemenea finalitate. Cel pătruns în interior se poate simţi, mai degrabă, captiv şi apăsat de acest spaţiu care se aseamănă unui mormînt, fără a da vreun indiciu despre eventualitatea vreunei învieri. Baia de lumină din centrul cupolei poate să trezească în el ideea de transcendent, dar un transcendent indiferent şi chiar ostil, de vreme ce puternicul fascicul luminos baleiază aparent arbitrar interiorul, scăldînd violent în lumină o zonă şi lăsînd în semiîntuneric altele, după cum dictează mişcarea unui soare exterior, nevăzut şi inaccesibil. Amplasarea unui ecran translucid în centrul cupolei ar înlătura această percepere negativă a luminii solare, dar ar accentua sentimentul inaccesibilităţii transcendentului, căci discul luminos va rămîne de neatins deasupra capului şi nu se va mai proiecta în interiorul spaţiului. În lipsa ecranului translucid, e posibil chiar ca prin această deschidere să fie percepute elemente din afară, astfel încît cel dinăuntru să nu mai poată simţi că deasupra este transcendentul, ci că pur şi simplu el este dedesubtul lumii, într-un spaţiu htonian, inferior, dacă nu chiar infernal şi demonic; este absolutizarea senzaţiei penibile pe care o dau camerele situate la demisol.

Dacă acesta este un spaţiu al visului, atunci este unul al coşmarului. Bachelard[8] opune „raţionalitatea acoperişului iraţionalităţii pivniţei". Dacă podul sau mansarda reprezintă spaţii clare, luminoase, raţionale prin modul sincer prin care îşi dezvăluie geometria constructivă, spaţii ale reveriei fericite, pivniţele sînt spaţii întunecoase, iraţionale, care se adîncesc nedefinit în pămînt, spaţii înspăimîntătoare, ale tenebrelor nelămurite ale subconştientului. Pivniţa (şi orice spaţiu subteran) nu este propice reveriei; acolo omul este, dacă nu înfricoşat, cel puţin încordat şi în alertă. Cel care coboară în adînc este obligat să-şi înfrunte spaimele, demonii, este (sau se simte) expus pericolului. (De unde şi caracterul iniţiatic al unei asemenea întreprinderi.) Nu este de imaginat un om care să viseze cu ochii deschişi într-un asemenea spaţiu, care este, în plus, foarte departe de acel „altfel de acasă" despre care vorbeam mai sus. În schimb, îmi aduc aminte că am văzut un călugăr începător (un puşti) citind psalmi în clopotniţa de la mănăstirea Bîrnova (spaţiu protejat de ziduri groase, dar deschis generos spre cele patru vînturi), şi nu în fabuloasele beciuri de acolo. Mai degrabă aparţin reveriei spaţiile deschise, care permit privirii să ajungă pînă departe, să urmărească o linie îndepărtată a orizontului, în care pămîntul se topeşte indistinct în cer. O fereastră, de pildă, poate fi un loc al reveriei dacă se deschide spre un orizont vast sau un loc al coşmarului dacă vederea este obturată de un front de blocuri jalnice din anii optzeci. Dar a face teoria reveriei, deşi un lucru delicios de plăcut şi necuprins de vast (atît de vast, încît poate deveni prilej de reverie), nu face obiectul acestui eseu. Destul este să precizăm că *oneirikon*-ul nu este congruent cu propriul său nume.

Pentru împătimiţii de începuturi pure, britanicii au inventat „**chapel 2** *Brit.* **a** a place of worship for Nonconformist[9] bodies"[10]; pentru unii oameni, nonconformismul poate fi o religie. Pentru ei, *oneirikon*-ul poate fi un spaţiu sacru. Numai că pentru ortodocşi tradiţia nu poate fi nici ignorată, şi nici (cel puţin teoretic) idolatrizată, ci este, sau ar trebui să fie, mereu actualizată şi înnoită, asemenea unui arbore viu[11], care creşte şi este mereu diferit, însă mereu asemenea cu el însuşi (fapt demonstrat matematic de geometria fractală), dar care nu poate des-creşte de la sine, ci numai prin vreo intervenţie exterioară violentă.

Primii creştini nu numai că nu se complăceau în „imaginarul fericit al *osebirii*", ci chiar dimpotrivă[12]. Micile lor comunităţi nu trăiau în izolare, ci erau deschise şi în continuă expansiune; de altfel, nici nu erau întotdeauna chiar atît de mici pe cît ne-am putea imagina, pentru că acele camere de oaspeţi din casele patriciene în care primii creştini se adunau erau nu mai mici decît bisericile noastre parohiale tradiţionale. Creşterea Bisericii nu poate fi privită, cred, ca o „alterare", ci mai degrabă ca o împlinire; este sensul firesc al evoluţiei pe care o sugerează parabolele de la notele 18 şi 19. Pe măsură ce timpul trece şi Biserica creşte, capătă o importanţă tot mai mare arta bisericească, de la arhitectură şi iconografie pînă la cele mai variate obiecte liturgice, şi se cristalizează lent, fără grabă, constelaţiile simbolice ataşate acestora. Faptul că universul simbolic creştin s-a conturat treptat mi se pare mai degrabă o dovadă a autenticităţii şi a seriozităţii sale. Este profund greşit să privim acest proces prin prisma epocii noastre în care, din cauze extrem de complexe (pe care nu am să le detaliez aici), arta este scindată, aparent ireconciliabil, în arta elitelor, destinată unui grup restrîns de persoane interesate de acest subiect, şi „arta" celorlalţi, care eşuează în kitsch şi care „evoluează" după criterii comerciale şi, în cele din urmă, după criterii superficiale de „gust": strălucirea/licăririle/luminozitatea, stridenţa culorilor, abundenţa ornamentelor, sentimentalismul siropos. Această tristă stare de fapt care afectează profund actuala noastră artă bisericească era de neimaginat pînă acum cîteva secole; pînă la Renaştere (iar la noi, pînă în veacul al XIX-lea), comunicarea între artizani şi restul societăţii prin intermediul operelor de artă se realiza firesc. În lipsa unor diferenţe esenţiale în educaţie şi mentalităţi, toţi puteau decoda fără distorsiuni atît mesajul artistic, cît şi mesajul spiritual sugerat de un subtil univers simbolic.

Relaţia de cauzalitate între adoptarea creştinismului ca religie de stat şi dezvoltarea monahismului poate fi văzută, cred, şi dintr-o perspectivă mai nuanţată decît simplul dezgust al celor care vroiau să perpetueze „ceva din puritatea originară a credinţei". Acest moment istoric nu este altul decît acela în care *aluatul* ascuns în *făină* şi-a îndeplinit misiunea şi aceasta *s-a dospit toată*. Din acest moment, misiunea apostolică a creştinilor trece în plan secund, şi cei care au vocaţia necesară pot să se retragă în pustie şi să înainteze pieptiş pe calea (scara) abruptă a îndumnezeirii. Şi poate că lumea noastră secularizată, în loc de dezgustul care duce la izolare, ar trebui să redeştepte în creştini demnitatea lor apostolică, de *aluat* care, pe neştiute, *dospeşte* toată *făina*.

De ce n-au construit românii mai multe capele sau paraclise? Probabil că explicaţia este mult mai simplă decît ne-am aştepta: cei care îşi permiteau să construiască ctitoreau nu capele familiale, ci biserici pentru întreaga comunitate, sau mănăstiri întregi (cu paraclisul inclus). În camerele rezervate lor la mănăstire puteau să se retragă oricînd, din motive fie militare, fie spirituale. Să nu uităm nici legendara retragere a lui Ştefan cel Mare la chilia lui Daniil Sihastrul (astăzi canonizaţi amîndoi). Comunităţile parohiale erau cu adevărat *organisme* cărora credincioşii le erau *membre;* orice moment important din viaţa unui credincios, de la botez şi pînă la înmormîntare şi parastase, era celebrat de întreaga comunitate, cu mic, cu mare. De aceea, ideea unui lăcaş de cult de uz exclusiv, chiar şi pentru un credincios privilegiat (prin avere), era una care nu-şi găsea locul, şi nu şi l-a găsit decît de-abia în secolul al XIX-lea, sub influenţa occidentală.

Astăzi, după cum ştim, lucrurile nu mai stau atît de bine. Comunităţile sînt, de multe ori, dezbinate, bisericile sînt, de multe ori, urîţite, înghesuiala poate deveni, în mod paradoxal, alienantă, dar nu trebuie să disperăm: există pe lume multe oraşe mai mari, mai aglomerate, mai desacralizate ca al nostru; există oraşe mai sărace, mai înfometate, oraşe distruse de războaie; oraşe în care oamenii nu se uită dacă moare capra vecinului, ci îi iau viaţa chiar lui, şi uneori chiar în numele credinţei. Nu, nu sîntem noi cei mai oropsiţi; noi avem o moştenire pe care trebuie să o fructificăm şi să nu o îngropăm, ca pe talantul evanghelic, inclusiv prin a înălţa paraclise. Am rămas datoare cu explicaţia etimologică a paraclisului, cuvînt compus din *para-* şi *ecclesia* (biserică), iar *para-* are o definiţie extrem de interesantă în *Concise Oxford Dictionary:* **para-** (1) *// prefix* (also **par-**): **1** beside, adjacent to *(parathyroid);* **2** beyond or distinct from, but analogous to *(paramilitary; paranormal);* **3** *Chem.* (usu. in *italics)* relating to diametrically opposite carbon atoms in a benzene ring *(paradichlorobenzene);* (from or suggested by Greek *para-* from *para* 'beside, past, beyond')

Aşadar, parafrazînd exemplul de la sensul **2**, nu-mi rămîne decît să spun că paraclisul este o *formaţiune parabisericească*, utilă astăzi, cînd biserica (Biserica?) suferă de pe urma scăderilor membrilor ei; distinctă de biserică, dar asemănătoare cu aceasta prin felul în care „luptă" cu aceleaşi „arme", între care stau, la loc de cinste, semnificaţiile simbolice ale arhitecturii.

Arh. ***Ana Botez*** *este masterand în Antropologia spaţiului sacru la UAUIM Bucureşti*

---

1. În cele ce urmează, am să mă refer la eseul *De la paraclis la oneirikon* al colegului meu Horia Grădinaru şi la schiţa sa de proiect, pentru a cărei redactare mi-am oferit sprijinul.

2. Cel puţin, nu în cultura noastră; iată ce am găsit în *Concise Oxford Dictionary:* **alcheringa** *// n.* (in the mythology of some Australian Aboriginals): the 'golden age' when the first ancestors were created; [Aranda *aljerre-nge* 'in the dreamtime']; **churinga** *// n. (pl.* same or **churingas**): a sacred object, esp. an amulet, among the Australian Aboriginals; Aranda *jwerrenge* 'object from the dreaming'.

3. Tot în *Concise Oxford Dictionary:* **oratory** *// n. (pl.* **-ies**): **3** a small chapel, esp. for private worship. [senses 1 and 2 from Latin *ars oratoria* 'art of speaking'; senses 3 and 4 Middle English via Anglo-French *oratorie*, Old French *oratoire* from ecclesiastical Latin *oratorium*: both via Latin *oratorius* from *orare* 'pray, speak'].

4. Spre comparaţie, iată ce spune în Epistola sa Sf. Ap. Iuda despre eretici: *Asemenea deci şi aceştia,* ***visînd*** (s.n.)*, pîngăresc trupul, leapădă stăpînirea şi hulesc măririle (cereşti).* (1, 8).

5. Ca în cazul negustorilor care făceau *afaceri* în Templul de la Ierusalim, pe care Iisus îi alungă cu biciul: *Şi a zis lor: Scris este: „Casa Mea, casă de rugăciune se va chema, iar voi o faceţi peşteră de tîlhari!"* (Matei 21, 13; cf. Marcu 11, 7, Luca 19, 46, Ioan 2, 16)

6. Numeroase exemple se găsesc în Silvia Păun, *Absida altarului*, Editura Per Omnes Artes, Bucureşti 2000.

7. Sf. Maxim Mărturisitorul, *op. cit.*

8. Gaston Bachelard, Casa din pivniţă pînă în pod, în *Secolul 20,* nr. 1-2-3/1999

9. **nonconformist** *// n. & adj. N:* **1** a person who does not conform to the doctrine or discipline of an established Church, esp. **(Nonconformist)** a member of a (usu. Protestant) Church dissenting from the Anglican Church. **2** a person who does not conform to a prevailing principle. *adj.* of or relating to a nonconformist or to Nonconformism. **Nonconformism** *n.* (also Relig. **Nonconformism**). *(Concise Oxford Dictionary)*

10. *Concise Oxford Dictionary.*

11. Iată şi o parabolă evanghelică în acest sens: *O altă pildă le-a pus lor înainte, zicînd: Împărăţia cerurilor este asemenea grăuntelui de muştar, pe care, luîndu-l, omul l-a semănat în ţarina sa, şi care este mai mic decît toate seminţele, dar cînd a crescut este mai mare decît toate legumele şi se face pom, încît vin păsările cerului şi se sălăşluiesc în ramurile lui.* (Matei 13, 31-32; cf. Marcu 4, 30-32; Luca 13, 18-19)

12. *Altă pildă le-a spus lor: asemenea este împărăţia cerurilor aluatului pe care, luîndu-l, o femeie l-a ascuns în trei măsuri de făină, pînă s-a dospit toată.* (Matei 13, 33; cf. Luca 13, 20-21) Cum oare s-ar fi dospit făina dacă aluatul s-ar fi *osebit* de ea?

▲

„La Moscova, la Moscova!“

De ceva vreme, revista pariziană Les inrockuptibles *consacră cîte un dosar săptămînal marilor oraşe ale lumii; în numărul din 21-27 august a.c., oraşul ales este Moscova – despre care noi ştim destul de puţin, ştirile care ne vin de acolo fiind, fără variaţie, catastrofale, cenuşii, un pic roşii (de la sînge!): mai o explozie de gaz într-unul din blocurile construite în anii '60, mai o crimă mafiotă, mai un elicopter căzut... Or, capitala Rusiei – cei care au fost acolo pot să confirme – este un oraş deosebit de viu, de dinamic şi de contrastant; nu doar „vechiul“ (sovietic) şi „noul“ (capitalist, sau doar „postsovietic“) se confruntă aici, ci şi ofertele consumeriste, ideologiile (iată, în fine sînt mai multe!), culturile. Un oraş tentacular, „oraş-dolar“ (zice publicaţia): o enormă masă urbană, bulevarde mecanice, clădiri reci, grupuri de* babuşca *măturînd Piaţa Roşie la primele ore ale dimineţii... Astăzi, „Moscova are ceva din Las Vegas, ceva din Istanbul, ceva din New York; un inepuizabil mix de viteze, invidii, dorinţe şi tristeţi.“*

Din Bd. Tinichigiilor în Karma-Club

Cel mai înalt bloc din Moscova – „zgîrie-norul“ din Bulevardul Tinichigiilor: 22 de etaje, 800 de apartamente, 3.500 de locatari – a fost construit în 1952 din ordinul lui Stalin; cei care l-au ridicat erau prizonieri ai Gulagului. Astăzi, unul dintre locatari este Felix Dzerjinski, strănepotul fondatorului CEKA – prima poliţie politică a URSS. „Deşi am fost şi în Cuba, abia în insulele Seychelles am putut constata ce este cu adevărat comunismul: fără armată, fără soldaţi, şcoala gratuită, o ţară genială!“, spune strănepotul Dzerjinski, contemplînd în vitrina bufetului din sufragerie o scoică adusă din Seychelles-ul comunist; „Cît e ziua de lungă, n-ai nimic altceva de făcut decît să dansezi lambada şi să zaci cu cracii la soare...“ Dzerjinski – care locuieşte la al 6-lea etaj al „zgîrie-norului“ împreună cu soţia sa, Antonina – face parte dintre locatarii activi ai imobilului; în orice caz, mai mobili: la etajul 12 locuieşte un declamator de 80 de ani, la 22 a doua soţie a unui celebru poet sovietic, tot la 6 o balerină de 81 de ani... Foşti privilegiaţi ai fostei URSS, astăzi neglijaţi de noii conducători ai Rusiei. În 1995, ziarul *Moskovski Komsomoleţ* scria despre locatarii din Bulevardul Tinichigiilor: „Nu vă faceţi griji, dragi prieteni, «gigantul» va fi în curînd de nerecunoscut: bătrînii care locuiesc în el vor muri, iar tradiţiile lor vor muri o dată cu ei.“

Poate că nu toate, totuşi. Ziarista de la *Les inrockuptibles*, Jade Lindgaard, îşi începe reportajul descriind „farmecul discret“ al hotelului *made in USSR* în care a stat – „Rossia“: camera cu pat acoperit de o pătură culoarea rahatului, radioul încastrat în perete (pe care ziarista l-a luat la-nceput drept sistem de ventilaţie în pană), lavaboul în care picură non-stop apă ruginită... Plus „manierele“ prevenitoare (sau chiar ultimative) ale personalului hotelului: dacă la 12 nu ai eliberat camera, ţi se strigă în telefon – într-o engleză pe care, brusc, recepţionera şi-o aminteşte – „Leave the room *now!*“ „Rossia“ a fost construit în anii '60 şi se află chiar peste drum de Kremlin; mulţi se întreabă cît va mai rezista acest bloc compact de cultură sovietică altoită cu „estetică“ brejneviană în plin buric al oraşului: primarul Iuri Lujkov a început deja o campanie de „radere“ a vestigiilor URSS-ului din centrul Moscovei. Asta ar fi vestea bună. Vestea proastă este că vrea să le înlocuiască cu versiuni moderne ale „zgîrie-norilor“ visaţi de Stalin acum jumătate de secol...

La cei 12 milioane de locuitori ai săi, Moscova rămîne o metropolă bîntuită – ici şi colo – de oameni fără adăpost (*„bomj“*, pe ruseşte). Locul lor predilect de întîlnire sînt treptele gării Leningradskaia; miliţia îi evacuează periodic spre mahalalele oraşului, dar ei găsesc drumul înapoi. „Ştii cum s-au născut aceşti «bomj»?“ o întreabă pe ziaristă Nathalie Alonso Casale, o tînără documentaristă franco-spaniolă care face naveta între Paris şi Sankt-Petersburg. „În epoca sovietică, toată lumea avea o locuinţă. Dar la-nceputul anilor '90, Gorbaciov a permis cumpărarea de proprietăţi la preţuri modice şi vînzarea lor la preţul de piaţă. Mulţi şi-au vîndut apartamentele, au primit o grămadă de bani şi i-au băut pe toţi. După un an, nu le mai rămăsese nimic.“ Primele semne ale perestroicii au fost magazinele deschise 24 de ore din 24. Oamenii îşi puteau cumpăra, în fine, vodcă toată noaptea... Un „avantaj“ de care profită, astăzi, nu doar *„bomj“*-ii mizeroşi din gara Leningradskaia: străzile şi parcurile Moscovei au partea lor de beţivi – ce-i drept, mai rari şi de regulă împleticindu-se braţ la braţ, în grupuri mici.

Drogurile sînt un „import“ mai recent, deşi există unii care să susţină că, în fond, şi „Revoluţia din Octombrie s-a făcut sub efectul cocainei, de aia a şi fost atît de isterică!“. Aleksandr Ivanov, directorul Editurii Ad Marginem, dezvoltă subiectul: faimosul Dzerjinski, fondatorul poliţiei politice în 1917, era un cocainoman notoriu, el fiind cel care a introdus utilizarea prafului printre demnitarii regimului. Astăzi însă, la Moscova, cocaina este mult prea scumpă – sînt preferate ecstasy-ul şi ketamina. Drogul la modă: amfetaminele. Mai rară este iarba ucraineană, pentru procurarea căreia îţi trebuie un *dealer* de încredere...

În urmă cu cîţiva ani nu găseai, în Moscova, locuri unde să poţi bea o cafea. În numai 10 ani, o practică intens culturală a cafenelei, dar şi a barurilor şi cluburilor, s-a dezvoltat impetuos. Un francez de cincizeci-şi de ani, Jean-Michel Cosnuau, ex-militant al stîngii proletare şi ex-colaborator al lui Jack Lang, este unul dintre străinii care au venit în Rusia la începutul perestroicii şi s-au umplut de bani: a deschis, mai întîi, primul „Chesterfield Café“ din capitala rusă; astăzi, este patronul lui „Karma-Bar“ – care s-a numit iniţial „Buddha-Bar“, dar a trebuit rebotezat în urma presiunilor comunităţii budiste! – şi al unui club de striptease, „Safari“, care se vrea „şic şi democratic“ (în sensul că nu este aşa scump): aici dansează, cot la cot, „profesioniste ale nopţii“ şi intelectuale, toate superbe şi decomplexate, siluete emblematice ale femeii tinere postsovietice... Irina Borisovna Papierny are 60 de ani şi este – împreună cu fiul său, cîntăreţ şi actor – patroana clubului-bar „Pilotul chinez“. „Viaţa mea adevărată a început atunci cînd s-a năruit imperiul sovietic“, spune Irina; la începutul anilor '90, fosta chimistă, devenită ataşată de presă într-un teatru, descoperă pentru prima oară – în Finlanda – ce este un bar de noapte şi se hotărăşte să deschidă numaidecît, la Moscova, primul său club. „Pilotul chinez“ este unul din locurile cele mai şic ale capitalei – scenografia este făcută de nepotul lui Boris Pasternak, Kusturica vine adesea şi, nu de mult, clienţii localului i-au putut vedea pe Manu Chao („cîntăreţul celor săraci“) şi Philippe Stark („designerul celor bogaţi“) discutînd amical la o masă...

Nu toate barurile sînt la fel de simpatice, totuşi. În localul „Celor care merg împreună“, încă de la intrare te întîmpină un afiş pe care scrie: „Înjurăturile sînt interzise în incinta localului“. Afară tronează o cuvă masivă de closet, destinată operelor lui Vladimir Sorokin; asta, pentru că „Cei care merg împreună“ – grup de tineri ultrareacţionari strînşi acum doi ani pentru a lupta împotriva „scatologiei“, literare şi nu numai – sînt foarte clari în privinţa scopurilor lor („asanarea“ societăţii ruse de scriitori precum Sorokin sau Erofeev) şi foarte decişi în privinţa metodelor: ei l-au dat în judecată pe Sorokin pentru romanul *Grăsimea albastră* – care descrie o relaţie sexuală între Stalin şi Hruşciov –, considerîndu-l „pornografic“. Aleksandr Ivanov, editorul său, îi descrie astfel: „Sînt produsul unui amestec ciudat: puţin spirit sovietic – în organizaţia lor calchiată după komsomol, un pic de fascism timpuriu – cînd nu era vorba de ucis, ci doar de curăţat, şi-un pic de postmodernism – în estetica lor nostalgică şi această cuvă à la Duchamp...“

Viktor Erofeev, scriitor şi cronicar provocator al acestor ani-cu-bani, e de părere că „Moscova, astăzi, a ajuns ca New York-ul: energia, limuzinele, dolarii. Este cultura succesului. La-nceputul anilor '90, oamenii şi-au pierdut capul. Puteai să cîştigi milioane de dolari într-o săptămînă – cumpărînd uzine de gaz, de electricitate sau vînzînd petrol sau diamante. De aici, o cultură foarte specifică a banului: nu l-ai cîştigat, l-ai luat. Oamenii aveau atît de mulţi bani că nu mai ştiau unde să-i pună şi nu mai aveau timp să-i pună în valize: am văzut apartamente umplute, literalmente, cu bancnote!“ Anne Nivat, ziaristă franceză stabilită la Moscova, îl confirmă: „80% din investiţiile internaţionale către Rusia merg la Moscova.“ MTV Rusia deversează torente de muzică comercială, o ediţie moscovită a celebrului *NME* britanic s-a lansat de curînd iar *Afişa*, cel mai de succes săptămînal cultural, se difuzează în 80.000 de exemplare şi a devenit – în numai 3 ani – simbolul mediatic al noii Moscove: modernă, destupată la minte, avidă de artă, muzică, teatru, modă, restaurante şi clubbing.

Dar Rusia rămîne o ţară foarte săracă, în care salariul lunar nu depăşeşte 100 $. „Postsovietismul a adus cu el o rebarbarizare a societăţii“, crede Viktor Misiano, directorul foarte serioasei reviste *Moscow Art Magazine;* „Intelectualii nu mai au nici un loc în această versiune sălbatică a capitalismului. A aştepta totul de la managerul postmodern înseamnă să fii naiv şi ineficace.“

▲

Pagină realizată de Alex. Leo ŞERBAN

Radio Europa Liberă

Grila de programe

Luni-vineri:
06.00-06.30 *Dis-de-dimineaţa cu Europa Liberă*
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
14.00-14.05 *Ştirile*
16.00-16.05 *Ştirile*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-20.00 *Actualitatea*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*
21.05-22.00 *Actualitatea în Republica Moldova*

Sîmbătă:
07.00-07.05 *Ştirile*
08.00-08.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.12 *Editorialul săptămînal*
19.12-19.30 *Panoramic cultural românesc*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Duminică:
08.00-08.05 *Ştirile*
09.00-09.05 *Ştirile*
10.00-10.05 *Ştirile*
11.00-11.10 *Breviarul dimineţii*
18.00-18.30 *Europa Liberă în direct*
19.00-19.05 *Ştirile*
19.05-19.20 *De vorbă cu ascultătorii*
19.20-19.30 *Interviul săptămînii*
20.00-20.05 *Ştirile*
21.00-21.05 *Ştirile*

Retransmis:
Mix FM Bucureşti 100,6 Mhz
www.europalibera.org

RADIO FREE EUROPE · RADIO LIBERTY ·

Corect, responsabil şi la timp!

Alex. Leo ŞERBAN

bon de lectură

Eruditul şi erotomana

● Dan Petrescu, *Deconstrucţii populare*, Editura Polirom, 2002

Dan Petrescu a avut o idee editorială excelentă: a publicat, „În loc de prefaţă", o selecţie de opinii critice despre volumele şi/sau personajul Dan Petrescu... De la Alex. Ştefănescu (postulînd, „ludic", „Dan Petrescu, pentru noi, este Paul Goma doi") la Luca Piţu (care încheie grupajul – tot ludic, cum altfel?! – cu aceste memorabile vorbe: „Deconstruieşte Dan Petrescu în draci, decorticează, scalpează şi pulverizează argumentariul falacios mai dihai decît Grigurcu, dar, de cele mai multe ori, îşi suspendă programatic judecata, ca un bun pyrrhonian al finişului de mileniu, se poziţionează în indecidabil, trimite opoziţiile decelate la plimbare, *les renvoyant dos à dos* o dată cu purtătorii lor prilejuali"), cele nouă condeie convocate să dea seamă de(spre) ce şi cum (se) mănîncă ariciul *glacé* numit „Dan Petrescu" se bat în păreri fix cap în cap, demonstrînd că, în materie de gust, democraţia este un bun cîştigat... Nu ţin să fiu chemat, la rîndu-mi, la festinul critic al unei viitoare ediţii a *Deconstrucţiilor*..., de-aceea o să afirm ceva atît de lipsit de „măsură", de „impresionist" şi de „scandalos" încît autorul va fi jenat – sînt convins – să mă citeze: nu, Dan Petrescu nu este „Paul Goma doi"; este, pur şi simplu, cel mai bun lucru care s-a întîmplat în materie de nihilism literar de la Eugen Ionescu încoace!

Nu-ul slătineanului este, cred, modelul – nedeclarat – al *Deconstrucţiilor*... ieşeanului-aclimatizat-bucureştean. Titlul – cu oximoronul insinuat parşiv între un termen şi altul – poate fi citit, de altfel, ca un „Nu" desfăşurat: „Nu" sclerozei intelectuale, „Nu" fariseismului literar, „Nu" idolilor tribului... Deşi eseurile de faţă au apărut, în foileton, în cotidianul *Naţional*, ele au o remarcabilă unitate de ton şi de temă. Tonul este cel cu care Dan Petrescu ne-a obişnuit – pe unii (mulţi) îi irită, pe alţii *(the happy few)* îi entuziasmează: caustic-casant-mordant. „Tema" – urmărită pe multiple piste, ca pe un disc – este, cred, aceeaşi: apologia individualismului. Cum faci „apologia individualismului" într-o societate în care pînă şi idiosincrasiile (literare) sînt „respirate" în colectiv (vezi „găştile")? Simplu: fluierînd în biserică! Dan Petrescu este „fluierător" de profesie pentru că, efectiv & electiv, nu suportă „bisericile" şi „bisericuţele". Nu-l suportă, de pildă, pe Octavian Paler – mă rog, aici e o coadă cam lungă; numai că portretul – *au vitriol* – pe care i-l face este definitiv: „...de ce n-ai zis nimic de ultima carte a lui Paler, *Deşertul pentru totdeauna*? Nu e un autor demn de luat în seamă? N-a izbutit el oare, cu prilejul lansării, să se afle cvasi-simultan şi la Tîrgul de Carte, şi la televiziune, şi la radio, monopolizînd cu brio atenţia publică? Ba da, Octavian Paler, în pofida figurii de reacţionar acrit pe care o face, a înţeles repede ce e capitalismul şi cum, cu un pic de zarvă, în economia de piaţă se poate vinde orice: «Ai citit *infarctul* lui Paler?» – zicea deunăzi o doamnă într-o librărie, către urechea unei prietene. Doar că pe mine infarctul, chiar ratat şi comercializat cu promptitudine, nu mă atrage, iar stilul lui Paler, cu alegoriile-i greoaie, pastişate de regulă după romanele lui Jünger, cu atît mai puţin. (...) ... un prieten mi-a propus să-mi faciliteze intrarea în onorabila asociaţie a profesioniştilor autorizaţi ai condeiului, dar am avut inspiraţia să-l întreb ce avantaje m-ar aştepta în acest caz; îţi asigură înmormîntarea, bătrîne, mi-a răspuns el foarte serios. A fost la fel de entuziasmant ca şi cînd m-ar fi invitat să-l citesc pe Paler."

Practic, nu există figură pontificală, exersată în spaţiul mediatic, care să nu se „bucure de atenţia" *eternveninosului publicist* – cum a fost descris Dan Petrescu de un cronicar dotat cu simţul formulei. (Formula este preluată de autorul însuşi, semn că orice ranchiună păleşte în faţa lui *le mot juste*...) Volumul apărut la Polirom este, însă, mult mai mult decît o culegere de alergii bine temperate (stilistic); mai mult decît cîteva pagini savuroase de polemică elegantă (D.P. pare a scrie cu bisturiul şi stiloul „Mont Blanc" în aceeaşi mînă); mai mult decît o-nşiruire de capitole strălucitoare (vezi „Abe-Rav-El-Stein", analiză definitivă a romanului lui Saul Bellow)... Ea este – în cîteva secţiuni fundamentale: „Lecturi insuficiente", „Cărţi greşite", „Divagaţii postutopice" – o propunere lucidă de igienă conceptuală. Un fel de „Tot ce-aţi vrut să ştiţi despre Ideile Secolului, dar n-aţi avut pe cine să întrebaţi"; erudiţia lui Dan Petrescu este răspunsul.

● Catherine Millet, *Viaţa sexuală a Catherinei M.*, traducere de Doru Mareş, Editura EST, 2002

Iată o carte, vorba lui Dan Petrescu, „inutilă". Se prezintă sub forma unui cvasi-"roman autobiografic" în care autoarea – critic de artă reputat, directoare a influentei reviste *Art Press* – îşi povesteşte, cu lux de amănunte, experienţele erotice. Cînd spun „experienţe erotice", credeţi-mă, e un eufemism... Cum a descris-o foarte bine Alexandru Călinescu într-un „Interstiţiu", Catherine Millet este o „stahanovistă a sexului": nu calitatea partenerilor/raporturilor contează, ci cantitatea. Nu cifrurile amorului, ci cifrele. Dumneaei nu tinde spre verticala plăcerii, ci rămîne bine înfiptă în orizontală. Partuzardă frenetică, dar meticuloasă, Millet recunoaşte că, deşi a pus-o, de nenumărate ori, şi în sediul revistei, „nu am trecut niciodată la acţiune, în vreun birou, decît după orele de program"... Iată o şefă conştiincioasă: Catherine Millet n-ar putea fi dată ca model de soţie şi mamă – dar, ca exemplu de eficienţă capitalistă şi apropiere de sub (sau, mă rog, supra) alterni, probabil că n-are rival(ă).

Asta ar fi partea, să zicem, „de conţinut". Urmează stilul. Unii (francezi, dar nu numai; J.G. Ballard, autorul sulfurosului *Crash*, spunea despre opul Catherinei Millet, apărut recent în Marea Britanie, că este „cartea cea mai extraordinară a anului"!) au găsit în ea un „ton" absolut unic; o detaşare „auctorială" suverană; o minuţie „minimalistă", efect superior al frecventării OULIPO-ului şi al depourilor RATP... Pe scurt, o „scriitură" savantă, amestec ameţitor de grefier şi portăreasă. Să luăm un exemplu la întîmplare: „Senzaţia vaginală e difuză, iradiantă, cu impresia că membrul ocupant se scufundă acolo, pe cînd în timpul felaţiei poţi distinge blînda atingere a glandului pe exteriorul sau interiorul buzelor, pe limbă sau palat, pînă în gît. Ca să nu mai vorbim că, în faza finală, poţi gusta şi sperma." (pag. 151) Pasajul e la fel de bun ca oricare altul. Ce descoperim în el? Nicidecum *„le degré zéro de l'écriture"*, ci un fel de „macramé aplicat" – rod al miopiei erotice şi al umflăturilor de vocabular. Catherine Millet scrie – de fapt – ca în *Art Press* („difuză", „iradiantă", „ocupant"...), doar că nu (mai) este vorba despre un tablou abstract, ci de o felaţie concretă. „Senzaţia" este că, în plină „activitate orală", prestatoarea se opreşte din lucru, contemplă tabloul şi-şi notează – pe un carneţel prins în păr, unde altundeva? – efectul de *„Verfremmdung"* al acestui *happening* licenţios. Este victoria eseului (literar) asupra actului trăit: odată consumat, acesta trebuie, neapărat, *prelungit* în „Text", analizat, explicitat, raţionalizat *ad libitum*... Asemeni celeilalte hetaire hexagonale, Catherine Breillat (autoarea mult-prea-comentatului film *Romance)*, Catherine Millet are – pe lîngă obsesia sexuală – obsesia textuală; Barthes trebuie considerat „vinovat" – măcar în parte – pentru moda aceasta, care a făcut furori printre midinetele intelectuale de tipul Catherine B. & M. Este vorba, în esenţă, de a privi Sexul ca Text, ca tip de Discurs, ca formă de Ideologie etc. etc. Tot jargonul criticii de artă/de film gen *Art Press*, *Cahiers du cinéma* ş.a.m.d este un subprodus patetic al stilului Barthes din *Plaisir du texte*, *Fragments d'un discours amoureux*, *La chambre claire*, *Incidents*; or, la Millet, acest mod de a „vorbi" despre Sex provoacă ilaritate... Să reluăm pasajul; totul se reduce la opoziţia („metodologică") oral/vaginal – ecou calchiat al dihotomiilor barthesiene: „pe cînd în timpul..." etc. Există o contribuţie personală mai degrabă duioasă, semn al unui imaginar, totuşi, romanţios – adjectivul „blînd". Şi există, în fine, concluzia: „Ca să nu mai vorbim că..." Doamna Millet are, să recunoaştem, curajul opiniunilor sale: făcînd sex oral, „poţi gusta şi sperma"! Nu ştiu care este echivalentul – franţuzesc-feminin – al lui Gîgă, dar Catherine M. – cu „viaţa ei sexuală" cu tot – îl merită cu prisosinţă.

▲

Dilema vă recomandă

● Rubrica lui Mircea Cărtărescu din *Curentul,* în fiecare sîmbătă. În articolul despre „lipsa de complexitate a oamenilor formaţi în ultimele decenii" din 17 august, „Un duş non-laodiceean" scriitorul decodează cultural o sintagmă a lui Nabokov din *Lolita:* „ca să-nţelegi principiul de funcţionare al faimosului duş... trebuie să mergi la «Apocalipsa» lui Ioan, la pasajul despre cele şapte biserici, unde se spune «şi îngerului bisericii din Laodiceea scrie-i: *Iată ce zice Cel care este Amin, Martorul credincios şi adevărat, începutul creaţiei lui Dumnezeu: ştiu faptele tale, că nu eşti nici rece, nici în clocot!*». Trimiterea este atît de îndepărtată ca registru şi semantism, încît îţi taie respiraţia...". (Simona Sora)

● Dacă mai prindeţi, nu rataţi, pe *Mezzo, Damnaţiunea lui Faust* de Berlioz, în montarea (uluitoare!) a companiei La Fura dels Baus – spectacol prezentat la Festivalul de la Salzburg din 1999; şi noua Fanta „Shokată" – mai bună chiar şi decît reclama. (Alex. Leo Şerban)

● Sonia Palty, *Evrei, treceţi Nistrul!* (Editura Libra, 2002). Cu un titlu de un sarcasm dur şi salubru, una din mărturiile întru totul fiabile, sobră şi precisă – cu atît mai dramatică – a unei supravieţuitoare din deportarea evreilor români în Transnistria antonesciană. La o oră cînd antisemiţi nuanţaţi şi subtili, dar foarte volubili încearcă să demonstreze că „o deportare nu e, totuşi, o exterminare", iar moartea cîtorva mii nu e totuna cu moartea cîtorva milioane, o carte – să ne fie cu iertare – extrem de binevenită. (Radu Cosaşu)

Radu IONESCU

Expoziţie în bleu-nimic

Sincer să fiu, sînt sătul de veşti proaste din mai toate domeniile, veşti care populează, cu litere mari şi texte sforăitoare, orice ziar. În ultimele zile faimentul băncilor, al fabricilor şi întreprinderilor comerciale a fost luat de un altfel de faliment: artistic (şi de ce nu, moral).

Iaşiul, socotit cîndva capitală artistică a ţării, trăieşte un moment penibil – expoziţia lui Sabin Bălaşa. În toată lumea se fac expoziţii care, adesea, sînt un rebut artistic, dar ele trec cu discreţie şi decenţă. Dar iată că sînt artişti (?) care, datorită unei ciudate construcţii psihice, convertesc impotenţa artistică în spectacole penibile.

Nu pot uita excelentul debut al lui Sabin Bălaşa, după cum nu pot să nu regret căderea lui vehement marcată de picturile de la Universitatea din Iaşi, de la Muzeul Militar şi, bineînţeles, cele închinate cuplului Ceauşescu. Din acel moment, pictorul nu a făcut decît să se afunde sub laudele în care, chiar venind de la el, a ajuns să creadă. Intrarea ridicolă în expoziţia de la Iaşi „apărat" de bodyguarzi ar trebui să-i dea de gîndit atît lui, cît şi celor care tratează cu el, ca pictor.

Dacă expoziţia de la Universitatea ieşeană ar fi avut loc într-o galerie oarecare, nu ar fi fost altceva decît unul din momentele multe şi trecătoare ale mişcării artistice din ţara noastră. Dar, fiind organizată la Universitate, şi îndelung binecuvîntată laic şi mistic de personalităţi notorii, ea nu mai intră în anonimat. Personal, nu sînt sensibil la superficiala formulă bleu-bălaşa, dar atunci cînd aflu că, în ciuda sărăciei, Universitatea ieşeană este dispusă să plătească pictorului 200.000 $, încep să mă întreb care este motivul acestei generozităţi. Oare sălile, laboratoarele, căminele şi cantinele nu mai au nevoie de nimic? Nici bibliotecile?

Într-o ţară în care ca să se cumpere un Brâncuşi, la un preţ ridicol de mic faţă de piaţa internaţională, trebuie o hotărîre de guvern, cine-şi poate permite să arunce cu banii care pot fi cheltuiţi cu mult mai bine? Cînd o capodoperă a picturii româneşti interbelice atinge cu greu 10-15.000 $, să dai 200.000 $ pe o lucrare, evaluată iniţial de pictor la 850.000 $, este un act, în cel mai bun caz, de inconştienţă şi mă întreb dacă Universitatea, în afara rectorului, nu are şi un Consiliu apt să judece destinul fondurilor care, după cum văd, s-ar părea că depăşesc nevoile instituţiei.

Tot din presă mai aflăm că pictorul intenţionează să doneze bojdeucii lui Creangă un portret al lui Creangă. După ce am văzut reproducerea, m-am întrebat „de ce Creangă". Poate fi oricine, iar atmosfera bojdeucii nu cred că se potriveşte cu un simili-Creangă bleu-bălaşa.

După toate acestea şi o veste bună: expoziţia de la Iaşi este, zice pictorul, ultima din ţară. De acuma va expune doar la Paris şi New York. După 11 septembrie, asta le mai lipsea?

▲

Românii, cultura şi testul Cambridge

– convorbire cu Robin BAKER, director general adjunct al Consiliului Britanic –

Dată fiind noua dumneavoastră funcţie, aş vrea să încep cu o întrebare mai generală pentru a pune discuţia noastră într-un context. Cît de importantă este cultura pentru dezvoltarea relaţiilor dintre două ţări?

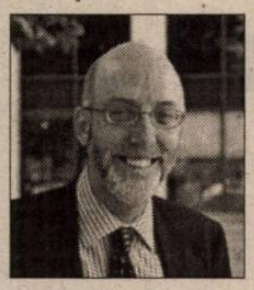

Cred că este foarte importantă şi cred că este fundamentală pentru tipul de activitate pe care o desfăşurăm la Consiliul Britanic. Prin definiţie, diplomaţia are trei componente: o componentă politică, una economica sau comercială şi o componentă culturală. Cred că există o limită pînă la care pot merge diplomaţia politică şi economică. Cele două sînt fără îndoială extrem de importante, dar singure nu pot să facă totul, adică să dezvolte şi să susţină bunele relaţii dintre diferite ţări şi popoare. Şi aici intervine elementul cultural. Cred că sînt două aspecte care trebuie evidenţiate: primul este acela că lumea s-a schimbat şi nu mai este suficient – deşi rămîne necesar – ca dialogul dintre două ţări să fie doar la nivel politic, cînd, cu sprijinul autorităţilor, politicienii vorbesc cu alţi politicieni. Şi asta pentru că oamenii au acces acum la tot felul de informaţii, surse de informaţii, fie prin cablu, fie prin satelit, televiziune sau Internet. Oamenii sînt din ce în ce mai activi, se angajează în probleme globale şi bilaterale. Politicienii nu mai pot fi singurul canal pentru acest tip de discuţii şi apar acum organizaţii neguvernamentale care acţionează în situaţii extreme, cum a fost în cazul tulburărilor de la Seattle. Problema este de fapt să atragem interesul unui public mai larg, iar acest lucru înseamnă de fapt comunicarea la nivel cultural. Acesta este primul aspect. Cel de-al doilea se leagă de evenimentele din 11 septembrie, pentru că ele au demonstrat într-un mod oribil şi foarte puternic că există o prăpastie între culturi, în acest caz cultura occidentală şi cea islamică. Şi această prăpastie se face simţită nu numai între persoanele în vîrstă. De fapt tinerii sînt cei care nu reuşesc să comunice sau să-şi înţeleagă reciproc poziţiile în anumite situaţii limită. Iar diplomaţia culturală are ca obiectiv dezvoltarea unor mecanisme şi contacte tocmai pentru acest tip de discuţii. Asta nu înseamnă că vom fi de acord, dar înseamnă că ne vom putea înţelege mai bine poziţiile şi valorile care le susţin. Şi-mi place să cred că noi, la Consiliul Britanic – cea mai importantă instituţie pentru diplomaţie culturală din Marea Britanie, a cărei activitate se bazează pe contactul direct, faţă-n faţă – lucrăm tocmai cu valorile culturale. Reprezentăm valorile Marii Britanii, dar vrem să ne angajăm în parteneriate cu alte ţări, pentru a găsi soluţii la problemele globale, pe baza valorilor noastre şi a experienţelor noastre.

Înainte de a fi director general adjunct, aţi fost director pentru Europa, deci în această calitate cunoaşteţi foarte bine programele Consiliului Britanic din această parte a lumii, deci şi cele pentru România. Vă propun să vorbim mai pe larg despre programele Consiliului Britanic în România şi să vă referiţi la scopul lor.

România reprezintă unul din centrele majore din Europa. Este o ţară foarte importantă din Europa Centrală şi de Sud-Est. Şi, din foarte multe motive, îi recunoaştem importanţa. Recunoaştem de asemenea faptul că România are o cultură solidă şi o tradiţie în învăţămînt. Iar românii, tineri şi vîrstnici, răspund foarte bine la schimburile şi la dialogul cultural şi educaţional. Deci, pentru noi România este o ţară extraordinară în care să lucrăm, pentru că tipul de activitate pe care îl desfăşurăm este apreciat din două-trei motive: întîi că în România există o recunoaştere a faptului că învăţămîntul şi cultura din Marea Britanie sînt relevante în context european, apoi este vorba de una din marile culturi europene, iar sistemul de învăţămînt are mare credibilitate, este respectat. Cel de-al doilea motiv este, aşa cum spuneam mai înainte, că România are o tradiţie culturală şi educaţională. Calitatea „produsului" românesc este demonstrată de faptul că instituţii artistice româneşti şi reprezentanţii lor merg peste tot în lume, de exemplu muzicienii, marii actori, au o reputaţie internaţională. Dar şi faptul că industria americană a computerelor pare să se bazeze foarte mult pe specialiştii români în domeniu. Şi acest lucru este valabil şi pentru Europa occidentală. Deci asta înseamnă, repet, că aveţi o mare tradiţie şi putem să ne dezvoltăm împreună. De fapt, asta defineşte Consiliul Britanic: parteneriate reciproc avantajoase. Aşadar, fie că este vorba de artă, învăţămînt sau ştiinţă, este un mediu minunat pentru noi pentru că discutăm cu oameni care vorbesc aceeaşi limbă, au aceleaşi interese: cum să facem ca ţările noastre să fie mai bune împărtăşindu-ne experienţele, greşelile, succesele şi învăţînd unii de la alţii. În ceea ce priveşte programele noastre din România, marea provocare pentru Consiliul Britanic în ţara dumneavoastră constă în faptul că România însăşi se schimbă foarte rapid. Transformările din ultimul deceniu sînt uriaşe. Ne aşteptăm ca acum, cînd la orizont se profilează perspectiva ca România să devină membră a NATO, şi ceva mai tîrziu a Uniunii Europene, să se păstreze şi chiar să crească ritmul rapid al schimbărilor. În plus, în regiunea în care este situată România se desfăşoară o mulţime de evenimente interesante, astfel că marea provocare pentru Consiliul Britanic este să ne asigurăm că ceea ce facem ţine pasul cu cererea României. Nu vrem să rămînem în urmă, să devenim învechiţi. Şi am impresia că cererea din partea României ne împinge din ce în ce mai mult să dezvoltăm ceea ce facem. Grupul nostru ţintă sînt tinerii şi din ce în ce mai mulţi tineri români apelează la web pentru informaţii, mai curînd decît să vină la Consiliul Britanic sau în altă parte pentru a le obţine. Aşa încît trebuie să fim siguri că prezenţa noastră pe web este relevantă şi de aceea realizăm la Ambasada Britanică un portal în româneşte, pentru ca românii să poată avea acces la cele mai bune resurse britanice. În domeniul artelor, intenţionăm să facem ceva cu adevărat deosebit: negociem organizarea, pentru prima oară în România, a unei retrospective Henry Moore, în 2004, la Galeria Naţională din Bucureşti. România are o tradiţie istorică în sculptura monumentală, desigur cel mai bine reprezentată de Brâncuşi. Ar fi extraordinar dacă am reuşi să organizăm în paralel o expoziţie cu operele de mari dimensiuni ale lui Brâncuşi la Londra, aşa cum s-a întîmplat la Paris la sfîrşitul anilor '90. Aşa că artele rămîn un domeniu foarte important pentru noi. În ceea ce priveşte predarea limbii engleze, am făcut foarte multe în ultimii zece ani pentru perfecţionarea profesorilor şi a programelor de învăţămînt. S-au făcut multe, dar acum apar noi zone de interes. De exemplu, mulţi români vor să obţină diplome recunoscute pe plan internaţional. Marea Britanie are un sistem de pregătire şi examinare foarte bun pentru limba engleză, sistem cu validitate internaţională. Şi trebuie să recunoaştem că românii sînt din ce în ce mai mobili în ceea ce priveşte piaţa muncii. Dar marea provocare pentru România este să-i aducă pe aceşti oameni înapoi, nu să-i oprească să plece, să-i aducă înapoi cu ceea ce au învăţat, dar nu asta era problema pe care o discutăm. Revenind, vreau să vă spun că noi colaborăm îndeaproape cu România pentru realizarea unor teste de limba engleză. Cunoaşteţi testul Cambridge, ei bine, din ce în ce mai mulţi tineri români dau acest test prin Consiliul Britanic, şi este extraordinar că România are rata cea mai mare de reuşiţi din lume, peste 90 la sută din cei care dau testul, la toate nivelurile, îl trec. Este o realizare extraordinară. Deci, limba engleză rămîne un aspect important, dar trebuie să ne asigurăm că ceea ce facem este legat de ceea ce are România nevoie. În domeniul ştiinţelor nu am făcut prea multe, intenţionăm să facem mai mult, şi ne vom concentra pe problemele de conştientizare a publicului, fiindcă sînt tot felul de chestiuni care ne afectează în Europa, cum ar fi hrana modificată genetic, etica medicală, probleme de mediu, toate la fel de importante pentru România ca şi pentru Marea Britanie. Avem o bază ştiinţifică foarte puternică, aşa că haideţi să lucrăm împreună. Despre informaţii am vorbit, dar vreau să vă mai spun că schimbăm natura ofertei în oraşele de provincie din România, ceea ce înseamnă că vom îmbunătăţi ceea ce facem la Cluj, Iaşi, Timişoara, Sibiu, Constanţa, Braşov. Pînă acum ne-am preocupat foarte mult de oferta de resurse pentru profesorii de limba engleză, acum vrem să mergem mai departe şi chiar să deschidem, poate, un centru de limba engleză într-unul din aceste oraşe. În ceea ce priveşte învăţămîntul, mai intenţionăm să construim o punte între România şi Marea Britanie. Există burse finanţate de Ministerul de Externe, şi acest lucru va continua. Dar din ce în ce mai mulţi români ne întreabă despre posibilităţile de studiu în Marea Britanie, de aceea vrem să fim siguri că informaţiile sînt în permanenţă la zi, atît pentru experienţele de scurtă durată, cum sînt şcolile de vară de limba engleză, pînă la studii post-universitare sau post-doctorale.

Chiar asta voiam să vă întreb, aveţi intenţia să măriţi numărul de burse de învăţămînt, la toate nivelurile, pentru români?

Nu vă pot da un răspuns ferm, fiindcă nu reţin toate cifrele pentru Europa. Ştiu însă că Ministerul de Externe a mărit, global, numărul burselor pe care le oferă, operînd în acelaşi timp cîteva schimbări strategice: a redus numărul burselor pentru unele state occidentale, pentru că, ştiţi, studenţii din aceste ţări pot studia aici în aceleaşi condiţii ca şi studenţii britanici, în vreme ce lucrul acesta nu este valabil pentru cei din alte părţi ale lumii. Ştiu cu siguranţă că a crescut numărul burselor pentru Rusia, dar nu vă pot spune ce se întîmplă cu România, cert este că numărul burselor nu a scăzut şi nu va scădea.

Să rămînem la certitudini. Ştiu că iubiţi România, că aţi fost în România... de sute de ori? Aveţi chiar şi o casă în România.

Mă tem că nu chiar de sute de ori, mai degrabă de zeci de ori.

Înainte de interviu mi-aţi mărturisit că prima oară cînd aţi fost în România eraţi adolescent, aveţi deci termene de comparaţie. Cum era România înainte de 1989 şi cum o vedeţi astăzi?

Tot ceea ce aţi spus este foarte adevărat. Am început să mă interesez de ţara dumneavoastră în adolescenţă şi în ultimii 30 de ani am tot venit în România. Era mai greu – din motive evidente – înainte de '89, dar la începutul anilor '90 vizitele mele s-au înteţit, şi de atunci păstrez acelaşi ritm. Aşa cum aţi spus, am o casă la Sulina, este un loc minunat. Dar sînt atîtea locuri minunate în România. Este o ţară extraordinar de frumoasă şi variată, cu o istorie foarte, foarte tristă care cred că a modelat caracterul poporului român. Am descoperit că românii sînt interlocutori fantastici, fermecători, şi am mulţi prieteni români. Cum este România? Ei bine, România, aşa cum spuneam, are o istorie foarte tristă, dar toate indiciile arată că atunci cînd se va scrie istoria României în secolul al XXI-lea, va fi, sper, epoca de aur pentru ţara dumneavoastră.

Ce aţi spune cuiva, de exemplu prietenilor dumneavoastră englezi, despre România? Le-aţi spune „Du-te în România, este o ţară binecuvîntată de Dumnezeu, o ţară extraodinară"?

De fapt nu numai că le-„aş" spune, o şi fac, îi încurajez pe toţi cei cu care vorbesc despre România să o viziteze. Cred că una din problemele pe care le are România este că nu este foarte bine cunoscută, sau este cunoscută doar pentru aspectele negative (copii cu SIDA, orfani, poluare, catastrofe ecologice). Nu este cunoscută aşa cum ar trebui, pentru căldura şi generozitatea oamenilor. Cred că în nici o altă parte din lume nu am găsit mai multă ospitalitate, adevărată ospitalitate, decît în România. Căldura oamenilor, bogaţia culturală şi frumuseţea ţării, acestea sînt lucrurile pentru care trebuie cunoscută România.

Fiindcă am ajuns aici, îmi vine în minte o ultimă întrebare, promit. Consiliul Britanic face ceva pentru promovarea României ca destinaţie turistică?

Nu promovăm nici Marea Britanie ca destinaţie turistică, sper să promovăm Marea Britanie ca destinaţie culturală şi educaţională. Dar întrebarea dumneavoastră se referă la ceea ce am numi reciprocitate, cu alte cuvinte, mă întrebaţi dacă ajutăm alte ţări să-şi promoveze ele însele interesele aici, în timp ce noi ne promovăm ţara în România sau în alte părţi. Vrem din ce în ce mai mult să facem acest lucru, dar trebuie să ţinem cont de anumite restricţii. Sîntem finanţaţi de Guvernul britanic să promovăm Marea Britanie, nu România sau Japonia sau Brazilia. Dar sîntem convinşi că cea mai eficientă formă de relaţie culturală este cea bazată pe respectul şi sprijinul reciproc. Aşa încît ceea ce facem noi este să oferim sfaturi României, autorităţilor române, persoanelor fizice române despre cum să promoveze ţara aici. În Marea Britanie avem o organizaţie finanţată de noi împreună cu Ministerul de Externe şi de Consiliul Artelor, organizaţie care ajută alte ţări să-şi promoveze propriile culturi în Marea Britanie. Este calea oficială. Dar pe lîngă asta, de exemplu, încercăm să ajutăm România prin mijloacele care ne stau la îndemînă, ca să aducem expoziţia Brâncuşi la Londra, la *Tate Modern*, şi sper că se va realiza, pentru că este important pentru România şi cu siguranţă la fel de important pentru Marea Britanie ca arta să iasă în public. Aşa că facem tot ce putem în cadrul în care operăm.

a consemnat Cristina TACHE

▲

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Noi apariţii la Editura Fundaţiei Culturale Române

Ilina Gregori
Studii literare

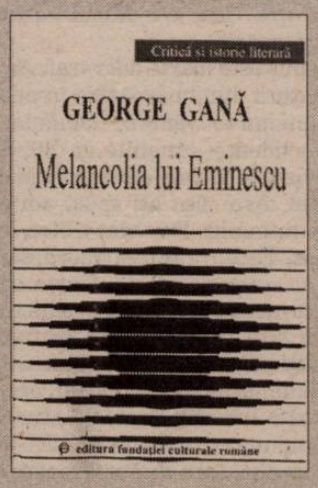

George Gană
Melancolia lui Eminescu

Radu, Prince of Hohenzollern-Veringen
Anne of Romania. A War, An Exile, A Life

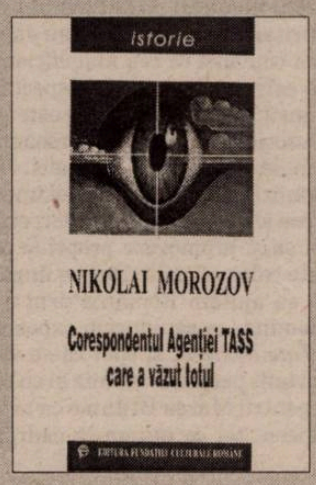

Nikolai Morozov
Corespondentul Agenţiei TASS care a văzut totul

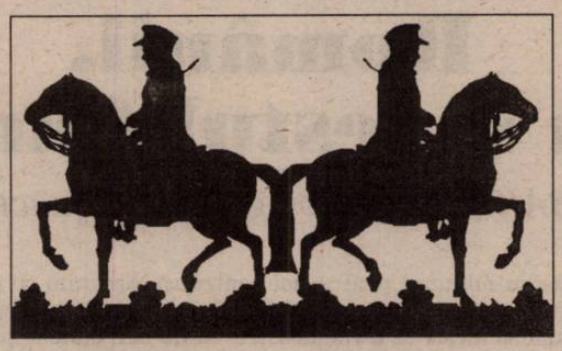

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Anul Calului – povestea lui Akarad, fiul lui Labus şi al Licatei

Şi caii se împuşcă, nu-i aşa?, dar mulţi dintre ei trăiesc mai departe, adică au ce povesti sau sînt înconjuraţi de poveşti, cum se întîmplă cu nenumăraţi neîmpuşcaţi. Ştie cineva să asculte poveştile unei puşti care nu a împuşcat pe nimeni, ruginind liniştită pe un perete sau într-un pod? Dar poveştile cailor neîmpuşcaţi?

Iată, domniţa mea, întinsă leneşă pe canapea sau veselă pe cercevea, povestea lui Akarad, fiul lui Labus şi al Licatei. Ascult-o şi vei înţelege o lume de la origini pînă în prezent şi, poate, pînă la un fir de iarbă.

Cînd, prin '77, stăpînul său, cîndva putred de bogat, dădu faliment şi îşi vîndu herghelia unui alt om foarte bogat care nu ştia ce-i aia un faliment şi visa să aibă în grajdurile sale cei mai buni cai de curse de pe pămînt,

Labus nu izbutise mare lucru în viaţa sa; abia de cîştigase şi el un mare premiu oarecare, după care îl trimiseseră fără multe idei, la herghelie.

Acolo – înainte de marea vînzare – îi dădură, aşa, ca înaintea unui „fin de partie", una din cele mai bune iepe de prăsilă din cîte mai poseda herghelia, pe Licata. (Toate astea se petreceau în Franţa, în urmă cu 20 de ani, unitate de timp foarte agreată de francezi, se ştie de ce, *Vingt ans après*, titlul lui Dumas, ei zic că e cel mai bun titlu de roman din cîte s-au dat vreodată.)

Se născu un mînz negricios şi îl botezară Pharis, pe care bătrînul falit nu-l văzu la ochi niciodată; nu se mai uita în ochii cailor săi.

Noul stăpîn îl cumpără la grămadă, dacă grămadă se poate numi o marfă de 35 milioane de franci, la banii de atunci. Pe Pharis cel mic îl trimise în Irlanda, dîndu-i o iarbă minunată de mîncat şi schimbîndu-i numele în Akarad.

Cu Labus tatăl, ce să facă? Labus n-avea carte de vizită, nici palmares, nici referinţe de etalon, nici dosar de viitor. (Să nu crezi niciodată într-o lume fără dosare. Aia o fi poate viaţă, în nici un caz o lume.)

Încît pe Labus îl vîndu Administraţiei herghelиilor naţionale franceze, adică la stat; cum scrie istoricul de la care deţin povestea, „Labus devenise un obscur funcţionar al Ministerului Agriculturii", făcînd montă la 500 de franci per bucată, cu iepe de doi bani, ducînd o viaţă tristă şi plată, ca o pajişte amărîtă de pe care au dispărut iarba şi miracolul.

Băiatul lui nu alergă pe turf, în primii săi doi ani; cine ştie ce avea; au şi mînjii traumatismele lor familiale, creşterile lor dificile, ca tot copilul cu fişe la policlinică; dar la 3 ani începu să dea semne, şi încă mari, ieşind al doilea în Premiul Jockey Club-ului, la Longchamp, ca, în vara lui '81, să cîştige la Saint Cloud cea mai frumoasă cursă a anului, spre uimirea încîntată a cunoscătorilor, gata să vadă în Akarad un campion pe măsura lui Shergar, cel care triumfase în Derbiul de la Epsom.

Şi atunci se gîndiră imediat la tat-su, la Labus; îl scoaseră din mizerie şi derizoriu şi îi dădură cea mai frumoasă boxă din herghelia cea mai prestigioasă a Franţei; apoi întocmiră o listă cu iepele care urmau să se bucure de monta lui; nu orice fel de iepe – numai acelea cu cel mai bun dosar şi cea mai aleasă origine, fiecare montă costînd bani grei; şi nu mai multe de 45 (cifra mea preferată, nu mă jenez s-o dezvălui...), căci energia virilă a lui Labus devenise şi ea o avere şi trebuia menajată; iar dacă aveau să fie mai multe de 45, urma să se procedeze la o tragere la sorţi. Astfel s-a intrat în boxa lui Labus: cu mare dichis, cu mare respect şi multă nădejde.

Astfel îşi reabilită tatăl Akarad.

Ainsi va la vie, pentru părinţi şi copii.

Ascultă bine povestea lui Labus tatăl şi Akarad fiul şi pune-o măcar la inimă, dacă n-ai de ce în acest *curriculum vitae* pentru interviul de mîine pe care văd că l-ai lăsat pe masă, neterminat, închipuindu-ţi, probabil, că viaţa ta e o simfonie.

Nu e.

▲

CENTRUL DE EXCELENŢĂ ÎN STUDIUL IMAGINII (CESI) al Universităţii din Bucureşti

organizează concurs de admitere pentru **program de masterat interdisciplinar de 2 ani**

„TEORIA ŞI PRACTICA IMAGINII"

Tematică generală: filozofia imaginii, imagine literară/imagine vizuală, imagologie: Sinele şi Celălalt, politica imaginii

Trei module teoretice şi un modul practic (specializările externe se realizează printr-un protocol de colaborare între CESI şi instituţii extra-universitare)

Concurs de admitere: 17 şi 18 septembrie 15 locuri cu taxă (125 $ x 3 semestre)

Director de studii: prof. dr. Sorin Alexandrescu

Informaţii: Lucia Toader – coordonator de proiecte luciatoader@hotmail.com Tel: 0722.700.232; 021.3143508 (int. 252) Sediu: Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti, Bd. Regina Elisabeta, nr. 4-12, sala 9, parter

HUMANITAS
Cartea care dăinuie

GIORDANO BRUNO
Opere italiene (2 vol.)

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Palatul Victoriei (asupra B.N.R.)?

Continuu preț de încă un articol dezbaterea cu privire la evacuarea BNR (biblioteca, nu banca). Ea se stinge în gol, ca mai toate dezbaterile intelectuale de pe la noi. Între timp, s-a discutat și la GDS tema; nu am fost invitat, așa că nu cunosc la prima mînă discuția moderată de amicul Adrian Cioroianu. Asta deși, arătam săptămîna trecută, problema ține de destinul pre- și post-1989 al „noului centru civic" și mai puțin de oportunitatea – reală sau nu – a mutării guvernului; or, arhitecții știu la prima mînă cîte ceva despre această istorie „tragică și grotescă", ar fi spus regretatul Radu G. Țeposu. Este adevărat că invocarea drept autoritate a decoratorului lui Ceaușescu – un oarecare, Rogulschi pare-mi-se – în orice chestiune care vine de se leagă cu arhitectura, așa cum face presa cotidiană, nu face decît să trimită și mai mult în derizoriu tema.

Să recapitulez așadar: guvernul actual crede, pe baza unui raport de expertiză semnat de nume prestigioase ale ingineriei în construcții, întocmit la cererea guvernului trecut, că Palatul Victoria nu este pregătit – în caz de cutremur major – să asigure nivelul de siguranță anti-seismică cerut pentru ocrotirea acestei instituții centrale a statului român. Construit prin demolarea Palatului Știrbey (dl Cioroianu ar putea suprapune la repezeală vreo cîteva povești suculente despre relațiile Carol II-Știrbey și – iată! – ce influențe urbanistice au avut ele, vai, pînă astăzi), sediul Ministerului de Externe a suferit bombardamentele din 1944, în urma cărora a rămas fără elegantele basoreliefuri ale lui Mac Constantinescu, situate pe timpanele laterale al fațadei principale. Dată fiind slaba dezvoltare a proiectării structurale antiseismice în anii treizeci, Palatul Victoria își datorează mult din longevitatea post-seismică în primul rînd elegantei proiectări și impecabilei execuții, iar nu vreunei asigurări speciale pentru astfel de evenimente naturale catastrofale, cu care România modernă se va întîlni frontal abia în 1940 și, apoi, în 1977. Nu mă îndoiesc că, dată fiind frica viscerală a lui Ceaușescu de tot ce avea de-a face cu siguranța edificiilor (aceeași care, din cu totul alte motive, a salvat și Peleșul de la transformarea în reședință prezidențială), palatul a fost consolidat. Cu siguranță – nespus mai bine decît blocurile zguduite. Cred că actualul sediu al guvernului se va comporta sigur mai bine decît clădirile „civile" care îi sînt congenere și, foarte probabil, mai bine chiar decît multe dintre cele post-1977. Cu toate acestea, eu dau crezare mai degrabă unui raport de expertiză semnat de profesioniști onorabili, precum este prof. dr. ing. Traian Popp, decît oricăror alte argumente politizate, fie ele pro-sau contra strămutării.

Cred de asemenea că o inspecție structurală la fel de serioasă ar spune, foarte probabil, cam același lucru despre partea neterminată a Bibliotecii Naționale: structura, după atîta expunere directă la intemperii, nu poate fi decît afectată sever. În plus, măgăoaia de la Piața Unirii este „doar" un edificiu gigantic și nu un spațiu propice mașinăriei care trebuie să fie o bibliotecă de talia acesteia. În același timp, Casa Poporului/Republicii zace pe mai departe neterminată într-o proporție importantă. Or, nu sînt departe vremile cînd președintele Camerei, același cu premierul de azi, opunea veto-ul său a priori oricărei soluții a Concursului București 2000 care ar fi urmat să aducă atingere în vreun fel Palatului Parlamentului. Reiese că domnia sa era/este atașat de clădire: oare de ce atunci nu a optat guvernul d-sale pentru cea mai „rațională" dintre opțiunile de strămutare, acolo unde se și prevăzuse sediul administrației încă de cînd a fost gîndită Casa? Dacă guvernul s-ar muta în Casă, dimpreună cu Senatul și Camera (lasă că, la amendarea Constituției, Parlamentul poate deveni, spre binele nației și a bugetului de stat, unicameral), iar BNR ar face obiectul unui concurs de arhitectură, lucrurile ar intra într-o oarecare „normalitate". ▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Stop-cadre

Pe Discovery, interviuri cu fostele luptătoare pentru eliberarea Algeriei (doamne în vîrstă, lucide, modeste, împăcate), intercalate cu imagini din filmul lui Gillo Pontecorvo *Bătălia pentru Alger* – aceleași femei, interpretate de niște actrițe tinere, pregătindu-se să pună bombele care vor omorî femei și copii francezi. Filmul lui Pontecorvo este folosit ca un documentar, ceea ce nu este: e unul dintre cele mai mari filme de propagandă realizate vreodată. Pare atît de obiectiv, însă dogorăște (îi simt dogoarea chiar acum, la revederea cîtorva imagini, deși nu m-am mai gîndit la acest film de ani întregi). Criticul american Pauline Kael a scris că „ e probabil singurul film care i-a făcut pe spectatorii din clasa de mijloc să creadă în necesitatea de a arunca în aer oameni nevinovați – poate pentru că Pontecorvo a prezentat-o ca pe o necesitate *tragică*." Și a făcut-o fără nici un bla-bla-bla despre „sensul istoriei" și „mase", deși masele țin locul protagonistului. Ți-a arătat multe fețe – algeriene și franceze – și te-a convins că îi cunoști pe toți acești indivizi – torționari și torturați, teroriști și trecători inocenți. A dat filmului un ritm de *thriller* și te-a convins cumva că ritmul acela, cu sincope și timpi suspendați, dar inexorabil, e impus de istorie; deci inclusiv metodele teroriste ajută la împlinirea istoriei. Pauline Kael: „E practic un viol asupra inteligenței dilematice."

● Pe România 1, Woody Allen în *Ia banii și fugi!* și în *Toți spun: te iubesc!* A făcut comedie din disperarea adolescentului frustrat ("Sînt timid cu femeile, cînd sînt cu ele tind să salivez tot timpul"), obsedat ("M-au întrebat dacă pentru mine sexul este o treabă murdară și le-am răspuns că da, dar numai atunci cînd e făcut cum trebuie") și îngrozit că nu va fi la înălțime ("E prima oară cînd mi se întîmplă așa ceva. De obicei sînt foarte zelos – uneori chiar termin în mai puțin de două minute..."). A admis, în numele nostru, că nu ne descotorosim niciodată cu totul de adolescentul acela. Și admițînd asta, a devenit mai înalt decît Eastwood și mai curajos decît Redford. Firește, s-a prefăcut că nu observă. A continuat să se comporte de parcă toate femeile ar aștepta un Redford sau un Eastwood. A continuat să-și cultive conștiința propriei lipse de însemnătate (a jucat și rolul unei furnici care se lamentează: „Nici nu știți cît e de grea situația de fiu mijlociu într-o familie de cinci milioane..."). În pasele lui chapliniene, a romanțat eșecul *(Trandafirul roșu din Cairo)* și condiția de nimeni *(Zelig)*. În repetate rînduri *(Annie Hall*, *Stardust Memories)*, s-a simțit obligat să-și reînnoiască jurămintele de loialitate față de nefericire. Dar pe undeva a știut tot timpul (și noi știam că el știe, iar el știa că noi știm) că e cel mai tare din parcare, mult mai tare decît Redford sau Eastwood. Cea mai nerușinată și mai încîntătoare demonstrație este secvența în care o seduce pe însăși Julia Roberts (asta pune capac la orice): își procură de la psihoterapeutul ei lista lucrurilor care o pasionează și i le prezintă de parcă ar fi pasiunile *lui*, iar ea îl ascultă înmărmurită, crezînd că și-a găsit sufletul-pereche, în timp ce el, simțindu-se excitat și vinovat și absurd, îi dă înainte cu poezia – „ah, Tintoretto... s-a născut în 1518, numai pentru a muri în 1594... ca noi toți, de altfel..."

● Pe Cartoon Network, o pisică și un șoarece – dar *alții* – se aleargă și ei ca disperații. Pînă într-o zi cînd șoarecele, abia ajuns la adăpost, decide că prea s-a complăcut în rutina experienței de șoarece, că trebuie să existe pe lume lucruri mai cu sens decît alergătura asta idioată, că n-a venit aici ca să trăiască în spaimă, oboseală și frustrare. Deci protestează în fața pisicii, care e impresionată: într-adevăr, condiția felină, așa cum este, suportă îmbunătățiri – cîinele aleargă după tine, tu alergi după șoarece și tot așa, nici măcar nu te întrebi de ce, iar timpul trece și șansele de a da un scop înalt vieții tale se împuținează, dar lucrurile nu trebuie lăsate așa, e de-ajuns o flacără pentru o revoluție. Deci protestează în fața cîinelui, care nu e impresionat: nu, nu-și pune întrebări; nu, n-are îndoieli; nu, nu vrea să revoluționeze natura canină; condiția lui e OK, mulțumesc, viața lui are sens cîtă vreme există pisici pe care să le smotocească. Pisica smotocită se întoarce la șoarece: n-o mai interesează revoluțiile, dacă viața ei e mediocră – asta e, și apropo, cum își permite un nenorocit de șoarece să-i spună că duce o existență lipsită de sens? Șoarecele, abia scăpat cu viață și ajuns la adăpost, se gîndește că prea s-a complăcut în rutina experienței de șoarece, că trebuie să existe pe lume lucruri mai cu sens ș.a.m.d. Apoi umerii îi cad, mustățile i se pleoștesc și nu se mai gîndește. ▲

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Remiza

Ultimele zile ne-au rezervat plăcerea unui spectacol matrimonial. În rolurile principale – A. Năstase și I. Iliescu (travesti). Premierul a declarat sfios (e drept, în calitate de simplu cetățean) că ar fi corect ca actualul președinte să mai aibă dreptul la o candidatură. Asta după ce domnul Iliescu le-a terminat pe toate cele care-i sînt acordate de către Constituție. Ba chiar (zic răuvoitorii) și pe cele pe care și le-a luat singur. Afirmația, repet, a fost făcută de A.N. în calitate de simplu cetățean. De cetățean cam needucat, căci, dacă opera domnului Iorgovan lasă uneori loc la interpretări, problema președinției e foarte clară – două mandate și gata! Se pare că, în opinia premierului, cetățenii (simpli) nu au cunoștință de așa ceva, deși se știe că necunoașterea legii nu justifică încălcarea ei. E-adevărat că o droaie de românași n-au habar pe ce lume trăiesc și muncesc, fură și violează, drept care l-ar alege pe domnul Iliescu pînă la epuizarea sa lumească (și chiar și după). Ei și? Există și alți concetățeni de-ai noștri care cer, în deplin acord cu legea, ca diverși demnitari să se odihnească în așezămintele penitenciare ale țării. Nu-mi aduc aminte ca premierul să fi preluat și doleanțele lor, deși (sau pentru că) unii dintre incriminați fac parte din PSD. Revenind la succesiunea cotrocenistă, să mai adăugăm că autorul afirmației cetățenești menționate este specialist în drept și profesor universitar.

E la fel de adevărat că de ceva vreme se discută revizuirea Constituției. Un cuvînt scăpat, așa, la-nghesuială, de un simplu cetățean, mai ales dacă e și șef de partid, ar putea cîntări greu, chiar și în fața inflexibililor noștri parlamentari. În ce-l privește pe Ion Iliescu, într-o primă fază, luat prin surprindere sau poate sedus de perspectivă, acesta a spus că „deocamdată" nu se întrunesc condițiile necesare ca să recidiveze, dar nici n-a respins oferta. Însă două zile mai tîrziu s-a pronunțat, mai decis, la Tulcea. Aerul Deltei și apropierea singurului nostru vecin cumsecade (Mare Nigrum) au jucat un rol hotărîtor. Nu, nu va candida. Dar, chiar așa, președintele și premierul nu se mai întîlnesc și ei? Nu discută? Nu se pot înțelege decît prin intermediul presei, prin ricoșeu, de la distanță? Ciudat. La Tulcea, o femeie disperată a reușit totuși să-i plaseze președintelui o scrisoare cu doleanțe. Poate că și domnul Năstase o fi încercat metoda, dar n-a reușit să treacă de SPP!

Ar mai fi de lămurit de ce anume a ținut premierul să-i facă această naivă declarație de amor celui care l-a precedat în fruntea PSD-ului. Pentru ca Iliescu, președinte reales, să-l numească din nou în fruntea Executivului? Pare greu de crezut. Nu trebuie să porți ochelari cu infraroșii ca să vezi că și domnul Năstase are ambiții prezidențiale, și pînă una-alta are și șanse. S-ar putea însă ca domnul Năstase să privească dincolo de momentul alegerilor și să se gîndească la cei care l-ar înconjura, cei cu care ar trebui să facă echipă. Cîțiva din anturajul său par înclinați să-l urmeze pe Iliescu în misterioasa carieră politică pe care o va urma, iar alții nu mai au frică nici de partid și nici de Palatul Victoria. La Sibiu, Focșani, Alexandria, Bacău sau aiurea s-au prăsit oameni noi, cu tupeu și portmoneu, baroni județeni care au aproape totul în mînă și restul la picioare. Protejați de contabili certați cu aritmetica și de juriști certați cu legea, ei sînt tot mai greu de strunit. Scurtcircuitat de portbagajele cu dolari, jocul politic (cît o mai fi rămas) ar putea degenera pînă la descompunerea partidului. Și, fără aparatul de partid, nici președintele nu mai e președinte, nici premierul premier. Altfel zis, e mai sigur să stai sub umbrela singurului om care mai poate opri disoluția PSD. Adică Ion Iliescu (sărac, cinstit, abil, popular). De fapt, ar mai fi și Theodor Stolojan. Cu el, însă, premierul va putea vorbi direct. ▲

NEMURITOR ŞI RECENZOR

Recensămintele şi sondajele de opinie au început să facă parte din viaţă. Abia s-a încheiat recensământul populaţiei şi locuinţelor, că începe recensământul agricol. Discuţii în jurul lor au fost şi vor mai fi. Suspiciunile privind manipularea şi interesele politice legate de asemenea operaţiuni sînt inerente societăţi noastre cu sensibilitate scenaristică. Nu ne-am propus însă o analiză a rezultatelor şi a problemelor mari, ci a activităţii de recenzor. Motivaţiile, mentalităţile şi poveştile cîtorva asemenea mici autorităţi temporare constituie tema reportajului de mai jos. **(A. M.)**

Adina POPESCU

„Recensământ două mii doi, numără-te printre boi!“

– *sau ultima constatare a unui cetăţean american de baltă... albă* –

Amintiţi-vă de un clip, difuzat pe mai toate posturile de televiziune, în care elevul Petrescu Paul, la o reuniune de clasă, după mulţi ani de la absolvire, lipsea de la apel. Locul său din bancă era gol, foştii colegi îşi exprimau dezamăgirea, mai că auzeam exclamaţii tipice de sitcom, ale unui public inexistent, în care eroul principal îşi pierde slujba, casa şi mai e şi părăsit de iubită. Petrescu Paul avea probleme în afaceri, băiatul cel mic tocmai dădea prima lui teză la matematică, mama suferea de inimă şi fusese nevoit să cheme salvarea, soţia l-a rugat s-o însoţească pînă la un nou beauty-saloon, cu reduceri la liftinguri şi la implanturi... În fond, ce ne interesează pe noi, telespectatorii, de ce întîrzie Petrescu Paul la acea reuniune?! Îi simţim oare lipsa? Probabil că da, căci răsuflăm uşuraţi cînd el apare, aparent vesel şi lipsit de griji, chiar dacă tocmai a dat faliment, băiatul a luat un trei în teză la matematică, mama a murit în spital, iar soţiei nu i-au reuşit prea bine liftingurile... Dar, chiar ne pasă nouă de viaţa intimă a respectivului Petrescu, dacă telenovela se termină cu bine, iar elevul cel chiulangiu e prezent la poza de grup din faţa liceului, desigur zîmbeşte şi, mai mult decît atît, nu şi-a uitat colegii, face încă parte din comunitatea lor, mate-fizică, intensiv lăcătuşerie-mecanică etc.

Amintiţi-vă că e musai să ţineţi cîinele legat atunci cînd sosesc recenzorii, iar dacă „asta nu e mama!“ să dezlegaţi cîinii pe care i-aţi dresat în prealabil să sfîşie ca la televizor, la ştiri. Problema nu e cîinele care uneori mai şi muşcă dacă e în toane rele, ci răspunsurile dumneavoastră sincere şi corecte, sigur sînt şi confidenţiale; recenzorul îşi face job-*ul, noi le încadrăm undeva ş.a.m.d.*

Dom' Georgescu, acest Rîmaru din Colentina

Dom' Georgescu e pensionar, de profesie administrator de bloc. A fost administrator şi pe vremea cînd lucra şi, de fiecare dată cînd s-a mutat dintr-un bloc într-altul, în acelaşi perimetru destul de strîmt, din cartierul Colentina, şi-a revendicat cu multă diplomaţie funcţia şi dreptul de a încasa întreţinerile în fiecare joi. Gurile rele spun că ar fi fost securist, iar gurile bune că face treabă.

„Păi, m-am băgat şi io la recensământ, că pensia şi retribuţia pe care o iau de la bloc, nu-mi ajung ca să mă descurc... două milioane şi ceva în cîteva zile nu-i de joacă...“, îşi motivează dom' Georgescu alegerea sa de a fi recenzor.

Avînd, ca admninistrator perpetuu, niscaiva relaţii pe la primărie, a încercat să i se repartizeze chiar blocul în care locuia. Probabil, ar fi fost interesant de văzut dacă domnul Ionescu, cel care şi-a pus peste noapte aer condiţionat şi şi-a luat Matiz, are WC-ul în casă sau pe balcon, dacă madam de la cinci într-adevăr trăieşte în „uniune consensuală“, sau nu e cumva curvă de ocazie, aşa cum susţine nea Doru, mecanicul de la şase, dar şi aici ar putea exista probleme: respectivul Doru oare chiar e bîlbîit sau are o altă „limbă maternă“ decît cea română; parcă l-ar fi auzit odată dom' Georgescu înjurînd pe ungureşte o „ladă“ din parcare pe care încerca s-o pornească...

Dom' Georgescu n-a avut noroc! I s-a repartizat un bloc de garsioniere, aflat doar la cîteva sute de metri de blocul său, pe ai cărui locatari, în general pensionari, nu-i cunoştea decît din vedere, iar cu al cărui administrator, domnu' Stelea, nu se avea tocmai bine.

„Mai bine nu mă bagam, dom'le!“ se plîngea el după trei zile, în care ştia pe de rost fiecare plantă ornamentală, gen ficus, de la cele opt paliere. „Nu vor să mă primească... N-aud soneria, au lanţuri, zeci de încuietori, nu văd bine pe vizor, completez formulare în casa scărilor ca să nu le intru în casă... nu mai ştiu ce să fac!... Da' ce, am io faţă de Terente sau de Rîmaru de nu vor să-mi deschidă?! Uitaţi-vă, om serios, cu păr alb, cu mustaţă... aş fi io în stare să violez pe careva?!“

Dom' Georgescu, cu toată spaima şi confuzia provocate de blocul acela de garsionere, în care a ajuns să trăiască pe viu *thriller*-ele americane la care se mai uita din cînd în cînd la TV, şi-a dus pînă la capăt îndatorirea. „Mi-a deschis o babă, era doar în chiloţi şi cu sînii, scuzaţi-mă, goi, atîrnînd pîn' la buric... M-a primit în hol şi m-a rugat să trec în formulare şi căţeii, doi pechinezi sau şoricari, nu ştiu, că nu mă pricep la rase... mi-a zis că-s copiii ei şi că e musai să aibă şi ei un statut în ţara asta, că au carnete de sănătate, vaccinuri... i-am explicat că treaba asta nu-i pentru cîini, ci pentru oameni, apoi a strigat la mine că sînt un fel de Băsescu doi, că vreau să extermin cîinii şi să-mi fac din blana lor cojoace...“ Lidia a mai ţipat după dom' Georgescu, pe palier, ceva de genul „cîinii sînt mai buni decît oamenii uneori!“, după care administratorul s-a pomenit la uşa unui fost colonel în rezervă care-l admira pe Ştefan cel Mare şi se declara bucovinean: „Scrieţi acolo, bucovinean din satul Putna un' se află şi ctitoria... ar trebui s-o vedeţi, să mergeţi acolo, măcar o dată, să vă rugaţi...“ Apoi, a nimerit la o sectantă care ura ortodoxia, dar nu vroia să se încadreze la nici o „altă religie“... „Io nu cred în dogme, cred doar în Isus... credinţa adevărată este cea în care nu există biserică... Dacă vrei îţi cînt un imn!“. Şi a început să fredoneze, pe o voce subţirică, nişte versuri înălţătoare.

Lui dom' Georgescu i-a pus capac o ultimă „fază“: suna într-o disperare la o uşă pe care scria Dumitrescu, cînd locatara de vizavi, o pensionară destul de simpatică care-şi plimba pisica pe palier, de la un ficus la altul şi ducea din zece în zece minute găleata la ghenă, i-a zis: „Nu mai încercaţi la madam Dumitrescu că a murit acum zece zile! Dacă vreţi pot să vă dau chiar eu datele, că tot vroia ea să trăiască o sută de ani!“

Povestea Nicoletei sau „la strînsul recoltei“

Nicoleta este studentă în anul III la Agronomie, o facultate la care poţi să intri fără şpăgi şi fără pile, dar, după absolvire, îţi asumi riscul perspectivelor. Desigur că Nicoleta nu-şi dorea să îmbătrînească pe tarla sau la mulsul vacilor, aşa că şi-a propus să se mărite cît mai repede sau să-şi găsească un amant cu bani care s-o întreţină.

„Fată, m-am dus la recensămîntul ăsta, că poate mai cunosc şi io bărbaţi mai bazaţi, nu ca la noi la facultate, numa' nişte pămpălăi sau ăia de prin cluburile pe unde mai umblu io, care cred că-ţi dau un cico şi un stics şi, dup'aia, te înghesuie într-un taxi! sau într-un lift! Poate mai dau şi io peste bărbaţi în toată firea care-şi asumă o responsabilitate, te duc la o Mamaia, la un restaurant, te apreciază, aşa, ca femeie...“, mi-a povestit Nicoleta intenţiile.

Iat-o cu fustă scurtă, cu tocuri înalte şi cu formulare sub braţ, păşind în scara de bloc care-i fusese repartizată! La sfîrşitul zilei, avea vreo patru alternative: „Primu' e divorţat şi instalator, da' nu-mi place că o să-mi vorbească numa' despre ţevi şi robinete şi o să mă zăpăcească dă cap, al doilea e om de afaceri, da' pare cam dubios, că m-a întrebat dacă mi-ar plăcea să fac sex în oglindă, al patrulea cam moş, da' se ţine bine... pensie, eventuală moştenire de la soră-sa, veteran de război... o să mă sclerozez dă tot cu ăsta, deşi mi-a promis că mă îmbracă din cap pînă-n picioare... ultimu', arab, nevastă, cinci copii, în Iran, fumează narghilea, mănîncă vinete cu miez dă nucă, fain băiat!... cred că ăsta e!“

Nu mai ştiu dacă Nicoleta s-a hotărît la narghilea sau şi-a continuat „recoltatul“.

„Datoria, sau să moară mama că te tai!“

Vasilică a avut un mare ghinion. Tocmai se făcuse băiat cinstit, lucra ca vînzător la chioşcul de ziare din intersecţie, cînd l-a pus ăl necuratu' să se bage recenzor ca să-i cumpere nevesti-sii „microunde, *second hand*“. A nimerit prost: în Ferentari, cartierul de unde fugise cu doi ani în urmă, ca să nu-l prindă „pretenii“ şi să-i ceară „datoria“. Încercase şi el o afacere, ceva mai ilegală şi nu i-a mers... dar, decît în puşcărie sau măcelărit prin şanţuri, mai bine chiriaş anonim în Berceni.

Cînd a aflat unde trebuie să meargă cu recensămîntul, a cam băgat-o pe mînecă. I-a şi spus nevesti-sii despre colivă şi prescuri, vorbă mioritică „şi de-o fi să mor...“. Totuşi, lui Vasilică nu-i prea venea să moară, aşa că şi-a lăsat cioc, s-a ras în cap şi s-a făcut cu totul altul. S-a gîndit că, în fond, la o scară de bloc şi juma' de stradă sînt mici şanse să-l recunoască cineva.

Bătea la uşi şi completa formulare. La bloc, i-a mai mers cum i-a mers, dar pe străduţă, încă de la prima casă şi-a dat seama că nu-i a bună. O curte plină de bălării şi un ţigan burtos pe care îl ştia vag de undeva. „Budă aveţi?“. „Da, avem, că doar nu ne p... în curte!... Vezi tu magazia aia de acolo? Păi, acolo-i şi closetu'!“, „Încălzire?“, „Adă un lemn şi ne încălzim noi repede...“, „Deci, combustibil solid...“, „Materialul de construcţie al pereţilor...“, „Cum adică?“, „Păi, uite aicea, frate, piatră, cărămidă, înlocuitori...“ „Nu ştiu, zi şi tu cartoane...“ „Deci înlocuitori...“ şi tot aşa, Vasilică îşi închipuia c-o să scape uşor, pînă cînd ţiganul s-a uitat de două ori chiorîş la el şi i-a zis: „Auzi, bă, da tu nu eşti Vasile care stătea lîngă benzinărie, ăla de făcea cinste în fiecare seară cu «Scandic» la buticu' lu' Grasu şi care i-a luat lu' Ciontu zece milioane împrumut pentru nu ştiu ce afacere...“ Vasilică insista în continuare cu formularul: „Chirie cît plătiţi?“. Ţiganul a ţipat la nevastă-sa să-l cheme repede pe Ciontu care are o vorbă cu Vasilică. Vasilică a sărit peste gard, după care nu l-a mai prins nimeni, dar nici în Ferentari nu s-a mai întors...

El susţine că a completat formularele din burtă, dar acum cine ce să mai creadă?

Recensămînt „La Baracă“

Mihai B. şi-a dorit din tot sufletul să fie recenzor. Şomer de aproape un an, nevastă muncitoare pe jumătate de normă, doi copii, şcoală primară... pentru el era într-adevăr o oportunitate să mai cîştige nişte bani. A fost, s-a interesat şi, în fine, a primit legitimaţia şi o repartiţie destul de convenabilă, în cartierul său, la un bloc distanţă de blocul în care locuia, din Balta Albă. Mai întîi s-a dus la Miron, administratorul blocului respectiv şi partenerul lui de table din parculeţul de lîngă centrala termică.

„Mihăiţă, io ce să-ţi zic?! Poţi scăpa de ăştia într-o zi... Parcă n-ai ştii că majoritatea bărbaţilor sînt în fiecare seară «La baracă», la una mică... mergi şi tu, dă-le o sută de rom, din ăla de cinci mii şi pune-i să răspundă la chestionare... s-ar putea să meargă şi fără rom dacă sînt deja făcuţi, îţi zic şi despre copilărie, mama, tata, prima bicicletă, prima caftealâ... încearcă şi tu...“, l-a sfătuit nea Miron.

Iar Mihăiţă s-a dus la cîrciumă, în costum, cu cravată, că aşa îi şade bine unui recenzor. Cîţiva dintre ei l-au recunoscut şi i-au zis: „Bă, ce te-ai ajuns! Lucrezi la vreo firmă? Ia dă o bere, că plînge masa!“. Mihai le-a explicat că „nu s-a ajuns“ şi că doar face şi el recensămîntul. Respectivii s-au arătat foarte cooperanţi, cu condiţia ca Mihai să bea cu ei. Şi aşa s-a îmbătat Mihai trei zile la rînd, de era să-l dea nevastă-sa afară din casă. Completatul formularelor a fost un mizilic pe lîngă discuţiile socio-politice l-a care a fost nevoit să participe şi să-şi dea cu părerea, în calitate de recenzor. În seara cea mai „turbată“, în care, în cinstea recensămîntului s-au dovedit vreo şase sticle de rom şi beri la halbă nenumărate, nea Miron, administratorul, şaizeci şi trei de ani, pensie mică, nepoată din Basarabia de întreţinut în România, fost fan „Europa liberă“, uneori şi „Vocea Americii“, pe vremea ailaltă, îndreptîndu-se spre unul dintre boscheţii din parcul I.O.R, ca să-şi uşureze vezica, deoarece cîrciuma „La Baraca“ n-avea un WC nici măcar „în afara locuinţei“, împovărat de „situaţia economică a persoanei în anul anterior recensămîntului“ şi de „gradul de rubedenie faţă de capul gospodăriei“ care era, desigur, nevasta, a început să urle că el nu mai e cetăţean român. „Cum adică nu mai eşti?“, l-a întrebat Mihai „pe bune“, pregătindu-se să modifice formularul deja completat de nea Miron. „Ei bine, nu mai vreau să fiu şi nu mai sînt. Io vreau să fiu cetăţean american, ce n-am voie? Mîine merg la Ambasada americană ca să depun o cerere...“ Aşa, nea Mihai a inventat şi lozinca care s-a transformat în titlul articolului meu şi pe care cei de „La Baracă“ au scandat-o aproape toată noaptea.

▲

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

Tita CHIPER

antinostalgia

V.I.aţa românească

„Cuprinsul revistei *Viaţa românească* III, nr. 1, ian. 1950: Radu Boureanu – *La moartea lui Lenin* (25 de ani – n.n.) ● Nicolae Tăutu – *În gospodăria colectivă «Vladimir Ilici»* ● Valeriu Cîmpianu – *Lîngă Ilici* ● Heinrich Simonis – *Pe drumul lui Lenin* (trad. de Al. Philipide) ● Nicolai Rîlencov – *Balada unui poet* (trad. de G.D. Pan) ● Rasul Ganzatov – *Caucazienii la Kremlin* (trad. de Virgil Teodorescu) ● Johannes Becher – *Stalingrad, îţi mulţumesc* (trad. de I.M. Sadoveanu) ● Mihail Davidoglu – *Cetatea de foc* (dramă în patru acte) ● Ion Călugăru – *Oţel şi pîine* (II) ● Petru Dragoş – *Ion Lăscan s-a pus pe gînduri* ● Octav Măgureanu – *Stratul de ţiţei* ● *Scrisori pentru Stalin* ● Teorie şi critică: J. Popper – *Daruri şi poeme pentru Stalin* ● Andronica Popescu – *Planul de stat în literatură* ● G.C. Nicolaescu – *Eminescu şi Creangă* ● Ileana Vancea – *Doinele* ● Recenzii: Petre Luva – *Almanahul Uniunii Scriitorilor din RPR, Filiala Cluj* ● M. Petrovanu – *Ion Creangă, «Opere alese»* ● Horia Bratu – *Petru Dumitriu, «Vînătoare de lupi»* ● Radu Petrescu – *Luptăm pentru pace* ● Ştefania Tornea – *Istvan Asztalos, «Vîntul nu suflă din senin».*"

(Ana Selejan, *Literatura în totalitarism. 1949-1951*, Editura Thausib, 1994)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Servicii premoderne

Povesteşte un cetăţean german, care a plecat din Bucureşti, s-a stabilit la Nürnberg în urmă cu vreo şaptesprezece ani şi a revenit astă-vară, în august, să-şi vadă rudele şi prietenii.

– S-au schimbat multe în România, dar parcă numai de faţadă, ca o potemkiniadă, pentru cei care trec pe şosea: reclame, construcţii noi, vile...

– Toate-s adevărate, îl întrerup. Şi reclamele, şi vilele.

– Nu spun că n-ar fi adevărate. Dar, în schimb, obişnuinţele... Stăteam la graniţă, mă pregăteam să stau două-trei ore, după cît de lungă era coada. La un moment dat, un tip în uniformă îi face semne insistente unui individ din spatele meu, cu un Mercedes, să treacă în faţă. La volanul maşinii era un om brunet, cu mustaţă, cum poartă gaborii din Transilvania. Brunetul nu putea să treacă în faţă din cauza mea. Aşa că a trebuit să ies din rînd şi eu, şi am ajuns, fără să vreau, un privilegiat.

– Or fi fost cunoştinţe, o fac pe avocatul funcţionarului.

– Posibil. Mai ales că şoferul cu mustaţa bogată avea o privire plină de promisiuni.

Dar ce-l poate scuza pe chelnerul de la cel mai arătos restaurant din Cişmigiu? Stau cu familia, care număra şi copii, la o masă vreo jumătate de ceas, fără să apară nimeni, deşi restaurantul era pe jumătate gol, probabil fiindcă era luni. Cînd, în sfîrşit, apare omul în uniformă...

– Te obsedează uniformele, observ.

– Da? Se poate. Înainte să mă întrebe ce doresc, mă previne sec: nu servim băutură fără mîncare. Ca pe vremea lui Ceauşescu. Vrem să şi mîncăm, zic. Aş dori o listă. Îmi aduce. Mă opresc la cîte o ofertă. Mă descurajează: nu avem. Tot ce am fi dorit să mîncăm, nu exista. Atunci ce aveţi de mîncare? Îmi înşiră cîteva feluri, majoritatea nefigurînd pe listă. Îmi spune ca o scuză: avem azi două aniversări. Nu văd, personal, nici o contradicţie între aniversări şi pustiul din menu.

– Poate că ieri au avut o nuntă...

– Tot ce se poate. Nu-şi notează nimic, se bazează pe memorie. Aşa că, peste încă o jumătate de oră, începe să aducă mîncarea comandată, fără să nimerească adresa. Face pauze lungi, astfel că mîncăm pe rînd. Frigăruile sînt de nemestecat. Tari. Crude. Îi spun. Aşa trebuie să fie frigăruile, îmi explică el. Se făcuse miezul nopţii, iar copiii trăgeau la somn, dacă n-au avut succes cu frigăruile. Astea sînt servicii?

– Văd că te-a deranjat faptul că nu şi-a notat comenzile, se bagă în vorbă un bucureştean get-beget. Mie mi s-a întîmplat invers: eram patru, unul voia cafea turcească, altul capucino, altul expres, altul nu mai ştiu ce. Chelneriţa notează conştiincios. Cînd ajunge la bar, o auzim comandînd autoritar: patru cafele!

▲

DUPĂ CUM ERA DE AŞTEPTAT, MINUNILE BANALE ŞI ALTERNANŢA DEAL-VALE ÎN RELAŢIILE UMANE POT DA (NU NEAPĂRAT DIN VINA LOR) CEL MAI EMOŢIONANT CLIŞEU

Cu ochii-n 3,14

● La începutul lunii a avut loc la GDS o masă rotundă cu tema „Biblioteca Naţională – o problemă naţională". După cum era de aşteptat, s-a deplîns starea depozitelor de carte, s-au avansat soluţii de stopare a dezastrului, s-a discutat cu amărăciune şi indignare despre soarta sutelor de mii de volume în pericol de degradare. Dar cu această ocazie am aflat şi ceva despre situaţia cititorilor din bibliotecile publice bucureştene: „Sîntem singura capitală din lume care are şase biblioteci publice fără grup sanitar, sîntem singura capitală din lume care are încă opt biblioteci care se aprovizionează cu lemne". A rezista prin cultură este, desigur, o performanţă remarcabilă, dar parcă probele fizice la care sînt supuşi cititorii din unele biblioteci publice în sec. XXI sînt cam dure. (**T. C.**)

● În centrul comercial din Neptun este o gogoşerie pe nume *Gogoaşa magică*. Produsele oferite sînt *Magică cu brînză*, *Magică cu gem* şi *Magică simplă*. Aşa e pe litoralul românesc, minunile devin banale. (**A. C.**)

● Mergînd spre Reghin, prin România, poţi ajunge mai uşor la Veneţia: ce-i drept, la Veneţia de Jos, o frumoasă comună de-a dreptul mioritică, cu alternanţă deal-vale la modul concret. (**I. P.**)

● Conform unui sondaj recent, mulţi britanici au declarat că ar emigra în altă ţară. Printre motivele invocate au fost clima umedă şi „monotonia bucătăriei britanice". Cedez (liniştit...) bucătărie cu mititei, sarmale, salată de vinete ş.a.m.d. + climă temperat-continentală contra o ţfră de umor britanic & civilitate în relaţiile umane. Eventual diferenţa. (**M. V.**)

● *Evenimentul zilei* (sîmbătă, 24 august) consacră o întreagă pagină plus un titlu masiv şi binefăcător „pe-a'ntîia" unui „caz unic". Alexandru Popa a absolvit cursurile Universităţii Stanford din SUA „cu o medie peste cea maxim posibilă" (!!), la 22 de ani fiind licenţiat în economie, management, inginerie industrială şi organizator a două companii de software care l-au impus în atenţia unor oameni de afaceri americani; s-a întors acasă hotărît „să îmbunătăţească ceva", dacă nu azi-mîine, atunci poimîine, ştiind că "în România o să fac suficienţi bani ca să nu mor de foame". Nu e cazul. Prodigiosul e consilier al primministrului. Totuşi, de cîte ori citesc asemenea minunăţii, nu ascund că mă gîndesc la ideea lui Dimitrie Gusti, de pe la 1906 – românii pot da, bob cu bob, individualităţi strălucite, dar dacă se adună de la trei în sus... De unde „Mioriţa", nu? (**R. C.**)

© F. Ungur

● Pe postul spaniol TVE, la ştirile de seară apărea o secvenţă din Făcăeni după tornadă: doi pari, un acoperiş şi cîmpia. Sub imagine, scria mare BUCAREST AYER – adică Bucureşti, ieri. La cum ne cunosc spaniolii (nu neapărat din vina lor), nu cred că s-a mirat cineva că doar atît mai rămăsese din centrul istoric. (**S. S.**)

● De ziua lui, un foarte bun prieten îmi descrie cel mai emoţionant cadou primit la „75": un chirurg despre care aflase, cu două săptămîni în urmă, că s-a prăpădit, trăieşte şi e bine sănătos. Fusese un zvon fals, „să nu-i zic altfel – am fost fericit!". Există, deci, un asemenea partid – al oamenilor fericiţi că un zvon urît nu se adevereşte. Un partid de o clipă, minoritar. Dar dacă al lui e viitorul? (**R. C.**)

● Cea mai simpatică ştire a săptămînii trecute se găseşte pe prima pagină a *Naţional*-ului. Parohia comunei Bîrnova a organizat un turneu de fotbal, reunind 8 echipe de tineri credincioşi, flăcăi între 10 şi 16 ani. Finala a fost cîştigată de „Sfîntul Prooroc Ilie" care l-a învins pe „Sfîntul Apostol Toma" cu 2-1. Preoţii organizatori, în straiele lor nelumeşti, au dat indicaţii tehnice, galeriile fiind formate din măicuţe şi enoriaşi. Firește că s-au văzut şi cartonaşe roşii. Pentru înjurături! Şi noi, deştepţii, care de cîte ori auzim clişeul ăsta: „fotbalul e azi o religie!" ne dăm lucizi şi flaubertieni... (**R. C.**)

AR FI NEVOIE DE O AGREABILĂ VOCE FĂRĂ FRONTIERE CARE SĂ NE PREZINTE MERSUL NOULUI OBICEI ŞI SĂ CÎNTE TRIUMFUL INACTIV

● În fiecare lună, zeci de gălăţence sînt expulzate din Italia (v. *Evenimentul zilei*, 27 august 2002). După 1900 de ani, chiar ar fi nevoie de o nouă latinizare, mai ales pe-acolo pe unde ea a rămas cu prima în coadă de peşte. (**A. C.**)

● După ce meritele i-au fost expuse în cărţile pentru copii, şi numele lui împodobeşte o marcă de ceas şi un fel de chebab, preşedintelui Putin i s-a închinat un cîntec, „Aş vrea un bărbat cum e Putin: e puternic, nu bea şi nu părăseşte", declară pe note o agreabilă voce feminină. Cîntecul a ajuns rapid în topul emisiunilor de specialitate. Interogat de un reporter BBC, un disc-jockey spune că popularitatea e reală, misterioasă este doar proveniența lui: discul nu poate fi cumpărat, nimeni nu ştie nimic despre formaţia care îl interpretează. Desigur, se bănuieşte că este un produs al consilierilor de imagine de la Kremlin: Putin nu interzice muzica pop şi zgomotul aferent, ocupă „teritorial" muzica şi foloseşte zgomotul. (**M. B.**)

● Un tînăr prieten plecat în vacanţă la ai lui, într-un orăşel din Moldova, îmi scrie dintr-un Internet Café: „Copiii ne invadează cu jocuri, iar cei care se cred mari, cu sfaturi." De mult n-am mai citit – pe Internet, spaţiul „minimalismului fără frontiere" – ceva atît de aproape de un haiku. (**a. l. ş.**)

● Un medic stomatolog împreună cu asistenta sa fac reclamă insistentă la TV (asemănătoare celei la Colgate) unei cutii, nu de pastă de dinţi, ci de pate de ficat. O conservă iute. Îl aşteptăm cu interes pe măcelarul care să ne prezinte o nouă pastă pentru plombe. (**A. M.**)

● Săptămîna trecută, într-o revistă culturală a apărut o reclamă anunţînd deschiderea la Cluj, pe 19 august, a unei noi librării. Poate-s eu defazat şi nu mai înţeleg mersul lucrurilor, dar sloganul reclamei mi s-a părut cam anapoda: „Humanitas loveşte din nou!". Cărţile nu sînt, totuşi, bîte. (**D. S.**)

● Prin satele bistriţene s-a instituit un nou obicei: *disc grill*-ul. Un grătar făcut pe discul-utilaj agricol, căruia i s-au pus trei beţe dedesubt. Şi care se practică duminica. (**I. P.**)

● Ieri am auzit un telefon mobil a cărui sonerie „cînta" *Deşteaptă-te, române*. (**M. V.**)

● Pe 22 august, cea mai mare cineastă a tuturor timpurilor a împlinit 100 de ani! O vîrstă la fel de uriaşă ca şi reputaţia ei: a fost balerină, actriţă, alpinistă, documentaristă-propagandistă *(malgré elle,* zice ea...) a nazismului, Nuba-fotografă, *scuba-diver*-ă (la 80-şi de ani!), obiect & subiect de studii & documentare etc., etc. Admirată/contestată în aproape egală măsură. Fabuloasă & sulfuroasă. Fascinantă (ceea ce, *pace* Susan Sontag, nu „vine" – totuşi! – de la „fascism"...). Numele ei: Leni Riefenstahl; probabil că aţi auzit de ea, în ciuda faptului că cele două capodopere ale sale – *Triumful voinţei,* 1935 şi *Olympia,* 1938 – nu pot fi văzute decît „cu voie de la poliţie" (= poliţia politică)... (**a. l. ş.**)

● Scotocind prin oferta de posturi vacante a siteului www.bestjobs.ro, găsesc, întîmplător, cel mai atractiv loc de muncă pe care (sînt încă tînăr!) mi-l pot imagina: firma Rogenerator S. A. a scos la concurs postul de „marketing guru". Nu am reuşit să accesez fişa postului, ceva mistic legat de karma site-ului a făcut ca taman acel *link* să fie inactiv. Neputînd aplica *on-line,* folosesc spaţiul acestei rubrici pentru a mă declara cel mai potrivit candidat pentru acest job. Oare plata o fi în bani? Oare primesc salariul pe lumea asta? (**M. M.**)

G.M. TAMÁS

Să fii de stînga în Europa de Est

În Europa de Est, stînga nu are o poziţie de invidiat: naţionaliştii conservatori încă susţin că este afacerea unor cosmopoliţi dezrădăcinaţi, a cabalei evreieşti, o conspiraţie a partizanilor neruşinaţi ai Apusului, agenţii capitalului Străin, scris cu majusculă; liberalii (impresionaţi de desfăşurarea protestelor anti-globalizare) o consideră anti-americană, antisemită, anti-occidentală, antimodernă şi anti-tot.

Din fericire, aceste acuzaţii se exclud reciproc. Ele nu reflectă altceva decît modul cum se gîndeşte, după 1989, în Europa de Est: iritat în faţa noului, tînjind după o stare a lumii care ar putea fi considerată naturală, stabilă şi neschimbătoare, nu prin calitatea excelenţei capitalismului democratic, ci prin armonia sa prestabilită cu natura umană, definită conform prejudecăţilor individualiste predominante. Dacă echivalăm capitalismul (fie circumscris la statul-naţiune burghez, fie global, fără teritoriu, ostil suveranităţilor parohiale) cu natura, atunci opoziţia faţă de el nu e doar lipsită de speranţă, ci şi lipsită de sens. Nu e rea, dar e prostească.

În Europa de Est, încrederea oarbă în capitalism provine dintr-o serie de factori. În primul rînd, „socialismul real" (în realitate, fireşte, capitalism de stat care exploata şi oprima munca salariată cu preponderenţa capitalului fix) a anihilat mişcarea muncitorească (fără greve, fără sindicate, fără rezistenţă) şi astfel tradiţia socialistă a devenit de neînţeles şi complet lipsită de sens şi, pe de altă parte, a anihilat aristocraţia feudală, ţăranii independenţi şi Biserica – distrugînd orice opoziţie reală faţă de capital, fie ea de dreapta sau de stînga. Numai opoziţia – de la socialismul revoluţionar al stîngii pînă la alianţa tronului cu altarul a dreptei – a limitat dintotdeauna dominaţia ideologică a capitalului. După prăbuşirea statului capitalist centralizat, planificat, birocratic, dictatorial, mulţumită lui Lenin, Stalin, Mao şi moştenitorilor lor, nu a mai rămas nici un nucleu de rezistenţă, cu excepţia unor răzmeriţe confuze, de tipul jacqueriilor medievale, revolte ale sărăciei: mîncarea e scumpă şi salariile sînt mici.

Cultural, capitalismul din Europa de Est a fost cea mai pură formă de capitalism. Evident, alternativele lui, profund compromise, sînt menţionate în spaţiul public doar de demagogii iresponsabili sau de tîmpiţii nostalgici.

Toate acestea sînt exacerbate de frenetica mentalitate colonială.

Domneşte ideologia adaptării şi a acomodării. Oameni, altfel întregi la minte, nutresc speranţe absolut iraţionale în legătură cu intrarea în NATO sau UE; impresionanta bogăţie şi marea putere a Occidentului au inspirat veneraţie şi tentaţia imitării, un amalgam greu de acceptat unde se combină invidia, admiraţia şi ignoranţa. Atacurile rasiste occidentale îndreptate împotriva europenilor veniţi din Răsărit (servind abjectele politici anti-emigraţie ale guvernelor occidentale) sînt convertite în explozii furibunde de ură şi dispreţ de sine. Altfel decît aiurea, în Europa de Răsărit, crizele economiei globale, cea ecologică şi cele ale sănătăţii şi ale culturii nu sînt atribuite capitalismului, ci absenţei lui sau insuficienţei lui, adăugîndu-se teoriile conspiraţiei anti-iudeo-anglo-americane profesate de extrema dreaptă, Garaudy şi mai rău.

Idealizarea Occidentului „ca atare" duce la noi variante de etnicism. Ungurii „bogaţi" îi dispreţuiesc pe românii săraci, românii „bogaţi" îi dispreţuiesc pe ruşii săraci, ruşii „bogaţi" îi dispreţuiesc pe azerii săraci ş.a.m.d. Se recunoaşte mai uşor dreptul unei ţări de a face porcării, cu cît este mai la Vest sau mai bogată. E greu de suportat spectacolul umilinţei naturale, induse de bani.

Dar aceste dificultăţi pălesc în comparaţie cu cel mai mare obstacol social, psihologic şi ideologic, şi anume faptul că în înţelegerea populară „stînga" este identificată cu moştenirea regimurilor căzute, staliniste, naţional-staliniste şi post-staliniste. Membrii unor facţiuni ale „nomenclaturii burgheze" (expresia aparţine talentatului lider fascist ungur, István Csurka) sînt acum mari magnaţi, fac afaceri şi „anturajul" lor politic de agenţi şi lingăi s-a declarat social-democrat sau social-liberal, de centru-stînga, iar pentru media, pentru opinia publică manipulată, ei reprezintă „stînga". În Europa de Est, „stînga" înseamnă guvernare bună, management eficient, atitudini loiale pro-occidentale, servilism necritic faţă de USA şi UE, privatizări, politici fiscale şi monetariste de austeritate, antinaţionalism şi antifascism ideologic oportunist. Ceea ce nu înseamnă că aşa-zisele partide şi guverne de centru-stînga nu-şi exprimă atitudinile caracteristice, conservatorismul social de modă veche, înveterata lor antipatie faţă de minorităţile subversive, faţă de subculturi, şi, delicat spus, faţă de „stiluri de viaţă" diferite. Teritoriile stîngii sînt îmbibate de paternalism, de năravurile premoderne ale patronajului şi ale loialităţilor cvasi-feudale, de clan. Reţeaua de putere a stîngii este alcătuită, la bază, din reţelele „privatizate" ale fostului aparat de partid şi ale fostei securităţi, metamorfozate în centrale cochete unde-şi arată colţii noul capitalism mafiot.

Aceste fenomene sînt favorizate şi de altă caracteristică a mentalităţii de colonizat: sentimentul că toate deciziile importante sînt luate de stăpîni misterioşi, undeva departe, la Înalta Poartă, la curtea regală sau imperială de la Viena sau la cea a tătucului-ţar; nimic din ceea ce **noi** putem face nu poate modifica destinul familiei noastre sau al ţării. Aşa-zisele guverne de centru-stînga din Europa răsăriteană sînt combinaţia unei capabile administraţii coloniale cu căpeteniile loiale ale tribului, amalgam solid, cu spirit practic şi cu bun-simţ.

Poate că în felul acesta se obţine popularitatea printre alegătorii care nu întrevăd licărul unei alte opţiuni, dar „stînga" nu poate obţine respectul intelectual al celor dotaţi cu o gîndire critică. De asemenea, ea este dependentă şi de discreta, dar tot mai evidenta reabilitare a fostului regim dictatorial. Această intolerabilă reabilitare a sistemelor post-staliniste este respinsă emoţional de intelectualii liberal-democraţi, şi aşa se cuvine, dar, după părerea mea, într-o manieră oarbă, rigidă şi lipsită de înţelegere.

Adevărul este că tranziţia de la capitalismul de stat la cel privat, competitiv, a provocat o imensă criză economică în fostul bloc sovietic şi în clonele lui. Chiar în ţările de succes, cum e Ungaria, venitul real pe cap de locuitor al unei treimi din populaţie este considerabil mai mic decît înainte de 1989, ca să nu mai vorbim de ţările unde condiţiile de start au fost mai proaste. Inegalitatea e într-adevăr obscenă, siguranţa locului de muncă este inexistentă, protecţia socială nu are nici o valoare, bunurile publice au dispărut în întregime. Autolegitimarea partidelor şi guvernelor de „centru-stînga" se întemeiază pe continuitatea, recunoscută cu jumătate de gură, cu fostele regimuri, ale căror ultime două decenii sînt în mod fals prezentate drept o perioadă de pace şi linişte, de bunăstare modestă şi simplitate rezonabilă.

Este de înţeles de ce critica morală produsă de intelectualii liberali, inclusiv foştii disidenţi (ca mine, dar eu de cîţiva ani, cînt altfel), e ineficace: ea se concentrează pe drepturi şi libertăţi importante, în special, pentru intelectuali – libertatea expresiei şi altele asemenea – care nu ţin seama de cîtă sărăcie şi haos a adus sistemul nou, democratic, de guvernare pe capul ghinionistilor noştri compatrioţi. Intelectualii liberal-democraţi au dreptate cînd resping cele două ideologii populare care încearcă să se opună impasului prezent (apologia nostalgică a capitalismului de stat post-stalinist sau hruşciovist şi complementul ei, naţionalismul antioccidental şi invidios), dar acceptarea necritică a unui capitalism periferic, responsabil pentru modelul dezastruos impus naţiunilor est-europene, pare să anuleze principala lor revendicare: independenţa. Oamenii spun că ei s-au opus vechiului regim şi apologeţilor lui, dar acum, similar, ei sînt apologeţii unui prezent detestat de toată lumea. Intelectualii liberali pot critica un guvern sau altul, un partid sau altul, pe cutare oficial corupt sau pe cutare despot provincial, dar ei nu se opun sistemului care îi susţine pe aceşti jalnici tirani.

În concluzie, bărbaţii şi femeile care încearcă să reconstruiască în Europa răsăriteană o stînga liberă şi credibilă trebuie să se exprime clar în mijlocul acestei confuzii. Următoarele puncte îmi vin în minte:

1. Trebuie respinse necondiţionat regimurile căzute, pretins „socialiste" de dinainte de 1989, oricît de nepopular ar fi acest gest.

2. Trebuie respinsă clar, fără nici un fel de echivoc, tradiţia leninistă, care aşa cum a arătat încă din 1918 Herman Gorter, marele revoluţionar marxist olandez, nu se apropie de socialism, ci se îndepărtează de el.

3. Trebuie să facem limpede ruptura cu stereotipul mintal *pas d'ennemi à la gauche;* nici o alianţă cu social-democraţia, adevărată sau nu.

4. Trebuie susţinuţi militanţii pentru drepturile omului, Verzii, feministele, grupurile minoritare, deţinuţii maltrataţi, grupurile anti-rasiste şi cele de solidaritate, germenii mişcării antiglobalizare, cu alte cuvinte mişcările pentru **reforme radicale,** dar nu trebuie uitat că principalul duşman este capitalismul şi că duşmanul duşmanului nostru este proletariatul, un cuvînt rar folosit în Europa răsăriteană sau în presa centrală, încît se poate crede că proletariatul nu mai există.

5. Aşa cum s-a arătat deja, în 1960, de către André Gorz, Serge Mallet, Georges Friedmann şi alţii, caracterul socio-cultural al proletariatului s-a modificat, din cauza noilor tehnologii, a schimbărilor în condiţiile de locuit, a reformelor sociale, prin demisia social-democraţiei de modă veche, prin euro-comunism etc., etc. Proletariat nu sînt doar oamenii în salopete pătate şi cu bască pe cap, ci oamenii care prestează muncă salariată, cei fără proprietăţi şi care nu posedă mijloace de producţie. Existenţa capitalismului dovedeşte că există proletariat. Muncitorii există şi în absenţa mişcării muncitoreşti; existenţa proletariatului este cel mai mare scandal în istoria umanităţii. O stîngă care se ţine departe de fabrici, de sindicate, este de neconceput şi dacă este de neconceput este şi inutilă.

6. Tacticile revoluţionare de modă veche sînt într-adevăr depăşite. Marx şi Engels au spus în *Manifestul Comunist* că orice luptă de clasă este o luptă politică. E adevărat, dar în practică asta înseamnă că revoluţionarii atacă guvernele naţionale şi constituie apoi alte guverne naţionale cu rezultatele dezastruoase pe care le cunoaştem. Astăzi, puterea şi suveranitatea sînt atît de dispersate, conducerea directă de către capital fără medierea unui guvern naţional (asta se şi numeşte globalizare) este atît de generalizată, încît o declaraţie împotriva guvernului, chiar dacă e posibilă, ar fi lipsită de sens şi inutilă. Teatrul revoluţionar de stradă antiglobalizare, esenţialmente reformist, impozant, dar uşor tragic-comic, în căutarea unei Bastilii sau a Palatului de Iarnă pe care ar vrea să le ia cu asalt, ne arată că retorica şi estetica revoluţiei, disponibile acum, pot lesne deveni parodie. *Internaţionalismul* de stînga este mai necesar ca oricînd, pentru că şi capitalismul este mai internaţional ca oricînd, ceea ce nu înseamnă că la represiunea contemporană nu contribuie, cum pot, şi guvernările naţionale represive, cu armatele lor de bestii din ce în ce mai sălbatice.

7. Eşuarea Noii noi stîngi în anti-americanism – o reală primejdie – ar putea fi o catastrofă. Orice degenerare naţionalistă a stîngii – de la dezastrul din 4 august 1914, moartea social-democraţiei, doctrina socialismului într-o singură ţară şi trădarea concomitentă de către Komintern a tuturor revoluţiilor din Europa Occidentală, Asia şi America Latină (amintiţi-vă de Catalonia), idioţenia „Third woldism"-ului promovat de Noua stîngă, de după '68, încheiată prin susţinerea unor tipi ca Assad sau Castro – demonstrează că eşecul, resentimentul şi frustrarea au dus întotdeauna la abandonarea celor mai elementare principii şi au transformat stînga într-un inamic al libertăţii, cu regimuri capricioase şi greoaie, gata să mai înalţe cîte un steag roşu din cînd în cînd. Nu cred că trebuie să ne excite Chavez sau Lula (lideri populişti de stînga din Venezuela şi Brazilia, despre care nu aţi auzit, dependenţi fiind de ştirile din presa est-europeană) ca să nu repetăm obişnuita trăire prin delegaţie a orgasmului revoluţionar.

8. Trebuie început prin încercarea de a descoperi cerinţele şi nemulţumirile celor ce muncesc în jurul tău.

9. Continuă să citeşti şi să reciteşti imensul tezaur al literaturii radicale, mai puţin sublimă decît Pascal sau Kafka şi mai puţin facilă decît ziarele, broşurile şi circularele pe e-mail.

10. Fii pregătit să întîmpini ostilitatea, singurătatea, batjocura, obstacolele în carieră, trădările, perspectivele aride şi lipsite de speranţă oferite de criticii radicali. Nu fi la modă, nu fi *cool*. Nu fi fanatic, nu fi puritan. Nimeni nu-ţi va fi recunoscător, dar vinul şi cărţile ieftine nu au dispărut.

O să mai urmeze.

(articol scris la solicitarea revistei Dilema)

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER, Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Magdalena BOIANGIU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 495
6-12 septembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Veşnicia GRATUIT s-a schimbat la sat

© A. Ionescu

„Se cere mult basme cu viteji şi cu d-astea, cu gospodari. Cum arată şi-acu pă la televizoare şi pă la filmuri...“

MIHAIL M. ROBEA – „BASME POPULARE ROMÂNEŞTI“

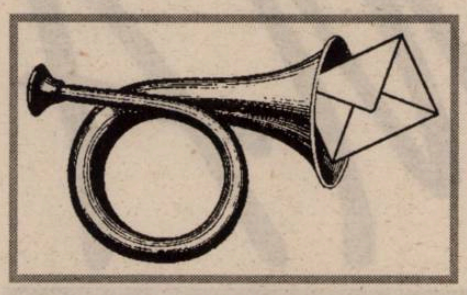

Nr. 491: *„Sinuciderea“*

Patimile după Topor

Addenda la „100 motive temeinice pentru a mă sinucide“ de Roland Topor

● Pentru a fixa EU data înmormîntării. ● Oricum, se moare din ce în ce mai rar de moarte bună. ● Ca să nu stric, eu şi pensia mea, imaginea Eternei şi Fascinantei... ● Să-i las soţiei satisfacţia de a avea ea ultimul cuvînt. ● Fiindcă la noi cineva, acolo, Sus, nu mă iubeşte. ● Ce-şi face omul cu mîna lui... ● Să economisesc o pensie. Nu-i de colea... ● Din cauza exalaţiilor tot mai persistente venit dinspre V.C.T. ● Conştient fiind că nu voi micşora nici cu un micron zîmbetul fascinant şi etern al Preşedintelui nostru. ● Deoarece întîlnesc, cu spaimă, tot mai mulţi cerşetori îmbrăcaţi civilizat, oameni care ţin capul plecat şi nu întind mîna. ● Pentru că apropo de *Cel mai iubit dintre pămînteni,* să nu apuce a se reformula, de cîte o anumită parte a gazetarilor răutăcioşi, zicerea lui Marin Preda, în varianta „Unde Prim-Ministrul nu e, nimic nu e“. ● Să văd ce e şi dincolo şi, eventual, să compar. ● Ca să nu mă sinucidă altcineva. ● Pentru că, oricum, nu am şanse să prind finalul serialului „Tînăr şi neliniştit“. ● Am găsit undeva un sicriu second hand. Chilipir! ● Pentru a-i intriga pe intriganţi. ● Pentru a afla de ce s-au sinucis atîţia alţii, după 22 decembrie 1989. ● Scap de eterna fatidică SIDA. ● Pentru că nu mai risc nimic după ACEEA. ● Şi poate că mă va imita CAREVA. Mai ştii? ● Nu că aş vrea cu tot dinadinsul – vorba lui Arghezi – să-l pipăi şi să urlu: este! Dar curios sînt. ● Pentru că e singura plecare „afară“ în care nu e nevoie de paşaport. ● Înainte de a se introduce în Codul penal pedepse, sancţiuni şi amenzi împotriva sinucigaşilor. ● Să nu mă mai PRESEZE administratorul asociaţiei de locatari cu achitarea întreţinerii pe ultimele şaptesprezece luni. ● Să absentez de la vot, fără să fiu acuzat de absenteism. ● „Să plec – vorba lui Topîrceanu – rîzînd de propria durere, că tuturor vă las această lume, dar tuturor vă zic la revedere!“ ● Să le ofer amicilor prilejul de a glumi destinşi la un modest parastas. ● Ca să nu mă surprindă din nou iarna, pe neaşteptate, aşa cum o păţeşte anual primăria Capitalei. ● Iar problema apei calde să mă lase rece. ● Deoarece circulă zvonuri cum că Societatea de televiziune prin cablu Astral va deţine în curînd monopolul pentru întreaga Europă. Urmînd ca agasantul canal Arte să fie dat la canal. ● Să-mi apară şi mie numele în gazetă, la celebra rubrică „Decese“, dacă se va găsi cineva să achite anunţul care, pentru pensionari, e cu reducere. ● Pentru că mă strînge nodul la cravată, mă strîng pantofii şi am o strîngere de inimă. ● Să nu prind momentul în care Păunescu, Bivolari, Mureşani, Vlase şi ai lor vor reveni în forţă şi în Parlament. ● Deoarece, pe măsură ce planeta se încălzeşte, cu lumea se întîmplă viceversa. ● Pentru că sînt sigur, după ce vom intra în NATO, se va relua lupta pentru pace de acolo de unde a fost abandonată la Revoluţie sau ce-o fi fost. ● Să nu mai aud mesaje privind starea naţiunii. ● Şi a raţiunii. ● Pentru a aplica proverbul „nu lăsa pe mîine ce poţi face azi“. ● Să nu prind reintroducerea obligatorie a învăţămîntului politico-ideologic de masă. ● Să nu-mi mai zboare gîndul spre bufetul Parlamentului, în vreme ce fac coadă la magazinul social. ● Să nu mai văd girofare aprinse pe maşini negre cu indivizi care se grăbesc la un aperitiv. ● Şi să nu mă calce vreo maşină neagră pe trotuar, pentru că l-am călcat pe unul, ieşit la drumul mare, pe bătătură. ● Pentru că „nostalgia nu mai e ce era odată“. Şi nici nu va mai fi. ● Să nu mai prind momentul cînd „Adrian, copilul minune“ va fi primit în Academie, poate chiar înaintea lui Adrian, poetul aşijderi. ● Pentru că „nu am încredere-n Academie“. ● „Şi nici la cine s-o reclam.“ ● Asta e valabil şi pentru Guvern. ● Să nu reînceapă bancurile cu Bulă. ● Şi să nu mai citesc în ziar despre cea de-a douăsutea treizeci şi patra reaccelerare permanentă a privatizării. ● Pentru a verifica zicala cu „imposibila întoarcere“ a mortului de la groapă. ● Să evit epidemia anuală de gripă şi vaccinurile care o fortifică. ● Să nu mai plătesc de pomană abonamentul la TVR. ● Nu vreau să aflu cine a intrat pînă la urmă în Uniunea Europeană şi cine în rahat. ● Să apuc să fiu înmormîntat într-un costum încă pasabil. ● Să realizez şi eu în viaţă ceva mortal. ● Să nu mai am ocazia de a afla noi dezvăluiri din dosarele Securităţii. S-ar putea să aud chestii jenante despre Neculai Constantin Munteanu, Johnny Răducanu sau fostul Ex-rege Mihai. ● Să nu mai apuc ziua cînd palatul Cotroceni se va uni cu Grădina Botanică. ● Şi nici pe aceea cînd se va inaugura, pentru a treia oară, construirea canalului Dunăre-Marea Neagră, *rive gauche et rive droite*. ● Pentru că am auzit că cineva a propus să se modifice din nou denumirile oraşelor Oneşti şi Braşov. ● Ca să nu mă mai mir de nimic. ● De teamă că după ce campionatul de „Formula 1“ va avea loc şi în România, se va reveni la varianta „Formula 1 + soţia“. ● Pentru că epitetele, comparaţiile, metaforele şi hiperbolele cu care e aureolat numele generalului Pleşiţă depăşesc considerabil înjurăturile adresate locotenentului rezervist Pleşu. ● Să nu mai fiu stresat toată ziua bună ziua cu prăbuşirea iminentă a dolarului. ● Şi m-am săturat de atîtea surprize, surprize, surprize... ● Să nu apară vreun proaspăt candidat la Preşedinţie, despre care să exclam cu disperare că „mai bine îl votez pe Vadim!...“. ● Moartea fiind singurul lucru care nu te înşeală. ● Să nu ocup, pe nedrept, locul altuia la un azil. ● Pentru că Germania nu mai primeşte cereri de azil. ● Să nu ajung să trăiesc momentul de singurătate supremă, cînd ţi-au murit toţi duşmanii. ● Pentru a afla, poate, cine l-a sinucis pe generalul Milea. ● Să-mi dau seama dacă cei doi înmormîntaţi la Ghencea sînt chiar ei sau... ● Să văd cu ochii mei cu ce e pavat drumul spre... ● Pentru că, dacă înainte zidurile aveau urechi, acum „urechile au ziduri“. ● Pentru că asta e singura soluţie viabilă. ● Ca să pun punct. ● Punct.

A.N.P.

P.S. Dacă consideraţi că sînt pesimist, propuneţi dvs. altceva. ● Vedeţi că nu aveţi ce? ● Dumnezeu să ne ierte!

N. red.: Numărate, argumentele dvs. nu depăşeau cifra de 44; cum se întîmplă, pe două-trei dintre ele şi-a permis să le doboare vîntu'... Textul nu şi-a pierdut din vigoare şi humor.

Cochetînd cu o femeie misterioasă

Sentimentul sinuciderii mai presus decît sinuciderea propriu-zisă nu este o idee nouă. Am citit-o pe undeva. Înainte de a o citi, o simţisem în mine demult. Gîndul, ideea la ea ca la un refugiu, ca la o cheie cu care ai putea deschide un nonsens sau doar fascinaţia de a analiza nevoia sinuciderii...

Adevăraţii sinucigaşi nu sînt cei care mor, ci cei care trăiesc cu gîndul morţii zi de zi. Cochetează cu ea ca şi cu o femeie frumoasă, misterioasă.

Aş vrea să pot spune că aceste rînduri sînt un protest faţă de cei care nu înţeleg nimic.

De curînd am citit *Veronika se hotărăşte să moară* de Paulo Coelho şi m-a paralizat acel loc de întîlnire al rataţilor geniali. Dar, apoi, un prieten mi-a replicat: „Este un roman comercial“. M-am trezit şi mai năucită cu cît am văzut că are dreptete.

Replica foştilor mei colegi de facultate (care, între noi fie spus, se ocupă cu noutăţile în materie vestimentară şi cu job-urile bănoase) în faţa sinuciderii unei fete minunat de nebună şi de diferită de ei este mult mai interesantă şi mai elocventă pentru cei care nu înţeleg nimic: „Mai bine! Era urîtă!“.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Trăiesc cu sentimentul sinuciderii de cînd mă ştiu (acela în sensul său figurat de apoteoză a ratării, frustrării, inadaptării) şi cu toate acestea nu mă voi sinucide.

Sînt o sinucigaşă în viaţă.

Vorba lui Cioran: „Sîntem cu toţii nişte ipocriţi: supravieţuim problemelor noastre.“.

Oana MEZANOTE
oana_mez@yahoo.co.uk

Un om normal la 27 de ani

Am 27 ani. Ca orice om normal, am avut şi eu momente în viaţă cînd mi-am pus problema sinuciderii. Slavă Domnului, din moment ce vă scriu, este evident că nu am mers niciodată la capăt. Totuşi, în urma acestor gînduri am rămas cu o dilemă majoră, pe care au enunţat-o şi cîţiva din semnatarii articolelor din nr. 491 al revistei dvs.: este sinuciderea un act de laşitate sau de curaj?

Susţinătorii afirmaţiei că sinuciderea ar fi un act de curaj pot aduce drept argument momentul decisiv cînd te afli pe marginea prăpastiei şi nu îţi mai lipseşte decît un simplu pas ca să termini ce ai început. Dar, Doamne, cît curaj îţi trebuie ca să faci acest pas! Sau este doar nebunie? Greu de stabilit...

Pe de altă parte, nu e mai puţin adevărat că, într-adevăr, un sinucigaş pare a da dovadă de o laşitate fără seamăn, renunţînd prematur la luptă (a se citi „viaţă“). O luptă la care pornim de la premisa că oricine o poate cîştiga sau măcar o poate susţine onorabil şi o poate părăsi cînd vine momentul cu capul sus.

Nu vreau acum să rezolv această dilemă (şi nici nu cred că pot), dar oricum am ajuns la concluzia că există suficiente motive să nu faci acest gest (trebuie doar să te ajute cineva să le găseşti). Dacă ar fi doar durerea provocată familiei şi prietenilor şi tot e un motiv suficient...

Vreau să închei prin evocarea unui filmuleţ de desene animate pe care l-am văzut acum aproape un an pe Arte. Un omuleţ trist, foarte trist, decide să îşi încheie conturile cu viaţa şi se încuie în casă, închide obloanele să nu mai vadă lumina soarelui, după care se întinde pe pat şi se usucă încetîncet, lipsit de voinţa de a mai trăi. Cînd e foarte aproape să moară şi semnele vitale sînt din ce în ce mai slabe, pe lîngă obloane se strecoară în încăpere, lin, dar ademenitor, miros de ciocolată. Suficient pentru a-l convinge pe omuleţul nostru să se ridice din pat şi să redeschidă obloanele...

Vă salut,

Vasile ANDRIAN
vasile_andrian2002@yahoo.com

De peste hotare

Din Florenţa

Dragi dilemofili,

Savurînd ultimul număr al revistei, pe Internet, mi-a plăcut observaţia cu statuile care se ivesc în parcuri, la Amsterdam şi mi-a amintit de un alt fel de statui, de pe malul Arno-ului (şi probabil că nu numai).

Clasica promenadă florentină, cea care duce din Piazza Signoria la Santa Maria del Fiore („the“ Duomo) lasă în stînga catedrala Orsanmichele, din ale cărei tabernacole externe statuile unora dintre sfinţii protectori ai vechilor ghilde lipsesc (restaurări?, plecaţi la o bere?). În schimb, strada este invadată de altfel de statui de variate forme şi chiar culori, statui clasice romane sau misterioase statui egiptene pozează, se dezmorţesc după lungile perioade de nemişcare, fac cu ochiul şi supraveghează cu nelinişte pălăria adiacentă, în care se adună mult prea încet obolul admiraţiei turiştilor.

Concurenţa este însă nemiloasă, mai ales cea a tinerilor înarmaţi cu chitări şi flaute, care monopolizează atenţia (şi „spiccioli“) majorităţii trecătorilor; în asemenea cazuri, improvizaţii Cezar şi Ramses trebuie să se agite, să fluiere, să adopte poze incompatibile cu demnitatea lor de statui.

Aceste circumstanţe au condus, cred, la o revoluţie în psihologia statuilor – au apărut statuile răsturnate: în poziţii teribil de incomode, uneori de-a latul străzii sau pe treptele lojelor, neclintite sub povara cantităţii de simboluri pe care le întrupează. Nu vorbeşte în favoarea turiştilor faptul că nici aceşti extremi artizani ai nemişcării nu par a avea pălăriile mai pline decît semenii lor verticali.

Este clar că trăim într-o societate în care dinamismul nu poate fi substituit nici măcar prin exces de imaginaţie, iar dacă vedeţi statuile apărînd pe malul Dîmboviţei să ştiţi că au emigrat din cauza condiţiilor de viaţă (fiindu-le frică dacă nu de sărăcie, atunci de eternitatea ei).

Cu drag şi mulţumindu-vă pentru cadoul săptămînal, Paul

Paul VASOS
(vasos@alpha.cerm.unifi.it)
Universita degli Studi di Firenze

P.S. Vă veţi bucura să aflaţi că Esselunga nu şi-a epuizat seria de reclame fanteziste – cum să le spun, fructe şi legume de legendă? – este rîndul merelor cu pălărie ţuguiată „Mago Melino“.

Nr. 491: *„Muzici tinere“*

O obiecţie

Stimată *Dilema,*

Salut cu mult respect colectivul de redacţie al acestei publicaţii deosebit de interesante care reflectă într-adevăr realitatea vieţii cotidiene! Vin cu o mică obiecţie la articolul dlui Paul Cernat din nr. 490 („Muzici tinere“).

Sfîrşitul anilor '80 a fost dominat de cele două tabere: rockeri şi depecheri. Rock-ul era reprezentat prin: Metallica, Guns'n' Roses, Iron Maiden, Sepultura, Pantera. Formaţia din Marea Britanie, Depeche Mode, se diferenţia printr-un stil de muzică aparte care nicidecum nu se încadra în categora rock-ului electronic. Eu „văd“ în Depeche Mode un pop cu influenţe ale muzicii lui Jean-Michel Jarre, o muzică electroacustică opusă criteriilor de rock tradiţional, care prelungeşte „era disco“ a anilor '80. Revenind la rock-ul electronic, dau cîteva exemple concludente prin celebrele trupe Europe şi Van Halen care au scris istorie în domeniul muzicii.

Cu respect,

Mihai P.
student, Universitatea „Transilvania“ Braşov
mihai_pap2000@hotmail.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Viteza**
- **Om bogat, om bogat**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

O seară liniştită la Sfîntu Gheorghe

Ca de fiecare dată cînd sîntem la Sfîntu Gheorghe, după-masă la ora asta (se apropie de cinci), după ce ne sculăm din somnul obligatoriu de prînz, ne pregătim să mergem să privim vaporul. Ne punem cu grijă pălăriile de paie cu boruri largi, nişte baticuri în chip de lavaliere şi o luăm cu pas rar şi aşezat spre debarcader. În drum ne oprim la teresa lui Gelu, de la blocuri, de unde poate fi urmărită, cu o bere în faţă, apropierea „Pasagerului“. Cînd i se aude sirena, ne amestecăm şi noi printre localnicii care întreabă noii veniţi dacă nu vor o gazdă şi ne uităm, distanţi şi visători, cine a mai venit pe insula noastră. Cînd toată lumea se risipeşte pe la casele lor, o luăm agale pe dig, de-a lungul Dunării, apoi prin landă, cu grijă să ne întoarcem înainte de opt seara, cînd începe invazia ţînţarilor. Este vremea pentru cîrciumă, momentul principal al zilei, cînd la mesele lungi de lemn de sub sălciile bătrîne de la Doru stăm de vorbă, la o votcă, cu cine se nimereşte, mereu alţii şi totuşi atît de liniştitor aceiaşi. Dimineaţa vom străbate din nou landa, atît de aşezată sub privirile noastre încît mintea nu este nevoită să facă nici o volută şi se aşterne şi ea, liniştită, la picioarele noastre. La orizont va apare apoi marea, cu plaja nesfîrşită, întreruptă doar de vaci care îşi fac siesta şi pescăruşi care caută de mîncare. La prînz ne aşteaptă tanti Valentina, cu borşul de peşte, plachie, rasol, chiftele sau alte feluri de peşte şi gogoşele. Urmează somnul de după masă şi totul se reia de la început. De fapt, aici totul se reia de la început, de la pescuitul în aceleaşi locuri şi cu aceleaşi scule ca acum cîteva secole, pînă la certurile şi animozităţile perene dintre localnici, care însă fac şi ele parte dintr-un fel de lanţ trofic al Deltei. Venirea noastră anuală o reia şi ea de la început pe cea din anul precedent.

În această seară, în timp ce noi ne savurăm perenitatea în acest loc unde nu se întîmplă decît cele necesare vieţii, undeva în amonte, în orizontul de pe care se desprinde „Pasagerul“, oameni care nu sînt de-ai locului au scos la licitaţie Delta, au parcelat-o şi au împărţit-o între ei, au pus stăpînire pe ape şi pe stuf, au pus monopol pe sturioni şi pe icre negre. Neo-colonialismul de partid şi de stat a triumfat şi aici. *(Or să ne pună cu botul pe labe* – comentează, laconic, Nea Vasea, sorbind din votcă.) Alţii au pus stăpînire pe toate terenurile intravilane rămase neconstruite şi au început să cumpere de la localnici toate casele părăsite.

În această seară mergem mai devreme la cîrciumă, căci avem întîlnire cu C., să ne ajute să cumpărăm şi noi o casă aici. E un loc ideal de vacanţă, atît de liniştit şi de liniştitor !

În timp ce bem o bere în aşteptarea lui C., discoteca de alături se trezeşte la viaţă şi, ca de obicei, începe prin cîteva valsuri. Ritmul lor desuet se aşterne pe uliţele nisipoase ale satului şi se împleteşte printre ramurile sălcilor. Este, ca totdeauna, o seară liniştită la Sfîntu Gheorghe...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Corupţia populară

© E. Istodor

Transparency International a dat publicităţii raportul anual asupra percepţiei corupţiei. Deloc surprinzător, România s-a plasat din nou printre ţările din zonă percepute a fi cel mai corupte. Măsurile anticorupţie pe care guvernul le propunea în această primăvară nu se bucură de credibilitate, atmosfera din presă a devenit de rău augur pentru PSD. Expresia „baronii locali“ are un succes nebun. Pe lîngă deja foarte cunoscuţii Marian Oprişan, Nicolae Mischie sau Dumitru Sechelariu, ziarele au găsit alte persoane publice al căror succes financiar are o bază morală îndoielnică: prefectul de Constanţa, prefectul de Teleorman. Pe ultimul, Teodor Niţulescu, îl dădeam exemplu cu doar două luni în urmă ca fiind cameleonul politic prin excelenţă: primar PD de Alexandria, a sărit în barca PSD exact la timp pentru a aspira la funcţia de prefect. Deşi conduce unul dintre cele mai sărace judeţe din România, afişează un lux opulent. Presa scrie că a monopolizat contractele locale de construcţii efectuate pe bani publici. De altfel, schema este peste tot aceeaşi: clientela partidului construieşte în neştire, cîştigă contractele pentru infrastructură. Schema nu este pur românească, iar domeniul construcţiilor a fost în centrul unor scandaluri peste tot în lume. Se spune că mafia a construit şoselele Italiei. Motivaţia e simplă: bani publici foarte mulţi, beneficiarul (publicul larg) nu se poate revolta, deci controlul e difuz, decizia este concentrată într-un singur punct, uşor de supus la presiuni.

Presa descoperă cu fervoare noi şi noi corupţi, donatori la partidul de guvernămînt, persoane dubioase care fac afaceri cu statul. Răspunsul politic este incoerent şi palid. Anunţát cu mare pompă, aşteptat cu nerăbdare, contestat şi susţinut cu patimă, Parchetul Naţional Anticorupţie poate fi dat ca exemplu pentru modul în care poţi să ratezi o instituţie încă din start. Modelul italian sau cel spaniol (din care ne-am inspirat) presupune magistraţi deasupra oricărui dubiu, cu autoritate publică. După ce magistratura italiană a avut oarece succes în lupta cu mafia, a anchetat miniştri, un prim-ministru şi politicieni de prim-plan, s-a ajuns ca Berlusconi să se plîngă de dictatura magistraţilor. Pentru a fi mai siguri, politicienii români au numit un procuror obscur şi contestat, ceea ce a risipit şi bruma de încredere publică ce mai rămăsese după scandalul legat de însăşi procedura de numire a şefului PNA. Culme a ironiei, Parchetul Naţional Anticorupţie funcţionează în fostul sediu al Bancorex.

În ciuda unui mecanism de propagandă supradezvoltat, guvernul a pierdut deja bătălia de imagine în domeniul corupţiei, ziarele sînt pline de titluri de gen: „Clientela puterii s-a înfruptat sănătos din ciolanul APAPS“, „Donatori la PSD“, „Politicieni cu dare de mînă“ etc. De altfel, guvernul pare a fi renunţat să mai mimeze oficial disponibilitatea de a-i pedepsi pe cei corupţi. Aflat în opoziţie, PSD a iniţiat un proiect destul de restrictiv, care prevedea publicarea averilor demnitarilor în Monitorul Oficial. Proiectul legislativ era semnat de un grup masiv de parlamentari ai partidului, în frunte cu Ion Iliescu şi Rodica Stănoiu. Acum guvernul a anunţat că renunţă la acest proiect. Anunţul a fost făcut de Şerban Mihăilescu, care se judecă cu ziarul *Le Monde,* unde i-a apărut porecla Michi Şpagă. Bizară este chiar desemnarea acestui personaj, de vreme ce averea demnitarilor nu intră în domeniul de activitate al secretariatului general al guvernului. Pare a fi un mesaj subliminal, o dare cu tifla suspiciunii generale: cît sînt eu aici, totul merge bine. Pe scurt, ministrul Mihăilescu a adoptat modelul bulgăresc, în care averile sînt aduse la cunoştinţa Curţii de Conturi, una dintre instituţiile care ar fi trebuit să lupte pînă acum cu corupţia. Dacă directorii de ziare vor să aibă acces la aceste informaţii, trebuie să „motiveze“. Faptul că tot cetăţenii, şi nici măcar toţi, ci doar unii dintre ei, trebuie să roage frumos demnitarii arată că foarte puţine s-au schimbat din 1989, atunci cînd Şerban Mihăilescu ocupa cu onor acelaşi post de secretar general al guvernului (al Consiliului de Miniştri, ca să fim exacţi).

După ce Marian Oprişan a scăpat de pedeapsa partidului printr-un artificiu de tot rîsul, sau de tot plînsul, depinde de firea observatorului, aceeaşi presă a ajuns la concluzia că Adrian Năstase nu prea are ce să le facă baronilor locali. Dar este premierul într-adevăr depăşit de situaţie? A avut săptămîna trecută o remarcă ce a scăpat puţin comentată: Oprişan este popular în Vrancea. De fapt, aici este cheia întregii probleme. Nicolae Mischie este convins că gorjenii îl iubesc, că îi recunosc meritele, numai ziariştii sînt nemulţumiţi. Este atît de convins de iubirea conjudeţenilor încît nu ar fi de mirare să aibă dreptate. Marian Oprişan a pus la punct un adevărat mecanism care organizează festivaluri şi baluri populare unde oamenii află, la un mic şi o bere, ce lucruri bune face pentru ei domnul preşedinte al Consiliului Judeţean. Dumitru Sechelariu şi-a invitat la petrecerea de ziua lui tot oraşul, cu mic cu mare, iar oamenii întrebaţi de reporteri păreau mulţumiţi şi aşteptau ziua sfîntului Dumitru, poate le mai pică ceva. La rîndul său, nou promovatul în rîndurile baronilor locali, Teodor Niţulescu, este răsfăţatul galeriei locale. Pentru că sprijină fotbalul local, suporterii au scris mare pe un cearceaf: „Niţulescu pentru noi / Este Berlusconi doi“.

Desigur, nu sînt persoane frecventabile, nişte agramaţi ieşiţi din hăţişurile politicii: Presa centrală îi critică vehement, intelectualii îi disprețuiesc cu superioritate, pentru miniştri sînt un fel de rude de la ţară cu care s-ar face de rîs la Bruxelles. Dar dacă oamenii îi iubesc? Sechelariu a fost mai întîi un primar independent. A contat faptul că patronul Sechelariu a vîndut echipa de fotbal tocmai primăriei condusă de Sechelariu? Nu prea, a fost reales şi a devenit lider local al PSD, iar oamenii sînt fericiţi că Bacăul are echipă în divizia A, mai ales că primarul s-a jurat pe toţi dumnezeii că nu mai face blaturi. Contează pentru vrînceni că festivalul e făcut pe bani extorcaţi de la oamenii de afaceri? Dar pentru gorjeni că reşedinţa lui Mischie a fost construită cu bani Phare şi judeţul riscă să nu mai primească fonduri? Bineînţeles, intelectualii locali sînt indignaţi şi oripilaţi, dar ei oricum nu votau cu PSD. Nu există un *common sense* care să îi judece pe aceşti oameni, justiţia cu atît mai puţin, iar averea le permite să cumpere simpatia poporului. Schema este clasică, au descoperit-o chiar romanii şi, cu toate diatribele unor Cato cel Bătrîn sau Cicero, poporul gusta atunci circul şi savurează acum fotbalul.

Ar putea Adrian Năstase să renunţe la baronii locali? Personal, sînt convins că da. Puterea sa în partid nu este contestată momentan, iar Ion Iliescu oricum nu s-ar opune la „mazilirea“ acestora. Miniştrii încă nu au obosit să spună: „Domnul Năstase ne-a spus“, „Aşa cum ne-a indicat domnul Năstase“. Puterea premierului în partid e intactă, are la dispoziţie tot aparatul de stat şi toate beneficiile puterii. Cu alte cuvinte are şi biciul, şi zăhărelul. Reţelele de obedienţă locale dezvoltate de „mandarinii“ judeţeni se pot prăbuşi imediat dacă „împăratul“ ordonă. Ar putea. Dar de ce să o facă? Democraţia de tip sudamerican e foarte comodă pentru cei aflaţi la putere. Se bazează pe sărăcie, pe mase amăgite la care populismul are priză şi pe corupţie. Partidul Revoluţionar Instituţional a domnit în Mexic aproape 70 de ani. E adevărat, şi Partidul Social-Democrat a condus Suedia 70 de ani. Dar nu e acelaşi lucru. Direcţia spre care ne îndreptăm e clară. Iar dacă poporului îi place...

▲

Pe 11 octombrie va apărea numărul ***500*** *al* Dilemei. *Cu acest prilej, le propunem cititorilor noştri o întrebare:*

Vă mai place ceva pe lumea asta?

Aşteptăm răspunsurile pînă la data de 27 septembrie. Să nu ne spuneţi că vă place (doar) Dilema...

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Democrația perenității

În democrația autentică deținătorii pozițiilor-cheie se schimbă, în democrațiile simulate ei par fixați pentru eternitate. Prima este o democrație a alternanței, ultima o democrație a perenității și deci o pretinsă democrație. Unde se situează, sub acest aspect, democrația tranziției? Răspunsul ar putea fi abordat pornind de la un caz recent, o întîmplare prea puțin remarcabilă spre a fi numită eveniment: alegerile prezidențiale ținute de UCIN – Uniunea Cineaștilor. Poanta episodului: adunarea și-a ales pentru a treia oară același președinte. Trecut binișor peste 80 de ani, el se avîntă cu elan spre exercitarea noului mandat. Ispitele perenității persistă după lunga lor preponderență istorică.

Tehnica înlocuirii alegerilor prin realegeri a constituit temelia ordinii politice staliniste. Rostul ei era acela de a asigura legitimitatea unui regim de putere absolută. Personajul învestit cu asemenea puteri nu avea de către cine să fie numit, ca atare lui nu îi rămînea decît să se lase ales și mereu reales. Excluzînd competiția, alegerea dictatorului excludea alternanța. Ea avea funcția de a reproduce perenitatea cu ajutorul unui procedeu care întruchipează negarea ei. Procedeul era împiedicat să producă acest efect, adevărata lui menire fiind să confere numirilor impuse de sus înfățișarea unor opțiuni populare. Îndărătul tuturor rangurilor elective se aflau, sub dictatură, alegerile simulate.

Spre o revenire la sistemul perenității par să vehiculeze și numeroasele alegeri convertite în realegeri, încurajate de tranziție. Ca și cetățenii Clujului, care aleg pentru a treia oară același intempestiv primar, președinții principalelor echipe de fotbal, negociatori de blaturi, nu se satură realegîndu-l ca președinte al Ligii fotbaliștilor profesioniști pe același cooperant senator peremist; membrii Academiei își realeg pentru a treia oară același președinte și însuși alesul națiunii în fruntea statului, inepuizabil septuagenar, este pe cale să-și încheie cariera odată cu cel de al treilea mandat – momente din care nu pot lipsi anumite confederații sindicale naționale, ai căror președinți par unși cu harul inamovibilității.

Similitudinea comportamentelor nu se poate explica numai prin eventualele asemănări dintre persoane ori comunități. Nici președintele țării, nici președintele Ligii fotbaliștilor nu sînt indivizi foarte asemănători și nici comunitatea membrilor UCIN nu este leită celei a membrilor Academiei. Congruentă pare a fi înclinația tot mai multor – și mai diverse – comunități de a se transforma în enclave închise, izolate de restul societății. Efectul social al perenității nu este solidarizarea, ci dezagregarea.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Un caz italian

„Citiți cărți, citiți și iarăși citiți, în loc să vă uitați la toate prostiile de la televizor". Acest îndemn îi aparține doamnei Franca Ciampi, soția președintelui Italiei, și a fost rostit în noiembrie 2001. De atunci, a stîrnit multe dezbateri, nu numai pentru că e destul de neobișnuit ca prima doamnă a Italiei să ia poziții publice (mai ales atît de ferme), dar și pentru că tema *„TV-spazzatura"* (= TV-gunoi) este, și acolo, de o mare și permanentă actualitate. Recent, un număr al săptămînalului economic *Il Mondo* (26 iulie) dedică un dosar chestiunii, pornind – iarăși – chiar de la cuvintele doamnei Ciampi. „De ce televiziunea asta îți face silă?" – se intitulează grupajul, iar răspunsul pare simplu: din cauza intereselor economice. Dincolo de autoritatea morală și intelectuală a soției președintelui (și trebuie spus că Președintele Italiei, Carlo Azeglio Ciampi, și soția sa se bucură într-adevăr de un mare respect în Peninsulă), chiar lucrătorii din branșă își pun problema relației dintre calitatea programelor, încasările din publicitate și gusturile publicului. „Sezonul vacilor de muls – scrie *Il Mondo* – s-a întrerupt brusc în vara anului 2000. S-a făcut simțit declinul investițiilor în publicitate pe plan mondial. De la cifra record de 310 miliarde de dolari s-a trecut la 281 de miliarde în 2001. După Ac Nielsen, în Italia consumul de publicitate a scăzut de la 7,15 miliarde de euro în 2000 la 6,88 miliarde în 2001". În 2002, primul trimestru a fost „de coșmar", iar tendința de scădere continuă. Acesta este, după *Il Mondo*, adevăratul semnal de alarmă, și nu dezbaterile intelectuale despre calitatea programelor: pentru că banii din publicitate sînt mai puțini, iar numărul de posturi TV același, concurența are loc pentru atragerea unui public cît mai numeros (= cît mai puțin pretențios), cu costuri de producție mai mici. Rezultatul? Programe mai proaste, cu divertisment ieftin, cu comici „populari" care fac glumițe pe teme sexuale etc., eliminînd din grilă știrile și dezbaterile serioase, emisiunile științifice și culturale, filmele de calitate, documentarele.

Dar aplicarea acestui mecanism care pune în centru banii nu reușește să explice pînă la capăt de ce scade calitatea programelor, pentru că există – ca întotdeauna – excepții: programe bune care reușesc să aibă și audiență. De exemplu, „Quark", o emisiune de popularizare a științelor (cu subiecte diverse, de la arheologie la explorarea Cosmosului și de la computere la biologie) realizată de Piero Angela, programată săptămînal în *prime time* pe Raiuno, „se bate" în audiență cu orice program de divertisment ori cu filmele „de acțiune". Și atunci, cine e de vină? „Lipsa de creativitate", crede Bruno Vespa, realizator al unui talk-show politic. „Oamenii din industria publicității", crede Aldo Grasso, cronicar TV la *Corriere della Sera*, „pentru că au făcut greșeala de a permite ca Auditel („măsurătorul" de audiențe, notă M.V.) să devină canon estetic". „Masificarea publicului", afirmă unii. „Posturile *pay TV*", consideră alții. „Sînt prea multe canale generaliste, șapte plus două muzicale", se mai spune, iar de posturile generaliste sînt interesate companiile care fac reclamă la produse de larg consum (detergenți, cosmetice, alimente, electrocasnice), prin urmare și programele se pliază pe ideea de consum de masă. Etc., etc. Pînă la urmă, indiferent în ce proporție se împarte vinovăția între pretențiile firmelor care își fac reclamă, incompetența/lenea realizatorilor și gusturile publicului, calitatea programelor ține de nivelul general de educație, iar realizatorul Piero Angela pune punctul pe i, bazîndu-se pe realități incontestabile: „Orice discuție despre rolul educativ și cultural al televiziunii trebuie să plece de la o realitate dramatică: conform recensămîntului din 1991, jumătate din populația italiană are un nivel de instrucție de maximum cinci clase elementare". În asemenea condiții, dilema celor care lucrează în televiziune se poate exprima destul de simplu: să se adapteze la gusturile publicului puțin instruit (și în acest fel să încaseze bani buni din publicitate) sau să încerce să-și educe publicul, puțin cîte puțin, ridicîndu-l spre alt nivel de înțelegere? Se poate face o combinație onorabilă între cele două variante, punînd la contribuție creativitatea și inteligența?

Sînt tentat să observ tot felul de asemănări între „cazul italian" și situația din țărișoara noastră, dar întrucît ele sînt absolut evidente, prefer să consemnez o diferență: în timp ce acolo problemele se *dezbat* cu participarea tuturor (intelectuali, oameni din publicitate, realizatori, politicieni etc.), pentru a stabili măcar ce se poate și ce nu se poate face, la noi se înregistrează doar oarece lamentări ori proteste, eventual ceva mustrări din partea CNA. Și caravana trece...

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

O boală gravă

Despre apariția în Uniunea Sovietică a unei noi boli mintale a început să se vorbească în anii '70. Numită cînd „delir reformist", cînd „schizofrenie politică", boala se caracteriza prin *sindromul opozantului,* cu manifestări extrem de grave, cum ar fi punerea sub semnul întrebării a justeței politicii partidului ori semnalarea abuzurilor comise de putere. Printre cazurile celebre de bolnavi irecuperabili, internați ani mulți în spitale psihiatrice: Natalia Gorbanevskaia, ce făcuse parte din micul grup de persoane care demonstraseră în Piața Roșie, în august 1968, protestînd împotriva intrării trupelor Pactului de la Varșovia în Cehoslovacia, și generalul Piotr Grigorenko, militant pentru drepturile tătarilor din Crimeea. Boala era, după toate aparențele, contagioasă, întrucît cazurile s-au înmulțit, nu doar în URSS ci și în țările zise de democrație populară. Simptomele erau aceleași, la fel și tratamentul. Dezvăluirea acestor practici nu a afectat, pare-se, situația medicilor specializați în „schizofrenie politică": Tamara Petcernikova, doctorița care a „tratat-o" pe Natalia Gorbanevskaia, continuă să profeseze la trist faimosul Institut Serbski din Moscova.

Mai mult, boala este încă și astăzi recunoscută oficial în China, așa cum rezultă din niște extraordinare documente reunite de Human Rights Watch și din care ziarul *Le Monde* a publicat recent cîteva fragmente. Astfel, un manual din 1983 a rămas în vigoare, cu singura deosebire că eticheta de „contrarevoluționar" a fost înlocuită cu formulele „activitate subversivă" și „atingerea securității statului". Manualul definea limpede comportamentul bolnavilor mintal: ei distribuie manifeste în plină zi sau țin discursuri postîndu-se într-o intersecție ori pe o mare arteră; prinși asupra faptului, își recunosc vina cu toată sinceritatea, fără rezerve, fără scrupule și regrete. În 1994, un psihiatru reputat, Long Qingchun, a reluat chestiunea aducînd subtile nuanțări și stabilind o oportună distincție între „simplii paranoici" și „maniacii politici". Paranoicii, scrie eminentul medic, „îndeobște cunoscuți sub porecla de «nebuni după hîrtoage», se manifestă prin pierderea rațiunii în materie de teorie politică. Oricare ar fi problema politică, ei nu se încred decît în propria lor judecată. Chiar dacă pot să se concentreze asupra cutărui sau cutărui aspect al problemei, în ansamblu se dovedesc suspecți din punct de vedere politic. Apare o contradicție între teorie și poziția lor: ei se opun liniei și concepției politice generale, dar se reclamă de la marxism-leninism și de la materialism. Disidenții, în schimb, (...) nu-și exprimă o opinie politică decît asupra unor chestiuni precise, fără să formuleze o respingere globală".

Diferențele de comportament îngăduie stabilirea unei tipologii: „Un paranoic va profita de orice prilej pentru a-și promova punctele de vedere, indiferent de moment, de loc, de interlocutor. Un disident politic va alege momentul, locul și interlocutorul, el nu se va exprima în fața primului venit". Din experiența clinică, merge mai departe doctorul Long Quingchun, rezultă că maniacul politic se exteriorizează în două ipostaze, denumite *procesomania* – unde predomină delirul de persecuție – și *politicomania,* unde primează delirul politic. În această din urmă formă, maniacii sînt obsedația de politica statului, de linia stabilită de către partid și guvern. Ei se apucă să facă fel de fel de studii și cercetări, să avanseze teorii originale, scoase din mintea lor (bolnavă, se subînțelege). După care încearcă să le popularizeze, prin toate mijloacele imaginabile și inimaginabile, încălcînd legile și ajungînd, fatalmente, în fața justiției.

Ni se prezintă și un caz concret, ce arată la ce consecințe teribile poate duce boala dacă, bineînțeles, nu e tratată la timp. E vorba de o persoană de vîrstă medie care a început să se preocupe de „umanismul modern" și a demisionat de la serviciu. Își petrecea tot timpul închis în casă, scriind texte lungi, mii de cuvinte, pe care le trimitea Academiei de Științe și redacțiilor unor ziare și reviste. După ce toate aceste tentative au eșuat (academicienii și redactorii-șefi fiind sănătoși din punct de vedere politic), a intrat în contact cu cetățeni străini și le-a cerut să-i publice articolele peste hotare, „ceea ce a provocat numeroase și mari dezordini". În fine, maniacul politic, ajuns în ultimul grad al bolii, a mers pînă la a distribui tracturi în locuri publice sau „la a afișa manifeste SEMNATE CU NUMELE LUI ADEVĂRAT".

Absolut îngrozitor. Hotărît lucru, doctorul Long a avut a face aici cu un caz disperat, fără nici o șansă de vindecare.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Alte lecturi ale verii

Specialiştii ar trebui să studieze cu atenţie un fenomen cognitiv interesant: imposibilitatea aflării adevărului prin politică sau, într-o formulare afirmativă, ratarea adevărului ca fatalitate a oricărui demers politic. Cînd vine vorba de jocul din jurul puterii, fie că el se petrece în chip democratic, fie totalitar, camuflarea adevărului aparţine jocului cu forţa unei necesităţi. În politică, sînt două feluri de a naviga etern pe lîngă adevăr: primul este cel „de bună credinţă", cînd minciuna vine pur şi simplu din subiectivitate, din loialitate sau din convingeri, căci politica înseamnă partizanat şi angajament şi se manifestă, mai ales, prin exagerare şi minimalizare; al doilea este cel „de rea credinţă", cînd minciuna este cultivată anume, cînd dezinformările şi diversiunile fac parte integrantă din strategia de manifestare publică a omului politic, cînd dedublarea şi ipocrizia ajung să fie deprinderi. În politică, nimeni nu operează niciodată cu adevărul, ci cu aparenţele realităţii înşelătoare, cu umbrele conjuncturale, cu fantasme. Discursul politic este o speculaţie asupra aspiraţiilor şi niciodată o analiză critică a realităţii. Contemplarea filosofică, despre care Hegel spune că are drept scop „eliminarea accidentalului", este complet necunoscută omului politic.

Mă grăbesc să adaug că politica nu e necesarmente ceva murdar, corupt şi morlamente periculos. Există ratări ale adevărului care nu sînt, neapărat, suspecte din punct de vedere moral. E bine, doar, să ai o anume rezervă interioară în faţa oamenilor care în politică se simt ca peştele-n apă. Personal, cînd vine vorba despre politică, mai mult decît în orice alt domeniu, prefer greu adaptabilii persistenţi, adică pe aceia care îşi pun zilnic întrebarea „ce caut eu aici?" şi rămîn să-şi facă treaba.

● După Camus, a te opune nedreptăţii este o acţiune în scopul prezervării integrităţii mentale. După teoreticienii nesupunerii civice, a nu te supune nedreptăţii este un act de conştiinţă (căci atît aprecierea unei reguli ca fiind nedreaptă, cît şi decizia de nesupunere se iau *in foro conscientiae*). Ca şi revolta camusiană care are aparenţa unei negări („omul revoltat este cel care spune *nu*") dar, de fapt, subîntinde o afirmaţie, nesupunerea civică nu are nimic de-a face cu nihilismul ori cu anarhismul ci, mai degrabă, afirmă ceva cu forţa unei negaţii distrugătoare. Juridic, nesupunerea civică este opţiunea pentru spiritul legii în dauna literei legii, ceea ce presupune că există un divorţ evident între cele două. Politic, nesupunerea civică este încercarea de readucere brutală a raporturilor de autoritate/solidaritate la termenii *contractului originar*. După Hannah Arendt, în teoria secolului al XVII-lea, „contractul social" avea trei înţelesuri: primul este legămîntul biblic, încheiat între un întreg popor şi Dumnezeul său, al doilea este cel al relaţiei dintre individ şi autoritate prin care primul cedează propriile drepturi şi libertăţi în schimbul securităţii sale (Hobbes) şi al treilea este cel al „alianţei" dintre indivizi care stabilesc între ei reguli bazate pe reciprocitate şi apoi cad de acord asupra alegerii unei guvernări (Locke). În funcţie de opţiuni şi credinţe, apărătorii teoriei contractului social cred cel puţin în unul din aceste contracte sau, în orice caz, subsumează două dintre ele unuia care are rol fondator. În evoluţia lumii, aceste „contracte originare" s-au dezvoltat baroc atît în conţinutul lor, cît şi în spiritul lor. Unele conştiinţe simt, în anumite situaţii, că dezvoltările moderne/post-moderne ale contractului originar în care cred sînt îndepărtări dacă nu chiar trădări ale versiunii originare. În asemenea cazuri, nesupunerea civică apare drept soluţie. Iată cum, oamenii care apelează la nesupunere civică nu sînt neapărat liberali (în sens american) sau ultraprogresişti, ci sînt conservatori şi, la limită, „reacţionari".

● Violenţa, deşi justificabilă uneori şi explicabilă cel mai adesea, rămîne inacceptabilă. Războiul – forma supremă a violenţei – poate rezolva multe probleme care au rămas fără soluţie; el are, deci, o anumită utilitate. Pe urmele deja clasicului Clausewitz, sînt mulţi cei care văd azi în război o continuare şi nicidecum o ruptură a demersului politic (greşesc cei care cultivă dihotomia război-soluţie politică, căci războiul însuşi e o soluţie politică). Însă, violenţa rămîne, totuşi, de neacceptat. Ca semnificaţie, violenţa vine să spulbere orice dubiu şi orice şansă de relativizare. Cînd apare violenţa, înseamnă că există un raport de opoziţie netă; violenţa e un indicator fără greş al ireconciliabilului. Într-o lume în care cu greu îţi mai poţi da seama despre adevăratele convingeri ale fiecăruia, iată un criteriu infailibil. În acest sens, războiul este principalul inamic al relativismului. Totuşi, violenţa rămîne inacceptabilă.

Nici măcar revoluţia (tot un fel de război), ea însăşi purtătoare de violenţă, nu a reuşit să reabiliteze violenţa, cu toate înălţimile idealurilor şi eroismelor ei. Mitul revoluţiei nu a putut reabilita coşmarul violenţei. Omului îi e, fundamental, frică de violenţă şi de aici pleacă totul.

Aceste note au fost făcute la lectura cărţii *„Crizele republicii"* de Hannah Arendt.

▲

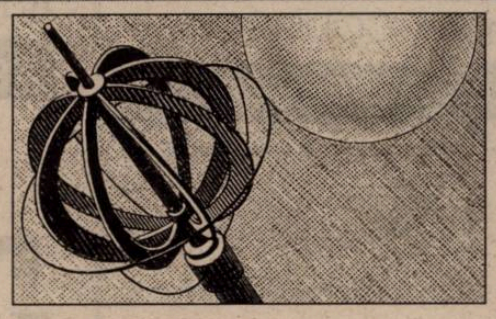

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

O întrecere iraţională

Elsinore, loc celebru unde şi-a formulat interogaţiile fundamentale tristul prinţ al Danemarcei, a fost, la sfîrşitul săptămînii trecute, spaţiul concordiei europene: cei 15 miniştri de Externe ai Uniunii Europene au afirmat decis că nu sînt de acord ca SUA să lovească preventiv şi unilateral Irakul cu scopul înlăturării lui Saddam Hussein de la putere. S-a găsit astfel un numitor comun pentru poziţia Germaniei şi Franţei, care refuză alianţa cu Washingtonul în această problemă, şi cea a Marii Britanii şi a Italiei, unde conducătorii politici îi ţin hangul lui Bush jr., dar opinia publică din ţările lor este extrem de reticentă în perspectiva angajării.

Bănuiala că liderul irakian este pe punctul de a intra în posesia unor arme de distrugere în masă, cu care ar putea ameninţa securitatea Statelor Unite şi a omenirii, este plauzibilă, dar nu e dovedită. La fel, nu s-a putut dovedi vreo legătură dintre regimul laic al lui Saddam şi luptătorii islamici din Al Qaeda lui Osama bin Laden. În '91, prin invadarea Kuweitului, Irakul încălcase legea internaţională. Acum nu s-a petrecut nimic asemănător, dar dacă Saddam va lansa un atac cu arme moderne de distrugere, orice răspuns va fi tardiv. Aliaţii europeni ai Statelor Unite nu cred în această ameninţare sau nu cred că ea îi priveşte direct. Cei 15 cer ca Irakul să accepte reîntoarcerea inspectorilor ONU, conform rezoluţiilor Consiliului de Securitate din 1991: acces nelimitat pentru ca să se poată verifica dacă se construiesc sau nu arme nucleare, chimice sau bacteriologice. Prezent la Johannesburg, viceprim ministrul Irakului, Tarik Aziz, a declarat că acceptă, în anumite condiţii, această cerinţă. De data asta lumea arabă s-a pronunţat fără nici un echivoc: nici Egiptul, nici Arabia Saudită, nici Iordania nu vor participa la o eventuală coaliţie. Aliatul tradiţional din zonă al americanilor, Israelul, este destul de reticent: în eventualitatea unei lovituri militare a SUA, pînă să atace oraşele de peste ocean, Saddam Hussein va lovi în duşmanul tuturor arabilor din apropiere. Rusia a anunţat că se va opune prin veto unei noi rezoluţii anti-irakiene a Consiliului de Securitate.

Intervenţia militară nu este susţinută unanim nici la Washington. Presa americană prezintă declaraţiile liderilor celor două tabere şi analizează argumentele lor: „uliii", partizanii acţiunii, sînt reprezentaţi de vicepreşedintele Dick Cheney („revenirea inspectorilor nu ne dă nici o certitudine cu privire la respectarea rezoluţiilor ONU. Dimpotrivă, se poate crea falsa impresie că Hussein s-a retras cuminte în cutiuţa lui") şi de Donald Rumsfeld, secretarul pentru Apărare („trebuie să luăm decizia corectă şi să facem ceea ce este corect, chiar dacă la început sîntem singuri şi nu ne susţine nimeni"); „porumbeii" îl au de partea lor pe Colin Powell, secretar de Stat: şi el cere revenirea inspectorilor, deşi face imediat observaţia că rezultatele misiunii lor nu pot induce siguranţa absolută cu privire la arsenalul şi intenţiile omului forte de la Bagdad. Pentru prudenţă pledează şi „foştii": Henry Kissinger, fost secretar de stat, Zbigniew Brzezinski şi Brent Scowcroft (ambii foşti consilieri pentru Securitatea naţională), Wesley Clark, fost comandant-şef al trupelor NATO. Prezenţa pe această lungă listă a unor oameni care au fost alături de Bush în conflictul din '91 ar părea că înlătură presupunerea că fiul doreşte să încheie ceea ce a început tatăl.

Declaraţia lui Bush jr. că pentru declanşarea acţiunii se poate lipsi şi de aprobarea Congresului pare să indice că nu sîntem martorii unui sfîrşit, ci ai unui început: preşedintele Statelor Unite doreşte un rol nou, acasă şi în lume. El vrea să acţioneze conform propriilor raţionamente, fără să aştepte aprobarea unora şi a altora. E absurd să se aplice o grilă raţională unui şef de stat cum este Saddam, iar o lovitură preventivă poate preveni o catastrofă mondială, susţine el, şi e de datoria celei mai puternice ţări din lume să acţioneze. Cît timp se vorbeşte numai, e bine. E iraţional să încerci să depăşeşti un lider ca Saddam pe latura lui invincibilă: nebunii autentici sînt întotdeauna mai reuşiţi şi mai eficienţi decît cei care se prefac.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Am fost. M-am cazat. M-am întors.

– sau de ce oamenii de ştiinţă americani au renunţat să pătrundă înţelesul vacanţelor –

M-am întrebat mereu ce-i face pe oameni să-şi ia concediu. Veţi spune că-mi pierd vremea: e clar că oamenii se opresc din muncă pentru a se odihni. La prima vedere, pare o explicaţie de bun-simţ, însă ea nu se potriveşte cu experienţa celor mai mulţi dintre vilegiaturişti, care se întorc acasă mai obosiţi decît au plecat... O altă ipoteză, aceea a îndeplinirii unui rit, pare să stea mai bine în picioare, cu toate că nici una dintre marile religii n-a reuşit să înglobeze acest fenomen modern şi să-i dea o explicaţie canonică, după modelul *„fericiţi cei săraci cu duhul, două săptămîni pe an..."*

Nu ştiu care e părerea dumneavoastră (aştept *feed-back* pe mail), însă eu am primit răspunsul chiar în acest sezon. N-a fost chiar o iluminare, pentru că explicaţia e mai degrabă întunecată. Fiţi pregătiţi: *vacanţa serveşte la disiparea urii faţă de semeni*. Răspunsul acesta explică, aş zice, inclusiv dezinteresul oamenilor de ştiinţă americani, care, evident, nu puteau să rişte un asemenea diagnostic *politically incorrect*. Se ştie, ura faţă de ceilalţi nu există în mod natural în om, ea e produsul unor prejudecăţi istorice şi va dispărea în următoarea sută de ani, cu atît mai repede cu cît vorbim mai puţin despre ea.

Dar să vă spun cum s-a întîmplat descoperirea. Cu observaţia că, la fel ca toate revelaţiile ştiinţifice, ea ar fi fost imposibilă fără ajutorul recuzitei. Scena nu e cada de baie şi nici vreo plantaţie de meri, ci, aşa cum e firesc în vacanţă, balconul hotelului. Unde, în ţipetele vecinilor şi urletele copiilor care băteau mingea pe maidanul din faţa stabilimentului, am început să mă întreb care e diferenţa între hotel şi vilă. Fireşte, hotelul e o experienţă mai degrabă impersonală. Sute de oameni între care n-ai timp să înveţi să recunoşti pe nici unul. Camere identice, meniuri la fel, nici un lift de protocol... Ce mai, două săptămîni nu la mare sau la munte, ci într-un soi de *falanster de vacanţă* care te scuteşte nu numai de competiţia socială, ci şi de identificarea clară a celui de lîngă tine. Care, chiar dacă urlă la nevastă spre miezul nopţii sau fumează jumătate de pachet la masa vecină, rămîne, totuşi, un anonim, pe care n-ai timp nici măcar să începi să-l deteşti. Necum să afli dacă are maşină mai scumpă...

Spre deosebire de hotel, care te scapă de ura faţă de semen ascunzîndu-l într-o mulţime amorfă, vila îi dă o faţă. Ai timp să-l cunoşti, iar cîteodată chiar să faci conversaţie cu el (dacă dumneavoastră ştiţi vreun chin mai mare în vacanţă decît ăsta, aştept propuneri...). Cînd e gălăgie, ştii precis că el face zgomot. Cînd ascultă muzică, e precis melodia pe care o urăşti. Şi, bineînţeles, asta se întîmplă fix în momentul în care te pregăteşti să tragi un pui de somn de după-amiază. Exact ca la birou, la vilă ai o ţintă precisă şi un competitor cunoscut pentru *teritoriul tău*. Vacanţa aceasta e deci pentru oamenii tari, care preferă să nu ia o pauză în războiul pentru hegemonie socială, de frică să nu rămînă în urmă.

Peste toate, există şi varianta închirierii unei vile întregi. Aici, teoria mea stă în picioare cel mai bine: oamenii care au banii pentru un asemenea concediu sînt de obicei învingătorii în lupta de gherilă urbană pentru contracte, procente şi clienţi. Ei au nevoie de o revizie la rezervorul cu încrîncenare şi asta presupune golirea lui. Altfel spus, cele două săptămîni în care aceşti turişti nu văd pe nimeni sînt esenţiale pentru ca tăişul iataganului să se refacă. După care execuţiile pot reîncepe, şedinţă după şedinţă.

Sigur, teoria aceasta a concediului rămîne să fie verificată de sociologi. Pentru asta e nevoie de un lot martor care să stea acasă şi de o populaţie de turişti atent selectată după criterii ştiinţifice. Toate astea nu numai că cer bani, dar mai trebuie făcute şi-n vacanţă, cînd chiar că nu mai găseşti pe nimeni cu chef de cercetare ...

Probabil că tot fuziunea nucleară controlată e mai aproape.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

11/9

pentru Allen Ginsberg

11/9, de abia îmi mai aduc aminte de tine, prea te-au îngropat în zgomot!

11/9, am plîns cînd te-am văzut prima oară, la televizor! Am plîns pentru New York, pentru morţi, pentru noi toţi, pentru mine însumi, pentru lume!

11/9, am fost sigur că lumea se va fi schimbat pentru eternitate, din cauza băieţilor răi care au vrut să vadă America moartă & ne urau pentru că ascultam rock'n'roll şi pentru că nu ne ascundeam obrazul sub fustiţe mini!

11/9, am chiuit de bucurie cînd avioanele noastre de luptă au sfîşiat cerul Afganistanului, pîrjolind peşterile în care duşmanul se ascunsese, animal în vizuină & m-am minunat de bombele noastre de mare precizie încercînd să nu văd imprecizia lor criminală, cînd şi cînd!

11/9, am privit încremenit Fox News şi CNN cînd chipurile schimonosite ale Războiului Rece au început să se iţească tîrîş din beciurile cu mucigai ale istoriei şi, mijindu-şi ochii neobişnuiţi cu lumina, să dea mugur doctrinelor Războiului Total!

11/9, a început să-mi pară rău pentru tine cînd generali, amirali, spioni, nebuni şi şarlatani ieşiţi la pensie şi-au scos săbiile de la naftalină şi au sărit în apărarea ta! Cîte bărbii duble! Cîţi ochi lăcrimoşi! Cîte rînjete pline de dinţi şi tunsori soldăţeşti! L-au adus chiar şi pe Ollie North din dizgraţia lui penală ca să-ţi ia apărarea cu aerul lui de tinerel care calcă în picioare Constituţia!

11/9, m-am simţit jenat pentru tine cînd stîngiştii te-au înghiontit din partea cealaltă cu fălcile lor pline de vinovăţie scrîşnind „V-am spus noi!" şi cu eternele lor scuze pentru exotismele ruinate ale lumii ale căror cazne le trăiesc în bucătăriile lor făţuite cu marmură printre dispute legate de ce vin se serveşte la orezul sălbatic! Şi iară am plîns pentru tine cînd profesori brînziţi care au ratat colapsul fascismului comunist în 1989 s-au aruncat asupra ta precum lupii în turbare conduşi de Naom Chomsky ai cărui dinţi şi-au lăsat urmele pe tot kilometrul zero al vieţii academice din America!

11/9, tu i-ai salvat pe paranoici de autocanibalism!

11/9, ai fost o mană cerească pentru publicitate, editorialişti şi producătorii de steaguri şi te-au vîndut alături de maşini şi pizza şi te-au secătuit de puterea ta primordială chiar atunci cînd se prefăceau că te jelesc! Avans zero pînă în Ziua de Apoi!

11/9, dar ceresc ai fost pentru poetaştrii care şedeau la porţi plîngînd şi jeluindu-se chiar înainte ca turnurile să se prăbuşească!

11/9, morţii tăi şi eroii tăi zac sub un strat gros de cenuşă & lăcomie & republica îţi datorează scuze

11/9, închid ochii şi mi te reamintesc în gloria ta sîngeroasă & încă îi mai urăsc pe cei care ne-au făcut asta nouă şi celui mai măreţ dintre oraşele noastre

11/9, de abia îmi mai aduc aminte de tine & îmi pare rău

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Intelectualul român, un victorios

La drept vorbind, încă mai înainte de a duce pînă la capăt prima frază, povestitorul se teme că teza pe care o propune nu va ţine. Că argumentele sînt slabe. Că naivitatea-i e prea mare, izvorîtă din cine ştie ce fantasme. Se teme că optimismul său e nefondat, prizonier definitiv în stratul subţire al aparenţei, incapabil să pătrundă dincolo de coaja lemnoasă a realităţii ce ne supune.

Pentru că ceea ce doream să spun ar fi că intelectualul român este, de zece ani încoace, un victorios.

Nu am spus un om bogat, nici unul foarte băgat în seamă (deşi întrebarea *de ce intelectualii ar trebui băgaţi în seamă* este, de decenii, o interogaţie academică peste tot în lume). Ba unii ar putea spune că este mai sărac, mai neglijat şi mai umilit. Ar putea eventual dovedi că vechiul regim avea mai mare grijă de *cei care băteau palma* decît are democraţia, care-i cam trece cu vederea şi pe cei prieteni, şi pe cei neprieteni. Că faţă de premiile grase pe care le lua Beniuc la începutul anilor '50 (pentru poeme cu temă dată) sau faţă de onorariile serioase pe care le lua pictorul Eugen Palade la începutul anilor '80 (pentru tablouri cu *Nikki Lauda),* recompensele de acum ale artistului sînt minore şi jignitoare. Nu mai vorbesc de tirajul cărţilor sau de cîştigurile pe care un tiraj bun le aducea (Z. Ornea avea nişte amintiri foarte interesante la acest capitol).

Şi totuşi, mai sărac şi mai nebăgat în seamă, intelectualul a cîştigat partida. Iată de ce cred acest lucru.

Spre mijlocul anilor '80, Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu (dacă nu mă înşel, proaspăt întorşi din Germania) au fost chemaţi la Ştefan Andrei. Am auzit versiunea acestei poveşti şi de la o parte, şi de la alta. Cu greu îmi pot imagina gaură (acesta este cuvîntul) mai mare între aşteptările fiecărei părţi: aici intelectualii cu pretenţii de reformatori, acolo demnitarul cu pretenţii de bibliofil. Sper să nu deranjez pe nimeni dacă voi spune că rezultatele întîlnirii au fost nule. Pentru că jocul – chiar de-ar fi fost posibil, oamenii în chestiune fiind inteligenţi, iar pretenţiile lor nu lipsite de temei – avea reguli trucate, şi toţi trei ştiau acest lucru.

Nu vreau să spun că azi falia nu ar exista, între intelectualul generic şi demnitarul generic. Dar fapt este că, în haosul acestor succesive şi foarte recente schimbări la faţă ale României (şi minte, în opinia mea, cine spune că în România nu s-au schimbat multe), destule dintre temele pledoariilor intelectuale de-acum un deceniu şi ceva, oricît de naive ar fi părut ele odată, au devenit bun comun. Bibliotecile încă mai păstrează colecţiile ziarelor centrale din 1990; şi semnatarii de atunci le-ar reciti azi cu o anumită jenă, din motive pe care nu le mai numesc. În acel moment, nişte intelectuali aerieni, nebărbieriţi sau, din contră, cu aere de *dandy* osteniţi (nu-mi pot permite să amintesc clişeele despre *ele*, intelectualele) vorbeau despre democraţie, toleranţă, reformă, pluralism şi integrare în Europa. Azi nu mai este *media* serioasă care să nu repete acelaşi refren. Desigur, puteţi spune că nu o face din convingere, ci din oportunism etc. Dar eu cred că, pînă la probarea acestei presupuneri, singurul lucru cert este că refrenul merge. Desigur, se pot face ironii o mie pe seama noilor generaţii de condeieri. Dar fapt e că poţi citi cîte o bijuterie de articol scris de vreun june în *Pro Sport* şi cîte un articol bine scris, de vreo domnişoară, pînă şi în *Libertatea*. Se pot face ironii, la rigoare, şi pe seama noilor veniţi în categoria liderilor de opinie; dar, fără voia cuiva anume, steaua lui Ion Cristoiu *(guru*-ul otova al primilor ani '90) a apus, în timp ce atunci cînd un economist de generaţie recentă precum Ionuţ Popescu îţi explică ceva s-ar putea chiar să înţelegi.

Problema României, general vorbind, nu este direcţia schimbării – care deja nu mai depinde de ea –, ci viteza. La un deceniu distanţă de momentul zero, intelectualul român poate a pierdut multe, dar nu şi partida sa socială. Va mai trece timp pînă ce aceste schimbări vor fi judecate la justa lor măsură. Pînă atunci, n-ar strica o măsură măcar în lamentaţiile noastre.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Cînd ai totul deodată

Îmi pare să aibă dreptate unul dintre ciracii lu Freud care spunea undeva, într-un op analitic, că obstacolul şi obstacularea fac bine sex appealului societal, că mai abitir se manifestă dorinţele cele pătimaşe în momentul cînd între ele şi obiectul spre care poftesc se interpun tot felul de piedici. În veacul luminilor, în vremea romanticilor, cutare dezgolire a gleznei piciorului, cutare arătare a sînului prin despicătura decolteului puteau provoca în privitori aţîţări mai mari decît toate nudităţile în act, aşa cum se arată ele privirii indiferente a navigatorilor pe site-urile nightsurf din regiunile porno ale internetului. Referitor la treaba asta se potrivesc vorbele fie iertatului nostru vecin de acasă de la părinţii mei, bătrînul spre veşnică pomenire, nonagenarul şi baciul cel mai cel de pe uliţa Economilor căruia i se spunea uica Todor Americanu, întrucît fusese în vremuri interbelice, în America prohibiţiei şi a lui Al Capone. Moş Americanu, care stătea pe bancă pe uliţa Economilor, zicea aşa „cine nu are, vrea să aibă, care are, vrea să aibă mai mult, aşa că nimeni nu-i sătul". Pe urmă, altă dată zicea aşa: „e bine dacă nu ai şi vrei să ai, e bine dacă ai şi vrei mai mult, numa' că cel mai rău e cînd eşti atîta de prăpădit (adică sărac, n.n.) încît nu-ţi mai trebe nimic, ca şi ăia care au atîta încît şi lor nu le mai trebe nimic".

Cînd spunea cele ce le spunea ridica un deget noduros spre luare aminte. Mă uitam la degetul lui şi mi se părea asemenea ghearelor cu care găinile se urcau seara în coteţ: dădeau din aripi, în scurtele şi unicele momente de aspiraţii spre poezia zborului care le era lor refuzat din motive pe care nu le-am priceput niciodată, şi se agăţau cu ghearele pe stinghia care i se cuvenea fiecăreia la fel cum ne-am duce noi în pat, fiecare la al lui, şi eu mult mă uitam şi-mi băteam capul să înţeleg cum anume pot ele să stea toată noaptea în acel echilibru precar, asemenea funambulului care, în loc să se mulţumească să traverseze piaţa pe funie, se culcă de-a dreptul pe ea şi doarme aşa toată noaptea. Şi cum spun, moş Americanu' ţinea degetul lui răsucit în aer şi spunea ceva despre cei foarte bogaţi şi foarte săraci cum că ar fi în aceeaşi situaţie.

Acum pot spune că pricep cum e treaba asta. Iată, scrie undeva Fukuyama, că a treia, cel mult a patra generaţie a întemeietorilor marilor firme le pierd din lipsă de interes şi vocaţie: eşuează în artă, în tot felul de bizarerii întrucît s-au născut avuţi şi nu vor mai mult, nu mai au sex appeal economic, privesc banii cu indiferenţa cu care ar privi amorul un eunuc. Aşa şi cu site-urile porno, îţi dau totul deodată, nimic nu ţi se împotriveşte. Iată, îmi aduc aminte cît de aprige victorii, şi cît de muncite, erau, la vreme de liceu, drumurile, asemenea acelora ale alpiniştilor, spre chiloţeii tetra sau spre sutienul cu micile lui chestii care mi se păreau atît de complicate, ale iubitei. Cădeam răpus de osteneală, apoi deodată năvăleam din nou, încruntat şi hotărît asemenea năvălitorilor otomani pe pămînturile patriei. Adăpostit de întunericul cinematografului cîştigam cu greu centrimetri preţioşi în drumul lung pe care degetele le parcurgeau pe sub fusta neagră a uniformei – rar mi-a fost dat să fiu aţiat mai tare de vreun fetish, vorba site-urilor, mai al dracului decît veşmintele acelea moral-pedagogice – şi cum spun, deodată, mi s-a deschis drumul, deodată am putut dobîndi ceea ce doream şi am trecut dincolo de bariera interzisă a chiloţilor. În acel moment în care am avut deodată totul, juisarea s-a metamorfozat într-o mare pată umedă pe care nu o puteam nicidecum masca din cauza pantalonilor strîmţi şi a tricoului scurt. Povestea asta aducea mult cu aceea a lui Marcel Proust căruia i s-a întîmplat acelaşi lucru pe cînd se lupta el în Champs-Elysées, în parc, cu Gilbertine, în timp ce camerista Françoise, menită să-i supravegheze sănătatea delicată, hoinărea anapoda. Eram eu atunci, ca şi marele cetăţean al Combray-ului, asemenea inşilor evocaţi de degetul-gheară al moşului Todor Americanu: amîndoi avuseserăm totul şi nimic în acelaşi timp.

Deosebirea, în ce mă priveşte, faţă de marele meu exemplu, stă în faptul că, odată ieşit din întunericul protector al cinematografului la lumina zilei, cîţiva colegi au observat ceea ce nu trebuia să vadă, şi au început deodată să rîdă nemiloşi; îmi amintesc că i-am privit cu un aer vinovat, înfrînt, în timp ce iubita mă conducea spre casă în felul în care o asistentă medicală îl conduce pe proaspătul operat în salonul care i se cuvine.

▲

Texte şi opinii de: Alina Ioana CIOBĂNEL (etnograf) ● Paul DROGEANU (etnolog) ● Eugen ISTODOR ● Carol POPA (jurnalist) ● Paula POPA (jurnalistă) ● Ioana POPESCU (etnolog) ● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist)

Argument

Ne propunem să urmărim evoluţia mentalităţilor în viaţa rurală românească în paginile Dilemei, *în condiţiile în care dosarul agricol va fi o „piatră de încercare" pentru acceptarea României în Uniunea Europeană.*

Pentru mulţi, veşnicia s-a născut la sat. Oamenii de la ţară sînt consideraţi păstrători ai tradiţiei, un soi de arhetipuri sau referinţe invariabile ale unor vremuri în schimbare. Nu mai vorbesc despre legătura aproape sacră cu pămîntul, pentru care perosnaje asemănătoare lui Ion al lui Rebreanu au fost gata să omoare. Şi îl mai credem încă pe ţăran frate cu codrul, mult mai aproape de ritmurile naturii, pe care, noi, orăşenii, nu le mai putem percepe.

În realitate, toate acestea au rămas doar prejudecăţi. Sau exagerări. Desigur, ţăranul are o altă legătură cu natura, vrînd-nevrînd. Insă satul nu s-a dovedit deloc un bastion conservator al tradiţiilor, ci a fost destul de supus schimbărilor economice şi sociale de după '89. „Capitalismul sălbatic" i-a afectat, poate, mai radical pe locuitorii acestuia şi i-a îndepărtat, pe mulţi, de practicarea ocupaţiei de cînd lumea a ţăranului: pămînturile şi le-au primit, dar accesul la utilaje a rămas o problemă; şi, de asemenea, comercializarea produselor şi profitul, propriu-zis, obţinut. Pe de altă parte, pătrunderea valorilor oraşului, generalizate, printre altele, de televiziunea prin cablu dar şi de migraţia tineretului studios şi ambiţios au făcut ca generaţiile mai tinere de la sate să-şi dorească ce-şi doreşte orice orăşean de tranziţie: o foarte bună situaţie materială şi, cum spunea unul din intervievaţii din număr, perspective. Ca atare, s-a produs o migraţie masivă a populaţiei săteşti, nu neapărat numai a tinerilor, nu spre oraşele româneşti, ca altădată, ci spre alte ţări de soare pline: Franţa, Italia, Spania, Portugalia, Germania, ba chiar America. Agricultura a devenit, brusc, o activitate nerentabilă, şi obositoare, în care cred numai bătrînii satelor. Cei cu adevărat apţi de muncă lucrează orice în ţările sus-pomenite, de la oameni de serviciu, ori menajere, la meşteri constructori, neevitînd , în unele cazuri, nici activităţile de pe lîngă lege. Aflăm că există sate întregi care au migrat. Unii se întorc şi se fălesc cu realizările lor, construind un soi de palate, ca în Certeze. Alţii rămîn definitv în străinătate.

Şi pentru cei care rămîn, tradiţia se păstrează cel mult ca o haină de sărbătoare: pe care o îmbracă duminica, la biserică (cei care merg), la nunţi sau înmormîntări, şi asta doar în zonele mai conservatoare. Altfel, se îmbracă masiv de la second-hand-*urile care au invadat satele, merg duminica la discotecă, se căsătoresc la restaurant, la oraş şi fac grătare pe discul de la tractor. Poate că toate cele amintite mai sus nu sînt decît nişte aparenţe, care afectează doar stratul superficial al obiceiurilor de viaţă cotidiană; şi, în esenţă, se păstrează valorile tradiţionale, precum familia, şi credinţa (deşi şi aceasta s-a diversificat masiv, impunătoare, dar stranii case de rugăciune putînd fi observate pe alocuri); toate amestecate cu dorinţa, firească, pentru o viaţă mai bună şi mai uşoară.*

Oamenii de la sate au perceput, probabil, toate aceste schimbări mai radical: au dus, ca să găsim o formulă consacrată, lucrurile pînă la capăt, şi le-au luat ad litteram, *cu mai multă naivitate, sau bună-credinţă, sau patimă. Schimbarea e cu atît mai pregnantă într-un loc închistat şi ou multe prejudecăţi. Numărul de faţă nu-şi propune să elucideze şi motiveze, economic şi sociologic, un fenomen încă prea alunecos pentru a fi pus în tipare. Ci doar să ofere cîteva instantanee de „viaţă la ţară" ce ar putea conduce spre o viitoare imagine coerentă.* ***(I. P.)***

Ioana POPESCU

Listă folositoare pentru cunoaşterea satului nou

De la Irina[1] am învăţat să apreciez listele. Am înţeles cît sînt de importante, de suculente, de pline de sens. E drept că trebuie să fi făcut multe liste la viaţa ta, sau să fi adunat liste de la alţii ca să înveţi să le iubeşti. Facem în viaţă liste de de toate, de cumpărături, de bagaje, de cheltuieli, de idei, de skepsisuri, de persoane, de numere de telefon, de locuri vizitate, de cărţi, de filme, de invitaţi, de orice. Lista sortează puţin gîndurile şi buluceala de fapte. În ciuda fragmentarului ei, lista decupează din viaţă mici totalităţi.

Am făcut mult teren la viaţa mea. Am bătut drumurile, camerele oficiale, camerele bune, campingurile, hotelurile ieftine, dar mai ales satele. Am cunoscut lumi foarte diferite, chiar dacă uneori aproape se învecinau. Ce s-a păstrat în Maramureş, s-a pierdut în Oltenia. Casele bătrîneşti de lemn, reparate sau replicate, costumele tradiţionale ţesute în casă, sau salutul vechi de pe Valea Cosăului dau impresia de viaţă aurorală pură, neştirbită în candoarea ei. Casele de BCA, pictate pe dianfară cu cerbi şi peisaje montane pigmentate cu cioburi de oglindă, adidaşii, băştile şi gecile de vinilin, sau lipsa salutului din Gorj dau impresia de viaţă anapoda a unui ţăran nou – nici cal nici măgar – care nu are ce căuta într-un album turistic despre România. Dacă ai vreme să vorbeşti cu ei, maramureşenii îţi vor povesti despre economia de piaţă şi privatizare, în timp ce oltenii, cu jumătate de gură te vor trimite la femeia care „cade în vise" , sau îţi vor pune în spinare patul dat de pomană de Sărindar, ca să aibă şi mortul pe lumea ailaltă pe ce dormi.

M-am gîndit că numai o listă de note scurte de teren din ultimii zece ani de prin toată ţara poate oferi o măsură potrivită a ceea ce se petrece astăzi la sat. Iat-o, în ordine alfabetică.

● Anuţa, 8 ani, care vrea să se facă folcloristă la Academie şi Gheorghi', 9 ani, care vrea să devină doctor neurochirurg în California.

● Bătrîna care a murit pentru că i-a fost măsurată umbra cu o sfoară, iar sfoara a fost îngropată la temelia casei, pentru mai multă trăinicie.

● Casa cu parter, dar cu pereţii pictaţi albastru în partea de jos şi portocaliu în partea de sus şi cu două şiruri de geamuri, unul deasupra celuilalt, pentru că nu mai e voie să construieşti case cu un singur nivel.

● Căţeluşa Dolly care nu păzeşte gospodăria, dar ştie să facă sluj şi să mănînce bomboane Bonibon.

● Cîinele descîntat „de plecat", pentru că i s-a aplecat mămăliga.

● Cîinele lup adus de băieţii de la oraş şi crescut ca un copil, cu carne de vacă de la magazin, să nu facă vreo indigestie; e aşa de bun de pază, încît a fugărit timp de cîteva minute bune, prin toată gospodăria, pe domnul părinte venit cu sfeştania.

● Clădirea mare din beton şi sticlă, cu firmă luminoasă BODY BUILDING, folosită exclusiv la nunţi şi baluri electorale oferite de Primar.

● Dispozitiv-mînuţă din plastic, pentru scărpinat pe spinare, primit de la fiul din Canada şi atîrnat la oglinda din camera bună.

● Domnul Iliescu, înţepat alături de Calendarul ortodox pe peretele bucătăriei, pe care nici n-o să-l mai ţină acolo, că tot nu le-a dat pensii.

● Dulapul îndesat cu macaturi ţesute în casă pentru zestrea fetelor plecate la oraş; din cînd în cînd, cîte o bucată de ţesătură mai acoperă borcanele de zacuscă puse la conservat.

● Firimituri de cozonac presărate pe morminte pentru Blajinii care serbează Paştele lor cu o săptămînă mai tîrziu ca oamenii.

● Geamuri fixe TERMOPAN la bucătăria de vară; aerisirea se face pe uşa deschisă sau prin spaţiul liber dintre acoperiş şi pereţi.

● Grădinuţa FETEI PĂDURII, peste care nu trebuie să laşi urme de călcătură, că Zîna te şi poceşte.

● Gunoiul menajer aruncat pe prund şi tomberoanele Primăriei, furate în totalitate şi păstrate în beciuri pînă li se va găsi o utilizare.

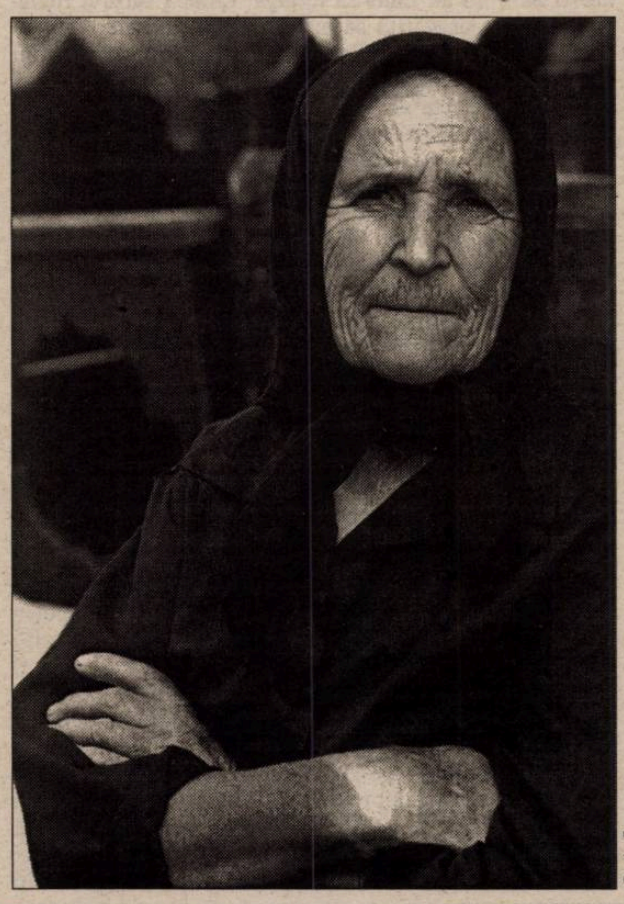

© A. Ionescu

● Iada tăiată şi afumată, ca să nu ajungă pe mîna ciobanului, că ăla e hoţ şi o mănîncă el.

● Iia tradiţională, cusută cu mătase aurie pe perdea de plastic; este confecţionată pentru întîlnirile cu turiştii străini şi cu televiziunea.

● Ion Dolănescu, cîntînd la o nuntă, cu ochelari de soare galbeni pe nas.

● Lampa cu gaz atîrnată de tavan alături de bec, ca să vadă lumea că şi noi avem din vechime.

● Liftul de persoane instalat în casă, între beci şi etajul nelocuit.

● Liturghia de duminică, urmărită la televizor, că turiştii ăştia umplu biserica încă de dimineaţă.

● Maşina automată de spălat rufe Bosch, cu alimentare direct de la stîlpul electric de pe stradă şi cu scurgere în grădina de roşii; foloseşte detergentul inteligent OMO şi apretează cu ARACET.

● Marangozul[2] devenit dulgher de case, că nu mai poţi pescui cu lotca în Deltă.

● Măgarul COMUNISTU', măgăriţa COMUNISTA şi măgăruşul UTECISTU'.

● Miala care-şi însoţea stăpînul la cîrciumă şi era aşa de drăgălaşă că i-au întins blana în casă pe perete; de la tăuraş au păstrat un omoplat pe care l-au pictat cu un peisaj de iarnă şi l-au pus pe televizor.

● Mielul descîntat cu rugăciunea TATĂL NOSTRU, că doar Dumnezeu şi Maica Domnului au făcut animalele aşa cum sînt, curate şi sănătoase, d'aia tot Ei să facă mielul la loc, curat, ca argintul strecurat.

● Mirii cu 14 (paisprezece) perechi de naşi.

● Ouă de Paşti pictate cu castelul lui Dracula, vîndute la tîrg.

● Poarta mare a gospodăriei, smulsă din ţîţîni şi urcată în vîrful dealului de către mascaţii de Anul Nou, care nu au fost bine primiţi de gazdă.

● Pomul de Crăciun împodobit cu ouă încondeiate.

● Povestea cu cimitirul canadian fără înmormîntări; timp de o lună nu s-a auzit o goarnă şi nu s-a împărţit o colivă.

● Povestea cu oraşul american în care nu munceşte nimeni; oamenii nu cresc roşii, nu cresc porumb, doar din cînd în cînd mai plimbă cîte o maşinuţă pe gazon.

● Puii de curte născuţi bătrîni, pentru că sînt hrăniţi cu boabe şi fugăriţi de găină; îi mănîncă numai cei săraci.

● Puii de GOSTAT, tineri pînă la moarte, cu carnea fragedă, pentru că sînt hrăniţi cu prafuri şi nu fac efort fizic; numai ei pot fi gătiţi de o gospodină care se respectă.

● Scutecul PAMPERS întins pe uluca gardului la uscat.

● Tăul din care ZIERMELE fură bătrînele care trec neînsoţite pe acolo.

● Telefonul mobil folosit pentru a anunţa vecina că porcul a fost hrănit şi cafeluţa o aşteaptă pe masă.

● UITATĂ, coliva de Ziua Morţilor, pentru cei care nu au fost pomeniţi de neamurile lor.

---

1. Irina Nicolau, scriitoare şi promotoare a unei etnologii originale, care valorifică fragmentarul, gestul mărunt, perisabilul.

2. Constructor de bărci.

▲

Carol POPA

Blestemul pământului

Schimbarea regimului politic în decembrie 1989 a fost, pentru ţăranul român, o nouă demonstraţie a ceea ce poate fi denumit „farsele istoriei". Încă o dată dorinţa ţăranului pentru schimbarea politică a avut la bază un singur element – pământul, mai precis împroprietărirea. Ce a adus nou revolta populară din 1989 faţă de nenumăratele conflicte la care ţăranul român a participat cu arma în mînă şi cu speranţa că va obţine acea brazdă de pământ din ale cărei roade să-şi ducă liniştit traiul? De această dată, pământul a fost restituit ţăranilor chiar dacă eliberarea actelor de împroprietărire şi restituire mai trenează încă, după 12 ani. Aproape 2 milioane de români au devenit după '89 proprietari de teren agricol. Cu alte cuvinte unul din 11 conaţionali este, raportat la forma de proprietate, ţăran fermier sau moşier. Dar cine sînt cei care au devenit proprietarii pământului la care au visat atît de mult ţăranii? Regimul comunist a reuşit să amputeze identitatea ţăranului, să distrugă satul românesc şi să-l transforme într-o entitate hibridă, o combinaţie hidoasă între proletariatul meşteşugăresc şi obiceiurile şi tradiţiile populare din mediul rural. Rezultatul? În ianuarie 1990, în agricultura românească munceau 52% pensionari, 19% copii şi 29% persoane cu vîrste cuprinse între 20-55 ani, care aveau un loc de muncă şi în industrie. Altfel spus, aproape jumătate din cei care munceau în agricultură erau, în realitate, rupţi voluntar de obiceiurile şi tradiţiile din mediul rural, dar forţaţi de destin să locuiască şi să muncească şi la ţară şi la oraş.

Mirajul banilor, al condiţiilor mai bune de viaţă, instalat în anii imediat următori, a provocat o transformare şi mai dureroasă a satului românesc. În 1993, vîrsta medie a populaţiei din mediul rural era 61,7 ani, în timp ce speranţa medie de viaţă era de 66 de ani. Aceştia sînt de fapt oamenii care au primit pământul în proprietate. Mulţi dintre aceşti ţărani şi-au dat obştescul sfîrşit din 1993 pînă în 2002, lăsînd pământul moştenire copiilor de la oraş. Aşa se face că în prezent România se confruntă cu o altă situaţie originală, aceea a proprietarilor de pămînt care nu mai ştiu demult cum trebuie cultivat pămîntul. În timp ce Parlamentul vota Legea 18 şi Legea de restituire a pădurilor, beneficiarii acestor legi erau 83% de orăşeni şi numai 17 % persoane din mediul rural. În aceste condiţii nu este de mirare că enitatea hidoasă construită de comunişti persistă după 12 ani de democraţie. Oricît am încerca, este greu să acceptăm acele imagini în care, în locul maşinilor agricole sau a atelajelor cu tracţiune animală vedem în fiecare vară un autoturism (în general Dacia) oprit la capătul parcelei de pămînt şi nişte oameni obosiţi mînuind stîngaci unelte agricole rudimentare.

În cele mai multe cazuri efortul pe care-l fac aceşti oameni, acela de a menţine tradiţia părinţilor, de a munci pămîntul, sfîrşeşte tragic. În primii ani după împroprietărire, activitatea pe terenurile agricole a fost încurajată de statul român prin diverse forme de subvenţie, de la preţul lucrărilor agricole pînă la preluarea recoltei de către stat. Conform datelor deţinute de Direcţia pentru Agricultură a Comisiei Europene, în perioada 1990-1994 statul român a subvenţionat aproximativ 63% din preţul produselor agricole cerealiere şi 45% din preţul legumelor. Cu timpul aceste subvenţii s-au diluat şi proprietarii terenurilor au fost nevoiţi să investească mai mult pentru cultivarea pămîntului, deşi obţineau mai puţini bani din recoltă. Efectele nu au întîrziat să apară şi tot mai mulţi ţărani au renunţat să mai cultive pămîntul, din lipsă de bani pentru seminţe sau lucrări agricole, iar satul românesc a devenit tot mai sărac. Practic, proaspeţii proprietari au devenit fără voia lor „investitori" în pămîntul pe care-l cultivau. Din păcate, această investiţie nu s-a întors cu profit în gospodăriile ţăranului decît în cazuri rare. În general, veniturile obţinute din cultivarea pămîntului nu au reuşit să acopere, din cauza devalorizării monedei naţionale, cheltuielile pe care proprietarii de terenuri agricole le făceau în anul următor pentru a cultiva pămîntul. Astfel, cheltuielile pentru cultivarea pămîntului au devenit tot mai mari în timp ce veniturile obţinute din vînzarea produselor agricole au scăzut tot mai mult. O singură comparaţie este suficientă pentru a observa ce s-a întîmplat cu activitatea de bază a ţăranului român. În anul 1990 cheltuielile totale pentru a cultiva un hectar erau în medie echivalentul a 55 de dolari americani, în timp ce pentru recoltă se încasau, în medie, aproximativ 135 dolari. În anul 2001, pentru cultivarea unui hectar s-au cheltuit în medie 145 de dolari, iar pentru recolta obţinută s-au încasat doar 130 de dolari pe hectar. Prin comparaţie, în ţările membre ale Uniunii Europene, cultivarea unui hectar de grîu costă în medie 70 de dolari, în timp ce pentru recolta de pe un hectar se încasează în medie 125 de dolari. Analizate în ansamblu aceste date ne conduc către o situaţie paradoxală: atît costurile cît şi încasările în agricultură erau mai aproape de cele din UE în primul an după schimbarea politică din 1989 şi sînt mult prea departe acum.

În acest context, situaţia din agricultură influenţează şi transformă – din păcate în sens negativ – mediul rural. Pe scurt situaţia arată cam aşa: 24% din suprafaţa de teren agricol se află în proprietatea ţăranilor, 20% în proprietatea statului, 56% în proprietatea locuitorilor din oraşe. Dacă proprietarii de terenuri aflaţi în oraşe au renunţat la cultivarea pămîntului ori s-au asociat în ferme agricole, ţăranii au rămas consecvenţi în izolare şi îşi cultivă singuri pămîntul. Altfel spus ei sînt în prezent categoria cea mai defavorizată pentru că pierd cel mai mult prin culturile individuale. În acest fel, gospodăria ţărănească sărăceşte de la un an la altul, speranţa de viaţă a locuitorilor scade iar satul riscă să se transforme în muzeu. În ultimii ani încercările disperate ale autorităţilor de a popula satele româneşti s-au împotmolit în cea mai dificilă problemă a începutului de secol – supraproducţia agricolă. Este dificil să convingi pe cineva să facă agricultură dacă nu-i poţi garanta că va obţine un minimum de venituri din această activitate. În plus, este dificil să reaprinzi spiritul ţăranului într-un orăşean deja obişnuit cu condiţiile de viaţă decente. Ţăranii din România ultimului deceniu sînt nişte supravieţuitori, şi atît timp cît spiritul lor există, satul românesc mai are o speranţă. Altfel agricultura va deveni tot mai artificială în timp ce satul românesc va deveni satul de vacanţă al celor îmbogăţiţi peste noapte. ▲

Paula POPA

Nevoia de bani

Goana după industrializarea forţată pentru îndeplinirea planurilor măreţe ale cincinalurilor Epocii de Aur a numărat „numai" vreo 23 de milioane de victime. Cu toţii ne amintim ce a însemnat Epoca de Aur cu Ceauşescu în frunte, dar, paradoxal, mai sînt unii care încă plîng cu lacrimi de crocodil acea perioadă. Cea mai mare pagubă a suferit-o satul românesc. De pe urma ei suferim astăzi cu toţii fie că vrem, fie că nu vrem, dar nu avem ce face.

Statisticile spun că la sate trăiesc astăzi aproximativ opt milioane de suflete ceea ce reprezintă 44,5% din populaţia ţării (aşteptăm rezultatele recensămîntului!) dintre care jumătate se zbate la limita sărăciei. Această limită a sărăciei a stabilit-o recent Guvernul, la rece, pe hîrtie. Realitatea o ştim cu toţii. Limita sărăciei stabilită de oficialii de la Palatul Victoria înseamnă în fapt o casă de chirpici, un gen de muşuroaie pentru adăpostit oameni, şi o masă „copioasă" formată din mămăligă şi ceapă. Aceasta este pe scurt imaginea satului românesc la începutul mileniului trei. Cum am ajuns aici este simplu de aflat.

În anii 80' Ceauşescu a început demolarea satelor pentru a-i băga forţat pe ţărani în blocuri fără apă, canalizare sau căldură. S-au creat oraşe aproape butaforice în jurul unor coloşi industriali şi a început migraţia.

Astăzi, o gospodărie ţărănească numără, în medie, cel puţin trei minori, doi pensionari şi cel puţin un şomer. Ne întrebăm cine mai munceşte pentru coşul zilnic al unei astfel de familii. Printr-un studiu efectuat de Institutul pentru Cercetarea Calităţii Vieţii se arată că „cel puţin 8% din copii din mediul rural lucrează zilnic cel puţin şase ore în agricultură". Care agricultură înseamnă de fapt însămînţarea unui mic teren din spatele casei sau muncă de zilier pe hectarele familiilor mai înstărite din sat. Institutul Naţional de Statistică arată că aceştia contribuie cu 22% la umplerea coşului zilnic cu venituri în natură. Restul nevoilor unei familii rurale este umplut din micile salarii de pînă la 1,5 milioane lei şi de alocaţiile copiilor care nu mai merg la şcoală din lipsa banilor.

Toate programele electorale ale tuturor partidelor politice şi ale candidaţilor au cuprins capitole genereoase rezervate satului şi problemelor sale. Neaplicarea acestor programe şi-a găsit scuza tipic românească: nu sînt bani. Ba sînt bani. După fiecare rundă electorală s-au încheiat convenţii peste convenţii cu organisme financiare internaţionale şi alte instituţii care se angajau să verse în satul românesc miliarde de dolari. De pildă, Banca Mondială se pregătea anul trecut să verse, în perioada 2002-2004 un miliard de dolari „pentru dezvoltarea mediului rural şi a fondului forestier". Tot Banca Mondială vroia să mai dea 150 de milioane de dolari pentru dezvoltarea unei reţele de instituţii financiare în mediul rural şi alte 80 milioane de dolari pentru investiţii. Uniunea Europeană rezervase României jumătate de miliard de dolari pentru agricultură. Şi exemplele pot continua. Unde sînt aceşti bani, au ajuns ei unde trebuie – sînt întrebări la care răspunsurile sînt de-a dreptul terifiante. Pe de o parte, banii s-au dus în buzunarele unora care nu au nici cea mai mică legătură cu lumea satului, iar pe de altă parte aceşti bani nu au unde să ajungă. Lumea satului românesc nu este pregătită să primească atîţia bani. Programul Uniunii Europene „Sprijinirea activităţilor din mediu rural" cu un buget modest de 4,8 miliarde de lei trebuia să finanţeze proiecte de: cultura legumelor, creşterea animalelor şi prestări servicii pentru agricultură (mecanizare, chimizare, protecţie). Aceşti bani trebuia să ajungă, pe bază de proiect de finanţare, în buzunarele unor firme interesate să-şi desfăşoare activitatea la ţară. Eşecul a fost mai mult decît evident. Dintr-un număr de 38 de proiecte depuse, numai cinci au trecut de evaluare şi au fost selecţionate în vederea finanţării. Şi ca să fie şi mai clar, numai trei firme au dus la bun sfîrşit proiectul. Adică numai trei firme din 38 au reuşit să folosească banii şi au creat nouă noi locuri de muncă pentru ţărani, din 46 cîte erau prevăzute în program. În aceste condiţii, de ce să mai pretindem miliarde de dolari cînd noi nu ştim să le folosim.

O altă latură a problemei ar fi că România are nevoie de mult mai mult. Conform unor studii făcute de oficialii de la Bucureşti, România are nevoie de 22 miliarde de dolari pentru ca pînă în 2030 ţăranul român să afle ce este aia apă potabilă în casă, canalizare sau apă caldă. 22 miliarde de dolari înseamnă, nici mai mult nici mai puţin decît de vreo şase ori întreaga rezervă valutară păstorită de Banca Naţională. Această sumă uriaşă nu poate fi obţinută numai pe gratis, ci din investiţii. Cei 7.935.000 de locuitori ai satului românesc au de aşteptat mult şi bine. Studiile mai arată că sătenii aşteaptă un ajutor din exterior. Rezultatele programului descris mai sus demonstrează clar că ţăranul român nu ştie nici să se ajute singur, dar nici să se lase ajutat. Unii sociologi spun că ţăranul român este caracterizat de dorinţă de răzbunare. „Să moară şi capra vecinului" funcţionează mai bine în

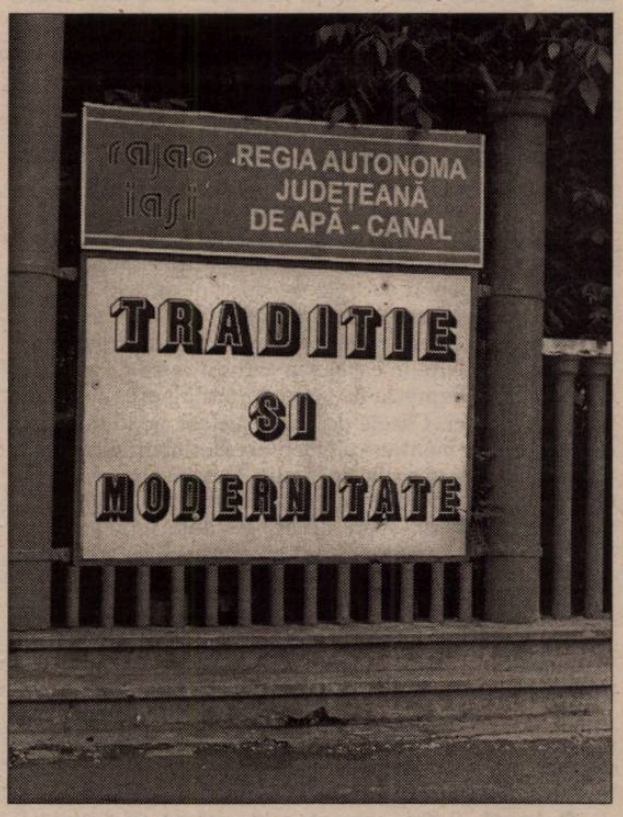

© C. Paul-Bădescu

rîndurile unei populaţii îmbătrînite şi conservatoare în nişte non-valori.

La sfîrşitul lunii iulie institutul de sondare a opiniei publice CURS a dat publicităţii rezultatele unei anchete sociale pe teme politice, anchetă ce relevă un alt paradox. Lideri precum Corneliu Vadim Tudor sînt preferaţi mai ales în acele centre comunale. Din păcate, ţăranul român a ajuns să fie caracterizat de preferinţele pentru un lider revanşard. Electoratul lui Vadim este format din bărbaţi ai satelor cu o vîrstă medie de 45 de ani, fără ocupaţie şi cu o dorinţă acerbă de „egalitate". În acest sens nu au mai rămas prea multe lucruri de făcut. De la strigătul primilor ani de după Revoluţie cum că „Nu ne vindem ţara", ţăranul nu a evoluat prea mult. Schimbarea mentalităţii celor care trăiesc „la ţară" este o problemă aproape imposibil de realizat atîta timp cît nici „orăşenii" nu o duc prea bine. Românii şi-au pierdut dorinţa pentru munca fizică a pămîntului. Nu mai au puterea nici să încerce măcar să facă bani din agricultură. Românii se cred mari afacerişti dacă vînd turcisme în en-gros... ▲

Paul DROGEANU

Stricarea lumii?

Aserţiunile care văd veşnicia născîndu-se într-un sat retras din istorie suferă de o nostalgie prost înţeleasă. Sînt metafore culturale ale unei zadarnice aspiraţii spre forme de viaţă iremediabil dispărute, care ignoră abrupt posibilitatea de a le regăsi în metamorfozele lor contemporane. Ele pornesc de la premisa greşită a existenţei unei totale contradicţii între *tradiţie şi inovaţie*. Tot ce-i vechi ar fi benefic, tot ce-i nou malefic, şi viceversa. Şi acestea, mai cu seamă cînd vine vorba de civilizaţia ţărănească!

E de fapt o falsă impresie, la fel de falsă ca şi aceea referitoare la caracterul imemorial al folclorului. Contrazicerea ei, magistrală, o vom găsi dacă încercăm să înţelegem modul de funcţionare al unei instituţii culturale definitorii pentru lumea tradiţională, şi pentru exponentul ei privilegiat, satul. Să ne gîndim că cea mai uşor observabilă schimbare din viaţa orişicui şi a fiecăruia este cea dintre ziua de lucru şi cea nelucrătoare. *Sărbătoarea* este cea mai îndătinată şi aşteptată schimbare din viaţa noastră, că sîntem antici sau moderni. Ea mediază multiple metamorfoze, de la cenuşiu la multicolor, de la zgomotos la muzical, de la obişnuit la neobişnuit, de la sărac la bogat, într-un mod neantagonic şi plin de gust şi de stil. „Zilele cu ţineri" ale datinii nu sînt duşmane ale celor neînsemnate în calendar, ci mai degrabă răscumpărări ale lor. Sînt practici de autogratificare socială şi rituri de trecere, care presupun o *civilizaţie a schimbării* modurilor de trai, a statutului şi rolului persoanei, a sentimentelor. Prin trăirea lor conform obiceiului, noul este autentificat de autoritatea de drept şi bun gust a datinii. Toate schimbările violente şi mincinoase , exagerările utopist reformiste au un aer de familie, un numitor comun în totala neînţelegere şi în desfigurarea spiritului şi sufletului sărbătoresc (ca să nu mai vorbim de trupul, de formele festivului!). Reforma şi revoluţia au iniţiat crearea *omului nou* şi prin instituirea de noi sărbători. Dar fie că sînt cele ale calendarului revoluţionar francez, fie ale lui *homo americanus* ori *sovieticus*, aceste festivităţi au un aer calp şi pervers de obositor, în loc să fie odihnitoare şi purificatoare.

În secolul al XX-lea, din punctul de vedere al vieţii festive, satul românesc a cunoscut două mari schimbări, amîndouă dictate de către oraş ca sursă şi sediu al puterii politice.

Prima a privit reforma calendarului. România a adoptat calendarul gregorian la 1 aprilie 1919, iar Biserica românească l-a preluat la 1 octombrie 1924. Despre urmări au scris studii de mare însemnătate etnologi ca Ernest Bernea ori Vasile Băncilă. Scria acesta din urmă: „Schimbarea sărbătorilor e... pentru ţăran ceva blestemat şi plin de primejdii... chiar dacă l-am convinge să accepte sărbătorile după calendarul nou, şi mai greu ar fi să poată trece liniştit peste cele vechi. *Greutatea nu e atît la sărbătorile noi, ci la cele vechi*". Evident că schimbarea contextului a luminii şi vegetaţiei din scenografia zilei marcate în calendar la 13 zile distanţă a supărat. O vreme! Mai rău însă a fost că s-a citit, sub această modificare, o schimbare de mentalitate, de la afectiv spre lucrativ, de la păzirea legii la mai mica teamă de Dumnezeu. Într-o povestire din satele de altădată, Henri H. Stahl reproduce conversaţia *„despre stricarea lumii"* pe care o are un bătrîn de 62 de ani cu soţia lui, pe Dealul Ichelului în ţinutul Orheiului. Sîntem în anii '30, la Cornova:

„Înainte gîndesc că mai bine erea! Proşti ereau, fără carte ereau, dar trăiau mai bine... Dumnezeu da, atunci. Vasăzică erea lumea mai bună... Înainte ara plugul pe deal. Cînd trăgea clopotul, acolo rămînea plugul. Îl lepăda, şi nu mai ara, nu mai semăna. Şedea... Dar amu unde este?... Şi unii ţin pe nou sărbătoarea, alţii pe vechi! Ce vechi, ce nou? Cînd ai auzit că trage clopotul, că are să slujească preotul, stai! Nu trebuie de lucrat. Trebuie să serbezi, să ificoseşti, să te odihneşti." Ce ni se spune în fond? Că nu sărbătorile pe stil vechi ar fi mai bune ca cele pe stil nou, ci că *trăirea pe stil nou* e mai fără Dumnezeu ca cea pe stil vechi! Nu schimbarea de date contează, ci aceea de fire a omului! Tradiţia poate prelucra şi stiliza schimbarea, adaptînd-o permanent la spiritul locurilor.

Şi aici ajungem la a doua mare agresiune „novatoare" asupra civilizaţiei săteşti a românilor. De mult mai mare amploare, cu urmări catastrofale, de proporţia năvălirii barbarilor. De la instaurare şi pînă după aparenta lui dispariţie bolşevismul şi-a luat ca duşman de elecţiune săteanul, munca şi sărbătoarea lui. Hărniciei el i-a opus propaganda în favoarea furtului, sărbătorilor creştineşti încercarea de a crea noi obiceiuri şi „zile ale" minerului, miliţianului, femeii etc. „Noile obiceiuri" ale Secţiei de Propagandă a CC-ului n-au apucat să fie redactate, nici decretate (ca în Basarabia). Ţăranul sau poate doar săteanul, şi-a păstrat intact bunsimţul politic şi capacitatea de a despărţi adevărul de minciună. „Ţăranul cu diplomă nobiliară" (cum îi plăcea să se autodefinească), marele etnolog Mihai Pop, culegea în 1990 o strigătură de joc din Maramureş, un premonitoriu comentariu politic în manieră populară a marii schimbări de regim din 1989: *„Comunismu' n-o murit, doar un pic s-o hodinit!"*.

▲

Alina Ioana CIOBĂNEL

Neam bun, neam prost

Erau multe motivele căsătoriei la ţară, înainte, dar cel mai important era neamul alesului sau al alesei. Dacă neamul, „sada" era proastă, tinerii din asemenea familii se căsătoreau greu, şi doar merite personale ieşite din comun ori circumstanţe speciale puteau să-i facă acceptaţi de parteneri din familii respectabile. Cum spunea Vasile Hifta din satul Blăjel, judeţul Sibiu: „oamenii se cunosc după neam". Dar ce era neamul prost? Oameni leneşi, negospodari, beţivi, hoţi, mincinoşi, risipitori, scandalagii, într-un cuvînt, „fără frica lui Dumnezeu". Deşi starea materială conta, cei înavuţiţi prin mijloace neortodoxe nu erau uşor acceptaţi, dacă erau vreodată, sau, dupa vorbele Mariei Andronicescu din satul Fundu Moldovei, judeţul Suceava: „S-a îmbogăţit cutare (nu-i dăm numele, deşi femeia l-a spus), dar X tot X rămîne!"

Neamurile bune, în societatea tradiţională, erau cele vechi, statornicite demult în comunitatea respectivă; puternice economic, dar ajunse astfel prin muncă cinstită; respectate, datorită unui comportament ce urma legea bisericii, a oamenilor şi a pămîntului; verificate, pe parcursul a mai multor generaţii, din perspectiva calităţilor de caracter şi biologice a urmaşilor. Neamul bun era cunoscut de toată lumea. Străinii, chiar bogaţi, nu erau acceptaţi pînă nu făceau dovada că respectă legile comunităţii, iar în zone ca acelea ale Maramureşului istoric, tinerii aveau nevoie şi de acte doveditoare ale vechimii neamului, ca să-şi poată lua un partener de familie bună. Cu alte cuvinte, neamul era o etichetă identitară a fiecărui individ. De altfel, numele de familie a apărut tîrziu, iar oamenii erau cunoscuţi după apartenenţă. Se spunea: „Maria a lu' Grigore a lu' Vasile" sau, cînd se întîlnea un copil, era întrebat, nu: „cum te cheamă ?" ci: „al cui eşti?".

Dacă erau atît de bine înrădăcinate criteriile de judecare a oamenilor, întemeiate fiind pe calitatea neamului, cum s-a ajuns, totuşi, la această explozie de neamuri proaste de care ne izbim azi la fiecare pas? Temeiurile sînt profunde şi greu de discutat în cîteva rînduri. S-a lucrat sistematic, presupunem, ca să se schimbe structurarea valorilor pînă la dispariţia celor adevărate. Cînd nu mai sînt criterii corecte de apreciere, arbitrariul domneşte, iar moralitatea devine vetustă, dacă nu chiar ridicolă şi sfîrşeşte prin a fi dată la coş.

Cum s-a procedat? S-a început printr-o campanie sistematică de distrugere a valorilor şi de promovare a non-valorilor. Elitele au fost decimate fizic şi discreditate. Domnii au fost înlocuiţi de tovarăşi sau de domni deveniţi tovarăşi, din oportunism sau, unii, chiar mînaţi de intenţii bune, dar plini de false iluzii. Proprietatea a fost furată şi prea puţin s-a spus şi s-a scris despre cum s-a făcut, de exemplu, colectivizarea. În satul Valea Ciorii, din judeţul Ialomiţa, un ţăran bun gospodar, care refuzase să-şi dea pămîntul, a fost plimbat pe hotarul satului, legat de căruţă, vreme de două zile, dar tot nu a vrut să intre la colectivă. Pămîntul i-a fost luat, iar el rămăsese, la sfîrşitul anilor 70, singurul din sat care rezistase presiunilor. Cu excepţia zonelor montane, toată ţara a trecut prin acest tăvălug al furturilor pămîntului, vitelor, atelajelor, instalaţiilor de prelucrare a cerealelor, strugurilor, fructelor, ş. a.

Dar cine au fost cei care au luat locul bunilor gospodari în fruntea satelor? Preşedinţi ai primelor gospodării colective au fost puşi cei mai de pe urmă din obşte, leneşii, risipitorii pentru că erau şi cei mai săraci, aveau „dosar bun" şi pentru că au fost cei dintîi oportunişti care s-au alăturat noii puteri. De fapt, ce ar fi avut de pierdut? Şi aşa, neamurile proaste au ajuns fruntea. În acelaşi timp, intelectualii satului au fost sistematic discreditaţi, puşi să asculte de ordinele unor oameni care de abia ştiau să citească, să execute munci mult sub nivelul lor de pregătire, umiliţi cu orice prilej şi plătiţi cu un salariu eventual egal cu cel al unui tractorist. Primul val de răsturnări spectaculoase ale ierarhiei de valori a transmis un mesaj puternic: se poate şi aşa! Nu-i nevoie de calităţi speciale, de educaţie deosebită, de ceea ce într-un cuvînt se chema clasă. Semnalul fusese dat. Se lăsase loc liber obedienţei, lozincilor bine învăţate şi potrivit spuse, care putea ţine perfect locul competenţei. Conducătorii nu îşi alegeau specialişti în eşalonul inferior, care să poată servi pentru consultanţă reală, ci, aşa cum se cheamă azi, *yes men*. Şi a început industrializarea masivă şi forţată, cu dislocarea a zeci de mii de oameni, care au plecat spre oraşe, în căutarea de locuri de muncă. Neamurile au fost dislocate; o parte a rămas la ţară, o alta, la oraş. Spaţiul, lipsit complet de personalitate, a fost desfiinţat ca reper. Criteriile de judecare învăţate nu se mai potriveau în conjuncturile noi şi adaptarea a început să se producă. Era mai important să-i dai maistrului o atenţie decît să lucrezi bine. Oricum, salariul creştea după vechime şi pile, nu după competenţă. La fel erau promovaţi şi şefii. Existau însă locuri de muncă, chiar dacă prost plătite, locuinţe, chiar dacă meschine ca spaţii şi dotări, raţii alimentare şi toate erau „date" de stat. Pentru că aşa s-a făcut poate, cel mai important salt în modificările profunde de a judeca realitatea şi, implicit, pe ceilalţi şi pe tine, cel de la responsabilitatea individuală la o dependenţă cvasitotală faţă de stat.

Perioada de după 1990 a venît pe un teren bine pregătit. La nivel economic, degringolada, voită sau efectul purei incompetenţe în combinaţie cu hoţia, a născut o categorie de îmbogăţiţi peste noapte, prin mijloace cel puţin discutabile, de multe ori dezvăluite de presă. Scandalurile economice, rămase fără un răspuns adecvat al legii, invazia de neamuri proaste, de incompetenţă crasă, care se răsfaţă pe micile ecrane şi în paginile tabloidelor, naşterea de vedete peste noapte, persoane îndelung mediatizate pentru merite imaginare au întărit darea la coş a adevăratelor valori, au înrădăcinat şi mai bine false repere. Şi aşa, nu numai că neamurile proaste ne sufocă, dar au început să fie adevărate „personalităţi" de cultivat, de urmat şi de mediatizat.

▲

Tudor Călin ZAROJANU

Ţăranul e pe cîmp?

Canada are 70% din teritoriu acoperit de păduri. Din restul de 30% trebuie scăzute suprafeţele localităţilor, marile lacuri, şoselele, căile ferate, rîul, ramul. În aceste condiţii, canadienii exportă cereale. Ce desprindem noi din aceasta? Nimic.

Înainte de decembrie 1989, România şi-a plătit în produse alimentare cea mai mare parte a celor zece miliarde de dolari de datorii făcute pentru aberanta industrializare forţată, care viza probabil exportul de oţel în Suedia şi motorete Mobra în Japonia. Aşa cum unii dintre noi îşi mai aduc aminte (ceilalţi suspinînd după vremurile în care n-aveau lumină, căldură, gaze, apă caldă etc.), plata datoriilor s-a realizat prin înfometarea populaţiei. E drăguţ să constaţi că, azi, unii compară preţurile de acum cu cele de atunci, nebăgînd de seamă că 99% dintre produsele aflate acum în magazine nu existau deloc atunci, făcînd imposibilă comparaţia. Oricum, indiferent ce sacrificii au fost implicate, fapt este că s-a putut exporta mîncare în valoare de aproape 10 miliarde de dolari, şi asta în ciuda faptului că satele au fost depopulate prin atragerea ţăranilor în fabrici, iar multe sate au fost rase de pe faţa pămîntului – pardon, sistematizate.

Care e concluzia? Nici una. După revoluţie, s-au restituit (cît s-au restituit) pămînturile proprietarilor de drept, avîndu-se însă grijă să se păstreze în mîna cui trebuie uneltele şi utilajele cu care acestea pot să fie lucrate. La rîndul lor, ţăranii au avut grijă să dezmembreze, cărămidă cu cărămidă şi ţeavă cu ţeavă, clădirile fostelor CAP-uri şi lucrările de irigaţii. „Iar deasupra tuturora", vorba poetului, au venit unii care, neavînd nimic de pierdut, dar totul de cîştigat, au pus diverse pariuri cu agricultura.

„Les jeux sont faits, rien ne va plus." Într-adevăr. Care este perspectiva? Zero barat.

Astăzi prin Ardeal există comune în care un cetăţean ţine cheile la şapte case, ai căror proprietari au migrat prin alte ţări de soare pline, păstrîndu-şi totuşi gospodăriile, cine ştie?, din cînd în cînd, aşa, o excursie rustică şi nostalgică – iar satele din restul ţării nu se simt nici ele prea bine. Ce-i drept e drept, progres există. În fostele Case de Cultură, de tristă amintire, programele propagandistice au fost înlocuite cu discoteci, au apărut peste tot „buticuri" din care ţăranii îşi pot cumpăra cele necesare (adică telefoane mobile, gumă de mestecat şi tampoane igienice), în unele locuri s-a băgat şi cablu. Între timp, ţăranul român, de!, ştiţi cum e viaţa lui: mai taie-o oaie, mai mînc-o carne, mai mulge-o oaie, mai face-o brînză, mai tunde-o oaie, mai face-o cergă. Cine n-are oi, asta e.

Şi, desigur, să nu uităm limba engleză. Altfel cum să-ţi tragi, în bună cunoştinţă de cauză, un voucher profitabil? Asta după ce-ai rezolvat-o cu cupoanele agricole (a nu se confunda cu cupoanele nominative, rămase cumva în suspensie, căci se mai aşteaptă şi acum continuarea: cupoanele genitive, dative, vocative şi, mai ales, acuzative). Bine-bine, dar pe cîmp cine lucrează? Răspunsul e consacrat: „I don't know, maybe the students". Ehei!, ce vremuri... Studenţii de azi n-au timp de munci agricole, blocaţi cum sînt la coadă la biletele de avion. Una peste alta, o roşie, un castravete, o ţuică, o măslină, o atenţie se mai găsesc. Cu cerealele, sigur, e altă poveste. Mai ţineţi minte că, în urmă cu cîţiva ani, se iscase scandalul superproducţiei de grîu? Slavă Domnului, am scăpat şi de ameninţarea asta, iar ţăranul român s-a întors la ocupaţia lui tradiţională: şade pe o piatră, doineşte eterna jale şi, în răstimpuri, vorbeşte sfătos despre aceleaşi lucruri pe care le celebrau şi strămoşii lui: moş, barză, viezure...

Nu mai rămîne decît ca, abandonînd pensiile de zeci de mii de lei şi profiturile încă şi mai mari, cei mai activi dintre ţărani să ia drumul codrilor, nu pentru a tăia ce n-a fost încă defrişat, ci pentru a atinge nivelul optim de devenire, semi-haiducia. Asta înseamnă aşa: să iei de la bogaţi, dar să nu dai la săraci.

Ura, drăguţa mea!

▲

HRONICUL ŞI VÎRSTELE

Săpînţa din Hochland

Te dai la vale pe serpentine şi intri-n Săpînţa. Ţărănci ce stăteau special la poartă. Învîrteau fusul. Porţi pline de produse din lînă: genţi, cergi, covoare. Ne e dor de o slană cu ceapă şi brînză cu roşii, uite, în poartă, sau pe bancheta din spate a Renault-ului. „Nu avem" – auzim peste drum şi dincolo, la magazinul sătesc. Ni se spune „duceţi-vă înapoi, la Kent" şi căutăm Kent dincolo de Săpînţa. Reclama era la Knorr. Acolo ne întîmpină în frigider o slană neagră şi brînză ioc. Tot ce Bucureştii au mînat încoace pe caii civilizaţiei găsim. Pîinea? E turcească. Atunci ne apucă o frică antibacteriană. Alegem pîine turcească şi o rotundă de Hochland. Oprim lîngă Cimitirul Vesel. Ne îndopăm. În oglinda retrovizoare se avîntă o bătrînă în negru. Să fugim, e primul gînd. Doliu, mort, tămîie, lumînare, tragedie. „Maică, vreţi o cameră?" Ne rămîne Hochlandul în gît. Mîncăm şi auzim oferte surprinzătoare. Mîncăm şi refuzăm. Mîncăm. Cimitirul: „Sînt a lui Mihai, la necaz mare aveai / Am plecat cu maşina / Şi mi-am sfîrşit viaţa / în comuna Sărăsău / M-o aflat ceasul cel rău / Maşina o derapat / Într-un pom m-o aruncat / Viaţa mi-o luat." „Aici mă odihnesc / Stan Mihai mă numesc / Tîmplărie am învăţat / Şi a asculta / Asta a fost plăcerea mea / Dar nu mult mi s-o picat / Tînăr moartea m-o aflat"; „Din a mea copilărie / Ghioca Surului mi-o zis mie / Pe nime n-am supărat / Părinţii i-am ascultat / Orişiunde m-au mînat / Io lucrul l-am terminat / Sîmbătă după-amiază s-a sfîrşit a mea viaţă / Mie ce mi s-a-ntîmplat? / Fulgeru m-o fulgerat / Viaţa mi-a luat." La ieşire, oferte de la costumele de ciocli, tradiţionalele femei de Săpînţa. **Dumitru Pop,** moştenitorul meşteşugului lui Stan Pătraş, vorbeşte ca pe bandă. Nu ne taie bilet la intrarea în muzeu şi-şi aduce imediat scaunul lipsă din camera de interviuri. „Am fost ucenicul lui. Păi, cum o fost vieţile înainte, e şi acuma. Omul povesteşte viaţa, o venit şi-n viaţă, că să se scrie cum vrea el. Vin şi rudele. Ceea ce scriu pe cruce îmi aparţine mie, fiindcă-i cunosc. Mai puţin după poza lui, mai mult după ce îl ştiu eu. Fiecare om are partea lui, cu bune şi rele, iar pe cruce nu se ia o singură idee, se ia un rezumat al vieţii. Nu se supără că nu-i laud, fiindcă se ştie ce-i crucea şi fiecare ştie că aşa o fost. Nu poate spune că n-a fost. E lemn de stejar, sînt culori ale mele, nu din comerţ. Totul e pe pensulă. Pătraş lucra simplu, el nu respecta nişte cote care trebuia în arta asta. Şi la geometric şi la restul. Nu avea proporţionale, avea ochiometric. Nu cerem noi, ne cere ochiul omului. Şi scrisul de pe cruce trebuie mai citeţ. Cînd trec prin cimitir, uite, se-ntîmplă să pun crucea mea lîngă crucea lui Stan Pătraş şi, culmea e, texte asemănătoare. Şi bufnesc, aşa, poveştile se repetă."

Certeze. Pur şi simplu: metereze

Se lasă seara pe Maramureş. Oaşul e-n faţă. Certeze e altă lume. Uriaşa casă de două-trei-patru etaje stă în buza drumului. Te sperie. La poartă puţină lume. Ne apropiem de un bărbat. E puternic, e tînăr, e-n trening fiş-fiş, e-n şlapi. Tocmai se-ntorsese din Spania, din concediu. Ne invită în casă, să vizităm. Casa din faţă e legată de o alta şi apoi, infinit, de altele. În faţă, gazon englezesc, în dreapta. Trei bull-terrieri, în ţarc. Se vede şi piscina. E inginer constructor. Şi povestea lui începe. Oşenii nu s-au dat înapoi de la cele mai grele munci. Casele de la stradă, multe, sînt făcute din timpul lui Ceauşescu. Şi el moştenise casa de la tată. Golea furnale, curăţa furnale. Da, poftim, intrăm în casă. Casele din spate, goale. Cea bătrînească, de trei etaje, e locuită doar la parter şi etajul unu. Nici o kitschopterie la vedere. Mobilă, ultimul răcnet, din aia de zici că e din marmură. Ceva pe pereţi ce aduce a operă modernă. Fotolii de piele, tv cu cablu în el. Curat utilitar. Baia cu jacuzzi. „Şi mai avem de lucru." Pe cuier, pe hol, stă ceva port popular. „Ale nevesti-mii." Le scutură de praf. Nu le poartă niciodată. De asta, maramureşenii vindeau, fiindcă certezenii păstrează. Ai bani, eşti destins. Ai locul tău pentru păstrarea tradiţiei populare autentice. Unde eşti, Mărioara Murărescu, pui degetul pe o casă cu trei nivele şi spui: „există!". (**E. I.**)

▲

Eugen ISTODOR

Vîrsta a treia

Lumea contemporană. A lui Ou

● *De lenevie*: „Din părinţi am apucat / Lunea, marţea n-am lucrat / ca să nu cad în păcate / Şi joile le cinstesc / Ca să nu mă osîndesc / Iar ziua de vinerea / Îi pericol a lucra / Ca să nu-ţi ardă casa / Sîmbăta-i a morţilor / Duminica-i a toţilor / Mîngîierea proştilor."

● *Verş la Maria Brebanului:* „Se ciudeşte lumea-n sat / Cu mine ce s-a întîmplat / Că pisica m-a muşcat / Musai sufletul de dat / Că o pisică turbată mi-a făcut moartea ciudată / La spital m-au internat / Musai sufletul de dat."

● *Băiatul cu „Ce cari", Ilia lui Pitiguş, se veşteşte pentru a treia oară, cu fata Mărie Tănăsoiaie*: „Frunză verde matostat, are mama un băiat, mare vagabond în sat / Şi la sanitar am dat, nici acolo n-am intrat, pocherul nu m-a lăsat / Cînd a fost să fac armata nu mi-a fost valiza gata / Ş-am purtat-o în maşină, mai mult de o săptămînă / Cînd mi-am terminat valiza, mama mi-a şi mărit miza / Să nu merg la vînători, să mă duc la Şuvăroi / O dată am fost cam bat, drept în grajd că m-am băgat şi-am ajuns între purcei / Şuvăr m-a întrebat, ce-i? Şuvăr îi om pocăit, tare rău m-o probozit / Şi mi-a dat cu firma-n cap, ce naiba să mă fac?"

● *Ionu lui Vasalia lui Ionu Ioani Linsu se veşteşte pentru a şasea oară, cu fata lui Năsui, profesoara lui Mihnea*: „De cînd am umblat prin sat / Ca Ileana n-am aflat / Înaltă şi siluetă / Care umblă cu poşetă / Eu şofer în Baia Mare / Ea ajunge directoare / Directoare-n sat la noi / Cine-a duce ca şi noi."

Astfel de vieţi în versuri sînt obişnuinţe în Văleni-Maramureş. Cartea lui **Ioan Godja-Ou** – „Cuvinte despre satul meu", din care le-am preluat pe cele de mai sus, a supărat satul. Pe Ou l-am găsit pe o culme, cosind iarba. A pus grămada de fîn pe jos, fiindcă încălzeşte pămîntul prin apăsare, şi ne-a aşezat. Doar că nimerisem într-un muşuroi de furnici şi cît am stat de vorbă, vietăţile au năpădit reporterul. Nepotul lui Ou ne-a adus mere verzi şi gustoase.

Ou, numele, vine de la porecla părintească, „cînd careva din copiii neamului nost s-o născut, moaşa de bucurie l-o desmierdat că uite ce frumos albeneş şi rotunjor, parcă-i un ouţ. De atunci mi s-o poreclit numele. Acum în 31 ogust o să împlinesc 83 de ani, prin îngrijirea sănătăţii, a puterii, a corpului, alimentaţia şi de a nu fa abuzuri de horincă, nu fumat. De la naştere am locuit numai aici, doar am fost cinci ani în război, cînd o fost ocupaţi de unguri, iară vreo 18 ani am fost în diferite serviciuri, casier la prima cooperaţie din Văleni, în '46, pe urmă am lucrat la fostele comitete provizorii, la primării prin Bîrsana, la stare civilă.

© E. Istodor

Overe? Vreo cinci-şase hectare, dar am împărţit-o la copii. Văleni e sat de deal, cu 1.560 de suflete, vreo 450 de case, e răspîndit pe zone, Valea Săcelului, Valea Ursului, Valea Mijlocie. Pe Secăturii e şi o mănăstire, cu om de dar de la Dumnezeu. Hramul e Eroii Revoluţiei din '89. Oamenii de aci aproape respectă mai mult străinu, decît pe ei. Nu se mai ocupă cu agricultură, se duc în sus în ţară şi aduc legume care nu costă atîta muncă, aici se cultivă mălai, grîu, ovăz, cartofi, cînepă, dar din greu. Se ţin oi, vite. Oamenii gospodari e pentru ei, că au şi teren şi îs străbătători, de unde să se cîştige ca să se acopere lipsurile. Mulţi pleacă în ţară, în construcţii de casă. În străinătate, nu prea, că trebuie acolo să ai şi o cunoştinţă, şi să ai şi bani, dar pînă se adună toate astea, mai durează.

La noi, din tradiţii s-o păstrat totu ce-o fost, în afară de costumul popular ce se pierde. Şi costumele, şi învelitori, şi cearceafuri, şi saci de moară, şi hăinărie, toate aiestea era făcute de femei, acuma femeile sub 45 de ani geaba stai de vorbă cu ele, nu vreau ca să se ocupe. Au lăsat portu şi cum se zice, „te faci doamnă şi de nu eşti." Ei că îmbracă o haină străină se cred intelectuali. Acum e Herdetişurile, cînd în ziua de Crăciun, de la Biserică se merge la Căminul Cultural şi se aşează Viflaimul, după aia tineretul, înainte de Crăciun, cu o lună se aleg şi se formează un comitet benevol şi lucrează secret. Ei descoperă comportamentul feciorilor peste an. Din caiet, vestesc în ziua de Crăciun după Viflaim. În dîmb la Ianc, c-o fost nişte evrei. Ăştălalţi trec la strigatu' peste sat: „Bă, Braicule, cutare, n-o auzi cum o făcut şi ce-o făcut." Îi ating şi pe unu în vîrstă. Şi mai e în ziua de Bobotează, se fac un fel de şerbare a tineretului, moşi care îi atîrnă în par, le pune mîini, le pune bilete, că la ce fată o mere a peţi. Şi la moşii ăştia se fac moşi pe apă, din ceară de albine, pe un vaporaş. Şi fiecare moş i se pune un nume, bărbat şi femeie, ăsta cu ăsta se vor aduna laolaltă, se vor căsători? După ce-i numeşte, suflă puţin în apă şi cum se adună. Păpuşile de lemn se pun în arbori ca să nu poate găsi cel pentru care e pus, să-l găsească alţii din jur şi să se rîdă de el. Sînt multe datini şi obiceiuri... se ia şi poarta fetelor la Anu Nou, se ia porţile şi se duc unde-i mai strîmt drum, ca nu cumva fetele bogate să se ducă la alt sat. Portiţele mici se iau şi se ascund ca să nu se găsească, durează şi o săptămînă. Fata zice că să-i dea kilu' de horincă. E un fel de banc. Poarta e o fală şi o putere economică a om. Care are bani face de cinci-şase stîlpi.

Viaţa în sat la noi e munca, cînd e problema de săpat se trezesc şi la cinci şi la şase. Merg la cîmp, la distanţă, acolo îşi ieu, duc mălai, duc brînză, slănină, vacă cu lapte, duc ceauane şi pe cuşbă fac mîncarea pe cîmp, îşi fac cort şi dorm acolo. E brutărie la noi, da cine nu are bani, seamănă grîu, seamănă mălai şi face pentru el, are cuptor, moară şi face pîine. E şi leneşi la sat, oameni nepăsători, mîncă, nu mîncă, are, nu are, ori ie frică de muncă, ori se duc la prieteni şi ie mîncare pe zi şi atîta vre. Leneşii şi dacă are al lui, nu are ceva personal. Înainte, lemnul nu s-o vîndut, nu se făcea mobilă şi era mult lemn, îl aducea, îl făcea dă tot. Statul nu are interes să dezvolte materia lui primă, ca să facă legături cu străinătatea. Ţăranul e delăsat, nu-i ajutat de stat cu nimic. Acum, să mergi angajat, n-ai unde. Munca aici e foarte grea, în timpul lui Ceauşescu s-au învăţat să meargă să culeagă gata prăşit şi cultivat de alţii, gata să aducă acasă. Acum caută peste tot, doar să nu cultive pămîntul aicea, merg în ţară, dacă au lipsă de bani muncesc la zi, pămîntul a rămas nelucrat. Da se trăieşte mai bine decît cînd o fost comuniştii. Că ăia numai la cine era angajat ajuta, acum necesarul lui şi-l ţine pe lîngă el, dar mai mult de atîta banu umblă la sate acuma că ia tot satu cu ajutoare. Avem televizoare, sînt la 250. Apă potabilă bagă oamenii să sape fîntînile din jur, izvoarele de cîmp. Aproape jumătate avem aducţiune. Curent e din 69, telefoane, de doi ani, mobile sînt vreo 20, maşini avem, camioane şi combine. Horinca bagă dihonia între bărbat şi soţie, dar nu mai moare nimen din astea.

Murim de la accidente de maşină... datinile şi obiceiurile au şi ele putere, fiindcă are putere satul să descopere păcatele. Omu auzindu-se blamat s-ar revolta, dar ştiind că o făcut fapta aia, stă. Avem în sat secte: penticostali, martorii sîmbătari şi martorii vechi, dar sîntem ortodocşi şi sînt familii care vor să mişte greco-catolica dar nu prea pot, că nu e nici o diferenţă, afară de Slavă şi Duh. Deocamdată, politica-i politică, omu' om, şi să se pună baza pe om şi se lucrează politic. La noi se pun pe liste care au mai mulţi bani şi vor să fie făloşi fără să aibă cultură. Păi, la noi, la preşedinte s-o votat ăsta de la pesedeu, părerea me e ca fiecare consilier sau primar să fie dintre cei capabili. Avem un izvor sulfuros, vindecă la boli, cum nici nu-ţi închipui, chiar eu am fost să fiu internat în spital şi am cerut la doctor să mă duc la izvor. Mă duc fac cort, aduc vană şi fac baie vara la apă. Şi m-am întors după două săptămîni şi mă caută de boală şi s-o dus. Dacă un guvern nu poate să aibă totul în vedere, dar primăria poate, pînă cînd primarule, aştepţi să-ţi dăm noi."

▲

SATULUI

Iaromira POPOVICI

Vîrsta a doua şi vîrsta întîi

Părintele Gheorghe Urda

Trimişi de moşul **Godja-Ou,** din Văleni, am ajuns în Bîrsana; unul dintre satele pe care dl **Mihai Dăncuş,** directorul muzeului din Sighet, ni-l recomandase; şi despre care vom afla mai apoi, de la părintele local, că este un „leagăn al tradiţiei maramureşene". Respectivul leagăn, sîmbăta, pe la amiază, era relativ pustiu; cu excepţia cîtorva gură-cască de diverse vîrste ce adăstau, à la Vestul Sălbatic, prin curtea Magazinului-Birt. În rest, destule porţi mari, de lemn, maramureşene; şi case de lemn, dar mai puţine, deja masiv înlocuite de edificiile, mai serioase, zice-se, din piatră. Moşul Ou ne recomandase vreo doi profesori din sat, cu care lucrase, în tinereţe, la Primărie. Pe unul dintre ei l-am găsit uşor, nu departe de şcoală. Mai întîi dormea – ne-a spus soţia lui pe un ton şoptit, discret; apoi, peste cele 15 minute indicate, am revenit: domnul în pantaloni scurţi care ne-a întîmpinat ne-a explicat, de la obraz, că el, şi mai ales soţia lui, după 21 decembrie '89, s-au speriat rău de tot. Domnul profesor fusese şeful Căminului cultural, şi atunci au zis, cu teroriştii, că o să-i omoare pe comunişti... De atunci n-au mai ieşit deloc, soţia lui s-a îmbolnăvit... Ne-a trimis la părintele satului, **Gheorghe Urda,** care, deşi, ni s-a spus, este ocupat cu aniversarea unui băiat, este un intelectual tînăr, şi o să ne spună.

Într-adevăr, părintele Urda a fost o alegere foarte bună: activ, sintetic, critic; şi foarte afectat de diversele alterări ale tradiţiei din Bîrsana. Pentru părintele Urda, satul s-a dezbinat după „schisma" religioasă dintre ortodocşi şi greco- catolici de după revoluţie: „Înainte de a fi dezbinat satul, oamenii veneau în proporţie de 70% la biserică, îmbrăcaţi în port popular: vara, cu gatii, cu pălărie de paie; iarna – cu cioareci, cu gube. Inclusiv tineretul intelectual, care se îmbrăca aşa în vacanţă".

Dintr-o dată, după revoluţie, toate au dispărut. Motive s-ar găsi, adaugă părintele: circulaţia pe care oamenii au făcut-o în toată ţara; discotecile care au început să umple satul; vinderea costumaţiei. Anul trecut, un grup de francezi tineri, trimişi de actualul episcop Iosif de la Paris, au venit aici şi au cumpărat îmbrăcăminte specific maramureşeană. De asemenea, portul popular e scump, fiind făcut manual; pe cînd îmbrăcămintea din magazine, mai ales cea din *second hand*-urile ce au invadat satele, e mult mai ieftină.

„Oamenii au pierdut sensul simbolic al portului, nu mai au respect faţă de valoare", explică, trecînd într-un registru mai filosofic, părintele.

Nu e vorba, aici, numai de costum: înainte exista, în Bîrsana, o tradiţie folclorică foarte puternică. Erau ansamblul local de jocuri şi dansuri, hora satului, piese cu Pintea Viteazul, dintre care unele premiate pe la festivalurile de atunci. Toate erau legate de Căminul cultural, care acum a murit. De fapt, l-a luat o familie, care îl vinde pentru nunţi. Exaltarea căminului, ca loc de prezervare a tradiţiei, îmi aduce aminte de ce a făcut, pe vremea lui Ceauşescu, această instituţie: a păstrat, e adevărat, tradiţiile, dar dîndu-le tenta kitsch a paietelor şi pantofilor de lac, precum şi pe cea ideologic-naţionalistă a Cîntării României. Acum, comparat cu nimic, devine bastion... De fapt, era, probabil, doar o treaptă spre deturnarea adevăratelor valori.

Pentru părinte – şi, repet, e de înţeles, pentru că acum instituţiile comuniste nu s-au înlocuit cu nimic, iar referinţele din vremurile de dinaintea lor s-au pierdut – Căminul rămîne nu doar inima păstrării tradiţiilor, ci şi a vieţii intelectuale săteşti. Acum, cînd acesta e doar închiriat cu ziua, „viaţa intelectuală a dispărut".

Biblioteca nu mai există, pentru că nu îi calcă nimeni pragul, cu excepţia copiilor cu lecturi obligatorii. Nici administraţia locală nu se omoară să facă ceva pentru îndreptarea acestor lucruri.

Cu ce au înlocuit oamenii din sat existenţa tradiţională, simţul sacrului? Cu lupta pentru existenţă şi capitalismul sălbatic, ne desluşeşte părintele Gheorghe: orice activitate o judecă din perspectiva cîştigului. „Înainte, omul nu-şi calcula activitatea. El ştia că-i dator să-şi ţină rînduiala de la strămoşi". Acum, nu mai există simţul acestei datorii. Televiziunea prin cablu, pentru programele căreia sătenii nu au întotdeauna discernămînt, ţine oamenii acasă de la biserică şi-i întîrzie de la sărbători. La sărbători, nu se mai ţine cont de tabu-urile sacre: lucrează pînă la miezul nopţii, renunţînd la programele de rugăciune, ba chiar nu se dau înapoi să fure lemne din pădure; e adevărat că, dacă tai un stejar, îl poţi vinde cu 8 milioane.

Goana după cîştig i-a mînat pe oamenii din sat, în special pe cei mai tineri, la muncă în străinătate. Se produce un adevărat exod al populaţiei apte de muncă în Franţa, Spania, Portugalia. În Spania, mulţi lucrează la tăiere de pădure cu drujba, În Portugalia – la zidit, la tencuit. Sînt şi unii, mai puţini, care practică activităţi necurate, precum cerşitul sau prostituţia, pe care părintele i-a înfierat în biserică... Sînt familii care pleacă în întregime, lăsînd aici şi casă, şi pămînt... Bărbaţii pleacă, şi-apoi îşi aduc familiile. Cei burlaci caută să se căsătorească pe acolo şi să rămînă definitiv. Sînt sate plecate aproape cu totul.

Migraţiile contribuie, evident, la erodarea tradiţiilor. Dacă înmormîntările au rămas aproape aceleaşi, cu excepţia sicriului mai pompos, nunţile s-au schimbat radical: nu se mai fac acasă, ci la restaurant în oraş, şi trebuie să fie cît mai luxuriante, indiferent de adevărata condiţie a mirilor, se practică muzicanţii cu saxofoane, clarinete şi orgă electronică, ce interpretează bănăţene, sîrbeşti sau manele. Totul se trage pe video, iar părintele este rugat să-şi ţină slujbele în aşa fel încît să iasă bine pe bandă.

Porţile maramureşene, proaspăta soţie şi vaca ei

Şi-n privinţa porţilor tradiţionale, lucrurile s-au schimbat, ne spune părintele, şi adaugă: lumea deja a început să şi le vîndă, nu-mi găsiţi şi mie un cumpărător la poarta parohiei? Se pun, acuma, porţi din fier forjat. Sînt mai simplu de făcut şi mai ieftine. Cele tradiţionale sînt foarte scumpe. Poarta pe care părintele a pus-o, recent, la mînăstire, s-a ridicat la 40 de milioane. De asemenea, pădurile s-au decimat, stejarii din care se făceau aproape nu mai există. Şi porţile vechi nu mai sînt eficiente. Oamenii au maşini mari, camioane, care nu pot intra pe sub porţi. În fiecare an, estimează părintele, se vînd cam 10-15 porţi. În ritmul ăsta nu o să mai rămînă porţi tradiţionale în Maramureş.

Pe de altă parte, stilul în care sînt făcute s-a alterat. Au cam devenit kitsch-uri, estimează părintele, şi nu prea mai respectă motivele tradiţionale, simbolice, maramureşene. De fapt, meşterul porţilor, pe nume **Teodor Bîrsan,** e chiar de acolo, din sat: părintele i s-a plîns de multe ori, ba chiar a sesizat şi organele judeţene de cultură, la o întrunire la Cotroceni, la care participase şi ministrul Caramitru. Meşterul Bîrsan, care locuieşte aproximativ vizavi, are explicaţiile lui pentru kitschizarea tradiţiei: „Am mai modificat puţin motivele noastre maramureşene. Veneau la mine băieţii ăştia tineri, proaspăt căsătoriţi, să le fac poartă. Ziceau să nu fie alta mai frumoasă. Un băiat a zis să i-o fac pe soţia lui cum duce vaca la tîrg, s-o vîndă. Şi i-am făcut-o. La altul a trebuit să fac un fecior cum merge călare în munte. Şi i l-am făcut." Acum, meşterul Bîrsan spune că s-a retras, şi că s-a reîntors la porţile mai simple şi mai curate. De fapt, există vreo şapte categorii de porţi: de la 20 de milioane, la 140 de milioane. Oamenii bogaţi îşi mai comandă troiţe, pe care le fac cadou bisericilor, în amintirea familiei lor. Altfel, creaţiile sculptorului în lemn pot fi văzute în micul muzeu autoamenajat în Bîrsana; lor li se adaugă cele ale băieţilor săi, deja altă mîncare de peşte; cele ale băiatului mai mare, matematician, fiind chiar artă abstractă.

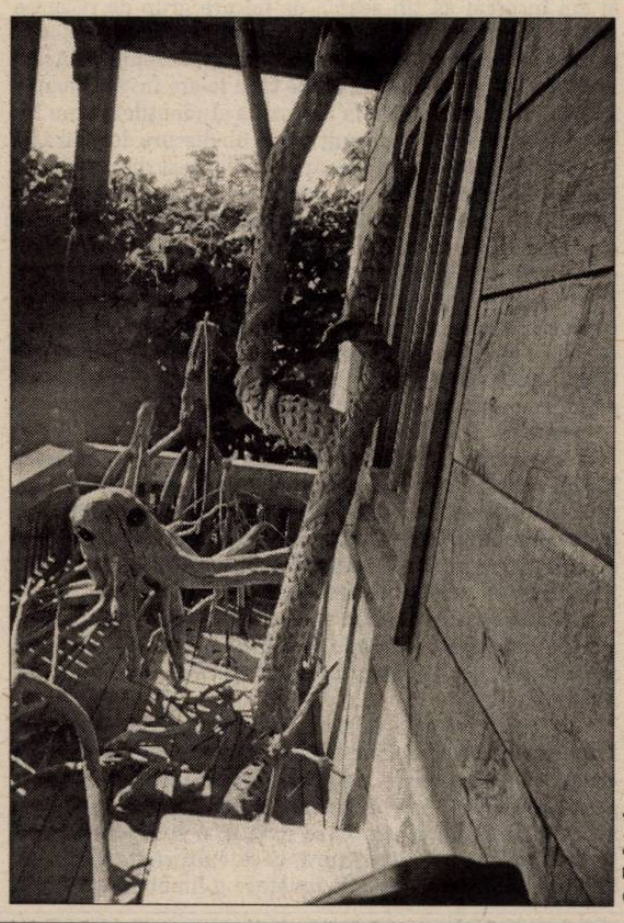

© E. Istodor

Celălalt element de tradiţie specific maramureşeană, casele din lemn, au o soartă chiar mai vitregă decît a porţilor. În primul rînd, nu se prea mai construieşte din lemn; se fac case mari, de zidărie, cu spaţii enorme, fără vreo utilitate concretă, după ureche, fără studii arhitectonice; apoi, unele din casele vechi ce se mai păstrează sînt cumpărate de străini, care le-ncarcă cu totul. Desigur, spune părintele, pînă la urmă şi noile case grandomane vor putea fi puse în valoare de turismul rural. Cînd oamenii se vor organiza mai bine. Pînă atunci, rămîne horinca, de mere, pere sau prune, cu care oamenii continuă să uite de necazuri.

Doi tineri idealişti din Susenii Bîrgăului

La Prundu Bîrgăului, de data asta pe lîngă Bistriţa Năsăud, oamenii se duc, cei mai vîrstnici în costume populare, la biserică. Bătrînii frumoşi care ies din casa Domnului se plîng de tineri: că nu dau bună-ziua, că se îmbrîncesc, că se duc la discotecă, că se bat, că pleacă. Într-unul din satele comunei Prund, Susenii Bîrgăului, **Voichiţa** şi **Ioniţă Dan** sînt acasă. Par foarte tineri, deşi au 35 de ani şi doi copii. În casa lor se intră pe o alee de flori. De fapt, întreaga grădină e impresionantă: nu e o grădină de zarzavaturi (există şi aceasta, dar în altă parte), ci de flori uriaşe şi plante orientale. Te poţi delecta cu şiruri întregi de trandafiri de toate culorile.

„Încercăm să ne găsim mulţumirea", spune Ioniţă, şi, de la început, mă uimeşte felul în care vorbeşte. Tot el adaugă, apoi, controversat: „Perspectiva e practic anulată". Ioniţă vorbeşte aşa, aflăm mai tîrziu, pentru că, vine explicaţia la îndemînă, e artist: pictează tablouri. În general peisaje şi flori. Cam asta se caută în zonă. „Dacă am comenzi la pictură, pictez; dacă am starea sufletească necesară. Nu accept să mi se comande ceva anume, pentru că îmi educ clienţii. Aceştia sînt de două feluri: cei care ştiu să aprecieze ceea ce fac eu, sau cei care vor doar să umple un perete. Din pictură se poate trăi: cîştig cam trei milioane pe lună. Vînd un tablou cu 300.000 de lei, cel mai frecvent, şi în zilele bune cu 500.000 sau chiar 800.000 lei. Dacă sînt în dispoziţia potrivită, se-ntîmplă în cîteva ore. În lucrările mele se regăsesc natura şi poezia. Urăsc pictura de gang, care îşi propune să fie doar colorată". Tablourile lui sînt de format mic; uneori i se comandă şi drept cadouri de la elevi pentru profesori, la sfîrşit de an.

Ce spune Ioniţă despre felul în care pictează reprezintă, de fapt, filozofia lor de viaţă. El şi soţia lui încearcă să nu facă lucrurile întîmplător, ci cu pasiune: să facă lucrurile necesare, dar cu plăcere, ca să poată merge înainte. Aşa a făcut Ioniţă, cu mîna lui, casa şi o mare parte a mobilei din ea. E o mobilă diferită de ceea ce ştim noi că există la ţară, mai simplă, mai apropiată de gusturile de la oraş – fără Răpirea din Serai şi vitrină. Tot aşa Voichiţa, soţia lui, a plecat în Germania, singură, trei luni, la cules de căpşuni, ca să aducă bani pentru familie. Deocamdată, din banii de acolo au reuşit să-şi ia o maşină de spălat automată, Whirlpool.

Ei nu fac parte din categoria celor care vor să plece definitiv din ţară: au vrut o perioadă, dar le-a trecut. Acum, pur şi simplu, îşi caută locul acolo, în Suseni. Vor să facă ceva în agricultură şi grădinărit. Ioniţă se ocupă de livezile pe care le are şi pe care le îngrijeşte ecologic, lăsîndu-le în voia ritmurilor lor, fără să le tulbure prea mult. Pomicultura îi dă curaj: a avut profit fără să investească prea mult. Ca să faci lucrurile ca la carte, altfel, te costă zeci de milioane.

În afară de livadă şi grădina de zarzavat, nu mai au decît un iepure şi două pisici. Nu mai ţin animale, pentru că oboseala era prea mare. Cînd au încercat să facă o afacere pe linia asta, nu au reuşit: au cumpărat patru vaci de lapte, au făcut caşcaval, şi-au făcut abonaţi constanţi. Calculînd corect, totul, pe hîrtie, au descoperit că nu era nici un profit. Au renunţat şi au vîndut vacile.

Ei vor fi, probabil, dintre cei care-şi vor găsi locul; dintre cei „20.000 de disperaţi de pe Bîrgău, care mănîncă din gospodăriile proprii şi aşteaptă pensia şi şomajul." Spiritual, deja şi l-au găsit, pentru că, ne explică Ioniţă, trăiesc în armonie şi credinţă. Material, mai au pînă să se realizeze. Dar îi ajută credinţa lor, mai specială decît a bunicii, conform căreia caută tot timpul să fie fericiţi.

▲

Prinţesa, profesorul şi provocările

– interviu cu Sorin ALEXANDRESCU –

De curînd, Sorin Alexandrescu a împlinit 65 de ani. Cu această ocazie, Universitatea „Ovidius" din Constanţa i-a dedicat un colocviu şi i-a acordat titlul de doctor honoris causa. *Cariera sa academică a început la Catedra de literatură universală condusă de Tudor Vianu. Din 1969, devine lector de română, iar din 1980 profesor la Universitatea din Amsterdam. În anii săi „olandezi", s-a ocupat de studiile româneşti, dar şi de semiotică, participînd la activităţile Grupului de cercetări semiotice condus de A.J. Greimas, apoi înfiinţînd el însuşi un astfel de grup la Amsterdam. După 1989, a ţinut cursuri la universităţile din România, a fost activ în publicistica românească, a publicat, între altele, două cărţi foarte bine primite* (Paradoxul român *şi* Privind înapoi, modernitatea). *Am realizat această convorbire pentru a marca aniversarea sa şi pentru a afla, dincolo de CV-ul extrem de bogat, mai multe despre „porţile Occidentului": Sorin Alexandrescu le-a deschis din ambele direcţii.*

În Vineri, *„suplimentul de post-tranziţie" al* Dilemei, *scriai la un moment dat: „Frumoasa din pădurea adormită – cultura, sufletul românesc – trebuia tot mereu trezită de vreun prinţ apusean, dar, nu se ştie de ce, sărutul ritual tot întîrzia – el o fi fost neîndemînatic, ea ce să mai zic – încît trezirea tot pe jumătate era, dacă nu cumva cei doi aţipeau la loc, împreună. Şi uite aşa, nunta din poveste s-a tot amînat şi, pare-se, încă se amînă". Era în 1999. Ce o mai fi făcînd azi prinţul?*

Prinţul e tot pe drum şi este aşteptat să sosească dintr-o clipă într-alta, la fel ca acum vreo 150 de ani. Dar nu mă întrebi ce face frumoasa adormită. Nimic nou, şi ea tot aşteaptă sărutul miraculos. În legende, timpul stă pe loc. E curioasă această neostoită stare de aşteptare a culturii române, care mereu trebuie să primească un impuls din exterior spre a face paşi mai departe: un fel de infantilism perpetuu. De fapt, asta este şi o imagine despre sine existentă în cultura sau mentalitatea românească: noi mereu dăm vina pe altcineva pentru ceea ce noi înşine nu facem. „Cum să ne modernizăm noi sistemul rutier dacă nu avem investiţii şi ajutoare de la Uniunea Europeană? Uite, ungurii le-au avut, de-aia au ei autostrăzi". Eu nu neg că există ceva adevărat în asta, anume ajutorul primit de unguri, dar întrebarea e dacă trebuie mereu să aştepţi să-ţi vină ajutorul şi pînă atunci să mergi prin hîrtoape în oraşe. Nu cumva trebuie, între timp, să faci ceva, măcar pe strada ta? Mergînd cu maşina prin Bucureşti, văd că situaţia se agravează din ce în ce mai mult – a devenit aproape imposibil să mai ocoleşti gropile. Este trist şi ridicol să vezi cum bucureştenii cu bani se întrec în a-şi cumpăra maşini scumpe, care mai de care, dar toţi acceptă să şi le hărtănească prin gropi fără un cuvînt de protest. Un spectacol al străzii halucinant, ca o suprapunere de filme înregistrate la un secol diferenţă: Mercedes, Porsche ori 4x4 ţopăind prin gropile lui Ouatu, ca să rămîn în iubitul meu cartier.

Cum se explică această stare de perpetuă aşteptare?

Eu mă întreb dacă această atitudine de minimă reacţie faţă de evenimente nu este cumva înscrisă într-o anumită atitudine istorică (încă) recentă. Dacă stăm să ne gîndim, modernitatea noastră chiar aşa a şi început, în secolul al XIX-lea, printr-un „brînci" dat din afară. Dar noi uităm că cei care au primit „brînciul" s-au mişcat apoi singuri: s-au dus în Occident, au primit învăţături, dar reveniţi în ţară, au făcut ei înşişi ceva. E curios că o jumătate de adevăr e înscrisă în codul nostru genetic, iar cealaltă pare să fie ignorată. Este un fapt că multe iniţiative politice le-am luat ultimii în raport cu vecinii noştri. De exemplu, unirea Transilvaniei cu România: în cartea mea *Paradoxul român* am arătat că declanşarea acestui proces s-a făcut după cehi, după polonezi, după slovaci – cu întîrziere, aşadar. Mai recent, într-un articol intitulat *Dictatura la români* – care va apărea în mai multe numere din *Magazin istoric* – am observat că dictatura regală în România a început mai tîrziu decît în Serbia, iar dictatura militară a lui Antonescu a început mai tîrziu decît cea a lui Pilsudski în Polonia.

Chiar şi sfîrşitul comunismului a avut loc în România după celelalte ţări din Est...

Da, exact. Poate că mai mult decît de o aşteptare este vorba despre o inerţie: ne desprindem greu dintr-un punct de stabilitate oarecare, este inerţia de la începutul mişcării, care pare a fi foarte mare la noi. Poate că e o constantă în istoria recentă. Sigur, explicaţia mea e transistorică – istoricii nu acceptă astfel de explicaţii, ci numai pe cele factuale, pozitive.

Această inerţie nu poate avea efecte bune, în sensul că am putea folosi experienţele celorlalţi, asimilîndu-le?

N-am această impresie. Ce-am învăţat noi din revoluţiile celorlalte ţări comuniste? Aproape nimic, căci revoluţia românească a fost foarte diferită. Nu cred că inerţia este aceea a cuiva care se maturizează privind la ce fac ceilalţi, aflaţi înaintea lui. Cred că este o atitudine de *wait and see*, dar nu neapărat învăţînd din asta: pur şi simplu te uiţi în jur la ceilalţi, ca să nu ieşi tu primul la bătaie.

Îţi propun să trecem de partea cealaltă a „porţilor Occidentului". Activitatea ta de la Universitatea din Amsterdam a avut o componentă importantă în studiile româneşti. *În ce mod te-au ajutat studiile româneşti să-ţi organizezi profilul cultural acolo, de vreme ce cealaltă componentă a activităţii a fost una foarte specializată, de vîrf – semiotica, filozofia, studiile culturale?*

Sigur, aş putea veni cu o explicaţie care ţine de pura

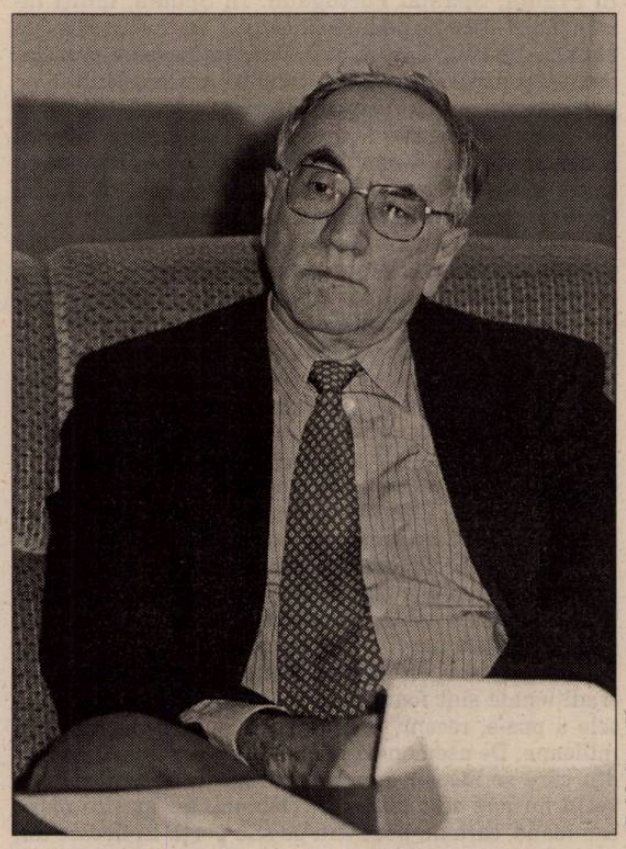

© M. Cratofil

schizofrenie – am făcut două lucruri care nu se presupuneau reciproc şi nici nu se ajutau foarte mult. Am simţit, de pildă, nevoia, la cursul de română, să abordez nişte perspective naratologice. Totdeauna am avut impresia că, din punct de vedere pedagogic, ar fi o greşeală: pentru studenţii de la română, trebuia să dau în primul rînd informaţii elementare, dat fiind că ei nu aveau cunoştinţe despre cultura noastră. De multe ori am încercat să introduc şi chestiuni mai teoretice şi întotdeauna am avut sentimentul unui discurs care nu e receptat în totalitate. Invers, la studenţii care urmau cursuri de semiotică şi naratologie aveam impresia că, dacă introduceam un exemplu românesc (chiar unul cunoscut, precum Eliade, care a fost tradus în olandeză), nimeream alături, deoarece ei n-ar fi ştiut să integreze acest exemplu românesc în ansamblul teoretic. Cred că, de fapt, erau două grupuri extrem de diferite ca orizont cultural şi teoretic, şi am încercat să ţin seama de fiecare grup de recepţie aparte. Pentru un profesor este foarte important să ştie să se adapteze cerinţelor sau aşteptărilor studenţilor. Acesta este unul dintre lucrurile pe care le-am învăţat foarte adînc în Olanda: eu sînt la dispoziţia studenţilor, şi nu invers. Eu nu pot să-mi permit să ţin un discurs doct fără să ţin seama de ceea ce ei aşteaptă de la acest discurs, şi de ce nevoi au ei. Acolo, aceasta este o obligaţie instituţională: trebuie să dai o bibliografie, studenţii au dreptul să o ceară dacă tu întîrzii etc., există un fel de control reciproc. Aici, în România, ţinînd cursuri mai recent, am avut impresia că cele două grupuri de studenţi, cei interesaţi de cultura română şi cei interesaţi de chestiuni teoretice, pot converge, pentru că cel puţin o parte a culturii române este comună tuturor studenţilor, oricît ar fi ei de inegali ca nivel de informaţie.

Dar cum ai trăit cu această dublă activitate?

De fapt, aşa începusem de aici: la catedra lui Tudor Vianu, predam literatură universală, dar cu el făceam stilistică şi poetică. Probabil că m-a marcat această idee, că poţi să susţii un dublu limbaj, academic şi al cercetării, că acest lucru nu este în sine rău şi că dublul limbaj poate fi incitant, nu neapărat demoralizant ori negativ.

Urmărind ce ai făcut în Olanda, mi se pare că, în timp, studiile româneşti au căpătat o anume extensie, nu mai reprezentau doar obişnuitul „curs de limba şi literatura română"...

Da, am vrut asta în mod programatic. La Universitatea din Amsterdam, am făcut un *curriculum* – pentru că eram profesor şi numai un profesor poate conduce un program de licenţă – pe baza cerinţelor Facultăţii de Litere şi pe baza experienţei care exista: o componentă de lingvistică, una de literatură, ceva cultură generală şi, bineînţeles, curs practic de învăţare a limbii. Pe parcurs însă mi-am dat seama că studenţii de fapt nu au cum să plaseze cunoştinţele pe care le dădeam, pentru că nu aveau contextul istoric. Ei nu puteau, de pildă, să înţeleagă de ce pentru noi Sadoveanu este atît de important – ei îl vedeau ca pe un scriitor rural, adică un tip de literatură care în multe culturi occidentale e un fel de subcultură. Or, vorbind cu mare entuziasm despre Sadoveanu, îmi dădeam seama că ei nu pricep raţiunea entuziasmului meu. Ei nu aveau cultura din spatele textului literar, cultura pe care textul o presupune. Am introdus aşadar un curs de istorie, apoi elemente de sociologie rurală, ca să-i fac să înţeleagă satul tradiţional ş.a.m.d. A tot trebuit să extind aria, intrînd eu însumi în domenii pe care nu le cunoşteam: acolo am citit şi istorie românească, şi antropologie... Chiar şi acum, în ultimii mei ani didactici la Amsterdam, cînd în facultate s-au făcut unele restrîngeri, româna este una dintre puţinele secţii la care există un curs sistematic de istorie. Româna şi-a făcut, aşadar, o anume tradiţie care a fost acceptată în acte de Universitate, în sensul că există un fundament cultural şi istoric care lipseşte în alte secţii. Pentru mine, acest lucru a însemnat enorm: îl datorez de fapt studenţilor pentru că, vrînd să joc onest cu ei, a trebuit să învăţ eu foarte mult pentru a-i învăţa apoi pe ei. Asta m-a stimulat foarte mult. Eu am făcut nu numai programa de română, dar şi o Asociaţie Internaţională de Studii Româneşti şi o revistă *(International Journal of Romanian Studies)*, la care am invitat să colaboreze nu doar lingvişti şi literaţi, ci şi alţi experţi precum, de exemplu, pe Claude Karnoouh, care era interesat de satul românesc, aşa încît la Congresele Asociaţiei am introdus şi o secţiune de antropologie şi etnologie.

Cu timpul, te-ai ocupat de România şi într-un mod mai concret şi, aş spune, cu implicare civică: ai scris în presa olandeză, în anii '80, articole despre situaţia din România, ai organizat şi manifestaţii de protest în faţa Ambasadei României la Haga...

Asta pentru că acceptam provocările. E şi o chestiune de caracter, dar e şi sentimentul de izolare pe care l-am avut mereu acolo, în sensul că alţii nu făceau nimic – atît românii stabiliţi de mai mult timp în Olanda, cît şi olandezii. Le era comun tocmai acest sentiment de aşteptare, trebuia să vină cineva şi să-i „împingă". Ajunsesem la un moment să dau şi eu „brînciuri" altora, să-i convoc la manifestaţii: le dădeam telefon şi le spuneam să vină, că nu li se va întîmpla nimic. Era o mare teamă, unii veneau la aceste manifestaţii mascaţi, cu ochelari de soare, cu fulare înfăşurate în jurul capului, să nu fie recunoscuţi de către cei din Ambasadă. Eu vedeam în aceste manifestaţii ca un fel de provocare pe care o întorceam împotriva ambasadei: provocam şi eu prin faptul că în nici un caz nu mă mascam, şi stăteam mereu în primul rînd cu aceeaşi lozincă, „Braşov – mîndria noastră" (era după mişcările muncitoreşti de la Braşov din 1987). După manifestaţii, cînd ajungeam acasă, îi dădeam mereu telefon mamei mele la Bucureşti – îmi era teamă de represiune – îi povesteam tot ce am făcut şi la sfîrşit îi spuneam că, dacă se întîmplă ceva, mîine reîncep demonstraţiile. Ultima frază, desigur, nu era adresată ei, ci celui care, eventual, asculta convorbirea...

În lumea academică există astăzi un domeniu de studiu foarte fructuos, comunicarea interculturală, care încearcă să definească regulile după care putem pătrunde în altă cultură şi putem comunica astfel eficient cu „străinii". Ce te-a învăţat experienţa olandeză din punctul de vedere al capacităţii de transpunere în limbajul şi în cultura Celuilalt?

De fapt, orice comunicare cu celălalt are acelaşi gen de dificultate – şi comunicarea cu un prieten poate pune asemenea probleme, ori cu femeia pe care o iubeşti şi ea este altfel decît o vezi tu. E o problemă generală de comunicare. Sigur, se presupune să ai un limbaj comun, de pildă să vorbeşti olandeza, ceea ce pentru mine a fost un lucru complet nou, pentru că am învăţat limba olandeză acolo. Apoi, chiar dacă vorbeşti aceeaşi limbă, există o mulţime de grade şi nuanţe, nu e suficient „să nu greşeşti gramatical"; trebuie să ştii să te enervezi în acea limbă, să ştii să te aperi, să convingi, adică să-ţi însuşeşti toate actele de limbaj. Trebuie să ştii, de pildă, că în italiană trebuie să spui cîteva cuvinte introductive, în timp ce în cultura olandeză introducerea nu are rost, trebuie să intri direct în subiect. Sigur, toate acestea se pot învăţa, nu cred că e foarte greu. Dar am avut mereu sentimentul că orice nivel pe care îl atingeam nu făcea decît să scoată la

iveală alte nivele, la care eu încă nu ajunsesem. Cred că în mare măsură trebuie să fii foarte atent la reacţiile celuilalt şi să înţelegi din ele şi ceea ce el nu spune. Cultural vorbind, acest lucru este şi mai complicat. Eu am avut şi un anumit noroc, pentru că am stat foarte mult în Olanda, m-am „olandizat": multe dintre reacţiile mele acolo au devenit, vrînd-nevrînd, aceleaşi cu ale olandezilor. Din acest punct de vedere, eu vorbeam „pe limba lor", în sensul că răspundeam unor aşteptări ale lor. A rămas însă o mare problemă faptul că, obiectiv, cultura olandeză este enorm de diferită faţă de cultura română: noi sîntem ortodocşi, iar ei majoritar protestanţi (cu toate diferenţele de valori culturale care decurg de aici), noi sîntem sudici, iar ei nordici, noi sîntem romanici cu substrat slav, ei sînt germanici puri (dar şi ei au imense dificultăţi cu germanii propriu-zişi, care sînt „prea germanici"). Numărul de criterii la care trebuie să răspunzi într-o asemenea comunicare interculturală este aproape infinit: nu poţi răspunde la toate, trebuie să faci o anume selecţie. De exemplu, trebuie să fii sistematic în ceea ce spui, dar nu schematic precum neamţul; trebuie să fii serios, dar nu morocănos, precum suedezul; trebuie să ai un minimum de artă conversaţională, dar nu ca francezul. Există anumiţi factori de corecţie a atitudinii pe care trebuie să-i intuieşti. Cunoşti şi tu asemenea lucruri din experienţa ta italiană, dar cred că Italia e mai aproape de România decît Olanda; probabil de aceea sînt mai mulţi români care s-au stabilit în Italia decît în Olanda sau în Suedia pentru că mai ales în ultima ţară gradul de diferenţă este atît de mare, încît devine aproape insuportabil.

După 1989, nu „te-ai întors" dintr-o dată în România, ci ai continuat, ani la rînd, un fel de navetă Bucureşti-Amsterdam... Cum a fost?

Judecînd după numărul anilor, mi-au trebuit vreo 12 ca să mă întorc şi încă nu ştiu exact dacă m-am întors cu adevărat... Fiind român, am şi eu, se pare, un caracter inerţial puternic: mi-au trebuit vreo 20 de ani ca să mă hotărăsc să rămîn în Olanda şi vreo 12 ani ca să mă întorc în România. Un neamţ sau un ungur probabil că ar fi acţionat mai repede. Există multe explicaţii de ordin pragmatic, începînd cu faptul că aveam în continuare o funcţie la Amsterdam. Au fost şi oameni care s-au întors în entuziasmul de după revoluţie. Eu am avut sentimentul că o întoarcere totală şi precipitată nu ar fi fost nici de folos, nici de dorit, nu neapărat din punctul meu de vedere, ci din punctul de vedere al celor care urmau să mă primească. Mi s-a întîmplat de multe ori să constat la mulţi români exilaţi care s-au întors în România că s-au lovit de un baraj foarte pronunţat, nu de ordin politic, în nici un caz, ci de ordin psihologic şi, să spunem, concurenţial. Eu am plecat de la ideea că un asemenea baraj este neplăcut, dar că are o anumită logică a lui, şi nu se poate nici nega, nici contesta. Mai ales în primii ani de după '89, românii care au stat aici în toţi acei ani îngrozitori aveau motive să se irite dacă eu veneam şi fluturam nu ştiu ce cărţi recente sau maşina mea olandeză. Fără îndoială, şi eu aş fi făcut la fel în locul lor. Am avut sentimentul că este o atitudine justificată, chiar dacă mie nu îmi plăcea. Trecînd anii, acest tip de reacţie care era mai curînd inconştient, spontan, s-a schimbat într-o reacţie de pură competiţie. Mulţi colegi aveau tot ce le trebuia, plecau în Occident mai des decît plecam eu, mai ales că erau invitaţi, în timp ce eu mi-am plătit mereu călătoriile. A dispărut aşadar acea atitudine de pură invidie (termenul e negativ, dar eu nu o vedeam negativ) şi a apărut atitudinea de competiţie: mai avem încă unul, încă un concurent, încă un obstacol! Eu urma să devin pentru ei un fel de obstacol neprevăzut într-o cursă cu obstacole deja destul de dificilă. Acest ultim aspect există şi astăzi: îl constat ca într-o economie de piaţă normală. Această idee de obstacol există în Occident mult mai dur decît aici, deşi atitudinea oamenilor de acolo este mai puţin agresivă şi e exprimată după anumite reguli. Consider că şi această atitudine – deşi o consider neplăcută – este inevitabilă. Dacă am vrut atît de mult ca România să aibă o economie de piaţă funcţională, e normal să acceptăm şi concurenţa, chiar cînd ne deranjează. Eu am încercat întotdeauna să nu am un comportament superior, bazat pe cine ştie ce experienţă, ori agresiv, bazat pe violenţă. Nu ştiu dacă am reuşit, dar în orice caz cred că a reuşi să treci tu însuţi, ca român repatriat, printre *acest* gen de obstacole, presupune timp. Din acest punct de vedere, nu cred că am greşit mergînd atît de încet pe drumul de întoarcere.

Ai avut, aşadar, un fel de „şoc cultural" al revenirii în cultura din care plecaseşi?

Eu nu cred că am revenit în cultura din care plecasem, ci într-o altă cultură. Cultura română s-a schimbat total. Nu am avut sentimentul că mă întorc acasă în sensul că mă întorc de unde am plecat. Acel „acasă" s-a deplasat enorm. E foarte ciudat: dacă plecarea din România în Olanda a fost, evident, o deplasare în spaţiu către o zonă total necunoscută, întoarcerea nu a fost nici o „întoarcere acasă", nici o plecare către „a treia ţară". România de la întoarcere n-a fost „a treia ţară", dar n-a mai fost nici prima. Dacă desenez drumul de întoarcere, n-ar fi un simplu retur către punctul din care am plecat, ci un drum în unghi, un unghi de refracţie, de ruptură faţă de ce lăsasem, faţă de ceea ce mă aşteptam să găsesc şi faţă de acea Românie ideală cu care trăieşte în minte orice emigrant. Nici nu ştiu măcar dacă termenul de „întoarcere" este corect în acest context, simt nevoia unui alt termen, dar n-am nici unul cu adevărat potrivit. Un amic cu umor spunea odată despre românii care se întorc în ţară că sînt „români înapoiaţi"! Eu să zic atunci că sînt un român „refractat", „refractar", „re-fractal"?

Ai publicat cărţi în ultimii ani, bine primite de „noua Românie" – de cei care aparţin generaţiilor '80 şi '90. În general, am constatat că ai o foarte bună comunicare cu tinerii. Cum te simţi în această companie?

Mă simt excelent, în ciuda marii diferenţe de vîrstă. Întîi, pentru că pe mulţi oameni din generaţia mea, revăzîndu-i la „întoarcere", i-am găsit puţin „încremeniţi în proiect", după o vorbă care a circulat foarte mult. Ei au rămas foarte prinşi în anii lor de maturitate, prizonieri ai unor anumite atitudini sau lecturi şi prizonieri ai postului pe care îl ocupă sau ai poziţiei lor sociale. Îi găsesc, de pildă, pe unii dintre cei care au titlul de profesor, extrem de catedratici, privindu-i foarte de sus pe studenţi, dar şi pe tinerii asistenţi ori colegi de catedră, cu o atitudine de şefi care decid totul. Or, pe mine, experienţa olandeză m-a învăţat că a fi profesor nu înseamnă asta; chiar dacă eşti şef de catedră, nu decizi tu, ci se discută în catedră şi se votează, iar punctul tău de vedere poate cădea la vot. Am asistat la şedinţe furtunoase, nu la Română, ci la departamentele din care făcea parte Româna, cu astfel de rezultate. Am învăţat astfel că a fi şef de catedră nu înseamnă un privilegiu, ci o răspundere. Cu o asemenea experienţă, mi s-a părut foarte neplăcut să constat că o astfel de atitudine nu există aici: nici din partea şefilor de catedră, nici din partea celor mai tineri, care nici nu deschid gura în faţa lor. Aşa că m-am simţit mai aproape de cei mai tineri, pentru că m-am întors aici fără putere şi nici nu mi-am dorit să am putere: nu s-a pus în nici un fel problema ca eu să ocup o poziţie de putere, în oricare sistem – cultural, educaţional sau politic. Mă simt de aceea mai aproape de cei care nu au puterea decît de cei care o au. Am acţionat şi voi acţiona întotdeauna fără presupoziţia puterii – nu ştiu de ce, probabil că puterea mi-a rămas odioasă din prima experienţă a tinereţii. Nu am sentimentul că valoarea se impune prin putere: valoarea, dacă este şi cîtă este, se poate impune numai printr-o superioritate profesională, prin competiţie leală.

Probabil că această apropiere se explică şi prin faptul că ai căzut pe nişte dezbateri care te-au interesat şi în care ai avut ceva de spus (postmodernismul, Canonul etc.), inclusiv prin cărţile cele mai recente, Paradoxul român *şi* Privind înapoi, modernitatea. *Mi se pare că în aceste cărţi există un substrat polemic...*

E adevărat, în răspunsul anterior m-am referit la o anume solidaritate „de poziţie în sistem" cu cei tineri, nu la o solidaritate teoretică. Dar aceasta e de fapt cea mai importantă şi se explică prin nişte traiecte care au devenit paralele fără să ştim unii de alţii. Eu am intrat în postmodernism sau poststructuralism după ce făcusem „bucla semiotică". Colegii mei mai tineri n-au mai apucat-o, au sărit direct în postmodernism. Asta se poate explica naratologic foarte uşor, „bucla narativă" nu este neapărat necesară, ea poate fi doar o pierdere de timp. Dar ea a constituit viaţa mea. Eu aveam sentimentul că vorbesc despre postmodernism cu nişte colegi mai tineri, dar că nu vorbim în acelaşi fel. Ar fi aşadar între noi diferenţe ţinînd de experienţa de viaţă ori de experienţa politică: tinerii care au astăzi sub 30 de ani aproape că nu au cunoscut ceauşismul, în timp ce eu am organizat manifestaţii contra lui. Cum vorbesc eu politică ori cultură cu oameni de 30 de ani? Acest obstacol este şi el inevitabil, dar eu am luat „partea bună" a lucrurilor: faptul că totuşi vorbim despre o aceeaşi temă. Eu însă vorbesc despre postmodernism fără să văd în el un nou steag cu care să mărşăluiesc, în timp ce, pentru mulţi dintre cei foarte tineri, acesta e steagul, altul nu mai există. Din acest punct de vedere, eu am o anumită distanţă sau o anumită rezervă pe care ei nu o exprimă.

Şi în ultimii ani, ai continuat „schizofrenia" – implicarea în chestiunile civice, dincolo de preocupările academice şi culturale: La noi s-a tot vorbit despre implicarea intelectualilor în politică sau în res publica *(nu neapărat în politică în sens restrîns). Era necesară, mai poate fi utilă astăzi?*

După 1990, o asemenea implicare a fost în orice caz necesară. În mare măsură, nici nu se putea altfel, pentru că intelectualii aveau de recuperat o atitudine civică pe care o pierduseră în cîteva decenii de comunism. Şi mă refer atît la intelectualii care rămăseseră în ţară, cît şi la cei care plecaseră. Cei care n-au făcut acest lucru cred că au rămas marcaţi, au rămas într-o anumită atitudine reziduală – adică purtîndu-se în condiţii de libertate cum s-au purtat şi au reuşit să supravieţuiască în condiţiile dictaturii. Cred că a fost necesară ca o atitudine de eliberare, pentru a ieşi din frustrarea aceea. Pe de altă parte, s-a observat că aproape toţi intelectualii implicaţi nu au reuşit să facă mare lucru. Eu cred că este, de asemenea, inevitabil ca, pe măsură ce o clasă politică se maturizează şi se profesionalizează, chiar dacă nu este clasa politică pe care o iubim, intelectualii să fie zvîrliţi în afară. Intelectualul a fost, şi în istorie, o alternativă de schimb disperată, în cazul în care o clasă politică nu se putea descurca, nu putea gestiona ţara singură. Normal este ca intelectualul să nu se ocupe de conducerea unui minister. Dacă Andrei Pleşu a făcut-o, a însemnat că probabil nu era altul să o facă, iar apoi s-a retras. În rest, totul este o problemă de comparaţie: ce a făcut Andrei Pleşu şi ce au făcut alţii. Din acest punct de vedere, cred că ieşirea din politică a intelectualilor în ultimii ani nu este doar rezultatul dezamăgirilor faţă de anii 1996-2000, cînd, în mod curios, toţi cei care erau angajaţi pînă în 1996 s-au retras exact cînd au ajuns la putere. Ieşirea din politică este şi semnul că societatea s-a normalizat: sînt politicieni, sînt partide – foarte bine, să se ocupe ei, şi ele, de gestionarea ţării. Din acest punct de vedere, mi-a părut foarte rău că echipa cu care aş fi dorit să intru în campania electorală din 2000 – căci şi acesta a fost unul din motivele pentru care am venit în 1999 să lucrez la Cotroceni – s-a destrămat prin refuzul preşedintelui Constantinescu de a mai concura în alegeri. Sigur, există motive pe care el le-a expus, care l-au dus la retragere. Dar eu am rămas cu ideea că pentru scena politică românească ar fi fost mai bine dacă lua parte la confruntare, chiar dacă o pierdea. Poate că opoziţia de astăzi ar fi fost mai puternică, alături de Constantinescu, decît este fără el. Nu ştiu dacă acum aş putea să mai fac parte dintr-o asemenea mişcare politică, pentru că în mare măsură a dispărut sentimentul de urgenţă din anii '90, sentimentul pe care îl avea mai fiecare că dacă eu şi prietenii mei nu facem nimic, „se duce dracului ţărişoara": am impresia astăzi că ea se duce într-o zonă în care noi nu sîntem, dar nu „se mai duce dracului". Probabil că dispariţia sentimentului de urgenţă face parte din (sau chiar este) normalitatea pe care mi-am dorit-o, cu un guvern care nu este şi al meu: altfel spus, un guvern care nu e şi al meu face parte din normalitate.

România se duce, se pare, spre NATO cît de curînd, şi peste cîţiva ani în UE. Aceste lucruri sînt aşteptate ca nişte izbăviri de majoritatea cetăţenilor României. După ce ai trăit cîteva decenii în Olanda (membră a UE şi a NATO), ce crezi ar trebui să ştim ca să nu mai vedem în această integrare o „izbăvire", ci un proces normal de parteneriat cu alte ţări?

Şi văzută din Olanda, Uniunea Europeană s-a schimbat. Piaţa Comună, cum era acum cîteva decenii, nu mai seamănă deloc cu ce este azi: nu numai pentru că există o monedă unică, dar şi pentru că nu oricine se poate angaja oriunde în Europa, nu numai în ţara al cărei cetăţean este. Intrînd în această zonă, România va avea şi beneficii, dar se va plasa într-o competiţie în care faptul că vii din Est nu îţi va mai aduce nici un fel de înţelegere din partea celorlalţi: eşti bun sau nu eşti bun, doar asta va conta. Această zonă de competiţie este, desigur, foarte incitantă, dar poate să ducă şi la mari pierderi. Deocamdată, observ că o mulţime de tineri care ajung în Occident şi se angajează acolo au foarte mare succes. Cu alte cuvinte, tinerii din nou „sar bucla mea narativă" şi intră în Europa firesc, fără problemele pe care le-am avut eu la timpul meu. Din acest punct de vedere, nu cred că va fi foarte greu, va fi mai uşor şi mai firesc decît ne temem noi. Va fi însă uşor pentru cei foarte tineri, pentru că ei nu sînt marcaţi de alte experienţe, pentru ei viaţa de astăzi este singura experienţă. E clar că în acest moment nu mai are rost să emigrezi: cine are aici neplăceri ori nu găseşte de lucru, pleacă din motive economice, nu politice, el migrează, nu emigrează, şi *nu fără întoarcere*. Nu se mai pune problema să fugi din România, ceea ce este un lucru extraordinar. Or, ideea că fugi de acasă pentru că acasă mori de foame nu e nouă, i-a persecutat pe români timp de secole (şi nu doar pe români; în anii '50 şi '60, a existat o puternică migraţie a italienilor către ţările europene mai bogate, Germania, Olanda, Luxemburg, ori o migraţie în masă a sicilienilor către nordul Italiei...). Dacă, prin ridicarea nivelului de trai în România, dispare şi această idee, de migraţie economică, nu va mai fi chiar nici un motiv de a pleca „de acasă".

Ai trăit în două ţări diferite, ai umblat şi ai lucrat prin mai multe, te-ai angajat în diferite activităţi. Te-ai întrebat, mai ales acum, că „faci" 65 de ani, care este identitatea ta?

Desigur, dar cred că ştiu să răspund la această întrebare la fel de puţin precum ştiam la 55 de ani. Mă întreb în ultima vreme, săptămînal, ce este identitatea, în *Suplimentul de duminică* al *Ziarului financiar*. Mă întreb, fără să pot da un răspuns. Cu cît trece timpul, întrebările devin mai acute, dar răspunsul nu vine mai aproape. Anii, activităţile – inclusiv cele despre care am vorbit acum – înseamnă încercarea de a-mi oferi mie însumi răspunsuri la o întrebare ca a ta care, probabil, m-a urmărit mereu, deşi nimeni nu mi-o punea. Astăzi ştiu doar că toate răspunsurile au fost incomplete şi provizorii. Vezi dar că sînt şi eu dilematic în felul meu. Sau poate sufăr şi eu de complexul adormitei din poveste, cu care am început conversaţia. Ori poate suferim toţi de acest complex, dar în alt fel decît l-am sugerat eu în citatul respectiv. În ce mă priveşte, l-aş inversa: eu aştept sărutul Prinţesei care, atunci, îmi va spune cine sînt.

a consemnat Mircea VASILESCU

„Postmodernismul a distrus obiectivitatea adevărului“

– interviu cu Jonathan D. KRAMER –

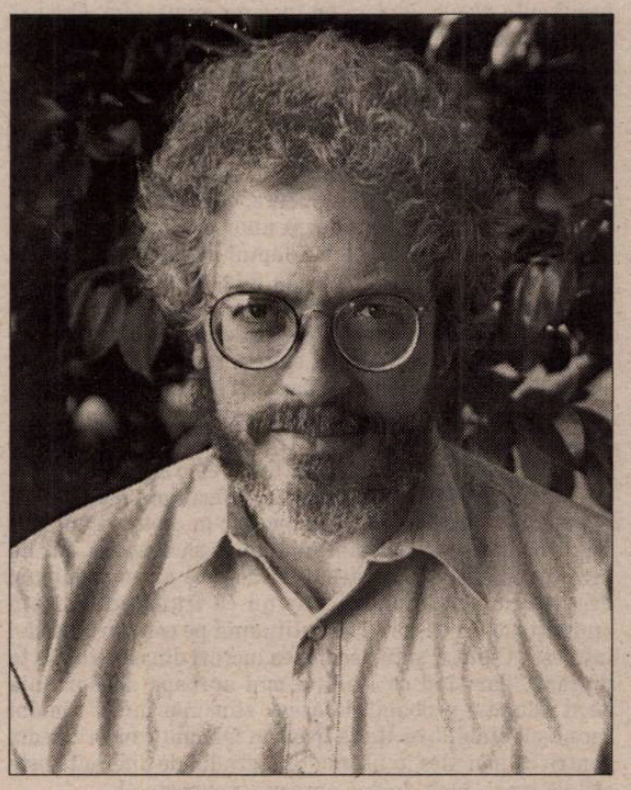

Compozitorul Jonathan D. Kramer (n. 1942) este considerat, pe bună dreptate, teoreticianul de referinţă al timpului muzical. Volumul „The Time of Music – New Meanings, New Temporalities, New Listening Strategies“ (1988) a marcat momentul de cotitură de la care comunitatea muzicală a început să se întrebe cu adevărat dacă muzica rămîne „arta sunetelor“ sau ar trebui considerată „o artă a timpului“. A absolvit, în plină epocă hippie, *Harvard University şi şi-a luat masteratul şi doctoratul (Ph.D.) la University of California at Berkeley. A studiat, printre alţii, cu Stockhausen, Roger Sessions, Leon Kirchner şi Pierre Boulez. Din 1988, este profesor de compoziţie şi teorie muzicală la Columbia University. Pînă de curînd, a fost vicepreşedintele ISST (Societatea internaţională pentru studiul timpului). La puţin timp de la împlinirea vîrstei de 60 de ani, a vizitat pentru a doua oară România, cu ocazia festivalului „Săptămîna internaţională a muzicii noi“, ocazie cu care l-am „mituit“ cu o bere şi am obţinut acest interviu.* ***(A. P.)***

Ca fiinţă postmodernă, nu am un eu „unic“, „adevărat“ sau „de neînlocuit“

Viaţa ta profesională este împărţită între compoziţie, profesorat, teoria timpului muzical şi postmodernism. Există cumva o „temă centrală“ – una care, poate, unifică toate aceste preocupări?

Există o temă predominantă a tuturor acestor lucruri (evident, dincolo de „muzică“), şi anume postmodernismul. Este cu siguranţă ceva postmodern în faptul că am scris articole şi despre Cage sau Bernstein, dar şi despre Beethoven, că în 1988 am publicat două cărţi la interval de o lună una faţă de cealaltă („The Time of Music“, pe care o cunoşti, şi „Listen to the Music“ – o culegere de texte pentru programe de sală, prezentînd compoziţii orchestrale celebre). Va părea de asemenea un lucru postmodern dacă tratatul de Armonie şi cartea despre postmodernism în muzică vor apărea în acelaşi timp. Compoziţiile mele sînt postmoderne prin faptul că uneori sînt minimaliste, uneori se avîntă în noua complexitate, uneori tind spre jazz, uneori sînt eclectice, alteori sînt pure, uneori sînt tonale, alteori atonale. Unii care nu au la inimă postmodernismul se întreabă dacă eul meu adevărat se regăseşte în toate acestea. Răspunsul este următorul: ca fiinţă postmodernă, nu am un eu „unic“, „adevărat“ sau „de neînlocuit“. Şi, cu toate acestea, există unele teme în ceea ce scriu, predau sau compun – o anumită repunere în discuţie a valorilor acceptate şi a felurilor în care se fac lucrurile, o combinaţie între tradiţie şi inovaţie, o luare la cunoştinţă plină de afecţiune a muzicii sau a ideilor muzicale care sînt foarte diferite de ale mele – şi, în acelaşi timp, un refuz de a mă alia cu un singur sistem de a gîndi, asculta, crea, preda sau compune. La întrebarea dacă „tema centrală“ îmi unifică toate preocupările, răspunsul este „nu“. Într-un spirit cu adevărat postmodern, nu cred în unificare ca într-un bun aprioric. Există cu siguranţă elemente unificatoare în tot ceea ce fac, dar există de asemenea o diversitate sălbatică, un refuz al unificării, o abordare a împărţirii de-a lungul unificării.

Au trecut aproape cincisprezece ani de cînd ai publicat „The Time of Music“. În anii care au urmat, alţi muzicieni de valoare au scris importante cărţi şi studii pe această temă. Cu toate acestea, timpului muzical încă nu i se acordă îndeajuns credit academic – de exemplu, nu este studiat pe picior de egalitate cu Armonia muzicală. Ai o explicaţie pentru această stare de fapt?

O parte a explicaţiei rezidă în obişnuinţă. De-a lungul istoriei teoriei muzicale, au existat tratate care au abordat, fie cu precădere, fie colateral, timpul muzical şi ritmul – dar aceste tratate au fost întotdeauna în minoritate. Ar fi şi imposibil ca o carte, cum ar fi „The Time of Music“, să schimbe respectiva tendinţă. Cu toate acestea, există literalmente mii de articole tipărite care abordează această temă – deci subiectul nu a fost ignorat cu desăvîrşire. Dar sînt de acord: este în continuare tratat epidermic în educaţia muzicală şi de muzicologie. De ce? Unul dintre motive este acela că fiecare proces muzical se desfăşoară în timp şi de aceea chiar studiile al căror scop este să trateze alte aspecte ale artei muzicale sînt în mod necesar legate şi de timp. Aşa că probabil subiectul nu a fost într-atît de ignorat pe cît sîntem tentaţi să credem. Dar aceasta încă nu este o explicaţie mulţumitoare, pentru că mă poţi întreba „de ce nu este timpul muzical documentat în mod explicit din mai multe surse?“. Un motiv ar putea fi acela că teoreticienilor muzicali le place să opereze cu lucruri finite şi cuantificabile. Există (în multe sisteme muzicale) douăsprezece sunete. Matematica acestei „sfinte doişpimi“ poate deveni complexă, însă rămîne operabilă. Timpul este un continuum. Este cuantificabil numai sub anumite aspecte (de ex. metrul muzical) – şi, deloc surprinzător, tocmai aceste aspecte îi sînt studiate cu precădere. Din nefericire, majoritatea teoreticienilor muzicali este încă înclinată să găsească răspunsuri simple şi la obiect pentru întrebări complicate – dar nu există răspunsuri simple în ceea ce priveşte timpul muzical.

Tehnologia dă naştere unui nou tip de spiritualitate

Zilele acestea în România are loc o dezbatere încinsă despre tipul uman produs de societatea postmodernă (n.m., A.P. – întrebările au fost puse în săptămînile imediat următoare lansării volumului „Omul recent“ de H.-R. Patapievici). Super-specializarea este blamată (versus apărată) şi culpabilizată pentru că despiritualizează şi favorizează o anumită îngustare a minţii (versus lăudată pentru beneficiile sale sociale). Cum tu vii dintr-o parte a lumii unde înalta specializare este considerată a fi o precondiţie a succesului, mă întreb ce ai de spus despre acest subiect. Oare este adevărat că o societate de specialişti îşi pierde spiritualitatea?

Da, cred că ne pierdem spiritualitatea ca societate. Dar există în această societate o grămadă de indivizi care îşi păstrează spiritualitatea. Chiar şi tehnologia, care pare a fi unul dintre cele mai despiritualizante fenomene, dă naştere unui nou tip de spiritualitate. Cum spiritualitatea continuă să existe în indivizi, societatea nu o poate pierde pentru totdeauna. Super-specializarea este, într-adevăr, endemică în zilele noastre, deşi nu găsesc că acest lucru ar fi în mod particular ceva postmodern (în spirit – cu toate că, din punct de vedere cronologic, cu siguranţă este). Super-specializarea are pericolele sale evidente, dar la fel se întîmplă şi cu opusul ei. Mulţi dintre cei care încearcă să rămînă şi/sau să devină educaţi la modul general îşi asumă riscul trivialităţii sau al superficialităţii. Informaţia poate că este mult mai la îndemînă şi mult mai uşor de accesat astăzi decît în trecut, dar există de asemenea şi problema calităţii acestei informaţii. Navighează pe Internet şi observă cît de des te ciocneşti de informaţie de-a dreptul falsă sau de mostre de gîndire împîclită. Oricine poate plasa orice pe Internet aşa că, într-un fel, Internetul este un mare nivelator. Sîntem cu toţii la fel de experţi sau la fel de amatori cînd e vorba de Internet. Această nivelare este într-adevăr postmodernă. Bineînţeles, informaţia proastă şi gîndirea proastă au existat dintotdeauna, cu mult înainte de apariţia Internetului, dar în perioadele anterioare, gîndirea bună şi informaţia corectă le marginalizau. Ceea ce nu se mai întîmplă în mod necesar şi astăzi. Victima este adevărul. Nu mai există nici un adevăr (dar oare a existat vreodată?). În schimb există adevăruri care sînt folositoare anumitor oameni în anumite circumstanţe şi care sînt inutilizabile în alte contexte. Postmodernismul a distrus obiectivitatea adevărului. În locul acesteia, oricine doreşte poate da năvală cu o opinie sau cu o idee pripită, cu o gîndire prost informată. Putem celebra egalitatea sau creativitatea sau putem deplînge pierderea definitivă a valorii adevărului, dar nu putem întoarce din cale forţele postmodernismului.

Sînt îndeajuns de postmodern să apreciez şi o opinie idioată

Crezi că există o prăpastie între a fi doar foarte bine informat şi a fi (d.p.d.v. spiritual şi cultural) cultivat?

O prăpastie? Nu, e prea dur spus. Eu cred că, cel puţin în Statele Unite, prăpastia se cască între cei bine informaţi şi cei cultivaţi d.p.d.v. spiritual/cultural pe de o parte – versus majoritatea ignorantă şi necultivată, pe de cealaltă parte. Ei bine, asta este o prăpastie adevărată, poate mai mare în ţara mea decît într-a ta. Între cei bine informaţi şi cei cultivaţi există, de bună seamă, o distincţie şi, cu siguranţă, a fi doar bine informat este periculos – dar în comparaţie cu ignoranţa totală, crasă, care ne înconjoară toată ziua în America, pare aproape un lux să-ţi mai faci probleme cu distincţia de fineţe dintre a fi educat şi a fi cultivat. Totuşi, pentru cineva ca mine, care lucrează într-o universitate, distincţia trebuie prezervată, chiar dacă aceasta ar însemna ca prăpastia să fie uneori ignorată. Este uşor să educi şi să informezi lumea (în măsura în care şi aceasta doreşte să înveţe), dar este de-a dreptul o provocare – şi în cele din urmă cel mai înalt scop al educaţiei – să canalizezi oamenii înspre a deveni cultivaţi. Am avut, de exemplu, anul trecut un student la clasa mea de Armonie. Simţea o anumită frustrare cu privire la limitările practicilor tonale din secolul al XVIII-lea. Aşa că a venit cu o piesă pop/jazz care îi plăcea lui. Era ceva cumplit! Nu pentru că era jazz/pop – cu siguranţă nu! –, ci pentru că era pur şi simplu lipsită de gust. Totul în această piesă era bătător la ochi. Aşa că eu ce ar fi trebuit să fac? Aş fi putut să-i demonstrez crasietatea progresiilor armonice şi a contrapunctului şi poate, astfel, să informez studentul. Dar mai bine ar fi fost să nu-i spun că un lucru pe care îl iubeşte e o ţopîrlănie – ci, în loc de asta, să-l ajut să-şi dezvolte sensibilitatea, să se cultive pînă la punctul de la care să descopere el însuşi cît de ordinară e piesa aleasă de el. După care singur va găsi (sau, mai bine, va crea) o piesă jazz/pop de mare rafinament. Dar toate acestea nu au fost decît un vis de-al meu. Nu am reuşit să-l ajut să devină o persoană cultivată, aşa că el probabil crede despre mine că nu sînt decît un pedant bătrîn cu gusturi învechite. Părerea lui are exact valoarea părerii mele în societatea noastră postmodernă nivelatoare. De fapt, cu siguranţă că i-aş şi apăra dreptul la o astfel de părere – dreptul lui, efectiv, de a părea un idiot. Sînt îndeajuns de postmodern ca să-i apreciez opinia – nu pentru substanţialitatea ei, ci pur şi simplu pentru că şi el este o fiinţă umană şi are o opinie care, la rîndul ei, este interesantă din punct de vedere sociologic, cu toate că din punct de vedere estetic e o opinie prost informată. Că acest student poate urma Columbia University, presupusă a fi o universitate de elită, şi că se poate concentra asupra muzicii – cu siguranţă spune mult despre lipsa cultivării chiar printre cei despre care în această societate se bănuieşte că ar fi mai bine educaţi. Sînt îndeajus de postmodern încît să nu vreau să-i impun studentului valorile mele. Ceea ce aş fi vrut într-adevăr, dar în acest caz nu am reuşit, ar fi fost să-l ajut să-şi formeze opinii mai bune care să fie ale lui. Să devină nu doar informat, dar şi cultivat – şi să facă aceasta prin el însuşi.

Ajunge să dăm drumul la radio ca să constatăm că, la un secol de la inventarea atonalismului, sistemul tonal rămîne cel mai popular mijloc de comunicare muzicală. Acest sistem, care are una sau mai multe teorii, nu beneficiază de o explicaţie cognitivă completă / satisfăcătoare – şi cu toate acestea funcţionează! Se pare că tendinţa teoriei muzicale contemporane este să evalueze valoarea (altor) sisteme de comunicare muzicală pe baza acurateţii lor cognitive (citeşte: ştiinţifice). În acest sens, psihologia percepţiei, psihofizica şi ştiinţele creierului au devenit judecători din ce în ce mai aspri atunci cînd evaluează sisteme muzicale cărora le lipseşte o explicaţie cognitivă completă – chiar dacă aceste sisteme funcţionează d.p.d.v. muzical. Ce părere ai despre tendinţa amintită?

În primul rînd, tonalismul nu este un sistem, ci mai multe. De exemplu, tonalismul lui Dittersdorf este diferit de, să zicem, tonalismul Beatles-ilor sau al lui

Poulenc. Un motiv pentru care tonalismului îi lipseşte o explicaţie cognitivă satisfăcătoare este acela că există foarte puţine universalii pe cuprinsul muzicii tonale. Aşa-numita „perioadă a practicii comune“ este un mit. Niciînd şi sub nici o formă compozitorii tonali nu au îmbrăţişat practici comune – cu toate că, în mod paradoxal, au făcut-o compozitorii atonali. Există mai degrabă o mare prăpastie între teoria muzicală şi cogniţia muzicală. Această prăpastie este poate mai mică în contextul muzicii tonale, dar chiar şi acolo găsim teoreticieni ai tonalismului care ştiu şi înţeleg destul de puţin despre cogniţie, dincolo de acel „eu (închipuie-ţi: „Eu“!) ştiu cum îmi sună asta sau aia“. În acelaşi timp, psihologii cogniţiei care studiază percepţia muzicii sînt înfiorători de naivi în ceea ce priveşte structura muzicală. Dar în contextul altor sisteme muzicale – atonalism, modalism, microtonalism etc. – prăpastia amintită este chiar şi mai mare, deoarece există puţine teorii satisfăcătoare şi foarte puţini psihologi care să studieze felul în care oamenii procesează acest fel de informaţie muzicală. Lucrurile vor progresa, dar nu vor exista răspunsuri definitive pentru nici unul dintre sistemele muzicale. Teoria muzicală şi cogniţia muzicală au scopuri diferite. Se pot întrajutora ca să îşi atingă aceste scopuri, dar în cele din urmă ele răspund la întrebări diferite. De exemplu cogniţia, ca şi postmodernismul, este interesată de cel mai mic numitor comun – de ceea ce aude şi procesează de fapt o persoană medie, necalificată. Teoria muzicală se preocupă cu structura muzicală, care poate fi foarte subtilă şi complexă, poate chiar mai mult decît în cazul percepţiei muzicii – dar chiar şi atunci cînd se adresează percepţiei, ea se preocupă cu ce şi cum aud experţii (ce mai termen anti-postmodern poate fi acesta!). Teoria muzicală tratează arta ascultării creative, în vreme ce cogniţia muzicală tratează ceea ce majoritatea oamenilor face în mod natural atunci cînd ascultă muzică.

La sfîrşit, o întrebare tîmpită: ce ştiai despre cultura română înainte de prima ta vizită aici, în 2000?

Nu prea mult. Ştiam cîte ceva despre istoria României – despre Ceauşescu ş.a.m.d. Dar cunoştiinţele mele despre lume erau limitate. Mă orientasem către Europa de Vest şi mă gîndeam la Paris, Londra, Berlin, Viena şi poate Roma ca la principalele (singurele?) centre culturale. Venirea la Bucureşti (şi, de asemenea, la Moscova, Sankt Petersburg, Sofia şi Praga) mi-a demonstrat faptul că există multe alte centre vitale în Europa, dincolo de oraşele pe care le considerasem iniţial ca singurele locuri viabile pentru cultură şi idei. Ştiam cîte puţin despre cultura muzicală românească prin Bartók şi printr-o oarecare cunoaştere a lui Enescu. Dar, în rest, eram un ignorant. Poate acum sînt mai puţin ignorant. Cel puţin acum ştiu despre România îndeajuns ca să pot aprecia vastitatea propriei mele ignoranţe!

a consemnat Andrei POGORILOWSKI

▲

Adrian MIHALACHE

bustul Thaliei

Refuzul duioşiei

De pe coperta cărţii care reuneşte o parte însemnată a dramaturgiei sale *(Teatru*, vol. 1, Editura Muzeul Literaturii Române, 2002), Iosif Naghiu ne priveşte în ochi cu duritatea sfidătoare pe care generaţia sa o arbora în vremea tinereţii. Părul scurt şi barba atent ajustată încadrează figura unui ascet lucid, care trage din ţigară, contrariind imaginea corectă politic, pe care timpul nostru o promovează. Malraux ţinea ţigara în colţul gurii, ca să nu-i stînjenească debitul verbal. Naghiu o ţine în vîrful buzelor, pentru că el nu este un orator, ci un observator. În Franţa, s-a propus retuşarea imaginilor publice ale lui Malraux, pentru înlăturarea compromiţătoarei ţigarete. Să sperăm că, pe coperta volumului al doilea, în curs de apariţie, Naghiu şi-o va păstra pe a sa, aşa cum şi-a păstrat, din timpul rebelilor ani şaizeci, nonconformismul.

Recitind piesele reunite, desluşeşti mai bine anumiţi invarianţi, care dau individualitate acestei dramaturgii. Ea a început să fie elaborată în perioada declinului teatrului psihologic, cînd personajele dramatice au devenit mai puţin importante decît structurile dramatice care le integrează. Conflictul social şi moral între caractere puternice, animate de valori contradictorii supravieţuia încă în piesele lui Sartre sau Camus, dar forma acestora, tributară teatrului burghez, a fost curînd percepută ca desuetă. Recursul la structuri mitico-istorice deconstruite cu ironie (Shaw, Giraudoux, Anouilh, Sorescu), sau asezonate cu tact (O'Neill, D.R. Popescu) ajunsese, şi el, o metodă uzată de prea multă folosinţă. „Noul“ avea să fie adus de Beckett şi Ionesco, reuniţi cam arbitrar sub termenul vag de „teatru absurd“, pentru patentarea căruia s-au şi disputat. Amîndoi s-au aplecat asupra verbalului, nu a realului, conştienţi că ultimul nu există decît în funcţie de primul. Beckett a scris tragedia dizolvării limbajului în tăcere, Ionesco a scris comedia decăderii limbajului în zgomot. Amîndoi au avut însă nostalgia personajului, care, ajuns derizoriu, mai putea fi, măcar, vrednic de milă. Beckett păstrează, chiar dacă bine ascuns, un fond de duioşie pentru Winnie sau Krapp; în Bérenger, Ionesco se priveşte pe sine cu compasiune.

Iosif Naghiu nu face parte din lumea dramatică a lui Iosif Naghiu. Nu există în aceasta nici un *raisonneur* care să-i expună punctul de vedere, nici un erou care să-l reprezinte. El rămîne exterior pieselor sale, aşa cum Dumnezeu rămîne exterior lumii pe care a creat-o. Puşi în faţa exigenţei de a interpreta roluri pe care noi înşine le construim pe măsură ce le jucăm, inventîndu-ne replicile şi alegîndu-ne, mai mult sau mai puţin democratic, regizorii, avem măcar consolarea că, poate, „cineva, acolo, sus“ ne iubeşte. Naghiu nu-şi iubeşte însă personajele. Nu le persiflează, ce-i drept, ca Dürenmatt sau Mazilu, dar le refuză orice compasiune. Este uimitor cum personajul real Iosif Naghiu, cel plin de amenitate, flexibil, comunicativ şi empatic, poate fi dublat de autorul lucid şi tăios, pentru care cuvîntul duioşie nu există în dicţionar. Fascinat de frumuseţea abstractă a structurilor dramatice, el inventează situaţii cu pasiunea celui care născoceşte probleme de geometrie. O apropiere de Max Frisch, cu al său *Don Juan sau dragostea pentru geometrie*, pare rezonabilă, mai ales că *Gluga pe ochi* transformă, prin abstractizare şi generalizare, tema din *Biedermann şi incendiatorii*. Dacă piesa „bine făcută“, cu previzibil succes comercial, poate fi descrisă ca o problemă de logică, iar piesa „didactică“, în maniera lui Brecht, ca o problemă algebrică, la care soluţiile se obţin prin aplicarea sistematică a regulilor din *Organon*, piesele lui Naghiu pretind subtilitatea soluţiilor geometrice. Astfel, problema geometrică propune o structură de puncte, linii şi curbe, alcătuind o figură, despre care se face o afirmaţie surprinzătoare. Cînd problema nu e banală, soluţia nu se poate obţine, pas cu pas, prin deducţie, ci doar prin emergenţa subită a unei noi viziuni asupra aceleiaşi figuri. Similar, în piesele lui Naghiu, personajele sînt doar punctele de intersecţie ale liniilor dramatice, care alcătuiesc figura enigmatică a unei situaţii bizare. Conflictul nu se dezvoltă liniar, ci explodează din cauza excesivei comprimări. Schimbarea subită de perspectivă asupra situaţiei dramatice constituie indispensabila „lovitură de teatru“, care declanşează satisfacţia estetică. Nici un element exterior – *deus ex machina* – nu participă la răsturnare, doar logica internă, dusă la paroxism. *Gluga pe ochi, Podul de vînt, Fereastra, Hotel Corona, Mireasa enormă, Ambasada iubirii* sînt construite după aceeaşi metodă geometrică, diferenţele apărînd din diversitatea contextelor, fiecare cu propriile referinţe ingenios-ironice la realităţi sociale şi politice particulare. Nu simţim nici milă, nici groază, ca în tragedii, nu ne simţim înclinaţi să rîdem sau să plîngem, ca în drame sau comedii, sîntem îndemnaţi să gîndim, ca în matematică.

Există în volum cîteva piese care subminează însăşi metoda rece a autorului, dezvăluindu-i, indirect, punctul slab, adică ceea ce el, cu adevărat, iubeşte, adică *teatrul*. Cînd în dramaturgia lui Iosif Naghiu apare dramaturgia însăşi, ca supra-personaj, totul devine emoţionant, fierbinte, plin de elan romantic. *Misterul Agamemnon*, contrar aparenţelor, nu este o reconsiderare dramatică a mitului, ci o tragedie a teatrului ca mod de expresie. Între spectacolul tragediei şi tragedia însăşi se reeditează conflictul dintre voinţă şi reprezentare. *A treia caravelă* deplînge tragedia actorului Pinzon de a nu se putea identifica integral cu personajul său, Columb. *Actorii sînt liberi, poporul mai aşteaptă puţin* este una dintre cele mai emoţionante meditaţii asupra raportului dintre arta vieţii şi viaţa artei. Cînd ne priveşte pe noi, actorii precari ai rezistenţei prin cultură sau ai tranziţiei spre responsabilitate, Iosif Naghiu nu cunoaşte compasiunea şi ne refuză duioşia. Cînd priveşte în oglindă, el nu se vede pe sine, ci vede însuşi „teatrul“, de care-i pasă, pe care-l iubeşte.

▲

Alice POPESCU

imaginarul publicitar

Cînd să te bucuri

De la latini încoace şi pînă la filozofia americană de televizor, omenirea nutreşte conştiinţa unei datorii morale faţă de înaintaşi, Dumnezeu, ea însăşi şi oricine s-ar mai afla în chestiune: aceea de a trăi clipa. *Carpe diem! Seize the day!* sau *Bucură-te de viaţă! (Elite)*. Grea misie. Fiindcă trebuie să te prinzi cînd să te bucuri.

Lucru ce îi iese perfect bărbatului din reclama pentru *Elite*, la aflarea veştii despre sarcina soţiei (sau prietenei). De fapt, el ştie şi e şi pregătit, atît sufleteşte, moralmente, cît şi eminamente material, fiind dotat cu două perechi de botoşei pentru cele trei eventualităţi (aceea că va fi fetiţă, aceea că va fi băiat şi aceea că nu va fi în stare să zică nimic atunci cînd i se va aduce la cunoştinţă). Din context de comunicare (să stăm de vorbă la o cafea sau *clasicul: te invit la o cafea – Jacobs)*, cafeaua devine mijloc, semn. Şi nu orice cafea, ci *Elite*. O deosebeşti uşor, pentru că în spoturile ei protagoniştii nu îşi vorbesc. Sînt un club privilegiat, se înţeleg din gesturi şi asta deoarece temele în cauză: iubirea *(Ce e mai frumos decît să fii iubit? Să iubeşti!)* sau prietenia *(Prietenii sînt cel mai frumos dar...)* reprezintă zone de comunicare cu grad mare de rezistenţă la cuvinte. Desigur, cînd ai un partener care n-are nevoie de interacţiuni verbale ca să ştie ce e cu tine, o prietenă pe care o descoperi la cîţiva centimetri distanţă în momentele nodale ale singurătăţii tale (cum ar fi neuitatele Revelioane şi sărbători care ne găsesc fără celălalt într-o lume binară) ori te bucuri de viaţă, ori te apuci de cafea, ori eşti tîmpit.

Reclame de atmosferă, de imagine (atît la propriu cît şi la figurat, avînd în vedere că îşi propun şi chiar reuşesc să impună mărcii o anume ţinută), cele două spoturi ale campaniei *Elite* sînt perfect realizate, expresive, inteligente, ludice, haioase, cu un simţ rafinat şi benign al umorului, ba chiar aş spune sublime (adică dintr-o lume în care putem să ne bucurăm fără rezerve), însă după cîteva serii de vizionare, cînd vrei să le aminteşti într-o conversaţie, îţi lipseşte cu desăvîrşire memoria produsului. Cum îi spune? Cum îi spune? Care va să zică indivizii ăia speciali, sentimentele înalte şi ce trebuie să facem noi de la latini încoace... Aha, *Elite, bucură-te de viaţă!*

Şi-ncepi să te gîndeşti cum. De exemplu, la o cafea.

▲

Dilema vă recomandă

● Gheorghe Săsărman, *Cupa cu cucută* (Biblioteca Dacia a Editurii Dacia, 2002). Romanul unei conştiinţe încărcate în Republica Democrată Perveţia, acolo unde conduce Partidul Unic Pervetic în frunte cu Mira Mars, fiica întemeietorului P.U.P.-ului. Eroul, ziarist la organul central pervet, nu mai suportă viaţa între „fîrtaţi“ şi „surate“ care scandează zilnic: „Mira-Pup! Mira-Pup!“. O experienţă orwelliană sobră şi transparentă, dusă pînă la caricatura viguroasă şi higienică. Autorul – cu care am străbătut ani de zile culoarele Casei Scînteii – e de mult în Germania, dar n-a uitat mai nimic din perversiunile contemporane. (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Albastru foşnitor şi omletă cu salam

N-am fost în Maramureş serios, ca un turist ce se respectă, decît pe vremuri, cu părinţii; de atunci nu-mi mai amintesc mare lucru. Aşa că m-am pornit acum, în realitate ca reporter, dar în aparenţă ca turist. Aparenţa de turist e tare plăcută: localnicii, mai ales cînd circuli într-o maşină mare, gen limuzină, îşi creează tot soiul de aşteptări despre tine. Nici prin gînd nu le trece că se poate întîmpla să nu mai ai în buzunar decît, maximum, bani pentru o pungă de covrigei.

Perspectiva reportericească rămîne pe mai tîrziu. Voi „consemna", empiric, impresiile drumului spre Maramureş ca turist. Am mers întins, observînd peisaje mioritice, deal-vale la modul concret, şi aproape toate formele de relief posibile; precum şi, vorba cronicarului optimist, oraşe frumoase, cu biserici mari. Între Reghin şi Bistriţa ne-am hotărît să mîncăm rustic, în natură, la popasul Izvor. Izvor este unul dintre localurile aproximativ nou apărute: cu lemn amestecat cu piatră în culori calde, în stilul rustic oficial şi apreciat de turişti, şi flori frumos colorate la ferești; totul într-un soi de kitsch cald, suportabil, preferabil dezordinii şi mizeriei de altădată. Mîncarea încerca să fie tradiţională şi destul de gustoasă, dar amestecată cu clasica şmecherie neaoşă: gramajul şi sărăcia la porţie, departe de idealul belşugului de han.

La Sighet, am fost sfătuiţi să tragem la un motel, *Perla Sigheţeană,* mai bun decît hotelul din centru, despre care s-a auzit chiar că ar avea ploşniţe. *Perla* se înălţa falnic, în acelaşi stil optimist neo-rustic, cu multe flori frumoase peste tot. Ne-a cuprins o exaltare: părea să fie altceva. Din păcate, înăuntru, bucătăria se închisese: utopia cu masa în noapte, lîngă şemineu şi la lumina lumînărilor, din filmele *Harlequin,* nu putea fi satisfăcută: bucătarul se culcase. Drept compensaţie, am urcat în cameră, unde în acelaşi stil cinematografic, aştepta o altă utopie: cea a la *Home Alône, I,* cred, în care puştiul fugit de acasă consuma, pe capete, dar şi – s-a dovedit la sfîrşit – pe banii părinţilor, tot ceea ce găsea în camera de hotel. Şi noi am găsit în cameră un coş cu pungi de covrigei, alune şi chipşi; iar alături, un frigider bucşit de băuturi, dintre care cea mai tare era o mică sticlă de vodcă, iar grosul – sucuri, apă şi bere Ciuc. Apoi am văzut cuverturile şi perspectiva s-a schimbat: eram în colecţia *Harlequin,* ba chiar în Danielle Steel; sau poate chiar în *Pretty Woman* (deşi nu mai ţin minte culorile de acolo, ci doar atmosfera): cuverturile erau albastre, şi lucioase, şi foşnitoare, nu contează materialul; iar plăpumile erau la fel! Şi, ca totul să fie perfect, m-am dus – cu sfială, pentru confirmare – în baie. Aşteptările n-au fost inutile: exista feon, adevărat, de la hotel, adică puteai să te speli de sus pînă jos şi să ieşi cu pletele şiroinde fără spaima de meningită; şi, mai mult de atît, duşul era cu cabină şi geamuri transparente, cele prin care se ghicesc contururile, mîndria oricărui film de groază care se respectă (scena cu frumoasa în baie pe care o pîndeşte monstrul). Şi, deşi era deja un preaplin, balconul era uriaş, avea masă, scaune şi flori; iar pe hol era un salon cu şemineu, doar pentru locuitorii etajului întîi.

A doua zi de dimineaţă a urmat micul dejun. În meniu apărea o formulă, care se tot repeta insistent, şi, ca atare, te intriga: „Mic dejun continental". Am aflat că această formulă cosmopolită însemna, de fapt, două feliuţe de unt şi un clasic gem foarte mic, la caserolă de plastic. La care se putea adăuga o omletă cu şuncă, dar de fapt cu salam, pentru că bucătarul nu se trezise şi cheile erau la el. Eu însă m-am trezit, bucuroasă că nu mă mai alienez în ficţiune. ▲

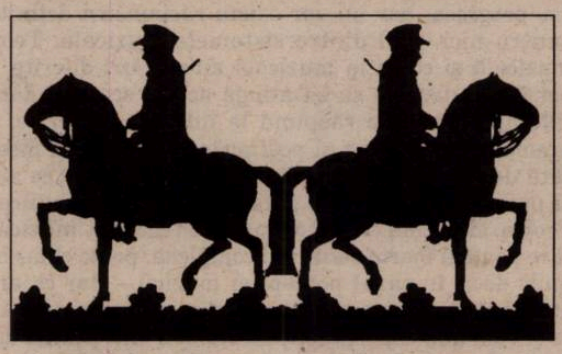

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Cerbul de Aur – Inactualităţi

Pe vremea cînd nu exista „Cerbul de Aur", am avut – în permanenta mea stagiune lirică – o vară cu Modugno, „Volare, aa, cantare, aaa".

Era o vară cu mare fierbinţeală ideologică, axată pe lupta împotriva odioşilor împăciuitorişti printre care se numărau şi cîţiva dintre cei ce-mi rămăseseră prieteni, chit că fusesem exclus din presă; aveam angoase cu existenţa de şomer, cu inteligenţa opţiunilor, cu transparenţa noţiunilor şi totuşi „Volare, cantare" ne însenina nopţile, ajungînd să dansăm pe trotuar, la „Cina", noaptea tîrziu, melodia italianului ritmată de saxofonul lui Sami Buză şi înmiresmată de „micii" grădinii de vară.

De unde găseam o atare disponibilitate pentru lied, taie-mă, bate-mă, nu ştiu nici pînă azi şi nici n-o s-o aflu vreodată. Sufletul – acest „Père" cum îl numeşte Stendhal, „obîrşie (cum îl traduce admirabil Cioculescu în „Lucien Leuwen") a atîtor fapte ridicole" – are în dînsul, ca orice Larousse, „sa partie rose", capitolul său roz plin cu citate nobile şi sentimentale, cu valsuri de Brahms şi texte de nea Jenică Mirea, textierul lui Ion Vasilescu, omul care a împerecheat pentru totdeauna şi pentru uzul naţiunii cuvintele: „Hai să ne-ntîlnim sîmbătă seară". Partea asta roz a „vagalamului" vagabond n-ar trebui să aibă „aparatul ediţiilor critice", căci ea nu e critică, ci mai degrabă mitică, după cum îi place fiecăruia să pună accentul pe cei doi „i", în ambele cazuri fiind la fel de corect.

Modugno ne-a dat cîteva melodii tocmai bune de întipărit pe această hîrtie plăcută a sufletului din care nu se face ţigară şi nici scrum; n-o fi el chiar Brel, nici Presley, dar ceva din dulceaţa cîntecului vărătic de greiere care nu se gîndeşte deocamdată la furnică – există şi un asemenea lirism al situaţiei, pînă la morala dură şi de neclintit a fabulei – tot găsim în „Resta con me", „Cicoria", „Libero", „Io". Noveleta aceea, „L'uomo in frac", e chiar memorabilă, adică te poţi trezi cu ea dimineaţa, în faţa oglinzii, cînd îţi săpuneşti viguros faţa şi încerci să te priveşti bine în ochi, fără să te tai. Acolo socotesc că e bancul – ca să zic aşa – de încercare al melodiilor grele şi uşoare: acolo, în faţa oglinzii, între pămătuf şi lamă, sub masca de frişcă, ce-ţi vine să îngîni, dacă-ţi vine...? „Celesta Aida"?, „Dac-ar spune poarta ta..."?, „Ave Maria"?, „Voi che sapete" al Cherubinului?

În acel spaţiu, numai bieţii solemni prea gravizi de universal îşi închipuie că o melodie poate fi umilită de neorealismul pămătufului. Am zile cînd simt planetar ascultînd „Şîrba în căruţă", văd atunci chiar o căruţă zdroncănind din toate încheieturile printre încremenitele misile ale lumii. Ameţesc şi o lacrimă îmi încălzeşte Murmanskul de sub pleoapă. „Hora staccato" a lui Grigoraş Dinicu, rafinată de Celibidache sau bătută pe o vioară de lăutar cîndva, la „Zorile Roşii" de lîngă Hala Traian, într-un revelion fără un sfanţ în buzunar, îmi dă, în cele din urmă, aceeaşi emoţie vitală şi sacră ca „Traümerei"-ul din veac. Tragicul fără voioşia unei energii cu care-l trăieşti „con brio" devine o comedie ipocrită mult mai mediocră decît o romanţă proastă. Recviemul sau o sonată de Mozart se bizuie pe această decizie de sinteză în suportarea contradicţiei dintre vesel şi sumbru în care se strîng toate nesiguranţele noastre, ca bolboroselile lui Beethoven în ultimele sale sonate pentru pian.

Nu din modă retro, nici din nostalgie prea facilă, ţin minte seara, tot la „Cina", cu Gică Petrescu (şi iar Buză la sax!) ascultînd „Fetiţe dulci ca-n Bucureşti", simţindu-mă „prinţ şi cerşetor", la fel de fericit ca la „Oda bucuriei" auzită, cu o zi înainte, la Ateneu, cu Gogu Georgescu la pupitru; nu mă consideram nerușinat, incult, ci un împăcat cu toate ale lumii de la maximele ei: „poţi surîde şi fi un ticălos" pînă la gustul divin al unei banale saramuri. „Suflet candriu" sau Missă solemnă, toate cîntecele bune – după ce le-ai simţit diferenţa de densitate – se întîlnesc la finit, în anormala feerie a acestui „Pe cine aş fi iubit dacă n-ai fi fost tu?" compatibil cu scîrţîitul bacului bacovian tras zilnic şi silnic la mal. ▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Viaţa pe strada Existenţei (1)

Eftimie: „Ce să spun? Am venit din '55 aici, am stat undeva cu chirie, am cumpărat loc aici, am făcut casă. E liniştită strada, ia uite ce de căţeluşi vin... Mi-am crescut trei copilaşi, am lucrat la covoare persane, lucru la domiciliu... Uite, a plecat doamna, i-e frică să declare. Urzea urzitoarea de la serviciu, le aranja fire şi lucram. Sînt la o pensie de urmaş că nu am lucrat mult. De opt ani mi-a murit omu', iar copiii sînt la casele lor, mai vine o nepoată de deschide uşa, dar tot singură sînt. Am şi eu un cîine frumuşel. Am fost pe stradă mai puţin învăţaţi, dar simpli, fiecare de ale lui... S-a mutat, uite, acolo, nişte oameni, dar sînt de mijloc. Nu am de rău să vă zic, se manifestă patrula. Trece, trece, chiar de două ori pe lună. Călări, la pădurea Andronache. Să vă zic, ăştia mai în vîrstă ne-am topit. Uite şi ăştia locuiesc aci, dar are adresa la 9 acolo, că a cumpărat acoloşa, iar dincolo stă doi-trei veniţi chiriaşi, singură aci unde-i curtea asta stă Stanciu Marin, cu patru copii. Acilea un vecin care s-a mutat, au copii, el a murit. Acolo a vîndut cine a stat, dincolo e oamenii ăia, are cinci-şase copii, nu ştiu cît are. N-ai ce să înfloreşti de ei, e stradă foarte liniştită. E rău că am rămas noi, ăştia bătrînii. Avem curent, avem apă, ieri măsura că face canalizare, ce să vă mai zic? Doar noutăţi din astea care-s vechi. E uşor la mine că am avut om bun şi m-am ajutat cu el, acum e rău că am rămas singură *(plînge)* fără el, fără mine, că şi copiii e la casele lor, ce să-mi facă? Dumnezeu să-i ajute! Mai mi-e teamă de cîte se aud, cîte se văd, văd la televizor, dar Dumnezeu mă apără, acum aştept pe fiica aia mare, că trec cu Marius, cu fi-su, să-mi aducă ceva, nu, nu mi-e frică, Dumnezeu mă apără. Nu vine acu', vine mîine, ştiu eu. Dacă a zis că vine, trebe să ajungă. Ştii ce se întîmplă? Îţi impui să fie bine, trăieşti cîte zile ai... Uite, vezi soarele, vezi aerul, mănînci... Uite, vecina care a plecat venise după bani împrumut, parcă eu aş fi bancă să le dau, le-am dat, acum le-am zis: «Gino, nu mai dau un leu, că aud: doamna Eftimie i-a împrumutat aşa». Ce sînt eu? 10? A venit vecina de la şase să-i dau un milion în ziua de Sînta Mărie, că a venit ăla cu apa. De unde am eu un milion, mă Mio, din 700 mii pensie, de unde strîng un milion? Că tu mai ţii în casă, bă, copiii îmi dă să mănînc, să am un ban în casă să plătesc dăjdiile ce e, dar nu să dau la vecini. Am dat lu' asta care a plecat, dar dau cu suta de mii, dacă n-ar fi copiii, aş fi prăbuşită în stradă. Am o fată mai isteaţă şi zice: stai, mamă, nu te mai da isteaţă aşa, că să nu dau bani... Bă, Gino, greşiţi vorbele astea, de ce nu dă soacră-ta?". ▲

P.S. Temă pentru cititorii bucureşteni: „Viaţa de pe strada mea".

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Mica ţiganiadă

Aflat în Franţa, urmăresc cu emoţie jurnalele, unde România este mereu prezentă prin cei ce ne reprezintă aici cu atîta intensitate. După primele ştiri, despre locurile de perdiţie pe care conaţionalii noştri nomazi le-au înfiinţat în coasta civilizaţiei, lucrurile evoluează: jurnaliştii, excitaţi de relatările despre discriminarea la care sînt supuşi rromii (conform propriilor spuse), sînt trimişi la sursă, în avion cu dl Sarkozy, în România, spre a vedea „cum stăm". Şi stăm prost.

În ciuda unui succes oarecare pe care investigaţiile vizuale onorabile ale unor arhitecţi români le-au avut în presa de specialitate *(Architecture d'Aujourd'hui)*, subiectul rămîne bizar şi pentru „noi" şi pentru „ei". Apar la televizor sate sărace, în marginea cărora vegetează cîte o colonie de ţigani. Acolo, cei taraţi îşi exhibă dinaintea camerei şi a reporterului evident oripilat (se vede asta din comentariu) cioturile de mîini şi picioare, bubele supurînde, precum şi numărul excedentar de progenituri. Reporterul nu se întreabă de ce acest număr excesiv de persoane fără extremităţi în rîndul etniei în cauză şi, cînd relatează suma dată lunar unui handicapat, evident imposibilă pentru un trai decent, uită de asemenea să precizeze că reprezintă, totuşi, o treime din venitul unui profesor universitar. Este adevărat, o ţară în care şi milogul automutilat şi profesorul intră în categoria miluiţilor cu sume comparabile, ambele insuficiente supravieţuirii, necum vieţii decente, îşi merită locul în galeria bizarriilor lumii contemporane. Dar problema gitană rămîne, iată, una căreia instituţiile statului român şi cele neguvernamentale (sînt multe, unele papă bine de la UE sau de la bisericile neoprotestante) nu ştiu să i se adreseze. Cîteva programe făcute evident în silă şi fără a privi înspre obiective de durată lungă vor parcă să bifeze temele în ochii străinătăţii. Nu ni le facem, iar problema nu face decît să se acutizeze. Acum a devenit internaţională. Nu o putem trata doar cu expoziţii – elegante, nu-i vorbă – de arhitectură ţigănească destinate a frisona pe snobi. Fără o abordare sociologică şi fără voinţă politică pe termen lung, vom sfîrşi prin a fi ţinuţi cu toţii în carantină pînă cînd ne venim în fire; adică niciodată. Datele existente trebuie interpretate, trebuie făcute campanii sociologice de durată şi de amploare. Poliţia trebuie să-şi facă datoria şi să producă actele necesare celor care nu le au, indiferent de motiv (fără ele, orice guvern extremist de mîine poate, Doamne fereşte, să îi declare apatrizi; fără ele, nu există în faţa statului şi, deci, nu pot avea acces la serviciile publice ale acestuia, domnule Ionescu, care sînteţi atît de grăbit în a mărturisi despre rasismul etnicilor români!).

Nu este deloc uşor să trebuiască, în deschiderea oricărei discuţii cît de cît serioase, să te disculpi în permanenţă pentru impotenţa autorităţilor din ţara al cărei cetăţean (încă) eşti. Nu este deloc uşor să vezi că, da, românii intervievaţi sînt cu adevărat rasişti, de vreme ce vorbesc despre tare genetice ale ţiganilor, care i-ar face pe aceştia hoţi din naştere. De asemenea, nu este deloc uşor să nu fii interesant pentru omologul francez decît prin clădirile bizare pe care cerşetorii de aici le au acasă. Nu este uşor să explici cum e posibil ca acelaşi tip de arhitectură să se verifice fără rest peste diferenţele de rasă, atît în satele ţigăneşti, cît şi în cele curat „româneşti", precum Certeze. De asemenea, e de neînţeles ce a vrut să spună preşedintele nostru atunci cînd a lăudat „hărnicia" comunităţii din Certeze, care a ridicat casele acelea „ţigăneşti" copiate după aceleaşi surse în Occident ca şi ţiganii pe care îi blamăm. Este de neînţeles şi, deci, de neexplicat de ce preşedintele Academiei a cerut arhitecţilor, la o conferinţă naţională a acestora, să studieze rapid fenomenul „arhitecturii ţigăneşti", spre a se lua măsuri; ca şi gînd acesta ar fi negul cel mai malign de pe obrazul fin al României edificate, iar nu, oricare dintre următoarele: casele neamurilor proaste care au binemeritat, datorită talentelor şi devotamentului lor faţă de patrie, să îşi edifice cazemate de milioane de dolari bucata; ori băncile din care s-a furat pînă nu au mai rămas decît cojile hidoase de sticlă, ruine noi, drept amintire. Prin urmare, atunci cînd singularizăm, noi şi reporterii francezi, pe ţigani şi casele lor inabile, dar flamboiante, să ne gîndim cu atenţie la contextul mai general: noi, cu oraşele şi satele noastre mizerabile, ei cu magrebinii şi negrii mai dispuşi la atentate de amploare decît bietul, nespălatul cerşetor din metroul parizian!

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

Cool

– La ce te uiţi?

– La oamenii ăştia care sînt întrebaţi ce lucruri deosebite ar dori să facă, iar ei ori îşi doresc *bungee-jumping*, ori îşi doresc să sară cu paraşuta, ori îşi doresc să sară în cascadă, ori toate la un loc şi în acelaşi timp. Problema este că lucrurile astea nu pot fi chiar atît de *deosebite*, din moment ce toţi şi le doresc. Şi în al doilea rînd, deşi la TV s-a răspîndit ideea că a face *bungee-jumping* e *cool*...

– Chiar mega-*cool*.

– ...Cît de *cool* poate fi cineva care are nevoie să se arunce în cap, ca să simtă că trăieşte?

– Nu prea *cool*.

– Dar cine/ce e *cool*?*

– Sean Connery în rolul lui James Bond e *cool*, dar nu şi Pierce Brosnan, care încearcă atît de tare să fie *cool* încît uită să mai respire şi e ca un manechin în vitrina unui magazin de haine – haine bune, de altfel. Robert Mitchum e *cool*, mai ales atunci cînd, aflîndu-se în mijlocul unui cîmp de bătălie, vrea să cheme un taxi. John Travolta e *cool* în *Pulp Fiction*, pentru că aplică exemplar prima regulă a *cool*-ului: nu încerca să pari *cool*. *Bărbaţii în negru* sînt *cool*, *Bărbaţii în negru II* sînt încă şi mai *cool*, iar cîinele lor, care cîntă *I Will Survive*, e chiar mai *cool* decît stăpînii lui. Clipul *Fata mea* al trupei Partizan e *cool*.

– Spre deosebire de tonele de clipuri filmate în discoteci, cu fete şi băieţi care se bîţîie. Sau de emisiunea *De trei ori femeie*, atît de stridentă încît viaţa la cratiţă ţi se pare *cool* prin comparaţie. Şi fiindcă veni vorba de Acasă – cel mai străin de *cool* dintre toate posturile – , Paraziţii au fost, oare, cei care au spus despre el: ...*(cenzurat)*?

– Paraziţii sînt *cool*.

– Cine mai e? Îi eliminăm din start pe toţi aspiranţii la *bungee-jumping*. Şi pe Andreea Marin, care trage de imaginea ei diafană aşa cum alţii trag de fiare. Şi pe Andrei Gheorghe, care a ţintit destul de jos – în fond, nu-i prea greu să devii cel mai antipatic om dintr-o încăpere – şi a ratat: acum rîd de cîte ori îl văd strîmbîndu-se. Şi pe Mircea Badea, care adesea reuşea să pară *cool*, prin contrast cu invitaţii săi, dar acum, rămas singur...

– Cred că e mai uşor să spunem ce *nu* e *cool*. Fumatul nu e *cool*, deşi pe vremuri era. (Apropo, cuvîntul *cool* s-a demodat. Acum nu mai e *cool* să spui *cool*, ci super.) Pe de altă parte, îmi produce o vie satisfacţie constatarea că mult mai puţin *cool* decît fumatul este campania *Gata cu fumurile* de pe TVR2, mai ales atunci cînd fetele de la ASIA cîntă un cîntec din care rezultă că fumatul e un fel de poliţie a gîndirii, care te împiedică să fii tu însuţi.

– În încheiere, oamenii îi împart pe ceilalţi în *cool* şi non-*cool*, în timp ce se uită la televizor, pot fi consideraţi *cool*?

– Categoric nu. În primul rînd, uitatul la televizor nu e *cool* – am citit asta într-o revistă care se numea chiar *Cool* sau *Super* – ceva de genul ăsta.

(Pe toată durata conversaţiei, televizorul a fost deschis. Televizorul e tot timpul deschis.)

---

* În acest punct al conversaţiei, un dicţionar intervine pertinent: „I. *s.* răcoare. II. adj. 1. răcoros. 2. calm. 3. tihnit. 4. îndrăzneţ. 5. indiferent, pasiv. 6. *fig.* glacial". Dar intervenţia dicţionarului este considerată impertinentă şi tăiată scurt.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Cuvinte nepotrivite

1. Un distins lingvist scrie despre coruperea limbii. Dă şi cîteva exemple agasante de prelucrări fără nici un Dumnezeu din alte limbi. Altcineva se ocupă de cazul mai strepezitor al „involvării". Îmi permit să adaug şi eu cîteva exemple, poate vor fi amendate de agenţii (chestorii?) traficului verbal. Cînd se referă la creşterea rară a leului în raport cu dolarul, experţii spun că „leul se apreciază". De apreciat, s-o aprecia el, problema e c-ar trebui să-l aprecieze şi alţii. De exemplu, cei care nu prea se ajung şi nici n-au idee de cotele înregistrate de dolar, euro sau tugricii mongoli. Românii nu prea fac calcule globale, au ajuns însă maeştri la echilibristica pîinii şi întreţinerii. Leul se apreciază, dar ce face *acquis-ul comunitar?* Dar *agenda curicu-lara?* (Nu se referă la hemoroizi.) Am trecut de la limba de lemn la limba de rumeguş. Întrebaţi un redactor de radio cît se străduie ca să afle o frază cu cap şi coadă în interviurile aleşilor noştri.

2. Există însă şi un loc rasat, unde insistenţa stîlcirii limbii române mă face să bănuiesc o formă superioară de ironie postmodernă. E vorba de Radio Delta RFI, unde redactorii francezi de expresie română (sau invers) repetă zilnic performanţa de a uita cum se numeşte grebla. Agasaţi probabil de rigorile legii Toubon (un Pruteanu de-al lor, adversar al imixtiunilor englezeşti), lege care nu se prea aplică, domnii şi doamnele de acolo par să încerce să se răzbune pe altă limbă. Partea nedumeritoare este că cei menţionaţi sînt colegi cu Mircea Iorgulescu, cu Matei Vişniec sau cu Dinu Flămând.

3. Scandalos! Premierul Adrian Năstase are aceleaşi iniţiale cu expresia care consfinţeşte birocratic şi regulamentar neputinţa poliţienească. A.N. înseamnă „autor necunoscut", ştampila finală pentru cazurile abandonate din lipsă de timp, bani şi indicaţii. Să fie ironia perversă a vreunui artizan ascuns în măţăraia guvernului? Poate că tot lui ar trebui să-i atribuim şi botezul Parchetului Naţional Anticorupţie (abrevierea readuce în memoria oaselor funestul înlocuitor al fibrelor textile, din vremea SSMD). Ca să verific ipoteza, aştept să văd ce ingrediente va folosi PNA – deocamdată nu s-au găsit suficienţi procurori care să corespundă exigentelor criterii ale justiţiei româneşti. Pînă la urmă tot la înlocuitori o să se ajungă.

4. Deschizînd radioul „naţional", surprind un final de ştire – *„poliţia e la pămînt, administraţia locală a fost părăsită, doctorii nu au instrumente, drumurile sînt distruse"*. Slavă Domnului, mi-am zis, guvernul a înţeles marile hibe ale ţării. O fi un raport care a renunţat la potemkiniade; s-au identificat cauzele, urmează soluţiile! Aiurea, peste o oră aud ştirea completă, era vorba despre ravagiile inundaţiilor într-un sat prahovean. Vai mie, crezusem pentru o clipă că modesta sinecdocă îşi făcuse loc în austerul limbaj de ştiri.

5. Un amic curios a fost la sfinţirea Casei Fotbalului, în prezenţa Preafericitului Blatter şi a Cuviosului Sandu. Amicul ştie ceva fotbal, drept care, povestind, şi-a revărsat toată gama de epitete derogative asupra celor de-acolo – preşedinţi de club, jucători, finanţatori etc. Dar în colorata lui fotografie de grup, mai apărea şi o persoană care n-a prea fost asociată cu sportul, necum cu fotbalul. E vorba de liderul creştin-democraţiei româneşti, om care nu se gîndeşte decît la reintrarea partidului său în Parlament. Totuşi, unul din destoinicii săi consilieri de imagine l-a sfătuit să se afişeze la zoo, printre rechinii cu Rolex şi papagalii cu Gucci. De ce? Ca să le propovăduiască „Noua politică"? Să-nveţe tehnica non-combatului în teren şi arta combatului cu folcloristele? Pînă şi PSD-ul se cam teme de apropierea oamenilor săi de lumea sulfuroasă a fotbalului, nu însă şi domnul Ciorbea. Sper că n-a fost în documentare! E bine să fii văzut în lume, dar nu chiar peste tot.

▲

Dragoş TUDOR, Monica ZAMFIR

7 zile în provincie

Moreni. Libertatea de a trăi într-o groapă

Moreni se compune dintr-o punte, un Bloc Turn şi o piaţă; tot ceea ce există între aceste trei puncte de sprijin poartă denumirea simplă, dar cu semnificaţii concrete, de „în oraş„.

Unii spun că Moreniul e atît de mic încît, pînă să opreşti undeva să întrebi unde-i centrul, dacă nu eşti atent, ai ieşit deja din oraş. Şi totuşi, oamenii de aici parcurg kilometri de străzi în încercarea de a-şi păstra tabietul plimbării de duminică seara. Sfîrşitul de săptămînă în Moreni este un ritual vechi de mai bine de-un secol: centrul vechi; clădirea pe colţ cu terasă de unde alegeam dintre zeci de feluri de bomboane colorate cornetul cu suta de grame, sîmbăta; vechea librărie în al cărei prag atît de tocit intram, parcă, pînă la genunchi atunci cînd zăboveam clipe preţioase pentru a-mi învăţa baloanele de spumă de-abia cumpărate să zboare; bulevardul imens de castani străbătut, chiar pe ploaie, de aceleaşi perechi de copii (astăzi sigur bunici); clădirea vechiului CEC şi a bătrînei biblioteci, cu vitrinele ei în arcadă, privind ca doi ochi mari la casa cu balcon şi baldachin de lîngă poştă...

Astăzi, nimic din toate acestea nu mai este în picioare. Brazii de cîteva decenii bune ai vechiului parc au căzut şi ei într-o zi. Cel mai tare s-a încăpăţînat Casa Albă să stea în picioare (acolo fusese, cîndva – povestea bunica din tinereţile sale cu nemţi – cinema-ul «La Fritz»).

Astăzi, pînă şi familiile Moreanu (care au dat numele oraşului) sînt din ce în ce mai puţine la număr. Au năvălit, în anii de industrializare, nume ciudate: Hoţescu, Furcoiu, Ogrin, Bouroşu, Picior, Pietricică, precum o faună rară şi spectaculoasă dintr-o groapă adîncă. Oraşul nu are numai formă de groapă, ci şi un comportament adecvat. N-a dus niciodată lipsă, de exemplu, de oameni remarcabili: medici (Sabău), actori (Mihăiţă), profesori (Tabarcea). Dar nici de ciudaţi: Radinschi, cel care purta pălărie, pantofi, costum – toate albe – şi care fredona, singur pe străzi, ti-tiri-titi-titi..., sau Vadana, pictoriţa oraşului, cea care poartă codiţe... ori, de ce nu, chiar Gigel, cel ce conduce o maşină existentă numai în mintea lui (şi care te claxonează dacă traversezi neglijent), care nu mai cere astăzi un leu, ci o mie (ciudat, chiar şi pe el l-au putut adapta la inflaţie!).

Moreni, colonie americană

Cui nu îi vine să creadă, să între în partea de vest (pură coincidenţă?) a oraşului; se mai pot auzi şi acum copite de cai bătînd caldarîmul, trăsuri şi claxoanele primelor maşini din Moreni. Iar de văzut – o clădire roşie din cărămidă micuţă cu rosturile vopsite în alb. Bîrne groase, orizontale, dau roată clădirii. Deasupra lor, la etaj, un balcon în stil american cu podeaua din lemn, care scîrţîie încet sub tocurile obraznice ale lucrătoarelor de la birouri. Sunetul aduce uşor cu pintenii cizmelor celor care îşi vor fi legat caii de bîrnele de la parter. Iar drept înainte, pe dreapta – o suită de case cu camere înalte, demisol şi pereţi groşi de un metru ale foştilor proprietari de la Astra. Pe stînga – un deal plin cu sonde ale companiei. Chiar şi halele Astrei (astăzi Schela Moreni) au rămas ca în fotografia de-acum un secol pe care am privit-o, nu de mult, în monografia nou editată a urbei.

Doar că aceste vestigii dau morenarilor bătaie de cap; camerele mult prea înalte ale fostelor case americane sînt prea greu de încălzit dintr-o pensie, apeductele şi-au redus substanţial diametrul şi de-abia mai curge apă prin ele, iar teii uriaşi prea ameninţă cu prăbuşirea. Să-şi mai bage şi ei minţile-n cap!, ce, nu ştiu că nu sînt bani la buget?

Oraşul în care plouă în fiecare zi, la aceeaşi oră

Moreniul e un oraş micuţ, străbătut de-un pîrîu. Dacă nu plouă mai mult de trei zile, de ruşine, apa zis potabilă nu mai urcă în casă. Dar şi cînd plouă, e apă oriunde: pe străzi, în curţi şi prin parcuri... Însă cel mai mult este apă în faţa primăriei; în decurs de o oră, şuvoaie de apă se scurg într-un marş al tăcerii, cărînd mîl şi pancarte antiguvernamentale spre această clădire. Numai că ea, cochetă, se apără elegant cu postamentul de beton al gardului şi, evident, cu steagul albastru al Uniunii Europene. Dar apa nu se lasă uşor învinsă: izvorăşte-n şuvoi chiar şi din gurile de canalizare! Numai că primarul are oamenii lui: locatari cu lopeţi şi mături de curte conving, anevoios, apele tulburi să se retragă încetul cu încetul. Din nou totul intră în normal. Pînă a doua zi, la aceeaşi oră, cînd reîncepe să plouă.

Visul meu de locuitor al Moreniului este să am un spaţiu al meu, un birou de lucru la care să stau confortabil şi să scriu ce-mi trece prin cap, fără să mă mai deranjeze, timpul ucis în multe grupe de pregătiri pentru un pumn de mărunţi – pe care, dacă nu-i ai, pe de altă parte, eşti nevoit să cumperi de la magazinul din colţ din nou pe datorie; norocul este că vînzătoarea ştie că eşti profesor, cum ar veni om serios, şi, o dată pe lună, pe la avans de obicei, îţi vei restitui ruşinoasa datorie... Sau fără să mă mai deranjeze, la şcoală, pauzele prea scurte în care, iarna, trebuie să te îmbraci neapărat cu paltonul pentru a ajunge la timp în localul celălalt, unde se întîmplă că ai oră, şi mai ales se cam întîmplă oră de oră să schimbi localul. Sau cînd, printr-o fericită coincidenţă, rămîn în acelaşi local două ore la rînd, atunci mi se întîmplă să-mi doresc un cabinet al meu (de română, fireşte) în care să mă retrag, evitînd elegant fumul din cancelarie (în lipsa căruia nici eu nu aş mai simţi nevoia să mai fumez), scaunele pe care nu e bine să te aşezi (e scuzabil!, n-au fost de la început proiectate să te susţină fizic), sau *look-ul* deplorabil al pereţilor acestei camere.

Dar visul (că doar de-aia e vis) rămîne cum a fost; doar o dorinţă de mai bine. Proiectul cel mai realist – tot ceea ce ar fi fost necesar primului cabinet de română din viaţa acestui liceu (spaţiu concret, sponsori, proiect de amenajare, dotare exhaustivă) a primit toate aprecierile, mai puţin un singur „da!“ spus de cine trebuie. În locul lui s-a primit un hotărît şi definitiv „nu se poate!“.

Nimeni sau nimic nu mă ţine aici, dar în acelaşi timp nimic nu mă stimulează să schimb *oraşul-meu-groapă* cu oricare altul. Poate pentru că un război e mai bine să-l porţi pe teren cunoscut. Sau pentru că altundeva vînzătoarea de la chioşcul din colţ nu mi-ar mai da pe datorie. Ori pentru că, la drept vorbind, am deja un loc al meu, bine stabilit, în fauna atît de diversă care numai aici, pe fundul unei gropi, de cele mai multe ori lăsate neexplorată şi chiar cu statut de rezervaţie naturală, se pot dezvolta. Nu pot decît să îmi asum *libertatea de-a locui într-o groapă*. ***(Monica Zamfir)***

Pîinea noastră albă cea de toate zilele

Aruncat accidental din viermuiala Capitalei în oricare dintre oraşele ţării, pentru 2-3 zile, nu eşti prea tentat să-ţi pui întrebări, să te miri sau să încerci să observi cum se aplică aici relativitatea timpului, măcar cea din versurile lui Blaga. Veşnicia, indiferent dacă s-a născut sau nu la sat, trăieşte sigur în provincie. Chiar şi la numai 100 de kilometri de Bucureşti, la o aruncătură de privire de satul în care s-a născut Caragiale, în oraşul Moreni, timpul ticăie mai sacadat, viaţa respiră mai calm, oamenii păşesc mai rar şi mai apăsat. Şi nu e numai poezie în aceste cuvinte. 7 zile în provincie sînt suficiente pentru a convinge, cred, pe oricine, de asta.

Seară de seară, dar mai ales la sfîrşit de săptămînă, provincialul schimbă uniforma de serviciu – care mai are norocul să lucreze pe undeva, altfel decît ca zilier – pe hainele bune, de nuntă sau de înmormîntare (după vîrstă). Cam pe la 8 seara, armate de pantaloni negri, întrerupţi în partea superioară de marginea cămăşuţelor albe, cu mînecă scurtă, merg pas la pas alături de costumaşele destul de pestriţe, dar asortate cu pantofi şi sacoşică, ale consoartelor. În preajma lor, destul de des, vreun copilaş care merge crăcit, agăţat cu mîna, de sus, ca o marionetă, de degetul arătător al tatălui, sau prins ferm în căluşul palmei umezite a mamei. Se aud din direcţia lui zgomote stranii: „u'te calu'; vleau 'colo; bebene; ale pistol!“. Nervii copilului, netăbăciţi, nedeformaţi, oferă părţii de oraş care-i admiră spectacolul de pe băncile parcului momente de panică. „A căzut ăla mic, săracul!“ Şi cîte-o bunică, mamă care a crescut mai multe generaţii, întinde zîmbind ştirb, dar sincer, un colţ de covrig bine înmuiat între degetele ei crăpate. Şi copilul mai întîi stă neclintit o clipită, se orientează rapid şi întinde mîna, apucă, scapă şi începe să plîngă liniştit. Cineva îl va lua sigur în braţe. Şi mai mult ca sigur vor merge acasă de-acum. În drum, mama apucă din mers două pîini de la chioşcul din colţ, pe care le prinde de coltucurile cam uscăciose, dar albe. „Pîinică, vrea puiu pîinică? Ia la mama!“. Pîinea albă este bunăstarea provinciei. Pîine albă cîtă vrei. Costă doar 3.000 de lei. Ca seara înainte de culcare. „Dă-ne nouă, pîinea noastră cea de toate zilele, arde-i-ar focul cu şomajul lor, că fiecare fură numai pentru el, nu i-ar interesa să facă ceva şi pentru oameni“.

La 60 de ani, însă, pîinea înseamnă altceva.

– Anul ăsta murim de foame. Nu s-a făcut nimic. Nimic, nimic. E roşu pămîntul. Grîul nici nu s-a ridicat de la pămînt, iar porumbul s-a uscat fără spic. Să fi dat ploilea astea acum trei luni...

– Cine a avut acum bani de irigaţii...

– Tot ăia care e bogaţi, că doar n-om avea noi!

– A făcut producţie mare anul ăsta. Că a fost soare cît vrei.

– O să luăm de la unguri. Ăia deştepţi! Nu ai, lasă că îţi dau eu! Şi îţi ia pielea de pe tine după aia!...

Fetele – cam de pe la 25 de ani se face să mergi cu pîinea în mînă – o ţin, totuşi, altfel. O aşează cu dexteritate între degetul gros şi arătător, iar pe celelalte trei degete, ojate cu model, ca la Bucureşti, le aruncă ferm către exteriorul palmei... Ca şi cum, în loc de pîine, ar sta o baghetă de dirijor. Şi ce, parcă nu este aşa... Pîinea este alfa şi omega. Zece ani de pîine albă nu au săturat încă frustrarea deceniului în care pîinea era o delicatesă, servită pe cartelă, juma' de bucată pe cap de „om nou“. A rămas mult suc gastric nesătul de pîine albă. Pîine cu orice, şi nu invers. Acum este perioada pepenilor. Şi ce poate fi mai bun, mai ieftin şi mai îndestulător decît două-trei felii groase de pepene pe care le simţi mai bine în stomac dacă le asortezi cu o pîine albă, aburindă. „Pîinea noastră cea de toate zilele, dă-ne-o nouă astăzi, aşa cum le-o dai şi duşmanilor noştri, că numai Dumnezeu ştie din ce bani şi-or fi aşezat aşa de bine copiii la casele lor. Lasă, mamă, că trecem noi şi peste asta!“. Şi copilul îşi înmoaie, şi el, gingiile rozalii în puful miezului alb, glojgăind lucruri care, cu vîrsta, se transformă în declaraţii de dragoste sau înjurături. Oare în funcţie de cantitatea de pîine, albă, cu orice, trecută prin sîngele lui de provincial?

Comerţul e în floare. Ce mai floare uscată...

Una dintre întrebările pe care nu le poţi evita după ce discuţi cu oamenii este din ce trăiesc. Din ce *supravieţuiesc*, pentru mai multă acurateţe. Cele cîteva mari întreprinderi din oraş, la care lucrau, la fiecare în parte, mii de angajaţi, au rămas, acum, doar cu cîteva sute de muncitori, şi aceia în curs de disponibilizare. Vizitele capetelor luminate de la Bucureşti au adus mai de fiecare dată speranţă, dar, foarte rapid, şi certitudinea că sau nu se vrea sau nu există cu adevărat posibilităţi de îmbunătăţire a situaţiei. După atîţia ani de epocă de aur, omul nou a rămas handicapat la organul care ar trebui să se numească *spirit de iniţiativă*. Dar şi mai adevărat este că ultracapitalistul american, adus în acest mediu, ar fugi în paşi de fantomă în cîteva zile. Principiile economiei pălesc aici în faţa unor expresii care nu au înţeles decît la noi: *cît mă costă?; mă rezolvi şi pe mine!; îţi iese şi ţie ca lumea, stai liniştit* etc. În definitiv, decît un deşert pustiu, mai bine unul cu cîteva oaze din care, dacă nu poţi bea apă, măcar să te mai adumbreşti puţin. Pentru că oamenii bogaţi există. Maşinile lor taie oraşul în ritmul unui standard de poluare euro.

Dacă nu fac comerţ, morenarii fac pe taximetriştii. Oriunde ai vrea să mergi, maşinile încolonate la ieşirile din oraş te aşteaptă cu uşile deschise. Şi trebuie să aştepţi şi tu pînă se mai găsesc doritori, „măcar doi clienţi să mai vină că altfel nu-mi iese nici benzina“. Aşezat pe canapele hăisite de gropile din asfalt, cu nasul adulmecînd nelămurit mirosuri necunoscute, te refugiezi rapid în gînduri de trecut timpul. Cîtă disperare pentru supravieţuire... Şi fix atunci, şoferul începe să-şi arate ospitalitatea. Apasă butonul în jurul căruia s-a clădit un inel de grăsime şi praf. Muzica nu-ţi lasă nici o şansă de scăpare: „Tu eşti femeeeiaaa visurilooor meeeleee, cînd sînt cu tine paaaarcă priiind puuteeereee. Tu eşti femeeiaa la care am visaaat, o spun adevăraaat...“.

Numai sărac, bolnav sau nou-născut să nu fii!

Sînt însă mulţi tineri care îşi permit să vorbească la mobile făcîndu-şi în acelaşi timp diverse semne de la geam, din blocuri vecine. Cred că asta se numeşte, cu adevărat, telefonie mobilă. Una dintre companiile cunoscute are, pe o distanţă de numai 30 de metri, în centrul oraşului, 3 reprezentanţe. Este cert, de comunicat poţi comunica liber. Pentru majoritatea locuitorilor, însă, nu a devenit prea clar cum se vorbeşte de la telefoanele publice. Şi le este greu să înţeleagă de ce o bucată de plastic (cartela) care trebuie introdusă în telefon nu poate costa şi mai puţin de 150 de mii de lei, sumă de-a dreptul ireală. Oamenii au învăţat însă că, de la telefonul de acasă trebuie să suni după 10 seara ca să nu rămîi fără abonament din neputinţa de a-l achita.

Mă gîndesc cît de şocate ar fi agenţiile de publicitate dacă ar face un *focus grup* pentru un produs uzual, aici, în Moreni. Şi mai ales cum vor căsca ochii toţi acei copywriteri care nu gîndesc decît între *cool* şi *bengos*. În provincie lumea nu poate fi convinsă de nimic, pentru că buzunarele sînt goale. Orice gospodină cumpără detergentul cel mai ieftin şi freacă lipsa de spume din căldare visînd la o viaţă mai norocoasă pentru copii.

Venind dinspre Floreşti, oraşul oferă o panoramă comparabilă cu cea devenită clişeu în filmele din Los Angeles. Drumul şerpuieşte deasupra oraşului, iar noaptea, numai noaptea, îţi poţi imagina, în zecile de secunde ale acestei porţiuni de şosea, că oraşul ar trebui să aibă o şansă. Numai că, obişnuindu-te prea mult cu locurile, cu oamenii, admiţi, definitiv, că viaţa este dusă pînă la capăt, uneori, doar dintr-un reflex condiţionat. ***(Dragoş Tudor)***

▲

Tita CHIPER

antinostalgia

Război şi lasă-mă în pace

● „Cînd e pace, stăm jos, mîncăm, ne spălăm, ne culcăm. În timp de război, ne spălăm la gîrlă, că nu ne lasă ăilalţi să ne spălăm în casă.

(6 ani)

● Pe cîmpul de luptă, cînd nu prea se mai aud tunurile, de la una din ţări, soldaţii anunţă la radio că războiul s-a terminat.

(10 ani)

● Soldaţii cînd vin la război aduce o găleată cu apă cu ei, ca să se spele mereu. Unii stau ziua şi împuşcă la nemţi, alţii stau noaptea şi împuşcă la nemţi. Cînd nemţii văd, că mereu sînt împuşcaţi, un neamţ fluieră la avioane şi nemţii din avion ia bombele în mînă şi le aruncă.

(9 ani)

● Războiul este o luptă între români şi turci şi cîştigă românii, că au mai mulţi strămoşi.

(Petra Botin, 7 ani)

● Nemţii miros într-un fel şi românii în alt fel şi noi avem cîini şi care miroase a neamţ, el îi muşcă. Românii luptă cu mai multă înverşunare şi sînt mai transpiraţi. Cîinele miroase care sînt haine de român şi care sînt de nemţi şi sare la orice neamţ să-l miroasă şi latră după aia, să vină soldaţii români şi să-l ia prizonier.

(10 ani)

● Războiul e cînd Mihai Viteazu nu poate să-i sufere pe turci.

(Victor Goanţă, 6 ani)“

(Daniela Alexandrescu, Irina Nicolau, Ciprian Voicilă, *Experimentul Zaica*, Editura Meridiane, 2000)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Agresiuni prezente

Apa şi focul sînt cei mai vechi agresori împotriva umanităţii. Am văzut – cît de generoase pot fi televiziunile lumii, în acest sens! – cum inundaţiile au cotropit centrul şi estul Europei, precum şi unele regiuni din Asia şi America de Sud, cum dispar sub ape pămînturi întinse, case, poduri, şosele, căi ferate, oameni, animale. Am văzut la lucru şi focul: oameni carbonizaţi de trăsnet, păduri imense făcute scrum, clădiri incendiate, oameni aduşi la spitale (funcţionează chiar o secţie de „arşi“), erupţii vulcanice. Parcă în vechime, conform cărţilor sfinte, apa şi focul făceau ravagii mai mari: potopul biblic, Sodoma şi Gomora, Pompei. În schimb, războaiele clasice produceau mai puţine victime decît cele contemporane, care, acestea din urmă, se pot lăuda cu cîte un genocid, cu aneantizări ca la Hiroshima, cu pogromuri, camere de gazare, lagăre naziste sau gulaguri comuniste. Natura sau Dumnezeu au fost întrecuţi de ura, orgoliul, forţa nimicitoare a oamenilor înşişi. Cît priveşte microorganismele, situaţia e cam Tanda pe Manda: a mai dispărut în ceaţa trecutului ciuma, holera, lepra, malaria, rabia, dar au apărut în locul lor SIDA, Parkinson, Alzheimer. Din acest punct de vedere, prezentul egalează timpurile istorice.

Există însă agresiuni foarte actuale cum ar fi accidentele de circulaţie (să introducem aici şi accidentele rachetelor spaţiale?), alcoolul (despre care am mai scris sub titlul acestei rubrici), terorismul fără hotare, indolenţa. Pentru această din urmă agresiune, celelalte fiind explicite, simt nevoia unor detalii. Am numit indolenţă, trimiterea unui bolnav de la un spital la altul, abandonarea în ultimă instanţă pe stradă, ca să moară ca un cîine (cum sînt omorîţi cîinii într-un oraş care a fost cîndva capitala culturală a ţării, am văzut şi ne-am înfiorat), greşeala diagnosticului, moartea prin confuzia unui organ anatomic cu altul şi intoxicarea unor oameni, victime aleatorii, cu alimente alterate, vîndute fără pic de mustrare de cuget în magazine mega-sigure. Agresiune prin iresponsabilitate, nesimţire, indolenţă, inconştienţă, unde s-a mai pomenit asta pe vremea biblicului Noe?

▲

Cu ochii-n 3,14

SITUAT PE O POZIŢIE A EXCLAMĂRII, NU POT DECÎT SĂ DORESC DOMOLIREA PATIMILOR LUMINATE ABUNDENT

● În *Adevărul* (vineri, 30 august), dl Romulus Căplescu, comentînd cum analizează *Le Figaro* succesiunea la preşedinţia Chinei, precizează că, pentru ziarul parizian, actualul preşedinte Jiang Zemin „simbolizează o politică de echidistanţă, practicată de aproape toţi împăraţii Chinei care s-au situat pe o poziţie a extremismului de centru“. N-am ştiut-o, mă jur pe pixul meu. De o săptămînă mă uit altfel la mine şi răspund tot mai blînd celor care mai îndrăznesc să mă facă de „chinez în politică“. (**R. C.**)

● Un anunţ din *Libertatea* (3 septembrie a.c.) pare a fi o mostră de gîndire pozitivă dusă la extrem. El începe cu „Desfiinţez firmă“, enunţ urmat de un optimist semn al exclamării, urmat şi el de o lungă serie de obiecte (vesele) scoase la vînzare: „mobilă coafor, scafă, biciclete Kettler, bande Steper“. (**I. P.**)

● În Piaţa Lahovary există două centre de optică medicală: unul, în interiorul Spitalului de ochi, celălalt – chiar lîngă recent-înfiinţata cofetărie „Casablanca“... Ei bine, ce credeţi că s-a deschis chiar peste drum de aceasta din urmă? Evident, un centru de optică medicală! Care-a înlocuit mult mai utilul magazin „Pierrot“, de unde-mi luam pîine, pateuri şi prăjituri. Nu e un caz izolat în Bucureşti, şi cred că Primăria (sau primăriile de sector) ar trebui să intervină: vînzările/cumpărările acestor localuri se fac pe principiul „c-aşa vrea muşchii mei“, fără a fi întrebaţi locuitorii din zonă exact de ce au nevoie; aşa te trezeşti cu buticuri de ţoale din 2 în 2 metri – versiunea postcomunistă a magazinelor ceauşeşti în care nu găseai decît conserve de peşte şi creveţi viet-

© S. Ivanoschi

namezi... În ce mă priveşte, conştient de incorectitudinea mea politică, nu pot decît să-i doresc celui de-al treilea centru de optică medicală un faliment grabnic, spre bucuria unora. (**a. l. ş.**)

● La ţară, atît prin Moldova, cît şi în Maramureş, cîinii sînt delicaţi şi de talie tot mai mică; ba mai mult, ca semn că lumea s-a întors pe dos, în sensul unei domoliri a patimilor, aceiaşi cîini se înţeleg cu pisicile locale, care-şi permit chiar să le mai tragă cîte o labă peste ochi. (**I. P.**)

● La Neptun există un dig luminat. Luminat e un fel de-a spune: din zece stîlpi, vreo cinci au şi becuri, iar alea chioare. Cu toate acestea, digul este plin de lume noaptea. La două sute de metri mai încolo se vede un alt dig. Luminat abundent, umilitor aproape şi... pustiu. Mi se spune că acela este digul demnitarilor, cu gheretă de pază la capăt. (**C. G.**)

LA CURENT CU DIALOGUL POLITIC, MEŞTERUL MANOLE SE PARE CĂ VA RĂMÎNE BLOCAT ÎN ARHIVA DISCIPLINEI

● Pe linia de metrou IMGB-Pipera, un cerşetor, aşa cum îl descriu ziarele franceze – copil, handicapat, ţigan –, e la curent cu dialogul politic: „Dacă nu-mi daţi, mă duc să cer la Paris şi rămîneţi fără vize“. Nimeni nu-i dă nimic. Pasagerii sînt şi ei la curent cu afirmaţia lui Sarkozy că nu aşa se pune problema. (**M. B.**)

● Primind ştirea difuzată de Rom Net – cum şi-a prins un ialomiţean nevasta în flagrant delict de infidelitate, cum l-a bătut pe amant, cum a bătut-o pe ea, cum a zidit-o în intrîndul unei cămări, nevrînd s-o omoare, ci doar „s-o înveţe minte“ – mai toate ziarele au titrat, evident, că avem un nou Meşter Manole, variantă 2002. În graba cu care s-a căzut în mit, nu s-a observat însă finalul postmodern al ştirii. Ana celui din Ţăndărei a ieşit din cămară vie, speriată bine şi cu cîteva vineţeli pe faţă. Sînt cazuri cînd Meşterul Manole, cît o fi el de arhetip, se supune legilor caragialiene şi nu mai are nici un haz. (**R. C.**)

● Ştirile de săptămîna trecută au pomenit o profesoară dintr-un sat bihorean – Maria Viski – care a primit, ca directoare, „foloase necuvenite“, fiind în cele din urmă demisă şi urmărită penal. Ce n-am înţeles nici de la PRO TV, nici din ziarul *Curentul*, unde era reluată ştirea, era ce anume preda profesoara-directoare inculpată la Galoşpetreu, Bihor. Dacă Maria Viski e „profesoară de filologie“, cum aflăm din toate

© S. Ivanoschi

sursele pomenite, se pare că în Galoşpetreu ori s-a deschis o Facultate de Filologie ori (în ciuda Poliţiei, Prefecturii şi Primăriei) inculpata făcea şcoală serioasă cu elevii şi profesorii. (**S. S.**)

● În piaţă, un sortiment nou (pentru mine) de fructe: *struguri beton*. Rămîn blocat într-o dilemă: să-mi lase gura apă sau pietriş? (**D. S.**)

● N-am constatat ca presa, lumea cultural-mondenă etc. să fi acordat prea multă atenţie (oare de ce?) unei foarte bune emisiuni în serial care se transmite pe TVR2: o istorie a rock-ului românesc, cu imagini de arhivă de la festivalurile organizate în „Club A“, cu „videoclipuri“ din anii '60 şi '70, cu mărturii ale protagoniştilor. Săptămîna trecută, de pildă, a fost un episod despre albumul *Cantafabule*: nu-i puţin lucru să-i vezi/auzi pe Şerban Foarţă povestind cum a scris textele şi pe Nicu Covaci vorbind despre lupta cu cenzura care nu era de acord cu titlul *Zoomahia*. Ce vremuri, domnule, ce vremuri... (**M. V.**)

● De pe site-ul Ministerului Culturii şi Cultelor, la capitolul „noutăţi“, aflu că la Botoşani se organizează „Festivalul usturoiului“. Promovarea acestui eveniment de către M.C.C. intră într-un flagrant conflict de interese cu hotărîrea ministrului Agathon de a construi Dracula Theme Park. Căci dacă recolta a fost bună, duhoarea de usturoi va ajunge pînă la porţile Sighişoarei şi va alunga pînă şi ultimul urmaş al Împieliţatului. Cum rămîne cu disciplina guvernamentală? Cum rămîne cu priorităţile? (**M. M.**)

TITA CHIPER

(1934-2002)

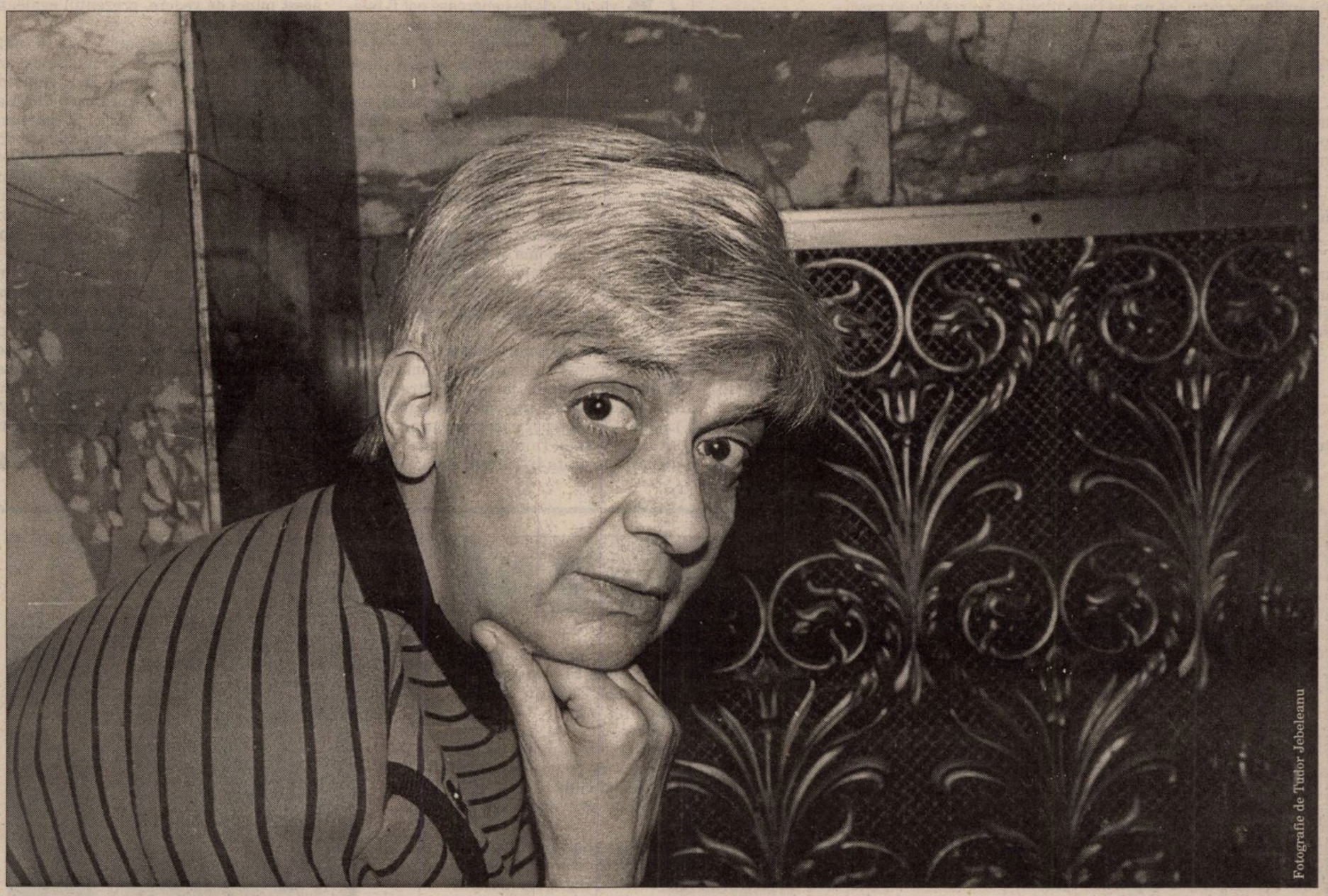

Fotografie de Tudor Jebeleanu

Prin felul ei de a fi, Tita Chiper contrazicea cronologia şi făcea inutilă orice discuţie despre generaţii. Vitalitatea ei nu avea vîrstă şi o făcea să se simtă printre ai săi oriunde şi cu oricine: şi cu oamenii din „generaţia sa“, şi cu cei mai tineri reporteri ai *Dilemei*, pe care îi învăţa cum şi ce să vadă în culorile lumii. Îşi purta această vitalitate cu un aer firesc şi cu un zîmbet mereu tînăr şi mereu înţelept: ştia ca nimeni altcineva să descopere oameni, să-i îndemne la povestit, să ţeasă apoi din întîmplările altora o hartă cuprinzătoare şi plină de miez a lumii în care trăim. Se bucura să ne împărtăşească descoperirile ei: o ştire de cîteva rînduri dintr-un ziar, un afiş văzut pe stradă sau un om cu un destin fabulos căpătau, datorită instinctului ei de reporter, sensuri pe care noi, ceilalţi, nici nu le bănuiam. Şi, mai presus de toate, lumea povestită de Tita avea haz, era tonică şi interesantă: prin felul ei de a citi viaţa, Tita Chiper era cea mai tînără dintre noi.

Sutele de interviuri pe care le-a publicat în această pagină, încă de la începuturile revistei, alcătuiesc o inegalabilă imagine despre umanitatea tranziţiei. A stat de vorbă cu oameni de tot felul – de la academicieni la meşteşugari, de la medici la croitorese. În fiecare a ştiut să găsească ceva interesant, pe fiecare a ştiut să-l pună în lumina care i se potrivea cel mai bine. Ceea ce apărea în revistă era rodul unei elaborări complicate, ale cărei secrete numai ea le ştia. Nu punea, pur şi simplu, nişte întrebări, aşteptînd nişte răspunsuri, ci încerca întotdeauna să ajungă la o cunoaştere profundă a interlocutorului, să-i descopere însuşirile, să-l pună în valoare. Nu o dată, cei intervievaţi i-au telefonat să-i spună că, citind interviul, s-au privit ei înşişi cu alţi ochi. Nu o dată, noi, colegii de redacţie, am felicitat-o pentru excepţionalele sale interviuri. Primea felicitările cu un aer firesc şi plin de modestie, care parcă spunea „asta-i Lumea, eu nu fac decît s-o transcriu“, şi cu o lumină caldă în priviri, bucuroasă că a reuşit, din nou, să ne comunice experienţa ei. Şi, uneori, rostea blînd replica aceea a ei care îţi sugera că, dacă o lauzi prea mult, n-ai nici un haz, sînt atîtea altele de făcut: „cuţu-cuţu, ai?...“. Nu era singura replică de acest fel, avea un repertoriu întreg cu care îţi semnala că rămîne mereu ea însăşi, deşi mobilitatea intelectuală şi vitalitatea ei extraordinară erau mereu surprinzătoare. „Dă-mi voie să mă retrag din urechea dumitale“, spunea Tita cînd încheia o convorbire telefonică. „A dumneavoastră, cu desăvîrşire...“, ne spunea cînd pleca din redacţie, jucîndu-se de-a solemnitatea şi lăsîndu-ne în gaj, pînă la întîlnirea viitoare, zîmbetul ei copilăresc.

Tita Chiper era de o demnitate şi de o discreţie greu de găsit în zilele noastre. Nu prea vorbea despre ea, iar despre suferinţa ei nu ne-a spus mai nimic. Sau, cînd ne-a spus, a făcut-o în stilul ei plin de umor – adică uite, domnule, ce piedici neserioase îţi pune viaţa, cînd ai atîtea lucruri interesante de văzut şi de povestit... Plecarea ei dintre noi a fost la fel de discretă şi demnă ca şi întreaga ei viaţă. A fost, pînă în ultima clipă, consecventă cu ea însăşi.

Odată cu dispariţia Titei Chiper, lumea din jurul nostru nu mai e aceeaşi. Pentru că nu mai este Ea să ne-o povestească.

Redacţia

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Tita CHIPER Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Iaromira POPOVICI ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 496
13-19 septembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

WWITEZAAA

„Noi afirmăm că măreţia lumii s-a îmbogăţit cu o frumuseţe nouă: frumuseţea vitezei."

„MANIFESTUL FUTURISMULUI"

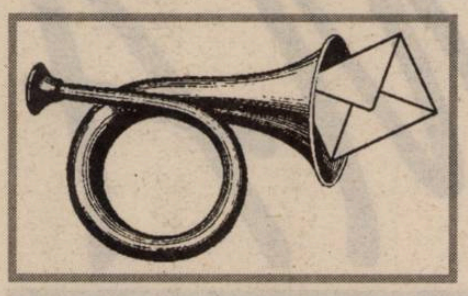

Nr. 494: *„Sentimente de stînga, convingeri de dreapta“*

Decalogul dlui Tamás

Am citit plin de speranţă articolul dlui G.M. Tamás din nr. 494 al *Dilemei*. Speram într-un răspuns, fie şi implicit, la întrebarea mea mai veche: „Cum să fii de stînga, azi, în România“. Dar în bun – şi oarecum inconştient – spirit dilematic, articolul nu dă nici o soluţie.

Prima lui parte conţine o analiză foarte judicioasă şi necruţătoare a stării stîngii din Europa de Est. Aproape nimic de obiectat. Subscriu.

Obiecţiile mele au apărut odată cu partea a doua, schiţa de decalog (nu ştiu dacă ultima propoziţie „O să mai urmeze“ anunţă multiplicarea poruncilor) al oamenilor de stînga. Am impresia că „cele zece porunci după Tamás“ nu fac decît să consfinţească o înţelegere a stîngii ca stare de spirit, ca asumare morală şi o respingere implicită, cînd nu explicită, a stîngii ca formă de acţiune politică organizată.

Iată, porunca a treia cere o ruptură completă cu social-democraţia, „adevărată sau nu“. De acord, cu toţii sîntem conştienţi că ceea ce se vinde la noi sub eticheta de social-democraţie are prea puţin a face cu social-democraţia. Cu toate acestea, cam o dată la patru ani, oamenii trebuie să voteze. Cu cine? Ce să facă oamenii de stînga? Să stea acasă cuminţi, să filozofeze boemi la un pahar de vin (conform poruncii a zecea) şi să se uite relaxaţi la invadarea Parlamentului de către vadimi şi de alţii asemenea? Ei trebuie, dacă vor să poată influenţa în vreun fel situaţia socială şi politică să se coaguleze ca (sau în jurul unui) partid politic: deocamdată aşa se face politica, fie că ne place sau nu. Trebuie să se definească şi prin gen proxim, adică să se poziţioneze undeva printre partidele existente. Unde? Sugestiile dlui Tamás par să indice, în termenii actuali, un partid comunist radical sau o extremă stîngă anarhistă. Asta cere un partid nou, cel puţin la noi. Soluţie falimentară din toate punctele de vedere: s-a văzut că un partid nou, fie el de intelectuali bine intenţionaţi şi de dreapta, nu are şanse. De fapt, porunca aceasta, ca şi a patra, par mai curînd inspirate de situaţia din Europa Occidentală (nu mă refer la America, bănuiesc că acolo problemele se pun cu totul altfel), mai ales din Italia unde proliferează contestarea stîngii instituite (inclusiv a partidului comunist al lui Bertinotti, activ în parlament) de către grupuri de intelectuali grupaţi în cercuri, grupuri de discuţii sau în jurul ziarului „Il Manifesto“. Contestarea funcţionează aşa de bine încît oamenii de stînga au dat jos un guvern de stînga şi au deschis calea lui Berlusconi. Dar la noi? Există la noi preocupări adevărate pentru ecologie, antiglobalizare, solidaritate, feminism etc.? Vorbe.

Porunca a cincea este uşor contradictorie. Pare întîi să definească proletariatul drept ansamblu al oamenilor „care prestează muncă salariată, cei fără proprietăţi şi care nu posedă mijloace de producţie“. Neclar: dacă virgula din fraza anterioară are, cum cred, valoarea lui *şi*, atunci, prin negaţie logică, rezultă că în complementara proletariatului intră toţi cetăţenii care nu sînt salariaţi, *sau* care nu au nici o proprietate, *sau* care nu deţin mijloace de producţie. Proletariatul devine atunci meschin de puţin, ţinînd seamă că aproape orice patron e şi salariat la propria firmă, că majoritatea intelectualilor salariaţi, la stat sau în privat, profesori, medici, ingineri au acum o casă (apartament la bloc, în general, dar nu numai) în proprietate, mulţi au şi un calculator care este chiar un mijloc de producţie (cel puţin pentru mine este). Ce sîntem noi, proletari sau altceva? Înclin să cred că dl Tamás ne include la proletariat. Dar peste cîteva rînduri se concentrează exclusiv pe sindicatele din fabrici (şi aici paralela cu situaţia italiană e evidentă). Inutil, aş zice: proletariatul din fabrici nu pare a dori altceva decît îmburghezirea cît mai rapidă. Nu cu anti-rasismul l-a cîştigat Le Pen, ci dimpotrivă, cu agitarea spaimei de străini. Şi de ce ar trebui oamenii de stînga să se simtă solidari doar cu soarta amărîtă a muncitorilor din fabrici, nu şi cu aceea a intelectualilor săraci?

„Existenţa proletariatului este cel mai mare scandal în istoria umanităţii“. Bănuiesc că e vorba de proletariatul salariat la patron, nu la stat. Pentru că nu înţeleg de ce profesorii, de exemplu, dacă ar fi plătiţi decent de către stat, ar reprezenta un scandal. Şi oricum ar fi, cum poate înceta un asemenea scandal? Asta dl Tamás nu ne spune, în schimb observă, în porunca a şasea, că „tacticile revoluţionare de modă veche sînt într-adevăr depăşite“ şi că „retorica şi estetica revoluţiei, disponibile acum, pot lesne deveni parodie“, chemînd la intensificarea *internaţionalismului* (subl. G.M.T.) de stînga. *Vast program!*

Slavă Domnului, porunca a şaptea ne mai aduce pe pămînt. Dar conţine tot numai – salutare – interdicţii (evitarea eşuării în antiamericanism, a susţinerii necritice a falşilor lideri de stînga, populişti, din Lumea a Treia etc.).

Poruncile a opta (să redescoperim ce-i doare pe cei de lîngă noi) şi a noua (să recitim „imensul tezaur al literaturii radicale“) sînt încă două exemple de nonacţiune politică.

Singura concluzie posibilă este că stînga încă nu s-a născut ca mişcare politică şi că nici nu se întrevede vreun mamoş. Sau că nu este capabilă de acţiune politică. Nu cred că asta e de prea mare ajutor unui om cu convingeri sau măcar simpatii de stînga (în sensul dlui Tamás) care ar vrea să fie activ în cetate.

Altfel, rămîne cum am stabilit. Ştiu un loc cu vin bun. Dacă ştiţi unul cu cărţi ieftine, spuneţi-mi.

Liviu ORNEA
Bucureşti

Nr. 491: *„Sinuciderea“*

O urgenţă – suprema libertate

● Orice tentativă de sinucidere este privită de medic ca o urgenţă medicală, căci subiectul este victima unei extreme autoviolenţe. În majoritatea cazurilor sinucigaşii „trec de act“ în urma unei depresiuni nervoase acute sau cronice, mascate sau nu. Fiind deci o consecinţă a unei depresiuni, a unei boli psihice, endo sau exogene, sinuciderea poate fi pînă la un punct controlată. Un tratament adecvat antidepresiv medicamentos şi o psihoterapie susţinută de la caz la caz, urmată de o reintegrare a bolnavului în mediul social se impune.

Evident că există cazuri de eşec, aşa cum există şi alte boli în faţa cărora medicina este mai mult sau mai puţin neputincioasă. Trebuie deci subliniat că depresiunea este o boală ca oricare altă boală şi că ea este singura boală psihică ce se vindecă *(restituo ad integrum)*. Nu vorbim aici despre depresiunile grave care însoţesc schizofreniile şi unele depresii endogene.

TOATE tentativele de sinucidere trebuie deci luate foarte în serios de medicul generalist şi de psihiatrie.

● Sinuciderea, tentativele de sinucidere sînt adevărate *forme de comunicare,* forme de exprimare: persoana în cauză, pacientul cere pur şi simplu ajutor. Ne cheamă să-l ajutăm, ne arată o stare de disperare. Tentativa de sinucidere este *un avertisment,* un

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

semnal de alarmă: atenţie sufăr, am nevoie de ajutor!

Sinucigaşul *transmite* un mesaj, ne transmite o informaţie. Această informaţie trebuie percepută de familie şi de medic efectiv ca o urgenţă. Într-o societate în care nimeni nu are timp, în care individul este din ce în ce mai egoist, în care sîntem preocupaţi de grija zilei de mîine, oamenii devin din ce în ce mai izolaţi, mai însiguraţi, iar procentajul depresiei psihice ca „boală a modernităţii“ este în creştere. Statisticile arată cu exactitate această tendinţă: în ţările industriale unde stresul este cotidian, procentul de sinucideri este ridicat.

Japonia	16,03
Suedia	29
Franţa	23,9
Germania	17,7
Anglia	10,6
Elveţia	24,6

decese prin sinucidere la 100.000 pers. (1992)

Un studiu recent a arătat că la noi *(n. red.: în Elveţia!)* se cheltuiesc anual 4,2 milioane franci elveţieni pentru simptopatologia stresului (insomnie, tulburări de apetit, tulburări oculare, tulburări de memorie, hipertensiune arterială, depresii sau stări de excitaţie, dureri de coloană vertebrală etc.).

● Este interesant de observat că atît depresiile, cît şi sinuciderile sînt procentual mai scăzute în ţările sudice. Soarele, lumina au un efect „euforizant“ prin acţiunea directă asupra hipofizei şi declanşarea endorfinelor. Aceste endorfine sau endomorfine ridică moralul şi fac astfel o profilaxie naturală a depresiei. Expunerea la lumină (lichterapie), la soare, este un mijloc terapeutic eficace.

● Abordînd sinuciderea şi dintr-un alt punct de vedere decît cel strict medical, am putea-o considera ca pe un act de supremă libertate. Omul poate deci „dispune“ de el, este liber să decidă singur de propria-i viaţă! Putem deci înţelege pe cel care nu a mai avut curajul, forţa să-şi mai ducă zilele, să trăiască, cînd calitatea vieţii nu mai este aceea la care a aspirat.

Din punct de vedere al moralei creştine (şi nu numai), *cum viaţa ne este dată* spre a fi trăită, sîntem deci „obligaţi“ să ne facem datoria, să trăim. Cel de lîngă noi, cel care este depăşit trebuie privit însă cu înţelegere şi ajutat în momentul de deznădejde... *(n.red.: indescifrabil pe faxul trimis).*

Le suicide c'est le rêve que se permettent les gens bien élevés ne spunea Emil Cioran. Cred că se sinucid numai cei binecrescuţi, cei care au timpul necesar pentru a-şi evalua valoarea propriei existenţe. Cred că fiecare dintre noi a avut în viaţă cel puţin o dată tentaţia supremei libertăţi. Fiecare am fost tentaţi să fim binecrescuţi, mărturisind sau nu starea de acută deznădejde.

● Ultimul film – poate cel mai frumos – al regizorului spaniol Pedro Almodovar, *Vorbeşte cu ea (Hable con ella)* tocmai despre această libertate ne vorbeşte. Dar nu numai. Filmul lui Almodovar, dureros de frumos, ne pune faţă în faţă cu viaţa, cu relaţiile umane, cu iubirea, cu prietenia dintre doi bărbaţi, cu religia, cu singurătatea şi nevoia de solidaritate. Vi-l recomand.

Şi pentru că sîntem la capitolul filme – poate nu pierdeţi nici *Pane e tulipane...* deja o poezie.

Cu gînduri de toamnă,

Dr. Gabriela CERKEZ
Zürich

„Mon ami... salut!“

Un bun, disperat şi nărăvaş prieten are, de ceva vreme încoace, tentaţia revolverului. Cînd mi-a spus-o prima oară, am crezut că este vorba de una din splendidele sale extravaganţe fără de care nu ar mai fi el. Apoi, gîndindu-mă mai bine, mi-am dat seama că, iubind riscul, este foarte posibil ca, într-o seară cu ploaie „eternă“, să-l apuce un chef de ruletă rusească. Şi atunci mi s-a făcut frică. Lui şi tuturor celor ce visează joaca (deloc în glumă) cu revolverul, aceste rînduri firave.

În fiecare dintre noi există capacitatea de a ne rupe de ceea ce nu ne face bine, de ceea ce nu mai suportăm, de ceea ce considerăm că e inutil. A te smulge dintr-un context nu este, întotdeauna, un act de curaj, în afara faptului că, uneori, poate fi o decizie greşită, insuficient gîndită. Faptele noastre sînt *racordare la...* sau *rupere de...* Ca rupere de viaţă, sinuciderea nu este o rezolvare, ci o simplificare. Cu puţin curaj, aş spune că sinuciderea *ca gînd* este un act firesc pentru oricare om normal. Atîta timp cît nu se transformă în obsesie, sinuciderea poate fi gîndită liber. Este o formă a normalităţii libertăţii supreme. (Oare nu tocmai asta a exersat Cioran întreaga sa viaţă?)

Din perspectiva tentaţiei sinuciderii *ca act,* viaţa este privită ca aventură care se împrăştie, care se disociază, care se îndepărtează de trup. Ca întreg (fărîmiţat) separat de fiinţă. (Hei, prietene disperat, aici nu vorbim despre Moarte, ci despre sinucidere care, asemeni, morţii, nu poate fi gîndită decît *pînă* la ea. Dar nici experimentată.) Parafrazînd: orice gînd asupra sinuciderii trebuie să îşi găsească rezolvarea în viaţă. Te poţi smulge dintr-o greşeală în chiar clipa înfăptuirii ei, dar nu te poţi smulge din sinucidere în timp ce ţi-o produci.

Soluţie egocentrică, egoistă şi naivă în acelaşi timp, sinuciderea nu a rezolvat niciodată nimic. Confruntarea cu viaţa prelungeşte, în fiecare, pionieratul în a trăi. Dezorientaţi ai propriei istorii, sinucigaşii sfîrşesc prin a deveni sinucigaşi de profesie. Refuzul asumării nu numai a trecutului, ci şi a viitorului (şi, obligatoriu, a prezentului) obligă sinucigaşul, prin actul la care subscrie, la imposibilitatea decelării oricărei direcţii prin care s-ar putea salva de el însuşi. Timpul se rupe, fuge în neant. Puterea de a-i opri fuga nu mai există. Unica soluţie: salvarea prin sinucidere. Dar salvarea *în ce?* Vocaţia sinucigaşului este salvarea dincolo de timp, de istorie, de realitate. Această posibilitate îi fixează *idealul* sinuciderii. Utopie... Pseudorealitatea sinucigaşului este spaţiul tuturor tenebrelor. Invincibile forţe vin, din toate direcţiile, să îl convingă. Iar el, prin actul său, încearcă să convingă omenirea. Sigur, despre sinucidere se poate scrie la infinit, dar, oricît s-ar scrie, asta nu rezolvă (aproape) nimic. Puţini sînt cei care se răzgîndesc din pricina vreunei cărţi care îi convinge. Tocmai de aceea pentru ei, cei puţini, merită să se scrie, în continuare, despre sinucidere. Şi cum joaca, sub diversele ei chipuri, însoţeşte omul de la naştere pînă la moarte, haideţi să ne jucăm cu pistoale cu apă şi să lăsăm tentaţia revolverului pentru despicarea ei în cuvinte. *Mon ami maudit,* salut!

Ioana PETREA
Ploieşti

N. red.: În aceeaşi ordine de idei, un salut din partea unui redactor de al nostru, „avec un grand merci“.

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Om bogat, om bogat**
- **Stilul**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

„Fatalismul mioritic“

Nu ştiu cum s-a făcut, dar în ultima vreme am tot auzit, în contexte diferite, binecunoscutul adagio al fatalismului nostru mioritic. Sensul era de fiecare dată cam acelaşi: nu se face nimic şi nu se poate face nimic deoarece românu' nostru e fatalist, e resemnat, nu se luptă nici măcar pentru drepturile sale. Cel mai recent exemplu venea din domeniul corupţiei: o persoană care era în toate drepturile sale să-şi recupereze o proprietate şi care se afla în proces cu o altă persoană, care nu avea nici un drept, dar vroia proprietatea. *Degeaba te mai zbaţi cu actele tale de proprietate, tot eu o să cîştig, că l-am mituit pe judecător!* – i-a spus la un moment dat, cinic, aceasta din urmă proprietarei de drept. Iar aceasta nu numai că a pierdut, într-adevăr, procesul, dar nici n-a încercat să facă ceva, deşi fusese avertizată de oiţa năzdrăvană de la telefon. Explicaţia oferită de avocat a venit în sensul pe care îl puteţi bănui deja: *Ce să-i faci, dragă, sîntem un popor mioritic!*

Un prieten antropolog italian s-a amuzat într-un mod sclipitor pe seama acestui *recurs la Mioriţa* în cazurile de corupţie. Mai morocănos şi pedant de data aceasta, aş vrea doar să dezmint public legitimitatea unui astfel de recurs. Şi iată, pe scurt, de ce:

Mioriţa este o poezie populară şi, ca atare, produs a ceea ce numim o societate tradiţională. Aceste societăţi tradiţionale împărtăşesc pretutindeni în lume o particularitate definitorie care, în formularea lui Pascal Boyer, ar suna cam aşa: „unii oameni ajung, în anumite condiţii, să considere versiunea din ultimul an sau ultimul deceniu a unui mit sau a unui ritual drept singura manieră relevantă de a desfăşura aceste acţiuni.“ Lucru de mirare, care se cere explicat.

Pentru aceasta trebuie să deschidem însă o scurtă paranteză. Să luăm, de pildă, aceste două proverbe: *ce ţi-e scris, în frunte ţi-e pus* şi *norocul şi-l face omul cu mîna lui*. Ele ilustrează, împreună, problema a ceea ce un psiholog numea, mai de mult, *locus of control*: unde plasez, în ultimă instanţă, sursa de control asupra acţiunilor mele, mai degrabă în exterior, în vreun „agent de putere“ de un gen sau altul (*external locus of control*, primul proverb) sau consider că ea se află esenţialmente în mine, în interiorul individului (*internal locus of control*, al doilea proverb)? Pornind de aici, alţi cercetători au arătat că nu numai indivizii pot diferi între ei din punctul de vedere al proiecţiei predominante a controlului, ci şi colectivităţi întregi. Astfel, de pildă, unii au arătat că indienii sînt mai „externalişti“ decît americanii; alţii că cei din categoriile sociale defavorizate tind să fie mai „externalişti“ decît cei mai bine plasaţi pe scara socială; şi, cu voia dumneavoastră, ultimul pe listă, subsemnatul a constatat că *ungurenii* păstori din nordul Olteniei sînt, comparativ, mult mai „externalişti“ decît consătenii lor, agricultorii *pămînteni*.

Dincolo de toate aceste variaţiuni, ceea ce împărtăşesc, într-o formă sau alta, toate societăţile tradiţionale este o credinţă fermă de tip externalist, organizată ca viziune despre lume într-o manieră pe care o putem numi cosmocentrică: sursa de control a acţiunilor – şi, în general, a vieţii – omului este o ordine exterioară şi anterioară omului (şi nu doar individului). În româneşte ea se numeşte rînduială. Iar într-o lume a rînduielii este pur şi simplu raţional să te supui acestei rînduieli şi să faci cele rînduite, mereu şi mereu – sau măcar să spui că asta faci.

Putem să ne întoarcem acum la oile noastre. *Mioriţa* este expresia poetică a unei astfel de viziuni tradiţionale despre rînduială şi atît. Dacă vreţi să vorbim despre fatalism în acest caz, atunci acest „fatalism“ nu este cîtuşi de puţin românesc, ci comun tuturor societăţilor tradiţionale. Doi: el nu este nici egal distribuit printre români, păstorii fiind, se pare, mai „fataliști“ decît agricultorii – or, *Mioriţa* este o poezie pastorală! Trei: între credinţa culturală într-o rînduială supraordonată şi convingerea personală referitoare la o orînduire oprimantă nu este nici o relaţie directă, nici logic, nici istoric. Dintr-o astfel de experienţă socială imediată şi-a tras proprietara cu pricina resemnarea calculată şi nu din cine ştie ce pornire mioritică atavică! Aşa că hai să nu mai minţim poporul cu folclorul!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Sărăcia

Fie din raţiuni ce ţin de doctrina social-democrată, fie pentru că a intuit corect că sărăcia macină încet, dar sigur popularitatea oricărei puteri, guvernul Năstase s-a arătat destul de preocupat de această problemă. Premierul are un consilier special, a fost elaborată o strategie naţională de luptă cu fenomenul. Cea mai importantă măsură de pînă acum a fost legea venitului minim garantat. În principiu, autorităţile asigură oricărui român o anumită sumă lunară, indiferent de calităţile şi efortul depus de acesta. Pentru a nu fi acuzat că încurajează nemunca, guvernul a condiţionat acordarea acestui ajutor de efectuarea unui număr de ore de muncă în folosul comunităţii. Apoi, alte iniţiative, din care cea mai cunoscută este acţiunea numită de presă „cornul şi laptele“. Au urmat obişnuitele acuze, din două direcţii. Prima: guvernul este populist. A doua: liberalii români se simt din nou furaţi de stat în favoarea celor care muncesc mai puţin. Ambele acuze nu au argumente raţionale şi se bazează mai mult pe puseuri opoziţioniste sau ideologice. E adevărat că puterea are manifestări populiste, aşa cum este cazul cu bătălia împotriva intermediarilor din pieţe, dar a spune că lupta cu sărăcia este, la modul general, o dovadă de populism este în sine o critică populistă. Guvernul, şi mai ales unul social-democrat, este îndreptăţit să redistribuie o parte din venitul naţional săracilor, şi mai ales către categoriile care în mod evident nu au şanse egale în lupta economică, bătrînii, copiii sau persoanele fără proprietate din mediul rural. Aşa cum guvernul nu are nici o acoperire etică în menţinerea unităţilor economice de stat nerentabile sau, şi mai rău, în acordarea de bani din buget către întreprinderi privatizate fără şansă, aşa cum se întîmplă la Reşiţa. Asemenea politici au frînat dezvoltarea şi au produs un mediu economic incapabil să susţină masa de săraci adevăraţi. Practic, guvernele României au încercat să asigure protecţie socială pentru toată populaţia, efectele perverse fiind devastatoare. Săracii închipuiţi s-au bucurat de o mai mare atenţie decît cei veritabili. Şi asta pentru că săracii închipuiţi sînt mereu organizaţi şi au forţa de a impresiona politicul.

În ciuda impresiei că săracii consumă prea mult din buget, programele de protecţie socială reprezintă 20 la sută din PIB în România şi 30 – 40% în Polonia sau Ungaria (conform revistei *Capital*). Asta nu pentru că sîntem mai liberali, ci pentru că bugetul este prea mic. Din aceşti bani puţini prioritară este menţinerea în stare de funcţionare a administraţiei, sănătăţii şi învăţămîntului. Apoi, ce mai rămîne merge spre săraci. Cît despre obsesia liberală care susţine principiul: „săracii sînt leneşi, deci nu merită“; ea ţine de o epocă ideologică depăşită în ţările civilizate, deşi la noi are succes, mai ales în mediul intelectual, care urăşte egalitarismul şi ignoră săracii. Deşi guvernul poate profita electoral de pe urma acestor măsuri, problema nu este nici politică, nici ideologică. Întrebarea esenţială este dacă aceste măsuri sînt eficiente. Deşi nu există o evaluare globală, avem indicii negative. Aceasta nu înseamnă că programele sociale din România sînt inutile, ci că din cauza incapacităţii administrative se pierde o parte nepermis de mare. Problema este permanent semnalată în rapoartele Uniunii Europene asupra României. Din cauza corupţiei, incompetenţei şi imobilismului, pîrghiile administrative consumă din banii săracilor. Aceasta cu atît mai mult cu cît autorităţile locale au căpătat un rol important în distribuirea ajutoarelor. Cu toate că descentralizarea este bună în sine, aceste autorităţi sînt mai puţin pregătite să facă faţă unei asemenea situaţii. Un mic exemplu: pentru că s-a lăsat la latitudinea consiliilor locale stabilirea criteriilor după care un om poate primi venitul minim garantat, un sărac din, să spunem, Braşov poate primi ajutor, pe cînd unul cu acelaşi venit din Bistriţa, nu. Multe primării au fost depăşite de această sarcină şi banii întîrzie cu lunile sau au fost folosiţi în alte scopuri.

Dacă apar asemenea probleme cu ajutoarele directe, este de presupus ca politicile mai complicate să aibă şi mai puţin succes. Guvernul a început o adevărată luptă cu preţurile. Fără a mai dispune de pîrghiile de care beneficia încă Nicolae Văcăroiu (care se laudă nemeritat cu nivelul de trai de pînă în 1996), actualul guvern recurge la artificii destul de riscante pentru a interveni pe piaţă în favoarea populaţiei. Isteria declanşată împotriva intermediarilor din pieţe este inutilă atîta timp cît jandarmii nu pot sta tot timpul lîngă tarabe. Deşi presa gustă aceste „execuţii“ simbolice prin raiduri periodice ale primarilor de sector, totul este inutil atît timp cît respectivii, fie ei mafioţi sau nu, îndeplinesc o funcţie normală într-o economie modernă: fermierii nu au de ce să stea de dimineaţă pînă seara să-şi vîndă produsele. Deşi nu este la fel de spectaculoasă, o politică de încurajare a apariţiei unor firme serioase de intermediere ar fi mai utilă.

O altă iniţiativă cu succes la presă este înfiinţarea economatelor, experiment cu rezultate controversate pînă acum. Nu este clar care este motorul economic al acestor activităţi. Teoretic, întreprinzătorul dispune de facilităţi şi vinde cu un adaos comercial mai mic. În plus, prin publicitatea gratuită asigurată de stat, are un avantaj incontestabil faţă de celelalte magazine din zonă. Deşi profitul per unitate vîndută este mai mic, patronul are asigurat un rulaj mai mare de marfă şi ar trebui să iasă în cîştig. Dar se vinde pe bază de legitimaţii şi doar pensionarii cu pensii modeste au acces în aceste magazine. Cu alte cuvinte, piedici administrative pentru a fi siguri că doar cei săraci beneficiază de rezultate. Ideea în sine este bună: protecţia socială trebuie direcţionată. Dar astfel este înlăturat primul avantaj, cel al patronului, rulajul de marfă fiind limitat. Pe de altă parte, dacă accesul ar fi nelimitat, s-ar putea crea un dezechilibru prea mare pe piaţă. Intrăm într-un cerc vicios teoretic care s-ar putea transpune în curînd în practică, ducînd la mersul în gol al acestui mecanism de protecţie socială. În plus, un asemenea mecanism pretenţios presupune o intervenţie masivă din partea statului (facilităţile sînt lăsate la latitudinea autorităţilor locale, controlul poate fi arbitrar). Nu este deloc exclus ca presa să găsească în următoarea perioadă cazuri de corupţie legate de economate. În acest caz, efectul de imagine va fi devastator pentru guvern, titluri de gen: „clientela politică fură de la bătrînii muritori de foame“ ar face deliciul presei şi ar confirma bănuiala că orice măsură a guvernului e luată de dragul propriei clientele. Deocamdată, se pare că diferenţa de preţ faţă de magazinele normale este prea mică, astfel încît eficienţa sistemului este redusă.

De altfel, semne de gripare dau şi alte programe. În cazul distribuirii de lapte şi cornuri pentru elevii claselor I-IV, acea parte a presei mai neiertătoare cu guvernul a descoperit că în Prahova licitaţia a fost cîştigată de firma la care sînt asociaţi doi consilieri judeţeni, la Cluj de firma la care este acţionar un deputat PSD. Ministrul Dan Nica este sincer uimit de aceste bănuieli: calculatorul n-are mamă, n-are tată. Şi nici pile. Are dreptate, dar preselecţia ofertelor este făcută tot de oameni, iar aceştia au şi părinţi şi pile. E adevărat că prin licitaţiile electronice s-au economisit 54 de miliarde faţă de preţul de pornire, dar imaginaţia oamenilor nu poate fi înfrîntă de tehnologie. Mai apare o altă dilemă: primesc lapte şi cei care mor de foame acasă şi cei care vin cu şoferul la şcoală. Dar cred că este preferabil astfel decît să se ceară elevilor să demonstreze cu acte că au părinţi săraci, caz în care nu ar merita efortul din cauza birocraţiei. Şi ar putea apărea alte complicaţii, cum s-a întîmplat cu venitul minim garantat. În multe comune din România s-a creat o adevărată duşmănie între cei care deţin de exemplu 2 hectare de teren şi depăşesc criteriile de acordare a ajutorului şi cei care au mai puţin pămînt şi primesc 700.000 de lei pe membru de familie. Per total, cei din urmă ies în cîştig. În România, limita între clasa de mijloc şi săraci e prea îngustă pentru a ne permite subtilităţi de acest gen. Şi chiar nu este de dorit ca un copil al cărui tată cîştigă 3 milioane pe lună să se uite cu jind la cornul colegului cu tată şomer. Să îţi doreşti în clasa a doua să ai tată şomer nu este chiar un vis. Şi aşa, mulţi copii îşi vor dori să nu fi trecut clasa într-a cincea.

▲

DILEMATECA

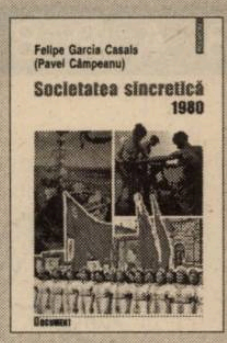

Adevăratul nume al autorului este cel din paranteză: Pavel Câmpeanu. Cartea, scrisă în timp ce societatea comunistă exista şi îi persecuta pe toţi cei care îndrăzneau să o analizeze şi să o critice, a fost publicată, sub pseudonim, în Statele Unite, în 1980. Citit astăzi, acest text venit din trecut poate explica multe din dilemele prezentului. Despre autorul Casals, profesorul Alfred G. Meyer scria în prefaţă: „Fiecare pagină aduce idei strălucitoare, prezentate în formulări provocatoare. Casals excelează în paradoxuri şi încîntă prin explicaţii ingenioase“. Despre colaboratorul nostru Pavel Câmpeanu se poate spune acelaşi lucru.

Pe 11 octombrie va apărea numărul ***500*** *al* Dilemei. *Cu acest prilej, le propunem cititorilor noştri o întrebare:*

Vă mai place ceva pe lumea asta?

Aşteptăm răspunsurile pînă la data de 27 septembrie. Să nu ne spuneţi că vă place (doar) Dilema...

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Lupta de clasă

Lupta de clasă, ne învăţa marxism-leninismul, este locomotiva istoriei. Lepădîndu-se de marxism-leninism, *Weltanshauung*-ul scorniceştean a lăsat istoria fără locomotivă. Limba de lemn nu a excomunicat numai lupta de clasă, ci şi clasele. Locul lor l-a luat naţiunea, sub al cărei stindard domnea, firește, nu lupta, ci deplina armonie generală.

Dispreţuind limba de lemn, retorica tranziţională preia totuşi de la ea anumite poncife şi idiosincrasii. Astfel ea fuge de termenul „clasă" ca ucigă-l toaca de tămîie, admiţînd o excepţie: aşa-zisa clasă politică pe care analiştii se arată mult mai dispuşi să o invoce decît să o explice. Indiferentă la elucubraţiile retorice, diviziunea populaţiei între cei cîţiva putred de bogaţi şi majoritatea populaţiei devine tot mai flagrantă. Păgubaşii acestei împărţeli nu se rezumă să fie nemulţumiţi, dar îşi şi exprimă nemulţumirea. Aceştia sînt îndeosebi salariaţii, care fiindu-le blocat accesul la lupta de clasă, se angajează în conflicte sociale.

Pe cînd organizatorul luptelor de clasă era partidul de avangardă, conflictul social stîrneşte aprehensiunea tuturor partidelor, atît de avangardă, cît şi de arieregardă. Rămas vacant, rolul este transferat în patrimoniul sindicalismului, nefiind însă preluat de un sindicat, ci de o puzderie de sindicate. Pluralismul sindical face posibilă şi chiar necesară pluralitatea preşedinţilor de sindicat. Articularea organică dintre pluralismul sindical şi pluralismul politic este demonstrată de metamorfozarea unor preşedinţi de sindicate în prim-miniştri sau miniştri, pe ambele aripi ale spectrului politic. Fără această propensiune, sindicalismul tranziţional nu ar fi generat căpetenii ca luceafărul huilei, care şi-a dobîndit celebritatea atît ca salvator, cît şi ca demolator de guverne.

Acţiunile ortacilor au împămîntenit două inovaţii: ele nu demarau în spaţiul local, ci în cel al căilor de transport – trenuri, autobuze – şi nu vizau un singur grup-ţintă, ci mai multe. Inovaţiile cu pricina par să se fi constituit într-un model. Influenţele lui pot fi observate de exemplu în modul cum se desfăşoară interminabilele conflicte care agită plaiurile bănăţene, la Reşiţa şi la Oţelul Roşu. Achiziţionîndu-le, investitorii străini par să fi urmărit un singur scop: punerea lor pe butuci. Neavînd ce lucra, angajaţii încă menţinuţi pe state nu sînt plătiţi, dar sindicatul nu îi mobilizează de preferinţă contra inaccesibililor patroni, preferîndu-le instituţiile autohtone la îndemînă. Protestele lor îşi iau drept grup-ţintă ba primăria, ba prefectura, ba agenţia pentru privatizare, ba guvernul, cărora li se adaugă categoria pedepsită fără nici o vină a conducătorilor auto. Căci spre deosebire de mineri, oţelarii nu folosesc căile de transport pentru propria lor deplasare, ci pentru a împiedica deplasarea altora, blocînd periodic şoselele europene din preajmă. Şi astfel conflictul social compensează frustrările pe care le provoacă stîrpirea luptei de clasă.

▲

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Încrederea în şcoală

Începe şcoala. De prin ziare şi de la telejurnale, aflăm tot felul de lucruri: un ziar scrie că toate şcolile vor fi gata să-şi întîmpine elevii, altul că 28% dintre şcoli nu au avizul sanitar de funcţionare, la un telejurnal vedem o şcoală de ţară cu acoperişul stricat, la altul una nouă şi modernă ca-n Belgia – în fine, de toate, ca-n viaţă. Pe de altă parte, noile măsuri anunţate de minister (6 ani vîrsta pentru începerea şcolarizării şi introducerea unui an în plus în ciclul obligatoriu) nu au parte de o dezbatere de substanţă, ci de replici „pe picior", mai mult expresive decît argumentate, ori de indiferenţă. Despre manuale nu se mai spune aproape nimic, după ce acum cîteva luni se declanşase un întreg scandal. La a doua sesiune de bacalaureat, un caz de corupţie de la Grupul Şcolar de Electronică din Bucureşti a fost îndelung mediatizat. Despre controversata chestiune a „fondurilor" strînse de elevi pentru profesori la prima sesiune de bacalaureat nu am mai aflat însă mare lucru: dacă a fost adevărat, la ce şcoli s-a întîmplat, dacă a fost cineva pedepsit etc. Tot aşa, episodul „notelor proaste luate de profesori la examenul de titularizare", care a ţinut afişul astă-vară, s-a terminat: ministerul îi consideră slab pregătiţi şi nu-i mai angajează ca suplinitori, în locul lor venind alţii, despre care nu se ştie cît sînt de bine pregătiţi.

Continuă să ne tulbure meniul zilnic de ştiri informaţiile despre aranjamente la tot felul de universităţi particulare, unele reale, altele pur fantomatice. Chiar ieri am auzit la un post de radio o ştire cu totul halucinantă: la Universitatea privată „Dimitrie Cantemir" din Tîrgu Mureş se organiza examenul de licenţă cu o comisie din Craiova, iar candidaţii depuneau pentru examen cîte şapte milioane de lei (din care patru „taxa de examen", iar trei „cheltuieli de protocol") în contul curent al unei studente (!!!). Peste vară, am mai văzut pe la telejurnale ştiri despre universităţi private neatestate care continuau bine mersi să facă înscrieri ori încasau de la studenţi tot felul de taxe pentru a le elibera actele de studii. A existat chiar şi o dispută între ministrul Educaţiei şi bossul unei astfel de prăvălii „academice", nemulţumit că i se desfiinţează taraba. Dar să privim şi la universităţile acreditate: unele afişează, pe pagini întregi de reclamă în ziare, un patrimoniu (clădiri, laboratoare, cămine, săli de sport etc.) care dovedeşte ce afacere profitabilă a reprezentat, în ultimul deceniu, învăţămîntul superior pe bani, în timp ce universităţile de stat de-abia au fonduri pentru un zugrăvit ieftin o dată la cîţiva ani şi folosesc în continuare, cîrpindu-l de cîte ori e nevoie, mobilierul moştenit din vremea lui Gheorghiu-Dej.

Probabil că ziarele şi telejurnalele exagerează, probabil că selecţia ştirilor deformează adevărul sau dezvăluie doar o mică parte a lui, în mod sigur realitatea sutelor de mii de profesori, elevi şi studenţi e mai complicată, dar un lucru e clar: în timp, s-a format o *imagine publică* a învăţămîntului care e mai degrabă negativă. (Şi prea puţin contează dacă ea e inexactă: aşa cum este, trăim cu ea!) Nu ştiu ca în vreun sondaj de opinie, la întrebarea aceea privitoare la încrederea în instituţii, să se fi măsurat cîtă încredere au oamenii în *instituţia şcolii*. Cred că ar fi necesară o astfel de măsurătoare, după cum cred că, în ciuda sărăciei, Ministerul Educaţiei ar avea de cîştigat dacă ar cheltui nişte bani pentru a realiza un sondaj ori un studiu sociologic ca să afle ce cred oamenii despre problemele învăţămîntului. Pînă la astfel de evaluări exacte, nu ne rămîne decît să aproximăm. Mă întreb, de pildă, ce imagine despre şcoală au acei părinţi care acceptă să dea şpagă pentru a-şi vedea copiii cu o patalama în buzunar, chit că ei au trecut prin şcoală, cum spunea învăţătoarea mea, „ca gîsca prin apă"? Şi ce o fi în mintea celor care dau buzna să-şi verse buzunarele la casieriile unor colegii ori „universităţi" fantomatice, fără să le pese dacă acolo chiar vor învăţa ceva util, ci dorindu-şi doar o bucată de carton pe care să scrie „Diplomă"? Ştiu, mi se va spune că „asemenea cazuri sînt izolate şi ele nu reflectă situaţia generală a învăţămîntului românesc". Dar nesancţionarea la timp a unor asemenea cazuri a dus la proliferarea lor, iar efectele asupra imaginii pe care şi-o fac oamenii despre şcoală în ansamblu sînt catastrofale. Şi mai sînt apoi chestiunile „mici", pe care le auzim cu toţii din om în om: de la ideea adînc înfiptă în mentalul colectiv că doamnei învăţătoare trebuie să-i dai de Crăciun, de 8 martie, de onomastică sau de ziua de naştere cadouri consistente (dacă te duci cu un buchet de flori, eşti un fraier desuet şi copilul va suporta „consecinţele" – aşa umblă vorba) pînă la unii profesori universitari despre care folclorul studenţesc spune că au „taxă fixă" de examen, s-a creat un întreg „imaginar colectiv" în care instituţia şcolii e plasată în logica generală a tranziţiei: e un loc în care „tre' să te descurci", prin orice mijloace, dar mai ales băgînd mîna în buzunar sau cunoscînd pe cine trebuie. Or, pe lîngă reforme care privesc conţinutul ori structura, şcoala are nevoie şi de încrederea oamenilor. Altminteri, nu mai are nici un sens.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Japonia dincolo de clişee

„JAPONEZI. N-au inventat nimic, au copiat totul. Se situează între tradiţie şi modernitate. Japonezul stă cu spatele la monumente pentru ca să fie fotografiat de un alt japonez".

Definiţia de mai înainte se află în spirituala carte a lui Alain Schifres, carte ce reia celebrul proiect al lui Flaubert şi se intitulează *Le nouveau dictionnaire des idées reçues, des propos convenus et des tics de langage* (Lattès, 1998). Alain Schifres reţine, după cum uşor se vede, trei dintre stereotipurile noastre despre japonezi. Reprezentările *celuilalt* sînt, se ştie, inevitabil simplificatoare. În plus, ele se schimbă în timp, nu doar fiindcă *celălalt* evoluează, ci şi fiindcă noi înşine ne transformăm: Japonia a fost întotdeauna percepută ca o civilizaţie diferită, îndepărtată („Extremul Orient") şi exotică. O carte de vulgarizare a lui Florin Vasiliu, apărută acum patru ani, se intitulează – aţi ghicit – *Japonia necunoscută* (Editura Haiku – însuşi numele editurii se înscrie în zona stereotipurilor). O simplă parcurgere a titlurilor capitolelor ne aduce sub ochi elemente previzibile: muntele Fujiyama, cutremurele, cultul shinto, scrierea japoneză, samuraiul, zen, ceremonia ceaiului, drama Nô, ikebana, grădina japoneză, teatrul kabuki, templul, Hokusai, Shogun, gheişa, kimono, bonsai, artele marţiale etc., etc. La un alt nivel şi, bineînţeles, cu alte mijloace intelectuale, Roland Barthes vedea Japonia, într-un eseu faimos, drept un imperiu al semnelor *(L'Empire des signes,* Skira, 1970). Semnul japonez, scria Barthes, e în acelaşi timp *puternic* şi *vid*. Politeţea, spre exemplu, îi apărea ca fiind prin excelenţă un *exerciţiu al vidului*. Schimbul de semne înlocuind practic discursul, Barthes vorbea – în jargonul semiotic atunci la modă – şi de „tremurul semnificantului", observabil în scriere, hrană, spectacolul străzii etc. În fine, autorul *Imperiului semnelor* considera că, spre deosebire de omul occidental, japonezul este în chip natural politicos, fără urmă de suspiciune sau ipocrizie. Un sfert de secol mai tîrziu, Michel Butor publica o carte de o factură oarecum asemănătoare, cu titlul *Le Japon depuis la France. Un rêve à l'ancre* (Hatier, 1995). Interesul cărţii stă şi în faptul că trece în revistă cele mai relevante imagini ale Japoniei aşa cum apar ele în cultura franceză, de la Voltaire şi enciclopedişti (de fapt, Montesquieu e primul scriitor important care vorbeşte, în *L'Esprit des lois,* despre Japonia) pînă la Claudel, Michaux, Roubaud şi, firește, Barthes. Să nu uităm că, în urmă cu un secol, imaginea dominantă este aceea dată de romanele lui Pierre Loti, cu *Madame Chrysantème* în primul rînd, din care s-a inspirat Puccini în *Madame Butterfly*. Japonia, observă Butor, era atunci o ţară eminamente exotică, pe care Loti nici măcar nu o lua cu adevărat în serios (Japonia – spaţiu al miniaturalului, al inocenţei infantile paradisiace, al bizarerilor comice, dar, deja, ţară unde modernizarea risca să distrugă tradiţiile şi să întredeschidă porţi către necunoscut). Nu mult mai tîrziu, schimbarea de perspectivă e frapantă, centrele de greutate ale lumii se deplasează şi Japonia devine nu doar Extremul Orient în raport cu Europa, ci şi Occidentul în raport cu Statele Unite. Pentru ca al doilea război mondial să producă o teribilă ruptură şi ulterior să se vorbească, admirativ, dar şi cu o anume teamă, despre „miracolul japonez".

E, acesta, cel mai recent dintre stereotipuri. Privilegiem acum imaginea modernităţii şi a tehnologiei triumfătoare. Jurnalele de actualităţi ne prezintă invariabil zgîrîe-norii din Tokyo şi Osaka, autostrăzile şi podurile suspendate, clădirile uriaşe concepute să reziste la cutremure, metroul, reclamele luminoase, furnicarul de pe străzi. S-a impus mitul japonezului capabil să producă orice, la cele mai înalte standarde: automobile, televizoare, calculatoare, aparate de fotografiat, telefoane mobile ş.a.m.d. Dacă îşi pun în minte, japonezii dovedesc că pot învăţa şi fotbal, au organizat de altfel impecabil (împreună cu alţi „miraculaţi", coreenii din sud) campionatul mondial, unde am văzut cum s-au constituit, echitabil şi fără discriminări, grupe de suporteri (evident, entuziaşti) pentru fiecare echipă participantă. Deunăzi, telejurnalele dădeau secvenţe de la (să vezi şi să nu crezi!) „festivalul sambei", cu japoneze costumate şi tremurînd din coapse precum braziliencele la carnavalul de la Rio de Janeiro. Japonia e, s-ar zice, infinit primitoare la tot ce vine din Statele Unite şi la tot ce ţine de societatea spectacolului: fotbaliştii îşi fac părul blond, tinerii divinizează starurile muzicii rock şi pop (un film extraordinar pe această temă a făcut Jim Jarmush, cu un cuplu de tineri japonezi în pelerinaj la Memphis, oraşul lui Elvis Presley), în concediu vin în grup în Europa occidentală şi „bifează" obiectivele importante, sînt clienţi privilegiaţi ai caselor de modă şi ai magazinelor duty-free, au impus, pe unde au trecut, restaurantele *karaoke* – pe scurt, sînt campioni ai mondializării, aparent fără complexe şi fără traume. Reuşita lor a creat o altă mitologie: secretul stă în ordine, disciplină, tenacitate, spirit de echipă, eficienţă, rigoare.

(va urma)

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Populism

● Întotdeauna m-a cutremurat măreţia goală a cuvîntului „popor“. Poporul îmi pare a fi mai degrabă o absenţă, un gol enorm într-un loc în care ar fi trebuit să fie ceva masiv, o latenţă perpetuă, o forţă abisală pe care o aştepţi să se expime şi care, cînd se exprimă, te dezamăgeşte sau te înspăimîntă. Profilul său e incert şi nu poate fi descris decît alegoric. Conceptul e atît de cuprinzător, încît nu cuprinde nimic; ca să fiu un pic nicasian, aş spune că e o deschidere care se închide. Iar cînd apar indivizi care fac şi dreg „în numele poporului“ nu-ţi rămîne altceva decît să te fereşti. Totuşi, poporul are determinările sale concrete şi, rareori, chiar momente de excelenţă. De pildă, îmi amintesc bine o scenă din dimineaţa zilei de 22 decembrie 1989. În faţa unui cordon de soldaţi care păzeau sediul local al PCR din oraşul meu, s-au strîns cîteva sute de oameni (curînd au devenit mii) care strigau, printre altele, „Noi sîntem poporul“. Văzînd privirile livide ale soldaţilor şi gesturile de animal hăituit ale activistului/securistului care se plimba agitat prin spatele lor, am ştiut cu maximă certitudine că e adevărat – acela era poporul. Nu cred că l-am mai regăsit vreodată într-o manifestare atît de înaltă. Încep să cred că poporul există cu adevărat numai în timpul revoluţiilor. Mai substanţial mi se pare cuvîntul „naţiune“ care, cel puţin, are o trăsătură etnică uşor de sesizat şi probabil de aceea, în multe împrejurări, „naţiune“ şi „popor“ sînt perfect sinonime. „Popor“ vine de la latinescul *populus,* cuvînt care nu avea deloc (ba, dimpotrivă) măreţia respectuoasă a grecescului *demos*. *Demos* are ceva robust şi nobil, evoca starea de masă organizată, participativă, constructivă, denota o proiecţie spre viitor şi implica responsabilitate istorică; etimologic, *demos* a produs *democraţie* – un cuvînt cu adevărat minunat. *Populus* îmi evocă gloata hăbaucă, înghesuiala, inerţia, e un termen plebeu, vecin cu vulgul şi cu tot ceea ce presupune el: refulare, crize de identitate perpetue, obsesii ale trecutului, balast mizer, mediocritate agresivă; etimologic, *populus* este rădăcina lui *populism* – cuvînt care exprimă o realitate suspectă.

● Celebrul adagiu al lui Cicero *„potestas in populo, auctoritas in senatu“* nu trebuie citit numai în sensul că poporului i se atribuie puterea şi senatului autoritatea într-un aranjament constituţional normal, ci şi în sensul că poporul nu poate exercita nici un fel de autoritate şi, mai departe, că poporul este incapabil să inspire respect (precondiţie a oricărei autorităţi) prin sine însuşi, aşa cum poate să facă o instituţie. În schimb, poporul poate să inspire frică: dovadă irefutabilă a puterii.

● Populismul apare pe fondul unei mari decepţii. „Cînd democraţia încetează să mai răspundă aspiraţiilor maselor care au plebiscitat-o, atunci decepţia care urmează e gravă. Apare un fel de glaciaţiune subită. În condiţiile acestea, populismul oferă o soluţie călduroasă.“ (Alexandre Dorna)

● În politică, populismul este de neevitat. Nu poţi să faci politică în spirit elitist sau individualist. Populismul e aidoma acelui virus care este prezent, în adormire, în orice organism viu şi, în condiţii de criză, se deşteaptă pentru a-şi desăvîrşi lucrarea. Fiind prezent în compoziţia oricărei doctrine devenită ideologie, populismul e un soi de parolă de recunoaştere a politicienilor. Totuşi, e necesar să nu confundăm populismul cu retorica atunci cînd ascultăm un discurs politic. Deşi populismul şi retorica au acelaşi scop (i.e. seducţia ascultătorului), ele sînt, totuşi, două lucruri complet diferite. Mă mărginesc, doar, să arat diferenţa esenţială: tehnica de seducţie în retorică se bazează pe cuvînt, în vreme ce tehnica de seducţie a populismului se bazează pe idee. În primul caz, impresionează *vorba*, în al doilea *mesajul*.

● Cînd presa a expus luxul în care trăia Evita Peron (zeiţă absolută a populismului de nuanţă latino), mitul ei nu a fost clintit nici cu un milimetru în mentalul colectiv al săracilor Argentinei. La fel, criticile furibunde venite din partea unor Borges, Cortazar, Estrada sau Onetti nu au putut afecta mitul celei numite de popor *„santa de los descamisados“* (la moartea ei, în 1952, Vaticanul a primit peste 40.000 de scrisori din partea credincioşilor argentinieni care solicitau canonizarea Evitei, atribuindu-i diverse miracole). Nu există doctrină produsă de mintea omenească care să aibă o forţă de atracţie comparabilă cu cea a populismului.

● Impactul masiv al populismului este pricipala cauză pentru personalizarea tot mai accentuată a politicii. Astăzi, mi se pare că partidele înseamnă tot mai puţin şi oamenii/personalităţile tot mai mult. Cazul alegătorului care îşi manifestă opţiunile pentru un anumit partid, dar care, în faţa unui vot nominal, preferă o persoană din alt spectru politic este destul de răspîndit în vreme ce contrariul, adică electori care îşi declară admiraţia pentru o anumită persoană politică, dar în faţa unui vot pe liste optează spre un alt partid decît cel căruia îi aparţine persoana preferată din considerente ideologice, este aproape de negăsit.

Aceste note au fost făcute ca urmare a lecturii cărţii *Le populisme* de Alexandre Dorna, apărută în cunoscuta colecţie de popularizare *„Que sais-je?“* de la PUF.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Un imperiu de treabă

Aprins neaşteptat de bine formula aceea cu banalitatea răului – de fapt, deja s-a decolorat. Aşa că vă propun astăzi extrema cealaltă: banalitatea binelui. Situată geografic, dacă îmi permiteţi o asemenea precizie, pe continentul american, între graniţele actuale ale Statelor Unite ale Americii (...hai şi Canada, să nu ne-auzim vorbe!). Şi definită mai degrabă de o stare de spirit decît de studii statistice cu privire la nivelul de trai ori speranţa de viaţă.

Ştiu, săptămîna aceasta s-a spus aproape tot ce se putea despre 11 septembrie, aşa că, pentru cei care fac alergie la subiect, e recomandabilă întreruperea lecturii în acest punct. Ceea ce urmează este o pledoarie pro-americană fără nici o urmă de obiectivitate, bazată pe adevărul absolut că în nici un alt loc nu găseşti mîncare mexicană mai bună, maşini mai confortabile şi oameni mai uşor de convins să se apuce de treabă. În rest, s-ar zice că e nevoie de ceva sprijin dinspre dilematici ca noi, după un an în care consternarea europeană s-a transformat în indiferenţă şi în cele din urmă în ostilitate pentru o Americă ce vrea să schimbe *statu quo*-ul. Ştiu, veţi spune, schimbarea cu bomba nu e întotdeauna cea mai fericită. În apărarea ei aş cita însă neschimbarea cu vorba bună, o specialitate europeană făcută celebră de dl Chamberlain.

Altminteri, la un an după 11 septembrie, lumea din afara Americii consumă cu mare plăcere teoriile conspiraţiei. Ştiţi probabil de francezul care spune că la Pentagon n-a căzut nici un avion... Lumea arabă produce şi ea cîte o legendă pe lună, confirmînd extraordinara flexibilitate a gîndirii orientale: musulmanul simplu crede în acelaşi timp că evreii au distrus turnurile gemene (o conspiraţie anti-arabă deci) şi că ele au fost doborîte de eroii Al-Quaeda (un act de bravură împotriva necredincioşilor). De fapt, problema restului lumii e mai degrabă invidia: America n-a făcut niciodată atît de mult rău – cu arma în mînă – lumii arabe încît să justifice ideologia jihadului. Ba chiar a ajutat mişcările islamice, atunci cînd acest lucru se potrivea cu interesele sale. Mai degrabă, ceea ce arabii percep drept agresiune, la fel ca şi sovieticii în alte vremuri (blugii, rock-ul) sau chinezii în ultimul deceniu (Internetul) este modelul cultural american. Întîlnirea dintre el şi extremul conservatorism al lumii islamice a fost cea care a generat complexul de inferioritate pe care s-a construit ideologia ripostei sinucigaşe. Într-un recent număr, *The Economist* se uita la performanţele lumii arabe în materie de economie: numai africanii se descurcă mai rău. Chestia asta trebuie să fie tare enervantă pentru cei care, acum 1.000 de ani, ne lăsau numele celor mai multe dintre stele, cifrele arabe, algebra şi o toleranţă pentru străini – inclusiv evrei – pe care europenii creştini reuşesc cu greu s-o repete astăzi.

Înainte de 11 septembrie, America era o insulă. Ce-i drept, o insulă atît de mare încît nu prea mai avea nevoie de restul continentelor. Cei care vorbesc de disprețul american pentru restul lumii sînt de obicei cei care n-au călătorit pînă acum acolo şi n-au stat niciodată de vorbă cu un cetăţean american. Pentru că altfel ar fi constatat că lumea americană conţine suficientă realitate încît să te ţină ocupat toată viaţa. Frustrarea celor din afară e similară cu aceea pe care o simţi cînd, pe stradă, saluţi o vedetă de cinema şi constaţi că nu-ţi răspunde. *Chiar dacă tu o cunoşti!* Altminteri, America de astăzi nu e mai receptivă la lumea din jur decît era în urmă cu 12 luni. Dar nici nu-i nevoie. Restul lumii găseşte prea multe scuze pentru păstrarea dictatorilor la putere şi pentru menţinerea unor frumoase tradiţii, între care uciderea femeilor adulterine, imediat după ce copilul rezultat din relaţie nu mai are nevoie de sînul mamei. Dincolo de asta, America de astăzi nu vrea să-şi impună dominaţia economică: nici nu are nevoie, aceasta există deja. Cînd vor să investească, şeicii îşi pun banii în NYSE şi Nasdaq, şi nu în Bursa de la Bagdad.

Acum, indiferent unde se duce lumea, trenul nostru e cel cu locomotiva americană. Să ne aducem aminte că o alegere bună în materie de aliaţi (Franţa, Anglia şi Statele Unite) în primul război mondial a făcut să ne putem reîntregi ţara. Ca să ne-o păstrăm aşa, cea mai bună soluţie este prosperitatea generală. Pentru asta, să fim cinstiţi, ne trebuie aliaţi bogaţi. De la care, chiar dacă nu ne dau nimic gratis, măcar putem să învăţăm cîte ceva.

▲

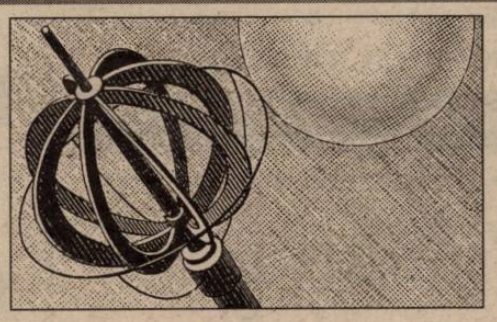

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

„Să-i dăm bătaie!“

În primul an al noului mileniu omenirea a fost martora unui act de o violenţă extremă, planificat, finanţat şi înfăptuit de o organizaţie supranaţională împotriva celei mai puternice naţiuni din lume. În ceasul de demnă tristeţe, în zilele de doliu cînd americanii primeau semne de solidaritate şi de compasiune de pretutindeni, s-a organizat replica militară împotriva cartierelor generale ale organizaţiei Al Qaeda, din Afganistan, a regimului taliban care o susţinea şi a misteriosului conducător Osama ben Laden. Regimul taliban a fost înlăturat, cu sprijinul aliaţilor de pe teren (Alianţa Nordului alcătuită din afganii altor triburi decît cel al paştunilor talibani), al dictatorului militar din Pakistan, al liderilor postcomunişti din Asia Centrală. Din motive diferite, Rusia a fost alături, China nu s-a opus. Al Qaeda a fost izgonită, dar nu anihilată şi insuccesul operaţiunilor de rechiziţionare a fondurilor pare a dovedi că îşi poate reface oricînd structurile militante în alt colţ prost supravegheat al lumii. Nimeni nu l-a văzut pe Osama ben Laden mort, ceea ce înseamnă că el trăieşte, gata să continue lupta. Mesajul difuzat luni seara nu este al unui om care a renunţat la luptă. Un adversar dispărut chiar în clipa cînd a fost identificat şi localizat, cu forţele aparent intacte, după ce terenul pe care se ascundea a fost răscolit de exploziile nimicitoare ale celor mai mari bombe, lansate de cele mai mari avioane, pune sub semnul întrebării orice triumf. Recentele atentate din Afganistan sînt simptomul unei boli căreia i-au fost administrate calmante, nu leacuri: trupele de menţinere a păcii, desfăşurate doar în capitala Kabul, nu produc un efect de descurajare pentru rivalităţile interne care sfîşie Afganistanul de decenii. Situaţia de după victoria americană tinde să semene cu cea de după înfrîngerea sovieticilor.

Neputinţa de a combate un inamic invizibil se converteşte în decizia de a-l ataca pe cel vizibil, Saddam Hussein, în încercarea de a debarasa Irakul de un tiran şi de a înlătura primejdia unui atac cu arme de distrugere în masă. Pentru această acţiune, preşedintelui Bush îi lipseşte sprijinul unei opoziţii semnificative din interiorul ţării pe care vrea s-o elibereze, al aliaţilor tradiţionali, dar şi al celor ocazionali din războiul împotriva Irakului din '91, al ONU şi al Europei, al partidului democrat din SUA şi al unei părţi din propriul partid. Printr-un efect paradoxal, atacul împotriva Irakului ar putea să producă fie ceea ce şi-a dorit Osama, solidaritatea anti-americană a întregii lumi arabe prin radicalizarea moderaţilor, fie – aşa cum speră cei mai optimişti – deschiderea spre modernitate a structurile conservatoare. Înaintea unui răspuns la aceste întrebări, faptele vor da o altă turnură conflictului deschis din Orientul Mijlociu.

Se împlineşte un an de cînd americanii au înţeles într-un mod atît de dramatic că nu sînt invulnerabili: prăbuşirea celor două turnuri gemene a consolidat prin efect de compensaţie un intens sentiment al solidarităţii modelat de posibilele răspunsuri la întrebarea „De ce ne urăsc?“. În toate obiecţiile, nuanţele şi analizele la adresa proiectelor lor, americanii, oficiali şi popor, nu văd decît manifestarea extraordinarei nerecunoştinţe a lumii faţă de ţara care de atîtea ori şi-a sacrificat fiii pentru interesele altora. În contextul creat de atacul de la 11 septembrie, Europa îşi pierde din importanţă, deşi informaţiile de ultimă oră dovedesc că în marile oraşe ale Vechiului Continent celulele teroriste profită de aglomeraţie, de facilităţile disponibile şi de libertăţile cetăţeneşti. Măsurile de securitate luate în Statele Unite în vederea comemorării sînt un semn al războiului pe cale de a începe. Ceremoniile marchează 365 de zile de incertitudini: nu doar cifra victimelor a fost permanent revizuită, ci şi obiectivele politicii, mişcările de viitor. Americanii îl susţin pe preşedintele Bush fiul (mai puţini, dar încă peste 60%), ceea ce înseamnă că ei sînt de acord ca ţara lor să-şi apere propriile interese chiar cu preţul unui conflict sîngeros.

„Let's roll!“ („Să-i dăm bătaie mai departe!“) au fost ultimele cuvinte ale lui Todd Beamer, devenit erou, către pasagerii care prin acţiunea lor curajoasă i-au împiedicat pe piraţii aerului de pe zborul 93 să-şi atingă ţinta. Cam aşa ceva spune şi preşedintele Bush, pregătit pentru bătaie, dar fără să ştie cît de departe poate ajunge.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Coloana corintică

În lumea modei, pe care o urmăresc îndeaproape, de teamă să nu rămîn cumva în urmă, Internetul a devenit un accesoriu comun, dar indispensabil al garderobei, precum cureaua sau ceasul. N-are rost să mă pierd în filosofări pe această temă şi ar fi, probabil, chiar periculos s-o fac, dacă e să mă iau după gogoaşa dezumflată a economiei informaţiei de pe la noi. Decît să cazi în visare despre „potenţialul nelimitat" al acestui mediu (citez din memorie), s-ar putea specula, cu bun simţ, despre cum e mai bine să porţi Internetul. Telefoane celulare, coduri de bare, tatuaje cu intarsii de *chip*-uri – sînt cu toatele preocupări legitime ale noii noastre arhitecturi corporale. Şi nu poţi greşi dacă te aventurezi să ghiceşti cît de „conectată" este o persoană, chiar şi la plajă, unde un bikini poate avea potenţialul unui super-computer de prin 1950. Oamenii care vorbesc singuri nu mai pot fi consideraţi săriţi de pe fix, pentru că ei de fapt comunică, fără fir, cu alţii, prin tot felul de dispozitive ascunse ochiului. Telecomunicaţiile au devenit un fel de lenjerie, o infrastructură, o bază înaltă. Pe această bază se aşează piedestalul unui anume simţ al alegerii sociale, sentimentul că aparatele cu fir îi plasează pe oameni mai presus de confraţii lor fără de fir. Nu altfel simt cei care poartă lenjerie scumpă. Nimeni nu o poate vedea, dar ei ştiu că e scumpă şi chestia asta le este de ajuns pentru a le ridica respectul de sine şi pentru a-i aşeza pe un piedestal de automulţumire. Pe acest piedestal se înalţă, suplă ca un flaut, o coloană cu fine caneluri, semn că simţul importanţei sociale al unui individ se ridică tot mai sus prin intermediul economiei, cu o mereu înnoită speranţă de mai bine, prosperă, privind înainte, ca o erecţie încăpăţînată hrănită cu de cel mai fraged muşchiuleţ al celor mai blînde animale de pe pămînt, hrănite, la rîndul lor, din mînă, cu bere şi alune din cele servite prin avioane. E adevărat că piaţa bursieră a făcut ca unele dintre aceste coloane să se ofilească precum un lan trecut de floarea soarelui, dar este numai o afecţiune trecătoare. Are Greenspan leac pentru boala asta. Coloanele au capiteluri ornate. Capiteluri precum: New York, San Francisco, Paris, Londra şi Seattle. Cu ce sînt ornate aceste capiteluri e prea complicat ca să fie descris în aceste rînduri. E de ajuns să spun că oameni cablaţi pentru comunicare totală produc spontan tot felul de afaceri împodobite care le stimulează imaginaţia şi le consolidează mulţumirea de sine. Provinciile lipsite de podoabe, încă înglobate în ionic sau în vreun ciment neo-clasic, fără personalitate, beneficiază eventual de capitelurile ornate cînd corintieni falimentari sînt expediaţi spre aceste locuri, pentru depozitare. Dar asta este cu totul altă poveste. Capitelurile cele bogat împodobite folosesc frunze stilizate de acant şi cornişe complicate, ceea ce ne aduce la miezul cestiunii, care este stilul, nu filosofia. Cele mai bune electronice sînt culcuşite în frunzele de acant şi în cornişe, adică în pălărie şi în păr. Dacă vă întrebaţi cumva în ce parte a Omului Conectat se află majoritatea *chip*-urilor, ştiţi părerea mea. Viitorul este plin de pălării extraordinare şi coafuri sofisticate, cu extensii de păr şi alte alea. Viitorul va fi corintic sau nu va fi deloc.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cum era cu Tita

Cînd Tita Chiper era morocănoasă, iritarea ei era contaminantă pentru redacţie; noroc că n-o apuca des, nici n-o ţinea mult. Ochii ei negri şi vii ţîşnind de sub tunsoarea de ştrengar încărunţit o trădau repede. Vestală pe lîngă altarele ludicului, Tita mima supărarea, dar nu o profesa. De ani de zile, fiecare dintre noi ştia că Tita are ceva probleme, grave, dar pudoarea ei a blocat orice trecere dincolo de asta.

Cînd Tita era în formă, masa redacţiei tresălta de bună dispoziţia tuturor, iar ea ne răsfăţa cu poante. Ea vedea toate *talk-show*-rile, citea toate ziarele – chiar şi revistele cele mai imposibile –, ştia toate subiectele, eroii şi căzăturile zilei. Mai rar aşa un om care să stăpînească atît de bine prezentul şi trecutul. A o asculta pe Tita povestind din viaţa-i împletită cu viaţa altora era un privilegiu rar; mîna-i stîngă, inertă, era din cînd în cînd apucată cu dreapta şi aranjată mai încoace sau mai încolo, aşa cum un staroste îşi aşează toiagul. Destine politice sau literare, personaje majore sau minore, drame şi aiuritoare episoade pline de haz veneau din spate, povestite cum ştia Tita s-o facă. Ea ştia aproape tot despre toţi. Ceea ce nu ştia Tita ori nu era important, ori nu se petrecuse încă.

Cînd Tita era în formă, desena pisici. Desena pisici văzute din faţă şi altele văzute din spate. Într-o zi, după ce produsese cu pixul pe hîrtie cîteva feline pentru băiatul Iaromirei P., am mers la masă într-o sală de pe aproape, local pe care ea îl descoperise şi-n care ne-a iniţiat cu rîndul, pe cei mai curioşi. La mine, iniţierea era o recidivă: Tita a fost prima persoană care mi-a deschis uşa redacţiei, în iunie '96, şi mai apoi prima care m-a sunat să-mi ceară un articol (i-am dat în cîteva rînduri motive să regrete aceste lucruri, dar n-a ţinut-o mai mult de o zi). Şi, la masă fiind, şi mai fiind şi într-una dintre zilele de tachinare, i-am spus că *şi Stalin desena lupi, aşa că se leagă*. N-a fost ultragiată cît amuzată. Mi-a zis: *vezi că pisicile mele ar pune pe fugă lupii lui Stalin*.

Cînd Tita era în formă, intra în redacţie încărcată cu două plase, căuta în ochii noştri un fel de jubilaţie premonitorie, apoi punea bunătăţile pe masa lungă; mai ales fasolea bătută a Titei era criminală (întrebaţi-l pe Andrei Pleşu, victima de plăcere). După trataţie, Tita mai pornea cîte o poveste, relaxată: cum ar fi anii petrecuţi de ea însăşi pe şantierul de la Bicaz; sau vizita lui Mihail Sadoveanu la Şcoala de Literatură, pe cînd povestitoarea era cursantă acolo, şi mărturisirile şocante ale oficialului autor al lui *Mitrea Cocor;* sau cum ar fi vizita unui Adrian Păunescu tînăr în casa părintească a Titei, partidele de table ale acestuia cu tatăl ei, preţ de o amiază, sub privirea blazată a Constanţei Buzea. Şi rezultatul acestor partide, pentru senatorul de acum – rezultat care dacă s-ar afla, azi, ne-ar duce brusc spre alegeri anticipate.

În formă cînd era, Tita vorbea despre o nepoată de-a ei, acum studentă la Paris. De la ea trecea lesne spre periplul ei american, alături de Alexandru Ivasiuc, în anii '70. Spre colegii pe care i-a avut şi spre prietenii americani pe care şi i-au făcut (îmi amintesc acum de Ken Jowitt, dar ea pomenea mai mulţi). Şi un detaliu, legat de această călătorie: oricît de surprinzător ar părea unora, Tita chiar cunoştea rock-ul american de pe la începutul deceniului opt! Îl ascultase, îl dansase şi-l luase cu ea, în sipetul din minte în care Tita păstra toate lucrurile frumoase (şi sipetul era larg).

Ei, şi această persoană care a făcut sute de interviuri cu tot felul de oameni, care avea cunoştinţe unde nu visezi şi despre cine n-ai crede, a murit discretă şi singură, spre nelămurirea celor de la Oncologie, care nu ştiau pe cine să anunţe. De vreo două săptămîni, Tita moleşte cu fasole bătută pe undeva prin ceruri, desenînd în răstimp pisici – pentru uzul unor îngeri ceva mai puţin căzuţi decît noi.

Şi mai e ceva. Adevărul e că îi plîng de milă lui Stalin, cu toţi lupii lui, dacă-i va ieşi în cale Titei.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Clanţa din aur

Împotrivirea la privatizare, continuu să cred, este încă o problemă importantă. Nu spun, şi nici nu cred, că aceasta este o soluţie miraculoasă. De un singur lucru sînt, totuşi, convins: la patron se lucrează mai mult şi mai eficient, adică mai bine decît la stat. Uneori, ştiu şi asta, aici exploatarea este peste limitele permise, las deoparte salariile mici şi mă gîndesc la altele: iată, mi s-a povestit că într-o comună din apropierea Timişoarei funcţionează un atelier de sorginte italiană de prelucrare a unor subansamble din fibră de sticlă pentru autoturisme. Mi s-a spus că muncitorii aceia lucrează în condiţii de protecţie a muncii inacceptabile, adică total absente, şi iau în piept tot aerul infestat cu particulele acelea fine de sticlă care plutesc prin aer. În fapt, muncitorii aceia nu sînt protejaţi de organismele specializate ale statului nostru social şi democrat. Mă gîndesc cu groază cîte asemenea or mai fi fiind prin toată ţara. Cu toate acestea, privatizarea este singura soluţie de reducere a sărăciei dintr-un motiv atît de simplu încît dacă îl pricep eu, sigur îl pricep şi aceia care fac mitinguri să rămînă la stat: fabricile trebuie să facă profit, nu să trăiască din buget ca sanatoriul TBC de la Marila din Banatul istoric. Eu nu cred că muncitorii nu ştiu treaba asta, că al nostru compatriot este inteligent şi se prinde repede. Cred că pur şi simplu nu vrea şi gata. Poate se teme.

Alţii n-au probleme cu spaimele, aceştia sînt nişte demagogi de primă mînă, se vaită cum că aşa şi pe dincolo şi se descurcă de minune, la fabrică trăiesc după vechea reţetă: „ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim" şi, în plus, practică ciubucăreala, munca la negru, micul trafic: se descurcă, numai fabrica să rămînă cum a fost ca să aibă iluzia locului de muncă. Pe aceşti muncitori nu-i afectează salariul mic: „de bine, de rău, la stat te mai descurci", zic dumnealor şi eu atrag atenţia că vorba „te" urmată de vorba „mai" sînt o descriere, fenomenologic exactă, a ceea ce spusei mai înainte (repet ca să se priceapă limpede: ciubucuri, munca la negru, mic trafic). Acu', mă poate, desigur, întreba careva: „Da' ce ai dumneata, domnule dragă, cu ciubucurile şi cu munca la negru: trăieşte şi omul respectiv, trăieşti şi dumneata, că dacă ai nevoie de vreo lucrare, la negru îţi faci treaba bine şi ieftin". Cum oare să explicăm faptul că în felul ăsta nu vom ajunge niciunde cu dezvoltarea economică şi că vom rămîne o ţară care „de bine, de rău, se descurcă"? Este greu să explici că aşa nu e bine, că ne furăm căciula, dar ce zic eu, aici nu trebuie explicaţii, domnule dragă! În Germania, dacă te-a prins că munceşti la negru ai încurcat-o, nu-i de glumă! Şi la noi ar fi simplă treaba de rezolvat. Ne putem imagina scenariul următorului film SF: merge funcţionarul (unul incoruptibil!) de la fisc pe teren şi ce vede dumnealui, să zicem prin Timişoara, la cutare case, prin cutare locuri, pe te miri unde, oamenii lucrează, construiesc, ridică schele, trag ţevi de gaz, pun faianţă, cîte şi mai cîte nu fac oamenii muncii: meşteri în lemn maramureşeni, alţii de prin Bistriţa fac cerdacuri minunate, lucrează frumos şi cu spor. O întrebare trebuie, nu mai multe, una singură ar putea aduce la lumină hărnicia multora.

Ar mai fi o întrebare pe care imaginarul nostru o poate scorni. În Timişoara, bănuiesc că şi prin alte locuri, sînt nişte palate de-astea uriaşe împopoţonate ca nişte ţoape, de un grotesc fellinian; mă uit fascinat la kitschul lor de o risipă imaginativă care mă înfricoşează. Să ne înţelegem bine, îmi plac vilele astea noi, construite în anii capitalismului, sînt unele excelente, făcute cu un gust care te odihneşte şi-ţi zici uite că se poate. Mărturisesc că mă uit în ziare chiar şi la vilele cu epoleţi din fotografii şi, dacă arată bine, parcă nu mă mai supără aşa de tare, este şi greu să te uiţi mînios la o casă construită cu gust, e aşa ca şi cînd ai vedea o femeie arătoasă şi, în loc să te bucuri de înfăţişarea ei, te gîndeşti, încruntat şi revendicativ, la potrivirile genetice care au adus-o pe lume. Alta este treaba cu măgăriile astea sfidătoare, cu prostul gust devenit achiziţie urbană. Oare chiar e de crezut că în America nimeni nu te întreabă, atunci cînd ridici spre folosinţă asemenea prostii cu clanţă din aur la uşă, „domnule, prezintă dumneata facturile şi cecurile să vedem noi cum şi de unde clanţa de aur". Problema e că la noi prea mulţi nu le au şi uite aşa mai bine stă „fişcalul" nostru în birou şi îşi bea cafeluţa. E mai bine pentru toată lumea, indiferent de arhitectură!

▲

Texte şi opinii de: Dan ALEXANDRESCU (comentator de Formula 1) ● Mircea CĂRTĂRESCU (scriitor) ● Robert DUPLESSIS (sociolog) ● Ruxandra IVAN (cercetătoare) ● Simion IVANOSCHI (fotograf) ● Anca GRĂDINARIU (critic de film) ● Maria RUS BOJAN (directoarea Centrului Cultural SINDAN) ● Florin TOMA (scriitor) ● Linda WILLY (P.R. manager, Young & Rubicam / TEAM Advertising)

Argument

Viteza este mai mult decît un sindrom al timpului în care trăim. E deja un mod de viaţă. Dacă nu-ţi place să te trezeşti dimineaţa devreme, dacă îţi place să-ţi sorbi cafeaua în pat, dacă nu vrei să alergi pînă la serviciu şi să te „arunci" direct la treabă, e clar că nu eşti făcut pentru lumea asta! Pentru că aici şi acum, toţi se grăbesc, toţi aleargă. Important e să fii treaz, vioi, rapid. Pentru cei lenţi, înceţi, puturoşi, nu e loc.

Time is money! *Mai mult decît oriunde, în economie lucrurile se mişcă repede. În mai toate domeniile, concurenţa e acerbă şi pentru a rămîne pe piaţă, trebuie să produci mai repede, mai mult şi mai bine decît celălalt. Iar concurenţa nu doarme niciodată!*

Noile invenţii – Internetul, tehnologiile de comunicaţii, avionele, trenurile de mare viteză, fast-food-*urile etc. – toate au acelaşi scop final: să ne transforme în nişte roboţei cuminţi, docili şi mai ales... rapizi. Performanţa cu care lucrăm se măsoară în viteză.*

Dar este oare viteza o condiţie pentru adevărata performanţă? Lucrurile făcute temeinic pot întruni şi nevoia de viteză? Pînă la urmă, care este scopul acţiunilor noastre? Să producem bine sau repede? Părerile sînt împărţite, iar economia nu foloseşte aceleaşi postulate ca etica.

Fascinaţia pentru viteză este un fel de manifestare patologică a ritmului de viaţă: filme de genul Speed *sînt drogul cotidian al celor care văd în viteză o stare de normalitate. Apropo de patologic: ştiaţi că din ce în ce mai mulţi copii ajung în clinici psihiatrice cu diverse afecţiuni cauzate de folosirea îndelungată a jocurilor electronice bazate pe „ascuţirea" reflexelor?*

Dincolo de cifrele statistice rămîn însă oamenii. Studiile de astăzi arată un paradox: pe măsură ce omenirea devine mai „civilizată", mai performantă din punct de vedere economic, mai avansată tehnologic, scade calitatea vieţii. Pentru că hiper-activitatea şi ritmul de viaţă sînt factori ai dezumanizării.

Aşa că accelerează, dar nu uita de frîne! **(M. M.)**

Ruxandra IVAN

Cursa integrării

Sîntem într-o lume care preţuieşte viteza şi dinamismul. Indiferent dacă ne place sau nu, ar trebui să ne obişnuim cu asta. Şi totuşi, diferenţele culturale apar şi în aprecierea vitezei. În Estul Europei, timpul are încă destul de multă răbdare. Îmi povestea un prieten că la Chişinău, avionul îi aştepta pe pasagerii întîrziaţi. „Graba strică treaba", zice un vechi proverb românesc. Oare chiar o strică?

Merg des de la Bucureşti la Suceava cu trenul. Acum cîţiva ani, călătoria dura aproximativ şase ore. Acum durează şapte ore şi jumătate, ceea ce mă uimeşte foarte mult, pentru că speram ca progresul în tehnologii să aducă şi viteză mai mare pentru trenuri. TGV-ul parcurge Paris-Marsilia, o distanţă aproape dublă, în trei ore.

Progresul înseamnă *şi* viteză. Adversarii globalizării critică, printre altele, şi ritmul infernal în care omul modern este nevoit să-şi ducă viaţa. Totul trebuie făcut atît de repede, încît nu-ţi mai rămîne timp şi nici nu-ţi mai poţi crea starea de spirit necesară reflecţiei. Cu admiraţie ni de povesteşte despre mici sate de munte româneşti în care s-au păstrat tradiţiile şi „timpul parcă s-a oprit". Nimeni nu se grăbeşte, dar nici progresul nu o face: în unele sate, nici măcar electricitatea n-a ajuns încă. Românul este un contemplativ, nu-i aşa... Şi asta în vreme ce în alte părţi ale Europei, unde oamenii poate că nu s-au născut poeţi, dar cu siguranţă sînt mai activi, se munceşte. Rezultatele sînt vizibile.

Am început cu poveşti despre avioane şi trenuri, cînd de fapt trebuia să vorbesc despre decalaje. Cum poate fi recuperat decalajul dintre Uniunea Europeană şi ţările candidate? Este acest decalaj numai unul economic sau ţine şi de altceva? O primă problemă este, într-adevăr, cea economică. În timp ce Europa de Vest a avansat economic, timp de 50 de ani, cu o viteză constant crescătoare, ţările din Europa de Est aproape că au stagnat. S-a ajuns astfel la decalaje foarte mari. De exemplu, un român producea în anul 2000 un sfert din cît producea un cetăţean al Uniunii*. Nu sînt adepta stereotipurilor culturale, dar nu cred că putem acuza moştenirea comunistă pentru tot ce nu merge în România. Dintre ţările candidate, România are cele mai mari probleme economice.

Nici în Uniunea Europeană, ţările membre nu sînt la fel de prospere din punct de vedere economic. Există un decalaj clar între Nordul şi Sudul Europei. Costul unei ore de muncă în Portugalia era în 1998 de patru ori mai mic decît în Germania şi este lucru ştiut că, exceptînd Irlanda, ţările din Sud — Grecia, Spania şi Portugalia – primesc de la Uniunea Europeană cea mai mare parte din fondurile structurale, pentru a putea acoperi decalajele economice. Problema fondurilor structurale se va pune şi mai acut odată cu aderarea noilor membri. Irlanda nu a ratificat Tratatul de la Nisa, fără de care extinderea nu este încă posibilă, tocmai din cauza temerii că nu va mai primi aceste fonduri.

Statele membre ale Uniunii nu au toate aceeaşi viteză nici în alte domenii. Din această cauză, ţările care doresc un ritm mai rapid al integrării au dezvoltat conceptul de „Europa pe mai multe viteze", care ar permite unui nucleu de state să avanseze în cooperare. Tratatul de la Nisa creează posibilitatea unor cooperări consolidate (*coopérations renforcées*), dar numai în cazul în care nucleul este format din cel puţin opt state. Mai tîrziu, Uniunea Europeană ar putea arăta, schematic, ca un nucleu înconjurat de mai multe cercuri concentrice, în funcţie de nivelul de integrare la care s-a ajuns, aceasta pentru a putea rezolva într-un fel dilema dintre integrare şi extindere. Este puţin probabil că noile state membre vor putea face parte din acest nucleu. Viteza lor economică este mult mai mică, ele nu sînt încă pregătite să intre în zona euro, dar nici să cedeze mai multă suveranitate şi în alte domenii decît cel economic. Iată deci că problema vitezei de integrare nu ţine numai de economic, ci şi de voinţa politică. Iar voinţa politică este condiţionată de mentalitatea elitelor.

De ce TGV-ul are o viteza atît de mare faţă de trenurile româneşti? Este o problemă de infrastructură. Distanţele s-ar parcurge mai repede dacă am avea autostrăzi, căi ferate modernizate, aeroporturi mai multe şi mai funcţionale. În problema aderării, distanţele care ne despart de cealaltă Europă ţin atît de infrastructura fizică, economică, cît şi de cea mentală. Am convingerea că nu economicul constituie infrastructura societăţii, ci mentalul. Dacă vom reuşi să dezvoltăm suficient această infrastructură, dacă vom reuşi să ne însuşim o mentalitate pro-activă, care s-o înlocuiască pe cea tradiţională, contemplativă, vom putea accelera suficient de mult încît să ajungem în Europa. Trenurile noastre nu merg mai repede şi pentru că nu ne dorim suficent de mult ca ele să meargă mai repede.

---

* Datele statistice din acest articol pot fi găsite pe site-ul oficial al UE: www.europa.eu.int.

▲

Anca GRĂDINARIU

Mai repede. Mai furios

Sînt de-abia la primul paragraf. Mi-am verificat e-mail-ul de trei ori. Am mitraliat 3 răspunsuri. Am dat două telefoane şi trei SMS-uri. Am vizitat simultan cîteva *web site*-uri. Cu o mînă am schimbat posturile de radio. Cu cealaltă am chinuit telecomanda. Am bifat şi ziarul, pentru program. E un film serios al lui Koncealovski. Ar trebui să-l văd. Ceva cu Stalin, 120'. Cred c-o să urmăresc reluarea premiilor MTV în loc. OK. Viteza şi filmul, viteza şi media. Parcă asta era tema. Să nu mă mai împrăştii. Poate termin mai repede. Şi-o să fac ceva cu adevărat interesant. Start. Am început cu experimentele fotografice ale lui Muybridge. Am ajuns la *jump cut*-urile împrumutate de cinema din clip. *We've come a long way, baby,* cîntă Fat Boy Slim, chiar acum pe TV. Clipul condensează *fast paced* evoluţia omenirii. De la primele molecule la apogeul evoluţiei umane. Adică un obez devorator de hot-dogi. Trăim în epoca „nanosecundei", zice James Gleick în *Faster – The Acceleration of Just About Everything*. Carte extraordinară (şi scurtă), sună reclama. Eu n-am cum să ştiu. I-am citit doar rezumatul pe Net. Cofeina, amfetaminele şi supra-stimulii sînt aditivii motoarelor noastre. Vrem să gîndim mai repede. Vrem să vedem mai repede. Nu mai avem răbdare. *Multi-task*-iem ca nebunii. Gleick examinează efectul culturii acceleraţiei în arte. Cu o generaţie în urmă, „subliminal" de-abia intrase în vocabular. Acum un spot Pepsi explodează pe ecran ca un foc de artificii. Tehnorealiştii plîng: ne pierdem sufletul în această hiper-excitare. Vezi un film şi eşti ca „blocat în lift cu circul". Generaţiile ADD/Gameboy au cicluri scurte de atenţie. Viaţa lor e o continuă urgenţă. Vor acţiune fără preludiu. Ritm fără justificare. *Cut-cut-cut*. Ce înţeleg? Cum se simt după? Ce vor dori *next?* Şi eu am simptome de *Attention Deficit Disorder*. Cînd m-am contaminat? O clipă citeam Balzac, inclusiv descrierile. Juram pe *Călăuza,* cadru cu cadru. În următoarea, descopeream *channel surfing*-ul. Bergman la „Cinematograful de artă"? Cînd alte posturi oferă tentaţii atavistice? O gazelă sfîşiată. Un *zoom* pe himenul lui Britney. Judecaţi şi voi. N-am crescut cu *mouse*-ul şi telecomanda în mînă. A trebuit să recuperez în 10 ani cît alţii în 50. Şi ce *wild & fun ride* a fost! Din Vest, tata mi-a adus o piatră din zidul din Berlin. Şi şapte casete cu MTV. Le-am rulat non-stop, inclusiv reclamele. Aşa mi-am prăjit sinapsele. Acum nu mă mai duc la teatru. Îmi vine să zapez... Îmi plac *speedy* media. Îmi plac filmele viteză. Unele n-au creier, dar au puls. Cu greu îmi aduc aminte de vremurile „dinainte". Amnezia e şi ea printre simptome. În facultate am suferit. Acolo MTV-ul era Anticristul. Prea multă culoare şi mişcare. Pornografie pură. Profesorii ne credeau victimele unui experiment. Asaltul cu imagini dincolo de limita percepţiei. Aveau un leac: uitaţi-vă la clasici. Să urmăreşti filmele mute pe video era chiar *cool*. Potemkin. *Fast-forward*. Avalanşă de figuri diforme. Pumni ridicaţi. Frunţi încruntate. Stai puţin. Am ajuns la scări şi-s clasice. Să luăm notiţe. Acum derulăm mai departe. De la primul la „Ultimul om" – un buton de apăsat şi vreo 5 minute. Galopul din *Naşterea unei naţiuni*. Căderea fortăreţelor de carton din Cabiria. Cu mult mai

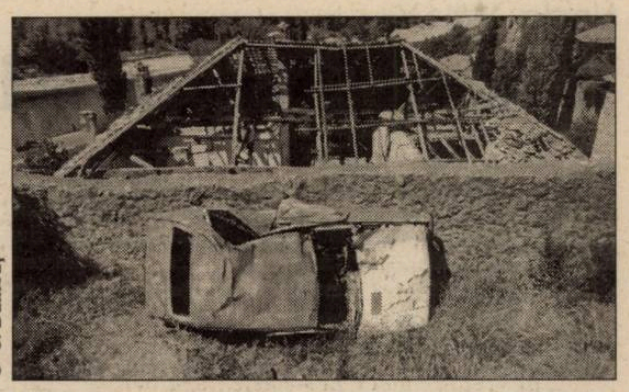

© C. Bumbuţ

delirante cînd erau accelerate. Dar Dziga Vertov ne-a luat pe toţi. Colegii mei au fost deprimaţi. Cadrele aiurea şi montajul fulger nu erau invenţia lor. Un film rapid e superficial? Habar n-am. Ştiu doar că pentru fiecare *Driven* există un *Fast and the Furious*. Vid şi frigiditate contra hormoni şi hedonism. Pentru fiecare *The Rollerball,* există un film hong-kong-ez. Dezordine fără sens vs. coregrafie anti-gravitaţională. Pentru fiecare *Gone in 60 Seconds,* un *Run, Lola, Run*. Risipă de energie contra frenezie cinetică. Pentru fiecare mizerie incoerentă, un exces flamboaiant *Moulin Rouge*. Cel mai bine simt *vibe*-ul vremurilor. Poate c-ar trebui să fiu mai sceptică? Ce urmează? Avem *One Minute Bedroom Stories*. De ce nu *One Minute Office Movie?* Un comprimat cu cadre de milisecundă. Şi trei versiuni de final. A, asta s-a făcut deja. Am obosit. Stop. Acum, mă relaxez puţin. Să rămîn singură cu gîndurile mele? Nu, mai bine pornesc şi DVD-ul. Ca să am toate motoarele turate. La maximum. Ar trebui să mă simt vinovată? Sper că nu.

▲

Maria RUS BOJAN

Spre Kassel, în viteză, cu Roswitha von Gandersheim

Nici un loc nu-mi apare mai potrivit pentru o meditaţie despre viteză decît trenul. Din tren percepem viteza altfel, nu doar ca simplu raport între spaţiul parcurs şi timpul folosit pentru parcurgerea lui. E o senzaţie globală care antrenează toate simţurile noastre, un mod foarte la îndemînă de a vizualiza spaţiul şi timpul.

Stau confortabil în Express-ul de Berlin încercînd să descifrez misterul relaţiei dintre ruta trenului, viteza lui şi numele nobil – Roswitha von Gandersheim.

Decor contemporan, uşor cam sec pentru gustul meu. „Cam searbădă prinţesa asta" mi-am spus cu voce tare, colegul de alături completînd: „trenul ăsta arată ca o femeie eficientă între două vîrste, nicidecum ca o *von Gandersheim*, rapidă şi în plus confortabilă". Ca filmul SF cu scenariul atît de lung cît ruta Hannover – Kassel să fie complet, în faţa noastră un ecran luminos ne întrerupea cu ritmicitate visarea şi speculaţiile romantice. Cum altfel, doar ne aflăm într-un balaur mecanic care goneşte cu 260 km/h...

Am ajuns – ne avertizează printr-un ţiuit disciplinat difuzorul din spatele panoului luminos. Dar, pentru mine, misterul acelei relaţii a rămas în continuare de nedezlegat, în conştiinţa mea viteza fiind atributul tehnicii, iar tehnica un teritoriu care aparţine prin excelenţă bărbaţilor...

Neavînd nimic burghez în afară de nume, gara Wilhelmshohe din Kassel îşi primeşte graţioasă invitaţii. Sărim din tren direct pe covorul roşu care ne indică traseul spre „Documenta 11", un spaţiu unde, prin tradiţie cincinală, naraţiunea lasă loc acţiunii artistice novatoare. S-a mai consumat un trimestru dinamic în viaţa unui orăşel german de provincie cu o apetenţă cultivată pentru nou. Şi, gradual, descoperim cum oraşul îşi modifică viteza interioară pe durata acestei manifestări internaţionale.

Încerc să-mi adecvez ritmul la mersul pe asfalt procesînd toate datele exterioare din perspectiva vitezei de receptare a informaţiilor generale şi mai apoi a informaţiei artistice care mă interesează de fapt.

Modificarea de ritm m-a adus din nou la realitate, în consecinţă mă îndrept spre biroul de informaţii al manifestării unde cu o viteză incredibilă pentru un angajat al căilor ferate primim toate informaţiile cerute şi altele extra, ca bonus.

Pe planeta noastră conectată electronic este suficient să apeşi doua-trei taste, să fii *on line* şi informaţia curge în valuri făcînd tot mai dificilă o selecţie sau departajare între date, esenţiale sau nu. Absolut firesc, această avalanşă a produs la rîndul ei o stare de confuzie globală care se reflectă în orice, şi-n arta contemporană cu atît mai mult. Viteza cu care aflăm tot ce ne interesează a devenit atît de mare încît a introdus noi problematici, spargîndu-se frontierele între trecut, prezent şi viitor. Insuficientă în primul rînd sieşi, arta îşi caută o nouă albie a cărei mărginire să fie însăşi nemărginirea. În mod evident, explorarea altor zone intelectuale pare să fie preocuparea cea mai acută a teoreticienilor sau artiştilor contemporani şi, această amplă expoziţie ilustrează cum nu se poate mai bine cît este de avidă comunitatea artistică internaţională de o nouă ordine, de o potolire a turbulenţei – aşa cum afirmă însuşi directorul artistic al manifestării. Din nefericire însă, acest demers nu a reuşit să aducă vreo indicaţie concretă asupra fenomenului artistic contemporan sau să direcţioneze şuvoiul înspre vreo albie oarecare. Ci dimpotrivă. După lectura acestei expoziţii, pentru o clipă am avut senzaţia că nu mai înţeleg nimic.

La cea de-a doua lectură însă, am realizat ce s-a întîmplat. Spaţiile de expoziţie (Muzeul Fredericianum, Kunsthalle, Orangeria, Binding Brauerei şi locaţia din cadrul gării centrale) găzduiau prea multe proiecte artistice care reclamau o atenţie aparte, o adecvare a vitezei de receptare pentru fiecare proiect în parte.

Nu ştiu dacă această combinaţie de proiecte artistice a fost gîndită expres ca să ilustreze excesul de informaţii care s-a transformat în fenomen global însă, categoric a reuşit să sublinieze încă o dată confuzia care domneşte în zona creaţiei contemporane.

Stimularea vitezei excesive în mînuirea noilor media a produs o modificare de ritm esenţială – creaţia contemporană devenind mult prea mobilă, mult prea dinamică şi în consecinţă mult mai greu de descifrat. S-ar impune acum ca urgenţă crearea unor alte instrumente de văzut care să mărească capacitatea noastră de receptare sau alte instrumente care să limiteze percepţia doar la ceea ce dorim să vedem.

Spaţiul operei de artă – receptat de retină într-un timp determinat a fost desfiinţat de viteză. Imaginea pe computer nu mai are ca atribut esenţial timpul şi locul, prin urmare s-au pierdut elementele transcendentale care confereau operei de artă o aură aparte. Mişcarea şi posibilitatea de manipulare virtuală a imaginii în orice direcţie aduc în discuţie noua paradigmă artistică a epocii noastre, *joy-stick*-ul ca simbol al uşurinţei de a controla acţiunea.

Revenind însă în planul concret al expoziţiei „Documenta 11", cred că putem să-i recunoaştem acestei ample antreprize artistice internaţionale o calitate, în opinia mea, novatoare în contextul climatului artistic contemporan – s-a susţinut pînă la capăt şi, poate cu un pic prea multă emfază principiul democraţiei, acceptîndu-se diferenţele sau divergenţele de opinii sau de reprezentare ale unor artişti atît de diferiţi, atît ca rasă, cît şi ca religie. S-au conştientizat astfel problemele acute ale fiecărei lumi prezente în acel spaţiu dat sau, cu alte cuvinte, în ansamblul expoziţiei s-a introdus noţiunea de viteză gradată, ca atribut separat pentru fiecare plan de reprezentare. În acest context toate proiectele artistice coexistă şi capătă sens conturînd un peisaj artistic global necosmetizat, aproape apocaliptic.

Una din reprezentările cele mai relevante pentru ceea ce înseamnă în acest moment reflectare artistică a peisajului post-industrial ni-l oferă proiectul *„Testing the water"* realizat de arhitecta peisagistă Julie Bargmann în colaborare cu artistul Stacy Levy, ambii americani. Subiectul proiectului îl constituie revitalizarea unei zone abandonate de deşeuri miniere din Pennsylvania. Antrenînd o întreagă echipă de oameni de ştiinţă, istorici, arhitecţi, ecologi, precum şi comunitatea locală, cei doi artişti au reuşit să transforme peisajul din jurul minei părăsite într-o „grădină" post-industrială, cu o identitate proprie. Înlocuirea grădinii botanice sau rezervaţiei naturale-ecologice cu acest nou tip de reprezentare a peisajului subliniază în mod expres efectele devastatoare ale societăţii industriale şi de consum, rezervaţia din Vintondale Pennsylvania devenind astfel simbolul unui nou tip de spaţiu public, un muzeu care conservă excesele industrializării.

În aceeaşi familie de idei, dar plasat ca discurs la cealaltă extremă, proiectul moldoveanului Pavel Brăila dezvoltă o temă dragă nouă tuturor celor din Est – integrarea în Europa, un deziderat politic ce, în acest caz particular, se transformă în angoasă personală. Ritualul schimbării roţilor de tren în gara din Chişinău, trecerea de la roţile de Est la cele de Vest ne determină să percepem acest film mai degrabă ca o parabolă. *Shoes for Europe* devine astfel simbolul necesităţii schimbării, aducînd în prim plan o realitate pe care mulţi nu mai doresc s-o vadă. Decalajul evident dintre cele două lumi, prezentat fără vorbe şi sublimat de tragismul nocturn al filmării are în acest caz o exprimare numerică – 3 cm. Doar de 3 cm este nevoie pentru ca roţile ruseşti să devină compatibile cu celelalte. Această uimitor de mică distanţă exprimă însă o uimitor de mare diferenţă de viteză între lumea aşa-zis civilizată şi restul. O constatare amară care subliniază absurditatea vechiului sistem şi imposibilitatea adaptării la noua realitate.

Registrul absurd atît de bine reprezentat în această expoziţie îşi găseşte apoteoza în proiectul artistei germane Maria Eichhorn care creează un *Event* mai puţin obişnuit. În prezenţa unui notar, a curatorului-şef al manifestării şi cu alţi martori de faţă, artista îşi fondează o companie imaginară, dar care are o traducere legală în planul real. Compania nu există, există doar actele de înfiinţare şi registrul în care a fost înmatriculată. În primul moment văzînd contractele expuse în rama pe perete am fost tentată din nou să-l invoc pe Anderesen şi povestea cu împăratul gol. Dar busc am priceput semnificaţia gestului artistic, am înţeles că într-o lume a tuturor posibilităţilor chiar şi o companie care nu există decît mental poate să capete o exprimare concretă.

Sînt în viteză, deci nu pot să fantazez pe marginea fiecărui proiect care mi-a atras atenţia în această expoziţie. Jocul cu limitele, cu mărgelele de sticlă reale sau virtuale, pătratul care devine cerc şi tot aşa mai departe ar traduce metaforic senzaţia mea vizuală în urma lecturii acestei expoziţii.

Mă întorc la realitate şi, după filmul lui Pavel Brăila, asist la un alt film cît se poate de real – inaugurarea unui tren de mare viteză de către politicienii oraşului Kassel, aflaţi desigur în campanie electorală. O clipă am fost tentată să-i întreb – „ce nume are acest tren?"

Chacun avec son destin....

▲

Linda WILLY

La ordinea zilei: presiunea

Ştim că libera concurenţă este catalizatorul economiei, iar creativitatea – cel al publicităţii. Mai ştim şi că cea din urmă dă rang liderilor, confirmă statuturi şi, mai ales, face diferenţa: pe rafturi, şi mai ales... în cărucioarele pentru cumpărături..

Ori legătura dintre economie şi publicitate este realizată de motivele pentru care o companie atacă piaţa şi viteza cu care doreşte să se impună aici. Pentru că publicitatea este un barometru cît se poate de fidel al economiei. Atunci cînd o companie creşte şi se dezvoltă, ajunge să-şi creeze şi o imagine reprezentativă, să se identifice cu anumite valori pe care le promovează şi prin care atrage publicul, îşi fidelizează consumatorii.

Pe de altă parte, publicitatea este întotdeauna în miezul evenimentelor: lucrează la campanii de lansare cu 6 sau 12 luni înainte ca anumite produse să intre pe piaţă, reacţionează în situaţii de criză sau ca răspuns la mişcările competiţiei. Ori tocmai fiindcă este aşa de bine ancorată în lumea economiei, i-a şi preluat o parte dintre trăsături.

În România, fenomenul este cu atît mai vizibil cu cît piaţa e în continuă formare – poziţiile nu sînt încă ferme şi lasă adesea loc răsturnărilor de situaţie. De aceea, piaţa românească de publicitate nu se laudă cu concepte ce au avut vreme de stat în „incubator" şase sau opt luni, aşa cum se întîmplă, spre exemplu, cu campaniile internaţionale Peugeot sau Levi's. Piaţa este încă tînără şi foarte dinamică, lucrurile se întîmplă într-o mare viteză tocmai din nevoia de a se adapta la realităţile care se schimbă zi de zi.

În publicitate, şi nu numai, timpul costă bani: timpul pe care oamenii din echipă îl alocă proiectului, timpul necesar producerii şi difuzării unui mesaj, timpul comprimat pentru ca lucrurile să se întîmple mai repede şi mai bine. Pentru că viteza este efectul unor *presiuni* şi creează la rîndu-i *tensiune*.

Nu de puţine ori, se întîlnesc situaţii în care mari concerne ori companii pornesc adevărate „războaie" în decurs de cîteva ore. Şi aici avem exemple prin care înţelegem ce înseamnă *prezenţa acţiunii* în publicitate: Procter & Gamble lansează un înălbitor cu ale cărui atribute şi preţ sparge piaţa. În secunda doi, Unilever dă buzna în agenţie şi bate cu pumnul în masă: „Mîine seară trebuie să fim *on-air* cu un spot pentru noul produs cu care combatem oferta P&G". Nu contează faptul că agenda zilei cuprindea proiecte la fel de stringente, important e că trebuie să reacţioneze, să fie vizibil şi să răspundă instantaneu mişcărilor pieţei. Aşa că a doua zi Unilever se vede „pe sticlă" cu un spot lucrat în mare viteză, dar cu un mesaj suficient de puternic, în care două mîini manevrează înălbitorul x curăţînd perfect bluza copilului neastîmpărat. Spot făcut cu bani puţini, filmat din cîteva cadre cu doi oameni într-o încăpere oarecare, montaj făcut în timp real şi difuzare la timp.

Asta o ştiu doar profesioniştii din agenţie, consumatorul însă vede produsele dintre care are de ales; piaţa se mişcă natural, concurenţa are motive să se teamă, să rămînă trează şi să continue să se reinventeze...

Telefonia mobilă este un domeniu care ne dă şi mai des prilej de spectacol: în primăvara anului trecut, taxarea la secundă a devenit „sport naţional" şi trei ditamai companiile se luau la întrecere peste noapte pretinzînd exclusivitate pe lansarea acestei oferte: Connex, Dialog şi Cosmorom au încins atmosfera în agenţii, în presă şi la televizor. Vă amintiţi cu siguranţă „războiul" mediatic declanşat la începutul anului trecut cînd Connex se bătea în piept că a lansat taxarea la secundă. La scurt timp a venit şi replica Dialog, afirmînd că nu e mai prejos şi pregătind oferte la fel de atrăgătoare din acelaşi registru. Şi, în cele din urmă, Cosmorom – sincer şi cît se poate de direct – surprinde audienţa cu un firesc mesaj: „Noi am fost cinstiţi de la bun început. Am lansat taxarea la secundă încă din mileniul trecut" (adică anul 2000) – lucru cît se poate de adevărat, dar neexploatat cu atîta emfază în comunicare. Acest beneficiu, al taxării la secundă, putea fi oferit consumatorilor încă de la intrarea pe piaţă a celor trei operatori, însă a trebuit ca bătălia să se încingă între concurenţi, pentru ca acest lucru să se transforme într-un punct de diferenţiere şi consumatorii să devină atenţi asupra acestui avantaj.

Să faci campanii de acea anvergură (naţională, densă, agresivă, declinată pe toate tipurile de media) în decurs de trei zile înseamnă să mobilizezi cel puţin jumătate din echipa unei agenţii importante (să zicem 30 de oameni din 60) – fiindcă viteza cu care trebuie să se întîmple lucrurile face ca timpul să se comprime – drept pentru care îţi trebuie dublu de oameni ca să pregăteşti totul la timp.

Raţiunea pentru care lucrurile se întîmplă aşa de repede în publicitate corespunde într-o foarte mare măsură motivaţiei pentru care jucătorii dintr-o economie autentic capitalistă îşi continuă activitatea şi dezvoltarea: în vederea obţinerii de *profit*. Fiindcă publicitatea trăieşte în umbra economiei şi îi urmăreşte îndeaproape tendinţele, mulîndu-se pe ele. Se adaptează şi răspunde în timpii acesteia: inspirat, rapid şi uneori şuierînd pe lîngă concurenţă.

▲

Florin TOMA

Mic tratat de ocologie

Dintru început, se impun cîteva precizări.

Ocologia este ştiinţa ocolului. Ocolul este un tertip de a evita drumul drept. Drumul drept este argumentul laşilor. Laşii sînt întruchiparea măiestriei stupide de a invoca logica. Logica este îndemînarea meschină de a ocoli ocolul. Iar, în fine, ocolul este distanţa pură dintre două puncte. Sau, cu alte cuvinte, revin, piatra de temelie a ocologiei.

Intrînd în miezul lucrurilor, trebuie să spun că drumul drept este teribil de periculos. El presupune viteză, omniscienţă şi siguranţă – altfel spus, cei mai sălbatici duşmani ai ocolului. Izbînda acestuia asupra iuţelii are la bază celebra doctrină protoromînă CEOFIOFI, ale cărei elemente – *nimereală*, *risc*, *neaşteptat*, *întîmplare*, *hazard*, *imponderabil*, *aventură* (cu nenumăratele lor barbarisme alternative *tăiete*, *peut-être*, *hmmm*!, *perhaps*, *possible*, *maybe* şi altele) – se aglutinează sever cu principiul materialist-dialectic divin, actualizat pios în glossa de tristă amintire „Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat“.

În ajutorul conceptului de ocol a sărit toată lumea, inclusiv limba română. *Buclă*, *înconjur*, *întortochetură*, *cîrmeală*, *detur*, *sucitură*, *sinuozitate*, *întorsură*, *ocoliş*, *îndoitură*, *şerpuire*, *cotitură*, *fereală*, *tîrcoală* sînt tot atîtea sinonime pentru refuzul „directului“. Spuneţi-mi, de cîte astfel de facilităţi beneficiază „drumul drept“? Nici măcar de una, de prăsilă. Atunci, „dacă nema putirinţă, ce mai chichirez gîlceavă?“... De remarcat este situaţia particulară a termenilor *raită* şi *tură* (a da o raită pe la „Căţeaua leşinată“ sau o tură pe la „Măgarul tăvălit“ e de-a dreptul magic!), ca şi a lui *tîrcoală*, care a zămislit expresia *a da tîrcoale*, fabuloasă prin ingeniozitatea românului de a tîrnosi în concret – *avant la lettre* – freudiana „frustraţie a aşteptării“. *Tîrcoala* devine astfel măsura celei mai înţelepte abordări a Cosmosului, din perspectivă românească.

Să ne înţelegem: *ocolul* nu exclude drumul drept. Doar îl dispreţuieşte. Pentru că, la urma urmelor, acela nu este altceva decît o minciună obrintită de lîncezeala *agu*-izilor (membrii Asociaţiei Grăbiţilor Universali). Imaginaţi-vă o clipă, dacă credeţi că eu sînt nebun, cum ar fi să aplici „teoria drumului drept“, atunci cînd, de pildă, te afli în faţa unei prăpastii?... Aud? Ziceţi repede sau, mă rog, luaţi-vă un răgaz. Fiţi chichiricioşi şi meditaţi puţin asupra responsabilităţii enorme a unui răspuns „din prima“. Apoi, de ce să nu recunoaşteţi, ocolişul este un drum nou, de farmec plin, misterios, încărcat de taine. De miresme şi sonorităţi fascinante. Aduceţi-vă aminte ce splendidă panică vă cuprinde, ce mîncărime pe creier vă podideşte atunci cînd dumneavoastră, aflat la volanul maşinii, vă apare în faţă poliţistul care vă face semn, omniscient-zîmbitor şi omnipotent-entuziast, lebădînd din mîini: „Ocoliţi“... Ocoliţi“. Este că-l faceţi cretin? Dar cu duioşie.

Despre viteză nu am a spune decît că *as soon as better* este cel puţin lipsit de politeţe. Dacă nu nesigur. Aproape indecent, chiar dacă *politicaly correct*.

Ocologia exclude din start celebritatea. Ce folos atîta grabă? În felul acesta, cum era şi normal, ocolul devine o atitudine filosofică. Adică uşurarea în faţa vitezei. Morfolirea sapienţială a *gonetei* adolescentine (care a dat expresia *a băga gonetă*). Prin urmare, ocolul aparţine definitiv senectuţii serioase. Atunci cînd apare, ca din senin, adăstarea: „Stai o leacă, dar cum devine chestia asta?“.

Adăstarea, cu o aplicaţie specială la români, la noi ăştia cîţi sîntem, este morfula... pardon, formula! de bază a progresului. Simţiţi oare dumneavoastră cît de galeş, cît de emolient-oniric sună acest derivat postverbal?! Doamne, ce extatică dumnezeiască se ascunde în spatele acestei vocabule: *a adăsta!* Adăstarea, nu importă cît, altfel spus *răgazul* (să ne înţelegem, fără „kief“ şi fără lăutari, că intrăm, vai de capul nostru, într-o mare belea!) înseamnă împăcarea cu lumea aceasta insuportabilă a vitezei nebune şi inconştiente. Adică, mai grandios-vulgaroid spus: ciupirea numai cît un ciripit de vrabie a unuia din sfîrcurile transcendentalului. De aceea, proverbul „Nu lăsa pe mîine ce poţi face azi“ aparţine copilăriei mentalului colectiv românesc. Depăşită demult. De fapt, el, puţin adaptat, se suprapune perfect matricei filosofiei amînării, aceea specifică vîrstei mature a *Weltanschauung*-ului popular. Şi, de ce nu, sună chiar mai bine, adică: „Nu lăsa pe astăzi ce poţi face mîine“.

În final, mă adresez tuturor oamenilor de bine, congerontăţenilor mei, cu două propuneri: 1) în loc de concursuri de viteză, să se iniţieze *curse de ocol*, în care cîştigă cel care reuşeşte cel mai iscusit înconjur, cea mai fantezistă buclă şi care, culmea! ajunge tot primul şi 2) înfiinţarea unui Spital de ocologie, unde să fie trataţi şi eventual vindecaţi cei care văd peste tot, dar mai ales în viaţă (ceea ce e înspăimîntător!), numai drumuri drepte.

Fie-vă ocolul uşor!

▲

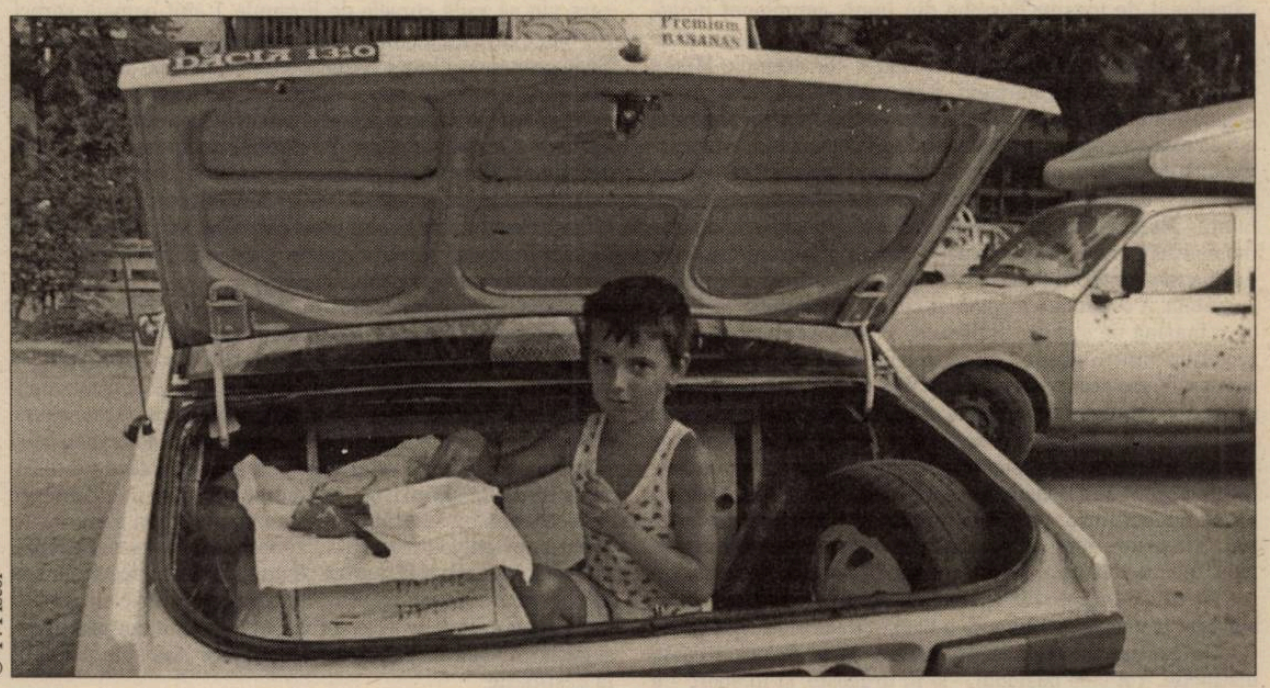

© P. Piscoi

Simion IVANOSCHI

Click-clipe

Simion Ivanoschi nu a semnat multe texte în revista Dilema. *De cîţiva ani, el este totuşi o prezenţă constantă în paginile ei. Fotografiile sale au ilustrat sute de articole. Iată cîteva mărturii ale fotografului despre scurgerea timpului, însoţite de o fotografie... ratată. Este cea mai concretă dovadă că într-o nanosecundă se pot întîmpla multe, insesizabile accidente.* ***(M. M.)***

● Cred că totul a pornit întîmplător de la acel Smena ridicol de simplu. Uitasem să trag filmul, dar am apucat să fac click... A ieşit acea suprapunere colosală, trucaj ieftin, dar fotografie „puternică“...

● Degetul nu stă, degetul se joacă, ochiul surprinde, degetul nemilos execută.

● Fotografia este cam orice vrem noi: hîrtie, imagine fixată, portret, probă & dovadă, amintire, suferinţă ş.a.m.d... Pentru mine este o viaţă, alta sau aceeaşi, nu are importanţă.

● Nu foloseşte la nimic de cele mai multe ori, este o plimbare între mîini şi între pagini de album... Te uiţi la o fotografie ca să nu uiţi...

● Prizonierat definitiv, încremenire bidimensională, privire de piatră, culoare supusă, victorie a nemişcării.

● Facem fotografii cînd avem timp sau cînd nu ştim ce să facem cu aparatul din mînă. Le facem oricînd, oricui. Le facem cu ochiul, le facem cu degetul. Rîdem stupid cînd ne iese. Nu ratăm apusurile şi răsăriturile şi timpul curs între ele, poza este supusă oricărui melanj nocturn-diurn.

● Concursul de fotografiat viteză, doborîrea filmului din cît mai multe apăsări de deget... De obicei le facem cu aparatul, facem pînă nu mai putem şi abia apoi începem să descoperim că le facem mai bine cu sufletul.

● Ce-ţi trebuie să faci o poză proastă? Totul... Ce-ţi trebuie să faci o poză bună? Nimic, doar suflet...

● Sufletul, privirea, auzul, liniştea, viteza redusă a trăirilor inutile.

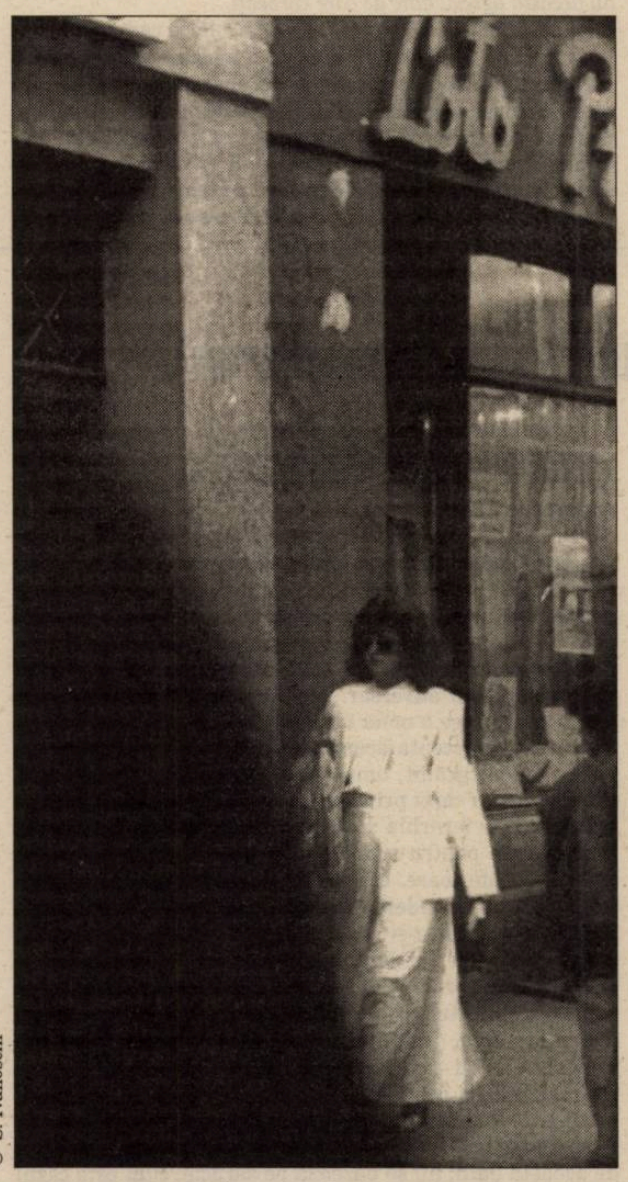

© S. Ivanoschi

● Ochiul, am decretat, este cel mai bun aparat foto pe care l-am avut „în mînă“...

● Acea clipă de nemişcare este unică, atunci aş vrea să mă opresc complet şi toată viaţa mea să se scurgă prin obiectiv către viaţa ce-o privesc în nemişcare...

● Furi o bucată din viaţa ce o ţii în faţa ochilor şi o ascunzi pe un petec de hîrtie lucioasă. O copiezi fidel şi nemişcat pe hîrtia „rezistentă“.

● Poza este imagine de viaţă nemişcată, este fragment, este timp, este felie de timp ce a trăit & existat în faţa aparatului tău. Fotografia conservă viaţa aşa cum a văzut-o ea, aşa cum obiectivul a hotărît şi o redă INTACTĂ pe hîrtie.

● De fapt, într-o poză găseşti exact acea viaţă ce-a fost undeva, cîndva, pe vremea şi locul unde ochiul tău a hotărît că vrea să trăiască.

● Cu poza în mîini te poţi întoarce lesne în acea viaţă, poţi călători paralel prin vieţi & poze, poţi traversa incredibile vieţi puse cu grijă în albume. Călătoria în trecute vieţi, trecute priviri... Duel de vieţi faţă în faţă. Cel mai greu de găsit este viaţa, desigur...

● O poză bună este compusă dintr-un infinit de poze, adică dintr-un infinit de priviri...

● Ratez pentru că uneori mi-e jenă, alteori mi-e silă, alteori subiectul îşi ia viaţa şi zboară prea repede... Faci un reglaj, două, te grăbeşti, dar degeaba: poza te-a părăsit...

● De fooooarte multe ori ratez pentru că ajung prea tîrziu sau prea devreme. Îţi trebuie un calm infinit pentru a aştepta momentul prielnic, pentru a şti cînd trebuie să faci click. Totul depinde de viteza cu care trăim, vedem şi înţelegem. Totul depinde de viteza de a fi. Pozele nu se fac în viteză, pentru o poză bună trebuie să pui frînă cu mult înainte; de fapt poza nu este numai hîrtia aceea, ci mai ales călătoria care te-a adus faţă în faţă cu subiectul, pregătirea, observarea şi „execuţia“.

● O poză bună este de fapt făcută întîi de aparatul zero, ochiul, şi abia apoi de prelungirea naturală a mîinii care se cheamă aparat foto. Uneori îmi invidiez ochiul...

▲

„Tehnologia a depăşit capacitatea omului de a o stăpîni“

– interviu cu Dan ALEXANDRESCU, comentator de Formula 1 –

Dan Alexandrescu este probabil cel mai complet jurnalist de sporturi cu motor. A comentat sute de curse de Formula 1, raliuri şi a făcut cronica marilor saloane auto internaţionale; este test driver *şi pilot de curse; colaborează la reviste de specialitate din ţară şi străinătate. Cine altcineva ar putea să vorbească mai bine despre viteză? (**M. M.**)*

Cum se simte omul într-un bolid care poate atinge viteze formidabile?

La această întrebare vă pot răspunde foarte bine, pentru că eu am condus astfel de maşini pentru teste şi chiar şi în competiţii. Nu maşini de formula 1, ci maşini de formule inferioare. Acum scurt timp am reuşit să obţin o maşină de curse pentru „Porsche Super Cup“. Acesta e cel mai puternic campionat de maşini Porsche din lume, campionat monomarcă, în care aleargă piloţi foarte buni, chiar şi piloţi de Formula 1 aleargă pentru această cupă – de exemplu Mikka Hakkinen. Fără antrenament, fără condiţie fizică, nu poţi să exploatezi maşina nici la jumate din potenţialul ei. Senzaţia e însă extraordinară... E un sentiment de violenţă, căci orice maşină de curse e extrem de nervoasă. Dacă ar fi să le comparăm cu oamenii – unii sînt nervoşi, alţii isterici, alţii nebuni... Maşina e mai puţin năbădăioasă decît oamenii. În momentul în care din construcţie e mai puţin echilibrată, ea devine incontrolabilă pe circuit. Senzaţia este oricum indescriptibilă. A conduce o maşină de curse nu are nici o legătură cu o maşină de stradă, indiferent cît de puternică ar fi ea. Legătura dintre maşină şi sol devine o luptă, iar omul nu mai are nici o secundă de linişte. Tot timpul intervine ceva: să ţină volanul, să fie atent la cutia de viteze, căci regimul motorului urcă foarte repede, să fie atent la frîne, şi totul se petrece foarte repede, pentru că maşina are multă putere, liniile drepte sînt scurte, iar virajele nenumărate. Ceea ce pare un circuit uşor de la volanul unei maşini normale, e de fapt o înşiruire rapidă de viraje şi foarte puţine linii drepte pentru o maşină de curse.

Nu e ceva iraţional în toată această poveste, în tendinţa de a depăşi mereu nişte limite, de a merge cu viteze tot mai mari?

Ba da, dar nu cred că trebuie neapărat făcută această distincţie. Tot ce e pasional – şi în dragoste, şi în sport – e iraţional. Îţi pierzi capul, e adevărat, dar plăcerea este atît de mare, încît nimic nu mai contează. Personal, am cheltuit o grămadă de bani acum pentru că n-am mai avut răbdare pînă la anul, cînd mi-ar fi venit rîndul să primesc gratis o maşină pentru Porsche Super Cup. Pentru circuitul de la Budapesta, costă cam patru sute de dolari turul de pistă!

Care e relaţia dintre om şi tehnologie la volanul unui bolid?

Tehnologia a depăşit capacitatea omului de a o stăpîni. Maşina a devenit deja mult mai puternică decît omul. Foarte rar omul poate atinge limitele maşinii...

Cît de mult sport mai e atunci în Formula 1?

E sport pentru că de cîştigat cîştigă cel care se apropie cel mai mult de limitele pe care i le oferă maşina.

Formula 1, dincolo de cursele în sine, de clasamente şi de cîştigători, întreţine o întreagă mitologie: piloţii devin nişte eroi integraţi în diverse campanii P.R., obiecte din formula 1 devin şi ele mituri... Cum vedeţi funcţionarea acestei mitologii menite să atragă oamenii?

Este o activitate comercială. Dacă nu ar exista aceste mituri, nu ar fi nici bani, nici Formula 1. Cei care fac jocurile în Formula 1 sînt finanţişti extrem de abili. Ei trebuie să vîndă şi aer. Totul se bazează şi pe credulitatea publicului, care are nevoie de un refugiu, de un vis... Mulţi dintre cei care vin să vadă cursele de Formula 1 sînt oameni săraci, nevoiaşi, care nu au altă bucurie în viaţă. Ăsta e mirajul lor. Se bucură doar dintr-o nălucă, o iluzie, căci pe piloţi oricum nu ajung să-i vadă decît la intrarea sau ieşirea de la hotel sau pentru o fracţiune de secundă, prin geamul unei maşini blindate... Ei vin la curse din dorinţa de a visa, de a spera, căci nu au altă posibilitate.

Dincolo de curse, secolul XX şi perfecţionarea automobilului în general au întreţinut acest mit al vitezei. Automobilul a devenit el însuşi un mit modern. Cum e pe şosele pentru un pilot care a condus maşini de curse?

După o cursă, pilotul devine cel mai lent, cel mai liniştit şi docil şofer. Cursa este cel mai bun antidot împotriva vitezei – te defulezi, apoi mergi liniştit pe şosea, renunţi la depăşiri... Din momentul în care ai participat la o cursă automobilistică adevărată, o maşină de stradă nu-ţi mai spune absolut nimic, ea e numai un simplu mijloc de transport şi nimic altceva. Toate veleităţile de pilot, dorinţa de a te întrece cu cel de alături, spiritul barbar şi toate manifestările sale – claxonări, înjurături etc. – dispar ca prin minune, iar şoferul devine politicos, calm, zîmbitor. Ceea ce se întîmplă pe şosele, se întîmplă pentru că mulţi au în ei acest germen al vitezei. Dar în momentul în care alergi într-o cursă şi-ţi dai seama despre ce este vorba, totul devine normal, calm, şi guşti într-adevăr plăcerea de a conduce. Aşa ajungi liniştit la destinaţie.

În România, oamenii care au maşini mai bune decît media au această agresivitate de care vorbeaţi...

Asta ţine de educaţie şi de frustrările pe care le-au avut în trecut. Ei consideră că dacă ai o maşină foarte bună şi scumpă eşti într-adevăr cineva. Cei mai mulţi dintre ei fac sacrificii imense pentru a avea o astfel de maşină. În materie de şofat, pot spune că nici unul dintre aceştia nu ştie să conducă. Nu e nimic de făcut în ceea ce îi priveşte pe aceşti indivizi. Timpul şi educaţia le rezolvă pe toate.

Simţiţi vreo diferenţă între felul în care se merge pe şoselele româneşti şi cum se merge în Franţa, Germania, Italia?

Peste tot sînt şoferi nebuni. Dar, în general, sînt atenţi, disciplinaţi, politicoşi. Ei consideră şofatul ca o îndeletnicire cotidiană utilă. În Europa contează foarte mult securitatea. Aici se vede diferenţa de educaţie.

Maşinile sînt din ce în ce mai rapide şi din ce în ce mai sigure. Pe care dintre aceste două caracteristici se pune accentul? În care se investeşte mai mult?

Foarte greu de spus. Siguranţa e ceva teoretic. Există acele probe de *crash-tests*, unele maşini ies mai bine, altele mai prost... În mod cert, s-au făcut progrese imense în materie de securitate ca rezultat al concurenţei. Multe firme care au rămas în urmă în materie de performanţă a motorului au jucat cartea securităţii, pentru că era mult mai simplu să dai maşinii un aspect solid, să pui nişte bare de siguranţă, să o întăreşti. Volvo, spre exemplu, a mizat foarte mult pe securitate. Totul a fost o problemă de marketing, de vînzare: neputînd investi suficienţi bani pentru a proiecta o maşină nouă, performantă, au preferat să investească în securitate. La un moment dat, toţi producătorii de maşini şi-au dat seama că trebuie să facă maşini mai sigure, pentru că pe lîngă performanţe, se cerea şi siguranţă.

Ce maşini se vînd mai bine astăzi în Europa?

Se caută maşini performante. Aici intră puterea motorului, consumul, dar şi securitatea. Ceea ce contează mult e raportul dintre calitate şi preţ. Sînt constructorii foarte mari, Mercedes, BMW, Audi, Ferrari, care beneficiază de un enorm capital de imagine. Cînd alegi între Ferrari şi Aston Martin, nu mai contează atît de mult siguranţa pe care ţi-o oferă maşina, ci afecţiunea faţă de marcă. E ceva absolut subiectiv.

În ceea ce priveşte mărcile de vîrf, contează mai mult imaginea cumulată în timp, pentru că între Ferrari şi Lamborghini diferenţele de performanţă sînt infime sau nesemnificative...

Da şi nu. Cei de la Ferrari au o continuitate, ei au putut întotdeauna, avînd o tradiţie îndelungată şi uzinele FIAT în spate, să evolueze, să scoată maşini noi. Lamborghini a rămas cu un singur model şi cîte douăzeci de ani. Ferrari a avut întotdeauna o gamă largă de modele. Sigur, în performanţă pură, pe hîrtie, nu există mari diferenţe între cele două maşini. Amîndouă au aceeaşi putere, aceeaşi viteză, intră în aceeaşi categorie, dar în ceea ce priveşte ţinuta de drum şi plăcerea de a conduce, Ferrari întrece clar Lamborghini.

Pînă unde se poate merge, într-un viitor previzibil, în perfecţionarea maşinilor în materie de performanţe, de putere a motorului?

Practic nelimitat. De pildă, BMW vinde maşini din seria 7. Aceste maşini au un nivel de tehnologie extrem de avansată, sînt foarte sofisticate. Dacă pînă nu de mult îţi luai o maşină de la garaj şi pînă acasă ştiai totul despre ea, acum o carte de instrucţiuni are vreo 700 de pagini. Nimeni nu le foloseşte. 90% dintre posibilităţile unei maşini nu sînt folosite, oricum ele nu îţi aduc mare lucru. Poate că este o exagerare, dar tocmai datorită concurenţei, fiecare producător trebuie să se evidenţieze prin ceva.

Problema nu e, aşadar, în evoluţia tehnologiei, ci în capacitatea noastră de a o înghiţi, de a o suporta...

La un moment dat, trebuie să vezi cît te costă şi cu cît poţi s-o vinzi. Cred că numai preţurile pot frîna această evoluţie, pentru că tehnologia e nelimitată.

interviu realizat de Matei MARTIN

Robert DUPLESSIS

Progres sau alienare?

În societăţile cu economie de piaţă, viteza face parte din viaţa cotidiană. Fie că e vorba de *fast-food*, de avioane sau de Internet, noţiunile de spaţiu şi de timp se disociază şi ne conduc spre euforie, într-atît este de nelimitată capacitatea noastră de a ne deplasa. O parte a umanităţii îşi vede astfel împlinit vechiul vis al ubicuităţii...

De fapt, lucrurile nu sînt chiar aşa de roze cum par; dacă viteza e privită ca un progres, trebuie totuşi să vedem care este utilitatea ei actuală. Sîntem, cu siguranţă, mai rapizi ca niciodată. Dar în ce scop? Progresul tehnic ne face să cîştigăm timp. Cum îl folosim? În fine, oare viteza nu a devenit un nou mod de alienare?

Pericolul vitezei provine din senzaţiile pe care ni le provoacă, căci ele ne fac să uităm obiectivul nostru principal: să cîştigăm timp. Atunci cînd conduci o maşină de sport, adrenalina te încurajează să accelerezi, să accelerezi iar şi iar, fără să te gîndeşti la consecinţe. În activităţile cotidiene, viteza îşi păstrează efectul euforic în detrimentul reflecţiei. Pentru a retrăi aceste emoţii, privilegiem performanţa în detrimentul pertinenţei. Astfel, viteza poate deveni o formă de alienare foarte eficace, iar victimele ei cele mai frecvente sînt salariaţii firmelor private. Cum mediul economic în care lucrează evoluează foarte rapid, micile întreprinderi trebuie să accelereze tot timpul pentru a nu fi scoase din cursă. Violenţa care decurge din această angoasă cotidiană – cum să fii mai performant decît celălalt? – ne obligă să sacrificăm din timpul destinat vieţii private. Evenimentele din familie trebuie scurtate iar vacanţele devin un fel de opriri la boxe pentru repararea defecţiunilor. În acest context, a avea timp să te gîndeşti la tine însuţi e ceva foarte rar, e aproape un lux.

Trebuie să ne amintim că viteza caracteristică societăţilor de astăzi îşi are originea în revoluţia industrială a cărei deviză a fost *time is money*. Încă de atunci, întreprinderile au căutat constant să-şi amelioreze profitul prin folosirea mijloacelor tehnice sau psihologice de creştere a productivităţii angajaţilor. Timpul a devenit deci principalul adversar. Din această permanentă confruntare decurge o nouă boală: stresul.

Pentru a accepta acest sistem, trebuie valorizată expresia „omul grăbit, omul stresat“. O nouă mitologie a luat naştere a cărei principiu e: cu cît mă aflu pe o poziţie mai înaltă în ierarhia socială, cu atît am mai puţin timp la dispoziţie pentru a mă ocupa de cei ce sînt plasaţi la nivelurile inferioare. Cînd un director de resurse umane intervievează în vederea angajării un candidat, începe de fiecare dată prin a-şi afirma statutul dominant: „Nu vă pot acorda decît trei minute“. Dacă parabola om grăbit = om important provine din lumea micilor întreprinderi, ea se impune încetul cu încetul ca o valoare socială. Pentru a fi recunoscut, trebuie să pari hiperocupat, hiperactiv. Telefonul mobil – cu condiţia să ţîrîie tot timpul – devine un instrument predilect pentru a semnala celorlalţi că eşti foarte solicitat, foarte grăbit, deci foarte important. Această valoare duce la o nouă formă de excludere care, de această dată, nu se bazează pe sărăcie, cum este cazul în majoritatea societăţilor, ci pe accesul la noile tehnologii de comunicaţii. Neputinţa de a le utiliza este percepută ca incapacitate de a participa la „cursa“ pe care o s-o numim de aici încolo „societatea modernă“. Oţelarul care nu ştie să „umble“ pe Internet şi profesorul universitar, în vîrstă de optzeci de ani, care nu e în stare să deschidă computerul sînt desconsideraţi, căci sînt priviţi ca nişte retardaţi. Succesul formidabil de care se bucură afacerile din domeniul telefoniei mobile în România – unde nivelul de trai ar putea fi o frînă – este foarte relevant pentru această frică de a fi exclus din noul model de societate.

Dincolo de această formă de alienare, viteza acceptată ca valoare socială poate deveni destructivă. Viziunea utilitaristă asupra timpului, fondată pe ameliorarea performanţelor noastre lucrative acordă foarte puţin interes preocupărilor necesare prezervării speciei umane. Alimentaţia şi reproducerea nu mai sînt o prioritate, după cum ne indică ratele scăzute de natalitate din ţările dezvoltate sau nenumăratele cazuri de obezitate din Statele Unite ale Americii. Viitoarele provocări ale civilizaţiei noastre ar consta atunci tocmai din găsirea unor soluţii pentru a încetini ritmul de muncă şi de producţie sau de a folosi tehnici capabile de a modifica caracteristicile noastre biologice. Cu toate că această din urmă propunere e cea mai riscantă, ea mobilizează astăzi eforturile cercetătorilor.

Viteza, folosită în scopuri personale, este magnifică şi ne oferă posibilităţi suplimentare de afirmare; dar ea îşi dezvăluie totuşi şi cealaltă faţă, anume cea a unei arme sociale redutabile capabilă să ne condiţioneze comportamentele şi chiar să ne distrugă. În statele industrializate viteza este folosită mai ales în chip de nouă formă de propagandă a cărui obiectiv e supunerea noastră la constrîngerile din ce în ce mai violente ale unei lumi exclusiv economice. ▲

Mircea CĂRTĂRESCU

Cum mi-am construit un tahistoscop

Nu am încredere în viteză. Poate şi din cauza moştenirii mele bănăţene, prezenţa de spirit şi promptitudinea reacţiilor nu mă prea dau afară din casă. M-am căit întotdeauna de tot ce am făcut în pripă, de fiecare pagină pe care-am dat-o la tipar fără s-o revăd, de orice decizie pusă în aplicare pe loc. Citesc încet şi scriu încet, aproape incredibil de încet. Rareori am scris mai mult de două pagini deodată. Şterg foarte puţin din ce scriu tocmai fiindcă, migălind la buclele şi buclişoarele literelor, am destul timp să reflectez la ce fac. Şi totuşi, a existat un moment în care am încercat să schimb macazul vieţii mele domoale şi „s-o bag în viteză", întîmple-se ce s-o-ntîmpla. Tentativa mea de a deveni, măcar în anumite privinţe, un Speedy Gonzales a fost contemporană cu aselenizarea şi s-a soldat cu construirea unui tahistoscop.

Nu a fost primul obiect pe care am încercat să-l construiesc în acea vreme. Am făcut mai multe, rămase în diferite stadii de execuţie. Îmi amintesc acum o farfurie zburătoare de carton, în interiorul căreia trebuiau să încapă două baloane umplute cu gaz de la ţeava aragazului. Farfuria trebuia să se-nalţe pe cerul serii şi să pară reală, mai ales că era şi luminată de un beculeţ alimentat de-o mică baterie. A doua zi după lansare aveam să citesc în ziare relatările martorilor oculari care ar fi jurat că au văzut deasupra Bucureştiului un OZN adevărat! Totul a rămas însă în faza de proiect. Am dus apoi, aproape pînă la capăt, o altă ispravă: o navă pe pernă de aer, tot de carton (de fapt, din foaie de bloc de desen), ce ar fi trebuit pusă-n mişcare de un motoraş cu elice. Cum de motoraş n-am avut bani, am plimbat o vreme nava cu mîna, zilnic, în sus şi-n jos, ca pe un fier de călcat, pe lada de la studio. Apoi, am inventat un *perpetuum mobile:* o elice din interiorul unui solenoid era rotită de curentul electric din bobină, generat de însăşi elicea respectivă, cuplată la un dinam. Era genial: elicea producea curentul care rotea elicea care producea curentul etc. N-a funcţionat. Am mai construit şi o rachetă micuţă cît o eprubetă, care trebuia să zboare propulsată de un amestec chimic. Deşi am potrivit bine substanţele, racheta a făcut doar clasicul „fîs" şi-a rămas imobilă pe postamentul ei.

Nu meşteream toate astea din cine ştie ce înclinaţie tehnică. Era pur şi simplu în aerul vremii. Toţi colegii mei construiau vaporaşe teleghidate, aeromodele, te miri ce altceva. Toţi îşi cumpărau cu sfinţenie revista *Ştiinţă şi tehnică,* în care inginerul Edmond Nicolau dezvăluia minunile fizicii, ale călătoriilor interplanetare, ale lumii atomului. În revista asta, ca şi în *Minitehnicus,* găseai tot soiul de scheme după care puteai construi aproape orice-ţi puteai imagina doar din carton, liţă, cîteva diode, cîteva rezistenţe... Hotărît, era o epocă optimistă, în care viitorul luminos al omenirii se baza, firește, ca-ntotdeauna, pe puterea sovietelor, dar şi, din ce în ce mai mult, pe electrificare... Mai am şi acum pe-acasă cîteva broşuri din seria „Trusa tehnicianului amator". Una dintre ele te învăţa (pe bune!) cum să-ţi construieşti singur un televizor! În fiecare joi mă sculam cu noaptea-n cap şi alergam pînă la chioşcul de ziare de la Tunari ca să-mi cumpăr *Povestiri ştiinţifico-fantastice* şi *Clubul temerarilor.* Le văd şi acum coperţile în faţa ochilor, iar titluri ca „Oriana, eu şi Gemmi 1, 2, 3" sau „Meteoritul de aur", sau „Răsare soarele pe Umbriel", care dumneavoastră nu vă spun nimic, mie îmi zbîrlesc şi acum părul de pe braţe de emoţie.

Multe-ar mai fi de spus despre acele vremuri. La un moment dat, ducîndu-mă la chioşc să-mi iau revistele, n-am mai găsit chioşcul! Fusese demolat, şi tot blocul de lîngă el, cel cu biblioteca „B.P. Hasdeu" şi cu alimentara, fusese pus pe rotile şi glisa, inobservabil, cu tot cu locatarii ieşiţi pe balcoane, către fundul scenei. Se lărgea şoseaua Ştefan cel Mare. În mintea mea, pe lîngă invenţii şi inovaţii, mai era şi o fată de pe Barbu Văcărescu, pe lîngă vila căreia treceam, melancolic, în fiecare zi, ca şi oarece veleităţi gazetăreşti: scriam singur, de mînă, un ziar al clasei, cu ilustraţii şi caricaturi, numit *Răcnetul porcului înjunghiat.* Ţinta atacurilor mele era, aici, un coleg poreclit Porcul, pe care-l trimiteam, în episoade succesive ale editorialului de pe prima pagină, în Alaska, în Groapa Marianelor, pe planeta Marte...

Terminasem clasa a şaptea cînd, după un eşec lamentabil în învăţarea stenografiei, ce ar merita povestit şi el cîndva, m-am apucat să-mi construiesc un tahistoscop. În *Ştiinţă şi tehnică* apăruse un şir de articole sub genericul „Curs de lectură rapidă". Dacă urmai cursul acela timp de cîteva luni (şi dacă îţi făceai, după indicaţiile tehnice din primul articol, un tahistoscop absolut necesar), ţi se garanta că viteza ta de lectură avea să crească de pînă la patru ori, fără ca înţelegerea textului să aibă de suferit, ba chiar dimpotrivă... Nu ştiu de ce m-a atras atît de mult acel articol, că doar citeam pe atunci cu o eficienţă rară. Nu apucam să iau de la bibliotecă o carte, că o şi duceam înapoi, spre uimirea şi nemulţumirea bătrînului bibliotecar. Bineînţeles, dacă citeam numai dialogurile!... Săream peste descrieri cu atît mai mult, cu cît tata-mi spunea mereu că „la descrieri se vede dacă un scriitor e bun" şi mă tot amenința că mă-ntreabă din cărţile citite, că să vadă ce-am priceput. Înghiţeam cărţile, nu altceva, tăvălindu-mă de rîs sau izbucnind în lacrimi (la o carte fără coperţi despre care am aflat mult mai tîrziu că era „Tăunul"), fără să-mi pese cîtuşi de puţin de autor şi de arta lui. Mi-ar fi fost complet indiferent pe atunci dacă aş fi aflat că toate cărţile ies dintr-o fabrică de cărţi, la fel ca borcanele de gem. Prin urmare, la ce-mi trebuia mie să citesc mai repede, dacă tot citeam două cărţi pe zi în fiecare zi a vieţii mele? Nu ştiu, poate fiindcă văzusem filmul „Omicron", unde extraterestrul intrat în corpul unui om obişnuit frunzărea doar o dată ditamai enciclopedia şi o şi ştia pe de rost. Sau poate că pur şi simplu mi-a plăcut cuvîntul „tahistoscop", care şi-a păstrat multă vreme un prestigiu înalt în mintea mea, pînă a fost detronat de şi mai atrăgătorul „fenakistoscop". Ce era un tahistoscop? Asta nu era atît de important, în ordinea în care gîndeam pe atunci. Mult mai importantă era întrebarea: din ce era făcut? Am răsuflat uşurat văzînd că nu-mi trebuie decît eternul carton, nişte pioneze şi ceva elastic de la chiloţi, fiindcă ai mei nu-mi dădeau bani pentru motoraşe, tranzistori şi alte lucruri mai complicate. Aşa că m-am apucat să-l construiesc şi-am pierdut cu asta o zi întreagă de vacanţă mare.

La sfîrşit arăta ca un fel de ghilotină: un panou pe care putea glisa, trasă în jos cu diverse viteze, o fereastră dreptunghiulară de carton. Pe panou era lipită o coloană de text (erau vreo patru din care aveai de ales: o cronică la un film, un articol despre cooperativizare, un fel de glumă din vreun almanah şi încă ceva, nu mai ştiu ce) peste care cobora ferestruica, în aşa fel încît ea lăsa să se vadă numai cîte un rînd din textul respectiv. Viteza de alunecare o reglai cu pionezele şi elasticul. La început, viteza trebuia să fie a cititului obişnuit, dar treptat ea se mărea, fiindcă ajungeai pînă la urmă, spuneau instrucţiunile, să citeşti tot rîndul dintr-o privire, fără să-l mai parcurgi cu ochii. Mă imaginam citind ca Omicron, devenind o legendă vie printre colegii mei: Cărtărescu dintr-a şaptea C, care-a citit toate cărţile!

Zis şi făcut. Aveam aparatul, nu mai urma decît să mă pun serios pe treabă (seriozitatea a fost încă de pe-atunci unul dintre cele mai mari defecte de caracter ale mele). La început a mai fost cum a mai fost, cu toate că pionezele săreau tot timpul şi aterizau pe covor, iar elasticul, fiert şi răsfiert la spălarea o dată cu lenjeria, era fragil şi se fărîma mereu sau se-ntindea ca guma de mestecat... Ferestruica totuşi glisa şi puteam citi ce se spunea acolo despre cooperativizare. Nu aveam probleme să-mi amintesc textul, fiindcă-l citisem oricum de o mulţime de ori înainte, fără fereastră. Curînd însă mi-am decupat singur alte coloane din cărţi sau ziare, mijind ochii ca să nu văd ce scrie-n ele, şi le-am lipit pe panou.

Totul mergea strună. Mi se părea că prind foarte uşor sensul lor, citind dintr-o privire fiecare rînd care apărea succesiv în ferestruică, aşa încît am început să sar peste etapele prescrise în articol, mărind în fiecare zi, cu de la sine putere, viteza alunecării ferestrei. Fugeau rîndurile în faţa ochilor mei de parcă ar fi fost unul singur, doar cu literele schimbîndu-se mereu ca la afişajele din gări. Între timp nu mai citeam nimic normal, ca să nu-mi obosesc ochii. Vreo lună de zile, cît a ţinut prodigiosul meu experiment, am avut acces la lumea textelor doar prin ferestruică, asemenea unui cavaler medieval prin viziera lui. Ziua înghiţeam ore-n şir texte din care spiritul (şi chiar litera) se evapora ca neofalina. Noaptea visam litere vîjîind prin faţa ochilor mei şi mistuindu-se-n beznă. După o săptămînă, firmele pe lîngă care treceam pe stradă: Alimentara, Încălţăminte, Pîine, Gostat, îmi deveniseră neinteligibile şi ostile. Iar cînd treceam serile, ritualic, prin faţa casei „iubitei" (am aflat mai tîrziu că oftasem, de fapt, toată vacanţa în faţa unei case greşite), numărul casei îmi zvîcnea în faţa ochilor, schimbîndu-se rapid ca zecimile de secundă la un ceas digital, iar pe plăcuţa de la colţ numele lui Barbu Văcărescu se transforma şi el, cu o viteză ameţitoare, în Grigore Alexandrescu, Heliade Rădulescu, Emanuel Elenescu...

Ajunsesem o ruină. Bulbii ochilor îmi zvîcneau din cînd în cînd în bufeuri rapide, atît de neplăcut că trebuia să mi-i opresc cu degetele. Şoapte ciudate îmi sunau în urechi, pronunţate însă prea repede ca să pot înţelege ceva. Nu mai puteam sta locului: tot ce mişca

© P. Piscoi

în jur îmi părea c-o face cu o viteză de formula unu. Dar tot nu m-am lăsat de tahistoscopul meu. Sigur, îmi spuneam, nu mă simţeam bine acum şi nu mai puteam citi nimic. Dar poate că aşa trebuia, poate că asta era o perioadă intermediară, necesară pînă la performanţa finală, cînd fiecare rînd, în ciuda vizibilităţii lui de o nanosecundă, avea să mi se întipărească limpede, pentru totdeauna, în memorie. Am perseverat. Ferestruica îmi cădea acum parcă direct pe ceafă, îi simţeam tăişul rece la fiecare reluare *da capo* a exerciţiilor de citit rapid. Rîndurile textului erau acum fluide şi evanescente ca fumul de ţigară. Se răspîndeau parcă în cameră, îmi intrau în ochi făcîndu-i să mă usture. Luase foc aparatul? Cînd îmi ridicam ochii, vedeam în negativ, pe peretele din faţă, sub tabloul cu insula Ada-Kaleh, sentinţe mai cumplite ca *Mane, Tekel, Fares...*

Spre sfîrşitul lunii, ai mei au observat, în sfîrşit, ceva necurat în comportarea mea şi m-au dus la dispensarul de cartier, la veşnica doctoriţă care mă ştia de mic, care-mi ciuruise de zeci de ori fundul cu baterii de penicilină şi streptomicină pentru orice strănut, şi care încă nu se obişnuise cu numele mamei: tot doamna Cărtănescu îi zicea... Nu mai ţin minte decît că numele doctoriţei, cusut cu aţă pe buzunarul halatului alb, a făcut atunci asupra mea o impresie cît se poate de neplăcută: era viu, se mişca încoace şi-ncolo pe pieptul ei ca un fel de şerpişori înfometaţi... Mi s-a făcut rău deodată, iar remediul a fost, firește, obişnuita injecţie.

Două săptămîni n-am mai suferit să văd ceva scris. Mi-am revenit apoi cu încetul, încercînd mai întîi (ca leac de sperietură) să ţin în palme, ca pe nişte tarantule hidoase, literele unui vechi alfabetar. Nu le puteam privi fără oroare. A devenea cu o iuţeală de viperă B, B devenea C, C se schimba în W... Le-au trebuit zile ca să se stabilizeze. Am putut apoi citi titlurile ziarelor, ignorînd tendinţa lor spre modificări perverse şi prevestiri sinistre. La începutul şcolii eram aparent vindecat, dar frica în faţa paginilor scrise mi-a rămas aceeaşi încă multă vreme. „Asta explică multe..." – parcă-i aud pe prietenii mei binevoitori de azi.

Aşa a fost cu bunul şi bătrînul meu tahistoscop şi cu cursul meu de citire rapidă. După aceea am intrat la liceu şi febra meşterelii mi-a trecut. Am căpătat alţi gărgăuni: muzici, faze... Visam să fiu baterist la trupa ce se înfiinţase în „Cantemir". Gărgăunii literari cred că mi-au apărut printr-a unsprezecea şi de-atunci au rămas fermi pe poziţie. Slavă Domnului, proza e arta lentorii, şi în privinţa scrisului, dar mai ales în a lecturii. Cu toate acestea, tahistoscopul nu mi se pare ceva cu totul demodat: ar putea fi încă un instrument ideal pentru cronicarii literari care scriu despre un roman pe săptămînă, şi uneori chiar despre mai multe. Nu e greu de făcut: carton, pioneze, elastic de la chiloţi...

▲

„Oare nu e hazardat să scoatem din discuţie chestiunea timpului subiectiv? Căci fără observarea cutărei sau cutărei trăiri de conştiinţă, nici psihologia, nici psihanaliza nu ar fi putut deveni ştiinţe cu adevărat. Sentimente ca furia, curajul, invidia sînt trăiri de conştiinţă individuale observabile de un terţ şi pe care le putem cuantifica statistic. (...) De ce n-am putea studia în acelaşi fel şi sentimentul timpului? De ce n-am putea studia timpul subiectiv şi să-i extragem legile?"

(Alain Adde, *Sur la nature du temps,*
Presses Universitaires de France, 1998)

Anca MANOLESCU

Creştinism şi cetăţi (I)

Monoteism şi universalitate

E poate potrivit să ne aducem aminte în ce măsură creştinismul prim a apărut şi s-a construit ca fiind legat de un spaţiu şi de un model de tip urban. S-a accentuat atît de mult în prima parte a sec. al XX-lea – ca reacţie la o modernitate prea abrupt absorbită – legătura dintre tradiţie şi sat, încît conjuncţia între creştinism şi Cetate, atît de proeminentă pentru primele veacuri creştine merită, cred, evocată. Cînd vorbesc despre creştinismul prim ca fiind legat de urban nu vreau să spun, evident, că religia creştină e limitată şi determinată de acest model. Vreau să spun că, spiritual şi cultural vorbind, creştinismul prim îşi are locul de elaborare şi de iradiere în cetate, în metropolă. Spiritual vorbind, lucrurile stau aşa pentru că este vorba despre o religie monoteistă, pe de o parte, şi universalistă, pe de altă parte. Monoteistă fiind, ea pune în spaţiu concepţia unui Dumnezeu unu şi unic şi creează o geografie spirituală care reflectă această unicitate într-un centru, într-o cetate simbolic unică. Imperiile creştine vor avea fiecare un oraş de vîrf, o „cetate eternă", unde se reflectă unicitatea Principiului divin: fie că e vorba despre Roma sau despre Constantinopol, care preiau amîndouă marca şi sensul Ierusalimului. De altfel, concepţia societăţii perfecte, de dincolo de vremi, concepţie care se declară în viziunile apocaliptice, vede societatea ca pe o cetate: e noul Ierusalim ce se coboară din ceruri, cu incinta pătrată de pietre preţioase.

Christos îşi împlineşte actul sacrificial în Ierusalim, în oraşul-centru al monoteismului ebraic. De acolo va iradia creştinismul către toate zările lumii. Cînd se înalţă la cer, lăsîndu-le comandamentul de a-i purta mesajul, Christos le spune ucenicilor ca acest mesaj „să se propovăduiască... la toate neamurile, începînd de la Ierusalim... Voi însă şedeţi în cetate, pînă ce vă veţi îmbrăca cu putere de sus" (Luca, 24, 47-49). Autoritatea şi puterea lui Dumnezeu unu se comunică şi se manifestă – în mod simbolic – într-un loc unu, unic al lumii, de unde iradiază în mod universal.

În ce priveşte tradiţia ebraică, de la David şi Solomon înainte, templul din Ierusalim e locul de închinare *unic* al tuturor evreilor. E locul unic al unui neîncetat oficiu divin, expresie liturgică şi geografică a monoteismului. Toţi credincioşii „urcă" la Ierusalim pentru sacrificiu. „Dumnezeu este în mijlocul cetăţii, nu se va clătina" (Ps. 45, 5). În mijlocul cetăţii, Iahve se manifestă prin slava şi suveranitatea sa, se manifestă ca transcendenţă şi ca Împărat: „Cîntaţi Dumnezeului nostru, cîntaţi. Cîntaţi Împăratului nostru, cîntaţi" (Ps. 46, 6).

O cercetare recentă (Francis Schmidt, *La pensée du Temple de Jérusalem à Qoumran. Identité et lien social dans le judaïsme ancien*, Seuil, 1994) arată cum dispoziţia sanctuarului, cu incintele, din ce în ce mai restrînse şi selective, şi cu funcţiunile lor, alcătuia o imagine a societăţii ebraice în ansamblul ei. Templul era imaginea comunităţii organizată de acest Principiu divin unic şi organizată în jurul lui: curtea femeilor, dincolo de care se afla curtea bărbaţilor în stare de puritate. Apoi, şi mai restrînsă împrejurul templului propriu-zis, era incinta preoţilor. Templul însuşi avea o dispoziţie tripartită, indicată de Iahve în Tora: sala de intrare, Sfînta, Sfînta Sfintelor. Dar, în epoca elenistică, incinta cea mai din afară a templului se numea „Curtea neamurilor": locul unde neevreii, adepţi ai religiei mozaice şi chiar neadepţi ai ei îşi puteau aduce ofrandele. Ierusalimul perioadei elenistice punea astfel în spaţiu ceea ce doctrina ebraică elaborase deja în timpul şi după exilul în Babilon, prin profeţi şi Psalmi: anume o deschidere universală. Cetatea Ierusalimului e gîndită drept centrul lumii, locul unei universale manifestări divine. Iezechiel (5, 5): „Aşa grăieşte Domnul Dumnezeu: acesta e Ierusalimul, pe care Eu l-am pus în mijlocul neamurilor şi al ţărilor dimprejur". El e, conform Iezechiel 38, 12, „mijlocul pămîntului". În Psalmul 87, Ierusalimul e locul „matricial" unde întreaga umanitate poate renaşte spiritual: „Mamă va zice Sionului omul şi om s-a născut în el şi Însuşi Cel Preaînalt l-a întemeiat pe el." Istoricul religiilor Jean Bottéro, în studiul său „Mesajul universal al Bibliei" (1995) vorbeşte despre ieşirea din Babilon, aşa cum e consemnată în al doilea Isaia, ca despre o reiterare a ieşirii din Egipt ce va culmina cu „o nouă teofanie formidabilă ce trebuie să izbucnească în întreg universul". Isaia (40, 5): „Şi se va arăta slava Domnului şi tot omul, toate fiinţele vii împreună o vor vedea căci gura Domnului a grăit".

Christos vine să aducă un mesaj care, din punct de vedere creştin, îl împlineşte pe cel vechi-testamentar şi îl deschide efectiv spre întreaga lume. Or, el va utiliza disponibilităţile de universalitate ale cetăţii Ierusalimului. Cetatea este deja, în acea vreme, un înalt loc religios recunoscut în toată lumea elenistică, apoi romană, este un centru capabil de universalitate, calitate pe care Christos o va actualiza. Două momente din Scriptură o dovedesc. În Ioan (12, 20-25), Christos decide să declanşeze actul său sacrificial în momentul cînd, aflat în Ierusalim, cîţiva elini, „suiţi la praznic să se închine", solicită ucenicilor accesul spre învăţătorul lor. Christos porneşte către actul decisiv, ultim, de revelare a slavei divine atunci cînd apare semnul unei aşteptări ce depăşeşte limitele poporului evreu, atunci cînd Iisus e recunoscut, în funcţiunea lui spirituală, şi de cel străin, de cel de alt neam. Un al doilea moment e cel al Pogorîrii Sfîntului Duh cînd, tot în Ierusalim, ucenicii devin ei înşişi apţi de universalitate, primind capacitatea de a transmite mesajul christic în limbile tuturor neamurilor aflate în Cetate. Cincizecimea e momentul în care universaliatatea Duhului se transmite „agenţilor" lui umani: acesta e momentul fondator al Bisericii creştine.

O lume a oraşelor

Dar dincolo de înţelesurile strict spirituale pe care le posedă conjuncţia între mesajul creştin şi oraş, e de spus că tipul de societate în care a apărut şi s-a dezvoltat creştinismul e un tip de societate vertebrată de oraş. Lumea unde a apărut şi s-a format creştinismul prim era deja o lume care, începînd cu Alexandru Macedon, fusese modelată pentru universalitate. Alexandru, prin traseul său aproape mitic, realizase pentru o clipă, fuziunea politică între Occident (ceea ce vrea să spună estul Mediteranei) şi lumea Asiei, creînd un imperiu ce cuprindea şi punea în comunicare totalitatea lumii cunoscute. El crease o *oikumene*, un spaţiu al diferenţelor armonizabile, în care toate îşi găseau locul. Făcuse însă ceva mai mult, anume iniţiase o cultură ce va îmbina intens creator datele şi spiritualitatea celor două teritorii, asiatic şi european. Or, această mutaţie istorică şi culturală, ce s-a desfăşurat abia după moartea lui şi s-a numit elenism, va putea lucra prin reţeaua de oraşe pe care Alexandru le întemeiase, ca pe nişte repere pulsatile ale traseului său: de la Alexandria pe Nil la Alexandria Eschate, cea de la capătul lumii, dincolo de Samarkandul de astăzi, acolo unde porneşte stepa kirghiză ce se întinde fără obstacol pînă la ţărmurile Oceanului îngheţat. Sînt centre în care cultura elenă şi culturile Asiei nu vor înceta să conlucreze, punînd pe lume o cultură în care omul Antichităţii şi al Antichităţii tîrzii se va simţi pretutindeni familiar, se va simţi în comunicare cu întreaga *oikumene*. Imperiul roman, Bizanţul şi apoi islamul se vor implanta rînd pe rînd în aceste oraşe, utilizînd zestrea lor de universalitate. Imperiul roman, Bizanţul şi islamul se vor putea construi – ca civilizaţii şi ordini de tip universal – sprijinindu-se pe aceşti piloni creaţi de elenism şi pe *Weltanschauung*-ul lui universal.

Tipul de *oikumene* elenistică, iar apoi pacea romană creaseră o societate religios plurală şi comunicantă. În această atmosferă, foarte stimulantă, şi-a formulat în fond creştinismul prima sa doctrină. Adevărul ce i se revelase începe să se desfăşoare într-o tradiţie în acest tip de atmosferă, cosmopolită din punct de vedere spiritual. Creativitatea excepţională a primelor veacuri creştine se hrăneşte evident din noutatea densă a Logosului întrupat, dar şi din provocările atît de pasionante ale întîlnirilor cu celălalt.

Cînd sfîntul Pavel îşi adresează epistolele comunităţilor creştine, el se adresează romanilor, corintenilor, celor din cetăţile Galata, Tesalonic, Colose, Efes. Cînd evanghelistul şi vizionarul Ioan Teologul primeşte misiunea de a vesti Apocalipsa, el trebuie să o adreseze bisericilor din cetăţile Asiei Mici: Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia, o lume de oraşe. Studiind cultul creştin al sfinţilor, apărut în Antichitatea tîrzie, Peter Brown vorbeşte despre o societate a oraşelor şi ne dăm seama în ce măsură modelul urban de locuire şi agregare comunitară domina toate elaborările de viaţă şi practică creştine. Dacă acest cult al sfinţilor redesenează harta puterii, dacă episcopii, mai ales în Apus, şi-au legat prestigiul şi sediul de mormintele sfinţilor şi ale martirilor, mormintele lor se aflau în afara oraşului, dar faţă în faţă cu el, iar cimitirul „devenise un complex atît de impresionant încît călătorul îl putea lua drept un alt oraş", după cuvintele lui Paulin de Nola. În pustia egipteană, asceţii se izolau de lume, trăiau într-un teritoriu de dincolo de lumea oamenilor, dar modelul lor, fie şi afirmat prin contrast, rămînea oraşul: „În cuvintele mîndre ale lui Atanasie Alexandrinul, care scria despre sf. Antonie şi călugării săi, aceştia «fondaseră un oraş în deşert», adică într-un loc în care nu trebuia să fie nici un oraş. La sfîrşitul sec. IV şi începutul sec. V, episcopii creştini au scos din deşert problema oraşului şi non-oraşului şi au adus-o chiar lîngă zidurile cetăţii: ei fondau acum oraşe în cimitir" (P. Brown, *Cultul sfinţilor).*

Hiper-oraşul

Alături de oraşele elenistice, active şi deja bogate în tradiţie culturală şi spirituală, Imperiul roman va fonda alte cetăţi, iar gestul fondator aparţinea împăratului. Gilbert Dagron, istoric al Bizanţului a studiat într-o impresionantă lucrare *(Naissance d'une capitale. Constantinople et ses institutions de 330 à 451*, PUF, 1974) naşterea Constantinopolului, adică felul cum ajunge el din grecescul Byzanţ, colonie a Megarei implantată pe malul Bosforului, cetate imperială şi capitală creştină. Or, spune G. Dagron (pp. 60-64), „pînă în sec. VI-VII chiar, Imperiul bizantin rămîne un mozaic de cetăţi... Înmulţirea oraşelor şi armonizarea statutului lor constituie începînd din sec. al II-lea după Christos linia esenţială a politicii romane în Orient. Cît despre gestul fondator, el este sub Diocleţian, sub Constantin şi mult timp după aceea gestul imperial prin excelenţă." Aelius Aristide: „înainte vreme stăpînii îşi exercitau hegemonia asupra etniilor ca asupra unor trupuri goale, adică a unor ţinuturi fără cetăţi. Romanii, de partea lor, nu mai comandă unor etnii, ci unor cetăţi". Abia cetatea, oraşul, fondate de împărat, includ cu adevărat noile populaţii în lumea romană, în circulaţia valorilor ei, ce depinde de puterea centrală a suveranului.

Însă atunci cînd Constantin va fonda Constantinopolul el va fonda mai mult decît un oraş: va fonda un hiper-oraş, deasupra celorlalte, o cetate unică, sediu al împăratului. Pe măsură ce Constantinopolul îşi asigură şi îşi întăreşte destinul (destul de incert după moartea lui Constantin şi pînă la Teodosie I, la sfîrşitul secolului al IV-lea), hiper-oraşul acesta va redesena harta şi structura Imperiului, va determina naşterea unui alt tip de *oikumene*. „Constantinopolul nu e, evident, cauza decadenţei cetăţilor, pentru că această decadenţă e amorsată înaintea întemeierii lui. Dar el profită de ea şi se hrăneşte din ea. Există o insistenţă a surselor în a acuza noua capitală de a se fi ridicat pe ruinele cetăţii *(politeia)* tradiţionale. Ceea ce e just în măsura în care tot ceea ce pierde imperiul cetăţilor (al marilor cetăţi din Orientul de tradiţie elenistică, pentru care Antiohia constituie tipul desăvîrşit) e recuperat de un alt imperiu care se desenează împrejurul Constantinopolului" (G. Dagron, p. 64). Şi mai departe, la p. 76: „Imperiul bizantin pe cale de a se constitui se defineşte prin unitatea unui centru, Constantinopol, capitală romană, şi prin ecumenismul unei politici, care sînt aspecte în fond complementare. Constantinopolul e «ochiul lumii». E mai puţin capitala unui teritoriu delimitat de frontiere, cît centrul de elaborare al unei politici şi punctul de plecare al misiunilor creştine". În noua lume, din ce în ce mai dominant creştină care se formează, Constantinopolul va asuma rolul de centru absolut, pe care l-a jucat Ierusalimul la începuturi, un centru de unde, cum vedem, pornesc misunile creştine, de unde se încearcă evanghelizarea – cu suport imperial – a întregului teritoriu al lumii cunoscute.

Urmîndu-l pe G. Dagron, putem vedea cum Oraşul acesta e mediul de elaborare a unei fuziuni între „romanitate" şi creştinism, e spaţiul în care creştinsimul se dezvoltă pornind de la un mesaj al transcendenţei pe care îl transformă într-o civilizaţie. ▲

DILEMATECA

Anca Manolescu, *Locul călătorului. Simbolica spaţiului în Răsăritul creştin*, Editura Paideia, colecţia „Spaţii imaginate", 2002.

„Lucrarea de faţă e rezultatul unei teze de doctorat şi s-a născut din admiraţie: admiraţie faţă de strategia de studiu pe care Andrei Pleşu o aplică faptelor spirituale, depistînd acele centre de sens, delicate şi hotărîtoare, care transformă o problematică într-un organism. E o strategie care izbuteşte să surprindă, fără a stînjeni, circulaţia sensului între temele cele mai concrete şi cele mai inefabile, care deschide înţelegerea către savoarea unităţii, către prezenţa incontestabilă a lui Unu în toate fragmentele acestei lumi". (Anca Manolescu)

Răsvan POPESCU

Purtătorul de cuvînt

Pe 18 septembrie, ora 15.00, la Uniunea Scriitorilor se va lansa cartea Purtătorul de cuvînt *de Răsvan Popescu. Puţin cîte puţin, începem să aflăm mai multe despre „culisele" fostei guvernări. Poate că, treptat, vom reuşi să şi înţelegem mai bine tainele politicii româneşti. Deocamdată, publicăm cîteva fragmente din* Purtătorul de cuvînt. *Sîntem convinşi că cititorii vor aprecia caracterul lor dilematic...* ***(M. V.)***

5 iunie 1999, Tg. Mureş

În biroul prefectului, cinci persoane, fiecare în rol. Preşedintele încercînd să fie impunător. Mitropolitul greco-catolic Lucian, cu un aer de demnitate ultragiată. Arhiepiscopul romano-catolic Robu, aparent imparţial, ireproşabil. În sfîrşit, mitropolitul ortodox Andrei de Alba-Iulia, retras în spatele mesei, defensiv. Şi eu.

Deschide Constantinescu, prudent: spune că sîntem un popor creştin, care mai ales în marasmul economic de azi găseşte reazem în biserică. De aceea responsabilitatea bisericii este, mai mult ca oricînd etc. Încheie pe ideea că pastorii trebuie să rezolve problemele dintre biserici şi nu tribunalele.

Prefectul aprobă imediat, o dă pe glumă, zice că şi el preferă aşa, ca să muncească mai puţin. Pentru că, o dată ieşită o decizie judecătorească de retrocedare a bisericilor, nu-i rămîne decît să se roage la Dumnezeu... Rîde mînzeşte: să fim practici, sfinţiile voastre.

Mitropolitul Lucian ridică mănuşa.

– Practic, de zece ani batem pasul pe loc, domnule Preşedinte. În toată România au fost retrocedate 28 de lăcaşuri de cult. Pe raza judeţului Mureş, două...

– Trei, intervine prefectul.

– Trei din 27 de biserici protopopiale revendicabile!

Se simte respins cu argumente minore. Prefectul nu se lasă. Scotoceşte tot.

– S-au mai dat nişte locuri pentru construcţie...

Preşedintele ridică uşor mîna fără să-şi desprindă cotul de masă. Lucian va continua, de aici încolo, neîntrerupt.

– Noi nu vom revendica cele 27 de biserici. Cerem una singură, aici, biserica noastră. În Tîrgu-Mureş e loc pentru toţi: există biserică ortodoxă, după chipul Sfintei Sofia, cea romano-catolică şi fosta noastră biserică înstrăinată. Şi noi, după cincizeci de ani de prigoană comunistă şi zece ani de democraţie, nu mai putem oficia sfînta slujbă într-o şcoală de dans.

– Poftim?

Constantinescu n-a auzit bine.

– La Palatul Culturii, îl lămureşte prefectul. Domnule Preşedinte, adevărul e că...

Ezită: oare Preşedintele vrea să ştie adevărul? Se uită în jur: sîntem numai cinci. Grav:

– Adevărul e că de Paşti a lipsit o scînteie. O mie cinci sute de greco-catolici au plecat de la Casa de cultură la sfîrşitul slujbei, drept spre fosta lor biserică... care era plină de ortodocşi... Şi s-a auzit aşa un vuiet că mi-am zis, gata, s-a zis cu noi. Bine că s-au scurs unii pe lîngă alţii...

– Abia putem stăpîni turma, domnule Preşedinte, zice Lucian şuierat. În anteriul negru pare un nor rău prevestitor.

Preşedintele trage aer în piept. Are nasul înfundat. Prefectul îi toarnă apă. Rîndul lui Andrei pentru ortodocşi, cu o căldură puţin distantă, a spus lecţia aceasta de multe ori:

– Domnule Preşedinte, fratele Lucian are dreptate, aşa cum, după ce mă veţi asculta, veţi spune ca înţeleptul Solomon, şi tu ai dreptate. Pentru că lucrarea este amestecată. După 1948, în tulburarea vremii, mulţi greco-catolici au trecut la ortodoxie şi au rămas în lăcaşuri. Ei spun astăzi că ies din bisericile care, sub toate vremurile, ale lor au fost. Le-au iubit şi le-au îngrijit...

Preşedintele se uită discret la ceas, complicaţiile se înmulţesc.

– Şi atunci care este calea, părinte?

– Calea iubirii de Dumnezeu, domnule Preşedinte. Să ne iubim şi să ne înţelegem unii pe alţii.

Preşedintele se uită la prefect, complice. Amabil, dar neiertător.

– Asta spun şi eu, dar e bine să fim pragmatici. A fost Papa la noi, o lume întreagă ne-a aplaudat. Ar fi de neconceput dacă mîine am asista iarăşi la încăierări între credincioşi.

Andrei n-are încotro; caută o concesie mică, neimportantă. Doreşte să fie pe plac.

– Poate la sate să fie mai uşor. Sînt lăcaşe mici, cu 20 de credincioşi, pe care mai uşor îi convingem... Mai există şi soluţia serviciului religios alternativ, acolo unde nu-i decît o biserică. Pînă se face alta...

Preşedintele excedat:

– Sfinţia voastră, nu vreau să vă dau lecţii. Însă dvs. sînteţi un conducător şi conducătorii, atunci cînd ştiu că fac bine, că opţiunea lor este corectă, trebuie să aibă tăria de a merge împotriva curentului. Credeţi că mie mi-e uşor să susţin NATO chiar împotriva dictaturii din Serbia? Toată lumea ţine cu sîrbii...

Se ridică, cu ochii la ceas, îl aşteaptă oamenii de afaceri.

– Aşezaţi-vă la masa înţelegerii; eu atît pot să vă sfătuiesc.

Prefectului, aparte: dumneata ai grijă...

19 februarie 1998, Palatul Victoria

Şedinţă la guvern. Pe ordinea de zi un singur punct: ce facem cu FMI-ul?

Delegaţia lor este în ţară de trei zile, ne măsoară performanţele. Poul Thompsen s-a întîlnit cu Preşedintele, Premierul, Athanasiu, Ciumara şi Şerbănescu. Concluzia, ca un duş rece.

– Domnilor, concluzia FMI e că totul se destramă.

Ciorbea apasă pe cuvinte cu o voluptate masochistă; dimineaţă, mi-a spus că el în cîteva săptămîni pleacă. Îi aranjasem un interviu la televiziunea germană ARD.

– Amînă-i, scuză-mă, găseşte ceva...

– Păi, nemţii sînt aici, jos...

– N-am ce să le spun. Nu mai cred în nimic.

Oglinda pe care ne-o pune în faţă FMI-ul e necruţătoare. Ciorbea spicuieşte din raport într-o tăcere de mormînt.

– Totul se destramă... Inflaţia prognozată la 37% va fi în fapt mult mai mare. Creşterea negativă, estimată la 3%, urcă, vom încheia probabil anul cu 5%. Aici va duce prematura relaxare a politicii fiscale, asemănătoare cu cea dinaintea unor alegeri anticipate... Murmure. Numai Fîneaţă moţăie. „Pregăteşte" *briefing*-ul.

– ...impozitul pe profit aduce la buget încasări simbolice.

– ...estimarea noastră că ne vom tripla veniturile din privatizare este considerată profund nerealistă.

Sorin Dimitriu apatic, cu mîinile căzute pe lîngă braţele fotoliului.

FMI are dreptate. Anul trecut FPS a vîndut întreprinderi de 6.000 de miliarde. Marfa rămasă e mai puţin atractivă, în mod firesc s-a cumpărat întîi ce era mai bun.

Dimitriu spune că nu scoate mai mult de 4.000 de miliarde, n-are cum. Şi i se cere de două ori mai mult...

– ...în aceste condiţii Fondul nu crede într-un buget susţinut din privatizare. Soluţia lor este majorarea taxelor echivalînd cu 2% din PIB.

Intervine Ilie Şerbănescu, Casandra guvernului nostru. El crede că FMI vrea să ne pedepsească, 2% reprezintă exact facilităţile fiscale acordate sectorului privat. Relaxarea prematură... Continuă, urmărit de mania persucuţiei.

– Părerea mea e că Fondul supralicitează dincolo de cît putem noi duce. După mine, nici nu şi-a propus să ajungă la un acord...

Şerbănescu, pesimistul de serviciu, cade de la mînios la amar şi rămîne acolo.

Afară ceaţă rece, se lipeşte de geamuri, se insinuează înăuntru. Ciorbea, recitînd înainte, sec şi monoton.

– ...restructurarea a rămas la nivelul declaraţiilor, nu s-a făcut nimic din august, cînd s-au închis 9 întreprinderi generatoare de pierderi. Din trei rafinării închise, două s-au redeschis şi una s-a privatizat. Mă rog, în minerit, acolo da, s-a făcut ceva. Acolo da? În Valea Jiului, din 19.000 de disponibilizaţi, 17.000 au rămas pe loc şi din 2.000 plecaţi „acasă" în Moldova, vreo mie se întorc în vale. În cîteva luni termină de tocat cele 20 de salarii primite la disponibilizare. Sînt grupaţi într-o ligă a disponibilizaţilor controlată de stînga cea mai agresivă. Stăm pe o bombă...

Ministrul Muncii se trage cu scaunul mai aproape, va interveni. E categoric contra măririi taxelor, ca soluţie. 2% din PIB înseamnă să iei populaţiei încă 8.000 de miliarde, un rînd de piele, poate ultimul. Asta înseamnă majorarea TVA-ului (pe care tocmai l-am săltat) de la 22% la 30%. Vă daţi seama unde urcă preţurile?

– Ar mai fi o soluţie, după Thompsen. Să scumpim benzina cu 50%...

– Daţi-mi voie, Ciorbea n-a isprăvit tabloul apocaliptic.

– În ultima parte a anului au avut loc creşteri excesive de salarii, în loc de îngheţarea salariilor în regiile cu pierderi, aşa cum ne-am angajat. În fapt, s-a ajuns mai rău, la subvenţionarea masivă de către stat a întreprinderilor cu pierderi prin acceptarea neplăţii datoriilor. Fondul insistă ca pînă-n mai să lichidăm 20 de asemenea întreprinderi din cele 50 pe care ar trebui să le închidem pînă la sfîrşitul anului.

Ilie Şerbănescu se îndoieşte cu voce tare. 20 de întreprinderi pînă în mai? O iluzie. Anul trecut am fost la un pas de revoltă.

– Hai, poate 10...

– Şi dacă renunţăm la Fond? Care este alternativa?, vrea să ştie Dudu Ionescu.

Teamă, apăsare, dar şi o umbră de speranţă. Cum ar fi? Dăianu nu crede că ne putem permite; împrumuturile pe piaţa bancară sînt mult mai scumpe.

Şerbănescu vrea un mandat clar pentru echipa de negociatori în problema taxelor cerute de Fond. Pantiş îl susţine, asta e, trebuia să închidem întreprinderile alea, dar s-a făcut mai mult politică decît reformă, uite unde am ajuns. Clasa politică ar fi trebuit să-şi asume... Asta e, s-a pierdut momentul hotărîtor.

– Dar tu unde ai fost, domnule?, vrea să ştie Dudu. Nu poţi să vorbeşti ca Dăianu, ca Şerbănescu. Tu ai fost aici, nu te supăra...

Vali Ionescu aruncă vina pe Ciumara, Industriile sînt vinovate că n-au programe solide de restructurare. Ciumara ripostează, spiritele se încing. Vali revine la atac, uite, Privatizarea şi-a făcut temele, nu ca alţii... Ciumara, imperativ:

– Domnule Prim-ministru! Măcar pentru că are 20 de ani mai puţin ar face bine să tacă din gură!...

Ciumara s-a ridicat lung ca un vrej uscat, va părăsi sala.

– Eu sînt gata să părăsesc cabinetul dacă lucrurile merg aşa, se revoltă Vali Ionescu. Încearcă să-şi controleze vocea care i s-a subţiat de tot.

– Domnilor, domnilor! Avem suficiente probleme.

Athanasiu pune bomboana pe colivă.

– Dacă ridicăm taxele, vă spun cinstit că nici eu nu mai stau...

Şi iarăşi îşi împinge scaunul înapoi, departe de masa verde.

– Ce situaţie...

– Ce situaţie?! Botez s-a hotărît să deschidă gura; de regulă e mut ca un peşte. Acum furia îl îneacă, dă pe afară.

– Ce situaţie?! Totul a fost premeditat. De la primul pînă la ultimul pas, de la Severin la Băsescu, totul, absolut totul... De cînd Rusia nu s-a opus aderării României al NATO, m-am întrebat: ce vor face? Că ceva vor face. Şi au făcut. Poftim! Asta e situaţia în care sîntem. Naiba să-i ia!

Să nu se rupă ceva-n el. Trei miniştri se uită la mine, adică ăsta e şeful tău?... Amărît eşti... Mă uit la pantofi, jenat. Dăm vina unii pe alţii, ca şi cînd ar ajuta la ceva. O clasă de copii mari, prinşi cu temele nefăcute. Ilie Şerbănescu avansează ideea că Fondul supralicitează, deoarece nu mai crede în capacitatea acestui guvern de a realiza ceva. De ce ar încheia un nou acord? Asta este problema. FMI va pleca invocînd lipsa programelor româneşti de restructurare. De fapt, nu mai crede în guvern.

– Dacă asta este soluţia, eu mă dau la o parte: Putem hotărî chiar azi!

Pentru a suta oară Ciorbea îşi flutură demisia.

– Sînt două tipuri de analize: prima spune că plecarea mea ar reface coaliţia din cioburi, sprijinul politic necesar reformei. A doua variantă este că divergenţa de fond între CDR şi PD n-are nici o legătură reală cu subsemnatul. Şi atunci, singura soluţie – alegeri anticipate. Vom vedea.

Nu vedem nimic, cel puţin azi, Ciorbea aşteaptă să-i hotărască alţii plecarea. Ce îl împiedică să-şi asume închiderea celor 20 de găuri negre din economie dintr-un foc?! Pe urmă să plece luînd cu el huiduielile de rigoare, adică dacă tot e să zboare înapoi la Primărie. Cel puţin a făcut ceva... ▲

Andra ŞERBĂNESCU

bon de lectură

Limba română pentru străini

În ultimii 10 ani, Editura Fundaţiei Culturale Române a publicat mai multe cărţi destinate învăţării limbii române de către studenţii străini. Oferind vizibilitate culturii române în lume, această activitate este cu atît mai meritorie, cu cît a promovat lucrările unor lingvişti importanţi, cu experienţă în domeniu, ale căror cărţi au reprezentat la momentul respectiv contribuţii originale, în pas cu cercetările de lingvistică aplicată şi cu tendinţele actuale în predarea limbilor străine.

Astfel, cartea Matildei Caragiu Marioţeanu şi a Emiliei Savin, *Rumänisch für Sie* (2 volume, 1993), este un curs de limbă română fără profesor, structurat în jurul unor situaţii conversaţionale tipice („La policlinică", „În oraş„ etc.), dar şi a unor texte de introducere în cultura şi civilizaţia română („Dacii", „În Delta Dunării" etc.), elaborat cu deosebită preocupare pentru demersul didactic (succesiunea paşilor în învăţare, explicaţii gramaticale, exerciţii numeroase şi variate, lecţii recapitulative, cheia exerciţiilor). *La lingua rumena. Morfologia ed esercizi*, de Angela Tarantino şi Laurenţia Dascălu Jinga (1996) propune o formulă interesantă, în care lecţiile se organizează pornind de la fragmente din operele unor autori importanţi ai literaturii române, în timp ce explicaţiile gramaticale, esenţializate în scheme, sînt urmate de exerciţii pentru fixarea structurilor, paralel cu îmbogăţirea vocabularului. Elsa Lüder şi Paul Miron, *Lupul şi capra. Une fible pour apprendre le roumain* (1997), inovează printr-o abordare nonconformistă şi umoristică, în care textul de bază ne povesteşte o întîmplare cu cele două personaje ale fabulei, dialogul ce îi urmează este conţinut în benzi desenate cu aceleaşi personaje, iar la sfîrşitul unităţii apar, cu un minimum de suport teoretic, explicaţii lexicale şi gramaticale.

Cele mai noi apariţii din seria destinată învăţării limbii române de către studenţii străini sînt *May We Introduce the Romanian Language to You* (2000) de Mioara Avram şi Marius Sala, cu versiunea în limba franceză *Connaissez-vous le roumain?* (2002); *Cultură şi civilizaţie românească în dialoguri bilingve / Culture et civilisation roumaines en dialogues bilingues* (2001) de Gh. Doca.

● **Mioara Avram, Marius Sala, *May We Introduce the Romanian Language to You*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000; *Connaissez-vous le roumain?*, 2002.**

Este o remarcabilă sinteză teoretică, scrisă de specialişti pentru nespecialişti, riguros ştiinţifică, dar accesibilă unui public larg, cu interese variate legate de limba română.

Prima secţiune este o „carte de identitate", care situează limba română în timp şi spaţiu, dînd informaţii privind localizarea, numărul de vorbitori, integrarea într-o clasificare tipologică şi genealogică, originile, dialectele, contactele lingvistice, raportul dintre limba literară şi alte varietăţi. Aici, limba română este propusă spre studiu străinilor, care primesc trimiteri la gramatici, enciclopedii, studii de referinţă, precum şi informaţii despre universităţile din lume unde se predă româna ca limbă ţintă. Urmează o incursiune în istoria limbii, cu elemente de istorie culturală, prezentate într-o expunere clară, în care datele aride capătă viaţă şi captează interesul datorită stilului relaxat, dar şi echilibrului dintre esenţă şi amănuntul evocator. Secţiunea a treia prezintă, în formă condensată, principalele particularităţi tipologice ale românei (gramaticale, lexicale, fonetice). Formula pentru care s-a optat este economică şi profitabilă în acelaşi timp: sînt formulate lapidar reguli de „bună formare", completate cu exemple şi succinte descrieri ale unor probleme de uz. Orientarea spre cititor este evidentă prin prezentarea şi comentarea asemănărilor şi deosebirilor dintre română şi engleză (versiunea din 2000) / franceză (versiunea din 2002). În anexă sînt prezentate, cu scop ilustrativ, în română şi în traducere, cîteva texte, precum şi cîteva structuri conversaţionale de bază (numeralele, formularea întrebărilor, formulele de politeţe etc.). Cartea poate fi folosită de cei care doresc să-şi sistematizeze cunoştinţele empirice de română într-un cadru teoretic ştiinţific sau de cei care au nevoie de o imagine de ansamblu asupra limbii înainte de a se apuca să o studieze. Este, în mod categoric, o carte utilă tuturor, datorită informaţiilor teoretice, dar şi datorită informaţiilor practice menite să îl orienteze rapid pe cititor într-un spaţiu cultural al cărui specific este sugerat prin identitatea limbii care îl reprezintă. Gramatică, istorie şi enciclopedie de buzunar, volumul va completa în mod fericit cursurile practice de limbă, cultură şi civilizaţie română. Concepţia care a stat la baza cărţii este originală: teoria lingvistică este orientată spre scopurile practice ale celor ce ar dori să înveţe româna ca limbă străină.

● **Gheorghe Doca, *Cultură şi civilizaţie românească în dialoguri bilingve / Culture et civilisation roumaines en dialogues bilingues*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2001.**

Profesor la Universitatea din Bucureşti şi, o lungă perioadă, lector de limba română la Universitatea Sorbonne Nouvelle (Paris III), Gheorghe Doca are o experienţă de peste 40 de ani în predarea limbii române pentru studenţii străini, în acelaşi timp fiind autorul unor cercetări de lingvistică aplicată. Lucrările sale asimilează diverse teorii din domeniul lingvisticii aplicate. De exemplu, metoda structurală a fost aplicată în *La langue roumaine. Structures fondamentales I* (Bucureşti, 1999), *La langue roumaine. Structures morpho-syntaxiques et lexicales II,* (Bucureşti, 2000); metoda conversaţională, incluzînd teoria actelor de vorbire, în *Comprendre et pratiquer le roumain* (în colaborare cu Alvaro Rocchetti, Paris III, 1992, reeditată, Bucureşti, 1998). Recenta sa carte propune o viziune de actualitate asupra învăţării unei limbi străine în strînsă legătură cu cultura pe care o vehiculează. A învăţa o limbă înseamnă mai mult decît a cunoaşte structuri sintactice şi vocabularul specific unor domenii particulare („La hotel", „La restaurant", „La aeroport" etc.); presupune a înţelege realitatea aşa cum o înţeleg nativii, a face legăturile contextuale pe care le fac aceştia, a cunoaşte concepţia despre lume a acestora, obiectele şi atitudinile pe care le valorizează pozitiv/negativ şi modul în care mentalitatea se reflectă în structurile lingvistice. Circumscris studiilor culturale, studiul limbii trece dincolo de frontierele gramaticii şi ale lexicului, intrînd în sfera cognitivismului. Astfel, studentul dobîndeşte informaţii care îl vor conduce la o mai profundă înţelegere a comunităţii lingvistice cu care intră în contact, ceea ce contribuie la o comunicare interculturală eficientă. Modul concret în care Gheorghe Doca aplică această concepţie îl reprezintă 32 de dialoguri pe teme culturale *(România: repere geografice, Antroponime româneşti, Obiceiuri tradiţionale de Crăciun şi de Anul Nou, Ceramica populară, Cîteva elemente de mitologie românească, Valori ale artei medievale româneşti, Primul text scris în limba română, Puncte de reper în sculptura românească, Contribuţii româneşti la dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii în epoca modernă* etc.), însoţite de note de subsol în care sînt comentate principalele structuri lingvistice apărute în text, cu trimiteri, pentru explicaţii detaliate, la *Comprendre et pratiquer le roumain* (subiectul subînţeles, dublarea complementului direct, dativul posesiv, genul substantivelor, formele pronumelui personal, articularea, topica etc). Metoda prezintă avantaje: dialogurile conţin informaţie reală, o dată cu conţinutul sînt prezentate structuri conversaţionale specifice românei, gramatica se fixează prin conversaţie; manualul poate fi parcurs de începători pentru un prim contact cu cultura română (dialogurile sînt prezentate în paralel în română şi în franceză) şi cu structurile gramaticale ale limbii sau poate fi folosit de studenţii avansaţi pentru a-şi repeta cunoştinţele de gramatică, pentru a dobîndi informaţii, pentru a integra deprinderile conversaţionale cu informaţia specifică unor domenii diverse. Dacă nu eliminată total, în mod sigur, artificialitatea dialogurilor din cursurile practice tinde spre naturaleţe, spontaneitate, cotidian. Centrul de interes se mută dinspre a preda gramatică spre a preda structuri conversaţionale ancorate cultural.

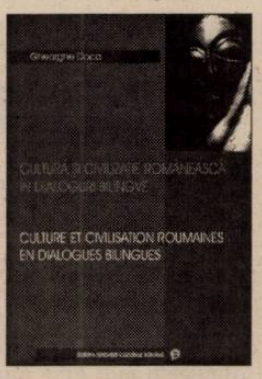

Ca formă de integrare culturală europeană, este necesară publicarea unor cărţi de învăţare/prezentare/promovare a limbii şi culturii române, iar pentru o percepţie pozitivă asupra comunităţii ştiinţifice româneşti, este important ca aceste materiale să conţină informaţii corecte, actualizate, elaborate sub metodele didacticii moderne şi în condiţii grafice competitive. De aceea, realizările Fundaţiei Culturale Române pe această linie sînt bine venite şi în consonanţă cu preocupările instituţiilor/centrelor culturale europene similare. ▲

trecerea prin reviste

Pro-*Contrafort*

Contrafort, revista tinerilor scriitori din Republica Moldova, este întotdeauna consistentă şi interesantă. În numărul 7-8 (iulie-august 2002), pe lîngă obişnuitele cronici de cărţi, eseuri, interviuri ori pagini de literatură, cîteva pagini sînt dedicate unei probleme esenţiale pentru existenţa statului de dincolo de Prut: „Transnistria şi federalizarea Republicii Moldova" se numeşte grupajul şi conţine opinii despre proiectul de federalizare lansat sub egida OSCE. Într-un articol intitulat *Un test pentru Basarabia democratică*, Vitalie Ciobanu afirmă că acest proiect „va duce în fapt la transformarea acestui stat într-o entitate şi mai precară, şi mai difuză" şi subliniază starea de confuzie civică şi politică a basarabenilor: „Încotro, dacă nu spre America şi spre Vest în general privim cu speranţă şi noi, românii basarabeni? Lumea occidentală nu este o împărăţie a «ucazurilor», ci a deliberării şi a *soluţiilor negociate*. O lume a competiţiei, în care se confruntă diverse opinii şi puncte de vedere, iar noi trebuie să aducem în acest mare forum, la această *bursă a reţetelor*, propria viziune despre noi înşine şi să o promovăm eficient. Dacă taci, dacă nu te implici, inevitabil, alţii îţi vor rezolva problemele. Or, pînă acum, Chişinăul a lăsat exact această impresie: de orbecăială penibilă, de pledoarie incoerentă a unei cauze de a cărei justeţe el însuşi nu era convins (de multe ori, nesiguranţa sa nu a trădat simple «reflexe ancilare», a fost vorba chiar de indicaţii venite de la Moscova!). (...) Noi nu am rezolvat conflictul cu Transnistria, dar nici reforme nu am făcut în teritoriul pe care îl controlăm şi nu am arătat că vrem să mergem spre Occident, după exemplul balticilor. În aceste condiţii, răspunsul (cam cinic) al Occidentului a venit ca un «duş rece»: dacă nu vreţi să fiţi în rînd cu lumea, dacă nu ştiţi să vă făuriţi un stat naţional, democratic şi stăpîn pe valorile sale, dacă cît sînteţi atît de zăpăciţi în opţiuni, nu vă mai poate împăca decît «calota» federalistă, ea vă va încadra cel mai bine brambureala!...". Dacă Vitalie Ciobanu este, ca de obicei, un diagnostician precis şi neiertător, unul dintre cei care răspund la „chestionarul" despre federalizare, scriitorul şi publicistul Constantin Cheianu, face un „rezumat" plin de patos al stării de fapt a Basarabiei: „Din fosta Uniune Sovietică s-au desprins teritorii care s-au constituit ca state naţionale cu tendinţe autoritariste, mergînd pînă la un soi de cvasi-monarhii (Turkmenistanul, de pildă), state naţionale democratice (Ţările Baltice), state semi-democrate etc. Republica Moldova este în acest sens un fel de «stat-mutant», unde nimic nu e integru şi nimic nu e dus pînă la capăt. Aici, un sistem bancar capitalist dezvoltat, de pildă, a putut să favorizeze o economie subterană formidabilă, un popor îşi poate renega identitatea şi elitele, o populaţie care vrea să se creadă popor este divizată în cei care vor să se unească cu Estul, cei care vor să meargă cu Vestul şi, în sfîrşit, cei care sînt pentru un soi de independenţă rudimentară, înţeleasă ca pe timpurile voievozilor. În R. M. o constituţie democratică convieţuieşte cu una din cele mai corupte justiţii, guvernări care nu recunosc o regiune secesionistă o învestesc, totodată, cu drepturi largi, partide cu tentă democratică ce au guvernat ţara timp de zece ani se prăbuşesc fără întoarcere într-o singură noapte, o sărăcie îngrozitoare nu provoacă măcar un reflex de protest împotriva celor care se fac vinovaţi de ea... şi lista acestor malformaţii ar putea fi continuată. Ce scenarii şi proiecte rezonabile sînt posibile în aceste condiţii? Nu sînt pentru federalizarea ţării, dar uitîndu-mă la anomaliile de mai sus, care au funcţionat foarte bine într-un stat nefederalizat, mă întreb: cu ce poate fi mai rău unul federalizat?". În afara „chestionarului", într-un interviu realizat de acelaşi Vitalie Ciobanu, William Totok vorbeşte despre federalizare din perspectiva cuiva care are alte experienţe politice şi instituţionale: „Noţiunea de federalizare nu trezeşte în mine automat o reacţie de respingere. Trăiesc într-un stat federal, în R. F. Germania, şi pot aprecia aspectele pozitive ale acestui sistem administrativ care, de altfel, funcţionează foarte bine şi în Austria, de pildă, dar şi aiurea. În consecinţă, nu resping automat nici soluţia propusă pentru Moldova, dacă într-adevăr va facilita pacificarea internă. Din perspectiva integrării europene, soluţia federalizării este superioară celei propuse de aşa-numiţii «suveranişti» care se cramponează de ideea «Europei patriilor». Depăşirea conflictelor naţionale poate fi realizată numai prin această soluţie, ceea ce presupune dispariţia frontierelor etnice, renunţarea la suveranitatea naţională şi o apropiere a regiunilor prin anularea treptată a diferenţelor, inclusiv a celor lingvistice. Sigur, eu invoc aici o imagine încă utopică a Europei unificate, care printr-o omogenizare inevitabilă va pierde mult din farmecul diferenţierilor bazate pe tradiţii cultural-lingvistice specifice." William Totok vorbeşte, aşa cum el însuşi recunoaşte, despre o Europă viitoare. În Basarabia prezentă, nu e clar ce fel de frontieră se află pe Nistru: lingvistică, teritorială, culturală sau ideologică? Prin această anchetă pe tema federalizării, ca şi prin celelalte pagini, *Contrafort* dovedeşte încă o dată că este o publicaţie vie, care cultivă dialogul şi dezbaterea, care promovează *cultura democratică*, o temă mai acută astăzi decît cultura „pur şi simplu". **(M. V.)** ▲

„Mă deranjează doar cîntăreţii nesinceri“

– interviu cu regizoarea Andreea PĂDURARU –

Videoclipurile muzicale sînt considerate de mulţi oameni care gîndesc cultura cu majusculă drept ceva derizoriu, care ţine de divertisment. Nu sînt, desigur, aşa, iar în Occident marii regizori de videoclipuri (cum este, de exemplu, Cris Cunningham, cel care a făcut, printre altele, videoclipul Madonnei la piesa Frozen*) sînt subiecte de studiu pentru specialiştii în arte vizuale.*

*La noi, odată cu dezvoltarea industriei muzicale, videoclipurile au început să arate din ce în ce mai bine. Am putut vedea clipuri interesante ca cel al formaţiei Partizan („fata mea este model“), ca cele ale Paraziţilor (cel cu păpuşile şi campania anti-playback sau cel în care, practic, muzica lor nu se aude deloc), ca cele ale Paulei Seling (cel filmat sub apă sau cel cu pictura). Numitorul comun al tuturor acestor videoclipuri este Andreea Păduraru, care a semnat scenariul şi regia pentru ele. Desigur, în afară de acestea, a făcut şi altele – cum ar fi cele ale formaţiilor Omul cu şobolani, Class, Stigma sau DJ Project. De curînd, inventivitatea Andreei Păduraru a fost răsplătită din plin cu ocazia premiilor pentru producţiile video MTV România – clipurile semnate de ea au fost cele mai premiate. (**C. P.-B.**)*

Cum ai ajuns să faci videoclipuri?

Am lucrat doi ani la Atomic şi acolo am făcut primul videoclip (şi singurul cît timp am stat acolo). Apoi Atomic a început să meargă din ce în ce mai rău, nu se mai dădeau salariile şi m-am gîndit că dacă m-aş apuca să fac videoclipuri ar putea fi o soluţie.

Cum colaborezi cu formaţiile respective? Vin cîntăreţii cu ideile?

Întotdeauna, aproape, scenariul e al meu. Ei îmi dau să ascult piesele cu vreo cîteva săptămîni înainte şi eu în timpul acesta mă gîndesc la ideea clipului. Desigur, la filmări, mai vin şi ei cu ceva contribuţii. De exemplu, la Partizan, contribuţia lor a fost foarte mare – sînt, pe de o parte, ei înşişi foarte ofertanţi ca oameni şi apoi au înţeles că nu-şi prejudiciază imaginea dacă sînt filmaţi stînd pe WC sau strîmbîndu-se în oglindă. Şi, cel mai important lucru mi se pare acela că ei cred foarte tare în ceea ce cîntă şi asta se vede dincolo de clip. La filmarea cu ei, totul era să se transforme într-un *happening;* tehnicienii şi toată lumea care trecea pe acolo se distrau copios. Ţin minte că Artanu îşi pierduse fotografia aceea mică, de buletin, pe care o arată în videoclip (îi căzuse într-un pisoar, undeva, în fundul sifonului). Şi începuseră toţi din trupă să încerce s-o recupereze – care are mîna mai îngustă, care are degetele mai lungi... Păcat că nu am fost noi pe fază să filmăm toată povestea asta... Cred că la Partizan ar fi fost mult mai interesant *making-off*-ul, decît videoclipul în sine. În unele cazuri, însă, artiştii vor să-mi impună punctul lor de vedere – şi, de cele mai multe ori, acesta nu e cel mai bun. În aceste cazuri rezist cu greu şi acestea sînt momentele cînd îmi doresc sa plec de la filmare. Recunosc, însă, că la fiecare clip mi s-a acordat credit şi asta m-a ajutat.

E mai greu de lucrat cu cîntăreţii decît cu nişte actori profesionişti – ei înşişi vedete?

Da, pentru că pe cîntăreţi îi interesează foarte tare beneficiul pe care o să-l aibă de pe urma videoclipului – şi e normal să fie aşa, fiindcă videoclipul e la urma urmei o reclamă. De fapt, cel mai tare mă supără la unii cîntăreţi că sînt nişte oameni foarte nesinceri şi în realitate n-au nimic în comun cu muzica lor. E o discrepanţă mare între ceea ce cîntă, cine sînt ei şi ce au ei în cap. Ca să-ţi dai seama despre ce vorbesc, am să-şi dau un contraexemplu. Pentru ultimul videoclip al formaţiei Paraziţii, ideea lor era să fie ca în clipurile hip-hop americane (care abundă în maşini luxoase şi femei). Am mers pe ideea aceasta cîteva zile, deşi toată lumea simţea că e ceva care nu merge. În momentul în care eu am simţit că nu voi face faţă la filmarea asta, unul dintre ei, Cheloo, m-a sunat şi mi-a zis: „Eu merg cu autobuzul în oraş şi stau în Colentina, nu mă plimb cu merţane şi nu am nu ştiu ce femei“ – desigur, el a vorbit puţin mai colorat. Prin urmare, au coborît cu toţii pe pămînt, acolo unde le e locul şi mă bucur că şi-au dat seama ei înşişi de chestia asta.

Videoclipul Paulei Seling filmat sub apă este foarte spectaculos. Cum l-ai făcut?

A fost groaznic. Bazinul era gata umplut – era un bazin obişnuit, la hotelul Flora. Şi trebuia să băgăm mobilele în apă, care, desigur, nu voiau să rămînă acolo. Le-am fixat pînă la urmă cu mai multe greutăţi. Cel mai rău a fost cînd am băgat covorul, fiindcă toată vopseaua roşie din el a ieşit în apă şi totul arăta înfiorător, ca în filmele de groază, parcă filmam „Fălci“. Apoi, după vreo două ore, mobilele au început să se desfacă. Peştii din bol au evadat în bazin şi a trebuit să-i vînăm prin toată piscina. Eu nu am avut aparat de respirat sub apă, i l-am dat operatorului, îi era mai necesar lui. M-am descurcat aşa – pot să rezist destul de mult sub apă. Paulei i-a fost destul de greu, pentru că apa era rece şi, după şapte ore de stat în apa aceea, mai avea puţin şi intra în şoc termic.

S-a ajuns şi în industria muzicală de la noi să se cîştige foarte mulţi bani. Cred că şi tu cîştigi pe măsură...

Cine a zis asta?

Ştiu că pentru un videoclip se plătesc cîteva mii bune de dolari.

Cîteva, adică, în general două, în cele mai bune cazuri trei. Dacă salariile celor din echipă sînt mari, atunci jumătate din sumă se duce pe impozit şi îţi mai rămîn 1.000 de dolari pentru producţia în sine (închiriere de echipament, locaţii etc.) – ceea ce înseamnă că va ieşi un produs simplu şi ieftin. Acum 4-5 ani se făceau videoclipuri cu 13-15 mii de dolari, în prezent bugetele s-au fixat la suma de 2.000 de dolari. În străinătate, 2.000 de dolari nu cîştigă nici ajutorul de electrician. Cu toate acestea, sînt artişti de la noi care dau banii aceştia pentru întreg bugetul clipului şi zic „vreau să iasă exact ca la MTV“. Ce să mai vorbim?

Ai făcut şi ultimul clip al lui Costi Ioniţă. Ai face clipuri şi pentru manele?

Pe Costi Ioniţă îl cunosc de vreo trei ani, de pe vremea cînd el nu cînta manele. Primul videoclip pe care l-am făcut, pe cînd eram la Atomic, a fost cu Valahia.

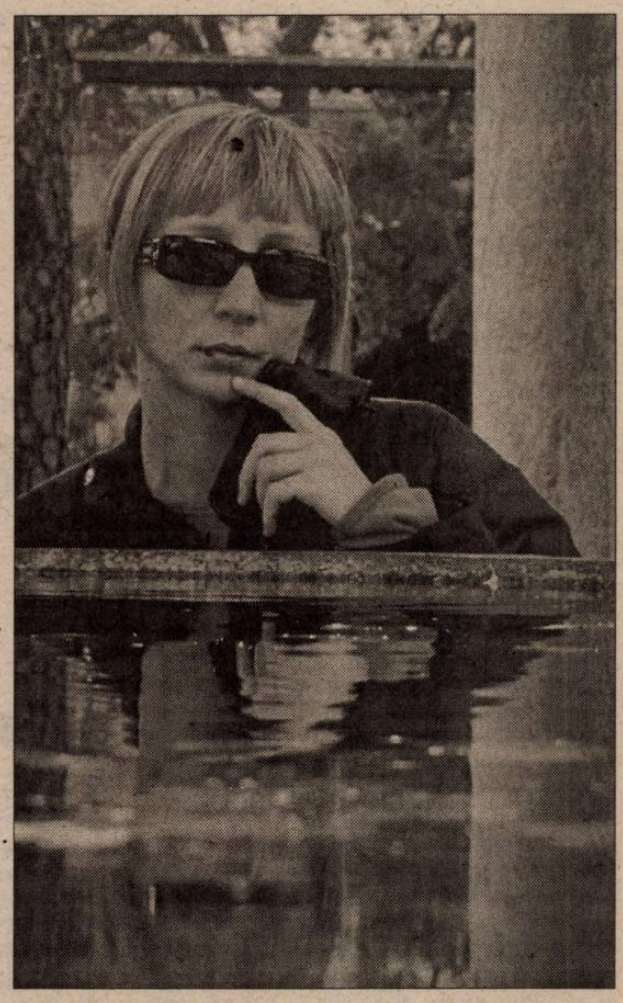

Costi Ioniţă s-a dovedit atunci cel mai civilizat dintre ei toţi – ceilalţi se certau care să apară mai mult în videoclip sau „eu am fost mai frumos“, „ba eu am fost mai frumos“. Între timp, e adevărat, Costi s-a apucat de manele, dar piesa pe care a scos-o acum este *house*. Oricum, el mi se pare foarte autentic: e exact ce se vede. Nu-mi pare rău că am făcut videoclip pentru Costi Ioniţă şi nici nu mi-e ruşine, deşi au rîs de mine cei de la Paraziţii pentru asta. Mi se pare mai grav să faci videoclipuri pentru alte trupe – nu vreau să dau nume acum. Măcar Costi e convins de ceea ce face. Desigur, în felul lui. Iar felul lui este cel jucat, de exemplu, de Artanu în videoclipul cu „Fata mea“. Cît despre clipurile cu manele, eu mă opresc la Costi Ioniţă, nu vreau să explorez mai departe lumea lor.

Nu te gîndeşti că faci un compromis – că nu faci, ca orice regizor român care se respectă, lung-metraje?

Există momente la unele filmări cînd cred că fac un foarte mare compromis şi-mi vine să plec acasă, cum spuneam. Dar sînt şi fimări – cum au fost cele cu formaţiile Partizan sau Paraziţii – la care îmi pare bine că particip şi de la care consider că am avut foarte multe de învăţat. În privinţa lung-metrajelor, aş vrea să fac şi aşa ceva, deşi nu ştiu dacă am eu o aşa putere şi un aşa avînt.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

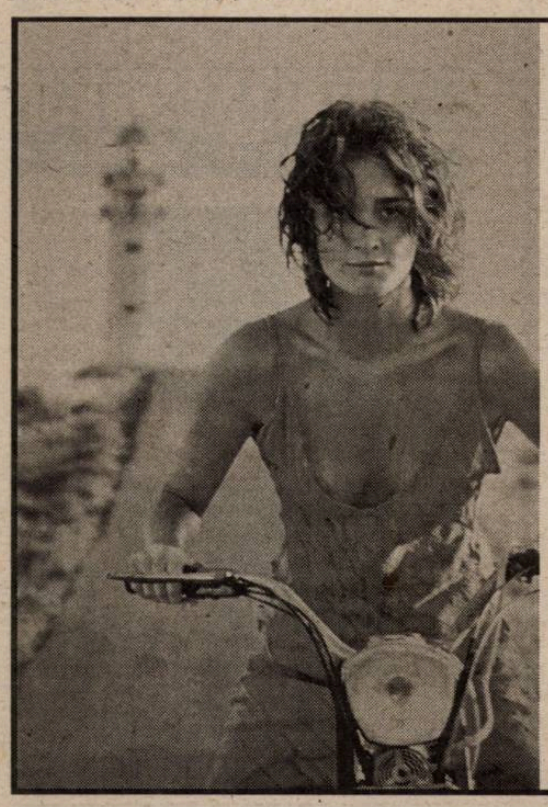

Dilema vă recomandă

● Joi, 19 septembrie, la ora 18,30, în sala de la parter a Bibliotecii Centrale Universitare, Institutul Francez şi Institutul Cervantes organizează întîlnirea între scriitorii Jorge Semprún şi J.J. Armas-Marcelo, „Doi scriitori spanioli pe axa Paris-Madrid-Bucureşti“ – cu participarea poetului Dinu Flămând, traducătorul ultimului roman al lui Semprún, *Le mort qu'il faut* (Gallimard, 2001) în românește. (Simona Sora)

● Flavius Josephus, *Autobiografie. Contra lui Apion* (Editura Hasefer, 2002). În urmă cu aproape două mii de ani, un rege îi scria unui istoric: „Regele Agrippa transmite salutări preascumpului său prieten Josephus. Din lucrarea ta reiese limpede că n-ai nevoie să înveţi mijloacele de a te face citit de la un capăt la altul“. Regele avea dreptate. (Dan Stanciu)

● Azi, vineri, la ora 20, Antena 1 aniversează cei 30 de ani de la fabuloasa finală a Cupei Davis – meciul României lui „Ţiri“ şi Ilie împotriva Statelor Unite, reprezentate de Stan Smith şi Tom Gorman. Prezentatorul, dl Cristian Tudor Popescu, ne va îngădui să-i însoţim comentariul punîndu-ne la „mag“ un Joe Dassin: *Si tu t'appelles mélancolie...* (Radu Cosaşu)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Bombardament stradal

Pe stradă şi în cutiile de scrisori, am mai scris despre asta, eşti continuu supus unui bombardament informaţional, ce-i drept gratuit – dar tot atît de sîcîitor, odată ce a devenit o constantă. Se poate, totuşi, deduce cum mai stau unele lucruri – poate nu chiar cele mai centrale – din circuitul pliantului din stradă în cutiile de scrisori sau pe capotele maşinilor. Sesizez, în ultimul timp, o tendinţă spre spiritualizare: „Asociaţia culturală Sahaja Yoga – România; În curs de apariţie: Duhul Adevărului – timp împlinit" este doar faţa pliantului. Pe spatele lui, aflăm despre puterea iubirii divine, care pătrunde în întregul univers. Şi despre un alt tip de „integrare", al cărui „timp mult aşteptat" doar această carte (probabil cea pomenită pe faţă) îi vesteşte sosirea. Un alt pliant mai mărunt, dar practicînd acelaşi colorit verzui spălăcit ne indică faptul că, dacă vrem să avem acces la limbajul criptic anterior citat, precum şi la desăvîrşirea spirituală adiacentă, trebuie să urmăm cursurile de iniţiere gratuite în Sahaya Yoga, care se defăşoară, printre altele, la sediul Federaţiei Sindicatelor libere din Învăţămînt. Deci, o chestiune de educaţie alter-

nativă. Pentru cei mai puţin preocupaţi de ale spiritului, şi mai ancoraţi în fluşturaticul trup, tot strada vi-l oferă pe Costin Mărculescu: un soi de vedetă „fantomă", promovată, abitir, de paginile mondene ale mass-media. Interesant este că, în aceleaşi pagini media favorabile, Costin promovează de la un simplu actor care îşi arăta muşchii şi aventurile – la patronul unei şcoli de modele: „Compania de manechine şi fotomodele Costin Mărculescu" („cu siguranţă nr. 1 în România"). Prezentarea şcolii se face în trei paragrafe, fiecare dintre ele începînd cu o conjucţie: *deoarece, pentru că, întrucît* (noi am înţeles, totuşi, că este vorba de redarea, cu orice preţ, a ideii de motivaţie). În final, concluzia începe cu „Concluzie!" .

La extrema cealaltă, S.C. General Marketing Serv. S.R.L. ne prezintă oferta de vară; textul este atît de criptic, încît poţi înţelege ceva numai dacă eşti un super specialist (în ce ?): „2AMD K7 850 Mhz Duron, 128 RAM, 8Mb Video, HDD 20G, CDROM, SB...". Ceea ce am înţeles din pliant este poveste cu „36 de rate fără avans", pentru ceva foarte... complex. De aceea, cînd am primit, chiar şi pentru a 12-a oară, pliantul cu „Champs Elysées, Salon de frumuseţe, vă aşteptăm pentru...", am fost foarte mulţumită.

▲

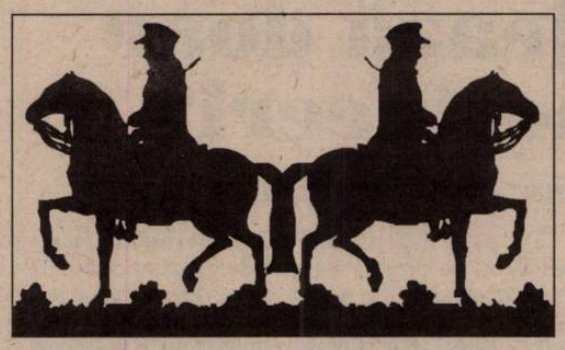

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Cîteva DA-uri în ţara lui NU

Pe ultima pagină a suplimentului literar (iulie-august 2002) editat de revista *22* – un supliment consacrat lui Eugène Ionesco, intitulat „Portretul scriitorului în secol" şi conţinînd doar un fragment dintr-o carte care va apărea în curînd la Editura Humanitas – Marie-France Ionesco ridică trei întrebări grave, poate cele mai grave din întregul său text. Fiica aceluia care a dat lumii *Rinocerii*, după ce i-a văzut bîntuind în acelaşi oraş unde Liviu Rebreanu a definit *Gorila*, celălalt animal emblematic pentru secolul al XX-lea, scrie în capitolul care încheie mărturiile domniei sale:

„Cioran şi Eliade au fost, la un moment dat, autorii unor scrieri pe care am fi preferat să nu le citim niciodată. Aşa este. Oare trebuie să-i limităm la această perioadă...? Oare poezia lui Eluard este marcată pentru totdeauna de *Oda către Stalin* sau cea a lui Aragon de poemul lui de slavă a NKVD-ului? Cui îi trece azi prin cap să le citească opera prin filtrul acestor poeme, tot atît de regretabile?"

Cu o spontaneitate care sper să-mi asigure sinceritatea şi vulnerabilităţile ce decurg din ea, mă grăbesc să-i răspund ca un nuvelist bucureştean dornic să-i atenuez nobilul şi evidentul retorism parizian.

La prima întrebare – un cor unanim, al întregii inteligenţii româneşti, va clama un DAAA! prelung: DA, Cioran şi Eliade nu trebuie să fie limitaţi la scrierile lor legionare. Mă înscriu fără ezitare în acest DA.

La a doua chestiune – acelaşi cor va clama însă un DAA! de o vigoare necunoscută şi probabil şocantă pentru auzul şi înţelegerea celei ce-şi permite de la Paris să pună şi un „oare?" dubitativ unei judecăţi definitive, în afara oricărei îndoieli: DAA, Eluard şi Aragon vor fi pentru totdeauna, DA, pentru totdeauna, excluşi, blestemaţi şi urîţi pentru că au scris o odă lui Stalin şi, respectiv, un imn de slăvire a NKVD-ului; nu-i citim, nu-i traducem, să nu mai auzim de ei, nu ne pasă ce cred critica şi istoria literară franceză, *Le Monde* şi *Le Figaro* despre ei – sînt pentru totdeauna nişte rinoceri staliniştii; opera lor – fie şi despărţită de viaţa lor, în numele unei autonomii a esteticului, azi, greţoase – nu mai are de ce să ne intereseze. Să nu ne întrebe „de ce?" tocmai aceia care nu au cunoscut comunismul românesc în detaliile lui atroce. Nu mă înscriu în acest DA şi, desigur, mă folosesc de această persoană la „întîia plural" din considerente strict stilistice şi ironice. (Îmi prezint scuze pentru această inutilă precizare.) Şi trec la a treia întrebare, cea mai extravagantă în formularea ei: „Cui îi trece azi prin cap...?"

Răspund pe dată: TUTUROR! E un Canto general, dacă am dreptul – ca adorator al lui Ezra Pound – la acest sarcasm. Tuturor le trece azi prin cap să nu le citească opera din cauza „acelor poeme tot atît de regretabile..." Nu dau nume – sînt de la cele mai strălucite pînă la cele mai mediocre. Pentru a nu fi acuzat de generalizare abuzivă, voi pune problema invers: nu cunosc vreun text cît de cît memorabil care să se fi exprimat în sensul dorit de Marie-France Ionesco, al acelui „oare?" binefăcător de uimit cu care a trăit şi a venit de acasă. Dacă de un deceniu mi-a trecut prin cap, nu am ajuns să pun pe hîrtie, clar şi convingător, refuzul spălării de creier produse de un anticomunism semidoct, nu mai puţin pernicios decît proletcultismul. Să fi fost o laşitate a celor printre care mă număram – ca unul care am recitat patetic, prin '46, la atenee populare, *Libérté* a lui Eluard... – speriaţi de furibundul anticomunism al zilei? Să fi trăit, în '90, doar cu semn schimbat, experienţa lui Eliade, la Paris, prin anii '50, terorizat de o stîngă intelectuală ieşită la vînătoare de dreptaşi? Ce solidaritate obscură, perversă, grotescă m-ar lega de autorul „Huliganilor" fără de care, adolescent miop, n-aş fi devenit antiburghezul de stînga!

Dar azi, la noi, unde nu sînt doar codrii verzi de brad, Marie-France Ionesco ar putea fi agresată ideologic şi pentru strania formulare prin care oda către Stalin şi poemul pentru NKVD ale acestor ticăloşi *(c'est le mot!)* „sînt tot atît de regretabile" ca scrierile lui Cioran şi Eliade „pe care am fi preferat să nu le citim niciodată". Cum adică să fie tot atît de regretabile textele prolegionare ca acelea staliniste? Marie-France Ionesco nu ştie că azi, aici, în oraşul *Gorilei*, scrierile legionare fiind antibolşevice, anticomuniste, această calitate supremă le absolvă de orice păcate antidemocratice? În timp ce reciproca nu este valabilă: cine a colaborat cu comuniştii, cine a scris sub cenzura lor, nu mai are Estetică, Operă, Valoare şi, precum se murmura, ar fi meritat soarta lui Brasillach... Noi scriem tot timpul *Rinocerii*, actualizîndu-i frenetic cu cîte un nou epilog. Eugène Ionesco n-a fost în Bucureşti cînd Béranger, cel care nu acceptase dictatura lui 2 x 2 = 6, s-a supus fericit mulţimii descătuşate care îi cerea să urle 2 x 2 = 5. A fost regretabil, firește. Totuşi, Marie-France Ionesco să nu fi luat cunoştinţă, la Paris, că în Işarlîk regretabilul nu are statut ionescian? Regretabilul ţine de *Moftul român*. La noi – aşa cum nu există balotaj – tot astfel nu încape regret: ori înfierăm, ori justificăm. Regretele eterne sînt întotdeauna valabile doar pentru coroanele de pe morminte.

Nu vreau să o indispun pe Marie-France Ionesco, dar gravele ei întrebări emană, azi, la Bucureşti, o tulburător de neadecvată naivitate în faţa căreia niciodată nu am putut emite un DA sau un NU hotărît.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Viaţa pe strada Existenţei (II)

Povesteşte gaşca: *Agăţătorul de scuipaturi în freză şi capace, Vrăjitorul de fete, Agăţătorul de fete, Prinzătorul de muşte.* „Cel mai rău e nea Mărin. L-a bătut pe el cu pumnu', l-a trîntit jos, i-a dat ciomegi pe cîrcă." „Stăteam acolo şi mă jucam şi a venit o dată pe la spate şi m-a împins. Zicea că n-a dat tare." „Nu ne lasă să jucăm fotbal, dacă dăm mingea la ei, ne-o taie cu cuţitul." „Naşul meu e cel mai bogat... a fost în Franţa. A zis un fin a lui naşu' că o să ne dea bani şi la copii pe stradă cînd o să moară naşu'." „Duba asta e de ani aici, a intrat un TIR în ea." „La gardul ăsta e Pitbulli şi te rupe, îi scoate numai noaptea." „Frati-meu a luat găleţile de la poartă şi l-a muşcat Tarzan." „Şi pe mine Silviu Lupu m-a trîntit pe burtă. Nu i-am făcut nimic." „Florin şi Adrian le-a spus taică-su că dacă nu trec a cincea îi leagă cu lanţul pe vară. Îi leagă de pomi, îi bate cu biciul, îi scoate afară cu biciul. Aseară au dormit afară." „S-a bătut tata lui Bogdănel cu tata lui Florin. A venit taică-su lui Florin cu toporu', tata cu lopata l-a lipit de gard." „Furăm din jungla asta, unde nu locuieşte nimeni." „E o casă la şcoală şi e părăsită şi o fată de la o prietenă de-a mea a intrat în casa aia şi era uşa deschisă şi a intrat şi scria: nu atingeţi perdeaua. A atins-o şi a rămas figura cum a atins-o. „ „ La mine a venit un hoţ de mi-a furat. Se auzea în pod şi s-a dus tata şi au stat verii cu bîtele. Au venit repede şi a fugit omu' ăla din pod, că locuia acolo." „La colţ s-a spînzurat o femeie. Avea doi copii handicapaţi. Unu' nebun stătea în drum şi a dispărut de acasă." „Acolo în colţ seara se adună bagabonţii." „Şi la capăt se fac cruci de sculptor."

N.B. Aştept de la bucureşteni „întîmplări de pe strada mea".

▲

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

11.09.02

În articolul de după evenimentele din 11 septembrie trecut, descriam soarta neferice a arhitectului american Minoru Yamasaki. Autor al ansamblului Pruitt-Igoe din St. Louis, Missouri, el este şi autorul gemenilor WTC de la New York. Or, dacă demolarea primului obiectiv a fost văzută drept emblematică pentru decesul modernismului arhitectural, propuneam prăbuşirea WTC drept final al postmodernităţii. Din acest punct de vedere, autorul celor două ansambluri este un personaj tragic.

Insist: nu e vorba doar de postmodernism în arhitectură (de unde el a şi pornit, spre celelalte arte, la finele anilor şaizeci), ci de decesul simbolic al unui întreg eşafodaj cultural. Acesta, îndoindu-se de valorile tari ale culturii occidentale (a bărbatului alb, creştin şi mort), ajungea să relativizeze identitatea construită pe cult şi cultură, accentuînd însă în proces identitatea prin diferenţă de rasă, de gen sau de orientare sexuală.

Evenimentele teribile din septembrie unsprezece trecut sînt la fel de copleşitoare în efecte şi pentru arhitecţi. Ei (şi – nelipsiţi – prea scepticii lor colegi de planşetă: inginerii constructori) îşi pun acum întrebarea: cum a fost posibil? Ce coeficient de (im)probabilitate a fost uitat, cîtă vreme inclusiv şocul impactului cu un avion mare intrat în coliziune accidentală cu turnurile fusese calculat? Un excelent documentar despre lecţiile WTC de pe Discovery propunea următoarea ipoteză: lipseau din ecuaţie zecile de mii de litri de combustibil, care – arzînd încet şi, respectiv, explodînd la impact, au înmuiat structura de oţel. New-yorkezii sînt fericiţi, spre deosebire de californieni: cutremurele nu îi obligă să se gîndească la fel de intens la solicitările dinamice, adică acelea care, ca şi la noi, solicită structura (mai cu seamă nodurile) la mişcare – întotdeauna stranie. Torsiuni, flambări, retezări – iată cinetica structurilor pe care le proiectăm în zone seismice, în speranţa că ne vor salva vieţile şi vor anunţa, la o adică, deznodămintele fatale. Acestea îngroaşă elementele de structură, le supradimensionează, dar invită de asemenea la mai puţină rigiditate şi la mai multă elasticitate structurală, aceea menită să absoarbă şi să deflueze natura şocului seismic şi unda lui. WTC nu era pregătit pentru aşa ceva. Modul în care s-a prăbuşit – planşeu peste planşeu, implodînd – a salvat, poate, mai multe vieţi decît a întrerupt: imaginaţi-vă gemenii WTC căzînd lateral sau prăbuşindu-se incontrolabil peste clădirile dimprejur.

Dar trebuie spus că şi mai interesantă este acum posteritatea momentului de ruptură. Ea aduce în discuţie nu dispariţia unor clădiri, cît potenţialul de memorial, de *monumentum* (monument-mormînt), al locului rămas gol. Acum abia, curăţat cu scrupulozitate de orice urmă materială atît a prezenţei, cît şi a violentei dispariţii, locul ridică spre cer temeiul a ceea ce constituie dintotdeauna spaţiul sacru: un teritoriu din care puterea noastră de înţelegere decupează doar absenţa. Temeiul acesta devine cel mai adesea temelie fizică; drept dovadă, discuţia continuă despre ce trebuie, dacă trebuie, construit pe Ground Zero. Cu siguranţă, deja ştiţi unele dintre propunerile făcute. Cea eroică (de tip Giuliani), reconstrucţia integrală sau supradimensionată a gemenilor, este şi cea maximală. Ea pune în operă optimismul şi mîndria patriotică americană. Cea minimală implică zero construcţie fizică, dar cu maximum de „fiinţă" simbolică: un cîmp gol, oglindă de apă sau o prezenţă luminoasă. Aceasta din urmă a fost deja testată: două gigantice fascicule de lumină „antiaeriană", descriind spre cer perimetrul turnurilor, au stat o vreme, noaptea, aprinse în această primăvară. Cealaltă versiune virtuală este reconstrucţia – identică, dar exclusiv nocturnă, prin holograme – a turnurilor. Cine şi pe ce criterii va decide? Vom afla, poate, pînă la 11.09.03...

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

N-a fost un film, dar...

În numărul din 24 septembrie 2001 al revistei *The New Yorker*, criticul de cinema Anthony Lane scria: „Warner Bros. a amînat lansarea lui *Collateral Damage*, un film cu Arnold Schwarzenegger, în care un zgîrie-nori este aruncat în aer; dacă Schwarzenegger ar vrea să facă un lucru bun şi drept, le-ar spune celor de la companie să-şi limiteze pierderile şi să-şi abandoneze filmul, şi astfel, i-ar informa şi pe spectatori că genul şi propria sa domnie asupra genului şi-au dat obştescul sfîrşit. Faptul că distrugerea World Trade Center ar putea să însemne drum bun şi călătorie sprîncenată pentru filmul *blockbuster* ar fi unul din cele mai neînsemnate dintre numeroasele efecte ale distrugerii, dar cumva ar atinge un punct sensibil. Dacă filmul-catastrofă a fost făcut de ruşine de o catastrofă, ar fi bine să ne amintim momentul precis al înfrîngerii sale." Articolul se intitula *Acesta nu este un film*.

Dar ruşinea n-a ţinut mult. Nici nu intraserăm bine în octombrie şi Chuck Norris era din nou la televizoarele noastre, luptîndu-se cu terorişti care spun lucruri ca: „America n-a mai avut parte de război pe propriul teritoriu de 200 de ani. Libertatea i-a făcut pe americani slabi şi vulnerabili." Departe de a se ascunde ruşinate la fundul vreunui maldăr de casete video, astfel de filme profitau de pe urma tragediei: primeau o rezonanţă ieftină, un supliment de atracţie morbidă. Oamenii se uitau la ele. De ce nu? Tragedia însăşi nu fusese comparată de-atîtea ori cu un film, cu una dintre fanteziile acelea pe care şi le permit oamenii în vremuri normale, fantezii în care tot ce e normal poate să dispară într-o secundă, în explozia unei bombe, sub greutatea unui meteorit, sub pasul supărat al lui Godzilla? Pe 11 septembrie făcuserăm efortul – necesar pentru a simţi ceva – de a ne convinge că nu era un film, de a ne ridica de la kitsch la tragedie. Şi acum făceam drumul în sens invers. Coboram – în kitsch ne simţim mai în largul nostru. Lucrurile îşi reintrau în normal – din care face parte şi fantezia filmată a apocalipsei. Deci cum o mai duceţi, teroriştii din filme hollywoodiene? Ne-a fost dor de voi. Ce mai faci, Godzilla? Ia mai rade doi-trei zgîrie-nori cu un singur dos de labă, în stilul tău.

Evident că studiourile n-au abandonat filmul acela cu Schwarzenegger. Peste cîteva luni l-au binecuvîntat şi i-au dat drumul în lume („Fă bani! Fă-ne mîndri!"). Peste alte cîteva luni, lumea a luat cu asalt sălile în care rula *Omul-păianjen* şi nu s-au mai găsit mulţi care să dezgroape întrebarea aceea, aruncată în batjocură Hollywoodului, toamna trecută: „Unde ţi-au fost super-eroii în ziua *aceea*?". De altfel, întrebarea ar fi fost deplasată: a trecut ceva timp de-atunci şi Omul-păianjen nu-i omul care să se lase umilit de realitate – de-aia e super-eroic. În schimb, Hollywoodul a dezgropat securea unor războaie mai vechi: *Play it again*, Pacific, Vietnam, Somalia, *play it again*: publicul american va aplauda din patriotism, iar restul lumii – din solidaritate. Mai mulţi consilieri şi oameni de relaţii publice, din partea Pentagonului şi a CIA, pe platourile hollywoodiene, veghind la o reprezentare mai „realistă" a serviciilor lor, în viitoarele filme de acţiune. Un nou film cu terorişti şi bombe, o nouă apocalipsă cu buget mare, Ben Affleck tînăr, alb, înalt ca Gary Cooper şi curat la suflet ca un cercetaş, în rolul unui agent CIA, Morgan Freeman bătrîn, negru, nobil ca Sidney Poitier şi înţelept ca un părinte, în rolul şefului său. Doar noua ecranizare după *Americanul liniştit*, care trebuia să se lanseze la sfîrşitul anului trecut, a rămas închisă într-un seif şi va mai rămîne, pentru că n-am vrea să le arătăm oamenilor un tînăr american făcînd lucruri urîte, chiar dacă le face în Indochina anilor '50 (de care nu-şi mai aminteşte nimeni) şi din idealism (şi el are un suflet de cercetaş), dar n-o să le arătăm oamenilor aşa ceva, ar fi lipsit de tact, nu-i aşa? – încă nu e momentul.

Mă pregătesc să văd emisiunile în care se va comemora 11 septembrie. Răsfoiesc ghidul TV şi aflu că în această perioadă pot fi văzute filmele *Comando naval* (prizonieri americani în Orientul Mijlociu, terorişti înarmaţi cu rachete Stinger), *Erou fără voie* (un oarecare Omar vrea să otrăvească apele planetei), *Alarmă de gradul zero* (teroriştii ameninţă cu un atac nuclear), *Path to Paradise* (teroriştii atacă World Trade Center). Şi, deodată, mi-e teamă să deschid televizorul: mă tem că, după un an, 11 septembrie chiar o să mi se pară un film – o apocalipsă printre altele.

▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Scăriţa lui Eisenstein

În anul 1993, pe cînd lucram la BBC, întîmplarea (indisponibilitatea unui coleg) a făcut să vizitez Transnistria. Sau, mai exact, Ucraina de sud, Basarabia, Transnistria, Bucovina de nord şi Ucraina Transcarpatică. Era o deplasare promoţională a Serviciului Mondial, un venerabil *double-decker* din anii '50 traversa anual Europa, încărcat cu publicaţii dedicate ascultătorilor BBC. De cum traversa o graniţă, gigantul roşu era ocupat de redactorii emisiunilor în limba ţării respective, din loc în loc se petrecea cîte o întîlnire cu ascultătorii, se împărţeau pliante, pungi şi pixuri, iar la etajul autobuzului se putea viziona un filmuleţ despre BBC. Pliantele şi pixurile ni se smulgeau din mînă, era înghesuială şi la film, cu vremea mi-am dat seama însă că majoritatea clienţilor noştri habar n-aveau nici de BBC, nici de principiile sale sacrosancte, formulate în anii '20 de Lordul Reith. Erau lucruri care se puteau obţine pe gratis şi-atît!

Echipa din care făceam parte şi-a intrat în rol la Odessa, unde ajunsesem cu avionul. Eram doi români, Traian Ungureanu şi cu mine, şi doi englezi – un pasionat tomnatic al motocicletelor Harley Davidson şi o doamnă specializată în predarea limbii engleze (avea şi un nume predestinat – Angela Carte). Şeful neoficial al expediţiei era şoferul Trevor, amestec de cockney şi mic-burghez, incapabil de supărare şi emiţător constant de vorbe de duh, nici n-avea cum să fie altfel, atîta vreme cît îşi pornea bătrînul autobuz în aprilie şi se întorcea la Londra de-abia prin septembrie!

Oraşul lui Isaak Babel a fost o dezamăgire totală – nu am identificat suflul unui port internaţional – nici atmosferă cosmopolită, nici amestecul de naţii, nici febra combinaţiilor negustoreşti, ci doar o sărăcie lucie, dublată de o lene pantagruelică. Odessa e singurul oraş din lume unde un şofer de taxi (unicul de pe stradă) nu a vrut să mă ia, pentru că avea de terminat o partidă de şah. Turişti infatigabili, am căutat faimoasele scări ale oraşului, cele nemurite de operatorul Tisse în filmul lui Eisenstein *Crucişătorul Potemkin*, pasajul Odessei către mare. Le-am găsit. Meschine, mediocre, murdare. Relativ înguste. Cum o fi reuşit Eduard Tisse să le dea amploarea şi dramatismul din marele film de propagandă, nu mi-am dat seama.

Totuşi, ceva se întîmpla acolo, ceva fascinant – era duminică şi, pe diverse paliere ale treptelor de beton, se fotografiau cu gravitate miri şi mirese. Nimic neobişnuit, viaţa merge înainte, numai că nici unul dintre miri nu se fotografia cu mireasa. Nici ţinînd-o de mînă, nici purtînd-o pe braţe, nici sărutîndu-se, aşa cum se cade la început de viaţă nouă. Mirii se fotografiau singuri, în lucioasele lor costume închiriate, cu garoafe la butonieră şi cu pantofi de lac, într-o atitudine exagerată, cu braţul drept întins către cer, cu palma deschisă, de parcă aşteptau să prindă ceva. Fotografii Odessei, la fel ca toţi confraţii lor, ţipau, dădeau indicaţii şi declanşau. În imaculata ei rochie, mireasa aştepta cuminte, cîteva zeci de trepte mai sus. Am făcut şi eu o poză, pentru a contabiliza enigmaticul obicei, după care am pornit spre portul propriu-zis. Fotografia o făcusem din lateral (sper că mă pot face înţeles doar prin vorbe), dar, pentru o milisecundă, am trecut chiar prin axul longitudinal-descendent al celebrelor scări. Şi atunci am înţeles de ce, la cîteva zeci de metri, alte şi alte perechi de însurăţei îşi aşteptau rîndul la nemurire.

Maeştrii fotografi ai Odessei exploatau un joc al perspectivei. Degeaba mi se păruse mie că mirii abordează postura unor declamatori, de fapt, mîna dreaptă era întinsă în aşa fel încît să pară că ţine în palmă făptura străvezie a miresei. Situate cu 39 de trepte mai sus (nu m-am putut abţine!), ele aveau să apară ca nişte păpuşi găzduite pasager pe mîna unui bărbăţel ocrotitor şi de cîteva sute de ori mai mare! Mai tîrziu am căutat în centru o vitrină de pozar. Am găsit-o, era plină de astfel de instantanee menite să înfurie orice feministă cumsecade. Nefiind cazul nostru, am plecat mai departe rîzînd.

▲

ÎN LUNG ŞI-N SAT

*Zonele rurale neaoşe nu mai sînt izolate şi străine de implicarea exterioară. Am văzut, în numărul cu satul, că mulţi dintre locuitorii acestora pleacă şi muncesc în străinătate. Pagina de faţă ne semnalează că există şi reversul medaliei: organizaţii internaţionale care vin în satele româneşti încercînd să le ajute să-şi rezolve problemele comunitare şi, de asemenea, că nici iniţiativele naţionale nu lipsesc: o asociaţie care sprijină turismul rural, ajută şi la dezvoltarea economică a comunităţilor şi la schimbarea mentalităţilor. (**I. P.**)*

Povestea ajutorului reciproc

– dialog cu Christopher PITT, director naţional, World Vision –

Organizaţia creştin-umanitară World Vision este un parteneriat internaţional cu o vechime de peste 50 de ani şi o activitate în peste 100 de ţări, în domeniul protecţiei copilului. În principal, programele World Vision ţintesc menţinerea copilului în familie şi comunitate şi acţionează pentru prevenţia abandonului sau instituţionalizarea lui.

World Vision lucrează în România din ianuarie 1990, în parteneriat cu Autoritatea Naţională pentru Protecţia Copilului şi cu toate bisericile şi confesiunile creştine. În afară de capitală s-au deschis birouri World Vision în cinci judeţe ale ţării: Cluj, Iaşi, Constanţa, Vîlcea, Dolj şi s-au dezvoltat programe în peste 100 de comunităţi rurale, cu fonduri anuale de aproape 14 milioane de dolari.

Dr. Christopher Pitt este britanic, absolvent al Universităţii din Leeds – Facultatea de Ştiinţe Politice şi Filosofie, cu un doctorat în domeniul eticii strategiilor de afaceri, obţinut la Universitatea din Cambridge. Din 1989, după retragerea sa, cu grad de colonel, din forţa aeriană britanică, dr. Pitt a avut o carieră de succes în afaceri, în calitate de consultant în dezvoltarea întreprinderilor mici şi mijlocii. Din 1999, lucrează în World Vision şi ocupă funcţia de director regional de dezvoltare a întreprinderilor mici pentru Orientul Mijlociu şi Europa de Est. Pe lîngă funcţia mai sus amintită, din ianuarie 2001, dr. Christopher Pitt este directorul naţional al World Vision România.

Care a fost prima dvs. experienţă rurală românească?

În 1994. Am fost surprins de preponderenţa agriculturii şi a traiului la limita supravieţuirii; mai mult decît m-aş fi aşteptat. O mare diferenţă faţă de Ungaria, de pildă. Ceea ce m-a impresionat cel mai mult, mai tîrziu, la o comunitate rurală românească a fost cînd, în zona Craiovei, oamenii chiar începuseră să trăiască diferit, să facă să funcţioneze comunitatea. Ba, mai mult de atît, vroiau să facă şi alte comunităţi să funcţioneze, aveau sentimentul că ei sînt conducătorii.

Cum privesc ţăranii ajutorul occidental?

Nu ştiu dacă ceea ce le oferim noi este privit nici ca occidental, nici ca ajutor. Practicăm o abordare foarte directă în comunităţi: ne aşteptăm ca şi comunitatea însăşi să-şi aducă, în problema respectivă, contribuţia, în aceeaşi măsură, sau poate chiar mai mult decît noi. Ajutorul este reciproc, este vorba de o interacţiune: oamenii din America ce oferă resurse celor din România ştiu că îi ajută, dar, în acelaşi timp, şi vieţile lor se schimbă.

Încercaţi să le deschideţi ochii asupra unor alte valori?

Nu cred că pot inocula cuiva valori, pentru că există, deja, în România, o serie de valori solide tradiţionale: respectul pentru cei mai în vîrstă, iubire pentru familie. Probabil că aceste valori au supravieţuit mai curînd aici decît în multe locuri din Occident. Ceea ce ne propunem noi este să-i ajutăm pe oameni să trăiască, cu familiile lor, în medii sigure, şi să realizeze ceea ce le-a oferit Dumnezeu.

Responsabilitatea, faţă de ei înşişi, familie, comunitate se înscrie printre aceste valori?

Oamenii sînt responsabili atunci cînd li se oferă responsabilitate. Noi vrem ca ei să accepte provocarea, să spună „nu voi sta aici, voi trece la acţiune şi voi face ceva pentru familia mea, pentru comunitatea mea. Am să mă implic, am să văd dacă şcoala funcţionează, am să mă asigur că avem îngrijire medicală decentă, că avem apă curentă, am să vorbesc cu reprezenatantul puterii locale."

Sistemul responsabilizării şi implicării funcţionează?

În unele locuri da, în altele – nu. Unii oamenii consideră că noi sîntem ca şi Guvernul, le dăm doar diverse lucruri. Alţii, însă, înţeleg că se aşteaptă şi de la ei o angajare: dacă ei nu se angajează să facă anumite lucruri, nici noi nu venim cu partea noastră. Aşa că-şi dau seama că e vorba de propriul lor interes.

Vă propuneţi să schimbaţi mentalitatea oamenilor cu care veniţi în contact?

Sînt sceptic în această privinţă. Ştiu cît de greu îmi este să-mi schimb propria mea mentalitate. Materialismul le va schimba, acum, mentalităţile. Dar nu toate schimbările sînt rele; poate că vechile mentalităţi nu mai sînt adecvate. Treaba noastră nu este să schimbăm modul de gîndire al oamenilor, ci să-i facem să realizeze de ce oportunităţi beneficiază, şi să-i învăţăm să aleagă. Dacă aleg greşit, e dreptul lor.

Care sînt cele mai frecvente probleme cu care v-aţi confruntat?

Frica. Oamenii sînt speriaţi de problemele lor. Dacă recunosc că am o problemă, trebuie, implicit, să şi întreprind ceva pentru rezolvarea ei. Dacă pretind că problema nu există, atunci nu trebuie să mă confrunt cu ea. Există frica de a recunoaşte exact ceea ce înseamnă acea problemă pentru ei. Se tem că, dacă vor spune altcuiva, lucrurile se pot înrăutăţi. Lipsa de încredere este o altă problemă. De ce să avem încredere în ei? Sînt destui care ne-au promis şi înainte şi nu s-au ţinut de cuvînt. Problema este cum să stabileşti o relaţie care să-ţi permită să faci ceva.

Aţi avut succes în proiectele dvs. rurale?

Am avut succes în schimbările survenite în atitudinea oamenilor. Oamenii au învăţat cum să-şi comunice deschis insuccesele, chiar dacă cred că nouă nu ne place să auzim acest lucru. De multe ori, spuneau ceea ce considerau că ne place nouă să auzim. Exista o atitudine servilă, aproape feudală, faţă de noi, priviţi ca seniori. Progresul constă în asumarea problemelor cu care se confruntă: odată asumate, pot trece la rezolvarea lor. Abia atunci ne pot cere nouă ajutorul. Uitaţi, am început să ne ocupăm de problema asta, şi am vrea ca voi să ne ajutaţi cu acest lucru.

Partenerii români din comunităţile rurale îşi îndeplinesc obligaţiile presupuse de proiectele comune?

Dacă ei nu îşi îndeplinesc partea lor de obligaţii, nici noi nu o mai facem pe a noastră. Pînă la urmă, sătenii înţeleg că este vorba de o relaţie de durată: avem programe pe 15-20 de ani, care-şi propun să-i facă pe oameni capabili să ia în stăpînire propriile lor vieţi şi pe cele ale comunităţilor lor. Sperăm ca, în timp, românii mai bogaţi să înceapă să-i ajute pe cei mai săraci; şi românii săraci, deveniţi bogaţi, să-i ajute pe oamenii din alte zone ale lumii. Sper că World Vision va înceta să mai fie o organizaţie strict de ajutorare şi dezvoltare şi să devină o instituţie care să strîngă fonduri, pentru îngrădirea sărăciei pe plan global. Sper ca, în viitor, românii să fie la fel de dornici de a-i ajuta pe alţii ca şi americanii, italienii, spaniolii, canadienii...

▲

Turismul rural

– o reţea tot mai cuprinzătoare –

Se vorbeşte, în diverse contexte novatoare într-ale industriei turismului, despre agroturism. De fapt, aflăm, de la doamna **Marilena Stoian**, preşedintă ANTREC (Asociaţia Naţională de Turism Rural, Ecologic şi Cultural), că agroturismul este numai o parte a turismului rural, care presupune implicarea agricultorilor, capabili să ofere turiştilor produse alimentare din gospodăria proprie. Turismul rural, mai cuprinzător, presupune cazare la locuitorii din sate, mese tradiţionale, dar şi agrement, petrecerea timpului liber în natură, descoperirea tradiţiilor uitate. Acest tip de turism este cel ce s-a dezvoltat în România postrevoluţionară: sînt tot mai mult turişti, români şi străini, din categoria cu venituri medii dar şi peste medii, care preferă „un colţişor de natură" cu adaos de tradiţie prea formalului complex hotelier clasic. ANTREC – ul chiar cu asta se ocupă: promovează, la nivel naţional şi internaţional, turismul de acest tip. Îi ajută pe proprietarii de pensiuni să-şi organizeze casele pentru a intra în circuitul turistic, să-şi alcătuiască dosarele de omologare, apoi să-şi întocmească şi să-şi promoveze oferta: apar în Catalogul naţional al pensiunilor, pe site-ul ANTREC, la tîrguri, expoziţii din ţară şi străinătate.

De fapt, acestea au fost primele două activităţi cu care doamna Stoian şi-a început afacerea: dezvoltarea bazei materiale, adică găsirea oamenilor dornici şi capabili să închirieze, şi promovarea ofertei lor. Totul a început în '92, cînd Marilena Stoian a luat o căsuţă, în Bran, pentru familie. Tot le veneau prieteni din Bucureşti care nu mai încăpeau. Ca atare, a apelat la vecini. Zona Bran- Moeciu nu fusese cooperativizată, avea mult potenţial, case mari, cu condiţii – apă curentă, chiar telefon. Ajutată de mama ei şi de primarul din Moeciu, preşedinta ANTREC a lipit anunţuri, în special destinate studenţilor. Mass-media de atunci le-au promovat iniţiativa, şi aşa s-a făcut că au venit la ei şi oameni din alte zone: Harghita, Bucovina, Apuseni. Pe de o parte, au vorbit cu oamenii care aveau case frumoase şi camere disponibile, pe de alta, s-au ocupat de formulele de aducere a turiştilor.

A apărut întîi societatea Bran Imex, apoi Agenţia de Turism rural. I-a ajutat şi Ministerul Turismului, conştient de avantajele acestei iniţiative particulare: punerea în valoare a tradiţiilor, crearea de locuri de muncă, imaginea favorabilă a României. După două burse de turism în străinătate, Marilena a înţeles necesitatea înfiinţării unei asociaţii: astfel s-a creat, în '94 , ANTREC-ul. Dacă părţile cu „rural" şi „cultural" din denumirea sa sînt evidente, cea cu „ecologic" se referă la necesitatea protecţiei naturii, atît din perspectiva proprietarilor, cît şi a turiştilor.

Contactaţi, tot mai mult de proprietari, ANTREC s-a extins în toată ţara, ajungînd la o reţea de pensiuni în 900 de sate, cu filiale în 30 de judeţe. S-au organizat seminarii, participări la tîrguri de turism, de agricultură, la expoziţii de artizanat şi pentru copii. Din vorbă-n vorbă, spune doamna Stoian, le-a ieşit, totul pornind de la o investiţie iniţială minimă.

Mai rămînea partea de educare a proprietarilor, care să înţeleagă nevoile turiştilor. Camerele pe care aceştia le ofereau nu erau întotdeauna mobilate atractiv, aveau Răpirea din Serai pe pereţi şi vitrina cu bibelouri la loc de cinste. ANTREC a încercat să-i înveţe că, în vacanţă, un turist vrea să se simtă relaxat, nu să se teamă mereu că sparge ceva, sau că dă ochii cu nu ştiu care strămoş straniu al gazdei. Li s-a spus că în camere trebuie să se pună în evidenţă specificul local: că pot fi folosite cuverturi miţoase, ceramici, sculpturi în lemn etc. De asemenea, spaţiul e bine să fie mai impersonal, şi mai generos: în dulapurile bucşite ale gazdei, turistul nu prea apuca să-şi pună şi lucrurile lui. De asemenea, s-au dus oarece lupte şi pe tărîmul gastronomic: gazdele aveau ideea fixă că oaspeţii aşteaptă de la ei, neapărat, salam de Sibiu la micul dejun şi sarmale la prînz. Încet-încet, au învăţat să-şi valorifice produsele din propria gospodărie, pe care, de fapt, vizitatorii le aşteptau: lapte, ouă, caş etc. În privinţa grupurilor sanitare, mulţi au înţeles necesitatea lor şi a apei curente în casă; s-a ajuns, acum, chiar în extrema cealaltă: camera şi baia. Tot treptat au priceput gospodarii rolul nu neapărat utilitar al curţii, ci decorativ: oaspeţii doreau măcar o bancă la soare, de pe care să se bucure de frumuseţile naturii. Precum şi rostul florilor, pe lîngă cel al nelipsitelor zarzavaturi.

Pentru toate acestea s-au organizat cursuri, de la legislaţia în domeniu pînă la cele mai mărunte amănunte gospodăreşti. Mulţi dintre proprietari au învăţat, s-au perfecţionat; există acum pensiuni care reuşesc să îmbine tradiţia cu tot confortul necesar: *Casa tohăneană*, de exemplu, are masaj, saună, dar şi cuptor tradiţional. Pot fi practicate şi sporturi extreme precum coborîrea cu barca pneumatică pe Bistriţa. În alte părţi se practică turismul ecvestru, dar şi pictura pe sticlă, încondeiatul ouălor.

Majoritatea amatorilor de turism rural sînt români, intelectuali, cu profesiuni liberale, familii cu copii, tineri: aceştia reprezintă cam 70-80% din totalul turiştilor. O altă categorie de interesaţi o reprezintă străinii, în primul rînd „expatriaţii", diplomaţi, reprezentanţi ai marilor companii – din Franţa, Germania, Austria, Israel, şi mai nou din ţările nordice. Zonele cele mai dezvoltate sînt cele montane şi subcarpatice: Bran, Moeciu, Şirnea, Fundata; apoi Sibiu, Bucovina, Maramureş, mai nou Oltenia de sub munte şi Vrancea. Exigenţele turiştilor cresc, iar proprietarii învaţă tot mai multe lucruri. ANTREC se gîndeşte chiar să introducă „eticheta ecologică" pentru pensiunile care vor îndeplini anumite criterii ecologice, în acord cu legislaţia europeană. Dacă şi legislaţia neaoşă i-ar ajuta mai mult pe proprietarii de pensiuni (prin scutirea de impozite sau acordarea de credite), lucrurile ar putea evolua şi mai rapid.

▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

antinostalgia

Spiritul de turbă

„Către Comisariatul poporului pentru învăţămînt
Lui Anatolii Vasilievici Lunacearski
În copie: Direcţiei generale a exploatării turbei

Pentru a spori producţia de turbă, trebuie organizată pe scară largă propaganda – foi volante, broşuri, expoziţii mobile, filme, editarea de manuale; studiul extracţiei turbei trebuie introdus ca obiect obligatoriu în şcoli şi în instituţiile de învăţămînt tehnic superior; trebuie întocmite manuale; în fiecare an se va trimite un grup de oameni în străinătate.

În mod concret este necesar ca: 1) Editura de stat să fie însărcinată să tipărească pînă la 15 aprilie, în 100.000 de exemplare, broşura de 1,5 coli intitulată «Turba», pe care Direcţia generală a exploatării turbei a predat-o la 8 februarie a.c. tov. Mordvinkin la Secţia de agitaţie, şi să primească de la această Direcţie generală spre tipărire alte trei broşuri şi foi volante, spre a le scoate pînă la 1 mai; Direcţiei generale a exploatării turbei trebuie să i se dea spre difuzare 15.000 de broşuri. 2) Secţia cinematografie să scoată în cursul lunii mai – sub îndrumarea Direcţiei generale a exploatării turbei – 12 pelicule consacrate extracţiei turbei (pentru Rusia, Ucraina, Ural, Bielorusia şi Siberia). 3) Direcţia generală a învăţămîntului profesional să fie însărcinată ca, împreună cu Direcţia generală a exploatării turbei, să elaboreze pînă la 1 iunie un proiect pentru introducerea în şcoli şi în instituţiile de învăţămînt superior a unui curs obligatoriu despre extracţia turbei.

Vă rog să-mi trimiteţi copii după dispoziţiile date de dv. şi răspunsurile respectivelor instituţii şi persoane, cu indicarea termenului.

Preşedintele Consiliului Comisarilor Poporului
V. Ulianov (Lenin)
9 aprilie 1921"

(*Lenin despre cultură şi artă*, Editura de Stat pentru Literatură Politică, 1957)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Cănuţă, om sucit

Mai abitir decît destinul ciobanului din „Miorița" ne urmăreşte destinul lui Cănuţă om sucit, fiindcă – vrem, nu vrem – trăim sub zodia lui Caragiale. Nu avem vocaţie tragică, mai curînd tragicomică, iar personajului exponenţial nu-i stau la nuntă de veghe stele făclii, întrucît totul pentru el e anapoda, chiar şi cerul îi este de-a-ndoaselea. Personajele istorice de faimă nu sînt Ştefan cel Mare (...şi Sfînt), care a învins inamici şi a înălţat biserici, ci Dracula, „bampirul", căruia i se dedică romane, filme şi landuri, nu regele Ferdinand, sub domnia căruia s-a realizat unirea, ci mareşalul Antonescu, învinsul de la Cotul Donului şi aliatul lui Hitler, patronul mai multor statui şi străzi decît sobrul monarh. În istorie am avut parte mai mult de alunecări de teren, nisipuri mişcătoare şi vulcani noroioşi decît de pămînt ferm.

Îmi aduc aminte cît am luptat pentru desfiinţarea vizei Schengen, iar acum se vorbeşte pe ici, pe colo despre reintroducerea vizei discriminatorii, pentru că, deşi lipsiţi de rele intenţii şi rele voinţe, am oferit Apusului nu atît genii, ca pe vremuri, cît imigranţi ilegali, pungaşi, escroci şi cerşetori. Ne batem sincer pentru intrarea în NATO şi în Uniunea Europeană, fiindcă acolo socotim că ne este locul, dar cine ştie ce beţe-n roate ne vom băga, în ciuda bunelor intenţii şi bunelor voinţe, pentru ca organismele cu pricina să ezite sau, Doamne fereşte, să regrete. Sîntem singurii care am semnat pentru imunitatea militarilor americani în faţa Tribunalului Internaţional, fără să aşteptăm să se pronunţe Uniunea Europeană spre care aspirăm. Corupţia, fenomenul pentru care ni se arată mereu obrazul cu degetul, iar noi nu ştim cum să-l stopăm sau măcar să-l domolim. Postul de televiziune Antena 1 înscenează un control cu legitimaţii false, iar unii patroni, simţindu-se cu musca pe conştiinţă, se grăbesc să bage mîna în buzunar pentru a nu rata o sfîntă şpagă. Patronii sînt dispuşi să corupă pentru că ei ştiu că funcţionarii publici sînt coruptibili. Sîntem atît de suciţi, încît riscăm să rămînem aşa.

▲

MUNCA DĂUNEAZĂ APOCALIPSEI, NOI SÎNTEM ROMÂNI CARE NE-AM SĂTURAT DE ANALOGIA ÎNTRE BILINGV ŞI VIEZURE, IAR CACOFONIA DRAGĂ MULTORA DINTRE NOI ESTE UN FAULT RETORIC

● *Adevărul* (7 sept. 2002) titrează: „Cercetătorii britanici au ajuns la vorba românului – munca dăunează sănătăţii". E veche. Mai nou, românul promovează o altă idee. Că şi viaţa... (**R. C.**)

● O premoniţiune care a scăpat amatorilor de dezastre planificate de la noi: în Franţa, la Nantes, şase membri ai sectei Néo-Phare aşteaptă, închişi într-un pavilion, Apocalipsa care va avea loc fix pe 24 octombrie. De fapt, trebuia să fie în februarie 2002, dar pentru că n-a fost, s-a amînat. Liderul sectei, specialist în numerologie şi pasionat cinefil, caută semne în filmele difuzate la televiziune. Oricum, un mesaj mai pe înţeles decît cele difuzate de centrele de seismologie. (**M. B.**)

● Prin metroul din Roma se perindă, la fel ca în Bucureşti, diverşi cîntăreţi şi instrumentişti. În repertoriul unuia dintre ei era inclusă (la sfîrşit) melodia „Noi sîntem români". Alţii, după ce, în urma prestaţiei, nu primiseră nimic, comentau: „Hai, bă, că janghinoşii ăştia nu scot un ban". Sau: „vagon de panarame". Se pare că se încheagă o nouă breaslă a lăutarilor romanes din România la Roma. (**A. M.**)

● Recent am dat pe stradă de următorul anunţ: *SUNTEŢI SINGURI ÎN UNIVERS ŞI VĂ TRAGEŢI DIN MAIMUŢE? / V-aţi săturat de „adevărurile" „ştiinţei", „religiei", „psihologiei", „filozofiei"? / V-aţi săturat de secte „transcedentale", „paranormale", „spirituale"? / V-aţi săturat de banane? Suntem AICI!* Textul este semnat de „Confederaţia Intergalactică". Uneori, chiar am senzaţia că trăiesc printre marţieni! (**M. M.**)

● Abia recent am deschis ochii asupra celei mai inadecvate reclame poetice: cea care face analogia între un tampon cu aripioare şi un porumbel, evident, înaripat. (**I. P.**)

● Nu doar Internet Cafe-urile au împînzit Veneţia, ci şi mitologia aferentă: într-o piaţetă, în continuarea unui „sotoportego", am întîlnit restaurantul cu numele bilingv „L'uomo nella rete / The Man in the Net". Pentru mai multe informaţii, probabil că trebuie să daţi un „search" pe Google... (**a. l. ş.**)

● Un cercetător kirghiz a descoperit că Adam şi Eva vorbeau limba kirghiză. Păi, auzisem că limba dacilor e cea mai veche... Kirghizii ăştia, chiar au tupeu, barza, viezurele şi mînzul mamei lor! (**C. G.**)

● Am crezut pînă vara aceasta că poţi scăpa de cacofonia „muzicală" din centrul Mamaiei refugiindu-te comod spre nord, în zona Savoy-Ambasador-Lido. Scutită de urlete maneliste, latino, populare – simultan, desigur – în liniştea oazei pomenite, am văzut marţea trecută, pe la prînz, un porc mistreţ alergînd bezmetic dinspre plajă, pe lîngă piscina Savoy, făcînd o escală la Lido şi intrînd cu rîtul în biroul contabilei de la Ambasador. Cacofonia de pe întreg litoralul te poate cel mult tîmpi, liniştea nefirească te mai şi omoară... (**S. S.**)

Cu ochii-n 3,14

● Postul Acasă, pe lîngă componenta siropoasă a telenovelelor, şi-a dezvoltat, recent, şi o latură nostalgică, benefică: a început să reia seriale dragi multora dintre noi. A fost *Ally McBeal* şi urmează *Maddy şi David*. (**I. P.**)

● Finala campionatului mondial la baschet a fost de coşmar. Duminică noaptea, amicii mei baschetbalişti s-au simţit răzbunaţi. Pe scurt: cu cinci minute înainte de final, Argentina conduce cu 9 puncte. Iugoslavia revine printr-o serie de puncte ale unui singur jucător: Bodiroga, un sîrb cu faţă de adolescent-tocilar american. Mai sînt cinci secunde şi este egal. Legenda vie a sîrbilor, Vlade Divaci, care este implorat de suporteri să candideze la preşedinţia ţării, obţine un fault nemeritat. Are două aruncări. Le ratează incredibil pe amîndouă. Argentinienii iau mingea, mai sînt două secunde, şi ratează de puţin. Se intră în prelungiri. Argentinienii plîng, veniseră la campionat de umplutură. Cît plîng ei, se scrie istorie, sîrbii cîştigă. Ca unul care a umflat (la fotbal) cîteva glezne (ale altora), mă enervează baschetul. Cum îl atingi pe unul, cum strigă „fault". Mă cert şi cu cei care cred că fotbalul e pentru mase şi bădărani şi mă mir cum naiba de a ajuns baschetul în România sport nobil. Dar trebuie să recunosc: au şi ei momentele lor. A fost aproape la fel de bine ca în finala Bayern-Manchester. Aproape. (**C. G.**)

● Într-un *vaporetto* veneţian, acest afiş-precizare: „Sticla de Murano este făcută la Murano." Nu este pleonasm, este retorică. (**a. l. ş.**)

NU E DE MIRARE CĂ VORBELE MANUALE TREBUIE SĂ FACĂ TOTUL ÎN CASA EDUCAŢIEI

● În rubrica lor „Radar TV", cei de la *Naţional* scriu, în numărul lor din 28 august, despre emisiunea „Da' cu calu' ce-aţi avut?" de la OTV (o emisiune care o copiază pe cea făcută de Viorel Gaiţă acum cîţiva ani şi în care se pun întrebări-capcană oamenilor de pe stradă). Semnatara articolului din *Naţional*, Dara Mihaela Codescu, se arată revoltată de incultura semenilor noştri, incultură ce reiese din răspunsurile primite la întrebarea „Aţi ascultat muzica lui Adi de la Vîlcea, Radu de la Afumaţi şi Barbu Ştefănescu-

© P. Piscoi

Delavrancea?". Jurnalista de la *Naţional* comentează, cu responsabilitate pentru soarta tinerei generaţii: „Dacă, pentru nişte precupeţe din piaţă, nu e de mirare să nu fi auzit de cei doi scriitori, acest lucru este alarmant pentru adolescenţii proaspăt şcoliţi." Nu sînt adolescent proaspăt şcolit, dar mărturisesc că faptul că nu ştiu care-i al doilea scriitor mă cam alarmează... Aş opta pentru Adi de la Vîlcea, dar nu sînt sigur. Putem întreba publicul? (**C. P.-B.**)

● Pe strada Ankara, trei-patru indivizi prosperi (li se vede prosperitatea în kilogramele de burţi pe care le poartă cu ei) stau adunaţi în jurul unui jeep. Un altul e aşezat la volan şi tocmai pune o casetă la casetofonul maşinii. Se aude vocea lui Bob Dylan cîntînd *Mr. Tambourine Man*. Pe cînd mă îndepărtez, îmi ajung la ureche vorbele melomanului rutier: „Asta-i bună la fermă." (**D. S.**)

● Cînd depui o sumă oarecare la CEC trebuie să completezi rubrica „proveniența banilor". Reporterii de la Antena 1 au încercat un experiment. Au scris acolo „trafic de droguri" şi „prostituţie". Funcţionarele nu au avut nimic de comentat. Or fi mai libertine din fire. A treia funcţionară s-a sesizat că scria „spălare manuală de bani". Asta da infracţiune, să le fie ruşine. (**C. G.**)

● Doamna Ludmila Putina declară că soţul ei, preşedintele Rusiei, respectă în viaţa familială două principii: „Femeia trebuie să facă totul în casă" şi „soţia nu trebuie lăudată pentru a nu deveni răsfăţată". Milioane de bărbaţi – de stînga sau de dreapta, globalişti sau antiglobalişti bătrîni şi recenţi – pot exclama, tunînd ca o *Internaţională*: „E de-al nostru!" (**R. C.**)

● O ştire din *Adevărul* de luni, 9 septembrie: „Profesorii care au funcţia de inspector şcolar general, inspector şcolar general adjunct şi director al casei corpului didactic vor fi obligaţi să depună jurămînt de credinţă în faţa ministrului Educaţiei, potrivit art. 210 din noua Lege a învăţămîntului preuniversitar, care va fi dezbătută în Parlament. La rîndul lor, profesorii titulari vor depune jurămînt de credinţă în faţa directorului şcolii, iar directorii şi inspectorii şcolari de specialitate trebuie să depună jurămînt de credinţă inspectorului şcolar general." Dacă şi elevii vor fi puşi să jure că nu vor copia la examene, problemele învăţămîntului românesc vor fi, în sfîrşit, rezolvate... (**M. V.**)

Claude KARNOOUH

De la Nistru la Nistru

Călătorie în Transnistria

Luni, 22 iulie 2002

Părăsesc Parisul şi plec la Chişinău, la Universitatea de vară de la Vadu lui Vodă, organizată de Fundaţia Soros-Moldova, în cadrul programului Est-Est. Avionul, un Yak 40, decolează cu trei ore întîrziere. Aflu, întîmplător, că a fost nevoie să fie schimbat uleiul unuia dintre cele trei reactoare! Uşoară spaimă, repede calmată de un tehnician de întreţinere de la Air France, care mă asigură că un asemenea incident e banal şi fără urmări. Mă rog, dacă spune el! Într-adevăr, după trei ore aterizăm la aeroportul din Chişinău, micuţ şi curăţel; controlul e suspicios, dar politicos. Sînt aşteptat cu răbdare şi ajung, nu departe de satul Vadu lui Vodă, la 30 de kilometri de capitală, într-o zonă împădurită, unde sînt răsfirate casele de odihnă ale instituţiilor de stat, foarte aproape de o mare curbură a Nistrului, amenajată cu nisip, străjuită de tarabe şi de baruri disco, unul mai zgomotos decît altul, o piaţă agricolă *(sic!)* cu ţărani, aşezaţi ici, colo vînzînd legume, fructe, nuci verzi fără coajă, peşte de apă dulce, uneori afumat, şi imenşi raci fierţi. Universitatea noastră se desfăşoară la reşedinţa de vară a Academiei: case mari, dispersate într-un parc, fiecare cu două apartamente, confortabile şi curate.

De la primul contact între studenţii de origine română sau vorbind româneşte, din ţările vecine cu Moldova, atmosfera este îmbibată de cordialitate, chiar de prietenie şi aceasta va fi tonalitatea dominantă a întregului sejur; români din Moldova, Ungaria, Ucraina; ţigani din România, mai precis de la Iaşi; unguri din Transilvania şi din Ungaria, studenţi la facultatea de română de la Cluj; ucraineni, polonezi, ruşi, găgăuzi din Moldova s-au mirat descoperindu-se unii pe alţii, s-au cunoscut, s-au susţinut, au vorbit, au dezbătut, uneori cu pasiune, şi seara au dansat împreună. O zi era dedicată cursurilor şi seminarelor, dezbaterilor şi întîlnirilor cu diverşi responsabili (ONG, partide politice), o zi – excursii de studiu. Eram tot timpul ocupaţi, uneori prea ocupaţi ca să ne mai putem păstra luciditatea şi să avem timp să digerăm informaţiile primite şi oferite de fiecare dintre noi.

Miercuri, 24 iulie 2002

La 8 dimineaţa ne urcăm într-un autobuz. În timp ce parcurgem primii kilometri, o fată de la organizare ne recită punctele pregătirii psihologico-politice! „Atenţie, ne avertizează ea, nu puneţi întrebări provocatoare autorităţilor care ne vor primi. Nu vă îndepărtaţi de grup în timpul opririlor sau în timp ce se ia masa, fiţi calmi, nu faceţi scandal pe stradă. Am obţinut foarte greu autorizaţia de a merge acolo. Am modificat de cîteva ori programul, am renunţat la vizite mult mai interesante, cum e cea a unui sat mixt, locuit de români şi de ruşi. Vom face o vizită la Bender, în centrul istoric, apoi un prînz de lucru la Tiraspol cu reprezentanţii oficiali ai ministerului Educaţiei naţionale, apoi o să vizităm mănăstirea Chiteani". Cam atît...

Drumul, o panglică de beton care ne duce spre Sud-Est, pare a fi o şosea strategică, pe creasta unui platou vălurit, dominînd un şir de văi domoale cu sate răsfirate printre păşunile înverzite sau cîmpurile de culoarea galbenă a cerealelor coapte. Un drum straniu, străjuit de nuci (aşa sînt toate drumurile din ţară), pustiu, aproape fără nici un automobil, fără nici o căruţă, dar cu multe controale poliţieneşti. Şi pe alocuri, posturi de pază ruseşti sau ucrainene, ale trupelor de menţinere a păcii, instalate după armistiţiul din 1993.

După 30 de kilometri intrăm într-un tîrg mare. Nu sînt trotuare, dar marginile sînt relativ curate, nu sînt gunoaie, nu sînt sticle şi cutii goale de conserve, pungi de plastic luate de vînt. În schimb, mult praf, un praf roşietic sau brun, atît de uşor încît în zilele de secetă cea mai uşoară adiere îl împrăştie şi cînd plouă devine un noroi lipicios. Trecătorii sînt puţini, cîţiva copii bat mingea, unii sînt cocoţaţi pe pedalele unor biciclete vechi, prea mari pentru ei, ceva mai departe doi-trei se scaldă într-o baltă, cu gîşte şi raţe. Casele sînt mici, joase, cu grădini bogate. Puţine magazine, puţine firme, o singură casă nouă, mare, distonează în peisaj. Sărăcia este omniprezentă. Brusc, în cîmp, autobuzul frînează, am ajuns la frontieră, barăci de metal în mijlocul unui nicăieri, la postul de control veghează soldaţi cu caschete mari, ruseşti. Oprim, fata de la organizare are lista oficială unde sînt trecuţi toţi cei prezenţi, adună paşapoartele străinilor (inclusiv ale românilor din România) şi le arată funcţionarilor bănuitori de la uşa autobuzului. Avem nevoie de viză ca să intrăm în Transnistria. Aşteptare destinsă, studenţii sînt amuzaţi de proceduri, fata îi roagă să tacă. Se simte că-i e frică, e tensionată, ca şi cum ni s-ar putea refuza intrarea. Uf, ni se dă drumul, direcţia Bender, la cîţiva kilometri.

Ajungem la Bender, singurul oraş din Transnistria pe malul drept al Nistrului. Un mic oraş industrial, în centrul istoric casele au etaj, construite la sfîrşitul secolului XIX sau începutul secolului XX. Oraşul e curat, nu prea e circulaţie, deşi dimineaţa e pe sfîrşite, pe stradă nu prea sînt oameni. Oprim, ne este prezentat ghidul, un bărbat de vreo 40 de ani, cu o expresie amabilă şi cu un surîs simpatic şi ospitalier, e istoric şi redactorul-şef al singurului ziar de opoziţie din Transnistria. Vorbeşte ruseşte, dar înţelege româneşte. Apare încă un bărbat, ne va însoţi şi el, ca să ne protejeze *(sic!)*. Spre necazul fetei de la organizare, un student întreabă, nu fără umor: „De cine şi de ce să ne protejeze?"

Evident – cu o faţă inexpresivă, cu o cămaşă şi cu pantaloni negri, cu o servietă în mînă – a fost trimis de poliţie ca să vegheze să nu ne îndepărtăm de la programul alcătuit şi aprobat. Am intrat pe un teritoriu unde domneşte un sovietism demodat, ieşit din actualitate încă în URSS, pe vremea perestroikăi lui Gorbaciov. Aici nu există perestroika. Un fel de ruină a unei arheologii politice, pentru cei mai tineri este o relicvă antică. În afară de resturile fortăreţei construite de Ştefan cel Mare nu e nimic de văzut la Bender. Totuşi, trebuie să ne oprim la monumentul pentru cei căzuţi, un tanc T34 tronînd pe un soclu. Studenţii îl fotografiază, pe urmă se plictisesc. O plimbare rapidă pînă la malul Nistrului, larg în acest loc, o ambarcaţiune îl urcă împotriva curentului; nu departe, un monument modest, steaua lui David săpată într-o dală grea de granit, cenuşiu închis, înălţată spre cer, amintind de faptele naziste, dar cred că pe aici a acţionat armata română. Scris în rusă, evenimentul este amintit pe fondul unui sfeşnic cu şapte braţe. Plecăm spre Tiraspol, la vreo zece kilometri pe malul stîng al Nistrului. Capitala Transnistriei e la fel ca Bender, un mic centru istoric, un oraş industrial mai măricel şi multe blocuri de tip HLM. Totul e curat, dar prost întreţinut; se observă, ca peste tot în fostul bloc comunist, incapacitatea de a menţine funcţionarea spaţiului public: lipsa fondurilor combinată cu nepriceperea. La intrarea în oraş, în faţa clădirii guvernului, o enormă statuie a lui Lenin pe un soclu gigantic, cu paltonul aruncat pe umeri, o pulpană fluturînd în vînt, pare că are aripi care îl vor duce la cer, într-un fel de apoteoză a înălţării. Ceva mai departe, în spate, la cîteva sute de metri, turlele aurite ale unei biserici ortodoxe strălucesc în soare. Alăturarea mă face din nou să evoc simultaneităţile postmoderne, atît de bine cunoscute în Occident, doar că aici lipseşte exact caracterul *post*. Mergem pe strada principală, puţine magazine, puţine chioşcuri şi, iarăşi, puţină lume. Autobuzul nostru se opreşte în faţa unui restaurant construit conform modelului standard din anii '70, la fel de sinistru ca şi cele văzute în România, la începutul anilor '80. Sîntem instalaţi într-o sală foarte mare ocupînd tot etajul, mesele sînt aşezate în formă de U ca şi cum ar urma o întîlnire politică între două delegaţii oficiale.

După saluturile de rigoare, urmează discursurile insipide ale gazdelor oficiale: ne informează că, aici, în Transnistria, toate problemele dintre minorităţi sînt perfect reglate şi că în ţară domneşte armonia absolută. Totul enunţat într-o manieră perfect automată care nu l-ar putea convinge nici pe cel mai entuziast partizan al republicii secesioniste. În fundul sălii, în penumbră, îngerul nostru păzitor, imobil, ne observă cu o privire verde-albăstruie. Totuşi, deoarece trebuie păstrată aparenţa democraţiei, studenţii sînt solicitaţi să pună întrebări. În acest moment, mecanismul se strică, gesturile şi cuvintele gazdelor sînt cele ale unor oameni nervoşi, trădînd o mînie prost supravegheată. Întrebarea se referea la statutul limbii române în sistemul educaţional din Transnistria, unde ea este în continuare predată în alfabet cirilic şi e considerată o limbă străină, la fel ca engleza sau germana. În acest scurt schimb de replici, se poate ghici cum puternica minoritate rusă din Transnistria, oameni veniţi din fosta Uniune Sovietică de dragul salariilor bune de aici, nu poate accepta independenţa Basarabiei şi, în consecinţă, nici faptul că româna a dobîndit statutul de limbă de stat.

„Limbă de stat", formularea este interesantă în ambiguitatea ei, dar autorităţile de la Chişinău de dinaintea lui Voronin, actualul preşedinte al republicii, au adoptat-o pentru că permitea limbii ruse să-şi păstreze, pe malul drept al Nistrului, statutul semi-oficial. De fapt, în experienţa cotidiană a vieţii sociale, economice şi politice din Republica Moldova, rusa joacă încă un rol foarte important. E suficientă o plimbare pe străzile din centrul Chişinăului ca să observi că jumătate din ziarele şi revistele vîndute, ca şi majoritatea cărţilor noi, sînt în limba rusă. Chiar dacă româna, devenită limbă de stat, are preponderenţa administrativă, cu excepţia regiunii autonome găgăuze, în Republica Molodva nu există un statut clar pentru limba rusă. Ceea ce explică şi tentativa loviturii de forţă, deocamdată eşuată, a preşedintelui Voronin, pentru a impune în toate şcolile învăţarea obligatorie a limbii ruse. La Tiraspol se poate constata că intensitatea conflictului lingvistic traduce, de fapt, un conflict mai curînd politic decît cultural. Acest conflict este stupid şi absurd pentru că studenţii moldoveni nu nutresc sentimente negative faţă de limba rusă: paradoxal, mari segmente ale culturii postmoderne, muzica pop-rock, literatura pop-rock, dar şi cultura savantă, traduceri din operele fundamentale, le vin de la Moscova.

Fără spirit partizan, se vede limpede că Transnistria e un fel de stat fantomă cu vreo 500.000 de locuitori, cu atît mai fantomatic cu cît guvernul rus nu-i mai finanţează bugetul, redus, într-un singur an, de la 150 de milioane de dolari la 48 de milioane de dolari, mărunţiş, în comparaţie cu cifra de 100 miliarde de la falimentul WorldCom. De aceea noile propuneri ale OSCE de transformare a Moldovei şi a Transnistriei într-un stat federal au fost primite foarte favorabil de către autorităţile americane şi de cele ruseşti.

După ce s-a terminat prînzul, bun, în cele cîteva minute de libertate acordate ne-am repezit spre piaţa centrală. Aici, în faţa primăriei din Tiraspol, sub drapelul fostei Moldove sovietice, tronează un bust gigantic al lui Lenin: marmură de un roşu întunecat, faţa încremenită în expresia canonică, ştiută de toţi. Rîzînd, studenţii se fotografiază în grup unii pe alţii.

Plecăm din nou, spre mănăstirea Chiteani; în mijlocul unui sat sărac, copiii în picioarele goale se joacă în praf, adulţii, îmbrăcaţi mizerabil, vin de la cîmp. Clădirile sînt din secolul XIX şi de la acest sfîrşit de secol XX, neinteresante, cîteva icoane de calitate, în rest – copii moderne, chiar şi reproduceri pe hîrtie, lipite pe o bucată de placaj. Slujba se ţine în ruseşte şi în româneşte, dar în stilul vechii biserici ruse. Mă plimb prin clădirea principală, aproape pustie, o femeie de vreo 50 de ani se închină pînă la pămînt, îşi face cruce şi sărută icoana. Fac paşi tăcuţi, sînt singur, privesc frescele cu mîinile încrucişate la spate, cînd femeia mi se adresează în ruseşte, nu înţeleg nimic, dar percep o anume agresivitate a tonului. Vine un student moldovean şi îl rog să-mi traducă: „Spune că trebuie să sărutaţi icoana, să va faceţi cruce de trei ori şi să vă aplecaţi la pămînt", „Spune-i că nu pot, nu sînt ortodox". Ea zice ceva. „Mă rog. Înţelege." E pentru prima oară că mi se face o asemenea observaţie într-o biserică ortodoxă. Niciodată, în România, unde am vizitat zeci de mănăstiri, în toate regiunile, un credincios nu mi-a reproşat că nu mă închin în faţa imaginilor sfinte, că nu le sărut, că nu-mi fac cruce. E aici semnul unei versiuni mai rigide a credinţei, absentă – cred – din ortodoxia românească.

O oră de calm la umbra răcoroasă, într-o grădină luxuriantă cu verdeaţă, fructe pe crengile copacilor, timpul măsurat de armonia clopotelor, grave, acute, mai piţigăiate şi mai surde, cîntecul călugărilor care psalmodiază toată ziua laude Domnului.

Am mai fi rămas, dar trebuie neapărat să plecăm, dacă nu ajungem pînă în cinci la frontieră vom fi obligaţi să plătim sume suplimentare din cauza prelungirii vizitei noastre în Transnistria. Aici, viza se plăteşte o dată la şase ore! Sîntem obosiţi şi la întoarcere mulţi adorm legănaţi de oscilaţiile domoale ale autocarului. ▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Matei MARTIN ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 497
20-26 septembrie 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

GRATUIT

Om bogat, om bogat

„La cel bogat și dracul merge cu colaci.“

GRIGORE G. TOCILESCU, CHRISTEA N. ȚAPU – „MATERIALURI FOLCLORISTICE“

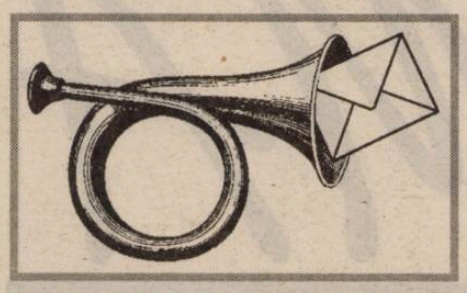

Nr. 493: *„La polemica înţelegere“*

Articolul dlui Andrei Cornea, „Fără controverse“

Despre învăţăturile (de minte) ale unui dascăl

Într-un articol din numărul 493 al *Dilemei,* dl Andrei Cornea susţine, pe bună dreptate, că viaţa noastră culturală este lipsită de veritabile controverse intelectuale, fapt datorat unui „defect de educaţie intelectuală: de decenii, şcoala românească i-a învăţat pe toţi elevii, dar şi pe toţi profesorii, că există un singur adevăr în toate cele şi că a-l pune la îndoială, fie şi prin întrebări care inoportunează tihna dascălului, e o dovadă de lipsă de încredere, de impertinenţă, cînd nu mai rău. (...) În gimnaziile şi liceele româneşti nu există nici măcar azi practica controverselor pe o anumită temă, a adunării argumentelor pro şi contra.“ Ca fost profesor de română într-un liceu din capitală, pot depune mărturie în sprijinul celor afirmate de domnia sa: elevii noştri vor, într-adevăr, comentarii gata făcute pe care să le îngurgiteze şi scuipe la examene. Lucrul acesta se întîmplă nu din lipsă de creativitate sau inventivitate, ci pur şi simplu dintr-o lehamite faţă de tot ce presupune un efort de gîndire, dintr-o obişnuinţă perpetuată de decenii şi dintr-o înrădăcinată percepţie a profesorului de către elev ca deţinător al „adevărului“.

De cele mai multe ori, cei care vorbesc despre această situaţie nefastă care mineză grav învăţămîntul românesc prezintă, prin contrast, modul de lucru al studenţilor din Occident, felul în care aceştia sînt atraşi în dezbateri pe marginea unor teme controversate, avînd ca finalitate benefică ascuţirea spiritului critic şi dezvoltarea unei gîndiri flexibile. Nu ştiu cum stau lucrurile în privinţa asta în Europa; în schimb, pot să vă împărtăşesc cîte ceva din ce am observat pe meleagurile de peste ocean, în calitate de student şi preparator în programul de literatură comparată al unei universităţi americane. Şi pentru că, de multe ori, opoziţia de care vorbeam este privită fără nuanţe, am să mă refer la un aspect mai puţin cunoscut, un fel de paradox al acestei practici a dezbaterii cu efect tulburător asupra unui novice seminarist.

În desfăşurarea seminariilor la o/un universitate/colegiu american(ă), expunerile informative sînt reduse la minim. Seminaristul are rolul de a sta destul de discret în umbră, de a pune discuţia pe un anumit făgaş, de a pregăti întrebări inspirate, care să incite la un dialog cît mai productiv şi mai aprins. Uneori, în cazul fericit cînd studenţii sînt destupaţi şi vioi, cînd au chef (cînd nu e o zi de vineri şi ora nu este prea matinală), cînd îl simpatizează pe seminarist şi cînd şi-au făcut tema (au lecturat textul de discutat), discuţiile sînt spumoase, susţinute cu plăcere cu argumente pro şi contra, cu opinii inteligente şi originale. Studenţii americani sînt echipaţi destul de bine cu armele polemicii, pe care le au nu numai dintr-o practică îndelungată care începe din primii lor ani de şcoală, ci şi din cursuri speciale de retorică, obligatorii la nivel de colegiu. Mai delicată este situaţia în care studenţii, în virtutea unei false idei larg vehiculate conform căreia în literatură orice interpretare e valabilă, se întorc cîteodată împotriva mesajului destul de explicit al textului, dîndu-i o semnificaţie alarmantă. Spun „delicată“ pentru că seminaristul are „obligaţia“ destul de ingrată de a nu-i da nici un moment studentului orgolios peste măsură şi suspicios impresia că ar încerca să impună o interpretare de expert care să se situeze undeva deasupra întregii discuţii şi care, eventual, să o invalideze. Formată în tradiţia autoritară a şcolii româneşti, orice abţinere de la o firească îndreptare a interpretului de text pe direcţia bunului simţ devenea pentru mine motiv evident de frustrare. Îmi aduc aminte cu pregnanţă, deşi au trecut ani buni de atunci, de o flagrantă şi grosolană răstălmăcire a mesajului etic al nuvelei *Coacăzele* a lui Cehov, în care personajul principal dădea interlocutorului său, la modul cel mai explicit cu putinţă, îndemnul de a face bine altora; studenţii mei trecuseră, probabil, imboldul cu evidente valenţe ortodoxe prin filtrul mentalităţii lor individualiste, iar mesajul devenise: „trăieşte-ţi viaţa aşa cum vrei şi bucură-te de ea“. Deşi atentă la sensibilităţile noilor mei studenţi şi, ca orice filolog, perfect conştientă de graniţa delicată dintre o interpretarea trasă de păr şi una extrem de originală, aberaţiile flagrante ce-şi făceau locul în discuţii uneori, precum cea mai sus relatată, mă făceau să intervin brutal în sensul corectării. Acesta era şi motivul pentru care evaluările mele primite la sfîrşit de semestru (căci, ca într-o adevărată democraţie, şi elevul are dreptul să dea note profesorului) aveau de suferit, studenţii însoţindu-le cu comentariul „foarte bine pregătită, dar cu tendinţe puternice de a impune propria interpretare şi de a suprima gîndirea originală“. De abia acum începe paradoxul tulburător.

Deschisă sugestiilor, am încercat să-mi schimb strategia de lucru cu studenţii. Pe lîngă sfatul unui coleg american bine intenţionat şi experimentat, care m-a învăţat cum să scot castanele din foc cu mîna studenţilor mei, adică să-i las pe cei mai isteţi să sesizeze ei înşişi eventualele comentarii deplasate şi să-i las pe ei să atace, am adoptat şi stilul ambiguu, cu zîmbete încurajatoare şi îmbrăţişarea în mod egal a celor mai trăznite şi divergente idei cu un cît de cît suport textual. Refuzam de acum cu tact să îmi ofer propria interpretare şi calificam aproape orice opinie drept „interesantă“. Un vînt de libertate sufla din plin prin seminariile mele, am crezut că am rezolvat orice nemulţumire. Cu uimire însă am constatat că uniformizarea tuturor comentariilor ca fiind egale în validitatea lor nu a adus efectul dorit de mine. De data aceasta, frustrarea trecuse de partea lor, căci, în lipsa unor repere ale unei instanţe superioare, fie ele respinse şi considerate drept constrîngătoare, autoritare şi sufocante, se simţeau debusolaţi. Ar fi vrut o concluzie, ceva de care să se fi putut agăţa, fineţurile ambiguităţii şi starea de suspendare erau de neînţeles şi constituiau motiv puternic de iritare. Cu alte cuvinte, „adevărul“ nu exista, dar ei ar fi vrut să îl smulgă de la mine. Evaluările mele au fost din nou lamentabile, de data aceasta comentariul fiind „nu ştie nici ea răspunsul întrebărilor pe care ni le pune nouă“.

Atunci am înţeles eu că secretul unui profesor cu succes, apreciat de studenţi, constă într-un fel de dans delicat, o complicată acrobaţie care se execută cu ajutorul harului înnăscut sau, în foarte puţine şi fericite cazuri, printr-un efort insistent, dureros aproape şi de lungă durată. Deşi profesorul de curs, care mă aprecia în mod deosebit, mă încuraja, asigurîndu-mă că fac progrese, mi s-a părut că nu fac faţă exigenţelor la care elevii din liceul meu bucureştean de unde veneam nu mă supuseseră niciodată. În faţa eşecului, am abandonat cu laşitate disciplina literaturii şi am trecut ulterior la o altă ştiinţă umanistă care mi s-a părut mai precisă şi mai puţin supusă interpretărilor: istoria religiilor. Am picat din lac în puţ. Şi aşa am mai tras o învăţătură, dar pe-asta nu v-o mai spun, căci e prea evidentă (sau o fi şi ea ambiguă?).

Marilena DRĂGĂNESCU
mari_draganescu@hotmail.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Replici

Articolul dlui Andrei Codrescu, „Dare de seamă“ (nr. 494)

Stimată redacţie,

Citind articolul dl Andrei Codrescu din nr. 494, am simţit un pic nevoia unei completări, întrucît mă aflam într-o situaţie similară cu a dlui în cauză.

Plecată de un pic de vreme din ţară, locuind actualmente la Paris, mă întorc în România un pic mai mult decît val vartej pentru o lună şi jumătate. Prima dată după patru ani de cînd am plecat din România, vin cu maşina şi am timp să înregistrez în mare ce s-a mai întîmplat în ţara asta. Sigur că te enervează praful pe care îl fac camioanele antice şi zgomotul lor. Sigur că vezi Orientul peste tot şi te întrebi bine, bine ne dăm orientali, dar avem şi spiritualitatea lor? Sigur că vezi feţele „stricate de sindromul Britney Spears“, dar ăsta-i un fenomen universal şi nu ştiu de ce sare în ochi. Bref, vezi tot amalgamul ăsta de prost occident şi prost orient din care nu iese nimic, nici un stil, nimic interesant, cam cum a fost România întotdeauna cu o mie de influenţe, căznindu-se să imite în stînga şi-n dreapta şi să iasă kitsch. Tot ce a văzut dl Codrescu, eu aş privi cu calm şi aş zice că e un fenomen normal într-o perioadă de tranziţie, într-o ţară ieşită după 45 de ani de comunism.

Ce mi se pare mie este că majoritatea oamenilor nu ştiu unde să se uite, că ar trebui întoarsă şi cealaltă faţetă a monedei. Că ar trebui lăsate ironia şi lamentările la o parte şi văzută şi frumuseţea. Eu am intrat păgînă în România şi mă întorc creştină. Afirmaţia poate părea exagerată, dar am văzut bogăţia spirituală a României, faptul că în zilele astea, într-un oraş modern, 80% din populaţie merge cu regularitate la biserică şi cînd ies dintr-o instituţie formula de rămas-bun e „Doamne ajută!“. Am mai văzut şi dacă vorbeşti oamenilor frumos îţi răspund pe măsură, am mers în piaţă şi am primit gratis mere şi flori şi eram un simplu cumpărător, nu aveam decît o atitudine normală. Şi oare toate lucrurile astea frumoase mi se întîmplă numai mie că iată! după atîta timp ştiu să mă uit unde trebuie?

Oamenii nu ştiu oare că odată cu progresul Occidentului vor veni şi celelalte aspecte negative? Anume că, cel puţin de unde vin, eu văd că societatea e bolnavă, că oamenii nu mai ştiu să trăiască, că recurg la tot felul de subterfugii moderne să facă faţă stresului, inventînd tot felul de lucruri să le adoarmă simţurile şi gîndirea. Aici eu am redescoperit oameni care zîmbesc natural şi care se preocupă sincer de problemele tale. Am redescoperit autenticul şi naturalul. Am cutreierat ţara în lung şi-n lat şi am văzut frumuseţe. Şi nu am mers numai cu Porsche-uri şi nu am mîncat numai la Coliba Haiducilor. Şi nu am stat numai în vilele prietenilor mei noi îmbogăţiţi. Am făcut cozi în instituţii, am mers cu noile maxitaxi care au împînzit ţara şi pur şi simplu nu am auzit manelele şi nu m-a deranjat vecinul meu de acasă care şi-a adus un acordeonist de ziua lui şi au cîntat pînă dimineaţa în zori. Pur şi simplu, am luat ceea ce am avut nevoie şi am văzut România cu alţi ochi. Cu ochii străinului un pic, dacă vreţi. Şi stînd în curtea casei mele, printre iarbă şi flori, îmi aminteam de reclama foarte bine făcută de Ministerul Turismului care se vîntura peste tot (TV 5, CNN): „This could be Switzerland“, ieşind duminica din biserică „This could be Russia“ şi aşa mai departe.

Şi mă mai gîndeam că dincolo oamenii nu mai pot trăi fără psiholog, că orice problemă ce eu o văd cu un grad de dificultate 1, să zicem, acolo e ridicată la puterea 10. Aici oamenii mi se par sănătoşi şi zîmbitori. Că eu am venit deprimată, bulversată, influenţată de Occident, şi prietenii mei cu hazul făcut de necaz, specific nouă, au spulberat totul într-o seară. Şi m-am văzut dintr-o dată foarte bogată şi parcă nu m-am simţit niciodată mai adînc reprezentantă a neamului românesc. Şi poate mi-a venit în minte ce spunea Anaïs Nin: „Oamenii nu văd lumea aşa cum este ea, ci aşa cum sînt ei“.

În orice caz, eu plec din România nu cu „bocetul şi jalea... precum strigătul de împerechere al unui animal singuratic...“ (A. Codrescu), ci plec cu lumina, cu frumuseţea şi cu autenticul.

Cred că ar trebui să vedem într-adevăr şi valorile pe care le are ţara asta. Eu, personal, voi veni să mă adap mereu de la acest izvor al spiritualităţii române.

Cu stimă,

Agatha BLANCK
blanck_agatha@hotmail.com

Ce este tonic...

...Ultimul număr al *Dilemei* (despre Polemică) prezintă aprecierea bancherului Morgan asupra caracterului (Magdalena Boiangiu). În alt număr, dl Sever Voinescu o spune p-aia dreaptă: dacă la baza funcţionării instituţiilor statului nu se va aşeza oarece etică, oarece morală, nimic bun nu ne aşteaptă. Şi eu cred la fel. Le sînt recunoscătoare celor doi autori că au curajul să vorbească pe faţă despre etică şi morală ca despre ceva sănătos şi valoros.

Scandalurile din SUA nu sînt chiar surprinzătoare, pentru că aşa cum spune Radu Pavel Gheo formalismele în SUA sînt ceva aproape apăsător. A fost plăcut pentru mine să citesc că două persoane tinere şi inteligente au ajuns la păreri foarte asemănătoare cu ale mele.

Muzicile de la Mamaia au fost şi bătrîne, nu numai tinere. Pentru mine, primii au fost pasionali, pasionaţi, frenetici. Nu au plăcut tinerilor, după cum am observat. Cei tineri sînt mai crispaţi, dorind succesul.

De-a lungul timpului n-am întîlnit sinucigaşi. Dar i-am întîlnit prin intermediul cărţilor pe care le-au scris. Un lung şir de scriitori au părăsit această lume din proprie voinţă şi dorinţă. Înzestraţi, talentaţi, geniali, s-au grăbit să treacă în altă lume. Poate i-a încercat „un dor fără saţiu“. Nu ştiu dacă „saţiul“ poate fi găsit „dincolo“, dar unii aşa au crezut.

Tonic este să citeşti *Jurnalul fericirii* şi *Amintiri din copilărie*.

Maria NICULESCU
str. Radu Rosetti, bl. 6, ap. 19
Oneşti

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Cultura la TV, un moft?**
- **Vizualitatea**
- **Numărul 500**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Ochi în ochi

Un amic mi-a povestit zilele trecute o întîmplare pe care nu pot să nu v-o povestesc la rîndul meu. Ea se petrece în Albania zilelor noastre, într-un ONG construitor de societate civilă cu bani americani. Povestea începe la ziua de naştere a americancei delegate la Tirana pentru a fi consiliera acestei pepiniere de civilitate. În ziua cu pricina, americanca cu pricina intră în *office*, spune *Hello, everybody*, anunţă că este ziua ei de naştere şi că seara va avea loc un *party* la ea acasă şi că *everybody is welcome*. După care fiecare îşi vede de treabă.

Seara, amicul meu care se întîmplase în birou la momentul cu pricina, se duce la *party*, unde este *welcome*, dar singur; nici un albanez nu-şi face apariţia. A doua zi dimineaţa, amicu' ajunge puţin mai tîrziu la *office*, ca după *party* şi asistă la următoarea scenă: toţi angajaţii albanezi, în picioare şi cu priviri sumbre, ascultă cum directoarea lor, albaneză şi ea, îi trage un perdaf cumplit americancei scoase în faţa adunării ca un elev prins cu o copiuţă. *Cum îţi permiţi să faci aşa ceva!?* – ţipă directoarea. *Cînd inviţi pe cineva la tine în casă, vorbeşti cu el, **te uiţi în ochii lui**, că sîntem oameni, nu o turmă de oi să ne spui aşa, la grămadă, everybody is welcome!*

Şi dacă tot am început să povestesc, haideţi să vă mai spun una bună, nu fără legătură cu prima. Printre tinerii americani există un joc de societate foarte apreciat, numit *body*-nu-ştiu-cum, în care partenerii beau împreună tequila, să spunem, aşezînd sarea şi lămîia pe diferite părţi ale corpului celuilalt, de unde trebuie să le recupereze cu gura. Urmează o lingăială mai ceva ca la manele, în hazul şi buna dispoziţie generale. Pentru orice român, balcanic şi erotoman, după o astfel de seară într-un bar cu o tînără încălzită de *body*-nu-ştiu-cum, nu poate urma decît ceva anume, ştim noi ce. Ei bine, nu urmează strict nimic: jocul s-a terminat, toată lumea merge la culcare, că mîine ne ducem la muncă!

Atinge-mă, nu mă atinge... Cum naiba să mai ştii cînd ai voie şi cînd nu, cînd e recomandat şi cînd e interzis? Cum e mai bine, să-ţi laşi privirile să alunece pe faţa celui din faţa ta şi să-l iei aşa, într-o doară, pe după umăr sau să-ţi controlezi aceste porniri de *harassing*? Care este regula de aur a proximităţii, a apropierii dintre oameni? Poate vi se pare o dilemă cu iz de perversitate sau, în orice caz, trivială. Ei bine, nu e! Şi probabil că o să vă surprind spunînd că sîntem, într-un fel, în plină ontologie, iar întrebarea inaugurală din spatele acestor întrebări triviale nu este alta decît desueta, dar fundamentala problemă *Ce este Omul?* Căci despre aceasta este vorba, iar dilema de bază constă în a alege între Om ca fiinţă socială şi Om ca fiinţă care trăieşte în societate. *Omul este social nu pentru că trăieşte în societate, ci pentru că societatea trăieşte în el*, afirma Gusti şi numea această sentinţă „legea apriorismului sociologic". Formula *zoon politikon* nu este nici ea străină de această viziune. Omul este deci o fiinţă socială „de la natură", ceea ce îl defineşte fiind o sociabilitate primară, nevoia ontologică de a-fi-împreună. Cultura vine apoi şi *desparte*, delimitînd apartenenţa de excludere etc. În cazul celălalt, Raţiunea, Interesul şi Contractul constituie o Sfîntă Treime a modernităţii, pentru care Omul este un individ raţional pe care contractul social îl *uneşte* apoi cu alţi indivizi raţionali cînd, cît şi cum le dictează interesul fiecăruia. În primul caz, rişti să uiţi să te desparţi, alunecînd din proximitate în promiscuitate – sau, complementar, curmînd-o brusc, cu mîna pe bîtă. În celălalt caz, rişti să uiţi să te uneşti şi să te pomeneşti singur.

Ca să fiu un adevărat dilematic, o să rămîn – şi o să vă las – în această dramă a opţiunii.

Vă pup!

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Învăţămînt pentru toţi?

Se tot spune că educaţia ar trebui să fie o prioritate naţională. Nimeni nu contrazice această idee, dar realitatea e mai complicată şi mai dureroasă. Odată cu înaintarea reformei în acest sector, apar inegalităţi cu efecte pe termen lung, anumite categorii de elevi pornesc în viaţă cu şanse reduse.

Ministerul Educaţiei şi Cercetării a lansat programe ambiţioase de introducere a calculatoarelor şi a Internetului în şcoli, obiectiv dedus din programul de guvernare care a promis dotarea corespunzătoare a tuturor unităţilor de învăţămînt. La deschiderea anului şcolar, preşedintele Ion Iliescu a participat la o lecţie deschisă la Ploieşti, unde a fost lansat proiectul „Sistemul Educaţional Informatizat", cu 120 de laboratoare ultra-moderne. Toate aceste iniţiative sînt bine primite, dar nasc şi nedumeriri, mulţi spun că este nedrept ca unele şcoli să nu aibă nici măcar apă curentă, iar altele să beneficieze de asemenea minuni tehnice. Mai mult chiar, sînt situaţii în care calculatoarele au fost instalate în clădiri vechi care stau să cadă. Asta pentru că de programul de informatizare se ocupă guvernul central, care a încercat să uniformizeze distribuirea aparaturii, iar de întreţinerea şcolilor răspund consiliile locale şi primarii. Apare aici o altă problemă serioasă: inegalităţile între regiuni şi între localităţi. Prin descentralizări succesive, guvernul central a transferat comunităţii locale latura financiară a educaţiei. Era evident că localităţile mai bogate vor aloca fonduri mai mari şcolilor decît cele mai sărace. Publicaţia on-line *Anchete.ro* a arătat diferenţele apărute între Bucureşti şi judeţele sărace. Sectorul 3 al capitalei a alocat pentru refacerea şcolilor 150 de miliarde de lei. Cele 16 şcoli din Mărăşeşti au primit 1,6 miliarde, iar primarul sectorului 5, Marian Vanghelie, a cheltuit nici mai mult nici mai puţin decît două milioane de dolari (66 de miliarde de lei) pentru terminarea Colegiului „Ştefan Odobleja". Mîndria excesivă a primarului sectorului cinci de a păstori un liceu la standardele pe care nici şcolile publice americane nu le-au atins arată oarecari probleme de ego pentru un om care a ajuns primar înainte de a-şi lua bacalaureatul. Prea mulţi bani pentru prea puţini beneficiari; deja umblă vorba prin tîrg despre şpaga oferită pentru a ajunge profesor sau elev la noul liceu. Evident, dacă schimba cu aceşti bani băncile tuturor liceelor din sector, nu mai era la fel de spectaculos şi primarul nu mai era invitat la emisiuni de televiziune unde să se laude cu isprava sa. Chiar dacă e o excepţie, e evident că elevii din Bucureşti şi cei din regiunile mai înstărite vor avea mai multe şanse, vor fura startul. Un exemplu în acest sens. Preluînd datele oferite de Ministerul Educaţiei (www.edu.ro) am calculat procentul unităţilor de învăţămînt pre-universitar racordate la Internet. În judeţul Alba, procentul este de 9,1%, în Botoşani de 13,5%. Acestea sînt printre cele mai sărace zone din România. Un judeţ bogat (prin comparaţie cu celelalte) este Braşovul, iar aici procentul şcolilor şi liceelor cu acces la Internet este de 27,3%. Ca să nu mai vorbim de Bucureşti, cu 36,1%. Diferenţele sînt semnificative şi este evident că pe măsură ce anumite zone se dezvoltă rapid, iar altele sînt prinse în capcanele subdezvoltării, inegalităţile din educaţie se vor perpetua. Iar educaţia deficitară în raport cu epoca în care trăim perpetuează subdezvoltarea pe termen lung, ceea ce prelungeşte staţionarea în capcana de care vorbeam. Şi se ridică întrebarea: un stat care asigură tuturor viitorilor cetăţeni învăţămînt gratuit poate perpetua asemenea inegalităţi? Alegerea este mai greu de făcut decît pare. O egalizare ar fi imposibilă. Din moment ce s-a considerat o dată că fiecare comunitate e liberă să decidă, trebuie să acceptăm şi efectele negative pentru cei care nu sînt încă la vîrsta deciziei. Şi nu este foarte sigur că o egalizare la nivel mediu nu ar fi şi mai perdantă pe termen lung. Abordările emoţionale din presă visează rezolvarea unor probleme complicate prin minuni.

© P. Piscoi

Discuţia tinde să devină şi mai lacrimogenă cînd vine vorba de discrepanţa dintre educaţia din mediul rural şi cea din oraşe. La început de an şcolar, diverşi observatori îşi aduc aminte ba că veşnicia s-a născut la sat, ba că marii scriitori români au trecut la un moment printr-o şcoală sătească. Problema este veche. Deşi diferenţa dintre sat şi oraş trebuia să dispară în timpul comunismului, acest lucru nu numai că nu s-a întîmplat, dar prăpastia s-a adîncit din moment ce cele mai bune familii îşi trimiteau copiii la oraş, iar aceştia rămîneau acolo. Treptat, selecţia negativă a lăsat satul cu o populaţie îmbătrînită, în care specialiştii (profesori, medici, agronomi) se simţeau tot mai înstrăinaţi şi reprezentau, practic, singura elită.

După revoluţie, creşterea populaţiei rurale, împroprietărirea însoţită de noua dependenţă de IAS-urile care deţineau maşini agricole, revenirea în sate a celor care nu se mai descurcau în oraşe, mai degrabă au mărit diferenţa decît să o reducă. Sărăcia la ţară riscă să devină endemică. Odată cu pensionarea profesorilor care fuseseră repartizaţi acolo de fostul regim, noii absolvenţi au venit în sate în număr nesemnificativ. Mai mult de un sfert din cei care predau în rural sînt subcalificaţi (25,8%, faţă de 13,3% în urban, date din anul şcolar 2000/2001, conform *Romania after 2000, Threats and Challenges, SAR – UNDP*). Cei mai mulţi dintre cei 51.000 de suplinitori se regăsesc la sate. Faptul că odată cu împroprietărirea copiii sînt folosiţi la muncile agricole, că accesul spre licee este tot mai scump pentru o populaţie cu cîştiguri non-monetare, atmosfera generală de scepticism faţă de avantajele educaţiei, toate contribuie la deteriorarea învăţămîntului rural.

Problema ţine de fondul social al tranziţiei şi nu poate fi rezolvată peste noapte. De fapt, e greu de crezut că poate fi rezolvată dacă se menţin actualele disparităţi generale între cele două medii de rezidenţă. S-au încercat soluţii provizorii. Guvernul coaliţiei dorise atragerea profesorilor către sat prin acordarea aşa-numitului „spor de mediu rural". Cînd profesorii au făcut grevă şi au protestat în primăvara acestui an, Ministerul Educaţiei şi Cercetării a ajuns la un acord cu sindicatele de creştere a salariilor cu 5%. Banii au fost luaţi chiar de la profesorii de ţară, cărora le-a fost redus substanţial acest spor. Astfel încît au crescut salariile în învăţămînt, dar tocmai cei din sate nu au resimţit această creştere, pentru că ce li s-a dat dintr-o parte li s-a luat din cealaltă. Ecaterina Andronescu afirma atunci că sporul „de rural" nu a avut efectele scontate. Dar nu cred că se aştepta cineva ca după ce li s-a oferit cîteva sute de mii de lei în plus, profesorii să migreze în masă la ţară. Respectivul spor nici nu dorea să fie mai mult decît un fel de compensaţie simbolică pentru dificultăţile în plus cu care se confruntă aceşti profesori. Inegalitatea este o realitate a lumii în care intrăm, dar dacă o trăieşti prea devreme rişti să intri definitiv în categoria celor pentru care este prea tîrziu.

P.S. În articolul de săptămîna trecută spuneam că „nu este deloc exclus ca presa să găsească în următoarea perioadă cazuri de corupţie legate de economate... titluri de gen: «clientela politică fură de la bătrînii muritori de foame» ar face deliciul presei". Chiar luni *Adevărul* titrează pe prima pagină: „Primarul de sector Vanghelie a băgat 7 milioane de dolari în «supermarketuri economat» – Praf pentru ochii săracilor şi 200 de miliarde pentru firmele de partid". Nu e frumos să mă laud, dar nici ce fac ei nu e frumos.

▲

*Pe 11 octombrie va apărea numărul **500** al* Dilemei. *Cu acest prilej, le propunem cititorilor noştri o întrebare:*

Vă mai place ceva pe lumea asta?

Aşteptăm răspunsurile pînă la data de 27 septembrie. Să nu ne spuneţi că vă place (doar) Dilema...

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

West Side Story

Aidoma capitalei belgiene, de care stă cu ochii lipiți, capitala dîmbovițeană este și ea dotată tot cu patru puncte cardinale. La coincidența numărului se adaugă cea a denumirilor, încă un argument peremptoriu pentru acceptarea României în Comunitatea Europeană. În zona de Vest a Bucureștiului, printre cochete străzi purtînd numele unor foste glorii ale medicinii autohtone, se înalță silueta unui impunător palat, care domină împrejurimile. Rînd pe rînd reședință princiară și Casă a purtătorilor cravatei roșii, edificiul a devenit sub oblăduirea tranziției sediu al președinției republicii. Între grațioasele lui ziduri, șeful statului, oricărei încrengături politice i-ar aparține, trudește din greu semnînd decrete, zîmbind cuceritor vizitatorilor străini și mai ales camerelor TV, înmînînd decorații, dînd telefoane secrete, definind strategia viitoarelor succese ale tranziției, schițînd planul următoarelor sale deplasări prin țară și peste hotare și conținutul declarațiilor pe care le va face la înapoiere – și pomelnicul se încheie numai din lipsă de spațiu tipografic.

Aducătoare de onoruri și de diverse foloase, slujba de președinte reclamă un înalt spirit de abnegație, stîrnind însă mult mai puțină admirație decît dimpotrivă. De aici schimbările care apar de la un timp chiar și în optica oamenilor politici asupra ei. Odinioară, de cîte ori apărea prilejul, porțile palatului din Vest erau asaltate de cei doritori să îl ocupe. Matadorul criticii literare se întrecea cu Mudava, trimisul lui Dumnezeu, un diacon isteț cu poetul cîntăreț al dictaturii și mulți alții de cele mai diferite obîrșii politice.

Starea de lucruri se schimbă pe zi ce trece, iar la porțile palatului, în locul vînzolelii, pare să pogoare liniștea. Singurul care continuă să-i dea tîrcoale la fel de stăruitoare este „tribunul" – porecla dată guralivului comandant al partidului foștilor securiști. Altmfnteri posibilii aspiranți adoptă un comportament caracterizat mai curînd prin reticență decît prin interes. Șef al partidului la putere, sofisticatul prim-ministru este considerat de amici și adversari drept succesorul firesc al mentorului său, încă ocupant, din deprindere, al biroului oval „fabricat în România". Dar în loc să se năpustească asupra prilejului, prim-ministrul lansează sugestia stupefiantă potrivit căreia vîrstnicul castelan ar deveni o dată în plus propriul său succesor. Vîrstnicul castelan dă o replică și mai stupefiantă: el respinge sugestia. Pe de altă parte, PNL-ul măcinat de zavere își găsește salvatorul, care anunță că acceptă să fie președintele partidului, dar nu al statului.

Păstrîndu-se la fel de falnic, palatul din West Side-ul Bucureștilor lunecă în desuetudine.

▲

BARBURISME

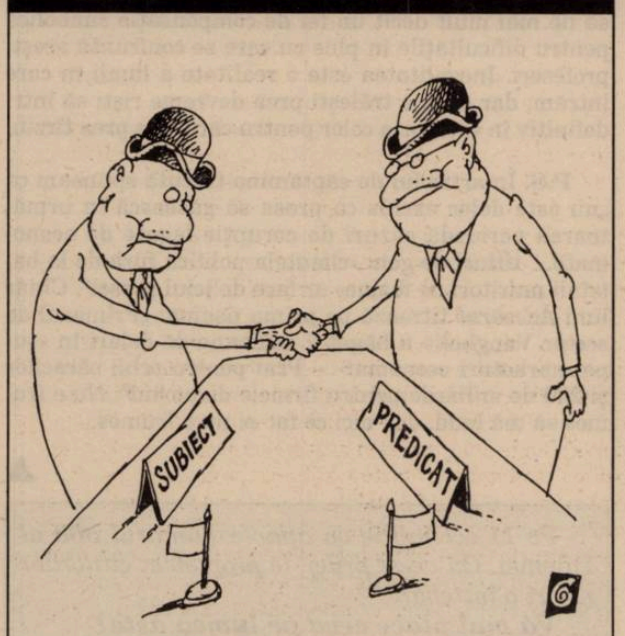

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

O veste bună

Săptămîna trecută, Consiliul Național al Audiovizualului a decis ridicarea licenței de emisie a postului OTV. Se încheie astfel (dacă atacarea deciziei în justiție de către Dan Diaconescu nu va schimba cumva lucrurile în favoarea OTV) istoria scurtă și penibilă a unui post de televiziune care a fost utilizat sistematic pentru otrăvirea permanentă a spațiului public prin încercări de manipulare, turnătorii josnice, scandaluri de doi bani. Pe acolo au defilat tot felul de personaje dubioase, de la foști securiști la actuali bănuiți de infracțiuni, acolo s-au difuzat imaginile cu Andreea Marin filmată pe ascuns în propria locuință, acolo s-a difuzat caseta care ar fi trebuit s-o „compromită" pe jurnalista Silvia Vrînceanu de la Focșani. La OTV s-au desfășurat în voie discursuri și opinii rasiste, antisemite, antioccidentale, calomnii și grosolănii de tot soiul. Pe acolo s-a perindat „tribunul" Corneliu Vadim Tudor, deșertîndu-și de fiecare dată sacul cu monologuri inepte și agresive. Dar s-au rătăcit pe la OTV și persoane din altă categorie decît cele enumerate mai sus. Fostul președinte Emil Constantinescu, de pildă, a petrecut o lungă seară în compania lui Dan Diaconescu: mînat, se pare, de o dispoziție confesiv-teoretică irepresibilă, s-a dus și a povestit de toate, fără să-i pese de „culoarea" emitentului TV cu pricina. Și Teodor Stolojan a fost pe acolo, și Traian Băsescu, și alții. Chiar premierul a dat telefon într-o noapte, pentru a-l combate în direct pe un individ care debita nu știu ce „dezvăluiri" și „scenarii din culise". Îmi e greu să înțeleg de ce s-au dus aceștia politicieni în acel loc rău famat. Dar faptul că nu s-au putut abține și s-au dus dovedește un lucru: că prezența unui asemenea post contaminează spațiul public, începe cu timpul să-i atragă și pe oamenii onorabili. Așa încît tratamentul găsit – desființarea lui – mi se pare corect și legal. Ar fi trebuit să se întîmple mai de mult, pentru că motive erau destule. Sau și mai bine era dacă nu apărea – la acordarea licenței, ziarele au scris că nu a fost chiar totul în regulă și că au existat și niște presiuni politice.

Pe dîra lăsată în urmă de OTV rămîn însă cîteva probleme. Cea dintîi este reactivitatea foarte slabă a societății față de astfel de fenomene: pînă cînd nu a intervenit un organism al statului, nu s-a întîmplat mai nimic, în afară de cîteva proteste prin presă. Or, la OTV s-au spus destule lucruri care să asigure mulțimi de procese pentru calomnie, insultă, instigare etc. În orice țară europeană, un asemenea post (presupunînd că el ar fi existat acolo) ar fi fost copleșit de procese și cereri de despăgubiri și ar fi fost ținut permanent sub tirul ONG-urilor și al organizațiilor pentru drepturile omului și ale minorităților. A doua problemă e una de principiu: este această ridicare a licenței un atentat la libertatea de expresie? Nici vorbă. O societate democratică este datoare, fără îndoială, să asigure exprimarea liberă și pluralismul de opinii, dar în același timp trebuie să creeze *reguli* care să protejeze spațiul public de mesajele nocive. Libertatea de expresie nu poate funcționa în absența unor asemenea reguli. A treia problemă e și cea mai complicată: prin ridicarea licenței, s-a eliminat doar *canalul* prin care se scurgeau mesajele xenofobe, antisemite, calomniile și toate celelalte. Cei care *au produs* asemenea mesaje n-au pățit nimic. A fost incriminată, de pildă, emisiunea din 10 septembrie, care l-a avut drept invitat pe C.V. Tudor. Dar ce a spus acolo tribunul apare apoi în *România Mare*, senatorul PRM scapă în continuare din toate procesele care i s-au intentat, iar ridicarea imunității sale e de fiecare dată o dramoletă parlamentară de prost gust, care se pierde în tot felul de chichițe procedurale, pentru a sfîrși jalnic: omul pare în continuare intangibil. Sigur, această problemă nu intră în competența CNA, dar dacă pentru cel care *difuzează* un mesaj aplicăm o măsură, ar fi normal să se aplice aceeași măsură și pentru cel care a *generat* mesajul. Faptul că nu se întîmplă așa continuă să fie rușinos pentru democrația din România.

Dispariția OTV mi se pare o veste bună, iar decizia CNA a fost corectă și justificată. Dar faptul că „am scăpat de-o belea" nu trebuie să ne facă amnezici la motivele care ne-au făcut să ne trezim cu ea pe cap și să o suportăm atîta vreme ițind pe ici-acolo doar cîte un protest blazat și superior, în vreme ce din emițătoarele OTV se revărsau valuri de mizerie.

▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Japonia dincolo de clișee (II)

Iată de ce scurtul și atît de amuzantul roman al lui Amélie Nothomb, *Uimire și cutremur* (traducerea românească e sub tipar la Editura Polirom), produce, neîndoielnic, un puternic efect de surpriză. Tînăra autoare a cunoscut Japonia în profunzime. Fiică de ambasador, s-a născut la Kobé, și-a trăit primii ani de viață în țara (haideți să cedăm tentației clișeului) „Soarelui Răsare", a călătorit apoi prin lume, iar la începutul anilor '90 s-a întors în Japonia hotărîtă să se instaleze un timp într-o cultură și într-un spațiu care o fascinau și pe care credea că le cunoaște foarte bine. Decizie, vai, plină de imprevizibile și neplăcute consecințe. Se angajează la întreprinderea Yumimoto din Tokio, o companie uriașă care posedă și un puternic sector de import-export. Descoperă o lume strict ierarhizată, unde fiecare individ are un șef, iar cei care nu sînt șefi, cum e cazul autoarei, sînt la ordinele tuturor șefilor. I se repartizează un (destul de vag) post de secretară. Își ia rolul în serios, dar constată, curînd, că de fapt nu i se cere să facă mai nimic. Utilizează codurile culturale despre care știe că aparțin celei mai autentice tradiții nipone (servitul ceaiului, de pildă), însă barierele ierarhice par de netrecut. Nici urmă de transparență, de curtoazie, de eficiență ireproșabilă: i se dau sarcini tot mai absurde și mai penibile, cum ar fi fotocopierea absolut inutilă a unui teanc de hîrtii, operație repetată în mai multe rînduri la ordinul unui șef sub pretext că n-ar fi aliniat „la milimetru" paginile în copiator. Se acoperă de ridicol cînd încearcă să ducă la capăt alte dispoziții ale șefilor, care de care mai plicticoasă și depășind competențele ei. Strategia e clară: Amélie trebuie să se simtă umilită, să admită că nu poate face față îndatoririlor profesionale și că, în definitiv, e de-a dreptul retardată intelectual. În cele din urmă, Amélie ajunge femeie de serviciu, la toaletele de la etajul 44. Va pleca din companie supunîndu-se ritualurilor locului, adică umilindu-se o dată în plus, mulțumind pentru înțelegere și recunoscînd că a devenit conștientă de gravele ei deficiențe intelectuale.

Romanul e de fapt (Amélie Nothomb însăși a făcut această precizare) o mărturie autobiografică. Nu avem nici un motiv să-i punem la îndoială autenticitatea. Autoarea scoate în evidență fractura culturală, imposibilitatea comunicării: „celălalt" (în speță, Occidentul) este marginalizat și, în final, exclus. Amélie „iese din rînd" și e sancționată necruțător. Sînt în roman o mulțime de scene memorabile, pline, nu o dată, de un haz enorm. Mașinăria companiei Yumimoto funcționează într-adevăr impecabil, numai că funcționează uneori în gol și, pe de altă parte, îl strivește pe oricine încearcă să se abată de la mișcările reglate cu precizie de ceasornic. Sîntem la mare distanță de miturile și de imaginile consacrate. Alertă, spirituală, expresivă, povestirea lui Amélie Nothomb seduce și convinge. Romanul, care a obținut Marele Premiu al Academiei Franceze, l-a tentat și pe regizorul Alain Corneau, iar filmul (realizat în cartierul parizian La Défense, alt simbol al modernității agresive) e programat să iasă pe ecrane la începutul anului 2003. Detaliu nostim și, totodată, semnificativ: pentru rolul frumoasei Fubuki, pe care Amélie Nothomb o descrie ca pe o femeie foarte înaltă, Alain Corneau a angajat un manechin de 1,80 m, Kaori Tsuji; n-a găsit, declară regizorul, nici o actriță japoneză care să fie atît de înaltă, în Japonia o femeie ce măsoară mai mult de 1,63 riscă să nu-și găsească nici o slujbă deoarece bărbații japonezi sînt, în majoritate, scunzi ...

M-am amuzat, după lectura cărții lui Amélie Nothomb, să răsfoiesc o lucrare „de specialitate", un masiv volum al unui anume Roland Dore, intitulat *Întreprinderea Britanică. Întreprinderea Japoneză.* (Editura Tehnică, Chișinău, 1998). Autorul, profesor la Massachussets Institute of Technology, compară amănunțit două mari companii, English Electric și Hitachi. Aflăm fel de fel de lucruri despre concernul japonez, spre exemplu că „firma Hitachi este preocupată de moralul angajaților ei" („în timp ce firma English Electric nu"...), că Hitachi face extrem de rar concedieri, că angajatul neascultător este „ori acoperit de oprobriul public și reîntors pe calea cea bună și dreaptă ori pleacă singur, deoarece nu mai poate suporta presiunea morală", că deviza înscrisă pe pereții birourilor este „O lume fără bunătate este macabră, iar o lume fără muncă este decadentă" etc. Cititorul cărții lui Amélie Nothomb va avea, fie și doar pe marginea acestor scurte citate, de meditat. Foarte interesant mi s-a părut și „Imnul Firmei Hitachi", din care voi transcrie un pasaj: *Peste dealuri și peste văi, totul ne cheamă și totul ne răspunde. / Sîntem uniți și ale noastre visuri avem, / Noi sîntem oamenii Hitachi, treji și-ntotdeauna gata oriunde / Să îmbunătățim starea de confort a celorlalți / Mare este mîndria noastră pentru produsele noastre, pentru casă, toate / Capacitățile noastre sînt bine rafinate și cultivate. / / Cu o sinceritate care penetrează oțelul / Necontenit noi muncim / Obstacolele le depășim, călcînd chiar și pe calea cea-nspinată, / Spiritul Hitachi ne poartă înainte, / Conștienți de onoarea rasei noastre. / Noi sîntem deja bine-cunoscuți în toată lumea: «cei de la Hitachi».*

Amélie Nothomb nu ne spune dacă firma Yumimoto are și ea un imn. Sincer să fiu, eu cred că acest imn există, dar „cei de la Yumimoto" n-au considerat-o demnă să o învețe cuvintele și să o lase să-l cînte alături de ei.

▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Ziua vulnerabilităţii noastre

11 septembrie nu a fost doar ziua în care s-au comemorat victimele unui atac terorist fără precedent. Pentru unii, ziua de 11 septembrie a fost un bun prilej să-şi mai exhibe puţin anti-americanismul, camuflat acum fie ca pro-europenism, fie sub doctrina largă, generoasă, a multilateralismului. Pentru alţii, a fost un bun prilej să mai exerseze ceva genuflexiuni în faţa actualei super-puteri. În fine, au fost şi dintre aceia care s-au gîndit la război – Irakul, devenit o problemă pentru pacea lumii cu cel puţin un deceniu în urmă, persistă în această ipostază. Sînt sigur că undeva, departe, au fost şi oameni care nu au comemorat, ci au sărbătorit barbaria de acum un an. 11 septembrie a fost şi prilejul (re)afirmării solidarităţii întregii lumi civilizate în lupta împotriva terorismului islamic: „Franţa nu uită ce datorează Americii", a spus preşedintele Chirac vorbind, de fapt, în numele unui Occident întreg. Pentru mine, 11 septembrie rămîne *ziua vulnerabilităţii noastre*.

Filosofii ne spun că e foarte greu să supravieţuieşti purtînd mereu conştiinţa faptului că eşti slab, oricînd susceptibil a dispărea şi oricum dedicat morţii; e ciudat cum, dintre toate, moartea este singura realitate care face unanimitate, e singurul lucru de care nu se îndoieşte nimeni şi nu s-a îndoit nimeni niciodată. Ca să nu ne pierdem minţile, e bine să avem, din cînd în cînd, convingerea faptului că sîntem puternici, că putem controla într-o bună măsură ceea ce ni se întîmplă, că libertatea există cu adevărat. „Omul poate fi distrus, dar niciodată învins", spunea la un moment dat bătrînul pescar al lui Hemingway în lupta cu marea. Frumos. Înălţător. Dar Auschwitzul? Dar Gulagul? Înţelesul profund al lui 11 septembrie este că *orice e posibil* şi nu există gînd mai îngrozitor.

11 septembrie ne-a arătat că nişte demenţi pot ucide mii de oameni aflaţi într-o zi obişnuită a vieţii lor, în plină siguranţă a păcii oferită de cel mai performant sistem de apărare din istorie. Trăim într-o lume în care următorul scenariu e mai mult decît plauzibil: te scoli de dimineaţă într-o zi însorită, duci copilul la şcoală, pleci la serviciu, bei cafeaua trăncănind cu colegii, verifici poşta e-mail înainte de a te apuca de lucru şi... gata. Ai murit nu pentru că eşti bolnav, nu pentru că ai plătit vreo vină cumplită, nu pentru că s-a întîmplat un accident. Ai murit pentru că undeva, departe, nişte nebuni cred că Dumnezeul lor trebuie să-l înlocuiască pe al tău. Iar în dimineaţa în care ai murit, ironie: e foarte posibil ca sub imperiul micilor şi cotidientelor griji, să nu te fi gîndit nici măcar pentru o secundă la Dumnezeul tău.

Mai mult, 11 septembrie a arătat nu numai că viaţa e fragilă (ştiam asta!), dar şi că democraţia, la rîndul ei, poartă pecetea precarităţii. Să auzi pe americani, poporul pentru care democraţia este substanţă *sine qua non* a vieţii sociale, că se întreabă dacă nu cumva libertăţile ar trebui sacrificate în numele securităţii, e, mai ales pentru un est-european încă obsedat de stafiile monştrilor roşii, tulburător. Reţele de informatori mobilizaţi patriotic, controlul tot mai cuprinzător al vieţii private sau înăsprirea regimului acordării vizelor ţin, mai degrabă, de lumile lui Orwell decît de democraţia liberală. Nu poţi să nu încerci sentimentul că democraţia este mai slabă decît dictatura, iar, în momente ca 11 septembrie, începi să crezi că totalitarismul este mai protector decît libertatea. În fond, teroriştii şi-au dus la îndeplinire infama misiune pentru că structurile de informaţii (reputate peste tot în lume pentru rezistenţa lor la democraţie) nu au funcţionat, în vreme ce libertăţile (esenţa democraţiei liberale) au funcţionat perfect. Sînt sigur că, cel puţin o dată, o bună parte din zecile de mii de oameni care au pierdut pe cineva în 11 septembrie 2001 s-au gîndit dacă nu cumva ar fi fost preferabil să trăiască într-un regim autoritar, dar alături de cel pierdut, decît într-un regim democratic ale cărui „slăbiciuni", în ultimă instanţă, să se traducă în moartea celui drag. Sigur că e o întrebare falsă, dar care om aflat în suferinţă poate fi oprit să se întrebe astfel? Sigur că „slăbiciunile" democraţiei se dovedesc, pe termen lung, a fi tocmai forţa ei, iar „puterea" totalitarismului se dovedeşte, pînă la urmă, a fi un uriaş cu picioare de lut, dar ce importanţă a mai avut asta pentru omul care, în văzul lumii întregi, înspăimîntat de teribila explozie, a plonjat în golul fără de scăpare (vă amintiţi fotografia)?

11 septembrie şi, mai ales, anul scurs de atunci, a mai arătat că, degeaba o lume întreagă uzează de toate resursele ei pentru a prinde şi pedepsi pe criminalul Bin Laden. Ascuns, cel mai probabil, de triburile incontrolabile de la graniţa dintre Pakistan şi Afganistan, Osama Bin Laden scapă justiţiei. Observatorii avizaţi spun că absenţa liderului terorist din boxele de acuzaţi ale statului de drept occidental este cel mai semnificativ eşec al operaţiunilor militare care se desfăşoară de mai bine de un an în centrul Asiei.

11 septembrie a dovedit că secolul al XXI-lea seamănă cu toate celelalte din istorie şi că fiinţa umană este cu adevărat condamnată să facă mereu şi mereu acelaşi lucru: să lupte ca să supravieţuiască. De fapt, nu există războaie, ci doar un singur, etern război în care Viaţa se luptă cu Moartea.

▲

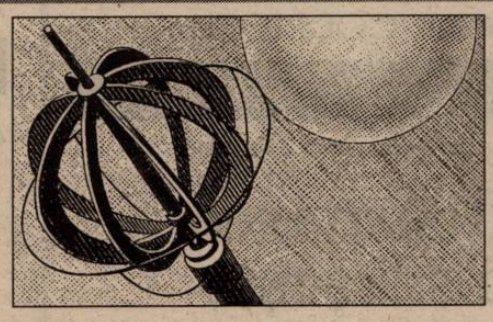

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Lecţii

Răbdarea a fost mai eficientă decît indignarea: coaliţia dintre dreapta şi extrema-dreaptă din Austria, după ce a stîrnit reacţii de mînie în Europa, s-a destrămat, nu din cauza sancţiunilor diplomatice (de altfel retrase, la recomandarea celor trei „înţelepţi" ai Uniunii Europene), ci ca urmare a propriilor contradicţii interne. În 2000, alcătuirea unui guvern cu miniştri din Partidul Libertăţii, condus de Jörg Haider, lider devenit celebru prin declaraţiile lui turbulente la adresa străinilor, a politicilor europene şi pentru simpatia faţă de trecutul nazist – a provocat nelinişte în democraţiile europene. Accesul lui la guvernare părea să legitimeze politicile autarhice prin care lehamitea electoratului faţă de corupţia şi clientelismul guvernărilor anterioare se converteşte în acceptarea unor limitări ale drepturilor garantate de un stat democratic. Demersurile cancelarului Schüssel, conservator, pentru alcătuirea acestei coaliţii, au fost rău taxate şi noul guvern austriac a fost contestat prin demonstraţii de stradă în capitalele europene cele mai agitate sub raportul dezbaterii de idei, artiştii au boicotat festivalurile, miniştrii cei mai socialişti din Europa au refuzat să dea mîna şi să se fotografieze cu omologii lor cei mai de dreapta din Austria. Desigur, nu a lipsit recursul la istorie: originea austriacă a lui Hitler, colaborarea masivă a austriecilor la efortul de război german legau prezentul de un trecut pe care doar Haider nu-l consideră odios. Cu 27% la sută din voturi pentru Partidul Libertăţii, Austria a considerat sancţiunile drept un amestec inacceptabil în treburile interne. Totuşi, Haider a demisionat din funcţia de preşedinte al partidului şi a pretins că se va dedica exclusiv obligaţiilor sale de guvernator al regiunii Carinthia. Postul de vice-cancelar împreună cu acela de conducător al partidului au fost preluate de doamna Riess-Passer; doi miniştri reprezentau în guvern faţa convenabilă a Partidului Libertăţii; un purtător de cuvînt al Uniunii Europene a declarat recent că „în ultimii doi ani, extrema dreaptă austriacă a fost rezervată şi Austria nu s-a comportat inacceptabil. Sperăm că austriecii vor reţine această lecţie". Nu e sigur că toată lumea a fost prezentă la aceeaşi lecţie.

Criza s-a declanşat pentru că e imposibil să fii în acelaşi timp la putere şi în opoziţie. Vocaţia negării radicale care a făcut din Haider un competitor electoral de temut a intrat în contradicţie cu necesităţile de compromis impuse de guvernarea în coaliţie. Miniştrii lui Haider au fost eficienţi şi pragmatici, au înfăptuit reformele promise atît cît să nu creeze victime economice şi tulburări politice.

Guvernul a demisionat din cauza impozitelor: cancelarul a declarat că nu poate înfăptui reducerea promisă, deoarece efectele inundaţiilor impun o sporire a cheltuielilor statului. Miniştrii din Partidul Libertăţii au fost de acord. Haider, revenit pe scena naţională, a spus nu. Miniştrii au demisionat. Cancelarul a declanşat procedura de alegeri anticipate, Haider pe cea de convocare a congresului pentru a consolida poziţiile radicale din partid. Acolo va fi altă lecţie.

Sondajele nu dau un cîştigător sigur, va fi nevoie de o altă coaliţie, dar aşa cum arată acum situaţia, partidul lui Haider, cu 18% din intenţiile de vot, nu va mai fi un factor necesar pentru formarea guvernului. Se crede că extremismul a fost învins, ceea ce ar putea fi altă lecţie şi un îndemn la calm: politicienii care folosesc discursul naţionalist dublat de demagogia xenofobă, pentru a ajunge la putere, vor fi eliminaţi de bunul-simţ majoritar.

Lupta împotriva efectelor globalizării dusă de extrema dreaptă a creat o reţea într-adevăr mondială de partide, formaţii şi grupuri, în război cu „democraţia totalitară" (expresia îi aparţine lui Le Pen, liderul extremist din Franţa). Similitudinile din discursuri n-ar trebui însă să ducă la confuzii de strategii şi de tactică: votul de protest colectat de liderii extremişti în ţările stabile şi bogate este rezultatul unei revolte determinate de inerţia structurilor politice. Acolo unde aceste structuri sînt într-o permanentă tulburare, unde politica este văzută exclusiv prin prisma calităţilor şi a defectelor persoanelor, votul extremist este simptomul unei crize, gata oricînd să anuleze puţinele succese ale democraţiei. Aici timpul lucrează în favoarea extremismului şi indignarea ar trebui să se exprime mai eficient decît prin apărarea abstractă a libertăţilor, refuzul fotografiilor şi boicotul festivalurilor.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Oglinda vs. geamul

S-a închis (pentru cîteva zile) încă un canal al frustrărilor publicului românesc de televiziune. Publicul indignat n-a sărit să-l apere prin demonstraţii de stradă, însă e de presupus că, din afacere, credibilitatea lui a ieşit întărită. „Iată", îşi va spune telespectatorul tipic, „au avut dreptate, d-aia i-au închis!"

Altminteri, Oglinda TV are un nume cu mult mai potrivit decît pare: în ea, urîţenia şi strîmbătatea sufletelor noastre se pot reflecta fără ruşine, ba chiar cu un anumit orgoliu. „Uite, unul ca mine la televizor, nici mai deştept, nici mai cinstit, imposibil de admirat şi tocmai de aceea cu mult mai suportabil", îşi spune, poate, publicul fidel. Că acest lucru e încă la modă o spune şi experienţa altor posturi de televiziune din toată lumea, care produc *reality-show*-uri – acelea în care eroii sînt oameni obişnuiţi. OTV a mers mai departe şi-a pus oameni sub-obişnuiţi în posturi rezervate, în alte părţi, unor elevi exemplari, raşi, tunşi, frezaţi, cu şcoală de dicţie şi bune maniere.

Nimic rău în asta: ba chiar, involuntar, postul a pus în practică o lecţie bună din manualele de televiziune: publicul trebuie să se recunoască în vedetele sale. Sau măcar să spere că într-o bună zi va putea ajunge ca ele. Să-l luăm pe dl Ghe. Pandelescu, 55 de ani, fost strungar, cu un mic defect de vorbire din cauza beţiei şi a lipsei mai multor dinţi, hrănit pe sponci şi îmbrăcat la nunţi cu acelaşi costum cumpărat în 1976. Ce speranţă are el să ajungă precum Coşarcă, cu mustaţa tăiată milimetric, cravata cu modelul de anul acesta şi voce în care se simte atît antrenamentul, cît şi dieta sănătoasă, bogată în vitamine? Nici una. Pentru dl Pandelescu, cel mai bun crainic ar fi un cetăţean între două vîrste, cu burtă şi chelie, cămaşă pătată la guler, sîsîit şi răstit, nervos şi certăreţ, care nu-ţi spune nici o ştire, ci doar părerile lui de nuanţă reacţionaro-senilă. Coincidenţă, identice cu ale domnului Pandelescu!

Altfel spus, abjecţia lumii are nevoie de canale de scurgere, la fel ca şi tuburile de dren care se introduc în leziunile infectate. Cinicii ar spune că ele îi ajută pe oameni să stea şi să se uite – să suporte, deci – în loc să facă ceva, de presupus rău. Pentru asta sînt veceurile publice, cu pereţii plini cu dejecţii literale, ziarele de scandal, care îţi vînd mizeria din vieţile altora, ca să nu te mai deranjeze a ta, posturile de televiziune care ţi-aduc în casă, fără să murdărească pe jos, oameni pe care altminteri nu i-ai primi. Ca să nu te vadă lumea, că altminteri chiar eşti curios să tragi cu urechea la ce-au de spus.

Fascinaţia mizeriei e doar o parte a ecuaţiei. Alta este ura pentru *establishment*, prezentă tot mai puternic în straturile marginale ale societăţii. Şi care urcă încet-încet, pe măsură ce *establishment*-ul devine o cetate tot mai bine apărată de cei care s-au baricadat înăuntru. Incapacitatea elitelor de a prezenta figuri noi a făcut ca societatea să încerce să le genereze. Şi ea nu vrea ca acestea să semene cu tipii tot mai spălaţi care o conduc.

Mai interesantă a fost reacţia unora dintre colegii din presă. Un site de Internet, sponsorizat de fundaţii care se ocupă cu apărarea democraţiei, s-a grăbit să strige: „Cenzură!". Banii pentru strigat sînt obţinuţi de la George Soros, evreu, înjurat copios de invitaţii OTV, atît pe motive etnice, cît şi ocupaţionale (se ştie, dl. Soros e unul dintre finanţiştii care conduc lumea). Alţi transportatori de dejecţie s-au bucurat, însă motivele nu sînt nici ele prea curate: mai puţină concurenţă pe piaţă.

Dincolo de toate, OTV este o întreprindere comercială. Cei care se uită la ea – şi care iubesc teoria conspiraţiei – ar trebui să se întrebe de unde vin banii. Însă pînă şi OTV e prea pudică să vorbească despre aşa ceva.

Dar să ne uităm şi la partea pozitivă. Cu o oglindă ca Oglinda TV, Albă ca Zăpada ar fi scăpat. Şi asta pentru că Muma Pădurii ar fi şi-n ziua de astăzi convinsă că e cea mai frumoasă şi mai inteligentă şi mai empatică persoană din ţară. Mă rog, din oraşele mari şi satele cablate.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Hibernarea se sfîrşeşte în demonstraţii

În New Orleans, cei ce au supravieţuit lunii august întîmpină toamna ca nişte prizonieri eliberaţi. La un moment dat, cînd căldura insuportabilă vlăguise şi ultima vînă de speranţă şi toată lumea zăcea precum şopîrlele, prea apatice pentru a flutura chiar şi un vîrf de limbă către vreo muscă la fel de apatică, s-a întîmplat ceva groaznic. Municipalitatea a ridicat băncile din Jackson Square, inima New Orleansului, şi a siluit French Quarter, împînzindu-l de pubele de ciment verzi, oribile şi greoaie.

Mîrşăvia s-a petrecut atît de iute încît cetăţenii, de obicei vigilenţi, nici n-au apucat să se trezească din moţăială. Dar n-a durat mult. August era spre sfîrşite şi băştinaşii începeau să se dezmeticească. Muraţi de capriciile obositoare ale Depresiunii Tropicale Faye, şi-au tîrît scaunele în parc, acolo unde fuseseră băncile, şi au stat sub ploaie pînă i-a făcut ciuciulete. A venit presa şi s-au dat declaraţii. Băncile şi pubelele pot să nu pară cine ştie ce problemă – „au fost zăriţi printre protestatari veterani ai campaniilor anti-război şi anti-poluare" –, dar New Orleans, ca mai toate oraşele vechi, are nevoie de locuri în care turiştii şi cei fără adăpost să-şi odihnească oasele şi să se distreze în acelaşi timp. Problema cu cei fără adăpost, pe care consilierul însărcinat cu această crimă civilă şi estetică a insistat să-i numească „boschetari", este dacă un oraş fără de vagabonzi se mai poate numi oraş.

New Orleans a fost o destinaţie pentru sufletele aventuroase încă de cînd întemeietorii săi au avut ciudata inspiraţie de a-l aşeza în mlaştini. Vagabonzii prestează un serviciu public, oferind turiştilor un fior de originalitate, căci orişice turist se consideră, în sufletul lui, măcar un pic „vagabond", pentru a fi ales să vină la New Orleans, fie că e pentru o conferinţă în domeniul computerelor ori pentru Jazz Fest. Esenţa New Orleans-ului este tezaurizată într-o istorie de hoinăreală, vicii şi vibraţii piraterești. Dacă edilii nepăsători văduvesc oraşul de toate misterele sale sulfuroase, nu vom mai rămîne decît cu un muzeu aseptic, bun doar pentru morţi. Din nefericire, cam aşa stau lucrurile deja. Organe precum Comisia pentru Vieux Carré, însărcinată cu „autenticitatea istorică", sînt doar ceva mai mult decît cîmpuri de bătaie pentru agenţii imobiliari care vînd oraşul străinilor, pentru chefurile din week-end. Aşa cum a spus prietenul meu John, poetul, „dacă vor autenticitate istorică, ar trebui să aibă catîri morţi în stradă, şobolani zbenguindu-se peste tot locul, marinari beţi mangă şi curviştine la balcoane". Ce e istoria, în fond? Pentru a găsi răspunsul, citiţi *Misterele din New Orleans*, un roman scris pe la jumătatea secolului al XIX-lea de baronul von Reizenstein, publicat recent la John Hopkins University Press. Baronul a scris „misterele" ca un foileton pentru unul din cele două ziare nemţeşti de aici. Asta e istoria. O mie de comisii pentru Vieux Carré şi trei sute de consilieri orbi la frumuseţe nu ar putea readuce la viaţă nici 10% din această istorie. Nici că ar trebui să încerce. Nu vrem decît să ne pună băncile la loc în Jackson Square şi să ne lase să ne distrăm pe străzile noastre. Şi pubelele alea nasoale să dispară! Chiar şi cea mai proastă Istorie îşi varsă maţele la vederea lor!

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene, iar (1)

Ce-nseamnă să zbori pe 11/09

Nu-nseamnă nimic special, evident. Pe 11 septembrie a.c. am luat drumul spre Montréal, dar nu mai înainte de a vedea, la ora dimineţii, *shop*-urile aeroportului Otopeni cu grilajele trase – semn că iar au eşuat licitaţiile. Nu înseamnă nimic, în afara imposibilităţii de a te sustrage întrebărilor pe care, la drept vorbind, le-ai pune şi tu: toată lumea te întreabă de ce era musai tocmai în acea zi. Nimic, în afara faptului că majoritatea cunoştinţelor – altfel oameni serioşi – te întreabă dacă e adevărat că biletul de avion a costat un dolar (atît de des, încît ajunge să-ţi pară rău că *nu e adevărat).* Nimic, în afara gîndului belicos şi, desigur, nedrept, pe care-l cugeţi în tranzitul de la Viena, cînd auzi în spatele tău *hambaharalham bambaralharam*, un grup de patru arabi veseli şi guralivi care se pregătesc să ia şi ei acelaşi avion – şi mai ales cînd îţi dai seama că nu eşti tocmai singurul care-i priveşte cu ceva atenţie. Ne-am schizofrenizat cu toţii şi nu vrem s-o recunoaştem.

Altfel, banalitatea cea mai deplină. Pe avion, stwardesele austriece – cu bluzoane şi ciorapi roşii – sînt mai darnice la bere ca altădată şi te gîndeşti dacă e în legătură cu media lor de vîrstă, parcă ceva mai lăsată la vale. Ajuns la destinaţie, citeşti a doua zi în ziare că unele companii americane au angajat pentru o săptămînă foste însoţitoare de zbor mai coapte, unele retrase din activitate, tocmai pentru a sugera subliminal pasagerilor că nu se cade cu avionul chiar toată ziua; plus că – spun *experţii* – în situaţii de criză emoţională vocea unei femei în vîrstă (mama din subconştient) este mai liniştitoare pentru un bărbat decît lugulugul iubitei, gînguritul logodnicei sau glasul soţiei. În răstimpul dintre beri, te uiţi la filme (nici unul de acţiune în program) şi te întrebi ce-ar spune a.l.ş. sau Gorzo dacă ar vedea, timp de nouă ore, un film animat producţie Disney, apoi *Pretty Woman*, apoi o comedioară adolescentină, apoi *Pretty Woman*, apoi o comedioară cu Hugh Grant şi, pe cînd avionul făcea volte deasupra Montréalului, o felie de *Pretty Woman* – pînă la faza la care Julia se îmbracă cu hainele bune iar Richard rămîne; a *n*-a oară într-o zi, gură căscată.

La Montréal, numai bine: ploua deasupra aeroportului la ora la care trebuia să iei autobuzul spre Québec. Ai uitat umbrela acasă, desigur, dar e reconfortant să-ţi aduci aminte că şi aici, la magazinele de un dolar, vei găsi tone de umbrele de unică folosinţă (chinezeşti, ca şi cele din Bucureşti).

În Universitatea Laval, trimestrul de toamnă a început de mult, e forfotă de studente şi de studenţi. Stai la o ţigară în faţa pavilionului De Konick, te uiţi după cunoştinţe (vorba vine), te uiţi cum bate vîntul în frunza de arţar pe cale de-a deveni roşie, iar persoana cu care eşti te întreabă, din senin, dacă nu este totuşi un oarece pericol ca Stolojan să dea PNL-ul lui Iliescu. După care îţi povesteşte cum un profesor de aici, de la departamentul de istorie, polonez de origine, urma să-şi mute biroul şi, la căratul dulapurilor, a intrat în conflict cu statutul personalului de întreţinere al universităţii. Una dintre mobile avea vreo 50 de kilograme (sau, mă rog, echivalentul în livre); or, prin drepturile obţinute de sindicat, nimeni din personalul muncitor al campusului nu poate fi obligat să poarte greutăţi mai mari de 20 de kilograme; deci, pentru mobila respectivă ar fi trebuit trei căraţi; numai că pe scări, cu mobilă cu tot, nu încăpeau decît doi. Aşa că pînă la urmă mobila a fost cărată de profesor – un finuţ – şi de un student român. Iar cînd au ajuns la etajul şase şi-au adus aminte că au uitat în urmă o piesă de mobilă mai mare. Oare cine a cărat-o şi pe asta, finalmente?

Şi oare ce-ai gîndi la rîndu-ţi, cititorule, dacă, după ce ţi-ai pierdut cîteva ore dintr-o zi ploioasă căutînd o umbrelă ieftină în magazine, ieşi la lumina serii de toamnă şi vezi cerul senin? Atît de senin încît se văd deasupra ta stelele, steaua ta şi steaua tuturor celor de pe lumea asta – inclusiv a crainicului radio care-ţi va spune în aceeaşi seară că *va fi, în răsăritul Canadei, o toamnă lungă şi frumoasă.*

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Omenirea între femdom şi maldom

Şi între oameni se stabilesc relaţii de putere, ba aici mai mult ca în alte părţi. De altfel, tot ceea ce înseamnă vorba asta se regăseşte în multitudinea de junglă a raporturilor omeneşti. Unii sînt în mod natural născuţi să fie şefi, alţii, tot natural, subalterni. Scriitorii au observat această relaţie complexă, această complicitate în doi. Caragiale s-a uitat la ea cu atenţie, Cehov asemenea; în filozofie Nietzsche a ridicat demnitatea învingătorului, a liderului, a celui tare, la dimensiunea unei demnităţi care va schimba faţa lumii. Eliberare, putere născută din competiţie, ar spune politologul libertarian, nenorocită plebiscitare a valorilor morale, ar zice conservatorul, pierdere de pe urmă, scandează pastorul exaltat la emisiuni televizate, la tele-biserică. Totul este aşa, sexologul disociază între impulsuri instinctual-erotice femdom, acelea în care femeia domină, leagă, călăreşte, biciuie în dessouri de piele cu ţinte, sau cealaltă, aceea în care el este aşa, adică leagă, biciuie, neantizează, sperie şi juisează, oftează de plăcere în gemetele, mimate sau nu, ale partenerei. Ce este feminismul şi mişcarea feministă, altceva decît un femdom mascat în ritualuri social-politice, zice cel de dreapta; dimpotrivă, stînga clamează altfel: egalitatea sexelor şi eliberarea de tabuuri, zice ea. Una (dreapta politică) este masculină, încruntată, virilă (în măsura în care virilitatea este, totuşi, o afacere declarativă), ţine în mînă tabla legii. Cealaltă (stînga, adică, aceea modernă, nu asta de pe la noi) este femdom, sau măcar are înlăuntrul ei asemenea reverii. Pe afişele electorale din Germania, verzii din Stuttgart au un afiş cu figura de bunicuţă a unui senator care tricotează în numele egalităţii în drepturi şi obligaţii. Numai că, atenţie, în mişcarea feministă, mai nou îşi fac loc tendinţe de dreapta: bărbatul uzurpă ceea ce este al femeii, susţin noile militante, prin faptul că îşi abandonează menirea şi se dedă la fantezii erotice care nu-i sînt pe măsură, el se feminizează, se lesbianizează şi încalcă drepturile lesbienelor, în loc să fie ceea ce i s-a menit. Fantezia este feminină, în timp ce fapta, şi înfăptuirea obligatorie şi monotonă, este natural, şi dintotdeauna, obligaţia bărbatului. Şi arta este feminină, domeniu al fanteziei şi al libertăţii, al tabuului făcut de ruşine, arta este născută natural din stînga umanităţii, în vreme ce, în dreapta ei, s-au ivit raţiunea, filozofia şi ideea (asemenea unui mădular bărbătesc în erecţie) care sînt domenii maldom. Aici bărbatul juisează, spun doamnele militante de dreapta.

În fapt, cînd ideea penetrează arta rezultă lucruri minunate, dar şi avortoni pe care-i numim curent propaganda. Mai nou arta se masculinizează şi filozofia, teoria, eseul se feminizează, după cum ne asigură Monica Spiridon într-un studiu bine informat. Aşadar, să citim ceea ce nu este, nu era, socotit artă, literatură, creaţie (observati că toate sînt substantive feminine), adică studiul filozofic, cel istoric, cel politologic, sociologic, sexologic, etnologic ca pe nişte bune şi minunate opere de artă. A trecut vremea despărţirii lor, trăim timpuri sub semnul magic şi regal al hermafroditului celui din vechime. E de bine? E de rău? Nu se poate mai bine, zic. Limba de lemn a studiilor este în pericol, arta instinctuală este în pericol. Feminizarea prin artă, masculinizare prin idee: iată unde ne duc vremurile noi!

La astea mă gîndeam eu stînd învăluit într-un blînd soare teutonic în cimitirul din pădure, adică Waldfriedhof Gerlingen, nu departe de Stuttgart, metropola şvabilor dunăreni. Acolo nu m–am priceput cum să fiu în rînd cu lumea, dar cît de curînd poate voi fi, şi-mi voi masculiniza cu idei arta, asta ar trebui să fac şi să văd ce-ar putea ieşi de aici. Deocamdată scriu încă feminin. Iacătă un exemplu, în loc de concluzie la aspiraţiile mele (încă) neîmplinite:

„Mă răsucesc pe bancă, îmi caut o poziţie mai comodă, mă cam strînge răcoarea pădurii, caut ţigările în buzunarul pantalonilor, le găsesc împreună cu toate gesturile acelea liniştitoare pe care prezenţa lor le prilejuieşte. Caut din priviri o bancă: alta, că aici la umbră îmi pare că mă umple frigul, întîrzii, şi aşa nu am ce face, „mare linişte în Waldfriedhof Gerlingen", apuc să bolborosesc, un bîzîit undeva în dreapta mea, îmi întorc capul să văd ce-i acolo: în lumina soarelui un fel de bărzăune stă în aer proptit cu ale sale aripi pe care le agită repede, repede, pleacă undeva în treaba lui, „fiecare are treabă", bîigui şi văd deodată nişte dealuri goale, cu pîlcuri de pomi, de stejari, pajişti, frăguţe din acelea cu bobiţele roşii şi acrişoare, miros de mentă: de acasă or fi imaginile astea literare?, de aici or fi?, nu-mi dau seama de pe unde sînt dealurile astea, de unde provin: „tare frumoase locuri", zic, „şi pustii", zic, „necălcate de picior de turist".

▲

Texte şi opinii de: Matei FLORIAN ● Stela GIURGEANU ● Raluca ION ● Sorin IONIŢĂ (analist de politici publice) ● Mircea KIVU (sociolog) ● Lucian MÎNDRUŢĂ ● Carol POPA (jurnalist) ● Adina POPESCU ● George VULCĂNESCU (jurnalist)

Argument

Despre bogăţie în România putem spune că este un lucru nou, apărut după 1989. Înainte existau cel mult unii indivizi mai înlesniţi *decît alţii, care reuşeau să se descurce mai bine în mizeria generală. Bogăţie propriu-zisă nu prea mai exista. Un săpun Fa era ţinut pentru zile mari, un pachet de Kent era deja considerat marfă de contrabandă, iar sticlele de whisky care circulau prin Bucureşti puteau fi numărate pe degete în ultimii ani ai dictaturii. Apariţia unui Porsche pe străzi provoca o reacţie a şefului statului, de altfel unicul individ cu adevărat bogat (şi acesta însă, numai în fapt, nu şi în acte). Întreaga* avuţie *a ţării era considerată* bun al întregului popor. *Aşa s-a format întreaga mentalitate a îmbogăţirii, a celor care începeau să cîştige şi a celor care-i priveau cum se îmbogăţesc. Şi dacă la început cei mai mulţi au sperat că vor ajunge rapid la un nivel occidental de viaţă, cu timpul au descoperit că pentru asta nu-i îndeajuns să munceşti corect, dar fără nici o iniţiativă şi că, de multe ori, chiar adaptîndu-te şi integrîndu-te economiei de piaţă, devenind mic întreprinzător, ipotecînd şi investind în diverse afaceri nu ai şanse prea mari de reuşită. Astfel, mitul de la începutul anilor '90 despre oamenii care ajung bogaţi pornind de la investirea inteligentă a banilor rezultaţi din vînzarea bicicletei s-a destrămat. S-a ajuns la ideea că doar furînd şi doar cotizînd la partidele aflate la putere sau făcînd parte din reţele clientelare poţi cîştiga aşa încît să devii cu adevărat bogat. Idee care a prins rădăcini tot mai adînci pe fondul în care o mare parte a populaţiei a început să aibă dificultăţi pînă şi la plata întreţinerii (problemă care aproape că nici nu se punea în regimul comunist). Idee menţinută şi chiar deseori probată de mulţimea scandalurilor apărute în presă, din care bogăţia apărea ca rezultat al furtului. Un context în care amănuntele despre ce-şi pot permite bogaţii pun, evident, paie pe foc. Aproape că s-a ajuns la măsurarea cinstei după gradul de sărăcie. Numai bogat şi cinstit să nu fii în societatea de azi. Rişti să nu fii crezut nici de oamenii săraci, nici de alţii bogaţi. Cum se mai pot separa apele în aceste condiţii? Acumularea de capital, dorinţa de a avea mai mult, adică motoarele capitalismului, sînt tot mai compromise, concretizînd în mod stupid chiar sloganurile comuniste. Poate şi fiindcă mulţi foşti comunişti au făcut avere şi se comportă în stilul exagerat pe care-l blamau înainte, crezîndu-l propriu capitaliştilor. Un altul nefiindu-le, probabil, cunoscut. (A.M.)*

Mircea KIVU

Cînd farmecul burgheziei devine indiscret

Că diferenţele dintre cei mai săraci şi cei mai bogaţi dintre români sînt indecente e deja un fapt acceptat de toată lumea. Nimeni nu ştie exact dacă măsura în care săracii noştri sînt mai săraci decît „ai lor" este mai mare sau mai mică decît cea care compară bogaţii noştri cu ceilalţi. Ministerul Finanţelor a publicat de curînd informaţia conform căreia cel mai mare contribuabil român (menţinut anonim) ar fi cîştigat în anul trecut cam 44 de miliarde de lei. Suma – şocantă pentru clientul tramvaiului 6 – ar face să dea din umeri pe orice occidental care ar afla că cineva a cîştigat un milion şi jumătate de dolari (acesta neştiind, desigur, care este în România raportul uzual dintre cîştigul real şi cel declarat).

În diverse ocazii, auzim argumentaţii de tipul „intrarea în normalitate presupune apropierea situaţiei demnitarilor noştri de a celor din ţările dezvoltate" – pentru justificarea măririi salariilor, pensiilor, facilităţilor de care se bucură aceştia. În definiv, acest tip de argumentaţie nu este cu totul lipsită de noimă – am putea imagina un proces de emancipare socială de sus în jos, în care nişte elite preiau un model cultural superior, difuzîndu-l apoi în celelalte niveluri ale organizării societăţii. La urma urmelor, istoria nu consemnează situaţii în care progresul să fi început cu bunăstarea celor mulţi.

Nenorocirea e că evoluţiile ultimilor ani arată că, într-adevăr, vîrfurile societăţii şi-au ameliorat continuu situaţia materială, însă semnele redresării ansamblului social întîrzie să apară. Mai degrabă, dacă avem în vedere comportamentele mediatizate ale bogaţilor zilei de azi (sintagma „noi îmbogăţiţi" ar fi aici cu totul aiurea, cîtă vreme nu se cunosc cazuri de oameni care să fi sărăcit odată cu schimbarea de regim), am fi mai curînd tentaţi să afirmăm că prosperitatea acestora se bazează pe funcţionarea deficitară a sistemului: averi făcute prin „căpuşare", privatizări frauduloase, „inginerii" financiare etc.

Ceea ce-i cu adevărat şocant în România nu e bogăţia unora, ci proporţia uriaşă a oamenilor aflaţi la limita sărăciei. Procentul celor care declară că banii pe care-i au nu le ajung nici pentru strictul necesar a crescut constant: în 1994, sondajele de opinie înregistrau 26%, acum cifra a ajuns la 45% (dacă-i adăugăm pe cei care au doar pentru strictul necesar, ajungem cam la 80%[1]).

În aceste condiţii, „normalizarea" veniturilor mari devine scandaloasă. E normal ca un director de întreprindere cu cifră de afaceri de miliarde să fie stimulat prin salariu pe măsură. Aceste salarii există (vezi regiile autonome cu capital de stat, agenţiile guvernamentale de tip APAPS), dar rezultatele gestiunii sînt de regulă dezastruoase. Din păcate, nu dispunem de informaţii sistematice asupra naturii marilor averi din România post-revoluţionară. Am însă impresia că un tur al proprietăţilor de pe malul Snagovului ar recenza prezenţa majoritară a demnitarilor statului, în detrimentul reprezentanţilor capitalului privat. Distincţia dintre capitalist şi bogătan e cu pudoare pusă între paranteze. Lozinca liderului „sărac, dar cinstit" mi s-a părut deplasată, dar cred că ministrul român al Industriei ar putea circula într-o Dacie, fie şi de comandă specială, măcar pentru că acesta este produsul economiei pe care trebuie să o reprezinte.

Că majoritatea românilor nu-i privesc cu ochi buni pe cei mai avuţi dintre ei, nu-i o veste nouă. O întrebare repetată de-a lungul anilor în diverse sondaje înregistrează o remarcabilă consecvenţă a opiniei dominante: 54% dintre adulţii români considerau în iunie 1998 că majoritatea oamenilor care au făcut avere în România au făcut-o prin încălcarea legii; acelaşi procent se înregistra în octombrie '99, pentru ca în iunie 2002 proporţia respectivă să fie (evident, în scădere nesemnificativă) de 53%[2]. Pe locul al doilea, ca frecvenţă a răspunsurilor, s-au situat „relaţiile" (22% în 1998, 21% în 1999, 16% în 2002). Munca şi meritul personal, ca sursă a averilor, reprezentau 7% din răspunsuri în 1998, 9% în 1999, 11% în 2002 (tendinţa de creştere fiind constantă, dar timidă).

Neîncrederea în cei bogaţi generează, pe fondul confuziei dintre avere şi capital, aversiune faţă de capitalism. Proudhonianismul spontan conţinut în procentele de mai sus este, fără îndoială, alimentat de inflaţia discursului populist prezent în spaţiul public, pe întreaga suprafaţă a eşichierului politic. Dar relaţia nu este de cauză-efect. Populismul are succes pe fondul frustrărilor de tot felul, iar românii nu se pot plînge de lipsa situaţiilor frustrante. Nimeni nu poate fi făcut direct răspunzător că cei mai mulţi dintre noi se aşteptau, acum 12 ani, la evoluţii nerealist de favorabile. Dar reprezentanţii elitelor (sensul e strict mecanic, de vîrf al piramidei sociale) sînt datori, în propriul interes, la menajarea sensibilităţii colective.

---

1. Această ultimă cifră, reprezentînd proporţia celor care trăiesc la limita strictului necesar, nu înregistrează evoluţii le fel de nete. Ceea ce înseamnă că sărăcirea generală a populaţiei se face printr-un proces de „tasare" neuniformă, respectiv prin „căderea" sub pragul sărăciei a celor aflaţi cu puţin deasupra acestuia, în timp ce numărul celor cu situaţie materială satisfăcătoare rămîne constant.

2. Sursa: Barometrul de opinie publică FSD.

▲

George VULCĂNESCU

Contribuabilul nr. 1 sau prostul satului

Ştire de prima pagină. Cel mai mare venit declarat din România este de 27 miliarde de lei. Această sumă, ca să dea bine în titlu, a fost aproximată grosier cu *un milion de dolari*. Şi iată cum, pe baza datelor ieşite din retorta Ministerului Finanţelor, pornind de la suma plătită ca impozit (18 miliarde de lei) a fost indentificat cîştigul anual net al celui botezat Contribuabilul nr. 1 din România în anul 2001.

Urmînd modelul calculului de-a-ndăratelea, logica aducătorului informaţiei în antenţia cititorilor a mai făcut un efort de a descoperi şi calificarea celui care îşi putea permite o asemenea sinceritate faţă de fisc. Alergînd cu intuiţia, ca bila de la flipper ce se loveşte dintr-o mantinelă în alta fără să puncteze, au fost enumerate cîteva meserii considerate ca foarte bănoase: medic, avocat, notar, contabil, scriitor sau producător de filme.

Constat că deseori ne interesează cine şi cît şi mai puţin cum.

Cum ar fi putut cineva să ajungă la performanţa cetăţenească de a oferi statului 18 miliarde de lei? Înainte de toate, Contribuabilul nr. 1 a adus la buget o sumă cît zece „sereleuri" de parlamentari. Această persoană care dă statului o căruţă de bani într-un an ocoleşte aceleaşi gropi, duce atenţii la doctor şi beneficiază de aceleaşi servicii derizorii din partea RADET-ului local ca oricare alt cetăţean umilit de venitul mediu brut de 5,5 milioane de lei pe lună.

Un milion de dolari; o sumă importantă pentru cei din lumea numerelor mici. În ţară sînt însă persoane care îşi permit să aloce unei singure tranzacţii sume cu mult mai mari decît venitul anual declarat de Contribuabilul nr. 1. Şi nu mă refer la tranzacţii ilegale. La licitaţiile organizate de Ministerul Turismului sau APAPS sînt adjudecate hoteluri, companii de miliarde de lei de către persoane particulare. Ionești, Popești nume fără identitate publică, au făcut anul acesta achiziţii din bani de buzunar de peste 500 miliarde de lei. Un singur cumpărător – persoană fizică – a achiziţionat în luna iunie un complex hotelier de pe litoral cu suma de 58 miliarde de lei. În timp ce unii caută fantoma Contribuabilului nr. 1, o singură persoană fizică identificabilă cîştigă o licitaţie publică cu aproape 2 milioane de dolari. Cineva care îşi permite o astfel de cheltuială ar trebui să plătească impozit pe venitul global de peste un milion de dolari. Adică, mai mult decît suma acreditată a fi plafonul bogăţiei declarate. Numele milionarilor din România, participanţi la procesul de privatizare, sînt publice. Doar că pe aceştia nu-i întreabă nimeni, nici măcar Ministerul Finanţelor, de unde au atîţia bani!

Omul nostru dibuit cu milionul net nu provine din rîndul afaceriştilor. Cel mai probabil este moştenitorul unei averi importante pentru care era obligat să-şi achite integral obligaţiile fiscale. Cele 18 miliarde de lei reprezentînd impozitul plătit statului sînt în mod cert o sumă reţinută la sursă. Ceea ce înseamnă că supercontribuabilul nu avea cum să evite recalcularea impozitului pe venitul global.

Dacă ar fi un întreprinzător sau un profesionist al unei meserii liberale, despre Contribuabilul nr. 1 din România s-ar putea spune nu că a cîştigat în 2001 aproape un milion de dolari net, ci că a pierdut 500.000 de dolari net.

▲

Matei FLORIAN

Lupta cu îngerul la români

© C. Tudor

„Vedeţi dumneavoastră, dacă un înger ar veni aşa pe seară – fîl, fîl – şi mi-ar zice: nea Dumitre, dumneata ai fost un pensionar de treabă, sărac din tinereţe, cu familie mare şi copii care acu' îţi trag un şut în fund, şi mi-ar arăta toate alea ale lui de înger să mă conving eu că nu e, dracu, de la vreo emisiune d'aia care-şi bate joc de oameni, şi mi-ar zice dup-asta, uite, noi ăştia ne-am gîndit să te facem miliardar peste noapte, eh, atuncea, domnu' reporter, o să zic şi eu că ăia care ieri n-aveau nici d-un pepene şi azi ne scuipă din jeep sînt oameni cinstiţi ca mine, numai că au avut aşa o baftă să dea îngeru' peste ei mai devreme." Nea Dumitru îmi clipeşte hîtru cu un ochi. Îl mai întreb, credul şi prost ca orice reporter devotat micilor poveşti care nasc mari articole, cînd şi cum i s-a întîmplat să fie scuipat dintr-un jeep. Cu o dezamăgire bruscă şi autentică, nea Dumitru pune punct gloriosului articol ce v-ar fi furat cu siguranţă privirile de la primele lui propoziţii – *Dumitru Călan a fost scuipat de şoferul unui jeep. Pur şi simplu.* – cu cuvintele: „Hai, dom'le, atîta lucru nu v-au învăţat în presă? Era o metaforă."

Sper că o s-aveţi toată înţelegerea pentru tot ce va urma. Cu coada între picioare şi cu un mare articol mort de la primele propoziţii veţi conveni că mai mult decît „toţi care are averi e hoţi şi fură" nu puteam să scot de la doamna Mariana, o femeie cu batic, bine proptită pe un scăunel de pescar, în spatele unui morman de pepeni. Şi, cum piaţa e mare şi lungă şi mulţi oamnei feluriţi mişună printr-însa care cu treaba şi îngerii şi dracii şi pepenii lui, nimic să nu vă pară ciudat cînd am să vă spun că la întrebarea cu averile şi cinstea o doamnă, nu atît în vîrstă cît voinică şi nu atît voinică pe cît rujată, m-a scurtcircuitat cu o lovitură de geantă bine ţintită drept în moalele capului. Cuvintele pe care le-a însoţit loviturii mi-au rămas, ce-i drept, mai mult ca un ecou stins şi, tocmai de aceea, prea puţin lizibile şi concrete: „Bă-dă-ra-nu-le! Îmi furi cartofii! (cred) Cine naiba te-a pus! Fură! Fură!". Poate că ultimele strigăte ale doamnei cu ruj roşu au fost răspunsul la întrebarea mea. Dar, după cum v-am spus deja, nu pot fi deloc ferm, iar ceea ce cred trebuie considerat mai mult o părere şi o opinie şi, în nici un caz, o convingere pe temeiul unei baze solide.

Însoţit de priviri împărţite (acuzatoare, amuzate, compătimitoare) şi de o inevitabilă ruşine, am ieşit din piaţă cu regretul de a fi lăsat în urmă cel puţin vreo duzină de păreri interesante.

Pe stradă, primele trei răspunsuri au sunat cam aşa: „Foarte puţini şi-au făcut averea pe căi cinstite. Să vă dau un exemplu: Gigi Becali. Are ăsta faţă de afacerist cinstit? Şi aşa-s toţi." (Camelia Bocciu, asistentă medicală)

„Imixtiunea politicului. Părerea mea. Totu' e furt. Averile se fac în cîrdăşie cu cine e la putere." (Bogdan, student)

„Nu ştiu în altă parte, da' la noi, în afară de ăia care au avut moşteniri babane dinaintea comunismului şi ăia care au cîştigat la loto, eu nu cred să fie cineva care, fii atent la paradox, să nu se fi înţeles cu oamenii statului ca să fure statul. Nu, dacă mă gîndesc bine, taie-i p-ăia care au cîştigat la loto, că oricum n-au să vadă vreun ban vreodată." (Iulian Serea, inginer)

Următoarele cinci păreri au fost aruncate în fugă. Probabil că există un stas al răspunsurilor date în fugă la această întrebare, pentru că, din cinci persoane, patru au răspuns, greu de crezut, identic: „Toţi fură.". Unul singur, Răzvan Cervici, şomer, 34 de ani, a rostit enigmaticele cuvinte: „Sînt copiii părinţilor lor".

O domnişoară s-a plîns că are o groaznică durere de cap. Dacă o întreb despre averi şi oameni bogaţi, mi-a spus, s-ar putea ca durerea să-i dea pe-afară. În afară de asta, ce treabă are ea cu oamenii ăştia. Să întreb pe alţii.

Alţii, doamna Chiose, 49 de ani, pictoriţă, are o teorie, spune ea, „bazată eminamente pe bun-simţ". Şi anume: „Dacă oamenii ăştia, buni-răi, nu contează, şi-ar fi cîştigat averile pe căi cinstite, nu că nu şi-ar fi făcut vile peste vile şi nu şi-ar fi cumpărat cele mai scumpe maşini, nu, asta-i normal şi fiecare om face ce vrea cu banii pe care-i are, dar atunci cînd ar fi dat nas în nas cu omul de rînd cum au fost şi ei odată nu l-ar trata ca pe un gîndac sau ca pe o fiinţă inferioară că s-ar gîndi pînă la urmă la el ca la egalul lor într-o oarecare măsură. Ar zice şi ei bună-ziua şi-ar avea bun-simţ ca orice om care şi-a cîştigat cu greu averea, că banul nu se găseşte în copaci, nu? Cu părere de rău, eu una n-am văzut om cu avere care să aibă şi bun-simţ, aşa că, ori i-au luat de-a gata de la cineva, ori i-au cîştigat furînd. Altă cale nu există."

Şi, după doamna Chiose, providenţa şi-a trimis de-a dreptul în mine pe căi ascunse şi legănate, mesagerul. Iar acesta, cu iz de votcă şi iar de votcă, astfel a grăit: „Pleacă, dom'le, acasă cu întrebările astea". Toate lucrurile au sensul lor ascuns. Eu aşa cred. Am plecat.

Happy Ending

Cu forţe nebănuite, înfruntînd făţiş vrăjmaşul, m-am întors a doua zi, n-o să credeţi, tocmai în piaţă. Chiar de la prima întrebare, lumea s-a arătat îngăduitoare în privinţa averilor unor oameni, iar domnul Birbirică mi-a dat numai puţin de trei exemple de oameni cinstiţi pe care-i cunoaşte el din Banat ce astăzi trăiesc într-un huzur fără griji. Toţi aceştia au purces pe la începuturile anilor '90 în afara ţărişoarei noastre şi s-au întors cu bani pe care i-au investit cu cap. Acum au de toate şi nu mai sînt vecinii domnului Birbirică, dar îl sună şi îl întreabă de sănătate. O doamnă mi-a spus că şi bogaţii tot oameni sînt: unii buni şi alţii răi. O alta mi-a atras atenţia ca nu care cumva să-i uit pe fotbalişti. (Şi, Doamne, cum aş fi putut să-i uit?)

În sfîrşit, am început şi eu să mă dumiresc. Averile sînt ca reportajul: sînt zile în care se fac furînd şi altele în care joci fotbal. Nici o dilemă.

▲

Raluca ION

Mediul străin

© C. Manole

Cotidiana teorie a relativităţii ne învaţă că frumuseţea este relativă, că deşteptăciunea este relativă, că însuşi adevărul este nu mai puţin relativ şi, pentru că trebuie să ajungem şi la asta, că, da, bogăţia este relativă. Şi cum un truism nu îl atrage şi nici nu îl susţine în mod automat pe altul, nu vom vorbi mai departe despre bogăţia sufletească sau despre lucruri precum lasă, mamă, banii nu aduc fericirea, mai bine sărac şi curat, alţii cine ştie ce or fi făcut de s-au îmbogăţit, noi ne măsurăm cinstea cu milimetrul şi ieşim la fix. Şi fericiţi sîntem. Dar ce milimetri, cum putem scrie despre milimetri, cînd în acest articol distanţele se măsoară în mii de kilometri, hărţile rutiere şi aeriene ale lumii se înfăşoară în jurul unui personaj pe care îl pieptănăm frumos, îi aranjăm sacoul, şi vi-l prezentăm drept românul mediu, cu salariul lui mediu de 100 de euro, aducînd să graviteze în preajmă-i feluriţi străini, mulţi dintre ei, pentru că ne aflăm sub semnul repetiţiei, de condiţie medie la ei acolo, alţii peste, este adevărat, alţii sub. Iar aceştia îi stîrnesc mai toţi fascinaţia sau admiraţia, dar în special invidia, desigur, un lucru ştiut de toată lumea, un lucru simplu de înţeles. Pentru că ei muncesc aici pe *bani adevăraţi*, expresia favorită a românilor care pleacă la lucru în străinătate, şi cu banii lor, la preţurile noastre, înţelegeţi şi dumneavoastră, înţelegi şi tu, mi s-a spus complice, ce viaţă de vacanţă şi petrecere...

Climatul general

Roger spune că în Vest, nu-ţi poţi începe ziua fără cîteva sute de dolari, pe cînd în România cu aceiaşi bani, poţi trăi o lună întreagă, aici lucrurile sînt ieftine, *the cost of living is lower*, puterea banului mai mare, lucrul acesta este bine de ştiut şi ştiut de la bun început. Dar mai important de atît este pentru Roger că România nu este Africa, ştie ce vorbeşte, dat fiind faptul că el a stat 2 ani acolo şi a fost jefuit de mai multe ori, a avut opt gărzi de corp, cînd a plecat mai trăiau două, iar restul de şase nu se sfîrşiseră de bătrîneţe. Deci e o ţară sigură şi între alte atuuri ale ei se numără şi cel că nu este Germania, cu nemţii ei reci şi restrictivi, că nu este nici Ungaria, oricum mai sobră la distracţii, că oamenii sînt volubili, vorbitori de engleză la bere, şi nu se uită nimeni urît la tine, şi poţi să bei cu ei sau cu ai tăi, iar dacă ai chef după aceea să conduci, fiindcă poliţiştii sînt voioşi primitori de şpagă, cu maximum două sute de mii ai scăpat, ideea acestei amestecate enumerări este că avem o ţară cu o climă temperată, asta am învăţat mai demult, şi un climat general favorabil vizitatorilor de care vorbim, în care poţi să faci cam tot ce vrei. Inclusiv afaceri, *business is good here*, pentru că el conduce o fabrică de mobilă şi în România lemnul este uşor de procurat, graţie probabil suflării slabe a curentului ecologist, salariile angajaţilor mici, sus numiţii angajaţi serioşi. Treaba merge bine, trebuie să cunoşti doar piaţa şi să-ţi creezi nişte contacte, nu, nu-ţi pune nimeni beţe în roate.

Plăcute activităţi

Cel care îmi vorbeşte acum este la fel de român ca şi mine şi un jucător din an în Paşte de Darts, care cunoaşte alţi jucători de Darts mai destoinici, dintre care unii străinezi, uite exemplul finlandezilor Taisto şi Lemo, expuşi acum privirilor tocmai pentru că la ei în ţară sînt nişte oameni absolut obişnuiţi, unul a terminat un echivalent al liceului nostru economic, celălalt este inginer, amîndoi lucrează acum în Bucureşti şi au un salariu de aproape trei mii de dolari, fiecare, şi mai sînt o grămadă ca ei, nu neapărat finlandezi, de acum discuţia se va purta ceva vreme la un nivel general, ce fac ei deosebit, tu îi cunoşti mai bine. Păi, uite, îşi permit să iasă în fiecare seară, la bere, asta înseamnă că ies de minimum 300 de dolari pe lună, iar dacă nu au chef să conducă, şi nu au, închiriază taxiul toată noaptea, taxiul este unul din lucrurile care merg foarte bine aici, este ieftin şi rapid. Şi în afară de taxiuri şi baruri, puburi, cluburi de noapte, mai sînt şi alte lucruri faine, cam inexact spus şi asociat, mult mai bine le-am numi *pretty things*. A, fetele adică, escorte, nu numai escorte, nu prea au nevoie de escorte, fiindcă străinii au un succes nebun la gagici, o fi un clişeu, dar e adevărat. Altceva, marihuana, ca peste tot în lume, dacă ţin cu tot dinadinsul să scriu şi de asta sau, dimpotrivă, lucruri care ţin de o viaţă sportivă şi sănătoasă, tenis, dacă au chef de tenis, ski dacă e zăpadă, munte, dacă vor munte, niciodată mare, pentru că e prea jegoasă şi e prea mare ţigănia. Din cînd în cînd îşi invită aici prietenii, cît costă un drum cu avionul pînă în România, cazarea e gratis, uite, Taisto îşi aduce des prietenii, cînd vin ei îşi ia figura de nordic, nu mai discutăm, dacă l-ai vedea în rest te-ar mira nitel, ioc răceală, zero sobrietate, e prietenos şi expansiv nevoie mare. Ca mine şi ca tine.

Frustrări

Fico, şofer turc de TIR. Andreea şi Alex, autostopişti, Andreea sora lui Fico, Alex fratele lui, Fico dă la ei sucuri naturale din frigider, ia spuneţi ştiţi fetiţ pentru Fico în Bucureşti, că vine des în România şi are fetiţ în fiecare oraş, dar nu în Bucureşti, Fico are nevoie de cineva să iasă seara la restaurant cînd ajunge aici, şi dacă îi găsesc aduce la ei tekstil şi cosmetic, nu mereu, dar aduce. Merge TIR-ul, merg şi vorbele alandala, uite politist român, kăkat, korupt, da, aduce şi la fetiţ, bani şi tekstil şi el nu ca alţii, karakter garantir. E însurat, are doi copii mari, jumate de bani la nevastă, jumate la Fico, Fico are bani, nu e problemă, bogat aici şi în plus kurat, conduce toată ziua şi, uite, are unghiile albe, ce e aia murdar cînd e apă şi săpun, şi fetiţ să fie kurat. Alex, fratele lui, dă hanorak de bumbak cu Nike lui Andreea, sora lui, Alex dă număr de mobil, vorbit cînd vine Fico în Bucureşti, cosmetic, tekstil, fetiţ, karakter garantir, ieşit împreună, Fico face cinste. Mobil nu mincinos, da? Că toţi mobil mincinos şi nimeni fetiţ.

▲

Adina POPESCU

Caviar, niciodată după ora opt seara

„Stăm foarte prost cu banii!“, spuse ea în timp ce-şi învîrtea pe un deget unul dintre eleganţii cîrlionţi de pe ceafă (patru milioane, tuns şi coafat, am aflat mai tîrziu dintr-o altă sursă). „Chiar nu ne mai descurcăm deloc...ştii cît e salariul meu, pe lună? Trei milioane jumate... zi şi tu, ce poţi face cu banii ăştia... abia dacă ne ajung pentru *bills*-uri: lumină, întreţinere, ştii tu...“. Da ştiu şi mai ştiu că firma la care lucrează e a ei, patron, director şi unic angajat, iar salariul este fictiv. Dora are în jur de patruzeci de ani, drăguţă, minionă. A intrat în „afaceri“ prin '94, iar după vreo doi a stat o vară întreagă la Paris, pe motive de „sănătate“: lipoabsorbţie, două liftinguri şi crearea unui nou nas, un pic cîrn care să-i dea un aer de puştoaică. „Acum, slavă Domnului! avem şi noi cabinete de chirurgie estetică destul de bune... nu mai trebuie să mă deplasez cine ştie pe unde pentru un rid sau pentru o aluniţă... ce vrei, dragă, ştii cît sînt de obsedată de felul în care arăt! Dacă n-ar fi fost Serge, doctorul ăla din Franţa la care m-am operat prima dată, aş fi ajuns sigur o complexată!“. Dora locuieşte împreună cu soţul ei (care are la rîndul său propria-i firmă) într-un apartament de bloc cu patru camere, „mai mult nu ne putem permite, ce vrei!“. Adevărul este că soţul ei nu s-ar muta nici mort de la bloc, nu suportă casele, îi amintesc, probabil, de trista lui copilărie, petrecută în bătătura plină de glod a unei case sărăcăcioase de prin Oltenia. Pe vremea aceea, puştiul care tăia lemne şi scotea apă din fîntînă credea că toţi oamenii înstăriţi stau la oraş, la bloc, apartamentul reprezentînd un maxim de confort: nu are buda în curte, nici sobe care afumă, în plus, apă caldă la discreţie. De aceea, lui încă îi place la bloc, iar în fiecare lună aduce noi îmbunătăţiri căminului său (geamurile termopan şi aerul condiţionat au fost doar primele investiţii). Totuşi, visează la un loc retras pentru vacanţele sale, cum ar fi, de exemplu, un bungalow, şi o mică plajă privată, undeva, prin insulele Caraibe pe care le-a vizitat vara trecută.

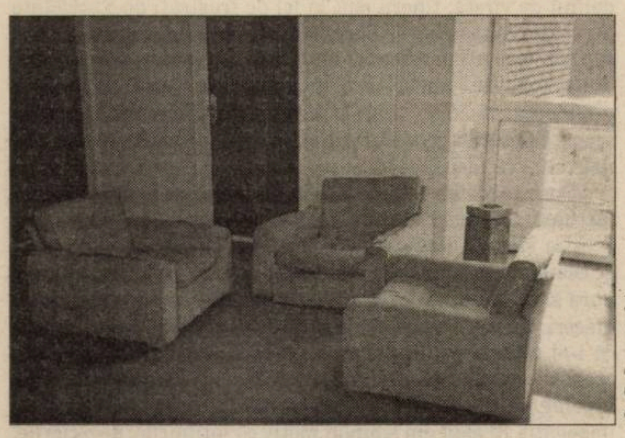

© S. Ivanoschi

Dora este o femeie foarte ocupată: în afară de orele pe care şi le petrece la firmă, un birou cochet în spatele magazinului Eva, frecventează zilnic o sală de *fitness*, de două ori pe săptămînă un *beauty-saloon*, iar sîmbăta un club al femeilor de afaceri. Obsedată de diete şi de regimuri vegetariene, nu mănîncă decît salate, „cu mult ulei de măsline“, uneori fructe de mare şi file de somon, iar la petreceri bea cîte un strop de vin. În timpul discuţiei pe care am purtat-o într-o cafenea, la un suc natural de piersici-moment penibil pentru mine: aveam de gînd s-o rog să-mi împrumute cinzeci de dolari! – m-a întrebat dacă am deja planuri pentru Revelion. „...ştiu că sîntem abia în septembrie... eu vreau să fac o rezervare cu cîteva luni înainte... m-am gîndit la republica Dominicană unde am fost acum doi ani... ce să-ţi zic? De vis! Am făcut în fiecare zi scufundări şi o singură dată sportul ăla periculos, nu ştiu cum se cheamă, cînd mergi cu barca pe un rîu de munte... o sută de dolari... enorm!... am zis să dau ca să-mi fac pofta!“

Se spune că oamenii cu bani prezintă aceleaşi simptome de avariţie, motivate de fiecare dată cu tot felul de texte: cît de prost le merge, cîte datorii au, abia se descurcă de pe-o zi pe alta, firma e în pragul falimentului. Pe de altă parte, încearcă să te strivească cu opulenţa lor, căci atlfel nu se mai simt bogaţi. De aceea te mai invită uneori la cîte un barbeque la vila cu cinci băi („cîte una pentru fiecare membru al familiei... doar nu era să stăm dimineaţa la coadă la baie!“) pe malul lacului, proprietate privată pînă la prima geamandură. În momentul în care te văd impresionat, căzînd într-un soi de transă, admiraţie amestecată cu invidie, devii cel mai bun prieten pentru următoarea jumătate de oră, după care te uită.

La modă sînt permisele port-armă şi de vînătoare, cîinii, preferabil cît mai mari cu putinţă, angajaţii care să plimbe cîinii, caii de curse, casele de vacanţă (în ţară sau prin alte locuri) şi, desigur, maşinile cu sau fără şofer; acele maşini care, pe şosea, clipesc din faruri ca să te dai la o parte şi să le faci loc sau trec cu o viteză mult peste cea legală prin localităţi, pentru că amenzile reprezintă o sumă nesemnificativă. Vinul Beluga merge numai cu caviar, însă nu după ora opt seara, altfel „combinaţia e devastatoare pentru stomac“, după cum mi-a explicat cineva care cheltuie în medie două sute de dolari pe seară, la restaurant, iar altcineva s-a plîns că dacă într-o zi are mai puţin de un trei milioane în buzunar, cade într-o stare de depresie şi-i vine să se sinucidă.

Pînă la urmă, Dora mi-a împrumutat cei cinzeci de dolari, apoi a adăugat cu un zîmbet care n-avea nici o urmă de maliţie, era doar candid: „Ce-ar fi să vii cu mine la o şedinţă de masaj... îţi spun eu, e cea mai relaxantă modalitate de a-ţi cheltui banii!“

▲

aduse cu poşta

Om bogat. Foarte bogat

O casă, maşină, cîteva carduri, unul sau două joburi ar trebui să facă dintr-un ins comun un om bogat. Dar mai departe rămîn de discutat detaliile: căscioară sau viloi şi unde anume, maşină cu patru roţi sau tip „aspirator“, cîte carduri şi mai ales cît de pline, şi nu în ultimul rand ce fel de job-uri. Pentru că dacă vorbim de bugetari, deja ne întoarcem la sintagma „ins comun“.

Atunci cine este cel bogat? Acela care, avînd doar patru clase, ştie cel mai bine să-şi învîrtă afacerile şi mai ales ştie cu cine, ca în cel mai scurt timp cu putinţă să-şi poată ridica viloiu', şi să-şi achiziţioneze ultimu' tip de „aspirator“? El, care te sfidează cu privirea de deasupra nasului atunci cînd te vede mergînd pe stradă preocupat în căutarea magazinului cu cele mai mici preţuri? Cel care poate cumpăra chiar oraşul în care te-ai născut şi în care trăieşti, dar despre care crezi că pe tine, omul plin de bun-simţ, nu te poate niciodată cumpăra?

Dacă aceştia sînt cei bogaţi, atunci ar trebui să spunem că ei nu fac o naţiune, deşi se-ntîmplă că o sufocă!

Dar ţara asta este totuşi formată din oameni bogaţi, oameni care au mai totdeauna o casă, deşi nu prea au cu ce s-o întreţină, au patru roţi, deşi mai mult pe la reparat şi cîrpit, deţin şi cîte un telefon mobil cu cartelă, doar cît să fie sunaţi, au şi card, însă e drept că nu l-au mai băgat de mult în bancomat de teama că s-ar putea să fie ispitiţi să scoată şi ultimii cincizeci de mii „uitaţi“ acolo pentru situaţiile de maximă criză, şi pe deasupra au şi cîte un job – sînt în mare parte bugetari! Doar ei trag pentru ca să le plătească ălorlalţi pensiile, şomaju', asigurările de sănătate şi celelalte dări, şi în final mi se pare firesc să nu prea mai rămînă cu nimic. Măcar atît cît să-şi permită să mai cumpere din cînd în cînd cîte o carte. Sau să nu iasă pe minus în bilanţul bugetului lunar. Ori să-şi permită vreo ieşire la sfîrşit de săptămînă. Dar, deja visez la prea mult. Păi dacă ar avea toate acestea cu siguranţă că şi-ar dori şi mai mult, ca de exemplu chiar un concediu nestresat de un buzunar subţire. Poate chiar ar vrea să-şi schimbe maşina şi alte lăcomii de genul acesta. Cu cît ai, cu atît ai vrea mai mult ! Numai că acest „mai mult“ înseamnă pentru mine şi pentru ceilalţi cunoscuţi ai mei, oameni de bun-simţ ca şi mine, starea clasei de mijloc. Adică un trai decent din muncă cinstită (sau o muncă decentă pentru un trai cinstit?).

O ţară cu atîtea maşini de ultimă generaţie e o ţară de oameni bogaţi!

O ţară unde preţul unei cărţi e de peste două sute de mii e o ţară cu oameni bogaţi!

Şi în sfîrşit o ţară cu atîta gunoi în tomberoane, pe străzi, în instituţii, e o ţară bogată! (Nu ştiaţi că nivelul de trai al unei familii, de exemplu, se vede după cantitatea şi calitatea gunoiului aruncat?)

Monica ZAMFIR

Stela GIURGEANU

Banul şi ochiul vecinului

Atacată din plin cu poveşti în care bogăţia merge braţ la braţ cu ilegalitatea, societatea românească a căpătat o imagine sceptică asupra succesului material. Puşi în lumina reflectorului, oamenii „importanţi“, „elita“, dau apă la moară acestui scepticism, dar pe de altă parte, dus la extrem, el devine nociv atît pentru judecător, cît şi pentru acuzat. Care ar trebui să beneficieze de prezumţia de nevinovăţie.

Departe de ochiul public, în anonimatul propriului său succesc, Daniel Husariu, patronul unei firme de construcţii-renovări, are în spate un trecut de om „normal“, salariat la stat şi locatar de bloc, înzestrat doar cu şansa unei idei bănoase şi curajul unui om dornic de înavuţire.

Prinzîndu-se, acum zece ani, în horă cu norocul, a investit cam tot ce avea, plus un împrumut pentru care a garantat cu propria locuinţă, într-un apartament, pe care, după ce l-a cumpărat, l-a zugrăvit, l-a spart pe ici, l-a renovat pe dincolo, schimbîndu-i, în mai puţin de o lună, întregul aspect. Din vînzare a cîştigat aproape dublu suma investită, ceea ce l-a ambiţionat să meargă mai departe. În decursul a trei ani de zile, asociindu-se cu un arhitect, prieten de facultate, şi cu un inginer în construcţii, a pus pe picioare o firmă solidă, care nu a întîrziat să producă profit.

Şi-a cumpărat o primă maşină, un Renault la mîna a doua, pe care a schimbat-o un an mai tîrziu cu un Audi, nou. Curînd i-a luat maşină şi nevestei. Viaţa li s-a îmbunătăţit vizibil. Au început să călătorească, au mers prin toată Europa (iar anul trecut în Mexic). S-au mutat din Drumul Taberei pe 13 Septembrie, unde s-au prezentat în vizorul noilor vecini cu imaginea deja formată de oameni „avuţi“, cu două maşini şi nevastă casnică. „Primele roade ale muncii sînt întotdeauna cele mai dulci, pentru că, după ce mirajul banilor te prinde în mreje, doreşti mai mult, din ce în ce mai mult“. Iar pentru acel „mai mult“ încep sacrificiile. „În România, dacă ai şansa să reuşeşti cu o firmă (pentru că la noi, majoritatea oamenilor cu firme pe cont propriu, sînt nişte visători, care ajung mai repede sau mai tîrziu la realitate şi la anunţurile de angajare), ratezi doar prin încetinire. Sînt alţii o sută dornici să-ţi ia locul“.

Odată intrat pe acest drum, al suişului material, începi să te dezbari de balast. În primul rînd elimini timpul mort (lenevitul în faţa televizorului, cititul sau luatul de zile libere cînd ţi se năzare). Apoi liniştea unui drum monoton şi ieftin. Începe în schimb un costisitor consum nervos, alergatul continuu după contracte, lupta cu birocraţia, obţinerea de autorizaţii, contactul cu tot felul de oameni, de la Primărie, la asociaţiile de locatari. Diplomaţia şi îndemînarea vorbei dulci se învaţă din mers, ca o condiţie de reuşită în afaceri. Astfel, stresul cotidian „ce mîncăm mîine?“, întrebarea zilnică a majorităţii, se transformă într-un stres al omului bogat, cel al viitorului imperativ al firmei „trebuie să încheiem contractul!“.

Dorinţa de a te realiza îţi impune şi îţi canalizează personalitatea în direcţia omului ambiţios. Banul te schimbă, devii inevitabil responsabil, dar nu pentru traiul zilnic, ci de dragul succesului. „Cînd te ajungi material, ai nevoie şi de satisfacţia lăuntrică a împlinirii de sine, iar aceasta este confirmată, nu doar de avantajele materiale care sînt efemere, ci şi de ceea ce realizezi concret“.

Autoritatea pe care banul ţi-o conferă, îţi impune şi o atitudine de om sigur pe el, considerată, de multe ori, de către cunoscuţi aroganţă. Iar atunci prieteniile, chiar şi cele vechi se schimbă. „Înspre vîrful piramidei, prieteniile încep să fie un lux. Cînd în cele vechi intervine diferenţa materială, pasul spre destrămare este aproape făcut de invidie. Iar în cele noi, nici nu mai ştii cînd este vorba de interes, şi cînd de sinceritate. Şi, pe undeva, susceptibilitatea cu care eşti privit ţi se transmite şi ţie, devenind, la rîndul tău, susceptibil“.

Împreună cu invidia de palier (bîrfele şi siguranţa altora că, orice ar fi el „îşi permite“), încrederea oamenilor doar în puterea banului (copilul i-a intrat la facultate din cu totul alte ajutoare decît cele ale propriului intelect), toate converg înspre construirea unei imagini cinice a omului cu bani. Pentru că banul schimbă nu numai starea materială, ci întreaga concepţie şi mentalitate exterioară, independentă de cel care „are“. „La noi nu are importanţă *cîţi* bani ai. În momentul în care maşina pe care o conduci este străină, cînd întreaga familie are telefoane mobile, iar întreţinerea depăşeşte o cotă ridicată, problemele tale nu mai există. Iar dacă totuşi ai dreptul, din cînd în cînd, la o cîte o mică suferinţă, totul se poate şi se va rezolva. Pentru că banii rezolvă orice“.

▲

Sorin IONIŢĂ

Jocul cu sumă nulă

– sau moştenirea sultanismului ceauşist în România –

România este acea ţară binecuvîntată din Estul Europei cu cel mai mic şomaj din regiune (9-10%), în care mai toţi salariaţii reuşesc să cîştige, într-un fel sau altul, peste media pe economie. Prin grija statului postcomunist, 90% din cetăţeni sînt proprietarii locuinţei în care stau, procent neegalat de vreo ţară dezvoltată. A sta cu chirie e o ruşine provizorie, acceptată eventual la vremea studenţiei. Criza de locuinţe cu care se luptă dl Mitrea ca un Don Quijote modern nu constă aşadar în lipsă propriu-zisă de spaţii, dovadă ziarele care gem de anunţuri. Are mai curînd de-a face cu idealul oricărui tînăr român, absolvent oarecum obosit de vreo universitate sau profesională care l-a înzestrat cu meşteşuguri incerte, de a avea imediat şi în posesiune deplină o casă, liberă de sarcini fiscale, pentru a porni liniştit, cam pe la ceasurile 12 din zi, la explorarea pieţei muncii. Slujbele cele mai căutate vin în două categorii: manager de diverse calibre şi cele creative (în reclamă, modă, *software,* editorialistică). Ultimele au avantajul flexibilităţii, adică îţi permit să stai seara pînă tîrziu la diverse Tucă sau Zanga *party*-uri, să petreci dimineţile în program de recuperare şi să trimiţi rezultatele muncii pe e-mail.

În asemenea ţară minunată, cu forţa de muncă burduşită de diplome (nu ca-n America, unde dai cu tunul să găseşti pe cineva care să priceapă diferenţa subtilă dintre Bucureşti şi Budapesta), angajatorii au totuşi mari probleme în a găsi secretare care să poată să scrie un antet şi să lipească timbrul pe partea corectă a plicului. Licenţiaţi în diverse ramuri de business cad la acest test, aşa cum cad şi super-antrenaţii în PR şi ştiinţele comunicării, care se visează directori de agenţie, dar nu reuşesc să ţină o agendă de întîlniri cu numele clienţilor scrise corect. Firmele de construcţii care vor să facă finisaje de calitate trebuie să aducă meşteri nemţi şi italieni, ca pe vremea lui Carol I. Am cumpărat de curînd o enciclopedie CD pentru şcolari din care am aflat cu stupoare că Empire State Building, începută în 1928 şi măsurînd 450 metri înălţime, s-a finalizat în doar 18 luni. Structura clădirii s-a ridicat în ritm de un etaj pe zi. Bloculeţele din Bucureşti urcă cu cel mult două etaje pe sezon. Privesc de ceva vreme de la fereastră amocul constructorilor localnici care edifică lîngă casa mea un asemenea sediu pentru o mare firmă privată. Sînt la fel de numeroşi ca şi cîinii pe care i-au pripăşit în şantier şi cărora le dedică mare parte din timp, aşezaţi în jurul focurilor rituale nelipsite. În general, învîrt expert cîte o sîrmă sau stivuiesc scînduri. Înţeleg prin urmare acele *horror-stories* cu care vin expatriaţii noştri din Israel sau Portugalia, unde pare că patronii au pretenţia ca angajaţii să muncească atunci cînd nu sînt în pauză, iar inginerii au grijă ca între o betonieră şi alta să nu treacă o jumătate de zi.

Mediul acesta al nostru caracterizat de productivitate slabă atît la nivel de concepţie, cît şi la nivel de execuţie; educaţie mimată şi inflaţie de diplome; ierarhii profesionale în mare parte false, care n-ar rezista nici o lună într-un mediu concurenţial real; relaţii de grup închis care le înlocuiesc pe cele contractuale, generatoare de eficienţă; precum şi aşteptări sociale exagerate, hrănite cinci decenii cu iluzia că s-ar putea accede la avantajele unui mod de viaţă occidental pe baza unui nivel al resurselor şi unui stil de muncă de ţară subdezvoltată, doar printr-o mai bună redistribuire sau printr-o lovitură naţională de geniu (petrolul de la Caspica etc., un fel de cîştig internaţional la Bingo) hrăneşte între altele şi o atitudine păguboasă faţă de viaţă în general. Care are pe aceste meleaguri o lungă istorie, cel puţin la fel de lungă ca fraza precedentă. Ea este definitorie pentru societăţile pre-moderne, ţărăneşti, în care resursele sînt drastic limitate. Aici, orice tranzacţie socială este privită ca un joc cu sumă nulă. Dacă cineva cîştigă prea mult, sau o ia înaintea celorlalţi, este numai pentru că altcineva pierde în partea cealaltă. Per total, nu există progres. Schimbările şi inovaţiile sînt suspecte, străinii ne fură, iar cine a prins peste noapte cheag este prin definiţie un speculant pe seama comunităţii, subiect legitim de jacquerie şi reîmpărţire.

Desigur, chiar şi paranoicii sînt cîteodată persecutaţi de-adevăratelea. În vîltoarea tranziţiei prea multe tunuri s-au tras pentru ca oamenii să nu devină suspicioşi. Trebuie o foarte bună disciplină mentală ca să separi ce este rezultat al efortului şi asumării de riscuri de simplele ţepe sau de clientelismul cu un picior în politică. Mă tem că nu doar cetăţenii simpli ai României au eşuat în acest exerciţiu în ultimii zece ani, ci şi, sau în primul rînd, liderii de opinie, care de multe ori predică virtuţile capitalismului în general, dar savurează deliciile sultanismului în particular. (*Sultanism* este termenul prin care un foarte bun cercetător occidental al tranziţiilor a etichetat regimul Ceauşescu: populism balcanic discreţionar, bazat nu pe birocraţie ci pe clanuri şi tîrguială, în care nimic nu e ce pare, normele, chiar socialiste, se aplică inconsistent, iar regula jocului este nu de a produce cîştiguri în propriul grup, ci de a produce pierderi cît mai mari celorlalte). Unica şansă a societăţii semi-urbanizate din România este să intre în logica cu sumă pozitivă, de creştere în spirală, a comunităţilor moderne. Şi să dea mai multă atenţie beneficiilor absolute, nu doar celor relative (adică diferenţei dintre ce cîştigă celălalt şi ce cîştig eu).

Nu e uşor. Şi aşa Dumnezeu n-a fost prea generos cu natura umană la acest capitol: studiile arată că în orice grup profesional jumătate din membri se consideră între primii 10% ca performanţă, iar cealaltă jumătate în primii 50%, dar numai pentru că nu şi-au dat încă silinţa cu adevărat. Cînd această competenţă subiectivă este infirmată dur de realitate, intervin mecanismele sociale care s-o canalizeze: fie indivizii se ambiţionează şi încep să concureze în sus (soluţia Nord-Vest); fie îşi construiesc teorii despre lume care transformă viciile în calităţi neînţelese şi îşi explică stagnarea pe bază de conspiraţii (soluţia Sud-Est). Uneori, ultimii pun bombe sub fundul primilor. Noi sîntem la răscruce şi avem încă de ales. ▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

Ţara tuturor imposibilităţilor

Între „proprietatea e sfîntă" şi „proprietatea e furt" se întinde deşertul. Populat cu beduini în Mercedes şi oaze în care lumea aşteaptă raţia de apă, promisă de un calif îndurător. Luminat de soarele ca o monedă lustruită de mîinile unui copil, care nu ştie dacă să investească în ciocolată sau suc...

Deşertul e al nostru, al tuturora. Unii speră să-l traverseze. Alţii închipuie sisteme de irigaţii, care ar împărţi apa disponibilă în picături numărate, distribuite conform cu meritele, vîrsta sau ataşamentul faţă de bătrînii oazei. Numit şi al-Neînţelegerii, deşertul care îi desparte pe săraci şi bogaţi e pe zi ce trece tot mai greu de trecut de unul singur, călare pe cămila unei slujbe oarecare. Ceea ce nu înseamnă că unii nu încearcă, lăsîndu-şi oasele şi cărţile de muncă drept mărturie pe dunele aride ale *business*-ului românesc. „Pe aici nu se trece" spune inscripţia lăsată pe Drumul Muncii de cei convinşi că alta, cu totul alta e Calea. „Altele sînt problemele", spun cei din partea celalată a pustiului, atunci cînd îi întrebi cum au făcut să-l treacă...

În realitate, fireşte, e mai puţină poezie. La prima vedere s-ar zice că bogăţia enervează în loc să-i îmboldească pe cei fără stare. Sărăcia îi jenează la rîndul ei pe bogaţi, care ar prefera, dacă ar fi posibil, maşini cu geamuri fumurii din interior spre afară. Ba nu, alminteri cum să-ţi mai savurezi succesul?

Singura problemă comună este „cînd vine răsturnarea?" Fireşte, spaima celor ajunşi e speranţa celor care (mai) stau la coadă. Cine se va îngriji de următoarea revoluţie e mai puţin clar: comuniştii au plecat fără să lase în loc măcar un proiect de egalizare a şanselor dacă nu a averilor. Urmaşii lor, brun-roşcaţi pun mai mult accentul pe răzbunarea inegalităţii decît pe soluţiile pentru eliminarea ei. Socialiştii de la guvernare îşi fac iluzii în public şi socoteli foarte clare în particular: capitalul duce lumea înainte. Capitaliştii din opoziţie caută explicaţii de ce nu-i votează rentierii statului, singura clasă socială din România care decide cine ajunge la putere.

În aceste condiţii dificile de mediu, bogătaşul român n-are o viaţă prea uşoară. Respectul, distribuit gratuit în alte părţi, trebuie plătit aici. Suspiciunea de vinovăţie trebuie mereu răscumpărată cu ajutorul unor taxe fără nume, plătibile cu sacoşa unor organe de control fantomatice. Ziarele populare expun oprobriului figura omului de afaceri iresponsabil care calcă copii cu maşina şi-şi cumpără după aceea libertatea. Tot ele consideră infracţiune orice afacere care aduce un cîştig mai mare de 10%. Mai trist decît atît, puţini lideri de opinie nu par să găsească vreo virtute acumulării de capital: ca şi cum uzinele care trebuie să creeze locuri de muncă se pot construi din salariu.

De fapt, dilema noastră este dacă să-i primim pe bogătaşi în normalitate. Pentru publicul României Mari (să nu uităm, minimum 15 la sută din populaţie), e clar că ei sînt o greşeală a istoriei, care cumva trebuie remediată. Nu toţi sînt de acord cu mitraliera, însă nimeni dintre ei nu e de acord cu ideea ca alţii să cîştige mai mult. Acest tip de public nu e neapărat definit de vîrstă: tinerii sînt la fel de frustraţi de o societate a tuturor imposibilităţilor, cum e România. Aş îndrăzni o răutate aici: avem tineri cu mult mai inerţi decît pensionarii. Ştiţi, modelul acela care începe să se vaite de pe la 9 dimineaţa, imediat după lectura revistei mondene care îţi spune ce maşină şi-a luat Adrian Copilul Minune, însă niciodată cum să faci să-ţi iei şi tu.

S-ar zice că ne trebuie mai mult expunere pentru cei care fac bani cinstit şi dau de muncă şi altora. Problema e că aceştia sînt printre cele mai discrete fiinţe care populează ecosistemul urban. Cum spuneam, prădătorii sînt mulţi, iar aura succesului nu-ţi garantează încrederea partenerilor de afaceri. Chiar şi ei se gîndesc că dacă ai făcut bani, trebuie că i-ai sărăcit pe alţii. Poveştile de succes nu sînt nici ele crezute de nimeni: cei care muncesc şi rămîn săraci nu înţeleg cum pot alţii să pretindă că au muncit şi s-au îmbogăţit. Şi asta din simplul motiv că întîlnirile, negocierile, cam tot ce înseamnă activitatea unui om de afaceri, nu sînt considerate muncă. Nu ne permite mitologia fierului îndoit cu braţele şi a coarnelor de plug.

Altminteri, e ciudat cum românii divinizează personaje istorice cu multă stare şi-i detestă pe bogataşii din contemporaneitate. Iorga, Călinescu, Vladimirescu sau chiar Mihai Viteazul erau, cu actualizările de rigoare, cam la fel de avuţi ca Tofan ori Nicu Badea. Probabil însă că averea, ca şi vinul, se degustă mai bine învechită, pe la a treia sau a patra generaţie. ▲

Andrei MANOLESCU

Bogătaşii din ziare

Presa formează opinia publică, dar în acelaşi timp, într-o relaţie reciprocă, evident şi opinia publică determină atitudinea gazetarilor. Titlurile din presă pot reflecta într-o oarecare măsură starea de spirit a unei vremi, atitudinea existentă la un moment dat faţă de un anumit fenomen. Am căutat prin cîteva ziare centrale mai importante (şi pe care ar trebui să le putem considera mai serioase) titluri apărute în ultimele luni, legate de *îmbogăţire, bogăţie, bani.* Am găsit o sumedenie din care reiese o imagine nu tocmai onorabilă a celor avuţi. Nu cît de drepte sau de nedrepte sînt aceste titluri şi conţinutul articolelor de sub ele ne-a interesat, ci tocmai imaginea generală care se desprinde din ansamblul lor. Le-am împărţit chiar în categorii. Prima ar fi a titlurilor în care banii şi îmbogăţirea sînt asociate cu ilegalităţile, cu hoţia pur şi simplu sau care sugerează anumite metehne ale celor bogaţi. Ca de exemplu: *Bogătaşii înarmaţi cu lupe şi pensete aleargă după timbre rare, mînaţi de pasiune sau de setea de înavuţire; Infracţiuni pe bani fără frontiere; Unii au atît de mulţi bani încît nu-i respectă; ...nuntă de lux cu miros de contrabandă; Zilierii, traşi pe sfoară de bogătaşii din Snagov; Lacul Snagov, latrina miliardarilor; Miliardarii din gunoaie; Miliardarii Braşovului n-au găsit un milion pentru săraci; Bogătaşii de la Rânca refuză să-şi mai plătească taxele de concesiune.*

Altă serie de titluri sugerează ideea că oamenii aflaţi la putere, cei din Parlament sau membrii de vază ai partidelor, familiile acestora sau amicii lor din sfera economică sînt *prea* bogaţi şi de cele mai multe ori necinstiţi, în orice caz, suspecţi. Uneori *bogat* e un adjectiv infamant în sine: *Un pesedist bogat se va ocupa de securitatea minerilor; Săracii ţărănişti bogaţi; Mischie, moştenitor de lux; Baronul Mischie şi-a pus vila pe harta turistică a Gorjului; Liberalii se bat în averi cu ţărăniştii; Senatorii trăiesc şi la serviciu pe picior mare; Lista escrocilor îmbogăţiţi din ţepe date la privatizare; Soţia prefectului de Dolj, proprietară de farmacii; Deputatul PSD Culiţă Tărâţă are un frate condamnat penal; Clanul Sechelariu se pregăteşte să pună mîna pe Nicolina Iaşi; La 30 de ani, fraţii Cristescu au pus mîna pe aproape toate fabricile importante din Timiş; Iliescu supărat pe îmbuibarea politicienilor; Iliescu continuă să se mire de specia care a proliferat sub oblăduirea sa – îmbogăţiţii Revoluţiei.*

Vilele, maşinile de lux, iahturile sau piscinele nu sînt achiziţii aducătoare de popularitate. Ce să mai vorbim de castele: *„Porcu" din Vicovul de Sus are castel în Spania şi un Rolls Royce ultimul răcnet; Unii preoţi craioveni trăiesc într-un lux pe care doar potentaţii zilei şi-l pot permite: Vile cu sutană; Vilele sînt scoase nevinovate în scandalul poluării lacului Snagov; Pădurea Băneasa nu se mai vede de vile; Pădurile stau în umbra cartierelor de vile; Bogătaşii din Bistriţa îşi umplu piscinele cu apă furată; Berlusconi l-a plimbat pe Năstase cu iahtul.*

Unele acuzaţii sau ironii din aceste titluri de ziar pot fi justificate, altele, mai puţin. Presa poate reflecta realitatea pură după cum poate reflecta şi aşteptările cititorilor, oferindu-le ceea ce ei doresc. Cert e însă că îmbogăţirea unora după încheierea celor 50 de ani de sărăcie generalizată nu e privită cu ochi buni. Iar bogăţia în sine e pe cale să devină ceva compromiţător, o viziune care se extinde şi asupra bogaţilor celebri din lume. Problemele lor sînt aduse imediat la cunoştinţa cititorilor români. Aproape toate ziarele au preluat cu litere de-o şchioapă ştirea că *Pe Maradona îl paşte puşcăria.* Şi nu mai puţin adevărat este că şi bogata cîntăreaţă *Whitney Houston are probleme cu poliţia.* Iar *Fiica lui Mick Jagger e milionară la 18 ani.* Dacă averea e mare, măcar să fie şi vîrsta omului deopotrivă, nu-i aşa? Cum să fii bogat la 18 ani? Să lăsăm însă America. Mai aproape de noi, *„Călăul" Italiei s-a îmbogăţit după Mondial,* iar *Bogaţii Europei sînt mai prosperi după atentatele din septembrie.* ▲

Lăcomia

Cît timp i-a mers bine, Dennis Kozlowski era considerat în Statele Unite un model al capitalistului modern: „acest om cu viaţă socială discretă, locuind într-o casă modestă, dar care ştie să piloteze elicopterul, avionul şi iahtul“ *(Business Week)*, construise un grup – Tyco – valorînd la Bursă cît Ford şi General Motors la un loc. Cumpăra unităţi industriale solide, dar prost administrate, reducea cheltuielile şi jongla cu stocurile. Cum observa Dominique Nora în revista *Le Nouvel Observateur* în numărul din 29 august 2002, de unde am preluat multe din informaţiile care urmează, lista produselor comercializate de Tyco seamănă cu inventarele lui Jacques Prévert: stingătoare de incendiu, sisteme de alarmă, scutece, servicii financiare, valve de plastic, seringi, cabluri submarine, cipuri pentru telefoane mobile şi multe altele.

În 1999, un analist financiar şi-a publicat bănuielile: Tyco prezintă rezultate umflate, datorită unor practici contabile dubioase. Ancheta nu a putut însă să dovedească nimic: Tyco a fost unul dintre primele grupuri americane care şi-a mutat sediul într-un paradis fiscal, ceea ce – prin filiala financiară de la Luxemburg şi prin societăţile-ecran din Barbados, insulele Caiman şi insula Jersey – i-a permis să economisească 500 de milioane de dolari pe an prin impozite. Dar, din toamna lui 2001, metoda a început să dea rateuri: marcată de caracterul opac al conturilor şi de enormitatea datoriei (26 de miliarde de dolari), piaţa a reacţionat şi, în cîteva luni, preţul acţiunilor a scăzut de la 60 la 7 dolari. Investitorii au pierdut 80 de miliarde de dolari din economiile lor. Şi astfel, s-a descoperit caracterul nociv al lăcomiei ipocrite a şefului: în timp ce predica directorilor săi austeritatea, el se lăfăia în lux, pe banii şi fără ştirea acţionarilor, tratînd Tyco ca pe puşculiţa lui personală.

În 1988, s-a mutat la Boca Raton, o localitate din Florida, agreată şi locuită de miliardari, într-un palat de 1.350 m^2, cu o vilă pentru prieteni, piscină, teren de tenis, fîntîni... totul plătit dintr-un împrumut de la companie (19 milioane de dolari) fără dobîndă. Nu numai că datoria a fost anulată, dar conglomeratul a mai plătit şi 13 milioane de dolari în plus, pentru impozitele aferente acestui împrumut. Acţionarii nu au fost informaţi. Pentru că pe terenul de tenis îi venea soarele în ochi, l-a deplasat, după ce a demolat o casă vecină. Sediul social al societăţii era o clădire de trei etaje în Exeter, în New Hampshire, dar el a construit la Boca Raton o clădire de 10 etaje cu birouri pentru 44 de colaboratori apropiaţi. Li s-a acordat şi acestora un împrumut pentru mutare, pe 15 ani, fără dobîndă, cu o perioadă de graţie de 5 ani. Preşedintele director general Tyco care avea deja un apartament în New Hampshire, o reşedinţă de vară la Nantucket (cumpărată în 1996 cu 12 milioane de dolari) şi-a mai cumpărat, tot din fondurile companiei, un apartament de serviciu la New York, pe Vth Avenue, cu 18 milioane de dolari; pentru decoraţiile interioare realizate de un prieten din Nantucket compania a plătit 7,7 milioane de dolari. Perdeaua de la duş a costat 6.000 de dolari. Medicul său personal, profesorul lui de gimnastică, bucătarul şi strategul australian al curselor de iaht erau angajaţii companiei. După cădere s-a observat că şi operele de caritate, atît de intens popularizate, nu erau cu desăvîrşire dezinteresate: 1,7 miliarde pentru complexul atletic de la şcoala privată unde învăţase una dintre fiicele sale, 5 milioane pentru universitatea unde îşi luase diploma de contabil. Nu s-ar putea spune că nu i-a folosit.

„Modestul“ său salariu i-ar fi permis să aibă o existenţă confortabilă numai din propriul venit: în anul 2000, Dennis Kozlowski a încasat un salariu de 1,35 milioane de dolari, plus 125 de milioane de dolari în prime şi avantaje speciale.

Faţă de toate aceste cheltuieli acuzaţia concretă căreia trebuie să-i facă faţă e un fleac: pentru apartamentul din New York a cumpărat cîteva tablouri scumpe – printre care un Renoir şi un Monet – şi a falsificat documentele, declarînd că le va expedia în New Hampshire, ca să economisească un „mic“ milion la impozitele datorate statului New York. A demisionat din funcţie pe 2 iunie, a doua zi un procuror din Manhattan l-a pus sub acuzaţie – fraudă fiscală şi fals în dovezi – a plătit 3 milioane de dolari cauţiune şi riscă o pedeapsă pînă la 44 de ani de închisoare.

Kozlowski e doar unul din şirul magnaţilor, arătat rapid în cătuşe de toate posturile de televiziune, în încercarea de a se demonstra că excesul de lăcomie şi necinstea vor fi pedepsite, chiar dacă e vorba de persoane importante, cu legături în lumea celor foarte importanţi. Administraţia Bush, conştientă de caracterul exploziv al acestui dosar pentru electorat, vrea să înlăture bănuiala că ar apăra interesele marilor corporaţii şi se străduieşte să întărească măsurile de control care să stăvilească din timp excesele.

Lăcomia este unul dintre motoarele acumulării capitaliste: se presupune că acei oameni care vor mai mult pentru ei, creează şi întreţin competiţia, iar în timp ce ei cîştigă, se creează condiţii şi pentru cîştigurile celorlalţi. Natura umană fiind ceea ce este, cînd legiuitorii grupului se transformă într-un colectiv de indivizi lacomi, balanţa avantajelor înclină puternic spre cele ale persoanei. S-a dovedit că statul este un prost administrator al vieţii comunitare, dar acum reiese că şi „mîna invizibilă a pieţei“ creează nedreptăţi vizibile.

Şi de fapt cum e făcută şi cum arată o perdea de duş în valoare de 6.000 de dolari? **(M.B.)**

© M. Dumitru

aduse cu poşta

Sloganul şi ortomanul

Parimiile tradiţionale române se comunică multisecular prin ziceri ca: „La omul sărac, nici boii nu trag“; „Frate, frate, dar brînza-i pe bani“; „Banu-i ochiul dracului“; „La pomul lăudat să nu te duci cu sacu“ etc., învăţîndu-ne că „Banii nu aduc fericirea“. Dacă ne gîndim şi la mult evocatul principiu de conduită „Capul plecat, sabia nu-l taie“ sau la venalul „Fă-te frate cu dracul pînă treci puntea“ ori la consolatoarea moarte a „caprei vecinului“, am putea conchide că mentalul nostru colectiv s-a plămădit din ingredientele de bază: frustrare, compromis, resemnare. Emblema-slogan „sărac, dar cinstit“, purtată cu o ţîfnă oţetită de la vlădică la opincă, a insinuat, subtextual, antonima „bogat, dar hoţ“ sau, în rezumat, o echivalenţă pe cît de simplă, pe atît de indestructibilă: „sărac = cinstit“, „bogat = hoţ“. Şi, ce e drept, mai ales cea de-a doua egalitate este tot mai greu de contestat!

Ideea că sărăcia înseamnă automat onestitate, trai demn şi morală imaculată, foarte larg difuzată în rîndul „maselor populare de la oraşe şi sate“ de către tovarăşii de dinainte şi de după, este un instrument de manipulare eficient, căci se articulează, iată, pe schelăria unui psihism al pauperităţii respectabile ce vine din moşi-strămoşi. Nenumărate sînt consecinţele observabile în realitatea actuală. Demnitarii îşi declară averile în sforţări teribile de români abia trecuţi de pragul sărăciei, ca să pricepem bine că au fost, sînt şi vor fi „de-ai noştri“, adică, „oameni simpli, din popor“ (altă calitate mult rîvnită!). Capitalismul (săracu'!), întors, profitabil pentru unii, la sălbăticie, pare să reprezinte la noi ilustrarea deliberată a tezelor comuniste despre bogaţii tot mai bogaţi şi săracii tot mai săraci, ca paradigmă a „putredului Occident“. Simţiţi ce urît miroase? Vedeţi cît e de abject? Mai vreţi democraţie? – par să ne sugestioneze mefistofelic aceşti „nişte oameni şi ei, care ştiu dureros ce e suta de lei“ (ca să nu uităm creaţia bardului din dotare!). Pentru că bogăţia este atît de dezonorantă, ea trebuie aruncată numai în seama unora; sărăcia, în schimb, va fi a întregului popor! Bătrîneşte, împărţită cu milostenie: „Na, maică, un corn şi o cană cu lapte.“

Rămîn, pentru mine, două nedumeriri. Ca un arc peste timp:

1) Dacă alegătorii PSD-ului sînt oameni săraci, tot mai săraci şi foarte săraci, de ce potentaţii aceluiaşi partid sînt bogaţi, tot mai bogaţi, foarte bogaţi şi, mai ales, inexplicabil de bogaţi?

2) Ce fel de cataclism psihic şi mai ales cînd se va fi petrecut în mentalul naţional, de vreme ce arhetipul mitului mioritic este, sociologic vorbind, un ins înstărit (ortoman), posesor de turme de oi „multe, mîndre şi cornute“, de „cai învăţaţi“ şi de „cîini mai bărbaţi“, iar în plus, capabil şi de sensibile speculaţii metafizice pe tema morţii? De ce nu va fi fost săracul satului/plaiului?

Evelina CÂRLIGEANU
Constanţa

Carol POPA

Goana după aur

Să cauţi în România un personaj care s-a îmbogăţit pe căi legale este similar cu a căuta acul în carul cu fîn. Goana după aur, al cărei start s-a dat în urmă cu 12 ani, aduce după sine şi călcatul pe cadavre. Prietenii au devenit duşmani, tată şi fiu se ameninţă reciproc, legea a devenit o bagatelă, iar încălcarea ei te costă doar o şpagă dată către cei puşi să apere respectarea legii. Recunoaştem sau nu, goana după aur a impus în România sfîrşitului de mileniu legea junglei. Dar tocmai această imagine sumbră a viitorului pentru generaţiile de tineri ce vor veni m-a determinat să caut totuşi un răspuns la întrebarea: s-a îmbogăţit cineva pe căi cinstite în România?

Cu toate că perspectivele erau întunecate, răspunsul la această întrebare nu a întîrziat să apară. Cu mari diferenţe faţă de miliardarii de carton, din urmă vine noua generaţie „business class“, cu argumente mai evoluate decît legea celui mai puternic mamifer din junglă. Este vorba de acea diferenţă între cei care şi-au creat propria afacere şi cei care administrează afacerile altora. În timp ce prima categorie a plecat, cu sau fără voie, pe calea compromisurilor, cei din urmă cîştigă bani şi se îmbogăţesc folosind doar cunoştinţele acumulate. În timp ce haita ce reprezintă prima categorie continuă goana după aur, cei din urmă sînt hăituiţi de firmele de *head-hunting* (vînători de capete). Pe scurt, noua generaţie „business class“ este aceea a premianţilor. A celor care prin cunoştinţele acumulate au ajuns ca munca lor într-o singură zi să valoreze cît salariul mediu lunar pe economie.

Într-adevăr, noua generaţie de manageri se poate considera ca fiind clasa socială a celor ce se îmbogăţesc pe căi legale. Iar investiţia făcută în studiu se întoarce acum înzecit către ei, reactualizînd lozincile care îndemnau tinerii să înveţe. Cu 5-6 ani în urmă, am întîlnit un fost coleg, dezarmat după mai bine de trei luni în care şi-a căutat fără succes un loc de muncă. Îmi vorbea atunci cu invidie despre o cunoştinţă comună, care trăia mai mult decît decent din afaceri cu ţigări şi cafea şi care îşi construise două vile, avea mai multe automobile luxoase şi îşi petrecea concediile în străinătate. Acum, fostul meu coleg este director executiv al unei companii multinaţionale. Are şi vilă şi maşină. Dar el spune că adevărata bogăţie pe care a acumulat-o în aceşti ani este fiul lui, în vîrstă de trei ani. Şi ceea ce a învăţat în acest timp, pentru a ocupa o astfel de funcţie. Am încercat să-i amintesc invidia cu care vorbea despre acea cunoştinţă comună, care între timp a dat faliment, după care a divorţat şi a împărţit agoniseala.

Experienţa fostului coleg este un îndrumar pentru cei ce visează bogăţia obţinută peste noapte. Şi o lecţie pentru cei ce dezarmează în faţa problemelor şi a piedicilor din societate. Goana după aur face multe victime. Iar cei care ajung să-l dobîndească nu vor avea niciodată curajul să privească înapoi fără să plece privirea şi fără să fie urmăriţi de umbrele celor călcaţi în picioare. Şi nici o legendă despre căutătorii de aur nu se încheie cu „au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi“. Acest final este potrivit doar pentru premianţi, pentru cei ce au reuşit prin cunoaştere să dobîndească bogăţia şi s-o împartă echitabil între material şi spiritual. Doar ei pot privi înapoi cu mîndrie, pentru că nu au de ce să se teamă. Umbrele trecutului sînt doar pentru cei avizi.

▲

Anca MANOLESCU

Creştinism şi cetăţi (II)

Proiecte de civilizaţie

Se încearcă astăzi, mai retoric ori mai consistent, o redefinire de civilizaţie, o nouă „integrare" europeană. În varianta ideală, ea ar trebui să fie o întîlnire eficace între valorile Occidentului şi ale Orientului european. În acest proiect, memoria joacă un rol important. A cunoaşte istoria comună şi istoriile separate ale celor două zone înseamnă nu numai a lua distanţă faţă de miturile la îndemînă prin care percepem deseori trecutul, ignorîndu-l ori minimalizîndu-l pe celălalt. Înseamnă şi a beneficia de experienţa trecutului în ce priveşte un asemenea proiect de unificare. Acum cîţiva ani a fost creată o serie de lucrări istorice, avîndu-l drept coordonator pe Jacques Le Goff, numită „Construcţia Europei" şi susţinută de cinci edituri vest-europene. Din serie, Editura Polirom a publicat de curînd cartea lui Peter Brown: *Întemeierea creştinismului occidental. Triumf şi diversitate (200-1000 d. Cr.)*. „Ambiţia noastră", spune Le Goff în prezentarea colecţiei, „este de a aduce elemente de răspuns la marile întrebări ce stau în faţa celor care construiesc şi care vor construi Europa şi, de asemenea, în faţa tuturor celor care se interesează de Europa". Contînd pe faptul că cititorii *Dilemei* „se interesează de Europa" (şi se află oricum în prima categorie) am să relatez foarte pe scurt un episod central al creştinismului pur şi simplu, dar care, încet încet, a devenit în mentalitatea generală un episod al creştinismului oriental.

Voi continua să urmăresc mai ales volumul lui Gilbert Dagron *(Naissance d'une capitale. Constantinople et ses institutions de 330 à 451*, PUF, 1974) care arată că, în intenţia fondatorului său, Constantinopolul trebuia să fie (şi a fost) laboratorul unui nou tip de civilizaţie. Proiectul, reuşit, al lui Constantin a fost să concentreze în oraşul său varietatea tradiţiilor lumii cunoscute (necreştine şi creştine) şi să le modeleze – împreună – pentru un nou ciclu de istorie. Dar G. Dagron arată de asemenea în ce măsură istoriografii ulteriori, istorici ai Bisericii – care, în lumea bizantină, îşi vor asuma rolul de a propune o filozofie a istoriei -vor recompune, vor „inventa" o întemeiere pur creştină a Oraşului, şi mai tîrziu chiar o preistorie creştină a Constantinopolului, anume propovăduirea Evangheliei în cetatea veche a Bizanţului de către apostolul Andrei.

Oraşul unităţii

Prima temă legată de fondarea oraşului este cea a *unităţii*, restabilite de Constantin, a Imperiului roman. Pentru Constantin, fondarea Constantinopolului – oraşul său – înseamnă fondarea oraşului-emblemă al unui imperiu în care partea occidentală şi partea orientală sînt din nou reunite sub conducerea unuia singur. La podul Milvius în apropierea Romei, în 312, Constantin îl învinge pe Maxenţiu, unul dintre cei trei asociaţi de Diocleţian la guvernare. Constantin invalidează astfel conducerea de tip *tetrarhie,* în care responsabilitatea se împarte între patru conducători (Diocleţian, Constantius Chlorus, tatăl lui Constantin, Maxenţiu, Licinius). După victorie, Roma îl primeşte pe Constantin ca pe un eliberator. Senatul îi dă titlul de prim August şi dreptul de a legifera pe toată întinderea imperiului; la moartea sa, Constantin va fi trecut de Senatul roman în rîndul zeilor. La Roma aşadar, Constantin continuă să fie tratat – în parcursul lui terestru şi post-mortem – aşa cum erau trataţi împăraţii romani anteriori. Pentru Roma, el rămîne un glorios şi plin de generozitate împărat „păgîn".

Or, în bătălia de la podul Milvius – relatează Eusebiu al Cezareii în *Viaţa lui Constantin* – îi apare în cer, conform episodului bine cunoscut, semnul crucii însoţit de mesajul *In hoc signo vinces.* Constantin le va aşeza pe stindardul său de luptă, pe *labarum*. Politic vorbind, bătălia cîştigată la podul Milvius deschide drumul către un regim de conducere unică a Imperiului roman. Iar acest act se asociază, pentru Constantin, cu semnul creştin esenţial, crucea, care, pentru el, e în primul rînd un *semn al victoriei*. Un an mai tîrziu, în 313, edictul de la Milan va da libertate religioasă creştinilor. A doua etapă politică şi religioasă: în 324, la Chrysopolis, Constantin îl învinge pe Licinius, conducătorul părţii orientale a Imperiului şi devine astfel împăratul unic al unui Imperiu unificat. Eusebiu al Cezareei insistă pe caracterul dinastic, familial al acestui act. Constantin s-a luptat şi a învins pentru a cîştiga moştenirea tatălui său pe care o va lăsa la rîndu-i descendenţilor. Persoana împăratului ajunge să se identifice, printr-un drept patrimonial, cu imperiul. De aici înainte, politica lui Constantin – şi transformarea lumii romane pe care el o va iniţia – se leagă de şi se concentrează în persoana împăratului. El e nucleul ce coagulează şi transformă toate temele vechii romanităţi în temele unei romanităţi asociate cu creştinismul (dar nu încă ale unei romanităţi creştine).

Tema esenţială prezentă la Eusebiu, în *Vita Constantini* – şi reperabilă în politica constantiniană – este, o spuneam, unitatea refăcută a imperiului, în care partea orientală nu mai e distinsă drept secundă, drept „cealaltă parte" a imperiului, de altă limbă. Eusebiu face o paralelă apăsată între „păgînism", respectiv politeism şi diviziunea imperiului, pe de o parte, între creştinism şi unitatea lumii romane, recuperată şi garantată de Constantin, pe de altă parte. G. Dagron (pp. 24-25) notează că, în această privinţă, unităţii politice, obţinută prin înfrîngerea lui Licinius în bătălia de la Chrysopolis, din 324, îi corespunde o garanţie religioasă de unitate, obţinută în 325, prin Conciliul de la Niceea unde e condamnat arianismul ce ameninţa să dividă Orientul şi Occidentul comunităţilor creştine. În acest context, politic şi simbolic, de *unificare*, îşi fondează Constantin oraşul, a cărui *consecratio* are loc la 8 noiembrie 324. În 330, la 11 mai, are loc cea de a doua etapă a fondării, *dedicatio*, care acumulează garanţiile simbolice ale unităţii imperiului şi ale perpetuităţii oraşului. Cele mai multe surse, cînd evocă întemeierea, insistă pe faptul că ea e gestul unui suveran al universului, al unui *monarchos*. Împăratul Iulian: Constantin, „o dată stăpîn al universului..." Zosima (sec. VI): „După ce întregul imperiu fu suspus lui Constantin singur..." Sozomen (în vremea lui Teodosie al II-lea): „După ce Constantin izbuti în întreprinderile sale (de restaurare) internă a imperiului şi redresă situaţia externă prin războaie şi tratate..." *Chronikon Paschale:* „Constantin, ajuns împărat unic *(monarchésas basileus)* al Imperiului roman în întregime..." Zonaras: „Constantin, devenit astfel unic împărat...". În aceste surse, Oraşul apare ca o consecinţă directă a reunificării Imperiului. Şi el va fi, spuneam, şi spaţiul de elaborare a unui nou tip de civilizaţie, în care romanitatea şi creştinismul vor ajunge încet încet să se suprapună. Deocamdată, aşa cum îl fondează Constantin, el e, în primul rînd, „oraşul împăratului", spaţiul emblematic în care o unificare pe diverse dimensiuni are loc *prin/şi în persoana sa:* între tradiţiile greco-romane şi creştinism, între cultul imperial şi cinstirea lui Christos, un oraş în care coexistă moştenirea, religioasă, politică, intelectuală, a vechii lumi cu semnele, practicile, doctrina creştină – toate convocate, ţinute laolaltă, sintetizate de persoana lui Constantin şi utilizate în beneficiul lui şi al imperiului său.

Un rezumat al imperiului

Sursele lasă să se întrevadă intenţia lui Constantin de a face din Constantinopol un *rezumat al Imperiului*, al Occidentului şi al Orientului său. Din Roma vin structurile puterii şi ale spaţiului public: forumul, senatul, hipodromul – după modelul Circus maximus din Roma. În acelaşi sens, e de menţionat că împăratul aduce, în secret, de la Roma, *Palladium*-ul – statuia Pallas-Athenei, pe care Eneas o luase cu sine din sanctuarul troian, cînd a pornit în călătoria ce îl va aduce în Latium. E un gest simbolic foarte limpede: Constantin deschide un nou ciclu al destinului Romei, revine la originile ei „orientale", pentru a-i da o nouă formulare. Palladium-ul fusese unul dintre obiectele sacre tari ale Troiei. De Palladium – aşezat în incinta sacră a Troiei – se lega destinul oraşului asediat de greci. *Eneida* menţionează furtul statuii de către Ulise şi Diomedes pentru a grăbi izbînda oştilor greceşti. Calul troian e prezentat troienilor ca un dar expiatoriu care să stingă mînia zeiţei a cărei statuie fusese profanată prin furt. Această „compensaţie" falsă – de care troienii se lasă înşelaţi – va aduce pieirea cetăţii. Nautes, unul dintre bătrînii însoţitori şi sfătuitor al lui Eneas, este cel care, după tradiţie, a salvat statuia din flăcările mistuind Troia. Dăruit de zeiţă cu virtuţi profetice, el îl încurajează pe Eneas să-şi continue călătoria pînă pe ţărmul italic, să-şi ducă pînă la capăt călătoria fondatoare. Virgiliu redă concepţia anticilor pentru care Roma este eternă fiindcă ea se întemeiază pe Pergam, nucleul religios al Troiei, a cărui perpetuitate e garantată de Palladium. Palladium-ul salvat şi dus cu sine de Eneas asigură translatarea Pergamului veşnic într-o nouă Troia: Roma. Înţelegem astfel importanţa, din punctul de vedere al lui Constantin a deplasării Palladiumului la Constantinopol. Mutînd Palladium-ul, el încheie simbolic ciclul Romei-Troia pentru a-l deschide pe cel al Constantinopolului-Troia. Ca într-o spiră completă a unui ciclu ce se deschide din nou, avem: Troia, Roma, Constantinopol. Aceasta ar fi componenta apuseană a oraşului. E de adăugat aici şi Milionul, borna-centru al oraşului şi a imperiului, reper în funcţie de care erau măsurate toate distanţele teritoriului. El era replica bornei de aur aşezată de Augustus, la Roma, lîngă templul lui Saturn. Constantin reia deci gestul iniţiatorului imperiului, pentru ca, dintr-un nou centru, să configureze propriul său tip de imperiu roman.

Pe de altă parte, o mulţime de surse (Eusebiu, Libanios, Socrate, Sozomen, Zosima) pretind că noul oraş arăta ca un adevărat „muzeu al Orientului elen": fuseseră aduse şi expuse în pieţe şi pe bulevarde obiectele cele mai sacre ale lumii vechi greceşti: statuia lui Apolo pithian, muzele de pe Helicon, trepiedul din Delphi ori măcar colona serpentinată, statuia lui Pan, amintind de victoria grecilor asupra perşilor. Era desigur un mod de a arăta că oraşul, noua Romă şi noua Troie, moşteneşte valorile, bogăţiile, izbînzile elene. Dar era, totodată, şi o condensare de sacralitate universală, o reuniune a tuturor expresiilor sacralităţii, precreştine şi creştine. Reunindu-le, Constantinopolul – prin care se manifesta Constantin – le sustrăgea diviziunilor şi antagonismelor, le asocia, remodelîndu-le statutul, le oferea un nou ciclu de universalitate.

Ceremonia de *dedicatio* a oraşului din 330 e foarte semnificativă în acest sens. Ea a constat, în principal, în amplasarea coloanei de porfir în Forum, suport al statuii lui Constantin. După ce colona e ridicată, spune G. Dagron (pp. 37, 40), ea e transformată într-un adevărat relicvariu; în statuie sau în vîrful coloanei se pun monede de aur cu efigia lui Constantin, simbol al prosperităţii. Surse creştine, mai timpurii ori mai tîrzii, adaugă moaşte de sfinţi, un frgament din adevărata cruce, coşul înmulţirii pîinilor, potirul Sfîntului Mir, cîrma arcei lui Noe, piatra din care Moise a făcut să ţîşnească apă, cuiele Patimilor. Pentru noi, enumerarea apare mult prea încărcată, neverosimilă. Simbolic vorbind însă, ea face din coloană depozitul tradiţiilor vechi şi noi testamentare, ca şi pe al celor romane şi greceşti reunite, potenţate una prin cealaltă. Ele sînt, pentru ctitoria constantiniană, spune Gilbert Dagron, „garanţii acumulate" de putere şi perpetuitate. „Moaştele creştine şi simbolurile păgîne sînt reunite în statuia lui; în Constantin nu existau opoziţiile şi excluziunile pe care istoria modernă crede că le poate recunoaşte între religii" (G. Dagron, p. 42). Statuia însăşi a lui Constantin, din vîrful coloanei, e convertirea – simbolic foarte expresivă – a unei statui greceşti, a lui Apollo, cu capul înconjurat de raze. E limpede că împăratul se reprezintă ca un centru luminos, ordonator, armonizator al tuturor diversităţilor imperiului. Statuia va fi înlocuită din 1105 cu o cruce, ceea ce sfîrşeşte prin a creştina un simbol cu prea evidente conotaţii antice, de cult solar şi imperial. Dar coloana de porfir rămîne pe întreaga durată a Imperiului Bizantin simbolul întemeierii Constantinopolului şi al perpetuării lui. În ce îi priveşte, autorii creştini din vremea lui Constantin şi de mai tîrziu privesc oraşul ca fiind dedicat fie lui Christos, fie Fecioarei-Theotokos: acesta e girul are asigură, pentru ei, perpetuarea oraşului pînă la sfîrşitul lumii.

Beneficiile şi riscurile centrului

Dacă oraşul lui Constantin e, în vremea fondatorului său, centrul unificator al imperiului, capitala creştină a acestui imperiu e Ierusalimul: aici are loc vastul program de construcţii iniţiat de împărat şi descris de Eusebiu în *Viaţa lui Constantin*. Ansamblul de *martyria* care celebra patimile christice şi învierea trebuia să constituie „noul Ierusalim", anunţat de Apocalips. Ierusalimul este locul sacrului religios, Constantinopolul locul sacrului imperial (M.-H. Congourdeau, *Jérusalem et Constantinople dans la littérature apocalyptique).*

Însă începînd cu Teodosie al II-lea, Constantinopolul îşi va asuma nu numai statutul de nouă Romă, ci şi statutul de nou Ierusalim. Construcţiile de biserici şi de mănăstiri se înmulţesc în vremea lui Theodosie şi a Pulcheriei, iar translaţia moaştelor în capitală ia aspectul şi proporţiile unei adevărate colecte de relicve sfinte. Iustinian va izbuti, cam un secol după aceea, să „îl învingă pe Solomon" construind Sfînta Sofia. Întreprinderea sa va mobiliza, spune G. Dagron, competenţe şi resurse ale întregului imperiu, aşa cum numai construirea Sfîntului Mormînt de către Constantin o mai făcuse. În sfîrşit, Heraclius va aduce, în 635, la Constantinopol lemnul adevăratei cruci, recuperat de la perşi, pe care Ierusalimul ameninţat de aceştia, iar apoi de islam nu-l mai putea găzdui în siguranţă. Dar, conchide G. Dagron (p. 409), „insecuritatea, cucerirea persană şi apoi arabă a Ierusalimului sînt mai mult consecinţe decît cauze. Palestina fusese abandonată, lăsată în seama propriilor ei posibilităţi tocmai pentru că oraşul lui Constantin devenise Noul Ierusalim." *Viaţa lui Daniel Stilitul*, scrisă la începutul sec. VI, relatează cum ascetul sirian plecase în pelerinaj spre Ierusalim, dar o intervenţie misterioasă îi schimbă drumul. Un bătrîn îi apare în faţă şi îi spune: „Mergi la Bizanţ, vei vedea acolo un al doilea Ierusalim, Constantinopolul, vei cerceta lăcaşurile martirilor şi marile lui sanctuare".

Absorbind prestigiul şi statutul Ierusalimului, capitala lui Constantin redesenase geografia imperiului şi a creştinătăţii. Printre alte consecinţe, lucrul acesta a contribuit, am văzut, la pierderea teritoriilor Ţării Sfinte. Aşa cum, poate, mai înainte, Roma căzuse sub barbari şi pentru că Constantinopolul o concurase şi izbutise să îi ia locul. „După 410, provinciile apusene ale Imperiului Roman au ieşit cu neaşteptată uşurinţă de sub controlul împăraţilor romani, care întrezăriseră deja în Constantinopol «o nouă Roma»" spune P. Brown în volumul deja menţionat.

Ceea ce la începuturile sale Constantinopolul oferise ca beneficiu – un centru pentru unificarea şi reformarea imperiului roman – se va transforma treptat în handicap şi factor distructiv. Cumulînd toate valorile simbolice ale cetăţilor sacre, Constantinopolul devenea dintr-un centru iradiant, un centru absorbant, ce nu mai ducea doar la condensarea, ci şi la „contractarea" (teritorială chiar) a imperiului. Constantinopolul nu mai era doar un rezumat simbolic al imperiului; el făcea ca simbolul să devină treptat realitate de teren. După un ciclu de o mie şi ceva de ani, imperiul se va reduce la incinta oraşului. Cînd Mahomed al II-lea va asedia în 1453 oraşul, Imperiul bizantin se rezuma doar la capitală şi la cîteva alte mici teritorii. La capătul acestui ciclu, Bizanţul va mai fi totuşi capabil să iradieze cultură şi spiritualitate. Către Occident, vor trece profesori şi eruditi ai culturii elene: „printre efectele indirecte ale acestui fenomen se pot enumera întemeierea Academiei platoniciene florentine şi traducerile din Platon ale lui Marsilio Ficino" (Robert Browning, cap. „Dascălul", în vol. *Omul Bizantin).* Iar Orientul creştin va deveni, cum ştim, o lume post-bizantină. ▲

Andrei POSTELNICU

Obligaţia competenţei

Potrivit titlului unui articol publicat acum mai bine de-un an de unul din ziarele de mare tiraj din România, premierul Adrian Năstase crede că „ziariştii care scriu «de rău» alungă investitorii".

Este mare păcat că, probabil din grabă, premierul român a introdus prepoziţia „de" în afirmaţia sa, ratînd astfel şansa de a rosti un mare adevăr despre presă şi rolul său într-o societate democratică, aşa cum are pretenţia că este România.

Ziariştii care scriu „de rău" nu alungă investitorii din România. Ziariştii care scriu pur şi simplu „rău" însă fac mult mai mult decît atît prin incompetenţa lor. Articolele fără substanţă, scrise aiurea şi într-un stil neclar, lipsit de argumente logice şi care amestecă informaţia cu opinia, nu fac nimic altceva decît să amuze, să dezguste sau, în cel mai rău caz, să incite patimi goale. Autorii acestor articole cîştigă un salariu revărsîndu-şi pasiunile ieftin-efemere pe hîrtie. E adevărat, ziarele care publică astfel de articole îşi măresc tirajul şi aduc profituri proprietarilor lor. Şi nu ar fi nimic rău în asta, dacă singurele funcţii ale presei ar fi să amuze publicul, să îşi hrănească jurnaliştii (mai bine sau mai rău) şi să îşi îmbogăţească proprietarii. Presa română îşi îndeplineşte aceste funcţii cu vîrf şi îndesat. Presa are însă datoria de a face mult mai mult decît atît. Presa trebuie să intermedieze comunicarea dintre electorat (public) şi cei aleşi să conducă ţara, evaluînd măsurile luate de puterile din stat în mod obiectiv şi explicînd consecinţele lor atît publicului, cît şi guvernanţilor.

O presă competentă asigură sănătatea unei democraţii în care alegătorii iau decizii informate asupra celor pe care îi vor la putere, astfel încît aceştia nu îşi permit să ignore dorinţele publicului şi sînt forţaţi să ia decizii competente şi viabile pentru buna funcţionare a lucrurilor. Din păcate, o majoritate alarmantă a presei române se comportă ca şi cum nu ar avea nici o responsabilitate pentru buna funcţionare a unei societăţi democratice în România. În relaţia cu Guvernul, prea multi jurnalişti români demonstrează obiceiuri de cîini vagabonzi, pe care instinctul îi obligă să latre la fiecare maşină care le trece prin cartier, fie ea dubiţa hingherilor sau limuzina iubitoarei Brigitte Bardot.

Astfel, indiferent de ce decizii au luat guvernanţii români în ultimii 11 ani, majoritatea presei române s-a simţit obligată să comenteze caustic, fără a evalua la rece, validitatea respectivelor măsuri prin argumente şi comparaţii logice. În cazul privatizării Alro, de exemplu, unica analiză sobră a situaţiei am găsit-o în *Ziarul Financiar,* care a explicat clar toate aspectele unui subiect complex şi de interes naţional. Dar pînă şi *ZF* nu încearcă îndeajuns să compare activităţile şi rezultatele guvernanţilor români cu cele din alte ţări în situaţia României, astfel încît publicul să poată aprecia cît de bine a condus guvernul această privatizare.

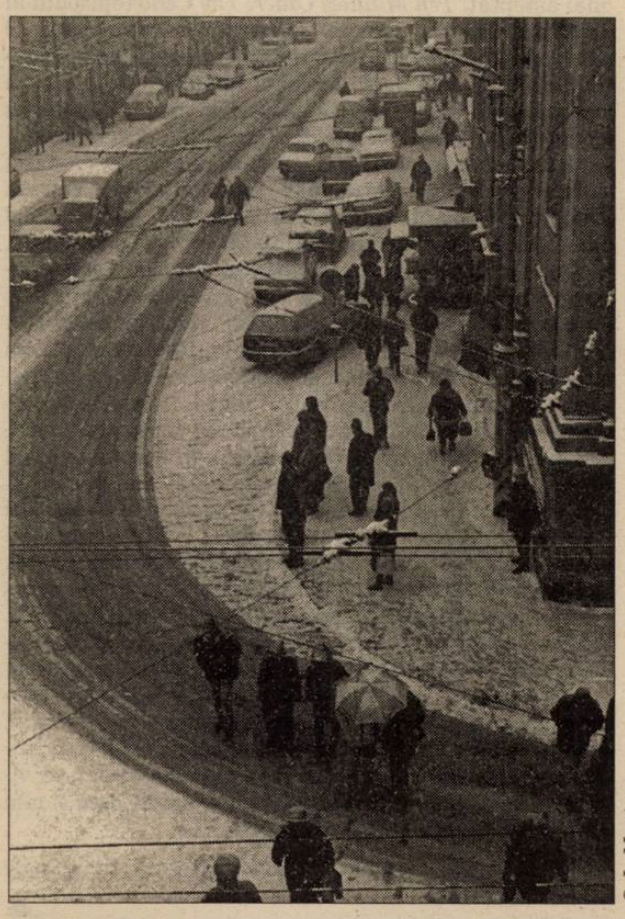

© L. Muntean

Nu au lipsit însă niciodată nenumărate tirade împotriva guvernelor României care, vezi Doamne, au vîndut bănci şi fabrici pe nimic. Deşi bănuiesc că această afirmaţie conţine ceva adevăr, există însă şi şansa ca forţele cererii şi ale ofertei — pe care nici o putere ocultă nu le controlează! — să nu fi permis acestor guverne să obţină un preţ mai mare pentru ceea ce au privatizat. Unde sînt articolele care explică publicului toate aceste lucruri? De ce o majoritate covîrşitoare a jurnaliştilor români refuză să adopte obiceiul înveterat al colegilor lor mai de pretutideni, acela al scepticismului sănătos şi nu al cinismului pueril şi fără sens? Orice administraţie, într-un stat democratic, indiferent de culoarea sa politică, are dreptul la „avantajul îndoielii", la a fi considerată nevinovată pînă în momentul în care i se dovedeşte incompetenţa prin fapte reale, nu prin opinii pătimaşe şi, astfel, fără valoare. Reflexul de a da vina pe cineva stă în firea oricui, dar jurnaliştii au responsabilitatea de a nu cădea în această capcană.

Este dureros de evident că o majoritate a presei române ori nu ştie, ori nu poate, ori nu vrea să fie obiectivă. Lipseşte separarea opiniilor de informaţii şi practicarea unui jurnalism cerebral şi de substanţă, în locul unuia emotiv şi superficial. Astfel, în loc să inspire respect, o prea mare parte a presei române inspiră, în cel mai bun caz, milă, iar în cel mai rău, silă.

Consecinţele acestei situaţii sînt extrem de grave.

Nevoia de schimbare

În primul rînd, dacă presa nu inspiră respect şi puţină frică sănătoasă prin competenţa ei în rîndul celor de la putere, aceştia vor încerca din ce în ce mai înverşunat să îşi abuzeze funcţiile în interes propriu şi să înfunde căluşuri legislative în gura ziariştilor, de genul ruşinoasei Legi a Secretului de Stat sau a infamei legi Paşcu.

În al doilea rînd, dacă presa nu inspiră respect şi credibilitate publicului, atunci riscă să nu fie crezută chiar cînd are ceva valabil de spus. Tonul strident atît de frecvent întîlnit în presa română este obositor pentru tot mai mulţi români. Incompetenţa politicienilor îi face deja pe prea mulţi români să adopte o atitudine nepermis de detaşată faţă de politică, reformă şi funcţionarea unui stat democratic. Incompetenţa jurnaliştilor nu poate avea ca efect decît exacerbarea impresiei că nimeni nu poate schimba nimic, făcînd astfel posibile succese electorale ale unor anomalii politice ca C.V. Tudor.

Tot în contextul relaţiei dintre jurnalişti şi public, presa are obligaţia de a educa publicul în legătură cu reforma socio-economică şi procesul democratic. În ciuda repulsiei justificate pe care o provoacă în rîndurile multora, presa română are încă o audienţă largă, în special la acel public care nu mai merge la şcoli şi universităţi şi nu are de unde altundeva să afle cum poate să diferenţieze o privatizare facută bine de una făcută aiurea sau un bun acord cu FMI-ul de unul făcut prost. Fără a abandona idealul obiectivităţii, presa poate servi ca for de discuţii şi schimb de informaţii pe subiecte cu adevărat importante pentru public, în loc să reacţioneze impulsiv la fiecare vorbă care se aude din Palatul Victoria sau de la Cotroceni. Presa are datoria de a contribui la schimbarea publicului român într-unul de consumatori informaţi şi cu discernămînt, un public care nu poate fi dus de nas cu atît de multă uşurinţă.

În al treilea rînd, incompetenţa presei are consecinţe externe, în speţă alungarea investitorilor, acel fenomen ce îl preocupă atît de mult pe Adrian Năstase. Investitorii străini caută o forţă de muncă bine şcolită nu numai în informatică, management, marketing ş.a.m.d., ci şi în procesele economiei de piaţă, în democraţie ca sistem politic. Investitorii străini sînt atraşi de o piaţă cu consumatori cu discernămînt, aşa cum poate fi ea formată de o presă cu conştiinţa datoriei faţă de public. România are nevoie de investitori de valoare, care prin prezenţa lor vor atrage noi valuri de investiţii. Guvernul are şansa să creeze un cadru legislativ propice acestui fenomen. Presa poate contribui la succesul său comunicînd publicului avantajele şi dezavantajele reale ale proiectelor de investiţii pe care le atrage România, precum şi repecusiunile acestor proiecte pe termen lung şi scurt asupra publicului. Dacă investitorii străini nu pot obţine din presa locală o imagine clară asupra României, este puţin probabil că o vor putea face din presa străină, pentru care România abia există. Neavînd informaţiile necesare pentru a evalua România ca piaţă, investitorii îşi vor plasa capitalul altundeva.

Reversul medaliei

Atunci cînd a afirmat că „ziariştii care scriu «de rău» alungă investitorii", Adrian Năstase s-a pronunţat ca şi cum investitorii s-ar înghesui cu capitalul în dinţi la Palatul Victoria, dacă n-ar fi jurnaliştii atît de răi cu Guvernul.

Într-adevăr, presa trebuie să îşi tempereze instinctele antagonistice în relaţia cu puterile din stat, dar nu trebuie să le piardă, avînd datoria să ţină guvernanţii în şah în permanenţă. Adrian Năstase, cabinetul său şi celelalte puteri ale statului român trebuie să se obişnuiască cu această idee, cu cît mai repede, cu atît mai bine. Pe de altă parte, asta nu înseamnă că relaţia dintre presă şi puterile din stat trebuie sa rămînă încordată şi neproductivă, aşa cum este ea în prezent.

Succesul relaţiei dintre jurnalişti — români şi străini — şi puterile din stat depinde nu numai de profesionalismul presei, ci şi de cel al executivului şi al celorlalte puteri ale statului în acest sens. Toate guvernele României din ultimii 12 ani au lăsat nepermis de mult de dorit în felul în care au tratat presa română şi străină, după cum au lăsat mult de dorit din toate punctele de vedere. Relaţia cu presa este uşor de neglijat, dar puterile nici unui stat democratic nu îşi pot permite să facă acest lucru fără consecinţe extrem de grave.

Guvernul Năstase are nevoie de credibilitate ca de aer, atît pe plan intern, cît şi pe plan extern, deoarece comunitatea internaţională încă nu a uitat gafele din celălalt mandat Iliescu/PDSR şi va continua să privească cu suspiciune iniţativele echipei Năstase. Ţinînd cont de acest lucru, actualii guvernanţi ai României nu îşi pot permite să continue să trateze relaţia cu presa ca pe o corvoadă fără să îşi taie de sub picioare fragila cracă de pe care guvernează.

Instinctul oricărui guvern este să se ascundă în spatele multor scuze pentru a nu menţine contactul cu presa în permanenţă: ziariştii nu stăpînesc complexităţile situaţiei în care ne aflăm; ziariştii înţeleg greşit tot ce încercăm noi să facem la Guvern/Parlament etc.; presa nu vrea decît să scrie lucruri negative.

Deşi există un element de adevăr în toate aceste afirmaţii, ele nu au valoare decît dacă guvernanţii fac tot ce le stă în putere pentru ca presa să aibă toate informaţiile necesare pentru a-şi face meseria. Presa trebuie să nu poată da vina pe Guvern pentru propria incompetenţă. În sensul acesta, este de datoria departamentelor de comunicaţii ale Guvernului şi ale celorlalte instituţii ale statului să furnizeze toate informaţiile necesare pentru ca presa şi la rîndul său publicul, să poată înţelege exact cu ce îşi ocupă timpul cei de la putere. La rîndul lor, guvernanţii trebuie să realizeze că transparenţa faţă de presă şi faţă de electorat nu este un moft, ci o obligaţie care trebuie tratată cu seriozitate. Prin vot, ei sînt angajaţi de către români să conducă ţara. Cei 22 de milioane de şefi au dreptul la explicaţii, prin intermediul presei.

Şansa presei române

În esenţă, a sosit momentul ca presa română să îşi ia în serios rolul de forţă a democraţiei. Ziariştii români trebuie să realizeze că este în interesul tuturor să se întrebe „cum ajut eu publicul, ce consecinţe au cuvintele mele?". De asemenea, jurnaliştii români trebuie să înveţe să spună „nu ştiu, stai să întreb un specialist" atunci cînd sînt depăşiţi de anumite subiecte. O presă înarmată cu mai puţin orgoliu, dar mai mult discernămînt, va aduce publicului şi României beneficii net superioare. De prea multe ori iniţiative legislative sau executive de valoare sînt distruse de jurnalişti care nu le înţeleg şi transmit informaţii eronate publicului, care reacţionează impulsiv la rîndul său.

Este adevărat că reforma structurală a economiei şi a societăţii româneşti depinde în cea mai mare parte de competenţa guvernului şi a celorlalte puteri din stat. Dar fără o reformă structurală concomitentă a mentalităţii societăţii, reformele socio-economice vor avea puţine şanse de reuşită, iar reforma mentalităţii românilor depinde de competenţa şi seriozitatea presei.

Inerţia, îngîmfarea, cinismul şi laşitatea stau în calea schimbării României. Acestea sînt păcate pe care şi politicienii, şi jurnaliştii şi le pot ierta frecvent şi cu nonşalanţă. În ambele cazuri, preţul este acelaşi: viitorul României.

Totuşi, chiar vrea presa română să aibă o conştiinţă atît de încărcată?

Andrei Postelnicu *este jurnalist la cotidianul internaţional de afaceri* Financial Times, *în redacţia din New York. Opiniile exprimate în acest articol îi aparţin în întregime autorului şi nu reprezintă în nici un fel punctul de vedere al ziarului* Financial Times. *Cititorii îl pot contacta pe Andrei Postelnicu prin e-mail la adresa:* andrei.postelnicu@ft.com

▲

Alex. Leo ŞERBAN

Veneţia 59: Antonioni, Antonioni, Antonioni... şi ceilalţi

Palmaresul

Leul de aur
The Magdalene Sisters de Peter Mullan

Marele premiu al juriului
Dom Durakov de Andrei Koncealovski

Cupa Volpi
pentru interpretare masculină
Stefano Accorsi
(pentru rolul din *Un viaggio chiamato amore*
de Michele Placido)

Cupa Volpi
pentru interpretare feminină
Julianne Moore
(pentru rolul din *Far From Heaven*
de Todd Haynes)

Ştiţi unde se-ntîlnesc criticii de film imediat după o proiecţie? La pipi. Aici auzi primele cronici, desfăşurate cu bucuria celui care-şi goleşte băşica. Aici am aflat că ultimul (Takeshi) Kitano, Dolls *– ghicitoare interminabilă de poveşti paralele cu păpuşele placide, pitoresc ca un calendar şi la fel de pasionant –, este „un capolavoro assoluto", „che peccato" că regizorul a luat deja* il Leone d'oro *acum 5 ani, pentru* Hana-Bi...

A doua zi, citeşti aceleaşi păreri în cotidiene: criticii italieni nu se dezmint, între toaletă şi computer. Şi, spre deosebire de confraţii lor de la Cannes sau Berlin, au şi haz – precum titlul cronicii la Il bacio dell'Orso *al rusului Serghei Bodrov (filmul cel mai „ţapispăsitor" al Mostrei): „Il bacio del rimborso"... Iar dincolo de recenzii, există presa orală: Veneţia este un festival în care simpatia / antipatia faţă de filme sînt asurzitoare.*

Cu ce am rămas de la a 59-a Mostră? Cu bune / rele – ca-ntotdeauna –, dar şi cu sentimentul că Festivalul de la Veneţia, sub noua conducere (autoritară) a elveţianului Moritz de Hadeln (fostul director al Berlinalei), a călcat cu dreptul, fiind – parcă – mai puţin politizat (a se citi: de stînga) ca sub Alberto Barbera. De Hadeln are însă de înfruntat două forţe redutabile: ostilitatea declarată a unei bune părţi a presei italiene şi – urmarea Leului de Aur decernat filmului „blasfemiator" The Magdalene Sisters *– scandalul aferent... El nu se poate bizui, aşadar, nici pe stînga, nici pe dreapta. Ceea ce înseamnă că e foarte plauzibil ca Mostra 60 să aibă un alt director!*

Antonioni per sempre

Am fost la un pas de a lua cina cu Michelangelo Antonioni: omagiat de Mostră, cu o lună înaintea împlinirii vîrstei de 90 de ani (pe 29 septembrie), marele cineast a fost prezent în Sala Grande a Palatului del'Cinema pentru a primi, din mîinile lui de Hadeln, un trofeu-statuetă, a asista la proiectarea unei copii restaurate a *Aventurii* şi a fi amfitrionul unui dineu de gală. Compatrioata noastră Veronica Lazăr (care a jucat în filme de Antonioni şi Bertolucci) m-a prezentat Enricăi Fico Antonioni, soţia regizorului (fosta lui asistentă de regie la *Profesiunea: reporter),* şi, cu invitaţia la dineu în mînă, am ezitat – fix un minut – între plăcerea de a participa şi inconvenientul de a nu avea ţinuta potrivită... Dar nu puteam merge la cina cu Antonioni în tricou, blugi şi sandale! Aşa că am refuzat.

Ar mai fi un motiv. Antonioni – s-a văzut asta şi în reacţia sălii atunci cînd a fost omagiat – este genul de cineast, indiscutabil mare, dar pe care *nu îl iubeşti* (ca pe Fellini, să zicem); există respectul pentru ceea ce a făcut – unic – în Cinema, există conştiinţa locului – importantissim – pe care-l ocupă în panteonul celei de-a şaptea arte, dar nu îl simţi – ca om – aproape: este prea cerebral, prea ermetic adeseori... La aceasta se adaugă boala de care suferă (numită, ce ironie!, „maladia incomunicabilităţii"), care l-a transformat într-un fel de zombie de lux – avatar fizic al propriului cinema. Cînd a pătruns în sală, dus pe braţe de doi bodyguarzi, mi-am amintit că-l fotografiasem – în '97 – la Cannes, trecînd, tăcut, pe lîngă mine în curtea Hotelului Majestic: atunci, braţul soţiei sale îi era suficient... La sfîrşitul proiecţiei, l-am văzut purtat pe braţe afară din sală, cu gura schimonosită în ceva ce putea fi plîns, şi am simţit – abia acum – o emoţie puternică: iată omul care a făcut *L'Avventura, L'Eclisse, Blow-Up...* este oare conştient de asta?!

Trebuie spus, fără a-l menaja în vreun fel, că *Aventura* – filmul din 1960 cu care a făcut „scandal" la Cannes – rămîne o capodoperă *assoluta* – unul din cele mai mari filme făcute vreodată. L-am revăzut după mulţi, mulţi ani (15?, 20?) şi este, practic (ţinînd cont şi de calitatea copiei), o redescoperire. Cum se ştie, nu a fost înţeles la vremea respectivă; astăzi, e greu de-nţeles de ce n-a fost înţeles. Avem cu toţii în memorie lentori asasine, timpi morţi, o anumită afectare... Finalul (cel mai lung drum al mîinii unei femei în părul bărbatului) mi se întipărise în minte ca un cadru interminabil (memoria dilatează totul!). Astăzi, e incredibil cît de „legat" este: nimic nelalocul lui – nici o scenă, nici un gest –, cu atît mai ciudat cu cît ultimii ani ne-au obişnuit cu superviteza clipurilor... *Aventura* este, de fapt, un thriller erotic: o femeie dispare pe o insulă (întoarce capul spre El – a dispărut!), lăsîndu-ne în memorie cel mai frumos *riddle* din istoria Cinematografului – un „MacGuffin" metafizic. Aproape uitasem cît de frumoasă era Monica Vitti, ce uluitoare este descoperirea spaţiului în acest film (vezi scena emblematică a oraşului părăsit – ca un Giorgio de Chirico în care pătrunde o maşină), ce extraordinară secvenţa clopotelor: ecou al finalului din *Vertigo?* (şi acolo, o femeie dispare şi o „alta" apare, care-i ia locul...) Există – în acest film dureros de pur despre Timp şi lucrurile pe care le schimbă – un laitmotiv al ecourilor: în oraşul-fantomă, Claudia strigînd printre obloanele unei clădiri părăsite; clopotele care-şi răspund, de la o campanilă la alta; Claudia însăşi, „ecoul" Annei – prietena dispărută. Dispariţia acesteia, la-nceputul filmului, este ca o repetiţie generală a Timpului din care dispărem cu toţii la un moment dat; filmul se goleşte, treptat, de personaje, ajungînd – în final – la (noul) cuplu: o singurătate vie, deja-trăită... Sentimentul pe care-l ai, astăzi, privind *Aventura*, este de *esenţial trăit*.

Un film de-redescoperit (deşi inegal) este şi *Zabriskie Point*: există o primă parte foarte bună, există acelaşi sentiment al spaţiului (scena din valea numită „Zabriskie Point" este eliberatoare şi pentru protagonişti, şi pentru public) şi există – firește – explozia finală: geniul antonionian în stare pură, care presupune a face *abstracţie* folosind *obiecte concrete*. Există, însă, şi lucruri ratate: „orgia coregrafică" à la Open Theatre cade în stilizarea factice care marca finalul de la *Blow-Up* (dovedind, încă o dată, că Antonioni nu ştie să filmeze sexul), iar ultimul plan (al Dariei plecînd cu maşina, la apus) este banal şi inutil... *Z.P.* poate fi văzut (şi) ca un fel de *La nord prin nordvest* în era hippy (Mark o urmăreşte pe Daria dintr-un mic avion, într-un cîmp foarte asemănător celui din filmul lui Hitchcock), după cum *Profesiune: reporter* – filmul imediat următor – are unele lucruri în comun atît cu *La nord...*, cît şi cu *Strangers on a Train* sau *The Wrong Man* (aici însă, doar la nivelul poveştii). În orice caz, *Profesiunea...* mi s-a părut mai datat decît *Zabriskie...* (paradoxal poate, pentru că acesta este foarte îndatorat esteticii & ideologiei „flower power", în timp ce filmul cu Jack Nicholson pare, cumva, atemporal...), în orice caz mult mai puţin interesant ca cinema (cu excepţia, desigur, a antologicului plan-secvenţă din final): cîteva cadre „de efect" (Nicholson în funicular, aplecat deasupra mării şi părînd că „înoată" în aer, sau Maria Schneider ridicată în maşina decapotabilă şi uitîndu-se înapoi („Ce e în urma noastră?", îl întreabă ea pe Nicholson; „Ridică-te şi uită-te!"), corolele arborilor dispărînd rapid în spatele capului ei – secvenţă „filozofică" à la Godard), o imagine perfectă care surprinde „culoarea" locurilor, cîteva ecouri ale *Aventurii* (un „oraş-fantomă" apare şi aici) – şi cam atît... În orice caz, e greu de crezut că – pentru scrierea scenariilor la *Zabriskie Point* şi la *Profesiune: reporter* – a fost nevoie de eforturile conjugate ale lui Tonino Guerra, Sam Shepard, Clare Peploe, Antonioni şi încă vreo doi: sînt filme a căror poveste este extrem de subţire, care supravieţuiesc exclusiv prin regie (în cazul *Profesiunii...*, şi prin interpretarea lui Nicholson).

Aventura

Şi mai bizară pare „adaptarea cinematografică" a piesei lui Cocteau *L'aigle à deux têtes* de către Antonioni în *Misterul de la Oberwald*. Antonioni şi Cocteau... Doi „formalişti", desigur – dar ce să caute autorul *Deşertului roşu* la autorul *Copiilor teribili?...* Nu văzusem filmul rezultat (1980), „colecţionasem", în schimb, multe păreri negative despre el. Or, *Misterul de la Oberwald* – în ciuda unui generic de deschidere care nu anunţă nimic bun (muzică furtunoasă, litere gotice de un roşu sîngeriu...) şi a unei Monica Vitti care, frumoasă încă, nu seamănă totuşi cu Împărăteasa Sissi –, este un experiment somptuos, plin de momente de mare cinema! El se „aşază", elegant, într-o „nişă" viscontiană – mai puţin operatic decît capodoperele contelui di Modrone şi, totodată, mult mai mult decît un „accident" (film de epocă etc.) în filmografia lui Antonioni.

Din păcate, programarea „Retrospectivei Antonioni" nu era făcută să încurajeze (re)vizionările: filmele erau proiectate noaptea – după orele 24 – şi reluate dimineaţa, la 8,30! Am ratat, astfel, documentarul de 3 ore 1/2 *Chung Kuo Cina* (1972), repudiat de autorităţile chineze – singurul „scandal politic" din cariera unui mare creator de forme...

...şi ceilalţi

Filmul cel mai supraevaluat: *Dolls* de Takeshi Kitano (vezi şapoul!). ● Cel mai sigur-că-va-lua-Leul-de-Aur: *The Magdalene Sisters* de Peter Mullan (reconstituire crud-realistă a infernului monastic din Irlanda anilor '60, cînd femeile considerate „păcătoase" erau închise şi puse să trudească în condiţii inumane). ● Cel mai aşteptat: *Ten Minutes Older: The Cello* (episodul al doilea al filmului colectiv prezentat la Cannes; din 8 cineaşti – Bertolucci, Claire Denis, Mike Figgis, Menzel, Szabo, Schlöndorff, Michael Radford, Godard – nu se „salvează" decît primul şi ultimii trei...) ● Cel mai contestat: *11'09"01 September 11* (alt efort colectiv; 11 autori = două eşecuri (Samira Makhmalbaf, Youssef Chahine), două surprize bune (Claude Lelouch, Idrissa Ouedraogo), o anti-surpriză proastă (Ken Loach), cinci OK (Danis Tanovic, Amos Gitai, Mira Nair, Sean Penn, Shohei Imamura) şi unul absolut extraordinar (Alejandro Gonzalez Inarritu). ● Cel mai elegant: *Far From Heaven* de Todd Haynes (o Julianne Moore splendidă în rolul unei „good housekeeper" din anii '50, care acceptă homosexualitatea soţului şi prietenia grădinarului negru; totul impecabil – şi un pic inutil...) ● Cel mai şocant: *Ken Park* de Larry Clark şi Ed Lachman (naturalismul ca mijloc, expresionismul ca scop; tineretul american = sex, drugs & skateboards/penetrări, masturbări, o sinucidere iniţială şi o replică finală („Ai fi vrut ca maică-ta să te avorteze?") = filmul cel mai disperat al Mostrei) ● Cel mai ermetic: *A Snake of June* de Shinya Tsukamoto (clasicul „triunghi erotic", văzut de un experimentalist îndatorat lui Michael Powell, Brian De Palma şi Nagisa Oshima) ● Cel mai bun debut: *Roger Dodger* de Dylan Kidd (sau „Declinul *yuppie*-ului american": bun de gură, aparent şmecher, în realitate păgubos; dialogurile sînt strălucitoare – regia, opacă) ● Cea mai bună confirmare: *Lilja 4-Ever* de Lukas Moodysson (tineretul rus, drogat-debusolat, în viziunea unui tînăr cineast suedez: mai adevărată şi mai plină de empatie decît a cineaştilor din Est!).

(Deplasare sponsorizată de Omniasig)

▲

O carte eveniment, evenimentul unei cărţi

Sîmbătă, 14 septembrie, a fost lansată, la Muzeul Ţăranului Român, cartea Arca lui Noe – De la neolitic la Coca-Cola, *volum îngrijit de Daniela Alexandrescu, Carmen Huluţă, Cosmin Manolache, Irina Nicolau şi Ciprian Voicilă şi pentru care au lucrat treizeci de alţi colaboratori. Cartea este expresia unei mai vechi idei a Irinei Nicolau, de a recompune imaginea României de astăzi din bucăţi de cotidian, din istorii personale, din fragmentele derizorii care ne alcătuiesc viaţa. În spiritul şi în memoria Irinei Nicolau, decorul sălii în care a avut loc lansarea a fost compus din petice, mileuri şi bibelouri, iar evenimentul a fost deschis de fanfara „Poarta Raiului" din Cugir, care a interpretat nişte piese festive, debordante şi funerare deopotrivă; la sfîrşit, s-au mîncat plăcinte armîneşti cu spanac, cu varză sau cu dovleac. Au vorbit Neagu Djuvara, Şerban Anghelescu şi Dan C. Mihăilescu şi, după cum era şi normal, discursurile despre cartea lansată s-au împletit întotdeauna cu evocarea personalităţii Irinei Nicolau.* ***(C. P.-B.)***

Carmen Huluţă: *„Am încercat să atragem atenţia asupra a ceea ce e neînsemnat şi totodată foarte important"*

Arca lui Noe a fost cel mai mare, cel mai greu, cel mai frumos şi mai interesant proiect dintre cele la care am lucrat cu Irina Nicolau. „Mare" pentru că am fost mulţi care am colaborat la el, pentru că a fost cel în care ne-am format ca o echipă şi, nu în ultimul rînd, pentru că a fost vorba de o miză importantă. Miza a fost să reuşim să spunem ceva dincolo de poncife, să stîrnim, să incităm, să enervam. Fiecare text este destabilizator şi intenţia noastră a fost de a destabiliza – desigur, în sensul bun al cuvîntului: să destabilizăm încremenirea academică, autosuficienţa ştiinţifică şi un anumit contact slab al unor specialişti cu realitatea la care ei se raportează. Am încercat să atragem atenţia asupra a ceea ce e neînsemnat şi totodată foarte important şi, astfel, să punem într-o lumină puternică prezentul, ca să fie şi el văzut de cei care nu prea vor să-l vadă.

Neagu Djuvara: *„O ecografie a trupului social din anii aceştia"*

Fără să exagerez, trebuie să spun că Irina Nicolau este una din cele mai extraordinare personalităţi pe care le-am cunoscut în viaţa mea. Era de o inteligenţă cu totul aparte şi venea întotdeauna cu nişte observaţii la care nu te-ai fi gîndit niciodată; era într-o perpetuă ebuliţiune, mintea ei căuta mereu ceva. Pe de altă parte, rar mi-a fost dat să cunosc pe cineva mai inimos, mai generos: nu trăgea niciodată spuza pe turtă şi, cînd începea o lucrare, o împărţea şi cu alţii şi le recunoştea tuturor meritul. Aşa se întîmplă şi în cazul cărţii *Arca lui Noe*: ea a adunat o serie de tineri de calitate pe care i-a înşirat pe acelaşi plan cu ea, nepretinzînd că ar fi o lucrare făcută de Irina Nicolau cu alţi colaboratori, cum se obişnuieşte. Cartea adună una după alta şi fără nici o tranziţie mărturii din cele mai diverse. Acest amalgam bizar de mărturii oferă, pentru cineva care o să citească această carte peste cincizeci sau o sută de ani, un fel de ecografie a trupului social din anii aceştia.

Şerban Anghelescu: *„O punere în haos din care se aşteaptă să se nască ceva"*

Irina Nicolau este prezentă în urzeala întregii *Arce*, această carte care l-ar fi înmărmurit cu siguranţă şi pe Noe şi în care el nu ar fi recunoscut nici o arcă.

Îmi aduc aminte că unul din jocurile rituale ale Irinei pe vremea cînd eram colegi la Institutul de folclor era să mă lovească cu palma, cînd mi-era lumea mai dragă, pe spinare. Îmi dădea o palmă foarte zdravănă şi, cînd mă întorceam, îmi spunea: „Să nu dai, sînt fetiţă!". Ei bine, în acest joc e, cred, Irina întreagă: este şi puterea, şi fragilitatea, şi viteza de reacţie, şi viteza de retragere... Irina şi-a asumat deseori în faţa lumii poziţia de uimire, de candoare şi mai cu seamă libertatea de a privi. Ceea ce a făcut în cărţile ei a fost un joc de o croială complicată. Şi insist asupra croielii, pentru că haina, croiala, ţesătura, ghemul apar extrem de des în ceea ce făcea Irina Nicolau. Gîndiţi-vă, de exemplu, la etnologia talmeş-balmeş, acea ordine savant dezordonată. Irina Nicolau nu a îmbrăcat niciodată armura de neutralitate a savantului, ci a întreţinut o relaţie absolut directă între viaţa ei şi corpul ei literar.

„Arca lui Noe" e o figură a memoriei şi, în acelaşi timp, a salvării în sens religios. În viziunea Irinei Nicolau, a ajuns însă altceva: *Arca lui Noe* este o carte în care se poate întîmpla aproape orice, în care se poate învecina într-o promiscuitate reală sau aparentă orice cu orice. Această devălmăşie este, de fapt, o punere în haos din care se aşteaptă să se nască ceva. În *Arca lui Noe*, poate exista absolut orice, de la delir pînă la viaţă ordonată, de la artă pînă la platitudine pură – toate aceste lucruri se învecinează şi pot să participe la un joc greu de descifrat. *Arca lui Noe* e un soi de carte-pădure, o carte-labirint în care te poţi rătăci.

Dan C. Mihăilescu: *„O bombă cu bile"*

Încerc două sentimente contradictorii: entuziasm şi un fel de furie neputincioasă. Sînt entuziasmat de această carte care cuprinde toată România noastră în mic, e ca o bombă cu bile, o bombă care explodează în mii de fărîme, fiecare fiind o Românie, o Românică, cum zice Dan Perjovschi. Sînt furios şi neputincios din cauză că ne mor exact oamenii care ne lipsesc. Eu cred că sînt trei categorii de oameni care ne lipsesc: oamenii-constructori (noi avem o manie a distrucţiei îngrozitoare, pe ce punem mîna facem praf, avem un fel de diabet naţional – nu ni se coagulează sîngele nicăieri); oamenii-punte – cei care să lege stînga cu dreapta, cei care să explice ateilor ce este biserica şi să-i motiveze pe atei în faţa preoţilor, care să-i lege pe oamenii bogaţi de cei de jos etc.; şi, în fine, oamenii coagulanţi, aşa cum a fost Irina Nicolau. Trec peste această parte afectivă, pentru a vă recomanda din suflet această carte, *Arca lui Noe*. Ea este, într-adevăr, aşa cum e scris şi pe copertă, o carte care destabilizează. Irina Nicolau scrie în prefaţă „vai de cel care va lua această carte în rîs, în derîdere". De fapt, trebuie luată şi în rîs, pentru că Irina însăşi era o femeie care ştia să amestece rîsul cu plînsul, ştia să infuzeze relativism în absolutism şi, invers, să infuzeze inflexibilitate în excesul nostru de elasticitate. Cartea destabilizează pentru că este, după cum spuneam, o bombă cu bile. Am să vorbesc despre cîteva din bilele deopotrivă otrăvite şi strălucitoare care sînt aici. Fiecare text din această carte conţine în sine şi faţa bună, strălucitoare, utopică a României, şi faţa nouă, hîdă, bolnavă de astăzi. Avem de exemplu, o doctoriţă care-şi face un fel de cazuistică, inventariază un salon de spital – sînt bolnavi perfizi, bolnavi pungaşi, bolnavi superbi, de toate etniile, de toate sexele, de toate viciile. România ca un salon de balamuc, România ca o targă, România ca un spital. Pe urmă avem România muncitorului român în Israel. Avem apoi pagini superbe din armată care-l termină pe Nae Caranfil. Despre înmormîntările de la noi şi despre grotescul care a devenit la noi macabru şi, invers, despre macabrul care a devenit ridicol. Despre ţiganca ghicitoare care este o lume ea însăşi. Sînt înregistrate toate firmele de pe Moşilor sau înjurăturile de la nu ştiu ce liceu. Cineva îşi face arborele genealogic. Apoi avem nişte pagini extraordinare despre posesorii de cîini – o femeie are o căţeluşă Minnie care e în călduri; şi, cum căţeluşa aia devine *axis mundi* (o aleargă toţi căţeii), femeii îi vine ideea să-i dea cu parfum *Chat Noir* la fund, convinsă că pisica neagră va îndepărta cîinii. Toate aceste poveşti recompun România de astăzi.

a consemnat
Cezar PAUL-BĂDESCU

A apărut

LETTRE INTERNATIONALE, nr. 43

***Din sumar:* 24 de ore în America Latină:** Jan Stage, *În imperiul tucanilor* ● Alberto Manguel, *A fost cîndva Argentina* ● Julio Cortázar, *Coşmaruri* ● Carlos Fuentes/Constantin von Barloewen, *Odiseea creolă* ● Laëtitia Moreau, *Minciuna coca în Bolivia* ● **Memorie, istorie, uitare:** Jochen Köhler, *«Canalia numită om»* ● Varlaam Şalamov, *Nopţi ateniene* ● Jacques Rupnik, *Ce-i de făcut cu trecutul comunist în Republica Cehă?* ● Günter Grass, *În mers de rac* ● Andrzej Paczkowski, *Justiţia de tranziţie în Polonia* ● Péter Zilahy, *Cei ce nu există* • Herta Müller, *Floarea roşie şi bătul* ● István Eörsi, *Ungaria – revoluţia îngropată* ● Jaroslaw Klejnocki, *Ultimele cuvinte* ● Alexandru Al. Şahighian, *Frontierele memoriei* ● Timothy Garton Ash, *Să ne amintim sau să uităm?* • **Biblioteca «Lettre Internationale»:** J. M. Coetzee, *Tinereţe* ● Dinu Flămând, *Exterior* ● John le Carré, *Grădinarul statornic* ● Floarea Ţuţuianu, *Arta seducţiei* ● Antonio Tabucchi, *Jocuri interzise* ● Bei Dao, *Lucrul cel dintîi* ● Isaac Bashevis-Singer, *Rătăciţii* ● Stephen Henighan, *Femeia din Baku* ● Sandu David, *Încotro să pornim?* ●Gabriel García Márquez, *Blacamán cel Bun, vînzător de miracole* ● Cristian Teodorescu, *Cronica întîmplărilor de apoi* ● Johann Lippet, *Privind pe fereastră* ● **Comentarii şi scrisori:** Antonio Tabucchi-Francesco Saverio Borelli, *Italia – corupţia, mass media şi Statul* ● Per Olov Enquist, *Tehnica misterului* ● Frederick Starr, *Jazzul vine din Odessa!* ● Wole Soyinka, *Banalitatea puterii* ● Mircea Vasilescu, *Închideţi din cînd în cînd televizorul* ● Gamal al-Ghitany, *Filajul* ● Adrian Mihalache, *Impactul impertinenţei* ● Amitav Ghosh, *Babur, stăpînitorul Kabulului* ● Eduardo Berti, *Borges şi tangoul* ● Diana Athill, *Editîndu-l pe Vidia* ● **Corespondenţe:** Mihail Rîklin, *Războiul ca o iniţiere în bărbăţie* ● Antonin J. Liehm, *Antisemitism fără evrei* ● Drago Jancar, *Varianta iugoslavă.*

Dilema vă recomandă

● *Lucia şi sexul* de Julio Medem – o telenovelă bîntuită de umbrele lui Buñuel, Lewis Carroll, Cortazar şi Saura; şi *Minority Report/Raport special* – alături de *Întîlniri de gradul trei*, *E.T.* şi *Lista lui Schindler*, pur şi simplu cel mai bun film al lui Spielberg. (Alex. Leo Şerban)

● Leni Caler, *Artistul şi oglinda* (volum în seria Caietelor Culturale editate de *Realitatea evreiască* şi coordonate de Geo Şerban, cu un cuvînt înainte semnat de B. Elvin – Editura Universal Dalsi, 2002). Memoriile – încredinţate lui B. Elvin, în urmă cu un sfert de veac – ale unei actriţe care entuziasmase Bucureştii lui Arghezi, Camil Petrescu, Branişte. Un spectacol de gală pentru istoria teatrului românesc din anii aceia interbelici, somptuoşi în talente. Şi o stranie bibliografie, involuntară, desigur, la *Jurnalul* lui Sebastian, unde Leni Caler – în indexul de nume – ocupă tot atîtea citări cît Camil şi Eliade. (Radu Cosaşu)

● Expoziţia „Amprente", autor Mircea Valeriu Deacă, deschisă pe 12 septembrie a.c. pe strada Occidentului 11: în zaţul de cafea nu se poate numai ghici; acesta poate fi fotografiat şi prelucrat digital. Pentru a-ţi arăta urma celui care a băut cafeaua, semnul unui ritual, istoria unei perioade sau harta unui teritoriu. (Iaromira Popovici)

Pagini realizate de Cezar PAUL-BĂDESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Pensiune pentru cîini

Se întîmplă, în sfîrşit, lucruri simple, dar care altădată păreau imposibile în realitate şi posibile doar în filmele şi revistele alea imperialiste decadente... A apărut, de pildă, o pensiune pentru cîini: or fi mai multe, dar despre asta aflăm uşor, de pe una dintre coloanele de la Romană: „meriţi o vacanţă, o plecare în străinătate? Lasă-ţi cel mai bun prieten cu noi! Noi îi oferim atenţia şi afecţiunea de care are nevoie în orice perioadă!". Incitată de noutatea anunţului, am sunat la numărul de pe stîlp. Foarte prompt, un tînăr prezentabil, în stil *body-building,* m-a transportat cu un Aro pînă la proprietatea lui şi a soţiei aflată tocmai în prelungirea Ghencea. În propria lor curte. Cei doi sînt **Dana şi Cătălin Francovschi**, de 30 de ani. Ideea le-a venit din propriile probleme legate de căţelul lor, fostul apartament de bloc şi concedii. La început au amenajat trei padocuri: padocul e un spaţiu închis, cu o parte de beton pe jos şi o parte de lemn, în aer liber, incluzînd şi coteţul cîinelui, cu încălzire electrică. Acolo cîinele stă o parte din zi, în siguranţă; alternativ, se mută în petecul de curte cu gazon, unde face mişcare. Padocul ăsta nu are doar o denumire specializată, ci şi regulile lui: trebuie curăţat în fiecare dimineaţă cu furtunul, peria şi clor, indiferent dacă pensionarul a făcut ceva acolo sau nu. Această sarcină – ingrată, am spune noi, normală, spune **Cătălin,** îi revine chiar lui, iubitorul-şef de animale al familiei (soţia sa este şi o mare iubitoare de copii, cărora le predă artele marţiale). De la curăţenie nu se poate face rabat: pe lîngă curăţenia de dimineaţă, mizeria căţeilor trebuie strînsă pe parcursul întregii zile, fără complexe (de fapt, în Occident aşa fac şi stăpînii, cînd ies cu căţelul în parc: au mereu la îndemînă ceva de strîns). Rabat nu se face nici de la hrană, care este de bună calitate, ca să nu se îmbolnăvească. Nici un căţel nu are voie să intre în pensiune fără certificatul de sănătate care să arate că e vaccinat şi deparazitat.

Cîinii îşi au şi ei psihologia lor: stau cîte doi în cameră, ca la cămin, numai dacă sînt fetiţă şi băiat, de talii apropiate şi se înţeleg. În prima noapte, plîng după stăpîni, şi trebuie să vorbeşti cu ei, să-i linişteşti. Căţeii au ierarhia lor: stăpînul e considerat şeful de haită, iar şeful pensiunii – un soi de ajutor de şef de haită, situat undeva între prieten şi duşman. Dacă eşti destul de dur cu el, verbal, dar fără să ridici vreodată mîna sau vreun alt obiect asupra lui, cîinele te respectă şi nu te muşcă.

Pensiunea costă 100.000 lei pe zi pentru un căţel. Sînt oameni care-i lasă doar un week-end, alţii – care-i aduc pe toată perioada concediului, chiar timp de două luni. Există şi „pensionari" defavorizaţi, cu reducere, care plătesc doar 38.000 lei pe zi, costul minim de întreţinere: maidanezi salvaţi de iubitori. În momentul de faţă, există 5 cu plata completă şi 6 cu reducere. Mai mulţi nici nu ar avea loc.

Pe viitor, **Cătălin** se gîndeşte la o pensiune adevărată, la munte, cu loc de joacă şi alergat pentru cam 50 de cîini. Şi, mai aproape, la adăposturi pentru pisici, tot în propria lui curte.

▲

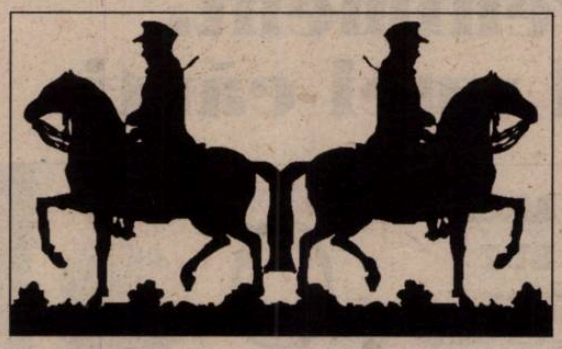

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Bibliografie la *Dilema* nr. 492

Îţi spuneam odată „balena mea!"
Unii susţin că balenele se sinucid,
aruncîndu-se în apele mai mult sau mai puţin adînci,
ca pe urmă să agonizeze pe plajele lumii.
Moartea balenelor pe nisipul ţărmurilor
n-ar avea altă explicaţie decît sinuciderea,
deşi s-ar putea ca şi sinuciderea balenelor
să nu aibă explicaţii, precum sinuciderea oamenilor.
Îţi spuneam odată „balena mea".
Alţii înaintează teza că moartea balenelor,
pe plajele lumii, vine din frică.
Din frica de rechini.
Sau din spaima balenei că se găseşte în ape
deloc adînci,
acolo unde sistemul ei de navigaţie se defectează,
fiindcă semnalele sonore emise pentru a aprecia
distanţa nu se mai lovesc de obstacole
şi nici un ecou, nici un cîntec, nici o undă
nu se mai întoarce la balena înspăimîntată,
incapabilă să se localizeze şi să se definească
în spaţiu.
O plajă care coboară în pantă dulce spre ocean
(plaja aceea atît de dragă omului
care înaintează încet-încet simţind
cum apa îl cuprinde ca o mamă cerească)
o asemenea plajă, după care se aleargă
din Norvegia pînă în Spania şi de la Cercul
Polar spre Ecuator, e mortală pentru
viaţa balenei care nu poate emite
şi calcula decît în adînc. Dereglată
la minte, cu întregul aparat de ghidare
zdruncinat, balena naufragiază şi
copiii dansează în jurul ei, deloc indignaţi
că le-a distrus castelele de nisip,
o balenă moartă fiind mai frumoasă
decît un castel de nisip.
Pînă apar cetaceologii care constată atent
că în urechea internă şi în sinusuri mişună
mii şi mii de viermi paraziţi.
Nu gîndul suicidar, nu frica, nu panica
– aceea denumită de Seneca, la oameni, mai
gravă decît orice boală. Ci viermii.
(E clipa cînd cetaceologii se întîlnesc cu Baudelaire)
Viermii le dereglează auzul, sistemul de
orientare şi plutire, lor nu le rămîne
decît puterea de a auzi cît de cît
strigătele de groază ale semenelor lor,
mîncate şi ele pe dinăuntru, înfometate,
rătăcind într-un adînc tot mai subţire,
tot mai inconsistent, delirînd la gîndul
apropierii de ultimul ţărm,
trebuie să fie şi acela un strigăt apocaliptic,
strigătul balenelor cu sinusurile devorate
de viermi, altfel nu se explică faptul
că ele se strîng în grupuri, într-o ultimă
comunitate a spaimei,
ca să nu fie singure în clipa naufragiului, ca să nu fie singure – şi oceanul, într-un frumos acces de megalomanie, le aruncă pe plajă, viermuite, putrezite, ca pe nişte mandarine.

Mîine o să-ţi povestesc despre cum se sinucid anacondele, reptilele acelea fastuos de oribile, rămăşiţe, zice-se, din dinozauri, pe care de cîte ori le văd la *Animal Planet* îngîn tangoul nemuritor „Ama Pola" ca să nu le zic, omeneşte, anaconda. E ceea ce se numeşte un lapsus premeditat.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Adrian Voicu

Horaţiu Filip şi Alina Haliliuc de vorbă cu Adrian Voicu, bucătar la „Select", la „Primăvara", „Dunărea", acum la „Il buon gustaio" din Dorobanţi, lîngă benzinărie. Recepţie: Eugen Istodor.

„Păi, plata pe vremea lui Ceauşescu era proastă, în sensul că aveam ultima categorie de salarizare noi, cei din comerţ, mergîndu-se pe ideea că noi şi doctorii trăim din pagubă, adică ne mai scoatem în afară de ceea ce cîştigăm.

Faţă de salariile actuale acest 2.000 ar însemna 4-4.400.000 de lei, cam aşa ceva. Cam cu 20.000 ar trebui să înmulţeşti toată treaba. Am mai lucrat cîţiva ani la «Carul cu bere», unde eram şi mai bine plătit. La «Carul cu bere» era o situaţie deosebită, în care la fiecare trei luni se aplica remiză, adică 10% remiză la nota de plată, iar din remiza respectivă erau nişte cuantumuri, adică spuneau o parte pentru spărturi, pentru lipsă veselă, pentru anumite lucruri, şi mai rămînea din aceşti 10%, iar la fiecare trei luni primeai cîte un salar în plus. Asta reprezenta o sumă importantă. Mi-aduc aminte că mai am încă pantofi cumpăraţi din 1980, cînd mi-a zis un tip «Haide, domnule, şi cumpără pantofi, că se scumpesc». Cum se scumpeau? Cu 10 lei, cu 15 lei, cam aşa. Şi mi-am cumpărat pantofi, pe care-i mai am şi în momentul de faţă, cu 200 lei bucata. Dar pantofi-pantofi, nu porcării existente în momentul de faţă, pe care dai un milion, i-ai purtat o dată şi s-au dus. Cum am auzit de nişte pantofi care la prima ploaie s-au dus, erau pantofi pentru morţi.

Se putea lua, se putea scoate. Era o descurcare mult mai bună decît în momentul de faţă. Adică banul avea valoare. Păi, 100 de lei erau o sumă. Şi puteai să-i planifici pe timp îndelungat. Acum nu poţi. Păi, puneai 100 de lei de o parte, sau chiar 5 lei, 3 lei sau cîte 1 leu se punea în sticla de lapte şi puteai să te duci într-o excursie sau vacanţă cu ce strîngeai din mărunţiş, din aşa-numita puşculiţă. Aşa ceva nu se mai poate face acum.

Păi, ca bucătar pe vremea lui Ceauşescu aveai editat de către Ministerul Comerţului Interior, Direcţia Alimentaţiei Publice, un reţetar general de preparate culinare, care se aplica în toate unităţile de comerţ din ţară, de la bomba de categoria a III-a şi pînă la un restaurant de lux, care percepea şi remiză. După acest reţetar se prepara totul şi, cînd venea controlul, după el te lua. Te întreba: «Ce ai făcut? Tartine? Cîte grame trebuie să aibă produsul finit..., cîte componentele...» Trebuia să aibă 120 de grame... Adică porţiile erau standard. Pentru că totul era prevăzut de la A la Z. Şi după compoziţie te putea controla... Ştiţi că diferenţa dintre baclava şi foetajul care se pune la ştrudele stă într-o singură deosebire? Turarea în plus la baclava, o dată se mai turează. Adică ce se întîmplă la turare? Se ia coca, se pune împreună cu margarina, se întinde, după aia se împachetează, iar se întinde, şi asta înseamnă prima turare, şi se turează de şase ori, iar cealaltă de şapte ori. Ai putea de cîte ori vrei... Adică reţetele erau foarte permisive şi dădeau dreptul să scoţi un ban în plus, adică cu puţin de aici, puţin de acolo... ieşeau bănuţi foarte buni."

▲

HUMANITAS
Cartea care dăinuie
185 000 lei
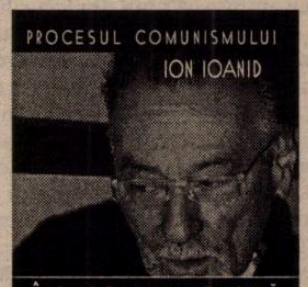

ION IOANID
Închisoarea noastră cea de toate zilele (vol. 3)

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Athosul de după Athos

Prin bunăvoinţa unei prietene de familie, aceeaşi catolică grenobleză fervent㠍reia îi datorez şi alte experienţe descrise cititorilor *Dilemei,* am intrat în contact cu „metohiile" atonite din Franţa. La două ore de condus prin pădurile de după masivele muntoase Chartreuse şi Vercors, către St. Marcelin şi apoi St. Laurent-en-Royans, departe de lumea dezlănţuită, dar şi de mînăstirea de la Athos pe lîngă care gravitează (Simonos Petra), am dat de locul închinat Sf. Anton cel Mare. În 1978, cei trei călugări francezi de la respectiva mînăstire au decis să se întoarcă în Franţa spre a crea ceea ce avea să devină mînăstirea pe care am vizitat-o. Mai există trei astfel de locuri pendinte de Muntele Athos: Mînăstirea Transfigurării (la Terrasson la Villedieu – potrivit nume!), Mînăstirea Solan (în La Bastide d'Engras) şi Mînăstirea Sf. Maria a Deşertului (la Hyères-Fort de la Repétance, în Île de Porquerolles).

Ascunsă în munte, la capătul unui drum periculos (dar impecabil asfaltat, ca toate drumurile franceze), mica mînăstire ocupa amplasamentul – părăsit în timp – al unei mînăstiri catolice de maici. Exista, se pare, aici un vechi loc de pelerinaj şi rugăciune la moaştele Sf. Anton, cu numele Sf. Anton în Dauphiné. În secolele XIII şi XIV, aici se afla matca tuturor călugărilor antonini, dar există menţionări ale locului încă din secolul XI, mai cu seamă în conjuncţie cu venerarea Sf. Nectarie din Egina şi Sf. Mémoire („episcop italian al cărui cult a fost transportat de la Bari la Combe-Laval fără îndoială de către pelerinii medievali ai Sf. Nicolas"). Cu alte cuvinte, nu era o fundare, ci o re-întemeiere, cum multe dintre cele ce au de-a face cu spaţiul sacru sînt: strat peste strat peste strat de arhivă a locului. Mai existau spaţiile anexe, care astăzi servesc de chilii şi trapeză celor unsprezece călugări strînşi între timp acolo.

Am ajuns la începerea anului liturgic, dar – din nefericire – după slujbă. Credincioşii veniţi din vecinătatea îndepărtată, inclusiv din Elveţia – nu sînt atît de mulţi ortodocşi francezi în regiune, cei greci se duc la Grenoble, iar românii sînt deportabili (sau catehizabili, depinde de cine întreabă, Sarkozy sau...) – împărţeau în trapeză cele aduse de-ale gurii, apă şi cafea. Un călugăr venit din Ungaria ne-a îngăduit să vedem biserica mînăstirii, o delicată expresie a tipului de cruce greacă înscrisă, cel atît de elegant formulat de-a lungul unui mileniu la Athos. Nu sînt aici înnoiri; nu altele decît structura de beton armat placată afară cu asize de piatră şi cărămidă, aşa cum – nefericit, pentru că nesincer, vă vor spune arhitecţii moderni, nu fără dreptate – se procedează încă şi încă în lumea ortodoxă. Ceea ce impresionează este pictura, realizată (donată) de către un arhitect (!) emigrant (Iaroslav Dobrinin) şi de soţia sa, Galina. În deosebire de modul agresiv şi, de ce să nu o spunem, pauper în care sînt astăzi pictate multe biserici ortodoxe, fresca de la Sf. Anton cel Mare era nu numai elegantă şi echilibrată coloristic, dar şi foarte expresivă din punct de vedere simbolic. Cu alte cuvinte, o pictură tradiţională, dar inteligentă; nicidecum o pastişă. Cu îndreptăţire, călugării îmi atrăgeanu atenţia nu asupra clădirii bine proporţionate, dar oarecare, ci asupra frescei dinlăuntru. Exactitatea betonului turnat pe contururile crucii celei greceşti înscrise (cu braţe egale în plan, la intersecţia bolţilor perpendiculare aflîndu-se deschiderea cupolei sau a turlei) este bine temperată de minunea culorilor şi a luminii din vitralii.

Omul, făcut după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, întinde mîna spre creatorul său într-un gest michelangiolesc, dar referinţa cultă este stinsă de aproape-descărnarea corpurilor aflate în continuare reciprocă. Între mîna Domnului şi cea a lui Adam este un porumbel alb, plutind peste ape. Sînt coprezente, în despărţire, apa şi pămîntul, animalele cele ce stau a fi numite, luminătorii cerurilor abia urcaţi pe boltă. E pace.

▲

Andrei GORZO

fericirea la televizor

În compania monştrilor

Sala de proiecţii de la Kremlin a fost pregătită, pentru ca Stalin, Beria şi ceilalţi să se destindă cu un film. Ce va fi, de data asta? Un film de actualităţi (sîntem în 1939)? Un western? *The Great Waltz*? Stalin alege *The Great Waltz*.

E o privelişte şocantă: Stalin (Alexandr Zbruev) făcînd un lucru pe care îl faceţi şi dumneavoastră, un lucru pe care eu îl fac tot timpul. Ne uităm la el în timp ce el se uită la film: o fiinţă umană căreia îi plac filmele, nimic special. Pe de altă parte, Voroşilov (Mihail Kononov), care a întîrziat la proiecţie, nu mai îndrăzneşte să intre; se plimbă nervos pe coridoarele imense, trage cu urechea la uşă, aşteaptă să se termine. Kremlinul îşi ţine respiraţia, Pămîntul stă pe loc, nimic altceva nu mişcă pînă nu s-au scurs cele două ore de relaxare ale lui Stalin. Şi cu ce se relaxează Stalin? Cu *The Great Waltz*, un fel de operetă biografică pseudo-vieneză – Hollywood făcîndu-i felul bietului Johann Strauss. Fascinaţi, ne uităm la Stalin, cum se uită la Strauss: vulgaritatea aceea luxoasă şi inofensivă pare să fie pe gustul lui. La sfîrşit, cu falsa mărinimie, insuflată de un film plăcut, picurînd ca mierea din vocea sa, Stalin îi spune noului proiecţionist (Tom Hulce): „Ai proiectat bine, tovarăşe Sanşin." Iar Ivan Sanşin urcă instantaneu în al nouălea cer. Beria (Bob Hoskins) nu-i spune nimic. Singurul său comentariu, cînd află că vechiul proiecţionist a murit de tuberculoză, este: „Sper că ăsta-i sănătos." Cred că e prima replică a lui Beria în film, prezentarea lui. Şi nu-mi pot aminti decît o singură altă prezentare, la fel de subtil-cumplită: a ofiţerului SS Amon Goeth din *Lista lui Schindler*, cînd e condus cu maşina prin ghetoul din Cracovia şi singura sa nelămurire este: „De ce e maşina deschisă? Am îngheţat, în p... mea!" Nimic despre evrei. Nici măcar nu se mai oboseşte să-i observe. Ei nu există. Tot aşa, Ivan Sanşin încetează să mai existe pentru Beria, din momentul în care nu mai este o potenţială sursă de microbi. E mai puţin decît un microb. În rolul lui Beria, Hoskins nu are multe replici, dar ceea ce face cu ele este extraordinar. „Nu-nţeleg de ce oamenilor le e frică de dumneavoastră – sînteţi amuzant!", îi spune soţia lui Sanşin (Lolita Davidovich) chiar în secundele în care capcana se închide în jurul ei şi uşa care o leagă de trecutul inocent se trînteşte cu un zgomot asurzitor. Dar ea nu aude zgomotul, e prea beată şi înfricoşată, şi tovarăşul Beria e prea amuzant. E o copilă, nu realizează că, dintre toate lucrurile, faptul că el e amuzant ar trebui să o sperie *cel mai tare*.

Cînd Sanşin e dus pentru prima oară la Kremlin şi află pentru cine va proiecta un film, faţa lui Tom Hulce exprimă un amestec de panică şi adoraţie, la o intensitate pe care am văzut-o rareori în afara filmelor mute. E ca şi cum Dumnezeu împreună cu Zeus, împreună cu alte 10-15 divinităţi de prim rang l-ar fi apucat de ceafă, smulgîndu-l din văgăuna lui şi aducîndu-l alături de Ei. Tremură, se sufocă, toate trăsăturile lui încearcă să o ia la fugă care încotro, dinţii i se izbesc de ceaşca de ceai. Voroşilov – altfel, sever şi militar pînă în vîrful unghiilor – îl priveşte cu un zîmbet straniu, aproape afectuos: a mai văzut muritori reacţionînd aşa cînd ajung în apropierea lui Stalin, înţelege. Dar proiecţia se amînă. Sanşin e condus afară. În curte, un soldat îi atrage atenţia asupra maşinii lui Stalin, care pleacă. Împietresc amîndoi, în timp ce maşina trece pe lîngă ei. Şi atunci se petrece ceva mai grăitor decît o carte de istorie. Se petrece o tragedie, o comedie absurdă, un moment de farsă muzicală, un mimic cu implicaţii atroce: soldatul începe să cînte, să danseze, să facă tumbe prin curte, strigînd ca un apucat: „O să apuc ziua de mîine!" Apoi dispare din film*.

* *În slujba lui Stalin / The Inner Circle* de Andrei Koncealovski, la Antena 1. Din momentul în care a ajuns în America (1979), Koncealovski a trebuit să aştepte 12 ani, ca să facă acest film. (În Rusia din care fugise, el era o celebritate. A descoperit că, pentru Hollywood, era un nimeni.) A vrut „să le arate americanilor cum e Rusia. Americanii cred că ruşii sînt un popor minunat, care a avut parte de un sistem economic prost, şi libertatea este tot ce le trebuie, ca să fie fericiţi. Dar nu-i atît de simplu. Motivul pentru care ruşii l-au urît pe Gorbaciov este că le-a spus adevărul. Le-a spus că nu sînt fericiţi, iar în Rusia, nefericirea era o fărădelege." Dar distribuitorii, Columbia Pictures, şi-au bătut joc de film, care a rămas aproape necunoscut în America.

▲

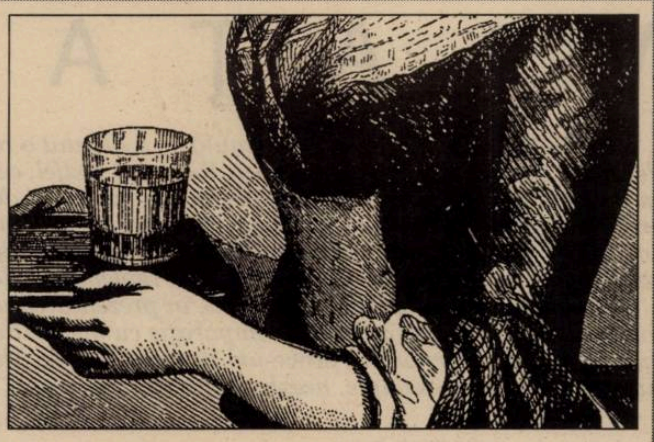

Dan GOANȚĂ

medalia de abur

Scăriţa lui Eisenstein (2)

Încă de multă vreme, Odesa avusese pentru mine o fascinaţie ciudată – poate de la „Crucişătorul" lui Eisenstein, poate de la poveştile pe care le ştiam despre perioada războiului, cînd armata lui Antonescu staţionase aici în drumul ei sinucigaş către inima Asiei. Sau poate din literatură. Din Isaac Babel, din Ilf şi Petrov, din alţi romancieri ai spaţiului „de dincolo"? Sau poate, prin contaminare, din Bashevis Singer, pe care-l devorasem în două ediţii de povestiri şi romane, prima mea cumpărătură de la Librăria Blackstone? Puneam acum piciorul pentru prima oară pe pămînt ex-sovietic, şi încercam să găsesc urme de pitoresc local, dar degeaba, oraşul părea măcinat de un putregai invizibil. Balcoanele de la primul etaj al blocurilor Odesei erau sprijinite cu bulumaci solizi, ca să nu se prăbuşească peste trotuare şi trecători. Ferestre închise cu foi de placaj, faţade coşcovite, rugină. Oamenii se învîrteau fără rost, graba le era cu totul străină, gunoaiele zăceau şi ele, singurele locuri care-şi mai păstrau o anume demnitate erau statuile lui Lenin, Stalin sau Marx, unele cu flori proaspete. De altfel, puteai găsi însemnele comuniste la orice pas – nume de străzi, steme şi inscripţii mobilizatoare. În locul rabinilor sau al nepoţilor locotenentului Schmidt am găsit un alt fel de pitoresc. O lume care părea că aşteaptă să moară, asemeni unui sectant ce refuză operaţia salvatoare.

O lume care-şi păstrase şi alt gen de năravuri. Mica noastră delegaţie a fost cazată într-un hotel de prin anii '70, lăudat de gazde, dar mizerabil, în fond. În aparenţă, căci organizarea funcţiona perfect. În primul rînd, de cîte ori păraseam hotelul, trebuia să spunem cît timp aveam să lipsim. „De ce?" „Aşa-i regula", ne-a explicat recepţionera cu dinte de aur (moda locală). În plus, paşapoartele ne fuseseră reţinute la recepţie. În al doilea rînd, deşi hotelul era gol, am fost repartizaţi fiecare la alt etaj, dar pe aceeaşi coloană, unul deasupra celuilalt, de la etajul unu pînă la zece. „De ce?" „Aşa-i regula". Mai tîrziu aveam să aflăm şi o altă explicaţie – reţeaua de ascultare a KGB-ului fusese înşirată pe verticală, pe coloanele de camere, nu pe etaje. Făcînd o concesie regimului democratic, o parte din circuite fuseseră scoase, dar nu toate. Cîteva rămăseseră, pentru orice eventualitate! În primul rînd, pentru beneficiul străinilor, repartizaţi cu grijă pe verticala locului.

Erau şi cîteva semne de vitalitate – cîteva buticuri cu mărfuri exorbitante şi cîteva chioşcuri de presă, dominate însă de pornografie ieftină. Pe lîngă ele, frenezia Bucureştiului aducea aminte de America. Preţurile variau însă aproape de la o oră la alta, inflaţia era catastrofală, şi singurele afaceri care păreau că merg bine erau cîrciumile. De altfel, băutura părea să ţină în picioare întregul comerţ, căci nu am văzut nici un fel de magazin, mic sau mare, care să nu vîndă şi omniprezenta vodcă. În prima din cele două seri petrecute la Odesa, am hotărît că nu vom înţelege niciodată spiritul locului dacă n-am lua şi noi o sticlă. Dar magazinele se închiseseră, restaurantele nu vindeau „pentru acasă", aşa că ne întorceam dezamăgiţi prin întuneric către hotel. Eram pe bulevardul local, mărginit pe o parte de case masive, cîndva frumoase, parodiind decent neoclasicismul francez şi, pe alta, de binecunoscutele ansambluri staliniste de locuit. Treceam pe lîngă un magazin de zarzavaturi, era deschis, şi Traian a avut brusc o revelaţie – cine mai cumpără la ora asta varză? Precis că ăştia au şi băutură! Am intrat şi am cerut, aşa cum ne-am priceput. Vînzătoarea, o femeie obosită şi murdară, a-ntors capul şi a strigat „Davai, Kolea!" Şi, spre uimirea noastră, chiar în spatele ei s-a deschis uşa magaziei şi un bărbat voinic, care părea că ne aşteaptă de cîteva ore, a păşit înăuntru, triumfător, cu o sticlă de vodcă. Atîta promptitudine era într-adevăr miraculoasă, dar şi mai uimitor era altceva – omul era îmbrăcat în poliţist. Sau poate chiar era?

▲

VIAŢA LA FIRMĂ

„Viaţa la firmă" nu e doar o formulă, ci a devenit o realitate. Mulţi tineri (şi nu numai) preferă să lucreze într-o companie serioasă, optînd pentru un salariu decent în detrimentul timpului liber. S-a creat, astfel, ceea ce unele din volumele de popularizare în domeniu numesc „cultura de office*" (cei care o practică sînt, în general, aspiranţi la funcţii de conducere): oamenii de* office *manifestă, cel puţin aparent, un mod comun de vestimentaţie, gestică, petrecere a timpului liber, exercitare a plăcerilor gastronomice, decorare a ambientului. Unii dintre aceştia pot fi văzuţi, după ora 18,00, invadînd pub-urile şi bistrourile mai* fancy*, la cravată şi sacou, respectiv* deux-pièces*, în grupuri relativ largi. Sau frecventînd cinematografele cu aer condiţionat şi meniuri de floricele de la Mall; ca să continue, apoi, cu magazinele „de marcă". În septembrie, dacă-i suni, sînt în Grecia, Italia, Spania sau îşi renovează apartamentul.*

Ironia involuntară nu-şi are rostul, în prezentarea unui mod de viaţă benefic pentru societate: oamenii de firmă sînt consumatori serioşi şi fideli şi viitorii fondatori ai clasei de mijloc. În comparaţie cu mentalitatea socialistă, a serviciului lejer, cu muncă minimă, dar şi consum minim, micile naivităţi şi răsfăţuri snoabe ale lucrătorilor din office*-uri sînt nevinovate. Mai ales că în jurul lor se ţese o întreagă industrie ce stimulează consumul. Cazurile prezentate în pagină nu sînt decît nişte exemple, neexhaustive, de „caractere". Ce vor fi urmate de un studiu, mai serios şi mai documentat, într-un număr viitor.* ***(I. P.)***

Cristina POPESCU

Oamenii care au cu ce

Ei sînt oamenii care visează la „dezvoltarea abilităţilor manageriale" şi „utilizarea cunoştinţelor şi a experienţei acumulate pînă acum în slujba creşterii cifrei de afaceri a companiei". Sînt oamenii care, întrebaţi invariabil la interviuri unde „se văd" peste 5 ani, declară, la fel de invariabil: „pe un post-cheie (?!...), într-o mare companie". Sînt oamenii rezistenţi la stress. Oamenii invidiaţi inclusiv de cei cărora o astfel de viaţă nu li se potriveşte şi care ar trebui să ştie că nu e cazul să simtă asta. Dar, de fapt, ce-ar trebui să simţi? M-am întrebat dacă cei (doar trei din lipsă de spaţiu) despre care va fi vorba imediat sînt regula sau excepţiile. Îi invidiez oare şi vreau să-i fac să „arate rău"? Chiar nu ştiu.

V-a sunat vreodată (cu o insistenţă absolut trecută de limitele bunului simţ) un domn, puţin iritat de ignoranţa sau inconştienţa dumneavoastră, care a încercat să vă explice care sînt incontestabilele beneficii ale unei asigurări de viaţă? Dacă asta se întîmpla acum vreo 3 ani, e posibil să fi fost chiar **Alexandru**, mîndru angajat al unei firme care se ocupa cu... aţi ghicit ce. Din fericire, a fost între timp promovat şi nu mai dă telefoane din astea; se ocupă acum cu „administrarea şi creşterea" unei „reţele de clienţi". Salariul a crescut şi el la cote, pentru unii, ameţitoare. Cum nu are, deocamdată, de gînd să-şi ia maşină, fiindcă e mulţumit de cea oferită de companie, Alex şi-a cumpărat un apartament şi s-a apucat să-l mobileze. Visează canapele, lămpi şi rafturi pentru cărţile pe care n-o să le citească niciodată (din lipsă de timp, evident), dar fără de care *living*-ul nu ar arăta cum trebuie. Cînd a fost, anul trecut, victima unei inundaţii criminale a vecinilor de sus („ţărani proşti", „brute insensibile", „tîmpiţii ăia, o să-i dau în judecată, nemernicii") a fost atît de supărat, încît a trebuit să-şi ia concediu medical. O măsură radicală şi de evitat într-o lume în care tot mai mulţi au introdus în CV rubrica „Sănătate: excelentă". În timpul liber (?...) studiază reviste ce prezintă mobilă şi „decoraţiuni interioare", vizitează magazinele de specialitate, mai cumpără „cîte ceva". Dacă e deprimat, se duce acasă şi şterge, cu meticulozitate, praful de pe obiecte. A încercat yoga, însă a renunţat, convins că „şmecherii ăştia din România" îi „fură" energiile vitale. Acum s-a apucat de *tai chi*; îl puteţi admira uneori, sîmbăta dimineaţa, în Cişmigiu, adunînd, prin mişcări cu o semnificaţie care scapă înţelegerii profanilor, „forţa" pe care o va folosi în timpul săptămînii pentru „menţinerea la cote optime a relaţiei cu clienţii". A avut o singură prietenă „serioasă", de care s-a despărţit la două săptămîni după ce ea se mutase în apartamentul lui. Ocazionalele fire de păr (roşcat...) din pat, spuma de baie insuficient ştearsă de pe faianţa „beige" şi cănile aşezate „alandala" în dulapul din bucătărie au ucis rapid orice urmă de pasiune şi de încredere în abilităţile „manageriale" ale femeii.

Nici dacă ar conta nu v-aş spune la ce companie de *advertising* lucrează **Lucian**, ca să nu fiu acuzată de reclamă mascată. Lucian are părul lung şi e înalt şi blond. Cam gras, dar se ocupă de problemă: „trage de fiare" cu o obstinaţie demnă de ceva mai folositor. El arată, „încă", destul de prost pentru ca (unele dintre) tipele agăţate prin cluburi să nu fie încîntate de momentul în care „după aceea", el începe să se plimbe, gol şi cu o inexplicabilă degajare, prin casă. Mai ales că, în ciuda stilului de viaţă „sănătos" (friptură de pui şi lapte cu adaos de proteine şi minerale cu gust de cacao), performanţele sexuale lasă teribil de dorit, poate şi din pricina unei lipse, complet naturale, de... personalitate. Altminteri, e un om „realizat", cel puţin pe jumătate: şi-a luat o garsonieră, de care e deosebit de mîndru. Şi-a cumpărat chiar şi cărţi, printre care prezenţa lui *Don Quijote* în engleză nu poate să nu intrige. Nu a citit-o „încă", de-abia are timp pentru *fitness* şi pentru *shopping*. Şi pentru a-şi întîlni, din cînd în cînd, prietenii pe terasa „La motor", unde bea cu regularitate băutura care-l defineşte ca om: apa plată. În publicitate, viaţa nu e uşoară. Are parte de directori tîmpiţi, de colegi naşpa şi de clienţi fără bani care vor imposibilul. Se mai răzbună, cîteodată, făcînd amor (?...) cu o colegă mai drăguţă, stresată şi ea dincolo de limitele suportabilităţii şi ale ridicolului, pe biroul şefului. După care adună de pe jos toate obiectele dărîmate şi le aşază cu meticulozitate la loc, în (speră el) acelaşi fel ca înainte. Se conduce, în viaţă, după legea „minimului efort", material şi spiritual deopotrivă. Este, în general, atît de zgîrcit, şi cu banii şi cu imaginaţia, încît te întrebi cum naiba se descurcă acolo unde lucrează. Din fericire nu e nimeni obligat să stea lîngă el atît de mult timp încît să înţeleagă.

Dacă ar exista o fotografie în care să fie prezenţi toţi angajaţii băncii X, **Monica** ar ieşi în evidenţă imediat. E blondă, cu ochi mari albaştri şi cu un aer galeş care-ţi aduce aminte de Marilyn Monroe. Însă, din păcate, femeia secolului al XXI-lea nu mai arată aşa. Nu mai are nici sînii, nici şoldurile şi nici alte atribute, la fel de voluptuoase, ale divei americane; e mai înaltă, e mult mai slabă, cu sîni, şolduri şi fund „mici". E poate şi mai puţin atrăgătoare, dar asta Monica nu reuşeşte să înţeleagă, în ciuda *SMS*-urilor de genul „te vreau..." pe care iubitul său, coleg, i le trimite în timpul şedinţelor ei de aerobic. Monica nu e însă deloc impresionată: „mda... mai bine şi-ar vedea de serviciu, că e de aproape trei ani pe aceeaşi poziţie" („sigur te referi la serviciu?", îmi vine s-o întreb, dar mă abţin) şi „dacă o ţine aşa (?!) ăştia n-o să-l promoveze niciodată!". Dar ce contează asta, întreb, nu îl iubeşte? Monica îmi aruncă o privire amuzată şi uşor dispreţuitoare: bineînţeles că nu. Nu o poţi convinge să meargă într-un club: nu e stilul ei. Poate doar la un film, unde, pentru sărbătorirea evenimentului, îşi cumpără o cantitate, distrugătoare pentru regimul ei, de croissante de la patiseria situată la parterul Mall-ului. Şi apoi, de ce să meargă undeva cînd banii pot fi cheltuiţi, oricum, mult mai plăcut şi mai avantajos, pe parfumuri şi pe hainele pe care le va îmbrăca de îndată ce o să obţină silueta mult dorită... Cu Monica nu e deloc indicat (după cum am aflat mult prea tîrziu) să mergi undeva în vacanţă. Nu există nicăieri mîncare dietetică, bărbaţii care-i fac curte sînt nişte rataţi fiindcă nu au suficienţi bani, iar ideile tale de a vizita nişte muzee sînt privite cu stupoare: ce, tu nu-ţi dai seama cît e ea de obosită, de plictisită şi de moartă de foame?? Ridicolul propunerii te izbeşte brusc şi pe tine, şi o depui, obosită, la o masă într-un restaurant drăguţ, dar care nu o să-i placă, fiindcă toţi chelnerii sînt prea tineri şi prea zîmbitori, bineînţeles, încercînd să-şi mascheze sentimentul ratării generat de lipsa de perspective a „poziţiei" pe care o ocupă. ▲

Adina POPESCU

Oameni care au (sau n-au!) cu cine

Cît de mult s-au schimbat relaţiile „la locul de muncă" acum cînd nimeni nu mai primeşte vreo repartiţie după terminarea facultăţii, cînd atmosfera de la serviciu e încordată şi, uneori, ţi-e frică să-ţi mănînci şi sandwich-ul de la ora unu pentru a nu fi acuzat de incapacitate, de pierdere de timp? În aparenţă e un *challenge*, în care colegul de la biroul de lîngă tine ţi-e principal adversar şi-l provoci la picnicuri duminicale doar pentru a sesiza dacă e cumva în graţiile „celor de sus". Mai funcţionează încă sistemul de pile, unde „omul potrivit, la locul potrivit" are ultimul cuvînt?

Obsesia carierei pare împrumutată de „afară", la fel şi metoda cu păşitul pe cadrave. La prima vedere, zîmbete politicoase, cordialitate, măştile „de firmă", petreceri de Crăciun sau de Paşti la care participă şi „şeful", ciocneşte cu tine un pahar de şampanie, îţi mulţumeşte pentru buna colaborare, te ciupeşte afectuos de obraz. Nu mai trebuie să i te adresezi cu „să trăiţi!", nici măcar cu „dumneavoastră", el este Mihai sau Alex sau... şi trebuie să ţi-l apropii, ca prieten.

Nicoleta, blondă, cu blugi strîmţi pe un fund mic şi bombat şi cu un *look* de păpuşă Barbie şi-a început cariera ca amantă a unui redactor-şef de ziar. Deşi vroia să devină fotomodel, iubitul ei i-a băgat cu timpul în cap că are şi „ceva creier şi, mai ales!, stofă de ziaristă". I-a sugerat să facă Facultatea de Jurnalistică, la o universitate particulară. „Mi-a zis că în meseria asta contează mult să arăţi bine şi că am mai multe şanse să devin cunoscută, adică vip, decît ca manechin... dragul de el, cîtă grijă are de mine, ca să mă realizez!". Prin anul doi de facultate, după ce a primit cadou de la amant un *laptop*, „micuţ şi delicat, aşa ca pentru tine!" pe care să-şi scrie chiar şi-n vacanţă, la cabană, eseurile politice („Asta-i partea care-mi place cel mai mult... ah!, politica m-a fascinat încă din liceu, cînd l-am citit pe Caragiale...") mica protejată i-a gîngurit la ureche grizonatului în jur de patruzeci şi cinci de ani că şi-ar dori să facă practică „oriunde şi fără bani, muncă voluntară!", căci se plictisise de teoria pe care o tocea prin cafenelele din preajma universităţii. Desigur, respectivul nu şi-a permis să o aducă pe fată la ziarul la care lucra, iar ea a înţeles. Aşa că redactorul-şef „a recomandat-o" pe Nicoleta unui prieten, şi el tot redactor-şef la o revistă mai obscură. *Barbie-girl* s-a integrat repede în colectivul format din cîteva fiţe, naive, dar simpatice, desigur şi ele angajate, la recomandările altor prieteni. Dar iată că neînţelegerile au început să apară după aproape jumătate de an cînd Nicoleta a ajuns la concluzia că pentru timpul pe care şi-l pierde la redacţie, nu este suficient de băgată în seamă; sosise timpul să mai facă un pas în cariera ei! S-a gîndit că e tocmai potrivită pentru postul de secretar de redacţie, iar o mărire de salariu ar motiva-o să muncească mai cu sîrg. „Miţi" a vorbit din nou cu prietenul său, iar Nicoleta a fost rapid promovată. „Proastele", însă, n-au părut prea încîntate, au stricat prieteşugul, n-au mai vorbit cu Nicoleta decît strictul necesar, i-au şters intenţionat textele din computer şi o bîrfeau constant pe la colţuri.

Pe **George** nu l-au prea iubit noii şefi, tocmai „pen' că n-am avut şi io pe cineva care să-mi pună o vorbă bună şi nu-s nici genu' care să linguşesc, să le ling pantofii!". Era inginer cu douăzeci şi cinci de ani vechime la o întreprindere care s-a privatizat de curînd. Patronii erau germani, iar George nu ştia o boabă nemţeşte. „M-am chinuit să învăţ eu vreo lună, fără profesor, după vreo trei manuale, da' ce să se mai prindă de mine vreo limbă străină, la aproape cincizeci de ani?!". S-au anunţat din timp restructurări, s-au deschis listele de disponibilizare, cu salarii compensatorii, pentru cei care bănuiau că nu vor face faţă noii conduceri. „Io să nu fac faţă?!" gîndea George pe vremea aceea. „Da' io sînt cel mai priceput pe meserie, am terminat facultatea şef de promoţie, sigur că nemţii mă vor aprecia". Lui George nu i-a trecut prin cap că şi ingineria asta mai progresează cu timpul, iar că „meseria" cu care se lăuda nu mai corespunde. Aşadar a refuzat să se treacă pe liste şi a continuat să-şi urmeze tabieturile cu care se obişnuise de ani de zile, adică să vină la muncă pe la nouă, la zece să-şi bea cafeluţa şi să citească presa, pe la unşpe să-şi sune soţia şi copii ca să-i întrebe ce mai fac, la prînz să facă o relaxantă plimbare pînă la o patiserie din apropiere de unde să-şi cumpere două merdenele pe care să le mănînce pe o terasă cu bere la halbă ieftină, apoi pe la trei să nu-şi mai dezlipească privirea de la ceasul de pe birou, să caşte, iar la patru fix să iasă pe uşă, niciodată un minut mai tîrziu. Cînd a primit primul avertisment nu i-a venit să creadă, dar s-a gîndit să facă unele mici concesii, adică să renunţe la presă şi la merdenele, la bere niciodată, aşa că a început să apară după pauza sa de masă, suspect de bine dispus, căci berile intră altfel pe stomacul gol. Cînd a fost dat afară a avut un şoc, apoi după cîteva nopţi de insomnie, a găsit motivul: „Nu m-am dat bine pe lîngă nemţălăii ăia... Ticu e mai incapabil decît mine, dar tot timpul făcea sluj în faţa lor, stătea la serviciu pînă la opt seara... cum era să stau eu pîn' la ora aia?!..." ▲

Pagină realizată de Iaromira POPOVICI

antinostalgia

Învrăjbiredentismul

„Trebuie să ţinem seama că influenţele vechii societăţi se mai fac încă simţite asupra conştiinţei oamenilor. În general, lichidarea vechilor concepţii se face mai greu, realizîndu-se ca urmare a schimbărilor fundamentale în dezvoltarea forţelor de producţie, a transformării societăţii, a înţelegerii noilor realităţi. Pornind de la aceasta, va trebui să ne preocupăm de combaterea, într-un mod militant, ferm, a diferitelor concepţii vechi, retrograde, inclusiv a concepţiilor şi manifestărilor naţionaliste şi şoviniste de orice fel. Este clar pentru noi toţi că aceste manifestări au servit în trecut ca instrument în mîinile claselor exploatatoare; de altfel, şi astăzi ele constituie în multe ţări – unde există încă orînduirea bazată pe clase antagoniste, unde sînt exploatatori şi exploataţi – un mijloc de învrăjbire, de aţîţare a oamenilor muncii, a popoarelor pentru a le putea asupri şi domina mai uşor. De aceea, trebuie să fim, într-adevăr, mai activi în combaterea diferitelor manifestări de acest fel, inclusiv în combaterea manifestărilor care au loc pe plan internaţional şi care se pot reflecta, într-un fel sau altul, şi în ţara noastră."

(Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la şedinţa comună a consiliilor oamenilor muncii de naţionalitate maghiară şi germană*, 3 decembrie 1975)

▲

Dumitru SOLOMON

roluri

Inegalitate strigătoare la cer

Nişte parlamentari al căror simţ al naturalului s-a atrofiat, deşi au trăit mult (sau mai puţin) sub triada tuturor revoluţiilor, de la cea franceză (Libertate, Egalitate, Fraternitate), pînă sub revoluţia socialistă perpetuă, vor să-şi (ex)pună la vot o pensie de zece ori mai mare decît pensia medie a cetăţeanului (nu mi-e ruşine s-o spun) de rînd. Adică, la încheierea mandatului, să primească o pensie de 10-15 milioane de lei, în timp ce pensia omului simplu este de vreun milion patru sau cinci sute de mii de lei. Unii au cîteva maşini de lux, pe care le schimbă după chef, în timp ce marea masă a populaţiei merge pe jos, cu căruţa, cu autobuzul, cu tramvaiul sau cu metroul. Unii folosesc elicopterul, iahtul sau crucişătorul pentru deplasarea de vacanţă, în timp ce marea majoritate a populaţiei foloseşte trenul, Dacia sau autostopul. Unii au strîns kilograme de aur, pe care-l dăruiesc într-o seară miresei, în timp ce alţii strîng fier vechi, riscînd să sară în aer din cauza unui obuz din primul sau al doilea război mondial. Unii au în posesie hoteluri, vile, mici palate, iar nenumăraţi cetăţeni domiciliază în parcuri, în cocioabe fără lumină şi fără căldură, sub scara blocurilor sau sub poduri. Unii merg în străinătate să încheie tratate sau să petreacă vacanţa, iar alţii, din lipsă de nivel de trai şi de o minimă educaţie, merg în străinătate să fure, să cerşească sau să facă trotuarul. Unii au salariul maxim pe economie (oare există chiar un salariu maxim?), iar cei mai mulţi trăiesc cu salariul minim pe economie, adică mai nimic. Unii beau şampanie şi Alexandrion, iar alţii beau apă poluată sau şliboviţă diluată cu apă, fireşte, poluată. Unii mănîncă (pardon) caviar, stridii, somon fumé, iar cei mai mulţi mănîncă (iar pardon) carne (alterată) o dată pe lună, alţii mănîncă (vai, cîte cacofonii există în limba noastră!) cozonac, iar majoritatea pîine mucegăită. Unii se îmbracă la Versace, alţii la *second hand*. Şi aşa mai departe.

Ce discurs comunist! Asta vrei, comunism? Din nou?! Unii s-au supărat teribil pe un articol din *Dilema* care îndrăznea să constate că oamenii nu sînt egali! Vreţi echitate, fraternitate, iar restul să plece în Occident?

▲

Cu ochii-n 3,14

DATA VIITOARE, FLUXUL GUSTULUI VA TRECE DE FILTRELE PREFERINŢELOR

● Şi a fost 11 septembrie 2002. Ca tot omul, m-am uitat la televizor. Am ales Antena 1, unde trei domni vorbeau despre ce a fost în urmă cu un an şi despre ce va fi de acum încolo. În timp ce ei vorbeau, în partea de jos a ecranului defilau mesaje de la telespectatori. Printre ele, au putut fi citite aceste vorbe ale unui glas din grotă, cu jalnice accente de stadion: *„Forza Bin Laden. Data viitoare sper să distrugă măcar un oraş întreg cum ar fi Washington-ul sau L.A.-ul. Osama is the best."* Pentru cîteva clipe, statuia libertăţii cuvîntului a fost acoperită de jeg. (**D. S.**)

● În noaptea de 11.9, la Antena 1, în fluxul mesajelor de la telespectatori, unul memorabil, prin claritatea gîndului: „Dle Tucă, spuneţi-le invitaţilor dvs. să mulţumească Statelor Unite că există. Altfel, discutam şi azi despre însemnătatea Congresului XV." (**R. C.**)

● Coboram spre casă pe Bd. Lascăr Catargiu; aproape de Hotelul Minerva, în dreptul acelei case revopsite barbar (cărămiziu închis cu îngheţată de vanilie!), se opreşte un grup de francezi, priveşte îndelung, după care femeia – stilul casieră de supermarket în vacanţă – se extaziază: *„Oh, que c'est beau!"* Se spunea, pe vremuri, că francezii au gust. Dar probabil că asta se referea doar la persoanele al căror nume era precedat de particula *„de"*... (**a.l.ş.**)

● Două televiziuni au avut aceeaşi idee pe 11 septembrie: să meargă la Otopeni şi să facă un reportaj despre securitatea aeroportului. Aici se termină asemănările. Prima TV a realizat o chestie ceauşistă de proslăvire, din care aflam cît de conştiincioşi sînt paznicii aeroportului, cum „securitatea e asigurată la cele mai înalte standarde internaţionale" şi tot aşa, a mai ţinut ceva timp. Şeful securităţii era mîndru de realizările sale. În final, omniprezentul (la Prima TV) ministru Miron Mitrea semna un acord cu cineva pe această chestiune. La Antena 1, un reporter cu o cameră ascunsă voia să intre pe pista de aterizare ca să schimbe becurile. Şi aşa a trecut de două filtre ale securităţii cu standarde bla-bla-bla, fiind oprit doar de jandarmi. La nici două ore după ştirile de la Antena 1, acelaşi Miron Mitrea i-a demis pe şeful aeroportului şi pe şeful securităţii de acolo. Nu ştiu de ce, dar asta îmi aminteşte de un banc sovietic: Brejnev e la plajă, întins pe spate, un cîine îi linge picioarele, iar el gîfîie: „Ei, tovarăşi, exageraţi!". (**C. G.**)

● După o lungă pauză, am mers, din nou, cu 311. A meritat. O fată ascuţită şi doi băieţaşi de firmă (genul curieri) îşi discutau preferinţele: ea a spus că filmul ei preferat e *Gară pentru doi;* ei au spus că n-au auzit; ea a spus că e rusesc; şi atunci, unul dintre ei a spus „a, da, rusesc, chiar acum citesc Dostoievski, *Crimă şi pedeapsă*". (**I. P.**)

MĂ IERTAŢI, CE FEL DE PARADOX E IMPRIMAT PE TALPA CURCUBEULUI?

● La BBC (marţi, 17 septembrie), interviu cu şeful arhivei SRI. Întrebat ce înseamnă des invocata „siguranţă naţională", care nu permite publicarea numelor foştilor ofiţeri, acesta face oarece distincţii, dă exemple din Germania etc. La sfîrşit, reporterul întreabă: „Dar cetăţenii care au avut de suferit de pe urma ofiţerilor îşi pot vedea dosarul fără probleme, nu?"; şeful arhivei SRI răspunde foarte convins: „Da, cu siguranţă!". Mă iertaţi, ce fel de siguranţă? Tot naţională? (**M. V.**)

● Ţările cu cel mai scăzut nivel de trai din Uniunea Europeană sînt – mare surpriză mare! – Portugalia, Spania, Italia şi Grecia; nu e nici un paradox, totuşi, că sînt – totodată – şi cele în care este cel mai plăcut să trăieşti... (**a. l. ş.**)

● Mai nou, în restaurantele McDonald's accesul la toaletă se face numai prin tastarea unui cod numeric imprimat pe nota de plată. Numărul meu cîştigător a fost 8989#. (**M. M.**)

● Copiilor la grădiniţă li se cer nişte papuci de interior „uşori, moi şi comozi". Aşa, ca la început de an şcolar, dacă veţi avea curiozitatea să intraţi în *toate magazinele din Bucureşti* veţi găsi cele mai neaşteptate încălţări în cele mai ciudate locuri: balerini la papetăria de la parterul magazinului „Bucureşti", pantofi-sandale de pluş, fără talpă, la „Cocor", espadrile care se apropie de ideal (dar una de-o culoare, cealaltă de alta) la „Leonardo". Vorba unei vînzătoare plictisite (nu mai contează de unde): „Daţi-i, doamnă, nişte sandale vechi... Ce, ne-am născut toţi cu *espendrile?* (**S. S.**)

● Se relatează că micii, dar ingenioşii cerşetori români din Paris, pentru a nu fi recunoscuţi de poliţiştii dlui Sarkozy, se lamentează şi cer pomană în ruseşte. Să înveţi limba rusă, la Paris, cerşind, la aceeaşi vîrstă cînd noi ne-o însuşeam cîntînd, ce destin lingvistic! Ce arc peste timp, de n-o fi chiar un curcubeu bătînd spre vînăt... (**R. C.**)

DACĂ NU TRECI LUNATIC PRIN FAŢA LUPTEI, AFLI NUMELE PE CARE ÎL AŞTEPŢI

● Dacă nu treci prin faţa lui prea grăbit sau cu mintea aiurea, un zid are cîteodată ceva de zis. Iată cum a grăit unul către mine, printr-un anunţ, mai zilele trecute: *„Vrei să-ţi crească? Detenta! Cu 30 de cm! Garantat. Air Alert 2 – program de îmbunătăţire a săriturii verticale."* Am sărit în sus de bucurie. (**D. S.**)

● „Dacă io mor, cine dracu' rămîne responsabil?", se întreba un lunatic, în miez de noapte, plimbîndu-se alene pe stradă şi sorbind din ţigară... Chiar, cine? (**M. M.**)

● În Uruguay, bugetul de austeritate a prevăzut reducerea cheltuielilor alocate membrilor Parlamentului: li s-a tăiat cafeaua pe gratis şi hîrtia igienică. Nu se spune ce alte avantaje rămîn pe listă şi, extrapolînd caracteristicile parlamentarilor cunoscuţi de noi, se poate presupune că şi cei de departe vor lupta pentru cafea, dar mulţi dintre ei nici nu vor observa dispariţia hîrtiei igienice. (**M. B.**)

● Aflăm (aici ar trebui să pun, după retorica în vigoare, ceva de genul „cu neplăcută surprindere") că la Editura ALL va apărea o carte cu titlul „D'ale Caragialelui". Aşa cum dilematicii ştiu, acesta a fost titlul numărului 463 al revistei noastre. N-am înţeles, sîntem în Anul Caragiale sau în ALL-ul Caragiale? Curat „D'ALLe carnavALLului"! Nici o dilemă, stimabililor: citaţi sursa ori ne vedem la tribunALL! (**M. V.**)

● Numele de firme sînt totdeauna pline de surprize. Aşa e şi cel de pe şoseaua Bucureşti-Ploieşti: „Noi şi second-hand". (**A. M.**)

● Pe stîlpii de la Romană au apărut anunţurile de închirieri. Nimeni nu le zice mai bine decît numitul Petrică, de pe Take Ionescu: „Ofer locuinţă unei fete pentru menaj. Aştept sinceritate." (**I. P.**)

© D. Honoriu

Claude KARNOOUH

De la Nistru la Nistru (II)

Călătorie în Găgăuzia

Vineri, 26 iulie

La 7,30 plecăm din nou, de data asta spre Sud, spre Komrat, centrul politic şi administrativ al Găgăuziei. Plouă cu găleata. Cînd ieşim din Chişinău, control al poliţiei, de-a lungul zilei o să fie patru. Distanţa e mai lungă, drumul e la fel de monoton, străjuit de aceiaşi nuci, scuturaţi de adolescenţii care vînd nucile după ce le-au descojit. Şoseaua trece prin satele răsfirate pe marginea ei, toate identice. Din cauza ploii, şanţurile, curţile gospodăriilor sînt pline de noroi şi băltoace. Totuşi, e cald şi aproape toţi oamenii pe care îi vedem sînt desculţi, copiii se bălăcesc, se văd turmele de oi. În autobuz, studenţii găgăuzi sînt bucuroşi să ne arate regiunea, la fel şi o tînără încîntătoare, o bulgăroaică din Găgăuzia, entuziasmată că ne poate prezenta satul ei şi şcoala unde a învăţat, căminul cultural: nu e nimic extraordinar acolo, dar e locul de unde vine, unde a fost crescută şi educată, unde trăiesc părinţii şi bunicii, rudele şi prietenii, pe scurt, locul rădăcinilor primare. Drumul e monoton, cîntăm în diferite limbi. Din această modalitate fermecătoare şi ataşantă de a ne uni se naşte un sentiment cald prin care ne expunem convergeţele şi diferenţele, curiozitatea reciprocă este satisfăcută. Oricum, eu sînt foarte curios. După patru ore de drum, cu o viteză de aproximativ 40 de kilometri pe oră, ajungem la Komrat, despre care nu ştiu să spun dacă este un sat mare cu un centru urbanizat sau un tîrg ruralizat, e greu de formulat lexical o realitate confuză. Ţelul nostru este universitatea găgăuză: sediul ei e în fosta clădire a sfatului regional, comunist, la marginea de vest a aglomeraţiei (un cuvînt neutru), aproape în cîmp. Cei mai mulţi coboară din autocar, împinşi de o nevoie fiziologică extrem de urgentă. Ni se spune că toaletele sînt afară, în spatele clădirii. Oricum, era greu să nu dai de ele, putoarea degajată nu avea cum să rateze mucoasele noastre olfactive şi ne-a condus unde trebuia. Vreo şase gherete, în fiecare o scîndură murdară, găurită, acoperind o imensă groapă; îmi aduc aminte de lungile mele popasuri de etnolog în Maramureş, doar că la Maria, ghereta şi scîndura erau impecabil întreţinute. Prefer să mă îndepărtez, să o iau pe o potecă şi să mă opresc ceva mai departe, în faţa unui tufiş, cu nasul în vînt, sub picăturile de ploaie. În timp ce îmi închei prohabul, trece un ţăran însoţit de un cîine şi-l întîmpin cu un „bună ziua“ sonor, nu-mi răspunde, aici limba română nu e înţeleasă „spontan“. Oricum, autorităţile locale încă n-au înţeles că democraţia trece şi pe la closet.

La etaj, grupul s-a adunat într-o sală de şedinţe, mobilată sărăcăcios cu mese din furnir, iarăşi aşezate în formă de U şi cu scaune tari. Rectorul, un om încă tînăr, cu un început de chelie, ne aşteaptă însoţit de doi adjuncţi, două doamne de o anumită vîrstă, de dimensiuni impozante, îmbrăcate ca şi cum s-ar duce la o nuntă urmată de o masă festivă. Una are o expresie severă, faţa ei e împodobită cu o mustaţă de adolescent, poartă o fustă lungă şi o jachetă verde de culoarea bălţii stătute; la cealaltă, faţa uşor buhăită lasă să se ghicească trăsăturile unei femei odată foarte frumoasă, e îmbrăcată cam la fel, dar în roz şi cu pantofi asortaţi. Decorul lugubru, hainele de sărbătoare ale gazdelor şi ţinuta sportivă a studenţilor dau naştere unui suprarealism care imprimă o tonalitate comică situaţiei. În sfîrşit, cea din urmă interlocutoare, o tînără îmbrăcată normal, ziaristă la Radioul găgăuz.

Aici, ca şi în Transnistria, e nevoie de traducător, deoarece rectorul, chiar dacă înţelege şi vorbeşte românește, nu ţine să-şi pronunţe discursul, aşa cum m-aş fi aşteptat, în găgăuză, ci în ruseşte. Limba găgăuză, chiar dacă prezintă un mare interes filologic pentru studiul evoluţiei limbilor turcice, nu are practic tradiţie scrisă, aşa încît se poate imediat sesiza contradicţia din învăţămîntul găgăuz, ocultată în timpul discursurilor oficiale.

Pornind de la zero, universitatea, alcătuită din Facultăţi de Litere, de Ştiinţe Umane, de Economie şi Management a fost întemeiată acum zece ani. Nu ni se spune cum a fost recrutat la început personalul didactic. De unde a fost luat? Conform căror criterii a fost selectat? Aflăm că pentru a studia găgăuza, cei mai buni studenţi sînt trimişi să înveţe fie la Catedra de limbi turcice a Universităţii de la Sankt-Petresburg (binecunoscută de specialişti), fie în universităţile din Turcia, din Ankara sau Istanbul. E de bănuit că Turcia face mari eforturi pentru a reintra în jocul politic regional prin intermediul ajutorului cultural, distribuind numeroase burse studenţilor, oferind material şi echipînd integral postul de radio găgăuz. În urmă cu cîţiva ani, vreo zece studenţi găgăuzi, absolvenţi ai universităţii din Chişinău, plecau să se specializeze în România. Astăzi, nici unul. Rectorul continuă şi ne arată că au trebuit refăcute programele la istorie, s-au tipărit, în limba rusă, cărţi despre obiceiurile şi tradiţiile specifice găgăuzilor. Apoi, doamna în roz (cea în verde a tăcut tot timpul) care ne-a fost prezentată ca fiind şefa Catedrei de limbi străine (aflăm mai tîrziu că e românca din nordul Moldovei, de la Bălţi, şi vorbeşte bine franţuzeşte) ne spune că departamentul ei este unul dintre cele mai importante, deoarece oferă studenţilor posibilitatea de a aborda limbile Europei occidentale. Cert este că bazele învăţămîntului nu se transmit în găgăuză, ci în rusă, lucru confirmat în conversaţiile particulare. De fapt, situaţia lingvistică este şi mai rea. Într-o conversaţie privată, tînăra jurnalistă ne spune că majoritatea studenţilor nu vor să înveţe în limba găgăuză, ei învaţă rusa, pentru că le facilitează accesul către culturile occidentale savante şi către pop-rock. Apoi, sînt atraşi de engleză, germană şi franceză. În timpul somptuosului dejun oferit de Fundaţia Soros într-un han luxos, aşezat în mijlocul celebrelor podgorii de la sud de Komrat, doamna în roz, simpatică şi cu un umor subtil şi discret, ne spune acelaşi lucru: studenţii, în zdrobitoarea lor majoritate, nu vor să înveţe în găgăuză. Atunci de cine ne batem joc? Nu li se furnizează studenţilor iluzii? În numele multiculturalismului şi într-o conjunctură politică internaţională favorabilă, s-a găsit un mijloc prin care cîteva spirite mediocre au pus la cale această universitate ca să-şi asigure promovarea socială pe plan local. Nu am nimic împotriva promovării învăţămîntului de limbi străine, dimpotrivă, dar există urgenţe, banalitatea istoriei locale a făcut ca limba găgăuză să rămînă o limbă familială, locală, desigur plină de bogăţie şi de tradiţii arhaice, şi de aceea este, ca orice limbă, o limbă respectabilă, incapabilă însă să încorporeze conceptele modernităţii. Cînd am întrebat care e programul de traduceri al marilor texte, de bază pentru cultura universală, mi s-a răspuns printr-o frază evazivă, urmată de o lungă tăcere! Astăzi, la ora unei modernităţi din ce în ce mai accelerate, la scala planetei, limba nu este doar un mijloc privilegiat de comunicare în familie, cu vecinii, cu sătenii, cu locuitorii tîrgului; astăzi, cum, pe vremuri, prin latină în Occident şi greacă în Orient, deschiderea către lume se produce prin limbile care au creat şi continuă să creeze modernitatea. Rusa e una dintre ele, engleza, franceza, germana sînt de mult timp. Şi dacă se doreşte modernizarea unei limbi arhaice trebuie dezvoltat un program sistematic de traduceri, începînd cu presocraticii şi încheiat cu ultimele dezbateri ale postmodernităţii. Dar acest program nu se poate termina într-o zi, nici măcar în zece ani. E nevoie uneori, de mai mult de un secol, de intelectuali, de savanţi, de filozofi şi de poeţi de geniu pentru a împlini un asemenea program. Început în urmă cu două secole, procesul de traducere în limba română al operelor străine din cultura înaltă e departe de a fi încheiat. Adeseori, în timp ce îmi ţin cursurile la Cluj, realizez absenţele grave, atît în disciplinele create sau recreate – antropologie, ştiinţe politice – cît şi în cele clasice: sociologie, filozofie şi istorie. Studenţii vorbesc despre facultăţile lor ca despre nişte facultăţi fără cărţi; sigur, există Internetul, dar reţeaua nu poate înlocui lectura cărţilor, însuşi ritmul lecturii exprimă un anume grad de antrenament. Aceste cîteva observaţii de bun simţ au fost sesizate de studenţii – inclusiv de găgăuzi – universităţii de vară în cadrul seminarelor şi dezbaterilor. Nu doar găgăuzii, dar şi ţiganii românizaţi şi cunoscători ai limbii engleze au întrevăzut această evidenţă: o insistenţă excesivă asupra specificităţii cultural-lingvistice duce la ghetoizare, la capătul căreia nu se află deschiderea către modernitate, ci închiderea culturală şi folclorizarea mercantilă. Ei şi-au dat seama că trebuie să evite această capcană, că nu trebuie confundat ajutorul social necesar celor săraci, excluşi, cu ceea numim cultura înaltă. De ce nu se ia niciodată modelul elaborat în India? Se vorbesc acolo peste o sută de limbi, multe dintre ele poartă tradiţia unei înalte culturi arhaice – 13 sînt limbi constituţionale, 19 sînt limbi tribale. Cele trei limbi străine, printre care engleza, sînt folosite pentru activităţile moderne: ştiinţă, tehnologie, ştiinţe umane, economie, management, dobîndind astfel statutul unei a doua limbi personale, pentru cultura modernităţii. În India, conflictul nu a fost niciodată lingvistic, ci politico-religios. Indienii şi pakistanezii, bengalezii şi pakistanezii se ceartă, se luptă, se căsăpesc în engleză.

Plecăm de la universitate cu un sentiment de compasiune faţă de studenţii care îşi pierd timpul acolo. Cînd ieşim, prin faţa treptelor de la intrare trece o turmă de oi, capul sus, expresie arogantă, botul agresiv. E turma rectorului, a universităţii? Nimeni nu a ştiut să răspundă, dar era evidentă artificialitatea acestui gen de universitate, fără trecut, fără mijloacele necesare pentru realizarea unui învăţămînt modern şi, în cele din urmă, fără bibliotecă, adică fără o memorie a culturii lumii, în afara căreia nu există universităţi, ci doar mediocre şcoli semi-profesionale.

Revenind în tîrg, ne oprim în faţa clădirii guvernamentale a regiunii autonome, în faţa căreia tronează o impozantă statuie a lui Lenin şi o stelă vopsită roşu aprins, unde e scobită o stea, dedicată ostaşilor sovietici căzuţi pentru eliberarea ţării. Iarăşi, studenţii încep să fotografieze, apoi plecăm spre Chişinău. Porneşte din nou o ploaie deasă, violentă, cu pînze de apă compacte. Pe drumul de reîntoarcere asistăm la începutul unei inundaţii. Apele furioase se revarsă de pe colinele care domină drumul cu cîteva sute de metri la Vest, ajung în curţile gospodăriilor, ies de acolo, umplu şi se revarsă din toate gropile, invadează drumul, trec de partea cealaltă, umplu alte gropi şi se adună în bălţi acoperind părţile joase la Est. Ţăranii stau în pridvorul gospodăriilor sau în apă pînă la genunchi, încercînd să elibereze capetele ţevilor de canalizare care ajung în şanţurile din faţa caselor. Privindu-i, sînt frapat de constatarea că nu s-a făcut nimic pentru a lupta împotriva acestor inundaţii care se produc, probabil, în fiecare primăvară şi în fiecare vară, de ani de zile. Situaţia e aceeaşi de peste o sută de ani; nici imperiul ţarilor, nici administraţia românească, nici puterea sovietică nu au modificat într-adevăr viaţa la ţară; aceasta din urmă a pus în practică un sistem de promovare socială care a accelerat exodul rural, a creat oraşe moderne şi a făcut din Chişinău o capitală cu peste un milion de locuitori, lăsînd satul cu mizeria lui, exact invers de cum s-a întîmplat în Occident.

Cerul este din ce în ce mai întunecat. La şase seara, întunericul e aproape complet. Autobuzul înaintează lent, intră în Chişinău, apa e de vreo 30-40 centimetri, cea mai mare parte a oraşului e inundată. Boala oraşelor româneşti, dar şi a celor bulgăreşti sau moldoveneşti, este cea a unei canalizări ineficiente, a drumurilor proaste, aşa că în timp ce parcurgem bulevardele periferice spre locul unde sîntem cazaţi trecem succesiv prin torente care distrug asfaltul, trotuarele, grădinile, infrastructurile. Încă o dată, costurile neputinţei, ale incompetenţei şi ale superficialităţii sînt mai mari decît cele ale unei gestiuni prevăzătoare. Dintotdeauna am spus că linia de demarcaţie culturală trece printre societăţile care au şi cele care nu au simţul previziunii. Acest simţ caracterizează vechile societăţi urbane, burghezia înrădăcinată la oraş. Responsabilii moldoveni (dar şi cei români – la Cluj sau la Bucureşti situaţia nu e mai bună) ar trebui sfătuiţi să recitească minunata fabulă a lui La Fontaine, *Greierele şi furnica*.

▲

Notă. În articolul lui G.M. Tamás publicat în numărul 494, „Să fii de stînga în Europa de Est“, a apărut o regretabilă eroare: nu o treime, ci *două treimi* din populaţia Ungariei „au un venit real pe cap de locuitor considerabil mai mic decît înainte de 1989“.

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Andrei MANOLESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55

Anul X
nr. 498
27 sept. – 3 oct. 2002
20 pagini 7000 lei
INTERNET: http://www.algoritma.ro/dilema
EDITOR:
FUNDAŢIA CULTURALĂ ROMÂNĂ

DILEMA
SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Cultura la TV, un moft?

GRATUIT

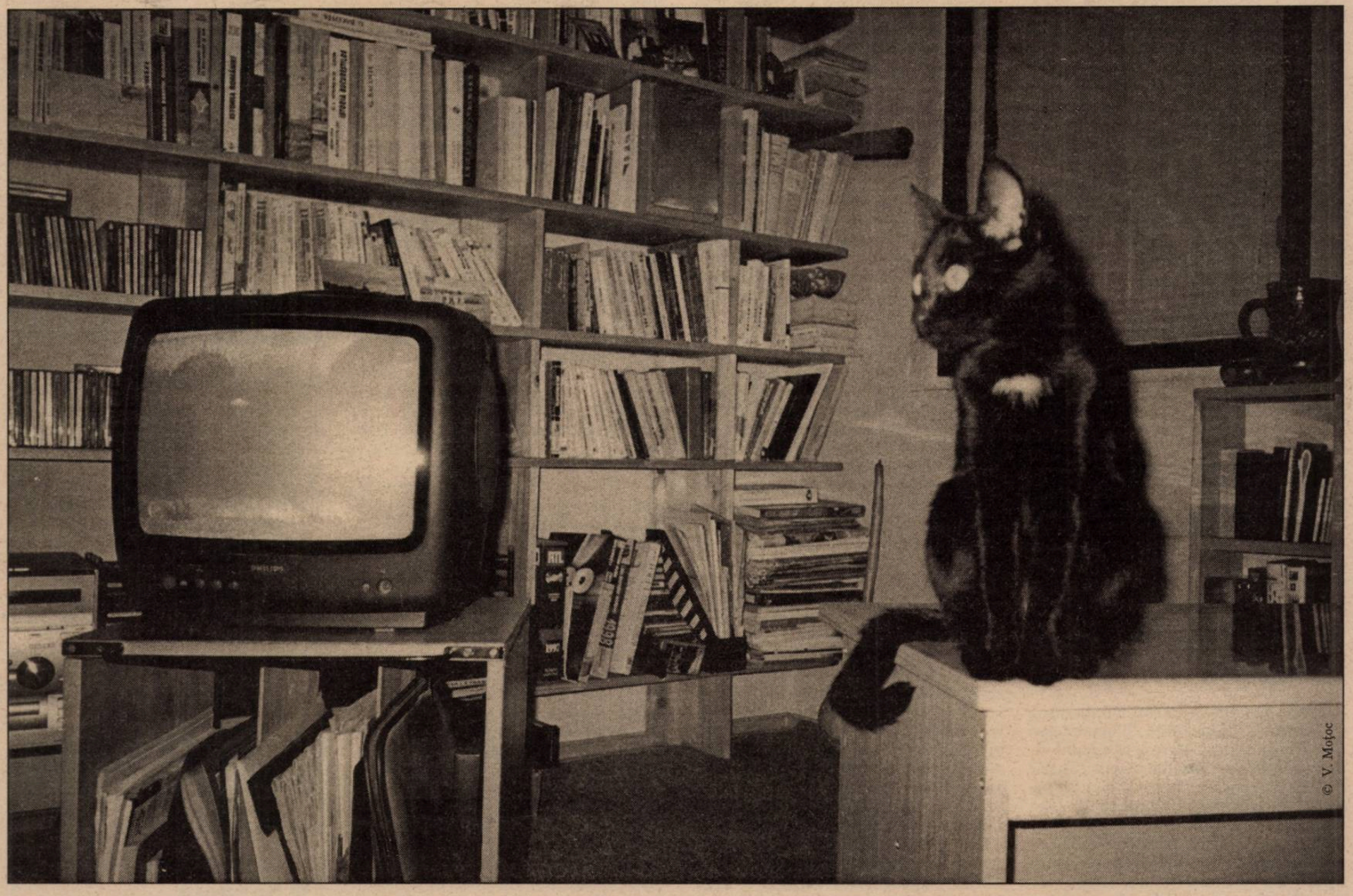

© V. Moţoc

„O civilizaţie democratică se va salva doar dacă va face din limbajul imaginii o provocare la reflecţie critică, iar nu o invitaţie la hipnoză.“

UMBERTO ECO – „APOCALIPTICI ŞI INTEGRAŢI“, 1964

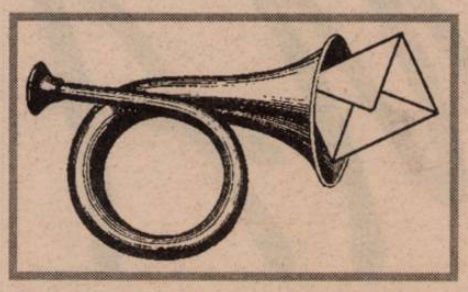

Nr. 496: *„Viteza“*

Pateul cosmic

Mă grăbeam într-o zi, cu o prietenă, să prindem un autobuz. Eram într-o întîrziere teribilă şi îmi suceam gleznele conştiincios, ţopăind în urma ei. Cînd, cu privirea înceţoşată de alergătură, văd o tarabă cu pateuri acoperite cu folie, igienic. Şi, cu toate că nu mi-e deloc foame, schimb brusc direcţia, îmi iau avînt, îi tai calea prietenei mele şi mă priponesc năucă în faţa tarabei, pradă unui reflex mai puternic decît orice saţietate, declanşat, îmi dau seama, după ce-mi revin şi continuu marşul, chiar de grabă.

Chestia îmi dă de gîndit. Şi-mi dau seama că graba mea nu e deloc recentă. Că alerg de ani de zile, de multe ori besmetic şi ilustrînd perfect proverbul că unde nu-i cap, vai de picioare şi de stomacul îndesat cu pateuri cu aer şi alte umpluturi. De ani de zile frînez brusc în faţa tarabelor, în mijlocul vreunei goane şi tot de ani de zile mi se înmulţesc cuţitele din stomac, ignorate sau înjurate, în timp ce în mintea mea, posedată de o scenarită cronică, creşte o spaimă cît altele într-un an. Spaima că într-o bună zi viaţa mea de pieton vitezoman va arăta aşa: mă trezesc, beau o cafea şi sap în geantă după un pateu extraplat din după-amiaza precedentă, fug spre şcoală, ţin în grabă cîteva ore, mă reped la bufet, îmi iau nişte pateuri, ies din nou pe stradă, alunec pe un pateu, îmi luxez un picior, vin prietenii acasă, îmi aduc pateuri cu aer puţin, scumpe, că doar sînt invalidă, dorm chinuit şi visez zeppeline în formă de pateuri planînd pe cerul pufos al Bucureştiului, în timp ce lunetişti urcaţi pe Inter (unde la *brunch*-ul scump s-or da pateuri?) le ochesc profesionist, pentru ca, în cădere, ele să explodeze în sute de mii de pateuri mici şi omogene, care să vîjîie înspre gurile oamenilor în viteză, care se îngrămădesc pe stradă înainte, în timpul şi după orele de lucru. Spre dimineaţă, mă trezesc leoarcă şi tremurînd de groază, cu amintirea senzaţiei că plapuma a devenit un uriaş pateu carnivor care mă înghite.

Brusc, mă loveşte evidenţa că o schimbare se impune. Să încetinesc? Imposibil, că mor de foame. Mai bine mă întorc la covrigii (combinaţia aia de ciment şi gumilastic) din timpul facultăţii. Sînt mai cinstiţi. Ăştia chiar că n-au pic de aer şi, dacă termini unul, te simţi de-a dreptul eroic. Nu-ţi mai trebuie nimic.

Mihaela PRECUP

...şi răbdarea

Fără-ndoială că pariul cu succesul este posibil şi în România. Şi bineînţeles că e nevoie de timp. Numai că timpul nu mai are răbdare. Mai bine spus: tinerii nu mai au răbdare. Secolul trecut a intrat în istorie, printre altele, ca fiind secolul vitezei. În cazul acesta, secolul al XXI-lea ce-ar urma să fie/devină? Secolul vitezei de lumină? Dar, să revin: tinerii nu mai au răbdare, timpul nu mai are răbdare, totul funcţionează într-un vîrtej tot mai accentuat, constatare care m-a făcut să susţin cîndva că pericolul cel mai mare ce vine dinspre viteza cu care se schimbă realitatea pe de-o parte, realităţile pe de alta, poate fi ilustrat prin imaginea centrifugii cu care se scoate mierea din faguri: tot aşa, aş îndrăzni să afirm, viteza crescîndă, accelerarea tot mai accentuată a vieţii tinde să „scoată“ din minţile noastre materia cenuşie. Să ne spele creierul, adică!... Adio căderi pe gînduri, adio luarea unor decizii fondate pe idei asimilate şi valori asumate! Viteza vieţii (ca termen socio-economic ce exclude împlinirea spirituală) subţiază viaţa (ca termen socio-uman cu fereastră metafizică).

Michael ASTNER

Replici

Iar despre prostie

Dragă *Dilema*,

Repetînd cu încăpăţînare sfatul/versurile poetului „privesc ascult îmi sorb cafeaua / şi în gînd aduc un omagiu pios celor care m-au învăţat / să-mi suflu tandru nasul în batistă / spre a nu tulbura niciodată liturghia prostiei“, asist la o discuţie între doi amici. Subiect major, de importanţă în viaţa naţiunii, iar argumentele finale nu par a fi o noutate: „eşti un prost – prost eşti tu“. Egalitate perfectă.

Se întîmplă cum e mai rău: rămîn la masă doar cu amicul pe care nu mai ştiu de ce mi l-am ales amic, dar sînt hotărît să îl ascult pe poet. Provocat, un timp mormăi un fel de da-nu sau nu-da, apoi, pe departe, încerc să-l justific pe „prostul“ care plecase.

Impardonabilă lipsă de diplomaţie – „tu eşti un prost şi mai mare!“. Rămas singur la masă mă întreb de ce nu l-am ascultat pe poet, de ce sînt prost şi, oare, sînt? Trei, Doamne, furăm la masă, şi toţi proşti, parcă-i peste poate.

Asemenea plăcute amintiri – şi cîte altele – mi se învolburau în cap citind că *„în ţara asta se nasc prea mulţi proşti... şi eu sînt una din cei care cred că e foarte adevărat“*. Pe moment crezusem într-o parafrază la Anul Caragiale, derutat de *şi eu sînt una din cei...*

Un alt amic – mi-a dat Dumnezeu – cînd crede că nu se merită replică, fredonează „foaie verde lobodă, gura lumi-i slobodă“, ceva de genul „ieri o oaie bearcă a mîncat un lup“.

Încep să cred că poezia e o vorbă-n vînt, de dînşii inventată, cînd e vorba de o ţară – reţineţi, vă rog: România – cu prea mulţi proşti. De parcă ar fi îndeajuns că în zece ani populaţia ţării s-a redus cu un milion, dna Tamara Stănciulescu, mamă grijulie, propunea ca soluţie, pentru micşorarea numărului de proşti, limitarea natalităţii. Riscant, nu întotdeauna primul născut a fost mîndria familiei; de ce să nu speri că al doilea va fi un geniu şi de ce să crezi că va fi un prost? Dacă nu cumva am înţeles greşit, iar prin limitarea natalităţii se propunea ca proştii să nu mai procreeze deloc.

Pun întrebări şi fac supoziţii pentru că, recunosc, nu am o soluţie în loc, dar nici nu cred că doar proştii (mulţi, puţini) sînt vinovaţi de toate relele ţării – că doar nu o conduc ei! – şi de frustrările noastre – pare umilitor a spune că te-a oprit un prost din reuşita vieţii.

Sigur că despre un intelectual / savant nu poţi spune că e un prost, oricît te îndeamnă invidia să găseşti şi prostie acolo unde e minte multă. Americanii spun că e în firea umană ca superdotatul să poată fi şi o lichea pe măsură. Care poate face mult rău, mai mult decît un prostovan. Fără exemple. E deosebirea dintre răutatea umană şi răutatea cîinilor străzii, admirabil pusă în paginile unei reviste *(n. red.: în România literară)* de către dl Mihai Cantuniari – o lacrimă pentru Bob, Ursei şi Ionică. Şi care, „să fiţi atenţi – data viitoare cînd vă latră – poate vor să vă spună ceva“, zice Dana Jalobeanu de la BBC.

Doamnele Stănciulescu şi Minca au

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

tras, cred ele, un semnal disperat de alarmă, dar nu ajunge; măcar să ne fi spus ce e un prost, gîndindu-mă că s-au jenat să arate cu degetul pe ăla şi pe ăla, tu şi tu, ...noi nu, ştiut fiind că persoanele aci de faţă (cititori la *Dilema)* se exclud. Despre incorectitudinea politică nici nu mai am cuvinte. Numai proşti, de parcă şi ei ar avea sexul îngerilor.

O recentă ştire din perfidul Albion, ne spune despre protestul patronilor adresat primului sfetnic al Majestăţii Sale: „Domnule, atenţie! – în ţara asta sînt prea mulţi studenţi şi prea puţini instalatori“. Cuvînt generic, cu specific naţional: „doi cu mapa, unul cu sapa“. Fiecare cu problemele lui. Se pare că Marea Britanie tinde a fi ţara visată de doamnele dilematice. Nu ne naştem în secolul care ne-ar prii şi nici în ţara care să ne merite. Dar eu înclin a da dreptate patronilor, şi nu pentru că mi-ar fi simpatici – am fost învăţat că ei sug sîngele poporului –, dar am convingerea că ştiu ce le lipseşte. Şi prin „instalatori“ înţeleg, de un exemplu, pe cineva care aprovizionează automatele de ţigări şi cafea, ori pe altcineva, care face curăţenie şi duce hîrtie acolo unde şi împăratul merge singur şi pe jos.

(Acel *prea,* din formularea care mă face să nu mai cred în poezie, îmi induce speranţa că doamnele acceptă, totuşi, un anumit număr de proşti, ca fiind necesar; altfel de unde ar mai şti deşteptul că e deştept?)

Statistic, dintr-o sută de ingineri, se spune că vreo 80 nu îşi merită salariul, zece – treacă de la noi –, iar nouă dintre ei aduc chiar un mic beneficiu. Acel *unu,* neinclus încă, recuperează toate pierderile şi produce ceea ce numim consumism. Şi de care se profită în varii proporţii, după cum e şi blamat ori lăudat. S-a constatat, însă – ce oroare! –, că *unu* are neapărat nevoie de ceilalţi 99.

Rămas singur, se presupune că ar muri de foame, doar cu cei 19 dacă nu s-ar plafona, ar fi linşat; acei 80 par a fi echilibrul sau răul necesar. Ca o căsătorie, zice vorba din străbuni. Printre cei 80 se poate să existe şi ceea ce nu am stabilit, iar doamnele susţin că ar fi proşti, însă majoritatea nu fac decît să confirme un principiu: fiecare avansează (e avansat, mă rog!) pînă atinge limita propriei incompetenţe. Şi e cu totul altceva – prostia nu are limite şi nu se supune nici unui principiu – „fiecare în parte ştie mai multe / decît celălalt şi decît toţi laolaltă“, mai poetic spus.

Mă gîndesc şi la ceilalţi, la patrioţii care s-au săturat de România ori la cei cărora le este ruşine ca sînt/s-au născut români, la plîngăreţii după Havel, la atîţia, dacă lor le spun ceva vorbele lui Kennedy: „nu vă întrebaţi ce vă poate oferi America, gîndiţi la ce puteţi face voi pentru ea“. Să fie la ei acolo, mai ales că naivii de americani au fost impresionaţi.

Intrînd în Parisul eliberat, cu satisfacţie – ca o dublă victorie –, lui De Gaulle i s-au arătat inscripţiile de pe ziduri, printre care şi „Jos prostia!“. Generalul, de la înălţimea şi chiar răspunderea pe care o avea, şi-a declinat competenţa – „Vast program“. *(n. red.: Se scria mai dur: „Moarte proştilor!“)*

După mai mult de 20 de ani, e drept, doamna Minca descoperea, la Paris, o ţară fără proşti şi unde nici Senegalul nu te poate complexa. Pentru că o ţară ca Franţa nu poate avea complexe de genul colaboraţionismului cu ocupantul nazist. Mai ales că „Bizanţul ne-a lăsat în sînge plăcerea de a ne pune capul în pulbere şi de-a săruta urmele tălpilor celor mari“. Sînt vorbele lui G. Călinescu, din 1939.

Ghivece cu flori, pe străzi, au pus şi edilii Lugojului, iar eu nu cred, nici orb de foame, că toţi se opresc la ora prînzului, pentru a servi prînzul; poate că unii mai dorm sau nu le e foame, alţii zboară ori de-abia s-au trezit. Noroc că au doar un fus orar. Şi nu e un merit dacă ei, în fiecare seară, îşi ascultă muzica lor – poate fi doar *de gustibus*... Sau o cunoaştere superficială a Franţei – „iubire leşinată şi necondiţionată“, sări dl Codruţ cu citatul.

Mă gîndesc – fără *maliţie, parol!* – cu cît disconfort revine dna Minca, după stagiile bursiere – „ajunşi la locul unde li s-a spus / că-i aşteaptă mesajul strămoşilor / au găsit o pălărie roasă de molii“. Ar trebui, totuşi, să insiste pe lîngă dl Cioroianu ca să afle ce-a vrut să spună cu „să dea dracii“. Pentru că distinsul domn, chiar periat, păstrează destul sînge oltenesc în vene.

„Ajunge, am obosit“, zic şi eu ca poetul Petre Stoica, de versurile căruia m-am folosit ca de vorbele popii.

Victor BALINTONI
Lugoj

P.S. Nu mai e nevoie; voiam să stabilim cine rămîne ultimul, ca să stingă lumina, dar dacă se întoarce Roxana Damaschin cu logodnicul şi Radu Pavel Gheo cu Alina, nu se face.

Urări de bun venit!

Despre *Dilema*

O opinie

494 – „sentimente de stînga, convingeri de dreapta“?

Şi dacă-i pe invers?

Rozalba
Zürich

Cititorii cu ochii-n 3,14

În Piaţa Romană

Ca un umil lucrător şi observator al publicităţii, n-am putut să nu remarc următorul fapt: în Piaţa Romană, ieri era parcată o Dacie aparţinînd firmei „Taxi Bucureşti“. Iar sloganul acestei firme este... (ţineţi-vă bine!) „Imaginea Clarităţii“. Am crezut prima oară că nu văd eu clar, fiind purtător de ochelari. Dacă era „Imaginea Calităţii“ mai mergea, dar aşa parcă e o reclamă la o marcă de televizoare. Aşadar, „Taxi Bucureşti: Imaginea Clarităţii“. Ce nu vă e clar?

Lucian BOARIU
boariul@hotmail.com

Propuneri de *Dileme* pentru viitor:

- **Vizualitatea**
- **Numărul 500**
- **Sărăcia**
- **Ştiinţă şi conştiinţă religioasă**

Vintilă MIHĂILESCU

socio-hai-hui

Dezvoltare

Sîntem o țară „în curs de dezvoltare“ și ca să ne integrăm în „clubul select“ al Uniunii Europene, cum le place politicienilor să spună, mai trebuie să „dezvoltăm“ cîte ceva, pe ici, pe colo, prin părțile esențiale. Auzim acest termen pretutindeni și îl folosim mai tot timpul. Dar ce o fi oare în capul „oamenilor de rînd“, adică diferiți de noi cei care le știm pe toate, ce le evocă acest cuvînt, ce semnificație are el?

Ei bine, pentru aproximativ un sfert dintre cele cîteva sute de „rurali“ din diferite părți ale țării cărora le-am adresat această întrebare, „dezvoltare“ nu înseamnă nimic, nu pot să expliciteze termenul sau pur și simplu bat cîmpii. Printre cei rămași, termenul are un spectru semantic larg și interesant. Fără a pretinde, evident, la faimoasa „reprezentativitate statistică“, cele cîteva principale categorii identificate sînt cel puțin simptomatice, așa că merită să fie evocate. Situația arată astfel:

Puși să explice cu cuvintele lor, ca și cum ar vorbi cu un străin sau un copil, ce înseamnă „dezvoltare“ (tehnic, aceasta se cheamă o „probă de limbă“, cum a denumit-o părintele acestei metode, colegul Ion Oprescu), 14% dintre cei investigați au indicat pur și simplu un *sinonim:* perfecționare, creștere, mărire, evoluție, emancipare, înaintare etc. Pentru 13%, „dezvoltare“ înseamnă un soi de *activism:* muncă, să faci ceva, să produci, să ai putere de muncă etc. Pentru alți 18%, „dezvoltare“ evocă rezultatul acesteia, ceea ce obții prin dezvoltare, adică *mai mult și/sau mai bine pentru individ:* mai bine, un trai mai bun, să meargă bine, să ai ce-ți trebuie etc. O variantă puțin mai elaborată se referă la *dezvoltarea persoanei*, fie ea fizică sau intelectuală, spirituală. Dezvoltarea socială, adică ceva de genul *progresului social,* civilizației etc. este o semnificație atît de rară încît nici nu merită amintită. Pînă aici, ceea ce ar fi de remarcat este faptul că orizontul pe care îl evocă termenul de „dezvoltare“ este unul centrat pe individ și, eventual, pe cei din jurul său, familie, gospodărie, în cel mai bun caz comunitatea locală.

O categorie aparte de enunțuri poate fi considerată drept *răspunsuri reactive:* „la noi n-are ce să se dezvolte, că nu sînt locuri de muncă!“ spune, de pildă, unul, iar altul reacționează cu năduf: „să mai facă ceva în comună, pentru populație, că ăștia nu fac nimic!“. Sîntem obișnuiți cu această reacție din nenumăratele interviuri pe stradă, cînd tu întrebi despre NATO și el/ea îți povestește că a crescut întreținerea la bloc, mod de a-ți sugera că țara arde și baba se piaptănă.

Cele mai simptomatice răspunsuri se încadrează însă în două categorii ce polarizează spectrul semantic al dezvoltării: pe de o parte, dezvoltarea înțeleasă ca un *comportament economic* sau în orice caz ca reprezentînd o dimensiune economică (dezvoltare economică și financiară, mărirea puterii economice, să investești, dezvoltare de la stadiul actual la microfermă etc.); pe de altă parte, ceea ce am putea numi *„creștere organică“*, în care agricultura și cultura se contopesc în reprezentarea unei creșteri firești, naturale, ce cuprinde laolaltă plantele, animalele și oamenii. „E bine să se dezvolte, crește animalul!“ – explică cineva ce înseamnă „dezvoltare“. „Crești un copil, mai faci ceva în gospodărie“ – adaugă un altul. „Să se dezvolte satul, să înflorească“ – mai precizează

un al treilea. Această dezvoltare ca „înflorire“, ca împlinire a unui rost, de regulă centrat pe gospodărie, acoperă cea mai largă plajă de răspunsuri (20%) și constituie ceea ce am putea considera viziunea „tradițională“ a dezvoltării, pentru care termenul însuși de dezvoltare nu este tocmai cel mai potrivit. La extrema cealaltă, să-i spunem „modernă“, dezvoltarea economică este evocată în doar 8% din cazuri.

Aceasta îmi aduce aminte de un experiment ingenios făcut de un coleg care a cerut tot unor țărani să facă un desen cu „om bogat – om sărac“. Iar unul dintre aceștia i-a compus următorul tablou: în stînga omul bogat, care dă de mîncare la păsări, înconjurat de animale, într-o ogradă dichisită; în dreapta, omul sărac, care nu are decît... o nevastă! E prea puțin ca să poți să „crești organic“...

▲

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Prezumția de nevinovăție în politică

Imaginea clasei politice din România continuă să fie dezastruoasă, deși puterea s-a schimbat de două ori. Presa este ecoul tendinței publicului de a arunca dezluziile tranziției exclusiv pe seama conducătorilor. Chiar dacă presa are sau nu dreptate, chiar dacă suspiciunile publicului sînt sau nu îndreptățite, cert este că politicianul român a intrat în categoria băieților răi. Înțelegînd acest handicap, politicianul român ar trebui să arate lumii că se înșeală, că l-a judecat pripit. Ar trebui să facă exces de zel în a se arăta un băiat bun, simplu, muncitor, fără nimic de ascuns. Se întîmplă exact invers: în fața suspiciunii generale, s-a dezvoltat un sentiment de turmă asaltată; își votează pe ascuns privilegii și se simt incomodați de ideea că ar trebui să răspundă pentru ce fac. Politicienii români se străduiesc să confirme clișeele care circulă pe seama lor.

Iar exemplele se adună amețitor. În acest an au fost două inițiative prin care grupuri de parlamentari au încercat impunerea unor artificii prin care să pună în practică principiul: bugetari de lux, pensionari la fel. Faptul că ambele inițiative au avut sprijin din toate partidele arată că problema e presantă pentru parlamentarii îngrijorați pentru viitorul lor. Deputatul fost liberal Cornel Boiangiu declara că este nedrept să iasă la pensie cu 3 milioane de lei. E puțin, într-adevăr, deși dublu față de pensia medie și aproximativ egal cu salariul unui profesor activ. *Adevărul* a descoperit că printr-un recent act normativ, partidele politice își pot cumpăra sediile la preț de inventar. Inventar stabilit pe vremea lui Nicolae Ceaușescu, adică spații impozante vîndute cu cîteva zeci de mii de lei. Partidele de opoziție nu s-au scandalizat imediat, PNL a făcut-o tîrziu, dar nu pentru că propunerea era nedreaptă față de zecile de mii de tineri care nu au case și față de firmele care plătesc sute de dolari chirie, ci pentru că s-ar fi cumpărat astfel și case naționalizate, care nu au fost restituite tocmai pentru că sînt sedii de partid, adică de interes public. Argumentul liberal este binevenit, dar nu acesta este fondul problemei.

Avatarurile legii de control a averilor demnitarilor exprimă la superlativ totala lipsă de grijă pentru imagine, o inadecvare totală a politicienilor la așteptările publicului. Cînd majoritatea românilor consideră că în ciuda vorbelor frumoase îți urmărești doar propriul interes material, reacția normală ar fi să arăți că nu e adevărat, că ai muncit pentru averea de care te bucuri, că ai plătit impozite, deci beneficiază toți de pe urma muncii tale. În plus, mă gîndesc că dacă aș fi demnitar aș fi enervat de permanentele și răsuflatele poante ale unor mediocri Oreste, Badea sau Huidu pe seama hoției mele. Aș face orice să demonstrez că nu este adevărat. Legea a plecat ca un proiect politic care încuraja transparența și a ajuns acum un subiect prin care partidul aflat la putere încasează repetate lovituri de imagine. Publicul nu este foarte atent la dezbaterile de finețe legate de amănunte. Studii serioase de psihologie politică au arătat că informația trece, impresia rămîne. Din aceste dezbateri publicul rămîne cu impresia că politicienii au iar ceva de ascuns, că nu vor să fie controlați, că vor să rămînă cu ce au furat. Această lege putea fi un prilej prin care clasa politică să arate cetățenilor o altă față. Deși a inițiat-o pe cînd se afla în opoziție, puterea dă acum impresia că s-a trezit cu un cadou otrăvit în brațe și nu știe ce să facă cu el. A ales cea mai proastă soluție: modificări în sensul restrîngerii transparenței. Motivațiile au fost printre cele mai interesante. S-a spus că dacă ar fi publice averile demnitarilor ar reprezenta o atracție irezistibilă pentru hoți. Cineva de acolo de sus își închipuie că borfașii români vor urmări *Monitorul Oficial* pentru a-și alege victimele. S-a mai spus că dacă toate declarațiile de avere vor fi publicate, Monitorul Oficial ar fi supraaglomerat. Argumentul poate fi valabil, dar există o soluție mai simplă: publicarea respectivelor declarații pe site-ul instituției din care face parte fiecare demnitar. Așa se întîmplă cu membrii Camerei Comunelor din Marea Britanie. E o soluție mai ieftină și mai modernă. În plus, în format electronic, declarațiile pot fi actualizate de cîte ori demnitarul simte că mai are ceva de declarat. Dar argumentele de mai sus nu par a fi luate în serios nici de cei care le aruncă pe piață și, în plus, ocolesc chiar fondul problemei: demnitarul din România trebuie să accepte ideea că este supus permanent controlului public. Se simte aici un rezidual vis de utecist, care visează să fie stăpîn pe o bucățică de stat cînd o fi mare, unde o să facă ce vrea el.

Un alt caz este propunerea de reglementare a finanțării partidelor politice, elaborată parcă de oameni fără nici o legătură cu realitatea. Presa scrie mult și corect despre afacerile clientelei de partid, despre avantajarea unor afaceriști într-o economie în care statul are încă un cuvînt greu de spus. Finanțarea campaniilor electorale de către acești afaceriști se face rareori prin procedeul legal: donarea unor sume de bani, într-un plafon limitat, direct către visteria partidului. Donațiile consistente se fac fie prin intermediul fundațiilor de partid, fie prin servicii furnizate direct (de exemplu, afișe pentru partid, realizate de la concepție, tipărire și pînă la lipire prin intermediul unor firme fără legătură formală cu formațiunea politică). Noua reglementare are grijă de banii partidelor, dar nu face referiri nici la fundații, nici la donațiile în servicii, deci lasă cea mai mare parte a problemei nereglementată. De altfel, finanțarea campaniilor rămîne o nebuloasă. Actuala lege este greu de respectat, fiind un exemplu clasic de reglementare atît de restrictivă, încît actorii vizați nici măcar nu mimează că ar respecta-o.

Asociația Pro-Democrația a demonstrat într-un studiu din anul 2000 că legea a fost încălcată. Era suficient pentru ca parchetul să se autosesizeze: niște cetățeni încălcaseră grav o lege în vigoare, lucrul a fost demonstrat public, rechizitoriul era aproape întocmit. Răspunsul președintelui Curții de Conturi la acea dată a fost stupefiant: instituția noastră nu face politică. A recunoscut deschis un principiu după care se conduce de fapt sistemul juridic din România: anchetele care ar putea avea legătură cu politica nu se fac sau se fac doar cu ordin expres. Cei care s-au orientat pe cont propriu poate regretă și acum, de exemplu foștii magistrați Budușan și Lele.

Care este consecința? Nici un politician român nu depășește cota de încredere de 50%. Adică nu există nimeni pe care jumătate din public să îl considere băiat bun. Mare mîndrie pentru Ion Iliescu, Adrian Năstase, Traian Băsescu, Mircea Geoană și Theodor Stolojan că depășesc cota de 40%, la o considerabilă distanță de pluton, dar peisajul ca întreg este dezolant. Și chiar dacă publicul ar fi paranoic și frustrat, chiar dacă presa ar vîna vrăjitoare, publicul votează, presa formează opinia. În politică, prezumția de nevinovăție nu există. Dar politicienii români nu au înțeles acest lucru.

▲

IAPSS

ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ A STUDENȚILOR LA ȘTIINȚE POLITICE

Conferința București 2002

În perioada 30 septembrie – 6 octombrie va avea loc la București conferința anuală a Asociației Internaționale a Studenților la Științe Politice (IAPSS). Evenimentul, intitulat **Conferința București 2002**, va beneficia de prezența a peste 80 de studenți reprezentînd organizații membre ale IAPSS din 20 de țări. Pe durata celor 6 zile de conferință se vor purta o serie de discuții, sub forma de mese rotunde și ateliere, pe tema **„Noua Europă. În căutarea identității și legitimității“**, reunind alături de studenți o seamă de politicieni și reprezentanți ai instituțiilor publice implicate în procesul de aderare la Uniunea Europeană.

Ultimele două zile de conferință sînt dedicate Adunării Generale a IAPSS și discuțiilor legate de strategia viitoare a organizației. Conferința București 2002 este organizată de Asociația Studenților la Științe Politice (ASSP) din Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA). ASSP, înființată în 1998, a obținut anul trecut la Adunarea Generală a IAPSS de la Roma, mandatul de Comitet Executiv al IAPSS pentru anul în curs, fiind votată în unanimitate. Conferința București 2002 este sponsorizată de către SNSPA, Comisia pentru Integrare Europeană a Parlamentului Romaniei, Ministerul Educației și Cercetării, Banca Română pentru Dezvoltare, Romaqua Group, Multi Media Political Communications.

Parteneri la acest proiect sînt **Societatea Academică Română, Societatea Română de Științe Politice, Fundația Proiectul pentru Educație Civică și Academică.**

Pavel CÂMPEANU

glosar de tranziție

Spre Bagdad!

Aproape zi cu zi după un an de la începutul ultimului război anti-terorist, rangul de vrăjmaş nr. 1 al civilizaţiei a fost trecut de la Ossama Bin Laden la Saddam Hussein. La fel ca în serialele TV, un episod al războiului este continuat de un altul, ele articulîndu-se prin comunitatea tematică. Cele două episoade se conectează prin caracterul personificat al războaielor pe care le înfăţişază. Ţinta lor este să nimicească terorismul nimicindu-i căpeteniile, de unde nevoia primordială de a le identifica. Abia satisfacerea acestei condiţii permite pornirea pe urmele lor.

În episodul anterior aceste urme duceau la Kandahar; acum ele duc la Bagdad. Semnalul acestei schimbări de direcţie a fost dat de titularul Casei Albe, sub forma unui discurs de 22 de pagini, rostit de la tribuna Naţiunilor Unite. Îndepărtîndu-se de la uzanţe, secretarul general al ONU a anticipat discursul printr-o adresă în care sublinia că „orice guvern care respectă regulile statului de drept în interior trebuie să le respecte şi în exterior". Cele 22 de pagini constituie un ultimatum care îi adresează dictatorului irakian cinci somaţii. Păcatele care i se impun acum seamănă izbitor cu cele invocate şi pe vremea războiului din Golf. Iar abuzuri ca persecutarea populaţiei majoritare şi îndeosebi a minorităţilor, supraînarmarea, transmiterea pe sub mînă a unor resurse fabuloase către organizaţii teroriste etc., pot fi întîlnite şi pe alte ţinuturi decît cele irakiene.

Dorinţa preşedintelui de a-şi vedea proza tradusă în termenii unei rezoluţii a Consiliului de Securitate a stîrnit din partea prezumtivilor aliaţi un entuziasm cu totul moderat. Excepţia consolatoare a venit de pe malul Dîmboviţei. Consimţămîntul guvernului român, încuviinţat prin tăcere de întreaga opoziţie, a egalat iuţeala dovedită la semnarea acordului pentru recunoaşterea imunităţii militarilor SUA pe tot întinsul planetei. România nu îl priveşte încruntată pe Saddam numai pentru că aşa este îndemnată, ci şi pentru că îşi aminteşte brusc cele 3 miliarde de dolari datoraţi pentru materialele oferite pe credit de Ceauşescu în timpul războiului cu Iranul. Diplomaţia PSD-ului sacrifică bunăvoinţa stăruitor solicitată a Uniunii Europene spre a dobîndi în schimb încrederea deplină a Departamentului de Stat şi a Pentagonului. Pentru a-i conferi un plus de greutate, jurămîntul de fidelitate formulat în Palatul Victoriei este repetat de actualul şef al diplomaţiei autohtone în faţa unei derutate Adunări Generale ONU.

Un act de gravitatea angajării într-un război poate fi decis de o singură persoană: prim-ministrul. Fără vreun referendum naţional, fără un vot solemn al Camerelor reunite şi chiar fără ordonanţe de urgenţă, România, participantă activă în două războaie, este gata să se implice şi în al treilea. După Kossovo şi după Kandahar, camarazii celor din Detaşamentul Neagoe Basarab examinează cu atenţie căile care duc spre Bagdad. ▲

BARBURISME

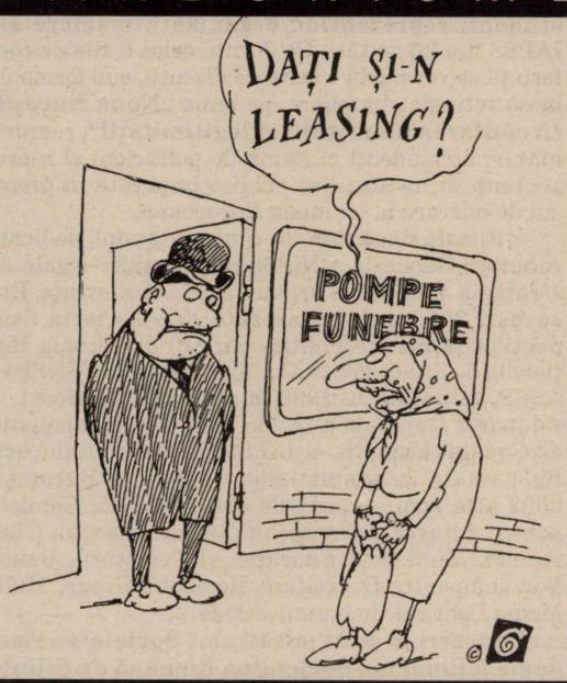

Desen de Ion BARBU

Mircea VASILESCU

satul global

Românііle noastre

„În lume nu-s mai multe Românii", suna un vers pionieresc înainte de '89. Acum sînt, dar nu în lume, ci chiar în România.

La Realitatea TV, Mircea Dinescu prezintă „Românііle paralele" în care jeep-urile se amestecă la tot pasul cu spălătorii de parbrize de la intersecţii, iar vilele noi se proiectează pe fundalul maidanelor fără vîrstă. Emisiunea „Vorba lu' Dinescu" nu trebuie judecată după criteriile obişnuite ale televiziunii – dacă am face-o, am ajunge mai degrabă la concluzia că e o non-emisiune sau o anti-emisiune. De fapt, este vorba mai degrabă de o călătorie subiectivă prin „meandrele concretului", în timpul căreia Mircea Dinescu e însoţit de nişte camere video şi de nişte microfoane obligate să „ţină pasul" cu el. Lucrul nu-i deloc uşor, căci orice ar face, Dinescu rămîne el însuşi, un personaj unic, mereu curios, mereu spectaculos şi imprevizibil, şi nici o şcoală de operatorie ori regie TV din lume nu predă cursul „cum poate fi filmat Mircea Dinescu". Dar *peu importe*: aceste filmări cu aer de ciné-vérité descoperă detalii vii dintr-o societate pe care avem pretenţia că o cunoaştem, dar pe care superficialitatea emisiunilor de ştiri şi slaba prezenţă a „culturii reportajului" la televiziuni ne-au ambalat-o adesea într-un mod fals. Mircea Dinescu repară ceva din această deformare a percepţiei, pătrunzînd în micile istorii ale cotidianului, participînd la gimnastica de înviorare a muncitorilor de la Daewoo ori la petrecerile din palatele „cu turnuleţe". Sigur, rezultatul nu are cum să fie un reportaj „ca la BBC", căci Dinescu e subiectiv, „cotropeşte" ecranul, vorbeşte mai mult decît interlocutorii săi etc. Dar chiar şi aşa, fără să-i pese de regulile bunului reporter, Mircea Dinescu face de ocară o sumedenie de reporteri şi „ştirişti" cu acte în regulă, pentru că ştie *să privească* ceea ce ei, tot umblînd după senzaţional ieftin, au trecut cu vederea. Probabil că preferinţa poetului pentru marginalitate, exotic, mărunt, futil, îi va atrage în curînd vreun reproş oficial că „nu reflectă corect imaginea României", aşa că îi sugerez o operaţiune compensatorie: să facă o emisiune în Palatul Parlamentului, abordîndu-i pe aleşii noştri aşa cum i-a abordat pe locuitorii Olteniţei ori pe muncitorii din Mangalia. Nu îndrăznesc să-mi imaginez ce-ar putea ieşi...

Emil Hurezeanu a început şi el o serie de emisiuni („România mea", pe Antena 1, duminica) în care subiectivitatea nu e doar asumată: e chiar regula jocului. Formatul imaginat şi realizat de Media Factory e simplu şi eficient: prezentatorul se plimbă prin oraş cu invitatul său şi stau de vorbă; din cînd în cînd, în secvenţe scurte filmate în gros-plan, Emil Hurezeanu punctează unele aspecte ale discuţiei. Din această „emisiune peripatetică" rezultă „o Românie" în viziunea invitatului, iar telespectatorul este provocat să o compare cu „România sa". Evident, aici avem de-a face cu un jurnalist profesionist, care ştie să întrebe şi să asculte, să provoace subtil ori să-şi „manipuleze" interlocutorul, intermediind relaţia acestuia cu publicul. Lucrul cel mai important însă mi se pare *ieşirea din studio*, abandonarea cadrului convenţional al *talk-show*-ului. Realitatea de pe stradă oferă altă „bază" pentru interpretarea viziunii celor intervievaţi şi constituie un contrapunct imediat. Aşa, de pildă, în ediţia de duminica trecută, în timp ce Mircea Daneliuc vorbea despre starea de nevroză şi de disperare a românilor, realitatea i-a scos în cale trei femei care riscau să rămînă fără acoperiş deasupra capului, căci casele le fuseseră restituite (abuziv, spuneau ele) foştilor proprietari: nevroza „de ficţiune" s-a întîlnit astfel cu nevroza reală şi concretă. „Să faceţi un film şi cu noi!", strigau cele trei femei în urma regizorului, disperate că realitatea nu mai avea, pentru ele, nici un sens.

Judecate în contextul ofertei curente a televiziunilor româneşti, astfel de emisiuni fac un pas înainte tocmai prin faptul că pun accentul pe diversitatea punctelor de vedere. Încă nedezvăţaţi de obişnuinţa de a vedea pe ecran *o singură Românie*, aceea oficială, cu care am fost intoxicaţi pînă în 1989, seduşi şi abandonaţi de ştirile rutiniere care insistă pe devianţă şi senzaţional, frustraţi de confuzia prelungită a tranziţiei care ne-a făcut să nu mai înţelegem ce se întîmplă cu noi, sîntem tentaţi să respingem ori să acceptăm cu greu pluralitatea perspectivelor. Discursurile abstracte şi lemnoase ale politicienilor despre integrarea în structurile euro-atlantice, greu de corelat cu ce văd oamenii pe stradă ori la piaţă, contribuie şi ele la scindarea „concepţiei despre lume şi viaţă" a bietului cetăţean. Cele două emisiuni, fiecare în felul său, fac un serviciu public: ne învaţă regula simplă, dar esenţială pentru o democraţie, că „ce văd şi gîndesc eu" nu coincide cu „ce vezi şi gîndeşti tu" şi, uneori, nu se leagă prea bine nici cu realitatea. Dar e foarte normal să fie aşa. ▲

Alexandru CĂLINESCU

interstiții

Fantasme vechi şi noi

Mai nimeni nu-şi aminteşte astăzi de Frantz Fanon, iar cînd numele lui e pomenit, este pentru că Sartre i-a prefaţat în 1961 o carte, intitulată *Les Damnés de la terre*. Despre această prefaţă am mai scris şi nu voi reveni; să notez doar că e unul din cele mai siderante texte semnate de Sartre, unde filosoful face apologia violenţei şi a terorismului. Frantz Fanon era medic psihiatru, originar din Martinica, şi devenise un partizan necondiţionat al revoluţiei algeriene. Guvernul provizoriu algerian îl numise de altfel ambasador în Ghana, la Accra. Încă tînăr, la nici treizeci şi cinci de ani, se îmbolnăveşte de leucemie. Boala nu-i temperează militantismul radical; albii, scria el, trebuie nimiciţi fără cruţare, civilizaţia europeană trebuie distrusă: „Să părăsim această Europă care nu încetează să vorbească despre oameni în timp ce-i masacrează fără cruţare pretutindeni acolo unde îi întîlneşte, la orice colţ al străzilor ei, şi peste tot în lume. Au trecut secole de cînd, în numele unei pretinse «aventuri spirituale», ea (Europa) sufocă practic cvasi-totalitatea omenirii".

Anti-european, Fanon era nu mai puţin un anti-american înverşunat. În *La Force des choses*, al treilea volum al memoriilor sale, Simone de Beauvoir relatează sfîrşitul lui Fanon. Fusese trimis să se trateze în Statele Unite, faţă de care revoluţionarul avea o profundă aversiune, America fiind pentru el „ţara linşajelor". Ajuns la Washington, ar fi fost abandonat, pretinde tovarăşa de viaţă a lui Sartre, zece zile la hotel. Transportat în fine la spital, e operat dar medicii îi mai dau maximum un an de viaţă. Face o dublă pneumonie şi moare curînd, puţin după apariţia cărţii prefaţate de Sartre. În ultimele zile de suferinţă, delirează şi îşi exteriorizează fantasmele anti-americane. Într-o dimineaţă i-a spus soţiei că americanii îl torturaseră din nou noaptea, băgîndu-l în maşina de spălat. Băieţelul lui, în vîrstă de şase ani, era educat în acelaşi spirit; intrînd în camera de spital şi văzîndu-l pe bolnav sub transfuzie, a început să urle după ajutor; „Săriţi! Banditii l-au tăiat pe tata în bucăţi!". Delirul lui Fanon arăta, în definitiv, limitele propriei lui profesiuni: în Algeria se ocupase, (şi) ca medic psihiatru, de tinerii musulmani ce pregăteau atentate, învăţîndu-i să-şi controleze reacţiile cînd puneau bombe şi să reziste psihic sub tortură.

Delirantă, mai ales că nu are scuza situaţiei limită în care se găsea Fanon, era şi aversiunea Simonei de Beauvoir faţă de Statele Unite. Americanii, citim în acelaşi volum de memorii sînt un „popor de oi", formînd o lume ce retează orice încercare de originalitate, ce sacralizează succesul şi refuză critica; fanatismul anticomunist (celebrul „anticomunism visceral") duce la renegarea principiilor democratice (procese, epurări, anchete amintind Inchiziţia etc.). Vocile ce contestă politica americană în lume (sprijinirea, cu grămezi de dolari şi cu forţa armelor, a dictatorilor în solda Statelor Unite) sînt reduse la tăcere. Tineretul, mai scrie Simone de Beauvoir, e depravat, imbecilizat, nu mai are altă ieşire decît drogurile şi violenţa. Marii scriitori s-au ratat şi au devenit de un conformism lamentabil: Steinbeck a eşuat în patriotism, Dos Passos e steril de cînd a îmbrăţişat valorile occidentale, Faulkner se declară solidar cu albii, iar Hemingway, pe lîngă că prin individualismul lui exacerbat face jocul capitaliştilor, e – cel puţin aşa îi demonstrează Simonei prietenul ei Claude Lauzmann, actualul director de la *Les Temps modernes* – rasist şi antisemit (pentru că, în *The Sun Also Rises*, singurul personaj antipatic este evreu).

Nu ştiu dacă Simone de Beauvoir şi Frantz Fanon sînt menţionaţi în cele două cărţi apărute în Franţa în această lună, *L'Obsession antiaméricaine (son fonctionnement, ses causes, ses inconséquences)* a lui Jean-François Revel şi *L'ennemi américain (Généalogie de l'antiaméricanisme français)* a lui Philippe Roger. Oricum, exemple de acelaşi calibru cei doi autori aveau nenumărate. În numărul pe august-septembrie din *Esprit* am citit un excelent interviu cu Philippe Roger, care îşi prezintă cu admirabilă claritate demersul, aminteşte cîteva din poncifele discursului anti-american şi reflectează asupra motivaţiilor şi finalităţilor lui. Propaganda comunistă a jucat, în secolul XX, un rol major, şi Philippe Roger notează, de pildă, că scriitori comunişti precum Louis Aragon şi Roger Vailland mergeau pînă la a anatemiza frigiderele, instrumente tipic americane menite să agraveze alienarea individului (americanii le-ar fi inventat de fapt doar ca să aibă la îndemînă cuburi de gheaţă pentru whisky). O istorie a anti-americanismului românesc ar fi, cu siguranţă, la fel de edificatoare. Dar despre asta, în articolul viitor. ▲

Sever VOINESCU

statul de drept

Noi, între C.P.I. şi S.U.A.

Semnarea de către România a acordului bilateral cu SUA prin care ţara noastră se angajează să nu extrădeze americani la cererea Curţii Penale Internaţionale a stîrnit comentarii aprinse. Firește, presa a reacţionat diferenţiat, dar vocile cele mai auzite au fost cele critice. Argumentele criticilor au fost, în esenţă, următoarele: 1. gestul a fost neinspirat pentru că afectează procesul aderării noastre la UE (aici se citează cu oarecare voluptate criticile venite dinspre Bruxelles); 2. gestul este inutil în perspectiva obiectivului NATO pentru că, indiferent de acest acord, oricum vom avea un noiembrie fericit, căci raţiunea pentru care americanii „ne vor" este de cu totul altă natură; 3. SUA ar trebui să înţeleagă să se conformeze justiţiei internaţionale ca orice altă ţară civilizată şi să nu mai uzeze de supremaţia lor pentru a-şi crea imunitate.

Mărturisesc că cele trei argumente nu mi se par tocmai convingătoare în sprijinul tezei că România nu ar fi trebuit să semneze acordul din 1 august. Întîi că procesul aderării noastre la UE e unul de lungă durată şi, cinic vorbind, în 2007 nimeni nu îşi va mai aduce aminte că România a „ieşit din rînd" în această chestiune. Apoi, procesul aderării la UE, cel puţin după celebrele criterii de la Copenhaga, vizează aspecte ce ţin, în primul rînd, de funcţionalitatea economiei de piaţă (marea noastră problemă!), de profunzimea democraţiei (alt capitol unde nu stăm prea grozav), de eficienţa statului de drept (mult de lucru şi aici). Micile iritări dintre Bruxelles şi Washington sînt cît se poate de circumstanţiale şi, în economia criteriilor de care am vorbit, chiar nu au nici o greutate. Pe de altă parte, pentru că tot se vorbeşte atît de mult despre dinamica relaţiilor UE – SUA, cred că merită să nu uităm un lucru foarte important, mai ales în contextul actualului clivaj care pare să existe între cele două entităţi: ceea ce uneşte SUA şi Europa de Vest este mult mai important decît ceea ce le desparte şi cine nu înţelege asta habar n-are pe ce lume se află. Iar dacă ajungem la nivelul micilor răutăţi şi vorbim despre „aroganţa" SUA, poate că, în acelaşi spirit maliţios, ar trebui să vorbim şi despre „ipocrizia" Europei. În acest joc al puterii, nimeni nu e fără de păcat.

Al doilea argument este greu de cîntăriţ. Numai cei care au cu adevărat acces la toate nuanţele mesajelor care vin spre Bucureşti pe căi mai mult sau mai puţin formalizate pot spune cu siguranţă dacă la 1 august, cînd România a semnat acordul cu SUA, invitarea noastră de a face parte din Alianţă era certă ori nu. Din cîte îmi dau eu seama, acest gest, foarte apreciat la Washington, nu a avut *valoare critică* pentru forjarea poziţiei SUA în chestiunea lărgirii NATO. A ajutat, desigur, a fost „un punct în plus", dar nu a *determinat*. Însă această chestiune ar trebui privită mai profund şi ar trebui legată de al treilea argument. Întrebarea care se pune este de ce SUA nu vor cu nici un chip să aparţină acestui aranjament de justiţie internaţională? Dintr-un motiv pe care administraţia americană, fie că s-a numit Clinton, fie că s-a numit Bush, l-a spus răspicat de sute de ori, dar care nu a fost niciodată discutat cu profesionalism în presa noastră: *pentru că mecanismele de funcţionare ale acestei instanţe permit politizarea actului de justiţie*. A analizat cineva în presa noastră cazul Augusto Pinochet? A analizat vreunul dintre „experţii" noştri procedura după care se numesc judecătorii Curţii, adică textul capitolului 4 al Statutului de la Roma? Ei bine, judecătorii Curţii se vor desemna după criterii de profesionalitate (trebuie să îndeplinească condiţiile de a face parte din cele mai înalte instanţe ale ţărilor lor de origine), dar şi după criterii care ţin de existenţa diferitelor sisteme de drept şi de *reprezentare regională* (cum asigură aceste criterii imparţialitatea şi corectitudinea judecătorului, numai autorii Statutului ar putea să ne explice). Un magistrat propus de statele aparţinătoare Ligii Arabe, de pildă, care este judecător de cel mai înalt nivel în Arabia Saudită sau în Egipt sau în Iran sau în Siria, poate fi el deasupra opţiunilor politice şi, deci, partizane ale conflictului arabo-israelian, cu toate extensiile sale? Mă îndoiesc, atîta timp cît cauza palestiniană – o cauză politică prin excelenţă – a fost asumată drept cauză a lumii arabe. La fel, un magistrat propus de un guvern (căci *guvernele* statelor-părţi propun candidaţii pentru postul de magistrat) sud-american sau african care are o serioasă continuitate cu gherilele pro-comuniste din aceste ţări, va putea fi el prezumat că se află deasupra propriilor pasiuni politice? Greu de crezut. Ei bine, iată de ce se tem SUA: de o justiţie politizată, de transformarea CPI într-un instrument al unor forţe politice fundamental anti-americane, de transformarea sălilor de la Haga într-un spaţiu al răfuielii politice şi al rezolvării frustrărilor ideologice sub aparenţa solemnă şi respectabilă a justiţiei internaţionale. Că SUA nu fug de justiţie, cred că nu mai e cazul să subliniem. Reamintim, doar, că SUA sînt printre puţinele ţări din lume care judecă şi condamnă cu severitate pe proprii soldaţi care comit infracţiuni în timpul misiunilor lor în străinătate. Mie mi se pare că, semnînd acest acord, România a înţeles şi a empatizat cu aceste îngrijorări americane.

Voi reveni săptămîna viitoare.

▲

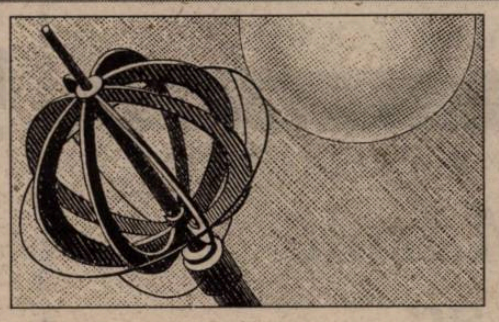

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Scor egal

Cifrele par să spună că ţara e în pragul catastrofei: în primele două trimestre din anul trecut creşterea a fost de 0,6%, (cea mai mică din toată Uniunea Europeană), în următoarele două, s-a intrat în recesiune, pentru anul acesta se preconizează o creştere de 0,25%. Sînt 4 milioane de şomeri şi numărul lor e în creştere. În ultimele 7 trimestre investiţiile au fost în scădere. Consumul nu sporeşte, ceea ce duce la criza comerţului în detaliu şi a construcţiilor. Sînt cu 25% mai multe falimente decît anul trecut. Ţara acestor performanţe negative este Germania, pînă nu de mult, cea mai mare putere economică a Europei, încă şi azi etalon de organizare a bogăţiei pentru mulţi oameni săraci şi ţări în curs de dezvoltare. Unele motive sînt considerate obiective: criza economiei europene şi mondiale, consecinţele unificării, neresorbite încă. Dar multe cauze sînt interne: costurile exorbitante ale forţei de muncă, combinaţia „perversă" între bănci şi industrie, un sistem de educaţie învechit, un sistem de ocrotire a sănătăţii implicînd o mare risipă de mijloace.

Era de prevăzut că alegerile de duminică vor aduce la guvernare echipa cea mai competentă, cu un mandat pentru reforme economice radicale. Performanţele landului Bavaria, condus în ultimii ani de Stoiber, îl recomandau pe candidatul creştin-democrat pentru această misiune, avînd în vedere că social-democratul Schröder, cancelarul candidat, poate fi considerat coresponsabil pentru starea de fapt. Coresponsabil, deoarece a moştenit de la creştin-democratul Kohl tendinţa descendentă şi a promis, în urmă cu patru ani, că o va inversa. Toţi – şi prietenii şi adversarii – recunosc că, în prima parte a mandatului său, a introdus legi importante, dar a ezitat în faţa unor decizii majore, cele care ar fi putut reface dinamismul economiei germane. Şi a ezitat pentru că toate semnele arătau că alegătorii nu le agreau: „Schimbarea presupune ca fiecare dintre cei interesaţi să înţeleagă scopurile ei. Dacă nu e aşa, mai bine lipsă!" spunea Schröder. Rivalul său, Stoiber, a fost de acord: „Dacă vrei să cîştigi alegerile, e preferabil să eviţi cuvîntul reformă". Scorul egal în alegeri se explică, probabil, şi prin imobilismul alegătorilor, nemulţumiţi, desigur, de ceea ce ei percep a fi o înrăutăţire a situaţiei lor materiale, dar nu atît de nemulţumiţi încît să dorească o modificare radicală. Bunăstarea împărtăşită de mulţi este evidentă, plasa de securitate a economiei sociale de piaţă fereşte indivizii de catastrofa personală a căderii din marginile clasei mijlocii în centrul lumii sărace. Un deputat creştin-democrat crede că reforma e percepută ca „ameninţarea pierderii unor avantaje reale de dragul unei îmbunătăţiri improbabile". Oamenilor cărora le merge bine nu prea le pasă că ţara merge prost; e o realitate cunoscută de liderii politici cu experienţă. Cîştigătorul din alegeri va trebui să facă reformele absolut necesare, deşi cei care l-au ales nu le vor.

Analiştii explică victoria lui Schröder (e o victorie faţă de cifrele din sondajele care l-au dat luni de zile drept învins) prin poziţia sa decis anti-americană, din campania electorală, cînd a anunţat că nu va participa în nici un caz (chiar dacă va exista o decizie a Consiliului de Securitate) la o intervenţie militară în Irak. Declaraţia îl situează pe picior de egalitate cu „unilateralismul" american: nici unuia nu-i pasă de deciziile ONU. După ce a mers cumva în răspărul opiniei publice prin participarea la forţele de menţinere a păcii din Kosovo şi la alianţa pe teren din Afganistan, acest refuz categoric pare a arăta că Germania a decis să fie propriul ei stăpîn în materie de politică externă. Dusă pînă la ultimele consecinţe de ministrul Justiţiei care l-a comparat pe Bush cu Hitler, această poziţie a determinat o puternică reacţie din partea oficialilor americani (asemănarea cu Hitler e considerată de unii o insultă, în pofida trecutului său anticomunist): se adaugă astfel la multitudinea problemelor interne şi una externă.

De fapt, stabilitatea viitorului guvern va fi asigurată doar de soliditatea alianţei cu ecologiştii: scorul lor electoral pare să arate că, în alternativa dintre propriul sistem sclerozat şi sistemul anglo-saxon de o flexibilitate periculoasă, nemţii par să opteze pentru soluţiile neconvenţionale, venind, poate, dinspre mişcările alternative. Ar mai fi de adăugat că printre acestea nu se numără partidul fost comunist care nu a trecut pragul necesar intrării în parlament.

▲

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Apa Iordanului, acum şi la robinet

Mai zilele trecute, cineva m-a întrebat cînd îmi botez copilul. În penumbra interogaţiei se ghicea inchiziţia: de ce nu mă grăbesc? Poate sînt sectant, poate evreu? I-am răspuns că aştept încă oferte spirituale din partea principalelor religii monoteiste şi că, oricum, nu există limită de vîrstă pentru înrolarea în oastea Domnului. Firește, ideea asta a fost luată drept o glumă, iar omul m-a sfătuit, cu bune intenţii, să contactez urgent un popă. Unul ortodox, se subînţelege.

Ei bine, se pare că societatea concurenţială m-a stricat. Şi asta deoarece am decis – ca şi în cazul alegerii unei maşini sau a unei perechi de pantofi – că trebuie să studiez piaţa cultelor şi să găsesc o religie cît mai uşor de întreţinut, ieftin de întreţinut şi dacă se poate, cu un raport calitate/preţ cît mai apropiat de ceea ce se găseşte în ţările civilizate. În plus, nu strică să fie o religie la modă, nu însă foarte nouă. Ca să înţelegeţi ce vreau, am să vă spun că şi în materie de har mă tentează Nike mai degrabă decît Kenvelo. Adică un brand internaţional cu vechime, nici prea tineresc şi sclipitor, dar nici bătrînicios şi sever.

Asta lasă în joc cîţiva *player*-i. Unul ar fi cultul protestant. În varianta baptistă, e unul dintre cele mai puternice de pe piaţa americană. Mai mult de jumătate dintre preşedinţii SUA din secolul acesta au fost, dacă nu mă înşel, baptişti. E o religie care nu-ţi cere prea mult timp, slujba n-are incantaţii imposibil de înţeles, ci cuvinte şi propoziţii clare şi firești. Bisericile sînt moderne şi vesele – ai senzaţia că intri într-un hotel (copilul e obişnuit cu asemenea stabilimente). Totuşi, ca şi în cazul cumpărării unei maşini americane, există o problemă: reţeaua de service e încă slab dezvoltată.

O altă soluţie ar fi biserica catolică. Ăsta e un *business* vechi, cu cifre de afaceri uriaşe în materie de suflete îndrumate pe drumul cel bun. Sigur, unele dintre sufletele acestea ar fi vrut altceva, dar astea sînt amănunte de care nu-şi mai aduce aminte nimeni – mai ales că Inchiziţia a lăsat în urmă, spre bucuria fotografilor japonezi, biserici atît de încîntătoare... Un punct în plus pentru acest cult este comportamentul în vremuri grele: cînd a fost cazul, preoţii au mers cu credincioşii la închisoare, în loc să rămînă afară şi să se distreze. Oferta din România e şi ea destul de bogată: există inclusiv o catedrală, într-un loc cu multe locuri de parcare, de obicei goale duminica. Nu-i puţin lucru.

Sigur, nu trebuie uitat furnizorul tradiţional pe piaţa românească: biserica ortodoxă. Pentru ea pledează reţeaua teritorială extrem de bine pusă la punct, precum şi tarifele acceptabile. Numai că, la fel ca în reclamele de automobile care pornesc de la un preţ acceptabil, costul final e mult mai mare. Şi asta pentru că la preţul de bază pentru un botez se adaugă costul echipamentelor opţionale care sînt, de fapt, obligatorii. E vorba aici de tot felul de prosoape, colaci, cadouri pentru naşi, precum şi felurite sume de bani pentru tot felul de funcţionari cvasi-laici. În plus, trebuie să ştii – şi să aplici – tradiţii despre care Cartea Sfîntă nu te poate lumina în nici un fel. Dacă n-ai un bătrîn în familie, vorba proverbului, fii gata să închiriezi unul. Un alt dezavantaj, în comparaţie cu biserica catolică, este că-ţi încredinţezi copilul unei comunităţi pe a cărei solidaritate nu prea te poţi baza. O comunitate care îţi cere adoptarea formală a unor ritualuri şi care trebuie încă să explice ce făcea atunci cînd sute de mii de membri, creştini botezaţi, erau arestaţi (anii '50) sau bătuţi pe stradă (anii '90). Sau poate o fi explicat, şi eu n-am prins *talk-show*-ul acela.

În sfîrşit, să nu uităm firmele mai mici şi mai vioaie, care cuceresc încet-încet porţiuni de piaţă prin tactici de gherilă neglijate de giganţii retailului sfînt. Sectele, căci despre ele vorbim, sînt afurisite de bisericile consacrate pentru că înţeleg să-şi atragă clienţii prin practici imorale între care se numără ajutorarea săracilor, consilierea spirituală şi educarea copiilor. Totuşi, ca şi în cazul unei asigurări de viaţă, e riscant să-ţi botezi copilul aici: nu ştii dacă firma va mai exista peste 20 de ani, cînd ai nevoie să ridici dobînda.

Nu ştiu dacă şi alţii au trecut prin dilema asta. Eu sînt încă prins în ea şi aştept sugestii. Între ele, dacă nu vă supăraţi, adăugaţi şi o soluţie practică pentru igienizarea cristelniţei. Nu vreau să-l obişnuiesc de pe acum cu antibioticele.

▲

Andrei CODRESCU

scrisoare din New Orleans

www.codrescu.com ● www.corpse.org

Marele Lac de Sare

Avionul a făcut o rotaţie de 360 de grade deasupra Marelui Lac de Sare, acum cam împuţinat şi mistuit de sete, cu insuliţe de mîl iţindu-se din antica saramură. Marele Lac de Sare este rămăşiţa fundului măreţului ocean care acoperea America de Nord, un ocean atît de întins şi de adînc încît, cînd a dispărut, a lăsat în urmă-i munţi înspăimîntători şi deşerturi complicate. Dar cum dispar oceanele? Habar n-am. Tot ce ştiu este că prietenul meu Phil Bimstein, muzician şi profesor în Elvis, candidează pentru un loc în legislativul statului, pentru democraţi, într-un district din sudul Utahului care este mai mare decît majoritatea ţărilor europene, are mai mulţi crotali decît oameni, iar oamenii sînt fie republicani, fie poligami, ori amîndouă la un loc. Nu ştiu de ce poligamii trebuie să fie republicani, dar ce să-i faci? În Utah, fiecare ştie cîte o istorie cu poligami. Ei pot să fie o taină pentru noi, ăştilalţi, şi propria lor biserică mormonă se poate încrunta către ei, „dar nu prea tare“, însă în Utah fiecare ştie că nenumăraţii copii ai menajelor poligamice 1) tund peluzele prin cartier; 2) cos şi coc pline; 3) pun întrebări inocente despre sex non-poligamilor care par a şti cîte ceva despre asta. Am participat la o lectură de poezie la Brigham Young University, mormonă şi nepoligamă, după cîte am putut eu să văd. Studenţii au fost cei mai străluciţi, mai destupaţi la minte nefumători, nedepravaţi premarital studenţi cu care am vorbit vreodată. Mulţi dintre ei cunoşteau lumea mai bine decît birocraţii din Departamentul de Stat, după ce făcuseră stagii de doi ani în străinătate. Am întîlnit doi băieţi care vorbeau foarte frumos româneşte, după ce au fost misionari în oraşul meu de baştină. Aveau o gîndire articulată, înţelegeau bine chestiunile sociale şi politice şi erau deschişi ideilor noi. Ideilor mele, cel puţin. Dar poate că ideile mele sînt mormone, inconştient. Eu cred în îngeri, de exemplu. În acelaşi timp, am trăit cu vaga senzaţie că aceste fiinţe umane manierate din public îmi ascundeau ceva. Poate informaţii despre peştera adîncă din munţi în care se păstrează catalogul genealogic al întregii rase umane? Nimeni nu recunoaşte că ar şti unde se află. Sau despre bazinele cu noroi în care se organizează lupte deschise ambelor sexe, pentru eliberarea tensiunilor sexuale? Asta e numai o bîrfă, m-a informat cineva, zîmbind cu o mult prea evidentă lipsă de făţărnicie. Despre toate celelalte subiecte, totuşi, mi-au vorbit cu multă sinceritate. Populaţia statului Utah este în creştere pentru că fiecare familie de mormoni (fără a-i pune la socoteală pe poligami) produce cel puţin cinci copii. E o lume dură. Brigham Young, fondatorul mişcării mormone, a procreat – se spune – sute de copii. Am vizitat locul naşterii lui Brigham Young, unde o plăcuţă memorială zice că era „un bărbat deosebit de înzestrat“, după care urmează cîteva date biografice. Fără glumă. Dacă fiecare din copiii aceia a fost tot atît de prodigios precum părintele fondator, mormonismul (şi aripile sale netradiţionale) poate deveni, în cele din urmă, soluţia la problemele lui Phil. Dacă există destui cetăţeni, musai să fie şi democraţi printre ei.

(traducere de Ioana AVĂDANI)

▲

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Canadiene, iar (2)

Tabarnac, cu barca pe lac

Dacă nu ştiaţi, aflaţi că adulţii judecă mult mai aspru o prostie comisă de un copilaş uriţel; apoi, doi cercetători de la Michigan University, după studii sociometrice, au ajuns la concluzia că din şcoala primară copiii frumoşi sînt avantajaţi: ceilalţi le caută compania, iar învăţătoarele cred că ei sînt mai inteligenţi, mai ambiţioşi şi mai sociabili; tot experţii arată că discriminarea funcţionează şi în tribunale: un delicvent arătos este tratat cu mai mare clemenţă decît unul mai pătrăţos la faţă; în fine, echipe de savanţi din Statele Unite, Marea Britanie, Germania şi Franţa au scos la iveală că, în medii profesionale diverse, salariile *frumoşilor* sînt cu 8-10 la sută mai mari decît ale celorlalţi.

Şi mai sînt unii care vorbesc despre egalitatea şanselor!

Zguduit de atîta injustiţie facială, la sfîrşitul săptămînii trecute am părăsit spaţiul urban al Canadei franceze pentru o vizită în sălbăticie. Am luat calea codrului, ajungînd undeva în munţii din nordul oraşului Québec, într-o zonă numită Batiscan-Nelson, un aşa numit ZEC – *Zone d'Exploitation Contrôlée*, ceea ce în provinciile canadiene anglofone sau în Statele Unite s-ar chema un *parc naţional*; cu menţiunea că ZEC-ul este mai deschis spre exploatare: în primul rînd a lemnului, care se face cu o rigoare care mi-a dat impresia parcimoniei (de parcă le-ar lipsi!) şi, apoi, prin vînătoare sau pescuit.

În momentul în care treceam, pe drumul de munte, de punctul de control al ZEC-ului (unde, în loc de *ranger*-şi ca-n filme, am găsit un bărbat cu femeia lui, însoţiţi de un caniş) tocmai aflam că trebuie să fii relativ înstărit pentru a vîna sau pescui prin zonă. Cu pescuitul mai e cum mai e, deşi pe foaia de intrare scrie clar că nu poţi scoate din ZEC mai mult de 15 păstrăvi *par jour*. Problema e cu vînătoarea, pentru că exact în acest anotimp este apogeul anului: timp de 10 zile (adică două *week-end*-uri) este liber la elan – sau *origniol*, cum i se spune elanului în quebecheză. Nu atît preţul permisului este în discuţie (circa 500 de dolari), cît perioada scurtă în care vînătoarea e permisă. În plus, pe un permis trebuie obligatoriu să figureze două persoane – deoarece din strămoşi se ştie că trebuie măcar două persoane adulte pentru a scoate din pădure un elan împuşcat, cu cele 400 de kilograme şi peste ale sale.

Ziua era frumoasă şi caldă cînd am ajuns, la vreo două ore de mers, în salba de lacuri din munţi (vreo 40 cu totul), pierdute printre păduri de brazi, mesteceni şi arţari. Pe marginea fiecărui lac, cîte o cabană proprietate privată (rareori două!). Acolo lacul Foch, cu o limpezime a apei ireală; ceva mai încolo lacul Du Club, al cărui proprietar şi-a construit locaşul exact în partea opusă drumului, aşa încît să nu se poată ajunge la el decît cu şalupa; dincolo lacul Robb, în apropierea căruia se mai văd încă urmele unui baraj făcut de castori. Din timp în timp, cîte un peşte bătea apa. Era o pace în aer încît am uitat pînă şi de meciul Craiovei cu Rapidul, sau de păţaniile istoricului Treptow. *La întoarcere, aproape de orăşelul St. Raymond, o să-ţi arăt piatra de pe rîul Ste. Anne*, îmi spune cel ce mă ghidează – om în vîrstă, pe care l-am momit cu ţigări de foi cumpărate în aeroportul din Viena. (Piatra în discuţie este un bloc imens care s-a desprins prin anul 1910 din muntele abrupt şi a căzut în rîul de la poale; se spune că în urma impactului au zăngănit clopotele bisericilor din Québec, la 60 de kilometri depărtare.)

Şi cîţi elani poate împuşca un vînător într-o viaţă?, am întrebat eu, ca neofitul. *Norocoşii se laudă cu patru sau cinci, dar şi ei exagerează*, mi se răspunde. *Şi dvs. cîţi aţi luat pînă acum?*, insist, după un gît de bere Molson Dry. *Nici unul*, spuse omul, calm. *Cum aşa?*, zic. *Tabarnac* – răspunse el cu o înjurătură inofensivă –, *vorba-i că orignolul nu se lasă împuşcat decît de bărbaţii frumoşi; cumnatul meu a adus unul acasă, dar el e arătos; seamănă cu nevastă-mea, nu cu mine*.

A doua zi, la prima oră, m-am întors în oraş.

▲

Daniel VIGHI

din fanfare funerare

Uite, aici-şa, pe banca asta în parc

Mare parte din răul modern s-a născut din definiţii generale, din reducţii, din simplificări caracterologice, chiar dacă, uneori seducătoare prin stil şi vioiciune ideatică. Păşind aşa din generalitate în generalitate, din idee în idee, s-au aprins coşurile lagărelor de gazare şi reflectoarele la sîrmele ghimpate din Gulag. Cum a fost posibil ca soldatul şi gardianul să ucidă şi să tortureze cu atîta aplicaţie? Relativ simplu de înţeles, subiectul crimei sau al torturii lui nu era individul cu lumea sa ireductibilă şi complexă în unicitatea ei, ci o idee. Pentru administratorii ororilor, evreul ca idee sau culacul asemenea nu erau nimic mai mult decît atît în faţa puştii lor. Ideea şi ideologia au fost alibiul nenorocirilor moderne. De aceea, mărturisesc, ca intelectual fascinat de filosofie şi reflecţie, că orice abordare despre specificităţi etnice ceţoase şi metafizice, chiar dacă s-ar putea să-mi placă, mă şi sperie în aceeaşi măsură. Posibil să existe matrici originare ale civilizaţiilor şi ale popoarelor, numai că, mă întreb, la ce bun acestea pentru viaţă? Obtuzitatea germană, aroganţa franceză, hoţia românului, fanatismul arab sau aplecarea *ab origo* spre totalitarism a chinezului pot fi şi altfel. Adică măreaţa hărnicie şi ordine germane, superbia elegantă a culturii şi civilizaţiei franceze, vechimea aristocratică a românului, profunzimea şi exotismul *ravissant* ale arabului, rafinamentul milenar al culturii şi civilizaţiei chineze. La ce bun aceste caracterizări care pot fi deopotrivă argumentate cu o limpede şi seducătoare, uneori, ideaţie? Cea de a doua ipostază alimentează o mulţumire de sine care sfîrşeşte adesea în privire de sus asupra celorlalţi, cea dintîi stîrneşte fireşti frustrări şi ură în numele naţiei ultragiate, mai ales atunci cînd sînt decise din afara ei. Şi într-o parte şi în cealaltă stă la pîndă o tensiune care adesea sfîrşeşte în foc şi sabie. Cum poate atunci fi împăcată ideea diversităţii, reale, a etnicităţii cu diversitatea omului însuşi? Simplificînd cît se poate, aş spune că despre cele ale etniilor au a se pronunţa filosofia şi ştiinţele umaniste învecinate, în vreme ce despre ale omului au a se ocupa literatura şi arta. Ca orice simplificare, nici asta de faţă nu dă seama de toate. Marele gînditor al lumii postmoderne Richard Rorty priveşte din ograda filosofiei în aceea a literaturii şi cere revizitarea celei dintîi din perspectiva celeilalte. Popper regîndeşte şi el critic imperialismul ideilor mari ale filosofiei, de la Platon, Hegel şi Marx. Literatura, arta în general, şi-au pus, îşi mai pun încă, cenuşă pe cap, chiar cu anume voluptate. Filosofia şi filosofii, mai ales, am impresia că îşi asumă mai puţin ceea ce e de asumat. Faptul că totalitarismele de dreapta şi de stînga au împrumutat idei din doctrinele filosofice şi le-au ideologizat nu scoate din discuţie potenţialitatea „rea“ a ideilor în chestiune. Nici Platon, nici Hegel, Marx sau Nietzsche nu sînt inocenţi faţă de răul modern, asta îmi pare a fi un adevăr care trebuie acceptat dincolo de veneraţii şi chiar din această cauză. Adăugaţi la asta ce dificultate fascinantă şi provocatoare pentru reflecţia filosofică (îi spun aşa pentru că nu am alt cuvînt la îndemînă) să găsească o cale de comunicare între diversitatea eu-ului individual şi diversitatea lui etnică. Cum se poate să te plimbi ca *Ausländer* pe uliţele Stuttgart-ului, bunăoară, şi să fii concomitent un oarecare cu lumea şi gîndurile tale ştiute şi neştiute, cum se poate, mai apoi, ca fiind aşa, să fii definibil etnic, continental, planetar? Şi cum se poate ca toate aceste succesive posibile definiţii ale fiinţei tale să nu se ia la ceartă, să nu se aşeze în raporturi conflictuale? Cum se poate ca discursul naţional să se împace cu cel libertarian, cînd fiecare dintre ele îşi dispută ceva anume din fiinţa ta şi ar vrea să o reprezinte în locul tău?

În ce mă priveşte, răspunsul meu este net alături de acela (libertarian) care îmi apără dreptul de a nu fi subordonat nimănui altcuiva decît propriei mele existenţe, acum şi aici, în această zi de toamnă teutonică minunată. E ca şi cum ai zice roiului de idei atrăgătoare care caută să te subordoneze: „acu' lăsaţi-mă în pace, vreau să mă aşez, uite, aici-şa, pe banca asta în parc, să privesc la gazon, la mesteceni, la doamna asta frumoasă care tocmai trece cu un căţel pe dinainte-mi ca într-un titlu celebru din literatura rusă.“

▲

Texte şi opinii de: Ioana AVĂDANI (directoarea Centrului pentru Jurnalism Independent) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Andrei GORZO ● Nicolae MANOLESCU (critic literar, realizatorul emisiunii „Profesiunea mea, cultura") ● Dan C. MIHĂILESCU (critic literar, realizatorul emisiunii „Omul care aduce cartea") ● Vlad PETREANU (redactor-şef, Departamentul de Ştiri, Antena 1) ● Răzvan RĂDULESCU (scriitor) ● Ada ROSETI (director de programe, Naţional TV) ● Mircea VASILESCU ● Eugenia VODĂ (critic de film, realizatoarea emisiunii „Profesioniştii")

Dacă într-o sîmbătă, la ora 20,50, vei apărea la România 1 şi vei anunţa „Dragi telespectatori, în această seară, în loc de «Surprize, surprize», *veţi putea urmări emisiunea* «Cultura la televizor»", *vei avea destul de puţin timp să explici în faţa camerelor de luat vederi despre ce este vorba în emisiunea pe care o faci. În afară de telespectatorii care-ţi vor adresa gînduri de bine de la distanţă şi vor comuta imediat pe alt canal, vor fi destui care se vor porni din toate colţurile Bucureştiului, în dorinţa de a restabili, la faţa locului, normalitatea.*

Cum timpul va fi scurt, va trebui să-ţi întrebi repede invitaţii dacă, în opinia lor, cultura este compatibilă cu televiziunea. Dacă televiziunea poate avea şi un rol educativ. Vei face, pentru început, o distincţie între televiziunea publică şi televiziunile comerciale („televiziunile comerciale sînt pe banii lor, aşa că nu au nici o obligaţie, pot să facă ce vor"), pînă cînd invitatul adept al valorilor social-democratice îţi va spune că televiziunile comerciale or fi ele pe banii lor, dar nu pot face orice, pentru că există într-un spaţiu public. Îl vei întreba pe reprezentantul TVR-ului Cultural ce înseamnă cultura pentru el şi, pentru că întrebarea e destul de grea, poţi să-i pui o alta ajutătoare – de ce un canal comercial ca Discovery poate să fie mai cultural şi mai educativ decît postul pe care el îl reprezintă. Cum el îţi va vorbi despre puţinii bani pe care îi are, tu poţi să-i aminteşti de cît de dezastruos gestionează vechile producţii culturale ale TVR şi cum ştie să aleagă din arhivă numai emisiuni sau seriale îndoielnice, destul de puţin culturale. Oricum, ar fi bine să vorbeşti şi despre problema ambalajului emisiunilor culturale, despre cum ştie televiziunea noastră publică să-ţi servească emisiunile învelite în hîrtie de ziar. Apoi, poţi să-i laşi pe reprezentanţii televiziunilor comerciale să vorbească despre cultura divertismentului, eventual despre „Vacanţa Mare" versus „Divertis". Şi nu uita să atingi şi problema educaţiei telespectatorului ca telespectator, să vorbeşti despre nevoia formării unei culturi a privitului la televizor...

Oricum, nu ştiu dacă va mai fi timp şi pentru aşa ceva, pentru că mîna lungă a telespectatorului – braţul lui armat – te va ajunge în studioul din care transmiţi şi elanul analitic îţi va fi curmat de o doamnă corpolentă, căreia cu cîteva luni în urmă i-a fost adus fratele din Australia tocmai de către emisiunea pe care ai uzurpat-o. Multele probleme pe care le mai ai de discutat vor rămîne, desigur, nepuse (cu ultima suflare, însă, poţi să profiţi de moment şi să faci reclamă pentru numărul de faţă al Dilemei *– „cine vrea să afle mai multe despre acest subiect... etc."). Desigur, emisia va fi întreruptă apoi pentru cîteva minute, ocazie cu care minerii vor găsi de cuviinţă să vină pentru a nu ştiu cîta oară la Bucureşti pentru a restabili democraţia. (**C. P.-B.**)*

Modificare de program
– în loc de argument –

Paul CERNAT

Regula de aur: să nu plictiseşti

Atunci cînd se uită la televizor, amatorul de emisiuni culturale nu mai e nici student, nici profesor, nici „specialist", scriitor sau artist. E un simplu *telespectator* – e drept: cu anumite aşteptări – care vrea să fie captivat, provocat, sedus, înainte de a fi informat sau „educat". Există o psihologie specifică a telespectatorului generic. El poate fi enervat – asta e (nu-i aşa?) OK cîtă vreme problema îl interesează şi îl *priveşte* – dar dacă l-ai plictisit, l-ai pierdut definitiv... Regula de aur a *oricărei* emisiuni de televiziune e să nu plictisească.

Vechiul literaturocentrism ne împinge, îndeobşte, să confundăm „emisiunile literare" cu *talk-show*-urile culturale în sens larg. Nu e cazul. În opinia mea, acestea din urmă sînt încă onorabil reprezentate prin emisiunile lui Mădălin Ionescu şi, uneori, Stelian Tănase de pe Realitatea TV sau de *„Profesioniştii"* Eugeniei Vodă de pe România 1. Însă la emisiunile *literare* sau la cele tip „magazin al artelor" care mai există (oare mai există?) ţi-e jenă să te mai uiţi: singura utilă şi plăcută este *„Omul cu cartea"*, „pastila" televizuală a lui Dan C. Mihăilescu. În ceea ce mă priveşte, chiar dacă aceste emisiuni soporifice ar fi difuzate la oră de maximă audienţă, n-aş putea să le urmăresc mai mult de două-trei minute (maximum!). Privindu-le, simt de fiecare dată nevoia să zapez pe un canal unde se difuzează fotbal, ştiri, filme, muzică sau dezbateri politice, mă rog, *orice altceva*. Ele, emisiunile „literare" nu mai au legătură decît cel mult cu interesele celor care le realizează, dar pe mine, ca telespectator, aceste *interese* tot mai personale – de fapt, ambiţii şi vanităţi de cabinet – mă *interesează* din ce în ce mai puţin. Ar trebui lăsate să se consume acolo unde le e locul, în bîrfuliţa de cafenea a revistelor pe care nu le citeşte nimeni în afara celor care le scriu şi a celor despre care se scrie. De fapt, nu cred că magazinele literar-artistice televizate (făcute „ca să fie" sau pentru „promovarea" veleităţilor culturale ale superiorilor ierarhici) îşi justifică existenţa. Cît despre experimentul TVR Cultural – e, atunci cînd emite, o încropeală, un proiect avortat din start şi care nu-şi mai are, practic, rostul.

Să stăm strîmb şi să judecăm drept. „Cultura la televizor" poate fi foarte bine un film de calitate, un reportaj excelent, o piesă de teatru reuşită, o bună emisiune de modă (defunctul *„Pro-fashion"*, de pildă). Nu întîmplător, emisiunile interactive ale lui Virgil Ianţu *(„Vrei să fii miliardar?"* şi *„Copiii spun lucruri trăsnite")* sînt urmărite de toată „lumea bună" intelectuală. Secretul succesului nu e formula, ci *omul de televiziune*.

Cînd trăia regretatul Iosif Sava, îi urmăream cu pasiune *talk-show*-urile culturale televizate, chiar dacă nu prea eram de acord cu opiniile moderatorului. Omul avea personalitate şi o charismă specială, ştia să provoace, să enerveze (rămînînd interesant şi în defecte). În fine, era ceea ce se cheamă un om de televiziune, *adecvat* în elitismul său popular. Emisiunile lui nu te lăsau indiferent. Era, apoi, o voce inconfundabilă, iar în televiziune, vocea este esenţială...

M-am întrebat adeseori cum ar trebui să fie realizatorul „ideal". Cred că el ar trebui să fie în primul rînd *om de televiziune*. Dacă e critic literar, se simte tentat să dea note după criterii inevitabil discutabile, dacă e teoretician, se simte înclinat să teoretizeze. Dacă e aseptic şi protocolar, nu are nici un haz. Dacă e „om de partid" sau doctrinar va fi tentat să-şi promoveze doctrina, dacă e funcţionar cultural, va fi sau se va simţi obligat să-şi aducă la emisiune stăpînii, clientela, prietenii... Chiar dacă aceştia nu interesează pe nimeni. Poţi fi un profesionist redutabil în orice domeniu cultural, dacă nu treci ecranul televizorului, tot degeaba: centrul tău de greutate e în altă parte. Poţi avea invitaţi unul şi-unul, ei trebuie să fie *obligatoriu* provocaţi astfel încît să spună ceva care să intereseze şi să fie înţeles de un public mai larg decît cercul strîmt al colegilor de breaslă. Iar publicul nu se lasă „educat" dacă nu e în prealabil captivat şi *implicat*.

Televiziunea a cîştigat fără drept de apel „bătălia" de imagine cu înalta cultură, iar pentru ca aceasta din urmă să-şi mai găsească un *rost* sub luminile proiectoarelor, va trebui să-i înveţe bine regulile. „Cultura la televizor" e *altceva* decît cea din expoziţii, universităţi, reviste literare sau muzee, chiar dacă se referă la ea. Repet: moderatorul sau realizatorul trebuie să fie înainte de orice un bun actor, care să-şi respecte publicul venindu-i în întîmpinare, şi un regizor în stare a pune în scenă un *spectacol* atractiv.

Dificultăţile „culturii înalte" de a cupla eficient chiar şi cu propriul ei public potenţial constituie o problemă. Politica majorităţii posturilor TV e o altă problemă, care merită o discuţie separată. Nu e deloc nevoie de violenţă şi vulgaritate ca să ai succes cu un *talk-show* cultural. Cei care deplîng lipsa culturii la televizor ar trebui să-şi facă un „examen de conştiinţă" înainte de a da vina pe MTV şi Atomic TV K Lumea. ▲

Răzvan RĂDULESCU

Canalul 24

Cînd s-a înfiinţat TVR Cultural, acum cîteva luni, sau acum un an, cine mai ţine minte, compania mea de cablu l-a introdus automat în grila de emisie, iar asta a deranjat ordinea celorlalte programe. Arte s-a dus undeva pe canalul 38, Animal Planet s-a ascuns în spatele unor pureci, iar Mezzo a dispărut fără urmă. Am petrecut o seară repoziţionînd programele acolo unde eram obişnuit să le găsesc şi o combinaţie de nervi, nebăgare de seamă, frustrare şi dezgust m-au făcut să elemin TVR Cultural din grilă, cu aceeaşi ocazie. Acum, televizorul meu nu prinde TVR Cultural. Poate să o facă, dar nu mai am eu chef. Toate cele patruzeci şi două de canale sînt umplute cu altceva. Am chiar un post turcesc, nu l-am scos, iar Eurosport se află, din lene, pe vreo trei frecvenţe, dar TVR Cultural nu am.

De fapt, îmi aduc bine aminte cum l-am scos. Cînd s-a întîmplat necazul cu bulibăşirea frecvenţelor, despre care tocmai am vorbit, mi-am inspectat nervos televizorul, cu telecomanda în mînă. Pe canalul 24 am văzut-o pe Mariana Nicolesco, alături de o un bărbat cu faţă suspectă. Era, parcă, şi Sergiu Nicolaescu acolo, dar nu pot să bag mîna în foc. Sau poate că Sergiu Nicolaescu era bărbatul cu faţă suspectă, iar moderatorul emisiunii era altcineva, o femeie prost coafată. Sau nu era nici o femeie prost coafată, în schimb era Răzvan Teodorescu, în calitatea lui dublă de ministru şi de om de cultură. Greu de spus. Mi se întîmplă de foarte multă vreme, cînd vine vorba despre emisiuni, *talk-show*-uri sau seriale produse de TVR, să-mi amintesc de ele ca de nişte vise vîscoase şi absurde. Deasupra părului doamnei Nicolescu se putea citi o siglă urîţică – TVR Cultural. Discuţia era despre importanţa postului nou-înfiinţat, despre serviciile pe care le aduce un astfel de post culturii în general şi despre rolul televiziunii în educaţie. Ştiu acum cu precizie – aici am şters canalul. Televiziunea nu are nici un rol în educaţie, iar cine crede sincer contrariul trăieşte, probabil, în România de dinainte de '89. Educaţia presupune o relaţie obligatorie şi biunivocă între un individ şi o instituţie a cărei autoritate este percepută ca incontestabilă. Pentru copil, instituţia în cauză o reprezintă la început părinţii, iar mai tîrziu şcoala. Din momentul în care subiectul procesului educativ are mijloacele de a deveni independent, nici un fel de educaţie nu mai este posibilă. La copii, acest lucru se întîmplă în preajma adolescenţei. Nu spun că procesul de educaţie se opreşte aici. Spun doar că educaţia programatică îşi pierde sensul. Aşa stînd lucrurile, mi-e greu să-mi dau seama unde intră televiziunea în schemă: în primul rînd, televiziunea nu este o instituţie, cel puţin nu în sensul în care familia şi şcoala reprezintă instituţii în procesul de educaţie; apoi, emisiunile unui post ca TVR Cultural au interes pentru oameni aflaţi dincoace de vîrsta de la care şi-au dobîndit autonomia. Nu văd, prin urmare, în ce fel un adult, liber în conştiinţa lui şi stăpîn pe telecomandă, ar putea fi ţinut în faţa unui program şi educat. Sau, poate, cînd spunem „educaţie", ne referim la control, manipulare şi propagandă. Aşa da.

Un alt motiv pentru care nu regret că am scos TVR Cultural din frecvenţele televizorului meu este că pot, fără dificultate şi cu o marjă de eroare, sper, neglijabilă, să-mi imaginez cum arată. O emisie cu dominantă galben-verzuie şi cu contururile uşor blurate, aşa cum ne-a obişnuit TVR să vedem (poate din cauza luminilor folosite în studiouri, poate din cauza aparaturii obosite); nişte studiouri decorate fără gust şi fără inventivitate, cu pupitre din melamină şi cu panouri care reiau în decoraţie, ideea emisiunii (dacă e despre cărţi, atunci decoraţia e cu cărţi, dacă e despre cuie – atunci e cu cuie); nişte generice obosite şi foarte lungi, marca de neconfundat a casei – să nu uităm că, în spatele acestui program, se află aceeaşi profesionişti care au inventat noul generic al *„Teleenciclopediei"*, cel mai lung generic din istoria internaţională a televiziunii; o înşiruire non-dinamică de *talk-show*-uri pe teme de interes personal; moderatori cu feţe de şmenari, cum numai TVR ştie să selecţioneze, şi moderatoare cu coafuri montante, care abolesc sexualitatea; invitaţi: Nicolaescu, Simion, Teodorescu, poate că şi Mironov, cine ştie; documentare produse local, cu o voce din *off* care te învaţă pe îndelete ce anume trebuie să crezi despre ce vezi; emisiuni despre tradiţii şi folclor, mai noi sau mai vechi, cu ţărani îmbrăcaţi în costume populare pentru că a venit televiziunea să-i filmeze; pagini de glorie din istoria neamului; mult artizanat, în general; momente antologice filmate de Televiziunea Română de la începuturile ei şi pînă azi. Poate că mă înşel în acest ultim punct, dar mi-e greu să cred că TVR Cultural nu a scos din borcan momentele artistice alb-negru ale lui Bocăneţ, sau interviurile lui Vornicu, sau cine ştie ce alte emisiuni menite să arate azi cîtă disidenţă curajoasă, deşi discretă, se făcea pe vremuri în această instituţie.

Nu cred, sincer, că un post care se vrea „cultural" din nume şi din siglă are vreo şansă să fie aşa, vreodată. Mi se pare, dimpotrivă, că TVR face, din nou, exact ce face de vreo cincizeci de ani: aşezată confortabil pe o poziţie de monopol bugetar, TVR se ocupă cu utopiile şi aproape deloc cu televiziunea. Priviţi, dimpotrivă, la pachetul Discovery: programe tematice, axate în exclusivitate pe documentare. Sau la Arte: filme şi documentare selecţionate după criteriul necomercial. Sau la Mezzo: muzică. În realitate, să ai un program de interes cultural la televizor este mai simplu decît pare. Totul e să nu vrei cultură şi educaţie. ▲

MICUL ECRAN

Mircea VASILESCU

Recursul la Pivot şi la Sava

Am avut ocazia, timp de o stagiune, din octombrie 2000 pînă în iunie 2001, să realizez un talk-show pe teme culturale pe TVR2 (se numea „Paralele inegale"). Rîndurile de mai jos se bazează, desigur, şi pe scurta mea experienţă de *insider*, dar mai ales pe aceea de privitor.

Care cultură? Atunci cînd vorbim despre prezenţa culturii la TV, ar trebui să ne punem de acord, minimal, asupra accepţiei termenului de „cultură". Privind cu ochiul liber şi asumîndu-ne riscul superficialităţii, constatăm că în conştiinţa publică românească predomină sensul *înalt* al termenului, conform căruia o emisiune culturală este aceea în care reprezentanţi ai elitelor culturale vorbesc, de obicei într-un limbaj destul de pretenţios şi nu o dată solemn, inaccesibil „profanilor", despre creaţii de vîrf. Rezultă de aici discuţii uneori interesante, dar numai pentru publicul foarte cultivat sau pentru „lucrătorii din branşă". Chiar şi limitîndu-ne la sfera culturii înalte, constatăm o oarecare predominanţă a culturii *scrise*: daţi-mi, vă rog, exemple de emisiuni de cultură cinematografică, teatrală ori muzicală de la posturile româneşti. Ce să mai vorbim despre cultura ştiinţifică? Profesorul Solomon Marcus, într-o emisiune în care l-am avut invitat împreună cu Ion Manolescu (şi în care s-a vorbit despre computere, teoria informaţiei, comunicare, biotehnologie, lumi virtuale, inteligenţă artificială – aşadar nu despre ceea ce se crede în mod curent că „e cultură") îmi atrăgea atenţia asupra unui paradox: deşi foarte multe noutăţi ştiinţifice şi tehnologice au intrat deja în viaţa cotidiană a oamenilor, la noi există tendinţa de a „uita" că în lumea de azi ai nevoie şi de o cultură ştiinţifică, nu doar de una umanistă, iar graniţa dintre aceste două categorii tradiţionale nu mai arată ca acum o sută de ani.

Într-un asemenea context, faptul că în ultimele decenii conceptul de *cultură* s-a extins foarte mult nu e nici măcar băgat în seamă, iar fenomenele noi ori periferice nici nu intră în atenţia realizatorilor. Poate fi considerat, de pildă, serialul despre istoria muzicii rock românesti difuzat pe TVR2 o emisiune culturală? După mine, da; după „curentul majoritar", probabil că nu. Neavînd suficient spaţiu pentru argumente, recurg la „modelul Pivot", idealul neatins al românilor care vor „mai multă cultură la TV": în emisiunile lui Bernard Pivot, din cîte îmi amintesc, s-a vorbit şi despre cultura pop, şi despre bioetică, şi despre *graffiti*, şi despre minorităţile sexuale, şi despre cărţi poliţiste ori SF, şi despre Johnnie Halliday ca „simbol cultural al anilor '60"; s-a vorbit la fel de viu, de serios şi de aplicat ca şi despre marile romane ori marile teme ale filozofiei.

„Ambalajul". Cu puţine excepţii, emisiunile culturale care s-au putut vedea la televiziunile româneşti în ultimii ani au fost prea puţin adecvate *mediului* care le propagă. Genul cel mai frecvent – *talk-show*-ul – generează uneori efecte de pură plictiseală, din diverse motive: fie invitaţii se lansează în discursuri ample, ca nişte mini-conferinţe, greu de urmărit (chiar dacă interesante în conţinut), fie cadrele sînt statice şi stereotipe şi nu reuşesc să surprindă expresivitatea, mimica, gesturile celor din studio, fie atmosfera e prea solemnă etc. Mai ales la televiziunea publică, am observat că regia de montaj urmează aproape mecanic schema învăţată la şcoală, alternînd lungi planuri generale cu oarece planuri apropiate inexpresive şi nefolosind mai deloc planul-detaliu. Recurg iarăşi la emisiunile lui Pivot, unde am văzut succesiuni rapide de detalii care surprindeau zîmbetul sceptic al unui invitat, jocul nervos cu ochelarii al altuia, gesticulaţia unui al treilea etc., ambalînd astfel discuţia într-un mod mult mai dinamic. Moderatorii mi se par adesea neadaptaţi la interlocutori, alteori nepregătiţi, părînd a născoci întrebările pe loc şi, în general, au tendinţa de a vorbi prea mult: nevrînd să „fie mai prejos" decît oaspeţii lor, afişează un aer de exegeţi ad-hoc, dornici să pronunţe fraze memorabile, iar nu să pună în valoare ştiinţa de carte ori inteligenţa invitaţilor. Şi, de fapt, nu-i prea avem: dacă în divertisment, în ştiri sau în *talk-show*-ul politic au apărut cîţiva buni profesionişti, în cultură nu mi se pare că s-a impus vreun moderator/prezentator memorabil. Tot Iosif Sava rămîne termenul de referinţă. Şi Andrei Bacalu – asta ca să nu nedreptăţim din nou cultura ştiinţifică.

Dacă ieşim din sfera *talk-show*-urilor, peisajul e şi mai sărac. Nu prea avem documentare şi reportaje culturale noi, n-a făcut nimeni nişte filme biografice vii şi dinamice „de tip Discovery" despre marii scriitori, pictori sau actori; în Anul Caragiale, nu s-a apucat nimeni să facă o serie despre lumea românească de la 1900; o „istorie culturală a comunismului românesc" cred că ar fi mai mult decît utilă, ca şi un serial documentar despre conacele boiereşti şi multe altele. Dar, repet, făcute ca la BBC ori la Discovery, nu în stilul liric-evocator practicat adesea în emisiunile televizate despre scriitori ori artişti, cu vorbe multe şi „frumoase" spuse din *off* în timp ce pe ecran curg interminabile imagini cu manuscrise, fotografii ori documente de epocă.

Audienţa. „Cultura nu face audienţă" – aceasta este fraza-umbrelă sub care s-a adăpostit toată lumea: televiziunile private, care sînt „pe banii lor" şi invocă piaţa, concurenţa şi necesitatea de a supravieţui din punct de vedere economic; televiziunea de stat, care stă pe banii noştri, dar asta nu o împiedică să copieze stîngaci modelul posturilor comerciale, invocînd tot (!) piaţa şi concurenţa; oamenii de cultură, resemnaţi, îngrijoraţi sau indignaţi că publicul „se manelizează"; noi, toţi ceilalţi, care luăm totul aşa cum ni se dă sau schimbăm pe Discovery, Animal Planet ori TV5. Umbrela însă nu face decît să ne împiedice să vedem cerul de deasupra. Care audienţă, mă rog frumos? Aceea „de masă"? Vrem ca 75% dintre adulţii români să se uite cu răsuflarea tăiată la un *talk-show* despre Heidegger? Se sparie gîndul...

Am făcut un mic test, despre care un sociolog mi-ar spune că nu e foarte ştiinţific şi ar avea dreptate, dar ca exerciţiu empiric merită consemnat: am socotit, cu cifrele de audienţă într-o mînă şi cu programele TV într-alta, cîţi oameni se uitau într-o seară la programe/emisiuni care presupuneau o oarecare contribuţie a materiei cenuşii, difuzate pe posturile (româneşti şi străine, cîte ne „dau" firmele de cablu) care pe acel segment orar nu propuneau divertisment, sport ori filme comerciale: am ajuns la vreo 8%. Aceasta este, aşadar, cota de public pentru care televiziunea înseamnă (şi) *cunoaştere*. Dacă îi mai punem la socoteală pe cei care la acea oră citeau ori ascultau muzică, procentul creşte. (Publicul cumpărător de carte, conform unui studiu realizat de Mercury Research la comanda Asociaţiei Editorilor din România, e de aprox. 1.200.000 de persoane. Poate cineva să-i „adune", într-o anumită zi, la o anumită oră, în faţa micului ecran? Aceasta-i întrebarea...) Nici Bernard Pivot nu avea audienţă mare – dar toată lumea ştia că publicul lui este unul *care contează*, care formează opinia. Avem şi noi, aşadar, un asemenea public, destul de numeros. Problema este în ograda televiziunilor, care trebuie să înveţe să-l atragă. Pentru asta e nevoie înainte de toate de renunţarea la prejudecăţi, comodităţi şi interese mărunte, de mai mult profesionalism şi imaginaţie, de o oarecare limpezire a ideilor. Ar trebui, în orice caz, renunţat la aerul solemn şi superior care se degajă uneori din *talk-show*-urile culturale şi care nu face decît să alunge mulţeriii; ar trebui să ieşim în sfîrşit din sarabanda coteriilor care face ca un anumit realizator să-i cheme la emisiuni doar pe reprezentanţii unei „direcţii" şi să prezinte doar produsele lor (ştiu, sînt naiv...); n-ar fi rău dacă realizatorii de emisiuni culturale ar învăţa să se adecveze la public şi la realitatea din societate, cu manelele şi cu mizeria ei cu tot, astfel încît să găsească soluţii pentru *aici* şi *acum*, trăgîndu-l de mînecă pe omul cu telecomanda în mînă şi băgîndu-i în cap că nu e interzis să gîndeşti în faţa micului ecran; şi bine ar fi, în general, dacă am mai termina cu lamentările de genul „moare cultura, ne invadează prostul gust" şi ne-am pune frumuşel pe treabă.

Iar apoi – căci televiziunea trăieşte prin vedetele sale, publicului (fie şi celui cultivat) îi place să-şi „personalizeze" valorile – mai e nevoie de cîteva personaje care să „traducă" în limbaj televizual temele culturale: adică de un Bernard Pivot sau de un Iosif Sava. ▲

Eugenia VODĂ

Fii cult, că te tai!

I-am promis dlui C.P.-B. că o să-mi încep micul opus „despre cultura la televiziune" cu aceeaşi frază cu care am reacţionat, la telefon, la aflarea temei: „Am oroare de televiziune!".

Aşadar, pentru puţinii fericiţi ai *Dilemei*, recunosc: am oroare de televiziune. Poate că, totuşi, oroare e mult spus, e vorba mai degrabă de o indiferenţă alergică. Oricum, în general nu-mi place să mă uit la televizor, prefer să-l ştiu închis sau dat fără sonor. Întrebată, la un test, ce aş alege, între cele două invenţii – telefonul sau televizorul – am ales, fără să ezit nici o clipă, telefonul. Cînd îmi montez o emisiune, vorbesc despre mine, privind ecranul, ca despre „Ea"; iar una dintre remarcile mele favorite, pe care îmi place să le repet, este: „Îmi vine să iau un ciocan şi să sparg ecranul!"

În aceste condiţii, e de prisos să mai spun că nu prind canalul Cultural; n-am văzut încă nimic difuzat sub această siglă; am văzut, doar, în presă (presa o citesc!) că e calul de bătaie al „telefililor". Aici nu s-ar putea spune ceva mai diplomaticesc, dar şi mai adevărat decît proverbul (nemţesc) „Orice început e greu". În ceea ce mă priveşte, îmi recunosc prejudecăţile: în ciuda epocii, cred că adevărata cultură nu se face la televizor, ci în bibliotecă. Televiziunea poate, cel mult, să deschidă apetitul pentru cultură, să sugereze un drum spre cultură, să fie un instrument – inegalabil – de informaţie culturală.

Cînd e vorba, însă, de a evolua de la suprafaţa lucrurilor spre miezul lor, lucrurile se complică. În materie de *miez pe micul ecran*, îmi amintesc, de pildă, de revelaţia unor „lecţii de muzică", ale lui Leonard Bernstein, fascinant şi pentru melomani şi pentru afoni. Sau, după '89, cine poate uita fericirea cu care i-am descoperit, „la televizor", pe Cioran sau pe Petre Ţuţea? Dar, cu asemenea momente de graţie televiziunea se întîlneşte extrem de rar; de obicei, cultura la televiziune străluceşte prin absenţă. Sau se reduce la o moară de măcinat platitudini.

E adevărat că toate se leagă cu toate. Într-o lume a „mediocraţiei", o lume în care orice manechin de mîna a şaptea, orice politician improvizat, orice nevastă de fotbalist sau orice sinecurist în funcţie se află în prim-planul atenţiei mediatice infinit mai mult decît orice valoare culturală, ce se poate aştepta de la grilele televiziunilor? Incapabile să descopere şi să promoveze cultura ca pe o bucurie sau ca pe un fastuos lux necesar, televiziunile noastre o „ghetoizează", care cum pot... Pe de altă parte, decît emisiuni de falsă cultură – superficiale, scrobite, plicticoase –, mai bine deloc! E mai puţin nociv. Şi e mai practic; pentru că, „de-a lungul secolelor", nimeni nu a putut şi nu va putea fi ţinut în faţa televizorului cu forţa, pe principiul „Fii cult, că te tai!".

Cînd lucrez o emisiune, mă gîndesc în primul rînd la „badea Gheorghe din Baia Mare" (personaj fictiv, cel puţin deocamdată; un critic literar susţine că ar fi rudă cu celebra „duduie din Vaslui"!). Îmi doresc ca badea Gheorghe, dacă, prin absurd, nu doarme şi dă peste *„Profesioniştii"*, să rămînă „agăţat" şi, la sfîrşit, chiar dacă n-a înţeles prea mult, să plece la culcare cu un sentiment de genul „Cultura e un lucru foarte mare!". Am gustul datoriei împlinite cînd primesc scrisori de prin nişte sate, scrise semianalfabet; cu scrisul lor chinuit, acei oameni vor să *comunice*, recunoscători, că au descoperit ceva de respectat...

În acest sens, văd în „cultura la televiziune", prin definiţie, mai mult o sumă de culturi colaterale: cultura inimii, dar şi cultura muncii, cultura curăţeniei, cultura respectului... Cultura civilizaţiei, dacă se poate spune aşa! Privesc cu multă amărăciune inconştienţa cu care televiziunile coboară, mereu, nivelul, sub pretextul sau sub spectrul „audienţei", uitînd că, vrînd-nevrînd, influenţează fibra spirituală a unui popor. Cu televizorul, poporul poate fi nu numai minţit (cum a fost), dar şi îndobitocit (cum este), înfundat, în neştire, cu „cultura pomenii" şi „cultura indecenţei"...

„Cultura la televiziune" nu trebuie să însemne un amestec cleios de cîlţi şi preţiozităţi intelectualiste; unica ei şansă e de a reuşi să fie *adevărată* şi pasionantă, ca însăşi viaţa. Criza nu ţine atît de idei, cît de oameni. O idee, oricît de bună, va fi rapid compromisă, încăpută pe mîini nepricepute. Şi invers, un subiect, oricît de arid, poate deveni fermecător (să-l amintim, aici, pe Grigore Moisil), dacă există omul. *Cine sînt cei care operează, pe acest teren?* ***Cu ce mijloace? Care sînt criteriile lor?*** Dacă o eroare medicală scandalizează pe toată lumea, o eroare culturală, oricît de gravă, lansată pe toate posturile, la oră de vîrf, e înghiţită în tăcere.

Iată, deci, doar cîteva dintre motivele pentru care, între „Telefil" şi „Telefob", m-aş înscrie, oricînd, sub genericul „Telefob". ▲

PRIVIT DINĂUNTRU

„Cultura nu şi-a găsit încă locul la televiziune“

– interviu cu Nicolae MANOLESCU –

Cultura îşi are locul în programele unei televiziuni?

Ar trebui să-şi aibă, şi nu-l are. Acum, fireşte că trebuie să ne decidem şi asupra conceptului de cultură. Există, la televiziune, un mare volum de cultură cotidiană. Divertismentul, filmele de consum, pseudocultura, subcultura, kitsch-ul cultural fac parte şi ele din cultură. Dacă însă avem în vedere cultura în sensul elitar, atunci aş spune că ea nu şi-a găsit încă locul la televiziune. O explicaţie este eterna problemă de rating: dăm ceea ce se cere. Cred, însă, că ar mai fi şi o altă explicaţie: noi nu am găsit încă modalitatea de a adapta această cultură la exigenţele televiziunii. Avem tendinţa să procedăm ca şi cum am scrie în revistele noastre – iar deosebirile sînt foarte mari. Într-o emisiune a mea de la PRO TV, am încercat o dată să fac o cronică literară. Şi, pentru a fi o emisiune dinamică, am chemat mai mulţi critici literari să-şi spună părerile despre carte (era vorba despre primul volum din *Orbitorul* lui Cărtărescu). Nu a ieşit cum voiam, pentru că nici unul dintre invitaţi nu avea deprinderea de a vorbi la televiziune. Altă dată am invitat tot aşa, mai mulţi analişti, să vorbim despre *Gîndirea captivă* a lui Czeslaw Milosz. I-am rugat doar să nu uite că, fiind la televiziune, ne adresăm unui public foarte larg, căruia trebuie să-i spunem cine este Milosz, ce-i cu cartea asta, după care putem să intrăm în subtilităţi. A fost destul de greu să-i ţin în frîu, pentru că toţi s-au repezit să povestească cum e cu Milosz pe care l-au cunoscut personal, cum se leagă cartea asta de anul 1953, cînd a fost publicată etc. Bineînţeles că eu i-am oprit şi le-am zis „daţi-mi voie mai întîi să spun că pe autor îl cheamă aşa, că se scrie altfel decît se pronunţă, că avem de-a face cu o carte de un anume fel, că autorul cărţii este poet şi nu scrie numai asemenea cărţi, că este polonez de origine, că trăieşte în SUA, că a luat premiul Nobel“ şi alte mofturi din acestea care invitaţilor mei li se păreau de prisos... Dacă nu vom învăţa să ne adaptăm cerinţelor televiziunii, nu vom putea să facem cultură adevărată prin acest mijloc de comunicare, pentru că nu ne va asculta nimeni.

Există voci care spun că televiziunea – mai ales cea publică – trebuie să facă educaţie.

Un post de televiziune serios nu trebuie să se mulţumească doar să flateze gustul publicului; trebuie să încerci să-i mai dai şi altceva decît ceea ce cere, să-l păcăleşti puţin, să-i mai dai şi o pastilă de cultură adevărată. Dar chiar să faci educaţie în sensul propriu nu se poate! Atunci ar însemna să-i cerem şi literaturii sau filmului să fie educative. Ele sînt educative, dar în forme specifice. Tot aşa şi televiziunea.

Despre curajul de a risca

În Occident există emisiuni culturale care au succes. Cum credeţi că se poate una ca asta?

Cred că aici lucrurile depind foarte mult şi de public, care este deprins să vadă astfel de emisiuni. Educarea publicului în sensul acesta cere şi un anume curaj din partea celui care face programele TV. Eu am discutat odată cu cineva de la TVR şi i-am zis: „Domnule, fă un *talk-show* cultural, pur cultural, fără agende, informaţii şi alte mofturi. O discuţie de o oră pe un eveniment. Şi pune-l vineri seară la ora zece.“ „Păi, da' vineri seară la zece politica mea de marketing îmi spune că este oră de divertisment, că lumea nu se uită decît la divertisment.“ Zic: „Încearcă, n-o să mori!“ „Nu – zice – mai bine îl punem luni la 12 noaptea.“ Asta e! Acte de curaj în programarea emisiunilor culturale pot să determine la un moment dat şi o schimbare de înţelegere la nivelul publicului. Eu am avut, cu emisiunea *„Profesiunea mea, cultura“* de la PRO TV, o experienţă interesantă în acest sens. În primul an, am făcut-o şi vara (o începusem prin martie-aprilie şi în iunie nu mă plictisisem de ea). Emisiunea s-a dus în vara aceea la un *rating* de 9% – ceea ce era fabulos, faţă de unul normal de 3%, care putea să ajungă şi la 1-2%. De ce s-a întîmplat asta: nu aveam concurenţă. Nu exista nici un *talk-show* de nici un fel, nici politic, nici cultural. Nu erau decît emisiunile acelea de pe plajă. Iar emisiunea mea era pusă şi la o oră bună. Iată o televiziune care a riscat şi a găsit un tronson de piaţă liberă.

Cam ce public avea emisiunea dumneavoastră?

Habar nu am şi nu ştia nimeni nici pe atunci. Am avut surpriza să constat că, de pildă, colegii mei de la Universitate nici nu ştiau că există emisiunea aceea. Aproape nici unul nu se uita. La fel şi alţi prieteni, intelectuali. Unii mi-au zis „te-am văzut la televizor“ şi eu începusem emisiunea de doi ani. În schimb: şoferi de taxi, vînzători sau oameni de pe stradă mă recunoşteau şi-mi ziceau „Aaa, dumneavoastră de la *«Profesiunea mea, cultura»*...“. Acum nu ştiu ce vedeau şi ce înţelegeau, dar se uitau. Şi nu au fost un caz-două, ci nenumărate, nu glumesc!

Bucuriile intelectualului român

Credeţi că intelectualii de care vorbeaţi nu se uitau la emisiune pentru că au un dispreţ pentru cultura care se face la televizor şi o consideră derizorie?

Se poate şi asta, să fie vorba de un dispreţ elitist şi o concepţie conform căreia cultura este numai cea din bibliotecă. Pe de altă parte, poate să fie şi inversul: nu mă uit la televizor pentru cultură; mă uit la meciuri, mă uit la divertisment. Tot intelectualul român are şi el bucuria lui, nu? – se uită la cu totul alte minuni. Mai ales că există şi un fel de perversiune a privitului la televizor: de exemplu, oameni care detestau emisiunile lui Dan Diaconescu se uitau nesmintit la ele. Există o atracţie, o fascinaţie a jegului moral... Prin urmare, intelectualul nu se uită la o emisiune serioasă, ci la una care-i dă şi niscai satisfacţii joase.

Ce părere aveţi despre cum se fac emisiunile culturale la noi?

Se fac prost. Este, după cum spuneam, o încercare de a transla un anume tip de discurs cultural din presa scrisă în televiziune. De aceea, emisiunile sînt statice, festive, complezente. Rareori sînt dezbateri. În presa scrisă oamenii au, totuşi, experienţă. Presa scrisă e rea, muşcă. Eu nu am văzut la televiziune emisiuni care să muşte. De exemplu, să vină trei oameni să comenteze un film şi să-mi spună că e prost şi de ce e prost. Nu, la televiziune e invitat regizorul să spună ce gaură-n cer a făcut cu filmul său care a ajuns, eventual, pe la un festival internaţional şi a ieşit din prima selecţie. Ca să nu mai spun că dacă, de pildă, ai criticat un spectacol de teatru ţi-a sărit în cap inclusiv Ministerul Culturii – cum adică, ai criticat un spectacol de la Naţional?! Nu am văzut niciodată la televiziunile de la noi o emisiune culturală cu adevărat critică (în sensul bun, desigur – o dezbatere, nu înjurături). Politice sînt, în cultură însă nu găseşti aşa ceva.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Dan C. MIHĂILESCU

Cu faţa către public

Am mai povestit chestia asta, dar nu în scris. Şi, oricum, face s-o repet. În urmă cu vreo zece ani, pe cînd începusem suplimentul *Litere, arte & idei* la *Cotidianul*, Ion Raţiu ne-a adus la redacţie, în vizită profesională, un american de nu'ş' ce gazetă simandicoasă de peste ocean. Tot vorbind de una, de alta şi stupefiindu-ne dumnealui cu nonşalanţă (ba că, dacă-i radeţi pe toţi securiştii rămîne România fără profesionalism, iniţiativă şi organizare, dacă nu chiar fără structură; ba că aveţi nevoie de mafii locale, în contrabalans cu cele globalizate ş.a.m.d.) ne-a întrebat, brusc, care considerăm noi că este elementul esenţial la o gazetă: tirajul, hîrtia, calitatea tiparului, lefurile, *staff*-ul redacţional, sistemul de difuzare? Narcisul din mine a replicat, sec, fără urmă de îndoială: ziaristul. Adicătelea eu, noi şi-ai noştri, mă-nţelegi!

Aş! Factorul vital este publicul, a decretat, tot fără clipire, cinicul de Dincolo. Omul care scoate banul din buzunar ca să-l dea pe gogoşile matale! Dumneavoastră aţi făcut vreun sondaj de opinie cînd aţi decis să scoateţi *LA&I*-ul?? Cărui segment de public vă adresaţi? Ce aşteptări au cititorii dvs. şi ce mesaj subtextual vreţi să le infuzaţi? Etc., etc., o sumă de delicateţuri ultraprofesioniste, care de care mai dure. A fost primul duş rece pe stil nou. L-am înjurat atunci, dar cu fiecare an, cu fiecare lună care trece îi dau tot mai multă dreptate.

Şi uite-aşa, am ajuns eu, pentru prima oară după 25 de ani de critică literară, să mă gîndesc – ei, da! – la naturelul, fizionomia şi aşteptările receptorului. Obişnuit cu tirajul de cîteva sute de exemplare al revistelor literare (am ţinut cronică de prin 1982 în 1989 la *Transilvania* sibiană!) ştiam că scriu aproape exclusiv pentru autorii recenzaţi. Ne citeam noi între noi. Ne întîlneam la o cafea, criticii cu scriitorii, ei cu dedicaţii, noi cu cronicheta. Mai un banc, mai o bîrfă, o văicăreală, o ţuicăreală, gata, ăla era publicul. Îl mai întrebam pe dom' Cosaşu de ce n-a rămas în Israel, la care d-sa: „ce să fac acolo? Unde găsesc eu un Dan C. la Tel Aviv care să scrie ca tine despre *Logica* mea?!?“. Ceea ce pe tine, glosatorele, te satisfăcea cu asupră de măsură.

Niciodată, pînă acum, nu mi-a trecut prin minte să-mi figurez „marele public“. Ce-i drept, nefrecventînd Uniunea Scriitorilor, n-am luat parte la întîlniri cu cititorii, la şedinţe de cenaclu, astfel încît, de doi ani şi ceva încoace, trăiesc sub un şoc teribil, deopotrivă agasant şi fermecător, flatant şi neliniştitor. Recunoaşteţi şi dumneavoastră că, după 25 de ani de singurătate cu foaia şi pixul, în reviste cu tiraj confidenţial, să ajungi zilnic pe ecranul TV, să fii oprit pe stradă, în metrou, în gară (ba şi pe aleile cimitirului!) şi să primeşti zeci de scrisori de la cele mai neaşteptate categorii de public nu e, totuşi, o întîmplare biografică oarecare... Femeia care-ţi strigă de la balcon, fără s-o vezi, „ce carte ne mai prezentaţi mîine?“. Vînzătoarea care te întreabă dacă „aveţi Coranul“. Oameni care te abordează, scurt, pe trotuar, fără nici un apelativ, şi te chestionează de unde pot cumpăra cartea X, la ce editură a apărut cartea Y, de ce nu prezentaţi mai multe romane etc. Taximetristul care se oferă să te ducă gratis, studenţi excitaţi, medici pensionari, preoţi, AFDPR-işti, cupluri de adolescenţi care au pariat că tu eşti ăla de la televizor şi vor să le confirmi, chioşcarul de pe plaja din Mamaia, omul din Tel Aviv care-ţi trimite o hîrtie de cinci dolari în plic, rugîndu-te să-i cumperi ultima carte a lui Tismăneanu, glasul din metrou, cînd aţipisem în picioare („ce să vă fac dacă citiţi toată ziua!!!“), băşca vocea dintr-un grup de turişti aflaţi lîngă turnul pulberăriei din Praga, astă vară, şi care mi-au strigat în spate „ai carte, ai parte“...

Această dulce invazie umană pe care o trăiesc voluptuos de cînd cu „Omul care aduce cartea“ la PRO TV, are două laitmotive: 1) nu vrem educaţie, ci informaţie. Adică nu morgă didactică şi pedanterie prolixă, ci nerv, factologie, noutate, îndrumări precise. Nu vă reglaţi conturile de gaşcă literară pe micul ecran, ci fiţi împărţiali în ştiri sau arbitraţi diversele trenduri. Şi 2) vrem suflet, nu încruntare partizană. Nu lecţii de morală, de istorie literară şi estetică, ci patetism, onestitate.

Pe de o parte, cititorul se simte singur şi inutil într-o lume copleşită de vulgaritate, mercantilism, ţigănie şi prostocraţie. Pe de altă parte, vrea cît mai multă diversitate şi cît mai multe detalii precise, care – fie să-l dispenseze de lectura întregului, informîndu-l, totuşi – fie să-l incinte, să-l captiveze, să-l intrige, să-i uşureze conexiunile livreşti şi, în cele din urmă, să-l pună pe drumul librăriei. Nu te vrea omul unei edituri, omul unui singur gen etc., ci oleacă bufon, oleacă frivol, puţin ţăcănit... şi erudit, dacă se poate.

Mai departe: din tot ce am înregistrat pînă acum de la astfel de „contacte cu publicul“ cultivat de televiziune (aleatoriu, ultrasubiectiv, desigur, dar nu mai puţin semnificativ, cred) am extras două mari aşteptări. Prima: o oră de taifas deştept, emoţional şi condimentat, sîmbăta după-amiază, „gen Iosif Sava“. A doua: o emisiune săptămînală cu informaţii din toate artelele, cu secvenţe multe şi scurte, semn de alergie la *talk-show*-urile interminabile şi minabile. Vă închipuiţi ce-ar fi pentru cei 33% din electoratul apolitic al nehotărîţilor o oră de sîmbătă, la postul naţional de televiziune, cu Andrei Pleşu? În zece săptămîni cred că s-ar subţia pînă la sleire acea moştenire otrăvită, grobiană şi resentimentară pe care-au turnat-o în români tabletele lui Everac!

Cît despre celălalt tip de emisiune, nu acreala veninoasă tip Cătălin Ţîrlea, ci vioiciunea ludică a Geaninei Corondan, dublată de ceva gen empatia Eugeniei Vodă faţă de interlocutori şi de cuprinderea politico-literară a lui Nicolae Manolescu, aşa un amalgam ar putea face atractivă cultura pe ecran! Plus, fireşte, un buget bogat, care să asigure prezenţa la toate premierele, la cele mai importante lansări de carte, zece mini-interviuri pe sfertul de oră, vizite în atelierele pictorilor, în culisele Ateneului etc., etc.

Închei cu două pete (dilematice) de culoare: „Cu toată jena şi marea speranţă vă scriu aceste rînduri din Penitenciarul Colibaşi, unde m-a adus calea vieţii“, îmi scrie în iulie crt. Socolescu Mircea, care a terminat liceul cu 9,45. „Mi-a plăcut studiul, cititul a rămas o mare pasiune. Dvs. fiind un om al cărţii sper să-mi înţelegeţi acest microb. Îmi plac cărţile serioase, din care să învăţ ceva, literatură, istorie, orice. Aici ar fi tocmai potrivite astfel de cărţi de informare, gen manual, că aş avea timpul şi aplecarea spre studiu amănunţit. (...) Am dreptul la un pachet de 5 kg, dar eu vă rog foarte mult dacă se poate şi 2-3 cărţi să îmi trimiteţi...“

O lună mai tîrziu, Şipoteanu D. Mihail, condamnat la 25 de ani de detenţie la penitenciarul Rahova: „...sîntem 11-12 deţinuţi în camera de detenţie şi, fiind oameni inculţi, schimbă programul cu emisiunea dvs... Dacă aţi vrea să-mi trimiteţi şi mie 2-3 cărţi, sau să-mi trimiteţi adresa de la vreo editură care ar putea să-mi trimită şi mie cîteva cărţi...“.

Cum să nu te lichefiezi citind atari mesaje şi cum să mai crezi că trăieşti degeaba?!?...

▲

Vlad PETREANU

Pastila plăcută

În 1985, americanul John Hendricks se apropia de 40 de ani – şi de criza vîrstei cu pricina. Avea o diplomă în istorie, luată cu 12 ani în urmă la Universitatea din Huntsville, Alabama, o şcoală fără mari pretenţii, dar cu un avantaj economic esenţial: se afla în oraşul său natal. Diploma nu-l ajutase însă prea mult. Ani la rînd acest sudist corpolent, cu faţă rotundă şi mustaţă stufoasă a fost ofiţer de PR chiar la universitatea respectivă. Mai apoi, Hendricks şi-a cîştigat pîinea dînd sfaturi pe bani – făcînd, adică, consultanţă. Prin 1980, a început să caute fonduri pentru a-şi înfiinţa propria televiziune de cablu. În 1982, cu nasul vînăt de atîtea uşi care-i fuseseră trîntite în faţă, a obţinut, în sfîrşit, o primă finanţare. Trei ani mai tîrziu, cu inima strînsă, îşi scotea produsul la vînzare pe piaţa media americană.

Hendricks păşea în gigantica groapă cu lei cu un format tv care i-a făcut să se strice de rîs pe puţinii critici care auziseră de el: un canal educaţional comercial. Pe 17 iunie 1985, prima emisie a Cable Education Network era preluată de 156.000 de abonaţi din cei 85 de milioane ai Americii. Mai puţin ca o picătură într-un ocean.

Un an mai tîrziu, criticii şi-au înghiţit (pentru prima dată) limba. Televiziunea de cartier a lui Hendricks avea deja 7 milioane de abonaţi. În 1987, programele sale erau retransmise pentru prima dată în afara Statelor Unite, în Japonia. Anul următor primea premiul pentru cea mai rapidă creştere în domeniul audiovizualului. În 1996, Hendricks semna un *joint-venture* cu BBC Worldwide Ltd., ramura comercială a scorţoşilor inventatori ai televiziunii. Actualmente, televiziunea cu 156.000 de abonaţi din 1985 s-a transformat într-un imperiu media care include 33 de reţele de programe diferite, 14 mărci TV separate şi o audienţă de 400 de milioane de cămine în 155 de ţări. În octombrie 2001, marca inventată de Hendricks a fost desemnată cel mai distribuit brand TV din lume. Numele acestuia vă este cunoscut şi dumneavoastră: Discovery Channel.

Ce a făcut Hendricks? Fondatorul reţelei Discovery a schimbat „teleşcoala" (care, în paranteză fie spus, a fost inventată tot în SUA, în 1959) în spectacol, într-un program de televiziune captivant. El a pornit de la o constatare de bun simţ, pe care a explicat-o într-un interviu din 1995: „studiile au arătat că dacă poţi şi auzi, şi vedea şi, în acelaşi timp, şi citi, deci dacă foloseşti mai multe simţuri deodată, atunci înveţi mai mult. Memorarea e mai bună. Înţelegerea e mai bună. Oamenii îşi amintesc mai bine despre un subiect anume pentru că nu numai că au citit despre el, dar au şi văzut ceva şi au şi auzit ceva". Transformă această realitate simplă în *entertainment* şi ai o poveste de succes.

Dar Hendricks, să fim bine înţeleşi, nu face educaţie TV doar de dragul educaţiei, doar pentru că n-a reuşit să convingă de la catedră. Hendricks face *edutainment (education + entertainment)*. Totul e un *business*. A transformat una din trăsăturile fundamentale ale *homo sapiens* – curiozitatea, dorinţa de a învăţa – într-o afacere, şi încă în una de miliarde de dolari. Televiziunile lui sînt reţele (şi reţete) comerciale, iar acţionarii, ca în toată lumea, aşteaptă profit şi dividende sau îşi iau valea (nu înainte de a expedia, conform tradiţiei, şi un zdravăn şut în dos consiliilor de administraţie care le-au păpat banii).

Ziariştii care lucrează pentru Discovery fac documentare din orice. Se plimbă prin ţări exotice (inclusiv România), făcînd nu turism, ci educaţie telespectatorilor. Se preschimbă într-o echipă de arheologi şi sapă şanţuri prin curţile lorzilor britanici, căutînd cioburi şi bucăţele de istorie pentru plăcerea şi cultura generală a aceloraşi telespectatori nesătui. Dezgroapă mamuţi în Siberia, transmit în direct deshumarea (stabilind recorduri mondiale de audienţă) şi te ţin cu gura căscată la cea mai captivantă lecţie de biologie din viaţă. Se urcă pe Everest şi încearcă şi ucigaşul K2, scăpînd cu viaţă pentru a monta, folosind degetele care nu le-au căzut după degerături, imagini superbe. Se îngroapă în arhive şi scot la lumină imagini nemaivăzute cu prinţii întunericului din cel de-al treilea Reich. Organizează competiţii de creativitate în depozite de fier vechi, unde băieţi deştepţi construiesc din vechituri maşini cu aburi, aparate de zbor sau submersibile (fizică şi inginerie aplicată, pe înţelesul oricărui fraier). Descoperă invenţiile pierdute şi regăsite ale umanităţii: hamburgerul, betonul, WC-ul. Filmează mereu, orice de pe această planetă: piramide, nave scufundate, curse de sănii la Polul Nord, crocodili, bio-inginerie, tornade, staţii spaţiale, *montagne-russe*... un malaxor în care intră orice te poate face curios, adică chiar orice. E o plăcere să te laşi educat de aceşti profesionişti – căci asta ţi se întîmplă. *Edutainment*-ul nu-şi propune să te specializeze în vreun domeniu, ci doar să te ajute să ştii mai mult, să înţelegi mai bine, să devii mai creativ. Singura şansă ca stăpînii telecomenzii, telespectatorii, să accepte aşa ceva este să le placă. Şcoala e gratuită, dar obligatorie. *Edutainment*-ul este nu numai gratuit, ci şi plăcut.

Nici măcar nu e vreun mare secret. Ca să încurajeze perpetuarea speciei, Dumnezeu a ales să facă sexul nu obligatoriu, ci plăcut. Pînă la urmă, pare să fi fost o idee bună şi cu aplicabilitate mai largă.

Aud suspinele şi citesc protestele elitelor din România, care dispreţuiesc televiziunea pentru că nu educă, nu culturalizează. Domni încremeniţi, înecaţi în deşteptăciune şi doamne înţepate, văduve de umor, mai scapă pe cîte un post unde vorbesc, vorbesc, vorbesc despre nefericire, neşansă şi nenoroc. În regie, personalul tehnic cască de rupe. Operatorii picotesc. Producătorul general, fostă tînără speranţă în ale jurnalisticii, îşi măsoară ratarea după lungimea frazelor rostite de invitaţi. Chiar şi mascota staţiei, cîinele vagabond care răspunde la vreo zece nume, a şters-o de mult peste drum, în faţa cîrciumii, unde aşteaptă un os de la domnul care înfulecă acolo în fiecare seară. Este chiar proprietarul staţiei, care nu aruncă pe fereastră decît găleţi de bani, dar se laudă prietenilor că are televiziune. Cît despre telespectatori... Ei bine, telespectatorii se simt perfect. Ei au scăpat iute de plictiseală, alegînd un alt canal, unde poate văd tocmai un documentar despre importanţa nefericirii în cultura aztecă. Sau despre cum a schimbat percepţia despre noroc şi neşansă Imperiul Roman.

Dar, chiar aşa: cum de s-a educat mascota staţiei, la fel ca şi ceilalţi maidanezi din acest oraş, să traverseze strada pe trecerea de pietoni? Ah, ce documentar ar ieşi...

▲

© S. Ivanoschi

Ioana AVĂDANI

Tele-şcoală

Fiul meu adolescent nu citeşte. Pentru mine, ca împătimită a cuvîntului pe hîrtie, această realitate a fost mult timp supărătoare, chiar frustrantă. Pînă cînd am realizat că el ştie mai multe decît ştiam eu la vîrsta lui şi că are o abordare a vieţii mai conturată şi mai „terestră" decît a mea, la vremea aceea. Cum aşa? Ce face el în plus – sau altfel? Şcoală? Nu prea. Învăţămîntul românesc nu s-a schimbat fundamental în cei 30 de ani care ne despart. Regăsesc în manualele lui texte familiare – oh, ce sentiment de „întoarecere acasă" am avut cînd am dat peste ilustraţiile din cartea de botanică! Sînt (sau par) aceleaşi, parol!

Anturajul? Parcă nu. Contactele lui sociale sînt oarecum schematice – ca număr şi ca structură: mai ales colegi de şcoală (ceea ce ne aduce de unde am pornit).

Alte surse de informaţii? Asta trebuie să fie... Un radio la capătul patului, care funcţionează tot timpul, TV + cablu cu multe, multe canale, tipărituri multe şi diverse la îndemînă (cu titluri şi poze care se lipesc chiar şi de necititori), acces la Internet limitat doar de admonestările părinteşti (de la „fă-ţi mai întîi lecţiile" pînă la „vezi că depăşim limita de Kb"). Aşa se face că engleza şi-a rafinat-o la Cartoon Network, cunoştinţele despre natură le-a cules de la Animal Planet, bruma de istorie de la Discovery (împreună cu pasiunea pentru *extreme machines* şi subtilităţi criminalistice), cunoştinţele despre sex – şi oarece povestiri Zen – de la nu ştiu ce emisiune radio din noapte şi veninul limbii din *Academia Caţavencu*. Cît despre societate şi resorturile ei – slavă Domnului, programe de ştiri cu duiumul.

Amarnic amalgam de influenţe mediatice! Şi ce ciudat trebuie să arate lumea văzută prin atare caleidoscop... Mai aiuritoare decît labirintul de informaţie – care, relevantă sau nu, vine, vine, vine, calcă totul în picioare – trebuie că sînt eşafodajul care o ţine împreună, armătura ce îi dă coerenţă. Voi spune vorbe mari şi mă voi ruşina imediat, dar trebuie: ceea ce articulează toată această magmă informaţională este sistemul de valori pe care le crează sau le reproduce. Presa română are, din păcate, o istorie recentă (la scara istorică!) de siluire propagandistică, de deturnare şi manipulare vinovată a conceptului de educaţie. Reflexele acesteia se mai văd încă în jurnalismul de tip didactic, în care consumatorului de presă i se spune nu numai ce s-a întîmplat, dar şi cum trebuie el să înţeleagă ce s-a întîmplat. Cititorul/ascultătorul/telespectatorul este nepregătit să judece, să cîntărească faptele? Nu-i nimic, ziaristul îi va oferi sentinţa gata digerată. Excesul de „educaţie" se materializează astfel în ceea ce este, poate, defectul fundamental al presei române de azi – amestecul de informaţie şi opinie, vîndute ambele la preţ de adevăr (absolut, cum altfel?).

Hazardată întreprindere, mai ales într-o ţară în care media se bucură de un grad de credibilitate de invidiat (locul trei, după Biserică şi Armată). Hazaradată şi chestionabilă, dacă ne gîndim şi la calitatea „educatorilor" – adeseori superficiali, nepregătiţi, imaturi sau pur şi simplu „condiţionaţi" în demersurile lor.

Dacă analizăm recolta unei zile de presă românească, găsim de-a valma politică şi politichie, „groaznice" accidente de circulaţie fără victime, violenţă domestică, exhibare (uneori voită, în anume cazuri chiar plătită) a ceea ce ar trebui să fie *privacy* şi „senzaţional" local cu ştiricitate 0%. Şi dacă informaţia despre acestea toate trece şi se trece (vezi scandaluri de trei zile), „valorile" promovate de un atare jurnalism se acumulează, ca aluviunile în spatele barajului. Un astfel de jurnalism îşi creează propriul consumator: superficial, cu o anvergură a atenţiei care nu depăşeşte trei paragrafe (cu semnătură cu tot), dependent de fapt divers şi de idei de-a gata.

Unde se află, în acest peisaj, valorile perene (dacă nu reale) – democraţia operaţională, „marea cultură", responsabilizarea fiecăruia faţă de fiecare? Încă o dată, răspunsul se află în simpla recoltă a unei zile de presă: texte marginale, tratare jurnalistică superficială, formate atît de plictisitoare şi de prăfuite încît fac mai mult rău decît bine. Gîlceava „privatului" cu „publicul" în ceea ce priveşte cine trebuie să educe pe cine şi cum – tu, că ai atribuţii prin lege, ba tu, că ai bani mai mulţi şi audienţă mai mare – este, la noi, de abia la început şi zorii acestei dezbateri (de altminteri, foarte sănătoasă), nu sînt tocmai luminoşi.

Voi rămîne mereu la părerea că datoria presei este să informeze, nu să educe (aşa cum nu este datoria ei să facă dreptate sau să schimbe lumea). Dar ar fi o dovadă de vinovată obtuzitate să nu recunoaştem rolul formativ al presei, prin modelele pe care le oferă, prin paradigmele pe care le sugerează, prin aşteptările pe care le creează.

Formarea este, astfel, un „produs secundar" al presei dar, vai, mai persistent decît informarea. Şi dacă în goana ei legitimă pentru informaţie presa îşi ignoră acest efect secundar, se transformă într-un uriaş care nu-şi cunoaşte şi nu-şi stăpîneşte pe deplin forţa. Este, pînă la urmă, o chestiune de responsabilitate profesională.

Pînă atunci, ca simplu consumator de presă, plec de acasă suspinînd uşurată cînd, din ce în ce mai des, copilul meu adolescent „dă" pe Mezzo. Să fii instructiv şi atractiv – iată un destin de zeu!

▲

Andrei GORZO

Telecinemateca în epoca „telenoveloteciI“

Dacă-i întrebi despre Naşul, *cei mai mulţi dintre ei nici măcar nu l-au văzut. Nici măcar să nu te gîndeşti să vorbeşti cu ei despre Eisenstein sau Kurosawa, sau Carol Reed. Începe să mi se facă frică de tinerii ăştia – nici măcar nu ştiu cine mama dracului au fost Beatleşii ăia!* (Ridley Scott, regizor de film)

Şi mie începe să mi se facă frică. Există un public pentru care un film din 1980 e deja o antichitate: şlagărul verii trecute, guma mestecată aseară. „1970? Faci mişto de mine? Asta-nseamnă că-i de pe vremea lu' Pazvante Chioru'! 1960? Asta-i preistorie! 1950? Fugi de-aici, că nici nu se făceau filme pe-atunci!“ Îmi imaginez un astfel de telespectator nimerind pe postul Turner Classic Movies şi uitîndu-se la imaginile acelea – sărutările cu buze strînse, coafurile neclintite, scîntei în ochii divei îndrăgostite – ca la nişte hieroglife: totul atît de pre-Tarantino, de pre-MTV, de pre-PRO TV, încît telespectatorul nu poate să facă nici o legătură între filmele acelea şi viaţa lui, şi nu poate să-i înţeleagă pe „oamenii de pe vremea aia, care plăteau un bilet ca să vadă aşa ceva, şi mai şi credeau ce văd“. Gîndul ăsta chiar mă sperie: oare peste 50 de ani tinerii telespectatori ne vor judeca după filmele epocii noastre? Orice, dar n-aş vrea să fiu judecat după noul film cu Jennifer Lopez, pe care l-am văzut azi-dimineaţă!

Nu-mi place să-i aud nici pe cinefilii care se laudă că ei nu văd decît filme vechi, ca şi cum bătrîneţea în sine ar fi o calitate. Nu e. Dar nu e nici o ruşine, aşa cum par a crede (cu unele excepţii) televiziunile noastre, pentru care un film mai vechi de 30 de ani e în general ceva ce trebuie ascuns bine în program, la o oră la care să nu-l găsească nimeni. Nici nu-mi vine să cred că, acum cinci ani – şi, dintre toate posturile, pe Acasă! –, exista o Cinematecă, deschisă aproape în fiecare seară. Nu era perfectă – unele dintre obiceiurile casei te scoteau din sărite: îmi amintesc o pauză luuungă, la mijlocul filmului *Women in Love* (după romanul lui D.H. Lawrence), în care gazda Ioan T. Morar a discutat vrute şi nevrute cu invitata emisiunii... Floriana Jucan! Cîte înjurături trebuie să se fi auzit atunci (majoritatea, din propria mea gură păcătoasă) – la adresa legăturii nebuloase dintre Floriana şi femeile lui Lawrence (al cărui nume nici n-a fost pronunţat), la adresa Florianei (care le stătea în drum celor interesaţi de film), la adresa filmului (care le stătea în drum celor fascinaţi de Floriana) şi la adresa lui Morar (care nu voise decît să atragă cîţiva telespectatori în plus de partea cinematografului şi a culturii – şi iată ce ieşise!). Cinemateca de Acasă nu era perfectă, dar era bună (am preferat perioada Vulpescu perioadei Morar). Anul trecut am stat de vorbă cu istoricul britanic de cinema David Robinson, despre numărul din ce în ce mai mare al celor care par să-şi închipuie că filmele au fost inventate de americani acum 25 de ani. Iar el m-a corectat: „*Erudiţii* cred asta! Pentru cei mai mulţi, cinematograful a fost inventat acum *opt* ani!“ De cînd televiziunile noastre şi-au închis Cinematecile (o „telenovelotecă“ are mult mai mulţi abonaţi şi se întreţine mult mai ieftin), găseşti din ce în ce mai puţine exemple cu care să-i contrazici pe „eruditi“.

Ştiu că sună paradoxal (la urma urmei, nu filmele lipsesc de pe micul ecran), dar nu cred că televiziunea tratează filmul mult mai bine decît tratează literatura. Un film e rareori expus la televizor ca un obiect frumos. Chiar dacă frumuseţea există (şi, uneori, există chiar în filme de la care nu te-ai aştepta), e atacată prin miniaturizare, prin reclame, prin tăieturi. La televizor, un film e atît de disponibil, încît devine vulgar. În schimb, memoria sa e indisponibilă. Trecutul cinematografic, ideea că un film n-a apărut într-un vid, că vine dintr-o cultură, că trăieşte nu numai prin sine, ci şi prin ecouri, amintiri, moşteniri, împrumuturi – toate astea sînt indisponibile, pentru că aduc cu ele un miros de vechi, iar momeala este *noul*. Un film e ceva, de preferinţă nou, destinat să umple un gol în program. Merge orice. O parte din lucrurile astea nu pot fi remediate – ele ţin de natura televiziunii. Dar pe ici, pe colo, s-ar putea schimba cîte ceva. Nu vreau să critic prea tare TVR 2, care, prin filmele şi documentarele din ultimii doi ani, a făcut mai mult decît alţii. Dar nu pot să nu observ că, dintre filmele pe care le strînge sub umbrela „filmului european de artă“, multe nu-şi pot justifica pretenţiile de artă decît cu argumentul că nu sînt americane (în speranţa că publicul-ţintă e atît de anti-Hollywood, încît acest argument i se va părea valid). Şi nu pot să nu-mi amintesc cum, scriind recent în revista *Cinema*, Sanda Vişan preciza, mulţumită de sine, că „TVR2 a hotărît că nu are dreptul moral să irosească în van, cu propuneri tîmpe, timpul telespectatorilor“, pentru ca apoi să citeze, ca dovezi ale respectării acestei hotărîri solemne, succesele înregistrate de TVR 2 cu filme ca *Mircea* (13,5% „parte de piaţă“) sau *Ringul* (9,5%). Parcă s-ar fi aşteptat ca noi să strigăm: „Ura!“, după fiecare cifră. Dar nu e cam penibil să-l snobezi pe Stallone-Rocky, doar ca să te lauzi cu Nicolaescu din *Ringul?* E un alt fel de a spune că merge orice, cîtă vreme lumea se uită.

În momentul de faţă, e aproape imposibil să faci critică de film la televizor. Publicitate – da, critică – nu. Nu mă refer la libertatea de a face harcea-parcea un film prost: să fim serioşi, critica înţeleasă astfel nu i-a împiedicat niciodată pe oameni să se bulucească la filmul respectiv. Nu mă refer nici la libertatea de a-i speria pe telespectatori cu prelegeri despre simbolistica unui film sau alte savantlîcuri: specializarea agresivă, într-un domeniu atît de popular ca filmul, ar fi oricum nelalocul ei, la televizor. Mă refer la genul de critică de film care încearcă să-ţi arate cum respiră filmul, încearcă să-ţi arate cum un gest sau o replică sau un prim-plan spune, uneori, la fel de mult ca un curs de estetică, încearcă să-ţi arate filmul prin alţi ochi – ochi îndrăgostiţi. Şi nu poţi face asta, la televizor. „N-am fost niciodată cu adevărat director de programe într-o televiziune“, spunea Bogdan Ghiu, într-un interviu din *Observator cultural*, „pentru că directorii respectivelor programe n-au nevoie, pe piaţa asta şi în lumea asta amărîtă, de diferenţă“. Şi una dintre primele teme de gîndire pe care le-a primit un prieten de-al meu, de la un puternic om de televiziune, care îi făcuse o ofertă, a fost: „Oamenii sînt proşti.“ Mesajul era la fel de citeţ ca un cec de 1.000 de dolari: „Te afli aici ca să-i prosteşti şi mai tare.“ *What's love got to do with it?* E greu să ţi-o păstrezi intactă, în condiţiile astea. E greu să ţi-o păstrezi şi *uitîndu-te* la televizor. Mi s-a întîmplat să stau pînă la două dimineaţa, aşteptînd să înceapă un film preţios şi rar, pus la coada programului. Aşteptînd, mă jucam cu telecomanda, prin faţa ochilor îmi treceau zeci de filme, treceau şi orele, noaptea devenea din ce în ce mai pornografică, la un moment dat mi se părea că au rămas treji numai insomniacii şi cei dependenţi de pornografie, şi, dacă la începutul serii mă simţisem ca un îndrăgostit înaintea unei mari întîlniri, acum, cînd filmul trebuia să înceapă dintr-un minut în altul, mă simţeam ca un libertin blazat, care le-a avut deja pe toate – de ce să se mai obosească, toate sînt la fel.

▲

Ada ROSETI

Despre cultură, din spirit de contradicţie

Aveam probabil zece ani şi, probabil după o discuţie inutilă, tatăl meu mi-a spus: „Tu ai mania contradicţiei,“ la care am replicat, fără să respir: „Ba nu, nu am mania contradicţiei!“. Ceea ce susţin şi astăzi şi sînt gata să vă dovedesc în rîndurile care urmează.

Mi-e dificil să înţeleg exact la ce se referă conceptul de „cultură“. Mai precis, nu sînt sigură că ea există, ca atare, în afara atmosferei rarefiate a celor care consumă numai Cultură, şi care combină manierele elegante cu referinţe literare absconse ca dovadă a evidentei lor superiorităţi intelectuale. O poziţie foarte riscantă pentru cineva invitat, cu bună credinţă, să contribuie la una dintre puţinele reviste de cultură care mai apar în România. Şi, dacă tot am deschis şi această discuţie, probabil că prezentarea *Dilemei* ca revistă de opinie, de discuţii, de polemici (pe teme culturale, dar nu mai spunem asta, ca să nu speriem muritorii de rînd) ar duce la o lărgire considerabilă a „bazei de masă“ a cititorilor cu oameni interesaţi de cuvîntul scris, dar speriaţi de posibilul nivel cultural prea ridicat al colaboratorilor.

În încercarea de a-mi justifica această poziţie, am apelat la un dicţionar, care mi-a oferit următoarea definiţie cu privire la cultură: „Totalitatea valorilor materiale şi spirituale create de omenire în procesul practicii social istorice, precum şi a instituţiilor necesare pentru crearea şi comunicarea acestor valori; faptul de a poseda cunoştinţe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoştinţe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva.“ (cf. DEX, ed. 1975) Partea cu „totalitatea valorilor“ am sărit-o conform unei vechi obişnuinţe, datînd din anii de liceu, care permitea traficul de asemenea fraze (auzirea, notarea, repetarea lor la orele de cunoştinţe politice) fără a implica în vreun fel şi creierul. Iar partea legată de „cunoştinţe în diferite domenii“ şi „nivel intelectual ridicat“ se preta la prea multe discuţii aşa că, pentru moment, am apelat la o altă sursă, mai recentă şi mai occidentală. „Cultura: Tiparul integrat al cunoaşterii, credinţelor şi comportamentului uman, care depinde de capacitatea omului de a învăţa şi de a transmite cunoaşterea generaţiilor următoare; credinţele, formele sociale şi trăsăturile materiale tradiţionale ale unui grup rasial, religios sau social; setul de atitudini, valori, scopuri şi practici care caracterizează o companie sau corporaţie.“ (cf. *Merriam Webster's Collegiate Dictionary*, ed. 1995). Din nou am fost obligată să las la o parte două definiţii şi am rămas cu una, deosebit de largă, din care înţeleg, pînă la urmă, că, atunci cînd vorbim despre cultură, vorbim deopotrivă despre istorie, geografie sau literatură, dar şi despre meşteşuguri, sporturi sau mijloace de comunicare.

Revenind însă pe pămînt şi renunţînd la argumentaţiile inutile, menite a dovedi că, de fapt, cultura nu există (dar, în realitate, fiind trucuri descoperite tot în anii adolescenţei, pentru a umple pagina sau timpul, la un examen, atunci cînd nu stăpîneşti subiectul), evident m-am întrebat şi eu, ca majoritatea celor care din televiziune îşi cîştigă pîinea, de ce „emisiunile culturale“ reprezintă în aşa măsură nişte pietre de moară în programele tuturor posturilor, de la cele publice la cele particulare.

O explicaţie pe care am găsit-o a fost că atunci cînd vine vorba despre cultură la televizor, simţul umorului şi considerentele profesionale pălesc în faţa reverenţei de o seriozitate de plumb care îi cuprinde pe toţi cei implicaţi. Gazdele unor asemenea programe, susţinute fără reţineri de echipele care îi înconjoară, de la sunetişti şi regizori de platou pînă la documentarişti şi producători, îmbătrînesc brusc cu 40 de ani, se urcă la o catedră imaginară şi, în lipsă de o idee mai bună, îşi intimidează oaspeţii şi spectatorii cu revărsări de cunoştinţe din domenii atît de înguste încît exegeţii lor ar încăpea într-o cabină de vapor (referire pe care doar cei care au văzut filmul „O noapte la operă“ cu fraţii Marx o vor înţelege, ceea ce îmi va permite şi mie să mă simt superioară cîtorva persoane dintre cele care vor citi articolul). Oameni care, în viaţa particulară sau, ca profesori, la catedră, sînt fascinanţi, strălucesc prin vioiciunea argumentaţiei şi originalitatea prezentării informaţiei, devin, odată ce sînt priviţi la televizor, pompoşi şi încrîncenaţi. De multe ori intelectualii care apar la televizor se situează aprioric în opoziţie cu telespectatorul pe care îl dispreţuiesc tocmai pentru că se uită la acelaşi televizor (într-o ilustrare perfectă a ideii lui Groucho Marx, care spunea „Nu vreau să fiu membru al unui club care m-ar accepta pe mine ca membru.“). Pentru a-şi asigura poziţia (de superioritate intelectuală), ei preferă să impresioneze decît să placă, să dizerteze decît să comunice, apelînd la o tehnică de intimidare simplă: folosesc cuvinte lungi, care nu fac parte din vocabularul de bază, în fraze foarte întortocheate. Ei vorbesc despre „Cultură“ ca şi cum ar fi un club din care nu fac parte decît cei admişi în urma unor examene stricte, dar din care oricine poate fi eliminat fără preaviz, în cazul în care comite un „faux pas“.

Lor li se datorează percepţia că o carte, pentru a fi putea fi considerată „literatură“, trebuie să fie plicticoasă. Din cauza lor copiii nu mai încep prin a citi romane de aventuri (pentru a ajunge, la un moment dat, şi la Dostoievski) şi nici nu merg la cinematograf la filmele de acţiune (pentru a ajunge, la o anumită vîrstă, să-l aprecieze şi pe Truffaut). Din cauza lor astăzi directorii de programe de la posturile de televiziune consideră că publicul lor nu acceptă decît emisiunile cu minimă angajare intelectuală, filmele în care explozii le ţin loc de naraţiune, şi violurile în loc de informaţii economice. Din cauza lor cultura a ajuns să fie asemeni pisicii moarte, pe care şi-o pasează unul altuia, în speranţa că vor scăpa de răspundere, reprezentanţii televiziunilor particulare şi publice şi se poartă, pe seama oportunităţii prezenţei ei în programe, lungi discuţii în parlament şi în presă.

Din cauza lor a ajuns să se pună problema: este Cultura o prezenţă justificată la televiziune, fără a se întreba cineva „Ce este de fapt Cultura?“ şi „Ce a făcut pentru a merita un loc la televizor?“ Din cauza lor nimeni nu vede că în programele tuturor televiziunilor se află emisiuni de cultură, unele dintre ele remarcabile, altele ne-remarcabile, dar cu audienţă mare, pentru că acestea nu sînt însă „emisiuni de Cultură“.

Luînd definiţiile de dicţionar aflate la îndemînă şi operînd cu ele am ajuns la concluzia că „Vreau să fiu miliardar“ este o emisiune de cultură, ca şi „Bucătăria lui Radu“, iar filme precum „Casablanca“ sau „Războiul Stelelor“ fac şi ele parte din cultură. Şi atîta vreme cît cultura „depinde de capacitatea omului de a învăţa şi de a transmite cunoaşterea generaţiilor următoare“, toate aceste programe de televiziune îşi îndeplinesc fără greş menirea. Chiar dacă există reglaje fine sau, în unele cazuri, modificări de amploare, care trebuie operate pe aceste produse pentru ca ele să funcţioneze optim în plan cultural (aici îmi amintesc de momentele acelea din filmele poliţiste cînd detectivul îi cere medicului legist să traducă diagnosticul dat în limbaj obişnuit, şi reiau pe scurt: există modificări minore sau majore pe care emisiunile de televiziune ar trebui să le sufere pentru a deveni mai bune), nu există nici o contradicţie între nevoile comerciale ale unei televiziuni şi conţinutul cultural al programelor ei. Dar, revenind la percepţia Culturii la televizor, cred că atmosfera rarefiată a celor care consumă numai Cultură, şi dispreţuiesc viaţa reală care se desfăşoara dincolo de ferestrele saloanelor lor de ceai, nu are nici un motiv să-şi găsească un loc la televiziune.

▲

Walter MĂRĂCINEANU

Biserica interioară

Cînd este vorba despre un pictor şi cu atît mai mult Piero, lumina este culoare şi culoarea este lumină...

Henry Mavrodin

Pictura bisericească se supune pe drept organizării interioare a pereţilor, sub măiestria arhitectului, în funcţie de care pictorul, cu instrumentele unei logici nu de mare rafinament, decît teologic poate, stabileşte aranjarea scenelor ce le are de reprezentat. Respectivele scene prezintă exemplele desăvîrşite aflate în fruntea ierarhiei creştine. Eroii sînt fie grupaţi în scene fie pozează separat. Ordinea, dimensiunile şi poziţia lor este foarte strictă şi trăieşte bucuria ordinii şi a simetriei.

Nu este aici locul prezentării programului iconografic pe variante de biserici, nici semnificaţia scenelor în funcţie de locul în care sînt propuse. Trebuie menţionat neapărat în ce măsură îşi duce la bun sfîrşit misiunea pictura parietală atunci cînd vine în concurenţă arhitectura.

Vitraliile nimicesc practic orice tentativă de pictură. Biserica cu vitralii pierde din intensitatea luminii, dar nu acesta este faptul cel mai grav. Lumina ce trece de vitralii nu mai este albă. Această lumină murdăreşte pictura şi meşterul orice ar face îşi condamnă opera la un filtru de nesuferit. Prezenţa decoraţiilor sculptate; a pilaştrilor adosaţi sau angajaţi, a nervurilor de tot felul duce la apariţia unor întreruperi ce uneori cer multă măiestrie pentru a fi încadrate în registrele pictate. Dacă aceste decoraţiuni vin gata înflorite cu aur sau alte *podoabe* ce nu au legătură cu formele de expresie ale picturii, ansamblul coerent al picturii se sparge şi într-adevăr pictura se transformă în ceva ce stă atîrnat de perete. Şi dacă mai apare şi o perspectivă înşelătoare în pictură, pereţii devin faguri în care se strecoară iluziile unor alte spaţii (Tiepolo, de exemplu). Perspectiva unei scene face cît o fereastră. Peretele acolo nu există, arhitectul putea să facă o gaură astupată de un geam prin care oricine ar fi putut privi liniştit la perspectiva de afară.

Dacă în exterior forma bisericii nu este deranjată de pictură decît uneori pe spaţii mari, la interior cred că este normal ca pictura să dicteze impresia. Afirm aceasta poate datorită specializării mele, deci sînt subiectiv cum am mai precizat.

Geometria spaţiului sacru nu poate substitui prin precizia formelor caracterul pur antropomorf al reprezentărilor din pictură. Pe pereţi interesează în primul rînd prezenţa sfinţilor, reprezentarea lor cît mai exactă are un rol decisiv în cadrul cultului. Ierarhia în care sînt aşezaţi, scenele cu viaţa lor, sunt legătura intimă a Bisericii Triumfătoare cu cea Luptătoare. Cei ce caută împlinirea în Hristos sînt asistaţi îndeaproape de aceste chipuri ce au dobîndit deja un loc în împărăţia cerurilor. Sfinţii laolaltă sparg barierele de timp şi sociale, de rasă sau de sex. Nu sînt de-a valma: sînt împreună şi ierarhizaţi. Sînt persoane care prin diferite mijloace au stat împreună cu Hristos şi acum tot lîngă El asistă împreună cu credincioşii la Sfintele Taine. Aşa cum ierarhia bisericească are un corespondent în ierarhia cerească şi modelul parohial împrumută ceva din dispunerea sfinţilor pe pereţi. Dacă aceştia din urmă sînt laolaltă, dar neamestecaţi ci riguros dispuşi în funcţie de activitatea lor şi membrii parohiilor şi parohiile între ele sînt laolaltă dar separate pe registrele spaţiului. Geografia se integrează omului şi reciproc în funcţie de cult, dinamica aceasta rezolvînd orice tensiune a omului cu mediul. Desprind de aici o funcţie foarte interesantă: biserica ordonează prin ordinea sa de alcătuire structura socială şi relaţiile comunităţii. Deci dincolo de predici şi zidul pictat are rolul lui social cel puţin. Este greşit să spunem că la slujbă au oficiat *x* preoţi şi au asistat *z* credincioşi mireni. Fiecare liturghie recapitulează etapele importante ale istoriei mîntuirii şi de aceea această recapitulare se face în prezenţa tuturor celor ce au luat parte la ea. Cosmosul este recapitulat în toată măreţia lui.

Dar cel mai important efect vizual este tocmai prezenţa persoanelor sfinte. Pereţii bisericii sînt descrişi de şirurile lor, pierzîndu-şi verticalitatea sau curbura în favoarea unui spaţiu prin excelenţă al persoanei umane. Cred că în puţine exemple ale artelor figura umană are mai multă libertate şi i se dă un rang mai înalt ca în pictura bizantină. Planul principal al oricărei compoziţii este ocupat de personaje, aflate în atitudini uşor de înţeles, care chiar dacă nu sînt naturaliste sau iluzioniste punctează precis trăsăturile specifice ca de altfel şi expresia necesară. Persoanele sînt scrise aproape, repet pentru a nu fi strecurată nici o urmă de îndoială în înţelesul lor. Pe planul secund,

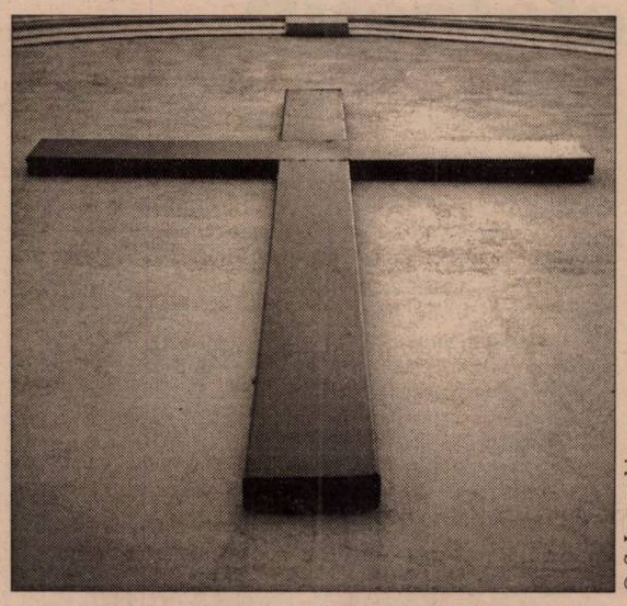

© S. Ivanoschi

niciodată exaltat este decorul de relief, vegetaţie sau construcţii. Acesta are simplul rol de a preciza, iarăşi cu exactitate cadrul în care sînt prezente persoanele sfinte. Nu este vorba de o reconstrucţie a unor imagini din trecut, fie ele în perspectivă sau nu. Se notează aproape pictografic cadrul, asemănător pasajelor biblice în care nu sînt descrieri feerice de natură, ci numai schiţări de scene. Un ultim plan este cel al cerului şi pămîntului. Este planul ce prezintă forţa gravitaţiei, planul ce sugerează orizontul, susul şi josul cu care fiinţa umană este atît de obişnuită, planuri pe care probabil că Judecata de Apoi nu le va schimba.

Un capitol foarte important l-ar constitui analiza legilor simetriei în pictura bisericească, dar nepriceperea mă face doar să menţionez că aceasta şi repetiţia sînt cheia de înţelegere a structurii iconografiei. Sînt sigur că multe capete luminate au reflectat cu folos asupra simetriei şi eu nu aş vrea să notez decît că aceasta vine din structura intimă a firii şi poate că mai mult decît să despartă două jumătăţi ea uneşte şi aseamănă părţi ce nu coincid în spaţiu. Foarte asemănătoare ideii de simetrie cum cred eu că este în biserică mi se pare opera *Sărutul* a lui Brîncuşi. Adevărul este că nu pot explica în ce constă exact acest raport, dar deschid imaginea pentru continue alte subiective meditaţii la acest model.

Cred că acest program iconografic, condamnat, nu fără rost, de a sta pe pereţi şi bolţi nu trebuie despicat, nici concurat de elemente decorative ce ţin de limbajul arhitecturii, pentru că programul iconografic are o structură bine închegată în sine şi comunică direct prin prezentarea persoanelor, *faţă către faţă*, fără a avea nevoie de simbolurile pe care le sugerează decorativul. E diferenţa dintre întîlnirea lui Moise pe Sinai cu Dumnezeu cînd nu a văzut nimic dar a primit Legile Vechi şi deschiderea ochilor apostolilor la Schimbarea la Faţă a lui Hristos.

Atunci cînd imaginile au fost confundate cu tablourile de tip Renaştere a apărut fragmentarea. *Ramele* dintre personaje s-au mărit, au devenit uneori de dimensiuni semnificative. Între scenele bine delimitate au intrat coloane şi pilaştri care s-au supus altor norme de prezentare şi în cele din urmă sfintele chipuri au ajuns încadrate şi sechestrate de decor. Se pare că pe măsură ce credincioşii devin din ce în ce mai dezbinaţi şi imaginile de pe pereţi se strîng în cadre precise. Unitatea stilului nu este suficientă. Cum credincioşii stau umăr la umăr în timpul slujbelor aşa sfinţii stau bine rînduiţi lîngă Hristos.

Deci pictura este cea care dă ritmul interior al *Bisericii* prin ritmul sfinţilor. Arhitectura trebuie să o sprijine iar acest lucru mi se pare foarte important şi foarte greu de realizat fără a crea zone inaccesibile privirii sau suprafeţe care nu se pot articula cu restul bisericii. Cînd spun articula mă refer la faptul că pe acea suprafaţă trebuie să încapă o scenă sau un sfînt la aceeaşi proporţie cu restul scenelor sau al sfinţilor. Desigur pictorul are soluţii pentru astfel de zone dar este de preferat să nu apară.

Referitor la sursele de lumină în biserică, s-a consumat multă energie referitor la cantitatea şi soiul luminii ce trebuie folosite. În ceea ce priveşte lumina artificială se pare că lumina electrică a învins definitiv, ba chiar au apărut şi savante folosiri ale ei (becuri de diferite culori, tuburi cu gaze diferit colorate şi de diferite forme).

Pentru lumina de zi au existat şi există în continuare două curente contradictorii. Cei ce preferă inundarea locaşului în lumină şi adepţii luminii puţine dar de calitate. Adică respectiva sursă de lumină să poată fi savant controlată astfel ca efectul ei să creeze o stare anume celor din interior. Din această categorie face parte vitraliul, diferite nişe concepute cu intenţia de a dirija lumina focalizat pe diferite momente ale zilei. În ambele cazuri însă este vorba despre aceeaşi lumină de afară necesară pentru a vedea. Mulţi s-au grăbit să sublinieze rolul luminii ca fiind secundar întrucît în Biserică se vorbeşte şi de lumina necreată, cea de pe muntele Tabor ce nu poate fi substituită de lumina soarelui sau a lumînării ori a becului. Deşi lumina necreată este ceva ce toţi dorim să vedem, ea nu ne poate ajuta să nu ne lovim de pereţi sau unii de alţii în biserică. De aceea dorinţa reprezentării cît mai perfecte a luminii necreate nu s-a putut împlini decît în pictură.

Pictura nu are o lumină a ei proprie. Nu luminează noaptea şi are nevoie de albul zilei ca să se manifeste. Pictura se foloseşte de lumină fără discernămînt. Nu are nevoie şi nici voie să îşi focalizeze raze pe anumite zone ale suprafeţei. Lumina exterioară nu este partenerul ei de dialog, ci este sursa de energie. Televizorul nu are nevoie de o priză artistică pentru a prezenta imagini. De aici desprind acea trăsătură a arhitecturii ce am numit-o mai sus. Trebuie să asigure fundalul perfect pentru ca imaginea să se desfete în toată splendoarea ei. Pictura din biserici ar trebui la modul ideal să fie luminată uniform pentru că uniform foloseşte pictorul mijloacele sale de expresie prin linie şi culoare. Materiile colorate ale picturii depind de lumină dar poate că sînt o treaptă superioară a ei şi nu inferioară. În folosirea culorilor, meşterul nu se bazează pe lumina creată ci dă şi simbol pentru cea necreată (aureole, fonduri de aur, mandorle).

Tehnica de lucru a frescei, recunoscută ca fiind foarte luminoasă (în vreme ce uleiul are neşansa de a se înnegri continuu) se bazează pe albul varului speculat prin transparenţe aparte. Nu este vorba de culori aplicate foarte subţire cum greşit au procedat unii, ci de pigmenţi ce se înglobează în masa varului. Deşi foarte denşi, aceştia au şi varul în structură. Astfel culorile capătă reflexe aparte, greu de sugerat în altă tehnică de pictură. Lumina nu este albă, este colorată pentru a se sugera clar diferenţa faţă de lumina de afară.

La rîndul său mozaicul strînge în pietre lumina şi o redistribuie, o renaşte. Mozaicul ar putea fi asemănat cu vitraliul cu o singură faţă. Lumina se reflectă în aceeaşi direcţie, domolindu-şi tăria şi primind şi ceva din fondul alb în care sînt prinse pietrele. Totuşi mozaicul contribuie mai mult la naşterea imaginii, alături de lumină faţă de vitraliu.

Dar dincolo de tehnică, pictorul bizantin avea un apetit aparte pentru culorile vii şi luminoase. Erau evitate culorile şterse sau închise exagerat de mult. Pe scurt, dorinţa de a căuta lumina în imaginea redată era copleşitoare, întreaga artă bizantină dovedind acest lucru. Această necesitate de a prezenta totul cît mai intens, fără a fi strident vine tocmai din dorinţa de a sugera lumea Bisericii Triumfătoare unde nu există pată de întuneric al păcatului.

Concluzii

Deşi cele prezentate nu pot fi autorizate decît de preferinţa mea pentru discursul pictural bizantin, se cuvine a fi îngăduit cîteva note rezumative.

Biserica este un locaş al adunării dincolo de timp şi vreme. Cei ce au fost sînt cu cei de acum aşteptînd cele ce vor fi. Clădirea nu este sală de conferinţe, nici de reuniuni pentru că Personajul principal se sustrage obişnuitului decăzut, propunînd un Adevăr care nu se vede prea bine de afară. Cu toate acestea Biserica rămîne ancorată bine în spaţiu şi vine să îl împlinească nu să îl decupeze. Viaţa începe şi se termină cu Hristos şi deci Biserica Lui nu poate fi aruncată la rubrica ciudăţeniilor. Clădirea este importantă pentru sublinierea unei identităţi dar ea nu trebuie să copleşească, nici să intimideze. Este un obiect ce aparţine unor oameni, dar închinată lui Dumnezeu. Paradoxal?

În cele de mai sus nu am căutat soluţii. Nu cred că pot sugera ceva într-adevăr bun. Cele remarcate ţin de necesitatea unei sincerităţi care lipseşte din lumea pe care eu o văd şi căreia mă conformez. Răspunsul ideal vine din viaţa pe care fiecare şi-o trăieşte ca pe o zidire a propriei persoane.

***Walter Mărăcineanu** este absolvent de teologie şi masterand la Programul UAUIM de Antropologia spaţiului sacru.*

▲

„Popoarele n-au răbdare“

– convorbire cu Paul MICHELSON –

Interlocutorul meu – Distinguished Professor – *predă cursuri de istorie a Statelor Unite şi a Europei, dar şi de relaţii internaţionale, la Huntington College, din Hutington, Indiana. Este, înainte de toate, un respectat românist, oferind şi cursuri de istorie şi civilizaţie românească şi publicînd diferite studii din aria acestor domenii ştiinţifice, precum şi două valoroase monografii:* Conflict and Crisis. Romanian Political Development, 1861-1870 *(New York, Garland Publishing, 1987) şi* Romanian Politics, 1859-1871. From Prince Cuza to Prince Carol *(Iaşi, Oxford, Portland, The Center for Romanian Studies, 1998), aceasta din urmă fiind încununată cu un premiu al Academiei Române. Totodată, este colaborator al unei lucrări apărute în mai multe ediţii:* A History of Romania *(Iaşi, The Center for Romanian Studies, 1995, 1996, 1997).*

A întreprins, de-a lungul anilor, investigaţii rodnice în arhivele şi bibliotecile din România, a organizat cele patru ediţii ale Congresului Internaţional de Studii Româneşti (1986, 1993, 1997 şi 2001), a participat la numeroase manifestări ştiinţifice internaţionale dedicate istoriei românilor şi raporturilor ei cu alte state etc. Este secretar al „Society for Romanian Studies“, din SUA şi editor al „SRS Newsletter“, ipostaze care l-au ţinut aproape de ţara noastră, de istoria şi de cultura ei, fiind, la această oră, un intelectual american, afirmat ca românist şi ca promotor al cunoaşterii între români şi americani.

În ultimul deceniu, ne-am întîlnit în fiecare vară, la Iaşi, iar o dată şi la Huntington, Indiana – în septembrie 1998 –, participînd, împreună, la ediţiile din România ale Congresului Internaţional de Studii Româneşti, la International Conference of the Center for Romanian Studies din Iaşi, precum şi la alte simpozioane ori întîlniri anuale asemănătoare. Cîţiva ani la rînd am purtat cîte o discuţie, apărută sub forma unui dialog în revistele Convorbiri literare *şi* Cronica, *din Iaşi. După un timp, am renunţat a mai publica aceste convorbiri, fără a avea o explicaţie anume.*

Am reluat, iată, obiceiul, cu convingerea că destăinuirile profesorului Michelson vor trezi interesul acelora preocupaţi de America, de istoria României, de raporturile americano-române etc.

Iaşi, 23 iunie 2002

...Cum ţi se pare România anului 2002, în comparaţie cu cea a anului 1990?

România anului 2002 este, fără îndoială, într-o situaţie generală mult mai bună decît era în 1990. Înainte de a merge mai departe cu consideraţiile pe care le comportă această aserţiune trebuie precizat că schimbarea în bine este cu mult sub ceea ce ne-am aşteptat sau ar fi fost posibil. Au trecut 12 ani! În 1991 sau 1992, am spus că-mi e teamă ca nu cumva România să „întindă“ schimbarea vreo cinci ani, pentru că, astfel, ar mai fi nevoie de încă vreo zece. Iată că au trecut zece ani şi schimbarea este o realitate a cărei derulare, dacă nu e permanentă, ar trebui să fie măcar cvasipermanentă. Acest proces, deşi va mai dura, poate, încă cinci sau zece ani, merge, în general, într-o direcţie bună, ori în una aşteptată. Am înţeles, cu toţii, tîrziu, că tranziţia postcomunistă este cu mult mai dificilă decît s-a crezut cîndva. În 1990, nu ne-am prea gîndit la consecinţele prăbuşirii comunismului. Dar nici mai înainte, întrucît s-a considerat că acel sistem politic era un dat pentru ţările în care funcţiona. Cine va consulta literatura de specialitate va vedea că specialiştii nu s-au prea întrebat ce se va întîmpla cu ţările foste comuniste în cazul în care sistemul politic totalitar s-ar prăbuşi. Această stare de fapt s-a repercutat asupra evoluţiei de ansamblu a tranziţiei postcomuniste.

Pe de altă parte, trebuie remarcat că societăţile postcomuniste sînt – aşa cum le-am numit eu şi soţia mea, în nişte studii deja cunoscute – societăţi disfuncţionale, care au nevoie de un drum lung şi dificil pentru a depăşi o asemenea stare patologică. Chiar şi un individ născut într-o familie disfuncţională are şi el nevoie de un timp pentru a se adapta unor realităţi normale. Nu este vina lui că s-a născut într-o asemenea familie, însă consecinţele nu pot fi ocolite. Sînt foarte multe chestiuni care au rămas nelămurite şi încă eludate, în acest caz. Aşa, de exemplu, nu s-a acordat atenţia cuvenită dimensiunii spirituale a unei anormalităţi funcţionale. Este bine cunoscut faptul că indivizii şi familiile disfuncţionale pot fi ajutate prin dezvoltarea lor spirituală. O altă dimensiune priveşte onestitatea în societate. Cînd aceasta ajunge a fi o realitate, înseamnă că a fost făcut primul pas către îndreptare. Decepţia însoţită de predispoziţia de a accepta vechi mituri, aruncîndu-se vinovăţia numai asupra altora, exclude terapia vindecătoare. Alcoolicul trebuie să recunoască numaidecît că este alcoolic. Or, de regulă, aceste confirmări sînt refuzate pînă se ajunge în situaţii extreme, cînd individul se confruntă deja cu moartea. În acest caz, un rol important revine bisericii şi intelectualităţii, care trebuie să se întoarcă la rostul lor primordial, acela de a spune adevărul, rost cunoscut şi asumat încă din antichitate. În secolul al XX-lea, cînd Benda a scris despre „trădarea intelectualilor“, intenţia lui a fost aceea de a-i întoarce la rostul lor de altădată, renunţînd la măririle factice şi la funcţiile care atrăgeau după ele deturnări identitare, trădări morale, cu consecinţe grave pentru întreaga societate. Eu nu sînt împotriva intelectualilor care ocupă funcţii oficiale, dar o parte a lor, cea vinovată, nu trebuie să abjure de la datoria de a spune adevărul, datorie care e în acelaşi timp o servitute şi o onorabilitate. Din păcate, foarte puţini intelectuali români ai zilelor noastre se pot revendica a face parte dintre aceştia din urmă. Apoi, apostolatul lor nu e lesne de profesat, pentru că orice încercare de impunere a adevărului întîmpină împotrivirea furibundă a „oficialilor“, circumstanţă care îi determină uneori să renunţe la statutul lor asanator. Nici societatea americană nu e lipsită de manifestări disfuncţionale, aşa cum s-ar putea crede.

Acestea ar fi cîteva dintre obligaţiile punctuale ale unei posibile agende a diplomaţiei româneşti ante-Praga. Nu putem spune că intelectualitatea română de azi şi-a trădat, în întregul ei, rostul de a spune adevărul despre un timp care nu ne onorează. „Memorialul Sighet“, de exemplu, şi-a propus de la început să facă public adevărul – în alb şi negru – ceea ce s-a întîmplat în comunism, fără a pretinde sau a sugera pedepse. Îmi amintesc de nişte studii care se referă la America de Sud, din anii dictaturii, care s-au dovedit a fi foarte importante, tocmai pentru că au divulgat unele dintre relele acelui timp. Autorii acelor studii au recunoscut, deci, adevărul. Dincolo de informaţia în sine, mărturisirea adevărului, adică recunoaşterea şi asumarea lui, reprezintă un pas către normalitate. Cel mai important, desigur.

Accepţi că în România există şi funcţionează o societate civilă?

Societatea civilă funcţionează doar parţial şi deocamdată este, după părerea mea, foarte slabă. În acest caz s-a plecat de la zero, întrucît comunismul este, prin definiţie, lipsit complet de o societate civilă. Realişti fiind, trebuie să admitem că o ţară în care nu a funcţionat mult timp o societate civilă nu poate deveni dintr-o dată o ţară democrată. Normalizarea presupune efort, răbdare etc., iar poporul nu e dispus să accepte o asemenea situaţie, care e sinonimă cu sacrificiul, pe termen lung. Nici americanii nu sînt altfel. Dacă noi, cu o tradiţie democratică de 200 de ani, nu putem avea răbdare din cînd în cînd, cum am putea pretinde unui popor care are acces la democraţie de 12 ani să accepte, în linişte, o complicată şi dureroasă intervenţie chirurgicală fără anestezie? Integrarea în Europa este, în sine, o speranţă care va prelua ceva din durerea unei operaţii absolut necesare. Altfel, societatea civilă nu ar deveni o realitate.

Dar există, oare, în România o clasă politică adevărată?

Presupun că funcţionează o clasă politică, atîta vreme cît mulţi indivizi trăiesc numai din „profesarea“ a ceea ce numim îndeobşte politică. De fapt, o asemenea stare de lucruri nu este firească, deci nici sănătoasă. Eu prefer realităţile Statului Indiana, acolo unde trăiesc, întrucît legislatorii sînt amatori. Lor li se plăteşte o diurnă, dar nimeni nu poate trăi din ea. Fiecare trebuie să aibă o sursă de existenţă, deci o profesie permanentă. Înainte de toate, însă, fiecare trebuie să participe la viaţa reală, cea de zi cu zi, care nu e întotdeauna ceea ce am vrea noi să fie. Asta a fost o problemă chiar pentru Clinton, care, în întreaga lui viaţă, nu a profesat o meserie. Existenţa lui s-a confundat cu politica şi de aceea nu a fost şi nu este capabil să înţeleaga viaţa unui individ obişnuit.

Dacă te referi la oamenii politici cu opinii doctrinare şi o ideologie precizată, atunci trebuie spus că politicienii români sînt adepţii oportunismului. Instabilitatea este „calitatea“ fundamentală a aşa-zisului om politic român. Majoritatea sînt politicieni itineranţi, nu în căutare de principii, ci de avantaje. Convingerea mea este că sistemul de partide din România a fost creat de Frontul Salvării Naţionale, în 1990, nu pentru instituirea unui sistem pluripartidist, ci pentru a deruta alegătorii şi a-şi compromite adversarii. Unele partide, cu denumiri tradiţionale ori foarte aproape de acestea, precum Partidul Social-Democrat, Partidul Naţional-Român, facţiunile liberale etc. au fost fondate cu aceleaşi scopuri. Probabil că toate aceste formaţiuni denumite partide au fost necesare, cuiva, într-o anumită conjunctură politică. Aceleaşi interese au favorizat adoptarea unui sistem care poate funcţiona în altă parte – în Franţa de pildă –, dar nu este recomandabil pentru România. Un politician din Bucureşti poate fi desemnat să reprezinte judeţul Brăila, deşi el nu are nici o legătură cu această zonă a ţării. Nerenunţarea la un asemenea model este pernicioasă şi întreţine, din păcate, o stare de imaturitate a vieţii româneşti. Dar nimic nu poate funcţiona perfect de la început. Omul de rînd trebuie educat, pentru a-şi depăşi condiţia de „număr“ a „zestrei guvernamentale“ sau de „soldat“ al cuiva. Nu sînt sigur că se ştie exact cum gîndesc politiceşte locuitorii satelor. Ar fi foarte interesante nişte studii psihologice asupra gîndirii politice a ţăranului român, care reprezintă, încă, cea mai mare parte a electoratului. În aceeaşi situaţie ori în una asemănătoare se află şi o parte a populaţiei urbane, provenită din mediul rural, care nu are o mentalitate proprie oraşului. Acest important segment electoral nu mai gîndeşte ca ţăranul. Educaţia, pe care ar putea să o facă presa, este rudimentară. Eu nu am o părere prea bună despre presa din România, deoarece majoritatea textelor sînt nişte editoriale extinse, în care predomină comentariul, nu informaţia, adică evenimentul ori fapta în sine. De aceea, cititorul nu este obişnuit să-şi pună întrebări şi să tragă concluzii, rămînînd în stadiul de „consumator“ pasiv. De multe ori, parcurgînd presa, este dificil să înţelegi despre ce este vorba. O mare parte din informaţie rămîne nedivulgată. Se continuă modelul *Scînteii*, cînd, pentru a înţelege un articol anume trebuia numaidecît să asculţi *Europa Liberă*. „Dialogul“ cultivat de organul central al Partidului Comunist Român era unul al surzilor, la care nu avea acces eventualul cititor interesat şi sincer.

a consemnat Gheorghe I. FLORESCU

Shakespeare, Carlsberg, Armstrong, Ballantine's, Stravinsky,
Smirnoff, Dan Puric, Jim Beam, Manolescu, Martell,
Berinde, Jidvei, Academia Cațavencu...

Şi lista continuă pînă noaptea tîrziu, la Prometheus

CLVBVL
PROMETHEVS
FVNDATIA ANONIMVL

Un loc unde muzele se dez-lănţuie seară de seară.

marţi: muzică clasică, **miercuri:** dialoguri, jazz, **joi:** teatru,
vineri/sîmbătă: pop-rock, jazz live, **duminică:** jazz live

Din 4 octombrie, în Piaţa Naţiunilor Unite nr 3-5, începînd cu 19.00.

Andrei GORZO

dilematograf

Trei profeţi, doi băieţi, o fată

● ***Raport special / Minority Report*** **(SUA, 2002), de Steven Spielberg**

În anul 2054, în Washington, poliţia poate să aresteze un criminal înainte ca fapta să fi fost comisă. Informaţiile provin de la trei Vizionari (sau Pre-Cognitivi), sibile fără voia lor, minţi în care e veşnic furtună, în care au loc descărcări de imagini profetice şi teribile; aceste imagini sînt proiectate pe nişte monitoare şi poliţia acţionează: „X, eşti arestat pentru viitoarea ucidere a lui Y, care urma să se întîmple la ora Z!" Subiectul (dintr-o scriere din 1956 a lui Philip K. Dick) este foarte actual: ce se poate întîmpla cu principiile democratice, atunci cînd autorităţile, în efortul lor de a preveni o tragedie, se lasă conduse numai de calculele de probabilitate, trecînd peste prezumţia de nevinovăţie („Îmi pare rău pentru ce voi face şi jur că n-am făcut nimic din ce-am făcut!", strigă un personaj) şi peste posibilitatea suspectului, a potenţialului criminal, de *a se răzgîndi*. Acesta este Spielberg-omul cu o conştiinţă socială. Dar Spielberg-omul de cinema (în cel mai bogat sens al cuvîntului) este şi el în mare formă. Nimic din *Raport special* (cu excepţia titlului) nu este banal. Sibilele percep ororile viitorului în imagini spectrale, evocatoare şi atît de frumoase în violenţa lor, încît amintesc de Carl Dreyer cel din *Vampyr* şi de Bergman cel din *Persona* şi *Ora lupului* (iar Spielberg prelungeşte omagiul, distribuindu-l într-un rol important pe Max von Sydow, actorul lui Bergman). În acest film, Spielberg e mereu pe fază şi nerăbdător să încerce lucruri noi: e unul dintre cele mai bogate filme ale sale. El orchestrează o urmărire cu virtuozitatea aproape demonică a unui Buster Keaton, ne taie respiraţia cu gaguri fulgurante (toţi locatarii dintr-un imobil întrerupînd ce făceau pentru a lăsa roboţii-păienjeni ai poliţiei să se urce pe ei şi să le vîre în ochi raze luminoase, ca să-i identifice), ne duce în locuri care fac KO cele mai bizare coşmaruri ale noastre (sala de operaţie a doctorului care-i scoate ochii eroului urmărit de poliţie, ca să nu mai poată fi identificat), ne trăsneşte cu replici care fac răni („Am fost blînd cu el! I-am luat îngheţată!", strigă un prezumtiv ucigaş de copii, la fel de jalnic precum ucigaşul din *M* al lui Fritz Lang), îl struneşte pe Tom Cruise (care joacă simplu, fără exces de zîmbete şi fără istericale), îşi controlează propriul sentimentalism prin duşuri de umor negru şi da, emoţionează. La un moment dat, fugarul (Cruise) şi sibila (Samantha Morton) încearcă să scape dintr-un *shopping-mall* încercuit. Ea îl călăuzeşte cu profeţii; ştie ce se va întîmpla cu fiecare om din mulţimea aceea, ştie mult prea mult. Mintea ei e un ambuteiaj sinistru de poveşti aparţinînd unor străini. Şi deodată, opreşte o străină, o prinde de mînă, o priveşte îngrozită şi îi spune să nu se ducă acasă, pentru că el ştie. Apoi îi dă drumul, dar memoria noastră nu vrea să facă acelaşi lucru. Cine este *el?* Ce anume *ştie?* Oare ce i s-a întîmplat necunoscutei, dacă *s-a dus*, totuşi, acasă? Sper pentru ea că nu s-a mai dus. Deşi trecerea ei prin film n-a durat mai mult decît o clipită, soarta ei a ajuns să conteze pentru noi. Cum reuşeşte Spielberg?

● ***Totul despre băieţi / About a Boy*** **(SUA-Marea Britanie, 2002), de Paul şi Chris Weitz**

„Oamenii nu se schimbă", a scris François Mauriac, „dar se întorc adesea la înclinaţia căreia o viaţă întreagă i-au rezistat, pînă la epuizare. Asta nu înseamnă că întotdeauna sfîrşesc prin a ceda în faţa a ceea ce este mai rău în ei înşişi. Dumnezeu este ispita

cea bună căreia destui oameni îi sucombă, pînă la urmă." E o idee frumoasă şi faptul că a stat la baza atîtor melodrame şi comedii care, încercînd să-ţi încălzească inima, reuşesc să-ţi întoarcă stomacul pe dos, n-o compromite. Deci, vă rog, nu ocoliţi această comedie cînd o să aflaţi că în ea e vorba despre un pierdevară din Londra, în vîrstă de 38 de ani (Hugh Grant), care se reabilitează datorită prieteniei pe care o leagă treptat cu un copil de 12 ani (Nicholas Hoult).

Primul semn încurajator ar trebui să fie acela că *Totul despre băieţi* este ecranizarea unui *best-seller* de Nick Hornby (ca şi *High Fidelity*, poate cel mai discret film bun distribuit în România în anul 2000), dar cărţile lui Hornby încă n-au fost traduse la noi. Ar trebui să fie. Ar trebui să fie recomandate de doctori, pentru efectul lor benefic asupra stării de sănătate mintală. Hornby e un fel de Frank Capra al vremurilor noastre, vocea sa e complet lipsită de afectare, dezarmantă ca un şlagăr veşnic tînăr, sensibilitatea sa (îmbibată de cultura pop: poate că unele din referinţele sale sînt prea la zi) e un amestec de optimism şi scepticism, de *crowd-pleasing* (vrea să te facă să te simţi bine) şi onestitate (nu vrea să te facă să te simţi bine cu preţul unor minciuni). Şi mai important, printre atîţia aşi ai stărilor patologice sau la limită, el e un apărător al normalităţii – misiune care numai uşoară nu este. Pentru o viaţă normală şi cumsecade – aspiraţia supremă a multora dintre personajele sale – bunele intenţii nu sînt suficiente; uneori, nu-i suficient nici să-ţi dai toată silinţa.

Fraţii Weitz au devenit celebri pentru o partidă de sex cu o plăcintă – *clou*-ul comediei lor cu adolescenţi, *Plăcinta americană* –, ceea ce nu înseamnă că şi în noul lor film veţi găsi poante groase. Dar nici sirop. Copilul de 12 ani are probleme cu o mamă hippioată, părăsită şi depresivă, care, atunci cînd nu încearcă să se sinucidă, îl încurajază să se exprime – de fapt, să o exprime *pe ea* (inimă frîntă, autocompătimire etc.), cîntînd *Killing Me Softly* pe unde apucă, inclusiv *la şcoală*. Orice băiat care cunoaşte acea leşinătură de şlagăr, şi care a avut cîndva 12 ani, va înţelege ce înseamnă asta: „sinucidere socială". Lucrul grozav este că băiatul nu-i o victimă; în pofida aparenţelor, e un dur, un supravieţuitor care evaluează lucid o situaţie-limită, înţelege că are nevoie de un aliat şi apoi trece la acţiune. Iar lucrul şi mai grozav este că viitorului său aliat, domnului Am-38-de-ani-şi-nu-fac-nimic-toată-ziua, nu-i plac copiii. Cînd cei doi se ceartă, o fac ca doi adulţi: bărbatul nu e condescendent, copilul nu se miorlăie; fiecare vrea să-l convingă pe celălalt că el are dreptate şi nici unuia nu-i vine să-i creadă că aude asemenea prostii de la celălalt. Sînt egali.

Agilitatea cu care acest film fentează convenţiile genului merită aplauze. Chiar şi atunci cînd li se supune, tot el are ultimul cuvînt. Aţi văzut de prea multe ori personaje care, după o viaţă greşită, se reabilitează printr-un singur gest eroic; dar aţi mai văzut gest eroic constînd în interpretarea cîntecului *Killing Me Softly* (blestemată melodie!), pe scena sălii de festivităţi a unei şcoli, în faţa unei hoarde sălbatice de copii de 10 ani, care huiduie tot ce nu e rock sau rap? Aţi auzit de prea multe ori că „nici un om nu-i o insulă"; dar aţi auzit vreodată acest citat din gura unui personaj care nu-l acceptă decît după ce l-a jefuit pe John Donne de drepturile de autor, pe care i le oferă cu mărinimie lui Jon Bon Jovi? Şi am lăsat la sfîrşit factorul Grant. Nu Cary, ci Hugh, dar cred că şi legendarul comedian l-ar simpatiza de tizul său. Hugh este un Cary imperfect, un Cary care poate fi prins pe picior greşit sau cu pantalonii în vine: cu alte cuvinte, un Cary Grant potrivit pentru epoca noastră. Ieşind din cinema, pe creasta unui val de bucurie, cochetam cu ideea radicală că oamenii ar trebui împărţiţi în două categorii: cei cărora le place şi cei cărora nu le place Hugh Grant. Iar cei din a doua categorie ar trebui urcaţi pe o scenă şi puşi să se sinucidă social, cîntînd *Killing Me Softly*.

● ***Lucía şi sexul / Lucía y el sexo*** **(Spania, 2001), de Julio Medem**

Extravagant, fierbinte de nu poţi să-l atingi, cînd impresionant, cînd incoerent, filmul lui Julio Medem sugerează o telenovelă rescrisă de D.H. Lawrence. Are într-adevăr mult sex, are într-adevăr o eroină numită Lucía (Paz Vega) şi mai are, ca personaj principal, un scriitor (Tristan Ulloa) care aparent provoacă moartea propriei sale fetiţe, cînd intră în casa mamei fetiţei (care nu este Lucía, ci o altă femeie) cu intenţia nu foarte clară de a o înşela pe Lucía cu o altă femeie (a

treia), care la rîndul ei intră într-un triunghi erotic alături de propria ei mamă (fostă actriţă porno) şi de amantul acesteia, încurajată de scriitor, care vrea să scrie despre acest triunghi şi care îşi pierde capacitatea de a distinge între realitate şi fantezie, cu consecinţe traumatizante pentru toţi cei implicaţi, care se refugiază mai toţi pe o insulă, unde se regăsesc... dar, ca să fiu sincer, filmul mă pierduse deja pe drum. Sună ca o aberaţie şi e cam lipsit de umor, dar nu e lipsit de interes. Dacă o grămadă de oameni îşi închipuie că ştiu să pună pe ecran scene de sex, Julio Medem chiar *ştie*. Şi mai important, el ştie să pună pe ecran fericirea, şi pentru asta e nevoie de mult talent, pentru că – o ştim de la Tolstoi – fericirea este, la prima vedere, mereu la fel şi oamenii fericiţi tind să semene între ei. Probabil că asta nu prea reiese din rezumatul meu, dar filmul conţine vreo 30 de minute de *„luxe, calme et volupté"*, de care se bucură Lucía şi scriitorul ei, împărţind ceva atît de desfătător, desăvîrşit şi numai al lor, încît privindu-i, ne simţim privilegiaţi şi totodată excluşi.

▲

Dilema vă recomandă

● Votaţi – pe *www.liternet.ro* – textele pentru spectacolul *Café del Sol* pe care-l va monta Radu Afrim. Mai interactiv nu se poate! (Alex. Leo Şerban)

● *Lettre Internationale* (ediţia română, toamna 2002). Un substanţial dosar „Memorie, istorie, uitare" consacrat revoluţiilor şi tranziţiilor complicate de la socialism la capitalism în Germania, Cehia, Ungaria şi Polonia, din care se articulează un adevăr care ar trebui să ne limpezească mintea, chit că nu ne ţine de cald: „Au mai pătit-o şi alţii!" – cum ar zice un clasic al nuvelei româneşti. De maxim interes pentru cei prea tulburaţi de sondajele în care nostalgicii ceauşismului sînt tot mai mulţi, cu cît sînt mai bătrîni. (Radu Cosaşu)

● *B-Side Stories*, expoziţia de fotografii a lui Alex. Leo Şerban, deschisă la Galeria S.P.A.C.E. a Centrului Internaţional pentru Artă Contemporană (Intrarea Soarelui nr. 1). O adresă cum nu se poate mai nimerită pentru a primi şi oferi aceste momente de lumină. (Dan Stanciu)

● Ancheta de pe ultima pagină a *LA&I*-ului: „Scriitorul şi comentariul politic". Săptămîna trecută, Tia Şerbănescu pune punctul pe i: „De fapt, nici nu le putem pretinde regilor, secretarilor şi preşedinţilor să înţeleagă cărţile scriitorilor – căci nu sînt critici literari – ci cu totul altceva: să le respecte libertatea de exprimare şi să asigure o asemenea funcţionare a societăţii încît aceasta să nu permită falsificarea ierarhiilor literare prin criterii politice – sau de altă natură, tot extraliterară". Nu exactitatea constatării sperie, ci actualitatea ei... (Simona Sora)

● Sergiu Singer, *Lavandă şi usturoi sau murmurul caselor* (Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2002). În prefaţa volumului, Andrei Pleşu identifică inventarul minimal al fericirii: „cîteva fotografii vechi, cîţiva prieteni, cîteva sticle de vin şi o bucătărie bine slujită". (Iaromira Popovici)

trecerea prin reviste

Alex. Leo ŞERBAN

Talmeş-balmeş cu plagiat

Cinema – Revistă a Centrului Naţional al Cinematografiei – a ajuns la numărul 2 (iulie/august 2002). Din primul număr (cel cu Ilinca Goia pe copertă) remarcasem calitatea hîrtiei şi jurnalul lui Cristi Mungiu de la Cannes – „Cum l-am cunoscut pe Duane Reade“ („Duane Reade“, alias Jim Jarmusch). Din numărul acesta (cu Nicole Kidman pe copertă) am remarcat calitatea hîrtiei şi reportajele/interviurile lui Dorin-Liviu Bîtfoi.

Revista suferă, în primul rînd, de o formă – tipic dîmboviţeană – de „supra-conducere“ (pe lîngă aceea, evidentă, a organismului care o patronează): există un director (Laurenţiu Damian), un director artistic (Cristina Corciovescu), un redactor-şef (Călin Căliman), un redactor-şef executiv (Irina Coroiu) şi doi redactori coordonatori (Marilena Ilieşiu şi Dorin-Liviu Bîtfoi)... Cum aceştia din urmă se presupune că sînt tot un fel de şefi – de bine ce „coordonează“ –, rezultă că revista are un singur redactor: pe doamna (sau domnişoara) Sorela Maria Mişcoi!

Apoi, s-ar putea să vă întrebaţi – ca şi mine – ce este acela un „director artistic“? Ei bine, nu este nicidecum ceea ce credeaţi/credeam: Cristina Corciovescu face reportaje (în satul Petrăchioaia, acasă la Radu Gabrea şi Victoria Cociaş) şi interviuri – în acest număr, cu Vlad Păunescu, patronul lui „Castel-Film“, care pune punctul pe „i“ recunoscînd un lucru de bun-simţ: din cele 75 de filme în care a fost implicat „Castelul“, „marea majoritate au fost prestaţii“... E ceea ce-am bănuit fiecare, dar e bine c-o spune chiar dl Păunescu.

În calitate de redactor-şef, dl Căliman scrie editorialul („La răscruce de valuri“ – greu de vizualizat titlul; probabil, se referă la o tornadă marină), redactorul-şef executiv Irina Coroiu face un reportaj despre filmul lui Ioan Cărmăzan *Raport despre starea naţiunii* („nu-i un reportaj de platou – ne asigură autoarea în şapou –, ci reconstituirea perioadei de filmare“; doar că – la finalul reportajului/reconstituire – scrie clar: „Reportaj de Irina Coroiu“!), redactorul coordonator Dorin-Liviu Bîtfoi face şi reportaje, şi interviuri (unul despre Festivalul Transilvania, celălalt cu Michael Radford – invitat al festivalului), celălalt redactor coordonator, Marilena Ilieşiu, are în grijă 2 pagini de „Magazin“ („Zvonuri adevărate din Camera Secretelor“, „Adrenalină pentru Arnie“ etc.) şi poate că vă întrebaţi – în aceste condiţii – ce face directorul publicaţiei, regizorul Laurenţiu Damian...? Multe; prea multe – pentru un director, şi regizor pe deasupra: face interviuri (cu E.S. Pierre Menat, fostul ambasador al Franţei, şi Diana Dumbravă, actriţă), face reportaje (pe platoul filmului *Maria*, în care joacă Dumbravă) şi – *last, but not least* – scrie un articol intitulat „Porno Cinema“, cu subtitlul „Sau ce a mai rămas de scos din Cutia Pandorei“ (vezi P.S.-ul)... Mai există două corespondenţe (de la Cannes, semnată de Adina Darian, şi de la Moscova, semnată de Călin Căliman), trei pagini de poze cu Nicole Kidman (într-una, atît de obosită încît înţelegi de ce s-a ascuns de parapazzi români) şi opt pagini de talmeş-balmeş în care „Ce ştiaţi/Ce nu ştiaţi“, „Cifrele“, „Reţetele“, „Vedeta Freddie Prinze Jr.“, „Opiniile criticului“ (inadmisibil de necritice!) şi o coloană insistentă numită „Atenţie la gafe!“ asigură o harababură completă. Apropo de gafe: există una – uriaşă – chiar printre „informaţiile“ oferite cititorilor – „Palme d'Or la Cannes“, în 1987, pentru *Barfly* al regizorului Barbet Schroeder; în anul acela, Palme d'Or-ul a fost atribuit lui Maurice Pialat pentru *Sous le soleil de Satan!* Şi nu, Barbet Schroeder n-a luat nici un Palme d'Or; nici atunci, nici vreodată...

Acestea fiind spuse, să mai aşteptăm – cu „înfrigurare“ – următorul număr al *Cinema*-ului? „Alle gute Dinge sind drei“: poate că numărul 3 va fi cel cîştigător...? Dacă nu, ghinion. Şi, oricum, „atenţie la gafe“!

P.S. În pofida rugăminţilor repetate ale directorului L. Damian de a colabora la revistă, am refuzat sistematic. Acum, cu numărul 2 în faţă, ştiu şi de ce: „Ce a mai rămas de scos din Cutia Pandorei“? Plagiatul! Ce rost ar fi avut să scriu în *Cinema*, cîtă vreme sînt „preluat“ – fără ghilimele şi fără acordul meu – chiar într-un text al directorului?! Într-un articol apărut în *Elle* (februarie/2001), intitulat „Cine-a pus Sexul în Film?“, scriam aşa: „Înainte de a exista sofisticatul «film erotic» a existat – o să vi se pară ciudat – cinstitul film porno. (...) foarte curînd, «perversul Hexagon» avea să producă mai multe decît SUA (...) de la filme cu puţin sex s-a ajuns la filme cu mult sex şi apoi la sexuri cu puţin film.“ În *Cinema* nr. 2, L. Damian „scrie“ aşa: „Înainte de a exista filmul erotic a existat, nu glumesc, cinstitul film porno. (...) mai ales în «perversul Hexagon», care a întrecut în număr şi imaginaţie pe toată lumea dispusă la hot. (...) De la filme cu puţin sex s-a ajuns la film cu mult sex şi apoi la mult sex cu foarte puţin film.“

Nu mi se mai pare ciudat, iar L. Damian nu glumeşte; dar nici eu... Aştept scuze!

▲

Cezar PAUL-BĂDESCU

„...cultului i-a preferat cultura“

În revista *Apostrof* nr. 7-8/2002, Ion Ianoşi publică un emoţionant şi foarte interesant text despre cel care ne-a fost şi nouă coleg, Zigu Ornea. Articolul, care se numeşte simplu „Amintiri despre Zigu“, nu se cantonează într-o evocare de circumstanţă. Ion Ianoşi scrie despre omul de cultură devotat muncii sale şi îndrăgostit de literatura română, despre suferinţele fizice pe care le-a avut în ultima perioadă a vieţii care însă nu i-au tocit conştiinciozitatea profesională, dar şi despre opţiunile sale ideologice. Ion Ianoşi observă că articolele lui Z. Ornea despre extrema dreaptă i-au iritat pe mulţi: „Tentativele de edulcorare fie a rolului jucat de Antonescu în război, fie a unei presupuse «blînde» aripi din mişcarea legionară, le-a întîmpinat cu replici ferme, precis argumentate. (...) Această susţinută contracarare a tendinţelor de a prefera «răul mai mic» «răului mai mare» – capcană în care au căzut pînă şi unii cărturari de vază – i-a adus suspiciunea că ar persevera în nostalgii «cripto-comuniste»“. Z. Ornea a fost însă un om cu simpatii de stînga, iar Ion Ianoşi (el însuşi declarat de stînga) explică resorturile unei asemenea opţiuni: „Periclitaţi cu exterminarea, mulţi evrei au nutrit după război speranţa unei lumi drepte, pentru ei şi pentru toţi. Dacă ea s-a dovedit naivă, în schimb e de-a dreptul oarbă încăpăţînarea retroactivă de a nu înţelege motivaţia acestei nădejdi incipiente. Holocaustul, umbra abătută chiar şi asupra celor care l-au evitat, a predeterminat simpatii mai mult sau mai puţin *de stînga* printre supravieţuitori, în orice caz atitudini favorabile dreptăţii sociale şi naţionale, egalităţii de rasă şi credinţă. Împreună cu mulţi dintre noi, şi Zigu a fost în mod natural, aş spune, «om de stînga», chiar dacă cei care aveau să se revendice din poziţii de stînga îl vor fi nedreptăţit în rînd cu atîţia.“

Din diferite bucăţi de puzzle – amintiri, observaţii personale, priviri retrospective – Ion Ianoşi compune un fidel portret al regretatului Z. Ornea. Ceea ce rămîne în urma omului extraordinar care a fost Zigu Ornea este activitatea căreia i-a dedicat întreaga lui viaţă: „Tolerant faţă de alteritate şi diversitate, intolerant doar cu intoleranţii, cultului i-a preferat cultura. Aşa ne vom aduce aminte de el şi îi vom asigura, atît cît vom reuşi, supravieţuirea: ca om de cultură.“ Z. Ornea a muncit toată viaţa pe ogorul istoriei literare, analizînd viaţa şi opera altora. Din păcate, el însuşi a devenit acum istorie literară.

▲

Matei MARTIN

Arte vizuale fără vizitatori

A 5-a ediţie a Tîrgului Internaţional de Arte Vizuale nu este dintre cele mai reuşite. Expoziţia dezamăgeşte în primul rînd prin starea de spirit pe care o induce: vizitatorul se simte efectiv hărţuit, exponatele sînt mult prea înghesuite şi totul devine un amestec greoi de culori, genuri, mijloace de expresie şi forme de tot felul. Păcat, unele lucrări chiar meritau să fie puse în valoare şi „arătate“ publicului. Pentru seria celor aproximativ 10 picturi ale lui Alin Gheorghiu s-a găsit, din fericire, o nişă separată pentru expunere, dar multe alte lucrări valoroase, sau măcar frumoase, sînt expuse fără noimă, pe nişte panouri banale, prost iluminate. Sculpturile – multe interesante – nu au nici ele cum să atragă privirea dacă vizitatorul se împiedică efectiv de ele, dacă nu există distanţă – şi o necesară detaşare faţă de lucrare. De exemplu, cuplul Adam şi Eva construit din şuruburi şi piuliţe (Dumitru Ioan) este interesant în sine, dar a fost expus pe un culoar îngust de trecere...

Dincolo de proasta gestionare a spaţiului, TIAV mai dezamăgeşte prin absenţa instalaţiilor bazate pe mijloace multimedia. E de neînţeles această lipsă într-un tîrg de „arte vizuale“ din anul 2002. Oare chiar nu există artişti multimedia în România? Expoziţiile organizate de Centrul Internaţional pentru Artă Contemporană în ultimii ani au demonstrat contrariul.

Sărăcia şi slaba organizare sînt, probabil, cauza numărului mic de vizitatori. Am fost la Tîrg în două zile succesive, sîmbătă şi duminică, la ore diferite, şi de fiecare dată galeriile erau aproape goale. Evenimentele din program – concerte oferite de cvartetul Renaissance, spectacole de teatru („Caragiale!“, „Flash“), operetă („The Little Green Opera“), proiecţiile video sau alte *happening*-uri („Origami“, „Vînzare de paşi“) nu au adus nici ele prea mult public. Ce-i drept, nici campania de mediatizare a TIAV nu a fost prea convingătoare, iar partenerii media aleşi (TV România Cultural şi B1 TV) nu aveau cum să facă miracole!

Cu riscul de a părea cîrcotaş, nu pot să nu amintesc de catalogul TIAV 2002. *Layout*-ul banal este cea mai mică problemă a publicaţiei: textele prost traduse, greşelile (mult prea frecvente) de ortografie, lipsa diacriticelor, conţinutul eliptic al textelor sînt erori inadmisibile pentru un eveniment cu pretenţii, organizat sub egida UNESCO.

Toate aceste neajunsuri de organizare afectează grav imaginea artiştilor care expun: interesantă a fost „personala“ de fotografie a lui Eugen Oprina alcătuită din cincizeci de fotografii emoţionante din Orientul Îndepărtat; foarte impresionante prin conţinutul violent şi contrastele puternice au fost şi fotografiile expuse de reporterii cotidianului *Ziua*. „Improvizaţiile“ vizuale „construite“ de Ion Barbu (o combinaţie reuşită de fotografie şi caricatură expusă într-o „scenografie“ incitantă), cărţile poştale cu poze şi desene acide, textele pline de haz imprimate pe tricouri îi arată latura de artist complet, care cunoaşte şi valorifică mai multe resorturi ale umorului. Dar galeria sa se găseşte într-un loc suficient de izolat pentru a putea fi trecută cu vederea de vizitatori. Păcat – merită vizitată.

▲

Iaromira POPOVICI

bazar

Trend-uri

„Ce-i de făcut cînd ai diaree?“ – acest anunţ îngrijorător, şi, în acelaşi timp, responsabil, m-a întîmpinat, în multe exemplare, pe bulevardul Kiseleff: pe jos, printre frunzele uscate, întrebarea esenţială era acolo, alb pe albastru; te puteai gîndi la orice, dată fiind repetiţia ei vizuală, inclusiv la un atac bacteriologic. Cu frică, m-am aplecat şi am ridicat un exemplar: era o reclamă la *Smecta*. E drept, una cu impact. Succesul *Smectei* este unul de sezon: e momentul anunţurilor: în septembrie, lucrurile mişcă, şi oamenii se mişcă. Mulţi îşi caută casă, mulţi închiriază: „Cumpăr loc băiat cămin Belvedere“ – stă scris, iarăşi, pe una din coloanele de la Romană. Acumularea de substantive masculine, nearticulate denotă profesionalism într-ale anunţurilor. Dacă n-ai şti despre ce e vorba în realitate, te-ai întreba ce-i aia şi cum arată un loc de băiat, în comparaţie cu unul de fată, de exemplu. „Ofer o cameră în apartament unei studente din Ucraina sau Moldova în schimbul îngrijirii unui copil“. De aici se discern nişte opţiuni foarte clare, şi un *trend* cosmopolit, dar şi rusofon, în *baby sitting:* se pare că noi, cu doamna Jeni Copaci, fostă Buzdugan, din satul Chipeşca, Basarabia (bona copilului), am fost doar pionieri.

Trend-urile nu se manifestă, evident, doar în privinţa moldovencelor: „Kickboxing, Club Orion: full contact, lowkick, thaikickboxing“. Sună bine, şi cu atît mai *„trendy“* (cuvînt consacrat ca oarecum snob pentru o lume oarecum adolescentină) cu cît adevăratul înţeles al celor mai sus enumerate rămîne obscur (probabil vor fi lămurite la faţa locului, într-un număr viitor). De *kickboxing* ştim din *Ally McBeal*, aşa că sună interesant. Mai există şi *paintball,* ba chiar cupa presei la aşa ceva. Din înştiinţarea trimisă pe la redacţii, despre *paintball* aflăm mai multe: „este jocul de comando în care participanţii – organizaţi în două echipe, echipaţi cu combinezoane de camuflaj, măşti de protecţie şi arme care trag cu bile cu vopsea – au diferite misiuni: eliminarea echipei adverse sau a căpitanului acesteia, cucerirea bazei adversarilor, capturarea steagului, apărarea preşedintelui companiei etc“. Sună foarte războinic şi foarte organizat, dar şi tot atît de virtual. Dacă nu vrei ceva la fel de novator, poţi, pur şi simplu, să te înscrii la un curs de dans; doar dacă ai între 6 şi 60 de ani. Dacă şi asta e opţiune prea complicată, *Power House* îţi explică, de pe o altă coloană, cum să-ţi dezvolţi muşchii într-un „subsol superb“. În cazul în care şi această alternativă e prea obositoare, poţi să alegi doar un tatuaj: „100% profesional şi higienic“.

▲

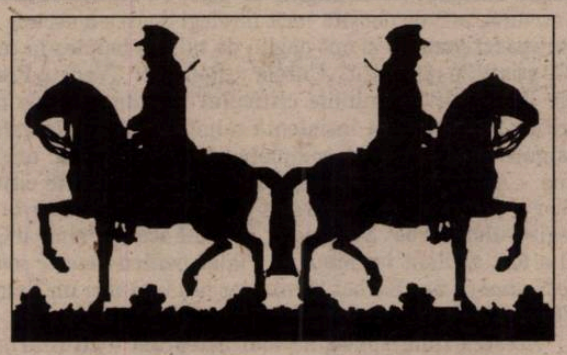

Radu COSAȘU

din viața unui extremist de centru...

Pe malul unui lac

La o săptămînă după echinoxul de toamnă (nici un editorial, nici un articol, nicăieri, pentru a mulţumi Cuiva că ne-a dat, la Bucureşti, un august atît de rezonabil în temperaturile lui...), mă gîndesc că încă nu e prea tîrziu ca să divulg cel mai straniu text din cîte am citit în vara ce s-a dus; l-am descoperit într-un *Le Figaro littéraire,* datat 18 iulie 2002, pe ultima pagină, la rubrica: „Marile pasiuni literare“. Acolo, Michel Tournier – menţionez că nu sînt un fan al scrisului său, dar asta nu are importanţă – povestea cum s-au sinucis, la 21 noiembrie 1811, Heinrich von Kleist şi Henriette Vogel. Erau născuţi în acelaşi an, 1777 (la trei ani după apariţia „Suferinţelor tînărului Werther“, dacă asta poate lămuri ceva), el, scriitorul de un geniu incandescent, recunoscut mai tîrziu ca nemuritor – cum se întîmplă – ea, soţia unui finanţist din Berlin, mamă a unei fetiţe de 6 ani; se iubeau de doi ani, Tournier trece repede peste amănuntele amorului, ca să ajungă la esenţial:

la 20 noiembrie, amîndoi trag la hanul Stimming, lîngă lacul Wannsee, cer două camere, se instalează, servesc cina împreună, ţin lumînările aprinse toată noaptea, lasă neatinse paturile, la 4 şi la 7 dimineaţa comandă cafele (anunţînd că seara vor avea invitaţi), la 9 îl roagă pe hangiu să le facă nota de plată şi pleacă să se plimbe pe malul lacului; sînt bine dispuşi, se joacă, aleargă „ca nişte copii“ (mărturia lui Stimming), aruncă pietricele în apă, rîd, hangiul le aduce o măsuţă cu două scaune, Kleist vrea să bea un rom, Henriette – nu, el renunţă, patronul se îndepărtează auzindu-i cum rîd, „n-am mai văzut oameni atît de veseli, îşi spuneau tot timpul: «băieţelul meu», «fetiţa mea», păreau fericiţi“. Ca atare, cînd se aud două focuri de armă, hangiul, hangiţa şi servitorii lor se gîndesc că cei doi, zurlii, trag în păsările de pe lac; îi găsesc morţi, unul în faţa altuia, el cu un pistol ţinut între buze cu ambele mîini – un alt pistol pe masă. Scandalul izbucneşte imediat în înalta societate, un văr de-al ei încearcă să liniştească opinia publică, cerîndu-i să nu condamne „două fiinţe care au întruchipat dragostea şi puritatea“. Cancelaria Împăratului e indignată de acest apel „care afişează un imens dispreţ faţă de cei care gîndesc cuminte“.

Michel Tournier nu se implică în cine ştie ce probleme morale, mărginindu-se să observe că „pentru el fapta lor depăşeşte o gesticulaţie romantică“, iar scandalul public „nu are nici o greutate în faţa scrisorii adresate de Henriette lui Heinrich, *fără îndoială cea mai frumoasă scrisoare de dragoste din cîte s-au scris vreodată“* (subl. mea). Scriitorul nu ezită s-o dea publicităţii (scrisorile acelei nopţi de 20 noiembrie fiind în posesia lui, după cum precizează). Tulburat de acest „fără îndoială“, l-am rugat – ca un licean ce se vrea lucid – pe colegul meu de bancă Dan Stanciu să o traducă, pentru a verifica printr-o altă privire acel „sans doute“ emis de un membru al „Academiei Goncourt“.

Iată, pe româneşte, „cea mai frumoasă scrisoare de dragoste din cîte s-au scris vreodată“, tradusă de Dan Stanciu:

„Heinrich al meu, armoniosul meu, grădina mea de zambile, zorii mei de zi, amurgul meu, oceanul meu de blîndeţe, harpa mea eoliană, roua mea, curcubeul meu, pruncul meu pe care îl ţin pe genunchi, scumpa mea inimă, bucuria mea cînd sufăr, renaşterea mea, libertatea mea, robia mea, sabatul meu, potirul meu de aur, căldura mea, gîndul meu, lumea de dincolo a mea şi lumea-mi pămînteană către care tînjesc deopotrivă, păcatul meu preaiubit, alinarea ochilor mei, grija mea cea mai scumpă, virtutea mea cea mai de preţ, mîndria mea, apărătorul meu, conştiinţa mea, pădurea mea, strălucirea mea, coiful meu şi spada mea, generozitatea mea, mîna mea dreaptă, scara mea cerească, Sfîntul Ioan al meu, cavalerul meu, duiosul meu paj, poetul meu curat, cristalul meu, izvorul meu dătător de viaţă, salcia mea plîngătoare, domnul şi stăpînul meu, nădejdea mea şi hotărîrea mea de nezdruncinat, constelaţia mea preaiubită, dezmierdarea mea, fortăreaţa mea de nebiruit, fericirea mea, moartea mea, focul meu aprins din senin şi dănţuind, singurătatea mea, mîndra mea corabie, valea mea, răsplata mea, Werther al meu, rîul Lethe al meu, leagănul meu, tămîia mea şi smirna mea, glasul meu, nostalgia mea, oglinda mea de aur, rubinul meu, naiul meu, coroana mea de spini, nenumăratele mele miracole, te iubesc mai presus de orice am în gînd. Sufletul meu e al tău.

Henriette

P.S. Umbra mea la amiază, izvorul meu de apă în pustiu, mama mea dragă, religia mea, muzica mea lăuntrică, sărmanul meu Heinrich bolnav, mielul meu de Paşte nevinovat şi alb, Poarta mea către Ceruri.“

Am arătat-o şi altora din redacţie şi am convenit doar în banalitate: azi nu se mai scrie aşa ceva. Dar se mai poate citi? Nu are nici o importanţă – vorba lui Vladimir Horowitz, pianistul, cînd cineva îi spunea că nu suportă Haydn.

▲

Eugen ISTODOR

plecat de acasă...

Adrian Voicu (II)

Horaţiu Filip, Alina Haliliuc de vorbă cu Adrian Voicu, bucătar la „Select“, la „Primăvara“, „Dunărea“, acum la „Il buon gustario“ din Dorobanţi lîngă benzinărie. Recepţie: Eugen Istodor.

„Oh, n-am scăpat un congres al PCR. Congresele partidului le-am luat pe toate, avînd în vedere că am lucrat numai în restaurante de zona 0, «Primăvara», «Dunărea», la orice congres eram răsverificat. Erau două reţele de servire. Se mînca la cantina studenţească din Regie, mîncau toţi cei din sală, participanţii. Se mînca gen cantină, se mînca trap, într-o jumătate de oră trebuia să le dăm trei feluri de mîncare, şi apoi erau duşi cu autocarele la Sala Palatului. Se mînca bine. Se făcea supă de oase, se aduceau oase mari, se puneau în marmite imense la fiert şi se făceau supe de găluşte sau tăieţei. Ciorbe nu se dădeau... Trebuia să ai grijă. Erau Sanepidul, Miliţia şi Securitatea. Dacă pe unul îl apuca să-i meargă burta în timpul congresului, erai terminat. Trebuia să li se dea mîncare cu atenţie... Controlul era foarte strict. Mîncam spumă şi gelatină de la capetele de oase cu mujdei de usturoi şi oţet. Un gram de carne nu se putea fura. Se lua carnea din magazie şi cu arma la spate se ducea la analize şi apoi la cazan.

Ştabii erau la gospodăria de partid de la Snagov, «30 Decembrie»... Nu era cine ştie ce. Carne, lapte, brînză, ouă, toate erau mai de calitate şi mai ecologice. Mi-aduc aminte de o perioada cînd lucram la «Primăvara» pe Dorobanţi, pe traseul prezidenţial. Tot timpul erau spargeri în magazine şi case, chiar dacă zona era plină de Miliţie. Şi nu se fura mare lucru. Chiar găseam hainele în vestiar mutate cu grijă. Apoi am înţeles că erau spargeri date de Securitate în căutarea armelor sau altor lucruri.

În afară de dimineaţa, prînz şi seara care se mîncau în Regie, se serveau la Sala Palatului gustări, adică salam de Sibiu, ciocolate, brînză, dar astea se cumpărau. Ţin minte că la ultimul congres am cumpărat vreo cinci gustări ca să iau salamul de Sibiu de pe ele să-l duc acasă. Carnea, ţigările, cafeaua, săpunul reprezentau moneda forte atunci. Blugii, adidaşii, radio sau videocasetofoanele erau pentru rezolvări babane. Am mai prins şi delegaţii străine de 23 August, cînd se făceau bufete.

Ţin minte că atunci cînd duceam gustările la Sala Palatului, la coborîrea cu liftul de marfă ne întîmpina un securist care căuta cu detectorul de mine bombe ascunse în gustări. Eram verificaţi şi răsverificaţi. Cînd ne veneau străini în restaurant, securistul ne trimitea tot timpul să ducem la masă scrumiere cu microfon, că le ştiam că aveau fundul plin, sau frapiere mai grele, care aveau o mică antenă. Toţi erau ascultaţi.“

▲

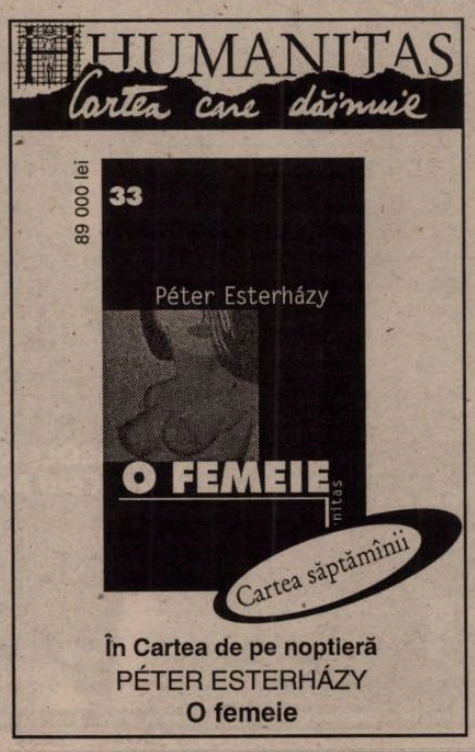

Augustin IOAN

pierduți în spațiu?

Nagy Balint & Tsai

L-am cunoscut pe arhitectul maghiar Nagy Balint prin bunăvoinţa rectorului de la Collegium Budapest, care a ţinut să îmi prezinte nu doar un bun prieten al său, dar şi un personaj reprezentativ pentru ceea ce ar putea fi (ar fi putut fi, mai bine spus) o generaţie „optzecistă“ a arhitecturii ungureşti. Spre deosebire de versiunea sa românească, generaţia echivalentă ungară – de la literatură la arhitectură – a avut o vehementă conştiinţă civică şi antitotalitară. Dacă a fost posibilă schimbarea de regim în felul în care a fost făcută în Ungaria, este şi datorită acestei generaţii care se afla, la schimbarea lui Kadar, la intrarea în maturitate. Dar să nu intrăm într-un subiect dureros pentru ambele părţi – şi pentru cei care n-au făcut decît „rezistenţă prin cultură“, dar şi pentru cei care le-o reproşează astăzi de la înălţimea, spun cei criticaţi, a absenţei operei.

(Aici ajunşi însă, un mic adagio: cînd îi trage de urechi pe tinerii critici literari care impută celor mai vechi lipsa de acţiune ante-1989, alta decît vagile şopîrle strecurate în text cu voie de la poliţie, dl. Manolescu se înşeală. Mai întîi invocă întru apărarea respectivilor complexitatea situaţiei. „Complexitatea“ nu e o scuză, realitatea românească nu a fost vreo clipă mai „densă“ decît cea a vecinilor. Pentru ce va fi fost mai greu aici să fii cu adevărat rezistent decît în Ungaria sau Cehoslovacia? De ce nu s-au făcut deloc, dar deloc palate staliniste de talia Casei Scînteii în Budapesta, deşi aceasta fusese dărîmată aproape integral în război dar s-au făcut în schimb la Bucureşti, practic intact în 1945? De ce nu s-au făcut centre civice şi Case ale Poporului în ţările Tratatului de la Vişegrad? Şi, dacă e vorba să propunem valorile în numele cărora critică tinerii critici, cu care mă simt deplin solidar, apoi ele sînt – în arhitectură şi, nu mă îndoiesc că şi în literatură – cele ale lumii libere, ale culturilor democratice. Iată: în loc de Casa Poporului, Parlamentul din Canberra, contemporan ei, sau chiar, în ciuda „faraonismului“, excepţionalele „grands projets“ mitterrandiene. În locul cartierelor de blocuri, locuinţele unifamiliale americane şi chiar experimentele sociale ale unor reuşite HLM-uri franceze. În locul prefabricatelor tîmpite, inteligenţa proiectării celei mai rafinate, chiar cu materiale paupere; în locul betonului massificator, materialele naturale, sticla şi oţelul pe care îl produceam „pe cap de locuitor“, dar nu reuşeam să îl schimbăm în structuri flexibile ca trestia, pentru cutremurele de care lipsă nu ducem.)

Atelierul Nagy Balint & Tsai cuprindea, poate, cincisprezece persoane, printre care un designer şi un director de prezentare. De asemenea, atelierul are şi o extrem de activă galerie de artă. Din vreme în vreme îmi mai răspundea la telefon într-o română aproximativă şi cîte un tînăr arhitect venit probabil din Ardeal. Se asculta jazz, se vorbea, se fuma. Aflat în centrul Budapestei, undeva între Deak Ter şi Gara Nyiugati, în profunzimea unei curţi interioare a unei masive şi foarte întunecate clădiri neoclasice, atelierul părea o oază în agitaţia mediului de afaceri a centrului de oraş. Firma nu este una aglomerată de mari lucrări, prin urmare proiectează cu aceeaşi bucurie şi amenajări de interior de mici dimensiuni, şi design de obiect, dar şi biserici sau bănci. Acum corpolent şi cu o barbă patriarhal de amplă şi albă, blîndul Nagy Balint mi-a arătat experimentele sale spaţiale, pornind de la cubul de lemn devenit casă, apoi biserică, dar şi temă/logo a multora dintre lucrările sale ulterioare – şi terminînd cu coloana-omagiu adus lui Brîncuşi sau cu proiectul de spaţiu sacru şi comemorativ pe ruinele unei biserici acum absente de pe Insula Margareta.

Ceea ce mi-a plăcut în mod deosebit la lucrările firmei Nagy Balint & Tsai este lucrul firesc, relaxat, cu materialele naturale, într-un mod însă diferit de cel pe care îl practică Makovecz Imre şi urmaşii lui. Descinsă direct din modernismul tîrziu, arhitectura firmei NB&T este una în care materialul este aprehendat în raţionalitatea alcătuirii sale interioare şi folosit tocmai pentru calităţile sale, iar nu în numele unui ideal transcendent. Lemnul este folosit pentru căldura sa, de pildă, iar nu pentru că ar sugera cine ştie ce nebuloasă mistică a originilor. Geometria este investigată ca posibil motor al raţionalităţii formelor, dar apelul la materiale naturale o îmblînzeşte. Pe scurt, un mod de a proiecta lipsit de fasoane şi, tocmai de aceea, fertil, pe care nu pot decît să îl recomand cu căldură colegilor români. ▲

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

Scăriţa lui Eisenstein (3)

Mă simţeam şi rătăcit, dar şi acasă, în acest oraş de unde, după mine, începea Asia. Nu Asia geografică, ci aceea spirituală, populată de alte civilizaţii, alte ritmuri, alte pericole. Păşeam prima oară pe pămînt ex-sovietic şi simţeam ceva nelămurit în aer. Decădere, agresivitate, absurd? Mormăiam involuntar *„Odessa, Moskva“*, sperînd poate o vagă protecţie boreală, prelinsă pe traseul Vîsoţki – Marina Vlady – Cristea Avram – Bucureşti. (Fără folos, dar de ce m-aş fi mirat, sînt şi afon şi nu ştiu boabă ruseşte!) De-abia aterizasem la Odessa şi aflasem deja că trecem într-o lume aparte. Avionul lunecase tot mai încet printre alte aeronave, parcate într-o dezordine periculoasă pe marele cîmp de beton. La coborîre aveam să văd că unele n-aveau aripi, altele n-aveau roţi şi toate erau mîncate de rugină. Era şi un elicopter acolo, cineva construise sub el o cuşcă zdravănă, locuită de un dulău din rasa universală a „comunitarilor“. Ne-a lătrat entuziast, dar lanţul nu i-a permis să ne cunoască nemijlocit.

Se vedea că oamenii o duc greu, dar sărăcia nu îi înrăise. Dragostea de animale era o dovadă emoţionantă. Stînd la (familiara) coadă de la ghişeul poliţiei de frontieră, cu paşaportul în mînă, am observat că toţi cei aflaţi la momentul adevărului fac o gimnastică oarecum caraghioasă. Ajuns şi eu în faţa severului ofiţer ucrainean, am înţeles – pe partea interioară a minusculei deschizături a ghişeului, dormea un motan imens! Ca să poţi da paşaportul la control ar fi trebuit să-l împingi deoparte, dar, de cum mi-a văzut mutra, ofiţerul a făcut un semn ameninţător – să nu care cumva! Aşa că mi-am şerpuit mîna cu grijă, încercînd să fiu serios şi să nu deranjez Behemotul gri. Era dolofan şi impasibil. Ucraina începea să-mi devină simpatică.

Nota felină avea să mă urmărească. A doua zi, traducătorul ucrainean, Saşa, ne-a dus în marele talcioc al Odessei. Ne-a promis ceva extraordinar, chiar aşa şi era. Se gîndise însă doar la primele rînduri de comersanţi, la tejghelele cu icoane, cu tot felul de maşinării sovietice, cu colecţii numismatice, samovare de lux şi alte lucruri interesante. Am perseverat însă şi, în profunzimea pieţei, am descoperit sute de tîrgoveţi scofîlciţi care duseseră arta comerţului la apogeu. Unul întinsese o năframă pe care trona o sticlă de vodcă. Începută. Striga preţul (nu mai ştiu cîte milioane), după care trăgea o duşcă. Şi mai striga o dată. Un preţ ceva mai mic, evident. Altul oferea un peşte! Un peştişor afumat, nu mai lung de 15 centimetri. Unul singur! În fine, să nu-l uit pe iscusitul moş cu barbă de schimnic care ţinea în braţe o biată pisică jigărită. Cerea pe ea 2 dolari! Pisica avea la gît o legăturică murdară, ce fusese odată roşie, dar nu părea deloc încîntată. M-am gîndit s-o răscumpăr şi să-i dau drumul în lume, am renunţat apoi, lucru pe care-l regret şi azi. Goanţă, Protectorul Pisicilor? Nu sună rău....

Fusesem şi în talciocurile bucureştene, dar nici unul nu-mi păruse atît de jalnic, de disperat. Iar grivnele ucrainene treceau dintr-o mînă în alta, cu zecile de milioane, pentru orice fleac. Ne-am dat seama de preţul valutei locale de-abia cînd, la autobuzul roşu, cineva a vrut să ne lase o adresă. N-aveam carnetul la îndemînă, am început să mă scotocesc după o hîrtie, dar omul a scos o bancnotă de 50 de mii de grivne şi a început să scrie pe ea. La protestele mele a replicat „E cea mai ieftină hîrtie din Ucraina, chiar şi o coală albă e mai scumpă!“

Am spus că, altminteri, simţeam şi ceva oarecum familiar, dar nedesluşit. Poate troleibuzele, poate hainele şterse, poate cerul. Sau, poate, ţiganul gras din marginea talciocului, care se răstea la alţii, mai sfrijiţi. Era ameninţător ca ofiţerul de pe aeroport şi umflat ca motanul vamal. Striga şi îşi rotea ochii injectaţi, căutînd să vadă dacă cei din jur înţeleg cine e şeful. Pentru confirmare, mult aur: lanţuri la gît, brăţări la mînă, dinţi în gură! N-are importanţă ce urla, oricum nu se poate publica, dar vorbea cea mai neaoşă limbă română! ▲

Alex. Leo ŞERBAN

fericirea la televizor

„Rămîneşti“

Trăim într-o lume a tranziţiilor, în care puţine lucruri rămîn acolo unde le-ai văzut ultima dată. Prin clasa a cincea, după ce luasem la geografie primul 5 din viaţa mea de elev (aveau să mai vie şi altele...), mă apucasem să învăţ toate capitalele ţărilor africane – Ouagadougou, Kinshasa, Kampala etc.; îmi dau seama acum că nu mi-a folosit la nimic să-mi încarc memoria cu denumiri exotice: nu doar capitalele s-au schimbat, dar nici statele respective nu mai sînt aceleaşi...! Politica, geopolitica & economia au modificat geografia & toponimia şi mi-au distrus o parte din celulele cenuşii pe degeaba. Astăzi, cînd cineva mă-ntreabă care este capitala statului Lesotho, îmi vine să scot pistolul. Sau limba – că e mai ascuţită.

Să privim mai aproape de noi: vedetele postului X au trecut la postul Y, postul Y a devenit postul Z, OTV-ul a devenit ce a fost dintotdeauna – o gaură neagră în program –, iar centrul de optică medicală din Piaţa Lahovary, de care mă plîngeam într-un „3,14“, a dat faliment într-o lună... În aceste condiţii, există un singur lucru (instituţie, dacă vreţi) care a rămas ferm pe poziţie din '90 încoace şi care poate fi găsit în acelaşi loc pe toate posturile de televiziune: se numeşte Ion Iliescu. Asta arată că instituţia prezidenţială e mai puternică decît televiziunile române reunite şi că zîmbetul prezidentului „bate“ zîmbetele tuturor vedetelor TV. O să-mi spuneţi că e normal să fie aşa – în fond, statul e mai important decît statul în fund în faţa televizoarelor –, dar eu o să vă spun că această „normalitate“ nu e-n regulă... Şi că, văzînd cum feţele apar & dispar pe sticlă mai rapid decît un zapaj leneş la sfîrşit de zi, mă duce-un gînd – pardon, nostalgic – la mutrele încremenite din epoca Ceauşescu! Nu neapărat la El şi Ea, ci la cei/cele care prezentau ştirile cu El & Ea (un Petre Popescu, un Paul Şoloc, un George Marinescu, un Florin Mitu) sau la cele (bărbaţii erau excluşi) care prezentau programele – puţine – dintre ştiri (veterana Sanda Ţăranu, Lia Mărăscu, Cristiana Bota sau Delia Budeanu) sau, în fine, la cei/cele care prezentau „Timpul probabil“ (Elena Milea, Constantin Ţicu...). Evident, nu regret „conţinutul“ programelor, cu atît mai puţin perioada – despre care toţi am convenit că este „de tristă amintire“; dar regret – de ce n-aş spune-o? – faptul că oamenii aceia erau *mereu aceiaşi*, una cu postul şi cu poziţia pe care-o ocupau şi că, ne place sau nu, acest lucru era o chestie bună: deschideai televizorul, vedeai o mutră şi ştiai pe loc că Petre Popescu nu-ţi vorbea despre anticicloni şi cîmpuri barice, nici Delia Budeanu nu îţi citea, cu emoţie reţinută, ştirile despre al X-lea Congres... Era o „stabilitate“ factice, de acord, o „normalitate“ ascunzînd o acută anormalitate, dar nu e mai puţin adevărat că această înţepenire în posturi dădea imaginea (gri, ternă, dar parcă mai convingătoare) a unei seriozităţi profesioniste pe care am cam pierdut-o.

Astăzi, dacă vrei să mai dai peste un „dinozaur“ al *teleshow*-urilor, trebuie să zapezi pe TV5, după-amiaza: este vorba despre nemuritoarea emisiune *Questions pour un champion* şi al său criogenizat prezentator, Julien Lepers.

Am citit recent, într-un număr din *Les inrockuptibles*, un articol caustic care-l făcea praf; „gîndirea“ din spatele textului era simplă: Lepers e acelaşi, emisiunea e aceeaşi – deci şi emisiunea, şi Lepers trebuie să dispară! Permiteţi-mi să spun că e o tîmpenie: nu numai că nu-mi imaginez TV5-ul fără *Questions pour un champion* – una din cele mai bune, şi tocmai de aia longevive, emisiuni de cultură generală! –, dar nu-mi imaginez nici *Questions pour un champion* fără Julien Lepers! Această sosie-fără-voie a lui Michael Keaton are, ca orice *showman*, ticurile şi manierismele lui, dar ele nu fac decît să-i sporească farmecul; cînd ridică bileţelele galbene în mîna dreaptă, undeva mai sus de nivelul ochilor şi rosteşte, aproape silabisind, „Ciné-aste bri-ta-nnique, auteur de *Psy-cho-se*... allez, c'est facile!“, Lepers este, în aceşi timp, animatorul-vedetă al unui joc televizat şi „Julien Lepers“. Adică ceea ce aşteaptă telespectatorii să fie. Căci regula de aur a *showbiz*-ului este: poţi fi tu însuţi, cu condiţia ca oamenii să te iubească; iar cînd au început să te iubească, trebuie să fii tu însuţi, *în acelaşi loc*, cît de mult timp te ţin curelele!

Este o regulă pe care nu au învăţat-o deloc televedetele noastre – cu excepţia notabilă a Andreei Esca. După o trecere meteorică pe la Soti-TV, un obscur post-şcoală, Esca a fost propulsată în postura de prezentatoare de ştiri la PROTV – unde a rămas pînă astăzi, devenind între timp nu doar o emblemă a postului, ci şi cea mai bună prezentatoare de ştiri din România. Esca pare să fi avut acces la acest adevăr esenţial, dar destul de simplu: eşti bun atîta vreme cît *rămîi;* dacă te muţi de colo-colo, nu eşti bun – eşti disponibil! Într-o economie dominată de goana după cîştiguri rapide şi tentaţia „ţepelor“, imobilitatea nu este întotdeauna semnul unei lipse de orizont, ci al unui calcul pe termen lung. Şi-apoi, în ciuda evidenţelor, a trece de la un post la altul poate fi subiect de ştire, o zi-două, dar nu este nicidecum ceva *cool;* ahtiate cum sînt după celebritate-instant, vedetele de televiziune autohtone ar trebui să mediteze la asta... (Pardon: să *ce*!? Ah, era vorba de *cool;* a „medita“ – între două-trei oferte – pare să fie *cool*...) ▲

Ingrid ŞUŞU

Discurs contra sau pro-birocraţie?...

Oricît am scrie despre birocraţie, niciodată nu pare îndeajuns. O boală vizibilă şi ruşinoasă a societăţii noastre, care pare a fi deja cronică, fără nici o ameliorare (ba chiar cu înrăutăţiri) după doisprezece ani de tranziţie. De unde şi ideea că nu cu tranziţia are legătură, aşa cum susţin unii reprezentanţi ai statului, ci cu tradiţia. O birocraţie corozivă, cu cît de multe justificări cu atît de puţină utilitate. Într-un prim articol este descris fenomenul la nivel mare cu relaţia de sprijin reciproc dintre stat şi birocraţie, cu efectele inerente asupra funcţionării statului, economiei şi descurajarea investitorilor străini. Pentru un număr viitor, micile dramă zilnice pe care autorităţile şi funcţionarii le creează cetăţenilor într-un asemenea sistem birocratic care se autogenerează la nesfîrşit. (A. M.)

Dumitru Sandu notează în cartea sa „Spaţiul social al tranziţiei“ că „... România trăieşte în tranziţie de la 1830 încoace“ şi că istoria modernă a României se înfăţişează ca „o succesiune de tranziţii neîmplinite care se neagă reciproc“. Chiar redusă la acest citat, observaţia domnului Sandu pare cît se poate de corectă, chiar dacă ne gîndim doar la ponderea pe care termenul „tranziţie“ a avut-o (şi o are încă!) în discursul politic românesc. Aproape că nu există disfuncţionalitate în România de astăzi care să nu poată fi pusă pe seama *tranziţiei* de la etatism la democraţie, de la sistemul centralist comunist la cel descentralizat al economiei de piaţă, de la dirijism şi economia planificată la manageriat. Un întreg capitol din programul politic al partidului de guvernămînt este dedicat ***dimensiunilor tranziţiei din România***. „În viziunea noastră (a PSD), toate procesele pe care le parcurge societatea românească se integrează într-un amplu proces istoric, ce poate fi definit nu numai ca tranziţie de la dictatură la democraţie, ci şi ca trecere la un nou model de societate şi de civilizaţie“. Principala dimensiune a acestei tranziţii ţine de coexistenţa unor vechi structuri economice cu unele noi, specifice economiei de piaţă, constata PSD, adăugînd (de altminteri, pe bună dreptate, ar spune unii!) că instituţiile economiei de piaţă autohtone sînt în mare parte nefuncţionale şi au un nivel de eficienţă scăzut, în comparaţie cu cele din ţările dezvoltate. O altă dimensiune a *tranziţiei* este dată de istorie şi de „moştenirile trecutului“. „În prezent România nu a depăşit cu totul nici moştenirea trecutului, nici nu a construit în întregime un nou sistem social şi economic“, iar „opţiunea noastră (...) vizează instaurarea unei economii sociale de piaţă, bazate pe o privatizare masivă şi stimularea iniţiativei particulare“. „Concepţia PDSR se opune atît etatismului exacerbat şi sufocant, de formulă comunistă, cît şi atitudinilor liberaliste radicale, care preconizează un stat minimal, retras din sfera vieţii economice şi sociale“. Scuzată fie-mi abundenţa de citate din programul politic al PSD, dar veţi vedea imediat de ce am considerat necesar să reamintesc cititorului că partidul de guvernămînt a cîştigat alegerile promiţînd: 1) că „Statul îşi va remodela funcţiile“ şi: 2) îşi „va restrînge intervenţia directă în activitatea economică“. Importanţa reducerii rolului statului în economie a fost subliniată de mai toţi cei care au invocat modelele de succes ale tranziţiei ţărilor din fostul bloc comunist către economia de piaţă. Guvernatorul Băncii Naţionale a Poloniei, Leszek Balcerowicz, explica acum un an cînd a vizitat România că statul trebuie să renunţe la calitatea de proprietar în economie sau, măcar, prezenţa lui ar trebui să fie cît se poate de limitată. Statul este un prost administrator şi cu cît prezenţa lui e mai accentuată, cu atît lucrurile se complică mai mult. Întărirea statului este pozitivă numai acolo unde prezenţa sa produce efecte sociale benefice, impunînd un sistem stabil de reguli şi norme care se subordonează nevoilor cetăţenilor: justiţie, poliţie, protecţie socială, combaterea corupţiei şi a criminalităţii. PSD se află la jumătatea mandatului, iar chestiunea proprietăţii private rămîne încă una disputată. La 12 ani de la căderea comunismului, justiţia română are încă mii de procese vizînd retrocedarea proprietăţilor imobiliare, procesul de reîmproprietărire cu teren agricol este incipient, iar sectorul privat al economiei, deşi contribuie cu două treimi la produsul intern brut (PIB), este sufocat de birocraţie. Investitorii se plîng că pentru deschiderea unei afaceri în România e nevoie de circa 100 de documente. La Biroul Unic cozile sînt încă infernale, iar termenul de 20 de zile prevăzut de lege pentru înregistrarea comercianţilor se transformă, în majoritatea cazurilor, în luni bune. Biroul Unic, în loc să contribuie la simplificarea vieţii celor care vor să iniţieze o afacere, s-a transformat din păcate, cum au remarcat foarte mulţi, într-una dintre cele mai cumplite construcţii birocratice din România. În sens negativ! Dacă ar fi să ne ghidăm după tipologiile weberiene ale autorităţii, atunci birocraţia ar trebui să aibă un cu totul alt conţinut. Autoritatea raţional-legală sau ***birocratică,*** cum o numeşte Weber, e legitimată prin existenţa unor reguli bine definite. Ea ţine de ansamblul de legi şi n-are nimic de-a face cu funcţionarul birocratic care o pune în aplicare. Funcţionarul este numai un agent al unei autorităţi a cărei sursă este ***legalitatea***, în funcţie de care sistemul birocratic este impersonal, bazat pe eficienţă şi drepturi egale. Din păcate, în România birocraţia pare să se întemeieze mai puţin pe legalitate, cît pe bunul plac. Un articol publicat recent în *Financial Times* (iunie 2002) sintetiza concluziile conţinute de un raport al Consiliului Investitorilor Străini: procesul investiţional continuă să fie „frustrant“, din cauza „proliferării birocraţiei la nivelul demarării unor afaceri“, „incompetenţa administrativă şi lipsa unui angajament ferm, precum şi corupţia“. Desigur că sînt semnalate şi inconsecvenţa legislativă şi cea a prevederilor fiscale, care sînt tot atît de descurajante pentru investitori ca şi spăgile şi pilele pe care s-a construit şi a supravieţuit birocraţia în varianta lui Ceauşescu.

Umilinţa şi birocraţia

Unul dintre cei mai renumiţi economişti occidentali în clipa de faţă, David Landes, profesor la Harvard, a încercat într-una dintre prelegerile sale să răspundă la întrebarea de ce unii sînt atît de bogaţi (a se citi democraţiile occidentale), iar alţii atît de săraci. Pentru România, în care bunăstarea ţine mai curînd de teorie, practica fiind apriori presupusă ca ilicită, inseparabilă de noţiunea de corupţie şi de birocraţie, în sensul ei negativ de birocraţie coruptă, şi nu de legalitate, răspunsul lui Landes nu este tocmai lipsit de interes: „ia timp să creezi o birocraţie eficientă, funcţională; de asemenea, să pui în practică un angajament asupra unei identităţi naţionale mai largi şi a unui scop.“ (...) Pentru noile naţiuni (prin extrapolare, noile democraţii!), procesul a fost infinit complicat de durerile adunate în ani lungi de subordonare şi umilinţă; de ideologii egalitare care devalorizează succesul privat în timp ce justifică privilegiul public; (...) de atotprezenţa statului, care falsifică modele de recompensare, făcînd mai uşoară îmbogăţirea prin politică decît prin industrie, prin pile decît prin performanţă.“

Aşadar... egalitarism, corupţie, pile, birocraţie, minimalizarea criteriilor de merit şi de performanţă; aceasta ar fi ecuaţia sărăciei. Dacă aruncăm o privire asupra sondajelor de opinie realizate în România post-decembristă, lipsa unui model cultural de dezvoltare sprijinit de cetăţeni pare să se explice tocmai prin intermediul acestei ecuaţii care, prin termenii săi, indică şi rezultatul. Adică tipul de administraţie statală. În absenţa unei culturi de dezvoltare în cadrul căreia iniţiativa privată să ocupe locul ce i se cuvine, ***cultura de supravieţuire*** (din nou în sens weberian) nu face altceva decît să sprijine perpetuarea şi multiplicarea exact a tarelor care corup sistemul, transformînd ***birocraţia*** într-un instrument de împiedicare a iniţiativei private şi de diminuare a gradului de încredere în administraţie şi instituţiile sale reprezentative. „Cultura de supravieţuire“, non-participarea şi atomizarea reacţiei sociale, îi asimilează pe cei 40% dintre români care au refuzat să se mai prezinte la urne în 1996. Un studiu întocmit de Banca Mondială în 2000 arată că principalele consecinţe ale birocraţiei şi corupţiei din România sînt reducerea standardului de viaţă al populaţiei, accentuarea decalajului dintre săraci şi bogaţi, declinul moral al societăţii, pierderea interesului investitorilor străini, nerespectarea drepturilor omului. Potrivit celor chestionaţi de BM, după autorităţile vamale, cele mai corupte instituţii sînt justiţia (65%), poliţia (55%), sistemul de sănătate publică (54%), Garda Financiară (54%), Guvernul şi ministerele (52%). În cazul societăţilor comerciale, principalul obstacol pentru derularea afacerilor este inflaţia (90%), schimbările legislative (86%), reglementările fiscale (85%), birocraţia (84%). Majoritatea cetăţenilor şi a investitorilor sînt de părere că autorităţile publice sînt corupte aproape în totalitate, opinie împărtăşită, altminteri, şi de 44% dintre oficiali, care recunosc că mita este o parte a vieţii de zi cu zi. Chiar admiţînd că percepţia publică a birocraţiei şi corupţiei s-a îmbunătăţit din 2000 şi pînă acum şi că obiectivele asumate de PSD la guvernare şi-au atins parţial scopul, elementele de conţinut rămîn neschimbate. Pentru că problema de fond nu este atît birocraţia, cît mai degrabă felul ei. Parkinson, politologul britanic, demonstra că şi într-o societate în care valorile democraţiei s-au stabilizat, birocraţia practic se dublează în decurs de 10-15 ani. Orice structură care are de atins un obiectiv se bazează pe aplicarea strictă a unor reguli interne (indiferent că e vorba de structuri statale sau nu), birocraţia fiind cea care permite controlul şi aplicarea acestor reguli. Însă, cu cît numărul agenţilor birocratici creşte, cu atît mai mult responsabilitatea pentru aplicarea corectă şi eficientă ale acestor reguli se diminuează. Mi-a venit brusc în minte o întrebare adresată Europei Libere de un ascultător nedumerit de ineficienţa măsurilor de combatere a corupţiei şi birocraţiei din România: la ce bun 22 de ministere, zecile de mii de funcţionari publici şi sutele de parlamentari la o populaţie de 22 de milioane de români, daca ele nu reuşesc să răspundă nevoilor acestora, ştiindu-se şi că un număr înjumătăţit de ministere şi parlamentari pot răspunde nevoilor a peste trei sute de milioane de oameni, în SUA?!?... Un răspuns posibil este cel oferit de un investitor străin în *Jurnalul ideilor de afaceri,* arătînd că el „pierde“ o lună din an pentru prelungirea vizei de şedere şi procurarea adeverinţelor necesare continuării afacerii.

Revenim la programul politic al PSD, în care stă scris negru pe alb că va „elimina blocajele birocratice şi formularistica excesivă cu care sînt confruntaţi cetăţenii şi agenţii economici“ şi că va „dimensiona raţional personalul din aparatul guvernamental, din ministere, instituţii administrative, precum şi din serviciile Parlamentului“... Cei care bat la porţile ministerelor sau agenţiilor nou înfiinţate după decembrie 2000 pentru o ştampilă, adeverinţă sau aviz ar putea invoca propriile experienţe în ceea ce priveşte îndeplinirea acestor obiective. Ce utilitate mai poate avea în aceste condiţii, pe termen lung, înfiinţarea unui departament special de relaţii cu investitorii străini care, după cum spunea premierul Năstase, ar trebui să asigure „un acces mai simplu la procesul de luare a deciziilor“. În urmă cu aproape un an (la Birmingham, în noiembrie 2001), prim-ministrul îi încuraja pe investitorii străini să-i telefoneze direct dacă au nevoie de asistenţă pentru a se descurca în hăţişul birocratic românesc, arătînd că departamentul pentru investiţii străine îi este direct subordonat. Dacă aş fi fost potenţial investitor, un astfel de îndemn m-ar fi descurajat, demonstrîndu-mi în fond că nu-mi pot proiecta afacerea în funcţie de nişte criterii clare, ţinînd de competiţie şi economia de piaţă, ci de intervenţia prim-ministrului şi a guvernului în economie. ▲

© V. Moţoc

Pagină realizată de Andrei MANOLESCU

antinostalgia

Pe un piedestalin

„– Stalin şi Hruşciov... Dar Hruşciov nu este nici la degetul cel mic al lui Stalin – iar Stalin, în ciuda tuturor şi a toate, a făcut lucruri extraordinare. Este un mare reformator. Nu i-au reuşit unele măsuri, şi asta i se reproşează, i se pune în cîrcă. În prezent se repetă greşelile lui, se repetă cusururile lui în problema ţărănească. Iar faptul că a realizat lucruri extraordinare se trece sub tăcere.

În privinţa lui Hruşciov, şi Stalin este de vină, şi eu, şi toţi sîntem de vină că l-am scăpat din mînă, pentru că nu contează atît Hruşciov ca antistalinist, cît curentul, jocul cu sentimentele oamenilor. Hruşciov, în cartea lui, este destul de rezervat la adresa mea – într-un loc vorbeşte chiar cu dispreţ. Despre Stalin se exprimă de-a dreptul cu răutate.

– Credeţi că Hruşciov a fost un prost?

– Nu atît prost – nu, nu se poate spune că era prost –, cît foarte şiret. Ce cuvinte, ce acuzaţii îmi aduce acolo!

– După părerea lui, Stalin n-a fost comunist.

– N-aş spune asta, dar ura lui era cumplită. Pentru că el însuşi nu era comunist, cum o să-l considere comunist pe Stalin?

Despre Beria spunea vrute şi nevrute. Tot de rău. Şi despre Malenkov vorbea cu dispreţ. Şi Malenkov îi era prieten apropiat! «E un simplu funcţionar; nu este în stare să ducă singur nîmic pînă la capăt. Nu este decît un executant.» Despre Bulganin vorbeşte cu dispreţ.

– Pe cine vorbeşte de bine? Pe Mikoian, probabil?

– Pe Mikoian, da."

(convorbire cu V.M. Molotov, în G.V. Ivanova, *Pensionarii puterii,* Editura Polirom, 1998)

Notă: V.M. Molotov – coautor al celebrului pact, în calitatea sa de ministru de Externe în timpul lui Stalin; după 1957, în timpul lui Hruşciov, a devenit ambasador în Mongolia. Pensionar cu un ascuţit simţ critic la data acordării acestui interviu.

▲

Cursuri de limbă italiană

Institutul Italian de Cultură din Bucureşti organizează cursuri de limbă italiană la sediul său din Aleea Alexandru 41. Cursurile vor începe la data de 14 octombrie 2002. Înscrierile se vor efectua începînd cu 23 septembrie 2002 pînă la completarea locurilor, dar nu mai tîrziu de 14 octombrie.

Doritorii sînt rugaţi să se prezinte la sediul Institutului, de luni pînă vineri, orele 10-13, cu taxa de înscriere de 3.500.000 lei, un act de identitate şi 2 fotografii.

Informaţii la numerele de telefon 231.08.80; 231.08.85 sau prin Internet la adresa *www.canad.ro/itcultro*

Cu ochii-n 3,14

SUPER-DEGETELE EXPRIMĂ EXTRA-EXIGENŢA

● Există, din fericire, şi reclame simpatice, printre nenumăratele inepţii produse de industria de *advertising*. Una dintre ele ar fi asta: „Super-pisicile aleg extra-gustul". (**D. S.**)

● „Humanitas cu ghiulul pe deget" este titlul unei recenzii a cărţii lui Radu Vasile, apărută în *Evenimentul zilei*. Întrebările sînt următoarele: 1) ştiut fiind că jurnalista care semnează recenzia preferă manelele & Vacanţa Mare filmului *In the Mood for Love*, cum să interpretăm reproşul? Şi 2) cum să nu ne gîndim la multele mîini cu ghiuluri care citesc cotidianul amintit (ce-i drept, sărind poate pagina de „Cultură")? Concluzia: cititorii *Evenimentului*... au toate datele (= degetele) să devină (şi) cititori ai Humanitas-ului! Asta se cheamă „efectul de bumerang", şi este rareori intenţionat; dar se poate încerca. (**a. l. ş.**)

● Pe dosul capacelor de la sucul *Duo Fruo* sînt scrise tot felul de „zicale": „Trăieşte-ţi clipa!", „Eşti pe fază?!", „Exprimă-te!", „Potoleşte-te!", „Ah, nu mă mai satur!" etc. Deunăzi, am găsit un capac pe care era scris „Nu are nici un sens". Cred că, exasperat de munca stupidă pe care o face, responsabilul cu zicerile mai mult sau mai puţin deştepte de la *Duo Fruo* a scris propoziţia de mai sus şi şi-a pus capăt zilelor. (**C. P.-B.**)

● Cîndva „zeu printre blocuri" bucureştene, miere şi glonţ dulce al Patriei şi al atîtor cititori, dl Petru Popescu ne povesteşte pe larg – şi ne explică ceva mai concis – relaţia sa notorie cu „fiica faraonului" *(România literară,* nr. 37). (Mai) toate bune – nerv, ritm, tensiune – dar, dacă ni se permite, proza suferă de o anume lipsă de informaţie: autorul, în confesiunea sa, pare să nu mai fie la curent cu mortala exigenţă morală a intelectualităţii autohtone, de la 89.89 încoace. Nu ne cunoaşteţi, dle Popescu – sîntem mai răi decît Tihon ascultîndu-l pe Stavroghin! (**R. C.**)

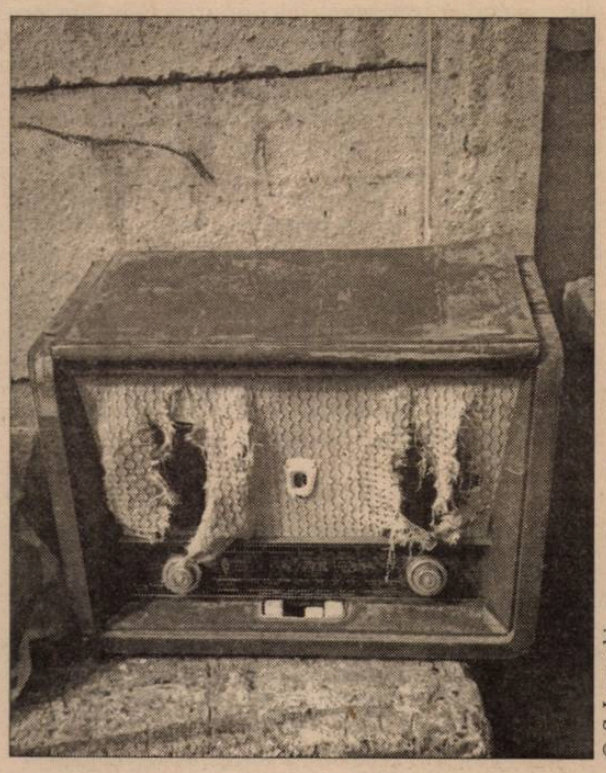

© S. Ivanoschi

SUPER-ŞOFERUL SPERĂ EXTRA-SUCCESUL

● Poliţistul către şoferul oprit la stop: *„Dacă nu ştii să conduci, lasă maşina acasă şi mergi pe jos, nu să stai să încurci pe ceilalţi participanţi la trafic în drum."* Nu am maşină, dar dacă voi ajunge vreodată şofer şi voi da peste un astfel de poliţist, îi voi răspunde: *„Dacă nu ştii să vorbeşti, nu sta în drum să încurci minţile şoferilor"*. (**M. M.**)

● Înaintea meciului pe care Naţionalul l-a avut în cupele europene la Bucureşti, un jucător al echipei (nu-mi mai amintesc cine) declara că speră ca adversarii olandezi să joace la fel de prost cum au făcut-o în ultima vreme. Un gînd sincer din partea unui *sportiv*. (**A. M.**)

● În dimineaţa asta mi se spune că cei din zodia mea vor avea un succes financiar şi profesional mare şi neaşteptat. Mă gîndesc că mai sînt cîteva sute de milioane de oameni pe Pămînt în aceeaşi zodie. Toţi vor avea un succes profesional mare astăzi? Vă daţi seama ce se oftică restul, pînă la 6 miliarde? Oricum, o iau de bună şi, cum tot am avut insomnie, m-am hotărît: nu fac nimic azi, stau în casă şi aştept succesul profesional şi financiar. La prînz: haide, mă, succesule! Seara: nţ, nţ, nţ...! (**C. G.**)

SUPER-VIAŢA GREA TRECE DE 40 DE EXTRA-ANI

● În timp ce mai peste tot bursele au o viaţă grea, aceea de la Bucureşti – aşa scriu ziarele – o duce într-o veselie. În timp ce „toată lumea moare de foame", la Praid, în Harghita, are loc într-o atmosferă pantagruelică un Festival Internaţional al Sarmalelor, la care cea mai grea cîntăreşte un kilogram, iar cea mai lungă depăşeşte juma de metru. După ce că e eternă şi fascinantă, România mai e şi atipică. (**R. C.**)

● Întrebată în *Adevărul de week-end* ce va face peste 10 ani, Adriana Muraru a răspuns: „...nu ştiu dacă peste 10 ani voi face acelaşi lucru, din simplul motiv că în România nu există prezentatori trecuţi de 40 de ani". Am două comentarii: 1) faptul că în România nu există prezentatori de ştiri trecuţi de 40 de ani e o anomalie a televiziunilor române (a se vedea, în acest sens, alte televiziuni de pe lume); 2) ca simplu telespectator, cred că Adriana Muraru ar trebui să facă acelaşi lucru şi peste 10 (etc.) ani, pentru că îl face foarte bine. (**M. V.**)

SUPER-SPAIMA „NO FEAR" CONFIRMĂ FRUMOS EXTRA-ŞOAPTA DISCRETĂ

● Săptămîna trecută, la un ceas tîrziu al nopţii, la „Profesioniştii" Eugeniei Vodă (România 1), după perindarea de-a lungul zilei a nu ştiu cîţi preşedinţi de state, purtători de cuvînt şi de cătuşe, subsecretari şi bărbaţi subsecretare, moderatori Tuci, jafuri, incendii, inundaţii, baluri, balauri şi blablauri – un chirurg strălucind de inteligenţă, omenie şi bun-simţ, dl Alexandru Blidaru, o rază de lumină în clarobscurul lumii. Dacă nu e posibil ca asemenea personalităţi care ştiu ce e o spaimă, o speranţă, o durere, să înlocuiască un telejurnal (ar fi prea firesc!), nu ar putea să apară măcar la o oră de vîrf? Da, ar fi prea complicat! (**R. C.**)

● De cîte ori trec, vinerea, prin dreptul micului magazin de ţoale de pe Eremia Grigorescu (n-are firmă, doar un graffiti: „No Fear"), o văd pe tînăra vînzătoare stînd în pragul uşii pentru mai multă lumină şi citind *Dilema*. M-am gîndit că poate i-ar face plăcere să citească la „Cu ochii-n 3,14", măcar o dată, despre cum stă în pragul magazinului şi citeşte *Dilema* – chiar în *Dilema*... (**a. l. ş.**)

● Scriitorii care au sărit în apărarea lui Michel Houellebecq, acuzat la tribunalul din Paris de insultă la adresa islamului (într-un interviu din septembrie 2001) cer să fie respectat „dreptul la umor". Prezenţa lor în sala de judecată a confirmat că legalizarea acestui drept i-ar face pe oameni să gîndească mai nuanţat. Dramaturgul Fernando Arrabal, condamnat şi el în trecut de tribunalele franchiste, la întrebarea ce profesie are, a răspuns, după o ezitare, „pieton". Cînd i s-a cerut să ridice mîna dreaptă şi să jure, a protestat: „Nu-i prea mult? Pot să spun că promit?". (**M. B.**)

● Mersul cu autobuzul continuă să-ţi ofere surprize: în maşina 226, la capătul de la Foişor, se udă şi se mătură. Şoferul, civilizat şi capitalist, îi roagă frumos pe pasageri să coboare pentru curăţenie. Din păcate, pasagerii, în goana lor nebună după locuri, nu ţin cont de îndemnurile şoferilor şi dau năvală – ca-n vremile „de aur" socialiste – în maşină, de cum se deschid uşile. (**I. P.**)

● Cătălin Radu Tănase, reporterul de război şi calamităţi naturale al PRO TV-ului, are un pandant cultural şi feminin în persoana Iulianei Ciugulea, specializată în vorbitul în şoaptă prin culise şi prezentări entuziaste şi pline de familiaritate (cu protagoniştii) ale unor evenimente culturale. Luni seara a vrut să ni-l prezinte – colocvial, nonconformist şi liber – pe Horaţiu Mălăele, săptămîna dedicată acestuia şi noua sa carte. Trăgîndu-se galeş de codiţele blonde, Iuliana a început-o cu stîngul, informîndu-ne că H.M. şi George Mihăiţă, noul director de la Teatrul de Comedie, se cunosc de vreo 50 de ani (protagonistul săptămînii nu i-a împlinit încă), a făcut un „extro" sorescian cu pretext mălăelian, a potrivit cartea lui Horaţiu Mălăele pe sacoul acestuia pînă posesorul a întrebat-o dacă i se pare prost îmbrăcat, l-a chemat şi pe Gelu Colceag puţin, că încăpea în cadru, şi apoi a cerut pupici de la toţi trei, că tot nu apucaseră să spună nimic. Răriţi-o, domnule... (**S. S.**)

● Din vreme în vreme, îmi las privirea să gliseze peste anunţurile „matrimoniale" din ziarul *Libertatea*. Aşa am constatat (vineri, 20 septembrie a.c.) că felurite persoane cu sîni deosebiţi, sîni mari şi sîni foarte mari îşi oferă serviciile unor domni care ar trebui să fie (reiese din anunţuri) generoşi, discreţi, serioşi, manieraţi, stilaţi, pretenţioşi, educaţi. Mă bate însă gîndul că domnii înzestraţi cu asemenea calităţi s-ar putea să prefere sînii mai puţin ampli ai *Criticii raţiunii pure,* mîngîiaţi în tihna unei biblioteci. (**D. S.**)

Claude KARNOOUH

De la Nistru la Nistru (III)

Ţiganii din Soroca

Duminică, 28 iulie 2002

E încă foarte devreme, dar a sunat plecarea, avem un drum mai lung de făcut, pînă la Soroca, capitala judeţului, un orăşel aşezat pe malul Nistrului, dincolo e Ucraina, la 180 de kilometri de Chişinău, în Nord-Estul Moldovei. Se anunţă o zi de caniculă, instalaţia de aer condiţionat din autocar nu izbuteşte să învingă căldură grea şi năclăită care parcă ne înfăşoară. Aceleaşi controale ale poliţiei, ne-am obişnuit deja, primul la ieşirea din cartierul de nord al Chişinăului, altul la intrarea pe autostradă, al treilea pe şoseaua naţională, cînd ne apropiem de Soroca. Satele prăfuite înecate în praf se succed pe marginea drumului cu fîntînile comunale, acoperite cu un capac de tablă fasonată, reprezentînd o biserică ortodoxă; şanţurile sînt uscate, ploile torenţiale de la începutul săptămînii n-au reuşit să potolească setea pămîntului şi buruienile au culoarea galbenă a cerealelor coapte. Pe măsură ce mergem, căldura se înteţeşte; ambianţa din autocar e calmă, se pare că, în noaptea precedentă, studenţii noştri au dansat pînă-n zori. Afară, ţăranii ghemuiţi pe marginea drumului vînd roşii, piersici, caise, porumb fiert şi, deja, struguri copţi.

E 11, după patru ore, ajungem la Soroca. În program e trecută o întîlnire cu reprezentanţii consiliului judeţean în clădirea unde sînt serviciile administrative. Păcat, am fi preferat să începem cu o plimbare pe strada principală, să vorbim cu oamenii întîlniţi întîmplător. Magazine puţine cu un aspect mediocru, în timp ce pe gardurile de la marginea drumului sau la portiţă, pe o bucată de carton pusă pe jos, localnicii vînd tot soiul de vechituri, haine uzate, nimicuri, orice. Nici aici nu e cine ştie ce circulaţie, acest tip de comerţ şi enormul talcioc unde ne-am dus apoi, după-amiază, ca şi degradarea caselor şi a curţilor, arată cît de săracă este populaţia. Pentru că nu ne putem abate de la programul alcătuit şi planificat de organizatori, autocarul ne depune în faţa consiliului judeţean, un trist paralelipiped de beton, ca peste tot, statuia lui Lenin în faţă, în piaţa înflorită şi bine întreţinută. O observ, pentru că nu e ceva obişnuit.

Întîlnire oficială în sala de protocol, cu mesele şi scaunele aşezate în formă de U, sub conducerea preşedintelui consiliului local, membru al partidului de guvernămînt, blocul comunist, agrarian şi socialist. Îl observ şi îmi dau seama că el continuă şi desăvîrşeşte stilul Brejnev. Costum gri, cravată aproape albă, faţa cu trăsăturile buhăite, consecinţă a numeroaselor libaţii, comportamentul lui e solemn şi rigid, nepotrivit cu contextul, expunînd grosolănia ţăranului parvenit, insuficient şlefuit, care nu cunoaşte stilul şi moravurile interlocutorilor săi, recitîndu-şi discursul ca un automat, fără să-şi dea seama că nimeni nu dă nici o importanţă spuselor lui. E greu să nu-l identifici cu un fost activist local, mai ales cînd se urcă în automobilul Volga, de serviciu. Obiceiurile căpătate în tinereţe nu dispar cu una cu două. E însoţit de doi adjuncţi şi de doi consilieri aleşi, transparenţi şi tăcuţi, de doi directori de liceu, unul român şi unul rus, mai vorbăreţi şi de o doamnă, tot tăcută, şi ea o aleasă în consiliul municipal, responsabilă cu minorităţile şi, o să ne dăm seama mai tîrziu de ce, de secretarul general al consiliului judeţean. Am venit aici ca să aflăm cum e viaţa socială şi culturală a minorităţilor, cum sînt relaţiile lor cu instituţiile judeţene şi municipale. Judeţul Soroca este exemplar în ceea ce priveşte prezenţa multinaţională: dintre cei 290.000 de locuitori, 27% locuiesc în ceea ce acolo se cheamă oraş (!), 73% stau la sat, majoritatea sînt români, 15% sînt ucraineni, 8% – ruşi, 4% – ţigani, 3% – evrei, mai puţin de 1% – alte naţionalităţi.

Ca peste tot, nu scăpăm de discursul despre armonia perfectă între comunităţi, în învăţămînt şi în instituţiile culturale. Doar directorii de liceu se depărtează puţin de acest refren idilic. Sînt din ce în ce mai puţini elevi, deoarece, ca peste tot în Europa postcomunistă, creşterea demografică este negativă, ceea ce agravează, cu anii, procesul de recrutare al profesorilor. Apoi, ucrainenii şi ruşii au licee în respectivele limbi de predare, în mod sistematic ţiganii şi evreii aleg rusa ca primă limbă de predare, româna nefiind obligatorie decît ca limbă de stat. Remarcăm dificultăţile de exprimare în discursul unor aleşi şi presupunem că, în absenţa noastră, ei vorbesc ruseşte. În sfîrşit, din 1992, evreii au la dispoziţie un învăţămînt privat finanţat de statul Israel; funcţionează duminica şi asigură predarea unor cunoştinţe de istoria evreilor, istoria statului Israel şi cunoaşterea Bibliei.

La întrebările precise privind politica faţă de minorităţi, puse de unii dintre studenţii noştri şi de unii dintre colegii mei veniţi din România, răspunde, la solicitarea preşedintelui, secretarul general al Consiliului judeţean. Bine a făcut, deoarece descoperim cu această ocazie un tînăr strălucit, departe de clişeele limbii de lemn: ne vorbeşte fără ocolişuri despre adevăratele probleme şi despre imposibilitatea de a regla contradicţiile pentru că noţiunea şi practica societăţii civile lipsesc cu desăvîrşire din concepţiile locuitorilor acestei ţări. În timp ce toate minorităţile participă la alegeri în încercarea de a obţine funcţii elective, ţiganii iau doar posturile atribuite prin lege. E un comportament periculos, în primul rînd pentru ei, deoarece îi îndepărtează de politica văzută ca o competiţie şi, ca atare, garant al democraţiei. Acest comportament, desigur explicabil prin specificul istoriei lor culturale şi sociale, îi menţine într-un joc complex al situaţiilor concesionate şi al privilegiilor, situaţie care se poate întoarce împotriva lor, iar pînă atunci nu face decît să le întîrzie integrarea în societatea civilă: e de presupus că, odată şi odată, o să se ivească şi în această lume.

Mai mult, secretarul general pune degetul pe rană: criza endemică nu marchează doar realitatea din Soroca, ci din toată ţara. Înainte de a fi culturală, criza este, în mod fundamental, socio-economică (vă amintesc că la Tiraspol era mai degrabă politico-economică) şi multe tensiuni interetnice subiacente, gata să izbucnească în orice moment, sînt din cauza şomajului masiv care atinge aproape 30% din populaţie. Aici este sursa sentimentelor devastatoare: dacă nu pot fi rezolvate, ar trebui măcar potolite. Uf, în sfîrşit, cineva din ţara asta, mai aproape de adevăr, deoarece, pînă acum, sub masca problemelor culturale, n-am observat decît modalităţi mai mult sau mai puţin îndemînatice, mai curînd neîndemînatice, de disimulare a problemelor politice şi economice, ale efectelor lor sociale, deocamdată, în actuala stare de fapt, irezolvabile, probabil pentru moment inextricabile şi de nedepăşit.

Se face tîrziu, şedinţa se încheie cu obişnuitele urări, cu speranţa pentru o viaţă mai bună. E greu să nu fii de acord, chiar dacă eu nu prea mai am iluzii cu privire la o posibilă soluţie rezonabilă pe termen scurt. Nimic din ceea ce lipseşte modernităţii nu poate fi creat în cîţiva ani. Societatea civilă este rezultatul unui proces istoric, lent şi dureros (politic, economic, dar şi cultural), care nu poate fi ocolit, evitat sau parcurs de-a curmezişul. Acest decalaj istoric a alimentat gîndirea liberală, pe cea socialistă şi pe cea a comuniştilor troţkişti.

© S. Ivanoschi

Şedinţa s-a terminat. Ar trebui să mergem iarăşi la toaletă, dar şi în pavilionul administrativ al consiliului judeţean, putoarea, intensificată de căldură, mă face să mă retrag. Asta e, trebuie să mă înarmez cu răbdare, o să aştept prînzul de la restaurant. După un ceas, timp în care vizităm fortăreaţa, impozantă şi admirabil restaurată (construită pe malul Nistrului în secolul XIII, reconstruită în 1543, pentru a controla navigaţia şi a bloca invaziile), rezolvăm problema. Ar trebui să le spunem activiştilor: „Încă un efort, tovarăşi! Fiţi democraţi!". Prînzul e foarte gustos şi odată terminat ar trebui să plecăm, dar secretarul general ne-a pregătit o surpriză, vrea să ne conducă pe dealul care domină Soroca la Apus, denumit Colina ţiganilor. Ne suim în autocar, ne mişcăm încet din cauză că am mîncat mult, dar sîntem curioşi. Am văzut de departe colina de dimineaţă, multe case spaţioase, în culori vii, acoperite uneori cu o tablă strălucitoare, dar nu sistematic ca în Romînia, unde ornamentele figurînd diverse embleme alcătuiesc un fel Disneyland generalizat: cel mai extraordinar dintre cele văzute de mine – la Huedin – o stea de Mercedes, supradimensionată, strălucea, plasată pe cel mai înalt turn. Trona acolo, ca un adevăr al timpului nostru, expusă mai bine decît în orice manual de filozofie, nu ca semnul stelei care i-a călăuzit pe cei trei magi către pruncul Dumnezeu, ci acela al fetişismului mărfii, provocînd pofta nemăsurată de a poseda. Cum să nu aplauzi un asemenea geniu al alegoriei. Ajungem la jumătatea drumului către deal, coborîm din autobuz şi o luăm pe jos. La stînga şi la dreapta, case mari, unele neterminate, cu zece, cincisprezece, douăzeci de camere. Afară, pe prispă, bărbaţi în vîrstă, cu dantura integral din aur, aşezaţi la umbră pe nişte băncuţe, ne privesc liniştiţi. M-am îndepărtat de grup, aşa fac de cîte ori văd un peisaj, un muzeu, oameni. Îmi adresează întrebări în rusă. Le răspund în româneşte, unul singur pare că înţelege ceva. Zîmbesc amabil, ca răspuns la complimentele mele privind casele lor; mă întreabă de unde sînt. „Din Franţa", le răspund, dar ei nu ştiu unde vine asta. Bătrînii au auzit doar de Germania. Un cuplu tînăr vine într-un automobil de lux, 4x4, se opresc lîngă mine, bărbatul şi femeia vorbesc – evident – ruseşte, dar şi româneşte şi nemţeşte, ei ştiu unde e Franţa şi mă întreabă ce caut la acest capăt de lume. „În vizită, de ce nu?" Cu permisiunea lor, îi fotografiez pe bătrîni, apoi o iau pe deal în sus, continuînd să fotografiez casele şi oamenii care ies pe afară, în special copiii şi femeile, unele, nu toate, poartă fuste colorate. Secretarul consiliului judeţean mă aştepta, vroia să-mi vorbească. Raporturile cu această comunitate sînt excelente, îmi explică el, dar e imposibil de aplicat vreo lege, fie ea a statului, a judeţului sau a oraşului. Cînd îl întreb despre colectarea impozitelor locale, văd cum îi mijeşte un surîs. Nu, nimeni nu plăteşte impozitele locale şi dacă autorităţile administrative ar dori să le strîngă, conducătorii ţiganilor ar invoca discriminarea rasială împotriva unei etnii dispreţuite, victimă a urii rasiale. Şi alţii, care nu sînt ţigani, fac la fel, profitînd de un paragraf al legii unde se prevede că nici un impozit şi nici o taxă nu pot fi percepute atîta timp cît casa nu e terminată, aşa că într-o cameră şantierul nu dispare. Branşamentele la electricitate sînt improvizate. E de acord cu mine cînd îi spun că nu aşa se construieşte societatea civilă. Oamenii de pe deal nu sînt săraci, dimpotrivă, au importante mijloace financiare, investind sume gigantice (comparate cu preţurile de la faţa locului) în locuinţe, dar şi în automobile. Această vizită mă întristează mai mult decît spectacolul sărăciei banale şi nemiloase; nu văd cum o asemenea ţară (şi nu e singura din Europa de Est) s-ar putea sincroniza cu Europa occidentală. Şi nu dezbaterile de a doua zi, cu reprezentanţii partidelor de opoziţie vor dezminţi această impresie. Oamenii aceştia, foarte şlefuiţi, vorbesc despre o societate pe care eu nu am văzut-o nicăieri, în afara cercurilor de intelectuali. De aceea cîştigă comuniştii, ei sînt produsul acestei societăţi şi ştiu cum să i se adreseze.

Îmi iau un rămas bun călduros de la secretarul consiliului judeţean. Pe drumul de întoarcere, impresiile dobîndite îmi alimentează scepticismul meu radical, dar spiritul mi-e îngreunat de căldura care rămîne la fel de intensă, deşi s-a înserat.

▲

CONSILIUL EDITORIAL: Augustin BUZURA, Andrei CODRESCU, Peter GROSS, Andrei PLEŞU ● ***REDACŢIA:*** Magdalena BOIANGIU (redactor-şef adjunct), Adrian CIOROIANU, Radu COSAŞU, Cristian GHINEA, Andrei MANOLESCU, Matei MARTIN (secretar de redacţie), Cezar PAUL-BĂDESCU, Iaromira POPOVICI, Simona SORA, Dan STANCIU (prezentare grafică), Alex. Leo ŞERBAN, Mircea VASILESCU (redactor-şef) ● ***RUBRICI:*** Ion BARBU, Alexandru CĂLINESCU, Pavel CÂMPEANU, Andrei CODRESCU, Dan GOANŢĂ, Andrei GORZO, Augustin IOAN, Eugen ISTODOR, Vintilă MIHĂILESCU, Lucian MÎNDRUŢĂ, Dumitru SOLOMON, Daniel VIGHI, Sever VOINESCU ● ***RESPONSABIL DE NUMĂR:*** Cezar PAUL-BĂDESCU ● ***CORECTURĂ:*** Gabriela MAŞEK, Nina PRUTEANU ● ***TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:*** Ela PETRAŞCU ● ***EDITARE TEXT:*** Vali ANDREI, Angela DUMITRICĂ ● ***DIFUZARE:*** Gabriela BURTEA ● ***Redacţia DILEMA:*** Aleea Alexandru 38, sector 1, 71273, Bucureşti ● ***Telefon/fax:*** 230.23.84 ● ***e-mail:*** dilema@fcr.algoritma.ro ***Internet:*** http://www.algoritma.ro/dilema

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Publicaţia se află la poziţia 2106 în Catalogul RODIPET S.A pe anul 2002 şi la poziţia 166 în Oferta 2002 a MT PRESS. Pentru nereguli, adresaţi-vă redacţiei la Gabriela Burtea. Pentru Bucureşti se pot face abonamente şi la MT PRESS, tel. 255.48.15, 255.48.16, 255.48.17 ● Abonamentele pentru străinătate şi angajamentele de difuzare se pot încheia şi la sediul redacţiei, tel. 230.14.96 ● Abonamente anuale în străinătate: 100 $ SUA sau monedă convertibilă în contul FCR nr. 2511.1–531.2 deschis la BCR, sucursala sector 1 ● ISSN 1221-30-55